

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM.

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSISTERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSE, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONPLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUM COMPLETUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT: GRÆCA DUPplici EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT; DUM HUIUS VERSIO MERÈ LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE MERÈ LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTRIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR. COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT IDEO, SI QUIS TANTUM EMAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIE, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBJICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CLI.

GREGORIUS PALAMAS. GREGORIUS ACINDYNUS. BARLAAM.

EXCUBEATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARIISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUË, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIINA.

BR
60
• M38
t. 151

TRADITIO CATHOLICA

SÆCULUM XIV. ANNUS 1330.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ,
ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

GREGORII PALAMÆ,

THESSALONICENSIS ARCHIEPISCOPI,

OPERA OMNIA

THEOLOGICA, HOMILETICA, HAGIOGRAPHICA, POLEMICA, ASCETICA.

ACCEDUNT

GREGORII ACINDYNI, BARLAAMI DE SEMINARIA

OPUSCULA, EPISTOLÆ.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

GREGORII TOMUS POSTERIOR, CÆTERORUM TOMUS UNICUS.

VENEUNT 2 VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA.

1865

TRADITIO CATHOLICA

SÆCULUM XIV. ANNUS 1350.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLI CONTINENTUR

GREGORIUS PALAMAS THESSALONICENSIS METROPOLITA. (Operum continuatio).		Sermones duo quibus orthodoxos impugnant ii qui Acindyni partes sequuntur quorum primus est de dicto quodam S. Basilii, alter vero de lumine Thabario.	1139
Homiliæ quadraginta tres, ex editione Hierosolymitana anni 1837, in typographia Sancti-Sepulcri.	9	Epilogus.	1169
MONUMENTA quæ ad Gregorii Palamæ vitam et placita spectant quibus præmittitur editoris Patrologiæ Monitum.	531	GREGORIUS ACINDYNUS MONACHUS ET THEOLOGUS.	
Pailothei Cpolitani patriarchæ Encomium Palamæ, edit. Homiliarum Hierosol. præmissum.	531	De essentia et operatione Dei libri duo, cum interpretatione nost. a. Præcedit Jacobi Gretseri editoris Præ.atio.	1191
Nili item Cpolitani patriarchæ panegyricus Gregorii Palamæ, ex eadem edit. Hierosol.	655	De hæresibus Gregorii Palamæ.	1243
TOMI SYNODICI tres in causa Palamitarum, ex libro cui titulus: Τόμος ἀγάπης, συλλεγεῖς καὶ τυπωθεὶς παρὰ Δοσιθέου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος κυρίου Ἰωάννου Ἀντιόχου Κωνσταντινου, βοεδέβδα πάσης Μολδοβλαχίας. In fine legitur: Ἐτυπώσαμεν τὸν παρόντα τόμον ἐν Γρασῶ τῆς Μολδοβλαχίας χαλκοτυπῆ καὶ ἀναλώμασι τοῦ Ἁγίου Τάφου διὰ Διονυσίου μοναχοῦ, ὄντος διωρθωτ ἢ τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου Ἱερεμῆ τοῦ Κακαβίλα. Εἰ δὲ καὶ εἰσι σφάλματα εἰς τινὰ γράμματα ἐλέγξει, τοῦτο συμβεθεκε διὰ τὸ εἶναι τὸν χαλκογράφον ἑτεροβλῶσσον καὶ μὴ εἰδὸτα Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ λοιπὸν ἔστω συγγνώμη. Ἐν ἔτει τῷ σωτηριῶν αἰχζή (1698) μηνί Μαρτίῳ.		Epistolæ et iambi adhortatorii ad Nicephorum Gregoram.	1243
I. Tomus contra Barlaam et Acindynum.	679	BARLAAMUS DE SEMINARIA GYRACENSIS EPISCOPUS.	
II. — contra Prochorum Cydomum.	693	<i>Notitia ex Ang. Zavarroni Bibliotheca Calabria.</i>	1243
III. — contra Barlaamitas et Acindynianos.	717	<i>Notitia altera ex Fabricii Bibliotheca Græca. — Cf. in tomo nostro CXLIX, col. 643, Nicephori Gregoræ Dialogum cui titulum fecit FLORENTIUS, in quo multa de Barlaami doctrinis et inole.</i>	1247
Gregorii Palamæ confessio fidei.	763	Epistolæ Barlaami de unione Romanæ Ecclesiæ et processione Spiritus sancti, pro Latinis, subjectis, ut versatile ejus ingenium innotescat, iis quæ in libro De primatu Papæ contra eosdem scripserat.	1255
Relatio pontificum ad Annam Palæologinam.	767	Epistola Demetrii Cydonii ad Barlaamum. Ab eo petit quibus rationibus adductus sit ut crederet Spiritum sanctum est Filio procedere.	1283
Joannis Cantacuzeni rescriptum confirmans synodalem sententiam contra Joannem Calecam latam.	769	Barlaam ad Cydonii petita responsio.	1301
Philothei Cpolitani patriarchæ contra Gregoram antirrhethici libri XII. (Ii sunt quos Boivinus in notis ad Gregoræ Hist. Byzant. non semel memorat ut ineditos; editionem enim Giassensem anni 1698, qua utimur, ignoravit.)	773	Barlaami epistola ad Alexium Calochetum: Græcos esse non solum schismaticos, sed hæreticos.	1309
		Probatio per sacram Scripturam quod spiritus sanctus et ex Filio est quemadmodum ex Patre.	1313
		Barlaami Oratio pro unione Ecclesiarum, Avenione habita coram Benedicto XII Pontifice Maximo.	1331
		Ethica secundum Stoicos.	1344

Parisiiis. — Ex typis J. P. MIGNÉ.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ
ΟΜΙΛΙΑΙ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΙΑ

ΝΥΝ ΤΟ' ΠΡΩΤΟΝ ΤΥΠΟΙΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑΙ ΚΕΛΕΥΣΕΙ ΤΟΥ
ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΙΟΤΑΤΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΚΥΡΙΑΛΟΥ.

(Ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκ τῆς τυπογραφίας τοῦ παναγίου Τάφου. — 1857.)

S. P. N. GREGORII PALAMÆ

THESSALONICENSIS ARCHIEPISCOPI

HOMILIÆ QUADRAGINTA UNA*

NUNC PRIMUM TYPIS EDITÆ CURIS BEATISSIMI ET SANCTISSIMI PATRIARCHÆ
HIEROSOLYMONUM DOMINI DOMINI CYRILLI.

(Hierosolymis, ex Typographia Sancti Sepulcri. — 1857.)

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

Α

HOMILIA I.

Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εὐφροσύνης. Ῥηθούσα, μετὰ τρίτην ἡμέραν τῆς πρὸς Θεσσαλονικίαν ἐπιδημίας.

De pace ad invicem servanda. Dicta post tertiam diem adventus sui Thessalonicam.

Ἰ Ἀδελφοὶ μὲν ἡμεῖς πάντες, ὡς ἐνὸς δεσπότου καὶ ποιητοῦ, ἐν καὶ Πατέρα κατὰ τοῦτο κληθήμεθα κοινόν· ἀλλὰ τὴν ἀδελφότητα ταύτην κοινήν ἔχομεν καὶ πρὸς τὴν εὐλογον καὶ ἀναίσθητον φύσιν. Ἥμεῖς δὲ ἀλλήλων ἴσμεν ἀδελφοί, ὡς ἐξ ἐνὸς γηγενοῦς τοῦ Ἀδάμ ὄντες ἅπαντες, καὶ κατ' εἰκόνα μόνου γεγονηότες Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο κοινὸν ἡμῖν τε καὶ πατρὶ ἴσμεν τοῖς Ἰβνέσιν. Ἥμεῖς δὲ ἀλλήλων ἴσμεν ἀδελφοί, καὶ ὡς ὁμογενεῖς ἐστὶ μᾶλλον καὶ τὴν αὐτὴν οἰκοῦντες· μάλιστα δὲ πάντες ὡς κοινήν κλουτοῦντες μητέρα τὴν ἱερὰν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐσέβειαν, ἧς ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ γνήσιος υἱός, ὃς ἡμῶν οὐ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸς εὐδόκησεν εἶναι, καὶ Πατὴρ. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ κεφαλὴ, συνέγων εἰς ἓν σῶμα πάντας ἡμᾶς, καὶ κοινὸν ἀλλήλων εἶναι μέλη καὶ αὐτοῦ. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ τρίτημερον ἔγερσιν,

Fratres quidem nos omnes, quatenus ex uno Domino et creatore, quem etiam propterea communem Patrem consecuti sumus, sed communem hanc fraternitatem habemus cum natura rationis sensusque experte. Nos vero sumus alii aliorum invicem fratres, quatenus Adami unius omnes filii, et soli ad imaginem Dei facti; sed etiam istud commune nobis est et omnibus gentibus. Nos autem amplius sumus invicem fratres quasi in eadem regione nati, eandemque terram incolentes, sed praesertim quia omnes communem ditamus matrem eandemque pietatem, cujus princeps et perfectior Christus naturalis Dei Filius, qui noster non Deus tantum sed et frater esse dignatus est et Pater. Quae illi non sola competunt, sed amplius est caput congregans in unum corpus nos omnes, et faciens nos esse tam nostrum invicem quam suiipsius membra.

* Insunt apud nos quadraginta tres, quia ex decem quas ediderat Matthaeus (Mosquae 1776), duas, prima scilicet et quarta, desunt in editione Hierosolymitana, et numerantur nunc quadragesima secunda et quadragesima tertia. ** Tricesimam quartam cum tricesima quinta jam ediderat Combefisius in Auctario. Est.

Nam cum tertio die a mortuis resurrexisset, appa-
rens illis quæ sepulcrum adiverant mulieribus,
dixit Dominus: « Ite, nuntiate fratribus meis ut
eant in Galileam; ibi me videbunt¹. » Videlicet
quomodo noster dignatus sit frater appellari? Ideo
Apostolus de ipso dixit: « Nusquam angelos apprehen-
dit, sed semen Abrahamæ apprehendit; unde debuit
per omnia fratribus similari². » Sed quia
etiam Pater noster est Christus, cum nos regene-
raverit per sanctum baptismamque ejus gra-
tiam, propterea sui ipsius filios suos nominat disci-
pulos, et se eos non relicturum orphanos ad salu-
tiferam passionem extens pollicetur. Unde rursus
ait Apostolus: « Quia ergo pueri communicaverunt
carni et sanguini, et ipse similiter participavit
eisdem; ut per mortem destrueret eum qui habebat
mortis imperium, id est, diabolus³. » Quod autem
unum corpus omnes unius in Christo, Paulus
quoque hoc fidei commendavit dicens: « Vos vero
estis corpus Christi et membra de membro⁴. »
Nam quemadmodum corpus unum est et membra
habet multa, omnia autem membra unius coporis,
licet sint multa, corpus unum sunt, ita et Christus;
omnes enim nos in uno spiritu in unum corpus
baptizati sumus.

Igitur unum nobis est, fratres, lavacrum regene-
rationis divinæque nativitatis, una fides, una spes,
unus Deus super omnes, et per omnes et in omni-
bus nobis, conjungens nos ad seipsam divinæ vin-
culo charitatis, et faciens nos invicem sui que ipsius
membra. Verum mutuum superveniens odium ope-
ra maligni, et charitatem ejiciens, nec semel tan-
tum, sed etiam pluries superveniens, et nostram
cum aliis Deoque unionem per charitatem effectam
dissolvens, alia ab aliis ejusdem civitatis membra
non solum disjungit, et ipsam quasi remissam facit,
vel adhuc illis sibi invicem in hostes oppositis,
civiles movet partes, seditiones, turbas insanosque
tumultus, necnon e civibus adversarios constituit,
speciem urbis ab inimicis occupatæ nostræ præbet
civitati, illam contra semetipsam miserabiliter ex-
citans, necnon sibi ipsi insidiosam furivamque
efficiens, ita ut sub hoc pernicioso stata in ænigma
convertatur. Qui enim sunt civitatem incurrentes
et quandoque domos executientes, et domorum bona
eripientes, et multo furore domorum dominos per-
scrutantes, et adversus istos impie inhumaneque
conclamantes? Nonne ejus civitatis incolæ? Quorum
tantus furor, et rugitus et impetus et incursus?
Nonne iterum ipsorum civitatem inhabitantium, et
quandoque eorum quorum ope multis potita est bo-
nis? Proh dolor! heu! inhumane infortunium! Hæc
semetipsam bello lacessit, hæc se ipsa lacessitur, suis
calcatur pedibus, suis præsternitur manibus, suis
conficitur opprobriis, succumbentibus ejus proceri-
bus, et vili pejori que parte miseri Imperante. Nonne
morbo illorum quos refert Evangelium paralytico-

υφθεῖς τὰς προσκολληθείς τῷ σώματι γυναιξίν, εἰσε-
γεν ὁ Κύριος; Ἐπάγειτε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελ-
φοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἐκεῖ με
ἴδονται. Ὅρατε ὅπως ἀδελφοὶ ἡμῶν ἀξιοὶ καλεῖ-
σθαι; Διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ φησιν: Οὐκ
ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ
ἐπιλαμβάνεται· ὅθεν ὡφείλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελ-
φοῖς ὁμοιωθῆναι. Ὅτι δὲ καὶ Πατὴρ ἡμῶν ἐστὶν ὁ
Χριστὸς, ἀναγεννήσας ἡμᾶς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτί-
ματος καὶ τῆς αὐτοῦ θείας χάριτος, διὰ τοῦτο τεκνία
ἐκ τοῦ τοῦ οἴκου μαθητᾶς ὀνομάζει, καὶ μὴ ἀφή-
σιν αὐτοὺς ὄρφανους ἐπὶ τῷ σωτήριον πάθος ἐρχο-
μενοῦ; ἐπαγγέλλεται· ὅθεν πάλιν φησὶν ὁ Ἀπόστολος
τὸ, Ἐπει οὖν τὰ παῖδια κοινῶν ἡμεῶν σαρκὸς καὶ
αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐ-
τῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος
ἔχοντα τοῦ θανάτου, τούτους τὸν διάβολον. Ὅτι
δὲ καὶ ἐν σώμα πάντες ἔσμεν ἐν Χριστῷ, Παῦλος
καὶ τοῦτο ἐπιστάτωσατο λέγων· Ἐγὼ δὲ ἔστε σῶμα
Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. Ἐθάπερ γὰρ τὸ σῶμα
ἐν ἐστὶ καὶ μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ
ἐνὸς σώματος πολλά ὄντα σῶμά ἐστιν ἐν, οὕτω καὶ ὁ
Χριστὸς· καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι πάντες ἡμεῖς; εἰς
ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν.

Ἐν οὖν ἡμῖν ἐστὶν, ἀδελφοί, τὸ τῆς παλιγγνε-
σίας καὶ θεογενεσίας λουτρόν· μία πίστις, μία ἐλ-
πίς, εἰς Θεὸν ἐπὶ πάντας, καὶ διὰ πάντας, καὶ ἐν
πᾶσιν ἡμῖν· συνάγων ἡμᾶς εἰς ἑαυτὸν δι' ἀγάπης
ἐνθέου, καὶ μέλη κοινῶν ἀλλήλων καὶ ἑαυτοῦ. Ἀλλὰ
τὸ πρὸς ἀλλήλους μίσος ἐπισσελθὸν τῇ συνεργίᾳ τοῦ
πονηροῦ, καὶ τὴν ἀγάπην ἐξώσαν, μᾶλλον δὲ οὐχ
ἔπαυε, ἀλλὰ καὶ πολλὰκις ἐπεισερχόμενον, καὶ τὴν
δι' ἀγάπης πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν
ἔνωσιν ἡμῶν διαλύον, οὐ μόνον ἀπ' ἀλλήλων παρα-
λύει τὰ κοινὰ τῆς πόλεως μέλη, καὶ οἷον πάρετον
αὐτὴν ἀπεργάζεται, ἀλλὰ καὶ εἰς πολεμικοὺς ἀντικα-
ταστήσαν ταῦτα μερίδας ἐμφυλίου στάσεις κινεῖ,
καὶ συγχύσει; καὶ ταραχὴς ἀνηκίστους, καὶ τοὺς
ὁμφύλους ἀντιπάλους κατασκαυάσαν, σχῆμα πόλεως
ὅπ' ἐχθρῶν ἀλούσης τῇ καθ' ἡμᾶς ταύτη περιτίθησι
πόλει, αὐτὴν ἐφ' ἑαυτὴν ἐλευσινῶς ἐγείρον, καὶ αὐτε-
πίβουλον καὶ πολεμίαν ἑαυτοῖς ἐργαζόμενον· ὡς
ὅπ' τῆς ἀλιτηριώδους στάσεως ταύτης εἰς αἰνίγμα
τὰ κατ' αὐτὴν περιστασθαι. Τίνας γὰρ οἱ τὴν πόλιν
ἐπιτρέγοντες, ἐσθ' ὅτε καὶ τοὺς οἴκους καταστρέφον-
τες; καὶ τὰ ἐν τοῖς οἴκοις διαρπάζοντες, καὶ οὖν
πολλὴ μανία τοὺς τῶν οἴκων δεσπότας; ῥινηλατοῦν-
τες, καὶ κατ' αὐτῶν φωνῶντες ἀνηλεῶς τε καὶ ἀπαν-
θρώπως; ἄρ' οὐχ οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ταύτην;
Τίνας καθ' ὧν ἡ τληκαυτὴ μανία καὶ βοή καὶ ὀρμη-
καὶ κατὰ δρόμῃ; οὐχὶ καὶ οὗτοι πάλιν οἱ τὴν πόλιν
οἰκοῦντες ταύτην, ἐστὶ δ' ὅτε καὶ παρ' ὧν ἀπῆλθον
πολλῶν ἀγαθῶν; Ὁ τοῦ πάθους! βαβα! τοῦ μεγέθους
τῆς ἀθλιότητος! Αὐτὴ ἑαυτὴν πολεμεῖ, αὐτὴ ὅπ'
ἐρυτῆς πολεμεῖται, ποσὶν οἰκείοις ἐλαύνεται, χερσὶν
οἰκείοις καταδαφίζεται, φωναῖς οἰκείοις κατακροταί-

¹ Matth. xxviii, 10. ² Hebr. ii, 13. ³ Hebr. ii, 14. ⁴ I Cor. xii, 27.

ται, τῶν ἐν αὐτῇ κρείττωνων ὑποπεσόντων καὶ τοῦ Ἀ
βαναύσου καὶ χειρόνος κακῶς κατάρχοντος μέρους.

Ἄρ' οὐχὶ καὶ τῆς νόσου τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραλύτων ἐκείνων ἡ συμβαίνειν ὑμῖν
εἰθισμένη νόσος αὐτῆ πολλῶ χειρῶν ἐστὶ, καὶ ὅσον ἀργίας ἢ κακουργία πολλῶ χειρῶν καὶ βλαβερώτερον;

Ἄλλὰ μὴ δυσχεράνητε τούτων ἀκούοντες· οὐ γὰρ
ἵνα ἐνειδίσω ταῦτα πρὸς ὑμᾶς λέγω, ἀλλ' ἵνα ἐπι-
γόντες τὴν νόσον, νῦν δεῖ νήφετε ταύτης ἀπέχου-
τες, ζητήσητε τὴν αἰτίαν, ἀφ' ἧς ταύτη περιπεπτώ-
κατε, καὶ ποθήσητε τὴν ἰατρίαν, καὶ σπεύσαντες
κτῆσηθε καὶ διαφυλάξητε ταύτην, τοῦ Θεοῦ καὶ δι-
δόντος τὴν ἰατρίαν, καὶ πρὸς ταύτην ἐνδυναμοῦντος
ὑμᾶς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν παραλυτικῶν ἐκείνων πεποίη-
κεν· οὐ γὰρ μόνον ἐθεράπευσεν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ
δύναμιν αὐτοῖς παρέσχεν, ὡς καὶ τὸν κράδβατον
ἐκάτερον ἀναθέμενον, ἐφ' ᾧ κατέκειτο, βυθίζειν
ἀπροσπέτως. Ἄλλὰ τί τὸ αἴτιον ταύτης θεραπευμέ-
νου παραλυτικοῦ ἐκείνου; ὅσω γὰρ ἦσαν, ὁ μὲν ἐν
Ἱερουσαλὴμ παρὰ τῇ τοῦ Σιλωὰμ κολυμβήθρα κεί-
μενος, ὁ δὲ ἐν Καπριναοὺμ, ὑπὸ τεσσάρων φερόμε-
τος. Τί οὖν τῆς νόσου τούτοις τὸ αἴτιον; ἡ ἀμαρτία·
καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ Κύριος· τῷ μὲν γὰρ, ἰδὼν
αὐτοῦ τὴν πίστιν πρὸ τῆς σωματικῆς ἰάσεως, φησὶ·
« Τέκνον, ἀφώνηταί σοι αἱ ἀμαρτίαι σου »· τὸν δὲ
μετὰ τὴν ἰασιν εὐρών, « Ἴδε, φησὶν, ὕγιής γέγονας·
μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται. »
Ὅσπερ οὖν ἐκ' ἐκείνων ἢ ἑκατέρου ἀμαρτία φυγα-
δεύσασα τὴν ὑγίαν πρέτους ἐποίησεν, οὕτω καὶ
ἐφ' ὁμῶν, ἡ κοινὴ ἀμαρτία φυγαδεύσασα τὴν ἀγά-
πην πολεμίου; ὑμᾶς ἀλλήλοις κατέστησε· πόθεν γὰρ
ἄλλοθεν τὴν κοινὴν καὶ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους
ἀνδραμον ὑμᾶς ἀπώλεσατε, τὴν ἀγάπην, εἰ μὴ ἀπὸ
τῆς φιλαμαρτημονος γνώμης; « Ἐν γὰρ τῷ πληθυν-
θῆναι τὴν ἀμαρτίαν, ψυγῆσται ἡ ἀγάπη τῶν πολ-
λῶν, » ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ Κύριος· ψυγέσθη
δὲ τῆς ἀγάπης τελείως, τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ
κηδεμονίαν παραμένειν ἀδύνατον.

Καὶ ἵνα δι' ὑποδείγματος ὑμῖν τὸ πάθος παραστή-
σω, λύχνῳ ὅμοιον ἡμῶν ἢ ἐκάστου ψυχῆ, ὡς ἔλαιον
μὲν ἔχουσα τὴν ἀγαθοεργίαν, ἀντὶ δὲ θρυαλλίδος φέ-
ρουσα τὴν ἀγάπην, ἢ ἀπαναυάεται, ἀντὶ φωτός, ἢ
χάρους τοῦ θείου Πνεύματος. Τοῦ τοίνυν ἔλαιου τού-
του, θηλονότι τῆς ἀγαθοεργίας ἐκλείπουσης, ἢ ἀντὶ
θρυαλλίδος ἐνοῦσα τῇ ψυχῇ ἀγάπῃ ἐξ ἀνάγκης ψύ-
γεται· καὶ οὕτω τὸ φῶς τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας
καὶ χάριτος ἀφίπταται, τῶν φυγόντων τὴν ἀρετὴν
καὶ τὴν ἀγάπην φυγαδευσάντων αὐτῶν· καὶ ὁ πρὸς
ἀλλήλους αὐτοῖς τέραχος ἐπιγίνεται, τοῦ Θεοῦ τὸ
πρόσωπον ἀπ' αὐτῶν ἀποστρέψαντος, πρὸς ὃν φησὶν
ὁ Δαβὶδ· « Ἀποστρέψαντος δὲ σοῦ τὸ πρόσωπον τα-
ραχθήσονται. » Οὕτως ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐμφύλιος
στάσις καὶ σύγχυσις ἡμῖν ἐπιγίνεται, κακίας ἅπαν
εἶδος ἐπαγομένη, καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς κακίας τοῖς
στάσιαρχαῖς καὶ στασιασταῖς ἐνοικίζουσα, ὅς τις
θηρία μετασκευάζει· οὐ πολλὸν δὲ εἶπαι, ὅτι καὶ δαι-
μόνων ἦθος κακῆσθαι παρασκευάζει τοὺς ἐν οἷς εἰσι-
κίεται· καὶ οὕτως ἀνθρωποκτόνον τὸν ἀνθρώπων δ

rum, iste vobis accidere solitus multo peior est, non
ne saltem otio malitia multo peior est et damnosior?

Eὐαγγελίῳ παραλύτων ἐκείνων ἡ συμβαίνειν ὑμῖν
εἰθισμένη νόσος αὐτῆ πολλῶ χειρῶν ἐστὶ, καὶ ὅσον ἀργίας ἢ κακουργία πολλῶ χειρῶν καὶ βλαβερώτερον;

Sed nolite hac egre ferre audientes; non enim
ut convicietur talia vobis dico, sed ut, morbo agnito,
nunc cum ejus molestia sublevati sapitis, quaeratis
causam propter quam in illum offendistis, et desi-
deretis sanationem, et istam comparetis necnon
custodiatis, Deo vobis largiente sanitatem et in
illa vos confirmante, prout in illis fecit paralyticis;
nam non eos solummodo curavit, sed et tantam tri-
buit eis virtutem ut uterque, sublato lectulo in quo
jacebat, inoffenso pede procederet. Verum quare illi
aegrotabant paralytici quos sanavit? duo enim erant:
alter quidem in Jerusalem ad piscinam Siloe, alter
vero Capharnaum a quatuor viris gestatus. Quoniam
igitur istis causa morbi? Peccatum. Quod ostendit
Dominus; nam illi quidem, videns ejus fidem etiam
priusquam sanaretur corpus, dixit: « Fili, dimittuntur
tibi peccata tua ». Alieri vero post sanationem occurrenti:
« Ecce, inquit, sanus factus es; jam noli peccare, ne deterius
tibi aliquid contingat ». Igitur quemadmodum illos utriusque
iniquitas, fugata sanitate, languidos effecit, ita et
vos communis iniquitas, fugata charitate, vobis
invicem inimicos constituit. Etenim ex qua alia parte
commune vestrum ad Deum et ad vos invicem vin-
culum destruxistis. Charitatem, nisi ex conscientia
peccato dedita? Quippe quoniam abundavit iniquitas,
refrigescet charitas multorum, » ait in Εὐαν-
γελίῳ Dominus; charitate vero omnino refrigescente,
Dei gratiam paternamque pietatem permanere
nequaquam est possibile.

Ut vobis exemplo miseram hanc conditionem pro-
ponam, lampadisimilis est nostra cujuscunque anima
oleum quidem habens opera bona, ellychnium vero
ferens charitatem, in qua pro luce requiescit gratia
divinae Spiritus. Hoc igitur oleo, scilicet bonis ope-
ribus, deficiente, quæ pro ellychnio inest animæ
charitas necessario fugitur, et sic lux Dei amoris
et gratiæ evolat, quibus fugientibus fugantur vir-
tus et charitas, et tumultus, quo se invicem perse-
quuntur, supervenit, Deo faciem ab ipsis avertente
ad quem dixit David: « Avertente autem te faciem
tuam, turbabuntur ». Ita ex iniquitate civilis so-
ditio supervenit, secum adducens omnem malorum
speciem, et malitiæ principem tam discordiarum
conciatoribus quam sanctoribus introducens qui eos
in bestias convertit, seu, ne quid pluris dicam, dæ-
monum moribus comparandis eos præparat in qui-
bus inhabitat; unde homicidam virum ille qui ab
initio hominum oror fuit et interfector efficit vitæ
que largitori Christo adversarium, quanto magis

¹ Matth. ix, 2. ² Joan. v, 14. ³ Matth. xxiv, 12. ⁴ Psal. ciii, 29.

terrenis cogitans, seu secundum spiritum, patri et pastori necnon doctori inobedientem et contrarium.

Igitur convertimini ad viam Evangelii Christi, et ipsi firmiter adherete, ut vestra semper floreat semperque permaneat ad vos invicem concordia, et rursus ad vos convertatur Dominus, necnon super vos requiescat simul cum pace gratia divini Spiritus. Ille quidem Hierosolymæ paralyticus Jacobus in piscina Siloe qua sanabantur ægroti: ita et vos minime discessistis ab ea quæ pax præstatur Christi Ecclesia. Sicut etiã ille vfrum non habebat quo adjuvaretur ad recipiendam ab illa piscina gratiam, ita et vobis pastor non superfuit prædicans pœcem, et segregata conjungens membra, eaque inter se accommodans, necnon morbum et ægritudinem ab otio profusionem ejiciens ex corpore Christi Ecclesiæ. Nunc ergo nos super vos jam constituti sumus, et vobiscum sumus in Christo, et pro Christo legatione fungimur, tanquam ipso exhortante per nos. In gratiam Dei redite. Mutuam agnoscite vestram cognationem, quam non tantum secundum spiritum, sed etiam secundum carnem a patribus accepistis. Memores estote illorum prioris pacis dierum, quantis per illam bonis potiti estis quibus nunc privati estis. Nolite malum cogitare, neque malum pro malo reddere, sed in bono vivite malum. Mutuam confirmate charitatem, ut a Deo auctorem consequamini, vestramque ad eum ostendatis charitatem. Nequidquam enim heri potest ut charitas ad Deum habeatur, vel ejus gratia pietasque comparetur ab eis qui nos fratres non diligunt. Nunc mihi, fratres, obedite erga vos benevolens, mihi etiam pacem coram omnibus et erga omnes evangelizanti secundum Domini mandatum, et mecum in illa stabilienda incumbite, vobis invicem dimittentes, si quis habet aliquid adversus fratrem suum, sicut Christus dimisit vobis, ut sitis illi pacis, id est, Dei. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, qui medium mœceris partem solvit, et interfecit inimicitiam in cruce ipsius. Ipse etiam discipulis suis, et per eos vobis dixit, in quacumque civitate vel domum intraverimus, pacem illis annuntiare, et omnis fructus illius præsentiæ pax est per quam caelos inclinaus in terram descendit. Ideo David de illo ait: « Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis ». Et in alio psalmo rursus de illo ait: « Quoniam loquetur pacem in plebem suam et super sanctos suos et in eos qui convertiuntur ad cor ». Ostendit etiam hymnus in nativitate ipsius ab angelis cantatus cum pacem nobis afferentem ad nos de caelo venisse: « Gloria, in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis ». Et ipse adimpleus salutis œconomiam pacem pro hæreticitate suis relinquit, ad eos dicens: « Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis ». Et rur-

Α ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος καὶ μισάνθρωπος ἀπεργάζε-
ται, καὶ τῷ ζωοδότῃ Χριστῷ ἀντικείμενον, πῶς μάλ-
λον τοῖς ἐπὶ γῆς βασιλεῦσιν, ἢ τῷ κατὰ πνεῦμα πατρὶ
καὶ ποιμένι καὶ διδασκάλῳ, ἀνήκοον καὶ ἀντίθετον;

Ἐπιστρέψατε οὖν εἰς τὴν ἑδρὴν τοῦ Ἐθαγγελίου
τοῦ Χριστοῦ, καὶ ταύτης ἀντίχεσθε βεβαίως, ἐν
ὁμῶν ἀειθαλῆς εἰῆ καὶ διηνεκῆς ἢ πρὸς ἀλλήλους
ὁμόνοια, καὶ ἐπιστραφῆ πάλιν πρὸς ὑμᾶς ὁ Κύριος,
καὶ ἐπαναπαύσεται ἐφ' ἡμᾶς μετὰ τῆς εἰρήνης καὶ
ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ Πατρὸς. Ἄλλ' ὁ ἐπὶ τῆς Ἱε-
ρουσαλὴμ παραλυτικῆς ἐκεῖνος παρέκειτο τῇ τοῦς
νοσοῦντας ἰωμένη τοῦ Σιλωὰμ κολυμβήθρα, οὐδὲ
ὁμᾶς τελείως ἀπέστητε τῆς βραβεύσεως τὴν εἰρή-
νην Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Ἄλλ' ὡς ἐκεῖνος ἀνθρω-
πον οὐκ εἶχε τὸν συνεργήσοντα πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς
B κολυμβήθρας ἐκείνης χάριν, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς ἐνταῦ-
θα ποιῆν ὑπῆρχε κηρύττων εἰρήνην, καὶ συνάγων
τὰ δισκορπισμένα μέλη, καὶ συνάπτων πρὸς ἑαυτὰ,
καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ μίσου νόσον καὶ καχεξίαν ἐκβάλλων
τοῦ σώματος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Νῦν οὖν
ἡμεῖς ἐπίστημεν ἡδῆ, καὶ σύνεσμεν ὁμῶν ἐν Χριστῷ,
καὶ ὅτις Χριστοῦ προσβαύομεν, ὡς αὐτοῦ παρακα-
λοῦντος δι' ἡμῶν. Καταλλάγητε τῷ Θεῷ. Ἐκίγνωτε
τὴν πρὸς ἀλλήλους συγγένειαν, οὐ κατὰ ψυχὴν μόνον,
ἀλλὰ καὶ κατὰ σῶμα προσοῦσιν ἐκ προγόνων
ὁμῶν. Ἀναμνήσθητε τῶν πρότερον τῆς εἰρήνης
ἡμερῶν ἐκείνων, πῶς οὖν δι' αὐτῆς ἀπαλαύετε καλῶν,
ὧν πάντων ἑστερήθητε νῦν. Μὴ λογίζεσθε τὸ κακὸν
C μὴ ἀντιδίδοναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ θελήσητε, ἀλλ' ἐν
τῷ ἀγαθῷ νικήσατε τὸ κακὸν, τὴν πρὸς ἀλλήλους
ἀγάπην ἐνστερνισάμενοι, ὡς ἂν καὶ τὴν κατὰ τοῦ
Θεοῦ ἀγάπην κτήσησθε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην
ἐνδείξησθε· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἀγάπην πρὸς Θεὸν εἶναι,
ἢ τὴν κατὰ αὐτοῦ χάριν καὶ κηδεμονίαν καρποῦσθαι
D τοῖς μὴ ἀγαπῶντας τοὺς ἰδίους ἀδελφοὺς. Ὑπὸ
κούσατέ μοι νῦν ἐλθόντι πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, καὶ τὴν
εἰρήνην πρὸ πάντων τε καὶ πρὸς πάντας εὐαγγελι-
ζόμενος κατὰ τὸ τοῦ Κυρίου παράγγελμα· καὶ συν-
εργάσασθε μοι τὴν χάριν, χαρίζομενοι ἀλλήλοις, εἰ τις
πρὸς τινα ἔχει μομφήν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχαρισάτο
ὁμῶν, ἵνα γίνησθε υἱοὶ τῆς εἰρήνης, ταυτὸ δ' εἰπεῖν
τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἔστιν ἡ εἰρήνη ὁμῶν, ὁ ποιή-
σας τὰ ἀμφοτέρωθεν ἐν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φρα-
γμοῦ λύσας, καὶ καταργήσας τὴν ἔχθραν ἐν τῷ
D σταυρῷ αὐτοῦ. Αὐτὸς καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς
καὶ δι' ἐκείνων εἶπε πρὸς ἡμᾶς· Εἰς ἣν ἂν πάλιν ἡ
οἰκίαν εἰσελθώμεν, τὴν εἰρήνην προκαταγγέλλειν
αὐτοῖς, καὶ τὸ ἔργον ἔκαν τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἡ
εἰρήνη ἔσται, καὶ δι' αὐτὴν κλίνας οὐρανοῦς ἐπὶ τὴν
γῆν κατήλθε· διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ αὐτοῦ προείπεν·
« Ἀναταλεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις· αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ
πληθὺς εἰρήνης »· καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ πάλιν περὶ
αὐτοῦ φησιν· « Ὅτι λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν
αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὄσιους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπι-
στρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν. » Δείκνυσθαι δὲ καὶ ὁ
ἐπὶ τῇ γεννήσει τούτου κατὰ τῶν ἀγγέλων ὕμνος,
δι' τὴν εἰρήνην ἡμῖν κομίζων οὐρανόθεν ἦλθεν ἐφ'

² Psal. LXXI, 1. ¹⁰ Psal. LXXIV, 9. ¹¹ Luc. II, 14. ¹² Jo. n. xiv, 27.

ἡμᾶς· ἡ δόξα, λεγόντων, ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ ἅσας : « Pacem inter vos servate ¹⁵. » Et : « In hoc cognoscent omnes quoniam discipuli mei estis, si vos diligatis invicem ¹⁶. » Et ultima quam dedit nobis benedictio; ad Patrem suum ascendens, mutuum firmat charitatem; ait enim : « Da eis ut omnes unum sint ¹⁷. »

ἡμᾶς· ἡ δόξα, λεγόντων, ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ ἅσας : « Pacem inter vos servate ¹⁵. » Et : « In hoc cognoscent omnes quoniam discipuli mei estis, si vos diligatis invicem ¹⁶. » Et ultima quam dedit nobis benedictio; ad Patrem suum ascendens, mutuum firmat charitatem; ait enim : « Da eis ut omnes unum sint ¹⁷. »

Μὴ οὖν ἐκπίσωμεν τῆς πατρικῆς εὐχῆς· μὴ τὴν κληρονομίαν ἀποβαλώμεθα τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς, μηδὲ τὴν σφραγίδα καὶ τὸ σημεῖον τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, ἵνα μὴ καὶ τὴν υἰοθεσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν μαθητείαν ἀποβαλώμεθα, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ἐκπίσωμεν ζωῆς, καὶ ἀποκλεισθῶμεν τοῦ πνευματικοῦ νυμφῶνος, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ εἰρηνάρχου Πατρὸς ἀκούσωμεν· Ὁὐκ οἶδα ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ τοῦ μίσους καὶ τῆς ἔχθρας καὶ τῶν σκανδάλων αἰτίαι· ὅς, ἵνα μὴ τοῦτο πάθωμεν, διὰ τῶν ἄγων αὐτοῦ μαθητῶν καὶ ἀποστόλων παντὶ τῷ κόσμῳ τὴν εἰρήνην ἀπέστειλε· δὸς καὶ αὐτοὶ καὶ ἐν ταῖς οἰκείαις ὁμιλίαις καὶ τοῖς συγγράμμασι ταύτην πρὸ πάντων τίθεισι τῶν λόγων, Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, προοιμιαζόμενοι. Ταύτην καὶ ἡμεῖς, ὡς ὑπέρκειται τῆς ἐκείνων διακονίας, ὑμῖν ἤκομεν ἀρετίως κομιζόμενοι, καὶ μετὰ Παύλου πρὸς ὑμᾶς λέγομεν· Ἐιρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἀγίασμὸν ἧς χωρὶς οὐδαὶς βίβεται τὸν Κύριον. Ἐι δὲ χωρὶς τῆς μετὰ πάντων εἰρήνης οὐδαὶς βίβεται τὸν Θεόν, ὃ μηδὲ μετὰ τῶν πατριωτῶν εἰρηνεύων πῶς βίβεται τὸν Θεόν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι; Πῶς δὲ οὐκ ἀκούσεται τότε· Ἐρῶν τὸ ἀσέθης ἵνα μὴ βῆσι τὴν δόξαν Κυρίου; Ἐλλ' ὁμῶν μηδένα γένοιτο ταύτης ἀκούσαι τῆς ἀπευκταίας φωνῆς, ἀλλὰ καταλλαγένας, καὶ συναχθέντας διὰ τῆς εἰρήνης καὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας εἰς ἓν, ἐν μέσῳ ἔχειν αὐτὸν, κατὰ τὴν αὐτοῦ γλυκύαν ἐπαγγελίαν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐξευμαρτζόντα μὲν ἡμῖν τὴν τοῦ παρόντος βίου δυσχέρειαν, χαριζόμενον δὲ ἐν καιρῷ εὐθέτῳ Ἡ τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ δόξαν, καὶ βασιλείαν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ εἰρηνοδῶρου Θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνδρῶν αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζυσοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰ; τοῦ; αἰῶνα; Ἀμήν.

OMILIA B.

Εἰς τὴν κατὰ τὸν Τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.

Ἐυκόρος ἐστὶν εἰς κακίαν ὁ νοητὸς τῆς κακίας προστάτης, καὶ πολλὸς ἤδη καταβαλλόμενος εἰς φυγὴν τοῦς τῆς ἀρετῆς θεμελίους τὴν ἀρχὴν εὐδύς ὑποσύρει, δι' ἀνεπιστίας καὶ ἀπιστίας· πολλὸς δὲ καὶ τοῖς τοῖσιν οἷον ἀνεγειρομένους τῆς κατ' ἀρετὴν οἰκίας, μεταξὺ πάλιν ἐπιθέσθαι δι' ἀκηδίας καὶ βραδυμίας· ἔτι δὲ καὶ αὐτὸν ἐπαυρομένην ἤδη τὸν ὄρον τῶν ἀγαθῶν ἔργων δι' ὑπερηφανίας καὶ ἀνομιᾶς κατενεχεῖν. Ἀλλὰ στήτε, μὴ πτοηθῆτε·

Caveamus ergo ne excidamus a paterna benedictione, ne hereditatem amittamus coelestis Patris, neque signum et iudicium nostrae ad ipsum cognationis, ut non filiationem et benedictionem et discipulorum gratiam amittamus, necnon a promissa excidamus vita, et ejiciamur a spirituali sponso, et ab ipso pacis principe Patre audiamus : « Non novi vos; discedite a me qui odium et inimicitiam et scandala operamini ¹⁸. » qui, ne ista patiamur, per sanctos suos discipulos et apostolos in omnem mundum pacem misit; ideo et isti in colloquiis scriptisque suis illam ut praemium omnibus anteponunt sermonibus dicentes : Gratia vobis et pax a Deo. Illam et nos istorum ministerii haereditas ad vos modo advenimus afferentes, et post Paulum vobis dicentes : « Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum ¹⁷. » Verum si, nisi pax cum omnibus servetur, nemo videbit Deum; qui cum civibus suis non pacifice vivit, quomodo Deum videbit in saeculo futuro? Quomodo tunc non audiet : « Disperat, impius ne videat gloriam Domini ¹⁸? Sed utinam vestrum nullus hanc metuentem vocem audiat, sed reconciliati et congregati in unum per pacem et charitatem et concordiam in medio ipsum habeatis, secundum suavem promissionem, Dominum nostrum Jesum Christum, qui nobis explanabit hujus vitae difficultates, necnon tempore opportuno largietur aeternam vitam et gloriam et imperium, quae nos omnes consequi concedat gratia et benignitas pacis largitoris Dei et Domini nostri Jesu Christi, cui gloria, potestas, honor et adoratio cum aeterno ejus Patre et vivificante Spiritu, nunc et semper et in saecula. Amen.

δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνδρῶν αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζυσοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰ; τοῦ; αἰῶνα; Ἀμήν.

D

HOMILIA II.

In Dominicam de Publicano et Pharisaeo parabolam ¹⁹.

Astutus est in malitiam spiritualis astutiae princeps, multoque callidus dolo ut jam in anima imposita virtutis fundamenta statim a principio subruat per desperationem et infidelitatem, maxime etiam versutus ut jam erectos virtutis domus muros intorrim per ignaviam et negligentiam invadat, et amplius ut ipsum jam superaedificatum lectum bonorum operum per superbiam et temeritatem dejiciat. Sed state, nolite terreri; callidior enim est qui bono

¹⁵ Marc. ix, 49. ¹⁶ Joan. xiii, 35. ¹⁷ Joan. xvii, 21. ¹⁸ Matth. vii, 23. ¹⁹ Hebr. xii, 14. ²⁰ Isa. xxv, 10 sec. lxx. ²¹ Luc. xviii, 10 seq.

incumbit. Et majorem vim habet virtus ad colluctandum malitiæ, cœlestibus ditescens choris et adiutoribus ab eo ipso qui omnia potest, omnesque virtutis amatores per bonitatem confirmat, ita ut non tantum inconcussa maneat virtus variis pravisque adversarii molientis artificii, sed etiam lapsos in altitudinem unalorum excitatos erigat, necnon per poenitentiam et humilitatem ad Deum parabolâ perducatur. Ad exemplum sufficit præsens parabola. Et enim publicanus licet talis et quasi in abyso peccati conversatus, sola et quidem brevi oratione eis qui secundum virtutem vivunt consociatus, allevatur, erigitur, omnemque pedibus calcatur malitiam, et justorum chore ascribitur ab ipso incorrupto iudice justificatus. Phariseus autem solo verbo condemnatur, licet Phariseus, et sibi metipso visus esse aliquid, sed non justus in veritate, et audacter non pauca affatus in quibus tot erant Deum ad iram concitantia, quot verba. Verùm quare humilitas ad apicem iustitiæ exultat, præsumptio autem in abyssum peccati dejicit? Quia ille quidem ratus se quemdam esse magnum, et taliter se opinatus coram Deo, jure a Deo derelinquitur, quasi nullo modo visus illius indigere auxilio; ille autem qui nihilum se præsumit, et ideo oculos levat ad superna auxilia, merito consequitur a Deo misericordiam, et auxilium et gratiam; « Dominus enim resistit superbis, humilibus autem dat gratiam ».

ἄνωθεν οὐκ ἐπιτρομὸς, τυγχάνει δικαίως τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συμπαθείας καὶ βοηθείας καὶ χάριτος. ὁ Κύριος γὰρ, φησὶν, ὑπερηφάνους ἀντιτάσσειται, ταπεινοὺς δὲ δίδωσι χάριν.

Quod ostendens per parabolam Dominus, « Duo, inquit, homines ascenderunt in templum ut orarent; unus Phariseus, et alter Publicanus ». Clare nam vellet proponere humilitatis utilitatem et superbiæ damnum, in duos collegit omnes in templum pergentes, seu potius ad ipsum ascendentes. Tales enim sunt qui orationis causa ad templum Dei pergunt: nam hæc est orationis natura. A terra in cœlum hominem quem omni cœlestium superato nomine et altitudine et dignitate, ipsi super omnia Deo offert. Erat etiam templum illud antiquum in altitudine positum, in summa civitate, in quo olim culmine, morte Jerusalem depopulante, lethiferum angelum videns David super urbem gladium erigentem, ascendens edificavit ibi altare Domino, et obtulit in eo sacrificium Deo, et stetit contritio; quæ facta sunt in figuram salutaris spiritualisque per orationem sanctam ascensionis, et per eam obtentæ sanctificationis; figurativa enim erant illa omnia propter salutem nostram; vel, si volueris, stebant in figuram nostræ istius Ecclesiæ sanctæ quæ vere in summo stat, cum angelicus alius et cœlestis locus, in quo ad sanctificationem totius mundi mortisque contritionem et vitæ immortalis abundantiam, incrementum et magnum et vere acceptabile Deo offertur sacrificium. Igitur propterea

ἑυπορώτερος γὰρ ἐστὶν ἐν ἀγαθοῖς ὁ σπουδαῖος. Καὶ πλεον τὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς ἀντιπαράταξιν τῆς κακίας ἢ ἀρετῆς, τὴν ἀνωθεν πλουτούσα χορηγίαν καὶ σπυγμαχίαν παρ' αὐτοῦ τοῦ τὰ πάντα ἰσχύοντος, καὶ πάντας τοὺς τῆς ἀρετῆς ἐραστὰς ἐνδυναμούντος δι' ἀγαθότητα· ὡς μὴ μόνη ἀσειστος διαμένειν τοῖς συνεσκευασμένοις ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου ποικίλοις καὶ πονηροῖς μηχανήμασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς βάθος ἐμπροσθέντας κακῶν ἀνεγείρειν ἔχειν καὶ ἐπανάγειν, καὶ διὰ μετανοίας καὶ ταπεινώσεως τῷ Θεῷ προσάγειν μετ' εὐκολίας. Δείγμα δὲ καὶ παράστασις διαρκῆς· καὶ γὰρ ὁ Τελώνης, τελώνης ὢν, καὶ οἶον τῷ πνεύματι τῆς ἀμαρτίας ἐνδαισιώμενος, λόγῳ μόνῳ κοινωνήσας τοῖς κατ' ἀρετὴν ζῶσι, καὶ τούτῳ βραχέϊ, κουφίζεται καὶ ὑψοῦται καὶ ὑπερβαίνει πᾶσαν κακίαν, καὶ τῷ χορῷ τῶν δικαίων ἐγκαταλείπεται, παρ' αὐτοῦ δεδικαιωμένος τοῦ ἀδικήσαντος κριτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ὁ Φαρισαῖος λόγῳ καταδικάζεται, ἀλλὰ Φαρισαῖος ὢν, καὶ δοκῶν εἶναι τις ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐκ ὢν δίκαιος ἐπ' ἀληθείας, καὶ θράσυστρῶν ὄχι ὀλίγα, ἐν οἷς οὐκ ἐλάττω τῶν συλλαβῶν τὰ τὸν Θεὸν παροργίζοντα. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ μὲν ταπεινότης πρὸς ὕψος ἀνάγει δικαιοσύνην, ἡ δὲ οἴησις πρὸς βυθὸν κατὰγει τῆς ἀμαρτίας; Διότι ὁ μὲν οἰόμενος ἑαυτὸν εἶναι τινα μέγαν, καὶ ταῦτα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐγκαταλιμπάνεται δικαίως ὑπὸ Θεοῦ, ὡς μὴ τῆς παρ' ἐκείνου δοκῶν χρῆζειν ἐπικουρίας· ὁ δὲ μηδὲν οἰόμενος ἑαυτὸν, καὶ διὰ τοῦτο βλέπων εἰς τοὺς

Καὶ τοῦτο δεῖκνός διὰ παραβολῆς ὁ Κύριος, « Ἄνθρωποι, φησὶ, δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεῦξασθαι· ὁ εἰς Φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος Τελώνης. » Θέλων ἐναργῶς παραστήσαι τὸ ἐκ τῆς ταπεινώσεως κέρδος, καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑπερηφανίας ζημίαν, εἰς δύο διεῖλε πάντας τοὺς τῷ ἱερῷ προσιόντας, μᾶλλον δὲ τοὺς εἰς αὐτὸ ἀνιόντας. Ὅσοι δὲ εἰσὶν οἱ προσευχῆς ἕνεκα τῷ Θεῷ ναῶν προσιόντες· τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς προσευχῆς φύσις. Ἀπὸ τῆς γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον, καὶ πᾶν ἱπουράνιον ὑπερβάσα καὶ ὄνομα καὶ ὄψωμα καὶ ἀξίωμα, αὐτῷ παρίσθησι τοῦτον τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ. Ἦν δὲ καὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν ἐφ' ὕψι τοῦ καίμενον, ἐν μετεώρῳ τῆς πόλεως· ἐφ' οὗ ποτε λόφου, θανάτου τὴν Ἱερουσαλήμ ἀναλίσκοντος, τὸν θανατηφόρον ἀγγέλον ἰδὼν ὁ Δαβὶδ ἐσπασμένον ῥομφαίαν κατὰ τῆς πόλεως, ἀναβάς ὑποδόμησεν ἐκαὶ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀνήνεγκεν ἐπ' αὐτοῦ τῷ Θεῷ θυσίαν, καὶ ἐπεσχέθη ἡ θραῦσις· εἰς τύπον καὶ ταῦτα τῆς κατὰ τὴν ἱερὰν προσευχὴν σωτηρίου καὶ πνευματικῆς ἀναβάσεως, καὶ τοῦ δι' αὐτῆς ἵα σμοῦ· τυπικὰ γὰρ ἦν ἐκεῖνα πάντα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν εἰ δὲ βούλει, καὶ εἰς τύπον τῆς κατ' ἡμᾶς ταύτης ἱερᾶς· Ἐκκλησίας, ἥτις ὄντως ἐφ' ὕψι τοῦ καίται, ἀγγελικὸς τις ἄλλος οὖτος καὶ ὑπερκόσμιος χῶρος, ἐν ᾧ πρὸς ἐξίλασθαι τοῦ χύμου παντός,

¹⁰ Prov. III, 34. ¹¹ Luc. XVI, 10

καὶ θανάτου θραῦσιν, καὶ ζωῆς ἀθανάτου περιου. **A** non dixit: Homines duo pergebant in templum, sed
 εἶαν, τὸ ἀνάμακτον καὶ μέγα καὶ δυνατὸς εὐπρόσ-
 δεκτον τῷ Θεῷ ἀναφέρεται θύμα. Διὰ ταῦτα τοίνυν οὐκ εἶπεν, Ἄνθρωποι δύο προσῆλθον τῷ ἱερῷ,
 ἀλλ' ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν.

Εἰσὶ δὲ καὶ νῦν οἱ, πρὸς τὴν ἱερὰν Ἐκκλησίαν
 ἐρχόμενοι, οὐκ αὐτοὶ ἀναβαίνουσι, ἀλλὰ κατα-
 σπῶσι μᾶλλον τὴν τὸν οὐρανὸν εἰκονίζουσαν Ἐκ-
 κλησίαν, οἵτινές εἰσι οἱ συντυχίας χάριν καὶ ὁμι-
 λίας τῆς πρὸς ἀλλήλους παραγινομένοι, καὶ οἱ τὰ
 ἔνια πρᾶξιθέτες καὶ ἀγοράζοντες· εἰκάσι γὰρ
 ἀλλήλοις· οἱ μὲν γὰρ ὠνήν, οἱ δὲ λόγους διδόντες
 ἀντιλαμβάνουσι τὰ κατὰλληλα. Οὐδ', ὡσπερ τοῦ
 ἱεροῦ ἐκείνου παντελῶς ὁ Κύριος ἔξωσέ ποτε, πρὸς
 αὐτοὺς εἶπών· Ὁ οἶκος μου οἶκος προσευχῆς κλη-
 θήσεται, ὅμως δὲ ἐποίησατε αὐτὸν σπήλαιον λη-
 στῶν· οὕτω καὶ τῶν οἰκειῶν τούτων λόγων ἐξέ-
 βαλεν, ὡς μὴ ἀναβαίνοντας εἰς τὸ ἱερόν ὄλω, καὶ
 ἐκείτης ἡμέρας ἐρχονται. Ὁ δὲ Φαρισαῖος καὶ ὁ
 Τελώνης ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν· ἀμφοτέροις γὰρ
 εἰς ἣν σκοπὴν τὸ προσεύξασθαι, εἰ καὶ ὁ Φαρισαῖος
 μετὰ τὴν ἀνοδοῦν κατήνεγκεν ἑαυτὸν, ὑπὲρ τοῦ τρό-
 που περιτραπέις· σκοπὴ μὲν γὰρ αὐτοῖς τῆς
 ἀναβάσεως ὁ αὐτός· προσεύξασθαι γὰρ ἀνέβησαν,
 ὁ δὲ τρόπος ἀντίθετος· ὁ μὲν γὰρ συντετριμμένος
 καὶ τεταπεινωμένος ἀνήρχετο, πρὸς τὸ ψαλμω-
 δοῦ Προφήτῳ μαθῶν, ὅτι καρδίαν συντετριμμένην
 καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει· ἐπεὶ καὶ
 αὐτὸς περὶ αὐτοῦ φησιν ὁ Προφήτης, πάντως διὰ
 πείρας εἰδώς· Ἐταπεινώθη, καὶ ἔσωσέ με ὁ Κύ-
 ριος· Καὶ εἰ λέγω τὸν Προφήτην; ὁ γὰρ τῶν
 προφητῶν Θεὸς κατ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γενόμενος ἐτα-
 πείνωσεν ἑαυτὸν, καθὰ φησιν ὁ Ἀπόστολος· διὸ καὶ
 ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν. Ὁ δὲ Φαρισαῖος μέγα
 φουστῶν καὶ ἀλαζονεύμενος ἀνεισιν, ὡς καὶ δικαιοῦ-
 σων ἑαυτὸν· καὶ ταῦτα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, παρ' ᾧ
 πᾶσα δικαιοσύνη ἡμῶν ὡς βῆλος ἀποκαθημένης·
 οὐ γὰρ ἤκουσε τοῦ λέγοντος· Ἀκάθαρτος παρὰ
 Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκαρδίας· καὶ· Κύριος ὑπερ-
 ἠφάνους ἀντιτάσσει· καὶ· Οὐαὶ οἱ δικαιοῦντες
 ἑαυτοὺς· καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες·

Ὁ μόνον δὲ τὸ ἦθος καὶ ὁ τρόπος αὐτοῦς διεῖλε
 διάφορος ὢν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς προσευχῆς εἶδος· δι-
 κῶν γὰρ καὶ τοῦτο· προσευχὴ γὰρ ἐστὶν οὐ δεη-
 σεως μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστίας πρόβλημα· καὶ
 ὁ μὲν τῶν προσευχομένων ἀνεισι πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ
 ναδὸν, δοξάσεων καὶ εὐχαριστήσεων τῷ Θεῷ, ὑπὲρ ὧν
 ἔλαβε παρ' αὐτοῦ· ὁ δὲ αἰτήσεων ἅπερ ὀφειλὴ λαβεῖν,
 ὧν καὶ μάλιστα τῆς ἐκάστης ὥρας κατ' ἡμᾶς ἀμαρ-
 τάνουσιν εἶσι καὶ ἡ τῶν ἀμαρτημάτων ἀφίσεις· ἡ γὰρ
 ὑπόσχεσις τῶν παρ' ἡμῶν τῷ Θεῷ κατ' εὐσέβειαν
7 προσφερομένων οὐ προσευχὴν, ἀλλ' εὐχὴν ἔχει
 τὴν ἐκωνυμίαν· καὶ τοῦτ' ἐδήλωσεν ὁ εἰπών· Ἐὔ-
 ξασθε, καὶ ἀπέδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· καὶ ὁ
 λέγων, Ἐκρίσων μὴ εὐξασθαι ἢ εὐξασθαι καὶ μὴ
 ἀπεδοῦναι· Ἀλλὰ τὸ δικαιοῦν ἐκείνου τῆς προσευ-
 χῆς· εἶδος διπλὴν ἔχει καὶ τὴν ἀχρείωσιν τοῖς μὴ

Sunt etiam nunc ad sanctam Ecclesiam venientes
 qui non ipsi ascendunt, sed potius illam qua signa-
 tur cœlum detrahunt Ecclesiam, et hi sunt qui
 colloqui et occursus causa adveniunt, vel vendunt
 emuntque merces; illi enim inter se sunt similes,
 nam alii quidem merces, alii vero sermones traden-
 tes vicissim accipiunt. Quos, perinde ac ab illo
 templo profusus quondam eiecit Dominus, ad eos
 dicens: «Domus mea domus orationis vocabitur, vos
 autem fecistis eam speluncam latronum»; sic eos
 a suis istis sermonibus extravit, ita ut nequaquam
 dici possent in cœlum ascendentes, etsi singulis
 diebus illud adeant. At Phariseus et Publicanus
 ascenderunt in templum, quippe ambo orationem
 similiter intendebant, licet Phariseus postquam
 ascendisset semetipsum dejecerit modo eversus, nam
 finis ascensionis idem erat ipsis, ascendebant enim
 ut orarent, modus autem contrarius: alius quidem
 contritus et humiliatus ascendebat, a Psalmista
 propheta discens, quoniam cor contritum et humili-
 liatum Deus non despiciet, postquam ipse de se di-
 xit Propheta, omnino per experientiam doctus:
 «Humiliatus sum et salvavit me Dominus». Sed
 quare Prophetam dico? nam prophetarum Deus ad
 nos propter nos descendens humiliavit semetipsum,
 propter quod et Deus exaltavit illum, ut ait Aposto-
 lus; Phariseus autem multa jactans et tumens
 ascendit, quasi semetipsum justificaturus, idque
 coram Deo, apud quem omnis justitia nostra quasi
 pannus menstruatus. Non enim dicentem audivit:
 «Abominatio Domini omnis arrogans». Et: «Do-
 minus superbis resistit» et: «Vae qui sapientes o-
 stis in oculis vestris; et coram vobismetipsis pru-
 dentes».

Nec tantum mores et modus eos, cum sibi non
 consentirent, separaverunt, sed etiam orationis for-
 ma, ista enim duplex. Quippe oratio est non sup-
 plicationis solummodo, sed et gratiarum actionis
 explanatio; ideo unus quidem eorum qui ascende-
 runt ut orarent, templum Dei adivit ut laudes gra-
 tiasque Deo ageret propter ea quæ ab illo acceperat;
 alius autem ut exposceret quæ nondum acceperat
 (quibus nunc quoque multi carent apud nos),
 necnon peccatorum remissionem. Promissio eorum
 quæ a nobis Deo pietatis gratia exhibentur, non ora-
 tionis sed voti nomen habet, quod declaravit dicens:
 «Vovete et reddite Domino Deo nostro»; et: «Me-
 lius est non votere quam votere et non reddere». Sed
 duplex ista orationis forma duplex etiam est
 qui non attendunt affert incommo- dum: nam oratio.

¹⁰ Matth. xvi, 13. ¹¹ Ps. l, cxiv, 6. ¹² Philipp. ii, 8. ¹³ Prov. xvi, 5. ¹⁴ Prov. ii, 24. ¹⁵ Isai. v, 21.
¹⁶ Gal. lxxv, 11. ¹⁷ Eccle. v, 1

nem quidem qua remittatur peccatum et supplicationi abstinentibus a malo efficacem reddit spes et compunctio, emortuam vero desperatio et duritas cordis. Gratiarum actionem pro bonis a Deo de nobis acceptis acceptabilem quidem efficit humilitas, et non superbire adversus eos qui ea non acceperunt, ingrati vero de eis inflatio tanquam proprio studio et mente habitis, et eorum qui non illa sunt assecuti condemnatio. Quo utroque ægrotus morbo Pharisæus, a semetipso suisque sermonibus condemnatur. Nam cum ascendisset in templum ut gratias, non preces, ageret, superbiam et contumeliam suam ad Deum gratiarum actioni stulto et miserabiliter immiscuit. «Stans enim, ait Jesus, hæc apud se orabat: Deus, gratias tibi ago quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri.» Pharisæi status non servi subjectionem, sed inverecundam declarat superbiam, contrariam ei qui oculos ad cælum propter humilitatem elevare non audebat. Vere apud se Pharisæus orabat, non enim ad Deum ascendit, nisi non lateret eum qui sedet super Cherubim, qui abyssorum ima prospicit, illius oratio. Quippe cum diceret: Gratias ago tibi, non adjecit, quia gratis, tanquam minus ad resistendum robusto, mihi miseratus dediti a laqueis maligni libertatem; nam admodum animæ arduum, fratres, laqueis inimici irremittum et retibus peccati illapsum posse per poenitentiam aufugere. Ideo majori providentia nostra gubernantur, sæpiusque cum nullo modo laboraverimus, multis et magnis malis superiores cum Deo permansimus, misericorditer alleviati propter nostram infirmitatem, et oportet nos pro dono gratias esse, et humiliari coram adjutore nostro, sed non inflari. Pharisæus autem: Gratias, ait, ago tibi Deus, non quia accepi a te auxilium, sed quia non sum sicut cæteri hominum, quasi a se et ex sua virtute habens raptorem non esse nec adulterum, nec injustum, si forte talis non esset; non enim in ejus potestate erat ut justus crederetur de semetipso testificatus, sed omnes potius quam se aspiciebat, et omnes, o dementia! contemnens unum solum consebatur esse justum et sapientem, semetipsum. Nam dixit: «Non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus.» Insane, diceret quis ad eum: si præter te omnes injusti et raptores, quis furtum et damnum subferens? Quid iste publicanus? quare peculiaris ista additio? Nonne unus est omnium et cum cæteris a tua communi et, ut ita dicam, universali condemnatione comprehensus fuit? vel numquid duplici indigebat judicio, quia sub tuis erat Pharisæis oculis, licet a longe staret? Insuper etsi quia aperte publicanus, inde injustum hunc noscebas, unde adulterum? Nonne impudenter tibi licet hunc lædere, quia alius læsit? Non ita sane, non ita, sed iste quidem in humili spiritu tuam ferens superbam condemnationem, Deoque preces cum suisque obfurgatione offerens, jure ab eo dimittitur ex eis ob quas damnationem meruit injustitiis; tu vero jure

προσέχουσι· τὴν μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων προσευχὴν τε καὶ δεήσιν ἀνύσιμον μὲν ποιεῖ μετὰ τὴν ἀποχὴν τῶν κακῶν ἢ πίστις καὶ ἡ κατὰ νύξιν, ἀνήνυτον δὲ ἡ ἀπόργωσις καὶ ἡ πύρωσις. Τὴν δὲ ὑπὲρ ὧν εὐπαρὰ Θεοῦ πεπόνθαμεν εὐχαριστίαν εὐπρόσδεκτον μὲν ἡ ταπεινώσις ποιεῖ, καὶ τὸ μὴ καταπαίρεισθαι τῶν οὐκ ἔχόντων, ἀπρόσδεκτον δὲ ἡ ἐπὶ τούτοις ἱπτασις, ὡς οἰκεία σπουδὴ καὶ γνώσει προσγινομένοις, καὶ ἡ πρὸς τοὺς μὴ κεκτημένους κατάκρισις. Ἐπεὶ ἀμφω νοσῶν, ὁ Φαρισαῖος, πᾶρ' αὐτοῦ καὶ τῶν οἰκείων λόγων ἐλέγχεται· ἀναθίς γὰρ εἰς ἐδῆρον, εὐχαριστήσων, οὐ διεσόμενος, ἱπτασιν καὶ κατάκρισιν ἀφρόνως τε καὶ ἀθλίως τῇ πρὸς Θεὸν εὐχαριστίᾳ κατέμιξε. «Σταθεὶς γάρ, φησὶν, οὗτος πρὸς αὐτὸν ταῦτα προσήχητο· Ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμι ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί.» Ἐτὸ στήναι τὸν Φαρισαῖον ὁ τὴν δουλικὴν παράστασιν, ἀλλὰ τὴν ἀπρησθριασμένην ἀνάτασιν δηλοῖ, τὴν ἀντικειμένην τῷ μῆτι τοὺς ὀφθαλμοὺς θαρρόντι πρὸς οὐρανὸν ὑπὸ ταπεινώσεως ἄραι. Εἰκότως δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρισαῖος προσήχητο· οὐ γὰρ ἀνέβαινε πρὸς τὸν Θεόν, εἰ καὶ οὐκ ἐλάνθανε τὴν κατήμενον ἐπὶ τῶν Χερουδιμ, καὶ ἐπιδίδοντα τὰ ἰσχυρὰ τῶν ἀδύσων. Ἡ αὐτοῦ τοιαύτη προσευχὴ· Εὐχαριστῶ σοι γάρ, εἰπὼν, οὐκ ἐπήνεγκεν, ὅτι δωρεάν, ὡς ἀσθενῆ πρὸς ἀντιπαράταξιν, ἐλεήσας ἰδωκᾶς μοὶ τὴν ἀπὸ τῶν τοῦ κωνηροῦ παγίδων ἐλευθερίαν· ἀνδρείων γὰρ ἴσται κατὰ ψυχὴν, ἀδελφοί, τὸ κρατηθέντα καὶ τοῦ ἐχθροῦ πάγαις, καὶ περιπεσόντα τοῖς βρόχοις τῆς ἁμαρτίας, δυνήθηται τῇ μετανοίᾳ διαφυγῆναι. Διὰ τοῦτο προνοίᾳ μελίζον τὰ καθ' ἡμᾶς διευθύνεται, καὶ πολλαῖς μικρῶν ἢ μηδὲν σπουδαίαντες, πολλῶν καὶ μεγάλων καδῶν ἀνώτερη σὺν Θεῷ διαμείναμεν, συμπαθῶς κουφισθέντες διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν· καὶ δεῖ τῆς δωρεᾶς ἐπιγνώμονας ἡμᾶς εἶναι, καὶ ταπεινοῦσθαι τοῦ παρασχόντος ἐνώπιον, ἀλλὰ μὴ ἱπτασθαι. Ὁ δὲ Φαρισαῖος, Εὐχαριστῶ σοι, φησὶν, ὁ Θεός· οὐχ ὅτι ἐλαβὼν βοήθειάν τινα παρὰ σοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ εἰμι ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων· ὡς ἂν οἰκοθεν καὶ παρ' αὐτοῦ, καὶ ἐξ οἰκείας ἔχων δυνάμειος τὸ μὴ εἶναι ἀρπαξ, καὶ μοιχός, καὶ ἄδικος, εἴπερ ἄρα οὐκ ἦν· ἐδὲ γὰρ προσεῖχεν αὐτῷ, ἵνα δίκαιος εἴη πιστεύεσθαι περὶ αὐτοῦ λέγων, ἀλλὰ πάντας μάλλον ἐδίδεκεν ἢ αὐτὸν, καὶ πάντας, ὡς τῆς ἀπονοίας! ἐξουθενῶν, ἵνα μόνον ἦτο δίκαιον εἶναι καὶ σώφρονα, αὐτὸν· «Οὐκ εἰμι γάρ, φησὶν, ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ Τελώνης.» Τῆς ἀνοίας, εἶπεν ἂν τις πρὸς αὐτόν· καὶ εἰ πλην τοῦ πάντες ἄδικοί τε καὶ ἀρπαγες, τίς ὁ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν κάκωσιν ὑφιστάμενος; τί δὲ καὶ ὁ Τελώνης οὗτος; καὶ ἡ τοῦτου κατ' ἐξοχὴν προσθήκη; οὐχ εἰς ὧν ἀπάντων μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ οὗτος τῇ παρὰ σοῦ κοινῇ, καὶ ὡς εἰπεῖν οἰκουμηνικῇ κατακρίσει συμπεριεληφεται; ἡ δικαιοσύνη ἔδει τοῦτω τῆς καταδικῆς, ὡς ὑπὸ τοῦ Φαρισαϊκοῦ σοῦς ὀφθαλμοῦς, εἰ καὶ μακρὰν ἰστώτι; ἄλλως τε καὶ τελώνων μὲν ὑπάρχοντα φανερωῦς,

ἄδικον ἦδεις ὄντα, μοιχὸν δὲ πόθεν; ἢ οἱ τοῦτον ἀδικεῖν ἀνεύθυνον, ἐπειδήπερ οὗτος ἄλλους ἡδίκει; Οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν, ἀλλ' οὗτος μὲν φέρων ἐν ταπεινῷ τῷ φρονήματι τὴν ὁσὴν ὑπερήφανον κατηγοροῖαν, καὶ τῷ Θεῷ προσφέρων σὺν αὐτομεμφίᾳ τὴν ἰκεσίαν, ἀφεθήσεται παρ' αὐτοῦ δικαίως τῆς ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἡδίκησα καταδικῆς· σὺ δὲ καταδικασθήσῃ δικαίως, ὑπερηφάνως ἰκεῖνός τε καὶ πάντων ἀνθρώπων κατηγορῶν, καὶ μόνον ἀπάντων σεαυτὸν δικαίων. Οὐκ εἰμι ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί.

Ταῦτα τὰ ῥήματα καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὑπεροφίαν τοῦ Φαρισαίου παρίστησι· πρὸς δὲ καὶ τὸ κατεψευσμένον τῆς αὐτοῦ συνειδήσεως· τοὺς τε γὰρ ἀνθρώπους κοινῇ πάντας ἐξουδενεῖ φανερώς, καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀποχὴν οὐ τῇ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῇ καθ' ἑαυτὸν δυνάμει προσημαρτυρεῖ. Εἰ δὲ εὐχαριστεῖν φησιν, ἀλλὰ τάχα διὰ τοῦτο, καὶ πλὴν αὐτοῦ πάντας ἀνθρώπους ἀκολάστους εἶναι νομίζει καὶ ἄδικους; καὶ ἄρπαγας, ὡς μηδενί, πλὴν αὐτῷ, ἀξιούντος τοῦ Θεοῦ τὴν ἀρετὴν παρασχεῖν. Ἄλλ' εἰ πάντες οἱ λοιποὶ τοιοῦτοι, τὰ τοῦ Φαρισαίου τοῦτου προκλιθεῖσαι τοῦτοις πᾶσι πρὸς διαρπαγὴν ἔχρη. Οὐ φαίνεται δὲ οὕτως· ἐπάγει παρ' αὐτῶς, ὅτι ἡ Νηστειῶσα ἡ τοῦ Σαββάτου, ἀποδεκατὸν πάντα ὄσα κτῶμαι. Ὅχι ὄσα κτείνεται φησὶν ἀποδεκατοῦν, ἀλλ' ὄσα κτεταί, τὰς προσθήκας καὶ τὰς ἐπαυξήσεις τῆς οἰκίας περιουσίας διὰ τοῦτου δηλῶν· οὐκοῦν εἴχε μὲν ἵσπερ ἐκτετήτο, προσελάμβανε δὲ ἀνεπηρέαστως ἄσπερ ἰδύνατο· πῶς οὖν χωρὶς αὐτοῦ πάντες ἤρπαζον καὶ ἡδίκουν; Οὕτως ἀτέλεγκτόν ἐστι καὶ ἀτετέλευτόν ἢ κακία! οὕτως ἔστι συγκακραμένον αἰεὶ τὸ ψεῦδος τῇ ἀπονοίᾳ! Τὴν μὲν οὖν ἀποδεκατωσὶν εἰς παράστασιν ἐκ περιουσίας τῆς οἰκίας δικαιοσύνης προήγαγε· πῶς γὰρ ἄρπαξ ἔσται τῶν ἀλλοτρίων ὁ ἀποδεκατῶν τὰ οἰκία; Τὴν δὲ νηστειῶσαν εἰς τὴν τῆς σωφροσύνης ἐπίδειξιν· ποιητικὴ γὰρ ἔργεια ἢ νηστεια ἐστίν. Ἔστω τοίνυν, σώφρων ὑπάρχεις καὶ δικαίος, εἰ δὲ βούλει, καὶ σοφός, καὶ νουνεχὴς; καὶ ἀνδρεὸς καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἕτερον· εἰ μὲν πρὸς σεαυτοῦ λαβὼν ἔχεις, καὶ μὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰ καταψεύδῃ καὶ τοῦ τῆς προσευχῆς σχήματος; καὶ εἰ; τὸ ἱερὸν ἀναβαίνεις καὶ εὐχαριστίας μάτην λέγεις; εἰ δὲ παρὰ Θεοῦ λαβὼν ἔχεις, οὐκ ἔλαβες ἕνα κομπήζης, ἀλλ' ἵνα πρὸς οἰκοδομὴν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχη; εἰς δόξαν τοῦ παρασχόντος. Καίρειν οὖν ὡς ἀληθῶς ἴδει σὺν ταπεινώσει, καὶ εὐχαριστεῖν καὶ τῷ δόντι, καὶ δι' οὗς ἔλαβεν οὐ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μάλλον ἢ διὰ τοὺς ὑπὸντας ἢ λαμπὰς λαμβάνει τὸ φῶς. Σάββατον δὲ φησὶν ὁ Φαρισαῖος οἱ τὴν ἑβδομην ἡμέραν, ἀλλὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν ἡμερῶν, ὧν τὰς δύο νηστειμους ἄγων μεγαλυχεῖ, ἀγνῶν ὅτι αὐταὶ μὲν ἀνθρώπων αἰρεταί, ἢ δὲ ὑπερηφάνια δαιμονιώδης· διὸ καὶ ἄχρηστοί ταῦτα; καὶ συγκατασπῆ συζυγεῖσθε.

Ἄλλ' ὁ μὲν Φαρισαῖος; τοιαῦτα. Ἐὐ δὲ Τελώνης μακρόθεν ἐστὼς, οὐκ ἠθέλει οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄραι, ἀλλ' ἔτυπεν εἰς τὸ ἑαυτοῦ στήθος, λέγων· Ὁ Θεός, ἰδέσθητε μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. Ὁρᾶτε τὴν ταπεινώσιν ὄση, καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν αὐτομεμφίαν; Ὁρᾶτε τὴν ἀκραν συσταλήν τῆς τε θανάτου; καὶ τῶν αἰσθήσεων, ἀμα δὲ καὶ τὴν συντριβὴν τῆς καρδίας τῇ προσευχῇ τοῦ Τελώνου

A condemnaberis superbe illam omnesque homines accusans, teque omnium solam justificans. Non sicut caeteri hominum, raptores, injusti, adulteri.

Quae verba Pharisaei superbiam tum erga Deum tum erga omnes homines proferant, necnon ejus conscientiae fallaciam; omnes enim homines communi despectu palam contemnit, et suam a malis abstinentiam non Dei sed suipsius robori attribuit. Se gratias agere dixit, sed statim hac via omnes, se excepto, homines dissolutos cogitat et raptores et injustos, quas i si Deus nemini nisi illi virtutem praebere dignetur. Sed si omnes caeteri tales essent, Pharisaei bona omnibus ad rapiendam esse obnoxia oportebat. Quod tamen non videtur, nam ipse addit: «Jejuno bis in Sabbato, decimas de omnium quae possideo.» Non omnium quae possedit, dixit se decimas dedisse, sed omnium quae possidet suarum incrementa copiarum et augmenta laetis verbis declarans. Igitur ex una parte jam non habebat ea quae possederat, et ex alia sine offensa adiciebat quaecunque poterat; quomodo ergo omnes praeter eum furabantur et injustitias committebant? Tantum semetipsam damnat, tantum sibi insidiat malitia! tantum semper amentiae commiscetur mendacium! Decimarum solutionem in testimonium superabundantis suae justitiae produxit; nam quomodo raptor alienorum decimas solvens propriarum? Jejunium vero in ostensionem temperantiae attulit, pater enim castitatis est jejunium. Esto, temperans es et justus, et si volueris, sapiens, prudens, generosus, necnon alia similia. Si haec quidem a te accepta habes et non a Deo, quare fingis orationis formam, et in templum ascendis, et gratiarum actiones frustra agis? Si vero a Deo acceptis gaudes, non accepisti ut glories, sed ut ad aedificationem alii sis in gloriam exhibentis. Igitur quam verissima oportebat te cum humilitate gaudere, et gratias largitori fundere propter eos quorum gratia accepisti, nam non tam propter se quam propter aspicientes lampas lucem accipit. Sabbatum dixit Pharisaeus, non diem septimam, sed dierum hebdomadam quorum duos jejunos se egisse jactat, nesciens quoniam virtutes quidem hominum sunt, superbia autem daemonum; ideo illas irritas facit et immista deturbat si verae sint, quanto magis si falsae.

καὶ ἀληθεῖς ὡσι, πόσω μάλλον εἰ κακισθηλευμένοι; Ita quidem Pharisaeus. «Publicanus autem a longe stans, volebat nec oculos ad caelum levare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.» Videtisne quanta humilitas et fides et propria objurgatio? Videtisne summam cogitationum sensuinique pressuram, simulque cordis contritionem orationi hujus Publicani conjunctam? Nam eum ascendisset in curiam.

plum ut suorum dimissionem peccatorum flagitaret, A patricas secum adduxit ad Deum conciliaturus: fidem quæ non confundit, irreprehensibilem sui ipsius objurgationem, nequaquam despiciendam cordis contritionem, exaltantem humiliationem. Optime orationi coaptavit circumspectionem. A longe enim cum esset, non fixit stans, sicut de Pharisæo: sed cum esset, admodum status demissionem his verbis declarans, simulque orationis suppliciumque verborum indefessam iterationem; nam nihil aliud proferens et excogitans, ad se tantum et ad Deum attendit, vocibus brevem multoties in ipsam convertens postulationem, quæ est utilissima orationis forma.

igitur manens, ait, a longe Publicanus nolebat B nec oculos ad cælum elevare. Ipse status constantiam simul et demissionem significat, nec est solum vilis servi, sed etiam rei comparentis habitus. Demonstrat animam a peccato liberam, remotam adhuc a Deo, quia nondum habet ad eum per opera præsentiam, sed ad appropinquandum paratam per abstinentiam a malis, et jam per bona consilia. Sic ergo stans a longe Publicanus nolebat nec oculos ad cælum elevare, hoc modo istoque habitu semetipsum vituperare et objurgare patefaciens; indignum enim se ducebat et cælo et templo terrestri. Ideo in porticu quidem stabat, ad cælum vero prospicere non audebat, quanto minus ad Deum cæli? Sed vehementi compunctione motus pectus suam percutiebat, exinde se plagis C dignum proponens, gravesque gemitus et planctus hinc emittens, necnon caput quasi condemnatus inclinans, se peccatorem appellabat, et misericordiam cum fide implorabat dicens: « Deus, propitius esto mihi peccatori. » Nam credidit dicenti: « Dixi, Constebor adversam me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei²⁰. » Verum quid addidit? « Descendit iste justificatus, ait Dominus, ab illo; quia omnis qui se exalbat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur. » Nam cum reipsa arrogantia sit diabolus, isti etiam proprium superbia malum, ideo vincit et immista dejicit omnem humanam virtutem: ita humilitas erga Deum honorum est virtus angelorum, et vincit D humanam quodlibet vitium offendenti superveniens; humilitas enim est currus quo ad Deum ascenditur per nubes illas quæ efferre debent ad Deum futuros cum Deo in infinita sæcula, prout prædixit Apostolus: « Rapiemur, inquit, in nubibus obviam Domino in aera, et sic semper cum Domino erimus²¹. » Est enim quasi quedam nubes humilitatis penitentia conjuncta, lacrymarum fontes ex oculis educens, dignosque ex indignis efficiens necnon Deo ad quem ducit conjungens gratis justificatos per intentionis sanctitatem.

ανοίας συττάτα, καὶ τὰς τῶν δακρῶν λιβάδα; ἐκ

τούτου συγκεκρμένην; ἀναβῆς γὰρ εἰς τὸ ἱερὸν ὑπὲρ τῆς τῶν οικειῶν ἀμαρτημάτων ἀπέσεως δεησόμενος, καλὰς ἐπηγάγετο μεθ' ἑαυτοῦ τὰς μειτευσούσας πρὸς τὸν Θεὸν, τὴν ἀκαταίτητον πίστιν, τὴν ἀκατάκριτον αὐτομεψίαν, τὴν μὴ ἐξουδενωμένην συντριβὴν τῆς καρδίας, τὴν ὑψοῦσαν ταπεινωσιν. Συνῆψε δὲ καὶ τῇ προσευχῇ τὴν προσοχὴν ὀρθοστα. Μακρόθεν γὰρ, φησὶν, ἐστὼς ὁ Τελώνης οὗτος· οὐκ εἶπε σταθεὶς ὡς ἐπὶ τοῦ Φαρισαίου, ἀλλ' ἐστὼς τῆς ἐπὶ πολὺ παρατάσειν τῆς στάσεως διὰ τούτου δηλῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ ἐπίμονον τῆς δεήσεως καὶ τῶν ἰαστηρίων βημάτων· μηδὲν γὰρ Ὁ ἕτερον μῆτε προτιθεὶς, μῆτε διανοούμενος, ἑαυτῷ μόνῳ προσείχε καὶ τῷ Θεῷ, αὐτὴν ἐφ' ἑαυτὴν στρέφωσιν, ὅπερ ἀνυσιμώτατόν ἐστι προσευχῆς εἶδος.

Μακρόθεν οὖν, φησὶν, ὁ Τελώνης ἐστὼς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἄραι. Αὕτη ἡ στάσις καὶ στάσις ἦν ὁμοῦ καὶ ὑπόπτωσις, καὶ οὐκ εὐτελοῦς δούλου μόνον, ἀλλὰ καὶ καταδίκου παράστασις. Ἐμφαίνει δὲ καὶ τὴν ἀπειμένην τῆς ἀμαρτίας ψυχὴν, μακρὰν μὲν οὖσαν ἐπὶ Θεοῦ, δια τὸ μήπω τὴν δι' ἔργων ἔχειν πρὸς αὐτὸν παρρησίαν, ἐγγίζει δὲ προσδοκίμιον οὖσαν Θεῷ, διὰ τὴν ἀποχρῆν τῶν κακῶν, καὶ τὴν ἄγαθῶν ἤδη πρόθεσιν. Οὕτως οὖν μακρόθεν ὁ Τελώνης ἐστὼς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἄραι, τῷ τρόπῳ καὶ τῷ σχήματι τὴν οικεῖαν κατάγνωσιν καὶ αὐτομεψίαν ἐπιδεικνύμενος· ἀνάξιον γὰρ ἑαυτὸν ἠγάγετο καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν γῆν ἱεροῦ. Διὸ τοῦ μὲν ἐπὶ τῶν προθύρων εἰστήκει, πρὸς δὲ τὸν οὐρανὸν οὐδὲ ἀτενίζειν ἐτόλμα, πόσω μᾶλλον πρὸς τὸν τοῦ οὐρανοῦ Θεόν; Ἄλλ' ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς κατανούσεως τύπτων τὸ ἑαυτοῦ στήθος, καὶ πληγῶν ἑαυτὸν ἄξιον περιστάς ἐνεῦθεν, βαρυνεθῶν καὶ τοὺς στεναγμοὺς ἀναπέμπων ἐκεῖθεν, καὶ τὴν κεφαλὴν ὡς ἀκατάκριτος κλίνων, ἀμαρτημάτων ἐκάλετο, καὶ τὸν ἰασμὸν πιστῶς ἐπεζήτη, λέγων· « Ὁ Θεὸς, ἰλάσθητε μοι τῷ ἀμαρτωλῷ· ἐπίστευσε γὰρ τῷ ἄνομῳ μου τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου. » Τί δὴ τὸ ἐπὶ τούτοις; « Κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος, φησὶν ὁ Κύριος, ἢ ἐκεῖνος· διὸ πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. Ὡς γὰρ αὐτόχρομα τύφος ἐστὶν ὁ διάβολος, καὶ ἰδὼν ἐστὶ τούτῳ ἡ ὑπερηφάνεια κακῶν, διὸ καὶ νικᾷ καὶ συγκαταπέσσει συμμιγείσῃ πᾶσαν ἀρετὴν ἀνθρωπίνην, οὕτως ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ταπεινωσις ἀγγέλων τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ἀρετὴ, καὶ νικᾷ πᾶσαν ἀνθρωπίνην κακίαν, ἐπιγαγομένην τῷ πταίσαντι· ὄχημα γὰρ ἐστὶν ἡ ταπεινωσις τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβάσεως, κατὰ τὰς νεφέλας ἐκείνας, αἱ μέλλουσι ἀνοίσειν πρὸς τὸν Θεὸν τοὺς ἐσομένους εἰς ἀπίστου; αἰῶνας μετὰ Θεοῦ, καθάπερ ὁ Ἀπόστολος προφήτευσεν· « Ἀρκαγησόμεθα γὰρ, φησὶν, ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἄερα, καὶ οὕτως πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα. » Οἷον γὰρ τίς ἐστὶ νεφέλη καὶ ἡ ταπεινωσις, διὰ μετ-

²⁰ Psal. xxxi, 5. ²¹ I Thess. iv, 16

ἀνεξίτων ἐξήκουσα, καὶ ἀνάγουσα καὶ τῷ Θεῷ συνιστάσα δωρεὰν δεδικαιωμένους διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς προαιρέσεως.

Ἄλλ' ὁ μὲν Τελώνης κακοτέχνως σφετεριζόμενος ἅ τὰ ἄλλα πρῶτον, τῆς κακοτεχνίας ἀφιέμενος ὑστερον, καὶ μὴ δικαίων ἑαυτὸν, δεδικαιώται· ὁ δὲ Φαρισαῖος τῶν ἄλλοις προσηκόντων μὴ ἀντεχόμενος, καὶ δικαίων ἑαυτὸν κατακρίνεται. Οἱ δὲ καὶ τῶν ἄλλοις προσηκόντων μὴ ἀπεχόμενοι, καὶ δικαιοῦν ἐπιχειρῶντες ἑαυτοὺς, τί πείσονται; Ἄλλὰ τοὺς μὲν ἀφῶμεν, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος, ὡς ἄρα μὴ λόγῳ καταπειθεῖς. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἡμεῖς ταπεινούμεθα προσευχόμενοι, καὶ ἰσως οἰόμεθα τοῦ Τελώνου κομίζεσθαι τὸ δικαίωμα· οὐκ ἔχει δὲ οὕτως· ἐκεῖνο γὰρ διὰ σκοπεῖν, ὅτι παρὰ τοῦ Φαρισαίου κατὰ πρόσωπον ὁ Τελώνης καὶ μετὰ τὸ ἐκστῆσαι τῆς ἁμαρτίας ἐξουθεσιούμενος, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐξουθενῶν καταδικάζει μὴ μόνον οὐκ ἀντιλέγων, ἀλλὰ καὶ συνηγορῶν ἐκείνῳ καθ' ἑαυτοῦ. Ὅταν οὖν καὶ αὐτὸς τὴν ἐν χερσὶ κακίαν ἀφαιεῖ, τοῖς δ' αὐτῆς ἐξουθενούσι καὶ λείβορῶσιν οὐκ ἀντιλέγει, ἀλλὰ συγκαταδικάζων ἑαυτὸν, ὡς ἔντα τοιοῦτον, διὰ προσευχῆς ἐν κατανοήσει πρὸς μόνον καταφεύγει· τὸν ἐκ Θεοῦ ἰατρὸν, ἰσθι σεσωσμένος Τελώνης ὢν· πολλοὶ γὰρ φασὶν ἑαυτοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ λέγομεν ἰσως καὶ ἔχομεν· ἀτιμία δὲ καρδίαν ἐδοκίμασεν· ὡς περὶ γὰρ ὁ μέγας Παῦλος πρὸς τὴν φαρισαϊκὴν μεγαλαυχίαν ἐστὶ, καί τοι πρὸς τοὺς ἐν Κορίνθῳ γλώσσαις λαλοῦντας γράφων· « Ἐὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν. » Ἴνα γὰρ ἐκεῖνους καταστειλῆ, κατὰ τῶν μὴ τὸ χάρισμα κεκτημένων ἐπαιρομένων, τοιαῦτα γράφει ὁ ἀλλαχοῦ πάντων περὶ ἑαυτὸν εἶναι λέγων.

Ὅσπερ οὖν ὁ Παῦλος ἐκεῖνα γράφων, πρὸς τὴν φαρισαϊκὴν μεγαλαυχίαν ἐστὶν, οὕτως ἐστὶ καὶ τὰ τοῦ Τελώνου ῥήματα λέγειν, καὶ ταπεινολογεῖν κατ' ἐκεῖνον, καὶ μὴ δικαιωθῆναι καθάπερ ἐκεῖνος· διὲ γὰρ τοῖς τελωνικοῖς ῥήμασι προσεῖναι καὶ τὴν ἀπὸ τῶν κακῶν μετάνοιαν, καὶ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ διάθεσιν, καὶ τὴν κατάνοξιν, καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐκεῖνου· ἐπεὶ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔργοις ὅσιν ἔδειξε τὸν ὑπεύθυνον ἑαυτὸν παρὰ Θεῷ λογιζόμενον καὶ μετανοοῦντα δικαίαν ἡγεῖσθαι καὶ φορητὴν τὴν παρ' ἑτέρων εἰς αὐτὸν ὕδριν καὶ ἀτιμίαν. Μετὰ γὰρ τὴν ἁμαρτίαν κακῶς ἀκούων παρὰ τοῦ Σαμελ, πρὸς τοὺς ἀμύνεσθαι βουλομένους ἔλεγεν· « Ἀφετε αὐτὸν καταρᾶσθαι με, ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῷ καταρᾶσθαι τὸν Δαβὶδ, » τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἁμαρτίαν συγχώρησιν, ἐκεῖνου πρόσταγμα λέγων εἶναι· καί τοι δεῖν ἴτε καὶ μεγάλῃ συμφορᾷ προσεπάλαιν ὁ Δαβὶδ, ἔρτι τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ἱπαναστάντος αὐτῷ. Καὶ δὴ μετ' ὀδύνης οὐ φορητῆς ἄκων τὴν Ἰερουσαλὴμ ἀπολιπὼν, ἐπεὶ πρὸς τὴν ὑπέρβειαν τοῦ Ἑλαιῶνος ἐφθασε φεύγων, τὸν Σαμελ προσθήκη ἐύρε τῆς συμφορᾶς, λίθοις αὐτὸν βάλλοντα, καὶ ἀπειδῶς ἐπαρῶμενον, καὶ ἀναιδῶς καθυβρίζοντα, καὶ ἀνδρα ἀλάττων ἀποκαλοῦντα, καὶ ἀνδρα παράνομον, οἷονα τὸ κερὶ τῆν Βηρσαβεὲ καὶ τὸν Οὐρίαν ἄγος εἰς ὀνειδισμὸν

Sed Publicanus quidem prius aliena perverse invadens, postea pravitate relicta, nec semetipsum justificans, justificatur; Phariseus autem aliorum bona non retinens et semetipsum justificans condemnatur. Verum alienis non abstinens et semetipsum justificans contentiones, quid patientur? At istos quidem omittamus, cum dixerit Dominus se non verbis suaderi. Nos vero pariter humiliamur deprecantes, et similiter putamus Publicani referre justificationem; ita tamen non accidit, nam considerare oportet quoniam a Pharisaeo secundum faciem etiam postquam a peccato surrexisset contemptus, semetipsum etiam despiciens condemnavit, non tantum cum minime contradiceret, sed et cum illi contra se conveniret. Quando igitur totam in manibus dimittens malitiam aliis te propter eam contemptibus et irridentibus non contradicis, sed te et tu ipse damnans ut talem, per orationem in compunctionem ad solam Dei refugis misericordiam, scito te, etsi Publicanum, saluum esse. Nam multi dicunt se peccatores, et dicimus pariter et habemus; dedecus autem cor probavit. Licet enim magnus Paulus procul a pharisaica jactantia versaretur, attamen ad Corinthios linguis loquentes scribens: « Gratias, inquit, ago Deo meo quod omnium vestrum lingua loquor. » Nam ut illos dejiciat adversus eos qui talia charismata non possidebant inflatos, talia scribit qui ubique se omnium peripsema esse dixit.

Igitur quoniam procul Paulus illa scribens, procul a pharisaica jactantia manet, ita potest quis verba Publicani dicere, et secundum istum se humiliare, et tamen nequaquam sicut ille justificari. Oportet enim Publicani verbis attendere, necnon ejus a malis conversionem, ejus in anima consilia, ejus compunctionem et constantiam imitari. Ideo David operibus monstravit eum qui sibi Deum infensum cogitat vereque poenitet debere justa tolerandaque ducere aliorum contra se convicia et contemptum. Nam post peccatum dura a Semei audiens, eis qui ulcisci volebant respondit: « Dimittite eum ut maledicat mihi; Dominus enim praecepit ei ut maledicat David; » Dei propter peccatum ejus permissionem, illius mandatum esse dicens; et tamen dura immanique calamitati oblectabatur David, Absalom super adversus eum insurgente. Et quidem cum dolore intolerabili invitus Jerusalem relinquens, postquam ad clivum Olivarum pervenisset aufugiens, infortunii incrementum Semei invenit, lapides in eum mittentem, et contumeliose laudentem, et impudentem maledicentem, et virum sanguinum appellentem, virumque Belial, velut ejus scelus super Bethsabee et super Uriam in opprobrium regis ante oculos revocant-

²⁰ I Cor. xxiv, 18. ²¹ II Reg. xvi, 10.

icm. Et non semel tantum aut his conviciatus, A lapidibusque et probris præ lapidibus valde gravioribus læcessens provocavit; sed ambulabat, ut scriptum est, rex et omnes socii ejus per viam cum eo, et Semel per jugum montis ex latere contra illum gradiebatur, maledicens et mittens inde lapides adversus eum, acervo regem opprimens. Vindicantibus autem rex non carebat. Abisai ergo princeps militiæ, cum talia ferre non posset, dixit ad David: « Quare maledicit canis hic mortuus Domino meo regi? Vadam et amputabo caput ejus ²⁵. » Rex autem repressit eum et pueros ejus, ad eos dicens: « Sinite eum, si forte respiciat Dominus in humillatione mea et reddat mihi bonum pro ista maledictione ²⁶. »

Quod tunc quidem perfectum est et in opus venit, ostenditur autem etiam per hanc de Publicano et Pharisæo parabolam, semper in Justitiam adimpletum. Nam qui se vere putat æternæ damnationis dignum, quomodo non generose sustinebit non despectum solum, sed et damnum et morbum et omnem, ut ita dicam, afflictionem et calamitatem? Qui talem exhibuerit patientiam, cum sit vere debitor et reus, leviori damnatione necnon opportuna et cessatura liberatur ab illa vere gravi et nequamquam toleranda pœna; nam ex his nunc urgentibus malis cœpimus per patientiam nobis divinam conciliare bonitatem. Ideo unus ex castigatis a Deo dixit: Disciplinam Domini sustinebo, quoniam peccavi contra eum. Utinam nos cum misericordia, non autem in ira et furore Domini castigatos, ista Dei disciplina non interficiamur, sed secundum Psalmistam in finem erigamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui omnis gloria, honor et adoratio cum æterno ejus Patre, et sanctissimo, bonoque et vivificante Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

In parabolam Domini de salute Filii prodigi ²⁷.

« Erit fames, sit propheta Jerusalem lugens, non fames panis et aquæ, sed fames audiendi verbum Domini ²⁷. » Fames est privatio simul et desiderium cibi necessarii. Est etiam aliquid fame ista pejus et acerbius, quando quis privatus rebus ad salutem necessariis, suam non sentit miseriam nec salutis desiderium percipit. Nam esuriens et non habens circuit quærens alicubi cibum panis, et si mucido frustof occurrat vel ex mihio compositum, cineraceumve panem aut quid aliud ex lautioribus escarum speciebus aliquis ei præbeat, tantum gaudet quantum prius carens dolebat. Item qui spirituali fame laborat, id est, privatione simul et desiderio dapum necessariorum, circuit quærens habentem a Deo doctrinæ gratiam; et si invenerit,

²⁵ II Reg. xvi, 9. ²⁶ ibid. 10. ²⁷ Luc. xv, 11 seqq. ²⁸ Amos viii, 11.

Α τοῦ βασιλέως ὅπ' ἔβην ἀγοντα. Καὶ οὐδὲ ἀκαθ' ἡ δις ἐπαρασάμενος, καὶ λίθοις καὶ λίθων πληκτικωτέροις βήμασι βαλὼν ἀπήλλαξεν· ἀλλ' ἐπορεύετο, φησὶν, ὁ βασιλεὺς καὶ πάντες οἱ ἄνδρες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ Σεμει ἐπορεύετο ἐκ πλευρᾶς τοῦ ὄρους, ἐχόμενος αὐτοῦ, καταρώμενος καὶ λίθοις βάλλον ἐκ πλαγίου, καὶ τῷ χαί πάσων τὸν βασιλεῖα. Οὐκ ἠπόρει δὲ τῶν κωλυσόντων ὁ βασιλεὺς. Ἀβесаὶ γοῦν ὁ στρατηγὸς μὴ ἀνασχόμενος πρὸς τὴν Δαβὶδ εἶπεν· « Ἵνα εἴ καταρᾶται ὁ κύων ὁ τεθνηκὼς οὗτος τὸν Κύριόν μου σὺν βασιλεῖ; Διαθήσομαι δὴ, καὶ ἀρᾶθω τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. » Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπέσχεον αὐτὸν, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, πρὸς αὐτοὺς εἶπὼν· « Ἀφετε αὐτὸν, ὅπως ἴθω Κύριος ἐν τῇ ταπεινώσει μου, καὶ ἐπιστρέψοι μοι ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας αὐτοῦ. »

Β Ὁ καὶ τότε μὲν ἐπέλεσθη καὶ εἰς ἔργον ἐξέβη, δείκνυται δὲ καὶ διὰ τῆς κατὰ τὸν Τελώνην τοῦτου καὶ τὸν Φαρισαῖον παραβολῆς, ὅπῃ τῆς δικαιοσύνης ἀεὶ τελούμενον· ὁ γὰρ ὑπεύθυνος ἑαυτὸν ἀληθῶς αἰώνιου κολάσεως λογιζόμενος· πῶς οὐκ ἂν ὑπομείνη γενναίως, οὐκ ἀτιμίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ζημίαν καὶ νόσον, καὶ πᾶσαν, ὡς εἶπεν, δυσπραγίαν καὶ κίνωσιν; Ὁ δὲ τοιαύτην ὑπομονὴν ἐνδεικνύμενος, ὡς χρεώστης οὕτω καὶ ὑπεύθυνος ἂν, δι' ἐλαφροτέρας καταδίκης καὶ προσκαίρου καὶ λυομένης λυτροῦται· τῆς οὕτως βαρείας ἐκείνης **II** καὶ ἀφορήτου κολάσεως· ἔστι δ' ὅτι καὶ τῶν νῦν ἐπιχειρῶντων δεινῶν, ἀρχὴν ἐνετύθεν λαμβανούσης τῆς δι' ὑπομονὴν οἶον ἐποφειλομένης θείας χρηστότητος· διὸ καὶ τις τῶν ὑπὸ Θεοῦ παιδευομένων ἐφη· Παιδεῖαν Κυρίου ὑπόσω, ὅτι ἤμαρτον αὐτῶν. Γίνονται δὲ καὶ ἡμεῖς μετ' ἐλλείους, ἀλλὰ μὴ ἐν ὀργῇ καὶ θυμῷ Κυρίου παιδευομένους, τῇ παιδείᾳ τοῦ Θεοῦ μὴ κατενεχθῆναι, ἀλλὰ κατὰ τὸν Ψαλμῶδον ἀνορθωθῆναι εἰς τέλος· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

Εἰς τὴν κατὰ τὸν σισωσμένον Ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.

« Ἔσται ποτὲ λιμὸς, τὴν Ἱερουσαλήμ ἀποκλειόμενος; εἶπεν ὁ Προφήτης, οὐ λιμὸς ἀρτου καὶ ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. » Αἱμὸς δὲ ἔστι στέρσις ἀμα καὶ δρεξίς τροφῆς ἀναγκαίας. Ἔστιν οὖν καὶ τοῦ λιμοῦ τούτου χεῖρον καὶ ἀθλιώτερον, ὅταν τῆς στέρσις ἔχων τῶν ἀναγκαίων πρὸς σωτηρίαν, ἀνεπαίσθητως ἔχη τῆς συμφορᾶς, δρεξίν οὐκ ἔχων πρὸς σωτηρίαν. Ὁ γὰρ πεινῶν καὶ οὐκ εὐπορῶν περιέρχεται ζητῶν καὶ εὐρύφος ἀρτου· καὶ εὐρωτιώσης ἐπιτύχη μάξης, ἢ πεγγρίαν τούτω τις ἀρτον, ἢ πιτυρίαν, ἢ τι ἄλλο τῶν τῆς τροφῆς εὐτελεστέρων εἰδῶν παράσχη, χαίρει τοσοῦτον, ὅσον ἀποτυγχάνων ὠδυνᾶτο πρότερον. Καὶ ὁ πνευματικῶν ἰσίων ἔχων λιμὸν, τουτέστι, στέρσις τε ἀμα καὶ δρεξίν πνευματικῶν βρωμάτων, περιέρχεται

ζητούν τον έχοντα παρά Θεού τῆς διδασκαλίας τὸ χάρισμα· κἀν εὐρή, μετ' εὐφροσύνης τρέφεται τὸν ἄσπον τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὅς ἐστιν ὁ σωτήριος λόγος, οὐ μὴδὲ ἀποτυχεῖν ἐστι τὸν εἰς τέλος ζητούντα· Ἐπεὶ γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὐρήσει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοίγησεται, ὡς εἶπεν ὁ Χριστός·

Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἱ τῇ πολυημέρῳ κατὰ νοῦν ἀτροφίᾳ καὶ τὴν τοῦ τρέφεσθαι βραβίον ἀπεβάλλοντο· διὸ οὐδὲ τῆς ζημίας λαμβάνουσιν αἰσθησιν, κἀν ἔχωσι τὸν διδάσκοντα, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν ἀκρίσιαν δυσχεραίνουσι· κἀν μὴ ἔχωσιν, οὐ ζητοῦσι τὸν διδάξοντα, τοῦ ἀσώτου πολὺ ἀμαρτωλοῦτερον ἀγνοῦντες βίον. Ἐκείνος γὰρ εἰ καὶ ἐστέρηθη μακρυνοθεῖς τοῦ κενοῦ τροφῆος καὶ πατρὸς καὶ θεοπάτορος, ἀλλὰ λιμῆ περιέπεσεν ἰσχυρῶ, καὶ τῆς σταθρασεως ἐπαποθρόνιστος, μετενόησε καὶ ἐνανήθη καὶ ἐπεζήτησε, καὶ πάλιν ἐτυχε τῆς θείας καὶ ἀκηρατοῦ τροφῆς, καὶ τοσοῦτον ἀπῆλαυσε διὰ τῆς μετανοίας· τῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων, ὡς καὶ ἐπιφθονοὶ αὐτὸν γενέσθαι τοῦ πλούτου. Μᾶλλον δὲ ἀναλιθόντες ἀνοθεὶν διετρανώσωμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὴν ἐν Εὐαγγελίῳ ταύτῃ τοῦ Κυρίου παραβολῆν· ἐπεὶ καὶ σήμερον ἔθος ἀναγινώσκασθαι ταύτην ἐκ ἐκκλησίας.

12 Ἐάνθρωπός τις, φησὶν, εἶχε δύο υἱούς· Ἐαυτὸν ἀνθρώπον παραβολικῶς ἐνεαυθά φησὶν ὁ Κύριος, καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Εἰ γὰρ ἀληθῶς ἀνθρώπος ἐγένετο διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τί θαυμαστὸν, εἰ ὡς ἀνθρώπων ἕνα προτίθησιν αὐτὸν διὰ τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν, ὁ καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος δεῖ κηδεύων, ὡς ἀμφοτέρων θεοπάτορ καὶ ποιητής; ὅς μόνος ἀγάπης εἰς ἡμᾶς ἔργα καὶ κηδεμονίας ὑπερβαλλούσης καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς ἀπέδειξάτο· πρὸ ἡμῶν γὰρ βασιλείας ἡμῖν ἠτοίμασε κληρονομίαν αἰώνιον, ὡς αὐτός φησιν, ἐπὶ καταβολῆς κόσμου. Πρὸ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τοὺς ἀγγέλους ἐποίησε θεακόνους ἀποστάλλομένους, ὡς ὁ Πάυλος φησὶ, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν. Πρὸ ἡμῶν δι' ἡμᾶς παντὶ τῷ αἰσθητῷ τούτῳ κόσμῳ τὸν οὐρανὸν περιέτεινεν οἶόν τινα σκηνὴν ἀτακτοῦ κοινήν καὶ ὁμότιμον ἀνεγείρας ἡμῖν ἐν τῇ παροδικῇ ζωῇ ταύτῃ, τὸν αὐτὸν ἀκίνητον καὶ πολυκίνητον, ὡς ἂν ἀντιρρόθως κινούμενος αὐτὸς αὐτὸν κατὰ χώραν ἐπέχη· αἱ δὲ κινούμενον ἐν αὐτῷ καὶ τὴν κληθῆν τῶν ἁσπρων συμπεριφέροντα, ἐν ἡμεῖς ὁμοῦ τε διδασκώμεθα τὸ παροδικὸν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, καὶ πάντων ἀπολαύωμεν τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλοτε ἄλλων ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῶν γενομένων. Δι' ἡμᾶς πρὸ ἡμῶν τὸν μέγαν ἐποίησε φωστῆρα εἰς ἄρχάς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν ἐλάσσω εἰς ἄρχάς τῆς νυκτός· καὶ ἔθετο αὐτοὺς τε καὶ τοὺς ἄλλους ἀστῆρας ἐν τῷ στερεώματι, συγκινουμένους καὶ ἀντικινουμένους αὐτῷ, συνιόντας τε καὶ παραλλάσσοντας πλουσιωδῶς, ἐν ὧν ἡμῖν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἐνιαυτούς· ὧν οὐδενὸς χρῆζει οὔτε ἡ νοερὰ φύσις ὑπὲρ αἰσθησιν οὐσα, οὔτε ἡ τῶν ἀλόγων ζώων

A cum gaudio vescitur pane spiritualis vitae qui est salutis verbum quod non potest non invenire perseveranter quaerens. « Omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et pulsanti aperietur », ait Christus.

Sed sunt qui diuturna mentis inedia escarum appetentiam amiserunt; ideo nec exitii sensum experiantur, et etiamsi doctorem habeant, doctrinae auditam aegre patiuntur; et si non habeant doctorem, non quaerunt, pluribus quam prodigus filius peccatis oneratae agentis vitam. Ille enim equidem indigebat remotus a communi nutritore et patre et domino, sed in vehementem famem incidit, et privationem sentiens, posuit, et reversus quaesivit, et rursus invenit divinam primumque ab omni ministeria escam, et tantum gavisus est per poenitentiam gratis spiritualibus et divites etiam illi invideret. Melius vero altius resumptum ad charitatem vestram explanemus istam in Evangelio Domini parabolam, cum haec soleat in ecclesiis ad memoriam hodie revocari.

« Homo quidam habuit duos filios, » dicit Dominus. Seipsum hominem per parabolam hic ait Dominus, et nihil quod stupeas: si enim vere homo factus est propter nostram salutem, quid mirum si ut unum hominem seipsum proponit propter nostram utilitatem, qui semper de anima et de corpore curat, tanquam utriusque Dominus et conditor, qui solus charitatis erga nos opera et singularis sollicitudinis, etiam priusquam essemus exhibuit? Nam ante nos regni nobis paravit aeternam hereditatem, ut ipse dixit, a constitutione mundi. Ante nos pro nobis angelos fecit in ministerium missos, inquit Paulus, propter eos qui hereditatem cupiunt salutis. Ante nos pro nobis circa totum sensibilem istum mundum extendit caelum tanquam tabernaculum omnibus commune, et pari pretio charum illud nobis in hac transeunti vita erigens continuo varioque motu praeditum, ita ut librato examine motum semelipsum in propria regione retineat; semper autem motum in se ipso et plenitudinem astrorum secum circumferens, ut nos simul discamus fugitivam hanc esse vitam, et omnibus quae sub eo sunt utamur, aliter aliis capitibus nostris superpositis. Ante nos pro nobis magnum creavit lumen ut praesentet diem, et lumen minus ut praesentet noctem, et posuit illa sicut et alia sidera in firmamento, motu tum simili tum contrario illi acta, et multiformiter cum eo vel contra eum volutata, ut sint nobis in signa et in tempora et in tempestates, quorum nullo indiget nec spiritualis natura cum sit supra sensum, nec animalium rationis expertum cum non nisi secundum sensum

23 Luc. xi, 10. 24 Hebr. i, 14.

vivat. Propter nos ergo facta sunt qui sensibus A quidem fruimur et commodis aliis et pulchritudine eorum quæ videmus, mente vero per sensum ista signa percipimus. Ante nos pro nobis terram stabilivit, mare extendit, copiose super illud aerem diffudit, et super aerem sapientissime suspendit ignis naturam ut nimium inferiorum frigus circumdando coerceat, et suum calorem immodicum in supernis regionibus manens reprimat; si vero animalia mente orbata his indigent propter naturæ temperamentum, et ipsa in servitute hominis ante nos facta sunt, prout psalmista cecinit David.

Istum ergo universum mundum propter corporis nostri constitutionem Creator noster, priusquam nos condidisset, e uibilo eduxit. Sed propter emendationem morum et viam ad salutem quid non fecit conditor boni amator? Ipsum omnem mundum sensibilem quasi speculum eorum quæ supra mundum sunt, operatus est, ut per spiritualem ejus contemplationem quasi per quamdam mirabilem scalam ad ista perveniamus. Indidit nobis legem innatam quasi lineam inflexibilem, et judicem erroris immunem doctoremque ab omni mendacio vacuum, propriam scilicet cuique conscientiam, ita ut si in nobis ipsis cogitatione versemur, nullo doctore ad intelligentiam boni indigemus; si vero sensu optime ad exteriora mentem applicemus, invisibilia Dei operibus intellecta conspiciuntur, inquit Apostolus 22. Virtutum igitur doctrina per naturam et creationem ad aperta, angelos fecit custodes; Patres et prophetas duces suscitavit, ostendit signa et prodigia quæ ad fidem adducant, dedit nobis legem scriptam auxiliantem tum legi spirituali nostræ naturæ Inditæ, tum doctrinæ quam a creatione accepimus. Tandem, cum omnia contempsissemus, o nostra quanta negligentia! o nos ex adverso diligentis generositas simul et sollicitudo! seipsum nobis propter nos dedit, et divinitatis divitiis in nostram humilitatem effusis, suscepta nostra natura, et pro nobis factus homo, doctor nobis adfuit; et ipse nos docet magnitudinem suæ benignitatis tum opere tum verbis eam patefaciens, simulque ad imitandam misericordiam et ad fugiendam cordis duritiem obedientes adducens. Sed cum amor non so-

leat in curatoribus divitarum, necnon in pastoribus gregum, ac propriarum opum possessoribus tantus inesse quantus conjunctis secundum carnem et sanguinem, præsertim ex istis, patribus erga suos liberos, hinc ut suam manifestaret benignitatem, semetipsum dixit omnium nostrum Patrem, et cum pro nobis homo factus fuerit, nos per divinum baptismum receptamque in eo divini Spiritus gratiam nos regeneravit.

ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ δι' ἡμᾶς ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος χάριτος ἡμᾶς ἀνεγέννησεν.

Ille ergo quidam, ait Jesus, habuit duos filios;

22 Rom. 1, 20.

κατ' αἰσθήσιν μόνην ζῶσα. δι' ἡμᾶς οὐκοῦν γέγονε, τοὺς αἰσθήσει μὲν ἀπολαύοντας τῆς τε ἀλλῆς χάριτος καὶ τοῦ κάλλους τῶν ὀρωμένων, ἢ δὲ δι' αἰσθήσεως τῶν τοιοῦτων σημείων ἔχοντας. δι' ἡμᾶς πρὸ ἡμῶν γῆν ἐθεμελίωσεν, ἐπήπλωσε θάλασσαν, πλουσίως ἐπέαυτὰ τὸν ἀέρα ἐξέχεε, καὶ ὑπὲρ τοῦτον ἀνήψε παραιτέρω πανσόφως τὴν πυρὸς φύσιν, ἵνα καὶ τοῦ ψύχους τῶν κάτω θραυτὴν τὴν ἀμετρίαν περιημμένον, καὶ τὴν οἰκίαν ἀμετρίαν ἐπὶ χώραν μένη κατέχον· εἰ δὲ καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζῶων τούτων χρήζει πρὸς σύστασιν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς δουλείαν τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο πρὸ ἡμῶν, ὡς καὶ ὁ προφήτης ψάλλει Δαβὶδ.

Τοῦτον μὲν εὖν τὸν σύμπαντα κόσμον διὰ τὴν τοῦ σώματος ἡμῶν σύστασιν ὁ πλάσας ἡμᾶς πρὸ τῆς ἡμῶν πλάσεως ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρήγαγε. Πρὸς δὲ βελτίωσιν ἡθῶν καὶ ὀδηγίαν πρὸς ἀρετὴν τί οὐκ ἐποίησεν ὁ φιλάγαθος δεσπότης; αὐτὸν τὸν Αἰσθητὸν πάντα κόσμον, ὅσον τι κάτοπτρον ἀπειργάσατο τῶν ὑπερκοσμίων, ἵνα διὰ τῆς κατ' αὐτὸν πνευματικῆς θεωρίας, ὡς διὰ τινος θαυμασίας κλίμακος πρὸς ἐκείνα φθάνομεν. Ἐνθνηκεν ἡμῖν ἐμφυτον νόμον, ὅσον τινα στάθμην ἀπαρέγκλιτον, καὶ κριτὴν ἀνεγκάτητον, καὶ διδάσκαλον ἀπαράλογοιστον τὴν οἰκίαν ἐν ἐκάστῳ συνειδησιν, ἂν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς γενόμεθα τῇ διανοίᾳ, διδασκάλου ἐτέρου πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ κατανόησιν οὐ δεησόμεθα· ἂν ἐξω τῇ αἰσθήσει καλῶς διαπορθμεύσωμεν τὸν νοῦν, τὰ ἀράτα τοῦ Θεοῦ τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Τῇ φύσει οὖν καὶ τῇ κτίσει τὸ διδασκαλεῖον ἀνοίξας τῶν ἀρετῶν, ἀγγέλους ἐπίστησε φύλακας, Πατέρας καὶ προφήτας εἰς ποδηγίαν ἀνήγειρεν, ἔδειξε σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς πίστιν ἐνάγοντα, ἔδωκεν ἡμῖν τὸν γραπτὸν νόμον, 13 βοηθοῦντα τῷ παρὰ τῆς λογικῆς ἡμῶν φύσεως νόμῳ καὶ τῇ παρὰ τῆς κτίσεως διδασκαλίᾳ. Τέλος, ἐπεὶ πάντων ἠλογήσαμεν, ὧ καὶ τῆς ἡμῶν βραθυμίας! καὶ τῆς τοῦ διαφερόντως ἡμᾶς φιλοῦντος μακροθυμίας ὁμοῦ καὶ κηδεμονίας! ἑαυτὸν ἡμῖν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὸν τῆς θεότητος κενώσας πλοῦτον εἰς τὴν ἡμετέραν ἐσχατίαν, τὴν ἡμετέραν προλαβόμενος φύσιν, καὶ καθ' ἡμᾶς γεγωνὸς ἄνθρωπος, διδάσκαλος ἡμῶν ἐχρημάτισε· καὶ αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει περὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἰδίας φιλανθρωπίας, ἔργῳ καὶ λόγῳ ταύτην ὑποδεικνύς, ἅμα καὶ πρὸς μίμησιν ἐνάγων τῆς συμπαθείας, καὶ τῆς ἀσυμπαθοῦς γνώμης ἀπάγων τοὺς ὀπακοῦντας. Ἐπεὶ δὲ φίλτρον ἐγγίνεται μὲν καὶ τοῖς ἐπιμεληταῖς τῶν πραγμάτων, ὡς καὶ τοῖς τῶν προβάτων ποιμέσιν, ἐτι δὲ καὶ τοῖς δεσπότηταις οἷσι τῶν ἰδίων κτημάτων, οὐ τοσοῦτον δὲ ὅσον τῆς καθ' αἶμα καὶ συγγένειαν προσπικνωμένοι καὶ τούτων μᾶλλον πατρῶσι πρὸς παιδᾶς τοὺς ἑαυτῶν, ἀπὸ τούτων ποιεῖται τῆς οἰκίας φιλανθρωπίας τὴν ἐνδειξιν, ἄνθρωπον λέγων ἑαυτὸν καὶ Πατέρα πάντων

Ἀνθρώπος οὖν τις, φησὶν, εἶχε δύο υἱοῦς· τὴν

γὰρ μίαν φύσιν εἰς δύο διείλεν ἢ τῆς γνῶμης; δια-
φορὰ καὶ τοῦ; πολλοὺς εἰς δύο συνῆξεν ἢ τῆς ἀρε-
τῆς καὶ τῆς κακίας διαστολή· καὶ ἡμεῖς; γὰρ ἔστιν
ὅσα καὶ τὸν καθ' ὑπόστασιν ἕνα διπλοῦν φαιμεν, ὅταν
ἔχη τὴν τοῦ ἡθους διπλόην, καὶ τοὺς πολλοὺς ἕνα
κάλιν, ἡνίκα πρὸς ἀλλήλους συνάδουσι. « Προσελθὼν
οὖν ὁ νεώτερος; υἱὸς; εἶπε τῷ πατρὶ· » εἰκότως; νεώ-
τερος· νεωτερικὴν γὰρ καὶ ἀφροσύνης γέμουσαν
προσάγει τὴν ζήτησιν. Καὶ ἡ ἀμαρτία δὲ, ἣν ἐν-
νέει τὴν ἀποστασίαν ὠδίνων, νεωτέρα ἔστιν, ὅσα-
ρογενὲς εὐρημα γενομένη τῆς κακῆς ἡμῶν προαιρέ-
σεως· ἢ δὲ ἀρετὴ παλαιγενής; ἔστιν, ἐξ ἀδίδου μὲν
ἐν τῷ Θεῷ οὖσα, τῇ δὲ ἡμετέρῃ τὴν ἀρχὴν παρὰ
Θεοῦ κατὰ χάριν ἐνταθεῖσα ψυχῇ. Καὶ προσελθὼν,
φησὶν, ὁ νεώτερος υἱὸς; εἶπε τῷ πατρὶ· « Δός μοι
τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. » Βαβαὶ τῆς ἀφρο-
σύνης! οὐ προσέπεσεν, οὐχ ἰκέτευσεν, ἀλλ' ἀπλῶς
εἶπε· καὶ οὐ τοῦτο ἠέδωκεν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐφελίην
ἀπαίτει παρὰ τοῦ πατρὸς κατὰ χάριν διδόντος. Δός
μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος; τῆς οὐσίας, τὸ κατὰ νόμου;
ἐμοὶ προσήκον, τὴν κατὰ τὸ δίκαιον ἡμετέραν με-
ρίδα. Καὶ τίς νόμος, καὶ πόθεν δίκαιον ἀφελέτας
εἶναι τοῖς παισὶ τοῖς πατέρας; Τούναντιον μὲν
οὖν μᾶλλον τοῖς πατέρας ἐφείλειν τοὺς παῖδας
καὶ ἡ φύσις αὐτῆ παρίστησιν, ἐξ ἐκείνων τὸ εἶναι λαβόντας. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο τοῦ νεωτερικοῦ φρονήματος.

Τί φων ὁ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ὁ
ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς;
Διείλεν αὐτοῖς, φησὶ, τὸν βίον. Ὅραξ; ὅτι ἀνανδεῆς
ἔστιν ὁ ἀνθρώπος καὶ πατὴρ οὗτος; Οὐ γὰρ ἀν-
τοῖς δυοῖν μόνους διείλεν, οὐδὲ εἰς δύο μόνον, ἀλλὰ
καὶ τρίτην ἀν ἐκ τῶν τοῦ βίου παρακατέσχε μερίδα.
Ὁ δὲ, ὡς; Θεός, καθάπερ καὶ ὁ προφήτης φησὶ
Δαβὶδ, μὴ χρεῖαν ἔχων τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν, τοῖς
δυοῖν παισὶ τοῦτοις μόνους διείλε, φησὶ, τὸν βίον,
τούτῃσι τὸν κόσμον ἅπαντα· διαιρεῖται γὰρ, ὡς-
περ ἢ μία φύσις τῇ διαφόρῃ γνῶμῃ, οὗτος ὁ εἶ-
ς κόσμος τῇ διαφόρῃ χρῆσει· ὁ μὲν φησὶ πρὸς τὸν
Θεόν, « Ὅλην τὴν ἡμέραν διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς
χεῖράς μου » καὶ, « Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἠνεσά σε »
καὶ, « Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην » καὶ, « Ἐκέκραξα ἐν
ἀωρίῃ » καὶ, « Ἐπήλπισα ἐπὶ τοὺς λόγους σου » καὶ,
« Εἰς τὰς ἡμέρας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἀμαρ-
τωλοὺς τῆς γῆς, » τούτῃσι τὰς πρὸς ἡδονάθειαν κι-
νουμένας ὁρέξεις τῆς σαρκὸς ἀπέτεμνον· ὁ δὲ διη-
μερεῖαι ἐν ὄνῳ, καὶ σκοπεῖ τοῦ πότος γίνεται, καὶ
συνδιανυκτερεύει ταῖς ἀσέμναις καὶ ἀθέστοις πρά-
ξεσι, καὶ ταχύνει πρὸς ἀφανεῖς δόλους, ἢ φανεράς
ἐπαθουλάς καὶ χρημάτων ἀρπαγὰς, καὶ μελέτας
πονηράς. Ἄρ' οὐ διείλιον οὗτοι τὴν μίαν νύκτα,
καὶ τὸν ἕνα ἥλιον, καὶ πρὸ τούτων τὴν ἰδίαν φύσιν,
ἀσυμφώνως ἀλλήλοις καταχρησάμενοι; Ὁ δὲ Θεὸς
ἀδιαιρέτως διείλε πᾶσι πᾶσαν τὴν κτίσιν, προθεῖς
εἰς χρῆσιν τὴν κατὰ βούλησιν.

« Καὶ μετ' οὐ πολλὰς; ἡμέρας, φησὶ, συναγαγὼν
ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μα-
κράν. » Πῶς; οὐκ εὐθύς, ἀλλ' οὐ μετὰ πολλὰς, ἤτοι
μετ' ὀλίγας; ἀπεδήμησεν ἡμέρας; Ὁ πονηρὸς ὑπο-

unam enim naturam in duo disjuxit diversa assi-
matio, et plerosque in duobus conjunxit virtutis et
vitiū distinctio. Ita nobis accidit ut unam personam
dicamus duplicem propter morum duplicitem, et
cursus multos unum, quando sibi invicem consen-
tiant. « Accedens ergo adolescentior filius dixit pa-
tri; » recte adolescentior, nam puerilem et stultitia
refertam producit postulationem. Peccatum quoque
quod cogitavit qui apostasiam molitur, recentius
est, pessimæque prælationis nostræ recentius in-
ventum; virtus autem primogenita est, ab æterno
quidem in Deo manens, nostræ vero animæ in prin-
cipio a Deo per gratiam infusa. Accedens, ait, ado-
lescentior dixit patri: « Da mihi portionem sub-
stantiæ quæ me contingit. » O stultitia! non oravit,
non flagitavit, sed mere dixit, nec hoc tantum, sed
quasi debitum exigit ab eo qui omnibus gratis do-
nat. Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit,
quæ mihi per leges tribuitur, quæ ex jure nobis
partitur. Et qua lege? quo jure patres filiorum de-
bitores sunt constituti? Nonne econtra patrum de-
bitores esse liberos natura ipsa ostendit, cum ex
eis vitam acceperint? Sed ista quoque mentem juve-
nilem manifestant.

Quid ergo ille qui facit pluviam cadere super ju-
stos et injustos, et solem oriri super malos et ho-
nos? Divisit illis substantiam. Videsne quantum
nulla re indigeat homo et pater iste? Aliter enim
non duobus solis, nec in duas tantum partes divi-
sisset, sed tertiam sibi ipsi substantiæ portionem
reservasset. Ille autem, quatenus Deus, prout pro-
pheta David dixit ⁶⁰, bonorum nostrorum non egens
solis istis duobus filiis divisit, inquit, substantiam,
id est mundum universum; nam sicut natura una
diverso signo dividitur, ita et iste mundus usu di-
verso. Alius quidem ad Deum dixit: « Totā diō
extendi manus meas ad te ⁶¹; » et: « Septies in
die laudem dixi tibi ⁶²; » et: « Media nocte et lectio
surgebam ⁶³; » et: « Clamavi in caligine ⁶⁴; »
et: « Speravi in verba tua ⁶⁵; » et: « In matutino
interficebam omnes peccatores terræ ⁶⁶; » id est,
ad voluptatem motas cupiditates amputabam. Alius
autem diem agit in vino, considerat unde veniat
potus, pernoctat in lascivis illicitisque operibus, et
properat ad occultas fraudes vel ad apertas insidias,
ad rapinam copiarum, ad pravos molitiones. Nonne
isti non diviserunt eandem noctem, eundem solem,
et ante ista propriam naturam, cum non inter se
in usu consenserint? Deus vero pariter omnibus di-
visit creaturas, has in usum prout voluerint, tra-
dens.

« Et non post multos dies, ait, congregatis
omnibus, adolescentior filius peregre proficiscitur. »
Cur non statim, sed non post multos dies, seu post
paucos dies profectus est? Perversus seductor dia-

⁶⁰ Psal. xv, 2. ⁶¹ Psal. lxxvii, 10. ⁶² Psal. cxviii, 164. ⁶³ ibid. 62. ⁶⁴ Psal. cxix, 1. ⁶⁵ Psal. cxviii, 42. ⁶⁶ Psal. c, 8.

bolus non simul inodum agendi proprium et peccatum supponit, sed aliquandiu multa arte fallaciter suadet, susurrans et dicens nobis: Tu etiam pro tuo iudicio vivens, nec audiens Ecclesiam Dei, nec aures præbens doctrinæ Ecclesiæ, poteris a temetipso officia conspicerè, nec a bono amoveri. Quando autem quemdam a sacris hymnis averterit, cum suaserit ne sacros doctores audiat, longinquum adhuc eum facit a divina vigilantia, pravis eum operibus tradens; Deus enim ubique præsens est; unum est a bono discrimen, malum in quo per peccatum peregre a Deo proficiscimur: «Non enim permanent injuncti autem oculos tuos», dixit ad Deum David.

Elongatus ergo ita, et in regionem longinquam profectus adolescentior filius: «Ibi, ait, dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.» Quomodo igitur dissipavit substantiam suam? Ante omnia substantia et divitiæ nostræ naturales anima nostra sunt. Quandiu in salutaribus moribus permanemus, recollectam eam habemus ad seipsam, ad primum et excelsissimum Spiritum, Deum; sed eam fores cupiditatis aperuimus, statim dissipatur errans omni hora circa carnalia et terrena, circa multiformes voluptates turbulentaque de istis cogitationes. Cogitatio sunt illius divitiæ quæ in ipsa sedem habet, et dijudicat melius a pejore quandiu maneat ipsa præceptis consillioque obediens Patris celestis; si vero insanit, illa quoque dissipatur in fornicationem et intemperantiam, in utramque malitiæ partem divisa. Quod videre est de omni nostra virtute et potentia, quæ verè sunt divitiæ nostræ ex multimoda malitia, si in ipsam inclinetur, dissipatæ. Mens enim vi suæ naturæ desideria dirigit ad animum et verum Deum, solum bonum, solum desiderabile, solum voluptatem ab omni dolore innocuam largientem. Mente vero laxata, animæ virtus ad veram charitatem excidit a bono vere appetendo, et ad varias voluptatis concupiscentias pertrahitur, unde dissipatur ad desiderandas dapes non necessarias, hinc immodesta corpora, unde non bonas opes seu inanem et turpem gloriam distracta concupiscit. Et sic extenuatus miser homo, necnon ad varias de istis cogitationes divulgus, nec solum ipsam nec aerem, communes omnibus divitias jucunde aspirat nec conspiciat.

μεθελκομένη. Κεῖ οὕτω κατακερματίζόμενος ὁ ἀθλιός κατατεινόμενος, οὐδὲν τὸν ἥλιον αὐτὸν οὐδὲ τὸν ἀέρα, πρὶ.

Ipsa mens nostra a Deo non amota suscitatur iram in nobis contra solum diabolum, et utitur animæ celeritate contra malas cupiditates, contra principes tenebrarum, contra spiritus malitiæ. Si vero non amplectatur divina mandata ejus cujus militiæ nomen dedit, dimicat adversus proximos; ævoit adversus cives, bacchatur adversus eos qui stultis in concupiscentiis non consentiunt, et homicida

ἄφθιτος διάβολος οὐχ ἅμα τὴν ἰδιορρυθμίαν καὶ τὴν ἀμαρτίαν ὑποτίθεται, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑποκλέπτει πανούργως, ὑποψιθυρίζων ἡμῖν καὶ λέγων· Καὶ σὺ κατὰ σεαυτὸν ζῶν, καὶ μὴ σχολάζων τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, μηδὲ τὸ οὐκ ὑπέχων τῷ διδασκάλῳ τῆς Ἐκκλησίας, δύνασαι καὶ παρὰ σεαυτοῦ συνορᾶν τὸ θεόν, καὶ μὴ μακρυνθῆναι τοῦ ἀγαθοῦ. Ὅταν δὲ τινα τῆς ἱερᾶς ὑμνηδίας ἀποσχοινίσῃ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἱεροὺς διδασκάλους ὑπακοῆς, μακρὰν αὐτὸν ποιεῖ καὶ τῆς θείας ἐπισκοπῆς, τοῖς ἔργοις αὐτὸν τοῖς πονηροῖς παραδοῦς· ὁ γὰρ Θεὸς παν·αχού πάρεστιν· ἔν ἐστι τὸ μακρὰν τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ κακὸν, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἀμαρτίας γινόμενοι μακρὰν ἀποδηροῦμεν Θεοῦ· Ἐὐ γὰρ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου, ὁ Δαδὶ πρὸς τὸν Θεὸν φησι.

Μακρυνθεὶς οὖν οὕτω, καὶ εἰς χώραν ἀποδημήσας μακρὰν οὖσαν ὁ υἱὸς ὁ νεώτερος, «Ἐκεί διεσκόρπισε, φησὶ, τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως.» Πῶς οὖν διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ; Πρὸ πάντων οὐσία καὶ παρουσία ἡμῶν ἑμφυτος ὁ νοῦς ἐστὶν ὁ ἡμέτερος. Ἔως μὲν οὖν τοῖς τῆς σωτηρίας τρόποις ἐμμένομεν, συνηγμένοι αὐτὸν ἔχομεν πρὸς αὐτὸν, καὶ τὸν πρῶτον καὶ ἀνωτάτω νοῦν τὸν Θεόν· ἡνίκα δ' ἂν τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοιξώμεν, εὐθὺς σκορπίζεται, κλανώμενος πᾶσαν ὥραν περὶ τὰ σαρκικά τε καὶ γήινα, περὶ τὰς πολυμόρφους ἡδονάς, καὶ τοὺς ἐπὶ ταύταις ἐμπαθεῖς λογισμοὺς. Αὐτοῦ ἐστὶν ἡ φρόνησις πλοῦτος, παραμένουσα ταύτη καὶ διακρίνουσα τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χειρότερου, μέχρις ἂν καὶ αὐτὸς παραμῆνῃ ταῖς ἐντολαῖς καὶ συμβουλαῖς ὑπείκων τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς· τούτου δὲ ἀφηνίασαντος, κακίην σκορπίζεται εἰς πορνείαν καὶ ἀφροσύνην, τὰς παρ' ἐκτέρον μέρος κακίας μεριζομένη. Τοῦτο δ' ἂν ἴδοις καὶ ἐπὶ πάσης ἀρετῆς ἡμῶν καὶ δυνάμεως, αἱ εἰσὶν ἡμέτερος· ὄντως πλοῦτος, ὅς τῆς κακίας οὐσης πολυσχεθεὺς, ὅτι ἂν πρὸς αὐτὴν ἐκκλίνῃ, σκορπίζεται· αὐτὸς γὰρ ὁ νοῦς τείνει τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸν ἕνα καὶ ὄντως ὄντα Θεόν, τὸν μόνον ἀγαθόν, τὸν μόνον ἔφετον, τὸν μόνον ἀμιγῆ πάσης ὀδύνης τὴν ἡδονὴν παρέχοντα. Τοῦ νοῦ δὲ μαλακισθέντος, ἡ πρὸς τὴν ὄντως ἀγάπην τῆς ψυχῆς δύναμις ἐκπίπτει τοῦ ὄντως ὄρακτοῦ, καὶ πρὸς τὰς ποικίλας ἐρίδας τῆς ἡδοναθείας διασπυμένη, σκορπίζεται ἐντεῦθεν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωμάτων οὐκ ἀναγκαίων, ἐκείθεν πρὸς ἐπιθυμίαν ἰσχυμάτων οὐκ εὐχρήστων χρημάτων, ἄλλοθεν πρὸς ἐπιθυμίαν τῆς κενῆς καὶ ἀδόξου δόξης ἀνθρώπου, καὶ ταῖς ποικίλαις περὶ ταῦτα φροναῖαι τὸν κοινὸν πᾶσι πλοῦτον, ἡδέως ἀναπνεῖ τε καὶ θεω-

Αὐτὸς ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος μὴ ἀποστάς τοῦ Θεοῦ, διεγείρει τὸν ἐν ἡμῖν θυμὸν κατὰ μένου τοῦ διαβόλου, καὶ χρῆται τῇ τῆς ψυχῆς ἀνδρίᾳ κατὰ τῶν πονηρῶν παθῶν, κατὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους, κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ἄν δὲ μὴ προσέχη ταῖς θείαις ἐντολαῖς τοῦ καθολίσαντος· αὐτὸν δεσπότης, μάχεται τοῖς πηλοῖσι, μαίνεται κατὰ τῶν ὀμοφύλων, ἀποθηριοῦται κατὰ τῶν μὴ συναινούστων

ταῖς αὐτοῦ παραλόγοις ὀρέξειαι, καὶ ἀνθρωποκτόνος φεῖ ! ἀνθρώπος γίνεται, οὐ μόνον τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις ὁμοιωθεὶς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἕρπετοιῖς; καὶ τοῖς ζώων σκορπίος, ὄφις, γέννημα ἐχιδνῶν γεγονώς, ὃ ἐν υἰοῖς Θεοῦ τεταγμένος. Εἶδες πῶς διεσκόρπισε καὶ ἀπώλεσε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ; « Καὶ δαπανήσας, φησὶ, πάντα ὃ νεώτερος υἱός, ἤρξατο ὑστερεῖσθαι. » Εἰς λιμὴν ἐμπεσὼν, ἀλλ' ὄψω πρὸς ἐπιστροφὴν ἐβλάψε · καὶ γὰρ ἦν ἄσωτος · ἐδὲ « Καὶ πορευθεὶς ἐκαλλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας, ἐκείνης, καὶ ἐπαμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγρούς αὐτοῦ βίσσαιν χοίρους. »

Τίνες δὲ οἱ τῆς μακρᾶν ὁδοῦ τοῦ Θεοῦ χώρος πολεῖται καὶ πολιτάρχει; Πάντως οἱ δαίμονες · ὅφ' ὧν ποροδοσκήσ, καὶ ἀρχιτελώνης, καὶ ἀρχιλησθῆς, καὶ στασιάρχης, κατέστη ὁ υἱὸς τοῦ οὐρανίου Πατρὸς · πᾶν μὲν γὰρ πάθος διὰ τὴν ἀκραν ἀκαθαρσίαν ὃ χοιρῶδης αἰνίσσεται · χοῖροι δὲ εἰσιν οἱ τῶν βορβόρων τῶν παθῶν τούτων ἐγκυλινοῦμενοι, ὧν ἐκεῖνος προστάς, ὡς καθ' ἡδυνάθειαν ὑπερέχων αὐτῶν, οὐκ ἡδύνατο κορεσθῆναι ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἦσθιον εἰ χοῖροι, τουτέστι κόρον τῆς οικείας ἐπιθυμίας λαθεῖν οὐκ ἠδύνατο. Πῶς ἡ τοῦ σώματος φύσις οὐκ ἀρκαὶ τοῦ ἀκολάστου ὑπερηταίνεταί; ὀφθαλμοῖς; Ὁ χρυσός ἡ ὁ ἄργυρος, τῷ φιλοχρῆσφι καὶ φιλαργύρῳ προσγεγονώς, τὴν ἰνδύαν ἠξήσῃ, καὶ καθ' ὅσον ἀν πολλῶν ἐπιβραύσῃ, κατὰ τοσοῦτο πλείονος ἐπιθυμείν παρίσχευασεν · ὁ κόσμος ἕπας μάλις, τάχα δὲ οὐδὲ μάλις ἀρκέσει πλεονέκτη καὶ φιλάρχῳ ἐνί. Ἐπει οὖν πολλοὶ μὲν οὗτοι, κόσμος δὲ εἰς, πῶς ἄρα δυνατά εἰσι αὐτῶν τῆς οικείας ἐπιθυμίας κόρον εὑρεῖν; Ὀβτω τοίνυν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀποστατήσας ἐκείνος οὐκ ἡδύνατο χορτασθῆναι · οὐδὲ γὰρ ἰδίδου τις, φησὶ, τὸν κόρον αὐτοῦ · τίς γὰρ ἀν καὶ ἴδωκεν; ὃ θεὸς ἀπῆν, οὐ καὶ τῇ θείᾳ μόνῃ κόρος ἀνεπαχθῆς τῷ ὀφῶντι προσγίνεται, κατὰ τὸν εἰπόντα · « Χορτασθῆσομαι ἐν τῷ ὀφῆναι μοι τὴν δόξαν σου. » Ὁ θεόβολος οὐκ ἴθιλει κόρον παρασχεῖν τῶν αἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν, ἐπεὶ μεταβολὴν τῆς πρὸς αὐτὰ σχέσεως ἐν τοῖς τρεπτοῖς ὁ κόρος ἐργάζεσθαι πέφυκεν · ἐκπύτως οὖν οὐδεὶς ἰδίδου τὸν κόρον αὐτοῦ.

Μάλις ποτὲ τοίνυν ἐφ' ἑαυτοῦ γενόμενος; ὃ ἀποστρεφῆσας τοῦ πατρὸς ἐκείνος, καὶ οἱ κακῶν ἐφθασεν ἐνωήσας, ἀπακλαύσαστο ἑαυτὸν, λίγων · « Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπώλλυμαι. » Τίνες οἱ μίσθιοι; οἱ διὰ τῶν τῆς μεταβολῆς ἰδρώτων καὶ τῆς ταπεινώσεως; οἳ τινὰ μισθὸν ἐπανακαλοῦμενοι τὴν σωτηρίαν. Ποῖοι δὲ εἰσιν οἱ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς ὑποτασσόμενοι · καθάπερ καὶ ὁ Κύριος εἶπεν · « Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει. » Τῆς οὖν υἱοθεσίας ὃ νεώτερος ἀποπιστῶν υἱός, καὶ τῆς ἱερᾶς πατρὸς ἐκπεσὼν ἐκείνος, καὶ λιμῷ περιπεσὼν, καταγινώσκει ἑαυτοῦ καὶ ταπεινοῦται, καὶ μετανοεῖ λέγων · « Ἀναστὰς πορευθεῖσαι, καὶ προσκισοῦμαι τῷ πατρὶ, καὶ ἐρῶ · Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου. » Καλῶς ἄρα τὴν ἀρχὴν 16 εἰλι-

hem! sit homo, non tantum iumentis insipientibus comparatus, sed etiam repentibus et venenatis animalibus, scorpio, serpens, genimen viperarum factus, qui inter filios Dei numerabatur. Vidistisne quomodo dissipavit et perdidit substantiam suam? « Et postquam omnia consummasset adolescentior filius, cepit egere. » In famem lucidit, sed nondum ad reditum respexit; erat enim dissolutus: ilico, « Abiens adhesit uni civium illius regionis. Et misit illum in villam suam ut pasceret porcos. »

Sei quoniam regionis a Deo longinquas rives et principes? Omnino demones, pro quibus libidinosus nutritor, publicanorum furumque caput et dux scditionis constitutus est celestis Patris illius; nam omnis quidem cupiditas inre propter summam obscenitatem porcina appellatur; porci autem sunt in luto cupiditatum se volutantes, quorum ille princeps, quia voluptatum concupiscentia omnes superabat, non poterat satiari de siliquis quas porci manducabant, id est, satietatem propriæ concupiscentiæ accipere non poterat. Quomodo corporis natura non satis poterat ganeonis impetibus ministrare? Aurum vel argentum amico auri et argenti supervenias, inopiam ejus adauxit, et quantum magis affuxerit, tantum ad majora concupiscentiam disposuit; mundus universus vix, seu potius nequaquam uni avaro et cupido sufficit. Igitur cum isti quidem sint multi, mundus vero unus, quomodo ergo poterit quis eorum suam satiare concupiscentiam? Unde ille a Deo procul amotus non poterat satiari; nemo enim, inquit, dabat ei quo satiaretur. Nam quis ei dedisset? Deus aberat, cujus solo intuitu jucunda videnti supervenit satietas, prout David dixit: « Satiaber cum appareerit mihi gloria tua »⁴⁷. « Diabolus volebat turpium ejus concupiscentiarum præbere satietatem, cum ista soleat mobiles animas a sua ad illa proclivitate convertere. Merito igitur nemo ei quo satiaretur dabat.

Tandem ergo ad se reversus ille a patre procul profectus, et quo calamitatis pervenerat meditatus, semetipsum desebat dicens: « Quot mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo. » Quinam mercenarii? qui per poenitentiam lacrymas et humilitatem quasi mercedem redemerant salutem. Filii autem sunt qui per charitatem erga illum mandatis ejus subditi fuerunt, prout dixit Dominus: « Qui diligit me, mandata mea servabil »⁴⁸. « Adolescentior ergo filius a dignitate filii excidens, et a patria sancta egressus necnon fame correptus, semetipsum vituperat et humiliat, cum poenitentia dicens: « Surgam et ibo ad patrem meum, et procidens dicam ei: Pater, peccavi in caelum et coram te ». Juro ergo a principio dicebamus quoniam pater iste Deus est; nam quomodo

⁴⁷ Psal. xvi, 15. ⁴⁸ Joan. xiv, 23.

in cœlum peccavit elongatus a patre: filius, nisi celestis esset Pater? Ait ergo: Peccavi in cœlum, scilicet in sanctos qui in cœlo sunt, et quorum civitas in cœlo versatur; et coram te qui cum sanctis tuis in cœlo habitas. « Et jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis. » Pulchre in humilitate addidit: Fac me: nemo enim a se ipso suscipit gradus ad virtutem, etsi non sine ejus consensu assequatur. « Et surgens, inquit, venit ad patrem suum: cum autem adhuc longe esset... » Verum quomodo venit et adhuc longe erat; quare misericordia motus pater ejus ivit in occursum illius? Pœnitens homo ex animam bona sibi proponit et a peccato exsurgit, ad Deum pergit: sed pravis consuetudinibus et præsumptionibus tyrannice vexatus, adhuc procul abest a Deo, valdeque eget superna misericordia et auxilio, si salvandus est.

καὶ τῶν προλήψεων λογιστικῶς τυραννούμενος, ἐστὶ εὐσπλαγχνίας καὶ βοηθείας, εἰ μέλλει σώζεσθαι.

Ideo pater misericordiarum descendens occurrit, et amplexus dilexit, suisque servis, seu sacerdotibus iussit stolam primam proferre scilicet titu dignitatem quam primam per sanctum baptismam induerat, et dare annulum in manum ejus, id est actioni animæ quæ per manum manifestatur. videre sigillum contemplativæ virtutis, arrhas futuræ hæreditatis; et in super iussit dari calceamenta in pedes ejus, divinam vigilantiam et firmitatem, quibus roboratus ambulare queat super serpentem et scorpionem, æcnem super omnem inimicam potentiam. Deinde vitulum jubet saginatum afferri et occidi et in escam arponi. Vitulus ipse Dominus est qui egressus ex adyto divinitatis et de superna omnium sede, necnon ut homo in terra visus, languam vitulipis pro nobis peccatoribus occiditur; et tanquam saginatus panis more in escam nobis arponitur. Communem facit postea Deus lætitiã, communemque convivium cum sanctis suis, nostram ex summa benignitate assumens et dicens: Eamus, manducemus et epulemur. Senior autem filius irascitur. Refert iste mihi Judæos propter vocationem gentium iudeos, scribas et Phariseos scandalizatos quoniam Dominus peccatores suscipit et cum ipsis manducat. Si vero hæc de justis intelligere volueris, quid mirum si justus ignorat incomprehensibiles divinæ bonitatis divitias? Ideo hortatur eum communis Pater, justaque docet, dicens ad illum: Tu semper mecum es, immutabilis lætitiæ particeps; epulari autem et gaudere oportebat quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est; mortuus erat per peccatum, et revixit per pœnitentiam; perierat quia in Deo non inveniebatur, inventus ergo cœlum replet gaudio, sicut scriptum est: i Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente. » Quid est quare præsertim tristatur senior filius? Quia, inquit, nunquam dedisti mihi hædam, ut cum amicis meis epularer, sed

γομεν, ὅτι ὁ πατήρ οὗτος ὁ θεός ἐστι· πῶς γάρ ἡμαρτεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ ἀποστατήσας τοῦ πατρὸς υἱός, εἰ μὴ οὐράνιος ἦν ὁ Πατήρ; Ἡμαρτον οὖν, φησὶν, εἰς τὸν οὐρανόν, τούτέστιν εἰς τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ ἁγίους, καὶ ὧν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, καὶ ἐνώπιόν σου, δε. μετὰ τῶν σῶν ἁγίων ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικεῖς. « Καὶ οὐκέτι εἰμι δεῖος κληθῆναι υἱός σου· ποιήσον με ὡς ἓνα τῶν μεθίων σου. » Καλῶς τῆ νῦν ταπεινώσει συνετισθεῖς, Ποιήσον με, φησὶν οὐ γὰρ παρ' αὐτοῦ τις λαμβάνει τοὺς κατ' ἀρετὴν βαθμούς, εἰ καὶ μὴ χωρὶς τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. « Ἀναστὰς οὖν, φησὶν, ἦλθεν εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ· ἐστὶ δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος. » Πῶς δὲ ἦλθε καὶ μακρὰν ἀπέχετο, διὰ καὶ σπλαγχνισθεὶς ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ; Ὁ μετανοῶν ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς τῆ μὲν ἀγαθῆ προθέσει καὶ τῷ τῆς ἁμαρτίας ἐκστῆναι φθάνει πρὸς τὸν θεόν· ὅπῃ δὲ τῆς κακῆς συνθείας μακρὰν ἀπέχει Θεοῦ, καὶ πολλῆς δεῖται τῆς ἀνωθεν

Διὸ καὶ ὁ πατήρ τῶν οἰκτιρμῶν συγκταθεὶς ὑπήνησε, καὶ περιπλακείας κατεφιλήσε, καὶ τοῖς αὐτοῦ ζούλοις, ἦτοι τοῖς ἱερεῦσιν ἐκέλευσε τὴν στολὴν αὐτὸν τὴν πρώτην ἐνδύσασθαι, ἦτοι τὴν υἰοθεσίαν, ἦν καὶ πρώην διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἡμφιάσατα, καὶ δακτύλιον δοῦναι εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τωτέστι τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς, ὃ δηλοῦται διὰ τῆς χειρὸς ἐνθεῖναι σφραγίδα θεωρητικῆς ἀρετῆς ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, θέλει φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν ἐνδυναμοῦσαν αὐτὸν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσων τῶν δυναμῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ἔτα καὶ τὸν μόσχον κελεύει σὸν σιτευτὸν ἐνεργεῖν καὶ θῆσαι καὶ προθεῖναι εἰς βρῶσιν. Ὁ μόσχος δὲ ἐστὶν οὗτος αὐτός ὁ Κύριος, ὃς ἐξάγεται μὲν τοῦ κρυφίου τῆς θεότητος, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπεράνω κειμένης τοῦ παντὸς ἰδρας, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ γῆς ὀφθαλ, ὡς μόσχος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν θύεται, καὶ ὡς σιτευτός, τωτέστιν ἄρτος εἰς βρῶσιν ἡμῶν προτίθεται. Κοινήν δὲ ποιεῖται τὴν ἐπὶ τοῖς ἀδωροσύνην καὶ τὴν εὐωχίαν ὁ θεός μετὰ τῶν αὐτοῦ ἁγίων, τὰ ἡμῶν ὑπ' ἄκρας οἰκειούμενος φιλανθρωπίας, καὶ λέγων· Δεῦτε φαγόντες εὐφρανθῶμεν. Ἄλλ' ὁ πρεσβύτερος υἱός ὀργίζεται. Νόσι μοι πάλιν τοὺς Ἰουδαίους ὀργιζομένους ἐπὶ τῇ κλήσει τῶν ἐθνῶν, τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους σκανδαλιζομένους, ὅτι ὁ Κύριος ἁμαρτωλούς προσδέχεται καὶ συνεσθίει ἀπὸ αὐτῶν. Εἰ δὲ καὶ περὶ τῶν δικαίων τοῦτο νοεῖν ἐθέλεις, τί θαυμάσῃς, εἰ καὶ ὁ δίκαιος ἀγνοεῖ τὸν ὑπὲρ πάντα νοῦν πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος; Διὸ καὶ παρακαλεῖται παρὰ τοῦ κοινῶν Πατρὸς, καὶ τὰ εἰκότα διδάσκειται, λέγοντος πρὸς αὐτόν· Σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, τῆς ἀναλλοιώτου εὐφροσύνης κοινωνῶν· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆσαι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη· νεκρὸς ἦν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ἀνέζησε τῇ μετανοίᾳ, καὶ ἀπολωλὼς ἦν, ὡς μὴ εὐρισκόμενος ἐν τῷ θεῷ· εὐρεθείς οὖν χαρὰς πληροὶ τὸν οὐρανόν, καθὰ γέγραπται·

« Καρὰ γίνεταί ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῶν μετανοούντι. » Τί δὲ ἐστὶ δι' ὃ μάλιστα λυγίστα ὁ πρεσβύτερος υἱός; ὅτι ἐμολί, φησὶν, οὐδέποτε ἰδωκας ἔριπον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εἰφρανθῶ, ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὐτος, ὁ καταφάγων σου τὸν βίον μετὰ πορῶν, ἦλθεν, ἰδύτας αὐτῷ τὸν μίσχον τὸν σιταυτόν· τοσοῦτο γὰρ τὸ ὑπερβάλλον τῶν εἰς ἡμᾶς χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ, **17** ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ἐπιθύμησαν παρακῦψαι εἰς τὰ χαρισθέντα διὰ τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως ἡμῖν, καθά φησιν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος· Ἄλλὰ καὶ οἱ δίκαιοι ἐπιθύμησαν καὶ πρὸ καιροῦ δι' αὐτὰ ἔλθειν τὸν Χριστόν, ὡς καὶ Ἀβραὰμ ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ· ὁ δὲ τότε οὐκ ἦλθε, καὶ ὅτε ἦλθεν, οὐκ ἦλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν μάλιστα σταυροῦται· ὁ τὴν ἀμαρτίαν ἀφρων τοῦ κόσμου· ὁ παρεπερίσσειε γὰρ ἡ χάρις, ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία. Ὅτι δὲ τῶν δικαίων αἰτουμένων οὐδὲ ἐν τῶν ἔριπον ἰδωκας, τοῦτοσσι τῶν ἀμαρτωλῶν, σαφὲς ἡμῖν γέγονεν ἐκ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγων, καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν ἱερὸν καὶ μακάριον Κάρπον ὀπτασίας μάλιστα. Οὐτος γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἠκούσθη πονηρῶν τιῶν ἀνδρῶν ἐπαρώμενος, καὶ δίκαιον οὐκ εἶναι λέγων, εἰ ζῶσιν ἄνθρωποι ἄθεοι, καὶ διαστρέφοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, ἀλλὰ καὶ θείας ἀγανακτήσεως ἐπιράθη, καὶ φρικώδεστάτων τινῶν ἐπίθετο λόγων, πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀββήτου καὶ ὑπὲρ νοῦν θείας ἀνοχῆς ἐναγόντων, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἐπαρᾶσθαι κειθόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων, τοῦ Θεοῦ καιρὸν εἶτι μετανοίας παρήχοντος ἐκείνοις. ἵνα τοῖσιν τοῦτο δείξῃ ὁ Θεός τῶν μετανοούντων, ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρῶν, καὶ ἵνα προσπαραστήσῃ, ὅτι τοῖς διὰ μετανοίας ἐπιστραφεῖσι μεγάλα καὶ ἐκίφθονα δῶρα δίδωσιν, οὕτω δίδεθηκε τὴν παραβολὴν.

Ἐπιλαδῶμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, δι' ἔργου **C** τῆς μετανοίας, ἀποταξώμεθα τῷ πόνηρῳ καὶ τοῖς βροσκήμασιν αὐτοῦ· ἀποσχώμεθα τῶν χοίρων, καὶ τῶν αὐτοῦ τρεφόντων κερατῶν, δηλονότι τῶν βδελυρῶν παθῶν, καὶ τῶν τοῦτοῖς προσκειμένων· ἀποστῶμεν τῆς πονηρᾶς νομῆς, τοῦτοσσι τῆς κακῆς συνηθείας· φύγωμεν τὴν τῶν παθῶν χώραν, ἥτις ἐστὶν ἀπιστία καὶ ἀπληστία καὶ ἀκρασία, ἐν αἷς λιμὸς ἰσχυρὸς τῶν ἀγαθῶν γίνεται, καὶ λιμοῦ χεῖρω πάθη· δρᾶμωμεν πρὸς τὸν Πατέρα τῆς ἀφθαρσίας, τὸν δοτήρα τῆς ζωῆς, τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς διὰ τῶν ἀρετῶν βαδίζαντες· ἐκεῖ γὰρ αὐτὸν εὐρήσομεν πρὸς ὑπαντήν ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐξεληθόντα, καὶ χαριζόμενον ἡμῖν τὴν ἀφαικτῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, τὸ σῶμα τῆς ἀφθαρσίας, τὸν ἀβραβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας. Ἐκεῖ καὶ ὁ ζωτικὸς υἱός, καθάπερ **D** παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐδιδάχθημεν, μέχρις ἂν ἦν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν παθῶν, εἰ καὶ διανοεῖτο καὶ ἔλεγε τὰ ῥήματα τῆς μετανοίας, ἀλλ' οὐδενὸς ἔτυχε χρηστοῦ, ὅς οὐ ἀφελὲς ἅπαντα ἐκείνα τὰ ἔργα τῆς ἀμαρτίας, δραμῶν ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τῶν ὑπὲρ ἐπέλα τυχῶν, ἔμεινε πάντως τοῦ λοιποῦ σὺν ταπεινώσει, σφραγιστῶν καὶ δικαιπραγῶν καὶ συντηρῶν αὐτῷ τὴν ἄγκαινοθεσίαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριν αἰνῆ· ἡ γένετο καὶ ἡμᾶς πάντας ἐπιτυχεῖν καὶ διατηρεῖν ἀμειώτων, ὡς ἂν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι συνευ-

A postquam filius deus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum. Nam tanta sunt, tamque eximia charismata a Deo nobis exhibita, ut angeli ipsi desiderent proapicere in gratias per ejus incarnationem nobis datas, prout dixit coryphaeus apostolorum Petrus¹⁷. Justi etiam propter illa beneficia desideraverunt in suo tempore Christum venire, sicut Abraham desideravit diem ejus videre; ille autem tunc non venit, et quando venit non venit vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam, et propter hos in primis crucifixus est qui tollit peccata mundi; nam ubi abundavit delictum, ibi superabundavit gratia. Quod flagitantibus justis nec unum dat haedum, id est peccatorem manifestum nobis factum est ex aliis non paucis et praesertim ex exemplo sancti et beati Carpi. Nam iste non solum non exauditus est pravis quibusdam viris maledicens, et justum non esse dicens si vivant homines sine Deo, convertentes vias Domini rectas, sed etiam divinam expertus est indignationem, duosque audivit sermones quibus excitaretur ad agnoscendam ineffabilem et incomprehensibilem Dei sapientiam, necnon suaderetur non maledicere viris in nequitia viventibus, Deo etiam illis largiente tempus poenitentiae. Quae ut ostenderet Deus poenitentium, Pater misericordiarum, et ut adderet quoniam conversis per poenitentiam magna aemulationeque digna tribuit beneficia, ita ordinavit parabolam.

Nos quoque, fratres, emendemus nos per opera poenitentiae, abrenuntiemus maligno et pascuis ejus; abstineamus porcis et siliquis quibus vescuntur, id est turpibus cupiditatibus virisque istis indulgentibus, amoveamur a noxiis pabulis, scilicet a perversis consuetudinibus; fugiamus libidinum regionem quae est infidelitas, gula et intemperantia in quibus invenitur fames valida fameque peiores libidines; curramus ad Patrem incorruptibilitatis, ad largitorem vitae, ad viam vitae per virtutes incedentes; ibi enim cum videbimus ad occursum benigne exeuntem, et donantem nobis remissionem peccatorum nostrorum, incorruptibilitatis pignus, arrhas futurae hereditatis. Sic filius prodigus, prout a Salvatore didicimus, quandiu in regione cupiditatum remansit, licet excogitaret et diceret verba poenitentiae nihil boni obtinuit, usquedum dimissis illis peccati operibus, currens venit ad patrem, bona quae non sperare ausus erat assecutus, postea omnino conversatus est in humilitate caste justeque vivens et renovatam a Deo gratiam custodiens integram, quam nos omnes consequi donetur et intactam custodire ut in futuro seculo, in superna Jerusalem, cum prodigo jam salvo congaudeamus. Illic, in illa matre viventium Ecclesia primogenitorum, in ipso Christo Domino nostro, quem decet gloria in saecula. Amen.

¹⁷ I Petr. 1, 12.

in cœlum peccavit elongatus a patre filius, nisi a cœlestis esset Pater? Ait ergo: Peccavi in cœlum, scilicet in sanctos qui in cœlo sunt, et quorum civitas in cœlo versatur; et coram te qui cum sanctis tuis in cœlo habitas. « Et jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis. » Pulchre in humilitate addidit: Fac me: nemo enim a se ipso suscipit gradus ad virtutem, etsi non sine ejus consensu assequatur. « Et surgens, inquit, venit ad patrem suum: cum autem adhuc longe esset... » Verum quomodo venit et adhuc longe erat; quare misericordia motus pater ejus ivit in occursum illius? Pœnitens homo ex anima bona sibi proponit et a peccato exurgit, ad Deum pergit; sed pravus consuetudinibus et præsumptionibus tyrannice vexatus, adhuc procul abest a Deo, valdeque eget superna misericordia et auxilio, si salvandus est.

καὶ τῶν προλήψεων λογιστικῶς τυραννούμενος, ἐπι εὐσπλαγγνίας καὶ βοηθείας, εἰ μέλλει σώζεσθαι.

Ideo pater misericordiarum descendens occurrit, et amplexus dilexit, suisque servis, seu sacerdotibus jussit stolam primam proferre scilicet situ dignitatem quam primam per sanctum baptismam induerat, et dare annulum in manum ejus, id est actioni animæ quæ per manum manifestatur. videre sigillum contemplantivæ virtutis, arrhas futuræ hæreditatis; et insuper jussit dari calceamenta in pedes ejus, divinam vigilantiam et firmitatem, quibus roboratus ambulare queat super serpentem et scorpionem, æcnem super omnem inimici potentiam. Deinde vitulum jubet saginatum afferri et occidi et in escam apponi. Vitulus iste ipse Dominus est qui egressus ex adyto divinitatis et de superna omnium sede, necnon ut homo in terra visus, tanquam vitulus pro nobis peccatoribus occiditur; et tanquam saginatus panis more in escam nobis apponitur. Communem facit postea Deus lætitiã, communemque convivium cum sanctis suis, nostra ex summa benignitate assumens et dicens: Eamus, manducemus et epulemur. Senior autem filius irascitur. Refert iste mihi Judæos propter vocationem gentium natos, Scribas et Phariseos scandalizatos quoniam Dominus peccatores suscipit et cum ipsis manducat. Si vero hæc de justis intelligere volueris, quid mirum si justus ignorat incomprehensibiles divinæ bonitatis divitias? Ideo hortatur eum communis Pater, justaque docet, dicens ad illum: Tu semper mecum es, immutabilis lætitiæ particeps; epulari autem et gaudere oportebat quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est; mortuus erat per peccatum, et revixit per pœnitentiam; perierat quia in Deo non inveniebatur, inventus ergo cœlum replet gaudio, sicut scriptum est: i Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente. » Quid est quare præsertim irascitur senior filius? Quia, inquit, nunquam dedisti mihi hædam, ut cum amicis meis epularer, sed

γομεν, ὅτι ὁ πατήρ οὗτος ὁ θεός· ἐστὶ ἡ γὰρ ἡμαρτεν εἰς τὸν οὐρανὸν, ὁ ἀποστατήσας τοῦ πατρὸς υἱός· εἰ μὴ οὐράνιος ἦν ὁ Πατήρ; Ἡμαρτον αὖν, φησὶν, εἰς τὸν οὐρανὸν, τοὔτεστιν εἰς τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ ἁγίους, καὶ ὧν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, καὶ ἐνώπιόν σου, δε. μετὰ τῶν σῶν ἁγίων ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικεῖς. « Καὶ οὐκέτι εἰμι δίκαιος κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου. » Καλῶς ἐπὶ νῦν ταπεινώσει συνετισθεῖς, Ποίησόν με, φησὶν οὐ γὰρ παρ' ἐαυτοῦ τις λαμβάνει τοὺς κατ' ἀρετὴν βραβούσι, εἰ καὶ μὴ χωρὶς τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. « Ἀνίστας οὖν, φησὶν, ἦλθεν εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ· ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος. » Πῶς δὲ ἦλθε καὶ μακρὰν ἀπέχετο, διὰ καὶ σπλαγγισθεῖς ὁ πατήρ αὐτοῦ. Ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ; Ὁ μετανοῶν ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς τῆ μὲν ἀγαθῆ προθέσει καὶ τῷ τῆς ἁμαρτίας ἐκστῆναι φθάνει πρὸς τὸν θεόν· ὅπῃ δὲ τῆς κακῆς συνθεῖας μακρὰν ἀπέχει Θεοῦ, καὶ πολλῆς δεῖται τῆς ἀνωθεν

Διὸ καὶ ὁ πατήρ τῶν οἰκτιρμῶν συγκρατῆρας ὑπήνησε, καὶ περιπλακεῖς κατεφιλήσε, καὶ τοῖς αὐτοῦ τούλαις, ἦτοι τοῖς ἱερῶσι ἐκέλευσε τὴν σπολὴν αὐτὸν τὴν πρώτην ἐνδύσασθαι, ἦτοι τὴν υιοθεσίαν, ἦν καὶ πρώην διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἡμφιάσατα, καὶ δακτύλιον δοῦναι εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τωτέστι τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς, ὃ δηλοῦται διὰ τῆς χειρὸς ἐνθεῖναι σφραγίδα θεωρητικῆς ἀρετῆς ἀβραβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, ἕλαιν φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν ἐνδυναμοῦσαν αὐτὸν πατεῖν ἱερὰν. ὕψων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὴν δυναμὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐἴτα καὶ τὸν μόσχον καλεῖται σὸν σιτευτὸν ἐνεγκεῖν καὶ θῆσαι καὶ προθεῖναι εἰς βρῶσιν. Ὁ μόσχος δὲ ἴστιν οὗτος· αὐτὸς ὁ Κύριος, δε ἐξάγεται μὲν τοῦ κρυφίου τῆς θεότητος, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπεράνω κειμένης τοῦ παντὸς· ἰδρας, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ γῆς ὀφθεῖς, ὡς μόσχος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν θύεται, καὶ ὡς σιτευτὸς, τωτέστιν ἄρτος εἰς βρῶσιν ἡμῶν προτίθεται. Κοινήν δὲ ποιεῖται τὴν ἐπὶ τοῖς εὐδοσοῦνην καὶ τὴν εὐωχίαν ὁ θεός μετὰ τῶν αὐτοῦ ἁγίων, τὰ ἡμῶν ὑπ' ἄκρας οἰκτιρούμενος φιλανθρωπίας, καὶ λέγων· Δεῦτε φαγόντες εὐφρανθῶμεν. Ἄλλ' ὁ πρεσβύτερος υἱὸς ὀργίζεται. Νόει μοι πάλιν τοὺς Ἰουδαίους ὀργιζομένους ἐπὶ τῇ κλήσει τῶν ἰθῶν, τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους σκανδαλιζομένους, ὅτι ὁ Κύριος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς. Εἰ δὲ καὶ παρὶ τῶν δικαίων τοσοῦτο νοεῖν ἐθέλεις, τί θαυμάσιον, εἰ καὶ ὁ δίκαιος ἀγνωεῖ τὸν ὑπὲρ πάντα νοῦν πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος; Διὸ καὶ παρακαλεῖται παρὰ τοῦ κοινῶ Πατρὸς, καὶ τὰ εἰκότα διδάσκειται, λέγοντος πρὸς αὐτὸν· Σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, τῆς ἀναλλοιώτου εὐφροσύνης κοινωμένων· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆσαι δεῖ, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλώς ἦν καὶ εὐρέθη· νεκρὸς ἦν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ἀνέζησε τῇ μετανοίᾳ, καὶ ἀπολωλώς ἦν, ὡς μὴ εὐρισκόμενος ἐν τῷ θεῷ· εὐρέθει οὖν χαρὰς πληροὶ τῶν οὐρανῶν, καθὰ γέγραπται·

« Καρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ τῷ ἁμαρτωλῷ μετα-
νοῦντι. » Τί δὲ ἐστὶ, δι' ὃ μάλιστα λυγίζεται ὁ πρε-
σβύτερος υἱός; ὅτι ἐμὸν, φησὶν, οὐδέποτε ἔδωκας
ἐριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ, ὅτι δὲ ὁ
υἱός σου οὗτος, ὁ καταπαγών σου τὸν βίον μετὰ
πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευ-
τόν· τοσοῦτο γὰρ τὸ ὑπερβάλλον τῶν εἰς ἡμᾶς χαρι-
σμάτων τοῦ Θεοῦ, **17** ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ἐπιθύμησαν
παρακῆσαι εἰς τὰ χαρισθέντα διὰ τῆς αὐτοῦ ἐναν-
θρωπήσεως ἡμῖν, καθά φησιν ὁ κορυφαῖος τῶν
Ἀποστόλων Πέτρος· Ἀλλὰ καὶ οἱ δίκαιοι ἐπιθύμησαν
καὶ πρὸ καιροῦ δι' αὐτὰ ἰλεῖν τὸν Χριστόν, ὃς καὶ
Ἀβραὰμ ἐπιθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ· ὁ δὲ τό-
τε οὐκ ἦλθε, καὶ ὅτε ἦλθεν, οὐκ ἦλθε καλέσαι δικαίους,
ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν μέλι-
στα σταυροῦται· ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἀφρων τοῦ κόσμου· **B**
ὑπερπερίσσευσε γὰρ ἡ χάρις, ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ
ἁμαρτία. Ὅτι δὲ τῶν δικαίων αἰτούντων οὐδὲ ἐν
τῶν ἐρίφων δίδωσι, τοῦτέστι τῶν ἁμαρτωλῶν, σα-
φές ἡμῖν γέγονεν ἐκ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγων, καὶ ἀπὸ
τῆς κατὰ τὸν ἱερόν καὶ μακάριον Κάρπον ὀπτασίας
μέλιστα. Οὗτος γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἠκούσθη πονηρῶν
τινῶν ἀνδρῶν ἐπαρώμενος, καὶ δίκαιον οὐκ εἶναι
λέγων, εἰ ζῶσιν ἄνδρες ἄθεοι, καὶ διαστρέφοντες τὰς
δόξας Κυρίου τὰς εὐθείας, ἀλλὰ καὶ θείας ἀγανα-
κτήσεως ἐπειράθη, καὶ φρικωδεστάτων τινῶν ἐπύ-
θετο λόγων, πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀββήτου καὶ ὑπὲρ
νοῦν θείας ἀνοχῆς ἐναγόντων, καὶ μὴ μόνον οὐκ
ἐπαρᾶσθαι πειθόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν πονηρίᾳ ζών-
των, τοῦ Θεοῦ καιρὸν εἶτι μετανοίας παρέχοντας ἐκείνοις. ἵνα τοῖνον τοῦτο δείξῃ ὁ Θεός τῶν μετα-
νοούντων, ὁ Πατὴρ τῶν οἰκερμῶν, καὶ ἵνα προσπαραστήσῃ, ὅτι τοῖς διὰ μετανοίας ἐπιστραφεῖσι μεγάλα
καὶ ἐκίφθονα δῶρα δίδωσιν, οὕτω διέθεκε τὴν παραβολὴν.

Ἐπιλαβώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, δι' ἔργου **C**
τῆς μετανοίας, ἀποταξώμεθα τῷ πονηρῷ καὶ τοῖς
βουκλήμασι αὐτοῦ· ἀποσχώμεθα τῶν χοίρων, καὶ
τῶν αὐτοῦς τρεφόντων κερατίων, δηλονότι τῶν βδε-
λυρῶν παθῶν, καὶ τῶν τούτοις προσκειμένων· ἀπο-
στῶμεν τῆς πονηρᾶς νομῆς, τοῦτέστι τῆς κακῆς
συνηθείας· φύγωμεν τὴν τῶν παθῶν χώραν, ἥτις
ἐστὶν ἀπιστία καὶ ἀπληστία καὶ ἀκρασία, ἐν αἷς
λιμὸς ἰσχυρὸς τῶν ἀγαθῶν γίνεται, καὶ λιμοῦ χείρω
πάθη· δράμωμεν πρὸς τὸν Πατέρα τῆς ἀφθαρσίας,
τὸν δοτήρα τῆς ζωῆς, τὴν ἑδὼν τῆς ζωῆς διὰ τῶν
ἀρετῶν βαδίσαντες· ἐκεῖ γὰρ αὐτὸν ἀρῆσομεν πρὸς
ὑπαντήν ὑπὸ φιλελευθροῦς ἐξελεθόντα, καὶ χαρίζο-
μενον ἡμῖν τὴν ἀφαιρῶντων ἁμαρτιῶν ἡμῶν, τὸ σῶ-
θημα τῆς ἀφθαρσίας, τὸν ἀβραβῶνα τῆς μελλούσης
κληρονομίας. Ἐπει καὶ ὁ ἄσωτος υἱός, καθάπερ
παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐδιδάχθημεν, μέχρις ἂν ἦν ἐν
τῇ χώρᾳ τῶν παθῶν, εἰ καὶ διενοεῖτο καὶ ἔλεγε τὰ
ρήματα τῆς μετανοίας, ἀλλ' οὐδενὸς ἔτυχε χρηστοῦ,
ὅς οὐ ἀρεῖς ἄπαντα ἐκείνα τὰ ἔργα τῆς ἁμαρτίας,
δραμῶν ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τῶν ὑπὲρ ἐλπιδῶν
τυχῶν, ἔμεινε πάντως τοῦ λοιποῦ σὺν ταπεινώσει,
σωφρονῶν καὶ δικαιοπραγῶν καὶ συντηρῶν ἐαυτῷ
τὴν ἀγαθαισθεΐσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριν ἀεινή· ἥ
γένετο καὶ ἡμᾶς πάντας ἐπιτυχεῖν καὶ διατηρεῖν
ἀμειώτων, ὡς ἂν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι συνευ-

A postquam filius deus hic, qui devoravit substantiam
suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum
saginatam. Nam tanta sunt, tamque eximia charis-
mata a Deo nobis exhibita, ut angeli ipsi desiderent
prospicere in gratias per ejus incarnationem nobis
datas, prout dixit coryphaeus apostolorum Petrus¹⁷.
Justi etiam propter illa beneficia desideraverunt in
suo tempore Christum venire, sicut Abraham desi-
deravit diem ejus videre; ille autem tunc non venit,
et quando venit non venit vocare justos. sed peccato-
res ad poenitentiam. et propter hos in primis cru-
cifixus est qui tollit peccata mundi; nam ubi
abundavit delictum, ibi superabundavit gratia. Quod
flagitantibus justis nec unum dat haedum, id est
peccatorem manifestum nobis factum est ex aliis
non paucis et praesertim ex exemplo sancti et beati
Carpi. Nam iste non solum non exauditus est pra-
vis quibusdam viris maledicens, et justum non esse
dicens si vivam homines sine Deo. convertentes
vias Domini rectas, sed etiam divinam expertus est
indignationem, durosque audivit sermones quibus
excitaretur ad agnoscendam ineffabilem et incom-
prehensibilem Dei sapientiam, necnon suaderetur
non maledicere viris in nequitia viventibus, Deo
etiam illis largiente tempus poenitentiae. Quae ut
ostenderet Deus poenitentium, Pater misericordiarum,
et ut adderet quoniam conversis per poeniten-
tiam magna remunerationeque digna tribuit beneficia,
ita ordinavit parabolam.

Nos quoque, fratres, emendemus nos per opera
poenitentiae, abrenuntiemus maligno et pascuis ejus;
abstineamus porcis et siliquis quibus vescuntur. id
est turpibus cupiditatibus virisque istis indulgen-
tibus, amoveamur a noxiis pabulis, scilicet a perversis
consuetudinibus; fugiamus libidinum regionem quae
est infidelitas, gula et intemperantia in quibus inveni-
tur fames valida fameque peiores libidines; curramus
ad Patrem incorruptibilitatis, ad largitorem vitae,
ad viam vitae per virtutes incedentes; ibi enim cum
videbimus ad occursum benigne exeuntem, et do-
nantem nobis remissionem peccatorum nostrorum,
incorruptibilitatis pignus, arrhas futurae heredita-
tis. Sic filius prodigus, prout a Salvatore didicimus,
quandiu in regione cupiditatum remansit, licet ex-
cogitaret et diceret verba poenitentiae nihil boni
obtinuit, usquedum dimissis illis peccati operibus,
currens venit ad patrem, bona quae non sperare
ausus erat assecutus, postea omnino conversatus
est in humilitate caste justaque vivens et renova-
tam a Deo gratiam custodiens integram, quam nos
omnes consequi donetur et intactam custodire ut
in futuro seculo, in superna Jerusalem, cum pro-
digo jam salvo congaudeamus. filio, in illa matre
viventium Ecclesia primogenitorum, in ipso Christo
Domino nostro, quem decet gloria in saecula. Amen.

¹⁷ I Petr. 1, 12.

φρανθόμεν τῷ σεσωσμένῳ ἀσώτῳ ἐπὶ τῆς ἀνω Ἱερουσαλήμ, τῆς μητρὸς τῶν ζώντων, τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρίκει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

HOMILIA IV.

A

18 OMILIA Δ'.

*In Evangelium secundi adventus Christi, et de misericordia et beneficentia*⁹⁰.

Præterita quidem Dominica memoriam faciebat Ecclesia de divina nec præsumenda benignitate per parabolam filii prodigi salutem assecuti. Hodie vero non docet de horribili Dei judicio, recte usa ordine et propheticas voces secuta. Ait enim : « Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine⁹¹ » et « Semel locutus est Deus, duo hæc audivi, quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia, quia tu reddes unicuique juxta opera sua⁹². » Igitur misericordia et magnanimitas præcedunt divinam iudicium; omnem enim virtutem jam prius habitam Deus in se ipso possidet, et proinde justus est simul et misericors, sed in iudicium non convenit misericordia, prout scriptum est : « Pauperis non miseraberis in iudicio⁹³. » Unde congruenter permanet Deus in utroque tempore, isto quidem præsentem in magnificentiam; futuro autem in retributionem ordinato. Propterea quæ in sancta Ecclesia perfecta sunt ita disposuit Spiritus gratia, ut nos discentes quoniam per ista hic peccatorum remissionem accipimus, studeamus, dum adhuc in ista vita conversamur, ut æternam misericordiam consequamur, et nos divina benignitate dignos efficiamus; illud enim iudicium sine misericordia est ei qui non fecit misericordiam.

Porro de illa supra omnem spem Dei erga nos misericordia, præoccupantes nuper aliqua præmissimus; hodie vero de secundo Christi adventu sermo nobis est, necnon de portentis circa illum perficiendis, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt divino Spiritu cœlestem, quæ non tantum humanos sensus, sed mentem vocemque humanam transcendunt; nam revera qui omnia videt, iudicaturusque terram universam ipse est, a quo de istis docemur, sed ad capacitatem discipulorum descendit idoneis adhibitis sermonibus; ideo fulgura, nubes, tuba, thronus, istisque similia proferuntur, licet novos cœlos novamque terram secundum ejus Evangelium, præsentibus commutandis, exspectamus. Et si tantummodo dicta et sic modo nobis consentaneo enuntiata horrore et tremore replent animam eorum qui scite audiant, quis, cum implebuntur, sufferet? Quantum oportet nos in studiis sanctis et pietatis operibus dei Dei exspectare adventum? per quem, ut divus dixit Petrus : « Cœli ardentis solventur, elementa vero ardore ignis tabescent, et quæ in ipsa sunt opera, exurentur⁹⁴. » Ante ista durissimus Antechristi contra fidem fiet adventus et aggressio, quæ nisi brevata fuisset ad breve tempus concessa, non salva

Εἰς τὸ Ἐβανγέλιον τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· καὶ περὶ εὐσπλαγγχίας καὶ εὐποίας.

Τῇ μὲν παραθούσῃ Κυριακῇ μνήμην ἐποιεῖτο ἡ Ἐκκλησία τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς ἀνεκτάτου φιλοανθρωπίας διὰ τῆς τοῦ σεσωσμένου ἀσώτου παραβολῆς. Τῇ δὲ παρούσῃ διδάσκει περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φρικωδεστάτης κρίσεως, καλῶς τῇ τάξει χρωμένη, καὶ ταῖς προφητικαῖς ἀκολουθοῦσα φωναῖς· « Ἐλεον γάρ, φησί, καὶ κρίσιν ἔσονται σοι, Κύριε. » Καὶ « Ἀπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα, ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Κυρίου, τὸ ἔλεος, ὅτι οὐ ἀποδώσεις ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Τὸ ἔλεος οὖν καὶ ἡ μακροθυμία προσηγείται τῆς θείας κρίσεως· πάντα γὰρ ἀρετὴν ὁ Θεός ἐν αὐτῷ προέχων καὶ περιέχων, καὶ δίκαιος ἐν ταυτῷ καὶ ἐλεήμων ὢν, ἐπειθὲ τῇ κρίσει τὸ ἔλεος οὐ συνέρχεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Πτωχὸν ἐν κρίσει μὴ ἐλεήσης· εἰκότως δὲ δίνειται ὁ Θεός ἐκτάτα τοὺς κερπούς· τὸν μὲν παρόντα μακροθυμίας τάξας· καιρὸν ἀνταποδόσεως δὲ τὸν μέλλοντα. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας τελούμενα οὕτω διέβηκεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἵνα τοῦτο μαθόντες ἡμεῖς, ὅτι τὴν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι συγγνώμην ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα λαμβάνομεν, σταύσωμεν ἐν τῷ βίῳ περισόντας τοῦτο, τοῦ αἰωνίου τυχεῖν ἔλεους, καὶ τῆς θείας ἀλείψεως αὐτοῦ· ποιῆσαι φιλοανθρωπίας· ἐκεῖνη γὰρ ἡ κρίσις ἀνήλεός ἐστι τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος.

Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀνεκτάτου τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγγχίας, παραλάβοντες ἑναγχοῦ προεθιμίθεσθήμερον δὲ περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν φρικωδεστάτης κρίσεως, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἀποβήσεως· τελεσθησομένων, ἃ ὀφθαλμοῖς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, θεῶν Πνεύματος ἀμοιρον, μὴ μόνον τὴν ἀνθρωπίνην αἰσθησιν, ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαίνοντα τὴν ἀνθρώπινον· εἰ γὰρ καὶ αὐτός ἐστιν ὁ πάντα εἰδώς, καὶ κρίνειν μέλλων πάντα τὴν γῆν, ὁ διδάσκων περὶ τούτων ἡμᾶς, ἀλλὰ συγκαταβαίνει τῇ δυνάμει τῶν διδασκομένων, συμμέτρους τοῦς λόγους· ἀποδοῦς· διὰ τοῦτο καὶ ἀστραπή, καὶ νεφέλαι, καὶ σάπυγξ, καὶ θρόνος, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις εἰσάγεται, καίτοι καινοῦ οὐρανοῦ καὶ καινῆν γῆν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, τῶν νῦν ὄντων ἀλλοιουμένων. Εἰ δὲ καὶ λεγόμενα μόνον, καὶ συγκαταβατικῶς οὕτω λεγόμενα, φρίκης καὶ δέους τὴν ψυχὴν τῶν συνειτῶ· ἀκούοντων πληροί, τίς ὑποίσει τότε τῶν πραγμάτων αὐτῶν τελομένων; Ποταποῖς δὲ εἶ ἡμᾶς εἶναι ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις, προσδοκῶντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας; οὐκ ἔν, ὡς ὁ θεός Πέτρος, φησὶν, « Οὐρανοὶ μὲν πυρρῦμοι λυθήσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα τήκε-

⁹⁰ Matth. xxv, 31-46. ⁹¹ Psal. C, 4. ⁹² Psal. lxi, 11. ⁹³ Prov. xxiv, 25. ⁹⁴ II Petr. iii, 12.

ταῖς γῆ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. Ἐπὶ δὲ τούτων ἡ βαρυνεῖται τοῦ Ἀντιχρίστου κατὰ τῆς πίστεως ἔστα παρούσα τε καὶ ἐπὶ ἡμεῖς, ἥτις εἴ μὴ ἐκκολοῦσθαι χρόνον ὀλίγον συγχωρηθεῖσα, οὐκ ἂν ἐκούθη πᾶσα. **19** σὺ δὲ, ὡς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Ἐδαγγαλίαις φησὶ· διὸ καὶ τοῖς οἰκείοις παραγγέλλει, λέγων· « Ἀγρυπνεῖτε ὅτι ἐν παντὶ καιρῷ θεόμενοι, ἵνα καταξιώθητε ἐκφυγεῖν πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἐμπροσθεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. »

Φρίκης μὲν οὖν ὑπερβαλλούσης πάντα ἐκείνα γέμει, ἀλλὰ τοῖς ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἀδικίᾳ καὶ βρθυμίᾳ τῶν ἑαυτῶν βίον ἀναλλίσκουσι, καὶ τῶν εἰρημένων ἀπειλῆται θεινότερα, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει, ὅτι· « Τότε κλαύσονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. » Φυλαὶ δὲ εἰσι τῆς γῆς οἱ μὴ τῷ ἐξ οὐρανοῦ ἐλθόντι πιθαρχήσαντες, μηδὲ τῶν οὐράνιων εἰδότες καὶ ἐκκαλούμενοι Πατέρας, μηδὲ πρὸς τούτων διὰ τῆς τῶν ἔργων ὁμοιότητος ἀναφέροντες τὸ γένος. **B** Καὶ πάλιν· « Ὡς παρὶς ἐπελεύσεται ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. » τούτοις, τοὺς ἐν κραυγῇ καὶ μέθῃ καὶ τρυφαίᾳ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, τῇ γῆ καὶ τοῖς γῆνοι· προσηλωμένους, καὶ προσανέχοντας ὀλοσχερῶς τοῖς φαινόμενοις κατ' αἰσθησιν εὐπραπίαις, πλοῦτος καὶ δόξῃ καὶ ἡδονῇ· διὰ μὲν γὰρ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τὸ φαινόμενον ἐπιχαρὶ ταύτης ἠνέβηκε, διὰ δὲ τοῦ καθῆσθαι αὐτοὺς ἐκεῖν, τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν καὶ ἐνδεδέχεται προσεδριαν. Συνάπτες δὲ διὰ τῶν τοιούτων λόγων τοὺς ἀμαρτανώτους εἰς τέλος ἀμαρτανώτας τοὺς ἀσεβέσις, ὡς καὶ Ἡσαίας προφητεύσας, ὅτι· « Ἐκκαυθήσονται οἱ ἄνομοι καὶ οἱ ἀμαρτανολοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σέβων. » **C** « Ἡμῶν δὲ τὸ κολύπημα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἀφ' ὧν καὶ Σωτῆρα ἀπακεδέχόμεθα, » φησὶν ὁ Ἀπόστολος· καὶ, « Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου οὐκ ἔσθε, » πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς ἔλεγεν ὁ Κύριος· πρὸς οὓς πάλιν φησὶν, ὅτι· « Τοῦτων πάντων τελουμένων ἀνακύψατε καὶ ἐπάρετε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, ὅτι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν. »

Ὅρατε ὡς οἱ κατὰ Χριστὸν ζῶντες ἐπὶ τοῖς εὐθύς μετ' ἐκείνα γινομένοις χαρᾶς καὶ παρρησίας ἀφάρτου πληροῦνται, οἱ δὲ κατὰ σάρκα ζῶντες, ἀσχύνης καὶ ἐδδόνης καὶ κατηφείας· καθὰ καὶ ὁ Παῦλος βοᾷ λέγων· « Ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἐκείσῃ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· τοῖς μὲν καθ' ὁπομοίην ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀρθρασίαν ζητοῦσι ζωὴν αἰώνιαν, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πιθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ θυμὸς καὶ ὀργή! Ὀλίγης καὶ στενοχωρίας ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου, τοῦ καταραζομένου τὸ κακόν. » Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Νῦν ποτε τῆς ἀμαρτίας ἀύληθείας, καὶ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σχεδὸν γένους ἐπικρατησάσης, κατακλυσμός γέγονεν ὑπὸ Θεοῦ, ἐκτρίβων πᾶσαν πνοήν, τοῦ δικαίου μόνου πανοικτι φυλαχθέντος πρὸς δευτέρου κόσμου γίνεσθαι. Καὶ μετ' αὐτὸν πάλιν τὴν κακίαν ὀλομανοῦσαν κατὰ μέρος ὁ Θεὸς ὑπέτιμνετο, πυρὶ μὲν τοὺς Σοδομίτας ἀποτεφρώσας, θαλάσῃ δὲ τοὺς Φαραωνίτας ἐξαισίως καταποντίσας, Ἰουδαίων δὲ τὸ πάντολμον γένος· λιμῷ καὶ σέασει καὶ νόσοις καὶ ποταῖς ἐξαγαλώσας περραῖς. Οὐ μὲν τοῖς ἀσθητοῖς φαρμάκοις

igitur illa quidem omnia singulari horrore plena sunt, sed iis qui in infidelitate et injustitia et ignorantia vitam pertrahunt, quibus praedicta tristitorem sortem imitantur, quemadmodum ipse Dominus dicit : « Tunc lugubunt omnes tribus terrae ». Tribus terrae sunt qui venienti a caelo non ebediverunt ; qui caelestem Patrem nec cognoverunt nec invocaverunt, nec ejus genus per operum similitudinem referunt. Et rursus : « Tanquam laqueus superveniet dies illa in omnes qui sedent super faciem terrae ». Id est, in eos qui crapulae, ebrietati, escis, vitisque sollicitudinibus, terrae et terrenis quasi affixi adherent ; qui indulgent omnino eis quae sensus mulcent, divitiis, gloriae et voluptatibus ; unum per faciem terrae apparentem eorum laetitiam inculcavit ; dicendo autem eos sedere, constantem et naturalem perseverantiam significavit. Quibus verbis cum impiis confort peccatores sine poenitentia in finem delinquentes, sicut Isaias praedixit dicens : « Comburentur injusti et peccatores simul, et non erit qui extinguat ». Nostra autem civitas in caelis est, unde etiam Salvatorem expectamus, ait Apostolus ; et, « Vos de hoc mundo non estis, » dixit Dominus discipulis suis ; quibus iterum dixit : « Illi autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra : quoniam appropinquat redemptio vestra ».

Videatisne quomodo viventes secundum Christum propter ea quae eis statim post illa obvenitura sunt gaudio et confidentia ineffabili replentur. viventes autem secundum carnem, pudore, dolore et confusione ? Quae Paulus clamat dicens : « Deus reddat unicuique secundum opera ejus ; iis quidem qui secundum paticitiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam ; iis autem qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio ! Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum ». In diebus quidem Noe, succrescente iniquitate, et fere toti humano generi imperante, diluvium a Deo venit, conterens omnem animam, justo uno tantum cum domo sua custodito, ex quo novus nasceretur mundus. Rursus post eum multiplicatam iniquitatem per partes Deus reseravit, igno quidem Sodomitas comburens, mari autem Pharaonis exercitum prodigioso immergens, audax vero Judaeorum genus fame, seditione, morbis et poenis depopulatus accen-

¹⁹ Luc. xxi, 36. ²⁰ Isa. i, 51. ²¹ Philipp. iii, 20. ²² Luc. xxi, 28. ²³ Rom. ii, 6-9.

his, Non quidem pro asperis medicinis et curationibus communis medicus nostra gratia generis grata iucundeque utilia omisit, sed suscitavit Patres, ostendit prophetas, perfecit signa, legem dedit, angelos misit. Verum cum ista infirma esset ad vehementem nostræ malitiæ impetum, magnum ipsum remedium quo magna sedantur peccata, ipsum Dei Verbum, cælos inclinans, in terram descendit; et omnia propter nos factus præter peccatum, interfecit peccatum in semetipso, nosque corroborans aculeum illius retulit, et principes et potestates ejus palam præfiguravit in cruce, interfecto per mortem eo qui habebat mortis imperium.

Et sit enim, tempore Noë, peccatores per aquam, ita posterius peccatum per propriam justitiam et gratiam abluisset, semetipsum resuscitavit Immortalem, tanquam semen principiumve mundi æterni, et exemplum necnon imaginem firmiter a nobis spernitæ resurrectionis. Postquam autem resurrexisset et in cælum fuisset assumptus, apostolos in omnem terram immisit, martyrum copias profecit innumerab, doctrinam multitudinem proposuit, ecclesias sanctorum monstravit. Sed rursus cum omnia fecisset, nec quicquam Implendum non consummatum reliquisset, ursus iniquitatem vidit vi liberæ nostræ propositionis non minus regnantem, verum magis effluens crescentem conspiceret, ita ut homines genibus Antichristi provoluiss, effugiant parentes, verum autem hunc, rursusque verum relinquentes Christum videre erit; hæc ipse iterum veniet e cælo cum potestate et majestate magna, jam non generosam largiturus veniam, sed castigaturus eos qui per prava opera thesaurizaverunt sibi thesaurum iræ in tempore misericordiæ. Insanabiles quidem quasi membra patriæ a sanis abscissos igni tradet; suos vero ab aggressionem et impetu pravorum hominum redemptos, cælorum regni hæredes efficiet.

Igitur post adventum Antichristi concutiet omnia qui omnia sustinet, prout per prophetam dixit: « Adhuc medicum, et ego movebo non terram tantum sed et cælum »⁶². Statim ergo concutit mundam, solvit altissimum universi limitem, cæleste complicat tabernaculum, terram igni immiscet, et obruit universum. Superne vero astrorum multitudinem, quasi faces ineffabiles in caput immittit eorum qui maligno divinis honores exhibuerunt, ut per ea deferretur Antichristi discipuli ab illis quibus mense ducta sunt, et propter quæ ut Deo crediderunt Antichristo. Deinde cum gloria ipse apparens inenarrabilis, per clarum iudæ sonitum, sicut olim per spiritum protoparentem; omnes vivificabit, et coram se producet vivos a sæculo defunctos. Impios quidem non adducet in iudicium, sed nec uno donabit verbo; non enim resurgent impij in iudicio, ut scriptum

καὶ ἱατροῖς ὁ κοινὸς ἱατρὸς ὑπὲρ τοῦ γένους ἡμῶν χρῆσάμενος. τὰ ἰατρὰ καὶ μεθ' ἡδονῆς ὠφελούντα παρήκεν, ἀλλ' ἤγειρε Πατέρας, ἔδειξε προφήτας. ἐτέλεσε σημεῖα, νόμον ἔδωκεν, ἀγγέλους ἐπέστεισεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα ἠσθένει πρὸς τὴν ἀσχετον τῆς ἡμετέρας κακίας φορὰν, αὐτὸ τὸ μέγα ἱαμα τῆ καταπαύον ἁμαρτίας μεγάλας, αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος κλίνας οὐρανούς ἐπὶ τὴν γῆν κατέβη· καὶ **20** τὰ πάντα καθ' ἡμᾶς γεγωνώς, χωρὶς ἁμαρτίας, κατήργησε τὴν ἁμαρτίαν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἡμᾶς ἐνεργῶς τὸ κέντρον ἐκείνης ἡμιδλυσε, καὶ τοὺς ἀρχηγούς καὶ συνεργούς αὐτῆς παρεβιγμάτισεν ἐν τῷ σταυρῷ, διὰ τοῦ θανάτου καταργήσας τὴν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου.

Καὶ ὡς ἐπὶ Νῶε τοὺς ἁμαρτωλοὺς δι' ὕδατος, οὕτω τὴν ἁμαρτίαν κατακλύσας ὑστερον διὰ τῆς οὐκείας δικαιουσίνης καὶ χάριτος, ἑαυτὸν ἀνέστησεν ἀθάνατον, οἷόν τι σπέρμα καὶ ἀπαρχὴν τοῦ αἰωνίου κόσμου, καὶ δεῖγμα καὶ παράστασιν τῆς ἀψευδῆς ἐλπιδόμενης ἡμῖν ἀναστάσεως. Ἄναστας δὲ, καὶ εἰς οὐρανούς ἀναληφθεὶς, ἀποστόλους εἰς πᾶσαν ἑξαπέστειλε τὴν οἰκουμένην, μαρτύρων στίφος οὐκ ἐδαριθμήτων προσέβαλετο, διδασκάλων προσετέθητο πληθὺν, ἐκκλησίας ὁσίων ἔδειξεν. Ἐπεὶ δὲ πάντα πάλιν ποιήσας, καὶ μηδὲν καταλείψας τῶν δεόντων γενέσθαι, τὴν κακίαν εἶδε πάλιν τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ἡμῶν προαιρέσεως ἐπὶ τοσοῦτον κορυζουμένην, μᾶλλον δὲ τότε ἀρθητομένη θεάσεται, ὡς καὶ τῷ Ἀντιχριστῷ προσκυνῆσαι τοὺς ἀνθρώπους τηνικαῦτα καὶ ὑπακοῦσαι, αὐτὸν τὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ ἀληθῆ καταλιπόντας Χριστοῦν. αὐτὸς αὖθις, ἐξ οὐρανῶν ἐπιλεύσεται μετὰ θυγάμεως καὶ δόξης πολλῆς, οὐκέτι μακροθυμῶν, ἀλλὰ τιμωρήσων τοὺς διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων θησαυρίσαντας ἑαυτοῖς τὴν ὀργὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ· καὶ τοὺς μὲν ἀνάτως ἔχοντας, ὡς μέλη σεσηπῶτα τῶν ὑγιαίνοντων ἀποτεμώμενος, καὶ τῷ πυρὶ παραδώσων, τοὺς δὲ οὐκείους· αὐτῷ τῆς ἐπιτηδείας· καὶ συναυλίως τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμους ἀπεργασό-

Εὐθύς οὖν μετὰ τὴν τοῦ Ἀντιχριστοῦ βδελυρὰν παρρησίαν κλονήσει τὰ πάντα ὁ συστήσας τὰ πάντα κατὰ τὸ διὰ τοῦ προφήτου εἰρημένον, ὅτι « Ἐτι ἀπαξ ἐγὼ σεῖω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν. » Εὐθύς οὖν κλονεῖ τὸν κόσμον, καὶ λύει τὸν ἀνωτάτω τοῦ παντὸς ὄρον, καὶ συμπτύσσει τὸ οὐράνιον κύτος, καὶ τὴν γῆν πυρὶ μίγνυσι, καὶ συγχεῖ τὴ πᾶν. Ἀνώθεν δὲ τῶν ἀστρων τὸ πλῆθος, οἷόν τινος ἀμυθῆτους πρηστήρας, ἐπὶ τὰς κεφαλὰς πέμπων τῶν θεοποιησάντων τὸν πονηρὸν. Ἰνα δι' αὐτῶν πρῶτον τιμωρηθῶσιν οἱ τῷ Ἀντιχριστῷ πιστεύσαντες, οἱ τὸν οὖν προσηκῶθησαν, καὶ δι' αὐτῶν Θεῷ τῷ ἀντιθέῳ ἐπισθῆσαν· ἔπειτα μετὰ δόξης αὐτὸς ἐπιφανεὶς ἀπάτω, δι' εὐσχημοῦ σάλπιγγος, ὡς δι' ἐμψυσματός ποτε τὸν προπάτορα, πάντας ζῶνσιν, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ παραστήσει ζῶντας τοὺς ἀπ' ἀΐωνος νεκρούς. Καὶ τοὺς μὲν ἀσεβεῖς οὐκ ἀξίαι εἰς

⁶² Agg. II, 21.

κρίσιν, οὐδὲ λόγου ἀξιώσει· τινός· οὐδὲ γὰρ ἀναστή- A
σονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' ἐν κατακρίσει. Προθήσει δὲ εἰς κρίσιν τὰ ἡμέ-
τερα πάντα, κατὰ τὴν σήμερον ἀναγινωσκομένην
τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν· « Ὅταν γὰρ, φησὶν, ἔλθῃ ὁ
Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες
οἱ ἄγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ. » Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς
προτέρας αὐτοῦ παρουσίας ἐκρύπτετο ἡ δόξα τῆς
αὐτοῦ θεότητος ὑπὸ τὴν σάρκα, ἣν ἐξ ἡμῶν ὑπὲρ
ἡμῶν ἀνέλαθε· νῦν δὲ κρύπτεται πρὸς τὸν Πατέρα
ἐν τῷ οὐρανῷ μετὰ τῆς ὁμοθείου σαρκός· τότε δὲ
πᾶσαν ἐκκαλύψει τὴν δόξαν· ἀπὸ γὰρ ἀνατόλων ἕως
δυσημῶν φανεῖται λαμπρῶν, ἀκτίσι θεότητος περιου-
γάζων τὰ πέρατα, παγκοσμίῳ καὶ ζωοποιῶ σάλ-
πιγγος περιηχούσης, καὶ συγκαλούσης ἅμα πρὸς
αὐτὸν τὰ πάντα. Καὶ τοὺς ἄγγελους ἐπισίγῃτε μὲν B
καὶ πρότερον, ἀλλ' ἀφανῶς, ἐπὶ τὸν αὐτῶν ζῆλον κατὰ τῶν θεομαχοῦντων· ὕστερον δὲ ἐμφανῶς ἔξει
καὶ οὐ παρασιωπήσεται. ¶ Ἄλλα καὶ ἐλέγξει καὶ παραδώσει ταῖς κοιναῖς τοὺς ἀπειθεῖς.

« Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ
αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ,
τότε, φησὶ, καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ· » οὕτω
γὰρ καὶ ὁ Δανιὴλ καὶ προεῖδε καὶ προεῖπεν· « Ἰδοὺ
γὰρ, φησὶ, θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν
ἐκάθισεν· καὶ εἶδον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἔρχομενον ἐπὶ
τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἕως τοῦ παλαιῦ τῶν
ἡμερῶν ἐφθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη πᾶσα καὶ ἡ τιμὴ
καὶ ἡ ἐξουσία· χιλιαὶ χιλιᾶδες ἐκτετοῦργον αὐτῷ,
καὶ μύριαι μυριάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ· » ἦ
συμφώνως· καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τότε, φησὶ,
« Συναχθήσονται πάντα τὰ ἔθνη ἐμπροσθεν αὐτοῦ·
καὶ ἀφορίει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὡσπερ ὁ ποιμῆν C
ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων. » Πρόβατα
τοὺς δικαίους καλεῖ ὡς πραεῖς καὶ ἐπιεικεῖς, κατ-
βαδίσαντας τὴν λείαν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τετριμμένην
ὄδον τῶν ἀρετῶν, καὶ ὡς ἀφωμοιωμένους αὐτῷ.
Ἐπὶ καὶ αὐτὸς ἀμνός· ἐκλήθη παρὰ τοῦ προφήτου
καὶ Βαπτιστοῦ· « Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, λέγοντος,
ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. » Ἐρίφους δὲ
καλεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὡς θρασεῖς καὶ ἀτάκτους,
καὶ κατὰ κρημνῶν φερομένους τῆς ἁμαρτίας· καὶ
τοὺς μὲν, φησὶ, στήρει ἐκ δεξιῶν, ὡς καὶ δεξιῶν
ἐργάτας· ἐργῶν· τοὺς δὲ μὴ τοιοῦτους ἐκ τῶν εὐνοῦ-
μων. « Τότε ἐρεῖ ὁ Βασιλεὺς, » φησὶ, καὶ οὐ προσέθηκε
τίς, ἢ τίνων βασιλεὺς, ὡς οὐδενός· ὄντος ἐτέρου,
πλὴν αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ ἐκεῖ πολλοὶ κύριοι καὶ βα-
σιλεῖς, ἀλλ' εἰς ὄντος Κυρίου, εἰς βασιλεὺς, ὁ φύσει
αὐτοῦ ὁ μόνος βασιλεὺς· « Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμέ-
νην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. »

Ὅντως πρὸς τοῦτο ἐβλεπεν ἡ ἀπ' ἀρχῆς καταβολὴ D
τοῦ κόσμου· καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέλος ἡ ἐπουράνιος
ἐκείνη καὶ ἀρχαιοτάτη τοῦ Πατρὸς βουλή, καθ' ἣν
ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς τῆς τοῦ Πατρὸς ἄγγελος, οὐ
κατ' εἰκόνα μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' ὁμοιωσίν οἰκείαν
ἀπειργάσατο ζῶον τὸν ἀνθρώπον, ἵνα δυνηθῇ ποτε
χώρασαι τὴν μεγαλειότητα τῆς θαλασσεῖς βασιλείας, τὴν
μακαριότητα τῆς θαλασσεῖς κληρονομίας, τὴν τελειότητα
τῆς τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς εὐλογίας, δι' ἣν πάντα

A est, sed in condemnatione. Prodeet autem in judi-
cium nostra omnia, secundum hodie recognitam
Evangelii vocem; ait enim: « Cum venerit Filius
hominis in gloria ejus, et omnes sancti angeli cum
eo. » Priore quidem adventu latebat gloria ejus di-
vinitatis sub carne quam ex nobis pro nobis assump-
sit; nunc vero latet in sinu Patris in caelo cum divina
ejus carne; tunc autem totam manifestabit gloriam.
Nam a solis ortu usque ad occasum videbitur splen-
dens, radiis divinitatis fines illuminans, universali
et vivifica personante tuba, simulque ad eum con-
vocante omnia. Prius quidem angelos excitabit, mox
autem invisibili, represso eorum zelo adversus ad-
versarios Dei; posterius vero palam veniet, nec
tacebit, sed convictos poenis tradet eos qui non
obedierunt.

« Cum ergo venerit Filius hominis in gloria ejus,
et omnes sancti angeli cum eo, tunc, inquit, sedebit
super thronum gloriae suae. » Ita enim Daniel prae-
vidit et praedixit; nam ait: « ecce throni positi sunt,
et Antiquus dierum sedit, et vidi quasi Filium homi-
nis vententem in nubibus caeli, et usque ad Anti-
quum dierum pervenit, et ipsi data est omnis gloria
et potestas; millia millium ministrabant ei, et
decem millia millium assistebant ei. » Cui con-
sonat sanctum Evangelium dicens: « Congregaban-
tur omnes gentes terrae ad eum, et alias ab aliis
discernet, sicut pastor discernit oves ab hædis. »
Oves justos vocat, quia dociles et mansueti et am-
bulantes planam ab ipso dritam virtutum viam, et
quia ipsi configurati, cum ipse quoque agnus voca-
tus fuerit a Propheta et Baptista dicente: « Ecce
agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. » Hædos
vero vocat peccatores, quia truces et protervi et in
aspera peccati ruentes; alios quidem, inquit, collo-
cabit a dextris, velut dextrorum operum factores,
alios autem non tales a sinistris. « Tunc dicet rex,
» ait, et non addidit quisquam vel quorum sit rex ille,
cum nemo alius sit præter eum; nam etsi ibi multi
domini et reges, unus tamen vere Dominus, rex
unus, qui natura est omnium herus. Venite, bene-
dicti Patris mei, percipite regnum paratum vobis
a constitutione mundi. »

« Cum ergo venerit Filius hominis in gloria ejus,
et omnes sancti angeli cum eo, tunc, inquit, sedebit
super thronum gloriae suae. » Ita enim Daniel prae-
vidit et praedixit; nam ait: « ecce throni positi sunt,
et Antiquus dierum sedit, et vidi quasi Filium homi-
nis vententem in nubibus caeli, et usque ad Anti-
quum dierum pervenit, et ipsi data est omnis gloria
et potestas; millia millium ministrabant ei, et
decem millia millium assistebant ei. » Cui con-
sonat sanctum Evangelium dicens: « Congregaban-
tur omnes gentes terrae ad eum, et alias ab aliis
discernet, sicut pastor discernit oves ab hædis. »
Oves justos vocat, quia dociles et mansueti et am-
bulantes planam ab ipso dritam virtutum viam, et
quia ipsi configurati, cum ipse quoque agnus voca-
tus fuerit a Propheta et Baptista dicente: « Ecce
agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. » Hædos
vero vocat peccatores, quia truces et protervi et in
aspera peccati ruentes; alios quidem, inquit, collo-
cabit a dextris, velut dextrorum operum factores,
alios autem non tales a sinistris. « Tunc dicet rex,
» ait, et non addidit quisquam vel quorum sit rex ille,
cum nemo alius sit præter eum; nam etsi ibi multi
domini et reges, unus tamen vere Dominus, rex
unus, qui natura est omnium herus. Venite, bene-
dicti Patris mei, percipite regnum paratum vobis
a constitutione mundi. »

« Cum ergo venerit Filius hominis in gloria ejus,
et omnes sancti angeli cum eo, tunc, inquit, sedebit
super thronum gloriae suae. » Ita enim Daniel prae-
vidit et praedixit; nam ait: « ecce throni positi sunt,
et Antiquus dierum sedit, et vidi quasi Filium homi-
nis vententem in nubibus caeli, et usque ad Anti-
quum dierum pervenit, et ipsi data est omnis gloria
et potestas; millia millium ministrabant ei, et
decem millia millium assistebant ei. » Cui con-
sonat sanctum Evangelium dicens: « Congregaban-
tur omnes gentes terrae ad eum, et alias ab aliis
discernet, sicut pastor discernit oves ab hædis. »
Oves justos vocat, quia dociles et mansueti et am-
bulantes planam ab ipso dritam virtutum viam, et
quia ipsi configurati, cum ipse quoque agnus voca-
tus fuerit a Propheta et Baptista dicente: « Ecce
agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. » Hædos
vero vocat peccatores, quia truces et protervi et in
aspera peccati ruentes; alios quidem, inquit, collo-
cabit a dextris, velut dextrorum operum factores,
alios autem non tales a sinistris. « Tunc dicet rex,
» ait, et non addidit quisquam vel quorum sit rex ille,
cum nemo alius sit præter eum; nam etsi ibi multi
domini et reges, unus tamen vere Dominus, rex
unus, qui natura est omnium herus. Venite, bene-
dicti Patris mei, percipite regnum paratum vobis
a constitutione mundi. »

⁶¹ Dan. vii, 9. ⁶² Joan. i, 29.

in ratione mundi sensibilis, sed simpliciter mundi, tum caelestis, tum terreni. Nec iste tantum sed etiam divinus et ineffabilis exinanitio, Dei Hominiſ œconomia, salutiferæ passionēs, mysteria omnia, quæ propter hunc fluxum sapienter summaque prudentia dispensata sunt, ut in præsentibus fidelis per ea manifestatus a Salvatore auſiat: « Euge, serve bone, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui ⁶⁶. » Ait ergo: Venite, percipite incipientem et permanentem mundum cœlestem, qui terreno et corruptibili et pereffluenti mundo secundum mea consilia usi estis: « Nam esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; alienus fui, et excepistis me; nudus, et induistis me; indignus eram, et visitastis me; in carcere eram, et venistis ad me. »

Illic quaeritur cujus gratia solus meminit elemosinarum, cujus gratia benedictionem et hæreditatem et regnum istud dedit. Sed non illius tantum meminit eis qui audita intelligunt. Nam quando supra ejus operatores vocavit oves, per hanc appellationem testatus est eos omni virtute præstitos sibi configurandos et semper paratos fore ad mortem pro honore patiendam, quemadmodum ipse tanquam ovīs ad occisionem ductus est, ei quasi agnus curam incidente se non aperiens os suum, prout scriptum est. Iatis ergo, cum tales essent, commendavit beneficentiam, nam oportet illam, cum argumentum sit et fructus charitatis, quasi caput præstantem omnibus virtutibus habere eum qui debet illam regni æterni percipere hæreditatem; quod per parabolam decem virginum ostendit Dominus. Non enim omnes occurrentes ad divinas nuptias sunt introductæ, sed tantum virginitate ornatae quæ non recte prosperearet sine exercitio et temperantia, et multis variisque virtutum certaminibus. Equidem parum est eas lampades in manibus tenere, id est, suam urnam et anxias ejus novitias actione animæ quæ per manus manifestatur, sustentam et iuvicam, Deo per vitam devotam, et illis lampadibus consentaneam, oportet etiam olei cibum, ut accensæ inserviant. Oleum vero est charitas, cum sit princeps virtutum. Quemadmodum ergo, si fundamenta subijcias, et superedifices muros, tectum autem non superponas, illa omnia reliquisses inutilia, ita etsi omnem comparaveris virtutem, charitatem vero nisi consequaris, omnes illæ remanent inutilis et emouitur, domus autem tectum similiter non potest sine muris quibus innitatur superimponi.

Igitur talibus Dominus largitur hæreditatem qui alias virtutes per claritatis opera quasi sigillo signaverunt, et vel per vitam irreprehensibilem ad eam cucurrerunt, vel per poenitentiam ad eam con-

⁶⁶ Matth. xxv, 21.

Α ἰγένετο τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα· οὐ γὰρ εἶπε τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀπροσδιοριστως τοῦ κόσμου, ὅσος οὐράνιος, καὶ ὅσος ἐπίγειος. Οὐχ οὗτος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ θεία καὶ ἀπρόβητος κίνωσις, ἡ θειανόριχη πολιτεία, τὰ σωτήρια πάθη, τὰ μυστήρια πάντα· διὰ τοῦτο τὸ τέλος προμηθεῶς καὶ πανσόφως προφυκονομηταί, ὡς ἂν ὁ διὰ τούτων ἐν τοῖς παροῦσι πιστὸς ἀναφανείη ἀκούση παρὰ τοῦ Σωτῆρος· « Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. » Δεῦτε οὖν, φησί, κληρονομήσατε καὶ τὸν ἔνεστώτα καὶ μένοντα καὶ ἐπουράνιον κόσμον, οἱ τῷ ἐπιγίῳ καὶ φθαρτῷ καὶ παραρρέοντι κόσμῳ καλῶς κατ' ἐμὴν χρῆσάμενοι γνώμῃν. « Ἐπίνατα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με, γυμνὸς, καὶ περιεβάλετέ με, ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἦμην, καὶ ἤλθετε πρὸς με. »

Ἐνταῦθα ζητεῖται τίνας ἕνεκα τῆς ἐλεημοσύνης ἐρνήθη μόνης, καὶ ταύτης ἕνεκα τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κληρονομίαν καὶ τὴν βασιλείαν ἔδωκεν ἐκείνην· ἀλλ' οὐ ταύτης ἐρνήθη μόνης τοῖς μετὰ συνέσεως ἀκούουσιν· ἐπεὶ γὰρ ἀνωτέρω τοὺς αὐτῆς ἐργάτας πρόβια ἐκάλει, ἀπὸ τῆς κλήσεως ταύτης τῆν τε πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσιν, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς, καὶ ὡς ἔτοιμοι διηγεκῶς ἦσαν εἰς τὸν ὕπερ τοῦ καλοῦ θάνατον· καθάπερ καὶ αὐτὸς ὡς πρόβια ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἀφῶνος, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τοιοῦτοις οὖν καὶ αὐτοῖς οὗσι προσεπιφημίζει τὴν εὐνοίαν· δεῖ γὰρ καὶ ταύτην, δεῖγμα καὶ καρπὸν οὖσαν τῆς ἀγάπης, ὡσερ τινὰ κεφαλὴν ὑπαρκειμένην ἔχειν τῶν ἄλλων ἀπασῶν ἀρετῶν τὸν μέλλοντα κληρονομεῖν τὴν αἰδίου βασιλείαν ἐκείνην· ὁ καὶ διὰ τῆς παραβολῆς τῶν δέκα παρθένων ἐδείξεν ὁ Κύριος· οὐδὲ γὰρ αἱ τυχοῦσαι εἰς τὸν θεῖον εἰσάγονται νυμφῶνα, ἀλλ' αἱ παρθένα κεκοσμημένα, ἧτις οὐκ ἂν κατορθωθεῖν χωρὶς ἀσκήσεως καὶ ἐγκρατείας, καὶ πολλῶν καὶ ποικίλων τῶν κατ' ἀρετὴν ἀγώνων. Ἔτι γε μὴν καὶ λαμπράς ταιν χερσὶν κατέχουσαι, τὸν οἰκεῖον νοῦν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐμμέριμον γνώσιν, τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς, ὁ δηλοῦται διὰ τῶν χειρῶν, ἐποχουμένην καὶ ὑπανεχομένην, καὶ τῷ θεῷ ἀνακειμένην δεξιῆ βίου, καὶ συνημμένην ταῖς ἐκείθεν λάμψεσι. Δεῖ δὲ ὅμως καὶ τοῦ ἐλαίου βαψιλοῦς, ὥστε διαρκεῖν ἡμμένας. Ἐλαῖον δὲ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, κορυφὴ τῶν ἀρετῶν οὖσα. Ὅσπερ οὖν ἂν καὶ θεμάλους ὀρθῆς, καὶ ἐποικοδομήσεως τοὺς τοίχους, οὐκ ἐπιθῆς δὲ τὸν ἕρπον, ἀχρηστα πάντα ἀφήκας ἐκείνα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἂν πᾶσαν ἀρετὴν κτήσῃ, μὴ προσκτήσῃ δὲ τὴν ἀγάπην, πᾶσαι ἐκείναι ἀχρηστοὶ καὶ ἀνόητοι· καὶ ὁ τῆς οἰκίας δὲ ἕρπος χωρὶς τῶν αὐτῶν ὑπανεχόντων ἐποικοδομηθῆναι οὐ δύναται.

Τοῖς τοιοῦτοις τοῦτον καὶ ὁ Κύριος παρέχει κληρονομίαν, ὅστινας τῆς ἄλλας ἀρετῶν διὰ τῶν τῆς ἀγάπης ἔργων ἐτεσπράγισαντο· καὶ ἡ δεῖ ἐνεπλήθους βίου πρὸς αὐτὴν ἀνδραμον, ἡ δὲ μετανοίας

πρὸς αὐτὴν κατέφυγον· ὧν τοὺς μὲν υἱοὺς ἐγὼ καλῶ, ὡς τῆς ἐκ Θεοῦ μυστικῆς ἀναγεννήσεως φύλακας· τοὺς δὲ μισθίους, ὡς διὰ τῶν τῆς μετανοίας πολυειδῶν ἰδρώτων καὶ τῆς ταπεινώσεως, οἷα μισθὸν τὴν χάριν ἐπανακαλουμένους· διὸ καὶ πολυειδῶς τὰ τῆς κρίσεως πρότερον ἐν τοῖς θεοῖς Ἐδαγγαλίοις ἐξηγησάμενος, ὑστερον προήγαγε τὰ τῆς ἀγάπης, ὡς τὰς ἐκεῖ προκατηριθμημένας ἀρετὰς ἢ τελειούσης ἢ ἐπαναγωγούσης. Ἄλλ' οἱ δίκαιοι ἀποκριθήσονται λέγοντες· Ἐ Κύριε, πότε σε εἶδομεν παινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν; ἢ διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δὲ σε εἶδομεν ξένον, καὶ τυνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν, καὶ περιβάλομεν; πότε δὲ σε εἶδομεν ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλομεν πρὸς σέ; Ὁρᾶτε καὶ δίκαιους καλουμένους τοῦ· ἐκ δεξιῶν; οὐκοῦν ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ μετὰ δικαιοσύνης αὐτοῖς; ὁ ἔλεος. Ὁρᾶτε δὲ καὶ ἐτέραν ἀρετὴν τὴν ταπεινώσειν προσημαρτυρουμένην τοῖς δίκαιοις τῷ πληρώματι τῆς ἀγάπης. οὐδὲν τι περιττειχισμα καίριως ἀνεγχερέμενον. Ἀνάξιοι γὰρ εἶναι τῆς ἀναρρήσεως; καὶ τῶν ἐπαίνων ἰσχυρίζονται, ὡς μηδὲν ἀγαθὸν πράξαντες, οἱ μηδὲν ἀπρακτὸν ἀφείναι μαρτυρούμενοι. Διὰ τοῦτο, εἶμαι, καὶ χρηματίζει καρῆρσιὰ τοῦτο· ὁ Κύριος, ἵνα τοιοῦτοι ἀναφανῶσι, καὶ τῇ ταπεινώσει ἀνυψωθῶσι, καὶ χάριν εὐρωσι δίκαιως; κατ' αὐτοῦ θαυμάσιον ταῦτην τοῖς ταπεινοῖς παρέχοντος· Κύριος γὰρ ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν· ὅς καὶ νῦν πρὸς αὐτοὺς φησιν· Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐπονήσατε ἐν τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησατε. Ἐλάχιστον καλεῖ διὰ τὴν ἑνδειαν καὶ εὐπειθειαν· ἀδελφῶν δὲ, ὡς καὶ αὐτὸς εὐτὼ κατὰ σάρκα ζῆσας ἐπὶ γῆς.

Ἀκούσατε καὶ εὐφράνθητε ὅσοι πτωχοὶ τε καὶ ἑνδειᾶ· ἀδελφοὶ γὰρ ἴστε κατὰ τοῦτο τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀκουσίως ἦτε πτωχοὶ τε καὶ εὐταλεῖς, διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς εὐχαριστίας ἐκούσιον ἑαυτοῖς ποιήσασθε τὸ ἀγαθόν· Ἀκούσατε οἱ πλούσιοι, καὶ τὴν μακαριστὴν πτωχεῖαν ποθήσατε, ἵνα κληρονόμοι καὶ ἀδελφοὶ Χριστοῦ γένησθε, καὶ τῶν ἀκουσίως πτωχεύόντων γνησιώτατοι· κἀκεῖνος γὰρ ἐκὼν ἐπέωχευσε ἡ· ἡμᾶς. Ἀκούσατε καὶ στενάξατε οἱ περιβρωῦντες κακίᾳ; κάσχοντες τοὺς ὑπετίρους ἀδελφοὺς, μᾶλλον δὲ τοῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ μεταδιδόντες; ἐξ ὧν εὐκοπεῖτε τοῖς ἑνδείᾳ τριτῆς, σκέπης, περιβολῆς, ἐπιμελείας τῆς προσηκούσης, μηδὲ τὸ ἡμῶν περισσεύμα καταναλίσκοντες εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα. Μᾶλλον δὲ ἀκούσωμεν καὶ στενάξωμεν· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐγὼ, ὁ πρὸς ὑμᾶς ταῦτα λέγων, ἐλέγχομαι ὅτι τῆς συνειδήσεως οὐκ ἔξω τοῦ πάθους τελείως ὢν· πολλῶν γὰρ βιγούτων καὶ στερομένων, ἐμπλησμένος αὐτὸς εἶμι καὶ ἐνδοξάμενος· πολλοῦ δὲ μᾶλλον δεῖο κίνθους οἱ καὶ τοὺς ἑπὶ τὴν καθημερινὴν χρῆσιν θησαυροὺς ἔχοντες καὶ κατέχοντες, ἢ καὶ αὐξάνειν σκοπεύοντες, ἀγαπῶν ὡς ἑαυτοὺς τὴν πλησίον προσεσταγμένον, καὶ μηδὲ ὡς τὸν χυὸν αὐτοῦ ἔχοντες. Τί γὰρ ἴστιν ἄλλο χρῆσθ; καὶ ἀργυρός, ἢ μᾶλλον ἡγαπήσαμεν τῶν ἀδελφῶν; Ἄλλ' ἐπιστραφόμεν, καὶ μετανοήσωμεν, καὶ κοινωνήσωμεν ἑαυτοῦντες; τίς χρῆσις οἷς ἔχομεν τῶν ἐν ἡμῖν πτω-

A fugerunt: quorum alios quidem appello filios tanquam mysticæ a Deo regenerationis custodes, alios vero mercenarios, tanquam per multiformes penitentiarum lacrymas et per humilitatem quasi mercedem gratiam rursus assecutos. Ideo multiforme iudicii subjectis jam prius in divinis Evangeliiis explanatis, postea produxit opera charitatis quasi virtutes ibi enumeratas vel perdidicentis vel perdurentis. Sed justi respondebunt dicentes: « Domine, quando te vidimus esurientem, et pavimus? vel sitientem, et bibere dedimus? vel quando te vidimus alienum, et excepimus? aut nudum, et vestivimus? quando te vidimus infirmum vel in carcere, et ivimus ad te? » Vidistisne justos vocatos a dextris stantis? ergo a iustitia et cum iustitia ipsis misericordia. Vidistisne virtutem aliam, humilitatem, iustis testimonium exhibente de plenitudine charitatis, quasi munimentum quoddam opportune erectum? Indignas enim præconii et laudum se prædicare contendunt, quasi nihil boni fecisse, qui nihil omiserant, testantes. Propterea, me iudice, istis prodest adventiens Dominus, ut tales manifestentur, ut ex humilitate exaltentur, ut gratiam merito veniant ab eo qui illam abundantem humilibus tribuit. Quippe Dominus resistit superbis, humilibus autem dat gratiam; qui nunc quoque eis dicit: « Amen, dico vobis, quotiescunque fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. » Minimum quidem vocat propter inopiam et parvitatem; fratrem vero quia ipse etiam in terra secundum carnem ita conversatus est.

Audite, et exultate omnes pauperes et inopes; nam sub ista ratione Dei fratres estis, etiam si ægre fueritis pauperes et inopes, modo per patientiam et gratiarum actionem gratum vobis feceritis bonum. Audite, divites, et beatissimam desiderate paupertatem, ut Christi hæretes sitis atque fratres, magis etiam invitatis pauperibus præstantiores; ille enim libenter pro nobis egenus factus est. Audite et logete qui imple vestros seu potius Dei fratres circumspicitis, nec participes facitis pauperes eorum quibus abundatis, escæ, tegumenti, vestium, aliorumque commodorum, neque vestra superflua in illorum indigentiam effunditis. Potius vero audiamus et loquamur; nam ego ipse, qui vobis ista dico, a conscientia arguor me non prorsus esse ab omni cupiditate immunem; multis enim frigentibus et egentibus, saturatus ego sum et vestitus; sed magis adhuc ingentis digni luctusque supra quotidianas necessitates thesauros habent et possident, vel adhuc augendis student; qui diligere proximum quasi se ipso iussit, eum quasi lutum habent. Quid enim argentum et aurum quæ magis quam fratres dileximus? Sed convertamur, et peniteamus, et communicemus copiose providentes ex nostris opibus fratrum in modo nostram indigentium necessitatibus; et nisi totas divitias Dei amore profundere maluerimus, saltem non totas apud nos sine misericordia custo-

diamus; verum aliud quidem faciamus, de eo autem a quo deficiamus, humiliamur in conspectu Dei, et consequemur ab illo veniam, benignitate ejus defectum nostrum supplente, ut non formidandam, quod absit, vocem audiamus. « Tunc enim, inquit, dicet eis qui a sinistris erunt: Recedite a me, maledicti. » Quantum istud! vita elongati, a voluptate ejeti, a luce exuti estote!

ἔπειτα καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι. ἰσοσον τοῦτο! τῆς ζωῆς μακρύνθητε, τῆς τροφῆς ἐκβλήθητε, τοῦ φωτὸς στερήθητε!

Verum nec istud tantum, sed: « Recedite a me, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus. » Nam sicut a dextris stantes vitam habebunt et abundantius habebunt, vitam quidem in eo quo Deo conjungantur, abundantius autem dum filii permanent et hæredes illius regni, ita a sinistris collocati, a vera vita avertentur dum a Deo amovebuntur, abundantius autem perferent malum, inter dæmones annumerari, et ad ignem castigantem addici. Qualis ergo ignis ille qui corpora tangit mentesque in corporibus inditas, qui sine corpore spiritus pereant dolore cruciat simulque constringit, per quem etiam ignis noster comburetur, sicut scriptum est: « Elementa ardentia insbescent ». Quantum autem doloris incrementum liberationem nequaquam exspectare? Quid rursus vehemens impetus? Nam rapiente fluxio ignis ille similis videtur procul a Deo auferens; ideo non dixit, Amoveamini, sed Redite a me maledicti, valde enim majori præ pauperibus maledictione onerati estis; hi quidem passi sunt, vos autem estis maledicto digni. Dixit ergo: Recedite in ignem paratum non vobis sed diabolo et angelis ejus. Quippe mihi non fuit antecedens ista voluntas, non ad hunc finem vos creavi, nequaquam pro vobis fornacem præparavi: propter dæmones sine poenitentia habentes nequitie rationem necensus est ignis, quibus vos conjunxit cor vestrum more illorum impenitens. Igitur vosmetipsi elegistis vobis istam cum malis angelis conversationem: « Esurivi enim, et non edidistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere; nudus fui, et non induistis me; infirmus et in carcere eram, et non visitastis me; nam perinde ac caritas, fratres, et charitatis opera plenitudo sunt virtutum, ita odium et odii opera, mores sine misericordia, mens angusta quæ non partitur peccati est plenitudo; et sicut benignitatem comitantur et sequuntur virtutes, ita hominum odium vitia sectantur, ideo etiam propter illud solum condemnantur.

ταῦτα, οὕτω τῆ μισανθρωπία αἱ κακίαι· διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ ταύτης μόνης καταδικάζονται.

Volebam quidem dicere nullum majus odii signum quam fratri superfluo anteponeere divitias; sed video nequitiam majus inveniensem hujus odii indicium; sunt enim qui nos tantam non misericordiam faciunt ex eis quibus abundant; sed et aliena rapiunt. Cogitent ergo ex maledictione contra non misericordes prelati quid obtinebunt, quid

11 Petr. iii, 12.

κενύσιον ἀδελφῶν· καὶ εἰ μὴ τὰ ἐνόντα πάντα θεοφιλῶς κενύσαι προαιριώμεθα, ἀλλὰ μὴδὲ πάντα παρ' αὐτοῖς ἀνηλεῶς κατατόχουμεν· ἀλλὰ τὸ μὴ ποτήσωμεν, εἰς δὲ δὲ ἀπολειπέμεθα, ταπεινωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τευξόμεθα τῆς παρ' αὐτοῦ συγγνώμης, τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀναπληροῦσθαι τὴν ἡμετέραν ἑλλείψιν, ἵνα μὴ τῆς ἀπεικταλίας, ἢ μὴ γένοιτο, φωνῆς ἀκούσωμεν· « Τότε γὰρ, φησὶν, κατηραμένοι. » ἰσοσον τοῦτο! τῆς ζωῆς μακρύνθητε,

Ἄλλ' οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ « Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. » ὡς γὰρ οἱ ἐκ δεξιῶν ζωὴν ἔξουσιν, καὶ περισσὴν ἔξουσιν, ζωὴν μὲν τῷ συνείναι Θεῷ, περισσὴν δὲ τῷ καὶ υἱοῦ διατελεῖν καὶ κληρονόμοι τῆς αὐτοῦ βασιλείας, οὕτως οἱ ἐξ εὐωνύμων τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἀποτυχόντες, τὸ μακρυνθῆναι Θεοῦ, καὶ περισσώτερον ἔξουσιν κακόν, τὸ δαίμοσι συντετάχθαι, καὶ πυρὶ παραδοθῆναι κολάζονται. Οἶον δὲ τὸ πῦρ εἶναι, ἢ καὶ τῶν σωμάτων ἄπειτα, καὶ τῶν λογικῶν ἐν σώματι τε ὄντων καὶ οὐκ ἐν σώματι πνευμάτων, ὀδυνῶν ἅμα καὶ παρακατέχον ἀθάνατα, δι' οὐ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς πῦρ τακῆσται, κατὰ τὸ γεγραμμένον; « Στοιχεῖα καυσόμενα τήκεται. » Ὅση δὲ τῆς ὀδύνης προσθήκη τὸ τῆς ἀπολυτρώσεως ἀπροσδόκητον; καὶ γὰρ ἀθεστον εἶναι τὸ πῦρ. Τί δὲ αὖθις ἡ βία φορὰ; καὶ γὰρ ποταμὸς, φησὶν, ἔλκων εἰς τὸ πῦρ, ὡς τοῦτο, καὶ πορρωτέρω φέρον Θεοῦ· διὸ οὐδὲ Πορεύθητε, εἰπὲν, ἀλλὰ Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν πτωχῶν ἐκ πολλοῦ κεκατήρασθε· καὶ εἰπερ ἔφερον εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον οὐκ ἔμιν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ὁ γὰρ ἐμὸν ἐστὶ τοῦτο προηγουμένον θέλημα, οὐκ εἰς τοῦτο ὑμᾶς ἐποίησα, οὐκ ἐφ' ὑμᾶς ἡτοίμασα τὴν πυρᾶν· διὰ τοὺς ἀμετάβλητον ἔχοντας τῆς κακίας τὴν ἑξὶν δαίμονας προανεκαύθη τὸ ἀθεστον πῦρ, οἷς ὑμᾶς συνῆψεν ἡ κατ' ἐκείνους ἀμετανόητος γνώμη. Ἐπιβλέπων οὖν ἔστιν ἡ μετὰ τῶν πονηρῶν ἀγγέλων συμμίσις· « Ἐπεινάσασθε γὰρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποίησατέ μοι· ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνήγαγετέ με· γυμνός, καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενής, καὶ ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με. » ὡς γὰρ ἡ ἀγάπη, ἀδελφοί, καὶ τὰ τῆς ἀγάπης ἔργα πλήρωμα τῶν ἀρετῶν ἐστὶ, οὕτω τὸ μῖσος καὶ τὸ τοῦ μίσους ἔργον, ἢ ἀσυμπαθὲς τρόπος, ἢ ἀμετάδοτος γνώμη, πλήρωμά ἐστι τῆς ἁμαρτίας· καὶ καθάπερ τῇ φιλανθρωπίᾳ ἵπονται καὶ σῦνείσιν αἱ ἀρεταὶ καὶ ἀπὸ ταύτης μόνης καταδικάζονται.

Ἐβουλόμην μὲν οὖν εἰπεῖν ὡς οὐδὲν μείζον δείγμα μίσους, ἀλλ' ἡ τὸ προτιμᾶν τοῦ ἀδελφοῦ τὸ περιτετεῶν ἀργύριον· ἀλλ' ἔρω τὴν κακίαν καὶ μείζον ἐβροῦσαν δείγμα τῆς μισανθρωπίας· εἰσὶ γὰρ οἱ μὴ μόνον οὐκ ἐλεοῦσιν ἐξ ἑμὶ ὑπορούσιν, ἀλλὰ καὶ σφετερίζονται τὰ ἀλλότρια. Συλλογιζέσθε οὖν ἐκ τῆς προὐποσῆς μὴ ἐλεοῦντας ἀποφάσας.

τινος οὗτοι τεύξονται, καὶ εἴ πείσονται, καὶ οἷας ἀπερινόητου τε καὶ ἀφορήτου καταδίκης ἄξιοι, καὶ ἀποστήσειαν τῆς ἀδικίας, καὶ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων ἐξιλεωσάσθωσαν τὸ θῆλον. Ἐκεῖνοι δὲ ἀποκριθήσονται τῆνικαῦτα λέγοντες· « Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνόν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διεκονήσαμεν σοι; » Ὅρατε καὶ αὐτὸ τὸ ἔσχατον κακὸν τὴν ὑπερηφάνειαν τῷ ἀσυμπαθεῖ συνεζευγμένην τρόπον, ὡσπερ καὶ τῇ συμπαθείᾳ τὴν ταπεινώσειν; Οἱ δίκαιοι διὰ τὴν εὐποιαν ἐγκωμιαζόμενοι ταπεινοῦνται μᾶλλον, οὐ δικαιοῦσιν ἑαυτούς. Οὗτοι διὰ τὴν ἀσπλαγγνίαν κατηγοροῦμενοι παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς, οὐ προσπίπτουσι ταπεινωθέντες, ἀλλ' ἀντιλέγουσι καὶ δικαιοῦσιν ἑαυτούς· διὸ καὶ ἔχουσουσιν, « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε » καὶ οὕτως ἀπελεύσονται, φησὶ, « οὗτοι μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. »

Ἐλεήσωμεν οὖν ἡμᾶς αὐτούς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ πρὸς τοὺς ἀδελφούς ἔλεους· κτησώμεθα διὰ τῆς συμπαθείας τὴν συμπάθειαν· εὐ ποιήσωμεν ἵνα πάθωμεν εὖ· θῆλοια μὲν ἢ ἀντιθesis· εὐποιία γὰρ καὶ φιλανθρωπία καὶ ἀγάπη καὶ ἔλεος καὶ συμπάθεια, οὐκ ἴση δὲ τῇ ἀξίᾳ καὶ τῷ μέτρῳ τῆς ὑπεροχῆς· οὐ μὲν γὰρ παρέχεις ἐξ ὧν ἄνθρωπος ἔχει, καὶ ἐφ' ὅσον ἄνθρωπος εὐεργετῆσαι δύναται, ἀντιλαμβάνεις δὲ παρὰ τῶν θείων καὶ ἀκωνότων θησαυρῶν ἑκατονταπλασίονα καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ εὐεργετῆ ἐξ ὧν καὶ ὅσον ὁ θεὸς εὐεργετῆσαι δύναται· « Ἄ ὀφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνίβη. » Σπειύσωμεν οὖν ἵνα τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος ἐπιτύχωμεν· ὀλίγων ἀργυρίων κληρονομίαν αἰώνιον ἀγοράσωμεν· φοβηθῶμεν τὴν κατὰ τῶν ἀνηλεῶν ἀπόφασιν ἀρτίως, ἵνα μὴ ὅτ' αὐτῆς ἐκεῖ κατακριθῶμεν· μὴ φοβηθῶμεν μὴ πτωχοὶ γενώμεθα διδόντες ἐλεημοσύνην· καὶ γὰρ ἀκούσωμεν παρὰ Χριστοῦ· « Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν. » φοβηθῶμεν, καὶ πάντα πράξωμεν ἵνα μὴ φανώμεν ἐξω τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης διὰ τῆς ἀσπλαγγνίας· « Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε, πῶς ἀγαπήσει, φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς· τὸν θεὸν ὃν οὐκ ἑώρακεν; » ὁ δὲ μὴ ἀγαπῶν τὸν θεὸν πῶς συνέεται αὐτῷ; ὁ δὲ μὴ συνῶν αὐτῷ πορευθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· ὁ δὲ πορευόμενος ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν γέεναν ἐμπερείται πάντως.

Ἄλλ' ἡμεῖς ἀγάπης ἔργα ἐπιδειξώμεθα εἰς τοὺς 25 ἡμετέρους ἐν Χριστῷ ἀδελφούς, ἔλθοντες τοὺς πονομένους, ἐπιστρέφοντες τοὺς πλανωμένους, ἢν ἂν εἰποις πλάνην τε καὶ πέναν, ἐκδικοῦντες τοὺς ἀδικουμένους, ἐπιβριωνύοντες τοὺς ἐν ἀσθεῖα κατεστραμένους, εἴτε διὰ τῶν αἰσθητῶν τοῦτο πάσχοντες ἔσθρων τε καὶ νοσημάτων, εἴτε διὰ τῶν ἀόρατων πνευμάτων καὶ τῶν τῆς ἀτιμίας παθόντων ἐπισκεπτάμενοι τοὺς ἐν φυλακῇ καθειργμένους, ἀλλὰ καὶ ἀνεχόμενοι τῶν εἰς ἡμᾶς πταιόντων, καὶ

patientur, quali incogitabili simulque intolerabili digni damnatione sent, et ab injustitia recedant, et per opera poenitentiae Deum sibi propitium reddant. Hi vero tunc respondebant dicentes : « Domine, quando te vidimus esurientem aut sitientem, alienum, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi ? » Videtis malum extremum superbiam duris visceribus conjugatam, sicut misericordiae humilitatem ? Justj propter beneficentiam laudati magis humiliantur, nec semetipsos justificant ; isti propter dura viscera ab eo qui non mentitur damnati, non humiliati prociidunt, sed contradicunt et semetipsos justificant. Ideo audiunt : « Amen dico vobis, quotiescunque non fecistis uni ex minimis istis, mihi non fecistis » ; et sic, inquit, discedent « illi quidem in supplicium aeternum, justj autem in vitam aeternam. »

Igitur, fratres, misereamur nostri per misericordiam erga fratres ; miserationem per commiscrationem assequamur ; bene faciamus, ut bene habeamus ; aequa enim est retributio ; insuper beneficentia, benignitas, charitas, pietas et misericordia, valde deficiunt a dignitate et mensura nimiae mercedis. Tu quidem largiris ex his quae habet homo, et quantum homo praebere potest, dum in mercedem recipis centuplum aeternamque vitam a divinis accipis quantum Deus potest largiri : « Quae oculis non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit ». » Studeamus ergo ut divitias bonitatis obtineamus, paucis opibus aeternam speramus hereditatem ; timeamus nuper auditam contra non misericordes maledictionem, ne ibi ab ea damnemur, absit ut timeamus ne elemosynam dando pauperes, famus ; et audiemus a Christo : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum. » Timeamus, quomodo patremus ut non ostendamus extra charitatem Dei per cordis duritiam, nam « Qui non diligit fratrem suum quem videt, quomodo diliget, ait evangelista, Deum quem non videt ? » Qui autem Deum non diligit, quomodo cum eo erit ? Qui vero cum eo non est, elongabitur ab eo ; sed qui ab eo elongatur, in gehennam prorsus incidet.

Nos autem charitatis opera erga nostros in Christo fratres ostendamus, inopum misereantes, convertentes aberrantes, quomocunque dicas errorem, quomocunque inopiam, laesos offendentes, confirmantes in infirmitate jacentes, sive ex sensibilibus adversariis et morbis laetud patiantur, sive ex invisibilibus perversis spiritibus et turpibus concupiscentiis, visitantes in carcere detrusos, sed etiam offendentes nos tolerantes, et aliis invicem nobis indulgentes, si quis habet querelam adversus ali-

quem, sicut Christus nobis pepercit, et uno verbo omni modo, omnibus operibus et verbis quibus poterimus, ostendamus mutam charitatem, ut a Deo charitatem consequamur et ille nobis benedicat, necnon perripiamus promissum nobis, nobisque præparatum cæleste æternumque regnum a constitutione mundi, quam nos omnes obtinere doneur gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui simulque Patri et sancto Spiritui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

In præsentationem Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi; necnon de castimonia vitioque ei contrario.

Illam quidem protoparentis maledictionem et condemnationem omnes eandem et communem præter Christum sortiti sumus, ab uno protoparente in omnes diffusam, velut a radice generis transmissam et natura in hæreditatem acceptam; singuli autem per ea quæ ipsi proprie faciunt vel vituperationem vel laudem in propriam personam a Deo attrahunt, contra communem illam maledictionem et condemnationem, necnon miseram sortem a principio in ipsum et per ipsum in posterum descendente nihil patrare possunt. Sed venit Christus naturæ liberatus qui communem maledictionem in benedictionem convertit pariter communem, nocentemque nostram naturam ex lateverata Virgine susceptam, et sibiinsepsi novam in personam accommodatam veteris seminis non participom, innoxiam et justificatam ostendit, ita ut ab ipso secundum Spiritum generati omnes deinde extra illam maledictionem contra protoparentes prolatam permanent. Quid ergo gratiæ non largitus est nostrarum singulis personarum, quis priorum remissionem delictorum ab eo non obtinet? Cum ipse non personam a nobis, sed naturam nostram renovaverit susceptam, hinc ipse secundum suam personam adunatus, et ita qui omnes omnino vult salvos fieri, pro omnibus caelos inclinat descendit, et operibus, verbis et passionibus suis omnem patefecit viam salutis, et postea in caelum conscendit, ibi fideles adducens. Igitur non naturæ tantum quam ipse a nobis sumpsit per indivisam adunationem, sed etiam singulis in ipsum credentibus perfectam præbuit liberationem, quod quidem fecit ut facere cessavit per seipsum Patri satisfaciens, et ad obedientiam unumquemque nostram adducens, omnemque nostram sanans inobedientiam.

Propterea divinum mandavit baptismum, et leges instituit salutaris, et poenitentiam prædicavit omnibus, propriumque tradidit corpus et sanguinem. Non enim natura sola, sed etiam uniuscujusque credentium persona et baptismum suscipit, et secundum divina regitur mandata, et delicti paucis quibusque sit participes. deo nos quidem Christus

χαρίζομενοι ἀλλήλοις, εἴ τις πρὸς τινα ἔχει μορφήν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχαρίσατο ἑαυτὸν καὶ ἀπὸ τῶν πνευμάτων καὶ πᾶσιν ἔργοις τε καὶ λόγοις, οἷς ἔχομεν, ἐπειδεξώμεθα τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ἵνα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιτύχωμεν ἀγάπης, καὶ εὐλογηθῶμεν παρ' αὐτοῦ, καὶ κληρονομήσωμεν τὴν ἐπηγγελμένην ἡμῖν καὶ δι' ἡμᾶς ἡτοιμασμένην οὐράνιον καὶ αἰώνιον βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τιμῇ καὶ δόξῃ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMIAlA E.

Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ἣ καὶ παρὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτης κακίας.

Τὴν μὲν προγονικὴν ἐκείνην ἀράν τε καὶ καταδικήν κοινήν τε καὶ τὴν αὐτὴν ἄπαντες εἰχομεν πρὸ Χριστοῦ, ἐξ ἐνδὸς τοῦ προπάτορος ἐπὶ πάντας χυθείσαν, ὡς ἐκ ῥίζης τοῦ γένους ἀναδιδομένη καὶ τῇ φύσει συγκεκληρωμένη· ἕκαστος δὲ δι' ὧν αὐτὸς ἰδίως ἐπρατταν, ἢ τὴν μέμψιν ἢ τὸν ἔπαινον εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν παρὰ Θεοῦ ἐπισπάσει, πρὸς ἐκείνην τὴν κοινήν ἀράν τε καὶ καταδικήν, καὶ τὸν ἄνωθεν πρὸς αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἑξῆς καταβαλόντα πονηρὸν κληρὸν πράττειν ἔχων οὐδέν. Ἄλλ' ἦλθε Χριστὸς ὁ τῆς φύσεως ἐλευθερωτῆς, ὁ τὴν κοινήν ἀράν εἰς εὐλογίαν μετέγων κοινήν, καὶ τὴν ὑπεύθυνον ἡμῶν φύσιν ἀναλαθὼν ἐξ ἀκηράτου Παρθένου, καὶ ταύτην ὑποστήσας ἑαυτῷ καινὴν, τάλαιου μὴ μετασχούσαν σπέρματος, ἀνεύθυνον αὐτὴν καὶ δεικναιωμένην ἀπέδειξεν, ὡς καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα γεννημένους ἕπειτα πάντας τῆς προγονικῆς ἐκείνης ἀρᾶς καὶ καταδικῆς μένειν ἐκτός. Τί οὖν οὐχὶ καὶ τῶν ὑποστῆσαν ἡμῶν ἐκάστη τῆς αὐτοῦ μεταδίδωσι χάριτος, οὐδὲ τῶν ἰδίων ἕκαστος πλημμελημάτων λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν; ἐπειδήπερ οὐχ ὑπόστασιν αὐτὸς παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν ἀναλαθὼν ἑκαιοσφργησε φύσιν, ἵνα τοῖς αὐτῇ κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν καὶ πῶς, ὅς πάντας τελείως θέλει σωθῆναι, καὶ ἑπὶ πάντων κλίνας οὐρανούς καθῆλθε, καὶ δι' ἔργων καὶ λόγων καὶ ποιημάτων οἰκίῳ πᾶσαν ὑποδείξας σωτηρίας ὁδὸν εἰς οὐρανούς ἐπανήλθεν. ἔχων ἐκεῖσε τοὺς πειθομένους. Οὐκοῦν οὐ τῇ φύσει μόνον ἦν αὐτὸς παρ' ἡμῶν ἔσχε καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων ἐκάστην παράσχοι τελείαν τὴν ἀπολύτρωσιν· ὁ δὲ καὶ πεποίηκε, καὶ ποιῶν οὐ δειλίπε, δι' ἑαυτοῦ τῷ Πατρὶ καταλλάττων, 26 καὶ πρὸς ὅπα κοινήν ἡμῶν ἐπανάγων ἕκαστον, καὶ πᾶσαν ἡμῶν παρασχὼν ἐξιώμενος.

Διὰ ταῦτα τοῖνον καὶ βάπτισμα ἐντελειῶτο θεῖον, καὶ νόμος; ἔθηκε σωτηρίου, καὶ μετάνοιαν ἐκέρυξε πᾶσι, καὶ τοῦ οἰκίῳ μετῴχετο σώματος τε καὶ αἵματος· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ἐκάστου τῶν πιστευόντων ὑπόστασις καὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται, καὶ κατὰ τὰς θέλας ἐντολᾶς πολιτεύεται, καὶ τοῦ Θεουργοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου ἐν μεθέξει γίνε-

τα. Διὰ τούτων μὲν οὖν ὑποστατικῶς ἡμᾶς ὁ Χριστός ἐδικαιώσατο, καὶ πρὸς ὑπακοὴν τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς ἐπανήγαγεν· αὐτὴν δὲ τὴν φύσιν ἦν παρ' ἡμῶν προσλαβόμενος ἐκαιούργησεν, ἡγιασμένην καὶ δεδικαιωμένην καὶ τῷ Πατρὶ διὰ πάντα ὑπήκοον οὖσαν ἔδειξε, δι' ὧν αὐτὸς ταύτη καθ' ὑπόστασιν ἔνωμένος, κατ' αὐτὴν ἔπραξε τε καὶ ἔπαθεν· ὧν ἴσται καὶ ἡ τούτου σήμερον ἐορταζομένη παρ' ἡμῶν ἐκ τῶν ἐργῶν ἐκείνου πρὸς καθαρισμὸν ἀνάβασις ἢ ἀναβίθασις, καὶ ἡ τοῦ θεολήπτου Συμεὼν ὑπάντησις, καὶ ἡ τῆς διὰ βίου τῷ ἱερῷ προσαναχούσης Ἄννης ἐξομολόγησις. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκ Παρθένου τοῦ Σωτῆρος γέννησιν, καὶ τὴν κατὰ νόμους ὀκταήμερον περιτομὴν, καθάπερ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς φησιν· «Ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, κατὰ γὰρ νόμον Μωϋσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱερουσόλυμα παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ, καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου.» Περιτέμνεται κατὰ τὸν νόμον, ἀνάγεται κατὰ τὸν νόμον, παρίσταται κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν νόμῳ Κυρίου,

Ὅρατε ὅτι διὰ πάντων ὑπήκοος τῷ νόμῳ γίνεται ὁ τοῦ νόμου ποιητὴς καὶ δεσπότης; Τί διὰ τούτων ἀπεργάζομενος; ὑπήκοον ἐν πᾶσι τῷ Πατρὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ποιούμενος, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἡμῶν παρακοὴν ἐξιώμενος, καὶ τὴν δι' αὐτὴν ἀρὰν εἰς εὐλογίαν μετασχευάζων· ὡς γὰρ ἐν Ἀδὰμ ἅπαντα ἦν ἡ φύσις ἡμῶν, οὕτως καὶ ἐν Χριστῷ· καὶ ὡς διὰ τοῦ ἐκ γῆς Ἀδὰμ πάντες οἱ ἐξ ἐκείνου τὸ εἶναι λαθόντας εἰς γῆν ἀπεστράφημεν, καὶ εἰς ἔδου φεῖ | κατηγέθημεν, οὕτως διὰ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ Ἀδὰμ, κατὰ C τὸν Ἀπόστολον, πάντες εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν, καὶ τῆς ἐκεῖ δόξης καὶ χάριτος ἠξιώθημεν· μυστικῶς μέντοι νῦν· «Κέκρυπται γὰρ, φησιν, ἡ ζωὴ ἡμῶν σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.» Ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ παρουσίαν, τότε καὶ ὑμεῖς πάντες φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. » Πάντες εἴνετε; οἱ τῷ Χριστῷ υἱοποιηθέντες ἐν πνεύματι, καὶ πνευματικὰ τοῦτου τέκνα διὰ τῶν ἔργων ἀποδεικνύμενοι. Ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, ἀνήγαγον αὐτὸν παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ. Τίνων αὐτῶν; περὶ τῶν τεκόντων, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐκ συνδυασμοῦ τιχομένων ὁ τοῦ νόμου λόγος, ὡς δεομένων καθάρσεως· ἐπεὶ καὶ ὁ Ψαλμωδὸς φησιν· «Ἐν ἀνομίαις συνέληφθην, καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίστησέν με ἡ μήτηρ μου· ὄπου δὲ οὐ τεκόντες, ἀλλὰ τεκούσα ἦν μόνη, καὶ αὕτη παρθένος, καὶ παιδὸς τόκος ἀσπύρος συληφθέντος, πίντως οὐκ ἦν χρῆμα καθαρισμοῦ, ἀλλ' ὑπκοῆς ἦν ἔργον καὶ τοῦτο, ἐπαναγαγούσης τὴν παρακούσαν φύσιν, καὶ τῆς διὰ τὴν παρακοὴν ἀπαγούσης εὐθύνης. Ὅτε οὖν ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, ἀνήγαγον αὐτὸν παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ, ἀναβῆναι, φανερὸν ποιῆσαι πρωτότοκον ὄντα, καθὰ γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου· «Ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοίγον μήτραν ἄγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται.»

A hypostatice justificavit et ad obediendum Patri altissimo adduxit, ipsam vero naturam quam a nobis acceptam renovavit, sanctificatam et justificatam, et Patri super omnia parentem manifestavit, per quae ipse illi secundum personam adunatus, secundum illam fecit et passus est, ex quibus est hodie celebrata a nobis in templum illud antiquum ad purgationem ascensio seu potius asportatio, et Simoneis divino Spiritu ducti occurrus et Aunae per vitam in templo conversantis confessio. Nam post Salvatoris ex Virgine natiuitatem et post dies octo secundum legem, factam circumcisionem prout dixit Lucas evangelista : « Postquam impleti sunt dies purgationis eorum, secundum legem Moysis tulerunt eum in Jerusalem ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini. » Circumciditur secundum legem, adducitur secundum legem, sistitur sicut scriptum est in lege Domini, offertur sacrificium sicut dictum est in lege Domini.

προσάγεται θυσία κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου.

Videlisne quoniam per omnia legi sit obediens legis factor et Dominus? Quid per haec operatus est? Docilem in omnibus Patri nostram efficit naturam, nostram per eam sanat inobedientiam, et maledictionem propter eam prolatam in benedictionem convertit; nam sicut in Adam tota erat natura nostra, ita et in Christo; et sicut per Adam, terrestrem omnes qui ab eo vitam accepimus, in terram conversi sumus et in infernum heu! dimissi, ita per Adam caelestem, prout dixit Apostolus **, omnes in caelum revocati sumus, necnon caelestis gloriae et gratiae dignati; mystice tamen nunc : « Nam abscondita est, inquit, vita nostra cum Christo in Deo. Sed cum Christus apparuerit in secunda sui manifestatione secundoque adventu, tunc et vos omnes apparebitis cum ipso in gloria ». » Quinam omnes? qui Christo filii in Spiritu facti fuerint, et spirituales ejus liberi per opera sint manifestati. Quando impleti fuerint dies purgationis eorum, tulerunt eum ut sisterent Domino. Quorumnam eorum? de puerperis simulque de genitis ex coitu lex sermonem habet ut purgatione indigentibus; ideo ait Psalmista : « In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea ». » Hic vero nequaquam generantes, sed mater erat sola, et ipsa virgo, et pueri partus sine semine concepti; nullo modo opus erat purgatione, sed hoc quoque opus erat obedientiae qua rebellis reparatur natura, qua inobedientiae reatus solvitur. Quando ergo impleti sunt dies purgationis eorum, tulerunt eum ut sisterent Domino, et offerrent, et ostenderent cum esse primogenitum, sicut scriptum est in lege Domini : « Omne masculinum quod aperit vulvam, sanctum Domino vocabitur ** ».

** I Cor. xv. 48. 49. ** Coloss. iiii. 3. ** Psal. l. 7. ** Exod. xiii. 2.

Et vere iste solus est qui vulvam quando conceptus fuit adaperuit sine coitu generatus ex solo verbo et signo Dei quod in aure Virgo per angelum accepit. Quomodo igitur lex: Omne, inquit, masculinum aperiens vulvam? Quemadmodum multi dicuntur prophete, christique multi, sicut per Psalmistam dicit Deus: « Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari »; unus autem est Christus, unusque solus iste Propheta, ita omne primogenitum dicitur quidem vulvam aperire, vere autem aperiens iste solus est sanctus Israhel. Tulerunt ergo, inquit, et « ut offerrent hostiam, sicut dictum est in lege Domini, par turturarum aut duos pullos columbarum. » Par quidem turturam, dum parentum castitatem manifestabat, quamdam habebat rationem ad conjunctos sub lege matrimonii, duo vero pulli columbarum, cum matrimonium nesciant, recte patefaciunt Virginem, et hujus Virginis partum et Virgineam perpetuo manentem. Et vide quam apta sit lex; nam de turturibus par quidem dixit, quatenus matrimonio conjunctos significantibus; de pulkis autem ab isto abstinuit vocabulo; Jugum enim nesciebant et mater et filius. Verum lex quidem a longe prænuntians partum virginalem ita vaticinabatur, et ita illum prius describebat; isto autem mirabiliter genio et hodie in templum asportato, alios turtures aliosque columbarum pullos magis congruus paravit Spiritus sanctus. Quosnam istos? Simeon et Annam, quos sive pullos columbarum quis diceret, quia in omni malitia infantes, sive turtures propter suavitatem castimoniam recte etiam appellaret.

ποι τις, διὰ τὸ πρὸς κακίαν παντάπασι νηπιώδες, εὐλόγως ἔρεται.

Simeon quidem, ut abundantiam sermone evangelica verba percurramus, cum justus esset et timoratus, responso a sancto Spiritu accepto, nunc quoque ab eo ductus venit in templum, et occurrens in ulnas accepit illum celestem simul et terrenum puerulum, ipsi quasi Deo offerens hymnum et orationem, in pace a vinculo corporis flagitans solvi, illumque lumen esse salutare omnibus prænuntians, in ruinam illum positum esse infidelium et in resurrectionem credentium in ipsum firme consistens. Deinceps Virginem et Matrem pueruli allocutus, cum prædixit ex dolore super cruce filii matrem secundum naturam infantis Dei Homini manifestandam, et revelationem ex cordibus incertas de hoc mysterio cogitationes; nam pulchre testatus est Simeon veteram mysticam hujus infantis matrem ex dolore propter passionem filii, et ex vehementi illius propter hanc causam tristitia et compassione. Anna vero prophetissa, vidua Phanuel usque ad annos octoginta quatuor, jejuniis et precibus se consecrans, a templo minime discedens, divino Spiritu tunc potissimum affante, gratias Deo agebat, et redemptionem adesse expectantibus annuntiabat,

¹⁰ Psal. civ, 15.

Καὶ μὴν οὗτος μόνος ἐστὶν ὁ μήτραν ἐν τῷ συλλήψῃ ἔσθηναι. 27 διανοίξας, ἀσυνδύατος; κυοφορηθεὶς διὰ μόνου προσρήματος καὶ μηνύματος Θεοῦ, ὅπερ εἰς ὀκοὴν ἢ Παρθένος δι' ἀγγέλου ἐδέξατο. Πῶς οὖν ὁ νόμος, Πᾶν ἄρσεν, φησὶ, διανοίγον μήτραν; Ὅσπερ πολλοὶ λέγονται προφήται καὶ πολλοὶ χριστοὶ, ὡς διὰ τοῦ Ψαλμοῦ λέγει ὁ Θεός· « Μὴ ἀπίστευε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ κλητεύεσθε. » εἰ; δὲ ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ εἰς ὁ μόνος; Προφήτης; οὗτος, οὕτω καὶ πᾶν μὲν πρωτότοκον λέγεται διανοίγειν μήτραν, ὁ δὲ ἀληθῶς διανοίξας οὗτός ἐστιν ὁ μόνος ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ. Ἀνήγαγον δὲ, φησὶ, καὶ, « Τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζεύγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσὺς περισσεῶν. » Τὸ μὲν οὖν τῶν τρυγόνων ζεύγος, ὁπμαφαῖνον τῶν τεκόντων τὸ σῶφρον, εἶχε τινα λόγον πρὸς τοὺς νόμῳ γάμου συνεζευγμένους, οἱ δὲ δύο νεοσσοὶ τῶν περισσεῶν ἀπειρόγαμοι ὄντες σάφως προσηλίου τὴν Παρθένον, καὶ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου ταύτης τεχθέντα, καὶ Παρθένον εἰς τέλος ὄντα. Καὶ ὅρα τοῦ νόμου τὸ ἀκριβές· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν τρυγόνων ζεύγος εἶπεν, ὡς αἰνιτομοῦν τοῦ; γάμου συνεζευγμένου; ἐπὶ δὲ τῶν νεοσσῶν ἐφυλάξατο τοῦτο ἀπειρόζυγος γὰρ καὶ ἡ τεκούσα καὶ ὁ τεχθείς. Ἄλλ' ὁ μὲν νόμος πόρρωθεν προκαταγγέλλων τὸν παρθενικὸν τόκον τοιαῦτα χρησιμῶς, καὶ διὰ τοιούτων τοῦτον προπογράφει· αὐτοῦ δὲ τοῦ παραδόξου τεχθέντος; νῦν εἰς τὸ ἱερὸν ἀναχθέντος, ἑτέρας τρυγόνας καὶ ἀλλοῦς περισσεῶν νεοσσῶν; περπωδιστέρους ἡτοίμασε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τίνας τούτους; Συμεῶν καὶ τὴν Ἄναν, οὓς, εἴτε νεοσσὺς περισσεῶν εἴτε τρυγόνας διὰ τὸ τῆς σωφροσύνης ἀκρίτατον,

Ἄλλ' ὁ μὲν Συμεῶν, ἵνα κατ' ἐπιδρομὴν τὰ εὐαγγελικὰ διελθῶμεν βήματα, δίκαιος ὢν καὶ εὐλαβὴς, προκερηματισμένος τε ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου, καὶ νῦν ὑπὸ τούτου κεινυμένους ἤλθεν εἰς; τὸ ἱερὸν, καὶ ὀθήντισε καὶ ἐνηγκαλίσαστο τοῦτο τὸ οὐράσιον καὶ ἐπίγειον βρέφος, αὐτῷ προσάγων ὡς θεῶ τὸν τε ὅμιον καὶ τὴν ἱεροσίαν, ἔν εἰρήνῃ τε λυθῆναι τοῦ σώματος ἱκετεύων, καὶ σωτήριον αὐτὸ φῶς εἶναι καταγγέλλων τοῖς πᾶσιν, εἰς πῶσιν τε τοῦτο τεθεῖσθαι τῶν ἀπιστούντων, καὶ εἰς ἀνάστασιν τῶν εἰς αὐτὸ πιστευόντων ἰσχυρίζομενος. Εἴτα καὶ τῇ Παρθένῳ καὶ Μητρὶ τοῦ βρέφους; προσδιέλετο, ἐκ τῆς περὶ τὸν σταυρὸν τοῦ παιδὸς ὀδύνης μητέρα κατὰ φύσιν φανερωθῆσεσθαι δεικνύς τοῦ νῦν θεανθρώπου βρέφους, καὶ τοὺς ἀμφιβόλους περὶ τοῦτου λογισμοὺς ἀποκαλύψασαν ἐκ τῶν καρδιῶν ἀπαλεῖψεν· καὶ ὁ Συμεῶν γὰρ τὴν γνησίαν τοῦ ἀμφιβόλου παιδὸς μητέρα ἐκ τῆς περὶ τὸ πάθος τοῦ παιδὸς ὀδύνης καὶ τῆς ἐκ' αὐτὸ σφοδρῆς λύπης καὶ συμπαθείας κλιῶς ἐτεκμήρατο. Προφήται; δὲ Ἄννα ἡ τοῦ Φανουὴλ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσαέρον ο; τα, νηστειαῖς τε καὶ δεήσεσι προκτειμένη, καὶ τοῦ ἱεροῦ μηδαμῶς ἀφίσταμένη, οἰεῖτο Πνεύματι τηλικαῦτα μᾶλλον γενομένη

κάτοχος εύχαριστεί τῷ Θεῷ, καὶ τὴν λύτρωσιν παρα-
 γενομένην τοῖς προσδεχομένοις εὐηγγελίετο, ταύτην
 εἶναι δεικνύσα τὸ βρέφος τοῦτο. Τοιαύτας λογικὰς
 τρυγῶνας πρὸς ὑπερῆν προεπέμφεν εἰς τὸ ἱερὸν
 ἀνιόντι τῷ Χριστῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἰδεῖεν
 ἡμῖν ὁποῖους εἶναι· δεῖ τοὺς εἰσδεχομένους Χριστὸν,
 καὶ ὁποῖους εἶναι δεῖ, καὶ ὁποίας τὰς ἐξ ἀνδρῶν τε
 τὸν βλον ἀπολιπούσας καὶ τοὺς τὰς ὁμοζύγους ἀπο-
 βαλόντας. Χῆρα γὰρ ἦν ἡ τοῦ Φανούλ αὐτὴ Ἄννα,
 ἀλλὰ καὶ προφήτις· πῶς; ὅτι τῶν κοσμικῶν καὶ
 βιωτικῶν ἀποστᾶσα προητιδῶν οὐκ **28** ἀφίστατο
 τοῦ ἱεροῦ· ὅτι νηστειαῖς καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσ-
 ευχαῖς καὶ ψαλμῶδαις συνδημερούσα καὶ δια-
 νυκτερεύουσα τὸν βλον εἶχαν ἀμωμον, διὸ καὶ τὸν
 Κύριον, ᾧ δι' ἔργων ἐλάτρευεν, εἰκότως ἐπεγίνωσκεν
 ἐλθόντα, καθὰ καὶ ὁ ψαλμῶδης Προφήτης πρὸς αὐτὸν φησιν·
 « Ἐλθὼ, καὶ συνήσω ἐν ὧσιν ἀμώμω,
 τότε ἤξεις πρὸς με. »

Τοιαύτας εἶναι δεῖ καὶ τοιοῦτους τοὺς ἐκ τοῦ γά-
 μου διὰ τῆς ἐντίμου χριστίας πρὸς τὸν παρθενικὸν
 βλον ἐγγίχειν ἢ καὶ συμβιῶν αἰρουμένου. Ἐάνοῦν
 τῆς δευτέρας συζυγίας ὡς χαμαιζήλου παντάπασιν
 ὑπερείδες, ἀπρὶξ ἔχου μοι τῆς προθέσεως, κατ'
 ἔχως βόδιζε τῶν ἐξ ἀρχῆς καὶ διὰ τέλους ἀγάμων.
 Ἦν ὅτε καὶ Πέτρος πανθερὰν ἔσχεν, ἀλλ' Ἰωάννου
 τοῦ παρθένου πρὸς τὸ ζωαρχικὸν μνημα προσδρα-
 μάντο· οὐκ ἀπελείφθη· ἔστι δὲ ἐφ' ὧν καὶ ἐπανήλθε,
 διὸ καὶ κορυφαῖος τῶν κορυφαίων ὑπὸ τοῦ κοι-
 τοῦ δεσπότη κατέστη. Πρὸς τοιοῦτον ὕψος ἀνάγει
 πόθος ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὸ πνεῦμα μετανεχθεῖς.
 Σὺ δὲ ἤρα, μὴ τῆς μὲν ἀποσχόμενος ὡς πανθήμου,
 τῆς δὲ μὴ ἐπικόμενος ὡς δυσεπίκτου, παραβρύχης
 καὶ λάθης καταπεσῶν, ὡς μήτε τῶν κατὰ νόμον,
 μήτε τῶν ὑπὲρ νόμον, ἀλλὰ τῶν παρανόμων ἐχόμε-
 νοί. Εἰ δὲ τοὺς ἐν χηραῖα βυτία, ἀν μὴ σωφρονῶσι,
 κατακρίτους ἀποφανόμεθα, κἀν δευτέροις ἐνόμω;
 ὁμολήσωσι γάμοις, οὐ παντάπασιν ἀμέμπτους ἡγου-
 μεθα· εἶπεν ἂν ὁ Παῦλος, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν
 ἠθέτησαν· κόσμῳ μέλλοντας ἀξιοι καταδίκης οἱ τῆς
 ἐνόμου συζυγίας τὴν παρνόμον ἡθὸν προτιμῶν-
 τες; καὶ οἱ γυναῖξι συνοικουντες; καὶ τῆς πόρνειας
 οὐκ ἀπεχόμενοι; Πορνείας, ἢ καὶ τὸν παγκόσμιον
 ἐκεῖνον ἐπήνεγκε κατακλυσμέν; καὶ αὐτοῖς τοῖς
 υἱοῖς Θεοῦ κληθεῖσι τὴν ἀρχὴν, καὶ τοῖς Σοδομίταις
 ἐπήνεγκε τὸν οὐρανὸν ἐμπρησμέν, καὶ τοῖς Ἰσραη-
 λίταις τὴν ὑπὸ τῶν Μωσθεϊτῶν ἤτταγ, καὶ τὸν πο-
 λυάνθρωπον ἐκείνον φόνον, καὶ νῦν ἡμῖν, οἶμαι, τὰς
 ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἤττας καὶ πολυείδεις ἐσωθέν τε καὶ
 ἐξωθεῖς κακώσται; καὶ συμφοράς. Υἱοὺς δὲ Θεοῦ τοὺς
 ἀπογόνους; Ἐνὼς πρώτους ἐκάλεσεν ἡ Γραφή, ὅς
 πρώτος ἦν ἵπαιεν ἐπικαλεῖσθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου.
 Ὅσο, δὲ ἦν υἱὸς; Σῆθ, οὐ τὸ γένος; διόστατο τοῦ διὰ
 τὸν Κάϊν ἐπαράτου γένους, καὶ διήγον ἐν σωφροσύνῃ,
 καὶ δι' αὐτοὺς ἔτι τότε ἴστατο ὁ κόσμος, ἕως κατὰ
 τὸ γεγραμμένον, ἰδόντες τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώ-
 πων, ταυτέσαι τὰ ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κάϊν ὅτι καλαὶ
 καὶ τοῦ πορνικοῦ κάλλους ἡτηθέντες ἔλαβον αὐτοῖς
 ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξέλεξαντο, καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐ-

illam esse ind caus hunc puerulum. Tales spiri-
 tuales iusturas ad occursum prænmisit in templum
 ascendenti Christo Spiritus sanctus, et monstravit
 nobis quales oporteat esse Christum expectantes,
 et quales debeant esse tum virorum comortium
 relinquentes, tum conjugatas dimittentes. Ille enim
 Anna Phanuel erat vidua, sed prophetissa : tamen
 quare? Quia mundi vitæque relictis sollicitudinibus,
 a templo non discedebat; quia jejuniis, vigiliis,
 obsecrationibus et psalmis die et nocte indulgens
 vitam agebat immaculatam; ideo Dominum cui per
 opera ministrabat, merito agnovit venientem, prout
 Propheta Psalmistes ad eum dixit : « Psallam, et
 intelligam in via immaculata, quando venies ad
 me ». »

Tales oportet esse qui e matrimonio per hono-
 rabilem viduitatem ad virginalem vitam acco-
 ere et conversari prænunt. Si ergo secundas nup-
 tias tanquam humillantes vehementer despexeris, firmi-
 ter tuo adhaereas consilio, et vestigia sequere eorum
 qui a principio usque ad finem virgines remanserunt,
 Petrus quidem socrum habebat, et tamen Joanni
 virgini ad vividum monumentum accurrenti non
 defuit, sed et iterum reversus est, coryphæus
 coryphæorum a communi Domino constitutus est.
 Ad tantum apicem erigit desiderium a carne in
 spiritum translatum. Tu verò cave ne ab uno, quia
 vulgare, amotus, aliud autem quasi supra vires po-
 situm non appetens, delabaris, et lapsus tui illas
 immemor, non secundum legem, nec supra legem;
 sed contra legem agendo. Si in viduitate degentes, si
 caste non vivant, damnatos prædicamus, et si, quan-
 do licite ad secundas nuptias convolaverint, eos ta-
 men non omnino irreprehensibiles judicamus, dicen-
 te Paulo quoniam primam fidem negarunt²⁸, quanto
 magis damnatione digni, qui legitimo conjugio illi-
 citam anteponunt voluptatem? qui cum mulieribus
 habitantes, a fornicatione tamen non abstant?
 Fornicatione, inquam, quæ universum illum in-
 duxit cataclysmum in. Ipsos Dei filios primùm
 appellatos, necnon in Sodomitas cœlestem induxit
 ignem, et in Israelitis cladem ex parte Mostha-
 rum, illamque multorum cædem virorum, et etiam
 nunc, nie iudice, in nos adducit a gentibus clades
 atque multiformes calamitates et ærumnas tum
 internas tum externas: Dei filios primo Enos poste-
 ros vocavit Scriptura, qui primus cepit invocare
 nomen Domini. Hic vero erat filius Seth; cuius
 genus discernebatur a maledicta Cain progenie;
 et in castimonia debebant, et per eos tunc adhuc
 stabat mundus, usquedum, sicut scriptum est, vi-
 dentes filias hominum, id est, generis Cain, quo-
 niam essent pulchræ et fornicatoria pulchritudine,
 ab omnibus accéperunt quas elegerunt, et didice-
 runt opera earum, et abundavit malitia super ter-

²⁸ Psal. c, 2. ²⁹ I Tim. v, 2

ram, et venit diluvium, et omnes abstulit; et nisi A
Noe et casti Noe filii inventi fuissent super terram
(patet eos caste vixisse, nam unius uxoris unus-
quisque vir erat, eum qua introivit in arcam),
nulla relicta fuisset radix et origo ad novi mundi
regenerationem.

Videtisne quomodo propter fornicarios olim
mundus isto perlisset, nisi propter pudicos consti-
tisset? Qui nec etiam presentis mundo digni, quia
illam immunditiam operati sunt, quomodo a futuro
non ejicientur, igni gehennæ traditi, quia carnal-
lum igni voluptatum minime resisterunt, nisi nunc
per pœnitentiam studeant illum extinguere, et ab
illo exortas sordes lacrymis ablueri? Et istud non
ignorant, quoniam nisi per pœnitentiam studeant B
cupidini obstistere, in pejora prolapsi probrosis se-
cundum naturam tradentur, quæ obscenæ quidem
concupiscentiæ sunt gemina, ignis autem gehennæ
occupat quo apprehenduntur protervi in suppli-
cium æternum. Quis non novit Sodomitas eorumque
turpem protervitatibus combustionem et recentiore
in ipsos ignis pluviam et perniciem? Sæpius urbs
tota ex uno procaeco viro passa est, sicut Sichem-
itis a filiis Jacob omnino interemptis accidit,
cum Dinam Jacob filiam Sichem rapuisset. Sed ut
anteriora legi omittamus, lex ipsa nonne sponsam
nisi virgo inveniretur lapidari jubet? fornicatam
sacerdotis filiam igne comburi? Nonne prohibet ne
fornicationis pretium in templum Domini afferat-
ur? Et Israelitis impudice a Moabitibus filias per-
ditis, nonne opus gladii in una die fuerunt tres et
viginti millia virorum? Ideo magnus Paulus ad nos
dixit: « Nolite fornicari, sicut quidam ex ipsis for-
nicati sunt, et ceciderunt in una die viginti tria
millia ⁷³ » Talis ante legem et in lege et per legem
fuit fornicationis multa.

λος ὁ μέγας πρὸς ἡμᾶς φησὶ· « Μὴ πορνεύετε, καθὼς
τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἐπεσον ἐν μιᾷ
ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες. » Τοιαῦτα καὶ πρὸ νόμου,
καὶ ἐν νόμῳ, καὶ διὰ νόμου τὰ τῆς πορνείας
εἰσὶν ἐπιτίμια.

Quid vero nos carnem jussi crucifigere cum vitis
et concupiscentiis, qui rursus labimur in ea propter
quæ venit ira Dei in filios dissidentiae? Qui incita-
mur ad mortificanda membra nostra quæ sunt
super terram, fornicationem, immunditiam, libi-
dinem, concupiscentiam malam, qui ad hortatio-
nem minime attendimus? Nonne timebimus, sero
saltem, iram divinam quæ nobis et sursum et
deorsum tum presentia tum æterna supplicia com-
minatur? Nonne verchemur manifestationem in
carne solis justitiæ Christi, et sicut in die honeste
ambulabimus? Nonne pavebimus Apostoli minas et
argumenta et consilia? Alit enim: « Nescitis quo-
niam templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat
in vobis? si quis templum Dei violaverit, perdet
illum Deus ⁷⁴. » Et rursus: « Manifesta sunt opera
carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudi-

τῶν, καὶ ἐπιληθύνθη ἡ κακία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἤλθεν
ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἤρην ἀπαντας· καὶ εἰ μὴ Νῶε
τότε, καὶ οἱ τοῦ Νῶε υἱοὶ σωφρονοῦντες εὐρέθησαν
ἐπὶ τῆς γῆς, θῆλον δέ· καὶ γὰρ μιᾶς γυναικὸς ἑκα-
στος ἦν ἀνὴρ, μεθ' ἧς· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κιβωτὸν·
οὗδ' ἐν ὑπελειφθῆ ῥίζα τις· καὶ ἀρχὴ πρὸς δευτέρου
κόσμου γένεσιν.

Ὅρατε δεῖ διὰ τοὺς πορνεύοντας πάλαι ἂν ἀπώλετο
ὁ κόσμος οὗτος, εἰ μὴ διὰ τοὺς σωφρονοῦντας ἴστατο;
Οἱ δὲ μηδὲ τοῦ παρόντος ἀξιοὶ κόσμου, ὡς ἀκοσμίων
τούτων ἀπεργαζόμενοι, πῶς οὐκ καὶ τοῦ μέλλοντος
αἰῶνος ἐξωσθήσονται τῷ πυρὶ τῆς γέννης παραδο-
θέντες, ὡς μὴ τῷ πυρὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν ἀν-
τισχόντες, εἰ μὴ νῦν διὰ μετανοίας αὐτῶ μὲν ἀποστρέ-
σουσι σπένσαντες, τοὺς δὲ προγεγονότας ἐνταῦθεν
B μολυσμοῦ; τοὺς ὑάκρυσιν ἀπονιφόνται; Καὶ τοῦτο
δὲ μὴ ἀγνοεῖσασιν, ὡς ἐάν μὴ ἀντιστάσι σπένσαν-
τες διὰ τῆς μετανοίας τῷ πάθει, χεῖροσι προκρίντες
παραδοθήσονται τοῖς παρὰ φύσιν αἰσχροῖς, ἃ πορνε-
κῆς μὲν ἐστὶν ἐπιθυμίας γεννήματα, ⁷⁵ εἰλαὶ δὲ τῆς
γέννης ἐνταῦθα τὸ πῦρ' ὡς ἐνταῦθεν συναρπάσουσι
τοὺς ἀκολάστους εἰς αἰώνιον κόλασιν. Τίς οὐκ οἶδε
τοὺς Σοδομίτας καὶ τὴν παρανομωτέραν ἐκείνων
πορνείας ἑκαυσίαν, καὶ τὸν καινότερον τοῦ πυρὸς
ἐπ' αὐτοὺς ἑμβρόν καὶ τὴν ἀπώλειαν; Πολλὰκις ἔβ-
καὶ σύμπασα πέλις ἐνὸς ἀνδρὸς ἀπαγωγῆς ἀπήλαυσεν,
ὡς ἐπὶ τῶν Σικιμίων ὑπὸ τῶν Ἰακώβ παιδῶν ἀρδῆν
ἀφανισθέντων ἐγένετο, τοῦ Συχέμ τὴν τοῦ Ἰακώβ
θυγατέρα Δείναν ἀρπάσαντος. Ἄλλ' ἵνα τοὺς πρὸ
C τοῦ νόμου νῦν ἀφῶμεν, αὐτοὺς ὁ νόμος οὐ τὴν νυμ-
φευομένην, μὴ εὐραθείης ἐν αὐτῇ κερθηνίας, λιθο-
βολεῖσθαι προστάττει; τὴν δὲ κεπορνευμένην ἱερῶς
θυγατέρα οὐ πυρὶ κατακαλεῖσθαι; μίσθωμα δὲ πάρ-
νης οὐκ ἀπαγορεύει τῷ ναῶ Κυρίου προσεβῆσθαι;
εὐὼν δὲ Ἰσραηλιτῶν πορνικῶς ταῖς Μωαβίτιται συμ-
φθαρέντων ἔργον μαχαίρας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τρεῖς πρὸς
ταῖς εἰκοσι χιλιάδες ἀνδρῶν ἐγένοντο; Δὴ καὶ Παῦ-

Τί δὲ ἡμεῖς οἱ σταυρωσάμενοι τὴν σάρκα σὺν τοῖς πα-
θήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπιτατόμενοι, καὶ πάλιν
τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ
θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας; οἱ νεκρῶσαι τὰ
μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς παραινόμενοι, πορνεύοντες, ἀκα-
θαρσίαν, πάθος κακῶν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τῆς
παραίνεσις οὐκ ἐπιστρέφόμενοι; Οὐ φοβηθήσομεθα
ὀφέποτε γοῦν εἰ μὴδὲν ἄλλο, τὰς γοῦν θιομη-
νίας, τὰς κάτωθεν, τὰς ἀνωθεν, τὰς ἐκθάσας, τὰς
ἠπειλημένας ἐκείνας καὶ αἰωνίους; Οὐκ αἰδεσθήσομεθα
τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης
Χριστοῦ, καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσηχημένως περιπατήσομεν;
Οὐ φρίξομεν τὰς ἀποστολικὰς ἐπι-
εξελεύσεις καὶ ἀποφάσεις καὶ παραιτήσεις; « Οὐκ
οἴδατε, λέγοντος, ὅτι ναὸς ἐστε θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα
τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἰ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ
φθειρῆι, φθερεῖ τούτον ὁ θεός. » Καὶ πάλιν· « Φε-

⁷³ I Cor. i, 8. ⁷⁴ I Cor. iii, 16.

ἴσα ἔστι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ὅτινα ἔστι πορνεία, ἀσαρκαία, ἀσελγεία καὶ τὰ ἐξῆς, ἃ προλέγω ὑμῖν, ὡς καὶ προϊπόν, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. » Καὶ πάλιν· « Τοῦτό ἐστι γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκαθάρτος, ἢ πλεονέκτης, ὃς ἔστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. » Καὶ πάλιν· « Τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἁγιασμὸς ἡμῶν. ἀπέχεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας· οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ ἁγιασμῷ· τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν οὐκ ἐνθροῦν ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν δόντα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς. » Καὶ τίς ἂν ἐξῆς καταλέξῃ ἡμᾶς εἰς τοῦτο πάσας τῶν τε ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν φωνάς; Τοῖς μέντοι σωφρονούσι, καὶ διὰ τοῦτο τελοῦσιν εἰς τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ τὴν παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος; « Ἐγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μὴ συναρταμιγνυσθαι πόρνοις. » Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι κίρ' ἑαυτῶν οὐκ ἐντρέπονται, παραινέει τοῖς ἄλλοις ἐκτρέψασθαι καὶ ἐντρέπειν αὐτούς, λέγων πρὸς αὐτούς· « Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος, τῷ σωματικῷ μὴδὲ συνισθῆναι. » Ὅρας ὅτι κοινὸν μόλυσμα ἔστι τῆς Ἐκκλησίας ὁ πορνεῖα ἐγκαλινοδούμενος, καὶ διὰ τοῦτο δεῖ πάντας τοῦτων ἀποτροπίζεσθαι καὶ ἐξελάνθαι; Ἀδελφὸς δὲ ὁ Παῦλος καὶ τῷ Σατανᾷ παρίδωκε τὸν ἐν Κορίνθῳ πορνεύσαντα, καὶ οὐκ ἐκύρωσε πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, οὐδὲ προσελάβετο τοῦτον. 30 μὲχρις οὗτοι τὴν μετάνοιαν ἰκανῶς ἐπέδειξαν. 30 μὲχρις οὗτοι τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν ἀπὸ τῶν τοσοῦτων κακῶν, ὧ ἀνθρώποι, τῶν μὲν παρόντων, τῶν δὲ μελλόντων, καὶ τούτων διττῶν ἐν ταῖς τῷ μελλόντι, κἂν τῷ παρόντι αἰῶνι. Τὸ γὰρ Ἡσαῦ γένος ἀπίστων, ἐπειδὴ πόρνος καὶ βέβηλος ἐκεῖνος ἦν, καὶ ὁ Ῥεβόαμ ἀφαιρέται τῆς βασιλείας τὸ πλεῖστον, ἐκὶ γυναικομανῆ; εἴπερ τις ὁ τοῦτον γεννήσας Σολομῶν ἀπαθὴς μὴ τοῦτο παθὼν αὐτὸς διὰ τὸν Δαβὶδ, ὃς καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς μετανοίας ἔργους διαρκῶς ἀπετρέψατο, θεύγετε τὴν πορνείαν, ἀδελφοί, πάλιν ὁ Ἀπόστολος ἐγκυλεύεται. Εἰ Σαρψὼν ταύτην ἐφευγεν, οὐκ ἂν τῆς Δαλιᾶς ταῖς χερσὶ κρατηθεὶς μετὰ τῆς ἐν τῇ κεφαίῃ τριχὸς καὶ τὴν ἐσχὺν ἀφῆρηθῆ, οὐκ ἂν ἐξεκτόπη τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐκ ἂν ταῖς ἀλλοφύλοις κακῶς τὸ ζῆν συναπέβραξεν. Εἰ ταύτην ἐφευγον οἱ ὑπὸ Μωσέως στρατηγούντος καὶ νομοθετούντος ἀγόμενοι, οὐκ ἂν ἐθυσαν τῷ Βεελφεγῶρ, οὐδ' ἂν ἔφαγον θυσίας νεκρῶν, οὐδ' ἂν ἐπεσον ὄσον πεπτώκασιν. Εἰ ταύτην ἐφευγε Σολομῶν, οὐκ ἂν ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν καὶ σοφίσαντος, οὐδ' ἂν εἰδώλοις νεοὺς ἀνήγειραν. Ὅρατε ὅτι καὶ πρὸς ἀσέβειαν ἐκφέρει τὸ τῆς πορνείας πάθος τὸν ἀνθρώπον; Οὐδὲ τοὺς ἐν Βαβυλωνίᾳ πρεσβυτέρους κριτὰς τὸ τῆς Σωσάννης κάλλος ἐξαπατήσαν, ἐθριάμβευσεν ὕστερον, καὶ ταῖς τῶν λίθων συνεκάλυψε βολαῖς, εἰ τὸ μῆτις κέρρωθεν ἐφευγον, καὶ μὴ καθ' ἑκάστην ταύτην ἀκολάστως παρετήρουν πρότερον. Οὐδ' Ὀλοφέρνης ἐκτραχηλισθεὶς ἄλλιος; ἔκειτο, εἰ μὴ πρότερον τὸ σπυδαῖον Ἰουδῆθ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἤρπασεν

citia et his similia quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam qui talia agent, regnum Dei non possidebunt 16. » Et iterum : « Haec est voluntas Dei sanctificatione vestra, ut abstinere a fornicatione; non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui spernit, non hominem spernit, sed Deum; qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis 17. » Et rursus : « Haec scitote intelligentes quod omnis fornicator aut immundus, aut avarus quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei 18. » Et quis inde numeraret omnes de istis apostolorum et prophetarum voces? Caeteris quidem et ideo perfectis inter membra Christi quid praedicat Apostolus? « Scripsi vobis in epistola ne commisceamini fornicariis 19. » Nam cum illi non ex se erubescant, hortatur alios ut illos pudore confundendo convertant, ad eos dicens : « Si is qui frater nominatur est fornicator, cum huiusmodi nec cibum sumite 20. » Vides quoniam communis immunditia est Ecclesiae qui fornicatione constringitur? Ipse Paulus Satanam tradidit Corinthiis fornicatum, nec confirmavit in eum charitatem, nec rursus eum accepit nisi postquam suam satis manifestasset poenitentiam. Salvans salva tuam animam a tantis malis, o homo, tum praesentibus tum futuris quae quidem dupliciter veniunt et in futuro et in praesenti mundo. Esau enim genus rejectum fuit, postquam ille fornicator et protervus factus est; et Roboam majori regni parte exutus est, postquam mulierosus; si quis unquam, Salomon ejus pater a vita discessisset, quod ipse non passus est propter David qui patratum semel facinus lacrymarum rivis aliisque poenitentiae operibus copiose abluit.

Fugite fornicationem, fratres, rursus mandat Apostolus. Si Samson eam fugisset, non in manibus Dalitae devictus simul cum capitis coma fortitudinem perdidisset, nec eruti ejus oculi, nec cum alienigenarum vita suam etiam misere eripuisset. Si eam fugissent qui sub Moysse duce et legislatore agebantur, non sacrificassent Beelphegor, nec manducassent sacrificia mortuorum, nec cecidissent sicut ceciderunt. Si eam fugisset Salomon, non discessisset a Deo a quo regnum et sapientiam acceperat; nec idolis templum erexisset. Videtisne quomodo ad impietatem fornicationis libido hominem inducit? Nec Babylonis seniores iudices Susannae pulchritudo jam seductos posterius triumphasset, neque lapidum obtexisset ictibus, si odiosam illam passionem procul fugissent, nec eam singulis diebus proterve prius observassent. Nec Holofernes humi prostratus misere jacuisset, nisi prius Judith sandalia, sicut scriptum est, ejus cepissent oculos, ejusque pulchritudo animam illius

16 Gal. v, 19. 17 I Thesa. iv, 5. 18 Ephes. v, 5. 19 I Cor. v, 9. 20 I Cor. x, 14.

vulnerasset. Propterea Job dixit: « Pegi sœles cum oculis meis ut ne cogitarem quidem de virgine⁶⁰, » quanto minus de procaci muliere sive soluta sive conjugata? O theophile, vel cœlibatum vel matrimonium secundum divinam voluntatem exerce. Bibe aquas de cisternis tuis, seu ut aptius loquar, de cisterna tua, et moderate; ab omni autem impuro potu abstine. Stygis aqua ad finem tum Acherontis pertingit, lethifero viru repletur, veneni violentiam refert, nam in laqueos, vel potius in abyssos inferni solet attrahere. Fuge molam labiis fornicatorum stillans, recogitatum enim torpenti mortem stimulare natum est, quæ est elongatio a Deo; ad quem dixit David: « Perdidi omnes qui fornicantur abs te⁶¹. » Oportet igitur cor plinum servare vel immundum purgare, et sic perpetuo incorruptum manere molles arcendo voluptates, cujus corpus templum Dei per Spiritum factum est, et Spiritus Dei habitat in eo, et ad acquirendam puritatem et sanctimoniam incumbere, necnon ad fugam fornicationis omniaque obscœnitatis, ut cum incorruptibili sposo in castis cubiculis per æterna sæcula omnes congaudemus, obsecrante pro nobis ea quæ in virginitate illum, salutem nostram, genuit, semper virgine et irreprehensibili et supra cunctas glorificata Matre: nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI.

Ejusdem homilia exhortatoria ad jejunium, in qua etiam mundi origo breviter perstringitur; dicta fuit feria quarta primæ hebdomadis.

Multus est et in malitia callidus, atque multiformis seu potius versutissimus, spiritalis perversissimisque serpens. Scit quomodo incipientia eludat nos:ra proposita, bonamque operationem. Si autem nequeat illa a principio impedire, alios impendit dolos quibus ea jam tentata comprimere, etiam si illa nondum perfecta in medio comprimere non possit, adhuc alia sophismata, artesque alias novit, quibus etiam perfecta reddit vacua et inutilia, imo damnosa eis qui non tota mente attendunt. Idcirco primo laborem et difficultatem virtutis profert, et inde animum deficit, desperationem ducit tanquam molesta et impossibilia tentantibus qui non poterunt propositum ad exitum adducere. Insuper diffidentiam gignit de præmiis a Deo certantibus promissis.

Nos vero, fratres, per virilitatem animi, per fortitudinem et fidem, laqueos istos transgrediamur, mente reputantes quod nec terra sine labore jucundus fert fructus, nec anima sine lactis spiritualibus quidquam Deo gratum et salutare assequetur;

⁶⁰ Job xxxi, 1. ⁶¹ Psa., lxxii, 27.

(1) Hanc homiliam cum alijs novem ex cod. Mosquens. Jam ediderat Chr. Frid. Matthæi, Mosquæ 1776, 8°. Edit. PATAPI.

δυσχάλειν αὐτοῖς, καὶ τὸ κίλλος αὐτῆς ἰχθυαλάτουσ φοχὴν αὐτοῦ. Διὰ τούτου ἔ λέω ἑταίρι· « Διαθήκην ἰθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένον » πῶσω μᾶλλον ἐπὶ ἀσεμον γύναιον ἀπολελυμένον ἢ συντημένον; ἢ μονίαν ἀσκει, ἢ ὄστος, ἢ σοφίῃ, ἢ συζυγίαν θεοδότου. Πῶσω ὕδατα ἀπὸ σὺν φρεάτων, οἰκειώτερον δὲ νῦν εἰπεῖν, ἀπὸ σοῦ μόνου φρέατος, καὶ τούτο σωφροντικῶς, ἀπέχου δὲ παντελῶς νόθου πόματος· στυγρὸς ἐστὶν ὕδωρ, ποταμοῦ τυγχάνει μείζον Ἀχέροντος, ἰσὺ θανατοφόρου γέμαι, δηλητηρίου δύναμιον κέκτηται· εἰς γὰρ πέταυθον ἔδου, μᾶλλον δὲ τοὺς ἀποὺς ἀποὺς τοὺς πόντας καταστῆν πέτρων. Φεῦγε τὸ ἀπο χυλίων πορνικῶν μέλι· σεσερισμένον γάρ ἐστι θάνατον πορνικῶν ἐπαλειφρον, ὅς ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμός· πρὸς ἑν ἑταίρι ὁ Δαυὶδ· « Ἐξωλόθηνσας πάντα τὴν πορνείον· ἀπὸ σοῦ. » Ἀνάγκη γοῦν καθαρῶσαι, ἢ γοῦν καθαρῶσαι, καὶ οὕτως ἀμείνον μείνειν διηνεκῶς ταῖς ἐνδεδομέναις ἡδοναῖς ἀρκούμενον, οὐ τὰ σῶμα νὰς Θεοῦ ἐκ τῷ Πνεύματος γέγονε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν αὐτῷ, καὶ πρὸς κτήσιν μὲν ἀγνοίας καὶ σωφροσύνης σπεύδειν, πορνείας δὲ καὶ πάσης ἀκαθαρσίας ἀποφυγῆν, ἵνα τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ ἐν ταῖς ἀκηράτοις πιστάσι συνδιανωλίζωμεν πάντες συνευφραίνόμενοι, πρεσβείαις τῆς ἐν παρθένῳ τεκούσης αὐτὴν εἰς ἡμῶν σωτηρίαν, ἀειπαρθένου καὶ παναμύμων καὶ ὑπερδοξασμένης Μητρός· νῦν καὶ λέι καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

31 OMILIA Γ' (1).

Προσπετικὴ πρὸς νηστειαν· ἐν ἣ καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ὡς ἐν ἐπιτόμῳ.

Πολὺς ἐστὶν εἰς κακίαν ἐπιτόμος τε καὶ πολυτροπώτατος, μᾶλλον δὲ παμμήχανος ὁ νοητὸς καὶ ἀρχέκακος ὄφις. Ἐχει δι' ὧν ἀρχομένην ἐμποδίζει τὴν πρόθεσιν ἡμῶν καὶ τὴν πρᾶξιν τὴν ἀγαθῆν, ἂν δὲ μὴ δυναθῆ τὴν ἀρχὴν ἐμποδοῖσαι ταύτην, ἀλλὰ πισταται μηχανὰς, δι' ὧν ἀχρειοὶ ταύτην ἐνεργουμένην· ἂν δὲ μὴδὲ τελούμενην ἀχρειώσαι ταύτην περὶ τὰ μέσα που δυναθῆ, πάλιν ἕτερα σοφίσματα καὶ τρόπους ἐτέρους οἶδε, δι' ὧν καὶ τελειώθεισαν ἔκκενοι ταύτην καὶ ἀκερδῆ καθίστησι, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιζήμιον τοῖς μὴ πάνυ προσέχουσι. Καὶ πρώτων μὲν τὸ ἐπίπονον καὶ δυσκατόρθωτον ὑποδείκνυσαι, καὶ βρῆθυμιαν ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐμποιεῖ καὶ ἀναπιστίαν, ὡς δυσκόλοισι καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι, διὰ μὴδὲ δυνασομένοις εἰς ἔργον ἐνεγκεῖν τὴν πρόθεσιν· ἐτι δὲ καὶ ἀπιστίαν ἐντίκει τῶν ἐπηγγελμένων παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀγωνιζομένοις βραβείων.

Ἀλλ' ἡμεῖς, ἀδελφοί, διὰ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀνδρία; καὶ πρόθυμίας καὶ πίσταως, τῆς παγίδος ταύτης ὑπερβρῶμεν, ἐπὶ νῦν λαβόντες ὡς οὕτε γῆ χωρὶς καμῆτων εὐχρήστους ἀναδίδωσι τοὺς καρπούς, οὕτε ψυχὴ χωρὶς ἀγῶνων πνευματικῶν θεοφιλέ; τι καὶ

σημασεν κησεται. Καὶ γῆν μὲν οὐκ ἐπισημασεν· ἅ
 ρος γεωργίαν ἔστιν εὐρεῖν· ψυχὴ δὲ λογικὴ πᾶσα
 πρὸς ἀρετὴν ἔστιν εὐφυής. Ἐπει δὲ καὶ θεὸς τὴν
 προφανῆ κατεδίδου πίνω καὶ μέθυ ζῆν κατα-
 κρήθμεν, καὶ τοῦτο διαφυγεῖν οὐκ ἐνι, ποιησάμεν
 τῆ ἀνέγκην φιλοτιμίαν, τὸ ἀκουσίω; πρὸς ὡς
 ἐκώσων τῷ Θεῷ προσενέγκωμεν, ἀντιδῶμεν τῶν
 μνησῶν, τὰ πρόσκαιρα, καὶ τῶν δεινῶν ἀντιληφό-
 μεθα τὰ χρηστέατα, πορισμὸν τῆς αἰωνίου ἀνάσας
 τῶν πρόσκαιρον πόνον ἀπεργαζόμενοι· ὑπὲρ ἀρετῆς
 γὰρ ἐνταῦθα ποιοῦντες τῆς ἐπηγγελμένης ἐπὶ τοῦ
 μέλλοντος αἰῶνος ἀναπαύσεως πάντως ἐπιτευξόμεθα.
 Καὶ γὰρ πιστὸς ὁ ἐπαγγελάμενος, ὅς καὶ βοηθός
 ἔστιν ἔτοιμος τοῖς ὑπελθοῦσιν ἔτοιμος τὸν ἀγῶνα
 τῆς ἀρετῆς· τούτου δὲ βοηθοῦτος τοῦ τὰ πάντα
 ἰσχύοντος, τί τῶν ἀπάντων οὐκ ἀνύσιμον ἔσται; Ἄλλ'
 ἔφην καὶ ἐνθυμηθέντες προθύμως ἐπιβαλλόμεθα
 σοῖς ἔργοις τῆς ἀρετῆς, εἰδῶς ἐκαίνοσ ὁ πονηρὸς ὅτι
 τὸ καλὸν οὐ καλόν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται, σπου-
 δάζει πείθειν ἡμᾶς μὴ κατὰ θεάρεστον σκοπὸν ἐκ-
 τελεῖν τὴν τοῦ καλοῦ ἐργασίαν, μηδὲ πρὸς τὸν ἐκ
 τοῦ Θεοῦ ἔπαινον, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐξ ἀνθρώπων ὄψιν.
 Ἰνα καὶ οὕτως τῆς παρὰ Θεοῦ μισθοποδοσίας καὶ τῶν
 πνευματικῶν καὶ οὐρανίων ἀποστερήσῃ γερῶν,
 Ἥμεῖς δὲ καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν σπουδὴν ἀπρακτον
 ἀποδείξωμεν, τῶν τε ἀποκειμένων τοῖς θεάρεστοις
 ζώων ἀμοιβῶν τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπαρ-
 σείας οὐτιδανὸν λογιζάμενοι, μὴ μόνον πρὸς ἐκαίνο
 τὸ μέλλον τῆς θείας διξῆς μέγεθος συγχρινόμενοι,
 ἀλλ' οὐδὲ πρὸς κάκωσιν καὶ τῆξιν σαρκὸς ἀξιόλο-
 γου ὄν.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατ' αὐτοῦ ταύτην νίκην
 ὁ ἀρχέκακος ἐκαίνοσ ἡμῖν ὑπορύττει τὴν ὑπερηφ-
 ανίαν, ὅσόν τι τελευταῖον καὶ κονηρότατον βάραθρον,
 φήσεως λογισμοῦς ὑποβάλλον, καὶ μεγαλαυχεῖν
 ἡμᾶ πείθων, ὡς οἰκεῖα δύναμις καὶ περιουσία τῆν
 32 ἀρετῆν κατορθώσασθαι. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐκμνη-
 σθώμεν τῆς αὐτοαληθείας λεγουσῆς, ὅτι «Χωρὶς ἐμοῦ
 οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐθέν» καὶ οὕτως ἀποκρουόμεθα
 τὰς τοῦ πονηροῦ πολυεἰδῆς μηχανὰς, καὶ ἐργαζό-
 μενοι, καὶ καλῶς ἐργαζόμενοι τὸ καλόν, καὶ σὺν
 ταπεινώσει τῆ προσηκούσῃ, γινώσκοντες ὅτι καθά-
 κεραι τὶς ἐν ἀγγελίῳ μύρον πολυτίμιον κεκτημένος,
 κἂν αὐτὸ γέη ἐπὶ τῆς κόπρου, κἂν τὴν κόπρον βάλῃ
 εἰς τὸ ἀγγεῖον, ὁμοίως τὸ μύρον ἠχρησῆσθαι καὶ ἀπώ-
 λασθαι, οὕτω καὶ τὴν ἀρετὴν, κἂν ἀπώσῃται τι; καὶ
 ἀφ' αὐτοῦ ἀπορρίψῃ διὰ τῆς ἀπραξίας, κἂν ἀναμί-
 ξῃ τῆ προξεί ταύτῃ τὴν πονηρίαν, ἐκατέρωθεν ὁμοίως
 εχρησῆσθαι καὶ ἀπύλλασθαι. καὶ ταῦτα νῦν λέγω πρὸς τὴν
 ὑμετέραν ἀγάπην διὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν, ἵνα
 οὕτως ἀμικτον πείσεσ κελίας ἑαυτοῖς συντηρήσωμεν·
 καὶ γὰρ τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Φαρισαῖον ἐκαίνοσ,
 καίτοι νηστεύοντα δις τοῦ Σαββάτου τὸν ἅπαντα
 χρόνον, οὐδὲν ὠφίλησεν ἡ νηστεία· μεμιγμένη γὰρ
 εἶχε τὴν ὑπερηφάνιαν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον κα-
 τήκοισιν. Οὐ μὴν δὲ ταῦτα οὐκ ἔστιν ὠφέλιμος ἡ
 νηστεία; σοῖς, γὰρ θεαροῦτω καὶ ὡς προσέχε ταύ-

32 Juan. 17, 5.

quin etiam terra ad colendam idonea non invenitur,
 omnis autem anima rationalis ad virtutem natura
 sua disponitur. Præterea cum vi originatis malib-
 dictionis ad vitam in ærumnis et laboribus transi-
 gendam contra nos latet: sit sententia, quam effu-
 gere non possumus, facimus itaque de necessitate
 virtutem, libenter pro Deo perferamus quod repu-
 gnanter gravat; temporalibus duratura emamus, et
 pro adversis gratissima recipimus, sempiternæ quie-
 tis comparationem labore transeunte operantes. Illi
 enim propter virtutem laborantes, promissum futuro
 sæculo otium prorsus inveniemus, nam fidelis est qui
 repromisit, qui paratus est adjuvare virtutis certan-
 tina fortiter aggredientes. Illo autem adjuvante
 qui omnia confirmat, num erit quidquam quod
 peragere non poterimus? Sed si talia mente repu-
 tentes virtutum opera aggrediamur, sciens ille ma-
 lignus bonum non esse bonum si non bene fiat,
 cogatur nos avertere ne propter pium finem boni
 operationem periciamur, scilicet non ea voluntate
 ut a Deo laudemur, sed ut ab hominibus cernamur,
 sic quoque nos divina retributione et spiritua-
 libus æternisque spoliis præmiis. Nos vero ejus
 conatus efficiamus irritos, ex una parte præmium
 quæ pie viventes exspectant magnitudinem, ex alia
 hujus æstimationis vanitatem volventes quæ non
 modo ad magnitudinem gloriæ a Deo venturæ com-
 parari nequit, sed nec digna quæ carnis doloribus
 et deliquio acquiratur.

Ille autem perversitatis princeps iterum devictus,
 iterum superbiam velut ultimum et periculosissim-
 um gurgitem subjicit, omnia profereus argumenta
 quibus confidentiam suggerat, et jactantiam sua-
 deat, perinde ac si propria virtute et iudicio virtute
 exercuissemus. Nos vero memores simus ipsius
 Veritatis dicentis: « Sine me nil poteris facere »;
 sicque effugiamus multiformes maligni dolos et
 bonum bona operatione operantes, cum illa quæ de-
 cethnitate, cogitantes quod quemadmodum, si quis
 in vasculo unguentum pretiosum, sive in stercus
 effundat, sive stercus in vasculum immitat, unguen-
 tum pariter corrumpitur et perit; ita et virtus sive
 nam per desidiam cum contempu efficiamus, sive
 ejus exercitio malitiam immisceramus, jam ad nihil
 prodest et pessam it. Et hæc quidem propono cen-
 ritati vestræ propter jejuniu tempus, ut illud sine
 ulla malitiæ immisione peragamus. Etenim illi
 Evangelii Pharisæo, licet bis toto anno per sabbatum
 jejunaret, nihil omnino profuit jejunium. Conjun-
 etam enim jejunio habebat superbiam et temerarie
 de proximo iudicia. Num igitur jejunium nullius
 est utilitatis? Sed quanti sit fieri pie et de-
 ceenter illud prosequentibus monstraverunt non
 tantum Moyses et Elias, sed etiam Dominus.
 Moyses quidem, eam multorum dierum in monte

agens jejunium (ista, queso, attendite, adhaereat A bodie, adjuvantē tempore, Moysi in montem ad Deum ascendentē ut ejus præuentis exemplo concendentis aliquando Christo adjungamur, eunti non quidem in montem, sed in cælum, unde nobis certantibus auxiliatur), Moyses, inquam, observato quadraginta dierum jejunio, in facie, non in ænigmatē, ut scriptum legitur, Deum videt, cum illo conversatur et colloquitur, sicut amicus cum amico confabulatur, a Deo docetur et ipse deinde docet omnes suos contribules quod Deus est qui semper est, qui ad nihilum non tendit, sed vocans ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, et ea quæ non sunt ad esse provocans, nec in interitum unquam lapsurus, qui spiritu et mera voluntatis virtute universam innumerorum visibilium creationem e nihilo eduxit. Scriptura enim: « In principio, dicit, Deus creavit cælum et terram ²⁹, » non omnino vacuam nec omnis aëturæ expertem. Nam aquis terra humiscebatur et utraque gravis erat ære, omnibusque animalium plantarumque generibus; cælum vero plenum luminibus ignibusque in quibus totum constabat. Sic igitur creavit Deus in principio cælum et terram tanquam materiam omnium formarum capacem, qui potentia universum terrarum orbem fert procul docte redarguens eos qui autumarent materiam a se ipsa accepisse existentiam. Deinde ad ornamentum mundi, proprium cuique et convenientem ordinem ipsi præsentium, et mundum conficiendum in sex diebus absolvit, C singulis sola voluntate discretis, velut ex thesauris absconditis educens congestorum species, quas secundum symmetriam et perfectionem et naturam discriminatas coadunat, aliis propter alia, singulis propter totum, et toto propter singula ordinatis; circa terram immotam, velut circa centrum circumponit ad instar circuli excelsi, et sapienter conjungit cælum quod quietem nescit, ut idem mundus semper maneat mobilis simul et volubilis. Nam Irrequieta et volubilibus circularim circumpositis corporibus, necesse erat immobile mediani tenere regionem quasi contrario pondere motus stabilitate libretur ita ut instar cylindri mundus suam sphaeram nonquam transgrediatur.

κης τὴν μέσῃ ἑλατὴ χώρῃ, ἀντίρροπον τῇ κινήσει δι᾽ ἡν τὴν παγκόσμιον σφαῖραν.

Igitur universi finibus extrinsecus ab optimo D opifice dispositis, totum illum mundum mirum in modum stabilivit et movit. Sed inter illos fines singula iterum convenienter distribuit, alia quidem ordinat ad regiones excelsas occupandum, ubi convolvuntur per altissimos mundi limites non minus ordine quam temporis diturnitate admiratione digna, quatenus levia et celeria et ad utilitatem inferiorum versatilia ita centro sapienter coaptata ut frigoris acerbiteratem sufficienter temperare queant, necnon proprii caloris viū in suis regionibus con-

την ἐργαζομένους, ὅσον ἐστὶ τὸ ὕψος, ἔδειξεν ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἥλιος, αὐτὸς ὁ Κύριος· Μωϋσῆς μὲν γὰρ πολυήμερον νηστεῖαν ἔγων. Ἀλλὰ διεγείραται, παρακαλῶ, τὴν ἡμετέραν διάνοιαν, καὶ συναυψώσατε νῦν, τοῦ καιροῦ διδόντος, ταῖς τοῦ Μωϋσῆος ἐπ' ὄρους πρὸς Θεὸν ἀναβάσεις, ἵνα δι' αὐτῶν καθ' ὅδον αὐθις ἐπαναβαίνοντες συναυψωθῆτε Χριστῷ, μηκέτι πρὸς ὄρος, ἀλλὰ πρὸς οὐρανὸν ἀνίστητε καὶ ἡμᾶς συναπαίροντε. Μωϋσῆς μὲν οὖν τεσσαρακονθήμερον νηστεῖαν ἐπ' ὄρος ἔγων, ἐν εἶδει καὶ οὐδ' αἰνιγμάτων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὄρα Θεόν· καὶ ὁμίλει τούτῳ καὶ προσλαλεῖ, καθάπερ εἰ τις λαλήσει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον, καὶ μανθάνει παρὰ Θεοῦ, καὶ διδάσκει πάντας περὶ αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς ἐστὶν ὁ αἰετὸν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ὂν οὐκ ἴσων, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὂντα ὡς ὂντα καλῶν, καὶ ἐκ μὴ ὂντων τὰ πάντα παραγαγῶν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ὂν διαπεσεῖν οὐκ ἴσων. Ὅς πρῶτον μὲν νεύματι καὶ θελήματι μόνῳ τὴν αἰσθητὴν κτίσιν σύμπασαν ἀθρόον ἐξ οὐκ ὄντων προήγαγεν· « Ἐν ἀρχῇ γὰρ, φησὶν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· » οὐδέ τιθεντο πάντως, οὐδ' ἀνευ πάντῃ τῶν μεταξὺ πάντων· ὕδατι μὲν γὰρ ἀναμιγρῆ ἦν ἡ γῆ, κροφόρον δὲ ἐκότερον ἀέρος τε καὶ τῶν κατ' εἶδος ζώων τε καὶ φυτῶν, ὁ δὲ οὐρανὸς τῶν διαφόρων φώτων τε καὶ πυρῶν, ἐν οἷς τὸ σύμπαν ὑφέστηκεν. Οὕτως οὖν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οἶδόν τινα ὕλην πανδοχῆ καὶ δυνάμει τὰ πάντα φέρουσαν, καλῶς πόρρωθεν ἀπορραπίζων τοὺς καθ' ἑαυτὴν προὑφιστηκέναι τὴν ὕλην κακῶς νομίζοντας. Ἔπειτα καλλιεργῶν καὶ τὸν κόσμον ἐπισκομῶν, τὴν οὐρανὸν ἐκάστη καὶ προσήκουσαν τάξιν τῶν προσόντων ἀντὶ καὶ συμπληροῦντων τὸν αὐτοῦ κόσμον ἐν ἑξ ἡμέραις δίδειμαί, διακρίνων ἕκαστον προστάγματι μόνῳ, καὶ καθάπερ ἐκ θησαυρῶν ἀποθέτων ἐξάγων εἰς εἶδος τὰ ἐντεθέντα· διατιθεῖς τε καὶ συντεθεῖς ἐναρμονίως ἀκρῶς καὶ προσφυῶς ἄλλο πρὸς ἄλλο τούτων, ἕκαστόν τε πρὸς πάντα, καὶ πρὸς ἕκαστον ἅπαντα. Καὶ τῇ μὲν ἀκίνητῳ γῆ καθάπερ τινὶ κέντρῳ περιτεθεῖς ἀνωτάτῳ κύκλῳ, καὶ συνδῶν πανσόφως διὰ τῶν μέσων τὸν ἀκίνητον οὐρανὸν, ἵν' ὁ αὐτὸς διαμένη κόσμος ἐστὼ; ὁμοῦ καὶ κινούμενος· πάντῃ γὰρ κύκλῳ τῶν ἀκινήτων καὶ ταχυκινήτων ἔγαν σωματίων περιτεθέντων, τὸ ἀκίνητον ἐξ ἀνάγκης τῆς στάσις ἔχον, ὡς 33 μὴ μεταχωρεῖν κυλίνδρου

Τοιαύτην δὲ ναίμα; ὁ ἀριστοτέλης τῶν τοῦ παντός περάτων ἑκατέρῳ τὴν θέσιν, τὸν σύμπαντα τοῦτον εὐκόσμος; ὡς εἶπεν κόσμον καὶ ἔπηξε καὶ ἐκίνησε· τῶν δὲ μεταξὺ τῶν περάτων τούτων διανέμει πάλιν τὸ προσήκον ἑκάστῳ, καὶ τὰ μὲν ἀνετάττει, καὶ μεταωρολοεῖν ἐπιτάττει, καὶ συμπεριπολεῖν τῷ ἀνωτάτῳ τοῦ παντός ὄρω ταυτῶς καὶ κοσμίως εὐ μάλα τὸν αἰετὸν χρόνον, ὅσα κούφα καὶ δραστηκὰ πρὸς τὸ χρήσιμον τῶν ὑποκειμένων ἐστὶ· τοσοῦτον ὑπερανεστηκότα τοῦ μέσου συνετῶ, ἔγαν, ὡς καὶ τὴν ἐν τούτῳ τοῦ ψυχῆ; ἀμετρίαν ἀποχωρῶντως

²⁹ Gen. 1. 1.

θραύειν ἔχειν περιημμένα, καὶ τὴν οἰκίαν τῆς θερ-
 μότητος ἀμετρίαν ἐπὶ χώρας κατέχειν. Ἐπέχειν δέ
 πως καὶ τὴν ἀμετρίαν τῆς φορᾶς τῶν ἀνωτάτω πε-
 ρύτων ἀντιστρόφως ἰδίως αὐτὰ κινούμενα, καὶ κατ-
 ἔχειν ἐπὶ χώρας κάκιστα διὰ τῆς ἀνιευτροφῆς πε-
 ριστροφῆς, ἡμῖν τε παρέχειν ἐνιαυσιαίων πολυωρε-
 λείς διαφορὰς ὥρων, χρονικῶν τε διαστημάτων μέ-
 τρη, καὶ τοῦ κτίσαντος καὶ τέξαντος καὶ κοσμήσαν-
 τος Θεοῦ τοὺς συνίσει γνώσιν. Τὰ μὲν οὖν ἐν με-
 τώρῳ καὶ ἀνωτέρῳ πολιστρόφως οὕτω περιγορευ-
 εῖν διττῶς ἐφήκει, κάλλους τε παγκοσμίου χάριν καὶ
 ὠφελείας κλυειδούς· τὰ δ' ἄλλα κάτω καὶ περὶ τὸ
 μέσον ἐθήκη, ὅσα βάρος ἔχει καὶ παθητὰ τὴν φύσιν
 ἐστὶ, γίνεσθαι τε καὶ ἀπογίνεσθαι πέφυκε, διακρι-
 νόμενά τε καὶ συγκρινόμενα, καὶ πάσχοντα μᾶλλον μεταβάλλειν πρὸς εὐχρηστίαν, κατὰ κόσμον ὁμοτι-
 θεῖς καὶ ταῦτα καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα λόγον, ἵν' ἐτοιμῶς ἔγη καταλεθεῖ κόσμος τὸ πᾶν.

Ὁὕτως δὲ, πρῶτόν τι τῶν ὄντων ἐν τῇ κτίσει παρ-
 ἤχθη, καὶ μετὰ τὸ πρῶτον ἔσπερον, καὶ μεταξὺ πό-
 λων ἄλλο καὶ ἐφεξῆς, καὶ μετὰ πάντα ὁ ἀνθρώπος,
 ὃς τιμῆς τῆς παρὰ Θεοῦ καὶ προμηθείας ἡξίωται
 μείζονος, καὶ πρὶν ἢ πλασθῆναι καὶ μετὰ τὴν κλά-
 σιν, ὡς καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον πρὸ αὐτοῦ
 γενέσθαι δι' αὐτὸν, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν
 εὐθὺς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου δι' αὐτὸν ἐτοιμασθῆναι
 πρὸ αὐτοῦ, καὶ βουλὴν παρὶ αὐτοῦ προηγήσασθαι,
 καὶ χειρὶ Θεοῦ καὶ κατ' εἰκόνα πλασθῆναι Θεοῦ, καὶ
 μὴ τὸ πᾶν σχεῖν ἐκ τῆς ὕλης ταύτης καὶ τοῦ κατ'
 αἰσθητὸν κόσμου, καθάπερ τὰ ἄλλα τῶν ζώων, ἀλλὰ
 τὸ σῶμα μόνον, τὴν δὲ ψυχὴν ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων,
 μᾶλλον δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δι' ἐμφυσήματος
 ἀπορρήτου, ὡς μέγα τι καὶ θαυμαστόν, καὶ τοῦ παν-
 τὸς ἐπερέχον, καὶ τὸ πᾶν ἐποικτεῦον, καὶ τοὺς πᾶ-
 ντες ἐπιστατοῦν, καὶ Θεοῦ γνωστοῖν ἅμα καὶ δεικτε-
 ῶν παντὸς μᾶλλον τῆς ὑπερανθρωπισμένης τοῦ τεχνί-
 τῳ μεγαλειότητος ἀποτέλεσμα. Ἐνεσῦθεν καὶ παρὰ-
 δεισον ἐνδιαίτημα σχεῖν, ἐξαιρέτως ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦ-
 τον πεφυσευμένοι, καὶ θείας θέας καὶ ὀμιλίας ἐκεῖ τυ-
 χέειν αὐτοπροσώπου, καὶ συμβουλὴν ἐν τούτῳ καὶ
 ἐντολὴν παρὰ Θεοῦ λαβεῖν, νηστείαν ἐντελλομένην
 τὴν ἐκεῖ πρόκεισαν, ὡς ἐν ταύτῃ κατέχων καὶ συν-
 τηρῶν, ἀδάνετος καὶ ἀπάματος καὶ ἄλυκος διαμένη
 τῆς βίαι χρόνον.

Ἄ δὲ τῆς ἐντολῆς ταύτης καὶ συμβουλῆς τὴν ἐπι-
 βουλὴν, φεῦ! τοῦ ἀρχαίου ὄφρατος ἐκὼν προτιμή-
 σας, καταλύσας τὴν ἐντεταλμένην νηστείαν, τῆς μὲν
 ἀειζωίας τὸν θάνατον, τοῦ δὲ τῆς ἀκηράτου τρυφῆς
 χωρίου τὸ πάλυκαθὲς καὶ πολυσυμφορώτατον χωρίον
 οὗτο τῆς ἁμαρτίας ἀντιλαμβάνει, μᾶλλον δὲ τὸν
 βίην καὶ τὸν ἐκεῖ κατακρίνειται ζῶσαν. Καὶ διέμεινεν
 ἐν ἡ φύσιν ἡμῶν ἐν τοῖς καταχθονίοις ὑπὸ τὰς κα-
 ταβύσεις ἐκείνου τοῦ τὴν ἀρχὴν ἀπατήσαντος ὄφρατος,
 εἰ μὴ ὁ Χριστὸς ἰλθὼν, καὶ διὰ νηστείας ἀρξάμενος
 εἰς τέλος κατήργησε τὴν αὐτοῦ τυραννίδα, καὶ ἡμᾶς
 ἐλευθέρωσε τε καὶ ἀναζώωσεν, ὃ καὶ Μωϋσῆς προη-
 γέρευσε· ἐκεῖ γὰρ **Μω** νηστεύων ἐπὶ τοῦ βροῦς
 πλάκας δέχεται θεοσεύκτους, καὶ νόμον αὐθις δε-
 κτάμενος Θεοῦ γαγραμμένον πλαξὶ δευτέραις, καθ' ὃ ἐκ-
 παιδεύων τηρικαῦτα λαὸν ἱερὸν πάντα τὰ τοῦ Χρι-
 στοῦ προεπίγραφην ἔργῳ καὶ προεπίδειξεν, ἐλευθε-

tinere, simulque alia contrario motu impu-
 sa extre-
 moiuni limitum nihil colibere impetum, et ipsa
 in plagis suis oppositi incurtus libramento coercere,
 nobis vero praeferre gratas anni tempestatum tem-
 porisque spatiorum mensuras, quibus mirabiliter
 et creatoris et ordinatoris et ornatoris Dei intelli-
 gentibus dant cognitionem. Alia ergo in excelsis aere
 duplici impulsu versatilia universal decoris et mul-
 tiformis utilitatis gratia, ad varios motus descri-
 bendos composuit; alia vero in medio, cum essent
 gravia et natura possibilis, stabilivit, quae discreta
 et coadunata necnon ad mutationem pro continuo
 propensa, pulcherrime inter se ordinavit ita ut uni-
 versum iure debeat vocari mundus.

Igitur quoddam creatum in principio apparere
 coepit, post primum alterum, et rursus post hoc
 tertium, et sic deinceps, et post omnia homo, qui
 a Deo honoris et providentiae majoris dignatus est,
 ita ut ante eum prius crearet, et creatum ad eum
 ordinaret istum universum mundum, insuper con-
 ditio propter ipsum mundo, propter eundem praepararet
 regnum caelorum; in omnibus enim speciali
 voluntate intendens, et dignatus sit divina sua ma-
 nu ad suam imaginei eum creare, non quidem
 adeo ut totus constaret ex ista materia et ex isto
 mundo sensibili, sicut caetera animalia, sed corpore
 tantum, animam autem ab eis quae supra mundum
 sunt reciperet, seu potius ab ipso Deo per ineffabi-
 lem insuflationem velut quid magnum et mirabile
 et ipso universo cui praestat praestantius et omnibus
 superexcellens, Deique tam cognoscendi quam posi-
 endi vel etiam demonstrandi capax, uno verbo,
 velut opus supereminens artificis sapientiae abso-
 lutissimum. Insuper dedit ei pro domicilio paradisi-
 sum ab ipso Deo plantatum, divinaque contempla-
 tione et conversatione necnon ipso vultu gaudere,
 et a Deo consilia recipere: injunctum enim habuit
 jejunium quantum ejus conditio ferre poterat, quod
 quando aervaret et adimpleret, a morte et labore
 poenaeque fugiter maneret humanis.

Ille autem, consiliis mandatisque divinis, heu!
 perversissimum serpentem f. libenter postpositis,
 et fractio jejunio, pro vita aeterna mortem, pro inte-
 gerrimae voluptatis habitaculo hanc damnosissi-
 mam et aeternam secundam peccati regionem accepit,
 imo ad infernum et ejus caliginem damnatus
 fuit. Et remansisset natura nostra in subterraneis
 sub potestate serpentis a principio mendacis, nisi
 Christus veniens et per jejunium opus suum inci-
 piens aeternum evertisset ejus tyrannidem et sic nos
 liberasset, prout praedixerat Moyses. Hic enim in
 monte jejunans tabulas coepit ab ipso Deo conditas,
 et simul legem Dei digito in duabus tabulis conscri-
 ptam secundum quam populum illico instituens
 omnia circa Christum eventura opere praesfiguravit
 et praemonstravit, qui generis Abraham, sicut postea
 generis humani liberator factus est et Salvator.

Elias etiam per dies quadraginta jejunus Deum in uentre conspicit, non iam in flamma, ut antea populi Israelitici legatus, sed propter jejunium maiori ac per ignem contemplatione dignus habitus in sono tenuis auræ transeuntis conspicit Dominum, facinus testis Dominicæ vocis dicentis : « Spiritus est Deus et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare ». Nam vox quidem veritatem et veritatis prædicationem quæ omnes lines terræ penetravit, aura autem transiens Spiritum gratiamque præfiguravit. Præterea Elias ex eamquam jejunii venia habuit visione virtutem accepit unguendi succedentem prophetam, cui duplicem quo donatus ipse fuerat, relinquere gratiam, sursumque a terra assurgendi ilique in signum visibile futuræ Christi a terra in cœlum ascensionis. Ipse autem Christus, postquam in eremo jejunasset, vi vincit communem tentatorem, hujusque potestate in homines erepta, et destructa in æternum ejus tyrannide, nostram liberat naturam, illumque tradit ludibrio eis qui concupiscentiam suam Evangelium vivere volunt, iniquitatem prædicationes prophetarum et in eis quæ apud prophetas typice reipsa acciderant, operibus gratiam et veritatem justificat.

αὐτοῦ ζῆν ἐθέλουσαι, καὶ τελειοὶ τὰς προρῆσεις· τῶν νόσσι δι' ἔργων τὴν χάριν ἐπιγράφει καὶ τὴν ἀλήθειαν.

Vigete jejunii munera et qualibus et quantis nos illustravit. Sed etiam ex ejus contrario, id est ex gula et intemperantia ætimate illius utilitatem præteritis enim duabus hebdomadibus, luxus et intemperantia in urbe grassabantur, unde tumultus et clamores et luctus et dissidia et cantus meretricii et calligationes satanicæ et visus impudentes; ista autem hebdomade jejuniium omnia condecoravit, et dimissis sumptuosis studiis vanitatis compressisque tot inanibus ventris gratia curis, nos ad opera penitentis contulit et suavitatis acquirere non cibum peremptum, sed cibum inuentem in vitam et suavitatis κατὰργουμένης γαστρὸς, μετέστησεν ἡμᾶς εἰς μὴ τὴν βρωσὴν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσὴν τὴν μενούσαν ἐκ ζωῆν αἰώνιον.

Ubi nunc tot irrationabilium occisiones animalium? ubi dapnum fumus et omnis generis cupiditatis, et coquorum artificia? Ubi vias percurrentes et clamoribus obscœnis aerem fœdantes? Ubi personantes et cantibus exhilarantes domos et mensas, ubi recumbentes et plaudentes, et sono fistule tympanorumque sese inmodicis potibus inebriantes? Ubi diem noctemque in conviviis transientes? Ubi speculantes computationum occasiones et se ipsos invicem attrahentes ad ebrietatem et ad turpes ebrietatis effectus? Omnia recedunt mala, omnia superveniunt bona, ubi habitat jejuniium. Loco obscœnarum cautionum «s nunc sacrum modulatur psallium, pro cathinibus dissolutis tristitia salutaris et lacrymæ, pro inordinatis cursibus et circuitibus communis omnibus concursus in sanctam Dei Ecclesiam. Nam sicut ex ventris ingluvie numerosa noc-

ρωτῆς καὶ σωτῆρ ἀναφανεί; τοῦ Ἀδριμαίου γενοῦς, ὡς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; ὁ Χριστὸς ὑστερον. Ἡλίας δὲ τεσσαρακονθήμερον καὶ αὐτὸς νηστεύσας. Θέον ἐπ' ἄρουρ ὄρα, οὐκ ἐν πυρὶ; καθάπερ πρότερον ἡ γεουσία τοῦ Ἰσραὴλ; ἀλλὰ διὰ τῆς θερμότητος νηστείας ὑπερβάς τὴν ἐν πυρὶ θέαν, ἐν φωνῇ λεπτῆς αὐρᾶς διερχομένης ὄρα τὸν Κύριον, ἐγγυτέρω τῆς δεσποτικῆς φωνῆς γεγονώς· « Πνεῦμα ἰεροσολῶν θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν » ἡ μὲν γὰρ φωνὴ τὴν ἀληθειαν καὶ τὸ τῆς αὐτοαληθείας κήρυγμα τὸ πάντα περιηγήσασιν τὰ πάρατα ἡ δὲ διερχομένη αὐρα ἐν πνεύματι καὶ τῆς χάριν προδιετύπωσεν. Ἄλλα καὶ δύναμις ὁ Ἡλίας ἐκ τῆς ἐν τῇ νηστείᾳ θείας λαμβάνει προφήτην ἀνε' αὐτοῦ χρίσαι, καὶ διέπλην αὐτῶν παρασχέιν τὴν ἣν αὐτὸς ἐπέκτητο χάριν, καὶ μετέωρος ἀπὸ γῆς ἀρθῆναι, πάντως εἰς τύπον σαφῆ τῆς ὑστερον ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν γενομένης τῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως. Ὁ δὲ Χριστὸς αὐτὸς νικῶν κατὰ κράτος ἐπ' ἐρημίας νηστεύων τὸν κοινὸν. πειραστὴν, καὶ τὸ τοῦτο κατ' ἀνθρώπων ἀφελόμενος κράτος, καὶ καθελὼν εἰς τέλος τὴν αὐτοῦ τυραννίδα, τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐλευθεροῦ καὶ προτιθεῖς τοῦτον εἰς πατήριον πατρὶ τοῖς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτον εἰς πατήριον πατρὶ τοῖς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον προφητῶν, καὶ τοῖς παρ' ἀσείνων τυπικῶς προγεγο-

« Ὁρᾶτε τῆς νηστείας τὰ ὄρα, καὶ θεὰ τίνων; κτείνων καὶ ὄρων ἡμᾶς ἡρώσων; Ἄλλα καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου ταύτης, δεσιν ἡ ἀδελφάρια καὶ ἡ ἀκρασία, πᾶρ ἐστιν ὄρα τὴν ταύτης ἀληθειαν· ταῖς γὰρ κύρασι θούσας δυσὶν ἑβδομάσιν, ἡ ἀδελφάρια καὶ ἡ ἀκρασία μάλιστα κατεκράτει τῆς πόλεως, καὶ αὐτὸς ταρχαὶ καὶ κραυγαὶ καὶ μαχαὶ καὶ θόρυβοι, καὶ ἀπὸ μεταπορνικῆς, καὶ χορεύματα σατανικῆς, καὶ ἀστυνογέλωτος· ἐπὶ δὲ τῆς ἑβδομάδος ταύτης ἡ νηστεία παραφανείσα πάντα μετεσκεύασεν ἐπὶ τὸ συμφέρον, καὶ τῶν πολυδαπανῶν φροντίδων τῆς μεταστροφῆς; ἐκβαλοῦσα, καὶ παύσασα τὸν μόχθον τὸν ὄρα τὰ τῆς μετανοίας ἔργα, καὶ ἀνάγεισιν ἐργάζεσθαι τὴν μενούσαν ἐκ ζωῆν αἰώνιον.

Ποῦ νῦν αἱ τῶν ἀλόγων ζῶων σφαγαὶ καὶ αἱ κτείνων, καὶ αἱ παντοδαπαὶ καρυκείαι, καὶ αἱ τῶν ἄλλο γέτρων σκουδαὶ; ποῦ οἱ περιτρέχοντες τὰς ὁδοὺς, καὶ φωναὶ ἀνάγνοις τὸν ἀέρα μιανόντες; ποῦ δὲ περιχυτοῦντες, καὶ περιτυλοῦντες τοὺς οἴκους καὶ τὰς τραπέζας; καὶ οἱ ἀνακείμενοι καὶ συνεπιροτοῦντες; γὰρ μετὰ τυμπάνων καὶ ἀδῶν τῶν προκειμένων ἀκράτως ἐμφοροῦμενοι; ποῦ οἱ διεμπετόντες καὶ διανυκτερεύοντες ἐν συμπότοις, οἱ κατασκοποῦντες ποῦ πότος γίνεται, οἱ συμπαραλαμβάνοντες ἀλλήλους ἐπὶ τὴν μέθην, καὶ τὰ ἐκ τῆς μέθης αἰσχρά; Πάντα οἰχεται τὰ κακὰ, πάντα ἀντείσχθη τὰ ἀγαθὰ, τῆς νηστείας ἐνδομησασῆς. Ἄνει τῶν βδελυρῶν φεμάτων ψαλμὸς; νῦν ἱερὸς διὰ στόματος ἄεται· ἀντὶ τῶν ἀσέμων γελῶτων κατὰ τὸσπεκ νῦν σωτηριώδης καὶ δάκρυα γίνεται· ἀντὶ τῶν ἀτάκτων δρόμων καὶ περιδρόμων κοινῶς ἀπα-

Juan. iv, 24.

δράμος· εἰς ἐπὶ τὴν ἱερὸν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἄσπερ γάρ ἡ γαστριμαργία τὸν πολυπληθῆ τῶν 35 ἁμαρτημάτων ἐσμὸν βλαστάνει, οὕτως ἡ νηστεία βίβρα πάντων τῶν ἀρετῶν ὑπάρχει, καὶ ἀγωγή τῶν θείων ἐντολῶν. Ὅντως ἡ ἀκρασία παλαιὸν ἐστὶν ὁμοῦ καὶ νέον κακόν, εἰ καὶ τῆς ἀντιβρόπου νηστείας μὲν κατὰ γρόνον προέγει. Διὰ τὴν ἐν παραδείσῳ τῶν προπατέρων ἡμῶν ἀκρασίαν, καὶ τὴν ἐκεῖ τῆς προγενεστέρως νηστείας ὑπεροφίαν, θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ ἐδασίλευσεν ἡ ἁμαρτία συνεπαγομένη τὴν καταδίκην τῆς ἡμῶν φύσεως ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Χριστοῦ. Διὰ τὴν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ τῶν ἐξ Ἀδάμ ἀκρασίαν, καὶ τὴν τῆς προτέρας σωφροσύνης ὑπεροφίαν ὁ κατακλυσμός ἐπέληθε πάση τῇ γῆ. Τί γὰρ φησι τῆνικαὶα πρὸς τὸν Νῶε ὁ Θεός; « Οὐ μὴ καταμείνῃς τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀσώτοις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκα. » Τί δὲ τῶν κατασεταρχωμένων ἔργον; οὐ γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ τρυφή, καὶ τὰ ἐκ τούτων κακὰ διὰ τὴν ἐν Σοδόμοις ἐξάγιστον σπατάλην καὶ ἀκρασίαν οὐρανῶθεν αὐτοῖς; ὁ ἔμπρησμός κατηνέχθη· « Τοῦτο γάρ, φησὶν Ἰεζεκιήλ ὁ προφήτης, τὸ ἀνόμημα Σοδόμων, ὅτι ἐν πλημμυρῇ ἄρτων ἐσπατάλων. » Ἀπὸ γὰρ τῆς σπατάλης ταυτὸς καὶ τὴν φύσιν ἀνοήσαντες εἰς τὰς παραφύσιν ἐβώλισθησαν μίξεις. Τὸ τὸν τοῦ Ἰακώβ Ἰσαὺ πρωτότοκον ὄντα τῶν πρωτοτοκίων ἐστέρησε καὶ τῆς πατρικῆς ἐξέβαλεν εὐχῆς; οὐ λαγνεία καὶ βρώματος παράλογος ἀσπλαγξία; οὐ τοῦ υἱοῦ; Ἥσει τοῦ ἀρχιερέως θανάτου καταδίκασε, καὶ συναπορόηξαι τούτου βιαίως τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τῶν παίδων τὴν ζωὴν ἐποίησε, μὴ μετ' ἐπιμελείας τούτους παιδεύοντα τῆς προσηκούσης; οὐχ ἡ τῶν κοσῶν ἐκ τῶν ἰεθῆτων οὐ κατὰ καιρὸν φειράσεις καὶ ἰρησίας; Ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν Ἑβραίων ἐνήστευε, καθ' ἁποικῶν δὲ τρυφῶντες, φαγόντες καὶ κατὰ τὸ παίγμων αὐτοῖς· εἰδῶλου ἦν προσκύνησις· οὕτως οὐ μόνως ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ ἀσεθείας ἡ ἐργὴ παραίτια. Οὐκ οὐκ καὶ ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια, οὐ πρὸς ἀρετὴν μόνως, ἀλλὰ καὶ πρὸς θεοσεβείαν λυστελοῦσι· οὐ γὰρ προσεῖναι τῇ νηστείᾳ τὴν ἐγγράθειαν· διατί; Ὅτι καὶ ὁ τῶν εὐτελῶν βρωμάτων κόρος κωλύει τὸ καθάσιον πένθος, καὶ τὴν κατὰ θεὸν ἐν τῇ ψυχῇ λύπην καὶ τὴν κατανοεῖν, ἥτις ἀμεταμέλητον μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν κατεργάζεται· ἀνευ γὰρ συνετριμμένης καρδίας οὐκ ἔστιν ἀληθῶς ἐπιλαβίσθαι τῆς μετανοίας. Συγγρίβει δὲ τὴν καρδίαν καὶ πένθειν ποιεῖ τὰς αἰκείας ἁμαρτίας ἡ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ὕπνου καὶ τῶν αἰσθησεῶν κατὰ θεὸν συστολή. καθάπερ οὐχ ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πλούσιος ἐκείνος· εἰπὼν ἑαυτῷ, φαγε, πῖε, εὐφραίνου, ἔστιν ἑαυτὸν ὁ εὐχέλως ἐποίησε τῆς αἰωνίου φλογῆς, ἀνάξιον δὲ καὶ τῆς παρουσίας ζωῆς, οὕτως ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἀντιτρόφως ἐπινοοῦμεν ἡμῶν αὐτοῖς. ἐγκρατευσθαι καὶ νηστεύειν, ἐργηγορῆναι καὶ συστελλεσθαι, καὶ ταπεινοῦσθαι καὶ νουθεθεῖν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν· οὕτω γὰρ καὶ τὴν παρούσαν ζωὴν καλῶς καὶ θεοφιλῶς διασώσομεν,

A castorum turba pullulat, ita jejunium radix omnium virtutum manet et principium explendorum Dei mandatorum. Vere intemperantia vetus et simul novum est malum, licet tempore nequaquam contrarium praecessorit jejunium. Per primorum parentum in paradiso intemperantiam et prioris jejunii contemptum, mors intravit in mundum, regnavit peccatum quod adduxit naturae nostrae damnationem, ab Adamo usque ad Christum. Per intemperantiam posterorum Adami in eadem ac nos tellure commorantium, et per contemptum prioris sapientiae diluvium incubuit super omnem terram. Quid enim in illa hora dixit Dominus ad Noe: Non permanebit Spiritus meus in hominibus quia quia caro sunt? Quisnam carnalium opera? nonne voracitas et ebrietas et voluptates et mala ex eis nascentia? Propter neandam Sodomorum luxuriam, et intemperantiam caelestis ipsos invasit flamma. Hoc enim dixit Ezechiel propheta: « Ecce iniquitas Sodomorum: staturantur in abundantia panis ». Nam propter saturitatem, obliiti ipsius naturae legum in concubitus contra naturam exarsant. Quia Jacob Esau natu majorem primogenitura spoliavit, patriaque benedictione frustravit? Nonne edacitas et cibi stulta petitio? Quid filius Meli summi pontificis ad necem damnavit ei ab ipso, nuntiata illorum morte, vi vitam eripuit, qui in eis educandis negligens fuerat? Nonne quia carnibus ex lebetibus furium subtilis istis vesci non erubescerant? Sed etiam tota Hebraeorum natio, dum Moyses in monte ipsorum gratia jejunaret, ipsi epulantes manducantes et bibentes, ut scriptum est, surrexerunt ludere; et ludus eis erat idoli adoratio, tunc enim in vitulo confitili sese contaminaverunt. Apian γένος, ὅτε Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπὲρ αὐτῶν πιδόντες ἀνέστησαν παίξειν, κατὰ τὸ γεγρυμμένον. τότε γὰρ ἐνηργήθη αὐτοῖς τὰ τῆς μοσχοποιίας.

Itaque non peccati tantum, sed etiam impietatis causa est luxuria. Ideo pariter jejunium et temperantia non virtuti tantum, sed etiam pietati prodest et religioni; jejunium enim cum temperantia conjunctum esse debet, quare? Quia lautarum dapnum saturitas impedit praenolare tristitiam, necnon Deo gratum animae incertorem et compunctionem quae penitentiam in salutem stabilem convertit. Nam ubi abest cor contritum, nunquam vera concipitur penitentia. Cor autem conterit et affligit de peccatis propriis epularum et summi, et delectabilium religiosa privatio. Perinde ac ille dives in Evangelio dicens animae suae: Manduca, hibe, lactare, seipsum et aeterna poena reddidit dignum, indignum vero vel vita praesenti, ita nos, fratres, e contrario exerceamus temperantiam et jejunium, vigiliam et contritionem, humilitatem et dolores ut nostram salutem assequamur. Sic enim vitam praesentem justam et piam degendo, aeternam vitam sortiemur, quam nos omnes consequi concedat gratia et benignitas Domini nostri Iesu Christi, cui sit gloria, laetitudo, ho-

• 35 Ezech. xvi. 49. • 36 Ezech. xvi. 49. • 37 Luc. xii. 19.

nor et adoratio simul cum aeterno ejus Patre et vi-
viscente Spirite, nunc et in secula seculorum.
Amen.

ὄψα, κρέας, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ,
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΟΜΗΛΙΑ VII.

Altera de jejunio.

Dulce quidem oculis maris tranquilli spectaculum,
fecundaque luce fulgentis aique micantis, laevique
superficie oculos demulcentis. Sed multo sanivius
non tantum videre, verum etiam alloqui Ecclesiam se-
rundum Deum congregatam, a tumultibus amotam,
secundum divina luce mystice splendorem qua oculos
perstringit, manibus visusque simul, tum mente tum
omnibus erectis sensibus. Cum ergo mihi Spiritus
gratia istud hodie desiderabile largita est spectacu-
lum, volis omnibus in hoc templo Dei et in istis ei
proximis omnino obiectis gradibus praesentibus,
datur vos cernere quasi ligna quaedam non hujus
mundi, secus decursus aquarum Spiritus plantata;
igitur pro viribus ego quoque illis per tales aquas
irrigandis lucumbam vobis quasi patientem aream
patesfaciendo artes quibus non solum jejunium, sed
et obsecrationes vestras salutis nostrae inimicis
omnimode conatur inutilia facere.

ὡν ἀπεδεικνύετε, δι' ὧν οὐ τὴν νηστείαν μόνως,
τηρίας ἡμῶν ἐπιχειρεῖ παντοδαπῶς ἀχρησῶν.

Est ergo, fratres, alia saturitas et ebrietas prava,
quae non a cibis nec a potibus provenit neque ex
deficiis quas in his inveniunt, sed ex ira contra
proximum, ex odio, ex similitate et ex malis inde
productis. De quibus Moyses in cantico dixit: « Fel
draconum vinum eorum, et venenum aspidum in-
sanabile ⁶⁸. » Propterea etiam Isaias propheta dixit:
« Vae vobis qui ebrii estis ab aequo vino ⁶⁹. » Et rur-
sum idem hortatur dicens: « Nolite ad lites jeju-
nare ⁷⁰. » Verum talibus jejunantibus venit a Do-
mino dixit: « Si contorqueas quasi circumum ca-
put ieiunium, non istud vocabitur jejunium acceptum,
et si multiplicaveritis orationes vestras, non vos
exaudiam; et si extenderitis manus vestras ad me,
avertam oculos meos a vobis ⁷¹. » Quam igitur ex
odio ebrietatem praecipuam divinae aversionis cau-
sam producere diabolus tentat orantibus et jeju-
nantibus, et injuriam memoriam subjicit, et cogi-
tationes movet ad iracundiam; et ad maledictionem
linguam stimulat illos tales apponendo qualem
David describit virum in iniquitate obsecrantem;
dicens: « Injustitiam tota die cogitabat, lingua
ejus quasi gladius acutus ⁷², » a quibus erui Deum
exorat dicens: « Libera me, Domine, ab homine
malo, a viro iniquo erue me; qui acuerunt linguam
suam quasi serpentis, venenum aspidum sub la-
liis eorum ⁷³. »

Θρώπῳ πονηροῦ, ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου βῦσαι με· οὐτιμῶς ἠκόνησαν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφρα, ἰδὲ
ἀσπίδων ὅπλ' ἐξελήσ' αὐτῶν. »

Nos autem, fratres, in tempore jejunii et orationis,

⁶⁸ Domi. xxxii, 33. ⁶⁹ Isa. xxviii, 1. ⁷⁰ Isa. lviii, 3. ⁷¹ Isa. i, 15-15. ⁷² Psal. li, 2. ⁷³ Psal. cix, 1, 4.

καὶ τὴν αἰώνιον εὐζωίαν κληρονομήσωμεν· ἥς γέ-
νοικο πάντας ἡμεῖς ἐπιτοχεῖν χάριτι καὶ φιλαν-
θρωπείᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρόκειται
αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ,

36 ΟΜΙΛΙΑ Ζ.

Ἐτέρα, Περὶ νηστείας.

Ἦδὺ μὲν ὀφθαλμοῖς θέαμα γαληνιώσα θάλασσα,
καὶ φωτὶ φαειρῶ λαμπρομένη καὶ λαμπρονομένη, καὶ
τῷ λαῷ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὴν αὐγὴν ἀντιλάμ-
πούσα· πολλὰ δὲ τερπνότερον οὐχ ὄψην μόνον, ἀλλὰ
καὶ προσλαλεῖν Ἐκκλησίᾳ κατὰ θεὸν ἡθροισμένη,
θεοδόξῳ ἀπηλλαγμένη, καὶ τῷ λαῷ φωτὶ μυστικῶς
καταλαμπομένη, καὶ πρὸς τὴν ἐκείθεν αὐγὴν ἀνε-
πιτωμένη, καὶ χεῖρας ἀνατεταμένη καὶ ὀφθαλμοῖς
ἀβασθῆσιν τε κέσταν καὶ τὴν ἐκάνοισα. Ἐπεὶ δὲ μοι
τοίνυν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ταύτην σήμερον
ἐχαρίσατο τὴν ἐκείραστον θίαν, καὶ πάροστε πάντας
ὑμεῖς συνδιανυκτερεύοντες καὶ συνδιημερεύοντες
ἐν τῷ καῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆ κατ' αὐτὸν νῦν ὁμῶν
ἀνελλικεῖ προσεδραία, πάροστιν ὄψην ὑμᾶς, καθάπερ
ὁπερὶ κἀσμί τινα δέησρα, παρὰ τὰς δεξιόθεν κερυ-
τεύματα τῶν ὀδύτων τοῦ Πνεύματος· φέρε καὶ αὐ-
τὸς συνεργῆσαι πρὸς δύναμιν ταῖς ἐκείθεν ἑρθεῖαι,
καὶ καθάπερ καλεῖν τὰς μηχανὰς ἡμῶν ἐμφανίστα-
σθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν πρῶτην ἡμῶν ὁ φάλακρος τῆς σα-

Ἔστιν οὖν, ἀδελφοί, καὶ ἄλλη κληρονομία καὶ μέθῃ
πληροῦς, ἥτις οὐκ ἀπὸ τῶν βρωμάτων οὐδὲ ἀπὸ τῶν
πομάτων γίνεται καὶ τῆς ἐν τοῖσι τρυφῆς, ἀλλ'
ἀπὸ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀργῆς, καὶ τοῦ μίσους, καὶ
τῆς μνηστεικίας, καὶ τῶν ἀπὸ τούτων ἐπιτοκούμενῶν
κακῶν· περὶ ὧν καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ φέσῃ φησι, « Θυ-
μὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων
ἀνίαςτος. » Δι' ἧ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαίας φησὶν ἰ
« Οὐαὶ εἰ μεθύοντες ἀνευ οἴνου » καὶ πάλιν ὁ αὐ-
τὸς παραγγέλλει λέγων· « Μὴ εἰς μέγας νηστεύετε. »
Ἄλλὰ καὶ πρὸς τοῦ; οὕτως νηστεύοντα; ὡς ἀπὸ τοῦ
Κυρίου φησὶν· « Ἐάν κάμῃς ὡς κριὸν τὸν τρέ-
χλόν σου, οὐδ' οὕτως κλέσεται νηστειαν δεκτήν, καὶ
ἐάν πληθύνῃς τὴν δέησιν ὑμῶν, οὐκ εἰσακούσομαι
ὑμῶν· καὶ ἴσαν ἐκτείνῃς τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς
με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμοῦς μου ἀπ' ὑμῶν. »
Ταύτην οὖν τὴν ἀπὸ τοῦ μίσους μέθην, τὴν παντὸς
μᾶλλον τῆς θείας ἀποστροφῆς αἰτίαν, ἐμποεῖν ὁ
διάβολος ἐπιχειρεῖ τοῖς προσευχομένοις; τε καὶ νη-
στεύουσι, καὶ τῶν αἰτιαμάτων ὑποβάλλει τὴν μνη-
μην, καὶ τοὺς λογισμοὺς κινεῖ πρὸς μνηστεικίαν,
καὶ πρὸς καταλαλεῖν ἐξύνει τὴν γλῶσσαν, τοσούτους
εἶναι παρασκυάζων, οἷον ὁ Δαβὶδ ὁπογράφει τὸν
ἐν κακίᾳ εὐχόμενον, λέγων· « Ἀνομίαν ὄλην τῆν
ἡμέραν ἐλαγίσασα, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ὡσεὶ ξηρὸν
ἠκουημένον »· καὶ ἀπ' ὧν βυσθῆναι προσεύχεται
πρὸς τὸν θεόν, λέγων· « Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀν-

Ἄλλ' ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας;

καὶ τῆς προσευχῆς, παρακαλῶ, εἰ τί ποτε κατὰ τι-
 νος ἢ ἀληθῶς ἔχομεν, ἢ νομιζομεν ἔχειν, ἀφῶμεν,
 καὶ τῆς ἀγάπης ὅλας γενώμεθα, κατανοοῦντες μάλ-
 λον ἀλλήλους εἰς παραξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν
 ἔργων, καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων λέγοντες τε καὶ ἐν ἐπι-
 τοῖς λογιζόμενοι, καὶ διανοοῦμενοι κατὰ ἐνώπιον
 Θεοῦ καὶ **37** ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἵνα νηστεύωμεν τὴν
 ἐπιπειτην νηστείαν καὶ ἀμωμον, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν
 αἰτήματα ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν εὐπρόσδεκτα γίνη-
 ται, καὶ ὡς πατέρα τοῦτον κατὰ χάριν πρεπόντως
 ἐπικαλώμεθα, καὶ πρὸς αὐτὸν μετὰ παρρησίας λέ-
 γειν ἔχομεν· « Πάτερ, ἀφε εἰς ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα
 ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. »
 Ἄλλη πάλιν τῇ παρ' ἡμῶν προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ,
 παρὰ τοῦ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐπιβουλεύοντος, ἀχρῆτω-
 σις ἢ οἰσι; ἐπιγίνεται, ἣν καὶ ὁ Φαρισαῖος ἀκείνος **B**
 ἔχων, νηστεύων καὶ προσευξάμενος, ἀπαπέμωθη κα-
 νός. Ἄλλ' ἡμεῖς εἰδότες, ὅτι ἀκάθαρτος καὶ ἀπρό-
 δεκτος παρὰ Κυρίου πᾶς ὑψηλοκάριος, καὶ πολλῶν
 καὶ μεγάλων ὄντας ὀφειλέτας ἡμᾶς αὐτοῦς τῷ Θεῷ,
 καὶ τῆς ὀφειλῆς ὀλίγον ἀποδιόδοντας ἐξπιστάμενοι,
 τῶν μὲν ἔπισθεν ὡς μηδὲν ἐπιλανθάνόμεθα, πρὸς
 δὲ τὰ ἐμπροσθεν ἐπιχεινόμενοι, νηστεύομεν
 καὶ προσευχώμεθα μετὰ συντετριμμένης καρδίας
 καὶ αὐτομεμψίας καὶ ταπεινώσεως, ἵνα ἡ καθαρὰ
 καὶ θεάρατος ἡμῶν ἡ νηστεία, καὶ ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ
 Θεοῦ προσεδρία τε καὶ παράστασις. Ἐτερος τὸν πο-
 νηροῦ τρόπος, ἀκαρδίῃ τὸν τῆς νηστείας καὶ προσευ-
 χῆς κόπον ἡμῖν ἐργαζόμενος, τὸ παθεῖν ἡμᾶς διὰ
 κενοδοξίαν ταῦτα καὶ μὴ ὀποκρίσεως κρᾶττειν. **C**
 Ἐὰν παραγγέλλει πάλιν ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ
 λέγων· « Εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας
 τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ
 κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ φιλῶν ἐν τῷ κρυπτῷ,
 ἀποδείξει σοι ἐν τῷ φανερῷ. »

Ταῦτα δὲ φησιν, οὐ τὰς ἐν τῷ ναῷ συνάξεις καὶ
 προσυχᾶς καὶ ψαλμωδίας· παραιτεῖσθαι καλεύων·
 οὐ γὰρ ἂν ὁ ψαλμωδῆς Προφήτης πρὸς αὐτὸν ἔλε-
 γεν· « Ἐν μέσῳ ἐκκλησίας φηνήσω σε, » καὶ·
 « Ἐξομολογήσομαι σοι ἐν ἔθνεσιν, » καὶ, « Ἀποδώσω σοι τὰς
 εὐχὰς μου, ἐνώπιον τῶν φοβουμένων σι, Κύριε· »
 καὶ πρὸς ἡμᾶς· « Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν
 Θεόν, » καὶ· « Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέ-
 σωμεν, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ **D**
 ἡμῶν. » Ἀλλὰ πρὸς ἑτέροις ὑψηλοτέροις δὲ νῦν ὁ
 κειρὸς λέγειν οὐ παρέχει χώραν, καὶ τοῦτο διδάσκων
 ἔστιν ὁ Κύριος, ὅτι ἡ κατὰ μόνας ἐν τοῖς ἡμῶν ὁ-
 ραῖς, κἂν τοῖς κοιτώσιν αὐτοῖς εἰς προσευχὴν διε-
 γερσις τὴν ἐπ' ἐκκλησίας συνίσταται πρὸς τὸν Θεόν,
 καὶ ἡ ἐνθον κατὰ διάνοιαν τὴν διὰ τῶν χειλέων· ὁ
 γὰρ τότε προσεύχεσθαι βουλόμενος, ἦνιχ' ἂν εἰς τὸν
 τοῦ Θεοῦ ναὸν παραγίγηται, οἴκοι δὲ κἂν ταῖς ὁδοῖς
 καὶ ταῖς ἀγοραῖς μηδεμίαν φροντίδα προσευχῆς
 ποιούμενος, οὐδ' ἦνιχα πάρσει τῷ τοῦ Θεοῦ ναῷ
 ἀληθῶς ὑπάρχει προσευχόμενος. Ταῦτα δείχνουσ
 καὶ ὁ μετὰ τὸ εἰπεῖν, « Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός, »

³⁷ Matth. vi, 6. ³⁸ Psal. xxi, 25. ³⁹ Psal. lvi, 10,
 xviii, 6. ⁴⁰ Psal. lvi, 8.

A hortor, si quid forte contra aliquem vere habemus
 vel habere putamus, dimittamus, ut charitatis toti
 efficiamur, potius nos observantes ad æmulationem
 charitatis operumque bonorum et de fratribus mu-
 tuo dicentes necnon in nobismetipsis cogitantes per-
 pendentesque bona coram Deo et hominibus, ut
 jejunemus laudabile et irreprehensibile jejunium,
 et petitiones nostræ acceptabiles sicut apud Deum,
 et illum tanquam patrem secundum gratiam dere-
 cter invocemus, et et confidenter dicere possimus :
 « Pater, dimitte nobis debita nostra, sicut et nos
 dimittimus debitoribus nostris. » Iterum ex alio
 capite oratio et jejunium nostram vafritia illius
 qui nostris animis insidiat, vana sunt, scilicet
 ex præsumptione qua infectus ille Phari-
 sæus, licet jejunaret et oraret, vacuus rejectus
 fuit. Nos vero scientes quoniam immundus et
 minime acceptabilis Domino sit omnis corde subli-
 mis, nosque multorum et ingentium debitores esse
 apud Deum, et nos non nisi parvam partem ejus
 quod debebamus solvisse penitus rati, quæ retro sunt
 quasi nihilum obliviscamur, ad ea vero quæ præ
 nobis sunt tendentes, jejunemus et obsecremur cum
 contrito corde, cum nostra ipsorum objurgatione,
 cum humilitate, ut puro Deoque juvante jejunemus,
 et in templo Dei assistentes sedeamus.

Aliud maligni artificium quo nobis inutilem reddi-
 dit jejunii orationisque laborem in eo ponitur ut
 nobis suadeat ista per vanam gloriam et cum hypo-
 crial perpetrare. Ideo rursum admonet Dominus in
 Evangelio, dicens : « Intrā in cubiculum tuum, et
 clauso ostio, ora Patre tuam in abscondito, et
 Pater tuus qui videt in abscondito retribet tibi in
 manifesto³⁷. »

Hæc autem dixit, non quia jubent arceri conven-
 tus, obsecrationes et psalmodias; non enim psal-
 mista Propheta ad eum dixisset : « In medio eccle-
 siæ laudabo te³⁸, » et : « Constitbor tibi in populis,
 Domine; constitbor tibi in gentibus³⁹; » et : « Red-
 dam tibi vota mea, in conspectu timentium te,
 Domine⁴⁰. » Ad nos vero : « In ecclesiis benedicite
 Deo⁴¹; » et : « Venite, adoremus et procidamus ante
 Deum, ploremus coram Domino Deo nostro⁴². »
 Sed alia non minus sublimia dicendi tempus locum
 non præbet; Dominus vero sic docet quia oratio
 privatim in domibus et in cubiculis exercita ad
 orationem in ecclesia ad Deum fundendam inducit,
 sicut obsecratio mentis ad obsecrationem per labia
 proferendam stimulat; nam si quis orationem lu-
 tendens propterea in templum Dei ingreditur, si
 domo vel in viis vel in plateis nullo modo de obse-
 crando curat, non quia in templo Dei præsens est,
 in veritate deprecabitur. Quod ostendit postquam
 dixisset : « Paratum cor meum, Deus, » addendo :
 « Cantabo et psalmum dicam in gloria mea⁴³. » Et
 alias : « Si memor fui tui super stratam meam, in

νηστιασίου meditor in te¹; sed etiam: « Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes; exterminant enim facies suas ut appareant hominibus jejunantes: amen dico vobis quia receperunt mercedem suam. Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum et faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejuans, sed Patri tuo qui est in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi in manifesto². »

τοῖ ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. »

O supra omnem spem benignitas futurarum enim venturi iudicii sententiam suamque negationem per hæc verba modo Dominus nobis manifestavit, ut nos meliorem sortem meliusque suffragium obtineamus. Nam illis qui propter vanam gloriam, non propter ipsum vivunt, vocibus nuper probatis locuitur: Accipite mercedem vestram in vita vestra, sicut Abraham ad illum in Sannis divitem dicebat: « Accepisti bona in vita tua³. » Illis autem qui ad eum in exercenda virtute aspiciunt, reddet, ait, in manifesto, id est in universali illo theatro, benedictionem et hereditatem et gaudium reddet et delicias puras atque perennes, a quibus ille qui nullum vult decidere, verum vult omnes salvari et ad agnitionem veritatis venire, nunc, ut dixit, ostendit illam intemeratam et immutabilem hereditatem declarans ibi solos esse Dei filios, humanamque gloriam despicientes. Propterea sermoneis simul de utrisque produxit, dicens: « Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi in manifesto, » ut inanis quidem et humanæ gloriæ contemptores sibi filios et heredes ostendat atque faciat, alios vero non tales a filiorum dignitate, nisi resipiscant, ejiciat.

τοὺς τε καὶ συγκληρονόμους αὐτῶν δελεῖ καὶ ποιεῖ αὐτοὺς εἰ μὴ μεταμέληθαι.

Talia autem dixit Dominus, ne in oculos hominum intendentes dum oramus et jejunamus a quibus nulla in istis utilitas, jejunii quidem et orationis laborem patiamur, mercede vero spoliemur. Caput autem ungere, ut dixit, et faciem lavare nihil aliud est quam pallorem præferre, necnon sordidum et spurcum caput habere, et ex instituto jejuniis necnon ex corporis despectu ista perpeti videantur et sic ab hominibus laudem consequantur; talia enim ostentantes faciebant Pharisei; ideo jure ab Ecclesia Christi alieni facti sunt, quibus ne similes sumus prohibet Dominus. Sed si caput animæ anagogico sensu quis dicat mentem ut ducem et ejus faciem imaginationem, in qua potentiarum circa perceptiones sensuum versantium fixa sistitur sedes, docet nos jejunantes oleo caput ungere, scilicet misericordiam facere mentem nostram, et faciem seu vim imaginativam lavare a spurcis et impuriis cogitationibus, et ira et ab omni nequitia. Tale enim et ita perfectum jejunium non omnes tantum

ἐπινεγκίων· Ἐσσομαι καὶ ψαλῷ ἐν τῇ δόξῃ μου, καὶ ἀλλαχού· Ἐὶ ἐμνημόνευσθαι σου ἐπὶ τῆς στερῆς μου, ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐμελέτην εἰς σέ. Ἀλλὰ καὶ· Ὅταν νηστεύητε, φησὶ, μὴ γίνεσθε ὡσεὶ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποὶ· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οἱ ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν· σὺ δὲ νηστεύων ἀλείψαι τοῦ τῆν κεφαλῆν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου· νίψον, ὅπως μὴ φάτῃς

Baba! τῆς ἀνεκίστου φιλάνθρωπιᾶς! τὴν γὰρ ἐπὶ τῆς μελλούσης κρίσεως ἐσομένην διάκρισιν γε καὶ ἀπόφασιν αὐτοῦ διὰ τῶν ῥημάτων τούτων ἀπίως ἡμῖν ὁ Κύριος ἐφανέρωσεν, ἵν' ἡμεῖς τῆς κρείττονος ψήφου τε καὶ μοίρας ἐντεῦθεν ἐπιλαβόμεθα. Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς κατὰ κενδοξίαν καὶ μὴ κατ' αὐτὸν ζῶντας ἐρεῖ τότε πάντως τοῖς νῦν εἰρημῆνοις ἀκολούθως· Ἀπολάβετε τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν τῇ ζωῇ ὑμῶν, ὡς καὶ ὁ Ἀβραάμ πρὸς τὸν ἐν τῇ φλογὶ πλούσιον ἐκείνον ἔλεγεν· Ἐπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου. Τοῖς δὲ πρὸς αὐτὸν βλέπουσιν ἐν τῷ πρὸς ἀρετὴν ἀσκεῖν ἀποδώσει ἐν τῷ φανερῷ, φησὶ, τουτέστιν ἐν τῷ παγκοσμίῳ ἐκείνῳ θεάτρῳ, εὐλογίαν καὶ κληρονομίαν καὶ τρυφὴν ἀποδώσει, καὶ ἀπόλαυσιν ἀκήρατον καὶ διακαινούσαν· ἢς μηδένα θέλων ἀποτυχεῖν ὁ θέλων πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν, φανεροὺς νῦν, ὡς ἔφη, τῆν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἀμετάθετον φῆσον, υἱοὺς εἶναι Θεοῦ μόρους ἐνταῦθα δεκνύς τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ὑπερρωῶντας· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸν λόγον ἐνικῶς προήγαγεν ἐπ' ἀμφοτέρων, εἰπὼν· Ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ· ἵνα τοὺς μὲν καταφρονητάς τῆς κενῆς καὶ ἀνθρωπίνης δόξης εὐποληθῶσιν· τοὺς δὲ μη-τοιούτους ἐκβάλλῃ τῆς υἱοθεσίας·

Τοιαῦτα δὲ φησὶν ὁ Κύριος, ἵνα μὴ πρὸς τοὺς τῶν ἀνθρώπων ὀφθαλμοὺς ὀρώντες οἱ προσευχόμενοι καὶ οἱ νηστεύοντες, παρ' ὧν οὐδὲν ἐπὶ τοῦτο ὄρατος, τὸν μὲν τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς κόπον ὑπομένωμεν, τοῦ δὲ μισθοῦ στερωόμεθα. Ἀλείψαι δὲ τὴν κεφαλὴν φησὶ καὶ νίπτειν τὸ πρόσωπον, τουτέστι· μὴ χωριθεῖν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ ἀχμηρὸν εἶναι καὶ κατὰ τὴν τῆν κεφαλὴν, ὡς εἰς ἐκτεταμένης νηστείας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ σῶμα καταφρονήσεως δοκεῖν τοιαῦτα ποιῆσαι, καὶ οὕτω τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον θηρᾶσθαι· τοιαῦτα γὰρ φανητικῶς ἐποιοῦν οἱ Φαρισαῖοι· οἷον καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν Ἐκκλησίας δικαίως ἠλλοτριώθησαν, οἷς ἡμεῖς ἀφομοιοῦσθαι καθάπαξ ἀπαγορεύει ὁ Κύριος. Εἰ δὲ καὶ κεφαλὴν τῆς ψυχῆς ἀναγωγικῶς τις ἐρεῖ τὸν νοῦν ὡς ἡγεμονικὸν, καὶ πρόσωπον τὸ ταύτης φανταστικόν, ἐν ᾧ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐνεργειῶν ἔμμονός ἐστιν ἡ ἔδρα, καλὸν νηστεύοντα ἡμεῖς ἀλείψαι ἔλαιον τὴν κεφαλὴν, τουτέστιν ἐλετημονα ποιῆσαι τὸν ἡμετέρον νοῦν καὶ τὸ πρόσωπον ἡμῶν,

¹ Psal. LXXI, 7. ² Matth. vi, 16-18. ³ Luc. xvi, 25.

δελόντες τὸ φανταστικόν, νίπτειν ἀπὸ αἰσγρῶν καὶ ἀκαθάρτων λογισμῶν καὶ θυμοῦ καὶ πονηρίας πάσης ἢ γὰρ τοιαύτη καὶ οὕτως ἐκτελουμένη νηστεία, οὐ τὰ πονηρὰ πάθη, πάντα μόνον, καὶ σὺν τούτοις τοῖς ἐφόροις καὶ δημιουργοῖς τῶν τοιούτων παθῶν φυγαδεύει καὶ κατασιγώνει δαίμονας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἐγκρατέγει τοὺς νηστεύοντας, πρὸς αὐτοὺς ἐπιστρέφουσα ἐκείλους, καὶ φύλακας εἶναι τούτων παρασκευάζουσα, καὶ βοηθεῖν ἀναπαύουσα καὶ συμπράττειν αὐτοῖς. Οὕτω τοῖς τρισὶ ποτε νεανίαις ἐπὶ τῆς Βαβυλῶνος ἐγκρατεῖα τε καὶ νηστεία κεκοσμημένοις, συνῶν ἐν μέσῃ φλογὶ καὶ ὀ τέταρτος ἐωρᾶτο, περιέπων ἀσινεὶς καὶ θροσίζων παραδόξως αὐτοῖς. Οὕτω πολὺήμερον νηστεῖαν ἄγοντι τῷ Ἀνιθλ ἄγγελος, ἐπέστη σοφίζων αὐτὸν, καὶ παρακαταγγέλλων αὐτῷ τὰ μέλλοντα. Οὕτως ἄλλοτε προσευχῇ καὶ νηστείᾳ στόμακα λεόντιον φημῶσαντι προφήτην διαέριον ἐκόμισαν ἄγγελος, ἐκ πολλοῦ διασημάτος, τραφῆν ἐπιφερόμενον. Οὕτω καὶ ἡμῖν πνευματικὴν ἄμα καὶ σωματικὴν νηστεῖαν ἄσχοῦσι καὶ προσευχομένοις ἀγγέλων ἀγαθῶν συνεργεῖα τὸ πῦρ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας κατασβεσθήσεται, καὶ ὁ θυμὸς ὡς λέων 39 ἡμεριοθήσεται, καὶ προφητικῆς ἐν μεθίσσει γενησόμεθα τροφῆς, τῇ τῶν μαλλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι καὶ πίστει καὶ τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ, καὶ ἐξέσται ἡμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄρειων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ δὲ μὴ τοιαύτη καὶ οὕτως ἐκτελουμένη νηστεία πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους μᾶλλον τὴν συγγέμιαν ἔχει· καὶ γὰρ τούτων ἐστὶν ἡ ἀτροφία μετ' ἰργῆς καὶ μίσους καὶ ὑπερφανίας καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀντιθέσεως, πρὸς οὓς ἡμεῖς ὡς θούλει καὶ ὑπηρεῖται τοῦ ἀγαθοῦ ἀντικειμεθα· Ἐοὐ γὰρ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἶμα καὶ σάρκα, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας. Οὐκ οὖν ἀπλῶς ἡμῖν διὰ νηστείας, πρὸς αὐτοὺς ἡ ἀντίθεσις, ἀλλὰ χρῆζομεν πρὸς φύλακὴν ἡμετέραν καὶ τοῦ θώρακος τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῆς περικεφαλίας τῆς σωτηρίου ἐλεημοσύνης, καὶ τοῦ θυρεοῦ τῆς πίστεως· ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς ἰκανότητος πρὸς ἀμύνην μαχαίρας τοῦ Πνεύματος, ἣτις ἐστὶν ὁ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ σωτηρίου λόγος· οὕτω γὰρ ἀγωνισόμεθα τὴν κτλὸν ἀγῶνα, καὶ τὴν πίστιν βεβαίαν ἐρήσομεν, καὶ πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπωρωμένα σβέσομεν, καὶ νικηταὶ διὰ πάντων ἀναφανέντες αὐτοῦ τῶν οὐρανίων καὶ ἀκηράτων ἐπιτευχόμεθα στεφάνων, τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλοις ἀδελφίς συνευφραίνόμενοι. ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν ὅ, πρέπει πᾶσα δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνδράρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγῶ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA H'.

Περὶ πίστεως· ἐκ ἧ καὶ τῆς κατ' εὐσέδειαν διολογιᾶς ἐκθεσις.

Πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ πιστεύομεν τῷ Θεῷ ἕτερον ἐστὶν ἑκάτερον τούτων. Πιστεύειν μὲν γὰρ ἐστὶ τῷ Θεῷ καὶ τὸς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίας βεβαίαις καὶ ἀσφάτοις ἡγγελίαις, πιστεύειν δὲ εἰς

Ἐφες. vi, 12.

pravas cupiditates, sed etiam instigatores simul et machinatores earum cum eis fugat dæmonas ignominiaque confundit, insuper jejunantes in numerum angelorum conscribit, quos ad illos convertit necnon eorum custodes efficit, illisque succurrere et auxiliari snadet. Sic olim tribus pueris in Babylone temperantia et jejuniis conspicuis interesse in flammis quartus videbatur intactos illos custodiens mireque irrigans. Sic diuturnum agenti jejunium Daniel astitit angelus qui ei sapientiam tribuebat futuraque pandebat. Sic alias eidem ora lenitum obturanti prophetam ex longinquo discrimine cibum afferentem angelus per aera transtulit. Ita et nobis spirituale sicut et corporale jejunium extercentibus et orantibus, honorum ope angelorum, carnalis concupiscentiae ignis extinguitur, iraque quasi leo mitigabitur, et prophetarum cibi seu futurorum spei bonorum et fidei et contemplationis secundum mentem obtentae participes efficiemur, atque dabitur nobis super aspidem et basiliscum ambulare necnon super omnem inimici virtutem.

Verum non tale nec ita perfectum jejunium ad angelos malos magis propinquitatem habet; horum enim est consumptio, cum ira et odio et superbia et contra divinam voluntatem oppositione, adversus quos nos tanquam servi et ministri boni domini contendimus: Non enim est nobis lucta adversus carnem et sanguinem, ait Apostolus, sed adversus principatus et potestates, contra rectores tenebrarum saeculi hujus, contra spiritualia nequitiae. Quam luctam certo non per jejunium tantum sustinemus, sed etiam ad custodiam nostram utimur lorica justitiae, et galea salutaris elemosynae necnon clypeo fidei, et insuper aptissimo ad ulciscendum gladio Spiritus qui est salutare Dei ad nos verbum; sic certabimus bonorum certamen, fidemque firmam serrabimus, et omnia maligni tela extinguemus ignita, et victores per omnia conspecti caelestes et sanctas consequemur coronas, cum angelis perenniter in caelis congaudentes, in ipso Christo Domino nostro, quem decet omnis gloria, virtus, honor et adoratio cum aeterno ejus Patre ac sanctissimo necnon bono et vivificante Spiritu, aene et semper et in saecula saeculorum, Amen.

HOMILIA VIII.

De fide pique fidei confessione.

Credimus Deo et credimus in Deum, utrumque horum variam habet significationem. Etenim Deo quidem credere intellige ejus promissiones nobis factas firmas et veras habere, cum credere in

Deum est recte de eo cogitare. Nos vero oportet utrumque habere et circa utrumque in veritate stare, et ita conversari ut tam firmiter credamus quam si nostris vidissemus oculis, et fideles coram Deo, ad quem fides nostra, inveniamur, et propter fidem ita ab ipso justificemur; dixit enim Scriptura: « Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei in justitiam ». Quomodo ergo Abraham per fidem justificatus est? Accepit a Deo promissionem quoniam in semine ejus quod Isaac fuit benedicendæ essent omnes tribus Israel; deinde a Deo jubetur sacrificare Isaac adhuc puerum per quem solum promissio effectum sortiri debebat; ad quod nihil contradicens pater filium sua manu immolare properabat, et tamen illam per eum promissionem firmam et tutissimam censebat. Videtisne quanta sit fides justificans? Verum nobis quoque promisit Christus vitæ æternæ, et deliciarum et gloriæ et regni hereditatem, deinde mandavit paupertatem colere, jejunia exercere, perfectam in contritione vitam agere, paratos nos esse ad mortem, nosmetipsos crucifigere cum vitis et concupiscentiis nostris. Si ergo istis incumbamus, istique divinæ promissioni credamus, sic credemus Deo secundum Abraham, et reputabitur nobis in justitiam.

Videte etiam prædictorum consequentias; nam non tantum præclaræ testimonia et exhibitio fidei Abraham in eo stetit ut filio Isaac occidendo acquiesceret, sed etiam in causa fuit cur meruerit suo semine Christum generare, per quem benedicti fuerunt omnes tribus terræ, et impleta est promissio; illi enim qui propter Deum proprium et unigenitum filium dederat, Deus quodammodo debuit propter eum et promissionem ad eum factam proprium et unigenitum suum reddere Filium. Ita et in nobis sanctimonia, justitia, humilitas, adversorum indevotaque urgeant patientia, honorum largitio quæ propter divina mandata exercentur, vel corporis in jejuniis et vigiliis debilitatio, et uno verbo semetipsum cum vitis et concupiscentiis crucifigere non modo testantur nos Christi promissionibus credere, sed Deum quodammodo debitorem faciunt reddendi nobis æternam sanctamque vitam, et delicias, et gloriam et regnum.

Ideo ipse, oculis in discipulos suos circumactis, dicebat: « Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum cælorum; Beati qui lugent; Beati misericordes; Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam ». Et: « Væ divitibus; væ eis qui rident; væ saturatis; væ vobis si omnes benedixerint homines ». Qui erga non ad beatitudines sed ad maledictiones Domini spectaverit, quomodo, dicite mihi, credit se Deo credere? « Ostende mihi, dixit Jacobus, fidem tuam ex operibus tuis. Quis sapiens? ostendat ex conversatione operationem suam ».

τὸν Θεὸν τὴ περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ὀρθῶς. Δεῖ δὲ καὶ ἀμφοτέρω ἡμᾶς ἔχειν, καὶ κατ' ἀμφοτέρω ἡμᾶς ἀληθεύειν, καὶ οὕτως ἔχειν, ὥστε καὶ πιστεύεσθαι παρὰ τῶν ἀσφαλῶς ὁρῶντων, καὶ πιστοὺς ἐνώπιον εἶναι τοῦ πρὸς ὃν ἡ πίστις Θεοῦ, καὶ ὡς πιστοὺς οὕτω παρ' αὐτοῦ δικαιοῦσθαι. « Ἐπίστευσε γὰρ ὁ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, φησὶ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. » Πῶς οὖν ὁ Ἀβραάμ πιστεύσας ἰδικαιώθη; Ἔλαθε παρὰ Θεοῦ ἐπαγγελίαν ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ὅπερ ἦν ὁ Ἰσαάκ, εὐλογηθῆναι πάσας τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. εἶτα ὁπὸ τοῦ Θεοῦ προστάττεται, παῖδα ἐπιδύνα, θύσαι τὸν Ἰσαάκ δι' οὐ μόνον τὴν ἐκδοσὶν σχῆσειν ἐμμελλεν ἢ ἐπαγγελία. καὶ μετὰ ὅταν ἀντιπῶν ὁ πατήρ, ἀτόχαιρ γενέσθαι τοῦ παιδὸς ἠπάγγετο, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ταύτην ἐπαγγελίαν βεβαίαν καὶ ἀδιάπτωτον ἤγειρε. 40 Βλέπετε τὴν δικαιοῦσαν πίστιν ὅποια; Ἄλλ' ἐπαγγελάτο καὶ ἡμῖν ὁ Χριστὸς ζωῆς αἰδίου καὶ τροφῆς καὶ δόξης καὶ βασιλείας κληρονομίαν, εἶτα προστάξει πτωχεύειν, νηστεύειν, εὐτελεῶς καὶ τεθλιμμένως ζῆν, ἐτοιμοὺς εἶναι πρὸς θάνατον, σταυροῦν ἑαυτοὺς σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Ἐάν οὖν πρὸς ταῦτα σπουδῶμεν, καὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ ἐκείνῃ τοῦ Θεοῦ πιστεύωμεν, οὕτως ἐπιστάσασθαι τῷ Θεῷ κατὰ τὸν Ἀβραάμ, καὶ λογισθῆσεται ἡμῖν εἰς δικαιοσύνην.

Καὶ ὁρᾶτε τὴν ἀκολουθίαν τῶν προτεθέντων. οὐ μόνον γὰρ ἰσχυρὰ μαρτυρία καὶ παράστασις τῆς τοῦ Ἀβραάμ πίστεως ἐγένετο τὸ συγκατατεθῆναι πρὸς σφαγὴν τὸν Ἰσαάκ προθεῖναι, ἀλλὰ καὶ εἰσιον ὑπήρξε τοῦτο τοῦ τὸν Χριστὸν ἐκ σπέρματος αὐτοῦ παρῆναι, δι' οὗ εὐλογηθῆσαν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπληρώθη ἡ ἐπαγγελία. τῷ γὰρ δόντι διὰ τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ τε καὶ γνήσιον υἱὸν ὀφειλέτης οἷον ὁ Θεὸς ἐγένετο, δι' αὐτὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπαγγελίαν ἀντιδοῦναι τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ τε καὶ γνήσιον Υἱόν. Οὕτω δὲ καὶ ἐν ἡμῖν ἡ διὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ταπεινῶσις ὑπομονὴ τε τῶν ὀπισθῆσθε κακούντων, καὶ διὰδοσις τῶν ὑπαρχόντων, ἡ τε τοῦ σώματος ἐν νηστεύσει καὶ ἀγρυπνίαις κακοπάθειαι, καὶ ἀπλῶς τε σταυροῦν ἑαυτοὺς σὺν ταῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, οὐ μόνον παράστασις ἐστὶ τοῦ ἀληθῶς ἡμᾶς πιστεύειν ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ὀφειλέτην οἷον τὸν Θεὸν καθίστησι τοῦ τὴν αἰδίον καὶ ἀκήρατον ἡμῖν ζωὴν καὶ τροφὴν καὶ δόξαν καὶ βασιλείαν ἀντιδοῦναι.

Αὐτὸ καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς μαθητὰς εὐσεῖ βλέπων εἶπε. « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ, ὅτι ὑμεῖρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακάριοι οἱ πενθοῦντες. Μακάριοι οἱ ἐλεημονεῖς. Μακάριοι οἱ διεδωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης. » καὶ, « Οὐαὶ οἱ κλουτούντες, οὐαὶ οἱ γελώντες, οὐαὶ οἱ ἐμπλησθέντες, οὐαὶ οἱ θῶν καλῶς πάντες εἰπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι. » Ὁ τοίνυν μὴ πρὸς τὰ μακαριζόμενα βλέπων, ἀλλὰ πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Κυρίου ταλανιζόμενα, πῶς, εἰπέ μοι, πιστευθήσεται πιστεύειν τῷ Θεῷ; « Δεῖξόν μοι, φησὶ, τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου. καὶ τῆς

• Rom. iv, 5. • Matth. v, 3 seqq. • Luc. vi, 24, 26. • Jac. ii, 18; iii, 13.

τοῦτος, δεῖξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ὅτι μὲν οὖν ἀληθῶς πιστεύομεν τῷ Θεῷ, τούτέστιν ἀληθεῖς καὶ βεβαίαι, καὶ ὅσον οὐκ ἀπαροσμήνας γινώσκομεν τὰς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίας ἢ καὶ ἀπειλάς, διὰ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν ἔργων δεῖκνυται καὶ τῆς τῶν θεῶν ἐντολῶν τηρήσεως. Ὅτι δὲ ὀρθῶς πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν, τούτεστι καλῶς καὶ ἀσφαλῶς καὶ εὐσεβῶς φρονούμεν περὶ αὐτοῦ, πόθεν ἡμῖν ἢ παράστασις; Ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς θεοφόρους Πατέρας ἡμῶν ὁμολογίας. Ὅσπερ δὲ τὸ ἀψευδῶς πιστεύειν τῷ Θεῷ οὐ μόνον ἔχει τὴν ἀπὸ τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ παιδῶν ἐναντίωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ἀνθρώπων, θελγόντων καὶ συγκαθεικόντων εἰς τὰς οὐ καλὰς ἡδονάς, οὕτω καὶ τὸ πιστεύειν ὀρθῶς εἰς τὸν μόνον ἀληθῆ Θεὸν οὐ μόνον ἔχει τὴν ἀπὸ τῆς ἀγνοίας καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ὑποβολῶν τοῦ ἀντικειμένου ἐναντίωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν θυσεβῶν ἀνθρώπων κλεπτόντων καὶ συγκαταστασιῶντων εἰς τὴν οἰκειαν ἀπώλειαν. Καὶ βοήθεια δὲ μεγίστη πρόσεστιν ἐφ' ἑκατέρας πίστεως, οὐ μόνον παρ' αὐτοῦ τε τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ δεδομένης ἡμῖν γνωστικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν θεοσεβῶν καὶ ζώντων κατὰ Θεὸν ἀνθρώπων.

¶ Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ κοινὴ μήτηρ καὶ τροφὸς ἡμῶν, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, σημερον ἀριδιηλότερον ἅμα καὶ κοινότερον εἶναι τε ἀνακρηρυσιν ποιεῖται τῶν ἐκ' εὐσεβείας καὶ ἀρετῆ λαμπράτων, καὶ τῶν παντέρων κατ' αὐτοὺς συνόδων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰς θεῶν δογμάτων, καὶ τὴν ἀποκρηρυσιν κεφαλαιωδέστερον τῶν σπουδαστῶν τῆς δυσσεβείας, καὶ τῶν πονηρῶν κατ' αὐτοὺς σπουδασμάτων τε καὶ φρονημάτων, ἵνα τούτους μὲν ἡμεῖς ἀποτραπέμενοι, τοὺς δὲ κατὰ Θεὸν φρονήσασιν ἐπίμενοι πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα γέγονεν, ὃς ἴσται πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, Μονὰς ἐν Τριάδι, καὶ Τριάς ἐν Μονάδι, ἀσυγγύτως ἐνούμενη, καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη. Μονὰς ἢ αὐτὴ καὶ Τριάς παντοδύναμος· Πατὴρ ἀρχονος καὶ ἀναρχος καὶ ἀίδιος, μόνος αἰτία καὶ ῥίζα τῆς ἐν Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης θεότητος· οὐ μόνος δημιουργός, ἀλλὰ μόνος ἐνός Υἱοῦ Πατρὸς, καὶ Πνεύματος ἁγίου προβολεύς· ἀεὶ ὢν, καὶ ἀεὶ ὢν Πατὴρ, καὶ ἀεὶ ὢν Πατήρ τε καὶ προβολεύς· οὐ Υἱὸς εἰς συναϊδιος αὐτῷ καὶ κατὰ χρόνον συνἀναρχος· οὐκ ἀναρχος δὲ, ὡς γεννήτορα καὶ ῥίζαν καὶ πηγὴν καὶ ἀρχὴν ἔχων τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ μόνου πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀσωμάτως, ἀπαθῶς, ἀρρεύτως, γεννητῶς προῆλθεν, ἀλλ' οὐ διηρέθη· Θεός ὢν ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν, καθὼς Θεός, ἄλλος δὲ καθὼς Υἱός· ἀεὶ ὢν, καὶ ἀεὶ ὢν Υἱός, καὶ ἀεὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀσυγγύτως· ὢν· λόγος ζῶν, φῶς ἀληθινόν, ἐνυπόστατος σοφία, αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν γεγονόντων πάντων, ὡς δι' αὐτοῦ πάντων γεγονόντων· ὃς ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, καθάπερ εἰ προφήται προηγόρευσα, ἑαυτὸν ἐκίνωσε, μορφὴν τὴν καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς λαβὼν, καὶ ἐκ δευπαρθένου Μαρίας εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κυθθεὶς καὶ γεννηθεὶς, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνανθρωπήσας γέγονεν ὁμοίος ἡμῖν κατὰ

A igitur si Deo quidem vere credimus, id est, ad veras et firmas et nunquam lapsuras ejus ad nos promissiones vel minas cognoscimus, per bona opera nostra et per observationem divinarum praeceptorum ostendemus. Si vero recte in Deum credimus, seu si pulchre et tute et pie de eo cogitamus, unde nobis probatio? Ea nostra ad divos Patres convenientia, Quemadmodum vero firme Deo credere, non solum nos a vitiis carnalibus et a retribus maligni avertit, sed etiam a corruptoribus et illecebrosis viris in voluptates turpissimas trahentibus, Ita in solum Deum verum recte credere non solum nos ab ignorantia et suggestionibus inimici avertit, verum etiam ab impiis et fallacibus viris in propriam perniciem proripientibus. Maximum autem in utraque fide datur adjutorium non solummodo ab ipso Deo et ab ipsa nobis tributa cognoscendi potentia, sed etiam ab angelis bonis et piis hominibus secundum Deum viventibus.

Propterea spiritalis communiaque mater et nutritrix nostra Christi Ecclesia clariore simulque nova praedicatione homine commendat eos qui pietate et virtute effluserunt, necnon sanctissima horum consilia divinaque dogmata in istis proclamata, et summam abnegat eos qui impietati indulserunt; pravaque eorum studia et consilia, ut nos ab istis avertat, doctrinas vero quae sunt secundum Deum secuti, credamus in unum Deum, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ex quo, per quem, in quo omnia facta sunt, qui est super omnia, ante omnia, et in omnibus, Unitas in Trinitate, Trinitas in Unitate, sine confusione adunata, et sine divisione distincta. Unitas eadem et Trinitas omnipotens. Pater aeternus, sine tempore, sine principio, solus causa et radix divinitatis in Filio sanctoque Spiritu inhabitantis; non solus creator mundi, sed solus unius Filii Pater, et Spiritus sancti principium, qui semper est, semperque est Pater, semperque est Pater et principium; ejus unus Filius qui coaeternus qui ad instar Patris principium secundum tempus non habet, sed principium habet, prout genitorem et radicem et fontem et principium habet Patrem, ex quo solo ante omnia saecula sine corpore, sine labore, continuo, per modum generationis processit, sed non abstractus est. Deus de Deo, non alius quidem quatenus Deus, alius autem quatenus Filius; qui semper est, semperque est Filius, semperque est apud Deum inconfusibiliter; Verbum vivum, lumen verum, sapientia substantialis, causa et principium omnium quae facta sunt, quia per ipsum facta sunt omnia; qui, completis saeculis, sicut prophetae praedixerant semetipsum exinanivit, formam nostram propter nos accipiens, necnon ex Maria semper virgine, Patris beneplacito, et cooperatione Spiritus sancti, conceptus et genitus, et quia vere homo factus, similibus

nobis fuit per omnia absque peccato, remanens quod orat Deus verus in una persona etiam post incarnationem; operans divina omnia ut Deus, et humana omnia ut homo humanisque passionibus subiacens inculpatis; impassibilis quidem et immortalis et æternus ut Deus, libenter autem propter nos secundum carnem passus ut homo, et crucifixus, et mortuus, et sepultus, et tertia die resurgens, et per mortem suamque resurrectionem destruens eum qui habebat mortis imperium, atque post resurrectionem conspectus, et in cælum assumptus, sedensque ad dexteram Patris, honoris et throni sicut divinitatis particeps nostrum effecit latium, cum quo iterum venire in gloria debet iudicare vivos et mortuos ad vitam reducere virtute eius presentis, et reddere unicuique secundum opera eius.

Illud a nobis assumptum corpus sensibile et circumscriptum cognoscentes, mente fingimus pieque adoramus, necnon Virginem ejus genitricem et eos qui illi perfecte placuerunt. Cujus passionum symbola et in primis crucem honoramus et adoramus quasi tropæa divina contra communem inimicam elata. Cujus memoriam singulis diebus, prout mandavit, facientes, et divinissima sacra facimus, et istorum sumus participes. Sicut ille docuit ante omnia baptizamus et baptizamus in aqua et adorando nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Nam ex æterno Patre qui principium non habet, sanctus quoque procedit Spiritus, qui non secus ac Pater et Filius æternus est prout tempus non habet, habet autem principium quatenus ipse quoque radicem et principium et causam habet Patrem ex quo ante omnia sæcula sine labore per modum communis processionis exivit, non tamen a Patre Filioque separatus, sed a Patre procedens et in Filio quiescens; inconfusam habens unionem, et indivisam distinctionem. Ipse etiam Deus de Deo, non alius quidem quatenus Deus, alius autem Paraclætus, quatenus Spiritus propria persona subsistens, ex Patre habens principium, et a Filio missus in primitias vitæ æternæ et arrhas futurorum semperque durantium honorum; qui etiam est causa omnium quæ facta sunt, quia in ipso omnia facta sunt. Qui idem est ac Pater et Filius, et non alius nisi quod Pater principium non habet, Filius vero generatione processit. Missus est a Filio ad proprios discipulos; id est, manifestatus; nam quomodo aliter mitteretur qui ubique præsens est, qui a mittente non discedit? Ideo non a Filio tantum, sed etiam a Patre mittitur, et a semetipso venit. Opus enim commune missio, seu manifestatio, Patris et Filii et Spiritus. Manifestatur autem non secundum substantiam; nam nemo vidit Deum nec enarravit, sed secundum gratiam et virtutem et operationem quæ communis est Patri et Filio et Spiritui. Etenim unicuique propria cujusque hypostasis et quæ ad hypostata im-

A πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, μείνας ἕπερ ἦν Θεός ἀληθινός ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησην ἐνεργῶν τὰ θεῖα πάντα ὡς Θεός, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὡς ἄνθρωπος, καὶ τοῖς ἀδιαδήτοις ἀνθρωπίνους ὑποκείμενος πάθει· ἀπαθὴς μὲν καὶ ἀθάνατος ὢν, καὶ διαμένων ὡς Θεός, ἐκὼν δὲ δι' ἡμᾶς σαρκὶ παθὼν ὡς ἄνθρωπος, καὶ στετυρωθεὶς, καὶ θανὼν, καὶ ταφείς, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς, καὶ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου· καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφανείς, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλήφθεις, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὁμότιμον καὶ ὁμόθρονον, ὡς ὁμόθεον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φῶμα, μεθ' οὗ πάλιν φεράματος ἤξειν μετὰ δόξης μέλλει κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, B πρὸς ζωὴν ἐπιανεθόντας τῇ δυνάμει τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Τοῦτο καὶ ἡμεῖς, τὸ παρ' ἡμῶν αὐτοῦ πρόσλημμά τε καὶ εἶδος αἰσθητὸν τε καὶ περιγραπτὸν εἶδός τε, εἰκονίζομεν καὶ προσκυνούμεν εὐσεβῶς, καὶ τὴν αὐτὴν ἐν παρθενίᾳ τεκοῦσαν, καὶ τοὺς αὐτῷ τελείως εὐαρεστήσαντας. Τοῦτου τὰ τῶν παθῶν σύμβολα, καὶ μάλιστα τὸν σταυρὸν, καὶ τιμῶμεν καὶ προσκυνούμεν ὡς τρόπαια θεῖα κατὰ τοῦ κοινού πολεμίου. Τοῦτου τὴν ἀνάμνησιν ἡμέτεροι κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐντολὴν ποιοῦμενοι, καὶ λειτουργοῦμεν τὰ θεϊότατα, καὶ μετέχομεν τούτων. Ιούτος κατὰ τὴν παραγγελίαν πρὸ πάντων βαπτίζομεθα τε καὶ βαπτίζομεν εἰς ἓν ὄνομα ὁσπτόν τε καὶ προσκυνητὸν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. C Ἐκ γὰρ τοῦ αἰοίου καὶ ἀναρχοῦ Πατρὸς καὶ ἐν ἁγίον ἐκπορεύεται Πνεῦμα, συνἀναρχον μὲν ὃν Πατρί τε καὶ Υἱῷ ὡς ἄχρονον, οὐκ ἀναρχον ὅτι ὡς καὶ αὐτὸ ρίζαν καὶ ἀρχὴν καὶ 42 αἰτίαν ἔχον τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀρρυστός, ἀπαθὴς, ἐκπορευτός, προήλαθεν ἀδιαίρετον ὃν Πατέρα; τε καὶ Υἱοῦ, ὡς ἐκ Πατρὸς προερχόμενον, καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον· ἀσύγχυτον καὶ τὴν ἑνωσιν ἔχον καὶ ἀμέριστον τὴν διαίρεσιν. Θεός ὃν καὶ αὐτὸ ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν καθὼς Θεός, ἄλλος δὲ Παράκλητος, καθὼς ἡμεῖς ἅγια ἁγίον αἰδυπόστατον, ἐκ Πατρὸς τὴν ὑπαρξίν ἔχον, καὶ δι' Υἱοῦ πεμπόμενον, εἰς ἀπαρχὴν ζωῆς αἰωνίου, καὶ ἀρραβῶνα τῶν μελλόντων καὶ αἰεὶ μενόντων ἀγαθῶν· αἰτίον καὶ αὐτὸ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς ἐν αὐτῷ πάντων γεγονότων. Τὸ αὐτὸ καὶ ἀπαράλλακτον Πατρί τε καὶ Υἱῷ, χωρὶς τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως. D Ἐπέμφθη δὲ παρὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τοὺς οἰκίους μαθητάς, τουτέστι πεφανέρωτα· πῶς γὰρ ἂν ἄλλῃς ἐπέμφθη τὸ πανταχοῦ παρὼν, καὶ τοῦ πέμποντος μὴ χωριζόμενον; Διὸ μὴ μόνον παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς πέμπεται, καὶ παρ' αὐτοῦ ἔρχεται· κοινὸν γὰρ ἔργον ἢ ἀποστολὴ, διελόντι ἢ φανέρωσις, Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος· φανερῶνται δὲ οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν· οὐδεὶς γὰρ ποτὲ Θεοῦ φῶσιν ἢ εἶδεν, ἢ ἐξηγόρευσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δυνάμιν καὶ τὴν ἐνεργείαν. ἦτις κοινῆς ἐστὶ Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος· ἴδιον μὲν

χάρ' ἐκάστῳ τούτων ἢ ἐκάστου ὑπόστασις, καὶ τὰ ἄλλα
περὶ αὐτὴν ὑποστατικῶς θεωρούμενα· κοινὰ δὲ
αὐτῶν οὐχ ἢ ἀνέφαντος καὶ ὑπερώνυμος· καὶ ἀμεί-
θεκτος οὐσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις,
καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ ἡ λαμπρότης, καὶ ἡ ἀφθαρσία,
καὶ ἡ βραδεία καὶ πάντα, καθὰ κοινωθεὶς, καὶ κατὰ
χάριν ἐνοῦται τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις
ὁ Θεός· μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ διάφορον τῶν
ἐκποστάσεων, μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ ποικίλον
τῶν θείων δυνάμεων τε καὶ ἐνεργειῶν τοῦ ἐνιαίου
καὶ τῆς ἀπλότητος ἐκπίπτων. Οὕτω πιστεύωμεν εἰς
ἓνα Θεὸν ἐν μίᾳ τρισυποστάτῳ καὶ παντοδυνάμῳ
θεότητι, καὶ τοὺς ἐν τοιαύτῃ πίστει τῷ Θεῷ εὐαρε-
στήσαντας ἀνακηρύττωμεν. Τοὺς δὲ μὴ οὕτω πι-
στεύοντας, ἀλλ' ἰδίας αἰρέσεως ἀρξάντας, ἢ τοῖς
ἀρξασιν εἰς τέλος ἐπακολουθήσαντας, ἀποβαλλώ-
μεθα. Τοῦτο δὲ ἐστε γινώσκοντες, ἀδελφοί, ὅτι τὰ
εἰσάγεται, λαβόντα χώραν ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαίας

ἰσχύος, λαβόντα χώραν ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαίας
ἐπιτάξεως. Ὅτι μὲν οὖν διὰ τῆς δυσσεβείας ὁ πολυπληθὴς
ἐσμός τῆς ἁμαρτίας λαμβάνει χώραν, ὁ μέγας Παῦ-
λος ἡμᾶς εἰδίδει, γράφων περὶ τῶν Ἑλλήνων·
«Καθὼς οὐκ ἰδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἐνεῖν ἐν ἐπιγνώ-
σει, ἀλλὰ γινόντες τὸν Θεὸν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν,
ἢ ἠγαπήσαν, παρέδωκεν αὐτοὺς ἰ Θεὸς εἰς ἀδό-
κιμον νόον ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, πεπληρωμένους
πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, κλονεσίᾳ, καὶ τοῖς ἐξῆς.»
Ὅτι δὲ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡ δυσσεβεία πάλιν εἰσά-
γεται, διὰ πολλῶν τῶν τοῦτο παθόντων ἀβίω; ἐστὶν
ἡ παράστασις. Σολομῶν ἐκαίως ἐκδοῦς ἑαυτὸν ταῖς
σαρκικαῖς ἡδοναῖς, εἰς εἰδωλολατρίαν ἐκωλισθεν.
Ἰεροβοὰμ κατ' ἀκρας ἡτηθείς φιλαρχίας ταῖς χρυ-
ταῖς δαμάσειν ἔθυσεν. Ὁ προδότης Ἰούδας φι-
λαργυρίαν νοήσας περιέπεσε τῇ βελοτονίᾳ. Διὰ
ταῦτα τοίνυν, ἐπεὶ καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων
νεκρὰ καὶ ἀσύντατος, καὶ τὰ ἔργα χωρὶς τῆς πί-
στεως μάταια καὶ ἀνόνητα, συνῆψεν ἡ τοῦ Πνεύματος
τῆς χάριτος σημεῖον ἐν τῷ σερπίτι τῆς νηστείας καιρῷ
καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἀσκήσεως τὴν ἀνακηρύξιν τῶν
ὀρθοτομοῦντων τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν
ἀποκηρύξιν τῶν μὴ ὀρθοτομῶν ἐλομένων, ὡς ἂν
ἡμεῖς; συνημμένοι; ἐπ' ἀμφοῦ σπεύδοντες, καὶ τὴν
πόνων τὸ κέρδος διὰ τῆς πίστεως κομισώμεθα.

Μὴ μόνον δὲ δι' ἄλλῶν εἰσάγεται τὰ πονηρὰ
πάθη καὶ ἡ δυσσεβεία, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις ἰοίκασι·
καὶ ἓνα βραχὺ τι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἶπω,
περὶ τῶν ἐφ' ἡμῶν ἀναφανέντων ἐπεροφῶν, κα-
θὰ περὶ ὁ Ἀδάμ ἀπὸ παντὸς ἐσθίειν ξύλου τοῦ ἐν τῷ
παράδεισῳ πρὸς τοῦ Θεοῦ λαβὼν ἐξουσίαν, οὐχ ἡρ-
χέσθη πᾶσιν ἐκείνοις, ἀλλὰ τῆ τοῦ ἀρχεκάκου ὄψεως
συμβουλίᾳ πεισθεὶς, ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔφαγεν, οὐ μόνον
προσετάχθη μὴ ἄγασθαι· οὕτω καὶ τῶν ἐν τῷ Θεῷ
ἀγαθῶν, καὶ ὄψεως ἀγαθοπραξιῶν δωρεῶν, εἰς μέθ-
εξιν ὑπ' αὐτοῦ προκειμένων τοῖς βουλομένοις, κατὰ
τὸν εἰπόντα· Πάντα ὅσα ὁ Θεὸς καὶ ὁ διὰ τῆς χάρι-
τος θεθεωμένος ἐσται, χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτέ-
της. Εἰσὶν οἱ καὶ αὐτῆς τῆς ὑπερουσίου οὐσίας

et incommunicabilis et super omne nomen natura,
sed et gratia, et virtus, et operatio, et splendor, et
incorruptibilitas, et regnum et cætera omnia per
quæ communicatur et conjungitur Deus angelis et
hominibus, qui neque numero et distinctione personarum,
neque numero et diversitate divinarum
potentiarum et operationum ab unitate et plenitu-
dine sua deficit. Ita credamus in unum Deum in
una omnipotenti deitate tribus personis subsistente,
et eos qui Deo per talem fidem placuerunt alia voce
laudemus. Ita autem non credentes et eos qui pro-
prias hæreses proferunt seu proferentes perseve-
ranter consequuntur, rejiciamus. Hoc vero scitote,
fratres, quoniam passionibus pravæ et impleta dogmata
alia ab aliis inferuntur locum accipientia ex justis
Dei defectione.

Dei defectione.
πληρὰ πάθη καὶ τὰ δυσσεβῆ δόγματα δι' ἄλλῶν
ἐγκαταλείψεως.

Peccati quidem innumerum examen ex impietate
locum accipere, magnus Paulus nos docuit de Græ-
cis scribens : « Sicut non probaverunt Deum ha-
bere in novitia, sed cum cognovissent Deum, non
sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, tra-
didit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea
quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, for-
nicatione, avaritia, et cæteris ». Impietatem vero
vicissim per peccatum induci, non pauci istud ex-
perti misere probaverunt. Salomon ille carnis volu-
ptatibus indulgens in idololatriam irrepsit. Jeroboam
summa victus avaritia aureis sacrileavit vitulis. Tra-
ditor Judas divitiarum amore ægrotans in deicidium
illapsus est. Propterea, cum fides sine operibus mortua
sit et discontanea, operaque sine fide vana et nullius
pretii digna, conjunxit gratia Spiritus hac die in
sacro jejunii tempore quo ad virtutem exercentur,
et prædicationem eorum qui rectam pietatis ratio-
nem acceperunt et rejectionem eorum qui ab illa
despectere maluerunt, ut nos ambobus mente stu-
dentes, et eisdem operibus comprobemus, et laborum
lucra per fidem referamus.

πίστιν διὰ τῶν ἔργων 43 ἐπιδειξώμεθα, καὶ τῶν

Verum non tantum aliæ ab aliis inducuntur cupidi-
tates pravæ et impietas, sed etiam sibi invicem sunt
similes, quod brevi sermone ad vestram charitatem
dicam, de eis qui a fide apud nos erraverunt; sicut
Adam, licentia a Deo accepta edendi de omni ligno
quod erat in paradiso, his omnibus non contentus
fuit, sed vaserrimi serpentis consilio persuasus ex li-
gno manducavit quod solum ne tangeret prohibitum
erat; ita de bonis Dei vereque egregiis donis in
quorum partem omnes qui volunt venire possunt,
secundum eum qui dixit: Omnia quæ Dei sunt per
gratiam ejus communicantur, præter ejus substan-
tialiam existentiam. Sunt autem qui nos etiam hujus
supersubstantialis essentiæ docent esse participes,

et posse eam apto appellare nomine prædicant. A perversissimum imitanti serpentem, sicut ille Dei opera, ita isti sanctorum verba male intelligunt et a sensu avertunt. Sed nos accepta a Domino potestate ambulandi super serpentem et scorpionem, et super omnem inimici potestatem, omni ejus molitione et aggressionem contra pietatem plamque conversationem feliciter contritis, illiusque in omnibus victores, cœlestes et intemeratas justitiæ coronas consequemur in ipso Christo, judice integro et mercedum largitore, quem decet omnis gloria et honor et adoratio cum æterno ejus Patre et sanctissimo, bono et vivificante Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

In tempore jejunii et orationis.

Finis quidem divinorum dogmatum, horumque meditationis et operosæ executionis veritas est et laus certa cum divinis Patribus nostris consona et consentanea; agendæ vero virtutis istud non est finis, sed potius principium, quæ nisi ad congruentem finem perveniat, assecuta erit majoris causam condemnationis. At enim: « Qui cognovit voluntatem Domini et non fecit, vapulabit multis ¹⁰. » Inde non sufficit, ad rationem virtutis, hujus intelligentia et veritas, sed finis ejus est bonum. Igitur si conspiciamus homines in bonis cognitis conversantes, istaque ad opus deducentes, honosque per opera perfectos, nec delinquentes contra rectam rationem quam in mente habent, sane non longam habere orationem de justitia, de castitate, de temperantia aliisque similibus. Quis enim nescit unumquodque horum esse pulchrum, et in primis vitam temperantem quæ ex omnium experientia probatur animis corporibusque simul admodum prodesse? Sed cum plerique sciant, viximque sciant concupiscentiam et iram pulchræ illi præstare cognitioni; (dixit enim Apostolus: « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati quæ est in membris meis ¹¹), » ideo sæpe vos, fratres, verbo hortamur ut recta et pura intentione exercitium boni completamini qua ad optimum harum cognitionum finem attingatis. « Intellectus enim bonus, inquit David, omnibus facientibus eum ¹². » Et: « Justitia ejus in filios filiorum, his qui servant testamentum ejus et memores sunt mandatorum ejus ad faciendum ea ¹³. » Et Paulus: « Non auditores legis justi erunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur ¹⁴. » Et utrorumque Dominus: « Si hæc scitis, beati eritis si faciatis ea ¹⁵. »

« Ὅχι οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται. » Ὁ δὲ ἀμφοτέρων Κύριος, « Εἰ ταῦτα οἴδατε, φησὶ, μακάριοι ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά. »

Igitur apprehendamus operibus, fratres, pretiosa jejunii et temperantiæ commoda, comprobemus no-

μῆτέχειν ἡμᾶς διδάσκουσι, καὶ δύνασθαι κυρίως; ὀνομάζειν αὐτὴν ἐπαγγέλλονται, καὶ τὸν ἀρχέτακτον ὄφιν μιμούμενοι, ὡς ἐκεῖνος τὰ τοῦ Θεοῦ, οὕτως αὐτοὶ τὰ τῶν ἁγίων βήματα παρεξηγῶνται καὶ διαστρέφουσι. Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ δύναμιν παρὰ τοῦ Κυρίου λαβόντες πατεῖν ἐπάνω ὄφιν καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, πᾶσαν τὴν αὐτοῦ μηχανὴν καὶ κάλῃν τὴν τε κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς κατ' εὐσεβείαν πολιτείας εὐχερῶς συντρέψαντες, καὶ νικηταὶ διὰ πάντων αὐτοῦ φανέντες, τῶν οὐρανίων καὶ ἀκηράτων τῆς δικαιοσύνης στεφάνων ἐπιτευχόμεθα, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ ἀεικρίστῳ κριτῆ, καὶ δοτῆρι τῶν ἀντιδόσεων ὃ πρόκειται πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMIAIA Θ.

Ἐν τῷ καιρῷ τῆς Νηστίας καὶ Προσευχῆς.

Τέλος μὲν θεῶν δογμάτων καὶ τῆς περὶ ταῦτα φιλοπονίας καὶ θεωρίας ἀλήθεια καὶ ἀσφαλὴς δόξις, καὶ πρὸς τοὺς θεοφόρους ἡμῶν Πατέρας σύμφωνος καὶ ὁμόλογος· τῆς δὲ πρακτικῆς ἀρετῆς τὸ τοῦτο τέλος ἐστὶν, ἀρχὴ δὲ μάλλον; ἥτις ἂν μὴ πρὸς τὸ κατάλληλον εἶδη τέλος, καὶ μείζονος καταδίκης πρόξενος ἴσται τῷ πησαμένῳ· Ὁ γὰρ εἰδὼς, φησὶ, τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ μὴ ποιήσας, δαρῆσται πολλάς. Ὁὕτως οὐκ ἀρκεῖ πρὸς λόγον πρακτικῆς ἀρετῆς ἡ περὶ ταῦτην ἐπιστήμη τε καὶ ἀλήθεια, ἀλλὰ τέλος ἐστὶ ταύτης τὸ ἀγαθόν. Εἰ μὲν οὖν θεωρῶμεν τοὺς ἀνθρώπους ἐμμένοντας τοῖς ἐγνωσμένοις καλοῖς, καὶ εἰς ἔργον ἔχοντας ταῦτα, καὶ ἀγαθοῦς ἀποτελουμένους διὰ τῶν ἔργων, ἀλλὰ μὴ πλημμελοῦντας παρ' ἃν ἔχουσιν ὄρθον λόγον ἐν ταῖς ψυχαῖς, οὐκ ἂν ἡμεῖς πολὺν ἐπιούμεθα λόγον περὶ δικαιοπραγίας, περὶ σωφροσύνης, περὶ ἐγκρατείας, καὶ τῶν τοιούτων· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι καλὸν τούτων ἕκαστον, καὶ μάλιστα ἐγκρατῆς βίος, ὅς καὶ διὰ πείρας ἐκάστοτε δεικνύεται ἡ ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώμασιν ὠφελιμώτατος ὢν; Ἐπεὶ δὲ ἴσασιν μὲν οἱ πλείστοι, καὶ καλῶς ἴσασιν, ἀλλ' ἐπιθυμία καὶ θυμὸς ἐπικρατεῖ τῆς καλῆς ἐπιστήμης; « Βλέπω γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἕτερον νόμον ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦ μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσι μου· » διὰ τοῦτο συνεχῶς τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου παράκλησιν προσάγομεν ὅμιν, ἀδελφοί, ὡς ἂν διαναστήσωμεν τῷ ἀδιαστρέφῳ καὶ ὀρθῷ λογισμῷ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρόξενον ἐπιτιθέμενοι, ὡς τὸ τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις γνώσεως τέλος ἀγαθὸν ἐπιφέρουσαν· « Σύνεσις ἀγαθῆ, φησὶν ὁ Δαβὶδ, πᾶσι τοῖς ποιούσιν αὐτήν. » Καί· « Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοῖς υἱῶν, τοῖς φυλάσσοσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ μεμνημένοι; τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι αὐτά. » Καὶ ὁ Παῦλος·

Ἀψώμεθα οὖν καὶ δι' ἔργων, ἀδελφοί, τοῦ καλοῦ τῆς νηστίας καὶ ἐγκρατείας χρήματος· πιστωσώ-

¹⁰ Luc. xii, 47. ¹¹ Rom. vii, 23. ¹² Psal. cx, 10. ¹³ Psal. cii, 17. ¹⁴ Rom. ii, 13. ¹⁵ Joan. xiii, 17

μεθα τὴν ἀγαθὴν περὶ ταῦτα διδάσεις· δεῖξωμεν ἁ
 ἐνεργῶς τοὺς καρποὺς αὐτῶν ὅποιοι· ἐκ γὰρ τοῦ
 καρποῦ τὸ ἄνδρον γινώσκειται. Ἀλλὰ καὶ τὸν γεωρ-
 γὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν· Ἐ
 Νόσι· ἔ λέγω, ἔ φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων
 ὄρετων ἐκάστη ἢ ψυχὴν ἢ σῶμα καθαρῆς τε καὶ
 κοσμιῆ· μᾶλλον δὲ ψυχῆς ἐν γέ τι μέρος ἢ σῶμα-
 τος, ὡς προσευχὴ καὶ ἐπιστήμη τὸν νοῦν, τὸν θυμὸν
 ἢ πραότης, τὴν ἐπιθυμίαν ἢ σωφροσύνη. Ἡ δὲ νη-
 στεία καὶ ἡ ἐγκράτεια τὰς μὲν τοῦ σώματος ἐπανα-
 πτάσεις κομιζέει, τὴν λύσσαν τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς
 ἐπιθυμίας ἀπομαρῆνει, αἰθρίαν δὲ τῆ διανοίᾳ κα-
 θαρὴν ἐμποιεῖ καὶ οἶον ἀνέφελον, ἀποκαθαίρουσα
 ταύτην τῶν ἐκ τοῦ πληθους τῶν βρωμάτων ἀνίν-
 των ἀτμῶν, καὶ τῆς ἀπὸ τούτων ἀχλύος. Διὰ νη-
 στείας καὶ ἐγκρατείας ὁ ἔξω ἄνθρωπος φθείρεται·
 ὅσα δὲ οὗτος φθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἐντὸς ἀνακαίνι-
 ζεται κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Παρεῖα γαστήρ, εἰπέ
 τις, λεπτὸν οὐ τίθει νοῦν· οὐκοῦν ἢ διὰ νηστείας
 καὶ ἐγκρατείας· λεπτυνομένη καὶ τὸν νοῦν ἐξ ἀνάγ-
 κῃ· λεπτύνει.

Οὕτω πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθὸν διὰ ταύτης κατορ-
 θύεται καὶ τελειοῦται. Διπλοῦν ἐστὶ περιτελειῶμα
 ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια· καὶ ὁ ἐν ταύταις βιωὼν
 εἰρήνης ἀπολαύει πολλῆς, ὡς τῆς Ἱερουσαλήμ ὡν
 ἐντὸς. Ἱερουσαλήμ γὰρ εἰρήνη ἐρμηνεύεται. Τού-
 τῃ δὲ πολεμεῖ τῷ τελεῖται ὁ τοῦ Βαβυλωνίου ἀρχοντας
 ἀρχιμάγειρος· καὶ οὐχ εὐρη τοὺς ἐντὸς ἀντεχομέ-
 νους· τῶν τειχῶν καρτερῶς, καθαρῆς ταῦτα, προσα-
 γαγῶν ὡς ἄλεπλοις τὰ τῆς ἑφαρτυτικῆς μαγγανεύ-
 ματα. Εἰ δὲ οἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν τούτων οὐ μόνον
 περιφρονοῦσι τὰ τοῖκλα τῶν ὕψων, ἀλλὰ καὶ τὸν
 ἔρπον ἐπὶ τὸ εὐτελέστερον ἐπι μάττουσιν, αὐτοὶ
 μᾶλλον δὲ ἐγκρατείας ἀνατρέπουσι καὶ τὴν σκητὴν
 Μωαδὰμ· τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ προτυποὶ καὶ ἡ κατὰ τὸν
 Γεδων ἱστορία· Ἐδὸν γὰρ, φησὶ, μερὶς ἄρτου κρι-
 θίνου, κυλινομένη ἐπὶ τὴν περιβολὴν Μωαδὰμ·
 Ἐπὶ τῶν δὲ ὁ κριθίνος ἄρτος τῶν ἐπιστρατευσάντων
 μετὰ Γεδων τὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων τροφῶν
 εὐτέλειαν καὶ ἐγκράτειαν· Καὶ ἦλθε, φησὶ, μέχρι
 τῆς σκητῆς Μωαδὰμ καὶ ἐπάταξεν αὐτὴν καὶ κατέ-
 στρεψε· Ἐκτὴν δ' ἂν εἴη παντως ὅπου μάζης κρι-
 θίνης καταστρεφομένη ἢ μαιμάσσουσα τοῦ τε λαι-
 μοῦ καὶ τῆς κοιλίας ἐπιθυμία, 45 ἢ τὸ μαργαί-
 νον ἀφαιρεῖται νηστεία καὶ λιτὴ προζυνομένη
 τράπεζα. Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ οὐ τὸν δρά-
 κοντὰ μόνον διὰ μάζης ἀνείλε τὸν Θεόν, ὡν Θεός ἢ
 κοιλία, καὶ ὁ ἔχων τὴν ἰσχύν ἐπὶ τῆ ὀσφύϊ καὶ ἐπ'
 ὀμφαλοῦ γαστρός, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ἐδομάδας μὴ
 φαγῶν ἔρπον ἐπιθυμιῶν, μήτε οἶνον πίων, καινοτέρως
 ὄρασις εἶδε, καὶ ἀρχαγγέλου ἐπιστάσιαν ἐδέ-
 ξατο.

Ὁ μὲν οὖν Δανιὴλ οὕτως· ὁ δὲ ἐπιθυμητῆς· λαδς
 καὶ ἀχάριστος, οἱ λέγοντας, Τίς φωμιεῖ ἡμᾶς κρέα
 ὡν ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατὰξηρος· μετὰ τὸ φαγεῖν κρέα
 ἔως ἐξῆλθεν ἐκ τῶν μυκτῆρων αὐτῶν, ἐπατάθησαν
 πλὴγὴν μεγάλην σφόδρα· Ἐθυμώθη γὰρ, φησὶν,
 εἰς τὸν λαὸν ὁ Θεός, καὶ ὁ κόρος αὐτοῖς εἰς χολέραν

stras de istis bonis dispositiones, ostendamus effe-
 ctibus quanti sint horum fructus, nam ex fructu
 cognoscitur arbor. Virum agricolam oportet primum
 de fructibus percipere. « Intellige quae dico, » ait
 Apostolus 25. Etenim aliarum quidem virtutum una-
 quaeque vel animam vel corpus purgat et exornat,
 vel potius quamdam animae aut corporis partem, ut
 oratio et scientia mentem, cor dulcedo, concupi-
 scentiam castitas. Jejunium autem et abstinentia
 corporis sedat rebelliones, irae furores impetusque
 concupiscentiae debilitat, coelumque serenum fere
 nulla nube obductum in mentem infundit, illam
 expurgans a vaporibus ex multitudine ciborum
 orientibus, ortaque ex istis caligine. Per jejuium
 et abstinentiam homo exterior destruitur, qui
 quantum destruitur, tantum interior renovatur prout
 dixit Apostolus. Venter crassus, ait quidam, non
 subtilem gignit mentem; ergo jejunio et abstinen-
 tia extenuatus, animam quoque subtilem edicit.

Ita omne bonum et pulchrum Jejunio temperatum
 perficitur. Duplex est munimentum: jejunium et ab-
 stinentia, et in istis vivens pace multa gaudet, qua-
 tenus Jerusalem civis. Jerusalem enim pax inter-
 pretatur. Hunc autem murum aggreditur Babyloniq
 principis archinagrus, et nisi cives inveniat vali-
 dis mœnibus firmatos, ista everit, impellens
 quasi arietes magis artificia. Verum si mœnibus
 istis inclusi sobrii non tantum varis dapibus
 utantur, sed etiam panem parcius frangant, ipsi
 magis temperantia subvertunt tabernaculum Ma-
 dian; hoc enim praesignabat Gedeonis historia:
 « Ecce scriptum est, subcinericius panis ex hor-
 deo volvebatur in castra Madian 16. » Monstra-
 bat panis hordeaceus Gedeonis militum etiam
 in escis necessariis sobrietatem et temperantiam.
 « Et pervenit, inquit, usque ad tabernaculum Ma-
 dian, et percussit illud et subvertit 17. » Taber-
 naculum penitus pane hordeaceo eversum esset con-
 cupiscentia gulae et ventre gravata, cujus jejunium
 mensaque sobrie apposita vehementes tollit cupidi-
 tates. Daniel, vir desideriorum, non tantum draco-
 nem massa abstulit Deum eorum quibus Deus ven-
 ter est et cujus fortitudo in lumbis ejus et in um-
 bilico ventris ejus 18, sed etiam per multas hebdo-
 mades non manducans panem desideratum, nec bi-
 bens vinum, miras visiones vidit, et archangeli ad-
 ventu donatus fuit.

Ita quidem Daniel; protervus autem et ingratus
 populus dicebat: « Quis dabit nobis ad vescendu n
 carnes 19? » Sed postquam manducassent carnes,
 donec exirent per nares, viderunt valde passi
 sunt plagam; dixit enim: « Iratus est Deus in po-
 pulum suum, et saturitas eorum facta est in con-

25 II Tim. ii, 6. 26 Judic. vii, 15. 27 ibid. 28 Job xl, 11. 29 Num. xi, 4.

et posse eam apto appellare nomine prædicant. A perversissimum imitati serpentem, sicut ille Dei opera, ita isti sanctorum verba male intelligunt et a sensu avertunt. Sed nos accepta a Domino potestate ambulandi super serpentem et scorpionem, et super omnem inimici potestatem, omni ejus molitione et aggressionem contra pietatem plamque conversationem feliciter contritis, illiusque in omnibus victores, cælestes et intemeratas justitiæ coronas consequemur in ipso Christo, judice integro et mercedum largitore, quem decet omnis gloria et honor et adoratio cum æterno ejus Patre et sanctissimo, hono et vivificante Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

In tempore jejunii et orationis.

Finis quidem divinorum dogmatum, horumque meditationis et operosæ executionis veritas est et laus certa cum divinis Patribus nostris consona et consentanea; agendæ vero virtutis istud non est finis, sed potius principium, quæ nisi ad congruentem finem perveniat, assecuta erit majoris causam condemnationis. At enim: « Qui cognovit voluntatem Domini et non fecit, vapulabit multis ¹⁰. » Inde non sufficit, ad rationem virtutis, hujus intelligentia et veritas, sed finis ejus est bonum. Igitur si conspicimus homines in bonis cognitis conversantes, istaque ad opus deducentes, honosque per opera perfectos, nec delinquentes contra rectam rationem quam in mente habent, sane non longam habereimus orationem de justitia, de castitate, de temperantia aliisque similibus. Quis enim nescit unumquodque horum esse pulchrum, et in primis vitam temperantem quæ ex omnium experientia probatur animis corporibusque simul admodum prodesse? Sed cum plerique sciant, nimirumque sciant concupiscentiam et iram pulchræ illi præstare cognitioni; (dixit enim Apostolus: « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati quæ est in membris meis ¹¹), » ideo sæpe vos, fratres, verbo hortamur ut recta et pura intentione exercitium boni completamini qua ad optimum harum cognitionum finem atingatis. « Intellectus enim bonus, inquit David, omnibus facientibus eum ¹². » Et: « Justitia ejus in filios filiorum, his qui servant testamentum ejus et memores sunt mandatorum ejus ad faciendum ea ¹³. » Et Paulus: « Non auditores legis justii erunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur ¹⁴. » Et utrorumque Dominus: « Si hæc scitis, beati eritis si faciatis ea ¹⁵. »

« Οὐχ οἱ ἀκραταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται. » Οὐ δὲ ἀμφοτέρων Κύριος, « Εἰ ταῦτα οἴδατε, φησὶ, μακάριοι ἔστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά. »

Igitur apprehendamus operibus, fratres, pretiosa jejunii et temperantiæ commoda, comprobemus no-

μετέχειν ἡμᾶς διδάσκουσι, καὶ θύνασθαι κυρίως; δομαζέειν αὐτὴν ἐπαγγέλλονται, καὶ τὴν ἀρχέκασον ὄφιν μιμούμενοι, ὡς ἐκείνος τὰ τοῦ Θεοῦ, οἴτως αὐτοὶ τὰ τῶν ἀγίων ῥήματα παρεξηγεῦνται καὶ διαστρέφουσιν. Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ θύναμιν παρὰ τοῦ Κυρίου λαθόντες πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν θύναμιν τοῦ ἔχθρου, πᾶσαν τὴν αὐτοῦ μηχανὴν καὶ κἀλὴν τὴν τε κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν πολιτείας εὐχερῶς συντρέψαντες, καὶ νικηταὶ διὰ πάντων αὐτοῦ φανέντες, τῶν οὐρανίων καὶ ἀκηράτων τῆς δικαιοσύνης στεφάνων ἐπιτευξόμεθα, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ ἀεκάστῳ κριτῆ, καὶ δοτῆρι τῶν ἀντιδόσεων· ᾧ πρόκεινται πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMIAIA Θ.

Ἐν τῷ καιρῷ τῆς Νηστείας καὶ Προσευχῆς.

Τέλος μὲν θεῶν δογμάτων καὶ τῆς περὶ ταῦτα φιλοπονίας καὶ θεωρίας ἀλήθεια καὶ ἀσφαλὴς δόξις, καὶ πρὸς τοὺς θεοφόρους ἡμῶν Πατέρας σύμφωνος καὶ ὁμολογος· τῆς δὲ πρακτικῆς ἀρετῆς οὐ τοῦτο τέλος ἐστίν, ἀρχὴ δὲ μᾶλλον; ἥτις ἂν μὴ πρὸς τὸ κατάλληλον εἶθι τέλος, καὶ μείζονος καταδίκης πρόξενος ἴσται τῷ πητσιμένῳ· « Ὁ γὰρ εἰδὼς, φησὶ, τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ μὴ ποιήσας, θαρσύνεται πολλάς. » Οὕτως οὐκ ἀρκεῖ πρὸς λόγον πρακτικῆς ἀρετῆς ἡ περὶ ταύτην ἐπιστήμη τε καὶ ἀλήθεια, ἀλλὰ τέλος ἐστὶ ταύτης τὸ ἀγαθόν. Εἰ μὲν οὖν θεωρῶμεν τοὺς ἀνθρώπους ἐμμένοντας τοῖς ἐγνωσμένοις καλοῖς, καὶ εἰς ἔργον ἀγαθῶν ταῦτα, καὶ ἀγαθὸς ἀποτελουμένους διὰ τῶν ἔργων, ἀλλὰ μὴ πλημμελοῦντας παρ' ἂν ἔχουσιν ὀρθὸν λόγον ἐν ταῖς ψυχαῖς, οὐκ ἂν ἡμεῖς πολὺν ἐποιούμεθα λόγον περὶ δικαιοπραγίας, περὶ σωφροσύνης, περὶ ἐγκρατείας, καὶ τῶν τοιούτων· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι καλὸν τούτων ἕκαστον, καὶ μάλιστα ἐγκρατῆς βίος, ὅς καὶ διὰ πείρας ἐκάστοτε δείκνυται ἡμῶν ψυχῶν ὁμοῦ τε καὶ σώμασιν ὠφελιμώτατος ὢν; Ἐπεὶ δὲ ἴσασι μὲν οἱ πλείστοι, καὶ καλῶς ἴσασι, ἀλλ' ἐπιθυμία καὶ θυμὸς ἐπικρατεῖ τῆς καλῆς ἐπιστήμης· « Βλέπω γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦ μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσι μου· » διὰ τοῦτο συνεχῶς τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου παράκλησιν προσάγομεν ὑμῖν, ἀδελφοί, ὡς ἂν διαναστήσωμεν τῷ ἀδιαστρέφῳ καὶ ὀρθῷ λογισμῷ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρᾶξιν ἐπιτιθέμενοι, ὡς τὸ τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις γνώσεως τέλος ἀγαθὸν ἐπιφέρουσιν· « Σύνασις ἀγαθῆ, φησὶν ὁ Δαβὶδ, πᾶσι τοῖς ποιούσιν αὐτήν. » Καί· « Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοῖς υἱῶν, τοῖς φυλάσσουσιν τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ μεμνημένοι τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι αὐτάς. » Καὶ ὁ Παῦλος·

Ἀψώμεθα οὖν καὶ δι' ἔργων, ἀδελφοί, τοῦ καλοῦ τῆς νηστείας καὶ ἐγκρατείας χρήματος· πιστωσά-

¹⁰ Luc. xii, 47. ¹¹ Rom. vii, 25. ¹² Psal. cx, 10. ¹³ Psal. cii, 17. ¹⁴ Rom. ii, 13. ¹⁵ Joan. xiii, 17

μαθα τὴν ἀγαθὴν περὶ ταῦτα διαθέσειν· δεῖξωμεν ἑνεργῶς τοὺς καρποὺς αὐτῶν ὅποιοι· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ ἄνδρον γινώσκειται. Ἀλλὰ καὶ τὸν γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν· Ἡ δὲ λέγω, φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἀρετῶν ἐκάστη ἢ ψυχὴν ἢ σῶμα καθάρει τε καὶ κοσμεῖ· μᾶλλον δὲ ψυχῆς ἐν γὰρ τι μέρος ἢ σώματος, ὡς προσευχὴ καὶ ἐπιστήμη τὸν νοῦν, τὸν θυμὸν ἢ πραότης, τὴν ἐπιθυμίαν ἢ σωφροσύνη. Ἡ δὲ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια τὰς μὲν τοῦ σώματος ἐπιπάσεις κομιζέει, τὴν λύσσαν τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἀπομαρτύνει, αἰθρίαν δὲ τῆς διανοίας καθαρίν ἐμποιεῖ καὶ ὅσον ἀνέφελον, ἀποκαθαίρουσα ταύτην τῶν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν βρωμάτων ἀνίωντων ἀτμῶν, καὶ τῆς ἀπὸ τούτων ἀγλῶς. Διὰ νηστείας καὶ ἐγκράτειας ὁ ἕξω ἄνθρωπος· φθίρειται· ὅπου δὲ οὗτος φθίρειται, τοσοῦτον ὁ ἐντὸς ἀνακαινίζεται κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Παχέα γαστήρ, εἰπέ τις, λεπτόν οὐ τίκεται νοῦν· οὐκοῦν ἢ διὰ νηστείας καὶ ἐγκράτειας λεπτυνομένη καὶ τὸν νοῦν ἐξ ἀνάγκης λεπύνει.

Οὕτως πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθὸν διὰ ταύτης κατορθοῦται καὶ τελειοῦται. Διπλοῦν ἔστι περιττειχισμῶς ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια· καὶ ὁ ἐν ταύταις βιωὼν εἰρήνης ἀπολαύει πολλῆς, ὡς τῆς Ἱερουσαλήμ ὧν ἐντὸς. Ἱερουσαλήμ γὰρ εἰρήνη ἑρμηνεύεται. Τούτου δὲ πολεμεῖ τῷ τείχει ὁ τοῦ Βαβυλωνίου ἄρχοντας ἀρχιμάγειρος· κτλ οὐχ εὐρη τοὺς ἐντὸς ἀντεχομένους τῶν τειχῶν καρτερώς, καθαιρεῖ ταῦτα, προσαγγεῖν ὡς ἑλεπόλεις τὰ τῆς θάρτυτικῆς μαγγανεύματα. Εἰ δὲ οἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν τούτων οὐ μόνον περιφρονοῦσι τὰ τοῖκλα τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρτον ἐπὶ τὸ εὐτελέστερον ἐπιμάττουσιν, αὐτοὶ μᾶλλον δὲ ἐγκράτειας ἀνατρέπουσι καὶ τὴν σκητὴν Μεδιὰμ· τοιοῦτον γὰρ τι προτυποῖ καὶ ἡ κατὰ τὸν Γεδεὼν ἱστορία· Ἰδοὺ γὰρ, φησὶ, μερὶς ἄρτου κριθίνου, κυλιωμένη ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν Μεδιὰμ. Ἐξήλου δὲ ὁ κριθίνος ἄρτος τῶν ἐπιστρατευσάντων μετὰ Γεδεὼν τὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων τροφῶν εὐτελείαν καὶ ἐγκράτειαν· Καὶ ἦλθε, φησὶ, μέγρι τῆς σκητῆς Μεδιὰμ καὶ ἐπάταξεν αὐτὴν καὶ κατέστρεψε. Ἡ σκητὴ δ' ἂν εἴη παντώγῃ ὑπὸ μάχης κριθίνης καταστρεφόμενη ἢ ματιμάσσουσα τοῦ τε λαίμου καὶ τῆς κοιλίας ἐπιθυμία, 45 ἥς τὸ μαργαῖνον ἀφαιρεῖται νηστεία καὶ λιτὴ προσγεινομένη τράπεζα. Δανιὴλ δ' τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνήρ οὐ τὸν δράκοντα μόνον διὰ μάχης ἀνέλε τὸν θεόν, ὧν θεός ἢ κοιλία, καὶ ὁ ἔχων τὴν ἰσχὺν ἐπὶ τῇ ὀσφύϊ καὶ ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρός, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας μὴ φαγεῖν ἄρτον ἐπιθυμιῶν, μήτε οἶνον πῶν, καινοτέρας ὀράσεις εἶδε, καὶ ἀρχαγγέλου ἐπιστάσαν ἐδέξαστο.

Ὁ μὲν οὖν Δανιὴλ οὕτω· ὁ δὲ ἐπιθυμητῆς λαός· καὶ ἀχάριστος, οἱ λέγοντες, Τίς φωμίει ἡμᾶς κρέα· νῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος· μετὰ τὸ φαγεῖν κρέα ἕως ἐξήλθεν ἐκ τῶν μυκῆρων αὐτῶν, ἐπάταχθησαν πλεονεχίαν μεγάλην σφόδρα· Ἐθυμώθη γὰρ, φησὶν, εἰς τὸν λαόν ὁ θεός, καὶ ὁ κόρος αὐτοῖς εἰς χολέραν

Astras de istis bonas dispositiones, ostendamus effectibus quanti sint horum fructus, nam ex fructu cognoscitur arbor. Virum agricolam oportet primum de fructibus percipere. « Intellige quae dico, » ait Apostolus 12. Etenim aliarum quidem virtutum unaquaeque vel animam vel corpus purgat et exornat, vel potius quamdam animae aut corporis partem, ut oratio et scientia mentem, cor dulcedo, concupiscentiam castitas. Jejunium autem et abstinentia corporis sedat rebelliones, irae furores impetusque concupiscentiae debilitat, eorumque serenum fere nulla nube obductum in mentem infundit, illam expurgans a vaporibus ex multitudine ciborum orientibus, ortaue ex istis caligine. Per Jejunium et abstinentiam homo exterior destruitur, qui quantum destruitur, tantum interior renovatur prout dixit Apostolus. Venter crassus, ait quidam, non subtilem gignit mentem; ergo jejunio et abstinentia extenuatus, animam quoque subtilem efficit.

Ita omne bonum et pulchrum jejunio temperatum perficitur. Duplex est munimentum: jejunium et abstinentia, et in istis vivens pace multa gaudet, quatenus Jerusalem civis. Jerusalem enim pax interpretatur. Hunc autem murum aggreditur Babylonici principis archinagirus, et nisi civis inveniat validis mœnibus firmatos, ista evertit, impellens quasi arietes magis artificia. Verum si mœnibus istis inclusi sobrii non tantum variis dapibus utantur, sed etiam panem parcius frangant, ipsi magis temperantia subvertunt tabernaculum Madian; hoc enim praesignabat Gedeonis historia: « Ecce scriptum est, subcinericius panis ex hordeo volebatur in castra Madian 13. » Monstrabat panis hordeaceus Gedeonis militum etiam in escis necessariis sobrietatem et temperantiam. « Et pervenit, inquit, usque ad tabernaculum Madian, et percussit illud et subvertit 14. » Tabernaculum penitus pane hordeaceo everitum esset concupiscentia gulae et ventre grassata, cujus jejunium mensaque sobrie apposita vehementes tollit cupiditates. Daniel, vir desideriorum, non tantum draconem massa abstulit Deum eorum quibus Deus venter est et cujus fortitudo in lombis ejus et in umbilico ventris ejus 15, sed etiam per multas hebdomades non manducans panem desideratum, nec bibens vinum, miras visiones vidit, et archangelii adventu donatus fuit.

Ita quidem Daniel; protervus autem et ingratus populus dicebat: « Quis dabit nobis ad vescendum in carnes 16? » Sed postquam manducassent carnes, donec exirent per nares, v. h. e. mentem valde passim sunt plazam; dixit enim: « Iratus est Deus in populum suum, et saturitas eorum facta est in con-

12 II Tim. II, 6. 13 Judic. VII, 15. 14 ibid. 15 Job XL, 11. 16 Num. XI, 4.

sumptionem ¹⁰.) Concupiscentiæ monumenta in hoc loco narrata excitaverunt divinam in eos iracundiam, quam conspicientes, fugiamus ingluviem; apprehendamus temperantiam, amplectamur istos jejuniorum dies, quibus animæ obediens corpus efficitur, cor vero ad Deum ascendens allevatur. Joannes gratiæ præcursor locustis et melle silvestri per vitam vescabatur. Petrus sallitis, olivis, lupinis paucisque utebatur oleribus. Quid necessarium est Paulum memorare, qui de seipso dixit: « In fame et siti et jejuniis multis ¹¹. » Tibi autem non tota vita est quadraginta jejunii dierum intervalum; et singulis diebus sol ad occasum flexus tibi jejunii finem assignat. Nonne fere omnibus facilis et accommodata hæc abstinencia? modo sit etiam congruens cœna; nam sic moderate abstinens et moderate comedens non multum jejunis cedit. Times carnis dolores, jejuniumque fugis quasi tabem adducens; sed contrarium est; nam saturitas podagram, obesitatem aliosque morbos magis solet generare; jejunium vero sanitatem gignit; unde non tantum fornicator in proprium corpus peccat, sed belluo quoque in suum corpus delinquit quod cachecticum et morbidum reddit.

καὶ ὡς ἔοικεν, οὐ μόνον ὁ πορνεύων εἰς τὸ ἔθιον τὸ ἔθιον πλημμυλεῖ σῶμα, καχεκτικὸν αὐτὸ καὶ νοσερὸν ἐργαζόμενος.

Verum cum omnibus sensibus intemperantia committatur, omnibus imponamus continentiam. Si escis quidem abstines, oculos autem habes ad luxuriam in penetrabilibus animæ perpetrandam, ad vanam curiositatem, ad fascina propensus; si aurem opprobriis, lascivis carminibus, malisque surris plenam; si alios sensus similibus noxiis læsos, quid tibi proderit jejunium? Nihil omnino; nam aliud propter alterum fugis vitium, cui per prius aditum in anima patefacis. Cum enim constemus nos ex anima et corpore compositi, non corpore tantum sed et mente (quæ ipsa quasi plura habet membra alterius modi, scilicet vim vegetativam, concupiscibilem et irascibilem appetitum atque rationem), illud verum est jejunium quod ad omnes potentias extenditur, omnes purgat, omnesque sanat; dulcis enim, fratres, et benigna animæ per jejunium curatio; et propterea Patres nostri in diebus istis illud nobis præceperunt.

Igitur si istud stulte effugiamus, vindices pœnæ, D scissiones, adustiones nos comprehendent, quoniam Christus membrum putridum amputabit, ignique tradet inextinguibili vindictam daturam æternam. Nam sicut, quia non jejunaveramus in paradiso, in hanc vitam multis pœnis refertam sumus immissi, ita, nisi hic jejunemus, et sobrie pro viribus vivamus, in inextinguibilem et intolerabilem illum incidemus infernum. Sed convertimini, filii revertentes, ait prophetia ¹²: Nihil tam efficax ad misericordiam ab eis qui convertuntur assequendam

ἔγένετο.) Καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ εἴπω λεγόμενα μνήματα τῆς ἐπιθυμίας ἀναστήλωσι: ἐστὶ τῆς ἐφ' ἐκείνους θείας ὀργῆς, πρὸς ἣν βιέποντες, φύγωμεν τὴν γαστριμαργίαν, ἀσπασώμεθα τὴν ἐγκράτειαν, περιπτυσώμεθα τὰς νηστίμους ἡμέρας ταύτας, ὡς εὐήκοον τῇ ψυχῇ ποιούσας τὸ σῶμα, καὶ τὴν νοῦν κουφίζουσας πρὸς Θεὸν ἀνατρέχοντα. Ἰωάννης ὁ τῆς χάριτος Πρόδρομος ἀπρίσι καὶ μέλιτι ἀγρίῳ διὰ βίου ἤρκετο. Πέτρος ἀλμύσιν, ἐλαίαις καὶ θερμοῖς καὶ λεπτεῖ; λαχάνοις ἐγκρῆτο μόνοις. Τί δεῖ τὰ τοῦ Παύλου λέγειν; ὅς περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦτο φησιν, ὡς « Ἐν λιμῶ καὶ δίψῃ ἐν νηστείαις πολλάκις. » Σὺ δὲ οὐ βλος ὄλος τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐστὶ τὸ τῆς νηστείας διάστημα καὶ περιγράφει σοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὴν ἐπὶ ταύτῃ νηστείᾳ ἢ τοῦ ἡλίου πρὸς δύσιν ἐπίνευσις. Ἄρ' οὐ βράδια σχεδὸν πᾶσι καὶ σύμμετρος ἢ ἐπὶ τοσούτον αἰτία ἐστὶ; μόνον ἔστω καὶ ἡ σίτησις σύμμετρος· οὕτω γὰρ μετρίως αἰσιτῶν καὶ μετρίως σιτούμενος, οὐ κατὰ πολὺ τῶν ἀτροφούντων ἀπολειφθήσῃ. Φεῖδου τυχὸν τῆς σαρκός, καὶ φεύγεις τὴν νηστείαν, ὡς τηκεδῶνα φέρουσαν, ἀλλὰ τούναντίον ἐστὶν· ὁ κόρος γὰρ ποδῶν καὶ καρδιαρίας καὶ νόσους ἐτέρας γενεῖν μᾶλλον πέφυκεν· ἢ δὲ νηστεία μήτηρ ἐστὶν υγιαινώσῳμα ἀμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ ὁ γαστριμαργῶν εἰς

Ἐπεὶ δὲ διὰ πασῶν τῶν αἰσθησῶν ἡ ἀκρασία τελεῖται, πάσαις ἐπιστήσωμεν τὴν ἐγκράτειαν. Εἰ δὲ νηστεύεις μὲν βρωμάτων, τὴν δὲ ὄψιν ἔχεις προαγωγὸν εἰς τὴν ἐν τῷ ταμίῳ τῆς ψυχῆς σου μοιχείαν, καὶ περιεργίαν, καὶ βασκανίαν· τὴν δὲ ἀκοὴν δεκτικὴν ὕβρεων, καὶ πορνικῶν ἑσμάτων, καὶ ψιθυρισμῶν οὐ καλῶν, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθησεις τῶν καταλλῆλως βλαπτόντων, τί τὸ ὄφελος τῆς νηστείας; πάντως οὐδὲν· ἦν γὰρ δι' ἐτέρας φεύγεις κακίαν, κάθοδον αὐτῇ δίδως δι' ἄλλης εἰς τὴν ψυχὴν· συνθέτων γὰρ ὄντων ἡμῶν ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, οὐ τοῦ σώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς πολλομελοῦς ὄσης (ἕτερον τρόπον ἔχει γὰρ καὶ αὕτη καὶ ἀπερ μέλη τὸ θρεπτικόν, τὸ ἐπιθυμητικόν, τὸ θυμικόν τε καὶ λογιστικόν), ἐκείνη ἐστὶν ἀληθῆς νηστεία, ἢ διὰ πάντων διήκουσα καὶ πάντα καθαιρουσά τε καὶ θεραπεύουσα· πραεὶα γάρ ἐστὶν, ἀδελφοί, καὶ φιλόανθρωπος ἢ διὰ νηστείας τῆς ψυχῆς ἰατρεία· καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες· ἡμῶν διὰ τῶν ἡμερῶν τούτων ταύτην ἡμῖν ἐπέθηκαν.

Ἐν οὖν ταύτῃ ἡμεῖς ἀφρόνως ἐκφύγωμεν, αἱ κολαστικαὶ ποιναὶ, καὶ τομαὶ, καὶ καύσεις ἡμᾶς ἐκδέξονται, ὅτε Χριστὸς τὸ ἀθεράπευτον διχοτομήσει, καὶ τῷ ἀσθέστῳ πυρὶ παραδώσει δίκην ὑφέξει αἰώνιον. Ὡς γὰρ μὴ νηστεύσαντες ἐν τῷ παραδείσῳ εἰς τὸν πολυώδυνον τοῦτον βίον ἐρρίφθημεν, οὕτως ἐν ταῦθα 46 μὴ νηστεύσαντες, μηδὲ ἐγκρατῶς ζήσαντες κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν ἄσθεστον καὶ ἀφόρητον ἐκείνην ἐμπεσοῦμεθα γένεον. Ἄλλ' ἐπιστρέψατε υἱοὶ ἀφιστηκότες, ἢ προφητεία φησὶν· οὐδὲν οὕτω συνεργὸν πρὸς ἐξίλασμάν τῷ; ἐπιστρέψουσιν ὡς ἡ νη-

¹⁰ Num. xi. 20. ¹¹ II Cor. xi, 27. ¹² Jerem. iii, 14.

σταία ἐστίν, ὡς ἐκ τῆς τῶν Νινευιτῶν ἐπιστροφῆς Δ
 ἐδιδάχθημεν· οὐδὲν οὕτω νεκροποιὸν ὡς ἡ γαστρι-
 μαργγία ἐστὶ· καὶ δεικνυσὶν ὁ περὶ τοῦ ἀπώτου ἐπι-
 στρέφαντος· εἰπὼν· « Οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν,
 καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὗρέθη· » σωθῆ
 γὰρ βίον ἠσπάσατο, καὶ σῶν ἦδετο βορβόρω, παρα-
 συνεδλήθη τούτοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς, τὴν πρὸς
 Θεὸν ὁμοίωσιν ἀποθέμενος. Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἰωβ
 οὐ κτήνεσιν ὠμοιώθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ὄρη-
 λοῖς χωρίοις παντελῶς ἀναισθητοῖς, βουτόμω τε καὶ
 πιπύρω καὶ τῷ καλάμω, ἐν οἷς καὶ κοιμάται ὁ
 πεμφάγος Λευιθάβ. Ἐν γὰρ τοῖς ὑγροῖσις τὸ νοη-
 τὸν τοῦτο κῆτος· ἐπαναπύεται. Ἦν ὑγρότητα ὁ
 ἀσβὺς ἀπελαύνων διὰ τῆς ἐγκρατείας τῆς οἰκείας
 ζωῆς, « Ἐξηράνθη, φησὶν, ὡς ὑστρακὸν ἡ ἰσχὺς
 μου, καὶ τὰ ὀστέα μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφύρησαν, Β
 τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σὰρξ
 μου ἠλλοιώθη δι' ἑλαϊον. » Αὐτὸ καὶ τὴν τῆς δεξιᾶς
 τοῦ Ὑψίστου ἠλλοιοῦτο ἀλλοίωσιν, αὐτῷ ἑαυτὸν ὄλον
 ἀναθέμενος, καὶ ἑαυτὸν διὰ παντὸς ἐνώπιον αὐτοῦ
 προσερχόμενος καὶ τὴν τῆς οἰκείας καρδίας μελέτην,
 ἐκείνῳ διὰ παντὸς ἔχων ἐνώπιον.

Τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς, ἀγαπήτοί, μιμησώμεθα, καὶ
 μὴ μόνον τῆς ὑγρᾶς καὶ διαεχυμένης ζωῆς ἑαυτοῦς
 ἀποστρέψωμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμετέραν νηστείαν καὶ
 ψαλμῶδαν καὶ προσευχὴν, ὡς αὐτοῦ παρόντος· καὶ
 ἐφορῶντος τοῦ Θεοῦ ποιώμεθα· εἰδοῦτες, ὡς οὕτε
 νηστεία, οὕτε ψαλμῶδια, οὕτε προσευχὴ σώζειν ἡμᾶς
 καθ' ἑαυτὰ δύναται, ἀλλὰ τὸ ἐνώπιον ἐκτελεῖσθαι
 ταῦτα τοῦ Θεοῦ· οὕτω γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς Κυρίου ἐπι-
 βλέποντας ἀγιάζουσιν ἡμᾶς, ὡς ὁ ἥλιος θερμαίνει C
 τὰ ὕδατα· αὐτοῦ καταλαμπόμενα. Ἐνώπιον δὲ ταῦτα
 γίνεται Θεοῦ, ὅταν ἀτενῶς ἡ διάνοια ἐκείνῳ ἐνορᾷ,
 καὶ διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν ὄρῃν καὶ νηστεύῃ καὶ φάλλη
 καὶ προσεύχηται· ὅταν γὰρ ἐν τῇ προσευχῇ καὶ
 ψαλμῶδι ποτὲ μὲν ὁ νοῦς συντελεῖται πρὸς τὸν Θεόν,
 ποτὲ δὲ διακίπτη καὶ μετεωρίζεται, δεῖ νοεῖν, ὡς
 οὕτω ἀνεθῆκαμεν ἑαυτοῦς ὄλους τῷ Θεῷ, οὐδὲ ἐν τῷ
 νόμῳ Κυρίου πᾶς ὁ σκοπὸς τῶν πρᾶξιμων ἐφ'
 ἡμῶν ἐστί· διὰ τοῦτο καθ' ὅσον τῶν τῆς δικαιοσύνης
 ἔργων ἀποκίπτομεν, κατὰ τοσοῦτον ἐνώπιον τῶν
 τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν παραμένειν οὐ δύναμεθα· Ὁ δὲ
 γὰρ διαμενοῦσι, φησὶ, παράνομοι κατέναντι τῶν
 κείμενοι, τὸν δυνάμενον μάλαγμα καὶ καταδέσμους
 Κύριον.

Μὴ τοίνυν ἀνήσωμεν, παρακαλῶ, νηστείας καὶ
 εὐχαῖς καὶ δάκρυσι, καὶ πᾶσι τρόποις αὐτὸν ἐπιβο-
 ῶμενοι, μέχρις ἂν ἰγίση καὶ λάσθηται ἡμᾶς· δεῖξω-
 μεν καὶ δι' ἔργων νυμφίον πλουτοῦντας· Χριστὸν, καὶ
 τοῦτον ἀποδημοῦντα νῦν ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἐν τοῖς ἐ-
 πουρανοῖσις κρυπτόμενον δι' ἐλπίδος ἀπεκδεχόμενοι·
 « Ὅταν γὰρ, φησὶν, ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος,
 τότε νηστεύσουσιν. » Ὅθεν δῆλον ὡς ἐν ἐγκρατεία
 τε καὶ νηστεία παντὸς εἶναι τοῦ βίου χρῆ τοῦ ἀπὸ
 Χριστοῦ καλουμένους, μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος τὴν αὐ-
 τοῦ προσδοκίαντας φρετικὴν παρουσίαν. Νηστεύσω-
 μεν δὲ μᾶλλον ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, καὶ παν-

quam est jejunium, ut didicimus ex Ninivitarum
 conversione; nihil ita mortem operatur ut in-
 gluvies, ut ostendit qui de filio prodigo revertente
 dixit: « Iste filius meus mortuus erat, et resur-
 rexit; perierat, et inventus est »; porcinam enim
 vitam amplexus erat, et porcorum luto gaudebat,
 quibus aggregatus est et assimilatus, sua ad Deum
 amissa similitudine. Secundum magnum Job, non
 solum comparatus est jumentis insipientibus, sed
 etiam locis humentibus omni sensu carentibus,
 junco, calamo, arundini, in quibus vorax quiescit
 Leviathan. Et vero in istis humentibus locis sicutum
 istud cetero inhabitat. Quem mollitiei humorem per
 suam vitam temperantiam damnavit David: « Aruit,
 inquit, tanquam testa virtus mea, sicut creniam
 aruerunt; genua mea infirmata sunt a jejunio, et
 caro mea immutata est propter oleum ». Ideo im-
 mutavit mutationem dextera Excelsi, seipsum totum
 ad eum applicans, in omnibus et etiam in medita-
 tione cordis in conspectu illius ambulans, illumque
 habens ante oculos in omnibus operibus suis.

Hunc ergo nos, dilecti, imitemur, et non tantum
 a molli laxaque vita nos arceamus, sed etiam je-
 junium, psalmodiam et orationem quasi sub oculis
 et in conspectu Dei exerceamus, scientes quoniam
 nec jejunium, nec psalmodia, nec oratio sua virtute
 nos salvare possunt, sed quia in conspectu Dei
 perfecta fuerint; ita enim oculi Domini insipientes
 nos sanctificant, sicut sol res ab eo illuminatas
 calefacit. Hæc autem sunt in conspectu Dei cum
 constantiter mens nostra ad eum spectat, dumque
 cum aspicit, jejunit, psallit et orat. Nam si, dum
 in oratione et jejunio ad Deum intendatur, tunc
 incerta dilabatur, putare oportet nos adhuc non
 totos ad Deum attolli, nec in lege Domini totum
 esse nostrorum operum finem; ideo quantum ab
 operibus justitiæ decidimus, tantum ante oculos
 Dei permanere non possumus. « Non enim, inquit,
 permanebunt injusti ante oculos tuos ». Verum
 saucii jacentes eum qui potest delinimenta et liga-
 turas plagis imponere, invocamus Dominum.
 ὀφθαλμῶν σου. Ὅμως μένοι τετραυματισμένοι
 ἐπιθεῖναι τοῖς συντριμμασιν ἡμῶν ἐπικαλώμεθα

Neque dimittamus, obsecro, illum jejuniis, pre-
 cibus, lacrymis omnibusque modis clamantes, donec
 adveniat nosque sanet; operibus monstremus nos
 divite sponso gaudere Christo, illumque nunc a
 nobis peregre profectum, et cælestibus abscondi-
 tum spe firma opperiri. Ait enim: « Cum auferetur
 sponsus ab eis, tunc jejunabunt ». Unde patet
 in abstinentia et jejunio totam debere vitam transi-
 gere vocatos a Christo, cum bona spe horrendo
 ejus præstolantes judicio. Sed præsertim jejunemus
 in his diebus, et omnino nos ad bonos mores infor-
 mewimus, expectantes anniversariam diem resur-

¹⁰ Luc. xv, 24. ¹¹ Psal. cvii, 16. ¹² Psal. v, 5.

¹³ M. lth. ix, 15.

rectionis Christi, ut puri pure ejus passionem co-
lamus, et consequamur illam quam passione omittit
Dominus immortalem beatamque vitam, quam nos
omnes obtinere concedat gratia et benignitas Do-
mini nostri Jesu Christi, quem decet omnis gloria,
honor et adoratio cum æterno ejus Patre, et sanctissimo,
bonoque et vivificante Spiritu. nunc et
semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA V.

Secunda sanctæ quadragesimæ Dominica habita, materiam habens Paralyticum a Domino in Capernaum sanatum²⁷, et contra eos qui indecenter sæcum invicem confabulantur in sacris ad ecclesiam conventibus.

Ipsa Domini verba seu potius summam evangelicæ prædicationis tanquam præmium hodie ad vestram charitatem proferam : « Pœnitentiam agite ; appropinquavit enim regnum cœlorum²⁸. » Et non tantum appropinquavit, verum etiam est in nobis ; « Regnum enim cœlorum in vobis est²⁹, » iterum ait Dominus. Et non tantum est in nobis, sed etiam non multo post suam manifestat veritatem destruens omnem principatum et potestatem et virtutem his solis qui secundum Deum vivunt pleque hic conversantur adversariam. Igitur cum regnum cœlorum appropinquavit necnon in nobis est, et mox suam ostendit præsentiam, nosmetipsos per opera pœnitentiæ dignos ejus efficiamus, nobis vim inferamus, pravas consuetudines malosque mores amputantes ; regnum enim cœlorum vim patitur et violenti rapiunt illud. Æmulemur divorum nostrorum Patrum patientiam, humilitatem, ipsamque fidem : « Quorum intuentes exitum conversationis imitanti sui fidem³⁰. » Mortificemus membra nostra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam et avaritiam, et præsertim his in sacris jejuniis diebus. Nam propterea præoccupans spiritus gratia de futuro Dei horribili judicio nos edocuit, et deinde Adami exilium memoravit, necnon postea firmissimam fidem potest fecit nobis ut illud formidantes, hanc autem deficientes, fide vero roborati, nosmetipsos erigamus, nec indulgeamus intemperantiæ, neque

ventre insaturabili januas omnibus vitiis speramus, vel latus præbecamus, necnon in plateis et foro

erremus, cum voluptate, ut ita dicam, pessumdati. Verum in veram vitam deducentem angustam iritamque diligentes viam, cujus principium primunisque stadium est jejunium istam jejuniis dierum quadragesimam constantes transigamus.

ἄλλοι μὲν εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀπάγουσαν στενήν καὶ τεθλιμμένην ὄδον ἀγαπήσαντες, ἧς ἀρχὴ καὶ πρῶτον στάδιον ἡ νηστεία ἐστὶ, τὴν τεσσαρακοστὴν τῶν

τοῖς ἡμῶς αὐτοὺς εὐτρεπίσωμεν, ἀπεκδεχόμενοι καὶ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τῆς 47 τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἵνα καθαροὶ καθαρῶς καὶ τὰ πύθη τούτου δοξάσωμεν, καὶ τύχωμεν τῆς δι' αὐτῶν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου προσηματωθείσης ἀθανάτου καὶ μακαρίας ζωῆς· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ

OMILIA V.

Τῇ δευτέρῃ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν ἐν Καπερναοὺμ λαθέρτα παρὰ τοῦ Κυρίου Παράλυτον· καὶ πρὸς τοὺς ἀκαλῶς ὁμιλοῦντας ἀλλήλοισ ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἱεραῖς συνάξεσιν.

Αὐτὰς τὰς δεσποτικάς φωνάς, μᾶλλον δὲ τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, σημερινὸν ἐρῶ προοιμιαζόμενος πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· « Μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· » καὶ οὐκ ἤγγικε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν ἐστίν· « Ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν· » πάλιν ὁ Κύριος εἶπε. Καὶ οὐκ ἐν ἡμῖν ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετ' οὐ πολλὸν περιφανέστερον παραγίνεται, καταργήσουσα πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν μόνοις τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσι, καὶ θεαρέστως ἐνταῦθα βεβιωκόσιν. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἤγγικε καὶ ἐν ἡμῖν ἐστίν, καὶ μετ' οὐ πολλὸν παραγίνεται, ποιήσωμεν διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων ἑαυτοὺς αὐτῆς ἀξίους· βιάσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, τὰς πονηρὰς ἀνακόποντες προλήψεις καὶ συνήθειας· βιασθὲν γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασθὰι ἀρπάξουσιν αὐτήν. Ζηλώσωμεν τῶν θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων τὴν ὑπομονὴν, τὴν ταπεινώσιν, τὴν πίστιν αὐτῆν· Τούτων γὰρ, φησὶν, ἀναθεωροῦντες τὴν ἐκδοσιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμησθε τὴν πίστιν. » Νεκρώσωμεν τὰ μέλη ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱεράς ταύτας τῆς νηστείας ἡμέρας· διὰ τοῦτο γὰρ προλαβοῦσα ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, περὶ τῆς μελλούσης τοῦ Θεοῦ φρικωδέστατης κρίσεως ἐδίδαξεν ἡμᾶς· εἶτα καὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀδὰμ ἐπέμνησεν· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν ἀσφαλιστάτην πίστιν ὑπέδειξεν ἡμῖν, ἵνα τῷ ἐξ ἐκείνης φόβῳ, καὶ τῷ ἐπὶ ταύτης ὀρθῶν, τῆς τε πιστείας ἀσφαλῶς ἀντεχώμεθα, καὶ ἀσυστέλλωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ μὴ ἐκιδώμεν τῇ ἀκρασίᾳ, μηδὲ διὰ τῆς ἀπλήστου γαστρὸς πάσι τοῖς πάθει οὐρανὸν ἀνοίγωμεν, καὶ χόρταν παρέχωμεν, καὶ τῆς εὐρυχώρας καὶ πλατείας ὁλοὶ γινώμεθα, μεθ' ἧσθεως ὡς εἶπεν ἀπολύτως·

Εἰ γὰρ, ὡς περὶ παντὸς πράγματι, κατὰ τὸν Σολομώντα, καὶ τοῖς πᾶσι ὁ χρόνος, οὕτω καὶ κατ' ἕνα τις ἐπιτηδεῖον ζητεῖ πρὸς ἐργασίαν τῆς ἀρε-

²⁷ Marc. II, 1 seqq. ²⁸ Matth. III, 2 ²⁹ Luc. XVII, 21. ³⁰ Hebr. XIII, 7.

της, ἡμερῶν **Δ**ε οὗτος ἐστὶν ὁ καιρὸς, ἡ τεσσαρακοστὴ τῶν ἡμερῶν αὐτῆ. Εἰ δὲ καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος πρὸς σωτηρίας πορισμὸν ἐστὶν ἐπιτήδειος, πολλῶ μᾶλλον ὁ καιρὸς οὗτος τῆς νηστείας ἐστὶν· ἐπεὶ καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ χορηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν Χριστὸς ἀπὸ νηστείας ἐποιήσατο τὴν ἀρχὴν, καὶ ἐν τῷ σταδίῳ ταύτης τὸν δημιουργὸν τῶν παθῶν, παντοίως προσβαλόντα, κατεπάλασε καὶ κατήσχυε διάβολον· ὡς περ γὰρ ἡ τῆς γαστρὸς ἀκρασία τῶν ἀρετῶν ἀναιρέτις οὖσα γεννήτρια τῆς ἐμπαθείας ἐστὶν, οὕτω καὶ ἡ ἐγκράτεια τοῦς ἐκ τῆς ἀκρασίας μολυσμοὺς ἀναίρουσα γεννήτρια τῆς ἀπαθείας ἐστὶν. Εἰ δὲ μήπω τὰ πάθη ἐν ἡμῖν ὄντα προξενεῖ τε καὶ προξίνησεν ἡ ἀκρασία, πῶς ὄντα οὐκ ἀυξήσει τε καὶ στηρίξει, ὡς περ ἡ νηστεία μειώσει ταῦτα καὶ ἀφανίσει; Συζυγεῖς δὲ ἀλλήλαις εἰσὶν ἡ τε νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια, καὶ ἄλλοτε ἄλλη τοῖς συνετώς μετιούσιν εὐκαιρῶς πλεονεκτεῖ.

Ταῦτας οὖν καὶ ἡμεῖς ἀρτίως ἀλλήλων μὴ διαζεύξμεν, ἀλλὰ τῇ μὲν σεπτῇ μεταξὺ πεντάδι τῶν τῆς ἐβδομάδος ἡμερῶν μᾶλλον ἀντεχώμεθα τῆς νηστείας, Σαββάτου δὲ καὶ Κυριακῆς τῇ ἐγκρατεῖα μᾶλλον ἢ τῇ νηστείᾳ προσέχμεν, ὡς ἂν συνετώς ἀκρωμέθα τῶν εὐαγγελικῶν βημάτων, ἃ σήμερον ἀπαγγελεῖ τὴν τοῦ παραλύτου θαυμαστὴν ἴασιν, οὐ τὴν ἐν Τεροσολύμοις, ἀλλὰ τὴν ἐν Καπερναοῦμ ὑπὸ τοῦ Κυρίου γεγεννημένην. Τῷ γὰρ καιρῷ ἐκαίω φησὶν ὁ θαηγόρος Μάρκος, « Εἰσῆλθε πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς Καπερναοῦμ δι' ἡμερῶν. » Ταύτην δὲ τὴν Καπερναοῦμ ἰδίαν πόλιν τοῦ Κυρίου ὁ Ματθαῖος φησὶ· τὰ γὰρ κατὰ τὸν παράλυτον τοῦτον κείμενος ἱστορῶν, « Ἦλθε, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν· » μετὰ γὰρ τὸ βαπτισθῆναι ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου, καὶ τὸ Πνεῦμα οὐρανόθεν ἐπ' αὐτὸν καταπέσει, εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς πείραν ἐξάγεται, καὶ μετὰ τὸ νικῆσαι τὸν πειραστὴν ἐπανελθὼν ἐγγὺς Ἰορδάνου περιφεῖ διδάσκων, καὶ ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ πολλαχῶς μαρτυρούμενος, μέχρις οὗτο ὁ Ἰωάννης ὑπὸ Ἡρώδου κατάκλιετος γέγονε. Τότε δὲ, ὡς ὁ Ματθαῖος φησὶν, « Ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ κατακλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἔλθων κατήκησεν εἰς Καπερναοῦμ τὴν παραθαλάσσιαν. »

Ἐξήρχετο οὖν ἀπ' αὐτῆς εἰς τὰς ἐρήμους προσευχῆς χάριν, καὶ εἰς τὰς τῶν γειτόνων κωμοπόλεις κηρύσσων, καὶ πάλιν ἐπανήρχετο πρὸς αὐτήν. Διὰ τοῦτο Ματθαῖος μὲν ὁ εὐαγγελιστὴς ἰδίαν εἶπε τὰς πόλιν αὐτοῦ· ὁ δὲ Μάρκος, « Εἰσῆλθε, φησὶ, πάλιν εἰς Καπερναοῦμ δι' ἡμερῶν. Καὶ ἤκουσαν ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι, καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν· » τὴν γὰρ διατριβὴν ὡς ἐπὶ κλειστον ἐκεῖ ποιούμενος διὰ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ θαυμάτων καὶ λόγων ἐπεγνώσθη μαιζόνως, διὸ καὶ ἐποθεῖτο διαφερόντως. Ὡς οὖν ἤκουσαν ὅτι κἀρῆσι πάλιν, πανδημεὶ συνέβησαν· ὡς δὲ ὁ Λουκᾶς φησὶ, καὶ ἀπὸ πάσης πόλεως; ἦσαν οἱ συνελθόντες, ἐν οἷς καὶ Γραμματεῖς ἦσαν καὶ Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς, φησὶ, τὸν λόγον· οὗτος γὰρ ἦν αὐτῶ προηγούμενον ἔργον, ὃ καὶ παραβολικῶς ἐδήλωσεν εἰπών·

A illud tempus, ipsa dierum quadragesima. Si vero tota hominum vita ad salutem assequendam est opportuna, quanto magis istud jejunii tempus? Ideo princeps et dux salutis nostræ Christus a jejunio illam inchoavit, et dum jejunium transigeret, vitiorum artificem, omni modo irruentem, devixit et ignominia suffudit diabolum; nam sicut ventris intemperantia, dum virtutes evertit, mater est perturbationis, ita temperantia dum incontinentiæ sordes abstergit, mater est tranquillitatis. Si vero dum vitia nondum animam occupant, hæc inducit et inducet intemperantia, quomodo, si jam occuparunt, non augebit et roborabit, sicut jejunium ea diminuta tollet. Verum inter se conveniunt jejunium et temperantia, ceterum alterum alias eis qui caute prosequuntur antecellat.

B Ista igitur nos a se invicem ne separemus caveamus, sed per sacros hebdomadis quinos dies, nos jejunio muniamus, Sabbato autem et Dominica temperantia magis quam jejunio incubemus, ut intelligentes audiamus evangelica dicta, quæ hodie memorant mirabilem paralytici sanationem non in Jerusalem sed in Capharnaum a Domino peractam. In illo enim tempore, ait divus evangelista Marcus: « Iterum intravit Capharnaum post dies aliquot. » Quam Capharnaum urbem Domini civitatem Mattheus dixit; nam ipse quoque de illo paralytico enarrans: « Venit, inquit, Jesus in civitatem suam. » Et vero postquam a Joanne in Jordane baptizatus esset, et Spiritus a cælo in eum volitans requievisset, in desertum a spiritu ad tentationem ductus est, et, victo tentatore, reversus circa Jordanem inambulabat docens, testimonio a Baptista fluries accepto, usquedum Joannes ab Herode in carcerem conjectus fuisset. Tunc, sicut dixit Mattheus: « Secessit in Galilæam, et relicta civitate Nazareth, venit et habitavit in Capharnaum maritima. »

Igitur ab ista civitate in desertum orandi gratia egressus est, vicinosque vicos circuitabat prædicans, et rursus ad ipsam rediit. Ideo Mattheus quidem evangelista hanc civitatem Domini vocavit; Marcus autem dixit: « Iterum intravit Capharnaum post dies. Et auditum est quod in domo esset, et statim convenerant multi, ita ut non caperet neque ad Januam; » nam cum ibi frequentius habitaret, per miracula magna et multa perque sermones melius noscebatur, ideoque ibi præcipue desiderabatur. Cum ergo audissent quoniam iterum adesset, ex omni parte confluerunt. Erant autem, inquit Lucas, ex omni civitate convenientes, in quibus Scribæ, Pharisei, legisque doctores, et loquebatur eis verbum; ipse enim per excellentiam erat ille quem per parabolam manifestavit dicens: « Exiit qui seminat seminare semen suum », id est, doctrinæ

¹¹ Matth. ix, 1. ¹² Matth. ix, 12. ¹³ Luc. vii, 5.

sermonem; et « Veni, inquit, vocare peccatores ad penitentiam; » vocatio autem per verbum doctrinæ. Quod et Paulus ostendens dixit: « Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei ». »

Igitur Dominus omnibus pariter nulloque partium studio loquebatur verbum penitentiae, evangelium salutis, verba vitae aeternae, et omnes quidem audiebant, omnes autem non obediebant; omnes enim audita visoque pulchra, vitutem vero non omnes diligimus. Scire quidem necessaria in primis desiderare solemus, ideo sacram plerisque doctrinam non tantum libenter audiunt, sed etiam multo honore digna haec verba existimant prout majori minorive scientia fruuntur, credendis omnibus parati. Verum ad adducendos in opus hos sermones, et fidem ex istis perfectam percipiendam, sapientia bonaque necessaria sunt consilia quae non facile inveniuntur, praesertim in eis qui semetipsos justificant, qui oculis suis sunt sapientes, quales erant Scribae et Pharisei inter Judaeos. Propterea tunc manentes verbum quidem audiebant, perfecta quoque signa videbant; sed magis blasphemabant quam laudabant eum qui tam operibus quam verbis bona eis tribuebat. Docente enim Domino, et omnibus vel sahem plerisque, arrectis auribus, verba gratiae ex ipsius ore procedentis accipientibus; « Venerunt, inquit, ferentes paralyticum qui a viris quatuor portabatur; et cum non possent offerre eum illi praeter turba, nudaverunt tectum ubi erat, et patefacientes submiserunt grabatum in quo paralyticus jacebat. » Videntur ista ex fide ferentium patrata fuisse, fortassisque putas Dominum horam fidei contentum deinde paralytico sanitatem dedisse; mihi autem veritas non videtur istis consonare. Equidem Dominus, cum archisynagogi filium sanaret, non fidem ab eo exegit, nec a Chanaanæ muliere, nec a Jairæ filia, fidei eorum qui pro ipsis accesserant contentus, sed harum quidem alia erat mortua, alia vero ex Chanaanæ insensata, puer autem non aderat, dum iste praesens erat atque rationis compos, licet corpore paralyticus esset. Ideo censeo magis ex fide bonaque spe illius ferentes fidem in Dominum accepisse, et accedere ausos esse, et a paralytico suos portasse et in tectum sustulisse, necnon coram Domino dimisisse. Non enim ista, eo invito, fecissent, sed ille potius, mentis nequaquam paralyticus, ea quae fidei adversabantur objecta superavit. Laudis enim humanae amor Phariseos a fide in Dominum amovebat; ideo ad eos dicebat: « Quomodo vos potestis in me credere, qui gloriam ab hominibus accipitis, et gloriam quae a solo Deo est, non quaeritis? »

τοὺς Φαρισαίους ἀπήγγε τῆς πρὸς τὸν Κύριον πίστεως· διὸ καὶ πρὸς αὐτούς εἶπε· « Πῶς δύνασθε πιστεύειν εἰς ἐμὲ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες; »

²⁰ Rom. x, 17. ²¹ Joan. v, 44.

« Ἐξήλθεν ὁ σπειρων τοῦ σπείραι τὸν σπῆρον αὐτοῦ, » δηλονότι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον· καὶ, « Ἦλθον, φησί, καλέσαι τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἰς μετανοίαν· » ἡ δὲ κλήσις διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν εἶπεν· « Ἦ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ. »

Ἐλάλει μὲν οὖν ὁ Κύριος ἅπασιν κοινῶς καὶ ἀνεπιφθόνως τὸν λόγον τῆς μετανοίας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, τὰ ῥήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς· καὶ πάντες μὲν ἤκουον, οὐ πάντες δὲ ὑπήκουον· φιλήκοοι μὲν γὰρ καὶ φιλοθεάμονες ἔσμεν ἅπαντες, φιλάρτεοι δὲ οὐχ ἅπαντες· πρὸς μὲν γὰρ τὸ ποθεῖν εἶδέναι πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὰ σωτήρια πεφύκαμεν ἅπαντες· διὸ καὶ τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας οἱ πλείους οὐ μόνον ἠδέως ἀκούουσιν, ἀλλὰ καὶ φιλοκρινοῦσι τοὺς λόγους, ὅπως ἂν ἕκαστος ἀγνοίᾳ ἢ συβέσεισιν ἔχη, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐξετάζοντες. Πρὸς δὲ τὸ εἰς ἔργον ἄγειν τοὺς λόγους, ἧ καὶ πίστιν ἐξ αὐτῶν καρποῦσθαι λυσitelοῦσαν, εὐγνωμοσύνης δεῖ καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἧτις οὐ βεβίως εὐρίσκειται, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς δικαιοῦσιν ἑαυτοῦς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστημοσιν· ὅποιοι τινες ἦσαν οἱ Γροσμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι τῶν Ἰουδαίων. Διὸ καὶ τότε παραμένοντες ἤκουον μὲν τοῦ λόγου, καὶ τὰ τελοῦμενα σημεῖα ἐώρων, ἐδασφῆμον δὲ μᾶλλον ἢ ἐπήκουον τὴν δι' ἔργων καὶ λόγων εὐεργετοῦντα. Διδάσκοντος γὰρ τοῦ Κυρίου, καὶ πάντων, ἧ τῶν πλείστων ἐστῶσιν ὡς ὑποδοχόμενον τοὺς λόγους τῆς χάριτος τοὺς ἐκπορευομένους ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, « Ἐρχονται, φησί, τινες πρὸς αὐτὸν, παραλυτικὸν φέροντες· αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων, καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσει αὐτῷ διὰ τὴν ὄχλον, ἀπιστάσασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κρᾶββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο. » Ἔστι μὲν τῆς τῶν αἰρόντων πίστεως εἶναι νομισθεὶς τὸ πραχθῆναι ἅπαν, καὶ τῆ πίστεως τούτων ἀρεσθέντα τὸν Κύριον, δοῦναι τῷ παραλύτῳ τὴν ἐξῆς ἰασιν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ οὕτως ἔχειν τὸ ἀληθές· εἰ γὰρ καὶ τὸν παῖδα τοῦ ὀρχισυναγωγίου θεραπεύων ὁ Κύριος οὐκ ἐζήτησε τὴν παρ' αὐτοῦ πίστιν, οὐδ' ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τῆς Χαναναίας, ἢ τῆς Ἰαίρου, τῆ πίστεως τῶν ὑπὲρ αὐτῶν προσελθόντων ἀρεσθεῖς, ἀλλὰ τούτων ἢ μὲν τεθνηκυῖα ἦν, ἢ δὲ τῆς Χαναναίας, ἔκφρων, ὁ δὲ παῖς οὐδὲ παρῆν· ὁ δὲ παράλυτος οὗτος παρῆν καὶ λογισμοῦ κύριος ἦν, εἰ καὶ τὸ σῶμα παράλυτος ἦν. Διὸ μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐκ τῆς εὐελπιστίας καὶ πίστεως τούτου καὶ τοὺς αἰρόντας τὴν εἰς τὸν Κύριον πίστιν εἰσδιέξασθαι, καὶ θαρρήσασαι προσελθεῖν, καὶ τῷ παραλυτικῷ τούτῳ πειθόμενους αἶρειν καὶ ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ στέγος, καὶ χαλᾶν ἐκλθεῖν τοῦ Κυρίου ἐνώπιον· οὐ γὰρ ἂν ἕκοντος ἐκείνου ταῦτα ἔπραττον, καὶ τὸ ἐπιτεταμένον τῆς παραλύσεως οὐ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ τὰ ἐπιπροσθούντα καὶ προσιτάμενα τῆ πίστεως μᾶλλον εἰκότως διέλυσε. Δόξης γὰρ ἀνθρωπίνης ἔρωις

Ἄλλοι δὲ ἄλλοι ἀγροὶ καὶ γάμοι καὶ βιωτικῶν φροντίδες ἔργων ἀπαίρον τῆς προσελύσεως, ἃ πάντα παρέλυσεν οἶον καὶ ἀπέθελε τῶν τοῦ παραλυτοῦ λογισμῶν ἢ τοῦ σώματος πάρεσις· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἢ νόσος ἔστιν ὅτε κρείττων τῆς ὕψους ἔστιν ὅτε συνεργεῖ τούτοις πρὸς σωτηρίαν. Καὶ τὰς μὲν ἐμφύτους πρὸς κακίαν ὁρμὰς ἀμβλύνει, τὴν δὲ χρεὸς τῶν ἡμαρτημένων διὰ τῆς κακώσεως οἶον ἀποδιδούσα δεκτικούς ποιεῖ πρῶτον μὲν τῆς κατὰ ψυχὴν ἰατρείας, ἔπειτα καὶ τῆς τοῦ σώματος, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ νοσῶν συνεῖς ἰατροῦ οὖσαν παρὰ Θεοῦ τὴν πληγὴν φέρῃ γενναίως καὶ μετὰ πίστεως προσπίπτῃ Θεῷ, καὶ δι' ἔργων ἕπως ἂν ἔχη δυνάμειος ἐπικαλεῖται τὸν Ἰασμὸν· ἔ καὶ ὁ παράλυτος δι' ἔργων ὡς εἶχεν ὑπέδειξε, καὶ ὁ Κύριος ἔργοις τε καὶ λόγοις αὐτοῖς παρέστησεν, εἰ καὶ οἱ Φαρισαῖοι μὴ συνιδεῖν θυνηθέντες, 50 Ἰσασθῆμον καὶ διεγόγγυζον· ἔ Ἰδῶν γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, τοῦ τε κλινοπέδου καταφερόμενου, καὶ τῶν ἐκ τοῦ στέγους χαλῶντων, λέγει· τῷ παραλυτικῷ· ἔ Τέκνον, ἀφίονται σοὶ αἱ ἁμαρτίαι σου. » Ὁ μακαρίας προσηγορίας ἔ τέκνον ἀκούει καὶ υλοποιεῖται τῷ οὐρανίῳ Πατρὶ, καὶ προσκολλᾶται τῷ ἀναμαρτήτῳ Θεῷ, ἀναμαρτήτος παραχρημα καὶ αὐτὸς γεγονώς διὰ τῆς τῶν ἡμαρτημένων ἀφέσεως, καὶ ὡς ἂν ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀνακαίνισις, τὴν ψυχὴν πρότερον ἀνωτέραν λαμβάνει τῆς ἁμαρτίας παρὰ τοῦ γινώσκοντος, ὅτι τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἀποπεσοῦσης τοῖς βροχοῖς τῆς ἁμαρτίας, αἱ τε νόσοι τῷ σώματι καὶ ὁ θάνατος ἐπηκολούθησε κατὰ τὴν αὐτοῦ δικαιοκρασίαν.

Ἄλλ' οἱ Γραμματεῖς ἀκούσαντες, ἔ Διελογίζοντο, φησὶν, ἐν ἑαυτοῖς, τί οὗτος λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφίναί ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός; Ὁ δὲ Κύριος ὡς ποιητὴς τῶν καρδιῶν, καὶ τοὺς ἀφανῆς τῶν καρδιῶν λογισμοὺς τῶν Γραμματέων ἐπιστάμενος, πρὸς αὐτοὺς φησὶ· ἔ Τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί ἔστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, ἔ Ἀφίονται σοὶ αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἔ Ἐγείραι, καὶ ἄρον τὸν κράδβατόν σου καὶ περιπάτει; » Τοῖς Γραμματεῦσιν ἰδὲ καὶ ὡς ἀδυνατῶν ὁ Κύριος ἰάσασθαι τὸν παράλυτον, πρὸς τὸ ἀφανῆς κατέφυγε, τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀφίναί, ἢν λόγῳ μόνῳ εἰπεῖν, καὶ ταῦτα δεσποτικῶς οὕτω καὶ προστακτικῶς βλάσφημον μὲν, ἀλλ' εὐκολον καὶ τοῦ βουλομένου παντός. Διὸ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος· Εἰ λόγους ἐβουλόμην λέγειν καινοὺς, μὴ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔκβασις ἔχοντας, ἐπίσης εὐκολον ἦν ἐκάτερον ἔργου φάναι χωρὶς καὶ τὴν ἔγερσιν τοῦ παραλυτικοῦ, καὶ τὴν ἀφίναί τῶν ἡμαρτημένων αὐτῷ· ἔνα δὲ γινώτε ὡς οὐκ ἀπρακτός ἔστιν ἢ ἐμὲς λόγος, οὐδ' ὡς ἀδυνατῶν τῆς νόσου τὴν ἴασιν παρασχέιν, εἰς τὴν ἀφίναί τῆς ἁμαρτίας κατέφυγον, ἀλλ' ἐξουσίαν ἔχω θεϊκὴν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς Υἱὸς ὁμοουσίος τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατρὶ, εἰ καὶ ὁμοουσίος ὑμῖν τοῖς ἀχαρίστοις κατὰ σάρκα γέγονα, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ· ἔ Σὺ λέγω, ἔγεραι καὶ ἄρον τὸν κράδβατόν σου, καὶ ἄρας τὸν κράδβατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων. »

Ἄν· ἰκεῖται καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο τοῖς

Verum alios agri, nuptiæ; vitæ sollicitudines ab accedendo avertunt quæ omnia quodam modo solvit et amovit a paralytici mente corporis debilitas, et ideo peccatoribus morbus sanitate melior est, eosque ad salutem adjuvat. Naturalis quidem ad malitiam impetus hebetat, peccatorumque vinculo per nequitiam inducto quasi rejecto ad accipiendam primo animæ, deinde corporis salutem disponit, præcipue si ægrotans intelligens sanitatem a Deo esse plagas generose sufferat, cum fide ante Deum procumbat, et bonis operibus misericordiam imploret; quod paralyticus operibus, quibus potuit, ostendit; et Dominus verbis operibusve auluit, etsi Pharisei, cum ista mentis oculo cernere non possent, blasphemantes murmurarent. Ait enim Evangelista : « Cum vidisset Jesus fidem illorum, tam ejus qui jacens ferebatur, quam a lecto dimittentium, dixit paralytico : « Fili, remittuntur tibi peccata tua. » O beata allocutio ! filius, audit, et inter filios a Patre cœlesti accipitur, et Deo in quo peccatum non est, adhæret, ipse illico per remissionem peccatorum sine peccato efficitur; atque ut sequatur corporis renovatio, prius anima peccato vitata renovatur ab eo qui optime noscit quoniam anima a principio in retibus peccati illapsa, morbi corporis, morsque secundum justam ejus sententiam supervenerunt.

Quibus auditis : « Cogitaverunt Scribæ, inquit, in cordibus suis : Quid hic sic loquitur ? blasphemat. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus ? » Dominus autem ut conditor cordium, et occultas in corde Phariseorum cogitationes cognoscens, ad eos dixit : « Quid ista cogitatis in cordibus vestris ? quid est facilius dicere paralytico : Dimittuntur tibi peccata, an dicere : Surge, tolle grabatum tuum et ambula ? » Putabant Scribæ Dominum, cum non posset paralyticum sanare, ideo ad occulta confugisse, remissionem scilicet peccatorum, quam uno verbo proferre Domini auctoritate non tantum blasphematorium sed etiam culcunque, si voluerit, facillimum. Propterea ad eos Dominus : Si verba vellem nova dicere, quæ ab executione non sortirentur effectum paris erat commodi tam paralytici sanationem quam ejusdem peccatorum remissionem declarare ; sed ut sciat verbum meum non vacuum manere, nec nie, quia impossibile est ægris sanitatem reddere, ad remissionem peccatorum confugisse, sed divinam habere potestatem super terram, ut Filium Patri cœlesti consubstantialem, licet vobis etiam ingratis secundum carnem factum consubstantialem, tunc dixit paralytico : « Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam. Et statim surrexit ille, et sublato grabato, abiit coram omnibus. »

Quæ verba et miracula simul cum scribarum eo-

gitationibus consonat, et ad eis discrepat; nam neminem inter homines a semetipso posse peccata dimittere verum esse demonstrat. Istud autem Pharisæorum falsum et absurdum, infirmum hominem esse Christum, et non Deum omnipotentem. Quod enim nemo vidit, nec audivit, nunc apparuit iste Deus et homo, duplicem habens naturam et operationem, et loquens secundum nos ut homo, faciens vero quæ voluerit solo verbo, unoque jussu ut Deus, et testificans per opera quoniam ipse est a principio, per quem omnia secundum Psalmistam: « Dixit et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt »; ideo verbum ejus statim subsequens est effectus. Nam ex templo surrexit paralyticus et, sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes. Equidem offensarum dimissio etiam ab hominibus contra quos offensa fuerit perpetrata, verbo sæpius perficitur; morbum vero, et ita tum jussu solumque verbo fugare solius est Dei. Propterea Evangelista animadvertit dicens: omnes videntes mirari, Deumque honorificare, portenti hujus auctorem, seu potius præclara et mirabilia facientem quorum non est numerus, dicentes: « Quia nunquam sic vidimus. » Hi quidem ita sermone laudem tribuentes, et miraculum majus antecedentibus ostendentes, dicebant: « Nos nunquam sic vidimus. » Nos vero qui talia fari non possumus: vidimus enim multa multumque hoc miraculo majora, non a Christo tantum, sed etiam ab ejus discipulis, posteriorisque successoribus sola nominis Christi invocazione perfecta; nos ergo, fratres, eum operibus jam nunc honorificemus, hortamentum ad virtutem ab hoc miraculo pia mente percipientes; quicumque enim voluptatibus indulget, paralyticus est, in lecto illidinis jacens, necnon debilitatis qua in eo caro afficitur. Si vero suasus evangelicis adhortationibus propria peccata confessus superaverit debilitatem exinde animæ supervenientem, a quatuor sequentibus ad Dominum fertur suisque vituperatione, peccatorum confessione, pollicitatione a malo postea abstinendi, et oratione ad Deum facta. Verum ista ad Deum nequeunt admoveo, nisi lectum nudent, regulas et lutum allamque materiam deficientes. Porro lectum in nobis est mentis intelligentia, quia omnibus in nobis præest; hoc vero multam habet asperositatem quasi materiam, scilicet ad vitia et ad terrestria propensionem. Igitur quando ista propensio a quatuor prædictis serentibus, soluta excutitur, tunc vere possumus dimitti, id est, vere humiliari, et provolvi, et ad Deum accedere, necnon ad eo flagitare et consequi sanitatem.

ἔχει δὲ τοῦτο πολλὴν ὥσπερ ὕλην ἐπιχειμένην τὴν πρὸς τὰ πάθη καὶ τὰ γήινα σχέσιν. Ὅταν οὖν ἡ σχέσηις αὕτη διὰ τῶν προσηρημένων τεσσάρων λυθῆ καὶ ἀποτιναχθῆ, τότε ὡς ἀληθῶς δυνάμεθα χαλασθῆναι, τοῦτόστιν ἀληθῶς ταπεινωθῆναι καὶ προσπεσεῖν καὶ προσεγγίσει τῷ Κυρίῳ, καὶ αἰτῆσαι καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ τὴν ἴασιν.

Sed quando facta sunt ista pœnitentiæ opera? quando venit Jesus in civitatem suam, id est, quando

τῶν Γραμματέων διαλογισμοίς, ἔστι δ' ὡς καὶ συμφωνεῖ· ὅτι μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀνθρώπων παρ' ἑαυτοῦ δύναται ἀφίναί τιμαρτίας, ἀληθῆς εἶναι δεικνυσιν. Ἐκίνο δὲ τῶν Φαρισαίων ψευδὲς καὶ ἀσύνητον, ὅτι ψιλὸς ἔστιν ἀνθρώπος ὁ Χριστός, ἀλλ' οὐ θεὸς παντοδύναμος· ὃ γὰρ οὐδέποτε τις εἶδεν, οὐδὲ ἤκουσεν, νῦν ἀνεφάνη θεὸς καὶ ἀνθρώπος αὐτὸς, διέτην καὶ τὴν φύσιν ἔχων καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ λαλῶν μὲν καθ' ἡμᾶς ὡς ἀνθρώπος, ποιῶν δὲ ὅσα θέλει λόγῳ καὶ προστάγματι μόνῳ ὡς θεός· καὶ διὰ τῶν ἔργων πιστούμενος, ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τὴ πάντα κατὰ τὸ ψαλμικόν· « Εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. » διὰ καὶ νῦν τῷ λόγῳ τούτου παραχρηῖμα τὸ ἔργον ἐπηκολούθησεν· ἠγέρθη γὰρ εὐθὺς ὁ παραλυτικὸς, « Καὶ ἄρας τὸν κράσβατον ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας. » Ἡ μὲν γὰρ τῶν πταισμάτων ἄρεσις καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων εἰς οὐρανὸν εἴ τις πταίσῃ πολλάκις; διὰ λόγου τελείται, νόσον δὲ, καὶ ταῦτα τοιαύτην φυγαδεύσαι προστάγματι καὶ λόγῳ μόνῳ μόνου θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐπισμαίνει λέγων ἐκτεῖναι πάντας τοὺς ἰδόντας, καὶ δοξάζειν τὸν θεόν· αὐτὸν πάντως.

51 τὸν τοῦ παραδόξου τούτου ποιητὴν, μᾶλλον δὲ τὸν ἐνδοξα ποιῶντα καὶ ἐξαίσιον, ὧν οὐκ ἔστιν ὀριθμὸς, λέγοντας· « Ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἰδομέν. » Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν οὕτω λόγῳ τὴν δόξαν ἀποιδόντες, καὶ τὸ θαῦμα μείζον τῶν προγεγονότων ἐπιδεικνύοντες, ἔλεγον, Οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν. Ἡμεῖς δὲ οἱ μὴ τοῦτο λέγειν ἔχοντες νῦν· εἶδομεν γὰρ πολλὰ καὶ μείζω τούτου πολλῶ, οὐ παρὰ Χριστοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, καὶ τῶν ἐξῆς διαδόχων, καὶ μόνῳ τοῦ δνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐπικλησεί τελοῦμενα· ἡμεῖς οὖν, ἀδελφοί, δι' ἔργων αὐτοῦ ἀρετίως δοξάζωμεν, ὑπόδειγμα πρὸς ἀρετὴν ἀναγωγικῶς καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο λαμβάνοντες· ἕκαστος γὰρ τῶν ταῖς ἡδοναῖς προσκειμένων παράλυτός ἐστι τὴν ψυχὴν ἐπὶ κλίνης τῆς ἡδυπαθείας καὶ τῆς ἐν ταύτῃ κατὰ σάρκα δουλοῦσης ἀνείσεως κείμενος. Ἄλλ' ὅταν πεισθεῖς ταῖς εὐαγγελικαῖς παραινέσεσιν, ἐξομολογούμενος θριαμβεύῃ τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, καὶ τὴν ἐντεῦθεν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ γενομένην παράλυσιν, ὑπὸ τῶν τεσσάρων τούτων αἰρόμενος φέρεται πρὸς τὸν Κύριον, τῆς οικείας καταγνώσεως, τῆς τῶν προσημαρτημένων ἐξαγορεύσεως, τῆς εἰς τὸ ἐξῆς πρὸς ἀποχρῆν τῶν κακῶν ὑποσχέσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸν θεὸν δεξέσεως. Ἄλλ' οὐ δύναται ταῦτα προσεγγίσει τῷ Θεῷ, ἂν μὴ τὸν ὄροφον ἀποστεγᾶσται, τὰς κεράμους καὶ τὸν χοῦν καὶ τὴν ἄλλην ὕλην διαβρίψαντες. Ὁροφος δὲ ἔστιν ἐν ἡμῖν τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς, ὡς τῶν ἐν ἡμῖν πάντων ὑπερ-

Γίνεται δὲ ταῦτα τὰ τῆς μετανοίας ἔργα πότε; ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τὴν ἰδίαν πόλιν, τοῦτόστιν

²⁰ Psal. xxii. 9.

μεθὲν διὰ σαρκὸς ἐπαθήμησε τῷ κόσμῳ, ὡς αὐτοῦ ἰσὺς ἰσὺς ὡς ὅτι αὐτοῦ κτισθεὶς, καθάπερ καὶ ὁ Ἐὐαγγελιστὴς περὶ αὐτοῦ φησιν, ὅτι· « Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον· ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. » Διὰ καὶ ὁ παραλυτικὸς νοῦς, μετὰ πίστεως οὕτω προσπεσῶν, τέκνον εὐθὺς ἀκούει παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀρεσὴν καὶ τὴν ἰασὴν λαμβάνει· καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ θύναμιν προσλαμβάνει τὴν κράττατον αἰρεσίν, καὶ φέρειν ἕφ' ἧ κατέκειται. Κράττατον δὲ νοήσεως τὸ σῶμα ἧ πρόκειται, καὶ δι' οὗ τῶν ἔργων ἀντέχεται τῆς ἀμαρτίας, ὁ ταῖς σαρκικαῖς ὀρέξεσιν ἐπόμνος νοῦς. Μετὰ δὲ τὴν ἰασὴν ἄγων ἰσὺς τὸ σῶμα καὶ φέρων ὡς ὑποχείριον ὁ ἡμέτερος νοῦς, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς καρποὺς καὶ τὰ ἔργα τῆς μεταβολῆς ἐπιδεικνύμενος, ὡς καὶ τοὺς ὁρῶντας δοξάζει τὸν Θεόν, βλέποντας εὐαγγελιστὴν σήμερον τὸν χθὲς τελώνην, ἀπόστολον τὸν διώκτην, θεολόγον τὸν ληστήν, υἱὸν τοῦ οὐρανοῦ Πατρός τὸν πρῶτον τοῖς χοίροις ἐνδαισιώμενον· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀναβάσεις ἐν καρδίᾳ διατιθέμενον, καὶ πορευόμενον ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, τὸ προκόπτειν ἐκάστης ἡμέρας ἐπὶ τὸ κρεῖττον, Ἄθ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς οὐκίλους φησὶν· « Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ἡμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὁμῶν τὰ καλά ἔργα, καὶ δοξάζωσι τὸν Πατέρα ὁμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Τοῦτο δὲ φησιν, οὐκ ἐπιδεικνύσθαι καλεῖσθαι, ἀλλὰ θεοφιλῶς πολιτεῦσθαι· καθάπερ δὲ τὸ φῶς ἀπραγματεύτως ἐφέλλεται τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ὁρῶντων, ὅπως ἡ θεοφιλῆς πολιτεία μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπισπάται καὶ τὴν διάνοιαν. Καὶ καθάπερ κλίβανος ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός οὐ τὸν μετέχοντα τῆς λαμπρότητος ἐκπαινοῦμεν ἄερα, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα καὶ παρέχοντα τὴν αὐγὴν τῆς λαμπρότητος· ἥλιον, κίβαν τὸν ἄερα ὡς φωτεινὸν ἐκπαινοῦμεν, πόσω μᾶλλον πῦρ ἥλιον; οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ δικῆ τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἐπιδεικνυμένου τὴν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λαμπρότητα· ἐνάγει γὰρ οὕτως εὐθὺς ὁρῶμενος πρὸς τὴν δόξαν τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρός, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ. Καὶ ἴνα τὰς μελίσσας τῶν ἀρετῶν παραλείπω νῦν ἐγὼ, ὅταν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας σὺν ὁμῖν τῷ Θεῷ παριστάμενος, στραφεὶς ἴδω τοὺς μετὰ συνέσεώς τε καὶ κατανύξεως ἀναπέμποντας τοὺς πρὸς Θεὸν ὕμνους καὶ τὰς δεήσεις, ἧ δὲ σιωπῶντά τινα καὶ σὺννοῦν ἰσῶτα καὶ ἀκροῶμενον, καὶ ἐκδὲ μόνῃ τῆς θείας εὐθὺς ἐνθους γίνομαι, καὶ θυμηδίας πληροῦμαι, καὶ δοξάζω τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα Χριστοῦ, οὐ χωρὶς οὐδὲν οὐδεὶς· δύναται ποιεῖν τῶν καλῶν, καὶ δι' οὗ πᾶν ἀνθρώπος τὸ κατορθοῦμενον.

Ἄλλὰ τί νῦν ἐροῦμεν πρὸς τοὺς μήτε σιωπῶντας ἰσῶτας, μήτε συμπάλλοντας, ἀλλὰ συντυγχάνοντας ἀλλήλοις, καὶ τὴν λογικὴν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν λατρείαν κοσμικῇ τινι λογολεσίᾳ συμφύροντας, καὶ μήτε αὐτοὺς ἀκούοντες τῶν ἱερῶν καὶ θεοπνευστων λόγων, καὶ τοὺς θέλοντας ἀκοεῖν κωλύοντας; Ἔως πόσῃ, ὡ οὗτοι, χλωανέτε ἐπ' ἀμφοτέρας ταῖς ἡγυῖαις, ὁ Θεοδότης ἂν εἶπεν Ἥλιος, ἅμα θέλοντες ἐπὶ προσευχὴν συναίειν, καὶ λόγους ἀκίβρους τε

per carnem in mundum peregrinatus est qui proprium ipsius est praedium quia ad ipso factus est. prout Evangelista de ipso dixit : « In propria venit et sui eum non receperunt ; quotquot autem receperunt enim, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius ». Ideo et mens paralytica ita cum fide procumbens statim audit se nomine filii appellari, veniamque simul cum sanitate accipit, et insuper vires quoque capit grabatum tollendi, et auferendi in quo jacebat. Grabatum vero intelligit, corpus in quo jacet, et per quod opera peccati perpetrat qui carnis impetus sequitur animus. Sed post sanationem, non ducit tantum sed etiam tollit corpus quasi instrumentum anima nostra, et ejus ope fructus et opera poenitentiae exponit ita ut videntes Deum glorificent, conspicientes hodie evangelistam qui heri Publicanus, apostolum qui persecutor, theologum qui praedator, filium Patris caelestis qui pridie cum porcis conversabatur, denique si placuerit, cernentes ascensus in corde disponentem, euntem a gloria in gloriam, singulis diebus in melius procedendo. Propter quod Dominus ad discipulos dixit : « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est. » Quae dixit, non quasi juberet nos instanter, sed pie conversari ; sicut lux sine labore oculos intuentium inflectit, ita pia conversatio simul cum oculis mentem pellicit. Rursum quemadmodum de solis lumine non aerem splendoris participem laudamus, imo eum qui fulgoris jubar habet et partitur solem, et ad aerem quia inelusus laudaverimus, quanto magis solem ? ita de eo qui per opera virtutis manifestat solis justitiae splendorem ; iste enim, statim ac conspectus fuit, adducit ad gloriam Patris qui est in caelis, solis justitiae Christi. Et ut majores omittam virtutes, quando in sancta Ecclesia vobiscum Deo adstans, conversus video eos qui cum intelligentia et compunctione hymnos orationesque ad Deum mittunt, vel quendam in meditatione cordis stantem, necnon in silentio audientem, ad hoc solum spectaculum veluti spiritu Dei afflatus, animoque repletur, glorifico qui in caelis est Christum Patrem, sine quo nemo quidquam boni potest operari, et per quem hominibus omnia recta prosperaque adveniunt.

Sed quid dicimus ad eos qui neque in silentio adstant, neque psallunt, sed inter se confabulantur, et spirituali nostrae ad Deum adorationi mundanam commisceant loquacitatem ; qui non solum non audiunt sacros sermones divino spiritu inspiratos, sed etiam eos qui audire volunt cohibent ? Usquequo, qui tales estis, claudicatis in duas partes ? Thesbita dixisset Helias, qui simul vultis orationi et impertunis terrenisque sermonibus indulgere, qui nedum

107 Jo. 1. 11. 108 Matth. 7. 16.

alterum, ut fas est, edificatis, alia ab aliis evertitis, seu potius invicem evertimini? Usquequo ab istis vanitatis verbis non abstinēbitis, sed domum orationis domum mercationis, et turbarum facietis? domum in qua verba vitæ æternæ audiuntur tum ex nobis qui a Deo cum spe inconfusibili vitam poscimus æternam, tum a parte Dei largientis eis qui ex tota anima et tota mente illum obsecrantur, non autem iis qui, ut ita loquar, non totam linguam ad orationem convertunt. Non per ignem nunc a nobis, fratres, sicut a Moyse, ad Deum sacrificium, sed per verbum offertur. Tunc etiam Deus quidem sacrificium igne oblatum accepit, ignem vero extraneum afferentes, qui cum Core adversus Moysen insurrexerunt, igne sacro sponte in ipsos erumpente, consumpti sunt.

Κορὲ κατὰ Μωσέως ἐπαναπαύσαντες ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ χόθησαν.

Timeamus et nos ne alienos sermones in istud spirituum Dei thuribulum, Ecclesiam dico, inferentes, ab ipsis Dei sermonibus damnemur, nosmetipsos horrendæ sententiæ damnationisque reos efficiētes. Amen, obsecro, timeamus, et usquedum Deo cum metu assistamus, orationes offeramus. Hinc autem egressi ostendamus nostram in melius morum conversionem, lucris, maxime injustis, nequaquam devicti; juramenta, præsertim de mendacio, fugientes; a turpibus verbis abstinētes, quanto magis a probrosis operibus, a maledictione, a dolo, a superbia; omne membrum, sensum omnem secundum divinam temperantiam moderantes, necnon verba metuque divini corporis ferentes seu magis attollentes, miuime vero corporis titillationibus ad pravas turpesque concupiscentias abjecti et humiliati, a Paulo discētes et cognoscentes quoniam, si secundum carnem vivamus, moriemur, si vero spiritu opera carnis mortificaverimus, in sæcula vivemus. Inde ad gloriam Dei omnes qui non conspiciunt, adducemus, qui noscent domum istam Christum in suis adytis ferre, a quo spiritualis extinguitur debilitatio, qui jubet sensus perceptionesque corporis ad ipsum spiritali piaque discretionē ferre et attollere, non autem ab eis stulte ferri et dimitti, qua via ascendamus ad veram domum nostram, cœlestem dico et supernam regionem ubi regnat Christus hæres et testator noster, cui gloria, virtus, honor et adoratio cum æterno ejus Patre necnon sanctissimo huncque et vivificante Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

Χριστὸς ὁ κληρονόμος καὶ κληροδότης ἡμῶν· ᾧ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA XI.

In gloriosam ac vivificam crucem Domini Nostri Jesu Christi.

Crux Christi ab antiquis generationibus mystice fuit prænuntiata, et præfigurata; et nemo unquam

καὶ γηίνους, καὶ μηδ' ἕτερον ὡς εἰκὸς κατορθοῦντες, ἀλλὰ δι' ἀλλήλων συμπείροντες ἄλληλα, μᾶλλον δὲ αὐτοὶ δι' ἀλλήλων φθειρόμενοι; Ἔως ποτε κἀνταῦθα τῶν ῥημάτων τῆς ματαιότητος οὐκ ἀπέξεσθε, ἀλλὰ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς οἶκον ἐμπορείας, ἡ ἐμποθείας λόγον ποιήσατε; οἶκον ἐν ᾧ ῥήματα ζωῆς αἰωνίου καὶ λέγεται καὶ ἀκούεται· τὰ μὲν παρ' ἡμῶν, αἰτούντων παρὰ Θεοῦ μετ' ἐλπίδος ἀκαταισχύντου τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, τὰ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ, διδόντος τοῖς ἐξ ὄλης τῆς ψυχῆς καὶ διανοίας αἰτούσιν αὐτήν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς μηδὲ τὴν γλῶσσαν ὡς εἰπεῖν ὄλην πρὸς τὴν αἴτησιν στρέφουσιν. Οὐ διὰ πυρὸς νῦν ἡμῖν ἡ θυσία πρὸς τὸν Θεόν, ἀδελφοί, καθάπερ ἐπὶ Μωσέως, ἀλλὰ διὰ λόγου τελεῖται. Τότε τοίνυν ἦν ἡμεῖς κυρτὴ τὴν θυσίαν ἀναφερόμενην ὁ Θεὸς ἐδέ-

χαιτο, πῦρ προσενεγκόντες ἀλλότριον ἔξωθεν οἱ μετὰ πυρὸς αὐτομάτως ἐφορμήσαντος αὐτοῖς καταφλέ-

θοθηθῶμεν δὴ καὶ ἡμεῖς, μὴ λόγου ἔξωθεν ἀλοτρύους τῷ λογικῷ τούτῳ τοῦ Θεοῦ θυσιαστηρίῳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ λέγω, προσάγοντες ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ θείων λόγων εἰς τέλος κατακριθῶμεν, τῆς ἀπυκταίας φωνῆς καὶ καταδικῆς ἐαυτοῦς ἀξίους ἐντεῦθεν ἀπεργασάμενοι. Ναὶ φοθηθῶμεν, παρκαλῶ, καὶ μέχρις ἂν ὦμεν ἐνταῦθα μετὰ φόβου τῷ Θεῷ περιστάμενοι τὴν ἰκεσίαν προσάγωμεν· ἐξεληθόντες δὲ τῶν ὧδε, τὴν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν τρόπων μεταβολὴν ἐνδειξώμεθα, κερδῶν οὐχ ἠττώμενοι, καὶ μάλιστα τῶν ἀδικῶν· ὄρκους φεύγοντες, καὶ μάλιστα τοὺς ἐπὶ ψεύδει· ἀσχηρὸν ἀπεχόμενοι ῥημάτων, πῶσῳ δὴ μᾶλλον τῶν κατὰ ταῦτα πραγμάτων, καταλαλιᾶς, δόλου, μεγαλαυχίας· πᾶν μέρος, πᾶσαν αἰσθησιν νῦν παιδαγωγοῦντες θεόφρονι, καὶ φέροντες σὺν λόγῳ καὶ φόβῳ θεῷ τὸ σῶμα καὶ ἀναφέροντες, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τοῦ σώματος πρὸς τὰς αὐτοῦ χαμαρπεῖς καὶ βδελυρὰς ὁρῆσεις καταφερόμενοί τε καὶ κατεχόμενοι, παρὰ τοῦ Παύλου μαθόντες ἐκ καὶ γινώσκοντες, ὡς εἰ μὲν κατὰ σάρκα ζῶμεν, μέλλομεν ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος· 53 θανατοῦμεν, εἰς αἰῶνας ζησώμεθα. Καὶ νῦν πρὸς δόξαν Θεοῦ κινήσωμεν πάντας τοὺς ὄρωντας ἡμᾶς, ἐπιγινόντας ὡς ὁ οἶκος οὗτος τὸν Χριστὸν ἐν αὐτῷ φέρει, τοὺς κατὰ ψυχὴν παραλύτους σφίγγοντά καὶ κελεύοντά τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις καὶ ἀντιλήψεις πνευματικῆ καὶ θεοφιλεῖ διανοίᾳ πρὸς αὐτὸν αἶρειν τε καὶ ἀνάγειν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτῶν ἀσυνέτως φέρεσθαι τε καὶ καταφέρεισθαι· καὶ οὕτως ὑπάγειν εἰς τὸν ὄντως ἡμέτερον οἶκον, τὸν οὐρανὸν λέγω καὶ τὸν ὑπερουρανίον χωρὸν, ἐνθα νῦν πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ, καὶ προσκύνησις σὺν τῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ' (1).

Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρὸν.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς προανεκηρύττετο καὶ προετυπούτο μυστικῶς ἐκ γενεῶν ἀρχαίων, καὶ οὐ-

(1) Hanc cum sequenti primus edidit Chr. Frid. Matthiæus, p. 22 et 60.

Θεὸς ποτε κατηλλάγη τῷ Θεῷ χωρὶς τῆς τοῦ σταυροῦ Ἀ
 θανάτου· μετὰ γὰρ τὴν προγονικὴν ἐκείνην ἐν τῷ
 παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ξύλου παράβασις ἢ μὲν
 ἀμαρτία ἀνέζησεν, ἡμεῖς δὲ ἀπεθάνομεν καὶ πρὸ
 τοῦ σωματικοῦ θανάτου τὸν τῆς ψυχῆς ὑποστάνας
 θάνατον, ὃς ἐστὶν ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ταύτης χωρισμός·
 ὃ δὲ ἐζῶμεν μετὰ τὴν παράβασις, τῇ ἀμαρτίᾳ ἐζῶ-
 μεν, καὶ τῇ κατὰ σάρκα ζωῇ· ἢ δὲ ἀμαρτία τῷ νόμῳ
 τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται, καὶ
 οἱ ἐν σαρκὶ ζῶντες Θεῷ ἀρέσται οὐ δύνανται. Ἐπει-
 τοίνυν, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος φησὶ, « Ἡ σὰρξ ἐπι-
 θυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς
 σαρκός· » ὃ δὲ Θεὸς πνεῦμά ἐστι, καὶ αὐτοαγαθότης
 καὶ ἀρετῆ, καὶ τούτου κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τὸ
 πνεῦμά ἐστι τὸ ἡμέτερον, καθ' ἃ καὶ διὰ τῆς ἀμαρ-
 τίας ἠχρηάτωται, πῶς ἦν δυνατόν ἀνανεωθῆναι τινὰ
 τῶν ἀπάντων καὶ φιλιώθῃναι τῷ Θεῷ ἐν πνεύματι
 μὴ καταργηθείσης τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς κατὰ
 σάρκα ζωῆς; Τούτο δὲ ἐστὶν ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς,
 ἢ τῆς ἀμαρτίας καταργήσις. Διὸ καὶ τὶς τῶν θεο-
 φέρων ἡμῶν Πατέρων ἐρωτηθεὶς παρὰ τίνος τῶν
 ἀπίστων, εἶπερ εἰς τὴν ἐσταυρωμένον πινακίαν, καὶ
 φησὶν, εἰς τὸν τὴν ἀμαρτίαν σταυρώσαντα. Φίλοι δὲ
 Θεοῦ πολλοὶ τῶν πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον, μὴπω
 τοῦ σταυροῦ φανερώτες, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μεμαρ-
 τωρήναι, καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης Δαβὶδ, ὡς
 κήρυκτος ὄντων τότε τῷ Θεῷ φίλων, « Ἐμοὶ δὲ, φησὶ,
 λίαν ἐτιμῆθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός. » Πῶς οὖν
 εἰσὶν οἱ πρὸ τοῦ σταυροῦ φίλοι τοῦ Θεοῦ ἐχρημάτι-
 σται; ἐγὼ ὑμῖν ὑποδείξω, ἵνα μοι φιλόθεον καὶ φι-
 λήσοον ὁδὸς ὑπόσχητε.

Ὅσοι μὴπω παραγενομένου τοῦ ἀνθρώπου τῆς
 ἀμαρτίας, τοῦ υἱοῦ τῆς ἀνομίας, τοῦ Ἀντιχρί-
 στοῦ λέγω, ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ φησὶ Θεολό-
 γος· « Καὶ νῦν, ἀγαπητοί, ὁ Ἀντιχριστός ἐστιν· »
 οὕτω καὶ ὁ σταυρὸς ἦν ἐν τοῖς προγενετέροις καὶ
 πρὸ τοῦ τελεσθῆναι· ὁ γὰρ μέγας Παῦλος σαφέ-
 στερον ἡμῶν διδάσκων, πῶς καὶ μὴπω παραγενο-
 μένος ἐν ἡμῖν ἐστὶν ὁ Ἀντιχριστός, φησὶν· « Ὅτι
 τὸ μυστήριον αὐτοῦ ἐνεργεῖται ἐν ἡμῖν. » Οὕτω δὲ
 καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ μὴπω γεγωνὸς ἐν τοῖς
 προπάτοράν ἦν· τὸ γὰρ μυστήριον αὐτοῦ ἐνεργεῖτο
 ἐν αὐτοῖς· καὶ ἵνα νῦν ἀφ' οὗ τὸν Ἀβελ, τὸν Σὴθ, τὸν
 Ἐνῶς, τὸν Ἐνώχ, Νῶε τε καὶ τοὺς μέχρι Νῶε τῷ
 Θεῷ εὐηρεστηκότας, καὶ εἰς τὶς ἐγγύς μετ' αὐτοῦς,
 ἀρξομαι δὲ ἀπὸ Ἀβραάμ, ὃς πατὴρ ἐχρημάτισε
 πολλῶν ἐθνῶν, τῶν μὲν Ἰουδαίων ἐκ σαρκός, ἡμῶν
 δὲ ἐκ πίστεως. Ἰσ' οὖν ἐκ τούτου τοῦ κατὰ πνεῦμα
 πατρὸς ἡμῶν ἀρξομαι καὶ αὐτῆς τῆς κατ' αὐτὸν
 ἀγαθοῦ ἀρχῆς καὶ τῆς πρώτης παρὰ Θεοῦ κλήσεως,
 εἴνα πρώτην ἀφῆκα φωνὴν πρὸς αὐτὸν λαλήσας ἃ
 Θεός· « Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγ-
 γενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἔγω σοι δείξω. » Ἐ-
 γοῦν μυστήριον τοῦ σταυροῦ, ἐν ἐπιτελλεῖ φέρει αὐτῆ ἢ
 φωνῆ· τούτο γὰρ ἐστὶν ἀντικρως ὁ Παῦλος ὁ κατω-
 χιόμενος ἐν τῷ σταυρῷ λέγει ὅτι· « Ἐμοὶ ὁ κόσμος
 ἐσταύρωται. » Κατὰ γὰρ τὴν φύσιν τὴν πατρίδα

in gratiam Dei rellis nisi per virtutem crucis. Post
 originalem illam in paradiso Dei per lignum trans-
 gressionem revixit quidem peccatum, nos autem
 mortui sumus, animæ prius quam corporis mortem
 subeuntes, quæ est animæ aversio a Deo. Quod si
 adhuc post prævaricationem viximus non nisi pec-
 cati et carnis vita eramus viri; peccatum autem
 legi Dei non subiacet; non enim potest: sic et vi-
 ventis secundum carnem Deo placere non possunt.
 Nam cum, ut dicit Apostolus²⁶, caro concupiscit ad-
 versus spiritum, et spiritus adversus carnem, Deus-
 que sit spiritus et ipsa bonitas ipsaque virtus, anima
 autem nostra ad ejus similitudinem facta vivitur
 per peccatum, quomodo fieri posset ut facta ex omni-
 bus renovetur et in spiritu Dei amicitiam recupe-
 ret, nondum deletis peccato et carnali conversatio-
 ne? Hoc fuit opus crucis Christi, in qua reperitur
 peccati abolitio. Quamobrem unus ex nostris Pa-
 tribus Dei spiritu plenis ab infideli quodam Inter-
 rogatus an crederet in Crucifixum: Certo, inquit,
 credo in eum qui peccatum crucifixit. Amici quidem
 Dei, quorum non parvus erat numerus tum ante
 tum post legem, cruce nondum manifestata ab ipso
 Deo acceperunt testimonium, et David propheta
 et rex qui sane e Dei amicis tum temporis erat
 « Mihi autem, ait, nimis honorificati sunt amici
 tui, Deus²⁷. » Quomodo ergo esse poterant qui
 ante crucem Dei amici vocarentur? En ego vobis
 indicabo, si mentem piam et obedientem mihi præ-
 betis.

Quæ ad modum, ubi ante adventum hominis
 peccati, fuit iniquitatis, nempe Antichristo inquam
 detectus Christo Theologus ait: « Charissimi, jam
 nunc Antichristus venit, » et crux erat apud præcos
 multo prius quam compleretur. Magnus enim
 Paulus diserte nos docens quomodo nondum ad
 nos advenit Antichristus, dicit tamen quod ejus my-
 sterium jam operatur in nobis; ita quoque licet
 nondum fulgeret crux Christi, tamen apud præcos
 erat; ejus enim mysterium jam in ipsis persciebatur.
 Omnis enim Abel, Seth, Enos, Henoch, Nos et
 patribus usque ad Noe et si alii qui Deo placuerunt,
 incipiam ab Abraham qui appellatus fuit pater
 D-mularum gentium, Judæorum quidem ex carne,
 nostræ autem ex fide. Agendum, ab isto patre no-
 stro spirituali et ab ejus primæ conversationis prin-
 cipio, ab ejus prima a Deo vocatione incipiam:
 quamnam primam vocem protulit Deus eum affa-
 tus: « Egredere de terra tua, et de cognatione tua,
 et veni in terram quam monstrabo tibi. » Porro talis
 loquela secum fert crucis mysterium. Quod aperte
 ostendit Paulus qui in cruce gloriabatur dicens:
 « Mihi mundus crucifixus est²⁸. » Qui enim fugit
 patriam et mundum in perpetuum, illi patria
 secundum carnem et mundus interemptus: talis est
 abolitus: hoc autem est vera crux.

²⁶ Galat. v. 17. ²⁷ Psal. cxxxviii, 17. ²⁸ Galat. vi 14.

ἢ τὸν κόσμον ἀμεταστρεπτι, ἢ κατὰ σάρκα πιτρὶς καὶ ὁ κόσμος ἐνεκρώθη καὶ καθήρηται· καὶ τοῦτο ἔστιν ὁ σταυρός.

Ad Abraham, autem priusquam Impiorum societatem fugisset: Exredere, ait Deus, de terra, et de cognatione tua, et vade in terram non quidem interram quam tibi dederō, sed quam illi monstravero. Ad Moysen autem, postquam fugisset ex Ægypto montemque ascendisset, quid dixit primo facta ad eam vox Dei? « Solve calceamenta pedum tuorum. » Aliud hoc est crucis mysterium prius arctissime subsequens. Quamvis, autem, ex Ægypto exivisti, Pharaonis obsequio renuntiasti, Pharaonis filiae filius vocari parvi fecisti, et quantum in te erat, mundus perversi famulatus solutus fuit et evacuatus, sed adhuc oportet te ad hæc addere, quid ergo? Solve calceamenta pedum tuorum; relinque pellicea quibus indutus es vestimenta, quæ operantur peccatum et te a terræ sancta arcent. Solve ergo ista pedum tuorum calceamenta, hoc est: noli amplius secundum carnem in peccato vivere; destruat et Interimatur vita Deo adversa, necnon cogitationes carnis, et lex in membris pollens, quæ repugnat legi mentis et captivat nos in lege peccati, jam non vigeat, nec operetur, virtute Dei visiois interfecta. Nonne hoc crucem dixeris? Crux est enim, ut secundum divam Paulum loquar ^{30.40}, crucifigere carnem suam cum vitis et concupiscentiis.

Ἐκρούμενος. Ἄρ' οὐ τοῦτο ἔστιν ὁ σταυρός; Σταυρός γάρ ἐστι κέλιον κατὰ τὸν θεὸν Παῦλον εἰπεῖν, τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

Dixit ergo Deus, « Solve calceamenta pedum tuorum; nam terra in qua stas, terra sancta est ⁴¹. » Pandebat Moysi iste sermo per crucem in terra sanctificationem post manifestationem Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi futuram. Tunc enim Moyses futuram Christi præsentiam prævidit, quando conspexit illud rubi in igne rorescentis admirabile spectaculum. Nihil minus rerum divinarum contemplatio crucis etiam est mysterium, priori illo mysterio majus. Ambo enim ista mysteria declarant, et magnus Paulus, et divi Patres nostri: Ille quidem non dicens tantum: Mundus mihi crucifixus est, sed et adjiciens: Et ego mundo; hi vero dum nos monent ne in crucem pro cruce ascendere festinemus; quæ ambo sunt utraque crucis sermones et mysteria. Igitur juxta prius crucis mysterium, quod nihil est aliud ac fuga mundi, a parentibus carnalibus separatio, siquidem pietatem et religiosam impedunt conversationem et corporis exercitatio, quæ, ut ait Paulus, parum prodest, per hæc, inquam, mundus nobis crucifixus est sicut et peccatum, cum ista sic effugiamus. Secundum posterius crucis mysterium nosmetipsi crucifixi sumus mundo et ejus cupiditatibus, cum ista nos effugiant. Non possunt illa omnino nos fugere nec in nobis rationaliter operari, nisi Deum contempnemur. Nam quando virtutis exercitio ad istam contemplationem accedimus, quando interiorum

Ἄλλὰ πρὸς μὲν τὸν Ἀβραάμ μήπω φυγόντα τὴν μετὰ τῶν ἀδελῶν συναυλιαν, Ἐξελθε, φησὶν, ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, οὐχ ἦν ἄν σοι δώσω, ἀλλ' ἦν ἄν σοι δεῖξω, ὡς δι' ἐκείνης ἄλλης γῆς πνευματικῆς δεικνυμένης. Πρὸς δὲ τὸν Μωϋσέα, μετὰ τὸ φυγαῖν τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὸ ὄρος ἀναβῆναι, τί φησὶν ἢ πρὸς αὐτὸν πρώτη τοῦ Θεοῦ φωνή; « Λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου. » Ἄλλο τοῦτο τοῦ σταυροῦ μυστήριον, τῷ προτέρῳ προσφωῶς ἐπίμενον. Εἰ γὰρ καὶ τῆς Αἰγύπτου, φησὶν, ἐξῆλθες, καὶ τὴν Φαραὼ θεραπείαν ἀφῆκας, καὶ τὸ καλεῖσθαι υἱὸς τῆς θυγατρὸς Φαραὼ παρείδεις, καὶ ὅσον τὸ εἰς εὐχὴν ὁ κόσμος ἐκείνος τῆς ποιητῆς θεραπείας ἐλύθη καὶ καθήρηται, ἀλλὰ δεῖ σε καὶ προσθεῖναι, τί τοῦτο; Λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ἀποθέσθαι τοὺς δερματίνους χιτῶνας οὗς ἐνέδυες, καὶ ἐν οἷς ἐνεργεῖ ἡ ἀμαρτία, καὶ τῆς ἀγίας ἀποδιαστῆλαι γῆς. Λῦσαι οὖν τοῦτο τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, μηκέτι κατὰ σάρκα καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ζῆθι, ἀλλὰ καταργηθῆτω καὶ νεκρωθῆτω ἡ ἀντικειμένη τῷ Θεῷ ζωὴ καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, καὶ ὃ ἐν τοῖς μέλεσι νόμος, ὁ ἀντιστρατευόμενος τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς, καὶ αἰχμαλωτίζων τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας, μηκέτι ἐπικρατεῖται, μηδὲ ἐνεργεῖται, τῇ δυνάμει τῆς θείας

Λῦσαι οὖν, φησὶ, τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ἢ γὰρ γῆ ἐφ' ἣν σὺ ἕστηκας γῆ ἀγία ἐστίν· ἐδήλωσεν δὲ αὐτῷ ὁ λόγος τὸν μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μὴ λοντὰ ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τοῦ σταυροῦ ἕσθαι ἀγίασμόν· τότε γὰρ ὁ Μωϋσῆς τὴν τότε μέλλουσαν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ προσώρα, πρὸς τὸ μέγα θάυμα ἐκεῖνο βλέπων, τὴν ἐν κυρτῇ δροσιζομένην βᾶτον· ὥστε καὶ ἡ ἐν Θεῷ θεωρία τοῦ σταυροῦ μυστήριον ἐστὶ, τοῦ προτέρου ἐκείνου μυστηρίου μέλζον. Δὲ γὰρ εἶναι ταῦτα καὶ ὁ μέγας Παῦλος καὶ οἱ θεοὶ 55 Πατέρες ἡμῶν αἰνέττονται· ὁ μὲν μὴ μόνον λέγων, ὅτι Ὁ κόσμος ἐμοὶ ἐσταύρωται, ἀλλὰ προστιθεὶς, ὅτι Καθὼ τῷ κόσμῳ· οἱ δὲ, παραγγέλλοντες ἡμῖν μὴ σκεῦδεν ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸν σταυρὸν πρὸ τοῦ σταυροῦ, ὡς δύο πάντως· ὅντων τῶν λόγων καὶ τῶν μυστηρίων τοῦ σταυροῦ. Κατὰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον τοῦ σταυροῦ μυστήριον, ἕπερ ἐστὶν ἡ φυγὴ τοῦ κόσμου καὶ ἡ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν διαζευξίς, εἴπερ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὸν κατ' αὐτὴν ἐμποδίζουσι βίον, καὶ ἡ σωματικὴ ἐργασία, ἣν καὶ πρὸς ὀλίγον ὠφέλιμον εἶναι φησὶν ὁ Παῦλος. Κατὰ ταῦτα γοῦν ὁ κόσμος ἡμῖν σταυροῦται καὶ ἡ ἀμαρτία, φυγόντων ἡμῶν ἐκ τούτων. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον τοῦ σταυροῦ μυστήριον, ἡμεῖς σταυρούμεθα τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς πάθεσιν, αὐτῶν φυγόντων ἐξ ἡμῶν. Οὐκ ἐνὶ δὲ τελείῳ ἐξ ἡμῶν αὐτὰ φυγαῖν, μὴ ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν λογιστικῶς, ἀν μὴ ἐν

^{30.40} Galat. 7, 24. ⁴¹ Exod. 111, 5.

Θεωρῶν τοῦ Θεοῦ γενώμεθα· ἔταν γὰρ διὰ τῆς Ἀ
 πρῶτης προεβῶμεν τῇ θεωρίᾳ, καὶ τὸν ἐντὸς
 ἡμῶν ἄνθρωπον καλλιεργῶμεν καὶ ἀνακαθίζωμεν,
 ἀναζητοῦντες τὸν ἑμὶν αὐτοῖς κεκρυμμένον θείον
 θησαυρὸν, καὶ ἀναθεωροῦντες τὴν ἐντὸς ἡμῶν οὐραν
 βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τότε ἡμεῖς σταυροῦμεθα τῷ
 κόσμῳ καὶ τοῖς πάθεσι. Θέρμη γὰρ τῆς ἐγγίνας τῇ
 καρδίᾳ διὰ τῆς μελέτης ταύτης, ὡς μυίας τοὺς πο
 νηροὺς ἀποσοβύσα λογισμοῦς, καὶ πνευματικὴν
 εἰρήνην καὶ παράκλησιν ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ, καὶ
 τὸν ἀγιασμὸν τῷ σώματι παρέχουσα, κατὰ τὸν εὐ
 κλόνητα· Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντὸς μου, καὶ
 ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκαυθίσεται πῦρ. Ὁ καὶ τοῦτό
 ἐστιν, ὃ καὶ τῶν θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων ἐδί
 δαξεν ἡμεῖς λέγων· Πάσαν σου σπουδὴν ποιήσον,
 ἵνα ἡ ἔνδοξός σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾖ, καὶ νικήσεις
 ἐκ ἐξω πάθη. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἡμεῖς
 προτροπόμενος, Ἐνεύματι περιπατεῖτε, φησί, καὶ
 ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελήσητε. Ὁ δὲ καὶ ἄλλα
 χοῦ παραγγέλλει γράφων· Στήτε οὖν περιζωσάμε
 νοι τὴν ὀσφύν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, ὡς τοῦ θεωρητι
 κοῦ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐπιβρώννυτος καὶ περιέπον
 τος, καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀποσοβύοντες· ὁ
 γὰρ μέγας Πέτρος ἡμῶν ὑποδείκνυσιν ἐμφανέστε
 ρον, τίς ἡ ὀσφύς αὐτῆ, καὶ τίς ἡ ἀλήθεια. Ἐνα
 ζωσάμενοι γὰρ, φησί, τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν,
 νήφοντες τελείως, ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν ἐπιφε
 ρομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐπὶ τοίνυν τὰ πονηρὰ πάθη καὶ τὸν κόσμον
 τῆς ἀμαρτίας οὐκ ἐν τελείῳ· ἐξ ἡμῶν φυγεῖν, καὶ
 μὴ ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν λογιστικῶς, εἰ μὴ ἐν θεωρίᾳ
 τοῦ Θεοῦ γενώμεθα, διὰ τοῦτο σταυροῦ μυστήριον
 ἐστὶ καὶ ἡ τοιαύτη θεωρία, σταυροῦσα τῷ κόσμῳ
 τοῖς ἑαυτῆς ἡξωμένους. Οὕτως οὖν καὶ ἡ κατὰ Μωϋ
 σῆν ἐκείνη τῆς καιομένης βράτου θεωρία σταυροῦ
 μυστήριον ἦν, τοῦ κατὰ τὸν Ἀβραάμ ἐκείνου μυσ
 τηρίου μείζον καὶ τελειότερον. Ἀρ' οὖν Μωϋσῆς
 μὲν ἐμυθήθη τὸ τοῦ σταυροῦ τελειότερον μυστήριον,
 Ἀβραάμ δὲ οὐ; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Ἀλλὰ
 τότε μὲν ἐπ' αὐτῇ τῇ κλήσει μεμύηται· ὕστερον δὲ
 μετὰ τὴν κλήσιν καὶ ἀπαξ καὶ δις καὶ πολλάκις, καὶ
 ἡμῶν ἀρκίως ὁ καιρὸς περὶ πάντων λέγειν οὐ δίδω
 σιν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν τῆς θαυμασιωτέρας ὑπομνήτης τοῦ
 του θεοπίας, ὅτε καὶ τὸν ἕνα Θεὸν σαφῶς τρισυπό
 στετον ἐθεόσατο, μὴ πῶς κηρυττόμενον οὕτω·
 Ὁφθῆ γὰρ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μυμυρῆ
 καὶ ἀναβλέψας, εἶδε καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες, καὶ προσ
 ἔδραμεν αὐτοῖς. Ἰδοὺ τὸν ὀφθέντα ἕνα Θεὸν τρεῖς
 ἄνδρες. Ὁφθῆ γὰρ αὐτῷ, φησὶν, ὁ Θεός· καὶ ἰδοὺ
 τρεῖς ἄνδρες, καὶ τοῖς τρεῖσι προσδραμῶν ἀθῆς,
 ὡς 56 ἐνὶ ὠμίλει, λέγων· Κύριε, εἰ εὖρον χάριν
 ἐνώπιόν σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. Καὶ
 αὐτοὶ δὲ οἱ τρεῖς ὡς εἶς ὄντες, πρὸς αὐτὸν διαλέγον
 ται. Εἶπε γὰρ, φησὶ, πρὸς Ἀβραάμ· Πού Σάρρα ἡ
 γυνὴ σου; Ἐπαναστρέφων ἤξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν
 καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρα, καὶ ἔξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνὴ
 σου. Ὡς δὲ ἀκούσασα ἡ γραῦς ἐγέλασε Σάρρα,
 εἶπε Κύριος, Τί ὅτι ἐγέλασε Σάρρα ἡ γυνὴ σου;

hominem adornamus emundatum, scrutantes divi
 num thesaurum in nobismetipsis absconditum
 et intuentes regnum Dei quod intra nos est, tunc
 vere mundo et ejus cupiditatibus crucifixi sumus.
 Namque fervor quidam per meditationem in corde
 aestuat, quo ut muscas cogitationes pravas expulit
 unde pax et consolatio spiritualis animæ infunditur
 et corpus sanctificationis particeps efficitur, sicut
 ait Psalmista: «Concaluit cor meum intra me, et in
 meditatione mea exardescet ignis.» Hoc est quod
 docuit nos unus ex Patribus divina mente repletis
 dicens: Omni studio incumbite ut interior tua ex
 citatio sit secundum Deum, et superabis cupidita
 tes forinsecus urgentes. Insuper magnus Paulus ad
 nos conversus: «Spiritu, inquit, ambulante, et
 desideria carnis ne perficiatis.» Propterea etiam
 alibi nos admonet scribens: «Stare ergo succincti
 lumbos vestros in veritate,» quia meditatione
 veritatis bona desideria roborata coluntur, carnis
 que concupiscentiæ reprimuntur. Quæ magnus Pe
 trus nobis lucidius exponit ostendens quinam sint
 hi lumbi, quænam veritas; «Succinctis, ait, lumbis
 mentis vestræ, jejunantes perfecte sperate in eam
 quæ offertur vobis gratiam in revelationem Jesu
 Christi.»

Cum igitur perversæ cogitationes non non mun
 dus peccati non possunt nobis omnino abscedere,
 nec ullo modo in nobis operari, nisi Dei contem
 plationi vacemus, proinde mysterium crucis vocabo
 talem meditationem, qua mundo crucifiguntur qui
 digni sunt habiti. Sic porro illa qua Moyses fuit
 dignus habitus rubi ardentis nec tamen con
 busti visio nihil aliud erat quam ipsum crucis my
 sterium, supra iudicatum, eo quo Abraham positus
 est mysterio longe majus et perfectius. Numquid
 ergo Moyses plenius quem Abraham fuit crucis
 mysterio initiatus? Quoniam ista argumento nitun
 tur? Equidem per priorem suam vocationem Abra
 ham non fuit initiatus; post vocationem autem non
 semel aut bis, sed multisoties ita ut tempus nobis
 de omnibus disserere non suppeteret. Ego vero
 vobis revocabo in memoriam visionem illam qua
 in tribus personis mysterium nondum clare mani
 festatum conspexit. Deus enim ei apparuit in con
 valle Mambre: «Cum elevans oculos vidit, et ecce tres
 viri, et cucurrit in occursum eorum.» Ecce unus
 apparet Deus et tres vidit; nam ait Scriptura:
 «Apparuit ei Deus, et ecce tres viri, et tribus illico
 occurrens quasi cum uno colloquitur dicens: Do
 mine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas
 servum tuum.» Ipsi autem tres quasi unus ad eum
 colloquuntur. Dixit enim, ut fertur, ad Abraham:
 Ubi est Sara uxor tua? Revertens veniam ad te hoc
 eodem tempore, post annum, et habebit filium Sara
 uxor tua. Ecce unus Deus, et tres personæ, et

56 G. lat. v. 16. 58 Ephes. vi. 14. 59 I Petr. i. 13.

ipse tres unus Dominus, nam scriptum est : « **Di-**
xit Dominus ⁴⁸. »

Et sic Abraham crucis mysterio fuit initiatus. Ipse vero Isaac ejus cujus necem significabat erat figura, usque ad mortem sicut et Christus patri obediens factus; suffectusque in ejus locum aries ipsum Dei agnum pro nobis in occisionem traditum representabat, et vepres inter quas cornibus hærebat aries, typus erant crucis mysterii. Quamobrem arbustum illud Sabech, hoc est arbor remissionis vocabatur, sicut crux lignum redemptionis. In Jacob etiam Isaaci filio relucet crucis mysterium; nam ligno et aqua greges suos multiplicavit. Lignum igitur crucem præfigurabat, aqua autem divinum baptismum, quod in se continet crucis mysterium, dicente Apostolo: « In morte Christi baptizati sumus ⁴⁹. » Christus quoque ligno et aqua, id est cruce et baptismo, greges spirituales in terra sibi multiplicavit. Insuper Jacob tum quando adoravit summitatem virgæ, tum quando nepotibus suis benedixit, manibus transmutato ordine impositis, crucis adhuc figuram evidentiore ostendit. Præterea parentibus a principio ad finem obediens factus, et ideo dilectus et benedictus, sed et propter ista Esau invisus, omni tentatione fortiter tolerata, per totam vitam crucis mysterium operatus est. Quapropter dixit Deus: « Jacob dilexi, Esau autem odio habui ⁵⁰. »

παντός τοῦ βίου τὸ μυστήριον εἶχε τοῦ σταυροῦ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἑσαῦ ἐμίσησα. »

Talia, fratres, etiam apud nos contingunt. Etenim qui patrum secundum spiritum et secundum carnem dictis obtemperat, juxta mandatum Apostoli dicentis: « Filii, obedite parentibus vestris ⁵¹, » hic a Deo, quatenus configuratus in istis dilecto Dei Filio, diligitur; qui autem parere renuit, tanquam alienus ab illa cum dilecto Filio similitudine, in odium Dei venit. Quæ sapiens expandit Salomon dicens non de Jacob et Esau tantum, sed omnino et in omnibus: « Filius obediens erit in vitam, autem inobediens in perditionem ⁵². » Nonne Jacob filio obedientiæ majus adhuc crucis mysterium contigit, contemplatio, inquam, per quam plenius homo crucifigitur moriturque peccato et virtuti vivit? Ipse de sua visione et salute reddit testimonium; ait enim: « Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea ⁵³. »

ρίαν καὶ τὴν σωτηρίαν. « Εἶδον γάρ, φησί, τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχὴ. »

Ubi sunt qui plausu comprobant turpes ineptias heterodoxorum apud nos versantium? Audiant: Ecce Jacob vidit faciem Dei, et tamen non vita tantum non privatus est, sed etiam, ipso teste, salus data est; quærvis Deus ipse dicat: « Nemo faciem meam videbit, et vivet ⁵⁴. » Numquid forte sunt duo Dii, quorum unus faciem habet sub aspectum sanctorem cadentem, alter vero nullius oculis conspicendum? Arripe tantam impletatem! Sed Dei facies

⁴⁸ Gen. xviii, 1 seqq. ⁴⁹ Rom. vi, 5. ⁵⁰ Malachi. i, 5. ⁵¹ Ephes. vi, 1. ⁵² Prov. xxix, 27. ⁵³ Gen. xxxii, 50. ⁵⁴ Exod. xxxiii, 20.

Ἰδοὺ ὁ εἶς Θεὸς τρεῖς ὑποστάσεις. καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ εἰς Κύριος. Εἶπε γάρ, φησί, Κύριος.

Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἀδραὰμ οὕτω τὸ μυστήριον ἐνηργεῖτο τοῦ σταυροῦ. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ αὐτὸς ἦν τοῦ ἐν αὐτῷ προσηλωθέντος τύπος, ὑπήκοος ὡς καὶ ὁ Χριστὸς μέχρι θανάτου τῷ πατρὶ γενόμενος· καὶ ὁ ἀντιδοθεὶς αὐτῷ κριτὸς αὐτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ ἀμνὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς σφαγὴν δοθέντα προεδήλου· καὶ τὸ φυτόν, ἐν ᾧ ὁ κριτὸς ἐδέδετο, τὸ μυστήριον εἶχε τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, διὰ καὶ φυτόν Σαβέχ, τουτέστι φυτόν ἀπίστως ὀνομάζετο, ὡς καὶ σταυρὸς ξύλον σωτηρίου. Καὶ ἐν Ἰακώβ δὲ τῷ τοῦ Ἰσαὰκ υἱῷ τὸ μυστήριον καὶ ὁ τύπος ἐνηργεῖτο τοῦ σταυροῦ· ξύλων γὰρ καὶ ὕδατι τὰ ποιμνία αὐτῷ ἐπλήθυνε. Τὸ μὲν οὖν ξύλον τὸ σταυρικὸν πρεσβυτέρου ξύλον· τὸ δὲ ὕδωρ τὸ θεῖον βάπτισμα, ὃ ἐν αὐτῷ ἔχει τὸ τοῦ σταυροῦ μυστήριον. « Εἰς γὰρ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἐβαπτίσθημεν, » φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ξύλων καὶ ὕδατι, τῷ σταυρῷ καὶ τῷ βαπτίσματι, τὰ λογικὰ ποιμνία ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῷ ἐπλήθυνεν. Ὁ δὲ Ἰακώβ καὶ ὅτε πρὸς τὸ ἄκρον τῆς ῥόδου προσέκυνε, καὶ ὅτε τοὺς ἐγγόνους εὐλόγει, ἐναλλάξ τὰς χεῖρας θεῖς, τὸν σταυροῦ τύπον ἐτι σαφέστερον ὑπέφηνεν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς πατράσιν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑπήκοος ὢν, καὶ ἀγαπητὸς καὶ εὐλογητὸς διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μισητὸς τῷ Ἑσαῦ διὰ τὰῦτα· καὶ οὕτω πάντα πειρασμῶν γενναίως ὑποφέρων, διὰ ενεργούμενον. Αἰὶ καὶ ὁ Θεὸς εἶπε· « Τὸν Ἰακώβ

Τοιοῦτόν τι γίνεται καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἀδελφοί. Ὁ μὲν γὰρ ὑποτασσόμενος τοῖς τε κατὰ πνευμᾶ πατράσιν κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· « Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν. » ὁ τοιοῦτος, ὡς ἀφομοιωμένος· κατὰ τοῦτο τῷ ἀγαπητῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾶται· ὁ δὲ παρακούων, ὡς ἄλλότριος· τοῖς πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ὁμοιωσικῶς, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ μισεῖται. Καὶ τοῦτο δεικνύς ὁ σφόδρ Σολομών, ὡς οὐκ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ μόνον καὶ Ἑσαῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ παντός καὶ ἐπὶ πάντων γίνεται· « Υἱὸς, φησὶν, ὑπήκοος ἔσται εἰς ζωὴν· ὁ δὲ παράκοος εἰς ἀπώλειαν. »

Ἄλλ' ὁ τῆς ὑπακοῆς υἱὸς Ἰακώβ ἄρ' οὐχὶ καὶ τοῦ μαίζονος ἔτυχε μυστηρίου τοῦ σταυροῦ, τῆς θεοπτίας λέγω, καθ' ἣν τελεώτερον σταυροῦται καὶ ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ ἁμαρτίᾳ, καὶ ζῆ τῇ ἀρετῇ; Καὶ μὴ αὐτὸς αὐτῷ μαρτυρεῖ καὶ τὴν θεωθεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ

Ποῦ εἰσιν οἱ στοιχοῦντες ἐτι ταῖς τῶν ἐφ' ἡμῶν ἀναφανέντων κακοδόξων βδελυρῶν λογιολαχίας; Ἀκουέτωσαν, ὅτι ὁ Ἰακώβ τὸ πρόσωπον εἶδε τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀφήρηται τὸ ζῆν, ἀλλ' αὐτὸς φησι, καὶ ἐσώσεται, καίτοι τοῦ Θεοῦ λέγωντος, « Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται. » Ἄρ' οὖν δύο Θεοί, ὁ μὲν εἰς ἔχων πρόσωπον τῇ ἰράσει τῶν ἀγίων ὑποκείμενον, ὁ δὲ ἕτερος πρόσωπον ἔχων ὑπὲρ πάσαν ὄρασιν; Ἄπαγε τῆς δυσσεβείας!

ἀλλὰ πρόσωπον μὲν τοῦ Θεοῦ δρώμενον **57** ἔστιν ἡ **A** κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς ἀξίους ἐπιφάνειαν ἐνέργεια καὶ χάρις τοῦ Θεοῦ. Τοῦ αὐτοῦ δὲ πρόσωπον μὴδέποτε ἰδόμενον, ἢ ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφρασιν καὶ ὄρασιν ἔσθ' ἔτι λέγεται φύσις τοῦ Θεοῦ· οὐδεὶς γάρ ἐστιν ἐν ὑποστάματι καὶ οὐσίᾳ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ Θεοῦ φύσιν ἡ εἶδεν, ἢ ἐξηγόρευσεν. Οὕτως ἡ ἐν Θεῷ θεωρία καὶ τὸ θεῖον τοῦ σταυροῦ μυστήριον οὐ τὰ πονηρὰ πάθη μόνον καὶ τοὺς δημιουργοὺς τούτων δαίμονας ἀπελαύνει τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς κακοδόξου; δόξας καὶ τοὺς ταύταις συνηγόρους ἐξελέγχει καὶ ἀπωθείται τῶν περιβόλων τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἡμῖν ἔχαρισθη νῦν ἰορτάζειν καὶ διατραινῶν τὴν τοῦ σταυροῦ πρὸ τοῦ σταυροῦ θεῖαν ἐν τοῖς Πατέρεσι χάριν καὶ ἐνέργειαν.

Ὡς περ οὖν ἐν μὲν τῷ Ἀβραάμ τὸ μυστήριον **B** ἐνήργει τοῦ σταυροῦ, ὁ δὲ αὐτοῦ υἱὸς ἦν τύπος τοῦ σταυρουμένου ὑστερον, οὗτος πάλιν ἐν μὲν τῷ βίῳ παντὶ τοῦ Ἰακώβ τὸ μυστήριον ἐνήργει τοῦ σταυροῦ, Ἰωσήφ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβ αὐτὸς ἦν τύπος καὶ μυστήριον τοῦ σταυρωθησομένου μετὰ ταῦτα θανθρώπου Λόγου· φθόνῳ γάρ καὶ αὐτὸς ἤχθη πρὸς σφαγὴν, καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπέμψθη, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ὑστερον. Εἰ δὲ οὐκ ἐσφάγη, ἀλλὰ πέπραται ὁ Ἰωσήφ, θαυμαστὸν οὐδέν· οὐδὲ γὰρ Ἰσαὰκ ἐσφάγη· καὶ γὰρ οὐκ αὐτοὶ ἦσαν ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ τύπος τῆς μελλούσης ἀληθείας. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τούτοις· τὸ διπλοῦν συνιδεῖν μυστήριον τοῦ διπλοῦ τὴν φύσιν Ἰησοῦ, τὸ μὲν ἀχθῆναι πρὸς σφαγὴν τὸ κατὰ **C** σάρκα πάθος τοῦ θανθρώπου προὑπέφηνε, τὸ δὲ μηδὲν παθεῖν, τῆς θεότητος τὸ ἀπαθείς. Τοῦτ' αὐτὸ ἀν εὐροις καὶ ἐπὶ Ἰακώβ καὶ Ἀβραάμ· εἰ γὰρ καὶ ἀπειράσθησαν, ἀλλ' ἐνίκησαν, ὁ σαφῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγραπται. Τεσσάρων οὖν ὄντων τῶν ἐπ' ἀρετῆ καὶ εὐσεβείᾳ περιβεβημένων πρὸ τοῦ νόμου, οἱ μὲν δύο Ἀβραάμ καὶ Ἰακώβ ἐν τοῖς περὶ τὸν βίον τὸ μυστήριον εἶχον τοῦ σταυροῦ ἐνεργούμενον· οἱ δὲ εἰς Ἰσαὰκ καὶ Ἰωσήφ, αὐτοὶ τὸ τοῦ σταυροῦ μυστήριον θαυμασιῶς προανεφώνησαν. Τὶ δὲ πάλιν ὁ πρῶτος· παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν νόμον δεδωγμένος καὶ μεταβῶς τοῖς ἄλλοις Μωϋσῆς, οὐ ξύλω μὲν καὶ ὕδατι πρὸ τοῦ νόμου σέσωσται αὐτὸς, ἠλίκα ἐξετέθη τοῖς τοῦ Νεβίου βεύμασιν ἐν θήβῃ ἀφαιεῖς, ξύλω δὲ καὶ ὕδατι τὴν Ἰσραηλιτικὴν ἔσωσε λαόν, τῷ μὲν ξύλω τὸν σταυρὸν προφαίνων, τῷ δὲ ὕδατι τὸ θεῖον βάπτισμα; καθάπερ καὶ Παῦλος ὁ τῶν μυστηρίων ἐπόπτης φανερώς φησιν, ὅτι· « Πάντες εἰς Μωσῆν ἐβαπτίσθησαν ἐν τῇ νεφέλῃ »· ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ῥάβδου ταύτης μαρτυρεῖ αὐτῷ, ὡς τὸν Χριστοῦ σταυρὸν ἔκουσας; ὑπομειναντα. « Κρεῖττων γὰρ, φησὶν, ἠγήσατο τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν τὴν ὀνειδιζομένην τοῦ Χριστοῦ. » Ὀνειδισμὸς δὲ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τῶν ἀφρόνων ὁ σταυρός· καθὼς πάλιν αὐτὸς ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Χριστοῦ φησιν, ὅτι ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας. Προῦθον δὲ ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ

conspici potest, quæ nihil est aliud ac divina gratia et operatio in sanctis manifestata; et simul conspici nequit, scilicet divina natura supra omnem manifestationem, supra omnem intuitionem posita. Nemo stetit in persona et essentia Domini; sic ut scriptum est, divinam naturam nemo vidit unquam nec enarravit. Sic Dei contemplatio et divinum crucis mysterium non modo pravas cupiditates et auctores earum demones arceat ab anima, sed etiam falsas opiniones cum earum patronis arguit et expellit a sinu sanctæ Christi Ecclesiæ, juxta quam hodie nos juvat celebrare et illustrare patribus olim a Deo factam crucis procul ante crucem gratiam et operationem.

Sicut igitur in Abraham operabatur crucis mysterium, ejus autem filius Isaac erat aliquando crucifigendi figura, ita rursus tota vita Jacob operatum est mysterium crucis; Joseph vero filius Jacob ipse erat typus et mysterium Verbi incarnati postea crucifigendi. Nam ipse quoque invidia ad occisionem ductus est, dicitur autem ab ejus fratribus secundum carnem, pro quibus et ad quos a patre missus fuerat, sicut et Christus postea. Quod si Joseph occisus non fuit, sed venditus, nihil in hoc mirum, nec enim Isaac occisus fuit. Et vero ipsi non erant veritas sed venturæ figura veritatis. Si autem in istis quoque conspiciere debemus mysterium duplex duplicis in Christo naturæ; per hoc quidem quod ad occisionem ducti sunt, passionem secundum carnem Dei hominis præfiguraverunt; per hoc autem quod passi non sunt, divinitatis impassibilitatem, hoc etiam reperire est in Abraham et Jacob: tentationem sustulerunt, sed victoriam reportaverunt, sicut clare de Christo facti scriptum. Igitur ex quatuor illis qui ante legem virtute et pietate claruerunt antesignanis, duo quidem, Abraham et Jacob, in vita sua experiri sunt crucis mysterium; duo vero, Isaac et Joseph, crucis mysterium mirabiliter præfiguraverunt. Nunc rursus Moyses, qui primus a Deo accepit et aliis legem tradidit, non ligno et aqua ante legem ipse salutem consecutus, quando in Nili alveis in cista fuit expositus et postea ligno et aqua populum Israeliticum salvavit, ligno quidem crucem, aqua vero **D** divinum baptismum præmonstrans. Propterea Paulus mysteriis initiatus luculenter dixit: « Omnes in Moysen baptizati sunt in nube ». Idem etiam apostolus de mari et de virga testimonium perhibet Moysi tanquam crucis crucem expectanti dicens: « majores divitias æstimavit thesauro Ægyptiorum improprium Christi ». Porro stultis improprium Christi crux est, prout rursus ipse Paulus de Christo dixit: « Quoniam sustinuit crucem confusione contempta ». Præcursor adhuc Moyses typum et ipsam crucis formam salutemque ab ipso tyro ortam apertissime præmonstravit. Nam erecta virga, manus ipse in eam extendit, sicque in modum

⁵⁷ 1 Cor. x, 2. ⁵⁸ Hebr. x, 26. ⁵⁹ Hebr. xi, 2

crucis in virga seipsum componens, regem Amalee penitus profligavit. Præterea serpente aneo in formam signi transversis posito, et ita in crucis figuram erecto, palam jussit serpentibus percussos ex Judæis, in ipsum tanquam in Salvatorem concipere, quo facto serpentum morsus sanavit.

ἐν σταυροῦ τύπον ἀναστυλῶσας παρῆρσι, τοὺς ὄφιοδῆκτους τῶν Ἰουδαίων βλέπειν πρὸς αὐτὸν ὡς ὄντα σωτήριον ἐπέταττε, καὶ οὕτω τὰ τῶν ὄφειον δῆγματα ἴδτω.

Deficeret me tempus si narrare vellem de Josue, et post ipsum de iudicibus, et prophetis, de David ejusque posteris qui crucis mysterio operantes fluvios coercuerunt, solem stare fecerunt, impiorum civitates everterunt, sortes facti sunt in bello, castra ceperunt exterorum, ferri aciem effugerunt, ignis vim delerunt, leonum ora obturarunt, reges arguerunt, quinquaginta duces combusserunt, mortuus resuscitaverunt, cælum verbo clausum verbo aperuerunt, steriles et rursus secundas nubes effecerunt. Etsi enim Paulus dicit fidem tantam operatam esse, sed fides potens est ad salutem; quare credentibus cuncta sunt possibilis. Ita prorsus crux Christi: verbum enim crucis, ut iterum secundum Paulum loquar²⁴, pereuntibus stultitia est; nobis salvis autem virtus Dei. Sed ut præteream omnes qui ante legem et sub lege existerunt, nonne Dominus ipse per quem omnia et in quo omnia, priusquam pateretur ait: « Qui non bajulat crucem suam et sequitur me, non est me dignus²⁵. » Videtisne quomodo antequam crux compingeretur, in cruce stabat salus? Sed et quando discipulis diserte propriam passionem et mortem in cruce tolerandam prædiceret Dominus, Petrus vero talia audire ægre ferret, sed sciens eum habere potestatem deprecatur dicens: « Absit a te, Domine, non erit tibi hoc²⁶. » illum increpavit Jesus tanquam humanam non divinam cogitantem; et convocata turba eum discipulis sola dixit eis: « Si quis vult venire post me, abneget semetipsum et tollat crucem suam, et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdidit animam suam propter me et Evangelium, salvam faciet illam²⁷. » Igitur convocat turbam cum discipulis, et tunc testificatur et profitetur illas magnas et mirabiles non hominum quidem, sed Dei sententias, ut moneretur se non a discipulis tantum a se electis tanta exigere, sed a singulis in eum credentibus. Christum quidem sequi dicit nihil aliud esse ac secundum ipsius Evangelium vivere, omnem virtutem et pietatem proferre, sectatorem vero semetipsum denegare et crucem tollere nisi, necessitate vocante, nec sibi parcere, imo paratum esse ad proferendam pro virtute et pro veritate divinarum dogmatum mortem turpissimam. Magnum sane et mirabile est semetipsum denegare, et in ultimum dedecus mortemque tradere, nec tamen absonum. Nam reges terræ quoque non dignantur, comites recipere quando bellum faciunt, nisi quos viderint

σταυροῦ καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τοῦ τύπου σωτηρίαν προα-
νείδειτε σφρέσιτα· τὴν γὰρ βλάβον ὀρθίαν στήσας,
τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτὴν ἐξέτανε, καὶ οὕτω σταυ-
ρικῶς ἐπὶ τῆς βλάβου σχηματίσας ἑαυτὸν, Ἀμαλῆκ
ἄρδην κατετροποῦσε τοιοῦτος ὁρώμενος. Ἄλλὰ καὶ
τὸν χαλκοῦν ὄφιν θείῃ ἐπὶ σημείου πλάγιον, καὶ οὕτω
ὄφιοδῆκτους τῶν Ἰουδαίων βλέπειν πρὸς αὐτὸν ὡς

Ἐπιλείπει δὲ με ὁ χρόνος διηγούμενον περὶ **58**
Ἰησοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτὸν, οἱ τῷ μυστηρίῳ τοῦ
σταυροῦ ἐνεργούμενοι, ποταμοὺς ἀνέκοψαν, ἤλιον
ἐστήσαν, ἀσεβῶν πόλεις κατηδάρισαν, ἐγενήθησαν
ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παραβολὰς ἔκλιναν ἄλλοτριων,
ἐφυγον στόματα μαχαίρας, ἐσθίαν δύναμιν πυρός,
ἐφραξαν στόματα λέόντων, βασιλεῖς ἠλεξάν, πην-
τηκοντάρχους ἐπέφρωσαν, νεκροὺς ἤγειραν, οὐρανὸν
ἐστήσαν λόγῳ, καὶ πάλιν ἔβυσαν, ἀγνοοῦς τε καὶ
πάλιν γονίμους τὰς ἐν αὐτῷ νεφέλας ἀπεργασάμε-
νοι· εἰ γὰρ καὶ τὴν πίστιν ἐνηργηκέναι ταῦτά φησιν
ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἡ πίστις δύναμις ἐστὶν εἰς σωτηρίαν
διὸ καὶ πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι. Τοιοῦτον δὲ
πάντως καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς τοῖς πιστεύου-
σιν· « Ὁ γὰρ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ, πάλιν κατὰ Παῦ-
λον εἰπεῖν, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς
δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν. » Ἄλλ' ἵνα
καὶ τοὺς πρὸ νόμου καὶ τοὺς ὑπὸ νόμον ἀφῶμεν
πάντας, αὐτὸς ὁ Κύριος δι' ἑνὶ τὰ πάντα καὶ δι' οὐ τὰ
πάντα, οὐ πρὸ τοῦ σταυροῦ ἔλαγεν, « Ὅστις οὐκ
αἵρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου,
οὐκ ἐστὶ μου δέσμιος »; Ὁρᾶτε πῶς καὶ πρὸ τοῦ τῶν
σταυρῶν παγῆναι σταυρὸς ἦν ὁ σώζων; Ἄλλὰ καὶ
ἠνίκα τοῖς μαθηταῖς παρῆρσι προέλεγε τὸ ἑαυτοῦ
πάθος, καὶ τὸν διὰ τοῦ σταυροῦ θάνατον ὁ Κύριος,
ὁ δὲ Πέτρος ἀκούων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' εἰδὼς αὐτὸν
ἔχοντα τὴν ἔξουσίαν δεῖσθαι λέγων· « Ἰλαῶς σοι,
Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο, » αὐτῷ μὲν ἐπιτίμη-
σεν ὡς ἀνθρωπίνως, ἀλλ' οὐ θεῖως φρονοῦντι κατὰ
τοῦτο· προσκαλεσάμενος δὲ τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθη-
ταῖς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· « Ὅστις θέλει ὀπίσω μου
ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν
αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι· ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυ-
χὴν αὐτοῦ σώσαι, ἀπολέσει αὐτήν, ὅς δ' ἂν ἀπόλησιν
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἵνα ζῆται ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου,
οὗτος σώσει αὐτήν. » Προσκαλεῖται μὲν οὖν καὶ τὸν
ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς, καὶ τότε διαμαρτύρεται καὶ
παραγγέλλει ταῦτα τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ καὶ ὄν-
τως οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ Θεοῦ φρονήματα, ἵνα δείξῃ
μὴ παρὰ τῶν ἐγκρίτων αὐτοῦ μόνον μαθητῶν τὰ
τοιαῦτα ἀπαιτῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὸς τοῦ εἰς αὐ-
τὸν πιστεύοντος. Τὸ δὲ ἀκολουθεῖν Χριστῷ δηλοῖ τὸ
ζῆν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ, πάσαν ἀρετὴν καὶ
εὐσέθειαν ἐνδείκνυμένους· τὸ δὲ τὸν θέλοντα ἀκολου-
θεῖν ἀπαρνήσασθαι ἑαυτὸν, καὶ αἵρειν τὸν σταυρὸν
αὐτοῦ, τὸ μηκέτι καιροῦ καλοῦντος ἑαυτοῦ φείδεσθαι,
ἀλλ' ἔτοιμον εἶναι πρὸς τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ τῆς
ἀληθείας τῶν θεῶν δογμάτων ἐν ἀτιμίᾳ θανάτου.
Τοῦτο δὲ εἰ καὶ μέγα ἐστὶ καὶ ὑπερφυῆ, τὸ ἀρνή-

²⁴ I Cor. i, 18. ²⁵ Luc. xiv, 27. ²⁶ Matth. xvi, 22. ²⁷ Marc. viii, 34.

σασθαι τινα εαυτον, και εις ισχυατην ατιμιαν και θανατον προδουσαι, αλλ' ουκ απεικός· οι γαρ βασιλεις της γης ουκ αν ποτε ακολουθειν οπισω αυτων δεξαιντο, και ταυτα προς πολεμον ιοντες, τους μη ετοιμους δυνας αποθανειν υπερ αυτων. Τι ουν θαυμαστων, ει και ο βασιλεύς των ουρανων τη γη δι' επαγγελιας επιδημησας, προς αντιπαράταξιν του κοινου του γενους πολεμου τοιουτους ζητει τους οπισω αυτου ακολουθουντας; 'Αλλ' οι μεν βασιλεις της γης ουκ εχουσιν αναζωουν του; τῷ πολέμῳ τεθνηκότας, οιδ' ανταποδουσαι τι σχεδον τοις προκινδυνευσασιν αυτων· τι γαρ αν ο μηκέτ' αν λάβοι παρ' αυτων, εν τῷ Κυρίῳ ελπικε· οπως δε ο Κύριος ζωην αντιδιδωσιν αιωνιον τοις εν τῷ ακολουθειν αυτῷ προκινδυνευσασι.

Και οι μεν βασιλεις της γης υπερ αυτων ετοιμους ειναι ζητουσι προς θανατον τους αυτοις ακολουθουντας, 59 ο δε Κύριος αυτης μεν εαυτον εις θαντον εδωκεν υπερ ημων, ημας δε ουκ υπερ αυτου, αλλ' υπερ ημων αυτων ετοιμους· ειναι παραγγελλει προς θανατον· και τουτο δεικνυς ως υπερ ημων εστιν αυτων επαγει· « Ος γαρ αν θλητη την ψυχην αυτου σωσαι, απολεσει αυτην, δε δ' αν απολεση αυτην ενεκεν εμου και του Ευαγγελιου, ουτος σωσει αυτην. » Τι εστι τουτο, « Ος αν θλητη σωσαι, απολεσει, και δε αν απολεση, σωσει; Διπλους εστιν ο ανθρωπος, ο εκτος, το σωμα λεγω, και ο εντος ημων ανθρωπος, η ψυχη θηλομεν. » Οταν ουν ο εκτος ημων ανθρωπος προδῃ και τον εις θανατον, απολλυσι την εαυτου ψυχην χωριζομενην αυτου· ο γουν υπερ του Χριστου και του Ευαγγελιου οτως απολεσας αυτην δυνας σωσει και κερδισει ταυτην, ζωην ουρανιον και αιωνιον ταυτη προξενησας, και εν τη αναστασει τοιαυτην κομισαμενος, και δι' αυτης και αυτος τοιουτος, και κατὰ σωμα λεγεται, γεγωνως ουρανιος και αιωνιος. Ο δε φιλοψυχος, και μη οτω ταυτην ετοιμωας εχων απολεσαι, δια το αγαπην τον προσκαιρον αιωνα τουτον, και οσα του αιωνος τουτου, ζημιωσει την ψυχην αυτου της δυνας ζωης αποστερησας, και ζημιωθησεται αυτος αυτην, ουν εαυτῷ ταυτην φυῖ τῇ αιωνίῳ κολάσει παραδούσῃ· ον και ο πανοικτιρμων Δεσπότης οιον απολοφυρμενος, και του δεινου το μεγαθος επιδεικνυς, « Τι γαρ, φησιν, ωφελησει ανθρωπος, εδν τον κοσμον ὅλον κερδησῃ, και την ψυχην αυτου ζημιωθῇ; η τι δοσει ανθρωπος αντάλλαγμα της ψυχης αυτου; » οιδ' ἄλλο τι των εν τῷ αιώνι τουτω δοκουντων τιμων και τεργων, ἀ του σωτηριου προεκρινε θανάτου. Τι δ' αν εν τούτοις ευρεθει και της λογικης ψυχης αντάλλαγμα, ης ο κοσμος ἅπας ούτος; ουκ εστιν αντάξιος;

Ει ουν και τον κοσμον ὅλον εις ανθρωπος εδυνατο κερδησαι, αδελφοι, οιδεν αν ην υφελος αυτῷ την οικειαν ψυχην ζημιουμένην· ποσον εστι το δεινον, πολλοστημόριον ελαχιστον εκαστος ἀπὸ του κοσμου τουτου κτησασθαι δυναμενος, ει τη προς το ελαχιστον τουτο προσπαθειη την οικειαν ζημιωθησεται ψυχην, μη προαιρουμενος αλριεν του σταυρου και τον τυπον και τον λογον, και ακολουθειν τῷ δεσπρι

paratos ad mortem pro se tolerandam, quid mirum, quod Rex caelorum per incarnationem in terris morantem, ad dimicandum adversus communem humani generis hostem tales assecias requirat? At at reges terrae non possunt ad vitam revocare in bello interemptos, vel remunerari eos qui vitae discrimen pro ipsis adiverunt. Quid enim is qui esse desit posset ab ipsis accipere? Sed etiam istis ubi iusta de causa moriuntur, spes in Domino manet. Dominus autem vitam retribuit aeternam eis qui eum sequendo pericula subierunt.

αυτων; 'Αλλα και τούτοις, εἴπαρ υπερ ευσεβων ο θανατος, εν τῷ Κυρίῳ ελπικε· οπως δε ο Κύριος ζωην αντιδιδωσιν αιωνιον τοις εν τῷ ακολουθειν αυτῷ προκινδυνευσασι.

Et reges terrae assecias non quaerunt nisi quos ad mortem propter se oppetendam paratos invenerint; Dominus vero se ipsum in mortem tradidit pro nobis, nos autem non propter se, sed propter nosmetipsos ad mortem procinctos esse hortatur. Quod declarare volens adjicit: « Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam »; qui autem perdiderit animam suam propter me et propter Evangelium, salvam habebit eam. » Quid istud: qui salvum facere voluerit, perdet, et qui perdiderit, salvam faciet eam? Duplex est homo; unus exterior, id est corpus, alter interior, scilicet anima. Quod si homo interior seipsum in mortem tradit, perdit suam animam eo orbatam. Unde qui eam propter Dominum et Evangelium perdiderit, vere eam lucrifaciet, vitam caelestem aeternamque ipsi largiens, eamque in resurrectionem adducturus, et ipse per eam, dico etiam secundum corpus, factus caelestis et aeternus. Qui autem animam suam diligit, ut eam perdere nolit, propterea quod nimis amat praesens saeculum et res hujus saeculi, damnabit animam suam, quam vix ra vita spoliabit; eam ipse et cum illa semetipsam suppliciis addicet, illam, et eam sempiternae damnationi tradens; quem et misericordissimus Dominus quasi lugens de periculi immanitate monuerat dicens: « Quid prodest homini si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiat? vel quam dabit homo compensationem pro anima sua? » Non enim descendet cum eo gloria ejus, nec aliud quidquam ex honoribus et voluptatibus quae hoc saeculo tanti aestimatur, quae salutari morti proposuit. Qualem in istis invenire putas commutationem pro spirituali anima ad quam totus hic mundus flocci habendus est?

Si ergo unus homo posset totum mundum lucrari, hoc nihil ei prodesset animae detrimentum perpeso; quanto pejus est, ubi vix quisque potest vel minimam et angustissimam terrae partem comparare, si per nimium amorem erga illud exiguum animae suae detrimentum patiat, quia non praetulit typum et rationem crucis, vitaeque sequi auctorem. Crux enim est typus adorabilis et istius typi ratio-

⁵⁹ Matth. xvi, 25. ⁶⁰ ibid. 26.

Jam præfatum hujus typi mysterium ejusque rationem charitati vestræ supra explicavimus, sed potius illa pro vobis Paulus explanavit, Paulus inquam, qui in cruce gloriabatur nec prædicabat se aliquid scire nisi Dominum Jesum et hunc crucifixum⁶⁰. Quid ergo ait iste? «Cruce est crucifixisse carnem cum vitis et concupiscentiis. Num arbitrari de luxu epulæ et de ventris libidinibus solum cum talia profiteri? Quare igitur ad Corinthios scribit: «Cum sit inter vos zelus et contentio, adhuc carnalis estis et secundum hominem ambulatis⁶¹? » Ita ut qui gloriam et divitias amat, qui solam stare vult suam propriam voluntatem, quem juvat vincere in contentionibus, hic carnalis est et secundum carnem ambulat. Hæ enim sunt contentionum causæ, ut ait Jacobus Dei frater: «Unde bella et lites in vobis? nonne ex concupiscentiis vestris quæ militant in membris vestris⁶²? » Et addit: Zelatis et non potestis adipisci; litigatis et belligeramini⁶³. Hoc igitur est crucifigere carnem suam cum vitis et concupiscentiis quæ inhabilem reddunt hominem ad omne quod Deo displicet. Si vero corpus deprimit animam, et ad ima detrudit, studeamus ut illud invilium in altitudinem crucis extollamus. Tale quoddam dico: Dominus dum in terra versaretur, pauperem vitam vixit, nec vixit tantum, sed et prædicavit dicens: «Si quis non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus⁶⁴. »

μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκήρυξε λέγων· Ἐάν τις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς αὐτῷ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής·

At nemo indignatur, fratres, obtestor, audiens nos sine ulla dissimulatione annuntiantes bonam Dei voluntatem et beneplacentem et perfectam, nec ægre ferat ista mandata arbitratus quasi impossibilia; sed primum secum reputet quoniam regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. Audiat Petrum apostolum Christi antesignanum dicentem: «Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum ut sequamur vestigia ejus⁶⁵. » Deinde animo reputet quod etsi omnis discipulus vere magistri debitor manet quandiu non omnia solvit, si tamen modeste offerat quod potest et præstantius judicat, pro reliquo autem sese humiliat coram eo, per istam demissionem misericordiam colligit et defectum supplet. Si quis ergo in se deprehendat divitiarum justo majorum concupiscentiam, sciat istam carnalem esse et crucis inimicam, propter hoc enim movetur; nam qui cruci affixus est, non potest ad talia moveri. Igitur oportet talem in talibus alitudinem attolli, ne præcepta datus seipsum divellat a Christo qui in ipso crucifixus est.

βιδάσαι τοῦτον ἐπὶ τὸ ὄψος τοῦ σταυροῦ, ἵνα μὴ ἐν αὐτῷ Χριστοῦ.

Quomodo ergo poterit hunc in altitudinem crucis levare? Dico: sperans in Christum rectorem omnium et nutritorem procul a se omne lucrum injustitiæ projiciat. Quomodo si possideat opes juste ac-

τις ζωῆς! Σταυρός γάρ ἐστιν αὐτός τε ὁ προσηκνήσας τύπος, καὶ ὁ τοῦ τύπου τούτου λόγος. Ἄλλ' ἐπεὶ προηγήσατο ὁ λόγος καὶ τὸ μυστήριον αὐτοῦ τοῦ τύπου, καὶ ἡμεῖς τούτο πρότερον ἐξηγησόμεθα πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· μᾶλλον δὲ πρὸ ἡμῶν καὶ τοῦτο Παῦλος ἐξηγήσατο· Παῦλος καυχώμενος ἐν τῷ σταυρῷ, ὁ μηδὲν εἰδέναι κρινῶν, εἰ μὴ Κύριον Ἰησοῦν καὶ τούτον ἐσταυρωμένον. Τί οὖν φησιν ἑκαίνο; Ἐσταυρός ἐστὶ τὸ σταυρωσάαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Ὅστις περὶ τῆς τρυφῆς καὶ τῶν ὑπογαστρίων το· το μόνον εἰπεῖν παθῶν; πῶς οὖν γράφει τοῖς Κορινθίοις, ὅτι, Ἐπεὶ ἐριδας ἐν ὑμῖν εἰσιν, ἐτι σαρκικοὶ ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε; Ὅστε καὶ ὁ δόξτε ἐρών, ἢ τὸ οἰκεῖον ἀπλῶς θέλημα στήσαι θέλων, καὶ οὕτω νικᾶν φιλονεικῶν, σαρκικός ἐστι, καὶ κατὰ σάρκα περιπατεῖ· διὰ γὰρ ταῦτα καὶ ἐριδες, ὡς καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφοφθός φησιν· Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν, τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν; Ζηλοῦτε καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν, μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε. Τούτο οὖν ἐστὶ τὸ σταυρωσάαι τὴν σάρκα σὺν ταῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, τὸ ἀνενέργητον γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον πρὸς πᾶν τὸ ἀκέραιον θεῶν· εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα κατασπᾶ καὶ βιάζεται, ἀλλ' αὐτὸν ἕκαστον ἀνέχειν ἐναγωνίως τοῦτο πρὸς τὸ ὄψος τοῦ σταυροῦ· οἷον τί λέγω; ἐπὶ γῆς γινόμενος ὁ Κύριος ἀκτήμονα βίον ἐζησε, καὶ οὐκ ἐζησε

Ἄλλὰ μηδεὶς δυσανασχετεῖτω, ἀδελφοί, παρακαλῶ, ἀκούων ἡμῶν ἀπαγγελλόντων ἀνοθεύτως τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ θέλημα καὶ εὐάρεστον κατὰ τέλειον, μηδὲ δυσχεραίνετω τὰ παραγγέλματα δυσέπιπτα οἰόμενος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἑκαίνο ἐνωσέτω, ὅτι βιασθή ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασται ἀρκίζουσιν αὐτήν, καὶ ἀκούουσι Πέτρου τοῦ κερφαίου τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, ὅτι· Ἐπισθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπᾶνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐξακολουθήσωμεν τοῖς ἰσχυεσιν αὐτοῦ. Ἐπειτα καὶ τοῦτο δικαίως προσλογίζεσθω, ὅτι μαθὼν ἕκαστος ἀληθῶς ὅσον ὀφείλει τῷ Δεσπότη, ὅσαυτ' αὐκ ἐχῆ τὸ πᾶν ἀπεθῶναι, τὸ μὲν σὺν μετριοπροσῶνῃ προσάγει, ὅσον δῆπου δύναται καὶ προαιρεῖται, πρὸς δὲ τὸ λείπον πάλιν ταπεινοῦται ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ταπεινώσεως ἔλκων τὴν συμπάειαν ἀναπληροῖ τὴν ἑλλείψιν. Εἰ τις οὖν ὄρα τὸν λογισμὸν αὐτοῦ πλοῦτου καὶ πολυκτημοσύνης ὀραγόμενον, γινώτω ὅτι ὁ λογισμὸς οὗτος σαρκικός ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο κινεῖται· ὁ γὰρ τῷ σταυρῷ προσηλωμένος οὐ δύναται πρὸς τοιοῦτον τι κινεῖσθαι. Χρεῖα οὖν ἀναυτὸς αὐτὸν κάτω βίβας χωρίση τοῦ σταυρωθέντο;

Πῶς οὖν ἄρξεται τούτον ἀναβιδάσειν ἐπὶ τὸ ὄψος τοῦ σταυροῦ; ἀβιδάσει εἰς Χριστὸν τὸν χορηγὸν καὶ τροφία τοῦ παντός, παντός μὲν τοῦ ἐξ ἀδικίας ἀποσχέσθω πόρου, ὃ δὲ ἀπὸ δικαιοσύνης ἔχει περισμῶν,

⁶⁰ I Cor. ii, 2. ⁶¹ I Cor. iii, 3. ⁶² Jac. iv, 2. ⁶³ ibid. 2. ⁶⁴ Luc. xiv, 2. ⁶⁵ I Petr. ii, 21.

μηδὲ τότεψ λίαν προσκαίμενος, καλῶς αὐτῷ χρῆσθω, A
 κοινωνίους ἐφ' ὅσον ἐστί τοὺς ἐνδεδί; προσλαμβανόμενος. Ὅσπερ γάρ ἀρνεῖσθαι τὸ σῶμα καὶ ἀφρην
 τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, τῆς ἐντολῆς; κελουούσης, ἔχουσιν
 ὁμῶς τοῦτο οἱ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ Θεὸν ζῶντες· μὴ
 λίαν δὲ αὐτῷ προσκαίμενοι, χρώνται μὲν αὐτῷ πρὸς
 τὸ ἔξεν συνεργῶν, ἀν δ' ὁ καιρὸς καλῆ, καὶ τοῦτο
 προσδιδόναι ἔτοιμοι· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν
 κτημάτων καὶ χρειῶν ποιῶν τις, ὅταν μὴ δύνηται τι
 μείζον, εἰ ἂν καὶ θεαρίστως ἔχοι.

Πάλιν βλέπει τις ἐν αὐτῷ βριαύτερον κινούμενον
 τὸν τῆς πορνείας λογισμὸν, γινώτω ὅτι οὐπω ἐσταύρω-
 σεν ἑαυτόν. Πῶς οὖν σταυρώσει; φευγέτω τὰς περιέρ-
 γους θέας τῶν γυναικῶν, καὶ τὰς μὴ ἀνηκούσας πρὸς
 αὐτὰς συνηθείας τε καὶ ἀκαίρου, διαλέξεις, μειοῦτο
 τὰς τρεφούσας τὸ πάθος ὕλας, ἀποσχέσθω πολυπο-
 ςίας, οἰνοφυγίας, ἀδθηφαγίας, πολυουπνίας· μιγνύτω
 τῇ ἀποχῇ ταύτῃ τῶν κακῶν τὴν ταπεινοφροσύνην, ἐν
 συντριβῇ καρδίας τὸν Θεὸν κατὰ τοῦ πάθους ἐπικα-
 λούμενος, καὶ τότε καὶ αὐτὸς ἐρεῖ· Εἶδον τὸν ἀσεβῆ
 ὑπερψοφούμενον καὶ ἐπαίρομενον ὡς τὰς κέ-
 θρους τοῦ Λιβάνου, καὶ πῆρῆλθον, καὶ ἰδοὺ
 οὐκ ἦν, καὶ ἐξήγησα διὰ τῆς ἐν ταπεινώσει
 προσευχῆς, καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ὁ τόπος αὐτοῦ.
 Πάλιν ἐνοχλεῖ ὁ τῆς φιλοδοξίας λογισμὸς; εὖ ἐν
 συγχλήσει καὶ συγκαθεδρία μνημόνευε τῆς τοῦ Κυ-
 ρίου ἐν Εὐαγγελίοις περὶ τοῦτου συμβουλῆς· ἐν
 ὁμιλίαις μὴ ζῆτει τῶν ἄλλων ὑπερέχων φαίνεσθαι,
 τὰς ἀρετὰς ἐφ' ὅσον ἔχεις ἐν κρυπτῷ ποιεῖ, πρὸς
 Θεὸν μόνον ὄρων, καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου ὀρώμενος, C
 καὶ ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει
 σοι ἐν τῷ φανερῷ. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ κόψαι σε τὰ
 αἰτία ἐκάστου τῶν καθῶν, πάλιν ἐνοχλεῖ 61 ἐνδοθεν
 ὁ λογισμὸς, μὴ φοβήθης· στεφάνων γάρ γίνεται σοι
 πρότερος, ἐπεὶ ἐνοχλῶν οὐ πείθει, οὐδὲ ἐνεργεῖ,
 ἀλλὰ κίνημά ἐστι νεναρκωμένον, ὡς νικώμενον
 ὑπὸ τοῦ σοῦ κατὰ Θεὸν ἀγῶνος. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ
 τοῦ σταυροῦ λόγος· τοιοῦτος δὲ ὢν, οὐ μόνον ἐν τῇ
 προφήτειας πρὸ τοῦ τελεσθῆναι, ἀλλὰ καὶ νῦν μετὰ
 τὸ τελεσθῆναι μυστήριόν ἐστι μέγα καὶ ὄντως
 θεῖον. Πῶς; ὅτι κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον δοκεῖ προ-
 ξενεῖν ἀτιμίαν αὐτῷ ὁ εὐτελίζων ἑαυτόν, καὶ τα-
 πειῶν ἐν πάσι, καὶ πόνον καὶ ὀδύνην ὁ τὰς σω-
 ματικὰς φεύγων ἡδονὰς, καὶ ὁ διδοὺς τὰ ὄντα
 πτωχείας ἑαυτῷ αἰτία; καθίστασθαι, διὰ δὲ τῆς
 τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἡ πτωχεία αὕτη καὶ ἡ ὀδύνη
 καὶ ἡ ἀτιμία δόξαν ἀκίονον καὶ ἡδονὴν ἀνέκφρα-
 στον καὶ πλοῦτον ἀδαπάνητον γένεθ καὶ κατὰ τὸν
 κάροντα καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα ἐκείνον κόσμον.
 Καὶ τοὺς μὴ τοῦτο πιστεύοντας, καὶ τὴν πίστιν δ'
 ἔσθων ἐπιδοκινούμενους τοῖς ἀπαλλυμένοις συντάτ-
 τε, καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἕλλησιν, ὁ Παῦλος· «Κηρύσ-
 σαμεν γάρ, φησὶ, Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις
 πρὸν σκάνδαλον διὰ τὴν πρὸς τὸ σωτήριον πάθος;
 ἐπίσταται, Ἕλλησι δὲ μωρίαν, ὡς μηδὲν τῶν προσ-
 κειμένων προσιμῶσι, διὰ τὴν πρὸς τὰς θείας ἐπαγγελίας πάντως ἀπιστίαν· ἡμῖν δὲ τοῖς κλητοῖς
 Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν.»

A quisitas, ne ipsis nimium inserviat, sed bene eis
 utatur ad inopes pro viribus adjuvandos. Sicut enim
 divinus legislator jubet corpori renuntiare et
 crucem suscipere, illud tamen observant qui Deo et
 secundum Deum vivunt: ipsi non nimis inservientes,
 eo utuntur tanquam adjutorio, parati etiam, si id
 exigat tempus, ei renuntiare; ita qui bene uti ut
 divitiis et lucris terrestribus, si plus facere inqueant,
 bene et pie vivere videtur.

Rursum qui videt in seipso agitari luxurie ani-
 mum, sciat quod se nondum crucifixit. Quomodo
 ergo se crucifiget? Fugiat damnosos mulierum
 aspectus, earumque futilia colloquia, et vanas con-
 fabulationes. Imminuat materias quibus pascitur
 carnis concupiscentia; comprimat potatione-, vio-
 lentiam, Inguivem, somnolentiam, nec tantum sic
 a malis absteineat, sed addat humilem spiritum; in
 contritione cordis, Dei contra passiones auxilium
 imploret, et tunc ipse quoque dicet: Vidi impium
 superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani, et
 transivi aliquantum post, et ecce non erat, et per
 orationem humilem quæsi, et non est inventus in
 me locus ejus. Rursus molestat inanis gloriæ ambi-
 tio; tu vero anime intentus, stansque ante tribunal
 tuæ conscientiæ, in mentem evangelica revora con-
 silia a Domino data: in conversatione nolite aliis ma-
 jores videri; virtutem, quantum potes, in abscondito
 exerce, ad Deum solum intendens, et a Deo solo
 conspectus, et Pater tuus, qui videt in abscondito,
 reddet tibi in aperto. Deinde, si avulsis singularum
 cupiditatum incitamentis, rursus earum interius
 molestant illecebræ, noli timere; coronam tibi im-
 pertiet, quia molestando non suadent nec crescunt,
 sed potius torpescunt tuo brachio secundum Deum
 dimicante superata. Talis ejus est crucis sermo, et
 ut talis, non tantum prophetis priusquam perfice-
 retur, sed etiam post perfectum, magnum est my-
 sterium vereque divinum. Quare? quia si ex specie
 judicas, videtur quidem sibi metipsi delectus pa-
 rare qui se reprimit et in omnibus humiliat, labo-
 rem et dolorem, qui sensuum fugit voluptates, et qui
 sua bona abnuat, paupertatem comparaturus. Dei
 autem virtute ipsa paupertas et dolor et dedecus
 gloriam æternam et voluptatem inenarrabilem et
 divitiis inexhaustas generant, et pro præsentis et
 pro futuro sæculo. Hæc non credentes, nec fiden-
 ter opera manifestantes damnandis et ipsis senti-
 libus adnumerat Paulus dicens: «Prædicamus Chri-
 stum crucifixum, Judæis quidem scandalum, qui
 non credunt in passionem salutiferam; gentilibus
 vero stultitiam, quia nihil rebus terrestribus præ-
 ponunt, nec ullo modo credunt in divina Evange-
 lia; nobis autem electis Christum Dei virtutem et
 Dei sapientiam.»

1° 1 Cor. 1, 23.

Hoc est ergo Dei sapientia et virtus, seipsum A per infirmitatem vincere, per humilitatem exaltari, per paupertatem ditari. Sed non sermo tantum et mysterium crucis, sed et ipse typus divinus et adoratione dignus, signum est sacrum et salutare et venerandum, per quod innumera et ineffabilia hominum ex Deo natorum bona sanctificantur et perficiuntur, maledictio et damnatio tolluntur, metus et mors auferuntur, æterna vita et benedictio tribuuntur, salutis lignum, sceptrum regis potestatis, divinæ tropæum victoriæ in hostes tum visibiles, tum invisibiles, quidquid insanientes blasphemant filii infidelitatis. Non enim ipsis contigit Apostoli votum ⁶⁶, ut possent comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo et longitudo, et sublimitas et profundum, quoniam per crucem Domini tota illius per carnem adventus manifestatur dispensatio, et ejus prorsus comprehenditur mysterium; ad omnes enim limites extenditur, omnia complectitur, et quæ supra sunt et quæ infra, et quæ circum stant, et quæ intersunt. Causam vero interserentes propter quam oportebat ipsos quoque, si intelligentiam haberent crucem, nobiscum adorare, aversantur Regis gloriæ symbolum, quod ipse etiam Dominus jamjam in illud ascensurus aperte sui ipsius propriam appellat gloriam et exaltationem. In futuro enim ejus adventu manifestandus, venturum prænuntiat signum illud Filii hominis cum potestate et majestate magna. Sed, aiunt, Christus in eo confixus occubuit, propterea nec videre patimur instrumentum et lignum, super quo occisus est. Chirographum autem nobis adversum quod nobis conscripsit per ejus in ligno inobedientiam manus primi parentis, in quo affixus fuit? quomodo e medio ablatus est, ita ut rursus in benedictionem apud Deum redierimus? In quo principatus et potestates spirituum malitiæ qui adversus nostram naturam ex ligno inobedientiæ occupaverunt locum, ejecit Christus et penitus amovit, et triumphans confudit, unde et nos libertatem accepimus? In quo maceries separationis fuit destructa, inimicitia Dei abolita et perempta, in quo reconciliati sumus cum Deo, et pacem cum ipso per Evangelium recuperavimus? Nonne in cruce, et per crucem? Audiant Apostolum ad Ephesios scribentem: « Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum et medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in semetipso ⁶⁷. « Vos, cum mortui, Colossensibus scribit, essetis in delictis et præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod erat contrarium vobis, et ipsum tulit de medio, affligens illud crucis, et exspolians principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso ⁶⁸. »

Τούτο οὖν ἡ τ.ῦ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, τὸ δι' ἀσθενείας νικῆσαι, τὸ διὰ ταπεινώσεως ὑψωθῆναι, τὸ διὰ πτωχείας πλουτῆσαι. Οὐ μόνον δὲ ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ καὶ τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος θεῖος καὶ προσκυνητὸς, σφραγὶς ὧν ἱερὰ καὶ αἰδέσιμος, ἀγιαστικὴ τε καὶ τελεστικὴ τῶν ἐκ Θεοῦ τῶ γενέει τῶν ἀνθρώπων ὑπεργμένων ὑπερφυῶν καὶ ἀποβλήτων ἀγαθῶν, ἀρεῶν καὶ καταδίκης ἀναίρετικῆ, φθορᾶς καὶ θανάτου καθαιρετικῆ, ζωῆς αἰδίου καὶ εὐλογίας παρεκτικῆ, ζύλον σωτήριον, σκῆπτρον βασιλείου, θεῖον κατ' ἐχθρῶν ἱερῶν καὶ ἀοράτων τρόπαιον. κἂν αἰρετικῶν καὶ ἀπαρῶσκωνται φρενοβλαβῶς· οὐ γὰρ ἐπέτυχον τῆς ἀποστολικῆς εὐχῆς, ἵνα ἐξισχύσωσι καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ ὕψος καὶ βάθος· ὅτι ὁ τοῦ Κυρίου σταυρὸς ἐστὶ πᾶσαν ἐμφαλίαν τῆς ἐν σαρκὶ τούτου παρουσίας τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἅπαν ἐμπεριέχον μυστήριον, καὶ πρὸς πάντα τείνων τὰ κέρατα, καὶ πάντα περιλαμβάνων, τὰ ἄνω, τὰ κάτω, τὰ περίε, τὰ μεταξύ. Προβαλλόμενοι δὲ τινα πρόφασιν, δι' ἣν καὶ αὐτοὺς ἴδει μὲθ' ἡμῶν, εἰπερ νοῦν εἶχον, προσκυνεῖν αὐτὸν, ἀποτροπάζονται τοῦ βεσιλεύειν τῆς δόξης τὸ σύμβολον, ὃ καὶ αὐτὸς φανερῶς ὁ Κύριος ὕψος μὲν καὶ δόξαν ἑαυτοῦ καλεῖ, μέλλων ἀναβαλεῖν ἐπ' αὐτό· κατὰ δὲ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν ἐλεύσεσθαι προκαταγγέλλει τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ δυνάμει καὶ δόξει· πολλῆς· ἀλλ' ἐν αὐτῶ, φησὶν, ὁ Χριστὸς προσηλωθεὶς ἀπέθανε, καὶ διὰ τοῦτο οὐδ' ὄραν ἀνεχόμεθα τὸ σχῆμα καὶ τὸ ζύλον ἐν ᾧ τεθανάτωται. Τὸ δὲ καθ' ἡμῶν χειρόγραπτον, ὃ γέγονεν ἡμῖν διὰ τῆς ἐπὶ τὸ ζύλον παρακοῆς, ἐκτεταμένης τῆς τοῦ προπάτορος χειρὸς, ἐν τίνι προσηλώθη; Καὶ διὰ τίνος ἐκ μέσου γέγονε καὶ ἠφανίσθη, καὶ οὕτω πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν ἐπανήλθομεν; ἐν τίνι δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τῶν πνευματικῶν τῆς κληρονομίας, αὐτὰ κατὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐκ τοῦ ζύλου τῆς παρακοῆς χώραν ἔλαβον, ὃ Χριστὸς ἀπεξεδύσατο, καὶ τελείως ἀπόσατο, καὶ θριαμβεύσας κατήσχυσε, καὶ οὕτως ἡμεῖς τὴν ἐλευθερίαν ἀντελάβομεν; ἐν τίνι τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λήλυται, καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ἡμῶν ἐχθρὰ κατήργηται καὶ τεθανάτωται; καὶ διὰ τίνος ἀποκατηλλάγημεν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην εὐηγγελίσθημεν; οὐκ ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ; Ἀκουέτωσαν τὰ τοῦ Ἀποστόλου, τοῖς μὲν Ἐφεσίοις γράφοντος· « Ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὃ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἑνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνων τὴν ἐχθρὰν ἐν αὐτῷ· » Κολοσσαεῦσι δὲ, « Νεκροὺς ὄντας, τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ἡμῶν συνεζωοποίησεν ἡμᾶς ἐν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν

⁶⁶ Ephes. iii, 18. ⁶⁷ Ephes. ii, 14, 15. ⁶⁸ Coloss. ii, 14, 15.

χειρόγραφον τοῖς δ' ἔγγρασι, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, A καὶ αὐτὸ ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλωσας αὐτὴ τῷ σταυρῷ, καὶ ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρῆσι θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ τιμήσομεν οὖν ἡμεῖς, οὐδὲ χρῆσόμεθα τῷ θείῳ τούτῳ τροπαίῳ τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, ὃ καὶ μόνον φαίνόμενον, τὸν μὲν ἀρχέπακον ἔφιν φυγαδεύει καὶ θριαμβεύει καὶ καταισχύνει, τὴν ἤτιαν καὶ τὴν θραῦσιν ἀνακηρύττον αὐτοῦ, δοξάζει δὲ καὶ μεγαλύνει Χριστὸν, τὴν αὐτοῦ νίκην ἀναφαίνον τῷ κόσμῳ; Καὶ μὴν ἔπειρ ὁ σταυρὸς παροπτέος, ὡς ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ τὸν θάνατον ὑπομείναντος, οὐδ' ὁ θάνατος ἔσται σεπτὸς καὶ σωτήριος· πῶς οὖν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἰδακτείσθημεν; Πῶς δὲ καὶ τῆς B ἀναστάσεως αὐτοῦ ἰσόμαθα, ἔπειρ σύμφυτοι γέγοναμεν τῷ ὁμοιωμάτι τοῦ θανάτου αὐτοῦ; Ἄλλως εἰ μὲν εἰς ἦν ὁ προσκυνῶν σταυροῦ σχῆμα, μὴ ἐπιγγραμμένον ἔχον τὸ δεσποτικὸν ὄνομα, δικαίως ἂν ἐνεκαλεῖτο παρὰ τὸ δέον ποιῶν· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψαι ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, τοῦτο δὲ τὸ προσκυνητὴν ὄνομα ὁ σταυρὸς ἐπιφέρει, πόσης παρὰ φροσύνης μὴ κάμπτειν γόνυ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ; Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ τὰς καρδίας οὖν τοῖς γόνασι κλίναντες, δεῦτε προσκυνήσωμεν μετὰ τοῦ φαλμαβοῦ καὶ προφήτου Δαβὶδ εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ, καὶ οὐ αἱ συνεκτικαὶ τοῦ παντός ἐξηπλώθησαν χεῖρες, καὶ οὐ τὸ ζωαρχικὸν δ' ἡμᾶς ἐξετίθη σῶμα· καὶ προσκυνοῦντες ἐν πῖ- C στει καὶ ἀσπαζόμενοι διψιλῆ τὸν ἐκείθεν ἀγιασμὸν καὶ ἀρωμάθια καὶ φυλάττωμεν, ὡς ἂν καὶ κατὰ τὴν ὑπερβειδοθετισμένην μελλούσαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, αὐτὸν προηγούμενον ἰδόντες ἐν δόξῃ ἀγαλλιασόμεθα καὶ σκιρτήσωμεν ἄληκτα, τῆς ἐκ δεξιῶν καὶ εὐλογίας ἐπιτυχόντες, εἰς δόξαν τοῦ κατὰ σάρκα δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα οὖν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, γῶν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

63 HOMILIA IB.

Ἐν τῇ τετάρτῃ τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς Κυριακῇ, ἐκδόθειν ἔχουσα τὸ κατ' αὐτὴν ἀναγινωσκόμενον Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς ἐπιμολείας τῶν ἔνδοξοι λογισμῶν.

Πολλὰκις πρὸς τὴν ὑμέτεραν ἀγάπην, καὶ μά- λιστα κατὰ τὰς ἱερὰς ταύτας ἡμέρας, περὶ νη- στείας καὶ προσευχῆς εἰπὼν, οἷος δεξιούνται δῶροις τοὺς ἔραστὰς, καὶ πόσων ἀγαθῶν γίνονται πρὸξενος τοῖς χρωμένους, ὃ διὰ τῆς σήμερον ἀναγινωσκομένης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου φωνῆς μάλιστα προμαρτυρεῖται ταύταις, ὅπως ταῖς φιλοθέοις ὁμῶν ἀκοαῖς τε καὶ ψυχαῖς ἐναπέθηκα. Τί δὲ ἐστὶ τοῦτο; μέγα καὶ τὸ πάντων ὡς εἰπεῖν μέγιστον πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ ἐξουσίαν δύνανται παρέχειν κατὰ πνευμάτων πονηρῶν, ὥστε αὐτὰ ἐνδύλλειν καὶ ἀπελαύνειν, καὶ τοὺς δαιμονώοντας τῆς αὐτῶν ἐπιτηρείας ἐλευθεροῦν. Τῶν γὰρ μαθητῶν πρὸς τὸν Κύριον εἰπόντων περὶ τοῦ ἀλάου καὶ πο-

Et nos non illustraremus honoribus, non ludibus coleremus illud tropæum communis humani generis salutis, quod etiam solo aspectu perversissimum serpentem fugat et devincit et ignominia confundit, ipsius cladem et contritionem prædicat, Christum vero glorificat et magnificat, ejusque victoriam mundo patefacit? Sane etiam; nam si crux esset contemptibilis, quia Christus in ea mortem subiit, mors ipsius nec esset veneranda nec salutifera; quomodo ergo, teste Apostolo, in morte Christi baptizati sumus? quomodo si complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus? Insuper etiam colens crucis signum non inscriptum habens nomen Dominicum, merito judicaretur ultra debitum facere; verum cum in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum, cumque illud nomen adorabile crucis inscriptum habeat, quantæ erit insipientiæ coram cruce Christi genu non flectere? Nos vero corda cum genibus flectentes hodie adoravimus eum Psalmista et Propheta de loco canente: ubi steterant pedes ejus; ubi, dicemus, manus orbis creatrices expansæ sunt; ubi fons vitæ corpus pro nobis affixum fuit. Et in fide adorantes et amplectentes, plenam inde hauriamus sanctificationem quam custodiamus ita, ut, adventante cum potestate magna illa futura Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi manifestatione, illum cum gloria procedentem cernentes, jubilemus et indesinenter exultemus accepta pro meritis retributione, illaque beata voce promissa et benedictione fruentes in gloriam pro nobis crucifixi secundum carnem Filii Dei, quem decet gloria cum ejus æterno Patre, et sanctissimo necnon bono et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

στάσεως, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης μακαρίας φωνῆς σάρκα δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα οὖν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, γῶν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA XM.

In Evangelium quartæ in sacra Quadragesima Dominicæ, et in necessitatem sæpius invigilandi cogitationibus.

Pluries et præsertim in his diebus sacris ad vestram charitatem de jejuniis et oratione sermonem habens quantis donis fideles dignantur quantaque bona tentantibus impertiantur, quod in hodierno Evangelio vox Domini istis operibus testimonium perhibet nondum auribus animisque vestris Deo amicis submissi. Quid ergo? Magnum quoddam et ovatum, ut ita dicam, maximum. Et enim præter alia jam dicta potestate gaudent pravis dæmonibus obvietandi, ita ut eos ejiciant et arceant, et correctos ab eorum violentia liberos efficiant. Dicentibus enim ad eum discipulis de dæmonio mutò et surdo; Quare nos non potuimus ejicere illum? respondit Dominus: Quia hoc genus in nulla potest prodire nisi

in oratione et jejuniis. Ideo illic post orationem in monte et divini vultus manifestationem descendens vadit ad locum ubi erat homo ab illo dæmone vexatus. Nam electos discipulos, ut scriptum est⁹⁹, assumens, ascendit in montem orare, et resplenduit sicut sol. Et ecce apparuerunt cum ipso loquentes Moyses et Elias, qui ferme ex omnibus hominibus studiosissime exercitiis jejuniis et oratione ostendunt in eo quod per orationem adsunt quantum inter se conveniunt et consonant jejunium et oratio, adeo ut cum oratione quæ et ipsa Dominum affatur, colloqui videatur jejunium. Si enim vox sanguinis occisi Abel clamat ad Dominum prout ipse, teste Moyse, ad Cain dixit¹⁰⁰, quanto magis omnes corporis partes, omnia membra jejuniis laborantia clamabunt ad Dominum, et jejunantis orationi convenientia seu aliquo modo et ipsa deprecantia, merito eam jucundiores reddent et probabunt libenter toleratam jejunii fatigationem. Ideo postquam orasset et divinitus resplendisset, descendens e monte Dominus ad turbam et discipulos pergit, quibus allatus est ille dæmonium habens, ut sicut in illo monte monstraverat jejunii et orationis bravium non modo magnum sed quam maximum (ostendit enim eorum bravium esse divinum splendorem), ita descendens monstraret illorum mercedem esse potestatem adversus dæmones. Cum legitur in præsentis sacrorum jejuniorum Dominica solemus in Ecclesia hujus miraculi evangelicam relationem lectitare, age, istam narrationem altius resumamus.

Ἐπαθλον οὖσαν καὶ τὴν κατὰ δαιμόνων ἰσχύον. Ἄλλ' ἐπεὶ κατὰ τὴν παρούσαν τῶν ἱερῶν νηστειῶν κυριώνημον ἡμέραν ἐπ' ἐκκλησίας ἔθος τὰ περὶ τοῦ θαύματος ἀναγινώσκασθαι τούτου, φέρε τὴν αὐτὴν καταγγέλλουσαν εὐαγγελικὴν ῥῆσιν ἀνωθεν ἐπέλωμεν ἅπασαν.

Scriptum est enim. Veniente Jesu ad discipulos et ad turbam circumstantem et interrogante, quis esset sermo ad invicem, respondens unus de turba dixit: « Magister, ajtuli filium meum ad te habentem spiritum mutum, qui ubicunque eum apprehenderit allidit eum et spumat et stridet dentibus et arescit¹⁰¹. » Cur ergo spumabat ille et stridebat dentibus et arescebat? Quem corripuerit diabolus primo et magis quam cætera corporis membra ejus deiecit cerebrum, nam isto quasi inde nascatur animalis spiritus, tanquam curru utitur dæmon et ex eo velut ex arce toti minatur corpori. Bolente cerebro quidam inde fluxus prodit inflatilis et pituitosus, in nervos et corporales artus, obturatis animalium spirituum transitibus. Hinc motu, læniatu, impetu involuntario omnia membra quibus imperat voluntas, afflicuntur, et in primis maxillæ quæ propius ad membrum prius dolorosum in hærent. Sed humore multo magis ac magis in corpore irrigato, propter humorum fluxum et cerebri proximitatem, cum vi organorum immediate comotorum æger anhælitus spirare nequeat, sed contra humoris multitudine mistim perfusa argrotantibus nascitur spuma. Iude

φου δαιμονίου, ὅτι ἤμεεις οὐκ ἐδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτὸν, πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος ἔφη: « Τούτο τὸ γένος οὐκ ἐκπηρεθεῖται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ. » Καὶ τάχα διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐπ' ἄβρουσ προσευχὴν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἐμφάνειαν τῆς θεϊκῆς αὐγῆς, καταβάς εὐθύς ἐπὶ τὸν τόπον ἔρχεται ἔνθα ὁ τῶν δαίμωνι ἐκείνῳ κάτοχος ἦν. « Τοὺς γὰρ ἐγκρίτους τῶν μαθητῶν, φησί, παραλαβὼν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος· καὶ ἰδοὺ ὠφθῆσαν αὐτῷ συλλαλοῦντες Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας, » οἱ μάλιστα σχεδὸν πάντων ἀνθρώπων τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν ἀσκήσαντες· δεικνύντι καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ προσευχῇ παρουσίας αὐτῶν τὸ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας συνῶδον καὶ φιλάλληλον, ὡς καὶ συλλαλεῖν οἶον τῇ προσευχῇ τὴν νηστείαν διηλοῦσθαι πρὸς Κύριον. Εἰ γὰρ φωνὴ αἵματος καθόντος Ἄβελ βοᾷ πρὸς Κύριον, καθάπερ αὐτὸς πρὸς τὸν Κἀν φησὶν, ὡς διὰ Μωϋσεὺς ἐμάθομεν, πάντως καὶ τὰ τοῦ σώματος μέρη καὶ μέλη πάντα τῇ νηστείᾳ κακοπαθοῦντα βοᾶσι πρὸς Κύριον, καὶ τῇ προσευχῇ συλλαλῆσαντα τοῦ νηστεύοντος, καὶ οἶον συμπροσευξάμενα, δικαίως εὐπροσεκτοτέραν ταύτην ἐργάσεται, καὶ δικαίως τὴν ἔκουσιως ὀφιστάμενον τῆς νηστείας τὸν πόνον. Μετὰ δὲ τὸ προσεύξασθαι καὶ λάμψαι θεῶς, καταβάς ἐκ τοῦ ὄρους ὁ Κύριος, ἔρχεται πρὸς τὸν ὄχλον καὶ τοὺς μαθητάς, οἷς προσηνέχθη ὁ τὸ δαιμόνιον ἔχων ἐκεῖνος, ἐν ὧσπερ εἰδείξεν ἐπ' ἄβρουσ ἐκεῖνο νηστείας καὶ προσευχῆς ὑπάρχον βραβεῖον, οὐ μέγα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ μέγα· καὶ γὰρ εἰδείξεν ἄθλον οὖσαν τούτων τὴν θείαν λαμπρότητα· οὕτω καταβάς ἐπιδείξει τούτων

Ἐλθόντι γοῦν, φησί, τῷ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς καὶ τοὺς αὐτοὺς συμπρόντας, καὶ ἐρωτήσαντι, τίς ὁ πρὸς ἀλλήλους λόγος, ἀποκριθεὶς ὁ εἰς ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπε: « Διδάσκαλε, ἦνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σὲ ἔχοντα πνεῦμα ἀλαλον, καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥῆσσει αὐτὸν καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ καὶ ξηραίνεται. » Πῶς οὖν ἠφρίζεν οὗτος καὶ ἐτριζε τοὺς ὀδόντας καὶ ἐξηραίνετο; Τοῦ δαιμονιώντος πρῶτον τε καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων μορίων τοῦ σώματος ὁ ἐγκέφαλος πάσχει· τῷ γὰρ ἐν τούτῳ ψυχικῷ πνεύματι ὡς ὀχλήματι χρῆται ὁ δαίμων, καὶ ἀπὸ τούτου, καθάπερ ἐξ ἀκροπόλειός τις καταδυναστεύει παντὸς τοῦ σώματος· τοῦ δὲ ἐγκεφάλου πάσχοντος, σύμβρότις τις ἐκείθεν ἀφίεται φουσώδης ὀμοῦ καὶ φλεγματώδης ἐπὶ τὰ νεῦρα καὶ τοὺς μῦς τοῦ σώματος, τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος τὰς διεξόδους ἐμφράττουσα· καὶ κλόνος ἐντεῦθεν καὶ ῥῆξις καὶ κίνησις ἀπρωαίρετο; πᾶσι τοῖς προαιρετικοῖς μορίοις ἐγγίνεται, μάλιστα δὲ ταῖς γνάθοις, ὡς μάλιστα πλησιαζούσαις τῷ πρωτοπαθήσαντι μορίῳ. Πολλοῦ δὲ τοῦ ὕγρου μᾶλλον ἐπὶ τὸ στόμα καταφερομένου διὰ τε τὸ χῶρημα τῶν πόρων καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον ἐγγύτητα, τῆς τε

⁹⁹ *Matt. xvii, 18, 19.* ¹⁰⁰ *ibid. l. seqq.* ¹⁰¹ *Gen. iv, x, seqq.* ¹⁰² *Matc. ix, 16, 17.*

ἀναπνοῆς ἀθρόας διεκπνεῖσθαι μὴ δυναμένης διὰ τὴν τῶν ὀργάνων ἀτακτον συγκίνησιν, ἀλλὰ καὶ τῷ πλήθει τοῦ ἀγροῦ συναναφυρομένης; ὁ ἀφρός ἐπιγίνεται τοῖς πάσχουσιν. Οὕτως ἠφριζέ τε καὶ ἐτριξε τοῦ ἑδόντας, δευνῶς προσαρασσομένους καὶ μακρῶς ἐπιθηγομένους ὁ δαίμων ἐκαίνος. Ἐξηραίνεται δὲ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς σφοδρότερας ἐπιθρείας τοῦ δαιμονίου· καθάπερ γὰρ ὑπὸ τῆς θερμῆς τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνας οἱ ἄτμοι κινούμενοι, ἂν αὐτῆ σφοδρότερα ἢ, ὑπ' αὐτῆς πάλιν καὶ ἀφανίζονται· τελείως διαφορηθέντες, οὕτω καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ δαιμονίου ἐπιθρείας ἢ τὴν σπλάγγων ὄργρη; ἐκδιδομένη. ἂν ἐκείνη σφοδρότερα ἢ, μετ' οὐ πολὺ διαπνέεται καὶ ἡ τῆς σαρκὸς ἐκφυτὸς ἐκμύει, καὶ ὁ δαιμονίων ἐκείνο καταξηραίνεται.

Ὁ δὲ τοῦ δαιμονίου πατήρ προσετίθει πρὸς τὸν Κύριον, λέγων, δεῖ εἶπε τοῖς μαθηταῖς· ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι; καὶ οὐκ ἴσχυσαν· ὁ δὲ Κύριος οὐ πρὸς αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας ἀποτεινόμενος, ἔφη· Ὡ γυνεὰ, φησὶν, ἀπιστος, ἕως ποῦ πρὸς ὁμᾶς ἔσομαι, ἕως ποῦ ἀνίσξομαι ὁμῶν; Ὁκοῖ μοι τοὺς τρικαῦτα παρόντας τῶν Ἰουδαίων ἀφορμῆς λαβόμενος; τῷ μὴ δυνηθῆναι τοὺς μαθητὰς ἐξελάσαι τὸν δαίμονα, μὴ μέτριά τινα βλασφημῆσαι· τί γὰρ ἂν οὐκ εἶπον ἀφορμῆς λαβόμενοι οἱ; καὶ τῶν θαυμάτων τελουμένων, τῆς βλασφημίας οὐκ ἀφιέμενοι; Τούσ' οὖν γογγυσμοὺς τούτων εἰδὼς ὁ Κύριος, πῆρζωθεν ἐξελέγχει καὶ καταισχυίνει τούτους, οὐ διὰ λόγων μόνων πληκτικωτέρων, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων τε καὶ λόγων φιλανθρωπίας γεμόντων· προστάττει γὰρ λέγων· Φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε, καὶ ἤνεγκαν, καὶ ἴδὼν τὸν Κύριον τὸ δαιμόνιον ἐσπάραξε τὸν ἄνθρωπον, καὶ πεσὼν ἐκυλίετο ἀφρίζων· συνεχωρεῖτο γὰρ φανεράν ποιῆσαι τὴν ἰδίαν κακίαν. Ὁ δὲ Κύριος ἐπρωτὰ τὸν πατέρα τοῦ παιδός· Ἐ πόσος χρόνος ἔστιν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; Ἐ ταύτην δὲ τὴν ἐρώτησιν ὑπὸ φιλανθρωπίας ποιῆται ὁ Κύριος, πρὸς πᾶσιν καὶ τὴν μετὰ πίστειος δέησιν ἐνάγων αὐτὸν· τοσοῦτο γὰρ ἀπέχετο πιστεύειν ὁ ἄνθρωπος; οὕτως, ὡς μηδὲ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ παιδὸς ἐκετεύειν· διὰ οὐδὲ τοῦ μαθητὰς ἐκτενεῖν ὄλω· Ἐἶπον γὰρ, φησὶν, αὐτοὺς ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσιν· οὐ προσέπειεν, οὐχ ἰδέθη. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ Κυρίου φαίνεται πᾶσι δεηθεὶς· διὰ τοῦτο ἀφελὸς ὁ Κύριος ἐλευσινῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τούτου τὸν παῖδα κείμενον, αὐτὸς ἐκείνῳ προσεκαλέγεται, τὴν χρόνον τοῦ πάθους ἐρωτῶν, καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ ἐκκαλούμενος· ὁ δὲ ἀποκρίνεται· Ἐ Παιδιάθεν· καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτὸν, καὶ ἐπάγει· Ἐ Ἄλλ' εἰ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγγισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

Ὁρᾶτε τὴν ἀπιστίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐστῆ; ὁ γὰρ λέγων, εἰ δύνασαι, πάντως ἔδειξε μὴ πιστεύων αὐτὸν δύνασθαι. Ὁ δὲ Κύριος εἶπε τὸ, Ἐ εἰ δύνασαι πιστεύσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι· τοῦτο δὲ φησὶν ὡς ὡς ἀγνοῶν ἐκείνου τὴν ἀπιστίαν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐτι προβιβάτων αὐτὸν εἰς πίστιν, καὶ ἅμα δεκτικῶς· δεῖ καὶ τὸ μὴ τοὺς μαθητὰς ἐκβαλεῖν τὸν δαίμονα· ἢ τούτου ἀπιστία γέγονεν αἰτία. Σκόπει δὲ τὸν Εὐαγγελιστὴν· οὐ γὰρ εἶπε τὸν Κύριον πρὸς τὸν πατέρα τοῦ παιδὸς εἰπεῖν, εἰ δύνασαι πιστεύσαι, ὡς εἰ σχεδὸν τὴν πίστιν ἀπατοῦντας τῷ Κυρίῳ

spumabat et stridebat dentibus et arescebat inter se invicem misere collisis et furenter conflictatis. Sicut aestuantibus solis radiis vapores excitantur; si calidiores fiant, ab eisdem prorsus exhausti absorbentur; ita viscerum humores demonii insulter commoti si violentior fiat, cum illis plane consumuntur nativi carnis humores, unde et ille dæmonio possessus arescebat.

Quem pater ejus attulit coram Domino iniquiens quod petiisset a discipulis ut illud ejicerent et non potuissent; Dominus autem non ad ipsum solum, sed ad omnes conversus: « O generatio, ait, incredula, quandiu apud vos ero? Quandiu vos-pattar? » Mihi videtur Judæos ibi presentes ex eo quod discipuli non potuissent ejicere dæmonium; exemplum sumpsisse, ut immodico blasphemarent. Quid enim non dixissent, exinde sumpta occasione, qui, perfectis miracula, toto ore blasphemabant? Miracula igitur eorum conviciaque a longe videns Dominus arguebat et confundebat eos non tantum per acerbas vituperationes, sed etiam per verba, per opera benignitatis plena. Nam adjicit dicens: « Afferte illum ad me. Et attulerunt eum. » Et cum Dominum vidisset dæmonium, statim conturbavit hominem, et elisus in terram volutabatur spumans; sinebatur enim suam manifestare nequitiam. Dominus vero interrogavit patrem pueri: « Quantum temporis est ex quo ei hoc accidit? » Quam interrogationem ex humanitate facit Dominus ad fidem miraculorum matrem et post fidem ad orationem eum adducens; tantum enim abfuerat, ut homo ille crederet ut pro salute pueri ne deprecatur quidem. Ideo nec discipulis ullo modo deprecatus est; ait enim: « Dixi illis ut ejicerent illum. » Non ad pedes procubuit, non exoravit, non deprecatur, sed nec etiam Dominum implorasse nullibi videtur. Propterea relinquens Dominus coram oculis misere jacentem, ipse cum patre colloquitur de morbi tempore sciscitans, et illum ad orandum invitans. Qui respondit hoc puero ab infantis accidisse, et frequenter in ignem et in aquas misisse ut eum perderet, et addit: Si quid potes, ad juva tua miserus nostri.

Videte ne incredulitatem hominis istius magnam; Nam dicens: Si potes, ostendit se nihil credere illum posse. Ait autem Dominus: « Si potes credere, omnia possibilia sunt. » Quod dixit non quasi ejus incredulitatis ignarus, sed paulatim eum ad fidem pedetentimque adducens, et simul monstrans quod si discipuli non potuerant dæmonem ejicere, hujus causa erat ipsius incredulitas. Evangelistam vero inspicite. Non ait Dominum ad patrem pueri dixisse: « Si potes credere. » quasi fero semper fidem inquirat Dominus ab iis qui sanationes ad-

gitabant; animarum siquidem Dominus et protector ardebat studio eas per fidem sanandi. Pater vero pueri, ut audivisset suam fidem sequi sanationem, cum lacrymis aiebat : « Credo, Domine, adjuva in-redulitate meam. » Videtisne hanc eximiam morum commutationem? Non solum credidit si- llium fore sanandum, sed etiam Dominum posse si vellet ejus subigere incredulitatem. Turba vero ad hæc verba concurrente, comminatus est, ait, Dominus spiritui immundo dicens illi : « Surde et mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab homine et amplius ne introcas in eum. »

Mihi nonnisi ægre ejiciendum et expellendum videtur hoc dæmonium; nam vi istius comminatio- nis et jussu non amplius intrandi temax manifesta- tur dæmonis adhesio. Crediderim equidem quod sine tali jussu, semel ejectus, iterum suisset ingressus. Magna potestate in hunc hominem dominabatur; mordicus adhærebat, mutum et surdum erat ita ut natura non posset nimio ejus furori ministrare et proinde in indolentiam fere plenam viribus exhaus- tis laboretur. Ideo exclamans et mutum discer- pens eum exiit ab eo; et homo factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent ipsum mortuum. Clamor non impedit quin mutum fuerit dæmonium. Nam sermo vox est cogitationis significativa, cla- mor autem nulla vi significandi gaudet. Sinit Dominus dæmonium taliter discerpere hominem ut mortuus jacere videretur ad manifestandam coram omnibus totam illius malignitatem. Jesus autem tenens ma- num hominis elevavit eum, et surrexit ea ratione ostendens quoniam duplicem habet potestatem : manu enim assumere creatæ est potestatis prout nobis inest, sed erigere hominem malorum sensus expertem nonnisi ad incretam, ad divinam, ad vi- vilicantem pertinet potestatem. Discipulis vero postea secreto interrogantibus quare non potuissent illud ejicere, respondit : Hoc dæmonium in nullo potest exire nisi in jejunio et oratione. Dicunt qui- dam orationem et jejunium debere a patiente facili- tari; quod non ita; nam qui pravo spiritu possidetur et ut talis ejus instrumentum et in illius potestate positus, quomodo precaretur et propter se nulliter jejunaret? Censeo intemperantiæ fuisse illud letum dæmonium quod in ignem quandoque mittit corre- ptum. Tales enim sunt alieni vesanique amores. Quandoque in aquas etiam eum injicit per inglu- viem, per nimios potus, per multas comotationes. In his versatur illud mutum surdumque dæmonium. Divina enim non facile patitur audire vel dicere qui talis dæmonii instigationibus moveatur. Sed simul qui pravum spiritum inhabitantem ipsum non habet, ejus autem suasionibus inducitur, si de conversa- tione fortiter statuerit, adhuc libero fruitur arbitrio, sed oratione et jejunio indiget ut per jejunium cor- pus refrenet, et ejus rebelles impetus coerceat, per orationem vero præconceptiones et incitantias

α παρά τῶν τὰς λάσεις ἐπιζητούντων καὶ τῶν ψυχῶν γὰρ ὑπάρχων δεσπότης καὶ κηδεμῶν, ἐσπούδαζε καὶ ταύτας ἰάσθαι διὰ τῆς πίστεως· ἀλλ' ὁ τοῦ παιδὸς πατὴρ ἐκείνος, ὡς ἤκουσε τῆ αὐτοῦ πίστεως τὴν ἰασὶν ἀκολουθεῖν, μετὰ θακρῶν εἶπε· « Πιστεύω, Κύριε· βοήθει μου τῆ ἀπιστίας. » Ἐλέπτει προκοπὴν ἡθῶν ἀρίστην; οὐ μόνον γὰρ ἐπίστευσε περὶ τῆς τοῦ παιδὸς ἰάσεως, ἀλλ' ὅτι δύναται ὁ Κύριος ἐκνικῆσαι καὶ τὴν αὐτοῦ ἀπιστίαν, εἴπερ ἐδε- λήσει. Τοῦ δὲ ὄχλου ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις συν- τρέχοντος, ἐκτίμησε, φησὶν, ὁ Κύριος τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτη, λέγων αὐτῷ· « Τὸ πνεῦμα τὸ ἁλλοθὺ καὶ κωφόν, ἐγὼ σοὶ ἐπιτάσσω· ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσελθῆς εἰς αὐτόν. »

Παγγέλετον τὸ δαιμόνιον τοῦτο δοκεῖ καὶ ἰσχυρό- τατον εἶναι· τό τε γὰρ σφοδρὸν τῆς ἐκτίμησεως, καὶ ἡ παραγγαλία τοῦ μηκέτι εἰσελθεῖν τὴν ἰσχυρό- τητα τοῦ δαιμονίου παρίστωσι· χωρὶς γὰρ ταύτης, ὡς εἶπε, καὶ ἐκδηλῶν ἐπανέστρεψεν αὐν. Πολλὴν δὲ καὶ χώραν ἔσχεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ θυσιασποπά- στως εἶχε, καὶ κωφὸν καὶ ἁλλοθὺ ἦν, ὡς μὴ ἀρ- κούσης τῆς φύσεως ὑπερτασθεῖται, τῆ ὑπερβολῆ τῆς ἐκείνου μανίας, διὰ καὶ πασχούσης ἀναισθησίαν σχεδὸν τελείαν· ἐπεὶ, « Καὶ κρέξαν, φησὶ, καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτόν, ἐξῆλθε· καὶ ἐγένετο ὡσαύτως νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν. » Ἡ κραυγὴ δὲ οὐκ ἀντίκειται πρὸς τὸ ἁλλοθὺ εἶναι τὸ δαιμόνιον· ἡ μὲν γὰρ λαλιὰ φωνὴ ἐστὶ σημαντικὴ νοημάτων· ἡ δὲ κραυγὴ ἀσημάς ἐστὶ φωνὴ· ἀφίεται δὲ τὸ δαιμόνιον καὶ σπαράσαι ἐπὶ τοσοῦτον τὸν ἀνθρώ- πον, καὶ ὡσαύτως νεκρὸν διαθεῖναι, ἵνα φανερὰ γένηται πᾶσα ἡ κακία αὐτοῦ. Ὁ μόντος Κύριος τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου λαβόμενος ἤγειρεν αὐτόν καὶ ἀνέστη, δείκνυς ἐνεσθῆναι ὅτι πολλὴν ἔχει τὴν ἐνεργείαν· τὸ μὲν γὰρ τῆ χειρὶ λαβόμενος κτιστὴς ἦν ἐνεργείας τῆς καθ' ἡμᾶς· τὸ δὲ ἀναστήσασθαι τοῦτον ἀπαθῆ κα- κῶν τῆς ἀκτίστου καὶ θείας καὶ ζωαρχικῆς ἐνερ- γείας. Τῶν δὲ μαθητῶν ἐρωτησάντων ἔπειτα κατ' ἰδίαν, « Διατί οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτόν, » πρὸς αὐτούς εἶπεν, ὅτι τοῦτο τὸ δαιμόνιον· « Ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελεθεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ. » Φασὶ μὲν οὖν τινες τὴν προσευχὴν ταύτην καὶ τὴν νηστείαν παρὰ τοῦ πάσχοντος γίνεσθαι δεῖν· οὐκ ἔχει δὲ οὕτως· ὁ γὰρ ἐνεργούμενος ὑπὸ πονηροῦ πνεύματος, καὶ ταῦτα τοιοῦτου, ὄργαγον ὦν ἐκείνου, καὶ καταδυναστευόμενος ὑπ' ἐκείνου, πῶς ἂν ἡ προσευξάτο, ἢ νηστεύσει ἑαυτῷ λυσιτελῶς; Δοκεῖ δὲ τῆς ἀκολασίας εἶναι τὸ πάνδεινον δαιμόνιον τοῦτο, ὃ ποτὲ μὲν εἰς κύβῳ ῥίπτει τὸν ἄλλοντα· τοιοῦτοι γὰρ εἶσιν οἱ ἄλλοκοτοι καὶ δυσέρωτες ἔρωτες· ποτὲ δὲ εἰς ὕδατα καταβαπτίζων αὐτόν διὰ τῆς ἀδθηφαγίας, καὶ τῶν ἀμέτρων καὶ πολλῶν πότων καὶ συμποσίων. Ἔστι δὲ καὶ ἐν τοῖς τοιοῦτοις κωφὸν καὶ ἁλλοθὺ τὸ δαιμόνιον τοῦτο· οὕτε γὰρ ἀκούειν οὕτε λαλεῖν εὐχερῶς· ὑπομένει τὰ θεῖα ὁ ταῖς ὑποβολαῖς τοῦ τοιοῦτου δαιμονίου περὶδόμενος· ἀλλ' ὁμοῦ μὴ τὸ πονηρὸν 66 αὐτὸ πνεῦμα ἐνφωτισμένον τις ἔχων, ἀλλὰ ταῖς ὑποβολαῖς ἐκείνου φερόμενος, ἔταν ἀνακόψῃ πρὸς ἐπιτροπήν· ἔχει γὰρ ἐπὶ τὸ αὐτεξούσιον·

προσευχῆς δαίται καὶ νηστείας· ἔνα διὰ μὲν τῆς νηστείας χαλινώσῃ τὸ σῶμα καὶ καταστειλῇ τὰς ἐπινασάσεις αὐτοῦ, διὰ δὲ τῆς προσευχῆς τὰς ἐν τῇ ψυχῇ προλήψεις καὶ τοὺς ἐρεθίζοντας πρὸς τὸ πῖθος ἀργήρη καὶ κατανώσῃ λογισμοὺς, καὶ οὕτω τοῦ πάθους περιγένεται, τὴν σατανικὴν ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία προσβολὴν καὶ ἐπήρειαν ἀπελάσας. Ὅταν δὲ οὐχ ὑπὸ τῆς τοῦ δαίμονος ὑποβολῆς ἐνεργῆται, ἀλλ' αὐτὸν ἐκείνον ἐνοικον ἔχη, οὕτε κατ' ἀνθρώπου ἐπιπάσχει, οὕτε αὐτὸς τι δύναται παρ' αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸν πράττειν, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἐκείνος τῶν ἐλευθέρων, μᾶλλον δὲ καὶ Πνεύματι θεῷ κατόχων, πραττόμενον ὅπερ αὐτοῦ τὰ μέγιστα συντέλει σὲ πρὸς τὴν τοῦ δαίμονος ἐκβολήν.

Ἄλλὰ τὸ μὲν διέμονας ἀπελαύνειν οὕτε ἀπαιτούμεθα, καὶ ἀπελάσαι δυναθῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν βρῆλος, ἀτημέλητον βίον ἔχουσι· Πολλοὶ γάρ, φησὶν, ἐρουσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, οὐ τῷ σὺ δνόματι προσφητεύσαμεν, καὶ τῷ σὺ δνόματι δαιμόνια ἐξεδάλομεν; Καὶ ἐγὼ πρὸς αὐτούς, Οὐκ οἶδα ὁμᾶς, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. Οὐκοῦν πολλῷ κερδαιώτερον τὸ τῆς πορνείας πάθος, καὶ τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ μίσους, καὶ τῆς ὑπερηφανείας ἀπελάσαι τῆς ψυχῆς τοῦ δαιμόνια ἐκβάλλειν οὐκ ἀρκεῖ γὰρ τῆς σωματικῆς ἀμαρτίας ἀπὸ λήλαθαι μόνως, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὴν ἐνδον οἰκουρούσαν τῆς ψυχῆς καθαίρειν ἐνεργεῖσθαι· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἡμῶν οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεύεται, πορνεύεται, φόνοι, κλοπαί, κλεονεύεται καὶ τὰ ἐξῆς· ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ κινουόμενα τὸν ἀνθρώπον· καὶ ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν ἔσθ' ἐμοίγευτεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· τοῦ γὰρ σώματος ἀπρακτοῦτος ἐνι λογιστικῷ τὴν ἀμαρτίαν ἐνεργεῖσθαι. Τῆς δὲ ψυχῆς ἐνδον διὰ προσευχῆς καὶ προσοχῆς καὶ μνήμης θανάτου, καὶ τῆς κατὰ θεὸν λύπης, καὶ τοῦ πένθους, ἀναιρούσης τὴν προσβολὴν τοῦ πονηροῦ, συμμεταλαμβάνει καὶ τὸ σῶμα τῆς ἀγιωσύνης, τὴν ἀπραξίαν τῶν κακῶν κτητάμενον· καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι εἴχ' ὃ τὸ ἐξῆθεν τοῦ ποτηρίου καθάρως, οὗτος καὶ ἔσθ' ἐν ἐκείνῃ, ἀλλὰ ποιήσατε τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καθαρὸν, καὶ οὕτως· ἔσται καθαρὸν ὄλον· κἄν γὰρ σπουδῶν ποιήσας, ἵνα ἡ ἐνδον σου ἐργασία κατὰ θεὸν ᾖ, νικήσεις τὰ ἐξῆ πάθος· ἐὰν γὰρ ἡ ῥίζα ἀγία, καὶ οἱ κλάδοι, καὶ ἐὰν ἡ ζύμη, καὶ τὸ φάρμακον· ἐ Πνεύματι γὰρ, φησὶν ὁ Παῦλος, περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε.

Διὸ καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν περιτομὴν οὐκ ἀνέλεον ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἐτελείωσεν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ λέγων· Ὁὐκ ἦλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι· Πῶς οὖν ἐπλήρωσεν αὐτὸν; Σφραγίς ἦν ἐκείνος καὶ δειγμά καὶ συμβολικὴ διδασκαλία τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πονηρῶν λογισμῶν περιτομῆς, πρὸς ἣν Ἰουδαῖοι μὴ σπουδάζοντες, καὶ παρὰ τῶν προφητῶν ὡς ἀπερίτμητοι τὴν καρδίαν ὠνεῖδιζοντο, καὶ παρὰ τοῦ βλῆσκοντο· εἰς τὴν καρδίαν ἐμισοῦντο, καὶ εἰς τέλος ἀπόδηται γέγονασιν ἀνθρώποι· γὰρ εἰς πρόσσωπον, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὄρεται· καὶ ἐὰν ρυπαρῶν

⁷² Matth. vii, 25. ⁷³ Marc. vii, 23. ⁷⁴ Matth. v, 28. ⁷⁵ Galat. v, 16. ⁷⁶ Matth. v, 17. ⁷⁷ I Reg. xvi, 7.

A ad libellinam reprimat arceatque cogitationes, et sic libellinam devineat, satanicis in jejuniis et oratione tentationibus et insultibus propulsatis. Sed si quis non modo instigatione dæmonis agitur, verum ipsam inhabitantem habet, is jam non secundum homines patitur, nec quidquam ipse potest a se ad sanandum facere, sed quodcumque ipse fecit, si libera mente polluit, a liberis et præsertim ab eis qui spiritu Dei aguntur pro ipso patratum maximo inserviet ad dæmonem expellendum.

Ἐπραξεν, ἔπερ τῶν ἐλευθέρων εἴχε, τοῦτο πρὸς πραττόμενον ὅπερ αὐτοῦ τὰ μέγιστα συντέλει

Nos autem dæmones ejiciendi facultatem non postulamus, etsi illud ejicere possimus, nobis enim non expedit qui tam tepidam exigimus vitam. Scriptum est enim : « Multi dicent mihi in illa hora : Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo eiecimus dæmonia ? et ego respondebo illis, Nequaquam novi vos, discedite a me qui operamini iniquitatem »⁷². Multo ergo utilis est studere ut impudicitiam, iracundiam, odium et superbiam ab anima expellamus, quam dæmonia ejicere. Nam non sufficit ab omni carnali peccato solum eximi, sed oportet etiam interiores animæ purgare facultates. De corde enim nostro cogitationes malæ procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, avaritia, cæteræque iniquitates ; hæc sunt quæ communicant hominem⁷³. Et : « Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo »⁷⁴. Inerte enim corpore, adhuc licet in anima operari iniquitatem ; sed anima interius per orationem, diligentiam mortis memoriam, per tristitiam quæ est secundum Deum, et per dolorem maligni spiritus tentationes propellente, corpus etiam ejus sanctitatis sit particeps et a malo vacare discit. Hoc est quod ait Dominus : Non qui mundat quod intus est calicis, facit illud exterius mundum, sed facite quod intus est calicis mundi, et sic erit mundum totum. Etenim si toto studio incambas ut intimæ operationes tuæ sint secundum Deum, superabis externas cupiditates. Si enim radix sancta, et rami ; si fermentum incorruptum, item et massa. « Spiritu ambulate, ait Paulus⁷⁵, et desideria carnis ne perficiatis. »

Propterea Judaicam circumcisionem Jesus non abstulit, sed perfecit. Ipse enim dixit : « Non veni solvere legem, sed adimplere »⁷⁶. Quomodo adimplevit ? Signum erat illa et indicium et symbolica doctrina circumcisionis pravarum cogitationum in corde patrandæ, cui Judæi tunc non studentes a prophetis tanquam incircumcisi corde objurgabantur, et ei qui intuetur cor invisit in finem rejecti sunt. Nam homo secundum faciem judicatur, Deus autem intuetur cor⁷⁷. Quod si cor sordidis et pravæ cogitationibus fetat, divina indignatione homo iste

fit dignus. Ideo rursum Apostolus nos hortatur ut sine ira, sine mala blateratione Deum precemur. Et Dominus nos docens ut ad illam spiritualem cordis circumcisionem toto animo incumbamus, beatus prædicat mundos corde, et pauperes spiritu; cuius munditiæ mercedem Dei contemplationem promittit, paupertatis vero pretium regnum cælorum annuntiat. Pauperes dixit qui inopia et necessitate premuntur. Quos non omnes beatos dicit, sed pauperes spiritu, id est qui externa bona ita per internam cordis humilitatem et rectam intentionem disponunt. Non cælem solum et iram prohibet, jubet nos dimittere et toto corde nos offendentibus nec a nobis oblatum accipit donum, nisi antea reconciliemur iramque deponamus.

μῖνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀργὴν, καὶ ἀφιέναι τοῖς εἰς αὐτὸν τὸ παρ' ἡμῶν προσφερόμενον δέχεται ὄντων, ἵνα μὴ προδιαλλαγῶμεν, καὶ τὴν ὀργὴν ἀφώμεν.

Ita etiam de lascivis libidinibus. Pulchrioris formæ intuitionem et concupiscentiam ex ea in corde exortam damnat tanquam adulterium. Et generalius adhuc discurrens hæc dicit: « Si lumen quod est in te, scilicet mens et cogitatio, tenebræ sunt, caligantibus eis quæ obscuritate universum dirigunt, quanto magis et ipsæ tenebræ, id est corpus et sensus, quæ ex semetipsis spiritualem lucem non habent qua enascitur veritas et acquiritur animæ tranquillitas. Si autem lumen quod est in te est mundum, carnalibus non obscuratum phantasias, luctus eris in anima totus, quandiu facis istius splendore illuminaberis. Hæc est cordis in spiritu circumcisio, per quam Dominus perfecit legale in corde circumcisionem, quæ data est Judæis, ut priorem significaret. Illis autem istam consequi non studentibus; circumcisio eorum, ut inquit Paulus⁹⁹, præputium facta est, et alienati sunt a Deo, qui non in faciem, id est in externa; carnis justificationes, sed in conscientiam, seu in invisibiles et nobis intimos cogitationum motus.

Intendamus ergo et nos, obsecro, ab omni sordibus corda nostra purgemus, ne cum reprobis illis corrumpamur. Si enim qui per Moysen dictus est sermo factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientiæ accepit justam mercedis retributionem, quomodo nos effugiemus, si tantum neglexerimus salutem? Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis qui audierant, in nos confirmata est, contestante Deo signis et portentis et variis virtutibus et Spiritus sancti distributionibus¹⁰⁰. Timeamus ergo cordium renuquam scrutatorem, nobis propitium reddamus ultionem Dominum, inhabitare facimus in nobis pacem, sanctificationem et orationem compunctioni adinstam, quibus deficientibus; nemo videbit Dominum; desideremus in firmitate spei visionem illam promissam mundis corde, et omnia ita facilius, ut illam consequamur cum

ἡ πονηρῶν αὐτῆς λογισμῶν γέμη, τῆς θείας ἀποστοφῆς ἄξιός ὁ ἀνθρώπος γίνεται ἐκείνος. Διὸ καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος παραινεί χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν ἡμῶν ποιῆσθαι τὰς εὐχάς. Σπουδάζειν δὲ ἡμῶν, ὁ Κύριος διδάσκων εἰς 67 τὴν ἐν πνεύματι τῆς καρδίας περιτομὴν, μακαρίζει μὲν τοὺς καθαρούς τῇ καρδίᾳ, καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι. Καὶ τῆς μὲν καθαρότητος ταύτης τὴν θεοπτικὴν ἐπαθλὸν εἶναι διατείνεται, τοῖς δὲ πτωχοῖς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐπαγγέλλεται· πτωχοὺς δὲ φησι τοὺς ἐν ἐνδοξίᾳ καὶ εὐτελείᾳ ζῶντας. Οὐχ ἀπλῶς δὲ τοὺς τοιούτους μακαρίζει, ἀλλὰ τοὺς ἐν πνεύματι τοιαύτους, τοιούτους τοὺς διὰ τὴν ἐνδοξίαν αὐτῶν καὶ ἐν καρδίᾳ ταπεινώσειν καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν, οὕτως καὶ τὰ ἔξω διαθέοντας. Ἀπαγορεύει δὲ οὐ τὸν φόνον ἡμῶν πταίουσιν ἀπὸ τῶν καρδιῶν προστάττει, καὶ

Ἐσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πορνικῶν παθῶν· καὶ αὐτὴν γὰρ τὴν ἐκ περιέργου θύαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιθυμίαν ἐν καρδίᾳ μοιχείαν οὖσαν ἀπεφύνατο· καὶ καθολικώτερον ἔτι περὶ τούτων διαλαμβάνων φησὶν· « Εἰ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, τοιούστιν ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια, σκότος ἐστὶ, τῶν ἀλαμπῶν προσβολῶν τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους γέμοντα, πόσω μᾶλλον τὸ σκότος; ἢ δηλαδὴ τὸ σῶμα καὶ ἡ αἴσθησις, ὅτινα παρ' αὐτῶν οὐκ ἔχει φέγγος νοερὸν, γεννητικὸν ἀληθείας τε καὶ ἀπαθείας. Ἐάν δὲ τὸ ἐν σοὶ φῶς καθαρὸν ἦ, τῶν σαρκικῶν φρονημάτων οὐκ ἐπισκοποῦντων, ἔση φωτεινὸς κατὰ ψυχὴν ὅλως, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζῃ σὲ. Τοιαύτη ἡ τῆς καρδίας ἐν πνεύματι περιτομή, δι' ἧς ἐπλήρωσεν ὁ Κύριος τὴν κατὰ νόμον ἐν σαρκὶ περιτομὴν, ἧτις ἐδόθη τοῖς Ἰουδαίοις ὡς ἐκείνην σημαίνουσα, καὶ πρὸς ἐκείνην ἐνάγουσα, μὴ κητέασθαι δὲ ταύτην σπουδασάντων, ἢ περιτομῆ, καθὰ φησι Παῦλος, ἀπὸ τῶν ἀκροβυστίας γέγονε, καὶ ἀπηλωτριώθησαν τοῦ μὴ βλέποντος εἰς πρόσωπον Θεοῦ, τοιούστιν εἰς τὰ φανερά τῆς σαρκὸς δικαιοῦματα, ἀλλὰ εἰς τὴν καρδίαν ὁρώντος, εἰς τὰ ἀφανῆ δηλαδὴ καὶ ἐν ἡμῖν τῶν λογισμῶν κινήματα.

Προσέχωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, παρακαλῶ, καὶ καθάρωμεν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ τὰς ἐκτενῶν καρδίας, ἵνα μὴ τοῖς κατακριθείσιν ἐκείνοις συμπαρῆρῶμεν· εἰ γὰρ ὁ διὰ Μωσέως λαλῆθεὶς νόμος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἐνδοχὸν μισθοποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, τῆς ἡμετέρας ἀμελήσαντες σωτηρίας, ἧτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι παρὰ τοῦ Κυρίου, διὰ τῶν ἀκουσάντων πρὸς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη, συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείois καὶ τέρασιν καὶ ποιήμασι δυνάμει, καὶ Πνεύματος ἁγίου μαρτυρίαις; Φοβηθῶμεν οὖν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφραῦς· ἐξελωσώμεθα τὸν τῶν ἐπιεικῶν Κύριον· ἐνοικήσωμεν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν εἰρήνην, τὴν ἀγιασμόν, τὴν ἐν καταύξει προσευχῆν, ὣν χωρὶς οὐδεὶς βίβεται τὸν Κύριον· κοθήσωμεν ἐν πληροφορίᾳ πίστεως τὴν ἐπαγγελμένην ἐκείνην θίαν τοῖς καθαρῶς τὴν καρ-

⁹⁹ Rom. 11, 25. ¹⁰⁰ Hebr. 11, 4.

δίων, καὶ πάντα πράξιμεν, ἵνα ταύτης τύχωμεν, ἀ-
μεθ' ἧς ἔστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ ἀκέραιον κάλλος,
ὁ ἀβυσσὸς πλοῦτος, ἡ ἀναλλοίωτος καὶ ἀπέραν-
τος τροφὴ καὶ δόξα καὶ βασιλεία· ὧν γένοιτο πάν-
τας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν αὐτῷ τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων
Χριστῷ· ᾧ μόνῳ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσ-
κύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, εἰς ἀπα-
ράντους αἰῶνας. Ἀμήν.

68 OMILIA II.

Τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν ἐν ἧ καὶ πε-
ρὶ ἀλεημοσύνης.

Εἰσὶ τινὰ μέρη θαλάσσης, ἃ κητώδη μεγάλα θη-
ρία τρέφουσιν· οἱ γοῦν ἐν αὐτοῖς πλέοντες κώδωνας
ἐκπρημῶσι τῶν πλοίων, ἵνα διὰ τῆς ἠχοῦς τούτων
ἐκπληττόμενα φεύγῃσι τὰ θηρία. Καὶ ἡ θάλασσα
ἐκ τοῦ ἡμετέρου βίου πολλὰ καὶ βεινότερα τρέφει
θηρία, τὰ πονηρὰ πάθη λέγουσι, καὶ τοὺς ἐφόρους αὐ-
τῶν πονηροτέρους δαίμονας· ἐπιπλεῖ δὲ τὴν θάλασσαν
ταύτην οἷά τις ναὺς ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ
ἐντὶ κώδωνων ἔχει τοὺς πνευματικοὺς διδασκάλους,
ἵνα διὰ τῆς ἐραδῆς ἠχοῦς τῆς τούτων διδασκαλίας
τοὺς νοητοὺς ἀποτρέπῃται θήρας. Καὶ τοῦτ' ἔρα-
τυποῦσα καὶ ἡ τοῦ Ἀαρῶν στολή, κώδωνας εὐήχους
εἶχε παρηρημένους, καὶ θέσπισμα ἦν ἀκουστὴν
εἶναι τὴν φωνὴν αὐτῶν ἐν τῷ τὸν Ἀαρῶν λειτουργ-
εῖν. Ἡμεῖς δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ γράμμα καλῶς
μεταφέροντες, ἠχήσωμεν ὁμῶν ἀρτίως πνευματικῶς,
καὶ μάλιστα κατὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν, ᾧ φανε-
ρὰ καὶ ἀφανῆ θηρία δεινῶς ἐπιτίθεται· φανερὰ
μὲν γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ τὰ τοιαῦτα· ἔτερα
δὲ ἀφανῶς ὑφεδρεύοντα, κωνδοξία καὶ ὑπερηφανία
καὶ οἰσὶς καὶ ὑπόκρισις. Ὁ αὐτὸς δὲ ἔστιν ἡ-
χος καὶ φυγαδευτήριον τῶν τοιοῦτων θηρίων, καὶ
φυλακτήριον τῶν τὴν νηστείαν ἀσκούντων.

Ἔστιν οὖν νηστεία καὶ ἀκρασία ἐναντία ἀλλήλαις,
ὡς ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος. Καὶ ἡ μὲν νηστεία ἐντολή
ἔστι ζωῆς, συντητικῶς οὖσα τῆς ἀνθρωπίνης φύ-
σεως ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῷ Ἀδὰμ δο-
θεῖσα τὴν ἀρχὴν, εἰς φυλακὴν τῆς ἐγγενομένης αὐ-
τῷ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ ζωῆς τε καὶ θείας χάριτος.
Ἡ δὲ ἀκρασία συμβουλή ἔστι θανάτου σώματός τε
καὶ ψυχῆς, ὑπὸ τοῦ διαβόλου τῷ Ἀδὰμ ἐν τῷ πα-
ραδείσῳ διὰ τῆς Εὐας δοθεῖσα δολίως εἰς ἐκπτώσιν
τῆς ζωῆς, καὶ ἀπαλλοτριῶσιν τῆς ἐκ Θεοῦ θείας
χάριτος· ὁ Θεὸς γὰρ θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ
τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων. Τίς οὖν ἔστιν ἀνθρω-
πος ὁ θέλων ζωὴν, καὶ χάριν εὑρεῖν τὴν ἐν τῷ Θεῷ
καὶ παρὰ Θεοῦ; φυγέτω τὴν θανατηφόρον ἀκρασίαν
καὶ προσδραμέτω τῇ θεοποιῷ νηστείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ,
ἵν' ἐπιπλήθῃ χαίρων εἰς τὸν παράδεισον. Μωσὴς τε
τεσσαρακονθήμερον νηστεύων ἐπ' ὄρους, εἰς ὄψος
θεοπτεία· ἀνέστη, καὶ πλάκας θεοσεθείας ἐδέξατο·
ὁ δὲ τῶν Ἑβραίων δῆμος κάτω μεθύοντες, εἰς
ἀπέθειαν κατωλισθησιν, καὶ εἰδῶλον ἐχώνουσιν μό-
σχου τοῦ Αἰγυπτίου Ἀπίδος θεῶν ὁμοιον. Καὶ εἰ μὴ
Μωσὴς ἔστη πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τοῦ ἀγγελοῦς ἐκ
τῶν ὁμογενῶν φύου ἐξελασάμενος πρότερον, οὐκ
ἔν ὄλω· ἐπέστατο αὐτῶν ὁ Θεός. Εἰ γοῦν καὶ ἡμεῖς
τοῦ ἄλλοῦ τοῦ Θεοῦ χρῆζομεν, μὴ μεθυσώμεθα

qua aeterna est vita, intemperata pulchritudo, inexhan-
sta divitiarum, immutabiles et perennes deliciae, et glo-
ria, et regnum quae nos omnes obtinere contingat
in ipso rege saeculorum Christo, cui soli omnis glo-
ria, honor et adoratio cum aeterno ejus Patre et
vivificante Spiritu in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

In quinta jejuniorum Dominica, qua etiam tractat
de eleemosyna.

Sunt quaedam maris partes quae cete, ingentes
bestias, enutrient; qui ergo in illis navigant tintin-
nabula navibus alligant, ut horum sono perterritae
fugiant bestiae. Mare autem vitae nostrae: nullas et
truciores nutrit bestias, malas dico cupiditates et
liciarum artifices peiores demones; hoc vero mare
trajicit quasi navis Ecclesiae Dei, et pro tintinnabu-
lis habet spiritalia doctores, ut per sacrum ho-
rum doctrinae sonum invisibiles abigat bestias.
Quod praefiguravit Aaron vestis clare sonantibus
circumdatis tintinnabulis, et solenne erit eorum au-
diendam esse vocem dum Aaron sacra administraret.
Nos autem in spiritum litteram recte transferentes
modo vobis perstrepeamus spiritaliter, praesertim
in hoc Jejunii tempore, quo tum visibiles tum invi-
sibiles aggrediuntur bestiae; visibiles quidem, gula
et ebrietas, et similia; aliae vero invisibiliter insi-
diantes, inanis gloria, superbia, praesumptio et si-
mulatio. Idem autem sonus latebrae simul est talium
bestiarum, et custodia eorum qui jejunium
exercent.

Sibi ergo invicem adversantur jejunium et in-
temperantia, sicut vita et mors. Jejunium quidem
mandatum habet vitae, naturae humanae aetate aequale
a Deo in paradiso Adam in principio traditum et
custodiam ipsi inditae ab eodem Deo vitae divinae
que gratiae. At in temperantia molitur mortem animae
et corporis a diabolo per Evam in paradiso fraudo-
lente tradita, ut a vita decideret et alienus a Deo.
divinaeque gratiae efficeretur; Deus enim mortem
non fecit, nec laetatur in perditione vivorum. Igitur
quis est homo qui velit vitam et gratiam a Deo et
coram Deo invenire? Lethiferam fugiat in temperan-
tiam, et currat ad vivificum jejunium et ad tempo-
rantiam, ut in paradisiu gaudens revertatur.
Moses quadraginta dies in monte Jejunans ad api-
cem contemplationis advolavit et tabulas a divina
pietate accepit; populus autem Hebraeorum ad ebrieta-
tatem et impietatem lapsus idolum confluxit Deum
in similitudinem vituli Aegyptii Apidis. Et nisi
Moses s'etisset coram Deo, quem prius placavit
ne sine misericordia gentem suam disperderet, ne-
quaquam Deus eis pepercisset. Igitur si nos quoque
pietate divina utimur, cavemus ne vino inebria-
mur, ne saturitate gravemur, in quibus luxuria et
impietas. Elias etiam Deum vidit, sed prius ipse

quoque per jejunium emundatus. Daniel quoque aspectu Dei gavisus est, necnon unius ex archangelis, a quo futurorum notitiam obtinuit, sed prius per totas viginti dies pane non comedit. Alius vero propheta interfectus est, quia manducavit contra mandatum Dei. Noscitis omnes Esau filium Isaac, qui propter ventris ingluviem a primogenitis paternaque decedit benedictione. Caveamus et nos ne ventri indulgentes a promissa illa benedictione et hereditate Patris cœlestis decedamus. Nec tres pueros ignoratis, qui jejuniis dediti per fornacem in Babylone contra eos septuplum succensam incombustis pedibus corporibusque ambulaverunt; nos quoque si verum exerceamus jejunium, similiter ardores carnis concilicantes exstinguemus, et futuram for-acem intacti transibimus, quando uniuscujusque opus ignis probabit. Quid oportet referre prophetarum Dominum qui, carne assumpta, propter nos factus homo, ut modum nobis monstraret diabolum vincendi, jejunans in omnibus eum vicit omnimoda tentatione aggressentem, necnon discipulis suis de muto surdoque dæmone dixit: « Hoc grinus dæmoniorum non efficitur nisi per orationem et jejunium. »

πάντων ἐνίκησε τοῦτον, πάντα κατ' αὐτοῦ κινήσαντα πειρασμῶν· καὶ πρὸς τοὺς οἰκίλους μαθητὰς περὶ τοῦ ἀλάλου καὶ κωφοῦ δαιμονίου Ἐσαυ· « Τοῦτο τὸ δαιμόνιον οὐκ ἐξίργεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

Eia, fratres, ostendamus vobis quale sit Deo gratum verumque jejunium. Hoc enim estote scientes quoniam non ipsum propter se corporis jejunium laudamus, sed quia a aliis animæ utiliora contribuit; nam corporalem exercitationem ad mollicum utilem esse divus ait Apostolus. Ideo divi quoque Patres nostri ex experientia loquentes diuturna nos probant jejunia, sed laudabilius judicant semel tantum in die manducare, non autem satiari, et hoc dicunt secundum modum rationemque jejunium; quod etiam monet Scriptura, non servire ventris voracitati, neque gulæ voluptati, sed naturalem cibi appetitum remittere, escam autem tantam et talem esse ut robori et temperamento enutriti corporis conveniat, ejusque sanitati quantum potest conservandæ sufficiat. Etenim infirmum secundum infirmitatis gradum de dapibus appositis in mensura manducare, si necessariis supervacua et inutilia non adjiciat; si nutritionem querat, non voluptatem; si potum, non ebrietatem; si usum moderatam, non superfluitatem et intemperantiam, et abusum, nequaquam tollit utentis sanctitatem.

χρησιν, ἀλλ' οὐ τὴν ἀμετρίαν καὶ τὴν ἀκρασίαν καὶ τὴν ἀγιότητα.

Ita quidem principium veri Deoque grati jejunii, finis vero propter quem imperatum fuit et a Christianis laudatum, animæ est purgatio. Nam quid prodest a corporeis cibis abstinere, carnalibus autem cogitationibus et concupiscentiis turgere? Quæ utilitas ei qui a vino abstinet sitimque comprimit, si inebrietur non a vino, secundum prophetam dicentem: « Næ ebrius non a vino; si anima ferreat ira et in-

οἶνο, μὴδὲ κέρω βαρυνώμεθα, ἐν οἷς ἐστὶν ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ἀσέβεια. Θεοπτικὸς καὶ ὁ Ἥλιος, ἀλλὰ προκαθαρθεὶς καὶ οὗτος διὰ νηστείας. Ἔτυχε καὶ Δανιὴλ θεοπτικὸς, καὶ τῶν ἀρχαγγέλων ἐνδὸς ὀπτασίας, τὴν τῶν μελλόντων γῶσιν αὐτῶ παρέχοντο; ἀλλὰ πρότερον ἐφ' ἡμέρας ὅλας εἰκοσι διαμείνας αὐτοῦ. Περφόνευται καὶ προφήτης Ἴτερος ὀπὸ λέοντος, ἀλλὰ φαγῶν παρὰ γνώμην Θεοῦ. Γινώσκετε πάντος Ἡσαΐ τὸν τοῦ Ἰσαὰκ, ὃς ὀπὸ γαστριμαργίας; τῶν τε ἁλλῶν πρωτοτοκίων, καὶ τῆς πατρικῆς ἐξίπεσαν εὐχῆς· Φοδῆθῶμεν μὴ καὶ ἡμεῖς τῇ γαστριμαργίᾳ ταύτῃ προσέχοντες ἐκπέσωμεν τῆς ἐπιγγελαμένης ἐκείνης εὐλογίας καὶ κληροδοσίας τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς. Οὐδὲ τοὺς τρεῖς παῖδας ἄγνωστε, οἱ νηστείᾳ προσκεείμενοι, τὴν ἐπταπλασίως κατ' αὐτῶν ἐν Βαβυλῶνι κάμινον ἐκκαυθεῖσαν ἀφλέκτοις ποσὶ καὶ σώματι 69 καταπάτησαν· ἐὰν καὶ ἡμεῖς ἀληθινὴν νηστείαν ἀσκήσωμεν, καὶ τὴν ἐνταῦθα πύρωσιν τῆς σαρκὸς καταπατήσωμεν τε καὶ σθέσωμεν, καὶ τὴν μέλλουσαν κάμινον ἰσχυροὶ διαπεράσωμεν, ὅταν ἐκάττου τὸ ἔργον τὸ κύρ δοκιμάσῃ. Τί δεῖ λέγειν τὸν τῶν προφητῶν Κύριον; ὃς σάρκα λαθῶν, καὶ δε' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, ὁποδεικνύς ἡμῖν τὴν τρέπον τῆς κατὰ τοῦ διαβόλου νίκης, νηστεύων διὰ

Ἄλλὰ φέρε δεξίωμεν ὑμῖν, ἀδελφοί, τίς ἐστὶν ἡ θεάρεστος νηστεία καὶ ἀληθής· τοῦτο γάρ ἐστε γινώσκοντες, ὡς οὐκ αὐτὴν δι' ἑαυτὴν τὴν σωματικὴν ἐπαινοῦμεν νηστείαν, ἀλλ' ὡς ἐνεργούσαν πρὸς ἕτερα ψυχοφελέστερα· τὴν γὰρ σωματικὴν ἐργασίαν πρὸς ὀλίγον ὠφέλιμον εἶναι καὶ ὁ θεὸς Παῦλος φησὶ. Διὸ καὶ οἱ διὰ πείρας λαλοῦντες θεοφόροι Πατέρες οὐκ ἀποδέχονται τὰς πολυήμερους νηστείας, ἀλλὰ δοκιμώτερον κρίνουσι τὸ καθ' ἡμέραν ἐσθλὴν ἀπαξ, καὶ μὴ χορτάζεσθαι· καὶ τοῦτο φασὶ σύμμετρον καὶ μετὰ λόγου νηστείαν· ὃ καὶ ἡ Γραφή λέγει, τὸ μὴ ἀπατάσθαι χορτασίᾳ κοιλίας; καὶ τῇ τοῦ λαίμου ἠδονῇ, ἀλλὰ τῆς μὲν ὀρέξεως ἐγκειμένης ἐπι τῆς τροφῆς ἀρτεῖσθαι, τὴν δὲ ποιότητα ταύτης καὶ ποσότητα κατάλληλον εἶναι; τῇ δυνάμει καὶ διαθήσει τοῦ τρεφομένου σώματος, πρὸς τὸ καὶ τὴν ὑγίαν αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνατόν συντηρεῖσθαι· τὸ γὰρ καταλλῆλως τῇ ἀσθενείᾳ συμμέτρως ἐσθλὴν ἀπὸ τῶν δεδομένων βρωμάτων τὴν ἀσθενῆ, μὴ προστιθέντα τοῖς ἀναγκαίοις τὰ λίαν περιττὰ καὶ λυσιτελεῖ, καὶ τὸ τὴν τροφήν ἐπιζητεῖν, ἀλλ' οὐ τὴν τρυφήν, καὶ τὴν πόσιν, ἀλλ' οὐ τὴν μέθην, καὶ τὴν σύμμετρον τὴν παράρησιν, οὐκ ἀφαιρεῖται τοῦ κερημένου

Ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς ἀληθοῦς καὶ θεαρέστου νηστείας τοιαύτη, τὸ δὲ τέλος δι' ὃ νενομοθέτηται, καὶ ἐτιμήθη Χριστιανοῖς ἡ τῆς ψυχῆς ἐσσι κάθαρσις· τίς γὰρ ὠφέλεια σωματικῆς ἀπέχεσθαι βρώσεως, τῶν δὲ σαρκικῶν ἠττάσθαι φρονημάτων τε καὶ παθῶν; Τί τὸ βραχὺ οἴνου ἀπέχεσθαι, καὶ δέψαι μέζεσθαι, καὶ μεθύειν δὲ οὐκ ἀπὸ οἴνου, κατὰ τὸν λέγοντα· Οὐαὶ οἱ μεθύοντες οὐκ ἀπὸ οἴνου, καὶ θυμῷ

καὶ βασκανίᾳ τὴν ψυχὴν ταραττεσθαι; Τί τὸ ὄφελος; A λαμπρᾶς τραπέζης ἀπέχεσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν ἀταπεινωτὸν εἶναι, καὶ τὴν μὲν σάρκα ἡλλοιωθῆαι δι' ἔλαιον, μὴ ταπεινωθῆναι δὲ τὴν ψυχὴν ἐν νηστείᾳ κατὰ τὸν Δαβὶδ; Τί τὸ ὄφελος ἀκαλλαγῆναι μὲν τῆς ἐκ τῶν κολλῶν βρωμάτων ἀναθυμωμένης ὀμίχλης, φροντίσι δὲ καὶ λογισμοῖς ματαλοῖς ἀχρειοῦσθαι τὸν ἡμέτερον νοῦν, καὶ συναχρειοῦσθαι τὰς πρὸς τὸν Θεὸν προσευχάς; Διὰ τοῦτο καλὴ νηστεία ἡ τελουμένη πρὸς μαρμαρὸν τῆς ἐπιθυμίας, πρὸς ταπεινώσιν τῆς ψυχῆς, πρὸς μίσους, μεταοίησιν, πρὸς θυμοῦ ὀδύσιν, πρὸς μνησικακίας ἀπάλειψιν, πρὸς εὐνοίας καὶ προσευχῆς ἐργασίαν καὶ καθαρότητα. Εἰ δὲ εὐπορεῖς, ἔστω σοι καὶ τὸ περιττεῦον τῆς τροφῆς εἰς τὴν τῶν ἀπορῶντων παραμυθίαν. Ἐάν οὕτω νηστεύῃς, οὐ μόνον συμπάσχων ἔσῃ καὶ συν- νεκρούμενος, ἀλλὰ καὶ συναριστάμενος καὶ συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπέραντους· σύμφυτος γὰρ γεγονώς διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιωματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως κοινῶς ἔσῃ, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονομός. Ὁ νηστεύων, ἐάν μὲν πειράζηται, νικᾷ τὸν 70 πειράζοντα· ἐάν δὲ μὴ πειράζηται, συντηρεῖ τὴν εἰρήνην τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὑπωπιάζων κατὰ Παῦλον τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶν, δειλιῶντα μήπω; ἀδίκιμος γένηται· εἰ δὲ Παῦλος, δειλιᾷ, πῶσῃ μᾶλλον ἡμεῖς; προσῆκεν; Ὁ γοῦν νηστεύων δουλαγωγεῖ τὸ σῶμα καὶ δίκιμον ποιεῖ τὴν ψυχὴν, ὃ δὲ κατακαίων τὴν μετ' ἄλιγον φθαρσομένην σάρκα, μὴ ἐσθίων διὰ τὸ ζῆν, ἀλλὰ μᾶλλον ζῶν ἐν' ἐσθίῃ κα- θάπερ τὰ παρ' ἡμῶν ἐτοιμαζόμενα πρὸς σφαγὴν, C καὶ προστιθεῖς τοῖς ἀναγκαίοις τὰ περιττὰ ἵνα λιπαίνῃ τὸ σῶμα, ἢ πρὸς ἐπιθυμίαι; οὐ καλὰς διεγείρη, ἢ ἀπλῶς οὕτω πρὸς φιληθονίαν τὴν ἐν τοῖς σώμασιν, οὐδὲν ἄλλο πάντως ἢ τοῖς σκώληξιν ἐτοιμάζει δαψιλεστέραν τροφήν.

Καλῶς ἄρα καὶ ὁ προφήτης ψάλλει Δαβὶδ· «Τί; ὄφελος ἐν τῷ σίματι μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διασφορὰν;» Νηστεύων οὖν καὶ μετ' ἐγκρατείας τρεφόμενος, μὴ ἀποτιθέμενος εἰς τὴν αβρίον ἔσο τὰ περιττὰ, ἀλλ' ὥσπερ ὁ Κύριος πτωχεύσας, ἡμᾶς ἐπολύτησεν, οὕτω καὶ σὺ πεινῶν ἔκουσίως, χόρτασον τὸν ἄκουσίως λιμῶντοντα, καὶ ἔσται σοι ἡ νηστεία καθάπερ περιστέρα κάρφος; ἐλαίας φέρουσα, καὶ τῆ ψυχῆ σου τὴν ἐκ τοῦ κατακλισμοῦ λύσιν ἀπαγγελίζουμένη· «Ἐάν γὰρ ἀνέλθῃ ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν, ὃ μέγας φησὶν Ἡσαίας, καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καὶ ὄψιν πεινῶντι ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου, καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην ἐμπλήσῃς, τότε ἀναταλεῖ ἐν σκότει τὸ φῶς σου, καὶ τὸ σκότος σου ὡς μεσημβρία.» Εἰ δὲ μὴ τὰ οἴκετα διδόναι βούλει, κἔν τῶν ἀλλοτρίων ἀπέχου, καὶ μὴ κάτεχε παρὰ σεαυτῷ τὰ μὴ σὰ, καθαρπάζων καὶ πλουτιῶν ἔστιν ὅτι καὶ παρὰ τῶν πενεστερῶν ἀδίκως, ἵνα μὴ παρ' αὐτοῦ τοῦ Προφήτου δικαίως ἀκούσῃς· «Οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην ἐγὼ, λέγει ὁ Κύριος, οὐδ' ἂν κάμψῃς ὡς κρίζον τὸν τράχηλόν σου, ἔσται σοι νηστεία δεκτή, ἀλλὰ λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στριγγαλίαν βιβίων συναλ-

vidia? Quid prodest a lauta mensa abstinere, animam autem esse superbam; et carnem quidem immutari propter oleum, animam autem minime in jejunio secundum David humiliari? Quae utilitas, si ab odore purium dapum commistarum arcemur, si mens nostra curis cogitationibusque vanis vana fiat, vanaque nostrae ad Deum postulationes? Ideo bonum est jejunium quod perficitur ad debilitandam concupiscentiam, ad humiliandam animam, ad sanandum oleum, ad extinguendam iracundiam, ad delendam malorum memoriam, ad meditationem orationemque exercendas et purgandas. Si opibus abundas, sint tibi ciborum residua ad adjuvandos pauperes. Si ita jejunaveris, non tantum cum Christo passus et mortuus, sed etiam cum eodem resurges et per infinita saecula regnabis; complantatus enim facies similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis eris particeps, vitaeque in ipso haeres. Jejunans, si tentetur, vincit tentatorem; si vero non tentetur, servat pacem animae et corporis, domans corpus exemplo Pauli et in servitum redigens, timeans ne reprobus efficiatur; si enim Paulus timet, quantum et nos magis timere decet? Igitur jejunans corpus in servitum redigit, probatamque facit animam; compotans autem carnem jamjam consumendam delectat minime manducans ut vivat, sed potius vivens ut manducet, sicut animalia a nobis ad occisionem pasta, necessariis addens supervacua, ut corpus in crassatum ad concupiscentiam non bonas excitetur, vel uno verbo ad voluptatem in corporibus jacentem, nihil omnino aliud quam pinguiorem vermibus praeparat escam.

Pulchre ergo propheta cecinit David: «Quae utilitas in sanguine meo, cum descendo in corruptionem?» Igitur jejunans modiceque vescens, noli tardare a relinquendis inutilibus, sed quemadmodum Dominus propter nos factus egenus nos ditavit, ita et tu libenter esuriens satia iuvita fame confectum, tuumque erit jejunium quasi columba ramum olivae afferens et animae tuae cessationem diluvii feliciter annuntians. «Si abstuleris de medio tui catenam, et desieris extendere digitum, et loqui quod non prodest; cum obtuleris, ait magnus Isaias, esurienti panem animae tuae et animam affictam repleveris, tunc orietur in tenebris lux tua, et tenebrae tuae erunt sicut meridies.» Si vero tua dare non volueris, saltem ab alienis abstine, noli apud te retinere quae tua non sunt, cave ne pauperum bonis injuste raptis ditescas, ne juste a propheta audias: «Non tale Jejunium ego elegi, dicit Dominus, noli contorquere quasi circulum caput tuum, et erit jejunium tuum acceptabile, dissolve colligationes impietatis; solve fasciculos ramorum deprimentes, omnem scripturam injustam dirumpe; tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur,

⁸¹ Psal. xxix, 11. ⁸² Isa. lix, 1.

et anteibit faciem tuam justitiis tua, et gloria Domini colliget te⁹⁹.

Quod si de tuis, et quidem superfluis, inopi non dederis, noli saltem ista possidere in detrimentum inopis; hos quidem omnium Dominus Christus a sinistris stantes in ignem mittens iisdemque maledicens, non ut raptores damnat, sed quia bona pauperi non communicant. Raptiores ergo et iniqui non resurgent in judicio et vadimonio, sed in sententia et damnatione, cum etiam in his terris isti ex tota anima Deo non astiterint, ut videtur: « Qui enim devorant plebem meam, sicut escam panis, Dominum non invocaverunt. » Dives, cujus ager fertilis, bysso et purpura indutus, minime quia commisit injustitiam, sed quia possessa non divisit, jure condemnatur; communes enim sunt ex communibus horreis Dei bonorum thesauri. Quomodo igitur avarus usurpans communia, etsi non ut ille ea quæ patet alterius esse occupet? Igitur alter quidem, sicut servus nequam ejectionem, heu! horrandam patietur, alter vero pejora et terribiliora tolerabit, horumque neuter poenam fugere poterit, nisi pauperes excipiant; unus quidem optime administrabit commissa sibi a Deo, alter vero dissipabit male congregata. Magnus Paulus Thessalonicensibus proavis nostris scribens de fraternitate dixit: « Non necesse habemus scribere vobis: ipsi enim vos a Deo moniti estis ut diligatis invicem¹⁰⁰. »

71 γράφων τοῖς ἡμῶν πάντως προγόνοις, περὶ τῆς αὐτοῖ γὰρ θεοδιδρακτοῖ ἴστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. »

Igitur cum Dominus ad quosdam dixerit: « Si filii Abraham estis, opera Abraham facite¹⁰¹, » timeamus ei nos illam vocem non tunc quidem ad nos prolatam, sed in horrenda, quod avertat Deus, die expromendam, quando potius ex conformitate operum judicabitur propinquitas, quando omnes, tum qui paupertatem seu saltem pauperes in Christo amaverint, tum gloriæ contemptores, tum temperantiæ amatores, omnes denique qui evangelica oracula non audiverint tantum, sed etiam fecerint, secundum orationis communis Patris modo singulari unum erant; ait enim: « Da ut omnes unum sint, sicut et nos unum sumus¹⁰²; » quando acutissimus ensis spiritus separabit hominem a patre, filiam a matre, et alienos faciet moribus discrepantes; si enim jam his in terris ista sunt, quanto magis ibi ubi qui scit omnia sibi virtute non conformatos negabit dicens: « Nescio vos. » Nam non habent, ut videtur, imaginem Patris cœlestis: non fuerunt misericordes, ut Pater communis, bona egentibus communia non fecerunt, sicut ille omnes bonorum suorum participes fecit; proximis non fuerunt officiosi, eos qui a longe stabant propinquos per humanitatem non fecerunt, cujus discrepantiæ causa nec illos scit nec in domum introducit optimus. Quod si iste talis, cum ipso

λαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἕδικον διάστα· τότε βαγθήσεται πρῶτον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ λάματα σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ περιούσιεται ἐμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περισσεύει σε. »

Ei mē dīdōs toinun ek tōn sōn pēnētē, kai taūta peritōnōn dntōn, kōn mē kōw taūta katā tou pēnētōs· kai toī d pāntōn deaspētē; Xristōs toūs tēs āristērd; merīdōs eis tō pūr āpopēmōn kai katārōmōnos, oū katadikāzēi toūtous ōs ērpagas. āll' ōs mē metadōntas tō deōmēnō. Oūkoūn oi ērpagas kai oi ādikoi oūdē ānastēsōntai eis parāstasin kai xristin, āll' eis katadikhn eūthēs meīzōna kai katākrisin· ēpai kōntaūth' ōs ēoikev oūto: oūdēpote ōlōs ek ψυχῆs tō Theō parēssthsan· « Oī γάρ ἐσθίοντες, φησί, τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἔρω, τὸν Θεόν οὐκ ἐπεκαλέσαντο. » Ὁ πλοῦσιος οὐ ἐδύρησεν ἡ χώρα, καὶ ὁ πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδεδυμένος, οὐχ ὡς ἀδικησαντές τινα, ἀλλ' ὡς μὴ μετadōntes τῶν ἐκεῖνοις κτηθέντων δικαίως καταδικάζονται· κοινὰ γάρ ἐκ κοινῶν ταμείων τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων τὰ θησαυρίσματα. Πῶς οὖν οὐ πλεονέκτης ὁ ἐξιδιούμενος τὰ κοινὰ, kōn οὐχ ὡς ἐκεῖνος ὁ τὰ φανερώς ἀλλοτρία σφετεριζόμενος; Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς κακὸς δούλος ὀποστήσεται φεῖ τὴν φρικτῶδη διχοτομίαν, ὁ δὲ τὰ δαινότερα καὶ φρικωδέστερα πάσεται, καὶ οὐδ' ἕτερος αὐτῶν δυνήσεται ποτε ταῦτα διαφυγεῖν, ἂν μὴ τοὺς πτωχοὺς δεξιῶσονται· καὶ ὁ μὲν καλῶς οἰκονομήσει τὰ πεπιστευμένα τούτῳ παρὰ Θεοῦ, ὁ δὲ καλῶς σκορπίσει τὰ κακῶς συναχθέντα. Παῦλος ὁ μέγας Θεσσαλονικεῦσι φιλαδελφίας φησὶν· « Οὐ χρεῖαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν

Τοῦ Κυρίου τοῖνυν πρός τινας εἰρηκότος· « Εἰ τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἱποποιεῖτε ἂν· » φοβηθῶμεν καὶ αὐτοὶ τὸν λόγον τοῦτον, οὐκ ἐνταῦθα μὲν πρός ἡμᾶς λεγόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς φρικτῆς, ὁ μὴ γένοιτο, βρηθσόμενον ἡμέρας, ἦν ἵκα μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος τῶν πεπραγμένων ἡ συγγένεια κρίνεται, ἦν ἵκα πάντες οἱ τὴν ἐν Χριστῷ πτωχείαν, εἰ δ' οὖν ἀλλὰ τοὺς πτωχοὺς γούν ἡγαπηκότες, οἱ καταφρονηταί τῆς δόξης, οἱ τῆς ἐγκρατείας ἔρασταί, οἱ τῶν εὐαγγελικῶν θεοπισμάτων οὐκ ἀκροαταὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιηταί, κατὰ τὴν τοῦ κοινοῦ χάριτι Πατρὸς εὐχὴν ὑπερφυῶς ἐν ἔσονται· « Ἄδς γάρ, φησιν, αὐτοῖς ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν· » ἦν ἵκα φανερώς ἡ κριτικωτάτη μάχαιρα τοῦ Πνεύματος διχάσει ἀθροῦν κατὰ τοῦ πατρὸς, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς, καὶ ἀλλοτρίους ποιήσει τοὺς ἀνωμόλους τοῖς τρόποις· εἰ γάρ ἐνταῦθα, πόσῳ μᾶλλον ἐκεῖ, ὅπου καὶ ὁ πάντα εἰδὼς πρὸς τοὺς μὴ κατ' ἀρετὴν ὁμοιωμένους, « Οὐκ ἴδα ὤμεις, » ἀποφαίνεται; Οὐ γάρ ἔχουσιν, ὡς ἔοικε, τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου· οὐκ ἐγένοντο οἰκτιρμόνες ὡς ὁ κοινὸς Πατήρ· οὐ κοινὰ τὰ δντα τοῖς δεομένοις ἐποίησαντο, καθάπερ ἐκεῖνος τῶν οἰκείων ἀγαθῶν δωρεὰν μετέδωκεν ἅπασιν· οὐ τοῖς πλείστον ἐγένοντο χρηστοί, οὐ τοὺς μακρὰν διὰ

⁹⁹ Isa. LVIII, 5-8.

¹⁰⁰ I Thess. IV, 9.

¹⁰¹ Joan. VIII, 39.

¹⁰² Joan. XVII, 22.

σῆς εὐποιίας πλησίων ἐποίησαν· διὰ ταύτην ἄρα τὴν ἀνομοιότητα οὕτε οἶδεν, οὕτε εἰσικίζει τοὺς τοιοῦτους ὁ ἀγαθός. Εἰ δὲ οὕτως οὕτως, καὶ οἱ κατ' αὐτὴν κἀνευθὰ ζήσαντες, κἀκαὶ συμβασιλεύοντες, τὰ αὐτὰ δῆπου τοῖς μὴ παραπλησίσι τὴν ἀρετὴν τῶν κατ' αἷμα πρόσφικωμένων ἐροῦσιν· ἢ ἂν εἴπη τις, Παιὶς ἐγὼ σὸς, πατὴρ αὐτὸς ἦν, ἀδελφὸς ἐγαγε· ἀλλ' ὁ μὲν φεῦ! ἀκούσει, ὡς Ἄδελφός σου οὐ λυτροῦται· ὁ δὲ, Πατὴρ οὐδαίς, εἰ μὴ εἰς ὁ θεός; ὁ δ', Εἰ τέκνον ἦς ἐμὸν, μιμητὴς ἂν ἦς ἐμὸς, νῦν δ', ἐκεῖνον τοῦ πατρὸς εἰ, σὺ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐργάτης. Ἄπιθε τούτῳ συνδιαγωνίσων· ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδά σε· πάντῃ γὰρ ὅσα τοῦ Θεοῦ ἐμὰ, σὺ δ' οὐ τοῦ Θεοῦ· τοῦ μὲν καὶ τὸ σὸν ἀπελήλαται τῶν ὄδε, δ καὶ εἰς τὸν ἐπιλειοιπέτα βίον ἐκεῖνον ἡμεῖς ἐμισήσαμεν· διὸ καὶ τῆς βασιλείας ταύτης κληρονόμοι γαγόμεν.

Ἔπου τοῦτο τὸ κατὰ τοὺς θεοὺς Πατέρας ψυχρὸν βῆμα, δισμός ἀγάπης ἀπῆν, καὶ ὁ Χριστὸς ἀπελήλαται· τῆς φιληργίας, μισαδελφίας, καὶ πᾶν εἶδος κακίας φθορῶμεν ὄν, ἀέλαφοι, τὰ τοιαῦτα, παρακαλῶ· φρικτὰ γὰρ ὄντως. Οἰκονομησόμεν τὰ κατ' ἡμᾶς, ὡς Θεῶ φλοι· ἀφήσωμεν ἵνα ἀφεθῶμεν, ἐλεήσωμεν ἵνα πολλαπλασιάζει ἐλεηθῶμεν· εἰς ἑαυτὸν γὰρ ὁ δεῖ ἡμᾶς πτωχεύσας τὴν ἐλεημοσύνην ἀναδεχόμενος, μεγαλόδοτος ὢν, πολλαπλασιάζει τὴν ἀμύθη· ἢ τοίνυν ἔστω τις κατ' ἐκεῖνον πτωχός, καὶ σὺν ἐκεῖνῳ ζήσεται, ἢ κοινωνεῖτω τοῖς δεῖ ἐκεῖνον πτωχός, καὶ διὰ τούτων σωθήσεται. Κτησώμεθα σπλάγχνα οἰκισμῶν· δῶμεν οἰκοθῆν τεκμήριον τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀγάπης, καὶ τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Πατέρα καὶ δεσπότην εὐνοίας· καιρὸν δὲ τῶν ἡμερῶν τούτων ἡμερῶν εὐπροσεκτότερον οὐχ εὐρήσει τις· πρὸς τὰ τοιαῦτα· τῇ γὰρ νηστεία συνάψας τὸν ἔλεον, πᾶν ἁμάρτημα ἀπαλείψει, καὶ μετὰ παύσησιν τὰ σωτήρια προσκυνήσει πάθη, καὶ τῇ ἀναστάσει Χριστοῦ συνευφρανθήσεται, καὶ τῆς αἰωνίας ἀπολυτρώσεως τεύξεται· ἢ γένοιτο **72** πάντας ἡμᾶς· ἐπιτυχεῖν ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν· ὃ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἁνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὍΜΙΑΙΑ ΙΔ' (1).

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς πανυπεράγτου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Ὁ μὲν ψαλμῶδης Προφήτης ἀπαριθμούμενος τὰ τῆς κτίσεως εἶδη, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς σοφίαν τοῦ Θεοῦ καθορῶν, τοῦ θαύματος ὅλως γεγωνός, μεταξὺ γράφων ἐξεβόησεν· «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.» Ἔμοι δὲ νῦν τίς ἐφαρμόσει λόγος πρὸς ἕμουν ἐξαγγέλλειν περιωμένῳ πρὸς δυνάμιν τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ τὰ πάντα κτίσαντος Λόγου; Εἰ γὰρ θαύματος γίμει τὰ ἔντα, καὶ τὸ ἐκ μὴ ὄντων ταῦτα προσελθεῖν εἰς τὰ ἔντα θεῖον καὶ πολυύμνητον, πόσῳ θαυμα-

⁶⁷ Psal. xci, 6.

(1) Hæc cum sequente decima quinta exstat ap. Mattheum, p. 71 et 81.

A etiam viventes ibique regni participes eadem suis ex cognatis secundum virtutem abstulibus dicent: Si quis dixerit: Ego filius tuus sum, pater tuus eram, ego frater, alius quidem misere audiet, quia frater fratrem non liberat; alius vero: Pater nullus, nisi solus Deus; alius autem: Si filius meus esses, mei imitator esses, nunc vero illius es patris, cujus voluntates fecisti; cum isto in æternum recede, ego enim nescio te, nam omnia quæ sunt Dei mea sunt, tu autem Dei non es. Meum tuumque revocata sunt a terrenis quæ nos propter futuram hanc vitam odio habuimus; ideoque hujus regni hæredes facti sumus. Quoties hac deritate in sanctos Patres invecti sunt, vinculum eis defuit charitatis, Christusque ab eis rejectus fuit; quos ista cupiditas turpi sui amore, avaritia, fratrum odio, omnique malorum genere deturpavit, nunc quoque illos ignominia suffundit. ὅς τὸ πάθος ἐκράτει τοῦτο, καὶ τότε φιλαυτοῖς προὔξεναι, καὶ νῦν αὐτοὺς κατασχύνει.

Hæc ergo, fratres, obsecro, timeamus; vere enim sunt horrore plena. Nostra administremus, sicut Deum juvat; dimittamus, ut dimittatur nobis, misericordiam faciamus, ut multipliciter misericordiam consequamur. Qui enim propter nos egenus factus est, elemosyna accepta, cum in donis sit magnificus, mercedem multiplicabit; igitur estote secundum eum egeni, et cum eo vivetis; vel vestra illis qui ejus exemplo pauperes sunt communia facite, et propter hoc salvi eritis. Assequamur viacera misericordiæ; demus pignus nostræ erga fratres charitatis, nostræque erga communem Patrem et Dominum pietatis, nullum acceptabilis istis jejunii dielut tempus ad alia invenire poteritis; nam qui jejunio misericordiam adjunxerit, omne peccatum absterget, necnon cum fiducia salutarem adorabit passionem, et in resurrectione Christi congaudebit, et æternam redemptionem obtinebit, quam nobis omnibus consequi donetur in ipso Christo Deo nostro, cui omnia gloria, honor, adoratio cum æterno ejus Patre et sanctissimo atque bono et vivificante Spiritu, nunc, et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIV.

In Annuntiationem in maculata Domine nostra Deiparæ semperque Virginis Mariæ.

D Psalter propheta, enumerans varia creationis opera, et in ipsis sapientiam Dei considerans, totus admiratione raptus inter scribendum exclamavit: «Quam magnificata sunt opera tua, Domine, omnia in sapientia fecisti!» Mihi autem quis hodie in hymnum consonabit sermo tentanti pro viribus prædicare illius quod omnia creavit Verbi in carne adventum? Si enim ea quæ sunt plena sunt miraculo, si ea quæ non sunt, transire in esse, est divinum et maxime celebrandum, quanto mirabilius

et divinius et magis a nobis necessario concinendum creaturam aliquam fieri Deum et non modo Deum, sed illum qui est vere Deus, et ita, cisi natura nostra exciderit ab illa dignitate, in qua creata est, propterea ad infima terræ merito dejecta? Nam hoc est magnum et divinum, ineffabile necnon rationi impervium, naturam nostram conjungi et per eam nobis impertiri in melius conversionem, adeo ut sanctis angelis et ipsis prophetis licet in Spiritu futura prævidentibus incomprehensum omnino maneat mysterium, quod fuit a sæculis absconditum. Sed cur has res memoro antequam factæ sunt? Hoc revera contigit, sed non in eo quod contigit, bene vero quomodo contigerit remanet mysterium credendum quidem, mente autem non complectendum, adorandum, sed non curiosius inquirendum, et credendum et adorandum in solo Spiritu : « Nemo enim potest dicere Dominum Jesum nisi in Spiritu sancto ; » et Spiritus est in quo adoramus, et in quo oramus, ut ait Apostolus.

Quod non hominibus tantum sed et angelis et ipsis archangelis inperscrutabile sit istud mysterium, docte exprimit hæc dies a nobis celebrata. Nam archangelus quidem nuntiavit Virgini conceptionem ; illa autem cupiente discere modum et ad eum dicente : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? » archangelus cum nullo modo posset mysterium explanare, ipse quoque ad Deum confugit : « Spiritus, dicens, sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi ²². » Etenim perinde ac si quis quæreret a Moysæ quomodo ex terra homo, quomodo ex luto ossa et nervi et caro, quomodo sententia ex sensus expertibus, vel quomodo ex costa Adami ipsi similis, quomodo os extensum et distributum et aptatum fuit et adunatum ; quomodo ex osse viscera et varii humores et cætera omnia. Perinde ergo ac si quis a Moysæ ista inquireret, nihil amplius diceret nisi quod Deus cepit limum a terra, creavitque Adam, et tulit unam de costis Adami et Evam formavit ; factorem quidem dixit, modum autem quo facta sunt non dixit. Ita et Gabriel quod ex Spiritu sancto et virtute Altissimi sine semine formandus puer esset equidem dixit, sed quomodo non dixit. Si enim ulterius de Elizabeth commemorans quoniam in semo et sterilitate conceperit, nihil amplius habuit dicendum nisi quod non est impossibile apud Deum omne verbum, qua ratione potuisset patefacere modum quo virgo conceptura esset et paritura? Amplius quidem habetur archangeli ad Virginem sermo, sed majore adhuc mysterio arcanus. Ait enim : « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. » Quare? Quis quod nascitur nec propheta nec merus homo ut Adam, sed vocabitur Filius Dei, et Salvator et Liberator

²² Luc. 1, 35.

σωτερον και θεοτερον, και παρ' ημων υμνεοθαι αναγκαιοτερον, το γενεσθαι τι των οντων θεον, και ουχ απλως θεον, αλλα τον οντως οντα θεον. και ταυτα την μηδε φυλαξαι δυναθεισαν, η βουλευθεισαν, το καθ' ο γεγονεν ημετεραν φύσιν, και διὰ τουτο δικαίως εις τα κατωτατα της γης αποσθεισαν ; Τοσουτο γαρ μεγα και θελον, απορρητον τε και ανενονητον, την ημετεραν φύσιν γενεσθαι ομοθειον, και δι' ας της ημιν χαρισθηαι την επι το κρειττον εκανοδον, ως και τοις αγιοις αγγελιοις τε και ανθρωποις, και αυτοις τοις προφηταις, καιτοι δια Πνευματος ορωσιν, ανεπιγνωστον οντως μενειν, απο του αιωνος υπαρχον κεκρυμμενον μυστηριον. και τι λεγω πριν εις πικρας ελθειν ; Και γεγονος γαρ, ουχ οτι γεγονεν, αλλ' οπως γεγονε παλιν μυστηριον μενει, πιστευομενον, αλλ' ου γνωσκομενον, προσκυνουομενον, αλλ' ου πολυπραγμουομενον, και προσκυνουομενον τε και πιστευομενον δια μονου του Πνευματος. « Ουδεις γαρ δυναται ειπειν Κυριον Ιησουν, ει μη εν Πνευματι αγιω. » και το Πνευμα εστι δι' ου προσκυνουομε και δι' ου προσευχομεθα, φησιν ο Αποστολος.

«Οτι δε μη τοις ανθρωποις μονον, αλλα και τοις αγγελιοις και τοις αρχαγγελοις αυτοις απεριωρητον εστι το μυστηριον τουτο, παρστησι σαφως και το παρ' ημων εορταζομενον σημερον. Εδηγγελισατο μεν γαρ ο αρχαγγελος τη Παρθενω την συλληψιν. της δε μαθειν ζητουσης τον τροπον, και προς αυτον ειπουσης. « Πω ; εστι μοι τουτο ; επει ανδρα ου γνωσκω. » μηδαμωσ εχων ο αρχαγγελος ερμηνευσαι τον τροπον, επι τον θεον και ουτος κατεφυγε. « Πνευμα αγιον επλευσεται επι σε, και δυναμις Υψιστου επισκιασει σοι. » Οσοπερ γαρ ει και τον Μωυσην ηρετο τις, Πωσ εκ της ανθρωπος ; πωσ εκ χωματος οσθα και νευρα και σαρξ ; πωσ αισθητηρια **73** εξ αναισθητου, αλλα και εκ της Αδαμιαιας πλευρας πωσ παλιν ανθρωπος ; πωσ το οστουν εξεταθη και διηρηθη και ηνωθη και συνεδθη ; πωσ εκ του οστου σπλαγγχα και χυμοι διαφοροι, και ταλλα παντα ; Οσοπερ ουν ει τις ταυτα τον Μωυσην ηρωτα, ειπεν αν ουδεν πλεον, πλην οτι ο θεος εστιν ο χουν λαδων απο της γης και ποιησας τον Αδαμ, και μιαν των πλευρων λαδων και την Εβαν εργασαμενος, και τις μεν ο ποιησας, ειπε. τον δε τροπον πωσ εκεινα γεγονεν ουκ ειπεν ουτω και ο Γαβριηλ, οτι μεν το Πνευμα το αγιον και η του Υψιστου δυναμις τον ασπορον εργασονται τον, ειπε. το δε πωσ ουκ ειπεν. Ει γαρ περι της Ελισαβετ κελων μνησθεις, οτι συνελαθεν εν γηρα και στερμα ουσα, πλεον εσχεν ειπειν ουδεν, πλην οτι ουκ δευναθησει τω θεω παν ρημα, πωσ αν επι της εν παρθενω συλλαδουσης και τεκουσης ; εσχεν ειπειν τον τροπον ; Εχει δε ομως και πλεον το προς την Παρθενον του αρχαγγελου λεγομενον, αλλ' ει ; μυστηριου μειζονος λογον. « Επελευσεται γαρ, φησι, Πνευμα αγιον επι σε, και δυναμις Υψιστου επισκιασει σοι. » Διατι ; οτι και το γενωομενον ου προφητης, ουδ'

ἀπὸς ἄνθρωπος, ὡς ὁ Ἀδὰμ, ἀλλ' υἱὸς Ὑψίστου Ἀ κληθήσεται, καὶ σωτὴρ καὶ βύσσης ἀνθρώπων γένου, καὶ βασιλεὺς αἰώνου. Καθάπερ γὰρ τοὺς ἀπὸ κορυφῆς βροῦς ἐκπεσόντας λίθους, καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς ὑπωρείας κινουμένους, πολλοὶ διαβίχονται κρηνοὶ, οὕτως ἡμεῖς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ θείας ἐντολῆς, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν μακαρίας διαίτης ἐκπεσόντας, καὶ μέχρις ἔξου καταφερομένους, πολλὰ διεδέξαντο δεινά. Οὐ γὰρ ἀνάθεας καὶ τριβόλους μόνον αἰσθητὰς ἀνέτειλεν ἡ γῆ κατὰ τὴν εἰς τὸν προπάτορα κατάραν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ταῖς κολυειδέσι τῶν πονηρῶν παθῶν ἀκάθαις καὶ ταῖς δειναῖς τριβόλοις τῆς ἀμαρτίας ἐνεσπάρημεν. Οὐδὲ τὴν λύπην μόνην ἐκείνην ἔσχε τὸ ἡμέτερον γένος, ἣν ἡ προμήτωρ ἐκλήρωσεν διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν κατάρας, ἐν λύκαις τίχταιν κατὰ τῆς φημισμένης, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ βίος ἡμῶν ὀδύνη καὶ λύπη γέγονε σχεδόν. Ἐπειδὴ μέντοι φιλανθρώπως ἐφ' ἡμᾶς ὁ κλάσας ἡμᾶς Θεὸς διὰ σπλάγγνα ἰλέους αὐτοῦ, καὶ κλίνας οὐρανοῦς κατέβη, καὶ προσελθόμενος ἐκ Παρθένου ἄγλας τὴν ἡμῶν φύσιν ἀνεκαίνισεν καὶ ἐπανήγαγε, μᾶλλον δὲ ἀνήγαγεν εἰς Θεῖον καὶ οὐράνιον ὕψος. Τοῦτο δὲ βουλήθεϊς καταπράξαι, μᾶλλον δὲ τὴν προαιώνιον αὐτοῦ βουλήν εἰς τέλος ἀγαγεῖν σήμερον, πέμπει τὸν ἀρχάγγελον Γαβριήλ, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς φησι Λουκᾶς· «Εἰς τὸ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου καὶ πατρὸς Δαβὶδ, καὶ ὄνομα τῆς Παρθένου Μαρίας.»

Πρὸς Παρθένον μὲν οὖν τὸν ἀρχάγγελον ὁ Θεὸς πέμπει, καὶ ταύτην μένουσαν παρθένον, οἰκίαν ποιεῖται μητέρα διὰ μόνου προσήματος· ἐπειδήπερ, εἴπερ ἐκ σπέρματος· συνελήφθη, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἄνθρωπος, οὐδ' ἀναμάρτητος ἦν καὶ τῶν ἀμαρτῶντων σωτὴρ· ἡ γὰρ τῆς σαρκὸς πρὸς γένεσιν κίνησις, ἀνοποτάκτως ἔχουσα πρὸς τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ τεταγμένων νοῦν, οὐκ ἐκτός παντάπασιν ἀμαρτίας ἐστὶ· διὰ καὶ ὁ Δαβὶδ εἶπεν· «Ἐν ἀνομίαις συνελήφθη, καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσθησέν με ἡ μήτηρ μου.» Εἰ γοῦν ἐκ σπέρματος ἦν ἡ τοῦ Θεοῦ σύλληψις, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἄνθρωπος, οὐδὲ τῆς καινῆς καὶ μηδαμῶς παλαιουμένης ζωῆς ἀρχηγός· τοῦ γὰρ παλαιοῦ κόμματος ὢν, καὶ κληρονόμος ἐκείνου τοῦ πταίσματος, οὐκ ἂν ἠδυνήθη τὸ πλήρωμα ἐν ἑαυτῷ φέρειν τῆς ἀκηράτου θεότητος, καὶ πηγὴν ποιῆσαι τὴν σάρκα τοῦ

74 ἁγιασμοῦ ἀνεξάντητον· ὡς καὶ τῶν προπατόρων ἐκείνων τὸν μολυσμὸν ἀποπλύναι περιουσιζόμενοι δυνάμει, καὶ τοῖς ἐξῆς ἀρκεῖν πρὸς ἁγιασμὸν ἔπασιν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἦλθε καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, συλληφθεὶς καὶ σαρκωθείς ἐν μήτρᾳ Παρθένου, καὶ μέινας ἀναλλοιώτως Θεός.

Ἔδει δὲ καὶ μάρτυρα τὴν Παρθένον ἔχειν τῆς ἀσπόρου συλλήψεως, καὶ συλληπτορα πρὸς τὰ κατ' οἰκονομίαν τελεσθησόμενα. Τίνα ταῦτα; Τὴν ἐπὶ Βηθλεὲμ ἄνοδον, ἐνθα καὶ ὁ παρὰ τῶν οὐρανῶν ἀγγελῶν καταγγελλόμενός τε καὶ δοξαζόμενός τε· τὴν εἰς τὸ ἱερὸν ἔλθουσαν, ἐνθα παρὰ Συμεῶν καὶ

generis humani, et Rex in æternum. Nam sicut a culmine montis decedentes lapides non unus recipit abyssus ad imum collis ruentes, ita et nos a præcepto quod Deus in paradiso imposuit et a felici paradisiaca conversatione usque ad infernum delapsos multa susceperunt discrimina. Non enim spinas tantum et vepres sensiles terra protulit secundum maledictum in primum parentem datum, sed multo magis multiformes pravæ passionum spinas et asperas peccati vepres experti sumus; nec illam solum pœnam dedit genus nostrum quam prima mater ex imprecatione in eam prolata sortita est, ad pariendum in doloribus condemnata, sed vita nostra fere tota facta est ærumna et dolor. Sed postquam ad nos benignus creator noster in visceribus misericordiæ suæ inclinatis cœlis descendit, accepta in utero sanctæ Virginis natura nostra, hanc renovavit et reduxit, seu potius adduxit ad divinam et cœlestem excelssitatem. Quod cum perficere vellet, vel potius a sæculo prædestinatum hodie ad finem perducere, mittit Gabriel archangelum, sicut ait Lucas evangelista, ad Nazareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph de domo et de familia David, et nomen Virginis Mariæ.

Ναζαρέτ πρὸς Παρθένον μεμνηστευμένην ἄνδρι, ὄνομα τῆς Παρθένου Μαρίας.

Mittit ergo Deus archangelum ad Virginem quam, servata virginitate, suam efficit matrem per solam allocutionem, quoniam si ex semine conceptus fuisset, non homo novus esset nec peccato immunis, neque peccatorum salvator; motus enim carnis ad generationem, inordinate tendens ad mentem a Deo dispositam ita nostris præstit facultatibus, non est sine quocumque peccato. Ideo dicebat David: «In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.» Igitur si ex semine facta fuisset Domini conceptio, non esset homo novus nec novæ nullo modo veteraturæ vitæ dux et antesignanus. Nam veteris collisionis particeps et illius hæres peccati non potuisset in se immaculatæ divinitatis ferre plenitudinem et carnem facere fontem sanctificationis inexhaustum, necnon illorum primorum parentum maculam præstantia virtutis abluere, et omnibus eorum posteris ad sanctitatem sufficere. Ipse vero Dominus venit conceptus et incarnatus in utero Virginis, impollutus remanens Deus.

Oportebat etiam Matrem habere testem suæ sine semine conceptionis et adiutorem in omnibus domesticæ peragendis. Quænam ista? Iter ad Bethleem ubi puer ab angelis erat annuntiandus et celebrandus; templi aditus in quo Simeon et Anna vitæ mortisque Dominum testantur infantulum,

⁷⁴ Psal. I, 7.

procul ab Herode fuga in Ægyptum, et ab Ægypto A
reilitus secundum sanctas prophetias, et alia quæ
nunc enumerare non expedit. Propterea conjux
nunc enumerare non expedit. Propterea conjux
acceptus est Joseph, et angelus missus est ad
virginem deponatam viro cui nomen erat Joseph.
Hæc autem verba : de domo et de familia David,
de duobus intelliges; amborum enim et virginis
et Joseph a David ducebatur origo. « Et nomen Vir-
ginis Mariæ, » quod interpretatur *Domina*. Con-
notat vox ista et Virginis dignitatem et virginitatis
firmitatem nunquam jam defecturæ, et illud quod
est in eius vita ab aliis discrepans et ab omnibus
inquirendum et, ut ita dicam, ex nulla unquam
parte vituperandum. Nam vere et principaliter
Virgo totalem et omnimodum habuit puritatis pri-
cipatui, Virgo potens corpore et anima, animæque B
facultatibus necnon omnibus corporis sensibus
nullo inquinamento pollutis, et ista firmiter et
principaliter, et ut ita dicam, sicut Dominam de-
cet, et ex omni parte inviolabiliter in omni tem-
pore, velut porta clausa, opes inclusas, liber signa-
tus oculis occulta custodit scripta, Ideo de ipsa
scriptum est : « Hic est liber signatus... et ipsa
porta clausa erit, et nemo intrabit per eam. »
αὐτῆς γέγραπται, « Τοῦτό ἐστι τὸ ἐσφραγισμένον
οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς. »

Rursus altero titulo etiam *Domina* est *Virgo*,
quatenus per dignitatem omnium regina, quoniam
cum qui natura est mundi *Dominus* in utero vir-
ginali concepit et divinitus peperit. Adhuc etiam C
Domina est non modo quia a servitute immunis,
et diviniæ dominationis particeps, sed etiam quia
fons et radix generis humani liberationis præser-
tium in partu tam læto quam ineffabili. Viro enim
conjugata potius est dominata quam domina, præ-
sertim in pænuoso dolorosoque partu secundum
illam in Evam maledictionem : « In dolore paries
filios;... sub viri potestate eris et ipse dominabitur
tibi; » qua maledictione *Virgo Mater* genus humanum
liberatura econtra salutem ab angelo et benedictio-
nem accipit. Nam scriptum est : Ingressus angelus
dixit ad Virginem : Ave, gratia plena, Dominus
tecum, benedicta tu in mulieribus. Non statim futu-
rum prænuntiat ei dicens : Dominus tecum, sed
quod invisibiliter videt in ea jam perfectum præ-
mittit, eam quasi sedem divinarum humanarumque
gratiarum intelligens, et omnibus adornatam divi-
ni Spiritus charismatibus, gratia plenam proprie
prædicavit. Insuper illam quæ quasi jam in ea recu-
bantem conceperit cum in quo sunt omnes thesauri
conspiciens, prævidensque ejus graviditatem dolore
immunem et partum labore liberum, jure ad gau-
dium invitavit, et solam benedictam et glorificatam
in mulieribus merito indicavit. Si enim attendas
quanta gloria gaudeat *Virgo Deipara*, nulla est
alia glorificata quantacunque laude ornetur.

Quæ cum vidisset *Virgo*, timens ne seductur

της Ἀννης ζωῆς καὶ θανάτου κύριος μαρτυρεῖται
τὸ βρέφος· τῆς εἰς Ἀἴγυπτον εἰς Ἡρώδου φυγῆν, καὶ
τὴν εἰς Αἴγυπτον κατὰ τὰς ἱερὰς προρρήσεις ἐπινο-
δον, καὶ τὰλλα ὅσα γὰρ καταλέγον οὐκ εὐχερίως· διὰ
ταῦτα μνήστωρ ὁ Ἰωσήφ παρελήφθη, καὶ ὁ ἀγγέ-
λος ἐπέμφθη πρὸς Παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ
ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ. Τὸ δὲ ἐξ οἴκου καὶ πατρὸς Δαυὶδ
ἐπ' ἀμφοτέρων νοήσεις· ἄμφω γὰρ ἦ τε Παρθένος
καὶ ὁ Ἰωσήφ εἰς Δαυὶδ τὸ γένος ἀνέφερον· « Καὶ τὸ
ὄνομα, φησὶ, τῆς Παρθένου Μαριὰμ· » τοῦτο δὲ ἐρ-
μηνεύεται Κυρία. Παρίσται δὲ καὶ τὸ ἄξιωμα τῆς
Παρθένου, καὶ τὸ βέβαιον τῆς παρθενίας, καὶ εἰς
τὸ ἐξηλλαγμένον αὐτῆς τοῦ βίου, καὶ διὰ πάντων
ἠκριθωμένον, καὶ ὡς εἶπεν παναμώμητον· κυρίας
γὰρ οὕσα φερωνύμως παρθένος, πᾶσαν εἶχε τὴν τῆς
B ἀγγελίας παντελῆ παγκτησίαν, παρθένος οὕσα καὶ
τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχάν, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνα-
μεις, καὶ τὰς τοῦ σώματος αἰσθήσεις πάσας· μοινο-
μοῦ παντὸς ὑπερνωμισμένης κλουτοῦσας· καὶ το-
σοῦτο κυρίως τε καὶ βεβαίως, καὶ ὡς εἶπεν κεκυ-
ρωμένως, καὶ τοῖς πᾶσιν ἀσθλῶς τὸν ἅπαντα χρό-
νον, ὡσπερ ἡ κεκλεισμένη πύλη τὰ ἐντεθησαυρι-
σμένα, καὶ τὸ ἐσφραγισμένον βιβλίον ὀφθαλμοῖς
ἀψαυστα τηρεῖ τὰ ἐγγεγραμμένα· ἐκεῖ καὶ περὶ
βιβλίου, καὶ αὐτῆς ἡ πύλη κεκλεισμένη ἔσται, καὶ

Ἄλλὰ καὶ Κυρία πάλιν ἕτερον τρόπον ἡ Παρθέ-
νος κατὰ τὴν ἀξίαν, ὡς δεσπόζουσα πάντων, ἔσε-
τὸν φῶσει τοῦ παντὸς Δεσποτὴν ἐν παρθενίᾳ εὐλα-
C λαβοῦσά τε καὶ τεκοῦσα θεῶν. Ἔτι γε μὴν Κυρία
καὶ ὡς οὐκ ἐλευθέρα θείων δουλείας, καὶ κυριότητος
θείας ἐπιλημμένη, ἀλλὰ καὶ ὡς; τηγῆ καὶ βίβλα τῆς
τοῦ γένους ἐλευθερίας, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἀπόφ-
ρητον καὶ χαρμόσυνον τόκον· ἡ γὰρ ἀνδρὶ συζυγία
κυριευομένη μᾶλλον ἔστιν ἡ κυρία, καὶ ράδιον
μετὰ τὸν περιλυπὸν καὶ κατώδυνον τόκον, κατὰ τὴν
πρὸς τὴν Εὐάν ἀρὰν ἐκείνην· « Ἐν λύπαις τέξῃ
τέκνα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου,
καὶ αὐτός σου κυριεύσει· » ἡς ἀρὰς ἡ Παρθενότη-
των ἐλευθεροῦσα τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὴν χάριν
δι' ἀγγέλου καὶ τὴν εὐλογίαν ἀντιλαμβάνει· εἰσελ-
θὼν γὰρ, φησὶν, ὁ ἀγγελος, εἶπα πρὸς τὴν Παρθέ-
νον· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριός μετὰ σοῦ·
D εὐλογημένη εὖ ἐν γυναίξιν. » Ὡς τὸ μέλλον ὁ ἀρχά-
γγελος προκαταγγέλλει πρὸς αὐτὴν λέγων, Ὁ Κύ-
ριος μετὰ σοῦ, ἀλλ' ὅπερ ἀσάτως ἕωρα· τῆσιν αὐτῶν
τελοῦμενον ἐξαγγέλλει. Καὶ χωρίον μὲν ταύτην
θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων χαρισμάτων κατανοῶν, καὶ
διὰ πάντων κεκοσμημένην τῶν χαρισμάτων τοῦ
θεοῦ Πνεύματος, κεχαριτωμένην ἐτύμως ἀνηγγέρευ-
σεν· Ἐνοικον δὲ λαβοῦσαν ἤδη κατιδὼν τὴν ἐν ᾧ τοῦ-
των ἀπάντων οἱ θεσαυροὶ, καὶ προκαθορῶν τὴν
ἄλυτον κυοφορίαν, καὶ τῶν ἀνευ ὀδίνων ἐσόμενον
τόκον, προσευγγέλίσαστο ταυτὴ 75 χαῖρεσιν, καὶ
μόνην εὐλογημένην εἶναι καὶ δεδοξασμένην εἰκότως
ἐν γυναίξιν διετίνατο· τῆ γὰρ ὑπερβολῆς τῆς κατὰ
τὴν θεομήτορα Παρθένον δόξης οὐκ ἔστι τις ἑτέρα
δεδοξασμένη, κἂν ἰδοξάσθῃ.

Ἄλλ' ἡ Παρθένος; ἰδοῦσα καὶ φοβηθεῖσα μή τις

ἀπατηλῆς ἀγγελος ἦ, κλέπτων τὰς κατὰ τὴν εὐάν-
 ἀπερισκέπτους, τὸν ἀσπασμὸν ἀνεξετάστως οὐ παρ-
 ελέξατο· καὶ τὴν συνάφειαν, ἣν οὗτος εὐηγγελί-
 ζετο, πρὸς Θεὸν μὴ πῶς καθαρῶς γνοῦσα, ἐταράχθη,
 φησὶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ἀπρίξ ὡς εἰπεῖν καὶ κατ-
 άκρας τῆς παρθενίας ἀντεχομένη· Ἐκαὶ διελογί-
 ζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. Ἐκ τούτου
 καὶ ὁ ἀρχάγγελος πάραυτα λύει τὸν θεοφιλῆ τῆς κα-
 χαριστωμένης Παρθένου φόβον, πρὸς αὐτὴν εἰπὼν·
 Ἐμὴ φοβοῦ, Μαρίας· εἶρες γὰρ χάριν παρὰ τοῦ
 Θεοῦ. Ἦντιν χάριν; Ἦτις μόνῃ δυνατὴ τῷ τὰ ἀδύ-
 νατα δυναμένῳ, καὶ μόνῃ σοὶ τετηρημένη πρὸ τῶν
 αἰῶνων· Ἐἰδὸς γὰρ, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ· Ἐσυλ-
 λήψῃν γὰρ, φησὶν, ἀποδύουσα, μηδεμίαν ὑπολογίζου
 τῆς παρθενίας παρατροπήν, μηδὲ διὰ τοῦτο δυσχέ-
 ραινε καὶ ταράττου· τοῦτο γὰρ τὸ, Ἰδοὺ συλλήψῃ,
 ἠνωκαῦτα πρὸς τὴν Παρθένον οὖσαν λεγόμενον,
 σύνδρομον τηνηκαῦτα τῇ παρθενίᾳ τὴν σύλληψιν
 ὀνομαζέτω· Ἐἰδοὺ οὖν συλλήψῃ, φησὶ, καὶ τέξῃ
 υἱόν· Ἐχουσα γὰρ ὠσπερ νῦν ἔχεις, καὶ μένουσα
 τὴν παρθενίαν ἀδιαλώθητος, ἔμδρουν ἔξεις, καὶ τέξῃ
 τὸν τοῦ Ὑψίστου Υἱόν· τοῦτο γὰρ καὶ Ἡσαίας
 προερῶν ἐκ πολλῶν ἐτῶν προέλεγεν· Ἐἰδοὺ ἡ
 Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν· καὶ
 ὄτι Ἐπροσῆλθεν πρὸς τὴν προφήτιν· Ἐπῶς οὖν ὁ
 προφήτης προσῆλθε πρὸς τὴν προφήτιν; Ὡς νῦν ὁ
 ἀρχάγγελος πρὸς αὐτὴν· ὁ γὰρ νῦν οὗτος εἶδε,
 τοῦτο ἐκείνος προεἶπε καὶ προείπεν· Ὅτι δὲ προ-
 φητεῖς, προφητικὴν ἔχουσα χάριν ἡ Παρθένος, ἡ ἐν
 εὐαγγελίῳ πρὸς Θεὸν φθὴ ταύτης παραστήσει ἠὲ
 βουλομένη· Προσῆλθεν οὖν, φησὶν, ὁ Ἡσαίας πρὸς
 τὴν προφήτιν, τῷ προδλεπτικῷ πάντως πνεύματι,
 καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, πρὶν ἔλθειν τῶν ὀδύων τὸν
 πόνον ἔξφυγε, καὶ ἔτακεν ἔραση· Ὁ δὲ ἀρχάγγελος
 νῦν πρὸς αὐτὴν· Ἐτέξῃ, φησὶν, υἱόν, καὶ καλέσει;
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν (ὁ ἐρμηνεύεται Σωτὴρ)
 οὗτος γὰρ ἔσται μέγας· Ἐἶπεν δὲ Ἡσαίας πάλιν
 στής, ἀρχῶν εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος·
 ἔσται μέγας, καὶ Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται.

Ἐπῶς δὲ οὐκ εἶπεν, Ἐσται μέγας καὶ Υἱὸς Ὑψίστου,
 ἀλλ', Ἐσται καὶ κληθήσεται; ὡς περὶ τοῦ κατὰ
 Χριστὸν ἀνθρωπίνου ποιούμενος τὸν λόγον, ἕμα
 καὶ θελῶν, ὅτι καὶ γνωσθήσεται τοῖς πᾶσι, καὶ ἀπὸ
 τούτων τοιούτος ὑπάρχων κηρυχθήσεται, ὡς καὶ
 τὸν Παῦλον ὕστερον λέγειν ἔχειν· Ὁ Θεὸς ἐφα-
 νερώθη ἐν σαρκί, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεῦθη
 ἐν κόσμῳ· ἀλλὰ καὶ, Ἐδώσει, φησὶν, αὐτῷ Κύ-
 ριος τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ βασι-
 λεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ
 τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος· οὐ δὲ ἡ
 βασιλεία εἰς αἰῶνας οὖσα πέρας οὐκ ἔχει, ὁ Θεὸς
 ἔστιν αὐτός· Ἀλλὰ καὶ πατέρα τὸν Δαβὶδ οὗτος
 ἔχει, οὐκοῦν καὶ ἀνθρωπῶς ἔστιν ὁ αὐτός, ὡς εἶναι
 τὸν τεχνησόμενον Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπῶν, υἱὸν τε
 ἀνθρώπου, καὶ Υἱὸν Θεοῦ, παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,
 ὡς ἀνθρώπων τὴν ἀδιόδοχον βασιλείαν λαμβάνοντα,
 ὡς εἶδε καὶ προανεκήρυξεν ὁ Δαβὶδ· Ἐθεώρου.

et esset angelus qui Evam simulatione deciprat, non
 illico salutationem acceptavit, nec quilibet esset illa
 cum Deo prænuntiata societas omnino cognoscens,
 turbata est, ut scriptum est, in sermone ejus, totis
 viribus et ut ita dicam mordicus ad virginitali in
 adhærens, et interrogavit qualis esset ista salutatio.
 Propterea archangelus statim solvit primum Virginis
 gratia plenæ timorem ad eam dicens : « Ne timeas,
 Maria, invenisti enim gratiam apud Dominum. »
 Qualem gratiam? Quæ soli impossibilium capaci
 possibilis est. « Ecce enim in utero concipies. »
 Verum istud noli contristari nec conturbari. Nam
 vix illud : « Ecce concipies, » Virgini dixit, cum
 statim cum virginitate conciliari conceptionem de-
 monstrat. « Ecce igitur, inquit, concipies, et pa-
 ries filium. » Etenim manebis sicut nunc es, et
 integra virginitate, prolem habebis, et paries Alt-
 tissimi Filium. Hæc sunt quæ præcognita Isaias a
 multis annis prædixit : « Ecce Virgo habebit in
 utero et pariet filium » ; et addit : « Accessi ad
 prophetissam ». Quomodo ergo propheta ac-
 cessit ad prophetissam? Sicut hodie archangelus
 ad ipsam; quod enim iste hodie dixit, ille prævidit
 et prædixit. Quod et Virgo sit prophetissa pro-
 phetæ gratia gaudens, ejus evangelicum ad Deum
 canticum cuilibet volenti manifestat. Accessit ergo,
 ut ipse ait, Isaias ad prophetissam (præscio omnino
 spiritu), et in utero concepit, et ante partu-
 ritionis labores, enixa est, et peperit masculum.
 Archangelus autem hodie ad eam : « Paries, in-
 quit, filium et vocabis nomen ejus Jesum, id est,
 Salvator. Ille erit magnus ; » rursus dixisset Isaias :
 « Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, Dominus,
 princeps pacis, pater futuri sæculi ». Cui nunc
 consonat archangelus dicens : Ille magnus erit,
 et Filius Altissimi vocabitur.

Ἐθαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἔξουσια-
 τούτῳ συνωδῶ νῦν καὶ ὁ ἀρχάγγελος φησὶν· Ὁὐτος

Quare non ait : Est magnus et Filius Altissimi ;
 bene vero, Erit et vocabitur ? Quis non nisi de hu-
 manitate Christi sermonem habet, simul declarans
 quia ab omnibus cognoscetur et ab eis ut talis præ-
 dicabitur Ita et Paulus postea aperte dixit : « Deus
 manifestatus est in carne, prædicatus in gentibus,
 creditus in mundo ». Sed addit angelus : « Dabit
 ei Dominus Deus sedem David patris ejus, et reg-
 nabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non
 erit finis. » Cujus quidem regnum finem non ha-
 bet, hic est Deus. Ipse autem et David patrem ha-
 bet ; igitur idem est etiam homo, ita ut pariendus
 sit Deus simul et homo, Filius Dei et hominis, ac-
 cepta a Deo et a Patre regia potestate quam ne-
 mini successori relinquet, sicut vidit et præcinit
 Daniel dicens : « Aspiciebam donec throni positi
 sunt, et Antiquus dierum sedit, et ecce cum nubi-
 bus cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque

¹⁰ Isa. vii, 14. ¹¹ Isa. viii, 13. ¹² Isa. ix, 6.

¹³ I Tim. iii, 16.

ad antiquum dierum pervenit, et de lit ei potestatem et honorem et regnum; eju regum æternum, et potestas ejus alteri non derelinquetur⁶⁶. »

76 παλαιῶν τῶν ἡμερῶν ἐφθάσε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ αἰώνιος, καὶ βασιλεὶ ἐτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται. »

Certe regnabit super thronum David, et regnabit in domo Jacob, cum Jacob quidem sit omnium qui Deum venerunt patriarcha, David autem pius omnium regum primus regnaverit, a Deo acceptus in fiduciam Christi qui patriarchalem et regiam potestatem in unum coelestem et æternum principatum conjunxit. Virgo vero gratiosissima, auditis tam novis tamque divinis ab angelo ad ipsam sermonibus: « Dominus tecum, ... et ecce concipies; ... » et habebis Filium regnantem in æternam Altissimi Filium: « Quomodo, ait, fiet istud? quoniam virum non cognosco; » licet spirituales nimis corporalibusque passionibus superiorem mihi nuntium afferas, tamen mihi loqueris in utero conceptionem, et graviditatem et partum quæ conceptionem sequentur; quomodo ergo mihi fiet istud, quoniam virum non cognosco? Sic sicut Virgo, non quia nondum credebat, sed quia discere quantum poterat, quomodo res fieret, concupiscebat. Propterea archangelus ad eam: « Spiritus, ait, sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideo et quod nascetur sanctum vocabitur Filius Dei. » Jam quidem sancta es, inquit, o Virgo, plenaque gratia, Spiritus tamen sanctus superveniet in te per amplius sanctificationis incrementum, instruens et præparans in te Dei operationem, et virtus Altissimi obumbrabit tibi simul corroborans, vique obumbrationis et societatis in te informans humanitatem, seu ut ita dicam, illud quod nascetur sanctum, Dei Filium, Altissimi virtute humana forma inlutam. Nam ecce Elisabeth cognata tua, licet in sterilitate tota vita transacta, nunc in senectute ex sola Dei voluntate filium concepit, « quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. » Quid igitur post talia Virgo gratiosissima cui nulla propter suam cum Deo conjunctionem conferri potest? Iterum ad Deum currit et per orationem ad ipsum intendit, archangelum affata: Si Spiritus, ut ais, sanctus superveniet in me qui meam naturam purificet et confirmet ad recipiendum salutarem partum, si virtus Altissimi me obumbrabit ad efformandum in me secundum humanitatem illum qui est in forma Dei, et effluens eam sine semine prolem, si quod nascetur erit sanctum, et Filius Dei et Deus et rex sempiternus, non est enim impossibile apud Deum omne verbum: « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. » Et discessit angelus ab ea relinquens in utero illius corpori condunatum omnium conditorem, et per istam conjunctionem cui ministravit largitus mundo salutem. Ita sane Isaias per ea que vidit et

A γὰρ, φησὶν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτίθησαν καὶ παλαιὰς ἡμερῶν ἐκάθισαι· καὶ ἰδοὺ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μέχρι τοῦ τιμῆ καὶ ἡ ἐξουσία· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ· βασιλεία

Καθίσει δὲ ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ. καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ· ἐπειδήπερ ὁ μὲν Ἰακώβ πατριάρχης τῶν θεοσεβῶν ἐστὶν ἀπάντων, ὁ δὲ Δαβὶδ πρῶτος ἀπάντων θεοσεβῶν ὁμοῦ καὶ θεαρέτως εἰς τύπον ἐβασίλευσε Χριστοῦ· ὃς πατριαρχίαν τε καὶ βασιλείαν εἰς μίαν οὐράνιον καὶ αἰώνιον συνήγαγεν ἀρχὴν. Ἡ δὲ κεχαριτωμένη Παρθένος τῶν οὐτως ἐξαισιῶν καὶ θείων ὡς ἤκουσε τοῦ ἀρχαγγέλου πρὸς αὐτὴν ῥημάτων, οὕτως Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ, καὶ υἱὸν ἔξει, τὸν βασιλεύοντα τῶν αἰώνων τοῦ Ὑψίστου Υἱῶν· « Πῶς ἔσται μοι, φησὶ, τοῦτο; ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω. » Εἰ γὰρ καὶ πνευματικὸν ἄγα, καὶ σαρκικῶν παθῶν ὑπερανφοκισμένον μοι κομιζέεις τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ συλλήψιν μοι λέγεις ἐν γαστρὶ, καὶ κύψιν καὶ τόκον, καὶ τὸ ἰδοὺ προσθήσει ἐπὶ τῆς συλλήψεως· πῶς οὖν ἔσται μοι τοῦτο; ἐπεὶ ἄνδρα, φησὶν, οὐ γινώσκω. Τούτοις δὲ φησὶν ἡ Παρθένος οὐκέτι ἀπίστουσα, μαθεὶν ἔτι τὸ πρῶγμα κατὰ τὸ δυνατόν ὡς ἔχει ζητοῦσα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀρχάγγελος πρὸς αὐτὴν, « Πνεῦμα, φησὶν, ἅγιον ἐπιλεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὰ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. » ἅγια μὲν γὰρ εἶ σὺ, φησὶ, καὶ κεχαριτωμένη, Παρθένο· Πνεῦμα δὲ πάλιν ἅγιον ἐπιλεύσεται ἐπὶ σέ, δι' ἁγιασμοῦ προσθήκης βήλο-τέρας, ἐτοιμάζον καὶ προκαταρτιζόν τὴν ἐν σοὶ θεωρίαν· καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, συνεπιρρῶνυσά τε ἅμα καὶ διὰ τῆς ἐν σοὶ ἐπισκιάσεως καὶ συναφείας ἐαυτῇ μορφοῦσα τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς εἶναι τὸ γεννώμενον ἅγιον, Υἱὸν Θεοῦ, δύναμιν Ὑψίστου μεμορφωμένην κατ' ἀνθρώπων· ἰδοὺ γὰρ καὶ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου στείρα τὸν ἅπαντα διανύσασα βίον, νῦν ἐν γήρῃ, Θεοῦ βουλιθέντος, παραδόξως κυοφορεῖ, οὐκ ἀδυνατῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα. Τί οὖν ἡ κεχαριτωμένη πρὸς ταῦτα Παρθένος, καὶ τὴν σύνεσιν θεία καὶ ἀπαράμιλλος; Πάλιν πρὸς τὸν Θεὸν τρέχει, καὶ οὐ εὐχῆς πρὸς αὐτὸν ἀνατείνεται, πρὸς τὸν ἀρχάγγελον λέγουσα· Εἰ Πνεῦμα, καθὰ φησὶ, ἅγιον ἐπιλεύσεται ἐπ' ἐμέ, τὴν ἐμὴν φύσιν ἐτι καθαίρον καὶ ἐνισχύον διέξασθαι με τὸ σωτήριον κήρυμα· εἰ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει μοι, μορφοῦσα κατ' ἀνθρώπων ἐν ἐμοὶ τὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὄντα, καὶ δημιουργοῦσα λογίαν ἄσπορον· εἰ τὸ γεννώμενον ἅγιον καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ θεὸς καὶ βασιλεὺς αἰώνιος· οὐ γὰρ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα· « Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥημά σου. » Καὶ ἀπήλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, λιπὼν ἐν τῇ γαστρὶ ταύτης σῶματι συνημμένον τὸν τοῦ παντός ποιητήν, καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ταύτης συναφείας, ἥ διηκόνησε, προξενίσας τῷ κόσμῳ τὴν σωτήριαν. Οὕτω δὲ καὶ Ἡσαίας δὲ ὡν ἴδῃ καὶ μακαρίως ἠξιώθη μαθεῖν ἐν-

⁶⁶ Dan. vii, 9, 13, 14.

αργῶς προὔπεγραψεν· οὐ γὰρ ἀμέσως ἰώρακε τὴν Α πατι feliciter dignatus est perlucide diu ante even-
 Σεραφείμ ἐκ τοῦ κατ' οὐρανὸν νοητοῦ θυσιαστηρίου tum scripserat. Non enim vidit Seraphim ipsum a
 τὴν ἐνθρακα λαβόντα· διὰ γὰρ τῆς λαβίδος τούτου caelesti quod excogitavit thuribulo carbonem sine
 ἔλαθεν ὁ Σεραφεῖμ, δι' ἧς καὶ τῶν αὐτοῦ χειλέων Instrumento accipientem, nam accepit forcipe Se-
 ῥαφίμ illum carbonem teligitque prophetas la-
 βίδος· ἐκείνη τῷ μεγάλῳ θεάματι ταυτὸν, ὁ Μωσῆς bia quibus munditiam attulit. Ab ista forcipe non
 ἰώρακε, βέτον ἐκ πυρὸς ἡμένην καὶ μὴ κατακαίε- discrepabat magnum illud spectaculum quod vide-
 μένην. Τίς δ' οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ Παρθενομήτωρ ἐκείνη rat Moyses : rubum flamma ardentem nec tamen
 τε ἡ βίτης καὶ αὐτῆ ἡ λαβὶς ἐστίν, ἐν αὐτῇ τὸ consumptum. Jam quis non intelligat quoniam illa
 θεῖον πῦρ ἀπυρπολύτως συλλαθεῖσα, πάνταυθα δια- Mater Virgo rubo et forcipe praefigurabatur, cum
 κινήσαντος ἀρχαγγέλου τῇ συλλήφει, καὶ τὸν αλ- in utero divinum ignem sine ullo detrimento con-
 ροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου δι' αὐτῆς συνάψαν- ceperit, conceptioni etiam ministrante archangelo
 τος 77 τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ διὰ τῆς ἀποβήθη- qui humano generi conjunxit lilum qui in ipsa tol-
 τος ταύτης συναφείας ἡμᾶς περικαθάραντος ; Οὐκ- lit peccata mundi, et nos lecta ineffabili coaduna-
 οὖν ἡ παρθενομήτωρ αὐτῇ μόνῃ μεθόριον ἐστὶ B tionē mundavit ? Igitur illa virgo simul et mater
 κτιστῆς καὶ ἀκτίστου φύσεως, καὶ αὐτὴν εἰσονται τοῦ sola est quasi conditis inter creatam et incretam
 ἀχωρήτου χώραν δοσε δὴ γινώσκουσι θεόν, καὶ αὐ- naturam ; ipsam scient capientem eum qui capi
 τὴν ὁμνήσουσι μετὰ θεόν δοσε τὸν θεόν ὁμοῦσιν. non potest quicumque Deum cognoscant, ipsam
 Αὐτῇ καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς αἰτία, καὶ τῶν μετ' αὐτὴν post Deum concinent quicumque Deum concinunt.
 προστάτις, καὶ τῶν αἰωνίων πρόξενος. Αὐτῇ τῶν Ipsa est etiam per quam mundus tum ante tum post
 προφητῶν ὁπάθεισι, τῶν ἀποστόλων ἀρχῇ, τῶν eam beneficia recepit ; ipsa aeterna gaudia largitur ;
 μαρτύρων ἰσχυρίσματος, τῶν διδασκάλων κρηαίς. Αὐτῇ ipsa prophetiarum materia, apostolorum regina,
 τῶν ἐπὶ γῆς ἡ δόξα, τῶν κατ' οὐρανὸν ἡ τερπνότης, martyrum sulcimentum, doctorum sedes. Ipsa ter-
 τὸ πάσης κτίσεως ἐγκαλλώπισμα. Αὐτῇ καταρχὴ καὶ renorum gloria, caelestium letitia, diversae crea-
 πηγὴ καὶ ρίζα τῆς ἀποκειμένης ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς tionis ornamentum. Ipsa principium et radix nos
 ἑλπίδος· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ταῖς manentis spei caelestis quam nos omnes consequi
 αὐτῆς ὕπερ ἡμῶν προσβίαισι εἰς δόξαν τοῦ πρὸ αἰ- donetur illius pro nobis supplicationibus in gloriam
 ὧνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντος, καὶ ἐκ' ἐσχάτων αἰ- illius ante saecula a Patre geniti, et novissimis sae-
 ὧνων ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ culis ex ipsa incarnati Jesu Christi Domini nostri
 Κυρίου ἡμῶν· ᾧ πρόκειται πάντα δόξα, τιμὴ καὶ προσ- C cui omnis gloria, honor et adoratio nunc et in sae-
 κύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. cula saeculorum. Amen.
 Ἀμήν.

HOMILIA I E'.

Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν Βαβῶν.

ε Καίρῳ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σω-
 τηρίας ἐδοξήθησά σοι, » διὰ τοῦ Ἰσαίου εἶπεν ὁ
 Θεός. Καλὸν οὖν σήμερον τὸ ἀποστολικὸν ἐκείνο
 πρὸς τὴν ὁμετέραν ἀγάπην εἰπεῖν· « Ἰδοὺ καιρὸς
 εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ ἡμέρα σωτηρίας· ἀποδώμεθα
 οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα
 τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσηχημένως περιπατήσω-
 μεν· » ἐγγίζει γὰρ ἡ τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ
 παθημάτων ἀνάμνησις, καὶ τὸ καινὸν καὶ μέγα καὶ D
 πνευματικὸν Πάσχα, τὸ τῆς ἀκαθείας βραβεῖον, τὸ
 τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προοίμιον, καὶ προκηρῦττει
 τοῦτο Λάζαρος, ἐκ τῶν ἔδου κευθμώνων ἐπανελθὼν,
 καὶ φωνῇ καὶ προστάγματι μόνῳ Θεοῦ, τοῦ ζωῆς
 ἔχοντος· καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν, τετραήμερος ἐκ
 νεκρῶν ἀναστὰς. Καὶ προσανυνοῦσι παῖδες καὶ
 λαὸς ἄνακτος ἐπινοοῖα τοῦ Θεοῦ Πνεύματος τὸν ἐκ
 θανάτου λυτροῦμενον, τὸν ἐξ ἔδου ψυχὰς ἀνάγοντα,
 τὸν ψυχῇ καὶ σώματι ζωὴν αἰδίου χαριζόμενον. Εἰ
 τις οὖν ἐθέλει ζωὴν, ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς, παυσάτω
 τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη αὐτοῦ τοῦ
 μὴ λαλῆσαι ἄδικον· ἐκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιησάτω

HOMILIA XV.

Dicta in Dominica Palmarum.

ε Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis
 adjuvi te, » dixit per Isaiam Dominus 22. Juvat ergo
 hoc ad vestram charitatem istud apostolicum af-
 fari : « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc
 dies salutis, abjiciamus opera tenebrarum et in-
 duamur arma lucis, tanquam in die honeste ambu-
 lemus 23. » Appropinquat enim salutarium Christi
 passionum memoria, accedit novum et magnum et spi-
 rituale Pascha, pacis pretium, futuri saeculi pignus ;
 hoc proclamat Lazarus e medio sepulcrorum in in-
 ferno surgens, et voce soloque jussu Christi vivit et
 mortis imperio gaudentis quatruiduanus ex mortuis
 revocatus ; proclinent pueri et innocens turba Spi-
 ritu Dei afflata mortis victoriam, animarum ex in-
 ferno suscitatore, animae et corpori vitam aeternam
 largientem. Si quis vult vitam, diligit dies videre
 bonos, prohibeat linguam suam a malo, et labia ejus
 ne loquantur dolum, divertat a malo et faciat bo-
 num 24. » Malum ventris servitus, et ebrietas, et
 dissolutio, malum auri cupido, avaritia et injustitia,
 malum vana gloria, consilientia et superbia. Diver-

22 Isa. XLIX, 8. 23 II Cor. vi, 2 ; Rom. XIII, 12.

24 Psal. CXXXI, 13, 15.

iat ergo quicumque ab istis malis et operetur bona. Quenam? Temperantiam, jejunium, castitatem, justitiam, eleemosynam, generositatem, charitatem, humilitatem, ut digne participes simus immortalis pro nobis ægni Dei. et inde sumamus arrhas immortalitatis quas in nobis servemus cum firma spe nobis in cælis promissæ hæreditatis. Sed nonne perarduum est bonum, virtutesque nonne vitis difficiliores? Ego ita non sentio. Plures enim tolerat labores ehrsus quam vir bene ordinatus, plures flagitiosus quam recte compositus, plures divitiis appetens quam sufficienti contentus, plures gloriam qua induatur ambiens quam in obscuritate degens. Verum cum propter nostram molliem nobis difficiliores videantur virtutes, vi nosmetipsos frangamus: « Regnum cælorum, ait Dominus, vim patitur, et violenti rapiunt illud ».

καὶ ὁ δόξαν ἐαυτῷ περιθέσθαι ζητῶν τοῦ ἐν ἀφανείᾳ διάγοντος. Ἄλλ' ἔπειθ' διὰ τὴν ἡμετέραν ἡδωπάθειαν δυσκολώτεροι ἡμῖν φαίνονται, ἀφ' ἀρετῶν βιασώμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς. Ἐπιστῆ γὰρ ἐστὶν, φησὶν ὁ Κύριος, ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασάται ἀρκάζουσιν αὐτήν. »

Igitur sedulitate et diligentia opus est nobis illustribus et ingloriis, gubernantibus et gubernatis, divitibus et mendicis, ut pravas cupiditates ab animis nostri amoveamus et istorum loco ordinem virtutum inseramus. Etenim agricola et sutor et strator et sartor et textor, omnes omnino qui frontis sudore suarumque manuum labore sibi cibum comparant, si concupiscentiam divitiarum et gloriæ et molliciti ab anima coerceant, vere beati sunt. Tales enim sunt pauperes quorum est regnum cælorum. Ideo Dominus de illis: « Beati, inquit, pauperes spiritu ».

Pauperes autem sunt spiritu qui spiritu seu animo modesto nec gloriæ nec voluptatum cupiditate irretito, libenter paupertatem amplectuntur, vel eam, si involuntaria sit, libenter sufferunt. Divites vero et deliciis affluentes et caducam ambientes gloriam, qui ista prorsus explent desideria, acerbioribus concupiscentiis inservient et in strictiores et plures et asperiores diaboli laqueos incidunt. Nam ditescendi concupiscentiam ditatus non dimittit, sed potius auget, plura quam prius expelens. Sic et voluptuosus et avarus et flagitiosus et dissolutus, expletis suis concupiscentiis, illas potius accendunt, sed nunquam repudiant. Principes autem virique illustres potestate acccepta plura peccata majoresque perpetrant injunias.

λαστοί, ἀβήουσι μᾶλλον ταύτας, ἀλλ' οὐκ ἀποβάλλονται. Οἱ δὲ ἀρχόντες καὶ οἱ ἑυδοξοὶ προσλαμβάνουσι καὶ δύναμιν ὥστε μείζους ἐκτελεῖν ἀδικίας καὶ ἀμαρτίας.

Ideo difficile est principem salvari et divitem in regnum Dei intrare. Unde Dominus: « Quomodo, ait, vos potestis credere qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a Deo est non queritis? » Sed nemo turbetur si opulentus, si illustris, si princeps sit. Potest enim talis si velit gloriam Dei querere et sibi metipsi vim inferre, ita ut disrupta ad malum propensione, magnas exerceas virtutes, magna arceas vitia, non a se metipso tantum ricta

τὸ ἀγαθόν. Κακὸν οὖν γαστριμαργία καὶ μίση καὶ ἔσωτια· κακὸν φιλαργυρία, πλεονεξία καὶ ἀδικία· κακὸν κενοδοξία, θρασυτης καὶ ὑπερηφανία. Ἐκκλινάτω οὖν πᾶς ἀπὸ τῶν τοιοῦτων κακῶν, καὶ ἐργαζέσθω τὰ ἀγαθὰ. Τίνα ταῦτα; Τὴν ἐγκράτειαν, τὴν νηστείαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν μακροθυμίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν ταπεινώσιν, ἵνα μεταλάβωμεν ἀξίως τοῦ ευθέτου ὑπὲρ ἡμῶν ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ λάβωμεν ἐντεῦθεν τὴν ἀβραβῶνα τῆς ἀφθαρσίας, καὶ φυλάξωμεν παρ' ἑαυτοῖς εἰς πληροφορίαν τῆς ἐν οὐρανοῖς ἡμῖν ἐπηγέγαλμένης κληρονομίας. Ἄλλὰ δυσάνυστον τὸ ἀγαθόν, καὶ αἱ ἀρεταὶ 78 δυσκολώτεροι εἰσι τῶν κακῶν. Ἐγὼ μὲν οὐχ ὀρῶ τοῦτο, καὶ γὰρ πλείους ἐντεῦθεν ὀφίσταται πόρους ὁ μέθυρος καὶ ἀκρατής τοῦ ἐγκρατοῦς, καὶ ὁ ἀκλίματος τοῦ σωφρονοῦτος, καὶ ὁ σκευδὸν πλουτεῖν τοῦ ἐν αὐτεκρείᾳ ζῶντος.

Σπουδῆς οὖν ἡμῖν πᾶσι χρεια καὶ προσοχῆς, ἐνδόξοις τε καὶ ἀδόξοις, ἀρχουσι καὶ ἀρχομένοις, πλουτοῖσι καὶ πένησιν, ὥστε τὰ κτηνὰ πάθη ταῦτα τῆς οικίας ἀπώσθαι φύγῃς καὶ ἀντιστοιχίαι ταύτη τῶν τῶν ἀρετῶν κατάλογον. Καὶ ὁ γεωργὸς γὰρ καὶ ὁ σκυτοτόμος καὶ ὁ οἰκοδόμος καὶ ὁ βάρπτης καὶ ὁ ὑφαντής, καὶ ἄπλως πᾶς ὁ δ' οἰκίαν πόνων καὶ τῆς ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐργασίας ποριζόμενος, τὸ ζῆν, ἐὰν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς δόξης καὶ τῆς τρυφῆς ἀπὸ τῆς οικίας ἐκβάλῃσι ψυχῆς, ὅπως μακάριοι· οὗτοι γὰρ εἰσὶν οἱ πτωχοὶ, ὧν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· διὰ καὶ διὰ τοὺς τοιοῦτους ὁ Κύριος, ἡ Μακάριοι, φησὶν, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. » Πτωχοὶ δὲ εἰσι τῷ πνεύματι οἱ διὰ τὸ ἀκόμψαστον καὶ ἀφιλόδοξον καὶ ἀφιλήδονον τοῦ ἐαυτῶν πνεύματος, ἦτοι τῆς ψυχῆς, ἡ ἐκούσιον καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχοντες πτωχεύειν, ἢ γενναίως ταύτην φέροντες, καὶ ἀκούσιοι ἢ. Οἱ δὲ κλυτοῦντες καὶ εὐκαθεῶντες, καὶ τῆς προσκαίρου δόξης ἀπολαύοντες, καὶ ἄπλως οἱ τῶν τοιοῦτων ἐπιθυμηταὶ τυγχάνοντες, δεινοτέροι; πάθεισι περιπαρήσονται, καὶ εἰς μείζους καὶ πλείους καὶ θυσχεροτέρας ἐμπεσοῦντες παγίδια τοῦ διαβόλου· τὴν γὰρ ἐπιθυμίαν τοῦ πλουτεῖν ὁ κλυότησας οὐκ ἀποτίσεται, ἀλλ' ἀβῆσι μᾶλλον, κλειόνων ἢ πρότερον ἀρετῶμενος. Οὕτως καὶ ὁ φιλήδονος, καὶ ὁ φιλέργος, καὶ ὁ ἔσωτος, καὶ ὁ ἀπόβουλος, ἀβήουσι μᾶλλον ταύτας, ἀλλ' οὐκ ἀποβάλλονται. Οἱ δὲ ἀρχόντες καὶ οἱ ἑυδοξοὶ προσλαμβάνουσι καὶ δύναμιν ὥστε μείζους ἐκτελεῖν ἀδικίας καὶ ἀμαρτίας.

διὰ τοῦτο δύσκολόν ἐστιν ἀρχοντα σωθῆναι, καὶ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. Ἐκαὶ πᾶς, φησὶ, δύνασθε πιστεῦσαι εἰς ἐμὲ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντας, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες; Ἄλλὰ μὴ θορυβείτωσ' τις εὐπορος ἢ ἑυδοξος ἢ ἀρχων ἐστὶ· δύναται γὰρ οὕτως, ἐὰν θέλῃ, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ζητεῖν, καὶ βιάζεσθαι ἐαυτὸν, ὥστε τὴν πρὸς τὸ χεῖρω σοφὴν ἀνακόπτειν, μεγάλας ἀρετὰς ἐργάσασθαι

1^a Matth. xii, 12 2^a Matth. v, 5. 1^a Joan. v, 44

οσαι, και μεγαλα; ἀπεισασθαι κακίας, οὐκ ἄφ' ταύ-
του ῥένον, ἀλλὰ και ἀπὸ πολλῶν ἑτέρων τῶν μη
βουλεμένων· και γὰρ δύναται μη μόνον δικαιοπρα-
γεῖν και σωφρονεῖν, ἀλλὰ και τοὺς ἀδικεῖ, και ἀκο-
λοποιεῖν βουλεμένους κωλύειν πολυτρόπως, και
μη μόνον εὐκατῆ παρέχειν ἑαυτὸν τῷ Εὐαγγελίῳ
τοῦ Χριστοῦ και τοῖς κήρυξιν αὐτοῦ, ἀλλὰ και τοὺς
ἀπειθεῖν βουλεμένους ὑπατάσσειν τῇ τοῦ Χριστοῦ
Ἐκκλησίᾳ, και τοῖς κατὰ Χριστὸν προεστηκόσι
ταύτης, μη μόνον διὰ τῆς δυνάμεως και ἐξουσίας
ἧς ἔλαχε παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ και τὸ τύπος γίνεσθαι
τοῖς ὑποκειμένοις ἐν τῶσιν ἀγαθοῖς· ἐφομοῖται
γὰρ τῷ ἀρχόντι τὸ ἀρχόμενον. Σπουδῆς οὖν χρεῖα
και βίας και προσοχῆς πᾶσι μὲν, οὐκ ἐπίσης δέ·
τις γὰρ ἐν δόξῃ και πλοῦτι και ἀρχῇ καθιστῶσι,
και τοῖς περὶ λόγους και περὶ τὴν κτῆσιν τῆς κατ'
αὐτοῦς σωφίας ἐσπουδακόσιν, εἴπερ σωθῆναι βού-
λοιντο, πλείονος χρεῖα βίας τε και σπουδῆς, ἐπει
και περὶ τὰς εἶναι πως δυσκαθίστατοι.

79 Τοῦτο δὴ και ἀπὸ τῶν χθῆς και σήμερον
ἀναγνωσθέντων Εὐαγγελίων τοῦ Χριστοῦ γίνεσθαι
καταφανές· τοῦ γὰρ ἐπὶ Λαζάρῳ τελεσθέντος θαύ-
ματος, και Θεὸν εἶναι τὸν ποιήσαντα περιφανῶς πα-
ραστήσαντος, ὁ μὲν λαὸς ἀνεπίσθησαν και ἐπίστευ-
σαν, οἱ δὲ τινικαῦτα ἀρχοντες, οἱ γραμματεῖς
σηλῶσι και Φαρισαῖοι, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ πει-
σθῆναι, ὡς και κατ' αὐτοῦ μανθῆναι μᾶλλον, και ὑπὸ
φρενοδραβείας θανάτῳ παραδόντας βουλεύεσθαι τὸν,
και δι' ὧν εἶπε, και δι' ὧν ἔπραξε, ζωῆς και θανά-
του Κύριον ἀναφανέντα· ὁ γὰρ ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι
τὸ τοὺς οἰκτεῖν ὀφθαλμοῦς ἄνω τότε τὸν Χριστὸν
ἐπῆραι και εἰπεῖν· Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι οὗτις ἤκου-
σάς μου, ἐμπόδιον αὐτοῖς ἐγένετο πρὸς τὸ ἴσον εἶναι
νομίσειν τοῦτον τῷ Πατρὶ· ἐπιφέρει γὰρ αὐτὸς ἐκεῖ
πρὸς τὸν Πατέρα λέγων· Ἐγὼ δὲ ἤρην ὅτι πάν-
τοτε μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περι-
στῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστει-
λας· Ἰνα γὰρ ὁμοῦ τε Θεὸν γινώσκῃ τοῦτον, και ἐκ
τοῦ Πατρὸς ὄντα, και κατ' οὐδὲν ὑπεραντίον, ἀλλὰ
κατὰ γνώμην τοῦ Πατρὸς τὰ θαύματα ἐργαζόμενον,
ἦρε μὲν ἐνώπιον πάντων τοὺς ὀφθαλμοῦς αὐτοῦ
πρὸς τὸν Πατέρα, ἐκεῖνα δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, εἴπερ
ἴσον ἀποδείκνυσαι τὸν ἐπὶ γῆς εἰπόντα τῷ ἄνωτάτῳ
και κατ' οὐρανὸν Πατρὶ· ὡσπερ γὰρ μέλλοντος τὴν
ἀρχὴν κλάττεσθαι τοῦ ἀνθρώπου βουλή προηγήσατο,
οὕτως και νῦν ἐν τῷ Λαζάρῳ, τοῦ ἀνθρώπου μέλλον-
τος ἀνεκλάττεσθαι βουλή προηγείται. Ἄλλ' ἐκεῖ
μὲν τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν ἐν τῷ μέλλειν κλάτ-
τεσθαι τὸν ἀνθρώπον εἰπόντος, ποιήσωμεν ἀνθρω-
πον, αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἤκουσε τοῦ Πατρὸς, και οὕτως
ὁ ἀνθρώπος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη· ἐνταῦθα δὲ νῦν
ἀκούει τοῦ Υἱοῦ εἰπόντος ὁ Πατήρ, και οὕτως ὁ Λα-
ζαρος ἐζώθη. Ὅρατε τὴν ὁμοτιμίαν και τὴν ὁμο-
βουλίαν ὅση; Τὸ μὲν γὰρ σχῆμα τῆς προσευχῆς διὰ
τοῦν περιεστώτα γέγονεν ὄχλον, τὰ δὲ ῥήματα οὐ
προσευχῆς ἦν, ἀλλὰ δεσποτείας; και αὐτοκρατορίας·
Λάζαρε, δεῦρο ἔξω, και εὐθὺς ὁ τετραήμερος νεκρὸς

A electione, sed etiam ab actis multis etiam invitati
Nam potest non tantum justitiam et castimoniam
colere, sed etiam qui injuste et dissolute vivere vel-
let multimode castigare; sed nec etiam iniquitatem
modo e solio ejicere. verum adhuc justitiam in eo
constituere, nec tantum se ipsum docilem præbere
in obediendo Evangelio Christi, ejusque præceptibus,
sed etiam contumaces submittere Christi Ecclesiam,
ejusque secundum Christum præpositis, quæ non
solum utendo potestate et jure a Deo acceptis, sed
etiam se minus bonis in exemplum dando obtine-
bit. Nam tales subditi quales principes. Sedulitate
ergo et violentia et diligentia opus est, omnibus
quidem, sed non æqualiter. Qui enim gloria et divi-
tiis et potestate superfluuntur, et circa litteras
et comparandam illam quam judicant sapientiam
studiose versantur, si salvari velint, magis neces-
sariam habent vim et diligentiam, cum natura sint
indocillioris ingenii.

Quod ex hesterno necnon ex hodierno Evangelio
evidenter patet. Etenim perfecto super Lazarum mi-
raculo qua Christus se Deum clare probaverat,
populus quidem persuasus credidit, principes au-
tem, id est Scribæ et Pharisei, tantum aberat ut
crederent, ut contra ipsum furerent, et insani-
eum tradere morti intenderent qui et dictis
et factis sese vite ætisque Domini manifestaverat.
Nam quia autaret ex eo quod Christus,
elevatis sursum oculis, dixerit : « Pater, gratias ago
tibi, » prohibuisse ne Patri æqualis putaretur?
Explicat enim ipse Patrem affatus : « Ego autem
sciebam quia semper me audis, sed propter popu-
lum qui circumstat dixi, ut credant quia tu me mi-
sisti. » Ut enim pariter Deum esse cognoscant, illum
et a Patre procedentem et in nullo minorem, sed
secundum assensum miracula operari, elevavit
quidem coram omnibus oculos ad Patrem, talia
vero ad ipsum dixit quæ ostenderent in terris lo-
quentem regnantem in excelsis et in cælis Patri
æqualem. Enimvero sicut in principio, cum jamjam-
creandus esset homo, consilium præcedit, ita in
Lazaro cum homo rursus esset formandus. Illic au-
tem Pater ad Filium de jam creando homine dixit:
« Faciamus hominem »; Filius vero Patrem an-
divit, et sic homo in vitam processit. Hic autem Fi-
lium loquentem audit Pater, et sic Lazarus in vitam
rediit. Videte honoris et consilii paritatem. For-
mam quidem orationis propter circumstantiam tar-
bam adhibuit; verba autem orationis non sunt, sed
Imperii et plenæ potestatis : « Lazare, veni foras », et
statim, defunctus quatuoriduanus illi vivus adfuit :
utrum viventis imperio an vivificantis oratione? Ex-
clamavit voce magna, et hoc propter circumstantes,
poterat enim vi non tantum vocis molire, sed etiam
simplicis voluntatis resuscitare licet valde distans et
quavis lapis impositus esset. Sed ad tumulum ac-
cessit et circumstantibus sermonem habuit, et tu-

^a Joan. xi, 41, 42. ^b G n. 1, 2. ^c Joan. xi, 43.

lerunt eundem, et factorem senserunt, et voce magna clamavit et vocavit Lazarum, et sic eum ad lucem reddidit, ut propriis oculis, viderunt enim tumulum adstantes, propria perceptione, senserunt mortui factorem, nam quatrduamus erat, proprio tactu, suis enim manibus primo lapidem ex monumento sustulerunt, deinde vincula quibus corpus ligabatur, et sudarium, quo velabatur facies solvunt, et propriis auribus, Domini enim vox omnium auribus personavit, omnes intelligerent et crederent quoniam ipse est vocans ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, portans omnia verbo virtutis suæ et omnia in principio solo verbo in esse adducens.

πρῶτον μὲν ἦραν τὸν λίθον ἐκ τοῦ μνημείου, ὕστερον δὲ τὸν ἐπὶ τοῦ σώματος δεσμὸν καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἴψης σουδάριον ἔλυσαν· καὶ διὰ τῶν οικειῶν ὤτων τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς· ἐπὶ τὰς πάντων ἀκοὰς φανούσης, συνῶσι πάντες καὶ πιστεύσωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, ὁ φέρων πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ὁ καὶ πάντα τὴν ἀρχὴν ῥήματι μόνῳ ἐκ μὴ ὄντων τὰ ὄντα ποιήσας.

Populus ergo simplex propter talia sic ei credit ut non solum silens habuerit fidem, sed et præco factus sit opere et lingua ejus diviniatis. Etenim Lazaro e somno quatrduano excitato, Dominus nactus asinum quem paraverant discipuli, sicut evangelista Matthæus narrat, in ipso sedens Hierosolyma ingreditur, prout prophetaverat Zacharias dicens: « Noli timere, filia Sion, ecce rex tuus venit tibi justus et Salvator; ipse mansuetus et sedens super subjugalem et pullum asinæ ». Quibus verbis ostendit propheta quod prædictus erat rex ipse qui solus Rex Sion jure appellatur. Ait enim: Rex tuus non est ex conspectis metuendus, nec austernus, nec nefarius, satellites stipatoresve non habet, nec peditum vel equitum turbam adducit, nec avare degit, nec tributa aut vectigalia exigit nec servitutes aut officia non minus vilia quam noxia. Sed ejus insignia humilitas, paupertas et parcimonia; asino insidens ingreditur, hominum vero comitatu utitur nullo. Ideo justus solus iste rex et salvans in æquitate, et ipse mansuetus: propriam enim habet mansuetudinem. Unde et Dominus de seipso dixit: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde ». Ille ergo qui Lazarum resuscitaverat, rex super asinum sedens, sic Hierosolyma ingreditur, omnes autem turbæ, fere omnes pueri, viri, seniores, prostratis vestimentis et acceptis ramis palmarum quæ sunt victoriæ signum, tanquam vitæ auctori mortisque victori occurrerunt, quem adorabant et deducebant non extra tantam, sed etiam intra sanctorum mensula una voce concinentes: « Hosanna filio David! Hosanna in excelsis! » Hoc quidem hosanna hymnus est ad Deum missus; interpretatum enim idem sonat ac « Salva Domine. » Illud autem quod additur: in excelsis, ostendit eum non in terris tantum nec modo ab hominibus, sed et in excelsis ab angelorum cœoris celebrari. Nec tantum illum sic concinentes Deum prædicant, sed etiam pravus consiliis et contra Deum propositis

ἄ ζῶν αὐτῷ παρέστη· ἔρα προστάγματι ζωόντο: τοῦτο, ἢ δὲ εὐχῆς ζωοποιούντος; Ἐφώνησε δὲ φωνῆ μεγάλῃ, καὶ τοῦτο διὰ τοῦς περιστάτας· ἔδύνατο γὰρ μὴ μετρία φωνῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ βουλήματι μόνῳ τοῦτον ἀναστήσαι, ὡσερ καὶ μακρὰν ἀπέχων, καὶ τοῦ λίθου ἐπικειμένου· ἀλλὰ καὶ ἐπέστη τῷ τάφῳ, καὶ εἶπε τοῖς περιστάσιν, καὶ ἦραν αὐτεὶ τὸν λίθον καὶ ἦσθοντο τῆς θυσαυδίας, καὶ φωνῆ μεγάλῃ ἐφώνησε καὶ ἐκάλεσε, καὶ οὕτως ἀνέστησεν αὐτόν, ἵνα καὶ διὰ τῆς οικίας ὀράσεως· αὐτοὶ γὰρ ἑώρων ἐπισταμένῳ τῷ τάφῳ· καὶ διὰ τῆς οικίας ὑσφρήσεως· αὐτοὶ γὰρ ἦσθοντο τῆς θυσαυδίας τοῦ νεκροῦ, τεταρταίος γὰρ ἦν· καὶ διὰ τῆς λαυτῶν ἀφῆς, δι' ἧς αὐτοὶ ταῖς οικίαις χρησάμενοι χερεὶ,

Ὁ μὲν οὖν ἀνακός λαὸς οὕτω διὰ πάντων ἐπιστευσαν αὐτῷ, ὡς μὴ μόνον σιγῇ τὴν πίστιν ἔχαιν, ἀλλὰ καὶ κήρυκας γενέσθαι δι' ἔργων τε καὶ λόγων τῆς αὐτοῦ θεότητος. Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Ἀαζάρου τετραήμερον ἔγερσιν, ὀνάριον ἐβῶν ὁ Κύριος, ὁ προητοίμασται παρὰ τῶν μαθητῶν, ὡς ὁ εὐαγγελιστῆς Ματθαῖός φησιν, ἐπ' αὐτοῦ καθίσας, τὰ Ἱεροσόλυμα εἰσῆγε· κατὰ τὴν προφητείαν Ζαχαρίου, προσηρηκότος· « Μὴ φοβοῦ, θυγάτηρ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων· αὐτὸς πρῶτος καὶ ἐπιθεδηκῶς ἐπὶ ὄνου ἕξει καὶ πῶλον ὄνου. » Ἐδείκνυ δὲ διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ προφήτης, ὅτι ὁ προφητευόμενος οὗτος βασιλεὺς, ἢ καὶ μόνος ὄντω; τῆς Σιών ὑπάρχει βασιλεὺς· Ὁ βασιλεὺς σου γὰρ, φησιν, οὐκ ἐστὶ φοβερός ἀπὸ τῶν ὀρωμένων, οὐδὲ βαρὺς τις καὶ κακοποιός, ὑπισπιστῆς καὶ θυροφόρος ἐπαγόμενος, ἢ πεζῶν καὶ ἱπποτῶν ἐπισυρόμενος κληθεὶς, πλεονεξία τε συζῶν, καὶ τέλη καὶ φόρους ἀπαιτῶν, καὶ δουλείας καὶ ὀκνησίας ἀγενοίς τε καὶ ἐπιβλαβεῖς· ἀλλὰ τὸ ἐπίσημον αὐτοῦ ταπεινωσίς ἐστι, καὶ πτωχεία καὶ εὐδελεία· ὄνῳ γὰρ ἐποχοῦμενος εἰσῆγε, ἀνθρώπων δέχων ἐπαγόμενος οὐδένα. Διὰ τοῦτο δίκαιος μόνος οὗτος βασιλεὺς, καὶ σώζων ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ αὐτὸς πρῶτος ὡς ἰδιαίτην ἔχων τὴν κρατέτητα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ φησὶ· « Μὴ θετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινός τῆ καρδίᾳ. » Ὁ μὲν οὖν τὸν Ἀαζάρου ἐκ νεκρῶν ἀναστήσας βασιλεὺς ὄνῳ ἐπικαθήμενος εἰσῆγε τηγιαυτα τὰ Ἱεροσόλυμα· οἱ δὲ λαοὶ πάντες, εὐθὺς σχεδόν, παῖδες, ἄνδρες, προσῦνται, τὰ τε ἱμάτια ὑποστρωφόντες, καὶ βάτια λαβόντες ἐκ φοινίκων, ἕπερ ἐστὶ νίκης σύμβολα, ὡς ζωοποιῶ καὶ νικητῇ θανάτου γεγονότι προσυπήντων, προσέπιπτον, προέκειπον αὐτόν· οὐκ ἐκτὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν τοῦ ἱεροῦ περιβόλων συμφώνως ἄδοντας, Ὡσαννά τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις. Τὸ μὲν οὖν ὡσαννά ὕμνος ἐστὶ πρὸς θεὸν ἀναπεμπόμενος· ἐρμηνευόμενον γὰρ, Σώσον ἡ, Κύριε, φησὶ· τὸ δὲ ἡ

1. Num. iv, 17. 2. Math. xxi, 1 seqq. 3. Zachar. ix, 9. 4. Math. xi, 29.

τοὺς ὕψιστοις προσκαίμενον δείκνυσιν οὐκ ἐπὶ γῆς αὐτὸν μόνον, οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὕψιστοις ὑπὸ τῶν οὐρανῶν ἀγγέλων ἀνυμνοῦμενον. Οὐ μόνον δὲ ἀνυμνοῦσιν αὐτὸν οὕτω καὶ θεολογοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ κακοβούλῃ καὶ θεομάχῃ γνώμῃ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, καὶ πρὸς τὰς φονικὰς αὐτῶν προφάσεις διὰ τῶν ἐξῆς ἐναντιοῦνται· οἱ μὲν γὰρ φρενοβλαβῶς ἔλεγον περὶ αὐτοῦ· « Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ σημεῖα πολλὰ ποιεῖ, ἐὰν ἀφώμεν καὶ μὴ θανατώσωμεν αὐτὸν, πάντες πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος. » Ὁ δὲ λαὸς, τί φησιν; « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ » διὰ μὲν οὖν τοῦ λέγειν, « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, » ὑπαδείκνυον ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτὸν ὄντα, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς αὐτὸν ἐλθόντα, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ φησιν· « Ὅτι ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἦκα. » Διὰ δὲ τοῦ λέγειν, « Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ, » ὑπαδείκνυον αὐτὴν εἶναι τὴν βασιλείαν, εἰς ἣν μέλλουσι κατὰ τὴν προφητείαν πιστεῦναι καὶ τὰ ἔθνη, καὶ μάλιστα οἱ Ῥωμαῖοι. Οὗτος γὰρ ὁ βασιλεὺς οὐ μόνον ἑλπίς ἐστὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ προσδοκία τῶν ἔθνῶν κατὰ τὴν προφητείαν Ἰακώβ, « Δεσμῶν πρὸς ἀμπέλον τὴν θνὸν αὐτοῦ, » τούτεστι τὸν τῆς ἀμπέλου τὴν πῶλον τῆς θνῶν αὐτοῦ. « Ἐλξὲ δὲ τὸς ὀφθαλμοὺς σου ἐπὶ τὸν πῶλον τῆς θνῶν αὐτοῦ. » Ἐλξὲ δὲ τὸς ὀφθαλμοὺς σου ἐπὶ τὸν πῶλον τῆς θνῶν αὐτοῦ, τούτεστι τὸν ἐξ ἰθῶν ἄνθρωπον Ἰσραὴλ, οἱ κατὰ χάριν υἱοὶ γεγέννησιν τοῦ Ἀβραάμ. Εἰ τοίνυν καὶ τῶν ἔθνῶν ἑλπίς ἐστὶν ἡ βασιλεία αὕτη πῶς φασιν, εἰς αὐτὴν πιστεύουσιν ἡμεῖς, τοὺς Ῥωμαίους φοβηθησόμεθα;

Οὕτω μὲν οὖν οἱ μὴ τὰς φρένας ἀλλὰ τῇ κακίᾳ **C** νηπιάζοντες, ἐμπνευσθίντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀκηρτισμένοι καὶ τέλειον ἀνέπεμψαν τῷ Κυρίῳ ὕμνον, μαρτυροῦντες ὅτι τετραήμερον νεκρὸν ὄντα τὸν Δάσκαρον ὡς Θεὸς ἐζωοποίησεν. Οἱ δὲ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι τὰ τοιαῦτα θαυμάσια ἰδόντες καὶ τοὺς τοιοῦτους παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ἠγανάκτησαν, καὶ πρὸς τὸν Κύριον ἔλεγον· Οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; Ἐπερ μᾶλλον ἰδεὶ πρὸς αὐτούς; εἰπεῖν τινηκαῦτα τὸν Κύριον, ὅτι Οὐ βλέπετε, οὐδ' ἀκούετε, οὐδὲ συνίετε; Αἰὶ καὶ αὐτὸς ἐντρέπων αὐτούς μεμφομένους, ὡς ἀνεχόμενον τῆς Θεῷ μόνον κρεπούσης ὑμνοῦσας, **Nai**, φησὶν, ἀκούω τῶν παρ' ἐμοῦ σοφισομένων ἀοράτως, καὶ περὶ ἐμοῦ τοιαῦτα φεγγόμενων· ἐὰν δὲ καὶ οὗτοι σωπῆσωσιν, οἱ λίθοι κερράζονται. Ἔμεῖς δὲ οὐδέποτε ἀνεγνώστε ἑκείνο τὸ προφητικόν, ὅτι· Ἐκ στόματος νηπιῶν καὶ θηλαζόντων κερραθήσεται αἶνον; Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μεγίστου θαύματος ἦν, τὸ τοὺς ἰδιώτας καὶ παῖδας καὶ ἀμαθεῖς θεολογεῖν τελείως τὸν δεῖ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, ἀγγελικὸν ἐπὶ στόματος ἀναλαβόντα ὕμνον· ὡς γὰρ οἱ ἄγγελοι ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Κυρίου

A Scribarum et Phariseorum sicut et prætectis ab eis allatis adversari non cessarunt. Stulte enim de illo dicebant : « Homo iste non ex Deo est ; et quia multa facit signa, si dimittimus eum sic et non interficiamus, omnes credent in eum, et venient Romani et tollent nostrum locum et gentem ». Populus vero quid dixit ? Benedictus qui venit in nomine Domini. Benedictum quod venit regnum patris nostri David ! Per hæc verba : « Benedictus qui venit in nomine Domini, » monstrabant eum ex Deo ut Patre esse, et in nomine Patris venire, sicut Dominus de semetipso dixit : « Ego veni in nomine Patris mei », et : « Ex Deo exivi et venio ». Sed per ista : Benedictum quod venit regnum patris nostri David, ostenderunt illud esse regnum in quod secundum prophetiam credituræ sunt gentes et in primis Judæi. Ille enim Rex non tantum spes Israel, sed et expectatio populorum, prout prædixerat Jacob, alligans ad vitem asinum suum, id est ipsi submissam Judæorum gentem, et palmiti vitis pullum asini ipsius. Vitis rami sunt discipuli ad quos Dominus dixit : « Ego sum vitis, vos autem palmites ». Illis ergo ramis alligavit sibi Dominus pullum sui ipsius asini seu novum ex gentibus Israel, qui secundum prophetiam facti sunt Abraham filii. Si ergo rex iste spes est gentium, quomodo dixerunt : Si in ipsam credamus, nos punient Romani ?

ὑποκαίμενον ἐξ Ἰουδαίων αὐτῷ λαόν· καὶ τῇ Ἐλεῖ τῆς ἀμπέλου εἰσὶν οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταί, πρὸς τὰς κλήματα. Τῇ οὖν Ἐλεῖ ταύτη συνίδησιν ὁ Κύριος **B** ἑαυτῷ τὸν πῶλον τῆς θνῶν αὐτοῦ, τούτεστι τὸν ἐξ ἰθῶν ἄνθρωπον Ἰσραὴλ, οἱ κατὰ χάριν υἱοὶ γεγέννησιν τοῦ Ἀβραάμ. Εἰ τοίνυν καὶ τῶν ἔθνῶν ἑλπίς ἐστὶν ἡ βασιλεία αὕτη πῶς φασιν, εἰς αὐτὴν πιστεύουσιν ἡμεῖς, τοὺς Ῥωμαίους φοβηθησόμεθα; Sic ergo illi non mente, sed nequitia parvuli, Spiritu Dei affati, perfectum ultimumque Domino cantabant hymnum testantes quoniam quadriduam mortuum ad vitam ut Deus revocavit. Scribæ vero ac Pharisei talia signa intuiti, illos tamen pueros clamantes in loco sancto et dicentes : Hosanna filio David ! indignati Domino dixerunt : Nonne audis quæ isti dicunt ? Potuisset potius Dominus illis dicere : Nonne videtis, nec auditis nec intelligitis ? Ideo conversus ad illos qui eum exprobrarent ex eo quod hymnum solo Deo debitum acciperet : Utique, ait, audio invisibiliter apud me disserentes et talia de me proclamantes ; si vero hi tacuerint, lapides clamabunt. Nonne unquam cognovistis illud propheticum : « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem ? » Iugentis hoc erat miraculi infantes pueros et ignaros vero Deum dicere qui pro nobis Deus fuerat incarnatus angelicum ore hymnum accipientes. Nam sicut angeli, nato Domino concinnuerant : « Gloria in excelsis Deo, et in terra », etc., ita isti eodem ingredientibus ad eundem proferebant hymnum : « Hosanna in excelsis. »

⁹ Joan. xi, 47, 8. ¹⁰ Joan. v, 43. ¹¹ Joan. xvi, 27, 28. ¹² Joan. xv, 5. ¹³ Luc. ii, 14.

ἑψάλλον· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς· οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τούτου τὴν αὐτὴν ἀναπέμπουσιν ὕμνον, λέγοντες· Ἐὐχαριστοῦμεν σοὶ Ὁσάννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. »

Nos quoque, fratres, nullitia parvuli simus. juvenes et seniores, rectores pariterque recti, ut a Deo corroboreremur et tropæum struamus et symbola gestemus victoriæ non super pravis tantum cupiditatibus, sed et super hostibus tam visibilibus quam invisibilibus reportatæ, et Verbi gratiam inveniamus qua in tempore adjuvemur. Tener enim pullus super quem Dominus sedere non dedignatus est, cum unus esset, genitès præfigurabat Christo submittendas ex quibus omnes nos sumus principes et subjecti. Igitur sicut non est in Christo neque masculus neque femina, neque Græcus neque Iudeus, sed unum omnes, secundum divum Apostolum ¹⁴, ita in eodem non est neque princeps neque subditus, sed omnes sunt per eandem gratiam unum sumus per eandem quæ est in ipso et in unum corpus efficiuntur Ecclesiæ ipsius, unum caput habentes quod est Christus, et in unum Spiritum irrigati sumus gratia sanctissimi Spiritus, et unum omnes baptisina accepimus, et una in omnibus spes, et unus nobis Deus, qui est super omnia et per omnia et in omnibus nobis. Nos ergo invicem diligamus et sufferentes adjuvemus tanquam mutua membra. Signum enim quo cognoscimur illius esse discipuli, ut ait ipse Dominus ¹⁵, est charitas, et paterna hæreditas quam mundum relinquens nobis reliquit est charitas, et ultima quam dedit nobis ad Patrem ascendens hortatio charitatem ad invicem confirmat. Studeamus ergo paternam illam sequi hortationem, nec ejus abjiciamus hæreditatem, nec regnum quod dedit nobis, ne simul ejus filiationem et benedictionem et doctrinam rejiciamus et a promissa spe excidamus et sic spiritualis sponsi odium incurramus. Sicut autem ante salutiferam passionem, Domino terrenam hanc ingrediente Jerosolymam, vestimenta sternerant non solum populus, sed et veri gentium principes, Domini dico apostoli, ita et nos sternamus nativa nostra vestimenta, seu carnem nostram ejusque desideria spiritui subjiciamus ut non tantum digni efficiamur videre et adorare salutares Christi passionem et sanctam ejus resurrectionem, sed etiam de ejus societate gaudeamus. Si enim, ait Apostolus, complantati sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus. Quam nos omnes consequi concedat gratia et benignitas Domini et Dei Salvatoris nostri Jesu Christi quem decet omnis gloria, honor et adoratio cum æterno ejus Patre vivificante Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ἔξλον ὅτι καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα· ἡς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπικῇ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹⁴ Rom. x, 12. ¹⁵ Joan. xiii, 34.

Ἀλλὰ νηπιάζομεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, τῇ κακίᾳ, νείοι τε καὶ πρεσβύτεροι, ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι, ἵνα ἐνδυναμωθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐτρόπαιον στήσομεν, καὶ τὰ τῆς νίκης σύμβολα βασιτάσομεν, μὴ κατὰ τῶν πονηρῶν παθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν ἰχθρῶν, καὶ λόγου χάριν εὐρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν· ὁ γὰρ νέος πῶλος, ᾧ δι' ἡμᾶς ἐποχαισθαι κατηξίωσεν ὁ Κύριος, εἰς ὃν, τὴν πρὸς αὐτὴν ὑποταγὴν προετύπου τῶν ἰθνῶν, ἐξ ὧν ἡμεῖς ἐσμεν ἅπαντες ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι. Ὡς οὖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔστιν ἄρσεν, οὐ θῆλυ, οὐκ Ἑλλήν, οὐκ Ἰουδαῖος, ἀλλ' ἐν εἰσι πάντες κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, οὕτως ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὔτε ἄρχων, οὔτε ἀρχόμενος, ἀλλὰ πάντες διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐν ἔσμεν τῇ πίστει τῇ εἰς αὐτὸν, καὶ εἰς ἐν σῶμα τελοῦμεν τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, κεφαλὴν μίαν ἔχοντες αὐτὸν, καὶ ἐν πνεύμα ἐποτίσθημεν διὰ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, καὶ ἐν πάντες βάπτισμα ἑλαθόμεν, καὶ μία ἐν πάσιν ἡ ἐλπίς, καὶ εἰς ἡμῖν Θεός, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πάσιν ἡμῖν. Ἀγαπῶμεν οὖν ἀλλήλους· καὶ ἀνεχόμεθα καὶ κηδόμεθα ἀλλήλων, ὡς μέλη ὑπάρχοντες ἀλλήλων· τὸ γὰρ σημεῖον τῆς ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνον μαθητείας, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπεν, ἡ ἀγάπη ἐστὶ· καὶ ἡ πατρικὴ κληρονομία ἦν ἡμῖν ἀφήκε μεταβαλῶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἡ ἀγάπη ἐστὶ· καὶ ἡ τελευταία ἦν ἔδωκεν ἡμῖν εὐχὴ πρὸς τὸν οἰκεῖον Πατέρα ἀναβαλῶν, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἡμῶν ἐπισηρίζει. Σπεύδωμεν οὖν τῆς πατρικῆς εὐχῆς ἐπιτυχεῖν εἶναι, καὶ μὴ ἀποβαλλόμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ κληρονομίαν, μηδὲ τὸ σημεῖον, ὃ ἔδωκεν ἡμῖν αὐτός, ἵνα μὴ καὶ τὴν υἰοθεσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν μαθητείαν ἀπχαλώμεθα, καὶ τότε τῆς ἐπιχειμένης ἐκπέσωμεν ἐλπίδος, καὶ ἀποκλεισθῶμεν τοῦ πνευματικοῦ νυμφῶνος. Καθάπερ δὲ πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπὶ τὴν κάτω Ἱερουσαλήμ τῷ Κυρίῳ εἰσελάυνοντι τὰ ἱμάτια ὑπεστρώων οὐκ ὁ λαὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν ἔθνῶν ὄντες ἄρχοντες, οἱ τοῦ Κυρίου λέγω ἀπόστολοι· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι ὑποστρώσομεν τὰ ἡμῶν αὐτῶν ἔμφυτα ἱμάτια, τὴν ἡμετέραν σάρκα, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν θελήματα ὑποτάσσοντες τῷ πνεύματι, ἵνα μὴ μόνον καταξιώθωμεν ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι καὶ τὸ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ πάθος καὶ τὴν ἀγίαν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας καταπολεύσομεν· εἰ γὰρ σύμφυτοι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, γεγονάμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ,

Περὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας, καὶ τῶν δι' αὐτῆς καγαρωμένων τοῖς ὡς ἀληθῶς εἰς αὐτὸν πιστευόντι· καὶ ὅτι πολυτρόπως ὁ Θεὸς δυνάμενος τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος λυτρώσασθαι τὸν ἄνθρωπον, ἐκτόως ταύτη μᾶλλον ἐχρήσατο τῇ οἰκονομίᾳ. Ῥηθεῖσα τῷ ἀγίῳ καὶ μετὰ τῷ Σαββάτῳ.

Ὁ τοῦ Θεοῦ προαιώνιος καὶ ἀπερίληκτος καὶ παντοκράτωρ Λόγος καὶ Υἱὸς παντοδύναμος ἐδύνατο πάντως καὶ χωρὶς τῆς οἰκείας ἐνανθρωπήσεως ῥύσασθαι τὸν ἄνθρωπον τῆς θνητότητος καὶ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου· πάντα γὰρ φέρει τῷ βῆματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ πάντα ὑπόκειται τῷ τούτου θεϊκῇ ἐξουσίᾳ, καὶ πάντα δύναται, κατὰ τὸν Ἰωβ, ἀδυνατεῖ δὲ τούτῳ οὐδέν· τῇ γὰρ τοῦ κτιστοῦ ἐξουσίᾳ κτίσματος ἀντιθέλειται ἰσχύς οὐ δύναται, καὶ τοῦ Παντοκράτορος ἰσχυρότερον οὐδέν. Ἄλλ' ὁ καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ ἀσθένειαν ἀρμοδιώτερος, καὶ τῷ δρῶντι προπωδέστατος τρόπος οὗτος ἦν, ὁ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὸ δίκαιον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, οὐ χωρὶς οὐδὲν ὑπὸ Θεοῦ τελείται· « Δίκαιος γὰρ ὁ Θεός, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ, » κατὰ τὸν φαλμυδὸν Προφήτην. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ Θεοῦ δικαίως, ὡς αὐτὸς πρῶτος ἐγκαταλείπων αὐτὸν, καὶ τῷ ἀρχεκάκῳ προσδραμῶν ἔκων, καὶ τάναντία σὺν δόλῳ συμβουλευόντι πεισθεὶς δικαίως ἑκείνῳ παρεδόθη, καὶ οὕτω φθόνῳ τοῦ πονηροῦ, καὶ συγχωρήσει δίκαια τοῦ ἀγαθοῦ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν· ὅς ἐξ ὑπερβαλλούσης **83** τοῦ ἀρχεκάκου κακίας καὶ δικλασίως ἐγένετο· οὐχ ὁ φυσικὸς γὰρ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ βίαιος αὐτοῦ προξενούντος τελείται.

Ἐπεὶ οὖν σὺν δίκῃ τῇ τοῦ διαβόλου δουλείᾳ καὶ τῇ θνητότητι παρεδόθημεν, ἴδει πάντως καὶ τὴν πρὸςλευθερίαν καὶ ζωὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σὺν δίκῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ τελειώθη. Μὴ μόνον δὲ ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἀδικαιοσύνην τῷ φθόνῳ παρέδόθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος τὴν μὲν δικαιοσύνην ἀπ' ἑαυτοῦ ἀπόσαστο, γαγονῶς δὲ ἀδικίως τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς αυτοκρατορίας, μᾶλλον δὲ τῆς τυραννίδος ἔραστής, τῇ δικαιοσύνῃ μαχόμενος, τῇ δυνάμει κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐχρήσατο. Ἐρῆσε γοῦν τῷ Θεῷ πρῶτον τῇ δικαιοσύνῃ καταβληθῆναι τὸν διάβολον, ἥπερ αὐτὸς διατελεῖ μαχόμενος· ὕστερον δὲ τῇ δυνάμει, διὰ τῆς ἀναπέσεως καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως· αὕτη γὰρ ἀρίστη τάξις, προηγεῖσθαι τὴν δικαιοσύνην τῆς δυνάμεως, καὶ τοῦτο θείας ὡς ἀληθῶς καὶ ἀγαθῆς δεσποτίας, ἀλλ' οὐ τυραννίδος ἔργον τῇ δικαιοσύνῃ τὴν δυνάμειν ἐπασθαι. Καθάπερ γὰρ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτενὸς φθόνος καὶ μίση καθ' ἡμῶν ἐπέβη, οὕτως ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς ὑπερβολῇ φιλανθρωπίως καὶ ἀγαθότητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐκινήθη· καὶ ὡς ἐκείνος· ἀδικίως ἠράσθη τῆς ἀπωλείας τοῦ Θεοῦ πλάσματος, οὕτως ἐνδίκως· ὁ πλάσας ἠράσθη τῆς σωτηρίας τοῦ πλατσοφγήματος· καὶ ὡς ἐκείνος· ἀδικίᾳ καὶ δόλῳ

De dispensatione incarnationis Domini nostri Jesu Christi, et de gratis per eum vere in ipsum credentibus concessis; necnon quia Deus cum possit multimode hominem a daemone tyrannide liberare potius hac usus est dispensationis. Quae sanctio majoreque Sabbato habita fuit.

Aeternum et incircumscriptionem necnon praepollens Dei Verbum, omnipotensque Filius poterat omnino et absque propria incarnatione hominem a morte et servitute eruere: omnia enim portat verbo virtutis suae, et omnia divinae ejus potestati subiecta sunt; omnia potest, secundum Job¹⁶, nihilque ipsi est impossibile, etenim conditoris potestati creaturae robur obliuctari nequaquam potest, nihilque omnipotente validius. Sed ad naturam infirmitatemque nostram magis accommodatus, et agenti maximo consentiens erat hic modus, scilicet Verbi Dei incarnatio quatenus justitiam secum habent, sine qua nihil a Deo perficitur: « Justus enim Dominus, et justitiam dilexit, et iniquitas in eo non est », ut cecinit Psalmistes propheta. Verum cum in principio homo juste a Deo derelictus quia ipse prior illum relinquerat, et ad malignum libenter currens, dolose insidiantem credens jure traditus fuit, ita invidia diaboli justaque Dei permissione mors in mundum intravit, quae ex immani perversissimi malitia multiplici modo accidit; nam non solum mors e natura eveniens, sed etiam nex violenta, impo auxiliante, perpetratur.

Igitur cum jure ac merito diaboli servituti mortisque traditi fuisset, omnino oportebat humani generis ad libertatem et vitam reditum jure a Deo perfici. Verum non homo tantum divina justitia invidenti traditus fuit, sed diabolus etiam justitiam quidem ab se ipso amovit, factus autem inique potestatis et dominationis seu potius tyrannidis amator, justitiam impugnans, fortitudine contra hominem usus est. Placuit ergo Deo prius per justitiam diabolum dejicere, ipsa quae facit evertens, posterius vero per potentiam in die resurrectionis futurique judicii; quae ratio optima est: justitiam potestatem praecedere, et hoc vere divinae bonaeque dominationis, non autem tyrannidis opus: potestatem sequi justitiam. Nam quemadmodum ille qui est a principio homicida, invidia et odio adversus nos intinuit, ita princeps vitae eximia benignitate et bonitate pro nobis motus fuit; et sicut ille iniuste perditione creaturae Dei delectatus est, ita justo conditor gavisus est salute plasmatis; et sicut ille iniustitia et dolo victoriam sibi iniquissime ruinam operatus est, ita liberator in justitia et sapientia perpetuum malignissimi cladem,

¹⁶ Job. xlii, 2. ¹⁷ Psal. i, 8.

propriaque creaturæ renovationem patravit. Igitur A prius Deus omisit quod poterat, ut quod oportebat prius efficeret. Exinde præclarior facta est justitia ab eo qui insuperabilem potestatem habet præposita, homines vero discere oportebat justitiam nunc per opera in tempore mortalitatis proferre, ut in tempore immortalitatis, potestate accepta, jam non amittendam possideant.

ὅτις ἀνθρώπους ἴδει τὴν δικαιοσύνην ἐν ταῦθα δι' ἔργων ἐν τῷ καρῷ τῆς θνητότητος ἐπιδείκνυσθαι ἰν' ἐν τῷ καρῷ τῆς ἀθανασίας τὴν δύναμιν λαβόντας, ἀναπόδητον ἔχουσι.

Præterea oportebat victorem, victa natura, devinci. Ideo oportebat et necessarium erat hominem nasci peccati expertem. Hoc autem erat impossibile. Nemo enim, ait Scriptura, sine peccato, etsi una dies vita illius; et : « Quis potest dicere : Mundum est cor meum ¹⁸ ? Et nullus sine peccato nisi Deus. Ideo Verbum, de Deo Deus, ex illo quidem ab æterno procedens, existens autem in illo ; nam quis Deum sine Verbo excogitare posset ? necnon unus cum eo Deus : etenim solis Jubar lumen alterum præter solem non facit, neque solis radius alius est sol præter eum qui solus splendescit. Ideo solus sine peccato Filius Dei : et Verbum Filius hominis factus est, secundum divinitatem immutabilis, secundum humanitatem irreprehensibilis. « Qui, sicut prædixit Isaias ¹⁹, peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. » Qui insuper solus in iniquitatibus non fuit conceptus, nec in peccatis utero gestatus, prout in Psalmis David de semetipso, seu potius de quolibet homine testatus est. Nam carnis erectio cum sit contra voluntatem aperteque legi mentis obsistens, etsi a continentibus in servitatem proli redigatur et propter solam generationem proli intendatur, prolata tamen a principio damnationem patitur, cum corruptio sit et dicatur, necnon ad corruptionem omnino generet, vehemensque fiat motus viri minime scientis honorem quem nostra a Deo obtinuit natura, jumentis vero assimilati.

τὴν τιμὴν, ἣν ἡμῶν ἡ φύσις ἔλαχε παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ νησις.

Propterea non tantum Deus factus est homo, sed etiam ex sancta Virgine, et Virgine sædis ex carne cogitationibus longe præcellente secundum prophetas natus est cujus conceptionem sancti Spiritus obumbratio, non carnis creavit erectio ; annuntiatio fidesque Deum inhabitare fecit, minime assensu neque tentata voluptatis concupiscentia. Ista enim penitus ablata, oratione et gaudio Spirituali : « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum ²⁰, » ait ad nuntium angelum Virgo intemerata, quæ, cum concepisset, peperit ; ita ut victor diaboli, homo Deusque simul, traheret naturam tantum a genere, minime vero peccatum, solus ex omnibus non in iniquitate conceptus, neque in peccatis ventre gestatus, voluptate scilicet et passione carnis turpibusque cogitationibus naturæ ex transgress-

τὴν νίκην ἑαυτῷ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου πτώσιν κτε- ἐπραξεν, οὕτως ὁ ἐλευθερωτῆς ἐν δικαιοσύνῃ καὶ σοφίᾳ τὴν ἤταν εἰς τέλος τοῦ ἀρχαίου καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ οικείου ἐξείργασται πλάσματος. Παρέλιπεν οὖν ὁ Θεὸς πρότερον ἔκπερ ἡδύνατο, ἰν' ἔκπερ ἔχρην ἐνεργήσῃ πρότερον. Περιφρασεύειρα δὲ κἀντεῦθεν ἡ δικαιοσύνη γέγονε προκρίθεισα παρὰ τοῦ δύναναι ἀήτητον ἔχοντος· διδαχθῆναι δὲ καὶ

Πρὸς δὲ τούτοις ἴδει καὶ ὅπερ τῆς νικηθείσης φύ- σεως νικηθῆναι τὸν νικῆσαντα, καὶ κατασοφισθῆναι τὸν κατασοφισάμενον. Διὰ τοῦτο ἴδει τε καὶ ἀνεγκ- αλον ἦν ἀνθρώπων γενέσθαι ἀμαρτίας ἄγυστον ἐσόμενον. Τοῦτο δὲ τῶν ἀδύνατων ἦν· « Οὐδέεις γὰρ, ἡ Γραφὴ φησὶν, ἀναμάρτητος, οὐδ' ἂν μία ἡ- μέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ. » καὶ, « Τίς καυχῆται· ἀγνήν ἔχειν τὴν καρδίαν ; » καὶ οὐδέεις ἀναμάρτητος· εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός. Διὰ ταῦτα ὁ ἐκ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, ἐξ ἑκείνου μὲν ἐξ ἀβύσσου ὦν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ· οὐ γὰρ ἔστιν οὐδ' ἐννοῆσαι ποτε Θεὸν ἄλογον· καὶ οὖν ἐκείνῳ, εἰς Θεὸς ὑπάρχων· οὐδὲ γὰρ τὸ ἡλιακὸν ἀπαύγασμα φῶς ἕτερον παρὰ τὸν ἥλιον, οὐδέ ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτίς ἕτερός ἐστιν ἥλιος παρὰ τὸν ἕνα. Διὰ ταῦτα τοίνυν ὁ μόνος ἀναμάρτητος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, κατὰ τὴν θεότητα ἀτρέπτος, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀμπετος· « Ὁς, καθάπερ φθάσας Ἥσαϊας προεμαρτύρησεν, ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδέ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐ- τοῦ. » καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅς μόνος ἐν ἀνο- μίαις οὐ συνελήφθη, οὐδ' ἐν ἀμαρτίαις ἰκυήθη, καθάπερ ἐν Ψαλμοῖς ὁ Δαβὶδ περὶ ἑαυτοῦ, μᾶλλον δὲ παντὸς ἀνθρώπου μαρτυρεῖ. Ἡ γὰρ τῆς σαρκὸς ἐπανάστασις ἀκούσιος οὐσα, καὶ ἀντιστρατευομένη φανερώς τῷ νόμῳ τοῦ νόθου, εἰ καὶ παρὰ τῶν σοφρονούντων βίβ' δουλαγωγεῖται, καὶ πρὸς παιδοποιεῖν μόνον ἀνίσταται, ἀλλὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐπάγειται κατα- δίκην, φθορὰ οὐτά τε καὶ λεγομένη, καὶ πρ' ἑσθ- ορὰν πάντως γεννώσα, **24** καὶ τοῦ μὴ συνειδότες τοῖς κτήνεσιν ὁμοιωθέντος ἐμπαθῆς ὑπάρχουσα κί- νησις.

Ἐ: Διὰ τοῦτο οὐ μόνον Θεὸς ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἐκ Παρθένου ἁγίας, καὶ μεμολυσμένον λογισμῶν τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς ἀντίρας κατὰ τοὺς προφήτας γεννᾶται Παρθένου, ἥς τὴν σύλληψιν ἁγίου Πνεύ- ματος ἐπέλευσις, οὐ σαρκὸς ἐπήνεγκεν ἄρεξι· εὐαγγελισμῶσι καὶ πλίστις Θεοῦ ἐνδημίας, ἀλλ' οὐ συγκατάθεσις καὶ περὶ αὐταθοῦς ἐπιθυμίας προελ- ληψε· ταύτης γὰρ πανελῶς ἀπειρισμένης, προσ- ευχῆ καὶ θυμηθῆναι πνευματικῆ· « Ἰδοὺ γὰρ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥημά σου, » πρὸς τὸν εὐαγγελιστὴν ἄγγελον ἡ ἄσπιλος Παρθένος ἔφη, συλλαβοῦσά τε γεγέννηκεν· ὡς ἂν ὁ τοῦ διαβόλου νικητῆς, ἀνθρώπος θεάνθρωπος ὦν, τοῦ γένου· μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς ἀμαρτίας· ἔλαχεν τὴν βίβαν· μόνος ἀπάντων οὐκ ἐν ἀνομίαις συλληφθεὶς, οὐδ' ἐν ἀμαρτίαις κηθεὶς, ἡδὸν ἡ δολαφῆ σαρκὸς καὶ πάθος,

¹⁸ Prov. xx, 9. ¹⁹ Isa. liii, 9 ; 1 Petr. ii, 22. ²⁰ Luc. i, 38.

καὶ ῥυπαροῖς λογισμοῖς τῆς ἐκ τῆς παραβάσεως Α μεμισομένης φύσεως· ὡς ἂν ἢ καὶ κατὰ τὸ πρόσλημμα τελείως καθαρὸς καὶ ἀμόλυτος, καὶ μὴ κατ' αὐτὸ δι' αὐτὸν καθαρῶν δεόμενος, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τὰ πάντα σοφῶς δεχόμενος· καὶ οὕτω νέος ὄντως Ἄδᾶμ χρηματίσῃ, καὶ διαμείνῃ νέος ὄντως καὶ εὐσθενῆς, μηδαμῶς παλαιούμενος, καὶ τὸν παλαιὸν Ἄδᾶμ ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ ἀνακτίσῃ, καὶ εἰς αἰὲ συντηρήσῃ νέον, δυνατὸς ὡν εἰς ἅπαν ἀποσεισασθαι τὴν παλαιότητα. Κάκιστος γὰρ ὁ πρῶτος Ἄδᾶμ ἀμόλυτος· τὴν ἀρχὴν ἐκτίσθη παρὰ Θεοῦ, καὶ νέος ἦν, μέχρις ἐκὼν τῷ διαβόλῳ πεισθεὶς, καὶ πρὸς τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς ἐκτραπείς, καὶ τῷ μολυσμῷ τῆς ἁμαρτίας ὀποσιπῶν πεπαλιώταται, καὶ πρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἐξέπεσε.

Διὰ τοῦτο οὐ χειρὶ μόνον ὁ Δεσπότης ἀνακαινίζει παραδόξως αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ κατέχει τούτον παρ' ἐαυτῷ, οὐκ ἀναλαβόμενος μόνον καὶ τοῦ πτώματος τὴν ἀνθρωπίνην ἐξάρτασιν φύσιν, ἀλλὰ καὶ περιβαλλόμενος ἀφράστως, καὶ συναφθεὶς ἔδιδαιρέτως ταύτῃ καὶ τεχθεὶς Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπος, ἐκ γυναικὸς μὲν, ἵνα τὴν γὰρ αὐτοῦ κλασθεῖσαν ἐκείνην, καὶ τῇ τοῦ πονηροῦ συμβουλίῃ κλαπείσαν ἀναλάβῃται φύσιν, ἐκ παρθένου δὲ ταύτης ἵνα καινὴν ποιήσῃ τὸν ἀνθρώπον· εἰ γὰρ ἐκ σπέρματος ἦν, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἀνθρώπος· οὐκ ἂν τῆς καινῆς καὶ μηδαμῶς παλαιουμένης ζωῆς ἀρχηγὸς τε καὶ χορηγός· οὐδ' ἂν ἐδυνήθη, τοῦ παλαιοῦ κόμματος ὡν, τὸ κλήρωμα ἐν αὐτῷ δέξασθαι τῆς ἀκηράτου θεότητος, καὶ πηγὴν ποιῆσαι τὴν σάρκα τοῦ ἁγιασμοῦ ἀνεξάντλητον, ὡς καὶ τῶν προπατόρων ἐκείνων τὸν μολυσμὸν ἀποκλύσαι περιουσίᾳ δυνάμεως, καὶ τοὺς ἐξῆς ἀρκεῖν πρὸς ἁγιασμὸν ἅπασιν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀνθρώπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος· οὕτως εὐδόκησεν δι' ἑαυτοῦ ἡμᾶς σῶσαι καὶ ἀναπλάσαι, μείνας μὲν ἀναλωούτως Θεός, προελθὼν δὲ τέλειος καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπος.

Γεννᾶται τοιγαροῦν ἐκ Παρθένου ἁγίας ὁ μόνος ἐξ αἰῶνος ἀνυπαύθυνος ἀνθρώπος, ὁ μόνος μηδαμῶν ὡν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως ἀξίος. Καὶ πρὶν ἢ γυνῆαι τὸ κακὸν ἐκλείγεται τὸ ἀγαθόν, κατὰ τὴν προφητείαν· καὶ βίῳ βίον παντάπασιν ἀναμάρτητον, μηδὲ κατ' αὐτὸν εὐρεθεὶς σὺν δίκῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως ἀξίος, ἐπει μὴδ' αὐτὸς τὸν Θεόν, ὡς ὁ πρῶτος Ἄδᾶμ, παραβάς ἐγκατέλιπε, πάσης ἐντολῆς θείας, παντὸς νόμου θείου κληρωτῆς γενόμενος, κἀνεῦθεν καὶ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας δικαίως ἐλεύθερος. Καὶ οὕτω νικάται παρὰ ἀνθρώπου ὁ τὴν ἀρχὴν τὸν ἀνθρώπον νικήσας διάβολος· 85 καὶ ὁ τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ νικήσας φύσιν καὶ διὰ τοῦτο μεγαλυτέρων καταβάλλεται τῆς ἐπάρεσως, καὶ ὁ ἀνθρώπος ἀναπλάττεται τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ὄντως θανάτου· θανάτου, ἐν ἀπέθανεν εὐθύς τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου γευσάμενος· θανάτου, ὃς ἠκελιῆται πρὸ τῆς παρακοῆς τῷ Ἄδᾶμ καὶ τῇ Ἐβᾶ ὑπὸ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντος· « Ἡ ἂν ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανείσθε » τὸν γὰρ τῆς σαρκὸς

sione pollute; ut esset secundum totam vim vocis purus et impollutus, et ideo non egens propter se piaculis, sed propter nos omnia sapienter accipiens et inde vere novus Adam vocaretur, necnon remaneret et vere novus et fortis, nullatenus exoletus, et veterem Adam in seipso atque per seipsum renovaret, in perpetuum juventutem conservaret qui potens est omnem expellere vetustatem. Ille enim primus Adam intemeratus a principio per Diuū creatus est et novus erat, donec libenter diabolo credens et ad voluptates carnis conversus, sordido peccati lapsu conuenit et in probrosa contra naturam decidit.

Idco non manu tantum Dominus infaibititer illum assumat, sed et hunc in seinetipso continet, non solum apprehendens et naturam humanam a lapsu erigens, sed etiam eam inenarrabiliter comprehendens, ipsi indivisibiliter adunatus natusque Deus simul et homo ex muliere quidem, ut illam a se conditam et maligni insidiis delusam apprehenderet naturam, ex muliere autem virgine, ut novum faceret hominem. Si enim a semine fuisset, non esset novus homo, nec novae neque unquam veteraturae vitae dux et auctor, nec potuisset, cum ex veteri panño fuisset, plenitudinem purissimae divinitatis in se recipere et fontem sanctificationis inexhaustum carnem efficere, ita ut copia virtutis patrum sordes ablueret, et posteris omnibus ad sanctificationem sufficeret. Propterea non angelus, non homo, sed ipse Dominus sic iudicavit nos per misericordiam salvare et rursum creare, manens quidem Deus impollutus, procedens vero homo secundum nos perfectus.

Nascitur ergo ex Virgine sancta solus a saeculo innocens homo, solus nullo modo dignus qui a Deo derelinqueretur; et priusquam sciat reprobare malum et eligere bonum, secundum prophetiam 81, vitam vivit omni ex parte irreprehensibilem; qui jure ac merito non meritis est ut a Deo desereretur, cum ipse Deum, sicut primus Adam, transgrediens non deseruerit, omnis mandati divini, omnis legis divinae factor, et proinde justo liber a diabolica servitute. Ita vincitur ab homine qui ab initio hominem vicit diabolus; qui naturam ad imaginem Dei conditam sedaverat, et propterea fastu elatus a jactantia deficitur, et reviviscit homo vera animae morte mortuus, morte qua, gustato fructu prohibito occubuit, morte quam comminatus erat Deus Adam et Evae priusquam conuinceres fuissent, dicens ad eos: « In quocumque die comederitis ex ea, morte moriemini 82. »; etenim post inobedientiam ad mortem corporis damnati sumus, Deo propterea ad Adam dicente: « Terra

81 Isa. vii, 15. 82 Gen. ii, 17.

ea et in terram revertaris.¹¹ Nam quemadmodum anima corpus derelinquente et ab eo discedente, corporis mors est, ita Deo animam deserente et ab ea recedente, mors est animæ quæ alio modo magis immortalis; sœda quidem et inanis sit elongata a Deo, et quidem magis quam corpus mortuum, verum non dissolvitur sicut illud post mortem, quia a coagulatione non habet quod existat. καὶ ἀχρεία χωρισθεῖσα Θεοῦ, καὶ μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα τὸ νεκρὸν, οὐ διαλύεται δὲ καθάπερ ἐκείνο μετὰ τῆς νεκρωσιν, ὅτι μὴδ' ἐκ συνθέσεως ἔχει τὴν ὑπαρξιν.

Quod etiam videre est in corporibus anima carentibus: horum enim simplicissima diutius constant. Propterea rationalis anima a Deo elongata non tantum ab Innata ad bonum vi elanguere cœpit, sed et ipsa vi suæ ad pejora propulsionis violentiam accipit, usquequædam misera ista sic solutis moribus vivens, jam nunc discessu e corpore, deinde vero tempore judicii cum corpore indissolubili et intolerabili vinculo trahatur æternæ damnationi quam præparavit Deus diabolo et angelis ejus; mortalem omnes isti, siquidem ad multam atrocem, propter quam-jure a Deo veræ vitæ derelicti fuerunt. Quam mortem cum prior subisset Satan, utro e juste a Deo infidelitatis causa derelictus, nos illius participes accepit ad infidelitatem insidiosis consiliis captos; sed Christus nostram ab hac morte naturam liberavit per humanam conversationem suam omni obedientia operibus exhibita. Verum omnino oportebat non humanam solum naturam in seipso susceptam, sed etiam genus humanum immortalitati commendare, et ad communicationem hujus vitæ adducere que ipsi corpori in tempore vitæ æternam largietur, sicut illa mors animæ mortem corpori ipsi induit. Ideo hanc dispensationem declarari admodum erat necessarium et utilissimum, necnon ejus conversationem ad imitationem proponi. Nam homini sicut angelis bonis Deus ad imitandum proponebatur conspicendus.

προτεθῆναι τὴν αὐτοῦ πολιτείαν εἰς μέμψιν ἢ γὰρ ὅτε καὶ τῷ ἀνθρώπῳ καθάπερ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀγγέλοις ὁ Θεὸς εἰς μέμψιν προδικαιοῦ καθορώμενος. Ἐπει δὲ τῆς ἐποψίας ἐκείνης διαπειτώμενοι κάτω περ ῥίψαντες ἑαυτοὺς, ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας ἡμῖν συγκυκαθαίνει Θεὸς τοῦ ὕψους, μηδὲ μῶς ἐκαστὸς τῆς οικείας θεότητος; καὶ συμπολιτευσάμενος ἡμῖν, ἑαυτὸν εἰς ὑποδείγμα τῆς πρὸς ζωὴν ἐπανέξου προτίθησιν.

Præterea doctor noster factus est, sermone viam quæ ducit ad vitam demonstrans, et claris miraculis doctrinæ sermonem confirmans. Ita quidem justificatur natura humana quatenus non ex seipsa pravitatem habet; justificatur et Deus, quoniam nullus iniquitatis auctor est vel factor. Et enim nisi cœternum Patris incarnatum suisset Verbum, natura visum esset peccatum esse in homine, nam nemo a sæculo sine peccato fuit homo, imo contigisset vituperium in creatorem conseriri, quasi non bonorum creator vel ipse non bonus esset. Insuper judex suisset injustus convictus suisset, quasi non juste damnasset hominem qui ex se damnationis dignus existeret. Propterea humanam naturam sus-

σθάντων μετὰ τὴν παρκοίην κατεπίρθημεν, τὴν καὶ αὐτὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀδᾶμ εἰπόντος, ὅτι Ἔγώ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσομαι. Καθάπερ γὰρ ἡ τοῦ σώματος πρὸς τῆς ψυχῆς ἐγκατάληψις, καὶ ὁ ταύτης ἀπ' αὐτοῦ χωρισμός θάνατός ἐστι τοῦ σώματος, ἔστω καὶ ἡ τῆς ψυχῆς πρὸς Θεοῦ ἐγκατάληψις, καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς τοῦτοῦ χωρισμός θάνατός ἐστι ψυχῆς τρόπον ἔσπερον ἀθανάτου μενούσης. αἰσχυρὰ μὲν γὰρ γίνονται νεκρὸν, οὐ διαλύεται δὲ καθάπερ ἐκείνο μετὰ τῆς νεκρωσιν, οὐ διαλύεται δὲ καθάπερ ἐκείνο μετὰ τῆς νεκρωσιν.

Ἴδοι δ' ἂν τις τὸ τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τῶν καθάπερ ἀλύχων σωμάτων ἂν γὰρ ἐν τούτοις ἀπλοῦστερα μονιμώτερα. Διὰ τοῦτο ἡ λογικὴ ψυχὴ μὴ μόνον ἀργίαν πάσχει τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐνεργείας χωρισθεῖσα Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνεργῶς καθ' ἑαυτῆς γίνονται τῆ πρὸς τὰ χεῖρω βροχῆ, μέχρις ἂν οὕτως ἀνεπιστροφῶς ἡ ἀθλία βιώσῃ, νῦν μὲν τῷ τοῦ σώματος χωρισμῷ, ἐν τῷ καιρῷ δὲ τῆς κρίσεως μετὰ σώματος τῷ αὐτῷ καὶ ἀφορήτῳ δεσμῷ παραθεῖ ἢ τῆς αἰώνου κακῶσεως; ἢ ὁ Θεὸς ἤτοίμασε τῷ διαθλόμῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ νεκροὶ γὰρ καὶ οὗτοι πάντες, εἰ καὶ τὴν κακίαν εἰσὶν ἐνεργοὶ, δὲ ἦν καὶ δικαίως ἐγκαταλείφθησαν ὁπὸ Θεοῦ τῆς ἐνεργείας ζωῆς. Ταύτην τὴν νεκρωσιν πρῶτος ὑποστάς ὁ Σατάν, ὡς ἐγκαταλείφθεις δικαίως ὑπὸ Θεοῦ δι' ἀπειθείαν, κοινωνούς ἡμᾶς αὐτῆς προσελάθετο, διὰ τῆς κακοδοξοῦ συμβουλῆς συγκυκαθαίρας πρὸς τὴν ἀπειθείαν. ἀλλ' ἔλυτρώσωτο τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς νεκρωσεως ταύτης, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον αὐτοῦ, δὲ ἔργων ἐπιδειξάμενος πᾶσαν εὐπειθείαν. Ἔδει δὲ πάντων μὴ τὴν ἀνθρώπινην φύσιν μόνην ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαβοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἀπαθανάτισαι γένος, καὶ ποδηγήσαι πρὸς τὴν μέθεξιν τῆς ζωῆς ταύτης, τῆς καὶ τῷ σώματι κατὰ κᾶτῆρον προξενούσης τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ὡς καὶ ἡ νεκρωσις ἐκείνη τῆς ψυχῆς καὶ τῷ σώματι τὸν θάνατον προσέληψε. Αὐτὸ καὶ φανερωθῆναι τὴν οἰκονομίαν ταύτην ἀναγκαστικὸν τε ἦν ὄρασι καὶ λυσιστελιότητων, καὶ οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ διδάσκαιος ἡμῶν γίνεται, ἵνα τὴν πρὸς τὴν ζωὴν φέρουσαν ὑποδεικνύς, καὶ θαύμασι μεγίστοις τὸν τῆς διδακτικῆς λόγον πιστούμενος. Καὶ δικαιούται μὲν οὕτως ἡ ἀνθρώπινη φύσις, ὡς μὴ παρ' ἑαυτῆς ἔχουσα τὴν πονηρίαν, δικαιούται δὲ καὶ ὁ Θεὸς, ὡς μηδεμιᾶς κακίας αἰτίας καὶ ποιητῆς ὢν· εἰ μὴ γὰρ ὁ συνακόριτος τοῦ Πατρὸς ἐνηνθρώπησε Λόγος, φύσει ἂν ἔδοξεν εἶναι ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· οὐδέ τις γὰρ ἐξ αἰῶνος ἐναμάρτητος ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ συνέβαινε ἐπὶ τὸν κτίστην ἀναρπείσθαι τὴν μέμψιν, ὡς οὐκ ἀγαθῶν ὄντα κτίστην, οὐδ' ἀγαθῶν αὐτὸν ὄντα. Ἐτι δὲ καὶ κριτὴν ἄδικον, ὡς μὴ δικαίως καταδικάζαντα τὸν ὄντα αὐτῷ γεγονότα καταδικῆς ἄξιον ἀνθρώπων. Διὰ

¹¹ Gen. III, 19.

τοῦτο ἀναλαμβάνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν Θεός, ἵνα ἅπασι δειξῆι τοσοῦτον ἁμαρτίας οὐσαν ἐκτός, καὶ τοσοῦτον κακαρμύνην, ὡς καὶ ἐνωθῆναι τοῦτω δύνασθαι καθ' ἑκάστην, καὶ συνδιακωνῆσαι αὐτῷ ἀδικεῖν καὶ οὕτως ἔργῳ πᾶσιν ἀνακηρύττεσθαι, ὅτι ὁ Θεός ἀγαθός τε καὶ δίκαιος, ἀγαθῶν τε ποιητής, καὶ δίκαιος δικαίως ἴσχυρος. Τοῦ μὲν γὰρ Σατάν καὶ τῶν συναποστάτων ἀγγέλων ἐξ οὐρανοῦ πεσόντων, ἦν ἐκ τῶν φυλαττότων τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἀγγέλων κατανοεῖν, ὅτι οὐ φύσει τὸ κακὸν ἐν ἀγγέλοις, φύσει δὲ μᾶλλον τὸ ἀγαθὸν ἐν αὐτοῖς, καὶ φύσις ἐστὶν ἀγαθότητος ὁ κρίσις αὐτοῦς, παρ' οὗ καὶ ὁ Σατάν ὑπὸ ζῆλον αἰώνιον ἐπέβη δίκαια καταδικάσθη, ὡς δημιουργὸς αὐτῶν τῆς κακίας γενόμενος τῇ ἐκτροπῇ τοῦ καλοῦ. Ἀδὰμ δὲ πεσόντος τῇ τοῦ καλοῦ πρὸς τὸ κακὸν ἐκτροπῇ, οὐδεὶς ὑπελείφθη πρὸς τὸ κακὸν ἄσπετος, οὐδὲ μετὰ τὸν Ἀδὰμ κενεφάνη.

Διὰ τοῦτο νέος Ἀδὰμ ἀνεφάνη Χριστός, ὃς κατὰ τὸν Ἰσαΐαν ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ διανοήθη, πολλῶν μᾶλλον οὐδὲ ἐλάλησεν οὐδὲ γὰρ εἰρήθη ὄδλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Οὐκ εἶπεν, ἐκ τοῦ στόματος, ἀλλ' ἐν τῷ στόματι, ἵνα καὶ τὸ τῶν λογισμῶν ἄμωμον ὑποσημήνη, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ κακὸν, ἐξελέξατο τὸ ἀγαθόν. Καλοῦτως ἐδικαιώθη ὁ Θεός, ὡς εἰρηται, καὶ ἀνεδείχθη ὄντως ἀγαθός, καὶ ἀγαθῶν ἔργων ποιητής, ἀναμαρτήτου γεγονότος ἀνθρώπου, καὶ ἀναφανείσης ἐν Χριστῷ τῆς ἐνὺπηργμῆνης ὑπ' αὐτοῦ καθαρότητος, τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ἐπειθεὺν ἴδει φανερωθῆναι καὶ παρρησιᾷ προτεθῆναι τὴν ἐκπρόρητον ταύτην οἰκονομίαν, πέμπεται Ἰωάννης ἐκ τῆς ἐρημίας, ὁ φερωνύμως Πρόδρομος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, βαπτίζων τοὺς προσεόντας καὶ παραγγέλλων ἑτοίμους εἶναι πιστεῦσαι εἰς τὸν ἐρχόμενον, ὃν φησὶ καὶ βαπτίσειν αὐτοὺς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ· ἀλλὰ καὶ μείζονα ἑαυτοῦ τοσοῦτον εἶναι, ὅσον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπερέχει τοῦ ὕδατος· Δεσπότην γὰρ εἶναι τοῦτον μαρτυρεῖ καὶ τοῦ παντός ποιητὴν, καὶ ἐξουσιαστὴν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων· καὶ τοῦτου λογικὴν γέωργιον τοὺς ἀνθρώπους εἶναι πάντας, καὶ τοῦ τοιοῦτου γεωργίου τὸ πύθον, τὰς λειτουργικὰς δυνάμεις δηλαθῆ, ἐν τῇ χειρὶ· καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἔχειν ἑαυτοῦ τὸν ἐρχόμενον. Οὐ μόνον δὲ δὲ ἑαυτοῦ τοιοῦτον εἶναι μαρτυρεῖ τὸν ἐρχόμενον ὁ τοῦ Κοσμοῦ Πρόδρομος, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰσαΐαν ὑποφαίνει προανακηρύξαντα Κύριον αὐτὸν, ἑαυτὸν δὲ ὑπερέτην περιγθέντα εἰς τὸ προκηρύξαι τὴν ἐκείνου ἔλευσιν· καὶ προτρέψασθαι τοὺς πεποιθένους ἑτοιμασθῆναι πρὸς ὑποδοχὴν, λέγων· « Ἐγὼ φωνὴ βοᾶντος· ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου. »

Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτον, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ συληθῆναι αὐτὸν καὶ γενέσθαι ἦν· « Ἐμπροσθεν γάρ μου ἦγονε, φησὶν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· » καίτοι ἡ σύλληψις αὐτοῦ καὶ ἡ γέννησις ὑστερον μετὰ τὴν Ἰωάννου ἦν. Εἰ οὖν πρῶτος, οὐ κατὰ σάρκα δὲ ἦν, πρὸ τῆς σαρκὸς οὐκοῦν ἦν. Προτὶον δὲ καὶ ἀμύλον τοῦ Θεοῦ εἶναι τοῦτον μαρτυρεῖ, τὴν ἁμαρτίαν ἀφροντα τοῦ κόσμου, προκαταγγέλλων τὴν ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν

A cepit Drus, ut monstraret illam adeo extra peccatum, adeoque puram esse ut sibi conjungi posset secundum personam, necnon indivisibiliter cum ipso in æternum regnare; utque operibus inde omnibus prædicaretur quia Deus bonus est et justus, bonorum creator, justique auctor judicii. Equidem Satan et angelis defectionis sociis e caelo delapsis, erat ex angelis suum ordinem custodientibus perpendere malum natura angelis non inesse, sed potius bonum, necnon eorum creatorem natura bonitatem esse e quo Satan ad æternas tenebras iusta sententia damnatus fuit, quia ipse sibi mali auctor esset sua a bono aversione. Cum autem Adam ad malum conversus e bono cecidisset, nullus inventus est post Adam quin ad malum converteretur.

Ideo novus Adam surrexit Christus, qui secundum Isaiam peccatum non fecit, nec cogitavit, quanto magis non locutus est, nam non est inventus dolus in ore ejus. Non dixit: ex ore, sed, in ore ejus, ut significaret cogitationes ipsas extra culpam esse, sicut alibi dixit quoniam, priusquam sciret malum, elegit bonum. Et sic justificatus est Deus ut prædicaretur et ostenderetur vere bonus, necnon bonorum factor operum, cum homo sine peccato factus fuerit, et fuisset in Christo sanctitas ab ipso naturæ humanæ adunata. Igitor cum oporteret proferri palamque proponi ineffabilem istam dispensationem, ex deserto mittitur a Deo Joannes cognominatus Præcursor, qui accedentes baptizat et hortetur ut parati sint in eum qui venit credere qui, ait, « Baptizabit eos in Spiritu sancto et igne: » docens insuper eum sibi tantum præcellere quantum Spiritus sanctus aquæ præstat. Illum enim Dominum esse testatur omniumque conditorem, angelorum et hominum dominatorem; huius agrum spiritalem omnes homines esse, ejusque agri ventilabrum, publicas scilicet potestates, in manu sua habere eum qui venit. Non solummodo per se testatur tantum esse eum qui venit Domini Præcursor, verum etiam Isaiam designat qui prius ipsum Dominum prædicaverit: se autem ministrum proclamatum ad annuntiandum ejus adventum, hortandosque fideles ut corda ad recipiendum pararent, dicens: « Ego vox clamantis in deserto; Parate viam Domini. »

Ihnc insuper testatur priusquam conceptus vel etiam natus fuisset exstitisse. Ait enim: « Qui post me venturus est ante me factus est, quia prior me erat, » etsi ejus conceptio nativitasque eadem Joannis consecutæ fuissent. Si ergo prior, non nondum secundum carnem, sed ante carnem erat. A Idem etiam Jesum Dei Agnum esse testatur quo tollitur peccatum mundi, prænuntiatus hostiam victi-

¹¹ Matth. III, 11. ¹² Luc. III, 16. ¹³ Joan. I, 15.

niamque pro remissione peccatorum nostrorum immolandum. Insuper eundem testatur esse Altissimum n. a cœlo descendisse, neque finem habere qui Spiritum a Patre non in mensura accepit. In ipsum quidem credentibus vitam pollicetur æternam, infidelibus vero ineluctabilem Dei ultimatam iram. De semetipso respondet a propriis interrogatus discipulis : « Illum oportet augeri, me autem minui »²⁷. Et ostendens propter quam causam non ipse solus, sed et omnia ei tantum sunt inferiora quantum terra cœlestibus : « Qui desursum venit, inquit, super omnes est »²⁸; ab omnibus segregatus, et paternam servans excellentiam tanquam filius dilectus. Et rursus : « Pater diligit Filium, et omnia dedit in potestate ejus. Qui credit in Filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. »

Inle ad baptismum venit Jesus ad exercendam obedientiam in eum qui Joannem misit, sicut ipse dixit : « Sic decet nos implere omnem justitiam »²⁹; quod fecit ad suam manifestationem; insuper, ut saluiferam arriperet viam, et certum faceret sequentibus baptizatisque, sicut ipse substatuit et patefecit, quoniam datur Spiritus sanctus, necnon per semetipsum baptismum institueret remedium, emundans nostras ex libidinoso nativitate vitæque ortas sordes; ipse enim quatenus homo emundatione haud indigebat ex impolluta Virgine natus, et per totam vitam peccati immunis, sed quia propter nos natus est, etiam propter nos purificatur. Igitur a Joanne baptizatur, et ascendenti ab aqua ipsi adaperiuntur cœli, et ecce vox Patris hinc auditur : « Ille est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui »³⁰; et sicut columba in ipsum descendit Spiritus Dei indicantis qualis sit ille qui a cœlo testimonium accipit. Ita quidem manifestatur ille, ut verus Filius; manifestatur et in cœlis Pater quasi verus Pater; manifestatur etiam Spiritus sanctus procedens quidem in esse a Patre, sed super naturalem Patris Filium requiescens; inhabitat vero aquæ baptismatis gratia ipsius, et Patris ejus et Spiritus, ut postea instar illius baptizandis insita hos divinitus regeneret et mirabiliter refectos renovet, ita ut cum jam ex vetere Adam non sint, inde nequaquam maledictionem trahant, verum e novo Adam nativitate accepta, hinc benedictionem habeant, et jam desinant esse filii carnis, Deique sicut filii qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo per Jesum Christum nati sunt.

Οὐδὲ ἐκ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεννηθήσαν.

Nam etsi ad exercitium, ad experimentum, ad correctionem, ad apprehensionem exitu hujus sæculi gravescenti pondere carnis corruptæ premanetur, invisibiliter tamen Christum induti sunt, ita

ἁμαρτιῶν ἡμῶν αὐτοῦ θυσίαν καὶ σφαγὴν. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸν εἶναι μαρτυρεῖ τὸν Ὑψίστον, καὶ ἐξ οὐρανοῦ τοῦτον καταβῆναι, καὶ ἀπειροδύναμον εἶναι, ὡς οὐκ ἐκ μέτρου λαβόντα τὸ Πνεῦμα. 87 παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ τοῖς μὲν εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐπαγγελῆται ζωὴν αἰώνιον, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσιν ἀπειλεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀναπόδραστον ὀργήν· ἀποκρίνεται γὰρ περὶ αὐτοῦ, παρὰ τῶν οικειῶν μαθητῶν ἐρωτηθεὶς, ὅτι· « Ἐκαίνοι δὲ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. » Καὶ δεικνύς τίνος· ἔνεκεν ἐκαίνοι μὴ μόνον κῆτος, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα ἐλάττω, καθόσον ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ. « Ὁ ἄνωθεν, φησὶν, ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν »· ἐξηρημένος πάντων, καὶ τὴν πᾶσαν ὑπεροχὴν ἀποσώζων, ὡς υἱὸς ἀγαπητός. Καὶ πάλιν· « Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα ἐδώκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ἔσται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν. »

Ἐρχεται γοῦν καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς τὸ βάπτισμα, τοῦτο μὲν διὰ τὴν πρὸς τὸν πέμφαντα τὸν Ἰωάννην εὐπειθειαν, ὡς καὶ αὐτὸς εἶπεν· « Οὕτω γὰρ πρέπει ἡμῖν εἶναι πληρῶσαι πάσαν δικαιοσύνην »· τοῦτο δὲ διὰ τὴν οικίαν φανερώσειν· πρὸς δὲ, καὶ ὅτι τῆς σωτηρίου ποδηγίας ἀκόρψασθαι, καὶ πιστώσασθαι τοῖς ἐπομένοις καὶ βαπτιζομένοις, ὡς αὐτὸς ὑπέδειξε καὶ προσέταξεν, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον δίδεται, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ βάπτισμα κατασκευάσαι καθαρικὸν φάρμακον τῶν ἐν ἡμῖν ἐντακνέτων μολυσμάτων ἐξ ἐμπαθοῦς γενέσεως καὶ βιώσεως· εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς οὐδ' ὡς ἄνθρωπος ἰδεῖτο καθάρσει, ἐξ ἀμολύντου γεννηθεὶς Παρθένου, καὶ βίους πάσης ἁμαρτίας ἐκτός, ἀλλ' ἐπεὶ δι' ἡμᾶς ἐγεννήθη, δι' ἡμᾶς καὶ καθάρσεται. Βαπτίζεται τοίνυν παρὰ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἀνιόντι ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἀνοίγονται αὐτῷ οὐρανοὶ, καὶ φωνὴ τοῦ Πατρὸς ἐξάκουστος ἐκείθεν γίνετα· « Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα »· καὶ ὡς περισσευαὶ ἐπ' αὐτὸν κατέρχεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, δεικνύντος τοῖς παροῦσι τὸν μαρτυρούμενον ἄνωθεν. Καὶ φανεροῦται μὲν οὕτως ἐκείνος Υἱὸς ὢν ἀληθινός· φανεροῦται δὲ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατὴρ, Πατὴρ ὑπάρχων ἀληθής· φανεροῦται δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προὖν μὲν καθ' ὑπερξίν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐπαναπαυόμενον δὲ τῷ γεννητῷ τοῦ Πατρὸς Υἱῷ ἐγκατοικίζεται δὲ τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος ἢ χάρις· αὐτοῦ, καὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος ὡς ἄν τοῖς; κατ' αὐτὸν ἐπεστα βαπτιζομένους προσφυσμένη ἀναγεννᾷ τούτους θεῖως καὶ ἀνακαινίζει καὶ ἀναπλάττει μυστικῶς ὡς μηκέτι ἐκ τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ ὄντας, ἐκείθεν ἔλακιν τὴν ἀρὰν, ἀλλ' ἐκ τοῦ νέου Ἀδάμ τὴν γέννησιν σχόντας, τὴν εὐλογίαν ἐνεῦθεν ἔχειν, μηκέτι τέκνα σαρκὸς ὄντας, ἀλλὰ τέκνα Θεοῦ,

Κἂν γὰρ εἴη πρὸς γυμνασίαν, πρὸς δοκιμὴν, πρὸς διδρωσιν, πρὸς κατάληψιν τῆς ταλαιπωρίας τοῦ αἰῶνος τούτου τῷ κάτω βρισθῶντι φορτικῇ τῆς φθαιρομένης σαρκὸς βραχύνωνται, ἀλλ' ἀοράτως ἐνδεδυμένοι

²⁷ Joan. iii, 30. ²⁸ Joan. iii, 31. ²⁹ ibid. 35. ³⁰ Matth. iii, 15. ³¹ Matth. iii, 17.

Χριστόν εἰσιν, ὡς δύνασθαι κἀνταῦθα τῆς αὐτοῦ πο-
 λιτείας μεταλαγχάνειν σπουδάζοντες, καὶ μετὰ τὴν
 ἐνθέου λῆξιν τῆς αὐτοῦ μακαριότητος καὶ λαμπρό-
 τητος καὶ ἀφθαρσίας μετασχέειν· καθάπερ γὰρ δι'
 ἐνός τοῦ Ἀδάμ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους προγονι-
 κῶς διέβη ἡ τοῦ θανάτου εὐθύνη, οὕτως ἐξ ἐνός τοῦ
 θεανθρώπου Λόγου εἰς τοὺς ἀναγεννωμένους ἐξ αὐ-
 τοῦ πάντας ἡ τῆς αἰωνίου καὶ οὐρανοῦ ζωῆς διαβαί-
 νει χάρις· διὸ καὶ ἀνεψυγμένοι ἐσὶ τούτοις οὐρανοὶ,
 ὑποδεξόμενοι τούτους κατὰ καιρὸν, ἕπερ τραφέν-
 τες ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν πίστει, καὶ τῇ κατὰ πίστιν
 δικαιοσύνῃ κληρονόμοι. **§§** γίνονται Θεοῦ, κα-
 θάπερ ἐξουσίαν ἔλαβον, καὶ Χριστοῦ συγκληρονό-
 μοι, τῆς ἀκηράτου ζωῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀθανασίας
 μετασχόντες, καὶ τούτῳ συνόντες· ἀχωρίστως, καὶ
 τῆς ἀκαίμου θόξης καταπολαύοντες· καλεισμένοι **B**
 γὰρ ἦν ὁ οὐρανὸς πρότερον ἡμῖν, καὶ τέκνα ἡμεν ὀρ-
 γῆς, ἥτις ἐστὶ δικαία τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψις διὰ
 τὴν ἡμετέραν ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἀπειθειαν· ἀλλὰ
 διὰ τὴν ἐν Χριστῷ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀναμαρ-
 τησίαν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκπέθειαν τέκνα
 εὐδοκίας γεγόμενοι οἱ Χριστῷ κολλήθειαι, καὶ υἱοὶ
 ἀγαπητοί, καὶ ὁ οὐρανὸς ἠνέψυται ἡμῖν, ὡς καὶ ἐφ'
 ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα κατείπει τοῦ Θεοῦ καὶ μένειν ἐν
 ἡμῖν, καὶ δι' αὐτοῦ κατὰ καιρὸν εἰς οὐρανοὺς ἀνα-
 φέρεσθαι ἡμᾶς, ἥνικα ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ἐκ νε-
 κρῶν ζωοποίησεν καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν, διὰ
 τὸ ἐνοικεῖν αὐτοῦ Πνεῦμα ἐν ἡμῖν, μεταμορφώσας
 τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ σύμμορφον
 ποιήσας τῷ σώματι τῆς θόξης τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ **C**
 τὴν ἀθανασίαν ἐκλουτήσαμεν, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνε-
 κλήθημεν, καὶ ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας
 ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν οὐρανοῖς ἡ ἡμῶν ἐνε-
 θρονίσθη φύσις. Ὡς βῆθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ
 φιλανθρωπίας θείας! Οὕτως οἶδε Θεὸς τὰ ἐξ αὐτεξ-
 ουσίας παρατροπῆς ἡμῶν ὀλισθήματα τῇ παρ' ἐαυ-
 τοῦ σοφίᾳ τε καὶ δυνάμει φιλανθρώπως μετασκευά-
 ζειν ἀσυγκρίτως ἐπὶ τὸ χρεῖστον· εἰ μὴ γὰρ ἐκ
 τῶν οὐρανῶν κατέβη ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἀνελπίδες
 ἂν ἡμεῖς ἦμεν τῆς πρὸς οὐρανὸν ἀνάβου· εἰ μὴ οὖ-
 τος ἐσαρκώθη καὶ πίπνοθε σαρκί, καὶ ἀνέστη, καὶ
 ἀνελήφθη δι' ἡμᾶς, οὐκ ἂν ἔγνωμεν τὸ ὑπερβάλλον
 τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· εἰ μὴ ἔτι ἀσεδῶν
 ὄντων ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐσαρκώθη, καὶ τὸ πάθος
 ὑπήνεγκεν, οὐκ ἂν ὑψωθέντες ἐπὶ τοσοῦτον ὑπ' αὐτοῦ,
 τῆς κατασπώσης ἐκάρσεως ἀπεσχόμεθα. Νῦν
 γὰρ ὡς μηδὲν προσνεγόντες, ὑψηλοὶ γεγονότες, μένομεν ἐν τῇ
 ταπεινώσει, καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς
 ἐπιγαλλίας καὶ τῆς εὐεργεσίας ὀρῶντες μετὰ συνέσεως, ἅλι
 ταπεινότεροι γινόμεθα, ἕθεν ἡ σωτηρία.

Γέγονε τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἄνθρωπος, ἵνα **D**
 δεῖξῃ εἰς ὅσον ὑψος ἡμᾶς ἀνάξει· ἵνα μὴ ἐπαυρώ-
 μεθα ὡς ἀφ' ἐαυτῶν τὴν ἤτταν ἀναπαλαίσαντες·
 ἵνα δικλοῦς ὢν, οὕτως μεσίτης ᾖ, ἀρμόζων δι' ἐκα-
 τέρου πρὸς μέρος ἐκείτερον· ἵνα λύσῃ τὸν δεσμὸν τῆς
 ἀμαρτίας· ἵνα καθάρῃ τὸν ἐξ ἀμαρτίας τῆς σαρκὸς
 μολυσμὸν· ἵνα δεῖξῃ τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγά-
 πην· ἵνα δεῖξῃ εἰς ὅσον βῆθος κακῶν ἐνεπίσαμεν,
 ὡς σαρκώσω; Θεοῦ δεῖσθαι· ἵνα ὑπόδειγμα γένηται
 ἡμῖν ταπεινώσεως, ἣν ἡ σὰρξ ἔχει καὶ τὸ πάθος, καὶ
 φάρμακον θεραπευτικὸν τῆς ὑπερηφανίας· ἵνα δεῖξῃ
 ἀγαθὴν τὴν ἡμῶν φύσιν παρὰ Θεοῦ κτισθεῖσαν·

ut studere queant consequendæ ejus civitati, quam
 sortiti felicitatis ejus necnon claritatis et incorrupti-
 bilitatis participes sunt; etenim sicut per unum
 Adam in posteros necessitate generationis transivit
 mortis stipendium, ita ex uno Deo homineque si-
 mul Verbo in omnes ex eo regeneratos æternæ cœ-
 lestisque vitæ transit gratia. Ideo istis quoque aper-
 tum est cœlum, eos in tempore recepturum, si
 modo nutriti ipse Deo in ipsum justitia quæ est se-
 cundum fidem Dei hæredes sunt, ut potestatem ac-
 ceperunt, Christi que cohæredes, sinceræ illius vitæ
 et immortalitatis participes, illique indivisibiliter
 adhærentes, et gloria ejus simul fruentes. Quippo
 nobis clausum prius erat cœlum, eramusque filii
 iræ quæ est justa Dei derelictio propter nostra pec-
 cata nostramque infidelitatem; verum quia nostra
 in Christo natura a peccato fuit libera Deoque ad-
 modum obediens, filii complacentiæ facti sumus
 qui Christum sequimur, liberique dilecti, et cœlum
 apertum est nobis, ita ut etiam in nos descendat
 Spiritus Dei et in nobis maneat, et per eum in
 tempore in cœlum simus assumendi, quando is qui
 Christum e mortuis erexit vivificabit mortua cor-
 pora nostra per inhabitantem nobis Spiritum suum,
 reformans corpus humilitatis nostræ et configurans
 corpori gloriæ Christi, per quem immortalitatem
 consecuti sumus, et in cœlum revocati, necnon
 super omnem principatum et potestatem ad dexte-
 ram majestatis in cœlis nostra throno collocata
 fuit natura. O abyssum sapientiæ et divitiæ et boni-
 tatis Dei! Ita scivit Deus nostros voluntariis erro-
 ris lapsus propria sapientia et virtute in melius
 benigne corrigere, nam nisi e cœlis Dei Filius de-
 scendisset, nulla nobis reditus ad cœlum spes
 superesset; nisi iste incarnatus carneque passus
 fuisset, nequaquam cognosceremus nimiam Dei
 erga nos charitatem; nisi, cum nos impil essemus,
 pro nobis caro factus esset, et passionem sublisset,
 neququam in tantum ab eo elevati ab humiliante
 elatione abstinuissimus. Nunc autem, cum sine
 ulla parte nostra elevati sumus, manemus in hu-
 militate et magnitudinem promissionis domique
 attente conspicientes, semper humiliores effici-
 mur, unde nobis salus.

Igitur Dei Filius factus est homo, ut ostenderet
 ad quantum apicem nos evehet, ut non efferramur
 quasi a nobis cladis triumphatores; ut cum duplex
 esset, vere mediator staret, per utramque partem
 duas partes accommodans; ut solveret vinculum
 peccati; ut expurgaret sordes ex peccato carnis
 ortas; ut ostenderet charitatem Dei erga nos; ut
 monstraret in quantum abyssum malorum eramus
 illapsi, adeo ut Dei incarnatione opus esset; ut
 exemplum nobis fieret humilitatis, quam habet caro
 et angor, et remedium salutare contra superbiam;
 ut patefaceret naturam nostram a Deo bonam

fuisse creatam; ut fieret resurrectionis aternæque vitæ dux et pignus; ut Filius hominis factus, et mortalitatis particeps, filios Dei homines redderet divins factos immortalitatis participes; ut pateret quomodo natura humana præ cæteris creaturis ad imaginem Dei condita fuit; tanta enim erat illi ad Deum propinquitas, et cum eo potuerit in unam convenire personam, ut cohonestaret carnem et ipsam mortalem, ne superbi spiritus præ hominibus majore digniores honore se crederent vel putarentur, aut sese divos haberent, cuia caro non sunt et immortalitate gaudere videntur; ut conjungeret natura distantes homines et Deum, duplex ipse natura mediator factus. Et quid oportet plura alloqui, nisi incarnatum fuisset Dei Verbum, Pater nequaquam monstratus esset vere Pater, nec Filius vere Filius, nec etiam Spiritus sanctus procedens et ipse a Patre, neque Deus probatus esset in substantia et personis, sed virtus quædam creaturis tantummodo conspecta, sicut insanientes dixerunt philosophi tum veteres tum recentiores secundum Balaam et Acinidynum opinantes.

Idcirco per ista quidem semetipsum manifestavit Dominus suamque dispensationem, in quantum, ut ita dicam, in potestate erat; manifestavit et Patrem, quoniam vere est Pater altissimus. Eis vero tum ex præsentibus tum ex venturis qui optabant reditum ad eum patefecit, quibus ad bonam frugem revocatis præconem ducemque se dedit per suam conversationem, per doctrinam, per miracula, per prophetiam, et potius adhuc per sapientiam scientiamque vere divinam et naturæ longe præstantem, cui nihil occultum neque futurorum neque eorum quæ invisibiliter in altitudine cordis agitantur. Igitur oportebat obediteros a servitute diaboli esse liberos; nam cum hujus potestati traditus fuisset homo divinam expertus iram (ira autem divina est justa optimi derelictio), oportebat illum cum auctore reconciliari; aliter enim non poterat ab illa servitute liberari. Igitur sacrificio opus erat quo in gratiam altissimi Patris restituti sanctificaremur, qui per nostrum cum maligno commercium fœdali eramus. Hostia ergo opus erat emundante et munda, opus erat quoque sacerdote impolluto et a peccato immuni. Opus erat nobis resurrectione quæ non tantum secundum animam sed etiam secundum corpus haberetur propter homines in tempore venturos. Idcirco oportebat non tantum hanc libertatem et resurrectionem nobis tribui, sed etiam sponderi, et insuper occupationem æternamque in cælis civitatem. Verum his omnibus opus erat non modo tue degentibus et venturis, sed multo magis omnibus a sæculo natis; erant autem in inferno isti longe plures quam futuri, longe plures quam credituri simul et salvandi; ideo, me iudice, Christus venit in consummatione sæculorum. Oportebat ergo etiam iis qui in inferno jacebant prædicari Evangelium, et ostendi

να γένηται τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀρχηγός καὶ πίστωσις, λύσας τὴν ἀπόγνωσιν · ἵνα Ἰῆς ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ τῆς θνητότητος μεταλαβὼν, υἱὸς Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάσῃται, κοινωὺς ποιήσας τῆς θείας ἀθανασίας · ἵνα δειχθῆ, πῶς ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις παρὰ πάντα τὰ κτίσματα κατ' εἰκόνα ἐκτίσθη Θεοῦ τοσαύτου γὰρ ταύτη τὸ συγγενὲς πρὸς Θεόν, ὡς καὶ δύνασθαι συνελθεῖν αὐτῷ πρὸς μίαν ὑπόστασιν · ἵνα τὴ μὴ ἔσῃ τὴν σάρκα καὶ αὐτὴν τὴν θνητὴν, ὡ; μὴ τὰ ὑπερήφανα πνεύματα προτιμητέα τοῦ ἀνθρώπου καὶ νομίζεῖν ἑαυτὰ καὶ νομίζεσθαι, καὶ θεοποιεῖσθαι διὰ τὴν ἀσαρξίαν, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἀθανασίαν · ἵνα συνάψῃ τὰ φύσει διεστῶτα ἀνθρώπου; τε καὶ Θεόν, διπλοῦς αὐτὸς; τῆ φύσει μεσίτης γενόμενος. Καὶ τί δεῖ πλείω λέγειν, εἰ μὴ Ἰσαρκώθῃ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ ἂν ἐδεικνυτο Πατὴρ ἀληθῶς ὁ Πατὴρ · οὐκ ἂν ἀληθῶς Ἰῆς ὁ Υἱός · οὐκ ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προῖεν καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς · οὐκ ἂν ὁ Θεὸς ἐν οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει, ἀλλ' ἐνέργειά ᾧ τις μόνον ἐνθεωρουμένη τοῖς κτίσμασι, καθάπερ οἱ τε μωρανθέντες; ἔφησαν πάλαι σοφοί, καὶ οἱ νῦν κατὰ τὸν Βαβυλῶνα καὶ Ἀκινδύνον φρονοῦντες.

Ἐφανέρωσι μὲν οὖν διὰ ταῦτα ἑαυτοὶ ὁ Κύριος καὶ τὴν κατ' αὐτὸν οἰκονομίαν, ὡς καὶ ἡμῖν ἐργεταί, καθ' ἑσὸν ἐφικτόν · ἐφανέρωσι δὲ Πατέρα ὡς ἀληθῶς; ὄντα τὸν ἀνωτάτω Πατέρα. Ὑπέδειξε δὲ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπάνοδοσιν τῶν τῆνικαῦτα τε ὄντων, καὶ τῶν ἔπειτ' ἰσομένων τοῖς βουλομένοις, προεργεταί; καὶ καλέσας καὶ κοθηγησας διὰ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας; καὶ διδασκαλίας, καὶ θαυματουργίας, καὶ προφητείας, μᾶλλον δὲ σοφίας καὶ γνώσεως ὄντως θείας καὶ ὑπερφουσῆς ἢ μὲν ἀδελφὸν οὕτως τῶν ἰσομένων, οὕτε τῶν νῦν ἀδελφῶς ἐν τῷ βῆθει τῶν καρδιῶν κινουμένων. Ἐδει δὲ ἔρα τοὺς ὑπακούοντας ἐλευθέρους εἶναι τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου · ἐπεὶ γὰρ τῇ τούτου αἰχμαλωσίᾳ παρτήχῃ ὁ ἀνθρώπος ἐργῆς θείας πειρασθῆς, ἐργῆ δὲ ἐστὶ θεία ἐγκατάλειψις δικαία τοῦ ἀγαθοῦ, ἔδει καὶ τούτου καταλλαγῆναι τῷ γένει · οὐδὲ γὰρ ἦν εὐλόως ἐλευθερωθῆναι τῆς δουλείας ἐκείνης. Οὐκοῦν θυσίας ἦν χρεία τῆς τὸν ἀνωτάτω Πατέρα καταλατούσης ἡμᾶς καὶ ἁγιαζούσης, μεμολυσμένους ὄντας; τῆ πρὸς τὸν πονηρὸν κοινωνία. Θυσία; οὖν ἔδει τῆς καθαιρούσης καὶ καθαρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἱερέως καὶ τούτου κεκαθαυμένου καὶ ἀναμαρτήτου. Ἐδει δὲ ἡμῖν μὴ τῆς κατὰ ψυχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ σώματος ἀναστάσεως, καὶ ταύτης διὰ τοὺς ἰσομένους ἔπειτα κατὰ καιρὸν. Οὐκοῦν ἔδει μὴ χαρισθῆναι ταύτην μόνον ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ πιστωθῆναι · πρὸς δὲ ταύτη καὶ τὴν ἀνάληψιν, καὶ τὴν ἐν οὐρανῷ; ἀτελεύτητον πολιτείαν. Ἐδει δὲ τούτων ἀπάντων, ὡς τοῖς οὖσι τῆνικαῦτα καὶ τοῖς ἰσομένοις μόνον, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἐξ αἰῶνος γεγενημένοις τοῦ γένους · ἐν ᾧ δὲ ἦσαν οὕτοι πολλῶ πλείους; τῶν ἰσομένων, καὶ πολλῶ πλείους πιστεύειν ἡμᾶ καὶ ὁμολογεῖσθαι μέλλοντας; · διόπερ οὐραὶ καὶ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων ὁ Χριστὸς; ἦλθεν. Ἐδει τοίνυν καὶ

τοῖς ἐν ἔθῳ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ φανερωθῆναι τὴν μεγάλην ταύτην οἰκονομίαν, καὶ δοθῆναι τὴν ἀπὸ τῶν αἰχμαλωτισάντων δαιμόνων εἰς τέλος ἐλευθερίαν, καὶ τὸν ἀγιασμόν, καὶ τὰς μελλούσας ἐπαγγελίας. Οὐκοῦν ἔδει πάντως καὶ εἰς ἔθου καταελθεῖν τὸν Χριστόν· ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάντα μετὰ δικαιοσύνης, ἧς χωρὶς οὐδὲν παρὰ Θεοῦ τελεῖται.

Πρὸς δὲ τοὺς εἰρημένους πᾶσιν ἔδει καὶ φανακισθῆναι δικαίως τὸν φανακισαντα, καὶ ἀπολίσσαι συλληθέντα τὸν κλοῦτον, ὃν ἐξ ἀπέτης ἐκτίσαστο, καταστρατηγηθείσης σοφίᾳ τῆς πονηρίας, ἐφ' ἣ διετέλει μεγαλυγῶν ὁ ἀρχέκακος· ἦν μεγαλοχρῆζον οὐκ ἂν ἀπέβαλεν, εἰ ζυναστέλα θεῖα κατεπονείσθε, ἀλλὰ μὴ σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ καθηρέϊτο τοῦ κράτους. Ἐπει δὲ καὶ πάντες ἀνθρώποι πρὸς τὸ κακὸν ἐκτραπίνετε; ἔργῳ, ἢ λόγῳ, ἢ διανοίᾳ, ἢ πᾶσιν, ἢ δυοῖ τούτων, ἐμύλωναν τὴν παρὰ Θεοῦ δεδομένην τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καθαρότητα, καὶ ἀγιασμοῦ χριστιανέων, ὁ δὲ ἀγιασμός διὰ τῆς παρ' ἐκάστου προσφορᾶς καὶ ἀπ' ἀρχῆς πρὸς τὸν Θεὸν τελείται· καθαρὰν δὲ εἶναι δεῖ τὴν ἀπαρχὴν, τοιαύτην δὲ ἡμεῖς τῷ Θεῷ προσενεγκαίῃ ἀπαρχὴν οὐκ εἰχομεν, διὰ τοῦτο ὁ μόνος ἀμύλωντος ἀνεφάνη Χριστός, καὶ προσφορὰν ἑαυτῷ καὶ ἀπαρχὴν προσήνεγκε τῷ Πατρὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα οἱ πρὸς τοῦτον ὁρῶντες, καὶ τοῦτω πιστεύοντες, καὶ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπακοῆς αὐτῷ κολλώμενοι δι' αὐτοῦ ἐμφανισθῶμεν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰλασμοῦ τυχόντες ἀγιασθῶμεν ἅπαντες. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ φησὶν ἐν Εὐαγγέλοις ὁ Κύριος· « Ἐπεὶ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑαυτοὺς, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὣσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ. » Οὐ γὰρ τὴν προσφορὰν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν προσφέροντα ἀρχιερίᾳ καθαρὸν ἔδει καὶ ἀναμάρτητον εἶναι, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος φησὶν· « Τοιοῦτος ἡμῖν ἔπρεπε ἀρχιερεὺς, ὁσιος, ἀκακος, ἀμίαντος, κηχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος. »

Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ μόνον ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ἐπὶ γῆς ὄφθεις καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεῖς, ἀλλὰ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς νῦν εἰ καὶ καθαρὰν ἄκρω, θνητὴν ὁμοίᾳ καὶ παθητὴν ἀνελάβετε σάρκα, καὶ ταύτῃ τὸν μὲν ἀρχέκακον ὄντι θεοσόφῳ δαλέαται τὸν σταυροῦ ἀγγιστρύσας, τὸ ὑπ' αὐτοῦ δουλοπάροισον ἄπαν ἡλευθέρωσε γένος· τυράννου γὰρ κεραικός, ἐλευθέρων ἄπαν τὸ τυραννοῦμενον· καὶ τοῦτό ἐστιν ἕκαστος ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις φησὶν, δεῖ « Ἐδασμυθὴ ὁ ἰσχυρὸς, καὶ τὰ σκεῖν αὐτοῦ διηρηπάγη. » Ἡρηπάγη δὲ παρὰ Χριστοῦ ἐλευθερωθέντα, καὶ δικαιοσθέντα, καὶ φωτὸς ἐμπλήσθέντα, καὶ θεοῖς χαρίσμασι πλουτισθέντα. Διὰ τοῦτο φάλλει Δαβὶδ· « Ἀναβὰς εἰς ὕψος, τὸ τοῦ σταυροῦ πάντως, εἰ δὲ βούλει, καὶ τὸ οὐράνιον, ἡχημαλίευσεν αἰχμαλωσίαν, ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις. » Τὸν μὲν οὖν διάβολον οὕτω διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς σαρκὸς ἐτρωπίαστο· τῷ δὲ Θεῷ καὶ

magnam istam dispensationem, et praestari in seipsum a demonum servitute libertatem et sanctificationem, futurasque promissiones, Igitur omnino oportebat in infernum descendere Christum; verum haec omnia cum aequitate sine qua Deus nihil operatur.

Praeterea oportebat juste illud illusorem et amittere congregatas divitias quas ex fallacia acquisiverat, colluctante sapientiae nequitia qua jactantus princeps mendacii finem attingit; quam jactantiam neququam dimisisset, si potestatem divinam vicisset, neque sapientia et justitia a diminutione dejectus fuisset. At cum omnes homines ad malum conversi opere, vel sermone, vel cogitatione, vel omnibus aut duobus ex istis foedaverant munditiam a Deo naturae humanae praestitam, opusque erat eis sanctificatione, sanctificatio autem per oblationem singulorum ad Deum a principio perficitur; mundam vero oportet esse oblationem, sed nos talem Deo proponere non habemus; ideo solus impollutus surrexit Christus, et semetipsum oblationem primitiasque Deo Patri pro nobis obtulit, ut in ipsum intuentes, eique credentes, necnon ad eum per obedientiam conjuncti appareamus in conspectu Dei, et propitiationem consecuti sanctificemur omnes. Et hoc est quod dixit in Evangeliiis Dominus: « Pro ipsis sanctifico meipsum ut et ipsi sanctificati sicut in veritate. » Non enim solam oblationem, sed et offerentem pontificem oportebat esse mundum immuniemque ab omni peccato, sicut dixit Apostolus: « Talis decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, segregatus a peccatoribus, et excoelsior caelis factus. »

Igitur propter ista et similia, non tantum Dei Verbum caro factum est et habitavit in nobis, in terra visus necnon inter homines conversatus, sed etiam carnem accepit nostrae similem licet summe mundam, pariter mortalem et passibilem, qua velut divina illecebra in cruce nequissimum serpentem illudit, et totum genus humanum ab eo in servitutem redactum liberavit; etenim cadente tyranno, liberum evenit omne quod sub tyrannide erat; et hoc est quod Dominus ipse in Evangeliiis dixit: « Alligatus est fortis, et direpta est habitatio ejus. » Direpta autem a Christo liberata et justificata et luce impleta et divinis ditata est gratiis. Ileo psallit David: « Ascendens in altum, scificiter in crucem vel, si volueris, in caelum, captivam duxit captivitatem, dedit bona hominibus. » Diabolum quidem ita per passionem et carnem vulneravit; hanc autem Deo et Patri in hostiam, in irreprehensibile et sanctissimum sacrificium offerens, o ia-

20 Joan. xvii, 19. 21 Hebr. vii, 26. 22 Psal. lxxvii, 19.

gens et ineffabile donum! nos ejus fratres cum eo reconciliavit. Postquam vero secundum Patris consilium subiisset passionem, in exemplum factus est nobis propter inobedientiam perditis et per obedientiam salvatis. Ostendit mortem suam longe pretiosiore[m] ea quæ diabolo competit immortalitate, quia vitam largitur vere immortalem, animæ quæ nolum in justam pœnam illam manentem secundam scilicet æternamque mortem sexcentis mortibus valde peiorem incideret, in celestibus tabernaculis (regnans) lætabitur. Nam ipse a mortuis post tres dies resurgens, et postquam semetipsum suis vivum obtulisset discipulis, in cœlum assumptus mansitque immortalis, resurrectionem nobis et immortalitatem necnon æternam in cœlis et integram vereque beatam vitam præstitit et proposuit, una propriæ carnis morte, unaque ejusdem resurrectione duplicem nostram mortem sanans, atque a duplici captivitate nos liberans, animæ scilicet et corporis. Mortuus enim spiritus factus malignus ille a Deo veræ vitæ juste propter voluntariam culpam derelictus; malitiæ autem pleuus princeps invidiæ et mendacii non tulit pessimus hominem in regione voluptatis, id est in paradiso, vivere, sed exitiosis insidiis deludens eum participem fecit ei peccati et mortis spiritualis. Hanc autem spiritus mortem ex necessitate sequitur mors corporis, et sic ille nequam per unam mortem suam duplicem nobis intulit mortem, atque nobis deorsum detractis, etiam infra illum, magnus hie apparuit et elatus et jactabundus, gaudens quia nos astute consiliis sefellit, et in servitum redegit, et videtur nobis Deus heu! immortalis, factus insuper post mortem nostrarum hæres animarum quas Deus deseruit, quas in infernum tractas incluctabilis, ut visum est, carcere occludit.

φύ! ὡς ἀθάνατος φανταζόμενος, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἐγκαταλειμμένων γινόμενος, καὶ κατασπῶν εἰς ἕδου, καὶ κατακλείων ἀφύκτοις, ὡς ἐδόκει, φρουραῖς.

Tanti ergo infortunii miseris qui creavit nos Deus eo descendere dignatus est, quo nos præcipites dejecti eramus, ita ut inde cognominaretur solus inter mortuos liber, quia eo descenderat non vivo tantum spiritu, sed et divina luce coruscanti virtutemque sortito vivificantem, ut illuminaret sedentes in tenebris, et spiritaliter vivificaret animas in eum ibi credentes, insuper ut vivificaret omnium corpora in die qua stabit ad vivificandum atque judicandum genus universum sicut apostolorum coryphæus nos in Epistolis docuit dicens: « Propter hoc et mortuis evangelizatum est, ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spirita²⁰. » Verum paulo superius in eadem Epistola ostendens quis et quomodo mortuis inferni Evangelium prædicaverit: « Christus, inquit, semel pro

Ἀ Πατρὶ ταύτην προσαγαγῶν εἰς θυσίαν, ὡς ἄρμων καὶ πανέρον ἱερεῖον, ὡ τῆς ἀφάτου μεγαλοδωραδὲς τοῖς ὁμογενέσιν ἡμῖν τοῦτον κατήλλαξεν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ γνώμην τοῦ Πατρὸς ὕπαστη τὸ πάθος, εἰς ὑπόδειγμα γέγονεν ἡμῖν, τοῖς διὰ παρακοῆς ἀπολλυμένοις, καὶ δι' ὑπακοῆς σωζομένοις, μέχρι τίνος ὑπακουστέον. Ἐδείξε δὲ καὶ τὸν θάνατον τοῦτον τῆς τῷ διαβόλῳ προσούσης ἀθανασίας, πολλῶ τιμώτερον, ὡς προξενούντα ζωὴν ἀθάνατον. ὅπως, ἅτε μὴ δὲ τῷ δευτέρῳ καὶ ἀδελφῷ θανάτῳ, μᾶλλον δὲ καὶ χεῖρονι μυρίων θανάτων, τῇ μελλούσῃ κολάσει ὑποπίπτειν μέλλουσαν, ἀλλ' ἐν οὐρανοῖς σκηνώμασι σὺν Χριστῷ διαμένουσαν· αὐτὸς γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς τριήμερος, καὶ μετὰ τὸ παραστῆσαι ζῶντα τοῖς οικείοις μαθηταῖς ἑαυτὸν εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθεὶς καὶ μένων ἀθάνατος, τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν καὶ τὴν ἀθανασίαν, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀίδιον καὶ ἀκήρατον καὶ μακαρίαν ὄντως ζωὴν ἐχαρίσατό τε καὶ ἐπιστάσατο, ἐνὶ θανάτῳ τῷ τῆς οικείας σαρκὸς, καὶ μὴ τῇ ταύτης ἀνασφάλσει, τὸν διπλοῦν ἡμῖν θάνατον ἱσαόμενος, καὶ τῇ διττῆς ἡμᾶς αἰχμαλωσίας ἐλευθερώσας, τῆς ψυχῆς δηλαδὴ καὶ τοῦ σώματος. Ἐγένετο γὰρ πνεῦμα νεκρὸν ὁ πονηρὸς ἐγκαταλειμμένος δι' ἐκουσίον ἀμαρτίαν δικαίως ὑπὸ Θεοῦ τῆς ὄντως ζωῆς· πλήρωμα δὲ ὢν κακίας καὶ ἀρχηγὸς φθορῆς, ἀπατηλὸς, ἀρχέκακος, οὐχ ὑπήνεγκε τὴν ἐν τῷ χωρίῳ τῆς τρυφῆς, τῷ παραδείσῳ λέγω, τοῦ ἀνθρώπου ζωὴν, ἀλλ' ὀλεθρίῳ συμβουλῇ κλέψας κοινωνὸν ἐποίησατο καὶ τῆς ἀμαρτίας, καὶ τῆς κατὰ πνεῦμα νεκρώσεως. Ταύτη δὲ τῇ νεκρώσει τοῦ πνεύματος ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ τοῦ σώματος ἐπηκολούθησε νεκρώσις· καὶ οὕτως ὁ πονηρὸς δι' ἐνὸς τοῦ οικείου θανάτου, τὸν διπλοῦν ἡμῖν προεξένησε θάνατον· καὶ κάτω βίψας, καὶ ἑαυτοῦ κατωτέρω, μέγας αὐτὸς ἐδόκει καὶ ὑψηλὸς μεγαλαυχῶν, ὡς ἡμᾶς κατασορισάμενος ἐν περινοῖς, καὶ καταδουλωσάμενος, καὶ Θεὸς ἡμῖν θάνατον κληρονόμος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὡς

Ἐλεήσας οὖν τῆς τοσαύτης τάλαιπωρίας ὁ κλισας ἡμᾶς Θεός, ἐκεῖ καταλθεῖν εὐδόκησεν, οὐκ ἡμεῖς ἐβρίφημεν, ὥστ' ἐκαίθεν ἀνακαλέσασθαι, μόνος **Θ** ἐν τοῖς νεκροῖς ἀναφανὲς ἐλευθερὸς, ὡς πνεύματι ζῶντι καταλθὼν ἐκεῖ, καὶ μὴ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ φωτὶ περιαστρέφοντι θεῖω, καὶ δυνάμιν ζωοποιῶν κεκτημένω, ἵνα φωτίσῃ τοὺς ἐν τῷ σκότει καθημένους, καὶ ζωοποιήσῃ κατὰ πνεῦμα τοὺς εἰς αὐτὸν ἐκεῖ πιστεύσαντας· ζωοποιήσῃ δὲ καὶ τὰ σώματα πάντων ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἔστισεν ἀναζωῶσαι καὶ κρίναι τὸ σὺμπαν γένος, ὡς καὶ ὁ ἐν ἀποστόλοις κορυφαῖος δι' Ἐπιστολῆς ἐδίδαξεν ἡμᾶς, « εἰς τοῦτο, λέγων, καὶ νεκροὶ εὐήγγη. ἰσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἄνθρωπον σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ Θεὸν πνεύματι. » Μικρὸν δ' ἀνωτέρω τῆς Ἐπιστολῆς δεκνῶς, τίς ὁ τοῖς ἐν ἕδου νεκροῖς, καὶ διὰ τίνος κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον, « Χριστὸς, φησὶν, ἀπαξ ὑπέρ

²⁰ 1 Petr. iv, 6.

ἁμαρτωλῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσενέγκῃ τῷ Θεῷ· θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζῶν δὲ πνεύματι, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν (ἦτοι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἐν ἀπ' αἰῶνος νεκρῶν), παρευθεὶς ἐκήρυξεν. Ὡσπερ οὖν ὁ πονηρὸς δι' ἐνὸς τοῦ οἰκείου κατὰ πνεῦμα θανάτου, διπλοῦν ἡμῖν τὸν θάνατον προσξένησεν, οὕτως ὁ ἀγαθὸς δι' ἐνὸς τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου τὸν διπλοῦν ἡμῖν ἴσαστο θάνατον, καὶ διὰ μιᾶς τῆς τοῦ ἰδίου σώματος ἀναστάσεως τὴν διπλὴν ἡμῖν ἀνάστασιν ἰδωρήσαστο, διὰ σωματικοῦ θανάτου καθελὼν τὸν ἐν θανάτῳ τὸ κράτος ἔχοντα κατὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τοῦ σώματος, καὶ κατ' ἄμφω τῆς ἐκείνου τυραννίδος ἡμᾶς βυσσάμενος· ὑποδέσσει μὲν γὰρ ὁ πονηρὸς τὸν ὄφιν, ὡς δι' αὐτοῦ τὸν ἀνθρώπον ἀπατήσων, ἀναλαμβάνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἵ ὡς δι' αὐτῆς φενακίσων τὸν φενακίσαντα· ἀλλ' ἀνεξήκωτον αὐτὴν λαμβάνει καὶ καθαρὰν, καὶ τοιαύτην εἰς τέλος διατηρεῖ, προσάγων τῷ Πατρὶ ταύτην ὡς ἀπαρχὴν, εἰς ἀγιασμόν ἡμῶν ἀφ' ἡμῶν. Εἰ δὲ καὶ σῶμα μὴ θνητὸν καὶ παθητὸν ἐτοῦ Θεοῦ Λόγος ἀνέλαβε, πῶς ἂν ἠπατήθη, πῶς ἂν ἰδυνήθη προσβαλεῖν ὁ ἀτόχημα φθόνος;

Ταῦτ' ἔρα οὐδὲ προσβάλλει μέχρις οὗ τοῦτον οἶδε παθητὸν περιφέροντα σῶμα· νηστεύσας γὰρ ἐν ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ μὴ πεινάσας· εἰ γὰρ καὶ σῶμα παθητὸν περιέκειτο, ἀλλὰ τότ' ἔπραττε τοῦτο καὶ ἔπασχε τὰ οἰκεία, ἦνίκα ὑπὲρ τῆς συνημμένης συνεχωρεῖτο παντοδυνάμου δυνάμεως νηστεύσας· οὖν ἡμέρας τεσσαράκοντα, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὑστερον ἔπεινας. Τότε δὲ πρῶτον θαρρήσας καὶ προσβαλὼν ὁ ἀρχέκκοκ· τὸν πειρασμὸν ἐπήνεγκεν, εἰσοδοῦν εὐρεῖν σταύδων κατὰ τοῦ πνεύματος· ὡς δὲ ἰσχυρῶς ἀπεκρούσθη, καὶ πάλιν προσβαλὼν γενικῶς διὰ πάσης ἡδουκαθείας, κατὰ κράτος ἠτήθη, ἐκνευρισθεὶς καὶ θραυσθεὶς; καὶ κατασχυνθεὶς φυγὰς ἔρχετο. Διὰ τί οὖν ἀπεκρούσθη τῷ πάθει τῷ τοῦ σώματος θαρρήσας καὶ προσβαλὼν; Ἐπειδή περ ἁμαρτίαν ἐμποιῆσαι τῷ ἀναμαρτήτῳ ἐπιχειρήσων ἀνθρώπῳ. Φεύγει μὲν οὖν ἐκεῖνος οὕτω μετ' ἀισχύνης; ἀποκρούσθε, ὁ δὲ Χριστὸς καταδαύκων αὐτὸν οὐκ ἀνίστησι τῶν δαιμονίωντων ἀποδιώκων, τοὺς ὅκ' αὐτοῦ καταχομένους ἐν νόσοις ἰώμενος, νεκροὺς ἀνιστῶν, οὐκ ἀρτιθανεὶς μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ διεφθορότας, καὶ ταῦτα μόνῳ προστάγματι· πρὸς δὲ καὶ τῶν ψυχῶν ἀπαλαύων αὐτούς· μετάνειαν κηρύττων, καὶ τὴν βασιλείαν ἐγγίσασαν ἐπιδεικνύς τὴν οὐράνιον, καὶ τὰς ψυχὰς πρὸς πίστιν ἐνάγων, καὶ βίον τῷ ἀντικειμένῳ πολέμιον· καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς μετασκευάζων καὶ προσδαγόμενος· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκείους διδοὺς κατὰ δαιμόνων τὸ κράτος. Ἄρ' οὖν ἦν ἔλως ἀνεκτῶς ἔχειν πρὸς ταῦτα τὸν Σατανᾶν, καὶ τοὺς συναποστατήσαντας ἀγγέλους αὐτῷ; Ἐἴ Ἄρ' ἔχειν νομίμως ὅπως ἂν ἀνακόψῃ τὴν κατ' αὐτοῦ φερομένην τοσαύτην ἰσχύν, ἡμέλλησεν ἂν; Ἄρα δὲ ἀνεκτὸν αὐτῷ ζῆν ἐν ἀνθρώποις τὸν ἐκβάλλοντα τῶν ἀνθρώπων αὐτὸν, καὶ τῆς κατ'

peccatoribus mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, in quo et his qui in carcere erant spiritibus (id est animis mortuorum a sacculo) veniens predicavit. Itaque sicut per unam mortem suam spiritalem malignus duplicem nobis peperit mortem, sic bonus per unam corporis mortem, duplicem nobis sanavit mortem; et per unam corporis sui resurrectionem, duplicem nobis largitus est, per corporalem necem destruens eum qui in morte habebat imperium tum animæ tum corporis nostri, et nos ab utraque ejus eruens tyrannide; malignus quidem in serpentem intrat ut per eum hominem deludat, naturam humanam Dei assumpsit Verbum ut per eam mendacem irrideat; sed errori minime innociam et mundani eam suscipit, et talem in finem servat offerens eam Patri in primitias et sanctificationem nostram a nobis. Sed si Dei Verbum non mortale et passibile corpus accepisset, quomodo ipsa invidia ausa esset eum aggredi et decipere tentasset?

Ideo ista non exploravit quandiu nescivit illum corpore dolori ebnoxio indutum; jejunavit enim in deserto quadraginta dies et non esurit; passibilis quidem corpore circumdabatur, sed non agebat et patiebatur, nisi quantum conjuncta sinebat voluntas omnipotens. Cum ergo quadraginta dies jejunasset, postea esurit. Tunc primum ausus accedere princeps mali tentationem induxit, ingressum ad animam studens invenire. At fortiter retrusus et, cum omne concupiscentiæ genus rursus intulisset, firme propulsatus, debilitatus et vulneratus et ignominia confusus fugiens discessit. Quare ergo retrusus est qui ob corporis dolorem ausus erat accedere? Quia ad peccatum perpetrandum hominem peccati incapacem induxerat. Fugit igitur ille ignominiose propulsatus, Christus autem illum inopertatus nequaquam desinit a dæmoniis eum ejiciens, a morbis sanans ab eo possessos, mortuos ad vitam revocans, non tantum nuper defunctos, sed etiam jam sætentes et hæc uno jussu operatur: imo eos ab animabus ejiciens, penitentiam prædicans, regnum cælorum appropriare proclamans, animas ad fidem adducens, necnon ad conversationem adversario oppositam, insuper peccatores convertens et recipiens, imo suis contra dæmones largiens fortitudinem. Putatisne hæc æquo animo tolerare Satanam ejusque apostasiæ complices angelos, nec perpendisse quomodo frangeret tantam virtutem sibi adversariam? Peteraine ferre vivum istum hominem qui ex hominibus illius ejiciebat et a multiformi sua tyrannide evertibat? Propterea contra Christum furens, cum sciret ejus Dei hominisque animam tentationis victricem nullius ex vitiis esse rapacem quorum ipse capus

¹⁰ I Cor. iii, 18.

existit: nec ullo modo morti esse obnoxiam quam ipse per semetipsum homines affecit, corpus autem ejus tum dolori tum morti subiacere; cum vero talem necem per se requirit inferre, ad ejus eadem infidelium Judæorum mentes movet quas utpote scelestas a Christo conviciatas et reprobatas movet et suadet ad ejus necem, ad necem ignominiosam solis sceleratis et impiis destinatum, putans ita illum a terra ejicere et nomen ejus in terra destruere. Sperabat etiam, eo mortuo, animam illius in inferno occlusam tenere sicut animas omnium a sæculis defunctorum.

τοίνυν καὶ παθεῖ πρὸς φόνον τοῦτου, καὶ φόνον ἔτιμον καὶ κακούργους μόνοις καὶ ἀσεβέσι νενομισμένον, νομίσας οὕτως αὐτόν τε ἐκ τῆς γῆς ἐκβαλεῖν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦτου ἐπὶ τῆς γῆς ἀχρειώσει. Ἐθάβρει δὲ τοῦτου θανάτος, καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐν ἔδου κατακλείστον ἔχειν, ὡς καὶ τὰς τῶν ἐξ αἰώνων ἀπάντων ψυχᾶς.

Sic deceptus est deceptor, carnem Christi utpote dolori et morti obnoxiam attentans, et lucem invitus attulit tenebrosis amatisque ejus carceribus, et vitam largitorem animis ab eo propter spiritalem mortem vexatis proposuit; insuper, corpus a quo procedit resurrectio et immortalitas cum mortuis commiscuit, cupiens illud morti et vermibus tradere. Dominus autem has etiam illius insidias poterat quidem evertere, sed nequaquam voluit, maluit vero dolorem pro nobis sufferre, ideo Deus homo factus est. Nisi enim homo esset, pati non potuisset; si Deus, cum locum dolori nullum præbeat, in divinitate sana permansisset, pro nobis in carne mortem non subisset, quæ resurrectionem seu potius resurrectionem nobis largitus est; non creditus fuisset posse quidem nihil pati, libenter vero passionem eligere ut monstraret humilitatem suam nos liberatos erecturam esse, et opere doceret necessarium esse usque ad mortem pro justitia dimicare, ut credentibus per resurrectionem mentiret immortalis virtutem quæ non permanere tantum dicit, sed etiam permanere extra æternam perniciem, æternum dico et valde horrendum supplicium diabolo præparatum, et conregnare cum sanctis angelis, beato perennique regno congaudentes. Ideo quam non debuit mortem subire pro nobis, ut nos quibus subiectus est debitorum a servitute diaboli et morte liberaret, morte scilicet tam animæ quam corporis, tum temporali tum perenni; pretium enim pro nobis propter peccatum reus insontem utpote a peccato immunem fundens sanguinem, nos a reatu redemit, dimissa iniquitate nostra, dilaceratque in cruce chirographo, nos a tyrannide diaboli redemit. Ille enim deceptus et quasi obstupescens, nostrumque pretium sanguinem illum Dominicum effundi sitienter appetens, sanguinem, inquam, non insontem modo, sed etiam virtute divina divitem, ab eo ditatus non fuit, sed fortiter vincit, in cruce Christi triumphatus, et ita nos ex ejus servitute eruit sumus et transivimus in regnum Filii Dei, qui prius quidem eramus domus iræ, facti autem ab eo domus misericordiam qui alligavit sortem præ nobis, et domum ejus diripuit: qui iure, utpote injuste sug-

αὐτῶν πολυετοῦς τυραννίδος; διὰ ταῦτα τοίνυν ἐκμανεῖς κατὰ Χριστοῦ, ἐπέει τὴν μὲν θεανδρικήν ἐκείνην ψυχὴν διὰ πείρας ὑπερβαρυνισμένην οὕτως παντάπασι τῶν παθῶν, ὧν ἀρχηγὸς ἐπέβρεν αὐτὸς, καὶ θανάτου παντελῶς ἀνεπίδακτον, οὐκ ἐπὶ αὐτὸς δι' αὐτοῦ ποιητικὸς ἵσται τοῖς ἀνθρώποις, τὸ δὲ σῶμα παθητὸν τε καὶ θνητὸν, αὐτὸς δὲ δι' αὐτοῦ θάνατον τοιοῦτον ἐπιφέρειν οὐ συγκαχώρηται, κενεῖ πρὸς φόνον τοῦτου τὰς γνάμιας τῶν ἀπειθῶν Ἰουδαίων, πρὸς φόνον καὶ μανίαν ἀπάδακτου ἐγείρας τὴν κατ' αὐτόν, ἅτε καὶ τούτων ὡς πονηρῶν ἐλεγχομένων τε καὶ ἀθετουμένων ὑπὸ Χριστοῦ. Κενεῖ

οὕτως ὁ ἀπατεῶν ἐξηπάτηται, τῷ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ παθητῷ τε καὶ θνητῷ προσδαλῶν, καὶ τὸ φῶς ἤνεγκεν ἕκων τὰς σκοτεινὰς καὶ ποθεινὰς αὐτοῦ καταδύσεις, καὶ τὸν τῆς ζωῆς δοτήρα τὰς διὰ τὴν νοσητὴν νέκρωσιν ὑπ' αὐτοῦ τυραννουμέναις ψυχαῖς ἐπέσθησεν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀθανασίας παρεπιπλὴν σῶμα τοῖς τεθνηκόσιν ἀνέμιξε, θανάτου καὶ ταφῆ παραδόναι σπεύσας αὐτὸς. Ὁ δὲ Κύριος ἠδύνατο μὲν καὶ ταύτας αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς διακρούεσθαι, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησεν, ἠθέλησεν δὲ μᾶλλον ὑπαθεῖν ἐν πάθος ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ καὶ θεάνθρωπος γέγονεν. Ἐἰ μὴ γὰρ ἀνθρώπος ἦν, οὐκ ἦν δυνατὸν παθεῖν· εἰ δὲ μὴ θεὸς ἀπαθὴς κατὰ τὴν θεότητα διαμένων, οὐκ ἂν ὑπὲρ ἡμῶν ὀπίστη σαρξὶ τὸν θάνατον, δι' αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ ἐξανάστασιν καὶ ἀθανασίαν ἡμῖν χαριζόμενος· οὐδ' ἂν ἐπιστεῦσθαι δύνασθαι μὲν μὴ παθεῖν, ἐκὼν δὲ παθεῖν προελέμενος, ὡς ἡμεῖς ἐλευθεροῦν καὶ ἀνοψοῦν μέλλουσαν δευκνὺς τὴν οἰκίαν ταπεινώσειν, καὶ διδάσκων, εἰ δεήσει, δι' ἔργων, μέχρι θανάτου ὑπὲρ δικαιοσύνης ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἐπαγγελόμενος τοῖς πεπιθόμενοις δι' ἀναστάσεως τῆς ἀθανασίας τὴν δύναμιν, οὐ τοῦ εἰς αἶε διαμένειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ αἰωνίου δόξου διαμένειν ἐκτός, τῆς αἰωνίου λέγω φρικτωδέστατης κολάσεως, τῆς ἡτοιμασμένης τῷ διαβόλῳ, καὶ συνδιακωνίζειν τοῖς ἄγλοις ἀγγέλοις, τῆς ἀκηράτου καὶ ἀτελευτήτου βασιλείας συναπολαύοντας. διὰ τοῦτο γὰρ ὅν οὐκ ὤφειλεν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε θάνατον, ἵνα τοὺς ἐποφειλομένως ὑφισταμένους ἡμεῖς, ἐκ τε τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ θανάτου λυτρώσεται· θανάτου καὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν λέγω, καὶ τοῦ κατὰ σῶμα, τοῦ τε προσκαίρου καὶ τοῦ διακωνίζοντος· λύτρον γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν δι' ἀμαρτίαν ὑπεκυβύτων τὸ ἀνεύθυνον ὡς ἀναμέρητον ὀκτεῖον αἵμαθους, ἐλυτρώσατο τῆς εὐθύνης ἡμεῖς, τὰς ἀμαρτίας συγγωρησας ἡμῶν, καὶ τὸ τούτων χειρόγραφον ἐν τῷ σταυρῷ διαρρήξας, ἐλυτρώσατο τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου. Δελεασθεὶς γὰρ ἐκείνος καὶ περιγανῶν ὄσιν, καὶ τὸ ἡμέτερον λύτρον, τὸ πῖμα ἐκείνο τὸ δεσποτικὸν χυθῆναι σπεύσας, τὸ μὴ μόνον ἀνεύθυνον, ἀλλὰ καὶ θεϊκὴν δύναμιν πλοῦτοῦν, οὐκ ἐπιστεῦσθαι ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἐπέ-

θη, παραδειγματισθείς ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Ἄ καὶ οὕτως ἡμεῖς ἐκ τῆς αὐτοῦ δουλείας ἐρρύσθημεν, καὶ μετέστημεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, σκαυὴ μὲν ὀργῆς ὄντες πρότερον, σκαυὴ δὲ ἔλλους ὑπ' αὐτοῦ γεγονάτας. τοῦ δῆσαντος τὸν ἰσχυρὸν ὡς πρὸς ἡμᾶς ὄντα, καὶ τὰ σκαυὴ αὐτοῦ διαρπάσαντος· ὅς ἐστι δικαίως, ὡς **Θ** ἀδίκως ὑποβολῆ τοῦ διαβόλου φονεύθει· ἐδασίλευσεν ἡμῶν, τῇ δικαιοσύνῃ μυστικῶς νικῆσας τὸν ἀρχίκακον, καὶ φανερωθῆς· ἐπιδείκνυται τὴν παντοδύναμον δύναμιν, καὶ κατὰ σῶμα τοῦ θανάτου περιγενόμενος, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν τριήμερος, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβὰς, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, σὺν αὐτῇ ἦν ὑπὲρ ἡμῶν ἐφόρει, καὶ καθ' ἣν ἀπέθανε σαρκί, πιστωσάμενος ἡμῖν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀποκατάστασιν, καὶ τὴν τῆς βασιλείας κληρονομίαν· ἐάνπερ καὶ ἡμεῖς αὐτὸν μιμούμενοι, κατὰ τὸ ἰσχυρῶν, τῇ δικαιοσύνῃ τὸν τῆς ἀμαρτίας ἀρχηγὸν καταπαλαίωμεν, ἀποκρουόμενοι τὰς αὐτοῦ προσβολὰς, καὶ τὰς πρὸς τὰ πονηρὰ πάθη προτροπὰς, καὶ ὑποφέροντες γενναίως τὰς ἐπιβολὰς.

Διὰ τοῦτο γὰρ καίτοι διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀναγεννησας ἡμεῖς ὁ Κύριος, καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος σφραγίζων εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, ὅμως ὄντων ἐτι καὶ παθητῶν ἔχειν ἀφήσει σῶμα, καὶ τὸν τῆς κακίας ὑψηγῆν τῶν ταπεινῶν τῆς φύξης ἐκβαλῶν, ὅμως ἀφήσει προσβάλλειν ἔξωθεν, ὡς ἂν ὁ ἀνακατισθεὶς ἄνθρωπος κατὰ τὴν καινὴν Διαιθήκην, τουτέστι τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον, ἐν ἀγαθοεργίᾳ καὶ μετανοίᾳ ζῶν, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν τοῦ βίου τούτου περιφρονῶν, τὰ δὲ ὀδυνηρὰ ὑποφέρειν, καὶ ταῖς τοῦ ἀντικειμένου προσβολαῖς γυμναζόμενος, ἐτοιμασθῆ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἀφαρσίας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν καινὸν αἰῶνα μελλόντων ἐκείνων ἀγαθῶν. Δεῖ οὖν τὸν πιστὸν τῇ μὲν ἐλπίδι χαίρειν· κατειδὴ πέραις ὁ βίος οὗτος ἔξει, φρονίμως ἤθεσθαι τὴν μακαριότητα πιστῶς ἐκδεχόμενον, ἣν ἡ μέλλουσα ζωὴ ἀτελευτήτως ἔξει. Τῇ δὲ συνίσει τῆς πίστεως τὴν ἀθλιότητα, ἣν ὁ βίος οὗτος ἀέλιος κατεκρήθη φέρειν, ἐν ὑπομονῇ καὶ δι' ὑπομονῆς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τὸν τῆς ἀμαρτίας ἀρχηγὸν καὶ συνεργόν, καὶ τοὺς ταπεινούς ὑπ' αὐτοῦ, εἰ δεήσει, μέχρις αἵματος ἀντικαθίστασθαι· πλὴν γὰρ τῆς ἀμαρτίας οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ κακῶν ὄντων, εἰ καὶ κακώσεως πρόξενον, οὐδ' αὐτὸς ὁ θάνατος. Διὸ καὶ χορὸς μὲν ὄστων ἀπόλοι παρ' ἐαυτῶν ἐαυτοὺς ἐπήνεγκαν τὰς κακώσεις τοῦ σώματος· οἱ δὲ μάρτυρες καὶ τὸν βίαιον παρ' ἐτέρων ἐπαγόμενον αὐτοὺς θάνατον ἐποίησαν εὐκλεέστατον, καὶ ζωῆς καὶ δόξης καὶ βασιλείας αἰωνίου καὶ οὐρανοῦ παρεκτικόν, καλῶς καὶ θεαρίτως αὐτῷ χρησάμενοι· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μετὰ τὸ καταργῆσαι τὸν θάνατον διὰ τῆς οικίας ἀναστάσεως, τοὺς οικίους ἐτι παραμένειν ἀφήκε, καὶ σὺν τούτῳ τὰς ἄλλας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κακώσεις, ἵν' ὁ κατὰ Χριστὸν ἄνθρωπος ἐκ τούτων ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀληθείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τε καὶ τοῖς δόγμασι, πρὸς τὸν μέλλοντα καινὸν ἐκείνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα διὰ τῆς καινῆς Διαθήκης ἐτοιμασθῇ.

Ἀποστελοῦσιν οὖν αἱ κακώσεις αὐταὶ τοῖς πιστῶς ὑπομένουσι, πρὸς διήρῳσιν τῶν ἀμαρτημάτων, πρὸς γυμνάσιον, πρὸς δοκιμὴν, πρὸς κατάληψιν τῆς τοῦ βίου τούτου ταλαιπωρίας, πρὸς προτροπὴν τοῦ ἐπι-

gentis diabolo trucidatus, super nos regnavit, iustitia mystico devictis mali principe, manifestataque vim suam omnipotentem, dum corpore mortis indutus, a mortuis post tres dies resurrexit, et in caelum ascendens ad dexteram Patris sedit cum ea quam pro nobis tulit et per quam mortuus est carne, pignore promittens nos a mortuis resurrectionem, in caelis collocationem et regnum esse sortituros, dummodo nos quoque illum imitati pro viribus nostris, rursus iustitia peccati principem devincamus, propulsatis ejus aggressibus ejusque ad turpia vitia impulsibus, fortiterque retulis illius artificis.

Idcirco etiam nos divino baptismate regeneraverit Dominus, et gratia Spiritus sancti nos in diem redemptionis obsignaverit, corpus tamen passibile et mortale nos habere permisit, et licet ab adyis animae nequitiae ducem eiecisset, sicut tamen illum foris aggredi, ut renovatus homo secundum novum Testamentum, id est Christi Evangelium, in operibus bonis et in poenitentia vivens, spretis hujus vitae deliciis, aspera perpressus et aggressionibus inimici exortus, paratus esset ad accipiendam incorruptibilitatem donaque per eam in novo saeculo largienda. Oportet ergo fidelem spem gaudere et, quando finem habebit haec vita, recte exultare beatitudinem fideliter consecuturum quam vita futura sine fine servabit. Oportet autem etiam intelligentia fidei infelicitatem quam haec vita subire jure propter peccatum jussa est, ipsumque peccati ducem et fautorem, necnon ab eo instructas acies, si necessarium sit, ad sanguinem perferre; nam praeter peccatum nihil eorum quae sunt in hac vita malum est, licet malum foveant, nec mors ipsa. Ideo chorus quidem sanctorum passi sunt corporis afflictiones quas saepe sibimetipsis intulerunt, martyres vero violentam ab aliis sibi illatam mortem fecerunt clarissimam a qua gloriam et vitam et regnum aeternum caelumque acceperunt, ipsa pie sanctoque utentes; hac enim de causa postquam mortem per suam resurrectionem martificasset, suis tamen illam permanere sivit, et cum illa alias hujus mundi miseras, ut secundum Christum homo per eas pro veritate in vita et fide ostendenda colluctando, ad futurum illud novum et nunquam veterascens saeculum per novum pactum praeparatur.

διὰ τούτων ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀληθείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τε καὶ τοῖς δόγμασι, πρὸς τὸν μέλλοντα καινὸν ἐκείνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα διὰ τῆς καινῆς Διαθή-

Prosunt igitur ipsae miseriae fideliter perseverantibus ad plationem iniquitatum, ad exercitium, ad experimentum, ad apprehensionem infelicitatis hujus vitae, ad incitamentum ardentem vitendi et persever-

ranter inquirendi æternam illam filiationem et redemptionem, novamque vere vitam et felicitatem. Quippe cum duplex sit tam animæ quam corporis nostra in Christo filiatio et renovatio, quæ initium et finem habet nec modis caret, principium quidem nobis ponit baptismi gratia qua datur omnium peccatorum et realis ex maledictione exorti remissio, et balneum regenerationis appellatur; finem autem dabit sperata fidelibus resurrectio vitæque in futuro sæculo promissa, media vero inter ista vita est secundum Evangelium Christi, per quam nutritur, crescit et renovatur in dies vir Dei in cognitionem Dei procedens, in iustitiam et sanctificationem paulo minus ab angelis minoratus, a seipso rescindens suam ad humilliora propensionem, et desideria a visibilibus et carnalibus et temporaneis ad intelligibilia et spiritualia et æterna transferens.

τὴν εἰς τὰ κάτω προσπάθειαν, καὶ μεταφέρων τὸν ὄνον πρὸς τὰ νοητὰ καὶ πνευματικὰ καὶ ἀόδια.

Triplex hoc de resurrectione Christi nos edocens Qui ineffabilia mysteria Spiritus contemplatus fuit, vas electionis Paulus magnus Romanus in Epistola scribit: « Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus; consepulti ergo sumus cum illo per baptismum in mortem ».²⁷ Hoc est resurrectionis nostræ principium; chirographum enim iniquitatum nostrarum Christus in cruce affecerat et per baptismum secum consepultos innocentes effecit. Sed audi medium instans principio: « Ut, ait, quomodo surrexit a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulemus; » et finem resurrectionis producit dicens: « Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus. » Denique principium et genus resurrectionis et filiationis evidentiis demonstrans, « Et nos ipsi, inquit, primitias Spiritus habentes, et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes ».²⁸ Primitias Spiritus vocat sanctificationem et Spiritus gratiam quam divino baptismo accipimus, ab iniquitatibus conversi et renovati, gratique Christi gratia iustificati; hæc enim sunt futurorum bonorum primitiæ. Dicendo autem: adoptionem filiorum Dei expectantes, monstravit se non de filiatione ex baptismo orta loqui, sed de futura illa et perfecta et indelebili, addens: « Redemptionem corporis nostri, » scilicet illius a doloribus, a corruptione liberationem; illa enim filiorum Dei adoptio sæpius evanescit, hæc autem a nova ex mortuis vita et resurrectione adorta, ipsa vere perfecta est firmissima. Idem vero ad Philippenses scribens finem tantæ renovationis sapientius profert dicens: « Salvatorem expectamus Dominum Jesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori gloriæ suæ ».²⁹ Nam quemadmodum Christus mortuus est in infirmitate et ignobilitate carnis, surrexit autem in virtute et gloria Dei, ita qui secundum Christum vixerint per mor-

θυμαῖν διαπύρωσ, καὶ ζητεῖν ἐπιμόνωσ τὴν διασωσί-
ζουσαν ἐκείνην υιοθεσίαν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ και-
νήν ὄντως ζωὴν καὶ μακαριότητα. Πολλὰ κλίξ γὰρ
οὐσης κατὰ τὸ σῶμα καὶ ψυχὴν τῆσ ἡμετέρας ἐν
Χριστῷ υιοθεσίασ καὶ ἀνακαινίσεωσ ἀρχὴν τε καὶ
τελειότητα ἔχούσης, καὶ τὰ τούτων μεταξὺ, τὴν μὲν
ἀρχὴν ἐνέβηθαι ἡμῖν ἢ τοῦ βαπτίσματοσ χάρισ,
πάντων τε τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τῆσ ἐκ τῆσ ἀρεῆσ
αὐθύνησ τὴν ἀρεσὶν παρέχουσα, καὶ λουτρὸν παλιγ-
γενεσίασ λέγεται· τὴν δὲ τελειότητα παρέξει ἢ
ἐλπίζομένη τοῖσ πιστοῖσ ἐξανάστεισ, καὶ ἢ κατὰ
τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα ἐπαγγελία· τὰ δὲ μεταξὺ
τούτων, ἢ κατὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγελιὸν ἐστὶ ζωὴ,
δοθῆ; τρέφεται καὶ αὔξει. **Θ** καὶ ἀνακαινίσεωσ
ἡμέραν ἐξ ἡμέρασ προκόπτων ὁ κατὰ Θεὸν ἀνθρώπωσ
εἰ; ἐπίγνωσιν Θεοῦ, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἁγιασμὸν,
καὶ κατὰ μικρὸν μειῶν, καὶ ἀφ' ἐαυτοῦ ἐκκόπτων
κόθον ἀπὸ τῶν ὁρατῶν καὶ σαρκικῶν καὶ προσκαί.

Τὸ τρίτον τοῦτο τῆσ ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσεωσ
ἡμῶσ διδάσκων ὁ τῶν ἀποβρήτων μυστηρίων τοῦ
Πνεύματοσ θεατῆσ, τὸ σκεῦὸσ τὸ ἐκλεκτῶν, Παῦλοσ ἔ-
μειγασ, γράφει· Ῥωμαίοσ ἐπιστολίων· « Ὅσοι ἐβα-
πτίσθημεν εἰσ Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰσ τὸν θάνατον αὐ-
τοῦ ἐβαπτίσθημεν· συνετάφημεν ὄν αὐτῷ διὰ τοῦ
βαπτίσματοσ εἰσ τὸν θάνατον. » Αὐτῆ ἢ τῆσ ἡμετέ-
ρας ἀνακαινίσεωσ ἀρχὴ· τὸ γὰρ χειρόγραφο τῶν
ἡμετέρων ἀμαρτημάτων ὁ Χριστοσ ἐν τῷ σταυρῷ
διέβρηξ, καὶ τοῦσ διὰ τοῦ βαπτίσματοσ αὐτῷ συν-
οαπομένουσ ἀνέθύνουσ ἐποίησεν. **Α**κουε δὲ καὶ
τῆσ κατὰ τὴν ἀρχὴν μισότητοσ· « Ἴνα γὰρ, φησιν,
ὡσπερ ἠγγέθη Χριστοσ ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖσ
ἐν καινότητι ζωῆσ περιπατήσωμεν. » καὶ προσεπά-
γει τὴν τελειότητα τῆσ ἀνακαινίσεωσ, δεικνύσ· « Εἰ
γὰρ σύμφυτοι γεγονάμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου
αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆσ ἀναστάσεωσ ἐσόμεθα. » Ἐξῆσ
δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ γένοσ τῆσ ἀνακαινίσεωσ καὶ
υιοθεσίασ ἐμφανέστρον ἐγῶν, « Καὶ αὐτοί, φησιν,
οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματοσ ἔχοντεσ, καὶ ἡμεῖσ
αὐτοί ἐν αὐτοῖσ στενάζομεν, υιοθεσίαν ἀπεκδεχό-
μενοι. » ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματοσ ὀνομάζων τὸν
ἁγιασμὸν, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματοσ, ἢ ἐν τῷ
θείῳ βαπτίσματι λαμβάνομεν, τῶν ἀμαρτημάτων
ἀπαλλαγέντεσ καὶ ἀνακαινισθέντεσ, καὶ δωρεάν τῆ
τοῦ Χριστοῦ χάριτι δικαιωθέντεσ· ἀπαρχὴ γὰρ ἐστὶ
ταῦτα τῶν μελλόντων ἐκείνων ἀγαθῶν. Εἰπὼν δὲ,
« υιοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, » δεικνύσ, ὡσ οὐ τὴν διὰ
τοῦ βαπτίσματοσ φησιν υιοθεσίαν, ἀλλὰ τὴν μέλλου-
σαν ἐκείνην καὶ τελείαν καὶ ἀδιέπτωτον, προσεπά-
γει· « Τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματοσ ἡμῶν. » δηλου-
ὄτι τὴν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῆσ φθορῆσ αὐτοῦ λύ-
τρωσιν· ἢ μὲν γὰρ ἐν ταῦθα υιοθεσία διακρίτεσ
πολλάκισ, ἢ δὲ διὰ τῆσ ἐκ νεκρῶν παλιγενεσίασ καὶ
ἀναστάσεωσ, αὐτῆ τελεία καὶ βεβαιωτέτῃ ἔννοεσ
ἐστίν.

Ὁ αὐτοσ δὲ καὶ Φιλιππησίοσ γράφων ἐπ' ἐλπίασ
τῆσ τοιαύτησ ἀνακαινίσεωσ σαφέστρον ἐκτίθει,

²⁷ Rom. vii, 3. ²⁸ Rom viii, 25. ²⁹ Philipp. iii, 20.

ε Σωτήρα, λέγων, ἀπευδεχομένα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ· ὡς γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ σαρκὸς, ἀνέστη δὲ ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ τῇ θεϊκῇ, οὕτω καὶ οἱ κατὰ Χριστὸν ζήσαντες σπείρονται διὰ τοῦ θανάτου πάλιν, κατὰ Παῦλον εἰπῶν, ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ, γίγρονται ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ, σῶμα λαβόντες δεδοξασμένον τε καὶ ἀκράτων, ὅποιον ἔσχεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κοιμημένων γενόμενος. Ἄλλ' αὕτη ἡ ἐν τῷ σώματι ἀνακαινίσις πίστει μᾶλλον ὁρᾶται νῦν, οὐκ αὐτοψία, ἀλλ' ἐλπιδί, πράγματι δὲ οὕτω· ἡ δὲ τῆς ψυχῆς λαμβάνει μὲν καὶ αὕτη τὴν ἀρχὴν, ὡς εἰρηται, ἐν τῷ θαίῳ βαπτίσματι διὰ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως, τρέφεται τε καὶ αὔξεται διὰ τῆς ἐν πίστει δικαιοσύνης, ἔτι καὶ ἔτι ἀνακαινιζομένη ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῖς αὐτῇ ἀλλήλοις ἀρεταῖς· λήφεται δὲ τὴν τελείωσιν ἐν τῇ κατὰ τὸ μᾶλλον πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ θεωρίᾳ· νῦν γὰρ ἡ ἰσότητος βλέπει καὶ ἐν ἀνίγματι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῷ Χριστῷ διαφερόντως ἡγαπημένος **95** Ἰωάννης ἀμφότερα· τὰς ἀνακαινίσεις συλλαβὸν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. «Νῦν, φησὶ, τέκνα Θεοῦ ἔσμεν.» Τοῦτο ἡ τῆς υἰοθεσίας ἀρχή· ἀλλ' ὁ οὕτω ἐφανερῶθῃ τί ἰσόμεθα· οἰδαμεν δὲ ὅτι ἐν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἰσόμεθα, ὅτι ὁφόμεθα αὐτὸν καθὼς ἔπει· Τοῦτο ἡ τελείωσις τῆς κατὰ Θεὸν ἡμῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ χάριθις υἰοθεσίας καὶ ἀνακαινίσεως, ἡ ἦν καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶν ὁ αὐτὸς, ὅτι· «Ἐδωκεν ὁ Χριστὸς ἐξουσίαν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος, σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν·» λέγων γὰρ οὐκ ἐκ σαρκὸς ἡμᾶς γεννηθῆναι, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὴν διὰ τοῦ θαίῳ βαπτίσματος ἀναγέννησιν καὶ υἰοθεσίαν δηλοῦν, ἡ ἦν καὶ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ φησὶν, ὅτι νῦν τέκνα Θεοῦ ἔσμεν. Εἰπὼν δὲ ὅτι ἰδωκεν ἡμῶν ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, ὡς μήπω οὔσι, τὸ τέλειον τῆς υἰοθεσίας ὁπίδειξε· καθάπερ γὰρ τὸ ἀπειρινὸς βρέφος· δύναμιν μὲν ἔχει παρὰ τῆς φύσεως σοφὸν γενέσθαι, καὶ σοφὸν ἔπει δυνάμει, τῆς δ' ἡλικίας προοῦσης, εἴπερ καὶ τὰ συντείνοντα πρὸς τὴν ἐπιστήμην μεταλθοῖ, οὕτως ἔπει καὶ ἐνεργεῖσθαι δόξῃ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἀναγεννηθεὶς διὰ τοῦ θαίῳ βαπτίσματος, δύναμιν μὲν ἔλαβε σύμμορος γενέσθαι τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· εἰ γοῦν καὶ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖται, κατὰ Χριστὸν καὶ τὸ τοῦτου Εὐαγγέλιον ζῶν, ἐν τῇ ἀναστάσει τῆς δυνάμεως ταύτης προκινῶσης εἰς ἐντέλειαν, οὐκ ἔπει πίστει καὶ ἐλπίδι, ἀλλ' ἀληθείᾳ καὶ πράγματι, δεδοξασμένον καὶ ἀκράτων ἔπει τὸ σῶμα, ὅποιον καὶ ὁ Κύριος ἔσχε μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πῶς μᾶλλον τὸ Πνεῦμα; Ἀναστήσονται μὲν γὰρ καὶ τὰ νεκρὰ σώματα τῶν ἀσεβῶν, ἀλλ' οὐκ ἐν δόξῃ οὐρανίῳ· οὐ γὰρ ἰσονται ἡ σύμμορφά τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐπηγγελμένην τοῖς πιστοῖς δόξαν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἡ καὶ βασιλεία

A tem, ut rursus secundum Paulum loquar, semiluantur in infirmitate et ignobilitate, surgent autem in virtute et gloria, accepto corpore glorioso et immaculato quale habuit Christus post resurrectionem, primogenitus ex mortuis, primitiæ dormientium factus. Verum ista in corpore renovatio fide magis, non intuitione nunc conspicitur, spe quidem, nondum vero in re habetur; at animæ renovatio accipit quidem et ipsa principium, ut dictum est, in divino baptisate per remissionem iniquitatum, nutritur vero et augetur per justitiam quæ est in fide, magis ac magis instaurata in cognitione Dei cæterisque virtutibus consentaneis; finem autem consequetur in futuro quando facie ad faciem videbitur Deus; nunc enim per speculum et in ænigmate conspicitur, ideo eximie Christo dilectus Joannes ambas corporis et animæ renovationes complexus: «Nunc, inquit, filii Dei sumus;» hoc est adoptionis filiorum Dei initium; sed «Nondum apparuit quid erimus; scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videmus eum sicuti est.» En suis adoptionis et renovationis quæ secundum Deum a Christo nobis suppeditatur, de quibus idem dixit in Evangelio: «Dedit Christus his qui credunt in nomine ejus potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.» Nam discendo ex carne non natos esse, sed ex Deo, regenerationem et filiorum Dei adoptionem declarat per quam in Epistola dixit: quoniam filii Dei sumus. Dicendo autem quoniam dedit nobis potestatem filios Dei fieri, quasi nondum simus, finem adoptionis filiorum subostendit; nam sicut recens natus infantulus potestatem quidem habet a natura sapientem fieri, et est sapiens in potentia, progressa vero ætate, si pariter in scientiam progrediatur, tunc erit vera sapiens, ita regeneratus per divinum baptismum potestatem quidem accipit configurari corpore gloriæ filii Dei; igitur si in novitate vitæ ambulaverit, secundum Christum ejusque Evangelium vivens, hac potestate ad perfectionem in resurrectione procedente, jam non fide et spe, sed re et veritate gloriosum et immaculatum corpus habebit, quale habuit Christus post resurrectionem, quanto magis spiritum. Ipsa enim impiorum corpora resurgent quidem, sed minime in gloria cœlesti, nam non erunt configurata corpori gloriæ Christi, ideo non fruentur promissa fidelibus visione Dei quæ Dei regnum vocatur. Ait enim: «Pereat impius, ut non videat gloriam Domini.» Sed regenerati et secundum Christum enutriti, et mensuram, quantum in potestate fuerit, ætatis plenitudinis Christi consecuti, illi divinum splendorem feliciter sortientur, et prout scriptum est, fulgebant sicut sol in regna Patris eorum.

⁹⁵ I Joan. iii, 2. ⁹⁶ Ies. xxxi, 10.

τοῦ Θεοῦ καλεῖται· ἡ Ἀρθήτω, γὰρ φησὶν, ὁ ἀσθεὺς, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου. Ἄλλ' οἱ γεννηθέντες τε καὶ τραπέντες κατὰ Χριστὸν, καὶ τὸ μέτρον φθάσαντες ὡς δυνατὸν τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ πληρώματος, ἐκείνοι καὶ τῆς θείας λαμπρότητος μακαρίως ἐπιταύζονται, καὶ κατὰ τὸ γυγραμμένον ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.

Cujus divini fulgoris et illuminationis Adam pater ante transgressionem, utpote vere stola glorie indutus, nudus non erat, neque erubescere quia nudus, sed multo speciosior erat quam dici potest, præ eis qui disadentibus multo auro gemisque micantibus ornatis fulgent. Hoc divino splendore et fulgore per transgressionem turpiter nudata miserum naturæ Verbum Dei, viscera misericordie assumens, eam præclarior indutam in monte Thabor eis quos ex discipulis elegit rursus ostendit patet. Sciens omnibus quid olim eramus, et quales in futuro sæculo erimus qui in eum credimus et perfectionem in ipso consecuti sumus. Cujus perfectionis eorum qui secundum Christum vivunt arrhas obtinebis hic a Deo sanctis datas qui jam percipiunt, ut dicitur est, fructus venturi sæculi. Et istud præsentatum ostendit Moyses in cuius vultum gloriosum filii Israel non poterant intendere: et post eum adhuc illustrius ipse Dominus in monte conuersans lumine deitatis ita micanti ut discipuli cæcli, licet ob hanc causam virtute accepta, non poterant intendere in lucem illam. Stephani vero facies, ut scriptum est, apparuit tanquam facies angeli, et ipse a terra in cœlestia intendens ubi Christus sedit ad dexteram maiestatis, cœlestem vidit Dei gloriam. Et longum est alios postea enumerare atque recensere qui in terris futurorum honorum arrhas acceperunt, et divinum illum splendorem feliciter sortiti sunt et illuminationem, quam nos consequi concedat gratia et benignitas eius qui pro nobis factus homo, sepultus et resurrectus, naturam nostram infra iacentem erexit, et secum in throno Patris sedere fecit, Jesus Christus Dominus noster, quem docet gloria, honor et adoratio cum æterno eius Patre et sanctissimo necnon vivificante Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ταρέντος, καὶ ἀναστάντος, καὶ τὴν κάτω κειμένην φύσιν ἡμῶν εἰς οὐρανοὺς ἀνυψώσαντος, καὶ συνεδρίᾳ τιμηθέντος πατρικῇ, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ᾧ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA XVII.

In qua ostenditur Sabbati et Dominicæ mysterium; necnon in Evangelium primæ post Pascha Dominicæ.

Novam hodie celebramus Dominicam; potius vero novæ Dominicæ consecrationem agimus. Intendit ergo sermo noster paulo altius, quantum permiserit tempus, Dominicæ mysterium ad eharitatem vestram revelare. Sed cum istud sit sublimis et ideo non sit omnibus intellectu facile, gratias agere oportet omnipotenti Domino a que cognominatur hæc dies, qui per suam in carne præsentiam omnibus ad eam fide accedentibus exhibuit quæ aliquantulum mentem et sermonem superant. Dicitis autem om-

Α Ταύτης τῆς θείας ἐκλάμψεως τε καὶ λαμπρότητος καὶ ὁ Ἀδάμ μέτοχος ὑπάρχων πρὸ τῆς παραβάσεως, ὡς δυνατὸς στολὴν δόξης ἡμφισπόμενος, οὐχ ὑπῆρχε γυμνός, οὐδ' ἀσχημῶν ὑπῆρχεν ἐπι γυμνός, ἀλλὰ πολλῶν κοσμιώτερος, οὐδ' ὅσον εἶπαι, τῶν νῦν περικαίμενων τὰ χρυσῶν πολλῶν καὶ διαυγέσι λίθοις κοσμούμενα διαδήματα. Ταύτης τῆς θείας ἐκλάμψεως τε καὶ λαμπρότητος γεγυμνωμένην τὴν ἡμῶν φύσιν ἐκ παραβάσεως τῆς ἀσχημοσύνης ἐλεήσας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ διὰ σπλάγγχν ἐλέους ἀναλαβόμενος, ἐνδεδυμένην ἐπιφανέστερον ἐπὶ τοῦ Θαβωροῦ τῶν μαθητῶν τοῖς ἐκκρίτοις πάλιν ὑπέδειξε, τί ποτε ἦμεν, καὶ τίνες ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἰσόμεθα δι' αὐτοῦ οἱ πιστεύοντες, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τελειώσεως ἐπιτυχόντες τοῖς πᾶσι παριστάς. Ταύτης τῆς τελειώσεως τῶν κατὰ Χριστὸν βιούτων εὐρήσεις καὶ τοὺς ἀβραάμνας φανερῶς ἐνταῦθα δεδομένους τοῖς τοῦ Θεοῦ ἁγίοις, καρπουμένους ἤδη κατὰ τὴν εἰπόντα τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀγαθόν. Καὶ τοῦτο προλαβὼν εἰδείξεν ὁ Μωυσῆς, οὐ τῇ δόξῃ τοῦ προσώπου ἀτειλίζειν οὐκ ἠδύνατο οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ· καὶ μετ' αὐτὸν ἐπι περιφανέστερον αὐτὸς ὁ Κύριος ἐπ' ὄρους ἀστράφα· **Θθ** ἐν φωτὶ θεότητος αὐτῶν τηλαυγῶς, ὡς μὴδὲ τοὺς ἐκκρίτους τῶν μαθητῶν, καὶ τοὶ πνευματικὴν δύναμιν τηνικαῦτα λαβόντες, ἀτειλίζοντας δυνηθῆναι πρὸς τὴν λάμψιν ἐκείνην στήναι. Σεφάνου δὲ τὸ πρόσωπον ὤφθη κατὰ τὸ γυγραμμένον ὡς πρόσωπον ἀγγέλου, καὶ αὐτὸς ἀπὸ γῆς εἰς τὰ ἐπέκεινα τῶν οὐρανῶν ἠτένιζεν, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης, καὶ τὴν ὑπερουράνιον ἐώρα δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ μακρὸν ἂν εἴη τοὺς ἄλλους καθέξης ἀπαριθμεῖσθαι καὶ καταλέγειν, οἵτινες ἐνεῦθεν τοὺς ἀβραάμνας τῶν μαλλόντων ἀγαθῶν λαβόν, καὶ τῆς θείας ἐκείνης ἐκλάμψεως τε καὶ λαμπρότητος μακαρίως ἐπέτυχον· ἧς γένοιτο καὶ ἡμεῖς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος, καὶ παθόντος, καὶ

ταρέντος, καὶ ἀναστάντος, καὶ τὴν κάτω κειμένην φύσιν ἡμῶν εἰς οὐρανοὺς ἀνυψώσαντος, καὶ συνεδρίᾳ τιμηθέντος πατρικῇ, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ᾧ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΑΙΑ ΙΖ'.

Δεικνύσα τὸ τοῦ Σαββάτου καὶ τὸ τῆς Κυριακῆς μυστήριον· καὶ εἰς τὸ τῆς καινῆς Κυριακῆς Εὐαγγέλιον.

Δ Καινὴν Κυριακὴν ἑορτάζομεν σήμερον· μᾶλλον δὲ τῆς καινῆς Κυριακῆς ἄγομεν τὰ ἐυχαιῖνα. Βούλεται τοίνυν ὁ ἡμέτερος λόγος, μακρὸν ἀνωθεν πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἀγάπη, ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς δίδωσι, τὸ τῆς Κυριακῆς ἀνακαλύψαι μυστήριον. Εἰ δὲ μέγα τοῦτο καὶ ὑψηλόν, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲ τὸ πρόχειρον τοῦτου τοῖς πᾶσι εὐληπιον, χάριτας ὁμολογεῖν χρὴ ἐφ' Κυρίῳ τῶν ὄλων, οὐ καὶ ἡ ἡμέρα ἐπινομεῖς, ταῦτα χαρισμένῳ διὰ τῆς ἐν σαρκὶ παρουσίας αὐτοῦ τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι διὰ τῆς πίστεως, ἃ καὶ νῦν

καὶ λόγῳ, καὶ πρὸς ὄλιγον ἐστὶ δυσόψικτα. Προσέ-
 χετε δὲ θρῆνας ἅπαντας τοῖς λεγομένοις τὸν νοῦν· εἰ
 γὰρ τις καὶ μὴ τὸ πᾶν ἐπιγινώσκων θυήσεται, ἐξ
 ὀλίγων ἔξει τὴν πᾶσαν δύναμιν· φωτὸς γὰρ ἔχει
 λόγον ἢ διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος. Ἐν ἑξ τοίνυν ὁ
 Θεὸς ἡμέραις μὴ μόνον τὸ αἰσθητὸν ἅπαν τοῦτο
 ποιήσας τε καὶ κοσμήσας, ἀλλὰ καὶ τὸ μόνον ἐξ
 αἰσθήσεως καὶ νοῦ συγκαίμενον ζῶον τὸν ἄνθρωπον
 πλάσας τε καὶ ζωώσας, καὶ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ τῶν
 περὶ γῆν ζῶων καὶ φυτῶν παρασχόμενος, τῇ ἑβδόμῃ
 κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, καθάπερ
 ὁ Μωϋσῆς ἐδίδασκεν ἡμᾶς ὁ μεταγενέστερος θεωρῶς
 τῆς ἐπὶ πολὺ προγενεστέρας αὐτοῦ καταβολῆς τοῦ
 κόσμου· μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς
 ἐκείνου γλώττης ταῖς ἡμετέρας ἐνηχῆσαν φιλιαν **B**
 θρώπως ἀκοαῖς τε καὶ ψυχαῖς. Ἄλλὰ καὶ εὐλόγησε,
 φησὶν, ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν
 αὐτήν. Πῶς οὖν ταύτην, καθ' ἣν οὐδὲν ἐπραξε, καὶ
 εὐλόγησε καὶ ἡγίασεν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν πρώτην **97**
 μᾶλλον ὡς ὑπερεξηρημέτην; Διὸ καὶ μίαν αὐτήν ὁ
 Μωϋσῆς εἶπεν, ἀλλ' οὐχὶ πρώτην, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ἐκ
 τοῦ μὴ ὄντος ἀθρώπων προήγαγε τὸ πᾶν, καὶ φωτὶ
 πικρῷ περιηύρασεν αὐτὸν, εἰ καὶ μήπω τὸν κατάλλη-
 λον ἐπέθηκε κόσμον, εἰς τάξιν καὶ εἶδος ἀγαγὼν
 ἕκαστον. Πῶς εἰ μὴ καὶ ταύτην, ἀλλ' οὐχὶ τὴν μετ'
 αὐτήν, καθ' ἣν τὸ μέγα τοῦτο κύτος ἐστερίωσε καὶ
 περιέταψε, τὴν περὶ ἡμᾶς πρώτων οὐρανὸν λέγω,
 πρὸς δὲ τὸν πρῶτον ἐκείνων δεύτερον; Πῶς οὐχὶ τὴν
 μετ' αὐτήν ἅλιν ἢ τὰς ἐφεξῆς καθ' ἃς ἢ τε γῆ συν-
 ἔστη, τὴν ὑδάτων ὑποχωρησάντων, καὶ τὸν ἐστῆ
 τοῖς δύο μεγάλους, οἳ τινες ὀφθαλμοὺς ἐδέξατο
 κατὰ διὰ προστάγματος ὀπίσθεν κατὰ γένος;

Ἴνα δὴ καὶ ταύτας παραλίπωμεν, διὰ τί μὴ τὴν **C**
 ἑπτὰ μᾶλλον ὁ Θεὸς εὐλόγησε, καθ' ἣν ὁ ψυχὴν
 μόνον ζῶσαν ἐρπετῶν καὶ τετραπόδων ἐξέτασεν ἐκ
 γῆς, ἀλλὰ καὶ βουλῆς ἄξιον ὑπέδειξεν οἰκείας ἔρ-
 γων, συγκεφαλαιωσάμενος τὸ πᾶν, αἰσθητὸν τε καὶ
 νοῦν συναγαγὼν, ἐν καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι καὶ ἐαυ-
 τὸν διὰ τῆς θείας χάριτος ἐνθεῖ, καὶ κατ' εἰκόνα
 καὶ ὁμοίωσιν οἰκείαν, γνωστικὸν ἐαυτοῦ ζῶον ἐκ
 γῆς ἀναδείξας τὸν ἄνθρωπον; Πῶς οὖν οὐ ταύτην
 εὐλόγησε καὶ ἡγίασεν, ἀλλὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν
 ἀπραξίας οὔσης ἡμέραν; Βουλομένη δὲ μοι τὸν λό-
 γον ἀποδοῦναι, καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας παρα-
 σχεῖν, ἀναγκαῖον μάλιστα διὰ τοὺς ἔλλογιμωτέρους
 τῶν συνελλεγμένων ἐξελέγξει πρότερον τοὺς μὴ
 καλῶς ἀποδόντας. Εἰσι γὰρ οἱ τὸν ἀριθμὸν σεμνο-
 λογοῦσι τοῦτον ἰσοσηπτος καὶ Φίλων, καὶ ἄλλοι κατ'
 αὐτοὺς ἀγέννητόν τε εἶναι λέγοντες, ἀλλὰ καὶ παρ-
 θένον ὡς μὴ γεννώντα, ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ θεῖον κατ'
 αὐτοὺς· οὐ γὰρ ἐδυηθήσαν συνθεῖν, ὡς καὶ γεν-
 νῶν ὁ Θεὸς τὴν παρθενίαν οὐκ ἀποτίθεται· γεννῆ
 γὰρ ἀσυνδυάστως, ἀρρήστως καὶ ἀπαθῶς. Οἱ δὲ
 διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἑβδόμην μόνην τῶν ἡμερῶν τῆς
 θείας εὐλογίας ἐπιτυχεῖν διατείνονται, καταφειδύ-
 μνοι μὴ τοῦ Θεοῦ μόνον ἀπεστῶντας αὐτοῦ τὸ γέν-
 ον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑβδόμης αὐτῆς· πᾶς γὰρ ἀριθ-

nes simunt animam intendite; nam si quis totum en-
 cere nequeat, et paucis omnem virtutem habebit;
 lucis enim rationem habet doctrina Spiritus. Deus
 ergo in sex diebus postquam non modo totum
 quod videtur fecisset et ornavisset, verum et ho-
 minem solum ex sensu menteque constantem crea-
 viasset et vivificasset, regem eum instituendo uni-
 versorum quæ super terram erant tam plantarum
 quam animalium, septima die requievit ab omnibus
 operibus suis, sicut nos docuit Moyses posterior
 constitutionis mundi longe ipsi anterioris specta-
 tor, seu magis Spiritus sanctus qui per ejus lin-
 guam ad aures animasque nostras personavit. Insu-
 per «Benedixit, inquit, diei septimo, et sanctificavit
 illum». Quare igitur isti in quo nihil fecit; bene-
 dixit eumque sanctificavit, non autem magis pri-
 mum utpote superiore in quo Deus e nihilo edu-
 xit universam, et nova luce illuminavit, licet non-
 dum convenientem instituisset munditiam in ordi-
 nem et figuram singula adducens? Quare, si non
 istam, saltem secundum in quo magnum illud ra-
 vum circa nos firmavit et extendit, cælum; dico
 primum, et post istud primum illud secundum?
 Quare rursus non sequentem vel succedentes per
 quas stetit terra, secedentibus aquis, sibique natu-
 ralem, omnem ornatum accepit, et cælum astra duo
 magna quasi oculos sortitum fuit, necnon ex aquis
 volatilia et pisces uno jussu orta sunt secundum
 species suas?

σύμφοτον πάντα κόσμον ἀπειλήρει, καὶ ὁ οὐρανὸς
 φωστῆρας, καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων τὰ πετεινὰ καὶ τὰ νη-

Sed si istos prætereamus dies, quare non sexto
 potius benedixit Deus in quo non solum animam
 viventem reptilium et quadrupedum e terra e-
 luxit, sed etiam sui dignum consilii opus protulit in quo
 colliguntur omnia, sensum et mentem in se congre-
 gans, unum et maximum quia in eo Deus per suam
 gratiam semetipsum iudicavit, ad divinam similitudi-
 nem factum, solum a quo cognosceretur animal in
 terra exhibuit hominem? Quare igitur istum non
 sanctificavit eique benedixit, sed septimum in quo
 ab opere requievit? Mihi rationem reddere et
 difficultatem solvere conanti necessarium est præ-
 sertim propter doctiores; ex assistentibus prius so-
 lutiones non probas afferre. Sunt enim qui hunc
 numerum venerandum putant Josephus et Philo et
 quolibet secundum eos illum non genitum dixerunt
 et virginem quia non generat, quale est apud eos
 Numen; nam concipere non poterant Deum gene-
 rantem nequaquam amittere virginitatem quia sine
 coitu, sine semine, sine dolore generat. At asseren-
 tes solum ex diebus septimum propterea divinam
 obtinuisse benedictionem, turpiter mentiuntur non
 solum Dei sed et ipsius septimi numeri notionem
 destruentes: omnis enim numerus ab unitate gene-
 ratur, porro septenus est numerus, ergo generatur.

¹⁰ Gen. ii, 3.

Sed, inquit, a nullo alio præter unitatem multiplicato generatur; at non genitus nequit dici qui non a multis sed qui a nullo generatur, quod in hebdomada non datur.

Deinde si propter hunc numerum ut talem benedictus fuit hic dies, quanto magis primus, quia præsertim illum Moyses dixit unum, benedictionem accepisset, unitas omnino est ingenita. Sed, aiunt, ipsa multiplicata est mater omnis numeri, eorum etiam quæ intra denarium continentur; hebdomada vero nullum parit intra denarium, et ideo est virgo. Esto, virgo est quæ nullo modo est mater; hoc enim non est ex necessitate, concedo tamen; ergo quanto plura generaverit, tanto magis a virginitate recedet? Porro hebdomada repetita et multiplicata nullam quidem numerum intra denarium generat, multos vero supra eundem; quomodo igitur virgo? Sed! propugnationes nostras fugientes ad lunam consueverunt et ad polos quos septem ponunt, lunam vero ostendentes per septem dies, bifidam, per tot alias plenam, et pari tempore ad pristinum statum redeuntem. Nesciunt enim quoniam si præterea augustus est septenus numerus, alii quoque nihil huic cedunt, et præsertim omnium primus; quippe unus est hic universus mundus, unum omnino cælum vel alicui non duobus plures; unus etiam sol in universo, luna una, ne dicam omnia in unum convenire, stante pro omnibus et per omnia et super omnia Deo, quem unum recte intelligentibus vere proclamant. Sed cum rotunda sint astrorum positumque singula, et in orbem constet universum, orbis autem ex duobus, puncto lineaque, inquitur, et sine duobus latibus nihil præsertim eorum quæ sub sensum cadunt possit existere, binus ergo numerus mundo utilissimus est et admodum necessarius. Verum quia non linea tantum, sed et plana superficies in universo conspiciatur, ternus igitur numerus inter alios parem habet honorem; nam præterea alias huius numeri excellentias. Ast quia prædictorum singula non orbis sint tantum, sed et solidum et sphaera, hæc autem sine quatuor existere nequeant, nam insuper alterius discriminis necessitas eis incumbit, quomodo numerus quaternarius inter augustos pariter non adnumeratur? Præterea quaternarius etiam propter alia non absimilis, et præsertim sextus inter omnes numerus; nam iste præ omnibus suis partibus comparatus inter perfectos prior censetur, ideo per talem dierum numerum perfecta sunt omnia.

Idcirco qui propter talia hebdomadam venerantur semetipsos fallunt, non illam tantum sed quemlibet volentes numerum, omnes enim numeri parem cultus rationem videntur habere. Nam cum numerus cum omnibus quæ sunt simul creatus fuerit, omnia vero a Deo creata pulchra sint et pulchra nimis, sicut per Moysen testatus est ipse Creator, quicquid

ἄλλο ἐκ μονάδος γεννᾶται· ἢ δὲ ἑβδομάς ἀριθμὸς, οὐκ οὐκ ἀγέννητος. Ἄλλ' οὐκ ὑπὸ τινος, φασίν. ἑτέρου τῶν μετὰ τὴν μονάδα πολλαπλασιαζομένου γεννᾶται· ἀλλ' οὐκ οὕτως ἀγέννητος ὁ μὴ γεννώμενος ὑπὸ πολλῶν, ἀλλ' ὅς ἐν ὅπ' οὐδενὸς γεννῶτο, ἕκαστ' ἢ ἑβδομάς οὐκ ἔχει.

Ἐπειτα εἰ διὰ τὴν ἀριθμὸν τοῦτον ὄντα τοιοῦτον ἢ ἡμέρα εὐλόγηται, πολλῶν μᾶλλον ἢ ἡ πρώτη, καὶ μάλιστα· ὅτι καὶ μίαν αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς εἶπε, τὴν εὐλογίαν εἰδέξατο· ἢ γὰρ μονὰς ἀγέννητος πάντη. Ἄλλὰ γεννητικὴ, φασίν, αὐτὴ πολλαπλασιαζομένη παντός ἀριθμοῦ, καὶ τῶν ἐντὸς δεκάδος· ἢ δὲ ἑβδομάς τῶν ἐντὸς δεκάδος οὐδενός, καὶ διὰ τοῦτο παρθένος. Ἔστω δὲ παρθένος· ἢ μηδαμῶς γεννώσα· οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης, ἔστω δ' οὐκ ὁμοίως· ἢ δὲ μέτρια μὲν οὐ, πολλὰ δὲ γεννώσα, καθόσον πλείω, κατὰ τοσοῦτον πάντως· κορρωτέρως τῆς παρθενίας ἐστίν. Ἡ γοῦν ἑβδομάς πολλαπλασιαζομένη καὶ συντιθεμένη τῶν μὲν ἐντὸς δεκάδος οὐδένα γεννᾷ, τῶν δὲ ὑπὲρ δεκάδα πολλούς· πῶς οὖν παρθένος; Ἄλλ' ἀκροφύγοντες ἡμῶν τὰς λαβὰς οἶον ἐπὶ τὴν σελήνην ἀναβαίνουσι καὶ τοὺς πόλους, τοὺς μὲν ἐπὶ λέγοντες εἶναι, τὴν δὲ σελήνην δεικνύντες ἐν ἐπιπέδῳ μὲν ἡμέραις διχοτόμων, ἐν ἄλλαις δὲ τοσαύταις πανοσλήγον, καὶ διὰ τῶν ἰσῶν πάλιν ἐπαναστρέφουσιν· ἀγνοοῦσι γὰρ ὡς· εἰ διὰ ταῦτα σεπίδος ὁ ἐπιπέδῳ, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ἀριθμῶν οὐδὲν ἤττον, καὶ μάλιστα πάντων ἢ τοῦτον ἀρχή· εἰς γὰρ αἰσθητὸς ἄρα· κόσμος, καὶ εἰς ὁ πᾶς οὐρανός, ἢ δύοιν οὐ πλείω· καὶ εἰς ἥλιος· ἐν τῷ παντί, καὶ μία σελήνη ἐστίν, ἵνα μὴ λέγω ὅτι πάντα τῷ ἐνὶ συνείδησει, τοῦ πρὸ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ὁ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, τὸ ὡς ἀληθῶς ἐπιπέδῳ τοῖς καλῶς συνίεσι κηρύσσονται. Εἰ δὲ καὶ περιφερῆς τῶν τε ἀστέρων καὶ τῶν πόλων ἕκαστος, καὶ κύκλῳ τότε τὸ πᾶν, ὁ δὲ κύκλος ἐκ δύοιν σημείων τε καὶ γραμμῆς, καὶ τῶν δύο χωρὶς οὐδ' ἐν ἧν οὐδὲν μάλιστα ὦν αἰσθητῶν, καὶ δύο λοιπὸν ἀριθμὸς χρωδίστατος τῷ παντί καὶ ἀναγκαίστατος. Ἐπιπέδῳ δὲ μὴ γραμμῆ μόνῃ καὶ ἐπιπέδῳ ἐν τῷ παντί, καὶ ἡ τριάς οὐκ οὐκ ἐν ἀριθμοῖς τὸν ἰσοντρόπον· παρρημὶ γὰρ λέγειν τὰ ἄλλα τοῦ ἀριθμοῦ τοῦτου κλεινοκλήματα. Ἐπι δ' αὖ καὶ τῶν κρηνημένων ἕκαστον, οὐ κύκλος μόνον, ἀλλὰ καὶ σφαιρὸν ἐστὶ καὶ σφαῖρα, ταῦτα δὲ εἶναι τῶν ἀδυνατῶν ἕνευ τῆς τετραδός· δεῖ γὰρ αὐτοὺς ἐξ ἀνάγκης καὶ διαστήματος ἑτέρου· πῶς οὐκ καὶ ἡ τετράς ἐπίσης τῶν ἐξιολόγων; Ἔτι γε μὴν καὶ ἡ παντὸς δι' ἑτέρα παραλήσια, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ὁ ἐξ ἀριθμὸς· οὗτος γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς οἰκείοις μέρεσιν ἐξισούμενος πρῶτος ἐν τοῖς τελείοις ἐστὶ· διὸ καὶ κατ' αὐτὸν τὸ πᾶν συντελεσθῆναι τοῦτο.

Οἱ τοίνυν ἐκ τοιούτων σεμνύνοντες τὴν ἑβδομάδα ζηλήθασιν αὐτοὺς, οὐ ταύτην μόνον, ἀλλ' ἀπλῶς ἅπαντα σεμνοποιούντες ἀριθμὸν· ἵκανά γὰρ εὐκείτως ἔχει τοιαῦτα σεμνολογήματα. Ἐπι γὰρ ὁ ἀριθμὸς ὑπὸ Θεοῦ τοῖς οὐσι συνεκτίσθη πᾶσι, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κτισθέντα πάντα κατὰ τὴν καλὰ λέν, ὡς δὲ Μωϋσῆς αὐτὸς ἐπιμαρτύρησεν ὁ

πίστας, ὃ τις ἂν τοῦ ἀριθμοῦ μέρος ἀπολαβὼν ἐξασ-
 στικῶς κατέβη, καλὸν εὐρήσει καὶ καλὸν βίαν,
 ἕκαστῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις· λόγους ἀναλογίας ἐμπρέ-
 πον θαυμασιῶς. Ὁ μὴν διὰ τὸν ἀριθμὸν ἀπλῶς
 ἑτέρα τῆς ἑτέρας διενήνοχεν ἡμέρας· ἐπ' οὐδεμιᾶς
 γὰρ ὁ Μωϋσῆς ἐπαινέτην ἀριθμοῦ γεγονότα τὸν Θεὸν
 ἱστορήσεν, ἀλλὰ τὰ καθ' ἑκάστην ὕπ' αὐτοῦ προ-
 ηγμένα δι' ἐπαίνου τίθεσθαι· τοιγαροῦν οὐδὲ ἡ
 ἑβδόμη τῶν ἡμερῶν διὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπαινεῖται.
 Λέγομεν τοίνυν ἡμεῖς εἶνος ἕνεκεν ὁ Θεὸς αὐτὴν
 διαφερόντως εὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, ἐξ αὐτῶν τῶν
 τοῦ Μωϋσῆος λόγων λαβόντας τὰς ἀρχάς. « Κατέ-
 παυσε γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ
 πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν. » Ἐἴτα προσ-
 θεῖς, εἶπεν· « Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν
 ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν· » καὶ τὴν αἰτίαν εὐ-
 λογίας προσετίθει τῆς εὐλογίας αὐτὸ τοῦτο λέγων πάλιν·
 « Ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν
 ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιῆσαι. » Οὐκοῦν ἐστὶν
 ἔργα τοῦ Θεοῦ ἅπερ οὕτε ἤρξατο ποιεῖν, οὕτε κατέ-
 παυσε ποιῶν· ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀπεκάλυψεν ἡμῖν λέγων· « Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργά-
 ζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι. »

Θέλων οὖν ὁ Θεὸς τῶν τοιοῦτων ἔργων ἡμῖν τὴν
 δυνατὴν γνώσιν παρασχεῖν, καὶ ταῦτα δεῖξαι ζητη-
 τὰ μᾶλλον ὅπ' αἰσθησὶν ἀπάντων, τὴν ἑβδόμην
 καθ' ἣν κατέπαυσε τὰ αἰσθητὰ ποιῶν εὐλόγησέ τε
 καὶ ἡγίασεν, ὡς ἐπάνοδον οἶον οὖσαν διὰ τῆς κατα-
 παύσεως ἀπὸ τῶν κάτω, πρὸς ἑκεῖνα τὰ κρείττω
 καὶ ὑπερκόσμια. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Διονύσιον
 εἰπεῖν, ἐξω ἑαυτοῦ γίνεται δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότη-
 τος ὁ Θεός, καὶ ἐκ τοῦ πάντων ἐξηρημένου πρὸς τὸ
 ἐν πλάσι κατέγεται, κατ' ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύ-
 ναμιν ἀνεκφοίτητον ἑαυτοῦ· συγκαταβάς δὲ φιλαν-
 θρώπως, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἠθέλησε καὶ ἐρχῆν, καὶ
 τὸν καθ' ἡμᾶς αἰσθητὸν τοῦτον ἐν ἐξ ἡμέραις ἐργα-
 σάμενος κόσμον, κατὰ τὴν ἑβδόμην εἰς τὸ οἰκτεῖον
 ὕψος, ὁ μὴδ' ἀπέλιπε, θεοκρεπῶς ἐπανῆλθε, καὶ τὴν
 κατ' αὐτὴν κατέπαυσιν εὐλογημένην μᾶλλον ὑπέ-
 δεῖξε, διδάσκων καὶ ἡμᾶς ζητεῖν εἰσελθεῖν, κατὰ
 τὸ ἐγχεροῦν, εἰς ἐκεῖνην τὴν κατέπαυσιν, ἥτις ἐστὶν
 ὁ ἡ κατὰ νοῦν ἡμῶν θεωρία, καὶ ἡ διὰ ταύτης
 πρὸς Θεὸν ἀνάνευσις. Πρὸς ἣν κατέπαυσιν καὶ ὁ
 Ἀπόστολος διαβρήθην προτρέπεται· προθεῖς γὰρ
 τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ψαλμοῦ περὶ τοῦ γέ-
 νους τῶν Ἰουδαίων λεγόμενον· « Ὡς ὤμοσα ἐν τῇ
 ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατέπαυσιν
 μου· » ἐπιφέρει γράφων· « Εἴρηται που περὶ τῆς
 ἑβδόμης ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν
 ἔργων αὐτοῦ. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Σπουδαζώμεν
 οὖν καὶ ἡμεῖς εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατέπαυσιν αὐτοῦ· »
 ὃ γὰρ εἰσελθὼν, κατέπαυσε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἔρ-
 γων αὐτοῦ, καθάπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

Ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ κατέπαυσις ἐστὶ σαφέστερον πο-
 θεῖτε μαθεῖν, καὶ πῶς καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὴν εἰσε-
 λευθήμεθα; Ἄν τὰ ἔργα μάθωμεν, ὧν ὡς ἀνάγκων
 ἔστων ὁ Θεός, οὐκ ἤρξατο, ἐστὶ μᾶλλον καὶ τῆς κα-
 τεπαύσεως ταύτης, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν εἰσελεύ-

que, sumpta numeri parte, eam accurate conspexerit, pulchram inveniet minusque pulchram sibi inest-
 ipsi aliisque respectibus analogia mire præstantem. Nullus sane dies alteri per numerum prorsus excellit; nullius enim numerum Moyses Deum laudasse enarrat, verum opera singulorum ab ipso enumerata præconio ornata fuisse; ideo nec septimus dies propter numerum dignus est laudibus. Dicimus ergo nos cujus gratia Deus ei eximie benedixit et illum sanctificavit, accepto ab ipsis Moysis vocibus initio; ait enim: « Requievit Deus die septimo ab omnibus operibus quæ fecerat. » Postea adjiciens: « Et benedixit Deus diei septimo et sanctificavit eum; » et statim causam addit benedictionis rursus idem dicens: « Quoniam requievit Deus ab omnibus operibus quæ facere inceperat. » Igitur sunt opera Dei quæ nondum inceperat, et a quibus non quævit; quod Dominus ipse nobis revelavit dicens: « Pater meus usqueinodo operatur et ego operor¹¹. »

Itaque cum Deus horum operum notitiam viribus nostris accommodatam vellet præbere, simulque ostendere ea studiosius quam omnia quæ sentiuntur esse querenda, diem quo ab operibus sensibilibus quævit sanctificavit eique benedixit, quasi per istam quietem indicaret nos debere a terrenis ad meliora et supra naturam assurgere. Nam, magno iudice Dionysio, ad extra excedit Deus propter nimiam bonitatem suam, et per diffusivam suæ virtutis quæ semper integra manet abundantiam, ex charitate erga homines descendens quantum ipse voluit et necessitas fuit, creato per senos dies hoc nostro sensibili mundo, die septimo in suam summitatem quam nullimode reliquerat, ex decentia ascendit, et diem in qua requievit singulariter benedictum monstravit, docens et nos querere ut ingrediamur, quando licebit, in illam requiem quæ est spiritualis nostrum meditatio et per eam ad Deum aspectus. Ad quam requiem Apostolus lucide convertitur; præmittens enim quod a Deo per Psalmistam de Judaico genere dictum est: « Quoniam juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam¹², » subjungit scribens: « Dixit in quodam loco de die septima sic: « Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. » Et paucis prædictis: « Festinemus ergo et nos ingredi in illam requiem¹³; » qui enim ingressus fuerit, requiescat et ipse ab operibus suis, quemadmodum Deus a propriis.

Verum quæ sit hæc requies et quomodo nos etiam in eam ingrediamur plenius discere desideratis? Si opera discamus quæ utpote initio carentia Deus neutiquam inceperat, magis etiam hanc requiem et quomodo in eam ingrediamur intelligamus. Quæ-

¹¹ Joan. v, 17. ¹² Psal. xciv, 11. ¹³ Hebr. iv, 6.

nam ista? Principium nobis donet psalmistes Prophetas de Deo scribens: « Opera manuum ejus veritas et judicium ⁴⁴. » Opus ergo Dei initium non habens eorum quæ sunt cognitio et eorum quæ futura sunt præscientia. Quas si quis veritatem dixerit, ab apto nomine nequaquam errabit. Opus Dei neque principium neque finem habens, judicium et præscientia; oportebat enim res antequam essent iudicio et præscientia præire ut fiant, ne factæ in tempore non pereant, ut aliæ, data occasione, ad suam vel universi utilitatem mutentur, aliæ vero sine mutatione permaneant. Opus Dei æternum ad seipsum conversio, etenim ab æterno suis ipsius contemplatione movebatur. Multa quidem quilibet recte inquisrens his operibus similia inveniret. Quisque autem ex nobis, fraires, a continuis et arduis sollicitudinibus terrenis necnon ab operibus quæ ex istis aguntur abstractus studiosas aures præbeat doctrinæ Spiritus, primum laudabitur a Domino qui Martham quidem de plurimis sollicitam, licet illius causa turbaretur, non accepit; dixit autem: Maria (quæ sedens audiebat verba doctrinæ ejus), optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea ⁴⁵.»

Videtisne opus a quo requies non datur? Deinde qui sermones istos doctrinæ Spiritus in mente tenuerit et eos meditatus prætulit in intelligentia animæ omni alii turbulentæ terrenæque cogitationi, et per eos sibi de vita ad salutem agenda providebit, opera ipse quoque habebit judicium et veritatem in corde suo, secundum Psalmistam simulque Prophetam, loquens veritatem. Si ab omni cogitatione, licet bona sit, mentem tuam erexeris et ad seipsum converteris totam per diligentiam perseverantem et orationem non interruptam, ita ipse etiam intrabis in divinam requiem, atque benedictionem illam quam sortita est dies septima obtinebis, ipse te considerans, et per te ad contemplationem Dei exurgens; alii enim: Finis orationis raptus ad Dominum. En causa benedictionis quæ data fuit diei septimo, unde Moyses in lege jussit diem septimum feriari quidem ab operibus corpori utilibus, abundare vero eis quæ ad animam pertinent.

Rursus autem qui universam intra sex dies stabilivit, prævidebat hominis inclinationem ad pejus, indeque ortam ejus ad terram conversionem, necnon usque ad infernum casum et inclusionem, atque totius mundi hujus per hominem sanium et detritum, sed et futuram horum renovationem per propriam humanitatis assumptionem. Quæ renovatio facta fuit per descensum in infernum Dei incarnati post mortem limbo adituri, et inde ab eo promissam in Sabbatho animarum revocationem; istud sane dici septimæ prævidit opus; ideoque credibiliter ei soli benedictionem impendere dignatus est.

⁴⁴ Psal. cx, 6. ⁴⁵ Luc. x, 42.

A σεως ἐν περινοίᾳ ἐσοµεθα. Τίνα δὲ τὰ ἔργα ταῦτα; Διδάσκω καὶ ἡμῖν τὴν ἀρχὴν ὁ φαλιμυδὸς Προφήτης περὶ τοῦ Θεοῦ γράφων: « Ἔργα χειρῶν αὐτοῦ ἀλήθεια καὶ κρίσις. » Ἔργον οὖν Θεοῦ ἀναρχὸν ἢ τῶν ὄντων γίνωσις καὶ ἡ πρόγνωσις τῶν ἐσοµένων, ὡς εἰ τις ἀλήθειαν προσείποι, οὐκ ἀστοχῆσαι τοῦ προσηµατος. Ἔργον Θεοῦ ἀναρχόν τε καὶ ἀπαυστον ἢ κρίσις καὶ ἡ πρόνοια· καὶ γὰρ ἴδαιτο τὰ ὄντα καὶ πρὶν γενέσεως κρίσεώς τε καὶ προνοίας ὅτι δεῖ γενέσθαι, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι ὅπως μὴ ἀπογένηνται κατὰ καιρὸν· ἢ τὰ μὲν πρὸς τὸ λυσιτελεῖν ἑαυτῶν ἢ τὸ τοῦ παντὸς μεταγίνωνται κατὰ καιρὸν, τὰ δὲ διαµένωσιν ἀναλλοίωτα. Ἔργον ἀναρχον Θεοῦ ἢ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφὴ· ἐκινεῖτο γὰρ ἀνάρχως τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ. Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις συνειπῶς ἐξοτάζων κατῖδοι τὰ ταῖς ἐνεργείαις ταῦταις οὐστοιχεῖ. Ἄν δὲ καὶ ἡµῶν ἕκαστος, ἀδελφοί, τῶν κατὰ συνήκων καὶ πολυµόχθων φροντῖδων καὶ τῶν κατὰ ταύτας ἔργων ἀφέµενος, προσεδρεύη τὰ ὄντα ὑπέχειν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πνεύματος, πρῶτον μὲν ἐκπαινεθήσεται παρὰ τοῦ Κυρίου, ὃς τὴν μὲν Μάρθαν περὶ πολλῶν μεριµνῶσαν οὐκ ἀποδέχεται, καίτοι τῆς σπουδῆς οὐσης ὑπὲρ αὐτοῦ· Μάρθα δὲ, φησὶν, ἡ παρακαθηρίνη καὶ τῶν λόγων τῆς διδασκαλίας ἀκρωµένη, τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

Ἄρα τὸ ἀκατάπαυστον ἔργον; Ἐπειτα τοὺς λόγους τούτους ἐν νῷ λαβὼν τῆς διδασκαλίας τοῦ Πνεύματος, καὶ τούτους ἐµμελετῶν, καὶ τούτους ἐν τῷ λογιζοµένῳ τῆς ψυχῆς ἐτέρου πινετὸς ἐµπαθεῖς καὶ γηίνου λογιζοµῆ προκρίνων, καὶ διὰ τούτων πρόνοιαν τοῦ κατὰ ἑαυτὸν βίου ποιούµενος εἰς σωτηρίαν, ἔργον καὶ αὐτὸς εἶξει τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν κρίσιν ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ, κατὰ τὸν φαλιμυδὸν Προφήτην, λαλῶν ἀλήθειαν. Ἄν δὲ καὶ πινετὸς συλλογισµοῦ, κἂν ἀγαθὸς ἦ, τὸν οὖν ἀπαναστήσης νοῦν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέψῃς ὄλον, δι' ἐπιµένου προσεχῆς καὶ ἀδιαλείπτου προσευχῆς, οὕτως εἰσῆλθεις καὶ αὐτὸς εἰς τὴν θείαν κατάκλιψιν, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἐβδόµην εὐλογίας ἐπέτυχεις, αὐτὸς σεαυτὸν ὄρων, καὶ διὰ σεαυτοῦ πρὸς θεοπτικὴν ἀναφερόµενος· Τέλος γάρ, φησὶ, προσευχῆς ἀρπαγὴ πρὸς Κύριον. Ἐν μὲν δὲ τοῦτο τῆς κατὰ τὴν ἐβδόµην εὐλογίας τὸ εἶσιον, ὃ καὶ Μωυσῆς διὰ τῶν νόρµων θεωτικῶν ἀργίαν τὴν ἐβδόµην ἐπέταξεν, ἀλλὰ τῶν σῶµατι λυσιτελοῦντων ἔργων, τῶν δὲ τῇ ψυχῇ προσηκόντων ἐνέργειαν.

Ἄλλοτερον δὲ, ὃ τὸ πᾶν τότε συστήσας ἐν ἑξ ἡµερῶν προεώρα καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ χεῖρον ἐροπήν, καὶ τὴν διὰ ταύτην πρὸς τὴν γῆν ἀποστρεφῆν, καὶ τὴν μέχρις ἔδου καταστροφὴν τε καὶ ἰσοκαθεύξειν, καὶ τὴν διὰ τὸν ἀνθρώπον παντὸς τοῦ κόσμου τοῦδε πάλαιψιν καὶ ἀχρείωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσοµένον ἀνακαινισµὸν τούτων, διὰ τῆς οἰκείας ἐνανθρωπήσεως. Οὗτος δὲ ὁ ἀνακαινισµὸς ἐνεργήθη, κατὰ τὴν εἰς ἔδου ἐν ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ διὰ θαλάσσης κατὰβασιν, καὶ τὴν ἐκεῖ παρ' αὐτοῦ κατηγγελµένην ἐν Σαββάτῳ τῶν ψυχῶν ἐπανέκλιψιν· καὶ τοῦτο δὲ τῆς ἐβδόµης προεώρα τὸ ἔργον· διὰ

περ εικότως τῆς εὐλογίας ταύτης μόνην ἤξειωσεν. Α Ἀλλ' ἡ παρεσκευάσθη μὲν ἐν ὀκτῆμιν τοῦτο κατὰ τὴν ἑβδόμην, δηλονότι κατὰ τὸ Σάββατον, ἀνεφάνη δὲ καὶ καθαρῶς ἐτελέσθη τὸ πᾶν, καὶ τοῦ σώματος ἀνακλιθῆντος πρὸς ἀφθαρσίαν, κατὰ τὴν ὀγδόην διὰ τῆς Δεσποτικῆς ἀναστάσεως, διὰ καὶ Κυριακῆ παρ' ἡμῶν αὕτη φερωνύμως κατονομάζεται. Ὡσθ' ὅτι ἐστὶν ἡ Παρασκευὴ πρὸς τὸ Σάββατον, τοῦτο πρὸς τὴν Κυριακὴν ὑπάρχει τὸ Σάββατον, ὑπερίχουσαν τοῦτο σαφῶς, καθόσον ἀρχῆς καὶ τύπου καὶ σκιάς ἡ τελειότης καὶ ἡ ἀλήθεια· τοσοῦτο τῇ Κυριακῇ ἐπιρίον καὶ σεβάσιμον διὰ τὸ κατ' αὐτὴν ὑπερευλογημένον τέλος, καὶ τὴν ἐλπίζομένην κατ' αὐτὴν κοινήν τῶν ἀπάντων ἀνάστασιν, καὶ τελείαν τῶν πάντων τοῦ κόσμου ἀναστοιχείωσιν.

Οὐκοῦν ὅσα ἂν τις εἴποι τὴν ἑβδόμην σεμνύνων, ἐπὶ τὴν ὀγδόην ταῦτα μετὰ προσθήκης ἀνάγεται· αὕτη γὰρ ἑκείνη ἐστὶν ἡ τελειότης. Ταύτης τῆς ὀγδοῆς τὴν τιμὴν, δηλονότι τῆς Κυριακῆς, καὶ λαληθῶς μὲν εἰσηγάγετο ὁ Μωϋσῆς· ὁ γὰρ Ἰσραηλῆτις ἐνιαυτὸς, δε ἀπέσεως ἐνιαυτὸς παρ' ἑκείνου νομίζεται τε καὶ ὀνομάζεται, οὐκ ἐναριθμῶς ἐστὶ ταῖς κατὰ νόμον ἀριθμουμέναις ἑβδομασί τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ μετ' ἑκείνας πάσας καὶ ὀγδοῦς ἐστὶ, μετὰ τὸ παρελθεῖν τὴν ἑσάτην ἑβδομάδα τῶν ἐτῶν ἐκείνων ἀναφαινόμενος· τοῦτο καὶ ἐν ταῖς ἑβδομασί τῶν κατὰ τὸς ἡμέρας ἑβδομάδων ποιεῖ ὁ Μωϋσῆς. Οὐ μόνον δὲ λαληθῶς οὕτως εἰσηγάγετο τὴν τιμὴν τῆς ὀγδοῆς ὁ νομοθέτης, ἦν καὶ Κυριακὴν ἡμεῖς ὀνομάζομεν, ὡς ἀπερωμένην τῇ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἑορτήν, ἦν σαλπίζων ἀνώμασε, καὶ ἐξῆδιον ταύτην καλεῖ, τουτέστι πέρασ καὶ τελείωσιν τῶν ἑορτῶν ἁπασῶν. Κατὰ ταύτην οὖν φανερῶς φησὶν, ὅτι καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ὀγδοῆ κλητὴ ἀγία ἐστὶ ἡμῖν, πρακαταγγέλλων τὸ τῆς Κυριακῆς θεῖον εἶον, καὶ πανευκλεῖς καὶ σεβάσιμον, μετὰ τὴν κίρροδον τῶν νομικῶν ἀπάντων ἐσόμενον. Ὡστε καὶ οὗτος διὰ τοῦτο τετίμηκε τὴν ἑβδόμην, ὡς εἰς τὴν ὀγδόην ταύτην φέρουσαν τὴν ὄντως τιμίαν· καὶ καθάπερ ὁ θεὸς αὐτοῦ δεδομένος νόμος τίμιος, ἀλλ' ὡς εἰσάγων εἰς Χριστὸν, οὕτω καὶ ἡ ἑβδόμη τίμησ ὡς εἰσάγουσα εἰς τὴν ὀγδόην, καθ' ἣν ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου γέγονεν, ὡς ὀγδοῆ καὶ αὕτη οὕσα· καθάπερ γὰρ μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡ ὀγδοῆ τῶν ἡμερῶν ἀριθμεῖται, οὕτω· ἐξετάζων εὐρήσεις, μετὰ τὴν ἑβδόμην τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἱστοραυμένων ἀναστάσεων ἐκ τῶν νεκρῶν, ὀγδοῆν τὴν τοῦ Κυρίου γεγονυῖαν ἀνάστασιν· ὡς μὴ μόνον ἐν τῇ ὀγδοῇ τελεσθῆναι τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ ὀγδοῆν εἶναι ταύτην πρὸς τὰς πρὸ αὐτῆς ἀριθμουμένην. Τὴν αὕτην δὲ καὶ πρώτην πρὸς τὴν ἐλπίζομένην τῶν κατὰ Χριστὸν ἀπάντων ἀναστάσεων, μάλλον δὲ ἐξαναστάσεων, ἐπὶ ἦν καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαρτῆ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνυμνεῖται. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἡ Κυριακὴ τῶν ἡμερῶν οὐκ ὀγδοῆ μόνον ἐστὶν ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῆς ἀριθμουμένων.

Ast hæc quoque in septimo die, scilicet in Sabbato clam præparata sunt; vere autem declarata et perfecta sunt omnia, propter incorruptibilitatem corporis a morte revocati, in octavo die per Dominicam resurrectionem, ideo ipse a nobis significanter cognominatus est; ita ut sicut Parasceve ad Sabbathum, sic ad Dominicam Sabbathum huic tantum præstantem quantum principio typi et umbræ perfectio et veritas. Unde tanta Dominicæ excellentia et sanctitas a mysterio in ea completo, a sperata in ea communi omnium resurrectione, a perfecta dignorum ingressione in divinam requiem, a totius mundi regeneratione.

ἄξιον εἰσαίεσθαι εἰς τὴν θείαν κατάπαυσιν, καὶ τὴν

Quæcumque ergo dixerit hebdomadam observans, eadem in octavam cum incremento injicere debet, est enim illius perfectio. Illius octavæ diei, id est Dominicæ, honorem ipse Moyses quamvis inaccessus induxit; nam Jubilæi annus ab eo remissionis annus vocatus et commendatus, nequaquam inter annorum hebdomadas adnumeratur, sed post illas omnes octavus venit, postquam transiit ultima annorum eorum, illucens. Quod etiam in hebdomadis earum quæ secundum dies numerantur hebdomadarum facit Moyses. Non tantum ita inscius honorem induxit legislator octavæ quam nos Dominicam appellamus, utpote Domini resurrectioni consecratam, sed insuper in festo quod tubarum solemnitate nominavit, illam vocat postremam id est finem et perfectionem festorum omnium. In hac ergo dixit diem octavam nobis sanctam esse appellandam, prænuntians veluti divinam atque illustrissimam et augustissimam Dominicæ dignitatem post transiitum legalium omnium adfuturam. Unde ille non septimam coluit diem nisi quia ad octavam vere colendam perducit; et sicut lex ab eo data venerabilis est quia ad Christum condurrit, ita septima dies venerabilis quia ad octavam, in qua facta est Domini resurrectio, quia ipsa est octava, conjungit; nam quemadmodum post septimam dies numeratur octava, ita scrutans invenies, post septimam omnium quæ a sæculo contigisse narrantur resurrectionum, octavam fuisse Domini resurrectionem; ita non tantum octava dicitur perfecta est, sed etiam octava numeratur post eas quæ antea præcesserunt: eadem autem prima est ad speratam omnium in Christo resurrectionem seu potius resurrectionem, per quam celebratur Christus primitivæ dormientium et primogenitus ex mortuis. Eodem modo Dominica non tantum dicitur octava dierum ab his quæ præeunt numerata, sed etiam prima earum quæ sequuntur, ita ut eadem sit vicissim prima et ultima omnium dierum quæ nos quidem Dominicam vocamus, Moyses vero non primam sed unam cognominavit, quia

⁴⁴ I Cor. xv, 20; Coloss. i, 18.

aliis supereminent, necnon futuri sæculi, unius quæ A μένη, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτὴν ἐστὶ πρώτη· ὡς nescit occasum diei stat exordium. εἶναι ταύτην αὐτὴν ἐκείνην ἐκ περιτροπῆς τὴν καινὴν καὶ πρώτην ἀπασῶν ἡμέραν, ἣν ἡμεῖς μὲν Κυριακὴν καλοῦμεν, ὁ δὲ Μωϋσῆς οὐ πρώτην, ἀλλ' ἓ μίαν προσηγέρουσαν, ὡς τῶν ἄλλων ὑπερεξηρημένην, καὶ προοίμιον οὖσαν τῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος μῆδ' καὶ ἀνασπέρου ἡμέρας.

Aliam insuper Dominicæ præ cæteris diebus festivis in mente versate excellentiam inde exortam. Quemlibet enim diem festivum totus annus currens seniel inducit, Dominicam autem menses singuli quater nobis invehunt, ita ut per occursum ita frequentem nobis annum totum vere remissionis annum, annum Deo acceptabilem operatur. Ideo Dominus illam nobis celebrandam secundum singulas dierum lapsas hebdomades proponens, apparuit quidem primum discipulis in cœnaculo, dum Thomas abesset, et semetipsum obtulit vivum, pacem eis largitus est, et per propriam insufflationem primam ab initio datam renovans inspirationem, divini Spiritus tribuit gratiam, divinam eis infundens virtutem ligandi atque solvendi peccata, consortes illos potestatis ejus qui in cœlo est efficiens, ad eos dicens: « Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittentur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt ».

Hanc ergo potestatem et gratiam impertivit Dominus apparens in ipsa resurrectionis die quæ prorsus erat Dominica; deinde relictis mediis hebdomadæ diebus, in octava quam hodie nos, ut dicere expediat, Dominicam agimus, rursus eodem modo visus fuit, idem spectaculum sibi in eodem cœnaculo renovans, dubiumque Thomam ad fidem adducens; nam secundum dilectum Domini evangelistam et discipulum: « Post dies octo, iterum erant discipuli intus; et Thomas cum eis. Venit Jesus, januis clausis, et stetit in medio, et dixit: Pax vobis ».

Videtisne quomodo in Dominica Christi discipuli convenerunt, eosque adivit Dominus? Erat enim Dominica quando primum congregatis apparuit, et post dies octo rursus veniente Dominica, congregatis sese obtulit. Quos conventus perpetuo exprimit Christi Ecclesia, quæ præsertim in Dominica conventus agit, nos quoque inter vos conversantes, vobis ad salutem communia loquentes necnon ad pietatem piæque vitam adducentes. Idcirco nemo propter ignaviam vel continuam de terrenis sollicitudinem ab his sacris Deoque mandatis conventibus abscedat, ne jure a Deo derelictus pejora quam Thomas incurrat; etsi semel raptus absuerit, jam deinceps accedat, Christi adeat Ecclesiam, ne insanabilis maneat, secundum animam per infidelitatem operibus sive verbis ægrotans, nec ad medicinam Christi accedens, neque sanctam, ut divus Thomas, salvationem accipiens. Sint enim, sint non tantum verba et cogitationes, sed et opera et facta: « Ostende mihi, inquit, fidem tuam ex

101 Ἐν περιτοίᾳ δὲ ἐτι γενήθη τῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν πρὸς τὰς ἄλλας ἑορτίους ἡμέρας ὑπεροχῆς κάντεῦθεν. Πᾶσαν μὲν γὰρ ἄλλην ἡμέραν ἐόρτιον ὁ ἐνιαυτὸς ἅπας ἅπαξ ἐπάγει περιῶν, τὴν δὲ Κυριακὴν καὶ μηνῶν ἕκαστος τετράκις ἡμῖν ἐπανάγει διὰ τῆς οὕτω συγχῆς περιόδου τὸν ἐνιαυτὸν ἅπαντα, ἐνιαυτὸν ἡμῖν δημιουργοῦσαν τῆς ὕψους ἀφείσεως, καὶ ἐνιαυτὸν Κυρίῳ δεκτόν. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ταύτην ἡμῖν ἐορτάζειν ἔργῳ καθεκαστὴν παρελθοῦσαν ἡμερῶν ἑβδομάδα παραδίδους, ἐπεφάνη μὲν πρῶτον ἐν οἰκίᾳ τοῖς μαθηταῖς, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος, καὶ παρίστησεν ἑαυτὸν ζῶντα, καὶ τὴν εἰρήνην παρέσχεν αὐτοῖς, καὶ δι' ἐμφυσήματος τοῦ οἰκείου τὸ κατ' ἀρχᾶς δεδομένον ἀνακαινίσας ἐμφύσημα, τὴν τοῦ θείου Πνεύματος ἐχαρίσατο χάριν, δύναμιν ἐνθεῖς αὐτοῖς θεῖαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἀμαρτίας, καὶ συμφύθους αὐτοῦς τῆς ἐν οὐρανῷ δεσποτείας ἀπεργασάμενος, εἰπὼν πρὸς αὐτούς: « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἃν τιῶν ἀφήτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἃν τιῶν κρατήτε, κενράτηνται. »

Ταύτην μὲν οὖν τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν παρέσχεν ὁ Κύριος ἐπιφανείας κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἥτις ἡ Κυριακὴ πάντως ἦν εἴτα διαλιπὼν τὰς μεταξὺ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁδόνην, ταυτὸ δ' εἰπεῖν, τὴν Κυριακὴν ἡμερὴν σήμερον ἀγομεν, ἐπίσταται πάλιν ὡσαύτως καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν οἰκίαν, ἐγκαίνιζον ἑαυτῶν τὴν πανήγυριν, καὶ τὸν Θωμᾶν πρὸς πίστιν ἐνάγων διστάζοντα· κατὰ γὰρ τὸν ἡγαπημένον Εὐαγγελιστὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ μαθητῆν· « Μεθ' ἡμέρας ὀκτώ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν, ἔρχεται δ' Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν. » Ὅρατε κατὰ Κυριακὴν καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν τὴν συνέλευσιν, καὶ τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτοῦς τὴν ἐπέλευσιν; Κυριακὴ γὰρ ἦν, ὅτε πρῶτον συνηγμένοις ἐπίστη, καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ τὴν Κυριακὴν πάλιν ἐπαναγοῦσας, ἐπίσταται συνηγμένοις. Ἐκεῖνας τὰς συνάξεις εἰκονίζει διηνεχῶς ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, κατὰ Κυριακὴν μάλιστα τὰς συνάξεις ἐπιτελοῦσα, κατὰ ἡμέρας ὁμῶν ἐνδομοῦντες, καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν ὁμιλοῦντες κοινῇ, καὶ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὸν κατ' εὐσέβειαν ἐνάγοντες βίον. Μῆδεῖς οὖν ὑπὸ βραθυμίας ἢ τῆς πρὸς τὰ γήινα διὰ παντὸς ἀσχολίας ἀπολιμπανέσθω τῶν κατὰ Κυριακὴν ἱερῶν καὶ θεοπαροδῶτων συνάξεων τούτων, ἵνα μὴ δικαίως ἐγκαταλειφθεῖς ὑπὸ Θεοῦ, παραπλήσιον τι τῷ Θωμᾶ πάθῃ, μὴ κατὰ καιρὸν ἐλθῶν· κἂν συναρπασθεῖς ἅπαξ ἀπολειφθῆ, τῇ ἐξῆς ἀποβιόδω, φέρον ἑαυτὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, μὴ καὶ ἀνίατος μείνη, κατὰ ψυχὴν μὲν νοσήσας ἔργους

¹¹ Joan. xi, 23. ¹² Joan. xi, 26.

ἢ λόγοις τὴν ἀπιστίαν, τῷ Ιατριεῖ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἄ
μὴ προσενηχθεῖς, καὶ τὴν ἱερὰν ὡς ὁ θεός; Θωμᾶς
ιατρίαν μὴ προσεξέμενος· εἰσι γὰρ, εἰσὶν οὐ λο-
γιμοὶ τε καὶ λόγοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργα καὶ πρά-
ξεις πίστεως· εἰ δέϊζον γάρ μοι, φησί, τὴν πίστιν
σου ἐκ τῶν ἔργων σου· ὦν εἰ τις ἐκπίσσει τελῶς
ἐκ τῶν ἔργων σου ἐκείνου τοῦ ματαίου, νεκρὰν ἔχει, ταυτὸ δ' εἶπαι, μὴ ὄσων τὴν πίστιν, νεκρὸς καὶ
αὐτὸς διὰ τῆς ἁμαρτίας γενόμενος.

Ἄλλ' ἀπορούσι τινές, πῶς κεκλεισμένων τῶν θυ-
ρῶν εἰσῆλθε σῶμα περιχειρῆμενος ὁ Χριστός· οὐ γὰρ
ἴσασιν, ὡς ἴσους, πνευματικοὶ συγκρίνειν πνευ-
ματικά, καὶ δι' ἀλλήλων ἐπιγινώσκειν αὐτὰ, καθά
φησιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος. Εἰ γὰρ τῆς κατὰ σάρκα
τεκούσης αὐτὸν Παρθένου τὴν μήτραν οὐκ ἔλυμή-
νατο μηδὲ μὴ ἴσας, ἀλλ' ἀσινῆ τρηξίας 102 ἐν
τῷ εἰσεσθαι τῆς παρθενίας τὰ σύμβολα, καίπερ Β
τηνικαῦτα παθῆτον καὶ θνητὸν περιχειρῆμενος σῶμα,
εἰ θαυμάστον εἰ ἀπαθανάτισας τὸ πρόσωπον, καὶ
σῶμα νῦν κεκτημένος ἀθάνατον κεκλεισμένας εἰσ-
ἔσω θύρας; Ἄλλ' ἐπειδὴ περ ἀθάνατον καὶ ἀπαθῆς
εἶχε πάντως τὸ σῶμα, πῶς οὖν ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ
τῆς πλευρᾶς εἶχε τὰς ὤτειλάς καὶ τὰς διατρήσεις;
φησὶ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπαι τῷ Θωμᾶ τὸν Κύ-
ριον· εἴφερε ὡς τὸν δάκτυλόν σου, καὶ ἴδε τὰς
χειρὰς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς
τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἀπιστος, ἀλλὰ πι-
στός. Πῶς οὖν εἶχε τὰς ὤτειλάς; θνητὸν μὲν σῶμα
καὶ παθῆτον οὐκ ἂν ὤτειλάς τε καὶ διατρήσεις ἐπι-
δειξαι δύνατο, καὶ σῶον καὶ ὕγιος διαμένειν· τὸ δὲ
ἀπαθῆς καὶ ἀθάνατον ἔχει καὶ ὤτειλάς δεικνύουσι
καὶ διατρήσεις ἄς προῦπίστη, καὶ οἷς ἂν θέλῃ, καὶ
μένειν οὐδὲν ἦτον ἀπαθῆς καὶ ἀθάνατον. Ἔμοι δὲ
τοῦτο, καὶ τοῦτο δίδωσι συνορᾶν, ὅτι τὰς ὤτειλάς εἰς
ἐγκαλλώπισμα φέρουσι αἰώνιον οἱ παθόντες διὰ
Χριστόν· καθάπερ γὰρ αἱ φωταγωγοὶ τῶν θυρίδων,
μηδὲν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς οἰκοδομῆς προσιστάμεναι,
οὐδ' εἰσχος, ἀλλὰ κόσμος εἰσι τοῖς οἴκοις ἀναγκαῖ-
τατος, ἐξ τε φῶς εἰσω πέμπουσαι, καὶ τοῖς ἐνοι-
κοῦσι τὴν πρὸς τὰ ἔξω θέαν παρέχουσαι, τὸν αὐτὸν
ὅθι τρέπον καὶ τὰ διὰ Χριστόν ἐπὶ τοῦ σώματος
πάθη, καὶ αἱ παρ' αὐτῶν διατρήσεις, φωταγωγοὶ
μέγιστα καθεστήκασι τῷ κεκτημένῳ τοῦ ἀνεσπέρου
φωτός, καὶ ἐκ τοῦ θείου κάλλους μέλλον καὶ τῆς
λαμπρότητος, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ δυσειδοῦς τῶν τραυ-
μάτων, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐκφάνσεως τοῦ φωτός
ἐκείνου γνωρίζονται· τοσοῦτο τῇ ἀπαθείᾳ μὴ λυ-
μαινόμεναι, παρ' ὅσον καὶ πρόξενοι μέλλον τῆς ἀθα-
νασίας εἶσι.

Τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ σῶμα τὴν τοῦ θείου φωτός
πηγὴν κεκτημένον εἶδον, ἐκείθεν ἐκλάμψαν νοερῶς
ἐφώτισε τὸν διατάζοντα· ὡς πάραυτα τὸν Θωμᾶν
ἀναδοῦσαι τελῶς θεολογήσαντα· εἰ Ὁ Κύριός μου
καὶ ὁ Θεός μου· ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· εἰ Ὅτι
ἐώρακάς με, πεπίστευκας. Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες
καὶ πιστεύσαντες· εἰ δεικνύς μηδὲν ἔχειν πλέον εἰς
δόξαν τοῦ ἀδύτου, γεγεννημένους τῶν δι' αὐτῶν
εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν ἐναγομένων· εἰ δὲ μὴ

operibus¹⁰⁰. . . ex quibus si quis deciderit, omnino
ab Ecclesia Christi alienans, sequit vanitatibus
totum tradens, mortuam, seu ut potius dicam, nul-
lam habet fidem, ipseque etiam per peccatum fit
mortuus.

τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μακρυνόμενος, καὶ
ταυτὸ δ' εἶπαι, μὴ ὄσων τὴν πίστιν, νεκρὸς καὶ

At quaerunt nonnulli quomodo, januis clausis,
intravit Christus corpore indutus; nesciunt enim
ut videtur, spiritalibus spiritalia comparare et de
eis per similia judicare, sicut dixit dominus Apo-
stolus¹⁰⁰. Quippe si Virginis eum secundum carnem
parturientis vulvam non laedit minime solvens, sed
intacta custodiens in ipso partu symbola virginitatis,
etsi jam tunc passibili et mortali corpore indu-
tus: quid mirum si quod assumpserat corpori im-
mortalitatem impertitus et carnem nunc consecu-
tus immortalē clausis januis ingreditur? Sed cum
immortale et prorsus impassibile corpus haberet,
quomodo igitur in manibus et latere signa clavo-
rum et aperturas servabat? dixit enim evangelista
Dominum sic Thomae locutum esse: « Infer hic
digitum tuum, et vide manus meas, et affer manum
tuam, et mitte in latus meum, et noli esse irre-
dulus, sed fidelis¹⁰¹. » Quomodo ergo vulnera ha-
buit? mortale quidem et passibile corpus nequa-
quam posset vulnera et aperturas ostendere, simul-
que sanum et integrum permanere, caro autem im-
passibilis et immortalis illa quae prius subijit potest
monstrare, quibus voluerit, nec tamen minus im-
passibilis manet et immortalis. Istud vero me sinit
considerare quod vulnera ad aeternum decorem ser-
vunt qui propter Christum passi sunt. Nam quem-
admodum januarum fenestras etsi nullo modo pro-
sint firmandis aedibus, nequaquam turpe, sed valde
necessarium domibus est ornamentum, dum lumen
intus mittant et inhabitantibus permittant exteriora
conspicere; eodem modo passiones a Christo
corpore toleratae indeque orta cicatrices sunt
velut fenestras quibus lucem vespere non ha-
bentem sortitus est, et ex divino decore vel magis
ex splendore, sed non ex foeditate vulnerum
quo tempore fulget illa lux cognoscuntur, nedum
doloris absentia destruantur, ipsa etiam magis im-
mortalitatem impertunt.

Christi vero corpus divini luminis fontem intus
habebat, unde splendescens errantem spiritaliter
illuminavit, ita ut Thomas sermone prorsus theo-
logico exclamaverit: « Dominus meus et Deus
meus » Dominus autem ad eum: « Quia vidisti me,
credidisti, beati qui non viderunt et crediderunt¹⁰² »,
ostendens nihil magis habere ipsos oculis suis glo-
riam contemplantes quam alii ad fidem in eum per
eos adducti. Non credituros quidem dixit, sed qui

¹⁰⁰ Jac. ii, 18. ¹⁰¹ I-Cor. ii, 15. ¹⁰² Joan. ix, 27. ¹⁰³ Ibid. 28, 29.

crediderunt, at locutus est in divina et præsentia virtute ejus qui omnia cognoscit antequam fiant, et futura quasi jam facta. Quod vero mihi in mentem venit, hoc vestræ charitati dicam. Cum enim videbam Thomam, cum abest, infidelem factum, aliis vero credentibus convenientem jam nullo modo a fide discedentem, in mente versabam quoniam homo peccator, si fugiat modo pravorum conversationem et ad justos convertatur, jam a justitia dataque per eam animæ salute minime recedet. Quod Psalmista propheta⁸⁸, me iudice, annuit cum beatum facit qui in via impiorum non abiit, neque cum illis coudedit. Et propheta alius : « Noli cum multis loqui super malignitatem⁸⁹ ; » et auctor Proverbiorum : « In synagoga peccantium exardebit ignis ; qui autem cum sapientibus iter fecerit, sapiens erit⁹⁰ ».

Igitur, fratres, conveniamus, et Ecclesiam Dei adreamus ; ad hanc enim quicumque vere religiosus occurrit nec ab ea discedit ; cumque quicunque vestrum ad eam venerit, religiosiores conspiciat ; poterit illos cognoscere solo aspectu eorum in silentio et oratione concessus. Cornat ergo religiosiores et præsertim qui ex eis magis Dominum timent, illisque accedens inhæreat, necnon cum eis in conspectu Dei assistat ; et si inde officio functus egressus fuerit, ab omnibus terrenis operibus vacans, cum sit Dominica propter Dominum a quo ipsa cognomen accipit, accurate inquirat si quis illos imitatus apostolos se domi includens plerumque permanserit, per orationem, psalmodiam aliasque pares agendi rationes in pace Dominum desiderans. Hunc ille adeat, in cubiculum ejus intret, velut in celestem quamdam regionem latus habentem sanctificantem Spiritus virtutem ; cum inhabitante assideat, et simul demoretur quantum poterit, de Deo divinisque colloquatur, interrogans et cum humilitate discens, necnon per orationem implorans auxilium. Talium Christus certo invisibiliter invisit, intus pacem talia cogitantium largietur, fidei mercedem adjiciet, perseverantiam impertietur, et cum electis in tempore in regno cælorum collocabit, quod nos omnes consequi donetur, in eo qui pro nobis mortis victor resurrexit, et aliquando cum gloria veniet, in rege sæculorum Christo, quoniam ipsum decet gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Ἐπιτυχέιν ἐν αὐτῷ τῷ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστάντι, καὶ ὑστερον μετὰ δόξης ἐλευσομένῳ βασιλεὶ τῶν αἰώνων Χριστῷ · ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα

HOMILIA XVIII.

In Dominica Unguentiferarum, et quod prima Dominum ex mortuis redivivum vidit Deipara.

Dominus resurrectio naturæ humanæ est renovatio, necnon prioris Adam per peccatum morte ab-rupta et per mortem ad terram ex qua creatus est

⁸⁸ Psal. i, 4. ⁸⁹ Eccli. xi, 9. ⁹⁰ Eccli. xvi, 7.

πιστεύοντες εἶπεν, ἀλλὰ πιστεύσαντες; ἀλλὰ τῇ θείᾳ καὶ προγνωστικῇ δυνάμει τοῦ πάντα πρὶν γενέσεως εἰδότες, ὡς γεγονότα ἐστὶ τὰ ἐσόμενα. Ὁ δὲ μοι νῦν ἐπέλαβε τῇ διανοίᾳ, τοῦτο πρὸς τὴν ἑμετέραν ἀγάπην ἐρῶ. Τὸν γὰρ Θωμᾶν ἐρῶν ἀπόντα μὲν ἀπιστον γεγονότα, συναληλυθότα ἐκ τοῖς πιστεύσανσι μηδαμῶς τῆς πίστεως ἀστοχῆσαντα, ἐπὶ τῶν ἐβαλόμην, ὅτι καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος, ἐν μέσῳ φύγει τὴν μετὰ τῶν φαύλων ἀναστροφήν, καὶ τοῖς δικαίοις συναναστρέφεται, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δι' αὐτὴν κατὰ ψυχὴν σωτηρίας οὐκ ἀστοχῆσει ποτέ. Καὶ τοῦτ' οἶμαι καὶ ὁ ψαλμῶδες Ἠροφῆτης εἰνήσεται, μακαρίζων τοὺς ἐκκλίνοντας τὴν τῶν λοιμῶν συνδρομὴν καὶ συνδρομοποιῶν. Καὶ ἕτερος προφήτης · « Μὴ ἴσθι, λέγων, μετὰ πολλῶν. ἐπὶ κακίᾳ · » καὶ ὁ Παροιμιαστῆς · « Ἐν συναγωγῇ ἁμαρτωλῶν ἐκαυθήσεται πῦρ · ὁ δὲ συμπορευόμενος σοφοῖς σοφὸς ἔσται. »

Τοιγαροῦν, ἀδελφοί, συνειρώμεθα καὶ πυκνὰ παραβάλλομεν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ · ταύτη γὰρ πᾶς ὡς ἀληθῶς εὐλαβῆς προσεδρεύει καὶ παραμένει μὴ ἀφιστάμενος · καὶ ὅταν ἕκαστος ὑμῶν εἰς αὐτὴν ἔλθῃ, σκοπεῖτω τοὺς εὐλαβεστέρους, θυκοῦν ἐκ γνωρίσει καὶ μόνῃ τῇ θείᾳ τούτους τῆς ἐν σωτηρίᾳ καὶ προσοχῇ παραστάσεως. Σκοπεῖτω τοίνυν τοὺς εὐλαβεστέρους, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων θεοσεβόμενος **103** τὸν Κύριον, καὶ τούτοις φέρων ἑαυτὸν προσκολλάτω, καὶ μετὰ τούτων συμπαραστήσῃ Θεῷ · κἀν ἐνταῦθεν ἐξέλθῃ μετὰ τὴν ἀπόδυσιν, Κυριακῆς οὐσης, σχολὴν ἄγων ἀπὸ τῶν γηϊνῶν ἔργων διὰ τὸν Κύριον, οὗ καὶ ἔστιν ἐπάνωμος αὐτῆ. Ζητεῖτω μετ' ἐπιμελείας, εἰ ποῦ τις τοὺς ἀποστόλους ἐκείνους μιμούμενος, κατὰκλειστος ὡς τὰ πολλὰ διαμένει διὰ τῆς ἐν ἡσυχίᾳ προσευχῆς καὶ ψαλμωδίας καὶ τῆς ἄλλης καταλλήλου διαίτης κοιδῶν τὸν Κύριον. Ἐκείνη δὲ προσέτω καὶ οὕτως, καὶ εἰσέτω μετὰ πίστεως τὸν οἰκίσκον ἐκείνου, καθέπερ οὐράνιον τινα χώρον, ἐνδον ἔχοντα τὴν ἁγιοσύνην τοῦ Πνεύματος ὀνόματι · καὶ τῷ ἐνοκοῦντι παρακαθεζέσθω, καὶ συμπαραμένετω καθόσον ἔχη, καὶ προσκαλείτω πρὸς Θεοῦ καὶ τῶν θείων, ἐρωτῶν καὶ σὺν ταπεινώσει μενθάνων, καὶ τὴν δι' εὐχῆς ἐπικουρίαν ἐπικαλούμενος · ἐλεύσεται γὰρ οὕτω πράττοντα καὶ πρὸς αὐτὸν ἀοράτως, εὖ οἶδα, Χριστὸς, καὶ τὴν εἰρήνην ἐνδον τῷ λογιζομένῳ τῆς ψυχῆς παρέξει, καὶ τῇ πίστει προσθήσει, καὶ τὸν στηριγμὸν ἐπιδώσει, καὶ μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν κατατάξει κατὰ καιρὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν · ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA III.

Τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφορέων · ἐν ἧ καὶ δεῖ πρῶτη τὸν Κύριον ἢ Θεοτόκος εἶδεν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα.

Ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἔστιν ἀνανέωσις, καὶ τοῦ πρώτου διὰ τὴν ἁμαρτίαν θανάτου κταποθέτης Ἀδάμ, καὶ διὰ θανάτου πρὸς

γῆν ὄσον ἐπλάσθη καὶ νεκροῦσάντων, ἀναζώσας ἅπαντας καὶ ἀνάκλατις, καὶ πρὸς ζωὴν ἀθάνατον ἐπανέλευσις. Ὡσπερ οὖν ἐκαίον τὴν ἀρχὴν πλαττόμενον καὶ ζωοῦμενον εἶδεν οὐδαίς ἀνθρώπων, οὕτω γὰρ ἐν ἐκαίῳ τῆ ὥρᾳ τῶν ἀνθρώπων τις ἦν, μετὰ δὲ τὸ λαθεῖν πνοὴν ζωῆς δι' ἐμψυήματος θεοῦ, πρώτη τῶν ἄλλων εἶδε γυνή· πρώτη γὰρ ἔβα μετ' ἐκαίον ἦν ἐν ἀνθρώποις· οὕτω καὶ τὸν δευτέρου Ἀδάμ, ὃς ἔστιν ὁ Κύριος, ἀνιστάμενον ἐκ νεκρῶν εἶδεν οὐδαίς ἀνθρώπων· παρῆν γὰρ οὐδαίς τῶν οικειῶν, οἱ τε τὸ μνήμα φυλάσσοντες στρατεύεται τῷ φόβῳ σεισθέντες ὡσεὶ νεκροὶ γέγονασιν· μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι πρώτη τῶν ἄλλων εἶδε γυνή, καθάπερ ἠκούσαμεν εὐαγγελιζομένου τοῦ Μάρκου σήμερον· « Ἀναστὰς γάρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς πρῶτ' ἀπὸ τῆς Σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς. » Δοκεῖ μὲν οὖν ὡσαύτως εἶπεν ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀνέστη ὁ Κύριος, ὅτι πρῶτ', καὶ ὅτι πρῶτον ὤρθη Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, καὶ ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ὤρθη τῆς ἀναστάσεως· οὐχ οὕτω δὲ φησὶν, ὡς εἶλον ἔσται μικρὸν ἐπιστήσασιν· μικρὸν γὰρ ἀνωτέρω καὶ οὗτος τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς ὁμολόγως εἰλεῖν φησι τὴν Μαρίαν ταύτην ἰσοῦ μετὰ καὶ τῶν ἄλλων Μυροφόρων ἐπὶ τὸν τάφον καὶ πρότερον, καὶ καινὸν αὐτὸν εἶδεν καὶ ἀπαιθεῖν· ὥστε πολλῶν πρότερον τῆς πρώτης, καθ' ἣν αὐτὸν εἶδεν, ἀνέστη ὁ Κύριος. Ἐπιστηματινόμενος δὲ καὶ τὸν καιρὸν ἐκαίον, οὐχ ἀπλῶς εἶπε, πρῶτ', καθάπερ ἐνταῦθα, ἀλλὰ, λίαν πρῶτ'· οὐκ οὖν καὶ ἀνατολὴν ἡλίου ἐκαί τὴν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος φησι προτρέχουσαν ἀμυδρὰν φαῦσιν, ἣν καὶ ὁ Ἰωάννης θηλάων, εἰλεῖν φησι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν πρῶτ', σκοτίας ἔτι οὖσης, εἰς τὸ μνημεῖον καὶ εἶδεν τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου.

Οὐκ ἤθεε δὲ τότε πρὸς τὸ μνήμα μόνον αὐτὴ, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ καὶ ἀπῆλθε τοῦ μνήματος, μῆκω τὸν Κύριον ἰδοῦσα· τρέχει γὰρ καὶ ἔρχεται πρὸς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην, καὶ ἀπαγγέλλει οὐχ ὅτι ἀνέστη ὁ Κύριος, ἀλλ' ὅτι ἠρθη ἀπὸ τοῦ τάφου, ὥστε τὴν ἀνάστασιν οὕτω ᾗδει· λείπεται δὲ τῆς Μαρίας οὐχ ἀπλῶς πρώτη τὸν Κύριον ἐπιφανῆναι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀφαιρεσὶν τῆς ἡμέρας ὥραν. Ἔστι δὲ τα συνεισισαμένως παρὰ τῶν εὐαγγελιστῶν ἀπαγγελλόμενον, ὅπερ ἀνακαλύψω πρὸς τὴν ὑμέτεραν ἀγάπην. Τὸ γὰρ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως εὐαγγελίον πρώτη πάντων ἀνθρώπων, καθάπερ καὶ προσῆκον ἐπῆρχε καὶ δικαιοῦς, ἡ θεοσεβίας παρὰ τοῦ Κυρίου εἰδέσθαι, καὶ αὐτὴ τοῦτον ἀναστάντα πρὸ πάντων εἶδε, καὶ τῆς αὐτοῦ θείας ὁμιλίας ἀπῆλθε, καὶ οὐκ εἶδεν ὀφθαλμοῖς μόνον αὐτὸν, καὶ αὐτήκοος· αὐτοῦ γέγονεν, ἀλλὰ καὶ χερσὶν ἤψατο πρώτη καὶ μόνη τῶν ἀχράντων ἐκαίοντος ποδῶν, κἂν οἱ εὐαγγελισταὶ ταῦτα πάντα φανερώς οὐ λέγωσι, μὴ θέλοντες τὴν μητέρα προφέρειν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μὴ τοῖς ἀπίστοις ὑποψίας ἀφορμὴν δώσιν. Ἐκαί δὲ οὖν ἡμῖν χάριτι τοῦ ἀναστάντος πρὸς πιστοὺς ὁ λόγος, καὶ ἡ τῆς ἁρετῆς ὑπόθεσις τὰ τῶν Μυροφόρων ἐπιείκει

propertantis nova animatio et separatio, atque ad vitam immortalem revocatio. Igitur quemadmodum hunc in principio creatum et animatum nullus hominum vidit; nondum enim in illa hora hominum unus erat; sed postquam spiritum vitae per divinam insufflationem accepisset, prior ante omnes vidit mulier; prima enim post illum Eva natura humana donata fuit; ita et secundum Adam, qui Dominus est, a mortuis resurrectionem nullus hominum vidit; nam nemo ex discipulis adorat; milites autem monumentum custodientes metu perterriti facti sunt velut mortui; sed postquam resurrexisset, prima ex omnibus vidit mulier, quemadmodum audivimus Marcum hodie annuntiantem: « Surgens, inquit, mane una Sabbati, apparuit primo Mariz Magdalenz ». Videtur quidem evangelista recte indicare et horam qua Dominus surrexit, id est mane, et quoniam primo Mariz Magdalenz apparuit, necnon quod in ipsa Resurrectionis hora visus est; sed ita non est, sicut paululum attendentibus clare constabit. Nam paulo superius ipse aliis evangelistis consentiens prius venisse dixit Mariam cum aliis unguenta ferentibus ad monumentum, quo vacuo invento, ablit, unde valde ante matutinum tempus quo illum vidit surrexerat Dominus. Ideo ad hoc tempus indicandum, non simpliciter mane dixit, ut supra, sed valde mane, quibus verbis nequaquam solis ortum sed prævium locis obscuras crepusculum, quod assignans Joannes venisse dixit Mariam Magdalenam mane, dum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, et vidisse lapidem sublatum a monumento.

Sed non tantum ipse ad monumentum venit, secundum Joannem, verum etiam a monumento, cum Dominum non vidisset, recessit; venit et currit ad Petrum et Joannem nuntiatque minime Dominum surrexisse, sed a monumento sublatum esse, unde adhuc resurrectionem nesciebat. Superest ergo Dominum Mariz non prima diei hora, sed postquam una fuerit elapsa, apparuisse. Verum ab evangelistis obscure annuntiatum est quod vestræ charitati revelabo. Felicem enim Dominicæ resurrectionis nuntium, prior ante omnes homines, sicut iocetas erat et justum, Deipara a Domino accepit, ipsa illum redivitum pro omnibus vidit, ipsa divino ejus gavisæ est colloquio, nec oculis solum conspexit, et auribus eum audivit, sed et prima solaque manibus tetigit sanctus ejus pedes, etsi evangelistæ hæc omnia non aperte indicent, quia volebant Mariam in testimonium proferre, ne infidelibus suspicionis occasionem darent. Nunc vero cum gratia ejus qui resurrexit ad fideles nobis sit sermo et festivitas nos ad judicanda unguenta ferentium acta inducat, inspirante eo qui dixit: « Nihil occultum quod non revelabitur », hoc ipsum patefacimus.

⁶⁶ Marc. xvi, 9. ⁶⁷ Joan. xi, 1.

δευκρινεῖν, λόγον διδόντος τοῦ εἰπόντος· « Οὐδὲν χροπτεῖν ὃ οὐ φανερὸν γενήσεται, » καὶ τούτα φανερωθήσεται.

Igitur unguenta ferentes sunt quæ Jesu Matrem comitatz, et tempore saluiterz passionis perseverantes ad condiendum corpus properabant. Nam cum Joseph et Nicodemus petivissent et accepissent a Pilato corpus Dominicum, quo sindone cum viscosis aromatibus involuto postquam e cruce abstulissent, et lapideo monumento imposuissent, magnum lapidem posuerunt ad ostium monumenti, aderant conspicientes, secundum evangelistam Marcum, Maria Magdalene et altera Maria sedentes contra sepulcrum. Dicendo: et altera Maria, Desiparam prorsus indicavit: ipsa etiam Jacobi et Joseph mater vocabatur, quia ex ejus conjugè Joseph erant orti. Verum non illæ tantum conspicientes aderant, sepulto Domino, sed et aliæ mulieres, sicut Lucas narravit scribens: « Subsecutz autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilee, viderunt monumentum et quemadmodum positum erat corpus ejus; erant autem Maria Magdalene, et Joanna, et Maria Jacobi et cæteræ cum eis⁶⁶. » Quæ, ait, revertentes emerunt aromata et unguenta; nondum enim plene noverant ipsum esse verum vitæ odorem iis qui ad eum fide accedunt. sicut est odor mortis iis qui in infidelitate usque ad finem permanent; et odorem vestimentorum ejus, id est corporis, super omnia aromata, et unguentum effusum nomen ejus, quo divino odore terram replevit; sed parant unguenta et aromata, illa quidem in honorem jacentis, hæc vero ad corrigendum cœtorem e corpore putrescente crumparentem, quorum unctione lines suos obtinere putabam.

παρμυθίαν πρὸς δυσωδίαν μυδῶντος τοῦ σώματος, διὰ τῆς ἀλοιφῆς τούτων τοῖς βουλομένοις προσεδρεύειν ἐκινουσαι.

Paratis ergo aromatibus et unguentis, Sabbato quidem quieverunt secundum mandatum; nondum enim vera advenerant sabbata, nec illud in primis benedictum noverant sabbatum quo natura nostra ex inferni abyssis ad præfulgens et divinum et cæleste eukmen translata fuit. « Una autem Sabbati valde diluculo, sicut ait Lucas, venerunt ad monumentum portantes quæ paraverunt aromata⁶⁷. » Matthæus vero: « Vespere, inquit, Sabbati quæ lucescit in prima Sabbati⁶⁸, » duasque ponit prægreñientes. At Marcus: « Valde mane una sabbatorum⁶⁹, » tresque dicit venientes. Joannes tandem: « Ἄλλοτε cum adhuc tenebræ essent⁷⁰ » et solam relictæ antecedentem Mariam Magdalenam. Unam Sabbatorum evangelistæ omnes Dominicam dixerunt; verba autem, vespere autem Sabbati, valde diluculo, valde mane, dum adhuc tenebræ essent, tempus circa diluculum luce simul et tenebris commistum indicant, scilicet quo aurora cælo fulgescere cœpit diem prænuntians. Forsan aliqui, ut illud expressius statuunt horam noctis circiter nonam cogitabant, ita ut tres integræ ante diem remaneant horæ. Videntur

Α Μυροφόροι τοίνυν εἰσιν αἱ συνακολουθοῦσαι μετὰ τῆς τοῦ Κυρίου Μητρὸς, καὶ τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου πάθους συμπαραμείνισαι, καὶ τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα μυρίσαι σπουδάσασαι. Τοῦ γὰρ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Νικοδήμου αἰτησάντων καὶ λαβόντων παρὰ τοῦ Πιλάτου τὸ δεσποτικὸν σῶμα, καὶ καθελόντων ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ περισχόντων σινδόσι σὺν ἀρώμασι κολυδαστάτοις, καὶ λαξεντῷ μνημεῖω ἐνθάδων, καὶ λίθον ἐπιθέντων μέγαν ἐπὶ τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, θεωροῦσαι κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Μάρκον παρήσαν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου. Διὰ τοῦ εἰπεῖν, Καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, τὴν Θεομήτορα πάντως ὑποκρίνων. Καὶ Ἰακώβου γὰρ καὶ Ἰωσὴφ αὐτὴ ἐκαλεῖτο μήτηρ, ὡς ἐξ Ἰωσήφ τοῦ Μνηστοροῦ ἐκείνων ὄντων. Ὁ δὲ μόναι δὲ αὐταὶ θεωροῦσαι παρήσαν, ἐνταρπιαζομένου τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἕτεραι γυναῖκες, ὡς ὁ Δουκᾶς ἱστορήσει γράφων· « Κατακολουθήσασαι δὲ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνελθυθῆσαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάζαντο τὸ μνημεῖον, καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία καὶ Ἰωάννα καὶ Μαρία Ἰακώβου καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς. » Ὑποστρέψασαι δὲ, φησὶν, ἠγόρασαν ἀρώματα καὶ μύρα: οὐπω γὰρ ἔγνωσαν ἀκριβῶς, ὅτι αὐτό, ἐστὶν ἀληθῶς ἡ ὁσμὴ τῆς ζωῆς, τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι πιστῶς, ὡσπερ ὁσμὴ θανάτου τοῖς ἀπειθοῦσιν εἰς τέλος: καὶ ὁσμὴ ἱματίων αὐτοῦ, τουτέστιν αὐτοῦ τοῦ σώματος, ἐπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα: καὶ μύρον ἐκκενωθὲν βνομα αὐτῷ, δι' οὗ καὶ τὴν οἰκουμένην θείας εὐωδίας ἐνέπλησεν, ἀλλ' ἐτοιμάζουσι μύρα τε καὶ ἀρώματα, τούτο μὲν εἰς τιμὴν τοῦ καιμένου, τούτο δὲ 105 καὶ

προσεδρεύειν ἐκινουσαι.

Ἐτοιμάσασαι τοίνυν τὰ μύρα καὶ τὰ ἀρώματα, τὸ μὲν Σάββατον ἠσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν· οὐπω γὰρ ἀληθινὰ Σάββατα συνήκαν, οὐδ' ἐκείνη τὸ ὑπερευλογημένον Σάββατον ἐπέγνωσαν, τὸ μετὰ γόν ἡμῶν τὴν φύσιν ἀπὸ τῶν τοῦ ἔδου κευθμώνων ἐπὶ τὴν παμφαῖ; καὶ θεῖον καὶ οὐράνιον ὕψος· « Τῆ δὲ μίαν τῶν Σαββάτων, ὁρθρον βαθεῖο, ὡς ὁ Λουκᾶς φησὶν, ἦλθον ἐπὶ τὸ μνημεῖον, φέρουσαι ἅ ἠτοίμασαν ἀρώματα. » Ὁ δὲ Ματθαῖος, « Ὅψε Σαββάτων, φησὶ, τῆ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων » καὶ δύο εἶναι τὰς προσελθούσας. Ὁ δὲ Ἰωάννης· « Πρωὶ σκοτίας ἐτι οὐσης » καὶ μίαν εἶναι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν τὴν προσελθούσαν. Ὁ δὲ Μάρκος· « Μίαν πρωὶ τῆς μίαν Σαββάτων » καὶ τρεῖς εἶναι τὰς προσελθούσας. Μίαν μὲν οὖν Σαββάτων οἱ εὐαγγελισταὶ πάντες τὴν Κυριακὴν φασὶν· ὅψε δὲ Σαββάτων, καὶ ὁρθρον βαθῶν, καὶ πρωὶ λίαν, καὶ πρωὶ σκοτίας ἐτι οὐσης, τὸν περὶ τὸν ὁρθρον σύμμιχτον φωτό; τε καὶ σκότους χρονον· οὗτος δὲ ἐστὶν ἀφοῦ τὸ τοῦ ὀρίζοντος ἔφον αὐγάζεσθαι ἀρξεται, τὴν ἡμέραν προκαταγγέλλων. Ἰδοὺ δ' ἂν τις ἐξ ἀπόπτου πρὸς τούτο βλέπων, ἀρλόμενον μεταρρώνυσθαι φωτὶ περὶ πού τὴν ἐννάτην

⁶⁶ Luc. xxii, 55 et xxiv, 10. ⁶⁷ Luc. xxiv, 1. ⁶⁸ Matth. xxviii, 1. ⁶⁹ Marc. xvi, 1. ⁷⁰ Jo. iii, 23, f.

της νυκτός ὄρθην, ὡς εἶναι τὰς ὑπολοίπους μέχρις ἡμέρας ἀποκρινοῦς ὥρας τρεῖς. Ἀκούοι δὲ πως οἱ εὐαγγελιστὰς διαφηνεῖν ἐπὶ τε τοῦ καιροῦ τούτου, καὶ τοῦ τῶν γυναικῶν ἀριθμοῦ· ἐπεὶ ἰδὴ περὶ ὡς ἔφην, εἰ Μυροφόροι πολλαί τε ἦσαν, καὶ οὐχ ἅπασι, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρις ἦλθον ἐπὶ τὸν τάφον, σὺν ὀλλήλαις μὲν, οὐχὶ ταῖς αὐταῖς δὲ, καὶ κατὰ τὸν ὄρθρον μὲν πᾶσαι, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ γρόνον ἐπ' ἀκριβεῖα· ἡ δὲ Μαγδαληνὴ καὶ μονωθείσα τῶν ἄλλων πάλιν ἦλθε καὶ παρέμεινεν ἐπὶ πλέον. Ἐκκτος οὖν τῶν εὐαγγελιστῶν, μίαν ἔστιν ὣν προσέλευσιν εἰπὼν, τὰς ἄλλας παρήκεν· ὡς δὲ ἐγὼ συμβάλλω τε καὶ συνάγω παρὰ τῶν εὐαγγελιστῶν ἀπάντων, καθὼ καὶ τοῦτο προέβλεπον, πρώτη πάντων ἡ Θεοτόκος ἦλθεν ἐπὶ τὸν τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τάφον, τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἐπειγομένη. καὶ τοῦτο μάλιστα διδάσχομαι παρὰ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου· « Ἦλθε γάρ, φησὶν, ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, ἥτις ἦν πάντως ἡ Θεομήτωρ, θεωροῦσι τὸν τάφον· καὶ ἰδοὺ σεισμός· ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβάς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκάλυψε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ· ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπῆ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιτῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐπέσθησαν οἱ τρηοῦντές, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. »

Πᾶσαι οὖν αἱ ἄλλαι γυναῖκες μετὰ τὴν σεισμὴν ἦλθον, καὶ τῶν φύλακων τὴν φυγὴν, καὶ τὸν τάφον ἀνεγρημένον εὗρον, καὶ τὸν λίθον ἀποκεκλισμένον ἢ δὲ Παρθενομήτωρ παρῆν τοῦ σεισμοῦ γινομένου, καὶ ἀποκεκλισμένου τοῦ λίθου, καὶ τοῦ τάφου ἀνοιγομένου, καὶ τῶν τρηοῦντων παρόντων, εἰ καὶ κατασεισισμένων τῷ φόβῳ· διὸ καὶ μετὰ τὸν σεισμὸν ἀνασφραγιστὴς πρὸς φυγὴν εὐθὺς ἐβλεψαν· ἡ δὲ Θεομήτωρ ἀδεέστερον ἐνετρέφει τῇ θείᾳ. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ δι' αὐτὴν πρώτην τὸν ζωηφόρον ἐκεῖνον ἀνοιγεῖναι τὸν τάφον· δι' αὐτὴν γὰρ πρώτην καὶ δι' αὐτῆς πάντα ἡμῖν ἀνεψυχται, ὅσα ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἄνω, καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ δι' αὐτὴν τὸν ἄγγελον οὕτως ἀστράπτειν, ὡς καὶ τῆς ὥρας ἔτι σκότει· κατεχομένης, ὑπὸ διαφιλῆ ταύτην τῷ τοῦ ἀγγέλου φωτὶ, μὴ τὸν τάφον ἰδεῖν κενὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐντάφια κατὰ κόσμον τε κειμένα, καὶ πολυειδῶς μαρτυροῦντα τῷ ἐνταφιασθέντι τὴν ἑγέρσιν. Ἦν δὲ ἄρα καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἄγγελος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Γαβριήλ· ὡς γὰρ εἶδε αὐτὴν οὕτως ἐπειγομένην ἐπὶ τὸν τάφον, ὁ τὴν ἀρχὴν πρὸς αὐτὴν εἰπὼν, Μὴ φοβοῦ, Μαρία·· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, σπεύδει καὶ νῦν καὶ καταβαίνει τὸ αὐτὸ πάλιν τῇ Ἀσιπαρθένῳ προσφθέγγεσθαι, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντος ἀσπέρως εὐαγγελισσῆσαι, καὶ τὸν λίθον ἄραι, καὶ ὑποδείξαι κενὸν τὸν τε τάφον καὶ τὰ ἐντάφια, καὶ οὕτω πιστώσασθαι ταύτῃ τὸ εὐαγγέλιον. « Ἀποκριθεὶς γὰρ, φησὶν ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναῖξί· Μὴ φοβεσθε ὑμεῖς, Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν ἐσταυρωμένον· Ἠγέρθη· Ἰεὺ ὁ τόπος ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος; » εἰ γὰρ καὶ τοὺς φύλακας, φησὶν, ὁρᾶτε κατασεισθέντας τῷ φόβῳ, ἀλλ' ὑμεῖς μὴ φοβεσθε· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τον

autem evangelistæ non tantum de hora, sed de numero mulierum discrepare; sed haud difficile conciliantur, cum, ut dixi, mulieres unguenta ferentes plures essent, et non semel modo, sed bis et ter ad sepulcrum venirent, nonnullæ quidem simul, sed nequaquam cum iisdem, omnes circa diluculum, at non omnes in eodem temporis articulo. Magdalenæ autem sola rursus sine aliis venit, et diutius permansit. Igitur singuli evangelistæ unum eorum iter referunt, omisso aliis. Sed ut ego ex omnibus evangelistis colligo et conjicio, quemadmodum supra jam dixi, prima ex omnibus ad sepulcrum Filii Dei quæ simul venit Deipara cum Maria Magdalene. Quod præsertim didici ex evangelista Matthæo dicente: « Venit Maria Magdalena et altera Maria (quæ tertio est Deipara) videre sepulcrum. Et ecce terræ motus factus est magnus; angelus enim Domini descendit de cælo, et accedens revolvit lapidem ab ostio monumenti, et sedebat super eum. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, vestimenta ejus alba sicut nix; præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui. »

λευκὸν ὡσεὶ χιτῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐπέσθησαν οἱ τρηοῦντές, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. »

Cæteræ ergo mulieres post terræ motum venerunt, cum jam aufugissent custodes, sepulcrumque invenerunt apertum, et lapidem revolutum; sed Virgo Mater aderat dum fiebat terræ motus, lapis revolvebatur, aperiebatur sepulcrum, dumque aderant custodes, licet metu perterriti, ideo, remisso ex pavore animo post terræ motum statim fugam spectarunt; audacius autem Deipara spectaculo laborabat. Mihi videtur propter illam primam vivilicum illud sepulcrum patuisse; nam propter eam et per eam omnia tam in cælis supra quam in terris infra nobis aperta sunt; propter eam puto angelum ita effulsisse, ut, dum hora adhuc tenebris involveretur, ex copioso angeli splendore, non tantum sepulcrum viderit vacuum, sed etiam linteamina in ordine posita et multimode resurrectionem sepuil testantia. Benedictus ille nuntius Gabriel erat angelus; ut enim viderit eam ad sepulcrum properantem, qui a principio ad eam dixit: « Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Dominum. » testinans descendit eadem rursus semper Virgini referret, et surrexisse eum qui ex ea sine semine natus erat nuntiaret, et sublato lapide, vacuum sepulcrum cum linteaminibus ostenderet, sicque bonum ei nuntium firmaret. « Respondens enim angelus dixit mulieribus: Nolite timere; Jesum quaeritis crucifixum? Surrexit, non est hic: ecce locus ubi positus erat Dominus. » Nam etsi custodes videatis metu perterritos, vos tamen nolite timere; scio enim quod Jesum crucifixum quaeritis; surrexit, non est hic. Is enim non solum inferni foribus, pessulis et sigillis detineri non potuit, sed et nobis immortalibus et cœlestibus angelis vivit Dominus ipseque:

Luc. 1, 50. Matth. xxviii, 5, 6.

solus est omnium Dominus. Ait enim : « Videte locum ubi positus erat Dominus ; et cito euntes dicite discipulis quia surrexit a mortuis. Et exierunt, inquit, eam timore et gaudio magno ⁶⁶. »

ἀγγέλων ὑπέρχει Κύριος, καὶ μόνος οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ παντός Κύριος. « Ἴδετε γάρ, φησί, τὸν τόπον οὗ ἐκτιστο ὁ Κύριος ; καὶ ταχὺ πορευθεῖσθε εἰπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν. »
« Ἐξελθοῦσαι δὲ, φησί, μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης. »

Iterum mihi videtur Magdalena Maria uirginitatem concepit necnon ceteras cum ea mulieres ; non enim intellexerunt dictorum ab angelo sensum neque lucem accipere perfecte poterant ut penitus viderent et intelligerent ; Deiparam vero magna credo exultavisse lætitia ; nam verba angeli intellexit et tota luminis facta utpote purissima diviniæ plena gratiæ, in omnibus plene veritatem apprehendit, et credidit archangelo qui et multa fide dignus ex operibus apparuerat. Et vero quomodo quam ipsa portentis adesset, non intellexisset Virgo diviniæ sedes sapientiæ quod perfectum fuerat, quæ viderat terræ motum et, magnum dein angelum a cœlo descendentem, cui aspectus sicut fulgur, custodes factos velut mortuos, lapidem revolutum, linteaminum inter se myrra et aloë agglutinatorum corpore vacuorum iugens miraculum, sepulcrum inane, et insuper lætum angeli aspectum et nuntium ? Sed egressa post hunc nuntium Maria quidem Magdalene, quasi angelum non audivisset qui cæterum non propter eam locutus fuerat, ad spatium sepulcri vacuum accessit, neglectis linteaminibus, et currit ad Simonem et ad alium discipulum, sicut dixit Joannes. Ἡ Virgo autem Deipara aliis conjuncta mulieribus eodem unde venerat redibat ; et ecce, quemadmodum inquit Matthæus : « Jesus occurrit illis dicens : Ave ⁶⁷. »

καὶ τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὡς ὁ Ἰωάννης φησὶν. « Ἡ δὲ θεομήτωρ Παρθένος ἐτέρας γυναιξὶ συναφθεῖσα ὄθεν ἦλθεν, ἐπανήρχετο πάλιν ; καὶ ἰδοὺ, καθάπερ ὁ Ματθαῖος φησὶν. « Ὁ Ἰησοῦς ὑπέστησεν αὐταῖς λέγων, Χαίρετε. »

Videtur Deiparam ante Mariam Magdalenam eam qui propter salutem nostram carne passus et sepultus resurrexit conspexisse ? (Illæ autem, inquit, accesserunt et amplexæ pedes ejus, adoraverunt eum.) Quemadmodum resurrectionis nuntium, postquam ab angelo cum Maria Magdalena audivisset sola dictorum sensum intellexit Deipara, ita cum cæteris mulieribus obvia Filio simulque Deo, prima ex omnibus cæteris et vidit et agnovit redivivum, et prociens pedes ejus tetigit, et nuntia ipsa facta est ad apostolos. Quod autem Maria Magdalene nequaquam erat cum Dei matre, quando a sepulcro regressæ occurrens apparuit et locutus est Dominus, discimus a Joanne dicente : « Cucurrit ad Simonem Petrum et ad alium discipulum quem amabat Jesus, et dicit illis : Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum ⁶⁸. » Nam si vidisset et manibus tetigisset et occurrentem audivisset, quo pacto diceret, Tulerunt eum et hinc portaverunt, que autem, nescimus ? Sed postquam Petrus et

ἑσταυρωμένοι ζητεῖτε ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ἄθεός· ὁ γὰρ ὁ μόνος ἄθεός καὶ θεάντῳ καὶ τῶν κλειθρῶν καὶ μαχλῶν καὶ σφραγῶν ἔστιν ἀκράτος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀθανάτων ἡμῶν καὶ οὐρανῶν

Ἐμοὶ δοκεῖ πάλιν τὸν μὲν φόβον εἶναι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἔχειν, καὶ τὰς μέχρι τότε συνελθούσας τῶν ἄλλων γυναικῶν · ὁ γὰρ συνῆκαν τῶν εἰρημένων κατὰ τοῦ ἀγγέλου τὴν δύναμιν, οὐδὲ τοῦ φωτός ἀντιλαβεῖσθαι τελῶς ἰσχυραίνοντες, ὡς ἰδεῖν καὶ καταμαθεῖν ἀκριβῶς · τὴν δὲ θεομήτωρα τὴν μαγδαληνὴν κτήσασθαι χαρὰν, τὰ κατὰ τοῦ ἀγγέλου συνελθούσας, καὶ τοῦ φωτός γενομένην ἄληθιν, ὡς πεκαθαρωμένην ἀκριβῶς, καὶ κεχαριτωμένην θαύμα, καὶ διὰ πάντων βεβαίως τὸ ἀληθὲς καὶ γνωρίσασαν, καὶ τῷ ἀρχαγγέλω πιστεύσασαν, ἐκεῖ καὶ πιστὸς οὗτος ἐκ πολλοῦ ταύτη διὰ τῶν ἔργων ἐβόησεν. Πῶς δὲ καὶ κατὰ τῶν γενομένων αὐτῆς παροῦσης, οὐκ ἂν συνῆκεν ἢ θεόστομος Παρθένος τὸ τελειοθῆναι, οὐκ ἔστιν ἰσοῦσα, καὶ τοῦτον μέγα, ἀγγέλου καταρχόμενον οὐρανῶθεν, καὶ τοῦτον ἀστραπηφόρον, τὴν τε τῶν τηρούντων νεκρῶσιν, καὶ τοῦ λίθου τὴν μεταθέσιν, καὶ τοῦ τάφου τὴν κένωσιν, καὶ τῶν ἐνταφίων τὸ μέγα θαῦμα, ἀδιαλύτων ἑμα, καὶ σμύρνης καὶ ἀλῆθῆ συνεχόμενων, καὶ κενῶν ὀσμῶν τοῦ σώματος, καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν πρὸς αὐτὴν κατὰ τοῦ ἀγγέλου χαρμόδουσαν θίαν καὶ ἀγγελίαν ; Ἄλλ' ἔξελοῦσθε μετὰ τὸν εὐαγγελισμὸν τοῦτον, ἢ μὲν Μαγδαληνὴν Μαρίαν, ὡς ἂν εἰ μὴδὲ ἴκοντο τοῦ ἀγγέλου, μὴδ' ἐκεῖνου δὴπου δι' αὐτὴν φεγεγμένον, τὴν τοῦ τάφου κένωσιν ἐξακριβοῦσαι μόνην, τῶν ἐνταφίων μὴδένα λόγον ποιησαμένη ; καὶ τρέχει πρὸς Σίμωνα Πέτρον

Ἐμοὶ δοκεῖ πάλιν τὸν μὲν φόβον εἶναι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἔχειν, καὶ τὰς μέχρι τότε συνελθούσας τῶν ἄλλων γυναικῶν · ὁ γὰρ συνῆκαν τῶν εἰρημένων κατὰ τοῦ ἀγγέλου τὴν δύναμιν, οὐδὲ τοῦ φωτός ἀντιλαβεῖσθαι τελῶς ἰσχυραίνοντες, ὡς ἰδεῖν καὶ καταμαθεῖν ἀκριβῶς · τὴν δὲ θεομήτωρα τὴν μαγδαληνὴν κτήσασθαι χαρὰν, τὰ κατὰ τοῦ ἀγγέλου συνελθούσας, καὶ τοῦ φωτός γενομένην ἄληθιν, ὡς πεκαθαρωμένην ἀκριβῶς, καὶ κεχαριτωμένην θαύμα, καὶ διὰ πάντων βεβαίως τὸ ἀληθὲς καὶ γνωρίσασαν, καὶ τῷ ἀρχαγγέλω πιστεύσασαν, ἐκεῖ καὶ πιστὸς οὗτος ἐκ πολλοῦ ταύτη διὰ τῶν ἔργων ἐβόησεν. Πῶς δὲ καὶ κατὰ τῶν γενομένων αὐτῆς παροῦσης, οὐκ ἂν συνῆκεν ἢ θεόστομος Παρθένος τὸ τελειοθῆναι, οὐκ ἔστιν ἰσοῦσα, καὶ τοῦτον μέγα, ἀγγέλου καταρχόμενον οὐρανῶθεν, καὶ τοῦτον ἀστραπηφόρον, τὴν τε τῶν τηρούντων νεκρῶσιν, καὶ τοῦ λίθου τὴν μεταθέσιν, καὶ τοῦ τάφου τὴν κένωσιν, καὶ τῶν ἐνταφίων τὸ μέγα θαῦμα, ἀδιαλύτων ἑμα, καὶ σμύρνης καὶ ἀλῆθῆ συνεχόμενων, καὶ κενῶν ὀσμῶν τοῦ σώματος, καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν πρὸς αὐτὴν κατὰ τοῦ ἀγγέλου χαρμόδουσαν θίαν καὶ ἀγγελίαν ; Ἄλλ' ἔξελοῦσθε μετὰ τὸν εὐαγγελισμὸν τοῦτον, ἢ μὲν Μαγδαληνὴν Μαρίαν, ὡς ἂν εἰ μὴδὲ ἴκοντο τοῦ ἀγγέλου, μὴδ' ἐκεῖνου δὴπου δι' αὐτὴν φεγεγμένον, τὴν τοῦ τάφου κένωσιν ἐξακριβοῦσαι μόνην, τῶν ἐνταφίων μὴδένα λόγον ποιησαμένη ; καὶ τρέχει πρὸς Σίμωνα Πέτρον

Ὅρατε ὅτι καὶ πρὸ τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας ἢ θεομήτωρ εἶδε τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκὶ καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ; ἢ Αἱ δὲ προσελθοῦσαι, φησὶν, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοῦ πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῶν. Καθάπερ δὲ τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀναστάσεως μετὰ τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας ἢ θεοτόκος κατὰ τοῦ ἀγγέλου ἀκούσασα μόνη συνῆκε τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, οὕτως καὶ μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν, ὑπαντήσασα τῷ Ἰησοῦ καὶ Θεῷ, πρώτη τῶν ἄλλων ἀπαύσων καὶ εἶδε καὶ ἐπέγνω τὸν ἀναστάντα, καὶ προσπεσοῦσα τῶν αὐτοῦ ἤψατο ποδῶν, καὶ ἀπέστειλες αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἐγένετο. Ὅτι δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία οὐ συνῆκε τῇ τοῦ Θεοῦ Μητρὶ, ἦντο κατὰ τοῦ τάφου ἐπανειούση ὑπέστησεν καὶ ἐπεφάνη καὶ προσελθούσας αὐτῇ ὁ Κύριος, διδασκόμεθα κατὰ τοῦ Ἰωάννου· « Τρέχει γὰρ, φησὶν, αὕτη πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἐβραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ 107 οὐκ εἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. Πῶς

⁶⁶ Matth. xviii, 6-8. ⁶⁷ ibid. 9. ⁶⁸ Jan xi, 2.

γὰρ ἂν εἶπερ εἶδε, καὶ χερσὶν ἤψατο, καὶ συντυγχα-
νοντος ἤκουσε, τοιαῦτα εἶπεν, ὅτι Ἦσαν καὶ μετ-
έθησαν, ἔπου δὲ, οὐκ οἶδαμεν; Ἀλλὰ μετὰ τὸν Πέ-
τρου καὶ Ἰωάννου θρόνον ἐπὶ τὸν τάφον, καὶ τὴν ἐκατὴ θέαν τῶν ὀθνίων καὶ τὴν ἐπάνοδον, Μαρία
εἰστήκει, φησί, πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω.

Ὅρατε ὡς μὴ μόνον οὐκ εἶδεν, ἀλλ' οὐδὲ δι'
ἀκοῆς ἐκληροφορήθη; καὶ τῶν ἐπιφανομένων δὲ
ταύτην ἐρωτησάντων ἀγγέλων, Γύναι, τί κλαίεις;
ἐκεῖνη πάλιν ὡς περὶ νεκροῦ ἀποκρίνεται· ὡς δὲ
στραφεῖσα τὸν Ἰησοῦν εἶδεν, οὐδὲ πάλιν συνῆκεν,
ἀλλ' ἐρωτωμένη καὶ παρ' αὐτοῦ, τί κλαίεις, τὰ πα-
ρακλήσια φθίγγεται, ἕως οὐ ἐξ ὀνόματος ἐκείνος
αὐτὴν καλέσας, αὐτὴν παρέστησεν ὄντα. Τότε δὴ
προσπεσοῦσα καὶ αὐτῇ, καὶ ζητοῦσα τὸν ἀπασμὸν
τοῖς ἐκείνου ποσὶ προσενεγκεῖν, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ,
Μὴ μου ἄπτου· παρ' οὐ μανθάνομεν, ὡς ἦν ἵνα
πρότερον ἔρωτη τῇ τε Μητρὶ καὶ ταῖς συνοῖσιν
αὐτῇ γυναιξίν, αὐτῇ μόνῃ καὶ τῶν ποδῶν ἄψασθαι
παρέσχεν, εἰ καὶ ὁ Μάρκος κοινοποιεῖται καὶ ταῖς
ἄλλαις γυναιξὶ τοῦτο, μὴ θέλων δι' ἣν τὴν ἀρχὴν
ἔφημαν αἰτίαν, φανερώς τὴν Μητέρα προάγειν ἐπὶ
τῶν τοιοῦτων. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὸ πρῶτον ἰλθεῖν ἐπὶ
τὸν τάφον τὴν ἀειπάρθενον Μαρίαν, καὶ πρῶτην
τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀναστάσεως διέλασθαι πολλὰ συν-
ῆλθον, καὶ τὸν λίθον εἶδον ἀποκεκλισμένον κάκει-
ναί, καὶ τῶν ἀγγέλων ἤκουσαν, ἐπανοῦσαι μετὰ τὴν
τοιαύτην ἀκοήν καὶ θέαν ἐμερίσθησαν. Καὶ αἱ μὲν,
καθὰ παρ' ὁ Μάρκος φησί, « ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνη-
μείου, καὶ εἶχον αὐτὰς φόβος καὶ ἐκστασις, καὶ
οὐδὲν οὐδὲν εἶπον, ἐφοβήθητο γάρ· » αἱ δὲ τῇ τοῦ
Κυρίου εἰποντε Μητρὶ, αἱ καὶ τῆς τοῦ Δεσποτοῦ
θέας καὶ ὀμιλίας ἐπέτυχον. Ἡ δὲ Μαγδαληνὴ πρὸς
Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἀφίει, μεθ' ὧν καὶ πρὸς τὸν
τάφον πάλιν ἔρχεται μόνῃ· κάκεινων ἀναχωρησάν-
των, αὐτὴ παραμείνασα τῆς Δεσποτικῆς ἀξιοῦται καὶ
αὐτῇ θέας, καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ αὐτῇ πέμ-
πεται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔρχεται πάλιν, ἀπαγγέ-
λουσα πᾶσιν, ὡς Ἰωάννης φησὶν, « Ὅτι εὗρακα
τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ. »

Ταύτην οὖν τὴν θέαν πρῶτ' φησὶ καὶ ὁ Μάρκος
γενέσθαι, τοιούτοις κατὰ τὴν ἀκριβοῦν τῆς ἡμέρας
ἀρχῆν, τοῦ θρόνου παραλθόντος παντός, ἀλλ' οὐχ
τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, οὐδὲ τὴν πρῶτην αὐτοῦ
ἐπιφάνειαν τότε γενέσθαι ἰσχυρίζομενος. Ἐχομεν
δὲ τὰ τῶν Μυροφόρων ἠκριβωμένα, καὶ τὴν ἀνωθεν
ζητουμένην ἐπὶ ταῦταις τῶν τεσσάρων εὐαγγελι-
στῶν συμφωνίαν. Οἱ δὲ μαθηταὶ κατ' αὐτὴν τὴν
ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως παρὰ τε τῶν Μυροφόρων
ἀποῦσαντες καὶ τοῦ Πέτρου, καὶ παρὰ Λουκᾶ καὶ
Κλεόπα, ὅτι ὁ Κύριος ἦν, καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῶν,
ἠπίστησαν· διὸ καὶ ἀνειδίχονται παρ' αὐτοῦ, ὕστερον
συνοῦσιν ἐπιφανέντος αὐτοῖς. Μετὰ δὲ τὸ διὰ πολλῶν
καὶ πολλὰκις αὐτὸν παραστήσαι ζῶντα, οὐκ ἐπι-
σταυσαν μόνον πάντες, ἀλλὰ καὶ ἐκέρουσαν παντα-
χοῦ· « Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος
αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα
αὐτῶν; » « Τῷ Κυρίῳ συνεργούντος, καὶ τὸν λόγον

Joannes cucurrissent ad monumentum, et consp-
ecit ibi linteaminibus redivissent, Maria, inquit,
stabat ad monumentum foris, plorans.

Videtisne eam non solum nondum vidisse, sed
etiam nondum audivisse Dominum? Et apparenti-
bus angelis qui eam interrogaverunt dicentes:
Mulier, quid ploras? illa iterum tanquam de mortuo
respondet; et quando conversam vidit Jesum, nec
adhuc agnovit, sed ab eo interrogata quid ploraret,
vehementer lamentatur donec ille eam nomine ap-
pellans semetipsum viventem obtulit. Tunc ipsa
quoque procidens, et cupiens pedes ejus amplecti,
ab eo audivit: Noli me tangere; a quo discimus,
quoniam quando prius visus est Matri cæterisque
mulieribus comitantibus, huic soli dedit pedes tan-
gere, etsi Mattheus istud aliis mulieribus com-
mune faciat, quum nollet propter eam quam in
principio retulimus causam, aperte Matrem in
talibus circumstantiis testem proferro. Verum
cum prima sepulcrum Maria semper Virgo ad-
vissset, primaque prosperum resurrectionis nun-
tium accepisset, plures aderant quæ pariter lapidem
viderunt revolutum angelosque audierunt; quibus
auditis et visis revertentes divisæ sunt. Aliæ qui-
dem, sicut Marcus dixit, « fugerunt de monu-
mento, inuaserat enim eas tremor et pavor, et
nemini quidquam dixerunt: timebant enim ». Aliæ
vero secutæ sunt Matrem Domini cujus
aspectu et colloquio gavisæ sunt. Magdalene vero
ad Petrum et Joannem abiit, quibuscum ad se-
pulcrum rursus venit sola, quibus recedentibus,
ipsa permanens Dominico dignata est aspectu, et
ad apostolos ipsa quoque mittitur, et ad eos re-
vertitur, annuntians omnibus, sicut retulit Joannes,
« Quia vidi Dominum, et hæc dixit mihi ».

Ἰgitur hanc visionem mane factam esse dixit
Marcus, id est in ipso diei initio, diluculo jam
prorsus elapso, non autem Domini Resurrectionem
et primam ejus apparitionem tunc contigisse affir-
mat. Pénitus investigata habemus Unguentiferarum
acta, et supra quesitam quatuor evangelistarum
concordiam. Discipuli vero, ipsa Resurrectionis
die, cum ab illis mulieribus, necnon a Petro, et
secundum Lucam, a Cleopha audivissent quia Do-
minus vivit et ab eis visus est, minime credide-
runt; idem increpavit eos Dominus, rursus eis con-
gregatis apparens. Sed postquam multoties seipsum
iis vivum obtulisset, non modo crediderunt omnes,
sed et ubique prædicaverunt; nam « In omnem
terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ
verba eorum », « Domino cooperante et sermo-
nem confirmante sequentibus signis ». Nam signa
donec verbum per omnem terram prædicatum fuls-

⁶⁶ Marc. xvi, 8. ⁶⁷ Joan. xi, 18. ⁶⁸ Psal. xviii, 4. ⁶⁹ Marc. xvi, 20.

vel, erant maxime necessaria; sed & necesse sit signis et prodigiis ad exhibendam et firmandam prædicationis veritatem, necesse est etiam signis, non prodigiis, ad confirmandos eos qui verbum receperunt, an firmiter crediderint; quibusnam illis quæ ex operibus monstrantur. Nam dictum est: « Ostende mihi fidem tuam ex operibus tuis. » Et: « Quis sapiens inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationes suas¹⁸. » Quis enim putabit mentem vere divinam et magnam et sublimem habere, et, ut ita dicam, cælestem, qualis est pius animus, si pravis indulgeat operibus, necnon terræ terrenisque inhæreat?

Quid ergo proderit, fratres, si quis se dicat habere divinam fidem, opera autem non habeat fidei consentanea? Quid adjuverunt lampades stultas virgines oleum non habentes, id est charitatis et misericordiae opera? Quid diviti profuit in igne inextinguibili propter suam erga Lazarum inhumanitatem assato patrem Abraham invocare? Quid non habenti a bonis operibus vestem divinis nuptiis et convivio illique immortalitati accommodatam, ejus in sequenda vocatione obsequium? Convocatus quidem, credens omnino advenit, et cum sanctis illis convivis congregatus est, sed accusatus et ignominia confusus, quia ex moribus et operibus pravitatem induerat, ligatis sine misericordia manibus et pedibus, in gehennam ignis mittitur, ubi ejulatus et stridor dentium; quam vitam nullus ex vocatis a Christo experiatur, sed omnes fide vitam exhibentes immaculatam intrent in cubiculum consummatæ lætitiæ, et cum sanctis in æternum gaudeant, ubi omnium ætantium est habitatio. Amen.

HOMILIA XIX.

In evangelium de Samaritide¹⁹, et quia oportet præsentia contemnere.

Omnibus istis diebus et apsis usque ad Pentecosten præcurrentibus, Filii Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi resurrectionem a mortuis celebramus, ejus præ aliis festis excellentiam ista festivitate ostentamus. Iste quidem dierum circulus redditus ad cælum anniversariam continet memoriam; sed hæc etiam quantum resurgens Dominus præstet servis qui quandoque surrexerunt manifestat; hi enim omnes a morte revocati ab aliis sunt resuscitati, et rursus mortui sub terram reversi sunt; sed Christo ex mortuis resuscitato, mors illi jam non dominatur; nam ipse solus, cum semetipsum post tres dies resuscitasset, nequam in terram reversus est, sed in cælum ascendit, signum nostrum utpote ad divinam naturam elevarum in throno Patris collocaturus; ideoque

βεβαιούντος, διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων· ἡ γὰρ σημεῖα μέχρι τοῦ κηρυχθῆναι τὸν λόγον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀναγκαιότατα ἦν. Ἀλλὰ δεῖ μὲν σημείων καὶ τεραστίων πρὸς παράστασιν καὶ βεβαιώσιν τῆς τοῦ κηρύγματος ἀληθείας; δεῖ δὲ σημείων, ἀλλ' οὐ τεραστίων πρὸς παράστασιν τῶν ὑποδείξιμένων τὸν λόγον, εἰ βεβαίως ἐπίστευσαν· τῶν τούτων; τῶν ἀπὸ τῶν ἔργων· « Δεῖξον γὰρ μοι, φησὶ, τὴν πίστιν σου ἐκ 108 τῶν ἔργων σου· » καὶ, « Τίς πιστός; Δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς, τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Τίς γὰρ πιστεύσει διανοίαν ἔχειν ὄντως θεῖαν καὶ μεγάλην καὶ ὑψηλὴν, καὶ ὡς εἰπεῖν οὐράνιον, οἷα πέρ ἐστὶν ἡ εὐσέβεια, τὸν φαύλων ἀντεχόμενον ἔργων, καὶ τῇ γῆ καὶ τοῖς γῆτιναις προστηλόμενον;

Οὐδὲν οὖν ὄφελος, ἀδελφοί, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν θεῖαν, ἔργα δὲ μὴ ἔχη τῇ πίστει κατάλληλα. Τί τὰς μωρὰς παρθένους αἱ λαμπάδες ὤνησαν οὐκ ἔχουσας ἔλαιον, δηλονότι τὰ τῆς ἀγάπης καὶ τὰ τῆς συμπαθείας ἔργα; Τί τὸν ἐν τῇ ἀσέβειᾳ φιοῦν διὰ τὸ πρὸς τὸν Λάζαρον ἀσυμπαθὲς τηγανίζομενον ἔκλεινον πλούσιον, τὸ πατέρα ἐπικαλεῖσθαι τὸν Ἀβραάμ; Τί τὸν μὴ κακτημένον διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἔνδυμα, τῷ θεῷ γάμψαι καὶ τῇ παστάδι τῆς ἀφθαρσίας ἔκλεινης κατάλληλον, ἡ πρὸς τὴν κλῆσιν δῆθεν εὐπέθειαι; Καὶ γὰρ προσεκλήθη τε καὶ προσήλυθε πιστεύσας πάντως, καὶ τοῖς ἁγίοις ἔκλεινος δαιτυμόσι συνανακλήθη, ἀλλ' ἐξελεγχθεὶς καὶ κατασχυνθεὶς, ὡς τὴν ἀπὸ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν πράξεων φαυλότῃτα περιεχόμενος, δεθείς χειράς τε καὶ πόδας ἀνηλεῶς, εἰς τὴν γέενναν ῥίπτεται τοῦ πυρὸς, ἐνθα ἐκλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· ἡς μηδένα γίνετο τῶν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καλουμένων πείραν λαβεῖν, ἀλλὰ τῇ πίστει βίον ἐπιδεικνύμενος προσήκοντα, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸν νομφῶνα τῆς εὐφροσύνης τῆς ἀκηράτου, καὶ συνδιαιωρίζειν τοῖς ἁγίοις, ἐνθα πάντων εὐφραينوμένων ἡ κατοικία. Ἀμήν.

OMIATA 10'.

Εἰς τὸ κατὰ τὴν Σαμαρειτίδα τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον· καὶ ὅτι δεῖ καταφρονεῖν τῶν παρόντων.

Διὰ πασῶν τῶν νῦν διερχομένων ἡμερῶν τούτων, εἰς παντήκοντα ἔκτιστομένων, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐορτάζομεν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν πρὸς τὰς ἄλλας ἐορτὰς ὑπεροχὴν παριστῶντες διὰ τῆς παρατάσεως ταύτης. Εἰ γὰρ καὶ τῆς πρὸς οὐρανὸν ἐπανόδου τὴν ἐπίτειον μνήμην ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν ἡμερῶν περιέχει, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν τοῦ ἀναστάντος Δεσπότου πρὸς τοὺς ἀναθεδιωκτάς ἐσθ' ὅτι τῶν δοῦλων ὑποδείκνυσαι διαφορὰν· πάντες γὰρ οἱ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντες; ὅφ' ἐτέρων ἀνέστησαν, καὶ πάλιν ἀποθανόντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν γῆν· Χριστοῦ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντας, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει· μόνος γὰρ οὗτος ἑαυτὸν ἀναστήσας τρίμηρον, οὐκ εἰς γῆν ἐπέστρεψε πάλιν, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν ἀνεβήλυθεν, ὁμῆθρον ἑξ ὁμῆθρον τῷ Πατρὶ ποιήσας; τὸ ἡμέτερον εὐραμα· δὲ

¹⁸ Jac. II, 18; III, 13. ¹⁹ Joan. IV, 5 s. 4.

καὶ μόνος ἀρχὴ τῆς μελλούσης πάντων ἀναστάσεως ἄγετο, καὶ μόνος ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο; καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πατήρ. Καὶ καθάπερ ἐν τῷ Ἄδᾳ πάντες ἀποθήσκουσιν ἁμαρτωλοὶ τε καὶ δίκαιοι, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται ἁμαρτωλοὶ τε καὶ δίκαιοι, ἀλλ' ἕκαστος. 109 ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστοῦ; ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. εἶτα τὸ τέλος, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ θῆ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐσχάτος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.

Ταύτης ὁμοιωσὶς πρόξενος ἡμῖν ἐστὶν ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις, καὶ διὰ τοῦτο μόνην ταύτην ἐν τοσαύτῃ παρατάσει τῶν ἡμερῶν ἑορτάζομεν, ὡς ἀθάνατον οὖσαν καὶ ἀνώλεθρον καὶ ἀβδίου, προὑπογράφοντες διὰ τούτων καὶ τὴν μέλλουσαν τῶν ἁγίων μακαριότητα, ἧς ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός· θυμηδία δὲ καὶ πανηγυρίς ἐστὶν ἐν ταύτῃ διηνεκτῆς ἐνθεός τε καὶ ἀναλλοίωτος· ἐκ? γὰρ ἐστὶ τῶν ὄντων εὐφρατινομένων ἡ κατοικία. Διὸ καὶ πρὸ τῶν ἡμερῶν τούτων τὴν ἱερὰν Τεσσαρακοστὴν ἐν τῆσφι καὶ ἀγρυπνίᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἀσκήσει παντοίᾳ τῶν ἀρετῶν ἀγεῖν ἡμᾶς ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐνομοθέτησε, διὰ μὲν τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν ἡμερῶν δεῖκνυσα τὴν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τῶν σωζομένων ζωὴν, ὡς οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν, ἢ μετάνοια καὶ βίος θεοφιλῆς· διὰ δὲ τῆς μετ' αὐτὴν Πεντηκοστῆς ταύτης ἡν διερχόμεθα νῦν, ἐπιδεικνύσα τὴν διαδεδομένην τοῖς ἐνταῦθα δὲ τὸν Θεὸν ἐναγωνίως ζησαντας βίαν καὶ ἀπάλαισιν. Διὰ τοῦτο καὶ Τεσσαρακοστὴ μὲν ἐστὶν ἐκείνη, καὶ συνηρημένην ἔχει τὴν μνήμην τῶν τοῦ Κυρίου σωτηρίων παθῶν, καὶ τῆς νηστείας τὴν λύσιν μετὰ τὴν ἑβδόμην λαμβάνει· αὕτη δὲ Πεντηκοστὴ οὖσα συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετάθεσιν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Πνεύματος καταβάσιν καὶ διάδοσιν. Ἐβδοματικῶς γὰρ ἐστὶν ὁ αἰὼν οὗτος, καὶ διὰ τεσσάρων ὥρων καὶ μερῶν καὶ στοιχείων συνίσταται, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ κοινωνοῦς ἑαυτοῖς δι' ἔργων ποιῶσι τῶν Χριστοῦ παθημάτων, τὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἑορτὴν ἐπιφέρει, ἧς ἐκ τῆς ὁδοῦς ἀρχεται, καὶ εἰς ὁδοὴν ἔχει τὴν λῆξιν, καὶ τὴν σιπτήν ἑβδομάδα, καὶ τὴν τετρακτὴν ὑπερβάσαν, καὶ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἀναλήψεως, τὴν μέλλουσαν παρίσταται τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἀνάστασιν, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν τῶν ἀξίων ἐν νεφέλαις ἔπαρσιν πρὸς τὴν οὐρανὸν τε καὶ κατάπαυσιν.

Αὕτη μὲν οὖν ἐστὶν κατὰ καιρὸν. Ὁ δὲ Κύριος πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ τοῖς μαθηταῖς δεῖκνυς, ὡς οὐκ ἐκ τῶν Ἰουδαίων μόνον ἢ ἐκλογὴ τῶν ἀξίων τῆς πίστεως ἐστὶν, καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προτεινόμενης αἰδίου κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἔθνων,

A solus factus est futuræ omnium resurrectionis principium, solus primitiæ dormientium ⁷⁶, solus primogenitus ex mortuis, et pater futuri sæculi. Et sicut in Adam omnes mortui sunt peccatores et justi, ita in Christo omnes vivificantur ⁷⁷ peccatores et justi, sed singuli in suo ordine. Primilia Christus, deinde qui sunt Christi in conspectu ejus, postea finis, quando destruxerit omnem principatum, et potestatem et virtutem, et posnerit omnes inimicos suos scabellum pedum suorum ⁷⁸. Ultimus inimicus destruitur, mors in communi resurrectione, in ultima tuba; oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.

B Tale donum nobis impertitur Domini resurrectio, ideoque hanc solam in tali dierum productione celebramus, utpote immortalem et indelebilem et æternam, præscribentes in omnibus futuram sanctorum felicitatem, ubi non est luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, sed lætitia et exultatio divina perennis nullique mutationi obnoxia; ibi est enim vere lætantium habitatio. Ideo ante dies istos, sacram quadragesimam in jejuniis et vigiliis et oratione omnique omnium virtutum exercitio gratia Spiritus nos peragere mandavit, per hos dies quadragesimales manifestans salvandorum vitam in hoc sæculo, quia nihil est aliud nisi pœnitentia et pietas, et per istos quinquaginta dies quos nunc transigimus indicans requiem atque prosperitatem in qua recipiendæ sunt qui in hoc mundo propter Deum certantes vixerint. Propterea quadragesimalis ille temporis decursus adjunctam habet salutarium Domini passionum memoriam, jejunii finem, transacta hebdomada, accipit; istud autem quinquagesimum temporis spatium complectitur et assumptionem a terris in cœlum et divini Spiritus communicationem atque descensum. Nam hebdomadis componitur hoc intervallum, constans quadraginta horis, partibus et divisionibus, et eis, qui seipos operibus faciunt passionis Christi participes, Pentecostes festivitatem adducunt, quæ octava incipit et octava desinit non solum per quatrimum, sed etiam per venerabilem producta hebdomadem;

C nechon per resurrectionem Domini sequentemque Ascensionem venturam humani generis resurrectionem exprimit et subsequentem sanctorum in nubibus elevationem in occursum Dei, deindeque quietam in Deo inhabitationem.

D θείαν ὑπάντησιν, καὶ ἐξῆς εἰς αἰῶνας πρὸς Θεὸν συν-

Hæc quidem fiunt in suo tempore. Dominus vero ante passionem et resurrectionem suam prædicans Evangelium regni et discipulis ostendens quoniam non ex Judæis tantum eligentur digni fide æternaque ab eo promissa hæreditate, sed etiam ex gentibus, secundum hodie ad aures vestras memoratum

⁷⁶ 1 Cor. xv, 20. ⁷⁷ ibid. 22. ⁷⁸ Psal. cix, 1.

Evangelii vocem : « Venit in civitatem Samariæ quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacob Joseph filio suo ⁷⁷. » Erat ibi fons Jacob ; fontem putrum dixit, quia aquam ex fonte habebat, ut patet ex verbis præcedentibus ; Jacobi erat, quia hic eum foderat. Prædium vero quod Jacob dedit Josepho erat Sichem ; ait enim ad eum ultimum efflans spiritum in Ægypto, et testamentum suum conscribens : « En ego morior, vos autem reducet Deus ex terra ista ad terram patrum vestrorum. Do tibi Sichem partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio et arcu meo ⁷⁸. » Ideo Sichem stabat in ea parte qua postea constitit tribus Ephraim filii Joseph primogeniti, quem circa locum habitabant decem tribus Israel super quas regnavit Jeroboam apostata. Qui cum sæpius Deum offendissent, sæpe ab eo derelicti denique universi ducti sunt in captivitatem, ita ut pro eis variæ gentes a rege Assyriorum congregatæ in eorum loco inhabitaverint et Samaritarum nomen a monte Somor acceperint. Quemadmodum progrediens Jacob, sicut narrat historia, habitavit juxta urbem Sichimorum, ita nunc Christus progrediens appropinquavit ad Samariam. Sed ille quidem, ut ipse dixit, in gladio et arcu, id est ad exitium et ruinam priorum habitantium, Christus vero in sermone et doctrina, et proinde ad salutem. « Nam Jesus, fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta. »

των · ὁ δὲ Χριστὸς ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ, διὸ καὶ πρὸς αὐτὴν ἔρχεται, ἐκ τῆς ὀδοποιρίας, ἐκάθητο οὕτως ἐπὶ τῆ πηγῇ · ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη. »
 Hora et fatigatio ut sederet invitabant eum qui corpus nostro nequaquam absimile induerat. Quod ut demonstraret et futuram prospiciens lucrum sedit sic, ut dictum est, supra fontem, id est mere humi, solus quasi et unus ex multis viator ; ejus enim discipuli abierant in civitatem ut cibos emerent. Dum ergo sic solus supra fontem sederet, venit mulier de Samaria haurire aquam ; Dominus autem et sitiens ut homo, et obsequiosam videns quæ ad sitim sedandam veniebat, cernens vero ut Deus eam aqua salutis sitire quam ipsum impertire nesciebat, semetipsum animæ diligentī revelare cæpit. Nam, sicut scriptum est, diligentes se diligit. Incipit autem quæ erit acceptus, et ad eam dixit : « Da mihi bibere. » Illa vero cum esset perspicax, et ex sola veste, ex forma, ex decentia foris fulgente eum esse Judæum legisque observatorem intelligeret, Miror, inquit, quomodo tu a muliere Samaritana potis bibere ; Judæi enim Samaritanis utpote paganis non contuntur. Unde Dominus occasionem cepit semetipsum revelandi, ad eam dicens : « Si scires donum Dei, et quis est qui dicit tibi : Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam.

ἔρχεται, πρὸς αὐτὴν λέγων · « Εἰ ᾔδειτε τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, Δός μοι ὕδωρ ζῶν. »

κατὰ τὴν σήμερον ἀναγινωσκόμενην εἰς ἐκείνου τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν · « Ἐρχεται εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Σιχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου οὗ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. » Πηγὴν μὲν οὖν τὸ φρέαρ φησί · τὸ γὰρ ὕδωρ πηγῶν εἶχεν, ὡς δῆλον ἐσται προτόντος τοῦ λόγου · τοῦ Ἰακώβ δὲ ἦν, ἐπειδὴ περ ἐκεῖνος ὤρυξεν αὐτό. Τὸ δὲ χωρίον δὲ ἔδωκε τῷ Ἰωσήφ ὁ Ἰακώβ τὰ Σίχημα ἐστὶ · φησὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν τὰ ἔσχατα κλέων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ διατί·ήμενος · « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω · ὑμεῖς δὲ ἀποσπρίψαι ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων ἡμῶν. Ἐγὼ δὲ δίδωμι σοι Σίχημα ἐξέμερον παρὰ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐκ χειρὸς τῶν Ἀμορραίων ἐν τῇ μαχαίρᾳ μου καὶ τῷ τόξῳ μου. » Διὸ τὰ μὲν Σίχημα κατακεῖται **110** παρὰ τῆς

B Ἐφραϊμ φυλῆς ὑστερον, ὅς ἦν υἱὸς πρωτότοκου τοῦ Ἰωσήφ · ἐν δὲ περὶ αὐτὰ τόπον καταίκεον αἱ δέκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ὧν Ἰεροβοὰμ ὁ ἀποστάτης ἤρξε. Προσκρούσαντες δὲ τῷ Θεῷ πολλὰκις οὗτοι, καὶ πολλὰκις ἐγκαταλειφθέντες, ὑστερον παγγενῆ γεγονάσιν αἰχμάλωτοι, ὡς ἀντ' αὐτῶν ἴθνη διάφορα συμφορήσαντα τὸν ἀρχοντα τῶν Ἀσσυρίων ἐγκατοκῆσαι τῷ τόπῳ, καὶ Σαμαρείτας ἀπὸ τοῦ θροῦ Σομὸρ καλέσαι. Καθάπερ δὲ παραπορευόμενος ὁ Ἰακώβ, ὡς ἡ ἱστορία φησί, παρεστήσατο τὰ Σίχημα, οὕτω παραπορευόμενος ὁ Χριστὸς νῦν, ὑπηγάγετο τὴν Σαμαρείαν. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν, ὡς αὐτὸς φησὶν, ἐν τῇ βομφαίᾳ καὶ τῷ τόξῳ αὐτοῦ, δηλονότι πρὸς ἐξολόθρευσιν καὶ ἀπώλειαν τῶν πρότερον ἐνοικούντων πρὸς σωτηρίαν · « Ὁ γὰρ Ἰησοῦς κωποσιακῶς, φησὶν ἦν ὡσεὶ ἕκτη. »

C Καὶ ἡ ὥρα καὶ ὁ κόπος εἶδου καθῆσθαι τὸν σῶμα περικεῖμενον, ὁποῖόν ἐστι τὸ ἡμέτερον τοῦτο ταλινον πιστούμενος, καὶ τὸ μέλλον κέρδος προβλέπων ἐκάθητο, φησὶν, οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ, τουτέστιν ἀφελῶς χαμαί, μόνος ὡς εἰς τῶν πολλῶν ὀδίτης · οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι. Μεμονωμένου ταίνου οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ καθήμενου, ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλήσαι ὕδωρ ὁ δὲ Κύριος καὶ διψῶν ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὴν ἔχουσαν ἀνθρωπίνως τὴν δίψαν παῦσαι παραγενομένην ἰδὼν, ὄρων δὲ ὡς Θεὸς καὶ τὴν ταύτης καρδίαν διψῶσαν ὑδατος σωτηρίου, τὸν δὲ δυνάμενον τοῦτο παρασχεῖν οὐκ εἰδυῖαν, ἀποκαλύψαι μὲν ἑαυτὸν ἐπιέγεται τῇ ποθοῦσῃ ψυχῇ · ποθεῖ γὰρ καὶ αὐτὸς τοὺς ποθοῦντας

D κατὰ τὸ γεγραμμένον · ἄρχεται δὲ ὄθιν εὐπεπλάκτος ἐσται, καὶ φησι πρὸς αὐτὴν · « Δός μοι ὕδωρ πιεῖν. » Ἡ δὲ συνετὴ οὔσα, καὶ ἀπὸ μόνης τῆς στολῆς καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐπιφανομένης ἔξωθεν κοσμιότητος Ἰουδαίων τε ὄντα συνείσα, καὶ τοῦ νόμου φύλακα, θαυμάζω, ἔφη, πῶς παρὰ Σαμαρείτιδος αἰτεῖς πῖμα, τῶν Ἰουδαίων τοῖς Σαμαρείταις ὡς ἔθνηκοῖς οὖσι μὴ κοινωνούντων. Ὁ δὲ Κύριος ἀφορμῆς λαβόμενος ἑαυτὸν ἀποκαλύπτειν

τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, Δός μοι ὕδωρ ζῶν.

⁷⁷ Joan. iv, 5. ⁷⁸ Gen. xlviii, 21.

Ὁρᾶτε μαρτυρούμενον, ὡς εἴπερ ἐγίνωσκεν, ἂν ἦτησεν ἂν πάραυτα, καὶ μέτοχος ἐγεγόνει τοῦ ὄντως ζῶντος ὕδατος, ὡς καὶ μαθοῦσα πεποίηκε καὶ ἀπῆλαυσεν ὑστερον. Τὸ δὲ συνέριον τῶν Ἰουδαίων ἐρωτήσαντες, καὶ σαφῶς ἀκούσαντες, εἶτα τὸν Κύριον τῆς δόξης ἱσταύρωσαν. Ἄλλὰ τίς ἡ ἑσπερὰ τοῦ Θεοῦ, « Ἐὶ ἴδεις γὰρ, φησί, τὴν ὕδωρ ἀν τοῦ Θεοῦ » ἵνα τὰλλα παρῶμεν, αὐτὸ τὸ τοῦς ἔκθ' Ἰουδαίων βδελυκτοῦς εἶναι νομιζομένους, καὶ μέχρι δόματος πόματος ἀκοινωνήτους, τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν μὴ βδελύττεσθαι, πηλίκης ὕδατος τε καὶ χάριτος; Τὸ δὲ καὶ τοσοῦτον ἐρασμίου; ἡγεῖσθαι, ὡς μὴ μόνον τὰ παρ' αὐτῶν διδόμενα ἔδεχσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκείνους τῶν αὐτοῦ θεῶν χαρισμάτων μεταδίδουσι; Τί λέγω των χαρισμάτων; Ἐαυτὸν γὰρ παρέχει, καὶ σκευὴ δεκτικὰ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀπαργάζεται τοὺς πιστεύοντας; οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως πηγὴν αὐτοῦς ἔχειν, ὡς προῦθον ἐπαγγέλλεται, πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἀλλομένην. Τίς τοῦς ἐνοήσσει; Τίς λόγος ἐκφράσει τὸ ὑπερβάλλον τῆς ὕδατος; Ἡ δὲ Σαμαρείτις μὴπω τὸ μεγαλεῖον συνείσα τοῦ ζῶντος ὕδατος, πρῶτον μὲν ἀπορεῖ, πῶθεν ὁ προσλαλῶν εὔρησει τὸ ὕδωρ ὃ ἐπαγγέλλεται, μήτε ἀντήμα ἔχων, καὶ τοῦ φρέατος ὄντος βαθύς. Ἴτα καὶ συγκρίνειν ἐπιχειρεῖ τοῦτον πρὸς Ἰακώβ, ὃν καὶ Πατέρα καλεῖ, σεμνολογοῦσα τὸ γένος ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξαιρεῖ τοῦ φρέατος, ὡς [111] μὴ ἂν εὐρεθῆντος καλλίονος· ὡς δὲ ἤκουσε τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι: Τὸ ὕδωρ, ὃ ἐγὼ δώσω, πηγὴ γενήσεται τῶν λαβόντι πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἀλλομένην, φυγῆς μὲν ποθοῦσης ἀφῆκε ῥῆμα, καὶ πρὸς πίστιν ἐναγομένης, μὴπω δὲ δυνήθεισος πρὸς τὸ φῶς τρανῶς ἀναβλέψαι· « Δός μοι γὰρ, φησί, Κύριε, τὸ ὕδωρ τοῦτο, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἕρχωμαι ἐνθάδε ἀνελεῖν » ὃ δὲ Κύριος ὅτι: κατὰ μικρὸν ἐαυτὸν ἀνακαλύπτειν βουλόμενος προστάττει ταύτῃ καὶ τὸν ἄνδρα φωνῆσαι. Ὡς δ' ἐκείνη καὶ κρύπτουσα τὰ κατ' αὐτήν, καὶ σκευδουσα τὸ δῶρον λαβεῖν, ἔλεγεν, Ὅχι ἔχω ἄνδρα, πόσους οἰκείους ἐκ παιδὸς ἔσχον ἀκούει, καὶ νῦν ἐλέγχεται μὴ τὸν οἰκείον αὐτῆς ἔχειν ἄνδρα· καὶ πρὸς μὲν τὸν ἔλεγγον οὐ δυσχεραίνει, πάραυτα δὲ προφητὴν ὄντα γνοῦσα τὸν προσλαλοῦντα μειζόνων ἀπτεται ζητημάτων.

Ὁρᾶτε τὸ μακρόθυμον ὄμμα καὶ φιλομαθῆς τῆς γυναικὸς ὄσον; « Οἱ πατέρες γὰρ, φησὶν, ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦτω προσεκύνησαν, καὶ ὕμεις λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἔστιν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν. » Ὁρᾶτε οὖν εἶχεν ἐν τῇ διανοίᾳ μελέτην, καὶ πόσῃ εἶχε τῆς Γραφῆς εὐθείαν; Πόσοι νῦν τῶν ἐκ γενετῆς πιστῶν καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τροφίμων ἀγνοοῦσιν ὅπερ ἡ Σαμαρείτις ἠπίστατο, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν, Ἰακώβ θελονῶσι καὶ ἐξ αὐτοῦ πατριάρχει ἐν τῷ ὄρει τοῦτω προσεκύνησαν τῷ Θεῷ; Ταύτην τὴν γνώσιν καὶ τὴν πρὸς ἐπίγνωσιν μελέτην τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς ὡς ὁμοίαν εὐωδίας ὁ Χριστὸς προσείμενος, προσεχαρτέρει δυντυγῶν ἡδίας τῇ Σαμαρείτιδι· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἂν μὲν τι τῶν εὐδωμῶν ἐνθῆς, ἐπιστρέφεις καὶ παρακατέχεις τοὺς προσιόντας, ἂν δὲ τι τῶν βαρῶσμων καὶ δυσωδῶν, ἀπωθεῖς τοῦτους; καὶ

Videte testantem quoniam si cognovisset, ipsa potius rem petivisset, et aquæ respæc vivæ particeps facta, audita fecisset atque postea collegisset. Judæorum tamen Seniores etiam interrogassent recte audivissent, deinde Dominum gloriæ cruci affixerunt. Sed quod est donum Dei? Aut enim: « Si scires Dei donum; » ut alia omitiamus, Deum incarnatum nequaquam contemnere eos quos Judæi ita viles habebant ut nec potum ab eis vellent accipere; quantum est donum, quanta gratia! Verum eos ita amabiles autumare ut non donata modo ab eis acciperet, sed etiam eos divinarum suarum participes gratiarum efficeret; quid dico gratiarum? Nam seipsum impendit, et acceptabilia deitatis tabernacula credentes facit, cum alium non liceat eis fontem habere in vitam æternam salientem, præter eum quem prius promisit. Quæ mens cogitabit, quæ vox enuntiabit doni excellentiam? Samaritana vero, cum nondum vivæ hujus concepisset præstantiam, primum quærit unde ille inveniet hanc quam promittit aquam, cum puteus altus sit, neque vas habeat in quo hauriet; deinde conatur eum cum Jacob comparare quem Patrem vocat genus ex loco venerata, ipsamque jactat putei aquam qua inveniri melior non possit. Sed postquam audisset Dominum dicentem: « Aqua, quam ego dabo, fiet bibenti fons aquæ salientis in vitam æternam; » animæ desiderantis verbum emisit, et ad fidem adducta, etsi nondum clare posset lucem intueri, « Domine, inquit, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam hæc haurire. » Sed Dominus cum adhuc vellet ei se paulatim revelare, jubet eam virum vocare suum. Ut vero illa occultans sua et festinans aquam accipere dixisset se virum non habere, audivit quot familiares ab adolescentia habuerit, et cum contumelia audit quod vir quem habebat non erat ejus; sed neultquam vituperatione exasperatur, illum vero rata prophetam esse qui loquebatur, majora aggreditur postulata.

Videtisne magnanimitatem et studiosam indagationem hujus mulieris? Aut enim: « Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis quod Hierosolymæ est locus ubi adorare oportet. » Videtis qualem versabat in mente meditationem, et quantam habebat Scripturæ notitiam? Quot sunt nunc ex genere credentium, ex eis quos enutrivit Ecclesia, qui didicerunt quod sciebat illa Samaritana? Patres nostros, Jacob scilicet ortosque ex eo Patriarchas in illo monte Deum adoravisse? Quam notitiam et ad eam augendam meditationem Scriptura Spiritu divino exarata quasi odorem suavitatis Christus laudans, pergit jucunde cum Samaritide conversari; nam quemadmodum si carbonibus imponas odoramenta, omnes accedentes allicis et retines, si autem fetidum quid et male olens comburas, arces eos et avertus; ita et in

mente si sanctis incumbis meditationibus, teipsum A dignum facis quem Deus intueatur; hic est enim odor suavitatis, quem odoratur Dominus; si vero pravis et sordidis ac terrestribus agitaris cogitationibus, longe sis ab oculis Dei, et misere te dignum reddis aversione divina : « Nam non permanebunt iniusti ante oculos tuos, » dixit Deo propheta Psalmistes 79. Etenim cum lex ipsa jubeat : « Recordare in omnibus Domini Dei tui, sive sedens, sive ambulans, tam in cubili quam in vigiliis 80; » cum insuper dicat evangelista : « Scrutamini Scripturas, et in eis vitam æternam invenietis 81; » necnon hortetur Apostolus dicens : « Sine intermissione orate 82, » qui terrestribus immeratur cogitationibus, omnino est legis transgressor; qui vero pravis et turpibus, quanto magis? At quonam tempore adoraverunt patres nostri in illo monte? Quando Jacob patriarcha. Esau fratrem invidum fugiens, parensque consiliis patris Isaac abiit in Mesopotamiam, et quando inde cum mulieribus et liberis rediit : nam regressus juxta locum illum sicut tentoria, in quo Dominus cum Samaritide colloquebatur, et post raptum Dinæ Sichenitarumque exitium, dixit Deus Jacob, sicut in Genesi scriptum est : « Surge et ascende Bethel, facque ibi altare Deo qui apparuit tibi quando fugiebas Esau fratrem tuum 83. » Quibus auditis, surrexit Jacob in prædictum montem, et edificavit ibi, ut dictum est, altare, et appellavit nomen loci illius Bethel; ibi enim apparuit ei Deus. Ideo Samaritana dixit : « Vere patres nostri adoraverunt in hoc monte, » præscæ legi adhærescens; nam præscriptiones de templo Hierosolymitano mandatæ sunt posterius. Et cum locus ille « domus Dei » a Jacob vocatus fuerit (hoc enim interpretatum exprimit Bethel) mulier quærit quomodo non jam in Bethel, sed Hierosolymis dicatur esse domus Dei in qua jubebantur sacrificia et adorationes Deo offerre. Dominus vero finem sermonum suorum inferens et de ipsa muliere prædicens eam esse qualem Deus quærit et accipit, verbis illius respondens, « Mulier, inquit, crede mihi quia venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabunt Patrem, » paucisque dictis : « Deus enim tales quærit adoratores. »

videtis quomodo de ipsa asserit eam talem esse qualem Deus quærit, Patrem altissimum non in figura sed secundum veritatem Evangelii adoraturam? Eî enim dicit : « Jam non in hoc monte, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem; » simulque legis translationem illi aperte adnuntiat; nam translata adoratione, necesse est ut et legis translatio fiat. Sed interea addit : « Vos adoratis quod nescitis :

ἀποστρέψαι, αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς θανάσεως· ἂν μὴν ἱερὰν ἔχη μελέτην καὶ σπουδὴν, ἐπισκοπῆ· θεῶν ἄξιον ποιεῖς σακεῶν· αὐτὴ γὰρ τῆς ὑσφαίνεται Κεῖριος ὁσμῆς εὐωδίας· ἂν δὲ πονηροῦς καὶ βυκαροῦς καὶ γηίνους ἔνδον τρέφῃς λογισμοῦς, μακρὴν γίνῃ τῆς θείας ἐπισκοπῆς, τῆς ἀποτροφῆς τοῦ Θεοῦ φεῦ ἄξιον σαυτὸν ἐργασάμενος! « Οὐ γὰρ διαμινοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου, » πρὸς τὸν Θεὸν φησὶν ὁ ψαλμῶδης Προφήτης. Τοῦ γὰρ νόμου διακαλειουμένου, « Μνησθήσῃ διὰ πάντοδς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καθήμενος καὶ πορευόμενος, κοιταζόμενος καὶ διανιστάμενος· » καὶ τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος· « Ερευνᾶτε τὰς Γραφὰς, καὶ ἐν αὐταῖς εὐρήσετε ζωὴν τὴν αἰώνιον· » καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλλοντος· « Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, » ὁ γηίνους λογισμοῖς ἐμβραδύνων παρὰ νόμῳ; ἔστι πάντως· ὁ δὲ καὶ πονηροῦς καὶ βυκαροῦς πόσω μᾶλλον; Ἀλλὰ πότε τῷ Θεῷ προσεκύνησαν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ; Ἡνίκα Ἰακώβ ὁ πατριάρχης τὸν τε ἀδελφὸν φθονοῦντα φεύγων Ἡσαῦ, καὶ ταῖς συμβουλαῖς τοῦ πατρὸς ὑπαίκων Ἰσαὰκ, πρὸς Μεσοποταμίαν ἀπῆει, καὶ ἡνίκα σὺν γυναίκῃν ἐκείθεν ἐπαυῆει καὶ τέκνοις; κατὰ γὰρ τὴν ἐπιπόδον σκηναῶς περὶ αὐτῶν περὶ τοῦ τόπου τούτου, καθ' ὃν ὁ Κύριος ὤμει· ἡ Ἰαμαρεϊτιδί, μετὰ τὰ κατὰ τὴν Δελνάν, καὶ τὴν ἄλλωσιν τῶν Συκῆμων, εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἰακώβ, ὡς ἐν τῇ Γενέσει γέγραπται· « Ἀναστὰς ἀνάβηθι εἰς Βαιθὴλ, καὶ ποιήσον ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Θεῷ, τῷ ὀφθέντι σοι ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν ἐν ἀπὸ προσώπου Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. » Καὶ μετὰ τὸ βῆμα τούτου, μεταναστὰς ὁ Ἰακώβ ἀνέβη εἰς τὸ παρκαίμενον ὄρος, καὶ ἐκοδόμησε, φησὶν, ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου Βαιθὴλ· ἐκεῖ γὰρ ἐπαυῆεν αὐτῷ ὁ Θεός· διὰ τοῦτο φησὶ ἡ Ἰαμαρεϊτιδί· ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν ἱερὰν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, τῶν ἀρχαίων ἐκεῖνων ἀνταγομένη· τὰ γὰρ κατὰ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν ὑστερον ἀνομοθετήθη· καὶ ἐπειδήπερ ὁ τόπος ἐκεῖνός οἶκος Θεοῦ ἐκλήθη παρὰ τοῦ Ἰακώβ· ταῦτο γὰρ ἐρημνευόμενον δηλοῖ τὸ Βαιθὴλ· διαπορεῖ· πῶς οὐκ αὐτῶν ἐκεῖ, πῶς οὐκ ἐκεῖ μᾶλλον, ἀλλ' ἐν Ἱεροσολύμοις εἶναι λέγεται ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ θύειν καὶ προσκυνεῖν τῷ Θεῷ νομίζεται. Ὁ δὲ Κύριος καὶ τὸν σκοπὸν τῶν οἰκείων λόγων ἡδὴ περιέειπεν, καὶ οἶαν ὁ Θεὸς ζητεῖ τε καὶ ἀποδίδεται, καὶ πρὸς τοῦς γυναῖ, φησὶν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ Πατρὶ. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Τοιοῦτους γὰρ ὁ Θεὸς

ὄρατε ὅτι καὶ περὶ αὐτῆς διατίθεται· ὅτι τοῦ αὐτῆ ἔσται οἶαν ὁ Θεὸς ζητεῖ, καὶ ὅτι προσκυνήσετ τῷ ἀνωτάτω Πατρὶ μὴ τοπικῶς, ἀλλ' εὐαγγελικῶς· Πρὸς αὐτὴν γὰρ ὁ λόγος, ὅτι οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ· ἕμα δὲ καὶ τὴν τοῦ νόμου μετάθεσιν φανερώς αὐτῇ παραγγέλλει· μεταθεμένης γὰρ τῆς προσκυνήσεως, ἐξ ἀνάγκης καὶ τοῦ νόμου μετάθεσις ἔσται.

80 Psal. v, 6. 81 Deut. vi, 7. 82 Joan. v, 39. 83 I Thess. v, 17. 84 Gen. xxv, 1.

Ἄλλα καὶ τὸ μεταξὺ κείμενον· Ἐμεῖς προσκυνοῦμεν ὁ οὐρανός, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶ· ἔρχεται μὲν τὸν ἐκεῖνης λόγον ὡς ἀποκρίσις ἐστίν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς οὐρανοῖς λέγει· ἐστὶν ἀκλόουθον· τοῦτο γὰρ φησὶν ὡς ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι· συντάττει γὰρ καὶ ἑαυτὸν ἐκείνοις, ὡς ἐξ ἐκεῖνων ὄντα κατὰ σάρκα. Ἡμεῖς οὖν, φησὶν, οἱ μὴ καταφευδόμενοι τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ἐπιγινώσκοντες τὰ ἡμέτερα, τοῦτο κατὰ τὴν προσκύνῃσιν ὑμῶν τῶν Σαμαρειτῶν διαφέρομεν, ὅτι γινώσκουμεν διὰ τοῦτο τὴν προσκύνῃσιν ἐν Ἰουδαίᾳ τελεῖσθαι νομιζομένην, ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἡ σωτηρία παντὸς τοῦ κόσμου, τουτέστιν ὁ Χριστὸς ἐλευσεται. Ὅτι δὲ οὐκέτι μέλλει, αὐτὸς γὰρ ἦν, οὐκ εἶπεν ὅτι Ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶ, ἀλλ' ὅτι ἐστίν. Ἐρχεται, φησὶν, ὥρα καὶ νῦν ἐστίν. Καὶ ταῦτα προφητικά· τὸ μὲν γὰρ ἔρχεται, ὅτι οὐπω ἐκελθὼν, τελεσθήσεται δι' αὐτὸν τὸ νῦν ἐστίν, ἐπειδὴ περὶ ἑώρα ταύτην ὅσον οὐπω πιστεύουσαν, καὶ πνευματικῶς καὶ ἀληθῶς προσκυνούσαν. Ἐρχεται οὖν, φησὶν, ὥρα καὶ νῦν ἐστίν, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνῶνται προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· ὁ γὰρ ἀνωτάτω καὶ προσκυνητὸς Πατὴρ Πατὴρ αὐτοαληθείας ἐστὶ, δηλονότι τοῦ μονογενοῦς Χριστοῦ, καὶ πνεῦμα ἀληθείας ἔχει, τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγιόν, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς τοῦτον προσκυνούντες, καὶ ὡς οὕτω πιστεύοντες καὶ ὡς οὕτω ἐνεργούμενοι. Τὸ Πνεῦμα γὰρ ἐστίν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, δι' οὗ προσκυνούμεν, καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα· καὶ ὁ οὐδὲς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ, ὁ τοῦ Θεοῦ Μονογενὴς φησὶν.

Οἱ οὖν οὕτως ἐν πνεύματι τὸν ἀνωτάτω Πατέρα προσκυνούντες, οὗτοι εἰσὶν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνῆται. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ Ἰεροσόλυμα, καὶ τὴν Σαμαρειαν ἐξέβαλεν, ἵνα μὴ τις νομισθῆσθαι τῆρον ἀντιμασθῆσθαι μέλλεν, διὰ τῶν ἐξῆς ἀπάγει πάλιν τὸν ἀπρωόμενον πάσης σωματικῆς ἐννοίας καὶ τόπου καὶ προσκυνήσεως, ἢ Πνεῦμα, λέγων, ὁ Θεὸς, καὶ τοῖς προσκυνούσας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· τουτέστιν, ἐκτὸς σωμάτων πάντη τὴν ἀσώματος ἐννοοῦντες· οὕτω γὰρ καὶ ἀληθῶς εἰσονται τοῦτον πανταχοῦ ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ· ὡς μὲν γὰρ πνεῦμα ὑπάρχων ὁ Θεὸς ἀσώματος ἐστίν· τὸ δὲ ἀσώματος ἢ ἢ οὐκ ἐν τόπῳ ἐστίν, οὐδὲ τοπικῶς ὁροῖς περιγράφεται· οὐκ οὖν ὁ λέγων ἐν τοῖς ἐξῆς μόνους τῶν Ἰεροσολύμων ἢ τοῦ τῆς Σαμαρείας ὄρους, ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀπανταχοῦ γῆς καὶ οὐρανοῦ τόπων δεῖν προσκυνεῖσθαι τὸν Θεόν, οὐκ ἀληθῶς φησὶν, οὐδ' ἀληθῶς προσκυνεῖ. Ἄλλ' ὡς μὲν ἀσώματος ὁ Θεὸς οὐδαμοῦ, ὡς δὲ Θεὸς πανταχοῦ· εἰ γὰρ ἐστὶν ὄρος, ἢ τόπος, ἢ κτίσις, οὐ μὴ ἐστὶν ὁ Θεός, πάλιν εὐρεθήσεται περιγραφόμενος ἐν τινὶ· πανταχοῦ οὖν καὶ ἐν πᾶσιν ὁ Θεός. Πῶς οὐκ πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν, ὡς οὐκ ὑπὸ μέρος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ παντὸς περιεχόμενος; Οὐ μόνον· σῶμα γὰρ ἐστὶ πάλιν. Οὐκ οὖν ὡς τὸ πᾶν καὶ συνέχων καὶ περιέχων αὐτὸς ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ, πανταχοῦ τε καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν προσκυνούμενος παρὰ τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ.

⁴⁴ II Cor. iii, 17.

nus adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. Quibus verbis tam mulieri respondet quam suos firmat sermones. At enim: Nos Judæi, nam se eis confert, quia ex illis est secundum carnem. Nos ergo, inquit, qui nomen non fallimus, sed nostra animadvertimus, in hoc ab adoratione vestra Samaritanorum discrepamus quoniam scimus adorationem lege mandatum in Judæa fieri, quia ex Judæis salus mundi universi, id est Christus egreditur. Verum quia jam non est venturus, cum ipsemet erat, non dixit salutem ex Judæis fore, sed esse. Sed venit, inquit, hora, et nunc est. Quæ sunt prophetica; venit quidem, quia nondum perfecta est, sed perficietur, nunc autem est quia videbatur eam non multum abesse quin exederet necesse in spiritu et veritate adoraret. Dixit ergo: Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam altissimus et adorandus Pater ipsius veritatis, scilicet Filii unigeniti, et spiritum veritatis habet, Spiritum sanctum, et qui in ipsis eum adorant sunt qui taliter credunt atque propter eos operantur. Etenim Spiritus est, ait Apostolus, per quem adoramus et per quem obsecramus; et: Nemo venit ad Patrem nisi per me, dixit unigenitus Dei Filius.

Igitur qui in spiritu Patrem altissimum ita adorant, ii sunt veri adoratores. Sed postquam Hierosolimam et Samariam seposuisset, ne quis crederet locum alium invicem proponendum esse, sequentibus verbis iterum eximit quicumque corpoream cogitationem vel locum vel adorationem intelligeret, dicendo: Spiritus est Deus, et qui adorant eum in spiritu et veritate oportet adorare, id est, qui eum incorporeum omnino sine corpore putant; ita enim vere videbunt eum ubique in spiritu ejusque veritate. Etenim spiritus cum sit Deus, est incorporeus, quod autem corpus non habet non est in loco, neque locorum finibus circumscribitur; ergo qui dicit in solis Hierosolymæ finibus, vel in monte Samariæ vel in quolibet alio terræ cœlivero loco, Deum esse adorandum, non vere dicit neque vere adorat. Quatenus incorporeus, Deus quidem nusquam, quatenus autem Deus est ubique; nam si esset mons vel locus vel creatura aliqua, ubi Deus non sit, rursus inveniretur alicubi circumscribitur; ubique ergo et in omnibus existat Deus. Quomodo igitur ubique et in omnibus Deus, non una parte, sed universo circumscribatur? Nequaquam, nam iterum corpus esset. Ergo conjungendo omnia et amplectendo ipse est in semetipso, ubique et super omnia a veris adoratoribus in spiritu suaque veritate adorandus.

Ideirco Deus ubique terrarum imo et supra ter- A ras, taliter credentibus adorabitur in veritate, ut Deum decet, Pater incorporeus tam secundum tempus, quam secundum locum infinitus in sancto et æterno Spiritu atque Filio, necnon Verbo cœterno quod est consubstantialis Patris veritas. Anima et angelus cum sint incorporei, non exstant in loco, sed ubique non sunt; nam non continent omnia, sed ipsa potius iudigent a quo contineantur. Sunt ergo et ipsa in eo qui continet et amplectitur omnia, ab eo consequenter definita. Anima quidem corpus quorum creata fuit continens ubique corporis est, non quasi in loco vel quasi contenta, verum quatenus corpus continet et comprehendit, quod etiam habet secundum imaginem Dei. Samaritis vero auditis a Christo miris istis Deoque dignis sermonibus, quoniam Deus nequaquam vere est adorandus nisi in Spiritu et veritate sua, quemadmodum anima Deo sponsata in Canticis canticorum, sponsi vocis accensa, ejus quem desiderat, quem exspectat et ignorat etsi presentem, recordatur dicens: « Scio quis Messias venit qui dicitur Christus; cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. Videtis quam erat parata ad fidem nimiaque spe plena appropinquante quem desiderabat? Igitur ejus erat canere cum David: « Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum, cantabo et psalmum dicam in gloria mea ».

At unde ista tam firme, tam certe noverat, unde talia in mente versabat nisi quia cum summa attentione propheticos libros erat meditata? Hinc enim animum ita sublimem habuit et divina inspiratione plenum; unde mihi nunc miranti bujus Samaritidis ad Christum spirituale et vehemens desiderium accidit de ea rursus illud Cantici canticorum dicere: « Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora, pulchra ut luna, electa ut sol »? Nam dum quidam annuntiat mox surrecturum Christum spiritalem justitiæ Solem, et substendit per semetipsam ex gentibus venturam Ecclesiam, quasi ex sacra fontis origine, ad quem stabat exortam, et a Salvatore edoctam, hanc video progredientem quasi auroram valde amabilem. Pulchra vero est ut luna, quia fulget, prævalente adhuc nocte impletatis; electa autem ut sol, quæ Lucida a Salvatore fuit cognominata, et ipsa in numerum aggregata eorum qui secundum Evangelium ut sol debent fulgere; deinde etiam beatissimo martyrii sine vitam jam splendorem consignavit; nunc vero Deum verum vidit Christum, et prorsus eum Deum prædicavit; et quod ipse postea dixit discipulis de Spiritu nec natura nec dignitate minore: « Quando venerit docebit omnem veritatem », illud ipsa longe antea de eo dicit: « Cum venerit ille, nobis annuntiabit omnia. » Verum quando talem esse vidit sponsus spi-

πανταχού τοῖνον ὁ Θεός, οὐ τῆς γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ γῆν, προσκυνηθήσεται παρὰ τῶν οὕτω πιστευόντων ἀληθῶς τε καὶ θεοπρεπῶς, Πατὴρ ἀσώματος καὶ κατὰ χρόνον καὶ τόπον ἀόριστος, ἐν ἀρχῇ καὶ ἀίδιῳ Πνεύματι καὶ Υἱῷ καὶ Λόγῳ συνανάρχῃ, ὅς ἐστιν ἡ ἐνυπόστατος τοῦ Πατρὸς ἀλήθεια. Ἄλλὰ καὶ ψυχὴ καὶ ἄγγελος ἀσώματα ὄντα, οὐκ ἐν τόπῳ ἐστὶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πανταχοῦ ἐστὶν· οὐ γὰρ συνέχουσι τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δεῖται τοῦ συνέχοντος. Οὐκοῦν καὶ αὐτὰ ἐν τῷ συνέχοντι καὶ περιέχοντι τὸ πᾶν, ὅπ' αὐτοῦ καταλλήλως ὀριζόμενα. Ἡ μέντοι ψυχὴ συνέχουσα τὸ σῶμα ᾧ καὶ συνεκτίσθη, πανταχοῦ τοῦ σώματος ἐστὶν, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ, οὐδ' ὡς περιεχομένη, ἀλλ' ὡς συνέχουσα τε καὶ περιέχουσα τὸ σῶμα, κατ' εἰκόνα καὶ τοῦτ' ἔχουσα Θεοῦ. Ἡ δὲ Σαμαρεῖτις, ὡς ἤκουσε παρὰ Χριστοῦ τῶν ἐξαισίων τούτων καὶ θεοπρεπῶν φωνῶν, ὡς ὁ Θεός οὐδαμῶ κατ' ἀλήθειαν προσκυνητός ἐστιν, εἰ μὴ ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ, καθάπερ ἡ ἐν τοῖς ἄσμασι τῶν ἁσμάτων νυμφευμένη τῷ Θεῷ ψυχῇ, τῇ φωνῇ τοῦ νυμφίου τῆς ἀφθαρσίας ἀναπτερωθείσα, τοῦ προσδεκωμένου καὶ προθευμένου καὶ λεληθότος, ἐπι παρόντος, ποιεῖται μυσίαν λέγουσα: « Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός. Ὅταν Ἐθῆ ἔλαινος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα. » Ὅρατε πῶς ἦν ἐτοιμοτάτη πρὸς πίστιν, ὡς ἐγγιζόντος ἦδη τοῦ προσδεκωμένου, καὶ ἴαν εὐελπίς; Ἄρ' οὐχὶ καὶ ταύτης ἦν λέγειν μετὰ τοῦ Ἀβραάμ: « Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδία μου· ἔσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ σου; »

Πόθεν δὲ καὶ τοῦτο βεβαίως οὕτως ἦδει καὶ ἀσφαλῶς, καὶ τὴν ἐκ ψυχῆς εἶχε πρὸς αὐτὸ διάθεσιν, εἰ μὴ μετὰ συνέσεως ἀποστάτης τὰς προφητικὰς ἐξεμαλτέσας βίβλους; Ἐνεαύθεν καὶ τὸν νόον οὕτω μετάρσιον εἶχε, τῆς θαλάσσης ἐμπλοῆς γεγονότα κατοχῆς· ὡς ἔμοι νῦν ἀγαμέμνος ὀρώντι τὸν τῆς Σαμαρείτιδος ταύτης πρὸς Χριστὸν πνευματικὸν τε καὶ σφοδρὸν πόθον, ἐπέρχεται περὶ αὐτῆς πάλιν τὰ τοῦ ἄσματος ἔλαινου λέγειν: « Τίς αὕτη ἡ ἐκκλιπούσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος; » τῷ μὲν γὰρ ἐπαγγέλλεσθαι μετ' ἄλλων ἐπιφανήσονται τὸν τῆς δικαιοσύνης νοητὸν ἥλιον Χριστὸν, καὶ τῷ τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν δι' αὐτῆς ἀρχομένην ὑποφαίνειν, ὡς ἐξ ἱερῆς ἀνίσχουσαν κολυμβήθρας τῆς πηγῆς, ἐφ' ἧς εἰσέτηται, καθάπερ κρηνησομένη παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ὁρῶ ταύτην ἐκκύπτουσαν ὡς πολυέριστον ὄρθρον. Καλὴ δὲ ἐστὶν ὡσεὶ σελήνη, ἐπειδὴ φαίνει, τῆς νυκτὸς ἐπι τῆς ἀσθελείας ἐπιπρωτούσης· ἐκλεκτὴ δὲ ὡς ὁ ἥλιος, ὅτε καὶ φαιενὴ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ὀνομασμένη, καὶ τοῦ καταλόγου καὶ αὐτῆ τελεταμένη **II** τῶν μελλόντων ὡς ἥλιος λάμψειν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· ἐπι καὶ ματαριωτάτῳ καὶ μαρτυρικῷ εἶλει τὸν ἐξῆς φωτεινὴ βίον ἐπασφραγίσαστο· καὶ νῦν δὲ Θεὸν εἶδεν ἀληθῆ τὸν Χριστὸν, καὶ τελείως τοῦτον ἐθεολόγησε· καὶ ὅπερ αὐτὸς τῶς μαθηταῖς εἶπεν ὑστερον περὶ τοῦ συμφυοῦ; καὶ ὁμοῖοι Πνεύματος; ὡς; ὅταν Ἐθῆ

⁶⁶ Psal. lvi, 10. ⁶⁷ Cant. vi, 10. ⁶⁸ Joan. xvi, 13.

ἐκείνος διδάξει πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο καὶ αὕτη ἄρι-
 ραλις Χριστος, sine ambagibus ei dixit : « Ego sum
 qui loquor tecum. » Quæ statim quasi electa sit
 evangelistria, et, dimissa hydria, ad civitatem cur-
 rens, omnes verbis convertit et ad credendum in
 cum quem vident adducit, dicens : « Venite, et videte
 hominem qui dixit mihi omnia quæcumque feci ;
 numquid ipse est Christus? » Sic ait, nulla utens
 ambiguitate, magis ex visu suadendos et ex conver-
 satione ad Dominum facilius credituros cogitans
 alios, quod ex eventu rerum enituit.

Ἐγὼ δὲ καὶ τοὺς προσηλυμένους συνοπτικώτερον
 ἐχρησάμην, καὶ τὰ ἐξῆς τῶν εὐαγγελικῶν βημάτων
 ἀρτίως παρήμην, τὴν ὥραν ἐπὶ τὰς τοῦ σώματος
 χρείας καὶ τὰ ἔργα τοῦ βίου κατακαίγουσαν ὕμῃς
 ὄρων. Ἄλλ' ὕμεις σκοπεῖτε τὴν Σαμαρείτιδα ταύ-
 την· ὅς γὰρ ἤκουσε τῶν εὐαγγελικῶν λόγων, οὐδ'
 καὶ ἡμεῖς ἐξαγγέλλομεν πρὸς τὴν ὑμέτεραν ἀγάπην,
 εὐθὺς καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων τοῦ σώματος κατα-
 φρόνησεν· ἀφήκε γὰρ πάραντα καὶ τὴν ὕδριαν καὶ
 τὴν οἰκίαν, καὶ εἰς τὴν πόλιν δραμοῦσα, καὶ τοὺς
 Σαμαρείτας ἐπισπασαμένη, σὺν αὐτοῖς πάλιν ἐπ-
 αὐήθε πρὸς τὸν Χριστόν· τὸ γὰρ, δεῦτε ἴδετε,
 τοῦτό φησιν ἀντικρυς, Ἀκολουθήσατέ μοι, καὶ ὁδη-
 γήσω ὑμᾶς, καὶ δεῖξω νῦν ὑμῖν τὸν ἐξ οὐρανῶν ζω-
 τήρα τῆς κόσμου παραγενόμενον. Ἐκείνους μὲν οὖν
 οὕτω τηλικαῦτα προτρέψαμένη τῷ Χριστῷ παρέστη-
 σεν, ἡμᾶς δὲ διδάσκει διὰ τοῦ κατακαίγειν καὶ τὴν
 οἰκίαν καὶ τὴν ὕδριαν, προτιμωτέραν ἡγεῖσθαι καὶ
 τῶν ἀναγκαίων χρεῶν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέ-
 λειαν, ἢ καὶ ὁ Κύριος ἀγαθὴν μερίδα προσέειπε,
 πρὸς τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ Μάρθαν, ὑπὲρ τῆς ἀκρο-
 ωμένης τοῦ λόγου Μαρίας διαλεγόμενος. Εἰ δὲ τῶν
 ἀναγκαίων περιφρονεῖν δεῖ, τίς ποῦ μᾶλλον τῶν ἁλ-
 λων; Τί γὰρ σε καὶ κατακαίγει, καὶ τῶν κατὰ ψυ-
 χὴν ὠφελίμων ἀκουσμάτων ἀπάγει; οἴκου καὶ παι-
 δῶν καὶ γυναικὸς ἐπιμέλεια; οἰκίον ἢ συγγενῶν
 πάνθος, ἢ χαρμονῆ; ἀγορασία τις κτημάτων, ἢ
 πάλαισι; γρηῃσις τῶν ὑπαρχόντων σοι πάντων, μᾶλ-
 λον δὲ κατέχρησις; Ἄλλ' ἄκουε συνετῶς τῶν ἀπο-
 στολικῶν διδαγμάτων· « Ὁ καιρὸς, ἀδελφοί, συν-
 εσταλμένος τῷ λοιπὸν ἐστίν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυ-
 ναίκας ὡς μὴ ἔχοντες ᾧσιν, καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ
 κλαίοντες; καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες; καὶ
 οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες; καὶ οἱ χρώμε-
 νοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι; παρά-
 γει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. » Τί ἐστίν,
 « Ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστί; » Βραχύς ὁ βίος,
 ἔγγις ὁ θάνατος, φθαρτὸς ὁ κόσμος οὗτος, ὁ ἀεὶ μέ-
 νων ἕτερος· παραπέμπει δὲ ἡμᾶς πρὸς ἐκείνον ἐν
 ἀσφαλείῃ ἢ τοῦ παρόντος καταφρόνησις κόσμου, ἢ
 πρὸς τὸν μᾶλλον ἐκείνον ἐτοιμασία, τὸ ζῆν κατὰ
 τὸ ἐγγισσοῦν ἀπὸ τῶν ἐνεσθῆκα κατ' ἐκείνην τὴν πο-
 λιτείαν· καὶ τὸ τοῦ παρόντος βίου βλαβερὸν ὄση
 δύναμις φεύγειν. Καθάπερ δὲ πολεμίων ἐκιδρομῆς

ritalis Christus, sine ambagibus ei dixit : « Ego sum
 qui loquor tecum. » Quæ statim quasi electa sit
 evangelistria, et, dimissa hydria, ad civitatem cur-
 rens, omnes verbis convertit et ad credendum in
 cum quem vident adducit, dicens : « Venite, et videte
 hominem qui dixit mihi omnia quæcumque feci ;
 numquid ipse est Christus? » Sic ait, nulla utens
 ambiguitate, magis ex visu suadendos et ex conver-
 satione ad Dominum facilius credituros cogitans
 alios, quod ex eventu rerum enituit.

Ego quidem summa secutus sum prædictorum fasti-
 gia, et nunc sequentia Evangelii verba prætereo; video
 enim horam quæ ad necessitates corporis et opera
 vitæ vos invitat. Vos autem istam considerate Sama-
 ritidem; nam ut audivit evangelica dicta quæ modo
 nos charitati vestræ retulimus, statim necessaria
 corporis contempsit, reliquit hydriam et domum,
 currensque ad urbem, adductis Samaritanis, rursus
 cum eis ad Christum rediit, quibus aperte dixit :
 Venite, me sequimini, et vos adducam et monstrabo
 vobis Salvatorem qui de cælis in terras advenit.
 Quos ita inde perductos Christo obtulit; nos vero
 docet, dum relinquit hydriam et domum, valde præ-
 tiosiores ducere temporalibus necessitatibus do-
 ctrinæ utilitatem, quam Dominus optimam partem
 dixit⁸⁸, Martham in Evangelio de Maria quæ ser-
 mones auscultabat affatus. Si vero necessaria con-
 temnere oportet, quanto magis cætera? Quid enim
 te impedit, quid te ab audiendis sermonibus animæ
 utilibus avertit? An domi, vel liberorum vel mulieris
 cura? nam particularis aliquis sive domesticus mœ-
 nor sive lætitia? An emendæ opes vel venundandæ?
 An honorum tuorum usus seu potius abusus? Sed
 audi et intellige Apostoli doctrinam : « Tempus ait,
 fratres, breve est; reliquum est ut et qui habent
 uxores, tanquam non habentes sint; et qui sient,
 tanquam non sientes; et qui gaudent, tanquam non
 gaudentes; et qui emunt, tanquam non possiden-
 tes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utan-
 tur; præterit enim figura hujus mundi⁸⁹. » Quod
 est tempus istud breve? Brevis est vita, mors
 proxima, corruptibilis iste mundus, alter qui sem-
 per manet. Nos autem tute ad illum conducit præ-
 sentis mundi contemptus, si et ad futurum parati
 sumus, si pro viribus ab his abstracti secundum illam
 conversationem vivamus, et virtus in eo est ut
 quod noxium est hujus mundi fugiamus. Quemad-
 modum hostibus in subberbia irrudentibus, agros ha-
 bemus tanquam non habentes, et plerumque illos
 fugientes intus tuti ambulamus, et si ad tempus re-
 cesserint inimici, breviter utimur ambulacris urbi
 subjacentibus, non autem abutimur; contractam
 enim conspiciamus usum tempus; ita ad hoc mundo
 utendum, et non abutendum hortatur Apostolus :

⁸⁸ Luc. x, 42. ⁸⁹ I Cor. vii, 29.

nam hostes invisibiles intuetur vehementer invadentes, instansque exitium; præterit enim, inquit, figura hujus mundi non quidem firmiter constitit, sed sicut dixit, presentia non sunt nisi mera species; fiunt et jam non sunt, paulisper apparent et transeunt, et si quis voluerit possidere, nequaquam poterit; ita nestate nubes sicca vento rapitur et statim secum umbram aufert. Quod nos hortatur ut manifestam habeamus voluntatem, et ostendamus nos cognoscere doctrinam a Deo acceptam; nam frustra velles, sicut jam dixi, aufugientia hæc bona possidere, hocque propter duplicem rationem: nam non iste modo mundus transit, sed etiam quisque ex nobis qui rebus hujus mundi utimur, fere ante ea quæ manu tenemus transit. Sic si quis iter faciens viam ante oculos late patentem arripit, alterutrum necessario acclidit: vel illa eum in via occurrentia prætergradientem frangit, et jam quæ possedit ille jam non possidebit, vel ille viam vitæ exhaustur et jam vitæ bona possidere non poterit; nam, cum sit mortalis, rebus vitæ comparatur homo quæ et ipsæ mutationi subjacent.

παράγει, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν ἕκαστος τῶν τῷ κόσμῳ ἐν τῷ κόσμῳ παράγει. Καὶ καθάπερ ὁδὸν τινα βαδίζων ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀφαιρούμεν αὐτὸν, καὶ διοὖν ἐξ ἀνάγκης ἐκβαίνει θάτερον, ἢ πρότερα τοῦτον τὰ τῆς ὁδοῦ παρελθόντα φθάσει, καὶ ἂ κατεῖχεν οὗτος οὐκέτ' ἔχει κατεχεῖν, ἢ αὐτὸς φθάνει τελείως παρελθὼν τὴν τοῦ θείου αὐτοῦ ὁδὸν, καὶ οὐκέτ' ἔχει κατεχεῖν τὰ ἐν τῷ βίῳ· θνητὸς γάρ ὢν ὁ ἄνθρωπος τοῖς ἐν τῷ βίῳ συνημμένους ἐστίν, ἃ ἐστὶ καὶ ταῦτα τρεπτὰ.

Hoc modo multimode mutatur mutabilibus comparatus, vel amittit quæ habuit tam divitias quam decus et magnanimitatem, vel ipse sibi moribundo principaliorem infert mutationem, nudus vadit, relictis opibus bisque innixa spe. Hæc, inquit, liberis accident? sed quæ illi inde voluptas? His enim jam non ipse fruatur, liberi autem alio modo alii interibunt. Igitur semper est calamitas exitus eorum qui hunc mundum adamant, qui nudi ultimum censerunt, omnibus hic relictis quæ prius diligebant. Eis vero qui hunc mundum aspernantur, qui discere student de mundo futuro, patrandisque incumbunt eis, quæ ad eum prosint, mors superveniens damnata nequaquam affert, sed potius transfert ab his vanis et fluxis ad diem quæ nescit occasum, ad vitam immortalam, ad divitias inexhaustas, ad voluptates intemeratas, ad gloriam æternam, quam consequi concedat gratia et benignitas eius qui colos inclinans descendit pro nobis, non solum ad nos, sed et ad animas in limbis detentas, et inde per resurrectionem novamque ascendit, nobis per semetipsum largiens lucem et cognitionem et spem cœlestium et æternorum, in quibus glorificatur in sæcula sæculorum. Amen.

καταῖθεν δι' ἀναστάσεως καὶ παλιγγωσίας ἀναδραμόντος, καὶ ἡμῶν παρσχόντος· δι' ἑαυτοῦ τοῦ φανεροῦ, καὶ τὴν γνώσιν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν οὐρανίων καὶ αἰδίων, ἐν αἷς ἐστὶ δεδοσασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμήν.

ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς πόλεως πικρὰ γινομένης, τοῖς ἀγροῦς ἔχομεν ὡς μὴ ἔχοντες· καὶ τὸν πλείω χάρον ἐκείνους φεύγοντες, ἐκτὸς ἐν ἀσφαλείᾳ καθήμεθα.

115 καὶ ἐπὶ καιρὸν ἀναγωγῆσιν οἱ πόλεμοι, χρώμεθα πρὸς βραχὺ τοῖς προ τοῦ θάνατου περιπάτοις, ἀλλ' οὐ καταχρώμεθα, τὸν καιρὸν τῆς χρήσεως συνεσταλμένοι ὄρῳντες· οὕτω καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ χρῆσθαι, καὶ μὴ καταχρῆσθαι παραίνει καλῶς ὁ Ἀπόστολος· ἔρξ γὰρ τοὺς ἀσάτους πολεμοῦ· δεινῶς ἐπεμβαίνοντας, καὶ τὸ προσδόκιμον τῆς φθορᾶς· παράγει γὰρ, φησί, τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου· καίτοι ἐπειδὴ περ οὐ κυρίως ὑφέστηκεν, ἀλλ' ὡς εἶπε, σχηματισμός ἐστι τὰ παρόντα μόνον, καὶ γίνεται μὲν, οὐκ ἐστὶ δὲ, πρὸς ὀλίγον φαινόμενά τε καὶ παρερχόμενα· καὶ τις ἐθέλη κατεχεῖν, οὐ δύνησεται ποτε, καθάπερ θερικῆς ἀγόνου νεφέλης ἀλαυνομένης ὑπ' ἀνέμου, καὶ ταχὺ παρατρεχούσης σκιδῶν. Αὐτὸ μόνον τὸ φανερὰν γενέσθαι τὴν ἐκάστου πρόθεσιν ἢ παραίνεσιν, καὶ τὸ δοῦναι σημεῖον τῆς ἐπιγνώσεως τῶν παρα τοῦ θεοῦ διδασμάτων· καὶ γὰρ ἐθέλη τις κατεχεῖν, καθάπερ εἶπεν, οὐ καθεκτὰ τὰ παρόντα, καὶ τοῦτο διχῶς· οὐ γὰρ μόνον ὁ κόσμος οὕτως

ἐκείνους φεύγοντες, ἐκτὸς ἐν ἀσφαλείᾳ καθήμεθα. 115 καὶ ἐπὶ καιρὸν ἀναγωγῆσιν οἱ πόλεμοι, χρώμεθα πρὸς βραχὺ τοῖς προ τοῦ θάνατου περιπάτοις, ἀλλ' οὐ καταχρώμεθα, τὸν καιρὸν τῆς χρήσεως συνεσταλμένοι ὄρῳντες· οὕτω καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ χρῆσθαι, καὶ μὴ καταχρῆσθαι παραίνει καλῶς ὁ Ἀπόστολος· ἔρξ γὰρ τοὺς ἀσάτους πολεμοῦ· δεινῶς ἐπεμβαίνοντας, καὶ τὸ προσδόκιμον τῆς φθορᾶς· παράγει γὰρ, φησί, τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου· καίτοι ἐπειδὴ περ οὐ κυρίως ὑφέστηκεν, ἀλλ' ὡς εἶπε, σχηματισμός ἐστι τὰ παρόντα μόνον, καὶ γίνεται μὲν, οὐκ ἐστὶ δὲ, πρὸς ὀλίγον φαινόμενά τε καὶ παρερχόμενα· καὶ τις ἐθέλη κατεχεῖν, οὐ δύνησεται ποτε, καθάπερ θερικῆς ἀγόνου νεφέλης ἀλαυνομένης ὑπ' ἀνέμου, καὶ ταχὺ παρατρεχούσης σκιδῶν. Αὐτὸ μόνον τὸ φανερὰν γενέσθαι τὴν ἐκάστου πρόθεσιν ἢ παραίνεσιν, καὶ τὸ δοῦναι σημεῖον τῆς ἐπιγνώσεως τῶν παρα τοῦ θεοῦ διδασμάτων· καὶ γὰρ ἐθέλη τις κατεχεῖν, καθάπερ εἶπεν, οὐ καθεκτὰ τὰ παρόντα, καὶ τοῦτο διχῶς· οὐ γὰρ μόνον ὁ κόσμος οὕτως ἐκείνους φεύγοντες, ἐκτὸς ἐν ἀσφαλείᾳ καθήμεθα. 115 καὶ ἐπὶ καιρὸν ἀναγωγῆσιν οἱ πόλεμοι, χρώμεθα πρὸς βραχὺ τοῖς προ τοῦ θάνατου περιπάτοις, ἀλλ' οὐ καταχρώμεθα, τὸν καιρὸν τῆς χρήσεως συνεσταλμένοι ὄρῳντες· οὕτω καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ χρῆσθαι, καὶ μὴ καταχρῆσθαι παραίνει καλῶς ὁ Ἀπόστολος· ἔρξ γὰρ τοὺς ἀσάτους πολεμοῦ· δεινῶς ἐπεμβαίνοντας, καὶ τὸ προσδόκιμον τῆς φθορᾶς· παράγει γὰρ, φησί, τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου· καίτοι ἐπειδὴ περ οὐ κυρίως ὑφέστηκεν, ἀλλ' ὡς εἶπε, σχηματισμός ἐστι τὰ παρόντα μόνον, καὶ γίνεται μὲν, οὐκ ἐστὶ δὲ, πρὸς ὀλίγον φαινόμενά τε καὶ παρερχόμενα· καὶ τις ἐθέλη κατεχεῖν, οὐ δύνησεται ποτε, καθάπερ θερικῆς ἀγόνου νεφέλης ἀλαυνομένης ὑπ' ἀνέμου, καὶ ταχὺ παρατρεχούσης σκιδῶν. Αὐτὸ μόνον τὸ φανερὰν γενέσθαι τὴν ἐκάστου πρόθεσιν ἢ παραίνεσιν, καὶ τὸ δοῦναι σημεῖον τῆς ἐπιγνώσεως τῶν παρα τοῦ θεοῦ διδασμάτων· καὶ γὰρ ἐθέλη τις κατεχεῖν, καθάπερ εἶπεν, οὐ καθεκτὰ τὰ παρόντα, καὶ τοῦτο διχῶς· οὐ γὰρ μόνον ὁ κόσμος οὕτως

Εἰ οὖν πολυτρόπως ἐρέπεται τοῖς τρεπτοῖς συνημμένος, καὶ ἀπόλεσον ἂ κατεχεῖ, πλοῦτον ἴσως, περιφάνειαν, εὐθυμίαν· ἢ θανάτῳ αὐτὸς ἑαυτῷ φθάσει, τὴν τροπὴν κεφαλαιωδέστερον ἐπενεγκῶν, καὶ γυμνὸς ἄπεισι, τὰ νῦν ὄντα καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἐλπίδας καταλείπων. Πέσειν ἴσως; ἀλλὰ τίς καὶ τοῦτου τέρψις; αὐτῷ μὲν γὰρ αἰσθησις οὐκέτ' ἐστὶ τῶν ἐνταῦθα, οἱ δὲ παῖδες τὸν ἴσον, ἢ τὸν ἕτερον διαπεσοῦνται τρόπον. Συμφορὰ οὖν αἰετῶν τῶν τῷ κόσμῳ τούτῳ προσκειμένων τὸ τέλος, γυμνῶν ὄντων ἐκφερομένων, καὶ πάντα καταλιμπανόντων ἐνταῦθα τὰ καταθύμια. Τοῖς δὲ τὰ τοῦ κόσμου τούτου περιφρονοῦσι, καὶ μανθάνειν ζητοῦσι περὶ τοῦ μέλλοντος κόσμου, καὶ πράττειν σπουδάζουσι τὰ ἀσπιτελήσοντα πρὸς ἐκείνον, οὐ ζημίαν ὁ θάνατος· ἐκπεθάνοντες ἐπάγει· μετὰ γὰρ τούτους μᾶλλον ἀπὸ τῶν ματαίων καὶ βευστῶν τούτων πρὸς ἡμέραν ἀνεσπερον, πρὸς ζωὴν ἀθάνατον, πρὸς πλοῦτον ἀδαπάνητον, πρὸς τρυφὴν ἀκήρατον, πρὸς δόξαν αἰδίου, πρὸς τὰ ὄντως ὄντα καὶ ἀναλλοίωτα διαμείνοντα. ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ ἐλεηθροῦ τοῦ κλιναντος οὐρανοῦ καὶ καταβάτος ὑπὲρ ἡμῶν, οὐ μέχρι μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ μέχρι καὶ τῶν συγκακλεισμένων ἐν τοῖς καταχθονίοις ψυχῶν·

καὶ ἡμῶν ἀνασπάσεως καὶ παλιγγωσίας ἀναδραμόντος, καὶ ἡμῶν παρσχόντος· δι' ἑαυτοῦ τοῦ φανεροῦ, καὶ τὴν γνώσιν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν οὐρανίων καὶ αἰδίων, ἐν αἷς ἐστὶ δεδοσασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμήν.

116 ΟΜΙΛΙΑ Κ' (1).

A

HOMILIA XX.

Εἰς τὸ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ὄρθρου
 ἑωθινὸν εὐαγγέλιον· ἐν ἧ καὶ δεῖ μεγάλων
 δωρεῶν ἀξιώθησονται οἱ μέχρι τέλους μετ'
 εὐλαβείας ἐν ταῖς ἱεραῖς συνάξεσι παραμύ-
 νοντες.

Ἰωάννης ὁ παρθένος, καὶ τὴν ἐν μητρᾷ μόνην
 παρθένον μητέρα κατὰ χάριν μέ.ο.ς πλουτήσας, ὁ
 τῷ Χριστῷ διαφερόντως ἡγαπημένος, ὁ καὶ τῆς
 βροντῆς. ἦν ὁ Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανοῦς καὶ ἰδρῶ-
 νησι, μᾶλλον τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν χρηματίσας
 εἰδῆς, διὰ καὶ μεγαλοφωνότερον χρησάμενος τῷ κη-
 ρύγματι, διατριπῶν ἡμῖν τὰ τῆς ἐκ νεκρῶν Δεσπο-
 τικῆς ἀναστάσεως, καὶ τὸν τρόπον τῆς μετὰ τὴν
 αὐτοῦ ἀνάστασιν φανερώσεως ἱστορῶν, τῇ μὲν παρ-
 ελθούσῃ Κυριακῇ, διὰ τῆς κατ' αὐτὸν εὐαγγελικῆς
 συγγραφῆς· ἐπ' ἐκκλησίας ἠκούστο, λέγων· « Τῇ
 μετ' τῶν Σεβδάτων Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται
 πρῶτ', σκοτίας εἶτι οὐρα· εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ
 βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου· τρέχει
 εὐὼν καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ πρὸς τὸν
 ἄλλον μαθ. τὴν θ. ἐπίλ. ὁ Τησοῦς, ὁ αὐτὸν ἀντεῦ-
 θεν δηλῶν. Νῦν δὲ ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος,
 « Μαρία δὲ εἰστήκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα
 ἔξω· » αὐτῆς μὲν γὰρ ὁ Ἰωάννης μετὰ τοῦ Πέτρου
 παρ' αὐτῆς ἀκούσαντες, καὶ δραμόντες ἐπὶ τὸ μνήμα
 τὸ ζωαρχικὸν εἶδον ἃ εἶδον, καὶ διὰ τεκμηρίων πι-
 στεύσαντες καὶ θαυμάσαντες ἀπῆλθον πρὸς αὐτούς.
 Παραμείνασα δὲ ἡ Μαρία εἰστήκει πρὸς τὸ μνη-
 μεῖον κλαίουσα ἔξω· ἄλλοι, ὡς μήπω πληροφορίαν
 τινὰ λαβοῦσα περὶ τῆς Δεσποτικῆς ἀναστάσεως·
 καί τοι' οὗτος ἦδ' ἐτέρων ἦλθεν ἐπὶ τὸ μνήμα·
 πρῶτον μὲν μετὰ τῆς Θεομήτορος, ὡς ὁ Ματθαῖος
 ἱστορῆσαι γράφων· « Ὅψ' Σεβδάτων, τῇ ἐπιφω-
 σκούσῃ εἰς μέλαν Σεβδάτων, ἔρχεται Μαρία ἡ Μαγ-
 δαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον·
 καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, » καὶ ὅσα τῶν ἐξῆς.
 Ἔπειτα νῦν ἔρχεται μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου, οἱ καὶ
 δεῖ ὡν εἶδον πιστεύσαντες καὶ θαυμάσαντες ἀπῆλθον.
 Δις οὖν μετ' ἐτέρων ἐπὶ τὸν τάφον ἰλθοῦσα, πόντων
 ἐκείνων τῶν συνελθόντων πιστευσάντων καὶ πληρο-
 φορηθέντων, ὡς μετὰ αὐτὴν πληροφορίαν λαβοῦσα
 ἀπαρμύθηται κλαίει. Ἰδοὺ δ' ἄν τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν
 κατ' ἀρετὴν ἀγῶνων τελοῦμενον· τοῖς μὲν γὰρ τῶν
 ἀγωνιζομένων εὐθὺς ἡ χάρις ὑπαντῆ, καὶ πληροφορίαν
 αὐτοῖς παρέχει τῶν ἀβραβῶνων, γεύουσα τῶν ἐπιγγε-
 λμένων ἐπάθλων, οἷον ἐπρωτείνουσα φιλόφρονον
 χεῖρα, καὶ δεξιουμένη τούτους, καὶ πρὸς τὰ ἐξῆς
 ὑπαλείφουσα· τῶν δὲ τὸ τέλος ἀναμένει τῆς ἀγω-
 νῆς, ἐτοιμάζουσα πάντως τούτους καὶ τῆς ὑπομο-
 νῆς τοῖς σταφάνους, ὡς καὶ τινα λέγειν τῶν θεοφό-
 ρων Πατέρων· Οἱ μὲν πρὸ τῶν καμάτων, οἱ δὲ ἐν
 τοῖς καμάτοις, οἱ δὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ τὰς ὁσίας ἀμοιβὰς
 ἐπὶδέχονται. Γίνεται δὲ ταῦτα τῆς πανσόφου τοῦ
 Θεοῦ προνοίας πολυτρόπως οικονομούσης τὰ κατ'
 ἡμᾶς, καὶ τὸ προσήκον καὶ λυσιτελεῖς ἐκάστῳ φιλαν-
 θρώπως νεμούσης ἐπὶ τε τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων,

⁹⁰ Joan. xx, 1 seqq.

(1) Istor ces quas edidit Mattheus octava, p. 96.

PATR. GR. CLI

In matutinum octavum Evangelii secundum Joannem⁹⁰, in qua et de magnis charismatibus quibus digni habebuntur qui in sacris synaxibus usque in finem pie perseverant.

Joannes ille qui virgo remansit et solam inter matres virginem matrem mira gratia tanquam thesaurum preciosissimum accepit, Joannes ille quem Christus specialiter diligebat, qui Boanerges seu tonitruus filius, quod Christus in caelum eiecit et tonavit, filius potius quam alii evangelistae appellari meruit, et ideo fragosiore buccina personans, illustrans nobis Dominicæ ex mortuis resurrectionis prodigia et modum quo post resurrectionem sese manifestavit lucidius enarrans, præterita Dominica ex ejus evangelicis scriptis in ecclesia audiebatur dicens : « Una autem Sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, et vidit lapidem sublatum a monumento. Currit ergo et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum quem amabat Jesus, » ipse scripsit adaperiens. Eundem nunc audivimus dicentem : « Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. » Ipse enim Joannes et Petrus, Maria audita, currentes ad monumentum quo orta est vita viderunt, et cum vidissent, et per testimonia mirati credidissent, abierunt ad semetipsos. Maria vero morata stabat ad monumentum foris plorans, sane quia Dominicæ resurrectionis certitudinem nondum habebat. Bis tamen jam cum aliis ad monumentum venerat, primum quidem cum Deipara, ut Mattheus enarravit, scribens : « Vespere Sabbati quæ lucescit in prima Sabbati venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum, et ecce terræ motus factus est magnus, » et sic deinceps. Deinde mane venit cum Petro et Joanne, qui ex visis credentes miratique abierunt. Bis ergo licet monumentum adivisset, dum omnes cum ea convenientes crederent et persuasi manerent, sola, quasi nulla accepta suasionem, inconsolata plorat Maria. Videret quis ista in luctis virtutis gratia susceptis expleri. Aliis quidem inter luctantes statim gratia subvenit, arrhabonum spem præbet, illos ad gustanda promissa bravia disponit, quasi protendens benignam manum et illos blande accipiens et ad futura ungens. Alios vero luctæ finis manet, quibus prorsus parantur pro patientia mercedes. Unde recte unus ex divinis Patribus dixit : Alii ante labores, alii inter labores, alii in exitu remunerantur. Contingunt ista, sapientissima Dei providentia multimode nostra disponente, et cuique apta et utilia distribuente, sive in operibus virtutis, sive in fidei certaminibus. Sapienter ergo et benigne de Maria Magdalene providens Dominus, nondum illam accipere firmam suæ resurrectionis notitiam profuturum judicavit, sicque per eam secururos ad perseverantiam addu-

cendo convertit. Quibus enim muneribus donata fuerit post ejus constantiam firmamque perseverantiam audiamus. Dum ergo beret, ait Evangelista, inclinavit se et prospexit in monumentum, et vidit duos angelos in albis sedentes, unum ad caput et unum ad pedes ubi positum fuerat corpus Jesu. Sese inclinare et oculos in monumentum circumjicere, altæ est significationis. Verum primo inspicere oportet quomodo, cum adhuc tenebræ essent, sicut superius dixit Evangelista, Maria tamen omnes et singulas partes aspexit, et exterior interiora sepulcri intuita est. Patet exterior adhuc tenebras fuisse, visibili die nondum penitus fulgente; sepulcrum autem luce clarescebat quæ a Maria divinitus aspecta ardentiore in Christum desiderio animam ejus incendit, et oculis largita est virtutem angelicam visionem contemplandi, nec videndi tantum, sed etiam cum angelis colloquendi. Tale erat illud lumen quo in albis vestitos vidit angelos, non modo propter puritatem et splendorem angelicæ virtutis, sed tanquam clarificantes et illustrantes resurrectionis mysterium, simulque nobiscum opere concelebrantes vere luciferam diem Dominicæ resurrectionis. Sedebant autem quasi ut, me iudice, videntur non tunc intrare, sed jam prius adfuisse, eis non apparuissent, itaque intelligeret quomodo ordinis essent qui licet præsentis non videbantur. Censuo vero eos sedisse ex desiderio magis accedendi ad locum ubi prius iacebat corpus Domini. Cum enim ex charitate natæ essent sedere ad monumentum, unus ad caput et unus ad pedes, monstrabant pari desiderio parique honore angelos colere Christi divinitatem cujus symbolum erat capitis locus, et ejus incarnationem quam figurabat pedum locus.

τίνες οὗτοι, οἱ καὶ παρόντες οὐχ ἑωρώντο. Ἐποίει εγγίξιν μᾶλλον τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ πρότερον ἔκειτο τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν· οἰοῦσι γὰρ ὅπερ τῆς ἀγάπης προσεφύοντο τῷ μνήματι καθεζόμενοι, εἰς πρὸς τῆ κεφαλῆ, καὶ ὁ ἕτερος πρὸς τοὺς ποσὶ, καὶ δεικνύσας ἐπίσης ἐφετὸν καὶ τίμιον ἀγγέλοις, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, ἧς σύμβολον ὁ τῆς κεφαλῆς τόπος, καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ, ἧς τύπος ὁ τόπος τῶν ποδῶν.

« Illi autem ad Mariam: Quid ploras, mulier? aiunt; » cœlum vides in specu, seu potius cœlestem templum pro terrenotumulo, pro carcere exstructum, cœlestibus angelis pro terrenis custodibus repletum, quibus non modica est gloria Dei vivi sepulcrum custodire, et qui lætantur illud prædicantes vacuum. Tu vero, mulier, quid ploras? Non interrogant quasi si ignorarent quod quærebant, sed ut in amore represso, illam suarum cogitationum compoicem efficerent sicque opus suum explendi locum acciperent. Opus autem angelorum ad tumulum Dei vivi sedentium non aliud erat ac resurgentis gloriæ nuntiare. Sciscitatis ergo angelis quare ploraret: « Quia, inquit Maria, tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum. » Quid ergo iucitavit Mariam ut subito retrorsum converteretur? Sane angelorum ad Dominum famularis adoratio et inclinatio. Illa quidem Jesum sui solius Dominum appellabat, et furtum nominabat corporis translationem, ostenu-

καὶ 117 τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως. Σοφῶς οὖν οὕτω καὶ φιλανθρώπως καὶ τὰ κατὰ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν εἰκονομῶν ὁ Δεσπότης, λαβεῖν οὐκ ἔπειτα τὴν πληροφορίαν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐδικαίωσεν, ἅμα δι' αὐτῆς καὶ τοῦς ἔπειτα πρὸς ὑπομονὴν ἐνάγων καὶ προτρέπομενος· τίνων γὰρ ἡξιώθη μετὰ ταῦτα διὰ τὴν αὐτῆς καρτερίαν, καὶ τὴν ἐπίμονον προσεδρίαν ἀκούσωμεν· « Ὡς οὖν ἐκλαίει, φησὶ, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζόμενους, ἕνα πρὸς τῆ κεφαλῆ, καὶ ἕνα πρὸς τοὺς ποσὶ, οὗου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. » Τὸ μὲν οὖν παρακύπτειν, καὶ τὰ ὄμματα περιπαθῶς ἐπι τὸ μνήμα στρέφειν τῆς ἀκρας διαθέσεως ἦν· ἐκεῖνον δὲ σκοπεῖναι δεῖ πρῶτον, πῶς σκοτίας ἐτι οὐσης, ὡς ἀνωτέρω φησὶν ὁ εὐαγγελιστῆς, ἀκριθῶς αὕτη πάντα ἑώρα, καὶ κατὰ μέρος ἕκαστον, καὶ ταῦτα ἐξῶθεν, τὰ ἐντὸς οὖτα τοῦ σπηλαίου. Δῆλον οὖν, ὅτι ἐξῶθεν ἦν σκοτία ἐτι, μήπω τῆς αἰσθητῆς ἡμέρας τελείως ἐκφανείσης· τὸ δὲ σπήλαιον ἐκεῖνο τοῦ φωτός· τῆς ἀναστάσεως ἔγμεν, ὃ τῆ Μαρίας θεῶς ὁρώμενον. τὸν τε πρὸς Χριστὸν πόθον ἠγείρειν ἐπὶ τὸ μαῖζον, καὶ δύνάμειν παραίτε τοὺς ἐκαίνης ὁμομασιν ἀγγελικῆς ὀκτασίας ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ μὴ μόνον ὄρᾶν, ἀλλὰ καὶ προσλαλεῖν ἀγγέλοις δύνασθαι· τοῦτο γὰρ ἐκεῖνο τὸ φῶς. Ἐν λευκοῖς δὲ τούτους εἶδεν ἡμφιεσμένους, οὐ μόνον διὰ τὸ καθαρὸν καὶ φωτισιδῆ; τῆς τῶν ἀγγέλων φέσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς λευκαίνοντα; καὶ διασαφούντα; τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἔργῳ συνορτάζοντας ἡμῖν τὴν ὄντως λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως. Καθεζόμενους δὲ, ἵνα ἐπιγῶ μὴ τότε ἐλθόντας, ἀλλὰ καὶ πρότερον παρόντας, εἰ καὶ μὴ πρότερον ἐφαίνοντα, καὶ τῆ; τοῦτων ἀξία ἐν περιούσιᾳ γένηται ἀναλογισαμένη δὲ τούτους οἶμαι καθῆσθαι καὶ ὁ πόθος τοῦ πρῶτου οὐκ ἔπειτα τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν· οἰοῦσι γὰρ ὅπερ τῆς ἀγάπης προσεφύοντο τῷ μνήματι καθεζόμενοι, εἰς πρὸς τῆ κεφαλῆ, καὶ ὁ ἕτερος πρὸς τοὺς ποσὶ, καὶ δεικνύσας ἐπίσης ἐφετὸν καὶ τίμιον ἀγγέλοις, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, ἧς σύμβολον ὁ τῆς κεφαλῆς τόπος, καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ, ἧς τύπος ὁ τόπος τῶν ποδῶν.

« Καὶ λέγουσιν αὐτῆ ἐκεῖνοι, Γύναι, τί κλαίεις; » Οὐρανὸν ὄρᾳς τὸ σπήλαιον, μᾶλλον δὲ ναὸν ὑράνιον ἀνε' ἐπιγεῖου τάφου καὶ δεσποτηρίου τετελεσμένον, ἀγγέλων οὐρανίων ἀνε' ἐπιγεῖων φυλάκων παληρωμένον, σεμνυόντων ἐξόχως ὡς Θεοῦ ζωοδότου τόπον, καὶ σὺν χαρᾷ περιπόντων τοῦτον κενόν. Σὺ δὲ, γύναι, τίνος ἕνεκα κλαίεις; Οὐκ ἀγνοοῦντες δὲ τὰ κατ' αὐτὴν ἐρωτῶσιν, ἀλλ' ἵνα τὸ κένθος ἀναστελλαντες κυρίαν αὐτῆ; ποιήσωσι τῶν οἰκείων λογισμῶν, καὶ λάβωσι χώραν ἐκτελέσαι τὸ οἰκείον ἔργον· ἔργον δὲ ἀγγέλων παρακαθημένων τῷ τάφῳ τοῦ ζωοδότου τὴν τοῦ ἀναστάντος δόξαν ἐξαγγέλλειν. Ἄλλὰ τῶν ἀγγέλων ἐρωτηθέντων τίνος ἕνεκα κλαίει, « Ὅτι ἤραν τὸν Κύριόν μου, φησὶν ἐκαίνη, καὶ οὐκ εἶδα ποῦ ἐθήκαν αὐτόν· καὶ ταῦτα εἰπούσα ἐστράφη εἰς τὸ ὄπισθεν. » Τί τὸ τὴν Μαρίαν παρασκευάσαν ἐξαφῆνης εἰς τὰ ὄπισθεν στραφῆναι; Πάντως ἡ τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν Δεσπότην ἐπιφανῆς δουλικὴ νεύσις καὶ προσοχῆ· ἐκαίνη μὲν γὰρ ἑαυτῆς μόνης Κύριον αὐτὸν ἐκάλει, καὶ κλοπῆν ὁμνοῦσα,

καὶ μετὰ θεὸν τοῦ σώματος, διὰ τοῦτον μὲν πρὸς αὐ-
τὸν ἐκ ψυχῆς ἐνδεικνυμένη, μηδὲν δὲ θεοπρεπῆς
κερὶ αὐτοῦ φρονούσα. Οἱ δὲ δι' ἔργων παριστάται
καὶ αὐτῶν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ τούτου εἶναι Κύ-
ριον· μή πως γὰρ ἐκείνου ἐπιφανομένου αὐτοὶ παρ-
ελάθησαν τῷ τόφῳ, τοῦ Δεσπότου δὲ κατανεκρῶ
ἐπιφανέντος ἐξανέστησαν εὐθύς, καὶ τούτῳ μετ'
εὐλαθείας καὶ θάμβους ἐν οἰκετικῷ σχήματι **118**
προσεύχον ἀνεῴχθη. Στραφεῖσα δὲ ἡ Μαρία θεωρήσασαι
εἰ τὸ ἀγγέλου ἐκπλήξεν καὶ μόνον φανὴν, θεωρεῖ
τὸν Ἰησοῦν ἱερώτα, οὐ μέντοι ἤδει, ὅτι Ἰησοῦς·
ἔστιν, ἀνήκουστον καὶ δυσπαράδεικτον ἔχουσα τὴν
ἀνάστασιν. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀμυδρὸν ἐκτὸς ὑπῆρχεν
ἐκ τῆς ἡμέρας φῶς, καὶ ὁ Κύριος οὐκ ἐπέδεικνυ
ταύτη τὴν θεῖαν λαμπρότητα, ὡς ἂν αὐτὸς ἐκείνος
ἦν ὁ καὶ καθὼν γνωρίζεται, ἡ Μαρία οὐκ ἐπέγνω
αὐτόν, ἀλλὰ καὶ κηπουρὸν τῶν ἐκεῖ φυτῶν ὑπανόει,
τὸν γεωργὸν τῶν ψυχῶν, τὸν δημιουργὸν τοῦ παν-
τός. Ὡς δὲ φωνήσας ἐκείνος καὶ καλέσας αὐτὴν ἐξ
ἐνόματος, ἐγνώρισεν αὐτόν, Μαρία, εἰπὼν, ἀπακρί-
ναι στραφεῖσα τὴν γνώμην ἐκείνη, καὶ φησι,
Ῥαββονί, ὃ λέγεται διδάσκαλε· οὐδὲ οὕτως εἰ καὶ
ζῶντα τούτου ἑώρα, θεοπρεπῆς εἰ λαβούτα ἐπὶ
τοῦν, ἀλλ' ὡς ἀπλῶς ἀνθρώπων Θεοῦ, καὶ διδασκάλου
τῶν θεῶν προσέχουσα, διὸ μὴ μόνον προσκλαίειν,
ἀλλὰ καὶ δεύσασθαι τὸν αὐτοῦ ποδῶν ὑπὸ τῆς ἀγά-
πης ὤρηται, ἀλλ' ἀκούει, Μή μου ἄπτου· ἐπειδὴ
γὰρ, φησὶν, ἡ σὴ διάνοια τοῦ ὕψους οὐχ ἤψατο τοῦ
κατ' ἐμὲ μυστηρίου, ὅτι Θεὸς ἦν, ἐν σώματι νῦν
ἐρῶμαι διὰ σέ, καὶ τούτων νῦν μάλιστα θεοοιδεῖ,
διὰ τοῦτο, Μή μου ἄπτου. Ἐκεῖ δὲ καὶ τοῦτο τηρη-
θῆναι τῆ τοῦ Θεοῦ Μητρὶ, τὸ μόνον αὐτὴν ἐν γυναι-
κί δεύσασθαι τοῦ σώματος μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ
ἐξ αὐτῆς· ὅτι ἡμεῖς ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ, ὃ καὶ
γέγονεν, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἱστορεῖ· διὰ
ταύτην γὰρ φησὶν, ὅτι προσελθούσαι ἤφανετο τῶν
ποδῶν· τῆ δὲ Μαρίας φησὶ, Μή μου ἄπτου· οὕτως
γὰρ ἀναβίβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου. Τοῦτο συνηρ-
τημένον μὲν ἔστι τοῖς ἐξῆς πρὸς τοὺς μεθῆτάς αὐ-
τοῦ λόγοις, ὅτι Ἄναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου·
οὕτως γὰρ ἀναβίβηκα. Λέγει δὲ τοῦτο, ἐμμετρίμους
αὐτοῦς ποιῶν καὶ σπουδαιότερους, καὶ διεγείρων
πρὸς ἐπιπέθεισιν τε καὶ ζήτησιν τῆς αὐτοῦ θέας.
Ἔχει δὲ τι καὶ πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν, Μή
μου γὰρ ἄπτου, φησὶν, ὅτι τοιοῦτο νῦν ἔστιν ὃ πε-
ρὶται· μὲν σῶμα, ὡς καὶ πρὸς ἀνωφερέστερον εἶναι
καὶ δρασιώτερον, καὶ μὴ μόνον ἀναβαίνειν δύνα-
σθαι πρὸς οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτόν τὸν ὑπερ-
ουράνιον Πατέρα· οὕτως δὲ ἀναβίβηκα πρὸς τὸν
Πατέρα μου, ὅτι οὕτως μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστα-
σιν αὐτὸν ἐναντίως τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς. Πορεύου οὖν πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου τούτους· ἐνδὲ γὰρ
ἔσμεν πάντες, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον·
ὅτι ὡς δι' ἐμοῦ υἱοποιήτοι τούτῳ γεγονότες.

ε Πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπέ
αὐτοῖς, ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ
Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν· ὡς
γὰρ ἡμῶν μὲν Πατὴρ ἔστι χάριτι διὰ τοῦ τῆ· υἱοθε-
σίας Πνεύματος, ἐκείνου δὲ Πατὴρ φύσει κατὰ τὴν
θεότητα. οὕτως ἡμῶν μὲν Θεός, ὡς τῆς φύσεως· θε-

dens animum revera ad eum attendere, scilicet de-
illo nihil Dei dignum cogitans. Illi autem patris fa-
ciunt et ipsorum Dei angelorum eundem esse Do-
minum. Quo nondum apparente, angeli ad monu-
mentum sedebant, Domino autem palam exstante,
statim surrexerunt, et ipsi non minus devoti quam
mirati in propria specie attente adfuerunt. Maria
vero conversa ut videret quid vix apprensus angelos
perculisset, vidit Jesum stantem. Nesciat tamen
quia Jesus esset, inauditam et fere incredibile
habens ejus resurrectionem, et tenebris adhuc su-
perantibus diei lucem, Dominoque non revelante
divinum splendorem quo vivus vel etiam patiens
recognitus fuisset, Maria eum non agnovit, verum
hortulanum sibi fingebat animarum cultorem,
orbis conilitorem. Qui cum locutus esset, eamque
nomine suo vocavisset, dicens: « Maria, » mutata
sententia respondit et ait: Rabboni, quod dicitur
magister. Attamen etsi vivam videret, nihil divi-
num in mente concepit, sed tanquam merum Dei
hominem, tanquam divinorum mysteriorum docto-
rem affata est. Ideo non tantum ut procumberet ad
genua, sed etiam ut pedes peramanter tangeret pro-
sillivit. At audit: « Noli me tangere; » quasi si
diceret: Quia mens tua non tetigit mysterii inri-
titudinem; cum enim Deus sim, tuis oculis in cor-
pore divina gloria circumfuso conspicior, propterea
non me tangere. Hoc reservari decebat Driparæ
quæ sola in mulieribus post resurrectionem corpus
tangere obtineret, Deo ex ipsa propter nos incar-
nato. Quod factum est, sicut evangelista Matthæus
edisserit. Illius enim gratia ait, quoniam accedentes
tenuerunt pedes ejus. Ad Mariam autem, « Noli me
tangere, inquit, nondum enim ascendi ad Patrem. »
Quod apte concordat eis quæ postea ad discipulos
dixit: « Quia ascendo ad Patrem, nondum enim
ascendi. » Tali sermone utitur ut eos sollicitiores
et diligentiores reddat et majori inflammet deside-
rio quo ejus aspectum quaerent. Addit vero ali-
quid Mariam Magdalenam allocutus; ait enim: Noli
me tangere, quia hoc corpus quo induor igne vola-
tilius est et tractabilius, ita ut non tantum ad cœ-
lum, sed etiam ad Patrem cœlo excelsissimo excelsi-
orem possit ascendere. Nondum autem ascendi
ad Patrem meum, quia nondum ex quo a mortuis
resurrexi, incipsum meis manifestavi discipulis.
« Vade ergo ad fratres meos, » unius enim Pa-
tris sumus, sed non eodem modo; ego quidem ex
natura et secundum essentiam, illi autem per me
ab ipso adoptati. »

Vale, inquam, ad istos fratres meos, et dic
illis quia ascendo ad Patrem meum et Patrem
vestrum, ad Deum meum et Deum vestrum. »
Nam sicut noster gratia est Pater per adoptionis
Spiritum, illius autem natura Pater secundum ipsam
divinitatem, ita noster est Deus tanquam naturæ

procreator, illius vero Deus per humanitatis dispensationem. Propterea separative locutus est, ut nos consentaneum sentiamus discrimen. Per hoc signum quia ascendit ad Patrem, illos adduxit ad intelligendam de suo corpore, quoniam non est illud quale semper in terra sicut prius versatum erat et in medio eorum usque exstiterat.

παντός. Ἄλλ' ἡ μὲν Μαγδαληνὴ Μαρία, ἦν καὶ ὡς μίαν τῶν ἀπαραθέτων παρὰ Χριστοῦ τῶν ἐπὶ πνευμάτων τῆς γούσα θεία χάρις τοῦ Πνεύματος.

Interea Maria Magdalena quam solum ex Christi unguentariis cognoscimus, in quam, ejectis a Christo septem spiritibus nequitiae, horum loco sedem elegerat septiformis divini Spiritus operatrix gratia, Maria, inquam, Magdalena propter constantem perseverantiam angelorum aspectus et conversationis praemio donata et ipso conspecto Domino, ejus apostola ac apostolos efficitur, et ab ipso Dei ore edocta et omnino convicta vadit ad apostolos ipsis nuntiatura quoniam vidit Dominum isque haec ipsi dixit. Nos vero, fratres, consideremus quantum Maria Magdalena dignitate cedebat Petro apostolorum coryphæo, necnon Joanni quem diligebat Christus theologo, et tamen quantae gratiae praeratis illi digna habita fuit! Illi enim ad sepulcrum currentes sola viderant lintea et sudarium; Maria autem per firmam et perpetuam constantiam cum in finem perseveraverit et in foribus sepulcri permanserit, non angelos tantum, sed et ipsum angelorum Dominum a mortuis reviviscentem in carne ante apostolos conspexit, ipsius vocem audivit, et ab ipso Dei ore electa est mandatorum ministra. Templum istud illius specus est symbolum, et non typus tantum, sed aliud quasi superius sibi vindicat. Sub velo interiori habet locum ubi ponitur corpus Dominicum, et ibidem mensam sacerrimam. Igitur quicumque ad illud vere divinum et divini mysterii receptivum festinus appropinquat et ad finem perseverat, recollectam ad Deum attendens ut ipsius animam, non agnoscat tantum Scripturae Dei Spiritu exaratae sermones, sicut quosdam angelos circa divinitatem et humanitatem Verbi Dei pro nobis incarnati nuntiantes, sed ipsum indubitanter tuebitur Dominum, mentis, dicam etiam corporis oculis. Qui enim cum fide mysticam videt mensam et in ipsa propositum panem vitae, ipsum sub speciebus contentum Verbum Dei conspicit, carnem pro nobis factam et in nobis quasi in tabernaculo inhabitans. Insuper si scipsum dignum ad recipiendum reddat, non videt tantum sed ejus sit particeps, hospitem in semetipso eum consequitur, et ipsa divina gratia ditatur. Et quemadmodum Maria illa vidit ea quae tunc apostoli videre desiderabant, ille ea conspiceret et de eisdem gaudere dignatur quae, secundum Apostolum, angeli prospicere desiderant, et tam per eorum contemplationem quam per participationem divinus totus efficitur.

Ergo, fratres, remissas ad virtutem manus vestras et soluta genua erigite, et gressus rectos facite

Α μιουργός, ἐκείνου δὲ διὰ τὴν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον οἰκονομίαν, καὶ διὰ τοῦτο κεχωρισμένος εἶπε, ὅτι ἡμεῖς τὴν κατάλληλον διαφορὰν ἐνοήσωμεν. Ἐντῆγε δὲ κακίονος διὰ τοῦτε τοῦ μηνύματος, ὅτι ἀναβαίνει πρὸς τὸν Πατέρα, περὶ τοῦ οἰκείου σώματος ἐνωσῆναι, ὡς τοιοῦτόν ἐστιν, ὅσον ἐπὶ γῆς ἀεὶ καθάπερ καὶ πρότερον στρέφεται, καὶ συνελθὲν τοῦτοις διὰ πρότερον στρέφεται, καὶ συνελθὲν τοῦτοις διὰ πρότερον στρέφεται, καὶ συνελθὲν τοῦτοις διὰ πρότερον στρέφεται.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, διὰ τὴν ἐπίμονον προσεδρίαν, καὶ τῆς ἀγγελικῆς ὀπτασίας καὶ ὁμιλίας ἀξιώθεσσα, καὶ αὐτὸν ἰδοῦσα τὸν Κύριον, ἀπόστολος αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀποστόλους; γίνεται, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ θείου στόματος διδαχθεῖσα καὶ κληρονομηθεῖσα τελείως ἀκίρχεται πρὸς τοὺς ἡγεμόνους, ἀπαγγέλλουσα τοῦτοις ὅτι ἰώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ. Ἡμεῖς δὲ σκοπήσωμεν, ἀδελφοί, πόσον ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία τῆς ἀξίας ἀπέχετο Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, καὶ Ἰωάννου τοῦ ἡγαπημένου τῷ Χριστῷ θεολόγου, καὶ πόση τῆνικαῦτα μείζοντα ἤξισται παρ' ἐκείνου. Ἐκείνου γὰρ ἐπὶ τὸν τάφον δραμόντες μόνα τὰ ὀσθῆνια εἶδον καὶ τὸ σουδάριον, αὕτη δὲ διὰ τὴν ἐπιδοκίμητον καὶ ἐπίμονον καρτερίαν, ὅτι παραμένεισα μέχρι τέλους, καὶ τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου ἐνδιατρίβουσα, οὐ τοὺς ἀγγέλους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα σαρκί, πρὸ τῶν ἀποστόλων ἰώρακε, καὶ αὐτήμοις; αὐτοῦ γέγονε, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ θείου στόματος αὐτοῦ προσταγμάτων διάκονος. Ὁ δὲ ναὸς οὗτος ἐκείνου τοῦ σπηλαίου τύπος ἐστὶ, μᾶλλον δὲ καὶ πλέον ἔχει τοῦ τύπου, ἄλλο σχεδὸν ἐκείνου ὄπαρχον. ἔχει γὰρ τόπον, ἐν ᾧ τίθεται τὸ σῶμα τὸ θεοποιουμένον, τὸ ἐνδοξότερον τοῦ καταπατάσματος, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ πανίερρον τράπεζαν. Ὅστις οὖν ἐνδοκίμητως ἐπὶ τὸ θεῖον ὄντως καὶ θεοδόχον οὗτο σπήλαιον προστρέχει καὶ προσεδρεύει καὶ παραμένει μέχρι τέλους, συνήκει καὶ ἀναταίρων πρὸς θεὸν τὴν αὐτοῦ διάκοναν, οὐ μόνον ἐπιγινώσεται τοὺς ἐν αὐτῇ τῆς θεοπεύστου Γραφῆς λόγους, οἷον τινὰς ἀγγέλους ἐξαγγέλλοντας περὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀσφαλῶς ἔβηται τὸν Κύριον τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς, οὐ πολὺ εἶπειν, καὶ τοῖς τοῦ σώματος; ὁ γὰρ μετὰ πίστεως βλέπων τὴν μυστικὴν τράπεζαν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ προσιθέμενον ἄρτον τῆς ζωῆς, αὐτὸν ἠρᾷ τὸν ἐνυκίστατον Λόγον τοῦ Θεοῦ, σάρκα δι' ἡμᾶς γενόμενον καὶ σκηνώσαντα ἐν ἡμῖν καὶ ἐαυτὸν ἄξιον παράσχη πρὸς ὑποδοχὴν, οὐχ ὀρᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέτοχος αὐτοῦ γίνεται, καὶ ἐνωσῆναι ἐαυτῷ κτάται, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ θείας χάριτος πληροῦται, καὶ καθάπερ ἡ Μαρία ἐκεῖνα εἶδεν, ἃ τότε οἱ ἀπόστολοι ἐπεθύμουν ἰδεῖν, οὕτως οὕτως ἐκεῖνος βλέπειν καὶ ἐκείνου ἀπολαύειν ἀξιοῦται, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἀγγελοὶ παρακλύθαι, καὶ διὰ τῆς πρὸς αὐτὰ θείας καὶ μεθίξεως θεοειθέως ὄλο; ἐκτελεῖται.

Ὅπου, ἀδελφοί, εἰς παραιμένους πρὸς ἀρετὴν ὑμῶν χεῖρας, καὶ τὰ παραλειμμένα γόνατα ἀνο-

θεωσατε, και τροχιὰς ὁρθὰς ποιεῖτε τοῖς ποσὶν ὑμῶν. Ἀβδύζοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, τὴν δικαιοσύνην, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀγάπην, τὴν ταπεινώσιν, τὴν ἀλήθειαν· διςτραμμένοι δὲ ὁδοὶ πάντως καὶ σκολιὰι, τὸ μῖσος, τὸ ψεῦδος, ὁ δόλος, ὁ φθόνος, ἡ πλεονεξία, ἡ ὑπερηφάνια, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, ἃ μὴ μόνον πρακτόμενα, ἀλλὰ καὶ μόνον ἀγαπώμενα καὶ μελετώμενα κατὰ νοῦν, ἄξιον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον τῆς θείας ἀποτροφῆς, ἐπειδὴ περ ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὀρεῖ, καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ τὰς καρδίας ἐτάζων καὶ τοὺς νεφροῦς. Ἄλλ' ὑμεῖς ἀθροεζόμενοι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, ἢ Ἀναζωσάμενοι τὰς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν, κατὰ τὴν τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου φωνὴν, καὶ νήφοντες, τελείως, ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁὐδὲ γὰρ ἐστὶ δυνατὸν τὸν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐστῶτα, καὶ συνάγοντα τὸν οἰκεῖον νοῦν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατείνοντα, καὶ τὴν διάνοιαν τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἐμελετῶντα καὶ προσανέχοντα, μὴ τὴν θεῖαν ἀλλοιωσῶν ἀλλοιωθῆναι, ἀναλόγως τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα λόγια μελέτῃ· **θέρμη 120** γὰρ τις ἐγγίνεται τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς μελέτης ταύτης, ὡς μῖσας τοὺς πονηροὺς ἀποσοθεύσα λογισμοὺς, καὶ πνευματικὴν εἰρήνην καὶ παράκλησιν ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῷ σώματι παρέχουσα, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἔθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐνὸς μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθίσεται πῦρ. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ καὶ τις τῶν Θεοφόρων Πατέρων ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγων· Πάτερ σου ἀκουεὶν ποίησον, ἵνα ἡ ἐκδοὺ σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾦ, καὶ νικήσεις τὰ ἔξω πάθη. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ μίγας Παῦλος ἡμᾶς προτροπόμενος· Ἐνεύματι, φρονεῖτε, περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελίσητε. Διὸ καὶ ἀλλοχου παραγγέλλει γράφων· Σιγῆτε περιζωσάμενοι τὴν ὀσφρὸν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ· ὡς τοῦ λογισμοῦ στροφομένου περὶ τὰ θεῖα, καὶ παραμένοντος τῇ κατὰ Θεὸν ἀληθείᾳ, τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐπέχοντος καὶ περιέποντος, καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀποθουμένου· τῶν δὲ σαρκικῶν λογισμῶν κωσαμένων ἀπ' ἡμῶν, παραλαβοῦσα τὴν ψυχὴν ἡμεμοῦσαν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, τῶν μελλόντων ἐκείνων καὶ ἀποβήτων ἀγαθῶν, ἃ ἔρθελα μὴ ἐμπαθοῦς καὶ ἀμελοῦς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἔκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀθροῦ οὐκ ἀνέβη τοιοῦτου· καὶ ἡ γαῦσι, αὕτη ἀρραβὼν ἐστὶν αὐτῶν, καὶ ἡ τοῦ ἀρραβῶνα τοῦτων δεχομένη καρδία πνευματικὴ γίνεται, καὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας λαμβάνει κληροφορίαν. Οὐκοῦν εἰ τις ἐθέλοι τὴν πληροφῶριαν ταύτην κτήσασθαι, καὶ περὶ τῶν πνευματικῶν ἀρραβῶνων τούτων ἀκριβῶς μαθεῖν, πολιτευέσθω καθάπερ νῦν ὑφηγήσατο καὶ ὑπέδειξεν ὁ λόγος· οὕτω γὰρ καὶ συμπολίτης ἐστὶ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ, καὶ κοινωνὸς τῶν ἐπηγγελμένων ἐκείνους αἰώνων καὶ ἀποβήτων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ ζῶσποσιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹¹ Galat. v, 18. ¹² Ephes. vi, 14.

pedibus vestris, ingressi vias Domini rectas, Justitiam, castimoniam, charitatem, humilitatem, veritatem, fugite autem vias transversas et obliquas: odium, mendacium, dolum, homicidium, avaritiam, superbiam et his similia quae non solum patrata sed etiam duntaxat amata et in mente revoluta hominem faciunt divinae indignationis dignum. Etenim homo secundum faciem, Deus secundum cor intuetur; hic est scrutans corda et renes. Vos autem in hoc templo congregati succincti lumbos iucundiam vestre, ut coryphaei apostolorum Petri vocem adhibeam, sobrii perfecte sperate in eam quae offertur vobis gratiam in revelationem Jesu Christi. Non enim possibile habeo in sancta Dei ecclesia stantem, mentemque ab alienis revocantem ad Deum attendentem et cogitatione sacrorum carminum a principio ad finem exercitum et occupatum divina conversione non converti, praeiterque per meditationem Dei et divinorum oraculorum. Hac enim meditatione cor cujuslibet exardet, velut noxias muscas arceat pravos cogitationes, spiritualem pacem et solationem animae ingerit et corpori sanitatem largitur, prout dicitur: «Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis.» Hoc est quod unus ex divinis Patribus nos docuit, dicens: Omni studio incumbere, ut internae operationes tuae sint secundum Deum, et sic vincas externas cupiditates. Magus vero Paulus ad nos conversus, « Spiritu, inquit, ambulate, et desideria carnis ne perficiatis »¹¹. Propterea alibi nos admonet dicens: « State ergo succincti lumbos in veritate »¹², quasi mente ad Deum conversa et permanente in veritate quae est secundum Deum, animae desideria regit etque invigilat, et carnales concupiscentias coerces. Inde repressis carnalibus cogitationibus, his vacuum animam ingressa Spiritus gratia, eam disponit ad futura et ineffabilia dona gustandum, quae vagi et inquieti viri oculus non vidit, nec auris audivit, nec inortalis hominis ascenderunt. Qui gustus est eorumdem honorum arrhabo, et tales arrhabones concupiscens spirituale efficitur, salutisque suae firmam concipit fidenciam. Namque si quis vult consequi et perfecte de spiritualibus istis arrhabonibus discere, converseatur qualiter extemplo inllcavit et verbis Verbum docuit. Ita enim concipis erit sanctorum Dei, necnon particeps ab ipsis promissorum perennium et ineffabilium donorum, quos vos omnes consequi concedat gratia et benignitas Domini nostri Jesu Christi, cui gloria, virtus, honor et adoratio cum aeterno eius Patre et vivificante Spiritu nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

In Ascensionem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, in qua monstratur quomodo impletum sit legale Sabbatum.

Celebrabant Judæi Pascha legale, transitum ex Ægypto ad terram Palæstinæ; celebravimus et nos Pascha evangelicum, nostræ in Christo naturæ ex morte ad vitam, ex corruptione ad incorruptibilitatem transitum. Quis ergo enarrare poterit sermo harum in melius discrepantiam nostrorum ad sacra veteris illius legis præstantiam et præconiorum materias? Humanus quidem sermo non posset digne tantam proferre excellentiam, Patris autem altissimi consubstantialia sapientia, Dei Verbum quod est ante sæcula et super omnes naturas benigne nobis adunatum et nobiscum conversatum operibus, hodie nobis exhibuit festivitatis causam et hujus excellentiæ singularem præstantiam; hodie enim celebramus nostræ in ipso naturæ transitum non ab hypogæis ad terram, sed a terra in cælum cæli, et in thronum cælis adhuc excelsiorem ejus qui super omnia dominatur. Nam hac die non solum stetit Dominus post resurrectionem in medio discipulorum suorum, sed etiam ab eis discessit, et videntibus illis elevatus est in cælum, et ascendit et intravit in vera Sancta sanctorum, et sedit ad dexteram Patris super omnem potestatem et principatum, super omne nomen et honorem, sive in hoc sæculo sive in futuro cognitum et nominatum. Quemadmodum resurrectiones ante Dominicam resurrectionem factæ sunt multæ, ita et multæ ascensiones ante ascensionem Domini; prophetam enim Jeremiam assumpsit spiritus, Habacuc vero angelus, et inter cæteros Elias curru ignis assumptus scribitur. Sed nec iste transcendit loca terræ vicina, et velut quædam translatio fuit cujuslibet horum assumptio, qua a terra elevati a regionibus terræ vicinis nequaquam amovebantur. Quemadmodum etiam illi ad vitam revocati rursus in terram redierunt, rursus omnes moriuri, Christo autem a mortuis resurgenti mors jam non dominatur, ita eodem assumpto et in excelsis sedente, omnis sublimitas sub pedibus ejus est omnibus testans quoniam ipse est super omnia Deus. Hoc est mons ille Dei præclarus, secundum Isaiam ⁶⁶, et in summis spiritualium omnium montium Dei domus, corpus Dominicum; quippe nec angelus nec homo, sed Dominus ipse per carnem venit et nos salvavit, nobis similis propter nos factus, et permanens immutabilis Deus, Verum sicut cum descendit nequaquam migravit, sed condescendit, ita ascendens non ad altitatem redit, sed in throno imponit nostram quam accepit naturam; oportebat enim vere ibi Deo propoiu primogenitam ex mortuis naturam nostram, velut quasdam primogenitorum primitias pro genere universo.

Ideo multarum quæ factæ sunt resurrectionum

⁶⁶ Isa. II, 2.

Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ καὶ πῶς ἀνακληροῦται τὸ νομικὸν Σάββατον.

Ἐώραζον Ἰουδαῖοι τὸ Πάσχα τὸ νομικόν, τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν γῆν τῆς Παλαιστίνης διάβασιν· ἐωρτάσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ Πάσχα τὴν εὐαγγελικὴν, τὴν τῆς ἡμετέρας· ἐν Χριστῷ φύσιν· ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν, ἐκ φθορᾶς πρὸς ἀφθαρσίαν διάβασιν· ἀρὰ τις ἐξεπεῖν δυνήσεται λόγος· τὴν ἐντεῦθεν ἀναφερομένην ἐπὶ τὸ κρείττον διαφορὰν πρὸς τὰ σεμνὰ τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας· ἐκείνης, καὶ τῆς υποθέσεως τῶν πανηγύρεων; Ἄλλ' ἀνθρώπινος μὲν λόγος οὐδὲ ταύτην ἀξίως εἶποι τὴν ὑπερῶν ἔση· ἢ τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς ἐνοπίστατος σοφία, ὁ τοῦ Θεοῦ προαιώνιος καὶ ὑπερούσιος Λόγος, **¶¶** φιλανθρώπως ἐνωθεὶς ἡμῖν καὶ συναναστραφείς, ἔργων νῦν ἀνέδειξεν ὑπέθεσιν ἑορτῆς, καὶ τῆς ὑπερῶν τούτης ὑπερτέραν διαφορῆτως· καὶ νῦν γὰρ διάβασιν τῆς ἐν αὐτῷ φύσεως ἡμετέρας ἑορτάζομεν ἀπὸ τῶν ὑπογεῖνων ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλ' ἀπὸ γῆς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν ἐπέκεινα τούτου θρόνον τοῦ τὰ πάντα δεσπόζοντος. Σήμερον γὰρ οὐ μόνον ἐστὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν μέσῳ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ αὐτῶν ὀρώντων ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀνήλθε καὶ εἰσηλθεν εἰς τὰ ἕνωτα ἄγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ παντὸς δυνάματος καὶ ἐξιώματος, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι γινωσκομένου καὶ ὀνομαζομένου. Ὡς περ δὲ ἀναστάσεις πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως πολλὰ γεγονάσιν, οὕτω καὶ πολλὰ ἀναλήψεις πρὸ τῆς αὐτοῦ ἀναλήψεως· καὶ Ἰερραμίαν γὰρ τὸν προφήτην ἀνέλαβε πνεῦμα, καὶ τὸν Ἀβθακούμ ἀγγελος, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων ὁ Ἥλιος ἄρματι πυρὸς ἀναληφθεὶς ἀναγράφεται. Ἄλλ' οὐδ' οὕτως ὑπερέβη τὴν περιγίειον λῆξιν, ἀλλ' οἷόν τις μετὰθεὸς ἦν ἢ ἐκάστου τούτων ἀνάληψις, ἀπὸ γῆς αἵρουσα, καὶ τῶν περὶ γῆν οὐκ ἐξάγουσα· καθάπερ καὶ οἱ ἀναστάντες ἐκεῖνοι πάλιν εἰς γῆν ἐπέστρεψαν, τελευτήσαντες ἅπαντες· Χριστοῦ δὲ ὡς περ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει, οὕτω καὶ ἀναληφθέντος καὶ καθίσαντος ἐν ὑψηλοῖς, πᾶν ὑψώμα κατώτερόν ἐστιν αὐτοῦ, τοῖς πᾶσι μαρτυροῦν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐμφανὲς ὄρος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Ἡσαίαν, καὶ ὁ ἐπ' ἄκρων πάντων τῶν λογικῶν ὀρέων οἶκος τοῦ Θεοῦ, τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν· οὐ γὰρ ἀγγελος, οὐκ ἀνθρώπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ σαρκὸς ἦλθε καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γενόμενος, καὶ μείνας ἀναλλοίωτος Θεός. Ὡς περ δὲ κατέλθεν οὐ μεταβάς, ἀλλὰ συγκαταβάς, οὕτως ἐκπνέρεται πάλιν, οὐ τῆ ὁσότητι μεταβαίνων, ἀλλ' ἐνθρονίζων ἄνω τὴν ἡμετέραν ἢ ἀνέλαβε φύσιν· ἴδει γὰρ ἀληθῶς ἐκεῖ προσενεχθῆναι τῷ Θεῷ τὴν πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν ἡμῶν φύσιν, οἷόν τινα πρωτογεννημάτων ἀπαρχὴν ὑπὲρ παντὸς τοῦ γένους.

Διὰ τοῦτο πολλῶν γεγεννημένων ἀναστάσεων τε

καὶ ἀναλήψεων οὐδεμίαν ἡμεῖς ἐορτάζομεν, ὡς τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων οὕτε μετέχομεν, οὕτε μεθέζομεν ἡμεῖς. Ὀφελήμεθα δὲ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν πλεον, ἢ τὸ πρὸς πίστιν ἀνάγεσθαι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως, τε καὶ ἀναλήψεως, ἧς καὶ μετέχομεν, καὶ μεθέζομεν ἅπαντες· αὕτη γὰρ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἀνάστασις ἐστὶ καὶ ἀνάληψις, καὶ οὐχ ἁπλῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, καὶ τὴν πίστιν δι' ἔργων ἐπιδεικνυμένων ἐκάστου· ὃ γὰρ γέγονε, δι' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Κύριος, ἀγέννητός τε καὶ ἀκτιστός ὢν κατὰ τὴν οὐκείαν θεότητα· καὶ ὃν ἐξῆσε βίον, δι' ἡμᾶς ἐξῆσε, τρίβον ἡμῖν ὑποδεικνύς τὴν πρὸς τὴν ὄντως ζωὴν ἐκινάγουσαν· καὶ ἅπερ ἔκαθε τῇ σαρκί, δι' ἡμᾶς ἔκαθε, τὰ ἡμῶν ἐξυώμενος πάθη, καὶ διὰ τῆς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἤχθη εἰς θάνατον, καὶ δι' ἡμᾶς ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη, προοικονομῶν ἡμῖν τὴν εἰς ἀκείρους αἰῶνας ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν· πάντες γὰρ οἱ κληρονόμοι τῆς ζωῆς ταύτης μιμοῦνται, καθόσον ἐστὶ τὴν πολιτείαν τῆς ἐπὶ γῆς οἰκονομίας αὐτοῦ. Ταύτης δὲ τῆς μιμήσεως ἀρχὴ μὲν ἡμῖν ἐστὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, τύπος· ὃν τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς τε καὶ ἀναστάσεως, μεσότης δὲ ὁ 122 κατ' ἀρετὴν βίος, καὶ ἡ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτεία, τέλος δὲ ἡ θεὰ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων κατὰ τῶν παθῶν νίκη, ζωὴν προξενούσα τὴν ἀνώδυνον καὶ ἀνώλεθρον καὶ οὐράνιον· καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς ἡμᾶς φησιν, ὅτι· «Εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε.» Μιμοῦνται τοίνυν οἱ κατὰ Χριστὸν ζῶντες τὴν ἐν σαρκί πολιτείαν αὐτοῦ· ἀποθνήσκουσι μέντοι κατὰ καιρὸν ἕκαστος, ἐπεὶ κακείνος ἀπέθανε ἢ ἐν σαρκί, καθ' ἣν καὶ ἀναστήσονται κατ' ἐκείνον θεοδοξασμένοι καὶ ἄφθαρτοι, κἂν μὴ νῦν, ἀλλ' ὅτε καιρὸς· εἴτα καὶ ἀναληφθήσονται, ὡς ὁ Παῦλος καὶ τοῦτο φησιν· «Ἀρπαγησόμεθα γὰρ, φησὶν, ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἄερα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα.»

Ὅρατε πῶς ἕκαστος ἡμῶν, εἴγε βούλεται, κοινῶς ἕεται καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀναλήψεως, καὶ κληρονόμος μὲν Θεοῦ, συκληρονόμος δὲ Χριστοῦ; Διὰ τοῦτο χαίρομεν, ἐορτάζοντες τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀνάστασιν καὶ ἀνύψωσιν καὶ ἀνίθρυσιν, καὶ τὴν καταρξὴν τῆς ἐκάστου τῶν πιστευόντων ἀναστάσεως τε καὶ ἀναλήψεως, προτιθέμενοι εἰς μέσον τὰς σήμερον ἀναγνωσθησομένας εὐαγγελικὰς φωνάς, ὅτι Ἄνασται ὁ Κύριος ἐστὶ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Διὰ τὸν οὖν ἐστὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἴτα καὶ συνώδυσεν αὐτοῖς; «Ἐξήγαγε γὰρ αὐτοῦς, φησὶν, ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν,» ἀλλὰ, «Καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγηεν αὐτούς;» «Ἴνα πᾶν ὄλον ἑαυτὸν ἐπιδείξῃ καὶ ἀσινή, ἵνα τοὺς πόδας ἐρρωμένους ὄντας παραστήσῃ καὶ βεβηχότας ἀσφαλῶς, τοὺς τὰς τρήσει; τῶν ἤλων ὑπομειναντας, τὰς θρησκείας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένας χεῖρας, αὐτὴν τὴν λογχευθεῖσαν πλευρὰν, εἰ καὶ τοὺς τύπους τῶν

A. et ascensionem nullam celebramus velut Domini resurrectionem et ascensionem, cum illarum praeter eam participes nec sumus nec erimus. Nihil ex illis colligimus nisi quia ad fidem resurrectionis et ascensionis Salvatoris nostri nos adducunt, eujus omnes participes sumus et erimus. Illa enim humanae naturae resurrectio est et ascensio, et non humanae solum naturae, sed et omnium in Christum credentium, fideique suam per opera exhibentium. Quod enim factus est pro nobis factus est, Dominus, non genitus neque creatus secundum suam divinitatem; quam vixit vitam propter nos vixit, viam nobis demonstrans quae ad veram ducit vitam; quae carne passus est, pro nobis passus est, nostras sanans passiones, et propter peccata nostra ductus est ad mortem, et propter nos resurrexit et ascendit, praeparans nobis in infinita saecula resurrectionem et ascensionem; nam omnes hujus vitae haeredes pro viribus imitantur rationem ejus in terra dispensationis. Porro istius imitationis principium sanctum nobis est baptisma, cum sit figura sepulturae et resurrectionis Domini; medium vero vita secundum pietatem acta et conversatio secundum Evangelium; finis autem victoria per spirituales luctas adversus passiones, qua impertitur caelestis vita, quae nec dolores habet nec exitium, quemadmodum Apostolus nobis dixit: «Si secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.» Igitur qui secundum Christum vivunt, ejus in carne conversationem imitantur; singuli quidem in tempore suo moriuntur, sicut ille carne mortuus est, resurgent autem et ipsi ejus instar secundum corpus gloria et incorruptibilitate donati, non horum quidem ista, sed quando tempus advenerit; deinde etiam assumuntur, quod et Paulus dixit. «Rapiemur enim, inquit, in nubibus in occursum Domini in aera, et ita omnino cum Domino erimus.»

Videtis quomodo quisque nostrum, modo voluerit, particeps sit resurrectionis et ascensionis Domini, necnon haeres quidem Dei, cohaeres autem Christi? Idecirco gaudemus, celebrantes naturae nostrae resurrectionem simulque assumptionem et collocationem, et primitias cujusque credentis resurrectionis et ascensionis, proferentes in medium hodie memoratas Evangelii voces, quoniam, postquam resurrexisset Dominus, stetit in medio discipulorum suorum. Quare ergo stetit in medio eorum et cum eis iter fecit? Eduxit enim, ait, eos foras in Bethaniam, et elevatis manibus suis benedixit eis. Ut semetipsum totum ostenderet salvum et integrum, ut pedes exhiberet robustos firmoque incedentes, fixuras clavorum permanentes; manus pariter cruci affixas, transverberatum latus, etsi adhuc plagarum signa ferrent in fidem salutaris passionis. Mihi vero per haec verba: «Stetit in medio

⁶⁶ Rom. v. 13. ⁶⁷ I Thess. iv, 17. ⁶⁸ Luc. xxi, 50.

discipulorum », videtur ostendi eos confirmatos esse in fide ejus per talem ipsius exhibitionem et benedictionem; nam non stetit tantum in medio eorum omnium, sed et in medio cordis singulorum stetit et per fidem firmavit, ita ut de singulis eorum possit dici hoc Psalmistæ: « Deus in medio ejus, non commovebitur ». Ab illa enim hora firmi et instabiles Domini facti sunt apostoli. Stetit igitur in medio eorum et dixit eis: « Pax vobis, » verbum illud suave eique solitum et consuetum. Duplex autem cum sit pax, tum ea quam habemus ad Deum, quæ pietatis præsertim est fructus, tum ea quam ad nos invicem habemus quæ nata est ab evangelica voce, ambas tunc uno verbo dedit Dominus; et quod illos facere jussit quando primum eos misit, dicens: « In quam domum intraveritis, dicetis: Pax huic domui », ipse hoc facit; nam ingressus domum in qua erant congregati, illico pacem douavit. Ut vero illos hac insperata et insolita visione stupentes vidit et conturbatos: « Putabant enim, inquit, spiritum videre, » id est phantasma esse illud quod cernebant, ipse declarata cordis eorum turbatione, cum ostendisset se eundem esse cui ante passionem et resurrectionem dixerant: « Nunc scimus quia scis omnia, et non opus est tibi ut quis te interroget », illos per experientiam et tactum certos fecit. Ut autem comperit illos veritatem percepisse, per novam adhuc experientiam eos firmavit, simul eis presentibus pacem dans communemque petens. « Nam adhuc illis non credentibus et mirantibus; non jam ex dubio, sed præ gaudio, dixit eis: « Habetis hic aliquid quod manducaverit? At illi obtulerunt ei partem piscis assi et favum mellis, et sumens coram eis manducavit ».

« Eτι γάρ, φησιν, ἀπιστούντων αὐτῶν καὶ θαυμάζόντων, » οὐκ ἔτι γε μὴν ἐκ διχονοίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χρεῶς, » εἶπαν αὐτοί: « Ἐχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; Οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μέλισσεως κηρίου, καὶ λαθῶν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν. »

Verum vescitur intemeratum hoc corpus post resurrectionem, non quia cibo indigeret, sed ut propriam testaretur resurrectionem, et monstraret illud idem esse quod ante resurrectionem cum eis manducaverat; consumpsit escam non secundum mortalium corporum naturam, sed vi divinæ virtutis, quemadmodum, ut dici potest, ignis ceram consumit, nisi quod ignis quidem alimento indiget ut constet, corpora autem immortalia cibo ut constant, non indigent. Manducavit partem piscis assi et ex favo mellis; quæ symbola sunt mysterii in eo adimpleti. Nostram enim naturam piscis more velut adherentem humori vitæ voluptatibus et cupiditatibus refertæ cum Dei Verbum sibi secundum personam adunasset, et divinis atque inaccessibleis suæ divinitatis ardoribus constitutionem ejus flammis restuantem purgasset, illam deitatis participem et quasi accensam effecit. Verum non solum quod pro nobis assumpsit figmentum, sed

¹⁹ Psal. xlv, 5. ²⁰ Luc. x, 5. ²¹ Joan. xvi, 30.

πληγῶν ἐπεφέροντο, πρὸς πίστωσιν τοῦ σωτηρίου παθού. Ἔμοι δὲ διὰ τοῦ, « Ἐστὶ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, » δοκεῖ δεικνύσθαι καὶ τὸ στηριχθῆναι τοῦτους ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, διὰ τῆς αὐτοῦ τοιαύτης ἐμφανείας καὶ εὐλογίας. οὐ γὰρ μόνον ἔστι ἐν μέσῳ πάντων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἐκείνου καρδίας ἔστι, καὶ ἐστηρίχθη διὰ τῆς πίστεως· ὡς εἶναι καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκάστης λέγειν ἐκεῖνο τὸ ψαλμικόν· « Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται. » ἐξ ἐκεῖνου γὰρ ἰδραλοὶ καὶ ἀμετακίνητοι γέγονασιν οἱ τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι. Ἐστὶ οὖν ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς, « Εἰρήνη ὑμῖν. » τὸ γλυκὺ τοῦτο καὶ ἐντριβὸς καὶ σὺνήθεος αὐτῷ πρόσημα. Διττῆς δὲ οὐσης τῆς εἰρήνης, ἦν τε ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, ἥτις γέννημά ἐστι μάλιστα τῆς εὐσεβείας, καὶ ἦν ἡμεῖς πρὸς ἀλλήλους ἔχομεν, ἥτις ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον φωνῆς πέφυκε γεννάσθαι, ἀμροτέρως ἐνταῦθα δι' ἐνὸς προσρήματος· ἔδωκεν ὁ Κύριος· καὶ καθάπερ αὐτοῖς προτέταξε ποιεῖν, ὅτε πρῶτον ἰπίστευαν αὐτοῦς, εἰπὼν· « Εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, λέγετε, Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ, » οὕτω καὶ αὐτοῖς· ποιεῖ· εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ἣ ἦσαν συνηγμένοι, πάραυτα τὴν εἰρήνην ἔδωκεν. Ὡς δὲ τῷ ἀνεκπίστῳ καὶ παραδόξῳ τῆς θεᾶς πτοηθέντας αὐτοῦ; καὶ ταραχθέντας εἶδεν· ἐδόκουν γὰρ, φησὶ, πνεῦμα θεωρεῖν, δηλονότι φαντασίαν εἶναι τὸ ὁρώμενον· αὐτῆς πάλιν τὰ κινήματα τῆς αὐτῶν καρδίας ἀπαγγείλας αὐτοῖς, καὶ δείξας αὐτοῖς ἐκεῖνος ὢν, πρὸς ὃν καὶ πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως ἔλεγον· « Νῦν οὐδὲ μὲν, ὅτι οὐδὲς πάντα, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἔρωτῃ, » τὴν διὰ τῆς ἐξετάσεως καὶ ψηλαφησεως πληροπορίαν προτέτεινε. Ὡς δὲ προδεξιμένους αὐτοῦς τὴν ἀλήθειαν **123** εἶδε, διὰ τῆς ἐξετάσεως ἐθεοώσασεν ἔτι ταύτην· ἅμα δὲ καὶ τὴν πρὸς αὐτοῦς εἰρήνην καὶ κοινωνίαν τροφῆς αὐτῶν ὁρώτων προσενεγκά-

Ἐτράφη δὲ τὸ ἀκήρατον ἐκεῖνο σῶμα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐκ αὐτὸ δεόμενον τροφῆς, ἀλλ' ἵνα πιατώσῃται τὴν οἰκίαν ἀνάστασιν, καὶ δείξῃ τοῦτ' αὐτὴ καὶ νῦν ἔν, τὸ καὶ πρὸ τοῦ παθεῖν συνεσθῆλον αὐτοῖς· ἀνέλωσε δὲ τὴν τροφήν οὐ κατὰ τὴν τῶν θνητῶν σωματικῶν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ θεῖαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἂν εἶποι τις, ὡς τὸ πῦρ ἀναλίσκει τὴν κηρὸν, καὶ πῦρ μὲν ὑπεκκαύματος δεῖται πρὸς τὸ συνίστασθαι, τὰ δὲ ἀθάνατα σῶματα τροφῆς οὐ δεῖται πρὸς τὸ συνίστασθαι. Ἐφαγε δὲ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μέλισσεως κηρίου, σύμβολα καὶ ταῦτα τοῦ κατ' αὐτὸν μυστηρίου· τὴν γὰρ ἡμετέραν φύσιν ἰχθύος βίβην οἶον ἐνηχομένην τῇ ὑγρότητι τοῦ ἐνγδοῦς βίου καὶ ἐκπαθοῦς, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐνώσας ἐαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, καὶ τῷ θεῷ καὶ ἀπροσίτῳ κυρὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐκκαθάρας πάσης ἐκπαθοῦς διαθέσεως, ὁμόθεον αὐτὴν καὶ οἶον διάκυρον ἀπετέλεσεν. Οὐδ' ἐφύραμα δὲ μόνον ἕκαστ' ἀνέλαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ τῶν τῆς αὐτοῦ κωνο-

²² Luc. xxiv, 42.

νία· κατηξιωμένων· ἕκαστον θεοποιῶν τῇ μετουσίᾳ τοῦ πυρός, ὃ βλάσιν ἤλθεν ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος. Μελισσοειὼν δὲ κηρίω εἴκειν ἡμῶν ἡ φύσις, οἷον ἐτι κηρίω τῷ σώματι ἐντεθραυρισμένον ὁσπερ μέλι, κατέχουσα τὸ λογικὸν χρῆμα, μᾶλλον δὲ τοιοῦτός ἐστι τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἕκαστος· τὴν γὰρ τοῦ θεοῦ Πνεύματος· χάριν ἐναποκειμένην ἔχει τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι, καθὼπερ μέλι κηρίω. Ἔσθλει δὲ ἀπὸ τούτων ὁ Κύριος, ἐπειδὴ περ οἰκεῖον ἡδέως βρώμα ποιεῖται τὴν σωτηρίαν ἐκάστου τῶν μετεχόντων τῆς φύσεως· οὐ τὸ πᾶν δὲ, ἀλλ' ἀπὸ μελισσοειῶν κηρίου, τουτέστι μέρος ἐσθλεί, ἐπὶ μὴ πάντες ἐπίστευσαν. Οὐκ αὐτός δὲ δι' αὐτοῦ τὸ μέρος τοῦτο λαμβάνει, ἀλλ' ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτῷ τοῦτο δίδεται· καὶ γὰρ οἱ μαθηταὶ τοὺς πιστεύσαντας αὐτῷ προτάγουσι μόνους τῶν ἀπίστων χωρισθέντες. Οὕτω δὲ καὶ διὰ ταῦτα φαγὼν τοῦ τε λχθῆος καὶ τοῦ μελισσοειῶν κηρίου ἐνώπιον τῶν οἰκεῖων μαθητῶν ὁ Κύριος, ἀνέμνησε τοῦτους· καὶ τῶν αὐτοῦ λόγων, οὗς αὐτοῖς προεῖπεν ἐπὶ τὸ πάθος ἐρχόμενος, ἀληθινὴν αὐτὸν κάντεῦθεν παραστήσας· ὡς γὰρ προεῖπεν, οὕτω καὶ ἐξέβησαν· καὶ διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ συνιέναι εἰς Γραφάς, καὶ γινώσκειν ὅτι οὕτω γέγραπται, καὶ οὕτω γέγονε, καὶ οὕτως εἶδει δι' ἀνεύκαστον φιλανθρωπία· πῆλαγος, ὅπερ ἀνθρώπων ἀνθρώπων γενέσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱὸν, φανερωθῆναι τε καὶ μαρτυρηθῆναι ἀνωθεν Πατρικῇ φωνῇ, καὶ θεοῦ Πνεύματος ἐπιφανείᾳ· πιστωθῆναι τε καὶ θαυμαστωθῆναι δι' ἔργων καὶ λόγων ἐξαισίῳν· φθονηθῆναι τε καὶ παραδοθῆναι· παρὰ τῶν μὴ ζητούντων τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων· σταυρωθῆναι τε καὶ ταφῆναι, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὄνοματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ ἀρξαμένου τοῦ κηρύγματος· κήρυκας τε καὶ μάρτυρας εἶναι τοῦτους αὐτοῦ· οἷς καὶ πέμψειν ἀνωθεν ἐπαγγελόμενος τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσέταξε καθῆσθαι ἐν Ἰερουσαλὴμ,

124 Διελγόμενος οὖν οὕτω τοῖς οἰκεῖσις μαθηταῖς ὁ Κύριος τὰ σωτήρια, ἐξήγαγεν αὐτοῦς· ἐκ τῆς οἰκίας, καὶ προήγαγεν αὐτοὺς ἕως τῆς Βηθανίας, καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς δίδασκῆ ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνέφερετο εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὡς ὄχηματι νεφέλῃ φωτὸς χρητάμενος ἀνῆλθεν ἐν δόξῃ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἀχειροποίητα Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν οὐρανοῖς, ὁμόθρονον ὡς ὁμόθειον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φῦραμα. Ὡς δὲ οἱ ἀπόστολοι οὐκ ἀνέσαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζοντας, ἀγγέλων ἐπιστολῆς μανθάνουσιν, ὡς οὕτως ἐλευσεται· πάλιν ἐξ οὐρανοῦ πάντων ὁρώντων. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος προεῖπε, καὶ ὁ Δαυιδὴ πρότερον εἶπεν· « Εἶδον γὰρ, φησὶν, ὡς Υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ· » ὁ δὲ Κύριος, « Ὁψονται, φησὶ, πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. » Τότε οἱ μαθηταὶ προσκυνήσαντες ἐκ τοῦ Ἐλαιῶνος· ὅθεν καὶ ἀνελάθη τὸν

etiam singulos eorum quos sua communicatione dignatus est deos facit, ignem infundens quem in terram mittere venit Dominus. Mellis autem favo nostra similis est natura, velut favo inclusam corpori habens tanquam mel rationem, sed potius tales sunt singuli in Christum credentes; divini enim Spiritus gratiam corpori et animæ quasi mel favo inhabitantem habent. Dominus vero ex his edit, quia gratum sibi cibum facit salutem singulorum naturæ participum; sed non totum, at ex mellis favo scilicet partem manducat, quia non crediderunt omnes. Non ipse quidem hanc partem suis manibus accipit, sed a discipulis ea ipsi offertur; discipuli enim fideles solos ab infidelibus segregatos adducunt. Ita vero ideoque manducans ex pisce et mellis favo coram discipulis suis Dominus, memores eos fecit verborum quæ ipsi prædixit ad passionem vadens, semetipsum hoc modo eundem esse patefaciens; nam sicut prædixerat, ita evenerunt; et aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas, et scirent quoniam sicut scriptum fuit, ita factum est, et sic oportebat per immensum bonitatis pelagus pro hominibus hominem fieri unigenitum Dei Filium, manifestari et testimonium desursum accipere a voce Patris et divini Spiritus manifestatione, fidem et admirationem facere novis operibus verbisque novis, invidiæ esse eis qui non gloriam Dei sed hominum quæserunt, atque prodi, crucifigi et sepeliri, et tertia die a mortuis resurgere, et prædicari in nomine eius poenitentiam et remissionem peccatorum, incipiente a Jerusalem prædicatione, præcones et testes horum fieri tam qui viderunt quam qui ministri eius facti sunt; quibus mittere promittit promissum Patris, id est Spiritum sanctum, et iussit eos sedere in Jerusalem quoadusque induantur virtute ex alto.

τούτων αὐτοὺς τοὺς αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας γεγεννη-
ῶς οὐ ἐνδύσονται δύναμιν ἐξ ὑψους.

Igitur postquam Dominus ita discipulis suis salutaria dixisset, eduxit eos de domo, et adduxit in Bethaniam, et dum illis benediceret, recessit ab eis et ferebatur in caelum, et velut curru nube utens lucida ascendit in gloria et intravit in Sancta sanctorum non manu facta, et sedit a dextris maiestatis in caelis, signentium nostrum throni sicut et divinitatis particeps officiers. Cum autem apostoli non cessarent oculos in caelum intendentes, ab angelis astantibus discunt, quoniam hic rursus venit e caelo, videntibus illis. Ita enim iam prædixerat Dominus, Danicque præviderat: « Vidi, inquit, quasi Filium hominis venientem super nubibus caeli ». Dominus vero, « Videbunt, ait, omnes tribus terræ Filium hominis venientem in nubibus caeli ». Tunc discipuli adorantes a monte Oliveti, unde assumptus est, caelestem Dominum, qui unde descenderat ut terram caelum faceret, se rursus ascendebat, qui inferiora supernis conjunxerat,

¹ Dan. vii, 13. ² Matth., xiv, 30.

qui unam Ecclesiam in gloriam benignitatis suæ celestem simul et terrenam constituerat, cum gaudio reversi sunt in Jerusalem, et erant semper in templo, mentem in cœlum dirigentes, laudantes et benedicentes Deum, necnon ad adventum promissi divini Spiritus recipiendum semetipsos parantes. Hæc est, fratres, quasi in compendio, eorum qui a Christo vocantur conversatio, orationibus et obsecrationibus incumbere, intentum habere mentis oculum, sicut angeli, ad cœlestem Dominum, illum laudare et benedicere irreprehensibili agendi ratione, et ita mysticum ejus adventum expectare, Prophetæ instar ad eum dicentis : « Psallam et intelligam in via immacolata, quando venies ad me ».¹ Quod magus Paulus ostendens dicebat : « Nostra conversatio in cœlis est, ubi præcursor pro nobis intravit Jesus ».² Quod indicans princeps apostolorum Petrus, « Succincti, inquit, lumbos mentis vestræ, sobrii perfecte sperate in eam quæ offertur vobis gratiam, in revelationem Jesu Christi, quem non videntes diligitis ».³ Quod etiam innuens Dominus, « Sint, ait, lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes, et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando revertetur ».⁴ Ita Sabbatum non solvit, sed adimplevit, ostendens Sabbatum vere benedictum esse diem qua in melius ab operibus corporalibus quiescitur, quæ ideo benedictionem obtinuit, quia vacantes a terrenis et mox evertendis operibus, adhæremus Deo, quærentes cum spe Inconfusibili cœlestia et Incorruptibilia. C

¹ Psal. c, 2² Philipp. III, 20.³ I Petr. I, 13.⁴ Luc. XII, 35.⁵ Matth. V, 17.⁶ Matth. XXIV, 42.

A ὑπερουράνιον Δεσπότην, τὸν ἐκείθεν καταβάσαντα καὶ τὴν γῆν οὐρανῶσαντα, καὶ ἀδίδε ἀναβάσαντα ἔδεν καὶ κατέβη, καὶ τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνάψαντα, καὶ μίαν Ἐκκλησίαν εἰς δόξαν τῆς οἰκίας φιλανθρωπίας οὐράνιον ἅμα καὶ ἐπίγειον συστησάμενον, χαίροντας ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἦσαν διὰ πάντος ἐν τῷ ἱερῷ, τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν ἔχοντας, καὶ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἐπηγγελμένης ἐπιδημίας τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἑαυτοὺς ἐτοιμάζοντες. Ἀπὸ δὲ τούτου ἴστιν, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ, τὸ κλιτεῖμα τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων, ἀδελφοί, προσημασιεῖν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ ἀναταταμένον ἔχειν τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀγγελομιμήτως πρὸς τὸν ὑπερουράνιον Δεσπότην· αἰνεῖν τε καὶ εὐλογεῖν αὐτὸν ἀνεπίληπτω πολιτείᾳ, καὶ οὕτως τὴν μουσικὴν αὐτοῦ ἐπιδημίαν ἐκδέχεσθαι, κατὰ τὸν εἰπόντα πρὸς αὐτόν· « Παῦλῳ καὶ συνήσω ἐν ὁῦν ἀμώμῳ, πότε ἔξεις πρὸς με »· Τοῦτο καὶ ὁ μέγας Παῦλος δηλῶν ἐλεγεν· « Ἡμῶν τὸ κλιτεῖμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσήλθεν Ἰησοῦς »· Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἀπστολῶν κορυφαῖος Πέτρος ἐνάγων, « Ἀναζωγάμενοι, φησί, τὰς ὀψύδας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφροντες τελείως, ἐλπίζετε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν οὐχ ὁρῶντες ἀγαπᾶτε »· Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος αἰνιτιτόμενος, « Ἔστωσαν, φησίν, αἱ ὀψύδες ὑμῶν περιεζωσμένοι, καὶ οἱ λύχνοι κατήμενοι, καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὴν Κύριον ἐκ αὐτόν, πότε ἀναλύσει »· Οὕτω καὶ τὸ Σάββατον οὐ κατέλυσεν, ἀλλ' ἀνεπλήρωσεν, δεῖξας Σάββατον εὐλογημένον οὕτως ὅν, τὴν ἐπὶ τὸ κρείττον τῆς τῶν σωματικῶν ἔργων κατακλύσεως ἡμέραν, καὶ διὰ τοῦτο συγκακλωρωμένην εἶναι τούτῳ τὴν εὐλογίαν, ἔτι σχολάζοντες ἀπὸ τῶν γῆινων, καὶ μετ' οὐ πολλὴν καταργουμένων ἔργων, προσανέχονεν τῷ Θεῷ, ζητούντες μετ' ἐλπίδος ἀκατασχόνητον τὰ οὐράνια καὶ ἀκήρατα.

Ἐν μὲν οὖν τῷ παλαιῷ νόμῳ μία τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος Σάββατον ἦν· διὸ καὶ ὁ Κύριος τοῖς ἀνοήτοις Ἰουδαίοις ἐδοξε καταλύσαι τὸ νομιζόμενον Σάββατον· αὐτοὶ δὲ φησιν, « Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι »· Πῶς οὖν οὐ κατέλυσε τοῦτο τὸ Σάββατον, ἀλλ' ἀνεπλήρωσε καὶ κατὰ τοῦτο τὸν νόμον; Πνεῦμα ἄγιον ἐπαγγεῖλάμενος δώσειν τοῖς αἰτούσιν αὐτὴν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ προστάξας δεῖ διεγρημένους εἶναι καὶ 125 ἐγρηγορούτας καὶ εἰπόν· « Γίνεσθε ἐτοιμοὶ, ἕτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐρχεται »· Πᾶσας τὰς ἡμέρας τοῖς τελείως ὑπακούουσιν αὐτῷ προαιρουμένοις εὐλογημένα Σάββατα πεποιήκε, καὶ οὕτως οὐ κατέλυσεν, ἀλλ' ἀνεπλήρωσε καὶ κατὰ τοῦτο τὸν νόμον. Ὑμεῖς δὲ οἱ τοῖς κοσμητικοῖς πράγμασιν ἐμπεπληγμένοι, ἐὰν ἀπέχθητε τῆς πλεονεξίας, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀπεχθείας, καὶ ἀληθεύειν σπαύθητε καὶ σωφρονεῖν, ποιήσετε καὶ ὑμεῖς τὰς ἡμέρας πάσας Σάββατα διὰ τῆς ἀπραξίας τῶν κακῶν. Ὅταν δὲ ἐπιστῆ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἡμέρα σωτήριος, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνεγκλήτων δεῖ σχολάζειν ἔργων τε καὶ λόγων, καὶ μεθ' ὑπομονῆς παραμένειν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὑπέχειν τὰ ὅτι μετὰ συνέπειαν; ἢ

ἀναγνώσει καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ προσείχει μετὰ ἅπαντες ἐπὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ προσεύχεται μετὰ ἅπαντες ἐπὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ τοὺς ὕμνους τοὺς πρὸς τὴν Θεὸν ἀναπληρώσατε γὰρ οὕτω καὶ ὑμεῖς τὸ Σάββατον κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος πολιτευόμενοι, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τὰς οὐρανοῦς ἀψήλας ἰδρυμένον σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀνατείναντες Χριστὸν, ὃς υἱὸς ἐποίησεν ἡμᾶς Θεοῦ οὐκ εἰσποιητὸς ὀνόματι φιλοφ, ἀλλ' ἐν κοινῶνι θεοῦ Πνεύματος, σαρκὶ τε καὶ αἵματι τῷ ἰαυτοῦ, Θεῶ καὶ ἀλλήλοις προσωκειωμένους.

Φυλάττωμεν οὖν δι' ἀγάπην ἀδιάλυτον τὴν πρὸς ἀλλήλους ταύτην ἐνότητά· βλέπωμεν ἀεὶ πρὸς τὸν ἄνω γεννήτορα· οὐ γὰρ εἶ ἐκ τῆς γῆς ἴσμεν χαίκοι, ὡς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοῖκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοῖκοι, οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. Ὡς οὖν ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοῖκου, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου, καὶ τὴν καρδίαν ἄνω πρὸς αὐτὸν ἔχοντες, θεώμεθα τὸ μέγα θέαμα τοῦτο, τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀλλὰ συνδιακωνίζουσαν θεότητος πυρὶ· καὶ τὴν πρὸς τοὺς δαιμονίους χιτώνας ἀποθέμενοι σχέσιν, οὗς ἐκ παραβάσεως ἐνλεθόμεθα, στῶμεν ἐν τῇ ἀγίᾳ, τὴν καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος γῆν ἀγίαν δι' ἀρετῆς καὶ τῆς ἀκλινοῦς πρὸς Θεὸν νεύσεως ἀποδειξάντες, ὡς ἂν παρρησιασθῶμεν, ἐπιδημοῦντο; ἐν πυρὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ φωτισθῶμεν προσδραμόντες, καὶ συνδιακωνίσωμεν φωτιζόμενοι, εἰς δόξαν αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτου πατρὸς, τῆς τρισηλίου καὶ μοναρχικωτάτης φαιδρότητος· ἢ ἢ πᾶσα δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA KB.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτήν· ἐν τῇ καὶ περὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν.

Βλέπετε τὴν κοινὴν ἡμῖν ἑορτὴν καὶ εὐπροσούνην ταύτην, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ ἀναλήξει αὐτοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν πιστευούσιν ἔχαρισται; Διὰ θλίψεως ἀνέβλυσε. Βλέπετε τὴν ζωὴν, μᾶλλον δὲ τὴν ἀθανασίαν ταύτην; Διὰ θανάτου ἡμῖν ἐπέφανε. Βλέπετε τὸ οὐράνιον ὕψος, εἰς ὃ ὑπερῦψωθεί; ἀνῆλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ τὴν ὑπερδοξασμένην ἦν κατὰ σάρκα δέδοξασται; δόξαν; Διὰ ταπεινώσεως καὶ ἀδοξίας αὐτῆς ἐπέτυχε. Καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ εἶπεν· «Ὅτι ἐταπεινώσαν 126 ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὰ καὶ Θεὸς αὐτὸν ὑπερῦψωσε, καὶ ἔχαρισται αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γένος κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἰσομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς.» Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ὅτι ἐταπεινώθη, ὅτι ἠτιμάσθη, ὅτι ἐπειράσθη, ὅτι σταυρὸν καὶ θάνατον ἐκονεῖδιστον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε, διὰ τοῦτο ὑπερῦψωσε, πῶς ἡμᾶς σώσει καὶ δεξάσει καὶ ἀνυψώσει μὴ τὴν ταπεινώσιν ἐλομένους; μὴ τὴν εἰς

A verasantes et ad eum qui cum Patre et Spiritu sedet super vertices caeli, ad Christum mentis oculum intendentes qui nos Dei filios effecit, non nudo nomine adoptatos, sed in communicatione Spiritus sancti, carni ipsius et sanguini, Deo et nobis invicem intime conjunctos.

Servemus ergo per charitatem indissolubilitatem istam cum aliis unitatem; aspiciamus semper supernum genitorem; jam enim non sumus ex terra terreni sicut prius homo, sed sicut novus homo, Dominus caelestis; qualis terrenus, tales et terreni, qualis caelestis, tales et caelestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis, cor sursum ad eum habentes, spectemus hoc miraculum magnum, naturam nostram spiritali deitatis igne perpetuo involutam; et rejecto ad carnale indumentum vinculo, quod ex transgressionis involutus, stemus in tellure sancta, terram sanctam in nobis singuli exhibentes per virtutem et rectam ad Deum viam, ita ut fiduciam habeamus, Deo in igne apparente, et illuminemur accurrentes, et illuminati in aeternum fulgeamus, in gloriam luminis altissimi, solis illius unius quidem et simul trino jubare coruscantis, cui omnis gloria, virtus, honor et adoratio nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXII.

In eandem festivitatem; in qua etiam de vitis et virtutibus.

Num videtis communem istam nobis festivitatem et laetitiam quam Dominus noster Jesus Christus in sua resurrectione et ascensione credentibus in eum largitus est? Per tribulationem exorta est. Videtisne vitam vel potius istam immortalitatem? Per mortem nobis effulsit. Videtisne caelestem altitudinem in quam elevatus ascendit Christus, et supereminentem gloriam qua secundum carnem glorificatus est? Per humiliationem et opprobrium eam sortitus est. Quemadmodum Apostolus de ipso dixit: «Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit eum et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.» Si ergo Deus Christum suum, quia humiliatus, quia ignominia affectus, quia tentatus est, quia pro nobis crucem subiit turpemque mortem, ideo exaltavit, quomodo nos salvabit et glorificabit nisi humiliationem elegerimus? nisi charitatem erga fratres exhibuerimus? nisi animas nostras per pa-

^a Philipp. II, 8.

tentationibus possederimus? nisi per angustam portam et viam in æternam vitam intro-
ducentem duces nostrum secuti fuerimus? Ad hoc enim vocati sumus, dicit Petrus princeps apostolorum: « Quia Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut nos sequamur vestigia eius. »

Quare autem per tantas passiones perrexit Dei Christus? quare Deus hunc propterea exaltavit, et nos in societatem passionum Filii sui advocat? Ipse Deus solus, idem est semper et ante sæcula et in sæcula et nunc, sine mutatione permanens; sine principio, sine fine, non factus nec pessumdatus, non auctus nec minoratus, neque loco aliove modo mutatus; æternus, increatus, motui non obnoxius, inconfusus, infinitus; ipse omnia mutans in melius prout voluerit, ipse permittens in pejus mutari quæ istud patiuntur; omne vero quod initium et mutationem habet sustinet, nam quasi initium est mutatio. Igitur cum mutabilis sit omnis creatura, tam visibilis quam invisibilis, tam quæ sub sensum cadit quam quæ non cadit, tam ratione prædita quam ista privata, sola rationis natura, cum libertate possidet, a voluntate sponteque habet ut in melius vel in pejus mutetur, vel divinæ voluntati adhærens a qua accipit ut in perpetuum ad melius progressa proficiat, vel divinæ voluntati obsequens, iuste a Deo derelicta et in pejus misere delapsa. Duabus ergo rationabilibus naturis a Deo creatis, priore quidem spiritualium angelorum, posteriore autem hominum corporis participum, harum nulla custodivit obedientiam in Creatorem Dominumque naturæ, sed ipse spiritualium angelorum principatus cœlestis, prior creatus, prior in defectionem a Deo ægrotavit. Qui ergo ex spiritualibus angelis huic casui superiores remanserunt, lux sunt, et luce semper replentur, et semper lucidiore lumine fulgent, innato motu feliciter utentes, et saltantes in gaudio intra primam lucem, ad eam semper spectantes, eaque sine medio illuminati, fontem lucis sine intermissione laudantes, et ad eos qui loco inferiori illuminantur luciferam mittentes gratiam, velut ministri lucis. Rebells autem, negata Deo obedientia, Satan a lumine excidens in tenebras dilapsus est, et ad caliginem æternam fuit damnatus, et tenebrarum vas, tenebrarum artifex, tenebrarum auctor factus est atque minister, primum sibi et angelis apostasias sociis, deinde vero, exitium et nobis in paradiso Dei qui, Deo infideles, ei credidimus. At omnes nequitie angeli, cum velut ipsæ sint tenebræ, quia non in parte istud facti sunt, sed principium et plenitudo sunt infidelitatis, radix amara et fons totius peccati, præsertim quia illius nobis sunt auctores, nulla venia dignam habent peccatum, semetipsos inconsiderate in spissiores tenebras immittunt, nec unquam ad lumen omnium natu-

τούς ὁμοφύλους ἀγάπην ἐκδικουμένους; μὴ τὰς αὐτῶν ψυχὰς διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ὑπομονῆς κτησαμένους; μὴ διὰ τῆς εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀπαγωγῆς σπενδῆς πύλης καὶ ὁδοῦ τῆς πρὸς αὐτὴν ποδηγήσαντι σωτηρίως ἐπομένους; Εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθημεν, φησὶν ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος· « Ὅτι καὶ Χριστὸς ἑπάθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολαμβάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἰχνυσίν αὐτοῦ. »

Ἄλλὰ τίνας ἕνεκα διὰ τῶν τοιούτων παθημάτων καὶ τοῦ Θεοῦ ὠδασσε Χριστὸς, καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν διὰ τοῦτο ὑπερύψωσε, καὶ ἡμᾶς πρὸς τὴν κοινωνίαν καλεῖ τῶν παθημάτων τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; Αὐτὸς ὁ Θεὸς μόνος, ὁ αὐτὸς ἐστὶν αἰὶν πρὸ τῶν αἰώνων καὶ εἰς αἰῶνας καὶ ἔτι, ἀναλλοίωτος διαμένων· οὐκ ἀρχόμενος, οὐ παύόμενος, οὐ γινόμενος, οὐ φθειρόμενος, οὐκ αὐξήμενος, οὐ μειούμενος, οὐδενὶ τρόπῳ ἢ τόπῳ μεταβαλλόμενος· ἀναρχος, ἀκτιστος, ἀτραπτος, ἀσύγχυτος, ἀπερίβριστος· αὐτὸς πάντα τρέπων ἐπὶ τὸ κράτεον, ὡς βούλεται, αὐτὸς παραχωρῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπασθαι τὰ ταῦτο πάσχοντα· πάντες δὲ τὸ ἔχον ἀρχὴν καὶ τροπὴν ὑφίσταται· τροπὴ γὰρ τις ἢ ἀρχὴ ἐστὶν. Τρεπτὴς οὖν οὐσης πάσης τῆς κτίσεως, ὅση ὁρατὴ καὶ ὅση ἀόρατος, ὅση αἰσθητὴ καὶ ὅση ἀναίσθητος, ὅση λογικὴ καὶ ὅση ἄλογος, ἢ λογικὴ μόνη φύσις· τὸ αὐτεξούσιον ἔχουσα, ἐθελοούσιον ἔχει τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ τὸ κράτεον τροπὴν οἰκοθεν καὶ παρ' ἑαυτῆς, ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως ἀντεχομένη, παρ' ἧς ἢ πρὸς τὸ κράτεον εἰς τὸ διηνεκὲς ταύτη γίνεται προκοπὴ καὶ τροπὴ καὶ πρόσδος, ἢ τῆ βουλήσει τοῦ Θεοῦ ἀντικειμένη, καὶ τῆ παραχωρήσει τούτου δικαίως ὑποκίπτουσα, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀβλῶς ἐκκίπτουσα. Δύο τοίνυν οὐσίων λογικῶν κτισθειῶν ὑπὸ Θεοῦ, πρότερον μὲν τῶν ἄλλων ἀγγέλων, ὑστερον δὲ τῶν ἐνθῶν ἀνθρώπων, οὐδεμία τούτων διεφύλαξε τὴν πρὸς τὸν Κτίστην καὶ φύσει ἀσπίτην ὑπακοήν, ἀλλ' αὐτὴ ἢ τῶν ἄλλων ἀγγέλων οὐράνιος ταξιαρχία, ἢ καὶ προτέρα κτισθεῖσα, προτέρα καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ ἀποστασίαν ἐνόησεν. Ὅσον οὖν τῶν ἀγγέλων ὑψηλότερον τῆς νύκτου ταύτης διέμεινε, φῶς εἰσι, καὶ φωτὸς αἰὶν πληροῦνται, καὶ αἰὶν ἐκ τῶν γίνονται φωτοειδέστεροι, μακαρίως τῆ ἐμφύτῳ χρώμενοι τροπῇ, καὶ χορευόμενοι ἐν χαρᾷ περὶ τὸ πρῶτον φῶς, πρὸς αὐτὸ βλέποντες αἰὶν, κἀκεῖθεν ἀμέσως φωτιζόμενοι, καὶ τὴν τοῦ φωτὸς πηγὴν ἀπαυτὰ ὑμνούντες, καὶ πρὸς τοὺς ὑποεπιχότας τῶν φωτιζομένων τὴν φωτοποιὴν χεῖρον διατέμνοντες, ὡς διάκονοι φωτός. Ὅ δὲ ἀφηνιάσας καὶ ἀθετήσας τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑποταγὴν Σατάν, τοῦ φωτὸς ἀποπέσειν περιέπεσε τῷ σκότει, καὶ ὑπὸ ζόφον αἰώνιον κατεδικάσθη; καὶ σκότους σκεῦος, καὶ σκότους δημιουργὸς, καὶ σκότους ἐγένετο πρόξενος καὶ διάκονος, πρῶτον μὲν ἑαυτῷ καὶ τοῖς συναποστατήσασιν ἀγγέλοις. Ἐπειτα δὲ, καὶ τῆς συμφορᾶς καὶ ἡμῖν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ, ἀπιστήσασιν Θεῷ, καὶ πιστεύσασιν αὐτῷ. Ἄλλ' οἱ μὲν τῆς πονηρίας. 127 πάντες ἀγγελοι οἶον αὐτοῦ σκεῦος ὄντες, ὡς μὴ κατὰ μετοχὴν τοῦτο γεγονότες,

• I P. tr. II, 4.

ἀλλ' ἀρχὴ καὶ πλήρωμα τῆς ἀπειθείας ὄντες, καὶ κικῆρ βίβη καὶ πηγὴ πάσης ἀμαρτίας, μάλιστα διὰ τὸ καὶ ἡμῖν πρόβητοι γενέσθαι ταύτης, ἀσύγγωστον ἔχουσι τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἀκρατῶς ἐπὶ τὸ σκοποειδίστερον ἀεὶ χωροῦσι προκόπτοντες καθ' ἑαυτοῦν, καὶ ἀνεπιστρόφως ἔχοντας πρὸς τὸ πάσης λογικῆς φύσεως φωτιστικόν. Ἡμῖν δὲ ὡς μὴ αὐτοκινήτοισι ἐπὶ τὸ κακὸν γεγενημένοις μετ' ἰλέους ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ παιδεία ἐξ ἀρχῆς ἐπάγεται· εἰ γὰρ καὶ καταδικάσθημεν θανάτῳ, ἀλλὰ μετὰ τὸ λαβεῖν μετανοίας προθεσμίας τὸν πολυετῆ χρόνον, ὃν ὁ Ἄδᾶμ μετὰ τὴν παρακοὴν ἐπέζησε, καὶ ὃν ἕκαστος διαθεοῦμεν.

Ὅθεν καὶ σαφῶς δείκνυται, ὡς οὐκ ἀπεγνωσμένην ἔχομεν τὴν σωτηρίαν, οὐδὲ ἔστιν ὄλω· ἐν ἡμῖν ἀπογνώστως· καιρός· πᾶσα γὰρ ἡμῖν ἡ ζωὴ μετανοίας ὁδεὶ καιρός, μὴ θέλοντο· τοῦ Θεοῦ τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὡς τὸ ἐπιστρέφει καὶ ζῆν αὐτόν· διὰ τί γὰρ οὐκ εὐθύς τῇ παρακοῇ ἐκηκολούθησεν ὁ θάνατος; ἢ καὶ ἡμεῖς ἀμαρτόντες οὐκ ἀπαλλαττόμεθα τοῦ ζῆν, εἰ μὴ ἔλκε· ἦν ἐπιστροφῆς; οὐ δὲ ἔλκε ἐπιστροφῆς, ἀπογνώστως οὐκ ἔχει χώραν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Ἄδᾶμ Ἄδᾶμ τὴν ἀρχὴν εὐθύς μεμαρτύρηται ὑπὸ Θεοῦ, ὡς· εὐδρεστο; καὶ εὐπρόσδεκτος αὐτῷ φανεῖς. Καὶ μετὰ μικρὸν τότε χρόνον τῆς ἡμῶν ἐκπτώσεως, Ἐνὸς ἤλπιεν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον. Ὁ δὲ Ἐνὸς οὐκ εὐηρέστησε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετετέθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, σφῆς γενόμενος τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦς ἐπαικίτας συμπαθείας ἀπόσεις. Πάλιν φορὰ τῆς ἀμαρτίας, καὶ πάλιν ἀποστροφή Θεοῦ κατὰ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, καὶ παγκοσμίου δικαίως παρεδόθημεν κατακλισμῷ, καὶ πάλιν οὐκ ἄμικτος ἢ ἔργη, οὐδ' ἀνώγει· ἢ καταδίκη, ἀλλ' ὁλον τινα βίβη δευτέραν τοῦ ἡμετέρου γένους, τὸν Νῶε δικαίον εὐρών ἐν τῇ γενεῇ αὐτοῦ, θαυμασίως ὁ Θεὸς ἐφύλαξεν, οἶοναι περιτεμῶν ἐν προνοίᾳ, κακῶς ὀλομανούσαν, ἀλλ' οὐκ ἐκτεμῶν, οὐδὲ πρόβητον ἀσυμπαθῶς ἀνασκάσας τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Μὴ ἐκείνον Ἄδᾶμ πιστῆ; καὶ εὐδρεστο; ἀναπέφηνε Θεῷ, πρὸ αὐτοῦ μαρτυρούμενος· καὶ ὁ τούτου Ἰσαὰκ, καὶ ὁ τοῦ Ἰσαὰκ Ἰακώβ, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ πατριάρχαι, ἐν οἷς ἐπαγγελία καὶ πρόβητος ἰλέους κρείττους, καὶ φιλανθρωπίας κατὰ κράτος νικώσης τῆς ἡμῶν ἀμαρτίας, αὐτὸν τὸν ποιμένα τὸν μέγαν ἐξ ἀγίων οὐρανῶν εἰς ἀναζήτησιν καταλεῖν τοῦ ἀπολωλῶτος προβάτου. Καθεξῆς νομοθεταί, κριταί, βασιλεῖον γένο·, ἐξ οὗ τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς ἤξειν φανερώς ἐπηγγέλλετο. Νῦν δὲ ἤλθε καὶ ἐπεφάνη Χριστὸς, αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχὴν ἡμᾶς πλάσας τοῦ Θεοῦ προαιώνιος Λόγος, καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γεγωνῶς, ἵνα καινοουργήσῃ καὶ ἀνοπλάσῃ παλαιωθέντας καὶ συντριβέντας ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· ἐπεὶ γὰρ τὸ καθ' ἡμᾶς σύντριμμα ἐκούσιον ἦν καὶ ἡμέτερον, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀναπαύσιον ἡμῶν αὐτῶν σφῶς καὶ φιλανθρωπῶς ποιεῖται ἐν ἀνθρώπῳ, ὃν ἐκ παρθένου γαστρὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε, τὴ τῆς σωτηρίας ἅπαν οἰκονομήσας μυστήριον, καὶ δυναμώσας μὲν ἡμᾶς πρὸς ἐπάνοδον τῆ οἰκείας πρὸς ἡμᾶς ἐνώσει, ὀδοποιήσας δὲ ἡμῖν διὰ τῆς οἰκείας πολιτείας τὴν πρὸς οὐρανῶν, φανερώσας δὲ τὴν ἐπανάγουσαν ὁδὸν τῆ πρὸς ἡμᾶς ἐκτουτοῦ διδασκαλίᾳ.

Ἐπειδὴ τὰ ἐναντία ἔστι τῶν ἐναντίων ἴματα, θανατωθῆμεν δὲ τῇ πονηρῇ τοῦ πονηροῦ συμβουλίᾳ,

re rationalis attendunt. Nobis vero qui non proprio motu in malum ruimus ex misericordia poena a Deo differtur; ad mortem quidem damnati sumus, sed eam subire non debemus nisi postquam datum fuerit ad poenitentiam nonnullorum annorum spatium, quod egit Adam post transgressionem, quod nos quoque singuli transigimus.

Unde recte monstratur non desperatam esse salutem nostram, nec ullam esse nobis desperationis causam; tota enim vita nostra tempus est poenitentiae, cum Deus non velit mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, sicut scriptum est.

Quare enim statim transgressionem mors consecuta non est? vel quomodo nos peccatores mereremur vivere, nisi spes esset conversionis? Ubi autem speratur conversio, locum non habet desperatio. Sed Abel Adam filius statim a principio testimonium accepit a Deo, quoniam gratus et acceptabilis ei visus erat. Et brevi tempore a casu elapso, Enos crepit cum fiducia invocare Dominum. Henoch vero non tantum placuit, sed etiam a Deo translatus est, evidens factus argumentum divinae erga nos peccatores misericordiae. Rursus crevit peccatum, rursusque facta est Dei a genere nostro aversio; jure cataclysmo universali traditi sumus, et rursus non mera iracundia, nec sine misericordia condemnatio, sed velut secundam generis nostri rediicem; Noe justum in generatione sua inventum Deus mirabiliter servavit, quasi prudenter amputans utpote male luxuriantem, sed non abacindens neque radicitus evertens humanam gentem. Post eum Abraham fidelis et gratus stetit in conspectu Dei, ab ipso accipiens testimonium, item Isaac filius Abraham, item Jacob ab Isaac genitus et patriarcha ab eo exorti quibus promissio et praedictio majoris misericordiae et benignitatis peccata nostra potenter superantis: ipsum patrem magnum et sanctis caelis venturum ut vitam perditio gregi reddat. Deinde legislatores, iudices, genus regale ex quo manifeste promissum est Christum fore secundum carnem oriturum. Nunc vero venit et apparuit Christus, ipsum quod nos creavit aeternum Verbum, secundum nos pro nobis factum, ut renovaret et restitueret labescentes atque contritos pro peccato; nam cum nostra contritio esset voluntaria, nostram quoque renovationem sapienter atque clementer in homine operatus est, quoniam ex Virginis ventre pro nobis assumpsit, penitus dispensato salutis mysterio, nobisque ad conversionem ejus ad nos conjunctione roboratis, via quid nobis in caelum ejus conversatione adaptata, manifestata autem per ejus ad nos doctrinam.

Verum cum contraria a contrariis curantur, sicut pravo maligni consilio mortui sumus, ita

bono boni consilio rursus reviviscimus; et quia A consiliarius mortis voluptatem præbuit et gloriam et mollitem, quibus a supernis ad ima præceps detrahatur genus nostrum, ideo veræ vitæ consiliarius, ipse nobis in ea præcedens, angustam arclamque viam quæ ducit ad vitam patefecit. « Studete, ait, ut intretis per angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, sed quam angusta porta et arcta via quæ ducit ad vitam ¹⁰. » Qua perditionis via alibi clarius avertens, « Væ, inquit, divitibus, væ vobis qui saturati estis; væ vobis si vobis omnes benedixerint homines ¹¹, » quibus laudum; voluptatum omnique cupidis væ dixit. Et rursus: « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra ¹². » Et: « Attendite ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate et curis hujus vitæ ¹³. » Et: « Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a Deo est non queritis ¹⁴? » Quibus verbis a via quæ ducit ad mortem eripit; viam autem vitæ alibi iterum demonstrat dicens: « Beati pauperes. Beati misericordes. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam ¹⁵. » Et: « Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo ¹⁶; » et: « Omnis qui reliquerit domum vel agros vel aliud quid terrenum propter me et Evangelium, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit ¹⁷. » Ita animum cohibuit ut iram ipsam homicidio parem proclamaverit, et ad eandem poenam damnans eum qui adversus alium ex ira in convicia eruperit reum gehennæ ignis dixerit. Mansuetudinem vero non beatam solum fecit, sed et maximis donavit præmiis. Sic intemperantiam coercuit ut libidinosum et curiosiorem aspectum ad mulierem alterius adulterium appellaverit. Castitatis vero amatorem beatum dicendo Deum asserit conspecturum. Tantum abest ut perjurium non vituperaret, ut ipsum juramentum prohiberet, et omne præter *etiam* et *non* a malo esse affirmaret, dicens: « Sit sermo tuus: Est, est, non, non: quod autem his abundantius est, a malo est ¹⁸. »

καὶ τὴν εὐορκίαν ἀπαγορεύσαι, καὶ παντὸς ἐκτὸς τοῦ ναὶ, καὶ τοῦ οὐ, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἀποφῆνασθαι; καὶ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἔστι. »

At quare ista duplicatio? Sint ea quæ dicimus, D sive est sive non, rebus consentanea; ita enim vere erit est, est, et non, non; secus autem, est erit non, et non erit est, quod manifesto diaboli est; hic enim cum mendacium loquitur e propriis loquitur, et in veritate non stetit. Ita quidem facta dictaque nostra totamque vitam in veritatem, in justitiam, in mansuetudinem, in castitatem recollecta conclusit. Quid vero erga eos qui contra nos irati verbis et operibus offendunt et aggrediuntur, quomodo nos ad eos vult haberi? Vince, ait, in bono malum; » et: « Da locum iræ. Ne resistas adver-

διὰ τῆς ἀγαθῆς τοῦ ἀγαθοῦ συμβουλῆς αὐθις ζωοποιούμεθα· καὶ ἐπειδήπερ ὁ τοῦ θανάτου σύμβουλος ἴδονην εἶχε καὶ δόξαν καὶ ἀνείκειν, τὰ θέλοντα καὶ κατασπῶντα τῶν ἀνω τὸ ἡμέτερον γένος, διὰ τοῦτο ὁ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς σύμβουλος, αὐτὸς τε ὀδεύει ποδηγῶν, καὶ ἡμῖν στενήν καὶ τεθλιμμένην ὑφηγεῖται τὴν πρὸς τὴν ἀνω φέρουσαν ζωὴν, « Σπουδάσατε, **128** λέγων, εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης· » καὶ, « Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, ἐπὶ καὶ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν· » ἦν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας; ἀλλαχοῦ σαφέστερον ἀπαγορεύων, « Οὐαὶ, φησὶν, οἱ πλουτοῦντες, οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, οὐαὶ ὅταν καλῶς ἡμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι· » τοὺς φιλοδόξους καὶ φιληδόνους καὶ φιλαργύρους διὰ τούτων ταλανίζων. Καὶ πάλιν· « Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς· » καὶ, « Ὅρατε μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς· » καὶ, « Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες; » Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς πρὸς θάνατον ἀγούσης διὰ τῶν τοιούτων ἀφαρπάξει λόγων· τὴν δὲ τῆς ζωῆς ὁδὸν ἀλλαχοῦ πάλιν ἐμφανίζει μακαρίζων· « Μακάριοι οἱ πτωχοί. Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες. Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· » καὶ, « Πῶλήσόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· » καὶ, « Πᾶς ὃς ἀφήκεν οἰκίαν ἢ ἀγροὺς, ἢ τι ἄλλο τῶν γῆινων ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. » Καὶ τὸν μὲν θυμὸν ἐπὶ τοσοῦτο συνέστειλεν, ὡς καὶ τὴν ὀργὴν ἴσην ἀποφῆνασθαι φόβῳ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν τοῦτω καταδικηθῆμενος, καὶ τὸν ἐξ ὀργῆς εἰς λαιδορίαν κατὰ τινας κεκινημένον ἔνοχον εἶναι τῆς γέννησης τοῦ πυρὸς. Τῆν δὲ πραότητα οὐκ ἐμακάρισε μόνον, ἀλλὰ καὶ βραβεῖον τῶν μεγίστων ἠξίωσε. Τὴν ἀκολασίαν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἐκόλασεν, ὡς καὶ τὸ πρὸς ἄλλοτριαν ἐμπαθεῖ καὶ περίεργον βλέμμα μοιχείαν ἀποκαλέσαι. Τὸν δ' ἀγνείας μεταποιούμενον, μετὰ τοῦ μακαρίζαι, καὶ θεόπτῃν ἴεσθαι διατείνεται. Τί δέ; τὴν ἐπιορκίαν οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον εἰδείξεν ἀπώμοντα, ὡς περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἔστι. »

Τί δὲ ἐστὶν ὁ διπλασιασμός οὗτος; Οἶον τὸ παρ' ἡμῶν ναὶ ἢ οὐ λεγόμενον, τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐχέτω συμφωνίαν· οὕτω γὰρ ἔσται τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὐ οὐ· εἰ δὲ μή, τὸ ναὶ ἔσται οὐ, καὶ τὸ οὐ ναὶ, ὃ σαφῶς ἐστὶ τοῦ διαβόλου· ἐκεῖνος γὰρ ὅταν λαλῆ τὸ ψεῦδος ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν. Ἀλλὰ τὰ μὲν λεγόμενα καὶ κριτιέμενα παρ' ἡμῶν οὕτω συνέσταίει τε καὶ περιέσται· ἕλεν εἰς ἀλήθειαν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἀγνείαν, καὶ ἀοργησίαν περικλείσας ἡμῶν τὸν βίον. Τί δὲ πρὸς τοὺς καθ' ἡμῶν ὀργιζομένους, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀντιπίπτοντας καὶ ἐπεμβαίνοντας, πῶς διακρίσθαι

¹⁰ Matth. vii, 13. ¹¹ Luc. vi, 25 seqq. ¹² Matth. vi, 19. ¹³ Luc. xxi, 34. ¹⁴ Joann. v, 41. ¹⁵ Matth. v, 5 seqq. ¹⁶ Matth. xix, 22. ¹⁷ ibid. 29. ¹⁸ Matth. v, 37.

νουθετεῖ; ἢ Νίκα, φησὶν, ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, Α sario. Noli reddere malum pro malo, vel opprobrium pro opprobriis, sed diligite inimicos vestros, benedicite maledicentibus vobis, benefacite eis qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos.¹⁹ Quis autem finis violentæ hujus vitæ? Quodnam luctarum bravium? « Ut sitis, inquit, filii Patris vestri qui in cælis est, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, et vitam æternam habeatis, et regnum ineffabile, tranquillum, finem non habens accipiat, per æterna sæcula cum Deo viventes atque regnantes. Videtis quæ sit arcta et angusta via, quare a nobis exigatur, ad qualem gloriam et lætitaniam, ad quale lucrum ducit eum qui per eam ambulare intenderit? Si quis tibi vitam diuturnam pollicetur, dummodo ei pareas, nonne lubenter subires obedientiam, nisi quid supra vires exigere? Si insuper sanitate et gloriam et voluptatem promittat vitæ diuturnæ adjunctam, quid pro istis non tolerares? Si vero adjiciat regnum, et regnum sine bello, sine offensione cum vita sine morbo diu duratura, nonne advolares, et leve quodcumque onus putares quod te ad illud conduceret, spe nutritus, et velut præsentis sperato regno gavisus, si illum vera dicere censes? Quid? diuturnam vitam concupiscimus, æternam autem nullius pretii facimus? Regnum magnum quidem, sed finem tamen habens, gloriam et lætitaniam magnam quidem, sed pariter tamen pereuntem, divitias cum hac vita amittendas ita desiderabimus et pro his laborabimus, bona autem valde præstantia, incorruptibilia et infinita non queremus, nec levem vim nobis faciemus ut illa sortiamur? Frustra proponeremus nobis regnum sine bello, quod in terra non invenitur, vel vitam sine labore quam non reperires nisi in cælo; sed si quis ea desiderat, ad cælum currat; et sive facilis sive aspera sit via ad id ducens, per eam iter faciat, spe gaudens, laborem sufferens.

129 καὶ πρὸς ποίαν δόξαν καὶ χαρὰν καὶ κέρδος φέροι τὸν θεὸν αὐτῆς ἵναται προαιρούμενον; Ἄρα εἰ τις σε πολυετῆ ποιήσῃν ὑπισχέσεται, ἐὰν μόνον ὑπακούσῃ; αὐτῷ, οὐκ ἂν προθύμως ὑπήλθες τὴν ὑπακοήν, εἰ μὴ τι τῶν ἀδυνάτων ἀπαιτῶν ἦν; Εἰ δὲ καὶ ὕγιαν καὶ δόξαν καὶ ἡδονὴν προσυπισχέσεται, τῷ πολυετῇ βίῳ συμπαρεκτεινομένην, εἰ οὐκ ἂν προὔπιστης ὑπὲρ τούτου; Εἰ δὲ καὶ βασιλείαν προσετίθει, καὶ βασιλείαν ἀπόλεμόν τε καὶ ἀνεπηρέαστον μετὰ μακροῦ τε καὶ ἀνόστου βίου, ἄρ' οὐκ ἂν ἀνεπιτερόωθης, καὶ κοῦφον πᾶν ψήθης βαρὺ τὸ πρὸς ἐκείνην φέρον, ταῖς ἐλπίσι τρεφόμενος, καὶ ὡς παρούσης ἀπολαύων τῆς ἀλιτρωμένης, εἴπερ ἀληθῆ λέγοντα ψήθης; Εἶτα πολυχρονίου μὲν ζωῆς ἐπιθυμοῦμεν, τῆς αἰωνίου δὲ ζωῆς οὐ ποιησόμεθα λόγον; Καὶ βασιλείαν μὲν εἰ C καὶ μακρὰν, ἀλλ' ὅμως ἔχουσιν τέλος, καὶ δόξαν καὶ χαρὰν εἰ καὶ μεγάλην, ἀλλ' ὅμως ἀπαριθοῦσαν, καὶ πλοῦτον τῷ βίῳ τούτῳ συγκαταλυόμενον, οὕτω παθήσομεν, καὶ ὑπὲρ τούτου ποθήσομεν, τὰ δὲ μετὰ τῆς ὑπερβολῆς καὶ ἀκήρατα ὄντα καὶ ἀτελεύτητα οὐκ ἐκζητήσομεν, οὐδὲ μικρὰν ὑπομενοῦμεν βίαν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν κληρονομίας; Καίτοι βασιλείαν ἀπόλεμον ὑπαθέμεθα, ἥτις οὐκ ἂν γένοιτο ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ βίον ἄλυπον, ὃν οὐκ ἂν εὗροις, εἰ μὴ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὡστε εἰ ταῦτα ποθεῖ τις, πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀστὸν ἀγούσα, δι' ἐκείνης ὁδεύτω, τῇ ἐλπίδι χαίρων καὶ τῇ θλίψει ὑπομένων.

Ἰστε πάντες, ὑπὲρ ὧν εἰς πόνους καὶ θανάτους αὐτοὺς παραδίδασιν ἄνθρωποι. Οὐ μικροῦ σιτηρεσίου ὁ στρατιώτης πρὸς κινδύνους ἀνηκέστους καὶ σφαγὰς παρασκευάζεται; Οὐ μικρὰς προσθήκης ὁ D ἔμπορος καταποντισμοῦ περιφρονεῖ, καὶ πνευμάτων καὶ ἀγρίων ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς καὶ θαλάττης ἐπιχειρεῖς ἐπιφερόντων; Οὐ μικρὰς μάξης πολλαῖς θόλοι γίνονται πᾶσι δεσποσῶν ἀπανθρώπων; Ἡμεῖς δὲ οὐ δουλεύσομεν τῷ φύσει φιανθρώπων δεσποτῇ; οὐ προκινδυνεύσομεν τῆς ζωῆς; οὐκ ἐκφορήσομεν τὰ περιττὰ τῶν κτημάτων, ἵνα κτησόμεθα τὸν οὐράνιον πλοῦτον; οὐκ ὑπομενοῦμεν τὴν ἀξ ἀνθρώπων ἀδοξίαν, καὶ ταῦθ' ὡς τὰ πολλὰ φάλακρον, ἵνα θεοὺς ἐπιτύχωμεν δόξης, τὴν θνητὴν ἀντιδίδόντες τῆς ἀθανάτου; οὐ πεινάσομεν μετρίως, οὐδὲ δειψήσομεν, ἵνα φάγωμεν τὸν ἐξ οὐρανοῦ κατα-

trechéτω· καὶ εἴτε βραδία εἴτε δύσκολος ἡ πρὸς Nostis omnes pro quibus semetipsos in labores et mortem tradere solent homines. Nonne pro parvo stipendio milites sese horribilibus periculis et interfectioni offerunt? Nonne pro minimo opum incremento mercator tempestates despicit et ventos et feros homines qui mare terramque infesta faciunt? Nonne pro parvo panis frusto sapius multorum duros servi dominorum? Et nos non servemus benigno nature Domino? Vitæ periculum adire recusabimus? Non abiciemus divitiarum superfluum, ut cælestes opes consequamur? Non sustinebimus dedecus ex parte hominum plerumque vilium, ut divinam sortiamur gloriam, mortalem pro immortalis commutantes? Non paulisper esuriemus, neque sitiemus ut manducemus panem vitæ de cælo descendentem, et bibamus aquas vere

trechéτω· καὶ εἴτε βραδία εἴτε δύσκολος ἡ πρὸς

Nostis omnes pro quibus semetipsos in labores et mortem tradere solent homines. Nonne pro parvo stipendio milites sese horribilibus periculis et interfectioni offerunt? Nonne pro minimo opum incremento mercator tempestates despicit et ventos et feros homines qui mare terramque infesta faciunt? Nonne pro parvo panis frusto sapius multorum duros servi dominorum? Et nos non servemus benigno nature Domino? Vitæ periculum adire recusabimus? Non abiciemus divitiarum superfluum, ut cælestes opes consequamur? Non sustinebimus dedecus ex parte hominum plerumque vilium, ut divinam sortiamur gloriam, mortalem pro immortalis commutantes? Non paulisper esuriemus, neque sitiemus ut manducemus panem vitæ de cælo descendentem, et bibamus aquas vere

¹⁹ Rom. x. 1, 21; Matth. v, 37.

vina, quæ quilibet manducare et bibere dignus fuerit inventus jam non esuriet, neque sitiet in sæculum? Non mundabimus animæ oculum, abstinentes ab omni sorde carnis et spiritus, ut videamus lucem sole longe splendidiorem, seu potius ut filii lucis illius simus, et aliæ lures per participationem, verbum vitæ consecuti? Absit, obscuro, fratres, ut præponamus luci tenebras, Deo diabolum, divino perennique gaudio voluptatem mortis et gehennæ ministram, ditanti charitati copiosum corruptionis lucrum, materiam flammæ qua in æternum comburuntur qui male acquisiverunt, sicut per parabolam divitis Dominus nobis manifestavit; sed vivamus sicut vixit ipse, sicut ipse docuit et ostendit nobis factus similis, et tollentes crucem illum sequamur, crucifigentes carnem cum viis et concupiscentiis, ut cum eo conglorificemur, pariterque resurgamus et post resurrectionem ad eum assumamur, quemalmodum ille hodie assumptus est ad Patrem. Stans enim in medio discipulorum, prout dixit Lucas, vel potius apprensus, sicut scribit Marcus (nam tunc non aderat quando apparuit, sed semper erat cum eis, videbatur autem semetipsum manifestans quando volebat): stans ergo in medio discipulorum suorum mandatum dedit eis prædicationis, et promissum Spiritus tribuit, adiens se cum eis fore usque ad consummationem. Quibus dictis, elevatis manibus suis, benedixit eis et, videntibus illis, elevatus est, monstrans quoniam, qui ei obediverint, postquam resurrexerint, ad Deum elevabuntur.

ἀναστίντας τὰς χεῖρας, εὐλόγησεν αὐτούς, καὶ ὁρώντων μετὰ τὸ ἀναστῆναι, πρὸς θεὸν ἀνοψώθησονται.

D. scessit ergo corpore ab eis; nam deitate eis intererat, et prout prædixerat eis, exaltatus sedit ad dexteram Patris cum signento nostro. Igitur sicut ille vixit et mortuus est, sicut resurrexit et assumptus est, ita et nos vivimus et interimimus, et resurgemus omnes; assumptionem vero non omnes sortiemur, sed tantum quibus vita Christus est et propter eum mori lucrum. Quicumque ante mortem peccatum per poenitentiam et evangelicam conversationem crucifixerunt, hi soli post resurrectionem rapiuntur in nubibus in occursum Christi in aera; illum enim ascendentem nubes suscepit, ut narravit Lucas in Actibus apostolorum. Velut discipuli, postquam assumptus esset, non corporis sed animæ oculis cum conspicientes simulque adorantes, in pace quiescamus, pacem in nobis et inter nos invicem colentes; Jerusalem enim pax interpretatur; et in superiorem animæ nostræ partem secedentes, ibique manentes et orantes, emundemus nos a vitiosis terrenisque cogitationibus. Ita cum obtinebimus adventum Paracliti, et in spiritu et veritate adorabimus Patrem et Filium sanctumque Spiritum nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

καὶ ἀληθεῖα προσκυνήσομεν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ αἰώνων. Ἀμήν.

πάντα τῆς ζωῆς ἔχον, καὶ πίνωμεν τοῦ ὕδατος ὕδατος ζῶντος, ὧν ὁ καταξιώθεὶς φαγεῖν τε καὶ πίνειν οὐ μὴ πεινάσῃ, οὐδ' οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα; οὐ καθαρῶμεν τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν, ἀπεχόμενοι παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐν ἴδωμεν τὸν πρὸς ἡλίου φωστῆρα, μᾶλλον δὲ γενώμεθα τέκνα τοῦ φωστῆρος ἐκείνου, καὶ φωστῆρες ἄλλοι κατὰ μέθεξιν, ζωῆς ἐπέχοντες λόγον; Μὴ, παρακαλῶ, ἀδελφοί, μὴ προκρίνωμεν τοῦ φωτὸς τὸ σκότος τοῦ Θεοῦ τὸν διάβολον· τῆς ἐνθεοῦ καὶ αἰδίου θυμῆς τὴν θαλάσσης καὶ γαλῆς διακονον ἡρόνην· τῆς πλουτοποιῦ ἀγάπης τὴν πλουσίαν τῆς φθορᾶς κτήσιν· τὴν ὕλην τῆς τηγανίζουσης αἰωνίως τοῦς κτηκῶς κτησαμένους φλογὸς, καθάπερ διὰ τῆς τοῦ πλουτοποιῦ παραβολῆς ἐφανέρωσεν ἡμῖν ὁ Κύριος· ἀλλὰ ζήσωμεν καθάπερ αὐτὸς ἔζησε, καὶ ὡς αὐτὸς ἐπέδειξε καὶ ἰδίδαξε, καθ' ἡμᾶς γενόμενος· καὶ ἄραντες τὸν σταυρὸν, ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, σταυρώσαντες τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, ἵνα καὶ συνοδοασθῶμεν αὐτῷ καὶ συναστώμεν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀναληφθῶμεν πρὸς αὐτὸν, ὡς καὶ αὐτὸς ἀνελήφθη σήμερον πρὸς τὸν Πατέρα· στὰς γὰρ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, ὡς ὁ Λουκάς φησι, μᾶλλον δὲ φανίς, καθάπερ ὁ Μάρκος γράφει· καὶ γὰρ οὐ τότε ἐφίστατο, ἡνίκα ἐφαίνετο, ἀλλ' αἰεὶ μὲν συμπαρῆν αὐτοῖς, ἐδείκνυτο δὲ φανερῶν ἐαυτὸν, ἡνίκα 130 ἐδούλετο· στὰς οὖν σήμερον ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὴν παραγγελίαν αὐτοῖς ἔδωκε τοῦ κηρύγματος, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἔχαρίσατο τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦ συνεῖναι αὐτοῖς μέχρι τῆς συντελείας· καὶ μετὰ τοῦς λόγους τοῦτους ἀνοψώθη, δείξας ὅτι καὶ οἱ ὑπακούσαντες αὐτῷ,

Διαστὰς οὖν αὐτῶν τῷ σώματι· τῇ γὰρ θεόθετι συνῆν αὐτοῖς· κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπαγγελίαν, ὑπερυψώθεὶς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς μετὰ τοῦ ἡμετέρου φεράματος. Ὡς οὖν ἐκαίνας ἔδωκε καὶ ἀπεδίωκε, καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη, οὕτω καὶ ἡμεῖς ζῶμεν καὶ ἀποθνήσκωμεν, καὶ ἀναστησόμεθα πάντες· τῆς δὲ ἀναλήψεως οὐ πάντες τευξόμεθα, ἀλλ' ἔσοις τὸ ζῆν Χριστός ἐστι, καὶ τὸ δεῖ αὐτὸν ἀποθανεῖν κέρδος, ὅσοι πρὸ τοῦ θανάτου τὴν ἁμαρτίαν διὰ μετανοίας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἐσταύρωσαν· οὗτοι γὰρ μόνοι μετὰ τὴν κοινήν ἀνάστασιν ἀναληφθήσονται ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸν ἀναλαμθανόμενον νεφέλῃ ὑπέλαβεν, ὡς ὁ Λουκάς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἐστόρησεν. Ἀλλ' ὡς οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι, μὴ ὀρώντες αἰσθητῶς, ἀλλὰ τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, ὁμῶς προσκυνήσαντες αὐτὸν, ἐπὶ τὴν εἰρήνην καταπαύσωμεν, ἐν ἡμῖν τε αὐτοῖς καὶ μετ' ἀλλήλων εἰρηνεύοντες· Ἱερουσαλήμ γὰρ εἰρηρῆ ἔρμηνεύεται· καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αὐτοῦς ὑπερφύ τῷ νῷ γενόμενοι, καὶ τούτῳ παραμένοντες καὶ προσευχόμενοι, καθαιρώμεν ἑαυτοὺς τῶν ἐμπαθῶν καὶ χαμαιζήλων λογισμῶν· οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἐπιθυμίας τευξόμεθα τοῦ Παρακλήτου, καὶ ἐν πνεύματι ἄγιον Πνεῦμα, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΘΜΙΑΙΑ ΚΓ.

A

ΠΟΜΗΛΙΑ XXIII.

Εἰς τὸ δέκατον ἑωθινὸν εὐαγγέλιον ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ κατ' ἀίσθησιν τε καὶ τοῦν κρῆς τὸν ἀρτικαίμενον ἡμῖν πόλιμον.

In decimum minutinum evangelium; et de bello tam sensibili quam spiritali adversus adversarium nostrum committendo.

Τὰ ἑωθινὰ τῶν θεῶν Εὐαγγελίων οὐ πάντα εἰσὶν ἑωθινὰ· ἑωθινὰ λέγεται τὰ κατὰ τὴν ἑω, τουτέστι, τὸν τῆς ἡμέρας ἄρχον τεταλεσμένον. Ἡ δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους εἰς κερύσασιν ταύτης ἐκίφάνεια τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν τὰ ἑωθινὰ καταγγίλλει, οὐ κατὰ τὸν τῆς ἡμέρας ἄρχον ἐτελείθη μόνον, ἀλλὰ καὶ μέσης ἡμέρας καὶ πρὸς ἑσπέραν καὶ ἐκ' αὐτῆς; τῆς ἑσπέρας· ἦνικα γὰρ τῷ Λουκᾷ καὶ τῷ Κλεόπα πορευομένοις εἰς Ἐμμαοῦς; ἔγγιστος συνεκοιμήθη, πρὸς τὸν ἦν. Ὡς δὲ ἤγγισαν εἰς τὴν ἐπορεύοντο κώμην, ἔκειτο πορρωτέρω κορυβαίται, παρεβιάσαντο, φρῶν, ἐκεῖνοι, λέγοντες· Μείνον μεθ' ἡμῶν, οὗτι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶ, καὶ κέκλιεν ἡ ἡμέρα. Ὡς δὲ καὶ μετὰ τὴν ὕπ' αὐτοῦ κλάσειν καὶ διάδοσιν τοῦ 131 ἄρθου γνωρισθεὶς αὐτοῖς, αὐτὸς ἀφανὸς ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν, αὐτοὶ δὲ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν μαθητῶν ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ· ταῦτα αὐτῶν λαλοῦντων, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἐλθούσης πάντως ἡμέρας μετὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην. Ἄλλοτε δὲ πάλιν τῷ Πάτρῳ μετὰ τὸ ἄριστον ὠμίλει, καὶ τῶν λογικῶν αὐτοῦ προβάτων ἡμῶν ποιμένα καθίστησιν· Ὅτε γὰρ, φησὶν, ἠρίστησαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ· ἔσιμων Ἰωάνη, φίλεις με;· τοῦ δὲ συνθεμίνου, ἔβόσκει, φησὶ, τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. Ὡς οὖν καὶ ταῦτα ἑωθινὰ τε εἰσι καὶ οὕτω καλοῦνται μὴ κατὰ τὴν ἑω τελεσθέντα; Ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος; Χριστὸς ἀναρχὸς ὑπάρχων καὶ προαιώνιος, ἀτρέπτος; τε καὶ ἀναλλοίωτος, ὅς; μὴ ἔχων παραλλαγὴν ἢ τροπῆς ἀποκρίσματος, καὶ ἀτελειότητος ὑπάρχει καὶ ἔδωκε; φῶς ἀπατράπτων ἀληθινῶν τε καὶ ὑπερκόσμιων, καὶ ἡμέρας; ἀνεσπίρου ποιητικῶν, ἐν ᾗ εἰσι εἰν τοῖς ἀγαθοῖς ἀγγέλοις καὶ τῶν δικαίων τὰ πνεύματα. Μετὰ δὲ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ μετὰ τῶν οικειῶν συμμάχων οὐ δικαίῳ ἔσονται ὡς τοῦ φωτός; κληρονόμοι, καὶ υἱοὶ τῆς ὄντως ἡμέρας ὄντες. Ἀστὴ τοιγαροῦν ἡ ἡμέρα ἀνεσπέρη; τε οὕσα καὶ ἀδιάκοπος, οὐδ' ἄρπον ἔχει, ἢ ἔσχε· καὶ γὰρ οὐδ' ἀρχὴν. Ἡμεῖς δὲ κατέσχε νύξ, καὶ οὐκ ἀπέσχε θανάτου, τῇ ἀμαρτίᾳ περιπεσόντας, καὶ τὴν ὀπτικὴν δύναμιν ἀποβαλόντας, ἥτις ἐκ Θεοῦ κατὰ χάριν ἡμῖν ὑπῆρχε. Ἐξ ἧς τοῦ χορηγοῦ τῆς ἀληθινοῦς ζωῆς ἀνταλαμβανόμεθα φῶτός. Νύξ εἰν ἡμῶν· καὶ ὁ θάνατος ἐπαχύθη τῇ φῶσει, οὐ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός; τραπίντος, ἀλλ' ἡμῶν ἐκτραπίντων, καὶ ἀνάστασιν οὐκέτ' ἔχοντων πρὸς ἡμῶν αὐτῶν πρὸς τὸ ζωηφόρον ἐκίνο φῶς· ἀλλ' ἐλθέας ἡμεῖς; ἐκ' ἐσχάτων αἰώνων ὁ τοῦ αἰῶνος φωτός; χορηγῆς; καὶ τῆς ἀληθινοῦς ζωῆς ἀφ' ἑσ, οὐ μόνον μέχρις ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν κατέληξε, καὶ ἡμεῖς γενόμενος; ἀνθρώπος, ἀλλὰ καὶ σταυρῶν

Matutina divinarum Evangeliorum non omnia sunt matutina; matutina enim dicuntur quae circa mane, id est, circa ortum diei perficiuntur. Visiones autem Domini, Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi quibus post resurrectionem suam sanctis apostolis ut illam demonstraret apparuit, quas indicant matutina, non tantum circa ortum diei factae sunt, sed etiam meridie, vespere, et etiam post vespeream. Nam quando Lucae et Cleophae ad Emmaus pergentibus appropinquans se itinervis comitem adiunxit, aurora non erat. Sed cum appropinquarent castello quo ibant: « Ipse se fluxit longius ire, et coegerunt, inquit, illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit. » Postquam vero post fractionem et porrectionem panis apprensus eis, ipse evanisset ab oculis eorum, ipsi surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem, et caeteris narraverunt discipulis quae gesta erant in via. Dum autem haec loquerentur, stetit Jesus ipse in medio eorum, cum jam omnino dies illa post vespeream versa esset. Alias rursum cum Petro post prandium colloquitur, et ipsi ovium spiritualium greges committit. Scripsit enim Joannes: « Cum prandissent, dicit Simoni Petro: Simon Joanne, diligis me plus his? Quo annuente: « Pasce agnos meos, pasce oves meas. » Quomodo ergo ista matutina sunt atque vocantur quae minime circa mane facta sunt? Sol justitiae Christus sine principio et ante saecula generatus, constans et immutabilis, utpote vicissitudinem non habens nec mutationis umbram, nec fluxum nec occasum habet; lumen emittit verum mundi et luminibus valde praestans, quo dies oritur sine vespere, in quo versantur cum bonis angelis sanctorum animae. Verum post consummationem hujus saeculi cum corporibus suis erunt sancti utpote lucis haeredes et verae diei filii. Igitur dies ipsa cum vespereum et divisionem non habeat, nec ortum habet nec habitum; est enim sine principio. Nos autem possedit nox, et involvit umbra mortis peccato delapsos, amissa intuenti facilitate quam a Deo per gratiam obtinemus, per quam lucem quae ducit ad veram vitam percipimus. Nox ergo et mors naturae nostrae incumbebat, non quia lux vera deciderat, sed quia nos ipsi decideramus, nec jam a nobis poteramus lucem illam visibilem conspiceret; sed misertus nobis in ultimis saeculis aeterni fons luminis et auctor verae vitae, non solum pro nobis ad nos descendit, secundum nos factus homo, sed et crucem et mortem pro nobis sustinuit, et per mortem suam mortis imperium expoliens, post tres dies resurrexit, rursum ostendens in natura nostra lumen incorruptibile et immortalis vitae eodem largitus lucem resurrectionis.

Luc. xiv, 28. Joan. xxi, 15 seqq. PATROL. GR. CLI

καὶ θάνατον ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐξενέστη, δείξας πάλιν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τὸ σῶσθαι ὑμᾶς ὑπάρξαν αὐτῇ.

Varum cum illius resurrectio sit primitiæ dormientium, et post secundum ejus adventum discipuli ipsius lumine immortalis vitæ sint induendi, et proinde vera omnibus dies continua debeat fulgere, ideo Domini resurrectio aurora et mane facta est ad illam diem, et propter istam rationem matutina et dilucula sunt omnia de resurrectione Evangelicia. Ideo etiam quæ secundum hanc diem tamen vespere quam circa ortum facta sunt, matutina sunt et dicuntur. Sed quod hodie ad aures omnium memoratum est Evangelium, ex duplici parte est matutinum; nam non tantum de resurrectione Domini rem narrat circa auroram diei sensibilis perfectam:

«Meno, inquit, facto, stetit Jesus in littore; non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est». Dixerat tamen ab initio quoniam manifestavit se Jesus discipulis suis, a mortuis resuscitatus, ad mare Tiberiadis; equidem se manifestavit, sed cum illi altum tenerent et a terra recederent, licet sol ortus esset, nondum cognoverunt eum. Dicit ergo eis Jesus: «Pueri, quanta modestia, quanta voluntate, quanto dulcedine refertum est hoc verbum! ait igitur: «Pueri, numquid pulmentarium habetis? Non ignarus interrogat, sed sapienter viam facit miraculo; cum enim illi respondissent: «Non,» dicit eis Jesus: «Mittite in dextram navigii vela, et invenietis;» dicendo: «Invenietis,» ostendit se noscere quoniam per totam noctem rete mittentes, nihil prenderant. Ut ergo noverunt illum quæ apud eos facta erant, etsi non præsentem cognoscere, libenter crediderunt sermoni ejus: miserunt igitur, obediens. Cum autem non tantum invenirent pisces, sicut ille dixerat, sed tot et tantos ut non valerent rete ad navigium trahere (non enim, inquit, valebant trahere præ multitudine piscium), Joannes præ aliis ad cognitionem divinam magis paratus, quem singulariter diligebat Dominus et magister, memor fuit miræ illius plicationis antea in lacu Genesareth in principio perfectæ, in qua retibus in verbo Domini laxatis, tantam comprehendunt piscium multitudinem ut mirabile esset quomodo præ tanta multitudine non rumperebantur retia.

τοῦ Κυρίου χαλάσαντες τὰ δίχτυα, τοσοῦτον ἀνέκλεισαν ἰχθύων πλήθος, ὡς καὶ τοῦτο θαυμαστὸν εἶναι, πῶς ὑπὸ τοσοῦτου πλήθους οὐκ ἐβράβη τὰ δίχτυα.

«Dixit ergo discipulus ille quem diligebat Jesus D Petro: Dominus est,» et rursus ardentissimus et ad operationem præ aliis Petrus magis paratus: «Cum audisset, inquit, quia Dominus est, tunicam succinxit (erat enim nudus), et misit se in mare.» Tunica est sindonis seu fasciæ species qua Syri et Phœniæ super vestes utuntur; ideo superinduta dicitur tunica. Hac se nudos succingunt, quemadmodum

θανάτου τὰ τοῦ ἔθου σκυλεύσει βασιλεία τριήμερος φῶς τῆς ἀκηράτου καὶ ἀθανάτου ζωῆς, φῶς ἐνε-

A Ἐπει δὲ ἡ αὐτοῦ νῦν ἀνάστασις ἀπαρχὴ τῶν κοιμημένων γένητο, μέλλει δὲ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς τὸ φῶς τῆς ἀθανάτου ζωῆς περιλήψεσθαι, καὶ τριηκοῦτα πᾶσι τὴν ἀληθινήν καὶ ἀδιάκοπον διαυγάσειν ἡμέραν· διὰ τοῦτο ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις ἔω καὶ ὁρίρου λόγον ἐπέχει πρὸς τὴν ἡμέραν ἐκείνην· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἔωθινὰ καὶ ὄρθρινὰ ἔστι πάντα τὰ τῆς ἀνάστασεως; Εὐαγγέλια. Διὸ καὶ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν τὰ τε πρὸς ἑσπέραν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τελεσθέντα ἔωθινὰ εἰσι τε καὶ ὀνομάζονται. Τὸ δὲ σήμερον εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθὲν ἔωθινὸν Εὐαγγέλιον ἀμφοτέρωθεν ἔστιν ἔωθινόν· ὁ γὰρ μόνον περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἐπιφανείας διαλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔω τῆς αἰσθητῆς ἡμέρας φαίνεται τελεσθὲν·

B «Πρωτὰς γὰρ, φησὶν, ἤδη γενομένης, ἔστη ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν· οὐ μένο: ἤδισαν οἱ μαθηταί, ὅτι Ἰησοῦς ἔστι.» Καίτοι τὴν ἀρχὴν φησὶν, ὅτι ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἔγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Ἐφανέρωσε μὲν οὖν, ἀλλ' αὐτοὶ τῷ πλοίῳ μετέωροι ὄντες ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς γῆς ἀπέχοντες· καὶ γὰρ ἤλειον· ὅπου ἐπέγνωσαν αὐτόν. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· 132 « Παιδιά,» ὅσης μετριότητος, ὅσης διακρίσεως, ὅσης γλυκύτητος τὸ πρόσημα τοῦτο γέμει! « Παιδιά, οὖν φησὶ, μὴ τι προσφάγιον ἔχετε;» Οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλ' οικονομικῶς ἑδοκίμων τῷ θαύματι· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Ὁβ- λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· « Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου, καὶ εὐρήσετε.» εἰπὼν, « Εὐρήσετε;» ἔβειξεν εἰδὼς, ὅτι διὰ πάσης νυκτὸς καθιέντες τὰ δίχτυα, εὕρισχον οὐδέν. Ὡς οὖν εἶδον αὐτὸν ἐκείνους τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδῶτα καὶ μὴ παρόντα, εὐγάρως ἐπισέθησαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένην· ἔβαλον οὖν, ὑπακούσαντες. Ὡς δὲ μὴ μόνον εὕρον ἰχθύας, ὡς ἐκεῖνος εἶπεν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτους καὶ πηλικούτους, ὡς μὴδ' ἀνέλκειν ἔχειν τὸ δίχτυον ἐπὶ τὸ πλοῖον·

C « Οὐκέτι γὰρ, φησὶν, αὐτὸ ἐλάσει ἰσχυρὰν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων,» ὁ πρὸς τῆς θαλάσσης ἐπίγνωσις τῶν ἄλλων ἐτοιμότητος Ἰωάννης, ὁ διαπερόντως ἡγαπημένος τῷ Κυρίῳ καὶ διδασκάλῳ, μεμνημένος δὴ πῶς καὶ τῆς κατὰ τὴν λίμνην Γεννησαρεθ τὴν ἀρχὴν θαυμαστῆς ἀλείας ἐκείνης, ἦν ἐπὶ τῷ ῥήματι

« Φησὶν οὖν ὁ μαθητῆς ἐκεῖνος, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· Ὁ Κύριός ἐστιν.» ὁ δὲ θερμότητος πάλιν, καὶ πρὸς πρᾶξιν τῶν ἄλλων ἐτοιμότητος Πέτρος, « Ἀκούσας, φησὶν, ὅτι ὁ Κύριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός, καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν.» Ὁ δὲ ἐπενδύτης σινδῶν εἰς ἔστι καὶ ὀθόνιον, ᾧ Σύροι τε καὶ Φοίνικες ἐπὶ τῶν ἐνευμάτων χρῶνται· διὸ καὶ ἐπενδύτης λέγεται. Ἔστι δ'

22 Joan. xxi, 4 seqq.

ὅτε καὶ γυμνῶς περιλάττοντες ἑαυτούς, ὡς καὶ ὁ ἀκαλουθήσας νεανίσκος συλληφθέντι τῷ Κυρίῳ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων περιβιβλημένος ἦν σινδῶνα ἐπὶ γυμνοῦ, ἦν καὶ καταλιπὼν τοῖς κρατήσασι νεανίσκος, ἀπέβρα γυμνός. Ὁ δὲ Πέτρος τὸν ἐπενδύτην τοῦτον εὐ περιεβίβατο, γυμνὸς ὢν, ἀλλὰ συμπτύξας περιεβίβατο, ὡς ἂν ἔχη καὶ νήχεσθαι· διακοσίους γὰρ πῆχεις τῆς γῆς ἀπέχευε. Προσθάσει μὲν οὖν ὁ Πέτρος ἄπαντα· θερμῶς οὕτως, οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ κλωστρίῳ ἦλθεν, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων, καὶ ὅλον τῷ παραστῆντι τοῦτω προσφέροντες. Ἐν ἔχῳσι κἂν τοῦτω λέγειν τὸ ἐπεὶ ἐκείνο λόγιον· « Τὰ εὖ ἐκ τῶν οὐν. » « Ὡς οὖν ἀπέθισαν, φησὶν, εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακίαν καιμένην, καὶ ὄψαριον ἐπικαιμένον καὶ ἄρτον. Ἀνθρακίαν μὲν οὖν πυρὸς ἐνομίσαν τινες εἶναι ταύτην, ὅφ' ἦς τὸ ὄψαρον ὄπτουτο, ἀλλὰ τὸ ἐπαγόμενον, ἑτεροί φασιν, οὐκ ἀφήτην οὕτω τὴν ἀνθρακίαν ἐκδέξασθαι· οὐ γὰρ θὴ ὁ ἄρτος ἐπέκειτο πυρὶ. Ἐπειτα καὶ ἀνθρακίαν οὐκ εἶπαν ἡμέμενην, ἀλλὰ καιμένην· ἐνομάζεσθαι τοῖνον φασὶν οὕτω καὶ δέρμα τι, ᾧ ἀντὶ τραπέζης χερῶνται οἱ ὀδοπόροι. Ὡς οὖν οἱ ἀπόστολοι ἀποθάντες εἰς τὴν γῆν ἑτερον εἶδον θαῦμα τοῦτο τοῦ κατὰ τὴν θάλατταν μεῖζον· οὐκ ἐκ τοῦ βυθοῦ γὰρ, ἀλλ' ἐκ μὴ ὄντων ἄρτων ἰχθῶν καὶ ἄρτων γεγενημένων τε καὶ προκαίμενον ἑτοιμον, μετὰ τῆς τοῦ Κυρίου τερπνῆς θείας, καὶ τοῦ θαύματος διῶι γινόμενοι, κατημέλησιν τῆς αἰετίας· διὰ ταῦτο φησι πρὸς αὐτούς ὁ Κύριος· « Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὄψαριων, ὧν ἐπίσασαε τῶν· » ἐπιστρέψον πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἐκείνων αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐξνεγκεῖν τὴν ἀγρην, καὶ μέτρον παραλαβεῖν, ἵνα μὴ κατὰ φαντασίαν εἴπωι τις εἶναι τὴν τῶν ἰχθύων πληθύν.

« Ἀνέβη οὖν Σίμων Πέτρος, φησὶ, καὶ ἔβλαυσε τὸ δίκτυον, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἐκατὴν πεντήχοντα τριῶν, καὶ τοσοῦτων ὄντων, οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον. » Ἡ ἀβραγαγὲς διαφυλάξασα τοῦ Χριστοῦ δύναμις· εἶχε δὴπου καὶ τοὺς ἔλκοντας ἐδυναμῶσα· καὶ κούφην ποιήσασα· τὴν ὀλκήν, οὐκ ἐποίησε δὲ, ἵνα μᾶλλον αἰσθῶνται τοῦ θαύματος οἱ ἀπόστολοι· **133** διὸ καὶ ὁ Πέτρος ἐπανέβη εἰς τὸ πλοῖον, ὡς ἀδυνατοῦτος συνήρατο. Ὁ δὲ Κύριος· ἐνὶ ἑκάστῳ θέλων γενέσθαι καταφανής, εἶπὼν αὐτοῖς· « Δεῦτε ἀριτεγήσαστε, » χερσὶν οικείαις διαβίβωσιν αὐτοῖς· τὴν εἰρημένον ἄρτον καὶ τὸ ὄψαριον, δείξτε καὶ τοῦτο διὰ τῆς διακονίας ταύτης, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ τῆς μελλούσης καὶ διακονιούσης ἀπολαύσεως χορηγός· τε καὶ διανομῆς. ἦτις ἐστὶ μετὰ τὴν ἀγρην τῆς ἀποστολικῆς σαγήνης, τοῦτέστι, μετὰ τὸ συναγαγεῖν τοσοῦτος διὰ τοῦ εὐαγγελικῶν κηρύγματος εἰς τὴν ἀληθῆ θεοσιβίαν ἐκ παντὸς ἔθνους πάντα τοὺς ἀγίους· ἐν οἷς τμηκῶτα τρεῖς καὶ πενήχοντες καὶ ἐκατὴν φανήσονται οἱ μεγάλοι, εἴτε κατὰ χιλιάδας, εἴτε κατὰ μυριάδας ἀριθμούμενοι, αὐτὸς εἶδεν ὁ καὶ τὰ θαύματα ἐργαζόμενος, καὶ ἀμυστηρίων γέμοντα ταῦτα ἀπεργαζόμενος· καὶ ὁ ἀπερδὴς γὰρ κόπος τῆς νυκτὸς πάσης· τὸ ἀκαρπὸν ἰδεῖσθαι τῆς πρὸ τῆς αὐτοῦ ἐπαρκαλίας· γαγονίας διδασκαλίας. Καὶ ἡ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐπὶ τὰ δεξιὰ τῶν δικτύων κάθισις καὶ ἀγρὰ τὸ ἀνύσιμον ὑπεδήλου τῆς μετὰ τὴν αὐτοῦ παρουσίας εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· πρῶτως γὰρ ἦδη γε-

juvenis ille qui Romimum a. Judæis comprehensus sequebatur, amictus erat stadone super nudo, qua juvenibus tenentibus relicta, nulus profugit. Petrus vero non istam induerat tunicam, cum esset nudus sed ea complicata se succinxit, et in natate vellet; ducentis enim cubitis a terra distabat. Ita igitur Petrus omnibus ardentem præcurrit; alii autem discipuli in navigio venerunt rete trahentes piscibus plenum, quasi ut illud largienti offerrent, ut sacrum istud proverbium ei dicere possent: «Tua est lais.» Ut ergo, inquit, descenderunt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum et ignem. Has prunas quibus inpositum piscem viderunt ignem esse nonnulli putarunt, sed quod sequitur, aiunt alii, non sicut ita prunas concipere; panis enim non erat igni superpositus. Insiper non dixit prunas ardentes, sed positas; idcirco dicitur ita appellari quamdam pellem qua pro mensa utuntur viatores. Ita ergo apostoli, cum in terram descendissent, istud viderunt novum miraculum prodigio in mari factum majus; nam non ex abyssis, sed ex nihilo factam vident panem et piscem qui ibi positi ad edendum erant parati, cum grato Domini aspectu; et toti admirationis fa si piscationis oblitii sunt; ideo Dominus dicit eis: «Aderte de piscibus quos prendistis nunc,» eos ad curam illorum convertens, ut prætam prolocerent et in mensuris scriperent, ne quis dicat se:am fuisse piscium multitudinem.

Ascendit ergo, inquit, Simon Petrus et traxit rete plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus; et cum tanti essent, non scissum est rete. Virtus Domini quæ impediterat ne scinderetur rete, poterat sane trahentes roborare, et leve pondus efficere, non autem fecit, ut magis miraculum sentirent apostoli; ideo Petrus in navem ascendit ut impotentes adjuvaret. Dominus vero cum velle singulis manifestos fieri, dixit eis: «Venite, præedete,» et manibus suis claus eis prædictum panem et piscem. per hoc ministerium ostendit se futuram perennisque voluptatis duces esse et dispensationem, quæ dabitur post capturam sagenæ apostolica. id est, postquam apostoli per evangelicam prædicationem ad veram erga Deum pietatem ex omnibus gentibus dignos omnes congregaverint; inter quos et tres et quinquaginta et centum magni videbuntur, sive per millia sive per decies milia numerati; quod vidit qui miracula operatus est et prodigia mysteriis referta perpetravit; labor totius noctis infructuosus sterilitatem demonstrabat dectinæ ante manifestationem ejus vulgate. fietis autem missio in dextera navigii mane facta et captura ostendebat evangelicæ doctrinæ post ejus adventum divulgandæ se unitatem; nam mane facta, ut ipse Sol justitiæ per carnem nobis apparuit, secunda et efficax facta est divinæ doctrinæ prædicatione, comprehendens et ad Christum tra:ens salvo-

rum multitudinem. Dixit vero Evangelista postquam retulisset panem et piscem fuisse traditum : Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset et a mortuis. Venit enim ad eos in domo congregatos vespere diei qua resurrexit; post dies octo iterum venit, quando Thomas erat cum eis; et hoc jam tertio ad eos non venit, sed eis manifestatus est; ostendens quoniam erat cum eis, etsi visibiliter non appareret. Dabat autem eis ante ipsius aspectum quando volebat; hæc est enim immortalium corporum facultas.

νερώθη· δεικνύς ὅτι παρῆν αὐτοῖς, καὶ μὴ αἰσθητῶς ὄρωμενος. Ἐπαρτεῖ δὲ τοῦτοιας αὐτὸν ὄραν, ἡνίκα ἐβούλετο· τοιαύτη γὰρ τῶν ἀθανάτων σωματῶν ἡ δύναμις.

Adest igitur cuique nostrum, fratres, etsi a nobis non conspiciatur, ideo ascendens apostolus dixit : « Ecce ego volenscum enim omnibus diebus usque ad consummationem sæculi » . Igitur ut presentem eum vereamur, et lionum in conspectu ejus faciamus. Si modo non possimus corporis oculis eum videre, mentis oculis valemus eum continuo conspiciere, si sapimus; nec tantum conspiciere, sed etiam magna inde percipere bonū; ipse enim aspectus omne peccatum tollit, omnem emundat maculam, niatum omne everuit. Ipse aspectus omnem operatur virtutem, puritatem dat et pacem, vitam æternam et regnum sine fine largitur. Si de hoc suavi aspectu curamus, si in Christum ut presentem spiritualiter oculos intendimus, singuli sicut David dicemus : « Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum; si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo » . Est enim foris prælium nobis quod per sensus ad peccatum trahit molliter cohaerentes, sed hoc prælium non semper adversum nos geritur, nam sensus nostri non sine intermissione excitantur. Hisuper, sensibus etiam excitatis, imperfectum manet peccatum deficiente materia, sive occasione, sive loca non faveant, sine quibus nec fur, nec prædo, nec fornicator, nec adulter, nec raptor, nec avarus iniquitatem perficit. Sed est aliud bellum in nobis ipsis per cogitationes commissum quod est prælio sensuum longe asperius; nam semper geritur, nec indiget materia ut complicetur malum, neque occasioneibus, neque locis. Hinc quidem, dico sensibile, prælium ad peccatum a rebus habet principium, ab eis quæ inde audiuntur vel videntur aliisque multis; spirituale vero in nobis ipsis sine medio a spiritibus nequitia movetur, et ab eorum aggressibus vel incitationibus; et qui in illo vicerit non propterea in bello spiritali sit invincibilis. Sed qui in spiritali prælio vicerit potenter in alio triumphabit; et hoc est quod indicavit Apostolus : « Spiritu ambulante, et desideria carnis ne perficiatis » .

βολῶν τε καὶ παρορμήσεων· καὶ κατ' ἐκείνων μὲν τούτου καὶ κατὰ τὸν νοητὸν ἀήτητο, ὧρη. Ὁ δὲ κατὰ τὸν ἐντὸς; νικήσας πόλεμον κατὰ κράτος τὸν ἐξω τρέπεται· καὶ τοῦτὸ ἐστὶν ὁ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· « Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς ἐπιμνησθήσεσθε. »

νομένης, ὅτε αὐτὸς διὰ σαρκὸς ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ἐπιδήξίῳ; τε καὶ ἐνεργῆς ἡ θεία γέγονε διδασκαλία, συλλαβοῦσα καὶ πρὸς Χριστὸν ἐλκύσασα τῶν σωζομένων τὰ πλῆθη. Ὁ δὲ Εὐαγγελιστῆς, μετὰ τὴν διάδοσιν τοῦ ἔργου καὶ τοῦ ἰχθύος, φησὶ, Τοῦτὸ ἦδη τρίτον ἐπανεώθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς; αὐτοῦ, ἐγερούς ἐκ νεκρῶν ἦλθε γὰρ πρὸς αὐτοῦ; ἐν οὐκ' αὖ συνηθροισμένους ἐπέτρα; τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνίστη· καὶ διαλιπὼν ἡμέρας ὀκτώ πάλιν ἦλθεν, ἡνίκα καὶ ὁ Θωμᾶς τοῖς ἄλλοις συνῆν· καὶ τρίτον ἦδη τοῦτο πρὸς αὐτοῦ; οὐκ ἦλθεν, ἀλλ' ἐπαρτεῖ δὲ τοῦτοιας αὐτὸν ὄραν, ἡνίκα ἐβούλετο· τοιαύτη γὰρ τῶν ἀθανάτων σωματῶν ἡ δύναμις.

Πάρεστι οὖν καὶ ἡμῶν ἐκάστῳ, ἀδελφοί, κἂν μὴ ὄραται παρ' ἡμῶν· διὸ καὶ πρὸς τοῦ; ἀποστόλου εἶπεν ἀναλαμβάνόμενος· « Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὁμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας; ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. » Οὐκοῦν ὡς παρόντα τοῦτον ἐκάστης ἡμέρας; αἰδώμεθα, καὶ τὰ ἀρετὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν. Εἰ δὲ καὶ τοῖ; τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔχομεν αὐτὸν ἀρετῶ; ὄραν, ἀλλὰ τοῖ; τῆς διανοίας ὁρᾶμεν ἔχομεν αὐτὸν διηνεκῶ; ὄραν, εἰ νήσομεν, καὶ οὐκ ὄραν μόνον, ἀλλὰ καὶ μεγάλα ἐνταῦθεν καρποῦσθαι τὰ ἀγαθὰ· αὕτη γὰρ ἡ θεία πάσης ἀμαρτίας ἐστὶν ἀναίρεσις, πονηροῦ παντὸς καθάρσις, παντὸς κακοῦ ἐστὶν ἀλλοτριωσις. Αὕτη ἡ θεία πάσης ἀρετῆς ὑπάρχει ποιητικῆ, καθαρῆς καὶ ἀκαθάρτου παρακτικῆ. Ταύτης τῆς τερπνῆς θείας ἐπιμελούμενοι, καὶ ὡς πρὸς παρόντα τὸν Χριστὸν νεκρῶ; ἀνεψίζοντες, ἐρεὶ καὶ ἡμῶν ἐκάστος, ὡς ὁ Δαβὶδ· « Ἐὰν παρατάξῃται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβήσεται ἡ καρδία μου· ἐὰν ἐπινασθῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω. » Ἔστι γὰρ ἡμῶν ἐξωθεν, ἀδελφοί, πόλεμος, διὰ τῶν αἰσθησῶν πρὸς ἀμαρτίαν ἐφελομένης τοῦς μὴ γενναίως ἀνθισταμένους, ἀλλ' οὐκ ἀεὶ κατ' ἡμῶν ὁ πόλεμος ὁστος ἐγείρεται· οὐδὲ γὰρ ἀδολειπτως αἱ ἡμῶν αἰσθησεις ἐνεργοῦσιν. Ἔστι δ' ὅτε, καὶ τῶν αἰσθησῶν ἐνεργουτῶν, ἀτέλεστος ἔστιν ἡ ἀμαρτία διὰ τὴν τῶν ὀλῶν ἀπορίαν, ἡ καιρῶν τε καὶ τόπων οὐκ ἐπιτηδ' ἰων· ὧν ἀνεὶ οὐ κλέπτης, οὐ ληστής, οὐ πόρνος, οὐ μοιχός, οὐκ ἄρπαξ, οὐ πλεονέκτης εἰς τέλος, ἐγει τὴν ἀνομίαν. Ἔστι δὲ ἕτερος πόλεμος; 134 ἐν ἡμῖν αὐτοῖ; νοητὸς; ὁ διὰ τῶν λογισμῶν, πολλῶ τοῦ αἰσθητοῦ χαλεπώτερος· ἀεὶ γὰρ ἐστὶν ἐνεργῆς καὶ ὀλῶν οὐ δέξια πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ κακοῦ, οὐδὲ καιρῶν οὐδὲ τόπων. Κατ' ὁμῶν, ὁ αἰσθητὸς ἐκείνος, λέγω, πρὸς ἀμαρτίαν πόλεμος, ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐγει τὴν ἐρχῆν, καὶ τῶν ἐκείθιν ἀκουσμάτων ἡ θαυμάτων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν παραπλησίων· ὁ δὲ νοητὸς καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖ; ἀπ' αὐτῶν ἀμῶν; κινεῖται τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, καὶ τῶν ἐκ τούτων προστὸν αἰσθητῶν πρὸς ἐμὸν ἐσθ' ὅτε τῆ; νικήσας, οὐκ ἐκ τούτου καὶ κατὰ τὸν νοητὸν ἀήτητο, ὧρη. Ὁ δὲ κατὰ τὸν ἐντὸς; νικήσας πόλεμον κατὰ κράτος τὸν ἐξω τρέπεται· καὶ τοῦτὸ ἐστὶν ὁ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· « Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς ἐπιμνησθήσεσθε. »

13 M. III. xv, 20. 14 Psal xxvi, 5. 15 Galat. vii, 5.

Πρὸς μὲν οὖν τὸν ἔξω καὶ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τῶν Ἀ-
 λημον ὁ παλαιὸς μάλλον ὠκλιζε νόμος τὸ ἀνθρώπι-
 νον γένος, τὰ τέλη τῶν ἀμαρτημάτων ἐκτρέπεσθαι
 παραγγέλλων· πρὸς δὲ τὸν ἔνδον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς
 πόλεμον ἡμᾶς ἀνίστησιν ὁ νόμος τῆς χάριτος, ἡ
 τοῦ ἑὐαγγελίου διδασκαλία, τὴν ἐν καρδίᾳ ὀργὴν,
 τὴν ἐν καρδίᾳ μοιχείαν, τὴν ἐν καρδίᾳ τῆς τοῦ δια-
 βόλου προσβολῆς κινουμένην ἐπιθυμίαν ἀπαγορεύου-
 σα καὶ πρὸς ἀντικατάξιν ταύτης ἡμᾶς ὀπλιζουσα
 τε καὶ διεγείρουσα, καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος
 Ἐφεσίου γράφων φησὶν· « Ἐνδύσασθε τὴν πανο-
 κλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ θῦνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς
 τὰς μεσολαίας τοῦ διαβόλου· οὐ γὰρ ἔστιν ἡμῖν ἡ
 πᾶλη κτῆς· αἶμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς,
 πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ
 σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ
 τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· ἡ τούτων γὰρ
 ἐκπίπτοντα χαλεπὸν ἡγεῖται, καὶ μανικῶς καθ' ἡμῖν
 κινεῖται τὸ πάλαισμα ἔχοντων ἐν οὐρανοῖς διὰ τῆς
 πατρὸς οὖν πρὸς τὸν Θεὸν ἰναπέτωρ. διὰ πάση σπουδῇ,
 παρακαλῶ, μέθ' ἡμῶν ἀποσχώμεθα καὶ τρωφῆς, δημάτων
 τε καὶ ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων αἰσχυρῶν· ταῦτα
 γὰρ ἡμῖν ἐπανιστάντα τὴν σάρκα, πρὸς πᾶλην ἡμᾶς
 ἐκκαλεῖται, ἥτις· οὐκ ἔστιν ἡμῶν, οὐδὲ ἀφίησιν ἡμᾶς·
 τὸν ἔνδον καὶ ἡμέτερον πόλεμον βλίπτειν καὶ διαφί-
 ρειν καλῶς· διὸ καὶ νικᾶσθε καὶ κίπτειν ἡμᾶς·
 ἀνάγκη, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας ὡς ἐπίπαν ἡ τὸ
 κλεῖστον αἰματωπίζεσθαι, ὁρασίαν μὲν πρὸς τοὺς
 ἐντὸς πολεμίου· περικαίμενους, ὑφ' ἡμῶν δὲ αὐ-
 τῶν πρὸς τοὺς ἔξωθεν πολεμίοις προδιδομένους. Ἄλλ' **Ε**
 ἡμεῖς τῶν μὴ καλῶν μηδὲ ἐνδεδομένων ἡδονῶν τῆς
 σαρκὸς ἀπεχόμενοι, πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξου-
 σίας τοῦ δαιμονίου σκότους, ἀντικατατάξωμεθα· πρὸς
 τοὺς ὑπερόκλιοντας ἡμῖν ἔνδον τοὺς ἐμπαθεῖς λογι-
 σμοὺς, τὰς ἐπιθυμίας τὰς πονηράς, οἵτινές εἰσι πάν-
 τως οἱ δαίμονες, οἱ καὶ ἀρχόντες εἰσι τῆς κακίας τοῦ
 σκότους, ὡς πρῶτοι τοῦτο κωδῆσαντες· καὶ κοσμο-
 κράτορές εἰσιν, ἀλλ' ἐκείνων πρὸς οὐς οὐδὲ μῶς
 ἔχει χώραν ὁ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ λόγος· Ἔμεῖς **Ε**
 ὑμᾶς· ἐκ τοῦ κόσμου, ἡ καὶ διὰ τῆς εὐχαιρίας χάριτος ἀναγεννησάμεν.

Πρὸς ἐκείνους οὖν καὶ ἐξουσίαι εἰσὶ τὰ πνεύματα
 τῆς πονηρίας, ὧς ἐκόντας ὑποπεσόντας αὐτοῖς.
 Ἔμεῖς δὲ, ἐὰν μόνον νήφωμεν, καὶ τὸ δῆμα τῆς
 διαβολῆς ἀνατείνωμεν πρὸς τὸν λυτρωσάμενον ἡμᾶς **Δ**
 ἀπὸ τῆς πικρᾶς δουλείας τοῦ διαβόλου δεσπότην,
 καὶ ὡς ἀεὶ παρ νει τούτῳ πιστεύωμεν, « Οὐ φοβηθή-
 σόμεθα, κατὰ τὴν Ψαλμῶδον, ἀπὸ βέλους κατομένου
 ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου,
 ἀπὸ συμπύματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ, » **135**
 ἀλλ' ἡ πρὸς ἡμᾶς· ἐπιχειρήσαντα πεσοῦνται, πρὸς
 ἡμᾶς δὲ οἱ ἐγγυῶσιν, οὐδὲ παρασαλεύσουσιν τῆς κατ'
 ἀρετὴν ἔδρας· καὶ ἀσφαλείας, ὧς καὶ ὁ αὐτὸς ὁ ἄσμα-
 τογ ἄφους περὶ ἑαυτοῦ φησὶ· « Προσωρῶμην τὸν
 Κύριον ἐν τῶν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου
 ἔσται, ἵνα μὴ σαλευθῶ. » Ἐάν οὖν καὶ ἡμεῖς ὡς
 ἐνώπιον ἡμῶν διὰ παντός προσώμεθα τοῦτον,
 τὸν μὲν θμυῶντες, τὸν δὲ ἱκατεύοντες, ἄλλοτε δὲ

Lex quidem vetus humanum genus ad bellum
 foris adversum sensus committendum magis in-
 struebat, vitare iubens peccatorum occasiones; sed
 ad internum in nobis bellum nos accingit lex gra-
 tiae, Evangelii doctrina, prohibens iram in corde
 accensam, adulterium in corde patratum, concupi-
 scentiam in corde ex diabolica aggressionem com-
 motam, nosque ut illi resistamus instruens atque
 erigens, sicut Apostolus Ephesius scribens dixit :
 « Induite armaturam Dei, ut possitis stare adver-
 sus insidias diaboli : quoniam non est nobis collectatio
 adversus carnem et sanguinem, sed adversus prin-
 cipes et potestates, adversus mundi rectores tene-
 brarum harum, contra spiritualia nequitiae in coe-
 lestibus »; quae enim ex his ceciderunt mala cogi-
 tant, et stulte adversus nos qui per erectionem
 mentis nostrae ad Deum civitatem in caelis habemus
 machinantur. Ideo toto studio, obacere, ab chris-
 tate abstinemus sicut et a voluptate, a turpibus
 verbis et dicendis et audiendis, a fœdilis spec-
 taculis. Hæc enim domi carnem erigunt, ad collu-
 cationem nos provocant quæ non est nostra, neque
 nos sinit ad interdum nostrumque bellum attendere
 et illud fortiter sustinere : ideo oportet nos vinci et
 decedere, et in captivitate peccati semper vel ple-
 rumque redigi qui domesticos hostes nostros non
 conspicimus, dum tunc ad exteriores arcendus in-
 ceubimus. Nos autem a pravis nec unquam satiam-
 dis voluptatibus carnis abstinentes, contra potesta-
 tes et principatus tetrarum tenebrarum insruamus,
 adversus eos qui nobis libidinosas suggerunt cogi-
 tationes pravasque concupiscentias, qui prorsus
 sunt dæmones, qui principes sunt nequitiae tene-
 brarum, quoniam prius eas concupiverunt; sunt
 etiam mundi rectores, sed eorum in quibus nullo
 modo locum habet veri verbum Domini : « Vos ex hoc
 mundo non estis, sed ego elogi vos de mundo »; et
 per meam gratiam regeneratos mihi arrogavi.

Igitur adversus illos utpote libenter eis subditos
 potestatis sunt spiritus nequitiae. Nos vero, si modo
 sapiamus, et oculum mentis intendamus ad eum
 qui nos ab horrenda diaboli servitute liberavit Do-
 minum, etique quasi semper præsentem adhaeremus,
 « Non timuimus a sagitta volante in die, sicut ait
 Psalmista, a negotio perambulante in tenebris, ab
 incursu et dæmonio meridiano »; sed quæ nos
 aggredi tentaverint, cadent, ad nos vero non ap-
 proximabunt, nec commovebunt a firma securitate
 quam tribuit virtus, velut idem Psalmorum scri-
 ptor de semetipso dixit : « Providebam Dominum
 in conspectu meo semper, quoniam a dextris est
 mihi, ne commovear »; Nos quoque si providea-
 mus eum in conspectu nostro semper, omne qui-
 dem hymnis laudantes, nunc vero obsecrantes, alio
 autem tempore gratias agentes pro viribus, cujus-

135 Ephes. vi, 11. 136 Joan. xv, 10. 137 Psal. xc, 6. 138 Psal. xv, 8.

cuoque dexteram apprehendet, nosque ducet in voluntate virtutisque sua; et eruet nos a potestate tenebrarum et perducet in regnum suum, largiens nobis vitam incorruptibilem et æternam, quam nos omnes consequi donetur in gloriam ejus, æternique ejus Patris, et coætæni atque viviſci Spiritus, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

καὶ ζωοποιῶν Πνεύματος; νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

HOMILIA XXIV.

In manifestationem et dispensationem divini Spiritus in Pentecoste peractam; agitatur etiam de parentia.

Nuper conspeximus magnis fidei oculis Christum ascendentem, nec ullo modo cessimus eis qui corporis oculis intueri; habiti sunt digni, neque ideorum felicitas nostræ præstitit. « Beati enim qui non viderunt et crediderunt, » ait Dominus ²⁰; isti autem sunt, qui per auditum edocti per fidem conspexerunt. Vidimus ergo Christum modo a terra cum corpore ablatum, nunc vero videmus per sanctum quem ad discipulos misit Spiritum, quo Christus assumptus pervenit ad quantam dignitatem nostram quam acceperat naturam pervexit; eo enim tumino ascendit unde Spiritus ab ipso missus descendit. Unde autem descendit Spiritus, ostendit per Joel prophetam dicens : « Effundam de Spiritu meo super omnem carnem ²¹; » cui dixit David : « Emitte Spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ ²². » Igitur ad altissimum Patrem assumptus ascendit Christus, et ad ipsum Patris sinum pervenit, unde et Spiritus; insuper particeps secundum naturam humanam paternæ dignitatis monstratus est cum ipse quoque tunc misit Spiritum a Patre venientem atque missum. At nemo putet Spiritum sanctum ab hac dignitate excludi, audiens illum a Patre et Filio emissum; etenim non tantum missus est, sed est etiam e numero mittentium et consentientium.

τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἀποσταλλόμενον ἀκούων οὐ ἀποστελλόντων καὶ συνευδοκούντων ἐστί.

Quod bene ostendit qui per prophetam dixit : « Ego manibus meis terram stabili vi et cœlum extendi, et nunc Dominus misit me et Spiritus ejus ²³. » Et alibi iterum per eundem prophetam dixit Christus : « Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me, ad annuntiandum pauperibus misit me ²⁴. » Idcirco non solum mittitur Spiritus sanctus, sed et mittit Filium a Patre missum, quo patet eum esse ejusdem naturæ et dignitatis, ejusdem operationis et honoris ac Pater et Filius. Patris ergo beneplacito et cooperatione Spiritus sancti, per immensum benignitatis pelagus, cœlos inclinans et deorsum descendens unigenitus Dei Filius, secundum nos in terris conspectus, et nobiscum conversatus, et fecit ut docuit mira et magna et sublimia, et vere Deo digna, et parentibus divinitus efficacia et salutaria. Deinde libenter passus pro nostra salute, sepultus

Α εὐχαριστοῦντες πρὸς δύναμιν, ἀντιτίθεται καὶ ἐκαστοῦ τῆς δεξιᾶς, καὶ ἐδηγήσει ἡμᾶς ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ ῥύσεται ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ ἀποκαταστήσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, χαριζόμενος ἡμῖν ἀκήρατον καὶ αἰώνιον ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνάρχου αὐτοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ συναϊδίου αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

OMILIA KΔ.

Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τελεσθεῖσαν φανερώσιν καὶ διανομήν τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐν ἡ καὶ παρὶ μεταβολῆς.

Ἐθεασάμεθα πρὸ μικροῦ τοῖς μεγάλους τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἀναληφθέντα Χριστὸν, καὶ τῶν αὐτοῦ κατ᾽ ἐκείνους διὰ τοῦτο μακαριότητος οὐδὲν ἀπαλείφθημεν. « Μακάριοι γὰρ οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες, » ὁ Κύριος εἶπεν. οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ δι᾽ ἀκοῆς πληροφορηθέντες, καὶ διὰ πίστεως βλέποντες. Ἐθεασάμεθα οὖν πρώην Χριστὸν ἀπὸ γῆς αἰρόμενον μετὰ σώματος, νῦν δὲ ὄρωμεν διὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῖς μαθηταῖς παμφέροντος ἁγίου Πνεύματος, μέχρι τίνος ὁ Χριστὸς ἀναληφθεὶς ἔφθεσε, καὶ εἰς ποίαν ἀξίαν ἀνεβίβασε τὴν ἡμῶν ἢν ἀνέλαβε φύσιν. εἰκότι γὰρ πάντως ἀνήλθεν, ὅθεν τὸ Πνεῦμα πατρὸς αὐτοῦ πεμφθὲν κατέβηκε. Πόθεν δὲ τὸ Πνεῦμα κατέβηκε, δείκνυσιν ὁ διὰ τοῦ προφήτου λέγων Ἰσὴλ. « Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα » καὶ πρὸς ὃν φησιν ὁ Δαβὶδ. « Ἐξεκποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινίσεις τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. » Πρὸς τὸν ἀνωτάτω τοιγαροῦν ὁ Χριστὸς ἀναληφθεὶς ἀναβέβηκε Πατέρω, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔφθασε τὸν πατρικὸν κλίπον, ὅθεν καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ κοινῶς καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τῆς κατ᾽ αὐτὸν ἀξίας ἀνεβίβηκε τὸ ἐξ οὐρανοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐρχόμενον τε καὶ στελλόμενον Πνεῦμα καὶ αὐτὸς ἀρτίως ἀποσταλάς. Ἀλλὰ μηδεὶς νομίσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς ἀξίας ταύτης ἀμοιροῦν, παρὰ οὐ γὰρ τῶν ἀποσταλλομένων ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν

δείκνυσι δὲ καὶ τοῦτο σαφῶς ὁ διὰ τοῦ προφήτου λέγων. « Ἐγὼ ταῖς χερσὶ μου θεμελίωσα τὴν γῆν, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα, καὶ νῦν Κύριος ἀπέσταλάκε με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. » Καὶ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου πάλιν ἀλλαχοῦ, λέγων. « Πνεῦμα Κυρίου ἐπ᾽ ἐμὲ, οὐ ἔνακεν ἐχρῆστέ με, εὐαγγελίσασθαι **136** πτωχοῖς ἀπέσταλάκε με. » Τοιγαροῦν οὐκ ἀποπέλλεται μόνον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ καὶ ἀποπέλλεται τὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀποσταλλόμενον Υἱόν, πρὶν οὐ δείκνυται Πατρί τε καὶ Υἱῷ συμπλεῖ καὶ ἑμοσθενῆς καὶ συνεργὸν καὶ ὁμότιμον. Εὐδοκίῃ τοίνυν τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργείῃ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δι᾽ ἄφατον φιλανθρωπίας κέλαρος, κλίνα; οὐρανοῦς καὶ καταβῆ; ἐνωθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Μονογενῆς, καὶ καθ᾽ ἡμᾶς, ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθαλις, καὶ συνένοστραφεῖς ἡμῖν, καὶ ἔπραξε καὶ ἐδίδαξε θαυμαστά καὶ μεγάλα καὶ ὀψηλὰ καὶ ὄντως θεοκροπή, καὶ

²⁰ Joan. ix, 29. ²¹ Joel. ii, 28. ²² Psal. ciii, 31. ²³ Isa. xlii, 5. 7. ²⁴ Isa. lxi, 1.

τοῖς αὐτῷ κτισθαρχοῦσιν Θεοῦργα καὶ σωτήρια. Εἶτα καὶ καθὼν ἐθελοσώσας ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας, καὶ τρυφῆς καὶ ἀναστάς τριήμερος, ἀναλήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ συνήργησεν ἐκείθεν τῇ πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μαθητῆς καθόσω τοῦ θεοῦ Πνεύματος, συναποστασία· μετὰ τοῦ Πατρὸς, καθάπερ καὶ συνεπηγγεῖλατο τῇ ἐξ ὕψους δυνάμιν· αὐτὸς δὲ καθήμενος ἐν ὑψηλοῖς· ἔκατ', ὡς περ βοᾷ πρὸς ἡμᾶς ἐκείθεν, Εἴ τις ἐθέλει παραστῆναι τῇ δόξῃ ταύτῃ, καὶ μέτοχος γενέσθαι τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ υἱὸς κληθῆναι Θεοῦ, καὶ ζωὴν εὐραὶν ἀθάνατον, καὶ δόξαν ἀρρήτον, καὶ τροφήν ἀκήρατον, καὶ πλοῦτον ἀδαπάνητον, ἀκουέτω τῶν ἐμῶν προσηγμάτων, καὶ μιμνήσθω πρὸς δύνάμιν τὴν ἐμὴν πολετήαν, καὶ πολιτευέσθω καθάπερ ἐπὶ τῆς γῆς ἐγὼ διὰ σαρκὸς ἐλθὼν, καὶ ἐποίησα καὶ ἐδίδαξα. Σωτήριος θεὸς νόμου, καὶ ὑπόδειγμα προβαίς ἑμαυτὸν· τὴν γὰρ εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν ἐπιστήσασατο μὲν ὁ Σωτὴρ δι' οὐρανῶν ἔργων τε καὶ θαυμάτων, ἐτίθεισε δὲ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων· παρίστησε δὲ αὐτῆς τὸ μεγαλωφελὲς καὶ σωτήριον διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, διὰ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως, δὲ τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μαθητῆς νῦν τελεσθείσης τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐκπελοσώσεως ἣν ἐορτάζομεν σήμερον. Μὲτι γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν φανέρωσιν πρὸς τοὺς μαθητῆς εἶπα ἀναλαμβάνομενος· « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς, ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐκδύσηθε δύνάμιν ἐξ ὕψους· λήψασθε γὰρ δύνάμιν, ἐκελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ἑστέ μοι μάρτυρες ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἐν ἰσραὴλ τοῦ ἁγίου· Συμπληρουμένης δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πεντηκοστῆς ἡμέρας, ἥς νῦν ἐφέστηκεν ἡ μνήμη, τῶν μαθητῶν ἀπίπτων συνηγμένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ὁμοθυμαδὸν ὄντων ἐν τῷ ὁπερὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κατ' ἐαυτῶν ὁπερὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ οὐρανοῦ συνηγμένων· ἦσαν γὰρ σχολάζοντες καὶ προσέχοντες τῇ δεήσει καὶ τοῖς ἁγίοις τοῖς πρὸς τὸν Θεόν· « Ἐγένετο, φησὶν ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ἄφω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος, ὡς περ φερομένης βιαίας, καὶ ἐπλήρωσε τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι· « Οὐτὸς ἔπειν ὁ ἦχος, περὶ οὗ προεῖπεν Ἄννα ἡ προφήτις, ὅτε τὴν περὶ τὸν Σαμουὴλ ἐπαγγελίαν ἐδέξατο, οὗτις ἔκυριος ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐδρόνησεν. Αὐτὸς δὴσσε ἰσχυρὸν, καὶ ὑψώσει κέρα· χριστῶν αὐτοῦ· Τούτου τὸν ἦχον καὶ τὸν τοῦ Ἡλιοῦ θεωρία προανεκέρυξεν· « Ἰδοὺ γὰρ, φησὶ, φωνὴ αὐρας λεπτῆς, καὶ ἐν αὐτῇ Κύριος· ἡ γὰρ φωνὴ τῆς αὐρας ἦχος ἔστι πνοῆς. Τούτου τοῦ ἦχου καὶ τῆς πνοῆς εὐρυς ἀν τὸ πρόγραμμα καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Τῇ γὰρ ἰσχυρῇ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἐορτῆς, ἥτις ἔστιν ἡ Πεντηκοστή, εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸν Θεολόγον καὶ Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, καὶ ἐκράξεν, λέγων· « Εἴ τις ἐπιθέσθω

²⁶ Luc. xiv, 29. ²⁷ Act. i, 1, 2. ²⁸ I Reg. i, 10, 22.

et tertia die resurgens ascendit in caelum, et sedit ad dexteram Patris, et inde ejus cooperatione descendit Spiritus sanctus, sicut a Patre simul ab emissus qui simul promiserat virtutem ex alto. Ipse vero ibi in excelsis sedens, inde, ut ita loquar, ad nos clamat: Si quis vult hanc consequi gloriam, et particeps fieri regni caelorum, et vocari filius Dei, et vitam aeternam invenire, et gloriam ineffabilem, et voluptates intemeratas, et divitias inexhaustas, mea mandata audiat, et pro viribus meam imitetur conversationem, et conversetur sicut et ego in terram per carnem veniens et feci et docui, salutares ponens leges et meipsum proponens exemplum; doctrinam enim evangelicam Salvator quidem operibus suis et miraculis firmavit, perfecit autem per passionem suam, illius vero magnam et salutarem utilitatem exhibuit per resurrectionem a mortuis, per suam in caelum ascensionem, per missionem divini Spiritus e caelo ad discipulos suos factam, quam hodie celebramus. Et enim postquam a mortuis resurrexisset, et se discipulis manifestasset, dixit jamjam ascensurus: « Ecce ego mitto promissum Patris ad vos. Vos autem sedete in civitate Jerusalem, quoadunque induamini virtute ex alto; accipietis enim virtutem supervenientis in vos Spiritus sancti, et eritis mihi testes in Jerusalem et in omni Judaea et usque ad ultimum terrae. » Cum complerentur autem post resurrectionem ejus dies Pentecostes, cujus hodie memoriam facimus, dum essent omnes pariter in eodem loco congregati, et unanimiter essent in conaculo adyti illius, singula etiam in superiore mentis suae parte collectis, erant enim perseverantes in oratione et hymnis ad Deum: « Factus est, inquit Lucas evangelista, repente de caelo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes. » Iste est sonus de quo praedixit Anna prophetissa, quando promissionem de Samuele accepit: « Quoniam ascendit Dominus in caelum et tonavit. Ipse dabit fortitudinem et exaltabit cornu christorum ejus. » Hunc sonum praenuntiavit visio Heliae, ait enim: « Ecce vox aurae tenuis, et in ipsa Dominus; » vox enim aurae sonus est venti. Hujus soni hujusque spiritus praedictionem etiam invenire poteris in Evangelio Christi. Nam ultima et magna die festi quod est Pentecostes, stetit Jesus, secundum Theogum atque Evangelistam Joannem, et clamavit dicens: « Si quis sitit, veniat ad me et bibat. Hoc autem dicebat, inquit, de Spiritu quem recepturi erant credentes in eum. » Sed et post resurrectionem insufflavit in discipulos suos et ait: « Accipite Spiritum sanctum. » Ille igitur clamor sonum illum significabat, et insufflatio illum spiritum qui nunc deorsum vehementer spirans, magnum atque potentem e caelo emisit atreptum, totamque sub caelo terram personuit, et omnibus in fide accedentibus gratiam largitur et infundit.

²⁹ I Reg. xix, 11, 12. ³⁰ Joan. vii, 37-39 ³¹ Joan.

Vehemens est quia omnia vincit, maligni mœnia invadit, urbes vero et omne propugnaculum adversarii evertit, insuper superbos quidem humiliat, humiles autem corde exultat; male dissolutis conjungit, frangit peccatorum vincula, et servitutis catenas dirumpit. Replevit autem domum ubi erant sedent s quam spiritalem piscinam effecit, ut adimpleretur Salvatoris promissum quod ipse jamjam assumendus eis dixit: « Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini in Spiritu sancto, non post multos hos dies⁴¹. » Sed et vocationem quam ipsis imposuit vera significare ostendit; nam per hunc a cœlo sonum tonitruum filii vere facti sunt apostoli. « Et apparuerunt illis, ait, disperitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum, et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis⁴². » Signa quidem corpore dominico patrata quibus exhibitus est unigenitus Dei Filius, secundum personam propriam, nobis in diebus ultimis adunatus, finem acceperunt; cœperunt autem fieri quæ Spiritum sanctum propriam quoque habere personam demonstrarent, ut nos cognoscamus et meditemur magnam et adorabile sanctæ Trinitatis mysterium. Jam quidem prius patuerat operatio Spiritus sancti, nam hic est qui per prophetas locutus futura prænunxiaverat, operatus erat etiam deinde per discipulos, demones ejiciens et morbos sanans, nunc vero manifestatus omnibus in sua persona per linguas igneas; sedensque quasi in throno supra singulos Christi discipulos, eos virtutis suæ instrumenta reddidit.

σαντε, κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν, τὸν ἐκ' ἐσχάτων ἡμῖν τέλεισθαι καὶ τὴ φανερούμενα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐς καὶ σκεφθῶμεν τὸ μέγα καὶ προσκυνητὸν τῆς ἁγίας Τριάδος μυστήριον· ἐνήργει μὲν γὰρ καὶ πρότερον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ διὰ τῶν προφητῶν λαλήσαν καὶ προκαταγγεῖλαι τὰ μέλλοντα, ἐνήργει καὶ διὰ τῶν μαθητῶν ἵπαιτα, δαιμόνας ἐλαύνον καὶ νόστους ἰώμενον, φανερώθη δὲ καὶ νῦν ἐν ἰδίᾳ ὑπόστασί τοῖς πᾶσι διὰ τῶν πυρίνων γλωσσῶν· καὶ τοῖς τοῦ Χριστοῦ μαθηταῖς ἐκαθίσαν δεσποτικῶς, καὶ οὖν ἐνθρονισθῆν, ὄργανα τοῦτου; πεποίηκε τῆς οικίας δυνάμεως.

Quare autem apparuit in figura linguarum? Ut se eodem fonte ac Dei Verbum exiisse moneraret; nihil enim lingua propinquius habet verbum. Simul etiam propter gratiam doctrinæ; gratia enim plena debet esse ejus lingua qui secundum Christum docet. Quare vero linguæ igneæ? Non solum ut Spiritus ostenderet se ejusdem esse naturæ ac Pater et Filius; ignis enim Deus est, et ignis nequissimam consumens; sed etiam propter duplicem apostolicæ prædicationis operationem; nam simul est benefica et pœna multat; et sicut ignis natus est lucere et ardere, ita verbum doctrinæ quæ est secundum Christum annuentes quidem illuminat, negantes vero usque ad finem obedientiam igni et supplicio tradit æterno. Linguæ autem non ignis dicuntur, sed tanquam ignis, ne quis ignem illum putaret esse sensibilem et corporeum, sed ut ex exemplo nobis innotescat manifestatio Spiritus. Cujus autem

πρὸς με καὶ πινέτω. » Τοῦτο δὲ ἔλεγγε, φησί, περὶ τοῦ Πνεύματος, οὐ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες; **137** εἰς αὐτὸν· ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐνεφύσησας τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε, ἰ Αἰθερ Πνεῦμα ἅγιον. » Ἐφ' οὖν κραυγῇ ἐκεῖνη τούτων προεβήμαινα τὸν ἦχον, καὶ τὸ ἐκφύσημα ταύτην τὴν κροτήν, ἦτις νῦν ἀνωθεν χυθεῖσα θαψιχῆς, καὶ μέγα καὶ ἐξάκουστον οὐρανῶθεν ἐξηχήσασα, πᾶσαν ἐκκαλεῖται τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ πᾶσι τοῖς πιστῶς προσιοῦσι τὴν χάριν ἐκπενεῖ καὶ ἐνήσει. Βιαία δὲ ἐστίν, ὡς πάντα νικῶσα, καὶ ὑπερβαίνουσα μὲν τὰ τελεῖα τοῦ πο. η. ρ. ὡ. καθαιρούσα δὲ τὰ πόλεις, καὶ πᾶν ὀχύρωμα τοῦ ἔχθροῦ· καὶ ταπεινούσα μὲν τοὺς ὑπερηφάνους, ἀνοψοῦσα δὲ τοὺς ταπεινοὺς τῆ κεκοίτῃ· καὶ συνδύσα μὲν τὰ κακῶς λελυμένα, διασπῶσα δὲ τοὺς τῶν ἁμαρτημάτων συνδέσμους, καὶ διαλύουσα τὰ κρατούμενα. Ἐπλήρωσα δὲ τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι, κολυμβήθραν αὐτὸν ἀπεργαζομένη πνευματικὴν, καὶ πληροῦσα τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, ἣν καὶ αὐτὴν ἀναλαμβάνομενος πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν· « Ὅτι Ἰωάννης μὲν ἰδάπτεισιν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλῆς ταύτας ἡμέρας. » Ἀλλὰ καὶ τὴν κλήσιν, ἣν αὐτοῖς ἐπέθηκεν, ἐπληθούσαν εἰδείε. Αἰὰ γὰρ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ τούτου ἦχου ὄντως υἱὸς βροντῆς γεγενησὶν οἱ ἀπίστολοι· « Καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς, φησί, διαμεριζόμενα γλώσσα ὡσεὶ πυρὸς· ἐκάθισέ τε ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήθησαν ἅπαντες Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ ἐλάλουν ἑτέρας γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐλάλῃ αὐτοῖς; ἀποφθάλγυσθαι. » Τὰ μὲν γὰρ διὰ τοῦ θεοποικίτου σώματος θαυματουργηθέντα, καὶ ἴδον εἶναι μονογενῆ τοῦ Θεοῦ παραστή-

συναφθέντα τῶν ἡμερῶν, πέρα; εἰσθεῖν· ἀρχεται δὲ κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν ὑπάρχον· ἐν ἡμῖς ἐπιγνώμεν ἵνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήθησαν ἅπαντες Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ ἐλάλουν ἑτέρας γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐλάλῃ αὐτοῖς; ἀποφθάλγυσθαι. » Τὰ μὲν γὰρ διὰ τοῦ θεοποικίτου σώματος θαυματουργηθέντα, καὶ ἴδον εἶναι μονογενῆ τοῦ Θεοῦ παραστή-

Ἄλλὰ τίνο; ἕνεκεν ὤφθη διὰ τοῦ σχήματος τῶν γλωσσῶν; Ἴνα τὴν πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἐπιθετῆται συμφυλιαν· γλώσσης γὰρ πρὸς λόγον οὐδὲ συγγενέστερον. Ἄμα δὲ καὶ διὰ τὴν χάριν τῆς διδασκαλίας· γλώσσης γὰρ κεχαριστωμένης ὁ κατὰ Χριστὸν διδάσκαλος δέχεται. Διατί δὲ πυρίναις γλώσσαις; Οὐ μόνον διὰ τὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Ἰδὸν ὁμοούσιον· πῦρ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ καταναλάσκον τὴν μοχθηρίαν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ διετὴν τῆς ἐνεργείας τοῦ τῶν ἀπιστῶν κηρύγματος· εὐεργετεῖν γὰρ ἅμα καὶ κολάζειν δύνανται· καὶ καθάπερ τὸ πῦρ καὶ φωτίζει καὶ φλογίζειν πέφυκεν, οὕτω καὶ ὁ τῆς κατὰ Χριστὸν διδασκαλίας λόγος; τοὺς μὲν ὑπακούοντας φωτίζει, τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας εἰ; τέλος πυρὶ καὶ κολάζει παραδιδωσιν αἰωνίῳ. Γλώσσαί δὲ, οὐχὶ πυρὶ; εἶπεν, ἀλλ' ὡσεὶ πυρὸς, ἵνα μὴ τις αἰσθητὴν καὶ ὄλισθον εἶναι λογισθῆται τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ἀλλ' ὡς ἀπὸ παραδείγματος

⁴¹ Act. 1, 5. ⁴² Act. 11, 3.

τος ἐν περιτοῖα γενώμεθα τῆς ἐπιφανείας τοῦ Πνεύ- A
ματος. Τίνας δὲ χάριν αἱ γλώσσαι διαμερίζονται C
ἔφθασαν αὐτοῖς; ἔπει μόνω τῷ καὶ αὐτῷ ἀνοθεύ-
ἔλθοντι Χριστῷ οὐκ ἐκ μέτρου δίδεται τὸ Πνεῦμα
παρὰ τοῦ Πατρὸς· διόκληρον γὰρ ἐκεῖνος καὶ κατὰ
σάρκα τὴν θεϊαν δυνάμιν εἶχε καὶ τὴν ἐνέργειαν,
138 τῶν δ' ἄλλων οὐδενὶ πᾶσα χωρητὴ κατέστη-
κεν ἢ τοῦ Πνεύματος; χάρις, ἀλλ' ἐκ μέτρου ἑκαστος
ἄλλος ἄλλου τινὸς τυγχάνει τῶν χαρισμάτων· ἴνα
μή τις φύσιν εἶναι τὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῖς
ἀγίοις διδομένην χάριν νομίσῃ. Τὸ δὲ, «ἐκδόσιον»,
οὐ τὴν δεσποτικὴν ἀξίαν ὑπεμφαίνει μόνον, ἀλλὰ
καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ θεοῦ Πνεύματος. «Ἐκάθισε δὲ,
φησὶν, ἐφ' ἕνα ἑκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαν-
τες Πνεύματος ἀγίου.» καὶ μερίζομενον γὰρ κατὰ
τὰς διαφορὰς αὐτοῦ δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας, δι'
ἐκάστης τῶν ἐνεργειῶν ὅλον πάρεστι καὶ ἐνεργεῖ τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀμερίστως μερίζομενον, καὶ ὁλο-
σχερῶς μετεχόμενον, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς
ἀκτίνος. Ἐτάλουν δὲ ἐτέρας γλώσσαις, τουτέστι
διὰ λέκτρως, πρὸς τοὺς ἐκ παντὸς ἔθνοους συυελθόν-
τας, καθὼς τὸ Πνεῦμα εἰδίδου αὐτοῖς ἀποφθίγγεσθαι·
ἔργα γὰρ ἐγένοντο τοῦ θεοῦ Πνεύματος, ἐνερ-
γοῦντά τε καὶ κινούμενα κατὰ θέλησιν ἐκείνου καὶ
δύναμιν· ἔργωνον δὲ ἅπαν ἐξυθεν προσλαμβανόμε-
νων, οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐνερ-
γοῦντος δι' αὐτοῦ μετέχον, οὕτως ἔργωνον ἐκείνου
ταλεῖ, ὡς καὶ ὁ θεὸς Πνεύματι φθεγγόμενός φησι
Δαβὶδ· «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὄξυγράφου.» Ὁ οὖν γραφικὸς κάλαμος ἔργωνον ἐστὶ
γραφικῶς, τῆς ἐνεργείας πάντως, ἀλλ' οὐ τῆς οὐσίας μετέχων τοῦ γράφοντος, ἀκαίνα χαρακτων, ἀπερ ὁ
γραφικὸς ἐθέλει καὶ δύναται.

Ἄλλὰ πῶς ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ C
ἅγιον; Ἐπειδὴ διὰ τῶν αὐτοῦ προφητῶν προσηγγ-
γέλατο τοῦτο, διὰ μὲν τοῦ Ἰαζακίη λέγων· «Δώσω
ὄμιν καρδίαν καινὴν, καὶ Πνεῦμα καινόν, καὶ τὸ
Πνεῦμά μου δώσω ἐν ὄμιν.» διὲ δὲ τοῦ Ἰωήλ·
«Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἰσχαταῖς ἡμέραις, ἐκχεῖ ἀπὸ
τοῦ Πνεύματος μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα.» Τοῦτο καὶ
ὁ Μωϋσῆς ἐκποθῶν, προσηγγένησε λέγων· «Τίς
δώσει πάντα τὸν λαὸν Κυρίου προφήτας, ὅταν ὁφ
Κύριος τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς;» Ἐπει δὲ
μία ἐστὶν ἡ εὐδοκία καὶ ἡ ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς
καὶ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦτο τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν
εἰπὼν· «Ὁ πῶν ἐκ τοῦ ὕδατος, ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ,
γενήσεται πηγὴ ὕδατος ἀλλομέγου εἰς ζωὴν αἰώ-
νιον.» καὶ, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ
Γραφή, ποταμὸς ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βρῦσουσιν
ὕδατος ζῶντος.» ὃ ἐρμηνεύων ὁ Εὐαγγελιστῆς,
«Τοῦτο δὲ, φησὶν, ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος ὃ ἐρελ-
λον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν.» Ἄλλὰ
καὶ ἐπὶ τὸ σωτήριον ἐρχόμενος πάθος πρὸς τοὺς
οἰκίλους μαθητὰς ἔλεγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς
ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν
Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὄμιν, ἵνα μένη
μετ' ὀμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας.»
Καὶ πάλιν· «Ταῦτα λαλάηκα ὄμιν, παρ' ὄμιν

A gratia lingue illis apparuerunt dispersitæ? Quia
C soli qui a cælo descendit Christo non in mensura
datur Spiritus a Patre; ille enim universam etiam
secundum carnem habuit divinam virtutem et ope-
rationem; sed aliorum nemine tota continetur gra-
tia Spiritus, at ex parte tantum, alius aliud ex cha-
rismatibus accipit, ne quis naturam esse reseat
gratiam a Spiritu sanctis tributam. Vox autem, se-
dit, non Domini solum dignitatem manifestat, sed
etiam divini Spiritus unitatem. «Sedit, inquit, su-
pra singulos eorum, et repleti sunt omnes Spiritu
sancto;» dispersit enim secundum varias ejus
virtutes et operationes, per singulas operationes
totus adest et operatur Spiritus sanctus, sine parte
divisus et sine divisione participatus, solaris instar
radii. «Loquebantur variis linguis,» id est, dia-
lectis, ad eos qui ex omni natione convenerant,
prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, quippe Spi-
ritus sancti facta sunt instrumenta, operata et mota
secundum voluntatem ejus atque virtutem; instru-
mentum vero quodlibet extra acceptum non natu-
ræ sed virtutis operantis per eum sit particeps, ita
et sancti Spiritus instrumentum, quemadmodum
David loquens in Spiritu sancto ait: «Lingua mea
calamus scribæ velociter scribentis»⁴⁵. » Scriptorius
ergo calamus instrumentum est scribentis, cujus
virtutis sed non naturæ omnino sit particeps, ea
exarans quæ scribens voluerit et potuerit.

Sed quomodo Patris promissum est Spiritus san-
ctus? Quia cum per prophetas pollicitus est, dicens
quidem per Ezechiel: «Dabo vobis cor novum et
spiritum novum, et Spiritum meum dabo vobis»⁴⁶; »
per Joel autem: «Et erit in novissimis diebus, ef-
fundam de Spiritu meo super omnem carnem»⁴⁷. »
Quod Moyses desiderans, prius manifestavit dicens:
«Quis dabit ut omnis populus prophetet, et det eis
Dominus Spiritum suum»⁴⁸? » Sed cum una sit Pa-
tris et Filii voluntas, una promissio, ideo creden-
tibus in eum dixit: «Qui hiberit ex aqua quam
ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam
æternam»⁴⁹; » et: «Qui credit in me, sicut ait
Scriptura, fluvius aquæ vivæ fluent ex ventre ejus»⁵⁰. »
Quod interpretatur Evangelista: «Ноч, ait, dixit
de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum»⁵¹. »
Insuper vadens ad salutarem passionem dixit di-
scipulis suis: «Si diligitis me, mandata mea serve-
te; et ego rogabo Patrem et alium Paracletum da-
bit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum
veritatis»⁵². » Et iterum: «Hæc locutus sum
vobis apud vos manens; Paracletus autem, Spiritus
sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille
vos docebit omnia»⁵³. » Et rursum: «Cum venerit
Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritus

⁴⁵ Psal. xlii, 2. ⁴⁶ Ezech. xxxvi, 26. ⁴⁷ Joel. ii, 28. ⁴⁸ Num. xi, 29. ⁴⁹ Joan. iv, 14. ⁵⁰ Joan. vii, 38. ⁵¹ Ibid. 39. ⁵² Joan. xiv, 15. ⁵³ Joan. xiv, 26.

rum veritatis, quia a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, et docet vos omnem veritatem ²⁶. Nunc vero adimpleta est promissio, et descendit Spiritus sanctus a Patre et Filio missus atque datus, qui sanctis illuminatis discipulis quos omnino lampades divinitus accendit, vel potius astras ostendit qui supra mundum posita totum illustrarent, per eos verbum vite æternæ habentes terram universam collustravit. Quomodo enim si quis ex lucifera lampade altam accendit, et ex illa alteram, et deinde lumen traditionem custodiens, illud permanenter habet; ita per impositionem manuum apostolorum, eorum successoribus, et ab istis rursus aliis sicque in posterum divini Spiritus gratia permanet in omnem generationem, fidelesque omnes spiritualibus pastoribus et doctoribus illuminat.

Δεῖ παραμένον ἔχει τὸ φῶς· οὕτω καὶ διὰ τῆς τῶν καὶ ἀπὸ τούτων ἐφ' ἑτέρους πάλιν, καὶ ἐφεξῆς, ἡ τοῦ καὶ γενεᾶς, καὶ φωτίζει πάντας τοὺς πειθομένους τοῖς πνευματικοῖς ποιμαῖσι καὶ διδασκάλοις.

Igitur hanc Dei gratiam, hoc donum et per Evangelium lumen Spiritus Dei asserentes orbem pro temporibus adiant singuli pontifices, quorum si unum nonnulli pro sua potestate repulerint, Dei gratiam scindunt, divinam traditionem dirumpunt, semetipsos a Deo separant, et exitiosis conditionibus atque omnimodis traduntur calamitatibus, quod et vos nuper novistis per experientiam. At hodie conversi ad eum qui a Deo venit vestrarum pastorem animarum si milit salutaris consentienti obedi-
veritis, hodiernam divini Spiritus adventus memoriam hodie prorsus celebrate, qui propter nosram salutem descendit per infinitam benignitatem ex qua et per quam unigenitus Dei Filius cœlos inclinans descendit et carnem a nobis accepit. Etenim nisi, postquam cum corpore in cœlum ascendisset, Spiritum sanctum misisset qui discipulos cum eis permanens confirmaret, et eorum in generationem successores atque doctores Evangelii gratiæ, non prædicata fuisset omnibus gentibus, neque usque ad nos descendisset prædicatio veritatis. Ideo clementissimus Dominus participes atque patres et datores lucis æternæque vite hodie monstravit suos discipulos, in perennem vitam regenerantes, necnon filios lucis et patres luminis dignos efficientes, ut ita nobiscum ipse maneat usque ad consummationem sæculi, sicut per Spiritum promiserat; unus enim ipse est cum Patre et Spiritu, non secundum personam, sed secundum divinitatem; et unus in tribus Deus, in una omnipotenti tribusque constanti personis divinitate; nam Spiritus sanctus semper erat, et erat cum Filio in Patre. Quippe quomodo fuisset Pater et mens æterna sine Filio et Verbo cœterno? Quomodo autem fuisset Verbum æternum sine cœterno Spiritu? Idcirco semper fuit, et est et erit Spiritus sanctus, cum Patre et Filio in tempore quæ facta sunt creans, quæ corrupta sunt renovans, quæ permanent conservans, ubique præsens, et omnia

μένον· ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, δὲ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματι μου, ἑκεῖνος ὁμοῦ διδάξει πάντα. Καὶ πάλιν· Ὅταν εἰθῆ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἑκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ, καὶ ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ἐνῦν οὖν ἐκλήρωθη ἡ ἐπαγγελία, καὶ κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, παρὰ Πατρός τε καὶ Υἱοῦ πεμφθέν τε καὶ δοθέν, καὶ τοὺς ἁγίους μαθητὰς περιλάμβαν, καὶ ὅλος λαμπάδας ἀνάψαν θείως, μάλλον δὲ φωστῆρας ἀναδείξαν ὑπερκοσμίου; καὶ πνευματικούς; αλωνίζουζωῆ; ἐπέχοντας λόγον, δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐφώτισε. Καθάπερ δὲ εἰ τις **139** ἀπὸ τῆς φωτοφόρου λαμπάδος ἑτέραν ἀνάψει, καὶ ἀπ' ἐκεῖνης ἄλλην, καὶ ἐφεξῆς τῇ διαδοχῇ παρακατέχων, ἀποστόλων χειροτονίας ἐπὶ τοῖς αὐτῶν διαδόχοις, τοῦ θεοῦ Πνεύματος διαδομένη χάρις διὰ πάση; διήτοις πνευματικοῖς ποιμαῖσι καὶ διδασκάλοις.

Ταύτην οὖν τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου φωτισμὸν τοῦ θεοῦ Πνεύματος, ἔρχεται κωμίσειν τῇ πόλει τῶν κατὰ καιρὸς ἀρχιερίων ἑκαστος· οἱ δὲ τίνα τούτων ἀποθούμενοι, τὸ εἰς αὐτοὺς ἔχον, διακόπτουσι τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν, καὶ διασπῶσι τὴν θεῖαν διαδοχὴν, καὶ δις τῶσιν ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ στάσειν ἀλιτηριώδεις, καὶ συμφορὰς παντοδαπὰς παραδίδονται· ὁ καὶ ὑμεῖς; ἐπέχοντες περὶ μικροῦ πάντως; διὰ τῆς πείρας. Ἀλλὰ νῦν ἐπιστρέφοντες ἐπὶ τὸν παρὰ Θεοῦ ποιμένα τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, εἰ γέ μοι πείθεσθε συμβουλεύοντι τὰ σωτήρια, καλῶς ὄντως πανηγυρίζετε τὴν ἐπέτειον μνήμην τῆς ἐπιδημίας τοῦ θεοῦ Πνεύματος, ὃ κατῆλθεν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας δι' ἀνείκαστον φιλανθρωπίαν, ὑπὲρ ἧς; καὶ δι' ἣν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς Υἱὸς κλίνας οὐρανοῦς κατῆλθε, καὶ σάρκα παρ' ἡμῶν ἔλαβεν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοῦ πρὸς οὐρανοῦς μετὰ σώματος ἀνῆλθεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπέμψεν, ἵνα συνῆ καὶ ἐνισχύη τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς, καὶ τοὺς ἀπ' ἐκείνων κατὰ γενεὰς διδόχους καὶ διδασκάλους τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος, οὐκ ἂν ἐκηρύχθη τὰς τοῖς ἔθνεσιν, οὐδ' ἂν μέχρις ἡμῶν ἐφθασε καταβαλὼν τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὁ φιλανθρωπίτατος Δεσπότης μετόχους καὶ πατέρας καὶ ὑπηρετας φωτός τε καὶ ζωῆς αἰδίου νῦν ἀνείδειξε τοῦ; αὐτοῦ μαθητὰς, εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀναγεννῶντας, καὶ τέκνα φωτός; καὶ πατέρας φωτισμοῦ τοῦς ἁγίους ἐργαζομένους· Ἐν οὕτω μεθ' ἡμῶν αὐτοῦς ἢ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καθάπερ ἐπαγγελιατο διὰ τοῦ Πνεύματος· εἰς γὰρ ἔστιν αὐτοῦ μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος· οὐκ ὑποστάσει, ἀλλὰ θεότητι· καὶ εἰς; ἐν τρισὶ Θεοῦ, ἐν μιᾷ τρις υποστάτω καὶ ἐντελένῳ θεότητι· τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν ἀεὶ, καὶ συνῆν τῷ Υἱῷ ἐν τῷ Πατρὶ. Πῶς γὰρ ἂν ἦν Πατὴρ καὶ νοῦς; ἀναρχὸς χωρὶς Υἱοῦ καὶ Λόγου συνενάρχου; Πῶς δ' ἂν ἦν Λόγος αἰδίου; χωρὶς συναἰδίου Πνεύματος; Ἦν οὖν ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται τὸ

²⁶ Joan. xv. 26.

Πνεῦμα τὸ ἅγιον, συνδημιουργοῦν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁ
 Υἱῷ κατὰ καιρὸν τὰ δημιουργηθέντα, καὶ συνανα-
 κινῶν τὰ παραφθαρίντα, καὶ συνέχον τὰ διαμεί-
 νοντα· πανταχοῦ παρὼν, καὶ τὰ πάντα πληροῦν, καὶ τὰ πάντα διέπον καὶ ἐφορῶν· Ποῦ γὰρ, φησὶ
 πρὸς τὸν Θεὸν ὁ Παλαμῶδς, πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω;

Οὐ πανταχοῦ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν,
 οὐδ' ἐν παντὶ αἰῶνι τε καὶ χρόνῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸ
 παντός αἰῶνός τε καὶ χρόνου· καὶ οὐ μέχρι μόνον
 συντελείας αἰῶνος μεθ' ἡμῶν ἔσται κατὰ τὴν ἐπαγ-
 γελίαν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἀξίοις συμπαρα-
 μανῆι, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον, ἀπαθανατίζον τούτων καὶ πληροῦν αἰδίου
 δόξης; καὶ τὰ σώματα, ὃ καὶ ὁ Κύριος δηλῶν ἔλεγε
 τοῖς μαθηταῖς· « Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ
 ἄλλον Παράκλητον θώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν
 εἰς τὸν αἰῶνα· » σπείρεται γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος,
 τούτεστιν ἐνθάπτεται καὶ κατορῶνται τῇ γῆ θανὲν
 σῶμα ψυχικόν, ταυτὸ δ' εἰπεῖν φυσικόν, καὶ ψυχῇ
 καὶ σώματι κτιστὸν, τὸ συνεστάναι καὶ κινεῖσθαι
 σὸν· ἐγείρεται, τούτεστιν ἀναστῆναι, 140 σῶμα πνευ-
 ματικόν, ταυτὸ δ' εἰπεῖν ὑπερφυσικόν, ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 Πνεύματος συνεστῶς καὶ διοικουμένου, καὶ τῇ δυ-
 νάμει τοῦ Πνεύματος ἀθανάσιον καὶ δόξαν καὶ
 ἀφθαρσίαν ἡμφισπόμενον· « Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ὁ
 πρῶτος Ἀδάμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὃ δὲ ἔσχατος Ἀδάμ
 εἰς Πνεῦμα ζωοποιῶν· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἄνθρωπος
 ἐκ γῆς χοϊκός, ὃ δὲ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος
 ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί,
 οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. » Τι-
 νες; οὗτοι; Οἱ ἔδρασαν καὶ ἀμετακίνητοι τῇ κίσει,
 καὶ περιστάθοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε, C
 καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν
 εὐπειθείας; φορέσαντες· « Ὁ γὰρ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ,
 διὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν Κυαγγελιστοῦ Ἰωάννης φησὶν
 ὁ τοῦ Κυρίου πρόδρομος, οὐκ ἔβηται τὴν ζωὴν, ἀλλ'
 ἡ ἔργη τοῦ Θεοῦ μείνει ἐκ' αὐτῶν· » ὄργην δὲ Θεοῦ
 τίς ὑπομνεῖ; Φοβερὸν, ἀδελφοί, τὸ ἐμπροσθεῖν εἰς
 χεῖρας Θεοῦ ζῶντος· εἰ γὰρ χεῖρας πολεμίων δεδού-
 καμεν, καὶ ταῦτα τοῦ Κυρίου λέγοντος, « Μὴ φοβη-
 θῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα· » τίς οὖν
 ἔχων οὐ φοβηθήσεται Θεοῦ χεῖρας, ἐν ὄργῃ κατὰ τῶν
 ἀπειθούντων ἐπαυρομένης; Ὅργη γὰρ Θεοῦ ἀπο-
 κλυφθήσεται ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν, τῶν ἐν ἀσελείας
 ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων.

Φύγωμεν οὖν τὴν ὄργην, καὶ σκεύσωμεν ἐπιτυ- D
 χεῖν τῆς χρηστότητος καὶ συμπειθείας τοῦ παναγίου
 Πνεύματος διὰ τῆς μετανοίας. Ὁ μίσος ἔχων πρὸς
 τινὰ καταλήγηται, καὶ πρὸς τὴν ἀγάπην ἐναντίω,
 ἵνα μὴ τὸ μῖσο; καὶ ἡ πρὸς τὸν πλησίον μάχη κα-
 ταμαρτυρήσῃ αὐτοῦ, ὡς μὴ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντος·
 εἰ γὰρ τὸν ἀδελφόν σου ἐν τῷρακας, οὐκ ἀγαπᾷ,
 τὸν Θεὸν ἐν οὐκ ἔώρακας, πῶς ἀγαπήσεις; Ἀγάπην
 εἰ ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους, τὴν ἀγάπην ἔχομεν τὴν
 ἀληθῆ, τὴν ἀνυπόκριτον, καὶ δι' ἔργων ταύτην ἐπι-
 δεικνύμεθα, μὴδὲν λέγειν τε καὶ πράττειν, μᾶλλον
 δὲ μὴδὲ ἀκούειν ὑπομείνοντες ὕβριν ἢ βλάβην φέρον
 τοῖς ἡμετέροις ἀδελφοῖς, ὡς καὶ ὁ ἡγαπημένος τῷ

replens, et omnia regens et custodiens. Ait enim ad
 Deum Psalmista : « Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a
 facie tua fugiam ?? »

Verum non ulique tantum, sed et super omnia
 et in omni sæculo et tempore, sed et ante omnia
 sæcula et tempora, nec solummodo nobiscum erit,
 prout promissum est, usque ad consummationem
 sæculi, sed multo magis permanebit cum sanctis in
 futuro sæculo Spiritus sanctus, quorum etiam cor-
 pora immortalitate donata gloria æterna replebit;
 hoc Dominus ostendens dixit discipulis : « Ego ro-
 gabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut
 maneat vobiscum in sæcula 24. » Seminatur enim,
 B inquit Apostolus, id est sepelitur et conditur in terra
 mortuum corpus animale, scilicet naturale, anima
 et corpore compositum habens unde constet et mo-
 veatur; surget spiritale, id est reviviscet naturæ
 superius, utpote divino Spiritu constans et direc-
 tum, necnon virtute Spiritus immortalitatem et glo-
 riam et incorruptionem indutum. Ait enim : « Pa-
 ctus est primus Adam in animam viventem, novis-
 simus Adam in spiritum vivificantem. Primus homo
 de terra terrenus : secundus homo de celo cælestis.
 Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis cælestis,
 tales et cælestes 25. » Quinam isti? Qui firmi sunt
 et fide constantes, qui omnimode sunt abundantes
 in opere Domini, et cælestis imaginem per suam
 erga eum obedientiam portaverunt. Nam : « Qui in-
 credulus est Filio, rursum inquit pereundem evange-
 listam Joannes Domini præcursor, non vilebit
 mortem, sed ira Dei manet super eum 26. » iram au-
 tem Dei quis sustinebit? Horrendum est, fratres,
 incidere in manus Dei vivi. Si enim timuerimus
 manus inimicorum, dicente Domino : « Nolite ti-
 mere eos qui occidunt corpus 27. », quis mentem
 habens non timebit Dei manus in ira adversus re-
 sistentes extentas? Ira enim Dei revelabitur adver-
 sus omnem animam eorum qui in flagitiis et injus-
 titiis sine conversione ambulaverint, et veritatem
 in injustitia detinuerint.

καὶ ἀδικίας ἀνεπιστρόφως περευομένων, καὶ τὴν

Iram ergo fugiamus, et clementiæ atque pietati
 sanctissimi Spiritus consequendæ studeamus. Qui
 odium habet contra aliquem reconcilietur, et in
 charitatem redeat, ne ejus odium et contentio cum
 proximo adversus eum testimonium reddant quasi
 Deum non diligat; nam si fratrem tuum quem vides
 non diligis, Deum quem non vides quomodo diliges?
 Charitatem vero ad alios habentes, si veram habeamus
 charitatem, hanc per opera sinceram manifestemus,
 nihil dicentes nec facientes nec vel audientes
 quod serum adversus fratres nostros convicium
 vel vituperationem ferat, quemadmodum doctus
 Christo Theologus nos docuit : « Fratres, iniquis,

22 Psal. cxxviii, 7. 23 I Joan. xiv, 15. 24 Cor. xv, 44-48. 25 Joan. iii, 36. 26 Matth. x, 28.

noscite diligere sermone et lingua, sed opera et veritate 77. » Qui in fornicationem vel adulterium simileve corporis pollutionem incidit, a fardo hoc luto recolat, et semetipsum emundat per confessionem, per lacrymas, per jejunium pariaque exercitia. Quispe fornicatores et adulteros qui non egerint poenitentiam judicabit Deus et damnabit et arguet atque tradet gehennæ ignique inexstinguibili, cæterisque perennibus suppliciis, dicens: Recedat profanus et immundus, ne videat gloriam Domini eaque fruatur. Fur et manifestus raptor vel fenerator jam non furetur, nec furetur nec aliena rapiat, sed etiam de suis bonis communicet egenis. Uno verbo, si vitam vultis diesque videre bonos, et erui ab inimicis tam visibilibus quam invisibilibus, necnon a barbaris modo instantibus, atque a suppliciis que mæltiæ princi, i at angelis ejus paratæ sunt, declinate ab omni malo, et bona facite. » Nolite errare, dixit Apostolus Corinthiis, neque fornicaritis, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt 78. » Verum qui hæresitatem non habet cum Deo, neque Dei est, neque Patrem habet Deum.

μέθυσοι, οὐ λοιδοροί, οὐχ ἀρπαγες βασιλείαν Θεοῦ μετὰ Θεοῦ οὐδέ τοῦ Θεοῦ ἐστιν, οὐδέ Πατέρα ἔχει τὸν Θεόν.

Nos autem, fratres, abstinentius, obsecro, ab eis que odit Deus operibus vel sermonibus, ut cum fiducia Deum Patrem appellamus. Convertamur ad eum in veritate, ut ille quoque ad nos convertatur, et emundet nos ab omni peccato, et dignos faciat divina ejus gratia. Ita enim et nunc et in sæcula colimus et celebrabimus spiritaliter, Deo inspirante, divinæ promissionis perfectionem que facta est quando sanctissimus Spiritus ad homines venit et super eos sedit, necnon beatæ spei obtentionem et absolutionem, in ipso Christo Domino nostro, quem decet gloria, honor et adoratio cum æterno ejus Patre, necnon sanctissimo bonoque et vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXV.

Dicta in Dominica Omnium Sanctorum.

Mirabilis omnino Deus in sanctis suis. Nam si quis consideraverit supra vires positos martyrum lictus, quomodo in infirmitate carnis fortim in nequittia pudore suffuderunt, quomodo obdurescentes dolores et vulnera sustinuerunt corpore luctantes adversus ignem, adversus gladium, adversus varias et lethiferas tormentorum formas, per constantiam resistentes, carne quidem concisi, compagibus dissoluti, ossibus contriti, fidei vero in Christum confessionem sanam custodientes et indivisissam et integram et inconcussam, unde sine dubio illis impartita est gratia Spiritus, signorumque virtus; si quis quomodo versaverit sanctorum patientiam, quomodo quasi incorporei diuturna jejunia, vigiliis aliasque

Ἀ Χριστῷ Θεολογος· ἐδίδαξεν ἡμᾶς· Ἐδελφοί, λέγων, μὴ ἀγαπᾶτε λόγον καὶ γλῶσση, ἀλλ' ἔργον καὶ ἀληθείαν. Ὁ κορνεῖα, ἡ μοιχείρα, ἡ παρακλησίαν-τι τοῦ σώματος ἀκαθαρσία περιπεσών, ἀποσχίσθη τοῦ μυσταροῦ τοῦτου βορβόρου, καὶ καθαρισάτω αὐτὸν δι' ἐξομολογήσεως, διὰ δακρύων, διὰ νηστειᾶς καὶ τῶν παρακλησίων· πόρνους γὰρ καὶ μοιχοὺς τοὺς μὴ μετανοήσαντας κρινεῖ ὁ Θεός· καὶ κατακρινεῖ, καὶ ἀποπέμψεται καὶ παραδώσει τῇ γένην καὶ τῷ ἀσπίστῳ πυρὶ, καὶ ταῖς ἄλλαις κολάσεσι ταῖς δικαιοσυνοῦσαις, λέγων· Ἐκθήτω ὁ βίβηλος κατ' ἐναγίης, οὐ μὴ ἴδοι καὶ ἀπολαύσῃ τῆς δόξης τοῦ Κυρίου. Ὁ κλιπτιών, ἡ καὶ φανερώς ἀρπαζών καὶ πλεονεκτῶν, μηκέτι κλεπτεύτω, μηδὲ πλεονεκτῆτω, μηδὲ ἀρπαζέτω τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν οικείων μεταδίδτω τοῖς· μὴ ἔχουσι. Καὶ ἐνὰ συνελών εἶπω, εἰ θέλετε ζῆν, ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθῆς, καὶ βουθῆναι τῶν τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, τῶν τε νῦν ἐπικειμένων βαρβάρων, καὶ τῶν ἀποκειμένων τῶ ἀρχεκάκῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ κλοστηρίων ἐκείνων, ἐκκλίνατε ἀπὸ παντὸς κικαοῦ, καὶ ποιεῖτε τὰ ἀγαθὰ· Ἐμὴ πλανᾶσθε γὰρ, πρὸς Κορινθίους φησὶν ὁ Ἀπόστολος· οὐτε πόρνοι, οὐτε μοιχοί, οὐτε μαλακοί, οὐτε ἀρσενοχοίται, οὐτε πλεονέκται, οὐτε κληρονομήσουσιν. Ὁ οὖν κληρονομίαν μὴ ἔχων.

141 Ἄλλ' ἡμεῖς ὁποιοῦμεν, ἀδελφοί, παρακαλῶ, τῶν τῷ Θεῷ μεμισημένων ἔργων τε καὶ λόγων, Ἐν μετὰ παρρησίας ἐπικαλώμεθα Πατέρα τὸν Θεόν· Ἐπιτρέψωμεν πρὸς αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, ἵνα καὶ ἔστος ἐπιστρέψῃ πρὸς ἡμᾶς, καὶ καθαρῶς ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας, καὶ ἀξίους ποιῆσῃ τῆς αἰσεῦθ' ἑαῖα· χάριτος. Οὕτω γὰρ καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἱορᾶσομεν, καὶ πανηγυρισσομεν ἐνθ' ἑωῶς καὶ κοινωματικῶς τῆν τῆς Θεοῖα· ἐπαγγελίας τελείωσιν· τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος· εἰς ἀνθρώπους εἰσεσιν καὶ ἀνέπαυσιν· τὴν τῆς μακαρίας ἐλπίδος ἔκδοσιν καὶ συμπλήρωσιν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὅτι αὐτῷ πρόκει βέβα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάγκῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

OMILIA KE'.

Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πάντων.

Θυμωστέ; ἔντως ὁ Θεός ἐν τοῖς ἁγίοις αἰσεῦθ'. Ὅταν γὰρ τις ἐνθυμηθῇ τοὺς ὑπερφυαῖς τῶν μαρτύρων ἀγῶνας, πῶς ἐν ἀδονείᾳ σαρκὸς τῶν ἰσχυρῶν ἐν κακίᾳ καθήσχυοναν, ὡς ἀνεπαισθήτω; ἔχουσι τῶν ἐβουῶν καὶ τῶν τραυμάτων ἀγωνιζόμενοι σώμασι, πρὸς πῦρ, πρὸς ξίφος, πρὸς ποικιλία; καὶ θανατηφόρους βεσάνων ἰδέας, διὰ τῆς καρτερίας ἀντιπαρατατόμενοι, καὶ τὰς μὲν σάρκας τεχνόμενοι, καὶ τὰς ἀρμονίας διαλυόμενοι, καὶ τὰ ὅσα συντριβόμενοι, τὴν δὲ ὁμολογίαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἑῶν ἐαφυλάττοντες καὶ ἀτμητῶν, καὶ ἀκρίβη, καὶ ἀκρίβη δαντον· ὅθεν καὶ ἡ ἀνανιρρήτος αὐτῶν· ἔχαρίσθη σοφία τοῦ Πνεύματος, καὶ τῶν τεραστίων ἡ δύναμις· ὅταν τὴν ὑπομονὴν ἀναλογισθῆται τῶν ἁγίων, πῶς ὡς

77 I Jacm. ii, 18. 78 I Cor. vi, 9.

σώματι τὰς πολυμίρους ἀσθενείας· τὰς ἀγρυπνίας, τὰς ἄλλας ποικίλας κακίους τοῦ σώματος ἐθειουσίως ὑπένεγκαν, πρὸς τὰ πονηρὰ πάθη, πρὸς τὰ ποικίλα τῆς ἁμαρτίας εἶδη, πρὸς τὸν ἔνδον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀόρατον πόλεμον, πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας εἰς τέλος ὄντι καταξάμενοι, καὶ τὸν μὲν ἐκτὸς ἀνθρώπων τυχόμενοι τε καὶ ἀφραϊσόμενοι, τὸν δὲ ἐντὸς ἀνθρώπων ἀνανεούμενοι καὶ θεοφόμενοι, παρ' οὗ τούτοις ἐχρήσθη τὰ χαρίσματα τῶν λαμάτων, τὰ ἐνεργήματα τῶν δυνάμεων· ὅταν τις ἐπὶ νοῦν λάβῃ ταῦτα, καὶ προσενοήσῃ ὅτι τὴν φύσιν ὑπερβαίνει τὴν ἡμέτεραν, θαυμάζει καὶ δεξάζει· Θεὸν τὸν τούτοις παρσχύοντα τὴν τοσαύτην χάριν καὶ δύναμιν· εἰ γὰρ καὶ τὴν προαίρεσιν ἀγαθὴν καὶ καλλίστην εἶχον, ἀλλὰ χωρὶς τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως οὐκ ἂν ἔσχεον ὑπὲρ μέτρον καταπαλάσει πόλεμον.

Ἀλλὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμὸς Προφήτης εἰπὼν· «Θαυμάσιος ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ,» ἐπήγαγεν· «Αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κρατεῖωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ.» Καὶ σκοπεῖτε μετὰ συνέσεως τῶν προφητικῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν· παντὶ μὲν γὰρ, **142** φησὶ, τῷ λαῷ αὐτοῦ δίδωσιν ὁ Θεὸς δύναμιν καὶ κρατεῖωσιν· «ὅ γὰρ ἐστὶ προσωπολήψια παρὰ τῷ Θεῷ· θαυμάζεται δὲ ἐν μένοις τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.» Ὅσπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀναστὰς πλουσιώσιν πλῆθιν ἐπίσει· ἐπιχρῖ τὰ· ἀκτίνας, ὁρῶντι δὲ μόνοι ταῦτας οἱ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες, καὶ τούτους οὐ μεμυκότες, καθαρὰς δὲ ἀκωλύουσι τῆς ἀγῆς· οἱ δὲ καθαρότητα τῶν ὀφθαλμῶν ὀφθαλμοῦντες, καὶ μὴ διὰ νόσον ἢ ἀγλίον, ἦτε τοῦτουτον ἐμπεσόντες· ὀφθαλμοῖς ἀμυδρῶντες· ὁ δὲ Θεὸς πλουσιώσιν πᾶσι χορηγᾷ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν· ἰσθὺς γὰρ ἐστὶν ἡ ἀνώνυμος· βρῦουσα τοῦ ἔλλου· καὶ τῆς ἀγαθότητος οὐσιαστικῆ καὶ φωτιστικῆς πηγῆς. Ἀπολαύουσι δὲ τῆς ἰκαίθεν χάριτος καὶ δυνάμεως πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐνέργειαν καὶ τελειώσιν, ἣ καὶ τὴν τῶν θαυμάτων ἐπιδείξιν, οὐχ ἀπὸ τῶν ἀπάντων, ἀλλ' οἱ προαίρεσιν ἀγαθὴν κειτημένοι, καὶ δι' ἔργων τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν ἐπιδεικνύμενοι· καὶ τὰ μὲν φαῦλα τελειῶσιν ὑποστρεφόμενοι, τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων ἀσφαλῶς ἀντεχόμενοι, καὶ ἐν τῇ· διακρίσει θυμῷ πρὸς αὐτὸν ἀναταίνοντες τὴν τῆς δικαιοσύνης ἡλίον Χριστὸν· ὅς οὐ μόνον ἀόρατως χεῖρα βοήθειας ἀνωθεν προτείνει τοῖς ἀνωριζομένοις, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προτρέπόμενος αἰσθητῶς ἡμῖν σήμερον διαλέγεται· «Πᾶς γὰρ, φησὶν, ὅς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κατὰ ἐν αὐτῷ ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.» Ὅρατε ὅτι οὕτως ἡμεῖς δυνάμεθα παρρησιάσασθαι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν ἀνευ τῆς παρ' αὐτοῦ ἐνδυνάμεως καὶ συνεργείας, ὅτε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς παρρησιάσεται ὑπὲρ ἡμῶν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι, καὶ συσθήσει καὶ ἰκετεύσει τῷ ἀνωτάτῳ Πατρὶ, ἀνευ τοῦ λαβεῖν ἀπ' ἡμῶν τὰς ἀπορμὰς· Τοῦτο γὰρ ὁτὼν οὐκ εἶπε· Πᾶς ὅς ἂν ὁμολογήσῃ με ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ, πᾶς ὅς

varias corporis afflictiones libenter sustulerunt contra pravas animi passiones, contra varias peccati species, contra internum et in nobis ipsa invisibile bellum, contra potestates, contra principatus, contra spiritualia nequitiae in finem obstituerunt, tantum exteriorem quidem hominem consumpti et mortificati, secundum autem interiorem renouati et deificati, ex quo eis donata sunt gratiae curationum et operationum virtutum; si quis ergo ista uolente contempserit et cogitauerit quantum uoluntate praesentem uirtutem, uirtutem et glorificat Deum qui eis tantam gratiam et usque uirtutem largitus est, bonum quidem et optinatum habebant propositum, sed sine uirtute Dei nunquam potuissent supra uitam surgere, et corporei in corporeum vincere aduersarium.

Propterea Psalmistes propheta dicens: «Mirabilis Deus in sanctis ejus,» adiecit: «Ipse dabit uirtutem et fortitudinem plebi suae.» Considerate intelligentes prophetiarum uirtutem sermonum; eam uniuersae quidem, inquit, plebi suae dabit Deus uirtutem et fortitudinem, non enim est apud Deum acceptio personae, in solis autem sanctis suis est mirabilis. Nam quae maiusmodum sol deorum omnibus pariter radios copiose largitur, solt uero eos conspiciunt qui oculos habent equidem non clausos, para autem luce fruuntur qui per puritatem oculorum acute uerunt, et non illi quibus propter morbum uel caliginem alioquin superveniens aetio oculorum hebes exstat; ita et Deus deorum diuitias gratiae suae omnibus praebet; ipse enim fons salutis et luminis a quo profrenuiter fluit misericordia et clementia. Fruuntur autem ejus fortitudine et gratia ad exercitium et perfectionem uirtutis, uel ad operationem miraculorum non omnes omnino, sed qui bonum conuicti propositum, per opera charitatem ad Deum et operationem exhibuerunt; qui prorsus a turpibus averti fugitiis, mandatis uero Dei lute adherentes, mentis oculos ad ipsum iustitiae solem Christum intendant; qui non invisibiliter tantum certantibus brachium auxilii caelitus porrigit, sed auribus etiam per Evangelium ahortans auditur dicens: «Omnis qui confessus fuerit in me coram hominibus, confitebor et ego in eo coram Patre meo qui est in caelis.» Videtis quoniam nequaquam possumus fidem nostram in Christum et confessionem palmam profere, nisi ab eo uirtutem et cooperationem acceperimus? Neque Dominus noster Jesus Christus pro nobis in saeculo futuro loquetur bone, neque nos offeret et conjunget Patri altissimi, nisi a nobis occasiones acceperit. Quod ostendens non dixit: «Qui me confessus fuerit coram hominibus; sed: «Omnis qui confessus fuerit in me,» utpote qui possit in illo et per ejus auxilium pietatem profere. Ita rursus: «Confitebor et ego,» non dixit, eum, sed, in eo, id est propter firmam

22 Psal. lxxvii, 56. 23 Matt. i, 52.

quam pro pietate produxit audaciam atque constantiam. Nam vide quod deinde dixit de eis qui ignaviter pietatem prodiderunt: « Qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui est in cœlis ». Illic non dixit: Qui negaverit in me, quare? Quia desertus ab eo quod dat Deus auxilio Deum negans negat? Sed propter quam causam ipse derelictus est et a Deo desertus? Quoniam prior ipse Deum dereliquit, temporalia et terrestria cœlestibus æternisque bonis a Deo promissis præponens. Ita rursus et Christus negabit eum non in eo, utpote qui nihil in illo inveniat quo in gratiam ejus utatur. Verum quia charitatem habens ad Deum in Deo manet et Deus in eo, sicut dilectus Christo dixit Theologus, Deo quidem manente in eo a quo diligitur, qui Deum in veritate diligit certe in Deo confessionem facit; illo autem in Deo manente, faciet etiam Deus in ipso pro ipso confessionem. Igitur dicendo: Omnis qui confessus fuerit in me, constitebor et ego in eo, indissolubilem inter Deum et constantes unionem declarat a qua longe recessit negans. Sic divinæ retributiones secum habent divinam justitiam, ex similitudine se invicem inferentes.

Θεόν, ὡς δὲ καὶ αὐτοῦ μένοντος ἐν τῷ Θεῷ, ποιήσεται καὶ ὁ Θεός· τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐν αὐτῷ. Τὸ οὖν, « Πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοί, ὁμολογήσω καὶ ἐν αὐτῷ, » τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ὁμολογούντας ἀδιάσπαστον συνάφειαν δηλοῖ, ἥς ἀφίστηκε μακρὰν ὁ ἀρνούμενος. Οὕτως αἱ θεαὶ ἀντιθέσονται μεθ' αὐτῶν ἔχουσι τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, ἐξ ὁμοιώσεως· καταλλήλως ἀντιστοιχοῦνται.

Illa quidem et tanta est similitudo divinarum retributionum cum eis quæ Deo offerimus. At considerate nimiam præmiorum Dei excellentiam ad eos qui ipsam in illo confessi fuerint. Nam unusquisque sanctorum, cum Dei sit servus, confessionem protulit in temporanea hac vita, et coram mortalibus hominibus, et amplius in brevi momento hujus sæculi et coram aliquot hominibus mortalibus. Dominus autem noster Jesus Christus, cum Deus sit et Dominus cœli et terræ, nos constitebit in æterno et perenni mundo illo, coram Deo ac Patre, circumstantibus angelis, archangelis, omnibusque cœlicis potestatibus, præsentibus omnibus ab Adam usque ad consummationem sæculi hominibus: omnes enim resurgent et stabunt ad tribunal Christi. Et tunc omnibus assistantibus, omnibus videntibus, prædicabit et glorificabit et coronabit eos qui in finem fidem in eum exhibuerint. Quid oportet enarrari ostendere valde eximias illas coronas, excellentiam horum quæ dantur præmiorum, quæ nec oculus nostro similis vidit, nec auris audivit, neque cor cogitavit? Sed ut insistam eis quæ nunc sunt et videntur, quis sermo digne poterit exprimere gloriam quam tribuit Deus sepulcris sanctorum, osiumque reliquiis, quæ omni tempore indesinenter permanet, sacrum odorem ab eis emissum, unguentorum fontes, gratiæ sanationum, operationes virtutum, multiformes et salutare eorum in istis factas nobis manifestationes? Dicant quid eorum

ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοί· ὡς ἐν ἐκείνῳ, καὶ διὰ τῆς ἐκείνου βοηθείας δυνάμενος παρρησιασθεῖται τὴν εὐσέβειαν. Οὕτω πάλιν· Ὁμολογήσω καὶ ἐγώ, καὶ οὐκ εἶπεν, αὐτὸν, ἀλλ', ἐν αὐτῷ, τουτέστι διὰ τῆς τοῦ ὁμολογούντος ἀγαθῆς ἐνοστάσεως καὶ καρτερίας, ἣν ἐνεδείξατο ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας. Ὅρα γὰρ τί φησιν ἐφεξῆς ἐπὶ τῶν μαλακισθέντων καὶ προδότηων τὴν εὐσέβειαν· « Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσεται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι καὶ ἐγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. » Οὐκ εἶπεν ἐνταῦθα, Ὅστις ἀρνήσεται ἐν ἐμοί· διατί; Ὅτι ἔρημος γενόμενος τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀρνεῖται τὸν Θεὸν ὃ ἀρνούμενος. Διατί δὲ ἐγκαταλείφθη καὶ ἔρημος· ἐγένετο Θεοῦ; Ἐπειδὴ φθάρσας αὐτὸς ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἀγαπήσας τὰ πρόσκαιρα καὶ γῆϊνα πλεόντων παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπηγγελμένων οὐρανίων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν. Οὕτω πάλιν καὶ ὁ Χριστὸς ἀρνήσεται οὐκ, ἐν αὐτῷ, ἀλλ' αὐτὸν, ὡς ἐν αὐτῷ μηδὲν εὐρῶν, ᾧ χρῆσασθαι ἦν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐπει δὲ καὶ ὁ ἔχων τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην ἐν τῷ Θεῷ μένει, καὶ ὁ Θεός· ἐν αὐτῷ· καθάπερ ὁ ἡγαπημένος, τῷ Χριστῷ Θεολόγος· φησιν, ὡς τοῦ Θεοῦ μένοντος ἐν τῷ ἀγαπῶντι αὐτὸν, ποιῆται τὴν ὁμολογίαν εἰκότως ἐν τῷ Θεῷ ὃ ἀγαπῶν ἐν ἀληθείᾳ τὸν Θεόν, ὡς δὲ καὶ αὐτοῦ μένοντος ἐν τῷ Θεῷ, ποιήσεται καὶ ὁ Θεός· τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐν αὐτῷ.

143 Ἢ μὲν οὖν ὁμοίότης τῶν παρὰ Θεοῦ βραβείων πρὸς τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῷ προσφερόμενα τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα. Σκοπεῖτε δὲ καὶ τὴν κοῦ' ὑπεροχὴν διαφορὰν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῆς δεῖν πρὸς τοὺς ἐν αὐτῷ τοῦτον ὁμολογήσαντας. Ἐκαστος γὰρ τῶν ἁγίων, Θεοῦ δούλος ὢν, ἐπαρρησιάσατο τὴν ὁμολογίαν ἐν τῷ προσκαιρῷ τούτῳ βίῳ, καὶ ἐνώπιον θνητῶν ἀνθρώπων, μᾶλλον δὲ ἐπὶ καιροῦ βραχέος τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἐπ' ὀλίγων οἰῶν ἔφημεν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, Θεός ὢν καὶ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, παρρησιασθεῖται ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῷ ἁδίδῳ καὶ ἀκαταλύτῳ ἐκείνῳ κόσμῳ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, περιεστημένων τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, παρόντων τῶν ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι συντελείας ἀνθρώπων πάντων· πάντες γὰρ ἀναστήσονται καὶ παραστήσονται τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τότε πάντων παρόντων, πάντων ὄρνων, ἀνακηρύξει καὶ δεξάσει καὶ σταφάνώσει τοὺς μέχρι τέλους τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπιδειξαμένους. Τί δεῖ πειρασθαι δεικνύναι τοὺς ὑπερφυεῖς ἐκείνους στεφάνους, τὴν ὑπερβολὴν τῶν μελλουσῶν ἐκείνων ἀμοιβῶν, ἀ; οὔτε ὀφθαλμοῖς, οἷος ὁ ἡμέτερος, ἰδεῖν δύναται, οὔτε οὖς ἀκοῦσαι, οὔτε καρδίᾳ διανοήσασθαι; Ἀλλὰ καὶ τὰ νῦν οἶα καὶ τὰ ὀρώμενα, τίς λόγος ἀξίως ἐξείποι τὴν ἐν ταῖς σοφοῖς τῶν ἁγίων καὶ τοῖς λαϊκῶν τῶν ὁσίων παρὰ Θεοῦ δέξαν, τῷ παντὶ χρόνῳ συμπαρατεινομένην, τὴν ἀναίδομον ἐκ τούτων ἱερὰν εὐδοκίαν, τὰ πηγάζοντα μύρα, τὰ χα-

¹ Mat. x, 35.

ρίσματα τῶν ἱαμάτων, τὰ ἐνεργήματα τῶν δυνά- A
 μων, τὰς πλουσιότητας καὶ σωτηρίους ἡμῶν ἐν τοῦτοις·
 ἐπιφανίας· Εἶπω τι τῶν παρ' ἡμῶν προσφερομέ-
 των αὐτοῖς· Ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, καθότι περ ἐσθὴν, ἢ παρ-
 ῥησίαι τῆς κατὰ Θεὸν ἐμολογίας· ἐκάστου τῶν ἁγίων,
 καὶ ἐνώπιον τινῶν ἀρχόντων καὶ βασιλέων· ἀνυ-
 μνοῦσι δὲ καὶ μεγαλύνουσι τιμῶντες καὶ δοξάζοντες·
 καὶ προσκυνοῦντες, οὐκ αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς
 αὐτῶν εἰκόνας, ὡς δεσποτῶν, καὶ πλεον ἢ δεσποτῶν καὶ
 βασιλέων, βασιλεῖς καὶ ἀρχόντες, καὶ πᾶν τὸ ὑπήκουον,
 τοσοῦτον αὐταῖς ὑποκίπτοντες ἐκόντες καὶ χαίροντες,
 ὡς καὶ τὰς, πιστεῖν εἰσεσθαι τοῦτο πρὸς πᾶν τὸ· ἄλλου
 καταλιμπάνειν, οἷά τινα κληρὸν διδόν, καὶ ποιητι-
 κῶν εὐδαιμονίας τῆς ἐνωτάτω. Δαίγμα δὲ τοῦτο καὶ
 παράστασις· ἔστι καὶ ὁλον προσέμιον τῆς μελλούσης
 ἐκείνης ἀπορρήτου δόξης, ἣν καὶ νῦν ἔχουσιν ἐν οὐ-
 βρανοῖς τῶν δικαίων τὰ πνεύματα, καὶ ἤς ἐν τῷ μέ-
 λοντι· αἰῶνι τεύχονται σὺν τούτοις τὰ συνδιανύσαντα
 τὸν κατὰ Θεὸν ἀγῶνα αὐμάτων. Ταύτην δὲ τὴν ὑπερ-
 βολὴν τῆς δόξης καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὁ Κύ-
 ριος ἐνδεικνύμενος, πρὸς μὲν τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μα-
 θητὰς καὶ ἀποστόλους· εἶπεν·· Ἄμην λέγω ὑμῖν·
 ὅτι οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ καλιγγενεσίᾳ,
 ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνον δόξης
 αὐτοῦ, καθίσετε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους,
 κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ·· πρὸς δὲ
 πάντας ἀπλῶς τοὺς πιστεύοντας, τὸ Πᾶς, φησὶν, ὅ-
 τις ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πα-
 τέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς· ἐνε-
 κεν τοῦ ὀνόματός μου, ἐκατονταπλασιασθὲν λήψεται,
 καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει· ὁ δὲ φιλῶν πατέρα
 ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος·· Ἐκείνῳ
 γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαπητὸν
 ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς·
 Υἱὸς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἡμᾶς, δικαίως
 ἀπαιτεῖ. πάντα τοὺς κατὰ γένος ἡμῶν προσήκοντας
 περιορῶν, ὅταν ἐμπόδιον ὦσι πρὸς τὴν εὐσέβειαν,
 καὶ τὸν κατ' ἐμὲ τὴν βίον. Καὶ **II 44** τί λέγω τοὺς
 κατὰ γένος προσήκοντας· αὐτὴν γὰρ τὴν ἑαυ-
 τοῦ ψυχὴν ἑκάστον παραίτησασθαι, καιροῦ καλοῦν-
 τός, ἐκκλιόντες ἐμοῦ καὶ ἀναγκαῖον, εἴπερ βούλεται
 ζωὴς αἰωνίου ἐπιτυχεῖν, ἐπὶ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς·
 τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔθηκεν ὑπὲρ ἡμῶν· διὸ κα-
 λιν αὐτὸς φησὶν·· Ὅς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος··
 Σταυρὸς μὲν οὖν ἔστι καὶ τὸ σταυρώσασθαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

quæ in terris illi Deo obtulerunt? In brevi tempore, sicut dixi, unusquisque sanctorum Deum confesati sunt, coram aliquot principibus et regibus; hono- ranti vero et exaltant venerantes et glorificantes et adorantes, non eos tantum, sed etiam eorum imagi- nes quasi dominorum, magis etiam quam domino- rum et regum, tam reges quam principes, ita ante eas provoluti easque ita libenter cum gaudio habentes, ut desiderent eas liberis pro omni alia homi- relinquere, quasi quamdam sollemnem hereditatem celestis beatitudinis auctorem. Hoc est exemplar et argumentum et quasi exortivum futuræ filii in- narrabilis gloriæ quam animæ sanctorum jam nunc habent in cælis, et quam in futuro sæculo conse- quentur cum eis corpora quæ certamen Dei certa- verunt. Quam excellentem gloriæ honorumque fu- turorum Dominus ostendens, sanctis sui, discipulis et apostolis dicebat: « Amen dico vobis, vos qui se uti estis me, in regeneratione, quando sederit Filius hominis super thronum gloriæ suæ, sedebi is et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel⁶⁰. » Prorsus autem omnibus fidelibus: « Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, vel matrem, aut patrem, aut mulierem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit; qui autem amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus⁶¹. » Nam cum Deus et Pater Filium suum dilectum pro nobis dedit, ipse quo unigenitus Dei Filius se- metipsum pro nobis dedit, a nobis jure exigit et omnes nobis sanguine conjunctos despiciamus, quando sunt nobis impedimentum ad pietatem piamque vitam. Et quid dico nobis sanguine con- junctus? Ipsam enim vitam ponere, tempore cogente, singulis justum est atque necessarium, si volimus vitam æternam consequi, cum et ipse Dⁱ Filius suam animam pro nobis posuerit. Unde rursus ipse dixit: « Qui non accipit crucem suam et sequitur me, non est me dignus⁶². » Crux autem est crucifigere carnem suam cum vitiis et concupiscentiis.

Igitur quando adest tempus pacis illius quæ est secundum pietatem, vir qui pravas passiones at- que concupiscentias per virtutem mortificat, si vero tollit crucem suam et Dominum sequitur. Ita tollit crucem suam et Dominum sequitur; unde vitam æternam possidebit. Ait enim: « Qui invenerit animam suam perdet eam; et qui perli- derit animam suam propter me, inveniet eam⁶³. » Quid est quod dicit: « Qui perdidit animam suam inveniet eam? » Duplex est homo, alius quidem ex- terior, corpus dico, alius interior, scilicet anima

⁶⁰ Matth. xix, 28. ⁶¹ Matth. xix, 29; x, 37. ⁶² Matth. x, 38. ⁶³ ibid. 39.

nostra. Igitur si quis secundum exteriorem nostram A
hominem se in mortem tradiderit, perdit animam
suam ab eo discedentem. Qui ergo eam propter
Christum et Evangelium ita perdidit, vere eam
inveniet, ipsi vitam celestem et æternam tribuens,
eumque in resurrectione redemptus, atque per eam
talis et ipse factus etiam secundum corpus cele-
stis et æternus. Sed quia talia difficilia sunt et magna
et nonnisi perfectorum, et ut ita dicam, apostolica;
crucifigere carnem cum vitiis et concupiscentiis,
paratum esse ad dedecus ultimum, ad tarpem pro
virtute mortem sustinendam, perdere animam
suam propter Evangelium, quod deinde adiecit
Dominus, ad solatium est eorum qui talibus supra
naturam certaminibus essent impares: « Qui enim
vos recipit, id est apostolos, hosque sequentes Pa-
B
tres et pictatis doctores, me recipit, inquit; et qui
me recipit, recipit eum qui me misit 66. »

Idcirco illis quidem perfectis receptionem in po-
sitorum præparat, aliis vero non talibus, si illos re-
cipiant, salutem porrigit. At vides quanta merces
detur eis qui receperint viventes secundum Deum
et doctores pietatis? Qui enim hos recipit, Patrem
et Filium recipit. Quomodo ergo oportet eos reci-
pere? Non tantum hospitium et solatium præbere,
sed etiam audire. Ideo alibi spernentes terrens di-
xit discipulis suis: « Qui vos spernit, me spernit;
et qui me spernit, spernit enim qui me misit 67. »
Sed qui hospitium et levamen tribuit eis qui ex Deo
veniunt, si hæc propter Deum agat, multam mercedem
accipit; quod declarat Dominus dicens: « Qui
recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem
prophetæ accipiet; et qui recipit justam in nomine
justi, mercedem justam accipiet 68. » Quomodo mer-
cedem prophetæ et mercedem justam accipiet? Sicut
Apostolus dixit: « Vostra abundantia illorum inopi-
am suppleat, ut et illorum abundantia vestræ
inopie sit supplementum 69. » Qui enim justum, ut
justum, propter Deum recipit et sublevat, etsi non
honorifice habeat, sed tantum parva tribuat dona,
magna lucratur; dixit enim: « Quicumque potum
dederit uni ex minimis istis, calicem aquæ frigide
tantum in nomine discipuli, jamen dico vobis, non
perdit mercedem suam 70. » Verum in his verbis
non solum curam facti justorum et discipulorum,
sed multo magis eorum qui illos accipiunt; si enim
de illis sollemniter curavisset, solum mandavisset
hospitalitatem, cuius levamentisque illis præbendi
formam; et modum præscripsisset; nunc vero addens
hec verba: in nomine prophetæ et justam, ostendit se
magis de hospitibus curare, horum mentem ad me-
liora transferens, ut merces eorum virtutem sequatur.
Christi ergo Ecclesia honorans etiam post
mortem eos qui vere secundum Deum vixerunt,
singulis anni diebus memoriam facit eorum sanctio-

δολοῦσι. Όταν οὖν κτετὲ ἐν ἐκτὸς ἡμῶν ἀνθρώπων
παραδῶ τις ἐαυτὸν εἰς θάνατον, ἀπολλύει τὴν ψυ-
χὴν αὐτοῦ, χωρίζομένην ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ γοῦν ὑπὲρ τοῦ
Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου οὕτως ἀπολέσας αὐ-
τὴν ὕπνω εὐρήσει ταύτην, ζωὴν οὐράνιον καὶ αἰώ-
νιον ταύτῃ προξενήσας; καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει τριαύ-
την κομισάμενος, καὶ δι' αὐτῆς τοιοῦτος καὶ εὐδὸς
καὶ κατὰ σῶμα γεγονώς οὐράνιος καὶ αἰώνιος. Ἄλλ'
ἔπειθ' ταῦτα δύσκολά τε καὶ μεγάλα, καὶ τῶν τε-
λειῶν μόγιον, καὶ ὡς εἶπαι, ἀποστολικῶς τὸ σταυ-
ρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπι-
θυμίαις, τὸ ἔτοιμον εἶναι πρὸς ἀτιμίαν ἐσχάτην, καὶ
τὸν ἀσχιστον ὑπὲρ τοῦ κλιού θάνατον, τὸ ἀπώλεσαι
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκα τοῦ Εὐαγγελίου, διαρ' ἑξα-
ξῆς φησι πρυῶν ὁ Κέριος, πρὸς παραμυθίαν τέ-
B
στι τῶν οὐτως ἀγωνιζομένων ἕπὲρ φῶσιν τῶν ἀπο-
λεστέρων. « Ὁ γὰρ ὁμᾶς δεχόμενος, » τοὺς ἀποστέ-
λων; δηλονότι, καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους Πατέρας καὶ
διδασκάλους τῆς εὐσεβείας, « ἐμὲ δέχεται, φησι, καὶ
ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. »

Τοῖς μὲν οὖν τελείοις ἐκείνοις ἕνεσθ' ὑποδοχὴν
ἔτοιμάζει, τοῖς δὲ μὴ τοιοῦτοις ἐκ τοῦ ὑποδέχεσθαι
ἐκείνους τὴν σωτηρίαν πορίζει. Ἄλλ' ὁρᾷ; καὶ πόσος
ὁ μισθὸς τοῖς δεχομένοις τοῖς; κατὰ θεῖον ζῶντας καὶ
διδασκάλους τῆς ἀληθείας; ὁ γὰρ δεχόμενος αὐτοὺς
τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δέχεται. Ἡὼς οὖν δέχεσθαι
τούτους χρῆ; Οὐ ξενίζειν μόνον καὶ ἀναπαύειν, ἀλλὰ
καὶ ὑπακούειν. Διὸ ἀλλαχοῦ τοὺς ἀεστεύοντας φοβῶν,
πρὸς τοῦ; οἰκείους μαθητὰς. Ἐλεγεν. « Ὁ ἀθεῶν
ὁμᾶς ἐμὲ ἀθεῖται; ὁ δὲ ἐμὲ ἀθεῖται ἀθεῖται τὸν ἀπο-
στείλαντά με. » Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐξυγίζων καὶ ἀναπαύων
τοὺς τοῦ Θεοῦ, ἐάνδ' τὸν Θεὸν τοῦτο πράττει, πο-
λὸν λήψεται τὸν μισθὸν. καὶ τοῦτο δ' ὁμῶν ὁ Κέ-
ριος, ἔλεγεν. « Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς
ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήψεται;
καὶ ὁ δεχόμενος δικαίον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν
δικαίου λήψεται. » Πῶς μισθὸν προφήτου καὶ μισθὸν
δικαίου λήψεται; Ὡς ὁ Ἀπόστολος φησι. « Τὸ ἡμῶν
περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ
ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ἡμῶν ὑστέρημα; »
ὁ δὲ τὸν δικαίον, ὡς δικαίον, ὄντα, διὰ τὸν Θεὸν
δεχόμενος καὶ ἀναπαύων, κἄν μὴ φιλοτίμως ἔχῃ,
ἀλλὰ καὶ μικρὰ τινα δῶ, τὰ μεγάλα καρδαίει. « Ὅς
γὰρ ἂν, φησι, ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν 145 τούτων
ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν
λέγω ὁμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ. » Ἐν δὲ
τούτοις τοῖς; ῥήμασι καὶ παραγγέλλασιν οὐ τῶν δι-
κείων μόνον καὶ τῶν μαθητῶν τὴν φροντίδα ποιεῖ-
ται, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τῶν δεχομένων αὐτοῦ; εἰ
γὰρ ἐκείνων μόνον ἐφρόντιζε, τὴν δοχὴν ἂν παρη-
νει μόνον, καὶ τὴν δοχὴν ἐκείνων ἐζήτει καὶ τὴν
ἀνάπαυσιν, ὅπως ἂν ἦν. νῦν δὲ προστίθει, εἰς ὄνομα
προφήτου καὶ μαθητοῦ καὶ δικαίου, δείκνυσιν φροντι-
ζιον μᾶλλον τῶν δεχομένων, τὴν γνῶμην αὐτῶν
ἐπὶ τῇ κρείττονι μεταποιῶν, ἵνα καὶ ὁ μισθὸς ἐπα-
κολούθησῃ τούτοις μετὰ τῆς ἀρετῆς. Ἡ οὖν Ἐκκλη-

66 Matth. x, 49.

67 Luc. x, 16.

68 Matth. x, 41.

69 II Cor. viii, 13.

70 Matth. x, 42.

ἰ Χριστοῦ τιμῶσα καὶ μετὰ θάνατον τοὺς κατὰ
 ἡμῶν ἀληθῶς ζήσαντας, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ
 οὐ μνήμην ποιῆται τῶν κατ' αὐτὴν μεταστάν-
 τευθεν, καὶ τῆς ἐπιλήθους ταύτης ζωῆς ἀπο-
 ἀντων ἀγίων· τὸν τε βίον ἐκάστου προτιθεῖσα
 ἰὼν ἔνεκεν ἀφελείας, καὶ τὸ τέλος ὑποδεικ-
 νύσκει μετ' εἰρήνης κεκοιμηται, εἴτε μαρτυρικῶ
 ἢ βίον κτείνουσα. Νῦν δὲ μετὰ τὴν Πεντη-
 ἰμοῦ πάντας συναγαγοῦσα, κοινὴν αὐτοῖς ἀνα-
 ἰ τὸν ὕμνον, οὐ μόνον ὅτι πάντες ἀλλήλοισ
 αἰ, καὶ κατὰ τὴν δεσποτικὴν εὐχὴν ἐν εἰσιν·
 γὰρ αὐτοῖς, φησὶ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἐν
 εἰλίαις ὁ Κύριος, εἴνα πάντες ἐν ᾧσι, καθάπερ
 ἰν ἐν ᾧσιν ἐν ἀληθείᾳ. »

κόνον τοίνυν διὰ τοῦτο κοινὴν αὐτοῖς πᾶσι τὸν
 ἀποδίδωσιν ἢ τοῦ Θεοῦ Ἑκκλησία, ἀλλ' ὅτι
 τοῦθ' αὐτῆ διὰ τε τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς,
 ς μετ' αὐτὴν Πεντηκοστῆς, πάντα τὰ ἔργα
 αἰ καὶ ἀνομιῆσαι τοῦ Θεοῦ. Ἐπει οὖν πάντα
 ν, ὡς ἴστε· πῶς τὴν ἀρχὴν ὁ κόσμος οὗτος
 ἰγένετο ὑπὸ Θεοῦ· πῶς ὁ Ἄδὰμ ἐξώσθη τοῦ
 εἰσοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ· πῶς ὁ πάλαι λαὸς ἐκλήθη-
 ἰαι αὐτοὶ παραβάτες ἐξώσθησαν τῆς πρὸς
 ἐκείνου· πῶς ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς Υἱὸς
 ἰ ὄφρανοις ὑπὲρ ἡμῶν κατέβη, καὶ ἔπραξεν
 ἰμῶν ἐξάλαια, καὶ εἰδὼς τὰ σωτήρια, ἔπαθ' ἑ
 ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐτάφη ὡς ἄνθρω-
 καὶ ὡς Θεὸς ἀνέστη τριήμερος, καὶ εἰς οὐρα-
 ἔθεν καὶ κατέβη, ὕστερον μετὰ σαρκὸς ἀνε-
 , καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἐπέμφεν
 ν τὸ πνεῦμα Ἁγίου· ἐπει οὖν πάντα ταῦτα
 ἰησαν ἢ τοῦ Θεοῦ Ἑκκλησία, νῦν καὶ τὸ λείπον
 ἰθεῖσαι τε ὁμοῦ καὶ δεκνύσασθαι, πῶς καὶ οἶου
 ἰς συνήγαγε πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἢ τοῦ Κυρίου
 ἰοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρου-
 αἰ ἢ τοῦ παναγίου Πνεύματος δύναμις, πάντων
 ποιῆται τῶν ἀγίων τὴν μνήμην, καὶ πᾶσι τὸν
 ἰ καὶ τὴν τιμὴν ἀποδίδωσι σήμερον.
 ἰσομεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, τοὺς ἀγίους
 ἰοῦ. Τιμῶμεν δὲ πῶς; Ἐάν κατὰ μίμησιν
 ἰν καθάρωμεν ἑαυτοῦς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ
 ς καὶ πνεύματος, καὶ ἀποστῶμεν τῶν κακῶν
 ἰα τῆς ἀποχῆς τούτων πρὸς ἐγλωσσύνην φερό-
 ἰ ἐάν παύσωμεν τὴν γλώσσάν ἡμῶν ἀπὸ ὄρκου
 ἰορκείας, ληρωδίας τε καὶ λοιδορίας, καὶ τὰ
 ἰμῶν ἀπὸ ψεύδους καὶ συκοφαντίας, καὶ οὕτω
 ἰφημίαν αὐτοῖς προσάγωμεν. Ἐάν δὲ μὴ οὕτως
 ἰς καθάρωμεν, ἀκουσόμεθα δικαίως παρ' αὐ-
 ἰ ἐ ἡμῶν ἕκαστος ἐκεῖνα τὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν
 ἰωλὸν ῥήματα· Ἴνα τί τοι μὲν ἀναλαμβάνειν
 ἰμῆς, καὶ λαλεῖν διὰ γλώττης; καὶ αὐτὰ τὰ
 ἰσὼν ὀνόματα, καὶ διηγείσθαι τὴν πάσης ἀρέ-
 ἰα καθάρτητάς; πεπληρωμένῃν **146** αὐτῶν
 ἰρήν; Ἐν δὲ ἐμίσησας τὸν ἄνθρωπον βίον, καὶ
 ἰαυτοῦ τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀπεισι-
 ἰθαρότητα. εἰ εἰθεώρεις κλέπτην, συνέτριψας
 καὶ μετὰ μοιχεύ τὴν μερίδα σου ἐτίθει· τὸ
 ἰ σου ἐπλεόνασε κακίας, καὶ ἡ γλώσσά σου πε-

rum qui hinc in illa die decesserunt et ex hac vita
 caduca migraverunt, tam uniuscujusque vitam in
 medio proponens propter utilitatem nostram, quam
 mortem ostendens, sive quod in pace dormierint, seu
 quod martyrie vitam clauserint. Hodie autem post
 Pentecosten, omnibus simul congregatis, commu-
 nem ad eos hymnum emittit, non tantum quoniam
 omnes sibi invicem conjuncti sunt, et quia unum
 sunt secundum orationem dominicam : ait enim ad
 Patrem in Evangelii Dominus : « Da eis ut sicut
 unum, sicut ego, Pater, in te, et tu in me, ut et ipse
 in nobis unum sint in veritate ». »
 ἐγὼ, Πάτερ, ἐν σοί, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ

B Non, inquam, propter hoc solum communem om-
 nibus hymnum solvit Ecclesia Dei, sed etiam ut hoc
 studio per sacram Quadragesimam ipsamque subse-
 quentem Pentecostæ festivitatem omnia Dei opera
 proferantur et laudibus efferantur; ut sciatis (omnia
 brevi sermone comprehendam), quomodo a principio
 mundus iste totus a Deo factus est; quomodo Adam
 a paradiso et Deo ejectus est; quomodo vetus Dei
 populus vocatus fuit; quomodo ipsi quoque trans-
 gressi ameli sunt a familiaritate Dei; quomodo unige-
 nitus Dei Filius cælos inclinans pro nobis descendit,
 et pro nobis nova fecit et salutaria docuit, pro nobis
 passus est et mortuus, sepultus ut homo, ut Deus
 post tres dies resurrexit, in cælum unde descendit
 postea cum corpore ascendit, et sedens ad dexteram
 Patris, misit inde Spiritum sanctissimum. Igitur
 postquam hæc omnia laudavit Dei Ecclesia, hodie
 insuper cætera producens simulque ostendens, quot
 et quales fructus in vitam æternam congregaverit
 Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi ad-
 ventus, necnon virtus sanctissimi Spiritus, om-
 nium simul sanctorum memoriam facit, omnibus-
 que hymnum et honorem hac die persolvit.

Nos quoque, fratres, in honore habeamus sanctos
 Dei. At quomodo honore habebimus? Si eos
 imitati emundemus nos ab omni sordē carnalis et
 spiritus, a malis abstinemus donec per hanc ab-
 stinentiam ad eorum sanctimoniam feramur. Si
 lingua nostra a juramentis et perjuriis quieverit, si
 a vaniloquiis et opprobriis, si labia nostra nec men-
 dacium neque sycophantiam locuta fuerint, ita
 laudes bonas eis persolvemus. Si autem nosmet-
 ipsos sic non emendaverimus, jure singuli ab eis
 audiemus ea quæ Deus peccatori dicit verba : « Ut-
 quid ausus es in memoriam assumere et lingua pro-
 ferre sanctorum nomina, plenamque virtutis et
 munditiæ conversationem eorum enarrare? Tu vero
 odio probam babelas vitam, et longe a te animæ et
 corporis eiecisti munditiam. εἰ Si videbas furem,
 currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam
 ponebas. Os tuum abundavit malitia, et lingua tua
 concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum
 loquebaris, et adversus filium matris tuæ ponebas

san. xvii, 20.

PATR. GR. CLI

scandalum ¹¹. Hymnum non recipit, fratres, Deus a talibus oribus, sed neque sancti Dei; nam si unusquisque nostrum, si manu stercus tetigerit, illa sibi admota nos utitur nisi prius eam abluerit, quomodo Deus dona accipiet a corpore oreque inmundum, nisi prius nos emundemus? Nam multo foediora stercore peccatum, dolus, mendacium, invidia odium, avaritia, proditio, turpes cogitationes, turpiaque verba, infamesque actus illa consequentes. Sed quomodo emundabitur qui in ista incidit? Per pœnitentiam, per confessionem, per bonam operationem, per assiduum ad Deum orationem.

ῥήματα, καὶ αὐ τοῦτοις ἐπακολουθοῦσαι μίαιραι πράξεις. Ἄλλα πῶς ὁ τοῦτοις περιπεσῶν πάλιν καθαίρεται; διὰ τῆς μετανοίας, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, διὰ τῆς ἀγαθοεργίας, διὰ τῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως.

Igitur in istis quas celebramus sanctorum memoriis, cum a nostris artibus et laboribus vacamus; hæc sit nobis meditatio, quomodo recedentes liberi erimus ab eis in quas quisque ceciderit: culpa et sordibus. Si autem contra animas nostras ludo vel nugis vel ebrietati indulgeamus, quomodo sæde diem agentes celebrare sanctos dicimus? Verum, fratres, obsecro, absit ut illa eos celebremus, sed accedamus et nos corpore et anima Deo acceptabiles, in illis festivitatis diebus, ut stamus et nos participes precibus sanctorum gloriæ necnon æternæ eorum lætitiæ, quas nos omnes consequi tribuatur gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, quem decet gloria cum æterno ejus Patre, et sanctissimo bonoque atque vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ἐν ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ ἐν παντὶ καὶ ἀγαθῷ αἰῶνα τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

HOMILIA XXVI.

Dicta messis tempore; ubi de spirituali messe.

Omnium Creator et Dominus qui omnia ex nihilo fecit per suam bonitatem, post omnia, secundum abundantiam virtutis suæ et ineffabiles nec etiam cogitabiles divitias sapientiæ et benignitatis suæ hominem creavit, mirabiliter in uno et parvo opere collecta et quasi congregata tota creatione. Ideo eum ultimo creavit ex utroque mundo compositum, et utrumque mundum exornantem; visibilem dico et invisibilem. Mentem enim et sensus in ipso ineffabiliter connexit quos mediis quasi per vincula conjunxit solertissimis, phantasia, specie et imaginandi facultate. Ita idem animal condidit intellectuale simul et visibile, sicut cœlum irrequietum per media immobili terræ accommodaverat, et eundem mundum fecerat semper stantem semperque gyrantem; nam ad instar machinæ ab uno artificis constructæ homo et iste mundus multam hæbent inter se propinquitatem; sibi invicem præstant, alius quidem magnitudine, alius vero intelli-

ῥιέπλεκε δολιότητος· καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καταλάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου ἐτίθεις σκάνδαλον. Ὁ δὲ δέχεται ὕμνον, ἀδελφοί, ἀπὸ τοιούτων στομάτων οὐτε ὁ Θεὸς, οὐτε οἱ τοῦ Θεοῦ ἄγιοι· εἰ γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα κόπρου ἀψαμένῳ, οὐ δέχεται προσεναγγεῖν αὐτῷ τὴν πρὸς χεῖραν, ἀν μὴ πρότερον αὐτὴν ἐκπλύνῃ, πῶς ὁ Θεὸς δέχεται τὰ ἀπὸ σώματος καὶ στόματος ἀκαθάρτου προσφερόμενα, ἀν μὴ πρότερον ἑαυτοῦς ἐκκαθάρωμεν; Πολὺ γὰρ τῆς κόπρου βδελυρωτέρα ἡ ἁμαρτία, ὁ δόλος, τὸ ψεῦδος, ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ πλεονεξία, ἡ προδοσία, τὰ αἰσχρὰ διανοήματά τε καὶ ἄλλα.

Ἄλλα πῶς ὁ τοῦτοις περιπεσῶν πάλιν καθαίρεται; διὰ τῆς μετανοίας, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, διὰ τῆς ἀγαθοεργίας, διὰ τῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως.

Ἄλλα πῶς ὁ τοῦτοις περιπεσῶν πάλιν καθαίρεται; διὰ τῆς μετανοίας, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, διὰ τῆς ἀγαθοεργίας, διὰ τῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως.

Ἄλλα πῶς ὁ τοῦτοις περιπεσῶν πάλιν καθαίρεται; διὰ τῆς μετανοίας, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, διὰ τῆς ἀγαθοεργίας, διὰ τῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως.

OMILIA ΚΓ' (1).

Ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾧ καὶ περὶ πνευματικοῦ θέρους.

Ὁ τῶν ἀπάντων ποιητὴς καὶ Δεσπότης πάντα ἐκ μὴ ὄντων ποιῆσα; οἱ ἀγαθότητα, μετὰ πάντα, κατὰ τὸ περιὸν αὐτῷ τῆς δυνάμεως, καὶ τὸν ἄφατον καὶ ἀτερινόητον πλοῦτον τῆς αὐτοῦ σοφίας τε καὶ χρηστότητος, τὸν ἀνθρώπων ἀπειργάσατο παραδείσου, εἰς ἓν καὶ βραχὺ πλάσμα συναύροισας, καὶ οἶον συγκεφαλαιωσάμενος; τὴν ἅπασαν κτίσιν. Διὸ καὶ ὕστατον τοῦτον εὐμνησουργῆσε, τῶν κόσμων ἀμφοτέρων ἐχόμενον, καὶ ἀμφοτέρους ἐπικραμοῦντα τοὺς κόσμους, τὸν ὄρατον τοῦτον λέγω καὶ τὸν ἀόρατον. νοῦν γὰρ καὶ αἰσθησὶν ἑαυτῷ συνῆψεν ἀβρόβητος, μέσοις οἶον συνδέμοις γνησιωτατοῦς χρησάμενος ραντασία καὶ δόξη καὶ διανοίᾳ, καὶ οὕτω τὸ αὐτὸ πεποίηκε ζῶον νοερὸν καὶ δρώμενον, ὡσπερ καὶ τὸν 147 ἀεικίνητον οὐρανὸν διὰ τῶν μεταξὺ τῆ ἀκινήτου συνῆψε γῆ· καὶ τὸν αὐτὸν πεποίηκε κόσμον ἐστῶτα αἰεὶ καὶ κινούμενον· ὡς γὰρ ἐνὸς τεχνίτου ἐν τῷ τρόπῳ τῆς κατασκευῆς ἀνθρωπότης τε καὶ κόσμος, οὕτω; πολλὴν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὴν συγγένειαν.

¹¹ Psal. xlix, 19 sc. j.

(1) Exstat apud Mithæum, p. 117.

ὑπερβόουσι δὲ ἄλλήλων ὁ μὲν τῷ μεγέθει, ὁ δὲ τῇ ἁ-
 σονίᾳ. Καὶ σύνεστιν ὁ ἄνθρωπος ἐντεθησαυρισμέ-
 νος τῷ κόσμῳ, καθάπερ ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ πολυλόβον
 τι χρῆμα, πολλῶν τῷ μέτρῳ τοῦ περιέχοντος ὀλιώτε-
 ρον, καὶ ὅσον ἐν βασιλείᾳ βασιλικῇ τις σκευὴ ποι-
 κλη καὶ πολυτίμητος· τὰ μὲν γὰρ μεγίστοις λίθοις,
 ἀλλ' εὐώνοις καὶ τοῖς τυχοῦσιν, ἢ δὲ μικροῖς, ἀλλὰ
 δυσπορίστοις καὶ πολυτιμήτοις ἰσχυάσται. Πόσον
 οὐρανοῦ κρείττων ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὃς εἰκὼν τέ-
 ἐστι Θεοῦ, καὶ Θεὸν οἶδε, καὶ μόνος τῶν ἔγχοσμίων,
 εἰ βούλεται, γίνεται, συναναφέρων τὸ σῶμα τῆς
 ταπεινώσεως. Πόσον αἰσθησις ἀνθρωπίνῃ διηγήνοχε
 γῆς, ἢ μὴ μόνον μέτρων καὶ ποιότητων ποικίλων
 ταύτης ἀντιλαμβάνεται, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν οὐρανίων
 ἤφατο τῇ γνώσει σφαιρῶν, καὶ κινήσεων ἤσθετο δια-
 φήρων, καὶ πολυσχῆμους, τάχα δὲ καὶ πολυσημάν-
 τούς συνόδους ἄστρον τε καὶ ἀστέρων ἔγνω καὶ δια-
 στάσεις, κἀντεῦθεν ταῖς κατὰ νοῦν ἐπιστήμαις τῆν
 ἀρχὴν ἐχαρίσσο. Καὶ τὰ μεταξὺ δ' οὐρανοῦ καὶ γῆς
 τῶν ἐν μεθόρῳ νοῦ καὶ αἰσθήσεως ἐλάττω κατὰ τὴν
 ἀξίαν ἐστὶ, λόγοις ἀναλογίας ὄντα ταυτὰ, καὶ τοῖς
 περιέχουσιν ὅμοιος ὅτι μάλιστα διαφέροντα. Κατακό-
 σμησε γὰρ τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Θεὸς οὕτως, ὡς
 οἰκίαν ἰσομέτην περιβολὴν· ἐπειδὴ περ ἐκ παρθε-
 νικῶν αἱμάτων ἐνδύσεσθαι ταύτην ἐμελλε, καὶ χρεῖ-
 τῶνως μετασκευάσειν, καὶ ἄνω θῆσειν, ὑπεράνω πά-
 σης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνο-
 μάσμενον, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλον-
 τι. Τοῦτο δὲ καὶ προοικονομῶν σοφῶς, ἔμα καὶ φι-
 λανθρώπως, οὕτω πολλαῖς, μᾶλλον δὲ παντοδαπαῖς
 αὐτὴν ἐτίμησε χάρισιν· ἐπειδὴ δὲ καὶ διπλᾶς, μᾶλ-
 λον δὲ καὶ πολλαπλᾶς ἡμῖν ἔδωκε τὰς γνωστικάς
 δυνάμεις, νοῦν τε καὶ αἰσθησιν, καὶ τὰ μεταξὺ χα-
 ρισάμενος, διὰ τοῦτο καὶ τῶν εἰς γνῶσιν καὶ πρᾶξιν
 ποικίλων ἕκαστον.

Θέρους οὖν ἀρτίως ἐστὶν ἐπέτειος ὥρα, καὶ θέρος
 οὐκ ἐν ἡμῖν· οὐ γὰρ αἰσθητὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ λο-
 γικὴν καὶ πνευματικὴν παρ' ἡμῖν ἐστὶ θέρος· καὶ
 τῶν τοιούτων ἕκαστου θέρους καιρὸς ὁ ἐνιαυτοῦ
 κύκλος ἅπα· Νῦν οὖν ἐπεὶ τῶν τοῦ ἱεροῦ περιβόλων
 ἐκτὸς ἰστάμεθα, μικρὴν ἀνακόψαντες ἕκαστον, τὰς
 ἐπιτάξεις ἐπ' αὐτὸν σχῶμεν, καὶ μεταθέντες ἄνω τὸν
 ἡμέτερον νοῦν, τοῦ λογικοῦ τε καὶ πνευματικοῦ
 θέρους ἐν περινοίᾳ γενώμεθα· περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς
 ὀλίγα πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀγάπην ἐροῦμεν νῦν, ἀφορ-
 μὴν ὑμῖν κἀντεῦθεν πρὸς σωτηρίαν πορίζοντες. Ἐγὼ
 γὰρ καθ' ἕκαστην τοῦ ἐνιαυτοῦ περίοδον, ταύτης δὲ
 τῆς ὥρας ἐπισταμένης, ὁρῶν τοὺς πλείους ἔξω τοῦ
 ἔσπεως χαομένους, καὶ περὶ τὸ θέρος πονοῦντας, καὶ
 τὴν τῶν καρπῶν συλλογὴν καὶ συγκομιδὴν, τοιούτους
 ἐπ' ἑμαυτοῦ στρέφω τοὺς λογισμοὺς, ὡς ἐπεὶ καὶ
 θέρος ἐστὶν ἀνθρώπων, τοῦτους ἐκκόπτων ἀπὸ τοῦ
 παρόντος προεκαίρου καὶ παραβρέοντος βίου, καὶ
 μεταγόν εἰς ἕτερον μέλλοντα καὶ διαμένοντα βίον,
 ἔρα τίς τοὺς ἀψύχους θερίζων στάχους, ἢ θερίζειν
 ἔτερος μισθούμενος, καὶ τοὺς καρποὺς ἐκλέγων, ἢ
 παρὰ τῶν ἐκλεγόντων ὀνομάμενος, καὶ συνάγων εἰς
 ἀποθήκην, καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτὴν καταλήψεσθαι
 θερισμοῦ τούτου ποιεῖται μνήμην, καὶ φροντίζει τῷ

gentia, et in eo homo velut thesaurus in mundo
 insertus quemadmodum in magna domo opes su-
 perbae multa domus continentis mensura pretiosio-
 res. Et perinde ac in palatiis aedes regiae variae sunt
 et pretiosae: alia enim ingentibus constant lapilli-
 bus, sed vilibus et parvi pretii; alia vero parvis, sed
 charis et sumptuosis. Quantum caelo antecellit mens
 humana quae est imago Dei, Deumque noscit, et si
 velis, solus terrestrium Deus, circumferens corpus
 humilitatis? Quantum sensus humanus differt a
 terra qui nec tantum telluris mensuras et diversas
 percipit operas, sed et caelestes attingit orbes, et
 varios multiformesque eorum motus apprehendit,
 necnon multorum indicia casuum, conjunctiones
 stellarum et siderum eorumque discrimina, unde
 intellectuales doctorum supputationes mutuatur
 originem: pariterque media inter caelum et terram
 minoris sunt aestimationis ac ea quae sunt in limite
 sensus et mentis cum sint sub eadem ratione con-
 gruentiae ac corpora quibus intersunt. Sic enim
 Deus nostram exornavit naturam quasi futurum
 ejus indumentum quam ex virginali sanguine de-
 bebatur induere et in melius commutare, et superne
 collocare super omnem principatum et potestatem,
 et omne nomen nominatum sive in praesenti saeculo
 sive in futuro. Quod praesciens et providens Deus
 sapienter simul et humaniter ita eam multis seu
 potius multiformibus decoravit beneficiis. Propterea
 etiam duplices seu potius multiplices nobis de-
 dit cognoscendi facultates; mentem, sensum et
 media inter ipsa largitus, item quamcumque po-
 tentiarum ad cognitionem et operationem nobis
 infusarum duplicem multiplicemve constituit.

προκειμένων ἡμῖν διπλοῦν τε καὶ πολλαπλοῦν π.

Ecce adest tempus messis, et messis in nobis
 adest. Non enim sensibilis tantum, sed et spiritualis
 mentalisque nobis est messis, et utriusque mes-
 sis tempus anni orbis totus. Igitur nos hodie cum
 sacris aedibus continemur et Deo astamus, pau-
 lulum inde mentem erigentes spem in eo nostram
 ponamus. Mente ad superna translata, in cogitatione
 intellectualis et spiritualis messis versemur, de
 qua nos hodie pauca vestrae charitati dicemus; uti-
 nam inde studia in salutem accendamus. Ego enim
 singulis anni periculis, adveniente hoc tempore,
 cum plerosque video extra urbem diffusos et labori
 incumbentes messis necnon frugum collectionis et
 coaccervationis, istas in me velvo cogitationes:
 quippe cum adveniente hominum messe, messorum
 hos succidunt ab hac praesenti et pereffluente vita,
 et eos adducunt in alteram futuram et permanen-
 tem vitam, numquid est ex metentibus spicas ina-
 nimes, vel ex alios conducentibus ad messem, vel
 ex colligentibus fructus, seu ex ementibus ac colli-
 gentibus et in horrea coaccervantibus qui memore-
 tur messem illam manentem, et cogitet de animarum
 agricola, desiderans suam in tempore futuram reve-
 lationem et mercedem recipendam in horreis co-

lestibus; vel totus in terram pronus non est qui a sursum mentem non erigat nec a terrenis assurgat? Sed ita sit, nihil a gentibus discrepamus; his enim terrenis cogitationibus totis animæ et corporis viribus incumbere, nam nullam omnino habent rationem futurorum, nec spem, nec intelligentiam de cœlestibus. Ideo scriptum est: Omnis vita impii in cogitatione humillium et corruptibilium. Ideo etiam Christus in Evangeliiis ad nos dixit: « Noli solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, et quibus vestiamini, » et addit: « Hæc enim omnia gentes inquirunt⁷¹. » Non a labore amovet, sed a sollicitudine arcet ut spe in Deo collocata, non desperatam operationem operemur nec in ea male confidamus. Nolite ergo solliciti esse dicentes: Quid manducabimus, vel quid bibemus, vel quo operiemur, hoc jugiter animo volentes ita ut urgentem inopiam quasi excusantes mentem in ista torquentes intendamus, superne aspicere dedignati. Propter hoc sic Deus nostram condidit naturam ut corpore non immobiliter stante, sed moveri et ad locum transire pollente, et omnia quibus opus est facitante, in aliis potentiis cogitatione esse possit, ut corpus quidem quæ sua sunt operetur, anima vero ad Deum suspicientes quæramus ab eo cœlestia; ideo nos hortatus ut non solliciti animæ simus, quod est gentium, addidit: « Querite primum regnum Dei et justitiam ejus, et cætera adjicientur vobis. » Quibus monstravit quoniam si animæ meditationes ad Deum attentas habes, nullum inde detrimentum in rebus corpori necessariis patieris, sed magis illa indubitanter habebis cum animæ salute, Domino dispensante. Hæc est enim qui aperit manum suam et implet omne animal benedictione. Ad eum dixit David: « Estatem et ver tu plasmasti ea⁷², » non modo de visibilibus loquens sed etiam de invisibilibus. Ideo veri ætatem prætulit; nam nisi facta infidelium seu pravorum operum hominum præcisione, minime virtutibus ad instar veris floresceres.

καὶ ἐμπικλῶν πᾶν ζῶον εὐδοκίας· πρὸς δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ φησὶ· ἑ θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἐκλάσας αὐτά· οὐ τὰ ὀρώμενα μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πνεύματος· διὸ καὶ τοῦ ἔαρος τὸ θῆρος προέθηκεν· ἐπὶ γὰρ μὴ ἐκκοπῆς φθάσας τῶν ἀπίστων, ἢ καὶ τῶν φαύλων ἔργων τε καὶ ἀνθρώπων, οὐκ ἐνεπαρίσταις ταῖς ἀρεταῖς.

Est ergo, fratres, est et messis et ver et semen non corporale tantum sed et intellectuale, nec modo intellectuale sed et spirituale, sicut et plantatio, et vindemia, et illis similia sicut etiam agricultura et arva. Hujus arvi Deus est agricola prout Apostolus ad Corinthios scripsit: « Dei agricultura, Dei ædificatio estis⁷³. » et ipse Dominus ad discipulos dixit: « Ego sum vitis, vos autem palmites, et Pater meus agricola est⁷⁴. » et rursus alibi de seipso: « Exiit qui seminat seminare semen suum⁷⁵, quod est verbum doctrinæ. Igitur si verbum doctrinæ habet rationem seminis spiritualis, certo est istius seminis messis per fidem por-

Α γεωργῶ τῶν ψυχῶν ἐπέριστος ἀναφανῆναι κατὰ καιρὸν, καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀποθηκῶν τρότου καὶ μονῶν ἄξιοι; ἢ ἑλῶς ἕκαστος πρὸς γῆν κίρυφει, ὡς περ τὰ σῶμα οἱ ἀβουργοῦντες, εὐτε τὸν λογισμὸν οὐκ ἀνανεύοντα ἔχων, οὐδὲ τῶν γῆινων ἀφανιστάμενον; Ἄλλ' εἰ τοῦτο, τῶν ἐθνικῶν οὐδὲν διαφέρομεν· Ἰᾶσθαι γὰρ τὰ ταῖς γῆνιοις φροντίσιν ἐνασχολεῖσθαι πάσῃ δυνάμει ψυχῆς καὶ σώματος· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι λόγον τῶν μελλόντων οὐδένα, πάντω; οὐδὲ πίστιν, ἢ ἔννοιαν καὶ τῶν οὐρανίων. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ γεγραμμένον, Ὅλος ὁ βίος τοῦ ἀσθενοῦς ἐν φροντίδι τῶν κάτω καὶ φθειρομένων· διὰ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν ταῖς εὐαγγελίοις πρὸς ἡμᾶς εἰπὼν· Ἐμὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνατε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσασθε, » προσέθηκε·

« Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦσι. » Οὐκ ἀπανοστήσῃ δὲ τῶν ἔργων, ἀλλ' ἀφιστάσῃ τῆς μεριμνῆς, πρὸς θεὸν τὴν ἐλπίδα μετατιθεῖς, ἵνα μήτε ἀνελπίδων τῆς ἐργασίας ἔχωμεν, μήτε ἐπ' αὐτῇ κακῶς τὴν ἐλπίδα· Ἐμὴ οὖν μεριμνήσατε, λέγοντες· Τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα· » διανοοῦμενοι ταῦτα διηλεκτικῶς, καὶ προσδοκωμένης αἰτίας, οἷον ἀκαλεγεμένοι, καὶ τὴν ψυχὴν εἰ; τοῦτο κατακτείνοντες καὶ καθελόντες, καὶ πρὸς τὰ ἄνω βλέποντες οὐκ ἀνηγαράντες· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοιαύτης ἡμῶν τὴν φύσιν κατασκευάσειν ὁ θεὸς, ὥστε τοῦ σώματος οὐκ ἠρεμοῦντος μόνον, ἀλλὰ καὶ κινουμένου καὶ μετακινουμένου, καὶ πᾶ; οὐπερ ἂν ἢ χρεια πράττοντος, ἐν ἄλλας δύνασθαι τὸν λογισμὸν εἶναι· ἵνα τῷ μὲν ἰσώματι τὰ τοῦτο καταλλάγη ἐργαζώμεθα, τῇ δὲ ψυχῇ πρὸς τὸν θεὸν βλέποντες ζητῶμεν παρ' αὐτοῦ τὰ οὐράνια· ἐπεὶ καὶ παραγγελίας μὴ μεριμνῆναι τῇ ψυχῇ, τοῦτο γὰρ τῶν ἰθῶν, προσέθηκε· Ἐζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν· » δεικνὸς ὡς εἴπερ τὴν κατὰ ψυχὴν μελέτην πρὸς θεὸν ἔχεις, οὐδὲν ἐνταῦθεν ζημιωθήσῃ περὶ τὰς τοῦ σώματος χρεῖας· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τούτων ἀνελλιπῶς ἔξεις μετὰ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας, τοῦ θεοῦ χορηγοῦντος· αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ ἀνοίγων τὴν χεῖρα αὐτοῦ;

Ἔστιν οὖν, ἔστιν, ἀδελφοί, καὶ θέρος καὶ ἔαρ καὶ σπόρος, οὐ σωματικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ λογικῆς· οὐδὲ λογικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ πνευματικῆς, ὡς περ καὶ φυτεία καὶ τρυγητὸς, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα· ἐπεὶ καὶ γεωργία τε καὶ γεώργιον. Τοῦ δὲ τοιοῦτου γεωργίου γεωργὸς ἐστὶν ὁ θεὸς, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς τοὺς Κορινθίους φησὶν· Θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε. » Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν. » Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν περὶ ἑαυτοῦ· Ἐθήλας δὲ σπεῖρον τοῦ σπείραι ἐν σπόρον αὐτοῦ· ὁ δὲ σπόρος οὗτος ὁ λόγος τῆς θεοσκαλίας ἐστίν. Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας

⁷¹ Matth. vi, 31, 32. ⁷² Psal. LXXIII, 17. ⁷³ I Cor. III, 9. ⁷⁴ Joan. xv, 1. ⁷⁵ Matth. xxi, 5.

τοῦ Πνεύματος ἁγίου ἔχει λόγον, ἔστι τοῦ σπόρου τοῦτου πάντως καὶ θερισμὸς τελούμενος διὰ πίστεως· καὶ τοῦτο δηλῶν πάλιν αὐτὸς ὁ Κύριος, ἀρχομένων προσέρχεται πρὸς τὴν αὐτοῦ πίστιν πανδημῶν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τοὺς οἰκίλους μαθητὰς ἔλεγε· «Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσαθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη, καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. » Καθάπερ γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου θερμότης, οἱ στάχυες ξηραίνονται, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ὑγρότητος ἀποτιθέμενοι βαφὴν λευκαίνονται, καὶ 149 πρὸς θερισμὸν καὶ συγκομιδὴν πεφύκασι ἔτοιμοι· οὕτως καὶ τότε τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης διὰ σαρκὸς ἐπιδημοῦντος τῆ γῆ, δυνάμει τῆς αὐτοῦ παρουσίας αἱ ψυχὰι τῶν ἀνθρώπων λευκαίνονται καθαιρόμεναι, μετασκευαζομένης τῆς ἐκ τοῦ ἐνδόνου βίου καὶ διαβρόντος ἐγγινομένης αὐταῖς ἐπισκοπήσεώς τε καὶ διαχύσεώς, καὶ οὕτως ἔτοιμοι πρὸς τὸν πνευματικὸν θερισμὸν ἦσαν, ὥστε τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἀπιστίας τελειώτερον ἀποκοπῆναι, καὶ διὰ τῆς ἀληθινῆς πίστεως συναχθῆναι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ εἰ τις ἐθέλει κατανοῆσαι τοῦ λόγου τοῦτου τὴ ἀλήθειαν, ὡς ἡ δύναμις τότε τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐποίησε τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ὅλον λευκοτέρας καὶ καθαρωτέρας καὶ ἑτοιμὰς πρὸς τὴν πίστιν τῆς θεοσεβείας, ἀναλογισάσθω, ὅτι τὰ ἔθνη πάντα τότε θεὸν μὲν οὐχ ὠμολόγησαν ἕνα δεσπότην καὶ κτίστην τοῦ παντός, ἡλίω δὲ καὶ σελήνῃ καὶ ἀστροῖς καὶ ἑτέροις κτίσμασι καὶ τοῖς τοῦτων εἰδώλοις, ὡς θεοὶ προέκειντο· ἡ δὲ δύναμις τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας πάντας ἀνέπεισεν ἕνα θεὸν ὠμολογεῖν τοῦ παντός δεσπότην καὶ ποιητὴν. Καὶ ἔπειτα ἔλασεν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ, καὶ Μωϋσῆς ἐκεῖνος, καὶ ὁ ἐκεῖνου δεδομένος νόμος, ἐπὶ μόνου τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων, ἐνὰ εἶδειν τούτους ἀναπέσας θεὸν, καὶ οὐδ' ἐπὶ τοῦτου μόνου τοῦ γένους διὰ τέλους ἔλασεν, καίτοι παρὰ τῶν προγόνων ἀνωθεν αὐτοῖς δεδομένου τοῦ θεοῦ δόγματος, τοῦτό ἐπὶ πάντων γενῶν τε καὶ ἔθνῶν ἡ δύναμις τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας ἐργάσατο, καὶ οὕτως ἔτοιμοι γενόμενοι αἱ χῶραι πρὸς τὸν πνευματικὸν θερισμὸν, ἀπὸ παντός ἔθνους τῶν πιστευσάντων ποιητὴν ἕνα τοῦ παντός εἶναι, προσερχομένων ἑτοιμὰς εἰς Χριστὸν, καὶ τὴν ἀληθῆ φητικὴν καὶ ἀποστολικὴν κηρύγματον, καὶ τὰς Γραφὰς ἱερωνόμων.

Οὕτως καὶ μόνον φανεῖς ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος, πᾶν γένος ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς τῶν εἰδώλων ἡγίρας πλάνης, εἰ καὶ μὴ πάντας εὐσεβεῖς ἀπέδειξε· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ μέλλοντι αἰῶνι ἡ δύναμις τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ ἐγερεῖ πάντας ἀπὸ τοῦ θανάτου, εἰ καὶ μὴ πάντας ἀξιώσει τῆς ἀληθινῆς ζωῆς· οἱ μὲν γὰρ ἀσεβεῖς τε καὶ εὐσεβεῖς, καὶ οἱ μὴ λαβόντες ἐνταῦθα δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας τὴν τῶν ἡμαρτημένων συγχώρησιν, ὡς μήτε φυλάξαντες, μήτε καθάραντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἀμέτρων ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκός, εἰ εἰσιν ἀδδφαγία, καὶ πολυποσία, καὶ μέθη, καὶ τρυφή, παρ' ὧν ἡ ἀμετρία πηγάζει τῶν ὑπογαστρῶν παθῶν, μαλακία, πορνεία, μοιχεία, καὶ πᾶσα ἀκολασία, παρ' ἧς ποθεινὰ γίνονται τὰ μυστὰ ῥήματα καὶ ἀκούσματα, ὡρα-

A secta. Iterum ista Dominus ostendens, cum hominibus ex omni parte inciperent ad eum accedere, suis dixit discipulis : « Levate oculos vestros et videte regiones quoniam albæ sunt jam ad messem ; et qui metit metcedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam ». Etenim sicut sensibilis sole æstante arescunt spicæ, et dimissa ex humore accepta viriditate aurescunt, et ad messem concrytionemque disponuntur, ita sole justitiæ per carnem in terram adventante, virtute ejus præsentis hominum animæ purgatæ deturbantur, commutata nigritudine illis ex voluptuosa dissolutaque vita adventante, et ita paratæ erant ad messem spirituales, ut reseratis reliquis infidelitatis et impietatis radicibus per veram fidem congregarentur in vitam æternam. Et si quis vult æternam virtutem perpendere, quantum virtus præsentis Domini nostri Jesu Christi fecit corda hominum quasi candidiora et puriora et parata ad fidem divinæ religionis, attente recogitet quoniam tunc Deum non constabantur solum Dominum et creatorem mundi, sed soli et lunæ et astris cæterisque creaturis eorumque idolis velut diis divinos reddebant honores ; virtus autem præsentis Christi omnes induxit ut unum Deum cõspicerentur omnium Creatorem et Dominum. Et illud quod Abraham, Isaac et Jacob necnon Moyses illi et lex ab eo ad solum Judæorum populum data qui jubebantur unum adorare Deum, istam solam nationem usque ad finem continere non potuit licet ex partibus jam diu illis transmissa hoc divino dogmate hoc ipsum in omnes gentes virtus Domini præsentis operata est. Et sic paratæ erant regiones ad spirituales messem, plerisque ex omni natione credentibus unum esse omnium effectorem, certissimè appropinquantibus ad Christum veramque Dei religionem, intelligenter audientibus propheticas et apostolicas prædicationes Scripturasque scrutantibus.

Stalim ac Dominus apparuisset in terra totum hominum genus ex idolorum erroribus eduxit, etsi non omnes pius effecit. Et quidem in futuro sæculo virtus posterioris ejus manifestationis omnes a morte excitabit, et tamen non omnes vera donabit vita. Impii enim et irreligiosi et qui per confessionem et pœnitentiam peccatorum veniam accipere non meruerunt, pariter qui se non immunes servaverunt nec purgaverunt ab inordinatis carnis concupiscentiis, quæ sunt ingluviæ et compositio et ebrietas et comessatio ex quibus scaturiunt lascivæ ventris libidines, mollities, fornicationes, adulteria, et omnes intemperantiæ quæ jucundæ sunt, obscenæ in dictu et auditu, in spectaculis et saltationibus : hæc autem cum sumptibus exigant,

¹⁷ Joan. iv, 35.

fures, avaros, inustos, prædatores faciunt eos quos pertrahunt; et quid necesse est dicere inde fluentia odia et pugnas et innumeram turbam cupiditatum et cogitationum quibus obnoxia hæc anima obruitur? Qui igitur ab istis se non servaverunt nec Deum propitium per confessionem et poenitentiam reddiderunt, resurgent quidem, sed amariorum morte vitam experientur, doloribus et ærumnis et angustiis et confusio traditi perpetuis, et vernibus irrequietis exesi necnon tenebroso et inextinguibili igne consumpti, ita ut Isaias propheta dixerit: « Consumerunt impij et peccatores simul, nec erit qui exstinguat ^{76.77.} » Ideo et Apostolus ad Ephesios hoc ait: « Scitote intelligentes quod omnis fornicator aut immundus aut avarus quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei ^{78.} » Et adhuc instans, aliaque docentibus os occludens, « Nemo vos, addit, seducat inanibus verbis; propter hæc enim venit ira Dei in filios dissidentiae. Nolite ergo effici participes eorum ^{79.} » Similiter ad Corinthios scribens rursus idem ait: « Nolite errare; neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque fures, neque ebrii, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt ^{80.} »

Recte autem credentes in Dominum nostrum Jesum Christum, et fidem operibus manifestantes, sibi metipsis invigilantes, vel se per confessionem et poenitentiam emundantes a sordibus peccatorum supra enumeratorum, et contrarias vitii virtutes exercentes, temperantiam, castimoniam, charitatem, eleemosynam, justitiam et veritatem. Isti omnes redivivi audient ipsum cælorum regem: « Venite, benedicti Patris mei, percipite paratum vobis regnum a constitutione mundi ^{81.} » et sic cum Christo regnabunt regnum cæleste et pacificum sortiti, et perpetuo viventes in luce ineffabili quæ vesperam non habet nec nocte interruptitur, et conversantes cum sanctis a sæculo in inenarrabilibus deliciis in sinu Abraham ubi non est dolor, neque luctus neque gemitus. Inanimum enim spicarum una est messis, intellectualium autem, generis humani dico, unus est quem diximus messor ex incredulitate congregans ad fidem eos qui recipiunt Evangelii præcones. Cujus messis mессores sunt apostoli et horum successores et pro tempore Ecclesiæ doctores. De his Christus supra dixit: « Qui metit, mercedem accipit et congregat fructus in vitam æternam. Eo enim majorem a Deo recipient remunerationem pietatis doctores, quo plures ad vitam æternam congregabunt persuasos. Alia adhuces messis: uniuscujusque ea nobis per mortem a præsentia vita ad futuram translatio, quæ messis non apostolos sed angelos mессores habet, qui aliquo modo apostolis præstant, quia post

Α σματά τε καὶ ἐπιτήρηματα, ταῦτα δὲ διαπύνας ἐπιζητούντα, κλέπτας, πλεονέκτας, ἀδίκους, ἀρπαγὰς ποιεῖ τοὺς ἀλόγους. Καὶ εἰ δεῖ λέγειν τὰ ἐντεῦθεν μίση, τὰ ἐντεῦθεν μάχας, τὸν μῦθον ἐσμέν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῆς ἀτιμίας παθῶν καὶ λογισμῶν; Οἱ τοίνυν μὴ φυλάξαντες ἐαυτοὺς ἐκ τούτων, ἢ μὴ ἐξελωσάμενοι τὸν Θεὸν δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας, ἀναστήσονται μὲν, ἀλλὰ θανάτου δεινότεραν ὑποστήσονται ζωὴν, δόξη καὶ θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ, καὶ αἰσχύνῃ παραδοθέντες αἰωνίῳ, σκώληξιν ἀκοιμήτοις συνδιατιώμενοι, καὶ σκοτεινῷ καὶ ἀσέστω συγκαιόμενοι πυρὶ, ὡς καὶ ὁ προφήτης Ἡσαίας φησὶν, ἔτι: « Ἐκκαυθήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σέσσω. » Διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς Ἐφεσίους, « Τούτο, φησὶν, ἔστε γινώσκοντες, ὅτι πῆρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, δὲ ἐστὶν ἐιδωλόατρος, οὐκ ἔχει κληρονομίαν **150** ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ: » καὶ προσασφαλίσάμενος εἶπεν, καὶ τοὺς ἄλλως διδάσκοντας ἐπιστομίων ἐπάγει: « Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενός; λόγοις: διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας: μὴ οὖν γίνεσθε συμμετοχοὶ αὐτῶν. » Καθάπερ καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων πάλιν ὁ αὐτός φησι: « Μὴ πλανᾶσθε: οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλόατροι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε κλεονέκται, οὔτε κλέπται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοιδοροὶ, οὐκ ἀρπαγὰς, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. »

Οἱ δὲ πιστεύοντες ὀρθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὴν πίστιν δι' ἔργων ἐπιδεικνύμενοι, καὶ φυλάττοντες ἐαυτοὺς, ἢ καὶ δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας καθαίροντες ἀπὸ τῶν μολυσμῶν τῶν προειρημένων ἀμαρτιῶν, καὶ τὰς ἀντιθέτους τῶν κακιῶν ἀρετὰς ἐργαζόμενοι, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀλήθειαν, οὗτοι πάντες ἀναστάντες ἀκούσονται παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν: « Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου: » καὶ οὕτω συμβασιλεύσουσι τῷ Χριστῷ, βασιλείαν οὐράνιον καὶ ἀθάλευτον κληρονομήσαντες, καὶ ζῶντες τὸν αἰὸν χρόνον ἐν φωτὶ ἀπόρρητων καὶ ἀνεσπέρω, καὶ μηδεμιᾶ ποτε νυκτὶ διακοπτομένῳ, καὶ συνδιατιώμενοι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἄγιοις ἐν ἀρόρητῳ τρυφῇ, ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ, ἐνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀψύχων ἀσταχῶν εἰς ἐστὶν ὁ θερισμός, ἐπὶ δὲ τῶν λογικῶν ἀσταχῶν, τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων λέγω, εἰς μὲν ἐστὶν ὁ ἐφημεν, θερίζων ἀπὸ ἀπιστίας, καὶ συνάγων εἰς πίστιν τοὺς δεχομένους τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, καὶ τούτου τοῦ θερισμοῦ θερισταὶ εἰσὶν οἱ τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι, καὶ οἱ τούτων διάδοχοι, καὶ κατὰ κειρὸς οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, περὶ ὧν καὶ ἀνωτέρῳ εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι: « Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον: » ἀμοιβὴν γὰρ τοιαύτην λήφεται παρὰ Θεοῦ

^{76.77.} Isa. LXVI, 24. ^{78.} Ephes. v, 5. ^{79.} Ibid., 6.

^{80.} I Cor. vi, 9. ^{81.} Matth. xxv, 34.

τῆς εὐσεβείας; διδάσκαλοι, ὡς πρὸς ζῶναι A
 τοὺς πειθόμενους συνάγοντες. Ἐσπερος δὲ ἔστι
 ἡ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα πρὸς τὸν μέλλοντα βίον
 ἐκάστου διὰ θανάτου μεταθέσις· ὅς καὶ θε-
 οῦ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους
 ἔχοντάς τι καὶ τῶν ἀποστόλων πλείον, ὅτι
 τὰ τῶν θερισμῶν ἐκλέγονται, καὶ διαχωρίζου-
 ς ἀπὸ αἴτου τὰ ζιζάνια, τοὺς πονηροὺς ἀπὸ
 γαθῶν· καὶ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς προπέμπουσι
 εἰς βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τοὺς δὲ πονηροὺς
 εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ἀλλὰ καὶ
 ἡ παράστασις ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, διδόντος αὐτοῦ καιρὸν καὶ λόγον, ὅποτε διεχθή-
 γένοιτο δὲ ἡμᾶς, ὡς περὶ νῦν ἐσμεν ἐκλεκτοὶ Θεοῦ λαοῦ, γένος ἱερῶν, Ἐκκλησία ζῶντος Θεοῦ·
 ἐσμέν πάντων ἀσεβῶν τε καὶ δυσσεβῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τῶν μὲν ζιζανίων
 ἵναι καχωρισμένους. τῇ δὲ μεριδι συνημμένους τῶν σωζομένων, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ
 ὅς ἔστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

151 ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ΄.

ἠρθεῖσα καὶ αὕτη ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους·
 ἢ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῖν λογικῶ
 οὐς.

Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν, ὁ
 ὅς ἐν εὐαγγελίοις φησὶ. Τοῦτον καὶ ἡμεῖς ὤμην,
 οὐ, καταγγέλλομεν τὸν λόγον. Μηδεὶς οὖν
 εἰσδεχέσθω τοῦτον ὡς εἰς ἀέρα λυόμενον,
 ὡς μένοντα καὶ μέλλοντα τοῖς μὲν δι' ἔργων
 μόνους σωτηρίαν παρέξειν, τοῖς δὲ ἀθετοῦσι,
 ἐκταντία διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνυμένοις, ἀντι-
 κτησέσθαι πρὸς ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ μέλλοντος φρι-
 κτάτου βήματος ἐκείνου. Καθάπερ οὖν ἡμῶν
 ὡς οἰκίαν καὶ συγγένειαν ἔχει, καὶ ἀγρὸν, εἰ
 καὶ ἀμπελῶνα, εἰ δὲ καὶ ζῶα, χρήματά τε
 κτήματα διάφορα, οὕτως ἡμᾶς ἀντὶ πάντων
 ἐν διὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ὁ Θεὸς ἠγεί-
 εἰ Οἶκος γὰρ ἡμεῖς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐσμέν
 ἐάνπερ τὴν ὁμολογίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς
 οὐς μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν· ὁ δὲ
 τῆς ὁμολογίας τὴν εὐσεβείαν, διὰ δὲ τοῦ καυχῆ-
 οὐς τῆς ἐλπίδος τὸν θεάρεστον ὑποδεικνύς βίον·
 αὐτὸς ὁ Θεὸς εἶπε διὰ τοῦ Προφήτου· Ἐγίνεσθε
 , διεκγῶ ἀγιός εἰμι. Καὶ Ἰωάννης ὁ ἡγαπημέ-
 ῳ Χριστῷ δείκνυσσι, λέγων· Ὁσῶ ἐφανερῶθη
 ὁμοῦ, εἰδόμεν δὲ ὅτι ἐάν φανερωθῇ, ὁμοιοί
 ἐσόμεθα· καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην
 εἰ ἐαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἀγνός ἔστιν. Ἐσμέν
 καὶ διαμενοῦμεν οἶκος τοῦ εἰπόντος· Ἐνοικῆ-
 ν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἐσομαι αὐτῶν
 , ἢ ἐάν μετὰ τῆς εὐσεβείας καὶ βίον ἔχωμεν
 ρόν. Ἐν δὲ πλημμελῶς καὶ ἀμετανοήτως ζῶ-
 ἀκούσομεν παρ' αὐτοῦ· Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος
 ἡ ἔρημος, καὶ ἐγκαταλειφθήσόμεθα, ἵν' εἰπω
 ν τὸ τῆς Γραφῆς, Ὁσὶ σκηνῇ ἐν ἀμπελῶνι,
 ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυράτῳ, ὅταν τοῦ καιροῦ
 τῆς χάριτος παρψηχότος, μηδὲν χρηστὸν ἐνα-
 ἴμενον ἔχωσιν.

ἢ καὶ ὡς συγγενεὶς ἡμᾶς ἠγείται ὁ Κύριος,
 ὅς ἔστιν ὁ λέγων· Ὁσὶ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα
 Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτος καὶ ἀδελφός
 καὶ ἀδελφὴ μου καὶ μήτηρ μου ἔστιν. Ὁρᾶτε

B

HOMILIA XXVII.

Dicta etiam tempore messis; ubi et de futura nobis
 messe spirituali.

« Sermo quem locutus sum; ille iudicabit eum, »
 dixit Dominus in Evangeliiis⁹⁹. Hunc vobis, fratres,
 sermonem nos adnuntiamus. Nemo igitur eum au-
 ribus percipiat quasi in aerem solutum, sed ut ma-
 nentem et salutem per opera fidem exhibentibus
 largiturum, spernentibus autem et contraria ope-
 ribus proferentibus in crimen adversaturum in illo
 futuro et horribili iudicio. Ideo quemadmodum
 nos singuli domum et cognatos habemus, et agrum,
 fortassisque vitem, adhuc autem et pecora et num-
 mos variasque divitias, ita nos pro istis omnibus
 propter clementiam suam dicit Deus: « Domus
 enim, ait Apostolus¹⁰⁰, Dei sumus, » si fiduciam
 et gloriam spei usque in finem firmam retinea-
 mus¹⁰¹, modo per fiduciam pietatem, et per gloriam
 fidei, Deo placentem vitam proferamus, sicuti Deus
 per prophetam dixit: « Sancti estote, quoniam
 ego sanctus sum¹⁰². » Et Joannes Christo dilectus
 ostendit dicens: « Nondum apparuit quid erimus.
 Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus;
 et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat
 se, sicut et ille sanctus est¹⁰³. » Sumus ergo et
 manemus domus dicentis: « Inhabitabo in illis,
 et inambulabo inter eos, et ero illorum Deus¹⁰⁴, »
 si piam puramque agamus vitam. Si vero non recte
 et sine poenitentia vivamus, ab eo audiemus:
 « Ecce relinquitur domus vestra deserta¹⁰⁵; » et
 derelinquemur, ut iterum secundum Scripturam lo-
 quar, « ut umbraculum in vinea, et sicut iugurium
 in cucumerario, » quæ, elapso utendi tempore, ni-
 hil boni asservatum continent.

Quod autem velut cognatos nos habeat Dominus,
 ipse est qui dicit: « Qui fecerit voluntatem Patris
 mei qui est in cælis, hic est frater meus, et soror
 mea, et mater mea¹⁰⁶. » Videtisne quod nobis sa-

Joan. xii, 48. ⁹⁹ I Cor. iii, 16. ¹⁰¹ Hebr. iii, 6. ¹⁰² Levit. xi, 44. ¹⁰³ I Joan. iii, 2. ¹⁰⁴ Levit.
 12; II Co: vi, 16. ¹⁰⁵ Matth. xxiii, 38. ¹⁰⁶ Marc. iii, 35.

Mimem hanc propinquitatem procurat? Vita deo amica, virtutum exercitationes, conversatio secundum divina mandata habita; hæc est enim voluntas Patris altissimi. Qui autem non facit voluntatem altissimi celestisque Patris, tantum abest ab illa ad eum cognatione, ut etiam cum adversario Dei propinquitatem habeat. Ideo Judæis dicit Dominus: « Vos ex Patre vestro diabolo estis, et desideria ejus vultis facere⁸⁷. » Illis autem jactantibus se esse filios Abrahamæ, rursus eisdem dixit: « Si filii Abrahamæ essetis, opera Abrahamæ faceretis⁸⁸. Verum Domini Sabaoth vinea est Israel, secundum Isaiam⁸⁹; id est omnes qui pietati studuerint. Ista autem vinea accipit curam atque culturam a Deo, quando fructum offert Deo gratum; si autem spinas proavis fecerit, scilicet mortis aculeos, qui sunt peccata, neglecta dimittitur et vere feris pravisque dæmonibus ad conculcandum traditur, et in ignem succendenda injicitur. Propterea Dominus discipulis suis dicens: « Ego sum vitis, vos palmites, et Pater agricola meus est, » addidit: « Omnem palmitem in me ferentem fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat; et omnis qui fructum non fert mittetur foras sicut palmas et arecet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet⁹⁰. » Sed quod velut gregem suum nos habeat Creator noster coryphæo coryphæi apostolorum chori dixit: « Petre, amas me? pascue agnos meos, pascue oves meas⁹¹. » Omnes enim nos quasi oves erravimus, et velut drachma eramus perditæ a domnica manu decedentes; sed venit pastor bonus, naturæ dominus, et nos quæsit, invenit, salvavit, et sibimetipsi vinculo ineffabili conjunxit.

πρόβατα ἐπλανήθημεν, καὶ ἀπολώλαμεν ὡς δραχμὴ, ποιμὴν δὲ καλὸς, ὁ φύσει δεσπότης, ἀνεζήτησεν, εὗρεν, ἔσωσεν, ἐαυτῷ συνήψεν ἀρρήτως.

Sequamur ergo, fratres, bonum pastorem Christum qui nos ad pascua et ovilia vitæ æternæ perducit. Servemus per virtutes nostram cum eo imaginem et similitudinem, ne a vivifica manu excidamus. Fructum ei afferamus per bona opera, ut vinea Domini Sabaoth simus, recensque amatum plantarium. Faciamus voluntatem Dei bonam, et perfectam et beneplacentem, ut patrem illum ditemus. Nosmetipsos emundemus ab omni sorde carnis et spiritus, ut digne domus Dei cognominemur; qui non modo ut vitam et domum, sed etiam ut agrum et terram seminibus gravidatam habens genus nostrum: « Simile, inquit, factum est regnum cælorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo; cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizania⁹². » Non intempestive hæc parabolam sermo in medium protulit; poterimus enim per eam debitum solvere, et adimplere promissum quod in præcedenti homilia vestra fecimus charitati. Nam vos docens mysticam et spiritalem messem, messis quidem spiritualis quæ est infidelitatis in fidem translatio,

τί τὸ προξέουον ἡμῖν τὴν ἀνωτάτω συγγένειαν; ἡ θεοφιλὴς βίος, ἡ ἐν ἀρεταῖς ζωὴ. τὸ κατὰ τὰς θείας ἐντολὰς πολιτεύεσθαι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς. Ὁ δὲ μὴ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ ἀνωτάτω καὶ οὐρανοῦ Πατρὸς τοσοῦτον ἀπέχει τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἀντικείμενον ἔχειν τὴν τοῦ γένους ἀναφορὰν· διὰ καὶ ὁ Κύριος τοῖς Ἰουδαίοις εἶπεν· « Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὁμῶν τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ θέτετε ποιεῖν. » Αὐτῶν δὲ λεγόντων εἶναι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, πρὸς αὐτοὺς πάλιν εἶπεν· « Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἂν. » Ἀμπελῶν δὲ Κυρίου Σαβαώθ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἐστὶ, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, δηλονότι πάντες οἱ τῆς εὐσεβείας ἐπιγνώμονες. 152 Ἀλλ' ὁ ἀμπελῶν οὗτος τυγχάνει μὲν ἐπιμελείας καὶ τῆς καρπῶν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας, ὅταν φέρῃ καρπὸν θεοφιλῆ· ἂν δὲ ἀκάνθας ἀντὶ σταφυλῆς κοίτησιν, τοῦτέστι τὰ κέντρα τοῦ θανάτου, ἀπερ εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι, ἀφίσταται ἀτημέλητος, καὶ εἰς καταπάτημα τοῖς ὄντως θηρίοις καὶ πονηροῖς δαίμοσι προτίθεται, καὶ πύρι παραδίδοται εἰς καῦσιν· διὰ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς οἰκίους μαθητὰς εἶπὼν· « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελὶς, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστίν, » ἐπήγαγε· « Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλεονα καρπὸν φέρῃ· τὸ δὲ μὴ καρπὸν φέρον ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα καὶ ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι, καὶ καίεται. » Ὅτι δὲ καὶ ὡς ποιμνιον οἰκίον ἡμᾶς ἡγείται ὁ ποιήσας ἡμᾶς, πρὸς τὸν κορυφαῖον τοῦ κορυφαίου χοροῦ τῶν ἀποστόλων εἶπε· « Πέτρε, φιλεῖς με; ποιμαίνε τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου· » πάντες γὰρ ἡμεῖς ὡς διαπισσοῦσα τῆς δεσποτικῆς χειρὸς· ἀλλ' ἦλθεν ὁ

Ἐπώμαθα οὖν, ἀδελφοί, τῷ καλῷ ποιμένι Χριστῷ, πρὸς νομὰς εἰσάγοντι καὶ μάνθρας ζωῆς αἰωνίου. Φυλάξωμεν διὰ τῶν ἀρετῶν τὴν πρὸς αὐτὸν εἰκόνα τε καὶ ὁμοίωσιν, ἵνα μὴ τῆς ζωηφόρου χειρὸς ἐκπίσωμεν. Καρποφορήσωμεν αὐτῷ δι' ἔργων ἀγαθῶν, ἵνα ἀμπελῶν Κυρίου Σαβαώθ ὦμεν, καὶ νεόφυτοι ἡγαπημένον. Ποιῶμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον, ἵνα πατέρα τοῦτον πλουτήσωμεν. Καθάριον ἐαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἵνα οἶκος Θεοῦ χρηματίσωμεν· ὅς οὐ μόνον ὡς ἀμπελῶνα καὶ οἶκον, ὁλλὰ καὶ ὡς ἀγρὸν οἰκίον καὶ κατασκαρμένον ἀρουραν ἔχων τὸ ἡμέτερον γένος, « Ὁμοιώθη, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ, σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ καθύδειν τοῖς ἀνθρώποις, ἦλθεν ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ καὶ ἐσπαίρει ζιζάνια ἀνά μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπέπλησεν. Οὐκ ἀκαίρως δὲ ταύτην ὁ λόγος; ἤνεγκεν εἰς μέσον τὴν παραβολὴν· εἰ γὰρ δι' αὐτῆς ἀποδοῦναι τὸ χρέος, καὶ πληρῶσαι τὴν ἐπίδοξιν, ἣν ἐν τῇ πρὸ ταύτης ὁμιλίᾳ πρὸς τὴν ἀμαρταν ἀγάπην ἐποιήσαμεν. Διδάσκων γὰρ ἡμᾶς περὶ λογικῶν τε καὶ πνευ-

⁸⁷ Joan. viii, 44. ⁸⁸ ibid. 30. ⁸⁹ Isa. v, 7. ⁹⁰ Joan. xv, 1, 2, 5. ⁹¹ Joan. xxi, 17. ⁹² Matth. xiii, 24.

ματικῶν θέρους, θεριστὰς μὲν εἶναι τοῦ πνευματι-
 κῶν θέρους, ὃ ἐστὶν ἡ ἀπὸ ἀπιστίας εἰς πίστιν με-
 τάστασις, τοὺς ἱερούς ἀποστόλους καὶ τοὺς αὐτῶν
 διδασκάλους, καὶ μέχρις ἡμῶν κατὰ γενεὰς διδασκά-
 λους τῆς εὐσεβείας, εἰπὼν τε καὶ ὁραθεῖσα· τοῦ δὲ
 λογικῶν θέρους, ὅσπερ ἔστιν ἡ ἐνεαῦθα πρὸς τὸν
 μέλλοντα βίον ἡμῶν ἐκάστου μετάθεσις, θεριστὰς
 μὲν τοὺς ἀγίους ἀγγέλους ἔφη εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ
 πλεον ἔχειν τῶν ἀποστόλων, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θερι-
 σμὸν ἐκλέγονται καὶ διαχωρίζουσιν, ἀνὰ μέρος μὲν
 τοὺς ἀγαθοὺς, ἀνὰ μέρος δὲ τοὺς πονηροὺς· καὶ
 τοὺς μὲν ἀγαθοὺς προπέμπουσιν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ
 βασιλείαν, τοὺς δὲ πονηροὺς ῥίπτουσιν εἰς τὴν γέν-
 ναν τοῦ πυρός. Ἔπουν οὖν ταῦτα πρῶτον, οὐκ ἴδεισα
 δὲ, ἀλλ' ὑπεσχέθη, τοῦ Θεοῦ καιρὸν καὶ λόγον δόν-
 τος, τὴν παράστασιν ὧσιν, ἥτις ἰκανῶς ἔσται νῦν
 ἀποδομένη διὰ τῆς τοῦ Κυρίου ταύτης παραβολῆς·
 « Ἰδόντες γάρ, φησὶν, οἱ δοῦλοι τοῦ Κυρίου
 τὰ ζιζάνια ἐν τῷ ἀρῶ, εἶπον τῷ Κυρίῳ· Θέλεις
 ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; » Ὁ δὲ εἶπεν, Οὐ, μή-
 ποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκρίζωσθε ἅμα αὐτοῖς
 τοὺς θεριστάς· Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ
 τὸν δὲ σίτον συνάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου. »

Τὰ μὲν οὖν ζιζάνιά εἰσιν, ὡς καὶ ὁ Κύριος φησιν,
 οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ἐκ γὰρ τῆς ὁμοιότητος τῶν
 ἔργων τὸν χαρακτήρα ἐκείνου φέροντες, σπέρμα-
 τὰ τε αὐτοῦ καὶ υἰοποιήτοι διατελοῦσιν αὐτῷ. Ὁ
 δὲ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ συντέλεια τοῦ αἰῶνος τούτου
 ἔστιν· εἰ γὰρ καὶ πόρρωθεν ἤρξατο, καὶ νῦν ἐνε-
 γχεται διὰ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τότε τὸ πέρας λαμ-
 βάνει πᾶν. Οἱ δὲ θεριστὰι ἀγγελοὶ εἰσιν· οὗτοι γάρ
 εἰσι, καὶ μάλιστα τηνικαῦτα, οἱ τοῦ ἔπουρανλου βα-
 σιλικῶς διάκονοι· « Ὅσπερ γάρ, φησὶ, συλλέγεται τὰ
 ζιζάνια, καὶ πυρὶ κατακαίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ
 συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου· ἀποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ
 ἀνθρώπου. » Ὁ αὐτὸς δὲ ἔστι καὶ Υἱὸς τοῦ ἀνωτάτω
 Πατρὸς· « Ἀποστελεῖ οὖν οὗτος τοὺς ἀγγέλους
 αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ
 πάντα τὰ σκάνδαλα· » ἡ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 Χριστὸς, ὡς μὲν Θεὸς πάντων ἐστὶ δεσπότης καὶ
 βασιλεὺς, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ τῶν ὑπὲρ τὸν οὐ-
 ρανόν· ὡς δὲ ἀνθρώπος δι' ἡμᾶς γεγωνὺς, καὶ διὰ
 τοῦ σταυροῦ καθελὼν τὸν δι' ἀπάτης δουλωσάμενον
 τὸ ἡμέτερον γένος, ἡμᾶς τε δι' ἐμῆτοῦ λυτρωσάμε-
 νος, καὶ προσαγαγὼν τῷ ἰδίῳ γεννητορῷ, βασιλείαν
 οὐρανῶν ἔχει τὸ ἀνθρώπινον γένος, μάλιστα δὲ τὴν
 ἐκ παντὸς γένους ἱερὰν Ἐκκλησίαν. Ἀποστελεῖ οὖν
 οὗτος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ
 τῆς βασιλείας αὐτοῦ ταύτης πάντα τὰ σκάνδαλα,
 καὶ τοὺς ποιῶντας τὴν ανομίαν, τοὺς αἰρετικούς
 δηλονότι, καὶ τοὺς μὴ διὰ μετανοίας τῶν ἔργων
 ἐπιστάντας τῆς ἀμαρτίας· πᾶσα γὰρ ἀμαρτία ανο-
 μία ἐστὶ· συλλέξαντες οὖν τούτους, βαλοῦσιν εἰς
 τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκστὶ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ
 ὁ βρυγμὸς τῶν φθόντων, βλέπετε, ἀδελφοί, θερισμὸν
 καὶ χωρισμὸν ὄντως φρικωδέστατον καὶ δεινότερον·
 Ἀληθῶς δὲ ἄρα καὶ τοὺς ἀγγέλους εἶναι τοὺς τοῦ

messores esse sanctos apostolos eorumque succes-
 sores, necnon usque ad nos per generationes pie-
 tatis doctores dixi et ostendi, Messis autem spirita-
 lis quæ est uniuscujusque nostrum ad vitam futu-
 ram ab ista translatio, messores esse sanctos Del
 angelos, hosque majora apostolis facere, quia post
 messem eligunt et discernunt, ex una quidem parte
 bonos, ex alia vero malos, et bonos quidem mit-
 tunt in regnum Dei, malos autem eiciunt in ge-
 hennam ignis. Hæc ergo prius dixi, non autem
 ostendi, sed promisi, Deo tempus et sermonem
 dante, argumentum dare, quod proprie proponitur
 per illam Domini parabolam; ait enim: « Videntes
 ærvi patrisfamilias zizania in agro, dixerunt do-
 mino: Vis, imus, et colligimus ea? Et ait: Non,
 ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum
 eis triticum; sed in tempore messis dicam messo-
 ribus: Colligite primum zizania, et alligate ea in
 fasciculos ad comburendum, triticum autem con-
 gregate in horreum meum. »

τὸν σίτον· ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ
 ὀθήσατε εἰς δέσμας, πρὸς 153 τὸ κατακαῦσαι,

Zizania quidem sunt, sicut Dominus dixit, filii
 nequam, nam cum ex operum similitudine signum
 ferant spiritus nequitiam, semen ejus filii quoque ado-
 ptivi constant. Tempus autem messis est sæculi
 hujus consummatio: nam etsi prius inceperit, et
 jam nunc per mortem patris, tunc tantum omnem
 habebit fruem. Messores vero sunt angeli, hi enim
 sunt et præsertim in illa hora erunt, ministri cœ-
 lestis regni. Nam: « Sicut, ait, colliguntur zizania,
 et igne comburuntur, sic erit in consummatione
 sæculi; mittet Filius hominis. » Idem vero est Fi-
 lius Patris altissimi: « Mittet ergo iste angelos
 suos, et colligent de regno ejus omnia scandala ». Dominus enim noster Jesus Christus, ut Deus qui-
 dem omnium est rex et dominus, tam cœli quam
 terræ et eorum quæ super cœlum sunt; sed ut
 homo propter nos factus cum per crucem everte-
 rit eum qui mendacio genus nostrum fecerit,
 nosque a se liberatos genitori suo obtulit, pro-
 prium regnum habet genus nostrum, et in primis
 sanctam ex toto genere Ecclesiam. Iste ergo mittet
 angelos suos, et colligent ex regno ejus omnia
 scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, scilicet
 hæreticos et eos qui per opera poenitentiam a pec-
 cata non recesserunt, omne enim peccatum est
 iniquitas; quos igitur collectos mittent in caminum
 ignis, ibi erit fletus et stridor dentium. Cernite,
 fratres, messem et discretionem vere horrore ter-
 roreque plenam. Vere ergo angelos esse messis hu-
 jus messores, et majora apostolis facere dicebanus.
 Idcirco videntes ærvi patrisfamilias, id est, Beï
 angeli, zizania in agro, id est, impia perversosque
 homines cum bonis in Ecclesia Christi degentes, et
 cum eis conversantes, dixerunt Domino: « Vis,

¹⁰⁰ Matth. XIII, 40, 41.

καὶ μακροθύμως ἐκδεχομένου τὴν τούτων ἐπιστροφὴν. Οἱ δὲ μὴ μετανοήσαντες ἐνταῦθα, τότε καὶ τῆς θείας ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας στερηθέντες, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων ἀπολαύσας, καὶ οὕτω τοῦ Θεοῦ πορρωτέρω γεγονότες καὶ αὐτῆς τῆς ἐλπίδος ἀπεστερημένοι, τῇ αἰωνίᾳ παραδοθήσονται κολάσει.

Καὶ νῦν μὲν ἐξω τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ὄντες, ἐξώ- A
τερον δὲ, καθάπερ ἐφημεν, τούτου τότε γεγονότες, καὶ τῷ ἐξωτέρῳ τοῦ ὄντος φωτὸς παραδοθέντες, σκότει, καὶ τῇ ἀπαρμυθῆται θλίψει καὶ στενοχω-
ρίᾳ, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησὶν, ὅτι· «Τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει, κατὰ δὲ τὴν σκλη-
ρότητα σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις· σεαυτῷ ὄργην ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ δικαιοκρισίας καὶ ἀποκαλύψεως Θεοῦ. Ὁργὴν δὲ Κυρίου τίς ὀποίσει; Τίς ὀπομενεῖ τότε τὴν ἐλεγχον καὶ τὴν αἰσχύνῃν ἐκείνην, ἣν ὀπέδειξεν ἡμῖν ὁ Κύριος ἐν τῷ Ἐβανγγελίῳ διὰ τῆς παραβολῆς, λέγων πρὸς τὸν ὡς θυσεῖδες ἐνδομα τῆς ἀγαρίας περικείμενον· « Πῶς εἰσῆλθετε ὧδε μὴ ἔχον ἐνδομα γάμου; » τὸν χειρα-
τωμένον τῆς ἀρετῆς κόσμου; κἀκεῖνος γὰρ ἐφιμώ-
θη, μὴ ἔχων διαδραῖ στόμα. Τίς ὀπομενεῖ τὴν θείαν μετ' ὀργῆς ἀπόστασιν ἐκείνην, καὶ τὴν τῶν ἀγγέλων εἰς ἐκπλήρωσιν ἐκείνης σφοδροτάτην ὀρμὴν, ἀναρ-
παζόντων τὸν κατάκριτον ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν δι-
καίων, καὶ χωρίζόντων ὡς τὰ ζιζάνια ἀπὸ τοῦ σί-
του; καὶ δεσμοῦντων ἀνηλεῶς, καὶ ὠθοῦντων φεῦ εἰς τὴν γέενναν! Τίς ὀπομενεῖ τὸ ἐξώτερον, καὶ εἰς αἰῶνας ἀφώτιστον ἐκεῖνο σκότος, τὸν ἀπαστον καὶ ἀπαραμύθητον ἐκ ὀφοδρῶ πένθους κλόνον, καὶ βρυγμὸν καὶ συγκρουσμὸν τῶν ὀδόντων; τὴν ἀληκτον καὶ ἀφόρητον ἐκ τῆς καύσεως; ὀδύνην τοῦ ἀσθέστου πυρός; ὀσον δὲ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ὃ καὶ σώμάτων ἀπτε-
ται, καὶ τῶν ἐν σώμασιν ὄντων, καὶ τῶν ὀκ ἐν σώ-
μασι πνευματικῶν ὀδυνῶν ἅμα καὶ παρακατέχον ὀθάνια, δι' ὀ καὶ τὸ καθ' ἡμῶς πῦρ τακῆσεται, C
κατὰ τὸ γεγραμμένον, στοιχεῖα δὲ πυρούμενα τῆκε-
ται. Ὀση δὲ τῆς ὀδύνης προσθήκη 155 τὸ τῆς ἀπολυτρώσεως; ἀπροσδύκτον; Τί δὲ τὸ μηδὲ ὀρξῆν ἢ κακοῦ κέμεθα; καὶ γὰρ ἀφώτιστον ἐκεῖνο τὸ πῦρ· ὀβτος δὲ ὃ θερισμὸς ὃ αὐτός ἐστι καὶ τῇ ἄλωνι ἐκε-
νῃ, ἣν ὃ Χριστὸς κατέχων τὸ πτόον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ διακαθαρίζει, ὡς ὃ Πρόδρομος αὐτοῦ καὶ Βαπτιστῆς ὀδίδαξε· καὶ τὸν μὲν σίτον συνάξει εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ὀχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσθέστῳ· τὰς γὰρ ἀγγελικὰς δυνάμεις πτόον ἐν τῇ χειρὶ ὀπάρον τοῦ Χριστοῦ ὃ Βαπτιστῆς; ἐκάλεσε· πτόον δὲ ἐστὶ τὸ λιχμητήριον.

Ὄπερ ὀν τούτο ἐν ταῖς χειροῖν ὄν τοῦ γεωργοῦ κινεῖται ὀποι ἄν καὶ ὀπως ὃ γεωργὸς θελήσῃ, οὕτω καὶ οἱ ὀγγελοι ἐν τῇ χειρὶ ὄντες; καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κινεῖνται ὀποι ἄν καὶ ὀπως αὐτὸς βούληται, καὶ πληροῦσι τὸ θελημα αὐ-
τοῦ. Ὄπερ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ θερισμῷ ὀργὸν εἶπεν, ἄλωνα ἐνταῦθα προσεἶπεν· ἐν γὰρ τῇ ἄλωνι πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ ὀγροῦ συναγόμενα λαμβάνουσι τὴν διά-
κρισιν. Ἦν δὲ συλλογὴν ἐκεῖ τῶν ζιζανίων προσέ-
ταξε γενέσθαι, κάθαρον ἐνταῦθα τῆς ἄλωνος; ἐκά-
λεσε. Τὰ δὲ ζιζάνια ὀχυρον ἐνταῦθα προσήγορευσε·

Nunc quidem longe sunt a vero lumine, tunc vero, sicut diximus, ab eo longius fiunt, et exterioribus a vero lumine tenebris traduntur, et contritioni sine ullo levamine et angustiis, quemadmodum dixit Apostolus: « Benignitas, inquit, Dei ad penitentiam te adducit; secundum autem duritiam tuam et impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi iudicii Dei ». » Iram autem Domini quis sustinebit? Quis tunc sufferet vituperationem illam et confusionem quam monstravit nobis Dominus in Evangelio per parabolam dicens ad eum qui deformati indumento peccati vestiebatur: « Quomodo hic intrasti non habens vestem nuptialem? » » gratissimum virtutis cultum? Ille enim obtulit non habens quo os aperiret. Quis sustinebit iram illam Dei sententiam, et vehementissimum ad illam implendam angelorum impetum, qui condemnatum a regione justorum eripient, et segregabunt velut zizania a tritico, et sine misericordia alligatum, heu! mittent in gehennam! Quis sustinebit exteriores illas et in saecula spissandas tenebras, et continuum et sine levamine miserandum ex vehementi mœnore tumultum, et stridorem crepitumque dentium? quis continuum et intolerabilem præ adustione ignis inexstinguibilis dolorem? quis illum ignem qui tam corpora tangit, quam spiritus sive corporibus sint uniti sine non sint, immortales cruciando amplectitur, per quem etiam ignis noster comburetur, prout scriptum est: elementa ignis ardore tabescent. Quantum vero doloris incrementum nulla spes exemptionis. Quantum etiam ne videre quidem abyssum mali in quo jacemus? nam ignis ille lumen non emitit. Verum messis illa idem sonat ac illa area quam Christus ventilabrum habens in manu sua emundabit, sicut præcursor ejus Baptista docuit; et triticum quidem congregabit in horreo suo, paleam autem comburet igne inexstinguibili. Nam angelicas potestates ventilabrum in manu Christi positum Baptista vocavit; ventilabrum autem est vannus.

Igitur quemadmodum istud in manu agricolæ ...um movetur ubicunque et quoadocunque voluerit agricola, ita et angeli cum sint in manu et potestate Domini nostri Jesu Christi moventur ubicunque et quomodocunque ipse voluerit, et adimplent ejus voluntatem. At quod in illa messe agrum dixit, hic aream nominavit, etenim in area discernuntur omnia quæ in agro collecta sunt. Quod ibi zizaniorum collectionem nuncupavit, hic areæ purgationem designavit. Hic zizania paleam vocavit; zizania enim, cum levia sint et fructu vacua,

⁹⁹ Rom. II, 4, 5. ⁹⁷ Matth. XXI, 12. ⁹⁸ Matth. III, 12.

cum palca ejicis ventos. Sed aliquid etiam amplius hic per paleam indicatur, quia non solum qui vicinis bonis nocent, velut zizania eis quæ simul eradicantur noxia sunt, sed etiam qui etiam aliis nequaquam nocent, at instabiles sunt et propter sterilitatem inutiles, isti quoque igne sunt digni. Quod autem ibi caminum ignis, hic ignem vocavit inextinguibilem, ostendens quoniam finem non habebit futurum illud supplicium manens eos qui propter virtutis defectum et libidinosam turpemque vitam paleæ et zizaniæ facti sunt similes. Sed quod hic horreum dixit, ibi regnum Dei designavit dicens: «Tunc justii fulgebant sicut sol in regno Patris eorum⁹⁹.» At quare non dixit: In regno Dei sed in regno Patris eorum? Ut monstraret hominem primum fieri filium Dei, et dignum qui appellet Deum patrem, et sic deinde jure constituit regni ejus hæredem. Quomodo autem fit homo Dei filius? Per similitudinem operum, ideo Dominus Judæis dixit qui se filios Abraham jactabant: «Si filii Abraham essetis, opera Abraham faceretis¹.» Et cum rursus dicerent: «Nos unum Patrem habemus Deum,» dixit eis: «Si Deus Pater vester esset, diligeretis utique me; ego enim ex Deo processi et veni, vos ex patre vestro diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere².»

Ἡμεῖς ἕνα πατέρα ἔχομεν τὸν Θεόν, εἶπε πρὸς αὐτοῦς ἡμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἤκω· ὑμεῖς ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὲν οὗ ἐκτελεῖτε ποιεῖν. »

Videatisne quomodo ex pravis desiderii et actibus filius diaboli fit homo, et proinde hæres ignis æterni? Ita per bona desideria actusque bonos Deo fit similis et regni ejus hæres. Dominus paterfaciens, quomodo virtus est ad Deum similitudo, «Mandatum, inquit, novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes; exemplum dedi vobis ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis³.» Et: «Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris⁴.» Et: «Estote misericordes sicut et Pater vester misericors est⁵.» Et: «Diligite inimicos vestros; benefacite et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos⁶.» Qui ergo per charitatem aliasque virtutes similitudinem habuerit cum Deo, iste patrem per opera Deum consecutus, hæres erit regni paterni; a quo qui exciderit non solum illud amittet, sed insuper densa tradetur tenebris et igni intolerabilibus et æternis combureati doloribus. Igitur qui erui voluerit ab illa perenni pœna, et æterni Dei regni hæres fieri, caveat ne sit zizania, semen malum et nocens, ita ut commune sit damnatum tam corporibus quam animis accedentium exemplum Deo odiosum malorum operum et sermonum, neque calamus

⁹⁹ Matth. xiii, 43. ¹ Joan. viii, 39. ² ibid. 42, 43. ³ Joan. xiii, 34, 34. ⁴ Matth. xi, 29. ⁵ Luc. vi, 36. ⁶ ibid. 35.

καὶ γὰρ καὶ τὰ ζιζάνια κοῦρα ἔντα, ὡς ἀκαρπια, μετὰ τοῦ ἀχόρου παρασφίει ὁ ἄνεμος. Ἰσως δὲ καὶ τὴν πάλιν ἐνεαῦθα διὰ τοῦ ἀχόρου αἰνιττεται, ὅτι μὴ μόνον οἱ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς τῶν γεγενησάντων ἐπιβλαβεῖς ὑπάρχοντες, καθάπερ τὰ ζιζάνια τοῖς συναβρῆζωμένοις, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ τοῖς ἄλλοις βλαβεροί, ἐκπεριτεκτοι δὲ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀνοφελεῖς διὰ τὴν ἀκαρπία, καὶ οὗτοι κυρὸς εἰσιν ἄξιοι. Ὁ δὲ ἐκεῖ κείμενον κυρὸς, ἐνεαῦθα πῦρ ἕσθεστον ὀνόμασε, δείκνυς ὅτι ἀτελεστέτος ἐστὶν ἡ μέλλουσα καὶ μένουσα κλάσις ἐκείνη, τοῖς διὰ τὴν ἀπραξίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν ἐμπροσθὶ καὶ ἐφάρματων ζωῆν ἀχόρῳ καὶ ζιζανίῳ παρεικασθεῖσιν. Ὁ δὲ ἐνεαῦθα ἀποθήκην εἶπε, βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἡμῆμευσεν ἐκεῖ·

Ἔτσι γὰρ, φησὶν, οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν. Ὁ Πῶς δὲ εἶπεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν; ἵνα δείξῃ, ὅτι πρῶτον ὁ ἄνθρωπος υἱὸς γίνεται Θεοῦ, καὶ ἄξιός τοῦ πατέρα ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεόν, καὶ οὕτως ἐπειτα κληρονόμος εἰκότως καθίσταται τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Πῶς δὲ γίνεται υἱὸς Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος; διὰ τῆς τῶν ἔργων ὁμοιότητος· διὸ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους λέγοντας, ὅτι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐσμεν,

Ἔει τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, φησὶ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε ἂν. » Καὶ πάλιν αὐτῶν λεγόντων,

Ἔει ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπήτε ἂν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστὲν, καὶ τὸς

ὄρατε πῶς ἐκ τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ πράξεων υἱοποιεῖται ὁ ἄνθρωπος τῷ διαβόλῳ, καὶ οὕτω κληρονόμος γίνεται τοῦ αἰωνίου κυρὸς; Οὕτω καὶ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμιῶν καὶ πράξεων ἕξομοιοῦται τῷ Θεῷ, καὶ υἱοποιεῖται τούτῳ, καὶ κληρονόμος γίνεται τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο δείκνυς ὁ Κύριος, ὡς ὁμοίότης πρὸς τὸν Θεόν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ· Ἔντολὴν, φησὶ, καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπήτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπήτε ἀλλήλους· καὶ εἰ ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ἐπελάτε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὁπότε γὰρ δίδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. » Καὶ, Ἔμάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι· πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσατε ἀνάγκησιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. » Καὶ, ἜΓίνεσθε οἰκτιρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτιρμων ἐστὶ. » Καὶ, ἜΑγαπήτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ θανατίζετε μὴδὲν ἀπελπίζοντες, καὶ εἶσθαι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ εἴσεσθε υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστὸς ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀγαρίστους καὶ πονηροὺς. » Ὁ γοῦν διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν πρὸς τὸν Θεόν ἔχων τὴν ὁμοιότητα, οὗτος πατέρα διὰ τῶν ἔργων κληρονόμος τὸν Θεόν, κληρονόμος ἐστὶ τῆς πατρικῆς βασιλείας· ἢ ὁ ἐκπεσὼν οὐχ ἀπλῶς ἀποτυγχάνει ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἀφεγγεῖ παραδίδοται σκοτεινῷ, ἀφορητῶς καὶ ἀτελεστέτως κατακαίοντι. Ὅστις οὖν ἐθέλει μισθῆ-

156

και της ἀλήκειου κολάσεως ἐκείνης, και της ἀϊδίου Α
 του Θεου βασιλείας κληρονόμος γενέσθαι, μη ζιζάνιον
 ἔστω, σπέρμα πονηρὸν και βλαπτικόν, ὡς εἶναι
 κοινή λύμη σώμασι τε και ψυχαῖς τῶν ἐγγιζόντων,
 παράδειγμα θεομισῶς προκείμενος πονηρῶν ἔργων
 τε και λόγων, μηδὲ καλὰμη και ἄχυρον, οὕτω μὲν
 κούφος, ὡς εὐρίπιστος εἶναι ταῖς του πονηροῦ πνεύ-
 ματος ἀβραῖς τε και προσβολαῖς, οὕτω δὲ ἀχρεῖος,
 ὡς εἰς βρώσιν παθῶν ἀλόγων και δαιμόνων προκει-
 σθαι· ἀλλὰ εἶτος ἔστω, πάντων τῶν ἀχρεῶν και
 πονηρῶν ἔργων και λόγων ἀπεχόμενος, και τὰς ἀν-
 τιθέτους ἀρετὰς ἐργαζόμενος, και φέρων τοὺς τῆς
 μετανοίας καρπούς· οὕτω γὰρ ἂν εἴη τῆς οὐρανοῦ
 ἀποθήκης ἕξις, και υἱὸς κληθεῖη του ἀνωτάτου Πα-
 τερὸς, και εἰς τὴν ἐκείνου βασιλείαν ὡς κληρονόμος εἰσέλθοι χαίρων, τῇ θεῷ δόξῃ περιλαμπόμενος· ἡς
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι και φιλανθρωπῆα του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει
 δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ ἀνοῦ Πατρὶ και τῷ παναγίῳ και ἀγαθῷ και ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν και ἀεὶ, και
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

OMILIA KH' (4).

Ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν ἁγίων και
 κορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου και Παύλου.

Ἡ τῶν ἁγίων ἐκάστου μνήμη, κατὰ τὴν ἐόρτην
 ἐπιστὰτα ταύτης ἡμέραν, θυμηδίας ὑπόθεσις κοινή
 και δῆμοις και πόλεσι, και πολιταῖς και πολιτάρ-
 χαις ἐστὶ, και ὠφελείας μεγίστης πρόξενος τοὺς
 ἐορτάζουσι. πᾶσι γίνεται· «Μνήμη γὰρ δ:καλου
 μετ' ἔγκωμιλον, ἢ ὁ σοφὸς φησι Σολομῶν, «Ἐγκω-
 μαζομένου δὲ δικαίου εὐφρανθήσονται λαοί.» Καθά-
 περ γὰρ ἐν νυκτι, λαμπάδος ἀναφθείστης, εἰς χρεῖαν
 και ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων πάντων. φαίνει τὸ
 φῶς. οὕτω και ὁ τῶν ἁγίων ἐκάστου θαύρατος
 βίος, και τὸ κατ' αὐτὸν μακάριον τέλος, και ἡ διὰ
 τὴν του βίου καθαρῶτητα παρὰ Θεοῦ δεδομένη χάρις
 αὐτῷ, καθάπερ τις περιφανὴς πυρὸς προαγόμενος·
 εἰς μέσον διὰ τῆς μνήμης, καινὴν παρέχεται ταῖς
 συνειλεγμένοις τὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην και
 τὴν ὠφέλειαν. Και καθάπερ εὐφορίας 157 γενομέ-
 νης ἐπὶ τῆς γῆς, οὐχ οἱ γεωργοὶ μόνον, ἀλλὰ και
 πάντες ἀνθρώποι τέρπονται· ἡ γὰρ ἀπὸ τῶν τῆς γῆς
 καρπῶν ἀπόλαυσις κοινή πᾶσιν ἐστίν· οὕτω και ἡ
 πρὸς τὸν Θεὸν δι' ἀρετῆς τῶν ἁγίων καρποφορία
 οὐκ αὐτὸν εὐφραίνει μόνον τὸν γεωργὸν τῶν ψυχῶν,
 ἀλλὰ και ἡμᾶς πάντας, ὡς εἰς κοινήν εὐφροὴν και
 ἀπόλαυσιν προκειμένη τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· ἐπὶ
 και ἐν τῷ βίῳ τούτῳ παρόντας πάντες οἱ ἅγιοι προ-
 ερρηπὴ πρὸς ἀρετὴν εἰσι. πᾶσι τοῖς ἀκούουσι και
 ὁρῶσι τούτους μετὰ συνίσεως· ἑμψυχοὶ γὰρ εἰσιν
 εἰκόνας τῆς ἀρετῆς· ἀποκλίνουσι στήλαι παντὸς κα-
 λοῦ· βίβλοι ζωῆς τε και λαλοῦσαι τὰ πρὸς ὁδηγίαν
 του κρείττουτος· και μεταστάνας του τῆδε βίου διὰ
 τῆς μνήμης τῶν ἐν ἐκείνοις καλῶν, ἀθάνατον ἡμῖν
 τὴν παρ' ἑαυτῶν συνετηροῦσιν ὠφέλειαν. Ἡ δὲ μνή-
 μη τῆς ἐκείνων ἀγαθοεργίας ἐγκώμιον ἐκείνων ἐστίν,
 ἐκφραζόμενα μὲν παρ' ἡμῶν ἐκείνοις διὰ τὴν προγενεστέραν ὠφέλειαν, χρῆσιμον δὲ ἡμῖν. και νῦν
 ὑπάραχον διὰ τὸ παρ' αὐτῶν και νῦν ἡμῖν προσγενόμενον ὄφελος.

Ἦρον. α, 7.

(1) Inter eas quae edidit Mattheus nona, p. 106.

palae, ita quidem levis ut rapiatur aura et impetu
 spiritus nequam; ita autem vilis ut in escam detur
 feris cupiditatibus et daemonibus, sed sit triticum
 ab omni inutili et pravo opere vel sermone absti-
 nens, virtutes contrarias exercens et producens
 fructus poenitentiae. Ita enim erit horreo caelesti
 dignus, et filius vocabitur Patris altissimi, et gau-
 dens intrabit ut haeres in regnum ejus, divina
 gloria splendidus, quam nos omnes consequi
 donetur gratia et clementia Domini nostri Jesu
 Christi, quem decet gloria cum aeterno ejus
 Patre et sanctissimo necnon bono atque vivifico
 Spiritu nunc et semper et in saecula saeculorum.
 Amen.

HOMILIA XXVIII.

In festo sanctorum et coryphaeorum, apostolorum Pe-
 tri et Pauli.

Uniuscujusque sanctorum memoria in festiva
 qua contigerit die, confidentiae materiae communis
 est et populis et urbibus et subjectis et principibus,
 necnon maximam praebet utilitatem omnibus
 eam celebrantibus. Nam « memoria justi cum lau-
 dibus, » sapiens ait Salomon, « justus autem glori-
 ficatio laetitiae est populis. » Nam quemadmodum in
 nocte accensa lampade, in commodum et delecta-
 tionem omnium praesentium fulget lumen, ita cu-
 juslibet sanctorum vita sanctissima hujusque bea-
 tus finis, et propter vitae integritatem gratia ipsa
 largita, velut fax splendida in medium per memo-
 riam adducta communem offert convocatis spiritua-
 lem laetitiam et utilitatem; et sicuti terra uberibus
 mesibus gaudente, non agricolae tantum sed et
 omnes homines exsultant, quia a fructibus terrae
 communis omnibus fuit fructio, sic sanctis propter
 Deum per virtutem feracibus non solus gaudet
 animarum cultor, sed et nos omnes, perinde ac si,
 inde animae nostrae communi voluptate et commo-
 ditate afficiantur. In ista valde vita sancti sunt
 omnibus qui eos mente sincera audiunt et conspi-
 ciunt, hortamentum ad virtutem; sunt enim anima-
 rum virtutis imagines, mobiles omnis decoris colum-
 nae, libri vitae et docentes ea quae ad meliorem
 institutionem pertinent, et ex hac vita migrantes
 per memoriam eorum quae bona pataverunt ope-
 rum immortalis nobis a semetipsis servant utili-
 tatem. Sed memoria optima eorum conversationis
 ipsorum est encomium a nobis illis debitum pro
 veteribus officiis, nobis vero perutile propter com-
 moda ex illis ad nos rursus derivantia.

Nihil autem eorum bonis augemus, gestorum ab illis recordati; nam quomodo augebimus qui nec totius quidem eorum virtutis proponendæ capaces auctus? remunerati sunt ineffabilibus a Deo promissis mercedibus, quantum valebat natura ineffabilem offerre conversationem. Non ergo laudando augebimus eorum præmia; sed tacti animo! augebimus bona ab illis ventura, ad illos velut ad faces divinitatis fulgentes nosmetipsos convertentes et virtutem bonorum operum ab illis exhibitam magis ac magis susceptam colligentes. Sed si cujuslibet sanctorum memoria, ut diximus, cum hymnis dignisque encomiis a nobis perficitur, quanto magis Petri et Pauli culminum coryphæi apostolorum chori? Qui communes patres et duces omnium sunt vocatorum a Christo apostolorum, martyrum, justorum, sacerdotum, pontificum, pastorum et doctorum, gregum et doctorum omnium velut summi pastores et architecti communis omnium pietatis et virtutis et velut luminaria in mundo, verbum vitæ continentia, tantum illuminantia eos qui per pietatem et virtutem translucent quantum sol cætera astra vel tanquam cœli cœlorum gloriam Dei in excelsis enarrantes, tantum superantes cœlorum amplitudinem et siderum pulchritudinem et utrorumque celeritatem, ordinem et virtutem quantum ista res illustrent sensibiles; ista autem sensilia ipsa intuentes sursum ferre nequeunt ad plagas mundo et cœlis longe excelsiores. Insuper patefaciunt illum solem in quo non est mutatio et vicissitudinis obumbratio, et non modo sedentes in tenebris ad illum solem adducunt, sed et illos huius luminis participes faciunt et perfecti solis soboles, ita ut ambos quando in gloria apparens manifestabitur lumen de lumine et Deus Illo Verbum, velut soles splendere videbitis. Hæc sidera hodie nobis exorta Ecclesiam illuminant. Quorum quidem conjunctio non defectio- nem sed luminis redundantiæ operatur. Nequaquam enim aliud superne convolutum in excelsis collocatum fuit, dum inferius gyraret et subiens alterum obumbraret; nec unum quidem die, alterum nocte elucet ut ex adverso versatum in tenebris incidat, neque aliud quidem emittit, et aliud recipit lumen, ita ut utrumque vicissitudinem patiat alio aliter lumen, accipiente secundum discriminis mensuram, sed Christi perennis fontis æterni luminis ambo æque consortes pariter consecuti sunt excelsitudinem et gloriam et splendorem. Ideo mutua horum conjunctio est connexio duplicem emittens in animas fidelium illustrationem.

Primus autem apostatus qui primum hominem apostare fecit a Deo, videns illum qui crearat Adam patrem humani generis rursus creare Petrum patrem vere fidelium, nec vidit modo, sed et illum

¹ Jac. i. 17.

ὄν προστίθεμεν δὲ τι τοῖς ἐκείνων ἀγαθοῖς, τῶν πεπραγμένων ἐκείνοις ὑπομνησκόντες· πῶς γὰρ οἱ μὴδὲ τὴν ἀρετὴν ἐστὶν πᾶσαν ἐκείνων ἱκανοὶ παραστῆσαι; Καὶ γὰρ ἐφιλοτιμήσαντο ταῖς ὑπὲρ λόγον ἐπηγγελμέναις παρὰ Θεοῦ ἀμοιβαῖς, καθόσον ἡ φύσις ἐχώρει, καὶ πολιτεῖαν κατέλληλον, δηλονότι πάντα λόγον νικῶσαν, ἐνδείξασθαι. Οὐκ ἀβύρομεν οὖν τὰ τοῦτοις προσέοντα, τοῦτους ἐγκωμιάζοντες, ἀπαγεῖ ἀβύρομεν δὲ τὰ παρ' ἐκείνων ἡμῖν ἀγαθὰ προσγινώμενα πρὸς ἐκείνους οἷά τινας θεοφραγεῖς λυχνίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναταίνοντες, καὶ τὴν ἐκδοδομένην ἀπ' ἐκείνων καλλοποῖον δύναμιν συνιέντες ἐπὶ μᾶλλον καὶ προσδεχόμενοι. Εἰ δ' ἐκάστου τῶν ἀγίων ἡ μνήμη δεῖ ἄπερ εἰπομεν, μεθ' ὑμῶν καὶ τῶν προσηκόντων ἐγκωμίων παρ' ἡμῶν ἐκτελεῖται, πῶσι μᾶλλον Πέτρον καὶ Παύλου, τῆς κορυφαίας ἀκρότητος τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων χοροῦ; Οἱ κοινοὶ πατέρες καὶ καθηγεμόνες πάντων εἰς τὴν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων, ἀποστόλων, μαρτύρων, δούλων, ἱερέων, ἱεραρχῶν, ποιμένων τε καὶ διδασκάλων, ποιμαινομένων τε καὶ διδασκομένων πάντων ὡς ἀρχιπολιμένες δυνεες, ἡ καὶ ἀρχιτέκτονες τῆς κοινῆς πάντων εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, καὶ ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ ζωῆς λόγον ἐπέχοντες· τοσοῦτον ὑπερέλμποντες τοὺς ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ διαλάμπαντας, ὅσον τοὺς ἄλλους; ἀστέρας ἥλιος, ἡ ὡς οὐρανῶν οὐρανοὶ, δόξαν τὴν ἀνωτάτω τοῦ Θεοῦ διηγούμενοι· τοσοῦτον ὑπερέποντες; οὐρανῶν τε μεγέθη, καὶ κάλλος ἀστέρων, καὶ τάχος ἀμφοτέρων, καὶ τάξιν καὶ δύναμιν, ὅσον καὶ τὰ ὑπὲρ αἰσθησῶν οὗτοι φανεροῦσι πρὸς αὐτὰ τὰ ὑπερουράνια τε καὶ ὑπερκόσμητα, καὶ φωτίζουσι φῶς, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγή, ἡ τροπῆς ἀποσκίασμα· οὐ μόνον ἐξάγοντες ἀπὸ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο φῶς, ἀλλὰ καὶ φῶς τοὺς μετασχόντας· ποιῶντες τῇ διαδόσει, καὶ τελείῳ φωτὶς γεννήματα, ὡς καὶ αὐτῶν ἕκαστον κατ' τὴν μέλλουσαν ἐν δόξῃ παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ ἀρχιφώτου καὶ θεανθρώπου Λόγου λάμπειν καθάπερ ἥλιος. Τοιοῦτοι φωστῆρες μετ' ἀλλήλων ἡμῖν ἀνασχόντες σήμερον, τὴν Ἐκκλησίαν φαιδρύνουσιν· ἡ γὰρ τούτων σύνθεσις οὐκ ἐκλείπειν, ἀλλὰ περιουσίαν φωτὸς ἀπεργάζεται· οὐ γὰρ ὁ μὲν ἄνω περιπολῶν ἐφ' ὕψους ἡδρασταί, ὁ δὲ ὑποβέβηκεν, ἐν' ὑπελθῶν ὑποσκιάσει τὸν ἕτερον· οὐδ' ὁ μὲν ἡμέρας, ὁ δὲ νυκτὸς ἡγεῖται, ἐν' ἐμπέσει τῇ σκιᾷ καταντικρὺ φερόμενος· οὐδ' ὁ μὲν ἀνίστησιν, ὁ δὲ προσίσταται τὸ φῶς ἐκείθεν, ἐν' ἐντεῦθεν πάσχη τὴν ἄλλο'ωσιν, ἄλλοτε ἄλλως τοῦ φωτισμοῦ τυγχάνων, κατὰ τὴν μέτρον τῆς διαστάσεως· ἀλλὰ Χριστοῦ τῆς ἀενάου πηγῆς τοῦ αἰδίου φωτὸς ἀμφω μετασχόντες; **158** ἐπίσης, ἴσον ἐκτήσαντο καὶ τὸ ὕψος; καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν λάμπρότητα. Διὸ καὶ ἀλληλουχία τῶν φωστῆρων τούτων ἐστὶν ἡ σύνθεσις, ταῖς τῶν πιστῶν ψυχαῖς διπλασίω χορηγοῦσα τὴν ἑλλαμψίν.

Ἄλλ' ὁ πρῶτος; ἀπιστάτης, καὶ τὸν πρῶτον ἀνθρώπον ἀποστήσας τοῦ Θεοῦ, βλάπων ἤδη τὸν κλάσαντα τὸν Ἄδამ πατέρα γένους ἀνθρώπων ἀναπλάττοντα Πέτρον ὑπερον πατέρα τοῦ γένους τῶν

ὅτως θεοσεβῶν, καὶ οὐχ ὀρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκού-
σας αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· « Σὺ εἰ Πέτρος, καὶ
ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλη-
σίαν· τοῦτο μαθὼν ὁ ἀρχέκακος αὐτοφθόνῳ κακίᾳ,
καὶ τῷ ἀρχηγέτῃ Πέτρῳ τοῦ τῶν θεοσεβῶν γένους
ἐκπρεᾶζει ὡς καὶ τῷ ἀρχηγέτῃ τοῦ τῶν ἀνθρώπων
γένους Ἀδὰμ ποτέ. Εἰδὼς δὲ τοῦτον συνέσει κακοση-
μένον, καὶ τῇ πρὸς Χριστὸν ἀγάπῃ πεπυρωμένον,
τὴν μὲν κατὰ πρόσωπον οὐ θαρβεί προσβολῆν, ἀλλ'
ὄσον ἐκ πλαγίου, καὶ τοῦτου τοῦ θεξιῦ, πολλῶ σὺν
δόλῳ κλέπτων ἔτιεν παρασκευάζει τοῦτον ὑπὲρ τὸ
θεόν· καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους, τοῦ
Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰπόντος· « Ταύτῃ τῇ
νύκτι πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί, αὐτὸς ἀν-
τάλεγεν ἀπειθῶν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἄλλων ἑαυτὸν ὑπερετίθει, λέγων· « Ἐάν εἰ πάντες
σκανδαλισθῶσιν, ἀλλ' οὐκ ἐγώ· ἔγκαταλιμπάνεται
δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὡς ὑπ' ἀλαζονείας κλαπεῖς,
ἵνα καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ταπεινωθεῖς, κατὰ καιρὸν
ἀναφανῆ λαμπρότερος, οὐχ ὡς ὁ Ἀδὰμ πειρασθεὶς
ὀμοῦ τε καὶ νικηθεὶς, καὶ εἰς τέλος κατενιχθεὶς, ἀλλὰ
πειρασθεὶς μὲν καὶ παρασυρθεὶς μικρὸν, νικήσας δὲ
τὸν πειράζοντα. Πῶς; Τῇ ἑαυτοῦ πάραυτα καταγνώ-
σει καὶ τῇ σφοδρᾷ λύπῃ καὶ μετανοίᾳ, καὶ τῷ
δραστηκῶ πρὸς Ἰησοῦν φαρμάκῳ τοῖς δάκρυσι·
« Καρδίαν γάρ, φησί, συνετετριμμένην καὶ τεταπει-
νωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουθενῶται· » καὶ ἡ κατὰ
θεὸν λύπη μετάνοιαν ἀμεταμέλητον ἀπεργάζεται πρὸς σωτηρίαν· καὶ ὁ σπείρων ἐν δάκρυσι τὴν ἐκ-
σίαν ἐν ἀγαλλιάσει θεριεὶ τὴν ἀρεσιν.

Ἴδοι δ' ἂν τι, αὐτὸν ἐξετάσας οὐ μόνον τὴν δρη-
σιν εἰς ἣν παρεσβῆ διὰ τῆς μετανοίας καὶ τοῦ
κατωδύνου πένθους ἰκανῶς ἰασάμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ
πάθος δι' ὃ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἔγκαταλειφθῆ, πρόβ-
ρίζον τῆς οικείας ψυχῆς ἀνασπᾶσαντα. Καὶ τοῦτο θέ-
λων δεῖξαι τοῖς πασίν ὁ Κύριος, μετὰ τὸ διὰ σαρκὸς
ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ πάθος, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν τριήμε-
ρον ἔγερσιν, ταῖς νῦν ἀνεγνωσμέναις ἐν τῷ Εὐαγγε-
λιῳ φωναῖς πρὸς τὸν Πέτρον ἐχρήσατο, λέγων πρὸς
αὐτόν· « Σίμων Ἰωάν, ἀγαπᾷς με πλεον τοῦτων; » τῶν
ἐμῶν ὀρλονότι μαθητῶν; Τοῦ δὲ ὄρα τὴν ἐπὶ τὸ τα-
πεινότερον μεταβολῆν· ὁ γὰρ καὶ μὴ ἐρωτώμενος
πρώτῃ, ὑπεριθεὶς τῶν ἄλλων ἑαυτὸν, καὶ λέγων·
Ἐάν πάντες, ἀλλ' οὐκ ἐγώ, νῦν ἐρωτώμενος εἰ πλεον
τῶν ἄλλων ἀγαπᾷ, τὸ μὲν ἀγαπᾷ συναιεῖ, τὸ δὲ
πλεον ἀφίησι, λέγων· « Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι
φιῶ σε. » Τί οὖν ὁ Κύριος; Ἐπειδὴ τοῦτον εἶσεξε
μήτε τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης ἐκπεσόντα, καὶ τὴν
ταπεινωσιν προσλαβόμενον, πληροὶ παρρησίας τὴν ἐκ
πολλοῦ πρὸς τοῦτον ἐπαγγελίαν, καὶ φησὶ πρὸς αὐ-
τόν· « Ποίμαινε τὰ ἀρνία μου· » ὅταν μὲν γὰρ οἰκο-
δομῆν καλῆ τὴν τῶν εἰς αὐτὸν πισταυόντων συλλογῆν,
θεμέλιον αὐτὸν θήσκειν ἐπαγγέλλεται· « Σὺ εἰ, λέγων,
Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου
τὴν Ἐκκλησίαν. » Ὅταν δὲ περὶ ἀλείας ὁ λόγος ᾖ,
ἀλεία τοῦτον ἀνθρώπων ποιεῖ· « Ἀπὸ τοῦ νῦν, λέ-
γων, ἀνθρώπους ἐστὶ ζωγρῶν· » ὅταν δὲ ποιῶντα τοὺς
ἐαυτοῦ 159 ποιῆ, νομέα τὸν Πέτρον ἐφ' ἔπεισι.

A audivit ad hunc dicentem : « Tu es Petrus, et super
hanc petram ædificabo Ecclesiam meam ». Quæ
audito, pessimus ille perversa malignitate Petro su-
premo generis fidelium capituli insidiatur sicut olim
Adamo supremo generis humani capiti. Nunc ergo
sciens intellectu ornatum charitate autem erga
Christum vacuum, non in faciem audet aggredi,
sed quasi ex obliquo et a dextris multa cum fraude
laccessens urget ad violandum officium. Tempore
passionis Salvatoris cum discipulis dixisset : « In ista
nocte omnes vos scandalum patiemini in me, » ipse
contradixit incredulus, nec solum contradixit, sed
et aliis seipsam prætulit dicens : « Etsi omnes scan-
dalizati fuerint in te, ego nunquam scandaliza-
bor ». Aliis semetipsum anteposit quasi vana sui-
ctus fiducia ut magis aliis humiliatus, in tempore
surgat magis perspicuus, non tanquam Adam tenta-
tus simul et superatus et in finem enccatus, sed
tentatus quidem et brevi tempore devictus, mox
autem de tentatore triumphans. Quomodo? Suiip-
sius conscientia, acerba tristitia et pœnitentia et
lacrymis, idoneo ad propitiationem remedio : ait
enim Psalmista : « Cor contritum et humiliatum
Deus non despiciet ». Et vero tristitia quæ est
secundum Deum pœnitentiam ad salutem stabilem
operatur; et qui seminat in lacrymis orationem in
exultatione metet remissionem.

C Videret quis eum conspiciens non tantum nega-
tionem in quam superatus illapsus erat, per pœni-
tentiam dolorosumque mœrorem sufficienter sana-
visse, sed etiam arrogantis vitium quo sese aliis
prætolerat, longe ab anima amovisse. Quod cum
Dominus vellet omnibus ostendere, postquam in
carne pro nobis passus fuisset et tertia die a mor-
tuis resurrexisset, hodie relatis in Evangelio vocibus
ad Petrum usus est, dicens ad eum : « Simon
Joannis, amas me plus his? » meis scilicet discipulis?
Hujus autem perspicue ad humilitatem conversio-
nem. Prius enim etsi non interrogatus semetipsum
cæteris anteposuerat dicens : « Etsi omnes, sed
non ego, » nunc interrogatus an plus aliis amet, quan-
tum ad amorem assentitur, illud vero plus omittit
dicens : « Etiam, Domine, tu scis quia amo te. »
D Quid ergo Dominus? Nunc cum monstravit Petrum
non a charitate erga illum excidisse et humilitatem
concepisse, aperte implet quod jam pridem ad eum
nuntiaverat, et ait illi : « Pasce agnos meos. » Si enim
ædificationem vocat collectionem credentium in ip-
sum, fundamentum illum promittit se positurum.
Si de piscatione sit sermo, piscatorem hominum
illum facit dicens : « Ex nunc eris hominum piscator. »
Si vero suos gregem nominat, pastorem Petrum
præfecit : « Pasce, inquit, agnos meos, pasce aves
meas ».

« Ποίμαινε, λέγων, τὰ ἀρνία μου, ποιίμαινε τὰ πρό-
βατά μου. »

« Matth. xvi, 18.

« Matth. xxvi, 33.

« Psal. l, 19.

« Joan. xvi, 15 seqq.

Hic, fratres, consideremus quanto desiderio desiderat Dominus nostram salutem; tanto enim ut nihil aliud a diligentibus se flagitet quam ut nos deducant in pascha stabulæque salutaria. Igitur desideremus et nos salutem nostram, et verbo et opere nos ad illam peragentibus obediamus. Sufficit enim quæcumque ex nobis pulsare ad portam quæ ducit ad salutem, et statim adest dux a communi Salvatore præparatus, stans in prociectu propter nimiam charitatem quasi a semetipso invitatus, seu potius nulla indigens invitatione. Ter interrogat ut ter respondens bonam confessionem Petrus confiteatur, et per trinam confessionem trinam negationem corrigat. Ter illum præficit agnis et ovibus Petro supponens tres salvandorum ordines: servos, mercenarios, et filios, seu virginitatem, castam viduitatem et honorabile conjugium.

Petrus autem iterum atque iterum Interrogatus an Christum diligat, contristatus est ex repetita interrogatione sibi fidem non dari cogitans. Scieus vero se amantem, nec ignorans quia magis ab interrogante quam a seipso cognoscitur, quasi utriusque coarctatus, non modo se amare confitetur, sed et a se amatum prædicat rerum omnium Deum dicens: « Domine, tu omnia nosti, tu scis quia amo te. » Omnia enim scire solius est rerum omnium Dei. Dominus vero talis confessionis auctorem non solum constituit pastorem et summum pastorem totius Ecclesiæ suæ, sed etiam tanta virtute illum esse præcingendum ut usque ad mortem, mortem autem crucis firmiter stare, qui pro ista fortitudine nec unius puellæ Interrogationem et loquelam ferre potuerat. « Amen, amen dico tibi, inquit ad eum, cum esses junior et corporali et spiritali juventute cingebas te, » id est, propriis uteraris virtute, « et ambulabas ubi volebas, » cum sponte motus esses et viveres secundum naturalem tuam electionem; « cum autem senueris, » ultimum consecutus tum corporalis tum spiritalis juventutis, « extendes manus tuas, » his verbis significans eum per crucem interiturum, quam non invitum consensurum esse testatur. « Extendes ergo manus tuas, et alius te cinget, » hoc est roborabit et ducet quo tu non vis¹², » ex hominum numero educens, quia natura horret asu a per mortem dissolutione; quibus ostendit naturam nostram vitam appetere, et Petri martyrium super ejusdem vires stare. Illa enim, ait, libens tolerabis propter me; et propter meum testimonium a me roboratus quæ supra naturam posita natura non nata est appetere. « scis êκων δι' ἐμὲ καὶ τὴν ἐμὴν μαρτυρίαν ὑπ' ἐμοῦ εὐ πάφυεν.

Sed talis est Petrus ut vix a paucis cognoscatur. Paulus autem quæ lingua seu potius quam τὸ πῶμα et doctæ ejus propter Christum perseverantiam us-

A Συνορθὸν δὲ ἐστίν, ἀδελφοί, πάντες ὑδεν, ἐφόσον παθεῖ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὁ Κύριος· ἐπὶ τοσούτων γὰρ, ὡς καὶ παρὰ τῶν ἀγαπῶντων αὐτὸν μηδὲν ἄλλο ζητεῖν, ἢ τὸ ποθηγεῖν ἡμᾶς πρὸς νομὴν καὶ μάνθανε σωτηρίαν. Ποθήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ τοὺς ἔργω καὶ λόγῳ πρὸς αὐτὴν ἐνάγουσιν ὑπακούσωμεν· ἐβίλησαι γὰρ δεῖ μόνον ἡμῶν ἕκαστον ἀφασθαι τῆς πρὸς σωτηρίαν φεροῦσης, καὶ ὁ καθηγητὴς ἐπίστηκε παρὰ τοῦ κοινου Σωτήρος ἡτοιμασμένος, καὶ ὁ τῆς σωτηρίας χορηγὸς διὰ φιλανθρωπίας ὑπερβολῆν ἐτοιμότητος ὡς αὐτόκλητος, μᾶλλον δὲ αὐτοπαράκλητος ὢν. Τρις δὲ ἐρωτᾷ, ἵνα καὶ τρις ἀποκρινάμενος τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁμολογήσῃ· καὶ διὰ τοῦ τρίτου τῆς ὁμολογίας τὸ τρίτον τῆς ἀρνήσεως ἐξιάσῃται· καὶ τρις ἐπίστησει τοῦτον τοὺς οἰκισίους ἀρνίους τε καὶ προβάτους, ὑποτιθεὶς τῷ Πέτρῳ καὶ τὰς τρεῖς τάξεις τῶν σωζομένων, δουλείαν, μισθαρίαν, υἰότητα· ἢ παρθενίαν, σάφροντα χηρείαν, καὶ γάμον τιμον.

Ἄλλ' ὁ Πέτρος πάλιν καὶ πάλιν εἰ φιλεῖ τὸν Χριστὸν ἐρωτῶμενος, ἐλυπήθη, φησὶν, ἐκ τοῦ πολλῆς ἐρωτῶσθαι, μὴ πιστεῦσθαι νομισας. Εἶδως δὲ ἑαυτὸν ἀγαπῶντα, καὶ μηδὲ τοῦτο ἀγνοῶν ὅτι γινώσκεται παρὰ τοῦ ἐρωτῶντος μᾶλλον ἢ αὐτὸς παρ' ἑαυτοῦ, πανταχόθεν οἶον συνεσιγμένος, οὐχ ὁμολογεῖ φιλεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ φιλούμενον αὐτὸν εἶναι κηρύττει τὴν ἐπὶ πάντων Θεὸν, λέγων· « Σὺ, Κύριε, πάντα εἶδως, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε· » τὸ γὰρ πάντα εἶδέναι μόνου τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ. Ὁ δὲ Κύριος, ταύτην τὴν ὁμολογίαν ἐκ ψυχῆς ποιησάμενον, οὐ μόνον χειροτονεῖ ποιμένα καὶ ἀρχιεπίσκοπον πάσης τῆς κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τοσούτην ἐπαγγέλλεται περιζῶσιν αὐτὸν ἰσχύιν, ὡς καὶ μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου σταυροῦ διακαρτερήσῃ, τὸν πρὸ τῆς ἐπισχύσεως ταύτης μηδὲ πρὸς τὴν κερασίου παῦσιν καὶ λαλῶν ἀντιστάσθαι, « Ἀμὴν ἄμην λέγω σοι, πρὸς αὐτὸν εἰπὼν, ὅτι ἡς νεώτερος καὶ τὴν σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, ἐζῶνους σεαυτὸν, » τοῦτέστιν ἐχρῶ τῇ σεαυτοῦ δυνάμει, « καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες, » αὐτοκίνητος ὢν, καὶ κατὰ τὴν φύσιν προσοῦσάν σοι προαίρεσιν ζῶν· « ὅταν δὲ γηράσῃς, » εἰς ἄκρον φθάσας καὶ τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἡλικίας, « ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, » τὸ εἶς σταυροῦ τέλος ὑπογράφει διὰ τούτων τῶν λόγων, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ τάσιν οὖν ἀκούσιον εἶσεσθαι τῷ Πέτρῳ μαρτυρεῖ. « Εκτενεῖς οὖν αὐτὸς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζῶσει, » δηλονότι ἐπιδοναμώσει, « καὶ οἷσαι ὅπου οὐ θέλεις, » ἐξ ἀνθρώπων κοίησας· ἐπειδήπερ ἡ φύσις οὐ θέλει τὴν οἰκίαν διὰ θανάτου διάλυσιν· τὴν γὰρ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐν ταῦθα πρὸς τὸ ζῆν σχεῖν δείκνυσι καὶ τὸ ὑπερφύε τοῦ Πέτρου μαρτύριον· ἐκεῖνα γὰρ, φησὶ, καρτερῆ δυναμούμενος, ἀπερ ὑπὲρ φύσιν ὄντα θέλειν ἢ φύσις

Ἄλλα τοιοῦτος μὲν ὁ Πέτρος, ὡς ἐξ ὀλίγων γνωρίζεται. Τὶ δὲ ὁ Παῦλος, καὶ ποῖα γλώσσα, μᾶλλον δὲ ποῖα καὶ πόσα τὴν ἐκείνου διὰ Χριστὸν μέχρι θανά-

¹² Joan. xxi, 18.

ἰσπερὶαν καὶ μετρίως παραστῆσαι δυνήσονται; ἡμεῖς ἡμέραν ἦν ἀποθνήσκων, μᾶλλον δὲ ἀειτεθνη-
 ιετέλει, ζῶν αὐτὸς οὐκίτι, καθάπερ αὐτὸς φη-
 σί, ἀλλὰ ζῶντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστόν. Ὑπὲρ
 τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ μὴ μόνον τὰ παρόντα
 ἡγήσατο πάντα, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα δεύ-
 τίθεται συγκρίνων πρὸς αὐτόν. « Πέπεισμαι
 ῥησιν, ὡς οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἐνε-
 ι, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὑψωμα, οὔτε βάθος δυνή-
 ῃμας χωρίσα: τῆς ἀγάπης τοῦ 160 Θεοῦ, τῆς
 κοστῆ Ἰησοῦ. » Ζῆλον δὲ εἶχε Θεοῦ, ὡς καὶ ζη-
 ῃμας Θεοῦ ζηλεῖ. Καὶ τίνι τῶν ἀπάντων, ἡ
 Πέτρῳ παραχωρήσει τῶν ἰσων; Τὴν δὲ ταπει-
 οῖας, αὐτοῦ πάλιν ἀκουσον περὶ ἑαυτοῦ λέγον-
 « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ
 κανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος. » Τί οὖν ἐπειδήπερ
 ὃς ἐστὶ τῷ Πέτρῳ τὴν ὁμολογίαν, τὸν ζῆλον,
 ἀπεινώσειν, τὴν ἀγάπην, ἄρ' οὐχὶ καὶ τῶν αὐ-
 τῶν ἐπάθλων παρὰ τοῦ πάντα ἐν ζυγῷ καὶ
 « καὶ σταθμῷ τιθέντος δικαιοστατῶ; Καὶ πῶς
 κ λόγον; Διὰ τοῦτο Πέτρῳ μὲν φησι. « Σὺ εἶ
 κ, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου
 Ἐκκλησίαν. » περὶ δὲ Παύλου εἶ φησι πρὸς τὸν
 ἰσων; « Σκευὸς οὗτος ἐκλογῆς μοι ἐστὶ, τοῦ
 ἰσων τὸ ἐνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλείων. »
 ἰσων ὄνομα; πάντως τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμας, τὴν
 ἰσων τοῦ Ἐκκλησίαν, ἦν ὡς θεμέλιος ὁ Πέτρος
 ἰσων. Ὑρᾶτε Πέτρον καὶ Παύλον τὸ περιφανὲς
 ἰσων ἰσων ὄσον, καὶ ὡς ὅτε ἀμφοτέρων ἡ τοῦ
 ἰσων Ἐκκλησία βαστάζεται; Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ
 ἰσων καὶ τὴν αὐτὴν ἀμφοτέροις νέμει τιμὴν,
 ἰσων μῶς ἀλλήλοις συνεορτάζουσα σήμερον.
 ἰσων ἡμεῖς ἀναθεωροῦντες τοῦτων τὴν ἐκδοσιν, μι-
 ἰσων μεθα τὴν ἀναστροφὴν, κἂν εἰ μὴ ἄλλα, τὴν γοῦν
 ἰσων καινώσεως καὶ μετανοίας διόρθωσιν. Τὰ μὲν γὰρ
 ἰσων μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ μεγάλοις προσήκοντα,
 ἰσων μεγάλοι; πρὸς μίμησιν ἦκοντα, ἰσων ἴσως ἐστὶν
 ἰσων ἢ τοῖς πᾶσι τὸ παράπαν ἀμίμητα. ἡ δ' ἐκ
 ἰσων νοίας διόρθωσις ἡμῖν μᾶλλον ἢ ἐκαίνοις προσ-
 ἰσων ὄσων καὶ τῆς ἡμέρας ἐκάστης κολλὰ πταλομεν
 ἰσων ἰσων, καὶ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἡμῖν ἐλπὶς σωτη-
 ἰσων εἰ μὴ ταύτην διὰ τῆς διηγενοῦς μετανοίας
 ἰσων κασόμεθα. Προηγείται δὲ τῆς μετανοίας ἡ ἐπί-
 ἰσων ἰσων τῶν οἰκειῶν πταισμάτων, ἡμεῖς γὰρ ἐστὶ
 ἰσων ἰσων ἀφορμὴ. « Ἐλέησόν με γὰρ, » φησὶ
 ἰσων τὸν Θεὸν ὁ ψαλμψὸς Προφήτης. « ὅτι τὴν
 ἰσων ἰσων μου ἐγὼ γινώσκω. » διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἰσων
 ἰσων ἰσων, καὶ δὲ ἰσων ἀξιογνοῦσεως καὶ τῆς αὐτο-
 ἰσων ἰσων τῆς ἰσων ἀφροσιν κομιζόμενος. « Εἴπα
 ἰσων φησὶν, Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου
 ἰσων ἰσων, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας
 ἰσων « Τῇ γὰρ ἐπιγνώσει τῶν οἰκειῶν ἀμαρτημάτων
 ἰσων εἰ ἡ οἰκαία κατάγνωσις. ταύτη δὲ ἡ ἐπί τοῖς
 ἰσων ἰσων ἰσων λύπη, ἦν ὁ Παῦλος κατὰ Θεὸν προση-
 ἰσων ἰσων. Τῇ δὲ κατὰ Θεὸν λύπῃ ταύτῃ πέφυκεν ἀκο-
 ἰσων ἰσων ἡ μετὰ συντετριμμένης καρδίας πρὸς τὸν
 ἰσων ἰσων ἀξαγορεύσεις τε καὶ δέησις, καὶ ἡ ὑπόσχεσις τῆς
 ἰσων ἰσων ἡ δὲ ἰσων τῶν κακίων ἀποχῆς, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἡ
 ἰσων μετάνοια.

A que ad mortem composite possent explanare, qui
 quotidie moriebatur, potius vero semper mortuus
 vivebat, ipse jam non vivens, sicut ipse dixit, sed
 viventem habens in seipso Christum. Præ chari-
 tate Christi, non tantum omnia arbitrabatur ut ster-
 cora, sed et futura loco ponit posteriore ad charita-
 tem comparata : « Certus sum, inquit, quia neque
 mors, neque vita, neque presentia, neque futura
 neque altitudo neque profundum poterit nos separare
 a charitate Dei quæ est in Christo Jesu ». Zelum
 Dei habuit ita ut nos zelare faciat zelum Dei.
 Et cui ex omnibus nisi soli Petro cessit æqualibus?
 Sed qualis in humilitate? Eam rursus audiamus de
 seipso dicentem : « Ego sum minimus apostolorum
 qui non sum dignus vocari apostolus ». Quid ad-
 huc? postquam idem ac Petrus fuerit in confessione,
 in zelo, in humilitate, in charitate, numquid non
 eadem suscepit præmia ab eo qui omnia in jugo et
 mensura et pondere ponit æquissimo? Quomodo
 æqualis? Petro quidem dixit : « Tu es Petrus, et
 super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam ». De
 Paulo autem quid dixit ad Ananiam? « Vas
 electionis hic est mihi ad portandum nomen meum
 coram gentibus et regibus ». Quoddam nomen?
 Sane quod cognominatum est pro nobis Ecclesia
 Christi, quam quasi fundamentum Petrus portat.
 Videlicet Petrum et Paulum et honore pares et
 quomodo ab utroque Ecclesia Christi portatur?
 Propterea ipsa nunc unum et eundem ambobus hono-
 rem tribuit, cum in laudem utriusque hanc diem
 festam concelebrat.

Nos vero, horum errores intuiti, imitemur,
 nisi cætera, saltem eorum per humilitatem et
 per penitentiam correctionem. Alia enim magna
 et excelsa et magnanimis consentanea et quæ
 ad imitationem incitant; item sunt alia supra om-
 nium imitationem posita, sed correctio per peni-
 tentiam nos magis quam illis decet qui singulis die-
 bus multoties offendimus, ita ut nulla sit ex
 quacunque parte spes nobis nisi quam per conti-
 nuam penitentiam consequemur. Porro præit peni-
 tentiam conscientia propriorum peccatorum, qui
 est magnus ad penitentiam gressus. Ait enim Pro-
 pheta, idem et Psalmista ad Deum : « Misere mei
 quoniam iniquitatem meam cognosco ». Per
 conscientiam pergit ad misericordiam, et per con-
 fessionem sui que ipsius vituperationem plenam ac-
 cipit remissionem. Nam : « Dixi enim, inquit, confi-
 tebor adversum me in iustitiam meam Domino, et
 tu remisisti impietatem cordis mei ». Suorum
 conscientiam peccatorum sequitur sui ipsius repre-
 hensio; hanc deinde peccatis tristitia, quam Paulus
 secundum Deum nuncupavit. Ex hac secundum
 Deum tristitia nascitur cordis contritio ad Deum
 confessio et supplicatio, cum promissione post-
 hæc a malis abstinendi : et hoc est penitentia.

Rom. viii, 59. 11 I Cor. xv, 9. 12 Matth. xvi, 18. 13 Act. ix, 15. 14 Psal. l, 1, 2. 15 Psal. cxxi, 5.

Propterea Manasses quidem ille ereptus est a pœnis peccatis debitis, licet multiplicium delictorum gravitate et abysso obrutus, et in istis per multos annorum ordines conversatus. Davidi autem non tantum dimisit propter pœnitentiam Dominus peccatum, sed et prophetica gratia eum non spoliavit. Hæc igitur Petrus peracta pœnitentia non tantum surrexit a lapsu, et remissionem obtinuit, sed et Ecclesiæ Christi principatum sortitus est. Illam adhuc amplectentem invenies Paulum etiam post conversionem et emendationem et obtentam ad Deum super omnes familiaritatem. Pœnitentia enim, si vera et ex corde sincero nascitur, inducit pœnitentem ut amplius perditis moribus non adhæreat nec voluptatibus lædis inseruiat, sed præsentia contemnat, futura exspectet, libidinibus resistat, virtutes sectetur, omnibus se superiorem præstet, in orationibus ad Deum vigilet, ab injustis lucris abstineat, suis indulgeas offensores, supplicantes clemens, pœnitentibus ab eo adiutorium, qua potest, verbis, operibus, sumptibus auxiliandis paratus, ex animo omnibus submissus ut benignitate benignitatem consequatur, et mercedem suæ erga proximum charitatis Dei amicitiam suscipiat, et divinam acquirat benevolentiam et æternam obtineat misericordiam cum perenni Dei benedictione et gratia; quam nobis omnibus consequi donetur gratia unigeniti Filii Dei, cui gloria, virtus, honor et adoratio cum æterno ejus Patre et bono et sanctissimo et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIX.

Super sanationem paralytici in Capharnaum secundum evangelistam Matthæum; et de tristitia secundum Deum.

Ex multis locis didicimus vocem evangelicam mellis favo comparari; spiritualis enim animarum sponsi et speciosi præ filiis hominum guttur, sicut in Canticis scriptum est, suavissimum est et totum desiderabile ¹⁰. Ad desponsandam per spiritum sapientie et incorruptionis huic sponso animam, Canticorum egregius scriptor sic loquitur: « Favum distillant labra tua, sponsa; mel et lac sub lingua tua ¹¹. » Sic omnes sane sunt evangelistæ quorum sermo fert historiam favo assimilandam, in qua includitur, imo offertur doctrina moralis mellis lactique similis conveniensque non modo perfectis, sed et imperfectis et debilibus quasi læ quoddam spirituale. Distillare ait, non scaturire abundanter labia sponsæ spiritualis; respicit enim ad immensam spiritualis sponsi sapientieque potentieque abyssum, et ad multitudinem mirabilium ejusdem

¹⁰ Cant. v, 16. ¹¹ Cant. iv, 11.

Και διὰ τούτου Μανασσῆς μὲν ἐκείνος ἐβρύσθη τῆς ἐφ' ἁμαρτήμασι δικῆς, καίτοι πλήθει καὶ μεγέθει καὶ βάθει παραπτωμάτων ἐμπροσθέν, καὶ τούτοις ἐπὶ πολλὰς ἐνιαυτῶν περιόδους ἐγκαλινδούμενος. Τοῦ δὲ Δαβὶδ οὐ μόνον ἀπέβλε διὰ τὴν μετάνοιαν ὁ Κύριος τὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ τὴν προφητικὴν οὐκ ἀπέβλε χάριν. Ταύτη καὶ ὁ Πέτρος χρῆσάμενος, οὐ μόνον τῷ πτώματος ἀπανέστη, καὶ τῆς ἀφέσεως ἔτυχε, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν ἐκλήρωται. Ταύτης καὶ τὸν Παῦλον εὐρήσεις ἀντιποιοῦμενον, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν προκοπὴν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους οικειῶσιν ἢ γὰρ μετάνοια εἰς ἐράληθῶς ἐκ καρδίας ἐστίν, ἀναπαύει τὸν κεκτῆμένον μηκέτι προστιθέναι ταῖς ἁμαρτίαις, μηκέτι προστετηκέναι τοῖς φθειρομένοις, μηκέτι προσεχηγνέναι ταῖς οὐ καλαῖς ἡδοναῖς, ἀλλὰ **161** καταφρονεῖν τῶν παρόντων, ἀντέχεσθαι τῶν μελλόντων, ἀγωνίζεσθαι κατὰ τῶν παθῶν, ἀντιποιεσθαι τῶν ἀρετῶν, ἐγκρατεῦσθαι πάντα, ἐπαγρυπνεῖν ταῖς πρὸς Θεὸν δεήσεσιν, ἀπέχεσθαι τοῦ ἐξ ἀδικίας κέρδους, ὡσεὶ εἶναι τοῖς αὐτῷ πταίουςι, τοῖς ἐκτεύουσιν εὐμνή, τοῖς δεομένοις τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας, οἷς ἔχει λόγοις, ἔργοις, ἀναλώμασιν ἐτοιμότερον, ἐκ ψυχῆς πᾶσιν ἐπικαμπτόμενον, ἵνα τῷ φιλανθρώπῳ τὸ φιλάνθρωπον κτήσεται, καὶ τῆς πρὸς τὸν κλησίον ἀγάπης τὴν ἐκ Θεοῦ ἀντιλάβῃ, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπιστάσῃ τὴν θείαν εὐμένειαν, καὶ τύχη τοῦ αἰωνίου ἐλέους, καὶ τῆς διαιωνιζούσης θείας εὐλογίας καὶ χάριτος ἢ ἡ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA XL.

Ἐπίθεσιν ἔχουσα τὸν κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν Κυπερανοῦ λαθέντι παραλυτοῦ ἐν ἧ καὶ περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύσης.

Μελισσιῶν εἰκέναι τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν πολ- λάχθεν ἔστι μαθεῖν· τοῦ μὲν γὰρ νοητοῦ τῶν ψυχῶν νομφίου, τοῦ κάλλει ὕψαιου παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὁ λάρυξ, κατὰ τὸ ἐν ἄσματι γεγραμμένον, γλυκᾶτος ἐστὶ καὶ διος ἐπίθυμία. Ἐρὸς δὲ τὴν νομφευσθεῖσαν τούτῳ ψυχῇ διὰ τοῦ τῆς σφίρας καὶ τῆς ἀφθαροῦς πνεύματος; ὁ αὐτὸς φερατογράφος φησὶ ἢ κηρίον ἀποστάξουσι γάλα σου νόμφη, μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου, ἢ τοιοῦτοι δὲ πάντως οἱ εὐαγγελισταὶ πάντες, ὧν ὁ λόγος ἀναλογουδάν μὲν κηρίῳ φέρει τὴν ἱστορίαν, μέλιτι δὲ καὶ γάλακτι τὴν ἐναποκειμένην, ἣ καὶ φανερῶς προκειμένην ἠθικωτέραν διάνοιαν, κατάλληλον οὖσαν οὐ τοῖς τελείοις μόνον, ἀλλ' ἐστὶν ὡς καὶ τοῖς ἀτελείοις ὡς γάλα πνευματικόν. Στάζειν δὲ εἶπεν, ἀλλ' οὐ πηγάζειν θαυμάσιον ἐκ τῆς πνευματικῆς νόμφης χεῖλη, πρὸς τὸν ἀπείρητο βυθόν

δρῶν τῆς τοῦ νυμφίου ἐκείνου σοφίας τε καὶ δυνά-
 μως, καὶ τῶν ἐκ τοιαύτης σοφίας τε καὶ δυνάμει-
 γωνότων τὸ πλῆθος. « Ἄ γὰρ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς,
 ἐν γράφῃται καθ' ἐν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον
 χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία, ὁ θεολογικώτατος
 τῶν εὐαγγελιστῶν φησι. Πρὸς ἡμᾶς δὲ διμῶς βυθός
 ἐστὶ καὶ ὁ σταλαγμός οὐτος, καὶ πέλαιος ἀνεξάν-
 τλητος· διὸ εἰ καὶ τὸ κατὰ τὸν παράλυτον θαῦμα,
 φθάσαντες, ἤνικα ὁ Μάρκος εὐηγγελίζετο τῇ Ἐκ-
 κλησίᾳ, διεκρινήσαμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγά-
 πην, καὶ διὰ τῆς ἐν ἐκείνῳ χάριτος ἐθρέψαμεν τὰς
 ὑμετέρας ψυχὰς, ἀλλὰ καὶ νῦν ἱστορούμενον τοῦτο
 παρὰ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου διαρευνόμενοι,
 πάλιν αὖθις εὐρήσομεν ἐν αὐτῷ τὸν πλοῦτον τῶν
 πνευματικῶν ἰδεσμάτων· μᾶλλον δὲ τοῦ ἐναποκει-
 μένου πλοῦτου μικρὸν τι καὶ νῦν ἐκκαλύφομεν· καὶ
 τὸ μικρὸν **162** τοῦτο πᾶσιν ἀρχίσσι καὶ πλεονάσει
 κατὰ τοὺς ἄρτους ἐκείνους, δι' ὧν ὁ Κύριος τὰς μυ-
 ριάδας ἐν τῇ ἔρημῳ ἐξέθρεψεν, αὖξον ἐν τῷ μερι-
 ζεσθαι. Τότε μὲν οὖν πρότερον τὸ μέλι σὺν τῷ κη-
 ρίῳ παρέβαλλον ὑμῖν εἰς τροφήν, μετὰ τῆς ἐμφαι-
 νομένης λεπιοτέρας καὶ ἰθικωτέρας ἐννοίας καὶ
 τῆν ἱστορίαν διατρανῶν· νῦν δὲ τοῦ μελιτός ἐκθλι-
 φᾶς ὅσον ὁ καιρὸς δίδωσι, διὰ τοῦτου δεξιώσομαι
 τοὺς συνειλεγμένους πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐστία-
 σιν σήμερον.

« Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐμβάς ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον
 διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν· καὶ ἰδοὺ
 προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβη-
 μένον. Ἐκεῖ μὲν οὖν πρότερον εἰδείξαμεν τὸν πα-
 ραλυτικὸν τοῦτον μὴ τὸν αὐτὸν ὄντα τῷ ἐν Ἱεροσο-
 λύμοις, κατὰ τὸν Ἰωάννην, λαβόντι τὴν ἰασιν, καὶ
 ἰδίαν πόλιν Ἰησοῦ τὴν Καπερναοὺμ λεγομένην, καὶ
 διακεῖ μόνῃ τῶν ἄλλων αὐτῆ πόλις αὐτοῦ καλεῖται·
 ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐναποκειμένου μελιτός γεύοντες ὡς
 τοὺς πνευματικοὺς ὑμᾶς δαιτυμόνας, καὶ ὑπόδειγμα
 πρὸς ἀρετὴν ἀναγωγικῶς τὴν ἱστορίαν λαμβάνον-
 τες, ἰδίαν μὲν πόλιν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς ἣν ἦλθε, του-
 τῶν τὸν κόσμον εἰδείκνυμέν. Εἰς γὰρ τὰ ἴδια ἦλθε,
 κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν. Καὶ παράλυτον ἐλέγομεν
 εἶναι τὴν ἐκάστου ψυχὴν, ὅταν ἐπιστροφῆς λάβῃ
 λογισμῶν, φερομένην πρὸς Κύριον ὑπὸ τσοάρων,
 τῆς οἰκείας κατάγνωστας, τῆς τῶν ἡμαρτημένων
 ἐξομολογήσεως, τῆς πρὸς ἀπόχην τῶν κακῶν ὑπο-
 στήσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως. Ἐνταῦθα
 δὲ ἀκούοντες τοῦ Ματθαίου λέγοντος, ὅτι ἐμβάς ὁ
 Ἰησοῦς εἰς πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν
 ἰδίαν πόλιν, τοῦτο κατανοεῖν ἀναγωγικῶς πάλιν ἐκ
 τῆς ἱστορίας ἔχομεν, σύμφωναν τοῖς προτέροις, εἰ
 καὶ τῷ φαινομένῳ διάφορον, ὅτι ὁ κοινὸς ἀπάντων
 Σωτὴρ ἄνδραμέων τῆν ἡμετέραν φύσιν διεπέρασε
 τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ βίου τούτου θάλασσαν, καὶ ἦλθεν
 εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, τὴν ὑπερουράνιον ἐκείνην ἔδραν
 καὶ δαίταν, τὴν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξου-
 σίας καὶ παντός ὀνόματος, καὶ ἀξιώματος, εἴτε ἐν
 τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι γινωσκομένου·
 ἐκεῖνο· γὰρ ἐνταῦς ἰδίος ἐστὶν αὐτοῦ ὁ τόπος, ὃς καὶ

potentia et sapientia. « Si enim, quæ fecit Jesus,
 scribantur per singula, nec ipsum arbitror nun-
 dum capere posse eos qui scribendi sunt libros ²², »
 ait evangelista divinissimus. Et nunc ros ille de-
 stillans nobis abyssus est immensumque pelagus.
 Ideo, etsi jam de miraculo quod erga paralyticum
 factum est disseruerimus, quando illud Marcus
 Ecclesiæ nuntiaret, illudque cibam charitate vestra
 exposuerimus, vestrisque animas per gratiam in
 illo contentam cibaverimus; hodie tamen et idem
 miraculum ab evangelista Matthæo relatum consi-
 deraturi, magnam iterum in ipso spiritualium
 ciborum copiam reperimus, sive potius jam ho-
 die in ipso adhuc reconditi thesauri aliquod
 revelabimus, et istud modicum omnibus suffi-
 ciet, imò supererit sicut panes illi quibus pasti sunt
 a Domino plura millia hominum in deserto; multi-
 plicabuntur enim dum distribuarentur. Olim qui-
 dem vobis ad manducandum præbui mel cum favo
 sensum exponens obvium faciliorem et magis
 moralem, et historiam explicans; nunc vero
 exprimens mel quantum concesserit tempus cum
 ipso omnes ad spiritualem manducationem congregatos
 hodie excipiam.

« In illo tempore ascendens Jesus in naviculam,
 transfretavit et venit in civitatem suam. Et ecce
 offerebant ei paralyticum jacentem in lecto ²³. »
 Jam pridem vobis ostendimus hunc paralyticum
 ab eo qui Hierosolymis secundum Joannem sanita-
 tem recepit, disferre; et civitatem propriam Jesu vo-
 cari Capharnaum, et cur sola dicatur civitas ejus.
 Et quidem aliquid reclusi mellis vobis quasi spiri-
 tualibus convivis porrigentes historiamque anaga-
 gicè velut exemplar incitans ad virtutem conside-
 rantes, propriam civitatem Jesu, ad quam venit,
 esse hunc mundum dicebamus. Etenim in propria
 venit secundum evangelistam. Paralyticam vero
 esse uniuscujusque animam, quæ inito conversio-
 nis consilio quatuor rebus ad Dominum ducitur,
 propria scilicet subnecitipius condemnatione, pec-
 catorum suorum confessione, abstinendi a malo
 promissione, et ad Deum oratione. Hic autem au-
 dientes Matthæum dicentem, quia ascendens Jesus
 in naviculam transfretavit, et venit in civitatem
 suam, alium sensum anagogicum ex historia illa
 habemus priori quidem non oppositum, eis: dissi-
 millis videatur. Omnium communis salvator natura
 nostra indotus, transfretavit mare hujus videlicet
 vitæ nostræ, venitque in propriam civitatem, cele-
 stem utique habitationem et thronum supra om-
 nem principatum et potestatem, supra omne no-
 men et omnem majestatem quæ in hoc sæculo vel
 in futuro innotuit. Qui locus cum sit vere ipsi
 proprius, ipsi soli accessibilis est. Quod ostendens
 Psalmista dixit: « Cælum cæli Domino ²⁴. » ut

²² Joan. xxi, 25. ²³ Matth. ix, 1, 2. ²⁴ Psal. cxiii, 25.

monstraret cælum esse locum et vere domum propriam Dei. Quia autem non deposuit naturam nostram Dominus, veniens in proprium locum suum, ideo et noster evangelista, Ascendens Jesus, dicit, in naviculam transfretavit, non addito: Et cum descendisset e navicula, venit in civitatem suam, sed ascendens in naviculam transfretavit, et venit in civitatem suam cum assumpta navicula, cum nostro scilicet corpore habitans in caelestibus.

διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν μετὰ τοῦ ἀνδραμύσας τοῖς ὑπερουρανίοις.

Tunc ergo venit in civitatem supernam et introivit in vere Sancta sanctorum, sed itaque ad dexteram Patris cum nostro plasmate, ut propriis verbis utar Apostoli, æterna redemptione nostra inventa. eos vero qui ex gentibus receptio veritatis nuntio et ex auditu intra se turbati et confusi remanent tamen in lecto voluptatis jacentes, infirmi, paralytici medicinam spiritualem morborum sumere negantes, peccatorum suorum scilicet remissionem, habentes corpus ad omne opus bonum immobile, hos elevantes apostoli, id est eligentes separantesque ab his qui verbum pœnitentiæ et pietatis non receperunt ad Christum adducunt, et præsertim potius hoc agunt qui ex apostolis Evangelium conscripserunt; hi autem quatuor sunt. Et videns Dominus fidem illorum, offerentium scilicet apostolorum fidem perfectam: ipsi enim nobis sunt et magistri et mediatores ad Deum, imperfectis gratiam adoptionis largitur, dicens singulis sibi oblatis: « Confide, filii, remittuntur tibi peccata tua. » Depone, inquit, omnem timorem de peccatis tuis, remittuntur enim. Depone minarum formidinem, concessione enim promissionum factus es filius meus, hæres meus. Quod sit revera per sacrum baptisma in quo renascimur spiritu adoptionis, remissionem accipientes præcedentium delictorum, et efficitur secundum promissionem hæredes dei, cohæredes autem Christi. Sed Scribæ, Pharisei, Gentes et Judæi non credunt efficaciam et gratiæ baptismatis cui nos fidem adhibemus, et dicunt: Quis potest dimittere peccata? Nos vero prius voluptatibus passionibusque debilitati et ad bonum infirmi audimus singuli hæc verba: « Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam, » sicut ille paralyticus; roborati enim per gratiam viresque divinas nobis in baptismo concessas efficitur ad virtutem firmi bene præparati et facultates corporis et animæ subjectasque ipsi in actibus materias sub quibus prius detinebamur servientes, nunc regimus ut Deo nobisque gratum est, et quantum possumus sedes æternas et cælestes in domum propriam vertimus. Sic ergo ab aliis differentes in nostra conversatione Deo grata qui nos vident nos mirantur et glorificant Deum qui talem dat potestatem et virtutem iis qui credunt in eum, ut viventibus adhuc in terra videantur habitationem habere in caelis. Baptismi gratia et virtus per amorem illius qui hanc concessit remanet quidem nobis peccantibus post

μόνη τοῦτῃ βατό. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ ψαλμῶδης Προφήτης, Διέγεν· Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, ὡς οὐρανὸς οὐρανοῦ καὶ τόπου, ὡς οὐρανὸς ἔστιν οὐρανὸς ἰσῖος Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀπέθετο τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ τόπον τοῦτον ἰδῶν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς οὕτως εἰπὼν, ὅτι ἐμβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον διεπέρασεν, οὐκ ἐπήνεγκεν ὅτι καὶ ἀποβάς τοῦ πλοίου, οὕτως ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, ἀλλ' ἐμβὰς εἰς πλοῖον καταλλήλου πλοίου, τοῦ καθ' ἡμᾶς λέγω σώματος,

Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν ἀνω πόλιν, καὶ ἐσηλθὼν εἰς τὰ οὐρανῶ; Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς μετὰ τοῦ ἡμετέρου φεράματος, ἵνα κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἰπω, αἰώνιαν λύτρωσιν εὐράμενος ὑπὲρ ἡμῶν, τότε τοὺς ἐξ ἔθνῶν παραδειξιμένους τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας, καὶ τῇ μὲν ἐξ ἀκοῆς συνέσει φοβηθέντας καὶ ταπεινωθέντας, ἔτι δὲ κειμένους ὡς ἐπὶ κλίνης τῆς ἡδονικίας, καὶ παρεμένους ὄντας καὶ παραλύτους, τὸ μήπω λαβεῖν τῶν κατὰ ψυχὴν νοσημάτων τὴν ἴασιν, ταυτὸ δ' εἰπεῖν τῶν οικειῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἀφῆσιν, κἀνεῦθεν ἀκίνητον ἔχοντας καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ ἐργασίαν, ἄρνας οἱ ἀπόστολοι, τουτέστιν ἐκλεξάμενοι καὶ χωρίσαντες τῶν μὴ παραδειξαμένων τὸ τῆς μετανοίας; καὶ τῆς εὐσεβείας κήρυγμα προσάγουσι τῷ Χριστῷ, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀποστόλων, **163** οἱ τὸ εὐαγγέλιον συγγραφάμενοι· τέσσαρες δὲ οὗτοι εἰσιν. Ὁ δὲ Κύριος ἰδὼν, φησὶ, τὴν πίστιν αὐτῶν, ἦτοι τῶν προσφερόντων ἀποστόλων, διὰ τὴν τελείαν αὐτῶν πίστιν, αὐτοὶ γὰρ εἰσιν ἡμῖν καὶ δι' ἀσκαλοὶ καὶ μεσίται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τοὺς ἀτελείς τὴν υἰοθεσίαν χαρίζεται, πρὸς ἕκαστον τῶν οὕτω προσαγομένων λέγων· Ἐθάρασι, τέκνον, ἀφίωνται σοὶ αἱ ἁμαρτίαι. ἢ Ἀκόθου, φησὶ, τὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι φόβον, ἀφίωνται γὰρ ἀκόθου τὴν ἐπὶ τοῖς ἡπειλημένους φρίκην, ἐπιταύξη γὰρ τῶν ἐπηγγελμένων, τέκνον ἐμὸν γεγονώς, καὶ κληρονόμος ἐμός. Τοῦτο δὲ πρακτικῶς ἐκτελεῖται διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, ἐν ᾧ πνεύματι τῆς υἰοθεσίας ἀναγεννώμεθα, τὴν ἀρσιν τῶν προημαρτημένων λαβόντες, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν γεγονότες κληρονόμοι μὲν θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ. Ἄλλ' οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους ἀπιστοῦσι τῇ παρ' ἡμῶν πιστευομένῃ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, λέγοντες, Τίς δύναται ἀφίναί ἁμαρτίας; Ἡμεῖς δὲ οἱ πρότερον παραλελυμένοι καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ταῖς ἡδοναῖς καὶ τοῖς πάθεσι, καὶ πρὸς τὸ καλὸν ἀκίνητοι διαμένοντες, ἀκούομεν ἕκαστος· Ἐγείραται, καὶ ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου, ὡς καὶ ὁ παραλυτικὸς ἐκεῖνος· δυναμοῦμενοι γὰρ παρὰ τῆς ἐν ἡμῖν τοῦ βαπτίσματος θείας χάριτος καὶ δυνάμεως, γινόμεθα πρὸς ἀρετὴν εὐνοιοὶ καὶ ἐκίνητοι, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος δυνάμεις, καὶ τὰς ὑποκειμένας ταῦτα ἐν τοῖς πρ. γ. μασιν ὕλας, ὅφ' ὦν πρότερον κρετιχόμεθα δουλαγωγῆσαντες, ἀγομεν ὅποι φθῶν τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν, καὶ μετατίθεμεν κατὰ τὸ ἐγγυροῦν, εἰς τὸν οὐρανῶν

οἷον ἡμέτερον, τὰς αλωνίου· καὶ οὐρανίου· μόνος. A baptismum, sanitas vero munditiaque animæ
Ὁδὴ δὲ θεοφιλῶς τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς διαφέροντες, amittitur.

θαυμαζόμεθα παρὰ τῶν ὀρώντων, δοξαζόντων τὸν Θεὸν τὸν δόντα δύναμιν καὶ ἐξουσίαν τοῖς εἰς αὐτὸν
πιστεύουσι τοιαύτην, ὡς καὶ ζῶντας ἐπὶ γῆς ἐτι, τὸ πάλαισμα ἔχειν ἐν οὐρανῷ. Ἄλλ' ἡ μὲν τοῦ βαπτί-
σματος χάρις καὶ δύναμις διὰ τὴν τοῦ παρέχοντος φιλανθρωπίαν παραμένει, καὶ ἡμῶν ἀμαρτάντων
μετὰ τὸ βάπτισμα, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ὕγια καὶ καθαρότης οὐ παραμένει.

Διὰ τοῦτο χρῆζομεν αὖθις οἱ ἁμαρτήσαντες τῆς
ἐπὶ τοῖς προγεγενημένοις ἁμαρτήμασι λύπης καὶ
κατηφείας, καὶ τῆς διὰ μετανοίας προσπτώσεως, ἵνα
πάλιν ἀποδύωμεν μουσικῶς ἑκαστος κατὰ τὸν πα-
ράλυτον ἐκείνον· « θάρσει, τέκνον· » καὶ λαβόντας
τὸν ἱλασμόν, εἰς χαρὰν τὴν λύπην ἀμείψομεν· αὐτὴ
γάρ ἐστιν ἡ λύπη τὸ μέλι τὸ πνευματικόν, ὃ θηλά-
ζομεν ἡμεῖς ἐκ στερεᾶς πέτρας, κατὰ τὸ τυπικῶς
εἰρημένον· « Ἐθῆλασαν μέλι ἐκ πέτρας· » « Ἡ δὲ
πέτρα ἦν ὁ Χριστός, » καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν. B
Ἄλλὰ μὴ θαυμάσητε, εἰ μέλι τὴν λύπην εἶπον·
αὐτὴ γάρ ἐστι περὶ ἧς πάλιν ὁ Παῦλος φησιν, ὅτι·
« Ἡ λύπη ἡ κατὰ Θεὸν μετάνοιαν ἀμεταμέλητος
κατεργάζεται πρὸς σωτηρίαν. » Καθάπερ γὰρ τῷ
τραυματισμένῳ τὴν γλῶτταν, δακνηρὸν φανέεται
τὸ μέλι προσερχθῆναι, ἂν δὲ τὴν λαοὶ τῶν τραυμά-
των λάβῃ, τῆς τοῦ μέλιτος γλυκύτητος ἀντιλήψα-
ται· οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἐκ τοῦ εὐαγ-
γελικοῦ κηρύγματος ταῖς συνεισείας ψυχᾶς ἐγγι-
νόμενος, λύπην μὲν ἐμποιεῖ, τὰ τραύματα τῶν
ἁμαρτημάτων ἐπι περιχειμέναις, ἀποδαλόμεναις
δὲ ταῦτα διὰ τῆς μετανοίας, τῆς εὐαγγελικῆς ἀν-
τιλαμβάνονται χαρᾶς, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ
Σωτῆρος· « Καὶ ἡ λύπη ὁμῶν, εἰς χαρὰν γενή-
σεται· » ποία λύπη; ἦν ἐλυπηθήσαν 164 οἱ τοῦ C
Κυρίου μαθηταί, ἐπὶ τῇ τοῦ Κυρίου καὶ διδασκάλου
στερήσει· ἦν ἐλυπηθῆ ὁ Πέτρος ἐπὶ τῇ τούτου ἀρ-
νήσει· ἦν λυπαίται πᾶς εὐσεβὴς μετανοῶν ἐφ'
ἁμαρτίας οικείαις, καὶ ταῖς πρὸς ἀρετὴν ὑπὸ βραθυ-
μίας ἠλλείψασιν, αἷς καὶ ἡμεῖς περικίπτοντες, ἡμᾶς
αὐτοὺς ἀλλὰ μηδένα τῶν ἀπάντων αἰτιώμεθα ἑτε-
ρον· οὐδὲ γὰρ τῷ Ἀδάμ συνήνεγκε, τὴν ἐντολὴν
θετήσαντι ἡ πρὸς τὴν ἔβαν τῆς αἰτίας μετάθεσις, οὐδὲ ταύτῃ πάλιν ἡ πρὸς τὸν ἀρχέπαγον ὄφιν·
αὐτεξούσιοι γὰρ ἡμεῖς παρὰ Θεοῦ γεγονότες, καὶ αὐτοκρατορικὸν ἀέλιωμα κατὰ τῶν παθῶν λαβόντας
ἐνδὸν τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς, οὐκ ἔχομεν ὄλωσ τὸν κατακροτοῦντα καὶ βιαζόμενον.

Τοῦτο τοίνυν ἐστὶν ἡ κατὰ Θεὸν καὶ σωτήριος
λύπη, τὸ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιᾶσθαι, καὶ μηδένα τῶν
ἀπάντων ἑτερον, ἐφ' οἷς αὐτοὶ πράττομεν πλημμε-
λῶς, καὶ λυπεῖσθαι καθ' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἐξομολο-
γήσεως τῶν ἡμῖν ἁμαρτημάτων, καὶ τοῖς ἐπὶ τοῦ-
τοις λυπηρᾶς κατανύξεως τὸν Θεὸν ἐξιλάσασθαι.
Ταύτης τῆς αὐτομεμψίας καὶ κατανύξεως ὁ Λάμεχ
ἤρξεν ἐκείνος ὁ καλαῖος, καὶ παρῆρθε τὴν ἁμαρ-
τίαν ἐξομολογησάμενος, καὶ κρίνας αὐτὸς ἑαυτὸν,
καὶ ὡς τὸν Κάλιν καταδικάζας· « Ἐπάξις γὰρ,
φησιν, ἐκδικηταί ἐκ Κάλιν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἔδομη-
κοντάξις ἐπά· » καὶ οὕτω πενήθησας ἑαυτὸν ὡς
ὀπαύθουον, διὰ τῆς ἰσοδύνου κατ' αὐτοῦ κατανύξεως
τὴν ἐκ Θεοῦ καταδίκην διέφυγεν, ὡς καὶ ὁ Προφή-
της ὑστερὸν εἶπε· « Λέγει οὐ πρῶτος τις ἁμαρτίας

Idcirco indigemus rursus post peccatum dolore
de peccatis nostris præteritis et detestatione et
contritione, ut rursus audiamus singulis secreto
sicut ille paralyticus : Confide filii ; et suscepta mi-
sericordia tristitiam vertamus in gaudium. Illa
enim tristitia mel est spirituale, quod sugimus de
petra arida, sicut typice dictum est. « Suxerunt
mel de petra » . « Petra autem erat Christus, » ut
Paulus ait. At ne miremini, si mel dixerim tristi-
tiam ; ipsa est enim de qua rursus Paulus ait :
« Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam
in salutem stabilem operatur » . Sicut enim
cui lingua vulnerata est, mel ori injectum videtur
amarum, admodum vero dulce si a vulneribus fuerit
sanatus, sic timor Dei ex evangelica prædicatione
concepit intimis in animabus tristitiam operatur
quandiu vulneribus peccatorum laborant ; curatis
vero his plagis per pœnitentiam, gaudium succedit
dolori secundum verba Salvatoris : « Et tristitia
vestra vertetur in gaudium » . Quænam tristitia ?
Illa qua doluerunt discipuli Domini de dereli-
ctione Domini et Magistri sui ; illa, qua doluit
Petrus de ipsius negatione ; illa cujusque pii viri
dolentis de propriis peccatis, et negligentis et
omissionibus in virtute. De his et ipsi redarguendi,
nosmetipsos, non cæteros accusemus ; nihil enim
proluit Adamo mandatum prætergresso in Evam
culpam declinare, nec ipsi Evæ in serpentem ;
liberi juris enim nostri facti sumus a Deo, impe-
riumque accepimus in passiones et regimen inter-
num anima nullum sentimus, qui nos cogat nobis-
que vim imponat.

Illud ergo secundum Deum salutaris tristitia est,
nosmetipsos accusare non alium quemquam de his
quæ male egimus, de his dolere, et Deum per pec-
catorum nostrorum confessionem, et severam expi-
ationem placare. Hanc fecit sui ipsius accusatio-
nem exprobrationemque Lamech ille, confessus-
que est libere peccatum suum seipsumque judi-
cans et magis quam Cain condemnans ait : « Sep-
tuagies ultio dabitur de Cain : de Lamech vero se-
ptuagies septies » . Et cum sic doluisset quasi
reus per duram peccati sui expiationem, damna-
tionem a Deo vitavit, sicut dixit quoque propheta :
« Dic prior peccata tua, ut justificeris » . Idem
etiam dicit Apostolus : « Quod si nosmetipsos di-
judicaremus, non utique judicaremur » . Sic La-

⁶³ Deut. xxxii, 13. ⁶⁴ II Cor. vii, 10. ⁶⁵ Joan. xvi, 20. ⁶⁶ Gen. iv, 24. ⁶⁷ I. a. xliii, 26.
⁶⁸ I Cor. xi, 31.

moer primus scribitur effugisse per poenitentiam A
doloremque de peccatis justitiam cœlestem. Post
eum autem, Ninivite, civitas tota et multitudo fere
Innumerabilis. Hi autem non modo peccaverunt, sed
recepta predictione vindictæ violare eam ausi sunt
per conversionem, et simul dolorem acerbum. Au-
dierunt enim Jonam credideruntque nuntianti de-
cretum divinum : « Adhuc tres (quadraginta sec.
Vulg.) dies et Ninive subvertetur²⁰. » Auditis hæc ad-
hibita, non præcipites se dederunt in desperationis
abyssum, nec indurationis lapidem cordibus suis
imposuerunt. Sed dicentes intra se ad invicem :
« Quis scit si convertatur et ignoscat Deus, et rever-
tatur a furore iræ suæ, et non peribimus²¹? » Et
convertus est unusquisque a via sua mala, et ab
iniquitate manuum suarum, et prædicant jejanium, B
vestiuntur saccis a majore usque ad minorem, ita
ut rex ipse cum eis indutus sacco sederet in cinere
pœnitens, et ipsi infantes ubera non sugerent; ma-
tres enim eorum ut videtur præ nimio dolore obli-
viscebantur ipsos lactantes pueros, sicut ait Psal-
mista : « Oblitus sum comedere panem meum a
voce gemitus mei²². » Et armaientia non pascebantur
; reliquerunt enim, ut cogitare est, ea bubull
pastoresque in ovilibus et stabulis inclusa, ipsi
enim nimio dolore immoti detinebantur. Sic con-
centum salutarem salutaris secundum Deum tri-
stitiæ efformantes, mutaverunt divinum super ipsos
decretam, iraque cœlesti placata divinam gratiam
meruerunt.

καὶ ταῖς βουστᾶσις ἐγκλιμασμένα, τῇ σφοδρᾷ κατανύξει πεθρηθέντες αὐτοὶ καὶ οὕτως τὴν σωτήριον
συναυλίαν τοῦ σωτηρίου πίνθους κατὰ θεὸν ἀρμολάμενοι, τὴν κατ' αὐτῶν θεῖαν ἀπόφασιν μεταποίησαν,
καὶ τὴν ἀνωθεν ἐργὴν ἐστῆσαν, καὶ μετέστησαν εἰς θεῖαν εὐμένειαν.

Cum ergo, fratres, tota fere vita nostra sit in C
peccatis, ut hanc salutarem tristitiam amplectamur,
vitam in poenitentia degamus necesse est.
Nisi enim hoc fecerimus, sicut dixit Dominus,
condemnabunt nos Ninivite in resurrectione,
quia poenitentiam egerunt in prædicatione Jo-
næ²³, et nos poenitentiam, non egimus in prædi-
catione Christi qui est Jonas Dei. Et tamen non
prædicabat Jonas poenitentiam, sed, sicut dixi-
mus, vindictæ decretum, privationem vitæ, destru-
ctionem et mortem, exitumque completum. Chri-
stus vero venit ut vitam haberemus et abundan-
tius haberemus, adoptionem divinam et regnum
cœlesti recipere. Jonas quidem eversionem
prædicans non poenitentiam suggerebat, nec regnum
cœlorum promittebat; Christus vero poenitentiam D
prædicans, regnumque promittens, communem
ineluctabilemque perniciem. Sicut enim, ait, in die-
bus Noe homines absque timore et freno volupta-
tibus erant dediti, venitque subito diluvium et om-
nes abstulit, sic erit in consummatione sæculi hu-
jus, præterit enim figura hujus mundi. Et Jonas
quidem solam amissionem rerum apparentium Ni-
nivitis minabatur, non tremendum tribunal, non

σου, ἵνα δικαιωθῆς· ὁ δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος μετὰ ταῦτά
φησιν· « Ἐὶ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρη-
νόμεθα. » Πρῶτος μὲν οὖν ὁ Ἀδάμ ἀναγράφεται
διὰ μετανοίας, καὶ τῆς ἐφ' ἁμαρτήμασι λύτης, τὴν
ἀνωθεν εἰσὴν ἀποφυγῶν. Μετὰ δὲ τοῦτον οἱ Νινευί-
ται, πόλις ὄλαι καὶ πλῆθος οὐκ εὐαριθμητον. Οὕτω
δὲ μὴ μόνον ἁμαρτῶντες, ἀλλὰ καὶ παρὰ θεοῦ δεξι-
μαγοὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς αὐτῶν καταβίχης, ἐθάβρη-
σαν αὐτὴν ὑπερβῆναι διὰ μετανοίας, καὶ τῆς ἐν
αὐτῇ λυπηρᾶς κατανύξεως· ἤκουσαν γὰρ Ἰωνᾶ,
καὶ ἐπίστευσαν ἀναδοῶντι τὴν θεῖαν ἀπόφασιν·
« Ἐτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται. »
Ἀκούσαντες δὲ καὶ πιστεύσαντες, οὐκ ἐβρίψαν ἑαυ-
τοὺς κατὰ τοῦ πονηροῦ βεράθρου τῆς ἀπογνώσεως,
οὐδὲ τὸν λίθον τῆς παρώσεως ταῖς ἑαυτῶν καρδίαις,
ἐπέβησαν· ἀλλ' εἰπόντες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλή-
λους· « Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσοι ὁ θεός, καὶ ἀπο-
στρέψει ἐξ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀπαλη-
μῆσαι; » ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ
τῆς πονηρᾶς, καὶ τῆς ἀδικίας, τῆς ἐν χερσὶν αὐτῶν,
καὶ κηρύττουσι νηστεῖαν, καὶ περιβάλλονται σάκ-
κου, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὡς καὶ τὸν
βασίλειά μετ' αὐτῶν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήσθαι
μετανοοῦντα, τὰ τε νήπια μὴ θηλάζειν· α' γὰρ μη-
τέρως ὡς Ἰουκεν ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ πίνθους, καὶ τὸν
ὕπομαζίων ἐπελάθοντο καίωον, καθάπερ καὶ ὁ Παλ-
μῶδός· « Ἐπελαθόμην, φησί, τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον
μου, ἀπὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου, καὶ τὰ
κτῆνη μὴ νέμασαι· καὶ ταῦτα γὰρ ὡς Ἰουκεν
εἰ βουκόλοι τε καὶ ποιμένες εἶσαν ταῖς μάνδραις

Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ἡμεῖς σχεδὸν ὁ βίος ὅλος ἐν
ἁμαρτίαις, οὕτως, ἀδελφοί, τὴν σωτήριον λύτην
καὶ τὸν ἐν μετανοίᾳ βίον καὶ ἡμεῖς ἀπαντας ἐλθεῖν
165 χρῶμεν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο πρόβλεπον, καθάπερ
ὁ Κύριος εἶπεν, οἱ Νινευῖται κατακρινούσιν ἡμᾶς
ἐν τῇ ἀναστάσει, ὅτι μετανοήσαν εἰς τὸ κήρυγμα
Ἰωνᾶ, καὶ ἡμεῖς οὐ μετανοήσαμεν εἰς τὸ τοῦ Χρι-
στοῦ κήρυγμα, τοῦ καὶ τοῦ Ἰωνᾶ Θεοῦ· καίτοι
Ἰωνᾶς οὐκ ἐκήρυττε μετανοίαν, ἀλλὰ καθάπερ εἶ-
πομεν καταβίχης ἀπόφασιν, καὶ ζωῆς ἀφαίρεσιν,
καὶ καταστροφὴν καὶ θάνατον, καὶ τελείαν ἀπώ-
λειαν. Ὁ δὲ Χριστὸς ἦλθεν, ἵνα ζῶν ἔχωμεν, καὶ
περισὸν ἔχωμεν, θεῖαν υἰοθεσίαν καὶ βασιλείαν ὑβ-
ράνιον. Ὁ μὲν οὖν Ἰωνᾶς καταστροφὴν κηρύττειν,
μετανοίαν οὐκ ὑπέθετο, οὐδὲ βασιλείαν οὐρανῶν
ἐπηγγέλλετο· ὁ δὲ Χριστὸς μετένοιαν κηρύττειν καὶ
βασιλείαν ἐπαγγελλόμενος, καὶ τὴν κοινὴν καὶ ἀμυ-
τάθετον προσέπει καταστροφὴν· ὡς περ γὰρ, φησὶν,
οἱ ἐπὶ τοῦ Νῦν ἀδεῶς καὶ ἀνέτως τῶν σωματικῶν
ἐχόμενοι, καὶ ἐξαίφνης ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ
ἦεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ
αἰῶνος τούτου· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου
τούτου. Καὶ ὁ μὲν Ἰωνᾶς καταστροφὴν τοῖς Νινευί-
ταις τῶν ἐνταῦθα φαινομένων ἠπειλεῖ τῆνικαὶ

²⁰ Jon. iii, 3. ²¹ Jon. iii, 9. ²² P: al ci, 3. ²³ Matth. xii, 41.

ρῶνον, αἷα οὐ βῆμα φρεσίν, καὶ χρίσιν μετὰ τὴν ἀκαταστροφὴν ἀδέκαστον, οὐ πῦρ ἄσβεστον, οὐκ ἀκομήσον ἐσχάληκα, οὐ σκότος ἐξώτερον, οὐ βρυγμὸν ἱλαίων ὀδόνων, οὐ πένθος ἀπαραμύθητον· ὁ δὲ Κύριος καὶ ταῦτα προσηκέλησε, καὶ ἀπεκάλυψε τοῖς ἀναλήθως ἐναυθα διακαιμένοις μετὰ τὴν τοῦ νόμου συντέλειαν ἀποκείμενα, ἀλλ' οὐ μετὰ τριήμερον ἔσται ταῦτα χρόνον, ὡς ὁ Ἰωνᾶς ἐκήρυττε, μετὰ πολλὸν δέ· καὶ τοῦτο τῆς δεσποτικῆς μακροθυμίας. Τὸ οὖν μακρόθυμον τοῦ Θεοῦ εἰς μετανοίαν ἀεθεῖ, οὐ δὲ ὄρα, μὴ διὰ τὴν κληρότητα σου καὶ ἀνάληγτον καὶ ἀκατάνυκτον καὶ ἀμετανοήτον καρδίαν θησαυρίσης σεαυτῷ ὄργην. ἐν ἡμέρᾳ δικαιοκρισίας καὶ ἀποκαλύψεως Θεοῦ· ἀποδώσει γὰρ ὁ Κύριος ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐν ὀσμῶνῃ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ τὴν ἄρεσιν τῶν ἡμαρτημένων ζητούσιν ἀνεῖν καὶ χαρὰν, καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ βασιλείαν ἀπόρρητον· τοῖς δὲ ἀναλήθως καὶ ἀμετανοήτως ἐπὶ τοῖς ἡμαρτήμασι διακαιμένοις θλίψις ἔσται καὶ στενοχωρία, καὶ κόλασις ἀφόρητος τε καὶ ἀτελεύτητος.

Ἄλλὰ μετὰ τοῦ Νινευίτας στήλη τῆς κατὰ Θεὸν λέπτης ὁ Δαβὶδ ἀναπέφηνε, καὶ στήλη ζωῶν τε καὶ λαλοῦσά τὰ τῆς σωτηρίου καὶ κατὰ Θεὸν λυπηρὰς κατανώξεως. Οὗτος γὰρ καὶ ἦν ἡμαρτεν ἀμαρτίαν ἀνάγραπτον ἔθετο, καὶ ὅλον ἀπαδείξατο πρὸς Θεὸν ἐπὶ πένθος καὶ τὴν μετανοίαν, καὶ ὅλας παρὰ Θεοῦ τῆς συμπαθείας ἐπέτυχεν· « Ἐἴπα γάρ, φησὶν, Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου· ἀσέβειαν τὴν ῥίζαν τῆς κακίας λέγων, τὸ ἐνοικουροῦν ἐν τῇ ψυχῇ πάθος· ἀνομίαν δὲ τὴν τελεσθεῖσαν διὰ πράξεως ἀμαρτίαν, ἣν θριαμβεύσας τοῖς πᾶσι, καὶ δὲ ἦν κατανοήεις καὶ πενήθεις, οὐ τὴν ἄρεσιν εὔρεμόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴασιν ἐνδοξοῦ ἔλαβε. Πῶς οὖν ἑτάλει πενήθων, αὐτοῦ πάλιν ἀκούσωμεν λέγοντος· « Ἐγενόμην μεμαστιγωμένος διπλὴν τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ Ἐλεγκτὸς μου εἰς τὰς πρώτας· » καὶ, « Ὡς πενήθων καὶ σκυθρωπάζων οὕτως ἐταπεινούμην· » καὶ, « Αὐόσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσι μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω· » καὶ, « Ἐγενήθη ὡσεὶ νυκτικὸς ἔξ ἐν οἰκοπέδῳ, μονάζων ἐπὶ θώματός, καὶ σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἐφαγον, καὶ τὸ πόμα μόνον μετὰ κλαυθμοῦ ἐκέρων· » καὶ, « Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σὰρξ μου ἠλιώθη δι' ἔλαιον· » καὶ « Ἐταπεινώθη, καὶ ἔσωσέ με **166** ὁ Κύριος. » Πρὸς τὸν Κύριον ὅλας ἀφίησι φωνάς· « Κύριε, μὴ τῷ θυρῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὄργῃ σου παιδεύσῃς με. Ἐλέησόν με, Κύριε· » καὶ, « Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἀμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ πικρός· » καὶ, « Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου. » Δεῦτε οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, προσκυνήσωμεν καὶ προσπίσωμεν καὶ κλαύσωμεν, καθάπερ αἰετὸς πάλιν ὁ Δαβὶδ προσεπρόμηνός· φησὶν, ἐναντίον

Ineluctabile post necem iudicium, non ignem inextinguibilem, non vernem qui non moritur, non tenebras exteriores, non lamentabilem dentium stridorem, non poenam indeficientem; Dominus vero et hæc minatus est mala et sepultis sine timore in voluptatibus, quæ eos mancant post hujus mundi consummationem revelavit; at non post tres dies ista ventura sunt, sicut clamabat Jonas, sed post longum tempus quod ex Dei longanimitate provenit. Longanimitas Dei ad poenitentiam te adducit, sed vero vide ne per duritiam tuam, per impenitentem dolori et contritioni cor impervium, thesaurizes tibi iram in die iræ et revelationis justi iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus, iis qui secundum patientiam boni operis, poenitentiam in corde contrito peccatorum remissionem quærens veniam et gaudium, et vitam æternam et inamissibile regnum; iis autem qui absque dolore et poenitentia in peccatis suis remanent, tribulatio erit et angustia, poenæque immensa et infinita.

Post Ninivitas exemplum nobis dedit David tristitiæ secundum Deum ut columna viva et eloquens hujas salutaris et secundum Deum doloris. Ipse enim quod peccaverat peccatum, scripto retulit, nec non et quantum dolorem quantatque poenitentiam Deo monstraverit, et quam ab ipso indulgentiam obtinuerit: « Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino: et tu remisisti impietatem cordis mei. » Impietatem vocat radicem malitiæ, passionem in anima remanentem; iniquitatem vero peccatum commissum, quo devicto et per dolorem contritionemque deletum, non modo hujus remissionem a Domino invenit, sed etiam internam remissionem recepit. Quomodo doluerit, ipsum rursus audiamus dicentem: « Fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis. » Et: « Quasi lugens et contristatus, sic humillabam. » Et: « Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum figabo. » Et: « Factus sum sicut nycticorax in domicilio, sicut passer solitarius in lecto, et cinerem tanquam panem manducabam, et potum meum cum fletu miscuebam. » Et: « Genua mea infirmata sunt a jejunio, et caro mea immutata est propter oleum. » Et: « Humiliatus sum, et liberavit me Dominus. » Quos clamores ad Dominum mittit: « Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Misereere mei, Domine. » Et: « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper. » Et: « Domine, exaudi orationem meam, et non intra in iudicium cum servo tuo. » Venite, fratres, et nos adoremus, preciamur et ploremus, sicut ipse David conversus ait, coram Domino qui fecit nos et vocavit nos ad poenitentiam et ad salutarem hunc dolorem et

¹⁶⁶ Psal. xxxi, 5. ¹⁶⁷ Psal. lxxii, 13. ¹⁶⁸ Psal. xxxii, 14. ¹⁶⁹ Psal. vi, 6. ¹⁷⁰ Psal. ci, 7. ¹⁷¹ Psal. ciii, 24. ¹⁷² Psal. cxiv, 6. ¹⁷³ Psal. vi, 1. ¹⁷⁴ Psal. l, 5. ¹⁷⁵ Psal. cxliii, 1. ¹⁷⁶ Psal. xciv, 6.

tristitiam et contritionem. Qui enim hac caruerit tristitia, non audito ipso vocante Deo, cum electis sanctis non computabitur, nec beatitudinis in Evangelio promissæ et divinæ consolationis gaudio perfruetur; ait enim Dominus: « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur ».

τῆς ἐπηγγελμένης θείας παρακλήσεως ἐπιτεύχεται· παρακληθῆσονται. *

Si quis autem dicat: Ego sine peccato sum, non ergo luctu indigeo? At illud difficile et rarissimum est et fere inter impossibilia computandum. Magni pretii sane est suas moderari passiones, sed aliam adhuc hujus salutaris luctus nobis sanctus sermo demonstravit. Mœrebant enim discipuli orbatii suo vere bono magistro Jesu Christo, et nos quoque hodie ipso privamur, non autem ipso solo, sed et paradisi felicitate; excidimus enim ex ea, et pro regione absque dolore regionem doloribus et ærumnis plenam accepimus. Privati sumus conversatione ad Deum facie ad faciem, societate angelorum et vita æterna. Quis tali cognita privatione non doleat? qui autem hanc non cognovit de fidelibus non est. Nos ergo quos divinitus inspirata doctrina talem carentiam docuit affligamus nosmetipsos, fratres, et maculas peccatorum per salutes secundum Deum lacrymas abluamus, ut misericordiam inveniamus, ad paradisum redeamus et doctrinæ vitæ felicitatisque participes efficiamur, quam nobis omnibus concedat per gratiam et misericordiam suam Dominus noster Jesus Christus, cui omnis gloria, potestas, honor et adoratio, cum ingenito Patre suo et sanctissimo bono et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. προσκύνησις, σὺν τῷ ἀναρχῷ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ καὶ δεξιῇ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA XXX

Super cæcos qui secundum evangelistam Matthæum visum receperunt in domo, et quod non veræ est fidei qui est absque penitentia operibus.

Dominus noster Jesus Christus cum corpore quod apud nos pro nobis sumpsit, conversans cum habitantibus terram multos et secundum corpus et secundum animam cæcos sanavit. Si quis præsertim visu spirituali consideret restitutionem quæ transiit de infidelitate ad fidem, et de ignorantia ad cognitionem Dei, numerari nequeunt qui per incarnationem Domini visum receperunt cæci, soli sunt numerabiles ei, cui capillorum nostrorum numerus cognitus est. Quod si corporalium oculorum visus restitutionem consideremus, multos etiam invenimus alios quidem solo verbo, alios vero solo tactu sanatos; alii per solum accessum ad Jesum ejusque adorationem, alii per emissionem sputi et luti a Christo sanationem receperunt. Cum venisset enim Jesus, ut narrat Matthæus, secus mare Galilææ, accesserunt ad eum turbae multæ habentes secum

* Matth. v, 4.

Κυρίου τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς, καὶ καλέσαντος πρὸς μετένοιαν, καὶ πρὸς τὴν σωτηρίων ταύτην λύσιν καὶ τὸ πένθος; καὶ τὴν κατένοιαν ὡς ὁ γε μὴ ταύτην ἔχων οὐκ ὀπήκουσε τῷ καλέσαντι, οὐδὲ τοὺς κλητοὺς ἀγίοις τοῦ Θεοῦ συνηρθήσεται, οὐδὲ τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μακαριότητος κατηγορημένης, καὶ Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ πένθοντες, ὅτι αὐτοὶ

Ἄλλ' ἐρεῖ τις ἐκτὸς ἁμαρτίας εἶναι, καὶ μὴ δεῖσθαι τοῦ πένθους; Ἄλλ' εἰ καὶ δυσχερὲς τοῦτο καὶ σπανιώτατον, καὶ σχεδὸν τῶν ἀδυνάτων ἐστίν· ἀγαπητὸν γάρ, εἰ καὶ μετριοπαθὴς ὁ ἄνθρωπος; γένοιτο· ὅμως ὁ λόγος ὑπέδειξε τὴν ἀρχὴν τοῦ σωτηρίου τοῦτου πένθους καὶ ἄλλην αἰτίαν· ἐλυπούντο γὰρ οἱ μαθηταὶ στερηθέντες τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ καὶ διδασκάλου Χριστοῦ, οὗ καὶ ἡμεῖς στερούμεθα νῦν. Καὶ οὐ τοῦτου μόνου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφῆς· ἐκπεπώκαμεν γὰρ αὐτῆς, καὶ ἀντηλλαξάμεθα τοῦ ἀπαθοῦς χωρίου τὸν ἐμπαθῆ καὶ ἐκπικνον τοῦτον χώρον· ἐστερημέθα τῆς αὐτοπροσώπου πρὸς θεὸν ὁμιλίας, τῆς μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ συναυλίας καὶ τῆς αἰθέρου ζωῆς. Τίς τὴν στέρησιν τοῦτων εἰδὼς, οὐ πένθει; Ὁ δὲ μὴ ταύτην εἰδὼς οὐδὲ τῆς μοίρας ἐστὶ τῶν πιστῶν. Οὐκοῦν ἡμεῖς διὰ τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας, ἐν εἰδήσει τῆς τοιαύτης γεγονόσης στερήσεως, πενθήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀδελφοί, καὶ τοὺς ἐξ ἁμαρτίας μολυσμοὺς διὰ τοῦ κατὰ θεὸν πένθους ἀπονεύσωμεθα· ἵνα καὶ τὴν συμπάθειαν εὐρωμεν, καὶ πρὸς τὸν παράδεισον ἐπενέλθωμεν, καὶ τῆς αἰθέρου ζωῆς καὶ παρακλήσεως εὐμοιρήσωμεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πάντα δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ παναγία καὶ ἀγαθὴ καὶ ζωοποιῶ Πνεύματι, νῦν

167 ΟΜΙΛΙΑ Α'.

Ἰσχύουσιν ἔχουσα τοὺς κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν οἴκῳ ἀνεβλέψαντας τυφλοὺς· ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἐστὶ πίστις ἔχειν ἀληθῶς χωρὶς τῶν ἔργων τῆς μετανοίας.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ σώματος, ὃ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε, συναναστραφόμενος τοῖς ἐπὶ γῆς, πολλοὺς καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχὴν θεράπευσε τυφλοῦς· μᾶλλον δὲ, εἰ μὲν τις σκοπεῖ τὴν κατὰ διάνοιαν ἀνάβλεψιν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ ἐξ ἀγνοίας εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ μετάνησις, οὐδ' ἀριθμῶ περιβαλεῖν ἐστὶ τοὺς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἀνεβλέψαντας τυφλοὺς· αὐτῶν γὰρ εἰσιν ἠριθμημένοι μόνον, τῶν καὶ τὰς τρίχας ἡμῶν ἠριθμημένας ἔχοντες. Εἰ δὲ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἀνάβλεψιν σκοποῦμεν, καὶ κατ' αὐτὴν πολλοὺς εὐρήσομεν τοὺς μὴ λόγῳ μόνον, τοὺς δὲ ἀφῆ μὴν· ἐστὶ δὲ οὗς καὶ μόνον τῷ προσπεσεῖν καὶ προσεγγίσει· τινὰς δὲ καὶ διὰ πτύσματος, ἢ καὶ πηλοῦ χρίσματος παρὰ Χριστοῦ λαθόντας τὴν ἴασιν. Ἐλθόντες γὰρ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ὡς ὁ Ματθαῖός φησι,

προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' αὐτῶν A
 χλωρούς, τυφλοὺς, κωφοὺς, κυλλοὺς, καὶ ἐτέρους
 πολλοὺς, οὓς πάντας ριπέντας παρὰ τοὺς αὐτοῦ
 πύδας ἐθεράπευσεν, ὡς καὶ τοὺς ὄχλους τηνικαῦτα
 θαυμάζειν καὶ δοξάζειν αὐτὸν, βλέποντας κωφοὺς
 λαλοῦντας, καὶ χλωροὺς περιπατοῦντας, κυλλοὺς
 ὄγισις, καὶ τυφλοὺς βλέποντας. Ἀλλὰ καὶ ὁ καθή-
 μανος ἐπὶ πύλου ὄνου κατὰ τὴν προφητείαν τὴν
 Ἱερουσαλήμ εἰσῆλθε παραδόξως, ὅπου παίδων ὡς
 θεὸς ὀμνούμενος, τοὺς ἐκεῖ προσελθόντας χλωροὺς
 καὶ τυφλοὺς ἐθεράπευσεν ἅπαντας, ὡς ὁ Ματθαῖος
 καὶ τοῦτο φησιν. Εἰς δὲ τὴν Βηθσαϊδὰ ἐλθόντι, φέ-
 ρουσιν αὐτῷ τυφλόν, ὡς ὁ Μάρκος φησὶ, καὶ παρα-
 καλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἀψήται αὐτοῦ· ὁ δὲ Κύριος ἐξα-
 γαγῶν αὐτὸν ἐξω τῆς κώμης, πύσσας εἰς τὰ ὄμματα
 αὐτοῦ, καὶ ἐπιθεὶς αὐτῷ τὰς χεῖρας ἀμυδρῶς βλέ-
 πειν ἐποίησεν αὐτόν· εἶτα πάλιν ἐπιθεὶς αὐτῷ τὰς
 χεῖρας αὐτοῦ, τηλαυγῶς αὐτῷ πρῆρσεν ἀναβλεψαί.
 Ἐν δὲ τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὼ, ὡς ὁ Δουκᾶς
 φησιν, ἴασατο λόγῳ μόνῳ τὸν καθήμενον παρὰ τὴν
 ὁδὸν τυφλὸν καὶ προσαιτούντα, πρὸς αὐτὸν αἰτήσαντα
 τὴν ἴασιν εἰπὼν, « Ἀνάβλεψον. » Ἐκπορευόμενος
 δὲ ἀπὸ τῆς Ἱεριχῶ, ὡς ὁ Μάρκος καὶ τοῦτο φησιν,
 ἕτερον πάλιν ὄμματι τυφλόν, Βαρτιμαῖον τὸν τοῦ
 Τιμαίου, εἰπὼν πρὸς αὐτὸν αἰτήσαντα τὴν ἀνάβλε-
 ψιν· « Κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι. » Ἐπὶ
 δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἰδὼν τυφλὸν ἐκ γενετῆς, ὡς ὁ
 Ἰωάννης φησιν, οὐδὲ αἰτηθεὶς, ἀλλ' αὐτοκινήτως
 ποιήσας, καὶ τοῦ τυφλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀλείψας, εἶπε
 πρὸς αὐτόν· « Ἰταγε, νύψα εἰς τὴν κολυμβή-
 θραν τοῦ Σιλωάμ. » ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἤλθε
 βλέπων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀναστήσασθαι θανοῦσαν τὴν Ἰασι- C
 ρου τοῦ ἀρχισυναγώγου καίθα, ὡς ἀκουσόμεθα τοῦ
 Ματθαίου σήμερον εὐαγγελιζομένου· « Παράγοντι
 τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν δύο τυφλοὶ κρᾶζόντες καὶ
 168 λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβὶδ. Ὁ δὲ
 σὺν αὐτοῖς εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἀψάμενος
 τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰπὼν, Κατὰ
 τὴν πίστιν ὁμῶν γενηθήτω ὅμειν, ἐθεράπευσεν αὐ-
 τοὺς. » Ἐπειδὴ οὖν τῶν μὴ ἀριθμῶ περιληφθέντων,
 εἰς εἰσὶν ἡ καθηριθμημένοι· καὶ ὀμαρμηθέντα τῶν ἐν
 Ἰουδαίᾳ, ἢ καὶ τῶν ἐγγειτόνων ὄντων τηνικαῦτα
 τυφλῶν ἀφώτιστον περιλειφθῆναι. Διὸ καὶ Ἡσαίας
 ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ προεῖπεν, ἵστι ἀπε-
 στάλη παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ,
 « Κηρύξει αἰχμαλώτοις ἀφῆσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνά-
 βλεψιν. » Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν ὁ προφήτης, ὅτι ἀπε-
 στάλη θοῦναι τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ὅπερ δὴ καὶ
 γέγονεν, ἀλλ' ἀπεστάλη κηρύξει τοῖς τυφλοῖς ἀνά-
 βλεψιν; Ἐπειδὴ περ οὐ προηγουμένως ἐπὶ τὴν γῆν
 ὁ Κύριος ἦλθεν ἵνα τοὺς σωματικούς ἀνοίξῃ ὀφθαλ-
 μοὺς, ἀλλὰ τοὺς τῆς ψυχῆς, ὅτινες ὀφθαλμοὶ διὰ
 τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος κτῶνται τὴν ἀνάβλε-
 ψιν· εἰκότως οὖν ἡ προφητεία κηρύξει τὸν Κύριον
 τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν φησιν. Ὅσπερ δὲ αὐτοὺς ὁ
 Κύριος ἡμῖν παραγγέλλει τὰ πνευματικὰ ζητεῖν·
 « Ἐργάζεσθε, λέγων, μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυ-
 μένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν

mutos, cæcos, claudos, debiles et alios multos. et
 submiserunt eos ad pedes ejus, et curavit eos, ita ut
 turbæ mirarentur videntes multos loquentes, claudos
 ambulantes, curvos rectos, cæcos videntes, et magnifi-
 carent Deum⁴⁴. Sed sedens super pullum asinæ ac-
 cundum prophetiam, gloriose ingressus est Jerusalem
 a pueris ut Deus acclamatus, et accesserunt ad eum
 cæci, et claudi et sanavit omnes, ut refert quoque
 Matthæus⁴⁷. Ingingente autem Bethsaidam, « addu-
 cunt ei cæcum, et rogabant eum ut illum tangeret »
 ut dicit Marcus⁴⁸. Dominus autem educens eam
 extra vicum et conspuens in oculos ejus, impositis
 manibus suis obscure eum videre fecit. Deinde
 iterum imposuit manus super oculos ejus, et resti-
 tutus est ita ut clare videret omnia. Cum appro-
 pinquaret Jesus Jericho, ut narrat Lucas⁴⁹, solo
 verbo sanavit cæcum secus viam sedentem et men-
 dicantem, ei curationem ab eo petenti dicens :
 « Respice. » Protertus autem ab Jericho, ut et refert
 Marcus⁵⁰, rursus alium duobus oculis cæcum
 filium Timæi Bartimæum sanavit, ei ab ipso visum
 petenti dicens : « Fiat tibi secundum fidem tuam. »
 Et cum Hierosolymis vidisset cæcum a nativitate,
 ut narrat Joannes⁵¹, non rogatus, sed propria im-
 pulsus bonitate exspuit in terram, lutum fecit, unxit
 oculos cæci et dixit ad eum : Vade, lava in natatio-
 ria Siloe; abiit ergo, et lavit, et venit videns.

δι' ἀγαθότητα πύσσας ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ πηλὸν

Sed et post resurrectionem filii Jairi archisyna-
 gogi mortuæ, ut audivimus hodie Matthæum nar-
 rantem : « Prætereuntem Jesum sequebantur duo
 cæci, clamantes et dicentes : « Miserere nostri, fili
 David. » Qui ingressus est cum eis in domum, et
 cum tetigisset oculos eorum, dixissetque eis : « Fiat
 vobis secundum fidem vestram. » sanavit eos. Præter
 eas quæ non numerantur sanationes sex narratur,
 et nullum puto cæcum inter eos qui in Judæa vel
 propinquis regionibus degebant absque visu fuisse
 relictum. Propterea et Isaias velut in persona Christi
 futura prænuntians ait, ipsum esse a Patre et Spi-
 ritu sancto missum « ut prædicarem captivis in-
 dulgentiam et⁵² cæcis visus recuperationem. »
 Quare ergo non dixit propheta : Quia missus
 est ut daret cæcis visum, sicut revera factum
 est, sed « ut prædicarem cæcis visum? » Sane quia
 præcipue super terram Dominus venit, non ut
 corporis oculos, sed mentis oculos aperiret, qui
 per evangelicæ doctrinæ prædicationem visum
 recipiunt; recte ergo dixit propheta Dominum
 prædicavisse cæcis visum. Sicut docet nos Do-
 minus spiritualia quærere, dicens : « Operamini
 non cibum qui perit, sed qui permanet in vi-
 tam æternam⁵³; » et se promittit temporalia ad-
 diturum, si spiritualia quæramus, dicens : « Quærite
 primum regnum Dei, et hac omnia adjicientur

⁴⁴ Matth. xv, 29. ⁴⁷ Matth. xxi, 14. ⁴⁸ Marc. viii, 22. ⁴⁹ Luc. xviii, 35. ⁵⁰ Marc. x, 46. ⁵¹ Joan. ix, 1. ⁵² Isa. lxi, 1. ⁵³ Joan. vi, 27.

vobis²⁴; » ita et de oculis facit. Inclinans enim oculos et misericordiae motus in terram descendens ut per evangelicam praedicationem animae nostrae oculos aperiret, donaretque nobis visum spirituale, addidit et sensibilibus oculorum curationem. Ideo multa sunt in utriusque generis curationibus analogae, in corporali dico et in spiritali. Sicut enim de corporaliter caecis, alii quidem statim visum receperunt, ut iste qui audivit : « Respice, et subito sanatus est, » alii vero paulatim, ut qui cum nondum integram sanationem recepisset dicebat : Video homines velut arbores ambulantes; ita inter eos qui per fidem spiritalium oculorum sanationem receperunt, alii subito hanc receperunt, sicut evangelista statim a telonio vocatus; alii paulatim, sicut Nicodemus occultus adhuc Christi discipulus. Et sicut inter corporaliter caecos, alii solo verbo sanati sunt, sic Bartimaeus, alii vero et opere, ei enim qui in Bethsaida sanatus est ex suo sputo insperisit oculos Jesus. Hic enim, ut videtur, palpebras quidem habebat, vacua vero erant fluente ex oculis humore, qui per divinum sputum restitutus est. Qui vero a nativitate caecus erat, nec palpebras habebat, ideoque quodam plasmate indigebat quod per Iulianum divinis digitis mistum ei concessum est.

γάρ, ὡς; ἔοικε, βλέφαρα μὲν εἶχε, κατὰ δὲ τὰ πάντα τοῦ θεοῦ τότε πύσματός ἐδέξατο. Ὁ δὲ ἐκ γενετῆς εμασος ἔδειτο, ὃ καὶ διὰ τοῦ φραθέντος πηλοῦ τοῖς

Sicut ergo inter corporaliter caecos, alii ut iam dixi, solo verbo prolato sanati sunt, alii autem et opere, sic illis qui spiritalium oculorum curationem receperunt quae, ut diximus, transitus est de infidelitate ad fidem, opus fuit prodigiis ad credendum, ut eis qui missi sunt a Joanne ad interrogandum: « Tu es qui venturus es, an alium expectamus²⁵? » Alii solo verbo hanc fidem receperunt, credentes ex solo auditu, ut iste centurio, quem testificatus est ipse Dominus fide praestare super Israel. Tales sunt et qui secundum nobis hodie lectam Matthaeum corporalem a Deo visum receperunt. Videntur enim ante suam sanationem credidisse; caeci enim cum essent credere non poterunt nisi ex auditu; » Trausiente enim inde Jesu secuti sunt eum duo caeci clamantes et dicentes : Misere nostri, fili David²⁶. » Quomodo enim sequerentur, quomodo sequentes peterent et cum clamore quidem tam miserabili caecorum oculorum sanationem, nisi credidissent? Et alij extrinsecus caecorum fides innotescit. Trausiente, ait evangelista, inde Jesu. Unde quae est cur hoc ponit evangelista? Non hic solum, sed et paulo supra? « Transiens enim, inquit, Jesus inde vidit hominem sedentem in telonio Matthaeum nomine, » huic scilicet evangelistam quem solo verbo sibi requisivit, Mihi videtur evangelista sic loqui ad indicandum prudenter audientibus non esse anagogice intelligendam. Qui alia totam incarnationis Domini aeterno-

αιώνιον. » ἐπιγγέλλεται δὲ προσθήσειν ἡμῖν καὶ τὰ σωματικά, εἴπερ ἡμεῖς τὰ ψυχικὰ ζητοῦμεν. « Ζητεῖτε, λέγων, τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν, » οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ποιεῖ· κλίμαξ γὰρ οὐρανοῦ καὶ καταβάς ἐπὶ τῆς γῆς διὰ φιλανθρωπίαν, ὡς ἂν διὰ τῶν εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τοῖς τῆς ἡμετέρας ψυχῆς διανοίῃ ὀφθαλμοῦς, καὶ χαρίσεται ἡμῖν τὴν κατὰ νοῦν ἀνάβλεψιν, προσετίθει καὶ τῶν αἰσθητῶς μὴ βλέπόντων ὀφθαλμῶν τὴν ἴασιν. Διὰ τῶν καὶ πολλὸν ἐκ κατάλληλον ἐν ἀμφοτέροις ταῖς ἀναβλέψεσι, τῆ ἑκατὰ σῶμα λέγω καὶ τῆ κατὰ ψυχὴν. Ὅσπερ γὰρ τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν οἱ μὲν ἀθρόαν ἔχον τὴν ἀνάβλεψιν, ὡς ὁ ἀκούσας, « Ἀνάβλεψον, » καὶ παραχρῆμα ἰαθεῖς· οἱ δὲ κατὰ μικρὸν, ὡς ὁ εἰπὼν

πρὸ τοῦ τελείως τὴν ἴασιν λαβεῖν, ὅτι Ὡς δένδρα τοῖς ἀνθρώποις ὄρω περιπατοῦντες· οὕτω καὶ οἱ διὰ τῆς πίστεως τὴν τῶν νοσητῶν ὀφθαλμῶν ἴασιν δεξάμενοι, οἱ μὲν ἀθρόαν ταύτην εἴδον, ὡς ὁ ἐκ τελώνιον εὐαγγελιστῆς εὐθὺς ἀναφανεί· οἱ δὲ κατὰ μικρὸν, ὡς ὁ νοκτερινὸς ἔτι μαθητῆς Νικηδόμος. Καὶ καθάπερ τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν οἱ μὲν λόγῳ μόνῳ τῆς ἰάσεως ἔτυχον, ὡς ὁ Βαρτιμαῖος, οἱ δὲ καὶ ἔργῳ· τῶ γὰρ παρὰ τῆ Βηθσαϊδῆ καὶ τοῦ οικίου πτύσματος τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπέθηκεν· οὕτως εἶχε, ἐκφυγὸς τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν ὄγκου, ὃ καὶ διὰ τυφλὸς οὐδὲ βλέφαρα εἶχε· διὸ καὶ τοῦ ἐκ γῆς πλάθεσσοτικοῖς ἐδέξατο δακτύλους.

Ὅσπερ οὖν τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν οἱ μὲν, καθάπερ ἔφη, λόγῳ μόνῳ τὴν ἴασιν εἶαθον, οἱ δὲ καὶ ἔργῳ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λαθόντων τῶν κατὰ ψυχὴν ὀφθαλμῶν τὴν ἴασιν, ἥτις ἐστὶ, καθάπερ ἔφημεν, ἡ ἀξίπιστις εἰς πίστιν μεταθεῖσι, τοῖς μὲν καὶ θαύματων ἀδείησεν εἰς τὸ πιστεῦσαι, ὡς καὶ τοῖς περιφροῦσι παρὰ τοῦ Ἰωάννου ἐρωτήσαι· « εὐ εἰ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; » οἱ δὲ καὶ λόγῳ μόνῳ ταύτην εἶαθον, πιστεύσαντες ἐκ μόνης ἀκοῆς, ὡς καὶ ὁ κατατόνταρος, ὃν καὶ ὁ Κόριος τοῦ Ἰσραὴλ ὑπερέχειν ἐμαρτύρησε κατὰ τὴν πίστιν. Τοιοῦτοι οἱ κατὰ τὸν εὐαγγελιζόμενον ἡμῶν σήμερον Ματθαῖον τὴν σωματικὴν ἀνάβλεψιν παρὰ Χριστοῦ λαθόντας· φαίνονται γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἰάσεως πιστεύσαντες, τυφλοὶ δὲ ὄντες, πάντως ἐξ ἀκοῆς. 100

ἐπίστασαν· « Παράγοντι γὰρ, φησὶ, τῷ Ἰησοῦ ἐκείθεν ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄσο τυφλοὶ, κρᾶζόντες καὶ λέγοντες, » Ἐδέξασθε ἡμᾶς, υἱὲ Δαβὶδ. » Πῶς οὖν ἂν ἠκολούθησαν, πῶς δ' ἂν ἀκολουθοῦντες ἦσαν καὶ μετὰ κραυγῆς, καὶ ταῦτα τοιοῦτον εἶπον, ἀνάβλεψιν τυφλῶν ἀμμήσαν, εἰ μὴ ἐπίστασαν; Ἄλλὰ τὴν μὲν πῶν τυφλῶν πίστιν καὶ τὰ δεξιῶς δηλώσει. Παράγοντι δὲ, φησὶ, τῷ Ἰησοῦ ἐκείθεν· πῶθεν ἐκείθεν, καὶ τίνας ἕνεκα τοῦτο τίθησιν ὁ εὐαγγελιστής; Καὶ οὐδ' ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ μικρὸν ἀνωτέρω; « Παράγων γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ἐκείθεν, εἶδεν ἀνθρώπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον, » τὸν εὐαγγελιστὴν εἴπον, ὃν καὶ λόγῳ μόνῳ τηλικαῦτα μετεπιστάσαν. Ἔμοι, φησὶ, θαυμάσιον

²⁴ Luc. xii, 51. ²⁵ Matth. xi, 3. ²⁶ Matth. ix, 27.

a mortuis, jussit : « Comminatus est illis Jesus, ait evangelista dicens : Videte ne quis sciat, » prohibens eum minis ne miraculum revelaret. « Illi autem exeuntes, ait, diffamaverunt eum in tota terra illa. » Ni prohibiti fuissent loqui per universum mundum, ut videtur, predicavissent potestatem ejus ; quia autem prohibiti, ideo longius ire abstinuerunt, in propinquis autem regionibus non prædicare non sustinuerunt. Sic non secundum corpus solum, sed et secundum animam illuminati sunt cæci qui secuti sunt Dominum.

πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὸ γεγονός. Οἱ δὲ « Ἐξελλόντες, φησι, διεφθίμισαν αὐτὸν ἐν ἁπῇ τῇ γῆ ἐκείνῃ. » Ὡς ἴσκειν, εἰ μὴ παρηγγέλλοντο σιγᾶν, καὶ παγκόσμιοι ἂν ἐγένοντο κήρυκες τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· ἐπεὶ δὲ παρηγγέθησαν, ἀπέσχοντο μὲν τοῦ πόρῳ βελίζειν, ἐν δὲ τοῖς πλησιοχώροις οὐκ ὑπένεγκαν μὴ κηρύττειν. Οὕτω μὴ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τελῶς φωτισθησαν οἱ τῷ Χριστῷ ἀκολουθήσαντες τυφλοὶ.

Sequamur et nos, fratres, lucem quæ et animam B et corpus illuminat. Ambulemus ad claritatem ejus, et quasi in die Domini secure incedemus. Glorificemus eum per bona opera, et sic eos qui vident nos, ad ipsum glorificandum præparabimus. Fugiamus contrarias ipsi tenebras, peccatum dico, principemque peccati diabolum. Lux illa, sol omnis justitiæ, sapientia pacis, bonitatis, innocentia, amoris et omnium omnino virtutum sui participes efficit qui ad ipsum appropinquant. Umbra autem opposita, umbra peccati, impudicos, adulteros, sine venia, absque misericordia, incompósitos, rapaces et omnis omnino malitiæ repletos ostendit appropinquantes ad se. Unde, queso, fidelem ab infideli, illuminatum a non illuminato, eum dico qui secundum Christum est baptizatus et Christo annumeratus, a non baptizato et diabolo subjecto, discernimus? Nonne ex verbis? nonne ex operibus? nonne ex moribus? Qui ergo in istis non illuminatis assimilatur dicens se esse baptizatum secundum Christum, nonne recte componendus est cum his de quibus ait Apostolus : « Constatentur se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominati et incredibiles et ad omne opus bonum reprobi ⁶¹ » Quosnam inter, dic mihi, tales collocabimus Deum simul et constantes et negantes? Cum fidelibus? Sed negant Deum actibus suis. Cum infidelibus? Sed lingua Deum constantur; vere quoddam monstrum sunt duplici facie et menti inintelligibile. Difficultatem præcurrans nobis propheta Psalmista solvit dicens : « Dominus reddet unicuique juxta opera sua ⁶². » Ipse Dominus stultum dixit qui audit verba sua et non facit ⁶³. Paulus autem de cælo vocatus apostolus dicit : « Iis quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem querunt, vitam æternam; ira autem et indignatio, tribulatio et angustia, in omnem animam hominis operantis malum ⁶⁴. » Et rursus : « Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur ⁶⁵. » Et iterum : « Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras ⁶⁶. »

⁶¹ Tit. i, 16. ⁶² Psal. lxi, 12. ⁶³ Math. vii, 26.

Α τυροῦντες ὅτι ἐπίστευσαν ἐκεῖνοι, καὶ ὅτι τοιοῦτός ἐστιν αὐτός, ὅποῖον ὄντα ἐπίστευσαν ἐκεῖνοι, θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος· ὡς μὲν γὰρ ἄνθρωπος, υἱὸς τῆν Δαβὶδ, καὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶν ἤφατο τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ αἰσθητῶς ἐφθέγγετο. Ὡς δὲ θεὸς καὶ τοῦ φωτὸς δημιουργὸς φῶς τοῖς σκοτεινοῖς παρέσχεν ὀφθαλμοῖς. Ἐπεὶ δὲ φανερὸν γενέσθαι αὐτὸν τοῖς πᾶσιν οὕτω καιρὸς ἦν· τοῦτο γὰρ μετὰ τὸ πάθος αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐταμιεύετο, « Ἐνεδριμήσατο αὐτοῖς, φησι, λέγων· « Ὅρατε, μηδὲς γινωσκέτω· » σιωπᾶν αὐτοῖς ἐπιτάξας μετὰ

Ἄκολουθήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, τῷ φωτι, τῷ καὶ ψυχῇ καὶ σῶμα φωτίζοντι. Ὁδαύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ Κυρίου εὐσημῶνως περιπετήσωμεν. Δοξάσωμεν αὐτὸν δι' ἔργων ἀγαθῶν, καὶ τοῖς εἰς ἡμᾶς ὄρωντας δοξάζειν αὐτὸν παρασκευάσωμεν. Φύγωμεν τὸ ἀντίθετον σκοτός, ὃ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία, καὶ ὃ τῆς ἁμαρτίας προστάτης διάβολος. Ἐκεῖνο τὸ φῶς ἥλιος ὑπάρχων τῆς καθόλου δικαιοσύνης, σωφροσύνης, εἰρήνης, συμπαιθείας, ἀνεξικακίας, ἀγάπης, καὶ ἀπλῶς πάσης ἀρετῆς, καθίστησι μετόχους τοὺς αὐτῷ προσανέχοντας· τὸ δὲ ἀντίθετον σκοτός, σκοτός κακίας ὄν, πόνου, μοιχῶν, μνησικάκων, ἀσπλάγγων, ἀτάκτων, ἔρπαγας, καὶ ἀπλῶς πάσης κακίας πεπληρωμένους δείκνυσσι τοὺς αὐτῷ πλησιάζοντας. Πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, τὸν πιστὸν τοῦ ἀπίστου, τὸν πεφωτισμένον τοῦ ἀφωτιστοῦ, ταυτὸ δὲ εἰπεῖν, τὸν βεβαπτισμένον κατὰ Χριστὸν, καὶ συνταξάμενον τῷ Χριστῷ, τοῦ ἀδακτιστοῦ καὶ τῷ διαβόλῳ συνεταγμένον διακρινούμεν; οὐκ ἀπὸ τῶν λόγων; οὐκ ἀπὸ τῶν ἔργων; οὐκ ἀπὸ τῶν τρόπων; Εἴ τις οὖν κατὰ ταῦτα τοῖς ἀφωτιστοῖς ἰσομοιοῦται, λέγων εἶναι βεβαπτισμένος κατὰ Χριστὸν, οὐ τῆς συμμορίας ἐκείνων ἐστὶ σαφῶς, περὶ ὧν φησὶν ὁ Ἀπόστολος· « Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἶδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται; βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι; » Ποῦ οὖν, εἰπέ, τάξωμεν τοὺς τοιοῦτους ὁμολογοῦντας ἕμα καὶ ἀρνούμενους θεόν; μετὰ τῶν πιστῶν; ἀλλ' ἀρνοῦνται τοῖς ἔργοις· μετὰ τῶν ἀπίστων; ἀλλ' ὁμολογοῦσι διὰ τῆς γλώττης· ὅντιος διπρόσωπον εἰσὶ εἰ καὶ δυσξύμβλητον τέρας. Ὁ μέντοι ψαλμῶδης Προφήτης φθάσας διελύσατο τὴν ἀπορίαν· « Ἀποδώσει, λέγων, ὁ Κύριος, ἐκίστατο κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τὸν ἀκούοντα, καὶ μὴ ποιούντα τοὺς αὐτοῦ λόγους, μωρὸν εἶναι ἀπεφήνατο. Παῦλος δὲ ὁ ἐξ οὐρανοῦ κλητὸς ἀπόστολος, « Ἀποδώσει, φησὶν, ὁ Κύριος τοῖς μὲν καθ' ὕπομνην ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζωῆς αἰώνιον· ὀργὴ δὲ καὶ θυμὸς καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν. » Καὶ πάλιν· « Οὐχ **171** οἱ ἀπροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ,

⁶⁴ Rom. xi, 7. 8. ⁶⁵ ibid. 13. ⁶⁶ ibid. 23.

qui cognitionem secundum carnem eam Christo non habemus, operum et morum diversitas non privabit aduptione filiorum, et cum adversario nos conjunget?

Εργων τε καὶ τρόπων 172 πρὸς αὐτὸν ἀνομοιότης οὐκ ἀπαλλοτριώσει τῆς θείας υιοθεσίας, καὶ τῷ ἀντικειμένῳ φέρουσα συντάξει;

Ei hæc omnia nobis dicere misericorditer dignatus est Dominus, et ipsi audemus ad vos loqui qui eisdem subjacemus passionibus, ne hæc faciamus, ne ista patiamur, ne nosmetipsos obseciamur vindictæ eorum qui in æternum reprobi sunt. Nulli enim ad nos pertinet non modo hæc mala fugere per pœnitentiam, sed etiam appropinquare per fructus pœnitentiæ ad Filium Dei et ei assimilari, qui valet de indignis dignos facere, filios Patre suo excelsis generare, hæredes et cohæredes regni et gloriæ suæ et Patris. Quam æsequi omnibus contingat in Christo Domino nostro, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria in sæculorum sæcula. Amen.

HOMILIA XXXI.

Dicta in publica supplicatione die prima Augusti.

« Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum 12. » Si Deus mortem non fecit, neque malorum quæ illam comitantur nobis est auctor; unde ergo infirmitates et morbi et alia mala, ex quibus mors oritur? Unde mors ipsa? Ex inobedientia nostra Dei mandato, ex transgressione dati nobis a Deo præcepti, ex originali nostro peccato in paradiso Dei. Et morbi et infirmitates, multiplexque tribulationum onus a peccato procedunt; per ipsum enim induimus pelliceis vestibus hoc morbidam, mortale et multis doloribus obnoxium corpus, et transivimus in hunc temporarium caducumque mundum, et ad vitam doloribus calamitatibusque referam damnati sumus. Quasi semita brevis et difficilis morbus est, in quam omne hominum genus induxit peccatum; ultima autem hujus semitæ meta, ultimusque terminus, mors est. Non modo Deus mortem non fecit, sed etiam ne fieret prohibuit. Cum quidem hominem vivum liberum fecisset, non poterat impedire ne propriis actus ipse eliceret, auferens nobis ab ipso datam libertatem. Invenit autem in sua sapientia et bonitate quomodo hominem a morte impediret et liberum conservaret. Quomodo ergo hoc factum est a Deo? Via formaverat animaveratque hominem cum dedit illi lethiferum consilium, illoque confirmato valde consilio vivificante, suum fecit mandatum, clare prædixit mortem fore pœnam hujus mandati transgressionis, mortem non modo corporalem, sed et spiritualem, dicens nostrorum protoparentium parl: In hora in qua comederitis de ligno scientiæ boni et mali, morte moriemini. Atque illa, non dixit jubendo, in quacunque die comederitis moria-

τρῶπων ἀλλοτριότης καὶ τὴν κατὰ σάρκα γνησιότητα καταργεῖ, καὶ τοὺς καθ' αἶμα υἱοῦ; ἐκβάλλει τῆς υἰότητος, πῶς ἡμᾶς τοὺς μὴδὲ κατὰ σάρκα τὸ γένος ἀναφέρειν ἔχοντας εἰς Χριστὸν ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων οὐκ ἀπαλλοτριώσει τῆς θείας υιοθεσίας, καὶ τῷ ἀν-

Ἄλλὰ ταῦτα καὶ ὁ Κύριος φιλοθρώπως κατηξίωσεν εἰπεῖν, καὶ ἡμεῖς πολυώμενοι πρὸς ὑμᾶς λαλεῖν, οἱ τοῖς αὐτοῖς ὑποκειμένοι πάθεσθαι, ἵνα μὴ ταῦτα πράττωμεν· ἵνα μὴ ταῦτα πάθωμεν· ἵνα μὴ τῇ κατάβληχῃ τῶν εἰς τέλος ἀποβλήτων ὑπευθύνους ἑαυτοὺς ποιήσωμεν. Ἐνὶ γὰρ ἐνταῦθα μὴ ῥόνον ταῦτα φυγεῖν διὰ τῆς μετανοίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν καρπῶν τῆς μετανοίας, συστήσαι τε καὶ ἀφομοιωθῆναι τῷ Γίῳ τοῦ Θεοῦ, τῷ θυγατρικῶν ἐξάγειν ἀξίους ἐξ ἀναξίων, καὶ υἰοποιεῖν δι' ἑαυτοῦ τῷ ἀνωτάτῳ Πατρὶ, καὶ κληρονόμους καὶ συγκαληρονόμους ποιεῖν τῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς δόξης καὶ βασιλείας· ἧς γίνονται πάντας ἡμᾶς ἐκτιτυχεῖν ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ΄.

Ἐκπρωτηθεῖσα ἐν λίτῃ τελευτήσῃ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Ἀθροῦστου.

Ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τίρπεται ἐν ἀπωλείᾳ ζώντων. Ἐἰ δὲ θάνατον ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τῶν ἐπακολουθησάντων τῷ θανάτῳ χαλεπῶν αὐτῶς ἡμῖν ἔστιν ἄτιος, πόθεν οὖν ἡμῖν αἱ ἀρρώστιαὶ καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὰλλα τῶν δυσχερῶν, ἀφ' οὗ καὶ ὁ θάνατος; πόθεν δὲ καὶ ὁ θάνατος; Ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τὴν ἀρχὴν ἡμετέρας παρακοῆς· ἀπὸ τῆς παραδίωξης τῆς ὑπὸ Θεοῦ δεδομένης ἡμῖν ἐντολῆς· ἀπὸ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ προγογιῆς ἡμῶν ἁμαρτίας. Ἦστε καὶ αἱ νόσοι, καὶ τὰ ἀρρωστήματα, καὶ τὸ πικρὸν ἔπαινον τῶν πειρασμῶν ἄχθος, ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐστὶ· δι' αὐτὴν γὰρ ἐνεβόθημεν τοὺς δερματινοὺς χιτῶνας, τὸ νοσηρὸν τοῦτο καὶ θνητὸν καὶ πολυώδυνον σῶμα, καὶ μεταπέσθημεν εἰς τὸν πρόσκαιρον καὶ ἐπίκαιρον τοῦτον κόσμον, καὶ κατεδικάσθημεν ζῆν πολυπαθῆ καὶ πολυσύμφορον βίον. Ὅδός οὖν ἔστιν οἶον ἡ νόσος τραχεῖα τε καὶ δυσάντης, εἰς ἣν ὀδὸν εἰσῆγαγε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἡ ἁμαρτία· καὶ τῆς ὀδοῦ ταύτης ὁ τελευταῖος σταθμὸς, καὶ τὸ ἔσχατον καταγῶγιόν ἐστὶν ὁ θάνατος. Οὐ μόνον δὲ ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ἐκώλυσε γενέσθαι· καίτοι ἐπιπέσθημεν ἀνθρώπων ζῶν τὸν ἀνθρώπων ἔπλασεν, οὐδὲ δεῖ κωλύειν, ἵνα μὴ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀνέλῃ, τὴν παρ' αὐτοῦ δεδομένην ἡμῖν ἀνθρώπων ἀφαιρούμενος. Ἄλλ' εὐρὴν ἐν σφίσι καὶ ἀγαθότητα, πῶς ἐν καὶ κωλύσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου τὸν ἀνθρώπον, καὶ αὐταψύστων αὐτῷ συντηρήσῃ. Πῶς οὖν τοῦτο ἐποίησεν; εὐθύς πλάσας τε καὶ ζωώσας ἀπεθανατιζῶσαν εἰσήνεγκεν αὐτῷ συμβουλήν, καὶ προσοφθαλμῶν ἀγαν τὴν ζωοποιὸν συμβουλήν, οἰκείως ἐποίησεν ἐντολήν καὶ 173 προσηγορεύσει φανερώς θάνατον εἶναι διασπινόμενος τῆς ζωούσης ἐντολῆς τὴν ἀθά-

12 Sep. 1, 18.

μᾶλλον ὁ μετὰ τὴν πείραν σπῶν τοῦ ἀγλήτηρου, καὶ τὸν θάνατον ἀθλίω; πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος, τοῦ πρὸ τῆς πείρας· τοῦτο πράττοντός τε καὶ πάσχοντος.

Adamus ergo ante mali experimentum malo consiliario credens, boni consilium mandatumque rejecti. Quisque nostrum illud, eheu, facit post experimentum et minarum adimpletionem; ideo singuli magis arguendi damnandique sumus quam Adamus. At vero inter nos non superest illud lignum et nullum est mandatum de ipso comedere prohibens. Lignum quidem inter nos non est, adest autem et nunc nobis Dei mandatum, quod ipsum facientes et secundum ipsum vivere volentes, a priorum reatu peccatorum et ab originali maledictione et damnatione liberat; qui vero ipsum repellunt, eique maligni consilium et peccatum anteponunt, in hanc ignis æterni gehennam diabolo et angelis ejus promissam et præparatam mittuntur. Quodnam ergo nunc nobis incumbit Dei mandatum? Pœnitentia, ejus regula præcipua est de illicitis omnino abstinere. Cum enim e loco divinæ voluptatis ejecti sumus justeque de paradiso Dei expulsi, et in hoc barathrum incidimus, et cum animalibus brutis cohabitare commorarique fuimus damnati, et omni spe destituti fuimus atque a revocatione in paradysum removeremus, tunc ipsa justitia pœnam sustinens seu potius juste ipsam in nos venire concedens, excessu bonitatis et amoris erga homines, per viscera misericordiæ suæ, usque ad nos propter nos descendit, et ut exemplo suo doceret salvaretque salutare pœnitentiæ consilium et præceptum attulit dicens: «Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum». Priusquam incarnaretur Verbum Dei, tantum distabat a nobis regnum Dei, quantum distat cœlum a terra. Cum autem rex cœlorum nobiscum conversatus est et habitavit, appropinquavit ad nos omnes regnum Dei. τῶν οὐρανῶν· » πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀπέχει, τοσοῦτο μακρὰν ἡμῶν ἦν ἡ βασιλεία τῶν μῆσαντος, καὶ τὴν μετ' ἡμῶν ἔνωσιν εὐδοκῆσαντος,

Pœnitentiam agamus ergo, fratres mei, obsecro, et faciamus dignos fructus pœnitentiæ, ut cœlorum regnum hæreditate capiamus; ad nos appropinquavit, non ab eo recedamus per mala opera. Quod nescit occasum lumen illuxit nobis, in claritate ejus ambulemus per bona opera; apparuit vita æterna, hanc acquiramus per virtutum opera quantum poterimus. Qui nos beatificat Christus ante nos prior ambulavit: strenue sequamur eum. Fugiamus infelicitatem eorum qui in tenebris et in umbra mortis sedent. Quæranus et adimpleamus opera pœnitentiæ, humilitatem, contritionem et dolorem internum, cor mite et misericors, justitiam diligens, puritatem quærens, pacificum, patiens in persecutionibus, calumniis, injuriis et opprobriis et malis pro veritate et justitia exantlatis, memores hujus verbi: «Beati pauperes spiritu,

Ὁ μὲν οὖν Ἀδάμ πρὸς τῆς πείρας τῷ πονηρῷ συμβούλῳ πεισθεὶς, παρέβη τὴν τοῦ ἀγαθοῦ συμβουλήν τε καὶ ἐντολήν· ἡμῶν δὲ ἕκαστος τῷτο πράττει φεῦ! μετὰ τὴν πείραν καὶ τὴν ἐκβασιν τῶν ἠπειλημένων· διὸ καὶ περισσύτερον ἡμῶν ἕκαστος, ἢ ὁ Ἀδάμ ἐκεῖνος μεμπτός ἐστι καὶ κατέκριτος. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἐκεῖνο τὸ ξύλον, οὐδὲ τοῦ Θεοῦ νῦν ἐστι πρὸς ἡμᾶς ἐντολὴ τὴν ἐκεῖνου γεῦσιν ἀπαγορεύουσα. Τοῦτ' αὐτὸ μὲν ἐκεῖνο τὸ ξύλον οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἴσως, ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴ καὶ νῦν ἡμῖν πάρεστι, τοὺς μὲν αὐτῇ πειθομένους, καὶ κατ' αὐτὴν ζῆν ἐθέλοντας, τῆς τῶν οικειῶν πάντων ἀμαρτημάτων εὐθύνης, καὶ τῆς προγονικῆς ἁρᾶς καὶ καταδικῆς ἐλευθεροῦσα, τοὺς δὲ καὶ νῦν αὐτὴν ἀθετοῦντας, καὶ προτιμῶντας αὐτῆς τὴν τοῦ πονηροῦ συμβουλήν τε καὶ προσβολήν, εἰς τὴν ἠπειλημένην τῷ διαβόλῳ καὶ προητοιμασμένην αἰώνιον ἐκείνην γέενναν τοῦ πυρὸς παραπέμποντα. Τίς οὖν ἐστὶν ἢ νῦν ἡμῖν αὐτῇ προκειμένη τοῦ Θεοῦ ἐντολή; ἢ μετάνοια· ἥς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀπηγορευμένων μηκέτι ψαύειν· ἐπεὶ γὰρ ἀπεβρέβημεν τοῦ χωρίου τῆς ἐνθεοῦ τρυφῆς, καὶ ἀπεκλείσθημεν τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ δικαίως, καὶ εἰς τὸ βράθρον τοῦτο καταπεπτώκαμεν, καὶ συνοικεῖν καὶ συνδιαιδεῖσθαι τοῖς ἀλόγοις ζώοις κατεδικάσθημεν, καὶ ἀνέλπιδες κατέστημεν, ὅσον τὸ εἰς ἡμᾶς ἦκον, τῆς πρὸς τὸν παρῳδῆσον ἀνακλήσεως, αὐτὸς ὁ δικαιοσύνη τότε τὴν δίκην ἐπενεγκῶν, μᾶλλον δὲ δικαίως ταύτην ἐπέλθειν ἡμῖν συγχωρήσας, ὑπερβολὴ νῦν φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος, διὰ σπλάγγνα ἔλεους αὐτοῦ, μέγχις ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν κατῆλθε, καὶ καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἀναμαρτήτως ἄνθρωπος, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τῷ ἑαυτοῦ ἀναδιδῶξῃ καὶ ἀνασῶσθῃται, τὴν σωτήριον τῆς μετανοίας εἰσήνεγκε συμβουλήν τε καὶ ἐντολήν, πρὸς ἡμᾶς εἰπὼν· «Μετανοεῖτε, οὐκ ἔγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ ἁγίου τοῦ Θεοῦ, ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς οὐρανῶν· τοῦ δὲ βασιλείως τῶν οὐρανῶν ἡμῖν ἐνδηγγικεν ἡμῖν πᾶσιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Μετανοήσωμεν οὖν, ἀδελφοί, παρακαλῶ, καὶ καρποῦς ὄξλου; τῆς μετανοίας ἐπιδειξώμεθα, ἵνα τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσωμεν· ἐγγὺς ἡμῶν αὕτη γέγονε, μὴ μακρύνωμεν ἡμᾶς αὐτοῦ ἀπὸ ταύτης; ἡμεῖς διὰ τῶν ἔργων τῶν πονηρῶν. Τὸ ἀνέσπερον ἡμῖν ἐπέλαμψε φῶς· ἐβεῦσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν. Ἐ αἰώνιος ἐφανερώθη ζωὴ· ἀντιλαβώμεθα ταύτην· ἡμεῖς δ' ἁρετῶν ὄση δύναμις. Ὁ μακαρίους ποίων ἡμᾶς Χριστὸς ἐπέδημησεν· προθύμως αὐτῷ προσέλωμεν. Φύγωμεν τῶν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένων τὴν ἀθλιότητα. Ποθήσωμεν καὶ κτησώμεθα τὰ ἔργα τῆς μετανοίας, φρόνημα ταπεινὸν, κατάνυξιν καὶ πένθος πνευματικόν, καρδίαν πραεῖαν ἰλέους γέμουσαν, δικαιοσύνης ἐρώσαν, καθαριότητος ἀντιποιουμένην, εἰρηνικὴν, εἰρηνοποιὸν, φερέπον, τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἐνασμενίζουσιν διαγ-

1. Matth. iv, 17

μας και ζημιας και υβρεσι και συκοφαντιας και A
 πάθει, του λόγοντος ακουοντες· « Μακάριοι οι πτω-
 χοι τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν· μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρα-
 κληθήσονται· μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρο-
 νομήσουσι τὴν γῆν· μακάριοι οἱ πεινῶντες και δι-
 ψῶντες τὴν δικαιοσύνην, » και ὅσα τῶν ἐξῆς. Ἄλλῃ
 τίνος ἔνεκεν, εἰπὼν ὁ Κύριος, Μακάριοι οἱ πτωχοί,
 προσέθηκε, τῷ πνεύματι; Ἴνα τῆς ἀθλίας τὴν μα-
 καρίαν **175** διέλη πτωχείαν, και ἴνα πᾶσαν ὡ; ἐν
 ἰλίγῳ μεμακαρισμένην πτωχείαν συμπεριλάβῃ, και
 πρὸς τούτοις, ἴνα τὸ αἴτιον τῆς μακαριότητος; ἡμῖν
 ἐπιδείξῃ. Πρωτοπαθῶς; γὰρ ὃν τὸ καθ' ἡμᾶς πνεῦμα,
 καλῶς μὲν ἔχον και θεοφιλῶς; μακαρίου; ἡμᾶς πο.σῆ-
 κακῶ, δὲ και θεομισῶς; διακαίμενον ἀθλίους ἀποκα-
 θίστησι· και διὰ τοῦτο ὁ Κύριος; ἀπὸ τούτου τὴν B
 ἀρχὴν τῶν μακαρισμῶν ἐποίησατο. Τρεῖς δὲ εἰσι
 πτωχεῖαι, μία μὲν ἡ κατὰ τὸν βίον ἐκάστου και τὴν
 περιουσίαν, ἥτις ἐστὶν ἡ στένωσις τῶν πρὸς τὸ ζῆν
 ἀναγκαίων, ἥ ἔναντιώτατον ἐστὶν ὁ πλοῦτος, κατὰ
 τὸν εἰπόντα· Πλοῦτον και πένιν μὴ μοι ὀξ;. Ἐτέρα
 ἐστὶ πτωχεία ἡ κατὰ τὸ οἰκεῖον ἐκάστου σώμα, ἕταν
 ὑπὸ λετῆς ἄγαν διαίτης και ὀλιγοτροφία; ὑπάρχη
 κατασκλημένον, κατὰ τὸν εἰπόντα· « Τὰ γόνατά
 μου ἠσθῆνησαν ἀπὸ νηστείας, και ἡ σὰρξ μου ἠι-
 λοιώθη δι' ἑλαιον. » Ἐτέρα ἐστὶ πτωχεία τὸ με-
 τριάξον και συνεσταλμένον τοῦ φρονήματος τῆς
 ψυχῆς ταπεινώσις, ἥ ἔναντιον ἡ ὑπερηφάνια.

Ἐκεῖναι τοίνυν, ἡ τοῦ βίου λέγω, και τοῦ σώματος
 πτωχεία, ἐὰν μὲν συνημμένα ὦσι τῷ ταπεινῷ τῆ;
 ψυχῆς φρονίματι, μακαριότητος; εἰσιν ἀξια· εἰ δὲ
 διεξυγμῖναι τῆς ταπεινώσεως μεθ' ὑπερηφανίας C
 εἰσιν, ἀθλιότητος; ὄντως εἰσι μεσταί. Ἡ γὰρ ἔκου-
 σίως τις ὑπάρχει κατὰ τὸν βίον, ἡ κατὰ τὸ σῶμα
 πτωχός, ἡ ἀκουσίως· ἂν οὖν ἀκουσίως; ἡ τι; πτωχός,
 οὐκ ἔχει δὲ τὴν ἐκ μετανοίας; τῆ ψυχῆ προσγινομέ-
 νην ἀγαθὴν διάθεσιν, τὴν ταπεινώσιν, οὐ φέρει
 γενναίως τὴν ἀκουσίως προσούσαν αὐτῷ πτωχείαν,
 ἀλλὰ και κατὰ Θεοῦ γογγύζει, τῆς δικαιοτάτης αὐ-
 τοῦ προνοίας; ὡς μὴ τοιαύτης; ὀσσης καταφερόμενος·
 και τοῖς ἀνθρώποις; πολυτρόπως; ἐπιμαρτυρεῖ, μὴ πρὸς
 Θεὸν βλάπτων, ἐφ' ὃν οὐδαὶ ἐλπίζας; κατησχύνθη ποτέ·
 οὐδὲ τὰς θανάτας; συστῆλλον, και ταῖς χερσὶ τὸ ζῆν
 ποριζόμενος, ἡ προσαιτῶν παρὰ τῶν εὐπορούτων
 σὺν ταπεινώσει· ἀλλ' ἡ κλέπτῃς, λωποδύτης, τυμ-
 βωρύχος, ἔρπαξ; γινόμενος· ἡ παράσιτος; συκο-
 φάντης, ψεύστης, ὑπεκρίτης, ἀγενῆ και δουλοπρεπῆ D
 κολακεία; ὑπερχόμενος πρὸς τοὺς ἔχοντας, ἐπὶ
 προσδοκίᾳ τοῦ λαθεῖν τινα πορισμὸν παρ' αὐτῶν.
 Ἄρ' οὐκ ἀθλιώτατος; ἐστὶν ὁ τοιοῦτος πτωχός;
 μᾶλλον δὲ οἱ τοιοῦτοι, και τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ
 μακαριζομένων ἄλλοτριώτατοι; Εἰ δὲ τι; εὐραθείᾳ
 πτωχεύων ἔκουσίως; μὲν, φυσίως; δὲ τι; μᾶλλον,
 ἀλλ' οὐ σὺν ταπεινώσει τοῦ:ο πράττων, μηδὲ διὰ
 τὴν ἔκκαινετὴν πτωχείαν τοῦ πνεύματος, τὴν τρυφὴν
 και τὸν πλοῦτον ἀποποιούμενος; και οὗτος μικροῦ
 παραλήθους; ὑπάρχει τοῖς δαίμοσιν· ἐκείνων γὰρ ἡ

quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati qui
 loquent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati mites,
 quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui esu-
 riunt et sitiunt justitiam, et cœtera ¹⁶. Sed quare
 Dominus beatos dicens pauperes, addidit spiritu?
 Ut a misera beatam paupertatem discerneret, ut
 omnem paupertatem quæ modicis rebus est con-
 tenta complecteretur; et tandem ut hujus beati-
 tudinis causam nobis ostenderet. Spiritus enim
 noster omnium affectionum nobis principium est,
 si sese bene habeat, Deumque diligit, nos bea-
 tos reddit; sin autem male Deumque odio habeat,
 nos miseros facit; idcirco ab eo Dominus beati-
 tudinum principium sumpsit. Tria autem sunt pau-
 pertatis genera; una est secundum uniuscujusque vi-
 tam et substantiam, quæ est ad vitam necessarium
 privatio, cui ex adverso opponuntur divitiæ juxta
 illud: « Divitias et paupertatem ne des mihi ¹⁶. »
 Altera paupertas est secundum, corpus quando cibo
 nimis modico vel defectu alimentorum infirmum
 efficitur, juxta prophetam dicentem, « Genua mea
 infirmata sunt a jejunio, et caro mea immutata
 est propter oleum ¹⁷. » Tertia tandem est paupertas,
 humilitas scilicet et depressio sensus animæ, quæ
 est paupertas spiritus animæ nostræ, cui op-
 ponitur superbia.

ψυχῆς, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ καθ' ἡμᾶς πνεύματος; τῆ;
 Illæ paupertates, de ea quæ est secundum vitam
 et de ea quæ est secundum corpus loquor, si con-
 junctæ sint cum humilitate animæ beatitudine
 sunt dignæ; si autem minus sociam humilitatem
 habeant, imo cum superbia uniantur, miseria vere
 sunt plenæ. Aliquis enim pauper est secundum
 corpus, aut secundum vitam, sponte aut contra vo-
 luntatem. Si non libenter est pauper, nec bonam
 dispositionem animæ, quæ ex humilitate nascitur,
 habet is, ægre feret paupertatem a fato ipsi imposi-
 tam; imo contra Deum cum murmure invehitur
 et divinam Providentiam injustitiæ accusat; homi-
 nes multumole vexat non respiciens ad Deum,
 in quem quicumque speravit confusus non est;
 non sumptus minuit, propriis manibus victum
 non querit, nec a divitibus cum humilitate
 petit, sed sicut latro, sepulchrorum spoliator, rap-
 tor, vel parasitus, detractor, mendax, hypocrita,
 turpi servillique adulationi deditus erga possiden-
 tes, aliquid victus ab eis accipere sperans. Nonne
 miserimus talis est pauper? nonne tales maxime
 remoti sunt ab eis quos Christus beatificavit? Si
 quis autem reperiat libenter pauper, sed ex su-
 perbia, non vero ex humilitate et supra laudata
 spiritus paupertate, voluptatim divitias que sper-
 nit, hic non multum dissimilis est dæmonibus,
 eorum enim penuria et fames cum superbia sub-
 sistit. Quamobrem, « Beati, inquit Dominus, pau-
 peres spiritu ¹⁸; » id est, Beati qui per internam,

¹⁵ Matth. v, 3, 4. ¹⁶ Prov. xxi, 8. ¹⁷ Psal. cviii, 24. ¹⁸ Matth. v, 3.

modestam humilemque de seipsis æstimationem, se pauperes faciunt, paupertatem quæ ex castitate corporis est, sectantur, inopia omnibus divitiis magis desiderabilem æstiment; qui si ipsis aliquid molesti accidat, per patientiam et gratiarum actionem voluntarium sibi bonum reddunt, taliam est regnum cœlorum Festineamus, fratres, nos quoque tales fieri pauperes, ut regnum cœlorum obtineamus. Quod si huiusmodi pauperes fieri non volumus, saltem per cleemosynam et honorum nostrorum communicationem, horum pauperum socii efficiamur. Faciamus nobis amicos ex mammona iniquitatis, id est ex iis quæ superflua sunt, donec in præsentis vita sumus, ut post resurrectionem in alia vita recipiant nos in æterna tabernacula sua. Volebam, fratres, mentem vestram ab omnibus beatitudinibus liberare quas profert Dominus in Evangelio, sed nunc non est tempus, et huius orationis exordium finem requirit. Ostendere enim vobis proposuimus Deum mortem non fecisse, nec morbos, nec infirmitates; hoc demonstravimus quoad mortem animæ, cuius primarius fuit stimulus peccatum. Nunc quoque querendum est nobis et descendum unde mors corporis originem ducat; hanc enim mortem non fecit Deus qui est ipsa vita, totus vita, cuiusque vitæ causa, temporalis et æternæ præsertim et divinæ.

γουμένως κέντρον ἢ ἁμαρτία. Δεῖ γοῦν καὶ περὶ τοῦ θέν ἔχει τὴν γένεσιν· καὶ τοῦτον γὰρ τὸν θάνατον ὁ θεὸς αὐτοζωῆ ὢν, καὶ ἔλωσ ζωῆ, καὶ ζωῆς παντοίας αἴτιος, τῆς τε ἐν χρόνῳ καὶ τῆς ἐν αἰῶνι, καὶ μάλιστα τῆς αἰῶνιου καὶ θεοειδοῦς.

Hanc ergo corporis mortem nec dedit, nec fecit, nec fieri iussit. Quod si etiam hanc mortem Deus non fecit, nec morborum corporalium auctor est, unde ergo nobis corporales infirmitates et morbi? Unde mors corporis? unde hæc mors ipsa? Attendite et intelligite. Spiritualis et omnis mali origo serpens cum per malitiam principatum amisit, vita bona et vera excidit, iuste de illa orbatus, quam ipse dereliquit, et spiritus mortuus est, non quoad substantiam, immortalitatis enim substantia non est, sed per veræ vitæ amissionem. Qui tali non contentus ad malum ausu seipsum facit mortificum spiritum et fraude heu! hominem in suæ mortis participationem atrahit. Consentientes enim Satanæ protoparentes nostri contra Creatoris voluntatem, nudati indumentis lucidis vitalibusque splendoris superni, mortui et ipsi secundum animam velut Satanæ facti sunt. Quia vero Satan non modo spiritus mortuus est, sed etiam mortificans eos, qui appropinquant, et iis quibus una cum Satan mors erit corpus aderat, per quod mortifera tentatio ad actum propulit, suis corporibus mortuus mortiferaque animæ mortem communicaverunt statimque in terram dissolutum fulisset humanum corpus, nisi providentia potentiaque superiori concretum sententiam sustinisset illius, qui solo verbo fert omnia. Removit et distulit sicut supra diximus sententiam mortis corporalis et sapientiæ suæ altitudine et misericordiæ abundantia hanc taliter tulit, ut sibi in fu-

Μεθ' ὑπερηφανίας ἀτροφία καὶ ἀκτησία· διὰ ταῦτα, « Μακάριοι, φησὶν ὁ Κύριος, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, » τούτέστιν, οἱ διὰ τὴν ἔνδοξον καὶ ἐν ἑαυτοῖς τοῦ φρονήματος τῆς ψυχῆς ταπεινώσων, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐγκρατείας τοῦ σώματος ἀσπαζόμενοι πτωχεύσαν, καὶ τὴν ἀκτημοσύνην πλοῦτου παντὸς πεδεινότεραν ἠγοῦμενοι· οἱ κἄν τι τούτων ἀκουσίως ἀδοτοῖς ἐπέλθοι, διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς εὐχαριστίας ἐκούσιον ἑαυτοῖς ποιοῦνται τὸ ἀγαθόν· καὶ τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Σπουδαζόμεν, ἀδελφοί, τοιοῦτοι πτωχοὶ καὶ ἡμεῖς γενέσθαι, ἵνα βασιλείαν οὐράνιον κομισώμεθα. Εἰ δὲ μὴ προαιρούμεθα τοιοῦτοι πτωχοὶ γενέσθαι, διὰ γοῦν τῆς ἐλημοσύνης καὶ τῆς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν μεταδόσεως κοινωνοὶ τῶν τοιούτων πτωχῶν γενώμεθα.

Β Κτησώμεθα φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, τούτέστιν ἐκ τῶν κατὰ περιστάσειαν ἐνόητων **176** ἡμῖν, ἕως ἀν ὤμεν ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆς, ὡς ἀν μεταστάντας τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, δέξονται ἡμᾶς εἰς τὰ αἰώνιους αὐτῶν ἐκείνοι μονάς. Ἐβουλόμην μὲν οὖν καὶ πάντων ἐξῆς τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν παραγμυνώσαι τὸν ὤμῖν, ἀδελφοί, τὴν διάνοιαν· ἀλλ' οὔτε ὁ παρῶν ἀρκέσει καιρὸς, καὶ ὁ προτεθεὶς ἡμῖν τὴν ἀρχὴν λόγος ἀπαιτεῖ τὸ λεῖπον· δεῖξαι γὰρ προεθέμεθα, ὡς ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ νοσήματα καὶ ἀσθενείας· ἰδεξαμεν δὲ τοῦτο ἐπὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν θανάτου, οὐ ἐστὶ προ-

κατὰ σῶμα θανάτου ζητήσαι· καὶ μαθεῖν ἡμᾶς, πόθεν αὐτοζωῆ ὢν, καὶ ἔλωσ ζωῆ, καὶ ζωῆς παντοίας αἴτιος, τῆς τε ἐν χρόνῳ καὶ τῆς ἐν αἰῶνι, καὶ μάλιστα τῆς αἰῶνιου καὶ θεοειδοῦς.

Καὶ τοῦτον τοῖνον τὸν τοῦ σώματος θάνατον, ὁ θεὸς οὔτε ἔδωκεν, οὔτε ἐποίησεν, οὔτε προσέταξε γενέσθαι. Εἰ δὲ καὶ τοῦτον ὁ θεὸς τὸν θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τῶν σωματικῶν νοσημάτων αὐτὸς ἐστὶν αἴτιος, πόθεν οὖν ἡμῖν αἱ σωματικαὶ ἀρρώστιαὶ καὶ τὰ νοσήματα; ἀφ' οὗ καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος; πόθεν δὲ ὁ θάνατος οὗτος; προσέχετε καὶ συνίετε. Ὁ νοσητὸς καὶ ἀρχιέκαστος ὄντας, ἐπέειπεν τὴν ἀρχὴν πρὸς τὴν κακίαν ἀπηυτομόλησε, στερρεῖται τῆς ἀγαθῆς καὶ ὄντως ζωῆς, ἀπωσθεὶς ταύτης δικαίως, ἧς ἀπέδρα φθάσας αὐτὸς, καὶ νεκρὸν γίνεται πνεῦμα, οὐ κατ' οὐσίαν, οὐ γὰρ ἐστὶν οὐσία νεκρότης, ἀλλὰ κατὰ ἀποβολὴν τῆς ὄντως ζωῆς. Ὁ δὲ κόρον μὴ λαμβάνων τῆς πρὸς κακίαν ὁρμῆς, καὶ νεκροποιδὸν ἑαυτὸν ποιεῖ πνεῦμα, ὅλῳ φεῦ! τὸν ἀνθρώπον ἐπισπασάμενος; πρὸς κοινωνίαν τῆς οἰκίας νεκρώσεως. Ὁμοιοήσαντες δὲ τῷ Σατάν οἱ τοῦ γένους προπάτορες παρὰ γνώμην τοῦ κτίσαντος, γυμνωθέντες; τῶν ἐκ τῆς ἀνωθεν αἰγλῆς φωτισμῶν καὶ ζωτικῶν ἐνδυμάτων, νεκροὶ φεῦ! ὡς ὁ Σατάν καὶ αὐτοὶ κατὰ πνεῦμα γεγονάσιν. Ἐπεὶ δ' ὁ Σατάν οὐ νεκρὸν ἐστὶ πνεῦμα μόνον, ἀλλὰ καὶ νεκρῶν τοὺς ἐγγίζοντας, τοῖς δὲ μετασχοῦσι τῆς ἐκείνου νεκρώσεως καὶ σῶμα παρῆν ἑκατέρω, εἰ' οὐ καὶ συνεπερὶνθη πρὸς ἔργον ἔλθοῦσα ἡ νεκροποιδὸς συμβουλή, μεταδιδόσασιν καὶ τοῖς οἰκειοῖς σώμασι τὰ νεκρὰ καὶ νεκροποιὰ γεγονότα πνεύματα τῆς νεκρώσεως, κἄν διελύθη πάραυτα πρὸς γῆν ἐπιστρέψαν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, εἰ μὴ προμηθεῖς καὶ θυ-

νῆραι συνερχόμενον κρείττονι τὴν ἀπόφασιν ἐκαρτέρει, τοῦ βήματι μόνω τὰ πάντα φέροντος· ὃς ἀνέσχε μὲν καὶ ὑπερέθετο, καθάπερ ἐφημεν πρότερον, τὴν ἀπόφασιν τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου, καὶ ἦν ἡ καὶ αὐτὴν ἐξήνεγκες βάθει σοφίας καὶ φιλανθρωπίας ὑπερβολῆ, πρὸς τὸ μᾶλλον τὴν εἰς ἔργον ἐκδοσιν ταύτης ἐταμιεύσατο. Οὐ γὰρ εἶπε πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ὡς Ἐκεῖ ἐφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐ ἀνεταλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἐπιστρέφῃσι ὅθεν ἐξῆλθες, ἀλλὰ πολλὰ μεταξὺ προβαίεις, τὸ διάστημα δηλοῦντα τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, εἰς ἐπὶ κήρυγμα· « Ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπαλεύσῃ. » μὴδ' ἐνταῦθα προτάσσων, ἀλλὰ προαναγγέλλων, καὶ ἰφειείας, καὶ μὴ κωλύων σὺν ἔκτῃ τὸ ἐκδησόμενον. Ὅρᾶτε, ὅτι οὐδὲ ὁ σωματικὸς θάνατος ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀμαρτίας καὶ οὐτος, καὶ τῆς τὴν ἀμαρτίαν ἐργασμένης ψυχῆς; καὶ τοῦ δολίως πρὸς τὴν ἀμαρτίαν συναρπάσαντος ἔρωτος; Οὐκοῦν καὶ τὰ σωματικὰ νοσήματα ἀπὸ ταύτης ἔσχε τὴν πύραρον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ πρῶτος νοσερὸν κτησάμενος σῶμα, φῶ καὶ διηνεκεῖ κλώνω κεραιεῖαν· ὁ γὰρ τρέμος, ὃν σπασμὸν λατρῶν ὀνομάζουσι παῖδες, ἀπροαίρετῶς ἐστὶ κίνησις ἐν τοῖς τὰ μέλη συνέχειν καὶ συνδέειν παφυκόσι μορφοῖς τοῦ σώματος, οὐδ' εἶκει τῇ τέχνῃ, οὐδὲ ἴσων εἰς τὸ ἐξῆς ἐκιδέχεται.

177 Ἐκεῖ οὐδὲ Κάιν κελῶς εἰς τέλος διέθηκε τὸν ἐκ φύσεως ἐνυπάρχοντα πρὸς τὸν σικεῖον ἀδελφὸν σὺνδεσμον, τὴν ἀγάπην περιτρέψας εἰς μίσην, γεννηθὲν μὲν ἐκ φθόνου, τελευτήσαν δὲ εἰς φθόνον· διὰ τοῦτο τῆς ἐκ τοῦ φθόνου τηκεδνῶς συνεργαζομένης τὸ πάθος, ἀνηκίστω καταλήλαω παιδεύεται νόσος, τῆς κατὰ τὰ νεῦρα καὶ τοὺς κλῆρον, ἃ σὺνδεσμοὶ ὑπάρχουσι τοῦ σώματος. Ὅρᾶτε σαφῶς, ὅτι μὴ μόνον ὁ θάνατος, ἀλλὰ καὶ τὰ νοσήματα, καὶ αἱ ἀρρώστιας τοῦ σώματος ἐκ τῆς ἀμαρτίας τὴν ἀρχὴν ἔσχον; Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῖν δεικνύει ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, μᾶλλον μὲν ἴδουσαι τὸν ἐν Καπερναοῦμ ὑπὸ τεσσαρῶν πρὸς αὐτὸν καθιέμενον παράλυτον, φησὶ πρὸς αὐτόν· « Τίκνον, ἀφέωνται σοι αἱ ἀμαρτίαι, » προκωσπῶν οἶον τὸ κίνηρον, καὶ τὸ αἴτιον ἐκβάλλον τῆς νόσου, καὶ τότε τὴν λατρείαν ἐπέγνω. Πρὸς δὲ τὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ παρὰ τῇ προβατικῇ κολυμβηθρῷ κείμενον μετὰ τὴν ἑσπέρην φησὶ· « Ἴδε ὕγιης γέγονας, μήκατι ἀμάρανται, ἵνα μὴ χεῖρόν τι σοι γένηται. » Τοῦτο καὶ Παῦλος εἰδὼς, ὅτι τὰ κλειστά τῶν νοσημάτων ἐξ ἀμαρτίας εἰσὶν, εἰπὼν περὶ τοῦ ἀναξίως προσερχομένου τῆς μυστικῆς τραπέζης, ὅτι κλημα ἐαυτοῦ ἔσθιαι καὶ πίνοι, εἰτά φησὶ· « Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐν ὕμῃν ἁσθενεῖς καὶ ἀρρώστοι, καὶ κοιμῶνται ἑσθῆς. » Ἀλλὰ καὶ τῆς θνητῆς φύσεως αἱ κήρες, παρ' ὧν ἀπὸ νόσημα, τὴν ἀρχὴν πάντως ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἔσχον· σπάντοι δὲ εἰσὶν οἱ πρὸς δόξαν Θεοῦ πάσχοντες, ὡς ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς ὑπὸ τοῦ Κυρίου θεραπευθεὶς. Ἡ γοῦν φιλανθρωπία τῶν Θεοφόρων Πατέρων, ἵπαι τῶν τεσσαρῶν ἁρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ νοσώδης ἐστὶν ἡ θέρμη, καὶ ταύτης μᾶλλον ὁ Αὐγουστος μὴν οὗτος· ζέσασα γὰρ ἐκ τῆς περιλαβούσης θέρμης καὶ τῶν καυμάτων ἢ ἐν ἡμῖν ἕλη, πᾶν ὁ εἰς περ' ἂν ἐνὸς ἡ ὄσον εὔροι τῶν ἐν

turum hujus executionem reservaret. Non enim dixit ad Adam : Eo quod comedisti e ligno quoad prohibueram tibi ne comederes, revertere unde existi ; sed multis interpositis hujus vitæ moram indicantibus, addidit : « Quia pulvis es, et in pulverem revertieris ; » nec statim adimplet sed prænantiat, permittens et non justo impediens quod erat eventurum. Videtisne, mortem corporalem a Deo non esse, sed ex peccato atque et anima quæ peccatum fecit, et serpentis opus, qui fraude ad peccatum attraxit ? Ergo et corporales morbi ex ipso peccato ortum habuerunt ; idcirco qui primus morbidum corpus habuit, Cain, qui somper in tremore vixit, in talem devenit ægritudinem. Trepidatio enim quem spasmodum medicorum vocant filii, motus est involuntarius in partibus natis ad aptanda conjungendaque inter se varia corporis membra ; qui si oriatur ex defectu naturalis humoris, non arti cedit nec, unquam sanationem recipit.

συσῶν ὁ Κάιν, ἐκ τῆς ἀμαρτίας εἰς ταύτην ἦλθε τὴν ἐξῆς ἐκιδέχεται.

Cam ergo Cain postremo fesso rapisset vinculum quo cum proprio fratre jungebatur, mutato amore in odium, cujus principium invidia, finis autem fratris cædes, idcirco passio ex consumptione, ejus causa est invidia, alio insanabili morbo augetur, et vulnere, nervorum medullarumque ossium quibus tota consistit compago corporis. Intelligentiæ jam quod non solum mors, sed morbi et infirmitates corporis a peccato oriuntur ? Quod nobis ostendit Dominus in Evangelio. Antequam enim sanaret a quatuor viris oblatum ei paralyticum in Capernaum, dixit ad eum : « Fide, remittantur tibi peccata tua, » prius stimulum auferens et causam morbi abjiciens, ut deinde sanationem adjiceret. Ad eum autem qui Hierosolymis jacebat ad probaticam piscinam ait post ipsius sanationem : « Ecce sanus factus es ; jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. » Quod cognoscens Paulus scilicet pleurosque morbos ex peccato procedere, cum dixisset indigne accedentem ad mysticam mensam, manducare et bibere suum judicium, addit : « Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. » Sed omnes mortalis nature calamitates ex quibus omnis morbus venit, a peccato ortum habuerunt : rari sunt qui ad gloriam Dei patiuntur velut ille a natiuitate cæcus, quem curavit Dominus. Misericordia sacrorum Patrum, dum ex quatuor anni tempestatibus, morbifica est æstas, et in ea hic præsertim mensis Augusti ; materia enim in nobis ingravescente calore et solis ardore calefacta unum aut duo ex elementis nostris invenerit, et in totum corpus agit, et cætera reddens inutilia morbos procreat. Misericordia ergo, ut dixi, sanctorum Patrum, hanc tempestatem videns morbidam,

¹⁷⁷ Joan. v, 14. ¹⁷⁸ I Cor. xi, 30.

ut leviores nobis redderet morbos jussit adhiberi benedictam aspersionis aquam ut cum fide utentes inde sanctificati superiores remaneamus morbis ex peccato nos invadentibus. Et simul docent nos, grassante morbo confugiendum esse non ad magos et incantatores, sed ad Deum, ad sanctorum ejus invocationem, ad sanctificatas ipsi et per vitam oblatas nobis orationes, preces et supplicationes. Qui enim ad magos et incantatores confugiunt, negant esse Deum, conjunguntur dæmonibus suas occidentibus animas, et aliquando insanabiles morbos et inortem ipsam ex eorum commercio reportant. Ochozias enim Achab filius in infirmitatem delapsus, misit ut scriptum est ad deum Accaron : idololatræ enim erant isti, magis et ariolis confidentes : misit ergo Achab regis filius qui interrogarent eos de sua infirmitate ; quibus occurrens nuntius Elias propheta dixit : « Numquid non est Deus in Israel, ut exitis ad consulendum Baal deum Accaron ? Quam obrem hæc dixit Dominus : De lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris ¹¹. »

ταῖς προσέχοντες ἔπειθε γοῦν ὁ τοῦ βασιλέως Ἀχαάβ υἱὸς οὗτος πρὸς τοιοῦτους μαθεῖν περὶ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ. Ὑπαντήσας δὲ τοῖς ἀπεσταλμένοις Ἠλιού εἶναι θεὸν ἐν Ἰσραὴλ, ὁμοίως πορεύεσθε ἐπιζητήσοι ἐν τῷ Βαάλ θεὸν Ἀκκαρών ; Τάδε λέγει Κύριος· Ἡ κλίνη ἐφ' ἧς ἀνέθης ἐκεῖ, οὐ καταθήσῃ ἀπ' αὐτῆς, ἀλλὰ θανάτῳ ἀποθανῆι. »

Nonne videtis quod ii qui magos ariolosque ad cognoscendum rem aliquam vel morbum, negent esse inter nos Deum, et inde mortem reportent, animæ præsertim mortem, et etiam aliquando corporis ? Qui autem in necessitatibus vel infirmitatibus ad Deum et sanctos ejus confugit, si ei expediat, a necessitatibus corporalibus eruitur et a morbis liberatur ; sanitatem vero animæ remissionemque peccatorum semper reperit ; sic loquitur Christi apostolus et frater Jacobus : « Infirmitur quis in vobis ? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et excitabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittuntur ei ¹². » Necessè est autem ut cooperemini orationibus propter vos facis, per conversionem, confessionem, eleemosynam et alia pœnitentiæ opera ; multum enim valet oratio justii assidua. Fiat ergo ut nos omnes, a malis animæ et corporis liberati hic in tranquillitate viventes feliciter præsentis vitæ spatium percurramus, postea statuto tempore participes efficiamur æternæ, beatæ et incorruptibilis omni dolore et ærumna prorsus alienæ vitæ, in ipso Jesu Christo medico et Deo animarum corporumque nostrorum, cui cum Patre et sancto Spiritu gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ ἱατρῷ καὶ Θεῷ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰ· τοῦ· αἰῶνα· Ἀμήν.

ἡμῶν στοιχείων, πρὸς· πᾶν ἀναχθεῖ τὸ σῶμα, καὶ ὀβητα τοῦ· ἄλλου τῶν ἐν ἡμῖν ἀχρειοῦσα, τὰς νόσους ποιεῖ. Ἡ γοῦν φιλανθρωπία, καθάπερ ἔφη, τῶν ἱερῶν Πατέρων, ἰδύσα νοσῶδη τὸν καιρὸν τοῦτον, ὡς ἂν ἡμῖν ἐπικουρίῃ τὰς νόσους, τὸ ἡγιασμένον τοῦτο τοῦ βαντισμοῦ προσέταξε τελεῖν ἡμᾶς ὕδωρ, ἵν' ἐντεῦθεν ἀγιαζόμενοι οἱ μετὰ πίστει· προσερχόμενοι, διαμένωμεν ἀνώτεροι τῶν ἐξ ἁμαρτημάτων προσβαλόντων ἡμῖν νοσημάτων· ἅμα δὲ καὶ διδασκοντες ἡμᾶς, ἂν τινι συμβῆ νόσος, μὴ πρὸς ἐπαιδοὺς καὶ γόητας τρέχειν, ἀλλὰ πρὸς τὸν θεόν, πρὸς τὴν τῶν ἁγίων αὐτοῦ πρεσβειαν, πρὸς τὰς τῶν σφιερωμένων αὐτῷ καὶ διὰ βίου ἀνακειμένων ὑπὲρ ἡμῶν ἐντεῦξαι καὶ δεήσεις καὶ προσευχάς. Οἱ γὰρ πρὸς ἐπιπόδᾶς καὶ γοητείας χωροῦντες ἀθετοῦσι τὸ εἶναι θεόν, συντάσσονται τοῖς δαίμοσι, θανατοῦσι τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· ἔστι δ' ὅτι καὶ νόσους ἀνηκέστους ἐκ τούτων τρυγῶσι καὶ θάνατον. Ὀχοζίας γὰρ ποτε ὁ τοῦ Ἀχαάβ ἀσθενεῖα περιπεσὼν, ἐπέμψε κατὰ τὸ γεγραμμένον πρὸς τὸν θεόν Ἀκκαρών· εἰδωλόλατραι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ γοητείας καὶ μαντικῆς ὁ προφήτης, φησι πρὸς αὐτούς· « Παρὰ τὸ μὴ

εἶναι θεόν, συντάσσονται τοῖς δαίμοσι, θανατοῦσι τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· ἔστι δ' ὅτι καὶ νόσους ἀνηκέστους ἐκ τούτων τρυγῶσι καὶ θάνατον. Ὀχοζίας γὰρ ποτε ὁ τοῦ Ἀχαάβ ἀσθενεῖα περιπεσὼν, ἐπέμψε κατὰ τὸ γεγραμμένον πρὸς τὸν θεόν Ἀκκαρών· εἰδωλόλατραι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ γοητείας καὶ μαντικῆς ὁ προφήτης, φησι πρὸς αὐτούς· « Παρὰ τὸ μὴ

ὄρατε, ὅτι οἱ κατὰ γοητῶν καὶ μάντεων ἐπιζητοῦντές τι μαθεῖν, ἢ παθεῖν, ἀθετοῦσιν εἶναι τὸν θεόν ἐν ἡμῖν, καὶ θάνατον ἐκείθεν καρποῦνται μάλιστα **178** μὲν τὸν τῆς ψυχῆς, ἔστι δ' ὅτι καὶ τὸν τοῦ σώματος ; Ὁ δὲ πρὸς τὸν θεόν καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ προσερχῶν ἐν ἀνάγκαις καὶ ἀσθενείαις, εἰ συμφέρει τούτῳ, καὶ τῶν σωματικῶν ἀνγκῶν λύεται, καὶ τῶν νοσημάτων ἀπαλλάττεται· τῆς δὲ κατὰ ψυχὴν ὕγιας, καὶ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφίσεως ἀεὶ ἐπιτυγχάνει· οὕτω γὰρ καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολος καὶ ἀδελφός Ἰάκωβός φησιν· « Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν ; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμοντα, καὶ ἔγερει αὐτὸν ὁ Κύριος· καὶ ἁμάρτιας ἢ πεποιηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. » Δεῖ δὲ καὶ ὑμᾶς συνεργεῖν ταῖς ὑπὲρ ὑμῶν εὐχαῖς, δι' ἐπιστροφῆς, δι' ἐξαγορεύσεως, δι' ἐλεημοσύνης,

διὰ τῶν ἄλλων ἔργων τῆς μετανοίας· πολλὸν γὰρ ἰσχύει δεήσει δικαίου ἐνεργουμένη. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς πάντας, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπαλλαγέντας δειῶν, νῦν μὲν ἐν μετριοκαθείᾳ βιοῦντας, εὐμαρῶς διανῦσαι τὸ διάστημα τῆς παρούσης ζωῆς· διανύσαντας δὲ τοῦτο, μεταλαλεῖν κατὰ καιρὸν καὶ τῆς αἰωνίου καὶ μακαρίας καὶ ἀκέραιου ζωῆς, καὶ τελείως ἀπαθοῦς καὶ ἀπήμοος, τῶν σωμάτων ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν

¹¹ IV Reg. i, 3. ¹² Jac. v, 14, 15.

'ΟΜΙΛΙΑ ΑΒ΄.

Α

HOMILIA XXXII.

Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν
Ματθαῖον τῆς ἑννάτης Κυριακῆς Εὐαγγελίου·
ἐν ἣ καὶ περὶ πειρασμῶν.

Ἰάκωβος ὁ ἀδελφός, εἰ Πᾶσαν χαρὰν ἠγήσα-
σθε, φησὶν, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσῃτε ποικίλοις. εἰ
οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, Χαίρετε, ἀλλὰ, Πᾶσαν χαρὰν
ἠγήσασθε, φησὶν, οὐκ ἀνεπαισθητικῶς ἔχειν πρὸς τὰ
ἐπιβήθια παραινῶν· τοῦτο γὰρ ἀδύνατον, ἀλλ' ἐπι-
κρτεῖσθαι ἔχειν εἰσηγούμενος τὸν θεάρεστον λο-
γισμόν. Πᾶσαν δὲ εἶπε χαρὰν, τουτέστι τελείαν,
μεγίστην, ἀνελλιπῆ, καὶ μάλισθ' ὅταν οἱ πειρασμοὶ
πολυεπίδησι· διατί; Ὅτι διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν
ὑπομονῆς γυμναζόμεθα, καὶ δοκιμώτεροι γινόμεθα
εἰς τὸν Θεόν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ
γνώριμοι τοιοῦτοι ὄντες· οὕτω γὰρ καὶ ἡ τοῦ Σολο-
μώντος σοφία περὶ τῶν ἀγίων φησὶν· «Ὅτι ἐπει-
ρᾶσιν αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξιούς ἐαυ-
τοῦ.» Ἄρ' οὐ πάσης χαρᾶς ἀξίους αὐτοὺς ὁ πειρα-
σμός οὗτος; Τοῦτο καὶ ὁ Θεός πρὸς τὸν Ἰώβ εἰπὼν,
ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς ἐπι τῷ πειρασμῷ λύπης·
«Ὅτι με, λέγων, ἄλλως σοὶ κεχηρηματικῶναι, ἢ ἵνα
ἀναφανῆς δίκαιος;» Τί τοῦτο λέγων πρὸς αὐτόν;
ἐχρησάμην σοι, δοκιμάζων σου 179 τὴν εἰς ἐμὲ πί-
στιν, ἐν εὐεξίᾳ καὶ εὐδοξίᾳ καὶ εὐπορίᾳ καὶ ἀνεφάνης
δίκαιος, χρώμενος αὐτοῖς; κατὰ τὸ ἐμὸν θέλημα,
τοῦ ταυτά σοι παρασχόντος, καὶ ὡς αὐτὸς ἐβου-
λήμην, ταῦτα διαφέρων καὶ διοικῶν· ἐχρησάμην
σοι, δοκιμάζων σου τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν, ἐν καχερίᾳ
καὶ ἀδοξίᾳ, καὶ ἀπορίᾳ, καὶ ἀνεφάνης δίκαιος,
λέγων· «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου,

τὰ κακὰ οὐκ ὑποσώμεν;»
Πόθεν οὖν ἡ ἐν τοῖς πειρασμοῖς ὑπομονή; ἀπὸ
τοῦ δοκίμου τῆς εἰς Θεὸν πίστεως· ὥστε δοκίμων
εἶναι τῶν πιστῶν οἱ πειρασμοί. Διότι ὁ τοῦ Κυρίου
ἀδελφός Ἰάκωβος χαίρειν ἡμῖν παραγγέλλας, ὅταν
πειρασμοῖς περιπέσωμεν, ἐπήγαγεν δεῖ· «Τὸ δοκι-
μῶν ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν· ἡ
δὲ ὑπομονή, φησὶν, ἔργον τελείον ἔχεται.» Μηδὲν,
φησὶν, τῶν ἔργων σοὶ τῆς ἀρετῆς κολοβώσης, ἐπει-
εχθέντων τῶν πειρασμῶν μαλακισθεὶς, ἀλλὰ μετὰ
τῆς ὑπομονῆς καὶ ἡ τελειότης προσέρτω σοὶ τῆς
ἀρετῆς. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ τῶν ἀκουσίων μόνον οὐ τε-
λειοῦται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χρὴ προσεῖναι καὶ τὰ
ἐκούσια, ἅπερ ἐστὶ σωφροσύνη, δικαιοσύνη, πρὸς τε
τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, καὶ τὰ ἐπόμεια
ταῦτα· ἐπεὶ καὶ τούτων ἡμῖν χρεια πρὸς τὴν τε-
λειωσιν· διὰ τοῦτο προστίθησι πρὸς ἡμᾶς γράφων ὁ
θεὸς ἀπόστολος οὗτος· «Ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέ-
λειον ἔχεται, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὀλόκληροι, ἐν μη-
δενὶ λειπόμενοι· τοῦτο λέγων ἀντικρὺς, ὡς εἴπερ
βούλεσθε τὴν πρὸς Θεὸν ὑμῶν πίστιν τελείαν ἐν-
δείκνυσθαι, μὴ μόνον πάσχοντες ἐξωθεν φέρετε γεν-
ναίως, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ παρ' ἐαυτῶν τὰ θεάρεστα
ἐνεργεῖτε, καὶ ἐπίπνοια ἢ· συνελθόντα γὰρ μετ'
ἀλλήλων κρᾶξτε καὶ πάθος ἐπ' ἀγαθῷ, τὸν κατὰ
Θεὸν τελειοῦσιν ἄνθρωπον. Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν, δεῖ
Χαίρετε ὅταν ἐνεργῆτε τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅταν ἐν

Ejusdem homilia in Evangelium undecima Domini-
ca secundum Matthaeum; in qua et de tentatio-
nibus.

Jacobus frater Domini ait: «Omne gaudium exi-
stimate, cum in tentationes varias incidertis⁸².»
Non solum dicit: Gaudete, sed «omne gaudium
existimate;» non exhortans nos ad non sentiendum
dolorem; hoc enim impossibile est, sed superiores
nos exhibere jucundissimum esse Deo obsequium
ostendens. Omne dixit gaudium, id est perfectum,
maximum, infinitum, praesertim si variae sint tenta-
tiones. Quare? Quia per tolerantiam tentatio-
num exercemur et magis probati effluimus erga
Deum. Et praeterea magis cognoscimur in tentatione
versati; dixit enim de sanctis sapientia Salomonis:
«Quoniam Deus tentavit illos, et invenit illos dignos
se⁸³.» Nonne ergo omnis gaudii eis fuit digna talis
tentatio? Hoc idem dicens Deus ad Job cum libera-
vit a tristitia ex tentatione orta. Putas me tecum
aliter egisse quam ut justificeris? Quid dixit ad
eum Dominus? Tibi profui innotescens, ostendens
fidem tuam in me, in prosperis rebus, in gloria, in
fortuna secunda, et apparuisti justus utens his rebus
juxta meam voluntatem talia tibi concedentem et
quando volui, auferentem et dispergentem a te. Tibi
profui ostendens tuam fiduciam in me, in adversis,
in opprobrio in fortuna mala, et apparuisti justus
dicens: «Si bona suscepimus de manu Dei, mala
quare non suscipiamus⁸⁴?»

Unde ergo in tentationibus patientia? Ex mani-
festatione fidei in Deum, ita sunt probatio fidelium
tentationes. Ideo cum frater Domini Jacobus nos
hortatus esset ad gaudium, cum in tentationes inci-
derimus, addidit: «Probatio fidei vestrae patien-
tiam operatur; patientia autem opus perfectum
habet.» Non, inquit, opere virtutis infirmae sint tibi
male ferenti ad te missas tentationes, sed cum
patientia adsit tibi virtutis consummatio. Quia ho-
mo per involuntaria non perficitur, sed necessario
ad voluntaria ducendus est, quae sunt justitia, sa-
pientia, in Deum et in proximum charitas, et quae
hanc comitantur, quia his indigemus ad perfectio-
nem; ideo ad nos scribens divinus addit Apostolus:
«Patientia autem opus perfectum habeat, ut sitis
perfecti et integri, in nullo deficientes,» hoc directe
ostendens quod si fidem vestram in Deum ostendere
velitis perfectam, non sufficere si fortiter externo
vobis adversantia sufferatis, sed oportere ut ipsi
vobis opera Deo grata imponatis, etsi gravissima
sint; operatio simul et passio in bonum cum aliis
junctae hominem perfectum secundum Deum fa-
ciunt. Cur ergo non dixit Apostolus: Gaudete cum
bonum operamini sed «cum in tentationibus estis?»
Quia virtutem operari ex nobis pendet et in nostra
potestate situm est; in tentationes autem incidere

⁸² Jac. i. 2. ⁸³ Sap. iii. 5. ⁸⁴ Job. ii. 10.

non est penes nos. Cum ergo absque his tentationibus non sit perfectio, nec in Deum fidei manifestatio, qui ad fidei perfectionem currit cum in tentationes incidit gaudet quasi inveniens unde ad perfectionem perveniat. Perfectis quidem in fide prosunt tentationes ad suæ perfectionis manifestationem. Imperfectis autem mirabilis est ad perfectionem viam aperire, quod patet ex explicatis ipsis hodierni Evangelii verbis. Sed a superius ipsa proponamus ad charitatem vestram: « In illo tempore compulsi Jesus discipulos ascendere in naviculam, et trajicere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare »⁶⁶. De quonam tempore diximus? Quando ex quinque panibus et duobus piscibus quinque millia hominum cum mulieribus et liberis cibavit, tam abundanter et copiose ut implerentur duodecim corbini fragmentis quæ supererant, sicut in Ecclesia proxime elapsa Dominica audivimus.

δίοις ἔθρεψεν ἐπὶ τοσούτου εἰς κόρον, ὥς καὶ δώδεκα κορβίνους πληρῶσαι τὰ περιτεθέντα τῶν κλασματῶν καθάπερ ἂν ἑκκλησίας ἐν τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ ἀνηχῶμεν.

Sed sciscitabit intra se quis forsitan quam ob rem compulerit Jesus discipulos suos ascendere in naviculam. Dicendum porro est ipsum exteriora ordinasse ad opera quorum faciendorum causa in terram venerat. Si autem non compulisset ego rationem mecum quaererem. Ipse enim seipsum præbere volens per opera omnibus omnis boni exemplar, ostendit quomodo oportet conversari cum turbis, ad animarum scilicet et ad corporum utilitatem, debet et ostendere quomodo oporteat cum Deo conversari, elevando ad ipsum mentem rebus terrestribus liberam, multum autem ad hoc adjuvat solitudo, desertum et quæ in ipso invenitur tranquillitas. Cum ergo opportunum tunc tempus erat hoc quoque docendi, scilicet bonam esse solitudinem, orationem et secessum, ideo necesse erat ascendere ad montem ubi solus oraret. Discipuli autem cum ipso ubique esse delectabantur, et ægre ab illo separabantur, Quomodo ergo potuisset in montem ascendere solus, nisi compulisset eos ascendere in naviculam et præcedere eum trans mare? Aliud quoque in hoc nobis monstratur. Sicut enim hic postquam sanavit et docuit cibavitque copiose turbam, eam dimisit et ascendens in montem compulsi discipulos suos sese committere mari et fluctibus, ita postea, postquam nostram naturam per suam Incarnationem sanavit, docuit, et suo proprio corpore cibavit, derelinquens nos corporaliter et in caelum ascendens, misit discipulos suos in mundum universum, id est in amarum et periculis refertum gentium mare, quasi in navi eum Evangelio et quæ juxta ipsum est Ecclesia, tentationibus traditi sunt. Non modo injiit, sed compulsi ite. Si quis noverit quod narrat Joannes dilectus Christi theologus, quare fuerit permessa Stephani tribulatio et

Α τοῖς πειρασμοῖς ἦεν; ὅτι τὸ μὲν ἐνεργεῖν τὴν ἀρετὴν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κείτῃ ἐφ' ἡμῖν. Ἐπει δὲ χωρὶς τούτων οὐκ ἐστὶ τελείωσις ἢ φανέρωσις τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως, ὁ πρὸς τὴν τελείωσιν τῆς πίστεως τρέχων, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσῃ, χαρήσεται ὡς ἐντυχὼν, δι' οὗ τῆς τελείωσις ἐπιτεύχεται· τοῖς μὲν γὰρ τελείοις τὴν πίστιν πρὸς φανέρωσιν λυσισταλοῦσιν οἱ πειρασμοὶ τῆς καθ' ἑαυτοῦ τελειότητος· τὸ δὲ γε τούτων θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ τοὺς ἀτελεῖς τελειοῦσιν ἐπιφερόμενοι· ὁ δὲ ἦλον καὶ παρ' αὐτῶν τῶν σήμερον ἀναγινώσκομενον τοῦ Εὐαγγελίου ῥημάτων. Ἄνωθεν δὲ ἀπὸ προθέμενον πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Ἐφ' αἰετῶν ἐκείνῃ ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ὥς οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ἕλκους· καὶ ἀπολύσας τοὺς ἕλκους ἀνέθη εἰς τὸ ὄρος κατ' Ἰβάν προσεύξασθαι. Ποῖο καιρῷ ἐκείνῳ φαιμέν; ὅτι πάντα ἄρτοις καὶ δυσὶν ἰχθύσι τοὺς πενταχισθίλους σὺν γυναιξὶ καὶ παι-

Ἄπορήσεις δ' ἂν τις ἴσως, τίνας ἔνεκεν ἠνάγκαζε τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον. Ἔστι μὲν οὖν λέγειν, ὡς φρονόμοι καὶ τὰ ἐξῆς, πρὸς τὰ ἔργα σπεύδω, ἃ τελείων ἦλθεν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἐγὼ δὲ, εἴπερ μὴ ἠνάγκαζε, τοῦτο ἂν ἠπόρησα· ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος πᾶσι παντὸς καλοῦ δι' ἔργων ὑπόδειγμα προτιθέναι βουλόμενος ἑαυτὸν, ἔδειξε μὲν πῶς δεῖ συνεῖναι τοῖς πληθεσίν, ὅτι πρὸς ψυχῶν καὶ σωμάτων ὠφέλειαν, ἐλείπετο δὲ δεῖξαι καὶ πῶς δεῖ συνεῖναι Θεῷ, τῷ προσάγειν αὐτῷ τῶν πάντων ἀπηργαμένων 180 τῶν κάτω· πολλὸ δὲ πρὸς τοῦτο συντείνει μόνωσις καὶ ἔρημια, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἡσυχία. Ἐπει οὖν καὶ τοῦτο διδάξει καιρὸς; ἦν, ὅτι καλὸν ἔρημια καὶ ἡρεμία καὶ προσευχὴ καὶ μόνωσις, καὶ διὰ τοῦτο ἀναβῆναι εἰς τὸ ὄρος, ὥστε κατ' Ἰβάν προσεύξασθαι· οἱ δὲ μαθηταὶ συνεῖναι τούτῳ διὰ παντὸς ἠγάπων, καὶ ὁσαυποσπάστως εἶχον ἐκεῖνον, πῶς ἂν εἰς τὸ ὄρος ἀνέθη μόνος, εἰ μὴ τούτους ἠνάγκασεν ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν εἰς πέραν; Ἔστι δὲ τι καὶ ἄλλο διορθεῖν ἐνταῦθεν. Πῶς γὰρ νῦν μετὰ τὸ θεραπεύσαι καὶ διδάξαι καὶ θρῆσκαί τὸ πληθεὸς ἐξισιῶς, ἀπολύσας αὐτοὺς, καὶ εἰς τὸ ὄρος ἀναβαίνων, ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς ἑαυτοὺς ἐπιδοῦναι τῇ θαλάσῃ καὶ τοῖς κύμασιν, οὕτως ὕστερον μετὰ τὸ διὰ τῆς οἰκτίας ἐνανθρωπήσας θεραπεύσαι τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ δεῖξαι καὶ θρῆσκαί δι' ἑαυτοῦ, ἀπολείπων ἡμᾶς σωματικῶς, καὶ ἀναβαίνων εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐπεμφε τοὺς μαθητὰς εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, ταυτὸ δ' εἶπετο εἰς τὴν ἀμυράν, ὡς πειρασμῶν γέμουσαν, τῶν ἐθνῶν θάλασσαν, ὡσπερ ἐν σκάφῃ τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τῇ κατ' αὐτὸ Ἐκκλησίᾳ, μετ' οὗ τοῖς πειρασμοῖς ἐξέσθησαν. Οὐ μόνον δὲ ἐπεμφεν, ἀλλὰ καὶ ἠνάγκασεν. Εἰ τις οἶδε τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην τὴν ἡγεγεμένον τῷ Χριστῷ Θεολόγον, εἰ τις οἶδε διὰ τί συνεχωρή-

⁶⁶ Matth. xiv, 22.

θη ἢ ἐπὶ Στεφάνῳ θλίψις, καὶ ὁ κατ' ἐκείνην διωγ-
μὸς, εἶδεν ὁ λέγων· καὶ γὰρ οὐκ ἤθελον οἱ ἀπόστολοι
τῶν Ἱεροσολύμων ἐξελεῖν, ἀλλ' ἀναγκασθέντες ὑπὸ
τοῦ διωγμοῦ, διεσπάρησαν εἰς τὸν κόσμον, καὶ οὖ-
τω τὴν ἀποστολὴν ἐπλήρωσαν.

Οὐκ ἠναγκάσθησαν δὲ ἀπλῶς πλεῖν τὴν κοσμι-
κὴν θάλασσαν, ἐνθα πᾶσα θλίψις καὶ πᾶν εἶδος
πειρασμοῦ, ἀλλ' ὥστε προάγειν εἰς τὸ πέραν, του-
τάστι νικῆσαι, καὶ τῶν πειρασμῶν ἐπέκεινα διὰ τῆς
νίκης γενέσθαι· ἀλλ' οὐκ ἴσχυσαν χωρὶς τοῦ Ἰη-
σοῦ· «Τὸ γὰρ πλεῖον, φησί, μέσον τῆς θαλάσσης
ἦν βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναν-
τιὸς ὁ ἀνεμὸς.» Οὐ μᾶλλον τότε ἦν ἐναντιὸς αὐτοῖς
ὁ ἀβύχρος ἀνεμὸς, ἢ ὁ Δομετιανὸς, καὶ ὁ Τραϊανὸς,
καὶ ὁ Νέρων ὕστερον· μᾶλλον δὲ οὗτοι μὲν, καὶ οἱ
τοιούτοι κύματά εἰσι ἀγρία δεινῶς κατὰ τῆς Ἐκ-
κλησίας ἐπιχειρόμενα, ὁ δὲ κινῶν καὶ ἀναγείρων
ἐναντιὸς ἀνεμὸς τὸ πνεῦμα τῆς πονηρίας· ἐστὶν, ὁ
ἀντικείμενος τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ διὰ παντὸς
διὰ βόλος. Τετάρτη δὲ, φησί, φυλακὴ τῆς νυκτὸς
ἀπὸ τῆς πρῆς αὐτοῦς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς
θαλάσσης, τουτέστι μετὰ τὴν ἐνάτην τῆς νυκτὸς
ὥραν· εἰς τέσσαρα γὰρ εἰώθησιν οἱ νυκτοφυλακοῦν-
τες διαιρεῖν τὴν νυκτὸς διάστημα κατὰ διαδο-
χὴν· ὡς εἶναι τὴν ἀρχὴν τῆς τετάρτης φυλακῆς ἐν
ταῖς ἡμερῶσι ἀρχὴν τῆς δεκάτης τῆς νυκτὸς
ὥραν. Ἐπὶ τοσούτων δὲ αὐτοῖς ἀφίησιν ὑπὸ τοῦ
κλύδωνος βασανίζεσθαι, ἵνα γυμνάσῃ πρὸς ὑπομο-
νήν, καὶ φερεπόντους αὐτοῖς ποιήσῃ. Ἀλλὰ καὶ
μετὰ τοῦτο ἐπιφανὲς αὐτοῖς συγχορεῖ φάντασμα
νομίσει τοῦτον, καὶ φοβηθῆναι τοσούτον, ὡς καὶ
ἀπὸ τοῦ φόβου κράξαι, καίτοι πρὸς τὸ σῶσαι παρα-
γενόμενον. Τοῦτο γὰρ ἀνθρώποις ποιοῦντα καὶ ἐπὶ τοῦ
παλαίου λαοῦ ἐκείνου· ὅποτε καὶ γὰρ ἐμελλεν αὐ-
τοῖς ἡ θάλασσα παραδόξως ρήγνυσθαι, καὶ ὄδον
παρέχειν σωτήριον, τότε τὰ ἴσχυα κινδυνεύειν ἰδο-
ύσων, τῇ κατόπιν κυκλώσει τῶν πολεμίων ἀφύκτοις
συγχεθέντες κακοῖς. Καὶ νῦν ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐ-
τοῦ προηγεῖτο τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν κατεχόμενων δαι-
μονίων ὁ σφοδρὸς συνταραγμὸς τῶν ἐλευθερομέ-
νων· οὕτω γὰρ οὐκ ἐπέραστοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔμ-
μονοι τῇ μνήμῃ τῶν εὐπεπονθῶτων αἱ εὐεργεσίαι
γίνονται. Ἐπιφαίνεται δὲ αὐτοῖς ἐπικαλουμένοις
πάντων ἐν τῷ κλύδωνι ἐκείνῳ τὸν πάντων Θεόν,
δεικνύς· οἱ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός, ὁ χεῖρα
βοηθείας ὀρέγων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν. Περι-
πατεῖ δὲ ἐπὶ τῶν κυμάτων, τῆς θαλάσσης **181**
ἀγριαίνουσης, δεικνύς ἐκ παρουσίας οἱ αὐτός· ἐστὶ
κατὰ τὴν προφητείαν ὁ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης· ὡς
ἐπ' ἰδαφούς ὀδεύων, πρὸς ὃν φησὶ καὶ ὁ Δαβὶδ προ-
φητικῶς· «Ἐν τῇ θαλάσῃ αἱ ὁδοὶ σου, καὶ αἱ τρί-
βου σου ἐν ὕδασι πολλοῖς·» καὶ, «Σὺ δεσπόζεις τοῦ
κράτους τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων
αὐτῆς σὺ καταπραΰνεις·» ὅπερ ὕστερον ἀπειργά-
σατο. Ὡς γὰρ τότε περιφόβους εἶδεν αὐτοῖς ἀπὸ
τοῦ μὴ ἐπιγινῶναι τοῦτον, ἐπεὶ καὶ νῦν ἦν, εὐθίως
ἐλάλησεν αὐτοῖς, γνωρίζων αὐτὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς

quæ eam secuta est persecutio, hic quid dicam
intelligit; non enim volebant apostoli exire Hiero-
solyinis, sed persecutione pulsî dispersi sunt per
mundum et sic missionem suam impleverunt.

Non compulsi sunt omnino mare mundi navigare,
ubi omnis tribulatio et periculi genus, sed præce-
dere in mare, et vincere et transire pericula. Sed
non potuerunt sine Jesu; «Navicula enim, ait evan-
gelista, in medio mari jactabatur fluctibus; erat
enim ventus adversus. Non magis contrarius erat
tunc eis sine anima ventus, quam postea Domitia-
nus, Trajanus et Nero, sed potius hi et similes, sunt
fluctus tumentes et terribiles adversus Ecclesiam
excitati. Qui autem hos movet et excitat ventus
contrarius, spiritus est nequitie in omnibus Christi
Ecclesie adversarius diabolus. Quarta autem, ait,
vigilia noctis venit ad eos Jesus ambulans super
mare, id est post nonam noctis horam. In quatuor
enim partes solent qui vigilant noctis dividere spa-
tia, secundum successionem, ut enim decima hora si-
mul incipiat quarta vigilia. Ideo autem eos adeo undis
exponit, ut eos ad patientiam exerceret et tolerandis
laboribus assuescat. Sed postea apparens eis phan-
tasma videtur esse, tantoque timore corripuntur
ut clament, ad eum tamen, qui eos salvaturus ac-
cedebat. Hoc idem factum est in populo antiquo.
Cum enim janjam mare contra omnem spem sese
divisurum esset aperturumque eis viam salutarem,
in extremis se videbant, ob ingruentes a tergo hos-
tes, ineluctabilibusque circumdati malis. Et nunc
in ejus præsentia præcedebat sanationem dæmonia-
corum ingens tumultus liberatorum; sic enim benefi-
cia non modo grata sunt, sed et vivunt in memoria
eorum qui receperunt. Apparet eis qui in hoc
mari invocant omnium Deum, ostendens se esse
super omnia Deum qui manum auxiliatricem invo-
cantibus se porrigit. Ambulat autem super mari
furens, ostendens super se esse illum qui se-
cundum prophetiam super mare velut super aridam
ambulat, ad quem in spiritu prophetico dicit Da-
vid: «In mari viæ tuæ, et semitæ tuæ in aquis mult-
is.» Et: «Tu dominaris potestati maris, motum
autem fluctuum ejus tu mitigas.» Quod postea
fecit; cum enim eos vidit trementes eo quod eum
non agnoscerent, cum ipse esset, statim locutus est
eis, agnitus ab ipsis voce sua et dicens: «Ego
sum, nolite timere.» Ego sum qui semper sum Deus,
et ultimo loco; homo factus propter vos, visus et
auditus sui, et omnia possum; ideo et cum corpore
super fluctus ambulo, quod et aliis communicare
possum; Petro enim ipsi dicenti: «Domine, si tu
es, jube me ad te venire super aquas;» jussit, et
factum est. Sed de hoc quod proxime sequitur dis-
seramus quod explicantes dicebamus apostolos
missos fuisse super mundi gentium mare, ascen-

⁸⁷ Psal. LXXVI, 20. ⁸⁸ Psal. LXXVII, 10.

dente Domino quasi super montem insuper in excelsa cœlorum, ibique semper orationes offert pro nobis, et factus pro nobis pontifex intra velum ingressus est, ut reprobaretur delicta populi, ut dicit Apostolus ⁹⁹.

ναμαί· τοῦ γὰρ Πέτρου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· « Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κίλευσόν με πρὸς τὸ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα, » ἐκέλευσε καὶ ἐγένετο. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν προτέραν ἀκολουθίαν ἀγάγωμεν τὸν λόγον, ἣν ἀνάγοντες ἐλέγομεν πεμφθῆναι τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τὴν κοσμικὴν τῶν ἔθνῶν θάλασσαν, ἀναφερομένου τοῦ Κυρίου ὡς εἰς ἕδος ἐπὶ τὸ οὐράνιον ὕψος, κάκει πάντως τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσείγοντος εὐχὰς, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἀρχιερέως γεγονότος, καὶ εἰσελθόντος εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπατάσματος, εἰς τὸ Πάσκεισθαι τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

Discipuli igitur præmissi trajicere mare, id est vincere et conculcare oppugnantes, non omnino vicerunt; validus enim adhuc adversarius est et gentes adversus Ecclesiam Christi bacchantur. Quarta autem noctis vigilia hoc est post legem naturæ, post legem scriptam, post priorem Christi adventum et datam per eam legem gratiæ, veniet tandem posterioris Christi adventus tempus, recte noctis quartæ vigiliæ comparatum, in quo veniet Dominus, conculcans, humilians, in obsequium redigens omnem principatum, potestatem et virtutem. Debet enim publice humiliare, conculcare, omnes fluctus adversus Ecclesiam suam excitatos. Meministis enim, fratres, quod per fluctus excitatos et commotos ab adversario spiritu principes hujus mundi significant; et ut cætera quæ hic includuntur partim explicare omittam, ascendentes illis in naviculam Jesu scilicet et Petro qui cum ipso stabat extra naviculam, cessavit ventus, et transfretantes venerunt in terram. Dominus enim et omnes qui ex nobis sancti cum eo sunt quos præfiguravit Petrus; nobiscum erunt in secundo Christi adventu, humiliabunt adversarium spiritum nosque mare hujus mundi agitatam transfretantes in beatam vitam, ubi non amplius nec luctus nec dolor nec gemitus, introibimus. Qui autem in navicula erant, ait evangelista, venerunt et adoraverunt eum, dicentes: « Vere Filius Dei es, » et tunc etiam: « In nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris ¹⁰⁰. » Sed comparatione relicta, initii sermonis reminiscamur. Hoc autem initium orationis erat, scilicet: non modo prosunt perfectis in fide tentationes, ut Job, Petro, Paulo et similibus, sed perfectunt etiam imperfectos. Illic enim, non modo Petrus et qui cum ipso erant discipuli, qui et ipsi adhuc imperfecti erant, sed omnes qui in navicula erant, in hac tentatione tantum profecerunt in fide, ut venientes adoraverint Jesum eique dixerint: « Vere Filius Dei es. » Recte igitur apostolus quem initio citavimus dicit: « Beatus homo qui suffert tentationem, quoniam eum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ ¹⁰¹. »

καὶ λέγων· « Ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε. » Ἐγὼ εἰμὶ ὁ καὶ Θεὸς ὠνάει, καὶ ἐπ' ἰσχυρῶν ἀνθρώπου γεγονώς δι' ὑμᾶς, ὀρώμενός τε καὶ ἀκούμενος, καὶ πάντα δυνάμενος· διὸ καὶ μετὰ σώματος κατὰ κυμάτων περὶ αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτο παρήγειν ἐύναμαί· τοῦ γὰρ Πέτρου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· « Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κίλευσόν με πρὸς τὸ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα, » ἐκέλευσε καὶ ἐγένετο. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν προτέραν ἀκολουθίαν ἀγάγωμεν τὸν λόγον, ἣν ἀνάγοντες ἐλέγομεν πεμφθῆναι τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τὴν κοσμικὴν τῶν ἔθνῶν θάλασσαν, ἀναφερομένου τοῦ Κυρίου ὡς εἰς ἕδος ἐπὶ τὸ οὐράνιον ὕψος, κάκει πάντως τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσείγοντος εὐχὰς, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἀρχιερέως γεγονότος, καὶ εἰσελθόντος εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπατάσματος, εἰς τὸ Πάσκεισθαι τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

Οἱ οὖν μαθηταὶ πεμφθέντες προάγειν εἰς τὴν πύραν, τούτεστι νικῆσαι καὶ ὑπερβῆναι τοὺς πειράζοντας, οὐκ ἐνίκησαν εἰς τέλος· ἐτι γὰρ ἐνεργὸς ἐστὶν ὁ ἀντικείμενος, καὶ τὰ ἔθνη μαίνονται κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Τετάρτη δὲ φυλακῆ τῆς νουκτὸς, τούτεστι μετὰ τὸν φυσικὸν νόμον, μετὰ τὸν γραπτὸν νόμον, μετὰ τὴν πρώτην τοῦ Κυρίου παρουσίαν, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν τῆς χάριτος νόμον, ὁ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἔσται πάντως καιρὸς, καλῶς ἀναλογίᾳ τῆς τετάρτης φυλακῆ τῆς νουκτὸς, καθ' ὃν ὁ Κύριος ἐλεύσεται καταπατῶν καὶ καταργῶν καὶ δουλοῦμενος; πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν· μέλλει γὰρ καταργῆσαι ἐμφανῶς, καὶ καταπατῆσαι τὰ δεινῶς ἐπεγειρόμενα κύματα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Μήμνησθε γὰρ ἐτι κύματα κινουμένα τε καὶ διεγειρόμενα ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου πνεύματος τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου ἀναγωγικῶς ὁ λόγος ἐπέδεικτο· καὶ ἵνα τὰ μεταξὺ παραλαίπω κατὰ μέρος θεωρεῖν, ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὴν πλοῖον, τοῦ τε Ἰησοῦ καὶ Πέτρου τοῦ μεταστάντος πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ πλοίου, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ διαπεράσαντες ἤλθον εἰς τὴν γῆν· καὶ γὰρ τοῦ Κυρίου, καὶ πάντων τῶν ἐξ ἡμῶν μεταστάντων ἁγίων, οὐδ' ὑπεσήμεναι εἰ Πέτρος, κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν σὺν ἡμῖν γενομένων, τὸ νοητὸν ἀντικείμενον πνεῦμα τελείως καταργηθήσεται, καὶ ἡμεῖς τὴν πολυκύμαντον τοῦ βίου διαπεράσαντες θάλασσαν, εἰς τὴν γῆν τῶν κρείων εἰσελευσόμεθα, ἕνθα ἀπίδρα πᾶσα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός. Οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, φησὶν, ἐλθόντες, προσεκύνησαν τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες· « Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ. » καὶ τότε γὰρ, « Πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. » Ἀλλὰ τῆς ἀναγωγῆς ἀφιέμενος, τῆς ἀρχῆς ἐπιμνησθώμεν τῶν λόγων· ἡ δὲ ἦν, ὡς μὴ μόνον τοῖς τελείοις τὴν πίστιν οἱ πειρασμοὶ λυσιτελοῦσιν, ὡς τῷ Ἰωὼ καὶ τῷ Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ τοῖς ὁμοίοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀτελεῖ; τελειοῦσιν ἐπιφερόμενοι· καὶ γὰρ ἐνταῦθα οὐχ ὁ Πέτρος μόνος, οὐδέ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ μόνον, **182** οἱ καὶ αὐτοὶ ἐτι ἀτελεῖς ἦσαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ πλοίῳ πάντες, τοσοῦτον πρὸς πίστιν ὑπ' ἐκείνου τοῦ πειρασμοῦ ὠφελήθησαν, ὡς προσελθόντες προσ-

⁹⁹ Hebr. II, 17. ¹⁰⁰ Philipp. II, 10, 11. ¹⁰¹ Jac. I, 12.

ὄν θλώ δὲ ὑμᾶς ἀγνωεῖν, ἀδελφοί, ὅτι διπλοῦν ἄ
 ἔστι τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν· ἀλλ' οὐ τοῦτο λέγω
 νῦν, ὅτι δι' ἡθονῆς καὶ ὀδύνης, δι' ὑγείας καὶ νόσου,
 διὰ δόξης καὶ ἀδοξίας, δι' εὐπορίας καὶ ἀπορίας,
 ἐπάγονται τοῖς ἀνθρώποις οἱ πειρασμοί, ἐν οἷς καὶ
 πολλῶν χειρῶν εἰσὶν οἱ δι' ἡθονῆς καὶ ὑγείας, καὶ
 ὀδύνης καὶ εὐπορίας· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο· ἀλλ' οὐ
 περὶ ταῦτες λέγω ὑμῖν νῦν τῆς διπλῆς τῶν πειρα-
 σμῶν. Ἀλλὰ πρὶν ἀποδέχομαι νῦν ὑμᾶς ἐπιγνώ-
 ναι; σκοπεῖτε, καὶ μαθήσεσθε. Οὗτος ὁ μέγας Ἰά-
 κωβος, ὁ κατὰ σάρκα διὰ τὴν πρὸς Ἰωσήφ τῆς
 Παρθενῆς κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν μνηστὴρ
 ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου καλούμενος, εἰπὼν ὅτι· « Καί-
 ρεται ὅταν πειρασμοῖς περιπέσῃτε ποικίλοις· » καὶ
 ὅτι· « Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι
 λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. » Ἔπειτα καθάπερ
 ἂν εἰ τις εἶπε πρὸς αὐτὸν, Καὶ μὴν εἰσὶν οἱ βλα-
 σφημοῦσιν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, οἱ δὲ καὶ ἀπογινώ-
 σκουσι τελείως ἐκ τῶν· ἄλλοι δὲ καὶ βρόχον ἐαυ-
 τῶν ἀνέπτουσι· εἰ δὲ καὶ ὁ πειρασμὸς τῶν ἐμψύ-
 των εἴη καὶ σαρκικῶν, θυμοῦ τυχήν ἢ ἐπιθυμίας, οἱ
 μὲν φόνους ἔσθ' ὅτε περιέπεσαν, οἱ δὲ τῇ ἀκολασίᾳ
 ἐκ τούτων ἐξέβλακται, πῶς οὖν ἐκ Θεοῦ ὁ πειρασμὸς,
 καὶ στεφάνων πρόξενος; εἶον πρὸς τοὺς τοιαῦτα
 λέγοντας ἀπολογούμενος ἐπάγει· « Μηδεὶς πειρα-
 ζόμενος λεγέτω, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι· πειρά-
 ζει γὰρ αὐτὸς οὐδένα· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειραστός ἐστι
 κακῶν· » πειρασμὸν ἐν ταῦτα τὸ κακὸν δηλονότι
 καὶ τὴν ἀμαρτίαν λέγων, καὶ τὸ ταύτη περιπεσεῖν,
 ἧς καὶ ὁ Χριστὸς ἔμεινεν ἀπειραστός, καίτοι πειρα-
 σθῆς ἄλλως· « Ἐξ ὧν γὰρ ἔκαθε, φησὶ, πειρα-
 σθῆς, θύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. » Ἀλλὰ
 καὶ μετὰ τὸ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι ἀνέβη εἰς τὸ
 ὄρος πειρασθῆναι κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν·
 ὥστε πειρασμοὶ λέγονται καὶ τὰ ἐπερχόμενα τοῖς
 ἀνθρώποις ἐξ ὧθεν κατὰ σῶμα λυπηρὰ, καὶ αὐτὴ ἡ
 προσβολὴ ἐν ἔθρῳ, εἰ καὶ ἀνεύθυνός ἐστιν· ἐπι-
 καὶ τῷ Κυρίῳ πειράζων προσέβαλε. Πειρασμοὶ λέ-
 γονται καὶ αἱ ἀμαρτίαι, καθ' ἃς ἕκαστος ἡμῶν πει-
 ράζεται, ὡς αὐτὸς Ἰάκωβός φησιν· « Ἰπὸ τῆς
 ἰδέης ἐπιθυμίας ἐξελεχόμενος καὶ δελεαζόμενος· ἡ
 γὰρ ἐπιθυμία, φησὶ, ἀλλαδοῦσα τίχεται ἀμαρτίαν,
 ἡ δὲ ἀμαρτία τελειοθεῖσα ἀποκτείνει θάνατον. » Τίνα
 θάνατον; τὸν αἰώνιον, ὃς ἐστὶν ὁ διὰ τὴν ἀμαρτίαν
 ἀπὸ τῆς φυχῆς τοῦ Θεοῦ χωρισμός· ὃν νῦν μὲν
 ἐπηκολούθησεν ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι συντελείας καὶ ὁ
 τοῦ σώματος θάνατος, τότε δὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι
 ἐφέται τοῖς μὴ ἐν ταῦτα μετανοήσασιν ἢ ἀπόρητος
 καὶ ἀτελεύτητος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος κόλασις,
 καταδικασθεῖσι δικαίως ὑπὸ τοῦ δυναμένου καὶ
 ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέννη.

Τούτον φύγωμεν, ἀδελφοί, τὸν πειρασμὸν ὃν
 δύναμις· καὶ γὰρ τὸ φυγεῖν τοῦτον ἐν τῇ ἐξουσίᾳ
 κείται τῇ ἡμετέρᾳ. Ἐπὶ τούτῳ λυπηθῶμεν, ὅταν
 ἴδωμεν ἑαυτοὺς αὐτῷ περιπεσόντας. Ἐάν ἐπὶ τού-
 τῳ λυπηθῶμεν ὅσον δεῖ, μετάνοιαν ἐπιτελεῖ; ἀρ-
 μελλήτον κατεργασάμεθα πρὸς σωτηρίαν. Τούτον καὶ

Nolo vos ignorare, fratres, duplex esse tentatio-
 num genus; non autem hoc nunc dicam vobis, tenta-
 tiones homines aggredi et per voluptatem et per do-
 lorem, per sanitatem et morbum, per gloriam et
 malam famam, per abundantiam et inopiam quarum
 multo peiores sunt quæ per voluptatem gloriam sa-
 nitatem et abundantiam nos incurant, et hoc ve-
 rum est; nihil autem de hac duplici tentationum
 specie loquor ad vos. Quid autem volo vos cognos-
 cere? Attendite, et intelligetis. Hic magnus Jacobus
 ex affinitate cum Joseph Dei dispensatione Vir-
 ginis sponsi, frater Domini vocatus, ait: « Gau-
 dete cum in tentationes varias incideritis⁹²; » et:
 « Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam accipiet
 coronam vitæ⁹³. » Postea vero haud secus ac si
 quis ad eum dixisset, sunt qui blasphemant in
 tentatione, alii tamen de se ipsis desperant; alii collo-
 se suspendunt; si autem ex naturalibus et carnali-
 bus tentatio venerit, superbia est vel cupiditas;
 alii sibi necem intulerunt, alii incontinentiæ
 aese tradiderunt: quomodo ergo ex Deo tentatio
 est et coronarum datio? Quod hoc aliter loquen-
 tibus respondens Apostolus addit: « Nemo cum
 tentatur dicat quoniam a Deo tentatur; Deus enim
 intentator malorum est⁹⁴. » Hic evidenter tenta-
 tiones vocat malum et peccatum et incidere in
 peccatum, cuius tentationis expertus fuit Christus,
 etsi aliunde fuerit tentatus: « In eo enim in quo
 passus est ipse et tentatus, potens est eis qui ten-
 tantur auxiliari⁹⁵. » Et post baptismum in Jordano
 ascendit in montem ut tentaretur secundum evan-
 gelistæ vocem⁹⁶. Sic igitur tentationes vocantur
 ea quæ hominibus adversantur ut corporales
 molestiæ, et ipsa inimici aggressio etsi non ei pro-
 sperere succedat, siquidem et ipsum Dominum agres-
 sus est. Tentationes etiam dicuntur peccata, qui-
 bus unusquisque nostrum tentatur, ut ipse Jacobus
 dicit: « Unusquisque tentatur a concupiscentia
 sua abstractus et illectus; namque concupiscentia
 cum conceperit parit peccatum; peccatum vero
 cum consummatum fuerit, generat mortem⁹⁷. »
 Qualem mortem? æternam, quod est animæ sepa-
 ratio a Deo per peccatum. Illa quam secuta est ab
 Adamo usque ad finem mors corporis, et sequetur
 in futuro sæculo eos qui hic pœnitentiam non ege-
 runt quasi pœna intolerabilis et infinita corporis et
 animæ justie damnatorum ab eo qui potest et animam
 et corpus perdere in gehenna.

Hanc fugiamus, fratres, tentationem, quantum
 possumus; hanc enim vitare in nostra est potestate.
 Lugeamus cum nos in hanc incidisse viderimus,
 quod si de hoc quantum satis est doleamus, pœni-
 tentiam certam ad salutem fecerimus. Hanc a vobis
 opto discere tentationem, non quæ nocet et castigat

⁹² Jac. 1, 2. ⁹³ ibid. 12. ⁹⁴ ibi. 13. ⁹⁵ Hebr. 11, 18. ⁹⁶ Matth. 17, 1. ⁹⁷ Jac. 1, 14.

In presenti, sed quæ nocet in æternum. Dominus enim noster Jesus Christus cuius gratia ipsius iunistri sumus, pontifex est futurorum bonorum, non vero presentium, et per proprium sanguinem introivit in sancta æterna, non temporali redemptione inventa. Hanc et nos optamus et quærimus æternam redemptionem, credite mihi, non a corporalibus sed a spiritualibus tentationibus; nam arma militiæ nostræ, juxta Apostolum, non carnalia sunt, sed potentia Dei ad destructionem munitionum, non sensibilibus, sed a spirituali hoste adversus nos exstructarum. Vos autem mihi videmini nec intelligere nec quærere hanc spiritualium tentationum liberationem; de his enim maxime doletis tentationibus de quibus gaudere oporteret ut operantibus, si volueritis, redemptionem æternam, et a me quæritis corporalium tentationum liberationem, quia spreta ad vos veni ad vobis compatiendum paratus. Si tamen magis de peccatis nostris dolemus quam de accidentibus nobis calamitatibus, non modo erit equalis animæ et æterna redemptio, sed et temporalium tentationum liberatio. Unde enim, doloribus, genitibus, bellis et calamitatibus plena nobis vita facta est? Nonne ex eo quod injecerimus nos per transgressionem mandati, in vitam tentationem, peccatum dico? Si autem nos diligenter mundaverimus ab omni peccato per penitentiam, ibi immoderatarum expertes erimus tentationum, et in tempore opportuno vitam dolore et pœna vacuam ingrediemur. Convertite ergo vosmetipsos ad hanc salutarem exhortationem: non doleamus nec affligamur de corporalibus calamitatibus et pœnis, sed de spiritualibus, quæ sunt vere tentationes et vere dolore dignæ, ut ad Deum dicamus, sicut ipse nos docuit: «Nec nos inducas in tentationem, vitam et omnino malam, sed libera nos a malo; quia tibi est regnum, potestas et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ψυχικαῖς ζημίαις, αἱ εἰσιν ὄντως πειρασμοί, καὶ λύτης ἀληθῶς ἔστι· ἵνα καὶ πρὸς τὸν Θεόν, καθάπερ αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξε, λέγωμεν· Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, τὸν ἀπηγορευμένον καὶ ὑπαύθινον πάντως, ἀλλὰ βῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

HOMILIA XXIII.

De virtutibus et eis oppositis passionibus. Et quod mundus, cujus princeps diabolus est, non sit creatura Dei, sed ii qui spretis creaturis ipsi servant, dicta in supplicatione publica.

Sicut quod quisque super cultam terram semina verit, hoc et metet, si ipsi fructiferas arbores commiserit, vel triticum, vel hordoum, aut aliud quid utile, hæc nutriet terra, augebit, et ad perfectionem adducet, si vero relicta fuerit absque cultura et semine, plantas quidem profert sed inutiles, et præsertim spinas et tribulos maledictionis nostræ; et si arborem portaverit, sterilis est et inutilis, et ut plurimum spinis horrida, ita quales quisque in anima sua dispositiones inseruerit talibus peribit. Si quis utilibus colloquâs statur, aut fiat

ἐγὼ τὸν πειρασμόν ἤκω νῦν ἀπ' ὁμῶν ἔραι, οὐ τὸν ζημιούντα καὶ βλάπτοντα προσκαίρω, ἀλλὰ τὸν αἰωνίως· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οὐ ἡμεῖς; ἔσμεν χάριτι αὐτοῦ διάκονοι, τῶν μαλλόντων ἀγαθῶν ἀρχιερεύς ἐστιν, οὐ τῶν προσκαίρων· καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὄντως ἀγία, οὐ πρόσκαιρον ἀλλ' αἰωνίαν λύτρωσιν τὴν ἡμετέραν εὐρύμενος· ἦν καὶ ἡμεῖς ἤκομεν κομίζοντες, τὴν αἰωνίαν ἀπολύτρωσιν, εἰ γε πειθίσθε, τῶν ψυχικῶν πειρασμῶν, ἀλλ' οὐ τῶν σωματικῶν· τὰ γὰρ ὄπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρειν ὄχρωμάτων, οὐ τῶν αἰσθητῶν ἀλλὰ τῶν ὑπὸ τοῦ νοητοῦ πολεμίου καθ' ἡμῶν γεγόντων. Ὑμεῖς δὲ δοκεῖτέ μοι ταύτην μηδὲ συνορῆν μηδὲ ζητεῖν τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν κατὰ ψυχὴν πειρασμῶν; ἐπεὶ ἐκείνοις γὰρ μάλιστα λυπεῖσθε τοὺς πειρασμοὺς, ἐπ' οἷς ἴδει χαίρειν, ὡς προσεύουσιν, εἰ γε βουλόμεθα, τὴν αἰωνίαν ἡμῖν ἀπολύτρωσιν· καὶ παρ' ἐμοῦ ταύτην μάλιστα ζητεῖτε τὴν ἀνεσιν τῶν σωματικῶν πειρασμῶν, ἧς ἐγὼ μᾶλλον καταφρονήσας, πρὸς ὁμᾶς ἦλθον, συμπάσχειν ὑμῖν αἰρούμενος. Καίτοι, εἰ ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν λυπούμεθα μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐπερχομένοις ἡμῖν ἐπιζημίαις, οὐ μόνον ἡ τῆς ψυχῆς σωτηρία καὶ ἡ αἰωνία λύτρωσις ἡμῖν προσέεται, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν προσκαίρων πειρασμῶν ἀπολύτρωσις· πόθεν γὰρ ὀδυνηρὸς τε καὶ πολυστένακτος, φιλοπόλεμος τε καὶ πολυσύμφορος ἡμῶν ὁ βίος γέγονεν; Οὐκ ἀπὸ τοῦ ἐμβαλεῖν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς εἰς τὸν ἀπηγορευμένον πειρασμόν, τὴν ἀμαρτίαν λέγεις; Ἄν τοίνυν αὐτοὺς καθάρωμεν ἄρτίως ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας διὰ τῆς μετανοίας, κἀνταῦθα μετριώτερον θεησόμεθα πειρασμῶν, καὶ κατὰ καιρὸν εἰς τὸν βιωτικὸν καὶ ἀνεπηρέατον ἐπανηξομεν βίον. Ἐπιστρέφοντες οὖν ἑαυτοὺς πρὸς τὸν σωτήριον τοῦτον λογισμόν, μὴ ἐπὶ ταῖς σωματικαῖς ἐπιφοραῖς καὶ ζημίαις λυπούμεθα καὶ ἀδημονῶμεν μᾶλλον, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς

184 OMILIA ΔΓ.

Περὶ ἀρετῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ταύταις καθῶν· καὶ διὲ κόσμος, οὗ κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστιν, οὐ τὰ κτίσματα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ διὰ τῆς παραγωγῆσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες αὐτῷ. Ἐξεφωνήθη ἐν λιτῇ.

Ὅσπερ ἐπὶ τῆς γεωργουμένης γῆς οἳ τις σπειρεῖ, τοιαῦτα καὶ θερίσει· κἀν μὲν ἐμφυτεύσῃ ταύτη δένδρα εὐκαρπυ, ἢ σπειρεῖ σίτον ἢ κριθὴν ἢ ἄλλο τι τῶν εὐχρηστων, ταῦτα ἐκείνη καὶ τρέφει καὶ ἀφεί καὶ τελεσφορεῖ· ἀνέργαστον δὲ ταύτην καὶ ἄσκαρτον ἀφεί, τρέφει μὲν βοτάνας, ἀλλ' οὐκ εὐχρηστούς, καὶ μάλιστα τὰς ἀκάνθας; καὶ τριβόλους τῆς καθ' ἡμῶν κατάρας· καὶ δένδρον ὁμοίως ἐάν βλαστήσῃ, ἄκαρπον καὶ τοῦτο καὶ ἀνωφελές καὶ ἀκανθηφόρον ὡς τὰ πολλά· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ὅποιας τις ἐμπούησας ταύτη διαθέσει, τοιαῦτα

των κατ' ἀπολαύει. Ἐάν μὲν ὁμιλίαις χρῆται χρη-
σταίς, καὶ διδασκαλίαις ἀκούῃ τε καὶ ὑπακοῇ πνευ-
ματικῆς, καὶ εἰς ἔργον ἀγῆ τὰ κατ' αὐτήν, γεωργεῖ
τὰς ἀρετὰς, καὶ τῷ θεῷ εὐχρηστος γίνεται, τοῖς τε
ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτῷ. Ἐάν δὲ ὁμιλίαις οὐ
καλαῖς χαίρῃ, καὶ διδασκαλίαις οὐκ ἀκούῃ πνευμα-
τικῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκουσθεῖσαν παρὰ φανῶν τί-
θεται, ἀγριάζει καὶ ὀλομανεῖ, καὶ τρέφει τὰ πά-
θη τὰ πονηρὰ, καὶ ἀναδίδωσιν αἰσθοῦσαν τὰς ἀκάνθας
καὶ τὰ κέντρα τοῦ θανάτου, τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ
σώματος, ἅπερ εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι. Καὶ ὁ ἀρχέκακος
γὰρ ὄφεις τὴν ἀρχὴν, ὡς πάντες γινώσκετε, διὰ τῆς
ἁμαρτίας ἐκκεντήσας τὸν ἀνθρώπον, θνητὸν αὐτὸν
ἀπειργάτατο, καὶ τοῦ χειρίου τῆς τρυφῆς ἐκβαλὼν,
εἰς τὸν φθορῶν καὶ καλυψύδων τοῦτον μεταστή-
σατο κέσμον· νῦν δὲ, ἂν μὴ διὰ μετανοίας τι· ἐπι-
σκευῆ τῶν παρ' αὐτοῦ τραυμάτων τὴν ἴασιν, τῇ
αἰωνίῳ κλάσει καὶ τῷ κυρίῳ τῆς γέννησις παραπειμῆ-
σεται. Ὡσπερ δὲ ταῖς ἀγρίαις ὕλαις καὶ τῷ βάσει
τῶν ἀκανθῶν, τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά τῆς γῆς ἐμ-
φωλεύουσιν, οὕτως ὁ ἀρχέκακος οὗτος δράκων, τὸ
μέγα καὶ πάθημον θηρίον κατὰ τὸν Ἰωβ, ὅτε
παντοδαπὰ δένδρα τῆς ἡδυσπαθείας ἐνδιατάττει· Ἐμ-
προσθεν δὲ, φησὶν, αὐτοῦ ἐρέχει ἀπόλωται. Ταύτης
τῆς ἀπολαύσεως ὀνομάζονται ὁμάς· εἶναι πάντα· ποδῶν
ἐγὼ, καὶ πάντα ποδῶν, κοπιῶ ὅπερ ὁμῶν, ἀδελφοί,
καὶ ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ πνευματικῇ κατ' ἡμέ-
ραν μὲν τοῖς προσηύχουσιν, ἐπ' ἐκκλησίας δὲ καὶ κοινῇ
πρὸς πάντας, τοῦ καιροῦ διδόντος· αὐτὴ γὰρ
ἔλετομαί τὰ ἔλθη τὰ πονηρὰ, καὶ ἀναμολύβει τῶν
ἁμαρτημάτων τὰ βλάθη, καὶ ἀμδύβει τῆς κακίας
τὰ κέντρα, καὶ θριαμβεύει τὸν ἀρχέκακον δράκοντα,
καὶ φανεροὶ τὴν ἀπλανῆ τρίβον, καὶ παρέχει γνῶ-
σιν σωτήριον.

Ἐπεί δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ μάλιστα ἡ C
κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, οὐκ ἰδιώτας μόνον
ἔχει, ἀλλὰ καὶ σοφοὺς, τῇ τε φύσει καὶ τῇ μελέτῃ
τῶν ἔξω τε καὶ τῶν κατ' ἡμᾶς μαθημάτων· διὰ
τοῦτο οὐκ ἐπι πολεῖ, οὐδὲ λίαν ἰδιωτικῆν ποιῶματι
τὴν ἑμίλιαν, μᾶλλον βουλόμενος ἀνάγειν τοὺς χθα-
μαλιώτερον, ἢ κατέγειν διὰ τούτους καὶ τοὺς ὑψη-
λοτέρους. (1) δὲ προσέχων καὶ ἀκούων τῆς διδασκα-
λίας ἐπιμαλῶς, καὶ ἰδιώτης ἦ, οὐ πάντα ἀγνοήσει
τὰ λεγόμενα, **135** καὶ ὅπερ ἂν θνητῇ καταλαβεῖν
καὶ κατασχέειν καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, καὶ λίαν ἄλι-
γον ἦ, φυγαδεύσει μὲν ἐκ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς πᾶσαν
κακίαν, ἀξιοθήσεται δὲ καὶ πληρώσει καὶ σώσει
τὴν δεξιμένην αὐτὸν καρδίαν. Ὡς γὰρ ἐκ τῆς θεο-
πνεύστου Γραφῆς ὑπάρχων, ἐξομοιοῦται τῷ λίθῳ
ἐκείνῳ, ὃν ἔλεγε τὸ Δανιὴλ, ὅτι ἐκινήθη ἀπὸ ἔρου C
ἀλλγος πάνυ, καὶ κατέβη τὴν εἰκόνα τῶν παραβ-
βόντων τούτων ἐλέπτυνε καὶ διέλυσε, αὐτὸς δὲ
ἐκτεταθείς ἐκλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν. Νῦν δὲ μά-
λιαν προσέχειν ἀναγκαῖον τοῖς λεγομένοις τὸν νοῦν
οὐ τοὺς ἰδιώτας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς σοφοὺς· εἰ
γὰρ καὶ συνέρχεται πως τοῖς ἰδιώταις τῷ λόγῳ ἡ
ἐμίλιαν, ἀλλὰ καὶ τὴν γνῶσιν οὐ χαμαίζηλον ἔχει, οὐ-
δὲ τὴν ὀφειλεῖται ἀμυδρῶν· τὰ γὰρ πονηρὰ πάθη
καὶ τὰς ἀρετὰς ὅμιν ὑποδείξω, καὶ αὐτὴν ἑκατέρων
τῶν βίβων ἀνακαλύψω, οὐ τὴν αὐτὴν οὖσαν, ἀλλὰ

A et attentè consideret spiritualem doctrinam et adim-
pleat quæ continet, virtutes colit et Deo, hominibus
et sibi metipsi bonas efficitur. Si autem colloquia
ejus non sint bona; si spiritualem doctrinam non
audiat, et quidem illam quam audivit inter vanita-
tes reputet, agrestis efficitur et divinos nutritque
passiones malas quæ ei interiori proferunt spinas
et stimulos mortis animæ et corporis, quæ sunt
peccata. Cum serpens princeps mali, vulnerasset,
ut omnes aculis, hominem per peccatum, eum
mortalem fecit, et ejiciens eum a loco voluptatis
in hunc corruptibilem et pœnis refertum mundum
posuit, et nunc nisi per pœnitentiam quisque vul-
nerum suorum sanationem acquirat, pœnæ æternæ
et gehennæ igni deputabitur. Sicut in silvis asperis
et in rubis latent feræ et reptilia terræ, hæc prin-
ceps mali draco isto magnæ et immanis bo-
tia juxta Job 26, sub omnibus voluptatis arboribus habitat,
post ipsum autem, ait, eurrit perditio. Cujus perditio-
nis vos omnes case expertes cupiens, et nihil
omittens, insto pro vobis, fratres, in verbo et in
doctrina spirituali; quotidie quidem iis quæ præ-
sentes sunt, et in ecclesia omnibus prout concedit
tempus; ipsa enim lucos malos resecat, peccatorum
altas extrahit radices, stimulos malitiæ hebetat,
de dracone mali principe triumphat, viam rec-
tam aperit, et cognitionem tribuit salutarum.

Cum igitur Christi Ecclesia ea præsertim quæ
hanc magnam urbem comprehendit, non rudes tantum,
sed et sapientes habeat tam ex natura quam
ex meditatione doctrinæ, sive a nobis sive aliunde
eam acceperint, ideo non valde nec nimis rudem
facimus orationem, cum magis velimus mentes eri-
gere humiliores, quam propter eas subliliores de-
primere. Qui autem attendit et studiosè audit do-
ctrinam, etsi rudis sit, non omnino dicta non intel-
liget, et quod potuerit comprehendere et retinere
atque ad opus adducere, etiamsi admodum sit leve,
fugabit omnem malitiam ab ejus animo, augetur
etiam atque implebit et salvabit cor a quo receptum
fuerit. Nam ut Scriptura utar Deo inspirante exar-
ata, comparatur illi lapidi, quem dixit Daniel, qui
abscissus est a monte valde parvus, et percussa
horum transeuntium statua, eam comminuit et sol-
vit, ipse vero aductus implevit universam ter-
ram 26. Nunc autem in primis est necessarium
mentem dictis intendere, quod non rudibus tantum
dico, sed et sapientibus; nam licet verbis homilia
simplicibus conveniat, sensum tamen non humilem
habet, neque levem utilitatem. Nam pravæ passio-
nes ostendam vobis atque virtutes, et ipsa earum
revelata radice, non eandem hanc esse sed diver-
sam monstrabo, ut aliam quidem amputatis, aliam

26 Job xi, 1 seqq. 26 Dan. ii, 35.

vero fovetis. Porro amor Dei radix est et principium omnis virtutis; amor autem mundi auctor est omnis mali. Ideo sibi invicem hi duo amores adversantur, alius ab alio destruitur, sicut clamat Domini frater dicens: « Amicitia huius mundi inimica est Dei; quicumque voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur⁹⁹. » Et Joannes Christo dilectus: « Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et superbia vitæ; quæ non est ex Patre¹. » Curremus, fratres, ne malas concupiscentias diligentes, et superbiam ad alios invicem habentes, excidamus ab amore Patris cœlestis. Nam in his duabus comprehendit omnem passionem nos a Deo separantem. Sed duplicis huius contrarii amoris seu duplicis huius radicis, amorem dico ad Deum, et amorem ad mundum, radix et principium et causa duplex est etiam alius amor qui inter se odio inextinguibili pugnant. Nam amoris mundi auctor est amor corporis nostri, mundum enim propter corpus et ea quæ illi favent, diligimus. Amoris autem Dei causa est amor spiritus seu animæ nostræ; quisque enim Deum diligit propter animam suam et propter quietem ac bonam hereditatem in futuro sæculo accipiendam. Quod autem sibi invicem adversantur, magnus Paulus testatur dicens: « Caro adversus carnem². »

ἕκαστος ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. Ὅτι δὲ καὶ αὐταὶ ἀντίκεινται ἀλλήλαις, καὶ ὁ μέγας Παῦλος μαρτυρεῖ λέγων· Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, ἢ οἱ τῆς ψυχῆς, « καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. »

Sed quomodo ex amore propriæ uniuscuiusque animæ amor Dei nascitur? Minax impendit gehenna ignis inextinguibilis, et regnum Dei æternum promittitur: æternum quidem regnum facientibus divina quæ audiverint mandata, Ignis autem gehennæ iis qui per opera fidem in Evangelium Christi non exhibent. Igitur vere credentes et suas diligentes animas, optantesque eas in vitam æternam servare, has minas hasque promissiones audientes, desiderium statim in semetipsis et timorem concipiunt. Timorem quidem perennium dolorum in gehenna, quam minatus est Dominus, tolerandorum; desiderium vero regni, quod promisit Deus et gaudii in eo in æternum duraturi. Igitur qui cupiunt intemperatum illud et divinum obtinere gaudium, et qui illud ignis tormentum timent, solvantur quidem a cupidis et noxiis atque terrenis affectibus, stulent autem ut Deo conglutinentur per assiduum orationem, utpote soli virtutem et potestatem habenti a supplicio gehennæ liberandi et æternam quæ superat omnem mentem largiendi lætitiā; et sic charitate apud Deum consequuntur, et per eam magis adhuc et intimius Deo conjuncti, omnem insuper virtutem acquirunt: omnis enim forma virtutis, Deo operante, nobis inditur. Si vero Deus non operetur in nobis, peccatum est omne

διάρρονον, ἰν' ὑμεῖς τὴν μὲν ἐκκόψητε, τὴν δὲ παραθήλητε. Ἡ μὲν οὖν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ρίζα καὶ ἀρχὴ πάσης ἀρετῆς ἐστίν· ἡ δὲ πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπη πάσης κακίας πρόξενος. Διὸ καὶ ἐναντίας αὐταὶ πρὸς ἀλλήλας ἔχουσι, καὶ ὑπ' ἀλλήλων φθειρόνται, καθὰ καὶ ὁ Ἀδελφόθεος βοᾷ λέγων· « Ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου ἔχθρα εἰς Θεόν. Ὅστις θέλει φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται. » Καὶ ὁ ἠγαπημένος τῷ Χριστῷ Ἰωάννης· « Ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ· οἷον πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἢ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς. » Προσέχωμεν, ἀδελφοί, μήπως ἀγαπῶντες τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀλαζονείαν ἔχοντας, ἐκπίσωμεν τῆς ἀγάπης τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς. Ἐν γὰρ τοῖς δυοῖν τούτοις συμπεριέλαβεν πᾶν πάθος διειστών ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τῆς δωδὸς τούτων τῶν ἀντιθέτων ριζῶν, τῆς πρὸς τὸν κόσμον λέγω καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ἀλλή δυὰς ἐστίν ἀγάπης ρίζα καὶ ἀρχὴ καὶ πρόξενος, ἀσπύδιως πρὸς ἑαυτὴν ἔχουσα, καὶ ἀπεχθῶς κἀκαίηνη· τῆς μὲν γὰρ πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης ἡ πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν κατ' αὐτὸ εὐπάθειαν τὸν κόσμον ἀγαπῶμεν. Τῆς δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης ἡ πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἡμέτερον, ἤγουν τὴν ψυχὴν, ἀγάπη αἰτία· διὰ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἄνεσιν καὶ εὐκλείριαν

Ἀλλὰ πῶς ἐκ τῆς πρὸς τὴν οἰκίαν ἑκάστην ψυχὴν ἀγάπης ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη φύεται; Ἀπειλεῖται ἰγένενα πυρὸς ἀσπίστου, καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ αἰώνιος ἐπαγγέλλεται· ἡ μὲν αἰώνιος βασιλεία τοῖς ἀκούουσιν καὶ ποιοῦσιν τὰς θείας ἐντολάς· ἡ δὲ τοῦ πυρὸς γένενα τοῖς ἀπειθοῦσι δι' ἔργων τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ γοῦν ὡς ἀληθῶς πιστοὶ, καὶ ἀγαπῶντες τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, καὶ ἐπιθυμοῦντες εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξαι αὐτάς, ἀκούοντες τούτων τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν, πόθον εὐθύ· ἐν ἑαυτοῖς συλλαμβάνουσι καὶ φόβον· φόβον μὲν τῆς κατὰ τὴν ἠπειλημένην τοῦ πυρὸς γένενα ἀτελευτήτου ὀδύνης· πόθον δὲ τῆς κατ' ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ βασιλείας, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ διακωνιζούσης εὐφροσύνης. Ποθοῦντες οὖν τυχεῖν τῆς ἀκηράτου καὶ θείας εὐφροσύνης, καὶ τὴν τοῦ πυρὸς ὀδύνην φοβούμενοι ἐκείνην, ἀπολύονται μὲν τῶν ἐμπαιδῶν **186** καὶ ὑπευθύνων καὶ γητῶν σχέσεων, σπαιδουσι δὲ κολλᾶσθαι τῷ Θεῷ δι' ἐκτενοῦς δεήσεως, ὡς μόνῃ δυνάμει καὶ ἔξουσίᾳ ἔχοντι τῆς ἐν γένενη ὀδύνης ἀπαλλάξαι, καὶ τῆς ὑπὲρ πάντα νοῦν χαρᾶς τῆς αἰδίου καταξιώσασθαι· καὶ οὕτω κτῶνται τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, καὶ δι' αὐτῆς ἐπιπροσέχονται τῷ Θεῷ τελειώτερον, πᾶσαν ἐπιπροσέχονται ἀρετὴν· πᾶν γὰρ εἶδος ἀρετῆς ἐν ἡμῖν, ἐνεργούντος τοῦ Θεοῦ, ἡμῖν προσγιγνέται· τοῦ Θεοῦ δὲ μὴ ἐνεργ

⁹⁹ Jacb. iv, 4. ¹ I Joan. i, 15. ² Galat. v, 17.

γούντο; ἐν ἡμῖν, ἀμαρτία πᾶν τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον. Αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησίν, ὅτι· « Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. » Καὶ τοῦτο γινώσκοντες οἱ ὡς ἀληθῶς ἐργαζόμενοι τὰς ἀρετὰς, ἐπ' οὐδενὶ ἐπαίρονται κατορθώματι, ἀλλὰ ταπεινούμενοι δοξάζουσι τὸν Θεόν, τὴν πηγὴν τῶν ἀρετῶν, ἐξ ἧς ἀγαθοδότηδο; αὐγῆς πληροῦνται. Ὡς γὰρ ὁ ἄηρ ἐξ ἡλίου πληρούμενο; φωτός, οὐ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν ἡλίου δόξαν τε καὶ λαμπρότητα δεικνυσιν ἡμῖν, οὕτως οἱ διὰ τῆς τῶν Θεῶν ἐντολῶν ἐργασία; συναφθέντες τῷ Θεῷ εὐωδία Χριστοῦ κατὰ Παῦλόν εἰσι, καὶ ἴσμήν Χριστοῦ ἔχουσι, καὶ τὰς ἀρετὰς καταγγέλλουσι τοῦ ἐκ σκότους καλέσαντο; αὐτοῦ εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ εἶω.

Οὕτω μὲν οὖν διὰ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἢ τῶν μαλλόντων ἐπιγνώσεως ἡμῖν ἐγγίνεται, καὶ διὰ τῆς πρὸς τὴν εἰκαίαν ἐκάστου ψυχῆν ἀληθινῆς ἀγάπης ὁ φόβος καὶ ὁ πόθος τούτων τοῖς πιστοῖς ἡμῖν προσγίνεται, καὶ δι' αὐτῶν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῆς καὶ συνεχῆς προσευχῆ καὶ δέησις, καὶ διὰ τῆς συνεχῶς προσευχῆς ἢ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ συνάφεια, καὶ διὰ τῆς συναφείας ταύτης πᾶσα ἀρετὴ γεννᾶται, συνεπαγομένη τὴν ταπεινώσιν, τῇ ἐπιγνώσει τοῦ ἐν ἡμῖν τίκτοντος τὰς ἀρετὰς. Πῶς δὲ καὶ διὰ τῆς τοῦ σώματος ἀγάπης ἢ πρὸς τὸν κόσμον γίνεται φιλία, καὶ διὰ τῆς φιλίας ταύτης τὰ πονηρὰ πάθη, καὶ ἡ κληθὺς τῶν ἀμαρτημάτων φύεται; Ὡς περ ἡ ψυχὴ τῆς μαλλοῦσης ἡδονῆς ἐρίεται καθ' ἑαυτὴν, οὕτω τὸ σῶμα τῆς παρουσίας καὶ παραρρεούσης ἢ δὲ τοιαύτῃ ἡδονῇ αἰσθητῇ τέ ἐστι, καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων ἐνεργεῖται, καὶ ἐκ τῶν αἰσθητῶν προσγίνεται, ἃ ἐστὶν ὁ κόσμος· διὰ τοῦτο φιλόκοσμος ὁ φιλοσώματος. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς τὸ σῶμα φιλίας ταύτης ἀμέτρως τὰς κατὰ κόσμον ἡδονὰς ποδοῦντες καὶ διώκοντες καὶ περιέποντες, τὴν πολύμορφον τῶν παθῶν ἑαυτοῖς περιτίθεμεν ἀσχημοσύνην. Ἐπει γὰρ ἡ κατὰ κόσμον ἡδονὴ διαίτησις ἐνεργεῖται, πολλῶν οὐσῶν καὶ διαφόρων τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων, πολλὰί τε καὶ διάφοροι καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἡδοναί, καὶ τὰ κατὰ ταύτας πάθη· Ἄλλα μὲν γὰρ ὀρέσεως, ἀκοῆς δὲ ἄλλα, καὶ ἄλλὰ τῆς ὀσφρήσεως, καὶ τῆς ἀφῆς· πάλιν ἕτερα, καὶ ἕτερα τὰ τῆς γεύσεως. Τῶν μὲν οὖν κατὰ τὴν γεῦσιν πονηρῶν παθῶν οὐχ ἡ τροφῆ αἰτία, ἀλλ' ἡ ἀμετρία ταύτης, ὃ ἐστὶ τροφή· ταῦτα δὲ ἐστὶ γαστριμαργία, λαιμαργία, καὶ πολυποσία καὶ μέθη· γαστήρ δὲ ὑπερφορμῆν τὰ ἐκ τῆς γεύσεως ἀκρατῶς, καὶ πρὸς τὰ ἔξω περιετῶς ἐκδιδοῦσα διὰ τῆς κίψεως, τῆ ἀπῆ δαψιλῆ χρηγαί τῆς κακίας τὴν ὕλην, ὅλον τις βδελυρὰ δεξαμένη βδελυροῦς ἀναδιδούσα κρουνοῖς, δι' ὧν συνίσταται τὰ ὑπογάστρια πάθη, πορνεία, μοιχεία, ἀκολασία, ἀσελγεία, καὶ πᾶσα ἡ τῆς σαρκὸς ἀκαθαρσία. Ταῦτα δὲ καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ὀσφρησιν καταδουλωσάμενα, ποθεινὰ καθίστησι τὰ μυσάρᾳ, τὰ ῥήματα τὰ αἰσχροῦ, τὰ ἄσχημα τὰ πορνικὰ, τὰ χορεύματα τὰ σατανικὰ, τὰς ἐπαγωγὰς πρὸς τὰ μύθη μυραλοϊφίας, τὰ βδελυρὰ ἐπι-

A quod a nobis efficitur. Ideo Dominus dixit in Evangelio : « Sine me nil potestis facere ». Quod non ignorantes qui vere virtutem colunt de nullo superbiunt virtutis actu, sed cum humilitate Deum glorificant virtutum fontem quo luce benifica implentur. Nam quemadmodum aer solis lumine repletus, non suam, sed solis gloriam et radiationem nobis manifestat, ita qui per executionem mandatorum Dei, huic juncti sunt, bonus sunt odor Christi secundum Paulum, et odorem Christi habent, et virtutes imitantur illius qui e tenetris eos in admirabile lumen suum evocavit.

Ita ergo per spiritalem doctrinam futurorum cognitionis nobis supervenit, et per verum cujuslibet amorem erga animam suam, illorum metus et desiderium nobis credentibus supervenit, et per ista assidua et attenda ad Deum oratio et obsecratio, et per continuam orationem erga eundem amor et conjunctio, et per istam conjunctionem omnis generatio virtus quæ humilitatem cognitioni ejus qui in nobis virtutes procreat adjicit. Sed quomodo per amorem corporis praeignitur mundi dilectio, et per istam dilectionem nascuntur passiones malæ, et peccatorum multitudo? Quemadmodum anima per se ad futuram voluptatem tendit, ita corpus ad præsentem et pereffluentem; porro talis voluptas est sensibilis et per sensus nostros percipitur, necnon ex sensibilibus provenit quæ mundum constituunt; propterea qui corpus suum amat, amat et mundum. Verum ex isto corporis amore mundanas voluptates immoderate desiderantes et persequentes atque sectantes multiformem nobis imponimus passionum turpitudinem. Nam cum mundana voluptas sensibilis percipiatur, nostri autem sensus multi sint et vari, prouide et variæ sunt circa eos voluptates, et multæ quæ circa voluptates versantur passiones; aliæ enim circa visum, aliæ circa auditum, aliæ circa odoratum, et aliæ circa tactum, et rursus aliæ circa gustum. Porro pravaram circa gustum passionum causa non cibus est, sed ejus immoderatio seu belluatio. Istæ autem sunt ventris ingluvies, voracitas, perpotatio et ebrietas. Venter vero nimia ex gustu recipiens, ut ea coquat ad exteriora intemperanter exspuit, et exinde tactu copiosam evomit malitiæ materiam, sicut fons spurcitiis plenus immundas eructat aquas, quæ sunt libidinose passionum, fornicatio, adulterium, vita dissolutior, mores flagitiosi, et omnis carnis immunditia. Quæ cum auditum, visum et odoratum in servitutem redigunt, ad amandum inducunt turpitudines, verba turpia, obsceniora carmina, choreas satanicas, unguenta ad turpitudines agentia, multiformium spectacula vestium et fasciarum, quæ exterius quidem libidines adornant, interius vero obtegunt, deformis instar larvæ, passiones infamæ, et vere assimulantur se-

• Joan. xv, 5. • II Cor. II, 15.

pulchris dealbata quæ exterius quidem speciosa videntur, interius vero plena sunt fœtore et omni immunditia, illa vero malitiæ servientia, tam interiorius quam exterius, tam prope quam procul horrore sunt referta; et ita non tantum egreditur sed etiam ingreditur per fores nobis innatas peccatum mortiferum: «Nam quæ procedunt de ore, de corde exeunt, et ea, inquit, coinquinant hominem». Et: «Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo».

διὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἐμφύτων θοριδῶν ἢ πρὸς θάνατον ἀμαρτία· «Τὰ γὰρ ἐκπορευόμενα διὰ τοῦ στόματος, φησὶν, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κινῶντα τὴν ἀνθρώπου»· αὐτῆς, ἥδη ἐμολχευσαὶ αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. »

Talis autem anima corporis amica quodcumque sensibus suave est omni modo sectata, et undeque voluptati sive tactu, sive gustu, sive aliis sensibus percipiatur materiam afferens parturit auri argentique amorem; hic vero furta, injustitias, rapinas et quamlibet avaritiæ speciem. Est et alius præter illos sine corporali organo sensus interior et universalis, phantasia, qua passiones aliæ aliæque voluptates amatoribus mundi nascuntur, inter quas censetur præsumptio, elatio animi et jactantia. Insuper aliæ etiam mixtæ passiones ex sensu et phantasia constituuntur; quæ sunt respectus ad humana judicia, vana gloria et superbia. Voluptas quidem quam anima a Deo et divinis accipit, pura est, doloris exspers, nec angore mixta; iste autem mundus voluptati semper dolorem affert, non solum propter multimodas mutationes et vicissitudines, sed quia, parte minima singulis tributa, a reliquis spoliatur. Nam cum unus sit mundus, in sexcentos et fere innumerabiles dividitur, quorum singuli eum totum habere et regere desiderant et student. Igitur amator mundi totum concupiscens, etsi propemodum habeat totum, etsi majorem quam ceteri omnes partem possideat, nihilominus tristatur ex eo quod aliquo privatur, et alium præ illo humiliorem sua præstantia affligit. E contra divina mentis jucunditate et voluptate sine parte dispertita, etsi quis eam recipiat totam, alios minime privat, nam quisque pietatem totam sortitur, et proximi religionis non contristatur, sed magis et multimode augetur. Idcirco mundus iste, sicut dixi, cum voluptate dolorem affert, nostram autem corpus voluptatem quidem quatit, dolorem vero repellit; ideo idem mundus illi jucundus est simul et noxius. Scit qui amore corporis constinguntur, cum naturam mundi nesciant, et cogitent eum non modo abundare deliciis, sed etiam vacare doloribus, neque intelligentes quoniam evanescent quod persequuntur, dolentes de dolore mundo natura insito, in pugna autem nocturna doloris causam ignorantem, se invicem de incommuni utrinque supervenientibus criminantur. Unde alia series passionum, quæ nullam afferunt voluptatem miserum genus humanum agitat: convicia, maledicta, sycophantiæ, ira,

ἄτριματὰ, τοὺς διὰ πολυτελῶν ἐνδουμάτω; καὶ ἀκαδημάτων ὠραῖσμούς, καλλικπιζομένων 187 μὲν ἐξωθεν τῶν ἐμπαθῶν, ἐνδοθεν δὲ περικαίμενων ὡς δυσαιδέος προσοπιζόν τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, καὶ ὅπως ἐξημοσιούμενων τάφοι; κικονοκαίμενοις, οἵτινες ἐξωθεν μὲν φαίνονται ὠραῖαι, ἐνδοθεν δὲ γέμουναι θνσωδίας καὶ πάσης ἀκαθαρσίας· δουλωθέντα γὰρ τῇ κακίᾳ τὰ αἰσθητήρια ταῦτα, ἰσποθέν τε καὶ ἐξωθεν, ἐγγύθεν τε καὶ πόρρωθεν, ἐπισκᾶται τὰ μίση· καὶ οὕτως οὐ μόνον ἐξίρχεται, ἀλλὰ καὶ εἰσέρχεται ἀμαρτία· «Τὰ γὰρ ἐκπορευόμενα διὰ τοῦ στόματος, φησὶν, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κινῶντα τὴν ἀνθρώπου»· αὐτῆς, ἥδη ἐμολχευσαὶ αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. »

Ἡ δὲ τοιαύτη φιλοσώματος ψυχή, τὸ κατ' αἰσθησιν ἡδὺ παντὶ τρόπῳ θηρωμένη, καὶ τῇ κατὰ τὴν ἀφῆν τε καὶ γεῦσιν καὶ τὰς ἄλλας αἰσθησεις ἡδονῇ πανταχόθεν συμφέρουσα τὰς ὕλας, γεννᾷ τὴν φιλοκτημοσύνην καὶ τὴν φιλαργυρίαν· αἱ δὲ τὰς κλοπᾶς καὶ τὰς ἀδικίας; καὶ τὰς ἀρπαγὰς, καὶ πᾶν εἶδος πλεονεξίας;. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη παρὰ ταύτας, ἀνυπῶν σωματικῶν αἰσθητηρίων, περιεκτικωτάτη αἰσθησις ἐνδοθεν, ἡ φαντασία, καθ' ἣν καὶ αὐτὴν ἡδοναί τε ἕτεραι καὶ πάθη φύονται τοῖς φιλοκόσμοις, ὧν ἔστιν ἡ οἰσῆς, ἡ φυσικὴ, καὶ ἡ ἀλαζονεία. Ἄλλὰ καὶ μικτὰ τινα πάλιν ἕτερα πάθη ἐξ αἰσθησεως συνίστανται καὶ φαντασίας· ταῦτα δὲ ἔστιν ἀνθρωπαρέσκεια, κενοδοξία, καὶ ὑπερηφανία. Ἡ μὲν οὖν κατὰ ψυχὴν ἐκ θεοῦ καὶ τῶν θεῶν ἡδονὴ καθαρά ἐστι καὶ ἀπαθή; καὶ ἀμιγῆ; ὀδύνης· ὁ δὲ κόσμος οὗτος τῇ ἡδονῇ φυσικῶς συμφέρει τὴν ὀδύνην, οὐ μόνον διὰ τὰς πολυτρόπους μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, ἀλλ' ὅτι καὶ μόριον ἐλάχιστον ἐκάστῳ παρέχων, τοῦ πλείονος ἀποστερεῖ· εἰς γὰρ ὧν ὁ κόσμος, εἰς μυρίους καὶ ἀναριθμήτους μερίζεται σχεδόν, ὧν ἕκαστος ὅλον αὐτὸν ἔχειν τε καὶ ἄρχειν ἐπιποθεῖ καὶ σπεύδει. Τοῦ παντὸς οὖν ὁ φιλόκοσμος ἐπιθυμῶν, κἂν τὸ πλεόν ἔχη πρὸς τὸ πᾶν, κἂν ἀλλοῦ μὲν τινος μετέχη, πλεόν δὲ τινος τῶν ἄλλων, αὐτῆς μὲν λυπεῖται τῇ στερήσει, τὴν δὲ πρὸς αὐτὸν ἐλαττούμενον τῷ πλεονασμῷ λυπᾷ. Τῆς μὲντοι κατὰ νοῦν καὶ θείας ἀπολαύσεως; καὶ ἡδονῆς ἀμερίστῳ μερίζομένης, κἂν εἰ πάσης δεκτικὸς τις γένοιτο, τοὺς ἄλλους οὐ παραβλάπτει· καὶ τὴν εὐσέδειαν γὰρ ἕκαστο; ἡμῶν διόκληρον ἔχει, καὶ τῇ τοῦ πλείονος οὐ λυμαίνεται, μᾶλλον δὲ καὶ συνεργεῖ πολυειδῶς. Ὁ μὲν οὖν κόσμος; οὗτος, καθάπερ ἔφη, μετὰ τῆς ἡδονῆς καὶ ὀδύνης προξενεῖ· τὸ δὲ ἡμέτερον σῶμα τὴν μὲν ἡδονὴν ἀποδέχεται, τὴν δὲ ὀδύνην ἀπαναίεται· διὸ καὶ ὁ αὐτὸς αὐτῷ κόσμος, προστηγῆς ἐστὶ καὶ ἀνήμερος. Οἱ δὲ τῆς φιλίας τοῦ σώματος ἐξηρητημένοι, τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ἀγνοήσαντες, ὡς μὴ μόνον ἐνήδονός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀνώδυνος, καὶ μὴ συνωρῶντες ὅτι φευκτόν ἐστιν αὐτοῖς οἰκοθεῖν ἢ περιέπουσι, πρὸς μὲν τὴν τῷ κόσμῳ συμπαφυκίαν ἀπαρεσκόμενοι ὀδύνην, ὡς ἐν νοκτομάχῃ δὲ τὸ τοῦ πάθους αἴτιον ἀγνοοῦντες, ἀλλήλους ἐπι τὰς συμβαινούσαις ἐκάστοτε δυσχεραῖαις αἰτιῶνται. Κἂν τοῦ-

³ Matth. xv, 18. ⁴ Matth. v, 28.

Οὐν ὄρμαθδς ἑτερος παθῶν ἀνθδονος ἐξευρίσκαται τῷ A
 ταιλαπύρω τῶν ἀνθρώπων γένει, παρ' οὐ λοιδορεῖται,
 καταλαλιαί, συκοφανταί, θυμδς, μίσος, ἐριδεις, φθδ-
 νος, καὶ πᾶσα πικρία γέμουσα ἐπιθυμία, δι' ἣν
 πόλεμοι τε καὶ φόνοι ἀνὰ πᾶσαν τελοῦνται τὴν οἰ-
 κουμενην, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἡμετέραν γενεάν,
 διὰ τὸ φυγῆναι τὴν ἀγάπην καὶ πληθυνθῆναι τὴν
 ἀμαρτίαν. Ἄλλ' ἡμεῖς φυλάξωμεν ἑαυτοὺς ἐν ὁμο-
 νόμῳ, συνδύμενοι τῇ πρὸς ἀλλήλους εἰρήνῃ, καὶ
 ἀπεχόμενοι τῆς κατ' ἀλλήλων μανίας, **188** ἥτις καὶ
 ψυχὰς καὶ σώματα παραδίδωσι τῇ ἀπωλείᾳ. Ναί,
 ἀδελφοί, παρακαλῶ, χαρισώμεθα ἀλλήλοις, εἰ τις
 πρὸς τινα ἔχει μομφὴν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχαρισατο
 ἡμῖν· ἵνα μὴ μόνον ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ ναοῖς, ἀλλὰ καὶ
 κατ' οἴκους καὶ κατ' ἀγορὰν ἀδρόρυθοι διαμένοντες, δμο-
 θυμαδδν ἐν ἑνὶ στόματι δοξάζωμεν τὸν Πατέρα ἡμῶν B
 τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τοῦ μέντοι καθ' ἡδονὴν καὶ δδύ-
 νην πονηροῦ καταλόγου τῶν ὀλεθρίων παθῶν τοιαυτὰ
 ἐστὶν ἑτερα, δ μῆτε ἀνώδυνά ἐστι, μῆτε ἐνήθονα,
 ἀλλ' ὅσον σύμμικτον ἐξ ἐναντίων ἔχουσι τῆς γενέσεως
 καί, καὶ ὁ δόλος, καὶ ἡ ὑπόκρισις.

Ὅρατε τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ κόσμου
 τούτου, πόσον ἐστὶ ποικίλη; πόσοις ἡμᾶς περιβάλ-
 λει κακοί; διὰ πόσων ἡμᾶς χωρίζει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ;
 Μυροπαθεῖς γὰρ ἡμᾶς πειθήσασα πολυτρόπως δι-
 στήσι τοῦ ἀπαθοῦς. Διὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔλεγεν,
 εἰ Ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται· καὶ κοσμο-
 κράτορα ἐκάλει τὸν διάβολον, ὡς ἄρχοντα τοῦ σκό-
 τος τοῦ αἰῶνος τούτου· μὴ γὰρ δὴ νομίσητε κρα-
 τεῖν τὸν πονηρὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν μεταξὺ C
 τούτων κτισμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κοσμο-
 κράτορα καλεῖσθαι τούτου· ἀπαγε τῆς ἀσυνέτου
 γνώμης! οὐ γὰρ οὗτος ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖ-
 ται· ὁ γὰρ μετρῶν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, κατὰ τὸν
 προφήτην, καὶ κατέχων τὴν γῆν ὄρακι, μόνος ἐστὶν
 ὁ τούτων δημιουργός· ἀλλ' ἡ παρὰ χρῆσις τῶν ὄν-
 των, ἡ ἐμπαθῆς τῶν ἐφ' ἡμῖν διοίκησις, ὁ κόσμος
 τῆς ἀδικίας, ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἀλαστονεία,
 καθὰ φησὶν ὁ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ Θεολόγος,
 οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ Πατρὸς. Οὗτος οὖν ὁ κόσμος ἐν τῷ
 πονηρῷ κεῖται διὰ τῆς ἡμετέρας παραχρῆσις καὶ
 σφαλιδᾶς διοικήσεως· καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ κόσμος,
 ὃς κοσμοκράτωρ ἐστὶν ὁ Σατανᾶς, ὁ προκατηριθ-
 μημένος τῶν παθῶν δχλος, ὃς ἐκ τῆς φιλαμαρτη-
 μονος ἡμῶν γνώμης κτιζέται συνεργείᾳ τοῦ πονη-
 ροῦ· δι' ἧς οἱ μὴ διὰ τῆς μετανοίας ἐλευθερώσαντες
 ἑαυτοὺς αὐτοκράτορα ποιῶσιν ἐκ τῶν τὸν διάβο-
 λον. Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ τῷ Χριστῷ συνταξάμενοι ποθη-
 σωμεν τὸν ἀνω κόσμον· ἐπιθυμήσωμεν τῆς ἐπηγ-
 γελμένης ἡμῖν παρὰ Χριστοῦ βασιλείας· ἀποστῶμεν
 τῶν κατασπώντων τὴν ψυχὴν ἡδονῶν· φοβηθῶμεν
 τὴν ἠπειλημένην τοῦ πυρὸς γέενναν τοῖς φιληδῶ-
 νοις· φύγωμεν τὴν τρυφήν, τὴν μέθην, τὴν πορ-
 νείαν, τὴν κλεονεξίαν, τὴν ἀδικίαν, τὴν κενοδοξίαν,
 τὴν ὑπερηφανίαν, τὸ μῖσος, τὸν θυμὸν, τὴν ἀπαν-
 θρωπίαν· διὰ ταῦτα γὰρ ἄρχοντα φεῖν ἡμῖν αὐτοῖς·
 καὶ τῷ κόσμῳ τὸν πονηρὸν ἐπιστῶμεν. Φύγωμεν

odium, dissensiones, invidia et omnis concupiscen-
 tia felle referta, per quam bella et caedes per omnem
 terram perpetrantur, praesertim in hac generatione
 nostra, quia refrigescit charitas, peccatum vero ac-
 crescit. Nos autem custodiamus nos in concordia,
 incumbentes paci ad invicem servandae, et absti-
 nentes ab omni iracundia, quae tam animas quam
 corpora exitio devovet. Etiam, fratres obsecro
 nobis invicem condonemus, si quis habet querelam
 adversus proximum; sicut et Christus nobis condo-
 navit; ita ut non in solis Dei templis, sed in domi-
 bus et in foro placidi manentes, unanimiter et uno
 ore glorificemus Patrem nostrum qui est in caelis.
 Enumeravi perniciosas illas passiones sive volu-
 ptatem sive dolorem parturiant; sed est et alia pas-
 sionum series quae, dum dolorem afferunt, nullam
 pariunt delectationem, sed velut quoddam ex con-
 trariis commistum producant, quales sunt ironia et
 adulatio et dolus et simulatio.

τὴν ἀφορμὴν, ὁποῖόν ἐστιν ἡ εἰρωνεία, καὶ ἡ κολα-

Videtis errorem et fallaciam hujus mundi quam
 sit multiplex? quot nos malis circumveniat? quot
 modis nos a Deo arceat? Nam postquam nos sex-
 centis imbuerit vitiiis, a pace per eadem nos remo-
 vet. Ideo Dominus ipse dixit: Mundus in maligno
 positus est, et mundi principem vocabat diabo-
 lum ut rectorem tenebrarum hujus saeculi. Absit
 enim ut censeatis malignum dominari in caelo et in
 terra, et quae infra sunt Dei creaturis imperare, et
 propterea eum appellari mundi principem. Procul sit
 tam insana cogitatio! Non enim hic mundus in mali-
 gno positus est. Nam quia caelum palmo ponderat, prout
 dixit propheta, et qui terram tribus digitis appendit,
 solus iste est eorum rector; sed rerum abusus, per-
 ver-a nostrorum ministratio, mundus iniquitatis,
 concupiscentia mala, superbia, ut dixit dilectus Chri-
 sto Theologus, ista a Patre non sunt. Igitur hic
 mundus in maligno positus est propter nostram abu-
 sionem et pravam ministrationem; et iste est mun-
 dus cujus princeps est Satanas et supra enumerata
 passionum turba, quae, adjuvante maligno, ex pec-
 catrice nostra nascitur conscientia, quibus illi qui se
 per paenitentiam non purificaverunt sui principem
 D constituunt diabolus. Nos vero qui militiae Christi
 nomen dedimus, supernum desideremus mundum;
 desideremus regnum nobis a Christo promissum; re-
 cedamus a vitiiis quae animam nostram disturbant; ti-
 meamus gehennam quam Dominus voluptati deditis
 minatus est; fugiamus belluacionem, ebrietatem,
 fornicationem, avaritiam, injustitiam, inanem glori-
 am, superbiam, odium, iram, inhumanitatem;
 nam propterea, heu! nobis et mundo principem
 imponimus diabolus. Igitur fugiamus errantem
 hunc mundum mundique principem, et ostendamus
 per opera nostra bona nos metipsos opera esse opti-
 marum Dei manuum. Nam ita bene praesentibus

1 | Joan. v, 19, 2 | Isa. xl, 12. 3 | Joan. ii, 16.

mur, et promissis atque in tempore dandis rebus fruemur bonis, quæ nobis omnibus obtinere concedat gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, quem cum Patre et sancto Spiritu decet in sæcula sæculorum. Amen.

ὡν ἀγαθῶν · ὧν γίνονται πάντες ἡμεῖς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπῆα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

HOMILIA XXXIV (4).

in venerabilem Domini et Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi Transformationem; ubi probatur quod in ea est Lumen, increatum esse.

Laudamus, nos quoque ac admiramur, magnificentiam hoc Dei opus oculis conspicuum considerantes, omnem dico creaturam. Laudant et admirantur scrutantes, etiam Græcorum sapientes; verum nos quidem in ejus, qui condidit, gloriam; illi vero contra rerum auctoris gloriam: « Servierunt enim dementi consilio creaturæ magis, quam Creatori ».¹ Sic nimirum et propheticas apostolicasque ac Patrum voces etiam nos enucleamus, sed in proximi utilitatem, inque divini Spiritus, qui per prophetas et apostolos ac Patres locutus est, laudem; conantur autem etiam exponere, qui pro tempore pravæ hæresis existunt antisites, in eorum tamen damnum, qui illis crediderint, veræque fidei tamen, qui Spiritus vocibus contra Spiritum abutantur. Quin ipsam quoque Evangelii gratiæ doctrinam, quæ sublimis sit, senilibusque auribus atque animis congrua, a Deo afflati Patres nostri suo cre ac stylo explanantes, ac adaptantes etiam nobis qui sumus imperfecti, convenientem efficiunt: haud secus ac matres filiorum amantes, solidiorem masticando escam, vel ipsis dum lactentibus utilem, et quam facile excipiant digerantque, reddunt; nam et humor salivaque ex ore matrum corporatum, pueris cibus elicitur; sensaque ex divinorum Patrum cordibus, in escam audientium ac credentium animalibus apposita proclive cedunt. Hominum vero nequam ac hæreticorum ora, veneno mortifero plena sunt, quo verbis vitæ commisto, ipsa hæc mortifera inconsiderate audientibus ingerunt. Caveamus, igitur ab illis qui Patrum expositiones non recipiunt, sed a seipsis contraria inducere conantur; ac qui voces quidem in littera positas se colere simulant, piam vero intelligentiam repellunt; magisque fugiamus, quam fugerit quis a facie serpentis. Nam serpens quidem mordendo corpus, temporanee necat, animam separans, quæ est immortalis: hi vero ipsi animæ indixit morsu, a Deo abjungunt, quod est æterna mors animæ immortalis. Istiusmodi igitur omni virtute fugiamus, ad eosque qui pia ac salutaria docent, ut Patrum traditionibus consona, confugiamus.

Istiusmodi vero res nunc dixi, easque exordio ad

¹ Rom. 1. 28.

(1) Hanc homiliam cum sequenti jam ediderat Combefisus in *Auctaria*.

ὡν τὴν πλάνον τοῦτον κόσμον καὶ κοσμοκράτορα, καὶ δεῖξωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν ἔργων ἔργα ὄντας τῶν παναγάθων τοῦ Θεοῦ χειρῶν. Ὅτι γὰρ καὶ τοῖς παροῦσι καλῶς χρῆσόμεθα, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων κατὰ καιρὸν αἰώνων ἀπολαύσειν χάριτι καὶ φιλανθρωπῆα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

189 OMILIA ΛΔ'.

Εἰς τὴν σεπτὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ἣ παραστάσις, ὅτι τὸ κατ' αὐτὴν εἶδος ἀκτιστόν ἐστι.

Ἐπαινοῦμεν καὶ ἡμεῖς καὶ θαυμάζομεν ἀναθεορῶντες τὴν μεγαλοῦργιαν ταύτην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὄρω μὲν ἔκασαν λέγω κτίσι. Ἐπαινοῦσι ταύτην καὶ θαυμάζουσιν ἐξερευνῶντες καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοί. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν εἰς δόξαν τοῦ κτίσαντος, ἐκίνοι δὲ κατὰ τῆς δόξης τοῦ κτίσαντος· « Ἐλάτρευσαν » γὰρ ἀθλίως τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Ὁὗτοι καὶ τὰς προφητικὰς καὶ ἀποστολικὰς καὶ πατρικὰς φωνὰς διασαφοῦμεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων, καὶ ὕμνον τοῦ διὰ τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων καὶ Πατέρων λαλήσαντος Πνεύματος. Ἐπιχειροῦσι ταῦτα; διερμηνεύειν καὶ οἱ κατὰ καιροῦς πονηρὰς αἰρέσεως προιστάμενοι, ἀλλ' εἰς βλάβην τῶν αὐτοῖς; πειθομένων, καὶ τῆς κατ' ἐσέθειαν ἀληθείας ἀθέτησιν, ταῖς τοῦ Πνεύματος φωνὰς; κατὰ τοῦ Πνεύματος χρώμενοι. Καὶ αὐτὸν ἔκ τὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος λόγον ὄψηλόν ὄντα, καὶ πρεσβυτικὰς; ἀκοαῖς καὶ διανοαῖς κατὰλληλον, οἱ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν, διὰ τῶν οἰκτιρῶν στομάτων, καταλαλοῦντες, κατὰλληλον αὐτὸν καὶ τοῖς ἀελέσις ἡμῖν ἀπαργάζονται. Καθάπερ αἱ φιλικαῖς; μητέρες διαμασόμεναι τὴν στερεωτέραν τροφήν ἐχρηστών τε καὶ εὐπαράδεκτον καὶ τοῖς ὑπομαζίοις ἐτι κατασκευάζουσι· ἐπει καὶ τὸ ἐν τοῖς στόμασι τῶν κατὰ σῶμα μητέρων ὄργον τροφή γίνεται τοῖς παισὶ, καὶ τὰ ἐν ταῖς καρδίαις; τῶν θεοφόρων Πατέρων νοήματα, πρόσφορος τροφή γίνεται ταῖς τῶν ἀκούοντων καὶ πειθομένων ψυχαῖς; τῶν δὲ πονηρῶν καὶ κακοδόξων τὰ στόματα τοῦ γίμει θανατηφόρα· οὐ μιγνυμένου τοῖς βήμασι τῆς ζωῆς, θανατηφόρα καὶ ταῦτα τοῖς ἀπερικέπτως ἀκούουσι; γίνεται. Φύγωμεν οὖν τοὺς τὰς Πατρικὰς; ἐξηγήσει; μὴ παραδεχομένους; ἀλλὰ παρ' ἑαυτῶν πειρωμένους; εἰσάγειν τὰ ἐναντία· καὶ τὰς μὲν τῷ γράμματι λέξεις περιέπειν ὑποκρινομένου; τὴν δὲ εὐσεβῆ διάνοιαν ἀπωθοῦμένου; καὶ φύγωμεν μᾶλλον, ἢ φεύγει τις ἀπὸ θφει; ὁ μὲν γὰρ ἐνδὲ κῶν τὸ σῶμα θανατοὶ πρόσκαιρα, τῆς ἀθανάτου φυχῆς; χωρησας· εἰ δὲ τῆς ψυχῆς αὐτῆς λαθόμενοι τοῖς; ἰδοῦσι χωρίζουσιν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ θάνατος αἰώνιος τῆς ἀθανάτου ψυχῆς. Φεύγωμε οὖν τοὺς τοιοῦτους πάση δυνάμει, καὶ προσφεύγωμεν; τοῖς ὑποτιθεμένοις; τὰ εὐσεβῆ καὶ σωτήρια, ὡς συνέδοντες; Πατρικὰς; παραδόσεις..

Τοιαῦτα ἔκ νῦν εἶπον, καὶ ταῦτα προομιζόμεναι

πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἐπεὶ τὴν ἐπ' ἄρουρας σα-
πην τοῦ Χριστοῦ Μεταμύρφωσιν ἰορτάζομεν σήμε-
ρον, καὶ περὶ τοῦ κατ' αὐτὴν φωτός ὁ λόγος ἡμῖν,
καθ' οὗ πολὺ; ἔστι νῦν ἀγών τοῦ φωτός τοῖς πολέ-
μοις. Φέρει δὲ μικρὸν ἀνωθεν προθῶμεν τὰς σήμε-
ρον ἀναγινωσκομένης Εὐαγγελικῆς φωνᾶς εἰς ἀνί-
πτυξιν τοῦ μυστηρίου, καὶ τῆς ἀληθείας παράστα-
σιν. « Μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς; τὸν
Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τῶν ἀδελφῶν αὐ-
τοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὄψηλόν κατ' ἰδίαν,
καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἐλαμψε τὸ
πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος. » Τοῦτο δὲ τοῦ Εὐαγ-
γελίου πρῶτον κατείδεν ἀναγκαῖον, μετὰ ποίαν **190**
ἡμέραν ὁ ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ καὶ εὐαγγελιστῆς
Ματθαῖος; τὰς ἕξ ἡμέρας ἀριθμεῖ, μεθ' ἃς ἡ τῆς τοῦ
Κυρίου μετεμορφώσεως ἡμέρα ἐπίστη· μετὰ ποίαν
οὖν; Μετ' ἐκείνην, καθ' ἣν δ.δάσκων τοὺς ἐκτουτοῦ
μαθητὰς ὁ Κύριος, ἔλεγεν, Ὅτι μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς; αὐτοῦ,
καὶ προσεῖθαι λέγων· « Ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὄδε
ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν
ἴδωσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασι-
λείᾳ αὐτοῦ· » δόξαν τοῦ Πατρὸς καὶ βασιλείαν ἑαυ-
τοῦ καλῶν ἐν τῷ φωτὶ τῆς οικείας; μετεμορφώσεως.

Τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς ὑποδεικνύς, καὶ
σαφέστερον ἐπιθέμενος, « Ἐγένοντο, φησὶ, μετὰ
τούς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτώ, καὶ παρα-
λαβὼν τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἀνέβη
εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσ-
εύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτε-
ρον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων. »
Ἄλλὰ πῶς; συμφωνοῦσιν ἀλλήλοις, ὁ μὲν, ὀκτὼ φα-
νερώς εἰπὼν τὰς μεταξὺ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῆς
ἐπιφανείας ἡμέρας, ὁ δὲ, μεθ' ἡμέρας ἕξ; Ἀκούετε
καὶ συνίστε. Ὅκτὼ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἦσαν, καὶ ἕξ ἐφαί-
νοντο. Τρεῖς; οὗτοι, Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάν-
νης, οἱ τῷ Ἰησοῦ συναναβάνας· εἰδὼν δὲ ἐκαὶ συνόν-
τας αὐτῷ καὶ συλλαλοῦντας, καὶ τὸν Μωϋσῆν καὶ
τὸν Ἠλίαν, ὡς εἶναι τούτους ἕξ· ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ
πάντως ἀοράτως καὶ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ
ἄγιον συνῆν· ὁ μὲν μαρτυρῶν διὰ φωνῆς οικείας,
ἀγαπητὸν Υἱὸν εἶναι τοῦτον ἑαυτοῦ· τὸ δὲ διὰ
τῆς φωταίνης νεφέλης συνεκλάμπων, καὶ τὸ τοῦ
Υἱοῦ πρὸς τε αὐτὸ καὶ τὸν Πατέρα συμφυῆς καὶ
ἐναίον τοῦ φωτός δεικνύον· τούτων γὰρ πλοῦτος ἡ
συμφυία, καὶ ἐν ἕξ ἄλμα τῆς λαμπρότητος· οὐ-
τως οὖν ὀκτὼ εἰσὶν οἱ ἕξ. Ὡς οὖν ἐν τούτοις οὐδε-
μίαν διαφωνίαν ἔχει ὁ ἕξ πρὸς τὸν ὀκτὼ, οὕτως οὐδὲ
οἱ εὐαγγελισταὶ διαφωνοῦσιν, ὁ μὲν εἰπὼν, μεθ' ἡμέ-
ρας ἕξ, ὁ δὲ Λουκᾶς, Ἐγένοντο μετὰ τούτους λόγους
τούτους ὡς ἡμέραι ὀκτώ· ἀλλ' οἷον τινα τύπον ἡμῖν
δὲ ἀμφοτέρων τούτων ἔωκαν τῶν λόγων τῶν
ἐν τῷ βρεῖ μυστικῶς ἄμα καὶ ἐμφανῶς συνειλε-
γμένων. Ἴδει γὰρ ἂν τις οὕτω καὶ κατὰ τὸ γράμμα
καλῶς σκοπῶν, ὁμολόγους ἀλλήλους τοὺς θεοκήρυ-
κας· ὀκτὼ γὰρ εἶπεν ὁ Λουκᾶς ἡμέρας, οὐ διαφω-
νῶν πρὸς ἐκείνον, εἰπόντα μεθ' ἡμέρας ἕξ, ἀλλὰ

A vestram dilectionem oravi, quod hodie venerandam
Christi in monte transformationem solemniter col-
imus, deque ejus lumine instituenda nobis oratio
est, in quod etiamnum lucis hostibus multum cer-
tamen est. Age igitur, parum initio et a fronte, quæ
leguntur hodie, ponamus evangelicas voces, ad
mysterii explicationem ac astruendam veritatem.
« Post dies sex assumit Jesus Petrum et Jacobum
et Joannem, et ducit illos in montem excelsum, et
transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies
ejus sicut sol ¹¹. Hoc primum ex Evangelio perspi-
ciamus necesse est, undenam Christi apostolus et
evangelista Matthæus sex dies enumeret, post quos
Dominicæ transformationis dies advenerit. A quo
igitur die? Ab eo scilicet, in quo Dominus do-
cens discipulos suos alebat: « Venturum Filium
hominis in gloria Patris sui; » addiditque, dicens:
« Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt
mortem, donec videant Filium hominis venientem
in regno suo ¹²; » nempe Patris gloriam ac maje-
statem, suumque regnum, propriæ lumen Transfor-
mationis vocans.

Hoc quoque Lucas evangelista insinuans mani-
festiusque exponens, « Facti sunt, inquit, post hos
sermones, fere dies octo. Et assumpto Jesus Petro
et Jacobo et Joanne, ascendit in montem, ut ora-
ret. Et facta est, dum oraret, species vultus ejus
alia; et vestitus ejus albus refulgens ¹³. » At quo-
nam modo inter se consentiunt, cum alter quidem
octo palam dies intercessisse dicat a pollicitatione
ad apparitionis diem, alter vero, « post sex dies, »
habeat? Audite ac intelligite. Octo erant in monte,
et sex apparebant. Nimirum hi tres, Petrus et Ja-
cobus et Joannes, qui cum Jesu ascenderant, vi-
deruntque ibi versantes cum Jesu, eique collo-
quentes, Moysen et Eliam: sed et Pater et Spiritus
sanctus invisibili prorsus cum Domino ratione
erant: alter quidem voce sua testatum reddens,
esse hunc Filium suum charissimum, alter vero
in nube lucida pariter effulgens, Filiique secum
et cum Patre lucis conjunctionem ac unitatem
ostendens. Horum enim opulentiæ conjunctio est
unaque splendoris proculatio. Sic igitur sunt octo.
Quemadmodum igitur nihil hic dissonat senarius
ab octonario, sic neque evangelistarum ulla dis-
cordia est, quod alter dixerit, « post dies sex; »
Lucas vero: « Facti sunt post hos sermones fere
dies octo; » sed utrisque velut spectandam nobis,
eorum quæ secretius simul, et quæ palam in monte
consociata essent, speciem dedere. Sic enim quis
ad litteram quoque rite considerans, inter se con-
cordes divinos præcones adverterit. Octo namque
dies dixit beatus Lucas, non ab eo dissidens, qui
« post sex dies, » dixerat; sed velut complexus,
tum eam diem, qua sermones habitii essent, tum

¹¹ Matth. xvii, 1 seqq. ¹² Matth. .vi. 27. ¹³ Luc. ix, 28.

qua Don inus transformatus est; uti et Matthæus dat intelligere, si quis solemiter animum attendat. Quamobrem etiam is præpositionem μετὰ, quæ diem sequentem significat, posuit; Lucas vero dinisist. Non enim dicit, post dies octo, velut iiii, « post dies sex, » sed, « Facti sunt fere octo dies. » Sic nihil sensu dissentanea evangelistis conscripta narratio est.

Quia et magnum aliquid atque mysticum, eo quod dissentire videntur, altrinsecus nobis insisunt. Ac, quæso, dicendis animum adhibete, quotquot ad summa semper altaque contemplationem inditis. Quid causæ est, cur alter quidem, « post sex dies, » dixerit, alter vero octonarii facta mentione etiam septenarium superaverit? Idcirco nimirum, quod spectaculum lucis Dominicæ transformationis sacramentum octavæ est (futuri scilicet sæculi), post mundi sex diebus conditi requiem, sensumque superatum, sex in nobis modis efficacem, elucens. Quinque enim præditi sensibus sumus, quibus si addatur, qui in sensu est, prolatus sermo, scenarum nobis sensuum operationem vimque efficit. Nedum vero sensum superat, verum etiam sermonem omnem excedit, quod regnum Dei dignis promissum est. Quamobrem post pulcherrimi horum, senis partibus exercitorum, cesationem (omnis cessationis dignitate septimam magnifice pollet) per octavam virtute ac facultate præstantis operationis, regnum Dei elucet. Atque hanc Spiritus virtutem, qua Dei regnum, his qui digni existant, conspicitur, ut auctor est divus Lucas, ostendens Dominus discipulis antea dixerat: « Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. » Idcirco nimirum, quod videntibus, videndi quæ inaspectabilia sunt, virtutem præbeat, præpurgata eis lethifera animoque exitiosa Ince, quæ peccatum est. Ejus vero gustus mali in ratione ac pravitate inicitum est; qua præpurgati non gustant animi mortem, mente quoque ac animo (ut ego existimo) impolluti servati, virtute futuræ apparitionis.

« Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. » Ubique est hujusce rerum universitatis Rex, ac ubique est ejus regnum. Quare quod dicitur venturum regnum Dei, non aliunde advenire significat, sed ipsam manifestari virtute divini Spiritus. Idcirco aiebat: « Veniens in virtute; » quæ virtus non quovis modo quibusvis accedit, sed his qui stant cum Domino, hoc est, qui firmi sunt in ejus fide, Petroque et Jacobo et Joanni affines sunt; quos videlicet Verbum prius ad montem excelsum (supra humanam scilicet objectionem) subduxerit. Nam ea quoque ratio est: « Cur Deus in monte informetur ac appareat (juxta eum qui dicit) partim ipse abs specula sua descendens; partim vero a terrena nos humilitate attollens. ut

Α συμπεριλαβὼν καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ λόγοι ἐκεῖνοι ἐλέχθησαν. καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν μετεμορφώθη ὁ Κύριος· ἃ καὶ ὁ Μάρθαλος; νοεῖν διδωσὶ τοῖς συνειτώσ σκοποῦσι· διὸ καὶ τὴν, μετὰ, προθέσιν, τὴν ὑστεραίαν δηλοῦσαν, οὗτος μὲν εἶπεν, ἐκεῖνος δὲ ἀφῆκεν· οὐ γὰρ, μεθ' ἡμέρας ὀκτώ, φησὶν, ὡς ἐκεῖνος; μεθ' ἡμέρας ἕξ, ἀλλ', Ἐγένοντο ὡς ἡμέραι ὀκτώ. Οὕτως οὐδὲν παρῆλλαγμαμένον ἐν τῇ τῶν εὐαγγελιστῶν ἱστορικῇ διανοίᾳ.

Ἄλλὰ καὶ ἕτερόν τι μέγα τε καὶ μυστικὸν δι' ἀλλήλων ἡμῖν ἐν τῷ δοκεῖν διαφωνεῖν ὑποφαίνουσα· καὶ δὴ προσέχετε τὸν νοῦν τοῖς ῥηθησομένοις, ἵσθι διαβατικώτεροι τὴν διάνοιαν. Διὰ τί γὰρ ὁ μὲν μετὰ ἕξ ἡμέρας εἶπεν, ὁ δὲ ὑπερέβη καὶ τὴν ἑβδόμη, τῆς ὀγδόης μνησθεῖς; Διότι τὸ μέγα θέαμα τοῦ φωτός τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως, τῆς ὀγδόης, ἦτοι τοῦ μέλλοντος αἰώνος ἐστὶ τὸ μυστήριον, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἐν ἕξ ἡμέραις γεγενοῦτος κόσμου, καὶ τὴν ὑπέρβαπιν τῆς καθ' ἡμᾶς αἰσθήσεως; ἐξαδικῶς ἐνεργούσης ἀναφανιδόμενον· πέντε γὰρ αἰσθήσεις ἔχομεν, προστιθέμενος δὲ ταύταις ὁ κατ' αἰσθησὶν προφορικὸς λόγος, ἐξαδικὴν τὴν ἐνεργεῖαν τῆς αἰσθήσεως ἡμῶν ἀπεργάζεται. Οὐ μόνον δὲ ὑπὲρ αἰσθησὶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ **191** λόγον ἐστὶν ἡ ἐπιγγελημένη τοῖς ἀξίοις τοῦ Θεοῦ βασιλεία· διὰ τοῦτο μετὰ τὴν καλὴν ἀνεργησίαν τῶν ἐξῆς καὶ τούτων ἐκτελουμένων, ἦς ἀνεργησίας τὸ ἀξίωμα ἡ ἑβδόμη πλουτεῖ, κατὰ τὴν ὀγδόην δυνάμει κρείττερος ἐνεργείας ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεται. Καὶ ταύτην τὴν τοῦ Θεοῦ Πνεύματος δυνάμιν, δι' ἧς ὁρᾶται τοῖς ἀξίοις ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, κατὰ τὴν θεῖον Λουκᾶν ὁ Κύριος ἐνδεκνύει· οἱ τοῖς μαθηταῖς πρόειπεν· « Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει. » τούτεστι, τῷ δυνάμει τοῖς ἄρῳσι παρασχεῖν ἰδεῖν τὰ ἀθάτα, τῆς θανάτου καὶ ψυχολέθρου προκαθάρσα λύμης, ἧτις ἐστὶν ἡ ἀμαρτία ταύτης δὲ γεῦσις ἐστὶν ἡ ἐν τῷ λογισμῷ τῆς κακίας ἀρχῆς, ἧς οἱ προκαθαρήντες οὐ γεύονται τοῦ κατὰ ψυχὴν θανάτου, τῇ δυνάμει τῆς μελλούσης ἐπιφανείας ἀμόλυτοι τερθίνοντας, ὡς ἐγὼ νομίζω, καὶ τὴν διὰ νοίαν.

« Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει. » Πανταχοῦ ἐστὶν ὁ τοῦ παντός βασιλεὺς, καὶ πανταχοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία αὐτοῦ, ὥστε τὸ ἐρχεσθαι τὴν αὐτοῦ βασιλείαν οὐ τὸ ἄλλοθεν ἀλλαχόθεν παραγίνεσθαι δηλοῖ, ἀλλὰ τὸ φανεροῦσθαι ταύτην τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ Πνεύματος· διὰ τοῦτο εἶπεν, ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει· ἧτις δυνάμεις οὐχ ἀπλῶς τοῖς τυχοῦσιν ἐγγίνεται, ἀλλὰ τῶς ἐστι, καὶ μετὰ τοῦ Κυρίου, τούτεστι τοῖς ἐστερηγμένοις ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, καὶ τοῖς κατὰ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ τούτοις ἀναφερομένοις ὑπὸ τοῦ Λόγου πρότερον εἰς ὄρος ὑψηλόν, δηλονότι τῆς φυσικῆς ἡμῶν ταπεινότητος ὑπερναδιβαζομένων· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο θεὸς ἐν ὄρει, κατὰ τὴν εἰκῶνα, φανάζεται τὸ μέγ τοι καταβάνων αὐτὸς τῆς

αικίας περιωπής, τὸ δὲ ἡμᾶς ἀνάγων ἐκ τῆς κα-
 τωθεν ταπεινώσεως, ἵνα χωρηθῆ μετρίως γούν γεν-
 νητῆ φύσει, καὶ ὄσον ἀσφαλὲς ὁ ἀχώρητος. Ἡ δὲ
 τοιαύτη φαντάσκα οὐ τοῦ νοῦ χείρων, ἀλλὰ πολλῶν
 κρείττων καὶ ὑψηλοτέρα, ὡς ἔγγινόμενῃ τῆ δυνάμει
 τοῦ θεοῦ Πνεύματος. Οὐ γίνεται τοιγαροῦν καὶ ἀπο-
 γίνεσθαι, οὐδὲ περιγράφεται οὐδ' αἰσθητικῆ δυνάμει
 ὑποπίπτει τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως,
 εἰ καὶ δι' ὀφθαλμῶν σωματικῶν ἐώραται, καὶ πρὸς
 ὀλίγον χρόνον, καὶ ἐν βραχεῖ τῷ ὄρον. κορυφῆ,
 ἀλλ' ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὸ Πνεῦμα τηνικαῦτα
 κατὰ ἐννοιήματα, « Μετέβησαν οἱ τοῦ Κυρίου μύσται
 τῆ ἐναλλαγῆ τῶν αἰσθησῶν, ἦν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα
 ἐνίργησε, » καὶ οὕτως εἶδον, οὐ τε καὶ ἐφ' ὄσον ἐχα-
 ρίσαστο τούτοις τῷ θεοῦ Πνεύματος δυνάμει, τὸ
 ἀπόρρητον ἐκείνου φῶς.

Ὁ μὴ συνιδόντες οἱ νῦν εἰς τοῦτο βλασφημοῦντες,
 αἰσθητικῆ τε καὶ κτιστῆ δυνάμει τοῦς ἐκκρίτους τῶν
 ἀποστόλων ἰδεῖν ἠήθησαν τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου
 μεταμορφώσεως, καὶ διὰ τοῦτο κατασπᾶν ἐπιχει-
 ροῦσιν εἰς κτίσμα μὴ μόνον τὸ φῶς ἐκεῖνο, τὴν τοῦ
 Θεοῦ δόξαν καὶ βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνάμει τοῦ
 θεοῦ Πνεύματος, δι' ἧς τὰ θεῖα τοῖς ἀξίοις ἀποκα-
 λυπταί. Οὐ γὰρ ἤκουσαν, ἢ οὐκ ἐπίστευσαν Παῦλος
 λέγοντι· « Ἄ ὀφθαλμοῦ; οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε,
 καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν
 ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ
 Θεὸς; διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα
 ἐμμενῆ καὶ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ. » Ἀλλὰ τῆς ὀχθῆς
 ἐπιστάσης, καθάπερ εἰρηται, παραλαβὼν ὁ Κύριος
 τὸν Πέτρον καὶ Ἰακώβον καὶ Ἰωάννην, ἀνέβη εἰς
 τὸ ὄρος προσεύξασθαι· ἀεὶ γὰρ ἦ πάντων, καὶ αὐ-
 τῶν τῶν ἀποστόλων, **192** ἀποχωρῶν μόνος προσ-
 ηύχετο, καθάπερ ἦν ἵκα τὸς πεντακισχιλίου; σὺν
 γυναικί καὶ παιδίοις· πέντε ἄρτοι, καὶ ὄσιν ἰχθύσιν
 ἐξέθραψε· παράνα γὰρ πάντας ἀπολύσας, καὶ τοῦς
 μαθητὰς πάντας ἀναγκάσας ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον,
 αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· ἢ συμπα-
 ραλαμβάνων ὀλίγους, καὶ τοῦς τῶν ἄλλων ὑπερέ-
 χοντες μεθ' αὐτοῦ· καὶ τοῦ σωτηρίου γὰρ πάθους
 προσάγοντός, τοῖς μὲν ἄλλοις μαθηταῖς φησι, Καθί-
 σαι ὧδε, ἕως προσεύξομαι· παραλαμβάνει δὲ τὸν
 Πέτρον καὶ Ἰακώβον καὶ Ἰωάννην μεθ' αὐτοῦ. Τοῦ-
 τούς οὖν πάνταυθα μόνους παραλαβὼν, ἀναφέρει εἰς
 ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν, καὶ μεταμορφώθη ἔμπρο-
 σθὲν αὐτῶν, τῶντέστιν αὐτῶν ὄρωντων. Τί ἐστι, Με-
 τμορφώθη; φησὶν ὁ Χρυσόστομος θεολόγος. Παρη-
 νοεῖν, ὡς εὐδόκησαν, ὀλίγον τῆς θεότητος, καὶ τοῖς
 μύσταις ἔδειξε τὸν ἐνοικοῦντα Θεόν. Ἐγένετο γὰρ
 ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτόν, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, τὸ
 εἶδος αὐτοῦ ἕτερον· λάμψαν ὥσπερ ἥλιος, ὡς ὁ
 Μαρτῖνος γράφει. Ὡς ἥλιος δὲ εἶπεν, οὐχ ἵνα αἰσθη-
 τὸν ἐνοήσῃ τις τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἀπαγε τῆς κατὰ
 νοῦν ἀδελφίας τῶν μηδὲν τῶν κατ' αἰσθησιν φαιν-
 μένων ὀψηλοτέρων ἐνοεῖν δυναμένων ἢ ἀλλ' ἵνα γινώ-
 μαν, ὅτι ὁ τοῖς κατ' αἰσθησιν ζῶσι, καὶ δι' αἰσθη-
 σεως ὁρῶσιν ἔσιν ὁ ἥλιος, τοῦτο τοῖς κατὰ πνεῦμα
 ζῶσι, καὶ ἐν πνεύματι ὁρῶσιν ἐστιν ὁ Χριστὸς;

(1) Ita Massaliani Deum ipsum humana quasi in lustria a se jactant videri.

Æternis enim ipse Deus lumen est, et non aliud. Quid enim alio opus lumine his qui maximo illo lumine freti sunt? Dum autem oraret, sic effulsit, arcanumque illud lumen arcana ratione primis apostolorum (cum et summi prophetarum adessent) manifestavit; ut ostenderet orationem parentem esse beati illius spectaculi, noverimusque virtutis cum Deo necessitudine ac mentis cum illo unione splendorem hunc parari ac apparere: qui cunctis præheatur ac videatur, qui honorum operum diligentia, sinceraque oratione continue in Deum intendant. « Vera enim pulchritudo, inquit, summeque amabilis, solo mundo videri animo potest; » quæ videlicet circa divinam beatamque naturam est. Cujus fulgoribus atque gratiis qui intendit aciem, ejus velut floridum quoddam jubar (eo imbuta ejus pupilla) percipit. Quamobrem etiam Moyses cum Deo fabulando¹⁴, vultu clarificatus est. Videtis Moysen quoque, cum ascensisset in montem transformatum esse, atque ita Domini gloriam vidisse? Verum passus ille est transformationem, non est operatus, juxta eum qui ait: « In hoc me modo fert temperatus veritatis fulgor radiisque, ut Dei splendorem tum videam, tum patiar. » Enimvero Dominus noster Jesus Christus illum a se splendorem habebat. Unde nec ipse opus oratione habebat, quo divina luce corpus splenderet; sed ostendebat unde sanctis Dei splendor accederet, ac qua illis ratione videndus esset. Nam et « Justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum¹⁵; » sicque toti divina lux effertur, tanquam divina lucis germina, Christum videbunt, qui divina atque arcana ratione lucis fulgoribus præfulsit; cujus ex deitate claritas natura procedens, corporis quoque communis in Thabor monstrabatur, ob unitatem ac singularitatem personæ. Sic nimirum et vultus ejus, ejuscemodi lucis munere, tanquam sol splenduit. Qui autem inter nos Græcæ eruditione ac sæculari profanaque sapientia gloriantur, nec viris spiritualibus in Spiritus doctrinis morem gerere omnino, sed et rebellare, in animum inducunt, dum lumen audiunt Dominicæ in monte transformationis, quod apostoli oculis viderunt, ad lumen statim sensile ac creatum devehunt, in illudque detrahunt, immaterialatum illud inocciduumque ac æternum lumen, quodque nedum sensum, sed et mentis vim omnem excedit; homines scilicet in terra versantes, ac qui supra terrena nihil cogitare possint. Tamen is ipse, qui eo fulsit lumine, increatum ante ostendit, quod Dei regnum appellavit. Non enim Dei regnum servum est et creatum. Solum enim universorum nullius imperio mancipabile atque invictum est, omneque tempus excedens ac ævum: « Neque fas, inquit, est, Dei regnum ullis creptum sæculis esse aut temporibus, aut ab eis attingi. » Hoc nos illorum credimus hereditatem esse, qui salute donantur.

¹⁴ ΕΑΘJ. XXXV, 29. ¹⁵ Matth. XIII, 43

Ἄς Θεός, καὶ οὐ χρεῖα τοῖς θεοιδέσιν ἐν τῇ θεοπτικῇ φωτὶ ἐτέρου· τοῖς γὰρ ἀίδις αὐτὸς ἐστὶ φῶς οὐκ ἄλλο· τί γὰρ δεῖ φωτὸς δευτέρου τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσιν; Ἐν τῷ προσεύχεσθαι δὲ οὕτως λαμψέ, καὶ ἀνεκάλυψεν ἀπορρήτως τοῖς τῶν μαθητῶν ἑκκρ' τοῖς τὸ ἀπορρήτον ἔκεινο φῶς, τῶν ἄκρων προφητῶν συνόντων, ἵνα δείξῃ πρόξενον ὄσαν τὴν προσευχὴν τῆς μακαρίας; ἔκεινης θείας, καὶ μάθωμεν, ὅτι διὰ τῆς πρὸς Θεὸν κατ' ἀρετὴν ἐγγύτητος, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κατὰ νοῦν ἐνώσεως, ἡ λαμπρότης ἐγγίνεται καὶ ἀναφαίνεται ἐκείνη, πᾶσι δεδομένη τε καὶ ὀρωμένη, τοῖς δι' ἀγαθοεργίας ἀκριβοῦς, καὶ διὰ προσευχῆς ἐλιχρινούς, ἀνατεινομένοις ἀδιαλείπτως πρὸς Θεόν. Κάλλος γάρ, φησὶν, ἀληθινὸν καὶ ἐρασιμώτατον μόνῳ τῷ τὸν νοῦν καθαρισμένῳ θεωρητῶν τὸ περὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν ἐστίν, οὐ δ' ἀνατεινίσας ταῖς μαρμαρυγαῖς καὶ ταῖς χάρισι μεταλαμβάνει τι ἀπ' αὐτοῦ, ὡς περ ἀγγλὴν τινὰ ἀνθρώπων, εἰς τὴν οἰκίαν ἐφ' ἡ ἀναχρωννύμενος· ὅθεν καὶ Μωϋσῆς ἐν τῷ ἡμιλείν Θεῷ ἐδοξάσθη, τὸ πρόσωπον. Ὅρατε ὅτι καὶ Μωϋσῆς; μεταμορφώθη ἀναβάς εἰς τὸ ὄρος, καὶ οὕτως εἶδε τὴν δόξαν Κυρίου; Ἄλλ' ἔπαθε τὴν μεταμόρφωσιν, οὐκ ἐνήργησε· κατὰ τὸν λόγοντα, Εἰς τοῦτο μὲ φέρει τὸ μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οἰκοθεν εἶχε τὴν λαμπρότητα ἐκείνην· θεὸς οὐδὲ προσευχῆς αὐτὸς ἰδεῖτο, θεῶν φωτὶ λαμπρυνούσης τὸ σῶμα, ἀλλ' ὅθεν τοῖς ἀγίοις ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ προσγενήσεται, καὶ ὅπως αὐτοῖς ὀφθήσεται ὑπεδείκνυ· λάμπουσι γὰρ καὶ οἱ δίκαιοι ὡς ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ οὕτω φῶς ὄλοι γειγόντες θεῖον, ὡς θεῖου φωτὸς γεννήματα, τὸν θεῖον ἀπορρήτως ὑπεράμποντα ὄψονται Χριστὸν, οὐ ἐκ τῆς θεότητος; ἡ δὲ φυσικῶς προλοῦσα, κοινὴ καὶ τοῦ σώματος; ἐν Θεῷ ἰδεῖσθαι, διὰ τὸ ἐνταῦθα τῆς ὑποστάσεως. Οὕτω καὶ διὰ τοιοῦτου φωτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐλαμψεν. Οἱ δὲ τὸν Ἑλληνα λόγον καὶ τὴν τοῦ κόσμου τούτου σοφίαν ἐφ' ἡμῶν αὐχρύντες, καὶ τοῖς πνευματικοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ τῶν τοῦ Πνεύματος λόγων μὴ πειθαρχεῖν ὄλω, ἀλλὰ καὶ ἀνταρῆσαι προσηρημένοι, φῶς **193** ἀκούοντες τῆς ἐκ' ἑρως τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, τὸ τοῖς ἀποστολικῶς ὀφθαλμοῖς ἑωραμένον, εἰς τὸ ἀίσθητὸν εὐθύς καὶ κτιστὸν κατάγονται φῶς, καὶ κατασπῶσιν εἰς τοῦτο τὸ ἄβυσσον καὶ ἀνίσταρον καὶ ἄβυσσον καὶ μὴ μόνον ὑπερ-αίσθησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ νοῦν ἔκεινο φῶς, αὐτοὶ κάτω κείμενοι, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τῆς πρίσγειας νοεῖν δυνάμενοι· καίτοι αὐτὸς ὁ κατὰ τοῦτο λάμψας ἀκτιστον δὲ προαπέδειξεν αὐτὸ, βασιλείαν τοῦτο κατέσας τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δούλη καὶ κτιστὴ· μόνη γὰρ πάντων ἀβασίλευτος καὶ ἀήττητος, καὶ χρόνος παντὸς καὶ αἰῶνος ἐπεκτεινα· καὶ οὐ θέμις, φησὶν, ἤρχθαι ἢ φθάνεσθαι ἐπὶ αἰῶνων ἢ χρόνων τῆν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν. Ταῦτα δὲ πιστεύομεν εἶναι τὴν τῶν σωζομένων κληρονομίαν.

Ἐκεῖ δὲ καὶ μεταμορφωθείς ὁ Κύριος Ἐλμψε, Α καὶ τὴν β'ξαν καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ φῶς ἔδειξεν ἐκεῖνο, καὶ ἤξει πάλιν ὅλος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ βρει, ἄρα προσελάβεται τὸ φῶς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἔξει, ὁ πρότερον οὐκ εἶχε. Ἀπαγε τῆς βλασφημίας ὁ γὰρ τοῦτο λέγων τρεῖς φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δοξάζει, τὴν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ τὴν τοῦ φωτὸς ἐκείνου· τοιγαροῦν οὐχ ἑτέραν, ἀλλ' ἦν εἶχαν ἀφανῶς λαμπρότητα ταύτην ἐφανέρωσαν. Εἶχε δὲ ὑπὸ τὴν σάρκα κεκρυμμένην τὴν λαμπρότητα τῆς φύσεως τῆς θείας· οὐκοῦν τῆς θεότητός ἐστι τὸ φῶς ἐκεῖνο, καὶ ἀκτιστόν ἐστιν· ἐπεὶ καὶ μεταμορφώθη Χριστὸς κατὰ τοὺς θεολόγους, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ εἰς ἕκαστον οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ' ἔπερ ἦν τοῖς οικείοις μαθηταῖς ἐκφανόμενος, διανοίγων τοῦτων τὰ ἕμματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος· βλέποντας. Ὅρα δὲ οὐκ ἐπὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τυφλοὶ εἰσιν οἱ κατὰ φύσιν ὄρῶντες ὀφθαλμοί; Οὐκοῦν οὐδὲ τὸ φῶς ἐκεῖνο αἰσθητόν, οὐδὲ οἱ ὄρῶντες αἰσθητικοί; ἀπλῶς ἑώρων ὀφθαλμοί, ἀλλὰ μετασκευασθεῖσι τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ Πνεύματος. Ἐνηλλάγησαν οὖν, καὶ οὕτω τὴν ἐναλλαγὴν εἶδον, οὐκ ἦν ἀπίως, ἀλλ' ἦν ἕξ αὐτῆς τῆς προσλήψεως· λαβεῖν τὸ ἡμέτερον φύραμα, θεῶν τῇ ἐνώσει τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐν παρθενίᾳ συλλαβοῦσά τε καὶ τεκοῦσα ξένους τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα σαρκοφόρον Θεὸν ἐπέγνω· καὶ Συμεὼν ὡς βρέφος τοῦτον μετὰ χειρᾶς λαβὼν, καὶ ἡ πρεσβυτέρα Ἄννα προσουπαντήσασα· διεφαίνετο γὰρ ὡς οἶον δι' ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἡ θεία δύναμις διαυγάζουσα τοῖς ἔργοις τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς καρδίας· κεκαθαρμένοις. C

cebat enim velut per tenues membranas vitreas oculos cordis mundos haberent.

Τί δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπολαμβάνει τοὺς κορυφαίους, καὶ ἀνάγει τούτους, καὶ κατ' ἰδίαν μόνους; Ἴνα τι πάντως ὑποδείξῃ μέγα τε καὶ μυστικόν. Πῶς οὖν μέγα καὶ μυστικόν ἢ τοῦ αἰσθητοῦ φωτὸς θεία, ἢν αὐτοὶ τε οἱ ἐκλεγέντες καὶ πρὶν ἀναγθῆναι, καὶ οὖν αὐτοῖς εἰ κἄτω λαμβάνοντες εἶχον; Τίς δὲ αὐτοῖς χρεῖα καὶ Πνεύματος δυνάμει, καὶ τῆς δι' αὐτῆς προσθήκης ἢ ἐναλλαγῆς ὀφθαλμῶν πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς ἐκείνου θέαν, ἢ περ αἰσθητόν τε καὶ ακτιστόν; Πῶς εἰ δόξα καὶ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος τὸ φῶς τὸ αἰσθητόν; Πῶς δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἤξει ὁ Χριστὸς, ὅτε οὐκ ἄερο; οὐ φωτὸς, οὐ τόπου χρεῖα καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἀντὶ πάντων κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἡμῖν ἔσται ὁ Θεός; Εἰ δὲ ἀντὶ πάντων, καὶ ἀντὶ φωτὸς πάντως· ὅθεν δεῖκνυται πάλιν καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς θεότητος ὄν· ἐπεὶ καὶ ὁ θεολογικώτατος τῶν εὐαγγελιστῶν Ἰωάννης διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐκφαίνει, ὡς ἡ μέλλουσα καὶ μένουσα ἐκείνη πόλις, εὐὸ χρεῖαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ· ἢ γὰρ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἀρῖλον. » 194 Ἄρ' οὐ φανερώς ὑπέδειξεν ἡμῖν καὶ τὸν ἐν θαλασσῇ νῦν μεταμορφωθέντα θεῶς Ἰησοῦν; ὅς ἔχει μὲν ὡς λύχνον

Quandoquidem vero etiam Dominus transformatus splenduit, illamque claritatem (seu majestatem) et splendorem et lumen ostendit, rursusque venturus est, qualis in monte discipulis apparuit, ergone lumen aliquod assumpsit et in æternum habiturus est, quod prius non haberet? Apage blasphemiam. Nam qui hoc dicit, tres in Christo naturas opinabitur, tum scilicet divinam atque humanam, tum et lucis illius. Non igitur aliam, sed quam occulte habebat, claritatem hanc manifestavit. Habebat autem sub carne latentem splendorem divinæ naturæ. Ergo divinitatis est lumen illud, et increatum est. Quomodo quidem etiam ex theologorum doctrina Christus transformatus est, non assumendo quod non erat, nec quod in illud immutatus sit, sed manifestando suis discipulis id quod erat, nempe illorum aperiens oculos, et ex cæcis reddens videntes. Vides, ad illam lucem quod attinet, circos esse oculos, qui ex naturæ rationibus vident? Ergo ne illud quidem lumen sensile est, neque videntem oculis sentiendi vi quoque modo præditis videbat, sed qui virtute divini Spiritus essent immutati. Immutati itaque sunt, inque eum modum immutationem viderunt, non quam tunc recens, sed quam ab ipsa assumptione nostra nacta conspersio sit, quæ Dei Verbi unione deitate imbuta sit. Hinc quoque quæ in virginitate inaudita ratione concepit peperitque, ex se natum Deum in carne agnovit; Symeon quoque qui eum tanquam infantem in manus suscepit anusque Anna quæ et ipsa occurrerit. Eludivina virtus, illis affulgens ac irradians, qui

Quid vero etiam causæ est, cur e reliquorum choro principes assumit, ac subducit, eosque seorsum solos? Nimirum ut quidpiam magnum insinuet atque mysticum. Quoniam igitur modo magnum ac mysticum sensilis lucis conspectus, cujus ipsi quoque electi, priusquam subducerentur, copiam habebant, ac cum illis qui relictis fuerunt? Quid vero etiam illi opus Spiritus virtute, ac quæ per eam erat, accessionis, seu oculorum immutationis, ad lumen illud intuendum, siquidem ejusmodi erat quod sensu perciperetur atque creatum existebat? Quomodo autem majestas et regnum Patris ac Spiritus lumen quod sensu percipitur? Quo postremo modo in ejusmodi majestate et regno in futuro sæculo veniet Christus, quando nec aere, nec luce, nec loco opus erit, seu aliorum ejus generis, sed teste Apostolo¹⁶, Deus erit nobis pro omnibus? Siu autem pro omnibus, omnino etiam pro lumine. Unde rursus probatur, illud quoque lumen esse deitatis. Nam et evangelistarum Joannes divina doctissimus per revelationem ostendit, futuram ac manentem illam civitatem, non habituram opus sole aut luna, ut in ea luceant: claritas enim Dei illuminabit eam; et lucerna ejus est Agnus¹⁷. » Νῦν

¹⁶ I Cor. xv, 28. ¹⁷ Apoc. xxi, 23.

rio divine transformatus sit? qui ut lucer-
lem corpus habeat; lucis autem loco, quæ
his qui una ascenderant, discipulis cla-
ritatis effulsit. Quin et de civitatis illius in-
idem: « Non egebunt lumine lucernæ et lu-
lis, quoniam Dominus Deus illuminabit super
ea, et non ultra non erit. » Quodnam igitur
hoc, penes quod non est immutatio aut vicissitu-
obumbratio? Quodnam illud lumen inverti-
inocciduumque? Nonne deitatis lumen? Sed
Moyses atque Elias (ac præcipue Moyses, qui
non in corpore ageret), quonam modo
sunt ac clarificati per lumen sensibile? Nam
quoque « visi tunc in majestate, dicebant exces-
sam, quem completurus erat in Jerusalem. » Quomodo vero etiam agnoverunt apostoli, quos nun-
quam ante viderant, nisi ejus luminis occulta detegendi vi?

Enimvero ne vestrum animom diutius iraha-
nus, reliquis evangelicas voces in sacratissimi di-
vinique sacrificii tempus reservemus: credentes ve-
ro, uti ab eis didicimus, qui a Christo illuminati
fuerunt, quippe qui soli certo sciant. Secreta enim in ea
mihi meisque, ait Deus per prophetam ²¹⁻²². Recte
igitur, ut docti sumus, credentes, ac Christi trans-
formationis mysterium intelligentes, procedamus ad
ejus luminis illustrationem; pulchritudinisque cla-
ritatis quæ nihil deteritur amore accensi, mentis
oculum a terrenis cogitationibus emundemus; quid-
quid placet aut pulchrum est, contemnentibus, quod
nihil stabile est: quod licet dulce videatur, æterni
tamen cruciatus pararium est, ac licet corporis
venustati conducat, sædam nihilominus animæ indu-
cunt peccati tunicam: illam scilicet, ob quam signi-
ficatis manibus ac pedibus in ignem illum tenebrasque
exterioribus eiecit ²³, qui incorruptæ conjunctionis
instrumento caret; quibus liberemur omnes illustra-
tione et agnitione immateriali æternique luminis
Dominicæ transformationis, in ejus gloriæ æterni-
que ipsius Patris ac vivifici Spiritus, quorum
unus idemque splendor et divinitas et claritas et
regnum et virtus, nunc et semper et in sæcula sæ-
culorum. Amen.

HOMILIA XXXV.

In eandem venerandam Domini transformationem:
in qua probatur, quanquam increatum est illius
divinissimum lumen, haud tamen Dei essentiam es-
se.

Isaias propheta de Evangelio vaticinatus est:
« Sermonem brevium dabit Dominus super ter-
ram. » Est autem concisus sermo ac brevium, qui
paucis verbis multum sensus complectitur. Igitur
denuo consideremus, quæ ante nunc consideravi-
mus, evangelicorum verborum, ac quæ sunt reli-
qua addamus, sensuque intemerato qui repositus
est adhuc satremur, ac toti divinum assumatum hau-
riamus.

21-22 Jac. 1, 17. 23 Luc. 12, 31. 24-25 Isa. 40, 16. 26 Matth. 21

τοὺς συνανα-
τῶν ἐνοικούντων τῇ πόλει
« Οὐχ ἔξουσι χρεῖαν φωτὸς λύχνου, καὶ φωνῆς
« ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτισεῖ ἐπ' αὐτοὺς, καὶ νῦν οὐκ
ἔσται ἔτι. » Τί οὖν τὸ φῶς τοῦτο, παρ' ὃ οὐκ ἔστι
παρὰ λαγῆ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα; Τί τὸ ἄτρεπτον
καὶ ἀνέσπερον τοῦτο φῶς; Ἄρ' οὐ τῆς θεότητος;
Ἄλλὰ καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἥλιος, καὶ μέγιστα ὁ
Μωϋσῆς ψυχὴ ὑπάρχων οὐκ ἐνοώματος, πῶς ὤφθη
σαν καὶ ἐδοξάσθησαν δι' αἰθέτου φωτός; καὶ οὗτοι
γὰρ ὀφθέντες ἐν δόξῃ τηλικαῦτα ἔλεγον τὴν ἔξοδον,
ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ. Πῶς δὲ καὶ ἐπέ-
γνωσαν οὗς οὕτω πρότερον εἶδον οἱ ἀπόστολοι, εἰ
μὴ τῇ ἀποκαλυπτικῇ δυνάμει τοῦ φωτὸς ἐκείνου;

Ἄλλ' ἵνα μὴ καταταίνωμεν ὁμῶν ἐπὶ πολὺ τὴν
διάνοιαν, τὰ μὲν ὑπόλοιπα τῶν εὐαγγελικῶν βημά-
των ἐπὶ τοῦ καιροῦ ταμειουσάμεθα τῆς παντέρου καὶ
θείας ἱερουργίας· πιστεύοντες δὲ, ὡς ἐδιδάχθημεν
παρὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ φωτισθέντων, ἔτε μέ-
νων ἀκριδῶς εἰδόντων. Τὰ γὰρ μυστήρια μου ἐμοὶ καὶ
τοῖς ἐμοῖς, φησὶ, διὰ τοῦ Προφήτου ὁ Θεός. Καλῶς
οὖν πιστεύοντες ὡς ἐδιδάχθημεν, καὶ τοῦ μυστηρίου
συνιέντες τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, ἀδύνα-
μεν πρὸς τὴν λάμψιν τοῦ φωτὸς ἐκείνου· καὶ τοῦ
κάλου; ἐρασθέντες τῆς ἀναλλαϊκῆς δόξης, τὸ ὄμμα
τῆς διανοίας τῶν γηϊνῶν μολυσμῶν ἐκκαθάρωμεν,
πᾶν περιφρονούντες τερπνὸν καὶ περικαλλῆς, ὃ μὴ
μόνιμον, ὃ καὶ ἡδὺ δοκῆ, ἀλλ' ὀδύνην προξενεῖ τὴν
αἰώνιον, καὶ ὡραν φέρῃ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ
περιβάλλει τὴν δυσειδῆ χιτῶνα τῆς ἁμαρτίας ἐκεί-
νου, δι' ἣν δεθεῖς χεῖρας καὶ πόδας ὁ μὴ τὸ ἐνδομα
τῆς ἀφθάρτου συναφείας ἔχων, εἰς τὸ πῦρ ἐκείνου καὶ
τὸ σκότος; ἐξάγεται τὸ ἐξώτερον· οὐ βυθισθῆμεν
ἔπαντες ἐλλάμψει καὶ ἐπιγνώσει τοῦ ἁθλοῦ καὶ ἀ-
θλοῦ φωτὸς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, εἰς
δόξαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀναρχοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ
ζωοποιοῦ Πνεύματος, ὃν μία καὶ ἡ αὐτὴ λαμπρότης
τε καὶ θεότης καὶ δόξα καὶ βασιλεία καὶ δύναμις
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ΄.

Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως ἐν τῇ
παράστασις, ὡς εἰ καὶ ἀκτιστόν ἐστι τὸ κατ'
αὐτὴν θεϊκότατον φῶς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὁμοί-
οῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἡσαίας ὁ προφήτης περὶ τοῦ Εὐαγγελίου προφη-
τεύσας, ὅτι « Λόγον συντετηγημένον δώσει Κύριος
τῆς γῆς. » Συντετηγημένον δὲ ἐστὶ λόγος ὁ βῆμα
ὀλίγοις πολλὴν διάνοιαν ἐμπεριέχων. Οὐκοῦν ἀνα-
ρήσωμεν τὰ προφηθεωρημένα σημεῖον τῶν εὐα-
λικῶν βημάτων, καὶ τὰ λείποντα προσθῶμεν
ἐμφορηθῶμεν ἐπὶ τῆς ἐναποκειμένης ἀκηράτου
νοίας, καὶ τῆς θείας ὁλοκατοχῆς 195 γενέ-

21-22 Isa. 40, 16. 23 Matth. 21

ἰ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Ἀβελρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὕψηλόν κατ' ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος. » Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεχτος, ἰδὲ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, ἀδελφοί, ἡμέρα θεία καὶ καινὴ καὶ ἀβυσσος, οὐ διαστήμασι μετρούμενη, οὐκ ἀβυσσὸς καινὴ καὶ μετρούμενη, οὐ διακοπτομένη νυκτί· καὶ γὰρ ἡλίου δικαιοσύνης ἡμέρα ἐστὶ, παρ' ἧς οὐκ ἔστι παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα· ὅς ἀφ' ἧς ἐδοξαίε τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργεῖα τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἡμᾶς φιλανθρώπως λάμψας, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἀπὸ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς, διατείνει τὸν οὐρανὸν ὅπῃ κεφαλῆς λάμπων, ἄδωτος ὑπάρχων ἥλιος. » Ἥλιος δὲ δικαιοσύνης τε καὶ ἀληθείας ὢν, οὐκ ἀνέχεται φαίνειν καὶ ἀκριθῶς ἐπιγινώσκασθαι τοὺς τὸ ψεῦδος περιέπουσι, καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦσιν, ἢ δὲ ἔργων ἐπιδεικνυμένοι· ἀλλὰ τοὺς ἐργάταις τῆς δικαιοσύνης, καὶ τοὺς ἐρασταὺς τῆς ἀληθείας ἐπιφαίνεται καὶ πιστεύεται, καὶ τούτου· εὐφραίνει ταῖς λαμπηδίαι. Καὶ τούτο ἐστὶν ὅπερ ἡ Γραφή λέγει· « Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ, καὶ ἡ τούτου σύζυγος εὐφροσύνη. » Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμῶδης· Προφήτης ἔδει πρὸς Θεόν· « Θεῶν καὶ Ἐρμών ἐν τῷ ὄνοματι σου ἀγαλλιάσονται, » τὴν ἐγγενομένην ἐπ' ὄρους ὑστερον ἐκ τῆς ἐλλάμψεως ἐκείνης εὐφροσύνην τοὺς ἰδοῦσι προγράφων. Ὁ δὲ Ἠσαίας· « Λύε, φησὶ, πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διέλυε στραγγαλιὰς βίαιαν συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφήν ἄδικον διάσπα. » Εἰτα εἶ· « Τότε ῥαγήσεται πρῶτον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰμάτιά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ πορεύσεται ἐμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιστελεῖ σε. » Καὶ πάλιν· « Ἐὰν ἀνέλθῃ ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καὶ ὄψιν πεινῶντι ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου, καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην ἐμπλήσῃς, τότε ἀνατελεῖ ἐν σκότει τὸ φῶς σου, καὶ τὸ σκότος σου ὡς μεσημβρία. » καὶ γὰρ ἄλλοις ἡλίου καὶ αὐτοῦ ποιεῖ, οἷς ἂν ὁ ἥλιος οὕτως ἐμφανῶς ἐπιλάμψῃ· λάμψουσι γὰρ καὶ οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.

Ἀποθώμεθα οὖν, ἀδελφοί, τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ φωτός, ἵνα μὴ μόνον ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοιαύτῃ εὐαγγελμόνως περιπατήσωμεν, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας οὐλο γενώμεθα· καὶ δεῦτε καὶ ἀναθώμεν εἰς τὸ ὄρος ἔνθα Χριστὸς ἔλαμψεν, ἵνα τὰ ἐκεῖ κατεθώμεν, μᾶλλον δὲ τοιούτους ὄντας, καὶ τοιαύτης ἡμέρας γεγονότας ἀξίους, αὐτῆς ἡμᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀναδιδάσει κατὰ καιρὸν. Νῦν δὲ συντελεῖτε καὶ ἀνατελεῖτε τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, παρακαλῶ, πρὸς τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ὡς ἂν μεταμορφωθῆτε τέως τῇ ἀνακαίνουσι τοῦ νοῦ ὁμῶν, καὶ οὕτω τὴν ἀνωθεν θεῖαν ἀγλήν ἐπισπασάμενοι, σύμμορφοι γένησθε τῷ ὁμοιωμάτι τῆς δόξης Κυρίου, οὐ τὸ πρόσωπον ἐπ' ὄρους ἔλαμψε σῆμαρον ὡς ὁ ἥλιος. Πῶς ὡς ὁ ἥλιος; Ἦν ὅτε τὸ

In illo tempore assumpsit Iesus Petram et Joannem et Joannem, et ducit illos in montem excelsum seorsum, et transfiguratus est ante eos: et resplenduit facies ejus sicut sol²². » Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis²³. » Fratres; dies divina, novaque ac sempiterna; non intervallis dimensa, quæ non augeatur ac minuat; quam nox non interrumpat. Etiam Solis justitiæ dies est²⁴, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio²⁵. Is, ex qua die, pro pensa Patris voluntate sanctique Spiritus cooperatione, super nos clementissima bonitate lucens, nos a tenebris in admirabile lumen suum eduxit²⁶, tempus omne producit super caput lucens, qui sit Sol occasum nesciens. Cumque Sol justitiæ sit ac veritatis, non sustinet lucere, et ut exacte illis cognoscatur, qui mendacium colunt, et injustitiam in excelso loquuntur, sive qui opera jactant; sed se illis conspicuum facit qui operantur justitiam et veritatem amant, seque illis credit ac illos fulgoribus recreat. Atque id est quod Scriptura loquitur: « Lux orta est justo, et quæ illi socia est, lætitia²⁷. » Idcirco etiam Psalmodus vates ad Deum canit: « Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt²⁸; » nempe quæ postea in monte facta est, ex divina illa illustratione, his qui moverunt lætitiæ jam prope delineas. Isaias autem: « Solve omnem colligationem iniquitatis; dissolve colligationes violentorum contractuum; omnem syngrapham injustam discinde²⁹. » Quid inde? Erumpet matutinum lumen tuum; et sanitates tuæ cito orientur; et anteibit coram te justitia tua, et gloria Domini conteget te³⁰. » Et rursus: « Si abstuleris a te colligationem, et desieris extendere digitum et verbum murmurationis, et dederis esurienti panem ex anima tua, et animam humiliatam repleveris, tunc orientur in tenebris lumen tuum sicut meritis³¹. » Nam et alioqui soles quoque ipsos facit, quibus sol iste manifeste illuxerit: « Fulgebunt enim et justi sicut sol in regno Patris eorum³². »

Abjiciamus igitur, fratres, opera tenebrarum, et operemur opera lucis³³; » ut non solum, velut in tali die, honeste ambulemus, sed ut etiam filii diei efficiamur³⁴. Et venite, et ascendamus in montem, ubi Christus resplenduit, ut ibi gesta conspiciamus. Quin imo qui tales simus, et talis diei digni extiterimus, ipsum nos Dei Verbum per tempus subducet, et ut ascendamus præstabit. Nunc vero contendite, rogo, mentis oculum, et intendite ad evangelicæ prædicationis lumen, ut hactenus transformemini renovatione mentis vestræ³⁵, atque ita divinum cœlitus fulgorem attrahentes, efficiamini conformes similitudini claritatis Domini³⁶, cujus hodie vultus in monte ut sol resplenduit. Quomodo sicut sol? Erat quomodoque,

²² Matth. xvii, 1. ²³ I Cor. vi, 2. ²⁴ Malach. iv, 2. ²⁵ Jac. i, 17. ²⁶ I Petr. ii, 9. ²⁷ Psal. xcvi, 11. ²⁸ Psal. lxxxviii, 13. ²⁹ Isa. lvm, 6. ³⁰ Ibid. 8. ³¹ Ibid. 9. ³² Matth. xiii, 43. ³³ Rom. xi i, 12. ³⁴ I Thess. v, 5. ³⁵ Ephes. iv, 23. ³⁶ Philipp. iii, 21.

solaris lux non erat in disco hoc velut A
 Nam lux primigenia est; globum autem
 rta produxit, qui omnium auctor est ac
 tor, conjuncta ei luce qua diei parentem
 ac interdiu lucens sidus effecit. Sic quoque
 vinitatis erat aliquando, quando in Christi
 re tanquam in vase non erat. Nam lux qui-
 præeterna est; quam vero ex nobis Dei Fi-
 massam assumpsit, postea tandem nostri
 a producta est, deitatis in se plenitudine re-
 a, qua deificum sidus Deique fulgoribus mi-
 s effecta est. In eum modum « resplendit
 ristifacies sicut sol: vestimenta autem ejus
 ta sunt alba sicut lux. » Marcus autem ait:
 Splendida et alba valde sicut nix; qualia fulgo-
 per terram non potest candida facere ⁴⁰. » E-
 am itaque luce splenderunt tum adoranda
 illa Christi facies, tum vestimenta: haud pari-
 tamen caritate; sed facies quidem ejus resplen-
 dit sicut sol; vestimenta autem, ut quæ illius
 prope corpori adhæserant, lucida facta sunt. Ac per
 hæc ostendit, quænam stolæ gloriæ futuræ sint,
 quas induent qui futuro illo sæculo Deo propinqui-
 erunt; quænam item indumenta immunitatis a
 peccato, quibus Adamus ⁴¹ per transgressionem
 exutus, nudus apparuit ac erubuit.

Sane quidem divus Lucas: « Facta est species
 ejus alba: et vestitus ejus albus refulgens ⁴²; »
 quæ illic gesta sunt omnia, nulla comparatione
 conspiciens. Marcus vero assimilat quidem vesti-
 menta; dicendo tamen, « splendida, alba valde
 sicut nix, » sic quoque ostendit, imagines et exem-
 pla a vestimentorum illorum conspectu deficere.
 Nam nix alba quidem est, non vero etiam splendet,
 quippe quæ et inæqualem semper superficiem ha-
 beat, velut quæ tota ex tenuibus quibusdam flatuoso
 spiritu exstantibus bullis composita est, ob inter-
 ceptum commistumque aerem. Cum enim nu-
 bes necdum perfecte constiterit, nec interceptum
 aerem exprimere potuerit, frigoris vehementia
 concrevit; inque eum modum per aerem fertur
 atque volutat, spumæ haud absimilis, tum scilicet
 ratione albedinis, tum et partium inæqualitatis.
 Tanquam igitur non sufficeret nivis albedo ad
 ejus spectaculi dulcedinem exhibendam, una ad-
 juncta fulgendi notatio est; præterea etiam ut
 evangelista illis monstraret fuisse eam lucem
 aliquid luce superius, per quam splendida albaque
 facta sunt illa vestimenta. Non enim lucis est, ut
 quibus ea affusa sit, alba faciat ac splendida; sed
 ut quæli colore existant aperiat. Illa vero, ut
 par est obtexit: quia imo illa immutavit, quod ejus
 lucis non est, quæ in sensum cadit. Quodque adhuc
 inauditum magis, ubi etiam immutaverat, nihil tunc
 immutata easervavit, ut brevi post liquebit. Ubi hæc
 illius ignis, qui humano usui cognitus sit? Idcirco
 evangelista nedum præcellentem vultus splendorem

ἡλιακὸν τοῦτο φῶς οὐκ ἦν ὡς ἐν σκεύει τῷ δίσκῳ
 τοῦτῳ· τὸ μὲν γὰρ πρωτόγονόν ἐστι, τὸν δὲ δίσκον
 τῆ τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν παρήγαγεν ὁ τὰ πάντα
 παραγαγὼν, ἐνέφασ αὐτῷ τὸ φῶς, καὶ οὕτως ὑπο-
 στήσας ἡμεροποιῶν ἕμα καὶ ἡμεροφανῆ φωστῆρα.
 Οὕτω δὲ καὶ τὸ φῶς τῆς θεότητος ἦν ὅτε οὐκ ἦν
 ὡς ἐν σκεύει τῷ Χριστοῦ σώματι· τὸ μὲν γὰρ προ-
 ἀναρχόν ἐστι, τὸ δὲ πρόσλημμα, ὃ παρ' ἡμῶν ἀνέ-
 λαβεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, νῦν ὑπερον ὑπὲρ ἡμῶν
 παρήχθη, τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν ἑαυτῷ λα-
 βὼν, καὶ οὕτω θεοποιῶς ἕμα καὶ θεοφειγῆς **196**
 ἀναπέφηνε φωστῆρ. Οὕτως Ἰλαμψε τὸ τοῦ Χριστοῦ
 πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο
 λευκὰ ὡς τὸ φῶς. Ὁ δὲ Μάρκος φησὶ· « Στίλβοντα
 λευκὰ ἴσαν ὡς χιών, ὡς γναφεύ; ἐπὶ τῆς γῆς οὐ
 δύναται λευκᾶναι. » Ἐλαμπρύνθη μὲν οὖν τῷ αὐτῷ
 φωτὶ καὶ τὸ προσκυνητὸν ἐκείνου τοῦ Χριστοῦ σῶμα
 καὶ τὰ ἱμάτια, ἀλλ' οὐκ ἐπίσης· τὸ μὲν γὰρ πρόσ-
 ωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος Ἰλαμψε, τὰ δὲ ἱμάτια αὐ-
 τοῦ ἐγγίζοντα τῷ σώματι ἐκείνου φωταίνετ ἐγένετο, καὶ
 διὰ τούτων ἔδειξε, τίνες αἱ στολαὶ τῆς δόξης, ἃ;
 ἐνδύσονται κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα οἱ ἐγγίζοντες
 Θεῷ, καὶ τίνα τὰ ἐνδύματα τῆς ἀναμαρτησίας, ἃ
 διὰ τὴν παράθασιν ὁ Ἀδάμ ἀπεκδυσάμενος, γυμνὸς
 ἔωρθε καὶ κατησχύνετο.

Λουκᾶς μὲν οὖν ὁ θεός, « Ἐγένετο, φησὶ, τὸ
 εἶδος αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς
 ἕξαστράπτων· » τὰ ἐκεῖ τελούμενα πάντα πρὸς οὐ-
 δὲν παράδειγμα βλέπων. Ὁ δὲ Μάρκος εἰκονίζει
 μὲν τὰ ἱμάτια, εἰπὼν δὲ, « στίλβοντα λευκὰ ἴσαν ὡς
 χιών, » ἔδειξε καὶ οὕτως τὰς εἰκόνας καὶ τὰ παρα-
 δείγματα πρὸς τὴν θείαν τῶν ἱματίων ἐκείνων ἀπο-
 λειπόμενα· ἡ γὰρ χιών λευκὴ μὲν ἐστιν, ἀλλ' οὐχ
 καὶ στίλβουσα· καὶ γὰρ ἀνώμαλον αἶτι τὴν ἐπιφάν-
 νειαν ἔχει, εἶον ἐκ λεπτῶν τινῶν πομφολύγων συγκε-
 μένη πᾶσα διὰ τὴν τοῦ ἐνυπάρχοντος ἀέρος μίξιν·
 μήπω γὰρ συστάν τελέως τὸ νέφος, μηδὲ τὸν ἐν
 ἀπειλημμένον ἀέρα δυνηθὲν ἐκθλίψαι, τῷ σφοδρῷ
 αὐτοῦ κρύους πῆγνυται, καὶ οὕτως ἀεροφόρον κατε-
 φέρεται, ἀφρῶ παρακλησίως ἔχον κατὰ τὸ λευκὸν
 ὄμοῦ τε καὶ ἀνώμαλον. Ὡς οὖν μὴ ἀρχοῦντος τ
 λευκοῦ τῆς χιόνος εἰς παράθασιν τοῦ τερπνοῦ τ
 θέας ἐκείνης, καὶ τὸ στίλβειν συμπαραλήθη· πρ
 ἔτι καὶ διὰ τούτων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ δευτε-
 ὑπερφύως τὸ φῶς ἐκείνο, δι' οὗ λαμπρά τε καὶ λι
 τὰ ἱμάτια γέγονεν ἐκείνα· οὐ γὰρ φωτὶς τὰ ἱ
 πίμενα λευκὰ τε καὶ στίλβοντα ποιεῖν, ἀλλ' ἐ
 τὴν χροιάν δεικνύσαι· τὸ δ' ὡς εἰσικεν ἐπακά
 μᾶλλον δὲ ἡλλοίωσεν αὐτὰ, ὃ φωτὸς οὐκ ἔστ
 σθητοῦ. Τὸ δ' ἐστὶ παραδοξότερον, ὅτι καὶ ἄλλοι
 ἀναλλοίωτα τηλικαῦτα διετήρησεν αὐτὰ, ὡς
 μικρὸν ἐδείχθη. Ποῦ ταῦτα φωτὸς ἡμῖν γνω
 διὰ τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐ τὴν ὑπερέχου-
 νην τοῦ προσώπου Κυρίου λαμπρότητα καὶ
 νην ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν
 ὑπερφύως δευτερός, τῶν μὲν ἐκ φύσεως ὠραι

⁴⁰ Marc. ix, 2. ⁴¹ Gen. iii, 7. ⁴² Luc. ix, 29.

emur est, inaccessum esse sacri theologi testantur. A
 Hodie namque, sicut, lucis inaccessibleis abyscus; hodie
 divinal fulgoris incircumscriptus radius in
 Thabor monte apostolis splendescit. Magnus quoque
 Dionysius, cum caligant lumen inaccessibleis
 esse dixisset, in quo Deus inhabitare dicitur: « In
 hanc, inquit, subit, quisquis Deum scire ac videre
 meretur. »

Igitur eadem lux erat, quam prius apostoli e
 vultu Domini videbant emicare, et quæ postea
 obumbrabat nubes lucida. Sed tunc quidem teno-
 ri radio videre præbebat; longe vero postea cla-
 rior micans jubare, invisibilis eis erat ob excel-
 lentem limpiditatem, atque in eum modum divinæ
 perennique lucis fontem, Solem justitiæ obum-
 bravit Christum. Nam in ipso hoc conectorum o-
 culis exposito sole, eadem lux tum videre præstat
 affuso radio, tum rursus visum admittit, cum quis
 oculos in eum ipsum intenderit. Solis enim splen-
 dor major est quam pro nostrorum luminum tem-
 peratione: verum sol quidem sensibilis, ut tactus
 est, non ut adlucet, læcet, ac ne quibus duntaxat
 velt; Sol autem veritatis ac justitiæ Christus, qui
 nedum natura naturalique splendore et claritate,
 verum etiam convenienti voluntate præditus sit,
 quibus duntaxat velit, et quantum velit provide
 ac salubriter suæ lucis radios affundit. Quamobrem
 arbitratu suo solis in morem apparuit, visusque
 est apostolorum oculis; idque adeo haud procul
 minorique distantia; deinde splendidius emicans,
 ut voluit, ob excellentem claritatem apostolorum
 oculis invisibilis fuit, qui in nubem lucidam in-
 gressus sit. Sed, « et vox de nube facta est: Hic
 est Filius dilectus meus, in quo mihi bene compla-
 cui; ipsum audite »²². In Jordane quidem Dumi-
 no baptizato, aperti sunt cæli, eademque vox
 facta est²³; ex illa plane inajestate, quam et
 postea Stephanus²⁴, a portis ei cælis, cum esset
 plenus Spiritu sancto, intendens oculos vidit;
 nunc vero ex nube, quæ Jesum obumbravit. Hæc
 igitur eadem est cum supercælesti majestate Dei.
 Qua ergo ratione erit lumen sensibile, quod est
 supercæleste? Docerat autem paterna e nube vox
 sancta illa, quæ ante Domini Dei que nostri ac
 Salvatoris Jesu Christi adventum exultaverunt, sacri-
 ficiis, legislationes, adoptiones, imperfecta fuisse,
 nec unquam ex primaria Dei voluntate existisse
 ac peracta esse; sed indulgentius concessa, ob fu-
 turum hunc Domini adventum ac apparitionem.
 Hic vero est, in quo, ut in Filio charissimo, Pater
 perfecte adlucet et requiescit, sibi que placet. Quam-
 obrem etiam cum audire, atque ei obsequi jubet.
 Unde etsi dicat: « Intrate per angustam portam,
 quia lata et spatiosa est, quæ ducit ad perditionem;
 angusta vero et arcta via est, quæ ducit ad vitam »²⁵,
 ipsum audite; etsi dixerit, lumen istud esse re-

λόγων εἶνα μαρτυρεῖται. Σήμερον γὰρ, φησι, φω-
 τὸς ἀπρόσβου ἀβύσσου· σήμερον ἀγλαῆς θελαρχῆς;
 ἀπεριόριστος ἐν θαλάρ τῷ ὄρει τοῖς ἀποστόλοις ἀ-
 γάσσεται. Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος; γνόφον εἰπὼν εἶπαι
 τὸ ἀπρόσβου φῶς, ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς ἄγεται,
 ἐν τούτῳ, φησι, γίνεταί κτλ; ὁ Θεὸς γινῶναι καὶ ἰδεῖν
 ἀξιούμενος.

Οὐκοῦν τὸ αὐτὸ φῶς ἦν, ὅτε πρῶτον ἀπὸ τοῦ
 προσώπου τοῦ Κυρίου λάμπον εἶρων οἱ ἀπόστολοι,
 καὶ ἡ ἐπισκιάσασα φωτεινὴ νεφέλη μετὰ ταῦτα.
 Ἄλλὰ τότε μὲν ἀμυδρότερον ἐπιλάμπον παρεῖχε τὸ
 ὄρα· ἐκφανὲν δὲ πολλῶ πλέον ὑστερον, ἀόρατον
 αὐτοῖς ὅπῃρχε δι' ὑπερέχουσαν φανότητα, καὶ οὕτω
 τὴν τοῦ θαλοῦ καὶ ἀενάου φωτὸς πηγὴν, τὸν ἦλιον
 τῆς δικαιοσύνης ἐπισκίασε Χριστόν. Ἐπει κἀν τῷ
 αἰσθητῷ ἡλίῳ τὸ αὐτὸ φῶς καὶ τὸ ὄρα παρεῖχε διὰ
 τῆς ἀκτινός, καὶ ἀπαιρεῖται κἀλιν τὸ ὄρα, ὅταν
 πρὸς αὐτὸν ἐκείνον ἴῃ τις· ὑπὲρ γὰρ τὴν συμμα-
 τριαν τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἐστιν ἡ κατ' αὐτὸν
 λαμπρότης. Ἄλλ' ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος, ὡς πέφυκεν,
 ἀλλ' οὐχ ὡς θέλει φαίνεται, οὐδ' οἷς ἀν ἰθὺλῃ μὲ-
 νοις· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος
 Χριστὸς, οὐ φῶσιν μόνον ἔχων καὶ φυσικὴν λαμ-
 πρότητα καὶ δόξαν, ἀλλὰ καὶ θελησιν κατέλλῃλον,
 οἷς ἀν ἰθὺλῃ μόνοις, καὶ ἐφ' ὅσον θέλη, προμηθεῶς
 καὶ σωτηρίως ἐπιλάμπει. Διὰ τοῦτο θελήσας ὡς
 ἥλιος ἐπέφανε, καὶ ἐωρῶτο τοῖς τῶν ἀποστόλων
 ὀφθαλμοῖς, καὶ ταῦτα οὐκ ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήμα-
 τος· εἶτα τηλαυγέστερος λάμψας ὡς ἰθὺλῃ, δι'
 ὑπερέχουσαν φανότητα, τοῖς τῶν ἀποστόλων ὀφθαλ-
 μοῖς ἀόρατος ὅπῃρχεν, ὡπερ εἶ; φωτεινὴν νεφέλην
 εἰσελάθων. Ἄλλὰ καὶ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης γέγονεν·
 « Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός; ἐν ᾧ εὐ-
 κησα· αὐτοῦ ἀκούετε. » Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἰορδάνῃ
 τοῦ Κυρίου βαπτισθέντος, ἀνεψύχθησαν οἱ οὐρανοί,
 καὶ ἡ αὐτὴ γέγονε φωνὴ ἐκ τῆς δόξης πάντως ἐκεί-
 νης, ἦν καὶ ὁ Στέφανος ὑστερον ἀνεψυγμένον αὐτῷ
 τῶν 198 οὐρανῶν, κλήρης Πνεύματος ἀγίου γε-
 γονώς, ἀτενίσας εἶδε· οὖν δὲ ἐκ τῆς νεφέλης, ἦτις
 ἐπισκίασε τὸν Ἰησοῦν. Οὐκοῦν ἡ αὐτὴ ἐστὶν αὐτῇ
 τῇ ὑπερουρανίῳ δόξῃ τοῦ Θεοῦ. Πῶς οὖν ἐσται αἰ-
 σθητὸν φῶς τὸ ὑπερουρανίον; Ἐβίβαξε δὲ ἡ ἐκ τῆς
 νεφέλης τοῦ Πατρὸς φωνὴ, ὅτι πάντα ἐκείνα τὰ πρὸ
 τῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, αἱ θυσίαι, αἱ νομοθεσίαι, αἱ
 υἰοθεσίαι, ἀτελή τε ἦν, καὶ οὐ κατὰ προηγουμένον
 θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐγένοντό τε καὶ ἐτελέσθησαν· ἀλλὰ
 διὰ τὴν μέλλουσαν ταύτην τοῦ Κυρίου παρουσίαν
 καὶ ἐπιφάνειαν συνεχωρεῖτο. Οὗτος δὲ ἐστὶν, ἐν ᾧ
 ὡς Υἱὸ ἀγαπητῷ εὐδοκεῖ καὶ ἐπικρατεῖται καὶ
 ἀρίσκαται τελῶς ὁ Πατὴρ· διὰ καὶ αὐτοῦ ἀνοθεῖν,
 καὶ αὐτῷ κειθαρχεῖν διακαλεῖσθαι. Κἀν λέγει. Εἰ-
 λῆθατε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖά ἐστι καὶ
 εὐρύχωρος ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, στεγὴ δὲ
 καὶ τεθλιμμένη ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν

²² Luc. ix, 35; Matth. xvii, 5. ²³ Luc. iii 22. Matth. iii, 17. ²⁴ Act. vii, 56. ²⁵ Matth.

jestatem cum Filio esse communicabilem. respon- A
dit : « Nec si de Mose sermo esset, vel sic quidem
ejusmodi doctrinam admitterem. »

Communis igitur unaque majestas est et regnum
et splendor seu claritas, tum Dei, tum sanctorum
ejus. Propterea etiam psallit psalmus Propheta :
« Et splendor Dei nostri super nos ⁶⁶; » commu-
nem vero unamque Dei sanctorumque substantiam
seu essentiam nemo hactenus ausus est dicere. Ac
quidem Verbi deitatis et carnis in monte divinus
splendor modo ostensus est : communem vero dei-
tatis essentiam et carnis ut dicant, Eutycheis est et
Dioscori, at non eorum qui pie sentire ac loqui
velint. Atque hanc quidem majestatem et clarita-
tem videbant omnes, cum Dominus ab Oriente ad
Occidentem lucens parebit ⁶⁷; quin et nunc quoque
viderunt qui una cum Jesu montem ascenderunt ;
nemo vero stetit in subsistentia et essentia Dei,
Deique naturam aut vidit, aut enarravit. Ac qui-
dem divinum istud lumen mensura datur, magisque
ac minus recipit, pro eo ac digni sunt qui susci-
pant indivise divisum. Atque in promptu probatio
est; vultus enim Domini supra solem resplenduit;
vestimenta vero splendida facta sunt et alba sicut
nix. Quin et Moses et Elias in eadem visi sunt ma-
jestate. Nemo tamen horum tunc temporis solis in-
morem resplenduit. Sed et ipsi discipuli istud lam-
men partim viderunt, partim in ipsum intendere
oculos nequiverunt. In hunc itaque modum men-
suratur ac indivise dividitur, magisque ac minus
recipit lumen illud; ac quidem partim modo, partim
postea cognoscitur. Unde et divus Paulus,
« Nunc, inquit, ex parte cognoscimus, et ex parte
prophetamus ⁶⁸. » Indivisa vero omnino et incom-
prehensibilis Dei essentia; nec ulla substantiarum
est, quæ magis minusque recipiat. Præterea etiam
devotorum Messalianorum est, ut a suis qui digni
sint, existiment divinam videri essentiam. Nos vero
qui tum veteres, tum hujus nunc ævi hæreticos vi-
temus, regnum et majestatem et splendorem, lu-
menque arcanum, et divinam gratiam, non essen-
tiam videre sanctos credentes, ejusque consortes
esse, ad lucis gratiæ illustrationem procedamus;
ut agnoscamus ac veneremur trinæ lucis deitatem
singularem, nulla vi verborum explicabilem radium
jubarque effulgentem, ex natura una trine subsi-
stente; mentisque oculum ad Verbum, quod nunc
super cælestes axes cum corpore collocatum est,
intendamus, quod nimirum a dextris majestatis
divinæ sedens, velut ex edito hanc ad nos vocem
mittit : « Si quis vult huic claritati astare, quoad
licet imitetur, et incedat, quam in terra viam tenni,
ac quam ostendi disciplinam. » Aspicimus itaque
auri oculis magnum illud spectaculum; naturam
nostram æterno scedere cum deitatis, qui sine ma-
teria est, igne versantem; pelliceasque tunicas, quas
ex transgressione induimus (terrenas scilicet car-

παντοκράτορος αντιφωγέζαμενος, ὡς Εἰ καὶ πρὸς
τοῦ Μωυσέως ὁ λόγος ἦν, οὐδ' αὐτῶ ἤνεγκα ἐν τῶν
τοιούτων λόγον.

Κοινή μὲν οὖν καὶ μία ἡ δόξα καὶ ἡ βασιλεία
καὶ ἡ λαμπρότης αὐτῆ τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ
ἁγίων· διὸ καὶ, « Ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ ἡμῶν
ἐφ' ἡμᾶς, » ὁ φαλαμψδὸς Προφήτης ἐξέλλει· κοινήν
δὲ καὶ μίαν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν
ἁγίων οὐδεὶς πώ μᾶλλον καὶ νῦν ἐτόλμησεν εἰπεῖν.
Καὶ κοινή μὲν τῆς τοῦ Λόγου θεότητος καὶ τῆς σα-
ρκὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἡ θεία λαμπρότης ἀρτίως ἀνε-
φάνη, κοινήν δὲ εἶναι τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος καὶ
τῆς σαρκὸς εὐτυχῶς ἐστὶ καὶ Διοσκοροῦ λέγειν,
ἀλλ' οὐ τῶν ἐθελόντων εὐσεβεῖν. Καὶ τὴν μὲν δόξαν
ταύτην καὶ λαμπρότητα πάντες ὄφονται, ἤνικα ὁ
Κύριος ἀπὸ ἀνατολῶν ἔως δυσμῶν φανεῖται· λάμπων·
ἑωράκασι δὲ καὶ νῦν οἱ τῷ Ἰησοῦ συναναβάντες· οὐ-
δεὶς δὲ ἐστὶ ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ, καὶ Θεοῦ
φύσιν εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσε. Καὶ τὸ μὲν θεῖον τοῦτο
φῶς μέτρῳ δίδεται, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον ἐπι-
δέχεται, κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ὑποδεχομένων ἀμε-
ριστως μεριζόμενον, καὶ ἡ παράστασις ἐγγύς· τὸ
μὲν γὰρ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ὑπὲρ ἥλιον ἔλαμψε,
τὰ δὲ ἰμάτια λαμπρὰ γέγονε καὶ λευκὰ ὡσεὶ χιών.
Καὶ Μωσῆς δὲ καὶ Ἑλίας ἐν τῇ αὐτῇ ὤρθησαν
δόξῃ, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν τινικαῦτα ὡς ἤλιος ἤστρα-
πτε· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ μαθηταὶ τὸ μὲν εἶδον τοῦ φω-
τὸς ἐκεῖνου, τῷ δὲ ἀσπίζουσιν οὐκ ἠδυνήθησαν. Με-
τρεῖται μὲν οὖν οὕτω καὶ μερίζεται ἀμεριστως, καὶ
τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον ἐπιδέχεται τὸ φῶς ἐκεῖνο· καὶ
τὸ μὲν αὐτοῦ νῦν, τὸ δ' ὑστερον γυμνάζεται· δὸς
καὶ Παῦλος ὁ θεὸς, « Νῦν, φησὶν, ἐκ μέρους γινώ-
σκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν. » Ἀμερῆς
δὲ ἐστὶ παντάπασι καὶ ἀληπτος ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία,
καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον οὐδεμία τῶν οὐσιῶν ἐπι-
δέχεται· ἄλλως τε καὶ τῶν καταράτων Μεσσαλιαν-
ῶν ἐστὶν ὀρθῶς εἰσεῖναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τῆς
κατ' αὐτοὺς ἀξίως. Ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς πάλαι καὶ τοὺς
νῦν κακοδόξους ἐκτραπέμενοι, βασιλείαν καὶ δόξαν
καὶ λαμπρότητα, καὶ φῶς ἀπόρρητον καὶ χάριν
θεῖαν, ἀλλ' οὐ τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ὀρθῶν καὶ κα-
νωμεῖν τοὺς ἁγίους πιστεύοντες ὡς ἐδιδάχθημεν,
ὀδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμπριν τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος,
ἐν ἐπιγνώμῃν τε καὶ σιφθῶμῃν τρισσοφῇ θεότητος,
ἐνιαίαν ἐκλάμπουσαν, ἀπόρρητον ἀγλήν ἐκ μίαις
τρισοπιστάτου φύσεως· καὶ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας
ἀνατείνωμεν πρὸς τὸν μετὰ σώματος νῦν ὑπὲρ τὰς
οὐρανίους ἀψίδας ἰδρυμένον Λόγον· ὃς ἐκ δεξιῶν
τῆς μεγαλωσύνης καθήμενος θεοκρινῶς, ὡς ἐξ
ἀπόπτου φωτὸς ταύτην πρὸς ἡμᾶς ἀφίσι· « Εἰ τις
ἐθέλει παραστῆναι τῇ δόξῃ ταύτῃ, μιμνησθε κατὰ
τὸ ἐγχαροῦν, καὶ ὀδεύετε τὴν ἑμὴν ἐπὶ γῆς ἢν ὄδον
καὶ πολιτείαν ὑπέδειξα. Θεώμεθα τοιγαροῦν τοὺς
ἐνδον ὀφθαλμοῖς πρὸς μέγα θέαμα τοῦτο, τὴν ἡμετέ-
ραν φύσιν, ἀσπὴν συνδιακωνίζουσαν θεότητος κυρί·
καὶ τοὺς δερματίνους χιτῶνας, οὓς ἐκ παραθέσεως
ἐνδεδύμεθα, τὰ γέωδη καὶ σαρκικὰ φρονήματα ἀπο-

⁶⁶ P al. LXXXIX, 17. ⁶⁶ Jerem. XIII, 18. ⁶⁷ I Cor. XIII, 9.

θέμενοι, στῶμεν ἐν γῆ ἁγίᾳ, τὴν καθ' ἑαυτὸν ἔκ-
στος γῆν ἁγίαν δι' ἀρετῆς καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀνα-
τάξεως· **200** ἀποδείξαντες· ὡς ἂν παρῆσαν
σχῶμεν ἐπιδημούντος ἐν φωτὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ φω-
τισθῶμεν προσδραμόντες, καὶ συνδιαιωίνωμεν φω-
τιζόμενοι εἰς δόξαν τῆς τρισηλίου καὶ μοναρχικῆ-
τάτη· παιδρότητος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

OMILIA ΛΓ'.

Εἰς τὸ τῆς δεκάτης πρώτης Κυριακῆς Ἐδαγγέ-
λιον τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ὑπόθεσιν
ἔχον τὴν παραβολὴν τῆς λέγουσας· «Ὁμοιωθῆ
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ,
ὃς ἠθέλησεν συνῆραι λόγον· » ἐν ἧ καὶ περὶ
ἀνεξικακίας καὶ συμπαθείας.

Ὁ Θεὸς αὐτεξούσιον πλάττειν τὸν ἄνθρωπον
μεγάλῃ αὐτὸν προμηθείας ἤξειωσεν, ὥστε μὴ
πρὸς τὸ κακὸν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀγαθὸν νεύσαι, τῷ
αὐτεξουσίῳ καλῶς χρῆσάμενον. Εὐθύς οὖν αὐτὸν
ποιῶν, κατ' εἰκόνα τοῦτον ἑαυτοῦ ποιεῖ καὶ ὁμοίω-
σιν, ὡς ἂν αὐτὸς τε πρὸς τὸ ἀρχιτύπον ἀγαθὸν
βλέπων, μὴ ἐκλείπη τῆς ἀγαθότητος, καὶ ὁ Θεὸς
πάλιν πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς οἰκίαν εἰκόνα μᾶλλον,
ἢ πρὸς τὰ παρ' αὐτοῦ πάντα γαγονότα, πλουσίαν
δικαίως τὴν οἰκίαν χρηστότητα κἀν τοῖς ἐξῆς ἐπι-
δείξεται. Κἀνεῦθεν πάλιν ἐκ περιουσίας ἔλκει τοῦ-
τον διὰ μὲν τῆς πρὸς τὴν σύμμετρον αὐτῷ καὶ
κατέλληλον ἀγαθότητα· καὶ γὰρ ἀγαθὸν εἶναι καὶ
τὸν ἄνθρωπον δυνατὸν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος· ἐκ
τῆς πρὸς τοῦτον μιμήσεως· ἀπαρλλάκτως δὲ καὶ
ἔσον ἀγαθὸς ὅστιν ὁ Θεὸς, καὶ ἄνθρωπὸν τινα εἶναι,
τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Σκοπεῖτε δὴ τὸ πλήθος καὶ τὸ
μέγεθος τῶν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων, καὶ
οἶον ἑαυτὸν ἡμῖν παρέχει προτιθεὶς εἰς εὐποιίας
ὑπόδειγμα. Καὶ παρῆσεν νῦν τὰς ἐμψύτους ἡμῖν ὡς
ἔδωκεν ἔχειν εὐεργεσία· πρὸς ἃς μόνος ἀπιδῶν ὁ
Δαδ δ, πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· «Ἐθαυμασιώθη ἡ γνῶ-
σις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύναμαι πρὸς
αὐτήν· » ἀλλὰ τὰ ἔδωκεν καὶ περὶ ἡμᾶς νῦν καὶ
ταῦτα συντεμῶν ἐρῶ· τὰ γὰρ ὄρατὰ πάντα καὶ τὰ
ἀόρατα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀπειργάσατο· οὐ γὰρ οὐρα-
νῶν καὶ γῆν καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα καὶ πῦρ καὶ τὰ ἐν
τούτοις ἅπαντα, ζῶων ἢ φυτῶν παντοδαπῆς ἰδέας,
ἢ οὐδὲ ἀπαριθμήσασθαι κατὰ μέρος· ἡμῖν ἐξέσται,
ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν ἀγγέλων τὰ πολυειδῆ καὶ πολυά-
ριθμα κλήθη διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀπειργάσατο, τοὺς
μὲν κοσμαγωγούς τάξας καὶ ἐξάργοντας τῶν ἰθῶν,
καθάπερ οἱ τοῦ Θεοῦ προφῆται παρ' αὐτοῦ μαθόν-
τες ἡμᾶς διδάσκουσι, τοὺς δὲ διακόνους ὑπὲρ τῶν
μειλόντων κληρονομεῖν τὴν αἰώνιον σωτηρίαν, ὡς ὁ
μέγας Παῦλος καὶ αὐτὸς παρὰ Θεοῦ μαθὼν ἡμῖν
ἀπεκάλυψε. Καὶ εἰ λέγω τὰ γαγονότα ὑπ' αὐτοῦ πάν-
τα; καὶ αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησεν ἄν-
θρωπον. Καὶ εἰς ἂν ἐξείκοι λόγους τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν οὐς
201 ἐλάλησε δι' ἑαυτοῦ λόγους, τὴν πολιτείαν, τὰς
ἀρετάς, ἃς ἡμῖν ὑπέδειξε δι' ἑαυτοῦ, τῶν θαυμάτων
τὸ μέγεθος, ἀπερ ὑπὲρ ἡμῶν πεποίηκε δι' ἑαυτοῦ;

nalesque cogitationes affectusque) ponentes, ste-
mus in terra sancta, suam quisque terram sanctam
virtutis cultu sublimique contemplationis conatu
exhibentes; quo fiduciam habeamus, in Dei luce
versantes, ac accurrentes illuminemur, perennes-
que illuminati gratias agamus, in laudem ac gloriam
triai singularissimique splendoris, nunc et semper,
et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXVI.

*In Evangelium undecimæ Dominicæ Matthæi evan-
gelistæ, materiam habens parabolam dicentem: «Si-
mile est regnum cælorum homini regi qui voluit
rationem ponere»; » in qua insuper de patientiæ
et misericordiæ.*

B Deus hominem faciens liberum, magna eum di-
gnavit providentia, ita ut, si bene utatur libertate,
non ad malum sed ad bonum propendat. Igitur si-
mul ac eum creavit, fecit ad suum imaginem et ei-
militudinem, ut ad bonum archetypum spectans, a
bonitate nequaquam excideret, et Deus iterum erga
eum, utpote suam magis imaginem, quam erga alia
ab eo facta, jure suam abundantem postea mani-
festaret elementiam. Inde rursus illum per imita-
tionem trahit ad bonitatem accommodatam ipsi et
consentaneam; homo enim potest bonus esse ad
imaginem sui creatoris eum imitando; sed cum
Deus longe multumque sit bonus, hominem parem
habere bonitatem omnino est impossibile. Cernitis
multitudinem et magnitudinem Dei ad nos charis-
matum, et quomodo in exemplum bonorum ope-
rum nobis semetipsum proposuit. Nunc omniam
naturalia quæ nobis dedit beneficia, quæ sola Da-
vid conspiciens dixit ei: «Mirabilis facta est scien-
tia tua ex me, confortata est, et non potero ad
eam»; » sed quæ exterius et circa nos facta sunt
summatim loquar. Nam visibilia omnia et invisibi-
lia propter hominem condidit, non solum cælum,
terram, aquas, aerem, ignem et quæ continent,
necnon omnes animalium plantarumve species quas
sigillatim enumerare non possumus, sed et ipsam
multiformem et numerosam angelorum multitudi-
nem, alios quidem mundi rectores gentiumque
principes constituens, prout nos docent Dei prophe-
tæ ab eo edocti, alios vero administratorios pro-
pter eos qui æternæ salutis capiunt hæreditatem.
Et quid dico omnia ab eo facta? nam et
ipse pro nobis se hominem fecit. Et quæ lingua
posset dicere quæ pro nobis ore suo fecit verba,
conversationem, virtutes quas nobis per semet-
ipsum manifestavit, miraculorum magnitudinem
quæ pro nobis per semetipsum fecit? Sed, o om-
nium et ultimum miraculorum miraculum! semet-
ipsum dedit in mortem pro nobis, et resurrexit, et
pro nobis ascendit semper vivens ut Deus, in cælis
morans, seu magis ubique et super omnia, perman-
ens ante sæcula et in sæcula et nunc.

⁹⁹ Matth. xlviii, 23. ¹⁰⁰ Psal. cxxviii, 5. ¹⁰¹ Hebr. i, 14.

τοῦ πάντων ἐπικείμενα θανάτων θανάτου! καὶ ἐκτείν ἔδωκεν εἰς θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν, —
 αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀνελήφθη ὁ ἀεὶ ζῶν ὡς Θεός, καὶ ἐν οὐρανῷ ὢν, μᾶλλον δὲ ὢν πανταχοῦ καὶ ὑπὲρ
 , διαμένων πρὸ αἰώνων καὶ ἐπ' αἰῶνας καὶ ἔτι.

ia quidem pietate omnia quæ pro nobis fecit; A
 quid aliud eum movit ad tot et tanta beneficia
 dementia, amor et pietas? Sed duplex ostendit
 pietas: alia quidem qua antequam in
 peccaremus, miseris donis eximilis adimple-
 re naturæ nostræ docerat; alia vero qua post-
 um in eum peccavisset misericors et longani-
 mis permansit, insuper ex magna commiseratione
 na. auxit semper in malis et multiplicavit, non
 modo non retribuendo mala pro malis, sed neque
 impliciter bona pro malis reddendō, at bonorum
 optima, quibus nihil majus vel melius; nam deinde
 semetipsum pro nobis dedit, qui bonorum est pri-
 mum et maximum et summum, potius etiam solum
 bonum nulli comparandum. Igitur cum sit duplex
 misericordiæ bonum, aliud quidem quo indigentes
 tecto, domo, esca vel alio in necessariis auxilio
 bonorum suorum facit participes, aliud autem lon-
 ganimitas et patientia et commiseratio erga offen-
 dentes; Dei Filius pro nobis factus homo, doctor-
 que noster esse dignatus, ad illam pietatis formam
 nos inducens qua superflua nostra aliis dividimus:
 « Da omni, inquit, qui petit a te, et volenti mu-
 tuari a te ne avertaris ¹¹. » Et: « Thesaurizate
 vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo neque
 sinea demollitur, et ubi fures non effodiunt nec fu-
 rantur ¹². » Et alibi rursus: « Quod superest date
 elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis ¹³. »
 Nec tantum per hæc verba, sed etiam per parabo-
 lam ad nostra communicanda convertit, futurum
 illum valdeque horribilem adventum quasi sub
 oculis nobis producit, et semetipsum proponit ut
 regem in throno gloriæ sedentem. Eos quidem qui
 sua communicaverunt a dextris collocat tanquam
 bonorum operum operadores, alios vero non tales a
 sinistris quos ex eo quod non communicaverunt
 verbis increpans quasi erga eum, dum inopes non
 sublevarent, inhumanitatem exhibuerint, maledi-
 ctos esse asserit, et in ignem æterna mittit qui
 paratus est diabolo et angelis ejus; eos autem qui
 pauperibus auxiliati fuerint palam laudans sibi que
 factam ostendens elemosynam indigentibus oroga-
 tam, Patris sui benedictos esse testatur, hæredes-
 que facit regni sui a constitutione mundi præpa-
 rati. Hæc quidem dixit Dominus in Evangeliiis, ad
 priorem elemosynæ speciem quæ est suorum cum
 pauperibus communicatio, hortans nos et conver-
 tens.

σπλαγίας αὐτοῖς. Τοιαῦτα μὲν φησὶν ἐν Εὐαγγελίοις
 ἢ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς μετέδοσις, ἡμᾶς ἐνάγων καὶ

Verum de alia elemosynæ forma quæ est patientia
 et commiseratio erga eos qui nos offenderunt,
 quid dicit? « Noli reddere malum pro malo, sed
 vince in bono malum ¹⁴. » « Nocte condemnare, et

Ἐλέους μὲν οὖν ἅπαντα τὰ πρὸς ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ
 γεγονότα· τί γὰρ ἕτερον τὸ κινήσαν πρὸς τοσαύτας
 καὶ τηλικαύτας εὐεργεσίας; ἢ φιλανθρωπία καὶ
 ἀγάπη καὶ ἔλεος; Ἄλλὰ διπλοῦν ἐμφαίνεται τοῦτ'
 τὸ ἔλεος· πρὸ μὲν γὰρ τοῦ ἁμαρτεῖν ἡμᾶς εἰς αὐ-
 τὸν, ἔλεων ἀνεπήρου διὰ κλειστων εὐεργεσιῶν τὴν
 τῆς φύσεως ἡμῶν ἔλλειψιν· μετὰ δὲ τὸ ἁμαρτεῖν
 ἡμᾶς εἰς αὐτὸν, ἔλεων διέμεινα μακροθυμῶν, καὶ οὐ
 τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὑπὸ πολλῆς συμπαθείας καὶ τὰς
 δωρεὰς αἰθῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἔει, καὶ εἰς ἐπιθεσιν
 ἄγων, μὴ μόνον οὐκ ἀποδοῖς κακὰ ἀντὶ κακῶν,
 ἀλλ' οὐδ' ἀπλῶς ἀγαθὰ παρέγων ἀντὶ κακῶν, ἀλλὰ
 τὰ τῶν καλῶν κάλλιστα, καὶ ὢν οὐδὲν ἢ μείζον ἢ
 κάλλιον· ὕστερον γὰρ ἑαυτὸν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν,
 ὅς ἐστι τῶν ἀγαθῶν τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον καὶ
 ἀκρότατον, μᾶλλον δὲ τὸ μόνον ἀγαθὸν καὶ ἀσύγκρι-
 τον. Ἐπεὶ οὖν διπλοῦν ἐστὶ τὸ τῆς ἐλεημοσύνης
 καλὸν, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ μετέδοσις ἐστὶ πρὸς τοὺς
 δεομένους στέγης, σκέπης, τροφῆς καὶ τῆς ἐν
 ἀνάγκαις ἐπικουρίας· τὸ δὲ μακροθυμία καὶ ἀνε-
 ξικακία καὶ συμπαθία πρὸς τοὺς πταίοντας, γενέ-
 μενος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἄνθρωπος, καὶ
 διδάσκαλος ἡμῶν εἶναι καταξίωσας, πρὸς μὲν ἐκείνο
 τὸ εἶδος τῆς ἐλεημοσύνης ἡμᾶς ἐνάγων, τὸ ἐκ τῆς
 μεταδόσεως τῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν συνιστάμενον,
 « Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, φησὶ· καὶ τὸν θέλοντα
 ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς. » Καὶ, « Θη-
 σαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὐτε σῆς
 οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπτει οὐ διαρῶσ-
 σουσιν οὐδὲ κλέπτουσι. » Καὶ ἀλλάγου ἄλλιν·
 « Πλὴν τὰ ἐνόησα ὅτι ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα κα-
 θαρὰ ὑμῖν ἐστίν. » Οὐ διὰ τούτων δὲ μόνον τῶν
 λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ παραβολῆς προτροπέμενος ἡμᾶς
 εἰς μετέδοσιν, τὴν μέλλουσαν φρικωδεστάτην παρ-
 ουσίαν ἐκείνην ὡσπερ ὑπ' ἔφιν ἡμῖν προάγει, καὶ
 ἑαυτὸν ὡς βασιλεῖα προκαθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης
 ἐπιθεικνύει. Καὶ τοὺς μὲν εὐμεταδότους ἐκ δεξιῶν
 ἰσθησιν, ὡς καὶ δεξιῶν ἐργάτας ἐργῶν· τοὺς δὲ μὴ
 τοιοῦτους ἐξ εὐωνύμων, οὗς ὡς ἀμεταδότους ὀνει-
 δίσας, καὶ ὡς εἰς αὐτὸν τὴν ἀσπλαγγίαν ἐνδειξά-
 μένους τῷ μὴ ἐπαρκέσαι τοῖς ἐνδεεῖσι, κατηγορούμενος
 εἶναι φησὶ, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἀποπέμψεται τὸ αἰώνιον,
 τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐ-
 τοῦ· τοὺς δὲ εὐμεταδότους καθήσασιν ἐγκωμιάσας,
 καὶ ὡς εἰς αὐτὸν γενομένην τὴν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς
 εὐκρίαν ἀναδειξάμενος, εὐλόγημένους ἀπὸ τοῦ πα-
 τέρους Πατρὸς εἶναι μαρτυρεῖ, καὶ κληρονόμους
 ποιᾷ τῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοιμασμένης βα-

Κύριος, πρὸς τὸ ἐν εἶδος, τῆς ἐλεημοσύνης, ὃ ἔστι
 προτροπέμενος.
 Πρὸς δὲ τὸ ἕτερον αὐτῆς εἶδος, ὅπερ ἐστὶν ἡ πρ'
 τοὺς πταικίτας ἡμᾶς ἀνεξικακία καὶ συμπαθία
 εἶ φησὶ; « Μὴ ἀποδοῖς κακὸν ἀντὶ κακῶ· ἀ-
 νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Μὴ καταδικάζεις,

¹¹ Matth. v. 42. ¹² Matth. vi. 20. ¹³ Luc. xi. 41. ¹⁴ Rom. xii. 21.

κατηξιούσθε. » Καί, « Ἐάν ἀφήτε τοί; ἡμαρτίας, τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐάν δὲ μὴ ἀφήτε ἰθὺς ἡμαρτίας, τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδέ τις ἂν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν. » Ὡς περὶ δὲ ἐν ταῖς αὐταῖς ἡμέραις τῆς οὐρανῆς· παραεισεκοίς τε ἐχρήσατο λόγοις, καὶ ἐν πραγματέων αὐτῶν προετρέψατο, ποιμένα κτελεῖα ἐαυτὴν προκαθίσας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ εἰς τοὺς πταίοντας συμπαιδείας οὐκ εἶπεν ὅσα προεβόλετο, ἀλλὰ καὶ παραβολοποιήσας καὶ προεβόλετο τὴν σημερινὴν ἀναγιγνωσκῶν ὑμῖν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· « Ὁμοιωθή, λέγει, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς σε συνῆρα· λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ· ἰδὼν δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προστηνέχθη αὐτῷ εἰς ἰσθμῶν ταλάντων. » Ἐνταῦθα ὁ; ἀνθρωποποιεῖα τὸν ἐαυτοῦ Πατέρα φησὶν, ὥς περ ἐν πρὸ συνεισείας λόγοις, ἐαυτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἀνθρωποφῶν ὁμοιωθῆναι, ἀλλὰ παραβολικῶς. Οὐδὲ παραβολικῶς ὁμοιωθή, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς μὲν ἐγένετο ἀνθρώπος· εἰς μὲν γὰρ ὁ θρόνος, ἡ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς· ἀλλ' ἵνα εἶπεν ἐπ' ἐκείνων τῶν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν εὐπορίας· ῥημάτων, « Ἐπεινίσασ καὶ εἰδί· καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἀδελφοὺς ἐκάλεσε τοὺς ἐν πρὸς δὲ καὶ ἕτερα ἄπερ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ρημάτων; ἵνα, διὰ τοῦτο ἐαυτὸν ἐκαί ὡς βασιλοποιεῖσθαι φησὶ. Καὶ καὶ μὲν, ἐπειδὴ προ· καὶ ἐρίων παραβολικῶς ἐμνήσθη, ὡς βασι· καὶ ποιμένα ἐαυτὸν προκαθίσει, ἐνταῦθα δὲ, ἰούλων καὶ λογισμῶν καὶ χρημάτων τῶν ὡς ἐκ ἰσθμῶν ἠθροπῶν ἐμνήσθη, ὡς βασιλεία προκαθίσει τὸν ἐαυτοῦ Πατέρα φησὶ, συναίρωντα λόγον, ἡς ὀφειλὴς ἀπαιτοῦνται. Διὰ τὴν δὲ ἐκεῖ μὲν, καὶ φησὶ, καὶ συναγοῦσονται, καὶ ἀφορμαί, καὶ βασιλεύς, καὶ ἀπλῶς ἅπαντα μελλούσης ση· ἐνταῦθα δὲ, Ὁμοιωθή, καὶ ἠθέλησε συνῆρα· καὶ ἤχθη ὁ ὀφειλῆτης, καὶ ἐκέλευσεν ὁ Κύ· καὶ ἀπλῶς ἅπαντα τὰ ῥήματα παραλθόντα μελλόντα χρόνον εἶναι; Ὅτι τὰ ἐκεῖ λεγόμενα· τοῦ μελλόντος εἶναι αἰῶνος· τῆς δὲ νῦν ἡμῖν βραχέως παραβολῆς τὸ πλέον ἐνταῦθα μάλιστα φησὶ. Τοῦ γὰρ ὀφειλῆτου, φησὶ, τῶν μυρίων τῶν προσεγεθέντων, καὶ μὴ ἔχοντος ἀποδοῦ· Ἐκέλευσε μὲν ὁ Κύριος αὐτὸν κραθῆναι, ἢ γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ πάντα ἔσασ καὶ ἀποδοῦ· ὡς δὲ ἐκεῖνος πρῶσπισῶν, ἰακροθυμῶν, καὶ ἀποδώσειν ὀπισχωῖτο, σπλαγ· εἰς ὁ Κύριος, αὐτὸν τε ἀπέλυσε καὶ τὸ δάνειον ἐν αὐτῷ· ὦν οὐδὲν εἶσιν ἐπὶ τοῦ μελλόντος εἰ οὐκ ὑπέσχεσθε; οὐκ ὑπέσχεσθε παρὰ τοῦ ὀφειλόντος; οὐκ λύσις, οὐκ ἀφεσις οὐδὲν τρόπον παρὰ πάντα θίντος, καὶ πάντων ἀπαιτοῦντος τότε τὸν λόγον.

A non condemnabimint. » Et : « Si dimiserit is hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester qui est in caelis; si autem non dimiserit illi hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. » Sed sicut in illa elemosynae parte verbis utebatur hortationis, et rebus ipsis incitabat, semetipsum pastorem regemque proponens, ita de patientia et commiseratione erga offendentes non tantum dixit quae praemisimus, sed parabolam adiecit et proposuit, quam hodie in Evangelio ad memoriam vobis revocavimus, dicens : « Assimilatum est regnum Dei homini regi qui voluit rationem ponere cum servis suis; et cum coepisset rationem ponere, oblatus est ei unus qui debebat ei decem millia talenta. » Hic hominem regem Patrem suum dixit, quemadmodum semetipsum dixerat ad elemosynam hortando. Homini quidem eum dixit assimilari, sed per parabolam. Ipse autem non per parabolam assimilatus est, sed in omni veritate homo factus est. Unus quidem thronum, unum regnum Filii et Patris, sed sicut ibi dixerat ad benefaciendum proximo adhortando : « Esurivi, sitivi, » et caetera, fratrosque vocaverat indigentes, aliamque protulerat suae incarnationi propria, ideo semetipsum ibi ut regem sedere dixerat. Insuper in illo loco, cum ovium et haedorum meminisset per parabolam, ut regem et pastorem semetipsum proponeret, hic vero, cum de servis, et ratione, et divitiis ex regalibus thesauris sumptis mentionem faciat, ut regem sedere dixit Patrem suum, rationem ponentem et debita exigentem. At qua ratione ibi quidem dicebat : « Sedesit, » et « Congregabuntur, » et : « Segregabit, » et : « Dicet Rex, » quae omnia futuram habent significationem; hic vero : « Assimilatum est, » et, « Voluit rationem ponere, » et, « Oblatus est debitor, » et, « Jussit Dominus, » quae verba omnia praeteritum tempus indicant? Quoniam quae ibi dicta sunt in futuro sicut saeculo; pleraque autem quae in hodierna parabola proponuntur jam hic complentur; nam cum oblatus esset, inquit, unus qui debebat decem millia talenta et non haberet unde redderet : « Jussit eum Dominus venumdari et uxorem ejus et filios et omnia quae habebat, et reddi; » sed cum providens ille oraret ut patientiam haberet, et se omnia redditurum promitteret, misertus Dominus dimisit eum et debitum dimisit ei : ex quibus nihil est quod in futuro saeculo sit faciendum : non procrastinatio, non promissio a debitore, non solutio, non dimissio nullimode tribuenda ab eo qui dat omnia et tunc ab omnibus rationem postulat.

Insuper offerri debitorem decem millium talentorum, quando rex inceperat rationem ponere, hoc etiam futuri non est saeculi. Nam ibi finiuntur omnia quae hic incipiunt. Reliqua parabola est etiam

Luc. vi, 37. 16 Matth. vi, 14. 17 Matth. xviii, 23.

præsens sæculi, ait enim : « Egressus servus ille invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios : et tenens suffocabat eum, dicens : Redde mihi quod debes. » Quo procidente et rogante atque pollicente, ejus nec modice misertus est, sed abiit et misit eum in carcerem, donec totum redderet debitum. Quænam vero egressio, cum venerit illud tempus? Quod debitum ad conservos? Quænam expostulatio? Quis incursum? Sed et, « Procidentis, inquit, conservus ejus ad pedes illius, rogabat dicens : Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Ille autem noluit, sed misit eum in carcerem, donec redderet universum debitum. » In illo autem sæculo vim ab aliis invicem nequam patiemur, nec ad pedes aliorum procidemus, sed neque rogabimus; unus est enim cui omne genu flectetur cælestium, terrestrium et inferorum. Alii vero, ait, conservi, videntes tantam ejus erga conservos duritiam, contristati sunt valde, et narraverunt domino suo omnia quæ facta fuerant. Ille autem iratus, servo ohjurgato, tradidit eum tortoribus quoadusque redderet universum debitum. τὰ γενόμενα · ὁ δὲ ὀργισθεὶς καὶ τὸν ἀσυμπαθῆ δούλον οὐ ἀποδῶν πᾶν τὸ ὀφειλόμενον.

Forsan aliquis censeret ista in præsenti sæculo fieri, sed ad futurum præsertim spectant; ibi enim aperta reatus manifestatio, et sine misericordia condemnatio, et indesuens supplicium. « Quo adusque, inquit, redderet universum debitum. » Verum fieri nequit ut a nobis inveniat solutio nostris ad Deum debitis adæquata, ita ut istud : « Quo adusque redderet universum, » æternam indiceret poenam. Sed quomodo illa omnia parabola verba hic persciantur, regale tribunal, debitorum manifestatio, post manifestationem expostulatio, et alia quæ sequuntur? Stat istud Dei templum tanquam cælum aliud intra sacrum tentorium, velut in cælestibus tabernaculis thronum habens dominicum, in quo sedet rex omnium, et rationem invisibiliter ponit cum servis ejus, nobis omnibus hic circumstantibus et obsecrantibus. Multi autem sunt, quorum et ego unus sum, qui arguuntur ex eis, quæ hic divinitus canuntur et ad aures omnium revocantur, quoniam non secundum Deum utimur istis decem millibus, id est, tam multis bonis quorum quodlibet est talentum, ut polo gravem et multam indocens condemnatio; ita enim Cain unum visus crimen commississe, fratris cædem, septuplum, seu multum, sicut scriptum est, punitus fuit. Sed non tantum de debito arguimur, at ex divinis verbis reos manentia discimus supplicia; discentes vero, quandiu in templo perseveramus, poenitentiam, procidimus, rogamus, promittimus nos in posterum ut Deo placet victuros, ideo dimissionem obtinemus, hic usque ad finem perseverantur et ardentem deprecantes; dixit enim : « Convertimini ad me, ait Dominus, et ego convertar ad vos, et iniquitatum vestrarum non recordabor amplius. »

¹⁰ Zach. 1, 5.

ται. Καὶ τὰ ἐξῆς, δὲ τῆς παραβολῆς τοῦ παρόντος ἐστὶν αἰῶνος· « Ἐξελθὼν γὰρ, φησὶν, ὁ δούλος κείνος, εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ κρατήσας αὐτὸν ἐπνίγε, λέγων· Ἀπόδο μοι εἴ τι ὀφείλεις. » Καὶ προσπίπτοντα καὶ παρακαλοῦντα καὶ ὑπισχνουμένον οὐδὲ μετρίως ἤλπισεν, ἀλλ' ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶν πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. Ποῖα τοίνυν ἔξοδος, ἐπιστάντος κείνου τοῦ καιροῦ; τίς ὀφειλὴ τότε πρὸς δημοδούλους; τίς ἀκατήσας; τίς ἐπίθεις; Ἀλλὰ καὶ, « Πιστὸν, φησὶν, ὁ σύνδουλος αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει, » 203 λέγων· Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω· ὁ δὲ οὐχ ὑπέκhouσεν, ἀλλ' ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶν πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. » Ἐπὶ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος βίαν παρ' ἀλλήλων πάσχειν ἡμᾶς οὐκ ἔστιν, οὐδὲ προσκυνεῖν ἀλλήλοις καὶ ἱκετεύειν· εἰς γὰρ ἔστιν, ᾧ τότε πᾶν γόνυ κάμψει ἑπουρανόθεν καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς τοσαύτης πρὸς τὸν σύνδουλον ἀσπλαγγίας λυποῦνται μὲν, φησὶν, οἱ ἄλλοι σύνδουλοι σφόδρα, διασαφούς δὲ τῷ Κυρίῳ πάντα ἐλέγξας, παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως

Τοῦτο ἴδοι τις ἂν κατὰ τὸν παρόντα τελούμενον αἰῶνα, μάλιστα δὲ τοῦ μέλλοντος· ἔχει γὰρ καὶ ὁ ἐλεγχος περιφανής, καὶ ἡ ἀπόφασις ἀνηγήγη, καὶ ἡ βάσανος ἀτελεύτητος. « Ἔως οὗ, φησὶν, ἀποδῶν πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. » Τὸ δὲ τῶν ἀδυνάτων ἔστιν εὐρεθῆναι παρ' ἡμῶν ἀπόδοσιν ἐξισουμένην ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν ὀφείλαις· ὥστε τὸ, « Ἔως οὗ ἀποδῶν τὸ πᾶν, » τὴν αἰώνιον παρίστωσι βάσανον. Ἀλλὰ πῶς κείνα πάντα τὰ τῆς παραβολῆς ἐνταῦθα τελεῖται, τὸ βῆμα τὸ βασιλικόν, ὁ τῶν ὀφειλόντων ἐλεγχος, ἡ μετὰ τοῖς ἐλέγχους ἀπαίτησις, καὶ ὅσα τῶν ἐξῆς; Ἔστηκεν ὁ τοῦ Θεοῦ ναὸς οὕτως καθάπερ οὐρανὸς ἄλλο; ἔνδοξο τοῦ ἱεροῦ καταπατάζματος, ὡς περ ἐν ὑπερουρανόθεν σκηναῖς, τὸν θρόνον ἔχων τὸν ἐσπερικόν, ἐφ' οὗ καθήμενος ὁ τοῦ παντός βασιλεὺς, συναίρει λόγον ἀοράτους μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, τῶν περισσώτων πάντων ἡμῶν ἐκτεθειμένων καὶ προσευχομένων. Πολλοὶ δὲ εἰσιν, ὧν εἰς εἰμι καὶ αὐτός, οἵτινες ἐλέγχονται παρὰ τῶν εἰς ἐπήκοον ἄδομένων τε καὶ ἀναγνωσχομένων ἐνταῦθα ῥημάτων θεῶν, ὡς μὴ κατὰ Θεὸν χρώμενοι τοῖς τοιοῦτοις μυρίοις ὄσει, τουτέστι, πλειστοῖς, ὧν ἕκαστος τάλαντόν ἐστιν· ὡς βαρεῖαν καὶ πολυάριθμον ἔχον τὴν καταδίκην· οὕτως γὰρ καὶ ὁ Κἀὶν ἐν ἡμαρτηρεῖν δοκῶν, τὴν ἀδελφοκτονίαν, ἐπὶ εἶχε τὰ ἐκδικούμενα, τουτέστι πολλὰ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐκ ἐλεγχόμεθα δὲ μόνον ὀφείλειν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀποκείμενας τοῖς ὑπευθύνους ἐκ τῶν θείων λογίων μανθάνομεν κολάσεις· μαθόντες δὲ, μέχρις ἂν παραμένωμεν ἐν τῷ ναῷ, μετανοοῦμεν, προσπίπτομεν, ἱκετεύομεν, ὑπισχνουόμεθα βιώσειν εἰς τὸ ἐξῆς θεαρίστως, ἀλλὰ καὶ τυχάνομεν τῆς ἀφέσεως, παραμένοντες ἄχρι τέλους ἐνταῦθα καὶ θερμῶς ἱκετεύοντες· « Ἐπιστρέφῃτε γὰρ, φησὶ, πρὸς με, καὶ ἐπεστρεφθήσομαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει Κύ-

ρως, καὶ τῶν ἀνομιῶν ὁμῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. » Δεῖτε τοῦ ναοῦ ἐξερχόμενοι, καὶ τοῖς εἰς ἡμᾶς ἐπαικίζουσιν ἐντυγχάνοντες, προσπίπτουσιν ἔστιν ὅτι καὶ θεομίκτοι, βαρεῖς αὐτοῖς ἔσμεν καὶ ἀνηλεεῖς καὶ ἀμελικτοί, καὶ ταῦτα μὴδὲ θηναρίων λόγων ἐχόντων τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐκείνων πταισμάτων πρὸς τὰ ἡμέτερα πρὸς τὸν Θεὸν ταλαντιαία, μᾶλλον δὲ καὶ πολυτάλαντα ὄντα. Διὰ τοῦτο ὁ συμπαθῆσας ἡμῖν μετανοήσας Κύριος καὶ τὰ τοσαῦτα ἀφαιρῶν, ἰδὼν τὸ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἀσυμπαθῆς ἡμῶν καὶ ἀνένδοτον, ὀργίζεται καθ' ἡμῶν δικαίως, καὶ παραδίδωσιν ἡμᾶς ταῖς ἀνυπόστοις βασάνοις, τοῖς τε ἐνταῦθα πειρασμοῖς, καὶ ταῖς μελλούσαις ἀτελευτήτοις κολάσεσι, κατ' αὐτὸν ἐνταῦθα τὸν τῆς αὐτοαληθείας λόγον. « Οὕτως γὰρ, φησὶν, καὶ ὁ Πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἔάν μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῶ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὁμῶν. » Τὸ δ' ἔτι δεινότερον, ὅτι καὶ τοὺς ὄντως τοῦ Θεοῦ δούλους, δηλονότι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους τε καὶ ἀνθρώπους, οὓς ἐλπίζομεν ἐκτεύοντες· ἐνταῦθα, πρὸς αὐτὸν ἐξείνεται καὶ μάλιστα πρὸς Θεὸν, καθ' ἡμῶν, φεῖ ! εὐρήσομεν τὸν Θεὸν παρεξόνοντα, ἔάν μὴ ἐνταῦθα τοῖς εἰς ἡμᾶς πταίσαι συμπαθεῖς φανώμεν· αὐτοὶ γὰρ εἰσιν, ὡς ἀνωτέρω μεμαθήκαμεν, οἱ τῷ Κυρίῳ μετὰ σφοδρᾶς λύπης· προσαγγέλλοντες τὸ σκληρὸν καὶ ἀνένδοτον τῆς ἡμετέρας γνώμης. Καλῶς δὲ ἄρα καὶ τὴν ἀρχὴν ἐλέγομεν, τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα εἶναι, ὃν ὡς βασιλεία καὶ κριτὴν ἐνταῦθα διὰ τῆς παραβολῆς ὁ Κύριος παραδίδωσιν τοῖς βασανισταῖς, ἀλλ', Ὁ Πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος.

Φοβηθῶμεν οὖν, ἀδελφοί, τὸν τῆνικαῦτα τῶν ἁγίων καθ' ἡμῶν ζῆλον· φρίξομεν τὴν θαλασσοπόρον ἀπόφασιν· εἰδεδωκένον τὴν πρὸ ταύτης εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν· ἀναλογισάμεθα τὸ μέγεθος τῆς ἡμετέρας πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλῆς ὄσων, καὶ ταῦτα, πρὸς τὰ ὀφειλόμενα παρ' ἑτέρων ἡμῖν συγκρινόμενον. « Ποσάκις, » ὁ Πέτρος ἐρωτῶν ἔλεγε πρὸς τὸν Κύριον, « Ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις; Καὶ ἤκουσεν· « Οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ. » καὶ τοὶ τοσαυτάκις πρὸς ἡμᾶς πταίσαι τὸν ἀδελφὸν τῶν ἀδυνάτων ἔστι σχεδόν. Ἐμῶν δὲ ἐκάστου τὰ πρὸς Θεὸν πταίσματα καὶ τοῦτον ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸν· καὶ ἐνὶ ἐξέτασιν· μέγεθος, πρὸς ὃν ἔστι τὸ πταίσμα ἐνθυμηθεῖς, ἀσύγκριτον εὐρήσεις· πρὸς τὰ ἐκεῖνα πάντα, καὶ ἐβδομηκοντάκις ἑπτὰ τυγχάνη. Τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα τοῖνον ὀφειλῶν τῷ Θεῷ τάλαντα, καὶ μακροθυμίαν μόνον αἰτήσας, οὐδὲ καὶ τελείαν ἀφαιρῶν παρ' αὐτοῦ λαβὼν τοῦ ὀφλήματος, εἶτα πρὸς μικρὰν ἀργυρίων ὀφειλὴν· ταῦτα γὰρ τὰ θηνάριον· πρὸς τοῦ ὀφειλοντος συνδούλου μακροθυμίαν αἰτούμενος, οὐ παρίξει; προθύμως; Οὐκοῦν ἀπαιτηθῆσθαι ἐὰν πάντα δικαίως· πῶς γὰρ οὐ δίκαιον καὶ τὴν ἀφαιρῶν ὑποστῆναι πᾶσαν; καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης προσυποστῆναι τὴν καταδικην; Διὰ τοῦτο φησὶ τις τῶν προφητῶν· « Ὅν ἐρόπων ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι· τὸ ἀνταποδομὰ σου ἀνταποδοθήσεται εἰ; κεραλήν σου. Ἀλλὰ μὴ τὸν ἐλεγχον, μὴ τὴν ὀργὴν, μὴ

Deinde e templo egressi, et iis qui nos offenderunt occurrentes, etsi procedentes obsecrant, duri et sine misericordia et inhumani eos increpamus, licet eorum ad nos debita ne denarii quidem rationem habeant si comparentur cum nostris ad Deum debitis talento seu potius multis talentis æquivalentibus. Ideo qui nostri pœnitentium misertus est Dominus et tanta dimisit, videns nos erga fratres ferreos et inexorabiles, jure adversus nos irascitur, nosque tradit supplicii intolerabilibus, hic quidem tentationibus et futuris perennibus pœnis, secundum illud ipsius veritatis verbum : « Sic, inquit, et Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remisistis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. » Quod adhuc est immanius. sinceri servi Dei, id est sancti tam angeli quam homines quos hic rogantes speramus intercessores tibi habere et mediatores ad Deum, contra nos, heu ! inveniemus Deum ad iram concitatos, nisi hic iis qui nos offenderunt commiserationem exhibeamus. Ipsi enim sunt, ut supra didicimus, qui Domino cum vehementi tristitia annuntiant nostram inexorabilem et acerbam agendi rationem. Recto igitur a principio dicebamus Patrem suum esse quem per parabolam ut regem et judicem modo dixit Dominus; nam non dixit : Ego virum inexorabilem tradam supplicii, sed, Pater meus cœlestis.

φησιν· οὐ γὰρ εἶπεν ἐνταῦθα, Τὸν ἀμελικτον ἐγὼ ἔπουράνιος. Igitur, fratres, timeamus sanctorum contra nos indignationem; expaveamus divinam condemnationem; revereamur hanc autecedentem Dei erga nos longanimitatem; cogitemus quanta sint quæ Deo debemus, præsertim si ista cum debitis quibus alii ad nos ligantur, conferamus. Quoties, ait Petrus Dominum interrogans, peccabit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies? Et audivit: « Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies ». Porro fere est impossibile fratrem toties in nos peccare. Nostræ autem in Deum offensiones etiam hunc numerum superant. Et si perpendas unius gravitatem et mediteris quis sit quem offendimus, nullam rationem facies earum quæ contra nos committuntur offensarum, etsi septuagies septies accidissent. Igitur cum tot et tanta Deo debeas talenta, et solam deprecatus patientiam, integram debiti ab eo obtineas dimissionem, tu deinde pro parvo numerum debitorum debito (qui vere sunt denarii), a conservo debitore de patientia rogatus, non libenter annues? Secus omnia jure exigentur; nam nonne justum esset te omnibus spoliari, et culpe subire damnationem? Ideo dixit unus prophetarum: « Sicut fecisti, ita fiet tibi; retributio tua convertetur in caput tuum ». Sed non vituperationem, non iram, non sententiam expectemus, fratres, sed induamus, quemadmodum dixit Apostolus, viscera misericordię, tam verbis quam co-

⁷⁷ Matth. xviii, 22. ⁷⁸ Abi. 15.

ionibus et operibus commiserationem exhibentibus, simus invicem, prout idem rursus docet, boni, misericordes, condonantes invicem, si quis aliquid adversus fratrem, sicut et Christus conavit nobis; ita enim ipsa Christi gratia firmiter bis adhererebit, et magis pro arrhabone erit nobis futuras ineffabiles promissiones. Tantorum nos bonorum auctor erit qui nos offendit, si volumus; et eum ego video ut navem mercibus onutam ex qua facile poterimus decem millia solvere a lenta futuraque acquirere bona, et illum in rebus animæ mente tale conspicio quale nuper corporis oculis in urbe nostra conspeximus. Invaserunt barbari, circumvenerunt urbem, omni nos comæatu intercluserunt, extremum nobis attulerunt periculum, utpote fame urbem capturi; sed apparuit nostrasque appulit oras navis decem millibus mensuris tritici onusta, qua frustra facti sunt barbarorum incursum, vitæ necessaria parvo pretio vendita sunt, et nobis in posterum comæatus sunt firmati.

τοὺς ἡμετέρους καταχθεῖσα λιμένας εἴτου χιλιομίδιμος ὀκλάς, ἀπρακτον μὲν ποιεῖ τὴν τῶν βαρβάρων ἐπήρειαν, εὐωνα δὲ τὰ ἀναγκαῖα καθίστησιν, ἐναποτίθεται δὲ ἡμῖν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς.

Ita invisibiliter irruit in totum Christianorum genus spiritalis et barbaris omnibus ferocior inimicus, intercipit omnes animæ ad salutem vias, fame virtutum includit, et quasi nihil boni operatam in desperationem injicit, velut per eam everurus illam et prostraturus; sed ecce apparet, providentia ejus qui vult salutem peccatorum, qui a nobis, utpote qui nos offendit, poscit commiserationem, qua a nobis obtenta, inutilem facit omnem diaboli adversus nos malitiam, Nomen nobis propitium reddit, misericordiæ et salutis multas nobis occasiones præbet, æternæque vitæ consultit; quam nos omnes consequi concedat gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, quem decet omnis gloria, fortitudo, honor et adoratio cum æterno ejus Patre, nonnō sanctissimo honoque et vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen

HOMILIA XXXVII.

In sanctissimam dormitionem purissimæ Dominæ nostræ Deiparæ semperque virginis Mariæ.

Meam hodie homiliam ad charitatem vestram amor facit et debitum, non tantum quoniam plis auribus vestris sermonem infundere salutarem, et inde vestras enutrire animas, et volo propter meam erga vos charitatem, et debeo secundum sanctos canones; sed quoniam si quid debeo, si quid amo, certo in primis est cum laude Ecclesiæ enarrare semper virginis Deiparæ magnalia. Sed dum amor, qui pro uno duplex est, erigit, excitat et convertit, et debitum urget implacabile, sermo non potest

¹ Coloss. iii, 12.

καθ' ἕνα ὁ Ἀπόστολος, ψι...
καὶ λόγοις καὶ λογισμοῖς καὶ πράξει τὴν συμπικνω...
ἐνδεικνύμενοι, γενώμεθα εἰς ἀλλήλους, καθὼς πάλιν ὁ αὐτὸς διδάσκει, χρηστοί, εὐσπλαγχοί, χαριζόμενοι ἀλλήλοις εἰ τις πρὸς τινα ἔχει μομφήν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν· οὕτω γάρ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ χάρις αὐτῆ βεβαίως ἡμῖν προσέεται, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνεὶ ἀρραβῶνος· ἔσται πρὸς τὰς μελλούσας ἀρρήτους ἐπαγγελίας. Τοσοῦτων ἡμῖν ἀγαθῶν πρόξενος ὁ πταίσας ἡμᾶς, εἴπερ ἐθλομεν, γίνεται, ὡς ἐγὼ μυριοφθρον ὀκλάδα τοῦτον ὄρω, τῶν μυρίων ἡμῶν τελλάντων ἔχοντα ῥαβδίω; τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδόναι, καὶ πρὸς τὴν τῶν μελλόντων εὐπορίαν ἐνεχυρίσασθαι, καὶ τοιοῦτον κατὰ νοῦν ἐν τοῖς κατὰ ψυχὴν ὄρω, ὅσον καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐν τοῖς σωματικοῖς ἐώραται πρὸ μικροῦ κατὰ τὴν πόλιν ταύτην. Ἐπήλθον οἱ βάρβαροι, περιεκάθισαν τὴν πόλιν, ἐπέκλεισαν ἡμᾶς τῶν ἐκ τῆς γῆς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμῶν, ἐπήρησαν ἡμῖν τὴν ἔσχατον κίνδυνον, ὡς ἀπορία τῶν ἀναγκαίων αἰρήσοντες· ἀλλ' ἀναφανείσα καὶ εἰς

οὕτως ὁρατῶς ἐπέρχεται πικρὴ τῷ Χριστιανῶν τῶν ἀνθρώπων γένει ὁ νοητὸς καὶ βαρβάρων 205 πάντων ἀγριώτερος πολέμιος, ἀποκλείει τὴν ψυχὴν τῶν πανταχόθεν πρὸς σωτηρίαν ἀφορμῶν, λιμῶ περιβάλλει τῶν ἁρετῶν, καὶ ὡς μὴδὲν κρέμασιν ἀγαθῶν εἰς ἀπόγκωσιν οὐνωθεῖ, ὡς διὰ ταύτης αἰρήσων αὐτὴν καὶ κατασφραγίσμενος· ἀλλ' ἀναφανεί, προσιε πάντως τοῦ θέλοντος τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν, ὁ χρηστὸς, ὡς εἰς ἡμᾶς πταίσας, τῆς παρ' ἡμῶν συμπικνωσίας, καὶ παρ' ἡμῶν ταύτην ἐσθόμενος, ἀπρακτον ποιεῖ πᾶσαν τὴν κατ' ἡμῶν τοῦ διαβόλου κακίαν, ἐξευμενίζεται τὸ θεῖον ἡμῖν, συμπικνωσίας ἡμῖν ἀφορμὰς διαφέλει παρέχει καὶ σωτηρίας, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν προμνηστεύεται· ἤς γίνετο πάντας ἡμᾶς ἐπιτιχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA AZ.

D *Εἰς τὴν ἀνύστατον Κοίμησιν τῆς παρυσκαρῆτου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.*

Τὴν ἐμὴν ὁμιλίαν σήμερον πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην καὶ πόθος ποιεῖ καὶ χρέος· οὐ μόνον διὰ ταῖς φιλοθείαις ὑμῶν ἀποαῖς ἐνίεναι λόγον σωτήριον, καὶ τρέφειν ἐνταῦθεν τὰς ὑμετέρας; ψυχὰς, καὶ βούλομαι διὰ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην, καὶ ὀφείλεται μοι κατὰ θεσμούς ἱεροῦς, ἀλλ' ἐτι καὶ τῶν περὶ ὑμῶν ἐπισημασμένων ἐμοὶ καὶ πεφιλημένων εἴπερ τι μετ' εὐφρησίας ἐπ' Ἐκκλησίας ἐκδηγεῖσθαι τὰ μεγαλεῖα τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος. Ἀλλ' ὁ μὲν πόθος ἀνθ' ἀπλοῦ διπλοῦς ὢν, ἐπαίρει καὶ παρακαλεῖ καὶ προ-

καὶ εἰς τὸν π...
καὶ εἰς τὸν π...
καὶ εἰς τὸν π...
καὶ εἰς τὸν π...
καὶ εἰς τὸν π...

ερέπεται· τὸ δὲ τοῦ χρέους ἀπαραιτήτων καὶ βιάζε-
ται, ὁ δὲ λόγος προσβαίνει τοῖς ὑπὲρ λόγον οὐκ ἔχει.
ὥσπερ οὐδ' ὀφθαλμὸς ἤλιον προσορᾶν ἀτανῶς· ἔτσι
δ' ὁμῶς λέγειν μὲν οὐκ ἔστι τὰ ὑπὲρ λόγον, ὁμνεῖν
δ' ἔξεστι φιλανθρωπία τῶν ὁμνουμένων, ἐνὶ καὶ τῶν
ἀψαύστων μηδαμῶς ψαῦσαι, καὶ τὴν διὰ λόγων ὀφει-
λὴν ἀποδοῦναι, καὶ τὸν πρὸς τὴν Θεομήτορα πόθον
διὰ τῶν πρὸς δύνάμειν ὕμνων ἀφοσιώσασθαι. Εἰ δὲ
καὶ τίμιος ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, καὶ μνήμη δικαίου
μετ' ἔγκωμιων, πῶς μᾶλλον τῆς τῶν ἁγίων ἁγίας,
καὶ δι' ἧς πᾶς ἁγιασμὸς τοῖς ἁγίοις, τὴν τῆς ἀειπαρ-
θένου καὶ Θεομήτορος λέγω μνήμην μετ' εὐφημιῶν
ἡμᾶς τῶν μεγίστων κοιεῖν προσήκειν; Ὡσπερ δὲ καὶ
ποιούμεν ἑορτάζοντας, καὶ τὴν σήμερον γενομένην
ταύτης ἁγίαν κοίμησιν ἢ μεταβίωσιν, δι' ἣν βραχὺ
τε παρ' ἀγγέλου ἠλαττωμένη, καὶ τοὺς ἀγγέλους
καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ὑπὲρ τούτους ὑπερ-
κοσμίους πάσας δυνάμεις ὑπεραναβέβηκεν ἀσυγκρί-
τως τῇ πρὸς τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἐγγύτητι, καὶ τοῖς
ἐξ αἰῶνος γεγραμμένοις τε καὶ τετελεσμένοις ἐπ'
αὐτῇ θαυμασίως· ταύτης γὰρ ἕνεκα θεῖαι προφῆ-
σαι προφητῶν θεολήπτων· θαυματουργαί προδει-
κνύσται μέλλον τὸ μέγα θαῦμα τῆς οἰκουμένης τὴν
ἀειπαρθένον Θεομήτορα ταύτην· μεταβολὰν γενῶν
καὶ πραγμάτων, ὁδοποιούσαι τῷ τέλει 206 τοῦ
κατ' αὐτὴν καινοῦ μυστηρίου· θεσμοὶ Πνεύματος
ποικίλω; προδιατυπώντες τὴν ἐπιμένον ἀλήθειαν·
τίλει, μᾶλλον δὲ ἀρχὴ καὶ βίβλα τῶν ἐπέκεινα θαυμά-
των, πραγμάτων Θεοῦ πρὸς Ἰωακείμ καὶ τὴν Ἄν-
ναν τοὺς τῆνκαῦτα τὴν ἀρετὴν ἄκρους τελειόφορος

ἐπαγγελία, τεκεῖν ἐν βαθεῖ γήρῃ τοὺς ἀγόνους ἐκ
νέου, καὶ τεκεῖν τὴν τεφομένην ἀσπύρωσ τὸν ἐκ Θεοῦ
Πατρός πρὸς αἰῶνων γεγεννημένον ἀχρόνωσ· εὐχὴ
πᾶσιν τῶν οὕτω παραδέξασ γεννησαμένων τὴν τεφο-
μένην παραδοξότερον ἀντεκώσσειν τῷ δόντι τὴν δεδο-
μένην, καθ' ἣν ἀξωτάτην εὐχὴν ἐξαισία μεταίκοις
τῆς Θεομήτορος ἐξ ἐτι βρέφους ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πα-
τρὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ διατριβὴ παρόδο-
ξος ἐπ' ἐνεαυτῶν οὐκ ἄλλως παρόδοξος ἐν αὐτοῖς τοῖς
ἁγίοις τῶν ἁγίων, ἔνθα χορηγία τροφῆς ἀποβήτου
δι' ἀγγέλων ἐπιστασίας, ἧς τροφῆς Ἄδὰμ οὐκ ἔσθασε
γεύσασθαι· οὐ γὰρ ἂν ἐξέπικτε τῆς ζωῆς. Ὡσπερ
οὐδ' ἡ Πάναγος αὐτῆ, εἰ καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ ἐν ἐκεῖ-
νου θυγάτηρ οὕσα δευχθῆ, πρὸς μικρὸν εἴξασα τῇ
οὐρανὸν μεταβέθηκεν.

Ἄλλὰ γὰρ μετὰ τὴν ἀπόβῆτον ἐκεῖνην τροφὴν, D

pervadere ad ea quæ supra sermonem posita sang.
sicut oculis nequit assidue solem aspicere. Verum
si frustra tentaretur dicere ea quæ supra sermonem
sunt, at ea datur cauere, si non possum tangere:
quæ tactum fugiunt et per verba debitum solvere.
licebit saltem amorem erga Deiparam hynimorum
virtute exprime e. Si gloriosa est mors sanctorum
et memoria justi cum laude, quanto magis decet
nos sanctæ sanctorum, per quam sancti fuerunt
sanctificati, id est semper virginis Deique Matris
cum maxima et sempiterna laude memoriam facere?
Quod facimus in hac festivitate, celebrantes ejus
sanctam hodie factam dormitionem seu vitæ
mutationem, qua minuta fuit paulo minus ab
angelis, et angelos, archangelos, omnesque super
eos cœlicas potestates singulariter transcendit per
suam ad Deum omnium propinquitatem, per ea
quæ de ipsa a sæculo scripta et in ea perfecta
sunt miracula. Illius enim gratia divinæ propheta-
rum divinitus locutorum prædictiones; prodigia
quibus ostensum fuit futuram terræ magnum mi-
raculum, hæc semper virgo, Deipara, rerum gen-
tiumque conversiones quæ iter fecerunt adimplen-
do in ea novo mysterio; consilia Spiritus vario modo
figurantes futuram veritatem; flus, seu potius
principium et radix signorum quæ postea facta
sunt, absoluta Dei promissio ad Joachim et Annam
senes illos tanta virtute præditos, eos ex juventute
steriles procreaturos esse in alta senectute, et qui-
dem procreaturos eam quæ sine semine Filium, a
Deo Patre ante sæcula ab æterno natum, erat par-
turitura; rursus votum horum parentum, quæ ipsa
contra spem genuerunt filiam magis et ipsam supra
omnem spem parturituram, datori datam offerendi;
vi cujus voti dignissimi transmigratio Deiparæ
adhuc infantulæ a domo patris in domum Dei mi-
raque ejus conversatio per non paucas annorum
periodos in Sanctis sanctorum, ubi ineffabili cibo
nutrita fuit, angelis ministrantibus, quem Adam non
manducavit; aliter enim non excidisset a vita, sicut
Hla Immaculata, etsi ejus filia ostenderetur;
paululum naturæ cedens, quemadmodum ejus
Filiæ, a terra hodie in cœlum transcendit.

φύσει, καθάπερ καὶ ὁ ταύτης Υἱὸς, ἀπὸ γῆς νῦν εἰς
Insiper post illam escam ineffabilem, connuldi
dispensatio circa istam Virginem plena mysterio,
et insolita superque omne verbum archangeli cœ-
litus advolentis salutatio, Dei consilia et sermones
quibus eversa fuit Evæ Adamque damnatio, et sa-
nata sequens maledictio quæ in benedictionem con-
versa fuit. Concupivit enim mysticam speciem hu-
jus Virginis rex universi, prout prædixerat David,
et cœlos inclinans descendit, et eam adumbravit,
vel potius sibi adjunxit substantialis virtus Altis-
simi: nam neque per caliginem et ignem, sicut
divo Moysi, neque per turbinem et nubem sicut
propheta: Helix suam manifestavit præsentiam; sed
sine medio, sine velo virtus Altissimi purissimæ

Virginis uterum adumbravit, quom nihil inter-
 resset, nec aer, nec æther, nec aliud sensibile vel
 quid his dignius, hoc autem non dicendum est
 adumbratio, sed vera est adunatio. Sed cum quod
 adumbrat formam suam, propriamque figuram ex-
 primit, non adunatio tantum, sed et formatio in
 utero facta est, et quod ex ambobus formatum
 est, scilicet ex virtute Altissimi, et sanctissimo at-
 que virginali illo ventre, Verbum erat Dei incar-
 natum. Ita ineffabiliter habitavit in ea, et ex ipsa
 processit carne indutum Dei Verbum, et in terris
 apparuit, et inter homines conversatus est, natu-
 ram nostram deitatis participem efficiens, et luti-
 gens nobis, prout dixit divus apostolus, ea in
 quæ desiderant angeli prospicere²³. » Et hæc
 est laus eximia, et gloria perpetuæ hujus virginis
 omni gloria clarior, cui cedit omnis mens, sermo-
 que omnis, etsi spirituum sit angelicorum. Sed quæ-
 nam lingua rursus enarrabit ea quæ post inenar-
 rabilem partum facta sunt? Nam cum cooperata
 fuisset et compassa exinanitioni Verbi Dei in ipsa
 adimpletæ, jure gloriæ et exaltationis facta est partic-
 eps, eximilis adhuc magnalium incrementis cum-
 mulata. At postquam in cælum ascendisset qui ex
 ea carnem assumpserat, cum illis super omnem
 mentem sermonemve positus magnalibus quæ in
 ea perficit, æmulata est, ut ita dicam, per constan-
 tiam et multimoda virtutum exercitia, per suas pro
 universo mundo deprecationes vota que sua, per
 consilia et auxilia quæ dedit divinum verbum in
 omnem terram prædicantibus; omnium erat ipsa
 sola adminiculum, tam audita quam conspecta et
 adjuvans omni modo Evangelii prædicationem; et
 sic vitam omnino militantem et egregiam institu-
 tionem tum mente tum sermone exhibuit.

Ideo mors illius vitam protulit, et eam in cœ-
 lestem et immortalem vitam transtulit, et hujus
 memoria læta est festivitas atque universa solem-
 nitas, non tantum quoniam renovat memoriam
 magnalium Deiparæ, sed etiam quoniam in men-
 tem revocat communem novumque concursum
 sanctorum apostolorum ex omni gente ad ejus su-
 nera, necnon eorum divino afflatu canentium
 hymnos in ea Deum glorificantes; angelorum mi-
 nisteria, chorosque circa eam et ritus honorifice
 comitantium et insequentium, adjuvantium et oblu-
 ctantium, succurrentium, adjutorum, eorum om-
 nium qui operam carmenque tota virtute jungebant
 operis et carminibus multorum omni modo hono-
 rantium illud corpus vitæ Dominum et a Deo da-
 tum, agredientium et tecta manu propulsantium
 Judæos adversus Deum brachio et conscientia
 certantes et refragantes, ipso præsentem Deo Sabaoth
 et Filio perpetuæ hujus Virginis invisibiliter auxi-
 liante et supremos honores Matri solventis, in cu-
 jus manibus reposita erat divina ejus anima, et cu-

²³ I Petr. 1, 12.

Δ ἀλλ' ἄμίσως χωρὶς παραπετάσματός τινος ἢ τοῦ
 Ὑψίστου δύναμις ἐπισκιάζει τῇ πανσυμπράτῳ καὶ
 παρθενικῇ γαστρὶ, μηδενὸς ὄντος μεταξὺ, μήτ' ἀέ-
 ρος μήτ' αἰθέρος μήτε τινὸς τῶν αἰσθητῶν, ἢ τῶν
 ὀπὲρ ταῦτα· τοῦτο δὲ οὐκ ἐπισκίασις, ἀλλ' ἔνωσις
 ἀντικρὺς ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ ἀεὶ πέφυκε τὸ σκιάζον τὴν
 ἑαυτοῦ μορφήν καὶ τὸν οἰκτεῖον τύπον τῷ ἐπισκιάζο-
 μένῳ ἐμποιεῖν, οὐχ ἔνωσις μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲμφω-
 σις γέγονεν ἐν τῇ γαστρὶ, καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν μεμωρ-
 φωμένον τῆς τε τοῦ Ὑψίστου δυνάμει, καὶ τῆς
 παναγίας ἐκείνης καὶ παρθενικῆς γαστρὸς, Λόγος
 ἦν Θεοῦ σεσαρκωμένος. Οὕτως ἐσκήνωσεν ἀποβή-
 τως ἐν αὐτῇ, καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθε σαρκοφόρος ὁ Λό-
 γος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις
 συναναστρέφει, τὴν ἡμετέραν θεωργῶν φύσιν, καὶ
 Β χαριζόμενος ἡμῖν κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, εἰς
 ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι. » Καὶ τοῦτο ἐστὶ
 τὸ ὑπερφυῖς ἐγκώμιον, καὶ ἡ τῆς ἀειπαρθένου ταύ-
 τῆς ὑπερένδοξος δόξα, ἥς ἅπας ἠττάται καὶ νοῦς καὶ
 λόγος, κἂν εἰ τις ἀγγελικὸς εἴη. Τὰ δὲ μετὰ τὸν
 ἀπόβητον τόκον τίς ἂν αἰδῆς ἐξείποι λόγος; Συμ-
 πρᾶττουσα γὰρ καὶ συμπάσχουσα τῇ δι' αὐτῆς ὑψο-
 ποιῷ κενώσει τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεδοξάζετο
 καὶ συνανυψοῦτο δικαίως, ταῖς ὑπερυψίαις προση-
 καίς ἀεὶ προστιθεῖσα τῶν μεγαλειῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ
 τὴν εἰς οὐρανὸς ἀνοδὸν τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος,
 τοῖς ὀπὲρ νοῦν καὶ λόγον ὑπεργεμένους ταύτῃ παρ'
 αὐτοῦ μεγάλοις οἶον ἀνταφλοτιμείτο τῷ καρτερικω-
 τάτῳ καὶ πολυειδεῖ τῆς ἀσκήσεως, καὶ ταῖς ὀπί-
 C τοῦ κόσμου παντὸς εὐχαῖς ὄμοῦ καὶ σπουδαῖς, καὶ
 ταῖς πρὸς τοὺς 207 διὰ πάντα τὰ πέρατα θεοκλήρας
 ὑποθήκαις καὶ προτροπαῖς, ἀπάντων ἦν αὐτῆς μόνῃ
 στριγγυδὸς ὄμοῦ καὶ παράκλησις, καὶ ἀκουσμένη καὶ
 ὁρωμένη, καὶ συνεργαζομένη παντοῦ τοῦ εὐαγγε-
 λίου τὸ κήρυγμα· καὶ οὐταίβριον ἐναγώνιον ἀκρως καὶ
 πολιτεῖαν νοῦν καὶ λόγον ἐνδεικνυμένη.

Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς ζωηφόρος,
 εἰς οὐράνιον καὶ ἀθάνατον μεταβιβάζων ζῆν· καὶ
 ἡ τοῦτου μνήμη χαρμύσινος ἑορτῆ καὶ παγκόσμιος
 ἐστὶ πανήγυρις, μὴ μόνον ἀνανευμένη τὴν μνήμην
 τῶν τῆς Θεομήτορος θαυμασιῶν, ἀλλὰ καὶ προστι-
 θεῖσα τὴν κοινήν καὶ καινὴν τῶν ἱερῶν ἀποστολῶν
 ἐκ παντὸς ἔθνους ἐπὶ τῇ παντέρῳ κηδεῖα ταύτης συν-
 δρομήν· τοὺς ἐπὶ ταύτῃ τῶν θεολήπτων ἐκείνων
 D θεοφάντορας ὄμοῦ· τὰς ἀγγελικὰς ἐπιστάσεις καὶ
 περὶ αὐτὴν χοροστασίας καὶ λειτουργίας· προσιμ-
 πόντων, ἔφεπομένων, συμπρατόντων, ἀντιπρατό-
 των, ἀμυρόντων, ἀμυνομένων· καὶ συνεργούντων
 μὲν καὶ συναδόντων πάσῃ δυνάμει τοῖς διὰ πάντων
 σεμνύουσι τὸ ζωαρχικὸν καὶ θεοδόχον ἐκεῖνο σῶμα,
 τὸ σωστικὸν φάρμακον τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους, τὸ
 πάσης τῆς κτίσεως σεμνολόγημα· πολεμοῦντων δὲ
 καὶ ἀντικειμένων χειρὶ κρυφίᾳ τοῖς ἐπιμυθαινουσι
 καὶ ἀντεπανισταμένοις Ἰουδαίοις θεομάχῳ χειρὶ καὶ
 γνώμῃ, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Σαβαὸθ καὶ Γίου τῆς
 ἀειπαρθένου ταύτης ἀσράτως παρόντος, καὶ τὴν
 ἐξέδον ἀποδιδόντος τῇ Μητρὶ τιμὴν, οὗ ταῖς χειρὶ

καὶ τὸ θεοφόρον ἐναπέθετο πνεῦμα, δι' οὗ μετ' οὐδ' ἅλως καὶ τὸ σύζυγον ἐκείνο σῶμα εἰς αἰζῶνον καὶ οὐράνιον μετατίθεται χώρον, εἰκότως καὶ τῆς περιεστῆν ἀπαρχῆς μέχρι νῦν καταλλήλως· πολλοὶ γὰρ τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐμενίας θείας καὶ δόξης καὶ δυνάμεως ἔτυχον, ὡς καὶ τὸν Δαβὶδ λέγειν· « Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεὸς, λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν· ἐξπριμῆσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται. » Πολλοὶ κατὰ τὸν Σολομώντα πλοῦτον ἐπέσταντο, καὶ πολλαὶ θυγατέρες ἐποίησαν δυνάμιν· αὕτη δὲ ὑπέρκειται καὶ ὑπερῆρε πάντας τε καὶ πάσας, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν· μόνη γὰρ Θεοῦ καὶ παντὸς ἀνθρωπίου γένους σῶμα μεταξὺ, τὸν Θεὸν ἐποίησεν Ἰδὸν ἀνθρώπου, υἱοῦς δὲ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπειργάσατο, τὴν γῆν οὐρανῶσασα, καὶ τὸ γένος θεώσασα, καὶ μόνη πασῶν αὕτη μήτηρ μὲν ἐκ φύσεως ὑπὲρ πάσαν φύσιν ἀναπέφηνε Θεοῦ, βασιλὶς δὲ παντὸς ἔγκοσμου καὶ ὑπερκοσμίου κτισματοῦ ὑπῆρξε τῷ ἀφράστω τόκῳ· καὶ οὕτως τοὺς ὄψ' ἑαυτῆς δι' ἑαυτῆς ὑψώσασα, καὶ τὸ ἐπὶ γῆς ὄψῃον οὐράνιον ἀντ' ἐπιγαίου ἀποδείξασα, κρείττονος ἀξίας αὕτη καὶ δυνάμειως ὑπερτέρας μετασχούσα, καὶ τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν διὰ θεοῦ Πνεύματος χειροτονίας, ὑψηλῶν ὑψηλοτάτη καὶ μακαρίου γένους μακαριωτάτη βασιλὶς ἐφέστηκε.

Νῦν καὶ τὸν οὐρανὸν ἔχουσα πρέπον οἰκητήριον, ὡς αὕτη προσῆκον βασιλεῖον, εἰς ἃν ἀπὸ γῆς μετανήστη σήμερον, καὶ ἐκ δεξιῶν παρῆστη τοῦ παμβασιλέως ἐν ἱματισμῷ διαχρῶσιν περιβεβλημένη παποικιλμένη, κατὰ τὸ εἰρημένον τῷ ψαλμῷ Προφήτη περὶ αὐτῆς. Ἰματισμὸν δὲ νοήσεις διάχρυσον τὸ θαυγάς ἐκείνης σῶμα, παποικιλμένον ταῖς παντοδαπαῖς ἀρεταῖς· μόνη γὰρ αὕτη νῦν μετὰ τοῦ θεοδοξάστου σώματος σὺν τῷ Ἰδῷ τὸν οὐράνιον ἔχει χώρον· οὐ γὰρ εἶχε κατέχειν εἰς τέλος γῆ καὶ τάφος καὶ θάνατος· ζωαρχικὸν σῶμα καὶ θεοδόχον, καὶ οὐρανῶν καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῶν οὐρανῶν φιλτερον ἐνδιαιτήμα. Εἰ γὰρ ψυχῆ, Θεοῦ χάριν ἔνοικον σχοῦσα, πρὸς οὐρανὸν ἀνέρχεται τῶν ἐνταῦθα λυθείσα, καθέπερ καὶ διὰ πολλῶν καταφανῶς· 208 γέγονε, καὶ πιστεύομεν, πῶς ἂν τὸ μὴ μόνον ἐν ἑαυτῷ λαβὼν αὐτὸν τὸν προαιώνιον καὶ μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Ἰδὸν, τὴν ἀένναον πηγὴν τῆς χάριτος, ἀλλὰ καὶ γεννητικὸν ἀναφανὲν αὐτοῦ σῶμα, οὐκ ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἀνελήθη· ἢ ἔτι τριετῆς οὖσα, καὶ μήπω τὸν ὑπερουράνιον ἔνοικον σχοῦσα, μηδὲ σαρκοφόρον προαγαγούσα, τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων οἰκοῦσα, μετὰ τὸ ἐπληκνῆσαι τε καὶ τοσοῦτοις ὑπερταλῆς καὶ κατὰ σῶμα γενέσθαι, καὶ ὅπως ὑπερκοσμίου, γῆ ἂν ἐγγόνει διαφορὰν ὑποστᾶσα; καὶ πόθεν ἂν ἔχει τοῦτο λόγον τοῖς μετὰ λόγου σκοποῦσι; Διὰ τοῦτο τὸ γεννησάν εἰκότως σῶμα συνδοξάζεται τῷ γεννήματι δόξῃ θεοπροπειῇ, καὶ συνανίσταται, κατὰ τὸ προφητικῶν ἔσμα, τῷ πρότερον ἀναστάντι τριημέρῳ Χριστῷ ἢ κίβωτος τοῦ ἀγατάσματος αὐτοῦ· καὶ παράστασις γίνεται τοῖς μαθηταῖς τῆς ἐκ νεκρῶν καὶ

jus ope non multo post conjuge illud corpus in caelestem vitae perennis regionem erat transferendum, ut miraculis haud minus mirabilibus priora confirmaret. Nam multi a saeculo divinam felicitatem et gloriam et fortitudinem obtinuerunt, ita ut diceret David : « Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus ; nimis confortatus est principatus eorum ; dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur ⁶³. » Multi congregaverunt divitias, et multae filiae fecerunt potentiam, illa autem supergressa est universos et universas ⁶⁴, ineffabiliter ; nam sola stans inter Deum et omne genus humanum, Deum fecit Filium hominis, filios vero Dei fecit homines, terram in caelum mutans, genusque humanum ad divinitatis dignitatem erigens, et sola natura Mater Dei super omnem naturam enituit, omnium vero creaturarum sive hujus mundi sive supra mundum positaram regina fulget per suum partum ineffabilem ; sicque per semetipsam subditos exaltans et obedientiam a terrena caelestem constituens, majoris dignitatis et singularis potentiae facta particeps, ipsaque a Spiritu caelitus eximie confirmata, sublimibus sublimior atque felicitis generis felicissima constituit regina.

Hodie vero caelum habens conveniens habitaculum ut proprium sibi palatium, quo a terra hac die ascendit, assistit a dextris Regis in vestitu deaurato circumdata varietate, prout de ea coecinit psalmistes Propheta. Vestitum autem deauratum cogita gloriosum ejus corpus omnimodis distinctum virtutibus ; sola enim ipsa hodie cum suo corpore divina claritate fulgido caelestem obtinet regionem ; nam non potuit terra et sepulcrum et mors in finem possidere illud corpus in quo Deus sedem caelo et caelo caelorum gratiorem sibi elegerat ; quippe si anima quae gratiam Dei inhabitantem habuit, in caelum ascendit harum rerum fragili vinculo soluta, sicut per multos factum est manifestum, et credimus, quomodo corpus, quod non solum in semetipso ipsum accepit aeternum et unigenitum Dei Filium, perennem gratiae fontem, sed etiam eum parturivit, a terris in caelum non fuisset assumptum ? Illa quidem solummodo tres annos nata, cum nondum caelestem incolam habuisset neque carne indutum edidisset, in Sanctis sanctorum commorata, jam tot et tantis dotibus cumulata et quasi caelestis evasit, terra corruptionem subiens facta esset ? Quis cum ratione considerans rationem in istis inveniret ? Ideo corpus parentis cum corpore prolis divina gloria fuit glorificatum, et surrexit, secundum canticum validicum, cum Christo qui prior post tres dies resurrexit, arca sanctificationis ejus ; et argumentum facta sunt discipulis illius etiam resurrectionis a mortuis siudones et lintea, sola in sepulcro derelicta, solaque inventa in eo-

⁶³ Psal. cxxviii, 17, ⁶⁴ Prov. xxvi, 29.

ab his qui ad inquirendum accesserant, sicut antea in sepulcro Filii ejus et Domini. Cum opus non esset ut illa quoque, sicut ejus Filius et Deus, in terra moraretur, ideo illico a sepulcro in cælum assumpta est, unde ad terram clarissimos et divinissimos splendores gratiasque emittit, totam inde terram illuminans, ab omnibus fidelibus celebrata, necnon cultu et admiratione affecta. Nam Deus, quum vellet imaginem omnis pulchritudinis creare, suamque similitudinem tam angelis quam hominibus proponere, eam talem totamque pulchram operatus est, omnia congregans quibus in ordine distributis adornavit, bonisque tum visibilibus, tum invisibilibus communem mundum constituit, vel potius illam exhibuit communem mixturam omnibus venustatibus tum divinis, tum angelicis, tum humanis, et eximiam pulchritudinem utrumque mundum adornantem, in terris quidem incipientem, in cælum vero pervenientem, istudque transcendentem sua a sepulchro in cælum hodierna assumptione, et superna terrenis conjungentem, et universum miraculis ejus gratia patris replentem, ita ut etiam in eo quod ab initio dicta fuerit paulo minor ab angelis, quia mortem gustavit, Deiparæ super omnia excellentiam adaugeat, unde merito omnia ad ejus præconium conspirant simulque hodie illud componunt.

την πρὸς τὰ πάντα τῆς Θεομήτορος ἐπαύξειν ὑπεροχὴν ὄθεν καὶ δικαίως τὴν ἐπὶ τούτῳ πανήγυριν τὰ πάντα συγκρατεῖ καὶ συνεργάζεται σήμερον.

Decibat eam quæ implentem omnia continuerat eum qui est super omnia, omnia et ipsam superare, omnibusque præstare suis virtutibus, suæ dignitatis sublimitate. Decibat, eam quæ charismata quæ omnibus ab omni sæculo optimis distributa suffecerant ut optimi fierent, quæ omnes Deo grati per partes acceperant tam angeli quam homines, omnia comprehenderat et sola omnibus cumulata, ut ita dicam, luxuriaverat, decebat, inquam, eam super omnes hoc habere ut post mortem immortalis fieret, et sola cum corpore in cælis simul apud Filium et Deum degeret, et inde in omnes eam colentes abundantem effunderet gratiam, ipsum concedens donum eam concupiscendi, facta receptaculum gratiarum amplissimarum; decebat eam egregiis donis magis adhuc egregiam addentem clementiam nunquam cessare ab ista erga nos abundantem munificentiam et copiosa liberalitate. Si quis attendat ad istum omnis boni concursus istamque collectionem, dicit Virginem idem perficere in virtute et eis qui vivunt secundum virtutem quod sol in lumine sensibili et eis qui in ipso vivunt operatur. Si vero ad solem qui hominibus miraculose ex ista Virgine ortus est, qui omnia habet et natura superat huic gratiæ affinitia, si ad istum mentis oculum erigat, cælum apparebit Virgo, tanto clariorem per omnia bona hereditatem consuetudine, sol autem cælo splendore præstat.

αὐτῆς ἀναστάσεως αἱ συνδόνες καὶ τὰ ἐντάφια, μόνᾳ περιλειφθέντα τῷ τάφῳ, καὶ μόνᾳ κατ' αὐτὸν εὐρεθέντα κατὰ ζήτησιν προσελθοῦσι, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Δεσπότου πρότερον. Οὐκ ἦν δὲ χρεία καὶ ταύτην ἐπι πρὸς ὀλίγον καθάπερ ὁ ταύτης Υἱὸς καὶ Θεὸς ἐνδιατρίψαι τῇ γῆ· διὰ τοῦτο πρὸς τὸν ὑπερῶρανιον εὐθύς ἀνελήφθη χῶρον ἀπὸ τοῦ τάφου, παρ' οὗ πάλιν μέχρι γῆς φανοτάτας ἔτε καὶ θειοτάτας ἀπαστρέπτει τὰς μαρμαρυγὰς καὶ τὰς χάριτας, πᾶσαν τὴν περίγειον λήξιν ἐκείθεν διαφωτίζουσα, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν πάντων προσκυνουμένη καὶ θαυματούμενη καὶ ὕμνουμένη. Καθάπερ γὰρ βουλθεὶς ὁ Θεὸς εἰκόνα στήσασθαι παντὸς καλοῦ, καὶ τὴν ἑαυτοῦ περὶ ταῦτα καθαρῶς ἐνδείξασθαι καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, οὕτω ταύτην οὕτω παγκάλην ὄντως ἐξεργάσατο, πάντα συνελών, οἷς πάντα διελὼν ἐκόσμησεν, ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ἀγαθῶν κοινὸν ὑποστήσας κόσμον, μᾶλλον δὲ θείων καὶ ἀγγελικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πάντων καλῶν κοινὸν αὐτὴν ὑποδείξας κρᾶμα καὶ καλλονὴν ὑπερτέραν ἀμφοτέρους ἐπιχοσμοῦσαν τοὺς κόσμους, ἀπὸ γῆς μὲν ἠργυμένην, μέχρι δὲ οὐρανοῦ φθάσασαν, καὶ ὑπερβᾶσαν καὶ τοῦτον, τῇ παρὰ τοῦ τάφου νῦν πρὸς οὐρανὸν ἀναλήξει, καὶ τοῖς ἄνω τὰ κάτω συνάψασαν, καὶ τὸ πᾶν περισχοῦσαν τοῖς περὶ αὐτὴν θαυμασίαις, ὡς καὶ καθ' ὁ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένην τὴν ἀρχὴν εἰρηται, τὸ τοῦ θανάτου γεύσασθαι λέγω, ὄθεν καὶ δικαίως τὴν ἐπὶ τούτῳ πανήγυριν

Ἐπερεπε δὲ ἄρα τὴν χωρήσασαν τὸν πληροῦντα τὰ πάντα, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὄντα, τὰ πάντα καὶ πᾶσιν ἐπιφθᾶσαι, καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα γενέσθαι ταῖς καθ' ἑαυτὴν ἀρεταῖς τῷ μεγέθει τοῦ ἀξιώματος. Καὶ τοῖσιν ἂ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀρίστοις ἤρκεσε διαμερισσαμένοις ἀρίστους γενέσθαι, καὶ δεσπᾶντες οἱ Θεῷ κεχαρισμένοι κατὰ μέρος ἔχουσιν ἀγγελοὶ τε καὶ ἀνθρώποι, πάντα συλλαθεῖσα, καὶ μόνῃ πάντα διατελοῦσα καὶ περιτεύουσα μὴ δῶσιν εἰπεῖν, ἔχειν καὶ τοῦτο νῦν ὑπὲρ πάντας, τὸ μετὰ θάνατον ἀπαθανασισθῆναι, καὶ μόνῃ μετὰ σώματος κατ' οὐρανὸν σὺν τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ διατελεῖσθαι, πάντεσθαι ἐκείθεν ὑπερεκχεῖν καὶ πρὸς τοὺς αὐτὴν τιμῶντας θαφιλοσύνην τὴν χάριν, αὐτὸ χαριζομένη τὸ πρὸς αὐτὴν ἔχειν ἀνατείνεσθαι, δισκον οὔσων τηλικούτων χαρίτων καὶ προσεπιθαφιλουμένη τὰ κρείττω δι' ἀγαθότητα, καὶ μηδέποτε παυομένη τῆς ὑπὲρ ἡμῶν λυσιατελοῦς ταύτης φορᾶς καὶ θαφιλοῦς συντελείας. Πρὸς μὲν οὖν τὴν παντὸς ἀγαθοῦ τοιαύτην ἀπιδῶν τις συνδρομὴν τε καὶ χορηγίαν, τοῦτο τὴν Παρθένον ἐρεῖ τελεῖν ἐν ἀρετῇ καὶ τοῖς κατ' ἀρετὴν ζῶσιν, ὅπερ ἐν αἰσθητῷ φωτὶ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸ ζῶσιν ἦλιον. Εἰ δὲ πρὸς τὸν ἀνατελλαντα τοῖς ἀνθρώποις ἐξαισίως ἀπὸ τῆς Παρθένου ταύτης ἦλιον, ὃς ἔχει πάντα καὶ ὑπερέχει φύσει τὰ χάριτι ταύτῃ προσπεφυκότα, εἰ πρὸς τοῦτων μετενέγκοι τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, οὐρανὸς εὐθύς ἡ Παρθένος ἀναφανήσεται· τοσοῦτω καὶ τῶν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦτων κεχαριτωμένων θείως ἀδραστήριον κα-

κτημένη την διὰ πάντων αγαθῶν εὐκληρίαν, ὅποσον ἡλλου μὲν οὐρανός ἐστι· μείζων, οὐρανοῦ δὲ λεπρότερος ἥλιος.

Τίς σου τὸ θεαυγὲς κάλλος ὑπογράφει, Θεομήτορ Ἀ Παρθένε, λόγος; οὐ γάρ ἐστι τὰ σὰ λογισμοῖς καὶ λόγοις ὀρίζειν· πάντα γὰρ ὑπερβαίνει καὶ νοῦν καὶ λόγον. Ὑμνεῖν δ' ὁμοῦ ἐξεσι, σοῦ φιλανθρώπως προσειμένης· οὐ γὰρ καὶ χαρίτων ἀπασῶν χωρίον, καὶ πλήρωμα καλοκάγαθίας παντοίας, καὶ πῖναξ καὶ εἰκὼν ἐμψυχος ἀγαθοῦ παντός, καὶ χρηστότητος πάσης· ὡς μόνη πάντων ἡξιωμένη συλλήβδην τῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων· μᾶλλον δὲ, καὶ τὸν ἐν ᾧ τούτων ἀπάντων οἱ θεσαυροὶ μόνη παραδόξως ἐν τοῖς ἐκλάττοις ἐνοικοῦν σχοῦσα, καὶ τούτου κατεστᾶσα παράδοξος σκηνὴ· κἀντεῦθεν κατ' νῦν διὰ θανάτου πρὸς ἀθανασίαν χωρήσασα, καὶ δικαίως ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μεταστᾶσα, ὡς ἂν ἐν ὑπερουρανίοις σκηνώμασι εὐσκηνος εἴης τούτῳ τὸν ἀεὶ χρόνον, ἔκειθεν περιέκλυσα τὸν σὸν κληρον, καὶ ταῖς ἀκομήτοις πρὸς αὐτὸν πρεσβείαις τοῦτον πρὸς πάντας ἰλουμένην. Τοσοῦτόν ἐστιν ἐγγυτέρα τῶν Θεῶν ἐγγυζόντων· οὕτω μείζων ἢ κατὰ πάντας ἡ Θεοτόκος ἡξίωται τῶν πρεσβείων· οὐ τοὺς ἀνθρώπους λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς πάσας τὰς ἀγγελικὰς ἱεραρχίας. Περὶ μὲν γὰρ τῆς τούτων ἀνωτάτω ταξιαρχίας Ἡσαίας γράφει· « Καὶ τὰ Σεραφίμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ. » Περὶ δὲ αὐτῆς; πάλιν ὁ Δαβὶδ· « Παρίστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου. » Ὁρᾶτε τὴν διαφορὰν τῆς στάσεως; Ἀπὸ ταύτης ἔχετε συνορτὴν καὶ τὴν διαφορὰν τῆς κατὰ τὴν ἀξίαν τάξεως· περὶ μὲν γὰρ τὸν Θεὸν τὰ Σεραφίμ, κλησίον δὲ παρ' αὐτὸν ἐκεῖνον μόνη ἡ παμβασιλεύς, ἢ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ θαυμάζεται τε καὶ ἐγκωμιάζεται, κηρύττοντος οἷον ταῖς περὶ αὐτὸν δυνάμεσιν αὐτὴν, καὶ λέγοντος κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς τῶν ἁσμάτων Ἔσμησι· « Τί καλὴ ἡ κλησίον μου; » φωτὸς φαιδρότερα, παραδεισῶν θείων εὐανθεστέρα, κόσμου παντός ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου κοσμιωτέρα. Οὐ κλησίον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ δεξιῶν εἰκότως· ὅπου γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν οὐρανοῖς ἐκάθισεν, ἐν δεξιᾷ δηλονότι τῆς μεγαλωσύνης, ἐκεῖ καὶ αὐτὴ νῦν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβᾶσα ἔστηκεν· οὐ μόνον ὅτι ποθεῖ καὶ ἀντιποθεῖται πάντων μάλιστα, καὶ αὐτοῖς φυσικοῖς θεσμοῖς, ἀλλ' ὅτι καὶ θρόνος ἐστὶν ὡς ἀληθῶς αὐτοῦ· ὅπου δὲ κάθηται ὁ βασιλεὺς, ἐκεῖ ὁ θρόνος ἱσταται. Τοῦτον τὸν θρόνον καὶ ὁ Ἡσαίας μεταξὺ ἐκείνου τοῦ χερουβικοῦ χοροῦ καὶ ἔδραπε καὶ ἔλεγεν ὀφθαλμὸν καὶ ἐπηρμένον, τὸ τὰς οὐρανίου δυνάμεις ὑπερναθεθηκὸς τῆς Θεομήτορος δηλῶν. Διὸ καὶ αὐτοὺς εἰσάγει τοὺς ἀγγέλους ἀπὸ ταύτης τὸν Θεὸν δοξάζοντα; καὶ λέγοντα· « Εὐλογημένη ἡ δόξα Κυρίου ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ. » Ἰακώβ δὲ ὁ πατριάρχης δι' αἰνιγμάτων τοῦτον θεασάμενος, « Ὁ φοβερό; ὁ τόπος οὗτος, εἶπεν· οὐκ ἐστὶ τοῦτο, ἀλλ' ἢ οἶκος Θεοῦ, καὶ αὐτὴ ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. » Δαβὶδ δὲ ἐτέρωθεν τῶν σεσωσμένων τὰ πλήθη συνάψας ἑαυτῷ, καὶ οἷον τισὶ νευραῖς, ἢ φθόγγοις διαφόροις, τοῖς ἐκ διαφόρου γένους εἰς μίαν πίστιν ὑπὲρ τῆς

Quae lingua enarrabit, Virgo Deipara, tuam pulchritudinem divina luce fulgentem? Tua enim neque mente neque verbis possumus assequi, attamen licet hymnis, ipsa te clementer favente, celebrare. Nam tu gratiarum omulium sedes, tu plenitudo cuiuslibet bonitatis vel pulchritudinis, tu tabula et imago animata omnibus boni omnisque benignitatis, quia sola meruisti omnia recipere Spiritus charismata, vel potius, quoniam sola miraculose in tuis visceribus habuisti inhabitantem eum in quo sunt omulium charismatum thesauri, et prodigiosum fuisti ejus tabernaculum; et hodie per mortem hinc ad immortalitatem profecta, et merito a terra in caelum translata, ut in caelestibus tabernaculis per saecula inhabites cum eo qui factus est haereditas tua, quem tuis ad eum deprecationibus propitium omnibus efficis. Sicut proximis Deo propinquior facta est, sic majoribus quam caeteri Deipara donata est praemiis, nec homines tantum dico, sed et omnes ipsos angelorum ordines. Nam de summo eorum ordine Isaias scribit: « Et Seraphim stabant in circuitu ejus ». Rursus autem David de ea: « Assiit regina a dextris tuis ». Videtisne status differentiam? Inde etiam potestis conspicere ordinis secundum dignitatem differentiam; nam Seraphim quidem circa Deum, sola autem proxima ad eum regina, quam miratur Deus et collaudat, praedicans eam similem exercitibus circa eum congregatis, et hodie dicens sicut legimus in Cantico canticorum: « Quam pulchra est, amica mea! » luce lucidior, divinis florentior paradisis, universo mundo tum visibili tum invisibili speciosior. Verum non solum proxima, sed etiam a dextris sedens; nam ubi Christus in caelis sedit, scilicet ad dexteram majestatis, ibi et ipsa a terris in caelum ascendens stetit, non solum quia in primis diligit et diligitur modo singulari ex ipsis naturae legibus, sed quia est in omni veritate thronus illius; nam ubi sedet rex, ibi, stat thronus. Quem thronum Isaias in medio chori illius Cherubim, et vidit et dixit exaltatum atque sublimem, ostendens quantum Deipara caelestibus supereminet potestatibus. Propterea inducit angelos ab ea Deum glorificantes atque dicentes: « Benedicta gloria Domino de loco suo ». Jacob vero patriarcha illum in aenigmate intuitus, « Terribilis, inquit, locus iste; hic non est aliud nisi domus Dei et porta caeli ». David autem aliter multitudinem salvorum sibi adjungens, quibus, velut nervis variisque vocibus, utpote ex varia gente in unam fidem ab ista Virgine perpetua accommodatis suavissimum in ejus laudem inelos emittit dicens: « Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem, propterea populi constabuntur tibi in aeternum, et in saeculum saeculi ».

⁸² Isa. vi, 2. ⁸³ Psal. xlii, 11. ⁸⁴ Ezech., iii, 12.

⁸⁵ Gen. xviii, 17. ⁸⁶ Psal. xlii, 19.

tradidit illos Deus in reprobum sensum⁹¹. » Ita quidem qui non voluerunt, neque cognoverunt, isti sunt et omnes eius imitantes. Sed quinam eum ante divinam incarnationem cognoverunt? Multi et fere ante omnes et super omnes Abraham, Isaac et Jacob, ideoque jure Deo consociati sunt. Nec isti tantum, sed et omne ex eis genus, ita ut vere essent atque vocarentur Dei populus, et postea fierent, o ineffabilis munificentia! Dei familia. Nam eum deberet mundo per carnem manifestari, non solummodo hanc ab eis accepit, sed etiam propter eos principaliter venit, quemadmodum Dominus ipse dixit in Evangeliiis: « Non missus sum nisi ad oves quæ perierunt de domo Israel⁹². » Quippe Judæos videns a paterna illa pietate et virtute delapsos, et cognitionem ejus aversatos, eos non dedignatus est propter religionem patrum eorum, sed cælos inclinans descendit, in similitudinem hominum factus et cum eis conservatus est, divina dicens atque faciens; nec tantum ista dicens et faciens, sed et divina illis largiens beneficia, leprosos in eis emundans, cæcos illuminans, paralyticos corroborans, pronos erigens, e dæmoniacis dæmones ejiciens, et omnem omnino morbum omnemque infirmitatem et furorem sanans, mortuosque ad vitam solo jussu revocans.

φύτας· τῶν δαιμονίωντων ἀπελαύνων τοὺς δαίμονας· καὶ πᾶσαν ἀπλῶς νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν καὶ μανίαν ἰώμενος, καὶ νεκροὺς πρὸς ζωὴν ἐπανάγων μόνῃ προστάγματι.

Verum cum illi non tantum eum rejecerint, proprii beneficium in propria venientem, sed etiam, ut summatum loquar, eum neci tradiderint, et neci crucis, o insania! ut impium damnaverint Deum qui ad eos eorum gratia venerat, jure et ipsi derelicti sunt et condemnati ab eo qui eis dixit: « Ecce relinquetur domus vestra deserta⁹³. » Et illorum rejectio facta est mundi reconciliatio, et nobis venit misericordia per infidelitatem eorum; insuper, o altitudo divitiarum et sapientiæ et scientiæ Dei! ut rursum loquar secundum Apostolum: « Conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur⁹⁴. » Nam modo audivimus evangelizantem Matthæum evangelistam: « Undecim discipuli abierunt in Galilæam, in montem ubi præceperat illis Jesus, et videntes eum adoraverunt, quidam autem dubitaverunt⁹⁵. » Sed accedente Domino et cum eis colloquente, hi quoque confirmati sunt. Ait enim: « Accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra; euntes ergo docete omnes gentes⁹⁶. » Hoc est propter quod paulo ante diximus illud apostolicum; quoniam rejectio Judæorum facta est mundi reconciliatio, et misericordia nobis venit ex incredulitate eorum. Nam qui prius suis dixit discipulis: « In viam gentium ne abieritis, et in civitatem Samaritanorum ne intraveritis; ite potius ad oves quæ perierunt de domo Israel⁹⁷, » idem nunc: « Eantes, ait,

ἄχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν. » Οἱ μὲν οὖν μὴ θελήσαντες, μηδὲ ἐπιγνόντες, οὗτοι, καὶ ὅσοι κατ' αὐτοὺς· οἱ δὲ 212 πρὸ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως αὐτῶν ἐπιγνόντες τίνες; Πολλοὶ, καὶ σχεδὸν πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ· διὸ καὶ προσελήφθησαν δικαίως ὑπὸ Θεοῦ. Καὶ οὐχ οὗτοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπ' αὐτῶν ἅπαν γένος, ὡς καὶ λαὸν Θεοῦ τοῦτους εἶναι τε καὶ ὀνομάζεσθαι, καὶ γένος, ὡ τῆς ἀφάρτου μεγαλοδωρεᾶς! ὕστερον τελέσαι Θεοῦ· δεῖσαν γὰρ αὐτῷ διὰ σαρκὸς ἐπιφανῆναι τῷ κόσμῳ, οὐ μόνον παρ' αὐτῶν ταύτην ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς προηγουμένως ἦλθε, καθάπερ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις φησὶν· « Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ· ἰδὼν γὰρ ἐκπεσόντας τῆς πατρῆας ἐκείνης εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, καὶ τὴν αὐτοῦ γνώσιν ἀπωσαμένους παριδεῖν οὐκ ἠνέσχετο διὰ τοὺς εὐσεβήσαντας αὐτῶν πατέρας, ἀλλὰ κλίνας οὐρανούς καταῆλθεν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ τοῦτοις συναναστροφόμενος, καὶ λέγων καὶ πράττων τὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ταῦτα λέγων καὶ πράττων, ἀλλὰ καὶ ταῖς εἰς αὐτοὺς θεοπερεσίαις εὐεργεσίαις ἐπιδαψιλευόμενος, καθαίρων τοὺς ἐν αὐτοῖς λεπρούς· φωτίζων τοὺς ἐν αὐτοῖς τυφλοὺς· σφιγγων τοὺς παραλύτους· ἀνορθῶν τοὺς συγκεκυ-

Ἦς δὲ ἐκείνοι τοῦτον οὐ μόνον ἀπόσαντο, τὸν εἰς τὰ ἴδια ἐλθόντα εὐεργέτην οἱ Ἰσραῖτι, ἀλλ' ἵνα τὸ τελευταῖον εἶπω, καὶ θανάτῳ παρέδωκαν, καὶ θανάτῳ σταυρικῷ, βαβαὶ τῆς ἀπονοίας! ὡς ἀντίθεον τὸν ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς αὐτοὺς διὰ σαρκὸς ἐπιφανέντα Θεόν, ἐγκατελείφθησαν καὶ αὐτοὶ δικαίως, καὶ ἀποβλήθησαν παρὰ τοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντος· « Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· » καὶ ἡ τούτων ἀποβολὴ καταλλαγὴ κόσμου γέγονε, καὶ ἠλεήθημεν ἡμεῖς τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· μᾶλλον δὲ, ὡ βράθους πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ἵνα πάλιν κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἶπω, « Συνέκλεισεν ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπειθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ· » εὐαγγελιζομένου γὰρ ἠκούσαμεν ἀρτίως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ὅτι· « Οἱ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ, οἱ δὲ ἰδίστασαν· » ἀλλὰ προσελθόντος τοῦ Κυρίου, καὶ ὁμιλήσαντος αὐτοῖς κάκεινοι ἐδραβώθησαν· « Προσελθὼν γὰρ, φησὶν, αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. » Τοῦτό ἐστι, δι' ὃ πρὸ μικροῦ τὸ ἀποστολικὸν ἔλεγον ἐκεῖνο, ὅτι ἡ ἀποβολὴ τῶν Ἰουδαίων καταλλαγὴ κόσμου γέγονε, καὶ ἠλεήθημεν ἡμεῖς τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· ὃ γὰρ πρὸς τοὺς οἰκίους μαθητὰς λέγων πρότερον· « Εἰς ὄδον ἔθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ ἐσελθῆτε· πορευθήσε

⁹¹ Rom. i, 28. ⁹² Matth. xv, 24. ⁹³ Matth. xxiii, 38. ⁹⁴ Rom. xi, 33. ⁹⁵ Matth. xxviii, 16. ⁹⁶ Matth. xxviii, 18. ⁹⁷ Matth. x, 5.

ipsis impertiam. « Euntēs ergo, ait, docete omnes gentes, baptizantes et instruētes eos. » Quod etiam pertinet ad acceptam ejus potestatem; nam non dixit solummodo, instruētes, sed etiam, docentes omnes gentes. Illud quidem ad apostolos spectabat qui adimplerent mandatum illius, sed discipulos consequi et baptizare omnes qui ex omni gente et populo turmatim convenerint, hoc non est tantum instruētiū, sed et audientium, potius vero divinæ gratiæ et virtutis auxiliantis. Quod ostendens divus Paulus dicebat: « Data est mihi gratia hæc in omnibus gentibus evangelizare ¹. » « Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. » Videmus eandem naturam eandemque dignitatem trium adorabilium personarum palam prædicatam? Nam unum nomen trium, una ex eis sanctificatio, una in eas fides.

τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅρατε τὴν συμφύσιν καὶ τὴν ὁμοτιμίαν καὶ τὴν ἐκ τῶν τριῶν προσκυνητῶν προσώπων παρῆρησιὰ κηρυττομένην; Ἐν γὰρ ὄνομα τῶν τριῶν· εἰς δὲ ἐκ τούτων ἁγιασμός· μία ἢ πρὸς ταῦτα πίστις.

Sæpius vero de istis dictum erat in Evangelio, sed obscurius. Baptizato Domino, personarum Trinitas aperte quidem monstrata fuit, non ita verò unitas naturæ et dignitatis. Nunc autem prædicari et in corde credentium ab initio reponi mandat Dominus, ita ut sine hac veritate et fide in eam nequeant omnino principium pietatis fundare. Sed non solummodo dixit: « Baptizantes eos, » sed et: « Docentes servare omnia quæcunque mandavi vobis; » unde non sufficit solum baptisma ut hominem faciat Evangelii discipulum, sed oportet etiam ut serventur divina mandata, et hæc quidem omnia. Recte igitur Jacobus frater Domini scripsit dicens: « Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus ². » Nam qui cujuslibet peccati reus factus fuerit, et nequaquam semetipsum per pœnitentiam a barathro peccati eruerit, transgressor sit universæ legis gratiæ. Sic ergo, inquit, loquimini, sic facite, tanquam a lege libertatis judicandi; nam lex Christi lex est libertatis; quippe nos liberavit per divinum baptismum a lege peccati et mortis. Igitur nisi studeamus nobis usque ad finem custodire libertatem per opera verbaque irreprehensibilia, vel nisi amissam per pœnitentiam recuperemus, ab ea quæ nos liberavit lege damnabimur, quoniam non servaverimus datam nobis libertatem. Ideo divus Paulus de semetipso dixit: « Sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aërem verberans; sed castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne postquam aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar ³. » Nobis autem ad parem zelum excitans: « Nescitis, inquit, quoniam qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed non omnes accipiunt bravium ⁴. » Quæ non dixit quasi unus tantum bravium salutis acciperet, sed quoniam illi qui admodum student illud accipiunt, sive unus sit, sive sint plures. Nam ne-

ὡς τοῦ παντὸς βασιλεὺς. Καὶ τοὺς μὲν ἀξιῶν τῆς γῆς ἐν αὐτῇ καταλείψω· τοὺς δὲ δικαιοθίνετα· μετὰ τῶν οικειῶν σωμάτων εἰς οὐρανοὺς ἀναλήφομαι, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν αὐτοῖς χαρίσομαι. Πορευθέντες νῦν, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες καὶ διδάσκοντες αὐτοὺς· καὶ τοῦτο τῆς ἐξουσίας ἣν ἔλαβεν· οὐ γὰρ εἶπε· διδάσκοντες, ἢ μόνον, ἀλλὰ καὶ μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. Ἐὐδὲ μὲν διδάσκειν μόνον τῶν ἀποστόλων ἦν τελούντων τὸ πρόσταγμα· τὸ δὲ καὶ μαθητὰς κτίσθαι καὶ βαπτίζειν, καὶ ταῦτα ἐκ παντὸς ἔθνους τε καὶ γένους κατὰ πλήθη συμφορομένουσιν, οὐκ ἐστὶ τῶν διδασκόντων ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπακούοντων, μᾶλλον δὲ τῆς θείας χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ προστάξαντος· ὁ δὲ θηλῶν καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ἔλεγεν· Ἐδόθη μοι χάρις εἰς ὑπακοὴν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. Βαπτίζοντες αὐτοὺς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸ ὄνομα τῶν τριῶν προσκυνητῶν· εἰς δὲ ἐκ τούτων ἁγιασμός· μία ἢ πρὸς ταῦτα πίστις.

214 Εἴρηται δὲ πολλάκις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τούτων, ἀλλὰ ἀμυδρότερον. Καὶ τοῦ Κυρίου δὲ βαπτίζομένου, τὸ μὲν τρισυπόστατον τρανῶς ἐδείχθη, τὸ δὲ συμφυὲς τούτων καὶ ὁμοτιμῶν οὐχ οὕτω· νῦν δὲ πᾶσι κηρύττεσθαι καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν πιστευόντων ἐξ ἀρχῆς ἐναποτίθεσθαι παραγγέλλει ὁ Κύριος, ὡς οὐκ ἔνδον δίχα τοῦ δόγματος τούτου καὶ τῆς κατ' αὐτὸ πίστεως ἀρχῆς ὄλως θεοσεβείας καταβαλεῖσθαι. Οὐ βαπτίζοντες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκοντες τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· ὥστε οὐκ ἀρκεῖ τὸ βάπτισμα μόνον μαθητὴν ποιῆσαι τοῦ Εὐαγγελίου τὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τῶν θεῶν ἐντολῶν τηρήσεως, καὶ τούτων πασῶν· διδάσκοντες γὰρ τηρεῖν αὐτοὺς, φησὶν, οὐ τινὰ, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. Καλῶς ἄρα Ἰάκωβος ὁ ἀδελφός θεὸς ἔγραψε, λέγων· « Ὅστις δλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἐνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος· ὁ δὲ ἐκίστης γὰρ ἁμαρτίας ὁ περιπεσὼν καὶ μὴ διὰ τῆς μετανοίας ἀπὸ τοῦ βαρᾶθρου τῆς ἁμαρτίας ἑαυτὸν ἀναλαβὼν παραβάτης γίνεται τοῦ νόμου τῆς χάριτος. Οὕτως οὖν, φησὶ, λαλεῖτε, καὶ οὕτω ποιεῖτε, ὡς ὑπὸ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι· ὁ γὰρ τοῦ Χριστοῦ νόμος νόμος ἐλευθερίας ἐστίν· ἡλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Ἄν τοίνυν μετᾶσθωμεν ἕως τέλους ἑαυτοῖς φυλάξαι τὴν ἐλευθερίαν δι' ἔργων τε καὶ λόγων ἀνεγκλήτων, ἣ διαπισώσασθαι ἐπανακαλέσασθαι διὰ τῆς μετανοίας, ὅτι αὐτοῦ τοῦ ἐλευθερώσαντος νόμου κατακριθῶμεθα, ὡς μὴ τηρήσαντες τὴν δεδομένην ἡμῖν ἐλευθερίαν. Διὸ Παῦλος ὁ θεῖος· περὶ μὲν ἑαυτοῦ φησὶν· « Οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλωσ· οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρω· ἀλλ' ὑποπιᾶζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτοὺς ἀδόκιμος γίνωμαι. » Πρὸς ἡμᾶς δὲ, πρὸς τὸν ὁμοιον διεγείρων ζῆλον, « Οὐκ οἴσαστε, φησὶν, ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουσιν, εἰς δὲ λαμβάνει

¹ Ephes. iii, 8. ² Jac. ii, 10. ³ I Cor. ix, 26.

I Cor. ix, 24.

τὸ βραβεῖον; ὁ οὐκ εἶπε δὲ τοῦτο, ὡς ἐνὸς κἀν-
ταῦθα τὸ βραβεῖον τῆς σωτηρίας λαμβάνοντος, ἀλλ'
ὡς τῶν ἀγαν σπυδόντων ἐκεῖνο λαμβάνοντων, κἀν
εἰς ἧ, κἀν εἰεν πλείστοι· ἀνέκλειπτον γάρ ἐστιν
ἐκεῖνο τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως, καὶ ἀρκεῖ
πρὸς πάντας ἀμειώτως μεταδιδόμενον. Διὸ πάλιν ὁ
αὐτὸς πᾶσιν ἐπάγει λέγων· «Ὀὕτω τρέχετε, ἵνα
καταλάβητε.» Ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον ὑποδεικνύς
τοῦ δρόμου· «Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος, φησὶ, πάντα
ἐγκρατεύεται,» μηδεμίᾳ ποτε τῶν ἀπηγορευμένων
ἡδονῶν ἐκδοτὸν εἰς τέλος ἐαυτὸν παρέχων. Εἶτα ὡς
ἐπισταμένον τῶν βεβαπτισμένων καὶ λεγόντων διὰ
μόνου τοῦ βαπτίσματος χωρὶς τῶν ἔργων εὐπροσ-
δέκτους εἶναι τῷ Θεῷ, διὰ τῶν ἐκ παλαιοῦ τύπων
αὐτὸς δείκνυσσι καὶ ἀναπειθεὶ εὐδοκεῖν ἐν μηδενὶ
τὸν Θεόν, ἀν μὴ μετὰ τοῦ πιστεῖν ἔχειν ἀσφαλῆ καὶ
τῶν πονηρῶν ἀπέχηται καὶ παθῶν καὶ λόγων καὶ
πράξεων· «Ὁὐ θέλω γὰρ, φησὶν, ὑμᾶς ἀγνοεῖν,
ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέ-
λην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον,
καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ
νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα
πνευματικὸν ἔπιον· ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκλουθούσης πέτρας, ἣ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός·
ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός.»

Ταῦτα δὲ πάντα τύποι τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν μυστηρίων ἦσαν· ἡ θάλασσα τοῦ κατὰ τὸ βάπτισμα ὕδατος· ἡ νεφέλη τοῦ ἀνωθεν μυστικῶς τοῖς βαπτιστομένοις **215** ἐπισκιάζοντος θεοῦ Πνεύματος· τὸ βρῶμα καὶ τὸ πόμα, τοῦ Χριστοῦ σώματος καὶ αἵματος, ὧν ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ὡς εἰπεῖν μετέχομεν· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἀψυχον καὶ ἀνοίσθητον ὕλην τὴν πέτραν ἐκεῖνην πνευματικὴν ἐκάλεσαν ὁ Παῦλος. Ὡς περὶ γὰρ ψυχικὸν λέγεται σῶμα τὸ ὑπὸ ψυχῆς δυναμούμενόν τε καὶ κινούμενον, οὕτω καὶ πνευματικὸν ἐστὶ σῶμα, τὸ ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ὑπερφωῶς ἐνεργούμενον. Ἐπεὶ οὖν ἡ πέτρα ἐκεῖνη παραδόξως ἐνεργουμένη παρὰ τοῦ Πνεύματος, τὴν τοῦ ὕδατος πηγὴν συμμεταφερομένην εἶχεν ἐν ἐαυτῇ, καὶ παρ' ἐαυτῆς ἀφθόνως ἀνείδου, πνευματικὴ δικαίω; ἐκλήθη παρὰ τοῦ Παύλου, καὶ εἰς τύπον προσελήθη τοῦ Χριστοῦ σώματος· καὶ τοῦτο γὰρ ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ πληρώματος τῆς θεότητος; ἐνεργούμενον ἔχει τε καὶ παρέχει τοῖς πιστῶς προσιοῦσιν ἀφθόνως τὴν πηγὴν τῆς αἰῶνου ζωῆς. Ἀλλὰ πρὸς δὲ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος. Εἰπὼν ὁ θεὸς Παῦλος; ὅτι οἱ πρὸ ἡμῶν ἐκαίνο; πάντων μετέσχον τῶν ἐν τύπῳ μυστηρίων, ἐπήγγαγεν· «Ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός· κατεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητάς κτιστῶν, καθὼς κἀκαίνο; ἐπιθυμήσαν.» Τοῦτο λέγων ἀντικρυ; ὅτι καθάπερ ἐκαίνο;ς, πρὸς τὰς πονηράς ἐπιθυμίας ἐκκλίναντας, οὐδὲν ὠφέλησαν οἱ δοθέντες τύποι τῶν μυστηρίων, οὐδὲ ἐξείλοντο τῆς θείας ἐγκρατείας, διὸ καὶ καταφθάρντες ἐκτὸ; εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐκ ἀπεσώθησαν, οὕτω καὶ ἡμᾶς, ἅπερ ἐν ἀμαρτίαις ἕξιν προαιρούμεθα, τὸ

quit exhauriri illud bravium supernæ vocationis, sed omnibus sufficit sine imminutione communicatum. Ideo rursus idem omnibus loquens addit : « Sic currite ut comprehendatis. » Sed et modum cursus ostendens : « Omnis, ait, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere ; » tunc enim nulli voluptatum prohibitarum totus indulget. Deinde perinde ac si baptizati censerent et dicerent se per solum baptismum sine operibus esse Deo acceptabiles, per figuras ex veteri Testamento desumptas, monstrat et suadet neminem Deo placere, nisi cum fide firma a pravis passionibus et verbis et operibus abstineat. Nam dixit : « Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari, et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt ; bibebant autem de spiritali consequente eus petra, petra autem erat Christus. Sed non in pluribus beneplacitum est Deo .»

πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα ἀκλουθούσης πέτρας, ἣ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός·

Verum hæc omnia præfigurabant sancta qui apud nos aguntur mysteria ; habemus et nos mare baptismatis aquæ, nubem divini Spiritus deorsum baptismatis obumbrantis, escam et potum corporis et sanguinis Christi quibus singulis, ut ita dicam, diebus communicamus ; ideo inanimem et sensus expertem materiam, petram illam vocavit Paulus spiritalem. Quemadmodum animatum dicitur corpus quod ab anima firmatum movetur, ita spiritale est corpus quod ex divino Spiritu supra naturam operatur. Igitur cum petra illa prodigiose a Spiritu operata, fontem aquæ in semetipsa secum ferebat, et a semetipsa abundanter præbebat, jure a Paulo vocata fuit spiritalis, et in figuram corporis Christi fuit assumpta ; istud enim ex plenitudinis deitatis in ipso habitantis operans habebat et impertiebat ex abundantia fideliter accedentibus fontem vitæ æternæ. Sed redeamus ad illud de quo nobis est hodiernus sermo. Cum dixisset divus Paulus illos pro nobis omnium in figura mysteriorum fuisse participes, addidit : « Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo ; nam prostrati sunt in deserto ; hæc autem facta sunt in figura nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt . » Quod prorsus dicit ut sicut illis ad inales concupiscentias propensis minime profuerunt figuræ mysteriorum ; nec omittit divinam derelictionem, ideoque extra pessumdati non intraverunt in terram promissionis ; ita et nos, si in peccatis vivere maluerimus, divinam baptismum, divinaque illud sequentia mysteria ab æterna damnatione non eruent ; sed decidemus ex cælesti hereditate, quemadmodum illi ex terra promissionis, sine pœnitentiâ

* 1 Cor. 5, 1. * 1 Cor. 15, 5.

conversati, neque divinis mandatis obediētes. Ita-
que adjicit iterum vobis dicens : Absit, fratres, ut
simus increduli, neque obduremus corda nostra,
sicut illi in die tentationis in deserto. Ait enim :
« Quibus insensus est? nonne eis qui peccaverunt,
quorum cadavera prostrata sunt in deserto? Quibus
autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi
illis qui increduli fuerunt? Et videmus quia non po-
tuerunt introire⁶. » « Neque fornicemur, sicut qui-
dam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt una die vi-
ginti tria millia; neque tentemus Christum non cre-
dentes in ejus ad nos promissiones, neque parentes
mandatis et præceptis illius, sicut quidam eorum ten-
taverunt, et perierunt a serpentibus, neque murmure-
mus, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perie-
runt ab exterminatore⁷. » Nam possumus etiam apud
vos hæc prava videre facinora, et horrendas istas pas-
siones, possumus intueri quoniam propter peccata
nostra mala patimur, et eisdem ac illi tentamur malis
solicitationibus. Quis enim nescit ignem avaritiæ in
vobis ardere, et ad summum accendi, et fere quocun-
que antecedere in vulgares sumptus, in fora commu-
nia, in agros, in commutationes, in mercaturas? Imo
in vobis sacras ædes penetravit, et festivos dies ag-
gressus non festivos fecit festivitates nostras æstuante
et plerumque mendace ad lberum furore et vanitate.
In quo discrepant ab illo qui Evam olim decepit
serpente, et ab illis qui in deserto morsu interfe-
cerunt serpentibus, qui membra et dolia seditio-
nes gentilielas movent? Quot ex nostris temperan-
tiam obliviscuntur licitis connubiis minime contenti,
curruntque ad meretrices coitusque illicitos?
σμίλη καὶ κατεψυσμένη τῶν πλείστων περὶ τὸ
ψυθιρισαντός ποτε τὴν ἔβαν ὄψεως, καὶ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ
δακνόντων ὄψεων ἐκείνων, οἱ ψυθιρισμοῖς
καὶ ὄλοισι τὰς ἐν ἡμῖν ἐμφυλοῦς κινουῦντες στάσεις;
Πόσοι τῶν ἡμετέρων τῆς σωφροσύνης 216
καταμελοῦσι τοῖς κατὰ νόμον οὐκ ἀρκούμενοι γάμοις,
ἀλλὰ πόρναις καὶ παρανόμοις ἐπιτρέχοντες
κοίταις;

Propter ista et similia multi ex nostris, alii qui-
dem gladii, alii latronis præda fuerunt, cæteri au-
tem erunt, nisi pœnitentiam agant; nam si quis
hic effugiat præsentem hanc iram imminentem,
post mortem certo incidet, in manus ejus qui sine
pœnitentia mortuos ira obruet. Dixit enim : « Pro-
pterea venit ira Dei in filios diffidentis, » tam
præsens quam futura. Igitur, fratres, convertamur
singuli ab operibus nostris perversis; nequaquam
mala agamus, ne nos mala deprehendant, sed disca-
mus bonum agere. Peccata quidem per confessio-
nem et consentaneam pœnitentiam rejiciamus; si
vero non perfecte possumus virtutibus incumbere,
nostra ad Deum humilitate, bonorum quibus abun-
dantes communicatione cum pauperibus, nostra
erga eos qui nos offenderunt indulgentia, veniam a
Deo attrahamus, et quod in nostris operibus bonis
deficit, Dei benignitate suppleamus, ut Dominus
nobiscum maneat in sempiternam, prout promisit;
nam cum mandavisset discipulis baptizare et do-

⁶ Hebr. iii. 17. ⁷ I Cor. x. 8.

θελον βάπτισμα καὶ τὰ ἐπόμυα τοῦτο ὅλα μυ-
στήρια τῆς αἰωτέου καταδίκης οὐ βύσσεται· ἀλλ'
ἐκπεσοῦμεθα τῆς οὐρανοῦ κληρονομίας, ὡς ἐκεῖ-
νοι τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας, ἀμετανοήτως πεπαιδευ-
μενοι, καὶ ταῖς θελαῖς ἐντολαῖς μὴ παιδόμενοι. Διό-
περ ἐπάγει πάλιν αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς λέγων· « Μὴ
ἀπειθεῖς ὦμεν, ἀδελφοί, μηδὲ σκληρύνωμεν τὰς καρ-
δίας ἡμῶν, ὡς ἐκεῖνοι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρα-
σμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ· » « Τίσι γὰρ προσώχθισε, φησὶν,
οὐχὶ τοῖς ἀμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν τῇ
ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελευσέσθαι εἰς τὴν
κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; καὶ βλέ-
πομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν. Μηδὲ πορ-
νεύωμεν καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον
ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες· μηδὲ κτεράζω-
μεν τὸν Χριστὸν, ἀπιστοῦντες ταῖς αὐτοῦ πρὸς
ἡμᾶς ἐπαγγελίαις, καὶ ἀπειθοῦντες ταῖς ἐντολαῖς
καὶ τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ, καθὼς καὶ τινες ἐκεῖ-
νων ἐπείρασαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τῶν ὄψεων·
μηδὲ γογγύζωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν,
καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὄλοθρευτοῦ. » Ἔστι γὰρ καὶ
ἐφ' ἡμῶν ὄρεθν τὰς τε πονηρὰς ταῦτας πράξεις, καὶ
τὰ πάνδεινα ταῦτα πάθη, καὶ συνορεθν ὅτι διὰ τὰς
ἀμαρτίας ἡμῶν πάσχομεν κακῶς, καὶ τῶν αὐτῶν
ἐκείνοις περιώμεθα δεινῶν. Τίς γὰρ οὐκ ὄλεσε τὸ
πῦρ τῆς πλεονεξίας ἐφ' ἡμῶν καύομενοι, καὶ εἰς
ὄψος αἰρόμενοι, καὶ παντοχοῦ σχεδὸν φθάνον, ἐπὶ
τοῖς πανδήμοις φέρουσιν, ἐπὶ τὰς κοινὰς ἀγορὰς, ἐπὶ
τὰς γεωργίας, ἐπὶ τὰς συναλλαγὰς, ἐπὶ τὰς ἐπι-
ρίας; Ἦσθ δὲ καὶ τῶν ἱερῶν ἐχώρησεν εἰς αὐτὸν ἔμφρων,
καὶ τῶν ἑορτασίων κατετόλμησεν ἡμερῶν, ἀνεόρ-
τους ἡμῖν καὶ τὰς ἑορτὰς ποιοῦν τῇ κατεσκευα-
κέρδος μανίᾳ καὶ ματαιότητι. Τί διαφέρουσι τοῦ

Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλοὶ τῶν ἡμετέρων
οἱ μὲν μαχαίρας ἔργον, οἱ δὲ λεηλασίας γηγόναισι·
οἱ δὲ μέλλουσι, ἂν μὴ μετανοήσωσι· κἂν γὰρ ἐν-
ταυθὰ τις διαφύγη τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ὄργην,
μετὰ θάνατον τοῖς ἀμετανοήτως ζῶντας ἀναπέτρα-
στον οὐ διαφεύξεται· « Διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται,
φησὶν, ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπει-
θείας, » ἡ παρουσὰ τε καὶ ἡ μέλλουσα. Ἐπιστρέ-
ψωμεν οὖν, ἀδελφοί, ἀπὸ τῶν πονηριῶν ἡμῶν ἕκα-
στος· μὴ ποιῶμεν κακὰ, καὶ οὐ μὴ καταλάβῃ ἡμεῖς
κακὰ· ἀλλὰ μάθωμεν καλὸν ποιεῖν. Καὶ τὰς μὲν
κακίας δι' ἐξομολογήσεως καὶ τῆς προσηκούσης με-
τανοίας ἀποβαλόμεθα· τῶν δὲ ἀρετῶν ἂν μὴ τελείως
ἀντέχεσθαι δυνώμεθα τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ταπεινώσει,
καὶ τῇ πρὸς τοὺς πένητας ἀφ' ὧν εὐποροῦμεν με-
ταδόσει, καὶ τῇ πρὸς τοὺς πταλόντας ἀνεξικάνκῃ
προαιρείσει, τὴν ἀνωθεν συγγνώμην ἐπισπασώμεθα,
καὶ τὴν ἡμετέραν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς ἑλλείψην διὰ
τῆς τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπιᾶς ἀναπληρώσωμεν, ἵνα
μεθ' ἡμῶν ἀδιαισίτως μὲν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν

enim Moyses in montem quadraginta dierum egit A junium, et cum Deo pro genere conversatus est; unde non manufactas, sed digito Dei scriptas accepit tabulas, et descendebat portans donum ad Israelitas. Sed cum procul percepisset ex tumultu et obscenis clamoribus eos inebriari, dicens: Vocem ebriorum audio, illos judicans indigne tabulis opere Dei factis et scriptis, has confregit; tunc adversus eos armis instruit viros quorum mens vino non turbata fuerat, qui etiam deum ebriorum non conflaverant, et horum ope plura occidit millia, et sic placavit Deum sobriorum. Et rursus ascendens alias detulit tabulas, similiter quidem scriptas, non autem similes; nam ex inferiori materia constabant.

νηφόντων Θεόν. Καὶ πάλιν ἑτέρας ἀναβάς καταφέρει πλάκας, γεγραμμένας μὲν ὁμοίως, οὐκ αὖτε ὁμοίας· ἐκ γὰρ τῆς κάτωθεν ἦσαν ὕλης.

Viden' quomodo inde ab antiquo tempore ebrietas B exhibetur letifera? quanta damnatione digna, et quomodo ei delictos fecit indignos donis Dei et vita presentis? Ebrietas dæmon est corporalis, cogitationum subversio, corporis solutio, vita peior morte, Dei aversionis causa. Majus insuper est malum quoniam nos arcet a vita a Deo promissa. « Ebriosi, ait Apostolus, regnum Dei non possidebunt ¹⁰. » Quid autem fornicatio? Egressus est Dei populus ex Ægypto omnino sine armis; et armatorum multitudo illum persequabatur. Igitur cum ad mare advenissent hi fugientes, illi persequentes, potentia et voluntate Dei, virga et manu Moysis, utrisque mare se divisit, aliis quidem scissum in medio patet et tutum dat transitum, alios autem persequentes refluens invadit, et mortuos vicinis oris restituit; alios quidem armis varios optime armatos exhibuit, alios vero omnimodo instructos ejecit mortuos. Quid deinde? Percurrunt locos et regiones tum refertas, tum desertas incolis invincibiles, superantes eos omnes qui ausi fuerint obsistere. Sed ut inciderunt in fornicationem, tantopere victi fuerunt, ut tunc in bello perierint triginta tria millia. Ideo Paulus nobis, « Nolite fornicari, inquit, sicut quidam ex eis fornicati sunt, et ceciderunt in una die viginti tria millia ¹¹. » Et nisi zelavisset Phinees, et una plaga cum meretrice turpitudinem operantem occidisset, et malum coercens Deum placasset, omnes interissent, omnimodo tentati ira Dei propter fornicationis iniquitatem. Porro istam Deo odiosam libidinem in nobis grassari, quis nescit? Nemo autem qui colibeat, fere nec filium pater, nec frater fratrem, nec amicus amicum; imo sunt qui co-operantur, licet clamet Apostolus: « Cum ejusmodi nec cibum sumere ¹². » Propterea morte et universa pernicie omnes digni sumus. At si fornicatio tali et tanta est damnatione digna, quanto magis adulterii facinus? Quod nec unum tantum vel duos, sed totas domos et vitas integras, totas-

ἐπισπάσασθαι τὴν ὄργην. Τί τοὺς Ἰσραηλίται; ἀναξίους ἐποίησε τῶν θεοδομήτων πλάκων; οὐχ ἡ μέθη; Ἄναβάς γὰρ ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος τεσσαρακονθήμερον ἤγε νηστειαν, καὶ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τοῦ γένους ὤμιλει· ἔθεν καὶ ἀχειροποίητους πλάκας ἐδίξαστο δακτύλῳ Θεοῦ γεγραμμένας, καὶ κατήρχετο φέρων τὴν ἑωραὴν τοῖς Ἰσραηλίταις. Ὡς δὲ καὶ πέρβρωθεν ἤσθετο μεθύοντων ἀπὸ τοῦ θορούβου καὶ τῆς ἀσέμνου κραυγῆς, ἠ Φωνῆς, εἰπόντων, μεθύοντων ἐγὼ ἀκούω, ἠ ἀναξίους αὐτοὺς κρίνας τῶν αὐτοχειρῶν τῷ Θεῷ καὶ γεγεννημένων καὶ γεγραμμένων, συντρίβει μὲν τὰς πλάκας ἐκείνας, ὀπλίζει δὲ κατ' αὐτῶν τοὺς μὴ μέθη τὰς φρένας σεσαλευμένους, μὴ δὲ μεθύοντων θεὸν ἀναπλάσαντας, καὶ κτείνει δὲ αὐτῶν πολλὰς χιλιάδας, καὶ οὕτως ἐξευμανίζει τὸν τῶν

Ἄλλ' ὁρθετε ὅπως ἐκ παλαιῶν θανατηφόρον ἡ μέθη; πόσης ἀξία καταδίκης, καὶ πῶς ἀναξίους ποιεῖ τοὺς χρωμένους καὶ τῶν ἐκ Θεοῦ δωριῶν, καὶ τῆς παρουσίας ζωῆς; Μέθη δαίμων ἐστὶν ἐνυλίας, παραρρηθὴ λογισμῶν, παρὰ λυσις σώματος, θανάτου χειρῶν ζωῆ, ἀποστροφῆς Θεοῦ ἀφορμῆ. Τὸ δὲ γε μείζον κακὸν ὅτι καὶ τῆς ἐπηγγελμένης παρὰ Θεοῦ ζωῆς ἐστὶν ἀλλοτριώσις· « Μέθυσοι γὰρ, φησὶ, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσετε. » Τί δὲ ἡ πορνεία; Ἐξῆλθεν ὁ τότε λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ Αἰγύπτου παντάπασιν ἄοπλοι, καὶ ὀπλιτῶν τούτους ἐπέδωκε πλῆθος. Ὡς οὖν μέχρι τῆς θαλάσσης ἦλθον, οἱ μὲν φεύγοντες, οἱ δὲ διώκοντες, δυνάμει καὶ βουλῇ Θεοῦ, καὶ βάρβω καὶ χειρὶ Μωϋσέως, διχάζει πρὸς ἀμφοτέρους ἐκείνους ἡ θάλασσα, καὶ τοῖς μὲν ὑποχωρεῖ σχισθεῖσα μέση, καὶ πάροδον ἀκίνδυνον δίδωσι· τοῖς δὲ καταδιώκουσιν ἐπιβρέυσασα, νεκροὺς τοῖς γειτοσὶν αἰγιαλοῖς ἐκείνοις ἐξέδωκε· καὶ τοὺς ἀόπλους πανοπλίαις ἀπέδωκε, σκυλεύσαντας τοὺς ἐκθρασθέντας νεκρούς. Ἔτα τί; Διέρχονται τόπους καὶ χώρας οἰκουμένας καὶ ἀοικήτους ἀήττητοι, νικῶντες πάντας τοὺς ἀντιτεταγμένους αὐτοῖς. Ὡς δὲ πορνεία ὑπέπεσαν, ἐπὶ τοσοῦτον ἠτήθησαν, ὡς καὶ ἀποθανεῖν ἐν τῷ πολέμῳ πάραυτα τότε εἰκοσιτρεῖς χιλιάδας. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος πρὸς ἡμᾶς, « Μὴ πορνεύετε, φησὶ, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες. » Καὶ εἰ μὴ Φινεὺς ζηλώσας, καὶ μιᾷ πληγῇ μετὰ τῆς πορνευομένης συναποκτείνας τὸν τὸ μύσος κατεργαζόμενον, καὶ ἀναχαίτισας τὴν πράξιν ἐξιλεώσατο τὸν Θεόν, κἂν πάντες ἀπώλοντο, παγγενεὶ τῆς θείας ὄργης πειραθέντες διὰ τὴν τῆς πορνείας παρανομίαν. Ἐν ὅμιν δὲ ὅτι μὲν ἐνεργεῖται τὸ θεοστυγὲς τοῦτο πάθος, τίς οὐκ οἶδε; Ὁ δὲ κωλύων οὐδεὶς, εὐ παιδα σχεδὸν πατὴρ· οὐκ ἀδελφὸς ἀδελφόν· οὐ φίλος φίλον· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ συμπράττουσι, καίτοι τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· « Τοῖς τοιοῦτοις μὴδὲ συνοσθλεῖν· » διὰ τοῦτο θανάτου καὶ πανωλεθρίας πάντες ἐσμεν ἄξιοι. Εἰ δὲ ἡ πορνεία τοσαύτης καὶ τσαύτης καταδίκης ἀξία, πῶς μᾶλλον τὸ τῆς μοιχείας

¹⁰ I Cor. vi, 10. ¹¹ I Cor. x, 8. ¹² I Cor. v, 8.

ὁ μὴδὲ καθ' ἕνα μόνον ἢ δύο, ἀλλὰ καὶ οἴκους, καὶ βίους, οἴλους, καὶ τὰς κατὰ σῶμα συγγε-
καὶ διαδοχὰς κατασπᾶ τὰ καὶ ἀχρεῖοι, τὰς
πρὸ τούτων ἀναμέστους ποιῆσαν πάσης κα-
καὶ πονηρίας. Ὁ μὲντοι φθόνος φόνου γεννή-
θη, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἀνθρώπου
τοῦ θανάτου τὴν πείραν, ἀδελφοκτόνον τὸν
ἀπεργασάμενον, πῶς οὐ θάνατον καὶ εἴ τι
οὐ χεῖρον δικάσαν ἔχει τὴν καταδίκην; Ἡ δὲ
πέλιν πόνον παροξύνει θεόν; Ἐν τῷ παλαιῷ
ἦν μόνος ὁ κλέψας, καὶ ὁ στρατὸς ἄπας ὑφί-
την πληγὴν, ἕως ἐρευνήσαντες, ἐκ μέσου λι-
ήσαντες τὸν ἀμαρτόντα ἐποίησαν.

ῥάφῃ δὲ ταῦτα πάντα πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν,
ἢ τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες ἀμαρτήμασι, καὶ
ὑμῶν καταδικαίς, μᾶλλον δὲ καὶ χεῖροσι, κα-
ἄλλωμεν ἑαυτούς; μείζονος ἴγάρ ἢ ἔλαττο τὸ
ἀξιωθέντες τῆς θείας ἐπισκοπῆς, μείζονων
ἀξιοὶ πληγῶν, εἰ μὴ φυλάττομεν ἑαυτοὺς τῶν
θεοῦ ἀπηγορευμένων ἀνωτέρους κακῶν. « Ἐἰ
δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος,
ἅσα παράβασις καὶ παρακοή ἐλάθεν ἐνδικον
ποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, φησὶν ὁ
πολιός, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας;
ῥατὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ
κουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐδεδαιώθη, συνεπιμαρτυ-
οῦ τοῦ θεοῦ σημεῖοις καὶ τέρασι, καὶ Πνεύμα-
γίου μερισμοῖς καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, κατὰ
ὑποθέσειν. » Διόπερ Ἄνανιας καὶ Σαπφείρα
τοῖς ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ἐν τοῖς οἰκείοις τὴν
ἐργασάμενοι, διὰ τὸ ψεῦδος, ὃ συνεστὶν ἀεί-
σπη, θανατοῦνται παρὰ τοῦ Πέτρου, μᾶλλον δὲ
τοῦ θεοῦ, πρὸς ὃν φησὶν ὁ προφήτης Δαβὶδ·
« Πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. » Ὁ
ὕλος τῷ Σατανᾷ παραδίδωσι τὸν ἐν Κορίνθῳ
ῥασαντα, καὶ τοὺς Κορινθίους παραγγέλλει γρά-
ει τῷ τοιοῦτῳ μὴδὲ συνεσθῆναι. « Καὶ οὐκ
ἴσασθαι τὴν ἀγάπην, ἕως ἀποστᾶς ἐκείνος τῆς πο-
πράξεως, δι' ἔργων τὴν μετάνοιαν ἐπέδει-
πρὸς δὲ τὸν πλεονέκτην δὲ, τῆς χώρας εὐφο-
της, οὐ διαδίδωσι τοῖς μὴ ἔχουσιν, ἀλλὰ
ἵνα τὰς ἀποθήκας, τί φησὶν ἐν Εὐαγγέλιος ὁ
« Ἄφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου
οὐσὶν ἀπὸ σοῦ. » ἃ δὲ ἠτοίμασας, τί ἐστὶ; »
ἵνα μὴ τις νομίῃ καθ' ἑνὸς τινος εἶναι τὴν
αἰσὶν ταύτην, ἐπάγει. « Οὕτως ὁ θησαυρίζων
καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν. » Κατὰ δὲ πλού-
καίνοσ οὐκ ἐπλούται. **219** ἐξ ἀδικίας· τί γὰρ
ἠδίκησεν, εἰ ἢ ἡ χώρα αὐτοῦ εὐφορήσεν; Ἄλλ'
ἔτι οὐκ ἐχρήσατο τῇ παρὰ τοῦ θεοῦ τῶν
μάτων ἀφθονίᾳ καλῶς, μὴδὲ ἐπλούτησεν εἰς
διὰ τῆς μεταδόσεως, ἀξίος θανάτου ἐγένετο,
λοῦτου μὴδὲν ἀπονάμενος. Ἡμῶν δὲ εἰσὶν οἱ
δικαίως ποριζόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπό-
τωχῶν ἀρπαγὰς ἔχουσιν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν,
ἐξίαν ἀγαπῶντες, τὴν δευτέραν κατὰ Παῦλον
ολατρείαν· φιλαργυρίαν νοσοῦντες, τὴν πάν-

que familias traditione percurrrens, rapit et inutiles
facit, quarum animas omni malitia et perversitate
refertas efficit. Verum cum invidia homicidium
parturiat, equidem per eam homo cognovit a prin-
cipio mortis tentationem, et Cain factus est fratri-
cida. Quomodo non mortem vel quid pejus morte
justam habet damnationem? Fortum autem quan-
tum divinam stimulat iracundiam! In veteri Testa-
mento Achar erat solus qui furatus fuerat, et
totus exercitus plagam pertulit, donec inquiren-
tes peccatorem e medio lapidibus obrutum eje-
cissent.

Hæc autem omnia scripta sunt ad instructionem
nostram, ne in eadem peccata decedentes, in eas-
dem damnationes vel etiam in peiores nosmet-
ipsos præcipitemus. Nam majore quam illi chari-
tate donati, majoribus sumus digni suppliciis,
nisi nos custodiamus a malis a Deo prohibitis.
« Si enim, ut ait Apostolus, qui per angelos dictus
est sermo, factus est firmus, et omnis prævarica-
tio et inobedientia accepit justam mercedis re-
tributionem, quomodo nos effugiemus, si tantopere
neglexerimus salutem? Quæ cum initium accepis-
set enarrari per Dominum ab eis qui audierunt,
in nos confirmata est, contestante Deo signis et
portentis, et Spiritus sancti distributionibus et
variis virtutibus, secundum suam voluntatem. »
Quamobrem Ananias et Sapphira qui non in alienis,
sed in propriis furtum commiserunt, propter men-
dacium quod semper furto conjungitur, a Petro
vel potius a Deo interfecti sunt; ideo propheta
David ad Deum dixit: « Perdes omnes qui lo-
quantur mendacium. » Paulus vero Satanæ tradit
Corinthium fornicatorem, et mandat Corinthiis
scribens: « Cum ejusmodi nec cibum sumere. »
Neque firmavit charitatem nisi postquam ille apo-
stata operibus monstravisset suam de facto peni-
tentiam. Avaro autem qui agris exuberantibus
nequaquam egentibus communicat, sed auget hor-
rea, quid dicit in Evangelii Dominus? « Stulte,
hac nocte animam tuam repetent a te; quæ autem
parasti, cujus erunt? » Et ne quis cogitet ad-
versus unum quemdam dari istam sententiam,
addit: « Sic est qui sibi thesaurizat, et non pro
Deo est dives. » Attamen dives ille nequaquam ex
injustitia locupletatus fuerat; nam quid Injustitiam
fecisset cui agri uberes fructus ferebant? Sed quia
rebus suis a Deo in magna copia acceptis non bene
utebatur, nec in Deum dives erat illas aliis com-
municando, dignus morte factus est, divitiis mi-
nime proficientibus. Ex nostris vero sunt qui non
tantum juste comparata, sed etiam a pauperibus
erepta in suis habent domibus, avaritiam diligen-
tes, quæ secundum Paulum secunda est idololatria,
opum amore ægrotantes qui est omnium malorum
causa; et non nostri solum principes, sed et mer-

Hebr. II, 2. ¹⁶ Psal. V, 6. ¹⁵ I Cor. V, 5. ¹⁴ Luc. XII, 20.

catores; quot enim damna ementibus venditores alique negotiatores inferre meditantur, nec mensuris nec ponderibus æquis, cum possint, utentes!

Propterea et propter similes causas castigamur, et adhuc castigabimur; nam desideramus quidem et querimus a damnis solvi, sed offensis propter quas castigamur alias adjicimus. Vultis discrere quantum malum sit sitis opum redundantium? A plaga quam nunc patimur, hoc cognoscite; nam redundans sanguis unum corporis elementorum, sicut vidistis, mortem infert languentibus. Igitur quemadmodum in corpore redundanti corpus corrumpit, ita quæ est in anima sitis opum nimia animam perdit et occidit, ab ea Dei gratiam excellentiorem vitam amovendo. Hæc autem mors animæ semper antecedit mortem corpori illatam ex derelictione Dei; ideo ex peccato et rejectione mandati divini mors ab initio in mundum intravit; homo quidem ita transgressus statim non perit, hoc vero a Deo accepti qui illi largitus est tempus penitentiae. Poterat omnes homines e nihilo simul educere, sicut angelos, archangelos, principatus, potestates, virtutes, dominationes, Cherubim, Seraphim, sublimes thronos, solummodo cogitavit, et cogitatio ejus effecta fuit, et simul omnes producti sunt; poterat ergo in uno temporis momento universum genus hominum facere, et rursus poterat in brevi horæ momento illos per mortem delere a facie terræ, sicut in diluvio fecerat, Nec cum liberis solum custodiens ad novam gignendam generationem. Sed istud non voluit propter clementiam; sed consuluit ut in alio, vel etiam in multis aliis sive sanguine conjunctis sive alienis videamus singuli mortem quam effugere minime poterimus, ut per hoc spectaculum ad penitentiam et meditationem mortem subsequantium adducamur. Sed cum nos videat nullam agentes penitentiam, nullamque futurorum curam habentes, mortem fere omnibus simul infert, non sustinens ut in malo vivamus et peccatum producamus. Et hæc est ultima qua hic puniuntur peccatores plaga, ut ex Ægyptiacis plagis didicimus.

Possumus ex modo justæ istius castigationis comprehendere quantum in Deum peccavimus; nam homine castigante, fieri potest ut sine justa causa vel propter offensam levem offensorem magnam subest poenam ex injustitia vel feritate castigante; sed superna clementia ad iram moveri nequit, nec mortiferas inferre plagas, nisi valde peccaverimus, et in peccatis sive penitentia perseveremus. Inde ergo agnoscamus, fratres, multitudinem et gravitatem peccatorum nostrorum, et avertatur unusquisque a carnalibus suis cogitationibus, et convertatur ad Dominum. Penitentiam agamus ex

των κακῶν αἰτίαν· καὶ οὐχ οἱ παρ' ἡμῖν ἔρχονται μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγοραῖοι· πόσα γὰρ ἐπιζήμια τοῖς ἀγοράζουσιν οἱ παρ' ἡμῖν κάπηλοι καὶ οἱ ἄλλοι ἔμποροι ἐπιτεχνῶνται, μηδὲ μέτροις καὶ σταθμῶς δοκαίσις, ὅτε δύνανται, γρώμενοι!

Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιοῦτα παιδεύματα, καὶ ἐπι παιδευσθήμεθα· τὴν μὲν γὰρ τῶν ἐκπαιδευμένων λύσιν ποθοῦμεν τε καὶ ζητοῦμεν, τοῖς δὲ πταίσμασι δι' ἃ παιδεύομεθα καὶ προστίθεμεν. Βούλεσθε μάθετε ὅσον ἡ πλεονεξία κακόν; Ἀπὸ τῆς πληγῆς, ἧς ἀρτίως πάσχομεν, τοῦτο γνώσεσθε· πλεονεκτῆσαν γὰρ ἐν τῶν ἐν τοῖς σώμασι στοιχείων τὸ αἷμα, καθὼς ὁρᾶτε, τὸν θάνατον ἐπιφέρει τοῖς ἀποθνήσκουσιν. Ὡς οὖν ἐν σώματι πλεονεξία διαφθείρει τὸ σῶμα, οὕτως ἡ ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ψυχὴν διαφθείρει καὶ θανάτου, τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ζωὴν οὖσαν θεωτέραν ἀπ' αὐτῆς ἐκδιώξασα. Προκαταλαμβάνει δὲ αἰὶ ὁ τοιοῦτος τῆς ψυχῆς θάνατος τὸν ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ ἐπιγιγνώμενον τῷ σώματι θάνατον· ἐπεὶ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς ἀθετήσεως τῆς θείας ἐντολῆς ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, οὐκ ἀπίθανον δὲ ὁ ἄνθρωπος πάραυτα παραβάς, τοῦ Θεοῦ χαρὴν μετανοίας αὐτοῦ παρέχοντος. Ἦδύνατο δὲ καὶ πάντα; ὁμοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ μὴ ὄντων παραγαγεῖν, ἐπεὶ καὶ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὰς ἀρχὰς, τὰς δυνάμεις, τὰς ἐξουσίας, τὰς κυριότητας, τὰ Χερουβὶμ, τὰ Σεραφὶμ, τοὺς ἀνωτάτω θρόνους, ἐνενόησε μόνον, καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν, καὶ ὁμοῦ παρήχθησαν ἅπαντες. Ἦδύνατο οὖν ἐν μιᾷ καιροῦ βροτῇ καὶ πάντων ἀνθρώπων τὸ γένος ποιῆσαι· καὶ κάλιν ἐν ἐνὶ τινι καὶ ὀρισμένῳ καιρῷ διὰ τοῦ θανάτου τούτους ἀκαλεῖσθαι τῆς γῆς, ὡς καὶ ἐν τῷ κατακλυσμῷ πεποίηκε, τὸν Νῶε μετὰ τῶν παίδων διαφυλάξας μόνον εἰς δευτέρας γενεὰς γένειν. Ἄλλ' οὐκ ἠθέλησε τοῦτο διὰ φιλανθρωπίαν· ἠκούθησε γὰρ ἐν ἄλλῳ, μᾶλλον δὲ πολλοῖς ἄλλοις οἰκτιροῦν τε καθ' αἷμα καὶ οὐκ οἰκτιροῦν, βλέπειν ἡμῶν ἕκαστον τὸν ἀφεύκτως μολοντα καταλήψεσθαι θάνατον, ἵνα διὰ τῆς αὐτοῦ θέας ἐναγώμεθα πρὸς μετένοιαν καὶ μελέτην τῶν μετὰ θάνατον. Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμεῖς παντάπασιν ἀμετανοήτους ζῶντας ὄρᾷ, καὶ μηδεμίαν τῶν μελλόντων ποιουμένων φροντίδα, τὸν θάνατον ἐπάγει σχεδὸν πᾶσιν ὁμοῦ δικαίως, μὴ ἀνεχόμενοι; ἐπὶ κακῷ ζῆν ἡμεῖς καὶ παρατάσει τῆς ἀμαρτίας. Καὶ οὕτως ἐστὶν ἡ τελευταία ἐνταῦθα τῶν ἀμαρτανόντων πληγὴ, ὡς ἀπὸ τῶν Αἰγυπτιακῶν πληγῶν εἰδῆσθαι.

Ἔστι τοίνυν καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐνδοκῆς ταύτης παιδείας καταλαβεῖν ἡμᾶς ὅσον ἡμέτερον εἰς Θεόν· ἀνθρώπου μὲν γὰρ παιδεύοντος, δυνατόν καὶ χωρὶς αἰτίας δικαίας καὶ μικρᾶς ἀμαρτίας ἕνεκα μεγάλῃν ὀποστίῃαι τὸν πταίσαντα τιμωρίαν διὰ τὴν ἀκρισίαν ἢ τὴν ἀπήγειαν τοῦ καλῆς, τὴν δὲ γε ἀνωτάτω φιλανθρωπίαν οὐκ ἐστὶ πρὸς θυρὴν κενηθῆναι τοσοῦτον, καὶ πληγῶν θανατηφόρων ἐπαγωγὴν, ἂν μὴ μεγάλα ἀμάρτωμεν, καὶ ἀμαρτανόντες ἀμετανόητοι διαμένωμεν. Ἐπιγνώμεν οὖν, ἀδελφοί, πάντες ἕθεν τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων, καὶ ἐπιστραφήτω ἕκαστος ἀπὸ τῶν

humilitatem propitium facientes; ut, sustinente Dei clementia, et defectus nostros supplente, nunc quidem ab hac ira Dei, ab intempestiva et crudeli hac morte et exitio per eam inducendo eximamur; in futuro autem sæculo vitam immortalem obtineamus in gloriam solius datoris vitæ, Christi; quem decet gloria, fortitudo, honor et adoratio cum æterno ejus Patre et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ἔξαν τοῦ μόνου ζωοδότης Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ· καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HOMILIA XL.

In venerandum Christi præcursorem et baptistam Joannem.

Si pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus, et memoria justi cum laudibus, quanto magis facere debemus cum laudibus memoriam Joanni summi sanctorum et justorum apicis, qui exsultavit et præcurrit, prænuntiavit Verbum Dei propter nos incarnatum? a quo et ipse prædicatus est et affirmatus major omnibus a sæculo prophetis et sanctis et justis? Minime enim quia dicta de eo præstant omnibus humanis sermonibus, et quia ab unigenito Dei Filio testimonium et mercedem accepit, et proinde opus non habet nostra retributione, ideo silentes sine præmio sermonum relinquimus eum quem Scriptura vocavit vocem Verbi Altissimi, sed quoniam tale nomen et testimonium a Christo omnium Domino accepit, omnis lingua fidelium moveatur ad hymnum, quantum poterit, nequaquam ut quidquam in gloriam illius addamus, quomodo enim poterimus? sed ut debitum persolvamus, unusquisque lingua sua, omnia ore unanimiti mirabilia quæ circa eum facta sunt canentes et enarrantes. Tota quidem vita ejus quo major non est inter natos mulierum miraculum est miraculorum; at non tantum tota vita Joannis et fuit propheta priusquam nasceretur et prophetarum maximus, sed quæcumque ad eum spectant tum diu antequam nasceretur, tum post mortem omnia superant miracula. Etenim divinorum prophetarum de eo prædictiones ipsum non hominem sed angelum appellant, lucis faciem, sidus luciferum divina luce fulgidum, ut præcursorem solis justitiæ, et vocem ipsius Verbi Dei. Porro quid Verbo Deo propinquius et affinius quam vox Dei? Cujus appropinquante conceptione angelus e cælo advolans solvit sterilitatem Zachariæ et Elisabeth, promittens steriles a juventute filium generaturos esse in alta senectute, in cujus nativitate multi gaudebunt; nam prædixit eam omnibus fore salutiferam. At enim: « Erit magnus coram Domino; et vinum et siceram non bibet, et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ; et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum; et ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ.⁹⁹ » Nam virgo manebit velut iste, et in de-

ἑκφύγωμαι, ἢ δι' ἐξαγορεύσεως καὶ τῆς δι' ἔργων μεταβολῆς ἀντιστηκούσης τὰ παραπτώματα ἡμῶν, τὸ θεῖον ἐξελκόμεθα, δι' ἐνεργοῦς ταπεινώσεως ἡμῶν αὐτοῖς εὐμενίζοντες, ὡς ἂν τῆς τοῦ Θεοῦ φιλελευθερίας ἀνεχομένης, καὶ τὰς ἑλλείψεις ἀναπληρούσης ἡμῶν, νῦν μὲν τῆς θείας ταύτης ὀργῆς, καὶ τοῦ ἄωρου καὶ ἀθρόου τούτου θανάτου, καὶ τῆς δι' αὐτοῦ πικνωλεθρίας ἀπαλλαγείμεν· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς ἀθανάτου **221** ζωῆς ἐπιτύχοιμεν εἰς δόξαν.

OMILIA M'.

Eis τὸν πάνσεβτον τοῦ Χριστοῦ Πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν Ἰωάννην.

Εἰ τίμιος ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, καὶ μνήμη δεκαίου μετ' ἔγκωμιων, πόσω μᾶλλον ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν μνήμην μετ' ἔγκωμιων χρεῶν, τῆς τῶν ὁσίων τε καὶ δικαίων κορυφαίας ἀκρότητος Ἰωάννου, τοῦ προσκιρήσαντος καὶ προδραμόντος καὶ προκηρύξαντος τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα τοῦ Θεοῦ Λόγον; παρ' οὗ πάλιν αὐτὸς ἀνεκηρύχθη καὶ μεμαρτύρηται τῶν ἐξ αἰῶνος προφητῶν καὶ ὁσίων καὶ δικαίων ὑπέριτερος; Οὐ γὰρ ἐστὶ κρείττω τὰ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπίνου λόγου παντός, οὐδ' ὅτι παρὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐλήψε καὶ τὸ γέρας, καὶ γέρας οὐ δέχεται τοῦ παρ' ἡμῶν, διὰ τοῦτο σιωπήσαντες ἀγέραςτον καταλείψομεν λόγοις, τό γε εἰς ἡμᾶς ἔχον, τὴν τοῦ ἀνωτάτου Λόγου κατὰ τὸ γεγραμμένον φωνήν· ἀλλ' ὅτι παρὰ Χριστοῦ τοῦ δεσπότης τῶν ὁσίων τοιοῦτος ὢν ἀνηγόρευται τε καὶ μεμαρτύρηται; πᾶσα γλῶσσα πιστῶν κινεῖσθω πρὸς ὕμνον, ὁπίση δύναμις, οὐχ ἵνα ἐκείνῳ τι προσθῶμεν εἰς δόξαν· πῶς γάρ; ἀλλ' ἵνα τὴν ὀφειλὴν ἡμεῖς ἀποτίσωμεν, ἑκαστὸς τε ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πάντες τὰ κατ' ἐκεῖνον θαυμάσια καὶ ὑμνοῦντες καὶ διηγούμενοι. Ἄσπας μὲν γὰρ ὁ βίος τοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπὲρ θανάτου θαύμα θαυμάτων ἐστίν. Οὐχ ὁ βίος δὲ μόνον ἄσπας τοῦ καὶ πρὸ τοῦ γεννηθῆνα προφήτου, καὶ περισσώτερον τῶν προφητῶν Ἰωάννου, ἀλλὰ καὶ τὰ πολλῶν πρὸ τοῦ βίου καὶ μετὰ τὸν βίον, ὅσα πρὸς τοῦτον τείνεται πάντων θαυμάτων ἐστίν ἐπέκεινα· θεῖαι μὲν γὰρ περὶ αὐτοῦ προρρήσεις προφητῶν θεολήπτων ἀγγελῶν αὐτὸν οὐκ ἀνθρωπῶν ἀναγράφουσι, καὶ φωτὸς λυχνίαν, καὶ θεοφεγγῆ τινα καὶ ἑωσφόρον ἀστέρα, ὡς προδραμόντα τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, καὶ αὐτοῦ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ φωνήν· τί δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φωνῆς τῷ Θεῷ Λόγῳ πλησιαιτέρον ἢ συγγενέστερον; Τῆς δὲ τούτου συλλήψεως ἐγγιζούσης, οὐκ ἀνθρώπος, ἀλλ' ἄγγελος οὐρανῶθεν καταπέσας, Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ λύει τὴν στέρωσιν, τίπτει ἐν βαθεῖ γήρα παῖδα τοῦ ἀγόνου; ἐκ νέου ἐπαγγελία λάμενος, καὶ πολλῆς χαρᾶς πρόξενον, ὡς πᾶσι σπητήριον ἐσεσθαι προκαταγγέλλει τὴν του παιδὸς τούτου γέννησιν· « Ἔσται γὰρ, φησί, μέγας ἐνώπιον Κυρίου, καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίνει, καὶ κληροθήσεται Πνεύματος ἁγίου ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει

⁹⁹ Luc. 1, 15.

ἐπὶ Κύριον τὴν Θεὸν αὐτῶν, καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ· ὁ παρθένος γὰρ καὶ οὗτος κατ' ἐκείνον, καὶ ἐρημοπολίτης μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος, καὶ βασιλεὺς καὶ βασιλίδας 222 ἐλέγχων παρανομούντας. Ὁ δὲ τοῦτον καὶ ὑπὲρ ἐκείνον κριελεύσεται γὰρ, φησὶν, ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ταῦτα νομίσας ὑπὲρ πίστιν ὁ Ζαχαρίας, πεδεῖται τὴν γλῶσσαν· ἐπειδὴ γὰρ ἐκὼν οὐκ ἠβουλήθη κηρύττειν, σιωπῶν ἄκων βοᾷ τὴν ξένην τοῦ παιδὸς σύλληψιν μέχρις ἂν εἰς φῶς εἰθῆι προελθοῦσαν τὴν τοῦ Λόγου φωνήν. Συλληψθεὶς δὲ μετὰ τοσούτων καὶ οὕτω μεγάλων τῶν ἐπαγγελιῶν, πρὶν ἢ τεχθῆναι προφήτης χρίεται, καὶ τῆς χάριτος, ὡ τοῦ θαύματος! τῇ μητρὶ μεταδίδωσι· καὶ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνδύεται· κατὰ δὲ τὸν Ἠλίαν, ἀνθ' αὐτοῦ χρεῖσι προφήτην, καὶ εὐθὺς καὶ ὑπερβαίνει τὴν ἀμφοτέρων τῶν προφητῶν τελειότητα· ἔτι ἐν ἐμβρύοις ὢν, ὡς ἐνώπιον Κυρίου τοιαῦτα ἐπιδεικνύμενος· ἐπεὶ γὰρ τὸ ἐμβρυον μετὰ τὴν τῶν μελῶν διάρθρωσιν κίνησιν μὲν ἔχει, φωνὴν δὲ οὐπω ἔχει, διὰ τὸ μηπω ἐνδαιτᾶσθαι τῷ ἀέρι· ἐπέστη δὲ ἡ κυφοροῦσα τηλικαῦτα τὸν Θεὸν Παρθένου, καὶ ἐν γαστρὶ ὢν ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἀνεπαίσθητως ἔσχε τῆς θεϊκῆς παρουσίας καὶ οἰκονομίας, ἀλλ' ἀνυμνεῖ ταύτην ἐκείθεν διὰ τῆς μητρικῆς γλώττης θεολογῶν· σκιρτᾷ καὶ αὐτὸς ἐνδον καὶ ἀγαλλιάται, ὡ τοῦ θαύματος! ἐν Πνεύματι ἀγίῳ, τὴν τελειότητα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν μητρικῇ νηδὺι δεξάμενος· καθάπερ γὰρ ὁ μέγας Παῦλος τὸ μυστήριον προκαταγγέλλων τῆς αἰωνίου ζωῆς· « Σπειρεται, φησὶ, σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν, » οὕτως ἐστὶ δυνάμει θεοῦ Πνεύματος ὑπερφυεῖ, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα διοικούμενόν τε καὶ κινούμενον· οὕτως ὁ Ἰωάννης ἐσπάρη μὲν καὶ συνέστη σῶμα ψυχικόν ἐν μητρικῇ νηδὺι, τῇ δὲ ἐν αὐτῇ παραδόξῳ χρεῖσι τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἀνεδείχθη σῶμα πνευματικόν, ἐν πνεύματι σκιρτῶν καὶ ἀγαλλώμενος, καὶ τὴν αὐτὸν κυφοροῦσαν προφητικὴν ἀπεργαζόμενος· καὶ γὰρ φωνῇ μεγάλῃ διὰ τῆς ἐκείνης γλώττης ἠύλγει τὸν Θεόν, καὶ Μητέρα τοῦ Κυρίου τὴν κυφοροῦσαν ἀνεκέρυξε παρθένον, καὶ καρπὸν τῆς αὐτῆς κοιλίας προσηγόρευσε τὸν ἐν αὐτῇ κυφορούμενον, ἐγκύμονά τε ἄμα καὶ παρθένον ταύτην εἶναι παριστάς.

Ὁὕτω μὴ μόνον κατὰ τὸ γυγραμμένον, πρὶν ἢ γινῶναι τὸ κακὸν ἐξελέξατο τὸ ἀγαθόν· ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ γινῶναι τὸν κόσμον ἐν ἐμβρύοις ὢν, ὑπερκόσμιος, ὁ Ἰωάννης ἦν. Γεννηθεὶς δὲ πάντας καὶ εὐφρανε καὶ ἐξέπληξε τοὺς περὶ αὐτὸν θαυμασίους· « Χεῖρ γὰρ Κυρίου ἦν, φησὶ, μετ' αὐτοῦ, » τερατουργοῦσα πάλιν οἷα καὶ πρότερον· τὸ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ στόμα τὸ πεδῆθεν, ὡς μὴ πιστευθῆναι τὴν ξένην τοῦ παιδὸς σύλληψιν, ἀνεψήθη καὶ ἐνεπλήσθη Πνεύματος ἁγίου, καὶ προεφῆτεύσε τὰ τε ἄλλα, καὶ περὶ τοῦ οἰκείου τοῦτου παιδός, λέγων· « Καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης· Ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἐτοιμάσα· ὁδοὺς αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι γῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ. » Καθάπερ δὲ συλληψθεὶς ὁ θεὸς παῖς οὗτος, τὸ ἐκ μητρικῆς νηδύος·

A sertis morabitur magis quam ille, et reges reginasque arguet delinquentes. Sed praesertim in hoc illi praestabit, quoniam Dei erit praecursor; nam praehibit, inquit, ante faciem illius.

Quae cum Zacharias supra Bilem esse cogitasset lingua impeditur; nam quoniam noluit libenter ea praedicare, silens invitatus clamat prodigiosam pueri conceptionem, donec in lucem venerit praesens vox Verbi. Conceptus autem cum tot et tantis promissionibus, priusquam nasceretur, propheta ungitur, et gratiam, o res mirabilis! matri communicat, et secundum Isaiam, indutus est indumento salutis et vestimento laetitiae; Heliae instar, in locum suum ungit prophetam, et adhuc in utero utriusque prophetae perfectionem praecurrit et superat, ista velut ante faciem Domini ostendens. Nam cum fetus post aptationem membrorum motum quidem habeat, vocem vero non habeat, quia nondum degit in aere, adstante quae tunc in ventre Deum gerbat Virgine, Joannes in utero matris non sine sensu fuit divinae praesentiae et dispensationis, sed inde eam celebrat per linguam maternam divinitus alloquens, ipse autem interior exsultavit et gavisus est, o miraculum! in Spiritu sancto, perfectionem futuri saeculi in ventre genitricis recipiens. Nam quemadmodum magnus Paulus mysterium vitae aeternae praenuntians: « Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale, » id est eximia divini Spiritus virtute in futuro saecula rectum et motum, ita Joannes seminatus quidem constitit in utero matris corpus animale, sed copiosa divini Spiritus unctioe ei impertita, exhibitum est corpus spirituale, in Spiritu exsultans et gaudens, suamque matrem prophetam efficiens; quippe alta voce per linguam ejus Deum benedixit, et Matrem Domini praegnantem praedicavit virginem, et fructum ventris ejus asserens quod in ea gestabatur, eam simul praegnantem et virginem denuntians.

Ita, sicut scriptum est, priusquam cognosceret malum, elegit bonum; imo priusquam cognosceret mundum, supra mundum stetit Joannes. Verum natus omnes laetitia affecit, et omnes miraculis super eum factis permovit. « Manus enim Domini, inquit evangelista, erat cum eo, » eadem quam prius portenta operans. Nam impeditum os patris ejus, quoniam non crediderat singularem pueri conceptionem, apertum est, et Spiritu sancto impletum, et alia rursus praedixit, de filio ejus dicens: « Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis; praebis enim ante faciem Domini parare vias ejus, ad dandam scientiam salutis plebi ejus. » Quemadmodum conceptus divus iste puer, ex materno ventre animatum gratiae instrumentum, in eo movebatur

22. Luc. 1, 76.

et exultabat divino Spiritu, ita et natus crescebat et invalescebat in Spiritu. Sed cum mundus non esset eo dignus, a teneris annis continuo vixit in deserto, sine anxietate, sine sollicitudine, sine tumultu vitam agens dolore immunem, sedis passionibus vacuam, terrenis et carnalibus voluptatibus quæ circa corpus sensusque corporeos versantur superiorem; soli Deo vivens, Deum solum videns, Deum delicias suas efficiens. Begebat ergo in angusto terræ loco; « Et erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel. » Quenam autem dies hujus ostensionis? Quando advenit tempus baptismi Domini, de quo tempore scriptum est: « Non est intelligens, non est qui inquirat Deum, omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt ». Igitur sicut ea hora Dominus pro nobis impiis ineffabili motus clementia e caelo descendit, ita Joannes tunc e deserto propter nos exiit, ministraturus benignæ ejus voluntati; nam hominibus in barathro nequitiae dejectis nimisque illi divini bonitatis indulgentiæ, tali opus erat ministro qui nulli virtutis apicel cederet, qui ita videntes traheret, sicut traxit, ad semetipsum miraculis convertens, utpote cæteris non similis, et super hominem conversationem suam exhibens. Erat prædicans prædicationem sua conversatione dignam; nam promittebat regnum cælorum, et ignem minabatur inextinguibilem, et regem cælorum monstrabat Christum: « Cujus ventillabrum in manu ejus, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. »

καὶ πῦρ ἀσβεστον ἔχει, καὶ τὸν βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν ὑποδείκνυσι Χριστόν· οὐδὲ τὸ πτόνον, φησὶν, ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεὶ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ συναΐξει τὸν σίτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. »

Sed non verbis tantum, verum etiam operibus eum omnibus manifestavit, illum baptizans, suisque discipulis ostendens, necnon in omnibus testans quoniam ipse est Filius Patris, Agnus Dei, Sponsus animarum ad eum accedentium, qui tollit peccata mundi, qui maculas abstergit, qui insuper sanctificationem infert et impertitur. Sed postquam ita viam ejus paravisset secundum prophetiam Zachariæ, et omnia perfecisset ad quæ missus est, et præcurrisset necnon baptizator factus esset in Jordane, sensim eorum Christo cedit a doctrina et disciplina quam ad congregatos discipulos habebat, et turba egressus illos Domino tradit. Sed cum Herodes filius illius infanticidiæ non omnem quidem principatum patri accepisset, erat enim tetrarcha, malitiæ autem ejus addidisset, vivens in flagitiis, et exemplum factus Judæis omnis nequitiae, Joannes non potuit non loqui; quomodo enim tacuisset qui erat vox veritatis? sed increpabat eum propter alia omnia quæ patrabat mala, et præcipue propter Herodiadem uxorem fratris ejus, quam sublatam illicite duxerat, dicens huic malo: « Non licet tibi

ἐμφυχὸν τῆς χάριτος ὄργανον, κατ' αὐτὴν ἐκινῆσαι καὶ θεῶν ἡγαλλιάτω Πνεύματι, οὕτως καὶ γεννηθεὶς ἤρξανε κλίην καὶ ἐκρτατοῦτο Πνεύματι. Ἐπει δὲ οὐκ ἦν ἄξιος αὐτοῦ ὁ κόσμος, ταῖς ἐρήμοις ἐξ ἀπαλῶν, ὡς εἰπεῖν, δυνύχων ἐνδιηγεῖτο τὸν ἀεὶ χρόνον, ἀσκευον, ἀπεριμέριμνον, ἀπραγματεύτον βίον ἀνύων· λύπης ἀμοιρον, παθῶν ἀγενῶν ἀμέθεκτον, ἡδονῆς τῆς χαμαιζήλου καὶ προσούλου ταύτης καὶ περὶ σῶμα καὶ τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις μόνως σαίνουσης ἀνώτερον· Θεῶ μόνῳ ζῶν, Θεῶν μόνων ὄρων, Θεῶν τρυφῆν οἰκίαν ποιοῦμενος. Ἐξῆ τοίνυν καθάπερ ἐν τινὶ τῆς γῆς· ἐξηρημένῳ 223 χωρίῳ· Καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας, φησὶν, ἀναδείξων αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ. » Τίς δὲ ἡ τῆς ἀναδείξεως ἡμέρα ταύτης; Ἦνίκα δὲ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου ἀφειστήκει καιρὸς, περὶ οὗ καίρου γέγραπται, « Οὐκ ἔστιν ὁ συνιών, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν· πάντες ἐξέκλιναν, ἕμα ἠχρηώθησαν. » Ὡστερ οὖν ὁ Κύριος τηνικαῦτα, πάντων ἀσεδῶν ἡμῶν ὄντων, ἀπάτω φιλανθρωπικῆ χρησάμενος, ὑπὲρ ἡμῶν ἐξ οὐρανοῦ κατήλθεν, οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης τότε τῆς ἐρήμου ἐξῆλθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑπηρετήσων τῷ ἐκείνου φιλανθρώπων βουλήματι· πρὸς γὰρ τὸν καλοφῶνα τῆς τότε τῶν ἀνθρώπων κακίας, καὶ τὴν ἀνίκαστον τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας συγκατάθεσιν ἐκείνην, τοιοῦτου ἔδει καὶ τοῦ ὑπηρετησομένου, μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀρετῆς ἀπολείποντος· οὕτω γὰρ ἂν ἐλιχυσεν τοὺς ὄρωντας, ὥστερ οὖν ἐλιχυσεν, ἐπιστρέφας πρὸς αὐτὸν μετὰ θαύματος, ὡς ἐξηλλαγμένως τις ὢν, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων πολιτείας ἐκιδεικνύμενος. Ἦν δὲ καὶ κήρυγμα κηρύττων τῆς οἰκίας πολιτείας ἐπάξιον· βασιλείαν γαρ οὐρανῶν ἐπηγγέλλων,

οὐδὲ λόγοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων τοῖς πᾶσι τοῦτον ἐφανέρωσεν, βαπτίσας αὐτὸν, καὶ δεκτόλη δειξας, καὶ τοῖς οἰκίσις μαθηταῖς συστήσας, καὶ διὰ πάντων μαρτυρήσας, ἔτι οὕτως ἔστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ τῶν αὐτῶ προσόντων ψυχῶν νυμφίος, ὁ τὴν ἀμαρτίαν ἀφρων τοῦ κόσμου, καὶ τὸν μολυσμὸν ἐξάφρων, καὶ τὸν ἀγίασμα ἐντετισφῆρων καὶ χαριζόμενος. Ἐτοιμάσας δὲ οὕτω τὴν ὁδὸν αὐτοῦ κατὰ τὴν Ζαχαρίου πρόβησιν, καὶ τὸ πᾶν τελίσας, δι' ὃ καὶ ἀπεστάλη καὶ προΐδραμα, καὶ βαπτιστῆς ἐν Ἰορδάνῃ γέγονεν, ὑποχωρεῖ Χριστῶ τῆς πρὸς τοὺς συνειλεγμένους παρρησίας καὶ διδασκαλίας, καὶ ἀναχωρεῖ τοῦ κλήθους, τῷ Κυρίῳ τοῦτους παραδοῖς. Ἐπει δὲ Ἡρώδης ὁ τοῦ βραβεκτόνου ἐκείνου υἱὸς τὴν μὲν ἀρχὴν τοῦ πατρὸς πᾶσαν οὐ διεδέξατο, τετράρχης γὰρ οὗτος ἦν, τῇ δὲ κακίᾳ τοῦτου καὶ προσετίθει, συζῶν ἀκολασίᾳ, καὶ παράδειγμα τοῖς Ἰουδαίοις πάσης κακίας προκαίμενος, οὐκ ἠνέσχετο ὁ Ἰωάννης αἰγῆν· πῶς γὰρ φωνῆ τῆς ἀληθείας ὢν; ἀλλ' ἠλεγχεν αὐτὸν περὶ τε τῶν ἄλλων ἀπάντων ὧν ἐποίει πονηρῶν, καὶ μέγιστα περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναίκος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἣν ἔρακίσας

21 Pal. xiv, 3.

ἐκείνος παρανόμῳ; ἔργῳ, λέγων πρὸς αὐτόν· « Οὐκ ἔστι σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου. » Ὁ δὲ τὸν ἐλεγchon, μᾶλλον δὲ τοὺς ἐλέγχους μὴ φέρων, προσέθηκε καὶ τοῦτο τοῖς ἄλλοις πονηροῖ; ἔργοις, κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. Φιλίππος δὲ οὗτος υἱὸς καὶ αὐτὸς ἦν Ἡρώδου, μαίρας ἑτέρας τετραρχῆς ὢν· τοῦ γὰρ πατρὸς αὐτῶν Ἡρώδου μετὰ τὴν ἀπηγῆ καὶ φρονοβλαβῇ βρεφοκτονίαν ἐκείνην συμφοραῖς καὶ νόσοις ἀνηκέστοις καὶ ἀνυπαίτοις περιπετόντος, καὶ αὐτὸν ἀνελόντος ἐξ ὑπερβαλλούσης ἀνίας καὶ περιωδυνίας, ἦνικα καὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ ὁ ἄγγελος ἐν Αἰγύπτῳ εἶπεν· « Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ· τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητούντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου· » τοῦ Ἡρώδου τοίνυν ἐκείνου κακῶς τὸ ζῆν ἀπορρήξαντος, ὁ τῶν ὄλων αὐτοκράτωρ τηρικαυτὰ Καίσαρ εἰς τίσσαρα διεῖλε τὴν ὅπ' ἐκείνων ἀρχὴν, καὶ τοὺς μὲν δυεῖν ἑτέρους ἐπέστησε, τῶν δ' ἑτέρων δύο μερῶν **224** τετραρχας κατέστησε τοὺς τοῦ Ἡρώδου υἱοὺς, Φιλίππον τε καὶ τὸν Ἡρώδην τοῦτον. Αὐτὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς τετραρχεῖν αὐτὸν λέγει τῆς Ἰουδαίας· Φιλίππον δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τῆς Ἰουδαίας τε καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, ἦνικα τῷ Ἰορδάνῃ ἐπέστη ὁ Ἰωάννης κηρύσσειν βάπτισμα μετανοίας.

Οὗτος οὖν ὁ νόος Ἡρώδης κρατήσας ἔδρασε καὶ ἔθετο τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ· ὡς μὲν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος φησὶν, ἐλεγχόμενος ὅπ' αὐτοῦ διὰ τὴν Ἡρωδιάδα, ἣν σφετερισάμενος ἦν, γυναῖκα εἶσαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Λουκᾶς οὐ διὰ τὴν Ἡρωδιάδα μόνον φησὶν, ἀλλὰ· « Καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε πονηρῶν ὁ Ἡρώδης, προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. » Πῶς οὖν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ τοῦ περὶ τῆς Ἡρωδιάδος ἐλέγχου μόνον πεποιήνται μνήμην; Ἐπειδὴ τοῦ κατακαλεῖσθαι τὸν Ἰωάννην καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ αἰτια, μᾶλλον δὲ πάντα τοῦ φιλοπονήρου βασιλέως τὰ ἔργα, ἐφ' οἷς ἄπασιν ἐλεγχόμενος, τὴν Ἰωάννου παρῆσαν οὐκ ἔφερε· τοῦ δὲ τὴν κεφαλὴν ἀπομηθήναι μόνῃ γέγονεν ἡ μοιχαλῆς αἰτία, ταῖς παρ' αὐτῆς μηχαναῖς τε καὶ σπουδαῖς καταπραξαμένη, καὶ εἰς τέλος ἀγαγεῖσα τὸ ἔργον· αὐτὴ γὰρ ἐλέγχοντι καὶ ἀνθέλλωντι τῆς παρανόμου πράξεως τὸν Ἡρώδην, ἐνεῖχεν ἔγκοιτοῦσα τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτείνειν· οὐ γὰρ ἦν ἄλλως κατασιγᾶσαι τὸν ὧς ἔδοκει κατ' αὐτῆς ἐλεγchon. Οὐκ ἀπλοῦν δὲ τι τὸ κατ' αὐτὴν μύσος ἦν, οὐδὲ δεκλοῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλαπλοῦν· μοιχεία τε γὰρ ἦν, τὸ πάντων ἀμαρτημάτων ἀσχηστόν, καὶ οὐ παρ' ἑτέρου τι· ἐκτελουμένη, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ τῆς μοιχευομένης ἀνδρὸς, καὶ παιδοποιήσαντος μετ' αὐτῆς ἐκείνου, ὡς καὶ τὴν παιδα ζῆν ἔτι, ὃ καὶ ἀποθανόντος ἐκείνου, τὸν ἀδελφὸν οὐδὲ κατὰ τὸν Μωσαίως νόμον συνεχῶρει τὴν ἐκείνου γυναῖκα γῆμαι. Ὁ δὲ καὶ ζῶντος τοῦ ἀδελφοῦ καὶ θυγατέρα ἔχοντας ἐπιβούλευσε τῇ κοίτῃ· οὐδὲ γοῦν χρυφίως, ὡς μεθ' ὀπιστολή; τινος; ἐργάζεσθαι τὴν ἀσέλγειαν, ἀλλὰ παρῆσι καὶ ἀπρηυθριασμένως ἐξετάλει τὸ

habere uxorem fratris sui Philippi ²². » Ille autem increpationem vel potius increpationes non ferens, istud aliis operibus malis adiecit et conclusit Joannem in carcere. Porro Philippus ille Herodis ipse quoque erat filius, alterius partis tetrarcha; nam cum Herodes eorum pater post illam crudelē et insanam infantiam eadem in exitia et morbos tum insanabiles tum intolerabiles incidisset, et semetipsum ex nimis suppliciis atque cruciatibus eripuisset, quando angelus dixit ad Joseph in Ægypto: « Surge et accipe puerum et matrem eius, et vado in terram Israel; mortui enim sunt qui querebant animam pueri ²³; » igitur cum Herodes male sibi vitam abruptisset, qui tunc universo imperabat Cæsar, in quatuor partes divisit ejus regnum, et duobus quidem alios præfecit, duobus autem aliis tetrarchas imposuit filios Herodis Philippum et istum Herodem. Ideo evangelista Lucas dicit hunc tetrarcham fuisse Judææ, Philippum autem ejus fratrem regionum Ituridis et Trachonitidis, quando ad Jordanem stetit Joannes prædicans baptismum penitentia.

Itaque junior hic Herodes potestate potitus vitium iniecit Joannem in carcerem, sicut narraverunt Matthæus et Marcus, increpatus ab eo propter Herodiadem, quam suam fecerat, etiam uxor esset fratris sui. Lucas autem non solummodo dixit propter Herodiadem, sed propter omnia mala quæ fecit Herodes, adiecit hoc super omnia, et inclusit Joannem in carcere ²⁴. Quare ergo alii evangelistæ solius correptionis de Herodiade mentionem fecerunt? Quoniam incarcerationis quidem Joannis aliæ multæ fuerunt causæ, imo omnia opera perversi principis, de quibus omnibus correptus non ferebat Joannis libertatem. Sed abscissi capitis causa fuit sola adultera, suis artibus et machinationibus insidiata, et in finem opus adducens; etenim illa vehementius insectabatur Joannem qui corripiebat et amovebat Herodem ab opere illicito, et volebat eum interficere; aliter enim delere non poterat increpationem quæ adversus eam fieri videbatur. Verum non simplex erat facinus cum ea perpetratum, imo nec solummodo duplex, sed etiam multiplex. Nam erat adulterium omnium peccatorum turpissimum, nec ab alio quodam commissum, sed a fratre viri adulteræ, illius a quo prolem acceperat, ita ut illa adhuc viveret, unde etiam post mortem viri fratri secundum ipsam legem Moysis non licebat illius uxorem ducere. Ille autem, fratre etiam vivo et filiam habente, torum violavit; neque occulte quasi quadam dubitatione turpitudinem operans, sed aperte et impudenter flagitium perpetrando. Ita ergo sub omni ratione malitiæ indulgens, neque ferens se proinde corripī, in carcere Joannem occlusit. At carcer ipse major erat incre-

²² Marc. vi, 19. ²³ Matth. ii, 13. ²⁴ Luc. xi, 19.

patio, auditus et conspectus, fama que grassans per loca omnia, quapropter Herodias Joannem persequeretur, id est iram adversus eum in corde suo nutriebat, et volebat eum interficere, sed non poterat. « Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum et sanctum. » Timebat quidem Herodes Joannem propter virtutis excellentiam, Deum autem non timebat, a quo hominibus virtus infunditur; nec Joannem timebat ut talem, quia sciebat eum justum et sanctum, sed timebat eum propter turbas, quia tanquam prophetam habebat eum, quemadmodum dixit Matthæus; nam sicut ipse scripsit, non sola Herodias, sed et ipse Herodes, cum vellet Joannem occidere, timebat turbam. δὴς ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, ἀλλ' ἐφοβείτο τοῦτον διὰ τοῦς ἄγγελους· ὡς γὰρ ὁ αὐτὸς συγγράφεται, οὐχ ἡ Ἡρωδιάς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρώδης θύλων ἀποκτείναι τὸν Ἰωάννην, ἐφοβείτο τὸν ἄγγελον.

Quod autem Marcus de Herode dixit, nempe quod libenter Joannem audiebat, sic intelligendum est; quemadmodum in potionibus medicamentariis amaritudinem quidem sentimus, sed eas tamen accipimus, quia inde speramus utilitatem, ita e contrario de spiritualibus doctrinis, iis quidem natura suavis delectantur qui eis non persuadentur, sed illa nequaquam accipiunt, scientes illa pravus suis desiderii oblectari. Sic libenter eum prius audiebat, ideo, inquit, custodiebat eum, et audito eo multa faciebat. Verum cum soleant mali odio habere corripientes, odio propter increpationem superveniente, illa omnia contemnens cum adultera consentiebat de consilio homicidii, et volens ipse Joannem occidere, ut dixit Matthæus, timebat turbam, non quia metueret eam refragaturam, sed quia timeret ne ab ea reproberetur, quoniam pro propheta eum habebant. Noverat enim, nam neminem hæc latebat, excellentiam virtutis et gratiam Joannis, et cum cederet laudi ex multitudinis venientia, et gloriam ab ea sectaretur, timebat ne ab ea damnaretur, et iragebat erga Joannem plam docilitatem. Sed Herodias, cum sciret eum ad malum vertere hunc metum solvit, et ad cædem sicut putavit, vel potius ut fessellit, irreprehensam traxit; nam iracundia furens et sanguinolenta id studebat ut facinus multis celaret, et ad opus adduceret suum in Baptistam et prophetam odium. Igitur, ait Marcus, cum dies opportunus accidisset, scilicet ad carnificem machinationem, dum celebrarentur Herodis natalitia, omni quidem multitudine congregata, et omnibus mensæ discumbentibus, intravit in medio omnium ejus filia de industria a marte immissa, et coram oculis omnium saltavit, et placuit Herodi et cæteris. Nam quomodo Herodiadis filia, a matre producta, non impudenter saltasset, nec Herodi placuisset? Ita vero lascivo regi arrisit impudens saltatio, ut saltanti diceret: « Pete a me quod vis, et dabo tibi. Et juravit illi: quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei ». Exit ad matrem et magistram

μίσος. Οὕτω γοῦν κατὰ πᾶσαν πόθεσιν προσκείμενος τῇ κακίᾳ, πάντα ἔθελεν τὸν ἐλεγχον μὴ φέρων, ἐν φυλακῇ τὸν Ἰωάννην κατέκλεισεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ φυλακὴ αὐτῇ μείζων ἐλεγχος ἦν, καὶ ἀκουσίτη, καὶ ὀρωμένη, καὶ διὰ πάντων φοιτῶσα διὰ τῆς φήμης· διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἡρωδιάς ἐνεῖχεν αὐτὸν, δηλονότι τὴν κατὰ τοῦ Ἰωάννου μανίαν ἐν αὐτῇ ἔτρεψε, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτείναι, καὶ οὐκ ἔδύνατο· « Ὁ γὰρ Ἡρώδης, φησὶν, ἐφοβείτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον. » Ἐφοβείτο μὲν ὁ Ἡρώδης τὸν Ἰωάννην διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλον, οὐκ ἐφοβείτο δὲ τὸν Θεὸν, παρ' οὗτοίς ἀνθρώποις ἡ ἀρετὴ· οὐδὲ αὐτὸν ἐφοβείτο τὸν Ἰωάννην ἅτε τοιοῦτον, καίτοι καὶ αὐτὸς τοῦτον εἰδὼς διὰ τοῦς ἄγγελους, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον, καθὰ

« Ὁ δὲ φησὶν ὁ Μάρκος περὶ Ἡρώδου, ὅτι ἠδέως ἤκουε τοῦ Ἰωάννου, τοιοῦτον ἐστὶ· καθάπερ ἐπὶ τῶν λατρικῶν πομάτων αἰσθανόμεθα μὲν τῆς πικρίας, καταδεχόμεθα δὲ αὐτὰ, τὴν ἀπὸ τούτων ἐννοοῦντες ὠφέλειαν, οὕτως ἀντιστρόφως ἐπὶ τῶν πνευματικῶν διδασκαλιῶν, ἡδοναί μὲν αὐτοῖς, τοιοῦτοις φύσει γλυκίσιν οἷσι καὶ οἱ μὴ τοῦτοις πειθόμενοι, οὐ καταδέχονται δὲ αὐτὰ, τὴν ἀπὸ τούτων ἐννοοῦντες. » 225 πρὸς τὰς οικίας πονηρὰς ὀρέξεις ἀντίθεσιν· ἰσχυρὰ δὲ καὶ ἠδέως μὲν ἀκούων ἦν αὐτοῦ πρότερον, ἐπει καὶ συνετήρει, φησὶν, αὐτὸν, καὶ ἀκούων αὐτοῦ πολλὰ ἐποίησε· πεφυκῶτων δὲ τῶν κακῶν μισεῖν τοὺς ἐλέγχοντας, τοῦ μίσους προσγενομένου διὰ τὸν ἐλεγχον, πάντων ἀλογήσας ἐκείνων συνεφώνει τῇ μειχρυσμένη κατὰ τὴν φόνιον γνώμην, καὶ θέλων καὶ αὐτὸς ἀποκτείναι τὸν Ἰωάννην, καθὰ φησὶν ὁ Ματθαῖος, ἐφοβείτο τὸν ἄγγελον, οὐκ ἐνστάσιν τινα δεδιὼς ἐκ τούτων, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπὸ τούτων κατάγνωσιν, ἐπισημῶς ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον· ἦδει γὰρ ὅτι οὐδένα τῶν ἀπάντων ἐλίθη τὸ περιὸν τῆς ἀρετῆς καὶ χάριτος Ἰωάννου, καὶ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης ὑπάρχων ἡττων ἐφοβείτο τὴν παρὰ τούτων κατηγορίαν, καὶ τὸν παρ' αὐτῶν θηρώμενος ἐπαινον ἐστὶν ἐφ' ᾧ ἐτι τὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην προσεκοίετο πειθῶ καὶ εὐλάβειαν. Ἀλλ' ἡ Ἡρωδιάς σοφὴ οὖσα τοῦ κακοποιῆσαι καὶ τοῦτον δὴ τὸν φόβον ἔλασεν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸν φόβον, ὡς ἐνέταξε, μᾶλλον δὲ ὡς ἠπάτησεν ἀνεγκλήτως ἐπήρειν· ἐγκοιτοῦσα γὰρ καὶ φονῶσα καιρὸν ἐζήτει τὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν συσκαίσει μίμψην, καὶ προαγαγεῖν εἰς ἔργον τὴν κατὰ τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ Προφήτου μανίαν. Γενομένης οὖν, φησὶν, ἡμέρας εὐκαιροῦ, πρὸς τὴν φονικὴν δηλονότι μηχανήν, τελομένων τῶν γενεθλίων Ἡρώδου, καὶ παντὸς μὲν τοῦ ἄγγελου συνειληγμένου, πάντων δὲ τῶν ἐν τέλει προκαθημένων, εἰσηλθε μεταξὺ πάντων, ἀφειδίσα παρ' αὐτῆς ἐπικτήτης ἡ ταύτης θυγάτηρ, καὶ ὑπὸ τοῦς ἀπάντων ὀφθαλμοὺς ὀρχήσατο τὸ παράσιον, καὶ ἤρασε τοὺς τε ἄλλους καὶ τὴν Ἡρωδίαν. Πῶς γὰρ οὐκ ἐμελλεν αὐτῆς τε εὖσα, καὶ ἐπ' αὐτῆς προαχθεῖσα, καὶ ἀναίδως ὀρχήσαθαι, καὶ τὴν Ἡρωδίαν ἀρέττειν; Ἐπὶ τοσούτων δὲ τοῦ φιλοκαίμα-

¹¹ Marc. vi, 22.

νος ἐκράτησε βασιλείως ἢ ἀναυθῆς δορυχίης, ὥστε καὶ εἰπεῖν τῷ κορασίῳ · « Αἰτησὸν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοι · καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, ὅτι Ὁ ἐὰν αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμετέρους τῆς βασιλείας μου. » Ἐξέρχεται πρὸς τὴν μητέρα καὶ διδάσκαλον τῶν ἀστέμων ἀλμάτων ἐκαίνων καὶ λυγισμάτων τὸ ἀναυθῆς κίριον, ἀπαγγέλλει τὸν ὄρκον, ζητεῖ διδαχθῆναι τὸ αἰτήμα, διδάσκεται πάραυτα, καὶ προθυμότερα πείθεται, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ σπουδῆς ἐπανερχεται, καὶ τὴν αἰτησὶν ἀνευρυθρίαςως προβάλλεται · θέλω, λέγουσα, ἵνα μοι δῶς ἐξ αὐτῆς, ὅτι τάχιστα, κατ' αὐτὴν δηλονότε τὴν ὄραν, ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ταῦτα μὲν οὖν τὸ κοράσιον ἀνηρυθριασμένως ἤτελλο · ἢ δὲ μοιχαλῆς εἶναι, ὡς φησι, τῷ βασιλεὶ διὰ τούτων τὴν ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ προφήτου κατηγορίαν · διὰ τὴν πρὸς τὸν ὄρκον εὐλόγησαν δόξεις, λέγουσα, τὸν φόνον ἐργάσασθαι, καὶ οὐ διὰ τὸ πρὸς τὸν δίκαιον μέσοι. « Ὁ δὲ βασιλεὺς περιλυμένος, φησὶ, διὰ τε τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι · » διὰ καὶ πέμψας ἀπεπέμφισεν τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ.

Baba! πόσων κακῶν αἴτιον ἢ εὐχομένη! Οὐκ ἦδύνατο φονεῦσαι διὰ τὸν ὄρκον, ἐφθόνησεν αὐθις διὰ τοὺς συνανακειμένους · περίλυπος ἐγένετο δι' οὐδὲν ἄλλο, ἢ διὰ τὸ δόξα· τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἐστερηθεῖσαι δόξης · στενὰ γὰρ ἐγένετο πάντοθεν τῷ βασιλεὶ τὰ πράγματα, ἂν μὲν φονεῦσθαι τὸν δίκαιον, ἢ ἐπὶ τῷ φόνῳ μέμψις προσδοκίμος, ἂν μὴ φονεῦσθαι, δόξει ἐπίτιμος · ὁ ὄρκος διὰ φιλοτιμίαν, ὁ ἐπὶ τῇ παραδόσει τοῦ ὄρκου φόβος διὰ φιλοδοξίαν, ὁ ἐπὶ τῇ τοῦ ὄρκου φυλακῇ φόβος διὰ τὴν δόξαν · αὐτὸ τὸ συμπόσιον κενοδοξία συνεκρότησεν αὐτὰν. **226** Καλῶς ἄρα ἐν τοῖς εὐαγγελίοις φησὶν ὁ κύριος · « Πῶς δύνασθε πιστεῦσαι εἰς ἐμὲ δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες; ἢ ταύτην τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν καὶ Ἰουδαῖοι ζητοῦντες τὴν πρὸς αὐτὸν ἠθέτησαν πίστιν, καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ πάντων τῶν προφητῶν τὴν κεφαλὴν ἐξέκοψαν, τὸ πλήρωμα τῶν προφητῶν ἀνελόντες Χριστόν. Τοιαῦτα τὰ ἔργα τοῦ ὑπὸ μοιχαλίδων καὶ δορυχηστροῶν γυναικῶν βασιλευσμένου βασιλείως · τοιαῦτα οἷς θέλγεται καὶ ἀρέσκεται, καὶ δι' αὐτὴν βασιλείαν ἀπεκμπλεῖ καὶ προδίδωσι, καὶ εἰς τοῦτο πράξεις ἄγεται. Τοιοῦτόν τι πάσχει καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς, ἀδελφοί · βασιλεὺς γὰρ καὶ αὐτοκράτωρ τῶν παθῶν ὑπὸ Θεοῦ δεδημιουργημένος, ὅταν αὐτὸς ὑπὸ τούτων θεληθῇ, εἰς ἀτόπους δουλείας καὶ πράξεις ἐκτόπως ἐξάγεται, καὶ οὕτως τῇ ἀμαρτίᾳ καὶ τοῖς πάθεσι δεδουλωμένος ἑκαστος, ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ συνειδότης ἐλέγχοντος ἀχθόμενοι τε καὶ δυσχεραίνοντες πρῶτον μὲν οὐρανὸν κατακλείουσιν αὐτὸ, καθάπερ ὁ Ἡρώδης τὸν Ἰωάννην, αὐτοῦ ἀκούειν μὴ θέλοντες · πρὸς δὲ καὶ τοὺς εἰς ἀθέτησιν τῆς ἀμαρτίας καὶ τροπὴν πάσης καλοκαγαθίας γεγραμμένους λόγους μὴδὲ τούτων ἀκούειν ἀποδεχόμενοι · ὅταν δὲ τελείω· κρατηθῶσιν ὑπὸ τῆς πᾶρανόμου συνοικουσίας αὐτοῖς Ἡρωδιάδος, τῆς φιλαμαρτήμονος γνώμης, τότε καὶ τὸν ἑμφύτον αὐτοῖς τῆς χάριτος λόγον, τὴν αὐτῶν φημι συνέ-

A procacium horum saltuum atque praeestigiarum proterva saltatrix, quaerit potendum esset, juramentum nuntiat; ab ea edocetur et gratissima dicit, ad regem alacriter redit, et petitionem ore invectundo exponit dicens: « Volo ut protinus des mihi in disco caput Joannis Baptistae ». Quod saltatrix quidem impudenter poposcit; moscha vero sic, ut putabat, regem eximeliat a reprobatione propter eandem Joannis Baptistae incurrenda; videberis, inquit, propter fidem juramenti, minime propter odium erga justum eandem perpetrare. « Contristatus est rex, ait evangelista; propter jusjurandum et propter simul discumbentes, noluit eam contristare. » Sed misso exsecutore, decollavit eum in carcere, et allatum caput dedit saltatri.

Heu! quantorum causa malorum furor gloriae! Non audebat occidere propter turbam, et occidit propter simul discumbentes; nequaquam propter aliud contristatus est, nisi quis putaret se gloria a multitudine exui; nam utrinque rex erat in angustiis; si justum interficeret, reprobatio de homicidio manebat; si non interficeret, perjurus videbatur. Juravit propter cupiditatem laudis, timuit ne jusjurandum violaret propter cupiditatem gloriae; occidit, servato iurejurando, propter gloriam: totum convivium affecit inanis gloria. Recte igitur in Evangeliiis dixit Dominus: « Quomodo potestis credere qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quae a Deo solo est, non quaeritis? » Istam quae ab hominibus est gloriam quaerentes Judaei rejecerunt fidem in eum, caput omnium qui apud eos fuerunt prophetarum decollaverunt, plenitudinem prophetarum Christum destruentes. Haec fuerunt opera regis quem regabant adulterae et saltatrices feminae; his delectatur et gaudet, propter ea regnum vendit et prodit, et ad tantum facinus durissimum. Talia patitur animus noster, fratres; nam ipse rex et dominus passionum a Deo constitutus, si ipsis ille pascatur, ad alienas servitutes et actus turpes deducitur; et singuli eorum qui ita peccato et passionibus deserviunt, propria convicti conscientia, aegre ferentes et indignatione moti, primo quidem illam veluti concludunt, sicut Herodes Joannem, nec illam volunt audire; deinde neque pa-

liantur audire verba quae scripta sunt ad repellendam peccatum; sed cum omnino dati fuerint potestati Herodadis assece eum. ipsis habitantis, animae peccatis deditae, verbum gratiae eis inditum, boni dico cognitionem quae illis inest, tollunt, eam prorsus evērentes, non tantum non credunt, sed contradicunt Scripturae a Deo revelatae, facti omnino ignari et refragantes verbo Dei, tanquam Herodes Joanni. Insuper qui adversantur veritate pietatis,

²²⁶ Marc. vi, 25. ²⁷ Joan. v, 44.

similia patiuntur vel potius faciunt. Et enim conviciati a nobis prophetarum, apostolorum atque Patrum a nobis prolatis, primum quidem illos in libris concludunt, dicentes: Sinite eos ibi dormire, neque illis quispiam utatur vel illos proferat, nequaquam audientes Dominum dicentem: «Scrutamini Scripturas, et in eis invenietis vitam æternam.» Postea ab Herodiade, impia gloriatione propria, ad peiora producti, illos proponunt veluti in tabula conscriptos, propriis scriptis auferentes, in gaudium et damnum consentientium.

τεινέτω τούτους· μηδέ γούν τοῦ Κυρίου λέγοντος ἀκούοντες, «Ἐρευνάτε τὰς Γραφάς, καὶ ἐν αὐταῖς εὐρήσατε ζωὴν τὴν αἰώνιον.» Ἐἶτα ὑπὸ τῆς Ἡρωδιάδος, τῆς καθ' αὐτοὺς δυσσεβοῦς ὁδοῦ, ἐπὶ τὸ χειρὸν προαγόμενοι, καὶ προτιθέασιν αὐτοῦ, ἐπὶ πίνακος οἰοει κατεσφαγμένους, διὰ τῶν οὐκ αἰσθητῶν γραμμάτων τούτους ἀντιπροσέχοντες, εἰς ἐπίχαρμα καὶ βλάβην τῶν αὐτοῖς συναινούντων.

Itaque Herodes quidem omnis nequitiae et impietatis est exemplar; Joannes vero omnis virtutis et pietatis columna. Herodes enim est plenitudo mali, robur impietatis, instrumentum peccati, vere carnalis, utpote secundum carnem vivens et sentiens; Joannes autem culmen divorum a saeculo patriarcharum, praeclara sedes charismatum Spiritus, jure ex gratia divina cognominatus, omnis pietatis et virtutis habitaculum. Igitur duae imagines hodie proponuntur quae sibi singulariter adversantur obiectae, quarum una quidem parva et parum visa gaudio et honore afficere eos qui secundum illam vivunt, eos dedecori et perpetuo atque intolerabili tradit exitio; altera autem parum labore afficiens eos qui ad eam spectant, deinde illis impertit gloriam et voluptatem divinam et ineffabilem, et veram et æternam. Si ergo secundum carnem vixerimus, carnales instar Herodis, moriemur, prout dixit Apostolus¹⁰. Si autem divini ope Spiritus secundum Joannis zelum perversis desideriis corporis et operibus obsistamus, vivemus in saecula. Nam secundum Spiritum finis vitae modo absconditur cum Christo in Deo, et nondum omnibus est manifestus, sed quando apparuerit, similes ei erimus, haeredes Dei, cohaeredes Christi, illa æterna et incorruptibilia assecuti bona, quae nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quia sunt super aurem, et super oculus, et super mentem; eis autem qui vivunt secundum carnem, non tantum mortalia et peritura dantur, sed et ita modica et parva, ut siliquis et cibo porcorum conferantur.

Idcirco si haec essent aeterna, rursus illa istis oporteret anteponere, quia supra omnem comparationem ex omni parte eis praestant; si vero haec praeter illis essent magna et mirabilia, quia haec transiunt, illa autem in aeternum permanent, rursum illa essent praeferranda, utpote duratura. Verum quoniam ista quidem vilia sunt et caduca, illa autem perennia et incomparabilia, anteponamus, fratres.

¹⁰ Rom. viii, 13.

θεῶν, ἀνατροῦσι, τελῶς καταργούντες αὐτὴν, ἀπιστοῦσι τε καὶ ἀντιλέγουσι τῇ θεογνωστῇ Γραφῇ, ἀσυνέλητοι παντάπασιν καὶ ἀντικείμενοι τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ γινόμενοι, καθάπερ ὁ Ἡρώδης τῷ Ἰωάννῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς εὐσεβείας ἀντιλέγοντες τὰ παραλήπια πάσχουσι, μᾶλλον δὲ καὶ ποιοῦσιν. Ἐλεγχόμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν προφητικῶν καὶ ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν λόγων παρ' ἡμῶν προτεινομένων, πρῶτον μὲν ὡσπερ κατακλείουσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς βιβλίοις, λέγοντες, Ἄφετε αὐτοὺς ἐκεῖ κεισθῆαι, καὶ μηδὲς αὐτοῖς χρῆσθαι, μηδὲ προτινέτω τούτους·

Ὁὕτως Ἡρώδης μὲν ἐστὶ πάσης κακίας τε καὶ δυσσεβείας πρόγραμμα· ὁ δὲ Ἰωάννης πάσης ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας στήλη· Ἡρώδης μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ πλήρωμα τῆς κακίας, τὸ κράτος τῆς δυσσεβείας, τὸ ὄργανον τῆς παρανομίας, ὁ σάρκινος ὄντως, ὡς κατὰ σάρκα ζῶν τε καὶ φρονῶν· Ἰωάννης δὲ ἡ τῶν ἀπ' αἰῶνος θεοφόρων ἀκρότης, τὸ περιφανὲς καταγύγιον τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, ὁ τῆς θείας χάριτος φερωνύμιος ἐπωνύμιος, τὸ πάσης εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ἐνδιαίτημα. Αὐτοὶ τοίνυν εἰκόνας πρόκειται σήμερον, καθ' ὑπερβολὴν πρὸς ἀλλήλους ἀντισηκνύει καὶ ἀντικείμεναι, ὧν ἡ μὲν ὀλίγα τε καὶ πρὸς ὀλίγον τοὺς κατ' αὐτὴν ζῆν προαιρουμένους εὐφραίνειν δοκῶσα καὶ τιμῆν, ἀτιμίαν καὶ θλίψεις παραδίδωσιν ἀλήκτω καὶ ἀφορήτῃ· ἡ δὲ πρὸς ὀλίγον ποιεῖν διδοῦσα τοὺς πρὸς αὐτὴν βλέποντας, εἶτα χαρίζεται τούτοις ὁδοῦν καὶ ἀπόλαυσιν θεῶν καὶ ἀπόρρητον καὶ ἀληθινὴν καὶ αἰώνιον. Εἰ μὲν οὖν κατὰ σάρκα ζῶμεν, κατὰ μίμησιν τοῦ δερματίνου Ἡρώδου μέλλομεν ἀποθῆσκειν, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος· εἰ δὲ θεῶν Πνεύματι κατὰ ζῆλον τοῦ Ἰωάννου τοῖς πονηραῖς τοῦ σώματος ὁρῆσαι τε καὶ πράξειν ἀντικείμεθα, ζήσομεθα εἰς αἰῶνας. Τῆς μὲν γὰρ κατὰ πνεῦμα ζωῆς τὸ τέλος κέρυκεται νῦν ἐν τῷ Χριστῷ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ οὕτως καὶ φανερόν ἐστιν, ὅταν δὲ φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα κληρονόμοι Θεοῦ, συκληρονόμοι Χριστοῦ, τῶν αἰώνων ἐκείνων καὶ ἀκηράτων ἀγαθῶν ἐπιτυχόντες, ἃ μῆτε ὀφθαλμοὶ εἶδε, μῆτε οὖς ἤκουσαν, ἄλλ' ὁδοῦ ἐπὶ καρδίαν ἀναβέβηκεν ἀνθρώπου, ὡς ὑπὲρ ἀποκρυφῶν καὶ ὀφθαλμῶν καὶ διάνοιαν· τοῖς δὲ κατὰ σάρκα ζῶσιν οὐ θνητὰ καὶ πρόσκαιρα μόνον, ἀλλὰ καὶ οὕτως σμικρὰ καὶ εὐτελῆ τὰ τερπνὰ, ὡς κερατοῖς τισὶ καὶ χοιρῶδε παρσιμάζεσθαι βρῶσει.

Εἰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἦσαν αἰώνια, πάλιν ἐκεῖνα τούτων προτιμῆν εἶδει, ὡς ἀσυγκρίτως παντάπασιν ὑπέρχοντα· εἰ δὲ κατ' ἐκεῖνα μεγάλα τινὰ καὶ θευμαστὰ καὶ ταῦτα ἦν, ὅτι ταῦτα πρόσκαιρα, ἐκεῖνα δὲ αἰώνια, πάλιν ἐκεῖνα προτιμητέα ὡς διαμένοντα· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνα μὲν καὶ ἀληθῆ καὶ ἀσύγκριτα, ταῦτα δὲ καὶ ἀχρεῖα καὶ πρόσκαιρα, προτιμήσωμεν, ἀδελφοί, τὰ μόνιμα καὶ ἀπόρρητα καὶ εὐράνια τῶν κατὰ

συρομένων καὶ φθειρομένων· παραδράμωμεν δικαίως ἅ
 τὰ παρατρέχοντα, καὶ πρὸς ὄλιγον σαίνοντα κλέπτη
 τὴν αἰσθησιν· ἀντιποιτωσάμεθα τῶν μαλλόντων ὡς
 μανόντων καὶ μηδέποτε λυομένων· φεύγωμεν τὴν
 πρὸς Ἡρώδη ὁμοίωσιν· σταυδῶμεν, ὅση δύναμις,
 πρὸς τὴν τοῦ Προδρόμου τῆς χάριτος μίμησιν, καὶ
 μέλιστα πάντων ἡμεῖς, οἷς ὁ βίος μονήρης· ὣν ἡ
 πολιτεία τῶν κοσμικῶν ἰθῶν τε καὶ πραγμάτων
 δῶρισταί, καὶ ἐγγίξει πῶς τῷ ἱερημικῷ καὶ μεμω-
 μένῳ βίῳ τοῦ προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ, ὃς καὶ τοῦτο
 προειδὼς ὡς προφήτης, ὅτι τὸ μοναδικὸν ἔσται τάγμα
 ἐν τούτῳ μετριῶς γοῦν μιμεσθαί ποτε δυσησόμενον,
 οὐκ ὕπερ εὐσεβείας, ἀλλ' ὕπερ ἀρετῆς ἀγωνιζόμενος
 ἀπειμήθη τὴν κεφαλὴν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἑτοιμοὶ ὦμεν
 μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἀμαρτιαν ἀντικαθίστασθαι, **B**
 εἰδότες· ὅτι μαρτυροῦν στέφανον λήφεται ὁ τὰ πᾶθη
 δι' ἀρετῆς τροπωσάμενος· ὅση γὰρ ἑλαττόν ἐστι· κα-
 κὴν ἡ ἀμαρτία συγκρινομένη πρὸς τὴν ἀσείθειαν, το-
 σοῦτον ἐκ τοῦ ἀκολούθου μεῖζον ἀγαθὸν ἂν εἴη τὸ
 προκινδυνεύσαι τῆς ἀρετῆς· πῶς γὰρ ἂν οὐκ καὶ
 ὕπερ τοῦ μεῖζονος ἐκείνου, θηλονότι τῆς εὐσεβείας,
 εἴπερ ἰδέσθην, ἔθηκε τὴν φυγὴν ὁ ὕπερ τοῦ ἐλάττω-
 νος αὐτὴν προδοῦς; Αὐτὸ καὶ ὁ ἐν γεννητοῖς γυναι-
 κῶν μεζῶν, ὁ τῆς μετανοίας κήρυξ, ὁ πρόδρομος
 καὶ Βαπτιστὴς τοῦ Σωτῆρος, ὕπερ ἀρετῆς ἀγωνιζό-
 μενος ἀπειμήθη τὴν κεφαλὴν· ὅς ἐδ' ἐν Χριστοῦ
 μένον πρόδρομος ἦν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας,
 καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς, ἀδελφοί, μέλιστα πολιτείας· ἐκεῖ-
 νος ἐκ σταίρας ἐτέθη τῆς Ἐπιστάτης, καὶ ἡμεῖς ἐκ
 τῆς ἐξ ἰθῶν Ἐκκλησίας, περὶ ἧς γέγραπται· **C**
 « Εὐφράνητι σταίρα ἡ ἐδ' ἵκτουσα, βῆξον καὶ βή-
 σον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πᾶσα τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου
 μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· » ἐκείνον μετὰ
 τῆς γέννησιν ὁ βρεφαιτόνος Ἡρώδης φονῶν ἰδίων, **D**
 διὰ τὴν πρὸς Χριστὸν ἀπίθειαν καταμαχόμενος,
 ἀλλ' εὖρε καταφυγὴν τὴν ἐρημὸν, καὶ φιλέραν
 ἕρπον τοῦ κόσμου, καὶ αὐτὴν ὤκησεν. Ἐπιτίθεται
 καὶ ἡμῖν μετὰ τὴν πνευματικὴν γέννησιν ὁ νοητὸς
 Ἡρώδης, διώκων καὶ αὐτὸς ἀρτίως δι' ἡμᾶς τὸν
 Χριστόν· διὰ τοῦτο φεύγωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν κόσμον,
 καὶ καταφυγὴν εὐρίσκομεν τὰ ἀπεριωμένα ταῦτα τῷ
 Θεῷ φρονετήτρια, καὶ οὕτω διαδιδράσκομεν τοὺς ἀν-
 ηλεεῖς δορυφόρους καὶ μαχηροφόρους ἐκείνου, τὰ τῶν
 παθῶν ὑπεκαύματα, δι' ὧν τὸν πνευματικὸν ἐπιφί-
 ρει θάνατον, τοῦ Θεοῦ χωρίζων **228** τὸν ἄνθρωπον.
 Οὐδέ τις ἐστιν ὁ θάνατος ὁ διὰ τῶν ἐν ἡμῖν θυρίδων,
 ἦτοι τῶν αἰσθησῶν, ἐφ' ἡμᾶς ἀναβαίνων· δι' αὐτῶν
 γὰρ ἐπήλθε καὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ κατέσπασεν ἀνωθεν
 τὸ γένος ἡμῶν, τῆς ἀθανασίας ἐκβαλὼν τοὺς προπά-
 τορας· ἤκουσεν Εὐα τῆς κακοδοῦλου τοῦ πονηροῦ
 συμβουλῆς· εἶδεν, ἔπαθεν, ἔραγεν, ἀπέθανεν, ἔθελε
 τὸν ἄνδρα, κοινῶν ἐλαβε καὶ τοῦ γέυματος καὶ τοῦ
 πτώματος· ἐκείνοι πρὸς μίαν κίβραν οὐκ ἴσχυσαν
 ἀντισταῖν, ἐπὶ λόγῳ σὺν δόλῳ πάραυτα τὰ ἕτα ὑπε-
 κλίονεν, μίς θραυαίς θείας ἠττήθησαν, καίτοι μήπω
 ἐπαθεῖς ὄντες, ἀλλ' ἀπαθείς, ἐν καθάρῳ παθῶν
 χωρῶν περιπαλοῦντες· ἡμεῖς ἄρα δυσησόμεν ἐν

A firma et ineffabilia et aeterna, cum terrena rapiantur et corrumpantur; merito transcendamus transeuntia, etsi paulisper multo mentem fallant; proponamus aeterna, utpote manentia, nec unquam peritura; fugiamus Herodis exemplum; pro viribus studeamus imitari Praecursoris gratiam, nos praesertim ex omnibus, quibus vita solitaria, quorum conversatio a mundanis moribus et negotiis discrepat, et aliquo modo ad vitam eremiticam et solitariam accedit prophetae et Baptistae, qui, cum praescisceret ut propheta, quoniam solitudo valde erat auxiliatura ad eum saltem moderate imitandam, non pro religione, sed pro virtute laetans, capite truncatus est, ut nos quoque parati simus usque ad mortem adversus peccatum concertare, scientes quoniam martyrii coronam accipiet qui passiones virtute fugaverit; eam quominus malum est peccatum si cum pietate comparetur, eo ex consequentia majus est bonum pro virtute pericula subire; quomodo enim illo majore bono, scilicet religione, si oporteret, non poneret animam qui eam pro minore dederit? Ideo qui major est inter viros mulierum, praeco penitentiae, Praecursor et baptizator Salvatoris, pro virtute dimicans capite plexus est; qui non Christi solius praecursor fuit, sed et Ecclesiae ipsius, et praesertim, fratres, conversationis nostrae: ille a sterili Elisabeth prognatus est, nos vero ab Ecclesia gentium de qua scriptum est: « Laetare, sterilis, quae non paris; erumpo et clama quae non parturis; quia multi filii desertae, magis quam ojus quae habet virum ». Illam post natiuitatem infanticida Herodes necaturus persecutus est propter odium in Christum insectans, sed refugium invenit desertum, quod suavius mundo iudicavit, et ibi habitavit. Nobis etiam instat spiritaliter natis spiritalis Herodes, ipse quoque Christum in nobis insectans. Ideo nos quoque mundum fugimus, et refugium invenimus sacra Deo haec monasteria, et ita evadimus e crudelibus ejus spiculatoribus et gladiatoribus, passionum alimentis, quibus spiritalem infert mortem, hominem a Deo alienatum faciens. Haec est mors quae ad nos per fores nostras, id est, sensus ascendit; nam per eos ab initio intravit, et genus nostrum deorsum detrahit, ab immortalitate protoparentes nostros efficiens. Audivit Eva perversa maligni consilia; vidit, gustavit, manducavit, disperiit, virum pellexit, participem fecit voluptatis et lapsus. Illi uni tentationi resistere non potuerunt, uni verbo doloso statim aures praebuerunt, uno aspectu jucundo superati sunt, etsi nondum passionibus essent praecoccupati, sed istis immunes et in loco eis libero habitantes; nos vero poterimus in mundo per vitam enutriti, nihil damni a verbosis nec minus turpibus colloquiis et congressionibus, accipiemus? Quomodo istis non vulnerabitur nec male afficietur homo interior? Non erit, certo non erit. Itaque Paures Prae-

²²⁸ Isa. lrv, 1; Galat. iv, 27.

enream gratiæ imitantes, mundo abrenuntiantes, et fugientes congressum amatorum mundi, alii quidem in deserto habitaverunt, et multos ex posteris ad illud attraxerunt; alii vero in sacris ædibus habitantes, spirituales congressus in iis fecerunt, quibus nos alii aliter studium illorum imitantes in sacris his claustris vitam peragimus.

Τίς τῶν αὐτῶ προσκειμένων, οἱ μὲν τὴν ἔρημον ἐκῆσαν, καὶ πολλοὺς τῶν ἑπειτα γεγονότων πρὸς ταύτην ἐλκυσαν· οἱ δὲ περιτειχίσμασιν ἱεροῖς ἐνασχῆσαντες, καὶ συνοδίᾳ πνευματικᾶς ἐν αὐτοῖς συνῆσαντο, αἷς ἡμεῖς ἄλλοτε ἄλλος κατὰ ζῆλον ἐκείνων ἐναρμολογούμενοι τοῖς ἱεροῖς τούτοις ἐμβιοῦμεν σηκοῖς.

Verum in istis habitare non sufficit, sed oportet etiam more illorum Patrum vivere; neque enim ab aliis terrestribus istis Dei paradisis abest lignam scientiæ boni et mali, nec dux nequam; nos autem antiquis edocti exemplis soli bono et sapienti consiliario debemus attendere, et vestigia sequi eorum qui prius et nunc ei paruerunt, imitando, ut secundum Apostolum loquar, conversatione eorum quorum consideramus exitum. Sunt etiam bestiae et feræ in eremo et in saecis istis monasteriis; et valde timemus ne comparemur iumentis insipientibus, et similes illis fiamus, nisi pro viribus singuli vitam Joannis imitemur. Quid ergo? Hic semper apertum caput habebat, in signum illius orationis continuæ, ejusque erga Deum libertatis; vir enim nudato capite debet orare, secundum vocem apostolicam, ut nudo capite gloriam Domini intueatur. Igitur velentur qui mundo alligantur negotiis quibus circumdantur vel potius implicantur et impediuntis quibus pedes continuo irretiuntur, qui nequeunt ut nos, perpetuo Dominum intueri. Nos autem qui bene e mundo recessimus, ab eo etiam mente arceamur, psalmis et canticis et orationibus spiritualibus Christo animam nostram alligantes, et nosmetipsos facimus salutaris ejus nominis tabernaculum, ipso adjuvante propter quem e mundo exivimus; nam qui propter eum a mundo et vitæ commodis recessit, unionem cum eo omnino desiderat, quæ datur per continuam ejus memoriam, cujus ope mens emundatur. Igitur emundemus mentis oculum, operibus, verbis et cogitationibus ad Deum intendentes. Nihil enim habemus quo deprimamur, si totis viribus voluerimus tantum Joannis vitam contemplari. Hic sine lecto vivebat, nobis angusta sufficiat ædicula, contenti simus cella a prefecto cuique distributa, eum cogitantes qui per vitam focum non habuit; hic contentus erat pomis agrestibus et melle sylvestri; est planta quæ sponte in deserto nascitur, cujus radicibus qui post eum desertum coluerunt Patres in cibum utebantur, poma autem agrestia dixit fructus; fructibus ergo et radicibus plantarum vel melle sylvestri vescabatur.; una induebatur tunica, et zona pellicea circa lumbos cingebatur, simul per ænigmata ostendens se in corpore mortificationem corporum circumferre, simulque habens ipse paupertatis bonam, et nos operibus edocens. Nos autem quantis abundantius ad cibum et vestitum commodis, receptacula

ἄ κόσμῳ τρεφόμενοι διὰ βίου, πρὸς τὰς κλυμύρους τῶν παθῶν θείας, πρὸς τὰς πολυβήμονας καὶ οὐχ ἤττον ἀσχήμονας ἀκοάς τε καὶ θμιλίας μὴ καθελὶν κακῶς, μηδὲ τραθῆναι καὶ πονήρως διατεθῆναι τὸν ἑαυ ἀνθρώπων; Οὐκ ἔστι τούτο, οὐκ ἔστι. Διὰ ταῦτα τὸν τῆς χάριτος Πρόδρομον οἱ Πατέρες μιμούμενοι, τῷ κόσμῳ ἀποταξάμενοι, καὶ τὴν συναυλίαν φυγόν-

τες τῶν αὐτῶ προσκειμένων, οἱ μὲν τὴν ἔρημον ἐκῆσαν, καὶ πολλοὺς τῶν ἑπειτα γεγονότων πρὸς ταύτην ἐλκυσαν· οἱ δὲ περιτειχίσμασιν ἱεροῖς ἐνασχῆσαντες, καὶ συνοδίᾳ πνευματικᾶς ἐν αὐτοῖς συνῆσαντο, αἷς ἡμεῖς ἄλλοτε ἄλλος κατὰ ζῆλον ἐκείνων ἐναρμολογούμενοι τοῖς ἱεροῖς τούτοις ἐμβιοῦμεν σηκοῖς.

Οὐ κατοικεῖν δὲ μόνον ἐν αὐτοῖς δεῖ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς Πατέρας ἐκείνους ζῆν· οὐδὲ γὰρ τῶν ἐπιγῆς ἄλλων τούτων τοῦ Θεοῦ παραδείσων τὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ ζῦλον ἄπεισιν, οὐδ' ὁ πονηρὸς ὕψιγηθῆς· ἔστι δὲ ἡμᾶς παιδευθέντας τοῖς ἐκ παλαιοῦ παραδείγμασι, τῷ μόνῳ σοφῷ τε καὶ ἀγαθῷ συμβούλῳ προσέχειν, καὶ τοῖς αὐτῶ πρότερον καὶ νῦν πειθαρχοῦσι κατ' ἔχουσι ἐπισθαί, τὴν ἀναστροφὴν ἀποστολικῶς εἰπεῖν μιμουμένους τούτων ἐν τὴν ἐκδασιν εἰδομεν. Κίσι δὲ καὶ θηρία καὶ κτήνη κατὰ τὴν ἔρημον καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα σεμνεῖα· καὶ πολὺ τὸ δέος, μὴ παρασυμβληθῶμεν τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιωθῶμεν αὐτοῖς ἀν μὴ πρὸς δύναμιν ἕκαστος τὸν Ἰωάννου βίον μιμώμεθα. Τί οὖν; Ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν αἰε ἀπερικάλυπτον εἶχεν, ἀδιαλείπτου προσευχῆς τούτο δείγμα, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν παρῆρσις· ἀκατακάλυπτον γὰρ δεῖ τὸν ἀνδρα προσεύχεσθαι κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν, ὡς ἀν ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζόμεθα. Ἐγκαλυπτεσθῶσαν οὖν οἱ τῷ κόσμῳ συνδεδεμένοι, διὰ τὰς περιστοιχιζούσας, μᾶλλον δὲ συμπεφυκυίας βλάβας, καὶ τὰ παρὰ πόδας συνεχῆ σκῶλα, μὴ τούτο θυνάμενοι διηνεκῶς καθ' ἡμᾶς. Ἡμεῖς δὲ οἱ καλῶς τοῦ κόσμου ἀναχωρήσαντες, ἀναχωρῶμεν αὐτοῦ καὶ τῆ διανοίᾳ, ψαλμοῖς καὶ ᾠδαῖς καὶ προσευχαῖς πνευματικαῖς τῷ Χριστῷ συνδῆσαντες τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον, καὶ σκῆνωμα ποιήσωμεν ἑαυτοῦς τοῦ σωτηρίου δόματος· αὐτοῦ μνημονεύοντες, δι' ἐν τοῦ κόσμου ἐξῆλθομεν· ὁ γὰρ δι' αὐτὸν τοῦ κόσμου ἀναχωρήσας καὶ τῶν ἐν βίῳ τὴν πρὸς αὐτὸν ἔνωσιν ποθεῖ πάντως· ἡ δὲ διὰ τῆς αὐτοῦ διηνεκοῦς προσγίνεται μνήμη καθαίρεσθαι τὸν νοῦν. Καθάρωμεν οὖν τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, ἔργοις καὶ λόγοις καὶ λογισμοῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατίσαντας· οὐ γὰρ ἔχομεν εἰ τῶν κατασπώντων, ἀν μόνον ἐθέλωμεν κατὰ τὸ ἐφικτὸν πρὸς τὸν Ἰωάννου βίον ὄρην. Ἐκεῖνος ἄστεγος περιῆγεν, ἡμεῖς ἀρκεσθῶμεν τῆ μικρᾷ στέγῃ· στερῶμεν τῷ παρὰ τοῦ προσώπου ἕκαστος δεδομένῳ οὐκίσκῳ, τὸν διὰ βίου ἀνέστιον ἐνθυμούμενοι· ἐκεῖνος ἤρκετο τοῖς ἀκροβύτοις καὶ τῷ μελεάγρῳ, βοτάνῃ δὲ ἔστιν αὕτη αὐτομάτως ἐν ἐρήμῳ φουμένη, ἧς τὰς ρίζαις καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐρημοπολῖται Πατέρες πρὸς τροφὴν ἐχρήσαντο· ἀκρόδρυα δὲ φασὶ τὰς ὀπίρας· ὀπίρας 229 οὖν ἐκεῖνος καὶ ρίζαις βοτανῶν διέζη, ἡ μέλιτι ὄρειον, μονοζῆτον τὴν, καὶ ζώνην δερματίνην εἶχε περὶ τὴν ὀσφίν, ὁμοῦ μὲν δι' αἰνιγμάτων δεικνύς τὴν νέκρωσιν τῶν παθῶν ἐν τῷ σώματι περιφέρειν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ τῆς

ἀκτημοσύνης ἀγαθὸν αὐτός τε ἔχων, καὶ ἡμεῖς δι' ἔργων διδάσκων· πῶσον ἡμεῖς εὐποροῦμεν τῶν πρὸς τροφήν καὶ ἀμφίαιον ἐπιτηδεύων, δοχεῖά τε ἔχοντες, καὶ ἀποθήκας οἴτου τε καὶ οἴνου πλήρεις, ἀρτοποιεῖά τε καὶ ἀρτοκοπεῖα καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ ἐπιτηδεύει!

Εὐχαριστῶμεν οὖν τῷ τούτων χορηγῶν Θεῷ καὶ τῷ αὐτοῦ Προδρόμῳ, δι' ὃν ἀπόνως ταῦτα συγχομιζέται, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἡμῖν ἐπιβρέοντα· καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ ταῦτα προσφερώμεθα, δι' ἔργων τὴν εὐχαριστίαν ἀποδιδόντες αὐτῷ· ἂν γὰρ τοῖς κοινοῖς τούτοις τοῖς κατὰ τὴν μονὴν ἀρκώμεθα, οὐ πάνυ μακρὰν ἔσμεν τῆς Ἰωάννου ἀκτημοσύνης τε καὶ ἐγκρατείας. Ἐὶ γὰρ κατὰ πάντα ἀπαράμιλλος ἐκαίνος, ἀλλ' ὡς ἐκαίνος ἐτρέφετο ὑπὸ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ ταμείων· ἂν δὲ κτήματα καὶ ταμεῖα ἔχωμεν οἰκεία, τοῦτό ἐστι τὸ θεινὸν τὸ καὶ μακρὰν ἡμᾶς ποιοῦν τῆς τῶν ἁγίων κοινωνίας· ὁ γὰρ ἀναχωρήσας τοῦ κόσμου καὶ ἰδιόκτητα ἔχων, ἢ ἐκεῖθεν ἐνεγκών, ἢ κτησάμενος ἐνταῦθα, τὸν κόσμον συμπεριφέρει μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ οὐδέποτε ἀναχωρεῖ τοῦ κόσμου, κἂν ἐν αὐτῷ τῷ ἁγίῳ βρεῖ ἢ, κἂν ταῖς εἰκονιζούσαις τὸν οὐράνιον χώρον ταύταις ἐνοικῆῃ μοναῖς, τὸ καθ' ἑαυτὸν κοινοῖ τὸν τόπον, καὶ οὐκ ἀφίησιν εἶναι τοῦτον τοῦ κόσμου κρείττω. Ὁ δὲ τοιοῦτος κατακριθῆσται· πάντως, ὡς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ κεινὸν ἡγησάμενος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Κυρίου Βαπτιστῆς καὶ πρόδρομος Ἰωάννης ἐξῆλθε τῆς ἡρεμίας καὶ ἐρημίας ἐκαίνος; Ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ πεμφθεὶς, τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ καὶ εἰς ἐλεγχὸν τῶν ἀπειθούντων, δι' ὃν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφήρηται σήμερον· οὐ γὰρ ἐχρῆν ὑποστῆναι τοῦτον φυσικὸν θάνατον· καταδίκην γὰρ ἔστιν οὗτος τῆς τοῦ Ἀδάμ παραβάσεως, ἧς οὐκ ὀφειλέτης ὁ τῆς ἐντολῆς ὑπηρέτης, ὁ ἐξ αὐτῆς τῆς μητρικῆς νηδύος τῷ Θεῷ ὑπήκοος· ὑπὲρ ἀρετῆς δὲ καὶ εὐσεβείας τοῖς ἁγίοις πθάνει τὴν ψυχὴν ὀφείλεται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν· καὶ διὰ τοῦτο τούτοις κατάλληλος μᾶλλον ὁ βλασφῆμος ὑπὲρ τοῦ καλοῦ θάνατος· διὸ καὶ ὁ Κύριος οὕτω τοῦ θανάτου ἐγεύσατο. Ἔδει δὲ καὶ τὸν θάνατον Ἰωάννου πρόδρομον εἶναι τοῦ θανάτου Χριστοῦ, ὡς ἂν κατὰ τὴν πατρικὴν αὐτῷ προφητείαν προπορευθῆ τοῦ προσώπου Κυρίου τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας καὶ τοῖς ἐν σκότει τοῦ ἔθους καθημένοις. Ἰνα προσδράμωσι κάκεινοι, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ μακαρίας καὶ ἀθανάτου ζωῆς ἐπιτύχωσιν· ἧς γένοιτο πάντα ἡμεῖς ἐπιτυχεῖν πρεσβείας τοῦ ἐκ μητρικῆς νηδύος ἐπιτυχόντος αὐτῆς, καὶ τοῖς ἐν γῆ καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν ταύτην ἀνακηρύξαντος, καὶ ποδηγήσαντος; καὶ ποδηγοῦντος ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ ταῖς πρὸς Θεὸν ἰκεσίαις πρὸς αὐτὴν ἀπαντα; ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ μόνῳ πρέπει δόξα αἰώνιος. Ἀμήν.

230 ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ'.

Εἰς τὸ τῆς δεκάτης τετάρτης Κυριακῆς Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου· εἰς τὴν παραβολὴν τὴν καλοῦσαν εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ· ἐν ἣ καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας, Διὰ τί ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τοὺς μηδαμίως, ἢ μὴ δι' ἔργων ὑπακούοντα; καὶ διὰ τί ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους;

Τῆς σήμερον ἀναγιγνωσκόμενης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου παραβολῆς τὸ τελευταῖον πρῶτον ἐρῶ

¹⁰ Matth. xxi, 1-14.

A possidentes atque horrea pane et vino referta, necnon magides et pistrina, et uno verbo, omnia opportuna.

Itaque gratias agamus ei qui ista largitus est Deo et ejus Præcursori, per quem sine labore nobis conferuntur, veluti ex fonte ad nos usque effluentia, et in gloriam ejus ea proferamus, per opera gratias illi agentes. Nam si contenti simus iis quæ monasterio sunt communia, non procul distabimus a temperantia et paupertate Joannis. Equidem in omnibus nemini potest conferri, sed quemadmodum a Deo nutritus est, ita et nos Dei muneribus; sed si opes et bona habeamus propria, hoc est periculum et longinqui facti sumus a societate sanctorum. Etenim qui a mundo recessit propria possidens, sive inde inferat, sive hic acquirat, secum mundum circumfert, et nullomodo a mundo recedit, etai in ipso monte sancto steterit, licet in istis habitaverit monasteriis quibus depingitur cœlestis regio; hunc locum ut semelipsum communem facit, et impedit ne sit mundo melior. Iste prorsus condemnabitur, quoniã sanctum Dei commune fecerit. Sed nonne Baptista et Præcursor Domini Joannes exivit ex eremo illaque quiete? Equidem, sed ab eo missus, ad dandam scientiam salutis plebi ejus, ad arguendos incredulos, quapropter ab eis hodie capite truncatus est; non enim debebat hanc corporalem mortem subire, quæ est pœna Adami transgressionis, cujus debitor non erat qui mandata impleratur, qui ex ipso matris utero Deo paruerat. Sed oportet sanctos pro virtute et religione animam ponere, secundum mandatum Domini; ideo istis consentaneam necem subiit; ideo etiam Dominus ita mortem gustavit. At oportebat mortem Joannis mori? Christi præcurrere, et secundum prophetiam patris præiret ante faciem Domini, ad dandam scientiam salutis omnibus qui in umbra mortis sedent, ut et ipsi accurrant, necnon beatitudinem vitamque immortalem obtineant; quam nos omnes obtinere donetur orationibus ejus qui eam a ventre matris consecutus est, eamque omnibus tam in terris quam sub terra prædicavit, et omnes ad eam opere, verbo atque precibus Deo nuncupatis conduxit et conducit, in ipso Christo Domino nostro, quem solum decet gloria æterna. Amen.

HOMILIA XLI.

In Evangelium secundum Matthæum quartæ decimæ Dominicæ; in parabolam invitantem ad nuptias filii¹⁰; in qua etiam arguuntur qui dicunt: Quare vocavit Deus eos qui nullo modo, vel saltem non operibus sunt obedire? et quare fecit eos qui supplicii sunt irulendi?

Memorata hodie in Evangelio Domini parabola: finem primum dicam charitati vestræ: « Quoniam

multi sunt vocati, pauci vero electi; et istud enim per totam parabolam ostendit Dominus, ut nos studeamus ut non tantum inter vocatos, sed etiam inter electos conseamur. Nam qui non de numero electorum, sed solummodo vocatorum fuerit, non tantum excidet a die illa quæ nescit occasum, sed etiam immittetur in tenebras exteriores, et ligatis pedibus et manibus, illis quidem, quoniam ad Deum non cucurrerunt, his autem, quoniam opera Dei non sunt operata, siccibus et stridoribus dentium tradentur. Primo forsitan nonnulli quærent anxii quomodo Dominus multos dixit vocatos, et non omnes homines; nam si non omnes vocati sunt, neque juste non vocati excident a promissis bonis, et supplicia quæ minatus est Dominus experientur; nam fortasse paruisset, si vocati fuissent. Hoc autem veritate nititur in eo quod non merito reprobarentur nisi vocati fuissent, non vero in eo quod non omnes sunt vocati; Dominus enim in cælum, postquam resurrexisset a mortuis, ascendens, dixit discipulis suis: « Euntes in omnem mundum, prædicate Evangelium omni creaturæ²¹; » et: « Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti; docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis²². » Verum discipulos mandatum ad opus deduxisse Paulus magnus jure ac merito ostendens: « Nonne audierunt? inquit; nonne in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines terræ verba eorum? » Id est, apostolorum, adeo ut omnes vocati fuerint, et juste puniendi sint qui ad fluem non accedunt. Quare igitur Dominus non omnes dixit, sed multi sunt vocati? quoniam de accedentibus nunc sermonem habet; ideo ad extremum post parabolam istud affecit. Quippe si vocatus vocationi obediverit, et baptizatus a Christo vocetur, sed non digne ambulaverit sua vocatione, neque secundum Christum vivens perfecit quæ in baptismo fecit promissa, est equidem vocatus, non autem electus.

Insuper istud incerti investigant, vel potius exprobrant qui terra et lutum sunt, regi cœlesti, hæsterni æterno. Quare, aiunt, vocavit Deus quos sciavit nullomodo, at certe non operibus obedituros? quare puniendos fecit, illud prævidens? Nec illum audiunt dicentem: « Sicut exaltantur cœli a terra, sic exaltantur cogitationes meæ a cogitationibus vestris, dicit Dominus²³; » sed rationem petunt et exigunt ab eo quem nequeunt comprehendere. Quantum a formicis discrepamus! Nonne ab eisdem signum nostrum, corpus dico, habemus? Nonne eisdem vescimur? Nonne in eodem loco habitamus? nonne fere eisdem facultatibus utimur? Sunt autem ex istis quibus nobis præstant formicæ? magis suis commodis consulunt; melius procul sua prævident emolumenta, frugibus annuis ardentius student; sed nos illis præstantius lumine

πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἀγάπην· « Ὅτι πολλοὶ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί· » τοῦτο γὰρ καὶ διὰ πάσης τῆς παραβολῆς ὁ Κύριος δεικνυσιν· ὡς ἂν ἡμεῖς σπουδάσωμεν μὴ τῶν κλητῶν ἀπλῶς, ἀλλὰ τῶν ἐκλεκτῶν εἶναι· ὁ γὰρ μὴ τῶν ἐκλεκτῶν ὢν, ἀλλὰ τῶν κλητῶν μόνον, ὁ μόνον ἐκπίπτει· τοῦ ἀνεσπέρου φωτός, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ σκότος ἐξάγεται τὸ ἐξώτερον, καὶ χεῖρας ὁμοῦ καὶ πόδας παύσθαι, τοὺς μὲν ὡς μὴ πρὸς τὸν Θεὸν δραμόντας, τὰς δὲ ὡς μὴ τὰ τοῦ Θεοῦ εἰργασμένας, τῷ κλαυθμῷ καὶ τῷ βρυγμῷ παραδίδονται τῶν ὀδόντων. Ἀπορήσει δ' ἂν τις πρῶτον, πῶς ὁ Κύριος πολλοὺς εἰρηκε τοὺς κλητοὺς, ἀλλ' οὐχὶ πάντας ἀνθρώπους· εἰ γὰρ μὴ πάντες ἐκλήθησαν, οὐχὶ δικαίως οἱ μὴ κληθέντες ἐκπεσοῦνται τῶν ἐπιγγελαμένων ἀγαθῶν, καὶ πειραθῆσονται τῶν ἠπειλημένων βασάνων· ἴσως γὰρ ἂν ὑπέκρουσαν, εἴπερ ἐκλήθησαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔχει λόγον, ὡς οὐκ ἂν δικαίως ἀπεδοκιμάσθησαν, εἴπερ μὴ ἐκλήθησαν· οὐκ ἔκλειον δὲ ἀληθῆς, ὅτι μὴ πάντες ἐκλήθησαν. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος εἰς οὐρανὸν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἀναφερόμενος, πρὸς τοὺς οἰκείους εἶπε μαθητάς· « Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσης τῆς κτίσεως· » καὶ, « Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δίδασκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνεταλάμην ὑμῖν. » Ὅτι δὲ οὕτως κελουσθὲν εἰς ἔργον ἤγαγον εἰ μαθηταί, Παῦλος ὁ μέγας ἱκανὸς παραστήσει· « Μὴ γὰρ οὐκ ἤκουσαν; φησί; Μεινοῦνγε εἰς πάσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγος; αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέριτα τῆς οἰκουμένης τὰ βήματα αὐτῶν, » δηλονότι τῶν ἀποστόλων, ὥστε πάντες ἐκλήθησαν, καὶ δικαίως· οἱ μὴ προσελθόντες τῇ πίστει κολασθήσονται. Πῶς οὖν ὁ Κύριος οὐ πάντες εἶπεν, ἀλλὰ· « Πολλοὶ εἰσι κλητοί; » Ὅτι περὶ τῶν προσελθόντων νῦν ὁ λόγος αὐτῷ· διὰ καὶ ὕστερον μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦτο τίθεικεν· ἂν γὰρ κληθεῖ; ὑπακούσῃ τις τῇ κλήσει, καὶ βαπτισθεὶς ἀπὸ Χριστοῦ κληθῆ, μὴ ἀξίω; δὲ τῆς κλήσεως περιπατήσῃ, μὴδὲ κατὰ Χριστὸν βίους τελήσῃ τὰς ὑποσχέσεις; ἀ; ἔδωκε βαπτιζόμενος, κλητὸς μὲν ἔστιν, ἐκλεκτὸς δ' οὐ.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀποροῦσι τινες, μάλλον δὲ καὶ ἐγκαλοῦσιν οἱ γῆ καὶ πηλὸς ὄντες τῷ ὑπερουρανίῳ, οἱ χθιζοὶ τῷ προαιωνίῳ. Τί γὰρ ἐκάλεσε, φασίν, ὁ Θεὸς εἰδὼς τοὺς μηδαμῶς, ἢ μὴ δι' ἔργων ὑπακούσοντας; Τί δὲ καὶ ὄλωσ' ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους καὶ ταῦτα προειδῶς; οὐδ' ἐκείνο ἀκούοντες, **231** « Ὅτι καθὼς ἀπέχουσι ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, κατὰ τοσοῦτον ἀπέχουσιν αἱ διανοαὶ μου ἀπὸ τῶν διαλογῶν ὑμῶν, λέγει Κύριος· » ἀλλὰ λογοθετοῦσι καὶ λογοπραγοῦσι τὸν ἀπερινέητον. Πόσον ἡμεῖς διαφέρομεν μυρμηκῶν; Οὐκ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἔχομεν τὸ καθ' ἡμᾶς; φύραμα τοῦτο, τὸ σῶμα λέγω; Οὐκ ἀπὸ τῶν αὐτῶν τρεφόμεθα; Οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς διαζώμεν; Ὁὐ ταῖς αὐταῖς σχεδὸν χρώμασι δυνάμεσιν; Ἔστι δὲ καθ' ἂ; αὐτῶν καὶ ὑπερέχουσιν ἡμῶν οἱ μύρμηκες; Προμηθέστεροι γὰρ εἰσι τῶν συμπερόντων, καὶ γνωστικώτεροι πόρρωθεν τῶν αὐτοῖς ἐπιτηδείων, καὶ

²¹ Marc. xvi, 13. ²² Matth. xxviii, 19. ²³ Isa. v, 5, 9.

σπουδαιότερον πρὸς τὴν ἐπίτειον συγκομιδὴν · ἀλλ' ἂν
 ὑπερέχουμεν καὶ ἡμεῖς αὐτῶν τῷ λογικῷ τῆς καθ'
 ἡμᾶς ψυχῆς · ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ ὑπεροχὴ πρὸς τὴν
 πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ὑπεροχὴν ; Εἰ γοῦν καὶ πάντες
 οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην συναχθέντες μύρμηκες,
 ἡμῶν τῶν κατὰ πάντα τούτων ὑπερεχόντων, οὐκ ἂν
 ἔν τι καὶ τὸ σμικρότατον ἔργον ἢ νόημα γινώσκαι
 ποτα δύναιτο, πῶς ἡμεῖς τοῦ ἀπειράκις ἀπειρώς
 ὑπερέχοντος ἡμῶν Θεοῦ κατανοῆσαι δυνηθῶμεν τὰ
 ἔργα καὶ τὸν νοῦν, καὶ τῆς ἀκολουθίας ἀκριβῶς κατα-
 στοχάσασθαι τῶν γαγονδῶν ἄνευ πίστεως ; Ὡς περ
 γὰρ ὁ μέγας ἐν οὐρανῷ φωστὴρ οὐκ ἂν ἰδύντο ποιεῖν
 ἡμέραν, εἰ μὴ τὴν ἡμετέραν ἔβην ὑπερέβαιναν ἢ κατ'
 ἑσθὸν λαμπρότης, οὕτως οὐδ' ἂν ὁ τῆς ἡμῶν φύσεως
 ἐκμυσργὸς Θεὸς σωτηρίας ἦν ἡμῖν ποιητικὸς, εἰ κα-
 ταληπτὸς ἡμῖν ὑπῆρχε, καὶ μὴ σφρίαν εἶχε καὶ ἀγα-
 θότητα τὴν ἡμῶν διάνοιαν ὑπερβαίνουσαν. Ὅμως οἱ
 ἐγκαλοῦντες τῷ Θεῷ πῶς ἐκάλεσε τοὺς μὴ δι' ἔργων
 ὑπαικούειν μᾶλλοντας, πῶς οὐκ αὐτὸν αἰτιον ἐνόμι-
 σαν τῆς ἀπωλείας τούτων, εἴπερ μὴ αὐτοῦ ἐκάλεσε ;
 διὰ τοῦτο οὖν ἐκάλεσεν, ἵνα μηδεὶς ἐξη λέγειν, αἰ-
 τιον αὐτὸν εἶναι τῆς αὐτῶν κολάσεως. Διὰ τί δὲ
 ὄλωσ' ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους ; Οὐχ ἵνα κολά-
 σῃ, ἀλλ' ἵνα σώσῃ, καὶ ἄλλον ἐκ τῆς κλήσεως · εἰ
 γὰρ ἤθελε κολάσαι τινὰ, οὐκ ἂν ἐκάλει πάντας πρὸς
 σωτηρίαν. Εἰ δ' ἐκεῖνος δι' οἰκτιρὰν ἀγαθότητα καὶ
 προήγαγε καὶ ἐκάλεσεν εἰς σωτηρίαν, ἰγὼ δὲ κακῶς
 ἐφάνην, ἰδοὶ τὴν ἐμὴν κακίαν, καὶ ταῦτα μήπω πα-
 ρούσαν, νικήσαι τε καὶ ἐμποδίσαι τὴν ἀεὶ οὐσαν ἀγα-
 θότητα ; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον ; Ὁ δὲ μὴ τοῦτο
 λέγων, ἀλλὰ τὸν δημιουργὸν κατατιμῶμενος, τοῦτο
 φησιν ἄντικρυς, ὅτι οὐκ ἴδεις γενέσθαι φύσιν λογικὴν ·
 τίς γὰρ χρεῖα τοῦ λογικοῦ, εἰ μὴ προαιρητῶν καὶ
 αὐτεξούσιον εἶη ; Ἀυτεξούσιος δὲ πῶς ἄν τις εἶη, καὶ
 προαιρησιν ἔχοι, μὴ δυνάμενος, εἰ βούλεται, καὶ κακὸς εἶναι ;
 Εἰ δὲ μὴ κακὸς, οὐδὲ ἀγαθὸς δύναιτο γενέ-
 σθαι δῆπου.

Ὁ λέγων τοίνυν μὴ δεῖν γενέσθαι παρὰ Θεοῦ τοὺς
 κολασθησομένους ; οὐδὲ τοὺς σωζομένους δεῖν φησι
 γενέσθαι. οὐτε τινὰ ὄλωσ' λογικὴν καὶ αὐτεξούσιον
 φύσιν · εἰ δὲ καὶ διὰ τὴν λογικὴν φύσιν ἄλλα γέγονε
 πάντα, τοῦτο φησιν ὡς οὐκ ἴδεις δημιουργὸν εἶναι
 τὸν Θεόν, ὁρᾷτε τὴν ἀτοπίαν ὄση ; Ἄλλ' ἐπειθὴ λο-
 γικοῦ καὶ αὐτεξουσίου γένους δημιουργηθέντος ; ὅπου
 τοῦ Θεοῦ, τῆ τοῦ αὐτεξουσίου ῥοπή καὶ διαφόρῳ
 χρήσει οἱ μὲν ἐμᾶλλον ἐσεσθαι κακοί, οἱ δὲ ἀγαθοί,
 τὸ τῷ ἑντικῶς ἀγαθῷ Θεῷ προσῆκον, διὰ τοὺς ἐσομέ-
 νους κακοὺς, μὴ προαγαγεῖν εἰς γένεσιν τοὺς ἀγα-
 θούς ; Καὶ τί ἂν τ.ε. ἔνοησαι ἐν ἀδικιώτερον ; Εἰ γὰρ
 καὶ ῥόνος εἰς ἐμᾶλλον ἐσεσθαι ὁ ἀγαθός, οὐδ' οὕτω
 τῆς δημιουργίας ἀφεῖσθαι δίκαιον · κρείσσον γὰρ
 εἰς κοῦν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἢ μύριοι παράνο-
 μοι. Τί δὲ καὶ τοὺς τὸν χρυσοῦν ἐκ τῆς χρυσίδου ;
 ἐκλεγομένους ἀρούμεν, μὴ καὶ τὸν ἀχρηστον χρῶν
 τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν ψηγμάτων συμφορεῖν ; Ἄλλ'
 ἀκούσαμεν, ὡς οὐκ ἂν γένοιτο ἡ ἐκλογή ·
 οὐδ' εἰ ἐκλεκοίτο ἂν ἦσαν, εἰ μὴ καὶ οἱ μὴ οὗτοι
 ἐκλήθησαν · πῶς δ' ἂν ἐκλήθησαν εἰ μὴ ἐγένον-
 το ; Μᾶλλον δὲ ἐγγυτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν,
 καὶ αὐτοὺς ἐρωτήσωμεν, τοὺς ἐγκαλοῦντας τῷ

mentis nostræ ; at quæ est ista præstantia, si con-
 feratur cum illa Dei ad nos excellentia ? Si omnes
 universæ terræ formicæ simul congregatæ, nobis
 omnibus illis præstantibus, nec vel minimum opus
 aut cogitationem noscere nequeant, quomodo nos,
 Deo nobis in infinitum excellenti concipere pot-
 rimus ejus opera atque scientiam, et penitus præ-
 videre factorum consequentias, nisi fidem habea-
 mus ? Quemadmodum magnam in cælo sidus diem
 facere non posset, nisi visum nostrum juliar illius
 transcenderet, ita Deus neque creator esset nostræ
 naturæ, neque salutis auctor, si a nobis posset
 comprehendi, nec sapientiam atque bonitatem ha-
 beret cogitationem nostram transcendentem. Rur-
 sum qui Deo obiectant quare fecit operibus non
 obediuros, quomodo non cogitant illum causam
 fore eorum damni, nisi eos vocaverit ? Ideo igitur
 eos vocavit, ne ullus dicere possit Deum causam
 esse suæ perniciæ. Sed quare fecit puniendos ? ne-
 quaquam ut puniat, sed ut salvet, quod patet ex
 vocatione. Nam si voluisset quempiam suppliciiis
 afficere, non omnes ad salutem vocasset ; sed si ille
 me ad salutem benigne eduxit et vocavit, ego au-
 tem male ambulavi, nunquid oportebat meam ma-
 litiæ, etsi nondum præsentem, vincere et impedire
 æternam ejus benignitatem ? Quomodo istud ratio-
 nem habet ? Ille autem qui ista non loquitur, sed
 creatorem objurgat, prorsus asserit non oportere
 fieri naturam ratione præditam. Nam quid prodest
 ratio, si libertas atque facultas non comitentur ?
 Sed quomodo quis erit liber, nisi optionem ha-
 beat, et possit, si voluerit, etiam malus esse ? Si
 vero malus esse nequeat, neque bonus esse po-
 terit.

Igitur qui dicit creandos non fuisse a Deo eos
 qui erant puniendi, nec condendos fuisse etiam di-
 cit eos qui erant salvandi, nec ullam omnino ratio-
 nabilem et liberam producendam fuisse naturam.
 Sed si cætera propter naturam rationabilem facta
 sunt, dicit non oportuisse Deum esse creatorem :
 videlicet quanta sit insania ? Cum autem, manu
 Dei condito rationabili et libero genere, ex varia
 libertatis inclinatione usque diverso, alii debeant
 esse mali, alii autem boni, nunquid Deum vere bo-
 num decebat propter malos futuros, non in lucem
 edere bonos ? Quid tali cogitatione indignius ? Nam
 etsi unus tantum deberet esse bonus, non proinde
 justum esset omiti creationem ; melior est enim
 unus faciens voluntatem Domini quam sexcenti
 peccatores. Nunquid eis qui aurum ex aurario ell-
 gunt dicemus lutum inutile cum bracteolis non as-
 portari ? Sed audiremus electionem secus esse im-
 possibilem ; nec essent electi, nisi alii vocarentur ;
 sed quomodo vocarentur nisi facti fuerint ? Sed
 propius adhuc sermonem insitiamus, et ipsos
 interrogemus objectantes ei qui vult salvos fieri,
 de his qui propriam salutem non volunt. Nobis

mortalibus cibi necessitas incumbit. Porro cibi partem natura in propriam refectionem eligit, et sibi-metipsi assumit, partem vero factam sordidam, ut inutilem emittit per membra secretioni idonea: nunquid preinde, quia debet in sterco mutari, escam omnino propelletis, vel quia debet eligi natura nostra in refectionem, per coctionem assimilari et in ejus substantiam converti, proin omnem escam assumere? Nequaquam opus est ratiocinandi; nam opere respondemus singulis diebus manducantes, et vescentes cibo qui simul naturæ nostræ convenit et ab ea repellitur. Cujus gratia hoc facimus? Propter innatum nobis amorem vitæ. Ita ergo Deus propter innatam benignitatem et clementiam, licet nonnulli sponte mali essent futuri, nihilominus in lucem bonos edidit, sed propter bonos eos etiam qui mali erant futuri, creavit. Nonne videtis quoniam medicorum pueri non sicut fame torqueri eos qui propter debilitatem stomachi cibum retinere nequeunt, sed illum evomunt? Quare ergo illos nutrire student? quoniam aliquid eisi leve natura a cibo accipit, eisi major pars escarum vomitibus reddatur inutilis; quapropter humanæ merito dicitur medicina.

εἰ βραχὺ παρὰ τῆς τροφῆς ἡ φύσις, εἰ καὶ τὸ πλείστον τῶν βρωμάτων ὀφρεῖται διὰ τῶν ἐμπτῶν διὰ τοῦτο φιλόθροπος δικαίως ἢ ἰατρικὴ καλεῖται.

Unde benignitas et clementia Dei ex hoc magis ostenditur, quoniam, quanquam præ multitudine animarum non salvandarum pauci sint qui salutis inseruiunt, ipse totum genus condidit, paucisque futuris electis, propter nimiam charitatem omnes tamen vocavit. « Simile factum est, inquit, regnum cælorum homini regi qui fecit nuptias filio suo: et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et nolabant venire. » Hic nuptias vocat unctionem Filii Dei cum humana natura, et per istam cum Ecclesia nostra. Nam Paulus dicens matrimonii mysterium esse magnum, addidit: « Ego autem dico in Christo et in Ecclesia. » Alibi etiam nobis dicit: « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo ²⁵. » Sed quare non dixit unum connubium, ac connubia regem cælorum Patrem altissimum Filio suo fecisse? Quoniam sauctarum animarum sponsus Christus, singulis istis animis mystice conjunctus, dat Patri nuptiale gaudium de isto celebrare. Ipse enim est qui dicit: « Gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente ²⁶. » Nam Spiritus iterum per conversionem conjungentis et desponsantis Christo animas in pœnitentia viventes fructus est gaudium secundum Apostolum, quo replentur omnes Dei amici sive in cælo sive in terris; ideo gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente. Hujus gratia ineffabilis conjunctionis ejus qui nobis pœnitentiam dedit Filii Dei, jam cum humana naturâ perfectæ, necnon ingentis gaudii a Deo Patre illius causa celebrati mystice in cælis,

πάντας θέλοντι σωθῆναι ὑπὲρ τῶν μὴ θελούντων τὴν οἰκίαν σωτηρίαν. Βροτεῖς ἡμῖν οὐσι τρέφεσθαι ἀνάγκη· ἐπεὶ οὖν τῆς τροφῆς τὸ μὲν ἢ καθ' ἡμᾶς φύσις εἰς οἰκίαν σύστασιν ἐκλέγεται, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἀναλαμβάνει, τὸ δὲ δυσώδης ἀπεργαζομένη, ὡς ἀχρεῖον ἔξω βάλλει διὰ τῶν ἀποκριτικῶν μορίων, ὁμοίως, διὰ τὸ μέλλον εἰς κόπρον ἀποτελεσθήσειν, τὴν τροφὴν ἀπόσπασθε παντάπασιν, ἢ διὰ τὸ ἐκλεγόμενον, καὶ πρὸς σύστασιν τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως; διὰ πέψω; ἐξομοιούμενον τε καὶ προσοικειούμενον, τὸ πᾶν τῆς τροφῆς προσοίσεσθε; Πάντως οὐ λόγου χρεῖα· καὶ γὰρ ἔργῳ τὴν ἀποκρίσιν ποιοῦμεθα καθ' ἡμέραν τρεφόμενοι, καὶ διὰ τὴν κατ' ἀλλήλον ἡμῖν τροφὴν, καὶ τὴν ἀκατ' ἀλλήλον τῇ φύσει προσφερόμενοι. Τίνος χάριν τοῦτο πράττοντες; διὰ τὴν ἐμψυτον ἡμῖν φιλοζωίαν. Οὕτως οὖν καὶ ὁ θεὸς διὰ τὴν ἐμψυτον χρηστότητα καὶ τὸ φιλάγαθον, οὐ διὰ τοὺς ἔσομένους οἰκοθεν κακοὺς ἀφήκε προαγαγεῖν εἰς γένεσιν τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ τοὺς ἔσομένους κακοὺς ἐδημιούργησεν. Οὐχ ὄρατε τοὺς τῶν ἱατρῶν παῖδας ὅτι οὐκ ἐνδιδόσανται εἰτεῖν τοῖς διὰ τὴν τοῦ στομάχου ἀτονίαν οὐ παρακατέχουσιν, ἀλλ' ἐμοῦσι τὴν τροφὴν; Τίνος οὖν ἕνεκα τρέφεσθαι αὐτοῖς προτρέπουσιν; Ὅτι λαμβάνει τι καὶ

Ὅστε καὶ τὸ τοῦ θεοῦ φιλάγαθόν τε καὶ φιλόθροπον ἐκ τούτου μᾶλλον δεικνύται, ὅτι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν μὴ σωζομένων, ὀλίγων ὄντων τῶν τῆς οἰκίας σωτηρίας ἀντιποιοούμενων, αὐτοῖς τὸ πᾶν γένος ἐδημιούργησε, καὶ ὀλίγων ὄντων τῶν ἐκλεκτῶν ἕσασθαι μελλόντων, αὐτοῖς διὰ τὸ ὑπερέβαλλον τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἅπαντας ἐκάλεσεν. « Ὁμοιωθῆ γὰρ, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καλέσας τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν. » Γάμον ἔναυθα τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν λέγει συνάφειαν· αὐτῶ γὰρ καὶ ὁ Παῦλος εἰπὼν, ὅτι τὸ μυστήριον τοῦ γάμου μέγα ἐστίν, ἐπήγαγεν· « Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. » Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν πρὸς ἡμᾶς φησὶν· « Ἡρμοσύμη ὁμοίως ἐν ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ. » Τίνος δὲ ἕνεκα οὐκ ἕνα γάμον, ἀλλὰ γάμους φησὶ τὸν βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν τὸν ἀνωτάτω Πιτέρα ποιῆσαι τῷ Υἱῷ αὐτοῦ; Ἐπειδὴ περὶ ὁ τῶν καθαρῶν ψυχῶν νυμφίος Χριστὸς ἐκάστη ψυχῇ τοιαύτη μυστικῶς συναπτόμενος, γαμήλιον τῷ Πατρὶ εἰδῶσιν ἄγειν ἐπὶ τούτω χαρὰν· αὐτοῖς γὰρ ἐστὶν ὁ λόγος, ὅτι· « Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι· » τοῦ γὰρ δι' ἐπιστροφῆς αὐτοῖς συνιστῶντος καὶ συνάπτοντος Χριστῷ τοὺς ἐν μετανοίᾳ ζῶντας Πνεύματος ἁγίου καρπὸς ἐστὶν ἡ χαρὰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, συμπεριβάλλουσα τοὺς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἐνθεούς· διὰ τοῦτο χαρὰ γίνεται

²⁵ II Cor. xi, 2. ²⁶ Luc. xv, 7.

ἄρα καὶ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶν μετανοοῦντι. Τῆς A
 ἤθητου συναφείας τοῦ χαρισμένου τὴν μετά-
 μιν Ἰοῦ τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην
 κελουμένης ἤδη, καὶ τῆς ἐπὶ ταύτῃ παρὰ τοῦ
 ἡ Πατρὸς συγκροτουμένης 233 μυστικῆς
 ἐν οὐρανοῖς, ἀπεισάλησαν οἱ δοῦλοι, Ἰωάννης
 ἱεροῦ πρόδρομος, Ζαχαρίας δὲν ἀπέκτειναν
 αἰοὶ μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου,
 ἡ ὁ Θεοδόχος, καὶ ἀπλῶς πάντες οἱ πρὸ τοῦ
 οὐ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως καταγγελλαν-
 τισμένην ἤδη τὴν τοῦ Κυρίου διὰ σαρκὸς
 ἐπὶ τὴν γῆν. Ἀπεισάλησαν οὖν οὗτοι καλέ-
 υς κεκλημένους, δηλονότι τοὺς Ἰουδαίους·
 ἂρ εἰσιν οἱ κεκλημένοι, ὡς καὶ πρότερον διὰ
 σφητῶν κληθέντες, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν ἐλ-
 λουτέστι πιστεῦσαι καὶ συμμετασχεῖν τῆς ἀρ- B
 κωνωνίας καὶ χάριτος, καίτοι πολλάκις καὶ
 ἐν καὶ νῦν κληθέντες. Πάλιν οὖν φησιν, ὡ
 ἀτου μακροθυμίας ἡ ἀπέστειλεν ἄλλους δού-
 λέγων· « Ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμα-
 ἡ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ θευμένα
 ἔτοιμα, δεῦτε εἰς βρούς γάμους. » Οἱ δὲ
 ντες, οἱ μὲν ἀμελήσαντες, ἀπῆλθον εἰς
 καὶ ἔμπορίας· πόσον τούτων ἀπέχουσιν
 ἡ καὶ ἔμπελῶνας καὶ πραγματικὰς ἀνωμαλίας προφασιζόμενοι, καὶ τῶν ἱερῶν συνάξεων ἀπο-
 νιοι, καὶ τῆς ἱερῆς ψαλμωδίας καὶ διδασκαλίας ἀκούειν μὴ προθυμούμενοι; Οἱ δὲ, φησὶ, καὶ
 ὄλους κρατήσαντες ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. Οὐδὲν πόρρω τούτων εἰσιν οἱ καὶ νῦν ἀπειθοῦντες
 ἰοστάταις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατ' αὐτῶν ἔστιν ὅτι τὰ τῶν πολεμίων παραφβεγγόμενοι· ἀλλ'
 ὡρεὰν καὶ τούτοις ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης ἐκθλίψωμεν τὸ σωτήριον γλεύκος.

οὐ, φησὶ, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασται· οἱ C
 ἰου καὶ τὰ σιτιστὰ θευμένα, καὶ πάντα
 » Ὅντως κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυ-
 κλίσθη τῶν παρὰ Θεοῦ γεγονότων τὸ ἀρι-
 τάντα γὰρ τὰ πρὸ ταύτης οἰκονομικῶς ὑπὲρ
 ἀρὰ Θεοῦ γινόμενα καλὰ τε ἦν καὶ ἀγαθὰ,
 ὅτι τὸ τέλος τείνοντα· τὸ δὲ πάντων ἀρι-
 ἄλλον δὲ τὸ μόνον ὄντως καὶ ἀσύγκριτον
 , ἡ ἐνανθρώπησις ἔστι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ, καὶ ταύτης μάλιστα τὸ τέλος, τὰ σω-
 τάθη καὶ ἡ ἀνάστασις· φαίνεται γὰρ ἡ κλη-
 ἡ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου
 λην· τότε γὰρ καὶ πάντα γέγονεν ἔτοιμα
 ; τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, ἡ τοῦ Ἰοῦ
 ὅ διὰ σαρκὸς ἐντελής οἰκονομία, ἡ κατ'
 θεόλακτος διδασκαλία, τὰ τῆς θεανόρικῆς D
 ας ἀποτελέσματα, ἡ μετάδοσις τοῦ θεανθρώ-
 ματος, τὸ μέγα καὶ θεῖον καὶ σωτήριον θῦμα,
 κρῶν τριήμερος ἔγερσις, ἡ καταρχὴ τῆς
 ζωῆς καὶ τῆς ἐνθέου κατ' αὐτὴν εὐφροσύ-
 ταῦροί μου, φησὶ, καὶ τὰ σιτιστὰ θευμένα·
 ρ καὶ τὰ παλαιὰ τοῖς νέοις ἡνωται· τὰ μὲν
 τῶν σιτιστῶν θυσίας δηλούμενα· ἄρτος· γὰρ
 νῦν ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θυόμενος·
 αλαιὰ διὰ τῶν ταύρων σημαίνοντα, καὶ διὰ
 νῆς θυσίας μετενηνεγμένα πρὸς τὸ θεοῦτε-
 πεστάλησαν οὖν ἄλλοι δούλοι, οἱ τοῦ Κυρίου
 οἱ, κηρῦσαι ταῦτα καὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ἔτι
 μούνοτος ἐπ' αὐτοὺς τὸ Ἀσπύτου· ἀλλ'
 τας ἐκείνοι, οἱ μὲν οὐδὲ προσέσχον, ἀγροῖς
 ορβίας, γῆ καὶ τοῖς γῆϊοῖς ὀλοσχερῶς προσ-

missi sunt servi, Joannes Domini Præcursor, Zacharias quem occiderunt Judæi inter templum et altare, Simeon qui Deum in ulnas accepit, et omnes prorsus alii qui, ante salutiferam passionem et resurrectionem, annuntiaverunt jam factum Domini per carnem adventum in terram. Hi ergo missi sunt ut vocarent invitatos, scilicet Judæos; isti enim missi invitati, utpote prius per prophetas vocati, sed noluerunt venire, id est credere et participes fieri ineffabilis societatis et gratiæ, etsi multoties et primo et nunc vocati. Iterum ergo dixit, o inenarrabilis longanimitas! misit alios servos dicens: « Ecce prandium meum paravi, tauri mei et altitia occisa sunt, et omnia parata; venite ad nuptias. » Illis' auditis, alii quidem neglexerunt, et abierunt in agros et ad negotiationem; in quo ab istis differunt qui fruges, vineas et alias negotiorum inæqualitates causati, sacros conventus derelinquunt, nec doctrinam psalmodiamque sanctam audire desiderant? Alii vero tenuerunt servos, et contumeliis affectos occiderunt. A quibus non valde distant qui etiam nunc obedientiam negantes præfectis Ecclesiæ, illos ut inimici verbis impetunt. Nos autem istis etiam ex hac parabola salutarem gratis exprimamus suavitatem.

« Ecce, inquit, prandium meum paravi, tauri mei et volatilia occisa sunt, et omnia parata. » Vere per incarnationem Domini appositum est optimum ex operibus Dei; nam omnia ante eam sapienter a Deo propter nos facta pulchra erant et bona, et ad hunc finem spectantia; sed optimum ex omnibus, imo solum vere et sine ulla comparatione optimum est incarnatio Domini nostri Jesu Christi, et præcipue hujus finis: salutaris passio et resurrectio. Tunc enim omnia parata sunt ad salutem nostram: Filii Dei per carnem perfecta dispensatio, divina per eam doctrina, humanæ simulque divinæ virtutis opera, divini simulque humani corporis communicatio, magnum et divinum et salutare sacrificium, post tres dies a mortuis resurrectio, primitiæ perennis vitæ divinæque in ea lætitiæ. Tauri mei, ait, et volatilia occisa sunt; tunc enim vetera novis adunata sunt; hæc quidem per occisionem volatiliū manifestata, nam panis est qui nunc propter nos in Ecclesia sacrificatur; illa vero vetera per tauros declarata, et per novam victimam in sacrificium Deo dignius translata. Missi sunt ergo alii servi, Domini apostoli, quæ ista Judæis prædicarent, Domino adhuc de eis habente patientiam. At isti, his auditis, alii quidem non attenderunt, agris et negotiationibus, terræ et terrenis toti incumbentes; alii autem præcones tenuerunt, et alios quidem contumeliis affecarunt, alios vero rapidaverunt, omnes autem, quantum potuit eorum malignitas, et conviciis lacerarunt et occiderunt. « Iratus igitur, ait, rex, missis exercitibus suis.

perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succendit. Nam postquam, etiam post illorum passionem adhuc perdurans misisset qui ad poenitentiam vocarent indulgentiam promitterent, ingentium bonorum largitionem nuntiarent, horum arrhas et pignora donarent, veritati fidele testimonium redderent, illi autem non tantum nequaquam poenitentiam egissent aut paruisent, sed insuper contumeliosis affectos morti tradidissent evangelistas, jure deinceps mitti qui illos perdant et civitatem eorum succendant. Quis autem nescit hæc manifeste in Hierosolyma fuisse impleta quam hic merito vocat civitatem interfectorum?

γαλιλαίας· πάλαι δικαίως ἐπειτα τοὺς ἀπολέσαντας αὐτοὺς, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐμπήρσοντας. Τίς δὲ οὐκ οἶδε ταῦτα τετελεσμένα φανερώς ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἣν καὶ πόλιν φονεῶν νῦν εἰκότως ἐκάλουν;

Verum cum illi multoties antea et nunc vocati, non tantummodo semetipsos vocatione indignos exhibuissent, sed etiam dignos ira Dei et pernicie, jubente rege, in vias exeuntes iidem servi, scilicet Domini apostoli, congregaverunt, inquit, quotquot invenerunt bonos et malos, et impleta est domus accubantibus; hi autem sunt vocati ex gentibus. Jerusalem enim tum erat sola Dei civitas, solaque ejus domus Israelitarum populus; qui autem extra istum erant, quales tunc gentes, veluti per vias et quidem multas atque diversas errabant; nam varia et diversa erant earum dogmata. Malos autem et bonos dixit eos qui per vias inventi congregati sunt propter diversam eorum voluntatem, vi cujus alii quidem electi sunt, fidei mores et vitam conjungentes consentaneam, alii vero e numero electorum rejecti sunt vitam viventes turpem et perversam, necnon a fide dissentientem; quod ostendit addendum: «Intravit rex ut videret discumbentes,» id est eos qui ex vocatis accesserunt. Porro ejus ingressus ad videndos et judicandos recubentes nihil aliud est quam manifestatio futuri judicii in tempore facienda. «Intravit igitur rex, inquit, et vidit hominem non vestitum veste nuptiali.» Vestis spiritualium nuptiarum est virtus, quam qui hic non induerit, non tantum indignus cœnaculi illius aspectu invenietur, sed etiam vincula et inenarrabilia experietur supplicia. Si vero cujuslibet animæ vestis est corpus ad quod unitur, qui illud non custodiverit vel non emundaverit per temperantiam, puritatem et castimoniam, illud habebit indignum incorruptibili cœnaculo, et dignum quod ab eo eiciatur. Isto igitur, ait, convicto et pudore suffuso qui non induerat vestem vocatione dignam, rex dixit ministris: «Ligatis manibus et pedibus ejus, tollite eum,» id est, illum circumdantes pœnis quas effugere non poterit, amovete ab habitaculo et societas lætantium. «Et mittite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium.» Nam juste manibus et pedibus alligatur qui in his terris peccatorum suorum vinculis constringitur, et mittitur in tenebras exteriores, longius a Deo factus, quia hic non fecit opera lucis. Ibi, inquit, erit fletus et stridor dentium; nam non tenebræ

ἠλωμένοι· οἱ δὲ καὶ τοὺς κίρκας κρατήσαντες, τοὺς μὲν ὕβρισαν, τοὺς δὲ ἐλιθοβόλησαν, πάντας δὲ, ὅσον τὸ εἰς τὴν αὐτὴν ἤκον πρόθεσιν, καὶ ὕβρισαν καὶ ἀπίκτειναν. «Ὅργισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, φησὶν, πέμψας ἀπόλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν.» Ἐπὶ γὰρ καὶ μετὰ τὸ παρ' αὐτῶν ἐξειργασμένον πάθος ἐτι μακροθυμῶν, ἀπέστειλε τοὺς πρὸς μετάνοιαν ἐκκαλουμένους, ἀμνηστίαν ἐπαγγελλομένους, καὶ μεγάλων εὐαγγελιζομένους ἀγαθῶν ἐπίδοσιν, ἐγγύας τε τούτων καὶ ἀρραβῶνας διδόντας, καὶ πίστει ἀσφαλῆς, οἱ δὲ μὴ μόνον οὐ μετένοσαν οὐδὲ προσέσχον, ἀλλὰ καὶ

ὑβρίν ἀνταπέδωκαν, καὶ φόνους ἡμεψήσονται τοὺς εὐαγ-

Ἐπεὶ δὲ οἱ κεκλημένοι πολλάκις πρότερον καὶ νῦν, ἐκείνοι μὴ μόνον ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς κλήσεως εἶδειξαν, ἀλλὰ καὶ ἀξίους ἰργῆς θείας καὶ πανωλεθρίας· κατὰ κέλαιον τοῦ βασιλείως πρὸς τὰς ἑσθῆς ἀπελθόντες οἱ αὐτοὶ δοῦλοι, τοὔτεστιν οἱ τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι, συνήγαγον, φησὶν, ὅσους εὗρον πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς, καὶ ἐπλήσθη ὁ οἶκος ἀνακειμένων· οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ ἐξ ἐθνῶν κλητοί· μία γὰρ πόλις ὑπῆρχε τῆνικαῦτα τοῦ Θεοῦ ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ εἰς αὐτοῦ οἶκος ὁ τοῦ Ἰσραὴλ· οἱ δὲ ἐξω τούτου, οἵτινές ποτε τὰ ἔθνη ἦσαν, εἰς τὰς ἑσθῆς ἦσαν ὡς ἐβρίμμενοι, πολλὰς καὶ διαφόρους ὑβρίας· τοιαῦτα γὰρ αὐτῶν ὑπῆρχε καὶ τὰ δόγματα. Πονηροὺς δὲ φησὶ καὶ ἀγαθοὺς τοὺς ἐν ταῖς ἑσθῆς εὐρημένους καὶ συνειλεγμένους διὰ τὸ τῆς ἐν αὐτοῖς προαιρέσεως διάφορον, ἀφ' ἧς οἱ μὲν ἐκλεκτοὶ γίνονται, τῇ πίστει τρόπον ἐπιδεικνύμενοι καὶ βίον συνάδοντα, οἱ δὲ τῶν ἐκλεκτῶν ἐξωθούνται, βίον βεδιωκότες αἰσχρὸν τε καὶ πονηρὸν, καὶ πρὸς τὴν πίστιν ἀπέχοντα· δεικνυσὶ δὲ τοῦτο διὰ τῶν ἐξῆς· «Εἰσελθὼν γὰρ, φησὶν, ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους,» τοὔτεστιν τοὺς ἀπὸ τῶν κεκλημένων προσελθόντας. Εἰσελεύσις δὲ ἐστὶν αὐτοῦ πρὸς τὸ θεάσασθαι καὶ ἀνακρίναι τοὺς ἀνακειμένους ἢ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μελλούσης κρίσεως ἐκφανοίς. «Εἰσελθὼν οὖν ὁ βασιλεὺς, φησὶν, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου.» Ἐνδύμα τοῦ πνευματικοῦ γάμου ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ἣν ὁ μὴ ἐνδυσάμενος ἐντεύθεν οὐ μόνον ἀνάξιός τῆς θείας ἐκείνης εὐρεθήσεται παστάδος, ἀλλὰ καὶ δεσμών καὶ μαστίγων ἀρρήτων περιεθήσεται. Εἰ δὲ καὶ ψυχῆς ἐκάστης ἔνδυμα τὸ σύζυγον ὑπάρχει σῶμα, ὁ μὴ τοῦτο φυλάξας, ἢ ἀποσμήξας ἐνεαῦθα δι' ἐγκρατείας καὶ ἀγνείας καὶ σωφροσύνης, ἀχρεῖον ἔξει τότε καὶ τῆς ἀφθόρου παστάδος ἐκείνης ἀνάξιον, καὶ τοῦ ταύτης ἐξωσθῆναι παρατίον. Ἐλέγξας γὰρ, φησὶ, καὶ κατασχύνας ὁ βασιλεὺς τὸν μὴ ἀξίως τῆς κλήσεως ἐσταλμένον ἐκείνον, εἶπε τοὺς διακόνους· «Δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτόν,» τοὔτεστιν ἀφύκτοις τοῦτον περιβαλόντες δαιμόνας, χωρήσατε τῆς κατοικίας καὶ συναυλίας τῶν εὐφραϊνομένων, «καὶ ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.» Δεῖται γὰρ χεῖρας καὶ

πῶς δικαίως ὁ καὶ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα σειραῖς τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ σφιγγόμενος, καὶ ἐκβάλλεται εἰς τὸ σκότος; τὸ ἐξώτερον κορβωτέρω Θεοῦ γινόμενος, ὡς μὴ φωτὸς ἔργα πράξα; ἐνθάδε· ἔκει δὲ, φησὶν, ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· οὐ ἔκεινο τὸ σκότος· πρὸς δὲ καὶ σκολήκων ἀκοιμήτων

Κλαυθμὸς οὖν ἔκει καὶ βρυγμὸς ὀδόντων, διὰ τὰς ἐπικειμένους καὶ ψυχῆς καὶ σώματος καταπτομένας ἀφορήτους ὀδύνας, διὰ τὰς ἀτελευτήτους οἰμωγὰς, διὰ τὸν ἄληκτον καὶ ἀνόητον ἐκεῖ μετὰ μάλον· καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐπήγαγε· « Πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί· » δεικνύς ὡς οὐχ εἰς ὁ τῶν δεινῶν ἐκείνων ληφόμενος τὴν πείραν, ἀλλ' ἀπλῶς πᾶς ὁ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ὁμοίαν φαυλότητα περιεχόμενος· διὰ γὰρ τοῦ ἐνδὸς τούτου παρέστησεν ὁ Κύριος ὅποιοι τινὲς εἰσιν οἱ πονηροὶ τῶν κληθέντων καὶ προσελθόντων καὶ βαπτισθέντων, καὶ μὴ μεταβληθέντων ἐπὶ τὸ κρεῖττον, μηδὲ διὰ τῆς μετανοίας τὸν ἐκ τῶν πονηρῶν ἦδον ἔχειν καὶ παθῶν ῥύπον ἀποθεμένων. Ἄλλ' **235** ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἀπεκδυσώμεθα τὸν ἀπὸ τῆς μέθης καὶ τοῦ κέρου τῆς γαστρὸς διασπασμένον, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἀκρασίας ἐσκιλωμένον χιτῶνα, καὶ ἐνδυσώμεθα, κατὰ τὸν Ἰσαίαν, ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης δι' ἔγκρατίας καὶ σωφροσύνης· ἀποδυσώμεθα τὸν καλαῖον ἀνθρωπίνον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνδυσώμεθα τὸν καινὸν ἀνθρωπίνον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ· ἀπεκδυσώμεθα τὴν ἐξ ἀρκαγῆς καὶ κλεονεξίας παντοίας τοῦ βίου περιβολὴν, ὡς ἐνώπιον τῶν θείων ὀφθαλμῶν ἀσχήμονα καὶ κατὰ κριτον. Ἐνδυσώμεθα δὲ ἵς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ σκλάβοι οἰκτιρῶν, ταπεινώσιν, μετριοφροσύνην, πραΰτητα· καὶ σπουδάσωμεν διὰ πάντων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν, βεβαίαν ἡμῶν τὴν κλησὶν καὶ ἐκλογὴν ποιῆσθαι· οὕτω γὰρ ποιούντες τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς συναυλίας τῶν αἰθίως εὐφραϊνομένων οὐκ ἀστοχῆσομεν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτευχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αἰωνίου καὶ ὀυρηνίου νυμφίου τῶν ἡμετέρων πνευμάτων Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ πρέπει δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

'ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ΄.

Εἰς τὸ τῆς τρίτης Κυριακῆς τοῦ Λουκᾶ Εὐαγγέλιον ὑπόθεσιν ἔχον τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐπερθέντα τῆς χήρας παιῖδα, ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ συγγνωμονικοῦς ἡμᾶς καὶ συμπαθεῖς πρὸς **D** ἀλλήλους εἶναι (1).

Τὸ θεῖον καὶ κοινωφελεὲς ὁ μέγας Παῦλος τῆς πίστεως ἐνδεικνύμενος, καὶ καταγγέλλων αὐτῆς τὰ ἔργα καὶ τὰ ἄλλα καὶ τοὺς καρποὺς καὶ τὴν δύναμιν, ἀπ' αὐτῶν μὲν ἀρχεται τῶν αἰώνων, ὧν οὐδὲν ἀρχαιότερον, Πίστει, λέγων, νοοῦμεν κατηρτισθαι τοὺς αἰῶνας βήματι Θεοῦ εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι, τελευτᾷ δὲ εἰς τὴν μελλουσαν παγκοσμίαν ἀνάστασιν, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν τῶν ἁγίων τελειώσιν, ἥς οὐδὲν τελειώτερον· μεταξὺ δὲ τῶν ἐν τῇ πίστει θαυμασθέντων καὶ δι' ἑαυτῶν ταύτη συμμαρτυρούντων ποιούμενος τὸν κατάλογον,

²⁰ Isa. Lxi, 10. ²⁰ Luc. vii, 11 16.

(1) Hæc homilia cum sequente, quas edidit C. F. Matthæi inter Gregorii Thessalonicensis Orationes X (Mosquæ 1776), desunt in editione Hierosolymitana; reliquæ octo Mattheianæ sunt in eadem editione homiliæ 6 11, 12, 14, 26, 15, 20, 23.

tantum, sed tenebræ illæ sunt ignis inexstinguibilis, vermibus insuper qui non dormiunt referatæ.

Itaque ibi Metus et stridor dentium propter dolores qui corpus et animam constringunt intolerabiles, propter planetas continuos, propter perennem ibique inutilem pœnitentiam. Quibus dictis, addidit: « Multi enim vocati, pauci vero electi, » ut ostenderet non unum tantum pœnas illis experturum, sed prorsus omnes qui similem ex operibus induerint ignobilitatem; nam per hunc solum manifesta-

vit Dominus quales sint mali ex vocatis, et accedentibus et baptizatis, ex eis qui nequaquam in melius conversi sunt, neque per pœnitentiam sœdilitatem ex malis voluptatibus et passionibus exuerunt. Nos autem, fratres, exuamus vestem ex ebrietate ventrisque satietate laceratam, necnon carnis ejusque intemperantia contaminatam, et induamus, prout dixit Isaias ²⁰, vestimentum salutis, et indumentum lætitiæ per temperantiam et castitatem; exuamus veterem hominem corruptum fallacibus concupiscentiis, et induamus novum hominem creatum secundum Deum in sanctitate et justitia; exuamus omnimodum vitæ indumentum ex rapina et avaritia habitum, ut coram oculis Dei sœdum et condemnatum. Induamus vero ut electi Dei viscera misericordiæ, humilitatem, moderationem, mansuetudinem, et studeamus pro viribus, ut hortatur Apostolus, firmam facere vocationem et electionem nostram; etenim ita facientes a promissione futurorum bonorum, a societate perenniter lætantium non amovēbimur, quam nos omnes consequi donctur gratia et benignitate æterni cœlestisque sponsi animarum nostrarum Christi, quem cum Patre et Spiritu sancto decet gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLII.

In Evangelium secundum Lucam tertia Dominica recitatum; in quo de vidua filio a Domino suscitato ²⁰, et quod mutua chritate et indulgentia nos invicem prosequi debemus.

Quod divini et omnibus perutilis habeat fides magnus Paulus ostendens, et ejusdem opera, pugnas et fructus virtutemque annuntians ab illis incipit sæculis quibus nihil est antiquius fide, dicens, Intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent, deinde futuram omnium resurrectionem prædicat et denique, post perfectum sanctorum numerum, sæculorum consumptionem qua nihil perfectius. Sed simul factorum in fide mirandarum et inter eas illorum qui de ista testimonium perhibuerunt catalogo, et hoc

dixit quia fide acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Istæ vero sunt Sarephana et Somanitis, quarum illa mortuum filium a propheta Elia, Sumanitis vero suum ab Eliazo ad vitam revocatum recepit; sed utraque magnam fidem manifestavit, tum Sarephasa cum secundum fidem expectasset prænuntiatum a propheta cibarium incrementum; et ante filios illum nutritisset ex farinae pugillo et paululo olei quæ sola manducare habebat, postea cum illis moritara. Sed cum puer, præsentem Elia, morbo defunctus esset; ait enim Scriptura: Erat virium defectio et languor maximus, ita ut non remaneret in eo halitus vitæ, illa prophetam nec objugavit, nec expulit, nec vituperavit; non dereliquit quam ab eo didicerat pietatem; sed se accusavit et propria peccata afflictionis causas existimavit, nomine viri Dei Eliam in ipso infortunio appellans, se ipsam arguit abortitionis modo potius quam irrisionis et dicens: « Quid mihi et tibi, vir Dei? ingressus es ad me ut exprobrares iniquitates meas et interficeres filium meum? » Lux es, ait, ex participatione, quatenus solia justitiæ minister et accedens ex invisibilibus visibilia fecisti peccata mea; ista autem filium meum interfecerunt. Vide te fidem mulieris gentilis; videte humilitatem. Propterea divinam electionem merito accepit a Deo ab initio, et digna fuit habita ut esset exemplum gentilitatis ad fidem vocationis, et deinde ut vivum filium reciperet. Sumanitis vero et eis quæ viro suo de Eliazo dixit, et eis quæ præparavit ad hospitium prophetæ dandum, et sapientia quam defuncto filio, manifestavit, fidem ostendit. Nam mororæ æquo animo dissimulans, ad prophetam cecurrit, et accessit ad domum, dicens: « Vivit Dominus, et vivit anima tua, non dimittam te. » Et pro tanta fide filium a propheta resuscitatum accepit, ita ut majus non sit illud illorum prophetarum insigne prodigium, quam mira fides matrum ad vitam resuscitatos suscipiant, ut etiam Paulus ostendit dicens: « Ob fidem mulieres de resurrectione mortuos suos receperunt. »

ξατο, ὡς μὴ μᾶλλον εἶναι τῶν προφητῶν κεινῶν τὸ ἀναστάντες μητέρων πίστεως· καθάπερ καὶ ὁ Παῦλος ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. »

Etsi autem ut adjutricem prophetæ haberent matrum fidem, et Dei obsequium, Elias tamen aliter fecit et cum gemitu multo ad Deum clamavit: Eheu! Domine, testis viduæ, apud quam habito, eam affixisti ut interficeres filium ejus! Et invocavit et dixit, Domine Deus meus, revertatur anima pueri hujus in viscera ejus. Et factum est ita. Eliazo vero non tantum incurvavit se super puerum, decumbens et incumbens usque septies, sed adoravit Dominum, ut scriptum est, et sic filium Sumanitidis ad vitam revocavit. Domitius autem noster Jesus Christus, prout legitur in Evangelio hujus diei, misericordia motus super vidua, cujus filius defunctus offerebatur, sine mora, sine preci-

καὶ τοῦτο φησὶν, ὅτι διὰ πίστεως ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. Αἱ δὲ εἰσιν ἢ τὰ Σαρεφθὰ καὶ ἡ Σουμανίτις, ὧν ἡ μὲν τὴν υἱὸν θανόντα παρὰ τοῦ προφήτου Ἠλίου κἀκὶν ἔλαβε ζῶντα, ἡ δὲ Σουμανίτις παρὰ τοῦ Ἐλισσαίου τὸν αὐτῆς, ἑκατέρα δὲ τούτων μεγάλην δι' ἔργων ἐπεδείξατο πίστιν· ἡ μὲν Σαρεφθὰ κατὰ πίστιν φθάσασα τὴν ἐπηγγελμένην παρὰ τοῦ προφήτου τῶν ἰδωδύμων αὐξήσιν, καὶ πρὸ τῶν παιδῶν θρέψασα τούτον ἐκ τῆς τοῦ ἀλαύρου δρακὸς καὶ τοῦ ὀλίγου ἐλαίου, ἃ μόνον φαγεῖν εἶχε, καὶ μετὰ τῶν παιδῶν ἀποθανεῖν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς μετὰ τὴν Ἠλίου παρουσίαν ἀβρώστησαντος καὶ ἀποθανόντος· Ἦν γάρ, φησὶν, ἡ ἀβρώστεια αὐτοῦ μεγάλη σφόδρα ἕως οὐκ ἀπελείφθη ἐν αὐτῷ πνεῦμα ζωῆς· αὕτη οὐκ ἀπόσωτε τὸν προφήτην, οὐκ ἐμέμφατο, οὐκ ἀπακήθησε τῆς, ἦν παρ' αὐτοῦ ἰδιόαχθη, θεοσεβείας, ἀλλ' ἐαυτῆς κατηγγόρησε, καὶ τὰς οικίας ἀμαρτίας, αἰτίας εἶναι τοῦ πάθους ἐνόμισεν, ἀνθρώπων μὲν τοῦ Θεοῦ τὸν Ἠλίαν ἐπ' αὐτῆς καλοῦσα τῆς συμφορᾶς, ἐαυτὴν δὲ μᾶλλον κατατιτωμένη καὶ λέγουσα πρὸς αὐτὸν προτροπτικῶς· μᾶλλον ἢ σκωπτικῶς. Τί μοι καὶ σοί, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ; εἰσῆλθες πρὸς με ἀναμνήσαι τὰς ἀμαρτίας μου καὶ θανατώσαι τὸν υἱὸν μου. Φῶς· εἰ σὺ, φησὶ, κατὰ μέθεξιν, ὡς φωνὴ τοῦ τῆς δικαιοσύνης διάκονος, ἀπαραγερόμενος ἐμφανῆ μου τὰ ἀφανῆ πεποίηκας ἀμαρτήματα, ταῦτα δὲ μου τὸν υἱὸν ἐθανάτωσεν. Ὅρατε πίστιν γυναῖκας ἀλλοφύλου, ὁρᾶτε ταπεινώσιν. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκλογὴν εἰκότως ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀρχὴν, καὶ πρόγραμμα γενέσθαι κατηξιῶθαι τῆς τῶν ἰθῶν κλήσεώς τε καὶ πίστεως, ὑστερον δὲ καὶ τὸν παῖδα ζῶντα ἰδέεσθαι. Ἡ δὲ Σουμανίτις καὶ ἀφ' ὧν εἶπε πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς περὶ Ἐλισσαίου, καὶ ἀφ' ὧν ἠτοίμασε πρὸς ὁδοχὴν τῷ προφήτῃ, καὶ ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας, ἦν ἐπεδείξατο τοῦ παιδὸς θανόντος, τὴν πίστιν ἔδειξε. Κρύψασα γὰρ ἡσυχῇ τὸ πάθος ἐπὶ τὸν προφήτην ἔδραμε, καὶ ἐκλυσεῖν ἐπὶ τὴν οἰκίαν, πρὸς αὐτὸν εἰπούσα, Ζῆ Κύριος, ἐ καὶ ζῆ ἡ ψυχὴ σου, εἰ ἐγκαταλείψω σε. Καὶ διὰ τῆς πίστεως ταύτης ἀναστάντων τὸν υἱὸν παρὰ τοῦ προφήτου ἰδέεσθαι τοῦτο θαῦμα ἢ τῆς τῶν δεξαμένων τοὺς ὑπέφηνεν εἰπὼν· « Διὰ πίστεως ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. »

Ἀλλὰ καίτοι συνεργὸν ἔχοντες τῶν μητέρων ἐπιστήται τὴν πίστιν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἐπαρέστησιν, ὁ μὲν Ἠλίου τὰ τε ἄλλα πεποίηκε, καὶ μετ' ὀλοφύρου πρὸς τὸν Θεὸν ἀνεβόησεν· Ὁμοιοί, λέγων, Κύριε, ὁ μάρτυς τῆς χήρας, μεθ' ἧς ἐγὼ κατοικῶ, σὺ ἐκάκωσας τοῦ θανατώσαι τὸν υἱὸν αὐτῆς, καὶ ἐπεκαλέσατο καὶ εἶπε, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπιστραφήτω δὴ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδαρίου τούτου εἰς αὐτὸ. Καὶ ἐγένετο οὕτως. Ὁ δὲ Ἐλισσαίη μὴ μόνον προσέβη τῷ παιδαρίῳ περιῶν καὶ ἀνακάμπτων ἕως ἐπάκει, ἀλλὰ καὶ προσήξατο πρὸς Κύριον κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ οὕτως τὸν τῆς Σουμανίτιδος ἀναζώωσεν. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὴν σήμερον ἀναγιγνωσκόμενην τοῦ Εὐαγγελίου

φωνήν σπλαγχνισθεὶς ἐπὶ τῇ χήρᾳ ἧς ὁ υἱὸς ἐξικομι- A
ζετο τεθνηκώς, καὶ μηδὲν μελλήσας, μηδὲ πραγμα-
τευσάμενος, μηδ' εὐξάμενος, ἀλλὰ προστάγματι
μόνῃ δούς ἐκ νεκροῦ ζῶντα τὸν μονογενῆ τῇ πεν-
θούσῃ μητρὶ, μόνος ἕδειξεν αὐτὸς ὡν ὁ ζωῆς καὶ
θανάτου Κύριος. Ἐγένετο γάρ, φησὶν ὁ εὐαγγελι-
στὴς, ἐν τῇ ἐξῆς ἐπορεύετο ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν κα-
λουμένην Ναϊν. Αὐτόκλητος ἐπὶ τὸ μέγα θαῦμα
τοῦτο τῆς ἀναστάσεως ὁ Κύριος; ἔρχεται, ἵνα δεῖξῃ
μὴ μόνην τὴν ζωοποιὸν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγα-
θότητα καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν ἀσύγκριτον ἔχων. Τῷ
μὲν γὰρ Ἥλιᾳ ὅσον καὶ ἐπέσκωψεν ἡ Σαραφθία,
κινούσα πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ἀναβίωσιν· τὸν δὲ
Ἐλισσαίον προδιδάξασα μὴ προιδόντα τὸ πάθος,
εἶτα καὶ κατηνάγκασεν ἡ Σουμαντίς, ἡ Ζῆ, λέγουσα, B
Κύριος, καὶ ζῆ ἡ ψυχὴ σου, εἰ ἐγκαταλείψω σε. »
Ὁ δὲ Κύριος καὶ προγιγνώσκει παρ' ἑαυτοῦ, καὶ
μηδενὸς ἑκαλουμένου πορεύεται πρὸς τὴν πόλιν,
ἀφ' ἧς ὁ τεθνηκώς ἐξικομιζετο καιρῶς. Ἐπορεύετο
δὲ, φησὶν, ἐν τῇ ἐξῆς. Καὶ τοῦτο πανσφόως ὁ εὐα-
γγελιστὴς ὑποσημῆνατο. Ὑπογράφει γὰρ ἡ τοῦ παι-
δὸς τῆς χήρας ἀνάστασις τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἡμε-
τέρου νοῦ. Χήρα γὰρ ἦν καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ψυχὴ διὰ
τὴν ἀμαρτίαν στερηθεῖσα τοῦ οὐρανοῦ νομφίου,
ἔχουσα καθάπερ τινὰ μονογενῆ τὸν οἰκεῖον ἐκάστη
νοῦν, ὅς τεθνηκώς ἦν τῷ κέντρῳ τῆς ἀμαρτίας ἀπο-
λέσας τὴν ὄντως ζωὴν. Ἐξικομιζετο δὲ καὶ οὗτος,
πρόρωτέρῳ δῆπου Θεοῦ γινόμενος ὑπὸ τῶν ἀγόντων
αὐτὸν παθῶν εἰς ἔθου καὶ ἀπώλειαν βυθοῦς, ἀλλὰ
περθεὶς ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ Ἐπιστάς ἦδη τῇ C
διὰ σαρκὸς αὐτοῦ παρουσίᾳ, καὶ ἀνεκαίνισεν καὶ ἀνή-
γειρεν. Αὕτη δὲ οὐκ ἐξ ἀρχῆς ἐφ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὕστα-
τον ἐπ' ἐσχάτων αἰώνων γέγονε. Διὰ τοῦτο οὐδὲ
τοῦτο παρήκεν ὁ εὐαγγελιστὴς, ἐπορεύετο, λέγων,
ἐν τῇ ἐξῆς ὁ Ἰησοῦς ἀναστήσων τὸν τεθνηκῶτα τῆς
χήρας καιρῶς, καὶ ταύτης τὸ πένθος εἰς εὐφροσύνην
μετασκευάσων. Προσέχετε τοῖς λεγομένοις τὸν νοῦν,
ἀδελφοί, παρακαλῶ· καὶ ὑμῶν γὰρ ἕκαστος; ἐὰν ἀσθησὶν λάβῃ τοῦ ἐν αὐτῷ τεθνηκῶτος, καὶ τὰς οἰ-
κειὰς ἀμαρτίας θρηγῇ πενθῶν, καὶ σκυθρωπάζων διὰ ταύτας ἐν μετανοίᾳ, πορεύσεται καὶ πρὸς αὐτὸν
ὁ Παράκλητος ζῶν παρέχων καὶ παράκλησιν τὴν αἰώνιον. Μακάριοι γάρ, φησὶν, εἰ πενθοῦντες, ὅτε
αὐτοὶ παρακληθῆσονται.

Ἄλλ' ἐπορεύετο, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς, καὶ συνεπο-
ρεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοὶ καὶ ὄχλος
πολλός. Ὁ μὲν γὰρ Ἥλις μονοῦται μελλῶν ἀνα-
στήσων τὸν τῆς Σαραφθίας, καὶ ὁ Ἐλισσαίος ἀνα-
θὲς τὸ ὑπερφῶν, ἐνθα ὁ τεθνηκώς ἔκειτο, ἀπέκλεισε D
τὴν θύραν, ὡς ἡ ἱστορία φησὶ, κατὰ τῶν δύο αὐτῶν,
τῆς τε Σουμαντίδος καὶ τοῦ οἰκεῖου μαθητοῦ Γιεζῆ.
Ἐπεὶ γὰρ ἐκτενεστάτης ἦν αὐτοῖς πρὸς τὸν Θεὸν
δεήσεως χρεῖα, πεφύκασι δὲ οἱ ἄνθρωποι μονωθέν-
τες τὸν νοῦν ἀπαρχολεῖν τελώτερον, καὶ πρὸς τὸν
Θεὸν ἄλλο ἀνατείνειν ἔχειν, διὰ τοῦτο καὶ τῶν οἰκειο-
τάτων ἐχώρισαν ἑαυτούς· ὁ δὲ Κύριος, ὡς ἀληθῶς
ζωῆς ἔχων καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν καὶ μηδαμῶς
προσευχῆς ἐπὶ τῷ ζῶσαι τὸν καιρῶς δεόμενος, οὐ μόν-
ον τοὺς οἰκειοὺς μαθητὰς εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ
καὶ ὄχλον πολλόν, τὸν μὲν αὐτὸς ἦγε, τὸν δὲ περὶ
τὸν ἐκπερόμενον εὐρε. Καὶ πάντων ὁρώντων καὶ
ἀκροούτων προστάγματι μόνῳ τὸν νεκρὸν ἐζώωσεν,
ἐπὶ φιλεθρώπιαν παρρησίαν τοῦτο ποιήσας, ἵνα

bus, sed simplici jussu reddens ex mortuo vivum
matri dolenti unicum filium, solus monstravit se-
metipsum vite mortisque dominum. Factum est
enim, ait evangelista, ut Jesus deinceps iret in-
vitatem quæ vocatur Naim. Nullo rogante, ad
magnum illud resurrectionis miraculum vadit
Dominus, ut ostendat non tantum se vite reddendam
potestatem, sed etiam bonitatem et misericordiam
habere. Eliam quidem irrisit Sarephana movens
ad suscitationem filii; Elisæum vero de suo moro-
re quem non præviderat doctum coegit Sumanitis:
« Vivit Dominus, dicens, et vivit anima tua, non
dimittam te. » Dominus autem jam apud se præce-
gnoscens, et a nullo iavitus vadit ad civitatem
unde mortuus efferebatur filius. « Ibat, ait Lucas,
deinceps; » et istud sapientissime animadvertit evan-
gelista; signat enim resurrectio filii viduæ animæ
nostræ renovationem. Nam vidua quoque erat
anima nostra per peccatum orbata sponso cœlesti,
habens unaquæque filium unicum, scilicet propriam
mentem quæ mortua erat, vera vita aculeo peccati
adempta. Hic etiam efferebatur, id est alienus a
Deo factus vi cupiditatum, ipsam effertium in
profunda inferni et perditionis. Sed Dominus ad
nos veniens et per carnem jam præsens illum reno-
vavit et resuscitavit; ejus autem caro non ab
initio, sed sæculorum novissimo ad nos venit. Pro-
pterea nec istud omisit evangelista, dicens: Ibat
Jesus deinceps ad lucem revocaturus defunctum
viduæ filium, et istius dolorem in gaudium conver-
surus. Attamen dicitis advertite animum, fratres,
unumquemque enim vestrum adhortor ut percipiat
mortem quam fert in semetipso, utque propria pec-
cata lacrymis lugens, pœnitentia confundatur; et
veniet ad eum Paracletus qui donat vitam et con-
solationem sempiternam. Beati, enim, inquit, qui
lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Verum ibat Jesus, dicit Scriptura, et ibant cum
eo discipuli ejus et turba frequens. Elias quidem
Sarephanz filium resuscitaturus seorsum recessit;
Elisæus vero ascendens in superius cœnaculum in
quo jacebat defunctus, occlusit, ut fert historia,
ostium ambobus tum Sumanitidi, tum proprio puero
Giezi. Nam cum intentissima ad Deum oratione in-
digerebant, hominesque natū sint facilius in solitudine
animum ab externis rebns avocatum prorsus in
Deum intendere, propterea et illi sese a familiari-
bus amoverunt. Dominus autem, ut vere vite mor-
tisque potestatem habens, et nullo modo indigens
oratione ad resuscitandum puerum, non tantum
suos discipulos habebat secum sed etiam turbam in-
numeram tum eam quæ ipsum sequebatur, tum
illam quam circa mortuum invenit. Omnibus
igitur videntibus et audientibus sola voce defune-
tum vite reddidit, ex humanitate ita aperta
agens, ut omnes adduceret ad fidem in ipsum Sal-

valorem. At enim Scriptura: Cum appropinquaret A portæ civitatis, efferebatur defunctus. Quia enim prænoverat ipsam exsequiarum horam, opportune astitit. Defunctus ergo efferebatur filius unicus matris suæ, et hæc vidua erat, quæ dolentis mœrorem supra modum angebant, et liberationem faciebant jucundiores. Dominus enim videns matrem, et matrem viduam, quæ in uno filio spes suas reposuerat, et eo immatura morte orbatam, sequentem filii loculum, pectusque misere tundentem, misericordia, ut dicitur, fuit commotus. Et vero quomodo non motus fuisset, Pater orphanorum et Judex viduarum? Et dixit ad eam consolans et futurum prævidens: « Noli flere. » Ipse enim sciebat quid esset facturus. Mulier autem nec ipsum noscebat, nodum quid futurum esset. Ideo fides illi non erat, nec ab eo quidquam querit, nec ipse fidem ab ea exigit. Verum omnipotens Dominus, nec credentium adjutorio indigens, accedens tetigit loculum ut indicaret et se corpus, divinitati conjunctum, idcoque vivificantem habere virtutem, et dixit: « Adolescens, tibi dico, surge; et resedit qui erat mortuus. » Audivit enim surdus tumulus vocem vocantis ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt; audivit vocem portantis omnia verbo virtutis suæ; audivit vocem non hominis divini, sed Dei inhumanæ; et non tantum resedit mortuus, sed et cœpit loqui. Sic simulac in viduæ Sarephthæ filium anima ejus reversa est statim exclamavit. Quod testimonio est resurrectionem non rem esse inanem. Elias ergo unum per orationem, et Elisæus adhuc vivens alterum resuscitavit mortuum, testantes ambo et ostendentes vividam Christi Dei et hominis virtutem. Dominus autem tres jussu suo ad vitam reddidit, antequam crucifigeretur: viduæ filium, filiam archisynagogi et quadriduanum Lazarum, et insuper in cruce multos qui multis apparuerunt. Postea vero mortem pro nobis in cruce passus, seipsum resuscitavit, aut potius se resuscitavit triduanum, solus ipse factus vitæ æternæ antesignanus. Nam cæteri omnes vitam etsi resurrexerint mortalem qualem nos habemus assecuti sunt: Christo autem ex mortuis reviviscente, mors illi jam non dominatur; ideo solus Dominus dicitur primitiæ dormientium, id est fidelium in spe resurrectionis et vitæ æternæ defunctorum. Primitiæ ergo factus est dormientium et primogenitus ex mortuis, nobisque spondit et promisit non tantum vitam qualem nos habemus mortalem atque perituram, utpote spiritu psychico constatam sed eam quæ nos sperantes inauet, divinam, inquam, immortalem et sempiternam; hæc enim est donum vere Deo dignum. Igitur cum istam nondum largitur iis quos ad vitam revocat, sed vitam morte abscindendo, non in gratiam ipsorum hanc tribuit, sed propter alios sic agit quos adducit ad fidem æternæ vitæ largitricem. Et vero non in gratiam ipsius, sed propter matrem, misericordia motus, filium resuscitavit, sicut apte refert evangelista, et ideo ad vitam revocatum reddidit matri ipsius.

πάντας ἐφελύσθηται πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν σωτήριον πίστιν. Ὡς γὰρ ἤγγισε, τῆ πόλῃ τῆς πόλεως, ἐξεκομίζετο τεθνηκώς. Προσιδὼς γὰρ καὶ αὐτὴν τῆς ἐκφορᾶς τὴν ὥραν εἰς καιρὸν ἐπέστη. Ἐξεκομίζετο οὖν τεθνηκώς υἱὸς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ χήρα, τὰ αὐτὰ τῆ πενθούσῃ, καὶ τὴν λύπην ἤβησε πολλαπλασίαν, καὶ τὴν λύσιν ἐξαισίαν ἤνεγκεν. Ἰδὼν γὰρ ὁ Κύριος μητέρα, καὶ μητέρα χήραν, ἐφ' ἐνὶ παιδί τὰς ἐλπιδὰς σαλεύουσαν, καὶ ἀώρων θανάτῳ τούτῳ ἀφηρημένην, ἐπομένην τε τῆ σοφῶ τοῦ παιδὸς καὶ κοπτομένην ἰλειονῶς, ἐσπλαγχνίσθη, φησί. Πῶς γὰρ οὐκ ἐμελλεν, ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν; καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν παραμυθούμενός τε καὶ τὸ μέλλον προορῶν, κἠ κλαίε. Ἦδει μὲν γὰρ ἱκεῖνος, τί ἐμελλε ποιεῖν. Ἦ δὲ γυνὴ ὅτε αὐτὸν ἦδει, πολλῶ μᾶλλον οὐδ' ἐτὶ μέλλον. Διὸ οὐδὲ πίστιν εἶχεν, οὐδὲ ἦται παρ' αὐτοῦ τι, οὐδὲ αὐτὸς ἀπήγγελλε πίστιν παρ' αὐτῆς. Ἀλλὰ πάντα δυνάμενος, καὶ μηδὲ τῆς ἀπὸ τῶν πιστευόντων συνουργεῖας δεόμενος, προσελθὼν ἤψατο τῆς σοφοῦ, ἵνα δείξῃ καὶ τὸ οὐκ οὐκ οὐκ ζῶσποῖόν ἔχον, ὡς ἐδόθηον, δύναμιν, καὶ εἶπε, Νσανίσαις, σὺ λέγων, ἐγέρθητι. Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρός. Ἦκουσε γὰρ ὁ κωφὸς χοῦς τοῦ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα, ἤκουσε τοῦ τὰ πάντα φέροντος τῷ βήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἤκουσεν οὐ φωνὴν ἀνθρώπου θεοφόρου, ἀλλὰ Θεοῦ ἐνανθρωπήσαντος. Καὶ μὴ μόνον ἀνεκάθισεν ὁ νεκρός, ἀλλὰ καὶ ἤρξατο λαλεῖν. Καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ γὰρ τῆς Σαρεφθίας χήρας, ἦνικα ἐπιστρεψεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς αὐτὸν, ἀνεβόησεν εὐθὺς τὸ παιδίον κατὰ τὴν ἱστορίαν. Δείγμα δὲ τοῦτο τοῦ μὴ κατὰ φαντασίαν εἶναι τὴν ἀνάστασιν. Ὁ μὲν οὖν Ἠλίας ἵνα διὰ προσευχῆς, καὶ ὁ Ἐλισσαῖος ἐτι ζῶν ἕτερον ἀνέστησε νεκρὸν, πιστοῦμενοι καὶ προδεικνύντες τὴν θεανδρικὴν τοῦ Χριστοῦ ζῶσποῖόν ἐνέργειαν· ὁ δὲ Κύριος τρεῖς μὲν ἐκ νεκρῶν ἤγειρε προστάγματι πρὸς τοῦ σταυροῦ, τὸν παῖδα τῆς χήρας τοῦτον, τὴν τοῦ ἀρχισυναγώγου θυγατέρα, καὶ τὸν τετραήμερον Λάζαρον· ἐν δὲ τῷ σταυρῷ πολλοὺς, οἱ καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. Πρὸς δὲ τούτοις μετὰ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν διὰ σταυροῦ θάνατον αὐτὸν ἀνέστησε, μᾶλλον δὲ ἐξανέστησε τριήμερον, μόνος αὐτὸς ἀρχηγός· γεγονώς τῆς ἀβίτου ζωῆς. Οἱ γὰρ ἄλλοι πάντες, εἰ καὶ ἀνέστησαν, ἀλλὰ τῆς θνητῆς πάλιν καὶ καθ' ἡμᾶς μετέλαχον ζωῆς. Χριστοῦ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. Διὸ καὶ μόνος ὁ Κύριος ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο, τουτέστι τῶν πιστῶν, καὶ ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου τῶν ὡς μεταναστάντων. Ἀπαρχὴ γοῦν τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἡμῖν ἐπιστάσαστό τε καὶ ἐπηγγέλατο οὐ τὴν καθ' ἡμᾶς ζωὴν ταύτην, τὴν θνητὴν καὶ ἐπίκηρον, ἀε ψυχικῶ πνεύματι διοικουμένην, ἀλλὰ τὴν ἐν ἐλπίσιν ἡμῶν ἀποκειμένην ἐνθεον καὶ ἀθάνατον καὶ αἰώνιον. Διὸ γὰρ αὐτοῦ δῶρον ὄντως θεοπρατέστατον. Ἦ δὲ οὖν μὴ ταύτην ἐνταῦθα παρέχον τοῖς ὀπ' αὐτοῦ ἀναστᾶσιν, ἀλλὰ τὴν θανάτῳ διακοπτομένην, οὐκ αὐτοῖς αὐτὴν χαρίζομενος παρέχει, ἀλλὰ δι' ἑτέρους τοῦτο ποιεῖ, ἐνάγων πρὸς πίστιν αὐτοῦ, ἢ πρέξινός ἐστι τῆς

αιωνίου ζωής. Κάνταυθα γάρ οὐ τὸν παῖδα δι' ἐκυτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν μητέρα, σπλαγχνισθεὶς ἐπ' αὐτῆ, τὸν παῖδα ἀνέστησεν, ὡς οὐ εὐαγγελιστὴς σαφῶς ἱστορεῖ. Διὰ καὶ ἀνυστήσας ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Ἄλλ' ὁρᾶτε, πῶς ὁ Κύριος σπλαγχνισθεὶς ἐπὶ τῇ Ἀ
χῆρᾳ πενθοῦσῃ τὸν υἱὸν, οὐ παραμυθητικὸς μόνον πρὸς αὐτὴν ἐχρήσατο λόγοις, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων αὐτὴν ἰθεράπευσεν. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν πρὸς θύναμιν, καὶ μὴ λέγω μόνω συμπαθεὶς ὤμεν τοῖς κακῶς πάσχουσιν, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων τὸ πρὸς αὐτοὺς συμπαθεὶς ἐπιδειξώμεν. Ἐὰν γὰρ ἡμεῖς πάση δυνάμει τὴν εὐποιαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ ὁ Θεὸς ἀμειψόμενος πάση δυνάμει τὴν πρὸς ἡμᾶς εὐποιαν ἀντεπιδειξεται. Συνορᾶτε δὴ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀμοιβῆς ὅση. Καθόσον γὰρ ὑπερέχει Θεὸς ἀνθρώπου, κατὰ τοσοῦτο καὶ ἡ δύναμις ἐκείνου τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, καὶ ἡ παρὰ τῆς δυνάμεως ἐκείνης ἐκτελουμένη χάρις τῆς παρ' ἡμῶν διδομένης. Εἴ τις ὀβολοὺς ἦται χαλκοῦς, καὶ στατήρας ἀνθείδου χρυσοῦς, τίς οὐκ ἀνῆσπάσατο τὸ συνάλλαγμα; Νῦν δὲ οὐ χάλκεια χρυσεῖων ἐστὶν ἀλλάξασθαι, μετ' ἄλλων ἀμφοῖν τῇ φύσει σχεδὸν ὁμοτίμων, ἀλλ' ἀνθρώπινα παρασχεῖν, καὶ κομίσασθαι βεβαί, καὶ ἀνθρώπινα πρὸς ἀνθρώπους, ὃ καὶ φυσικόν ἐστιν ὄφλημα. Τὸ γὰρ πρὸς ἀλλήλους συμπαθεὶς καὶ τὸν ἕλεον ἀλλήλοις πάντως; ἐκ τοῦ πεφυκότος ὀφείλομεν. Ἄν δὲ καὶ πρὸς τοὺς πολυτράτους εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἀπιδώμεν οἰκτιρμοὺς, ὑπὲρ ὧν οὐδὲν αὐτὸς ἕτερον ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἢ τὸ πρὸς ἀλλήλους συγγνωμονικόν τε καὶ κοινωνικὸν καὶ φιλόνηρον, λέγων, «Ἀφέτε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν, δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν,» πῶς οὐκ ὡς ἀπαραίτητον χρέος, ἐφ' ὅσον ἔχομεν, δι' ἔργων πρὸς τοὺς δεομένους τῶν ἀδελφῶν τὴν συγγνώμην καὶ τὸν ἕλεον ἀποδώσομεν; Ἐπαὶ δὲ μὴ μόνον ἠλεήθημεν παρὰ Θεοῦ, καὶ τοσαῦτα εὐηργετήθημεν, ὅσα οὐδὲ ἀριθμήσασθαι δυνατὸν, ἀλλὰ καὶ ἐγγύας πάλιν ἐλάδομεν παρ' αὐτοῦ, μέτρον καλῶ καὶ πεπισμένῳ τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εὐποιᾶς; λήψασθαι τὴν ἀντιδοσιν, εἴ μὴ πρὸς ταύτην σπεύδομεν ὅση δύναμις, εἴ μὴ καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν ὑπὲρ ἀλλήλων, εἰ δέησει, κατὰ μίμησιν τοῦ Δεσπότη κατατιθέμεθα, ἵνα ἀντιλάβωμεν παρ' αὐτοῦ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον; Καίτοι καὶ τοῦτο χρέος ἡμῖν, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀλλήλους ἴσως, ἀλλὰ πρὸς τὸν θάνατον εἰς θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν, οὐκ εἰς λύτρον μόνον, ἀλλὰ καὶ παράδειγμα καὶ διδασκαλίαν ἐμπρακτον ἔργου καὶ λόγου καὶ νοῦ παντὸς ἀσυγκρίτως ὑψηλοτέρου. Εἰς τοῦτο γὰρ, φησὶ, Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμῶν, ἵνα ἐξακολουθήσωμεν τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ, καὶ ἔτοιμοι ὦμεν, εἰ δέησει, καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θάψαι, εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Οὗτοι γὰρ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ διακωνίζουσης ζωῆς καὶ βασιλείας μετέχομεν, συζῶντες ἀτίδως αὐτῷ καὶ συνδοξαζόμενοι.

Ὅρᾶτε τὸν Μυροχεύμονα τοῦτον, οὐ προσάγουσαν τὴν μνήμην τῆς ἱερᾶς μαρτυρίας προσορτάζειν ἠρξίμεθα σήμερον, τὸ αἷμα τοῦ οἰκείου σώματος ἐκὼν ἐξέχεεν ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ ἀένανον αὐτὸ καὶ ἀνεξάντητον διὰ τοῦτο πεποίηκε πηγὴν πολυειδῶν θαυμαμάτων, ἀγιασμοῦ ψυχῆς, καὶ σώματος; εὐωδιστάτου καὶ ἱερωτάτου μύρου. Καίτοι ψυχὴ μὲν ἡ τοῦ μεγαλομάρτυρος τὴν μετ' ἀγγέλων ἀίδιον καὶ ἀναλλοίωτον δόξαν ἀπολαβοῦσα νῦν ἔχει δικαίως ἐν οὐρανοῖς;

Verum videte quomodo Dominus misericordia motus erga viduam lugentem filium, non modo consolatorii verbis, sed etiam opere sanavit. Ita et nos faciamus pro viribus et non verbo tantum compatiamur male habentibus, sed et operibus nostram erga eos commiserationem comprobemus. Si enim nos quantum possumus, beneficos exhibeamus, Deus etiam, in retributione, se quantum poterit pro nostris beneficiis largum exhibebit. Conspicite tandem quanta sit retributionis præstantia et redundantia; nam quantum præstat Deus homine, tantum et ejus potestas humana potestate, tantum quoque beneficia ab ista potestate præstita a nostra præstitis. Si qui obolos mutaretur æreos et stateras redderet aureas, nemo forte respiceret commutationem. Nunc vero non sunt permutanda ærea pro aureis, quæ metalla sunt eodem fere pretio æstimantur, sed humana sunt comedenda et divina recipienda, et humana hominibus, quod est naturale debitum. Nam aliis misericordiam et commiserationem omnino ex natura debemus. Et vero quando multiforem erga nos aspiciamus Dei clementiam, pro qua ipse nihil aliud a nobis nisi erga proximum indulgentiam, liberalitatem et benignitatem, dicens: «Dimittite, et dimittetur vobis; date, et dabitur vobis,» numquid nobis non incumbit officium ineluctabile operibus nostram erga indigentes ex fratribus commiserationem et pietatem exhibendi? Et cum non modo Deus nostri miseretur et nobis tanta retribuatur ut numerari nequeant, sed et pignus ab eo acceperimus quod in mensura bona et conferta pro nobis ad fratres beneficiis recipiemus retributionem, quomodo eam non ambimus pro viribus, cur et ipsam vitam pro invicem, si oporteat, exemplo homini, non tradimus, ut vicissim ab eo æternam vitam recipiamus? Equidem ad hoc tenemur, nisi forte propter fratres, saltem propter eum qui semetipsum dedit in mortem pro nobis, non in pretium tantum, sed etiam in exemplum et doctrinam efficacem omni opere et sermone et ratione indubitanter sublimiorem. Ad hoc enim, inquit Scriptura, Christus pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum ut sequamur vestigia ejus, et parati simus, si oporteat, animam ipsam ponere ad implenda ejus mandata; nam sic ejus sempiternæ vitæ et regni participes erimus, in æternum ejus vitæ et gloriæ consortes.

Videte Myrobyltam istum, cujus proximam sacri martyrii memoriam hodie signavimus celebrandam; ipse corporis sanguinem libenter effudit pro Christo, et propterea jure et inexhaustum illud efficit multiplicem fontem miraculorum, anima sanctificata et fragrantissimo necnon sanctissimo unguento a corpore stillante. Anima quidem magni illius martyris æterna nec unquam peritura gloria inter ngelos putita, nunc merito gaudet in cœlis; cot-

pus autem ejus nondum revera illius gloriæ factum est particeps, sed ex præsentibus velut ex argumento, ex typo et signo cognoscite divinitissimam et cœlestem gloriâ quæ circa illud revelabitur. Quod si typus talis est, quanta erit illa perfectio? Certe prorsus ineffabilis et ipsi cogitationi impervia. Contingat nobis precibus tanti martyris perfundi unguento, ut sicut hic jam diffusi illius divini ungenti consortes fuimus, ita aliquando divinx gloriæ participes per gratiam benignitatem glorificati in suis martyribus Jesu Christi qui est super omnia Deus; cui omnis gloria in sempiterna sæcula. Amen.

HOMILIA XLIII.

In magnum inter sanctos martyrum et thaumaturgum et myroblytam Demetrium.

« Mibi quidem valde honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum, » exclamavit David ille omnis ætatis psalmistarum divinitissimus ²². Principatus apostolorum chori, quia sunt coryphæi, prophetarum ordinis, qui ab intuitione rerum divinarum nomen habent, sanctorum vero doctorum et totius sanctorum cœtus, qui magni vocati sunt in Evangelio communis Salvatoris, ita et inter Christi martyres, magni omnino martyres, quibus præstat eximius et plerisque excellens quem præsertim hodie nos hymnis et laudibus celebramus, civitatis nostræ censoris et patronus, magnum terræ nostræ miraculum, magnum sanctæ Ecclesiæ ornamentum, egregius per omnia thaumaturgus et myroblyta Demetrius. Ille enim inter martyres tanquam inter astra lux est magna, vitæ æternæ verbum continens, emicantibus radiis eximie splendens, plerosque splendore superans, numquid prophetarum gratia non potitus est? Vel prophetica virtute illustris, numquid apostolorum et doctorum ministerio et excellentia habitus est indignus? Numquid istis donis ornatus sanctorum asceticis exercitiis et eorum vitæ nobilitati cessit? Minime, sed alios quidem secutus, aliis exæquatus, alios autem præcedens, non paucos superans non tantum in exiguo excelluit, cum paucis omnia perfecit, et solus in semetipso omnium merita complexus continuit (prout postea sermo, Deo juvante, declarabit) solusque omnibus promissas assequi benelictiones dignus est habitus.

Nos ergo qui nec de uno quidem, non dico ordine aut choro, sed nec de uno cujuslibet ordinis perorandi capaces sumus, quid dicemus, et in tali sermonis compositione, de eo qui in unius vitæ divinitatem divinitus omnium virtutes ordinavit, in omnibus supra omnem laudem superexaltatus? Nos tamen urget pro potestate dicendi desiderium et opportunum sermonem quaerit occasio et instans officium efficit ut sermone miremur supra omnem sermonem martyris excellentiam. Ineffabilis mercedes a Deo promissas ambiens, vitæ ordinem quantum valebat natura consentaneum, id est quæ omne

τὸ δὲ εἶμα ὅπως ἐπέτην συνοδοξάσθη, ἀλλ' οἷόν τε πρόγραμμα καὶ τύπος καὶ σύμβολόν ἐστι τὰ παρόντα πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλύπτεσθαι περὶ αὐτοῦ θειοτάτην καὶ οὐράνιον δόξαν. Εἰ δὲ τὸ πρόγραμμα καὶ ὁ τύπος τοιαύτος, τί τὸ μέλλον ἐκείνο τέλος; Πάντως ἄρρητόν τε καὶ ἀνεγνώστου. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς ταῖς πρεσβείαις τοῦ ἐν μάρτυσι μυροχέυμενος, ὡς περ ἐνταῦθα τοῦ προχομένου παρ' αὐτοῦ θαίου μύρου τοῦτου μεταλαμβάνομεν, οὕτως καὶ τότε τῆς δόξης ἐκείνης θεωροῦς καὶ μετόχους εἶναι χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ ἐνδοξαζομένου τοῖς οικείοις μάρτυσιν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, ᾧ πρέπει πάντα δόξα εἰς ἀπείραντους αἰῶνας. Ἀμήν.

OMILIA MG.

B Eius tōn ἐν ἀγίοις μεγαλομάρτυρα καὶ θαυματουργόν καὶ μυροβλύτην Δημήτριον.

« Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐπιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός, λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν, » Δαβὶδ ἐκεῖνός φησιν ὁ τῶν ἀπ' αἰῶνος ᾠδικῶν ἐνθεώτατος. Ἀρχαὶ δὲ χοροῦ μὲν ἀποστόλων οἱ κορυφαῖοι· καταλόγου δὲ προφητῶν οἱ τῆς θεοπίας ἐπώνυμοι· διδασκάλων δὲ ἱερῶν καὶ τῆς τῶν ὁσίων ἀμηγύρωσι πάσης οἱ μεγάλοι κληθέντες κατὰ τὴν τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν· ὡς περ καὶ τῶν Χριστοῦ μαρτύρων οἱ μεγαλομάρτυρες πάντως, οἷς ἐμπρέπει περιφανῶς ἀνέχων, καὶ τῶν κλειστων ἐξόχως ὁ μάλιστα σήμερον παρ' ἡμῶν ὀνομαζόμενος καὶ τιμώμενος, ὁ αὐτόχθων ἡμῖν καὶ ἡμεδαπὸς πολιούχος, τὸ μέγα τῆς οἰκουμένης θαῦμα, τὸ μέγα τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας ᾠρίσμα, ὁ πολλὸς τὰ πάντα, καὶ θαυματουργός, καὶ μυροβλύτης Δημήτριος. Ἀλλὰ γὰρ ἐν μάρτυσι μὲν, οἷον ἐν ἀστρασι, φωστῆρ ἐστὶν οὗτος μέγας, διέβλου λόγον ζωῆς ἐπέχων, καὶ θαυγάσειν ἀκτίσι διαπερέντως περιλαμβάνομενος, καὶ ὑπερλάμπων τοὺς κλειστους, προφητικῆς δὲ χάριτος οὐκ εὐμοίρησεν; Ἡ προφητικῆ δύναμις κατηγλατισμένος, ἀποστολικῆς καὶ διδασκαλικῆς ἀπηξίωται διακονίας καὶ προεδρίας; ἢ ταύταις ἔργῳ διακαιοσμημένος, ὁσίων ἀσκήσεως ἀπελείφθη, καὶ τῆς διὰ βίου κατὰ τούτους λαμπρότητος; Οὐ μνοῦν· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐπόμενος, τοῖς δὲ ἐξισούμενος, τῶν δὲ προϊστάμενος, ἐστὶ δ' οὗς καὶ ὑπερβάλλων, οὐδὲ κατὰ βραχὺ, μόνος, ἢ πάνυ μετ' ὀλίγων τὰ πάντα τελεῖ, καὶ μόνος ἐν αὐτῷ τὰ πάντων συλλαβὴν ἔχει (ὡς ὁ λόγος προῶν σὺν Θεῷ παραστήσει), καὶ τὰς ὀφειλομένας ἅπασιν εὐφημίας μόνος ἕμα καρποῦσθαι δικαιός.

Ἡμεῖς οὖν, οἱ μὴδὲ πρὸς ἕνα ἀρκοῦντες, οὐ λόγῳ χορδῶν, ἢ κατάλογον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἕνα τοῦ καταλόγου, τί ἐροῦμεν, καὶ ταῦτα ἐν τοιούτῳ σχήματι τοῦ λόγου, πρὸς τὸν τὰ πάντων ἀρμολογούμενον Θεόν εἰς ἐνὸς θεοῦτητα βίου, καὶ διὰ πάντων ὄντα πρὸς δέξιαν ἀπρόσιτον; Ὁ μόνος πᾶθος ἐπαίρει λέγειν πρὸς δύναμιν, καὶ ὁ κενὸς ἐπιζητεῖ τὸν κενὸν λόγον, καὶ τὸ χροῖο; βιαζόμενος οὐκ ἀνίησι μὴ σὺν λόγῳ θαυμάζειν τὸ ὑπὲρ λόγον ὑπάρχον μεγαλεῖον τοῦ μάρτυρος. Καὶ γὰρ ἐπιλοσιμήσατο ταῖς ὑπὲρ λόγον ὑπηγεγμέναις παρὰ Θεοῦ ἀμοιβαῖς καὶ πολιτείαις, ἃς ἔσον ἢ φύσις ἔχῃ, κατὰ ἄλλου, θηλονέτι πάντων λέ-

²² Psal. CXXVIII, 17.

πῶσιν, ὅτι ἀρχῆς ἀκριτελούς ἐνδείξασθαι, καὶ ἄ
 ἦν σχεδὸν ἐκ παιδὸς ὁμοῦ, στήλη τις αὐτέ-
 ρος καὶ ἀκαθάρτετος παντὸς καλοῦ, πάσης ἀρε-
 κτων καὶ αὐτοκίνητων ἀγαθῶν, θείων καὶ ἀν-
 των χαρίτων ἰστία καὶ συστοιχία, βίβλος ζωσέ-
 λαοῦσα τὰ πρὸς δόξαν καὶ δόξησαν τοῦ κρείτ-
 τευχαρί τε καὶ καινὸν κρῖμα πάντων καλῶν,
 ἐνὴ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ κοινωφελεστάτη φιλο-
 καὶ ἐν' εἰπω τὰ τῆς Γραφῆς, καὶ φοινίξ, ὡς
 ἀνθῶν, ἅτε δίκαιος καὶ ἰλαία κατάκαρπος ἐν
 κρ τοῦ Θεοῦ, καὶ δένδρον παρὰ τὰς διεξόδους
 ἰδίων πεφυτευμένον τοῦ πνεύματος, πλὴν ὅτι
 , κατὰ τὸ ψαλμικόν, δίδωσι τὸν καρπὸν ἐν καιρῷ
 , ὁ δὲ πάντα καιρὸν, καιρὸν ἀνθηφορίας ὁμοῦ
 ἰρποφορίας καὶ εἶχε, καὶ ἔχει, καὶ ὥσπερ τὸ
 ὡ τοῦ δένδρου φύλλον οὐκ ἀπορβύθησθαί ποτε
 ἢ γεγραμμένον, οὕτως τοῦτο μετὰ τῶν φύλ-
 λων τὸ ἔθος, καὶ ὁ καρπὸς ἀνεκλείπτως τοῖς
 ε προσιούσι μεταδιδόμενα. Καὶ πρὸς μὲν τὸ
 ἐνεργεῖν ὁμοῦ, καὶ κατὰ τὸ Σολομώντειον ἔπος,
 ὡ μακρὰ πληρῶσαι ἔτη; ῥάβδος ἡ τοῦ Ἀα-
 ραεὶνῆ Δημήτριος, βλαστὸς εἰς μάλα τεθελῶς
 ἰας, πολυέραστον ἄνθος, καρπὸς εὐκλείης καὶ
 ἰς, μᾶλλον δὲ Χριστοῦ τοῦ αἰωνίου ἀρχιερέως
 ; καὶ σκήπτρον θεῖον, εἰ δὲ βούλει, καὶ ὁρηξ-
 ῆς καὶ θεοειδῆς ὁ Δημήτριος; οὗ Χριστοῦ τύ-
 πῶν ἦν. Καὶ ὁ μὲν Χριστοῦ τύπος· Δημη-
 τῆ, τοῦ τὰ πάντα καλοῦ, σκήπτρου Χριστοῦ
 τος, ῥάβδος ἰκαίνη τύπος, ὁμοῦ τὴ βλαστῆσασα,
 θῆσασα, καὶ τοὺς καρποὺς προβαλομένη τε
 καὶ τελεσφορήσασα θείως. Διαφέρει δὲ κάκλι-
 να καὶ τύπου, κρεπόντως ἐπὶ τὸ κρεῖττον, οὐ τι
 , ὁ πᾶν δὲ τῶν καλῶν, κατόπιν ἑαυτοῦ ποιού-
 τῶ γενναίῳ, καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῶν ἡθῶν,
 ὡ ἔργων, καὶ τῶν θαυμάτων Δημήτριας. Πρὸς
 ἰ ἀμειώτως τε καὶ ἀνεκλείπτως παρέχειν τοῖς
 ὡσι τὴν τῶν χαρίτων, ὡς εἰπεῖν, σύβροσαν,
 ὅρον ἰοικεν εἶναι δένδρον, ἀκτίμων δίκην, τῶν
 ὡ ἀσχετῶς μεταδίδου, καὶ παρέχων μὲν εἰς
 τοῖς προσιούσι τὰ κάλλιστα καὶ θεϊότατα,
 ; δὲ ὡν αὐτὸς ἀεὶ τῶν τοιούτων, ὥσπερ τις παντοδαπῆς εὐεργεσίας ἥλιος, ἡ πηγὴ χαρίτων
 ε, ἡ θαυμάτων πέλαγος ἀνεξάντητον, ἡ ἄβυσσός τις ἀνεκδήγητος ὁρατῶν καὶ ὁρατῶν ἀγα-

μὲν οὖν ἐξῆθεν τὸν οὕτω μέγαν ἀγάλλειν ἐπι-
 , καὶ τὴν ἐνεργεῖσαν τοῦτον ταυτηνὶ λέγειν,
 κωφὴ τις οἶον ἀπάσης Θεταλλίας ἰστία, καὶ τοῦ
 ε ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων φερωνόμως
 , ἔτι τε τῶν προγόνων τὴν περιφάνειαν, καὶ
 νητέρων τὴν εὐκλείαν, κἂν ἐκ περιουσίας
 ἰάντεσθαι τὸ ἀξιάγαστον, περιττὸν δμως. Οὐ-
 ρ αὐτοῖς ἰστία μᾶλλον εἰς μέγα καύχημα· Δη-
 ρ δὲ κόσμος ἐκ τούτων πῶς; τῶ πᾶσαν τὴν οἰ-
 κτην, πρὸς δὲ καὶ τὸν ἀνω κόσμον ἐπικοσμή-
 . Τούτῳ δὲ κόσμος τίς; Ἡ ἀκαθάριτος πίστις,
 ῥάβδος χάρις. ὁ θεῖος καὶ ἀναφαίρετος πλοῦ-
 ὡ θεοειδῶν ἀρετῶν, ὅς νῦν ἰστία ἐντεθησαυ-
 ρος τοῖς οὐρανοῖς, προσθήκη τοῖς ἐκεῖ ταμεί-
 , κάλλιστων γενόμενος, μᾶλλον δὲ ἀπὸ γῆς εἰς
 ὡ φθάνει, καὶ περιῶν ἔτι τῶ βίῳ, καὶ γεγο-
 ἰστίων, προσθήκη μεγίστη τοῖς αἰθέριος κα-

Ut quid laudibus externis lentem exornare et
 celebrare eam a qua nutritus est? Sane dicere quod
 decus totius Thessalix, quod a fortitudine quam
 in suis operibus protulit, nomen habuit, adhuc etiam
 maiorum prædicare claritatem, parentumque nobil-
 itatem, omnino supervacaneum esset. Ipse enim
 illis magis est honoris titulus; Demetrius autem
 quomodo e talibus mutaretur ornatum, qui nec
 orbi tantum, sed etiam superno mundo ornatui
 fuit? Ipsi autem qualis ornatui? Fides intemerata,
 gratia infinita, divinæ quæ eripi non possunt opes
 virtutum Deo gratiarum, quas in cælis thesauriza-
 vit, ibi adjunctus optimorum copiis, sed potius a
 terra in cælum vadit vitæ sperantes ex hominum
 numero ereptus, maximum æternis splendoribus
 incrementum eximius Demetrius, speciosissima illa
 imò omni specie præstantior pulchritudo. Quæ

antea beatum prædicavit dicens : « Beatus **A**ul non abiit in consilio Impiorum, et in viatorum non stetit ⁴⁰. » Nunquam enim quod in mente concepit, nec quidquam Deo odiosum. Sed integra in semetipso servata gratia divina in Christiano baptismate receperat, Domini concordem habuit voluntatem, quasi liber Deo conspicua charta divino caractere insignita vel sigillares et codicilli ab ipsius Dei digito conscribita, et omnibus in communem utilitatem exposita. Nam si, secundum Isaiam, priusquam malum cognosceret, bonum elegit et in ipso juventutis flore virginitalis honorem amplexus est, in qua conservanda totus fuit, nihil negligens ut virgo tam mente quam corpore maneret et proinde civitatem in caelis haberet et cum incorporeis ex æquo in corpore incederet. Propterea consociatas coluit cæteras omnes virtutes et præ aliis sapientiæ studium ita ut doctrina et Innocentia perfectus brevi laudatam canitiem in juventute gereret; cani enim, secundum Salomonem, sunt sensus hominis et ætas senectutis vita immaculata ⁴¹. Erat ergo juvenis egregius, valde formosus visu, non tantum exterior homo, sed multo magis interior, quem oculus non videt. Quem videns Deus cor scrutans ita amore illius spiritualis et invisibilis pulchritudinis captus fuit, ut in eo tanquam in gratissimo domicilio sibi complacuerit et unum spiritum cum eo conglutinaverit et ex eo omnia divinitus perfecit. Nam David quidem virum invenit, Demetrium vero nondum virorum ætatem assecutum, sed adhuc adolescentem secundum cor suum invenit operarium strenuum, præcepta ipsius perfecte explentem. Invenit vas electionis quod sicut Paulus portaret nomen ejus coram regibus et gentibus ⁴². Invenit speculum intemeratum quod reflexerat supernam et oximiam pulchritudinem. Ego etiam illam vocem de illo audio prolata : Ecce servus meus, quem elegi; in ipso complacuit sibi anima mea; ponam spiritum meum super eum, et judicium gentibus proferet, et discernet dignos ab indignis, ut sit sicut os meum; malos vero convictos pudore suffundet et arguet destinatos ad perditionem. Ista quidem de Christo scripta sunt, sed etiam quasi per ipsum omnibus secundum Christum perfecte degentibus sunt commendanda. Erat autem doctor et proin apostolus, sapiens, virgo, piusque Demetrius, et ut brevi dicam, in omnibus decorus, integerrimus, et natura et studiis et gratia splendidus, ita ut Demetrio, prout dictum est de Job Ausita, non erat ei similis in terra, vel potius huic in omnibus divinissimo Job Ipse erat similis, cui tunc, prout scriptum est ⁴³, similis inter homines non inveniebatur; erat enim i reprehensibilis, justus, pius; et Job sicut posterius apparuit Demetrius, ille vero non habuit virginitatis laudem, virginitatis, inquam, quæ in juventute gloriosum victorem, naturæ triumphatorem, et angelis qui Deum circumstant coæqualem Deme-

τρῷ; υπάρχων Δημήτριος, καὶ καλλονὴ παγκόσμιός τε ἄμα καὶ ὑπερκόσμος. Τοῦτον ὁ Δαβὶδ προλαβὼν ἐμάκαρίσας καὶ ἀνούμησας, « Μακάριοι, λέγων, ἀνὴρ, ὅς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη. » Οὐδὲ γὰρ ἐν νῷ ποτὲ καταδέξατό τι τῶν μὴ θεοσεβῶν, οὕτως πρὸς πρᾶξιν ὤλευσεν οὐ θεάρεστον· ἀλλὰ φυλάξας ἑαυτῷ τὴν ἐκ τοῦ κατὰ Χριστὸν βαπτίσματος θεῖαν χάριν ἀμίαντον, τῷ τοῦ Κυρίου νόμῳ συνῆκον εἶχε τὸ θελημα, Θεοῦ βίβλος οἶον καὶ θαυμάριος τις ὑπάρχων πυκνὸς, καὶ πλᾶξ ἡ πίναξ δακτύλῳ γεγραμμένη Θεοῦ, καὶ προτεθειμένη τοῖς πᾶσιν εἰς κοινὸν ὄφελος. Κατὰ γὰρ τὸν Ἰσαΐαν, πρὶν ἢ γυνῶναι τὸ κακὸν, ἐξελέξατο τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τῆς νεότητος ἀνθεὶ τῆς παρθενίας ὕψαν ἠσπάσατο, καὶ ὅλος τῆς κτήσεως ταύτης ἦν, πάντα πράττων, ὥστε παρθένος εἶναι καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ἔχειν, καὶ τοῖς ἀσωμάτοις ἐξ ἐραμίλλου χωρεῖν μετὰ σώματος, καὶ πρὸς τοῦτο συμμάχους τὰς ἄλλας πάσας ἀρετὰς εἶχε, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὴν τῆς σοφίας σπουδὴν. ἵνα συνέσει καὶ καθαρῶς τελειωθείς ἐν δόλῳ· πολὺν γὰρ ἐστὶ κατὰ Σολομῶνα σύνεσις ἀνθρώπου, καὶ ἡλικία γήρως, βίος ἀκηλίδωτος. Ἦν οὖν νεανίας ἀπαλὸς, εὖ μάλα καλὸς ἰδεῖν, οὐ τὸν ἔξω καὶ ἐκ αἰσθησιν μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὸν ἐνδον καὶ μὴ ὀρώμενον, ὃν ἰδὼν ὁ βλέπων εἰς καρδίαν Θεοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον ἦλω τοῦ νοεροῦ καὶ ἀθεάτου κάλλους, ὡς ἐνεκηνῶσαι εὐδοκῆσαι τούτῳ, καὶ ἐν πνεύμα μετ' αὐτοῦ τελῆσαι, καὶ ἐξ ἐκείνου τὰ πάντα ἀπεργάσασθαι θεῖον. Εὗρε γὰρ τὸν μὲν Δαβὶδ ἄνδρα· Δημήτριον δὲ μὴδ' εἰς ἡλικίαν ἀνδρῶν παραγγελλαντά πω, νέον δὲ ἐτι κομωδῆ, κατὰ τὴν καρδίαν εὗρεν ἑαυτοῦ ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, πληρωτὴν τῶν ἐνταλμάτων αὐτοῦ· εὗρε σκευὴ ἐκλογῆς, κατὰ Παῦλον, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλείων· εὗρεν ἑσοπτρον ἀκηλίδωτον, δακτυλὸν καὶ δεικτικὸν τῆς ὑπερανγκισμένης καὶ ἀπορρήτης καλλονῆς. Ἐγὼ καὶ τῆς φωνῆς ἐκείνης ἐκ' αὐτοῦ ἀκούω μουσικῶς ἐνεχθεῖσης, Ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ἤσπισα, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου. Θῆσω τὸ πνεῦμ μου ἐκ' αὐτοῦ, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελαί, τ τοὺς μὲν μετασκευάσαι καὶ κατασκευάσαι· θεῖους ἀναξίων, ἢ ἢ αὐτὸς ὡς στόμα ἐμὸν· τοὺς δὲ ἐλθεῖν καὶ καταισχυεῖ καὶ ἀποδείξει κατηρησμένους εἰς ἀπώλειαν. Εἰ γὰρ καὶ περὶ Χριστοῦ τε γέγραπται, ἀλλὰ καὶ ὡς δι' ἐκείνου τοῖς κατ' ἄλλον ἀκριβῶς βίουσι χαρισθόμενα. Ἦν οὖν διδάσκαλος καὶ ἀπόστολος τούτεῦθεν Δημήτριος σοφὸς, καὶ παρθένος, καὶ δαίος, καὶ ὡς εἰπεῖν καλὸς τε καὶ παναμώμητος, καὶ φύσει καὶ καὶ χάριτι λαμπρυνόμενος, καὶ Δημητρίῳ κατὰ τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ Αὐσίτου Ἰωβ, ὁμοιος ἐπὶ τῆς γῆς, μᾶλλον δὲ τούτῳ, τῷ θεῷ, ἐὸν αὐτὸς ἦν ὁ Ἰωβ ὁμοιος, ὃ ποτε, γεγραμμένον, ὁμοιος ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἦν. πτος γὰρ, δίκαιος, εὐσεβής. Καὶ ὁ Ἰωβ ὡς καὶ Δημήτριος ἀναπέφηνεν ὕστερον·

⁴⁰ Psal. 1, 1. ⁴¹ Sap. 14, 9. ⁴² Act. 12, 15. ⁴³ Job. 1, 8, 11, 5.

ρθενίας αἶνον ἐκεῖνος οὐκ εἶχε· παρθενίας, ἀντίτην ἐκ νέου, καὶ τῆς φύσεως κρείττονα, ἢ περὶ Θεὸν ἀγγέλοις ἐφάμιλλον ἀνέδειξε τὸν ῥιον. Καὶ τὸ σῶμα μὲν ἐκεῖνος ἐπλήγη πληγῇ, τῇ ἀντιθέτῳ προσπαλαίων κακίᾳ. Οὗτος δὲ, ἄχρις αἵματος εἰς τέλος ἀντικατέστη πρὸς τὴν ἀγωνιζόμενος. Ἄλλ' οὐδὲ τὴν περὶ λόγους ἂν ὁ Ἰὼβ μεμαρτύρηται, ἣν εἶχεν οὗτος μετὰ τὸ Πνεύματος χάριτος κερσθεῖσαν, καὶ ἔπλον, κωντήριον ἀνυπόστατον, καὶ οἰκοδομικὸν ἔργον, καὶ γεωργικὴν σκαπάνην καὶ ἀροτρον, εἰ ὕλει, καὶ δόνακα γραφικὸν, καὶ ἀλειυτικὴν ἦν, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἕτερον· νῦν μὲν τὸν ὄνα Κυρίου καλλιεργῶν, καὶ τὰ οὐράνια κατακτείνων εἰς γῆν σπέρματα, ἢ τὰ βήματα κατακτείνων τῆς αἰωνίου ζωῆς, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἢ πλαξὶ καρδίαις σαρκίναίς, ταῖς γε ἀξίαις τῆς καταγραφῆς, ἢ τῇ σαγήνῃ τοῦ λόγου πεδύων Θεσσαλονίκην, Ἀττικὴν, Ἀχαΐαν, ἢ ἐκ δσην νῦν περιβάλλει, καὶ εἰς δσην φθάσει τῶν μύρων, καὶ τῶν θαυματῶν, καὶ τῆς ἐν ἀφθονίας τῆς χάριτος. Ἦν γάρ καὶ τότε τῇ ἰδίῃ θαύμα ἐν λόγοις θεοῖς Δημήτριος, εὐωριστοῦ κατὰ Παῦλον ὄν, ἐν τε τοῖς σωζομένοις ἢ τοῖς ἀπολλυμένοις· καὶ τοῖς μὲν δσημῶν οὐ εἰς θάνατον, τοῖς δὲ ζωῆς εἰς ζωὴν. Ταύτης εὐωδίας ἀμοιβὴν μὲν ἀποχρῶσαν οὐκ ἔχω· τὰ παρὰ Θεοῦ δεδομένα μύρα καὶ θαύματα πρὸ τοῦ μεγαλομάρτυρος· τί γὰρ τὰ παρόντα, μεγάλα καὶ θαυμαστά, πρὸς τὰ ἐν οὐρανοῖς Θεοῦ καὶ δεδομένα τούτῳ καὶ ἀποκαίμενα; καὶ πρὸς τῆς δόξης, κατὰ Παῦλον εἰπεῖν, οὐ ἴσθαι τὸ δεδοξασμένον· εἶγμα δὲ ταῦτα πάντοτε πᾶσι περιφανέστατον, ὅπως ἐκεῖνος ἐτι τῶν πρῶν ὑπῆρχε Χριστοῦ εὐωδία, καὶ δσημῶν ζωῆς ἢ πακεούειν προαιρουμένοις. Νῦν μὲν οὖν οὕτως ῥῶν ψυχᾶς ἀνθρώπων, ἢ ζωῶν τούτους κατὰ οὐ Χριστοῦ, πρὸς Πέτρον ἐπαγγελίαν, τὸν λόγον οὐκ εἶχε πρὸς καλλιεργίαν καὶ θήραν σωτήριον δὲ οἰκοδομῶν τῷ Θεῷ ναὸν ἐκ λίθων ζώντων ὄντως τιμίων, ὡς ἐργαλεῖον εἶχε τὸν λόγον ἰληθόν. Ὅτι δὲ πρὸς τοὺς ἀντικειμένους τῷ τῷ συνεκρότει τὸν πόλεμον, καὶ μάλιστα τοὺς ὄντων ἀοράτων ἐνεργουμένους ὄρατοὺς τῷ Θεῷ αἰούς, πάντα ἦν ὁ λόγος αὐτῷ, θείῳ πνεύματι ὀρηγούμενος, καὶ κινούμενος, καὶ τονούμενος, ἰζόμενός τε καὶ μετασκευαζόμενος πρὸς τὸ ἔργον. Καὶ οὕτως κατὰ τὸ γεγραμμένον περὶ τοῦ πικρῶνιστοῦ τῶν μαρτύρων, οὐδεὶς εἶχεν ἀντικατέστη τοῦ Δημητρίου σοφίᾳ, καὶ τὸν πνεύματι, ᾧ ἐλάλει. Ἐγὼ καὶ τὴν στρατιωτικὴν στολὴν, καὶ τὴν χειρὶ δακτύλιον, καὶ τὸν ὑπατικὸν ὠρατίωνα, ὃν ὁ μάρτυς ἀνεδέκτο, παρὰ τοῦ τῆνικαῦτα ἰεῶς τὸ σῆμα λαβὼν, σύμβολα τῆς ἐξουσίας τῆς παρὰ τοῦ ὄντως βασιλέως μυστικῶς δεδομένης διδασκαλικῆς ἀξίας καὶ προεδρίας τῶν μάρτυρι. Διὸ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ θεία χάρις οὐκ ὀλίγα δὲ ἔργα ἐνεργήσκειν ὑστερον.

ἔπειτα δὲ πάντως τὸν ἐξαρχῆς ἀπατεῶνα σοφῶς ἴσθαι, ἵνα μὴ πρὸ καιροῦ τὸν θάνατον εὐάσῃ τῷ μάρτυρι, καὶ ὁ τῆς αἰωνίου ἀποθέτης ἔσθαι, μήπω πεφθεις εἰς τέλος, ἐκτρογηθῆ, καὶ

trium ostendit. Et quidem ille in corpore gravi plaga percussus est, contrariæ colluctans fortunæ, hic autem usque ad sanguinem in finem restitit adversus malum dimicans. Sed nec disciplinam in sermone Job testificatus est, quam iste habuit Spiritus gratia temperatam, tanquam telum, munimentum inexpugnabile, oratorium ligonem et vomerem, vel si volueris scriptorium calamum et piscatoriam sagenam et alia similia: nunc vineam Domini colit, cœlestibus in terram sparsis siminibus, vel verba vitæ æternæ conscribi non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus tali honore dignis, vel sagenam verbi complectitur Thessalonicam, Atticam, Achaïam, seu potius tot regiones hodie continet quot peragrat per unguenta, per miracula, per eximiam gratiæ effusionem. Erat enim aliquando Demetrius terræ prodigium in divinis sermonibus, bonus odor Christi, sicut ait Paulus, tum salvandis tum pereuntibus, istis odor mortis in mortem, his odor vitæ in vitam. Hujus boni odoris sufficientem non dicam mercedem a Deo præstiti unguenta et miracula in sepulcro magni nostri martyris ita ut, sicut Paulus dicit, præ nimia gloria res gloriaunda in contemptum caderet. Nam quid præsentia, etsi magna et mirabilia, præ illis a Deo in cœlis ipsi datis et condonatis? Vultis ut vobis ostendam modo omnibus evidentissimo quomodo ille adhuc vitam peragens bonus odor Christi existit et odor vitæ dociliter obedientibus? Nunc quidem hominum animas excolens, vel eos piscari intendens, secundum evangelica ad Petrum verba, instrumentum habuit sermonem ad illam sanctissimam et salutarem piscationem; nunc vero ædificans Deo templum ex lapidibus vivis vereque honore dignis pro instrumento sermonem habuit consentaneum. Quando autem Christi adversariis bellum denuntiabat, præsertim visibilibus Dei inimicis per invisibiles impulsis, omnia erat illi sermo divino Spiritu inspiratus et enuntiatus et instructus et apte pro commoditate dispositus, ita ut, sicut scriptum est, de primo inter martyres pugnatore, nullus erat qui resisteret Demetrii sapientiæ et Spiritui qui per eum loquebatur. Ego quidem per illam militarem tunicam, per illum in manu annulum, per illam consularem togam quam martyr a rege acceperat, symbola explevisse censeo doctoralis laudis et prærogativæ a vero Rege martyri mystice impertitiæ. Ideo divina Dei gratia non parva per ea serius patravit miracula.

Sed oportebat omnino fraudulentum a principio sapienter deludi ne data occasione, mortem martyri machinaretur; et thesauri æterni fructus nondum perfectæ maturus vindemiaretur et corporis

pondere cadens in terram non ferret fructum multum propter immaturum casum. Sed cum borum symbolorum exitum is quem recte ipsam dixeris invidiam, vidisset, cum talia ferre non posset, furore accendit secundum antiquam fallaciam opifices mendacii qui regi mendacii (iste Maximianus erat) dominantis parentes persequuntur mendacii insectatorem, et sic ad martyrii stadium accingitur Demetrius, gratis ineffabilibus a pteris plenus, in omnibus sapiens et justus et sanctus et apostolus et virgo et immaculatus. Quid plura? non dicam quoniam dilectus Christo discipulus, quoniam servus, quoniam constantissimus et familiarissimus amicus, seu potius, ut omnia in uno complectar, quoniam transivit per omnia Deo jucunda, tum rationes, tum verba, tum operationes.

Desideratis omnes, optime nescio, modum comprehensionis, ubi et quomodo a turba inquisitus fuit et correptus. Stat porticus subterraneus in templo Deiparæ semper Virginis cui cognomen refugium ubi ex antiquo more magni martyris encomiam singulis annis incipitur et in finem deducitur solemnitas. Regnante ergo impietate, cum pietas sub sole locum non haberet, illa hypogæa subiens assistentibus cœlestem doctrinam distribuebat, et ad eum ab impietatis limo velut ab æstuosissimo pelago confugientibus vere tranquillum pietatis portum vitam Christianam secure prædicatam proponebat, et sic refugium divinis exstitit martyri omnibus vitam eligentibus, propterea refugium pro cathedra sortitum est. Quibus auditis ab eis qui erant ex parte Maximiani Herculei, surrexerunt ad inquirendum pietatis patronos, et detecto martyre ibi populum docente, multo magis ira fervuerunt quando collectam viderunt multitudinem velut Dei voci Demetrii sermonibus inhærentem, in ipsum irruunt tanquam in præstantiorem, dispersa multitudine, apprehensum per istud iter agunt; et Maximiano offerunt qui interea cum summa voluptate baccheis homicidiis totus indulgebat. Qui cum nisi ægre divelli posset, interea sanctum in carcere includi jussit, ejus dilato martyrio. Quorum nos memoriam quotannis celebrantes ibi encomia incipimus, hic autem perfectimus. Talis se habuit martyr propter Christum vadens ad occisionem, tanquam ad festum et gratissima convivia invitatus. Perversissimus ideo zelabat diabolus quam citissime ab hominibus auferre Demetrium. Non enim patiebatur talem adhuc in terra versari et videri et hominibus loqui et prorsus audiri. Deus autem volebat suam prophetam mox coram omnibus proferre, et inde illustris martyrii palmam colligere, sed non eum tantum martyrii gratiam habere, verum etiam habentem aliis impertire, tanquam ex eximia aeternaque cum ipso societate quasi fontem eximium gratiæ factus.

ἀνθρώποις, καὶ ἄλλως ἀκούεσθαι: ὁ δὲ θεὸς ἐβούλετο ἐξόμενον πρὸς τοὺς ἄλλους πᾶσι καὶ οὐκ εἰς μὴν μόνον ἐπισημαίνοντα, καὶ μὴ μόνον ἐνοικον ἔχοντα τὴν μαρτυρικὴν χάριν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους παρίστανοντα, ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀφραγῆς ὑπερφουδῆς συναφείας ἐκείνου πηγῆς ὑπερφουδῆ γεγενῆσθαι τῆς χάριτος.

ἅ πασῶν διὰ τοῦ σώματος εἰς τὴν γῆν, οὐκ ἐνέγκει καρπὸν πολὺν διὰ τὴν ἀκαιρίαν τοῦ αἵματος. Ἄλλ' ἦν ἵκα τῶν συμβόλων ἐκείνων τὴν ἐκδοσὴν ὁ αὐτόχρημα φθόνος εἶδεν, οὐκ εἶπε φέρειν οἷός τε ἀν, ἐκμαίνει κατὰ τοῦ ἀντικάλου τῆς πλάνης τοῦς ὑπηρέτας τῆς πλάνης, καὶ τῷ βασιλεὶ τῆς ἀπάτης, Μαξιμιανὸς οὗτος ἦν, κρατήσαντες ἀπάγουσι τὸν τῆς ἀπάτης διώκτην, καὶ οὕτως πρὸς τὸ τοῦ μαρτυρίου στάδιον ἀποδύεται Δημήτριος, ὁ χαρίτων ἀρρήτων ἐκ παιδὸς ἐμπλεως, καὶ τὰ πάντα σοφός, καὶ δίκαιος, καὶ ὁσιος, καὶ ἀπόστολος, καὶ παρόδονος, καὶ πάντα γινώσκων, οὐ πολὺ δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἡγαπημένος τῷ Χριστῷ μαθητής, ἢ παῖς, ἢ φίλος ἀκρος καὶ οικειότατος, μᾶλλον δὲ πᾶν ὁμοῦ, ὡς καὶ διὰ πάντων ἐλλῶν τῶν Θεῷ φιλῶν, καὶ λογισμῶν, καὶ λόγων, καὶ πράξεων.

Ποθεῖτε πάντες, εὖ οἶδα, καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασχέσεως, ὅτι καὶ ὅπως ὑπὸ τῶν θημιῶν ἦλεω ζητούμενος. Στοιὰ τις ἐστὶν ὑπόγειος ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος, ἧς καταφυγὴ τὸ ἐκὼνυμον, ὅθεν ἔθος ἐστὶ παλαιὸν τῆς τοῦ μεγαλομάρτυρος πανηγύρεως τὴν ἀρχὴν ἐκείνου ποιεῖσθαι, καὶ κείθεν διὰ τῆς λεωφόρου μεθ' ὕμνων τῶν πρὸς αὐτὸν ἀνιόντας, ἐνθάδε ταύτην ἀνύειν καὶ εἰς τέλος ἀγειν τὴν ἑορτήν. Τῆς οὖν ἀσθελας ἐπικράτουσης, ἐπεὶ τὰ τῆς εὐσεβείας ἴχθυον οὐκ εἶχεν, ἐμφιλογωρῶν ὁ μάρτυς τοῖς ὑπογείοις ἐκείνοις μετεδίδου τοὺς προσιοῦσι τῆς οὐρανόθεν διδασκαλίας, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ἀσθελας, οἰονεῖ τινος κολυμβάντου κλύδωνος, ἐπ' αὐτὸν καταφεύγουσι, τὸν ὄντως εὐδίων λιμένα τῆς εὐσεβείας, μετ' ἀδείας: τὰ Χριστιανῶν ὑπαίθετο καὶ ἐτέλει. Καὶ οὕτως καταφυγὴ μὲν ὁ θεοτάτος ὑπῆρχε τῆνικαῦτα μάρτυς πάντων τῶν εὐσεβῶν αἰρουμένων. Καταφυγὴ δὲ πάλι τόπος ἐντεῦθεν ἐκλήθη. Τοῦτο μαθόντες οἱ παρὰ Μαξιμιανῶν τοῦ Ἐρχοῦλου καταστάντας βίβληται τὸς συνηγόρους τῆς εὐσεβείας, διδάσκοντι τῷ μάρτυρι τὸν λαὸν ἐπιστάντας ἐκεῖ, καὶ πολὺ πλῆθος μανέντες, ὅτι τὸ συνειλεγμένον πλῆθος ἰδόντας, ὡς Θεοῦ φωναίς, τοὺς τοῦ Δημητρίου λόγους προσέχοντες, κατ' αὐτοῦ χωροῦσιν, ὡς προσετηκότος, τὸ πλῆθος διασπαράσαντες. Κρατήσαντες δὲ, διὰ τῆς λεωφόρου ἀγῶσι ταύτης, καὶ τῷ Μαξιμιανῷ παρουσῶν, ἐνταῦθα ποι διατρέποντι, καὶ ταὶς τοῦ Δαυὶδ ἀνθρωποκτονίας ἐκείνῃ ἦδοντες ὅτι κλειστής προσέχοντι. Ὁ δὲ δυσσποσάστως ἔχων τῆς ἐρφέως, ἐνταῦθα κατάκλειστον γενέσθαι προστάττει τὸν ἀγῶν, οὐ καὶ τὸ μαρτυρίον ἦνυσε. Ταῦθ' ἡμεῖς εἰκονίζοντες κατ' ἔτος εἰκότως, ἐκεῖ μὲν τῆς πανηγύρεως ποιούμεθα τὴν ἀρχὴν, ὅδε δὲ τὴν τελείωσιν, ἐπεὶ καὶ ὁ μάρτυς οὕτως εἶχεν, ἐλκόμενος εἰς σφαγὴν τῆνικαῦτα διὰ Χριστὸν, ὡς εἰς ἑορτήν καὶ θυμηθῆσαν τὴν μεγίστην καλούμενος. Ἡ μὲν οὖν τοῦ ἀρχεκάκου διαβόλου σπουδὴ, τοῦτέστι ἐξ ἀνθρώπων τῆνικαῦτα γενέσθαι Δημήτριον. Οὐ γὰρ ἔφερε τῶτον ἐπὶ γῆς εἶναι, καὶ ὀρᾶσθαι, καὶ προσλαλεῖν καὶ προφήτην ὄντα παραστήσαι τὸν μετὰ μικρῶν

Και τί θεὸς λέγειν, τοῦ καιροῦ μακρὰ λέγειν μὴ Ἀ συγχωροῦντος; Ἰτα τὴν ἀναβολὴν τοῦ τυράννου, καὶ τὴν κάθειρξιν Δημητρίου, καὶ τὸν Νέστορα ἐπὶ τοῦτοις, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος προφηταίαν, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἐκείνου κατὰ Λυζαίου νίκην, καὶ τὸ μαρτύριον. Ἄλλ' ὡς εἶδεν ὁ ἀρχέκακος ἄφρις παρατεινομένην τὴν ἀναβολὴν τοῦ τυράννου, αὐτὸς δὲ οὐκ ἔφερον ἐπιζῶντα βλέπειν ἐπὶ γῆς, τὸν καὶ πρὸ τῆς τελειώσεως τοῦ μαρτυρίου μέγαν Δημήτριον, σκορπίον ὑποδύς, προσβάλλει τῷ μάρτυρι, οὐκ ὡς ἀπατήσων ἢ θάλασσον, καθάπερ ποτὲ διὰ τοῦ ἕρπαιος τῆς πρώτης ἐκείνης ξυνοριδος τῶν προκατόρων τὴν μὲν ἐξηπάτησε, τὸν δὲ δι' ἐκείνης ἔβαλεν. Ἦδει γὰρ διὰ πείρας ἀνεξάπατητον οὐτα Δημήτριον, καὶ γενναίον ἐπιεικῶς, καὶ γεγυμνασμένον πρὸς διαίρεσιν τοῦ βελόνου. Οὐχ ὡς ἀπατήσων οὐδὲν διὰ σκορπίου προσβάλλει, ἀλλ' ὡς κλέψων καιρίως, καὶ θαλασῶσων ὡς τάχιστα, καὶ ἀπαλλάξων ἑαυτὸν ἀντιπάλου τοσοῦτου τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δύναμιν. Ἄλλα φθάσει τὸ τάχος ἐκείνου καὶ τὴν σπουδὴν ἢ ἐνοικουσία τῷ Δημητρίῳ χάρις εὐθὴ καὶ δύναμις. Ἐπικληθεὶς γὰρ καὶ σφραγίσθεις διὰ τῆς οικείας χειρὸς ὁ μάρτυς χρησάμενος, νεκρῶν τὸ τῆς νεκρώσεως ὄργανον, καὶ κατασχύνει τὸν ὑποδύοντα, καταργήσας αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, καὶ δείκνυσιν ἐνταῦθεν, ὡς, εἰ μὴ αὐτὸς ἐκὼν ὑπῆλθε τὸ πάθος, οὐδ' ἂν ἔλωσ ἐπαθε, παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος καὶ δυνάμεως φρουρουμένους τε καὶ δυνατούμενος, θείων δὲ παραδίδοται, καὶ περικλείεται, καὶ χερσὶ κρατεῖται θημίῳ, καὶ ὑπὸ τῶν κακούργων κάσχει τὰ τῶν κακούργων, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα μιμούμενος. Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς λογχοφόροις ἐπιστάσι φονδαῖον, ὑπὸ τοῦ τυράννου πεμφθεῖσιν, ἀναπεπταμέναις ἀγκάλαις, ὡς καιρίως πληροσομέναις, δέχεται τὴν τελευταίαν πληγὴν, μᾶλλον δὲ τὰς πληγὰς, διὰ πάντων ἰούσας, τῶν τε σπλάγγων, καὶ ὀστέων, καὶ σαρκῶν, ὡς ἐκατέραν τῶν πλευρῶν, τὴν μὲν ἔξωθεν δέξασθαι τὰς ἐκ τῶν ἀχμῶν διατρήσεις, τὴν δὲ, ἐνδοθεν, καὶ οὕτω διπλασιάζει, μᾶλλον δὲ πολυπλασιάζει, τὸ τῆς σωτηρίου πάθος πλευρᾶς, τὰ ὑστερήματα κατὰ Παῦλον ἀνακληρῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὕτως ἐρᾷ τῆς σφαγῆς, καὶ οὕτως ἐρᾷ τοῦ τὸ ἴδιον αἷμα χεῖν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, πάνυ πολλάκις καὶ διηνεκῶς, εἴπερ ἦν, ὡς καὶ παρὰ τοῦ γινώσκοντος τὸ περιὸν αὐτῷ καὶ ὑπερβάλλον τοῦ ἔρωτος πηγὴν λαβεῖν ἐν τῷ σώματι μύρων, ἵνα τοῦ αἵματος ἐπιλιπόντος, εὐθὴ καὶ εἰς τὸν ἐξῆς πάντα χρόνον ἀντὶ αἵματος ἐκ τοῦ σώματος χέεται εἰς δόξαν Χριστοῦ, ὃν οὗτος καὶ διὰ ζωῆς καὶ διὰ θανάτου, καὶ μετὰ θάνατον οὐκ ἰδέξασε μόνον, ἀλλὰ καὶ δοξάζει διηνεκῶς· παρ' οὗ καὶ ἐν γῆ καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἀντεδοξάσθη, καὶ δοξάζεται, καὶ δοξασθήσεται θείως.

Ἐπέρχεται δὲ μοι νῦν λέγειν περὶ αὐτοῦ, ὅπερ ὁ θεὸς Παῦλος φησὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ. Συνίστησι γὰρ τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην καὶ ὁ μέγας Δημήτριος, ὅτι ἐπιδοσθῶν ἡμῶν ὄντων, οὗτος κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε· κατὰ χάριν μέντοι τοῦ ἀσεπέτου καὶ

Quid ad hæc adjiciam? cum tempus orationis prolongandæ non suppetat. Nostis tyranni dilationem et Demetrii in custodiam conjectionem, et his adjunctis Nestorem, et martyris nostri ad ipsam prophetiam, et ejus victoriam in Lyzæam, et martyrium. Sed perversissimus serpens conspecta tyranni mora non ferebat adhuc viventem in terra Demetrium videre, illum etiam ante expletum martyrium excellentem, sed scorpionem irrepens eum ad martyrem admovent, non quidem ut eum falleret vel incantaret perinde ac olim per serpentem ex primævis parentibus aliam quidem soffellit, alium vere per eam seduxit. Sciebat enim Demetrium tentatione non deludendum et mira generositate præditum et ad eligendum quod melius est valde exercitum. Non ergo ad deludendum scorpionem ingressus accedit, sed ut lethali vulnere sauciatum quam citissime occideret et semetipsum tanto et virtute et fortitudine adversario expediret; sed ejus promptitudinem diligentiamque prevenit illa gratia et fortitudo in hærens Demetrio. Etenim divino precatōnis gladio propria manu utens martyr occidit mortis instrumentum, et ignominia suffundit illapsum, destructa ejus potentia et sic demonstrat quoniam, nisi libens pœnam subiisset, nullo modo passus esset Christi gratia et virtute accinctus et roboratus, bene vero sponte traditur, ducitur et imperiose tractatur plebis manibus et ab artificibus mali perversorum supplicia recipit, pro nobis passum imitatus. Ideo lanceariis interfectoribus a tyranno missis occurrit et decussatis bracciliis tamquam lethali vulnere percutiendis, ultimam accipit plagam seu potius plagas quibus omne corpus et viscera et ossa et carnes transfixa doluerunt, ita ut ex utroque latere aliud quidem exterius ensium perforationes receperit, altero autem interior duplicatis vel magis multiplicatis fuerit Salvatoris lateris dolor; adimplevit enim, sicut et Paulus **, ea quæ desunt passionibus Christi, et sic occisionis amore arsit, sicque suum sanguinem pro Christi gloria mansere non pluries modo sed etiam jugiter, si posset, desideravit, ut ab eo quem non latebat illius amoris uberius superfluitas meruerit accipere in corpore unguentorum fontem, ut sanguine deficiente, fons illa per omne tempus pro sanguine a corpore manaret in gloriam Christi, quem ita martyr noster et per vitam et per mortem et post mortem non tantum glorificavit, sed et perpetuo glorificat, a quo in mercedem in terris et in cœlis gloriam accepit, accipit, et divinitus accipiet.

Superest mihi de illo dicere quæ divus Paulus de Christo protulit. Commendavit suam erga nos charitatem ipse magnus Demetrius quoniam cum peccatores essemus ipse in tempore pro peccatoribus mortuus est. Quo tamen non nisi per gratiam

** Coloss. i, 24.

Domini ad ejus imitationem perfecit, et omnis A civitas Deo reconciliata fuit per mortem illius. Ubi enim illa impietatis redundatio in qua plures ex nostris majoribus jacuisse non est incredibile? Ubi metus ex pietate, et ideo desiderata perfugia? Ubi majori quam bestiarum feritate adversus pies ludentes? Omnia soluta sunt adversa, omnia supervenerunt commoda, dum Demetrius sese pietatis gratia periculis objecisset. Tempora ingentia et perpulchra quorum solo aspectu omnes ad ipsa convertuntur istorum loco refugiorum steterunt; reges pietate magis quam potestate illustres nobis adstant, et unanimi plausu acclamant præclara martyris gesta; urbs tota palam pietatem ejus celebrat, super martyrium magni Demetrii exaltans. Nam diffudit charitatem non in corda tantum nostra sed et in corpora per unguenta quæ ex suo corpore ad nos roborandos dimittit. Quorum igitur bonus odor ex omni parte urbis impietatem extrusit, et civitatem istam Deo obtulit tanquam alium paradysum, nisi quid majus, flumine non aquarum sed unguentorum jucunde irrigatam, unguentorum, inquam, in quibus et ex quibus prorsus servatur per Spiritum gratia curationum, operationes virtutum, ita ut possimus et nos dicere de magno Demetrio quod de anima casto vinculo Deo sponsata in Cantico canticorum scriptum est: « Odor vestimentorum tuorum super omnia aromata ⁴⁷. » Vestimentum martyris animæ putabis corpus cujus genæ, ut rursus secundum idem canticum dicam: « tanquam areolæ aromatum, et digiti sicut lilia distillantia myrrham primam ⁴⁸. » Multo magis latera ense perforata sicut latus illud lancea transfixum, non sicut areolæ unguenti primi odorem in se retinent, sed fontem exprumperunt jugem et inexhaustum, ita ut non sit nobis cum Psalmista canere: « Flumen Dei repletum est aquis ⁴⁹; sed fons Dei (hic est martyris corpus) diffuens unguentis et miraculis et curationibus, et quod erant omnibus his mirabilibus, per canales effluens nihil de sua emitit plenitudine: ita ut mihi videatur divina martyris anima a corpore exiens. Deum istis sermonibus asfatam esse, quos anima Deo sponsata in illis protulit canticis. Quosnam? « Surge, aquilo, et veni auster, perfla D hortum meum, et fluant aromata mea ⁵⁰. » Et sic spiritualis aquilonis flamine usquedum in urbe ævicentium impietatis hiemem ejecit et dissolvit, inde adduxit nobis spiritualem pietatis calorem, quem invexit felix flatus austri illius qui aura secundissima in altum impellit navem eorum qui mare intendunt transmitters, oriente sole justitiæ, et in horto virtutum gratiarumque. Hoc vere est corpus martyris quod scaturire facit unguenta et medicamenta. Qui canales tot sunt quot factæ sunt a lanceariis corporis perforationes. Ora enim lutorum quorum in medio, ut docet Evangelium,

μίμησιν· καὶ πᾶσα ἡ πόλις αὐτῆ κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ποῦ γὰρ τὸ πλήρωμα ἐκεῖνο τῆς ἀσεβείας, ἐν ᾧ καὶ πολλοὶ εἶναι τῶν ἡμετέρων προγόνων οὐκ ἀπεικός; Ποῦ ὁ ἐπ' εὐσεβείᾳ φόβος, καὶ αἱ διὰ τοῦτον ποθεῖναι καταδύσεις; Ποῦ οἱ τὴν τῶν θηρίων παρελάσαντες ἀγριότητα τῆ κατὰ τῶν εὐσεβούντων μανία; Πάντα λήλυται τὰ δεινὰ, πάντα προσεγένετο τὰ χρηστά. Δημητρίου τῆς εὐσεβείας; προκινδυνεύσαντος. Καὶ νοοὶ μὲν εὐμεγέθεις, καὶ περικαλλεῖς, καὶ μόνῃ τῇ θεῷ πάντας πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφοντες, ἐπὶ τῶν καταδύσεων ἐκεῖνων ἐστήχασιν· βασιλεῖς δὲ τῆ εὐσεβείᾳ μᾶλλον, ἢ τῆ βασιλείᾳ κοσμούμενοι, συμπαραίστασιν ἡμῖν, καὶ συνεπιπροσεύχονται εὐφημοῦντος τὰς ἀριστείας τοῦ μάρτυρος· πᾶσα δὲ ἡ πόλις παρῆρησιαζόμεθα τὴν εὐσεβείαν, ἐπὶ τῷ μαρτυρίῳ τοῦ μεγάλου Δημητρίου καυχώμενοι. Καὶ γὰρ ἐξέχευε τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην οὐκ ἐπὶ τὰς καρδίας ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ σώματα, διὰ τῶν μύρων, ὧν εἰς ἡμῶν εὐρωστίαν ἀνήσιν ἐκ τοῦ σώματος ὧν ἄρα ἡ εὐωδία πανταχόθεν εἰς πόλεως ἀπῆλασε τὴν ἀσεβείαν, καὶ πόλιν ἀνέδειξε ταύτην Θεοῦ, ἢ παραδείσον ἄλλον, εἰ μὴ τε καὶ πλεον, ἀρδομένην καὶ γαννουμένην ποταμῷ μύρων, ἀλλ' οὐχ ὀδάτων· καὶ μύρων, ἐν οἷς καὶ ἐξ ὧν ἐστὶ πάντως διὰ τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις; τῶν ἱαμάτων, τὰ ἐνεργήματα τῶν Δυνάμεων, ὡς ἔχειν ἡμεῖς; λέγειν πρὸς τὸν μέγαν Δημήτριον, ὁ περὶ τῆς ἐν ἀφθοραῖς νομφευθείσης τῷ Θεῷ ψυχῆς ἐν τοῖς τῶν ἡσμάτων ἡσμασιν ἀναγεγραπται· ὡς Ὀσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα. Ἱματίων δὲ τῆς μαρτυρικῆς ψυχῆς νοήσεις τὸ σῶμα, οὐ καὶ αἱ σταγόνες, κατ' ἐκεῖνο πάλιν εἰπεῖν τὸ ἡσμα, Ὡς φιάλαι μύρων, καὶ οἱ δάκτυλοι ὡς κρίνα στάζοντα εὐωδίας. Πολλῶ μᾶλλον ἢ λογχευθεῖσα πλευρὰ, ἥτις οἷον ἀναστρομυθεῖσα ταῖς λόγχαις, οὐκέτι ὡς φιάλη κατέχει παρ' ἑαυτῆ τὰ μύρα, οὐδὲ ὡς κρίνα σταλαγμοὺς εὐωδίας ἀφίησιν, ἀλλὰ πηγὴν ἀναδιδῶσιν ἀένανον καὶ ἀνέκλειπτον, ὡς εἶναι μὴ κατὰ τὸ ψαλμικὸν ἡμεῖς λέγειν, ὅτι Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὀδάτων, ἀλλ' ἐστὶ ἡ τοῦ Θεοῦ κρήνη, αὐτῆ δὲ ἐστὶ τὸ μαρτυρικὸν σῶμα, πεπλήρωται μύρων καὶ θαυμάτων καὶ ἱαμάτων καὶ τὸ τοῦτων ἐστὶ θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ κατὰ κρουνοὺς βέουσα τὸ πλήρες οὐκ ἀποτίθεται. Καὶ, ὡς ἔοικεν, ἐκεῖνους εἶπε τοὺς λόγους πρὸς Θεὸν ἐκ τοῦ σώματος ἀνεῦσα ἡ μαρτυρικὴ καὶ θεῖα ψυχὴ, οὐκ καὶ ἡ τῷ Θεῷ νομφευθεῖσα φησὶν ἐν ἐκείνοις τοῖς ἡσμασι. Τίνας τούτους; Ἐξεγείρου, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότα. Διάπνευσον κηπὸν μου, καὶ βρυσάτωσαν ἀρώματά μου. Καὶ οὕτω τὸν μὲν ἀπὸ τῆς ἐπιπνοίας τοῦ νοητοῦ βορέου τρύχοντα τηλικαῦτα τὴν πόλιν χειμῶνα τῆς ἀσεβείας ἀπῆλασε καὶ διέλυσεν· ἐπανήγαγε δὲ ἡμῖν τὴν νοητὴν ἀλίαν τῆς εὐσεβείας, ἣν ἡ εὐπνοία εἰδῶσιν ἐκεῖνο τοῦ νότου, ὅς κατὰ πρῦμναν καθάπερ εἰσβάλλει τοὺς ἀναπλεῖν αἰρουμένους πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου, καὶ τῷ κήπῳ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν χαρισίων, οὕτως δὲ ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ μαρτυρικὸν, πηγάζειν εἰδοκὰ τὰ μύρα καὶ

⁴⁷ Cant. iv, 11. ⁴⁸ Cant. v, 5. ⁴⁹ Psal. Lxiv, 10. ⁵⁰ Cant. iv, 16.

EDITORIS PATROLOGIÆ MONITUM.

Sequentia monumenta (1), quæ ad Gregorii Palamæ vitam et placita spectant, excludere primum statueramus; at re maturius perpensa, consilium mutavimus rationibus potissimum moti quas hic Lectori exponemus, eum suffragium suum additurum confidentes. 1° Palamitarum hæresis, jam inde a multis sæculis ipsa absurditate sua explosa, nunc ad historiam pertinet, et ne alicui periculo sit ejus expositio nullo modo timendum est, præcipue cum egregii et sancti viri eam refutandi curam in se susceperint quorum scripta edidimus vel edemus. 2° Per hanc expositionem nihil de Ecclesiæ corona detrahitur; imo gloria ejus augmentum inde recipit; nam miserrimæ hæresis argumenta in mediam producendo, Ecclesiæ de ea triumphum celebramus. Tertia denique, eaque potissima ratio est quod doctissimus Episcopus ille qui nos in laboribus nostris sæpe quasi manu duxit, nobis auctor fuit ut ea monumenta ederemus; quod certe noluisset fieri, si aliquid periculi subesse credidisset. Ea tamen Græce tantum exhibemus, quia pars non sunt orthodoxæ traditionis quæ in libris nostris reviviscit.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΟΥ

ΦΙΛΟΘΕΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ,

ἐν ᾧ καὶ τινῶν ἀπὸ μέρους ἱστορίᾳ θαυμάτων αὐτοῦ (2).

Γρηγόριος μὲν ὁ μέγας πανηγύρειος ὑπόθεσις καὶ Β δὲ μόνη τὸν ἄνδρα τιμῶντες, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου λογικῶν ἀγῶνων ὄρθαι πάλαι τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ προκαίματος, θαρραῖ δ' ἐς δεῦρο τὸν ἀγῶνα τῶν πάντων οὐδεὶς, ἀλλ' ἐστήκασιν πάντες ἑμοῦ λογοποιοὶ τε καὶ ῥήτορες, καὶ τὸ χρυσοῦν ὡς ἂν εἴποι τις τῶν σοφῶν γένος, τὸν μὲν λόγον ἀκροῦντες, καὶ τῷ μετῆθαι τῆς ὑποθέσεως ἐξ Ἰσοῦ παραχωροῦντες, σιγῇ Β δὲ μόνη τὸν ἄνδρα τιμῶντες, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου βλέποντες γλῶτταν, καὶ ὡσπερ εἰς τὴν φωνὴν ἐκπιητόμενοι. Καὶ εἰκότως· εἰ μὲν γὰρ εἶδόν τε ἦν τὴν ἐκείνου διάνοιαν ἀναλαβεῖν καὶ τοὺς λόγους, καὶ τοῦτο τὸ πεφυκὸς ἐχορήγει, πάντες ἂν ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ἐπαχέρουσαν, καὶ οὐδεὶς τῶν ἐν λόγοις ζώντων καὶ μουσῆσαις ἀπεδειλία τὸν λόγον· οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἐξῆν

(1) Eorum notitiam dedimus in Elencho volumini præfixo.

(2) Ex editione Hierosolymitana principe anni 1857, in fronte Homiliarum Gregorii Palamæ.

πάντως ἐπιτυχεῖν τῶν εἰδῶν, καὶ μόνῃς ἀν ἦν τῆς Α
διανοίας καὶ τῆς γλώττης ἐκείνης οὗτος ὁ ἄθλος, καὶ
μόνος ἐκείνος ὁ λόγος κατὰ σκοπὸν ἐθεδλήκει. Ἐκεί-
νου δὲ μὴ παρόντος, μηδὲ τῶν πραγμάτων τὰ τοιαῦτα
διδόντων, ἀλλ' ὑποχωρόντων, καθάπερ ἔφη, ἐξίσης
τῶν δυναμένων κατὰ λόγον, καθόσον οἶόν τε τὰ
τοιαῦτα περαινέιν, ἀνάγκη τὴν φιλίαν ἐκνικῆσαι
κάνταῦθα, καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀγῶνων κατατολ-
μῆσαι, μὴ τὸ εαυτῆς, ὃ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος,
ζητοῦσαν, πάντα δὲ καὶ πιστεύουσαν καὶ ἐλπίζουσαν,
ὡς φησὶν ὁ αὐτὸς αὖθις.

Ἡτόρων μὲν οὖν καὶ λογογράφῶν πάντων σχε-
δὸν τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτὸς τὰ ἑσχάτα φέρων, τοῦ δὲ
γε κόθου τοῦ πρὸς ἐκεῖνον, καὶ τοῦ καταλόγου τῶν
φιλῶν ἐνὶ μηδενὶ παραχωρεῖν ἀνεχόμενος τῶν πρω-
τείων, δίκαιος ἀν εἶην καὶ πρὸ τῶν ἁλλῶν ὑπεισελ-
θεῖν τὸν ἀγῶνα, τοῦ μὲν κατ' ἑμαυτὸν καὶ τῆς ἐπα-
καλουθούσης ἡττης τῷ λόγῳ βραχύνειν τινα ποιούμενος
λόγον, τὸ δὲ χρέος ἐκ τῶν ἐνόητων ἀποτινύς ὡς
οἶόν τε· οὗτω καὶ γὰρ ἔξιν μοι τὰ τοῦ λόγου κατ'
ἐπιπέδου νομίζω, εἴτε τῆς ὑποθέσεως εἴπειν τι καὶ
ἄκωσόν ἀξίον ἀνηθῆσαι, εἴτε καὶ κατόπιν ἔλθοι τῶν
πραγμάτων ὡς λόγος ἐπιτυγχόντι μὲν γὰρ τῷ τὴν
εὐνοίαν ἐνδοδεῖχθαι, καὶ τὸ κατὰ σκοπὸν βῆλαιν ἀν
προσέσται· διαμαρτάνει δ' αὖ τῆς ἀξίας, εἰ καὶ μὴ
ἄμφω, τὸ γοῦν ἕτερον πάντως ἔσται. Καὶ θελόμεν
ὡς οὐ φιλοτιμίας καὶ λόγων ἐπιδείξεως χάριν, ἀλλὰ
φιλίας μόνῃς, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν γινόμενου, καὶ
τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς πολλῶν τινῶν τῶν μῶσφ κατατολμῶμεν,
ἐκαίνων τε καὶ κρότων καὶ δόξης οὐδένα ποιούμενοι
λόγον, εἰ τὰ τῆς εὐνοίας τῆς πρὸς ἐκεῖνον σώζοιτο
μόνον, καθὰ δὴ καὶ προσηφην. Οὐ μὴν ἡ φιλία τὸν
λόγον, ὡς ἀν οἰηθεῖται τις, ἰσως δεκάσει πρὸς ὑπερ-
βολὰς ἐξυγχεῖσθαι· οὕτω γὰρ πρὸς ἡμῶν τε κάκεινον
τὸ τοῖς τοιοῦτοις διδόναι, καὶ παρὰ τοῖς εἰδόσιν ὁ
λόγος, καὶ κριταὶ κἀθῆναι σχεδὸν πάντες τῶν λε-
γομένων, τοὺς πράγμασι παρατιθέντες τοὺς λόγους,
καὶ μετὰ τῆς ἀκριβείας ἀπαιτοῦντες τὰ ἔντα· ὡς
καὶ τοῦναντίον ἔπαν ἡμᾶς δεδιέναι μᾶλλον, οὐ τὴν
ὑπερβολὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν τοῦ λόγου, τὴν μειονε-
ξίαν δὲ καὶ τὴν ὑφῆσιν μᾶλλον, καὶ τὸ μὴ πᾶσιν
ὡσαύτως ἐπεξελεῖν ἀν δεδυνῆσθαι· ὑπὲρ οὗ καὶ
παραίταί· παρὰ τοῖς εὐγνώμοσι τῶν ἀκροατῶν
ὁ λόγος δίκαιος ἀν εἶη πρὸ γε τῶν ἁλλῶν, ὡς μὴ
τὰ ἐκεῖνον παρὰ τούτου ζητεῖν πάντα, μηδὲ τὸ τοῖς
πᾶσιν ἐφεξῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπεξελεῖν· οὐδὲ
γὰρ οἶόν τε μήτε τοῦ πλήθους μήτε τοῦ μεγέθους
τῶν πραγμάτων ταυτεῖ συγχωροῦντων, μνησθήσεται
δὲ τῶν ἀναγκαιοτέρων τῆς ἱστορίας τοῦ θαυμαστοῦ
βίου ἐκείνου καὶ μᾶλλον καταπειγόντων, ἐξίσης τὴν
τε ἀμετριάν καὶ τὴν βραχυλογίαν ἐκκλίνας, καθ'
ἔσον οἶόν τε καὶ κατὰ δύναμιν ἐκεῖνον μιμούμενος.

Γρηγορίῳ τοιγαροῦν τῷ μεγάλῳ πατρί· κατὰ
τὴν μέγαν Ἰωβ, εὐγενεὶς μὲν τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνα-
τολῶν τὴν δὲ μεγίστην ταυτηνὴν καὶ βασιλεύουσαν,
τὴν τοῦ θαυμαστοῦ Κωνσταντίνου φημί, πόλιν σχόν-
τες εἰς μετοικίαν, ἐνταῦθα καὶ παίδων πατέρες
ἀββόνων τε καὶ θηλειῶν ὁμοῦ χρηματίζουσιν, ὧν ὁ
θαυμαστός Γρηγόριος πρῶτος κατὰ γένεσιν εἰσίων

τὸν βίον, πρῶτος οὐκ ἐν τοῖς, κατὰ κόσμον καὶ λό-
γους καὶ πράγμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς θρησκό-
ποισιν καὶ ἄλλῳ πλείον καὶ ὑπὲρ κόσμον ἐφάνη, ὡς ἐν τινι
μηδενὶ καὶ ἄκωσόν τῶν πρεσβείων ἐκστῆσαι. Πα-
τριδὸς μὲν οὖν εἰνέκα καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἑσχηκότος
παιριτόν μοι δοκῶ πως τὸ λόγοις νῦν θέλειν ἐπεξελεῖν·
ἀρκαὶ καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ βασιλεύουσαν ἀκωσῶν
φημι παρὰ πάντων αὐτὴν ἀνωθεν καὶ προστατῆσθαι
καὶ εἶναι, καὶ πάσας ὑφ' αὐτὴν ἔχειν, καὶ ὁμοῦ
τῶν ἀκωσῶν ἐν ἀκωσῶν ὑπερέχειν, καὶ μεγέθει καὶ
κᾶλλει καὶ θέσει, καὶ κράσει στοιχείων, καὶ ἀέρων
ἐπιτηδεύσῃ, καὶ ξηρᾷ καὶ θαλάσῃ, καὶ τὸ παν-
ταχόθεν ἐκ γῆς τε καὶ θαλάττης ὑφ' Ἑλλήνων τε
καὶ βαρβάρων, καὶ παντὸς ὁμοῦ γένους διωροφορεῖ-
σθαι· τὸ δὲ κράτιστον καὶ ὑπερκαίμενον τούτων, τὸ
καὶ λόγων καὶ σοφίας ἀνωθεν χρηματίζειν ταύτην
μητέρα καὶ οἰκητήριον Ἑλλήνων ἀντικρυς πεφη-
νῆναι, τὴν πάλαι θρυλλουμένην Στοᾶν καὶ τοὺς
Περιπάτους καὶ τὰς Ἀκαδημίας εἰς ἐαυτὴν ὁμοῦ
πάντα συναγαγοῦσαν μετὰ τῆς εὐσεβείας· καὶ τὴν
μὲν ἀθῆναι καὶ τοὺς μύθους καὶ τοὺς μακροῦς λήρους
μετὰ τοῦ ψεύθοῦς καὶ τῶν παραλογισμῶν, καὶ τῆς
συχνῆς ἀβολοσχίας καὶ τῆς ἀπάτης εἰς τὸ ἐκεῖνον
Κυνόσαργες ἀποβρίψασαν, τῆ δ' ἀληθείᾳ, καὶ τῆ τοῦ
ἐνδὸς τρισυκοστάτου καὶ παντοδυνάμου καὶ παντο-
κράτορος Θεοῦ πίστει, τῷ τε στάυρῳ καὶ τῆ τοῦ
Εὐαγγελίου ἀπλότῃ κατακόσμησασαν τὴν σοφίαν
ἐκείνην, καὶ δούλην εὐγνώμονα καὶ ὑπῆρέϊν ἀνα-
θεῖσασαν τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας.

Τὴν γοῦν οὕτω διὰ πάντων θαυματοῦμένην Γρη-
γόριος ὁ θαυμαστός εὐμοιρῆσας πατριδᾶ, τοιοῦτους
καὶ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρας ἔχειν, ὁποῖους τὸν
τοιοῦτον εἶδει τῆς γενέσεως ἔχειν αἰτίους· ἡ ὁποῖους
τινάς εἶναι τὸν τοιοῦτον εὐσεβεγόντας τῷ βίῳ, καὶ
δῆλον ἐκείθεν. Τοῦ γὰρ διευτέρου τῶν Παλαιολόγων,
Ἀνδρονίκου φημί τοῦ πάνου, τῶν τῆς βασιλείας
ἐπιλημμένων σκηπτρων τὸ ἐνικαυτὰ, τῆς συγχλή-
του μὲν εἶς καὶ ὁ τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου πατὴρ ἦν,
καὶ τοῖς ἐν τέλει συνηριθμητο. Τοσοῦτό γε μὴν τὸ
τῆς ἀρετῆς περιδὸν ἐκεῖνον προσῆν, καὶ τὸ συγχέ-
χωρηκὸς παρὰ πάντων ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ὡς καὶ
πατέρα καὶ διδάσκαλον τοῦ κωνοῦ τε καὶ βασιλεύς,
τὰ εἰς ἀρετὴν φημι καὶ ψυχῆς παιδεύσειν καὶ κατόρ-
θωσιν ἦθους, αὐτὸν ἐλέσθαι τὸν βασιλεῖα. Οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος, καίτοι γε καὶ συνέτος καὶ
δξύς τις πεφυκὼς ἐν ἅπασιν καὶ ἀγχινοῦς, καὶ τὰ
πρωτεῖα φιλοτιμούμενος ἐν τοῖς τοιοῦτοις φέρεσθαι
κατὰ πάντων, οὐκ ἤθετο καὶ διδάσκαλον ἀρετῆς, καὶ
σύμβουλον ἀγαθῶν, καὶ μυσταγωγὸν καὶ ὁδηγὸν τοῦ
καλλίστου παντὸς· ἐκεῖνον κεκτῆσθαι. Ἀμῆλι πλὴν
σφοδρότερον ἐστ' ὅτε τῷ βασιλεῖ τῷ θυμῷ κατὰ τῶν
οἰκείων χρωμένῳ, καὶ πρὸς ὄργην ἐξαγομῆν καὶ
ἀπειλὰς καὶ λοιδορίας ἐκείνων, πάντες μὲν ὡσπερ
ἀπὸ συνθήματος ὁμοῦ καὶ ὑπεξισταῖντο, καὶ τῷ
κράτει καὶ τῷ θυμῷ παρεχώρου, τὴν τοῦ λέοντος
ἐρυγὴν κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπεπηχότες. Ὁ δὲ καὶ
ἐπεισῆι ὀργιζομένῳ μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς
παβρῆσις, καὶ τῆς ὀργῆς ὑφίεναι καὶ ὑπογαλῶν
παρεσκευάζειν εὐθέως ἐκεῖνον, τοῦ τε ταπεινοῦ καὶ

χαμαιζήλου τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἀναμιμνήσκων ἡρέμα, ἥς καὶ αὐτὸς, φησὶν, ὡν δῆπου τυγχάνεις, εἰ καὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμογενῶν ἀρχὴν ὑπὸ Θεοῦ προεβλήθης· καὶ νευθεσίαις εὐαγγελικαῖς τε καὶ πατρικαῖς, καὶ δὴ καὶ ταῖς πρὸ' αὐτοῦ σοφαῖς εἰσηγήσεισι, καὶ ταῖς τῶν λογισμῶν ἐπιφθαῖς τε καὶ φαρμακαῖαις πρὸς αὐτὸν αὐτὸν ἐπανάγων ταχέως· ὃς καὶ τῆς παρρησίας καὶ τοῦ φρονήματος· καὶ τοῦ πρὸς ἀρετὴν πεφυκότος, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἀποθαυμάζων τὸν ἄνδρα, χάριτάς τε μεγάλας καὶ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ὠφελείας ἀνωμολόγει, καὶ τῶν μεγίστων τιμῶν τε καὶ ἀξιώσεων προθύμως ἤξιου, πάντων ἐν ἅπασιν σχεδὸν προτιθεὶς καὶ αὐτῶν τῶν προστηκόντων καθ' αἶμα, διὰ γε τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα, καί· τὸ πρὸς· μόνον τὸ καλὸν καὶ τὸν Θεὸν ἀντικρυς βλέπον οὐδὲ γὰρ λόγῳ τὸ σπουδαζόμενον καὶ φιλοτιμία τις καὶ ἐπίδειξις ἦν ἀρετῆς αὐτῷ κατὰ τινὰς μόνῃ· ἀλλὰ πράγματα μᾶλλον ἦσαν οἱ λόγοι, καὶ καρπὸς ἀπροσπαθείας ὁμοῦ καὶ χρημάτων καὶ λημμάτων καὶ τῆς κινή· δόξης, καὶ δὴ καὶ τῆς θαυμαστῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης.

Τοσαύτη δὲ καὶ ἡ κατὰ νοῦν ἦν αὐτῷ νῆψις, καὶ τὸ πρὸς· αὐτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσοχῆς τε καὶ προσευχῆς ἐπεσερᾶσθαι, καίτοι γε καὶ βασιλεὶ καὶ τυγκλήτῳ καὶ τοῖς τοιούτοις ὁσμέραι συνόντι, ὡς μὴδὲ τοῖς ἔξω καὶ μάλιστα τοῖς ὀφειτέροις τε καὶ συνετοῖς τὸ κατ' αὐτὸν ἀγνωεῖσθαι. Ὁ γοῦν βασιλεὺς ὁμιλῶν αὐτῷ περὶ τῶν συμπεπτόντων ὡς ἔθος, ὀπηνίκα τοῦτον ἔβλεπε πρὸς λήθην ἰόντα τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν πυρθανόμενον αὐθις, ὃ δὴ καὶ οὐκ ἀνεκτῶς ἔφερον, ἐτέρων ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαις πασχόντων ἔσθ' ὅτε, εὐήθειάν τε ὁμοῦ καὶ ἀπαιθευσίαν καταγινώσκων ἐκείνων, Ἄλλ' ὁ Παλαμᾶς, ἔλεγε, νυνίου διὰ βραθυμίαν τινὰ καὶ σπουδῆς ἔνδειαν εἰς λήθην ἦλθε τῶν λόγων, ἀλλὰ διὰ σπουδὴν μᾶλλον καὶ νῆψιν τῶν ἔνδον, καὶ τὸ προσευχῆ καὶ Θεῷ τὴν διάνοιαν ὡσανεὶ προσηλώσθαι. Διὰ ταῦτα καὶ πᾶσιν αἰδέσιμος ὢν, καὶ ἀρχοντας καὶ κριτὰς καὶ δυνάστας ὁμοῦ πάντας ἀνηρημένους, πολλῶν ἀδικουμένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἦν προστάτης, καὶ πλείστοις τὰς συμφορὰς ἔλυε καθ' ἑκάστην· Κωνσταντίνῳ τοιγαροῦν τῶν τοῦ βασιλείως υἱῶν τῷ καθ' ἡλικίαν δευτέρῳ, καὶ δὴ καὶ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὰ δεύτερα κεκτημένῳ, κακῶς τῇ δυνάμει κατὰ πένητός τιςος χρησαμένῳ χήρας, καὶ ταύτην παρὰ πᾶσαν δίκην χρυσίνων ἀφελομένου τριακοσίων, ὃ τοῦ Γρηγορίου πατρὸς προσελθὼν καὶ διαλεχθεὶς, καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ἀναμνήσας, καὶ ὅσον ἐκείνῳ καὶ δίκης· μέλει καὶ νόμων καὶ πανήτων καὶ χηρῶν ὡς μάλιστα προστασίας, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, καὶ πέπεικεν εὐθέως, καὶ τῇ χήρᾳ τῶν ἰδίων ἔδειξεν ἐκστάντα προθύμως, ἢ καὶ τὸν προστάτην τῆς εὐεργεσίας ἀμειδομένη, τὰ τῶν χρημάτων ἡμίσησεν, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς προθυμίας προσήγεν. Ἄλλ' οὐ καλῶς οὐδ' ἀξίως ἀμείβη τὸν εὐεργέτην, ὑποφθάσας εἶπεν ἐκεῖνος, ὦ γύναι, προφάσει μικρᾶς τινος δωρεᾶς τῶν μεγίστων ἀποστεῦσα· νῦν μὲν γάρ, καθὰ δῆπου καὶ αὐτὴ πειρα-

Α θαῖσα γινώσκεις, πρόσσεσι μοι τὴ τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς κρατοῦντάς τε καὶ δυνάστας ἰσχύειν περαινέειν, τοῦ Θεοῦ πάντως συναιρομένου, οὗ εἰ ἂν γένοιτο τοῖς νοῦν ἔχουσι κρεῖττον· Εἰ δ' ὡς αὐτὴ φῆς ἐκεῖνοις ἑμαυτὸν δοῖν, χρημάτων γενόμενος ἦεν, ζημιωθῆσομαι πάντως ἐκεῖνα, καὶ Θεοῦ καὶ τῶν διδόντων συνήθως κατεργακῶτων καὶ εἰ τῆς ἀνοίας ταύτης ἂν ποτε γένοιτο χεῖρον· Ἄλλ' ἀπειθὲς, τῶν μὲν ἰδίων αὐτῆ κατ' ἐξουσίαν ἀπολαύουσα μόνῃ, μηδενὸς ἐνοχλοῦντος ἔτι, Θεῷ δὲ τὸ πᾶν τῆς εὐχαριστίας ἀνατιθεῖσα, καὶ ἡμᾶς μόναις ταῖς εὐχαῖς δωροῦμένη.

Ὁ δὲ πρὸς χρήματα δὲ μόνον καὶ κτήματα, καὶ τὴν κάτω καὶ παιζομένην καὶ παιζοῦσαν τοὺς πολλοὺς δίξαν, καθὰ δὴ καὶ προῦφη, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ φίλατα τὸ ἀπροσπαθείς ἐπεδείκνυτο καθ' ὑπερβολὴν ὁ γενναῖος, καὶ φυσικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐκείθεν ἰσχυροτάτων δεσμῶν, καὶ τῆς σχέσεως φιλονεικῶν ὡς περικρατεῖν τῷ πρὸς Χριστὸν φίλτρῳ ὄθεν καὶ πρὸς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἐρωτώμενος, ὅτου χάριν μὴ καὶ αὐτὸς τοῖς ἀπαλωτέροις ἔτι καὶ νηπίοις τῶν παιδῶν καὶ προσφύεται πυκνὰ καὶ χερσὶ καὶ χεῖλεσι, καὶ προσγεῖθ καὶ προσκαίρει κατὰ τὸ σχετικὸν πεφυκὸς καὶ τὸ κοινὸν τῶν κατέρων ἔθος· Βούλομαι μὲν, ἔλεγε, καὶ αὐτὸς ταῦτα, φίλοι, τοῦ φίλτρου καὶ τῆς φύσεως· πολλάκις ὁπακινούντων, τὴν δὲ συνήθειαν δεδοικῶς, μήπως καὶ εἰς ἔξιν μοι τοῦ πράγματος καταστάντος, πᾶν δυσχερῶς τε καὶ μικροψύχως καὶ αὐτὸ τοῦτ' ἀναξίως τοῦ δεδωκότος Θεοῦ περὶ τὴν ἀφαίρεσιν ἐνίων διαθεσθῆν· εἰκὸς γὰρ τινὰς καὶ προθάνειν τῶν οικείων πατέρων, ἀδῆλον τε καὶ ἀορίστον τῆς τελευτῆς ἡμῶν εὐσης, τῆς πολλῆς συνήθειας τε καὶ φιλίας· ἑμαυτὸν ἐπέχω τῆς πρὸς τοὺς παῖδας, ὡς ἂν τοῦ χωρισμοῦ, Θεοῦ θηλαθὲ κελεύοντος, ἐπιστάντος, μὴ πάντῃ γε ἀπαράσκευος καὶ ἀνέτοιμός τις ὁφθῆν, καὶ φιλόπαις ἢ φιλόθεος μᾶλλον ἀνάγκη καὶ γὰρ πάντως τῷ μὲν μεγέθει τοῦ φίλτρου καὶ τὸ μέγεθος ἰσοστάσιον ἐπακολουθῆσαι τῆς λύπης· τῷ δὲ σφοδρῶ τε καὶ ἀκαθέκτῳ τῆς λύπης ὁ κίνδυνος ἔπεται τῶν τῆς ἀχαριστίας· λόγων τε καὶ πραγμάτων, ἃ τίς ἂν οὐκ ἀπέυξαιτο σὺν πολλῇ τῇ σπουδῇ τῶν εὐσεβεῖν ἀληθῶς βουλομένων· ἃ δὴ καὶ πράγμασιν αὐτοῖς ὁ ἀψευθὴς ἐκεῖνος ὄντως ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐν γε τῷ τοῦ καιροῦ παραστάντι καλῶς ἔθετα. Τῶν γὰρ παιδῶν ἐνός τινος αὐτῷ νόσῳ συσχεθέντος βαρεῖα, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον καὶ τὴν ἀναγκαίαν προθεσίαν ἰόντος, πρὸ μὲν τῆς τελευτῆς· πόλως τις ἦν τοῦ Θεοῦ δέομενος, καὶ τῷ μεγίστῳ φαρμάκῳ τῆς εὐχῆς ὑπὲρ ἐκείνου νοερώς ὁμοῦ τε καὶ αἰσθητῶς χρώμενος· ἐπεὶ δὲ καταλύσταντα τὴν ζωὴν εἶδε, καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν τῷ ὄντι ζωὴν ἀπέντα, τῆς εὐχαριστίας τῆς πρὸς Θεὸν εὐθύς ἔλος ἦν καὶ τῶν ὕμνων, τὰ ἐπὶ τῷ παιδί τελευτήσαντι κάλαι τῷ μεγάλῳ Δαβὶδ πεπραγμένα καὶ αὐτὸς ἐνδεικνύμενος ἀντικρυς, καὶ πράγματα τοὺς ἐαυτοῦ δεικνύς λόγους, ὃ δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην, ὡς καὶ τοὺς πρὸς παραμυθίαν παραγεγονότας τῶν φίλων αὐτὸς καὶ παραμυθῆσθαι μᾶλλον, καὶ τὰ εἰκότα ἐδέξαι.

θεν μετέχιν βελῶν καὶ τῶν δπλων· ἐπει τὰ τῆς Ἀ
 γραμματικῆς προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς ἐτι τελοῦμε-
 νος ἦν· τῆς προστασίας εὐθὺς καὶ συμμαχίας ἐξ
 ἀφρητρίας πεῖραται τῆς θαυμαστῆς ἀναδόχου, τῆς
 ποιητῆς φημι τῶν πάντων Δεσποίνης· δεικνύς ὡς οὐκ
 εἰς κενόν, οὐδ' ἀργοί τινες καὶ ἀπρακτοὶ τοῦ πα-
 τρός ἦσαν οἱ λόγοι, πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς
 ἐκείνην προισταμένου, καὶ τοῖς παισὶ κυβερνήτην
 παντοδαπὸν καὶ πρῦτανιν ἐπιστάντος· ἀλλ' αὐτὴ
 καὶ κυβερνήσει καὶ χειραγωγῆσει καὶ ὀδηγήσει κα-
 λῶς διὰ πάντων, καὶ πρὸς λιμένας ἀγαθοῦς κατα-
 παύσει τὸ τελευταῖον· σὼν γὰρ προτελειῶν ἀπτό-
 μενος τῆς παιδείας ὁ Γρηγόριος ἐπὶ πάνυ νεαζύουση
 τῇ ἡλικίᾳ, καθάπερ ἔφη, ἐπει δυσχερῶς πως εἶχε
 πρὸς γε τὸ ἀποστοματίζειν, ὅρον ἐαυτῷ τίθησι μὴ
 πρότερον ἀπτεσθαι τοῦ βιβλίου καὶ τῆς ἐξαγγελίας,
 πρὶν ἂν ἐν τῆς σεπτῆς εἰκότος τῆς Θεομήτορος
 τριῶν μετ' εὐχῆς ἱερᾶ· εἰς γῆν κλίνη τὸ γόνυ· δ' ἔη
 καὶ γιγνόμενον, βῆστα καὶ ἀπρόσκοπα τὰ τῆς ἐξαγ-
 γελίας τῶν μαθημάτων καθ' ἐκάστην αὐτῷ διετίθει·
 εἰ δέ που συνέβη τὰ τῆς συνήθους εὐχῆς τε καὶ
 προσκυήσεως παραδραμεῖν τοῦτον, λήθη συναρ-
 πασθέντα, καὶ τὰ τῆς ἀπαγγελίας εὐθὺς ἠπράκτει·
 καὶ κενὸς ὁ ἀγωνιστῆς τῶν ἐκείθεν δπλων τε καὶ
 τῆς συμμαχίας ἑσπερημένος, καὶ πληγαῖς ὑπεύθυ-
 νος· παρὰ τοῖς γυμνασταῖς τε καὶ διδασκάλοις· Οὐ
 μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος ψυχὴν οὕτω γνή-
 σίως καὶ συμπαθῶς διατεθῆναι πέπεικεν ἡ βασιλεὺς
 καὶ προστάτης περὶ αὐτὸν τε καὶ τοὺς λοιποὺς παι-
 δας, ὡς ἀξιώσει μὲν αὐτοὺς καὶ τῆς ἄλλης πάσης
 προνοίας, ἀναλωμάτων φημι παντοδαπῶν καὶ σιτη-
 ρείων ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων καὶ τῶν χρημά-
 των, καὶ ὧν οἱ τῆς βασιλικῆς ἀπολαύοντες μετέχουσιν
 εὐμανεῖα·· μετακαλεῖσθαι δὲ καὶ πρὸς ἑαυτὸν συνε-
 χῶς ἐκείνους, καὶ θείας καὶ ὀμιλίας μεταδιδόναι,
 καίτοι γε καὶ νέους ὄντας πάνυ τὴν ἡλικίαν, ὡς
 εἶπον, πολὺ τὸ εὐμανές τε καὶ φιλόανθρωπον κεκτη-
 μένης· Οἱ δὲ γε περὶ τὸν βασιλεῖα καὶ τὰ βασιλεία
 πάντες, ὅσοι τε τῶν ἐν τῷ φημι καὶ ὅσοι τῶν
 κάτω, Γρηγόριον σὺν γε τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τοῖς βασι-
 λείοις· ὁρῶντες, μετὰ πλείστη· πάνυ τῆς διαθέσεως,
 οἱ τοῦ ἀγίου παῖδες, ἔλεγον, οὕτοι· τοσαύτη τῇ αἰδοί
 καὶ τῷ φίλτρῳ πρὸς τε τὸν γεγεννηχότα καὶ τοὺς
 παῖδας κατείχοντο.

Βραχὺ τὸ μεταξὺ καὶ γρραμματικῆν ὁμοῦ καὶ ῥη-
 ττορικῆν ὁ Γρηγόριος ἀριστα κατορθώσας, ὡς ὑπὸ
 πάντων, καὶ αὐτῶν φημι τῶν τῆνικαῦτα καθηγη-
 τῶν τε καὶ κορυφαίων τοῦ λόγου καθ' ὑπερβολὴν ἐν
 λόγοις τε καὶ συγγράμμασι θαυμασθῆναι· Τοιοῦτος
 ἐν γε τοῖς φυσικοῖς τε καὶ λογικοῖς, καὶ ἀπλῶς,
 πᾶσι τοῖς Ἀριστοτελικῶς ὤφθη, ὡς καὶ τον ἐπι σο-
 φία παντοδαπῇ καὶ μαθήμασι μάλιστα θαυμαζόμε-
 νον ὑπὸ πάντων τὸ τῆνικαῦτα, καὶ βασιλεῖ καὶ τοῖς
 κοινοῖς τῶν Ῥωμαίων δεξιῶς μεσιτεῦντα πράγμασι,
 λογοθέτην φημι τὸν μέγαν, λόγους ἐπὶ τοῦ βασιλείου
 πρὸς Γρηγόριον ὑπὲρ τῆς λογικῆς Ἀριστοτέλους
 πραγματείας κτείνηχότα, τοιαῦτα παρά τῆς ἐκείνου

γλώττης ἀκούσαι, καὶ οὕτως καθ' ὑπερβολὴν ἐκπλε-
 γηναί τὸν νῆον, ὡς μὴδ' παρ' ἑαυτῷ κατασχεῖν,
 μὴδὲ κρύψαι δυσθηναί τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τὸν λόγον
 εὐθὺς μετ' ἐκπλήξεως τρέψαντα πρὸς τὸν βασιλεῖα.
 Καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης, εἶπειν, εἰ παρῶν ἀκροατῆς
 καθίστατο τούτου, ἐπήνεσεν ἂν οὐ μετρίως, ὡ· ἐγὼ
 νομίζω. Ἐγὼ δ' ἐκείνο, φησι, λέγω τῶς, ὅτι τει-
 αῦτας εἶδει τὰς ψυχὰς καὶ τὰς φύσεις εἶναι τῶν με-
 λόντων τοῦς λόγους, καὶ μάλιστα τὰ τῷ Ἀριστοτέ-
 λει τούτῳ διὰ πολλῶν φιλοσοφηθέντα καὶ συγγρα-
 φέντα. Διὰ ταῦτα καὶ βασιλεὺς ἐγκαλωπιζόμενος
 ἦν ὡσανεὶ τῷ γενναίῳ καὶ χαίρων, καὶ μεγάλα τινὰ
 περὶ αὐτοῦ καὶ φανταζόμενος ἄμια καὶ βουλόμενος.
 Ἄλλ' ἐκείνος πρὸς τὸν ἀνω βασιλεῖα καὶ τὰ βασιλεία
 καὶ τὴν σύγκλητον τὴν ἀφθαρτον καὶ ἀγῆρω βλέπων
 ἐκείνην, καὶ ὄλως τοῦ καθ' ἐκεῖνα σκοποῦ γιγνόμε-
 νός καὶ τοῦ πράγματος, βραχὺν τινα λόγον ἐποιεῖτο
 τῶν ἄλλων ὁμοῦ πάντων, μᾶλλον δ' οὐδὲ φρονεῖτο
 οὐδὲ λόγου σχεδὸν ἤξειον καθ' ὀλίγον ἐκείνα, ε
 Μι-
 ρίς μου εἶ, Κύριε, εἶπα, τοῦ φυλάξασθαι τὸν νόμον
 σου¹, ε μετὰ τοῦ Προφητοῦ καὶ αὐτὸς λέγων· καὶ,
 ε Ὀδηγήσόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὅτι
 αὐτὴν ἠθέλησα²·· καὶ, ε Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλ-
 μούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα· ἐν τῇ ὁδῷ
 σου ζῆσθόν με³, ε καὶ τὰ προσόμοια τούτοις. Διὰ
 τοῦτο καὶ μόνονταῖς μᾶλλον καὶ Πατράσι σπουδαίοις
 καὶ διδασκάλοις τῆς ἀρετῆς ἑαυτὸν ὑπετίθει, καὶ μᾶ-
 λιστα τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ κατιόντων Ἄθω τοῖς πρού-
 χουσι καὶ σπουδαιοτέροις, οἱ δὲ χαλεπὴν αὐτῷ καὶ
 προσάντη τὴν εὐθείαν καὶ ευαγγελικὴν ὁδόν, καὶ
 σκληρὸν τινὰ καὶ βαρὺν ἔλεγον ὀφθήσεσθαι τὸν ἑλα-
 φρὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν, ἐν μέσοις οὕτω στρεφομένων
 διὰ παντὸς τοῖς κόσμῳ καὶ κοσμοκράτορι πάσαις
 ἔχοντι ταῖς προθυμαῖς ὑποκειμένοις, καὶ ζῶσι μὲν
 τούτοις, τεθνηχόσι δ' ἐκείνοις, καὶ συγκατασπῶσιν
 ὀσημέραι καὶ τοῖς συνόντας ἐκείθεν, εἰ μὴ σφόδρα
 σπουδαῖοι τε καὶ νήφοντες ὄντες τύχωσιν· ὅθεν καὶ
 κρᾶτιστον μὲν τι προηγουμένως καὶ ἀσφαλίστατον
 συνεβούλευσεν εἶναι τὸ καὶ τῆς οἰκίας ὁμοῦ καὶ τῆς
 πόλεως ἀποστάντα κούφω· τε τὸν οἰκίον σταυρὸν
 αἶρειν, καὶ ὀπίσω τοῦ κεκληχότος Χριστοῦ κατὰ
 τὸν ἐκείνου λόγον ἐπὶ τὴν ἐρημίαν εὐθὺς καὶ τὸ
 σεπτὸν ὄρος βαδίζεῖν· Οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἐξίσταται σοὶ
 τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐξαρχῆς ἐνοστάσεως, φησι, μὴ
 διαμαρτεῖν· τῶν μὲν προισταμένων ἀνθρώπων τε
 καὶ πραγμάτων ἀπαλλαγέντι, τοῖς δὲ συνάρασθαι
 δυναμένοις ἐκεῖ συναφθέντι καλῶς. Εἰ δὲ δυσχερῆς
 πως ἡ ἀθρόα πρὸς ἐκεῖνα μετὰστασις καὶ μεταβολή,
 διὰ τινὰς ἰσως προκατασχούσας αἰτίας, ἀλλ' εὐτέ-
 λειαν ἐν ἅπασι τῶς καὶ δυσπάθειαν σώματος καὶ
 σκληρὰν ἀγωγὴν πρὸ τῶν ἄλλων ἀναλαβεῖν σε δεῖ,
 καὶ οὕτω τὰς ἀρχὰς καὶ τοῦς θεμελίους τοῦ τῆς ἀρε-
 τῆς οἴκου καταβαλέσθαι κάλλιστα, συναίρομένου δη-
 λαδῆ τοῦ Θεοῦ· ρίξαι· καὶ γὰρ τινες, φησὶν, οἶοναι καὶ
 αἰτία· πεφύκασιν ἐκεῖναί τῆς τε θαυμαστῆς φημι
 ταπεινοφροσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ καθαρότητος,
 καὶ ἀγνισμοῦ ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος· τῶν καλ-

¹ Psal. cxviii, 57. ² ibid. 35. ³ ibid. 37.

λίστεων ἀρχῶν τε καὶ προσιμίων ξυμπάσης τῆς ἀρε-
 τῆς. Ταῦτα καὶ θελήματος ὁ μέγας ἐκεῖνος ὄντως
 τῆς Φιλαδέλφειας φωστῆρ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐδίδασκει
 τῶν Γρηγόριον, ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἡσυχίας· τε καὶ
 συνουσίας τοῦ τῆς ἀγιάτου ἕρους εἰς τὴν ἱερὰν
 φημι προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας μεταβᾶς ἢ ἀνα-
 βᾶς, καὶ πατῆρ καὶ μυσταγωγῶς τῶν καλλίστων ἐκ
 πατέρων ἀνωθεν αὐτῶ χρηματίας, ὅρ' οὐ καὶ τὴν
 ἱερὰν κήψιν καὶ τὴν νοερὰν ἀριστα μυηθεὶς προσευ-
 χῆν, εἰς ἕξιν θαυμαστῶς αὐτῆ· ἐληλάκει, ἐν τοῖς
 θαυμάσις ἐτι καὶ τῶ κόσμῳ διάγων· ἄλλὰ τοῦτο μὲν
 ἔσταιρον. Τότε δὲ τῆς τῶν πατέρων συμβουλῆς ὁ κα-
 λῶς ἀκούσας· Γρηγόριος, πτηνὸς ἦν εὐθύς τέμνων
 ἀίρα, καὶ βαλὼς εἰς πύρ, ἢ καὶ ἱππος εὐγενῆς τις
 τρέχων ὁξέως κατὰ πείδιον· ἐτέλειαν μὲν γὰρ ἐν-
 θυμάτων ὁμοῦ καὶ ὀποδημάτων καὶ στρωμνῆς καὶ
 πῆς ἄλλης πάσης ἀγωγῆς καὶ διαίτης οὕτω καθ'
 ἐκπερὸλῆν φασὶ τοῦτον ἀσκήσαι, καὶ οὕτως οἰοεὶ
 μεταβῆθῃ μίσει καὶ μεταπλάσαι τὴν ἀνατροπὴν
 καὶ τὸ ἦθος ἄπαν πρὸς ταῦτα, ὡς καὶ ἠλλοιωσθεὶς
 τισὶ πολλὰς δόξαι τὰς φρένας καὶ παραπαλεῖν, καὶ
 μηδὲ ταυτηνὴ τὴν ἀδοξίαν ἐπαισχυνθῆναι. Ἐγγρα-
 ταίς γε τὴν καὶ νηστεία καὶ ἀγρυπνία δεδοικέναι το-
 σοῦτον, ὡ· μὴ μόνον τὰ τῶν βρωμάτων ἡδέια καὶ οἷς
 προσέκειτο μάλιστα πρότερον μετὰ πλείστης γε τῆς
 σπουδῆς ἀπορρίψαι, καὶ προσέτι τὸν περὶ τὸν ὄρ-
 θρον τε καὶ τὴν ἐν προσγιγόμενον ὕπνον, κατὰλλη-
 λὸν τε πεφυκίτα καὶ πρὸς σύστασιν ἀναγκαῖον τῆ
 φύσει, κάκεινῳ περὶ πλείστου πάλαι γεγεννημένον,
 ἀλλὰ καὶ εἰς στενὸν πᾶν καὶ σκλήρῳ τὰ τῆς τρα-
 πῆζης ἐαυτῶ καταστῆσαι, ἄρτω σμικροτάτῳ μόνῳ
 καὶ ὕδατι τὰ τῆς ἀναγκαίας χρείας ἀποπληροῦναι.
 Διὰ τοῦτο καὶ φύσει γε ἀγώτερος ἦν ἡδῆ, τοῦ ὑπὲρ
 φύσιν φιλονθρώπως συναειρομένου καὶ τῶν βαρυ-
 τάτων ὀρίξεων καὶ παθῶν γενναίως ὁ γενναῖος ἐκρά-
 τει, καὶ αὐτῆς περιγεγονῶς τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας
 καὶ τῆς ἐκείθεν ἐπαναστάσεως ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας,
 καὶ μέσον τοῦ κόσμου καὶ τῶν ὕλων ἐκεῖνα τρι-
 φόντων, καὶ φλογὸς δίκην ἐκεῖνα ὀπαγαπτόντων, ὡς
 καὶ δοκεῖν πως αὐτὸν ὑπεράνθρωπον εἶναι.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἐβλεπεν ἡδῆ
 καὶ τὸν βέλτιστον Ἄθω, τῶν μεζόνων ἐριέμενος
 ἄθλων, καὶ τῆς ἐντελειστέρως καὶ ὕψηλῆς πολιτείας·
 ὁ μὲν βασιλεὺς ζημίαν οὐ σμικρὰν οὐδὲ τὴν τυχού-
 σαν, ἀλλὰ καιριωτάτων ἀποβολὴν, καὶ τοῦ κράτους
 ἀκρωτηριασμὸν εἰσὶν τινα τὴν, διδάσασιν ἡγούμε-
 νος τούτου, παντοδαπὸς τις ἦν, καὶ λόγοις καὶ πράγ-
 μασι καὶ φιλοτιμίαις βασιλικαῖς, καὶ τῶν μεγίστων
 ὑποσχέσεσι παρ' ἐαυτῶ κατέχων τὸν ἀνδρα, καὶ τὴν
 ἀναχώρησιν οὐδοιοῦν συγχωρῶν· ἀλλ' ἐκεῖνον πάντα
 μᾶλλον ἢ τούτου διδόντος, καὶ δωρεὰς καὶ τιμὰς
 ἐπιγίαιου τε καὶ φθαρτῆς βασιλείας τὰς εἰς δουλείαν
 ἀνθρωπίνην ἀγούσας, ὅποια ποτ' ἂν εἴεν, βασιλείας
 οὐρανῶν καὶ θεῶν· υλοθεσία· μηδαμῶς προτιθέσθαι,
 σφωρότατα τε καὶ ὕψηλότερα καὶ λέγοντος καὶ προ-
 νοῦντος, τῆς ἐσχάτης καὶ γὰρ ἀπαιδευσίας τε καὶ
 ἀνοίας· τοῦτ' ἂν ᾤετο πεφυκίνα προδήλως, παρα-
 χωρεῖ καὶ ἄπαν ἐκεῖνος τῆ τοῦ γενναίου ἐνοστάσει,
 καὶ βήμασιν ἀμὰ καὶ δάκρυσιν ἐμφαίνων τὸ πᾶ-

θος, καὶ ὡς οὐκ ἀνεκτῶς τὴν διδάσασιν φέροι· ἔμα-
 δε καὶ σοφῶς τοῦ μέλλοντος καταστοχαζόμενος καὶ
 ἀψευδέστατα προφητεύων, Μέγας μὲν τις, ἔλεγε,
 καὶ θαυμαστὸς ἐμελλεν ἀποδησεσθαι παρ' ἡμῖν οὐ-
 τοσι καὶ τῶ κόσμῳ μένων, ἐπεὶ δὲ τῶν κρείττωνων
 ἱερῶν πρὸς ἐκεῖνα καλῶς μεταβαίνει, καὶ παρ' ἐκεῖ-
 νων θαυμαστὸς μετ' ἄλιγον ἔσται τῶ ὄντι καὶ μέ-
 γας.

Γρηγόριος μὲν οὖν τὸν ἐφηβὸν ὑπερβεβηκῶς εἶδη,
 καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἤπερ ἐφημεν σπειύδων,
 οὐκ ἴδιον ἑαυτοῦ τάγαθὸν ἐτίθετο ἔμδου, οὐδὲ τὸ
 ἑαυτοῦ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον μόνον ἐζήτει,
 ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν ἑτέρων. Τοῦς γοῦν ἐν τῶ οἴκῳ
 πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀναχώρησιν καὶ τὴν θείαν φιλο-
 σοφίαν ἀνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας· πρότερον μετα-
 θεὶς πάντα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκιοτέρους τῶ
 γένει, καὶ δὴ καὶ τοὺς εὐγνωμονεστέρους τε καὶ συ-
 νετωτέρους τῶν δούλων, ἀποστήσας τῆς τοῦ κόσμου
 περιφορᾶς καὶ τῆς ὕλης, καὶ τοῖς ἐνταῦθα φροντι-
 στηρίοις καὶ μονασταῖς κελῶς ἵποθεῖς καὶ συναρθε-
 μήσας, οὕτω μετ' ἀγαθῶν τῶν προσιμίων, καὶ συ-
 γῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀγωγίμων ἐξίει· τῆς οἰκίας
 ἔμα καὶ τῆς πατρὸς· πρὸς τὴν τῶν μεζόνων τε
 καὶ ὑπερφῶν θαυμαστὴν ἐμπορίαν, τοὺς ἀρρένας
 τῶν ἀδελφῶν, δύο δὲ ἦσαν οὗτοι, μεθ' ἑαυτοῦ μόνους
 λαβῶν. Ἐξήμεσαν μὲν οὖν τῆς Κωνσταντινου, φθι-
 νοῦσης ὀπώρας ἡδῆ, πρὸς τὸν ἱερὸν Ἄθω καὶ τὴν
 ἐκεῖ παροικίαν βλέποντες. Θράκη γὰρ μὴ διδόντες,
 καὶ κατὰ τὸ Παπίκιον γεγονότες· ὅρος δ' ἱερὸν
 τοῦτο πάλαι μεταξὺ κείμενον Θράκης τε καὶ Μακί-
 δονας, καὶ μονασταῖς ἀειμένον ἀνδράσι τότε θαυ-
 μαστοῖς καὶ σπουδαίοις, καὶ τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι
 καλῶς· ἐγχειμάζειν παρ' αὐτοῖς ἔγνωσαν. Τὸ δὲ
 ἔρα προνοίας θειοτέρας ἦν ἔργον, τὸν σφῶν ἐηλαδῆ
 Γρηγόριον, καὶ τὴν ἐπισκιάζουσαν αὐτῶ θείαν χάριν
 κάκεινοι· παραδεικνύσης, καὶ ὀθηγούσης πρὸς ἀληθῆ
 θεογνωσίαν κάλλιστα πολλὰς δι' ἐκεῖνον, καθ' ἃ δὴ
 καὶ προῖων ὁ λόγος ἐηλώσει. Τοῖς τε γὰρ φιλοσο-
 φοῦσιν ἐκεῖ τὰ τῶν μοναχῶν σὺν γε τοῖς ἀδελφοῖς
 συνοικῶν καὶ συμφιλοσοφῶν, μέγας τις τῶ ὄντι
 καὶ θαυμαστὸς ἀνεφάνη καὶ λόγῳ καὶ ἡθεῖ καὶ σχή-
 ματι καὶ βεβίσματι καὶ προσοχῇ καὶ συννοίᾳ, καὶ
 ἀπλῶς πᾶσιν οἷς ὁ κατὰ Θεὸν ἀνθρώπος ζωγραφεί-
 σθαι καὶ χαρακτηρίζεσθαι πέφυκεν, ὡς καὶ τοὺς
 ὄρωντας ἐκπλήττειν ἔχειν, προσυτικῶν ὄντων καὶ
 μοναχικῶν τε καὶ φιλόσοφον ὄντως καὶ λόγον καὶ
 πράξιν καὶ φρόνημα καθορώντας ἐν ἀτελεῖ καὶ νεφέ-
 ζοντι σώματι. Καὶ οἱ πρὸς τῶ γαιτινιάζοντι σκη-
 νοῦντες αὐτοῖς ὄρει τὰ Μαρκιανιστῶν ἢ Μασσαλι-
 νῶν ἀνωθεν ἐκ προγόνων νοσοῦντες τῆς Γρηγορίου
 θαυμαστῆς ἐηλαδῆ γλώττης οὐκ ἀγενὲς γεγόνασι
 τρόπαιον· ὡς γὰρ ἦσθον κάκεινος τοῦ ἀνδρὸς ἐκεῖ
 παρὰ τῶ ὄντι καὶ ταῖς τῶν μοναστῶν σκηναῖς γε-
 γονότος, πρῶτα μὲν κατὰ δύο καὶ τρεῖς ἀπήεσαν
 πρὸς ἐκεῖνον, ἡμιλία· χάριν καὶ διαπαίρας· ὡς δ'
 ἔγνωσαν μεθ' ἑκταρ τὸ τοῦ λόγου πρὸς αὐτὸν βάλ-
 λειν δεδυνημένοι, πρὸς ἑαυτοῦς ὑπεχώρουν αὐθῆς,
 ἀδυναμίαν μὲν ἑαυτοῖς διαλέξεως τε καὶ τοῦ σώ-
 ζοντος λόγου, τοῖς δὲ σφῶν αὐτῶν διδασκαλίας τὴν

διαλεκτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῶν περὶ Θεοῦ λόγων, καὶ τὴν δογματικὴν ἀκρίθειαν ὑπ' ἀπορίας προσμυρτρυρῶντες, καὶ ὡς εὐδ' ἄν, φησὶ, δυνηθείης εἰς ὅσιν τε καὶ λόγους αὐτὸς ποτ' ἐκείνους οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἄλθεῖν. Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος Πνεύματος γεγε-
νῶς πλήρης, καὶ τὸν περὶ Θεοῦ συκοφαντούμενον ζηλοτυπήσας κάλλιστα λόγον, οὐδὲ τὴν φέρουσαν πρὸς ἐκείνους ἀπέπειν, ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν μεθ' ἑαυτοῦ λαθῶν τὸν ἕτερον μόνον, σπουδῆ πρὸς ἐκεί-
νους ἀφίει. Οἷα μὲν οὖν καὶ ὅσα τοῖς ἐξάρχουσιν τε καὶ κληρονομοῦσιν τῆς αἰρέσεως, εἰς διάλογον κατα-
στὰς, καὶ συμμύξας Πνεύματι διελεχταὶ θεῖω, καὶ ὡς τὰ παρ' ἐκείνων προβλήματα καὶ ζητήματα δι-
κην ἀρχαίων ἀμογητῆ διαλύων ὁμοῦ πάντα, πρὸς πᾶν τούναντιον τὰ τοῦ ἀγῶνος αὐτοῖς περιέτριψε, μηδὲν ὑγιὲς μὴτ' αὐτοῖς μηδοπωσοῦν λέγοντας ἀπο-
δείξει, καὶ μάτην κατὸ τῆς Ἐκκλησίας τὰ μὴ ὄντα παραληροῦντας τε καὶ συμπλάττοντας, λέγειν ἐφε-
ξῆς οὐ τοῦ παρόντος ἄν εἴη καιρὸς αὐτῶν τοῦ λόγου, μείζονος ἱστορίας ἔργον μὴ ὄντα ἔνδρος δὲ τινος ἐκείνων ἀναγκαῖον τῶν μνησθῆναι, καὶ οὕτως ἀπὸ μέρους, ὁ φασὶ, παραδείξει τὸ πᾶν.

Ἔδοξαν οἱ τῆς αἰρέσεως ταυτησί τῶν Μασσαλι-
ῶν ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι μόνην προσευχὴν Χριστιανοῖς προσήκουσαν πεφυκέναι τὴν πρὸς αὐ-
τοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς πυθομένοις κάλαι δο-
θεῖσαν ρητῶς, τὰ δ' ἄλλα πάνθ' ὁμοῦ μάτην ἡμῶς φησι συνείροντες εἰσεσθῆναι τε καὶ φάλαριν, μὴ τῆς ἐκείθεν μηδαμῶς διὰ γνώμης ὄντα, μηδὲ τῶν θείων ὁσμιῶν διὸ καὶ μόνην ἐκείνην τῆ κατ' αὐτοῖς Ἐκ-
κλησίᾳ νενομοθετηκότας, τὴν ἄλλην ἀπηγόρευσαν πᾶσαν. Τοῦτ' οὖν καὶ Γρηγορίω τότε πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις κατὰ τῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας ὡς δὴ τι μέγα καὶ ἰσχυρὸν παρήγορον, καὶ παρανομοῖν ἀντικρυς ἔλεγεν πᾶσαν, νόμους θεοῦς τε καὶ χρησμούς οὓς οὐκ ἔξε-
στιν ἀδεῶς ὑπερβαίνουσαν. Ὁ δὲ γε τῆς ἱερῆς εὐ-
χῆς εἰπερ τις ἀγωνιστῆς καὶ φίλος Γρηγόριος, τὸν ὑπὲρ αὐτῆς κἀνταῦθα λόγον ἀναλαθὼν, Ἄλλ' εἰ καὶ ἡμῶς, ἔφη, τὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης εὐχῆς καὶ δεσπο-
τικῆς ἀθετοῦμεν, ὡς αὐτοὶ συκοφαντοῦντές φατε ἄλλὰ τοὺς ἱεροὺς ἐκείνους Χριστοῦ μαθητάς, τοὺς καὶ πρῶτους ὑπὲρ αὐτῆς ἐρομένους, καὶ ταύτην ὑπ' αὐτοῦ διδάχθῆντας Χριστοῦ, οὐκ ἄν εὐθύς ὡς ἄγῳ-
μαί ποτε εἴποιτε παραβεδνηκέναι τὴν παράδοσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐκείνου. Ἢ τί περὶ ἐκείνων φατέ; Τῶν δ' εἰρηκῶτων ὁμοῦ πάντων εὐθύς, τοὺς μὲν πρῶτους μαθητάς; τε καὶ ἀποστόλους φύλακας καὶ πληρωτάς τῆς ἐντολῆς πεφυκότας Χριστοῦ, τὴν εὐχὴν αὐτοῦς τε τετηρηκέναι, καὶ τοῖς ἐξῆς διὰ τῶν Εὐαγγελίων ὡσαύτως τὴν αὐτὴν παραπέμψαι, ὁμῶς δ' αὐτοῦς τὴν παράδοσιν ἀθετῆσαι παρεισαγαγόντας τὰ ἑαυτῶν ὁ θεός ὑπολαθῶν αὐθις Γρηγόριος, Καὶ πῶς, φησὶν, ἐκείνοι μετὰ τὴν εἰς οὐρανοῦς ἀποδη-
μίαν Χριστοῦ, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ Παρακλήτου πρὸς αὐτοῦς ἐπιδημίαν τε καὶ φανέρωσιν, ἐπειδὴ παρὰ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ κηρύγματος ἐν Ἱεροσολύμοις ἠλαύνοντο, φωνὴν

ὁμοθυμαδὸν ἄραντες, σὺν γε τοῖς ἰδίαις πρὸς τὸν Θεὸν, οὕτω καὶ γὰρ ὁ θεὸς Λουκᾶς ἐν ταῖς αὐτῶν ἱστορεῖ Πράξεσιν, οὐ τὰ τῆς εὐχῆς ἐκείνης ἠέξαντο ῥήματα, ἀλλ' ἕτερα μᾶλλον τὰ τῷ καιρῷ καὶ τῇ χρείᾳ προσήκοντα μάλιστα; οἱ καὶ οὕτω γεγονόσιν ἐπιτυχεῖς τῆς εὐχῆς, καὶ ὡς περ ἐπηγγελλον, ὡς καὶ Θεὸν ἄνωθεν ἐπισημηνασθαι παρευθὺς, σπισμῶν τε τοῦ καθ' ὃν προσηύχοντο τόπου, καὶ Πνεύματος ἁγίου παρουσίᾳ τὴν εὐχὴν βεβαιώσαντα; ἢ δεηθέντων καὶ γὰρ αὐτῶν, φησὶν, ἐσαλεύθη ἡ τόπος ἐν ᾗ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐκληθήθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρη-
σίας. ἢ Πῶς δὲ καὶ ὁ τελώνης κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, καίτοι γε μὴ τὴν αὐτὴν εὐχάμενος πρὸς Θεὸν εὐχὴν, ἀλλ' ἕτερά τε δεηθείς καὶ εἰπὼν, κατέθεθαι δε-
δικαιωμένος ὑπὲρ τὸν Φαρισαίων; ἢ ὡς ἐκείνου δε-
νοῖν τε καὶ συνάγειν ἐκ τῆς διδασκαλίας Χριστοῦ τὸν γε νοῦν ἔχοντα, οὐ τοῖς ῥήμασι μόνους ἐκεί-
νοις τὸ πᾶν συνέκλεισε τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ τύπον δε-
δικαίως μᾶλλον εὐχῆς τοῖς πιστοῖς δι' ἐκείνης, τοῦτο μυστικῶς ἐξεπαίδευσεν, τὸ καὶ εὐχόμενους καὶ φάλα-
ροντας καὶ δεομένους καὶ εὐλογοῦντας αὐτὸν ἐν παντὶ καιρῷ, κατὰ τὸν θεῖον Λαοῦ, καὶ τὴν ἀνεσθαι αὐτοῦ διὰ παντὸς ἐν τῷ στόματι φέροντας, τῆς δια-
νοίας ἔχεινται πανταχοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν θείων ῥημάτων ἐκείνων, καὶ μηδαμῶς ἐκείθεν ἀποστα-
τεῖν καὶ ὅρα τὸ τῆς διδασκαλίας ἠκριθωμένον ὁ-
οὐδὲ γὰρ εἶπε, τοῖς ἀποστόλοις δηλονότι παραδειδοῦς τὴν εὐχὴν, οὐτὶ ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ τούτους μόνους τοὺς λόγους προσεύχεσθε ἄλλὰ πῶς; Οὕτω, φησὶ, προσεύχεσθε ὑμεῖς, δηλονότι κατὰ τοῦτον τὸν σκο-
πὸν καὶ τὸν τύπον, ὃν ἐγὼ νῦν ὑποδείκνυμι ἢ κα-
νόνα τινὰ καὶ γνώμονα ἐξέμωσιν οἰοῦν τοῦ πῶς δεῖ τῷ Θεῷ προσεῖναι καὶ εἰσεσθῆναι, ὅπερ δὴ καὶ αὐ-
τοὶ φθάσαντες ἤτησαν ἢ Ἀδάξον γὰρ, φησὶν, ἡμῶς προσεύχεσθαι, καθὰ καὶ Ἰωάννης τοῦ ἰδίου ἐδίδαξε μαθητάς. ἢ Ταῦτα τοιγαροῦν οἱ πρῶτοι Χριστοῦ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι πρῶτοι παρ' αὐτοῦ μαθόντες Χριστοῦ, αὐτοὶ τε τῷ τῆς προσευχῆς κανόνι κάλλι-
στα καὶ κατὰ λόγον ἐχρήσαστο, καὶ ἡμῶς τοὺς αὐ-
τῶν μαθητάς ἐδίδαξαν ἅπερ καλῶς ἐδιδάχθησαν ὁ-
δὴ καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ἐξ ἐκείνου κλη-
τε πράττομεν καὶ ἰδίᾳ, πρὸς τὸν κανόνα καὶ τὴν πρῶτην ταύτην εὐχὴν ἀνάγοντας κινῶ ὅσπερ ἂν εὐχόμενοι τε καὶ φάλλοντες λέγωμεν, καὶ τοῦτον ὅ-
τρόπον πάντοτε καὶ πανταχοῦ προσευχόμενοι, κατὰ τὸν αὐτοῦ δηλαδὴ λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν ὁ-
οὕτω καὶ γὰρ, φησὶ, προσεύχεσθε ὑμεῖς. Ἄ δὲ καὶ περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐκείθεν ἡμῶν σιτηρίας καὶ ἀναπλάστωσιν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς του-
τουοῖ τοῦ σταυροῦ διήλθε, καὶ ὡς ἀνωθεν ἐν τοῖς Πατράσι τε καὶ προφήταις ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος ἐνήργει, καὶ μυστικῶς κἀκείνους ἐτελείου, τὸ πράγ-
μασιν αὐτοῖς ἐκφανῆν ὑστερον τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον, αὐτῆς ἐκείνης καὶ νῦν ἔστιν ἀκού-
ειν διεξιούσης κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα τῆς σοφῆς γλώττης καὶ θεολόγου, ἐν οἷς δηλαδὴ περὶ τοῦ

* Act. iv, 31. * Luc. xi, 1.

τιμίου σταυροῦ λογογραφῶν διαλέγεται. Τούτοις καὶ αὐτοῖς τοιούτοις καθ' ὑπερβολὴν καταπλήξας ἐκείνους, καὶ ὡσπερ ἀποβρέψας τὰ στόματα, καὶ τὴν μακρὰν ἐπισχῶν γλωσσοζυγίαν, νικητῆς ἀριστος καὶ στρατηγὸς ὡσανεὶ μετὰ λαμπρῶν τῶν τροπαίων ἐκείθεν ἐκάνεισιν· ὁ γὰρ τῆς αἰρέσεως ἑξαρχος, εἰς νοῦν ἐξ ἐκείνου τοὺς τοῦ Γρηγορίου λόγους βαλόμενος, καὶ τὰ ληθῆς ἐκείνων καταμαθῶν καὶ θεόπνευστον ἀνείκρυς, αὐτὸς τε καὶ συχνοὶ τῶν οὐκ ὀλίγη μοῖρα τοῦ κλήθους μετὰ μικρῶν τὴν Κωνσταντίνου καταληφότες, τῇ μεγάλῃ τῶν πιστῶν προσίαισιν Ἐκκλησίᾳ, καὶ τὴν πατρῶσαν ἐξομολογούμενοι πλάνην, μέρος καὶ αὐτοὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ συνεδρίου γίνονται· καὶ ταῦτ' ἦν εἰσὸδία καὶ προαγῶνας οἶονε Γρηγορίου τῆς ἱερᾶς ἀναχωρησέως τε καὶ ἡσυχίας, τοὺς μεγίστους ὑπερ εὐσεβείας· ἀγῶνας καὶ τὰ τελευταῖα προμηνύοντα τρόπαια.

Θαῦμα δ' οὐ μικρὸν καὶ τοῖς τὸ ὄρος παροικοῦσι μονασταῖς ἐπανίων ἐκείθεν ἐνήκεν, ὅτι τε τὰς τῶν θηρῶν ἐκείνων χεῖρας καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἐκφυγεῖν ἰδυνήθη, τοσοῦτων ὄντων καὶ τηλικούτων, καὶ ὅτι μόνος πρὸς τὴν τῆς αἰρέσεως ἕστασιν καὶ τὴν τοσοῦτην φλυαρίαν οὐ μόνον ἀντέστηεν, ἀλλὰ καὶ περιφανῶς ὑπέρσεχε τε καὶ κατετροπώσατο, τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνατούμενος χάριτι, τοὺς καὶ πολλακίς λάθρα τε καὶ φανερώς ἀνελόντας, τοὺς αὐτοῖς ἀντιλέγοντας· ὁ δὲ καὶ κατ' αὐτοῦ τε καὶ τὰδελφοῦ λαοραίων· ἐπιχειρηκότες, λύκος μάτην χανῶν ἀναφάνησαν, τῆς θείας χεῖρός τε καὶ δυνάμεως ἀοράτως τῶν οικίων ὑπερμαχούσης. Ἔτι καὶ παρὰ τοῖς βαρβάρους ἐκείνοις ὄντων, καὶ διαλεγομένου τοῦ Γρηγορίου, καθὰ δὲ καὶ προῦφη, ἐπεὶ μετὰ τὴν τοῦ σολόγου διάλυσιν ἐπ' οἴκου χωροθντες ἦσαν, βρώματα μὲν τινα τοῖς περὶ τὸν Γρηγόριον εἰς διατροφήν τε καὶ τράπεζαν οἱ πλάνοι καὶ αἰμοχαρεῖς ἐκείνοι· πέμπειν ἰδόντων· τὰ δὲ ἄρα θάνατον παρ' ἑαυτοῖς φέροντα κεκρυμμένον οὐ διελάθε τὸν Γρηγόριον, ἀλλὰ τῆς ἀφανοῦς κακουργίας θεῖου συνείδου δηλαδὴ Πνεύματι, δέχεται μὲν, μηδὲνα δὲ τοῦτων ἀψασθαι μηδοτιοῦν παραινεῖ· οὐ δὲ καὶ γεγονότος κατὰ γνώμην ἐκείνου, ἐπεὶ τῶν συνόντων τις διάπειραν ὡσανεὶ πεποιτημένος τοῦ πράγματος, τὸν ἄρτον ἐκείνων τοῖς· κυσὶ πρὸ τῆς θύρας ἀπέβριψε, καὶ τοῦτου τῶν κυνιδίων φαγῶν ἐν, εὐθύς· καθεωρᾶτο νεκρῶν· τηνακαῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τὸ διορατικὸν τοῦ ἀνδρὸς ἐξεφάνη, καὶ ὅτι δηλητηρίων καὶ θανάτου τῆς τῶν μαιφόνων τραπέζης μεστῆς οὐσης, τοὺς συνόντας εἰκότως ἐκείνος ἀπέτριχε πάντας τῆς μεταλήψεως.

Ταῦτα καταμαθόντες οἱ θεοφιλεῖς· ἄνδρες ἐκείνοι, καὶ πολὺ τῷ προτέρῳ προστεθεικότες θαύματι, καὶ τὸν Γρηγόριον νῦν μᾶλλον καταπλαγέντες, παντοδαποὶ τινες ἦσαν καὶ ἔργοις καὶ λόγοις καὶ παντὶ γένει τῷ δυναμένῳ παρ' ἑαυτοῖς· κατασχεῖν τὸν ἄνδρα, καὶ τῆς ἐκείνου σοφίας τε καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπολαύειν εἰς ἄπαν ὅπερ ἐκείνων καὶ πόρρω σκοποῦ καὶ σχεδὸν ἀδύνατον ἦν ἤδη, πρὸς τὸν κάλλιστον Ἄθω, καθὰ δὲ καὶ εἰπὼν ἐβήθη, καὶ τὰς ἐκείνου χάριτας ἐκ μακροῦ βλέποντι. Ἦρος τοιγαροῦν ἀρχομένου,

καὶ τὸν ὄρος ἀπάρτας, εἰς τὸν ποθοῦμενον ἀνείσιν Ἄθω, καὶ παρὰ τῇ τοῦ Βατοπεδίου γενόμενος λαύρα Νικοδήμου φοιτᾷ τῷ γενναίῳ, ἀνδρὶ θαυμαστῷ κατὰ τε πράξιν καὶ θεωρίαν, ὡς οἱ τὸν Ἄθω παροικοῦντες πλὴν ὀλίγων ἴσασιν πάντες, κατὰ μὲν τὸν Αὐξεντίου βουνὸν, δεξάντικρυ Βυζαντίου πρὸς ἀνατολὰς ἐν Χρυσουπόλει πέραν πρὸς τῷ ἄκρῳ κεῖται τῆς Προποντίδος, πρότερον πᾶσαν ἀρετῆς ὄδον ἡσυχαστικῆς πρὸς ἄκρον, ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου ὁ ἐς ὕστερον γενομένη, καὶ τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀρετῆς ἀθλοῦς μετὰ τῆς Ἰσῆς σπουδῆς καὶ τῆς προθυμίας ἐπὶ πλείστον διηνηκότες, ἐνθα δὲ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μακαρίου μακαρίως διὰ Χριστοῦ τὴν τετύχηκε τέλος. Τούτῳ τοῖσιν καλῶς ὁ καλῶς ἐκαὶ Γρηγόριος προσελθὼν, αὐτοῦ που σκηνομένου καθ' ἡσυχίας, καὶ κείρεται παρ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς ὑποταγὴν ἑαυτὸν τελείως ἐκδίδωσιν.

Ὅλος δ' εὐθύς μετὰ τὰς συνθήκας καὶ τὴν ἀποταγὴν ὁ θαυμάσιος ἦν καὶ λόγῳ καὶ πράξει καὶ τοῖς τοῦ νοῦ θεωρήμασι δῆλον ἐκείθεν. Ἔτος μὲν αὐτῷ δευτερον ἤγυστο ἤδη νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ νήψαι καὶ ἀδιαλείπτῳ προσευχῇ πρὸς Θεὸν ἐπιειγόμενῳ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ὁδηγόν τε καὶ προστάτην ὁμοῦ καὶ μεσίτην προϊσταμένῳ τὴν Θεομήτορα, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄσαι ὄραι τὴν ἐκείνης συμμάχίαν τε καὶ τὴν ὕψιν καὶ λόγοις καὶ εὐχαῖς καὶ νοσηροῖς εὐθέτως κινήμασι, καὶ ὑπ' ἐκείνη χειραγωγῶ, τὸν τῆς ὑπακοῆς δρόμον ἀνύοντι. Ἠρεμοῦντι δὲ ποτε κατὰ μόνας, καὶ ἐαυτῷ καὶ Θεῷ καθ' ἡσυχίαν προσέχοντι, θεῖός τις ἀνήρ, ὕπαρ οὐκ ἄναρ, θεοπεπῶς ἄφω πρὸ ὀφθαλμῶν ἴσταται ὁ τῶν εὐαγγελιστῶν φησι κερυφαῖος Ἰωάννης, ὁ τῆς βροντῆς γόνος, ὁ ἐξαιρετός Χριστοῦ μαθητῆς τε καὶ φίλος ἦν οὗτος· δεξὴ καὶ ἱλαρῶς ἐκείνῳ τὰς ὕψαις ἐπιβαλὼν, Ἦκωσοι, φησὶν, ἄγγελος πρὸς τῆς πάντων ἀγίων ἐπέκεινα Δεσποίνης, καθάπερ ὄρξ, ἐρησόμενος, δτου χάριν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, ὄσαι ὄραι σχεδόν, οὐ διαλείψεις οὕτω βούν· Φώτισόν μου τὸ σκότος, φώτισόν μου τὸ σκότος· ἐπεὶ καὶ ἡμᾶς ἀπαρτοποιήτως αὐτοῖς ἐκείνοις ἐνταῦθα δεῖ τοῖς ἱεροῖς ῥήμασι χρῆσασθαι. Τοῦ δ' ἀνθυπνευγόντος, Καὶ τί δ' ἄν ἄλλο πρὸς Θεὸν ἐμπάθης καὶ πληρῆς ἀμαρτιῶν ἄνθρωπος αἰτήσαιμι προσευχόμενος, ἢ τὸ ἐλεηθῆναι καὶ φωτισθῆναι, πρὸς τὸ εἰδέναι τε καὶ πράττειν τὸ ἐκείνου σωτήριον θέλημα, εἰ Ἄλλὰ μὴ θελίλα, μηδ' ἀμφίβαλε, ζησὶν ὁ ἡγαπημένος Χριστοῦ μαθητῆς αὐθις, ἢ πάντων διακελεύεται Δέσποινα δὲ ἡμῶν· αὐτὴ γὰρ καὶ ἐγὼ σοι βοηθὸς ἔσομαι. Τοῦ δὲ Γρηγορίου τὸν μυσταγωγὸν ἐπανερωμένου καὶ πάλιν, Καὶ ποῦ μοι τὰ τῆς συμμάχιας ἄρ' ἔσται παρά γένει τῆς Μητρός τοῦ Κυρίου μου, ἐν τῷ παρόντι ἢ ἐν τῷ μέλλοντι; ὁ τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν εὐαγγελιστῆς, ἐκαὶ πάλα· καὶ νῦν, κἀν τῷ παρόντι, μάλα χαριέντως τε καὶ ἡδέως· φησὶ, κἀν τῷ μέλλοντι.

Καὶ ὁ μὲν ταῦτα καὶ χρηματίσας ὑπερφυῶς, καὶ τῆς θείας ἐκείνης ὁμῆς καὶ τῶν μεγάλων ἐμπλήσας ἀρρήτως τῆς Θεομήτορος δωρεῶν τὸν Γρηγόριον ἀφανῆς ἦν· ὁ δὲ τῷ καλῷ μαθητῇ καὶ συνοικῳ καὶ ζηλωτῇ τῆς πολιτείας καθόσον οἶόν τε, καὶ τῶν

μεγάλων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων εἰς ὑστερον συνα-
γωνιστῆ Δωροθέῳ, μετὰ πολυετῆ τινα χρόνον, σὺν
πολλοῖς διεξήκει ταῦτα τοῖς δάκρυσι, κάκεια ταυτοῖσι
προσπιθεῖς, ὅτι κἀν τῷ πατρικῷ, φησὶν, οὐκῶ, καὶ τῆ
τῶν μαθημάτων σχολῆ, καὶ δὴ κἀν τοῖς βασιλείοις
πρὸ γε τῆς πάντων σχολῆς καὶ τῆς ἀναχωρήσεως
ἀναστρεφομένη μοι, θυμαστῆ τις ἦ τε πλείστι προσ-
ῆν, καὶ ἡ μετὰ ζιούσης τινὸς τῆς ἀγάπης προσε-
δραία τε καὶ ἐλπίς ἐπὶ τῆν Παρθένον καὶ Θεομή-
ταρα ὄθεν καὶ ἡμέρας ἀρχομένης ἐκείστης τοῦτό
μοι παντὸς ἄλλα καὶ ἔργου καὶ λόγου προῦργιατα-
τον ἦν, τὸ πρὸ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης εἰκόνας, φημι,
στάντα, τὴν ἱερὰν ἐκείνην καὶ μεγάλην καὶ τοῖς ῥή-
μασι καὶ τοῖς πράγμασι εὐχὴν μετὰ πλείστης ὁρη-
τῆς κατανύξεως καὶ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας εἴ-
πειν, ἐκείνην φημι τὴν τῆς ἐξομολογήσεως καὶ με-
τανοίας ὁμοῦ καὶ θεήσεως πλήρη, τὴν ἐκ τῆς θαυ-
μαστῆς Αἰγυπτίας ἐκείνης τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ λαμ-
πρὰ προοίμια φέρουσαν.

Τρίτος ἐνιαυτὸς τῷ Γρηγορίῳ μετὰ τὴν ἀποτα-
γὴν ἦν, καὶ Νικόδημος ὁ καθηγητῆς καὶ πατήρ,
πλήρης ἡμερῶν τῶν τε θείων ὁμοῦ γεγονώς καὶ τῶν
ἀνθρωπίνων, εὐκλεῶς καὶ μακαρίως ὄντως ἐξεδήμη
πρὸς Κύριον. Ὁ δ' ἐκείθεν ἀπίρας εὐθέως εἰς τὴν
μαγίστην μεταβαίνει λαύραν Ἀθανασίου τοῦ πάνυ
φημι, καὶ ξενίας ἐκεῖ καὶ ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν Πατέ-
ρων τῆς φίλης καὶ συνήθους ἐκείνης ἀξιοθεῖς, μάλ-
λον δ' εἰπεῖν ἀληθῶς καὶ ὑπὲρ τὰ πάτρια καὶ τὸ
ἔθος ἐκείνης τυχῶν, πάντων ἤδη προκατελημμέ-
νων τῆ φήμῃ, καὶ τὰ εἰκότα πάλαι δοξαζόντων
περὶ αὐτοῦ, καὶ μένει παρ' αὐτοῖς, καὶ συνδιατρί-
θει τρεῖς ὅλους ἐνιαυτούς, καὶ θαυμάζεται κά-
ταῦθα τῆς πολιτείας τε καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀξίως,
μαίζω πάλιν καθυποδείξας τῆς φήμης τὴν πείραν,
καὶ τοὺς λόγους κατὰ τὴν ἰόνταν τῶν πραγμάτων ὡς
μάλιστα ἄμερος καὶ γὰρ τινος ὡς ἔθος ἐκείνης
ἐπιμελεῖσθαι τῆς κοινῆς τῶν ἀδελφῶν τραπέζης,
καὶ δὴ καὶ τοῖς ψάλλουσιν ἐν τῷ ναῷ συνίστασθαι
καὶ συναδελφικὰ θεῖα, παρὰ τοῦ τῆς λαύρας θηλασθῆ
πρεσβυτέρως ἐπιτραπεῖς, θαῦμα τοῖς συνοῦσι διὰ
πάντων ἑωρᾶτο, καὶ πάντας ὁμοῦ καὶ πρεσβύ-
τας καὶ νέους, καὶ κοινωνικοὺς καὶ ἀναχωρη-
τάς, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας ἤγεν εἰς ἐκπληξιν.
Ὁ γὰρ τῆ μὲν τῶν ἀρετῶν προσκείμενος ἦν,
τῆς δὲ πῶς κατωλιγῶραι· οὐδὲ τῆς μὲν εἰς ἄκραν
ἐλάσας, τῆς δὲ δακτύλοις ἀκροῖ· ὡς περὶ παραπτό-
μενο· οὐδὲ τὰς μὲν καθόλου καὶ γενικὰς πλείστου
τοῦδ' ἑτιμᾶτο, τὰ δὲ μερικὰς κατὰ τινὰς τῶν δο-
κούντων ἡτέμαζεν· ἀλλ' οὕτω καὶ πρᾶξιν καὶ λό-
γον, καὶ τὰ καθόλου τε καὶ τὰ κατὰ μέρος, καὶ πάνθ'
ὁμοῦ καὶ μεθ' ὑπερβολῆς κατορθοῦν ἐσπευδεν, ὡς εἴ-
ποι τινα συνδρομὴν καὶ ξυνοικίαν παντὸς ἀγαθοῦ τὴν
ἐκείνου ψυχῆν, πάντας μὲτα θαύματος χειρουμένην,
καὶ πάντων πρὸς αὐτὴν τὰς ψυχὰς ἐπιστρέφουσαν.
Τί δ' ἂν εἶποι τις τὸ τε τοῦ ἡθους καὶ τῆς ὁμιλίας
κεχαρισμένον; καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἐν σοφίᾳ καὶ
κράτει τασώχως λόγων ὑποθετηχῶς τε καὶ μέτριον;
ἔ καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι μύψῃ τις ἦν ὡσανεὶ πρὸς
καταύξειν.

Ἐκράτει μὲν οὖν ὁ γενναῖος καὶ πάντων, οὐ τῶν
ἀλόγων παθῶν φημι καὶ ὀρέξων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ
τῶν φυσικῶν καὶ ἀναγκαίων αὐτῶν περιορισία σπου-
δῆς, μετὰ τοῦ σώματος οἶονε φιλολογικῶν ἔξω τοῦ
σώματος γίνεσθαι· ὕπου γε μὴν καὶ τῆς ἐκείθεν
ἀνάγκης τοσοῦτον αὐτὸν ὑπερσεῖν τὸ τὴνικαυτῆ
φρεῖν, ὡς ἐπὶ μηνσὶ ὁλοῖς ἕμα τριεὶ νύκτας ὁμοῦ
πάσας ἀγρυπνος καθάπερ εἰ τις ἄσαρκος διαταλέται,
σμηκρά τινα μετὰ τὴν τροφήν κατὰ μεσημβρίαν
ἐκείστης ἡμέρας τοῦ ὕπνου μετέχων, ὥστε μὴ τὸν
ἐγκέφαλον οἶμαι εἰ τῶν ἀνηκίστων παθεῖν, τοῦ κατὰ
φύσιν ἐκτραπέετα διὰ ξηρότητα. Ἄλλ' ὁ τῆς ἡου-
χίας καὶ τῆς μονήσεως ἔρω; ἡρεμείν ἐνταῦθα διὰ
τέλους οὐκ εἶασε τὸν Γρηγόριον· ὄθεν καὶ τὴν λαύ-
ραν καὶ τίκει πάντα μετὰ τρίτον ἐνιαυτὸν, ὡς ἔφην,
καταλιπὼν, εἰς ἐρημίαν τὴν φίλην μετὰ σπουδῆς
ἀπεισι· τοῖς μὲν ὡνπερ ἀπέστη λύπην οὐ φορητῆν,
τοῖς δὲ πρὸς ὁδὸς ἐπέστη χαρὰν ἐφάμιλλον ἐργασά-
μενος.

Ἐίχε τοιγαροῦν αὐτὸν ἡσυχία ἡ φίλη, καὶ ὁ τῶν
ἀναχωρητῶν ἱερὸς χώρος ἐκείνος, ὃν ἐγγωρίως
Γλωσσία φασίν. Εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἐκ μακροῦ
ποδομένην σὺν γε τοῖς ὁμοτρόποις καὶ φίλοις καὶ
τῶν αὐτῶν σπουδασταῖς, ὃν καθάπερ εἰ τις ἔξερ-
χός τε καὶ κυρυφαῖος Γρηγόριος ἦν ἐκείνος ὁ πάνυ,
ἐκ Βυζαντίου μὲν καὶ αὐτὸς τὰς τοῦ γένους ἀρχὰς
ἔχων, μέγας δὲ τις καὶ περιβόητος ἐν ἡσυχίᾳ καὶ
νῆψει καὶ θεωρίᾳ κατ' ἐκείνη καιροῦ χρηματίας,
καὶ θαυμσθεὶς κατ' ὑπερβολὴν ὡς παρ' ἐκείνοισι
μόνοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐν τῇ πατρίδι τὰ θεῖα
φιλοσοφεῖσι πολλῷ μᾶλλον ὑστερον, ὅπου καὶ τὸ τέ-
λος τῆς προσκαίρου ζωῆς ταυτησὶ θεξάμενος, καὶ
πρὸς τὴν ἀληκτον μεταβῆς, ἀξίως ὑπὸ Θεοῦ μεμαρ-
τύρηται, ὑπερφυῶς· τὰ ὅσα καὶ τὴν ἐκείνου κόπον
δοξάσαντος· ὁ καὶ τὸν ὁμώνυμον φρεῖ καὶ ὁμότρο-
πον τοῦτον, ἐφ' ἱκανὸν τότε συγγεγονῶτα, τὰ κάλ-
λιστὰ τε καὶ ὑψηλότεα τῆς κατὰ νοῦν ἐνεργείας,
καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγίστης τε καὶ πρώτης θεωρίας
φιλοσοφῆσαι, καὶ συμπλοσοφῆσαι, ἔπερ ὁ σοφὸς
ἐκείνος τὰ θεῖα καὶ χάριν καὶ σπουδῆ καὶ πείρα
καὶ θεοφόρων ἀνδρῶν ἠμιλία φθάσας ἐκτέησατο.

Ἄ μὲν οὖν ἐκεῖ τῷ Γρηγορίῳ κατὰ μόνας· αὐτῷ
τε καὶ Θεῷ δι' ἡσυχίας συνόντι κατώρθωται, οὐ
πάνυ τοι βέλτερον οὐδ' εὐχερῆς· οὐδενὶ τινι τῶν πάν-
των, πάντ' ἐφεξῆς διέναι· πῶς γὰρ ἂ διὰ μετρο-
φροσύνης ὑπερβολῆν αὐτὸς οὐδὲν ἤτηον ἀπέκρυπτε
τῶν λάθρα τὰ δεινότεα κακουργούντων καὶ πονη-
ρευομένων, τῆς ἀριστερῆς ἀποκρύπτων ἐρίστα,
καὶ μετὰ τῆς γιγνομένης σπουδῆς εἰς ἀεὶ τὸ τῆς θε-
ξείας ἔργον, κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον, καὶ κρυ-
πτῆς τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ βλέποντι, τὴν ἀδιείλεπτον
τοῦ νοῦ προσευχῆν ἐν πνεύματι καὶ λογισμαῖσι προ-
άγων· Ἄ δὲ περὶ αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ προφήτης
μοι συναγωνιστῆς ἐξείπει καὶ φίλος· οὐδὲ γὰρ κί-
κεινον λανθάνειν οἶόν γε ἦν διὰ πάντων· πολλῶν
μὲν, φησὶ, καὶ μεγάλων ὁ σοφὸς Γρηγόριος, αὐτῷ
κατὰ μόνας ἐκεῖ συνῶν καὶ Θεῷ, τῶν αὐτοῦ κρυ-
μμένων ἔξισταυρωτῶν τε καὶ χαρισμάτων, ἂ
τίς ἂν εἰς τοῦ μφανῆς καθέξῃς προεῖγχε πάντα;

Τὰ δὲ γε προφανῆ καὶ γνωστὰ καὶ τοῖς ἔξω τῶς. Ἀ νήσαντες τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν· καὶ ὅψ' ὄν ἂν τις καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀφανῶν ὑπόληψιν τε καὶ γνώσιν ῥαδίως ὀδηγηθῆι, ταπεινώσει ἢ ἀπροσάτη, καὶ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν κλησίον, ἢ φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ἀνυπόκριτος ἐκ καρδίας ἀγάπῃ, τὰ πρῶτα καὶ μέσα καὶ τελευταῖα τῶν ἀρετῶν ἐραίσματα καὶ στοιχεῖα, καὶ τελειωτικὰ ἑμπέδου ὁμοῦ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας καὶ ἀγωγῆς, εἴπερ αὐτοῦ μὲν διδασκαλία πρὸς τοὺς οικείους καὶ οἰονοεῖ προηγουμένον μάθημα, τὸ, ἢ Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσατε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ὁ ὁ, κατὰ δὲ τὸν αὐτοῦ λόγον αὐδὸς πᾶσα ἐνταλῆ τε καὶ ὄμιος θεὸς ἂν τῷ, ἢ Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, ὁ ἀνακεφαλαιοῦσθαι πως καὶ συμπεραίνεσθαι πέφυκεν. Ὁ δὲ γε μακάριος Παῦλος πάντων ὑπερτιθεὶς ἀπαρμιλλῶς τῶν ὑπερφῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων, καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἔδδν ὑποδείκνυσσι ταύτην, ὡς μὴδὲ τὸ μαρτύριον μὴδὲν τι πεφυκέναι δίχα τοῦ συνδυασμοῦ, καὶ τῆς μετὰ παρ' αὐτῆς ἑυμαχίας ὁ καὶ ἀγάπῃ, φησὶν, αὐδὸς μετὰ πολλῆς μάλα τῆς παρρησίας οὐδέποτε ἐκπίπτει.

Κατανύξις δὲ περὶ, φησὶν, ὁ αὐτὸς καὶ θαυρῶν τί χρῆ καὶ λέγειν; ὅπου γε καὶ τὴν κατανύξιν αὐτῆν δι' ἀγάπης ὑπερδὸς καὶ τὸ πένθος, κατὰ τοὺς τῶν θεοφόρων περὶ αὐτῶν ἀνδρῶν λόγους, ἀφοφῆτι κατὰ τὰς τῶν πηγῶν ἀεινήδους τῶν ὀφθαλμῶν διὰ πικρῆς ἀποδύξου ἦν ταῦτα, πιαίνοντα καὶ ξυνοστάντα σὺν γε τῇ ψυχῇ, φασὶ, καὶ τὸ σῶμα τῷ περιόντι τῶν θείων θεσμῶν τε καὶ τῶν ἐρωτῶν, ὁ θῆ καὶ φθάσας εἰρήκειν, ὅπερ καὶ παρὰ πάντα τὸν πῆς ζωῆς αὐτῷ συμπαρέμεινε χρόνον ὡσεύτως, καθὰ δὲ καὶ πάντας αὐτῷ σύνοισμεν πλὴν ὀλίγων, πρῶτον αὐτὸν λόγον καὶ θαύματος πέρας, καὶ μὴδὲ τοῖς τῶν θεοφόρων ὡσαύτως; ἐμπερόμενον καὶ βίους καὶ λόγοις, καὶ τοῖς εἰδῶσι γε μόνους, ὡς ἔγῳμαι, μὴ ἀπιστοῦμενον. Ἀλλ' οὐ καὶ διὰ τέλους τῆς ἐνταῦθα καλλίστης διατριβῆς τε καὶ ἡσυχίας ἀπολαύειν ἔχον κατὰ σκοπὸν θυοὶν ἐνταῦθα καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἐπιθῆμιαν Γρηγορίου παραρρῦέντων, τοῦ ληστικῶν τῶν κάκιστ' ἀπλουμένων Ἀχαιμενιδῶν συνεχῶς ἐπιτιθεμένων τῷ ὄρει, καὶ τοὺς ἔξω τειχῶν μάλιστα τῶν μοναχῶν ἡσυχάζοντας ἐλαυνόντων καὶ θορυφούντων, καὶ καθ' ἐκάστην σχεδὸν νῦν μὲν ταῖς αἰφνιδίαις ἐρῆδοις καὶ καταδρομαῖς καὶ ἀναίρειαισι καὶ αἰχμηλωταῖς, νῦν δὲ καὶ μόναις ταῖς ὑποψίαις καὶ τῷ δίδει ταραττόντων, καὶ τὴν φιλίαν ἡσυχίαν διακαπτόντων, ἀναγκάζονται καὶ βλοκτας μεταδῆναι, θείῳ πᾶν τούτῳ περὶόμενοι δηπουθεν ὡμῶ φεύγειν κελύοντι διωχομένους, καὶ μὴ ὁμῶσε χωρεῖν ταῖς βλάκῃται τὴν γοῦν ἡμετέραν καταλαβόντες Θεοσολογίην σὺν γε τοῖς φίλοις καὶ δημοτρόποις, θαυκαίθεκα δ' οἱ πάντες ἅμα τὸν ἀριθμὸν ἤσαν, βουλευοῦσαι μετ' ἀλλήλων εἰς παρὰ συνιόντας, καὶ Θεοσολογίην μετὰ τοῦ Ἄθω καὶ πάντα τὰ ἐνταῦθα καταλεπόντες εὐθὺ χωρεῖν ἱεροσολύμων, κάκει προσκυ

^a Matth. xi. 29.

ἔψαντες τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν· Ἐπι δὲ τοῖς πᾶσι συναδέσχοι καλῶς βεβουλεύσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον ἔδλεπον ἤδη καὶ τὴν ἀποθῆμιαν, Γρηγόριος ὁ ἀπρὸς καὶ τὴν ἀνωθεν ψῆφον καὶ τὴν εὐδοκίαν ἐζήτει, καὶ τὸ κύρος ἐκείθεν ἤδρατο τῶν βεβουλευμένων. Ἡσυχία προσάγοντι τοιγαροῦν, καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑπὲρ τούτων αὐτῶν τοῦ Θεοῦ δεομένῳ, ὅπως ἐφίσταται τοιᾶδε, καὶ πρὸς ὕπνον τινὰ κατεῖναι δόξανι μεταξὺ τῆς εὐχῆς. Ἐδῶκουν, φησὶ, τοῖς ἀδελφοῖς ἐκείνοις συνῶν, μεθ' ὧν δηλαδὴ καὶ τὰ τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῖν ἐσπουδάζετο, παρὰ τοῖς τῶν βασιλείων προαυλίαις ἐστάναι, καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ παρόντος, καὶ βασιλικῶς τε καὶ ὑψηλῶς ἄγαν ἐπὶ τοῦ βασιλικῶν θρόνου προκαθημένου, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν δορυφορίας καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν τάξεων ὡς ἔθος παρισταμένων, ὧν εἰς τις πρὸς ἡμᾶς ἐκείθεν ἰὼν μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς παρρησίας τὴν τοῦ δουκὸς δ' οὕτος ἀξίαν ἔδδοκε περιδεσθῆσθαι. Ἐμὲ μὲν, φησὶν, ἀμφοτέραις ἔδδοκε περιδεθῆσθαι καὶ ἐνδοξασάμενος, ὅσαυτε πρὸς ἑαυτὸν ἔλασιν, πρὸς δὲ τοὺς ἑμοὺς ἑταίρους ἐπιστραφεῖς. Ἰθὺ τούτου, ὡς καὶ ἡμεῖς ὄρῳν ἔχεται, φάσκει, κατέχω παρ' ἐμαυτῷ, τοῦ βασιλέως οὕτω προσετραχότος· εἰ δ' ὅμῃν αἰρετὸν ἐστὶν ἀκίαναι, πορεύεσθε· καὶ γὰρ ὁ κωλύσων οὐδεὶς. Ταῦτα καὶ χρηματισθεὶς ἐκ Θεοῦ, καθάπερ ἐζήτει, καὶ τοῖς φίλοις κοινωσάμενος ὁ Γρηγόριος, παραμένειν αὐτῷ κοινῇ πάντες εἶναι ἔκριναν, καὶ μηδαμῶς ἐξίναί τῆς αὐλῆς καὶ τῶν περιχώρων τοῦ μεγάλου τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης καὶ πολιτοῦ καὶ πολιούχου καὶ παντοδαποῦ φρουροῦ καὶ προστάτου, τοῦ ἐν μάρτυσι φημι θαυμαστοῦ Δημητρίου· αὐτὸν ἐκείνον καὶ γὰρ φησὶ καλῶς εἶναι τὴν τοῖς θεοῖς τε καὶ βασιλικῶς καινῶς ὀφθαλμοῖς διακονοῦντα προστάγματος, καὶ φιλικῶς τε καὶ γνησίως κατέχοντα τὸν Γρηγόριον, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς λοιποὺς, νῦν μὲν εἰς τὴν σπουδαζομένην ἡσυχίαν τε καὶ τὴν ἀναχώρησιν, εἰς δὲ τὴν προδρίαν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἱερὰν ἀρχὴν τε καὶ προστασίαν ὕστερον. Ὁ δὲ καὶ μετὰ χρόνον οὐκ ὀλίγον θαυμαστῶς ρικονομεῖσθαι παρὰ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ σοφίας τε καὶ προνοίας ἔμελλε, κέρρωθεν τὰς τῶν μεγάλων πραγμάτων προκαταβαλλομένης ἀρχάς.

Ἐνταῦθα καὶ τὸ πῆς ἱεροσύνης μέγα καὶ θαυμαστὸν ὁ θαυμάσιος ἀξίωμα δέχεται, κοινῇ τῆς συνοδῆς ἐπειρείας τῶν ἄσῳν ἐκείνων αὐτοῦ δεηθέντων, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ πρὸς μακρὰς ἑρῶν ὀδοπορίας, καὶ πρὸς ἀγνώστους εἰνας τὸ παράπαν ἔμελλον ἀποκτεῖν, κάκεινα τοῖς λογισμοῖς, καθὰ δὲ καὶ προφῆτην, κέρρωθεν ἐφαντάζοντο. Ἀλλ' ἐπὶ τὸν κατ' ἄρετην ὑψηλὸν οὕτω καὶ μέγαν καὶ καταλλήλως ἔδει δὲ πάντων τοῖς μεγίστοις καὶ ὑψηλοῖς ἔγγειρεῖν, ἀγνώστο δ' αὐτοῖς τὸ παράπαν ὁ τῆς ἱεροσύνης μυσταγωγός τε καὶ τελεστής, πρόσκεισι τῷ Θεῷ περὶ τῶν προκειμένων τρυτωνῶν μετ' εὐλαθείας πευσόμενος ὁ Γρηγόριος, καὶ τὴν προκειμένην ἀποσταλῆν δέλλον λαθῶν ἐν χερσίν, καὶ πρὸς Θεὸν ἄρας

μετὰ τῆς διαόλας καὶ τοὺς τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς, δι' αὐτῆς ἐπέζητει πιστῶς ἐν γνώσει γενέσθαι, καθόσον ὀνόματι τοῦ θεοῦ θελήματος. Ἀναλίξας τοιγαροῦν, καὶ τὸ ὄμμα τοῖς ἐγκειμένοις ἑπιβαλὼν, ἐκείνοις εὐθὺς ἐντυγχάνει, οἷς δῆπου καὶ πρὸς Γαλάτας πάλαι γράφων ὁ σοφὸς Παῦλος τοῦ λόγου προσιμίους ἐχρήσατο· « Παῦλος ἀπόστολος, λέγων, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρὸς ἰ. » Ἐντεῦθεν ἐκείνος συνείδω, ὡς οὐκ ἀνευ ἐπιφοροσύνης οὐδ' ἐπινοίας Θεοῦ τὸ γινόμενον, οὕτε μὴ τῶν ἀνθρωπίνων τι καὶ χαμῆ ἀρχομένων, τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐκείνοις καὶ θεοῖς ὄλωσ προσίσταται, καὶ δέχεται τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ θεῶν καὶ ἱερῶν, εἴπερ τις οἶμαι τῶν πάντων, καὶ προσκυνεῖ τὸν δεδωρημένον, καὶ πρὸς μάζονας τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας εὐθὺς ἀποδύεται, ἐν αἰσθήσει τῆς θείας ἀξίας γαγενημένος, καὶ τιμῶν μάλα σοφῶς ὁ σοφὸς τὸν τετιμηκότα· ἢ καὶ τὸ δῶρον, οἰκειότερον εἰπεῖν, ἐαυτῷ μᾶλλον αἰσῶν, καὶ τὴν λαμπράδα καὶ τὸ πῦρ ἀνάπτων ὁσημέραι τοῦ Πνεύματος.

Τῆς γὰρ Θεσσαλονίκης μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ τὸν θεῖον ἐκείνον, ἥπερ ἔφη, χρησθὲν μικρὸν προελθὼν θόντες, κἀν τῇ γείτονι Βεβρόλῃ γενόμενοι, τὸ ταύτη παρακείμενον ἕρος, καὶ τὴν ἐκεί συσταμένην τότε τῶν μοναζόντων σκήτην ἐισέρχονται· ἐνθα δὴ καὶ φροντιστήριον θείας φιλοσοφίας ὁ Γρηγόριος συστήσας, σὺν δέκα τοῖς ἐταίροις καὶ τῶν ἰσων σπουδασταῖς τε καὶ κοινωνοῖς, τὸν πληρέστατον φημι καὶ τέλειον ἀριθμὸν, τὰ τῆς ἀνω καὶ θείας τελειότητος, ὁ πλήρης ὄντως παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ αὐθις φιλοσοφεῖν ἀρχεται, τὰς μὲν πέντε τῆς ἑβδομάδος ἐκάστης ἡμέρας αὐτὸς τε μένων ἀπρότονος, καὶ μηδένα τῶν πάντων μηδαμῶς εἰς ὁμιλίαν παραδεχόμενος, Σαββάτου δὲ καὶ Κυριακῆς πρὸς τὴν μυστικὴν δηλαδὴ θυσίαν, καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν προῖων πνευματικὴν ὁμιλίαν καὶ ἔνωσιν. Ἔτος μὲν οὖν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τριηκκοστὸν ἦν, εἶχε δὲ καὶ τοῦ σώματος ἑβδόμημιος ἔτι, μήπω μηδεμίαν προσβαλοῦσης αὐτῷ νόσου μηδὲ βραχὺ ὄθαν καὶ μειζρόνων πολλῶν τῶν ἀγῶνων καὶ σκληροτέρων τῆς ἀγωγῆς ἄπτεται, νηστεία καὶ ἀγρυπνία μακρὰ κατατήκων τὸ σῶμα, καὶ φιλονεικῶν εἰς τέλος ὑποτάξει τῷ πνεύματι· ἐγκρατεία τε παντοδαπὴ καὶ νήψει, καὶ τῇ συνήθει τῶν δακρύων πηγῇ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν ἀπολεπτύων τε καὶ καθαίρων, καὶ πρὸς τὸ συγγενὲς ἀνάγων αἰεὶ θεῖον διὰ τῆς ἀδιαλείπτου φημι τοῦ νοῦ προσευχῆς, καὶ τῆς ἀμέσου κατὰ χάριν τοῦ Θεοῦ κοινωνίας τε καὶ ἐνώσεως. Ἐντεῦθεν οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἐν αὐτῷ βρύνοντες ἦσαν, καὶ πάντες οὐχ οἱ σὺν αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ ἕρος ἐκείνο κατ' ἔρωτα θείας φιλοσοφίας· καὶ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ῥωσάτως, ὡς εἰς ἀρχετύπον καὶ εἰκόνα τινὰ τῆς ἀρετῆς θαυμαστὴν τὴν ἐκείνου πολυτείαν τε καὶ τὸν λόγον ἔρωτων, καὶ θαυμά τι καινὸν τὸ κατ' αὐτὸν, καὶ πόρρω τῆς καθ' ἡμᾶς ταυτησί γενεᾶς, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων σχεδὸν αὐτοῖς

ἠνομιζέτο· ἐξέπληττε καὶ γὰρ αὐτοὺς μετὰ τοῦ τῆς πράξεως ὄψηλοι καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸ καινὸν τε καὶ ὑπερφυεὲς ὄντως τῆς θείας σοφίας, καὶ μηδενὶ τινὶ τῶν ἄλλων παραβαλλόμενον.

Καὶ εἰ γὰρ καὶ λέγειν, ὅπου γε καὶ σιωπῶν, καὶ μόνον ὀρώμενος, ὡ θαυμάσια, θαῦμα ταῖς τῶν ὀρώντων ψυχαῖς ἐνεποιεῖς; ὅν μὲν σύννοος τις ὢν καὶ πρὸς ἐαυτὸν καὶ τὸν Θεὸν ὄλωσ ἐπιστραμμένος, καὶ λελοῦμένος ὑπερφυεὲς τοῖς καινοῖς ἐκείνοις βέμμασι τῶν δακρύων· ὅν δ' ὡς ἀπὸ καμίνου πυρὸς τὰ πρόσωπα φέρων ὑπὲρ φύσιν φωτειοδῆ, καὶ τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος μετασκευασμένα τε καὶ ἠλλοιωμένα, καὶ μάλισθ' ὅτε τῆς τῶν ἱερῶν μυστικῆς τελειότητος, ἢ καὶ τοῦ οἰκίσκου καὶ τῆς ἡσυχίας ἐξήρει.

Ἐν δὲ τούτοις ὄντι καὶ τοῖς τοιοῦτοις, ἀπαίρει μὲν τῶν ἐνταῦθα, καὶ πρὸς Θεὸν μετὰ συχνῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀγωγίμων ἢ καλλίστη καὶ προσφιλεῖς ὄντως μεταβαίνει· μήτηρ τῷ Γρηγορίῳ· γράμματα δ' εὐθὺς τῶν ἐκείνη συνασκουμένων θυγατέρων παρθένων ἐκ Βυζαντίου δηλαδὴ πρὸς τούτον φοιτῶσι, τὴν τε τῆς κοινῆς μητρὸς ὁμοῦ γνωρίζοντα τελευτήν, καὶ αὐτὸν πρὸς ἐπίσκεψιν ἐαυτῶν καὶ πνευματικὴν ὁδηγίαν παρακαλοῦντα. Παίθεται τοῖς γράμμασι καὶ τῇ προσκλήσει τῶν ἀδελφῶν, πολὺ μετὰ τοῦ δεκαίου καὶ τὸ ἐπαγωγὸν ὁμοῦ κεκτημένος, ἀνεισιν εἰς τὴν Κωνσταντινίου, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἔχων ἀμφω μεθ' ἐαυτοῦ· εὐρίσκει τὰς ἀδελφὰς κατ' οὐδὲν ψευσαμένας τὸ γένος, θαυμάζει τὴν ἀρετὴν, ἐπαινεῖ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸ διὰ πάντων καθαρὸν καὶ ἡκριθωμένον τοῦ βίου· καὶ Θεῷ τὴν προσήκουσαν ἀποδεδωκώς ὑπὲρ πάντων εὐχαριστίαν, καὶ τὰ ὀφειλότερα καὶ αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν μυσταγωγῆσας καὶ παραίνεσας, τῆς ἐπανόδου καὶ αὐθις καὶ τῆς ὑποστροφῆς τῆς πρὸς τὴν ἀναχώρησιν γίνεται. Ἄλλ' οὐ συνεδέσκει καὶ ταῖς ἀδελφαῖς ταῦτα· ἢ γὰρ κάκεινον σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτόθι παρεῖναι, καὶ διδάσκειν καὶ νοθετεῖν ὁσημέραι, καὶ τῆς πρὸς ἀρετὴν τε καὶ Θεὸν ἀξίως ἡγεῖσθαι, ἢ καὶ αὐτὰς συναποδημεῖν ἐκείνοις, καὶ πρὸς τὴν ζήνην τε καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἀπίναται πᾶσαν ἐλεγον εἶναι ἀνάγκη. Ὅ δὲ τὸ μὲν παραμένειν τῇ πατρίδι καὶ αὐθις ἀδύνατον εἶναι φήσας, τὸ δὲ καὶ τὰς ἀδελφὰς συναποδημεῖν καὶ δυνατὸν λογισάμενος καὶ συμφέρον, σὺν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ταύτας παραλαβὼν εἰς Βεβρόλιαν ὑποστρέφει καὶ αὐθις, καὶ τῇ πόλει ταύτας ἐγκαταστήσας, κάκει τῆς συνήθους ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως ἔχεσθαι καὶ αὐθις παρασκευάσας, εἰς τὸ ἕρος αὐτὸς ἐπανατρέχει καὶ τὴν ἀσκητικὴν αὐθις καλύθην.

Βραχὺς ὁ μεταξὺ χρόνος, καὶ ἡ προτέρα τῶν ἀδελφῶν Ἐπίχαρις, τὸ σῶμα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς σὺν γε τοῖς ἐνταῦθα πᾶσι καταλιπούσα, πρὸς Θεὸν εὐκλεῶς διαβαίνει, παρθενικῶς τε καὶ ἀσκητικῶς ὑπερφυεὲς κατεστημένη χαρισμάτων ἀοράτως, καὶ σημεῖος ἀποστολικῶς οὐκ ἀμυδρῶς καὶ τοῖς ἔξω τῆν χάριν ἐπιστημαίνουσα. Τὴν τε γὰρ τελευταίην ἐαυτῆς δίκην πρότερον ἡμέραι; ὀγιῶς ἔτι τοῦ σώματος ἔχουσα σαφέστατα προύφη, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐκ τοῦ ἕρους

¹ Gal. 1, 1.

κων διηρημένης και θεωρητικῶν, οὐ και τὸ πρακτικὸν ὑποβάθραν οἶοναι τινα και θεμελίον εἶναι φασιν οἱ περι ταῦτα σοφοί· και τοῦ μὲν εὐχερестέρου τε ὄντος, και τάχιστα τοῖς σπουδαίοις πρὸς τέλος ἤκοντος, δυσχερестέρου δ' αὖ τοῦ θεωρητικῶν πεφυκτότος, και δυσκόλου εἰς τέλος ἴόντος, μάλλον δ' εἰπεῖν ἀκριβῶς, μηδὲ τέλος κεκτημένου καθάπαξ· πρὸς γὰρ θεὸν αὐτὸν ἀνάγειν τε και συνάπτειν ἀμέσως τὸν ἱερὸν και κεκαθαρισμένον τῶν θεοειδῶν ἀνδρῶν πέφυκε νοῦν· οὐ, φησὶ, γενομένοις, πάσης μὲν ἑλπίδος θεωρίας θείας; ἀνάπαυσις· τὸ δὲ ἀδιάβατον τε και ἀπειρον· οὐδὲ γὰρ ἔχει τι, φησὶν, ὑψηλότερον, ἢ ὄλας; ἔξει, οὐδὲ ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς και διαδατικώτατος ἢ πολυπραγμονέστατος;· τοῦτο γὰρ τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον, περι δ, κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν Διονύσιον, και οἱ θεϊότατοι και ὑψηλότατοι νόδες κυκλικῶς ἀεὶ κινουῦνται, ταῖς ἀνάγκαις και ἀτελευτήτοις ἐλλάμψουσιν ἐνοῦμε·ο· τοῦ καλοῦ και ἀγαθοῦ. Τοῦτων τοιγαροῦν οὕτως ἰχθύντων, περι μὲν τὴν πρῆξιν οὕτως ὁ θεὸς; Γρηγόριος και πρὸ τῆς ἀποταγῆς και μετὰ τὸ σχῆμα και τὴν ἀναχώρησιν ἀγωνισάμενός τε και κατωρθώκω; ὥπται, ὡς; ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τέλειος εἶναι σχεδόν, και τοῖς περι ταῦτα μεγάλοις τε και σπουδαίοις οὐκ ἀγνώστως ἀμιλλώμενος. Τοῦ δὲ χρόνου και τῆς ἀσκήσεως αὐτῶν προβόντων, τί χρῆ και λέγειν, ὅσον ἐν παντὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα σπουδάζοντας ὑπέρσχε; και ὅπως εὐτελείας τε και ἀπρασθαλείας τῆς ἀκροτάτης, και προσίτις νηστείας και ταπεινώσεως, και παντοδαπῆς ἔγκραταίας, ἀναχωρήσεώς τε και πένθους και σιωπῆς και πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων, παράδειγμα θαυμαστὸν τοῖς ἔγγυς τε και τοῖς μακρὰν ἀναφάνη; Ἐπει δὲ ἐξαιρέτως θεωρία τὸ προκειμένον τε και σπουδαζόμενον ἦν αὐτῶ, και θεωρία ἡ ἐ πασῶν ὑπερκαυμένη και προβουσα, ἦν δὴ και θεοῦ ἐποψίαν και ἐνωδῖν ἄμεσον, και ἑλλαμψιν και ὄλασιν και τὰ τοιαῦτα τοῖς θεοφόροις ἔθος καλεῖν, δι' ἧς, ἢ μεθ' ἧς και πρὸς τὴν ἀκροτάτην ἀγάπην, και τὸ καθ' ὁμοίωσιν θεῖαν, και δὴ και τὴν ἑψηλῆν τε και ἀπταίστων θεολογίαν, δι' εὐχῆς ἀδιαλείπτου και ἡσυχίας; ἡσυχίας και ταπεινώσεως και πένθους καλῶς εἰ τοιαῦτα προβαίνουσι, σκοπήσωμεν εἰπερ δὴ, και σκοπήσωμεν ὅπως και περι ταῦτα τὰ θεϊοτάτα τε και ἑψηλά δ τοῦ θεοῦ ἀληθῆς; ἔσχεν ἀνθρώπος.

Ἄλλα καὶ μὲν περι τῆς ἑψηλῆς θεολογίας και τοῦ κατ' αὐτὴν ἔχοντος τό γε νῦν ἔχον ἀναμεινάντω, τὸν προσήκοντα τόπον τε και καιρὸν ἐκδεχόμενα· τὰ δ' ἄλλα θαυμάσαι μὲν ἂν τις ἴσως βραβίως, εἰ και μὴ πρὸς ἀξίαν, δελεῖσθαι δ' ἕκαστα, και τοῖς ἀκροταῖς ἀγαγεῖν ὅταν ὅπ' ἔψιν, ἐν τι τῶν ἀδυνάτων εἶναι μοι φαίνεται· διὰ δὴ τοῦτο και τῆς ἐκείνου διὰ γλώττης μάλλον περι; ἐκείνων ἀκούειν διεισοῦσης, μήτε; ἐκεῖνον και τὸ πρῆγμα τὸ κατ' ἐκεῖνον ἐνός τινος μηδεκάς κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον εἰδέας, οὐδ' ἔγγυς, μήτε λέγειν ὡσαύτως λέγειν και γράφειν ἐπισταμένου. Φησὶ τοιγαροῦν ὁ σοφὸς περι τῆς κατὰ νοῦν σχολῆς και τῶν ἀπὸ ταύτης τικτομένων, και δὴ και περι φωτισμοῦ θεῖου, τοιαῦτα πρὸς τὸν ἀντικείμενον τῶ θεῷ τῶδε φωτὶ, πρὸς ἄλλοις πολλοῖς τισὶ γράφων·

Α· Ὄταν ὁ νοῦς αἰσθητοῦ παντὸς ἀπαναστῆ, και τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς περι ταῦτα τύρβης ἀνακλύσῃ, και κατοπτίσῃ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπον, πρῶτον μὲν ἐνδὸν τῇ προσγεγενημένον εἰδεχθῆς προσωπεῖον ἐκ τῆς κάτω περιπλαυήσεως, τοῦτο διὰ πένθους ἀκονίφασθαι σπειδεῖ· ἔπειτ' ἐπειδὴν τὸ συσεῖδες τοῦτο περιελη κάλυμμα, τότε μὴ ποικίλαις σχέσεσι τῆς ψυχῆς ἀγεγῶς διασπομένης, εἰσω τῶν ὄντως ταμείων ἀταράχως χωρεῖ, και τῶ ἐν τῷ κρυπτῶ Πατρὶ προσεύχεται κατὰ τὴν ἐντελὴν, δ; αὐτῶ και τῷ χωρητικῶν τῶν χαρισμάτων δῶρον τὴν τῶν λογισμῶν εἰρήνην τὰ πρῶτα χορηγεῖ, μεθ' ἧς τὴν γεννητικὴν τε και συνεκτικὴν ἀπάσης ἀρετῆς τελειοὶ ταπεινώσων, οἱ τὴν ἀνοσίμοι; εὐχερῶς τῶ βουλομένῳ ῥήμασι τε και σχήμασι συνισταμένην, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ και θεοῦ Πνεύματος μαρτυρουμένην, ἦν αὐτῶ κίσει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἔγκαιτοις; ἐγκαινιζόμενον· ἐν δὴ ταῦταις, ὡσπερ ἐν ἀσφαλεῖ περιταίχισματι τοῦ κατὰ νοῦν παραδείσου, τὰ τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς παντοδαπὰ δένδρα φύεται, μεσιτάτῳ δ' ἀνεγείρεται τὰ τῆς ἀγάπης ἱερὰ βασιλεία· τοῦτων δ' ἐν προθύροις τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος; προοίμιον, ἢ ἀνεκδέλητός τε και ἀναφαίρετος ἀναβῆ χαρὰ· μήτηρ γὰρ ἀκτημοσύνη μὲν ἀμεριμνίας, ἀμεριμνία δὲ προσοχῆς και προσευχῆς, αἱ δὲ πένθους και δακρύων, ταῦτα δὲ πᾶς προλήψεις ἀπαλείφει· τοῦτων δ' ἀποδιεβλημένων, ῥῆσιν ἢ κατ' ἀρετὴν ὁδὸς τελείται, τῶν προσισταμένων ἐκ μέσου γεγονόντων, και συνεῖδες ἀκατάγνωστον προσγίνεται· ταῦτα δ' αὖ τελωτέραν πηγάζει τὴν χαρὰν και τὸν τῆς ψυχῆς μακάριον γέλωτα· τότε δὴ και τὸ κατῶδυνον δάκρυον εἰς ἡδὴ μεταποιεῖται, και τὰ λόγια τοῦ θεοῦ ὡς γλυκία τῶ λάρυγγι και ὄπερ μέλι τῶ στόματι γίνεται· και ἡ ἐν προσευχῇ δέησις εἰς; εὐχαριστίαν μετασκευάζεται· και ἡ μελέτη τῶν θεῖων μαρτυριῶν ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας; ἐστὶ, προσομιλοῦσης μετ' ἐλπίδος ἀκατασχύντου, και εἰον ὄφρατώσης ἐν προοίμιου μοίρα τῆ τοῦ γεύματος ταύτης πείρα, και τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς τοῦ θεοῦ χρηστότητος μανθανούσης ἐκ μέρους, κατὰ τὸν λέγοντα· Γεύσασθε και ἴδατε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος· τὸ ἀγαλλίαμα τῶν δικαίων, ἢ χαρὰ τῶν εὐθέων, ἢ θυμηδία τῶν τεταπεινωμένων, ἢ τῶν δι' αὐτὸν πενθούτων παράκλησις. Τί οὖν; μέχρι; τούτου τὰ τῆς παρακλήσεως; και ταῦτα μόνα τὰ τῆς ἱερᾶς μνηστείας δῶρα; και καθαρώτερον τοῦτων οὐδαμῶς ἐμφανίζει; ἑαυτὸν τοῖς διὰ τοῦ μακαρίου πένθους λελουμένοις, και διὰ τῶν ἀρετῶν ἐσταλμένοις νυμφικᾶς ὁ τῶν τοιούτων ψυχῶν νυμφίος; Οὐ μὲνον· ὅταν γὰρ ἄπαν αἰσχρὸν κάθος ἔσκειον ἀπελαθῆ, και ὁ νοῦς ὡς ἡδὴ φθάσας εἰδήλωσεν ὁ λόγος, αὐτός τε πρὸς ἑαυτὸν και τὰς ἄλλας τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐπιστρέφας, ὀλοκλήρῳ τῆ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν φιλοκαλήσῃ τὴν ψυχὴν, κροῖών ἐπὶ τὸ τελωτέρον, και πρακτικᾶς ἐτ' ἀνδύσεις διατιθέμενος, και ἐπὶ πλεόν θεοῦ συναιρομένου πλῦνον ἑαυτὸν, ὅτ τὰ τοῦ πονηροῦ μόνον ἀποσημῆχει κόμματος, ἀλλ' ἄπαν ἐπίκτητον ἐκ μέσου ποιεῖται, κἂν τῆς χρῆστείας ἢ μοίρας και διανόας; ἦνίχα δὴ νηστῶν και τῶν οὐκ ἀφανέστατων εἰς ταῦτα νησιμάτων ὑπερα-

ναδός, και πάντα θεοφιλώς όμου και φιλοθώς άπο-
 θέμενος, κωφός τε και άλαλος; κατά τό γεγραμμένον
 παραστή θεώ, τηνικαύτα λόγον ύλης ίσχει, και πλατ-
 τεται την άνωτάτω πλασιν επί πάσης άθείας, έτε
 μηδενός των θύραθεν θυροκοπούντος, της έντός χά-
 ριτος επί τό κρείττον μεταβρύθμισούσης, και άποβ-
 ρήτην τό παραδοξότατον φωτι καταλαμπούσης τά
 ένθεν, και τελειούσης την έντό; άνθρωπον. 'Ημέρας
 δε θεωρακάσης, και φωσφόρου άνατελιαντος έν ταις
 καρθείαις ήμών, κατά τον έν άποστόλοις κορυφαίον,
 έξισι κατά τό προφητικόν έκείνω λόγιον ό έντως
 άνθρωπος επί την έργασίαν αυτού, και τώ φωτι
 χρώμενος όδω, άνεισιν ή άνάγεται επ' όρη αλώνια ·
 και των ύπερισμίων έν τούτω τώ φωτι πραγμά-
 των, ώ του θαύματος! έπόπτης καθίσταται, μη δια-
 ζευγνύμενος ή διαζευγνύμενος της την άρχήν συμ-
 προσηγμένης ύλης, ως οίδεν ή όδός · ου γάρ διανοίας
 φανταστικοίς άνεισι περικοί, ή πάντα καθάπερ
 τυφή περιπολεί, μήτ' επί των άπόντων αίσθητών,
 μήτ' επί των υπερανάδοιχότων νοητών της άκρι-
 θεούς και άνευδοιάστου καταλήψεως άντιλαμβανομέ-
 νη, άλλ' επ' άληθειάς άνεισιν έβρήτην Πνεύματος
 θανάμει, και πνευματική και έβρήτην άντιλήψει των
 έβρήτων ρημάτων διακούει, και όρξ τά άθέατα,
 και του θαύματος όλος τούτευθεν έστι τε και γίνε-
 ται, κών έκείθεν άπη, και τοίς άκαμάτοις ύμνήδοίς
 άμιλλάται, άγγελός ως άληθώς άλλος επί γής θεού
 γεγωνός, και δι' έαυτου πών είδος κτίσεως αύτω
 προσαγατών, έτσι και αύτός έν μετοχη των πάντων
 και του ύπερ τά πάντα δε μεταλαγχάνει νύν, ίνα
 και τό της είκόνης άπικριβωμένον ή · διό φησιν ό
 θεός Νεβλος · 'Ότι νου κατάστασί; έστιν ύψο; νοη-
 τον ούρανώ χρώματι παρεμφερές, ή και τό της
 άγίας Τριάδος κατά τον καιρόν της πρόσευχης έπι-
 γίνεσται φώς · 'Ό δε άγιός Διάδοχος τη άρχή τό τέλος
 συνάψα; έν ένι κεφαλαίω τέθηκε γραφών · Δύο ήμίν
 ή χάρις ή άγία δικ' του βαπτισμάτος περιποιείται ·
 ών τό έν άπειρω; του ένός υπερβάλλει · άνακαινίζει
 γάρ ήμεί; έν τώ ύδατι, και τό κατ' είκόνα λαμπρύνει,
 πάσαν την ρυτίδα της άμαρτίας ήμών άποβρίπτου-
 σα · τό δ' έτερον εκδέχεται ίνα σύν ήμίν έργασηται ·
 δε; γούν άρξεται ό νου; έν κολλη αίσθησει γεύσασθαι
 της χρηστότητος του παναγίου Πνεύματος, τότ'
 όφελιομέν είδέναι, έτι άρχεται ή χάρις ώσπερ έπι-
 ζωγραφειν είς τό κατ' είκόνα τό καθ' όμοίωσιν · ώστε
 ή μιν αίσθησει; αυτη δηλοί ήμεί; μορφούσθαι τό καθ'
 όμοίωσιν, τό δε τέλειον της όμοίωσης εκ του φω-
 τισμού γνωσόμεθα · Και πάλιν, Την πνευματικήν
 ά; άπην ου δύναται τις κτήσασθαι, ει μη έν πάση
 πληροφωρίφ φωτισθείη παρ' του άγίου Πνεύματος ·
 έάν γάρ μη τελειώ; τό καθ' όμοίωσιν διά του θείου
 φωτός άπολαύη ό νου; πάσας μίν τάς άλλας άρετάς
 έχειν δύναται, της δε τελείας άγάπης έτι άμοιρος
 μέ; αι · 'Όσαύτως δε και του άγιου 'Ισαάκ άκούομεν
 λέγοντος · Κατά τον καιρόν της πρόσευχης όρξ την
 έαυτου καθαρότητα τον καχαριτωμένον νουόν ούκ
 ελατύνει χωρίφ, ήτις θεού υπό της γερωσίας
 του 'Ισραήλ ώνόμασται τόπος, ήνικα ώρθη αυτοίς έν
 τώ όρει · Και πάλιν, Καθαρότης; έστι νοός, επ' ή

διουγάσει έν τώ καιρώ της πρόσευχης τό φώς της
 άγίας · Τριάδος · πανταχού μιν γάρ τό θεϊόν φώς,
 άλλ' ουκ έπιφανώς διαυγάζει πανταχού · και έν μιν
 έστιν, άλλ' ουχ όμοίω; έπιλάμπει πδσιν, ουδ' αυτίς
 τοίς θείοις ώ; θεοειδίει και λαμπομένους έμφανώς ·
 'Ός γάρ έν μιν έστι τό του ήλλου φώς, πολλή έκ
 εισιν άκτίνας, και ου πολλή μόνον άλλά και τρανό-
 τεραι και άμαυρότεραι, κατά την λόγον της πρδς
 φωτοληψίαν έπιτηθειότητος των δεχομένων, την αυ-
 τον τροπον, ως κατ' άμυδράν έν αισθητοίς είκόνα,
 κάπι του ύπερ αισθησιν φωτός τελείται · προσκει-
 σθω δε και ή του φωτιζοντος βούλησι; ένταύθα · ό δε
 κατηξιωμένος του φωτός έκείνου νου; και πρδς τό
 συνημμένον σώμα· πολλά διαπορβυέει του θείου
 κάλλους τεκμήρια · χάριτι τε θείφ και σαρκός παχύ-
 τρει μεσιταύων, και δύναμιν των αδυνάτων έντε-
 θείς · Έντευθεν ή κατ' άρετην θεοειδής και άπαρά-
 μιλλός έξις, και τό πρ'ς κακίαν άκίνητον όλω; ή
 δυσκίνητον · έντευθεν ό διατρανών τούς των έντων
 λόγους λόγος, και ανακαλύπτων ούκοθεν εκ καθαρό-
 τητος τά της φύσεως μυστήρια, δι' ών άναλογίας
 λόγους πρδς κατάληψιν των ύπερ φύσιν τό διανοού-
 μενον άνιμάται των πιστώ; άχρωμένον, ήν αυτός
 ό του Δόγου Πάτηρ έβύλοι; έπαφεί; καταέληφεν · έν-
 τευθεν ατ τε άλλαι ποικιλια; θαυματοποιαι, και τό
 διορξ και προορξ, και περι των πόρρω που συμ-
 βαινότων ως ύπ' όφθαλμοίς διαλέγεσθαι · και τό όη
 μέγιστον, ως ουδέ περι ταυθ' ό σκωπός τείνει των
 μακαριωτάτων έκείνων, άλλ' ώσπερ είτις όρφή πρδς
 ήλιακήν άκτίνα, και των αιρίων άτόμων αισθάνε-
 ται, κών μη τουτ' αυτώ τυγχάνη σκοπό; · ουτως
 έκείνο; ταις θείαις άκτίσι καθαρώ; όμιλοϋσιν, εις
 φύσει πρόσεστιν ή πάντων άποκαλύψις, ουχι των
 έντων μόνων ή και γεγενημένων, άλλά και των
 επειτ' έσομένων, όδοϋ πάρεργον ως άληθώς ή του-
 των προσγίναται γνώσις, κατά άναλογίαν της κα-
 θαρότητος · προύργου δε αυτος; ή του νου πρδς έαυ-
 τον έπιστροφή και σύννευσις, μάλλον δε πσιών των
 της ψυχής δυνάμεων, ει και θαυμαστων ειπειν, πρδς
 τον νουόν έπιστροφή, και ή κατ' αυτον τε και θεόν
 ενεργεια; δι' ης έπεσκευασμένοι πρδς τό πρωτότυπον
 εϋ διατίθενται, τό αρχαίον έκείνο και άμήχανον κάλ-
 λος έπανθούσης της χάριτος ·
 Τοιαύτα του θεοειδούς και ούρανού έκείνου νου,
 και της θείας και σοφής έντως; γλώττης, τά περι
 σχολής ιερδς και ήσυχίας και θείου φωτισμοϋ και
 θεώσεως · περι ών τίς άν ουτω ποτέ θείω; άγαν
 και ύψηλώς διανοηθείη και είποι; και αυτων φημι
 των ύψηλών τε και διαθεθηκότων έν θεωρίφ και
 πείρξ και πάθει μακαρίφ των τοιούτων έσχηκότων
 την γνώσιν; ως μιν σύμφωνα διά πάντων τοίς των
 θεοφόρων άνδρών συγγράμμασί τε και λόγοις, τό
 αναντίρρήτόν τε και άσφαλές έν άπισιν έχοντα · ό τι
 δε και παθών ό μέγας και πράξει και ενεργείξ, κα-
 λώς έκείνα τά θεά τε και ύπερ·ά· μνηθείς, ουτως
 της χρείας καλούσης, χρόνους ύπετερον ουκ άλλίους,
 και περι τό λέγειν ήλθε ταύτα και γράφειν, και εϋ-
 τόθεν μιν τοίς γε νουόν έχουσι γνώριμον · ουδέ γάρ
 άνθρωπίνης τά τοιαύτα ποτ' άν ειη σοφίας και λό-

γου και νοῦ· πολλοῦ γε και δεῖ· εἰ μὴ και τὰς πυ-
γολαμπιδας τις ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτίσιν ἀφθόνας ἀντι-
τιθεῖη, και ταῖς οὐρανίαις βρονταῖς τὰ τῶν χαλκο-
τύπων τε και δρυτόμων, μᾶλλον δὲ τῶν κρουμάτων
ἐκείνων τὰ ἔσχατα ἀπηχῆματα, δηλώσει γε μὴν
δι' ὀλίγων και τὰ νῦν ῥηθησόμενα, ἐν ᾗ τὸ δένδρον
ἐκ τοῦ καρποῦ γνῶριμον κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον,
και ἀπὸ τῶν κλάδων καλῶς τὰ τῆς ρίζης διαγιγνώ-
σκηται.

Ἐσπέρα μὲν ἦν ἡ τοῦ μεγίστου και μυστικοῦ
δειπνου και τῶν κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου παθῶν·
τῆς δὲ τελετῆς ἐκείνων μεγαλοπρεπῶς τελουμένης,
ὡς ἔθος παρὰ τῇ λαύρᾳ, και Γρηγόριος τῆς πανη-
γύρεως και τῶν ὁμῶν ἦν κοινῶν τοῖς προηγουσι
τῶν ἄλλων, και συμπράττων ἅμα και συνιστάμενος,
και τῇ παρουσίᾳ πως ἂν εἴποι· κοσμῶν ἐκείνων τὸν
σύλλογον· ἀλλ' οἷα φιλεῖ συμβαίνειν, τῶν συνιστα-
μένων τινὲς οἰονεῖ τινα λήθην σχόντες τῶν τελου-
μένων, τῶν τε μεγάλων ἐκείνων και θαυμασιῶν
φθῶν, και ἐπ' ᾧ δὴ και συησαν, εἰς ὁμιλίαις τὰς
προστυχοῦσας ἐξέδωκαν ἑαυτοὺς, και τοῦτο πέρα
τοῦ μέτρου και καθ' ὑπερβολὴν, εἰ γε και μέτρον
ἔλως ἔστιν τοῖς τοιοῦτοις εἰπεῖν. Δυσχεραίνει πρὸς
ταῦτα κατὰ τὸ εἶδος ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος· και ἐπει
λέγειν τε πρὸς, ἐκείνους και τὴν ὁμιλίαν ἐπέχειν
οὐκ ἔδωκε, κάκεινων ἅμα και τῆς ὁμωψίας ἀπο-
στήσας τὸν νοῦν, πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει συνήθως,
και δι' ἑαυτοῦ πρὸς Θεόν· και αὐτίκα φῶς αὐτὴν
ἀνωθεν περιλάμπει θεῖον, και ταῖς ἀκτίσιν ἐκείναις
και τοὺς τῆς ψυχῆς ἅμα και τοῦ σώματος ὀφθαλ-
μοὺς φωτισθεῖς, τὸ μετ' ἐνιαυτοῦς οὐκ ὀλίγους
ἀποθησόμενον ὡς ἦδη παρὸν ἑναργῶς ὄρα· ὁ γὰρ
τὴν τῆς λαύρας οἰκονομίαν ἐγκειχειρισμένος τὴ
νικαῦτα Μακάριος ἐκ δεξιῶν αὐτῷ συνεστῶς, οὐ τὸ
κοινόν τε και σύνηθες φέρων ἐφαίνετο σχῆμα, ἀλλ'
εἰς ἀρχιερέας ἔδωκε τελεῖν, και κατ' ἐκείνους
ἰστάλλθαι, και τὸ σύμπαν ἀρχιερατικῶς ἰστασθαι· ὁ
δὲ και τῆς ἔργων ὑστερον ἐκδῶν θεωρήθη, δέκα
πρὸς τὴν ἐνὶ παρόντων ἐνιαυτῶν, τοῦ ῥηθέντος δη-
λαδῆ Μακάριου μετὰ τὴν τῆς λαύρας ἀρχὴν τε και
προστασίαν τοῦ τῆς ἡμετέρας Θεσσαλονίκης ἀρχι-
ρατικῶς ἐπιδάντος θρόνου, κάκει μετὰ τῆς ἀρχῆς
και τὴν ζωὴν καταλύσαντος. Ἠδύχετο ὑπὲρ αὐτοῦ
ποτε και τῶν συνόντων ὁ θεῖος Γρηγόριος, ἡ δ' εὐχὴ
πρὸς τὴν Παρθένον και Θεοτόκον τὴν συνήθη κυ-
βερνητικὴν και σώτειραν ἦν· ὥστε και τὰ τῆς πρὸς
Θεὸν ἀγωγῆς τε και πορείας αὐτοῖς ἀπρόσκοπα
θεῖναι, και τὰ τῆς σωματικῆς ἀναγκαῖα χρείας εὐ-
πίριετὰ τε και βῆδια, ὡς ἂν μὴ τῶν τοιούτων ἀπό-
ρως ἔχοντες ἀναγκάζοντο περὶ τὴν αὐτῶν συλλο-
γὴν ἀσχολεῖσθαι, τὰ πνευματικὰ και ἀναγκαιότερα
προσέμενοι. Ἐν τούτοις μὲν τὰ τῆς προσευχῆς· ἡ
δὲ τῶν πάντων Δέσποινα, και αὐτὴν ὡς ἂν εἴποι τις
ἐπ' περιόντι τῆς προνοίας φθάνουσα τὴν εὐχὴν, ὑπαρ
εὐθύς ὑπ' ὅψιν ἐκείνῳ παρίσταται, σφμῶς οὕτω
και παρθενικῶς εσταμένη, καθ' ἃ δὴ και παρ' ἡμῖν
αἱ ἀκριβεῖς εἰκόνες αὐτὴν φέρουσι· και πρὸς τοὺς
ἐπομένους ἐπιστραφεῖσα· πλείστοι δ' ἔδωκον εἶναι
και τῶν ἐπιφανῶν· Πάντων, ἐφη, τῶν πρὸς χρεῖαν

ἐπιτηδείων ὑμεῖς ἀπὸ γε τοῦ νῦν τῷ τε Γρηγορίῳ
και τοῖς συνοῦσιν οἰκονόμοι τε και διανομαῖς γίγνε-
σθε· και ἡ μὲν οὕτως ἐν βραχεί τὴν ἱερὰν εὐχὴν
ἐκείνην και τὴν δωρεὰν ἐκπληρώσασα, πρὸς ἑαυ-
τὴν ἐπανηεῖ· ἐξ ἐκείνου δ', ὁ ἐρῶς Γρηγόριος εἶπε
πρὸς ἡμᾶς, τὰ τῆς σωματικῆς χρείας ἡμῖν ἀκονεῖ
πάντα προσῆν, ὅπουπερ ἂν ἐτύχομεν διατριβόντες.
Δύο μὲν ἐτη παρῆε τῷ μεγάλῳ ἐν τούτοις· γε ὄντι
και παροικούντι τὸ ῥῆθὲν φροντιστήριον· τοῦ δὲ
τρίτου παρόντος, ἰδιόζων ἀτόθι ποτὲ συνήθως, και
Θεῷ διὰ νοεράς ἡσυχίας και προσευχῆς προσέχων
τὴν νοῦν, ἔδοξε μὲν πως και πρὸς ὑπνου τινὲς σκιὰν
ἐλθεῖν· ὁ δὲ και ὅψιν αὐτῷ τοιαύτην εὐθύς ὑποδει-
κνυσι. Σκεῦος ἔδωκε τι κατέχειν ἐν χερσὶν πλήρες
γάλακτος, τὸ δ' ἀναδύσειν ὡσπερ ἀφ' ἀφ' ἀρξάμε-
νον ἐξέρρει τε και ὑπερεχεῖτο τοῦ σκαίου· εἶτα
και εἰς οἶνον κάλλιστόν τινα και ἀνοσομίαν δόξαν
ἀθρόον μεταβαλεῖν, οὕτω θαψιλῶς κατὰ τῶν ἱμα-
τίων ἔχετο και τῶν χειρῶν, ὡς και διάδροχα ταῦτα
θέσθαι, και τῆς εὐωδίας τῆς οἰκείας μεσά· ἀφ' ᾧ
και μᾶλλον ἡδομένη μοι, φησι, πῶς ἂν εἴποις και
χαίροντι, τῶν ἐπιφανῶν τις ἀνὴρ ἐπιστάς πλήρης
φωτὸς, ἵνα τί, φησι, τοῦ θαυμασιῶς ἀναδύζοντος
οὕτως οἰεῖται τοῦτου πόματος· και τοῖς ἄλλοις ὡ
μεταδίδως, ἀλλ' ἐξ οὕτως ἐκχεῖσθαι μάτην· Οὐκ
οἶσθα Θεοῦ δῶρον ὃν τοῦτο, και ὡς οὐκ ἐκλείψει
βρῦον οὕτως και ἀναδιδόμενον; Ἐμοῦ δὲ τὴν τε
ἱμαυτοῦ πρὸς γε τὸ δ' ἀνέμειν ἀσθίνειαν, και τὸ
μηδὲ παρεῖναι νῦν τοὺς τῶν τοιούτων ἐπιεμένους
προβαλλομένου, Ἄλλ' εἰ και μὴ πίρεισιν οἱ οὗτε'
ἀξίως ἐπιζητοῦντε; αὐθις, φησὶν ἐκείνος, Ἄλλὰ σὲ
τὸ αὐτοῦ δεῖ ποιεῖν τῶς, και μὴ κατολιγωρεῖν τῆς
διανομῆς, ἥπερ ἔφη, τῆς γε μὴν ἀπαιτήσεως τῷ
δεσπότη πρᾶχωρεῖν· οἶσθα και γὰρ ἀκριβῶς πάν-
τως και τὴν ἐντολὴν και τὸ τάλαντον, και τὴν κα-
ταδικὴν τοῦ τῆς ἐμπορίας καταβρῆθυμψαντος
δούλου, και μὴ κατὰ τὸ δεσποτικὸν ἐργασαμένου
πρόσταγμα. Εἶτ' ἐκείνος μὲν ὁ λαμπρὸς, φησὶν, ἔδο-
ξεν ἀπιέναι· ἐγὼ δὲ και τὴν σκιάν ἐκτιναξάμενος
ἐκείνην τοῦ ὑπνου, τὴν τε νύκτα πᾶσαν ὄμοι και
τῆς ἡμέρας τὸ πλείστον ἐκαθήμην ἐκεῖ, τῷ θεῷ
φωτὶ πλουσιῶς ὄλως περιλαμπόμενος.

Ταῦτα πρὸς τὸν φίλον ἅμα και φοιτητὴν, τὸν ἱε-
ρόν φημι Δωρόθεον, ὁ θαυμασιῶς Γρηγόριος· εἶλεγε
ὑστερον, ἦν/κα δὴ και τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους
περὶ τῶν θεῶν δογμάτων λόγους ἐκτιθεσθαι ἤρξατο,
τοῦτε' αὐτὸ κρίνων ἐκείνους· αἰνέτισθαι τὴν ἀπὸ γά-
λακτος εἰς οἶνον τοῦ ἱεροῦ πόματος ἐκείνου μεταβο-
λὴν, τὴν ἀπὸ τοῦ ἡθικοῦ ἐγκλονοῖ και ἀπλοῦ πρὸς
τὸν δογματικόν τε και ἀνω βεβηκότα τοῦ λόγου με-
τάθεσιν. Τί τὸ ἐξῆ; Πείθεται ταῖς θεῖοις χρησιμοῖς
ὁ σοφὸς ἐξ ἐκείνου, και τὸ νοητὸν ἅμα τῷ αἰσθητῷ
διανοίξας στόμα, τοῦ ἀνωθεν ἔλκυσθεντος μεταπι-
δόνα· πᾶσιν ἀφθόνας ἀρχεται Πνεύματος, ἵστος
ἀντικρυς προέρων Θεοῦ· λόγου, οὐδ' οὐδ' ἂν εἰς
οἶμαι τῶν πάντων ὑπογράφῃ ποτὲ τῷ λόγῳ, κἂν ἦ
δέκα μὲν γλῶτται, τσαῦτα δ' εἰεν αὐτῷ στόματά τε
και χεῖρες κατὰ γε τὸ τίσιν εἰρημένον, εἰ μὴ πάλιν
αὐτὸς οὗτος και οἱ ἐκείνου θεοῖς και σοφοῖς λόγοι

καὶ τὰ πυκνὰ, ἄπερ ἡμῖν ἀντ' ἐκείνου μεγάλῃς δια-
 νοίας τε καὶ φωνῆς καλῶς καταλείπεται· ἃ δὴ
 καὶ βλέποντες πᾶν ὄμου καὶ ἀκούοντες οἱ τότε τὸν
 ἱερὸν παροικοῦντες Ἄθω, καὶ μάλιστα ὄσοις μετὰ
 τοῦ χρόνου καὶ παλιὸν ἦν ἱπανθοῦν φρόνημα, καὶ
 τῆς καλῆς ἡσυχίας καὶ τῶν ἰσῶν ἐτύγγανον ἐρα-
 σταί, καὶ θεῖον τε χρῆμα καὶ ὑπερφύες τὸ κατ'
 ἐκείνου ἡγοῦντο, καὶ καθ' ὑπερβολὴν τὸν ἰγκεκρυμ-
 μένον αὐτῷ τῆς χάριτος ἐξεπλήττοντο θησαυρὸν·
 ἄλλα τε πολλὰ λόγου καὶ μνήμης δξια κατ' ἐκείνου
 πρὸς πάντας λέγοντες ὁσημέραι, καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ
 θαυμαστοῦ Πατρὸς; Ἰσακ προσφυσῶς προστιθέντες
 ἐκείνου, τούτῳ γε πρὸ τῶν ἄλλων πάντων κατ'
 ἐκείνου προσήκον, τὸ, Ἄνθρωπον ταῖς μὲν ἀρεταῖς
 διαλάμποντα, ἀνθρώποις δὲ εὐτελῆ φαίνόμενον,
 καὶ φωτεινὸν μὲν τῷ βίῳ, σφῶν δὲ τῇ γνώσει, καὶ

ταπεινὸν τῷ φρονήματι, τίς τεθέεται; τούτων αὐ-
 τὸν καὶ οὐκ ἄλλον ἀντικρυς εἶναι διατεινόμενοι,
 τὸν ὑπ' ἐκείνου τοῦ μεγάλου τῷ λόγῳ διατυπούμε-
 νον, καὶ μετὰ πολλῆς οὕτω τῆς ἐρεῦνης τε καὶ
 διακορίας διὰ γε τὴν σπάνιν τῶν τοιούτων ἐπιζη-
 τούμενον.

Τοῖς θεοῖς ἐκείνοις χρησμοῖς καὶ τῷ ἐνοικοῦντι
 Πνεύματι Γρηγόριος ἀγόμενος ὁ σοφὸς, μετὰ τοῦ
 διὰ γλώττης, ἤπερ ἔφημεν, θαυμαστοῦ λόγου, καὶ
 τοῦ γράφειν ἐνταῦθα καὶ λογογραφεῖν θαυμαστῶς
 ἀρχεται· καὶ πρῶτος, μὲν ὁ ἐπὶ τῷ θεσπεσίῳ Πατρὶ
 Πέτρῳ λόγος αὐτῷ συντάσσεται· ἡμεδαπὸς ὁ καρ-
 πὸς οὗτος καὶ ἐγγύριος, καὶ τοῦ ἱεροῦ Ἄθω καὶ
 τῆς ἐνταῦθα μεγάλης καὶ ἀγγελικῆς διατριβῆς τε
 καὶ πολιτείας φέρων τὸ πρόδημα· δεύτερος δ' ἐπὶ
 τούτῳ ὁ ἐπὶ τῇ τῶν νομικῶν ἀδύτων ἱερᾷ εἰσόδῳ
 καὶ τῷ αὐτόθι θεοειδῇ βίῳ τῆς Θεομήτορος· ἐπει-
 δὴ γέ τινας ἔγνω τότε παραληροῦντας ἐκεῖ, καὶ
 γλώττη θρασεῖα καὶ ἀμαθεῖ τοῖς μυστηρίοις ἐκεί-
 νοις ἐπιρρέζειν τολμήσαντας· ἄλλα τε πλείστα
 πρὸς τούτοις λόγου καὶ μνήμης ἱερᾶς οὕτως ἄξια.

Ἄλλ' ἐπεὶ τὸν οὕτω καὶ λόγῳ καὶ πράξει καὶ τοῖς
 τοῦ Πνεύματος ὕψις χάρισμασιν ὑπερφυσῶς δια-
 λάμποντα, καὶ πάντας ὕψηλῶς ἐξιστάντα, καὶ πᾶσιν
 ἐκφῶν φίλοις πάντας ἀναθησάμενον, οὐκ ἦν ἐν
 ἀναχωρήσει καὶ γωνίᾳ καθῆσθαι, οὐδ' ὑπὸ τὸν τῆς
 σιωπῆς μόδιον τὸν τοῦ λόγου διαφανῆ πυρσὸν καὶ
 τῆς ἀρετῆς ἐπὶ πολλῷ κρύπτεσθαι, τοῦτο καὶ γὰρ ὁ
 θεὸς ἐκείνος χρησμὸς ἐκέλευσεν ἀντικρυς, καθὰ δὴ
 καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε, τί γίνεται; Ἐξῆς αὐ-
 τὸν εἰς προστασίαν ἀνδρῶν μοναστῶν προκαλεῖται
 κεινῆ, τοῦ τε κοινῷ καθηγεμόνος καὶ προστάτου
 τοῦ ὄρους φημί, καὶ τῶν ἐν ἐκείνοις ἀρετῇ προεχόν-
 των καὶ χρόνῳ· ὁ δὲ πείθεται ταῖς ἀνωθεν μᾶλλον
 ἢ ταῖς ἀνθρωπείαις ψήφοις ἀγόμενος· ἐκεῖ δὲ γε-
 νόμενος, καὶ τῆς καθέδρας καὶ τῆς προστασίας
 ἐπισημμένος τῶν ἀδελφῶν, εἰς διακοσίους ἀριθμου-
 μένων· ἀλλὰ παρτίωσαν νῦν οἱ τῆς ἀποστολικῆς
 ἐκείνης προστασίας τε καὶ ὀδηγίας πεπειραμένοι,
 καὶ διηγήθησαν οἷος ἐκείνος; ἔργους τε καὶ λόγοις
 περὶ τὴν τῶν ψυχῶν οἰκονομίαν καὶ κυβέρνησιν ἦν
 ἀπλοῦς τὸ ἦθος, ἐλεύθερος τὴν γνώμην, τὴν ὁμι-
 λίαν ἡδύς, εὐπρόσιτος τοῖς σπουδαίοις καὶ ταπεινῶς,

ὕψηλός, καὶ ἀπαραχώρητος τοῖς βεβήμοις καὶ κα-
 ταφρονηταῖς, συγγνώμων τοῖς ἐξ ἁμαρτίας καλῶς
 ἐπιστρέφουσι, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ
 τὴν μεταμῆλειαν τοῖς πλείστοις ἔργοις τε καὶ λό-
 γοις καθ' ἐκάστην αὐτὸς ἐμποιοῦν, καὶ τῷ καθ' ἑαυ-
 τὸν ὑποδείγματι πάντας ἀναλόγως ἔλκων πρὸς
 ἀρετὴν· Ἰσακ οἱ βαρυτάτων παθῶν καὶ δεσμῶν
 ἁμαρτίας χρόνιων, καὶ τῆς ποικίλης τῶν δαιμόνων
 ἐνεργείας καὶ μηχανῆς, ταῖς ἐκείνου διδασκαλίαις
 καὶ ταῖς εὐχαῖς παρὰ πάσας ἐλπιδας ἀπαλλαγέντες,
 καὶ παράδειγμα μετανοίας καινὸν τοῖς πᾶσι γενό-
 μενοι. Τὰς δὲ συνεχεῖς καὶ παντοδαπὰς ὁμιλίαις τε
 καὶ διδασκαλίαις, καὶ τὸ χρυστοῦν ἐκείνου καὶ ἀκἀθε-
 κτον ρεῦμα τοῦ λόγου· τὴν δὲ περὶ τὸν θεῖον ὄν
 καὶ τοὺς ὑπηρέτας καὶ ὀμνυδοὺς ἐκείνου σπουδῆν
 καὶ φιλοκαλίαν· τὰς δὲ μυστικὰς τῶν ὑπερφυσῶν
 καὶ ὕψηλοτάτων ἱεουργίας καὶ τελετὰς· ἔτι τε τὴν
 ἀδικοσίαν περὶ τὴν ἱερὴν βῆμα, καὶ τὴν τῶν εἰς
 ἱερίας τελούτων ἐπιμῆλειαν καὶ ἀνάδασιν, ἦν ἐκεῖ-
 νος καὶ μόνον ὀρώμενος ἐν τῷ τὰ θεῖα καὶ μυστικὰ
 τελεῖν ὑπερφυσῶς τοῖς κοινωνοῖς ἐνεποιεῖ, τί χρῆ
 καὶ λέγειν; ὅπου γε καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἐκεί-
 νην προστασίαν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τοῦ
 ἀνδρός, οὐδὲ παραμένειν, οὐδὲ παροικεῖν τὴν μονὴν
 ἐκείνην ἔτι τὸ παράπαν ἤξισεν; Ἄλλ' οἱ μὲν πρὸς
 ἡσυχίαν καὶ ἀναχώρησιν, οἱ δ' εἰς ὑποταγὴν ἀκρι-
 θεστέραν καὶ ἀσκησιν, οἱ δὲ καὶ ταῖς ἀκροτάταις
 ἔρῃμοις; ἐξέδωκαν ἑαυτοὺς, ἐπειδὴ τὸ συνεχεῖν τῷ
 σοφῷ διδασκίῳ καὶ ὀδηγῷ διὰ παντὸς τοῖς πᾶσιν
 οὐκ ἦν, ὅπερ δὴ καὶ ἐβούλοντο. Ἄλλ' ἐν τοῦτοις
 μὲν τὰ καθόλου ὅσον ἐπιδειξάμεθα φημι.

Δεῖ δὲ καὶ τινων τῶν ἀπὸ μέρους μνησθῆναι κἀν-
 ταῦθα δυοῖν ἢ τριῶν, ὧν περ Θεὸς θαυματουργῶν
 αὐθις δι' ἐκείνου ἐνήργησε. Μοναχὸς τις ἦν ἐν τῇ
 τοῦ Ἐσφιγμένου ταύτῃ μονῇ· οὕτω καὶ γὰρ ἐκείνῳ
 προσαγορεύουσιν, οὐκ οἶδα πότερον, ἐκ τοῦ οἰκι-
 στοῦ, ἢ ἐκ τῆς θείσεώς τε καὶ ξυνοικίας, ἢ καὶ πό-
 θεν ἄλλοθεν. Ἦν τοιγαροῦν ἐκείνος εὐλαβὴς τε καὶ
 φιλομαθὴς; καὶ σπουδαῖος καὶ τῶν ἐξυπηρετούμενων
 τῷ θεῷ νεψ, Εὐδόκιμος τοῦνομα· τούτῳ περὶ τὴν
 νοερὰν σπουδάζοντι προσευχῆν, καὶ νοῦν ἐπιμαλου-
 μένῳ τηρεῖν, ἀπάτην ἐξ ἀπροσεξίας ὁ κοινὸς πάλι-
 μιος ἐμβαλὼν, καὶ φάσματὰ τῆρα καὶ εἰκόνας ἀπα-
 τηλᾶς τε καὶ ψευδεῖς παραδείξας, καὶ πείσας ὡς
 ἱεροῖς τουτοῖσι προσέχειν, κατὰ μικρὸν πολὺ τοῦ
 προσήκοντος ἀπεπλάνησε, καὶ μικροῦ γ' ἂν καὶ τοῦ
 πεφυκότος ἐξέστησε, καὶ Θεοῦ διέβρῆξε παντελῶς,
 εἰ μὴ Γρηγόριος μετὰ τῆς θείας ἐκείνης σοφίας καὶ
 τῶν τοῦ Πνεύματος φαρμάκων παρῆν· εἰ γὰρ καὶ
 ταύτην ὁ πονηρὸς τὴν μεγάλην τοῦ Πνεύματος φαρ-
 μακίαν φθάσας ταῖς παρ' ἑαυτοῦ μηχαναῖς, ὡς
 ἔφροτο, καὶ τὸν Εὐδόκιμον πρὸς τοῖς ἄλλοις κάκιστα
 μυσταγωγῆσας κάκιστα καὶ πείσας, ὡς εἴη μὲν ἐν
 λόγοις μέγας τις καὶ θυμωστὸς ὁ Γρηγόριος, τῆς
 δ' οὗτου μυστικῆς θεωρίας καὶ ἀρετῆς τὸ παράπαν
 ἀμαθῆς τε καὶ ἀγευστος· ὅθεν οὐδ' εἰσᾶπαν ἐκείνῳ
 καὶ τῆς ἐκείνου δεῖν εἶναι προσέχειν, οὐδ' ὀπείκειν
 ἐν γε τοῖς τοιούτοις ὡς ἔτυχαν· ἀλλ' ὁ σοφὸς καὶ
 ταύτην τῆς ψυχῆς ἐκείνης; ἐφορίζεται τὴν πλάνην

μετὰ τῆς προκατασχούσης ἀπάσης, τῷ σοφιστῇ τῆς Α κακίας ἑαυτὸν ἀντιστήσας κατ' ἐκείνης πολυειδῶς, νῦν μὲν ἱεραῖς διδασκαλαῖς καὶ πατρικοῖς νόμοις καὶ εἰσηγήσεσι, νῦν δὲ μουσικαῖς εὐχαῖς τε καὶ δάκρυσι, καὶ πρὸς τοῦτοις ταῖς κοιναῖς ὑπὲρ τοῦ νοσοῦντος τῆς Ἐκκλησίας εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν, ὧν αὐτὸς καὶ δημιουργὸς καὶ πρῦτανος ἦν, ἕως εἰς τέλος, τὴν δαιμονικὴν ἐνεργείαν πᾶσαν ἀπελάσας· ἐκείθεν, οὐχ ὑγιᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ δόκιμον, ἢ εὐδοκιμουῦντα φερωνύμως ἀπειργάσατο τὸν Εὐδόκιμον, τῇ μεγάλῃ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι.

Σπάνιος ἦν ἐλαίου τοῖς μοναχοῖς· ὁ δὲ μέγας τοῦτ' αὐτὸ παρ' ἐκείνων ἀκηκῶς, καὶ τὸ τοῦ πράγματος λογισάμενος ἀναγκαῖον, παρὰ τὴ ταμείον ἀγειν ἐκέλευεν· εἰσιῶν τοιγαροῦν, καὶ τῷ ἀγγεῖῳ τοῦ ἐλαίου μετὰ πίστεως παράστας, καὶ θεὸν καλίστας τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πάντα παράγειν ὑπερφυῶς μόνον δυνάμενον, καὶ χειρὶ καὶ τύπῳ σφραγίσας σταυροῦ, τὸν τῆς Σαραφθίας ἐδείκνυε καμψάκην ἐκείνου ἀντικρυς, οἷά τις νέος Ἥλιος, τοῖς μοναχοῖς· οὐ γὰρ ἐξέλιπεν ὁ τοῦ ἐλαίου κἀνταῦθα πίθος ὡσπερ κάκει παρ' ὄλον φημί τὸν ἐνιαυτὸν, καιτίο γε καὶ χειρὶ πλουσιᾶ παρὰ τε τοῦ μεγάλου καὶ τῶν μοναχῶν τοῖς ἐντός τε καὶ τοῖς ἐκτός ἐξαντλούμενος.

Ἐπει δὲ καὶ τὸ τὰς ἐλαίας μὴ πρὸς καρποῦς ἐβρῶσθαι αἴτιον εἶναι τῆς τοῦ ἐλαίου ἐνδεείας ἐμάνθανε, καὶ παρὰ τὸν ἐλαιῶνα σὺν γε τοῖς πρεσβυτέροις ἔρχεται καὶ τοῖς μοναχοῖς, καὶ ἐλθὼν ἐπέυχεται, κατασφραγίζει τὰ δένδρα τύπῳ σταυροῦ, ἀγιάζει πάντα τὸν χώρον ἐκείνον λιταῖς ἱεραῖς καὶ δεήσεσι καὶ βάντισμῷ θείων ὑδάτων, εἶτα καὶ διδάξας ὡς ἔθος τὰ ἱερά, καὶ τὴν ψυχικὴν μάλιστα νοουητήσας ἀκαρπίαν ἐκφεύγειν, ἅτε δὴ τῇ ἀξίῃ καὶ τῷ πυρὶ προσήκουσαν μᾶλλον, κατὰ τὸν τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ καὶ Προδρομοῦ δηλαδὴ λόγον, εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸ φροντιστήριον ἐπανέρχεται· καὶ τῆς ὥρας ἐπιστάσης, ὡ τοῦ θαύματος! τὰ πολλοῖς τῆς ἡμέρας οὐκ ἐβρῶμένα φυτὰ πρὸς καρποῦς γόνιμα παρ' ἐλπίδας γε πάσας καὶ καρπῶν καθωρᾶτο μετὰ· ἵνα δὲ καὶ λάμπροτερον εἶη τὸ θαῦμα, καὶ ἡ ἐνεργούσα παρὰ τῷ Γρηγορίῳ μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ δύναμις, ἐκείνῃ τῶν δένδρων μᾶλλον ἐφαίνετο βριθόμενα τοῖς καρποῖς, δόσις ἢ διερχόμενος ἐκείνος προσήγγισεν, ἢ διαλεγόμενός παρ' ἐκείνοις· ἔστη, ἢ καὶ καθήμενος ὑπὸ τὴν σκιάν.

Ἀλλὰ καιρὸς· ἂν εἴη λοιπὸν, καὶ τὴν πρὸς τὰς καινὰς αἰρέσεις μάχην ἐκείνου, καὶ τοὺς μεγάλους ὑπὲρ τῆς θείας χάριτος ἀγῶνας, καὶ τὰ μακρὰ παλάσματα καὶ τοὺς ἄθλους, καθ' ὅσον ἂν εἴη τὸ ὦμεν τῷ λόγῳ διαλαβεῖν· πάσι μὲν ἐγνωσμένα καὶ πανταχοῦ διαθρυλλοῦμένα καὶ περιφερόμενα, καὶ οἰκίαις καὶ ἀλλοτρίοις, καὶ τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς πρὸς, καὶ ὅσοις τὸ τῆς διδασκαλίας ἐκείνου κρέτος· καὶ ὁ λόγος καὶ τὰ σέπτα ταῦτα καὶ θεόπνευστα περιέλαβε γράμματα· πλὴν ὅσον ἀναλαβεῖν καὶ ἡμεῖς καθ' ὅσον ὄλον τε τῷ λόγῳ, καὶ τὰ καιριώτερα πρὸς ἀνάμνησιν ἀγαγεῖν· εἴη δ' ἂν καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνου προστασίας τε καὶ τῆς ἱεραῖς συμμάχιας

ἔργον εἴπερ τι, τὸ καὶ υαχειρῖσαι φημι ἐνηθῆναι τὸν λόγον, καὶ κατ' ἐκείνου δηλαδὴ γκώμη διαδέσθαι τὰ πράγματα, καὶ εὖτω γε μὴ διαμαρτεῖν τοῦ προσήκοντος· ἔπει καὶ τοῦτ' αὐτὸ πρὸς τοῦ μοι δοκεῖ πεφυκέναι τῶν ἄλλων, οὐ τὸ τί λέγειν εὐρεῖν, ἀλλὰ τὸ τί παραλείπει μᾶλλον εὐκαιρῶς, καὶ μὴ δι' ἐκείνου τῷ παγγί δόξαι λυμνησθαι.

Ἐίχε μὲν αὖθις ἡ μεγάλη λαύρα τὸν μέγαν Γρηγόριον, τῆς μὲν προστασίας ἐκείνης καὶ τῆς μονῆς ἀποστάτης ταχείως, πρὸς δὲ τὴν φλην ἡσυχίαν καὶ τὸ φροντιστήριον ἀπίοντα, τῷ τῆς σχολῆς τε καὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἔρωτι· ἔπει καὶ τὰ τῆς σωματικῆς ἕξεως ἡδὴ Θεοῦ συναιρομένου κρειττότως ἔσχεν αὐτῷ, καὶ τὰ τοῦ ἥπατος ὑπενόστει κακὰ, καὶ οὐ καθέλκε πρὸς λατρίας τε καὶ τροφᾶς· ὡσπερ ἐρημία καὶ ἀναχώρησις τορίζειν οὐ πέφυκε, καθάπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον. Ὁ δ' ἐκ Καλαβρίας Βαρλαάμ, ἄρτι τότε πρώτως τῇ Ῥωμαίων ἐπὶ κακῷ τῆς ἰδίας κεφαλῆς, καὶ δὴ καὶ τῶν αὐτῷ πεθομένων ἐπιθετημικῶς, καὶ τὸν φιλόσοφόν τε καὶ μοναχόν, καὶ πρὸς τούτου τὰ τῆς ὀρθῆς δόξης· καὶ τὴν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας συμφωνίαν ὑποκρινόμενος, καὶ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς Λατίνους δογματικῶς ἔρχεται γράφειν, καὶ λογικῶς ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως διαλέγεσθαι, τῇ τῶν καθ' ἡμᾶς θεολογῶν δὴθεν συνιστάμενος δόξῃ, καὶ τοῦ τῆς πίστεως ἔρου καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ λόγων ὑπερμαχῶν· τὸ δὲ ἄρα σόφισμα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μᾶλλον ἦν ἐναργές, καὶ δόλιον κατὰ τὸν εἰπόντα τοῖς ἀπλουτέροις τῷ τῆς δυσσεβείας χαλκῷ περιπέμμενον. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν τῆς θεολογίας στυλόν, τὸν τῆς ἀνω σοφίας μύστην τε καὶ μουσταγωγόν, τὸν θεῖον φημι Γρηγόριον, ἐδυνήθη τὰ τοιαῦτα λαθεῖν· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλὰ καὶ ἀνετάζει λαθῶν μετὰ χεῖρας, καὶ διαγιγνώσκει καὶ δικάζει καλῶς, καὶ δείκνυσι τὸν πεπλασμένον ἐν τοῖς γράμμασιν ἔλεγχον ὄλον κατὰ τῆς ἀληθείας σαφῆ· τῶν γὰρ Λατίνων, ὡς ἔπαντες ἴσμεν, ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος ἐκπόρυσσι δύο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην θεόπητος εἰσαγόμενον ἀρχάς, τὸ ἀτόπον ὁ Βαρλαάμ ἐξελέγχων δὴθεν, κακῷ τὸ κακῶν ἰώμενός ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις· ἐφαίνετο, κατὰ δὴ τινα τρόπον εἰ καὶ μὴ κατ' ἐκείνους καὶ αὐτὸς τὸ ἀτοπὸν συγχωρῶν· καὶ τὰς μὲν κατὰ τῶν αἰρέσεων συλλογιστικὰς ἀποδείξεις τῶν σοφῶν θεολόγων παραγράφόμενος, τοὺς δὲ τῶν Ἑλλήνων σοφοῦς, Ἀριστοτέλην φημι καὶ Πλάτωνα, καὶ ὅσοι τοῦ κατ' αὐτοὺς συνεδρίου θεοῦς τινὰς· καὶ παρὰ Θεοῦ πεφωτισμένους ἀποκαλῶν· πρὸς δὴ τοὺς τοιαύτους κατὰ τῆς εὐσεβείας φληνάφους λόγους ὁ γενναῖος ἀντιστήσας Γρηγόριος ἀξιότιμος ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας ὑπέστη καὶ ὁ λόγος, καὶ τῇ μὲν οὐδωκῶς τὸ κράτος, τὸ δὲ ψεῦδος ἐξελέγξας περιφανῶς, οὕτω τὸν ἀντίπαλον ἄρτι πρώτως ἐπισπάται· καθ' ἑαυτοῦ, ἢ μᾶλλον τὸν κερκυρμένον ἀνακαλύπτειν ἄρχεται ὄλον ἐκείνου καὶ τὴν ὑπέκρισιν· καὶ γίνονται προαγαίντες οἰονεῖ τῶν μελλόντων ταῦτα τῷ Γρηγορίῳ, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μεγίστων ἐξ ὑπερτον ἄθλων καὶ τῆς ἐνστάσεως.

Βραχὺ τι τὴ μεταξὺ, καὶ πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν

ἴουσαν ἐκ Θεσσαλονίκης; ὁ Βαρλαάμ ὀπίων, ἅ τε καὶ πρὸς ἔπος, καὶ τοὺς καταπίπτοντας ἀνορθῶν τῆς κακουργίας μετὰ τοῦ προσώπειου καὶ ἰσοποιήσεως ἀρχεται. Τῶν γὰρ καθ' ἡσυχίαν ἴων, καὶ νοερὰν προσευχὴν τε καὶ νῆψιν τῶν, τοῖς ἀπλουστέροις ὁλοερῶς προσίων, ἡτιῶντα καὶ φίλον ἐν προσχῆματι ταπεινώ- ποκρίνεται, καὶ βραχέα τε τῶν περὶ νοερᾶς χῆς εἰσαγωγικῶν τε καὶ προτελείων ἰδιωτι- τωσὶ καὶ ἀπλῶς παρ' ἐκείνων ἀκούσας, ἐκεί- λειν, ἀλλὰ κακουργῆσαι τε καὶ διαβαλεῖν τὸ μανον ἦν αὐτῷ, κατὰ τοὺς ἀναιδεῖς κύνας τὸν ὄργον σπαράξας τε καὶ κατατεμῶν, καὶ τὰ μέρη καὶ μόρια κακῶς τοῖς ὀδοῦσι φέρων ἐμπληγῶτα, κατὰ τῶν διδασκάλων ἀρόρον ; θείας ἐκείνων ἐπιστήμης, τῆς ἱερᾶς φημι χῆς καὶ μυστικῆς θεωρίας χωρεῖ, αἰρετικούς οὖς ἰδίους μυσταγωγούς καὶ τῶν ἱερῶν ἐπέ- ναισχύντας ἀποκαλῶν. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπὶ τισι σγρῶν τε καὶ ἐπιβρόητων ἐπὶ τοῦ προκαθη- τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας μετ' ὀλί- ληχθεῖς, ἀσχεῖστα τὴν Κωνσταντινίου κατα- εἰς Θεσσαλονικίην ὑποστρέφει, τῶν αὐτῶν θις ἐχόμενος, καὶ τοῖς κατὰ τῶν μοναχῶν τε ἡσυχίας, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν πρώτων αὐτῶν ἔλων, τῶν θεοφόρων φημι Πατέρων, ὡσπερ ἰνύμενος; καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ τού- ἰωτοῦς αἰτιωτάτους τοῖς μοναχοῖς εἶναι τῆς ;, πρὸς τοὺς τὴν ἐκείνων προῖσταμένους δι- ἰάν θρασεῖζ καὶ τολμηρᾶ γλώττη διατεινό- δ' ἡ καὶ Γρηγόριος ἀκούσας ὁ μέγας τότε, ἰὸν Ἄθω καὶ τὴν ἱερὰν λαύραν διατριβῶν ἐν ;, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, τοιάδε προφητικῶς οὖς συνότας ἔφησας μοναχοῦς· Ἐγὼ, φησί, παρὰ τῶν μακαρίων ἡμῶν Πατέρων φθάσας πθῶν, ὡς αἵρεσις ἐπεισχωμάσει τῇ Χριστοῦ ἰσιζ καὶ αὐθις ἐν γε τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ· ὡς μὴ ὠφελον εἰς ἔργον ἐκβαίνουσας ἡδη γίλων ἐκείνων τὴν πρόβρῆσιν· οὐδὲ γὰρ ἐνός μῆθενός ἄλλου πλὴν τούτου τὸν ἀρχέκακον αἰ τῶν τοιούτων δημιουργῶν εὐπορῆσαι ποτ' αἰ σχεῖν ἐπιτηδεῖου τε καὶ σοφοῦ πρὸς κα- ργάνου· ὁ δὲ καὶ εἰς ἔργον μετ' ὀλίγον ἐκδῶν τὴν ἐκείνου προφητείαν ἐμφανεστερον τοῖς ἰθορᾶται, Ἄκινδύνου τοῦ κάκιστ' ἀπολωλότης ὁ Βαρλαάμ διαδεξαμένου μὲν λύμην, καθὰ πάλαι καὶ Εὐνόμιος τὴν Ἄρειου, ἦ καὶ τὴν οὖς τε καὶ Διοσκόρου Σέβηρος ὁ Ἀχιφαλος. δὲ κακίστης τῶν ἀνεργῶν τούτων, ἦ πο- τε καὶ ἀθῶν αἰρέσεως ἀρχηγῶ γεινόντος, ἰρα καὶ τὴν προσηγορίαν καὶ τοῦνομα τὸ κατ' ὁ πονηρὸν συνέδριον ἔσχε, τί τὸ ἐνεῦθεν; σφοδρὸς ἐπικείμενος ἦν ὁ Βαρλαάμ τοῖς; μο- ἐν Θεσσαλονικίῃ, κατ' αὐτῶν τε καὶ τῆς ἱερᾶς ις ὡσαύτως; καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ πολ- ἰεν εἶχε κατὰ κόσμον τοὺς αὐτῷ παιθόμενους, ἰς δὲ καὶ τῶν μοναστῶν, ὅσοι δηλαδὴ μὴ τῶν συχίας ἦσαν τροφίμων, λόγοις; πειθούς, καὶ ἰκοῖς κλέμμασι παράγων τοὺς μὴ ταῦτα γε- σμίνους· ὁ δὲ τούτοις ἀντιλέγειν ἰσχύων ἄξιως

τε καὶ πρὸς ἔπος, καὶ τοὺς καταπίπτοντας ἀνο-
 θῶν τῆς ἀληθείας ὕγει λόγῳ, τὴν δὲ κακουργί-
 ἰαν καὶ τὴν αἵρεσιν τρανῶς ἐξελέγγειν ἦν οὐδαμοῦ
 πικρ' ἐκείνοις; βουλευόνται κοινῇ συναλθόντες. Ἰσι-
 διόρου τοῦ θεοῦ δηλαδὴ προκαθημένου τῶν ψήφων,
 καὶ κινούντο; καὶ συνάγοντο; καὶ βουλευόμενοι καὶ
 σπουδίζοντο; αὐτὶ πρὸ τῶν ἄλλων, ἵτε δὴ καὶ
 τῶν ἐμῶν τῶν τε καὶ φίλων τὰ πρῶτα φέροντο;
 παρὰ Γρηγορίῳ, καὶ πρώτου τῆς τοῦ Βαρλαάμ κα-
 κουργίας εἰς πείραν ἰόντος, καὶ τὰς ἀρχὴς τῶν
 ἐκείνου καθ' ἡμῶν συγγραμμάτων τεθηρευκότος,
 βουλευόνται τοιγαροῦν, Γρηγόριον τὸν σοφὸν μετὰ
 τῆς θεολόγου γλώττης καὶ τῆς μεγάλης τοῦ Πνεύ-
 ματος σοφίας, πρὸς ἑαυτοὺς ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως
 καὶ τοῦ ὄρους μετακαλίεσθαι, καὶ φύσει καὶ τέχνῃ
 καὶ χάριτι θείᾳ δυνάμενον ὑπὲρ ἑτοῦ ἂν τις καὶ
 φῆ τὰ τοιαῦτα παραινῆν ἄξιως. Γράφουσι τοιγαρ-
 οῦν, καὶ μάλα σπουδαίως; ἀξιοῦσι τὸν μέγαν μῆτ'
 αὐτῶν τὴν κοινὴν παραδέξασθαι δέξιαν καὶ προσέβαιον,
 τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ πρώτων οὖσαν, καὶ τῷ τῆς
 εὐσεβείας λόγῳ κινδυνεύοντι νῦν εἴπερ ποτὶ δοῦναι
 χεῖρα, καὶ τῆς κοινῆς πάντων μετρῶς τῆς Ἐκκλη-
 σίας πολεμουμένης προστῆναι. Πείθεται τοῖς τῶν
 ὁμοτρόπων καὶ ὁμοψύχων ὁ Γρηγόριος; λόγοις, και-
 ρὸν εἶναι κρίνας καὶ ἡσυχίας καὶ πολέμου, ἐπειδὴ
 καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος, κατὰ τὸν σοφὸν Σο-
 λωμῶντα· καὶ τὴν ἐρημίαν ἀφείς καὶ τὸν Ἄθω,
 οὔτοι γε ἐκῶν καὶ ἐκῶν αὐθις, τὸ μὲν οἷς ἡσυχάζειν
 ἦρεῖτο καὶ μὴ πράγματα εἶχειν, τὸ δὲ διὰ τῶν
 εἰρημίων ἀνάγκην, τοιαύτην καὶ ὑπὲρ τηλικούτων
 οὖσαν, ἐπίσταται καὶ μάλα ἡδύς τοῖς ποδοῦσιν· οἱ
 καὶ τῶν τοῦ Βαρλαάμ συγγραμμάτων κατὰ τῆς
 ἀληθείας ἐπιδείξαντές τινα μέρη, τὰ γε εἰς χεῖρας
 αὐτοῖς; τίως ἰόντα, καὶ τὰ κατ' ἐκείνων ὡς εἶχεν
 ἐξεπιόντες; σαφέστερον, ἀμύνειν αὐτοῖς; τε καὶ τῆ
 κοινῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας; ἡξίου. Ἄλγει
 τὰ σπλάγχνα, καὶ τιτρώσκειται τὴν ψυχὴν πως ἂν
 εἴποις ὁ θεῖος Γρηγόριος, τὰ τε παρόντα καθορῶν,
 καὶ σοφίᾳ καὶ χάριτι Πνεύματος οὐκ ἀμυδρῶς ἡδη
 προβλέπων τὰ μέλλοντα· διὰ δὲ τούτο καὶ τὸν ἀγῶνα
 καὶ τὸ τὴν ἡσυχίαν ἀπολιπῶν τοῖς ἀντιβρῆτικῶς;
 ἡμακάσθαι χρῆσθαι τῶν λόγων ὀκνῶν καὶ ἀναδούμε-
 νος, πολὺς τις ἦν καὶ ποικίλος, καὶ μηνύμασι καὶ λό-
 γοις καὶ φίλοις καὶ τῷ δυνάμει καὶ πεφυκτί παντὶ
 πρὸς εἰρήνην τῶν μοναχῶν, καὶ δὴ καὶ τὴν τῆς
 Ἐκκλησίας ὁμόνοιαν πάσης τὴν Βαρλαάμ ἐκκαλοῦ-
 μενος· ὁ δὲ τῷ κινούντι δαίμονι κάτοχος; ἡδη γεγο-
 νῶς ὄλος, κάκεινῳ προσέχων τὸν νοῦν, τῶν πνευ-
 ματικῶν οὐδ' ἐπαίειν ὄλωσ ἐδύνάτο· διὸ καὶ πρὸς
 εἰθεῖ κατ' ἐκάστην μᾶλλον τῇ βλασφημίᾳ τε καὶ
 τῇ ἐριδι, καὶ τὸ πῦρ ὡς εἶχεν ἀνήπτε, καὶ πρὸς μά-
 χην τὸν λέοντα κινῶν οὐκ ἦσθάνετο.
 Ἄλλ' ἡ θαυμαστὴ ψυχὴ καὶ φιλόσοφος ὄντως,
 Γρηγόριος ὁ μέγας φημι, οὐδ' οὕτως ἔχοντος ἐκεί-
 νου τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν μεταβολὴν ἀπογινώσκει
 βρῶδις; ἄλλ' ἐπεὶ τοῖς διὰ τῶν φίλων συχνούς λό-
 γους; καὶ τὰς συμβουλὰς ἀπράκτους; εἴωρα, καὶ δι'
 αὐτὸς; αὐτοῦ παρᾶται τὸ τελευταῖον καὶ συμβου-
 λῆσαι, πολλῶν τε καὶ καλῶν παρόντων τοῖς λόγοις

τῆς ἀκαίρου πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἐριδῶς ἀποτρέβηται, καὶ τοῦ περὶ προσευχῆς καὶ ἡσυχίας, μᾶλλον δὲ τοῦ κατ' αὐτῶν τε τούτων καὶ τῶν ταῦτα διδασκάντων θεοφόρων λέγειν καὶ γράφειν. Οὐ μόνον καὶ γὰρ οὐδὲν οὐδοσιῶν, φησὶν, ἐντεῦθεν προτρέπεται σοὶ δόξης, καθὰ δῆπουθεν ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀκαίρως φανιάζει, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούναντιον ἔπαν περιτραπήσεται σοὶ τὰ τῆς μηχανῆς, εὐ ἴσθι· νῦν μὲν γὰρ εἶτι καὶ σοφοῦ τινος καὶ μεγάλου δόξαν ἴσχεις παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐκ ἔστιν ὅς οὐκ ἐπαινεῖ· χρῶ τοιγαροῦν τοῖς σαυτοῦ, καὶ λέγε καὶ γράφε καὶ φιλοσόφει καὶ δίδασκε τὰ τῆς ἔξω φιλοσοφίας τε καὶ τῶν μαθημάτων, οἷς δήπου καὶ συνετρέφης καὶ ὑπερ καλῶς ἡσκησας· καὶ οὕτως τινὰ τὸν προσιστάμενον ἔξεις καὶ ἀντιλέγοντα, πλείστους μὲν οὖν μάλιστα καὶ καλλίστους ἔξεις τοὺς ἀκούοντάς τε καὶ ἐπομένους, καὶ τῇ νῦν οὐσῇ δόξῃ πλείστον προσθήσεις, πάντων μετὰ τῶν λόγων καὶ τὴν γνώμην ἐπαινοῦντων τε καὶ τιμῶντων· εἰ δὲ τῶν ὣν ἀρέμενος τούτων, καὶ ὑπερ οἶσθα καθάπερ ἔφη, περὶ τῶν ἀλλοτριῶν καὶ ὧν οὐ μεμέθηκας οὐδοπιστιῶν, ἡσυχίας φημι καὶ προσευχῆς καὶ τῶν τοιούτων, ὡσπερ ἐξ ἀντιστρέφου γράφειν καὶ φιλοσοφεῖν καὶ διδάσκειν ἐπιχειροῦν, καὶ προσέτι τῶν κατὰ τῶν μοναχῶν λοιδοριῶν καὶ τῶν ὕβρεων οὐκ ἀφέξῃ, πρῶτον μὲν οὐδ' ἀκούσεται τις τῶν παρὰ σοῦ νοῦν ἔχων, περὶ ὧν οὐκ οἶσθα λέγειν τε καὶ φιλοσοφεῖν κειρωμένον· Μὴ δόξῃ καὶ γὰρ φιλόσοφον, ὁ ἐμός φησι θεοφόρος φιλόσοφος Ἰσαάκ, περὶ τῶν καθ' ἡσυχίαν διδάσκοντα. Ἐπειτ' οὐ μόνον ἀδοξῶς τις καὶ ἀτιμῶς καθ' ὑπερβολὴν τοῖς ἡμετέροις διὰ ταῦτα γενήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἀποδράσεις αἰσχρῶς, οἶμαι, τὸ τελευταῖον ὑπ' αἰσχύνῃς ἐντεῦθεν, καὶ πολὺν τινα καὶ ἀνόνητον τὸν μετὰ μελόν ἔξεις.

Ταῦτα πρὸς ἐκεῖνον οὕτω σοφῶς τε καὶ θεοπνεύστως εἰρηχότως τοῦ Γρηγορίου, ἃ δὴ καὶ ἐς ὑστερον κατὰ τὸν ἐκεῖνου λόγον ἐξέθη, καθάπερ Ἰσμεν, ὁ Βαρλαάμ οὐδὲν ἤτις ἐν Βαρλαάμ ἦν καὶ αὐθις, τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χεῖροσιν ἐπιχειρῶν καθ' ἐκάστην, καὶ πᾶσι λόγοις καὶ συγγράμμασιν ἀναίδη κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ταύτης ἱερῶν τε καὶ μυστικῶν ἀσελγαίνων· ὅθεν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς ἐκεῖνου καὶ τῆς διορθώσεως ἀπογνοῦς καθάπερ, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ γράφειν ἔρχεται, καὶ λόγοις ἱεροῖς τοὺς βεδύλους ἀνατρέπειν τῶν λόγων, ἵνα μὴ τῆς κακίστης αἰρέσεως καθάπερ εἰ τινος ψυχοφθόρου λύμης ἄλλοις ἀπ' ἄλλων μεταδιδομένης, καὶ καθ' ἐκάστην εἰς τὰ πρόσω χωρούσης, οὐσίαν ἢ καὶ ἀνίατον ἐπ' ἐσχάτων καταστῆται τὸ πάθος. Τοῦτο καὶ τῷ Βαρλαάμ πρὸς γινώσιν ἐλθόν, οὐ μικρὸν ἐφόβησέ τε καὶ συνετράραξεν· ἀμέλει καὶ τῷ μεγάλῳ προσιῶν, μεθ' ὧν εἶπε τῆς κολακείας καὶ ὑποκρίσεως. Ἐγὼ σε, φησὶ, καὶ σοφὸν καὶ μέγαν καὶ θαυμαστὸν ἐν πᾶσιν εἰδῶς, οὐ παύομαι τοῦτ' αὐτὸ πρὸς πάντας καθ' ἐκάστην βοῶν, καὶ πάτη καὶ ψυχῇ καὶ γλώττῃ τοῖς ἐπαύθεις τοῖς κατὰ σοῦ χρωμένους· σὺ δ' οὐκ οἶδ' ὅ τι μαθῶν, καὶ τίνας κατ' ἐμοῦ τοῦ; λογισμοῖς ἴσχω, πᾶσι κατ' ἐμοῦ τοῖς

ἐναντίοις ἐπιχειρεῖς καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ πάντα κάλων, ὃ δὴ λέγεται, κινῶν· καίτοι γὰρ οὐδέ τις τῶν κοινῶν λυμνινομένων μηδοσιῶν, οὐδὲ γὰρ ἂν ποτε τις ἐξελέγξαι, μήτ' ἴδια γε κατὰ σοῦ καὶ τῶν ὣν χωροῦντος, πῶς γὰρ; τοῦ τοῖς σοῖς ἀεὶ μᾶλλον ἐιδόντος ἐπαύθεις, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ἀλλὰ πρὸς ἄλλους τινὰς μᾶλλον βλέποντος, καὶ κατ' ἐκεῖνον ἴδια καὶ λόγοις χρωμένον καὶ γράμμασι.

Καὶ ταῦτα μὲν μετὰ τῆς φιλῆς ὑποκρίσεως καὶ τοῦ ψεύδους ὁ Βαρλαάμ. Οἶα δ' ὁ τῆς ἀληθείας αὐθις φίλος καὶ μαθητῆς, πολλῶν τε καὶ κοινῶν ἀμφοτέροις παρόντων φίλων, ἀντεπήγαγε τοῖς παρ' ἐκεῖνου ῥηθείαις; Ὅρα δὴ τῆς καλῆς ἐκεῖνης γλώττης θαυμαστῶς λεγοῦσης καὶ πάλιν ἀποῦσιν· Ὁ κ ἔστι τὸ παράπαν συνοῖσον, οὐδ' ἀγαθόν, φησὶ, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ λίαν ἐπιπλαθῆς ἄπασι τὸ ζητεῖν ἐν λόγους τὰ ὑπὲρ λόγον· καὶ τὰ μυστικὰ τῶν δῆμω προβάλλεσθαι, καὶ μειρακίον ἀκοαῖς ἐκδιδοῖναι ταῦτα καὶ διανοαῖς, καὶ τοὺς μιγάδας τοῖς μονάζουσιν ἐπαγεῖρειν, καὶ γαληνιώσῃ νῦν ὑπὲρ ποτε κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως; ἀφορμὰς ἐποβάλλειν οὐ μικροῦ κικαίονος τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτ' οἶμαι καὶ σοὶ μέμψιν οἶσαι, καὶ μῖσος πρὸς πάντων ἐποίησιν, καὶ πειρασμὸν οὐτοῖς φορητῶν, ὡς ἔγωγε πάνυ πειθόμεαι, καθὰ σοὶ καὶ πρότερον εἶπον· παρήμι γὰρ τὴν ἔφανθ βλάβην νῦν ὅση τείνει πρὸς τὴν ψυχὴν. Ὅτι δὲ φῆς πρὸς ἄλλους, ἀλλ' οὐ πρὸς ἐμὲ τὰς σὰς εἶναι λοιδορίας καὶ τὰ συγγράμματα, ἔπει τὴν εὐσέθειαν πάντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὡς μητέρα κοινὴν ἔχομεν, πῶς ἔστι δυνατόν ὀβριζομένου τινὸς κατ' αὐτὴν εἰρηνικὴν εἶναι τὴν ἕτερον; εἰ μὴ που καταφρονῶν οὕτος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, καὶ τὴν οἰκίαν δόξαν παντὶ τρώπων περιποιούμενος, μὴ λέγειν κατὰ τινος πάντοτε σπαύδει, κἂν ὑπὲρ εὐσεβείας ὁ λόγος ἦ, ἵνα μὴ καθ' αὐτοῦ τοὺς τε ἄλλους καὶ τὸν ἀντιλέγοντα διεγείρῃ; Ἐγὼ γοῦν ἀκριβέστατα γινώσκω ὅτι πολλοὶ μοι καὶ μέμψονται καὶ λοιδορήσουσι, καὶ ἄλλοι ἄλλα τινὰ πρὸς τὸν οἰκίον ἕκαστος σκοπὸν ἢ τὴν γνώσιν ἔρουσι κατ' ἐμοῦ, καὶ αὐτὸς δὲ σὺ ὁ τὴν ὑπόθεσιν κεινηκῶς ἐκβαλεῖν σπουδάσεις τὸ ὄνομά μου ὡς πονηρὸν, ἀλλ' οὐδὲν μοι περὶ τῶν τοιούτων μέλλει· οἶδα γὰρ καὶ πεπληροφόρημαι τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῆς ἐν Θεῷ ἀληθείας εἶναι μοι τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν σπουδὴν· εἰροῦμαι δὲ μᾶλλον συνυδρίζεσθαι ταῦτα πάσχουσι τοῖς διὰ τὴν Θεοῦ πτωχεῖς καὶ εὐτελεῖσιν ἀδελφαῖς, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν εὐφροσύνην; καὶ δόξης ἀνθρωπίνης ἀπόλαυσιν· κατὰ Χριστὸν ζῶντων ἐνείδισμῶν, τῶν τοῦ κόσμου παντὸς θησαυρῶν.

Ἐννέα μὲν οὖν οἱ πάντες ἐμοῦ τῷ σοφῷ τηνοκαῦτα συντάττονται λόγοι κατὰ γε τῶν φηδῶν λόγων καὶ τῆς διεστραμμένης τοῦ Βαρλαάμ δόξης, ὑπὲρ τῆς κατ' εὐσέθειαν δ' ἀληθείας οἰκείας φησὶν εἰπεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν ταύτης προφίμων, εἰς τρεῖς διηρημένοι τριάδας· εἰσὶ γε μὴν οὐ κατ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὁμοίως διὰ πάντων πάντες ἐκβαθεμένοι· ἢ γὰρ ἂν οὐδ' εἰς ἀριθμοῦς τε καὶ τάξιν οὕτω διήρητο· ἀλλὰ τὴν μὲν ἱερὰν ἡσυχίαν ὁμοῦ περισταναται πάντες, καὶ ὡς εἰς σκοπὸν αὐτὴν τε ταύτην

ς καλῶς τε καὶ ἀξίως αὐτὴν μετιόντας ὡσανεὶ Ἀ π. Διήρηται δ' ὡς ἔφη τόνδε τὸν τρόπον· γάρ πρότεροι τρεῖς περὶ τὰ λόγων τῶν ἔξω ἰ, καὶ ὅπως, καὶ μέχρι πόσου Χριστιανοί; ἰ χρηστὸν, ἔστι τε περὶ φυλακῆς νοῦ, καὶ ὡς νταλλῆ; τοῖς σπεύδουσιν ἡσυχάζειν ἔνθον τοῦ κ ἐκείνων κατέχειν περιῶσθαι· καὶ δὴ καὶ ὡτὸς θεοῦ καὶ φωτισμοῦ, καὶ ἱερᾶς εὐδαι- και τῆς ἐν Χριστῷ τελειότητος, πρὸ τοῦ ἱρλαάμ λόγους αὐτοὺς ἐκείνους ὡς εἶχον εἰς ἔλθειν ἐκδέδονται δηλαδὴ τῷ μεγάλῳ, παρὰ ἰληκῶτων ἐκείνως ἔτι μόνον τὰ ἐκείνων ἀκη- καὶ πρὸς γε τούτοις τὰ κατὰ τῶν μοναχῶν ἰ; ἱερᾶς ἡσυχίας ὅπ' ἐκείνου γλώττῃ ψευδεῖ θρασεῖα διαβρυλλοῦμενα κάκιστα, καθὼ καὶ αἱ προγεγραμμένοι τῶν τριῶν ἔρωτησεις Β ὑποδεικνύουσιν ἐναργιστερον. Οἱ δὲ μετ' ἰς τρεῖς αὐθις, οὓς δὴ καὶ ὑστέροις αὐτῶ; φει, καίτοι γε δευτέρους ὄντας μᾶλλον τῆ ἐκεῖ μὴδ' ἐπὶ τῆς οἰκείας αὐτοῦς ὁ ἀντίπα- ἦκε τάξεως μένειν, καὶ τὴν ἑτέραν ἀναγκά- ἱερον προστεθῆναι τούτοις· τριάδα τῶν λόγων, ἰ δευτέρων κατὰ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ συγ- ἰάτων· τοῖς γοῦν ὑστέροις τούτοις τρισὶ καὶ κς ὁ μέγας ἔχρησαστο κατ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἱρλαάμ φημι πρῶτων λόγων, αὐτὸς δι' ἑαυ- ἰγγεγονῶς τούτοις, εἰς Ἰταλίαν ἀποδημούντος ἰ, καὶ τοὺς μὲν θαυμαστῶς ἐξελέγξας καὶ ψας, ἄλλα τε πλείστα, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἰδείας γνώσιν σωτήριον εἶναι γνώσιν λη- C καὶ διδάξας μάλᾳ καὶ σοφῶς τε καὶ θελῶς, ἰνως; σωτήριος γνώσις, καὶ ἐν κρυπτῷ τοῦ σσευχῆ καὶ πνευματικῆ τοῦ θεοῦ λατρεία· ἰ τὰ ταύτης ἰδιώματα καὶ γνωρίσματα· καὶ τοῦ ἱεροῦ φωτὸς ἐκείνου θεῖόν τε καὶ ἀπόρ- θάμα· καὶ ὅτι μόνους γε γνωστὸν ἀσφαλῶς εἶναι κάλλιστα τε καὶ ὑψηλότατα κατὰ χάριν ταπειραμένοις. ἰ δ' ὁ Βερλαάμ ὑποστρέψας ἐκ τῆς πρι- εἰς γνώσιν γένοιτο τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου κατὰ ἰτου λόγων καὶ τῆς αἰρέσεως; ἀξίως τε γεγα- ἰον, μεταπλάττει μὲν καὶ μεταποιεῖ τὰ πλεί- ἰν ἑαυτοῦ λόγων, τοὺς ἐλέγχου; καὶ τὴν ἀτο- ἰθεν ἐκφεύγων· ἀπὸ κρημνοῦ δὲ μᾶλλον σί- ἰρον εἰπεῖν εἰς κρημνὸν καὶ βόθρον ἐμπέπτων· B καὶ γὰρ αἰεὶ τὰ τοῦ ψεύδους, οὐδέποτε τοῦ κα τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τῶν ἐκατέρωθεν ἰ κρημνῶν γιγνόμενα· κατὰ Μασσαλιανῶν δ' ἰ ἐς ὑστερον ἐπιγράφει πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἰην, ὁ δὴ καὶ μᾶλλον πρὸς ἔρευναν καὶ ζήτη- ἰκῶν τὸν ἀναίριτον αὐθις τοῦ ψεύδους, Γρη- ἰφημὶ τὸν σοφόν, ἐραθίσαν, καὶ συλλαβεῖν ἰς καὶ συμπλακῆναι τὸ δευτερον λογικῶς τε ἰυματικῶς αὐθις ποιεῖ, καὶ τρέψασθαι κατὰ ἰ; καὶ τὸ τρόπαιον κατ' ἐκείνων ἰνταλλῆ; ἀνα- ἰ τῶς τελευταίους τρεῖς, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς κατὰ τῶν δευτέρων ἐξενεγκέντα, τοῦ Βερλαάμ

τουτωνῶν λόγων, τὰς τε προτάσεις αὐτῶν καὶ τὰ συμπεράσματα, καὶ τὴν τῶν ἐκβαινόντων ἰντεῦθεν ἀτόπων ἔσμων ἐξελέγχοντας μάλᾳ γενναίως, καὶ περὶ θεώσεως καὶ θεοῦ φωτὸς; αὐθις ὑψηλῶς τε καὶ θεῖως ἄγαν διδάσκοντας, τοὺς δυναμένους πιστῶς φημι διακοῦειν ἐκείνων καὶ συνείναι· οὓς δὴ που καὶ Χριστὸς αὐτὸς εἰς ἀκράσιον προκαλοῦμενος κά- λαι τῶν θεῶν καὶ ὑψηλῶν ἔλεγεν· « Ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκούτω ¹⁰ » καὶ, « Ὁ δυνάμενος χωρεῖν αὐθις χωρεῖτω ¹¹ »· οἱ γὰρ λοιποὶ, φησὶ, βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συν- ἰοῦσι κατὰ τὴν προφητείαν· « Ἀκοῆ ἀκούετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε ¹² », διαρρήθῃν βεῶσαν, καὶ, « Βλέποντες βλέπετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε ¹³ »· Ἄλλὰ τί ἂν τις εἰπῶν, ὧ θεῖα καὶ ἱερὰ κεφαλή, περὶ τῶν ἱερῶν σου τουτωνῶν λόγων! οὗτοι καὶ γὰρ ἂν ἱεροὶ λέγοιντο λόγοι κυρίως, μᾶλλον δ' ἱεροὶ μὲν πάντες οἱ περὶ θεῶν τε καὶ ἱερῶν διεξιόντες ὡς αὐτῶς πραγμάτων, οἱ δ' οὐχὶ ἱεροὶ κατ' ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν ἱεροὶ καλοῦντ' ἂν δικαίως, ὡς περ ἄγιά τινα ἁγίων, καὶ ἔξμα ἔξμάτων, ζητοῖ τις τῶν ὑψηλῶν θεολόγων, ἐμπεριεκτικώτερα γὰρ καὶ κυριώτερα· τί γοῦν περὶ τῶν ἱερωτάτων σου τούτων ἂν εἰποιμεν λόγων; καὶ πῶς καθυπογράφο- ἰμεν ἐκείνους; τῷ λόγῳ; Ἦ τῷτο καὶ περιέργον μὲν ἂν εἴη καὶ περιετόν τῳ; πρὸς γε τῷ ἄδυνάτῳ, καὶ δὴ καὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ὥρας ἔξω· πρὸς αὐτοὺς δ' ἐκείνους; μᾶλλον, καὶ τὴν ἐκτεθεὶν ἀναδιδύουσαν πηγὴν τῆς ἀθανασίας παραπέμφομεν τοὺς; τὰ τοι- αῦτα διψῶντας, ὅσον ἀνοίξῃσι τὸ στόμα τῆς δια- νοίας ἐκτεθεὶν ἐλκυσόντας, ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν εἰπεῖν θεολόγον αὐθις, ὅσον ἂν καθαρῶσι φαντασθί- σομένους· καὶ ὅσον ἂν φαντασθῶσι ἀγαπήσον- τας, καὶ ὅσον ἂν ἀγαπήσωσιν αὐθις νοήσοντας, καὶ ἀγανακτῶσι τινὲς πάλιν τῆ θεότητι καὶ τῆ θεοποιῶ στενοχωρούμενοι χάριτι· ἡμεῖς; δ' ἐκείνῳ μόνον τοῖς εἰρημίνοις προσυήσομεν. Πολλῶν τινῶν καὶ μεγάλων κατὰ διαφόρους αἰτίας; καὶ χρόνῳ Πνεύματι θεῷ περὶ τῶν τοιούτων ὑψηλῶς εἰπόντων καὶ φιλοσοφῶντων, καὶ τῶν μὲν τῷδε μέρει, τῶν δ' ἐκείνῳ, τῶν δὲ τισι, τῶν δὲ πλείστοις ἑαυτοὺς ἰδεδωκότων τῷ λόγῳ, τοῖς πᾶσι δ' ἐνός; τινος; μηθενὸς; τῶν τε πρὸ ἡμῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἐπεξιόντος; κατὲ ταυτᾶ, μόνος; οὐτοσὶν ἐξ ἀπάντων καὶ μετὰ πάντα; τὰ πάντων οὕτω θαυμαστῶν εἰς; ἐν συνελογῶ; καθεωράθη, ἐκείνα λαμπρῶς; εἰ; κατὰ μετὰ πολλῆς; τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας; εἰ; πλάτος; ἐξεί- πῶν καὶ λογογραφῆσας, καὶ προσέτι; τὰ διὰ πάρας; ὑπερφυῶς; ἐγνωσμένα ἀκαταλλῆλως; συνάψας, καὶ οἰονεῖ; διαλευκάνας; καὶ ἀναπτύξας; ἀπερ; κεφαλαιω- δῶς; ἐκείνοι; καὶ κατὰ σύνοψιν; εἶπον. Καὶ τὰ μὲν οὐ- δις; ὅστισοῦν; ἂν; εἴπη; τῶν; πάντων; μὴ; τοῦ; θεοῦ; Πνεύματος; ἀντικρυς; εἶναι; λόγους; εἰ; μὴ; Πνεύματος; τὸ; παράπαν; αὐτῶς; ἄμοιρος; εἴη,; διὰ; στομάτων; ὡς; περ; φως; ἀνθρωπίνων; βρῆθίντας; τὰ; δὲ; τοῦν; Χριστοῦ; πεφυκέναι; καὶ; Πνεῦμα,; καινῶς; τε; καὶ; ὑπὲρ; λόγο; ἀνθρωπίνης; διανοίας; καὶ; γλώττης; ἀνευ; λαλοῦντα,

Matth. xi, 15. ¹¹ Matth. xix, 12. ¹² Matth. xiii, 14. ¹³ ibid.

καὶ τὴν ἀκοὴν καταπλήττοντα, καὶ τὴν διάνοιαν ἐξιστάντα, ἀθρόον τῆς γῆς τε μετατιθέντα τὸν ἀνθρώπον, καὶ πάσχειν μὲν τι κινῶν καὶ ἀνερμηθέντων πάθο· ποιοῦντα, οὐκ εἰδέναι δ' ἀσφαλῶς ὅ τι πάσχει· ἢ καὶ εἰδέναι μὲν, οὐ πεφυκέναι δὲ φράζειν· καὶ τὸ καινότερον, οὐδ' ἀπαλλαγῆναι δυνάμενον τῆς ἱερᾶς κατοχῆς ἐκείνης καὶ θείας μανίας οὐδ' εὐχερῶς ἀποστῆναι τῆς ὁμιλίας καὶ θεωρίας ἐκείνων· μᾶλλον δὲ καὶ διαστάντα μικρὸν ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀνάγκης τὸν ἐκείνοισι ἐλαωκότα, τῶν εὐτῶν αὐθις τάχιστα γίνεσθαι μετὰ πολλῆς τινοῦ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ καινοῖς τισιν αὐθις ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς δοκεῖν ὁμιλεῖν, καὶ ὡν εὐδῆκω πρὸς ὁμιλίαν τε καὶ γῶσιν πρότερον ἦκε, καὶ ἀεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τὰ αὐτὰ συμβαίνειν, καὶ κύκλον ἀδιεξιτήτως τινὰ στρέφειν, καὶ κόρον οὐδαμῶς πεφηνῆναι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιτείνεσθαι καθ' ἐκάστην· καὶ χαίρειν μὲν καὶ διανίστασθαι τὴν ψυχὴν τῷ μήκει καὶ τῷ τόνῳ καὶ δρόμῳ τοῦ λόγου, ἀλλεῖν δ' ὡσαυτὴ καὶ δυσχεραίνειν, ὅτι γε καὶ εἰς τέλος ἦκει ποτὲ τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μᾶλλον ἀτίεστα πῶς καὶ ἀένναα, καὶ αὐτῷ γε τῷ ποσῷ φημι καὶ τῷ μέτρῳ τυχεῖν· συνεκτεινόμενα τῷ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀκορῆστω, τοσοῦτόν εἰσι. Καὶ τὰ μὲν τῶν θεοφόρων διδασκάλων ἐκείνῃ, τὰ μὲν τοῖς εἰσαγωγικοῖς εἰς θεωρίαν εἰσι κατάλληλα, τὰ δὲ τοῖς· κατ' αὐτὴν τελεῖσι· τε καὶ δοκιμοῖς· καὶ οὐκ ἂν εὐροις τὰ αὐτὰ πεφυκότα πρὸς πάντας, ἀλλὰ διεφρηναίε μάλα καὶ λόγῳ καὶ νῷ καὶ ἀπλῶς γε τοῖς πᾶσι. Τὰ δὲ τοῦ φίλου τουτοῦ καὶ ὁμιλητοῦ καὶ συναγωγιστοῦ τῶν γενναίων ἐκείνων ὕψηλά μὲν εἰσι τοῖς ὕψηλοις καὶ ἄνω βεβηκόσι καὶ τελεῖσι ὁμοῦ πάντα, ὡς μηδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπειν, οὕτω δ' αὖ τοῖς ἀτελέσι καὶ πρὸς θεωρίαν εἰσαγωγικοῖς κατάλληλα πάνθ' ὁμοῦ καὶ ξυμπεφυκότα, ὡς μηδὲ λέγειν ἐξεῖναι.

Καὶ τί χρῆ λέγειν, ἀνθρώπε τοῦ Θεοῦ! ὅπου γε καὶ πρακτικοῦς πάντας, καὶ τοὺς λόγου μετόχους, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας, καὶ νέους· καὶ γέροντας, καὶ πάντας ὁμοῦ χειρωσάμενος τούτοις ἔχεις; καὶ πᾶσι κατάλληλον σεαυτὸν ὑπερφυῶς τοῖς χρωμένους παρέχεις, οὐ δογματίζων μόνον καὶ τὰ ὑπερφυᾶ καὶ ἀπρόβητα ξυντιθεῖς ἐκείνα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠθικόν τε καὶ ἀπλούστερον λόγον, καὶ τὰς τῶν Γραφῶν ἐξηγήσεις ἐκ τῶν τοῦ Πνεύματος πηγῶν ἀενάως προχέων, ὡσπερ τὸ μάννα φασὶν ἐκείνο τὸ ἱερὸν, καινῶ· ἐν ἐρήμῳ πάσαι τὸν Ἰσραὴλ τρέφον, καὶ πᾶσι τὰ πάντα γινόμενον πρὸς τροφήν, καὶ κατάλληλον καὶ ξυμπεφυκὸς ὃν ἐκάστηρ ἔν τε τῷ ἱσταμένῳ τῆς χρείας· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν μάννα τὸν Χριστὸν ἔνδον ἀναθλύζον ἀενάως ἔσχευ ἐν τῇ καρδίᾳ, ἢ τό γε ἀληθέστερον εἶπαι, μᾶλλον ἔχεις, οὐ τύπος τις ἦν ἐκεῖνο τὸ μάννα καὶ σύμβολον· οὐδὲ γὰρ ἔχω τι πλεον καὶ φήσω, οὐδὲ μηχανῆ τις γε πρόσιστιν, ὥστε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐκείνην ἑμαυτοῦ τῷ λόγῳ καὶ τοῖς γράμμασιν ἂν ἐγγαράξαι, μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς περὶ σὲ καὶ τὰ σὰ ταυτεῖ παθῶν τε καὶ κινήματων· εἶεν.

Τούτων δ' οὕτως προκωρηκότων, καὶ οὕτω μεγάλους τινὰς καὶ θαυμαστοὺς ὑπὲρ τε τῆς ἱερᾶς

ἡτυχίας ὁμοῦ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας· πρὸς τὸν ταύτης πολέμιον ἐκδεδωκότος τοῦ μεγάλου τοὺς λόγους, καὶ ὡς οὐδ' ἂν αὐτό· ποτε προσεδέκησε, τί γίνεται; καὶ πῆ τὰ τοῦ καινοῦ καταλήγει· τούτου πολέμου; Πάντων ὁ χρηστός ἀφίμενος Βαριλαῦ, καὶ τοῦ πρὸς τοῦ; ἄλλους· ἐαυτὸν ἀποστήσας πολέμου, καὶ τοῦ λέγειν καὶ λογογραφεῖν κατ' ἐκείνων ὡσπερ δήπου καὶ πρόσθεν, ὅλος ἐξῆς κατὰ Γρηγορίου χωρεῖ, καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς τοῦ λόγου προστάτην γενναίον, πᾶσαν ἀναιρεῖται τὴν μάχην· κάκειθι κατὰ πρόσωπον μὲν ἐπιένα; καὶ βάλλειν οὐκ εἶχεν· Ὡς γὰρ βέλως ἰσχυροτέρῳ προσπασθόν, φησὶν, ἀπικρούσθη, καὶ ὡς κάλιως βαγεῖς ὑπεχώρησε· τοιοῦτω καὶ γὰρ τῷ προστάτῃ τῆς εὐσεβείας ἐνέτυχε· τὰ δὲ τῆς μηχανῆς καὶ τοῦ ὁδου χώρην οὐκέτι παρ' ἐκείνοισι οὐδοτιοῦν εἶχεν αὐτῷ, πάσαι καλῶς ἐξεληλεγμένα, καὶ κατ' αὐτοῦ πάνθ' ὁμοῦ συστραφέντα, τοὺς ἱμοὺς καταλιπὼν Θεσσαλονικίας, καὶ τὸ πολιτικὸν καὶ ὁμόγνωμόν τε καὶ σύμπουν καὶ τὴν ἐνστασιν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου, καὶ μάλιστα τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ποτηθεῖς ζῆλον, τὴν Κωνσταντινου καὶ αὐθις καταλαμβάνει, τῇ τε φιλίᾳ θαρρῶν τοῦ προσσηκτότος τρικαῦτα τῆς τῶν πιστῶν κοινῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν περὶ αὐτόν τισιν οὐκ ὀλίγοις, καὶ ὅτι μὴ καλῶς τε καὶ φιλίως εἶχον ἐκείνοι πάσαι πρὸς τοὺς καθ' ἡσυχίαν ἑαυτοῖς τε καὶ μόνῳ Θεῷ ζῶντας· ὅφ' ὡν φασὶ καὶ τὴν ἀρχὴν κατὰ τῶν τὰ θεῖα φιλοσοφούντων μοναστῶν τὸν κενὸν φιλόσοφον τουτοῦ κακῶς διερεθισθῆναι, διαφθορουμένου τῷ περιφανεί τῆς ἐν ἐντελείᾳ δόξης ἐκείνων, καὶ βουλομένων σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ κόλακας καὶ προσκυνητάς ἀγινεῖν; καὶ τούτους κακῆσθαι. Ἄλλ' ὅσον δὴ με μικροῦ καὶ διέλαθε μεταξύ τῶν βηθέντων κείμενον. Τρεῖς ἐνταυτοῦς ὅλους ἐν Θεσσαλονικίᾳ διατετριφῶς ὁ σοφὸς ἦδη, καθ' οὗς ὑπὲρ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας τὰ προβήθέντα καὶ λέγων καὶ γράφων ἐσοῦδαξε, τὸ πλείστον κἂν τούτοις ἦν τῷ συντρόφῳ πένθει καὶ τῇ μονώσει νέμων καὶ ἡσυχῆ, καὶ καθ' ἑαυτὸν, ὡς εἰώθει, τῷ Θεῷ συγγινόμενος· καὶ ἐπειδὴ τὴν φιλίην ἐρημίαν οὐκ εἶχε, καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀνεκτιθευτον ἀναχώρησιν, οἰκίσκον ἑαυτῷ κατασκευάσας τὸν πάντων ἐνδύστατον, καὶ οἶον καὶ κτύποις καὶ θορύβοις καὶ πάσαις ὁμιλίαις ἀνεπιχειρήτων εἶναι, τῶν πάντων ἀναχωρῶν ἦν ἐκεῖ, καὶ τὰ τῆς ἐρημίας νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καθ' ὅσον οἶός τε ἦν ἑαυτῷ μνηστευόμενος.

Καθῆστο μὲν οὖν ἡσυχάζων ὁ μέγας ἐκεῖ, καὶ τῷ Θεῷ μυστικῶς προσευχόμενος· οἱ δ' ὁμιληταὶ καὶ συνασκηταὶ τῶν τοιούτων παρὰ γε τῷ θαυμαστῷ Ἰσιδώρῳ παννύχιοι πάντες ἀγρυπνοῦντές τε καὶ ψάλλοντες ἦσαν ὁμοῦ, καὶ Ἄντωνίῳ τῷ κοινῷ φημι καθηγητῇ καὶ πατρὶ τὰ εἰκότα πανηγυρίζοντες· ἐσπέρα καὶ γὰρ ἦν ἐκείνη τῆς νομιζομένης αὐτῷ δι' ἔτους κοινῆς πανηγύρεως· ἦς οὐδ' αὐτὸς εἶπε· ὁ μέγας ἀπῆν, ὡ τοῦ θαύματος! ἀλλὰ καὶ σερπὴν λαμπρῶς μάλα μετὰ τοῦ σῆματος, καὶ συνορτάζων καὶ συνεργῶν, καὶ διατιῶν δικαίως ἀμφοτέρως τοῖς μέρεσιν. Εὐχομένῳ καὶ γὰρ ἐκεῖ τῷ Γρηγορίῳ καθ'

ιν, ὡς ἔφην, φῶς μὲν ἄθροον θεῖον ἐπιδημῆσαι ἄσθαι· βαρύτερα καὶ γὰρ ὡς εἶκός πρὸς ταύτην ἔξιν ἐκείνην, μὴ προσορῶν ἔχουσαν τὸν ἀδελφὸν καὶ πατέρα, μηδὲ προσλαλεῖν τὰ τελευτάτα καὶ ἡδιστα; πρὸς ταῖς ἐσχάταις μετ' ὀλίγον ἂν γενομένην ἀνοπνοαῖς. Ὁ δὲ Πνεύματι θεῖῳ τὸ μέλλον ἐναργῶς προσορῶν, Ἄλλ' οὐ χρεῖα γε τῶν τοιούτων, μάλα θαβρύντως πρὸς ἐκείνους φησὶν· ἔλευσόμεθα καὶ γὰρ ἡμεῖς Θεοῦ βουλομένου καὶ πρὸ τῆς αὐτῆς τελευτῆς. Καὶ ὁ μὲν εἶπε· τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἦν ὅτε φρωῶς ἔγαν καὶ θαυμαστῶς· ἔτι καὶ γὰρ ἀποδημοῦντος ἐκείνου, ἐσπέρα μὲν ἦν καθ' ἣν δῆπου καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς μεταστάσεως ἡμῖν τῆ Θεομήτορι τελεῖν ἔθοσ· ἡ δὲ Θεοδότῃ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐκδημίαν ἰούσα, τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πατρὸς ἐζητήει· ὡς δ' ἤκουσεν ἐκεῖνον ἀποδημοῦντα, τιτρώσκειται μὲν τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς ἀναξίαν ἑαυτὴν ταλανίζει τῆς ἐσχάτης ἐκείνου θέας καὶ ἐμύλιας· σιωπᾷ δ' ἐξ ἐκείνου τὸ παράπαν καὶ ἡρεμεί, καθάπερ εἰ στραφεῖσα πρὸς ἑαυτήν. Καὶ οἱ μὲν παρόντες πρὸς τὴν ἔκφορὴν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ σώματος πάντες ἦσαν ὄρωντες, ὡς ἀπολιπούσης μετὰ μικρὸν αὐτὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ πρὸς κηδείαν ἠτύρπεζον· ἡ δὲ, ὡ τοῦ καινοῦ θαύματος! καὶ εἰς ὀγδόην ἐξ ἐκείνου γε παρατείνει, ἄτροπος, ἀνούδιος, ἀνομιλητος, ἀναπνοῆ μόνῃ βραχείᾳ καὶ ὀφθαλμοῖς πιστουμένη τὸ ζῆν, καὶ τὴν παρουσίαν κατὰ τὴν πρὶ ῥῆσιν ἐκδεχομένη τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ δῆλον ἐκείθεν· τῆς γὰρ ὀγδῆς πρὸς ἐσπέραν ἰούσης, παραγινεται μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας ἐκεῖνος, παρίσταται δὲ τῆ κειμένη καὶ προσλαλεῖ· ἡ δ' ἀισθομένη, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἅμα τῆ ψυχῇ πρὸς ἐκεῖνον διέρασα, ἐπεὶ λέγειν οὐκ εἶχεν, οἷς εἶχεν ἀφοσιούσας τὸν πόθον· τὰς γὰρ νεκρὰς ἤδη χεῖρας ἐκείνας, καθ' ὅσον εἶχε κινήσασα, καὶ πρὸς θεῖον οἶον καὶ τὴν ὀρελομένην εὐχαριστίαν ἐπάρασα, καὶ, Ἀδὲξαι σοι, Κύριε, ψυχῇ φθειγμένη καὶ νῦν, μετὰ μικρὸν πρὸς θεῖον αὐτὴν εὐκλεῶς παραπέμπει, ὅς δῆπου καὶ τὰ τοιαῦτα θαυμαστῶς οὕτω καὶ ὑπὲρ φύσιν εἰργασταί, τοῦ μὲν τὴν θαυμαστὴν ὑπὲρ αὐτῆς πρὶ ῥῆσιν, τῆς δὲ τὴν καλλίστην ἀποπληρῶν ἔφασιν, καὶ ἀμφοτέρους ἅμα τιμῶν· ἥς δὴ καὶ τῆς ψυχῆς ἐξιούσης, τῷ θεῖῳ φωτὶ τὰ πρόσωπα θαυμαστῶς περιλάμπεται, τὴν ἐκείνης ἱερὰν τε καὶ ἀπόρρητον διαζωγραφούντα καὶ τοῖς ἔξω λαμπρότητα· καὶ τὸν νεκρὸν δ' ἐνφύροντες ἤδη, καὶ συνήθως τὸν ἐπιτάφιον ἔδοντες, τηλικαύτης τῆς εὐωδίας τῶν τε παρόντων τινὲς, καὶ αὐτὸ· δ' ἐκεῖνος ὁ μέγας; ἤσθοντο, ὡς μὴδ' ἐρμηνεύειν ἐκείνην διὰ τὸ μέγεθος δύνασθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολλὰ τινα πρὸς τοῦτοι; ὑπὲρ αὐτῆς λόγου τε καὶ συγγραφῆς ἄξια παρὰ πολλοὺς φέρεται, ἃ καὶ διὰ τὸ τοῦ λόγου μήκος ἡμῖν παραλείπειται.

καὶ τὸν ἄσθαι· βαρύτερα καὶ γὰρ ὡς εἶκός πρὸς ταύτην ἔξιν ἐκείνην, μὴ προσορῶν ἔχουσαν τὸν ἀδελφὸν καὶ πατέρα, μηδὲ προσλαλεῖν τὰ τελευτάτα καὶ ἡδιστα; πρὸς ταῖς ἐσχάταις μετ' ὀλίγον ἂν γενομένην ἀνοπνοαῖς. Ὁ δὲ Πνεύματι θεῖῳ τὸ μέλλον ἐναργῶς προσορῶν, Ἄλλ' οὐ χρεῖα γε τῶν τοιούτων, μάλα θαβρύντως πρὸς ἐκείνους φησὶν· ἔλευσόμεθα καὶ γὰρ ἡμεῖς Θεοῦ βουλομένου καὶ πρὸ τῆς αὐτῆς τελευτῆς. Καὶ ὁ μὲν εἶπε· τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἦν ὅτε φρωῶς ἔγαν καὶ θαυμαστῶς· ἔτι καὶ γὰρ ἀποδημοῦντος ἐκείνου, ἐσπέρα μὲν ἦν καθ' ἣν δῆπου καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς μεταστάσεως ἡμῖν τῆ Θεομήτορι τελεῖν ἔθοσ· ἡ δὲ Θεοδότῃ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐκδημίαν ἰούσα, τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πατρὸς ἐζητήει· ὡς δ' ἤκουσεν ἐκεῖνον ἀποδημοῦντα, τιτρώσκειται μὲν τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς ἀναξίαν ἑαυτὴν ταλανίζει τῆς ἐσχάτης ἐκείνου θέας καὶ ἐμύλιας· σιωπᾷ δ' ἐξ ἐκείνου τὸ παράπαν καὶ ἡρεμεί, καθάπερ εἰ στραφεῖσα πρὸς ἑαυτήν. Καὶ οἱ μὲν παρόντες πρὸς τὴν ἔκφορὴν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ σώματος πάντες ἦσαν ὄρωντες, ὡς ἀπολιπούσης μετὰ μικρὸν αὐτὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ πρὸς κηδείαν ἠτύρπεζον· ἡ δὲ, ὡ τοῦ καινοῦ θαύματος! καὶ εἰς ὀγδόην ἐξ ἐκείνου γε παρατείνει, ἄτροπος, ἀνούδιος, ἀνομιλητος, ἀναπνοῆ μόνῃ βραχείᾳ καὶ ὀφθαλμοῖς πιστουμένη τὸ ζῆν, καὶ τὴν παρουσίαν κατὰ τὴν πρὶ ῥῆσιν ἐκδεχομένη τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ δῆλον ἐκείθεν· τῆς γὰρ ὀγδῆς πρὸς ἐσπέραν ἰούσης, παραγινεται μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας ἐκεῖνος, παρίσταται δὲ τῆ κειμένη καὶ προσλαλεῖ· ἡ δ' ἀισθομένη, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἅμα τῆ ψυχῇ πρὸς ἐκεῖνον διέρασα, ἐπεὶ λέγειν οὐκ εἶχεν, οἷς εἶχεν ἀφοσιούσας τὸν πόθον· τὰς γὰρ νεκρὰς ἤδη χεῖρας ἐκείνας, καθ' ὅσον εἶχε κινήσασα, καὶ πρὸς θεῖον οἶον καὶ τὴν ὀρελομένην εὐχαριστίαν ἐπάρασα, καὶ, Ἀδὲξαι σοι, Κύριε, ψυχῇ φθειγμένη καὶ νῦν, μετὰ μικρὸν πρὸς θεῖον αὐτὴν εὐκλεῶς παραπέμπει, ὅς δῆπου καὶ τὰ τοιαῦτα θαυμαστῶς οὕτω καὶ ὑπὲρ φύσιν εἰργασταί, τοῦ μὲν τὴν θαυμαστὴν ὑπὲρ αὐτῆς πρὶ ῥῆσιν, τῆς δὲ τὴν καλλίστην ἀποπληρῶν ἔφασιν, καὶ ἀμφοτέρους ἅμα τιμῶν· ἥς δὴ καὶ τῆς ψυχῆς ἐξιούσης, τῷ θεῖῳ φωτὶ τὰ πρόσωπα θαυμαστῶς περιλάμπεται, τὴν ἐκείνης ἱερὰν τε καὶ ἀπόρρητον διαζωγραφούντα καὶ τοῖς ἔξω λαμπρότητα· καὶ τὸν νεκρὸν δ' ἐνφύροντες ἤδη, καὶ συνήθως τὸν ἐπιτάφιον ἔδοντες, τηλικαύτης τῆς εὐωδίας τῶν τε παρόντων τινὲς, καὶ αὐτὸ· δ' ἐκεῖνος ὁ μέγας; ἤσθοντο, ὡς μὴδ' ἐρμηνεύειν ἐκείνην διὰ τὸ μέγεθος δύνασθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολλὰ τινα πρὸς τοῦτοι; ὑπὲρ αὐτῆς λόγου τε καὶ συγγραφῆς ἄξια παρὰ πολλοὺς φέρεται, ἃ καὶ διὰ τὸ τοῦ λόγου μήκος ἡμῖν παραλείπειται.

καὶ τὸν ἄσθαι· βαρύτερα καὶ γὰρ ὡς εἶκός πρὸς ταύτην ἔξιν ἐκείνην, μὴ προσορῶν ἔχουσαν τὸν ἀδελφὸν καὶ πατέρα, μηδὲ προσλαλεῖν τὰ τελευτάτα καὶ ἡδιστα; πρὸς ταῖς ἐσχάταις μετ' ὀλίγον ἂν γενομένην ἀνοπνοαῖς. Ὁ δὲ Πνεύματι θεῖῳ τὸ μέλλον ἐναργῶς προσορῶν, Ἄλλ' οὐ χρεῖα γε τῶν τοιούτων, μάλα θαβρύντως πρὸς ἐκείνους φησὶν· ἔλευσόμεθα καὶ γὰρ ἡμεῖς Θεοῦ βουλομένου καὶ πρὸ τῆς αὐτῆς τελευτῆς. Καὶ ὁ μὲν εἶπε· τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἦν ὅτε φρωῶς ἔγαν καὶ θαυμαστῶς· ἔτι καὶ γὰρ ἀποδημοῦντος ἐκείνου, ἐσπέρα μὲν ἦν καθ' ἣν δῆπου καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς μεταστάσεως ἡμῖν τῆ Θεομήτορι τελεῖν ἔθοσ· ἡ δὲ Θεοδότῃ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐκδημίαν ἰούσα, τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πατρὸς ἐζητήει· ὡς δ' ἤκουσεν ἐκεῖνον ἀποδημοῦντα, τιτρώσκειται μὲν τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς ἀναξίαν ἑαυτὴν ταλανίζει τῆς ἐσχάτης ἐκείνου θέας καὶ ἐμύλιας· σιωπᾷ δ' ἐξ ἐκείνου τὸ παράπαν καὶ ἡρεμεί, καθάπερ εἰ στραφεῖσα πρὸς ἑαυτήν. Καὶ οἱ μὲν παρόντες πρὸς τὴν ἔκφορὴν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ σώματος πάντες ἦσαν ὄρωντες, ὡς ἀπολιπούσης μετὰ μικρὸν αὐτὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ πρὸς κηδείαν ἠτύρπεζον· ἡ δὲ, ὡ τοῦ καινοῦ θαύματος! καὶ εἰς ὀγδόην ἐξ ἐκείνου γε παρατείνει, ἄτροπος, ἀνούδιος, ἀνομιλητος, ἀναπνοῆ μόνῃ βραχείᾳ καὶ ὀφθαλμοῖς πιστουμένη τὸ ζῆν, καὶ τὴν παρουσίαν κατὰ τὴν πρὶ ῥῆσιν ἐκδεχομένη τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ δῆλον ἐκείθεν· τῆς γὰρ ὀγδῆς πρὸς ἐσπέραν ἰούσης, παραγινεται μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας ἐκεῖνος, παρίσταται δὲ τῆ κειμένη καὶ προσλαλεῖ· ἡ δ' ἀισθομένη, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἅμα τῆ ψυχῇ πρὸς ἐκεῖνον διέρασα, ἐπεὶ λέγειν οὐκ εἶχεν, οἷς εἶχεν ἀφοσιούσας τὸν πόθον· τὰς γὰρ νεκρὰς ἤδη χεῖρας ἐκείνας, καθ' ὅσον εἶχε κινήσασα, καὶ πρὸς θεῖον οἶον καὶ τὴν ὀρελομένην εὐχαριστίαν ἐπάρασα, καὶ, Ἀδὲξαι σοι, Κύριε, ψυχῇ φθειγμένη καὶ νῦν, μετὰ μικρὸν πρὸς θεῖον αὐτὴν εὐκλεῶς παραπέμπει, ὅς δῆπου καὶ τὰ τοιαῦτα θαυμαστῶς οὕτω καὶ ὑπὲρ φύσιν εἰργασταί, τοῦ μὲν τὴν θαυμαστὴν ὑπὲρ αὐτῆς πρὶ ῥῆσιν, τῆς δὲ τὴν καλλίστην ἀποπληρῶν ἔφασιν, καὶ ἀμφοτέρους ἅμα τιμῶν· ἥς δὴ καὶ τῆς ψυχῆς ἐξιούσης, τῷ θεῖῳ φωτὶ τὰ πρόσωπα θαυμαστῶς περιλάμπεται, τὴν ἐκείνης ἱερὰν τε καὶ ἀπόρρητον διαζωγραφούντα καὶ τοῖς ἔξω λαμπρότητα· καὶ τὸν νεκρὸν δ' ἐνφύροντες ἤδη, καὶ συνήθως τὸν ἐπιτάφιον ἔδοντες, τηλικαύτης τῆς εὐωδίας τῶν τε παρόντων τινὲς, καὶ αὐτὸ· δ' ἐκεῖνος ὁ μέγας; ἤσθοντο, ὡς μὴδ' ἐρμηνεύειν ἐκείνην διὰ τὸ μέγεθος δύνασθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολλὰ τινα πρὸς τοῦτοι; ὑπὲρ αὐτῆς λόγου τε καὶ συγγραφῆς ἄξια παρὰ πολλοὺς φέρεται, ἃ καὶ διὰ τὸ τοῦ λόγου μήκος ἡμῖν παραλείπειται.

καὶ τῶν τοιούτων, οὐδ' ἔσον ἂν εἴποι τις ἐπαινῶν, ἅμα
 ἐν τούτῳ καὶ μόνον ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω, τὸ καθαπαρεῖ
 τισι πεττοῖς τε καὶ κύβοις, ἢ κατὰ τὸν σοφὸν εἰπεῖν
 θεολόγον, ὡσπερ τοὺς ἐπικικοὺς καὶ τὰ θέατρα, οὕτω
 δὴ καὶ τὰ θεῖα πιάζειν, καὶ κατορχεῖσθαι τῶν θεα-
 τῶν, ἢ ἐφορχεῖσθαι τὰ θεῖα, καὶ τὰ μυστικὰ θεατρι-
 ζῖν κακῶς ὡς ἐν σκηνῇ τε δράματι· ταύτην τοι-
 γαρ οὖν ἐκίνο; μετὰ τοῦ προσήματος καὶ τῆς
 ὑποκυρουρούσης εὐσεβείας καταλαθῶν, καὶ τὰ τῶν
 ἔξω λόγων καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῖς περὶ ταῦτα κε-
 χηρόσιν ἀπλῶς καθάπερ εἰ τι δίκαιον προβαλλόμενος,
 κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύοντος· ἐρημίαν, πᾶσαν ἐν
 βραχεῖ ταύτην ἐποποιεῖται, καὶ κακῶς ἐαυτῷ ταῦτα
 φρονεῖν ἀναπαθεῖ, καὶ ταῖς στρατείαις αὐτοῦ κατα-
 θεῖ βλασφημίαις τε καὶ τοῖς ἔδογμασι, τὸν Βεελζε-
 βούλ ἀντισαγαγὼν τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἀν-
 τικρυς καὶ αὐτὸς, καθάπερ Ἰουδαῖοι κατὰ Χριστοῦ
 πρότερον, καὶ πλάνους ἀποκαλῶν τοὺς θεοειδεῖς,
 αἰρεῖσιν τε πονηρῶν τοῖς ἁγίοις ἐπικαλῶν, καὶ βλασ-
 φήμους καὶ ἀπατεῶνας τινὲς ὀνομάζων καὶ κακο-
 λόγους, τὸ τῆς κακοδοξίας πονηρῶν ὄντως ταμίειον,
 τὸ τῆς βλασφημίας καὶ τῆς ἀπάτης· ἀκριδὲς ἐργα-
 νον.

Ταῦτα καὶ τοῖς περὶ τὸν τῆς Ἐκκλησίας προκα-
 θήμενον ὑποψιθουρίσας, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκείνου
 ὄρειν ἐν παραδείσῳ, καὶ πάλαι διεφθαρμένοις, καθὼς
 δὴ περὶ καὶ φθόσας Ἰφην, καὶ δι' ἐκείνων, ὡς διὰ τινῶν
 ἐπιτηδείων ὀργάνων ἢ μελῶν, καὶ τὴν κεφαλὴν κα-
 θεῖλῶν, ὡσπερ δὴ καὶ διὰ τῆς γυναικὸς τὸν Ἀδὰμ
 ἐκείνος τὸ πρότερον, μικροῦ καὶ τὴν κατ' εὐσεβείαν
 ἀκριβῆ λατρεῖαν ἐξουσίασθεσι παθεῖ πάντας, κα-
 τὰ τὴν ταύτης ἀκριθεστάτων λατρευτῶν καὶ κηρύκων
 ἐρήμην κατὰ ψηφισσάσαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπέχει θεὸς
 ἀνωθεν, ὁ καὶ τοὺς πειρασμοῦς, οἷς αὐτὸς αἰεὶ λό-
 γους σοφίας, συμπερόντως κατὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ
 συγχωρῶν, καὶ τὸ μὲν ἀφίει, τὸ δὲ κατέχων, ἵνα
 μὴ τῷ ψεύδει δῶ κατὰ τῆς ἀληθείας εἰς τέλος, οἴμαι,
 καυχήσασθαι. Γράμματα δ' ἐκίθειν τοῦ τῆς κοινῆς
 Ἐκκλησίας προεστηκότος εἰς Θεσσαλονικὴν φοιτῆ,
 Γρηγόριόν τε τὸν ἱερὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πρὸς τὴν
 Ἐκκλησίαν ὡς ὀπυεθύνοους ἤδη μετακαλούμενα. Καὶ
 ὁ μὲν ἀνείποι μετὰ τῆς θεολόγου γλώττης εὐθύς,
 οὐδὲν ἀναδουεῖ οὐδ' ἀναβαλλόμενος, Ἰσίδωρον τε
 καὶ Μάρκον τοὺς κορυφαίους τῶν φίλων καὶ τὸν κα-
 λῶν μετ' αὐτοῦ Ἀωρόθεον ἐπαγόμενος· ἐπεὶ δ'
 ἐπέθη τῆς Κωνσταντινίου, τὸ σκότος ἦν εὐθύς ὄρειν
 ἐλαυνόμενον τῷ φωτὶ, καὶ τὸν ἐπικρατοῦντα τῆς
 εὐσεβείας νυκτερινὸν κάγον τῇ προσβολῇ τῶν τοῦ
 κρητοῦ ἡλίου ἀκρίτων λαμπρῶς ὕποσηκόμενον καὶ
 ἐκαυόμενον, καὶ τὴν ψυχοφθόρα θηρία, κατὰ τὸν
 θεοφόρον φάναϊ Δαβὶδ, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τούτου πρὸς
 αὐτὰ καὶ τὰ; οἰκίας καταδύσεις καὶ τὸ φίλον σκό-
 τος; ὀποχωροῦντα καὶ αὐσετελλόμενα πάντα; καὶ γὰρ
 ἦπερ ἔφην σχεδὸν, πλὴν ἐνώ; τινος; ἢ δυοῖν τῶν ἀρί-
 στων, τοὺς μὲν προκατελιγημένους, τοὺς δὲ κατὰ
 μικρὸν πειδομένους, τοὺς δ' ἀρχομένους ἤδη θεω-
 ρεῖσθαι καὶ περιτρέπεσθαι περὶ τὴν πρώτην ἕδραν·
 καὶ τὴν ἀληθείαν εὐρηκῶς; τῷ ἐν αὐτῷ φεγγομένῳ
 τῆ; ἀληθείας φγεμονικῶ στριζῆ καὶ ὀδηγεῖ Πνεύ-

ματι· καὶ γίνεται πάλιν τὰ σκολεῖ εἰς εὐθεία, καὶ
 αἱ τραχυαὶ εἰς ὁδοὺς λείας, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα
 τὸ ἀγαθὸν, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ καὶ αὐθὺς εἰπεῖν,
 ὀδηγεῖ πάντας διὰ τῆς ἐκείνου χειραγωγία, τε καὶ
 τῆς γλώττης ἐν γῇ εὐθείᾳ, ὅπου οὐκ ἐνὶ λίθος καὶ
 πρόσκομμα, τὸ τῆς θείας φάνας καὶ πάλιν Γραφῆς,
 οὐκ ὄφρις δάκνων ἐπὶ ἔδρῳ, οὐδὲ δῆγμα πονηρῶν καὶ
 μελανία θανάτου πρόξενος· καὶ σὺν τούτοις ἢ καὶ
 πρὸ τούτων, τὸν αὐτὸν ἐκίθειν μετακαλεσάμενον
 πατριάρχην, καὶ δὴ καὶ τὴν σὺν αὐτῷ τὸ τηρικαῦτα
 παροῦσαν κοινὴν τῶν ἀρχιερέων ὀμήγουρι, οἱ καὶ
 πρὶν μὲν εἰς λόγους ἐνελεστέρους ἔλθειν τῷ μεγά-
 λῳ, καὶ τὴν τῶν προκειμένων ἐξέτασιν, ἐκ πρώτης,
 ὁ φασιν, ἀφτηρίας καὶ ὀμιλίας, οὕτως ἐξεπλάγησαν
 τὴν ἐκείνου φωνὴν καὶ τὴν λόγον, ὡς μηδὲ λέγειν
 ἐξείναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὸ πλέγος κατὰ μικρὸν
 ἀφῆκαν τῶν αὐτοῦ λόγων, ἡμέρας ἅλας οὐεὶ διαμι-
 ληκότας καὶ νύκτας, τῶν τε πρὸς Βαρλαάμ καὶ τὰς
 ἐκείνου κενοφωρίας διακούσαντες θαυμαστῶν λόγων,
 καὶ τὰς ἐκείνου φωνὰς ἐν τε συγγράμμασι καὶ λό-
 γοις, ὀμοίως Θεοῦ φωναὶ ἀντικρυς εὐρηκῶτες, καὶ
 νοῦν ἱερὸν, μᾶλλον δὲ νοῦν Χριστοῦ, κατὰ τὸν θε-
 σπέσιον εἰπεῖν Παῦλον, καὶ στόμα θεολογίας, καὶ
 λογάτων ἱερῶν, καὶ δόξης ὀρθῆς στάθμην, καὶ πᾶν
 ὁ τι τις ἂν εἴποι τῶν τιμῶν καὶ ὀψηλῶν, διδάσκαλον
 αὐτὸν εὐσεβείας διαβλήθην ὀμοῦ πάντες ἀνωμαλῶ-
 γων, καὶ συνφῶν καὶ ὀμογνώμονα τῶν τῆς Ἐκκλη-
 σίας κοινῶν διδασκάλων, καὶ γλώτταν κοινὴν τῆς
 ἐκείνων ὀμολογίας, καὶ καθαίρετὴν τῆς κλάνης· καὶ
 χάριτας αὐτῷ μακρὰς ἔλεγεν ὀφλεῖν ὁ κοινὸς τῆς
 κοινῆς Ἐκκλησίας; προσέταξ, ὅτι τῆς Βαρλαάμ
 κλάνης καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ψεύθους αὐτὸν τε καὶ
 τοὺς; περὶ αὐτὸν ἀπήλαξε διὰ τῶν αὐτοῦ θαυμαστῶν
 λόγων.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τῆς Ἐκκλησίας καθηγεμῶν τη-
 νικαῦτα σὺν γε τοῖς περὶ αὐτὸν ἀρχιερεῦσιν, ὁ δὴ
 καὶ φθόσας εἰρήκειν· τὸ λογίζόμενον ὀηλαθῆ τῆς
 ψυχῆς ὀγιὰς περιφέρων εἶναι, καὶ μήπως παρτραπείς
 ὀπὸ τοῦ κάκιστ' ἀπολουμίνου φθόνου τε καὶ τῆς
 δυσσεβείας. Ἐπεὶ δὲ καὶ σύνδοτον κοινὴν ὀρεῖ τῆς
 Ἐκκλησίας τῆς καθόλου γενέσθαι, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς
 ἐν Ἐκκλησίᾳ πολλῇ καὶ λαῷ βαρεῖ δοξασθῆ, κατὰ
 τὸν θεῖον φάναϊ Δαβὶδ, καὶ τὸν οἰκίον αὐθὺς κατὰ
 τὸν αὐτοῦ λόγον ἀντιδοξάζη θεράποντα· ὁ Τὸς; δε-
 ξάζοντας καὶ γὰρ με, φησὶν ἐκείνος, δοξάσω· οἱ δὲ
 ἐξουθενοῦντές με ἀτιμασθήσονται· ὁ καὶ πρὸς τού-
 τοις ἵνα ἐκ μέσου τὸ τῆς κλάνης μετ' ἡλίου μνημέ-
 συνον γένηται, καὶ τὸν λεγῶνα τῶν πονηρῶν κνευ-
 μάτων μετὰ τῆς ἀγέλης τῶν χυρῶν ὀ μεγάλου τοῦ
 Πνεύματος ὀπηρεταί τῇ θαλάττῃ καὶ τῷ τῆς ἀπω-
 λείας βοθῶ παραπέμψωσι, γίνεται δὴ καὶ τοῦτο· καὶ
 ἢ χυρία τὸ γε νῦν εἶναι τίως ὀρίζεται, προσθεσμίαν
 λαβοῦσα τὴν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλείας ἐκάνοθεν· εἶπε
 γὰρ, εἶδε μηδ' ἐκείνον ἀπειναί τῆς τελευταῆς καὶ τοῦ μν-
 στηρίου· οὕτω καὶ γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ κατὰ τὴν ἱερὴν
 ἐκείνην σύνδοτον μετὰ τοῦ Πνεύματος; ὀπὲρ τοῦ Πνεύ-
 ματος πεπραγμένα· ἀλλὰ καὶ παρῆναι μετὰ τῆς θείας
 καὶ βασιλικῆς ψυχῆς τε καὶ γλώττης, καὶ κηρύξει
 θαυμαστῶς καὶ διδάξει, καὶ αὐτὸς δι' αὐτοῦ καὶ τῆ

ειαν εξελέγξαι, και τὸν τῆς εὐσεβείας ἄριστῶν
 ἰσαι λόγον. Καὶ οὕτως μετὰ τῆς μεγάλης και
 υἱοῦς ἐκείνης ὁμολογίας: τε και θεολογίας ὁ θαυ-
 ῶν: Ἄνθρωποι: τὸν ἐνταῦθα καλῶς μεταλλάξαι
 ἰην γῆν καταλιπὼν, και πρὸς Θεὸν μεταβᾶς·
 ὅθεν γὰρ ἀντι πάσης και ὑπὲρ πᾶσαν τὴν ἐπι-
 βασιλείαν εἴπερ τις τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλείων
 εν λαβῶν. Ἄλλὰ μήπω τοῦτο· δεῖ γὰρ μηδ'
 τῷ λόγῳ παραλιπεῖν, τηλικαυτὰ τε ὄντα,
 ἢ εἰρημένως μεταξὺ κείμενα.

ἔπει μὲν ἐκ Θεσσαλονίκης, καθὰ δὴ και φθάσας
 ὄν τοῖς περὶ αὐτὸν ὁ θεός· Γρηγόριος εἰς τὴν
 κλειων βασιλεύουσάν· Θράκης δ' ἐπιθεδικῶς
 και ἐν Ὀδρουσὶς αὐτοῦ που και Ὀρεισιδάδι
 νοῦ, πάρεργον ὡσπερ τῆς ὁδοῦ και τοῦ προ-
 σου ποιεῖται και τὸ τὸν ἐμὸν Δαβὶδ και τὴν
 ἡ χάριν μετὰ τῆς θαυμαστῆς σοφίας τε και
 ῶτης μετακαλέσασθαι, κοινωνῶν ὄντα πάλαι
 στήσεως και λόγων και τρόπων και γνώμης,
 ὧν φιλῶν αὐτῷ συγκαταλεγμένον τοῖς πρώ-
 ῶν: τοιγαρὸν και μετακαλεῖται πρὸς θαυ-
 ῶν ἀγῶνα τὸν ἄνδρα, μεταξὺ Θράκης τε και
 ἢ ἐν ὄρεσι που καθ' ἡσυχίαν σκηνοῦμενον·
 ἢ και Γρηγόριος ὁ θαυμαστός ἐκεῖνος ἐν ἡσυ-
 ῶτα τῆς ἀπὸ Σιναιῶν μεταβᾶς· κάθοδον, θείας
 σοφίας ἐκεῖ συνίστησι φροντιστηρίου, και
 κ Σινᾶ προσγενομένην αὐτῷ προσγορίαν ἐξ
 ὅ τε και δι' αὐτοῦ τῷ χώρῳ και τῷ φροντι-
 ρ εἶδωσιν. Ἄλλ' ἐκεῖνος και τὰ γράμματα τοῦ
 ου φθάνει, μᾶλλον δὲ θεός αὐτὸν ἄνωθεν ἐξάγει
 ἰς τῆς ἐρημίας και τῆς καλύψεως, και τῷ γεν-
 τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῆ τὸν καλὸν συναγωνι-
 α: και ὑπασπιστὴν ὄξέω; πρ' ἐκείνα συνιστη-
 ῶτη και γὰρ ἦν εἰσόντι Γρηγορίῳ τὴν Κοιν-
 ῶν, κἀκεῖνος εὐθύς ἐκ τοῦ ἔρους κερῆν,
 ἢ ἔκπερ τινά και θαυμαστὴν ἐνθάδε τῆ τοῦ
 εἰδῶν ψυχῆ, και εἶπεν οὐκ ἂν τις ἐξέλκε βρ-
 και τῶν τῆς θείας φιλοσοφίας; κοινωνῶν τε και
 ἰστῶν ἐκείνῳ συγκατιόντων· ὑπόψια και γὰρ
 φέου βαρβαρικῆς τῆς μηδὲ τὴν ἀρχὴν οδοῦς
 ἐκείθεν ἐξήλασεν· οὕτως θαυμαστῶς τῆς
 κρονοίας, καθὰ δὴ και φθάσαντες ἐφημεν, τὰ
 ὕτων κρονοίας ἀναγκαίως εὐστῆς ἀνωθεν οἰκο-
 νίας.

εἰνων τοιγαρὸν κατιόντων ἐκείθεν, και Διο-
 ς· σὺν αὐτοῖς ἦν ὁ φίλος· τῆς μὲν βασιλευού-
 ταυτήσοι πάλαι πολίτης και τῶν εὐπατριδῶν,
 ἰς δ' ἐραστή; και τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσο-
 εἴπερ τις, δε' ἦν ἄρα και τῆς πατρίδος παρὰ
 ἢ τὴν ζωὴν ἀποικος διαγέγονώ; ἐν ἐρήμοι; και
 διατριβῶν ἦν, και τὰ πλεῖστα τῷ χρησῶν
 ἐκεῖ συγγινόμενος. Τούτῳ καταλαβόντι, καθ-
 ἐφην, τὴν Κωνσταντινου σὺν τοῖς λοιποῖς, και
 ἢ μὲν εἰς ὅσιν ἐλθένοι τῷ σοφῷ Γρηγορίῳ·
 γὰρ οὐδὲ πρότερον ὄραθεί; ἔτυχεν ὄντως· παρὰ
 ἰς· ἐταίροι; σὺν γε τοῖς ἄλλοις ἐνταυθοῖ κατα-
 ἰς, ὄφεις εὐθύς ὑπονοῦσι κατά τὴν πρώτην γέ-
 νητων τοιαῦτα παρίσταται. Ἄφνει μὲν εἰς τὴν
 ἀχέρας τῆς Θεομητορος θεῶν νεῶν, ὁ χρηστός

ἄφνει Διονύσιος, ὁμοῦ προσκυνήσαντες; πάντες, και
 τὸν ἱερὸν δηλαδὴ Γρηγόριον ἔχοντες μέσον ἡμῶν·
 ἐπεὶ δὲ και τὸν νεῶν εἰσιόντες; μετὰ βραχὺ, και
 προσκυνήσαντες ὡ; ἔθος, ἄμα πρὸ τῶν τοῦ θεῶν
 αὐτοῦ θυρῶν ἐστήμεν, ἄνδρα; τινὰς λαμπροῦς ὁμοῦ
 και τὴν ὄψιν και τὴν στολὴν ἰδόντες ἐκεί-
 θεν ὄραν. Οἱ και στολῆν τινα λαμπρὰν ἐνδύσαντες;
 τὸν Γρηγόριον, και ῥάβδον ὁμοίαν αὐτῷ ἐγχειρίζου-
 σιν, ἦν ἐκεῖνος; λαβὼν ἐν χειρὶν και τὴν νεῶν πάντα
 περιῶν, και ἡμῶν ἐπομένων πάντων, ἀνθρωπι-
 σκων ἰδόντες τι σμήνος ἐλαύσαν ἐκείθεν αἰσχρὰν
 ὁμοῦ πάντων κεκτημένων τὴν ὄψιν και μλαινάν.
 Ἐἴς· ἐκείθεν ἐπανῶν, τῶν αὐτῶν ἰδόντες και πάλιν
 ἔχεται, εἰ που και τινες; ἔτυχον ἔνθεν σκότιαι και
 γωνία παραβύσαντες; ἐκρυπτοῦς, κἀκεῖνοῦς ἀνιχνεύων
 μετὰ καλλῆς τῆς σπουδῆς, και τῶν ἱερῶν ἀπειλῶ-
 νων ὡσαύτως και πόρρω τιθεί;· Οἱ δ' ἐξίοντες ἐκεί-
 θεν, ἐπεὶ μηδ' ἀντιβλέπειν μηδὲ ἵστασθαι τὸ παρὰ
 παν ἐδύναντο, φεύγοντες ἠπειλοῦν ὑπ' ἀπορίας, ὡς
 ἀμυνοῦνται δηλαδὴ καὶ πράγμασι και λόγοι; ἐκεί-
 νων οὐτωσὶ διωκόμενοι, και τῶν κατ' αὐτοῦ βλαστη-
 μιῶν οὐδέποτε παύσσονται. Ἄλλ' ἐκεῖνοῦς οἰμῶζειν
 φησὶν ὁ μέγας ἀφεις, ἐπανελθῶν σὺν ἡμῖν αὐθὶς πρὸ
 τῶν ἀδύτων τῆς προτέρας εἰχέτο στάσεως· οἱ δὲ τὰς
 λαμπρὰς ἐκεῖνοῦς περιβεβλημένοι στολᾶ; ἐξίοντες και
 πάλιν ἐκείθεν, θρόνῳ τὸν μέγαν ἐγκαθιδρύουσι, τρις
 τῷ, Ἄξιος, ἐπαιπόντες συνήθως σὺν θαυμαστῆ τινὶ
 τῆ βοῆ.

Και τὰ μὲν ὄραθέντα τότε τοιαῦτα, σύμβολα τῶν
 μετὰ ταῦτα γεγονότων σαφῆ, και οἶα μηδὲ τοῦ
 ἐξηγουμένου δεῖσθαι και ὀδηγοῦντος· εἴτε γὰρ τοῦς
 ὑπὸ δαιμόνων ἐνεργουμένους, και τῆ τοῦ Χριστοῦ
 πολυτρόπως ἐπιδουλεύσαντας Ἐκκλησίᾳ, Βασιλαίῳ
 και Ἀκίνδυνόν φημι και τὴν ἐξάγιστον και πονηρὰν
 περὶ αὐτοῦς συμμορίαν, τοῦ; μέλανας ἀνθρωπισκούς
 εἴποι; ἐκεῖνοῦς· εἴτε τὴν τῶν δαιμονίων αὐτῶν
 ἐκείνων πληθύν, τὴν τῶν αἰρέσεων πρώτην αἰτίαν·
 εἴτε και ἄμφω τούτου; ὁμοῦ κἀκεῖνοῦς, πολλῶς δ'
 Γρηγόριος ὡπται και λόγοι; και γράμμασι και
 κοινῆ και ἰδίᾳ θαυμαστῶς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦς
 ἐξελάσας, και δυνάμει θεῶν τὸ κατ' ἐκείνων ὑπερ-
 φύς λαθῶν κρᾶτος εἴπερ τις, και τοῖ; εὐσεβείαι
 λαμπρὰν τινα δι' ἑαυτοῦ δεδωκῶς τὴν νίκην· ἐπι-
 σημαίνει γε μὴν θαυμαστῶς ἡ βεῖα ὄφεις κἀκεῖνα,
 ὡς οἷς τε κατὰ τῶν αὐτῶν ἐπ' Ἐκκλησίας τὸν κυ-
 ριώτερον ἄθλον ἀγωνιᾶται, τὸν μὲν πρὸ τῆς καθ-
 ἔδρα; τῆς ἱεράς και τῆς προστασίας τῆς Ἐκκλη-
 σίας, τὸν κατὰ τοῦ Βασιλαίῳ φημι τούτου, και τῶν
 τῆς αἰρέσεως πρώτων ἀρχῶν τε και συγγρᾶμμάτων·
 τὸν δὲ κατὰ τοῦ τὴν αἵρεσιν ταυτηνὴν κἀκίστα διαβε-
 βημένου Ἀκίνδυνου φημί τοῦ φίλου και ἐπιβούλου,
 και φοιτητοῦ και προδότου, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖ-
 νων, και τῆς μιανῶς αὐτοῦ συμμορίας, μετὰ τὴν
 χειροτονίαν τε και τὸν θρόνον· και δι; τὴν ἱερὰν
 ταυτηνὴν περὶ αὐτὸν τελετήν και χειροτονίαν ὁ τῆς
 Θεομητορος ἐκεῖνοῦς θεῶν; ἐν ἑαυτοῦς τελεσθησο-
 μένην ἔξει, κἀκεῖ τὸ. Ἄξιος, αἰσθητῶ; τε και νοη-
 τῶ; ὑπὸ γὰρ τῆς νοητῆς ὁμοῦ και τῆς αἰσθητῆς· Ἐκ-
 κλησίας ἐπὶ τὴν ἄξιον ὄντω; Πνεύματι ὀσίῳ μετ' ὀλί-

γον βρῆθῃται· ἂ δὴ καὶ εἰς πράγματα μετὰ μικρῶν θαυμαστῶς ἐξέβη, τῆς θείας ἐκείνης ἀποκαλύψεως ἐν μηδενὶ τῷ παράπαν διαπιστούσης· εἰ γὰρ καὶ πρὸ τῆς τοῦ μεγάλου χειροτονίας ἡ καταστροφή γίγονεν Ἀκινδύνου, ἀλλὰ καὶ αὐθις τῆς αἰρέσεως κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, νῦν μὲν καθαιρουμένης, νῦν δὲ τὰς κεφαλὰς συνεχεῖς ἀναδιδοῦσης· ταῖς τινῶν συμμαχίαις, κατὰ τὴν Ὑδραν τὴν ἐν τῷ μύθῳ, ταῖς δὲ καθ' ἡμᾶς Ἡρακλῆς οὐτοσί, καὶ τὴν τοῦ θείου πυρὸς ἐνεργιστέραν προσλαβῶν συμμαχίαν, ὡς τὴν τοῦ αἰσθητοῦ πρὶν ἐκεῖνος, τοῦ θείου δηλαδὴ Πνεύματος; διὰ τῆς χειροτονίας; θαυμάσιον ἐστὶ τοῦτον βρῆντος, καὶ τέμνει καὶ καίει μέχρι βρῆτων αὐτῶν ὡς εἶπειν καὶ πυθμένων, ἐπ' Ἐκκλησίας κοινῇ πάσης, καὶ οἰγῇ καὶ βυθῷ καὶ πανωλεθρίῳ παντελεῖ θίῃσι.

Τί τὸ μετ' ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν ἔβην; Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην καὶ τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξελεῖν πᾶσι καθέσον οἶόν τε, καὶ ταῖς ἀριστεραῖς ἐκείναις τοῦ μεγάλου καὶ τοῖς θαυμαστοῖς ἄθλοις ἐπικαλλώμεσαι τὸν λόγον, καὶ οἷον ἐπετρυφῆσαι τῷ διηγήματι· ἀπάγει δὲ με τὸ τοῦ λόγου μήκος αὐθις ἐκείνων τῆς συμμετρίας ἐκπίπτων· διὸ τοὺς ἐκείνα ποθοῦντας, τοῖς τε λόγοις ἐκείνου, καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κοινῆς παραπίμψας τόμας τε καὶ συγγραμμάσιν αὐτὸς ὠδί πω; κεφαλαιώσω τὸν λόγον, τιμῶν τὸ, Πᾶν μέτρον ἔριτον, ἐπειδήπερ καίκενος.

Ἐρίσταται μὲν ὁ προσδοκώμενος εὐσεβέστατος βασιλεὺς μετὰ τῶν ἐν τέλει· ἀκούει δ' ἐντελέστερον τῷτα παρὰ τοῦ πατριάρχου, οὐδὲ πρότερον ἀνήκοος πάντῃ διαγεγονῶς τῶν τοιοῦτων· συγκροτεῖται δ' ἡ σύνοδος κατὰ τὸν μέγιστον καὶ περιφανῆ νέων τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Σοφίας· συντρέχει δ' ἡ πόλις πᾶσα σχεδόν, ὡς ἐν μεγάλῳ τινὶ καὶ περιφανῇ τῷ ἄγῳνι· ὁ Βαρλαάμ εἰσάγεται τῶν μοναχῶν κατηγορήσαν ἄπερ καὶ πρόην· ἀρνεῖται τὴν τάξιν, καὶ τὸ πρότερον παραιτησάμενος σχῆμα τοῦ κατηγόρου, ἐφ' ἕταρ ἄττα καὶ δὴ περᾶται χωρεῖν, καὶ τὴν ὑπόθεσιν διασφείρειν, ἀλλ' οὐδὲν τι πλέον ἔσχεν ἐκ τούτων· ἄλισταται γὰρ εὐθύς, καὶ μὴ βουλομένου τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων προκομισθέντων, ἄπερ αὐτὸς ἀπειτηθεὶς δι' ἑαυτοῦ πρὸ ὀλίγου τῷ τῆς Ἐκκλησίας δέδωκε προσωτῶτι· τέλος ἐξελέγγεται ἐκ τῆς πολυειδοῦς αἰρέσεως θαυμαστῶς ἐπὶ πάντων, καὶ παρὰ πάντων ὁμοῦ κωμωδίζεται καὶ διαμυκτηρίζεται· μᾶλλον δὲ καὶ παλαμναιστάταις τισὶ ταῖς ἀραῖς αὐτὰ τε καὶ ὁ πατὴρ ὁμοῦ καὶ δημιουργὸς αὐτῶν δικαίως καθυποβάλλονται· καὶ ἐπειθὴ μήτε λέγειν μήτε ἀποδιδράσκειν τοὺς περιφανεῖς τῆς ἀληθείας ἐλέγχους ὁ Βαρλαάμ ὅλως εἶχεν, ἀλλ' οὐδ' ἐκφεύγειν τῶς ἔδωκατο τὸν τῆς Ἐκκλησίας δικαιότατον ζῆλον, καὶ τοῦ κοινῶ τῶν πιστῶν ἐκείνου θεάτρον, πρὸς ὀργὴν κατὰ τῆς αἰρέσεως ἤδη κεινημένου, καὶ τοὺς αἰτίους τῆς πλάνης ἀνελεῖν ἐκζητούντος· τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τοῦ δήμου πρὸς ὁμετρίαν ἰστομῶς ἴοντα, τὴν μετρίαν ὑποκρίνεται καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας· καὶ ὁ μὲν, οὕτω τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων αἴρεσιν καὶ ψαῦδος καταγνοῦς ἐπὶ πάντων, καὶ μετανοεῖ; χῶραν αἰτήσας καὶ λαβῶν δῆθεν, τὴν ἔδου

κνήν, ὃ φασιν, ὑποδαίς, καὶ ἀφανεῖς διδοῦσας· ἐαυτὸν, πρὸς Λατίνους τοὺς ἑταίρους εὐθύς ἀποτρέχει μετὰ τῆς δυσσεθείας. Ἡ δ' Ἐκκλησία Χριστοῦ τὸν αὐτῆς καθαρῶς ἐπιγνώσκει προστάτην, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν μέγαν, καὶ προτεῖ καὶ θαυμάζει, καὶ παντοδαποῖς τισὶν ἀναδίδει τοῖς τῶν ἐκείνων σταφάνοις· εἰ μὲν οὐ λέγουσα τῶν θαυμαστῶν κατ' ἐκείνου, εἰ δ' οὐ κωνοῦσα; μᾶλλον δὲ πάντα μὲν τὰ βέλτεστα καὶ λέγουσα καὶ κωνοῦσα, ἔξιον δ' ἐκείνου μηδὲν τι μητρώως πειεῖν καὶ λέγειν σκοδοῦσα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς σὺν γε τοῖς καθ' αἶμα προσήκουσι, καὶ δὴ καὶ τοῖς προβουσι τῶν ἐν τέλει, καὶ διδάσκαλον εὐσεθείας, καὶ κανόνα δογμάτων ἱερῶν, καὶ στῦλον τῆς ὀρθῆς δόξης, καὶ πρόμαχον Ἐκκλησίας, καὶ βασιλείας εὐσεβοῦς καύχημα, καὶ πᾶν ὃ τι γε τῶν κλλίστων μετὰ μεγάλου τοῦ θαύματος αὐτὸν ἀπεκάλουν.

Ἄλλ' ὦ τῆς πονηρᾶς διαδοχῆς καὶ τῆς ὑποστοφῆς καὶ παρρησίας αὐθις τοῦ ψεύδους! Πάλιν Ἀρχάλαος μετὰ τὸν Ἡρώδη, καὶ Κατάφρας κατὰ Χριστοῦ δημιουργῶν μετὰ τὸν κηδεστὴν Ἄνναν, ἄκων τε προφητεῶν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ συνηγορῶν τῇ πολεμουμένῃ παρ' αὐτοῦ ἀληθείᾳ, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς λόγοις τῶν προφητῶν τε καὶ θεολόγων, καὶ Ἀκίνδυνος ὁ σκαῖός μετ' ἐκείνου καὶ σὺν ἐκείνους τὴν τοῦ Βαρλαάμ ὁλοερῶς ὑπέων ἀφῆρτιν καὶ τὴν κλάνην, καὶ τοὺς ὁμιλητὰς ἐκείνου σκορπισθέντας συνάγων, κλειστοὺς τε σὺν αὐταῖς προσεταιριζόμενος ἄλλους, καὶ τὴν αἴρεσιν ξυνοστάς, ἐαυτὸν τε προστάτην καὶ διδάσκαλον αὐθιμαρινῶν χειροτονῶν δυσσεθείας, ὁμοῦ τε κατὰ τῆς εὐσεθείας χῶρων καὶ τοῦ ταύτης προμάχου, καθάπερ ὁ Σαμαρεὺς πάλαι Σίμων, καὶ Νικηλάος ὁ προσήλυτος ἀπὸ Σύρων, κατὰ τοῦ Ἐθαγγελίου φησὶ Χριστοῦ καὶ τῶν πρώτων μαθητῶν τε καὶ ἀποστόλων· καὶ τὸν μὲν Βαρλαάμ καίτοι γε μηδενὸς ἀπαιτηνῶτος ἀπεκηρύχτων, καὶ φρικωδεστάταις τισὶ ταῖς ἀραῖς κατὰ τοὺς τῶν παλαιῶν αἰρεσιάρχῶν διαδόχους ἐκείνους καθυποβάλλων, ἐν ἔχοι τι καὶ προκάλυμμα καὶ προσωπίον ἢ κλάνη, ἄλλος δ' ἐκείνος ὃν ἀντικρυς καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ παντὶ τῷ κατὰ τῆς εὐσεθείας κολέμῳ. Πάλιν οὖν ἀγῶνας καὶ ἄθλοι, καὶ κολέμων ὑπόθεσις τῷ προασπιστῇ τε καὶ τεχνίτῃ τοῦ λόγου, κατὰ τῶν αὐτῶν τε καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἰσταμένῳ, καὶ τῆς κατ' εὐσεθεῖαν ἀληθείας εὐφύχως προκινδυνεύοντι.

Καὶ τῶς μὲν ὁμοίει καὶ διαλέγεται πρῶτον, καὶ πολλῶν τε καὶ καλῶν συμπαρόντων τὸν Ἀκίνδυνον ἐξελέγγει γενναίως, καὶ τὴν αἴρεσιν θναίθει, καὶ τὴν προτέραν τῆς ἀληθείας ὑπόκρισιν, καὶ τὴν ἐσχάτην ταυτηνὴν συμφωνίαν τοῦ ψεύδους. Ὁ δ' ἐπὶ μηδοσιῶν ἀντιλέγειν ἢ λέγειν εἶχεν, ὑποκρίνεται καὶ αὐθις τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας, ἔμα καὶ γράμμασι τῆς ἱθίας χειρὸς καὶ ὑπογραφαί; ἀσφαλισάμενος δῆθεν τοὺς αἰσῶν τοῦ λόγου, καὶ τὴν διὰ πάντων πρὸς τοὺς ἀγίους κοινωνίαν ἅμα καὶ συμφωνίαν, τοῖς τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου κροσμαρτυρήσας καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν, ἔ καὶ εἰς θεῶρα μένει παρόντα, καὶ τὴν ἐκείνου δυσσεθεῖαν ἐξελέγγεται καὶ τὸ ψεῦθος· Ἐπει δὲ μετὰ μικρῶν τὴν ὀπί

κρῖσις καὶ τὴν σκηνὴν ἀποβρίψα·, καὶ ταυτησὶ τῆς Ἀ
 θμολογίας καὶ τῶν γραμμάτων ἔξαρτος γεγονώς·
 ἅμα τοῖς ὁμοφροσὶ περιφύει τὴν πάλιν, θεορυδῶν ἐπὶ
 τοῖς προτέροις καὶ αὐθις, καὶ τῷ ψεύδει παρασύρων
 τοὺς ἰσσηρίτους· ὁ γὰρ Αἰθιόψ οὐκ ἔλευκάνετο·
 καὶ ὁ κερκίνος ὀρθῶς βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο· σύν-
 θεος συγκροτεῖται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πάλιν,
 κατ' οὐδὲν ἑλάττων τῆς κατὰ τοῦ Βασιλαῆμ πρώτης
 ἐκείνης· καὶ πάλιν ἀγωνιστῆς τε καὶ ἀθλητῆς περι-
 φανῆς τῆς εὐσεβείας ὁ μέγας, ὁμοῦ τε τὴν κλάνην
 τοῖς τῶν θεῶν Γραφῶν λόγους καὶ ταῖς ἱερῶς τῶν
 θεολόγων διδασκαλίαις ἐλίγγων, καὶ τῆ κατ' εὐσε-
 βειαν ἀληθείᾳ τὸ κράτος λαμπρῶς· εἰσαυθις περι-
 ποιούμενος, ἅμα καὶ τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως παρ-
 ὄντος, οὐ μὲν ἐπιλημμένου τότε τοῦ κράτους, B
 ἢ τοῦ μὲν κράτους καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιλημμέ-
 νου, τὸ διδάγμα δὲ σὺν τῷ τῆς βασιλείας ὀνόματι
 μόνον οὕτω περικειμένου, καὶ τὸν τοῦ θαυμαστοῦ
 βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ τόπον ἀποπληροῦντος, ἤδη
 μετὰ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τε καὶ κατορθω-
 μάτων κάλλιστα πρὸς Θεὸν ἐκδοθημηχότος· ὅς δὲ
 καὶ τὴν Ἀκινδύνον τὰ τοῦ Βασιλαῆμ ἐπὶ τῆς μεγά-
 λης ταυτησίᾳ ἐξελίξας συνόδου κακῶς φρονούντα,
 καὶ τοῖς κοινῶς ἀξιῶμασι καὶ ταῖς δόξαις τῆς Ἐκ-
 κλησίας ἀντικείμενον προφανῶς, καθὰ δὴπου καὶ
 βασιλεὺς ὁ κράτιστος ἀδελφὸς ἐκεῖνος τὸν Βασιλαῆμ
 πρότερον· ἐπικυροῖ καὶ αὐθις σὺν τῷ τῆς Ἐκκλη-
 σίας προσετηκῶτι, καὶ τῶν ἱερῶν τοῖς ἀρχηγοῖς
 καὶ προκαθημένοις, τῷ σοφῷ δηλαδὴ Γρηγορίῳ σὺν
 γε τοῖς περὶ αὐτὸν, τὸ κράτος τῆς εὐσεβείας· μάλ-
 λον δὲ καὶ θαυμάζουσι καὶ ἀνακηρύττουσι καὶ λόγοις C
 καὶ γράμμασι καὶ παντοδαποῖς· ἐκείνοις αὐτὸν ὁμοῦ
 πάντας, κατ' οὐδὲν ἑλάττων τῶν ἐπὶ τῆς πρώτης
 ἐκείνης συνόδου· ἠνίκα δὲ καὶ ὁ κατὰ τῆς αἰρέσεως
 καὶ τῶν ταύτης ἀρχηγῶν, ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ψή-
 φῳ τῆς Ἐκκλησίας κενῆ, καλῶς ἐξετέθη τόμος,
 συνεκτυγμένως ὁμοῦ πάντα περιλαμβάνων, καὶ
 ὑπογραφαῖς κατασημασμένως τῶν κορυφαίων τῆς
 Ἐκκλησίας, καὶ πρὸ πάντων τοῦ πάντων προκαθη-
 μένου, καὶ τὸν πατριαρχικὸν ἔχοντος τότε θρόνον.
 Εἰς μακρὸν ἡμῖν ἀποτεινόμενα καθορῶ τὰ τοῦ
 λόγου, διὸ καὶ συντέμνεται ἀνάγκη καθ' ἕσασιν ἐλόν τε
 ἐδὲ συνεχῆς καὶ πυκνὸν τῶν ὑποθέσεων διωθεόμενον,
 καθάπερ ἐν θεάτρῳ καὶ κλήθει τοὺς συναντώντας.
 Οὕτω δύο μῆνες ἐτύγγανον παρελθόντες ὅλοι μετὰ D
 τῆν δευτέραν σύνοδον ταυτησί, καὶ ἡ μακρὰ καὶ
 χαλεπὴ κατ' ἀλλήλων ἄρχεται στάσις τῶν ἡμετέ-
 ρων, καὶ ἡ ἐμφύλιος μάχη τε καὶ φθορὰ, καὶ ὁ κοι-
 νῶς τῆς βασιλείας ὁμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας· ποιμὴν
 τε καὶ ἄρχηγός, τὸν κοινὸν θεορυδὸν καὶ τὰς τιμῶν
 ἀλογίστους ὀρμάς καὶ τὰς διαβολὰς καὶ τὴν φθόνον
 ὀφείλων ἐπέχειν, καὶ πρὸς εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοϊαν,
 ὡς τῆς εἰρήνης εὐαγγελιστῆς τε καὶ μύστης, πάσῃ
 σπουδῇ συνάγειν τοὺς πάντας, τὴ μὲν οὐκ ἐποίησεν,
 τὴν δ' ἐναντίαν ὥσπερ ἐπίτρεδες· σπεύδων λῖναι, καὶ
 προσεπαθίζων φεῦ! ἄσημέραις καθεσώρθε τὴν μάχην,
 καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν ἀνάπτων. Ἐκαὶ
 δὲ μὴ καὶ Γρηγόριον εἰς συναινούντα τούτοις τὸν
 μέγαν, κλείεται μὲν οὖν καὶ παραινούντα καὶ εἰση-

γούμενον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοϊαν διὰ πάντων,
 καὶ τὰ τῷ σχήματι καὶ τῇ ἀξίᾳ κατάλληλα πρότε-
 ραι αὐτὸν ἀξιούντα· τοῦτο καὶ γὰρ πρὸς αὐτοῦ τε
 εἶναι, καὶ τοῦ κοινῆ τῆ βασιλείᾳ καὶ παντὶ τῷ γέ-
 νει λυσιτελοῦντος, τὴ δ' ἐναντίον πᾶν τούναντιον ἐξ
 ἐφαμιλλου, καὶ πρόσεσι καὶ τὸ τῆς θείας ἀγανα-
 κτήσεως, φησὶν, ἀνοθεν καὶ τῆς δίκης, πρᾶγμα το-
 σοῦτον καὶ οὕτως ὑπερφυεῖς, καὶ ῥῆσά γε πεφυκῆς
 καὶ μόνον τὴν πανωλεθρίαν ἐπάγειν. Ἐπειδὴ ταῦτα
 καὶ φρονούντα καὶ συμβουλεύοντα κατεῖθε τὸν μέ-
 γαν, οὐχ ἄπαξ, οὐδὲ δις, οὐδὲ μόνον πρὸς αὐτὸν μόν-
 ον, ἀλλὰ καὶ πολλὰκις, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων
 παρόντων, κἂν τῆ συγκλήτῳ καὶ τῆς βασιλίδος· ἔ-
 στιν ὅτε προκαθημένης· καὶ τότε μὲν μόνον, τότε
 δὲ καὶ σὺν ἄλλοις τῶν ὁμοτροπῶν, δέον αὐτὸν καὶ
 θαυμάζειν τοῦ φρονήματος καὶ τῆς κατὰ καιρὸν
 παρρησίας, καὶ χάριτας ὄφειν τῆ· εὐνοίας τε καὶ
 φιλητρῶ, καὶ τοῦ κοινῆ πρὸς δέξαν ἰόντος· οὕτω καὶ
 γὰρ ἂν εἶδειε πράγμασι τὸν κοινὸν πατήρα καὶ κη-
 δεμόνα τοῦ γένους, καὶ ὡς οὐ μάτην, οὐδ' ἀκλῶς
 τὴ μέγα τοῦτι περικεῖται πρόσρημα· ὁ δὲ καὶ πρὸς
 ὄργην διεγείρεται μᾶλλον, καὶ κατὰ τοῦ φίλου χω-
 ρεῖ, καὶ ὀκλίξεται φεῦ! κατὰ τοῦ πρᾶου συμβούλου,
 καὶ ἀμύνασθαι σπουδῇ πάσῃ ζητεῖ τὸν ἄνδρα, μήτε
 τὰς προτέρας τιμὰς, καὶ οἷς αὐτὸν ἀνεκήρυτε θε-
 μοσίᾳ τε καὶ κατ' οἶκον, καὶ πρὸ τῶν συνόδων καὶ
 μετὰ τὰς συνόδους, κἂν τοῖς πρώτοις· ἐτίθει τῶν
 φίλων, μήτε τὰ παρόντα λογιζόμενος ταῦτα, καὶ
 πᾶσι μὲν ὄντα λυσιτελῆ καὶ σωτήρια, καὶ τοῖς κοινῆ
 καὶ καθένα, καὶ αὐτῷ τούτῳ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων τὴν
 κοινὴν ἀνηρημένην προστασίαν τῶν πάντων, καὶ τὸν
 ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῆς κοινῆς οἰκονομίας ὀφειλοντα δι-
 δόναι λόγον τῷ κοινῷ τῶν ὅλων δεσπότῃ. Γρηγό-
 ριος μὲν οὖν ὁ σοφὸς εὐθὺς ἐκποδὼν ἦν, ἐπειδὴ κερ-
 ἀνητύτοις ἐπιχειρῶν ἔγνω, καὶ τῆς πόλεως οὐ μα-
 κρὴν ἐαυτῷ τε καὶ Θεῷ συγγινόμενος συνήθως καθ'
 ἡσυχίαν, καὶ κατὰ τὸν θεῖον ἐκεῖνον Ἱερειμίαν, τὴν
 τοῦ γένους παρακοχὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἀπο-
 κλαιόμενος· ὁ δὲ ποιμὴν, ἐπεὶ κατὰ τῆς ποιμνῆς
 φεῦ! κατ' ἐκάστην ἦν αὐτῷ ἡ σπουδῆ, καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ τοῖς κριοῖς μᾶλλον ἐπετίθει τοῦν προβάτων,
 ἵνα καὶ μᾶλλον τὸ πᾶν καταργησῆται, εἰ μὲν οὐκ
 ἐνανθεῖ, εἰ δ' οὐκ ἐβουλεύετο νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέ-
 ραν; ὥστε καὶ τὸν ἐπίσημον τούτου κρὸν τῆς με-
 γάλῃς Χριστοῦ ποιμνῆς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκείναις, ἢ
 καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων γε καθελθῆν· καὶ ἐπειδὴ
 προσωπεῖον οὐκ εἶχεν αὐτῷ τὰ τῆς μάχης, οὐδ' ἐδύ-
 νατο καὶ σκιδᾶν γοῦν τινα ἀλάσαι κατ' ἐκείνου συ-
 κοφαντίας, κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀνασθῆν ὅλος χωρεῖ,
 καὶ πόλεμον ἀλλόκοτόν τινα καὶ καινὸν ἐπαγείρει τῇ
 Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν θείων δογμάτων ἀναίρεσιν με-
 λετᾶ, φεῦ! τῶν ἱερῶν καὶ διδασκάλων ὁ προῦχων·
 οὕτω καὶ γὰρ φετο καὶ τὸν πρόμαχόν, τε καὶ κή-
 ρυκα, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν σοφὸν συγκαταστρέφειν
 ἐκείνοις, καὶ τρόποιαν ἀναστήσειν κατὰ τῆς ἐκείνου
 σπουδῆς καὶ φιλοσοφίας, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς· θε'
 αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ πολεμουμένης κάκιστα τοῦ Χρ-στοῦ
 Ἐκκλησίας, οὐ τῷ κατ' αὐτὸν σχήματι τε καὶ πράγ-
 ματι μόνον ἀπέθον, ἀλλὰ καὶ Χριστιανῶν ὁμοῦ πάν-

των ὡς ἀληθῶς ἑκφυλον καὶ ἀλλότριον, καὶ τῷ Α πονηρῷ καὶ ἀρχαίκῳ δαίμονι μόνῳ καὶ τῇ κατ' ἐκείνον φαιρίᾳ προσήκον.

Ἄν εἰσάγεις τοιγαροῦν ὁ καινὸς οὐτοσι θεομάχο· τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ μαθητοῦ τὸν προδότην, καὶ τὸν ψευδοπάστολον τοῦ σοφοῦ ἀποστόλου, καὶ τὸν Ἀντίχριστον ἄντικρις τοῦ Χριστοῦ, Γρηγορίου δηλαδὴ τοῦ μεγάλου, τὸν τῆς ἀληθείας ἀποστάτην τε καὶ πωλέμιον, Ἀκίνδυνον φημι τὸν ψευδώνυμον, ἥρέμα μὲν ἐκ κατ' ὄρχας καὶ κατὰ μικρὸν, εἶτα καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον· τὸν μὲν καὶ καθ' ἐκείτην καὶ λόγοις καὶ πράγμασι ἐξείραρον καὶ σ.νιστάς, Γρηγορίου δὲ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱερέας ἑταιρίας κατατρέχων καὶ μὴ παρόντων, καὶ σχεδὸν ἐρήμην καταδικάζων, καὶ ἡμέρας ὅλας καὶ νύκτας τῷ τῆς αἰρέσεως συνόνι διδασκάλῳ, κάκεινα καὶ σπουδάζων καὶ συλλαλὸν καὶ συμπράττων κατὰ γε τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ταύτης προμάχων, ἃ βίβλοι καὶ μνήμαι φέρουσι. Καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμῃ, Γρηγόριος μὲν ὁ τοῦ φωτὸς υἱὸς καὶ λαμπρὸς κῆρυξ, μετὰ τὰς μακρὰς συκοφαντίας ἐκείνας καὶ περιόδους, ἐπιεὶ καὶ δημοσίῳ αὐτὸν ἀδικημάτων, καὶ καθοσιώσεως ἢ καὶ στάσεως, οἱ τοῦτοιον δημιουργοὶ καὶ κοινωνοὶ πρὸς τοὺς ἄλλοις κρίναι ἤξιουν, τὰς ἀληθείας κατ' αὐτοῦ πειρώμενοι· συσκιάζουσιν ὅπ' αἰσχύνης αἰτίας, μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτα κάκεινα ψευδῶς ἄλλοτε ἄλλως συνείροντες κατὰ τοῦ ἀλήπτου, καὶ διὰ πάντων συκοφαντοῦντες, καὶ σκῆτος καὶ εἰρκτὴν φεῦ! ὡς κακοῦργος ὅπ' αὐτῶν καταδικάζεται τελευταῖον, ἵνα μὴδ' ἐν τούτῳ τῆς εἰκίνοσ καὶ τῆς μιμήσεως ἀπολειφθῇ τοῦ σεπτοῦ Ἱεραμίου, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ὡσπερ ἐκεῖνος τοῦ βορβόρου πάλαι τὸν λάκκον ὑπὲρ τῶν θείων χρησμῶν καὶ τῆς ἀληθείας, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς οὕτος ὑπὸ τῶν ὀμοφύλων ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἀντικρις ἢ καὶ μισίζοντων τὴν εἰρκτὴν κατασκασθεῖς, Ἀωροθέου τοῦ καλλίστου φοιτητοῦ τε καὶ φίλου κἀνταῦθα συνόντος, ὡσπερ δὴ καὶ τοὺς ἄλλοις πειρασμοῖς καὶ ταῖς περιόδοις, καὶ τῆς χρονίας καθείρξεως, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνιερῶν μετέχοντος πῶς ἂν εἰποις ἡδέως.

Ὁ δ' ἐπὶ κακῇ μοίρᾳ τῆς Ἐκκλησίας προστάτης, ἐπιεὶ καὶ τὸν λέοντα τούτου διέσμιον εἶχε καθάπερ ἐπίθει, καὶ τὸ πᾶν ἦδη τοῦ ἀγῶνος αἰσχυρῶς φετο δεινύσαι, κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, καὶ προστάτην Ἐκκλησίας, ὦ γῆ, καὶ ἡλιε, καὶ θεσπὰ θεῖα, καὶ μαρτύρων, καὶ ὀμολογητῶν, καὶ Πατέρων ἱερῶν ἄθλιοι τε καὶ ἀγῶνες, τῶν μετὰ Χριστὴν καὶ τὴν ἐκείνου σφαγὴν καὶ τὸ αἷμα ταύτην συστησμένων, τὸν ἀλιτήριον καὶ προδότην τῆς Ἐκκλησίας Ἀκίνδυνον φημι, τὸν τῶν αἰρέσεων ἀρχηγὸν καὶ τυμίαν μετὰ τὸν πρώτων ἐκείνων ἐσπευθεν ἀναδείξαι! παιδαγωγῶν ἂν τις εἶπε τὸν ἄδην, καὶ τροφῆα τὸν θάνατον, καὶ τῷ πυρὶ τὴν τοῦ πονηροῦ καταγίδια, καὶ τοῖς ἀρνίοις τὸν λύκον, διδάσκαλον εἶπέ μοι καὶ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνον, ἵνα τί καὶ παραθεωρήσω, τὸν τῆς θεότητος ὄβριστην! τὸν τῆς εὐσεβείας τοῦ Μονογενοῦς ἀναιρέτην μετὰ Ἰουδαίων τῶν κάκειτ' ἀπολουμένων! τὸν τοῦ Πνεύματος ποζέμιον ὑπὲρ οὐστυνασοῦν ἂν εἰποις Μακεδόνους!

τὸν ἰχθῆρον ὀμοῦ τῆς μεγάλης Τριῖδος! τὴν τῶν αἰρέσεων ἀποθήκην! ἐκείνον ὅτι ποιμένα καὶ διδάσκαλον Ἐκκλησίας, τὸν ὑπὲρ πάντας σφαιρὸν ἐκείνης ὄβριστην καὶ δούκτην! ἵνα τί καὶ διδάξῃ ταύτην; τὰς κειστάς θεότητας, ὧν ἐκεῖνος πατήρ τε καὶ δημιουργὸς μόνος; ἢ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας, καὶ τοὺς πάλαι σεσηπτότας καὶ ὀδωδύτας φληγῆφους ἐκείνους, καὶ τὴν θνητὴν ζωὴν, καὶ τὸ μὴ κούριως ἀγαθόν τε καὶ ὄν, καὶ ὅσα τῆς μυθευομένης Ἑλληνικῆς ἐκείνης τερατείας καὶ τῆς ἀπάτης; Καλά γε ταῦτα, καὶ σοὶ καὶ τοῖς σοῖς ὄντως προσήκοντα μυσταγωγῶς τε καὶ θεολόγοις. Δεῖ δὲ παρ' ὀμῶν πάντως μαθεῖν τῶν κενῶν διδασκάλων τοὺς κεικῶς ὀφ' ὀμῶν ποιματινομένους κάκεινα· τὴν κτιστὴν ἐνέργειάν φημι τοῦ Θεοῦ· ἵνα καὶ τὴν ἐκείνου φύσιν κτιστὴν συγκατασκευάσωσι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· τὸ ταυτὸν καὶ ἀδείαφορον πάντη φύσιν τε καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ Θεοῦ πεφυκέναι· ἢ τὸ φύσιν εἶναι τὸν Θεὸν μόνην τῶν φυσικῶν πάντων ἐσπερημένην· ἢ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ τῆς φύσεως ὀστερογενῆ καὶ κτιστὰ πεφυκέναι· τῆς γὰρ ὀμετέρας ὀσευσεβείας ἢ ἀθείας καὶ ἄμφω ταῦτα· τοτὲ μὲν καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν καθάπαξ διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῶν φυσικῶν ἀναιραίνωντων, τοτὲ δὲ κτίσμα κάκεινὴν δι' ἐκείνων ἀποδεικνύοντων· ἐπιεὶ καὶ κατὰ τὰς φύσεις αἵνας τὰ φυσικὰ κατὰ τοὺς ὀσολόγους Πατέρας ἀνάγκη καὶ γὰρ ὡς εἰκοιν ἀσειθεῖν ὀμάς; οὐχ ἐνὶ γε τῷ τρώπῳ καὶ δυοῖν ἴσως, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους τῶν αἰρέσεων καθηγητῆς τε καὶ νομοθέτας, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ὀμοῦ.

Καὶ τί χρὴ λέγειν; ὀπου γε καὶ τὴν ὀννομένην τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὀπερφυὰ καὶ ἀπόδῶρητον ἰξηρηῆσατε θέσειν; ὀπὲρ ἦς κατὰ τὸ εἰρημῆτον πρᾶξις πᾶσα Χριστοῦ καὶ ὀπαν μυστήριον, ὀνύματι καὶ νῶ μόνῳ τιμᾶν ταύτην ὀθθεν διδάξαντας, πρᾶγματι δ' ἐξυβρικότες εἰς αὐτὴν τὰ ἀστοχιστὰ τε καὶ ἀστοκῶτατα, τῷ τοῖς κτίσμασι καὶ ταύτην συναρῶμῆσαι, καὶ κάτω θεῖναι ψυχῇ τολμηρᾷ καὶ γλώττῃ τὴν τῶν ἀπάντων ἐπέκεινα· καὶ μὴδὲ τὸ κενὸν αἰσθεσθέντες καὶ ὀπερφυῶς τοῦ μυστηρίου τοσούτῳ φανερώσειν, ὡς οὐκ ἀγγελος, οὐδὲ πρίσδους, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν ἐν τοῖς κῶλοις τοῦ Πατρὸς, ἐργοις τε καὶ λόγοις ὀπερφυῶς ἐξηγήσατο, ἐριν μὲν ἀναδῆναι τὸ ὀρος σὺν τοῖς λογᾶσι τῶν μαθητῶν, βασιλείαν ὀνομάσας ἐκεῖνο Θεοῦ, καὶ ὀξιν κοινήν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς· ἐκεῖσε δ' ὀνῶν τὴν κειρυμμένην ἀστρατὴν ὀπὸ τὴν ὀσρκα τῆς οὐσιώδους καὶ θείας εὐπερπείας παραδείξας, καὶ δείξας κατὰ τὴν μέγαν φᾶναι Βασιλείον, ὡς ἀοτῆς ἴσσι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ φωτίζον πάντα ὀνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κῶσμον, καθῶσον ἰδῶναντο βλέπειν οἱ σωματικοὶς ὀφθαλμοῖς περιφέρουτες, οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καὶ τοῦτὸ φασιν, ἵνα μὴ σὺν τῇ ἐρίσσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσι. Ἐντεῦθεν καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τελευτερας τοῦ Θεοῦ κοινωνίας τε καὶ θεώσεως, καθ' ἦν οἱ δίκαιοι λάμψουσιν ὡς ὁ ἡλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ ἰσθηγῆλοι ἔσονται, καὶ υἱοὶ Θεοῦ κατὰ τὸν αὐτοῦ τοῦ τῆς εὐσεβείας ἡλίου λόγον, ἵταμῶς ἐκείνους ὀμοῦ πάντως ἐκθᾶλλετε, διὰ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ μεταμορ-

φύστω; ἀναιρούντες κάκεινην, ἐπειδή ταύτην κά-
 παίτην ἐν καὶ ταυτά φασιν οἱ θεολόγοι πεφυκέναι
 συμφώνως, τὴν φυσικὴν καὶ ἀπρίστον καὶ ἀναλ-
 λοέστον καὶ ἀβδίων καὶ ὁμοφυᾶ καὶ ἀβιάρητον τοῦ
 Θεοῦ δόξαν τε καὶ θεότητα, τὸ ἀνίστατον φῶς, τὸ
 ἀναρχον κατὰ τὴν χρονικὴν ἀρχὴν, τὸ ἀπειρον καὶ
 ἀόριστον καὶ ἀθάνατον, τὸ πᾶσι μὲν ἀνθρωπίνοις
 ὀφθαλμοῖς αἰσθητοῖς τε καὶ νοητοῖς ὡσαύτως ἀόρα-
 τον, μόνοι: δὲ τοῖς πνευματικοῖς καὶ θεοειδέσιν ἐν
 ἀγίῳ Πνεύματι νῦν τε καὶ εἰσέπειτα καθρωόμενον,
 καὶ κατὰ πίστην; κρίσεως ἔχον τὰ νικητήρια · καθὼς
 καὶ Δαβὶδ μὲν ὁ τῆς Παλαιᾶς μελωδός · « Ἐν τῷ
 φωτὶ σου, φησὶν, ὀφόμεθα φῶς. » ἐν τῷ Πνεύματι
 φημι τὸν Τίον, οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καὶ τοῦθ' οὕτως
 ἔχον διερμηνεύουσιν · ὁ δὲ τῆς Νέας καὶ λογογράφος
 αὐθις καὶ μελωδός · « Νῦν καθεωράθη, φησὶν, ἀθά-
 ατα ἡμᾶσι, σῶμα θνητὸν δέξιν πηγάζον θεότη-
 τος · » καὶ, « Νῦν καθεωράθη ὁποσοῖοις τὰ ἀθέατα,
 θεότης; ἐν σαρκίῳ ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ ἀστράπτουσα. »

Τούτων τῶν οὕτω μαγίστων, τῶν οὕτως ὑπερ-
 φυῶν τε καὶ θείων, ἃ ὀφθαλμοῖς οὐκ εἶδα, καὶ οὐς
 οὐκ ἤκουσα, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέθη
 ποτὲ, ἢ αὐτὴ θεολόγος καὶ φιλόσοφος γλῶττα καὶ
 τοῦτο φησὶ, τούτων τὸν ἀναίσχυντον καὶ ἰταμόν
 ἀναιρέτην ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας
 ὁ ποιμὴν καὶ προστάτης, ὃ δίκην, καὶ πάντα βλέ-
 ποντες ὀφθαλμοὶ τοῦ Θεοῦ ἰδέσκαλον Ἐκκλησίας
 καὶ ποιμένα φέρων ἔγειροσύναι, θεμελίους οἰονεὶ
 προκαταβαλλόμενος τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος, δι' ὧν
 καὶ μεθ' ὧν ἐμαλέτῃ τὴν παντελῆ τῆς κοινῆς τοῦ
 Χριστοῦ Ἐκκλησίας καταστροφὴν, ἣν αὐτὸς ἐκαίνας
 ἀνυπέραν ἀπερήνατο τῶν ἔθου πυλῶν · ἀγνοῶν ὡς
 ἑαυτῷ μᾶλλον, οὐκ ἐκαίην πλέκει τὸν δόλον, λίχ-
 κων ἀνορύττων, ἔφησιν ὁ μέγα; Δαβὶδ, καὶ βόθρον
 κατασκευάζων, εἰς ὃν μετὰ μικρὸν καταπίπτειν αὐ-
 τὸς ἐμαλέων, ὡς τὰ ἐξῆς; τοῦ λόγου δηλώσει μοι.

Ὁ μὲν γὰρ τὸν τῆς εὐσεβοῦς ἀλλότριον πίστεως,
 Ἀκίνδυνόν φημι τὸν ἑαυτοῦ καὶ μυσταγωγῆν καὶ
 μύστην, τολμηρῶς μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἔ-
 σκευδεν εἰς ἱερέας προάγειν · ἢ δὲ γε φιλόχριστος
 βασιλεὺς αἰσθημένη, θερμόν τε τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας
 ἑαυτῆς ζῆλον ἐνδεικνυμένη, καὶ κατ' οὐδὲν τοῦ τε-
 τελευτηκότος ἀνδρός τε καὶ βασιλέως οὐδεμῶς ἀπο-
 δίδοντα, προκαταλαμβάνειν τε καὶ ἀνείργειν ἐπε-
 χεῖρει καὶ λόγοι; καὶ παραινέσει τῆς πράξεως τὸ
 ἀνδρῶν · ὁ δὲ κωφῷ πρὸς ταῦτ' ἰοικώς, καὶ μηδὲν
 εἶπ βασιλεῖ πρὸς ἔπος ἀποκρινάμενος, βία τε τῶν
 καὶ τῶν ἱερῶν ἐκβεβλημένον πάσαι προθύρων, καὶ
 τῆς Ἐκκλησίας ἐκκήρυκτον, ἔνδον εἰσθεῖ τῶν ἀ-
 βύσσων, καὶ τοῖς τοῦ βήματος ἐγκαταλέγει, καὶ τοῖς
 Χριστοῦ διακόνους τὸν διάκονον τοῦ ἀντικειμένου
 συνάρθματ'. Ἦ μὲν οὖν θαυμαστὴ βασιλλ.; ἐπει
 τῶν γενομένων κακῶ; οὕτως καὶ βίαιως εὐθύς ἤ-
 κωσεν, οὐκ εἶπε μέλλουσα τὸ παρῆπαν, οὐδ' ἀναδο-
 μῆτην γε ἦν · ἀλλὰ καὶ ἔργου μάλα γενναίως καὶ
 ἀξίως ἑαυτῆς εἶχετο, καὶ τὴν κακῶς ἐπιπρόδησαντα
 τοῖς ἀγνιστάτης, καὶ αὐτῶν ἀποστειλάτα τῶν προ-
 θύρων ἀπελαύνει, τῶν ἱερῶν σὺν γε τοῖς ὁμόφρονι
 κλητῇ καὶ ἐπιδοσασταῖς · ἐπειροῦντο δ' ἐν, οἴμα, μετὰ

τὰς πολλὰς ἐκείνας ὄψεις τε καὶ ἀναισχυντίας καὶ
 δεσποτικῶν ὁμοῦ καὶ πληγῶν, καὶ μάλιστα ὁ κά-
 κιστα χειροτονηθείς, εἰ μὴ χηραμεύς τινος ὑπο-
 γείου; αὐτίκα καὶ σφραγγας ὑποδύς, τοῖς πᾶσι πλην
 ἄλλων γέγονεν ἀφανής.

Θροῦ; δὲ καὶ παρὰ τοῦ τῶν εὐσεβῶν πληρώμα-
 τος; κατὰ τῆς αἰρέσεως ἤτρο πολὺς, καὶ τάξι; πᾶσα
 καὶ ἡλικία σχεδὸν τοὺς ἀλιττήριους ἐζήτει διαχειρι-
 σασθαι · μᾶλλον δὲ τῶν τῆς σοφῆς Γρηγορίου
 γλώττης λόγων καὶ περὶ τούτων αὐτῶν ἐν εἰη δια-
 κοῦσαι καλόν · φησὶ γὰρ οὕτως ἰως ἐκεῖνος πρὸς
 τινα τῶν γνησίων ἐπιπέλλων · « Γνώσεται πᾶς τις,
 οἴμαι, κἀντεῦθεν, καὶ θαυμάσει τῆς παρ' ἡμῶν
 κραστευομένης ἀληθείας τὴν δύναμιν · ὅτι μὴ μόνον
 ἦν ἡλικία πᾶσα στάσι; ἀπῆν, ἐν δυοὶ συνδοσί; ἐξιστα-
 σθεῖσα τὸ κράτος ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμφυλίου
 στάσεως ἐγερθεῖσι;ς, ἦν ἡλικία καὶ τοῖς βασιλεύουσιν
 ἡμῖς ἐδόξαμεν ἐπαχθεῖς, καὶ τῶν συκοφαντούντων
 ἦδη χόρσαν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον λαθόντων καθ'
 ἡμῶν, καὶ πάντων λεγόντων τε καὶ κραττόντων
 ἐκείνων ἀναίτην, ἡμῖς καθειργμένοι; διετελοῦμεν,
 ὅμως κατὰ τὴν τῶν θείων δογματικῶν ἀλήθειαν, ὡ-
 δὲν ἤτρον ἢ πρότερον περιγενομένο; · τῆς τοῦ Θεοῦ
 δὲ τὸ πᾶν ὑπῆρθε δυνάμεως, ἥτις ἐν ἀσθενείᾳ τε-
 λειοῦται, καθάπερ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀπόστολον εἶπη ·
 Τόσες γὰρ ὄντως καὶ τελειοῦται, ὅτε καὶ πολεμου-
 μένη τὸ περιὸν ἐπιδείκνυται · καὶ κατασπᾶσθαι ὁ-
 κοῦσα διὰ τῶν εἰς τοὺς ἀντεγομῆτους αὐτῆς κινδύ-
 νων, ὑψηλοτέρα τῶν κατασπώντων καὶ ἀχειρωτος
 διαδείκνυται · καὶ ταυτὸ γέγονεν, ὡσπερ ἐν εἰ τις
 γλῶτταν ἢ καὶ χεῖρά τινος δεσμήσας, εἴτ' εἰς ἀμυ-
 ναν προκαλεῖτο λόγων ἢ συγγραμμάτων, καὶ μηδ'
 οὕτω συγχωρεῖται τούτου κατὰ ταῦτα κρατεῖν ·
 σκόπει γὰρ ὡς ἐχθροῖς ἡμῖν προσεῖχον οἱ αὐτοκρά-
 τες, στασιαστές ἡμᾶς ἐκάλουν οἱ τούτοις χαρι-
 ζόμενοι κίντες, ὡς μὴ συμβαλόντων τοῖς καιροῖς
 παρασχόντας τὴν γνῶμην, πόσω μᾶλλον οἱ καὶ λιαν
 ἀπαχθῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένοι, καὶ πάντα τρόπον
 ἐπιτίθεσθαι προαιρούμενοι; Φανερῶς οὖν μετὰ τῶν
 δεσποτικῶν κατεκρίθημεν τετέχθαι · καὶ προσῆν τὸ
 καινοφρονίαν ἡμῖν ἐν τοῖς δόγμασιν ἐγκαλεῖν, ἐπει-
 δὴ τὸ δι' ὃ λέγειν ἀληθῶς ὑπέτρεχέ τις τοὺς κακούν-
 τας αἰδώς. Τούτοις θαρβήσαντες οἱ Βαρλααμίται,
 καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ὁ μᾶλλον ἐκείνου μύστης
 καὶ διάδοχος; καὶ ὁπαδός Ἀκίνδυνος, ὑπέρχονται
 τὸν φλεγμαίνοντα καθ' ἡμᾶς, ἵτε μὴ συναινεῖν αἰ-
 ρουμένων τῶν καιρῶν πατριάρχην, εὐνοίαν αὐτοῖ πρὸς
 αὐτόν τε καὶ εὐς κρατούντας ὑποκρινόμενοι, καὶ
 τινα προτάγοντες ἑτέρα, μόνον εἰ συμμαχήσει τού-
 τος; καθ' ἡμῶν καιρὸν ἦδη λαβοῦσι χωρήσαι, καὶ
 τὴν ἦτιαν ἀνακατασθαι. Ὅ δὲ μηδὲ τῶν προ-
 σσηνεγμένων ἀφήμενος, καὶ πρόφορετικῶν ελεγε ἤχα-
 ρεν, εἰ πάντας σχεῖεν ἐκπολεμῶσα; πρὸς ἡμᾶς τοὺς
 ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοι; αὐ-
 τοῖς, ὃ καὶ τὴν φρουρὰν ἡμῖν συνεσκευάσεν, ὡς
 ἀτφαλέστατος εἶη · καὶ πάντα ἦν αὐτοῖς οὕτος ὁ
 πάντων ἐπιληγμένος τῆς ἐξουσίας, ἔξαρχος, σύμ-
 μαχος, μάρτυς τῶν ὅπ' αὐτῶν λεγομένων, ὡς δη-
 ὀθεν συνίστατο, καὶ ὡς ἤτρο ἀπαράγραπτος; καὶ ἀπ'

αὐτῆς τῆς ἀξίας · βεβαιωτῆς ὡς κριτῆς καὶ τὸ κρά-
 τος ἐγκρατισμῶν τῆς Ἐκκλησίας · μεσότης πρὸς
 βασιλείας, παρ' ὧν καὶ προστάγματα ἰκομίσαστο, καὶ
 παρέσχε τοῦτοις μετὰ τῶν αὐτοῦ καθ' ἡμῶν ἐπιδει-
 κνυναὶ γραμμάτων, καὶ φέδω τοὺς μὴ πειθομένους
 ἄλλως προσάγεσθαι · ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων τὰ
 καθ' ἡμῶν · ἀλλὰ καὶ σύνδοσι, μᾶλλον δὲ προσχη-
 ματι συνεκροτοῦντο συνόδων, ἐν αἷς ἀπειλαὶ καὶ
 ἐπαγγελίαι, καὶ θύσεις καὶ ἀφαιρέσεις, καὶ πᾶν ὃ τι
 ποτὲ δεῖνόν τε καὶ χρηστὸν, οὐκ ἐλέγχο μόνον, ἀλ-
 λά καὶ ἐτελεῖτο παρὰ τοῦ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκ-
 κλησίας λαχόντος. Καὶ τὰ μὲν δεῖνὰ τοῖς ἡμῖν συνη-
 γοροῦσιν ἐπῆν, τὰ δὲ δοκοῦντα χρηστὰ τοῖς καθ'
 ἡμῶν ὁρμῶσι, καὶ ἡμᾶς δυσσημοῦσιν. Ἄλλ' ἤρθη
 ἔντως ἡ καθ' ἡμῶν ἐνεργουμένη κακία, οὐκ ἐν
 ὀφθαλμῷ καὶ μείνῃ περιφανῆς, ἀλλ' ἵνα σφοδρότερα
 κατασπασθῆ, καὶ μετ' ἤχου τῆ ἀπωλείᾳ παραπειμ-
 εθῆ, καὶ μηδὲ τοὺς πόρθω δυνήθη λαθεῖν. Ὡς γὰρ
 ἐνόμισαν ἤδη περιγενέσθαι, καὶ πάντα κατὰ νοῦν
 ἔχειν αὐτοῖς, καὶ τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν ἐπιθεῖναι
 διεννοῦντο, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιτίθεσαν ἤδη, τὴν ἀθε-
 σμῶν Ἀκινδύνου δηλαδὴ χειροτονίαν · κινεῖ τοὺς
 βασιλεύοντας ἐ τῶν βασιλευόντων Θεός, ἐπαγγέλλει
 πρὸς ζῆλον ἀμαχόν τοὺς ἐν τέλει πάντας, τοὺς μετ'
 αὐτοῦ; ἀρχοντας, τοὺς μετ' ἐκείνου; ὑπασπιστάς
 καὶ δορυφόρους καὶ ὑπέρετας, καὶ ἀπλῶς πᾶν τάγ-
 μα βασιλικόν, καὶ τοὺς τοῖς βασιλείοις ἐνστρεφομέ-
 νους ἀπαντας, ἵνα τοὺς ἄλλους παραλείπω νῦν · καὶ
 ἦν ὄρθην ἐξισίω, τοὺς καθ' ἡμᾶς ὀργισμένους βα-
 σιλεῖς τρέψαντας ἐξαίφνης τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν
 καθ' ἡμῶν ὀρμημένων · τοὺς ἄλλους ἀπαντας συν-
 αγωνιζομένους, καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐμίλλαν
 ἀλλήλους διερεθίζοντας · τὸ δὲ μεῖζον, ὅτι μηδὲ τῆς
 ἐμφυλίου στάσεως πω ληξάσης, μᾶλλον δὲ καὶ ἀμα-
 ζούσης, ἦς ἕνεκα καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔσχον ἀηδῶς.
 Φέρε γὰρ · εἰ τις θυσι μαχομένους ἐπιστάς, δικασ-
 τῆς εἶναι τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἀξιοῖ τοῖν δυοῖν
 τὸν ἕτερον, κομισαίτ' ἂν ὄντινον λόγον παρ' αὐ-
 τοῦ, καὶ ταῦτα τῆς πρὸς τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ δια-
 μάχης ἐπικρατούσης; Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ζητῶν τὴν
 παρ' ἐκείνου ψῆφον ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας, πόσω
 μᾶλλον δυσέφικτον τὸ ζητούμενον; Εἰ δὲ καὶ ὑπο-
 πτεῖτο παρ' αὐτοῦ, ὡς μὴ φιλικῶς πρὸς αὐτὸν δια-
 κείμενος, μᾶλλον δὲ πρὸς μὲν αὐτὸν ἀπαχθῶς,
 πρὸς δὲ τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ φιλικῶς, ὁ δ' ἀντιλέ-
 γων ἀντιστρέφως ἔχων, πῶς οὐκ καὶ παντελῶς
 ἀνέφικτον, εἰ μὴ τι καὶ πλέον; Ἄλλ' ὁ μὴδὲ θυσι
 ἀνθρώποις μαχομένοις δυνατὸν ἦν, πρὶν ἀφελθεῖν
 τῆς πρὸς ἀλλήλους μάχης, ἐτέρων καὶ ταῦτα τῶν
 μὴ δοκοῦντων φίλων ὑπεραγωνίζεσθαι, τοῦτο πε-
 ποίηκεν ὁ Θεὸς δυνατὸν ἐν δῆμοις καὶ στρατιώταις,
 καὶ στρατηγοῖς; καὶ τοπάρχαις, ἵνα παραστήσῃ τοὺς
 πᾶσι διὰ πάντων ἀήτητην οὖσαν τῆς ἀληθείας τὴν
 δύσμιον. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ καλὴ διέξεισι γλώττα,
 τῆν τε λαμπρὰν κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας ὀλο-
 σχιρῶς διεξιούσα τῶν ἐναντίων μανίαν, ὧν ἔξαρχος
 καὶ πρόμαχος καὶ στρατηγὸς ὁ κάκιστος τῆς Ἐκ-
 κλησίας προστάτης ἦν · καὶ τὸ πρὸς ταῦτα τῆς
 προνοίας; καὶ τῆς δυνάμεως ἀμήχανόν τε καὶ ἀμα-

χον τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν δοκούντων ἐναντίων ὑπερφυᾶς
 ἐνεργούσης; τὰ κάλλιστα. Τὰ δὲ κατὰ μέρος ἐν ἐκεί-
 νῳ τῷ χρόνῳ θαυμαστῶς γεγονότα τοῖς; ἐν Θεουκ-
 δίδῃς, ἢ καὶ Ἡρόδοτος ἄλλος ἀξίως ἐξείποι καθέ-
 καστα; μᾶλλον δὲ τῶν μὲν πλείστων τῷ καθ' ἡμᾶς
 τῷδε φιλοσόφῳ, καὶ ὑπὲρ πάντας δημηγόρους καὶ
 σοφιστάς παραχωρήσω καὶ βήτορας, ἐν τοῖς ἀθ-
 τοῦ θαυμαστοῖς λόγοις, καὶ ταῖς; πρὸς τοὺς ἑταίρους
 ἐπιστολαῖς ἄλλοτε ἄλλα φιλοσοφῆσαντι · ἐγὼ δ' ἐνὶς
 τινος; τούτων, ἢ καὶ θυοῖν μνησθεῖς; κατ' ἐπιδρομῆν,
 ἐπ' ἐκεῖνα καὶ αὐθις τρέψω τὸν λόγον.

Ἐγεμῶν ἐχειροτονεῖτο τῆνικαῦτα τοῖς; βασιλεῦσι
 Πελοποννήσου καὶ στρατηγὸς καλὸς κτγαθός · εὖ-
 νους μὲν ἐς τὰ μάλιστα τούτοις, φίλος δ' εὐσεβείας
 οὐκ ἦντο, καὶ τῆς ὀρθῆς τοῦ Θεοῦ δόξης προα-
 σπιστής; τούτῳ τὰ πρὸς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην τε
 καὶ τὴν ἔξοδον εἶτι παρασκευαζομένην, κἂν τῆ βασι-
 λευοῦση διάγοντι, πολλοὶ τῶν συνήθων καθ' ἐκάστην
 συνῆσαν· οἱ μὲν, ὡς καὶ συναποδημήσοντες, καὶ τῆς
 ὁδοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς; ἐκεῖ συναντιληψόμενοι, καὶ
 τὰ πρὸς χρεῖαν κατ' ἀξίαν ὑπηρετήσαντες ἔκαστος·
 οἱ δὲ, καὶ φίλους καὶ ὀμίλλας ἀπλῶς ἕνεκα · τοῦτοις
 καὶ τῶν ὀμιλητῶν Ἀκινδύνου καὶ φίλων εἰς τις
 συνῆν, εἰς ὑπηρετάς; τεταγμένους τῷ στρατηγῷ· κα-
 λὸς μὲν πῶς τὸ εἶδος; ἐκ γένους καλούμενος, θυ-
 ειδῆ; δὲ τὸν τρόπον τῆς; καὶ τὴν γλώτταν ὀκὸ-
 λαστος, εἰ καὶ τοῦτον μετὰ βραχὺ θαυμαστῶς ἡ
 δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου ἠλλοίωσε. Τούτῳ τῶν κατὰ τῆς
 εὐσεβείας αὐτοῦ συγγραμμάτων ὁ μυσταγωγός; Ἀκιν-
 δυνος ἐγχειρίσας τὰ κρείσιστα, μέτροις ἰαμβικαῖς;
 ἤρμοσμένα, Πελοποννησίους ἐκπίμπει, καθάπερ ὁ
 μῦθος; κάλαι τοῖς; Θεβαίοις τὴν σφίγγα, ἢ καὶ τῆ
 Ἑλλάδι πάσῃ τὴν ὑπερήφανον ἐκείνην ὁ χρόνος
 στρατιᾶν τῶν Περσῶν· καὶ ὁ μὲν εἶχεν ὑπὸ μάλην
 ταῦτα, δεῖνὰ καὶ μελετῆν καθεκάστην, καὶ πρὸς
 τοὺς συνόντας διαλεγόμενος· καὶ πολλὸς μὲν κατὰ
 τῆς εὐσεβείας, καὶ Γρηγορίου τοῦ ταύτης προστά-
 του βέρον καὶ βλασφημῶν, πᾶσι δ' ἀντιλέγων ὁμοῦ
 τοῖς ὑπὲρ τούτων εὐσεβῶς ἰσταμένοις καὶ λέγουσι,
 καὶ πρὸ τῶν ἄλλων φημι τῷ οικείῳ ἑσπότη καὶ
 στρατηγῷ· Ἀκινδύνου γε μὴν καὶ τῶν ἐκείνου
 προϊστάμενος ἰσχυρῶς, καὶ μόνον ἐκείνον εὐσεβείας
 εἶναι διδάσκαλον καὶ φρονῶν, καὶ πρὸς πάντας δια-
 τετεινόμενος. Ἄλλ' ὁ τῆς σωτηρίας κηδόμενος πάν-
 των Θεός; ἔφει μῆ καὶ νυκτὶ παραδόξω; τοὺς; τε
 Πελοποννησίους ὁμοῦ πάντας, καὶ αὐτὸν δὲ, φημι,
 τοῦτον ἐξαρπάξει τῆς ψυχοφθόρου λύμης, καὶ τοὺς
 πιστούς; ἐπιστηρίζει πάντας τῷ θαύματι· καὶ ὁ τρό-
 πος οἴος. Ἐκεῖτο μὲν ἐπὶ κλίνης νυκτὸς ὑπῶν ὁ
 τὰ πονηρὰ φέρων ἐν κόλποις γράμματα· τῶν δὲ
 βασιλικῶν δορυφόρων ἐπιστάνας; ἀθρόον, ὡς ἐδόκει,
 τινὲς, ἀνίστασθαι τε καὶ ἀκολουθεῖν αὐτοῖς εὐθέως
 ἐκέλευον εἰς εἰρηκτῆν, οὕτω προσταγῆν ὑπὸ τοῦ κρα-
 τοῦντος· ὁ δ' ὑπὸ δέους εὐθύς; διαταραχθεὶς διανί-
 σταται τῆς κλίνης, θορύβου καὶ ἀγωνίας μεστός;
 ἐν αὐτῷ δὲ γενόμενος ὡσπερ, καὶ τῆ φαντασίᾳ τὸ
 πᾶν δεδωκώς, ἀναπλαττούση καὶ τὰ μὴ ἔντα πολ-
 λάκις, ἀνακλίνεται καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς εὐνῆς καὶ
 ὑπνοῖ· ἀλλὰ καὶ αὐθις; οἱ αὐτοὶ βασιλικοὶ δορυφόροι

καὶ παρῆναι ἐδόκουν, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις Ἀ
 ὡσαύτως διακαλεῖσθαι· αὐτὸς τε τῶν στρωμάτων
 ὁμοίως ἀναπηδῶν, καὶ ἀγωνίᾳ καὶ δέει συνεχόμενος
 μαιζόνι, ἐπειδὴ καὶ πρὸ βραχείας ἔτυχε βασιλικῆς
 εἰρκτῆς πειραθείς, καὶ τὰ τῆ· ἐκείθεν ταιλαιπωρίας
 φέρων ὡσπερ ὑπόγεια· καὶ πρὸς· ἑαυτὸν ἐφ' ἱκανῶν
 λογισμοῖς παλαιῶν, καὶ τῷ συνεχεῖ τῆς τῶν αὐτῶν
 φαντασίας διαπορούμενος· ἐπεὶ δὲ καὶ αὐθις ὡς
 ἀνείρου καὶ φάσματος ἀλογήσας ἐπὶ τῶν στρωμά-
 των ὡσαύτως κατέδαρθεν, ὕπνος μὲν αὐτὸν καὶ πάλ-
 λιν εἶχε μετὰ μικρὸν, ὡ· δ' οἱ τῆς βασιλικῆς ὑπηρε-
 σίας· ἐπιστάντες ἐκεῖνοι καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ τοῖς
 προτέροις ἦσαν σφοδρότερον ἐπιτάττοντες, ἐκεῖνος
 τῷ ὕπνῳ κατεχόμενος ἔτι, καὶ διαπορεῖν ὡσπερ
 πρὸς ἐκείνους ἐδόκει, καὶ τὴν τῆς βασιλικῆς ὄρηγῆς
 αἰτίαν ἐπιζητεῖν· οἱ δ' αὐτίκα καὶ τῷ δακτύλῳ καθέ-
 περ ὑποδεικνύντες τὰ ὑπὸ κλίπῃ αὐτῷ πονηρὰ συγ-
 γράμματα τῆς αἰρέσεως, καὶ τὴν αἰτίαν φανερῶς
 ἐδίδασκον ἅμα· ὅτι, φησὶ, τοὺς τῷ δυσσεβοῦς Ἀκιν-
 δύνου φληνέφους φέρων μετὰ σουτοῦ διακομίζεις
 εἰς Παλοπόννησον σπεύδεις, εἰς πολλῶν ἀνθρώπων
 καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν· καὶ ὡς εἰ μὴ πόρρω
 που βαλὼν ἀπορρήψεις αὐτοὺς νῦν, ἅμα καὶ τὴν
 ψυχὴν ἀπορρήξας τῆς κακίστης περὶ τὰ τοιαῦτα
 συνηθείας τε καὶ στοργῆς, οὐκ ἀπαλλαγῆση τῆς
 ἐπικειμένης τοῦ βασιλείου ὄρηγῆς. Καὶ ὁ μὲν ἰδοὺ
 καὶ πεπεισθεὶς τοῖς εἰρημίνοις, καὶ προθυμότατα
 τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποσχέσθαι· καὶ τοῦ ὕπνου δ' εὐ-
 θέως ἀπολυθεὶς, ἔργου κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν εἶχετο,
 θέλει εἶναι τὴν ἔψιν αὐτοῖς· πράγμασιν ἄριστα δε-
 δαχθεῖς. Τὰ γούν γραμμάτια τῆς αἰρέσεως εὐθὺς
 ἀπορρήψας εἰς κόρακα, καὶ παλέμιος αὐτοῖς ἀντι
 φιλου σφοδρῶς γεγόνως, ὕπνοσ' μὲν ἐλευθέρῳ ψυχῇ
 τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτός· τῆς δ' ἐπιούσης τὴν τοῦ
 ἡγεμόνος οἰκίαν ὡς ἔθος καταλαβὼν, τὴν παλινο-
 δίαν εὐθὺς ἐπὶ πάντων ἦν ζῶων, τὴν συγγνώμην
 μὲν ἐπὶ τοῖς προτέροις Θεῶν καὶ τοῖς παρόντα· αἰ-
 τῶν, τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ θαυμασίων διαπρόσιος κήρυξ
 πρὸς πάντας γιγνόμενος, ἀρπάξει τοὺς λόγους τοῦ
 στρατηγεῦ τῶν υἱῶν ὁ πρῶτος· ἄπεισι σπουδῇ πρὸς
 τὸν μέγαν καθειργμένον ἐν βασιλείοις, καθὰ δὴ καὶ
 πρὸ βραχείας ὁ αὐτοῦ λόγος· ἔδειξε· τοῖς· περὶ αὐτὸν
 ἐξηγγέλλει καὶ τὴν τῆς αἰρέσεως ὀλεθρίαν ἐπιου-
 λήν, καὶ τὴν μετὰ θαύματος ὑπερφυὰ καὶ θαυμαστὴν
 ἐκείνης ἀναίρεσιν· ἅμα καὶ τὸ τῆς δυσσεθείας πο-
 νηρὸν ἐκεῖνο προσάγων ἐν μέτροις βιβλίων, εἰς τὴν
 τῶν ὕπ' αὐτοῦ λεγομένων βεβαίωσιν· ἀκούει παρὰ
 τῶν οικίαν ἐκεῖ κατὰ μέρος πάντα καὶ ὁ διδάσκων·
 καὶ ἐπὶ τὸ παράπαν ἀμφιβάλλειν οὐκ ἦν, αὐ-
 τῶν ἐκείνων τῶν κακίστων προκειμένων ὑπ' ἔψιν
 λόγων, οὗς ὁ πατήρ καὶ δημιουργὸς ἅμα τῷ γεννη-
 σαι τῷ σκότῳ καὶ τοῖς μυχοῖς καὶ ἀφανίᾳ παρέδωκε,
 τὸ τῆς ἀληθείας φῶς, καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς λαμ-
 πρῆς· ὑποπτήσων γλώττης τοῦ Γρηγορίου, δάκρυσι
 θερμοῖς μεθ' ἡδονῆς· τινος ψυχῆς ἀπορρήτου τὴν
 εὐχαριστίαν ἀπεδίδου Θεῷ, τὰς ὁρμάς οὕτω τῆς κα-
 κίστης αἰρέσεως ἀφανῶς τε καὶ προφανῶς ἀναστέλλ-
 ουνται, καὶ τὴν τῶν πολλῶν θαυμαστῶς τε καὶ πυν-
 σέφως εσοτήριαν οἰκονομοῦντι.

Οὐδὲ γὰρ ἐν τούτοις γε μόν·, θεῷ ὄροι· πρῶτως
 ταῦτα θαυματούργηκεν, ἀλλὰ κλήρης τῶν τοιού-
 των ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἤπειρος καὶ θάλασσα
 πᾶσα σχεδὸν, νῆσοι τε καὶ πόλεις, καὶ πρὸ τῶν
 ἄλλων ἡ μεγάλη Θεσσαλονίκη, ἐν ἣ δῆπου καὶ τὰ
 τῆς ὑποθέσεως ἀνωθεν ἤρκεται· πανταχόσε μὲν τῶν
 τῆς αἰρέσεως πονηρῶν ἐκπεμπόμενων λάθρα γρμ-
 μάτων· οὐδὲ γὰρ εἶχε χώραν ἐνταῦθα τῶς· ἐξελι-
 λεγμένα καὶ καθυβρισμένα πολλὰκις· συλλαμβανο-
 μένων δ' ὁμοῦ παρὰ τῶν εὐσεβῶν μετὰ θαύματος
 σχεδὸν πάντων, καθάπερ εἰ τιμῶν ληστῶν καὶ ἱερο-
 σύλων, καὶ πρὶν εἰργάσθαι τὰ οικεῖα, καὶ ταῖς χερσὶ
 καὶ τῇ γλώττῃ διδομένων τοῦ Γρηγορίου, αὐτοκρά-
 τος ἐκεῖ καὶ Θεοῦ· παρὰ τοῦ μόνου φύσει Θεοῦ
 καὶ Δεσπότης τῶν τοιούτων θαυμαστῶς χειροτονῆ-
 θέντος, καίτοι γε καὶ καθειργμένον, καθὰ δὴ καὶ
 πολλὰκις ἔφη, καὶ καταδίκην φέροντος σχῆμα, ἵνα
 καὶ θαυμασιώτερον ἢ τὸ κατ' αὐτὴν μᾶλλον. Τῆς
 αὐτῆς οἰκονομίας δὲ καὶ θαυματουργίας καὶ ἡ τοῦ
 μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ Σάββα περι τῶν τοιούτων
 θεωρία γέγονεν ἔργον· τὸν ἡμέτερον λέγω, τὸν πάνυ,
 τὸν τῆς ἡσυχίας καὶ διακρίσεως λύχνον, τῆς τα-
 πεινώσεως καὶ τῆς ἀγάπης τὸν οἶκον, τὸ τέμενος
 τῆς θείας σοφίας, τὸν ἄλλον ἥλιον ἐν σαρκί, ταῖς
 τοῦ θεοῦ φωτὸς ὑπερφύσειν ἠλλάμψεν καὶ ταῖς
 ἐνεργεσίαις· ὅς ἐκεῖνα περὶ Ἀκινδύνου καὶ τῆς κατ'
 αὐτὸν εἶδε τότε πονηρᾶς συμμορίας, εὐχόμενος· Θεῷ
 καὶ δεόμενος ὑπὲρ τούτων, ἅπερ ἡμεῖς φθάσαντες
 τοῖς ὑπὲρ ἐκείνου συνετάξαμεν λόγοις, πᾶσαν ἐξι-
 στάντα καὶ ἀκοὴν καὶ δίκαιοιαν.

Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ σοφὸς τέσσαρας ἐνιαυτοῦς
 ἔλους ἦν διαμειθῶν ὡσπερ ἐν λάκκῳ τινὶ τῇ φρουρᾷ,
 καὶ τὸν συναθλητὴν καὶ συσπουδαστὴν, ὅπερ ἔφη.
 Ἰερμῖαν ἐν τούτῳ παρενεγκῶν, καὶ ταῦτ' ἐν οὕτω
 νοσῶν καὶ τακερῷ σώματι, καὶ νοσσοκμίας δεο-
 μένῳ σχεδὸν καθ' ἐκάστην καὶ συνεχοῦς φαρμακείας,
 ἀλλ' οὐχὶ τῶν ἐναντίων ὁμοῦ πάντων, ὅπου γε καὶ
 αὐτὸ τὸ διὰ παντός ἐγκεκλεισθαι καὶ ἀπρόβλετον δια-
 μένειν ἐπὶ χρόνον, οὔτω μακρὸν φθορὴν τοῖς τοιοῦ-
 τοῖς καὶ μόνον ἐργάζεσθαι πέφυκεν· ἀλλ' ἐκίπτον ἡ
 διεκλή τοῦ γένους· ἔδρακε μᾶλλον φθορᾶ, νῦν μὲν
 ὄπλα κατ' ἀλλήλων κινούντων, καὶ τὴν στάσιν καὶ
 τοὺς καθ' ἑαυτῶν ἀναπτόντων πολέμους· ἄλλ' οὐ μὴν
 νῦν δὲ τὸ πάτριον καὶ ἀποστολικὸν εἰς Θεὸν ἀείδει,
 καὶ τὰς τῶν θεολόγων κοινὰς παραδόσεις· ἀναίτην
 ἐξαρνουμένων, καὶ τῷ καθαρῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας·
 τὰς βεβήλους τῶν αἰρέσεων ἐπεισογόντων· κενωφω-
 νίας, καθάπερ οἱ τῷ θεοκίμῳ χρυσίῳ τὸ κίβδηλον, ἡ
 τῷ καρδίαν εὐφραίνοντι φυσικῶς· οὕτω τὸν ἐξῴδη
 καὶ ὀδωτῶδη καὶ τοῖς χρωμένους ἤκιστα χρήσιμον·
 καὶ τὸ τούτων ἔτι δεινότερόν τε ὁμοῦ καὶ ἀνταρῶ-
 τερον, οἷ καὶ ὑπ' αὐτῶν φαῖ τῶν δοκούντων προ-
 στατῶν τε καὶ ἡγουμένων τῆς Ἐκκλησίας τῶν
 πολλῶν ἢ καὶ πάντων σχεδὸν ἐρεθιζομένων πρὸς
 ταῦτα, ὅφ' ὦν καὶ παρ' ἑαυτῶν κινουμένους ἐχρήν
 πάντα τρόπον ἀνεργεσθαι· Ὅ· δὲ καὶ τούτων ἅμα
 κάκιστων ἐξισταμένων πάντων Θεῷ, καὶ νῦν μὲν τὸ
 τοῦ θεοῦ Δαδὶ πρὸς αὐτὸν μετὰ τῆς ὁμοίας ὑπο-
 φωνῶν ἑλπίδος, τὰ, εἰ Γένετα, Κύριε, τὸ ἔλεός σου

ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ 10. ο αὐθις δὲ καὶ τὸ τοῦ Χρυσορρήμονος συνεχῶς προστιθεὶς ἐκείνο μετὰ τῆς ἰσῆς εὐνοίας καὶ τῆς εὐχαριστίας, τὸ ἄδξαι σοι, Κύριε, πάντων ἕνεκα· ταῦτα καὶ γὰρ ἦν οἶονε προσφθέγματα διὰ βίου πρὸς τὸ θεῖον τῆ μεγάλης καὶ ἀειδήμου ἐκείνης ψυχῆς, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ περιστάσεων τε καὶ πειρασμῶν ἀκαμπτός τις καὶ ἀκλόνητος ἐν ἅπασιν ἦν, ὡς ἐν καιρῶν μέσῃ τοῖς παντοδαποῖς τουτοιῖσι πειρασμοῖς, ἀφλεκτός κατὰ τοὺς μακαρίους ἐσθητικῶς παιδας ἐκείνους, καὶ θεῶν αἰσθητῶς τε καὶ νοητῶς ἀνυμνῶν, καὶ τὸν τῆς ὁμολογίας ἀριστα πλέκων ὕμνον καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ δὴ καὶ τοὺς τῆς πλάνης ὑπηρετας τε καὶ ἀρχηγούς κατ' ἐκείνους νοητῶς καταφλέγων ἐκείθιν, κίνεσθαι καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ἀπεσαν ὑπερφυῶς συγκαλῶν τὴν κτίσιν πρὸς τὸν εὐχαριστήριον ὁμοῦ καὶ ἰκέσιον.

Καιρὸν γὰρ εἶναι καὶ τοῦτον εἰπερ τινὰ παρ' ἐαυτῷ κρίνα· νοεράς ἡσυχίας καὶ νεύσεως παντολοῦς πρὸς θεόν, ἐκείνους τε καθάπερ εἰ τις ἀκάματος φύσις· νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπερφυῶς ἐαυτὸν ἦν διδοῦς, καὶ προσέτι ταῖς τῶν θεολόγων φιλοπικώτερον βίβλοις ἐγκύπτων καὶ γράφων καὶ λογογραφῶν τὴν εὐσέθειαν· ἐναυθὰ καὶ γὰρ οἱ πρὸς τὰς ἐρετχελίας ἢ δυσσεθείας οἰκειότερον μᾶλλον εἰπεῖν Ἀκινδύνου πάντες αὐτῷ σχεδὸν συντάττονται· λόγοι, πρόφρασι μὲν ἐκείνον ἐσχηκότες καὶ τοὺς ἐκείνου μακροῦς λόφους, καὶ τὸν συρφετὸν τῆς συκοφαντίας τε καὶ τῆς βλασφημίας, οὗς κἂν ὑπνῶτων ὁ ἐμὸς ἀριστεύς οὐδοῖ, καθάπερ εἰ τινὰς σκιάς καὶ ἰνδάλματι λόγῳν καὶ βλασφημίας, βῆξια καὶ ἀπόνως ἦεν ἐκ μέσου, διὰ πάσης δὲ δογματικῆς καὶ θεολογικῆς ἰδέας θαυμαστῶς ἄγαν ἰόντες, καὶ ἀξίους ἐκείνου, καὶ τὸ μυστήριον ἅπαν τῆς τε κατὰ τὴν Τριάδα φημί μεγάλης θεολογίας, τῆς τε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ ἐνὸς τῆς Τριάδος οἰκονομίας ἐκπειθεύοντες πάντας, καὶ μυστήριον ἀντικρυς εὐσεθείας ὄντες, ἢ φανέρωσις ἐναργῆς καὶ διδασκαλία τοῦ κατ' εὐσέθειαν ὑπερφυῶς μυστηρίου, ἀναπτύσσοντες τε τὰ συνεπτυγμένα καὶ τὰ δύσληπτα σαφηνίζοντες, καὶ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς τὰ τῶν θεολόγων καὶ διδασκάλων ἀριστα συμβιβάζοντας, καὶ σύμφωνον αὐτοῖς τε κἀκείνους ὁμοῦ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον δεικνύντας Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ καθ' ὑπερβολὴν τοῖς συνείσει θαυμαζόμενον διὰ πάντων, καὶ ὡς οὐδεὶς οὐδέπω τῶν πάντων σχεδὸν πρότερον.

Ὁ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ψευδώνυμος ἀρχηγός Ἰωάννης, ὡσπερ ἐξω γενόμενος αὐτῶς ἐαυτοῦ καθάπαξ, καὶ τὰς φρένας διασφαρῆς καὶ τὸν ἐγκέφαλον διαστρεβύμενος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκειότερον, πνεύματι πλάνης ἀπαχθεὶς, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀρέμενος φανερώς τὸν θεὸν τὸν πόλεμον, ἐπὶ τὰ πρότερα καὶ αὐθις χωρεῖ· καὶ τινὰ τῶν ὁμιλητῶν τε καὶ σπουδαστῶν Ἀκινδύνου, μοναχοῦ καὶ διακόνου περικειμένον σχῆμα, τὸ γὰρ ὄνομα παραλείψω τὸ τήμερον ἔχον, ἕως κατὰ Θεσσαλονικίην λαμπρᾶς Ἐκκλησίας· σὺν

γε τοῖς ὑπ' αὐτὸν φηφίζονται κριτέρον· Ἀκινδύνου ἢ Βαρλαάμ ἄλλον, ὅσον ἐπὶ τῆ δυσσεθείᾳ φημί καὶ τῷ κατὰ τῆς εὐσεθείας πονηρῷ ζῆλῳ. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα λύει θεὸς δεξύτερον τῶν προτέρων ἐκείνων· μᾶλλον δ' οὐ λύει θαυμαστῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς αὐτοῦ τούτου κεφαλῆς ταυτὶ περιτρέπει, ὡς καὶ ὁ λόγος αὐτίκα δείξει.

Ὡς γὰρ ἤθετο καὶ τούτων ἢ καλῶς τῆς εὐσεθείας προϊσταμένη θαυμαστῆ βασιλῆς, πέμπει παρευθὶ πρὸς τὸν τῆς αἰρέσεως ὑπέρμαχον Ἰωάννην, καθάπαξ ἀπέχεσθαι παραινύουσα τῆς κοινωνίας τῶν τῶ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου φρονούντων, συνοδικῶς αἰρετικῶν ἐξηληγεμένων σὺν τοῖς αὐτῶν διδασκάλοις, καὶ γράμμασι καὶ τόμοις καὶ φρικωδεστάταις ἀραῖς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκακομένων· ἀλλ' ἐκείνος τῆ δυσσεθείᾳ προστιθεὶς τὴν ἀναισχυντίαν, ἄλλως τε καὶ τῆς προνοίας, εἰς τὸν αὐτὸς φθάσας ὤρως βόθρον, συνουδοῦσης δικαίως, βίβλων ὅλην συγγραμμάτων ἀντιπέμπει πρὸς τὴν φιλόχριτον βασιλῆδα, τῶν αὐτοῦ καινοτομιῶν δῆθεν καὶ τῶν ἀλλοπότων πράξεων ὑπεραπολογησομένη· ἢ δὴ καὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτῷ καταστροφῆς καὶ τῆς καθαιρέσεως πρὸξενος ὤφθη· διαβολὴν καὶ γὰρ ἐν ἐαυτῇ περιέφερε, καὶ φουρτὸν συκοφαντίας καὶ βλασφημίας κατὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἱεροῦ Τόμου, καὶ ἀνατροπῆν ἐν προσήματι ἐξηγήσεως Τόμου, ὃν αὐτὸς πρὸ βραχείου ἔει· τὸν νῦν καὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀπερίτρεπτον ἔχον, ὡς εὐσεθείας ἀντικρυς ὄρον καὶ ἐπῆναι καὶ συνακρότες, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ γλιώτη καὶ χειρὶ καλῶς ὑποστήριξεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ κράτιστα καὶ καιριώτατα τῶν τῆς δυσσεθείας συγγραμμάτων ἐνῆν ἐκείνη τῆ αἰρέσεως βίβλῳ, πάντας ἀγίους σχεδὸν καὶ θεολόγους ἀποκηρύττοντα διὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, ὡς κακοδόξους. Ἄλλοικται γοῦν ταῖς οἰκίαις πτεροῖς, καὶ τὰς δικαίας εἰσπράττεται δικας ὁ περιφανῆς τῆς ἀληθείας ἐχθρός, τῆς θαυμαστῆς βασιλῆδος τὸν ὑπὲρ εὐσεθείας ἱερὸν ἀναψάσης καὶ νῦν εἰπερ ποτὲ ζῆλον, καὶ τὸν χορὸν τῶν ἀρχιερέων ἅμα καὶ τῶν λογάτων τῆς Ἐκκλησίας σὺν γε τοῖς ἐν τέλει συναγαγούσης· καὶ τὸν τῆς αἰρέσεως πρόμαχον ἅμα τοῖς αὐτοῦ μυσταγωγῶς τε καὶ τῆς αἰρέσεως ἀρχηγός, καὶ τῆς ἱεροσύνης ἀπογυμνωθῆναι, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποδληθῆναι·

καλλιστὰ τε καὶ δικαιοτάτα, καὶ ἀξίως ἐαυτῆς τε καὶ θεοῦ παρεσκευακίας· δι' ἅπερ, οἶμαι, καὶ εἰς γῆρας αὐτῆ τὰ τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτῷ συντηρεῖται, τὸν ὑπὲρ εὐσεθείας θαυμαστὸν αὐτῆς ζῆλον, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ προστασίαν καὶ συμμαχίαν καὶ τὴν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως καὶ ὁμοζύγου καλῆν ὑπὲρ εὐσεθείας μέμησιν καὶ ἀνδρίαν δικαίως ἀμειβομένου. Τῆ δὲ τῆς εὐσεθείας ταύτης λαμπρᾶ βεβαιώσει, βεβαιώσις καὶ γὰρ εὐσεθείας καὶ στήριγμα τῆς Χριστοῦ γέγονεν Ἐκκλησίας ἢ τῆς αἰρέσεως καταστροφή καὶ τῶν ταύτης προϊσταμένων, αὐθημερὸν καὶ ἡ κοινὴ διαλύεται στάσις καὶ τὰ τῶν ἐυφυλίων πολέμων, τῆς βασιλείας εἰς

ἐμνοίαν ἑαυτῆ καὶ συμφωνίαν κάλλιστα συναλθούσης, καὶ τῶν μελῶν ἐπιγυρότων ἄλληλα, καὶ κατὰ φύσιν εἰς ταυτὸ συνελθόντων, ὄριστα Θεοῦ θαυματουργηκότος· κἀν τούτῳ, καὶ δεδειγμένος πᾶσι τραυῶς, εἶνεσ μὲν οἱ τῆς αἰρέσεως· καρποὶ καὶ τῆς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίας, τίνα δὲ τὰ τῆς καταστροφῆς ἐκείνων ἀποτελέσματα καὶ τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης καὶ εὐσεβείας.

Τῆς γοῦν κάλει φύγάδος εἰρήνης καὶ ἐξορίστου μετὰ μακρῶν, ὡς εἴρηται, κελῶς κατούσης τὸν χρόνον, καὶ Γρηγόριος πρὸ τῶν ἄλλων ὁ μέγας τῆς ἀδίκου φρουρᾶς, μᾶλλον δὲ τῶν χρονίων ὅπερ εὐσεβείας ἀγώνων καὶ τῆς εἰρητικῆς καὶ τῆς καταδικηκῆς, λαμπρῶς· μετὰ τῶν τῆς ὁμολογίας στεφάνων ἐπάνασαι· καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, ψήφῳ κοινῆ τῆς Ἐκκλησίας ὁμοῦ καὶ τῆς βασιλείας ὡς ἔθος, καὶ πρὸ τούτων ἐνεργεῖα θεῖα καὶ νέουσι, Ἰσιῶρος· μὲν ὁ θεὸς τῶν οἰάων ἐπιλαμβάνεται τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας, Γρηγόριος δ' ὁ μέγας· εὐθύς μετ' αὐτόν τε καὶ δι' αὐτοῦ τῶν τῆς θαυμαστῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκης φημι τῆς μεγάλης, πολλὰς ὑπὲρ τούτου καὶ μεγάλας δεξιόμενος τὰς ἀξιώσεις· καὶ ἰκετίας παρὰ τὴν βασιλέως αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ πατριάρχου. Καὶ λαμβάνει μὲν, ἢ ἀπολαμβάνει τὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινὸν τὸν κάλει περιφανῆ ταύτης ὑπέρμαχον καὶ προστάτην, τὸν δημαγωγὸν ὡς· εἰπαῖν καὶ καθηγητὴν τῶν τοῦ Θεοῦ θεοπισμάτων καὶ τοῦ μεγάλου ταύτης πληρώματος οὐκ ἀνθρωπαίαν κατὰ τινὰς χάριν, ἀλλὰ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς ἄθλον, καὶ τῶν μακρῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων, καὶ τῆς ὁμολογίας κομισάμενον τούτου· δίχεται δὲ καὶ ἡ περιφανῆς ἐκείνη καὶ μεγάλη καθέδρα τὸν ταύτης ἀξίον ὄντως· οὐτε γὰρ ἐκείνην οὕτω μεγάλην τε καὶ θαυμαστὴν διὰ πάντων οὖσαν ποιμήνος θεορμένην, ἐχρῆν ἄλλον τινὰ κεκομισθαι πρὸ τούτου· οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεκόμεστο· οὐτ' αὖ τούτον ἐπὶ προστασίαν Ἐκκλησίας οὕτω λαμπρῶς ἴοντα θεῖα ψήφῳ τε καὶ προκλήσει πρὸ ταύτης ἐτίραν ἔλθεσθαι· οὐκοῦν οὐδὲ προέλιετο· ἀλλὰ γίνεται καὶ ἄμφω θαυμαστῶς καὶ καίριος, καὶ κατὰ σῶζοντα λόγον, καὶ τί γε εἰπαῖν ἄλλω, ἢ καθάπερ ἐχρῆν τὴν τὰ τοιαῦτ' ἐνεργούσαν μεγάλην καὶ παντοδύναμον ἐνηργηκέναι τοῦ Πνεύματος χάριν, ὅπερ ἦς καὶ μάλιστα τοὺς μεγάλους ἐκείνους· καὶ γενναίους ἀγῶνας· ὁ μέγας ὄντως· διήγουσιν·

Ἄλλ' ἀρχὴ πάλιν ἀγώνων καὶ παλαισμάτων ἐτέρων, καὶ ἀθλητῆς· ὁ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς αὐθις, ὡσανεὶ πεπρωμένον ἦν αὐτῷ τὸ διὰ βίου παλαίειν, καὶ τούτον παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας παρὰ πάντας ὁ γεννιάδας εἰλφχει τὸν κληρὸν ἄθρει καὶ γάρ· κάτσει μὲν ἐκ Βυζαντίου πρὸς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν καθέδραν τε καὶ τὴν πόλιν· ἢ δ' ἀποσιέεται φεῦ! καὶ ἀποπηδᾷ τοῦ Πατρὸς, ἐτι λόμης τῆς προλαβούσης ἀπόζουσα καὶ τῆς στάσεως, μήπω τῆ τῆς εἰρήνης εὐωδία τὸν πονηρὸν ἐκείνον καὶ διεφθορότα χυμὸν καὶ τὴν καχεξίαν θεραπεύθεισα. Πρὸς τὴν δὲ τιεὶ καὶ ἡ θρυλληθείσα παρὰ τῶν βυσσεβῶν καινοτομία τῶν θεῶν δογμάτων καὶ ἡ πονηρὰ περὶ αὐτῆς· ὑποψία, εἰ καὶ πρόσχημα μάλ-

λον καὶ προκάλυμμα τῆς χαλεπῆς στάσεως, καὶ τῶν λευφάνων τῆς ἀταξίας τοῦτο γε ἦν. Ἄλλ' Θεὸς ἄνωθεν καὶ διωκόμενον ἀναγορεύει θαυμαστῶς τοῖς ἐν τῇ πόλει τὸν μέγαν, καὶ δεικνύσει διὰ τῶν ὀρθῶς ἐπιζητούντων, οἷος ἐκεῖνος τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκείωσιν καὶ τὴν παρῆρησιαν· καὶ ὅπως· ὁ λόγος· ἦδη δηλώσει.

Ἦν τις τῶν εὐλαθῶν καὶ σπουδαίων τῷ κλήρῳ τῆς κατὰ Θεσσαλονικίην Ἐκκλησίας ἄνωθεν ἐγκατατελεγμένος, τῆ τοῦ πρεσβυτέρου τετιμημένος ἀξία, καὶ τὴν ὀργανοτρόφου ταύτης τάξιν ἀποκηρῶν· τούτῳ παιδίῳ ἦν θῆλυ, τοῖς τοῦ γάμου μὲν οὐτω δεσμοῖς ὑποδεδηγμένον, νόσῳ δὲ χαλεπῇ περιεμένον ἅπαν τοῦ σώματος μέλος καὶ τρεῖς ἔλου· ἐνιαυτούς ἐπὶ τῆς οἰκίας· κλινοπετὸς κατακειμένον. Τῆς δὲ γε τῆς Θεομήτορος πανηγύρεως ἐφεστιάσεως, ἦν ἔθος ἡμῶν ἐπιτελεῖν ἐπὶ τῷ ταύτης σεπτῷ γενεθλίῳ, ὀγδόης ἰσταμένης· δηλαδὴ Γορπηταίου, τοῦ τῆς ἱερουργίας κοινωνοῦς καὶ συμπρεσβυτέρους· ὁ προβηθεὶς ἀξίος πρεσβύτερος· εὐχὴν ἱερὰν ἐπὶ τῶν μεγάλων κοινῆ μυστηρίων πρὸς γε τὸν τῶν μυστηρίων θέσθαι Θεὸν καὶ Δεσπότην, ὅπως ἂν αὐτοῖς γνώριμα γένοιτο διὰ τινος ἐκείθεν σημείου τὰ κατὰ τὸν ἔλαιονόμενον κακῶς· ἐκείθεν ἀρχιερέα, ὅταν τὴν τάξιν τε καὶ τὴν παρῆρησιαν πρὸς αὐτὸν ἔχει, εἰς ἔλεγχον μὲν φησι καὶ αἰσχύνῃ τῶν ἐκονεὶ κακούργούντων, βεβιάωπιν δὲ τῶν ὑπ' ἀγνοίας ἀμφιβαλόντων καὶ περιτροπομένων· καὶ οἱ μὲν εἰχόντες τῆς ὑπὲρ τούτων εὐχῆς ἐνταῦθα, τελοῦντες· τὰ μυστικά· συνῆχτο δὲ κακίως αὐτοῖς, τὴν περιεμένην καὶ κλινοπετῆ τοῖς λογισμοῖς προτιθεὶς παιδᾶ, καὶ τὴν ἐκείνης θεραπείαν ἀντ' ἄλλου τινὸς τῶν σημείων αὐτῶν. Θεὸς δ' ἔχει τὸν οἰκεῖον δοξάζων θεράποντα, ὑπὲρ ὃ καὶ τὰ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς δεήσεως αὐτοῖς ἐτελεῖτο, ἀνίστασθαι τε τῆς κλίνης ἀθρήιον τὴν κόρην, καὶ βαδίσειν ἀκαταίστως· καὶ περιτρέχειν σὺν τοῖς ἐβρωμένους ποιᾶ τὴν οἰκίαν, ὡ τῶν κινῶν σου, Χριστέ, θαυμαστῶν! ὡς· καὶ θάμβους καὶ ἐκστάσεως πληροῦν τοὺς ὄντας· ταῦτα καὶ τοῖς ἱεραῖσι γνωσθέντα, τῶν μυστικῶν τελοῦμένων ἔτι, ἀνυμνεῖν τε Θεὸν καὶ θαυμάζειν ἐποίησιν καὶ λόγου πέρα καὶ διανοίας, καὶ μάλιστα τοῖς τὸ τῆς παιδὸς συνειδέσει βαρὺ καὶ χρόνιον πάθος, καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα Θεοῦ τε θαυμαστὸν ἀρχιερέα, καὶ τῶν ἀποστόλων ἐνάμιλλον αὐτοῦς τε καλῶς εἰδέναι, καὶ τοῖς ἄλλοις μετὰ παρῆρησιαν κηρύττειν. Ὁ μὲν οὖν ἀρχιερεὺς πρῶτον ἐκείθεν κρουσάμενος, ἐπέπερ ἀπεκρούσαντο τὴν ἐκείνου παρουσίαν, ὡς ἔφη, ἐς Ἄθω τὸν ἱερὸν ἀνεχώρει, καὶ πρὸ τῆς καθόδου καὶ μετὰ τὴν καθόδον κλειστά νοσήσας τὸ σῶμα, καὶ βραδέως που καὶ μετὰ πλείστας ἡμέρας δυνηθεὶς ἐπιδηῖναι τοῦ ὄρους, ἐκείνᾳ που πρὸς Θεσσαλονικίην τὴν ἰδίαν καὶ αὐτὸς, οἶμαι, λέγων, ἄπειρ καὶ Χριστὸς πρὸς Ἱερουσαλήμ ἔλαιονουσαν αὐτὸν κάλει, εἰ ἔγνωσ καὶ σὺ καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ σοῦ, καὶ οὐκ ἔγνωσ τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. οἱ δ' ἐν τῷ ὄρει Πατέρες ἄσμενοι τὸν κάλει ποθοῦμενον καὶ δεξιόμενον καὶ ἰδόντες, καὶ τῶν τῆς ἐκείνου γλωτ-

της βρυμάτων οὐδ' αὖτις νεκταροῦ θεοῦ μετρίχιν-
 αι· καθ' ἑκάστην, παρ' ἑαυτοῖς, κατέχινον ἰδοῦλοντο
 σφίδρα, καὶ αὐτὸν βουλόμενον τοῦτο· μέχρι· ἂν τὰ
 τῆς ἐκεῖ στάσεως καὶ τῆς ἀνωμαλίας εἰς τὴν κατὰ
 φύσιν ὁμόνοιαν ἐπανέλθοι καὶ τὴν ὕψαιαν. Ἄλλ' ὁ
 τῶν Τριβαλλῶν ἀρχὼν Στέφανος, καὶ αὐτὸς ἐπιθῶς
 τότε τοῦ Ἄθω (ἡ γὰρ κάκεισε' ἀπολουμένη στάσις
 καθ' ἑαυτῶν τῶν Ῥωμαίων ἐκείνη, κάκεινον βσι-
 λεία χειροτόνηκεν οὐ μικροῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων
 ἀρχῆς μέρους)· ἐκείνος τοιγαροῦν δεσποτικῶς καὶ
 τοῦ θεοῦ ἐπιθῶς συρρεὺς τότε, ἐπεὶ καὶ τῷ μεγάλῳ
 τῷδε ἀρχιερεὶ συγγενῶς εἰς ὁμιλίαν ἦλθε καὶ
 λόγους, πάλαι ποθὼν ἐκ τῆς φήμης, πρῶτα μὲν
 εἰδεῖτο καὶ παντοδαπῶς· τις ἦν εἰς ἐαυτὸν ἐφαλύ-
 σασθαι, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν μεταβαίνει τὸν
 ἀνδρα, τίνα μὲν οὐ λέγων, ποῦ δ' οὐχ ὑποσχόμενος
 ὥστε δυνηθῆναι τοῦ ποθομένου τυχεῖν; ὡς δὲ
 κατανοῶντα τοῦτοις οὐκ εἶχον οὐδοτιοῦν, ἐπὶ δευ-
 τέρην ἐκείαν ἐβράπτει, προστιθεὶς τι καὶ βίας
 ὥστε τὴν Κωνσταντινοῦ καὶ αὐθις καταλαβόντα τὸν
 μέγαν πρεσβευτὴν αὐτῷ γενέσθαι πρὸς βασιλείας·
 τὸ δ' ἦν ἀντικρὺς προσωπειὼν μᾶλλον τοῦ κεκρυμ-
 μένου τὸ τῆς πρεσβείας, ἀλλ' οὐκ αὐτῆ τοῦ πράγ-
 ματος ἡ ἀλήθεια· οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο νεοπαγῆ καὶ
 κραιναριμένην εἶ τῆς τῶν Ῥωμαίων γῆς τὴν ἀρ-
 χὴν κεκτημένο· τὸν μέγαν ἐκείνον παρ' ἐκείνη κε-
 κτηθῆναι, ζῶπυρον οἰνοῦ τῆς βασιλείας ὄντα Ῥω-
 μαίων, καὶ βῆτα δυνάμενον τὴν πρὸς ἐκείνους τῆς
 εὐνοίας· τῶν οἰκείων αὐθις ἀνάψαι φλόγα, τηλικού-
 τον ὄντα καὶ πράγμασιν ἅμα καὶ λόγοις.

Ἄξιον δὲ μὴδ' ἐκεῖνο παραδραμεῖν· ὡς γὰρ ὁ τῶν
 Τριβαλλῶν ἀρχὼν οὗτος, καθάπερ εἶπὼν εἰπὼν,
 πάντα κάλων κινῶν καὶ πᾶσαν μετιῶν λόγου πείραν
 ὥστε τὸν μέγαν πρὸς αὐτῶν ἐπιστάσασθαι, προστι-
 θεὶς τοῖς λαχθεῖσι κάκεινα, ὡς ἀπελάζουσι μὲν
 αὐτὸν αἰσχρῶς οἱ Ῥωμαῖοι, μὴδὲ τῆς λαχύσης γούν
 Ἐκκλησίας ἐπιθῆναι παραχωροῦντες, αὐτὸς δὲ, πει-
 σθάνει τοῖς αὐτοῦ δηλαδὴ λόγοις καὶ τῇ προκλήσει,
 καὶ πῶλεις αὐτῷ καὶ ἐκκλησίας προθύμως χαιρεῖ-
 ται καὶ χῶρας· εἶτα καὶ σωροὺς ἤρθηται πρὸς τοῦ-
 τος· ἐπετεῖλον ἐφῶν τε καὶ χρημάτων, ὧν ἐκεῖ
 δηλαδὴ κύριος ἔσται. Ὅ δὲ τοῦ θεοῦ ἀνθρώπος,
 πλεῖστα μὲν τινὰ λόγου καὶ συγγραφῆς ἄξια πρὸς
 αὐτὸν διεξῆσε, προσετίθει γε μὴν ἐπὶ τέλει κάκεινα·
 Πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ χωρῶν καὶ πόρων καὶ προσόδων
 καὶ χρημάτων πολυταλάντων τὸ παράπαν ἡμῖν οὐδ'
 ἡ·ισοῦν χρεῖα· ὡς γὰρ εἰ τις σπόγγον λαβὼν, ὑδα-
 το· κύλικα χωρεῖν ἐν αὐτῷ πεφυκότα μόνην, μέσον
 τοῦ Αἰγαίου τοῦτου ἐμβάλλοι, οὐκ ἂν ἀνιμῆσαιτό
 ποτε τὴν ἄβυσσον τοῦ πελάγους· πῶς γάρ; ἀλλὰ
 κάκειθεν τὴν τοῦ ὕδατος· κύλικα μόνην ὁ σπόγγος
 ἀναμαζέμενος, ἥς δηλαδὴ χωρητικὸς πέφυκε κατὰ
 φύσιν, τῶν βρυμάτων ἐκείνων καὶ τοῦ πλήθους τῆς
 ὕδατος οὐσίας, ὡς μὴδὲν πρὸς αὐτὸν ὄντων, ἀφέξεται
 κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ὡς δὲ καὶ ἡμεῖς, ὀλίγων τι· ὧν
 ἀποζῆν καὶ τοῖς ἀναγκαίοις ἀρκέσασθαι μόνοις πάλαι
 μεμαθηκότες, καὶ ὡσανεὶ πεφυκότας· ἤδη πρὸς τοῦτο,
 καὶ εἰς πάντα τὸν ὑπὲρ γῆν τε καὶ ὑπὲρ γῆν χρυσῶν,
 καὶ εἰς τὸ τοῦ μυθεομένου Πακτωλοῦ βεῦμα φέρων

ἡμᾶς ὄλους βαπτίσης, τῆς ἐφημέριου τροφῆς καὶ τῶν
 ἀναγκαιῶν οὐδὲν τι πλέον ἐλκύσοντας πρὸς ἡμᾶς
 αὐτοῦς ὄψει· ὥστ' οὐκ ἀναγκαῖος, οὐδὲ πρὸς τῆς
 ὄλους ὁ τῶν πολλῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων θωρεῶν
 καὶ χρημάτων, ὡς φησὶ λόγος· τί τὸ ἐξῆς;

Ἀναγκάζεται καὶ αὐθις ὁ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς,
 ἀνελθεῖν εἰς τὴν Κωνσταντινοῦ, καθάπερ εἶπον·
 ἔπεισι πρὸς τοὺς βασιλείας· καὶ μικρὸν τι μεταξὺ
 διαγενοῦς, κάταται καὶ πάλιν εἰς Θεσσαλονίκην τὴν
 αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ δὴ καὶ τῶν βασιλέων συνωθούτων
 ἅμα τῷ μεγάλῳ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας προστάτη,
 ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς ἐκεῖ στάσεως ἰδοῦκον ὥστερ πα-
 τευνασθέντα πρὸς ὁμόνοιαν καὶ συμφωνίαν ἔκει.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀφορμαὶ ταραχῆς· ἄλλαι καὶ διχο-
 νοίας, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰργόμενος αὐθις καὶ τῆς
 πόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας· τῶν γὰρ τῆς παρελ-
 θούσης συγχύσεως προστάτων ἐκαθὰ τῆς ἀταξίας
 καὶ τῆς στάσεως μέγιστά τινα καὶ ὑπὲρ τὴν αὐτῶν
 τάξιν τοὺς βασιλείας κακῶς ἀπειτούντων, ὑπὲρ ὧν
 καὶ ἀπάγεσθαι μᾶλλον δίκαιον ἦν ἐκείνους, κἀναβ-
 θῆν μὴ τυγχανόντων ἐκείνων, ἀφρασις προῦκετο τῷ
 ἀρχιερεὶ θάτερον τοῖν δυοῖν ἐξ ἀνάγκης ἐλέσθαι· ἡ
 μείοντα δηλαδὴ τοὺς βασιλείας ἀποστραφῆν τῆς ἐπὶ
 τῶν ἱερῶν ἱερᾶς μνήμης; τε καὶ εὐφημίας, καὶ οὐ·
 τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀρχῆς ἀπολαύειν, ἡ ἐκείνων
 ἀνταχόμενον καὶ μὴ μεθιέντα συνεξίναται καὶ τοῦτον
 ἐκείνοις· αἰρεῖται τοιγαροῦν ὡς ἐν παραθέσει κακῶν
 τὸ ἐλαττον καὶ αὐθις ὁ μέγας, καὶ καταδέχεται τὴν
 φυγὴν σὺν ἐκείνοις καὶ πάλιν ὑπὲρ τοῦ μὴδὲν τι τῶν
 κεκμένων καὶ ὅπως οὖν ἀθετήσαι νόμων, ἐκεῖ καὶ
 τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν ὑπέρπουσαν αὐθις ἐν
 ἐκείνοις ἐώρα. Καὶ πάλιν πλοῦς, καὶ πάλιν ἀπαθ-
 μίαι καὶ θάλαττα, τὸν τῆς μεγάλης πόλεως ἀρχιερεὺς
 τῆ τοῦ Ἡφαίστου μητρὶ παραπέμποντα νήσῳ· καὶ
 τὴν τῆς μεγάλης εὐδαιμονίαν τῆ πένητι καὶ ἀνω-
 νύμφ διδόντα· καὶ οὕτω μεγάλην τιμὴν καὶ ἐπίσημον
 καὶ ταύτην ἀθρόον ἀποδεικνύοντα.

Ἐπιθῶς τοιγαροῦν ὁ μέγας τῆς Ἀθήμων φήσῃ
 τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας· τί χρῆ καὶ λέγειν, ὅσην
 ἐαυτῷ συνεισηνεγκε τῶν ἀγαθῶν τὴν φορὰν ἐκείνη;
 καὶ λόγοις καὶ ἔργοις καὶ τελεταῖς ἱσραῖ; καὶ διδα-
 σκαλίαι; ὁσημέραι τὸν λαὸν καταρτίζων, καὶ τὸ φεγῆ
 καὶ βάρβαρον παιδαγωγῶν ἦθο; ἐκείνῳ, καὶ τὰς κε-
 χερσωμένας καρδίας ἐξημερῶν, καὶ γονίμους τινὲς
 καὶ καρποφόρους ἀποδεικνύς, ὡς καὶ τὴν φθορμένην
 παροιμίαν καλῶς ἀνεστράφηται· τότε τοῖς ἔγχεοις,
 οὐ τῶν Ἀθημίων κακῶν κατ' ἐκείνην, ἀλλὰ τῶν Ἀγ-
 μνίων ἀγαθῶν μᾶλλον δι' αὐτοῦ κειρωμένους· Ἐν-
 ταῦθα διατρέθοντος τοῦ μεγάλου, λοιμώδης φθορᾶ
 καὶ θάνατος ἐπιτίθεται τῶν πολυχίνων ἐνὶ· οὐκ
 ἐκείνην φημί τὴν κοινήν καὶ παγκόσμιον πρὸ βρε-
 χίος γεγεννημένην, ἀλλὰ πολλοστήν καὶ μερικτὴν μετ'
 ἐκείνην. Προσκαλούνται τοιγαροῦν οἱ πάσχοντες εἰς
 ἐπίσκεψιν καὶ βοήθειαν τὸν ποιμένα, ἐν ἑτέρῳ πῶν
 διάγοντα πολίτην τῆς νήσου· καὶ ὅς αὐτίκα παρήν,
 μὴδὲν τι τὸ παράπαν ὑπεριθιόμενος μὴδ' ἀναβῆσαι·
 τῶν θεραπευτῶν τῶν μὲν μὴδ' ἀκολοθῆσαι τεθεφ-
 ρηκότων δέει τῆς νόσου, τῶν δ' ἐπορμένων πίστεται τῆ

ὄν μέγαν, βληθέντων μὲν τι μικρὸν ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἁγίου ἁγίου καὶ τῆς λύμης, καὶ οὐδὲν ἀποδοῦναι θελήσας ὀφείας, εἰς δὲ τὴν ἰαν ἐβρωμένων ἐπομένων τῷ μακαρίῳ, καὶ αἰνῶν τὰς ἐξω ταυχῶν ποιουμένων εὐχὰς καὶ εὐχὰς ἐν παντὶ γὰρ τῷ πλήθει. Ἄλλ' ὁ μέγας καὶ ὁν ὄν τὸ δεῖν καὶ τοσοῦτον ταῖς πρὸς Θεὸν ; καὶ θεήσεται, ταῖς τε κοιναῖς καὶ ταῖς ἰδίαις ; καὶ αὐτὸν, ἵσθησιν ἐκείνου τῆς φορῆς καὶ τοῦ ; καὶ διαλύσει τὴν νόσον, καὶ τὴν θάνατον καί, τοῦ Θεοῦ δοξάζοντος ἐκείνον κἀν τούτῳ,

Θελημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιούντας, ἵνα θεῖον φάναι Δαδιδ, καὶ τῆς θεήσεως αὐτῶν ἵκοντος.

Ἄ' οὐκ ἠνεγκε ταυτὶ διὰ τέλους ἡ τοῦ μεγάλου ἁγίου πόλις, οὐδ' ἠνέσχετο τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀγαθῆς ; οὕτως οὐκ ἀποδοῦναι δικὴν προδομένης ; οὐκ ἔστιν ὑπὸ τινων εὐαριθμητῶν στασιαστῶν, ὧν ὄντως καὶ φθορῶν καὶ ἀναξίων τοῦ ἡματός καὶ τῆς πολιτείας ἐκείνης. Ὄθεν καὶ ἡ ζήλω τότε μᾶλλον ἢ πρότερον ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τῆς σφετέρας δόξης κινήθησιν καὶ τῶν ἁγίων, τοὺς μὲν ἐξωθεῖ καὶ ἀποβάλλεται τῶν κληρῶν καὶ μισθῶν ἐκείνων, τοὺς δὲ σφρονίζεῖ ; ἀπέλλει τῆς κακίτης ὁρμῆς καὶ τῶν μοχθη- ; προσηκουσὶ καὶ καταλλήλους ἁγίους ; τῶν δ' ἐκποδῶν κάλλιστα καὶ ὡς ἐχρῆν ἁγίων, μὴ γνῶμη καὶ φωνῆ πάντες ; ὡς εἰπεῖν ἰδὸν ἐπιζητούσι ποιμένα ; καὶ τριήρης εὐθύς ; ὡς παρασκευάζεται ; καὶ τῆς Ἐκκλησίας οἱ ὄντες ἀνιόντες μετὰ βραχὺ τῶν μέγαν κατὰ ; ἱερὰ, οἱ αὐτοὶ καὶ Ἀληθινῶν ὁμοῦ ὁρθῶν καὶ ὧν ἀφορμὴ γαγονότας τῆ τοῦτου στερήσται, καὶ ἀφάρτου καὶ παιάνων τινῶν καὶ κρήτων, μηδὲ ; ἀπὸ τῶν τοῖς ἰδίοις πολιταῖς τῆ λαμπρῆ ; ἐπιθυμῶν ; τίς γὰρ ἂν ὑπογράψῃ κατὰ μέρος ; τῆ τὴν ἀνδραγαθίαν ἐορτήν καὶ τὴν εὐφροσύνην ; τῆς γενέθλης καὶ κορυφῶν καὶ κατοικῆ- ; ἐπίστα καὶ ὅσα πανηγυρίζουσιν ἄνθρωποι, ; νηγύρας παραβληθεῖεν ἂν τοῦ μεγάλου ἐκείνη ; ; ὁ δ' ἐκείνων μὲν οὐδὲ μνημονευτιῶν πρὸς ; , παλαί γεγηρακότων τε καὶ ἀποθηκότων. ; δὲ τίσι βασιλικῶν ἐπινοήσι καὶ ὁριάζουσιν ; οὐκ ἔστιν ἐισοδῶν ταυτὶ παραθέτες τὸ ἴσον ὄντες ; Οὐδ' ἔστιν, εἰμαι, τῶν πάντων ; μόλις ; ὡς φησὶν αὐτῶν ὁ τοῦτου γὰρ φίλος καὶ ὁμῶνυμας ; θανάσιον οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν μέγαν, οὐ ; ἡ ζήλωτης καὶ ὁ μέγας οὗτος ἐν τε τοῖς διωγ- ; καὶ τοῖς καλαίσμασιν ὡσαύτως, καὶ δὴ καὶ ἱναβήσεται. Μόνους ἄρα δεῖ παραβάλλειν τοῖς ; οὐ μυστηρίοις καὶ ταῖς ; ἐπ' ἐκείνοις τελεταῖς ; ἡ πανηγύρεται τὴν μεγάλην τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡν καὶ πανηγύρειν, καὶ μάλιστα τῆ κορυφαία ; ρολαμπούση τῶν ἄλλων, ἡ δὲ, κατὰ τὸ εἰρημέ- ; κείνο, καὶ ἐορτῶν ἡμῶν ἔστιν ἐορτὴ καὶ πανή- ; πανηγύρεων ; καὶ ὅθλον ἐκείθεν. Τοῦ γὰρ ; ὡς τὸν πόλιν εἰσιόντας ἀρχιερέως ; ὡς ἕθος, καὶ ; κείνον ποδὴρη καὶ τὴν ἱερὰν ἐνδοξότατος ἐτολήν, ; καὶ πομπῆσιν διὰ μέσης τῆς πόλεως εἶναι μεθ'

ἱερῶν ὕμνων καὶ ψαλμῶν, πάντων οἱ μελεῶντες ; καθάπερ ἀπὸ συμφώνου πάντες ἀφόμενοι, τὴ τῆς ; μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας καὶ τῆς Χριστοῦ ἀναστά- ; σεως ἐν μεγίσταις βοαῖς τοῖς καὶ ἀλαλαγοῖς ἔζον- ; τες ἦσαν, καίτοι γὰρ καὶ πύβρω τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ; ἡμέρας ὄντες ἐκείνης, Χριστὸν ἄλλον ἀντικρυς δο- ; κούντες ; ὅρῳ τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητῆν τε καὶ μιμη- ; τὴν, ὡς ἐξ ἔθους καὶ μνήματος τῶν διωγμῶν καὶ τῆς ; ὑπαρξίας ἐπανιόντα, καὶ ἀναστάσεως ; λαμπρῆς ; ἄγοντες τὴν ἡμέραν ἐκείνην ; καὶ πρὸς μὲν ἀλλή- ; λους, ἡ καθαρθῶμεν, λέγοντες, τὰς αἰσθήσεις, καὶ ; ὀφόμεθα ἐπὶ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς ἀναστάσεως ; Χριστοῦ ; ἐξαστρέπτοντα, ἡ καὶ ; ἡ δεῦτε πόμα πίωμεν καινὸν, ; καὶ πηγὴν ἀφθαρσίας Χριστοῦ ἐκ τῆς οὐμῆραςαν- ; τα ; πρὸς δὲ τὴν καινὴν Ἐκκλησίαν ὁμοῦ πᾶσαν αὐ- ; θῆς ; ἐν γὰρ τῷ σοφῷ μελεῶν μετὰ Ἑσθίου τοῦ θεοῦ ; ἡ φωτίζου, φωτίζου, ἡ νῆα Ἱερουσαλήμ, ἡ γὰρ ; σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ οὐρανῶν ; ἡ καὶ τὸ καινὸν ἐν γὰρ τοῖς τοιοῦτοις, ὅτι μὴδ' ὁ ταυτα ; προτρεψάμενος, μὴδ' ὁ τῆς μελεῶν ταυτῶν προ- ; τος ἀρχῆς ἐκείνης, καίτοι γὰρ καὶ ζητηθεῖς ὑστερον ; οὐδόλωσ ἐυρέθη ; ὡς δὴλον καὶ τότε καὶ μετ' ἐκείνῃ ; τοῖς ἐχέφροσι γαγενῆσθαι, τῆς ἀνωθεν ἐπινοίας ; καὶ τῆς χάριτος εἶναι κἀκείνο, καὶ διανοίας ; ἀμα καὶ ; γλώττας ; πάντων ἀθρίων ὁμοῦ κἀκινήκωας ἀοράτως ; πρὸς ταῦτα ; εἶεν.

Ἄ δὲ αὐτῷ μετ' ἐκείνην τὴν λαμπρῆν εἰσόδον εἰς ; τὴν ἐκκλησίαν ὁμοῦ καὶ τὴν πόλιν ἐνήργηται, ; τρίτη μετ' ἐκείνην ἡν τὴν ἡμέρην, καὶ πάνδημον ; πομπὴν τε καὶ πρόθεον μεθ' ἱερῶν εἰκότων καὶ ψαλ- ; μῶν καὶ εὐχῶν, ὡς ἔθος, κηρύττεται πάσῃ τῆ πό- ; λει ; ἡ δ' αὐτίκα παρῆν, γένος ὁμοῦ καὶ ἡλικίας καὶ ; τύχη πᾶσα, καὶ θέα ; ἐκείνου καὶ ὁμιλίας καὶ τῶν ; πρὸς Θεὸν ὑπὲρ αὐτῆς εὐχῶν, πῶς ἂν εἴποις ἐπιε- ; μένη ; διερχεται τὸ κλειστόν αὐτῆς μέρος, εὐχόμε- ; νος, εὐλογῶν, ὑπὲρ τῶν παρελθόντων εὐχαριστιῶν, ; ὑπὲρ τῶν μελλόντων δεόμενος ; τέλος καὶ διδασκα- ; λικὸν ἀποτείνας πρὸς πάντας κοινή λόγον, καὶ περὶ ; ὁμονοίας καὶ εἰρήνης συμβουλεύσας τὰ κλειστά, ; οὕτω πάντας ἀνητήσατο τῶν ἑαυτοῦ λόγων, καὶ ; τὰς ψυχὰς πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν καθ' ὑπερ- ; βολὴν ἐκ πρώτης εὐθύς ἔτρωσεν, ὡς μὴδὲ λέγειν ; ἐξείναι. Καὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τῶν ἄλλων ; ὅπου γὰρ ; καὶ τοὺς ὀφειστὰς ἑαυτοῦ καὶ πολεμιστάτους ; καὶ ; στασιαστάς πρότερον, φίλους ἐκ τῆς ὁμιλίας εὐθύς ; ἐκείνης εἰργάσατο ; μᾶλλον δ' οὐ φίλους μόνον, ἀλλὰ ; καὶ δούλους προκαλινδουμένους ἐκεῖ τῶν αὐτοῦ πο- ; δῶν καὶ καταφιλοῦντας, ἐξαγορεύοντάς τε τὴν κατ' ; αὐτοῦ προπέτειαν καὶ τὴν ὕβριν, καὶ οἷς ἐχρῆσαντο ; πρότερον, ὡς περ ἀναισθητοῦντες, καὶ συγγνώμην ; παρὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ψυχῆς καὶ τῆς γλώττης ; μετὰ ; συγχῶν τῶν ἄκρῶν ἐπιζητούντας. Ὁ δ' οὐ μόνον ; ταῦτα πλουσίως ἐκείνοις εἶδου, ἀλλὰ καὶ προσετίθει ; τὰ μείζω, καὶ τοῖς φίλοις ἐνέγραφε καὶ οἰκείοις, καὶ ; λόγοις καὶ πράγμασιν εὐεργετῶν ἐκείνους οὐκ ἐνέ- ; λιπε διὰ τέλους.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἱερουργεῖν εἶναι τὰ μείζω καὶ ὑψη- ; λότερα καὶ μυστικῆ θεοῦ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν καθα- ; γνίζειν, εἶχε μὲν αὐτὸν ὁ θεὸς κείως ἐν τοῖς λαι-

ουργαίς τε καὶ ὑπερέταις, ὡς ἔθους, ἀρτι πρῶτως τὴν αὐτοῖς ἐπιτελοῦντα τὰ μυστικά· ἐδόξαζε δὲ καὶ ὁ θεὸς ἀνοθεῖν αὐτὸν αἰθίς, θαυματοργῶν δι' αὐτοῦ τὰ παράδοξα· ἐδόξαζε δὲ οὕτως. Παιδίον ἦν ἀρβέν τῷ προβήθηέντι πρεσβυτέρῳ τε καὶ ὀρφανοτρόφῳ· τούτῳ νόσος, ἣ καὶ δαιμονική τις ἐνέργεια λέγειν οὐκ ἔχω, σελήναϊαν πως ταύτην φασίν, οὐγ ὡσπερ, καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ κύκλον σελήνης, ἀλλὰ κατὰ κύκλον ἡλίου μᾶλλον ἀθρόα τις ἐπιπέδη, καὶ τὰ χεῖριστα διετίθει. Ὡς οὖν ἱερουργεῖν καιρὸν ἦν ἤδη τὸν μέγαν, ὃ δὴ καὶ εἰπὼν ἐφθην, τῶν δὲ μελλόντων σὺλλειτουργεῖν πρεσβυτέρω εἰς καὶ ὁ τοῦ πατρὸς ἦν πατήρ, πρὸς αὐτὸν μετὰ μεγάλης τῆς πίστεως τῷ μεγάλῳ, τῆς ζωοποιῦ θυσίας ἀξιῶν αὐτὸν δι' αὐτοῦ μεταδοῦναι τῷ νοσοῦντι παιδί· τοῦ δὲ κατανευκότες, τῆς ὥρας ἤδη καλούσης, ἄγει τὸν παῖδα, φέρων ὁ πατήρ ἐν χερσίν· μετατίδωσιν αὐτῷ τῆς ἀναίμακτου θυσίας ὁ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ ἡ ἐτήσιος ἐκείνη νόσος σὺν γε τῷ ἀφαισῶ· ἐνεργῶντι παρευθὺ δραπτεῦσι, καὶ ὁ παῖς ἐλευθερὸς ἤδη χρόνον συχὸν ἐξ ἐκείνου Θεοῦ ἀνομιανῶν, καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα δι' ἐκείνου παῖς ἀνακηρύττων.

Ὀλίγα διήλθον ἡμέραι, καὶ πάντας ὁμοῦ τοὺς ἱερᾶσθαι λαχόντας ὁ ἀρχιερεὺς εἰς ὁμιλίαν μετακαλεῖται. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν αὐτῷ σκοπὸς ἀνοθεῖν ἦν, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας· μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μόνον θεμέλιον Θεμέλιου· καὶ στυλοῦς, ἣ δομήτορα· καὶ συνεργούς, αὐτοῦ φημι τοῦ πρῶτου μετὰ Χριστοῦ ὄν δομήτορος· καὶ τεχνίτου, δεῖν ἔγνω τῇ ἀρχιεπισκοπῇ τοῦ Πνεύματος πρὸ τῶν ἄλλων καὶ οἰκοδομεῖν καὶ διδάσκειν ἐκεῖνα καὶ παιδεύειν καὶ καταρτίζειν, ὡς ἂν καὶ κατὰ λόγον αὐτῷ τὰ τῆς μελλούσης οἰκοδομίας προὔαινη, καὶ μὴ δόξη πως εἰς κενὸν τρέχειν. Συναγαγὼν τοιγαροῦν, ἤπερ ἔφην, πάντας ἀθρόους τοὺς περὶ τῆς μεγάλης ἱερωσύνης θαυμαστώσας ἄγαν αὐτοῖς· ἐκτίθεται λόγους· ἔσον τε τὸ ταύτης ὕψος δεικνύς, καὶ οἷον ὑπερέτις αὐτῆ φρικτῶν τε καὶ ἀποβήθητων μυστηρίων, οὐκ ἀνθρώποις φημι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερουρανίοις τε καὶ ἀσωμάτοις οὐσίαις, καὶ τί τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης ἐσχαιτᾶς, καὶ ὡς οὐδέ τις κατὰ τὸ εἰρημένον ἀξίος τῆς ὀπηρεσίας ἐκείνης· καὶ ὡς ἐπειδὴ γενόμενος ἀνθρώπος δεῖ φιλανθρωπίας ὑπερβολῆν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς Υἱὸς καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν καὶ θυσία καὶ θύτης ὑπερφυῶς κεχηρημάτικε, καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἡμῖν λόγοις ὑπερφυοῦς ἀγαθότητος τὴν φρικτὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον ἱερουργίαν παρέδωκε, πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην τοῦς τῆς τάξεως ταύτης ἡξιωμένους κατ' ἔχους τοῦ χειροτονηκότες σπεύδειν αἰεὶ βαίνειν καθέσον οἶόν τε, εἴπερ μὴ μάλλοισιν ἐξω τοῦ σκοποῦ παντάπασι βάλλειν, ἐκ' ἄλλον θεμέλιον ἀφρῶν· οἰκοδομοῦντες, ὃν οὐδὲ δύναται τις τῶν ἀληθῶς καὶ γνησίως οἰκοδομοῦντων τὰ τοιαῦτα καταβαλέσθαι, καθά ποῦ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, ἡ Θεμέλιον, λέγων, ἄλλον παρὰ τὸν κείμενον οὐδέ τις δύναται θεῖναι, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός.¹¹

Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ οὐδ' ἄ· εἰς ποτε τῶν ὀρθῶ φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἡρημένον ἄλλως γε εἴποι, τὸ καὶ τὴν ἐναντίαν εἶναι, καὶ ἀνιέρως καὶ πῶρῳ ποῦ τῆς καινῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐντολῆς βαδίζειν ἐθέλειν, καὶ ἀντὶ λύχνου καὶ φωτὸς, κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, πρόσκομμα καὶ σκότος· καὶ βῆθρον τοῖς ἀδελφοῖς χρηματίζεσθαι, ποῦ θήσομεν· Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα δημηγορῶν καὶ διαλεγόμενος ὁ σοφὸς, πλείστους μὲν καὶ τῷ τῶν λόγων ἐπιθεῖν ἀναγκαίῳ, τὴν ἀλήθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ἐντολὴν αἰδομένους· τῇ δὲ πράξει καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑπεδείγματι πάντας σχεδὸν εἰς προκοπὴν καὶ βελτιώσιν ἦγε, πᾶσαν ἱερὴν τελετὴν καὶ μυσταγίαν αὐτῶς ὡς ὑπεράνθρωπος τις, ἣ καινὸς ἀντικρυς ἀνθρώπος, ὑπερφυῶς ἐκτελών, καὶ ἔθιαι καὶ λόγῳ καὶ πράγματι καὶ παντὶ τῷ διακειμένῳ πάντας ὁμοῦ καταπλήττων.

Τὴν δὲ περὶ τὸ λέγειν καὶ δημηγορεῖν καὶ δόδασκειν ἐκ' ἐκκλησίας ἀκάματον ἐκείνου σπουδὴν τε καὶ προθυμίαν, καὶ ταῦτ' ἐν πραγμάτων δυσχεραῖαις καὶ ἀντιθέσει τῶν τε κοινῶν ὁμοῦ καὶ ἰδίων· τὰς δὲ κοινῆ καὶ ἰδίᾳ, νῦν μὲν πρὸς πολλοὺς, νῦν δὲ πρὸς ὀλίγους, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς τοὺς καθ' ἑνα διαλέξεις καὶ ὁμιλίας· τὸ δὲ κάλλος τοῦ λόγου, τὸ δὲ πολυεὐδὲς καὶ πυκνὸν καὶ ὑψηλὸν καὶ ὑπερφυῶς τῶν θεῶν ἐκείνων θεωρημάτων καὶ νοημάτων, θαυμάζειν μὲν ἔχουσι πάντες, φράζειν δ' οὐδέναις, οἴμαι, τῶν πάντων. Καὶ τί χρὴ λέγειν, ὃ θεῖα καὶ ἱερὰ κεφαλή ἔσπου γε καὶ παῖς ὅστις τῶν ἐκ τοῦ σοῦ προῖων στόματις λόγος· καὶ ὁμιλία καὶ διάλεξις πᾶσα παιδαγωγία ψυχῆς ἀντικρυς ἦν, καὶ διόρθωσις ἡθους, καὶ ἁμαρτίας ἀνατροπή, καὶ διδασχάλιον ἀρετῆς, καὶ φιλοσοφία παντὸς ἀγαθοῦ· τὴν μὲν ἐξω προθεραπεύουσα καὶ προχειρομένη ταύτην αἰσθῆσιν τῷ καθ' ὑπερβολὴν ἡδεῖ καὶ καινῷ τοῦ λόγου, εἰσα δ' εἰς τὰς τῆς ψυχῆς σκοπὰς ἡρέμα χρομένη τε καὶ εισδύουσα τὸν ἐλακτικὸν καὶ μέλιτόν φασι τρόπον, καὶ ταύτην ὑπὲρ πάσης χειρομένη στερήνας, κάκει προσφυομένη γε οἰκείως ἐκάστη, καὶ ρυθμιζούσα καὶ μεταπλάττουσα λανθάνοντως, κάκεινα θαυμαστώσας δρῶσα, ὅσα φωνῆ μετὰ ἀνθρωπείᾳ καὶ ἐπιστήμῃ τὸ παράπαν οὐκ οἶδα, ὅπερ ὑπερφυῶς μόνος ὁ κοινὸς δημιουργὸς τε καὶ κλάστης, ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, ἣ ἄλλοιωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ἰψίστου διὰ τῶν ἔνοικον ἐν ἐκρυτοῖς κτησαμένων ἐκείνων, καὶ μόνῃν ἑαυτοῦ· ἀξιοθέτων ἐργάσασθαι τῆς ἐκείνου θεουργοῦ κατοικίας τε καὶ ἐνώσεως· οἱ καὶ κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον εἰκόσας γραμματεῖ μαθητευθέντι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· Ὁστίς, φησὶν, ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ¹², τὰ τῆς Παλαιᾶς· δηλαδὴ καὶ τῆς Καινῆς ἐρμηνεύων καὶ συνάγων εἰς ἓν, ἣ τὰ τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον ἀποτίθεσθαι κείθοντα καὶ κτίζεσθαι τὸν καινόν· εἰ δὲ βόλει, καὶ τὰ τὴν παλαιὰν εἰκαιομυθίαν καὶ τὴν πολυθεον καὶ γεγηρακίαν ἐκβάλλοντα κλάνην, καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ πεπρωμένα, καὶ τὴν μαρὰν τῶν Ἐληνικῶν καταργούντα σφραγῖν, τῷ συντεταλισμένῳ καὶ

¹¹ I Cor. iii, 11. ¹² Matth. xiii, 52.

συντετημένῳ λόγῳ τῆς ἀληθείας· καὶ τῇ καινῇ σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος, δι' ἧς ἀλίεις ἐσοφίσθησαν, καὶ εἰς τὴν ἐξουδανωμένον προετιμήθησαν· ἃ δὲ καὶ οἱ τοῦ μεγάλου τούτου πατρὸς ὁμοῦ συνελόντες εἰργάσαντο λόγοι, καὶ γράφοντο· καὶ δημηγοροῦντες κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, καθάπερ εἰργεται, συμβουλευόντες. Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ οὕτω καὶ λόγοις καὶ πράγμασι καὶ πάσῃ σπουδῇ τὴν Ἐκκλησίαν καταρτίζοντας τοῦ μεγάλου, καὶ νῦν μὲν πρόρριζον ἀνασπῶντος τὴν χρονίαν κακίαν, καὶ τὸν τῶν παθῶν ἐκβάλλοντος· συρφετὸν, νῦν δὲ τὰς πάλαι χερσωθείσας· καλλιεργούντος καρδίας, καὶ τὸν τοῦ λόγου σπόρον νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν εἰς τὴν εὐγειον καταβάλλοντος, ἐπεὶ τὴν καθόλου καὶ αὐθις Ἐκκλησίαν οἱ τὰ Βαβυλᾶμ καὶ Ἀκινδύνου νοσοῦντες θορυβοῦντες οὐκ ἐπαύοντο καὶ ταράττοντες, καίτοι γε τῶν τῆς αἰρέσεως ἀρχηγῶν ἐκείνων ἐκποδῶν πάλαι γεγεννημένων· σύνοδον ὁ βασιλεὺς σὺν γε τῷ πατριάρχῳ βουλευόμενοι καὶ πάλιν ἐν ταύτῃ δὴ τῇ τῶν πόλεων βασιλευούσῃ συγκροτηθῆναι, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα καὶ αὐθις ἐξετάσει δοθῆναι· ἐπειδὴ κάκεινοι τοῦτ' αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἦσαν ζητοῦντες, οὐχ ἵνα τάληθῇ μάθωσιν· ἧ γὰρ ἂν καὶ καλῶς ἐγνώκεισαν ταυτὶ πάλαι πολλάκις ἀναφανέντα· ἀλλ' ἵνα δοκῶσι μόνον ἔχειν τι λέγειν κατὰ τῆς ἀληθείας, καὶ θορυβῶσι καὶ ταράττωσι τοὺς πολλοὺς, ὅπερ δὴ καὶ πᾶσι τοῖς κακοδόξοις· ἀνωθεν ἔθος. Ἐπειδὴ ταῦθ' οὕτως ἐδόκει, καὶ ἡ σύνοδος ἐμελλε συγκροτεῖσθαι, πρὸ τῶν ἄλλων· εὐθὺς ὁ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀκριβῆς τεχνίτης καὶ πρόμαχος ἐπιζητεῖται τοῦ λόγου· ἐπεὶ καὶ πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς γενναίον ὀπίστην τε στρατηγὸν, τὸ πᾶν ἢ τὸ πλέον ἐβλεπε τοῦ ἀγῶνος τοῖς ἀντιθέτοις, εἰ καὶ ἡμῖν οὐδὲν ἦν ἔτιον ἐπιτίθεντο κοινῇ πολεμοῦντες, καὶ τιμῶντες ὡσπερ τῇ κοινῶν τῆς ὕβριως. Ἄνεσις τοιγαροῦν ὁ τρισαριστεύς ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ πάλιν, ἵνα μὴ καὶ τετράκις καὶ πολλάκις αὐτὸ τοῦτ' εἶπω, γράμμασι βασιλέως ἅμα καὶ πατριάρχου μετὰ πλείστης ὁσῆς τῆς ἀξιώσεως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα μετακληθεὶς· ἡ σύνοδος συγκροτεῖται μεγάλη· καὶ θαυμαστή, καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς ἔμπροσθέντα· οὐ συστήματα μόνον ἀρχιερέων πολλῶν τε καὶ μεγάλων καὶ ταυτὰ πνεόντων ἀλλήλοισι, ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ὁμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, εἰ δεήσει, καὶ μέχρις αἵματος γενναίως προπολεμοῦντων, τῶν τε καθ' αἷμα προσεκόνην τοῖς βασιλεῦσι καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι σὺν πάσῃ δηλαδὴ τῇ συγκλήτῳ, ἀλλὰ καὶ σοφῶν τε καὶ λογίων ἀνδρῶν ἑτέρῳ συλλόγῳ ἐκ τῶν ἐν τέλει, φημι, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας λογέδων, καὶ δὴ καὶ μοναστῶν καὶ ἀναχωρητῶν, καὶ τῶν κοινῇ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὰ θεῖα φιλοσοφούντων· ἐγὼ γὰρ λέγειν τὸ κοινὸν τῶν εὐσεβῶν πληθός· ἐπ' ἀκροάσει τῶν τῆς πίστεως λόγων ἀθρόον συνελεγμένων, ὡς καὶ τὸν ὑποβεβήμενον τὴν σύνοδον ταύτην βασιλικὸν οἶκον, καίτοι γε καὶ μέγαν οὕτω καὶ θαυμαστὸν ὄντα, τῷ πληθῆι τῶν συνελεγμένων τὰ τ' ἔνδον τὰ τ' ἔξω στενοχωρηθείσας. Τοῦ γοῦν βασιλέως σὺν γε τῷ πατριάρχῳ προκαλεσθέντος, ὡς ἔθος, καὶ ἡμῶν μετ' ἐκείνων καὶ σὺν ἐκείνοις, ἐκάστων δηλαδὴ κατὰ τὴν

οἰκίαν ἀξίαν τε καὶ τὴν τάξιν, εἰσάγονται καὶ οἱ τὰ τῶν ἀντιθέτων φρονούντες, βραχεῖα τις καὶ μετσημένη μερίς, οὐ μερίς τοῦ Ἰακώβ, οὐδὲ λαός Κυρίου καὶ σχολοῖσμα κληρονομίας αὐτοῦ· Καναταῖοι τινες καὶ Χετταῖοι, καὶ οὐδὲ τὴν τῶν Γαβωωνιτῶν ἐκείνων ἐπέχειν ἀξίαν τάξιν, οὐς εἰς ὑδροφόρους καὶ φυλοκόπους· ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς ἀπέτρεξε τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ πάλαι, δόλω καὶ ὑποκρίσει καλῇ σφῆς αὐτοῦς προαρπάσαντας τῆς τῶν ὀμῶρων διαφθορᾶς· καὶ πανωλεθρίας. Ὅθεν καὶ τῆς τῶν λόγῳ καὶ καθίερῳ προύχοντων ἱερῶν ἐνιδῶν εἰσιούσιν ἐκείνοις· τότε, καὶ τῆς ἔψεως εἶπεν αὐτῆς δήλιος αὐτοῦς εἶναι τῆς μερίδος καὶ τοῦ κόμματος πεφυκῶτος ἐκείνων, ὅς αἱ ὑπὲρ ἡμᾶς· εἰκόνας αὐταὶ φέρουσι ἀναγράφτους· τὰ τῶν αἰρετικῶν πονηρὰ συνέδρια λέγων, ὑπὸ τῶν ἱερῶν κατησχυμμένα τῶν Πατέρων πάλαι συνέδων, ὧν δῆπου καὶ τὰς εἰκόνας ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος καὶ βασιλικὸς ἔφερεν οἶκος.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ μέρος κίνταυθα τῷ τε βασιλεῖ καὶ τῇ συνέδῳ λαληθέντα τε καὶ πραχθέντα παρ' ὅλας ἡμέρας ἐφεξῆς οἶμαι πάντε, τοῖς εἰδῶσι λέγειν τε καὶ γράφειν παραχωρήσω, καὶ πρὸ γε πάντων τῷ θεῷ τῆς πίστεως ὄρω, ὃν ἡ ἱερὰ σύνοδος ἅμα βασιλεῖ τε καὶ πατριάρχῳ καλῶς ἐκθεμένη, καὶ γνῶμη καὶ χειρὶ καὶ γράμμασι μετὰ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῇ Πνεύματος· τὸ κράτος αὐτῷ δεδωκυῖα, στήλην ὀρθοδοξίας καὶ τρόπαιον εὐσεβείας καὶ πύργον θεολογίας· ἀκράδαντον, τῇ τῶν εὐσεβῶν καταλείπειν Ἐκκλησίᾳ, Γραφικαῖς ἀποδείξεσι καὶ Πατέρων ἱερῶν καὶ συνέδων θεολογίας· καὶ λόγους ἀκριβῶς πάντοθεν κατησφαλισμένον, εἰ καὶ τὰ τῆς πλάνης ἐγκαταλείμματα, καθάπερ εἰ τινοὶ δράκοντος τεθνηκότος οὐραῖον ὑποσπαίρον ἔτε, βάλλειν ἐπιχειρεῖ κατ' ἐκείνου, ταῖς παρ' ἐκείνου πηγαῖς ἀλοῦν καθ' ὑπερβολὴν καὶ τῇ τοῦ ἰδίου νεκρῶσει σώματος.

Γρηγόριός γε μὴν ὁ σοφός, ἐπεὶ καὶ τὸ πᾶν ὡς εἶπειν τοῦ ἀγῶνος πρὸς αὐτὸν ἐβλεπε, καὶ οἱ κοινῇ πολεμοῦντες τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς κατὰ σκοποῦ καὶ αὐθις αὐτοῦ βάλλοντες ἦσαν, ἀναίρεται καὶ αὐτὸς προθύμως· μάλα τῇ μάχῃ, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὁμοῦ πάντα τὸν πόλεμον δέχεται, τοῦτο καὶ βασιλέως ἅμα καὶ τῆς συνέδου προτρεψαμένον· τὰ δὲ ἐξῆς· λεγέτωσαν οἱ τότε παρόντες, καὶ ἔπει καὶ ἀκοῆ τὰ πραχθέντα καὶ λαληθέντα παραλαβόντες. Ὅπως μὲν εἰς φυγὴν ἔτρεψε καὶ ἅπαξ καὶ δις τοὺς θεομάχους ἐκείνους, μηδὲ τὴν προσβολὴν τοῦ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ θείου φωτός· ἐνεγκόντες, ὡς μηδὲ κατασχεῖν αὐτοὺς τὸν τε βασιλεῖα καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν σύνοδον δεδυνῆσθαι, τὴν μὲν ὑποστροφὴν ἐπαγγελαμένους ἐς νέωτα δῆθεν, μήπω δ' εἰσέει· καὶ νῦν τῆς ὑποστροφῆς γενομένους· ὅπως δ' ἀνεκέρυζεν ἐν ἐκκλησίᾳ Μεγάλῃ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ δημηγορίας ὑπερφύσει τὸν ὑγιᾶ τῆς πίστεως λόγον, ἑαυτὸν μὲν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας σοφοῖς θεολόγοις, ἐκείνους δ' αὐθις ἀλλήλοισι τε καὶ τοῖς λόγοις τοῖς ἱεροῖς ἀποδείξας ἐν πᾶσι συμφώνους, ὡς μηδὲ τὴν ἑρὶν αὐτῆν ἀντεπιπῆν ἔχειν πρὸς ταῦτα καὶ γρούσαι· τὰς δὲ ψυχὰς ὅπως ἀνεπείρωσε τότε τῶν δυναμένων ἀκούειν, καὶ τὸν νοῦν ὑπερῆρεν ἀθρόον, καὶ

πάντας τῆς σοφῆς ἀνηρτήσατο γλώττης, καὶ τοῖς ἐκείνου χεῖλεσι καὶ τῷ βεῦματι τῶν λόγων ὅπως προσείχον, μικροῦ καὶ ἑαυτῶν ἔξω γιγνόμενοι, τῆ θείᾳ κατοχῇ καὶ τῷ ἔρωτι καὶ τῇ βακχεῖα τῆ πρὸς ἐκεῖνα, πῶς ἂν εἰς ἐξίτητοι; Μόνον ἂν εἴη τῶν πεπειραμένων ἐκείνων τὸ γε ἀκριβῶς ἔχειν εἰδέναι· τοιαῦτα τὰ τοῦ ἀγῶνος ἦν καὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς ἐξ ὀνύχων φασὶν ὑποδείξει. Εἰ δέ τι καὶ Κλήμησ ὁ τούτων ἐξηγητῆς τε καὶ γραφεὺς τῷ τῆς εὐσεβείας κήρυκι συνηγωνίσαστο Πέτρῳ, καὶ λέγων ἅμα καὶ γράφων, Πέτρῳ λογιστέον δῆπου κτείνεα, τῷ καὶ προσηλομένῳ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ ψήφοις τὸ τελευταῖον, καὶ κοινῶν τῶν κατ' αὐτὸν εἰργασμένων· ἐν τούτοις μὲν καὶ τὰ τῆς τελευταίας ἐραδὸς ταύτης συνόδου.

Ἐπὶ δὲ καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑποστρέφειν πρὸς ἀνάγκης ἀδὸς ἦν τῷ μεγάλῳ, καὶ μὴ τῆς Ἐκκλησίας· ἐπὶ κλειστόν ἀποδημαῖν, ἐπιβαίνει μὲν σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ τοῦ κελεύτους· τοσοῦτου δ' ἐπιπράθησαν τοῦ κλύδωνος καὶ τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ κατὰ θάλατταν κυκλώματος· καὶ γὰρ καὶ τῆς ὥρας ἔπλεον ἔξω, καὶ ἀνιόντας ὡσαύτως καὶ κατιόντες· ὡς ὑπερβαλέσθαι μὲν καθ' ὑπερβολὴν τὰ τοῦ κατὰ πλοῦ κατὰ τὸν ἀνάπλοον, ἀπαγορεύσαι δ' οὐ τοὺς ἐμπλέοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ναύτας ἅμα καὶ κυβερνήτην, καὶ τὸν περὶ ψυχῆς ὁμοῦ θέειν πάντας, τὰ ἔσχατα προσειπόντας ἀλλήλους, καὶ Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως, οἷα πρὸς ταῖς ἐσχάταις ὄντες ἀναπνοαίς, ἑαυτοὺς ὡς ἔθος παραθεμένους. Ἄλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας ἀρχιερεὺς οὐκ ἀνακτώμενος ἦν αὐτοὺς μόνον τῶν ἐλπιδῶν ταῖς χρηστοτέραις, καὶ πρὸς Θεὸν ἐπιστρέφειν πάντας ὁμοῦ δι' εὐχῆς διδασκῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς τοῦ ἀξιώματος ἑαυτοῦ καὶ τῆς τάξεως εἴπερ ποτὲ γενόμενος ὄλος, καὶ μέσον Θεοῦ τε καὶ τῶν συνόντων ἑαυτὸν στήσας, οἷα μεσίτης ἀληθινὸς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀλαλήτους τοῦ νοῦ δεήσας καὶ τῆ συνήθει χρησάμενος· παρῆρησθαι, τὴν τε καταγιγῶσ κοιμίζει, καὶ καταπαύει τὴν κλύδωνα, καὶ τοῦ ναυαγίου πάντας ὁμοῦ διασώζει παρὰ πάσας ἀνθρωπίνως ἐλπίδας. Καὶ τὰ μὲν τοῦ παλάγου αὐτοῖς οὕτω παραδόξως ἠρέμει καὶ ὑπαχώρει τὸ κύμα, καὶ πρὸς τοὺς ἰδίου; καὶ τὴν πόλιν ἡμέρας ἄγαν παρέπεμπεν· ἡ δὲ τῶν πειρασμῶν καταγιγῶσ οὐμνοῦν οὐκ ἠρέμει· ὡς γὰρ τῷ τῆς πόλεως προσίσχον λιμένι, κάκιστος ἰδέω; πῶς ἂν εἰποις ἐμειλλὸν ἐπιβαίνειν, ὁ βασιλεὺς τὴν εἰσοδὸν ἐκείνοισι ἀπέργει· τῆς μὲν πρὸς τὸν κηδεστὴν τε καὶ βασιλέα διαστάσεως ἤδη μελετωμένης, συνθηκῶν δὲ τινῶν καὶ λόγων οὐκ οἶδ' ὄντινωνοῦν ἂν καὶ φαίην πρὸς τὸν προῤῥηθέντα τῶν Τριβαλλῶν ἀρχοντα Στέφανον τῆνκαῦτα τῷ βασιλεῖ κοινουμένων, δι' ἃ δῆπου καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεῖ τὴν πᾶροδον ἀποκλείει, τὰ πιστὰ τῷ Στεφάνῳ κἀντεῦθεν δῆθεν κατασκευάζων, μὴ καὶ δόξῃ κλάττεισθαι τὰς συνθήκας τὰς πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἀπάτην τινὰ συσκευάζειν, ὁ δὲ καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἦν, σοφῶς παρακρουσαμένου τοῦ βασιλέως ἐκεῖνον, ὡς ἡ πείρα σαφῶς παρέστησεν ὑστερον. Ὁ μὲν οὖν ὑπενώσεται καὶ αὐθις, καὶ ἐς Ἄθω τὸν φλοῦν ὑπ' ἀνάγκης καὶ

πάλιν ἀπῆι· τῶν δ' ὑπηρετῶν τε καὶ φίλων ἔστιν ἂν ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνοντων καὶ πρὸς τὸ τῶν πειρασμῶν συνεχῆς ὀκλαζόντων, ἐκεῖνος· τοῦναντίον μὲν οὖν ἅπαν ἔλεγε, καὶ ἠδῆσθαι καὶ χαίρειν ἐπὶ τούτοις προσῆκε, καὶ μεγίστας ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ τὰς χάριτας, ὅτι καὶ ἡμεῖς κατὰ τι κοινῶν ἐξήμεθα τοῖς; μεγάλους ἐκείνοισι διδασκάλους καὶ ἀρχιερεῦσιν αὐτοῦ, οἱ καὶ σωτήρας καὶ πατέρας καὶ ἐυεργεταῖς τῶν ὑπερφυῶν χρηματίζοντες τοῖς; τότε κρατοῦσιν, ὡς κακοῦργαί τινες καὶ μαροῖ καὶ πολεμιώτατοι παρὰ πάντα τὸν τῆς ζωῆς ἡλαύνοντο χρόνον, καὶ θανάτου τιμῶντων ἐκείνων τοῖς; κλειστοῖς τὸ τελευταῖον· καὶ ταῦτα λέγων συνῆδὰ τοῖς λόγοις ἐπεδείκνυτο καὶ τὰ πρόγματα, μέγας τις καὶ ὀφηλὸς καθ' ὑπερβολὴν τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς αὐτὸς ὢν, καὶ μακρῶ τῶν ὀρωμένων ὑπερᾶνω κἀκτεμμένος τὸ φρόνημα.

Ἄλλ' ὁ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιῶν Θεὸς καὶ τὴν ἔκδοσιν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν, καὶ τούτου μετὰ βραχὺ διαλύει τὸν πειρασμὸν· μηνῶν γὰρ μεταξὺ παραβρύοντων τριῶν, καὶ ἡ θαυμαστὴ καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς ἐπιστάσα φρονήματι γενναίῳ τε καὶ βασιλικῷ, καὶ τὰς τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως πρὸς τὸν Στέφανον διαβρήγῃσιν συνθήκας ἐκείνας, μᾶλλον δὲ τὰ τῶν συνθηκῶν ἰνδάλματα καὶ τὰς προσποιήσεις, καὶ τὸν ἀρχιερεῖα σὺν γε τῷ βασιλεῖ τε καὶ υἱεῖ παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τε καὶ τὴν πόλιν ἀξίως μετακαλοῦνται· ἐπεὶ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς οὐδὲν ἤττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον δι' αἰδούς ἐτι κλειστός ἦγε τὸν μέγαν, σοφῆς τε καὶ φιλόχριστος ὢν, καὶ γνώμης καὶ καλοκάγαθίας καὶ τρόπων χρηστῶν ἀντιποιοῦμενος, εἴπερ τις τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων, εἰ καὶ τὸ τῶν πραγμάτων τε καὶ τῶν καιρῶν δυσχερὲς καὶ ἀντίξουν ἀπαίργαν αὐτὸν καὶ πρότερον, ἑαυτῷ καὶ τοῖς τῆς φύσεως προτερήμασι κατὰ γνώμην οικεῖαν κεχρήσθαι. Ἵποστρέφει τοιγαροῦν ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὐθις· αὐτὸς τε ταύτην ἤμισα προσορῆ καὶ ὑπ' ἐκείνης ὡσαύτως ὄρᾳται, τὸ φιλερον ἀντιδιδόντες ἀλλήλοις, καὶ τὰ παρ' ἀλλήλων καρπούμενοι· ὁ μὲν τὴν ἐκείνης ὑπακοὴν πρὸς τὰ θεῖα, ἡ δὲ τὴν παντοδαπὴν ἐκείνου τῶν λόγων τε καὶ τῶν ἔργων ὠφελίαν· καὶ δῆλον κἀντεῦθεν.

Φροντιστήριον ἔστι μοναζουσῶν μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἐν Θεσσαλονίκη, βασιλικὸν καὶ δι' αὐτὸ τούτ', οἶμαι, καλούμενον· ὑπάρχει; καὶ γὰρ ἐκεῖ πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων. Ἐν τούτῳ μοναχῇ τις τῶν εὐλαθῶν ἦν καὶ κοσμίω, Ἐλεοδώρ· τὴν κλησίαν· αὐτὴ μοχθηροῦ τινος καὶ νοσώδους χυμοῦ καταβρέυσαντος ἄνωθεν, πονήρως εἶχε τοῦ εὐνοῦμου τῆς κεφαλῆς μέρος, τοῦ δὲ βεῦματος μέλισσα τῷ ὀφθαλμῷ ἐνοχλοῦντος, κάκει τὸ τῆς ὀδύνης συνέγοντο κλειστόν, ἀφόρητον μὲν ἦν καὶ κατ' αὐτὸ τούτῳ τὸ πάθος, καὶ οἷον μηδὲ παραβεβλήσθαι· προσῆν δ' ὑποψία καὶ τῶν ἐτι μεγίστων, μὴ καὶ τῆς φυσικῆς ἔδρας ὁ ὀφθαλμὸς ἐκκρουσθεὶς δηλαδὴ φθάσῃ τῷ σφοδρῷ τῆς ὀδύνης· λατρῶν μὲν οὖν τῶν τε ἡμεδαπῶν καὶ ἐπηλύδων ὁμοίως ἀπηλέγχετο πᾶσα τέχνη τῷ μεγέθει τοῦ πάθους· ἡμερῶν δ' ἐφεστῆς

τεταράκοντα διαγενομένων, λήγει τὰ τῆς ἑδύνης ἄθρονον, μηδενὸς ἔξωθεν ἐπιγεγονότος· καὶ οὐκ ἄνευ αὐτοῦ ἀποπέσει τὴν κόρην, καὶ ἡ ἑρατική δύναμις κατ' αὐτὸν φημι τοῦτον ἐξ ἐκείνου τὴν πάσχουσαν ἀπολείπει, οὐ μᾶλλον ἀλαοῦσαν δι' αὐτὸ τοῦτο, τὸ τὸν ὀφθαλμὸν φημι τὸ παράπαν ἀποσθῆναι, ὅσον τὸ τῆς ἀναγνώσεως ἀποστερεῖσθαι τοῦ κλειστοῦ. Τοῦ δ' ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν κληγὴν ταύτην ὄντος περὶ τὰ τέλη, καὶ μὴνὸς ἤδη Γορπιαίου ἐνισταμένου, ἐτελείτο μὲν ἔχει τῇ Θεομήτορι λαμπρῶς ἡ τελετὴ τῶν αὐτῆς Γενεθλίων, παρῆν δὲ καὶ ὁ διδάσκαλος παννύχιος συνοροτάζων τῇ κοίμῃ. Τῶν δὲ ἑσπερινῶν αὐτοῖς ὕμων ἰόντων πρὸς τὸ τέλος, ἄκτεται διδασκαλικοῦ λόγου καὶ ὁμιλίας πρὸς τοὺς παρόντας· πάντων δ' ἐξηρητημένων, ὡς ἔθος, τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἱερῶν σειρήνων ἐκείνου· ἔπει καὶ ἡ τὸν ὀφθαλμὸν πάσχουσα μοναχὴ σὺν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ που παρισταμένη, τοῦ νέκταρος τῶν λόγων ἐκείνου μετέσχε, θάμβους μὲν καὶ κατανύξεως τὴν ψυχὴν, δακρυῶν δ' ὑποπληθεύσα τοὺς ὀφθαλμοὺς, μεγάλας ἀπεδίδου Θεῷ τὰς εὐχαριστίας, ὅτι τε τὸν τοιοῦτον φιλανθρώπως παρελθεῖν εἰς μέσους ἐκείνους πεποίηκε, καὶ ὅτι καὶ αὕτη κατήξιεται τῶν τοιούτων ἐν μετοχῇ γεγενῆσθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ χρωμένων ἔστιν ὧν Βυζαντιῶν ἀκολάστως τῇ γλύτῃ, καὶ τὰ τοῦδε διασῦρσιν ἐπιχειροῦντων, ἄνοιαν ἐσχάτην καὶ θράσος καὶ τόλμαν καταγινώσκουσα καὶ δυσσεβείαν, χείρας ἐκείνους σὺν πολλοῖς γε τοῖς δάκρυσι πρὸς Θεὸν ἐκίνοι, ὡς ἂν ταῖς εὐχαῖς αὐτοῦ καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν παρρησίᾳ, καὶ τοῦ συνέχοντος πάθους ἀπαλλαγῆναι, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐνεργὸν ὡς τὸ πρότερον ἀπολάβῃ. Οὕτω τῆς νυκτὸς αὐτῇ διαγενοῦσας, καὶ μεθ' οὕτω λαμπρῶν τῶν ἑλπίδων· οὐδὲ γὰρ δισταγμοῦ τι προσην, φησὶν, οὐδ' ἀμφιβολίας· ἔπει καὶ ἡ τῆς ἱερῆς τελετῆς καὶ τῶν μυστικῶν παρῆν ὥρα, ὧν ὀπληρῆς τε καὶ τελειωτῆς ὁ ἀρχιερεὺς ἦν, πρόσαιε καὶ αὕτη κατὰ τὴν αἰμορροοῦσαν πάλαι Χριστῷ, λαθοῦσα καθόσον οἶόν τε· καὶ τῆς ἱερατικῆς ἡμέρας τοῦ ἀφαιμένη τῆς τοῦ μεγάλου, κἀκείνην ἐπιβλοῦσα τῷ πᾶσι γινώσκοντι μέλει, τὴν ἐκείθεν ἐξελευθούσαν ἐπιστάται· δύναμιν θαυμαστῶς καὶ τὴν θεραπεῖαν, καὶ ἦν μὲν ἀφανῆς ἔτι τέως, τῆς δὲ νυκτὸς ἐπιούσης, ὅπου σὺν πολλοῖς τοῖς δάκρυσι καὶ ταῖς ἐκείναις, καὶ τῇ μετ' ἐκείνην ἡμέρᾳ, τῶν ὑπερφύων σου, Δέσποτα, καὶ καινῶν ἔργων ἡ τηλαυγῶς ἐξανίσταται καθαρῶσα, καθαρὸν τε καὶ ὑγιᾶ τὸν ὀφθαλμὸν κατετημένη καθάπαξ, ὡς μὴδὲ δοκεῖν αὐτὸν ἀποσθῆναι ποτὲ, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας κλιν πρὸς ὀλίγον ἐπιτελεῖσθαι.

Ἐνιαυτὸς ἦν αὐτῷ παριῶν ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἐκ Βυζαντίου, φημι, κἀθοδον, καὶ ταῖς συχναῖς ἀποδημαίαις καὶ τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῖς ἀνευδίτοις πόνους τὸ σῶμα καταργασθεῖς, καὶ σφόδρα ταλαιπωρησῶς, νόσφ' ἐπιπίπτει δεινῇ καὶ πολυήμερῃ· καὶ πάντες μὲν ἀπικροῦσθαι ἅμα τούτῳ τὸ ζῆν, Θεὸς δ' ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας καὶ αὐθις τοῦτο χαρίζεται, πρὸς ἀγῶνας καὶ πάλιν ἐτέρους καὶ δρόμους καὶ πάλαισματ' ἀπικροῦσθαι τὸν ἀύλητον· καὶ

ὅπως, ὁ λόγος δηλοῦν ἔτοιμος. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ κρείττων μὲν ἦν ὁ μέγας τοῦ προσδοκῆθέντος θαύματος, Θεοῦ θαυματουργοῦντος, ὅπερ ἔφη, προσήλως, ὑπενόσται δὲ καὶ τὸ κλειστόν τῆς νόσου, εἶ τὰ λείψανα περιφέρον ἐκείνης, ἀναγκάζετα· πολλὰ δεηθέντος τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως, καὶ αὐθις εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ἀνίεναι, τῷ κηδεστῇ τε καὶ βασιλεὶ προσβουόμενος, καὶ σπονδὰς εἰρηνικὰς ἀμφοτέρων μεταξὺ ὕσων. Ἄλλ' ὁ τῶν βασιλέων Βασιλεὺς ἀνοθεν καὶ Κύριος τῶν κυρίων, τὰς μὲν ὡς περιττὰς ἀποδοκιμάζει τό γε νῦν εἶναι, Ἄχαιμενίβαις· δὲ τοῖς μακρὰν ἀπικρισμένοις αὐτοῦ τῷ τῆς πίστεως λόγῳ, καὶ δὴ καὶ τοῖς καταγομένοις ὑπ' αὐτῶν αἰχμαλώτοις, εὐαγγελιστῆν τε καὶ κήρυκα καὶ μεσίτην καὶ διαλλακτὴν δι' αἰχμαλωσίας αὐτὸν θαυμαστῶς ἀποστέλλει· καὶ ἄπεισιν αἰχμάλωτος εἰς Ἀσίαν, Ἀχαιμενίβαις τοῖς κἀκιστ' ἀπολουμένοις, ὡς περ εἰς τις τῶν πίντων, ὁ τὴν ἄνω πάλαι πλουτήσας ἐλευθερίαν καὶ βασιλείαν, καὶ κλειστός πρὸς ἐκείνην καλῶς ὀδηγήσας τῷ λόγῳ, ἵνα κἀκεῖ ταῦτ' ἐργάσθαι, καὶ κλειστός ἀπαλλάξῃ δι' ἑαυτοῦ τῆς νοητῆς αἰχμαλωσίας τε καὶ δουλείας.

Ἄλλὰ καλὸν ἀνεῖν τῆς καλλίστης καὶ ἱερᾶς διακοῦσαι καὶ αὐθις γλύτῃς αὐτῆς ἐκείνης, τὰ καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν καινὴν ἐκείνην διεξιούσης. Φησὶ τοιγαροῦν ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἰβίαν Ἐκκλησίαν ἐπιστολῇ, γράφων οὕτω·

.....

Τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν παλαισμάτα τε καὶ ἀγωνίσματα, καὶ αἱ θαυμασταὶ νίκαι, καὶ τὰ κατὰ τῆς κλάνης τρόποιαι Γρηγορίου φημι τοῦ μεγάλου! καὶ οὕτω κἀκεῖ στεφανίτης ὁ ἐμὸς παλαιστής τῇ ἐνεργείᾳ καὶ δυνάμει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ Πνεύματος ἀνεφάνη, ἑαυτὸν ὡσανεὶ καὶ μισθούμενος πανταχοῦ, καὶ διὰ πάντων ἐν ἅπασιν τὸ νικᾶν ἔχων οἶονεὶ συγκακλωμένον ἑαυτῷ καὶ ζυμπεφυκός. Καὶ ταῦτα διήλθον ἐπὶ μακρὸν οὕτω καὶ κατὰ μέρος, οὐχ ἴν' ἐκείνῳ καὶ τοῖς ἐκείνου λόγους προσθῶ τινα δόξαν, ὡς ἂν ὑπολάβοι τις· πῶλον γὰρ οὐχ ὑψηλὸν τῶν ἐκείνου καὶ θεῖον, ὡς καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἕκαστον τοὺς τε λέγοντας ἅμα καὶ τοὺς ἀκούοντας ἔχειν ἐκπλήττειν, κἂν τὸ εὐκρινέστατον ἦν τύχη, καὶ τῶν ἐκ παρέργου καὶ μὴ κατὰ σπουδὴν ἐκείνῳ βηθέντων τε καὶ πραχθέντων; ἀλλ' ἵνα κἀντεῦθεν τὸ τῆς θεολογίας ὑψηλότερον τε καὶ ἀσφαλέστατον τοῖς ἀγνωοῦσι διαδειχθῆ τοῦ ἀνδρός, ὅπως τε τὰ ἐκείνου σύμφωνα πάντα τοῖς ἀποστολικαῖς τε καὶ Πατρικαῖς δόγμασι διὰ πάντων· καὶ ὅτι μοναρχίας καὶ μιᾶς τρισυκοστάτου καὶ παντοδυναμίου θεότητος ἐν ἅπασιν καὶ πρὸς πάντας πανταχοῦ κήρυξ ἐκείνος, ἀλλ' οὐχ! πολυαρχίας τε καὶ πολυθείας κατὰ τοὺς πολυθέους ἐκείνους ὄντως καὶ λατρευτὰς τῶν ἰδεῶν τε καὶ τῶν κτισμάτων, καὶ τῆς ἀληθινῆς λατρείας τε καὶ θεότητος ὄριστὰς, οὐς καὶ φθάσας ὁ λόγος ἤδη δι' ἐκείνου καὶ σὺν ἐκείνῳ κολλᾶς ἐξήλεγξεν· ἔπει μὴδὲ ἄλλως· ἐχρῆν σιγῇ τε καὶ λήθῃ τὰ τοιαῦτα παραδοθῆναι, μυστήριον εὐσεβεῖς ἀντικρὺς ὄντα, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ λόγου τε.

καὶ τῆς πίστεως μέρος· οὐ τὸ σμικρότατον. Ἄλλ' ἐπὶ **A** τὴν εὐλαβίαν τε καὶ συνετὸς ὄν, καὶ τῷ ἀγίῳ συνήθως ἦν, καὶ πυκνὰ πρὸς αὐτὸν ἐφοίτα, καὶ τῶν ποτιμῶν τῆς γλώττης· αὐτοῦ μετέχευε ρευμάτων ἡδέως. Τῆς δὲ δεσποτικῆς Μεταμορφώσεως· ποτε τελουμένης αὐτοῖς, ὡς ἔθος, καθ' ἣν ἄρα καὶ τὸν Πορφύριον καὶ διανυκτερεύειν σὺν τοῖς λοιποῖς μοναχοῖς· ἴδει, καὶ

ἱερατικῶς ἐξυπηρετεῖσθαι, ἀθρόον δόξῃν τις αὐτῷ κατὰ τὴν εὐώνυμον πλευρὰν προσβαλοῦσα, καὶ τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἀγρυπνίας ὁμοῦ, καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ στάσεως ἐκείνου ἀπειρεῖ· μᾶλλον δὲ τὴν μὲν ἱερὰν ἀφείλετο τελετὴν καὶ τὴν ἐν τῷ ναῷ προσεδρασαν, τῆ δ' ἀγρυπνίᾳ καὶ προσέθηκε πλεῖστον, ὡς μὴδὲ συγχωρεῖν ἐπὶ κλίτης ἀνακείσθαι τελείως τῷ σφοδρῷ καὶ ἀκαμίῳ τοῦ πάθους. Ἡ νύξ ἐκείνη παρῆι, καὶ τὰ τῆς δόξης οὐδοτιοῦν ἐνεδίδου· ἐπὶ **B** δ' ὁ τῶν μυστηρίων καιρὸς προσῶν, τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἱερουργίαν ἐκάλει, καὶ ὁ Πορφύριος ὡς εἶχεν εὐθὺς τῷ τοῦ σεμνείου παρεπόμενος προσεῖται, εἰς τοὺς ὑπ' ἐκείνου ἐπιπόρους τελούντι, καὶ συνιερουργεῖν προσκεκλημένῳ συνήθως, τῆς τε μυστικῆς ἱερουργίας ἐπόπτῃ γίνεται καὶ ἀκροατῆς, ἑστῶς αὐτοῦ που παρὰ τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ. καὶ τῶν μυστικῶν τελεσθέντων, πρόσκειναι εὐθὺς τῷ ἀγίῳ, τὴν τε πιέζουσαν ὀδονηρῶς ἀπαγγέλλων ὀδύνην, καὶ τὴν θεραπείαν ὡς τάχιστα διὰ τῆς αὐτοῦ χειρὸς τε καὶ τῆς εὐχῆς ἐξαιτῶν. Ὅ δὲ πρῶτα μὲν ἀνεβάλλετο, καὶ τὴν ἀξίωσιν εὐλαβῶς διωθεῖτο, μὴδὲ δεδυνῆσθαι διενεργεῖν αὐτὸς τὰ τοιαῦτα λέγων, μὴδὲ τοιαύτας τὸν Πορφύριον ἔχειν τὰς ὑπολήψεις· περὶ αὐτοῦ ἀξίῳ· ὡς δ' ἐκείνος ἐπέκειτο μᾶλλον τὴν ἱερὰν ἐπιζητῶν τῆς χειρὸς ἐκείνου σφραγῆσθαι καὶ τὴν εὐχὴν, τῆ τοῦ πάσχοντος ὁ μέγας εἶχε ἀνάγκη, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς πρὸς Χριστὸν, τὴν δὲ χεῖρα τῆ τοῦ πρεσβυτέρου πλευρᾷ σταυρικῶς ἐπιθείς, τὰ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ μέλους ἐκείνου περιπαθῶς ἔλεγε· Ἰσχυροῦμενος. Δέσποτα, τοὺς μὲν ἦλοι· τὴν ἄρὰν τὴν καθ' ἡμῶν ἐξέλειψας, τῆ δὲ λόγῃ νυττόμενος τὴν πλευρὰν, Ἄδῃμ τὸ χειρῶν γραφον διαρρήξας, τὴν κόσμον ἡλευθέρωσας· εἶτα, καὶ τὸ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ἐκείνῳ πρὸς τὸν παράλυτον ἐπειπῶν, τὸ, Ἰάταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ τῆς πικρᾶς ὀδύνης ἐκείνης οὐ σχολῆ καὶ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ τελείως εὐθὺς ἀπαλάττει τὸν πάσχοντα ὡς καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τε **D** καὶ τὸ φροντιστήριον ὅλον ὑγιᾶ τε καὶ ἐβρωμένον παραδόξως ἐπανελθεῖν.

Ἐν δὲ τῇ τῶν πόλεων βασιλίῳ γενόμενος αὐθις, **C** τὸν τε πρὸς Λατίνους περὶ τῆς τοῦ θείου Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἐν βιβλίοις δυοῖν θαυμαστῶς ἐκδίδωσι λόγον, καὶ κινῶν τινα καὶ ὑπερφυᾶ, καὶ οἶον οὐδέπω πρότερον ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἢ καθ' ἡμᾶς ἔωρακεν Ἐκκλησία· μᾶλλον δ', ἐν εἰπω τάληθες, ἐξω παντὸς προκαλύμματός τε καὶ προσωπείου, οἶον τοὺς πρὸ αὐτοῦ πρὸς Λατίνους ὁμοῦ πάντας παιδιὰν ἀποδείξει καὶ πρόσρημα διαλέξεως. Ταῦτά τε τοῖσιν οὕτω θαυμαστῶς καὶ ἀξίως ἐξεργάσθη αὐτοῦ καὶ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῷ Πνεύματος, καὶ τὸν ὁπαθῶν βαλαμῆ τε καὶ Ἀκινδύνου, τοὺς ἔτι περιούσι, τὰς ἐσχάτας οἰονεὶ πληγὰς δεδωκώς, ἐν τε λόγοις καὶ γραμμασι καὶ διαλόγοις αὐτοπροσώποις, καὶ βασιλέως αὐτοῦ καὶ πολλῶν τῶν ἐν τέλει παρόντων, ὡς μὴδὲν ἤττον αὐτὸν παρὰ πάντων θαυμασθῆναι κἂν τοῦτοίς, εἰς Θεσσαλονίκην τὴν ἰδίαν ὑποστρέψει καὶ αὐθις, διψῶσάν πως ἂν εἶποις τοῦτόν τε καὶ τὰ τοῦτου, καὶ σφοδρῶς ἐκκασιμένην τῷ πῶθῳ. Ἐπει δὲ καὶ ὀδάτων τῶν ἀνωθεν αἰσθητῶς διψῶσαν οὐδὲν ἤττον αὐτὴν εὔρε, καὶ αὐχμῶν τηκομένην, λύει μὲν αὐτῇ τὰ τῆς αἰσθητῆς ἀνομβρίας εὐθὺς, εὐχαῖς καὶ δεήσεσι τὸν Διμιουργὸν δυσωπήσας, ποτίζει δ' ἀφθόνω· καὶ τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ζωτικὸν λόγον, τοὺς πλεῖστον ἤδη χρίνον τούτων διψῶντας, θεραπεύει δὲ συνήθως καὶ αὐθις σὺν ταῖς ψυχαῖς καὶ τὰ σώματα ῥῆσος ποιῶν ἀμφοτέρωθεν.

Μοναχὸς τις καὶ γὰρ τὴν ἀξίαν πρεσβύτερος, τὴν κλησὶν Πορφύριος, τῷ τοῦ Ὑπομνησκοντος ἐνοικῶν σμηνίῳ, καὶ θύων ἐν τούτῳ τὰ μυστικά, οὗτος

εὐλαβίαν τε καὶ συνετὸς ὄν, καὶ τῷ ἀγίῳ συνήθως ἦν, καὶ πυκνὰ πρὸς αὐτὸν ἐφοίτα, καὶ τῶν ποτιμῶν τῆς γλώττης· αὐτοῦ μετέχευε ρευμάτων ἡδέως. Τῆς δὲ δεσποτικῆς Μεταμορφώσεως· ποτε τελουμένης αὐτοῖς, ὡς ἔθος, καθ' ἣν ἄρα καὶ τὸν Πορφύριον καὶ διανυκτερεύειν σὺν τοῖς λοιποῖς μοναχοῖς· ἴδει, καὶ ἱερατικῶς ἐξυπηρετεῖσθαι, ἀθρόον δόξῃν τις αὐτῷ κατὰ τὴν εὐώνυμον πλευρὰν προσβαλοῦσα, καὶ τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἀγρυπνίας ὁμοῦ, καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ στάσεως ἐκείνου ἀπειρεῖ· μᾶλλον δὲ τὴν μὲν ἱερὰν ἀφείλετο τελετὴν καὶ τὴν ἐν τῷ ναῷ προσεδρασαν, τῆ δ' ἀγρυπνίᾳ καὶ προσέθηκε πλεῖστον, ὡς μὴδὲ συγχωρεῖν ἐπὶ κλίτης ἀνακείσθαι τελείως τῷ σφοδρῷ καὶ ἀκαμίῳ τοῦ πάθους. Ἡ νύξ ἐκείνη παρῆι, καὶ τὰ τῆς δόξης οὐδοτιοῦν ἐνεδίδου· ἐπὶ **B** δ' ὁ τῶν μυστηρίων καιρὸς προσῶν, τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἱερουργίαν ἐκάλει, καὶ ὁ Πορφύριος ὡς εἶχεν εὐθὺς τῷ τοῦ σεμνείου παρεπόμενος προσεῖται, εἰς τοὺς ὑπ' ἐκείνου ἐπιπόρους τελούντι, καὶ συνιερουργεῖν προσκεκλημένῳ συνήθως, τῆς τε μυστικῆς ἱερουργίας ἐπόπτῃ γίνεται καὶ ἀκροατῆς, ἑστῶς αὐτοῦ που παρὰ τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ. καὶ τῶν μυστικῶν τελεσθέντων, πρόσκειναι εὐθὺς τῷ ἀγίῳ, τὴν τε πιέζουσαν ὀδονηρῶς ἀπαγγέλλων ὀδύνην, καὶ τὴν θεραπείαν ὡς τάχιστα διὰ τῆς αὐτοῦ χειρὸς τε καὶ τῆς εὐχῆς ἐξαιτῶν. Ὅ δὲ πρῶτα μὲν ἀνεβάλλετο, καὶ τὴν ἀξίωσιν εὐλαβῶς διωθεῖτο, μὴδὲ δεδυνῆσθαι διενεργεῖν αὐτὸς τὰ τοιαῦτα λέγων, μὴδὲ τοιαύτας τὸν Πορφύριον ἔχειν τὰς ὑπολήψεις· περὶ αὐτοῦ ἀξίῳ· ὡς δ' ἐκείνος ἐπέκειτο μᾶλλον τὴν ἱερὰν ἐπιζητῶν τῆς χειρὸς ἐκείνου σφραγῆσθαι καὶ τὴν εὐχὴν, τῆ τοῦ πάσχοντος ὁ μέγας εἶχε ἀνάγκη, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς πρὸς Χριστὸν, τὴν δὲ χεῖρα τῆ τοῦ πρεσβυτέρου πλευρᾷ σταυρικῶς ἐπιθείς, τὰ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ μέλους ἐκείνου περιπαθῶς ἔλεγε· Ἰσχυροῦμενος. Δέσποτα, τοὺς μὲν ἦλοι· τὴν ἄρὰν τὴν καθ' ἡμῶν ἐξέλειψας, τῆ δὲ λόγῃ νυττόμενος τὴν πλευρὰν, Ἄδῃμ τὸ χειρῶν γραφον διαρρήξας, τὴν κόσμον ἡλευθέρωσας· εἶτα, καὶ τὸ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ἐκείνῳ πρὸς τὸν παράλυτον ἐπειπῶν, τὸ, Ἰάταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ τῆς πικρᾶς ὀδύνης ἐκείνης οὐ σχολῆ καὶ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ τελείως εὐθὺς ἀπαλάττει τὸν πάσχοντα ὡς καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τε **D** καὶ τὸ φροντιστήριον ὅλον ὑγιᾶ τε καὶ ἐβρωμένον παραδόξως ἐπανελθεῖν.

Ἡμέρας μετὰ τοῦτο παρῆλθόν τινες, ὁ αὐτὸς Πορφύριος ἔλεγε, καὶ νόσος ἐπιγιγνεται μοι τῷ σώματί τις, ἥ καὶ προσσταλαιπωρήσας ἡμέρας συχνὰς, ὅτε καὶ πρὸς παρακμὴν τε καὶ ἀκαλλαγὴν ταύτης ἐβλεπον ἤδη, τότε δὴ καὶ σφοδροτάτης καθ' ὑπερβολὴν ἐκείνης· πειρῶμαι· τὸ γὰρ ἐνοχλοῦν ἄπαν τῆς ὕλης, ὡσπερ ἐπίτηδες ἀθρόον κατὰ τοῦ λάργυθος βεῦσαν, ὡσπερ εἰ τινα παιδιὰν ἴδειν τὰ πρόσθεν· τὸν τε γὰρ φυσικὸν τῆς τροφῆς ἀπέκλεισε πόρον, ὡς μὴδὲ ὕδατος γοῦν ἐφ' ὅλαις ἡμέραις· ἐκτό, μὴδὲ βραχὺ τι τὸ παραπαν προσέσθαι, καὶ χαλεπὸν τὸν δι' ἀγχόνης ἠπειλεῖ θάνατον. Ἐπει δὲ πᾶσα μὲν ἐκείνητο πρὸς θεραπείαν ἐκίνοισι. πᾶσα δ' ὡσαύτως

ἦν, πρὸς τὸν συνήθη καὶ αὐθις ἱατρὸν κατα-
 ν, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν μέγαν, καὶ τὴν νόσον
 ν ἐξαγγείλας, καὶ τὸ κατασχῆσαν τῷ λάρυγγι
 ἠφόρον κακῶν τελευταίων προσθεῖς, πείθω πολλὰ
 ις μετ' εὐχῆς ἰσθῆς ἐπιθεῖναι τὴν χεῖρα τῷ
 ντι μέλει, ἦν δὲ καὶ σταυρικῶς ἐπιθεῖς, τὸ
 ἐκεῖνο πρὸς Χριστὸν τοῦ σοφοῦ μελῶδημα σὺν
 σιν ἐπιλέγει, τό· « Παθῶν ἀμέτοχος σὺ δίδ-
 ς, Λόγε Θεοῦ, σαρκὶ προσουμιλῆσας τοῖς πά-
 · Ἄλλὰ λύεις τῶν παθῶν τὸν ἄνθρωπον· » ὁ
 κελθὼν μέχρι τέλους, Ἄπιθε, φησί, πρὸς
 ὄν τε καὶ τὸν οἰκίσκον, πρὸς Θεοῦ μόνου τῶν
 χικῶν ὁμοῦ καὶ σωματικῶν παθῶν τὴν ἴασιν
 ὕμνος, ἐπειδὴ γε καὶ ἐκεῖνῳ δυνατὰ ταυτὶ
 ι μόνῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος.
 δ' ἐκεῖθεν ἱπανιῶν, ὁ Πορφύριος ἔλεγεν αὐθις,
 ς ἀγγλόν; μόνον ἐκεῖνης ἐλευθέρων θαυμαστῶς
 τὸν λάρυγγα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τροφῆς βρεξίν
 ἐκινούμην, καὶ τὴν κοινὴν εἰσιῶν τῶν ἀδελ-
 ράπεζαν· ἦν γὰρ ἡδὴ καὶ ὥρα ἡ τοῦ ἀρίστου·
 ταῦτα καὶ αὐτὸς, ὦ τοῦ θαύματος! ἴσσιτού-
 ἰθρίον ἄπερ καὶ πάντες, ὁ μὴδὲ ὕδατος με-
 εῖν δυνάμενος πρὸ βραχέος, ὁ δῆπου καὶ φθί-
 ρην.
 ναχῆ δὲ τις φροντιστήριον ἀρετῆς τὸ τῆς
 ιστῆς φημι Θεοδώρα; κεκτημένη σεμνεῖον,
 παιδίον μεθ' ἑαυτῆς; ἔσχε· βρέφος μὲν ἐκτεθῆν
 κῶς τε καὶ φιλανθρωπῶς ἀνελομένη, καὶ τρο-
 ιαι παντοδαπῆς ἀξιώσασα τῆς ἐπιμελείας, ὡς
 λικίας ἡδὴ παιδικῆς ἤφθαι, καὶ πρὸς ὑπηρε-
 ιεῖως ἔχειν δύνασθαι, καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος
 ς ἀγαθὰς τῆ δεσποίνῃ διδόναι, δι' ἃ δῆπου
 παρ' ἐκεῖνης προσεληπτο· τῶν δ' ἐναντιῶν
 ἴφ πονηροῦ τινος δαίμονος ἀσχιστα πειρω-
 · τὰ γὰρ τῆς γαστροῦ φυσικὰ περιπτώματα
 αἰδὶ κινούμενα παρὰ φύσιν, τὰ τε στρώματα
 οὖς χιτωνίσκου, καὶ αὐτὴν δὲ ταύτην ὑποῦ-
 υκτὸς ἐπὶ τῆς εὐνῆς τὰ ἀσχιστα διετίθει, καὶ
 πάσχειν τὴν κυρίαν ἐποίησε, τὴν μὲν βρεφικὴν
 αν ἀποθεμένην ἔρωσαν πάλαι, τὰ κείνης ἀηδῆ
 ἰ φορτικὰ μεθόλωσ ἀποβαλοῦσαν· ὡς καὶ τὴν
 αν αὐτὴν καὶ τὸ φίλτρον κατὰ μικρὸν ἀπολεί-
 τὸ πρὸς τὴν παιδα, καὶ πρὸς διάστασιν ἤδη
 ωρισμὸν ἀφορῶν. Ἄλλ' ἐφίσταται τοῖς πάσχου-
 ὑτόκλητος ὁ σωτὴρ, καὶ τῆ μὲν τὸ σῶμα, τῆ
 ν ψυχὴν ἐξιδέται· μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἀκριβῶς
 μοστέραι; θεραπεύει κατ' ἄμφω, καὶ κατ' ἄμφω
 ς· ὡς γὰρ τοῦ φροντιστηρίου συνήθη; ἔν-
 ἰν ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, ἀγγέλλεται μὲν αὐτῷ
 ἐκεῖνον καὶ ταῦτα, προσπίπτουσι δ' ἄμα τοῖς
 ου ποσὶ, πίστει θερμῇ καὶ δάκρυσι τὴν θερα-
 ι αἰτούσαι· ὁ δὲ καὶ φιλανθρώποι; ἐνεδῶν ὁμ-
 , καὶ λόγοις πολὺ τὸ ἡδύ τε καὶ φιλάνθρωπον
 ι πατρικῶς ταύτας ψυχαγωγῆσας, εἶτα καὶ
 : τῆ κεφαλῇ τῆς παιδὸς ἐπιθεῖς, καὶ ἐξὸν
 νῆσας καὶ ἐπευξάμενος, ὑγιὰ παρθευθὴ τὴν πᾶ-
 ιαν ἀποδείκνυσιν.

ντρ τις, Παλάτης τὴν κλῆσιν, τὸν τρόπον ἐπι-
 , χρυσοστάκτης τὴν τέχνην, χρυσῶ τὴν και-

νουρηγηθεῖσαν ἱερτικὴν στολὴν ἐπεκαλώπιζε τῷ
 μεγάλῳ· ὁ δὲ καὶ πρόφασιν ὡσαυτὴ τῆς πρὸς ἐκεί-
 νον ἐπισημίας καὶ τῆς μελλούσης εὐεργεσίας ὁ μέ-
 γας πεποιημένος, αὐτόκλητος ἐφίσταται τῷ εὐκῶ
 ἐκεῖνου, σὺν γε τοῖς ὁμοτέχνους ἐργαζομένου· τῷ
 δὲ ἄρα παιδίον ἦν ἄρβεν, καὶ πάντε μὲν ἡδὴ γεγο-
 νὸς ἔτη, πάντε δ' ἐπὶ δέκα μηνσὶν ὄλοι; αἰμορροῖα
 κατεργασμένον, ὡς καὶ τὴν κατὰ φύσιν ὄψιν ἡδὴ
 σχεδὸν ἀπολείπειν αὐτὸ καὶ τὸ εἶδος, καὶ τῆ φωνῇ
 μόνῃ τὸ περιεῖναι καὶ ζῆν πιστούσθαι. Τοῦτο κατι-
 δῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὁ μέγας, ὁ μὲν πυθάνεται φι-
 λανθρώπως τὴν τοῦ πάθους αἰτίαν, ὁ δὲ πατὴρ τῶν
 σπλάγγων εὐθύ; ἤτηθεῖς, καὶ δάκρυσι καὶ ῥήμασι
 γοεροῖς τὴν συμφορὰν ἐξαγγέλλει· καὶ τὸν ἡμι-
 θνητὰ παιδα ταῖν χεροῖν ἄρας εὐθὺς, ταῖς παλά-
 μαι; ὁποτιθησι τοῦ ἀρχιερέως· Ἐλέησόν μου τὸν
 υἱόν, κατὰ τὸν ἐν Εὐαγγελίοι; πρὸς Χριστὸν ἄντι-
 κρυς καὶ αὐτὸς; λέγων, πᾶσι μὲν ἱατροῖς σχεδὸν καὶ
 πάσαι; ἐπινοίαι; ὑπὲρ αὐτοῦ χρησαμένου, μηδὲν
 δὲ τι πλέον ἠνυκτότος ἐς δεῦρο, ὡς καὶ αὐτὰς ἡδὴ
 τὰς ἐλπίδας ἀποβαλεῖν. Ὁ δὲ πρῶτα μὲν τῷ τοῦ
 θεοῦ σταυροῦ σημεῖον τὸν νοσοῦντα σφραγίζει, τῆ
 δὲ κεφαλῇ τὴν ἰδίαν ἐπιθεῖς χεῖρα, καὶ μυστικὴν
 ὑποψιδυρίσας εὐχὴν πρὸς Θεόν, μετὰ τρίτην εὐθύς
 ὕγιὰ τε καὶ ἔρρωμένον ἀποδίδωσι τοῖς τακούσιν· ὡς
 καὶ μόνον ὀρώμενον μετὰ τοῦτο, καὶ βαδίσματι καὶ
 κινήματι καὶ παιδικοῖς ἄλμασι πᾶσιν ἐξαισίως ἀνα-
 κηρύττειν τὸ θαῦμα.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν αὐτῷ καὶ τοιαῦτα συνεχῶς ἐπὶ
 πρὸς τοὺς καθ' ἕνα· τὰ δὲ πρὸς πάντας κοινῇ τί
 χρῆ καὶ λέγειν; ὅπου γε λὴν ταῖς πανόδημοι; ἐορ-
 ται; καὶ συνάξει; καὶ πομπαῖ; ἱεραῖ; καὶ προδόξαι;
 τὰς μὲν αὐτοῦ φωνὰ; καὶ τὴν διδασκαλίαν Θεοῦ φω-
 νὰς καὶ ῥήματα ζωῆς ἀντικρυς καὶ νομίζοντες; καὶ
 ὀνομάζοντες ἦσαν οἱ πλείους, ὡς καὶ πρὸς τὴν ὀμι-
 λίαν καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ πάντας ὁμοῦ κεκηνότας
 ὡθεῖν ἀλλήλους; καὶ ἀντωθεῖσθαι; καὶ φιλοεικεῖν,
 ὅπως ἕκαστος ἔχοι τὸ πρωτεῖον ἐν τούτοι;· τῶν δὲ
 νοσοῦντων τοὺς πλείους πρὸ τῶν αὐτοῦ βίπτου-
 ντες ποδῶν, ὀγαίνοντας ὑποστρέφειν ἐκεῖθεν ἐποιοῦν,
 μείζω τῶν ὀρωμένων πολλῶ τὴν περὶ αὐτοῦ κεκτη-
 μένοι δόξαν, καὶ ὡς ἕνα τῶν πάλαι θεοφόρων καὶ
 ἀποστολικῶν ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων ὀρώντες; καὶ
 τούτον, καὶ τῷ πρὸς αὐτὸν φίλτρον καὶ τῆ λαμπρῆ
 πίστει πολὺ τι καθ' ἐκίστην προστιθέναι φιλοτι-
 μούμενοι.

Τοιαῦτα τὰ τῆς καλῆς ποιμνῆς πρὸς τὸν κάλλι-
 στον ὄντι; καὶ μέγαν ποιμένα· ἀμφοτέρων καὶ
 γὰρ ἔγωγε τὴν ἀρετὴν καθ' ὑπερβολὴν ἄγαμαι·
 τοῦ μὲν τὸ τῆς ποιμαντικῆς θεῖον καὶ ὀψηλὸν καὶ
 ἀποστολικὸν ὄντως, τῶν δὲ τὸ εὐπειθεῖ; καὶ εὐάγω-
 γον, καὶ τὸ ἀκολουθεῖν ἀξίως; εἰδέναι, καὶ ὕπ' ἐκεῖ-
 νου θαυμαστῶς τῷ ὄντι τὰ θεῖα τυπούσθαι; καὶ
 κανονίζεσθαι· καὶ τοῦ μὲν τὴν θαυμαστὴν πρὸς
 Θεὸν παρῆρσιαν καὶ τὸ τοιαῦτα διὰ παντός; ἐνεργεῖν
 ἔχειν ἐκεῖθεν, τῶν δὲ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν πίστιν,
 καὶ τὸ καθαρῶς καὶ ἀδόλω; καὶ βλέπειν καὶ ἔχε-
 οθαῖ; καὶ πάσχειν ἐκεῖνα, μήτε τὸν ἱερὸν καπηλεύον-
 τας; καὶ δολοῦντες λόγον κατὰ τινος; μήτε τῆ ἀπι-

στία και τῷ πονηρῷ φθόνῳ, τῷ λαμπρῷ και διαφανεῖ A
τῶν ἔργων αἰσχίστα λυμαινόμενοι πάντων, δι' ἃ
δήπου και Θεὸς ἀνωθεν, εἰμαι, πῆβρωθεν εἰς ἔν
ἀγαγῶν ἀξίως συνῆψε, τὸν ἀξιὸν δεδωκῶς τοῖς
ἀξίοις, και θαυμαστὸν τινα τὸν συνδυασμὸν, και
τὴν συμφωνίαν ἐναρμόνιον ἐργασάμενος, ὡς μηδὲν
τι μηδαμῶς ἦχειν παρὰ μέρος, ὃ δὴ και πρὸ βρα-
χέως ἐφθῆ δειξας ὁ λόγος.

Ἄλλὰ γὰρ τὸ κατὰ μέρος ὁμοῦ πάντα διεξελθεῖν
τοῦ μεγάλου τοῦδε πειρᾶσθαι οὐ μακρὸν ἂν εἴη
μόνον και τῆς ὥρας ἔξω και τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ και
τῶν ἀδυνατῶν ἔν τι σχεδόν, καθὰ δὴ και φθάσας ὁ
λόγος ἐδήλωσε· διδ και συνελὼν ὡς ἐπικτόν, οὕτως
πως περιγράψω τὸν λόγον τῷ τῆς προσκαιρου ζωῆς
αὐτοῦ τέλει, ἣ και τισι τοῖς μετὰ τὸ τέλος ὀλίγοις
και αὐτὸν συγκαταπαύειν τὸν δρόμον μέλλοντα. B
Ἐκεῖνος και γὰρ διὰ πάσης ἰδέας ἐλγλυθῶς ἀρετῆς,
ὅση τε τοῦ λόγου και ὅση τῆς πράξεως, ὃ δὴ και
φθάσας εἰρήκειν, και οὕτω κἀν τοῖς καθόλου κἀν
τοῖς κατὰ μέρος· ἀπασιν εὐδοκιμηκῶς, ὡς μὴ μέ-
νον τοῦς ἱερῶς ἔρους και τοῦς κανόνας ἐκείνων
καθ' ὑπερβολὴν ἀφουρ τινὲς τῶν πάντων τηρησαι,
σώματος ἔξω δοκῶν μετὰ σώματος, και τὸν ἄνθρω-
πον ὑπερβαίνων, ἀλλὰ και κανὼν αὐτὰ; ὁμοῦ πάν-
των ἐκείνων και στάθμη τοῖς μετ' αὐτὸν χρημα-
τίσαι, τὰς ὑπερβολὰς και τὰς ἐλλείψεις ὁμοῦ παρ-
αιτούμενος, ὃ δὴ και χαλεπὸν ἐφ' ἐνὶ συνδραμὸν
πολλάκι; κἀπὶ τῶν ἀρχαίων εὐρεῖν, και μέγας και
καινός τις παντοδαπός; τις ἔν τοῖς ἐσχάτοις και τα-
πεινῶς τωταῖσι καιροῖς; γενόμενος ἅγιος, ὡς μὴ C
ἔχειν ἀκείνου τοῖς κατ' ἐκεῖνον εὐχερῶς διὰ πάν-
των ἐξισοῦσθαι και παραβῆλλεσθαι, ἐκεῖνα και τοῖς
ἐξῆς καταλέλοιπεν ἐκ πολλοῦ πάνυ ταῦ περιόντα;,
ὡς ἰδιαιτάτα και προσφῶδ τῆς μεγάλης ἐκείνης
ἀρετῆς και ψυχῆς ὄντως γνωρίσματα και λέγειν
ὁμοῦ και θαυμάζειν· τὸ μεθ' ὑπερβολῆς φημι πρῶτον
και ταπεινὸν τῆς ψυχῆς· τὸ πάσης ὀργῆς τε και
μηνίδος αὐτοῦς τε μακρὰν εἶναι διὰ παντὸς, και τῶν
ὀργιζόμενων κατ' αὐτοῦ και λυπυόντων μακροθύ-
μως ἀγαν ἀνέχεσθαι, και προσέτι; και τοῖς κατὰ
δύναμιν ἀγαθοῖς και λόγοις και ἔργοις, και πᾶσι
τρόποις ἐθέλειν ἀμειβεσθαι· τὸ μὴ τὰ κατὰ τινων
εὐκόλως ὡς ἔτυχε λαλούμενα παραδέχεσθαι, ὅπερ
και πᾶσι μὲν ἀνθρώποις σχεδόν, κατ' ἐξαιρέτων δὲ
τοῖς ἀρχαῖσι πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιφύεσθαι πέφυκεν, D
ἐξ οὗ και μεθ' οὗ, και τὸ λοιδορεῖν και κατηγορεῖν
ὡς βπὶ πολὺ και ταῦ; ἀνευθύνοους, και ὁ τῆς ἀγάπης
ἀφανισμὸς ῥῆστα τοῖς μὴ νήφουσιν ἐπιγίγνεται· τὸ
πρὸς τὸ ὑπερέχον οὐκ ἐλευθέρειν μόνον και πάσης
ἀγενοῦς κολακείας ἀνώτερον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε και ἐν
οἷ; και στεβρῶν και ἀντίτυπον, ὅσπερ αὐ τὸ πρὸς
τὸ ταπεινὸν κηδεμονικὸν και καθ' ὑπερβολὴν χρη-
στόν και φιλόανθρωπον· τὸ καρτερικὸν ἔν πειρασμοῖς
και ἀνάλωτων· τὸ πρὸς πᾶσαν ἡδονὴν ἀνθρωπίαν,
ὅση τε καὶ ἑαυτὴν τῆς ψυχῆς, και ὅση τοῦ συναμ-
φοτέρου, μεθ' ὑπερβολῆς ἀνένδοτον και ἀμελικτόν·
τὸ τῆς καρδίας ἡραμὸν τε και γαληνὸν και ἡδῶ και
χάρμιν ἀκρως, ὃ και εἰς ἀκροτάτην ἔξιν ἰῶν, και
παικῶθεν οἶονε! ταῦτη και συνουσιωθὲν, διὰ τῶν αἰ-

σθητηρίων ὡς περ ἐξεχέτο και ἀνέβλυζε πρὸς τὰ
ἔξω, θαυμαστῶς παραδεικνύων ἀεὶ τὸν ἔνθεν κα-
κρυμμένον θησαυρὸν τῆς ἀνεκκαλήτου χαρᾶς· ὃ δὴ
και τοῖς μάλιστα συνιέσι, και τὰ τοιαῦτα κρίνειν
ἐπισταμένοις θεοφόροι; ἀνδράσι, και σύννουν και
συμφῶδ και περιπόθητον και ἐκέραστον καθ' ὑπερ-
βολὴν ἐκεῖνον ἐτίθει, και ἴσα ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς
και ψυχαις ἐτίμων μετὰ τῆς θείας ἐκείνης εἰρήνης
και τῆς χαρᾶς, ἥπερ σὺν τῇ ψυχῇ και τὸν ἐκτός τε
και ὁρώμενον ἄνθρωπον οὕτω λαμπρῶς ἐκόσμη,
καθὰ δὴ και εἰπῶν ἐφθην· και τὸ σύννουν ἀεὶ και
κατανευγμένον καθορῶντες ἀσκούετε και νήφον·
ὅθεν ἄρα και τὸ καινὸν ἐκεῖνο και ὑπερφύς τῶν ἀ-
κρῶν βεῦμα πῆβρω παντὸς ὀδυνισοῦσιν και λόγου
και παραδείγματος· και ὁ μὲν ταπεινώσεως αὐτὸν
B ἀπεκάλει θησαυρὸν τινα και ταμίειν, και μὴδένα
τινὰ ποτε μοναχὸν ἰδεῖν ἐξ ἐφαμιλλου χωροῦντα δι-
εσθαιούτο τῇ αὐτοῦ ταπεινοφροσύνη, και ταῦτ' ἐν
τοσοῦτων ὕψει και πληθείῃ κατορθωμάτων θείων
ἄμα και ἀνθρωπίνων, ὡν μηδὲ τὰ μέρη, φησί, τὸς
νῦν παρ' ἡμῖν εὐδοκιμοῦσι καθαρώς ἐφαξῆς πρῶτα-
στιν. Ὁ δὲ μηδὲν ἔλεγε τῶν τοῖς ἁγίοις κατορθω-
θέντων μηδοτιοῦν ἀπειναῖ τοῦ μακαρίου, εἰ μὴ τὸ
θαύματα και αὐτὸν κατ' ἐκείνοους ἐκτελεῖν ἔχειν·
ὅπερ εἰ βουληθεῖη, και αὐτὸ, φησί παρὰ Θεοῦ κω-
μίζεται ῥῆστα· τὸ δὲ ἄρα και πρόβῆρσις ἦν ὑπὲρ
τούτου Πνεύματι θελω τῷ θεοφόρῳ ἐκεῖνῳ ῥηθεῖσα,
ὡς αὐτὰ γε τὰ πράγματα νῦν ἡμῖν ἀρτίως παρ-
στησιν.

Ἡ δὲ θαυμαστὴ τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων Πατί-
ρων και κορυφαία δυὰς, Σάββας τε και Γερμανὸς
οἱ γενναῖοι, τὰ τοῦ σαπτοῦ Ἰθω σαπτά καλλωπί-
σματα, ὡν και ἡμεῖς ἦδη τὸν θεοειδῆ βίον τε και
τὴν πολιτείαν ἐν δυοῖ λόγοις φθάσαντες ἐκδοδάκα-
μεν, τοιαῦτα περὶ τοῦ μεγάλου τῷ βίῳ περόντος
ὄντι πρὸς ἡμᾶς ὡς περ ἀπὸ μιᾶς γλώττης εἰρήκα-
σιν. Ἡμεῖς, φασίν, οὐ τὸ συνιναῖ μόνον και προ-
ορῶν τε και ὁμιλεῖν εἰπερ οἶόν τε διόλου τῷ θα-
μαστῷ Γρηγορίῳ μέγα τε και ψυχωφελὲς ἡγοῦμεθα
και σωτήριο, ἀλλὰ και τοῖς τῶν ποδῶν ἐμβαθείς;
ἐκείνου, εἰπερ εἶχομεν ταῖς χεροῖ περιφέροντες κυ-
κνὰ και καταφιλεῖν και προσφύεσθαι, και ὠφελείας
ὁμοῦ τῆς μεγίστης, και ἀγιασμοῦ τοῦθ' ἡμῖν ἔν
ἐνομιζέτο πρόξινον. Τοιαῦτα τῷ παρ' ἡμῶν ἐπαι-
νουμένῳ συνῆδασαν, και τηλικαῦτα ἐξήγον τὰς κατ'
D αὐτοῦ θαυμαστά; φήφους οἱ μεγάλοι; τῆς διακρίσεως
λύχοι ἐκείνοι, ὡς ἐξ ὀλίγων τινῶν παραδείξει τὸ
πᾶν· μᾶλλον δὲ και ψηφίζονται, και λαμπρῶ τῇ
φρονῇ καθ' ἐκάστην σχεδόν και κηρύττουσι και διδά-
σκουσι, και λόγοις και γράμμασι κίντες οἱ περόν-
τες ἐτ' ἐν σαρκὶ τῶν θεοφόρων ἐκείνων, και γλώτ-
της τρυφῆν, και θείαν ψυχῆς ἡδονὴν, και ἀσκήσεως
ἀφορμὴν, και πράξεως ἄμα και θεωρίας ὡς περ
ἐμπύρευσμά τι τὸ κατὰ τόνδε τὸν μέγαν παποῖνηται.
Ἐῶ γὰρ νῦν κατὰ μέρος λέγειν τὰ τοῖς ἐν τῆδε τῇ
βασίλευσῶση σοφοῖς τε και σπουδαίοις θαυμαστῶς
εἰρημένα περὶ αὐτοῦ, τοῖς τε προδουσι ἐν ἀρχιε-
ρεῦσι; φημι λόγῳ και ἀρετῇ, και ὅσοι τῶν τῆς
συγκλήτου λογάδων, και δὴ και τῶν ἐν μοναχικῶν

τε και ησύχιον βίον ἀνηρημένον, οἱ και σοφίας **A** επιπρέπει και πάσας κοσμη, πρὸς τὰς θεοειδέεσ
παντοδαπῆς οἴκον και προστάτην τῆς κοινῆς Χρι-
στοῦ Ἐκκλησίας, και πρόμαχον εὐσεβείας, και
θειῶν δογμάτων διδάσκαλον, και ὁδηγὸν τοῦ καλλι-
σπου παντός ἀπεκάλου, ὡς και μελίζον ἢ κατ' Ἀν-
θρωπον ἐκαίην τοὺς πλείους προσέχειν, και μηδο-
τιοῦν ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν τῶν προσόντων τοῖς
κορυφαίοις τῶν θεολόγων Πατέρων ἐλλείπειν λέγειν
και τοῦτω, ἀλλὰ και κοινὸν και συνῶδον και σύμ-
πουν και συναγωνιστήν ἐν ἅπασιν ἐκαίνοῦς αὐτὸν
ἔχειν· και ὡς εἰ και τῷ χρόνῳ συνῆν, φησί, τοῖς
γενναίοις ἐκαίνοῦς, και συνασπιστήν και συστράτη-
γον ὁμοῦ και σύνεδρον αὐτὸν ἂν εἶχον· οὐ μόνον ἐνί
τινι μηδενὶ τῶν ἰσων ἀποστεροῦντες, ἀλλὰ και
ὡσπερ ἐγκαλλωπιζόμενοι· τῇ συναριθμήσει και τῇ
κοινωνίᾳ τῇ τούτου· ἃ δὴ και μεταστάντος νῦν, και
καθάρωτερον συνόντος ἐκαίνοῦς, ἐν οὐρανοῖς τε λαμ-
πρῶς και παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα μετὰ παρθένου τε-
λεῖται διὰ τῆς ἀρίστης κοινωνίας και συμφωνίας
και συμφυίας τῶν μεγίστων και θειῶν και ὑπερ-
φυῶν ὄντως λόγων τούτου κάκεινων, ὡς και οἱ ἄνω-
θεν συμμαρτυροῦσι τούτοις χρησμοί, και ἡ μεγάλη
και ὑπερφυῆς ἀποκάλυψις ἐκαίην, καθὰ δὴ και
πρωῶν ὁ λόγος δηλώσει· ὃ δὴ και τοῖς αἰρέσεως του-
τοιῖοι κοινωνοῖς τε και φίλοις ὀρώμενόν τε και
ἀκουόμενον ἀμηγέτη, τὸν ἀλλόκοτον τουτοῖν φθόνον
και τὴν ἔριν και τὴν θεομαχίαν καθ' ἐκάστην ἀν-
άπτει, Θεὸν ἡγουμένους τὰ τῆδε και μηδὲν ὑπὲρ
ταῦτα μηδοτιοῦν δυναμένους φρονεῖν, ἀλλὰ και ζῶν
και ψυχὴν και δὴ και τὸν ἀληθῆ και μόνον Θεὸν
ἐκονεὶ διὰ ταῦτα προειμένους, και πρὸς οὐρανὸν τε
και ἥλιον ἀντικρυς· τοῦτο και γὰρ ὁ κατὰ τῆς κατ'
εὐσέβειαν ἀληθείας, και τῶν θεολόγων ἐκαίνης πό-
λεμος ἀλοχιστὰ τε και ἀτοπίωτα διακηρυττομέ-
νοισ.

Εἰσι δ' οἱ τῶν ἡμετέρων, και τὸν ἐν σοφίᾳ προῦ-
χοντα παρ' ἐκαίνοῦς, Ἄτουέμην ἐκαίνοῦς, ἐν δὴ και
μεταθεβλήσθαι φασιν ὑστερον καλῶς πρὸς τὰ κρείτ-
τω· φασίν οὖν ἐκαίνοῦς, και τοῦ πολέμου
τοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας σὺν τοῖς ὁμόφροσιν ἰσχυ-
ρῶς ἐχόμενον ἔτι, φανερῶς οὕτως εἰπεῖν, ὡς Εἰ
δόγματα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ὁμοῦ πάντα
ἐθέμην ἐγωγε προδρῶν μαθεῖν, και ταυτηνὶ τὴν
ἱερὴν φιλοσοφίαν εἰς ἀκρον ὀσκήσαι, οὐκ ἂν ποθ'
ἕτερόν τινα διδάσκαλον ἄλλον ἐκ πάντων εἰλόμην
πρὸ τούτου, Γρηγόριον δηλαδὴ λόγων τὸν μέγαν·
οὔτε γὰρ ἂν ποτε, φησίν, οἴτε νοῦς ἕτερος, πλὴν
τούτου, τὰ θεῖα και ὑψηλὰ ταυτὶ θεῶς και ὑψηλῶς
οὕτως ὀσκήσῃ, οὔτ' ἂν ἐξέπειη και διατρανώσῃ,
και οἰονεὶ ζῶντά τε και λαλοῦντα δεῖξῃ ποτὲ γλῶσ-
σιν πλὴν τῆς ἐκαίνοῦς· και παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἢ ἀλγί-
θια μαρτυρεῖται, ἵνα και κατὰ τοῦτ' αὐτὸ τὸ ἀξί-
πστον ἔχοι κατὰ τὸ τισιν εἰρημένον, και τὸ φῶς
τῆς ἀληθείας ἐν τῇ σκοτίᾳ λάμπει τοῦ φεῦδους·
ἔχει και γὰρ οὔτως· Ἐπειδὴ και γὰρ ἡ μεγάλη τοῦ
Πνεύματος χάρις τοῖς τῶν ἀξίων ἐνοικοῦσα ψυχαῖς,
και ὡσπερ ὕλην ὑποκειμένην τινὰ τὰ φυσικὰς
ἐκαίνοῦς ποιουμένη δυνάμει, πράξει δηλαδὴ και
ἐσωφίᾳ προκαθαρεύσεως καθόσον οἶν τε, πάσαι· μὲν

ἐαυτῆς ἔξει ἀλλοιοῦσά τε και ποιοῦσα, ἐμπλατύνε-
ται δὲ και περιχωρεῖ και αὔξει καθ' ὑπερβολὴν ἐν
ἐκαίνοῦς μᾶλλον, ἐν αἷς πως οἰκειῶς τε και προσ-
φυῶς ἔχουσιν αἱ ψυχαὶ κατὰ φύσιν, κάκειθεν ἀνα-
δείκνυσι και ἀνακηρύττει μᾶλλον τοὺς κατημένους,
ὡς τὸν μὲν ἐκ τῆς ἐλετημοσύνης, τὸν δ' ἐκ τῆς
ἀκρας ἀκτημοσύνης· και τὸν μὲν ἀπὸ τῆς ἀκροτάτης
νηστείας, τὸν δ' ἀπὸ τῆς καθ' ὑπερβολὴν ἀπλότητος
και τῆς ἀκακίας· και τὸν μὲν τὴν ἀγάπην, τὸν δὲ
τὴν ταπεινοφροσύνην μᾶλλον ἀναγορεύειν τε και
γνωρίζειν, και τοῖς γε μηδὲ τῶν ἄλλων ἀμοιροῦντας
ἀπάντων ἀγαθῶν τῆς φερείας, καθὰ δὴ και εἰπὼν
ἔφθην· εἰκότως ἄρα και τοῦ μακαρίου τούτου τῶν
ψυχικῶν δυνάμεων ἀξίως ἢ τοῦ Πνεύματος ἐνοικος
B ἐπιλαβομένη χάρις, και διὰ πάντων αὐτὸν θεοειδῆ
τε και καινὸν ἄνθρωπον, ἔπερ τινὰ δεδειχῆται τῶν
πάντων, τῷ διανοητικῷ μᾶλλον αὐτοῦ προσημύσθη,
μᾶλλον δ' ἀκριβῶς εἰπεῖν, νοῦν αὐτὸν ἄλλον! ἀντικρυς
ὕπερ πάντα νοῦν εὐρηκυῖα τῶν νῦν ὄντων, ὡς γοῦς·
δὴ καταλλῆλως ἡνώθη και προσεφύη, θεοειδῆς
ἔσοπτερον ἐαυτῆς και ἐκμαγεῖτο θαυμαστῶς εἰργα-
σμένη, και τοὺς τῶν νοερῶν τε και νοητῶν λόγους,
οὓς ἡμεῖς ἀκοῖ τε και διανοῖα δεχόμενοι διδασκί-
μεθα, θείως και ὑψηλῶς κατὰ μέμνησιν ἀγγελικὴν
ὡς οἱ σέπτοι προφήται και θεολόγοι, πάσχειν ἀδιέ-
κτως και μανθάνειν ποιοῦσα, κἀντεῦθεν ἐκαίνοῦς πρὸς
ἡμᾶς ὑπερφυῶς τοὺς κάτω και λαλοῦσα δι' ἐκαίνοῦς
και ὀρώσῃ, ἃ ὀφθαλμοῖς οὐκ εἶδε, και οὓς οὐκ
ἤκουσε, και ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἐπέθη· δι' ἃ
δὴπου και θεολόγον και χρυσολόγον, και θαῦμα τῆς
οἰκουμένης, και ὑπερφυῶς τινα και καινὸν ἄνθρωπον
οἱ νοῦν ἔχοντες ἀξίως ἐκαίνοῦς καλοῦσι. Τὸν δὴ τοιοῦ-
τον μὲν γεγονότα, τοιαύτας δὲ παρὰ τῶν βλεπόντων
μάλιστα δεδειγμένον τὰς ψήφους, οὔτω δ' ὑπὸ τῆς
ἐνωθεν ψήφου διὰ πολλῶν τε και μεγάλων ἀνακη-
ρυχθέντα τε και μαρτυρηθέντα πολλάκις, μεθ' ἡν
ἐὸ ψήφος, οὐκ ἔφασκε, οὐ δικαστήριον ἄλλο, καταλ-
λήλου πάντως και τοῦ τῆς ζωῆς ταυτησὶ τέλους·
τυχεῖν εἶδει, και οἶον τὸν τοιοῦτον εἰκός. Τοιγαροῦν
και τυγχάνει και βεβαίως λαμπρῶς τε και ὡς ὀλίγοι
τῶν πάντων δι' ἡλλήλων ἐκάτερα, τῇ θαυμαστῇ
φημὶ ζωῇ και πολιτείᾳ τὸ μακάριον τέλος, και τοῖς
τοῦ θαυμαστοῦ τέλους αὐτὰ τῆς μακαρίας ἐκαίνοῦς
και ἰσοθέου ζωῆς.

D Τρίτο· μὲν οὖν ἐνιαυτὸς ἦν μετὰ τὴν τελευταίαν
ἐκαίνοῦς ἐκ Βυζαντίου κάθοδον παριῶν τῷ μεγάλῳ·
καθ' ὃν δὴπουθεν χρόνον και τὸ πρὸς τὸν ἀπὸ γῆς
και κοιλίας φωνήσαντα φιλόσοφον και μοναχὴν
δῆθεν, Νικηφόρον ἐκαίνοῦς τὸν ἔσχατον και πολυμήρον
ὄδριστήν τῆς Θεότητος, και τὸν αὐτῆς θεολόγων
πλαιῶν τέ φημι και νέων, θαυμαστῶς και ἀξίως
ἐαυτοῦ τε και τῶν περὶ Θεότητος αὐτοῦ λόγων, ἐξ-
δόθη τῷ μεγάλῳ τῷδε βιβλίον ἐν τίσσασει λόγοις
ὑπὸ τοῦ τῆς καθόλου νῦν Ἐκκλησίας κρατούντος
ἐπ' ἐκαίνοῦς παρακληθέντι, και τελευταῖον οἰονεὶ τοῦ-
τον ἱερὸν ἄθλον διηνωκότε, και τῶν οἰκειῶν ἀγωνῶν,
ὡσπερ συμπλήρωσιν. Τοῦ τετάρτου δ' ἐπιβιβαστικῶς
ἔτους ἡδὴ, νόσω βαρεῖα περιπίπτει τῶν σπλάγγων,

ἦεις αὐτὸν μετὰ βραχὺ καὶ τῆς ζωῆς ὑπαξάγει. **A** Ἄλλ' ἐκεῖνο· καὶ ταύτης ἀνώτερος ὢν, τῆ τε πρὸς Θεὸν νεύσει καὶ τῆ λαμπρᾷ τοῦ ποιμνίου στοργῇ· ἐφίλει τε γὰρ ἀξίως· καὶ ἀνεφιλιετο θαυμαστῶς ὑπ' ἐκείνου, καθὰ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν· τὰ θεία καὶ ὑψηλὰ συνήθως ἐκτελών οὐκ ἀνίει, διδάσκων, ἱερουργῶν ταί· ἱεραῖς τελεταῖς τῶν θείων μυστηρίων, ἐμπομπεύων τε καὶ πανηγυρίζων, καὶ διὰ πάντων τὸν ἑαυτοῦ καταρτίζων λαὸν καὶ καθαγιάζων. Ἄλλ' ἐπεὶ κάκεινον, ἄνθρωπον πεφυκότα, καὶ τῆς φύσεως ἔχρησεν ἡττηθῆναι ποτε, ἵνα μὴ καὶ θεία τις θύξῃ φύσις ὑποκρινομένη τὴν ἀνθρωπείαν, ἡττᾶται μόλις τῆς νόσου, καὶ κλινοπετῆς ὢν καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον βλέπων, χρῆται καὶ αὐθις τὰ τελευταία τῆ θαυμαστῆ γλώττῃ· περὶ πειρασμῶν τε καὶ καρτερίας πρὸς τοὺς συνόντας φιλοσοφεῖ θαυμαστῶς, ἔκ τε τῶν θείων Γραφῶν καὶ λογισμῶν καὶ ἀποδείξεων ἀναγκαίων πολυτρόπως ὑποδεικνύς τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος, καὶ τοὺς περὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ψυχῆς προστίθει λόγους, καὶ οὕτω τὴν ἐκδημίαν ἐπὶ πᾶσι προλάγει, μνηθεὶς ἀνώθεν καὶ μυσσας, ὡς καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐκείνην πύλας πρότερον ἡμέραις προαγγεῖλαι τοῖς φίλοις, μετὰ τὴν τοῦ Χρυσορρήμονος αὐτίκα θείαν τελετὴν καὶ τὴν κοίμησιν οὖσαν, δε δῆπου καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὡς ὁμότροπόν τε καὶ προσφιλῆ καὶ σύνοικον φθάσας ἐκάλει τὸν μέγαν· οὕτω καὶ γὰρ ὁ προβῆθεὶς μοι πρὸς αὐτὸν κατὰ τοὺς ὑπνοὺς ἐδήλου θεῖος χρησμός·.

Ἐκεῖτο τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς ἤδη τὰ τελευταῖα πνέων, πρὸς οὐρανὸν τε καὶ τὰ οὐράνια ἐπειγόμενος, καὶ οὐδὲν τι τὸ παράπαν ἄλλο, πλὴν τῆς ἀπαγούσης ἐκείσε μελετῶν τε καὶ φανταζόμενος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γλώττῃ τοῦτ' αὐτὸ συνεχῶς ὑποψιθυρίζων, καὶ τοῖς συνοῦσι κἀντεῦθεν παραδεικνύς, ὅποι δὴ καὶ τὴν τελευταίαν ταυτηνὴν στέλλεται· ὡς γὰρ οἱ παρόντες, τῆ καλῆ γλώττῃ, καθάπερ ἔφην, ὑποψιθυρίζουσα τὰ τελευταία προσέειπον, οὐδενὸς ἄλλου πυκνὰ προσιόντος· εἶχον ἀκούειν ἐκείθεν, εἰ μὴ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ θείου γε ὄντος ἐκείνου λέξεσιν αὐταῖς οὕτως ὡς συντεθειμένου, τὰ ἐπουράνια εἰς τὰ ἐπουράνια· καὶ οὕτω πυκνῶς καὶ πολλάκις, ὡς περ ἐν περιόδῳ τινὶ καὶ στροφῇ κύκλου, ἔως ἡ ἐνοκοῦσα τῆ οὐρανίᾳ ψυχῇ θεία καὶ ὑπερουράνιος χάρις, τοῦ καταλειφθέντος χοῆς καὶ τῆς συμφουοῦς αὐτὴν διαλύσασα συζυγίας, τὴν καὶ διαθέσει καὶ πράξει· πάλαι θαυμαστῶς ἐκείνων ἀπερῶγουσαν διὰ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων εἰς οὐρανὸν ἀξίως· μετέστησε καὶ τὰ ἐπουράνια· τρία μὲν ἔτη καὶ ἐξήκοντα τὰ πάντα συγγεγονούσαν τῷ συμφύτῳ σαρκίῳ, δυοκαίδεκα δ' ἐκ τούτων αὐτῶν κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας θαυμαστὴν προστασίαν ἐκείνῳ συνδηγωνισμένην πρὸς τὸ ἥμισυ.

Ἐπισημαίνει γε μὴν καὶ τοῖς ἐκτὸς ἐξαισίως ἡ παντουργὸς αὐτῆ τοῦ Πνεύματος χάρις· κάκεινα· φωτὶ μὲν περιλάμψασα τὸ τὸν νεκρὸν ἔχον ἐκείνου δοματίον, ἄμα τῆ ἐξίδῳ τῆς ψυχῆς ξένῳ· καταλάμψασα δὲ καὶ τὰ ἐκείνου πρῶσπινα, καὶ καινῶς βλάψασασα τῷ περιόντι τῆς ἀγλῆς, καίτοι γε καὶ πρὸς ἐκτεταχότα, καὶ πρὸς κρῶσει καὶ τὸ πλείστον

προσπονεκρωθίντα, ὡς μηδὲν ἀποδεῖν καὶ τούτα τῆς τοῦ μεγάλου Στεφάνου λαμπρᾶς καὶ θεοειδοῦς θιάς ἐκείνης, ὀπηνίκα φημι περὶ Θεοῦ δημηγοροῦντος ἐν μέσῳ τῷ συνεδρίῳ τῶν Ἰουδαίων. Ἀτενίσαντες, φησὶν, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὥσει πρόσωπον ἀγγέλου· τοῦ γὰρ αὐτοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ταῦτα κάκεινα, κἀν οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς, καὶ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, τούτοις τε κάκεινοις πλήττονται καὶ ἀντιλέγουσι πάλιν, τὰ μὲν τὸ παράπαν οὐδ' εἶναι τοῦ Πνεύματος φανταζόμενοι, καὶ δι' ἐκατέρων ἀναιροῦντες ἐκάτερα. Ἄλλ' ἡ μὲν φανεῖσα κατ' οἶκον ἐκείνη λαμπρότης, τῆς ψυχῆς δηλαδὴ τοῦ σώματος ἀπιούσης, δύο τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεατὰς ἔσχε λογάδας, ἱερωσύνης τε ἀξιώματα καὶ ἀρετῆ παντοδαπῆ κικωσμημένου, ὢν ἕτερος **B** δῆπου καὶ τοῦ σεμνοῦ τῶν μοναχῶν ἐστὶ καταλόγου, οἱ καὶ μνηστὰι γεγονόσιν ὑστερον τοῖς ἄλλοις τῶν ὑπερφωῶς δραθέντων. Τῆς δὲ περὶ τὴν ὕψιν ὑπερφωοῦς ἀγλῆς μάρτυρες ἔπαν γένος καὶ ἡλικία σχεδὸν πᾶσα, καὶ ἀπλῶς ὄσους ἡ ἐκφορὰ καὶ ἡ κατάθεσις τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου νεκροῦ τότε πρὸς ἑαυτὴν συνεκάλει· συνεκάλει δὲ ἄρα πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πόλιν, ὡς καὶ τὸν ἱερὸν οἶκον ὅλον τὰ τ' ἔνδον τὰ τ' ἔξω στενωχωρεῖσθαι τοῖς πλήθεσιν· ἡ δὲ καὶ ἀχώριστος ἐκείνου διαμεμένηκε τὸ παράπαν, ὡς περ τῆς ἱερᾶς ψυχῆς, οὕτω δὲ καὶ τῶν ὄστων καὶ τῆς κίνησης ἀδιαστάτου τῆς συνοίκου τοῦ Πνεύματος χάριτος εἰσάπαν διαμενούσης, καὶ θείου φωτὸς οἶκον, καὶ θαυμάτων πηγὴν, καὶ βρύσιν ἱερῶν χαρισμάτων, καὶ κοινὸν καὶ ἀδάπανον ἱατρειον, τὸν ἱερὸν ἐκείνου τάφον ἐργαζομένης. Ἄ δῆπου καὶ ὁ λόγος ἡμῖν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἀπὸ μέρους ἤδη δηλώσει· οὐτε γὰρ ἐκείνοις ἐξῆς ἐπεξελεῖθιν τῷ παρόντι λόγῳ σκοπεῖς ὁμοῦ πᾶσι· πῶς γὰρ· καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα συντετημένως, καθ' ὅσον οἶδόν τε, καὶ περιβολῆς δίχα πάσης· προθήσει καὶ λογικῆς αὐξήσεως, τὸ μήκος ὁμοῦ καὶ τὸν κόρον ἐκφεύγων.

Μοναχὸς τις τῶν ἱερᾶσθαι λαχόντων ἐν τινι τῶν κατὰ Θεσσαλονίκην φροντιστηρίων ἀσκούμενος, νόσῳ περιπίπτει δεινῇ, καὶ ἡ νόσος ἄλγος τῆς κεφαλῆς ἦν, οὕτω δὴ τοι σφοδρὸν, ὡς καὶ θάνατον εὐθὺς ἀπειλεῖν· ἀλλὰ τὸν μὲν θάνατον διαφεύγει, τὸ γε νῦν ἔχον, ἱατρικαῖς ἐπιμελείαις, ὡς ἔδοξε, τὴν ὀδύνην δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδαμῶς· ἀλλὰ κατὰ περίοδον ἐπιούσα, πρῶτα μὲν ἐκάστου μηνὸς ἄπαξ, εἶτα τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ δις κατὰ μῆνα καὶ τρις καὶ πολλάκις καὶ πυκνότερον ἅμα καὶ ἀκμαιότερον κάκιστα διετίθει. Ἐδδομος ἐνιαυτὸς ἐν τούτοις παρήει, καὶ τὸ πάθος αἰεὶ προκόπτον ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ μαίνεσθαι τὸν πάσχοντα καὶ ἀναισθητεῖν ἰσχύει δοκεῖν τοῖς συνοῦσι, τῷ τῆς βοῆς ἀλλοκότῳ τε καὶ ἀθήθει, καὶ τὸν θάνατον σφοδρότερον αὐθις ἠπειλεῖ, πάσης περιφρονοῦν ἱατρικῆς· ἐπιστήμης καὶ φαρμακείας. Τί τὸ ἐνταῦθεν; Ἀπαγορεύει μὲν ὁ μοναχὸς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, τῆς δὲ μελλούσης γεγρονῶς μόνης τῆ διανοίᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον ὡς ἤδη κατὰ κεφαλῆς ἐπιούσαν βλέπων, τὰλλα τε τῆς μεταμελείας καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῆς μετὰ στενωγῶν τε καὶ ὀδύρων ἐφθέγγετο βήματα, καὶ τὴν

καὶ τὴν ἐκείνης σωτηρίαν ἀνεκαλεῖτο, καὶ ἄσων δι' αὐτοῦ μεγάλην τῶν θαυμάτων ἐνεργειαν. ἔκων ἑαυτὸν ἄμα τῆς τε παραλθούσης ἀμελείας σου καὶ τῶν σφαλμάτων, καὶ ὅτι μὴτὲ τελευτῶν ὄν συναλγούντα καὶ συμπονούμενον περὶ τὴν ἡν τέως τῆς ψυχῆς θεραπείαν· εἶτα καὶ τοῦ σου μνησθεὶς ἐπὶ τούτοις, καὶ τῆς ἀγιότητος ἧς μεγάλης ποιμαντικῆς καὶ ἐπιστασίας ἐκεί- ἡν γὰρ καὶ τῶν γνωρίμων τε καὶ συνήθων· ἡ μὴδὲ τὴν τελευταίαν πρὸς Θεὸν ἐκδημοῦντι ἡκαρίων παρῆν· ἡ γὰρ ἄν, φησί, καὶ τῶν ἐξ- αὐτοῦ βημάτων καὶ τῶν ἱερῶν εὐχῶν μετα- τότῃ, ταῦτας ἀντὶ φυλακῆς ἰερῶν παντὸς καὶ ἡριῶν ὄπλων νυκτὶ προϊστάμεν. Ταῦτ' ἐπιπέδον ἄσούτερος, καὶ ἑαυτὸν ὄϊον ἀποκλαυδάμενος τούτων, τὸ τελευταῖον κατέγεται καὶ εἰς ἡ, καὶ ὁ ὕπνος ἔβην εὐθὺς ἐπιφέρει τοιάυδε. **B** ουν, φησί, κατὰ τὸν τοῦ θαυμαστοῦ Δημητρίου ἔνδον ἐστηκώς τῶν ἀδύτων, τὸν μέγαν βλ- ἄρχιερέα, τῆ θείᾳ τε παρεστηκῶτα τραπέζῃ, ὑνῆθως ἱερουργούντα τὰ μουσικά· ὧ δὴ καὶ πᾶσιν εὐχῆς ἱερᾶς ἀξιοθῆναι παρ' αὐτοῦ περι- ἔπεσῆσαν. Ὁ δὲ πρῶτα μὲν οὐδ' ἐπιστρέ- πρὸς τὴν αἰτησὶν ὄϊος ἰδοῦκε, ἀλλὰ τῶν μυ- ἰων μᾶλλον καὶ τῆς ἱερᾶς ἐξηρητισθαι τραπέ- κάκειναις προσέχων τὸν νοῦν· μικρὸν δὲ τι πᾶν, ἐπιστρέφει πρὸς με, καὶ τῷ ἐπιστηνίῳ ἰξιῶν ἐπιθεῖς, ἔνθα δὴ καὶ τὸ πᾶν ἰδοῦκε τότε ἀμαῖν τῆς ὀδύνης, τὸν τοῦ θεοῦ σταυροῦ τύπον ἄττει μοι τοῖς δακτύλοις· τῶν δ' εὐθὺς εἰλαῖον ἰνώς ἐκρυέν, τὰ πρόσωπα καταχρῆιν ἰδοῦκε. **C** αὔτα μὲν ὁ τε ὕπνος, καὶ ἡ ἱερὰ ἔβης ἐκείνη. εὐθέως ἐξαναστάς, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ς καὶ τῶν λυπηρῶν ἐκαίνων ὁμοῦ πάντων ἡν καὶ ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας ἀπαλλαγεί, ὡς ἔχρος ἐκαίνων μηδοτιοῦν ἐλλελεῖσθαι, θεῶν καὶ εἰνού θεράποντι μεγάλας ἀνωμολόγει τὰς χάρι-

σαν δι' αὐτοῦ μεγάλην τῶν θαυμάτων ἐνεργειαν. καὶ ὅτι τῷ ἐκαίνου πολλοὶ προσίντες τάφῳ, χυλε- πῶν ἀβρωτημάτων καὶ χρονίων παθῶν ἀθρόον ἐξάντες ὄρωνται, καὶ ὁ πάσων ἐν αἰσθήσει τῶν λαλουμένων αὐτίκα γενόμενος, καὶ δάκρυσι καὶ βήμασιν ἐλαεινός τὸν ἄγιον εἰς οἶκτον ἐξεκαλεῖτο· Ἰσχύεις, ἀνθρώπε τοῦ Θεοῦ, λέγων, ἄτε δὴ καὶ Χριστοῦ μιμητῆς ἀκριβέστατος, εἰ καὶ μὴ πάραιμι καὶ αὐτὸ νῦν κατὰ τοὺς εἰργασίῳ τῷ σὸν τάφῳ, καὶ τῆς νόσου καὶ τῆς ὥρας ἀλλοούσης, καὶ ἐπισκίψα- σθαι καὶ θεραπεύσαι καὶ τῆς πικρᾶς ὀδύνης ἀπαλ- λάξαι καὶ τοῦ προσδοκώμενου θανάτου. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μεταξὺ λέγων, εἰς ὕπνον ἐτρέπη, καὶ Γρηγόριος εὐθὺς ὁ μέγας παρῆν ἐν σχήματι πρε- σβυτέρου καὶ μοναχοῦ τινος τῶν οἰκείων, ὁμωνύμως δηλαδὴ Γρηγορίου καὶ αὐτοῦ καλουμένου, καὶ τῶν συνόντων αὐτῷ πάλαι μοναχόν τε καὶ διάκονον ἕνα τινὰ παρεπόμενον ἔχων· οἱ δὴ καὶ αὐτῷ, φημί, τῷ πύσονται συνήθεις ἐτύγγανον ὄντες. Τοῦ τοίνυν Γρηγορίου φιλικῶς αὐτὸν ἐρομένου, Τί ποτε ἄρα τὸ λυποῦν, καὶ τίς ἡ τοῦ θορόβου καὶ τῆς τοσηδε παραχῆς καὶ τῆς ἀνάγκης αἰτία; Οὐχ ὄρξ με, φησὶν ὁ πάσων, ὀδύνη συνεχόμενον πικροτάτῃ; καὶ τῆς μὲν ζωῆς ἀφαιρούμενον ὑπὲρ ταύτης ἀθρόον, τὰ δὲ φίλτατα, φεῦ! ἔρημα καταλείποντα πάσης ἡστυνοσῶν προστασίας; Ἄλλὰ μὴ δέδιθι, φησὶν, ὧ οὔτος, τὰ τοιαῦτα τό γε νῦν εἶναι· ἔξαι καὶ γὰρ σοι καλῶς καὶ κατ' εὐχὴν μετὰ μικρὸν πάντα, τοῖς ὀδυνωμένοις μορλοῖς τοῦ παρόντος ἐπιβληθέντος, **C** εἶπε, καὶ τμημά τι τῆς αὐτῷ πάλαι καινουργηθεῖ- σης ἱερᾶς στολῆς, ἡπερ ἔφην, τοῦ κόλπου ὀξείας ἐξενεγκεῖν, σταυροῖς ἐννεά χρυσοῖς ἐντετυπωμένον, ἐπιτίθεισι τῷ πάσωντι μέρει· ὁ δ' ἄρα διάκονος ὁ παρεπόμενος τούτῳ, σταυρὸν καὶ αὐτὸς ἀπὸ κηροῦ ὀξείας φέρειν, τοῖς τοῦ πάσωντος ἐπιτίθεισιν ὀπι- σθίοις, τῷ ὑπερκειμένῳ τῆς ἔδρας ὀσπῷ προσφύσας, ἱερὸν τοῦτὸ φασὶν ἱατρῶν παιδες. Καὶ ὁ μὲν ταῦθ' εὐτω θαυμαστῶς ἐνεργήσας Πνεύματι θεῷ τοῦ πά- σωντος ἐξ ὀφθαλμῶν ἦν· ὁ δ' αὐτίκα, τῶν ὕπνων αὐτὸν ὑπανέντων, νύττεται τὴν γαστέρα, καὶ τῆς νοσοποιῶν θαυμαστῶς κενωθεῖσης ὕλης, ὡς καὶ τοὺς παρόντας καταπλήττειν πάντα; τῆ θείᾳ, τό τε πάθος εὐθὺς δραπετεύει, καὶ ὁ πάσων ἐλεύθερος; οὐ τοῦ προσδοκηθέντος μόνον θανάτου καὶ τῆς χρονίας **D** ἐκείνης ὀδύνης καθάπεξ, ἀλλὰ καὶ εὐσθενῆς τις καὶ ῥωμαλέος ἐπὶ τὸν τάφον ἰὸν τοῦ μεγάλου, εἰ' ἑαυ- τοῦ τε λαμπρᾶ τῆ φωνῆ τὸ τοῦ θαύματος ὑπερφυδῆς πᾶσιν ἀνακηρύττων, καὶ θεῶν καὶ τῷ ἐκαίνου θερά- ποντι θύων τὰ χαριστήρια.

λος εἰς τῶν τῆς πόλεως οἰκητόρων οὐ τῶν ἡν, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐπατριδῶν τε καὶ ἐπισθ- ὡς μάλιστα, γυναικί τε καὶ τέκνοις συζῶν, ἰκίας ἐπιμαλούμενος, ὀδύνη χρονία ἀκότος ἦν· ἦν φασὶ ταύτην ἱατρῶν παιδες. Ἀυτῇ τῷ χρόνῳ ἐξηθείσα, μεθόδοις ἱατρικαῖς καὶ φαρμακειαῖς ἡ τὸ παράπαν ὑπέκτα, καθὰ δὴ καὶ πρόσθεν· ἰλέγγετο πάνθ' ὁμοῦ τῷ σφοδρῷ τῆς ὀδύνης, ἡσικῶν ἐμφραγέντων πόρων καθάπεξ, καὶ τεριτωμάσαι τῆς γαστρὸς μηδεμιᾶ τινι μηχανῇ ἰσθον συγχωρούτων, ὡς καὶ τῶν ἱατρῶν τοὺς οὖς τότε παρόντας ὕλην τινὰ μοχθηρὰν λέγειν ἡσὴν συστῆσαν, καὶ συμπαγεῖσαν εἰς λίθου ἰαλεῖν φύσιν, κάκεινον τὸν τῆς φυσικῆς ἐκ- ὡς ἀποφράττειν πόρον. Ἐκτε μὲν οὖν ἦδη ἡ τάνδρῳ δεῖνῶς ὑπὸ τῆς ὀδύνης; στροβουμένῳ ὄν, καὶ αὐτὸ γε τὸ ζῆν πρὸς ἐσπῆραν ταύτης ὄρεόντι. Τῶν δὲ προστυχόντων καθ' αἶμα, καὶ ἄλλως καθ' ἐταίρειαν οἰκείων τε καὶ συνήθων καθημένων τε καὶ συμπασχόντων, ὡς ἔθος, ἐν σούτοις, καὶ τὸν θεῖον ἐν τούτοις εἰς μέσον ἱριὸν παρηχούτων τῷ λόγῳ, καὶ τὴν ἐνεργού-

Ἐκείνης ὀδύνης καθάπεξ, ἀλλὰ καὶ εὐσθενῆς τις καὶ ῥωμαλέος ἐπὶ τὸν τάφον ἰὸν τοῦ μεγάλου, εἰ' ἑαυ- τοῦ τε λαμπρᾶ τῆ φωνῆ τὸ τοῦ θαύματος ὑπερφυδῆς πᾶσιν ἀνακηρύττων, καὶ θεῶν καὶ τῷ ἐκαίνου θερά- ποντι θύων τὰ χαριστήρια. Ὁ τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην ἐκκλησίας τῶν ἱερῶν ἀσμάτων τε καὶ μελῶν ἔξερτος, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἀδόντων ἀρχηγός τε καὶ κορυφαίος, δομέστικον ἡ συνήθειαι τοῦτόν φησιν, ἐπίσημος δ' ἐν τοῖς τοιοῦ- τοῖς ἐκαίνος, καὶ χρόνῳ καὶ πείρᾳ καὶ φύσει καὶ τέχνῃ καὶ παντὶ τῷ συντελοῦντι πρὸς ταῦτα, καὶ διδάσκαλος χρηματίζων τῶν ὄντων, καὶ κατὰ πάν- των τὸ πρεσβεῖον φερόμενος; οὔτος τοιγαροῦν νόσῳ τινὶ συσχεθεῖς, ἐξ ὕλης μοχθηρᾶς τινος καὶ δριμύνης ἐχούσῃ τὰς ἀπορμᾶς, ἐναυτὸν ὄϊον σχεδὸν ἐκίνητος

ἐπι σκίμποδοι κατακαίμενοι ἦν. Τῇ δ' ἀντιπιπτούσῃ Α ψυχῇ διαίτη, καὶ δὴ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις τῶν ἰατρῶν, τοῦ μὲν δαπανηθέντος τῆς ὕλης, τοῦ δ' ἀλλουθέντος κατὰ μικρὸν, τὸ καταλειφθὲν ἐκείνης ἀκατέργαστόν τε καὶ ἀπεπτον, ἔλαιονόμενον ὡσανεὶ καταφεύγει πρὸς τὰ τοῦ σώματος πέρατα, καὶ παρῆντο δεινῶς· τὸ λοιπὸν, αἶ τε χεῖρες ὁμοῦ καὶ οἱ πόδες τῷ κορυφαίῳ τῶν μελῶδων. Ἡμέραι παρῆλθον ἐξ ἐκείνου συχναί, καὶ τῆς νοσώδους ἔλαιονόμενης ὕλης· κάκειθεν, τὰ μὲν ἄλλα μέρη καὶ μόρια τοῦ πάθους καθαρῶς ἀπαλλάττεται, τοῖς δέ γε τρισὶ καὶ πρώτοις δακτύλοις τῆς δεξιᾶς, τῷ τε ἀντιχειρὶ φημι καὶ τοῖς μετ' ἐκείνου, τῆς νοσώδους ἐκείνης ὕλης μέρος τι παραμείναν καὶ προσφυὲν, ἀργούς καὶ νεκρούς ἐκείνους πρὸς πᾶσαν ἡντινοῦν ἐνέργειαν ἀπεργάσατο· χρόνος παρῆει συχνός, καὶ τὸ πάθος οὐδοτιοῦν ἐνεδίδου, ἀλλ' οἱ μὲν οὕτως ἐπ' ὀρθίῳ τῷ σχήματι μένοντες ἦσαν, ἀκλίνας τε καὶ ἀκαμπτοὶ καὶ πρὸς· πᾶσαν φυσικὴν ἀκίνητοι κίνησιν· τῷ δὲ δεινὸν μὲν τοι καὶ σφόδρα δεινὸν ἐδόκει καὶ ἄλλως, οὕτω γὰρ παρ' ἐλπίδας νεκρὰν ὀρῶντι τὴν χεῖρα· ἤδη γὰρ ἀπέλιπε τὴν θεραπείαν καὶ ἰατρικὴν πᾶσα τέχνη καὶ μέθοδος· ἐλύπει δ' οὐχ ἦττον, εἰ μὴ καὶ μάλλον αὐτὸν, τὸ μῆδὲ τῇ τέχνῃ δύνασθαι χρῆσθαι, καθὼς δὴ καὶ τὸ πρότερον, μῆδὲ γράφειν μῆδ' ἐκδιθῆναι τὰ μέλη τῇ παρῆσει τῆς δεξιᾶς. Ὄθεν καὶ πάσης ἀνθρωπίνης τέχνης καὶ βοηθείας καὶ χειρουργίας καὶ φαρμάκων καταγούς ὁμοῦ πάντων ὁ ἀσθενῶν, ἐπὶ τὴν θείαν ἀμέσως καταφεύγει πρυτανεῖαν, καὶ τὴν ἀληθινὴν ἐκείθεν αἰτεῖται βοηθειαν, πρέσβεις· ἰσχυρούς πρὸς Χριστὸν καὶ μεσίτας τοὺς ἐκείνου θεράποντας προβαλλόμενος. Νῦν μετὰ τὴν ἰκεσίαν ἐκείνην παρῆν, καὶ Γρηγόριος εὐθύς ἀντὶ πάντων τε καὶ πρὸ πάντων αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ μέγας παρῆν, τὴν μετὰ μικρὸν ἐσομένην θείαν ἐπισκοπὴν καὶ θεραπείαν θαυμαστῶς εὐαγγελιζόμενος· ἐδόκει καὶ γὰρ ὁ κάμνων παρὰ τὸν μέγαν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας διατριβῶν νεῶν, ἐν τοῖς δεξιοῖς αὐτοῦ που μέρισιν ἐντυχεῖν καὶ τῷ μεγάλῳ τῷδε ἀρχιερεῖ, ἴνα δὴ καὶ ἡ σορὸς αὐτῷ ἴδρυται· καὶ ὁ μὲν ἐδόκει πατριῶ· καὶ γνησίως τῆν κεφαλὴν αὐτῷ καταφύων τὰ ἥδιστα τε καὶ εὐχαισιότατα προσλάλει· Ἄπιθι, λέγων ὁ τῶν μελῶδων ἔξαρχος, ἀπό γε τοῦ νῦν καὶ καλῶς εἰς τὸ ἐξῆς ἔσται σοι· ὁ δὲ τῆς ἡμέρας· ἤδη τὸ ἔψον ὑπολαμπούσης διαναστάς, ἀπεισι δρομαίως εἰς τὸν νεῶν, τὴν ἱερὰν τοῦ μεγάλου καταλαμβάνει σορὸν, προσπίπτει, δάκρυσι μεταμελείας ὁμοῦ καὶ ἰκεσίας ἐκείνην ἰκανῶς λούει· νῦν μὲν τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγγέλλων καὶ τὴν πάλαι κατ' αὐτοῦ τῆς γλώττης προπέττειαν· ἐφθασε καὶ γὰρ, ὡς αὐτὸς ἔειπεν, εἰς ἐκείνον τὰ τοιαῦτα ἡμαρτηκῶς· νῦν δ' αὖ τὴν συγγνώμην ἐξαιτῶν καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ πάθους, καὶ τῷ τῆς σορῆς λίθῳ πυκνὰ παρατριβῶν τὴν δεξιάν· καὶ ταῦτα θεηθεὶς ἐφ' ἰκανῶν καὶ εἰπῶν, ἐπεὶ καὶ τῆς οἰκადε φερούσης ἐγγίγνετο πάλιν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπανήει, τῆς θυμωστικῆς σου καὶ ὑπερφουῶς· περὶ τὸν Γρηγόριον, Χριστὲ, χάριτος! καὶ ἡ χεῖρ αὐτῷ κατὰ φύσιν ἐνεργός ἦν, καὶ οἱ νεκροὶ καὶ ἀκίνητοὶ δάκτυλοι

πρὶν, ζῶντες ἀθρόον καὶ κινούμενοι καθωρῶντο, καὶ τὰ οἰκία προσφῶς πράττοντες· τὴν γὰρ οἰκίαν εὐθύς εἰσιῶν καὶ τῆς γραφίδος ἀψάμενος, καὶ γράφων ὑγιῶς τε καὶ ἀπταίστως ἐνωρᾶτο, καὶ τὴν χεῖρα πρὸς τὰ μέλη, καθὰ δὴ καὶ πρόην, εὐρύθμως κινῶν, καὶ Θεὸν ἀνακηρύττων σωτήρα λαμπρῆ τῇ φωνῇ, καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν θεράποντα.

Ἄνῆρ τις τῶν ἀλουργίδας ἰστουργοῦντων βασιλικὰς ὑπὸ τινος ἀφανοῦς συμπεσοῦσης αἰτίας τὴν φυσικὴν τῶν τῆς γαστρὸς περιττωμάτων ἐπὶ μακρὸν ἐπέχεται κένωσιν ἀνορεξία τροφῶν ἐπὶ τούτῳ καὶ πόσεως ἐφ' ἡμέραις συχναῖς, καὶ ὁ πάσχων ἐν περιστάσει, πάντων ὁμοῦ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἦδη στερούμενος. Καὶ δὴ πρόσεισι τινι τῶν βασιλικῶν ἰατρῶν, θεραπείαν τινὰ παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς τέχνης αἰτῶν· φάρμακον ἐκείνος ὀρέγει σκευάσας· πρὸς γε τὴν τῆς γαστρὸς κένωσιν ὁ πάσχων παρ' ἐκείνου λαβῶν, κρείττονι πάντως προνοίᾳ παρὰ τὴν τοῦ ἱατροῦ γνώμην ἐκεῖνο προσφέρεται· ὁ μὲν γὰρ τοῦ παντὸς ἐκέλευσε πίνειν· ὁ δ' ἐπ' οἴκου γενόμενος, μὴ τοῦ παντὸς, ἀλλὰ τοῦ ἡμίσεως θεῖν εἶναι πίνειν μᾶλλον ἔλεγε τέως, καὶ οὕτω διάπειραν ἐκείνου λαβόντα, καὶ πρὸς τὰ πρόσω χωρεῖν· χρεῖται τοιγαροῦν τῷ ἡμίσει· τὸ δὲ τῆς κενώσεως αὐτόθεν ἀρξάμενον οὕτω τοι δραστικῶν καὶ ἀκάθεκτον ἔωφθη, ὡς καὶ τῶν σαρκῶν μετ' ὀλίγον τοῦ πάσχοντος ἔλεσθαι, καὶ δυσεντερίας πάθει περιβαλεῖν. Ὁ μὲν οὖν εἰς ἀμαθίᾳ εἶτε καὶ λήθῃ τὸ φάρμακον ἐκεῖνο κέρσας ἱατρὸς, αἰσθόμενος τοῦ κακοῦ, παντοδαπὸς τις ἦν, τοῖς ἐναντιοῖς τῶν φαρμάκων ἐπισχεῖν τὴν κένωσιν μηχανώμενος· ἡ δ' οὐχ ὑπέειπε, κρείττων ἀπάσης μηχανῆς ὀρωμένη, καὶ θάνατον τὸ τελευταῖον ἀπειλοῦσα τῷ πάσχοντι. Ὄθεν καὶ τῆς ἐκείθεν ἀπογνοῦς βοηθείας ἀπέστη, πρὸς Θεὸν δι' εὐχῆς καταφεύγει, καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν θεράποντα τῷ Οἴδα, λέγων, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ παρόντα τῷ βίῳ καὶ μεταστάντα, πλείστα τινα καὶ μάλιστα θανάμενον ἐν Χριστῷ· γενού ταιγαροῦν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ κάμοι βοηθός, καὶ τῶν ἐπικειμένων τούτων κινδύνων καὶ τοῦ πικροῦ θανάτου τῇ σῆ μεσιτείᾳ ἐξάρπασον. Ὑπνοὶ μετὰ τὰ βήματα ταῦτα καὶ τὴν εὐχὴν ὁ νοσῶν, καὶ τὸν ἐξυπηρετούμενον πάλαι· τῷ ἀρχιερεῖ μοναχῶν ἐν τοῖς ὕπνοις ὀρεῖ, τοιαῦτα πρὸς αὐτὸν λέγοντα· Τὸν τοῦ ἀρχιερέως οἶκον, φησὶν, ὁ οὗτος, καταλαβῶν, τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα ἐκείνου τοῖς σοῖς ἐπίθεσις νεφοῖς, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεως γε τοῦ σκοποῦ. Ἐδόκει μὲν οὖν ὁ πάσχων εἶτι τῷ ὕπνῳ κάτοχος ὢν, εἰς τὸν τοῦ ἀρχιερέως οἶκον καὶ ἀπίναει καὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο βόκος ζῆτεῖν κατὰ τὰ προστεταγμένα, καὶ ἐπιδή μὴ τὸ ζητούμενον ἔσχε, πρὸς τὸν προστεταχότα μοναχῶν αὐθὶς ἐπανελθεῖν, ἐκεῖ δόξαντα παραμένειν εἶτι, καὶ τὴν ἀποτυχίαν εἰπεῖν. Τὸν δὲ λαβόμενον αὐτοῦ τῆς χειρὸς οὐκέτι μὲν εἰς τὸν οἶκον ἐκείνον, εἰς δὲ τὸν αὐτοῦ τάφον μᾶλλον ἀπαγαγεῖν, κάκει τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα μετὰ χεῖρας λαβόντα, τοῖς τοῦ νοσούντος νεφοῖς ἐπιθεῖναι. Καὶ ὁ μὲν ἔρχετο ἀπίων εὐθύς μετ' ἐκεῖνα τὸν δ' ὕπνον αὐτίκα καὶ ὁ νοσῶν ἀποτιναζάμενος, καὶ τὸν μὲν οἰκίσκον τοῦ ἀρχιερέως ἐκ γε τῶν ἐραθέντων κρῖνας

τὸν τάρων, τὸν δ' ἐπικείμενον ἰσως λίθον διὰ
 πρὸς ἐπωμίδου δηλοῦσθαι, ἐτι τῷ πάθει κάτοχος
 ρὰ τὴν ἱερὰν τε σορὸν ἔρχεται, καὶ τοὺς νε-
 παρατρίψας τῷ λίθῳ, καὶ θανάτου καὶ νόσου
 ἢ ἐὺθὺς ἐκείθεν ἐπάνεισιν.

ἔσαι καὶ ἱατρὸν ὁ μέγας οὗτος ἱατρὸς τῶν
 ἰσχυρῶν καὶ σωματίων· ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ χρόνον
 ἰσοκλείστον παντοδαποῖς προσκαλαίων νοσή-
 σαι, σκολήκων δὲ πληθὺς ἀνασχέιν τὰς πληγὰς·
 δ' οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμόζυγος ἰσοκλείστον
 φίλιτατα· καὶ ὁ τοῦ ἱατροῦ οἶκος οὐκ ἱατρεῖον,
 ἰσχυρὸν ἔδει, ἀλλὰ νοσοῦντων μᾶλλον ἦν καταγώ-
 ῃ· ὑπόκλητος ὁ κοινὸς ἱατρὸς, ὁ θεῖος, φημί,
 ἰσχυρὸς, ἐφίσταται δὲ πῶς; Ἐδόκει τῇ θυγατρὶ
 ἰσοκλείστον τὸν μέγαν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὄρξην·
 ἔδει καὶ αὐτὴν ἐκείνῳ προσπίπτουσαν ὑπὲρ
 ἰσχυρῶν τοῦ οἰκείου πατρὸς ἰκετεύειν· τὸν δὲ
 εὐμεινῶς τῇ προκλήσει πρὸς σπῆντα, τὴν λε-
 ἐνεαχθῆναι οἱ κελεύσασαι, ἐν ἧ τὰ τοῦ ἱεροῦ
 οὐκ ἐτησίως αὐτῷ τελεῖν ἔθος· ἦς δὲ καὶ προσ-
 ἰσχυρῶν ὑφ' ἑσθ'· τινος τῶν ἱερῶν διακόνων,
 πληροῦς ἀγίου, τὸν ἱεράρχην ἐπιτάττειν τῷ
 φ. χεῖρας ἅμα καὶ πόδας ἀπορρόπτειν τοῦ
 τῶν τῶν ὕδατι· καὶ τὸν μὲν τὰ προστεταγμένα
 ἦ ἰσχυρὸς ποιεῖν, τὸν δ' αὐτίκα πρὸς τὴν κατὰ
 ἔξιν καὶ τὴν ὑγίαν νιψάμενον ἐπανάρχεσθαι.

Θαυμαστῶς οὕτως ὁρώσῃ τῇ παιδί καὶ περὶ
 ἰσχυρῶν ὡσαύτως ἐπέσει δεῖσθαι, καὶ τὴν ὑγίαν
 ἦς ἐξαιτεῖσθαι τοῦ διδασκάλου· ἀλλ' ἔφηκει
 ἐκείθεν ἀκούειν, τοῖς μὲν παροῦσιν ἀρκεί-
 τό γε νῦν εἶναι, λεγοῦσης, μετὰ μικρὸν δ'
 ὡς ἦξειν ἐλπίζειν κἀκείνη. Τί τὸ ἐνεῦθεν;
 γάλλει τοῖς γονεῦσιν ἡ κόρη μετὰ τοὺς ἕκτους
 ἰσχυρῶν· ὁ πατήρ αὐτίκα διακούσας εἰς βαλα-
 ἔγειν κελεύει· τοὺς ἰσχυρῶν ἅμα τοῖς σπύλῃσι
 ἰσχυρῶν ἀποτίθεται· εἰς ἐκείθεν ἀπάρας, ἐπὶ
 ἰσχυρῶν τοῦ μεγάλου σορὸν ἔρχεται· καὶ θυοῖν
 ἰσχυρῶν διαγενομένων, αἰφνιδίον νύτταται τὴν γα-
 ἰσχυρῶν, καὶ πρὸς ἕκτρισι τῶν περιτωμάτων χωρεῖ,
 ἰσχυρῶν πρότερον εἰργομένων ἡμέραις τῆς κατὰ
 ἐξόδο· καὶ παρὰ τὴν οἰκίαν ἐλθὼν τοσαύτην
 ἰσχυρῶν ὑφίσταται κένουσι, ὡς καὶ τοὺς ὁμοτέχνους
 ἰσχυρῶν, δὲ αὐτῶν· αὐτῶν καὶ αὐτῶν ἀπαγορεύσας τὴν
 ἰσχυρῶν φυσικήν ἀπολίπειν ἂν αὐτὸν οἰθθέντας καὶ
 ἰσχυρῶν ἢν δυναμὴν μετ' ὀλίγον, τῇ τῆς νόσου μακρῶν
 ἰσχυρῶν καὶ τῇ ἐκείθεν ἀδυναμίξ τῆς μεγάλης
 ἰσχυρῶν καὶ ἀθρόοις κενύσεως προστεθείσης. Ἄλλ'
 ἰσχυρῶν, τῆς νοσοποιῶν κενώσεως οὕτως αὐτῷ θαυ-
 ἰσχυρῶν ὕλης, τῷ τοῦ ἀγίου νιπτηρι καὶ τοῖς καινοῖς
 ἰσχυρῶν λουτροῖς τῶν χειρῶν ἅμα καὶ τῶν ποδῶν,
 ἰσχυρῶν ἦν αὐτίκα τῆς νόσου, οὐ τὴν προσοῦσαν
 ἰσχυρῶν ποδαλῶν ἰσχυρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μὴ παροῦ-
 ἰσχυρῶν μάλιστα προσκαλῶν, ὡς καὶ ἴππον παρ' ἑλ-
 εὐχρῶς ἀναβαίνειν ἔχειν, καὶ τὴν πόλιν
 ἰσχυρῶν ὡς καὶ πρότερον χρῆσθαι τῇ τέχνῃ, καὶ
 ἰσχυρῶν θεραπεύειν, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ
 ἰσχυρῶν γυναῖκα· ταύτη γὰρ καὶ ἀπαγορεύει τὸ ζῆν

μᾶλλον, ἰσχυρῶν τῆς τέχνης τὴν ἐκείνης
 νόσον εὐρών. Ἄλλ' ὁ κοινὸς ἱατρὸς καὶ Πατήρ οὐκ
 ἐψεύσατο τὴν ἐπαγγελίαν, ἀλλ' ἴσται μετ' ἐκείνων
 καὶ ταύτην, καὶ τὰ πρὸς τῇ κεφαλῇ κατ' ἀξίαν
 διδοῦς, καὶ τὸ σῶμα πᾶν ὁμοῦ διασώζων, ἰσχυρῶν
 ἦ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος κἀνταῦθα, κατὰ τὸ εἰρημέ-
 νον.

Εὐνή τις τῶν εὐπατριδῶν καὶ κοσμίων νόσῳ περι-
 κίπτεται μακρῶν τινι καὶ βαρεῖα· μεθ' ἦν καὶ βεῦμα
 χυμοῦ τινος πονηροῦ κατὰ τῆς δεξιᾶς βεῦσαν, ζῆραν
 ἰσχυρῶν αὐτὴν καὶ ἀργὸν ἀπεργάζεται· μᾶλλον δ' οὐκ
 ἀργὸς τε καὶ ἀπρακτος ἡ χεὶρ μόνον· ἦν γὰρ ἂν τῶν
 ἰσχυρῶν κακῶν καὶ τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἀχθος· ἐτώσιον
 ἦν τῇ πεισούσῃ, κάτω που καὶ καθ' ἑαυτὴν ἠωρη-
 μένη, ἀλλ' εἰς ὀρθὴν πρὸς ἐκτεταμένην πλαγίως,
 ἀκαμπτος, ἀκλινῆς· πρὸς πᾶσαν κίνησιν ὁμοῦ καὶ
 μετὰ δάσασιν· αἰσχρὰ τις προτιθεῖν, καὶ παντὶ τῷ σῶ-
 ματι πολεμία. Παῖδες μὲν οὖν ἱατρῶν τοῖς θερμοτέ-
 ροις τε καὶ ὀρθοῖς τῶν φαρμάκων τὴν οὕτω
 κατεψυγμένην ἀναζωπυρεῖν καὶ θεραπεύειν ἐκλείουσι
 χεῖρα· ἡ δὲ τούτοις οὐδ' ὀλίγα διδοῦσα, μύροις καὶ
 λειψάνοις μᾶλλον ἀγίων καὶ τοῖς ἐκείθεν ἱεροῖς
 ἐλαίοις πυκνὰ περιχρῶσα ἦν τὴν πάσχουσαν χεῖρα,
 καὶ τὴν ἐκείθεν βοήθειαν καὶ τὴν θεραπείαν ἐκδεχο-
 μένη. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν συγχῶν καθ' ἑκάστην ἡκούε
 θαυμάτιον τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, πρῶτα μὲν
 οὐδὲ πιστεύειν ἤξιον τοῖς λεγομένοις· οὐ μόνον οὐ
 τὴν προσήκουσαν ἔχουσα πάσαι δόξαν περὶ αὐτοῦ,
 ἀλλὰ καὶ τῇ γλώττῃ κακῶς κατ' ἐκείνου χρωμένη,
 οἷα τὰ τῶν κενωδῶν τούτων ἡ γυναικῶν καὶ εὐριπί-
 στων καὶ κούφων, ὀφίας δὲ κλειστάς καὶ ἡ Κων-
 σταντίνου παρ' ἡμῖν τρέφει μετὰ τῆς ὀνομαζομένης
 εὐγενείας καὶ τὴν κενωφονίαν καὶ τὸς μεριμνοῦς
 καὶ τὰ σχίσματα καὶ τὴν τῆς γλώττης περιποιου-
 μένας ἀκαλασίαν καὶ φαρτίαν τινὰ περὶ ἐκείνην· καὶ
 φήμην καὶ αἰσχρὸν ὄνομα φιλοτιμουμένης· κεκτῆσθαι·
 ἀλλ' αἱ μὲν προφανῶς διὰ ταῦτα· διατί καὶ γὰρ
 ἔτερον; ἡ δὲ καὶ δι' ἀπλότητα γυναικείαν ἰσχυρῶν καὶ
 ἀμαθίαν, εἴπερ καὶ τούτοις δοθῆμεν ὄλω; χῶραν τε
 καὶ συγγνώμην ἐν τοῖς τοιοῦτοις, καὶ ταῦτα, διδα-
 σκάλων παρόντων τοσοῦτων καὶ τηλικούτων. Ἠρώτα
 μὲν οὖν ἐξ ἀπιστίας, καθάπερ ἔφην, οὐδὲ προσέχειν
 τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου θρυλλουμένοις ὄλω; ἤξιον τὸν
 νοῦν· ἐπεὶ δ' ἡ μὲν τῶν θαυμάτων ἐνέργεια πᾶσαν
 περιούσια τὴν πόλιν πυκνὰ περιεκτύπει καὶ ταύτης
 τὰ ὄντα, τὸ δὲ τῆς δεξιᾶς· πάθος· οἰκοθεν αὐτὴν ἠπειγε
 νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, θεραπεία δ' οὐδ' ἠτιοῦν
 οὐδὲ μὲν ἦν φαινομένη, συνελαινεῖται καὶ ἀκούσα
 παρὰ τῆς ἀνάγκης, καὶ καταφεύγει σὺν ταῖς ἄλλοις
 καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν μέγαν, περὶ ἄλλουσα μᾶλλον ἢ
 πιστεύουσα τοῖς ἐκείνου· ἡ γὰρ μὴ δεδυνῆσθαι, ἢ
 καὶ δυνάμενον τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, μὴ βεβουλησθαι
 διδοῖναι τοῖς κατ' ἐκείνην διακειμένοις πᾶσαν ἔλεγον
 εἶναι ἀνάγκην· ὅπερ καὶ δικαίον ἀντικρὺς ἦν ἂν,
 καὶ τοῦ σώζοντος λόγου. Ἄλλ' ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθη-
 τῆς, τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος; ἐπὶ πονηροῦ καὶ
 ἀγαθοῦ, καὶ βρέχοντος ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους,
 κατὰ Χριστὸν κἀνταῦθα καὶ αὐτὸς ἐλεῶν ἦν· διὸ καὶ
 προσοῦσῃ τῇ γυναικί, καὶ δυσωπούσῃ μετὰ τῆς

τῶν λογισμῶν ἐκείνων, ἥπερ ἔρην, ἀμφιβολίας, καὶ ἅμην τὴν χεῖρα προστριβούσῃ τῷ ἐπιχειρῆμένῳ λίθῳ τῷ τάφῳ, πρῶτα μὲν τοὺς ἦδη νεκροὺς τε καὶ ἀκινήτους ἰδῆται δακτύλους, ὧς· καὶ δύνασθαι κινεῖν καὶ συνάπτειν, καὶ σταυροῦ σχηματίζειν δι' αὐτῶν τύπον, ἔτι παρούσα δηλαδὴ τῷ θείῳ νεφί, καὶ ταῖς σεπταῖς εἰκόσιν, ὧς· ἔθοις, τὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν· εἶτα καὶ ὀκναδὴ γενομένη μετὰ τρίτην εὐθύς, καὶ ὄλην τὴν δεξιάν θεραπεύει, νυκτὸς ἐπιγενομένης· καὶ ὕγι᾽ ἑσ τε καὶ ἐνεργὸς ἡ χεῖρ ἐξ ἐκείνου τῆ γυναικὸς κατὰ φύσιν, ὡ Θεοῦ θαυμασίῳ! ἰαθεῖσιν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς χαλεπὸν ὄμοῦ πάθος, καὶ τὴν πονηρὴν ἀπιστίαν, πολλῶν τῶν κατὰ σῶμα παθῶν οὖσαν χαλεπωτέραν, καὶ Θεοῦ ἀνυμνοῦσιν, καὶ τὸν αὐτοῦ λαμπρῶς ἀνακηρυκτούσῃ θεράποντα· ἧς δὴ καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας τούτους ὡσαύτως· ἔτι κατακρύβειν ἔδει τῶς καὶ πείθεσθαι.

Χήρα τινὲ γυναικὶ γρηραιᾷ τε καὶ πίνητι βέυμα νοσῶδες ἄνωθεν ἐξ ὤμου τῆς εὐωνύμου χειρὸς καταρρέει, καὶ ταύτην ἀργὸν ἀπεργάζεσθαι. Ἦν οὖν διπλοῦν τὸ πάθος τῆ γυναικὶ, καὶ διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἀφόρητον· τὰ μὲν γὰρ πρῶτα, καθάπερ ἐκ μικρῶν τιμῶν ἠργαζομένων ἀρχῶν, τῆς τε συνήθους ἡλακότητος οὐκ ἀπέριγαι τέρως, καὶ τὰς δόδυνας ἔτι φορητάς ἐπάγειν ἰδῶσαι· τοῦ χρόνου δ' αὐτῆ προλόντος, τῶν τε χειρῶν ἀφαιρεῖται τοῦργον καθάπερ, καὶ σὺν αὐτῇ τὰς τῆς ζωῆς ἀφορμάς· καὶ τὴν ἐδύνην χαλεπὴν τινα καὶ ἀφόρητον ἐμπροσθεῖ· πλείστα μὲν οὖν ἰατρικῆ πρὸς ἀποτροπὴν εἰσενεγκούσα τοῦ βεύματος, ὧς καὶ κυτῆρι τὸ τελευταῖον κατὰ τοῦ ὤμου, καθαπερεῖ τινος· ἀρχῆς καὶ πηγῆς· πεφνήστος· ἐκείνου χρήσασθαι, ἤνυσσε πλέον οὐδὲν, εἰ μὴ τὸ καὶ ταῖς ἀληθῶσιν ἐνεσθῆεν προσθεῖναι, καὶ σφοδρότερον τὸ κατὰ τὴν χεῖρα πάθος ἐργάζεσθαι. Οὕτω ταλαιπωρουμένης τῆς ἀθλίας ἐπὶ μακρὸν, δεινὰ τε ποιούσης καὶ πλείσταις ὄμοῦ καὶ μεγίσταις· ταῖς βραῖς συγκαλουμένης· πᾶς γείτονας, οἰκτον ἐκείναι τῆς πασχούσης λαβοῦσαι, ἐπεὶ μὴδαιμῶς εἶχον ἄλλω· ἀμύνειν, παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου σοφῶν σὺν γε τοῖς ἄλλοις σπουδῆ καὶ αὐτὴν βαδίζειν ἐκέλευον, καὶ παρ' ἐκείνου μόνου τὴν θεραπείαν αἰτεῖν. Πείθεται ταῖς καλαῖς ἐκείναις συμβούλοις· ἡ πάσχουσα, καὶ τῷ ἱερῷ προσελθούσα τάφῳ, καὶ πλείστα δετηθεῖσα καὶ εὐξαμένη, τῆς νυκτὸς ἦδη προσελαινούσης, ἐπ' οἴκου καὶ αὐθις χωρῆ· καὶ τὴν μὲν ἡ στρωμνὴ καὶ τοῦδαρος εἶχε συνήθως ταῖς προλαβοῦσαις δόδυνας ὡσαύτως· κάτοχον· ὁ δὲ μέγας ἱατρὸς τῶν νοσοῦντων, ἀστειῶς· πως τῆς θεραπείας ἀρξάμενος, οὐκ εὐθύς ἀφαιρεῖται τὴν δόδυνην ἐκείθεν, καίτοι γε δυνατόν ἦν, ἀλλ' ἤρμα πω· καὶ κατὰ μικρὸν ἐκείνην ἐξάγων, ὧς ἂν ἐναργεστέρην καὶ τῆ πασχούσῃ μᾶλλον παρέχη τὴν ἀσθησιν, τὸ μὲν νῦν εἶναι τῶς, τοῦ τὸ ὤμου καὶ τοῦ βραχίονος ἀπελαύνει· συγχωρεῖ δ' ἔτι τὴν περὶ τὸν ἀγκῶνα καὶ τὸν πῆχυν διατριβὴν. Ἄλλ' ἡ γυνὴ τοῦ μὲν, οὐδὲ συνεῖται τῇ παραπάν οὐδοσιῶν, σφοδρότερας δ' ὧς· εἰκόσ τῆς καταδομοῆς αἰσθημένη τοῦ πάθους, συνελαιθέντος εἰς τὸ στενὸν, καὶ καταβοῶν ἐποχεῖραι τοῦ ἱατροῦ, καὶ κικῶ· κατ' ἐκείνου χρησθαι τῆ γλώττῃ, καθάπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶς ἱατροῦ-

μένων τε καὶ χειρουργουμένων οἱ τῆς θεραπείας τῶς ἀναίσθητοι, ὧς· ἂν αἰτιωτάτος γεγονότος αὐτῆ τῆς δόδυνας ταύτης τῆς χειρὸς. Ἄλλ' αἱ συνήθεις καὶ αὐθις ἐκείναι συνιούσαι καὶ γείτονας, ἐκείσε καὶ πάλιν συνεβούλευον ἀπίνααι, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς θεραπείας ἐπιζητεῖν· καὶ ἡ μὲν ἀπῆει καὶ αὐθις, καὶ τῆ θαυματουργῆ τοῦ μεγάλου σοφῶ μετ' δόδυνας προσέπιπτε, ταυτὶ τοῖς προτέροις· οἷον ἐπεκαλοῦσα, καὶ ὅπ' ὀδόντα τὸν γογγυσμὸν ἐκείνῳ προφέρουσα· ὁ δὲ καὶ τὸ λαῖπον ἐπάγει φιλανθρώπως αὐτίκα, καὶ πανταλὴ τὴν θεραπείαν ἐκαὶ τῆ γυναικὶ δίδωσιν· οὐ κατ' ὕπνου οὐδὲ λόγους ἑσπερ δὴ καὶ ταῖς ἄλλοις ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐρηγοροῦσιν καὶ πράγματι αὐτοῖς ἐναργῶς, ἐξ ἄκρων δακτύλων ὡσανεῖ τινα μέτω λεπτῶν τὴν δόδυνην καὶ τὴν χρονίαν ἐκείνην νόσον ἐλκύειν ἐξω δοκῶν ἐπὶ ὥραν συχῆν· ἡ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν ἐκείθεν καταλαβοῦσα· οὐκ ἀνώδυνο· μόνον καὶ ἀπαθῆς, ἀλλὰ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἔργον ἐπιτηδεῖαν κατὰ φύσιν κεκτημένη τὴν χεῖρα καὶ ἐνεργόν, Θεοῦ εὐχαρίστῳ γλώττῃ διὰ παντὸς μεγαλύνει καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα.

Καὶ μοναζούσαις θυγατρὶ, τῆ μὲν ἐξώρω τὴν ἡλικίαν καὶ ἦδη προσεῦτιδι, τῆ δὲ κατ' αὐτὴν ἀκμαζούσῃ, ἐπίχουσιν ὀφθαλμῶν καὶ ἀκοῆς βλάβην παρούσαις, ἐπειδὴ τῷ τάφῳ καὶ ἄμρω τοῦ μεγάλου προσεῦθον, λύσιν ἐκατέρω τοῦ πάθους αἰτοῦσαι, τῆ μὲν τὸ δόκωφον εὐμενῶς, τῆ δὲ γρηραιᾷ τῶν ὀφθαλμῶν θεραπεύει τὴν πῆρωσιν, ὧς τὴν μὲν τὴν προτέρην ἐκαλαβεῖν ὀρατικὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἔξιν τε καὶ ἐνέργειαν, τὴν δὲ τὴν κατὰ φύσιν τῆς ἀκοῆς ἐντελεῖ δύναμιν, καὶ ἄμα τὸν εὐεργέτην καὶ ἱατρὸν ἀνυμνεῖν, οὕτως· ὁξίως τε καὶ τρανῶς ἀπολαβοῦσας τὴν τῶν ὡσανεῖ νεκρωθέντων τούτων πρῶτων καὶ ἀναγκασιότατων αἰσθητηρίων οἷον ἀνάπλάσιν τε καὶ ἀναβίωσιν.

Οὐδὲ τῶν ἡμετέρων ὀρθῶν εὐεργετῶν ὁ μέγας ἀπέχετο, ἀλλὰ καὶ τούτοις φιλανθρώπως συναριθμεῖ τοῖς οἰκείοις τε καὶ αὐτόχθοις, τὸν πολιοῦχόν τε καὶ σιωτήρα τῆς μεγάλης τῷ θυτι Θεσσαλονικίης, Δημήτριόν φημι τὸν ἐν μάρτυρι καὶ θαυμαστοποιῶς μέγαν, καὶ αὐτὸς θαυμασιῶς ἐκμιμούμενος. Ἄνθρωπος γάρ τις Ὀρεστιάδος μὲν τῆς πύλου· ἀποικὸς ὢν, ἦν Ἀδριανὸς ἐπισκοπευσάμενος ὑστερον, τὴν ἐπωνυμίαν ἐξ ἑαυτοῦ φέρων δίδωκε, πολιτῆ δὲ καὶ συνέσει καὶ σεμνότητι βίου κτισομημένος, καὶ τῶν πολιτῶν Θεσσαλονικίης τυγχάνων ἦδη καὶ αὐτὸς εἰς, ἦν μὲν ἐπ' εὐλαθείας καὶ τοῦ περὶ τὰ κάλλιστα φιλοτροῦ καὶ ζήλου καὶ πρὶν ἐπιβῆναι τὸν μέγαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φίλος καὶ καὶ μόνος αὐτοῦ ἀκοῆς τῶν καλῶν ἐκείνου, καὶ ζήλου πνέων ὅπερ τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθείας ἀδικουμένης, καὶ τοὺς στασισταῖς ἐκείνου· ὅπερ αὐτῶν τούτων ἐλέγγων συνεχῶς δημοσίως, καὶ τὴν τοῦ ἀρχιερέως προσονομίζων ἐκείνοισ· ἀθέτησιν, ὧς καὶ τὸ σμῆνος· ἐκείνο πολλὰκις τουταῖσι διεγείρειν, καὶ τὸν ἐκείνων ἐξάρχοντα δεῖνὰ μελετῆσαι ποιεῖν κατ' αὐτοῦ καὶ λογίζεσθαι· ἡ καὶ εἰς τέλος παρήνεγκε, μὴ τοῦ Θεοῦ τὴν τυραννίδα καὶ τὴν ἐσθῆσιν ἐκείνην ἄνωθεν παύσαντο. Ἐπὶ δὲ καὶ τῆς πόλεως· ὁ ἀρχιερεὺς ἐπίθη, καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν

εαυτῆς νυμφιον ἀπέλαβε, συνίσταται μὲν αὐτῷ παρὰ
 τῶν συνηθῶν εἰς φιλίαν καὶ ὁ πρὶν ἰδεῖν φίλος· οὐδὲν
 ἤττον αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας οὐτοσί, καθὰ δὴ
 καὶ προῦφην· καὶ τῶν τούτου ποτιμωτάτων ναμά-
 των τῆς διδασκαλίας γευσάμενος, ἐάλω τε κατάπραξ
 τῷ ἔρωτι, καὶ μᾶλλον συνεδέθη τῷ φίλτρῳ, καὶ τὴν
 ψυχὴν ἀχώριστος ἦν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ πρὸς
 τοῦς στασιαστάς ἐκείνου λαμπροῦ ζήλου, καὶ τῆς
 ὑπερ ἀληθείας ἐνοστάσεως τοῦ ἀνδρὸς διακούσας
 ὡς τοῖς ἄλλοις ὁ μέγας ἐπαινεῖ τε τὰ εἰκότα, καὶ
 τοιαύτην ἐπάγει τὴν εὐχὴν ἐπὶ τέλει· Τὸν ὑπερ
 ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ σὺν ἀξιόλογον ζῆλον, ὦ φίλος,
 καὶ τὴν μεγάλην τῆς ψυχῆς ἐνοστασιν θεὸς ἀμειβό-
 μενος· ἔσται μόνος ἀξίως· ἡ γὰρ παρ' ἡμῶν ἀμοιβὴ
 ὅποια ποτ' ἂν ἦ, σμικρὰ τις ἔσται καὶ οὐκ ἀνάλογος,
 τῆς ἀνθρωπείας φύσεως καὶ δυναμέως οὕσα. Καὶ
 ταῦτα μὲν τότε, καὶ οὐδὲ πύρρον θελας· τινὸς ἐπι-
 τνοίας τε καὶ προβήσεως, ὡς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου
 ἐηλώσει. Χρόνου δὲ συκνοῦ μεταξὺ διαγεγονότος, ὁ
 καλὸς οὐτοσί φίλος πάθει περιπίπτει τοιῦδε· τύλοι
 τὸν ἀρθρὸν ὀμοῦ τέτταρες κατὰ τὴν εὐώνυμον ἀνα-
 δίδονται τούτῳ παλάμην ἀρθρὸν, μέγιστοι μὲν τὸν
 ἔγκον, σκληροὶ δὲ τινες καὶ ἀντίτυποι τὴν διάθεσιν,
 καὶ τραχεῖς καὶ ἀκανθῶδεις· τὰ τῆς προσβολῆς ἄκρα,
 ὡς μήτε πρὸς ἑαυτὴν κατὰ φύσιν εἰς πυγμὴν ἐξ
 συνάγεσθαι τὴν παλάμην, καὶ πρὸς ἀφὴν ἀνεπιτη-
 δεῖαν αὐτῷ τε τούτῳ παρηγνέναι, καὶ τῷ καθάπαξ
 ἀνωμάλῳ καὶ τραχεῖ καὶ ἀκανθῶδει τῶν δακτύλων,
 καθάπερ ἔφην· ἦν δὲ πρὸς τούτοις· καὶ ἄλλως αἰσχρόν
 τε καὶ δυσειδές· τούτο, καὶ ἀκοσμία τῷ παντὶ σώ-
 ματι. Ἐνιαυτὸς ὑγδοὸς ἐν τούτοις παρῆει, καὶ θε-
 ραπείας ἑλπίς τις ἦν οὐδαμοῦ· τῶν δὲ κατὰ τὴν τοῦ
 μεγάλου σοφῶν τελευτούμενων θαυμάτων αὐτόπτης τε
 καὶ αὐτήκοος γιγνόμενος καθ' ἑκάστην, πρόσεισι
 καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις τῷ τάφῳ, καὶ προσκυνή-
 σας ἵστατο, τὴν μὲν πάσχουσαν ἐπιτιθεῖς χεῖρα καὶ
 παρατρέθων τῷ λίθῳ, πρὸς δὲ τὸν θεὸν ὡσαυτεῖ
 ζῶντα βλέπειν δοκῶν Γρηγόριον διὰ τῆς εἰκόνης,
 καὶ τοιάδε φιλικῶ τινι καὶ ἀστείῳ τῷ ἦθει μετὰ
 πολλῆς τῆς εὐνοίας ὑποφιδυρίζων τε καὶ δούμενος·
 Νῦν τῆς πρὸς θεὸν παρρησίας τρανότερόν τε καὶ
 καθαρώτερον ἀπολαύων, ὦ φίλε Χριστοῦ γνήσιε σὺ,
 ῥῆστα τοῖς δεομένοις τὰς αἰτήσεις ἰσχύεις διδόναι,
 προϊστάμενος καὶ πρεσβεῖων ὑπερ τούτων ἀμέσως·
 καιρὸς τοιγαροῦν καὶ ὑπερ ἐμοῦ καὶ τοῦ τῆς χειρὸς
 τοῦδε πάθους, τῆ πρὸς θεὸν ταύτη χρῆσασθαι σε
 πύρροισι καὶ τῆ δυνάμει, καὶ τὸν θεὸν ὤμων ἀπερ-
 γάσασθαι κάμολ καὶ σωτήρα, μνησθέντα κατὰ και-
 ρὸν τῶν σαυτοῦ λόγων καὶ τῆς ἐπαγγελίας ἐκείνης,
 ἦν πρὸς ἡμᾶς τοῖς ἀναξίους ἰποιοῦ τότε, τῷ βίῳ
 καὶ τῆ σαρκὶ περιῶν ἔτι· θεὸς, λέγων, ἀξίως ἀμει-
 ψεται σοῦ τὸν ὑπερ ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ ζήλόν
 τε καὶ τὴν ἐνοστασιν. Ταῦτα χαριέντως πως, ὑπερ
 ἔφην, καὶ ὅλον ὑπομειδιῶσι τοῖς χεῖλεσι, τῷ περιέντι
 τοῦ πάθους τε καὶ τῆς πίστεως· δεομένῳ τάνδρῳ, τῶν
 τι· προσεδρεύοντων ἐκεῖ θεραπείας χάριν ἐξ ἄλλο-
 θαπῆς ἦκων, μοναχὸς τὴν τάξιν, βάρβαρος μὲν τὴν
 φωνὴν καὶ τὸ ἦθος, ἀγαθὸς δὲ τις μάλα καὶ σπου-
 δαῖος· τὸν τρόπον, τὸν ὀρθαλμὸν ἐπιβαλὼν ἐκείνῳ,

καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸν τῆς εὐχῆς ὑποπτεύσας· τρόπον,
 ὡς οὐ καλῶς δῆθεν, οὐδὲ μετὰ σπουδῆς γεγενημένα
 καὶ κατανύξεως, πρῶτα μὲν ἤρετο τὸν ἀνθρωπον,
 τί ποτε ἄρα καὶ πάσχει· ὡς δὲ τὸ πάθος ἐκείνος
 τὴν χεῖρα προτείνας ὑπέδειξεν, Εἶθ' οὕτω κάκιστα
 νοσῶν, ὁ μοναχὸς αὐθις· ἔφη, καὶ τὰ αἰσχίστα πάσχων,
 οὐ δάκρυσι καὶ κοπετοῖς τὴν πρὸς τὸν ἅγιον ἰκεσίαν
 συνείρεις, ἀλλ' οὕτως ἀκχιζόμενός τε καὶ θρυπτόμα-
 νος τούτῳ προσέρχῃ, καὶ ὡσαυτεῖ παίζων· Ὁ δ' ὑπο-
 λαβὼν, Ὀϊδα, φησὶ, Πάτερ, οὗτος, τὸν ἅγιον ὑπο-
 δείξας, μεθ' ὧν ἐγὼ τῶν λογισμῶν καὶ τῆς διανοίας
 τε καὶ τῆς διαθέσεως τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν καὶ
 τὴν θεραπείαν αἰτεῖμαι. Ταῦτ' εἰπόν, φησὶν ὁ ἀνήρ
 πρὸς ἐκεῖνον, οἴκαδε ἐπανήκω, καὶ τῆς νυκτὸς προσ-
 αγωγῆς, τρέπομαι πρὸς ὑπνον συνήθως, τῆ τοῦ
 μεγάλου συνῶν μνήμη καὶ τῆ πρὸς αὐτὸν ἰκεσίᾳ τῆς
 διανοίας. Ἐπεὶ δὲ τῆς νυκτὸς πρὸς ὄρθρον ἰούσης ὁ
 καιρὸς εἰς τε τὸν ἱερὸν νεῶν καὶ τοῖς θεοῖς ὕμνους
 ἐκάλει συνήθως, ἐξανίσταμαι τῆς στρωμνῆς, καὶ
 τὴν παιδίσκην ὕδωρ αἰτήσας, ἐφ' ᾧ τῆ δεξιᾷ τέως
 ἀπονίψαι τὰ πρόσωπα· ἡ γὰρ ἑτέρα πάλαι πρὸς
 ταῦτ' ἦν ἀργός, ὁ δὲ ἡπύου καὶ φθάσας ὁ λόγος ἔφη·
 ἐπεὶ μεταξὺ νιπτόμενος, καὶ τῆς λαιᾶς ἠψάμην, ὡς
 ἔθος, εὐρίσκω τὸ μὲν πάθος ἐκείνο, τῶν καινῶν σου,
 Χριστέ, θαυμάτων! τῆς χειρὸς δραπέτευσαν ἀρθρὸν,
 ὡς μηδ' ἔγνω αὐτοῦ παραμειναι, τὴν δὲ παλάμην
 ἀκωλύτως τε κινουμένην, καὶ εἰς πυγμὴν κατὰ φύ-
 σιν συναγομένην. Ταῦτα κατανοήσας, φῶτά τε παρὰ
 τῆς παιδίσκης εὐθέως αἰτῶ, καὶ τὴν ὀμύζυγον ἐμαυ-
 τοῦ καλέσας, καὶ αὐτῆ τε καὶ τοῖς συνοῦσιν ὑποδεί-
 ξας τὸ θαῦμα, θεὸν ἀνυμνοῦντες μετ' ἐκπλήξεως
 ἤμεν καὶ τὸν μέγαν ἐκείνου θεράποντα. Τί τὸ ἐξῆς;
 Πρόσεισι μὲν ὁ ἀνὴρ τῆ τοῦ ἁγίου καὶ αὐθις πορῶ,
 τὴν τῆς μεγάλης ταύτης εὐεργεσίας εὐχαριστίαν
 ἀποδοῦς μετὰ τοῦ προτέρου σχήματος καὶ τοῦ χα-
 ρίεντος ἦθους· ὁ δὲ γε προβήθεις μοναχὸς ἐνιδῶν
 καὶ αὐθις, καὶ αὐθις ὀνειδιζὼν ὡσαύτως ἦν, καὶ τὴν
 διάχυσιν, ὡς φετο, καὶ τὴν περιφρόνησιν ἐγκαλῶν.
 Ὁ δ' ὑφαπλώσας εὐθέως τὴν ἰαθῆσαν χεῖρα, καὶ
 σιωπῶν ἀνακηρύττει τὸ θαῦμα· ἦν κατιδόντι τῷ
 μοναχῷ καὶ ἐκπλήττεσθαι καὶ κροτεῖν, καὶ φωνῆ
 διαπρωσίῳ θεὸν ἐποίει δοξάζειν, καὶ τὸν αὐτοῦ με-
 γάλυνειν θεράποντα. Εἶτα καὶ τῆ τοῦ ἁγίου προσσχῶν
 εἰκόνι, Ἐγὼ μὲν, ἔλεγεν, ἀνθρωπε τοῦ θεοῦ, μετ'
 ἀμφιδόλων τινῶν τῶν λογισμῶν ἐς δεῦρο προσεδρεύων
 τῷ σῷ θείῳ τάφῳ, καὶ διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ τῆς αἰτή-
 σεως, ὡς εἶπε, καὶ τῆς θεραπείας ἀποτυγχάνων,
 ἦδη καὶ πρὸς τοῦ· οἰκείους ὑποστρέφειν διενεούμην·
 ἀλλὰ νῦν οὐκ ἀπέξομαι σοῦ καὶ τῶν σῶν χαρισμά-
 των· οὐ μὰ τοὺς ὑπερ ἀρετῆς σοὺς καμᾶτους καὶ
 τὰ μεγάλα ταυτὶ θαύματα· ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ καὶ
 παραμηνῶ καὶ προσδιαιτρίψω, ἕως ἂν καὶ αὐτὸς διὰ
 σοῦ καὶ τῆς σῆς δηλαδὴ μεσιτείας παρὰ θεοῦ τῶν
 αὐτῶν ἐπιτύχω. Καὶ οὐχ ἡμαρτέ γε τοῦ σκοποῦ,
 καλῶς οὕτως καὶ κρινῶς καὶ δεηθείς· ἀλλὰ καὶ
 τυγχάνει μάλα ταχέως, καὶ τὴν θεραπείαν κομισά-
 μενος ὡς ἐπόθει, σπουδῆ πρὸς τοὺς οἰκείους ἐπάκεισι.
 Καὶ ἔηλον ἐκεῖθεν· Ἐξ ἐκείνου καὶ γὰρ, φησὶν, ὁ
 πρότερος ἰαθεὶς ἐκείνος τὴν χεῖρα, καθ' ἑκάστην τῷ

τοῦ μεγάλου προσίεντι μοι τάφω καὶ προσκυνῶντι. Α καὶ τὴν κατὰ χρέος εὐχαριστίαν ἀποδιδόντι, ὁ μοναχὸς ἐκείνο· οὐδαμῶς ὤπτει· ὁ δὴλον ὡς καὶ τῆς θεραπείας τυχῶν, καὶ πορευθεὶς πρὸς τοὺς φίλους· τῷ γὰρ ἂν, φησὶ, μὴ τοῦ ζητουμένου τυχῶν ἐκείνων ἐξέστη καὶ αὐτὸ ταχέως, ὁ χθὲς ὁμοιωτικῶς οὕτωςι μηδαμῶς ἀποστῆναι, πρὶν ἢ τῆς εὐχῆς τε καὶ τοῦ ζητουμένου τυχεῖν;

Ἄλλὰ τῆς μὲν ἰδίας Θεσσαλονίκης τε καὶ τῶν αὐτοχθόνων ἢ καὶ τῆς περιχώρου, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐπηλύδων οὕτω θαυμαστῶς ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος καὶ ἱατρὸς ἐστὶ καὶ σωτὴρ καὶ κηδεμῶν ἐν τῷ κηλοῦντι τῆς χρείας, τῶν δ' ὑπερορίων ὡς ἀγνώτων τε καὶ μακρὰν ὄντων ἐββαστανευμένω; ἴσχει καὶ κατολιγῶρει; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἄλλὰ μίαν οὖσαν εἰδῶς τὴν ἀπανταχοῦ γῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἧς αὐτὸς καὶ περιῶν ἐστὶ τῷ βίῳ πάσης ὁμοιῶς προέστη, καὶ τὴν ψυχὴν, κατ' ἐκείνου δηλαδὴ μίμησιν, ὑπὲρ ἐκείνης εὐφύχως; τέθεικε, κάκει τοῖς καλοῦσιν αὐτὸν ὡσαύτως καὶ σωτὴρ καὶ ῥύστης καὶ ἱατρὸς ἀνίστων παθῶν ὁρᾶται γιγνόμενος. Καὶ μάρτυρες ἀψευδεῖς τοῦ λόγου θεταλαὶ καὶ Ἰλλυριοί, καὶ οἱ ἐκείθεν τὰ τοῦ μεγάλου θαυμαστῶ; διακομιζόντες τε καὶ διηγούμενοι θαύματα. Καὶ τί χρὴ λέγειν; ὅπου γε καὶ εἰκόνας ἐκεῖ γράφουσι τοῦτου, καὶ πυκνὰ τὴν αὐτοῦ πανηγυρίζουσι μνήμην σὺν μεγάλῃ τῇ πίστει καὶ τῷ τῆς ψυχῆς περιφανεί πόνθῳ, καὶ νεῶς σπεύδουσιν ἀνεγείρειν, ὡς ἐνὶ τινι τῶν ἀποστόλων τε καὶ Πατέρων, καὶ κήρυκα τῆς εὐσεβείας, καὶ προστάτην τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διδάσκαλον καὶ φύλακα τῶν ἁγίων ταύτης δογμάτων μετὰ πολλοῦ γε τοῦ θαύματος ἀνακηρύττουσι τὸν μέγαν; ἐκεῖ πάντες ἐξ ἀντιβρόπου χωροῦντες ὡσανεὶ τῇ τοῦτου πατρίδι, καὶ Σαμαρείτας μιμούμενοι καλῶς τοὺς ἀλλογενεῖς καὶ μικροὺς ἐκεῖνους, καὶ τὴν πιστὴν Κανααναίαν, καὶ ὅσοι τοῦ κατ' αὐτοὺς καταλόγου τὴν μεγάλην Ἰερουσαλήμ παρευδοκιμοῦντας τῇ πρὸς Χριστὸν πίστει, καὶ τὸν τύφον καὶ τὸ κενὸν φύσημα καὶ τὸν φθόνον τῶν ἐν αὐτῇ Γραμματέων καὶ Φαρισαίων. Καὶ δέδοικα, σφόδρα δέδοικα, μὴ καὶ πρὸς αὐτὴν ταύτην ἐκεῖνά που τὰ τοῦ Δεσπότη φρικτῶ; ἐπ' ἐσχάτων ῥηθείη· « Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτενοῦσα τοὺς πρῆφθας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς σέ ¹⁷· » καὶ ὅτι, « Πολλοὶ ἤξουσιν ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται ἔξω ¹⁸. » Δι' αὐτὸ καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητὴς οὗτος τοῖς οὕτω λαμπρῶς πιστεύουσιν ὁξέως ἐφίσταται, καὶ πληροὶ τὰς αἰτήσεις, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἐφημεν, ἐξ ὧν καὶ ἡμᾶς ἀναγκαῖον ἐνός τινος ἢ δυοῖν ἀρτίως μνησθῆναι.

Γυναικὶ τινι τῶν εὐπατριδῶν καὶ κοσμίω, Ζωῆ τοῦνομα, ὀριμετὰ τις ὀδύνῃ προζίνεται κατὰ τῶν ἐγκάτων, οὕτω τοῖς σφοδρῶς ἐκείνην πιέζουσα καὶ στροβοῦσα, ὡς καὶ ὀχετοῦς αἱμάτων ἐκείθεν κάτω κατ' ἐκάστην προχέσθαι. Πέμπτος ἐνιαυτὸς ἦν οὕτω βαρύτατα πασχούσῃ τῇ γυναικί, καὶ φάρμα-

κον ἦν οὐδαμοῦ τῆ; νόσου, καὶ ἱατρῶν ἐξηλεγετο πᾶσα τέχνη, πείσσει μὲν ἐπιτηθεύουσα κατ' ἐκάστην, ἀνούουσα δὲ τὸ παράπαν οὐδὲν, ὡς καὶ τὸ ζῆν ἀπαγορεῦσαι τῇ κειμένη καθάπαξ· οὐκ ἂν δὲ καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀντέσχε διάστημα χρόνου, διὰ παντὸς οὕτω δαπανωμένη τὴν σάρκα, μὴ σώματος εὐθενοῦς τε καὶ ῥωμαλέου τυχοῦσα, καὶ πρὸς τροφὴν ἐββωμῆνας ἔχουσα τὰς ὀρέξεις, κἀντεῦθεν τῆς φύσεως ἰσχυούσης, πρὸς τὸν τοσονδε τοῦ νοσήματος παραβάλλεσθαι πόλεμον· ἀλλ' ἤτταται κατ' ὀλίγον τῷ μήκει κατεργασθεῖσα τοῦ χρόνου, καὶ κλινοπετῆ; ἦν καὶ ἀκίνητος σχεδὸν ἐξ ἐκείνου, ἐνιαυτοῦ; ὅλους δὴ πρὸς τοῖς πέντε τοῖς προλαβοῦσι. Τῆς δὲ φήμης τῶν τοῦ μεγάλου Γρηγορίου θαυμάτων ὀτημέραι λαμπρῶς αἰρομένης, ὅσα τέ φημι παρ' ἐκείνοις, καὶ ὅσα παρὰ τῇ μεγάλῃ Θεσσαλονικῇ παραδόξως τελείται· ἐκεῖ καὶ ἡ νοσοῦσα τῶν λαλουμένων ἦν ἐν αἰσθήσει, πρὸς τὴν ἐνεργοῦσαν ἐν ἐκείνῳ θεῖαν δύναμιν πιστῶς καταφύγει, καὶ τοὺς προσδυτέρους προσκαλεσαμένη τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ θεῖους δηλονότι χρησμούς, πρῶτα μὲν εὐχὴν ἱερὰν ἐλαίου κοινῇ τελέσει παρασκευάζει, εἰτ' ἐπὶ τέλει ταύτης καὶ πρὸς τὸν θεῖον Γρηγόριον εὐχὴν τε καὶ δέησιν ὑπὲρ αὐτῆς θέσθαι· ἧς δὴ καὶ τελουμένης ὑπὸ τῶν προσδυτέρων συνήθης, ἐκεῖ μὴ καὶ αὐτὴ συνίστασθαι καὶ συνῆδειν εἶχε τὰ δεῖξαι τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς εὐχομένοις καὶ ψάλλουσι, κλινοπετῆς τε καὶ ἀκίνητο; οὔσα, κάκειθεν ἔδειξε κειμένη θερμῶς τοῦ ἁγίου, καὶ τὴν παρ' ἐκείνου πιστῶς ἐξεκαλεῖτο χάριν καὶ τὴν βοήθειαν· καὶ, ὡ τῶν παραδόξων σὺν ἔργων, Χριστὲ, καὶ θαυμάτων ἡ χρόνον ἤδη τοσοῦτον ἐδαπανωμένη τὰς σάρκας, καὶ παρειμένη τις καὶ σχεδὸν ἀκίνητος; γεγонуτα, οὐ μεθ' ἡμέραν, οὐ μετὰ μικρὰς τινος ὥρας διάστημα, ἀλλ' εὐθύς ἐκείνων ἐτ' εὐχομένων τε καὶ ψαλλόντων, ἄθροα τῆς κλίνης ἐξανίσταται, πάντων ὀρώντων, εὐθενης, ἐββωμῆν τὸ σῶμα, μηδ' ἔχου ἐν ἑαυτῇ σχεδὸν τοῦ χρόνου πάθους ἐκείνου καὶ τῆς νοσερᾶς ἔξω φέρουσα· ὡς καὶ τοὺς ἁγίωντας ἅμα καὶ τοὺς ἀκούοντας ὑπερφωῶς καταπλήττειν ἔχιν τὸ θαῦμα, καὶ μηδὲν ἔλαττον τοῦτ' ἔχειν ἐκείνου τοῦ παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ περὶ τὸν παράλυτον τὸ πρὶν ὑπερφωῶς διενεργηθέντος, εἶτε τὸν ἐν Καπερνζοῦμ λέγει τις, εἶτε τὸν ἐν τῇ προθετικῇ κολυμβήθρῃ, πλὴν ὅσον ἐκεῖ μὲν αὐτὸς δι' αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ διὰ Γρηγορίου τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου τῆς κλίνης τε καὶ τοῦ χρόνου πάθους ἄθροον ὡσαύτως τὴν νοσοῦσαν ἀνίστη.

Ἐντεῦθεν οἱ θεοφιλέστεροί τε καὶ προβυοντες τῶν ἐκεῖ, καὶ μάλιστα τῶν εἰς ἱερέας τελούτων, εἰς ταυτὸ συνιόντες, εἰκόνα τε ἱερὰν ἱστῶσι τῷ Γρηγορίῳ, καθὰ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκιν, ἑορτὴν τε λαμπρὰν καὶ πάνδημον ἄγουσι τῆς αὐτοῦ τελείωσης τὴν ἡμέραν, καὶ νεῶν αὐτῷ οἶα δὴ καὶ Χριστοῦ λαμπρῶ μαθητῇ σπεύδουσιν ἀνεγείρειν. Οὐ συνδῶδες μεγίστας καὶ κοινὰς τινὰς ἀναμειναντες ψήφους ὡστ' ἐκείνων ἀνακηρύξαι, οἷς καὶ χρόνος; καὶ ὀκνος καὶ μέλησις καὶ πλείστα τινὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἔστιν

¹⁷ Matth. xxiii, 37. ¹⁸ Matth. viii, 1.

ὅτε προσίσταται, ἀλλὰ τῇ ἀνωθεν ψήφῳ τε καὶ ἀνα-
κρῦσει, καὶ τῇ λαμπρᾷ καὶ ἀναμφιβόλῳ τῶν πραγ-
μάτων ἔξει καὶ πιστεῖ καλῶς ἀρκεσθέντες.

Μοναχός τις τῆς αὐτῆς ἡρώμενος πόλεως, τὸν
τρόπον ἐπεικῆς, πολὺς τὴν τρίχα, τὴν κλησιν
Ἐφραΐμ, ἐν τῇ κατὰ Θεσσαλονικὴν Ἐκκλησίᾳ πρὸς
βραχίως γενόμενος, τοιάδε τινὰ δημοσίᾳ στὰς περὶ
ἑαυτοῦ διηγήσατο· Ἐμοί, φησί, κατὰ τινα χρεῖαν ἐν
Θεσσαλίᾳ πρὸς δύο τούτων ἐνιαυτῶν γενόμενῳ, ἐν τῷ
ὑποστρέφειν ἐκείθεν τοιοῦτό τι συμβέβηκε· σμικρὰς
μοι τινας ἐμπειροῦσας ἀκάνθη; τῷ θεῷ ποδὶ κατὰ
τὴν ὁδόν, ἐφ' ἡμέρας τινὰς ἦν ἐκείνων ἀλγῶν· εἴτ'
ἐκείθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἡ δόνη μεταπαύσασα πρὸς
τὸν εὐώνυμον, ἀφόρητος ἦν· ἀπεργα γὰρ πρὸς εἰς
ἄλλο, κατὰ μικρὸν καὶ τροφῆς καὶ ὕπνου. Ἡμερῶν
δ' ἐν τούτοις, παρελθουσῶν οὐκ ἄλλων, φλεγμαινε
μὲν ὁ ποῦς, καὶ ἀσκού δίκην ἐξογκούται, εἶτα καὶ
εἰς ὅπας τοῦ οἰδήματος διατηρηθέντος κλεισῶς ἡ τετ-
ταράκοντα, ὧν καὶ τὰς σὺλάς πάρεστιν ὄρξην δῆπτω-
θεν τῷ λόγῳ πρόσμαρτυροῦσας μοι, ἕλη πανταχό-
θεν ἐξέρρει, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τινος τοῦ ποδός·
ἐνιαυτός πρὸς τῷ ἡμίσει παρῆει καὶ τὰ τῆς φλεγμο-
νῆς οὐκ ἐνεδίβου. Καὶ ἰατρεία μὲν ἀργὸς πρὸς τὸ
πάθος πάσα, καὶ κενὰ πάντα ὀμοῦ φάρμακα· ἐγὼ
δ' ἀπογινώσκων ἑαυτοῦ διὰ ταῦτα, καὶ τὴν κατώ-
θυρον ἐκείνην ζῶην πολλὰκις ἀπαιεγόμενος. Τὸ δὲ
μετὰ τοῦτο τί; Ἀκούω καὶ αὐτὸς παρὰ τε τῶν αὐ-
τοχρόνων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐκ Θεσσαλονικῆς ἰόντων,
εὐ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου κλειστόα καὶ ἐξαισία
θαύματα· πιστεῖτε τοὺς ἀκουσάμενοι μάλα τρανώς·
στῦλον ἐκείνον ἀνακρηρῶντος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δι-
δάσκων εὐσεβείας, καὶ πάσης ἀγλωσύνης καὶ ἀρε-
τῆς καταγώγων· καὶ πρὸς τούτους, σημειῶν τε καὶ
θαυμάτων θεῶν ἐργάτην, καὶ ἀποστολικῆς ἰσχύος τε
καὶ χάριτος ἔμπελον· εἶτα καὶ θερμῶς ὑπὲρ αὐτὸς
ἑαυτοῦ δεηθεὶς καὶ τοῦ πάθους, καὶ κλινοπιετῆς, καθ'
ἔσον οἶός τε ἦν, ἐπαυξάμενος, καὶ τὴν τοῦ ποδός μετὰ
θερμῶν-θακρῶν ὑγείαν αἰτήσας, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς
ἔβρωμένως ἔχων καὶ βαδίζειν ἀπταίστω; δυνάμενος,
εἰς Θεσσαλονικὴν τε τὴν αὐτοῦ παραγίνωμαι, καὶ
τὸν ἱερὸν προσκυνήσας ἐκείνου τάφον, κήρυξενταῦθα
τῶν μεγάλων γίνεσθαι θαυμασιῶν, ὧν ἐν ἡμῖν Χρι-
στός διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας ἐργάζεται· ταῦτα καὶ
τὰ τοιαῦτα μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως δεηθεὶς,
ἔπει καὶ νύξ ἤδη καὶ ὕπνου κειρὸς ἦν, εἰς ὕπνον
καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν εὐχὴν ἐκύτην τρέπομαι· καὶ ἰδοὺ
μοναχός τις τὰ συνήθη τοῖς ἀρχιερεῦσι περικείμενος
σύμβολα, τὸν ἐπὶ κεφαλῆς λέγω σταυρὸν καὶ τὴν
ἐπιμαῖδα τὴν ἱεράν, εἰσιῶν τὸν οἰκίσκου ἐδόκα· τε
προσεγορεύειν ἡμᾶς, καὶ παρακαθίσας διερωτᾷν
ὅπως ἔχοι μοι. Ἐμοῦ δὲ τὸν τοῦ ποδός ὑποδείξαντος
ἔγκων καὶ τὰς πληγὰς, καὶ τὰς ἐκείθεν ἐξῆ; προσθέν-
τος ὀδύνας, καὶ τὴν μακρὴν τάλαιπωρίαν ἐκείνην,
ἐκείνος εὐθὺς ἀμφοτέραις λαβόμενος τοῦ ποδός, καὶ
ὡσπερ τὸ ὀδῆμα καταστέλλων, καὶ τὸ ἔλκος συνω-
θῶν πρὸς τὰ ἔξω, Ἄλλὰ μηκέτι λυπού, φησίν· οὐ-
κέτι καὶ γὰρ ἀνιάρην ἔχεις οὐδοσιῶν. Καὶ ὁ μὲν
ταῦτα φιλανθρώπων; εἰπὼν τε καὶ πρίζας ἀπῆει·
ἡμὲ δ' εἶχεν ἀρ' εὐθὺς μετὰ τὴν ὄψιν ὕπνο; ἡδύ;

PATROL. GR. CLI.

Α τε καὶ μαλακός, καὶ οἶος οὐδέπω πρότερον. Ἐπεὶ
ἤε καὶ ἡ νύξ περὶ ὄρθρον ἦν, καὶ τὰ τῆς ἐωθινῆς ἐν-
χῆς τε καὶ ψαλμοφῶν ἐτελείτο τοῖς μοναχοῖς, ἀπειρ-
δῆ καὶ αὐτὸς παρὰ τὸν νεῶν, βακτηρίᾳ τινὶ στήριζο-
μενος· θαῦμα τοῖς ὄρωσιν ἀθρόον, καὶ οἶον οὐδ' ἂν
τις αὐτὸς προσεδίχασεν· ἔπει δὲ καὶ πρὸς τῶν μονα-
χῶν ἐρωτώμενος, τὸ θαῦμα καὶ τὴν τῆς καινῆς θερα-
πείας; ἐξείπον αἰτίαν, καὶ μᾶλλον ἐκπλήττεσθαι καὶ
θαυμάζειν ἐκείνους ἐποίουν ἀκούοντα;. Ἡμέρας
παρῆλθεν ὀκτώ μετὰ τοῦτο, καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν
ὑγείαν καὶ τὴν ἕξιν ἱκανῶν καθαρῶς, παρὰ τὸν
θεῖον ἐκείνον νεῶν ἔρχομαι, ἐνθα δὴ καὶ ἡ τοῦ θαυ-
μαστοῦ Γρηγορίου εἰκὼν ἱερῶς ἱδρῶται, καὶ προσ-
κυνήσας καὶ προσπεσῶν, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀπο-
δεδώκως εὐχαριστίαν, εἰς τὸ φρονετητέρον αὐθι;
καὶ τοὺς ἡμετέρους ἐπᾶναιμι. Ἐπει δὲ καὶ τὴν εὐχὴν
ἔδει καὶ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τὸν καιρὸν ἱερῶν
ἐκπληροῦν, Ὅ μὲν κειρὸς, πρὸς ἑαυτὸν ἕλεγον, ἡδῆ
περὶ τὰς χειμερίους τροπὰς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ προσ-
άντης τις εἰς ὀδοποιρίαν καὶ δύσκολος, καὶ μάλιστα
γέροντι κατ' ἐμὲ· διὸ τὴν μὲν εἰς Θεσσαλονικὴν
ἀπάγουσαν ἱατέον τό γε νῦν εἶναι, τοῦ καιροῦ μὴ
διδόντος, καθάπερ ἔφη· ἔξεστι δὲ καὶ ἄλλως τὴν
πρὸς τὸν μέγαν ὑπόσχασιν διαθέσθαι, καὶ οὕτω γε
εἰς συνθήκας μὴ παραβῆναι· συγκαλίτω καὶ γὰρ
τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ τοὺς
ὄμοταγείς μοναχοὺς, καὶ κοινῇ ἐκτελέσαντες ἱερῶν
τῷ μεγάλῳ, καὶ τὰ εἰκότα πανηγυρίσαντες, οὕτω
καὶ θεῷ τὸ χρέος, καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι τὴν
ὀφειλομένην εὐχαριστίαν ἅμα καὶ τὴν τιμὴν ἀποδώ-
σομεν. Ὅ μὲν οὖν Ἐφραῖμ ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτὸν
λογισάμενος, καὶ πρὸς τοὺς συνόντας εἰπὼν, τὰ τῆς
ἱερῆς ἔδλεπεν ἡδῆ, καὶ τοῖς ὑπηρέταις μάλα πλου-
σίως τε καὶ λαμπρῶς παρασκευάζειν ἐκέλευεν· ἀλλ'
οὐ συνεδόκει καὶ τῷ τῆς πανηγύρεως αἰτίῳ ταυτί-
οὐδ' ἐν ἐκείνοις ἐβούλετο μόνους περιγραφῆναι τὸ
θαῦμα, καὶ περαιτέρω μὴ προελθεῖν, ἀλλ' ὀδεύσαι
μᾶλλον καὶ κηρυχθῆναι καὶ πόρρω τὴν χάριν, ἵνα
καὶ διὰ τούτων, ὡσπερ δὴ καὶ τῶν ἄλλων, θεός παν-
ταχοῦ δοξάζεται· καὶ ὁ τρόπος οἷος. Οὕτω τῆς ἡμέ-
ρας ἐκείνης· πρὸς τέλος ἰούσης, φρικτὴ τε μεγίστη
καὶ πυρετῷ λαύρῳ κάτοχος ὁ μοναχὸς γίνεται· ὄγκος
τε τοῦ ποδός ἐπὶ τούτοις καὶ ὀδύνας, καθάπερ ἐξ ἄλ-
λης ἀρχῆς, κατ' οὐδὲν τῶν προτέρων ἐλάττους, καὶ
ὁ πάσχων αὐτίκα τὸν τῆς πληγῆς αἰτίου συναιε,
ἡμερηθιμίαι τε περὶ τὸν μέγαν διωμολόγει, τὰς πρὸς
αὐτὸν συνθήκας ἐξ ἀπροσεξίας ψευδάμενος, καὶ κλει-
στῆς ἱκατελαίς τὴν συγγνώμην αὐθις ἤτειτο, καὶ
τοχίστην τὴν τῶν ὑπεσχημένων ἐκπλήρωσιν ἐπηγ-
γέλλετο· οἷς δῆπου καὶ ἡ βῶσις ἐξαισίως ἐπικηλοῦ-
θει, καὶ τὸ δεῖνὸν αὐθις αὐθιμερὸν διελύετο· καὶ
βραχὺ τι διαλιπὼν, οὕτως ἔβρωμένως καὶ τοῦ ποδός
καὶ παντός ὁ Ἐφραῖμ ἔσχε τοῦ σώματος, ὡς καὶ
ποσὶ τοῖς ἐχυτοῦ χρώμενος παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου
πόλιν ἔλθειν, τὴν ἱεράν τε προσκυνῆσαι σορὸν, καὶ
τὰ ἡδίστα περιπτύξασθαι, καὶ οὕτω; ἐπ' ἐκκλησίας,
καθὰ δὴ καὶ προῦφην, οἶον ἐνθουσιῶν, ἀνακρηρῶσας
τὰ τοῦ μεγάλου μέγιστα θαύματα.

Τὰ δὲ περὶ τὸν ἐκ Βεβρόλιας Τζιμιστῆν τοῦ μεγάλου.

21

λου παρλιπόντες τῷ λόγῳ καινὰ θαύματα, πῶς οὐχ ἅμα μετὰ τοῦ λόγου καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινὸν ζημιώσομεν; ὅση καὶ πολέμιος ταύτης ἔκείνος ἔνωθεν ὢν, καὶ φίλος καὶ μαθητὴς γέγονε δι' αὐτὰ φημι ταῦτα, καὶ καλῶς οὕτω καὶ γνησίως πρὸς αὐτὴν ἔχων, τὸ τελευταῖον πρὸς Θεὸν ἄπεισι. Λεγέσθω τοιγαροῦν ἐν ἐπιτόμῳ κάκεινα, καὶ ὅπ' ἔβην οἷον ἀγέσθω καὶ πιστοῖς ὁμοῦ καὶ ἀπιστοῖς, καὶ μάλιστα τούτοις. Ἐκείνος τοιγαροῦν τῶν εὐ γεγονότων καὶ συνετῶν ὢν, περὶ ἐν τούτῳ κακῶς τε καὶ ἀναξίως ὤπται περὶ αὐτοῦ βουλευσάμενος. Ἀκινδύνῳ καὶ γὰρ τῷ κάκιστ' ἀκολουμένῳ πάλαι μαθητεύσας ἐν τῇ πατρίδι Βερρόλῳ, καὶ μικρὰ μὲν τινα τῶν τῆς γραμματικῆς προτελειῶν ὅπ' αὐτοῦ διδαχθεὶς, τὴν δὲ τῶν αἰρέσεω πονηρὰν τε καὶ βορβορώδη κύλικα πᾶσαν ἐς ὑστερον παρ' αὐτοῦ ἐκπιῶν, ἄλλο; Ἀκινδύνος; τὴν δυσσεβείαν ἀντικρυς ἦν· πλείστα μὲν καὶ μέγιστα παρὰ τε τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου περιόντος ἔτι τῷ βίῳ κατὰ Θεσσαλονίκην, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν Κωνσταντινου, παρ' ἡμῶν τε καὶ τῶν ἐνταῦθα Πατέρων τε καὶ διδασκάλων περὶ θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος πολλῶς ἐκπικρῶς, ἀναίσθητος δ' ἐπὶ μακρὸν τῶν ἱερῶν ἐκείνων διαγεγονῶς λόγων, καὶ τὴν ἐνστάσιν καὶ τὴν ἔριν καὶ τὴν ψευδοῦς ἔκοντι κατὰ τῆς ἀληθείας αἰεὶ προϊσχύμενος, ὡς καὶ γράφειν καὶ λογογραφεῖν ἤθελεν κατὰ τῆς εὐσεβείας μὴ εἰδώς, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν οἶκον μυσταγωγῶν, μήτε δ' λέγει, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιούται. Ἐμαλλε δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἢ θεία δεξιὰ μεταπλάττειν ἔσχετον τοῖς μεγάλους τουτοῖσι θαύμασι Γρηγορίου, καὶ ταῖς σωματικαῖς εὐεργεσίαις θαυμαστῶς συνθεραπεύειν καὶ τὴν ψυχὴν· ἔσχε γὰρ οὕτω.

Παιδίον ἄβραν ἦν τῷ ἀνδρὶ· τούτῳ νόσος τις προσβαλοῦσα, πρὸς θάνατον ἤπειγεν· ἔκειτο τοιγαροῦν, παρὰ πάντων ἀπαγορευθείσης αὐτῷ τῆς ζωῆς, πόνον ἤδη τὰ λοιπὰ. Ὁ μὲντοι πατήρ ὑπὸ τῆς λύπης ὡς περ καταπτώθεις, ὑπεχώρει μὲν, καὶ αὐτὴν πῶς τὴν τοῦ παιδὸς ἀποτραπέμενος θέαν, καὶ τὸ προσορᾶν αὐτὸν τῆς ψυχῆς χωριζόμενον· καθ' ἑαυτὸν δὲ καθεσθαι; αὐτοῦ πῶς, καὶ τοῖς μὲν γόνασι τὴν ἑαυτοῦ δεξιάν, τῇ δεξιᾷ δ' αὐθις τὴν κεφαλὴν ἐπιθεῖς, ὅπλα δὴ τὰ τῶν πενθούτων ἤθη καὶ σχήματα, νῦν ἔλεγεν ὑποφθιρῶν καθ' ἑαυτὸν, Εἰ θαυμάτων ἦν ἀληθῶς ἐργάτης, ὡς φασιν, ὁ Γρηγόριος, καὶ τὰ τοιαῦτα πορίζειν δυνάμενος, ἴδειξεν ἐν τούτῳ καὶ ἐφ' ἡμῖν, τοῦ θανάτου τε καὶ τῆς νόσου διασώσεως τὸν υἱὸν κινδυνεύοντα. Ταῦτα σὺν σφοδρᾷ τινι λογιζομένων τῇ λύπῃ, καὶ περιέρχοντι μᾶλλον ἢ δεομένων, καὶ ὕπνος τις ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀθημονίας εὐθὺς ἐπιγίνεται· καὶ ὁ ὕπνος τὸν θεῖον αὐτῷ παρεδίκνυε Γρηγόριον, ὡς τοῦ καινοῦ θαύματος ἰ τὴν ἱερὰν τε στολὴν περιεβλημένον, καὶ φιλανθρωπίως πρὸς τὸν μηδ' εὐξάμενον, μηδὲ πιστεύσαντα τέως οὕτως λέγοντα· Ἦκομεν, ὡς ὄφεις, ἐπειδὴ γε αὐτὸς ἡμᾶς κέκληκας· ὁ δ' εὐθέως τὸν βραχὺν ἐκείνον ἐκτιναξάμενος ὕπνον, καὶ παρὰ τὸ κινδυνεύον ἤδη παιδίον γενόμενος, οὐ τῷ προσδοκῆθέντος θανάτου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς βαρῆς ἐκείνης νόσου τῇ τοῦ ἐπιστάτους θεῆς ἐνὰ μα παραδόξως εὐρεν ἀνώτερον. Τοῦτο παραδόξως

αὐτῶσι γεγονός, τῇ μὲν Ἐκκλησίᾳ προσάγει τὴν ἄνδρα, τὸν ὀρθὸν τῆς εὐσεβείας ἀσπασάμενον λόγον, καὶ φίλον αὐτῆς τε καὶ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου προστίτου ταύτης ἀντ' ἐχθροῦ χρηματίσαντα· κατὰ δὲ τῶν ἐναντίων ἐκάλει, καὶ περιφανῆ τῆς Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου πονηρῶς· κλένης πολέμιον εὐθὺς ἀναδείκνυσιν· ὅθεν καὶ τῷ πυρὶ παραδοῦς τὰ κατὰ τῆς ὀρθῆς δόξης, καὶ δὴ καὶ τῶν ταύτης προμάχων πάνθ' ὁμοῦ βίβλια τε καὶ συγγράμματα, τὴν ὀγδὲ πιστὴν ἀπαιστώως ὁμολογεῖ, καὶ ταύτη μετὰ χρόνον τῶν ἐνταῦθα λυθείς, πρὸς Θεὸν καλῶς συναπέρχεται.

Χρόνος οὐ συχνός τις παρῆι μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἀνδρός, καὶ νόσῳ βαρεῖα τὸ προβῆθῆναι παιδίον αὐθις ἀτόχον γεγονός, ἔκειτο προσδοκῶν καὶ πάλιν ὁμοίως τὸν θάνατον· καὶ ἐπεὶ πᾶσα μὲν περιήρητο ἀνθρωπεία ἐλπίς, βοήθεια δ' ἦν οὐδαμοῦ, πρὸς τὴν συνήθη καὶ πάλιν ἱατρῶν ἢ μήτηρ δ' εὐχῆς καταφεύγει, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐξαιτεῖ περιπαθῶς θεῖαν βοήθειαν· καὶ ἔς αὐτίκα παρῆν, οὐδὲν ἀναδύς, οὐδ' ἀναβαλλόμενος· καὶ ὑπνοῦση τῇ γυναικὶ παραστάς, θάρρει, φησί, γύναι· οὐ γὰρ ἀποθανεῖσθαί σου τὸ παιδίον. Καὶ ὁ λόγος ἦν ἔρχον εὐθὺς· καὶ μετὰ τοῦ προσδοκῆθέντος θανάτου καὶ ἡ νόσος εὐθέως ἀπήν, καὶ πρὸς ὕγεια ὁ νοσῶν ἐπανήρχετο.

Προσκέσθω καὶ τρίτον ἐφεξῆς τοῦ μεγάλου θαύμα κατὰ τὸν οἶκον τούτου δὴ τοῦ Τζιμισῆ γαιγονός, ἰν' ἔχομεν ἔτι κρείττον εἶδέναι, πῶς ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητῆς καὶ φίλος ἤδη γεγονότας τοὺς πρὶν πλεμίους πλουσίως ἄγαν ἀμείβεται. Νόσος ἐπιγίνεται τῇ ἀδελφῇ τῆς αὐτοῦ γυναικός, καὶ ἡ νόσος φοβερῶς ἠπείλει τὸν θάνατον· τῶν γούν ἀνθρωπίνων ἀπογνοῦσα πάντων ἡ ἀδελφῆ, ἐπὶ τὴν θεῖαν μόνην δεῖν ἔγνω καταφεύγειν βοήθειαν· καὶ δὴ νυκτῶν ἄνωγ τῆς οἰκίας ὡς ἔτυχεν ἐξίουσζ μόνη, τῷ τῆς ἀδελφῆς δηλαδὴ φίλτρῳ καὶ τῷ περιόντι τοῦ πάθους, ὡς περ μεθύουσα, μέσην τὴν μέγιστην πόλιν διήκει, ὡς καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι καθ' ὅδον, μαινομένης τινός· καὶ ἐξεστηκυίας δόξαν παρέχειν· ἢ δ' ἀπῆι παρὰ τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο τῶν μοναστῶν φροντιστήριον· ὁ Χώρων προσαγορεύουσιν ἄνωθεν, εἰτε τὴν τῶν ζώντων Χώρων, δηλαδὴ τὸν Χριστόν, εἰτε τὴν τῶ ἀχωρήτου Χώραν αὐτοῦ τούτου, φημι, τὴν Παρθένον ἄμα καὶ Θεομήτορα· καὶ πλείστα τοῦ Χριστοῦ δευθεῖσα, καὶ σὺν δάκρυσιν πολλοῖς ὑπερνευξάμενη τῆς ἀδελφῆς, εἰς τὸν οἶκον ὑποστρέφει καὶ αὐθις. Ἐπεὶ δ' ὁ θάνατος κατὰ μικρὸν προσελαύνων ἀναμφεβῶως ἐπῆει τῇ γυναικὶ, τὸν Γρηγόριον ἢ ἀδελφῆ καὶ πάλιν ἐκάλει, καὶ τὴν σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ δύναμιν. Ὁ δ' αὐτίκα παρῆν ἐπόμμενος τῷ Χριστῷ, τῇ γυναικὶ παραστάς εἰς ὕπνον ἤδη τραπέσῃ· Ἦκομέν σοι, φησὶν, ὡς ὄφεις, ἐπειδὴ γε καὶ ἡμᾶς ἐκάλεσας φθάσασα· πλὴν ἔσο κάκεινα, φησὶν, εἰδυῖα, ὡς οὐ τεθνήξεται τὸ γε νῦν ἔχον ἢ σὴ ἀδελφῆ. Τῆς δὲ γυναικός πυθομένης, τίς δ' ἔρ' ἐστὶν οὗτος, ὅπερ δὴ καὶ ἀκολουθεῖς αὐτός; Ὁ κενός ἐστι τῶν ἀπάντων Δεσπότης Χριστὸς, ὁ ἱερὸς ὑποφθίας ἔφη Γρηγόριος, ὁ τὸ φροντιστήριον ἐκεῖνο τῆς Χώρας οἰκῶν. Ταῦτα καθ' ὕπνου ἢ γυνὴ μυσ-

θεῖα, διγνώσεται μὲν θαύματος πλήρη· πράγματα δ' ἐξῆς τοῖς μυστικοῖς ἐκείνους καὶ θεοῦ· ἰδούσα λόγους, Χριστὸν τε σὺν τῇ ἀδελφῇ μεγαλύνει, καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν ἀνακηρύττει θεράποντα.

Ἐνὸς ἐστὶ τὸν κατὰ τὸν μέγαν τουτονὶ θαυμάτων μνηστῆς, καὶ οἰοεὶ τινα χρυσῆν ἐπιθεὶς κορωνίδα τοῦτο τοῖς φθάσει, καταπαύσει τὸν λόγον, τῶν κλειστων παραχωρήσει· τοῖς ἡμετέροις τοῦτοις σοφοῖς, θαυμαστῶς ἀνωθεν ἐξηγουμένοις τε καὶ λογογραφοῦσι ταυτί, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων μάλιστα τάδε λαφῶ, παρουσίᾳ λόγου τε καὶ σοφίας ὑψηλῶς ἐκεῖνα συγγραφομένην, παρ' οὗ καὶ ἡμεῖς τὰ προβήθέντα δεδογμένοι, καθ' ὅσον οἶόν τε, τῷ λόγῳ συνήψαμεν, ὡς ἂν μὴ παραλυτεῖν τινος δόξαιμεν, ἀτελῆ πως τοῖσιν καταλιμπάνοντες· Ἐχει δὲ οὕτω· Τῶν κατὰ τὴν θαυμαστὴν λαύραν Ἀθανασίου τοῦ πάγου τις μοναστῆν, ἥ· δὴ καὶ προλαβόντας ἤδη πολλάκις ἐμνήσθημεν, ἀνὴρ τῶν τὸν πάντη μοναδικῶν τε καὶ ἡσύχιον ἐλομένων βίον, καὶ πλὴν ἐνός· τινος ἢ δυοῖν τοῖς πᾶσι σχεδὸν τὸ παράπαν ἀθέατος τε καὶ ἀνομιλητος, κολύ· τις ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν δειόμενος τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθῆναι οἱ τὰ κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον· ὅσα τε λήξις ἔχει δηλαδὴ τούτων, καὶ τίσι τῶν κατ' αὐτὸν ἐδηρασετηκότων Θεῶν νῦν ἐκεῖ συνᾶστι. Ταῦτ' ἐπὶ πολὺ θεομένον, τοιαῦτα τις ἔφει ἐπίσταται μίθ τῶν νεκρῶν. Ἐδόκει τῇ μεγάλῃ τοῦ Κωνσταντινου πόλει παρῶν ἐστῆχέναι μὲν ἐνθεν τοῦ θαυμαστοῦ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεῶ, καὶ ταῦτα μὴδ' ἐπιθιμήσας ἐκεῖ τὸ παράπαν, μὴδ' ὀφθαλμοῖς ἐκείνων ποτὲ θεωσάμενος· σύνοδον δ' ἱερῶν Πατέρων μίσην προκαθημένην ἑρῶν τοῦ νεῶ, Ἀθανάσιος ἦσαν ὁ μέγας Βασιλεὺς τε ὁμοῦ καὶ Γρηγόριος, καὶ Ἰωάννης ὁ τῆν γλυῖταν χρυσός, ὁ Νύσσης τε Γρηγόριος· αὐθις, καὶ Κύριλλος ὁ σοφός, καὶ σὺν τούτοις καὶ μετὰ τούτους· ἡ λοιπὴ τῶν θεολόγων ἀγίων κληθῶς. Τούτοις τοιγαροῦν διαλεγόμενοις ὁ βλέπων προσέχειν σκεῦδων τὸν νοῦν, τῶν μὲν προκειμένων ἐκείνοισι λόγων τε καὶ τῆς ὑποθέσεως· μαθεῖν ἔχε τι πλέον οὐδέν· ἐπει δὲ καὶ πρὸς τέλος ἐδόκουν εἶναι τῶν λόγων, καὶ συμπαραίνειν τούτοις ἦν ἀναγκαῖον, ὡς ἔθος, ἀποφάσει τινί, τότε δὴ καὶ ὁ μοναχός· κοινῇ τῶν προκαθημένων ἐκείνων πάντων λεγόντων ἤκουεν, ἀδύνατον εἶναι τὸ κύρος παρ' ἡμῶν ἐπιτεχθῆναι, καὶ τοῖς δεδογμένοις τοῖς παρόντας ἐπιψηφίσασθαι, ἦν μὴ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης δηλαδὴ πρόεδρος· τῇ συνόδῳ καὶ τῇ ψήφῳ παρῆ. Καὶ δὴ τῶν τις ὑπηρετῶν εὐθύς ἀποστειλέτα· πρὸς τὴν ἱερὴν ἐκείνων μετακλίσεσθαι σύνοδον· ὁ δ' ἀπίων πρὸς ἐκείνων, ὁποστρέφει μετὰ μικρὸν, ἀδύνατον εἰρηκῶς εἶναι παραμέναι· τὸν δὲ πρῶτον καὶ δευτέρου εἶναι ἐστῶτι· τὸν βασιλικὸν θρόνον, καὶ μόνον μόνον προσλαλοῦντα τῷ βασιλεῖ. Οἱ δ' ἀπίωνι καὶ πάλιν ὡσαύτως ἐπέλευσεν, προσμένειν τε τὸ τῆς βασιλικῆς ὁμιλίας πέρας, καὶ οὕτως· ἐντυχίντα τῷ Γρηγόριῳ τὰ παρ' αὐτῶν ἐξεπαίν. Ἄπεισι καὶ αὐθις ἐκείνος, καὶ παραμένεινς κατὰ τὰ προσταχθέντά· καὶ καιροῦ λαβόμενος τοῦ προσήκοντος, πάντ' ἐκεῖνα τῷ Γρηγόριῳ μνησεί, καὶ ὡς Ἀδύνατον ἐπικυρωθῆναι τῇ συνόδῳ τὰ δεδογμένα, φησι,

σοῦ γε αὐτοῦ μὴ παρόντος. Ταῦτ' ἐκεί· ὁ μαλὼν ἔρχεται πρὸς τὴν σύνοδον· οἱ δὲ προσίνοντα τοῦτον ἰδόντες, καὶ ὑπανίστανται πάντες, καὶ φιλοφρόνως πῶς ἂν εἴποις ὑποδεξάμενοι, μίσην αὐτῶν τῇ κορυφαίᾳ καὶ ἰσότητι καὶ σεπτῇ τῶν θεολόγων τριάδῃ φέροντας συγκαθίσουσιν, καὶ οὕτω τὴν μελετωμένην ἐκείνην ψῆφον καὶ τὸ κύρος τοῖς δεδογμένοις ἐπάγουσιν, ἢ τὰ προψηφισθέντα τε καὶ προκυρωθέντα μᾶλλον τοῖς αὐτῶν τε κἀκείνου λόγοις, εἰς δόξαν αὐτοῦ τε καὶ τῆς Χριστοῦ κοινῆς Ἐκκλησίας, δι' ἑαυτῶν καὶ νῦν ἐκφαίνουσι κάλλιστα· λόγοι καὶ γὰρ πάντων ὁμοῦ τῶν θεολόγων πρὸς τὸν Γρηγόριον ἦσαν ἐκεῖνα μεθ' ἱερᾶς τινος εὐχαριστίας καὶ εὐφροσύνης ἀπορρήτου καὶ τέρψεως, ὅτι τὰ κατὰ διαφοροῦς αἰτίας καὶ χρόνους ὅπ' ἐκείνων δηλαδὴ θεολογηθέντα, πάντ' εἰς ἐν αὐτὸς συνειλοχῶς νῦν ἐπιέχοντων θεῖα δυνάμει καὶ χάριτι, καὶ συνήψε κελῶς, καὶ ἐπαξιργάσατο, καὶ τὸ κράτος αὐτοῖς δι' ἑαυτοῦ δεδοκῶς· θεῖον Πνεύματι, τὰς τε καινὰς αἰρέσεις ἐξισίως τούτοις· ἐτρέφετο, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους οἰοεὶ τι συμπέρασμα καὶ ἀνάπτυξιν ἱερῶν τῶν ἱερῶν ἐκείνων λόγων ἐργάσατο. Ταῦτα, φησί, καὶ πάντες ὁμοῦ καὶ ἀντ' μέρος τῶν θεολόγων ἕκαστος μετὰ πλείστης ὁσῆς τῆς θυμηδίας δόξαντες ἐφ' ἱκανὸν εἶπαι πρὸς Γρηγόριον, ἐξανέστησάν τε σὺν αὐτῷ τῆς καθέσρας, καὶ τὸν ἱερὸν ἐκείνων διέλυσαν σύλλογον.

Τοιαῦτα καὶ τὰ μετὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν καὶ μακαρίαν ὄντως ἐκείνην λήξιν μέγδα καὶ ὑπερφυῆ τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ Γρηγορίου τῷ ὄντι θαύματα. Ἄξια μὲν αὐτοῦ καὶ τῆς μεγάλης καὶ ἀγγελικῆς πολιτείας ἐκείνης, καὶ τῶν θαυμαστῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τε καὶ ἰδρωτῶν, καὶ δὴ καὶ τῶν συγῶν διωγμῶν, καὶ τῆς καλλίστης ὁμολογίας· ὄλιγα δ' ἐκ πολλῶν τῶν τε ὄντων, τῶν τ' ἐσομένων, πρὸς τε ὄντων, καὶ ὅσα τὸ πᾶν ἀπὸ μέρους· δεῖξαι· εὐ μᾶλλον οἶμαι δι' ἐκεῖνα θαυμαστῶς οὕτω καὶ πυκνῶς ὑπὸ τῆς θείας ὑπερφυῶς ἐνεργουμένην χάριτος, ἢ τοῦ τῆς εὐσεβείας ὑγιῶς εἰνεκα λόγου, πολεμηθέντος μὲν ὑπὸ τῶν κακίστων τουτωνῶν καὶ πολυκεφάλων αἰρέσεων, καὶ νῦν κικῶς ἐπερποτῆ, στήριχθέντος δ' ὅπ' ἐκείνου καὶ ἀνακηρυχθέντος· πολλάκι· τοῖς ἐγγύς τε καὶ πόρρω, κατὰ θάλατταν τε καὶ ἡπειρον τῇ δυνάμει τοῦ ἰνοικουόντος αὐτῷ θεοῦ Πνεύματος, ὡς καὶ τούτου τὸν φθόγγον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀποστολικῶς ἐξελαθεῖν καὶ εἰς τὰ πέρας τῆς οἰκουμένης τὰ βήματα· εἰ καὶ ἡ ἐκείνων παραφύα· αὐτῇ καὶ τοῦ τῆς πλάνης· πονηροῦ σιατήματος οἱ εὐργῶι καὶ ἀκλόουθοι, τῇ παλαιᾷ πλάτῃ καὶ τῇ νικητομαχίᾳ· παρῆμνοντες ἔτι, καὶ ὡσεὶ τυφλός, ψηλαζόντες τοῖχον κατὰ τὸν μακάριον εἶπαι Ἡσαΐαν· οὐδὲ πρὸς τὸ μέγα τῶν θαυμάτων τουτωνῶν φῶς, καὶ τὸν τῆς ἀληθείας ἥλιον δύνανται διαδιέψαι· πρὸς οὗς, οἶμαι, καὶ τὸ Δεσποτικὸν ἐκεῖνο μικρὸν ὑφελῶν, δικαίως νῦν ἂν τις εἴποι· Ἐὰν σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε· τοσοῦτον καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν σπειροῦσι παρελαύνειν οἱ κλινοὶ τῆς εὐσεβείας πολέμιοι· τοῖς μὲν γὰρ ἰ Χριστὸς· τότε τὸ σημείων δίχα μὴ δύνασθαι τῷ λόγῳ

πιστεύουσιν εἰς Ἐκκλησίαν προδύραρον, « Ἐάν μὴ σημεῖα ἂν
καὶ τέρατα ἴδῃτε, λόγων, οὐ μὴ πιστεύσητε » οἱ δὲ
καὶ σημεῖα καὶ δυνάμεις καὶ χαρίσματα ἰαμάτων διὰ
τοῦ μεγάλου τούτου νῦν τὸν Χριστὸν θαυμαστῶς
ἐνεργούντα βλέποντες, οὐ πιστεύουσι· τετύφλωκε
γὰρ αὐτῶν, φησὶ, τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπώρωκεν
αὐτῶν τὴν καρδίαν, καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες ὄντως
οὐ βλέπουσι, καὶ ὤτα ἔχοντες οὐκ ἀκούουσιν. Ἄλλὰ
τὸ μὲν πρὸς ἐκείνους τὸ γὰρ νῦν εἶναι τέως ἀναθε-
βλήσθω· ἱκανῶς καὶ γὰρ αὐτοῖς· ἤδη καὶ λόγοις καὶ
γράμμασι περὶ τῶν αὐτῶν διελέγμεθα· ἴσως ποτὲ
καὶ αὐτοὶ ταῖς μεγάλας ταύταις καὶ συνεχέσι δυνά-
μεισι καὶ τοῖς ἔργοις, εἰ καὶ μὴ τοῖς λόγοις τέως πι-
στεύουσιν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὅταν ἴδωσι τὸν μέγαν του-
τοῦ σὺν ἀγγέλοις τε καὶ ἰσοθέοις ἀνδράσι, Χριστῷ
συναριστάμενον καὶ συνδοξαζόμενον, ἐν νεφέλαις τε
σὺν ἐκείνοις μεταρσίον ἐκ γῆς ἀρπαζόμενον εἰς ἀέρα,
κατὰ τὴν μακάριον εἰπεῖν Παῦλον, πρὸς τὴν τοῦ
Κυρίου ἀπάντησιν, ὡς ἤλιόν τε σὺν ἐκείνοις τῆ τοῦ
τῆς δικαιοσύνης ἡλίου κοινωνίᾳ τε καὶ θεώσει κατὰ
τὸν αὐτοῦ, φημὶ, τοῦ μεγάλου ἡλίου λόγον, ὑπερ-
φυῶς· λέμπονται· « τότε καὶ γὰρ, φησὶν, οἱ δικαιοὺς
λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς
αὐτῶν » καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἰσόμενον εἶχε
καὶ τούτο δοίημεν τέως, τὸ θεατὰς ἐκεῖ καὶ αὐτοὺς,
φημὶ, τῶν θείων τε καὶ ὑπερφυῶν ἔσεσθαι. Ἔσον-
ται δ', οἶμαι, πάντως, ὅσον ἐπιγῶνα γούν, οἷς νῦν
πιστεύουσιν οὐ βούλονται· ἐπεὶ καὶ τῆς θείας Γραφῆς
περὶ γὰρ τῶν Χριστὸν σταυρωσάντων ἐναργῶς ἀκούως
λαγούσης, « Ὁφθονταί εἰς ὃν ἐξεκίνησαν. » Σὺ δ',
ὦ τρισολβία καὶ σεπτὴ τῷ ὄντι καὶ περιπόθητε κε-
φαλῇ, τὸ τῆς ἡσυχίας κράτος, ἡ δόξα τῶν μοναζόν-
των, τὸ κοινὸν τῶν θεολόγων καὶ Πατέρων καὶ δι-
δασκάλων καλλώπισμα, τῶν ἀποστόλων ὁ συναγω-
νιστῆς· ὁ τῶν ὁμολογητῶν καὶ μαρτύρων ἀναίμακτος
ζηλωτὴς καὶ στεφανίτης καὶ λόγοις καὶ πράγμασι,
καὶ τῆς εὐσεβείας ἀθλητὴς καὶ στρατηγὸς καὶ ὑπέρ-
μαχος· ὁ τῶν θείων δογμάτων ὑψηλὸς ἐξηγητὴς καὶ
διδάσκαλος· ὁ τῆς ἀθέου καὶ πολυθέου ταυτησὶ τῶν
παντοδαπῶν αἱρέσεων κλάνης ἀναίριτης ὀξύτατος·

ὁ τῆς κοινῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ προστάτης
καὶ φύλαξ καὶ ῥύστης καὶ σωτὴρ μετὰ τὸν πρῶτον
καὶ μόνον Σωτῆρα· καλῶ δὲ σε καὶ στόμα καὶ γλῶσ-
σαν καὶ ψυχὴν ταύτης καὶ νοῦν οὐ κατὰ τὸν περ'
Ἑλλήσιν ἐπικληθέντα νοῦν, φημὶ, τὸν φιλόσοφον
ἐκεῖνον Ἀναξαγόραν, ἀλλὰ νοῦν ἰερώτατον τε καὶ
ὕψηλότεον καὶ θεοειδῆ καὶ ἀντικρυς θεῶν καὶ κε-
φαλὴν μετὰ τὴν ὑπερφυῶ καὶ κοινὴν κεφαλὴν τῶν
πάντων Χριστὸν, καὶ λόγων παντοδαπῶν ἔστιαν,
καὶ θαυμαστῶν χαρίτων φορὰν, καὶ ἄκρον ἀρετῆς
παιδευτὴν, γνώμονά τε θεολογίας καὶ κανόνα δογ-
μάτων, καὶ φιλοτιμίαν ἐξαιρετον Θεοῦ πρὸς ἀνθρώ-
πους, καὶ κοινὸν τινα κόσμον τῆς ἀνθρωπείας φύ-
σεως, καὶ πᾶν εἴ τι θεῶν καὶ ὑψηλὸν καὶ σεβάσιμον·
σὺ τοιγαροῦν καὶ μεταστάς πρὸς Χριστὸν, ἰποπταύεις
μὲν καὶ νῦν τὴν σαυτοῦ ποίμνην, καὶ τὸ κοινὸν τῆς
Ἐκκλησίας τρανότερον ἀνωθεν, καὶ νόσου· παντο-
δικτὰς θεραπεύων, καὶ λόγοις τοῖς σοῖς καταρτίζων,
καὶ τὰς αἱρέσεις ἐλαύνων, καὶ παντοδαπῶν παθῶν
ἐξαιρούμενος· οὐδὲ γὰρ ἐπιλήθη ποτὲ τῆς ἱερᾶς
ἐπιστήμης ἐκείνης καὶ τῶν μεγίστων ὑπὲρ ἡμῶν
ἀγῶνων καὶ τῶν ἰερώτων, οἷς μεθ' ἡμῶν ὑπερκο-
σμίως συντραφεῖς καὶ συναυξηθεῖς, ὑπερφυῶς τελειω-
θεῖς συνδεδόξασαι. Δέχοιο δὲ καὶ τὸν ἡμέτερον εὐ-
μενῶς τούτων λόγον, τῷ περιόντι τοῦ πρὸς σὲ πόθου
τυραννηθέντα, καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρήσαντα.
Δίξῃ δὲ πάντως, εὖ οἶδα, τὴν τε φιλίαν ὁμοῦ καὶ
τὸ κατὰ δύναμιν ἐπαινῶν, καὶ ὡς οὐκ ἀκαίρως τέως
νῦν, οὐδὲ περιττῶς πως πρὸς τὸ λέγειν τε καὶ γρά-
φειν, εἰ καὶ ποτε ἴσως ὡς αὐτοὺς εἶπες ἂν ἄλλοτε
κεκινήμεθα· καὶ λύσας τὴν τῶν παντοδαπῶν τω-
τωνῶν παθῶν τε καὶ πειρασμῶν καταγιγῆξ, κορυφου-
μένην ἐφ' οὕτω μακρῶν, καὶ δεινῆν ὀσημέραι τὴν
τριχυμίαν τε καὶ τὴν ζάλην ἐγείρουσαν, ἣ τῶν πα-
ρόντων ἡμᾶς τέως, μετὰ χρηστῶν τῶν ἐκείθεν
ἐλπιδῶν, καὶ τῆς προσδοκωμένης μακαρίας βραστῶ-
νης καὶ τῆς ἀνέσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος· σὺν τῷ ἀνάρχῳ
Πατρὶ καὶ τῷ ζῶοντι Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΚΥΡΟΥ ΝΕΙΛΟΥ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ (1).

Οὐδὲν οὕτως ἐπαχθεὶς καὶ πολλῆς καὶ ἀμυθήτου
γέμον τῆς δυσκολίας, ὡς τὸ περὶ μεγάλων τινῶν
καὶ θαυμασιῶν λόγων ποιεῖσθαι, εἰ εὐχοί πρότερον

μὴ παρέργως, ἀλλὰ μεθ' ὅσης ὀψ' ἐτέρων εἰρημῶν
σπουδῆς, καὶ οὕτω θαυμασιῶν ἀνθρώπων, ὡς μὴ τῆ
θεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆ θύραθεν σοφίᾳ πολλῶ τῷ

(1) Ex eadem editione Hierosolymitana anni 1837.

μέτρῳ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀπάντων διαφερόντων · οὐ μόνον γὰρ τότε φυλάσσειναι τὰ πρότερον εἰρημένα, τὸ θ' ἕτερα τῆ τοῦ εὐφημουμένου δόξῃ κατὰλληλα ἐξευρεῖν, θ: κλῆν αὐτῷ παρασκευάζει τὴν ἀγωνίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν οὐκίαν περὶ λόγους δύναμιν τε καὶ θέξαν πολλῶ τῶν προεξηκῶτων ἀποδέουσαν συνορῶν, οὐ σφόδρα προθύμως, οὐδ' ἐνακμάζουσιν ἔχων περὶ τοῦ λόγου τὴν ἐργασίαν τὴν ἔφασιν, προσβάλλει τοῖς προκειμένοις, ἀπομαραινόμενης οἶον αὐτῷ τῆς ὀρμῆς τὸ σφόδρα σαφῶς εἰδέναι, ὡς οὐδὲν ἔσται πλέον αὐτῷ λίαν προθυμηθέντι, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα τῶν φθασάντων ἔλθειν κατόπιν, καὶ τὴν ἦσαν προφανῶς ἐνεγκεῖν. Οὐ μὴν ἀλλ' αὐτὸ γε τοῦτο ἔστι καὶ τὸ μάλιστα μοι τὸν λόγον πεποιηκός, ὅτι μὴ περὶ μεγάλης μόνον, ἀλλὰ γε καὶ περὶ μεγάλους ἡμῖν ἡ ἀμιλλα, οὐ τὸ πρὸς ἀμφοτέρων τὴν εὐδοξίαν δύνασθαι λογίζεσθαι τῶν λόγων ἀντικαθίστασθαι τῆ δυνάμει, ἀλλ' ὅτι παραίτησις ἡμῖν ἡ ἐκείνων θέξα πρὸς τὴν ἦσαν οὐ φαύλη παρ' εὐγνώμοσιν ἔσται κριταῖς, οὐ τὸ πρὸς ἀξίαν περὶ τῶν θαυμασιῶν, ἀλλὰ τὸ μικρὰ περὶ τοιούτων εἰπεῖν, κρίνουσι τῶν ἐπαινουμένων, ὅτι μὴ τῆ φύσει τοιαῦτα, τῆ τοῦ μείζονος; δὲ παραθείσει μικρὰ δοκεῖ, ὡσθ' ἡμῖν τούναντιον ἢ τοῖς μικρολόγοις συμβαίνειν · ἐκείνους μὲν, κἂν μεγάλα τινα περὶ μικρῶν λέγωσι, τὴν μέμφιν μὴ διαφεύγειν · ἡμῶς δὲ, κἂν περὶ τῶν ὑπεραχόντων σύμμετρα φαινοίμεθα λέγοντες, πάσις ἀπολεῖσθαι γραφῆς· οὐ ταῦτη δὲ μόνον, ὅπερ ἔφημεν, περιέσται ἡμῖν παραίτησις πρὸς τὴν ἦσαν, ἀλλ' ὅτι μὴδ' ἀθάλαξα τιμὴ καὶ λογισμῶν ἀκρισιὰ C ταιουσι τῶν λόγων ὀπῆλομεν τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς φθάσαι πεπεισμένοι, ἢ τὸ γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, καὶ προστεταγμένοι, ἐπειδὴ τοιαύτης ἔτυχον παρὰ Θεοῦ τῆς τιμῆς, τῆς μεγάλης τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, ταυτὸν δ' εἰπεῖν καὶ πόσης τῆς οἰκουμένης τῆ ἐνοικοσῆ χάριτι τοῦ Πνεύματος ἐξηγησάσθαι, καὶ βραδευτὰς εἶναι τοῖς ὕπὸ χεῖρα ἱερῶν καὶ πνευματικῶν ἀγῶνων καὶ παλαισμάτων.

Τὸ μὲν οὖν εἶναι τιμὴ τῶν εὐδοκιμηκῶτων μεγάλα, ἢ καὶ πόσει πολλὰς ἐχούσῃ τῶν ἐγκωμίων τὰς ἀφορμὰς, καὶ μὴδένα τόπον τοῖς βουλομένοις εὐφημεῖν ἄργον παρηκχιῶ, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων δόξαν τοῖς λόγοις συναύξαι, καὶ λαμπροτέρων ἀπεργάζεσθαι περιῶσθαι τοῖς ἐγκωμίοις, ὡσπερ οἱ τοῖς φύσει καλοῖς καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν εὐκοσμίαν περιτιθέντες, οὐ μικρὸν δοκεῖ τοῖς περὶ λόγους ἐπτοημένοις, ἐν τοῦτο τῆς σπουδῆς ἡγουμένοις τέλος, τῶν ἀκουσομένων τὴν εὐφημίαν · καὶ πρὸς τοῦτο κεχῆνασιν ἀκρατῶς, καὶ νομιζουσι τῶν πόνων ἄθλον ἀξίον εὐφραίνειν, ἂν παρὰ τῶν πολλῶν, ἢ καὶ τῶν σοφωτέρων τύχῃσι θαυμασθέντες· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῖς δυνατῶς σοφοῖς καὶ τὴν εὐτέλειαν τῶν παρῶτων διεγνωκῶσι, καὶ πεπαιδευμένοις καλῶς. Τί μὲν θαυμάζειν προσήκει; τίτων δὲ καὶ λίαν ὀλιγωρεῖν μέγα τὰ τοιαῦτα δοκεῖ; Μικρολόγου μὲν οὖν ψυχῆς καὶ δόξης κενῆς ἐρώση, καὶ ὁ φασιν Ἑλλήνων παῖδες ἐν μύθεσι, περὶ τῶν ἐν φῶδον κολαζομένων τιμῆς, εἰς τετραμμένον ἀνελεύσης πίθον. Ἄν δὲ τις ὑπὲρ ἀρετῆς γε καὶ θῆσεθείας καὶ τῶν πολλὰ δὴ ταῦτα; ἐνδρω-

Α πάντων λόγον ποιῶτο, καὶ τούτων τὴν ἀξίαν ὡς οἶδον ε' ἐπὶ μέγα αἰρεῖν κειρῶτο, τοῦτον δ' εἰ καὶ μὴ λίαν ἐνταχθον μὴδὲ περιηθησμένον, ὡσπερ ἐν τρίμμασι ταῖς ἀπὸ τῆς τέχνης περιεργίας, ἀλλ' ἀτεχνῶς ἀπέριττον καὶ πάσης φιλοτιμίας ἀπηλλαγμένον προάγοι τὸν λόγον, τῆς προθυμίας ἕνεκα καὶ ἐπεινούσι καὶ στεφανούσιν, ὡς τοῦ καλοῦ μόνον ἀλλ' οὐ φιλοτιμίας ἕνεκα τὸν πόνον ἀνηρημένον· ἀλλ' ὡσθ' ὅτι μὴδὲ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀπερδῆς, σφόδρα μὲν οὖν καὶ λυσitelῆς, καὶ τὴν δνησιν ἐν τοῖς καιριωτέτοις μάλιστα προσαρμόζων ἐρεθίζειν γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τῶν θαυμαζομένων ἕκαστον, καὶ πρὸς μίμησιν ἐφέλικεσθαι τῶν ἀκούοντων εἰωθε τὰς ψυχὰς, καὶ πρὸς ἐπίδοσιν ὡσπερ ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης προκαλεῖσθαι τινος. Δι' δὲ δὴ μάλιστα τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου καὶ αὐτὸς ἐμαυτὸν λόγοις καθῆκα, οὐ τῷ σφόδρα ἐμαυτῷ θαρβεῖν, ὡς ἀξίον τι τῆς ἐκείνου μεγαλονοίας καὶ τῆς περιφανείας τοῦ βίου καὶ λόγου φθέγγεσθαι δυνησομένη, ἀλλ' ἔτι καὶ ἀμφοτέρωθεν ἐπαισιν, οὐκ ἀγενοῖς τινος, οὐδὲ μικρὰς ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ λίαν φιλοτιμίας τῶν πῶτων τὰς ἀντιδόσεις ἀπολήψεσθαι θαρβεῖν, ἢ τὰ γε δευτέρα ἐκ θατέρου· ἢ γὰρ κάκεινῳ χαριούμεθα καὶ ἡμῖν, καίριον τι φθιγγάμενοι καὶ τοῦ ἡμετέρου φιλτροῦ καὶ τῆς περὶ ἐκείνον ἀξιοχρεῶν σπουδῆς, ἢ τὰ γε δευτέρα παρ' ἐκείνῳ οὐχ ἡ τυχοῦσα πάντως κείσται ἡμῖν ἐλπίς, εὐ εἰδῶσιν, ὡς οὐ πρὸς τὴν ἀξίαν ἀποδέψαι τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ γε τῆ προθυμίας καὶ τῷ περὶ ἐκείνῳ φιλτρῷ τὴν ἀντιδοσιν ἀντιμε- C τρήσει.

Πάντα μὲν οὖν τὰ ἐκείνου διεξίνασι, ὡσπερ ἐν συγγραφῇ τοὺς ἐγκωμίων τηροῦντα νόμους, καὶ ὡσπερ ἀνδριάντα τινα τῶν ἐκείνου καλῶν, καὶ τοῖς ἐν λόγοις καὶ πράξεσι περιφανείας τὸν λόγον τοῖς εἰσπίπειτα προστιθέναι, πρὸς τῷ δυσχερὲς εἶναι καὶ μεγάλῃς δεῖσθαι τῆς διανοίας, ἔτι καὶ πρὸ ἡμῶν ἀξίως τοῦ τε εἰρηκῶτος, καὶ ὑπὲρ οὐ ταῦτα εἴρηται καὶ συγγέγραπται, πολλὴν μὲν ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ δεδρακῶτος τὴν λαμπρότητα κεκτημένα, οὐκ ἐλάττω δ' ἐκ τῆς τοῦ λέγοντος δυνάμεως προσκτησάμενα τὴν ἰσχύν, ὡστε μὴδ' ἔτερος τὸν λόγον, μὴδ' ἀπολείπεισθαι τῆς ἀκρας φιλοτιμίας, ἀλλὰ λόγων δυνάμει καὶ βίου τὴν ἐν πᾶσι καλοῖς ἀκρότητα συνελθόντα, ἐν ἔργον οὐδενὸς ἀπολείπομενον ἐξεργάσασθαι τῶν νῦν ἢ τῶν πρότερον ἐπὶ μεγέθει καὶ κάλλει βεβημένων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πάντ' ἐκείνου, ὡς εἴρηται, συνετέθη, καὶ πρόκειται τοῖς θέλουσιν οὐχ ἦσαν χαριεῖς ἢ ὅσον ὠφέλιμος διατριβῆ· δεῖ δὲ καὶ ἡμῶς ὡσπερ ἑρατὸν τινα ἀναγκαῖον καὶ συνεῖς ορᾶν κοινὴν τὸν λόγον, ὀφειλομένην τῷ κοινῷ πετρὶ καὶ διδασκάλῳ συνεισενεγκεῖν, τῶν μὲν πολλῶν καὶ κατὰ μέρος ἀφεξόμεθα διηγημάτων, καὶ ὅσα μὴ πρὸς αὐτὸν ἐκείνον τείνει, μὴδὲ σαφῆ καὶ καθαρὰν αὐτῷ φέροι φιλοτιμίαν· ἐκ τῶν εἰρηασμένων δ' αὐτῷ μόνον ποιησόμεθα τὸν λόγον, καὶ τοῦτων ὅσα παρεθέντα λυμανεῖται τῆ διηγήσει, ἵνα εἴγα μὲν, φῶλα δὲ μὴ τοῖς ἀκούουσιν ἢ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐφημουμένῳ τὰ εἰρημένα. Καὶ γὰρ ὡσπερ ἐκείνῳ ζῶντι τῆς τε προστάτης ἐν λόγοις δυνά-

μεως, καὶ τῶν ἡθῶν τῆς εὐκοσμίας, καὶ τῆς ἐνοικουσίας ἀπάσης ἀρετῆς; καὶ μεγαλοφυχίας, καὶ μικρῆς συνουσίας σαφῆ δείγματα παρέχεσθαι ἐξῆν, οὐδ' ὅθι καὶ οὖν τοῖς τὰ ἐκείνου θαυμάζειν προσηρημένοις καὶ ἐξ ὀλίγων ἔξεσι τὸ πᾶν ἦθος ἐκείνου, καὶ τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτῷ χάριν, καὶ τὴν εἰς ἐν ἀπάντων τῶν καλῶν συνδρομήν, τοῖς ἀκρωμένους ἐναργῆ καθιστᾶν· ὡσθ' ὡσπερ αἰνιγμά τι τοῖς τὰ ἐκείνου συμβαίνειν διηγουμένοις μήτε τοὺς πάντα διηγουμένους πλέον ἐσχηκέναι τῶν ὀλίγα εἰπόντων, μήτε τούτων ἐκ τῶν ὀλίγων ἔλαττον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκούοντων ἐνθίνειν θαῦμα δεδουημένων.

Ἐκείνος τοίγυν ἀγαθὸς ἐξ ἀγαθῶν φύς ὡσπερ δίκαιον, καὶ βίξης εὐγενοῦς εὐγενῆς βλαστὸς προελθὼν, οὐ συνέστειλε τὴν εὐκλειαν τῶν τεκόντων, ἀλλ' εἰ μὲν ἐπίφθονον εἶπεν, τῆς εἰς φῶς προαγωγῆς; πολλαπλασίους αὐτοῖς ἀπεδεδώκει τὰς ἀμοιβὰς, κόσμος αὐτοῖς τε καὶ παντὶ τῷ γένει γεγεννημένος· πάντα γὰρ, ὡσπερ ἐκ συνθήματος ἐφ' ἐνός ἀγαθοῦ σύστασιν, εἰς κοινήν τῆς φύσεως ὡσπερ φιλοτιμίαν ἐπ' ἐκείνον συνέδραμε τὰ καλὰ, οἷος ἐσται προϊόντος αὐτῷ τοῦ βίου, τῷ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀγαθῶν πεφυκέναι, ὡσπερ ἀπὸ γραμμῆς ἐξ ἡλικίας πρώτης ἐναργῆ τεκμήρια στοιχεύεσθαι πᾶσι παρεχομένου. Καὶ ὁρατὰ γὰρ καὶ ταῖς αὐτῆς δυσχεραῖαις ἐξ ἡλικίας πρώτης σχεδὸν ἐκδοθεῖς· ἔτι γὰρ ἐπεὶ γεγῶσσι, ὁ πατήρ αὐτῷ τὸν βίον ἀπελελοῖται· οὐδ' οὕτω πρὸς οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν ἐκωλύθη, ἀλλ' ἐπὶ μὴ πικρῶν ὑπὲρ αἰσθησιν, καὶ ὅσα πρὸς Θεὸν καὶ τὴν ἐκείνου φέρει μακαριότητα διὰ τὴν ἡλικίαν ἐφάπτεσθαι δυνατός ἦν, τῶν ἐν τῷ βίῳ τῷ βελτίστῳ, καὶ ὅ μόνῳ μετὰ τὴν πρώτην κτίσιν τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀνθρώπος ὑπερέχει, σοφίᾳ λόγων καὶ ἐπιστήμῃ φέρων ἐπέδωκεν ἑαυτὸν. Σπουδῆ δὲ μέγεθος φύσεως συγκεράσας, καὶ τῷ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὡς ὄντων δικαίῳ τοῖς νοῦν ἔχουσιν ἀμελεῖσθαι καθάπερ ἀφιστακέναι, τὸν νοῦν τοῖς ποθομένοις προσασχολήσας, οὕτως ἐν ὀλίγῳ ἦν θαυμαστός, καὶ τοῖς ἀπάντων ἐδύμενος σπύμασιν, ὡς τῶν ἐν ἡλικίᾳ μὲν ἐπ' ἐκείνο τοῦ χρόνου πάντων κρατεῖν, τῶν σοφωτέρων δὲ ταῖς ἀκροῖς περὶ πρωτείων ἀμφισθετεῖν, πάντων εἰκόντων, καὶ τὴν ἐκείνου τῶν λόγων δύναμιν ὡς ἀμαχόν τινα, καὶ τῆς ἐκείνου φύσει μόνῃ πρέπουσαν θαυμαζόντων. Καὶ τούτων ἔξεσι μαρτυρίαν σαφῆ τῷ βουλευμένῳ παντὶ λαμβάνειν, οὐ τοὺς λόγους οὐκ ἐκείνος ὑστερον δυνάμει Πνεύματος καὶ τῆς ἀληθινῆς σοφίας τε καὶ πρώτης ἐμπειρίας καὶ ἐπιστήμῃ, ὑπὲρ τῶν αὐτῆς λαμπρότατα, καὶ ὡς ἂν ἕτερος συντέταχε τῶν πάντων οὐδεὶς· ἢ κατὰ τῶν ταῦτα μᾶλλον εἰπόντων κακῶς, καὶ τὰ σεμνότατα καὶ ἀγώγιστα κακῶς ἐξορησαμένων, οἳ δὲ λόγους καὶ δικαίους; ἂν ἀλογοῖεν, τῆς κάτω καὶ πατωμένης, ἀλλὰ μὴ τῆς ἄνω καὶ ἐλευθέρας; ἔκγονα καλεούμενοι, καὶ πολιτεῖος τῶν οὐρανῶν, οὐ δεῖ τούτους τῶν εἰρημένων μάρτυρας λαμβάνειν χρῆ, ἀλλὰ τὴν διὰ πάντων ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ συσραφεῖσιν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ συναυξηθεῖσαν φήμην, ἣν οὐδὲ πᾶμπαν ἀπόλυσθαι τῶν πάλοι τις εἴρηκεν ἐπὶ σοφίᾳ θαυμαζομένων. Οὐ μὴν καίτοι τοσούτων κρατῶν ἐν λόγοις,

καὶ τούτων οὐκ ἐφ' ἐνός τινος εἶδους, ἀλλὰ διὰ πάντων σχεδόν, ὃ καὶ τῷ σφόδρα τῶν καλῶν ἐρῶντι πρὸς φιλοτιμίαν ἤρκασεν ἂν, τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενέες ἐν τούτοις παραναλίσκειν οὐκ ἔκρινα δεῖν· ἀλλὰ τὸ μὲν τῆ θύραθεν σοφίᾳ ταύτῃ προσίχειν, καὶ τὴν τῶν ὄντων γνώσιν ἐκ ταύτης θηρᾶν πρὸς τὸ μηδενὸς ἐπ' ἀσφαλοῦς βεβηκέναι· τοῖς γὰρ ἀλλήλων τῶν ταύτῃ προύχοντων λόγοις ἢ περὶ τῶν ὄντων γνώσεις κλονεῖται καὶ ἀσταταί· ἔτι καὶ τῶν μηδὲν ἐνοουμένων ὑψηλότερόν τε καὶ θεῖον εἶναι νομίσας· αὐτὸς δ' ὑπεραρθῆναι καὶ τούτων, καὶ διαθῆναι τὴν φύσιν, καὶ τῆ τῆς σοφίας ἐνοήσας συγγενέσθαι πηγῇ, ἢ ἀμετασθήτως ἔχη, καὶ ἀληθῶς ἐκείθεν τοὺς τῶν ὄντων εἰδέναι λόγους, πάντων ὡς μηδέων καταφρονήσας, τὴν ἐν τοῖς πράγμασιν εἴρεται φιλοσοφίαν, οὐ δοκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄντως φιλόσοφος εἶδεν εἶναι, καὶ τὸ τῆς ἀγνοουμένης ἐκπύουμον ὄρος καταλαβῶν, ὡς ἂν μὴ τὸν νοῦν μόνον τῶν σωματικῶν ἢ καὶ τῶν γηίνων ὑπερηκῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα μεταωρίσειε, πρόχειρον πρὸς Θεοῦ συνουσίαν παρασκευάσας, ὅλον ἐπέδωκεν ἑαυτὸν πρὸς κτίσιν τῆς ἀρετῆς.

Καὶ πρῶτα μὲν τῶν ἐπ' ἐκείνο τοῦ χρόνου τῶν ἐν Ἄθῳ συγγενόμενος τῷ βελτίστῳ, ἵνα μὴδ' ἐν τούτῳ μὴδὲν ἀφιλόσοπον, μὴδ' ἀγενὲς εἰργασμένος ἦ, ἀλλὰ τῆ πρώτῃ καὶ καλλίστῃ φιλοσοφίᾳ τὴν κοσμικὴν ταύτην καὶ δεύτην καθυποτάξῃ, τῷ τε μνησζόντων παρ' ἐκείνου καταλίγεται χορῷ, καὶ τῶν ὀργίων τὰ τελεώτατα ἐκδιδάσκειται. Ἐπειδ' ἐκείνος πρὸς ὃν ἐπόθει Θεὸν ἦν ἐκδεδομηκὸς, ἀξίας τῶν καμάτων ἀποληψόμενος ἀμοιβῆς, ὁ Γρηγόριος ἔτι τῆς φίλης; ἐκ παιδὸς καὶ ἀνατρέφου ταπεινώσεως ἀντεχόμενος, καὶ διὰ τοῦτο μὴ πικρῶν θαρρῶν ἑαυτῷ, καίτοι πολλῶν ἐτέρων διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν ἐν νεότητι πολιὰν καὶ τὴν ἐν πᾶσι τοῖς πνευματικοῖς ἐμπειρίαν, δυνατὸς ὢν ἐξηγεῖσθαι, τῆς Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου λαύρα φέρων ἐκδίδωσιν ἑαυτὸν. Καὶ τοῦτο μὲν πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸς ὡσπερ ἀμιλλαν ἐστησάμενος, τοῦτο δ' ὑπὸ τῆς καλῆς ἀπληστίας ἐν τοῖς πόνους πάντας ὑπερβαλέσθαι φιλονεικήσας, οὕτω πάντα; ἐξέπληξεν ἐν βραχεί, ὡς πάντα μὲν τὰ ἐκείνου θαυμάζειν, μιμεῖσθαι δ' ἐθέλειν μὲν, ἀμήχανον δ' ἠγείσθαι, τὰ μέγεθος συνδρώντας καὶ τὴν συνουσίαν τῶν πραττομένων· οὐ γὰρ τοῖς μὲν τῶν πρὸς τελειότητα φερόντων ἐπιμαλῶς, τοῖς δ' ἀνειμένους προεἶχέ τε καὶ βραθύμως· οὐδὲ ποτὲ μὲν, ποτὲ δὲ μὴ· ἀλλ' αἰεὶ καὶ διὰ πάντων τῶν καλῶν αὐτῷ τὴν βίον ἀρμολάμενος ἦν, ὡσπερ εἰκόνα τινὰ καὶ εἰσῆλην ἀγαθοῦ παντὸς εἰ; κάλλος ἑαυτὸν ἀποξείσας.

Ἐπειδ' ἱκανῶς εἶχεν αὐτῷ καὶ τῆς ἐν λαύρῃ διατριβῆς, καὶ μὴ μόνον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτὰς τοῦ σώματος ἠγωνιζόμενος ἀριστα ἦν, ἐπὶ τὴν φιλίαν ἔξεισιν ἡσυχίαν, ὡσπερ ὄπλοις ταῖς; προτέροις καμάτοις καθωπλισμένος. Τὴν μὲν οὖν ἐκεῖ τῶν πόνων ὑπερβολὴν, καὶ ὡς ἀγώνισμα τοῦτο προῦθηκεν ἑαυτῷ, ὅσον τοῦ; ἀλλοῦς πρότερον ἑαυτὸν ἐν τοῖς; ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους ὑπερβαλέσθαι, καὶ αὐτὸθεν μὲν ἔξεσι συνορᾶν τὴν γὰρ ἡσυχίαν οἱ τὰ θεῖα σοφοὶ καὶ ταῦ-

τα δεδιδυγμένοι, ολοναι τέλους ἐπέχειν λόγον πρὸς ἅ
 ἅλλα τῆς ἀρετῆς μέρη φασί, καὶ τούτου χάριν
 ἐπιπονώτερον ὄσω καὶ ὑψηλότερον ἴεργον εἶναι, καὶ
 πολλῆς δεόμενον συντονίας καὶ τῆς σπουδῆς· μά-
 λιστα δ' ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος, τῶν θείων
 χαρισμάτων φημι, ἃ μετὰ πολλῆς αὐτῷ παρεσχίθη
 τῆς θαφίλειας, ὡς καὶ ἔρωσι τοῖς πᾶσιν ἐκδηλα κα-
 θεσάναται, πάντων αὐτῷ προσόντων, ἃ Παῦλος ὁ τὰ
 θεία παθὼν τε καὶ διδασχθεί; τοῦ Πνεύματος εἶπεν
 εἶναι καρποὺς ἀγάπης, χαρᾶς, εἰρήνης, μακροθυ-
 μίας, ἐπιεικειας τε καὶ χρηστότητος, καὶ τῶν ἀπη-
 ριθμημένων αὐτῷ δὴ πάντων. Τίς μὲν γὰρ αὐτοῦ
 τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης καὶ τὸν πλησίον πλείω δέλιγ-
 ματα ἐξήνεγκεν ἐν τῷ παρασχόντι παντί; τίς δ' ἐν
 πᾶσιν ὤφθη χαίρων ὡσπερ ἐκαίνος, καὶ τὸ τοῦ Ἄπο-
 στολοῦ παράγγελμα σαφῶς ἐπὶ τῶν ἔργων ἀπο-
 πληρῶν; Πάντοτε χαίρων, καὶ πειρασμοῖς καὶ θλί-
 ψεσιν εὐδοκῶν, ὡς εἶδειξεν ὁ μετὰ ταῦτα βίος πολ-
 λαῖς αὐτῷ δυσχεραῖαις καὶ τοῖς δοκοῦσιν ἔξωθεν
 ἀνισροῖ; ἀνυσθεῖς, ἐν οἷς ἅπασιν οὐ τῆ ψυχῇ μόνον
 ἦν χαίρων, ἀλλὰ καὶ τῷ προσώπῳ τὴν ἔνδον ὑπε-
 δεικνύον χαρᾶν, σεμνῶ τινι μειδιάματι καὶ ἤθους εὐ-
 κοσμίᾳ, ὁμοίως ἐν ἀνάσει τε καὶ τούναντίον τοῖς
 πᾶσι προσομιλῶν.

Ἄλλὰ μὴν τὴν γε μακροθυμίαν καὶ τὴν ἐπιεικειαν
 καὶ χρηστότητα οὐκ ἔσθ' ὅστις οὐκ ἂν θαυμάσαι,
 οὐκ ἐπὶ καιροῦ τινος, οὐδ' ἐν οἷς ἡδέως εἶχεν, ἀλλ'
 ἀεὶ καὶ τοῖς δυσκόλῳ; ἔχουσιν ὁμοίω; φολαττομέ-
 νην, ὡσπερ ἐν τι τῶν φυσικῶν ἐκ τῆς περὶ ταῦτα
 μελέτης τῆ ψυχῇ καλῶς ἐκτακέντα. Δασκρῶν δὲ πη-
 γὰς, αἷς οὐ καθ' ἑκάστην νύκτα κατὰ τὸν θεῖον Δασιδ,
 ἀλλ' ἀεὶ τὴν τῆ; καρδίας ἐρδεύων ἄρουραν ἦν, καὶ
 καρποφόρον τῷ θεῷ καὶ κίονα κατεβσταχυν ἐργαζό-
 μενος, τούτων δὲ τὸ κλήθος σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἂν
 ἔχοι λέγειν, κρυπτῶς ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς τελουμένῳ
 ἐργαστηρίῳ· δηλὸς δ' ἦν κατὰ τὰς ἀενάους βλύ-
 ζων πηγῶν, εἰ ποτέ τις αἰτία πρὸς τούτο φέρουσα
 τῶχοι. Ὀὔτω δ' ἑαυτῷ τε καὶ θεῷ προσαδολεσχῆσας
 ἐπὶ μακρὸν, καὶ ὑλικῆς ἀπάσης ἰκνοίας ἀποστήσας
 εἶν νοῦν, καὶ τῷ ἀκραιφνεστάτῳ φωτὶ, καὶ ταῖς ἐκαί-
 θεν ἐλλάμψεσι συγγαρόμενος, ὡσπερ ἀσσοκῆς τις
 διήγειν ἐπὶ τῆς γῆς, θαῦμα τοῖς ὄρωσιν ἅπασιν ἐν-
 σιθεῖς οὐχ ἤτεον ἢ τοὺς πῶρῳ καὶ μὴ ἰδόντας κα-
 τεπλητεν ἀκοῆ· καὶ ἵνα τὴν μέσῳ παραλείπω,
 τοιαῦτα ὄντα, οἷα πρὸς εὐφημίαν ἤρκεισαν ἂν ἑτέρῳ
 κερύοντα μόνον, ἐπει καλῶς ἦν πᾶσαν αἰσθησιν ἐκ-
 παιδεύσας, καὶ οἰκητήριον Θεοῦ καὶ τῶν ἐκαίθεν χα-
 ρισμάτων ἑαυτὸν κατεσκευασκῶ; τὸ τῆς ἱερωσύνης
 μέγα δέχεται χρῆμα· μύρον ἂν τις εἰποι διαυγε-
 στάτω σκεῖται καὶ καθαρωτάτῳ προσενεχθέν.

Ἐνεῦθεν αὐτὸν καὶ μεζῶς τῶν προτέρων κά-
 ματος ἐμεδέχονται, ἵνα μὴ τὸ δῶρον ἦ τετιμηκῶς
 μόνον, ἀλλὰ καὶ φαιδρτέρεῳ ἀποδείξῃ τὴν ἐνοικοῦ-
 σαν τοῦ Πνεύματος λαμπρόνα· οὐ γὰρ ὡσπερ πρό-
 τερον ἑαυτὸν μόνον βυθμίζων καὶ ὑποτάττων τὴν
 σάρκα τῷ Πνεύματι, οὕτω δὴ καὶ μετὰ τὴν ἱερω-
 σύνην ἔρετο δεῖν· ἀλλ' ἐκεῖνο καλῶς ἐνοήσας, ὡς
 τοῦ καθ' ἡσυχίαν Θεῷ συνεῖναι τὸ προσαγαγεῖν αὐτῷ
 θυσίαν ἄγιαν ζῶσαν, ψυχὰς καθαρὰς, καὶ τῆς αὐ-

τοῦ κληρονομίας ἀξίας, κρεῖττον καὶ ὑψηλότερον
 εἰς λόγον εὐδοκίμησεως, ὃ καὶ Πέτρον τῷ κορυφαίῳ
 τῶν ἀποστόλων αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος κατέστησεν
 ἑναργῆς τοῦ φίλτρου τοῦ πρὸς αὐτὸν, οἰοναί τι
 δέλιγμα καὶ μαρτύριον τὴν ἐπισταςίαν τῶν οἰκρίων
 ἐκζητήσας προβάτων. Ἐπει καὶ κοινή ψήφος αὐτὸν
 τοῦ τε τῶν ἐν Ἄθῳ πάντων ἐξηγουμένου καὶ τῶν
 δι' ἀρετὴν καὶ προστασίαν ἐπιφανῶν εἰς προστασίαν
 μοναζόντων ἐκάλει διακοσίων τὸν ἀριθμὸν, τῶν τε
 ψηφισαμένων τὴν ἀξίαν εὐλαθηθεῖς, καὶ τὸ προσῆ-
 κουσαν εἶναι καὶ δικαίαν τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν, ἅμα
 δ' ὅτι καὶ πολὺ τὸ κέρδος καὶ λαμπρὰ τὰ βραβεῖα
 παρὰ τῷ βραδευτῇ τῶν τοιοῦτων καὶ ἀγωνοθῆτη
 καίται Χριστῷ, ἐκὼν εἶναι τὴν λειτουργίαν καὶ σὺν
 προθυμίᾳ γίνεται πολλῇ· καίτοι μὴδὲ πρότερον
 ἀπαίρατος ὢν μὴδ' ἀμαθῆς τῶν τοιοῦτων, εἰ καὶ
 μὴ κλειόνων ἀλλ' ἐλαττόνων ἤρξε τὴν πνευματικὴν
 ταῦτην ἀρχὴν καὶ πρὸς Θεὸν φέρουσαν· εἰ γὰρ καὶ
 σχολάζων ἑαυτῷ διηνεκῶς ἦν, καὶ θεῷ προσαδο-
 λεσχῶν, ἀλλ' εἰς δέκα τὸν ἀριθμὸν ὁμοφύχοις συνίξη,
 καὶ ἐπ' αὐτὸν ταττομένους εἶχε, καὶ τὰ πνευματικὰ
 βυθμίζων, καὶ τὴν εἰς οὐρανὸς ἦν φέρουσαν εἰς
 ὑποδοικνῶς, οἷς καὶ κοινωνοῖς καὶ συνεργοῖς χρω-
 μενος, καὶ ψυχῶν φροντιστήριον συνεστήσατο, τῷ
 πλήθει τῶν συνόντων προσῆκον. Ταῦτα μὲν δὴ πρό-
 τερον· τότε δ' εἰς προστασίαν κλειόνων, ὡς ὁ λόγος
 ἐφθῆ δηλώσας, ὑπὸ τῆς κοινῆς ψήφου, μᾶλλον δ' εἰ
 δεῖ τάληθῆς εἰπεῖν, ὑπ' αὐτοῦ κληθεῖς τοῦ Θεοῦ, τί
 μὲν οὐκ ἐφθῆγξαστο τῶν δεόντων; τί δὲ τῶν ὄσα
 χειραγωγεῖν οἶδα πρὸς τὴν ἀπλατῆ εἰςθεῖον τῆς σω-
 τηρίας ἀπρακτον παρήκε κἂν πρὸς βραχὺ, ὁ τοὺς
 μὲν πρακτικὸς ὑπερελάσας ἐν λόγοις, τῶν δὲ βι-
 θλοῖς βιούντων ἐν τῷ πράττειν κερρατικῶς; μᾶλ-
 λον δὲ τοὺς μὲν πρακτικὸς ἐν ἔργοις νικήσας, τοὺς
 δ' ἐπὶ σοφίᾳ μέγα φρονούντας ἐν τῷ λέγειν παρα-
 δραμῶν, καὶ ἀμφοτέρους τὸ κατ' ἄμφοτελείω; ἔχειν
 κατόπιν θέμενος, λόγους ἦν ὑπαλείφων πρὸς ἀρετὴν,
 νουθετῶν, παρακαλῶν, ὑποστηρίζων τοὺς κτα-
 κίπτοντας· ἔργοις ἑαυτὸν παράδειγμα προτιθεῖς,
 τοῖς πᾶσι πάντα γενόμενος, ἵνα μὴδεὶς τῶν προκει-
 μένων ἄθλων ὀλιγωρήσας, τῶν ἐπηγγελμένων ἀπο-
 τύχη στεφάνων τοῖς καλῶς ἀγωνισαμένοις. Τὴν δ'
 ἐπιεικτεαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐξ ἀγνοίας ἢ βραθυμίας
 τῆς εὐθείας παρατραπέντας, εἴτ' ἐξ ἐπαινουμένης
 ἐπιστροφῆς Θεῷ καὶ τοῖς ἐκαίνοῦ σπλάγγνοις ἐπι-
 δραμόντας· τὸ δὲ στερρόν καὶ βεθηκῶς καὶ οἷον
 ἀπαραχώρητον πρὸς τοὺς ψυχῆς ἀπαιδευσίᾳ καὶ
 ἀβθαδείᾳ τοῖς χείροσιν ἐπιμένοντας, ἵν' ἐκ δύο τῶν
 ἐναντίων ἐν σωτηρίας φάρμακον συγκεράσῃ· τὴν ἐκ
 προστασίαν τῶν δεομένων· τὴν δ' ἄλλην ἅπασαν,
 ὄση τε πρὸς τοὺς ἔνδον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς θύρα-
 θεν προσιόντας, πολυειδῆ κηδμονίαν καὶ τὴν ἐκάστῳ
 γιγνομένην ἐπικουρίαν, ταῦτα δὲ τίς ἂν ἐπαινεσῆται
 κατ' ἀξίαν; Οὔτω διὰ πάντων ἀποστολικῶς ἦν τὸ
 ποιμνιον διεξάγων, ὢν οὐδὲ τῆς χάριτος καὶ τοῖς
 ἐν θαύμασιν ἐνεργείας ἀμοιρος ἦν, ἃ παρὰ τῶν τότε
 καλῶς ἐπὶ γλῆσιν ποιμανθέντων τῆς εὐσεθείας εἰς
 εἶτι καὶ νῦν θυλλεῖται, οὐδαμῶς ἀπολειπόμενα τῶν
 πῶποτε θαυμασθέντων. Οὐ μὴν, καίτοι πολλὰς οὕτω

καὶ μεγάλας πρὸς εὐδοκίμησιν ἀφορμας· ἐκ τῆς Ἀχὴν τινα μικρὰν καὶ φαύλην πεποιημένον, ἐπὶ τοσούτου ἦρε τὴν φλόγα τῆς ἀσεβείας, καὶ οὕτω λαμπρὸν καὶ περιφανῆ τὸν πόλεμον ἐνεστήσατο, ὡς μὴ τὰ ἡμέτερα συγχέαι μόνον καὶ πολλῆς ἀηθείας ἐμπλησθῆται καὶ ταραχῆς, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ὑπερβολῆς τὴν κακίαν προενεγκεῖν· καὶ νήσους μὲν ἕλας τῷ πυρὶ τῆς ἀσεβείας διαφθεῖραι καὶ κατατρίψασθαι, ἔφοις δὲ καὶ ἄσπερλοις κλίμασιν ἐκταθῆναι, καὶ μηδὲν τῆς οἰκουμένης μέρος σχεδὸν ἀπείρατον τῆς οὐκείας λύμης καταλιπεῖν. Ὅθεν δὲ ἡ ἀρχή; καὶ σκοπεῖτε ὡς φαύλη καὶ τῆς ἐκείνου μικρολόγου καὶ χαμαρπῶς ἀξία τῆς διανοίας.

Ἦθη μὴδὲν ἐκείνος τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, καὶ τῶν συλλογισμῶν τῆς ἀνάγκης, καὶ τῆς ἐκ τούτων οἰονοί θηρευομένης ἀληθείας μάλιστα εἶναι καὶ ὑψηλότερον, μὴδ' ὅτις ἂν μᾶλλον ἐν περινοίᾳ γένοιτο, τοὺς τῶν ὄντων εἰδέναι λόγους. Τὸ δ' ἔτι τούτων ἀνοητότερον καὶ μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀτοκίας ἐκλειπόμενος, μὴδ' ἀπὸ Θεῶ δύνασθαι τινα συγγενέσθαι, εἰ μὴ ταύτην ἔλθοι πρότερον τὴν ὁδὸν, καὶ Πυθαγόρᾳ καὶ Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι συγγενόμενος, καὶ φύσεως ἀνάγκας ἐκείθεν καὶ γενέσεως; τῶν ὄντων, καὶ φθορᾶ; ἀκολουθίαν μιμαθηκῶς, οὕτως ἐπὶ τὴν κατάληψιν ἔλθοι τῆς ἀληθείας. Εἰ γὰρ ἀληθεῖα μὲν, ἔφασκεν, ὁ Θεὸς καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται, τὸ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοεῖν τὸν Θεὸν ἔστιν ἀγνοεῖν, πᾶς δ' ὁ μὴ τὴν ἔξω σοφίαν πεπαυτευμένος, ἀπερὶ κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἢ φύσεως τοῖς σοφοῖς ἐξουδύνηται τῶν Ἑλλήνων ἡγενηκῶς, τὴν ἀλήθειαν ἀγνοεῖ, οὐδὲν ἄλλο λείπεται ἢ τὸν μὴ ταῦτα πεπαυτευμένον τὸν Θεὸν ἀγνοεῖν· ἀγνοεῖν δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ σκότος εἶναι ψυχῆς· ὡςπερ καὶ τοῦναντίον φωτισμὸν ψυχῆς τὸ πάντα τὰ τοιαῦτα εἰδέναι. Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχειν ἀνάγκη τὸν τρόπον, μὴδὲνα δύνασθαι πεφωτισμένον εἶναι, εἰ μὴ ὅς εἴη τὴν σοφίαν ταύτην ἐξησηκόμενος, τὴν θύραθεν δηλαδὴ· ἢ δὲ τοιαύτη ἔνοια, ἢ ἀληθεύοντα εἰπεῖν μᾶλλον παραπληξία, οὐκ ἐκείνῳ μόνον ἦν τότε προσθευομένη, ἀλλὰ καὶ τῷ Δατίων γένει παντὶ σχεδὸν οὕτως ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου μέχρι νῦν ἐνετάκη, ὡς καὶ τοῖς παρ' αὐτοῖς τὰ θεῶ φιλοσοφοῦσι καὶ τὸν μονήρη βίον ἀνηρημένους μὴδὲν περισπούδαστον εἶναι, μὴδ' ὁ δοκεῖ μᾶλλον ἔχειν εἰς τελειότητα, ἢ τῇ μορφῇ ταύτῃ προσείχειν καὶ περὶ ταῦτα κρατίστους εἶναι. Καὶ ἴσως ἂν τι γελῶτον, ἢ μᾶλλον θρηῶν ἄξιον ἐκείνοισι συμβαῖνον· μισρανοῖς ἐν παιδευτηρίοις ἐν ἡλικίᾳ συνόντας εἰ τύχοι προσδυτικῆ, καὶ τὴν ἔξω σοφίαν παιδευομένου; καὶ τῷ σεμνῷ τῆς πολιτείας τῷ ὄντι μὲν ἐνυδρίζοντας, αὐτοὺς δ' ὅτι ἄνοιας μᾶλλον σεμνομένου; καὶ νομιζόντας τι προθροῦ ποιεῖν, τῶν ὄντως καλῶν καὶ οἰκειούτων Θεῶ, καὶ τὴν ψυχὴν δυναμένων φωτίζειν καταμελοῦντας.

Ἐίχε μὲν οὖν ἐκεῖνον, ὡςπερ ἔφημεν, ἡ Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου λαύρα πάσης ὕλικῆς προσπαθείας πεχωρισμένον, καὶ καθ' ἡσυχίαν τὸ μέλι τῆς ἀρετῆς φιλοπονώτερον ἐργαζόμενον. Ἔδει δὲ πρὸς δοκιμασίαν ἡμῖν ἄδερ ἐπενεχθῆναι τὸν ἀλιτήριον, οὐ γῆν ἀγαθὴν ἔρποντα καὶ ἀποκείροντα, οὐδὲ πόλεις οἰκουμένας; εὐ ἀναστατοῦντα καὶ κατασκάπτοντα, ἀλλὰ Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν πολιορκούντα, καὶ μηχανήσασιν καὶ τάφοις καὶ πᾶσι τρόποις περιώμενον καταβάλλειν. Εἰδῶσι λέγω, τὸ ἐκ Καλαυρίας κακὸν, τυφῶν τις ἂν ἢ κεραυνοῦν, τὸ προστυχὸν ἔπαν ἐμπικρῶντα καὶ διαφθείροντα, ἢ καταιγίδα πάντα φύρουσαν καὶ συγχέουσαν, ἢ οὐκ οἶδ' ὅτι ἂν τις εἰπῶν, ἀξίαν προσερμῶσαι προσηγορίαν· τοῦτο δὲ τὸ κακὸν ἐπὶ λύμη καὶ φθορᾷ τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην παρεισθαρῆν, καὶ τῆς οὐκείας μοχθηρίας ἀρ-

καὶ μεγάλας πρὸς εὐδοκίμησιν ἀφορμας· ἐκ τῆς Ἀχὴν τινα μικρὰν καὶ φαύλην πεποιημένον, ἐπὶ τοσούτου ἦρε τὴν φλόγα τῆς ἀσεβείας, καὶ οὕτω λαμπρὸν καὶ περιφανῆ τὸν πόλεμον ἐνεστήσατο, ὡς μὴ τὰ ἡμέτερα συγχέαι μόνον καὶ πολλῆς ἀηθείας ἐμπλησθῆται καὶ ταραχῆς, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ὑπερβολῆς τὴν κακίαν προενεγκεῖν· καὶ νήσους μὲν ἕλας τῷ πυρὶ τῆς ἀσεβείας διαφθεῖραι καὶ κατατρίψασθαι, ἔφοις δὲ καὶ ἄσπερλοις κλίμασιν ἐκταθῆναι, καὶ μηδὲν τῆς οἰκουμένης μέρος σχεδὸν ἀπείρατον τῆς οὐκείας λύμης καταλιπεῖν. Ὅθεν δὲ ἡ ἀρχή; καὶ σκοπεῖτε ὡς φαύλη καὶ τῆς ἐκείνου μικρολόγου καὶ χαμαρπῶς ἀξία τῆς διανοίας.

Ἦθη μὴδὲν ἐκείνος τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, καὶ τῶν συλλογισμῶν τῆς ἀνάγκης, καὶ τῆς ἐκ τούτων οἰονοί θηρευομένης ἀληθείας μάλιστα εἶναι καὶ ὑψηλότερον, μὴδ' ὅτις ἂν μᾶλλον ἐν περινοίᾳ γένοιτο, τοὺς τῶν ὄντων εἰδέναι λόγους. Τὸ δ' ἔτι τούτων ἀνοητότερον καὶ μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀτοκίας ἐκλειπόμενος, μὴδ' ἀπὸ Θεῶ δύνασθαι τινα συγγενέσθαι, εἰ μὴ ταύτην ἔλθοι πρότερον τὴν ὁδὸν, καὶ Πυθαγόρᾳ καὶ Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι συγγενόμενος, καὶ φύσεως ἀνάγκας ἐκείθεν καὶ γενέσεως; τῶν ὄντων, καὶ φθορᾶ; ἀκολουθίαν μιμαθηκῶς, οὕτως ἐπὶ τὴν κατάληψιν ἔλθοι τῆς ἀληθείας. Εἰ γὰρ ἀληθεῖα μὲν, ἔφασκεν, ὁ Θεὸς καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται, τὸ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοεῖν τὸν Θεὸν ἔστιν ἀγνοεῖν, πᾶς δ' ὁ μὴ τὴν ἔξω σοφίαν πεπαυτευμένος, ἀπερὶ κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἢ φύσεως τοῖς σοφοῖς ἐξουδύνηται τῶν Ἑλλήνων ἡγενηκῶς, τὴν ἀλήθειαν ἀγνοεῖ, οὐδὲν ἄλλο λείπεται ἢ τὸν μὴ ταῦτα πεπαυτευμένον τὸν Θεὸν ἀγνοεῖν· ἀγνοεῖν δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ σκότος εἶναι ψυχῆς· ὡςπερ καὶ τοῦναντίον φωτισμὸν ψυχῆς τὸ πάντα τὰ τοιαῦτα εἰδέναι. Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχειν ἀνάγκη τὸν τρόπον, μὴδὲνα δύνασθαι πεφωτισμένον εἶναι, εἰ μὴ ὅς εἴη τὴν σοφίαν ταύτην ἐξησηκόμενος, τὴν θύραθεν δηλαδὴ· ἢ δὲ τοιαύτη ἔνοια, ἢ ἀληθεύοντα εἰπεῖν μᾶλλον παραπληξία, οὐκ ἐκείνῳ μόνον ἦν τότε προσθευομένη, ἀλλὰ καὶ τῷ Δατίων γένει παντὶ σχεδὸν οὕτως ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου μέχρι νῦν ἐνετάκη, ὡς καὶ τοῖς παρ' αὐτοῖς τὰ θεῶ φιλοσοφοῦσι καὶ τὸν μονήρη βίον ἀνηρημένους μὴδὲν περισπούδαστον εἶναι, μὴδ' ὁ δοκεῖ μᾶλλον ἔχειν εἰς τελειότητα, ἢ τῇ μορφῇ ταύτῃ προσείχειν καὶ περὶ ταῦτα κρατίστους εἶναι. Καὶ ἴσως ἂν τι γελῶτον, ἢ μᾶλλον θρηῶν ἄξιον ἐκείνοισι συμβαῖνον· μισρανοῖς ἐν παιδευτηρίοις ἐν ἡλικίᾳ συνόντας εἰ τύχοι προσδυτικῆ, καὶ τὴν ἔξω σοφίαν παιδευομένου; καὶ τῷ σεμνῷ τῆς πολιτείας τῷ ὄντι μὲν ἐνυδρίζοντας, αὐτοὺς δ' ὅτι ἄνοιας μᾶλλον σεμνομένου; καὶ νομιζόντας τι προθροῦ ποιεῖν, τῶν ὄντως καλῶν καὶ οἰκειούτων Θεῶ, καὶ τὴν ψυχὴν δυναμένων φωτίζειν καταμελοῦντας.

Ἐκείνος μὲν οὖν περὶ τῶν μεγάλων ὄντων μικρολόγως διανοεῖτο, παρ' ἡμῖν δ' ἀκούων εἶναι τῶν ἐν ἡσυχίᾳ ζώντων τῶν πλείστον, οἱ λόγου μὲν καὶ τῆς ἔξω σοφίας παντάπασι ὄντες ἀγνοεῖται, καθῶν δὲ κρατοῦντας, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἀκριβῶς μετιόντες, καὶ τῷ Θεῷ συνημμένοι τοῦ καθαρότητος

ᾧ πάσης ὕλικης προσπαθείας ἀρεστακίαι, ὄνται τε τὸν νοῦν τῆ τοῦ πρώτου καὶ ἀκραι-
 άτου φωτὸς ἰλλάμψαι, καὶ τοὺς τῶν ὄντων
 ἴσονται λόγους, καὶ σοφοὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀν-
 ινα γίνονται, ἤλασι σφοδρῶς. τὴν δόξαν τῆς
 παντὸς αὐτῷ τιμωμένης σοφίας διαπίπτουσιν
 ὦν, καὶ ἡρεμεῖν οὐκ εἶχε τῷ φθόνῳ νενικη-
 , καὶ διαβάλλειν ἐπειράτο σθένει παντὶ οὐ
 ἐν ἡσυχίᾳ μόνον βιούντας, ἀλλὰ καὶ ἡσυχίαν
 κλάνην εἶναι τῶν μετιόντων πρὸς ἀπάτην συν-
 ασμένην τῶν ἀκούοντων διατεινόμενος· μηδὲ
 ἔξαιται φωτισθῆναι τὸν νοῦν, ἀγνοίας αὐτὸν
 ἴτης περιεχυμένης· δεῖν γὰρ εἶναι μηδὲν
 ἐν τῶν τοῖς πρότερον σοφοῖς πᾶσιν ἐξευρημέ-
 καὶ πάντα ὅτιοῦν ἐκείνοις φοιτῶν, οἱ τῶν βελ-
 ν δύνανται τι διδάξαι, κἂν Ἕλληνες ὦσι, κἂν
 αι, κἂν βάρβαροι, εἰ μᾶλλον τὸν νοῦν ἔχειν πε-
 μένον, καὶ τῶν θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων
 μάτων τὴν γνῶσιν ἔχοντα. Ταῦτα οὐ μόνον
 αὐτῷ φοιτῶσι διαλέγτο μετράκιος, ἀλλὰ καὶ
 ραφῶν ἦν, καὶ οἷον ἐπιδεικνύμενος καὶ τὸ
 κ μέρος ἐπαυροῦμενος τῶν ἡσυχάζοντων τὴν
 ἰν, καὶ πάσῃ περιῶμενος μηχανῇ τῆς μὲν
 ας ἀρίστασθαι πεῖθειν πάντας, καὶ σοφοί· δὲ
 Ἑλλήνων τὸν νοῦν προσέχιν, τοῖς δὲ ἐκείνων
 ἰγολίας καθαιρεῖν αὐτὸν πειράσθαι.
 εἴρω μὲν οὖν οὐκ ἐν παρέρῳ κατὰ τῆς ἡσυ-
 τὰ τοιαῦτα ἐσκαιρωετο· οὐ μὴν οὐδ' οἱ ταύτη
 θραμμένοι, καὶ μόνον παθῶν ἀπαλλαγὴν εἶναι
 ἰρὸς θεὸν οἰκείωσιν καὶ ἀνάβασιν τῆ πεῖρα
 ; αἰδότες, ἀμύνειν ἡμέλειν πολεμουμένη·
 σπουδῆς μὲν καὶ προθυμίας οὐδὲν ἠλλεπόντες,
 ἴριον δὲ παρ' ἑαυτοῖς τὸν μάγαν μὴ κακτημέ-
 ἰν Θεσσαλονικῆ γὰρ ὁ πόλεμος ἐλάμβανε τὴν
 ἰ ἐκείνου τῆ λαύρα, καθὼς ὁ λόγος ἐφθῆ δη-
 ; ἐπιδημῶντος· ἐκεῖ τοίνυν ἐκείνον ὄρῳ
 ἔχον, ὃν μόνον ἦδεσαν ἀξιοχρεῶν καὶ λόγου δυ-
 καὶ τῆ τοῦ Πνεύματος χάριτι πρὸς τὸν οὐτω
 λον ἀντιπαθίστασθαι· δυνάμενον πόλεμον καὶ
 , γράμματα προσθεύονται πρὸς αὐτόν, τοῦτο
 ἰα Βαρλαάμ κατὰ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας καὶ
 αὐτῆ προσηχόντων εἶπε καὶ συναγράφαντο
 ; θηλοῦντες, τοῦτο δὲ καὶ δεόμενοι, πρὸς ἀμυ-
 ναστῆναι καὶ μὴ παρῖδειν τὸ νῦν μὲν εἶναι
 ἰσυχίαν ὑβριζομένην, μετ' ὀλίγῳ δὲ καὶ τῷ
 ἰ τῆς Ἐκκλησίας, εἰ παροφθίῃ, λυμανούμε-
 δ κακόν. Τί οὖν ἐκεῖνος; τῆ μὲν ἐνοικουση
 ἰνεύματος χάριτι τὰ μέλλοντα προορώμενος,
 σομένην προεῖπε βλάβην, ὡς πολλή τις ἔσται
 αλεπή, καὶ ὡς καλῶς κυβερνωμένη τοῦ Πνεύ-
 ; αἰρα, καὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἤδη βαθεῖαν
 ἠν ἀγούση τῆ Ἐκκλησίᾳ σῆλος οὐ μικρὸς καὶ
 ἰς ἐπαγεροθήσεται κλύθων, καὶ τὴν πάλαι τῶν
 ἰ πρόβρησιν εἰς ἔκθεσιν ἤκειν ἤδη, οἱ πρὸς
 σχάτους ἔρασαν χρόνος· αἵρεσιν χαλεπῆν ἐπει-
 σειν τῆ Ἐκκλησίᾳ.
 ἦ δὲ τῆς γνῶμης διατριμμένης, καὶ θερμῶν
 ἰπελάχθαι, καὶ ἀπραγμοσύνη σιζῆν, καὶ
 ; φραμίαι καὶ γαληνότητι τοῦ παντὸς τιμωμέ-

νῳ, τὸ δὲ τῆς εὐσεβείας ὑπερμαχεῖν, καὶ τὴν ἤδη
 φουμένην αἵρεσιν ἀναστῆλαιν, καὶ λυσταλὲς ἡγου-
 μένω σφόδρα καὶ ἀναγκάσιον, τοῦ ἰδίου τὸ κινῶν
 προσιμᾶ, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον τὸν Ἄθω
 καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀπολείπων, εὐθὺ Θεσσαλονικῆς χω-
 ρεῖ. Πηθοῦσι δὲ τοῖς φλοῖς ὀφθαίς, πάνθ' ὅσα κρέ-
 ξαι τε καὶ φθέρξαισθ' αὐτῶν τε καὶ τῆς ἡσυ-
 χίας, ὁ πρὸς αὐτοῦ τὸν πόλεμον ἀνηρημένος σα-
 φῶς ἐκμαθῶν, ἐκείνου μὲν κατεγίνωσκεν ἀδελτη-
 ρίαν καὶ πολλὴν αὐθάδειαν τρόπων καὶ ἀκρισίαν
 λογισμῶν, εἰ ὦν καθάποξ ἦν ἀμαθῆς· τοῖς σφίδρα
 παρὶ ταῦτα ἡσχολημένοις καὶ διὰ βίου παντὸς ἐξ-
 σκηκόσιν ἐνόμισεν ἀμφισβητεῖν δεῖν· καὶ μὴ μόνον
 εἰς λόγους ἤκειν, καὶ βλέμμασι σοφιστικῶς τῶν
 ἐκ τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν ἐνωθεν παραθεομένου
 Β ἀρίστασθαι πειράσθαι πείθειν, ἀλλ' εἰ μὴ πείθειν· ο
 καὶ συκοφανταίαις πολλαῖς καὶ λοιδοραῖς· καὶ ὑβρε-
 σιν ὑποβάλλειν· οὐ μὴν καὶ πρὸς τὸ πολεμεῖν ἐκεί-
 νῳ πρόθυμος ἦν, ὅτι δέοι τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἐν
 τῆ ψυχῇ γαλήνης ἐνωθῶν, καὶ τῆς ἐκείθεν ἀγαλ-
 λιάσσεως ἀποστάς, ἀντιλογίαις προσέχειν, καὶ πολ-
 λῆς ἐμπίπλασθαι τῆς ὀηθείας καὶ ταραχῆς. Δὲ καὶ
 πάντα τρόπον ἐπειράτο τὴν κινουμένην ἔριν κατα-
 ποιμίξειν καὶ πείθειν τὸν τῆ φλογὶ ταύτῃ τὴν αἰτίαν
 παρεσχικότα, τὸν μὲν κεινιμένον κλέμενον κατα-
 τίθεσθαι, καὶ τῶν κατὰ τῆς ἡσυχίας ἀποστῆσθαι
 βιασφημιῶν, καὶ τοῖς πολεμηθεῖσιν ὀδίκως στεί-
 σασθαι, σοφίᾳ δὲ τῆ ἔξω προσέχειν ἥς τὰ πρῶτα
 φέριται, καὶ ταύτῃ πειράσθαι τὴν παρὰ τῶν πολ-
 λῶν ἢ καὶ τῶν σοφωτέρων εὐφημίαν καρποῦσθαι,
 C καὶ μὴ πρὸς οὐδὲν αὐτῷ χρῆσιμον ἀποδύεσθαι τὸν
 ἀγῶνα. Ὁ δὲ, καὶ γὰρ ἔδει χολεπὸν ἡμῖν τὸ κλυ-
 δώνιον ἐγερθῆναι, καὶ θεραπευόμενος ὀλιγῶραι,
 καὶ πρὸς εἰρήνην παρακαλούμενος οὐκ ὑπήκουεν·
 ἔθεν καὶ Γρηγόριος ἐχρήτε τοῖς λόγοις, καὶ τὴν
 σφίαν τοῦ Πνεύματος ἀντετίθει τῆ καταργουμένη
 κατὰ Παῦλον σοφίᾳ, καὶ τὰς ἐκ τῶν συλλογισμῶν
 ἀνάγκας, καὶ τὰ σοφίσματα διεύλεν εὐχερῶς· τῶν
 ἀγαθῶν μὲν εἶναι τὸν λόγον καὶ τὴν σφίαν δὴ
 ταύτην ἀποδεικνύς, ἀλλ' οὐκ ὥστε καὶ ἠθῶ δύνα-
 σθαι οἰκειοῦν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ φυσῶσαν, καὶ
 Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, εἰ τις αὐτῆ μὴ κατὰ λό-
 γον χρῶτο μὴδ' ὡς προσήκειν, ἀλλ' αὐτῆ προσέχε
 δεητικῶς μεταίε καὶ ἀνοήτῳ σχολῇ τὸν βίον κατα-
 νάλισκων, καὶ μηδὲν εἰς τὴν ἐκείθεν μακαριότητα
 D συντελοῦση, ἐνθα μὴ σοφία λόγων καὶ δύναμις πλεον
 ἔχει τῆς ἀμαθίας, ἀλλ' ἡ τῶν σωτηρίων ἐντολῶν τη-
 ρησις τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ κατ' αὐτὰς ἐργασία καὶ
 ψυχῆς ἐκ τῶν αἰσχίστων παθῶν κάθαρσις καὶ συν-
 τήρησις, καὶ πρὸς θεὸν καθ' ὅσον ἔξῃσι νεύσις τε
 καὶ οἰκειώσις τῆς ἀλήκειου μακαριότητος καὶ τῆς
 αἰωνιζούσης εὐδαιμονίας γίνεται πρίξενος. Τοῖς γε
 μὴν τὸν μονήρη βίον ἀνηρημένοις, καὶ μέτρα τί-
 θησι καὶ ὄρου; τινὰς ἐφ' ὅσον δεῖ, καὶ ἄτε τῆ παι-
 δεῖα ταύτῃ προσέχειν, μᾶλλον δ' εἰ πρῖν εἰς τοῦτο
 σχήματος ἤκειν, ταύτης ὀπωσοῦν ἔκτυον μετασχόν-
 τες, ὅπως μὴ ἔδον τοῖς μεταίεσις τούτοις τὴν διὰ
 νοῦν ἀσχολεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἑλλῆς πάσης ὀλιπῆς
 κλυταθείας, οὕτω δὴ καὶ ταύτῃ; χρῆσιμον ὀπαρ-

ηρότας τὸν νοῦν, Θεῷ προσέχειν διηλεκτῶς τὸ τῆς Α
 ψυχῆς ἀποκαθαίροντας ὄμμα, καὶ δεκτικὸν ποιούν-
 τας τῶν θεῶν ἀπαυγασμάτων· καὶ ὡσπερ ἐκ τα-
 κεινοτέρων, τῶν τῆς πράξεως ἠπλαθῆ μεταβαίνον-
 τας ἀγώνων καὶ παλαισμάτων ἐπὶ τὴν θεωρίαν
 χωρεῖν, καθ' ἣν προκόπτοντας οὐ τὰς αἰσθήσεις
 μόνον ἀπράπτους μένειν συμβαίνειν, ἀλλὰ καὶ τὸν
 νοῦν αὐτὸν πᾶσαν νόησιν καὶ κίνησιν ἀποτίθεσθαι,
 καὶ ἀγεσθαι ἢ ἂν ἄγωνται δοκῆ, ἐλλάμψεών τε
 καὶ φωτισμῶν ἐκεῖθεν ἀναπίμπλασθαι θεῶν, καὶ
 λόγους κτίσεως ἐκδιδάσσεσθαι, καὶ μυστηρίων ἀρ-
 βήτων γενομένους μετόχους, εἰς τὸ ἄρχαῖον ἐπα-
 νέρχεσθαι κάλλος, καὶ πάντα γίνεσθαι μετουσίᾳ,
 ὅσα φύσει φέουκεν εἶναι Θεός. Ταῦτα δὲ πᾶσι
 κοινὰ προκείμεθα ἀγωνίσματα καὶ βραβεῖα οὐ τοῖς
 λόγῳ μόνον καὶ τῆς ἔξω σοφίας μετασηχόμεσιν, B
 ἀλλὰ καὶ τοῖς καθάπαξ τούτων ἀπειρώς ἔχουσιν,
 οὐδὲν παραδελτικομένοις πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀπορ-
 βήτων ἀγαθῶν ἐκείνων· ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ θαυμα-
 στὸν εἰπεῖν, βῆον πρὸς τελειότητα τῆς πνευματι-
 κῆς ἡλικίας ἀφικνουμένοις, ἔτε δὴ πρὸς τὸ ἀτυ-
 φον καὶ ταπεινὸν εὐ μάλα διακειμένοις, ἐπειδὴ καὶ
 τοῖς κιοιούτοις ἐαυτὸν ὡς τὰ πολλὰ φιλεῖ ἐμφανί-
 ζειν. Τοῦς γὰρ ὑπερφάνους· ὁ θαλὸς ἔφη Δαδιδ
 ἔω; ἀφόδρα παρανομεῖν· ἐξ ὧν συμπεραίνεται, μὴ
 τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου τὴν καταργουμένην
 φωτίζειν δύνασθαι τὴν κεκτημένην ψυχὴν, μηδ'
 οικειοῦν Θεῷ, ἀλλὰ τὴν διὰ τῶν ἔργων τῷ ὄντι φι-
 λοσοφίαν, ἣ καὶ καθαίρειν δύναται· ἂν καὶ φωτίζειν,
 καὶ φίλους Θεῷ καὶ ἀσωμάτους παραπλησίους τοῖς C
 αὐτῇ προσέχοντας ἀπεργάζεσθαι. Ἐπερ μέντοι τῆς
 ἱερᾶς ἡσυχίας οὕτω σαφῆ καὶ καθαρὴν πεποιθται
 τὸν λόγον, καὶ οὕτως ἐπὶ πᾶν ἀκριβείας ἤκουσα
 καὶ ἐμπειρίας τῆς κατ' αὐτὴν, ὡς μηδένα μηδα-
 μῶς τῶν πρότερον θεοφόρων ἀνδρῶν ἐπὶ ταύτην
 ἐαυτοῦς καθέντων τὴν πραγματείαν, οὕτω κατὰλλη-
 λον θέσθαι καὶ πᾶσιν ἐφαρμύζουσαν τὴν διδασκα-
 λίαν· καὶ τελείως καὶ ἀτελέσι καὶ μέσοις, καὶ μη-
 δὲν ἔλλειοπένας τῶν ἐκάστῳ προσφυῶν τε καὶ
 οικειῶν θεωρημάτων.

Οἱ μὲν οὖν ὑπὲρ ἡσυχίας τοῦ μεγάλου Γρηγορίου
 λόγοι, λοιδορουμένης καὶ τὰ ἔσχατα πασχούσης
 ἀδίκως, οὕτω λαμπροὶ καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ
 τῆς ἐκτὸς σοφίας· οὐδεμίαν λελοιοπότες ὑπερβολῆν·
 ὡσπερ ὧν οὐδὲ βουλομένοις μὴ δεῖ γ' ἀπαινεῖσαι πρὸς D
 ἄξιαν ἡμῖν ἐξέσται, ἀλλ' αὐτῶς ὑπογράφαι τῷ
 λόγῳ καὶ τὴν συντονίαν καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ βῆθος
 τῶν νοημάτων, ὧν εἰ τις τὴν ἐν πᾶσιν ἀγαθὸς
 ὑπερβολὴν θέλοι καταμαθεῖν οὐχ ἐτέρωθεν ποθεν,
 ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐκεῖνων τοῦ ποθομένου τυχεῖν ἐξέ-
 σται. Λόγοις μὲν οὕτω τῇ εὐσεβείᾳ πολεμουμένη
 σὺν πολλῇ παρέστη τῇ προθυμίᾳ τε καὶ σπουδῇ·
 ἐπεὶ δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ζῆλον ὅσον ἐν τῇ ψυχῇ φέ-
 ρων ἦν, καὶ ἔργους εἶδει φανερὸν καθιστᾶν, καὶ
 μιθ' ἐν τούτῳ τῷ μέρῳ τῶν πολλὰ καμόντων ὑπὲρ
 τῆς εὐσεβείας ἀπολειφθῆναι, τί γίνεται; Τὸ πρὸς
 οὕτω γενναῖον ἀνεταγωνιστὴν πολεμεῖν ὁ Βαρλαάμ
 ἀπογυούς· ἦδη γὰρ ἐκ πρώτης· ἀφ' ἑταίρας· κατὰκρας
 ἦν νενικημένος καὶ ἡσυχυμένος· ἐπὶ τὴν μέγαν

πολὴν χωρεῖ οὐ κράτει λόγων θαρρῶν τοσοῦτον,
 ὅσον ἔμετο διαβολαῖς καὶ συκοφανταῖς τοῦ μεγάλου
 περιέσεσθαι Γρηγορίου, ἀλλ' ὡσθ' εἴη καὶ τῶν Ἐκ-
 κλησιαστικῆς ἐνταυθοῖ μετασηχόμετων παλαιῶν ὄντων
 πολλῶν, καὶ διὰ τοῦτ' ἐκεῖνον σφοδρῶς περιεχομέ-
 νων, ἐφ' οὕτω σαθροῖς ἐρεῖσασσι τὸ πρὸς ἐκεῖνον
 δυσμενὲς ὑπερέσας· ἦδη γὰρ πρὸς ἐκεῖνον πᾶς ὁ
 πόλεμος ἐξεβράγη· τῶν προτέρων εἴχατο εὐλίην
 πλάνην αὐτοῦ καταβοῶν, καὶ τὴν ἡσυχίαν ὡς τῆς
 πλάνης αὐτῷ ταύτης καταμεμφομένης· διέθετεν τε
 καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων κατατροπὴν ἐγκαλῶν, καὶ
 πάντα ὄντινον αὐτῷ πειρώμενος ἐπιγεῖρειν, καὶ
 ψῆφον ἐκεῖνου μηχανώμενος, ὡς ὀρθῶς μὴ φρο-
 νοῦντος ἐρήμην κατενεχθῆναι. Ὁ δὲ ἂν συνέβη ταῖς
 ἀπάταις ἐκεῖνου καὶ τοῖς σοφιστικαῖς κλέμμασι καὶ B
 περινοῖαις πάντων πλην ὀλίγων ὑπενεχθέντων,
 οὕτω σοφῶς τοῦ Θεοῦ τὰ κατὰ τὸν μέγαν τῆς εὐσε-
 βείας ἀγωνιστὴν συγχωροῦντος, ἵνα καὶ μᾶλλον
 ἀνακηρυχθῆ καὶ λαμπρότερος ἐπὶ τῶν ἔργων δι-
 χθῆ, ὡς μόνος οὕτω φλόγα τῆς ἀσεβείας πρὸς ὕψος
 ἀέριον ἐξαρθείσαν δυνηθεὶς κατασείσαι, εἰ μὴ τα-
 χέως ἐκεῖνος ἐπιφανέαι, ἄπαντα ἀνέτρεψε καὶ ἐβί-
 λυσεν. Ὡς γὰρ ἐπὶ δίκῃν ἰδόκασι καλεῖν ἐκεῖνον, τῶν
 μήπω συνθεμένων τῇ δυσσεβείᾳ τοῖς πράγμασι ὀρ-
 θῶς διαιτῶντων, καὶ δεῖν οἰομένων καταψηφίζεσθαι
 μηδεὶς πρὶν καιρὸν εἰς ἀπολογίαν λαθεῖν, καὶ τῷ
 ἐγκαλοῦντι κατὰ πρόσωπον ἀντιστήναι, ἐκεῖνος
 μὲν ἀναβαλλόμενος οὐδὲν ὀξῶος παρῆν· πάντα δ'
 ὑπεχώρει τὰ χαλεπὰ βῆον ἣ ἡ τοῦ φωτὸς παρουσία
 τὸ ἐκτότος διαλυόμενα, καὶ ἡ ἀλήθεια τὴν προσήκου-
 σαν ἐλάμβανε παρῆσθαι, καὶ τὸ ψεῦδος καταργή-
 νητο δρασκετεῦον· οὐ γὰρ ἦν οὐδεὶς, ὅς τῆς ἐκεῖνου
 γλώττης τῆς θεολόγου καὶ τῆς ὑψηλῆς διανοίας· καὶ
 οὐρανοῦ παίραν λαμβάνων, οὐκ εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἀπο-
 στολικὴν καὶ πατριτικὴν ἐνήγετο πίστιν, καὶ σαφῆ τὴν
 συμφωνίαν τοῖς ὀπ' ἐκεῖνου λεγομένοις πρὸς τοὺς
 θεοφόρους θεολόγους καὶ τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλη-
 σίας διδασκάλους· συνεμαρτύρει· εὐθὺς μὲν οὖν καὶ
 πρὶν εἰς χεῖρας ἦκειν τὴν πολέμου τρεψάμενος
 ἦν, πάντων αὐτῶν δυσσεβείαν καταγνώσκων καὶ
 λην, καὶ δεῖν οἰομένων μετὰ τῆς βλασφημίου γλώτ-
 της ποιεῖν ἐκ μέσου, καὶ μὴ πρόφασιν ἀποκλίνας
 καταλείπειν τοῖς ἀπλουστέροις.

Ἐπεὶ δὲ καὶ λαμπρῶς ἐπὶ θεάτρον τὸν ἀθλητὴν
 ἀνακηρυχθῆναι προσήκον ἦν, καὶ τὴν δυσσεβείαν
 μᾶλλον αἰσχυνοθῆναι θριαμβουθεῖσαν, καὶ τοῦτο γί-
 νεται μεθ' ὅσης ἂν τις εἴποι τῆς παρῆσθαι· καὶ τῆς
 λαμπρότητος· τοῦ γὰρ πολλοῖς τροπαίοις τὴν ἐσπέραν
 διαλαβόντος, ἀρτι τῆς στρατείας ἐκνήκοντος βασι-
 λέως, ἣ σύνοδος, αὐτοῦ παρόντος καὶ τοῖς πράγμα-
 σιν ἀξίως ἐαυτοῦ διαιτῶντος, συνεκροτεῖτο· οὐ τῶν
 λογῶν μόνον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ τὴν ἱερὰν
 ἀρχὴν τότε πεπιστευμένου, καὶ ὅσοι τῶν ἐν τέλει
 καὶ ἄλλως ἐπιφανῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλιως σχεδὸν
 ἀπάσης σπουδῆ συνδεδραμηκότων, ζημίαν οὐ μικρὰν
 ἐκάστῳ λογίζομένου πανηγύρω; τοιαύτης ἀπολει-
 φθῆναι. Τὴν μὲν οὖν Γρηγορίου τοῦ μεγάλου τότε
 σπουδὴν, καὶ τὴν περὶ τὸ λέγειν τέχνην, ἣ τὴν πνευ-
 ματικὴν μᾶλλον σοφίαν καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν ἦν

ἐπιθεῖν, καὶ ἡ τῶν ἐναντιῶν ἀπειτέρου τοὺς λόγους, οὐ βέβαιον οὐδ' εὐχερῆς ἐμοὶ γοῦν διαλεῖν. ἔπειτα δὲ μόνον ἀναγκαῖον εἶπαι, ὅτι πάντας κατέπαυσε καὶ φίλους καὶ πολεμίους· τοὺς μὲν οἷς ἤγγεν, ἐπιστομίζων στερέβει; ἀνάγκαις, τοὺς φίλους δὲ, καὶ τῶν πῶποτε θαυμασθέντων ἐπὶ σοφίᾳ πολλῶν τῶ μέσῳ δόξαι, κεκρατημέναι.

Ὁ μὲν οὖν περὶ εὐσεβείας ἀγῶν αὐτῶ τοιοῦτον αἰλήφει κέρας, λαμπρὸν οὕτως ἀπὸ τῶν πολεμίων τρόποιον ἀναστῆσαντι, καὶ τὸν πρὶν διώκτην καὶ ὄβριστην συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ καταναγκάσαντι, κινὼν πρὸς ἀπάτην ἦν αὐτῶ καὶ ψεῦδος τὰ εἰρημένα, τῶ καιρῶ καὶ τοῖς πράγμασι πανούργως μεθαρμωθέντι. Οὐ μὴν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος ἐξ ἀρχῆς Γρηγόριον τε καὶ τὴν ὀρθὴν ὑπὲρ ἧς ἐκείνος ἠγωνίζετο πίστιν πολὺν χρόνον ἀπείραστον ὑπέμεινεν ἐκλιπεῖν· ἀλλ' ἐπει μετὰ τῆς βλασφημίας γλώττης οὐκ ἐν πολλῶ τῶ μέσῳ τῆς κακίας ὁ ἀρχηγὸς ἐκείνος ἐκποδὼν ἦν, τοῖς φίλοις προσχωρήσας Λατίνοις, καὶ ἡ τῆς ἀσεβείας φλόξ καλῶς ἐδόκει κατασβεσθῆναι, ἀθρόον ἐκείνου πολλῶν χαλεπώτερως πόλεμος ἐξεβράβη· τῶν γὰρ ὀμιλητῶν ἐκείνου καὶ φοιτητῶν ὁ μάλιστα τῆς λύμης μετασχηκῶς οὐ τοῦ πρὸς τὴν εὐσεβείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πρὸς τὸν μέγαν πολέμου κληρονόμος εὐθύς ἐδείκνυτο. Καὶ πάλιν ἀγῶνων ἐτέρων καὶ σκαμμάτων ἀρχὴ πολλῶ τῆς προτέρας χαλεπωτέρα· ἐπιλονεῖσθε, γὰρ ὁ δεύτερος ὑπερβαλέσθαι κακίᾳ τὸν πρὸ αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀσεβείας καθόσον οἷον τε παλλῆ προσετήναι σπουδῇ· μαίζω τε γὰρ ἐκείνου καὶ χαλεπώτερα πρὸς λόγον ἀσεβείας ἐξεῦρε, καὶ τῆς βλασφημίας πολλοὺς εἰργάσατο κοινωνοὺς. Οὐ μὴν οὐδ' ὁ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῆς Γρηγόριος ἠμέλει πρὸς ταῦτα, ἀλλὰ παντοῖος ἦν, ἔργοις καὶ λόγοις τὴν ἐξαφθεῖσαν φλόγα κατασβεῖσαι φιλονεικῶν· καὶ πρῶτα μὲν Ἀκινδύνῳ πολλὴν προσήγε τὴν θεραπείαν, ἐλέγχων, ἀποδεικνύς, τὴν κοινωνίαν τῆς ἀσεβείας προσονειδίζων, πάντα πράττων ὅπως ἐκείνον ἰδῆ πρὸς τὴν εὐσεβείαν μεταθέμενον· ἐπει δ' ἀνάτα νοτιῶν, καὶ τὴν τῆς ἀσεβείας ἀχρὶ τρυγίου κύλικα σπάσας ἐκείνος ἦν, τοῖς λόγοις ἐχρήτο καθάπερ βίβρασι καὶ τὸ πονηρὸν ἐτίτρωσκε στίφος, λογογραφῶν μὲν τὴν εὐσεβείαν, καὶ παντὶ τῶ βουλομένῳ προτιθέμενος ἀκριθῶς τὰ τῆς θεολογίας ἀπόβρητα, καὶ τὰ βῆθη τοῦ Πνεύματος μετὰ τοῦ Πνεύματος ἔραυνῶν, καὶ διὰ πάντων τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἠγωνισμένοις διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας ὁμογνώμων καὶ σύμπνοος ἀναδεικνύμενος· τοῖς δὲ ψευδέσιν ἐκείνων λόγοις κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξευρημένοις πολέμιος ἀτεχνῶς, καὶ πάντα ὡσπερ ἀβρανῆ τινα καὶ οσηπῶτα δίκτυα διαλύων. Δείψαν δὲ καὶ σύνοδον εὐθείας πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὔρεσιν ἀποσβῆσαι, τάχιστα μὲν συνεκροτεῖτο μεγάλη καὶ πάλυανθρωπος· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος καὶ στερέβος ἀγωνιστῆς, ὁ πολὺς ἐν σοφίᾳ καὶ πλείων ἐν εὐσεβείᾳ Γρηγόριος, οὐδὲ πολλῶν ἰδεθῆθαι λόγων πρὸς ἐλεγχον τῆς κακίας, ἀλλ' ἤρκεσε μόνον τοῖς προτέροις ὁμογνώμονας ἀποδείξαι τοὺς ἀντικαθημένους καὶ ἀντιθέτους, καὶ πάντα ἦν βῆστα διηγουκός, καὶ τῶν ὀρθῶν περιχαράκτας δογματῶν καὶ πολεμίους τῆς

ἀληθείας τοὺς ἀντικαλούς ἀποδεικνύς· πάντες γὰρ ὡσπερ ἐκ μιᾶς καὶ γλώττης καὶ γνώμης δυσσεβείαν μὲν ἐκείνων κατεψήφίζοντο, καὶ ταῖς αὐταῖς ἐπήγον ἐπιτιμίας, αἷς καὶ τὸν πρῶτως τῆς αἰρέσεως ταύτης ἀρξάντα, εἰ μὴ μεταβάλοιεν καὶ τὴν ὀρθὴν ἀσπίσαντο πίστιν· Γρηγόριον δὲ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι ἀνεκρήρυστον, καὶ τὰ βέλτιστα πάντα προσμαρτύρουσαν, καὶ πολλῆς ἤξιον τῆς εὐφημίας καὶ τῶν κρῶτων καὶ τῶν στεφάνων.

Ἄρ' οὖν ἐν μὲν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνι οὕτως ἦν θερμὸς καὶ ζέων τῶ πνεύματι, καὶ πάνθ' ὅσα χρὴ τὸν θεολόγον μετὰ πολλῆς ὧν τῆς ὑπερβολῆς, ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν ἔργοις λαμπρὸς καὶ περιφανής, ὅξυς τὸν νοῦν καὶ κεφαλισμένος τῶ θείῳ Πνεύματι, τῇ τῶν Γραφῶν ἐμπειρίᾳ τοὺς ἐπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου κατόπιν θέμενος, οἷμαι δὲ καὶ τοὺς ὑστερον ἰσομένους· τοῦ χειμῶνος δὲ τῶν πειρασμῶν προσβαλόντος, καὶ σάλου πολλοῦ καὶ τοῦ βοθίου τῶν δεινῶν περισχόντος, μικρόψυχόν τι καὶ ἀγενὲς ἢ πράξας ὤφθη, ἢ καὶ μελετήσας; οὐδαμῶς· ἅπαν μὲν οὖν τούναντιον, μετὰ πολλῆς τὰς τῶν δεινῶν ἐπιφορὰς τῆς πραότητος καὶ τῆς μακροθυμίας ὑπενεγκῶν· ἐπιτίθη κάκιστα πολλὴν αὐτῶ προσεήσοντα τὴν εὐδοκίμησιν ἦδει, μᾶλλον δ' ὅτι καὶ ταῦθ' ὑπὲρ τῆς τοῦ θεοῦ δόξης αὐτῶ συνήδει καὶ τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀληθείας ὑπενεγκόντι. Ὡς γὰρ ὁ πρὸς ἀλλήλους τοῖς ὁμοφύλοις πόλεμος κακῶς μὲν, καὶ ὡς οὐκ ὤφειλε, τὴν γὰρ κοινήν εὐτυχίαν Ῥωμαίοις ἀνάλωσε καὶ διεφθειρε, κακοῖς περιέβαλε τοὺς ἐσχάτους, ἀνήπτον δ' οὖν ὅμως· τί γὰρ δεῖ τὰ πᾶσι γνώριμα διεξιόντα, τῶν ἐντυγγανόντων ἀποκναίειν τὰς ἀκοάς; κινεῖται μὲν καὶ ὁ τὴν ἄρχὴν τηνικαῦτα τῆς μεγάλης τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας πεπιστευμένος, ἀναλόγως ἂν τις εἴποι καὶ ἀνοήτως τοῖς ἰδίοις ἐπιβουλεύειν, λύκος ἀντὶ ποιμένος γενόμενος ἀτεχνῶς, ἀνάπτει δὲ τὴν φλόγα σφοδρῶς τοῦ πολέμου, καὶ πᾶσι ἐπ' ἀλλήλους ἐκβαίνει τρόποις, οἷς ὀσημέραι τὴν εἰρήνην ἀναφωνῶν ἦν, καὶ τῆς οικείας ὡσπερ ἐπιλελησμένος ἀξίας, καὶ τοῦ καταλλάξαντος αὐτῶ τὸν κόσμον ἰδίῳ αἵματι, ὅτι μαθητῆς εἶναι πεπιστευμένος, εἶτα πᾶν τούναντιον δρῶν ἐπὶ κακῶ μὲν κεφαλῆς τῆς ἰδίας, κακῶ δὲ τῶν πειθομένων, ὅσους ἐξῆν ἐφέλλετα πρὸς τὸ πολεμεῖν, τοὺς μὲν πείθων, τοὺς δ' ὡς οἷον τε βιαζόμενος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἔργου καὶ λόγοις καὶ πᾶσι τοῖς ἐκεκόςμητο καλοῖς ὁ πάντα θαυμαστός Γρηγόριος περιφάνειαν εἶλε, καὶ πολλῆς ἐνόμισε ροπῆς ἐκ τούτου πρὸς τὸ σπουδαζόμενον εὐπορήσειν, πάντα μὲν, ὅ φασι, κάλων ἐκίνει, καὶ πᾶσι τρόποις ὑπεποιεῖτο, τῆς οικείας κακοβουλίας συνεργὸν καὶ σπουδαστὴν ἐκείνον θέλων περιλαμβάνειν. Ἐκ πρώτης δὲ πείρας ἀποκρουσθεὶς, ὡσπερ κύμα πέτρᾳ περικεσῶν, καὶ τὸ κοινῇ συνοίσειν καὶ τὸ προσήκον αὐτοῦ τῶ ἦθει καὶ τῶ σῆματι διδαχθεὶς, δέον ἀποσχέσθαι τῶν ἀτόπων ἔργων, καὶ τῆς ἐπανορθώσεως εἰδέναι χάριν τῶ πρὸς ἐλευθερίαν διειλεγμένῳ· ὁ δὲ τούναντιον ἅπαν ἦν, καὶ κακοῖς ἠμεῖσθε τὸν ἐκ βάρου κακίας τό γὰρ εἰς αὐτὸν ἦσαν ἀναγαγόντα· καὶ διὰ πάσης ἡγε σπουδῆς κακοῖς ἐκείνον ἐσχάτοις περιέβαλεν· οὐκ οὐδὲ ἀπέσχετο τῶν περιέργων οὐδενός

καὶ μοχθηρίας ἰσχάτης πεπληρωμένων, ἕως τὴν ἀρχὴν ἐκείνων τῆς ψυχῆς δυσμένειαν εἰς ἔργον εἶδεν ἐκβάσαν.

Ὡς γὰρ οὐδὲν ἐκείνῳ τῶν δημοσίων ἐγκλημάτων εἶχεν ἰκαγαγεῖν, ἦδει γὰρ αὐτὸν τῶν κατὰ τὸν βίον θορύβων τε καὶ πραγμάτων οὐδὲν ἤττον ἢ οἱ πάσαι τεθνηκότες ἀπεσχήμεθα, ἐπὶ τὴν εὐσεβίαν εἶδε καὶ τὴν ταύτης συκοφαντίαν· καὶ ὅστων ἢ ἀντις ψήθη μεταβαλὼν, τοὺς μὲν ἀποκηρύκτους καὶ πολεμίους τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς πρώτοις εἶχε τῶν φιλουμένων, καὶ πάντα κατὰ τῆς εὐσεβείας ἢ τῆς ἰδίας μᾶλλον ἐχαρίζετο κεφαλῆς· οὐδ' ἐπὶ πρότερον καὶ λόγους καὶ γράμματα ἦν θαυμάζων, καὶ τῆς ἀληθείας πρεσβυτάτος καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐκάλει προστάτας, τοὺτους δὲ τῶν αὐτῶν ὡνπερ καὶ πρότερον δογμάτων ἐξεχόμενους, καὶ μηδεμίαν ἐπιδειγμένους παρατροπήν, ἐγκλημασι δυσσεβείας ὑπευθύνους καθίστη. Ἐνταῦθεν τί μὲν ἐπίλιπεν εἶδος κακίας; μᾶλλον δὲ ποῖον οὐκ ἐπέδειξτο μεθ' ὑπερβολῆς; Συλλόγους ἀθέτους καὶ πονηρὰ συνέδρια συνεκρέτει, καὶ γράμματα δυσσεβείας ἐξετίθετο μετὰ, καὶ Γρηγόριον μετὰ τῆς ἀληθείας ὁ στερόβητος ἔλαυνετο τῆς ἀληθείας προστάτης, καὶ κακῶς ἤκουε, καὶ δεσποτικῶν φωνῶν, καὶ διὰ πάσης μηχανῆς ἐκακοῦτο· ἢ δὲ τῆς ἀσεβείας ὑπερῆρετο φλόξ, καὶ οἱ ταύτης σπουδασταὶ καὶ πρόμαχοι πολλῆς ἠξιοῦντο παρὰ τῷ καλῷ τῆς Ἐκκλησίας προστάτῃ τῆς κηδεμονίας καὶ τῆς αἰδοῦς, καὶ ἱερῶν ἐνεγράφων καταλόγοι; οἱ βέβηλοι τὰς χεῖρας καὶ τὰς ψυχὰς, καὶ πάντα τὰ δεινότατα ἐτολμάτω.

Ἄρ' οὐν ἡ κινουμένης τῆς αἰρέσεως εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸ δολερὸν τζύτης ἠγνόησε καὶ ἀπέκρυφον τοῖς ἄλλοις παραπλησίως καὶ Γρηγόριος, ὁ τῷ φωτὶ τῆς Τριάδος παφωτισμένος; ἢ οὐκ ἠγνόησε μὲν, πρὸς δὲ τὸ τοῦ ἀγῶνος μέγεθος ἀκιδῶν, καὶ τοὺς πόνοους καὶ τοὺς καμῆτους ἐτέρῳ ἐν πρωτείον ἐν τοῖς πόνους ἔχεν παρήκων, αὐτὸς ἐν βραθυμίᾳ ζῆν ἤρημένος; ἢ τούτω μὲν οὐ, οὐ μετὰ πολλῆς δὲ τῆς προθυμίας καὶ τῆς σπουδῆς τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἤψατο παλαισμάτων, ἢ ἐν οἷς μὲν εὐδοκίμει καὶ παρὰ πάντων ἐκροτεῖτο καὶ θαυμάζετο, θερμὸς τις καὶ ἀκάθεκτος ἦν, καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐνστασις ἀπερίτρεπτος, καὶ παρῆρησίας καὶ ζήλου πλήρης, ὡσπερ ὑπὸ τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν κρότων ἐραθίζόμενος, τῶν δὲ πραγμάτων ὀστράκου δίκην μεταπασόντων, τῶν μὲν ἐναντίων ὑπὸ τῶν τοῦ καιροῦ θεραπευόντων, καὶ ἀγενῶς καὶ μικροψύχως τοὺς ἐν ἐξουσίαις κολακευόντων ἐξαιρουμένων, αὐτοῦ δὲ κακῶς πάσχοντος, καὶ εἰργομένου, καὶ παρῆρησίας οὐδαμῶς; οὐδ' ἐλευθερίας ἀπολαύοντός τινος, τὴν ἀταξίαν εἶδισε τῶν καιρῶν, ἢ τὴν ὠμότητα τῶν ἀρχόντων, καὶ μικρὸν τι τῆς τόλμης; ὕψηκε, καὶ τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνστάσεως ὑπεχώρησεν; ὕδαμῶς; ἀλλ' αἶε καὶ διὰ πάντων ἴσος ἦν καὶ ὁμοῖος ἑαυτῷ, καὶ καιρῶς ἀνέσεως καὶ πειρασμῶν παρ' αὐτῷ διενήνοχεν οὐδέν· ἀλλ' ἐλευθερὰ γλώττη καὶ γνώμη κινεῖ τοῖς κινδύνους τὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως δόγματα ἐξελθῆναι, καὶ τοὺς δυσσεβούντας ὡσπερ βέλεις κατεστρώσκει τοῖς λόγοις ἀπὸ τῆς εἰρκτικῆς ἀφαισί.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ποτε καὶ τὴν ἀλήθειαν εἶδε παρῆρησίας τῆς ἀξίας τυχεῖν, καὶ τὸ ψῆδος; φυγαδευθῆναι ὡσπερ νόσος τῆς ὑγείας ὑποχωρήσαν τῇ παρουσίᾳ, καύεται μὲν ὁ πολιτικὸς πόλεμος καὶ ἡ στάσις τῶν ὁμοφύλων μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην κάκωσιν καὶ τὴν φορὰν τῶν ἀμυθῆτων δεινῶν, ἐκείνῳ δὲ καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας συναποσθέννεται, ἐπειδὴ καὶ τοῦτον ἔσχεν αἰτίαν, καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας ὡσπερ ὑπασπιστήν· καὶ σύμμαχον ἰσχυρὸν· λύεται δὲ καὶ τὰ δεινὰ Γρηγορίου. Καὶ ἦν αὐθι: ἐν τοῖς κρητέροις, καὶ παρὰ πάντων ἐκροτεῖτο καὶ θαυμάζετο, καὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν διώκτην καλῷ προστάτῃ διὰ πάσης ἤγετο τῆς τιμῆς; εὐ εἶδοι Θεῷ καὶ τοῖς ἐκείνου λατρευταῖς; καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων προστάταις τὸ προσήκον εἶδος ἀπονέμειν καὶ τὴν αἰδῶ· καὶ βασιλεῦσι καὶ τοῖς ἐν ἐκείνῳ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ παθεῖν ἦν καὶ ἡδὺς ἰδεῖν τε καὶ προστυχεῖν, καὶ τῶν ἐκείνου λόγων ἦσαν ἐξηρημένοι· κενόνα εἶναι καὶ στάθμην θεολογίας καὶ δογμάτων ὀρθῶν ἀκρότητα τοῖς ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωριμωτάτοις παραπλησίως; καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας ἠδεδῶν τε καὶ ἀνεκῆρυτον.

Ὁδὸ μὴν ἀκρι λόγων ἦσαν οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς τὸ κατ' ἐκείνον περιφέροντες θαῦμα, ἀλλ' εὐ εἶδότες, ὡς οὐκ ἐκείνον μᾶλλον ἢ τὸ κοινὸν τῆς τῶν πιστῶν ζημιώσουσιν Ἐκκλησίας, τὸν τῆς σοφίας λύχρον ἐκείνον καὶ καθαρὸν τοῦ Πνεύματος κατὰ γῶγιον ὑπὸ τὸν μῦθον κατακρύψαντες, σιγῆς βυθῷ καὶ λήθης παραδοθέντα, μόλις μὲν καὶ μετὰ πολλῆς ἰκετηρίας καὶ πιθανότητος, πειθουσι δ' οὐν ὁμοῦ τῆς περιουμένου Θεσσαλονίκης ἱερῶ; καὶ ὡς Θεῷ φίλον προστήναι. Ἡ μεγέθους ὡσπερ καὶ κάλλους καὶ τῆς ἄλλης τῶν ἀγαθῶν χορηγίας ἀφθονωτάτης μετὰ τὴν πρώτην περιεστίν, οὕτω δὲ καὶ φορὰς ἀγαθῶν ἐνδρῶν καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ κεισομημένων τοῖς ἀγαθοῖς, ὡσπερ συγκεκληρωμένοι ἐκωθεν εἰς ἀρχῆς, οὐκ ἀτόχθοσι μόνον καὶ καρποῖς εἰσελθῆναι καὶ παρ' αὐτῇ γραφεῖσι καὶ αὐξηθεῖσιν ἐγκαλλωπίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰ ποῦ τις ἐτέρα γενναῖον τέκει, ὑποδείξεσθαι τε καὶ οἰκτιροῦσθαι, καὶ κοσμεῖν ὁμοῦ καὶ ἀντικοσμεῖσθαι δαφνίως τε καὶ φιλοτίμως. Ἄλλ' αὐθις ἀγῶνων ἄλλων ἀρχαὶ καὶ στεφάνων ἀφορμαὶ φύονται, καὶ μεγαλοψυχίας καὶ καρτερίας δείγματα τῷ ἀγίῳ, ὡσπερ συγκεκληρωμένοι αὐτοῦ τῇ φύσει διὰ βίου μὲν παλαίειν ἀνιαιροῖς, νικῶντα δὲ διὰ πάντων ἀνυχορεύεσθαι. Παρῆν μὲν γὰρ ἐν Θεσσαλονίχῃ εἰρήνην εὐαγγελιζόμενος ἀληθῶς; καὶ ἀγαθῶν ἱερῶν. καὶ πᾶν ὁ τε βέλτιστον ἐπαγόμενος· λείψανα δὲ τῆς στάσεως τὴν ἀρχὴν εἰσεῖ παρελύπει Ῥωμαίων, καὶ τῆς φλογὸς κατασβεσθείσης, οἱ ἀνθρακες ὑπελείποντο· καὶ οἱ στασιασταὶ τῷ μὲν ἰδοκῶν ὑπαίκετε, τῷ δ' ἀντιπίπτειν τῶν βασιλέων· καὶ τῇ μὲν πόλει πράγματα παρεῖχον, καὶ κινδύνους ἐνεργάζοντο χαλεπούς, σφίσι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν τῆς πατριῶς κινῶν παρεῖχον πλουτεῖν.

Ταύτης δὲ τῆς μοχθηρίας τῶν ἐπὶ κακῷ τῆς πῶλεως; ἀρχόντων ὁ μέγας παρακολαύει κενῆν· καὶ τὴν εἰσοδὸν τὴν εἰς τὴν πόλιν οὐ συγχωρεῖται, ἀλλὰ συνασχημονεῖ αὐτῇ, καὶ τὴν στάσιν συνεπιχειροῖν

κατηναγκάζετο· και τοῦ μὲν τῶν βασιλέων ὑπερέ-
 χεσθαι και μεμνησθαι, τοῦ δ' οὐδαμῶς, ἐν εἴη στά-
 σεως ἀφορμή και πόλεμος· τοῖς πολιταῖς δὲ τῶν ἄλλο-
 τριῶν ἀγαθῶν αὐτοῖς βίαιος ποριστής, ἢ μετὰ τῆς
 εἰρήνης συναπλάυνεσθαι, και πλάνους ὑπομένειν και
 κειραταῖς και κλύδωσι, και πᾶσιν ἰσοῦ παραβάλλε-
 σθαι λυπροί·· Οἱ μὲν οὖν ἐπικαιεῖς τῶν πολιτῶν και
 σώφρονες, οἶων ἀγαθῶν ἐκ τινῶν μοχθηρίας συνιέντες
 ἀποστεροῦνται, δευνὰ μὲν ἐποιοῦντο, και τῆς ζημίας
 εὐχερῶς τὸ μέγεθος φέρειν οὐκ εἶχον, ἀμύνειν δ'
 ἑαυτοῖς οὐδαμῶς· οἷοί τε ἦσαν, και πρὸ πῶτων γε
 τῶ δικαίῳ· ὁ γὰρ δῆμος θαλάττης δίκην, οὐχ ὅποι
 δέον, ἀλλ' ὡς ἂν ὁ προσπίπτων ἀνεμος ἐκταράττοι,
 φερόμενος ἀτάκτως και θορυβοῦμενος τοῖς στασια-
 σταις πολλὴν παρεῖχε ροπήν, τὴν οικεῖαν μοχθηρίαν
 εἰ· πέρας ἀγαίν.

Τί δὲ δὲ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς τοῦ πρῶτου και φι-
 λανθρώπου, και πάντα φέρειν ὅπ' ἐκείνου πρῶτος
 δεδιδαγμένος· Ὡς μὴ τὰ οικεῖα μόνον, ἀλλὰ και
 τὰς ἐτέρων ψυχὰς ἀνάπαυσιν ἐκπορίσῃ, τὰ σπλάγ-
 χνα μὲν ἤλεγε και συνεστρέφετο, τὴν ἀπόλειαν τῶν
 ταῦτα συσκευασάντων, τὴν τε ζημίαν τῶν ἀναίτιων
 ὡς μεγάλη και πρὸς ψυχὴν ἀγουσαν συνορῶν· τὴν
 μεγαλεψυχίαν δ' ὡσπερ τι φάρμακον ἑαυτῷ και τὴν
 ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίαν ἐπιτιθεῖς, οὐδὲ ἀκρι λό-
 γων ἢ σχήματος ἐφάνη τοῖς ἐλαύνουσιν ἐπαχθῆς,
 ἀλλὰ μετὰ τῆς συντρόφου και φίλης αὐτῷ τῆς ψυ-
 χῆς γαλήνης και τοῦ προσήκουτος καταστήματος
 ἀπεχώσει· και νήσους ἐπὶ χρόνον τινὰ παρῴκει,
 και τοὺς ἐν ἐρημίαις και ὄρεσι κατὰ σχολὴν τὸ μέλι
 τῆς ἀρετῆς φιλοπόνηος ἐργαζομένους ὡσπερ τις
 στρατηγὸς περιεῖται, πρὸς τὸν ἐνδον και κατὰ ψυχὴν
 πόλεμον ἐπεγείρων, και κατὰ τῶν τῆς πονηρίας
 πνευμάτων διερεθίζων, και νίκης ἀναδιδάσκων τρέ-
 πους και παρατάξεως, ὡς ἂν μηδαμῶς ἀκέρδη· μηδὲ
 μακρὰν προσάγουσα γένοιτο τῷ θεῷ τὴν καρποφο-
 ρίαν και ἡ κλάνη και τῆς λαχοῦσης ἡ ἀποχώρη-
 σις.

Ἐν τοῖτοις δὲ ὄντι τῷ θαυμασίῳ, και τῶν ἐτέροις
 σπουδασμάτων τὸ πάρεργον μείζον πολλῶ και θαυ-
 μασιώτερον ποιούμενῳ, συμβάν τι τῶν ἀδοκῆτων,
 εἰς Βυζάντιον ἠνάγκασεν ἐπανήκειν. Ὀλίγον τὸ με-
 ταξὺ και οἱ τὴν ἐκείνου πόλιν ἀναστατοῦντες ἐκπο-
 δῶν ἦσαν αὐτῇ στάσει και πανουργήμασι, τοῦ δήμου
 και τῶν ἄλλων πολιτῶν αὐτοὺς ἐξοστρακισάντων·
 και συμφρονήσαντες ἢ πόλις ποιμένα τὸν καλὸν ἐ-
 παζήσθου, και πρεσβεία παρ' αὐτῶν ἀφίκετο κοινή,
 τῇ ποίμνῃ παρακαλοῦσα και τοῖς θρήμμασιν ἐπι-
 στήναι. Ὅθεν, και γὰρ οὐδὲν ἦσαν τὸν οικεῖον ἐπό-
 θει κλήρον, ἢ ὅσον ἀνταποθεῖτο, τάχιστα τε παρήν
 ὡς ἐξῆν, και πολλῆς ὀφθαλμοῦ ἐνέπηλσε θυμηδίας.

Τὴν μὲν οὖν ὑποδοχὴν τῆς πόλεως ὡς λαμπρὰ,
 και τὸ προχυθὲν πλῆθος, οὐχ ὅσον εὐγενεῖς μάγον
 και προῦχον ἀξίῳ, ἀλλὰ και ὅσον ἀσημῶν τε και ἀγο-
 ραίων, οὐκ ἀνδρῶν μόνον, ἀλλὰ και γυναικῶν· τὸ
 γὰρ τῶν ἱερῶν πλῆθος· ἐὼ και τῶν ἄλλως τῷ κλη-
 ρῷ κατελεγεμένων, οὐ μὴν ἀλλὰ και ὅσον ἀνακεί-
 μενον ἦν θεῷ και κατὰ νόμον· ἀπὸ τῶν ζῶν, και κόσμου
 κεραιροσφύμενον· και ὁμνηθίας εἰς αἰθέρα δεικνου-

Α μένας, και μύρων και λαμπάδων πολὺ τι πλῆθος,
 και τὴν ἄλλην τῆς πανηγύρεως πολυτέλειαν και
 φαιδρότητα, δοκῶ μοι παρῆσιν νῦν ἀναγκαιῶς· οὐ
 μόνον ὅτι πολλῆς ἡμῖν δεήσει σπουδῆς τε και συν-
 τονίας, ὡσπερ πρὸς τοσοῦτον διηγήματος μέγεθος·
 ἐξαρκεῖσαι, ἀλλ' ὅτι και τὸ προκειμενον ἡμῖν καθ'
 ὅσον οἶόν τε τὸ μήκος· τοῦ λόγου παραιρεῖν, και
 τοῖς ἀναγκαιοῖς μόνον ἐνδιατρίβειν· κλῆν ἐκεῖνο
 μόνον ἀναγκαῖον εἶπειν, ὡς τῆς μὲν ἀξίας οὐδὲν ἂν
 ἀφίκοιτο τῆ· ἐκείνου. Ἡ πόλις δὲ, καιπερ οὕτως
 οὔσα λαμπρὰ και περιφανῆς, και πᾶσιν οἷς ἂν ἀγάλ-
 λοιτο πόλις ἐς τὰ μάλιστα ἐβρωμένη, οὐδὲν τῶν εἰς
 αὐτὴν ἠκόντων παρήκει τὸ μὴ οὐ καπραχίναί. Ἄρ'
 οὖν τῇ πόλει μὲν οὕτω κρείττον ἢ κατὰ ἀνθρώπον
 ὑποδέδεικται ταῖς τιμαῖς, ἐπὶ τῶν ἔργων δ' ἠέγγθη
 Β μείζον ἢ προσῆκε τετιμημένος· τούναντιον μὲν
 οὖν ἂπαν ἔδοξε παραπολὺ τῆς ἀξίας ἀπολελεῖσθαι.
 Οὕτω τὰ κατὰ τὸν οικεῖον κλῆρον εἶθεαι καλῶς, και
 τοῦ Πνεύματος ἀξίως τοῦ ἐνοικοῦντος, και ὡς ἂν
 ἐτέρῳ μὲν οὐδενί, ἐκείνῳ δ' ἔξιναι μόνῳ.

Ὁδὲ μὴν ὑπελώγησέ γε καθάπαξ τὸ κύμα τῶν
 πειρασμῶν· οὐδ' ὁ κειράζων ἠρέσθη τοῖς προλα-
 βοῦσιν, ἀλλ' αὐθις ὑπεκινεῖτο, τοῦ πονηροῦ πνεύ-
 ματος ἀντιπνέοντος· ὡς γὰρ οἱ τὰ Ἄκινδύου κα-
 κῶς φρονούντες τὴν Ἐκκλησίαν αὐθις ἐπαίρωντο
 ταράττειν, και θορυβοῦντες οὐκ ἐπαύοντο, και πράγ-
 ματα παρεῖχον τοῖς βασιλεύσιν, ἐπὶ δίκην προκα-
 λούμενοι τὴν Ἐκκλησίαν, και ἀδικίαν τὸ πρῶτον
 προσαστρύοντες, εἰ μὴ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐξέτασσεως
 τύχοι και ἀκριβοῦς τῆς βασάνου, βασιλεῖ μὲν ἔδοκει,
 και τῷ τῆνικαῦτα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας προε-
 στηκότι, σύνοδον εἶναι δεῖν συγκροτεῖν. Τῶν ἀρχιε-
 ρῶν δὲ παρήσαν μετακληθέντες ὅσοι ἐξῆν, και
 μετὰ πάντων ἢ πρὸ τούτων μᾶλλον ὁ πολὺς τὰ θεῖα
 Γρηγόριος ἐπαθῆμει τῇ Κωνσταντίνου, ἐπειδὴ και πρὸς
 ἐκείνον μᾶλλον, ὡς τοῦ λόγου προστάτην και τῆς
 ἀληθείας γενναῖον ἀγωνιστήν, τὸ πλείστον ἢ τὸ πᾶν
 ἔδραπε τοῦ ἀγῶνος. Ἡθροιστο τοιγαροῦν ἐν βασι-
 λείοις μεγάλη και πολυάνθρωπος, και τὰς προλα-
 βοῦσας νικῶσα παραπολὺ· και βασιλεὺς ἐπεκόσμη
 ταύτην παρῶν, και ὁ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ποι-
 μὴν τε και πατριάρχης, ἀρχιερῶν δὲ πλῆθος οὐκ
 ὀλίγη, και τῶν ἐν βασιλείοις ὅσον ἐκκριτον και δια-
 πρέπον ἐν ἀξιώμασι· τῶν γὰρ μοναζῶν ἐκῶν πα-
 ρατρέχῳ πλῆθος και τοῦ δήμου παντὸς, οἱ τοὺς ἐν
 τοῖς βασιλείοις οἴκους, και τοὶ λίαν ὄντας λαμπροῦς
 και περιφανεῖς, και μεγεθῆς και κάλλεος τοὺς ὀπου-
 δήποτε νικῶντας· παρικοῦ, στενοῦς ἀπέφαινον, και
 τῷ κλήθει τῶν συνειλεγμένων οὐκ ἐξακοῦντας.
 Τότε δὲ τρίτον τοῖς ἐναντιοῖς κατὰ τοὺς γενναίους
 τῶν ἀθλητῶν ὁ τρισαριστὴς Γρηγόριος· συμβαλὼν,
 ἐνίκα τῷ περιόντι πολλῷ, οὐδὲ πρῶτην προσβολὴν
 ὑποστάντος· και τὸ ψεῦδος ἠσχύνετο κατὰ κράτος,
 και τὴν προσήκουσαν εἶχεν ἡ ἀλήθεια παρῆσιαν,
 και Γρηγόριος ὁ μέγας ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασιν
 ἐκροτεῖτο, και πράγματα αὐτοῖς και λόγοις ἀεκη-
 ρυττον.

Ἐπειδὲ και πρὸς τὴν λαχοῦσιν ἔδει τάχιστα ἐπα-
 νήκειν, ἐπάνεισι μὲν ὅς ὡς ὡσπερ τὸν καλὸν ἔδει

παιμένα και πολλήν φροντίδα τοῦ ποιμνίου πεποιη-
 μένον, δυσχεραίνει; δ' αὖθις οὐ μικραῖς περιπίπτει
 και τῆς πώλεως ἀπελευθεύεται, και τῆς τῶν δημοσίων
 νόσου παραπολαύει, τῆς ἀναφθεῖσης στάσεως ἐν τῷ
 τότε. Εἰ τις οἶδε τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων
 φιλονεικίαν και τὴν διάστασιν, και ὡς ἀλλήλοις ἐπο-
 λέμουσιν, τῆς ἀρχῆς ὅσον ἐξῆν ἐπισπασάμενοι μέρος,
 οἶδεν δὲ γὰρ και ἐρημίας αὐθις ἀνερευθῆ, και τοὺς
 κατὰ μόνας τῷ Θεῷ ζῶντας πρὸς φιλοσοφίας ἐπιθο-
 σιν ἐκκαλεῖται, και τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν
 καιρὸν ἐκείνου; ἐμπορίας και κέρδου; ποιεῖται πνευ-
 ματικῶ. Οὕτως ἐκεῖνος ἤδει και τοῖς δοκοῦσιν ἐναν-
 τιοῖς ἐπιωφελῶς κεχρησθαι και συμφερόντως, ὡσπερ
 φασὶ τὴν μέλιταν, πᾶσιν οἷς ἂν ἐντύχοι πρὸς ἐργα-
 σίαν μέλιτος καταχρησθαι.

Ἄλλ' ὁ τῶν πειρασμῶν χειμῶν και αὐθις ἐδόκει
 διαλελυθῆαι, τοῦ Θεοῦ τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως οἰκονο-
 μούντος, και διὰ τῶν λυπηρῶν ὁμοῦ και χρηστοτέρων
 ἐξυφαίνοντος; ἐκείνου τὸν βίον, ἵν' ἐπὶ τέλει
 τῶν ἀθλων ἀνακηρύξῃ τὸν ἀθλητὴν, και τῆς ὑπο-
 μοιχῆς και καρτερίας ἀμελήθηται φιλοτιμῶς ὡσπερ
 δῆτα και ἐργαστο, πολλοὶς αὐτὸν και μετὰ τὴν σαρκῶς
 ἀποδημίαν κοσμήσας τοῖς θαυμασίοις, και πρὸς
 τὴν ἰδίαν πόλιν μετακαλεῖται, και τῆς καθέδρας
 ἀπολαύει μικρῶν, και ἀγῶνας αὐτὸν ἕτεροι και κά-
 ματοι διαδέχονται, και τὸ ποιμνιον καταρτίζει λό-
 γοις παιδεύων, και διδασκαλίαις ἐκτερφῶν ὁσημίραι
 πνευματικῶς, και εὐεχτοῦν Θεῷ, και σφόδρα πῶν,
 και τῷ ἀρχιεπίκοιμι Χριστῷ καλῶς ἐπόμεινον παρε-
 χόμενος. Ἐδόκει μὲν οὖν, ὡσπερ ἔφην, ὁ χειμῶν αὐ-
 τὸν διαλελυθῆαι τῶν πειρασμῶν ἄρχῆν δ' ἐλάμβανε
 ῥᾶλλον, τοῦδε τῶν σαρκῶν αὐτοῦ φεισαμένου τοῦ
 πονηροῦ, ἀλλ' ἐξηγητῶς μὲν εἰς μέλιτον πείραν
 ὑπὸ πολλῆς πονηρίας και τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἀκράτου
 μίσους, συγκεχωρηκῶτος δὲ Θεοῦ ὡς ἂν κατὰ τὸν
 μέγαν ἀθλητὴν τῆς ὑπομονῆς ἐν πᾶσι και διὰ πάν-
 των θεραπεύοντα τὸν οἰκίον ἀμειμπτον ἀποδείξῃ.
 Στέλλεται μὲν γὰρ εἰς Βυζάντιον αὐθις, τὰς κατ'
 ἀλλήλων τοῖς βασιλεῦσι διαλύσων διαφορὰς πειρα-
 ταῖς δὲ περιτυγχάνει βαρβάρους, και δεσμῶτης ὑπ'
 αὐτῶν ἀγεται πρὸς Ἀσίαν, ἵνα κἀκεῖ πολλοὺς χρο-
 νίων λύσῃ δεσμῶν, ἀφύκτοις τῆς ἀμαρτίας δεδεμέ-
 νους σιραις και τῶν τῆς αἰχμαλωσίας και τῆς
 δουλείας κακῶν κειράται ὁ τῆς ἀνω Σιών τῆς
 ἐλευθερίας πολίτης γνήσιος, και τὸ τῆς υλοθεσίας
 ἀξίωμα καθόσον ἐξεστὶν ἀνθρώπων διατηρήσας, και
 τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ και ὁμοκυβιν ἀκίβδηλον εἰς τέ-
 λο; διαφυλάξας.

Ὅπως μὲν οὖν ταῖς κακοπραγίαις εἰς δῖον, κα-
 θάρσι οἱ τῶν στρατηγῶν ἄριστοι ταῖς διδασκαλίαις,
 ἐχρησαστο τῶν καιρῶν. και ὡς κἀκεῖ τὸν λόγον κη-
 ρύξας τῆς ἀληθείας, και παρῆρησασάμενος τὴν εὐ-
 σέθειαν, κατήσχυνε μὲν τῆς Περσικῆς λατρείας τὴν
 ἰστορίαν, τοὺς κατ' ἐκείνους καταπέληξας σοφοὺς,
 ὑπερῆρε δὲ τὰ ἡμέτερα, τῆς Περσικῆς ὠμότητος ἀ-
 μελήσας, και ὡς ὑπέστησε τῶν μαρτυρικῶν ἀγῶνων
 και σκαμμάτων οὐδὲν, ὅσα γὰρ εἰς ψυχῆς προθυμίαν
 ἔχει, πάντα παθεῖν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας
 παρασκευασμένος σαρῶς· εἰ γὰρ εἰ τῆς ἐτέρων ἐ-

Α νεκα σωτηρίας, ὁ φιλεῖ Θεὸς οὐ και διὰ πάντων
 κτασσευάζειν, κἀκεῖνον ἤρπασε τῶν κινδύων, ἵν'
 εἴη πολλοῖς πρὸς σωτηρίας ὁδοῦς ἀλείπτῃ, και ὁδῶ-
 γῆς πλανωμένοις; και τοῖς ἐν σκότει καθημένους τῆς
 ἀγνωσίας χειραγωγός; Ταῦτα δὲ τὰ μεγάλα και
 τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἐπάξια, και γνωρισματα τῆς πρὸς
 Θεὸν παρῆρησίας, παρὰ τῆς καλῆς ἐκείνης γλώττης
 διηγουμένης ἀποῦειν ἂν εἴη δίκαιον· ἐπειδὴ και
 πράττειν ἐξήρηκε μόνος, και καταλλῆλως; τῇ πράξει
 τοῖς εἰσπίπεται διηγέσθαι. Ἡμᾶς δὲ τοσοῦτον ἀναγ-
 κλιον μόνον εἰπεῖν, ὅτι ταῖς μὲν κατὰ τὸν βίον
 ἐτέροις πράξεσι τῶν ὁποῖδήποτε γῆς ἐκράται, ἐαυ-
 τὸν δ' ἐν τῆς αἰχμαλωσίας τοῖς καιροῖς ὅσον ἐν τοῖς
 ἀνω χρόνοις τοῦ; ἄλλους ὑπερεβάλλετο· πάντα γὰρ
 τότε τοῖς τὴν Ἀσίαν οἰκοῦσιν ὠφθη πιστοῖς, διδά-
 σκαλος εὐσεβείας, ὀρθοῦ βίου καθηγητῆς, λογίων θείων
 ἐξηγητῆς, ἀληθῆς θεολόγος τῶν τῆς Τριάδος ὀρθῶν
 δογμάτων· τὸ μέγιστον, χωρὶς αἵματος ἀθλητῆς τοῦ
 Χριστοῦ και στεφανίτης διγα βασάνων.

Τὴν μὲν οὖν αἰχμαλωσίαν οὕτω θεαίθεται καλῶς,
 ὡσπερ δὲ και τὴν πλάνην πρότερον, ἵνα μὴδὲν τῶν
 κατὰ τὸν βίον ἐκείνου συμπαιτωκῶτων ἁδοξον ἦ,
 ἀλλ' ὡσπερ ἐαυτῷ στεφάνων και ἀναβρήσεως παρὲ
 τῷ καλῷ τῶν ἡμετέρων ἀγωνοθέτῃ και βραβευτῇ
 τῶν ἀθλων Χριστῷ, οὕτω δὲ και τοῖς ὑστερον ἐκεί-
 νων ἀφορμάς παρεχόμενος πανταχόθεν. Ἐπει δὲ κατη-
 σχυμμένος διὰ πάντων ὁ πονηρὸς ὑπεχώρει, και
 ἤστημένος και τοῦ πρὸς ἐκεῖνον πολέμου και τῶν
 ποικίλων ἐπιφορῶν ἀπόνωτο πλέον οὐδὲν, ὅτι μὴ

Γ γέλωτα ὤφει, ῥᾶλλον δ' ἀφανῶς οὐδὲν ἦστον ἐκεί-
 νος, εἰ μὴ και ῥᾶλλον εἰς πείραν ἔκει τῶν ἀλγει-
 νῶν, λύεται μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπος και οἰκονόμος
 τῶν αὐτοῦ μυστηρίων τῆς βαρβαρικῆς ὠμότητος
 και τῶν ἀδίκων δεσμῶν, τοῦ Θεοῦ ποθεν ἐκ γῆς
 ἰσχυατῶν τοὺς λυσομένους κεινηκῶτος, δαφνίως και
 φιλοτιμῶς καταβεληκῶτων τὰ λύτρα, και πάντων
 εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ὠνεῖχον τὸν τίμιον μαρτυρικὴν
 ὠνησαμένων, ἐπάνεσι δ' ἐκ τῆς ὑπερορίας, ἢ τῆς
 καλῆς ἐμπορίας ὁ ἀθλητῆς· οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν
 ἐκείνου πρὸς τὴν Ἀσίαν ἐπιστάσιαν ἢ ἀποδημίαν, ἢ
 τῶν ἐκείσε πιστῶν ἐκτοκεψιν ὑπὲρ τῆς Τριάδος γε-
 γνημένην. Οὕτω δ' ἀσμένως προσηκῆται τὰς ἐν τῇ
 πόλει, ῥᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς περιετόκοις, και Ἑλλησιν
 ὁμοῦ και βαρβάρους εἰς ταυτὸ συνέλευθουσιν, ὡσπ

Δ μὴδὲν ἐκείνους τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδῶν ἦσαν ἐδραῖν
 ἔχειν ἐκείνης τῆς εὐφροσύνης και νομίζεσθαι και διη-
 γέσθαι.
 Τοιγαροῦν οὐδὲ διέλιπεν εὐεργετῶν αὐτοῦς και
 λόγοις και πράγμασι, διδάσκων, νοσητῶν, νομοθε-
 τῶν, πᾶσαν δίδασκων πρὸς ταυτὸν ἐπιστρέφων, τοῖς
 ὀρθοῖς ὁποστηρίξων δόγμασι τῆς Τριάδος· και οὐδ'
 μὲν καλῶς ἐστῶσι βῆσις γενόμενος ἀπερίτρεπτος,
 τοῖς δὲ κλονουμένοις και στασιάζουσι τὴν μαγνήτου
 φύσιν ἀποπληρῶν, οὐ βία φύσεως ὡσπερ ἐκείνη τὸν
 σίδηρον ἐφελκόμενος, ἀλλὰ λόγοις ἀληθείας, και τῇ
 ἐνοικουσῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος οἰκισόμενος, ὡς
 ἐπεισε πάντας, τὸν ἴδον ἀποθεμένους τῆς δυσσεβείας,
 εἰ τι; ἐτυχεν αὐτῶν ὑπὸ τῶν κακοδόξων κατακρα-
 θεις, ἀμείπτως και καθαρῶς λατρεύειν Θεῷ. Καὶ

νῦν ἵνα τινὰ μηδένα τῶν ὑπὸ τὴν ἐκείνου προστασίαν τελούτων ἔστιν εὐρεῖν τοῖς κακοῖς τῆς εὐσεβείας σκράδαταις προσεσχηχότα· τούναντίον μὲν οὖν καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης, ὡς Θεοῦ πολεμίοις ἐκπεπολεμημένοις αὐτοῖς, καὶ μεθ' ὅθως ἂν τις εἴποι τῆς προθυμίας ἐλαύνοντας καὶ σπουδῆς.

Οὐ μὴν τῶν ψυχικῶν μὲν παθῶν τε καὶ νοσημάτων οὕτως ἦν ἄριστος ἱατρός, καὶ τῶν ἡθῶν διορθωτής, καὶ πρὸς πᾶν εἶσιον τῶν οικειούτων Θεῷ χειραγωγία καὶ ὁδηγία, τῶν σωματικῶν δ' ἡμέλει, εἴ τις ἀδιότατῳ ψυχῇ προσίοι, καὶ τὴν θεραπείαν ἐξαιτοῖτο πιστῶς, ἀλλὰ καὶ τούτων πολλοὺς ἀπῆλαξε χρονίων καὶ χαλεπῶν, καὶ ζῶν ὁμοίως καὶ πρὸς τὴν ἐνὸς λήξιν μεταχωρήσας. Τίνα οὖν ἂν τις αὐτῷ προσαρμόδως προσηγήριαν, μᾶλλον ἂν ἐφάψασθαι θέξοι τῆς ἀληθείας; μᾶλλον δ' οὐ ποῖα καθαρῶς αὐτῷ προσήκουσα καὶ δικαίως; Πόσι μὴν ἦν κάλως τῶν ἑαυτοῦ προβάτων οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις προτιθεὶς τὴν ψυχὴν· διδάσκαλος ἀληθῆς, καὶ βίβη καὶ λόγῳ καὶ τῷ κατ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι τοὺς μαθητευομένους παιδεύων· ὁρῶν δογματῶν ὑψηλῆς, ἀπειστοῦ καὶ καθαρῶς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀγίας Τριάδος ἐκτιθέμενος· λόγου, καὶ θεολογῶν τὰ πάσης ὑψηλότερα διανοίας, καὶ τὰ δυσείφητα τραυτῶς ἀναπτύσσων, καὶ τοῖς ἀληθῶς θεολόγοις ἐν ἅπασιν συμφωνῶν, ἅτε δὴ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ταῦτα δεδεδωγμένος· ψυχικῶν τε παθῶν ὁμοίως καὶ σωματικῶν ἀληθῶν ἄριστος ἱατρός· ὁρῶν καὶ χηρῶν προστάτης, τῶν ἐν εὐευχίαις ἐκαιομένων σωφρονιστής, τῶν ἀθυμούντων ἐν δυσπραγίαις παραμυθία, τὸ ἦθος ἀπλοῦς, τὸν τρόπον ἐπεικῆς, σοφῆς τὸν λόγον, τὴν διάνοιαν ὑψηλῆς, τοῖς ταπεινότεροις καὶ μετριάζουσι πάντα εἰκῶν καὶ συγκατιῶν αὐτοῖς, καὶ συνταπεινούμενος· ὑψηλὸς τ. ἰ. ἐπὶ ῥημίνοις, καὶ τύφου πάντος ὑπερῶν, καὶ διαπτύων ὡς θνῶρ τὰς κοσμικὰς δόξας καὶ φαντασίας, τοῖς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ πεπολεμηκόσι, καὶ μοχθηρῶς καὶ φιλονεικῶς ἐκείνῳ προσεσχεθεῖσι· δυοὶ ταῖς στεφροτάταις ἕλαις παραπλήσιος ἀναδειχθεῖς, ἀδάμαντι φημί καὶ σιδήρῳ· τῷ μὲν τῷ παλεῖν, ἐν δὲ τῷ πλήττεσθαι τὴν ἀδάμαντος φύσιν καθαρῶς διασώζων, οὐδεμίαν συντριβὴν ὑπομένων καὶ θραῦσιν, ἀλλ' ἄριστος τὴν διάνοιαν, καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλον ἄχρι τέλους ἀπ' ἀρχῆς ἴσον διατηρήσας. Τοσαύτα καὶ πλείους τούτων ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆ τὰς κλήσεις αὐτῷ προσαρμόζειν πείθει, πανταχόθεν καλεῖν ἐθέλοντας.

Οὕτω δὲ καλῶς καὶ ὡς Θεῷ φίλον τοῦ παρόντος βίου τὸν διαίτιον ἐπέλθων, καὶ πᾶσι χρησάμενος

ἁ ὁμοίως πρὸς εὐδοκίμῃσιν, ὡς περ μισθὸν τινα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πολλῆς κακοκαθείας τὸ νῦν εἶναι λαμβάνει, ἐν οἷς ἐπόθει καὶ ἀντεποθεῖτο καταλύσας τὸν βίον, καὶ τοῖς τὸ πάλαισμα κτησαμένοις ἐν οὐρανοῖς Πατέροι καὶ πατριάρχαις καὶ ὑπερηθληκόσι τῆς ἀληθείας, ὁ τούτοις κατ' ἔχνος ἀκολουθήσας καλῶς προθέμενος. Καὶ ἵνα τι μικρὸν τῷ λόγῳ μετὰ τὴν ἐκείνου πρὸς Θεὸν ἐκδημιαν ἐνδιατρίψωμεν, ἐκείνον μὲν ἢ Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων εἶχε, καὶ ἑμήγυρις Πατέρων καὶ προφητῶν καὶ ἀγγέλων χροστοασία, ἢ πόλις· δ' ἀγῶνα προῦθηκεν ἑαυτῇ, τῆς εἰσόδου τιμῆς τὴν ἐξέδου μείζω κολλῶν καὶ θαυμασιωτέραν ἐργάσασθαι τῷ ποιμένι· καὶ συνδραμόντες ἀξία πᾶσα καὶ ἡλικία ἀνδρῶν ὁρθῶς καὶ γυμνακῶν, πολλὰ μὲν δάκρυα κατέρρει τῶν ὀφθαλμῶν, πολλὰς δ' ἀφῆκε μετ' οἰμωγῆς τὰς φωνὰς, τὸν καλὸν ποιμένα, τὸν πατέρα, τὸν διδάσκον ἀνακαλουμένην, καὶ τῶν ὁρώντων ταῖς θανατοῖς ἢ καὶ ἀκοῇ διχρημῶν τὰ τότε τέτελεσμένα, μείζω τὴν περὶ ἐκείνου δόξαν ἢ κατὰ ἀνθρώπον ἐντιθεῖσα. Ἐπεὶ δὲ εἶδε καὶ τὸν ἐκείνου παραδοθῆναι τῇ γῆ νεκρὸν, μάλιστα τὰς χεῖρας τῶν κατεχόντων διαφυγόντα, προπέμπεται μὲν ὑπὸ παντὸς τοῦ πλήθους ὑπὸ λαμπάσι πολλαῖς καὶ μύροις καὶ ῥοδαῖς καὶ ὕμνοις πνευματικοῖς· πάντων δὲ τῶν ὄσα νόμῳ ἐκτελεσθέντων, οὕτω παραδίδοται τῇ σοφῇ λαμπρῶς καὶ πολυτελῶς, παθῶν ποιῶν καὶ ψυχικῶν ἀληθῶν καὶ νόσων σωματικῶν ἄριστον ἱατρεῖον καὶ ἀγαθὸν παντὸς ἀνέκλειπτος θεσσαυρὸς.

Ἄλλ' ὅτι πολλὰ μὲν τοῖς ἀσκητικοῖς ἐνιδρώσας πόνοις, πολλὰ δὲ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας καμάτοις, οὐ ὄδο καὶ τρισὶν ἔτεσιν, ἀλλὰ βίον ὅλον ἐνηθληκῶς, καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς ἀθλους ἡμῖν οὐκ εὐσεβείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρίας καὶ καρτερίας παράδειγμα καλὸν ἀταλελοῦς, καὶ μέτρα λόγου καὶ σωπῆς μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν εἰδῶς, αὐτὸς μὲν τὸν ἡμέτερον τόνδε, εἰ καὶ πολὺ τῆς ἀξίας ἀπολειπόμενον, ἀλλ' οὐδὲν τῆς δυνάμεως ἐνδεδέστερον ἔχει· λόγον· στήσας δ' ἡμῖν τὴν τῶν παθῶν καταιγίδα δεινῶς στροβοῦσαν καὶ συνταράττουσαν· καὶ γαληνῶς παρὰ τοὺς τὸ κλυδωνίον τοῦ βίου διαδραμεῖν, καὶ ἀκαλιγέστες ἐνθῆναι, ταῖς ἑαυτοῦ σκηναῖς δέξαι, κἂν μέγα πῶς καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν τὸ αἰτούμενον ἦ, μὴ τὸν πόνον ἡμῖν ἀλλὰ τὸν πόθον ἀντιμετρῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ἢ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰ, τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

TOMI SYNODICI TRES

IN CAUSA

PALAMITARUM

(Καὶ libro cui titulus : Τόμος ἀγάπης, συλλεγεί, καὶ τυπωθεὶς παρὰ Δοσιθέου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος κυρίου Ἰωάννου Ἀντιόχου Κωνσταντινου, βοεδοδά πάσης Μολδοβλαχίας. In fine legitur : Ἐτυπώσαμεν τὴν παρόντα τόμον ἐν Γιάσιῳ τῆς Μολδοβλαχίας, χαλκοτυπίᾳ καὶ ἀναλώμασι τοῦ ἁγίου τάφου διὰ Διονυσίου μοναχοῦ, ὄντος διορθωτοῦ τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου Ἱερεμίου τοῦ Κακκαβίλα. Εἰ δὲ καὶ εἰσὶ σφάλματα εἰς τινὰ γράμματα ἢ λέξεις, τοῦτο συμβέβηκε διὰ τὸ εἶναι τὸν χαλκογράφον ἑτερόγλωσσον καὶ μὴ εἰδόντα Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ λοιπὸν ἕστω συγγνώμη. Ἐν ἔτει τῷ σωτηρίου, ἀρχῆῃ [1698] μηνὶ Μαρτίῳ.)

I

ΣΥΝΟΔΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΣ ΕΠΙ ΤΑΙΣ ΕΞΕΛΕΓΕΣΑΙΣ

ΚΑΙ ΑΠΟΒΑΛΟΜΕΝΑΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΒΑΡΛΑΑΜ ΚΑΙ ΑΚΙΝΑΥΤΟΥ ΔΥΣΣΕΒΕΙΑΝ
ΜΕΓΑΛΑΙΣ ΣΥΝΟΔΟΙΣ·

*Ἐν αἷς οὐχὶ Ἐκκλησία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ σύγκλητος
καὶ οἱ καθολικοὶ παρῆσαν τῶν Ῥωμαίων κριταί, προκαθημένου καὶ τοῦ θειοτάτου
βασιλέως ἕως οὗ περιῆν.*

α'. Ἐπαινετὸς ἀληθῶς εἰπὼν τὴν ταπεινώσιν εἶναι ἀληθείας ἐπίγνωσιν· αὕτη γὰρ καὶ τῶν οικειῶν μέτρων ἐστὶ κατάληψις καὶ δι' αὐτῆς τὴν τε πρὸς τὸν Θεὸν εἰρήνην, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον καρποῦμεθα, δι' ἧς αὐθις καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀνάπαυσιν πορίζομεθα, κατὰ τὴν θεσπεσίαν ἐκείνην καὶ προτρεπτικὴν εἰς τοῦτο τοῦ Κυρίου φωνὴν· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐνῆστε ἐν ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.* Αὕτη παιθεῖ τὸν κατηγμένον ἐαυτῷ μὴ προσέχειν, καὶ Θεῷ προσανέχειν, παντὸς δὲ κακοῦ τῷ τοῦ Κυρίου φόβῳ κατὰ τὸν τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος λόγον ἐκκλινόντα, εὐλαβῶς περὶ τὰ ὑπὲρ ἐαυτὸν καὶ σωφρόνως ἔχειν, ὅρια Πατέρων αἰώνια μὴ μεταίροντα, καὶ τὰς ἐφ' ἐκάτερα παρατροπὰς, ὑπερβολὰς φημί καὶ ἐλλείψεις, ἀποτρεπόμενον, τὴν βασιλικὴν ἐδεύειν καὶ μίσην, καὶ πρὸς οὐρανοῦς καὶ Θεὸν ἀπλανῶς καὶ ἀσφαλῶς φέρουσαν.

β'. Ἄλλ' ὁ ἐκ Καλαθρίας ὀρμώμενος μοναχὸς Βαρλαάμ, εἰς τὸ τῆς οἰήσεως πέλγος ἐξ ἀφροσύνης πάντως καὶ ἰδιορρυθμίης καθεῖς ἐαυτὸν, καὶ μέγα φρονῶν ἐπὶ τῆς θύραθεν ἐπιστήμῃ φιλοσοφίας, κατὰ τῆς ὑπερφυοῦς καὶ ὄντως φιλοσοφίας ἐχώρησεν, ἐπιστρατεύσας τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πνεύματος, τὴν μηδὲ χωρεῖν ὅλως τὰ τοῦ Πνεύματος

δυναμένην ψυχικὴν καὶ ἀποδοκιμασμένην φιλοσοφίαν. Τὸν μαθητιῶντα γὰρ οὗτος ὑποκρίθεις, προσῆλθέ ποτε σὺν ὄσῳ τισὶ τῶν παρ' ἡμῖν μοναχῶν, οἳ τὸν ἡσύχιον προσλόμνοι βίον, τοῖς ἄλλοις πᾶσι χαίρειν εἰπόντες, Θεῷ προσανέχουσι. Καὶ ταῦτα οὐδενὶ μὲν τῶν ἑλλογιμωτέρων, τοῖς ἀκλουστέροις δὲ μᾶλλον ἐφοίτησεν ἐξεπίτηδες, δέει πάντως τὸ μὴ φωραθῆναι. Μετὰ μικρὸν μέντοι καὶ αὐτῶν ἀποστά· ἀποτρόπαιοι ἐγγράφως τούτων κατηγορήκε φρόνημα, ὡς ὄθηθεν ὑπ' αὐτῶν πρεσβευόμενον. Ἀκούσας γὰρ ἐκείνων λεγόντων, ὡς ἀπὸ παραδόσεως ἐχόντων τῶν ἁγίων Πατέρων, ὅτι οἱ διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κεκαθαρμένοι τὰς καρδίας· ἐλλείψεις θείας μυστικῆς καὶ ἀπορρήτης ἐγγινομένης αὐτοῖς, Θεοῦ μεθετέην λεγόντων.

γ'. Τῶν δὲ ἀπολογουμένων οὐ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἄκτιστον καὶ ἀίδιον καὶ θεσπεῖον χάριν τοῦ Πνεύματος, διθείας αὐτοῖς· ἐνεῦθεν ἐγκλημα προσετίψασθαι ἐπεχείρησεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ παρελθὼν, καὶ τὰ περὶ τούτου ἀνενέγκας τῇ ἡμῶν μετριότητι, κατηγορῶν μάλιστα τοῦ τιμωτάτου ἐν Ἱερομονάχοις κύρ Γρηγορίου τοῦ Παλαιῦ, ἐξήτησε μετακληθῆναι καὶ αὐτοῖς· εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον.

δ'. Μετακληθέντων τούτων, ἐτίθεν ὁ Βαρλαάμ

ἐτρέπετο, ἀποτρέγων καὶ μὴ κατεπιθεῖ; ὅλα; γινώμενο; εἰς τὴν σύνοδον ἀπαντήσαι, καὶ τοῖς κατηγορηθεῖσι παρ' αὐτοῦ μοναχοῖς ἐς λόγου; ἐλθεῖν καὶ ἀντικαταστήναι αὐτοῖς, ἐφ' οἷς κατ' αὐτῶν συνεργάφατο, πρόφασιν μὲν τῆς ἀποφυγῆς ποιούμενος τῆνικαῦτα τὴν βασιλικὴν ἀπεδημίαν, τῆ δ' ἀληθείᾳ ἑαυτοῦ καταγνοῦς, καὶ τὸν ἐντεῦθεν ἔλεγχον δεδιῶς.

ε'. Ἐπειτα συνόδου συγχροτηθείσης παρουσία καὶ τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως τοῦ αἰοδήμου καὶ μακαρίτου ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σοφίας, τῆς τε συγκλήτου καὶ οὐκ ὀλίγων ἀπὸ τε τῶν τιμιωτάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ καθηγουμένων, καὶ τῶν τῆς πολιτείας συναλεγμένων, μετακαμφθεὶς καὶ ὁ αὐτὸς Βαριλάμ, καὶ προτραπείας εἰπεῖν καὶ ἀποδείξει εἰ τί εἰπεῖν ἔχει κατὰ τῶν καθ' ἡσυχίαν ζώντων μοναχῶν. Παρόντων ἦδη καὶ αὐτῶν τῆ συνόδου, αὐτὸς ὡσπερ αἰ τοῦ προκειμένου λήθησιν καθῶν, μάλιστα δὲ συγγέειν παρῶμενος τὰ τῆς ὑποθέσεως, εἰς ἐρωτήσεις; καὶ ἀπορίας ἔχωρεῖτο δογματικὰς, καὶ λύσεις; τῶν ἀπορημάτων ἐξήτει. Εἰς δ' καὶ ἐνιστάμενος καὶ ἰσχυριζόμενος; μὴδὲν τι πρότερον εἰπεῖν, πρὶν ἂν τὴν ἐπὶ ταῖς ἐρωτήσεσι ταύταις ἀπέκρισιν καὶ λύσιν κομισθῆται, ἐπειδὴ ἀπαξ καὶ δις καὶ μετ' ἐμδριθείας ἀποκρουσθεὶς, οὐκ ἐπεδίδου τῆς ἐνστάσεως; ταύτης; οὐδὲ ἐπειθετο λέγειν περὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐξετάσεως, τῆς κατὰ τῶν μοναχῶν δηλαδὴ ἐγγράφου παρ' αὐτοῦ κατηγορίας.

ς'. Ἐπέτερεψεν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀναγνώσθησαι εἰς ἐπίσκοπον τῆς συνόδου τοὺς ἱερούς καὶ θείους κανόνας; δι' ὧν ἀπηγόρευται καὶ οὐδαμῶς παρακεχώρηται, μὴ μόνον τοῖς κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι μὴδὲν τι περὶ δογμάτων κινεῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντεῦθεν κίνεω; ἀνάγκην ἐπιτιθέναι, περὶ ποσούτων ἀπολογεῖσθαι, μὴδὲ διδασκαλικὸν ἑαυτοῖς περιτιθέντας ἀξίωμα, διεξιέναι περὶ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Μόνως γὰρ ἐδόθη τοῦτο τοῖς ἀρχιρεῦσι Θεοῦ παρὰ τῆς ἀνωθεν χάριτος. Φησὶ γὰρ ὁ ξϛ κανὼν τῆς Ϛ' συνόδου, Οὐ χρὴ λαϊκὸν δημοσίᾳ λόγον κινεῖν, ἢ διδάσκειν, ἀξίωμα διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν περιποιούμενον, ἀλλ' εἴκειν τῆ παρὰ τοῦ Κυρίου παραδοθείσῃ τάξει, καὶ τὸ οὖς τοῖς τὴν χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου λαβοῦσι διανοεῖσθαι, καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκδιδάσκεισθαι. Ἐν γὰρ τῇ μίθῃ Ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποιήκειν ὁ Θεός, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνὴν ἣν ὁ Θεολόγος ἱερμηνεύων Γρηγόριος, σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν παρίστησι λέγων. Ταύτην αἰδόμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοί, ταύτην φυλάττωμεν. Ὁ μὲν ἔστω τις ἀκοῆς, ὁ δὲ γλώσσης, ὁ δὲ χειρὸς, ὁ δὲ ἄλλο τι· ὁ μὲν διδασκῆται, ὁ δὲ μανθάνετω· καὶ ὁ μανθάνων, ἐν εὐπειθείᾳ καὶ ἰσχυρίῳ ἐν ἰλαρίῳ τῆ, καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προθυμίᾳ. Μὴ πάντες ὦμεν γλώσσης τὸ ἐτοιμότερον, μὴ πάντες; ἀπόστολοι, μὴ πάντες; προφῆται, μὴ πάντες; διερμηνεύωμεν. Καὶ μετὰ τινὰ· Τί σεαυτὸν ποιεῖς πομένα, πρόβατον ὦν; Τί γίνῃ κεφαλὴ, ποῦς τυγχάνων; Τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος; ἐν στρατιωταῖς; Καὶ ἐτέρωθι ἡ Σοφία διακαλεῖται· *Μὴ ἴσθι ταχὺς ἐν λόγοις Μὴ συμκαρκεῖσθαι*

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CLJ.

ἀπότης ὡν κ.λοισίω. Μὴδὲ ζῆται τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος. Εἰ δὲ τί; ἀλλ' τὸν παρόντα παρασαλεύων κανόνα, ἐπὶ ἡμέρας ἀφορίζεσθαι τεσσαράκοντα. Καὶ πάλιν ὁ τῆ; ἐν Χαλικηδόνι κανὼν ἐνέφα καὶ δέκατος, Δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προσώτους, ἐν πόσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας Γραφῆς ἀναλεγόμενους; τὰ τῆς ἀληθείας νοήματά τε καὶ ῥήματα καὶ μὴ παραστίνοντας τοὺς ἦδη τεθέντας δρους, ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφίρων Πατέρων παράδοσιν. Ἄλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς ἀνακινήθει λόγος, μὴ ἄλλως τούτων ἐρμηνεύεσθαι, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οικείων συγγραμμάτων παρέθεντο. Καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκίματωσαν, ἢ λόγους οικείους συντάττοντας, ἔστιν ὅτι ἀπόρω; ἔχοντες πρὸς; εἴς; τοῦτο, ἀποπίπτουσι τοῦ προσήκοντος. Διὰ γὰρ τῆς τῶν προειρημένων Πατέρων διδασκαλίας; οἱ λαοὶ ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε σπουδαίων καὶ αἰρετῶν καὶ τῶν ἀσυμφέρων καὶ ἀποδλήτων, τὸν βίον μεταβιβάζουσι πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ τὸ τῆ; ἀγνοίας οὐκ ἀλίσκονται πάθει, ἀλλὰ πρῶς; ἔχοντες τῆ διδασκαλίᾳ, ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ κενῶς κινεῖν παραθήγουσι, καὶ φόβῳ τῶν ἐκρητημένων τιμωριῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ἐξεργάζονται.

ζ'. Μετὰ μέντοι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν αὐτῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων προσκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου ἃς ὁ Βαριλάμ φθάσας ἐποίησται ἀναφορὰς; κατὰ τῶν μοναχῶν· καὶ ἀναγνώσθησιν τῶν ποιούτων ἀναφορῶν, προετραπή ὁ διαληφθεὶς ἱερομόναχος; κύριος Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς τὴν ἐπ' αὐταῖς ποιήσασθαι ἀπολογίαν, ὡς; αὐτοῦ μάλιστα καθήκονταί, ὅστι; καὶ εἰπῶν ἐν προοίμιῳ λόγῳ, καὶ ἀπολογητῶμενος; ὅσα εἰκόσ, ἔπειτα διηγήσατο καὶ ὡς; ἐπισυνέθη τὴ τῆς αὐτῶν ἐισφορᾶς, προτέρου τοῦ αὐτοῦ Βαριλάμ συγγραψάμενου καὶ κατηγορησάντος; αὐτῶν ἀπερ ἀνωτέρω εἰρηται, καὶ ἐναντία τοῖς τῶν Πατέρων θείοις; λόγοις; ὡς; ἀπεδείχθη, ἐκθεμένου, καὶ ὡς; ἐξ ἀνάγκης; καὶ αὐτὸς; πρὸς; τὴν ἀπολογίαν καὶ ἀντιβῆσιν κεινήται.

η'. Ἐπειτα ὠρίσθη ἐνεχθῆναι τὰ τοῦ Βαριλάμ συγγράμματα, ἃ καὶ πρὸς; ἐξαπάτην τῶν ἀκουόντων κατὰ Μασσαλιανῶν ἐπέγραψεν. Ἐν οἷς; συγγραμμάσιν ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Δεσπότης; Σωτῆρος; ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν τῆς τοῦ φωτὸς τούτου θείας ἡξωμένων προκρίτων μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων, λέξεναι αὐταῖς; τάδε· Τὸ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν φῶς; θεότιτος; οὐκ ἀπρόσιτον ἦν, οὐδὲ κατὰ ἀλήθειαν ὑπῆρχε φῶς; θεότιτος; οὐδὲ ἀγγέλων ὅλων; ἱερώτερον ἢ θεϊότερον, ἀλλὰ καὶ χειρὸν καὶ κατώτερον καὶ αὐτῆς; τῆς ἡμετέρας; νοήσεως;. Πάντα γὰρ τὰ τε νοήματα; καὶ τὰ νοούμενα; σεμνότερά; ἐστί; τοῦ φωτὸς; ἐκείνου; ὡς; τῆ; ὕψι; διὰ τοῦ ἀέρος; προσπίπτοντος; καὶ τὰ αἰσθητὰ; μόνον; δεικνύντος; τοῖς ὀρώσιν, ὀλίκοῦ; τε ὕψους; καὶ ἰσχηματισμένου; καὶ ἐν τόπῳ; καὶ ἐν χρόνῳ; φαίνόμενου; καὶ τὸν ἀέρα; χρωματίζοντος; καὶ νῦν; μὲν

συνισταμένου τε και φαινομένου, νυν δε διαλυομένου και εις τδ μη ειναι χωρουντος, ατε φανταστου υεριαστου τε και πεπερασμένου, διω και ερωμενον ην υπο των στερησιν πασχόντων των νοερων ενεργειων, μηδλλον δε μηδέπω ταυτας ολωσ κτησαμένων και μηπω κεκαθαρμένων οντων, αλλά ατελων, και επ' αυτης εκεινης της επι του θρου; θείας, ως μηδέπω άγιωθέντων της των θεοειδων νοησεως. Αναγόμεθα δε από του τοιούτου φωτός επι νοήματα και θεωρήματα, α κρείττω εστιν εγκρίτως του φωτός εκεινου. Τοιγαρουν οι λέγοντες αυτδ ύπερ νουν, και αληθινόν και άπρόσιτον και τδ τοιαυτα, πεπλανημένοι εισελ καθαπαξ, και ουδεν των φαινομένων καλων ύψηλότερον ειδότες, άπεθείς τε διά τουτο, και ελεθριωτατα, δόγματα εις την Έκκλησιαν εισάγοντες. Ταυτα μὲν ουν ο Παρλαμ, έταροδοξα προδήλως και άναντία τοις περι του θείου τουτου φωτός ρηθειςι, παρά των άγιων.

θ'. Τούτων γάρ ταις ρήσεσι σύμφωνα διαβεβαιούμενοι και φρονειν και λέγειν οι μοναχοι, ταυτας και προσβάλλοντο. Φησι τοίνυν ο εκ Διμασκού θελος Ιωάννης· Σήμερον φωτός άπρόσιτου δδυσσεος, σήμερον αγλης θείας; χύσι; άπεριόριστος, εν τω θαδωρ τω δρει τοις άποστόλοις αυγάξεται. Νυν έωράθη τδ τοις ανθρωπίνους άθέατα εμμασι. Σώμα γήινον θείαν άπαυγάξει λαμπρότητα. Σώμα θνητόν δόξαν πηγάζει θεότητος. Ο γάρ Λόγος σάρξ, η σάρξ τε Λόγος έγένετο, ει και μη της οικείας εξέστη εκάτερον φύσεως, ω του θαύματος! Ουκ έξωθεν η δόξα τω σώματι προσεγένετο, άλλ' ένδοθεν εκ της άρρήτου λόγου ήνωμένης αυτῶ καθ' ύπόστασιν του Θεου Λόγου υπερθέου θεότητος.

ζ'. Ο γάρ εν εκεινω οι άγγελοι άκινητες έρειθειν τδ δμμα ού σβένουσιν, εν τούτῳ των άποστόλων οι πρόκριτοι τη δόξη της έαυτου βασιλείας όρωσιν εκλάμποντα.

ια'. Έντευθεν τοις κορυφαίους των άποστόλων προσλαμβάνεται μάρτυρας τη οικείας δόξης τε και θεότητος, άποκαλύπτει δε αυτοι; την οικείαν υσότητα. Τελείους δε είναι τοις την θείαν δόξαν εικός κατοπεύοντας, τη άπάντων επέκεινα, την μόνην και υπερτελη και προτέλειο.

ιβ'. Ο θειος γάρ οντως και θεηγόρος Διονύσιος, Ουτως ο δεσπότης, φησιν, όφθίσεται τοις έαυτου τελείας θεράπονσιν, δν τρόπον εν δρει θαδωρ τοις άποστόλοις όπάτανται. Ιωάννην παραλαμβάνει, ως της θεολογίας παρθένον και καθαρώτατον όργανον; όπως την άχρονον δόξαν του Υιου θεασάμενος, Έν άρχη ην ο Λόγος, και ο Λόγος ην προς τον Θεον, και Θεος ην ο Λόγος, βροντήσσει.

ιγ'. Μήτηρ γάρ προσευχης η ήσυχια. Προσευχη δε θεία; δόξης έμφάνεια. Όταν γάρ τας αισθήσεις μύσωμεν και έαυτοις και τω Θεω συγγενώμεθα, και της έξωθεν του κόσμου περιφορας έλευθερωθέντες έντες αυτων γενώμεθα, τότε τρανω; εν έαυτοις την του Θεου βασιλείαν όφόμεθα. Η μυσικαία γάρ των ουρανων, ητις εστι βασιλεία Θεου, έντος ημων εστιν. Ιησους ο θεος άπεφθέξατο.

ιδ'. Έμπροσθεν των μαθητων μεταμορφούται ο

Α και ωσαύτως δεδοξαμένος και λαμπων άστραπη θεότητος.

ιε'. Ανάρχως μὲν γάρ εκ Πατρδς γεννηθείς, την φυσικην άκτινα άναρχον εκκτηται της θεότητος, και η της θεότητος δόξα του σώματος γίνεται.

ις'. Αλλ' άφανης η δόξα ύπάρχουσα εν τω φαινομένῳ σώματι τοις μη χωροϋσι τδ και άγγίλοις άθέατα, τοις σαρκός δεσμιοις άόρατος έχρημάτιζε. Μεταμορφούται τοίνυν, ουχ δ ουκ ην προσλαδόμενος, ουδδ εις ύπερ ουκ ην μεταβαλλόμενος, άλλ' όπερ ην τοις οικείοις μαθηταίς εκφαινόμενος, διανοίγων τουτων τδ εμματα, και εκ τυφλών εργαζόμενος βλέποντας. Και τουτό εστι τδ, Μεταμορφώθη έμπροσθεν αυτων. Μένων γάρ αυτδς εν ταυτώτητι, παρ' δ τδ πριν έφαινετο, έτερος νυν τοις μαθηταίς έωρδο φαινόμενος, και ελαμφε, φησιν, ως ο ηλιος, ουχ ότι μη του ηλιου λαμπρότερον, άμχηξαν γάρ άπαρалаίπτως εν τη κτίσει τδ άκτιστον εικονίζεσθαι, άλλ' όσον έχωρον καθορην οι βλέποντες.

ις'. Θεον μὲν γάρ ουδεις έώρακε πώποτε, καθδ πέφυκε φύσεως. Καί δ δε έώρακεν, εν Πνεύματι τουτο θεάεται. Αυτη η άλλόιωσις της δεξιად του Υψίστου. Ταυτά εστιν δ όφθαλμδς ουκ είδε, και ους ουκ ήκουσε, και επι καρδιαν άθρωπου ουκ άνέδη πώποτε. Ουτως εν τω αιώνι τω μέλλοντι πάντοτε συν Θεω έσόμεθι, Χριστόν όρωντες τω φωτι άστράπτοντα της θεότητος. Τουτο τδ φως κατά πάσης φύσεως έχει τδ νικητήρια, αυτη η ζωη η εν κόσμω νικήσασα. Αλλ' ο Πέτρος, ε Κολόν εστιν υδα ημδς είναι. Και έντευθεν νεφέλη, αυ γνόφου, άλλδ φωτός; άπεσπίασε τδ κεχυρμένον γάρ των αιώνων και από των γενεων μυστήριον εκκαλύπτεται. Φωνη του Πατρδς εκ νεφέλης του Πνεύματος; γέγονε, και δόξα δεινηκής και θιαυονίζουσα δεικνυται.

ιη'. Ο δε Κρήτης θεσπίσιος Ανδρίας, Έπι τδ θρου, φησιν, άνάγει τδ ύψηλιν τοις μαθηταίς ο Σωτήρ, τί ποιήσων; η τί διδάξων; την ύπεραστραπτουσαν παραδειξων της οικείας θεότητος δόξαν τε και λαμπρότητα.

ιθ'. Τουτο τίνων έκρετόμενον σήμερον, την τη; φύσεως θέωσιν, την ει; τδ κρείττον άλλόιωσιν, την επι τδ ύπερ φύσιν έκστασιν και άνάθισιν, καθ' ην και του κρείττονος η εκνίκησις, η τότε κυριώτεροι ειπειν, η ανεκλάητος θεόσι;

κ'. Τουτο θαυμάζουσιν άγγελοι. Τουτο δοξολογούσιν αρχάγγελοι.

κα'. Τουτο πλσα των ύπερκοσμίων η νοητη διακόσμησις άδλωσ έστρωμένη, τεκμηριον έναργέστατον τε και άψευδέστατον τίθεται της περι ημδ; του Λόγου φιλανθρωπίας.

κβ'. Ουκ εστι των εν τη κτίσει θεωρουμένων, δ χωρήσει τουτου της ύπερβολην της λαμπρότητος. Ο γαρ ύπερουσιος εις ούσιαν υσιωωθείς διά σαρκός ημίν πεπολιτευτοι, δε δη και ύπερβαλλόντω; επι του θρου έξήστραψεν.

κγ'. Ου τότε γενόμενος έαυτου διαυγέστερος, η ύψηλότερος, άπαγε! άλλ' όπερ και πρότερον τοις τελουμένοις των μαθητων και μουσμένοις τδ ύψηλότερα, κατά αληθειαν θεωρούμενος. Έξω γάρ σαρ-

ι κόσμου γενόμενοι καὶ ὅσον ἐφ' ἑαυτὸν, ἐν-
καὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως ἤδη ἐξ ἑω
λησαν ἰδιόχρησαν.

Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τῶν ἀπάντων ἀκοινωνητόν
θλοῦ τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' οὐκ ὅλον ὃ τι ποτε
ἰλλ' ὅσον καὶ ὅπως τοῖς μετέχουσιν ὡς ἐφα-
ερτὸν γίνεται. Καὶ τοῦτο δι' ἄκραν ἀγα-
ταῖς ἀπειροδύοις ἐλλάμψεν ὡς ὅσον ἐπὶ
καὶ προεξιόμενον. Ἀπόδειξις δὲ τῶν λεγο-
αὐτὸ ἂν εἴη τὸ μακάριον πάθος καὶ πολυ-
, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ὄρου; κερδύσασιν οἱ ἀπόστο-
νίκα τὸ ἄφροσύνον καὶ ἀχρονον φῶ; τὴν οὐ-
φρα; μεταμορφώσαν, τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς
φωτοδυσίας ὑπερουσίω, ἐλάμπρουν, ὡ τοῦ
ες | κατ' ἔκστασιν τελεετήτην τῆς φύσεως;
σιν ὅπως βαρεῖ, καὶ φόβῳ κρατούμενοι, μύ-
της αἰσθήσει, πᾶσαν νεκρὴν κίνησιν καὶ
βιν πιντελῶ; ἐαυτῶν ἀποσπάσαντες. (ὁὕτω
ὄν θεῖον ἐκαίνον καὶ ὑπέρφωτον καὶ ἀόρατον
τῷ Θεῷ συνεγένοντο, τῷ μεθ' ὧν; ὄρῳ, τὸ
ὄρῳ εἰσδύομενοι, καὶ τῷ πύσχειν ἀγνώ-
την κατ' ὑπεροχὴν ἀγνωσίαν πορίζομενοι, καὶ
της νεκρῆ; ἐπιστάσις ὑψηλοτέραν ἐγρήγο-
ρη μυσταγωγούμενοι ἔξω πάντων ἐγένοντο
ωμένων τε καὶ νοουμένων, εἰς δὲ καὶ ἐαυτῶν,
πάτης θεώσεως τε καὶ ἀπειρώσεως ἐκφείθη-
θ' ὑπεροχὴν ὑπερουσίον, τῆ ἀφάνειαι τοῦ Ἀ-
εἰ τῆ ἐπιστάσις τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆ ἀνω-
της νεφέλης φερομένη τοῦ γεννητόρος,
ι; ἀγνωσίας καὶ ἀδυσία; παιδευθεῖσαι μυστή-

ἀπειρίας ἀπειράτως ἐξηρημένη τοῖς ἔχουσιν διωξήσασ-
λήφω; κ' ἰν ψιλὸν τοῖς μετ' αὐτὴν καταλείψασα.

κβ'. Ὁ τοῖς οὐσί γὰρ, φησὶν ὁ αὐτός, μὴ κατ' οὐ-
σίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον με-
τίχεσθαι τοῖς δυναμένοις; βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐ-
σίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται, ὅπως καὶ
αὐτὸς ὁ τρόπος; καθ' ὃν θέλων μετέχεται, μένει διη-
νεκῶς τοῖς πᾶσιν ἀνέκφαντος.

λ'. Φησὶ δὲ καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς, Τὸ Πνεῦμα τὸ
ἄγιον ἀπόρσιτον τῆ φύσει, χωρητόν δι' ἀγαθότητα,
πάντα μὲν πληροῦν τῆ δυνάμει, μόνοις δὲ ὄν μεθε-
κτὸν τοῖς ἄξις οὐχ ἐνὶ μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ
κατὰ ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαιροῦν τὴν ἐνέρ-
γειαν, ἀπλοῦν τῆ οὐσίᾳ, ποικίλον ταῖς δυνάμε-
σιν.

λβ'. Ὅλον ἐκάστην παρὸν, καὶ ὄλον πανταχοῦ ὄν,
ἀπαθῶς μεριζόμενον, καὶ ὄλοσχερῶς μετεχόμενον,
κατὰ τὴν εἰκόνα τῆ; ἡλιακῆς ἀκτίως, καὶ ἐκάστην
τῶν δεκτικῶν ὡς μόνῳ παρὸν, διαρκῆ τοῖς; πᾶσι τὴν
χάριν καὶ ἐλέκληρον ἐπαίρησι.

λδ'. Καὶ πάλιν· Αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ
ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή. Ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν ἐνερ-
γειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεόν, τῆ οὐσίᾳ αὐτοῦ
προσαγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα. Αἱ μὲν γὰρ ἐνέρ-
γειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία
αὐτοῦ μένει ἀπόρσιτος.

λε'. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, ὅτι
οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται Θεοῦ οὐσίαν γυμνῆν ἰδεῖν
οὐδαμῶ. Ὅθεν πρόδηλον, ὅτι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ
ἐβλεπον οἱ ἄγιοι, ἀλλὰ τὴν δόξαν, ὡς καὶ περὶ τῶν
ἀποστόλων γέγραπται, ὅτι διαγρηγορήσαντες; ὁ Πέ-
τρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ.

λδ'. Καὶ αὐθις ὁ αὐτός, Ἀπαθῆς, φησὶ, καὶ ἐν
τοῖς παθήμασι τῆς σαρκὸς ὁ Χριστός, ὡς Θεὸς νι-
κήσας τὸν θάνατον, καὶ ἀναστὰς τῆ τρίτῃ ἡμέρᾳ
καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐν δόξῃ φυσικῇ καὶ
οὐκ ἐν χάριτι, ἐρχόμενος ἐν τῆ αὐτοῦ θεοῦ; ἡτι, καὶ
ἐμφανῶς ἐκλάμπων ἐκ τοῦ ἐκ Μαρίας σώματος; αὐ-
τοῦ τοῦ ἁγίου τὴν δόξαν τὴν ἀπόρρητον, ὡς καὶ ἐπὶ
τοῦ ἔρου; εἰδείξεν ἀπὸ μέρου;, διδάσκων ἡμᾶς εἶτε
καὶ πρότερον καὶ νῦν ὁ αὐτός ἐστιν, ἀναλλοίωτος
ὄν ἀεὶ καὶ μετατέλειν οὐδεμίαν ἔχων περὶ τὴν ἐσέ-
τητα.

λε'. Οὕτω καὶ ὁ μέγας Ἀνούσιος, Ὅταν ἐφθάρτοι,
φησὶ, καὶ ἀθάνατοι γενώμεθα, καὶ τῆς χριστοειδοῦς
καὶ μακαριωτάτης ἐπικώμεθα λήξεως, πάντοτε σὺν
Κυρίῳ κατὰ τὸ λόγιον ἐτόμεθα, τῆς μὲν ὁρατῆς
αὐτοῦ θεοφανείας ἐν πανάγνι; θεωρίας ἀποπληρού-
μενοι, φανοτάταις ἡμᾶς μαρμαρυγαῖς περιαιγα-
ζούσης, ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῆ θειοτάτῃ
μεταμορφώσει, τῆ; δὲ νοητῆ; αὐτοῦ φωτοδοσίας, ἐν
ἀπαθεί καὶ ἄλλῳ τῷ νῷ μετέχοντες; καὶ τῆς ὑπὲρ
νοῦν ἐνώσεως, ἐν ταῖς τῶν ὑπερφανῶν ὀκτινῶν
ἐγνώστοις καὶ μακρῖαι; ἐπιβολαῖς ἐν θειοτέρῳ
μμήζει τῶν ὑπεριουρανίων νόων.

λε'. Καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς, Ἄθλον, φησὶν, ἀρε-
τῆ; Θεὸν γενέσθαι, καὶ τῷ καθαρωτάτῳ φωτὶ κατα-
στράπτεσθαι, τῆς ἡμέρας ἐκαίνης οὐδὲν γενόμενον,
ἡ μὴ διακρίπτεται ζῶφ. Ἄλλος γὰρ ταύτην ποιεῖ

Περὶ τοῦ θείου τούτου φωτὸς φησὶν ὁ μέγας
καὶ ὁ Θεολόγος; Φῶ; ἡ παραδειχθεῖσα θεότης
ἢ ἄρους τοῖς; μαθηταῖς; μικροῦ στερέωτέρα καὶ
καὶ αὐθι;. Ἦξει μὲν ὡς ὁ ἐμὸς Ἄγιος, τοῖ-
εἰ, οἷς ὡφθη τοῖς; μαθηταῖς ἡ παραδειχθῆ,
κώσης τὸ σαρκίον τῆς θεότητος.

Ὁ δὲ ἅγιος Μίξιμος; Τοῦτό ἐστι, φησὶ, τὸ
οὐ εὐαγγέλιον, προσθεῖαι Θεοῦ καὶ παράκλη-
' ἀνθρώπου; δι' Ἰησοῦ σαρκωθέντος, καὶ τῆς
ὄν Πατέρα καταλλαγῆς; μισθὸν δωρομένου
εἰθομένους αὐτῷ τὴν ἀγέννητον; θέωσιν; ἀγέ-
ε λέγω θέωσιν τὴν κατ' εἶδος ἐνουπόστατον
ιν, ἥτις οὐκ ἔχει; γένεσιν, ἀλλ' ἀνεκινῶτον
ἀξίως φανέρωσιν.

Καὶ αὐθις, Οὐ πᾶσιν ἀεὶ μετὰ δόξης, φησὶν,
ο; ἐπιφαίνεται τοῖς; παρ' αὐτῷ ἱσταμένοις;
οἱ; μὲν εἰσαγομμένοι; ἐν δούλου μορφῇ παρα-
ι, τοῖς; δὲ δυναμένοι; ἀκολουθεῖσαι αὐτῷ ἐπὶ
λὸν ἀναβαίνοντι τῆς αὐτοῦ μεταμορφώσεως
μορφῇ Θεοῦ ἐπιφαίνεται, ἐν ἧ ὑπῆρχε πρὸ
ν κόσμον εἶναι.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, Τὸ φῶ;, φησὶ, τοῦ προσ-
Κυρίου, τὸ νικῆσαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως;
ἐργετων, τὸν τρόπον διετύπου τοῖς; μακρῖοις;
ὄλω; τῆς κατὰ ἀπόφασιν μυστικῆς; θεολογίας;
ιν ἡ μακαρία καὶ ἁγία θεότης κατ' οὐσίαν
ὑπερέφθη; καὶ ὑπεράγνωτος, καὶ πάσης;

ήλιος, ὁ τὸ ἀληθινὸν φῶς ἀπαστράπτων ὃς ἐπειδὴν ἐπαξ ἐπιφάσθη ἡμῖν, οὐκέτι ἐν δυσματὶ κρύπτεται, ἀλλὰ πάντα τῇ φωτιστικῇ αὐτοῦ δυνάμει περιπτύξάμενος, διηγεκὶς καὶ ἀδιάδοχον τοῖς ἀξίοις τὸ φῶς ἐμποιεῖ, καὶ αὐτοὺς τοὺς μετέχοντας τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἄλλους ἤλιους ἀπεργαζόμενος. « Τότε γάρ, φησί, καὶ οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος. »

λζ'. Καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος · Ἡ ψυχὴ γίνεται Θεὸς τῇ μεθέξει τῆς θεϊκῆς χάριτος, πασῶν τῶν κατὰ νοῦν τε καὶ αἰσθησιν ἐνεργειῶν αὐτῇ τε παυσαμένη, καὶ τὰς τοῦ σώματος φυσικὰς ἐνεργείας συναποπαύσασθαι, καὶ συνθεωθέντος αὐτῇ κατὰ τὴν ἀναλογουσαν αὐτῷ μέθεξιν τῆς θεώσεως · ὥστε μόνον τὸν Θεὸν διὰ τὴν ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τότε φαίνεσθαι, νικηθέντων αὐτῶν τῇ ὑπερβολῇ τῆς δόξης τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων.

λη'. Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος · Οὐδεμίαν ὀρώμεν ἠέλιον ἢ ζῶν, ἥτις ἀκριβῶς ἐμπερῆς ἐστὶ τῇ πάντων ὑπερκειμένη αἰτία.

λθ'. Ὁ αὐτὸς ἐρωτώμενος, πῶς ὁ πάντων ἐπέκεινα ὑπὲρ θεαρχίαν ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἀγαθαρχίαν, εἰ θεότης, φησί, καὶ ἀγαθότης νοήσας, αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγαθοποιῦ δ' ἔρου, καὶ ἀμίμητον μίμημα τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπεργάθου, καθ' ὃ θεοῦμεθα καὶ ἀγαθονόμεθα. Καὶ γὰρ εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθόνεσθαι τοῖς θεομένοις καὶ ἀγαθουνομένοις, ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπεράρχιος, καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας ἐστὶν ἐπέκεινα.

μ'. Καὶ ὁ Νύσσης θεὸς Γρηγόριος, εἰ τὰ κρίματα αἰτοῦ, φησὶν, ἐξερευνηθῆναι οὐ δύναται, καὶ αἱ ὁδοὶ οὐκ ἐξιχνιάζονται, καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία πάσης ὑπέρκειται τῆς ἀπὸ στοχασμῶν εἰκασίας, πόσω μᾶλλον τῷ μέτρῳ κατὰ τὸ ἀφραστὸν τε καὶ ἀπροσπέλαστον ἄνω ἐστὶ καὶ ὑψηλότερον αὐτὸ τὸ θεῖον τῶν περὶ αὐτὸ νοουμένων;

μα'. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς πάλιν ἐν τοῖς ἱεροῖς μέλεσιν, Ἴνα σοὺ διείξης ἐμφανῶς τὴν ἀπρόρητον δευτέραν κατάβασιν, ὅπως ὁ ὕψιστος Θεὸς ὀφθήσῃ ἐστῶς ἐν μέσῳ θεῶν τοῖς ἀποστόλοις ἐν Θαβῶρ, Μωσῆ σὺν ἠλίῳ τε ἀρβήτως ἐλαμψας.

μβ'. Καὶ ἐν ἑτέρῳ μέλει · Καὶ μικρὸν ὑποκρύψας τῆς σαρκὸς τὸ πρόσιμημια, μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἐμφαίνων τοῦ ἀρχετύπου κάλλους τὴν εὐπρέπειαν. Καὶ ταύτην οὐχ ὀλόκληρον, τὸ μὲν πληροφωρῶν αὐτοὺς ἅμα καὶ φειδόμενος, μήπως σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσιν, ἀλλ' ὡς ἠδύναντο χωρεῖν, τοὺς ὁωματικούς ὀφθαλμοὺς περιφέροντες.

μγ'. Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος αὖθις, Ὁ θεὸς, φησί, γνόφος ἐστὶ τὸ ἀπρόσιτον φῶς. Ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς λέγεται, καὶ ὁράσῃ ὄνει διὰ τὴν ὑπερέχουσαν φανότητα, καὶ ἀπροσίτῳ δι' ὑπερβολὴν ὑπερουσίῳ φωτοχυσίας.

μδ'. Οὐχ ὁ Θεὸς δὲ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος Πατήρ, ἀλλ' ἡ χάρις ἐκχεῖται.

με'. Ἐπεὶ δὲ τὸν προσγενόμενον ἐπὶ τῆς θειοτάτης ἐκείνης θείας τοῖς ἀποστόλοις φῶδον ἐκείνου ἀ-

θις προσβάλλετο, ὡς ἀτελεῖς καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης δεῖξαι διὰ τοῦτου τοὺς ἀποστόλους, καὶ τὸ φῶς τοῦτο χαμαίζηλον τὸ τηνεκαῦτα τοῦτοις ὀρώμενον, ὁ θεὸς ὁ τῶν φωτῶν πάντων καταυγασθεὶς τὴν διάνοιαν, Ἔστι καὶ φόδος, εἶπεν, οὐ τῶν εἰσαγομένων ἀλλὰ τῶν τελείων. Περὶ οὗ φησὶν ὁ Προφήτης · Ὁ φόδος Κυρίου ἀγρὸς διαμέγῳ εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν · Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ. Δείγμα δὲ τοῦ μὴ τὸν εἰσαγωγικὸν ἀλλὰ τὸν τελείον ἔχειν τότε φόδον τοὺς ἀποστόλους τὸ ζητεῖν παραμένειν ἐπὶ τῷ ἀρρήτῳ ἐκείνῳ θεάματι. Ποιῶσωρον γὰρ ὡδε, φησί, ερεῖς σκηπτάς, καὶ, Καλὸν ἐστὶν ἡμῶς ὡδε εἶναι. Ὁ γὰρ ἕτερον τόσον τὸν φόδον ἔχων ἀπ' ἐκείνου προθυμαίται φεύγειν ὃ καὶ φοβί-

ται. Πέτρος γὰρ ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης, νομίσας τὸν διαστηματικὸν τοῦτον καὶ πεπερασμένον αἰῶνα παραβῆναι, τὸν δὲ ἀδιάστατον τε καὶ ἀληκτον τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἐπιφανῆσαι, Καλὸν ἐστὶν ἡμῶς ὡδε εἶναι, ἀπὸ διαθέσεως τῆς ψυχῆς ἐνθεαστικῶς εἶπεν. Ἐκεῖνο γὰρ πάντως εἶδεν, ὃ οὐκ ἂν πάντως ἀνθρωπίνῃ φύσει ὀρᾶν δύνηται, εἰ μὴ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν ἀνακραθεῖη. Τοσούτου γὰρ ἐκείνοι τότε ἠξιώθησαν, ὅσον ἀνθρωπίνῃ φύσει χωρησίαν ἂν, συναρομένου τούτῳ τοῦ Πνεύματος.

μς'. Μῆδεῖς δὲ ἡμῶν ἀκούων, αὖθις εἶπεν ὁ καὶ τὰ θεῖα σοφῶς βασιλεὺς, ἐφ' ὅσον εἰκὸς ἐξυμνούτων τὸ θεϊκότατον ἐκείνου φῶς, τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν θεετὴν λέγειν ἡμῶς ὑπολαμβανέντω · εἰ γὰρ πρὸς τοσούτου ὕψους θεωρίας ἀνέδραμον, χάριν καὶ δόξαν εἶεν θείαν, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν χορηγοῦσαν τὴν χάριν. Καὶ γὰρ ἴσμεν ἐκεῖνην, ὑπὸ τῶν θείων λογίων μεμυημένοι, ἀμέθεκτον, ἀληκτον, ἀόρατον καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερκοσμίαις καὶ ἀνωτάταις δυνάμειν, ὡς οὐδ' ἴχνος ὄλωσ καταλέψμενος κἔν ψιλὸν τοῖς μετ' αὐτὴν καταλείψασαν. Ἐπεὶ καὶ Γρηγορίου ὁ θεολογικώτατος ἐστὶν ὁ τῶν προφητικῶν θεαμάτων καταλέξας πρότερον, ἐραξῆς εὐθὺς ἐπήνεγκεν, Ἄλλ' οὔτε οὔτοι ὦν ὁ λόγος, οὔτε τι; ἄλλος τῶν κατὰ τοῦτους ἐστὶ ἐν ὑποστηματι καὶ οὐσίῳ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐδὲ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγέρυσεν. Ἐξ ὧν δὴ βητῶν καὶ λόγων, ἀνίερως τοῖς ἱεροῖς ἐπιβάλλων ὁ Βαρλαάμ καὶ ἐπισφαλῶς, ἀπὲρ λέγχετό τε καὶ κατησχύνετο.

μζ'. Ἐτι τε εὐρηται ὁ τοιοῦτος Βαρλαάμ καλλὰ καὶ τῶν τῆς ἡσυχίας ἐθίμων ἐγγράφως διαστρέφας καὶ κατηγορήσας, ἅμα δὲ καὶ τῇ συνῆθει τοῦτοις, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς προσευχῇ ἐπιθέμενος, τῇ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον με. Διελάμβανε γὰρ καὶ περὶ ταύτης ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων οὕτως.

Ἐγὼ πολλῶν ὄντων ἃ τις ἂν ἔχοι δικαίως ἰγκαλεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ὀφηγητῇ, οὐδενὸς ἔλαττον ἠγοῦμαι καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ Χριστιανῶν ἐπιχειρῶν διὰ τῶν εἰσπνῶν ἀνατρέπειν μυστήρια, συκοφαντεῖ καὶ τοὺς Πατέρας, ὡς ἀπερ νῦν αὐτὸς ἐκδιδάσκει, ταῦτα κἀκείνους φρονήσαντας πρότερον ἔμδρόνητε καὶ μαρὰ, καὶ εἰς πόποτε ἐκείνων νῆ-

ἦν καὶ φυλακὴν καρδίας, καὶ προσοχὴν, τοιαύτην ἂν
 τερατεῖαν οἶαν οὐ παραδίδοις ὠνόμασι; Φασι δὲ
 τοῦτον νενομοθετηκέναι τοῖς μύστοις, εὐχῆ χρῆσθαι
 διαπαντός οὕτως ἔχουσα· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Γιὰ
 τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με. Κάκ τούτου οὖν ἐστι συνιδεῖν,
 ὅπως ἦν ὁ τῶν εἰσπνύων εὐρατής. Τὸ μὲν γάρ, Πά-
 τερ ἡμῶν, ἔ διαφερόντως; οἱ Βωγομίλοι χρώνται,
 οὐ νομοθετεῖ· ἔφατο γάρ οὕτω κατάδηλος ἴσασθαι·
 εἷς δ' ὄντως ταύτη μόνῃ τῇ μικρῇ εὐχῇ διὰ βίου προ-
 σκάνειν ὑποτίθεται, τούτοις τὰς γε ἄλλας ἀπάσας
 εὐχὰς βασιτολογίας καταλιμπάνειν νομιζέσθαι. Οἷς
 δὲ αὐθις πάντων Χριστιανῶν ἐν ταύτῃ τῇ εὐχῇ τὴν
 Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν καὶ θεὸν ἡμῶν κα-
 λούντων, ὅστος τὸ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὸ, Γιὰ Θεοῦ
 μετείληφε, τούτοις τὸ πᾶν τῆς ἑαυτοῦ κακοδοξίας;
 ἡμῖν ἐξεκάλυψε. Τῷ γάρ τῶν Βωγομιλιῶν ἀκολούθως
 δόγματι μεταβάλλει καὶ οὗτος ἐν τῇ εἰρημένῃ εὐχῇ
 τὸ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὸ, Γιὰ Θεοῦ. Ἐπεὶ ἄλλην γε
 αἰτίαν δε' ἦν τὴν τοιαύτην πακοίηκα μεταβολὴν,
 οὐκ ἂν εἰπεῖν τις ἔχοι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀθεώτατος
 Βαρλαάμ.

μη'. Τὰ δὲ καὶ αὐτὰ ἀπειναντίας ἔχει πάντως τῇ
 μακροστοῇ φωνῇ τοῦ θαμελίου τῆς πίστεως, τοῦ
 κρυφαίου τῶν μαθητῶν, καὶ τῷ ἐπ' αὐτῇ τοῦ δε-
 σπότητος μακαρισμῷ. Ὁ μὲν γάρ εἶπε πρὸς αὐτόν,
 Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· ὁ
 δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν, Μακάριος εἶ Σίμων βᾶρ
 Ἰωάν, ὅτι σάρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι,
 ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἄλλὰ καὶ
 ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως λέγομεν· Πιστεύομεν
 εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς τὸν
 Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς
 γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Ἄρ' οὖν
 οὐ θεὸν εἶναι τὸν Χριστὸν δοξάζομεν, ἐπεὶ πιστεύειν
 φαμὲν εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Φησὶ δὲ περὶ τῆς
 τριακτῆς ἱερᾶς προσευχῆς καὶ ὁ χρυσορῆμων καὶ
 θεὸς διδάσκαλος Ἰωάννης μονάζουσι ἐπιστέλλων·
 Σχολάσατε διαπαντός, καὶ παραμείνατε Κυρίῳ τῷ
 Θεῷ ἡμῶν, ἕως οὐ οὐκτειρήσῃ ἡμᾶς, καὶ μηδὲν ἕτε-
 ρον ζητήσητε ἢ μόνον ἔλεος παρὰ τοῦ κυρίου τῆς
 δόξης. Ζητοῦντες δὲ ἔλεος, ἐν ταπεινῇ καὶ ἐλεεινῇ
 καρδίᾳ ζητεῖτε, καὶ βοᾶτε ἀπὸ πρῶτο ἕως ἐσπέρας,
 εἰ δυνατόν καὶ ἄλλην τὴν νύκτα, τὸ, Κύριε Ἰησοῦ
 Χριστέ Γιὰ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον ἡμᾶς. Παρακαλῶ οὖν
 ὑμᾶς, βιάσασθε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον
 ἕως θανάτου. Πολλῆς γάρ βίας χρῆζει τὸ ἔργον
 τοῦτο, ὅτι στενὴ ἐστὶν ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς
 ἣ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ οἱ βιάζόμενοι εἰσέρ-
 χονται ἐν αὐτῇ. Βιαστῶν γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μὴ χωρίζετε τὰς
 καρδίας ὑμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσμένετε καὶ
 φυλάττετε αὐτὴν μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντοτε, ἕως ὃς ἐμφυτευθῆ
 εἰς ὄνομα τοῦ Κυρίου ἔσω ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ μηδὲν
 ἕτερον ἐννοεῖτε, ἢ ἵνα μεγαλυνοῦσθαι Χριστὸς ἐν ὑμῖν.
 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, τὸν κανόνα ταύτης τῆς προ-
 σευχῆς μηδέποτε καταπαύσητε, ἢ καταφρονήσητε.
 ὅλλ' εἴτε ἰσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε ὀδύετε, εἴτε τι
 ποιεῖτε, ἀδιαλείπτως κρᾶζετω, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ

Γιὰ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον ἡμᾶς. ε' Ἀδιαλείπτως γάρ,
 φησὶν, ὁ θεὸς ἀπέστολος, προσεύχεσθε χωρὶς ὀργῆς
 καὶ διαλογισμῶν.

μη'. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεὸς Διάδοχος, Ἄπειται, φη-
 σιν, ἡμᾶς πάντως ὁ νοῦς, δταν πάσας τὰς διεξό-
 θους αὐτοῦ τῇ μνήμῃ ἀποσφράζωμεν τοῦ Θεοῦ.
 Ἔργον ἐπιλοῦν αὐτοῦ πληροῦν τὴν ἐντρέχειαν. Δεῖ
 οὖν αὐτῷ διδόναι, τὸ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἰς
 ἀλόκληρον πραγματεῖαν τοῦ σκοποῦ. Οὐδεὶς γάρ,
 φησὶ, λέγει Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι
 ἄγιῳ. Ὅσοι γάρ τοῦτο τὸ ἔργον καὶ ἔνδοξον ὄνομα
 τῷ βάθει μελετῶσιν ἀεὶ τῆς καρδίας ἀπαύστως,
 αὐτοὶ καὶ τὸ φῶς αὐτῶν τοῦ νοῦ δύνανται ἐρᾶν
 κοτε. Πάντα γάρ τὸν ἐπιπολάζοντα ῥύπον τῆ ψυχῇ
 ἐν αἰσθήσει ἱκανῇ καταφλέγει. Καὶ γάρ ὁ Θεὸς
 ἡμῶν φησὶ, Πῦρ καταναλισκόν. Ὅθεν εἰς ἀγάπην
 λοιπὸν πολλὴν τὴν ψυχὴν τῆς ἑαυτοῦ δόξης προσκα-
 λεῖται Κύριος. Ἐγγρονίζον γάρ τὸ ἔνδοξον ἐκεῖνο
 καὶ πολυπόθητον ὄνομα διὰ τῆς μνήμης τοῦ νοῦ τῇ
 θέρμῃ τῆς καρδίας, ἔξιν ἡμῖν πάντων ἐμποεῖ
 τοῦ ἀγαπᾶν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα. Οὗτος γάρ ἐστιν
 ὁ μαργαρίτης ὁ πολυτίμος, ὄντινα, πωλήσας τις
 τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, εὐρεῖν δύναται, καὶ ἔχειν
 ἀνεκλόητον ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐρίσει χαρὰν. Καὶ μα-
 κρὸν ἂν εἴη λέγειν τὰς περὶ τοῦτου τῶν θεοφόρων
 Πατέρων εἰρηγήσεις καὶ προτροπὰς. Ἰσχυρίζομε-
 νων τοίνυν τῶν μοναχῶν, τῆς πνευματοκινήτου τῶν
 θεοφόρων διανοίας ἐπιτερπέτε τε καὶ θεῖον ἐξ ἀρχῆς
 εἶναι μελέτημα τὴν εὐχὴν ταύτην, ἅμα δὲ καὶ βου-
 λομένων ἐφεξῆς συνέρπειν ὅσα περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς
 τῶν ἁγίων συγγράμμασι κεῖται, ὁλον ἐστὶ καὶ τῷ
 εἰρημένῳ τῷ διὰ λόγων δειμαμένῳ τὴν κλίμακα τῆς
 πνευματικῆς ἀναβάσεως, Μνήμη γάρ, φησὶν, Ἰησοῦ
 κοληθήτω τῇ πνοῇ σου, καὶ τότε εἰση ἡσυχίας
 ὠφέλειαν.

ν. Τοιαῦτα προθυμουμένων ἐφεξῆς λέγειν τῶν
 μοναχῶν, ὁ τὰ πάντα θαυμάσιος βασιλεὺς, νῦν δὲ
 καὶ μακαρίῳ τέλει κατακλείσας τὸν βίον, ὡς Χρι-
 στὸς Κυρίου τὸν ὑπὲρ τοῦ χρισαντος λόγον αὐθις
 ὑπολαβῶν, Ἄλλ' ἔστω, φησὶ, καὶ δεδῶσθαι, τῶν
 κακοδόξων τοῦτο τινὰ φάναί τὴν ἀρχὴν, Οὐδὲν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἔγκλημα, καλῶς χρωμένους τὸ κα-
 κῶς ἐκείνοις νενομημένον. Οὐδὲ γάρ ἐπειδὴ Θεὸν
 οὐρανοῦ λέγουσιν οἱ Πέρσαι τὸν Ἀβραάμ, κακῶς
 ἐροῦμεν εἰπεῖν, Τὸν Θεὸν τὸν οὐρανοῦ ἐγὼ εἰδο-
 μαι· οὐδὲ ἐπειδὴ κοσμοποιῖν νοῦν Ἕλληγές φασὶ
 τὸν Θεὸν, ἡμεῖς τοῦτον τοῦ κόσμου ποιητὴν οὐκ
 ἐροῦμεν. Ἢ τοῦτο λέγοντες, ἐγκληθῆμεν ἂν δι-
 καίω;, ὡς κατ' ἐκείνους φρονούντες. Ἕλληγες μὲν
 γάρ τὴν ὕλην ἀγένητον καὶ τῷ Θεῷ συναϊδιον λέ-
 γοντες, εἰ καὶ ποιητὴν φασὶ τοῦ κόσμου Θεὸν, ἀλλ'
 οὐκ ὡς προαγωγέα τοῦ μήπου πρότερον μηδαμῶς
 ὄντος, ἀλλ' ὡς τοῦ ὄντος κοσμήτορα, τάξιν μόνον
 καὶ εἶδος καὶ θέσιν ἐναρμόνιον προστιθέντα τοῖς
 οὔσι, μικροῦ τῆς κατ' ἀνθρώπους τέχνης μηδὲν
 πλέον τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ νέμοντες· ἡμεῖς δὲ,
 τὴν εἰς τὸ εἶναι πρόθεον· ἐκ μὴ ὄντως τὰ πάντα
 διεξασθαι πιστεύοντες πρὸς Θεοῦ, ποιητὴν οὐρανοῦ
 καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέτρῳ τοῦτον ἀκριδῶ; γινώ-

ἡλιος, ὃ τὸ ἀληθινὸν φῶς ἀπαστρέπτων ὃς ἐπειδὴν ἀπαξ ἐπιφύση ἡμῖν, οὐκ αἶε ἐν δυσμαίεσιν κρύπτεται, ἀλλὰ πάντα τῇ φωτιστικῇ αὐτοῦ δυνάμει περιπευξάμενος, διηνεκὲς καὶ ἀδιάδοχον τοῖς ἀξίοις τὸ φῶς ἐμποιεῖ, καὶ αὐτοῦ τοὺς μετέχοντας τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἄλλως ἢ ἡλίου ἀπεργαζόμενος. « Τότε γάρ, φησὶ, καὶ οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος. »

λζ'. Καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος · Ἡ ψυχὴ γίνεται θεὸς τῇ μεθεῖσι τῆς θεϊκῆς χάριτος, πασῶν τῶν κατὰ νοῦν τε καὶ αἰσθησίων ἐνεργειῶν αὐτῇ τε παυσασμένη, καὶ τὰς τοῦ σώματος φυσικὰς ἐνεργείας συναποπαύσασθαι, καὶ συνθεωθέντος αὐτῇ κατὰ τὴν ἀναλογουσαν αὐτῷ μεθεῖσιν τῆς θεώσεως · ὥστε μόνον τὸν θεὸν διὰ τὴν ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τότε φαίνεσθαι, νικηθέντων αὐτῶν τῇ ὑπερβολῇ τῆς δόξης τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων.

λη'. Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος · Οὐδεμίαν ὁρῶμεν ἡέωσιν ἢ ζῶην, ἣτις ἀκριδῶς ἐμπερῆς ἐστὶ τῇ πάντων ὑπερκειμένη αἰτία.

λθ'. Ὁ αὐτὸς ἐρωτώμενος, πῶς ὁ πάντων ἐπέκεινα ὑπὲρ θεαρχίαν ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἀγαθαρχίαν, εἰ θεότης, φησὶ, καὶ ἀγαθότης νοήσας, αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγαθοποιοῦ δόρου, καὶ ἀμίμητον μίμημα τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπερπλάθου, καθ' ὃ θεοῦμεθα καὶ ἀγαθουόμεθα. Καὶ γὰρ εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθουέσθαι τοῖς θεοουμένοις καὶ ἀγαθουομένοις, ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπεράρχιος, καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας ἐστὶν ἐπέκεινα.

μ'. Καὶ Ὁ Νύσης θεῖος Γρηγόριος, εἰ τὰ κρίματα αὐτοῦ, φησὶν, ἐξερευνηθῆναι οὐ δύναται, καὶ αἱ ὁδοὶ οὐκ ἐξιχνιάζονται, καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία πάσης ὑπέρεκκεται τῆς ἀπὸ στοιχασμῶν εἰκασίας, πόσι μᾶλλον τῷ μέτρῳ κατὰ τὸ ἀφραστόν τε καὶ ἀπροσπλάστον ἄνω ἐστὶ καὶ ὑψηλότερον αὐτὸ τὸ θεῖον τῶν περὶ αὐτὸ νοουμένων;

μα'. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς πάλιν ἐν τοῖς ἱεροῖς μέλεσιν, ἵνα σοῦ δείξῃς ἐμφανῶς τὴν ἀπόρρητον δευτέραν κατίθασιν, ὅπως ὁ ὕψιστος θεὸς ὀφθήσῃ ἐστῶς ἐν μέσῳ θεῶν τοῖς ἀποστόλοις ἐν θαθῶρ, Μωσῆ σὺν Ἠλίε τε ἀβρόχως ἐλαμψας.

μβ'. Καὶ ἐν ἑτέρῳ μέλει · Καὶ μικρὸν ὑποκρύψας τῆς σαρκὸς τὸ πρόσημμα, μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν, ἐμφαίνων τοῦ ἀρχετύπου κάλλους τὴν εὐπρέπειαν. Καὶ ταύτην οὐκ ὀλόκληρον, τὸ μὲν πληροφωρῶν αὐτοῦς ἅμα καὶ φειδόμενος, μήπως σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσιν, ἀλλ' ὡς ἡδύνατο χωρεῖν, τοὺς οωματικούς ὀφθαλμούς περιφέροντες.

μγ'. Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος αὖθις, Ὁ θεὸς, φησὶ, γνόφος ἐστὶ τὸ ἀπρόσιτον φῶς. Ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ θεὸς λέγεται, καὶ ἀοράτω ὄντι διὰ τὴν ὑπερέχουσαν φανότητα, καὶ ἀπροσίτῳ δι' ὑπερβολὴν ὑπερουσίτου φωτοχυσίας.

μδ'. Οὐχ ὁ θεὸς δὲ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος Πατήρ, ἀλλ' ἡ χάρις ἐκχεῖται.

με'. Ἐπὶ δὲ τὸν προσγεγόμενον ἐπὶ τῆς θεοτάτης ἐκείνης θέας τοῖς ἀποστόλοις φέρον ἐκείνος αὖ-

θις προσβάλλετο, ὡς ἀτελεῖς καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης δεῖξαι διὰ τοῦτου τοὺς ἀποστόλους, καὶ τὸ φῶς τοῦτο χαμαίζηλον τὸ τνηκαῦτα τοῦτοις ὁρῶμενον, ὁ θεὸς τατος καὶ ἀοιδίμος βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου τότε φωτὸς πάντως καταυγασθεὶς τὴν διάνοιαν, Ἔστι καὶ φέδος, εἶπεν, οὐ τῶν εἰσαγομένων ἀλλὰ τῶν τελείων. Περὶ οὗ φησὶν ὁ Προφήτης · Ὁ φέδος Κυρίου ἀγνὸς διαμέγαν εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Καὶ ἀλλαχού πάλιν · Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγιοι αὐτοῦ. Δείγμα δὲ τοῦ μὴ τὸν εἰσαγωγικὸν ἀλλὰ τὸν τελείον ἔχειν τότε φέδον τοῦ ἀποστόλου τὸ ζητεῖν παραμένειν ἐπὶ τῷ ἀβρόχῳ ἐκείνῳ θεάματι. Ποιῶμεν γὰρ ὡδε, φησὶ, ερεῖς σκηναί, καὶ, Καλὸν ἐστὶν ἡμῶς ὡδε εἶναι. Ὁ γὰρ ἔτερον τόσον τὸν φέδον ἔχων ἐπ' ἐκείνου προθυμείται φεύγειν ὃ καὶ φοβί-

ται. Πέτρος γὰρ ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης, νομίσας τὸν διαστηματικὸν τοῦτον καὶ πεπερασμένον αἰῶνα παραβρύχηναι, τὸν δὲ ἀδιάστατον τε καὶ ἀληκτον τοῦ φωτὸς ἐκείνον ἐπιφανῆναι, Καλὸν ἐστὶν ἡμῶς ὡδε εἶναι, ἀπὸ διαθέσεως τῆς ψυχῆς ἐνθεαστικῶς ἔλεγεν. Ἐκεῖνο γὰρ πάντως εἶδεν, ὃ οὐκ ἂν πάντως ἀνθρωπίνῃ φύσει ὄρῃν ὀφθῆται, εἰ μὴ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν ἀνακαθεῖται. Τοσοῦτου γὰρ ἐκείνοι τότε ἠξιώθησαν, ὅσον ἀνθρωπίνῃ φύσει χωρησίου ἂν, συναίρομένου τοῦτο τοῦ Πνεύματος.

μζ'. Μηδεὶς δὲ ἡμῶν ἀκούων, αὖθις εἶπεν ὃ καὶ τὰ θεῖα σοφῶς βασιλεὺς, ἐφ' ὅσον εἰκὸς ἐξυμνούντων τὸ θεοτάτον ἐκείνο φῶς, τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν θεστήν λέγειν ἡμῶς ὑπελαμβανέτω · εἰ γὰρ πρὸς τοσοῦτον ὕψος θεωρίας ἀνέδραμον, χάριν καὶ δόξαν εἶον θεῖαν, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν χορηγοῦσαν τὴν χάριν. Καὶ γὰρ Ἰσμεν ἐκείνην, ὑπὸ τῶν θεῶν λογίων μεμυημένοι, ἀμείβετον, ἀληκτον, ἀόρατον καὶ αὐταῖς καὶ ὑπερκοσμίαις καὶ ἀνωτάταις δυνάμεσιν, ὡς οὐδ' ἴχνος ἔλως καταλέψωας πᾶν ψιλὸν τοῖς μετ' αὐτὴν καταλείψασαν. Ἐπεὶ καὶ Γρηγορίου ὁ θεολογικώτατος ἐστὶν ὁ τῶν προφητικῶν θεαμάτων καταλέξας πρότερον, ἐφεξῆς εὐθύς ἐπήνεγκεν, Ἀλλ' οὔτε οὗτοι ὦν ὁ λόγος, οὔτε τι; ἄλλος τῶν κατὰ τοῦτους ἐστὶν ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐδὲ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγέρευεν. Ἐξ ὧν δὴ βητῶν καὶ λόγων, ἀνιέρως τοῖς ἱεροῖς ἐπιβάλλων ὁ Βαρλαάμ καὶ ἐπισφαλῶς, ἀπὸ λέγχετό τε καὶ κατηγόνητο.

μς'. Ἐτι τε εὐρηται ὁ τοιοῦτος Βαρλαάμ πολλὰ καὶ τῶν τῆς ἡσυχίας ἰθίμων ἐγγράφως διαστρέφασα καὶ κατηγορήσας, ἅμα δὲ καὶ τῇ συνήθει τοῦτοις μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς προσευχῇ ἐπιθέμενος, τῇ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον με. Διελάμβανε γὰρ καὶ περὶ ταύτης ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων οὕτως.

Ἐγὼ πολλῶν ὄντων ἅ τις ἂν ἔχοι δικαίως ἐγκαιλεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ὀφηγητῆ, οὐδενὸς ἔλαττον ἠγοῦμαι καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ Χριστιανῶν ἐπαχειρῶν διὰ τῶν εἰσπνῶν ἀνατρέπειν μυστήρια, συκοφαντεῖ καὶ τοὺς Πατέρας, ὡς ἅπερ νῦν αὐτὸς ἐδιδάσκει, ταῦτα κάκεινους φρονήσαντας πρότερον. Ἐμβρόντητες καὶ μαρὰ, πᾶς τίς κάποτε ἐκείνων νῆ-

σκομεν... Οὕτως· καὶ Θεοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέγοντες, ὁμοῦμεν καὶ ἐπιθεώμεθα αὐτὸν ὡς Θεὸν ἀληθινόν, καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ θεότητα ὁμολογοῦντες, καὶ τὸν αἰετὸν τῆ τοῦ Υἱοῦ θεότητι προσμαρτυροῦντες. Φασὶ δὲ καὶ Μιχαλιανούς καὶ Βωγομήσιους τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις παρδεδωμένην εὐχεσθαι εὐχὴν. Τί οὖν; ἀποσχόμεθα ταύτης ἡμεῖς διὰ τοῦτο, καὶ καταπροδῶμεν ταῖς κεκλεφθεῖς κακῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ διὰ τοὺς ὑποκρινόμενους ἐν λόγους τῶ εὐσεβέσ, τῶν ὄντως εὐσεβῶν ἡμεῖς ἀποστῶμεν φωνῶν; Ἄπαγε τῆς αἰσχίσεως κακοβουλίας! Ἄλλ' ἐπειδὴ Παράκλητον ἔχομεν παρὰ τὸν Πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ ἀδελφὸν ἐπιθεωροῦμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ σωτηρίας ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπικλήσεως τευζόμεθα κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Προφήτου, *Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται.* Καὶ ἐπειδὴ περ οὐκ ἔστιν ὄνομα ἕτερον ἐδεδωμένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ, *Ἐν τῷ ὄνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κἀμφέει, ἀπυρανίστη, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων· μακάριος ὁ διὰ τῆς σιγητικῆς μελέτης τοῦ πολυσημήτου τούτου ὀνόματος, ἔνοικον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν· Εἰς αἰῶνα γάρ, φησὶν, ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσιν ἐν αὐτοῖς, καὶ κυχήσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομα σου.* Πῶ; δ' οὐκ ἂν γένοιτο Πνεύματος ἁγίου πλήρης ὁ τὸ θεῖον τοῦτο καὶ ὑπερδοξαζόμενον ὄνομα κατέχειν ἐν τῇ καρδίᾳ σπεύδων ἡμέρας καὶ νυκτός, τοῦ Κυρίου ἐν Εὐαγγελλίοις λέγοντος, *οἱ δὲ δῶδε Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτούσιν αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός;*

κα'. Ἀνεφάνη οὖν καὶ ἀπηλέγχθη ἐκ τούτων ὁ Παρλαμ βλασφημῶς καὶ κακοδόξως λαλῶν περὶ τοῦ ἐν τῷ Θεωρίῳ θείου φωτός, καὶ ὡς κατὰ τῶν μοναχῶν περὶ τῆς μελετωμένης αὐτοῖς καὶ προφερομένης συγχῶς ἱερᾶς εὐχῆς συνεγράφετα. Οἱ δὲ μοναχοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνώτεροι τῆς κατηγορίας αὐτοῦ, ὡς στέργοντες καὶ ἐμμένοντες ταῖς περὶ τούτων τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξηγήσεσι καὶ παραθέσει, καθὼς καὶ αὐτοὶ ἀριθίως διωμολόγησαν καὶ διεβεβαιώσαντα. Ἐνθεν τοι καὶ κοινῇ συνοδικῇ φήρῃ ἄτε κακῶς καὶ ἀπειθαλῶς τοῖς θεοῖς ἐπιβαλὼν ὁ αὐτὸς Παρλαμ, ὡς εἴρηται, κατήχησθεῖς, συγγνώμην ἐπὶ τούτοις δῆθεν ἤτησατο. Καὶ γαῶν ἀποφαινόμεθα, ὡς εἰ μὲν ἐνδείξεται ἀληθῶς μετανοεῖν, καὶ διορθώσεται ἑαυτὸν, καὶ οὐδαμῶς οὐκέτι περὶ τῶν τοσούτων λέγων καὶ συγγραφόμενος; ψωραλίη, εὐ ἂν ἔχοι· εἰ δ' οὖν, ἀποκήρυκτος ἔσται καὶ ἀποστεμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ ὀρθόδοξου τῶν Χριστιανῶν συστήματος.

γβ'. Ἀλλὰ καὶ εἰ τι; ἕτερος τί τῶν ὑπ' ἐκείνου βλασφημῶς; καὶ κακοδόξως κατὰ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δὲ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς λαληθέντων ἢ συγγραφέντων, φανείη πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγορῶν, ἢ

ἢ ὡς τούτων ἐν ταῖς τοιαύταις καθαιρόμενος, τῆ αὐτῆ καταδίκη παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καθυποβάλλόμενος,

γγ'. Ἀποκήρυκτος ἔσται καὶ αὐτός, καὶ ἀποστεμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ ὀρθόδοξου τῶν Χριστιανῶν συστήματος.

γδ'. Μετ' ἐμβριθείας μέντοι καὶ πνευματικῆς αὐστηρίας καὶ ἐπὶ τιμήσεως λέγομεν, μηκέτι δογματίζειν ὅπως τινὰ τῶν ἀπάντων, κινουῦντα περὶ τούτων τε καὶ ἄλλων δογματικῶν λόγων, οὕτα ἐγγράφως δηλαδὴ, οὕτε ἀγράφως, ὡς οὐ μικρὸν ἐνεσθῆναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἀνακυπτόντων σκανδαλεῶν, καὶ συγχύσεω; καὶ ταραχῆς καὶ θάλλου καὶ τριχομίας ἐπιγινωμένης ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκούστων, καὶ τῶν ἀχειραιτέρων μάλιστα. Δι' αὐτῶν πάντων; καὶ ἐὰν ἀνωτέρω ἐκτεθειμένοι θεοὶ κἀνάνες τοῖς θεοφόροις καὶ ἁγίοις Πατράσι ἐξέτέθησαν. Χάριν γάρ τοῦ μηκέτι μηδένα ταῖς ὁμοίαις πλάναις περιπεσεῖν ποιούμενοι πρόνοιαν, καὶ τὸ παρὸν εἰς ἀσφάλειαν ἐκθέμενοι γράμμα, ταῖς οικείαις ὑπογραφαῖς ὑπεσημνήμεθα, κατὰ μῆνα Δεγουστοῦ τῆς ἐνάτης ἡμερικῆς. Ἐχε δὲ καὶ ὑπογεγραμμένον διὰ τῆς κριτικῆς καὶ θείας χειρὸς τοῦ Ἰωάννου ἐλεῖψ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος; Κωνσταντινουπόλεως· ἡμεῖς; Ρώμης καὶ οἰκουμενικῆς πατριάρχης.

γδ'. Εἶχε καὶ ἐπισθεν τοῦ Κυζίκου, προσγεγραμμένος καὶ ταῦτα· Οὐ σωςκλήθην τὴν ἀρχὴν, εἰς τὸ ἀκουσαι τὴν ὑπόθεσιν παρὰ τῆς συνόδου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συνόδῳ κληθέντος μου, καὶ πρὸς ἐγκόντος τινὰ γράμματα εἰς τὸ ἀναγνωσθῆναι, οὐκ ἀνεγνώσθη. Μετὰ δὲ τὴν κρίσιν πάλιν οὐκ ἐκλήθη εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ γραφέντος τόμου· διὰ τοῦτο ἠθέλησα ὑπογράψαι εἰς τὸν τόμον ἐν τῷ τόμῳ μου. Ἐπει δὲ καὶ συνδὴ ἐνεγκίπῳ μου τινὰς μέρος τινὰ ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τοῦ τιμωτάτου ἱερομονάχου κύρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἅτινα ἦσαν παρακαχηραμένα, ὡς ὑστερον ἰδῶν καὶ ἀναγνούς τὰ ἐκείνου συγγράμματα, ἔμαθον τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἔμαθον ὅτι ἐν πᾶσι σύμφωνά εἰσι τοῖς ἁγίοις ἀκριβῶς κατὰ πάντα· ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἀκούσας, καὶ αὐτοὺς συμφώνους εὔρον τοῖς ἁγίοις κατὰ πάντα· διὰ τοῦτο ἴδεις, εἰς μαρτυρίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων καὶ γεγραμμένων ἐκ τῆ τοῦ τιμωτάτου ἱερομονάχου κύρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν λοιπῶν μοναχῶν, ὑπέγραψα καὶ διὰ τῆς ἑμαυτοῦ χειρὸς τὸ, Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου, ὑπέρτερος καὶ ἑξάρχος; κείσης Ἑλλησπόντου Ἀθανάσιος. Εἶχε δὲ καὶ ἑτέρον ἀρχιερέων ὑπογράφας, τῶν εὐραθέντων, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Δυβρᾶχίου, τοῦ Λακεδαιμονίας, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Μισθῆμνης, τοῦ Βιδύνης. Ἐξ οὗ Ἰσου ἀνεγράφη ὁ παρὸν τόμος παρὰ ἀσφάλειαν τοῦ μὴ ὑποπεσεῖσθαι ὡς οὐκ ἀληθῆς, καὶ ἴσως κατὰ πάντα τῷ πρωτότυπῳ εὐραθείς. Προσεγγέγραπτο καὶ ταῦτα· Ἀντιβλήθη ἐδ παρὸν Ἰσον τοῦ συνοδικοῦ τόμου, καὶ εὐραθέν κατὰ πιν·α ἐξισάζον τῷ πρωτοτύπῳ οὗτοῦ, ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ δι' ἀσφάλειαν.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου Ἀθανάσιος.

II.

ΤΟΜΟΣ ΣΥΝΟΔΙΚΟΣ

ΚΑΤΑ ΠΡΟΧΟΡΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΥΔΩΝΗ ΤΟΥ ΦΡΟΝΗΣΑΝΤΟΣ
ΤΑ ΒΑΡΛΑΑΜ ΚΑΙ ΑΚΙΝΔΥΝΟΥ,

Ἐξ οὗ δεικνύεται, οὐ μόνον ἡ ἀριστεία τοῦ Παλαμῶ,
ἀλλ' ἔτι καὶ συνοδικῶς ὡλοσθη γίνεσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατ'
ἕτος τὴν μνήμην αὐτοῦ.

ὑπερφηφάνιας χείρον καὶ τῆς οἰήσεως. Α Ἐωσφόρον ὑπάρχοντα τῇ παρὰ Θεοῦ λαμπρότητι τετιμημένον, καὶ λαμπρῶς χρηματίζοντα δεύτερον, σκότος κατὰ τὰ εἰρηνάτατο. Αὕτη πολλοὺς ὑστερον εἰς λείψ ἐνέβαλεν, οὐ πρὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ισίως μόνον καὶ ἐνανθρωπήσεως, ἀλλὰ ἦν πολλῶ πλεόν, ὅσῳ καὶ τὸν παρ' αὐθέντα πρῶτον λαβοῦσα συνεργὸν καὶ ὑἱ πρῶτατος τὸν ἀνθρώπον ἰδόντα πρὸς ἐπανελθόντα τιμὴν καὶ τὴν θέωσιν ὄθεν τῷ συμβούλῳ χρησάμενος, ἐκόλωσε τοὺς ; ἑαυτὴν ὑφελκύσατο. Μαρτυροῦσι τῷ ; τε καὶ Εὐνόμιος, καὶ οἱ τούτοις, ὡς ἐξακολουθήσαντες, σύναμα Μακεδόνι, καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν, οἱ τὴν ὑπερη- Β μα περιθέμενοι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καθ' ὧν αἱ τῶν θεῶν Πατέρων ἱερὰ ἰναὶ σύμβολοι, ταύτην ἐκράτουναν τῇ συν- Πνεύματος. Αὕτη καθεξῆς, εἰρήνην ἁ- Ἐκκλησίας, κατὰ γενεὰν εἰσπηδήσασα, ἴσκι ταύτη τὸν θόρυβον· αὕτη καὶ πρὸ βαρλαάμ εἰσενεγκούσα, καὶ τὸν Ἀκινδύ- εν εἰπεῖν ὁπόσην ταραχὴν ἀπεργάσατο, ὡς παντελῶς ἀπεκρούσθη Θεῶ βρηθῶ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ Ἐκκλησίας· αὕτη καὶ ταιον ὡσπερ ἄγριος θῆρ κατὰ τῆς Ἐκ- τήσασα, καὶ πάλιν τῷ πρῶτῳ ταύτης ἀρχακάκῳ Σατᾶν συνεργῶ χρησάμενη), ἐπεὶ καθ' ἑαυτὴν.....· αὕτη μετ' αὐ- βλο; πεφουκῶτα προβάλλειν ἑαυτὴν οὐκ γάνῳ χρῆται τῷ ἐκείνων φοιτητῇ, τῷ χόρῳ τῷ Κυδωνίῳ, καὶ φανερῶς χωρεῖ ἰκκλησίας. Ὅς ἐκείνους ἰδὼν οὐδὲν ἐκ νωμένους, εἰ μὴ τὸν ἀπὸ Θεοῦ καὶ τῆς χωρισμὸν, καὶ τὴν καταδίκην τοῦ ἀνα- ιτι καὶ φιλοτιμήσεται πλεόν, καὶ ὑπὲρ ἄλους, γνήνεται, κατὰ πάντων ὁμοῦ τῷ ρει, ὅσον εἰς δυσσεβεία; λόγον, καὶ με- ἀποδείκνυσιν ἐκείνους πάντας πρὸς αὐ- ομάντους εἰς τὴν ἀσεβείαν. Ὅσπερ γὰρ τὴν ἀποβολὴν ἐκείνων λογισάμενος καὶ ἰχωρισμὸν φιλοτιμείται κερδοῦνα πλείους ἰ ἐκείνων ἔχη κατακαυχῆσθαι ἐν τού-

Ἔτος; ἐτύγχανεν εὐρισκόμενος ἐν τῇ κατὰ τὸ ἅγιον ἄρος τὸν Ἄθω ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ λαύρᾳ, ἐκ παιδίων ἐν αὐτῇ τὰ μοναχῶν τελεσεύς. Καὶ δέον ὄν τὴν ἰε- ρὰν ἐν αὐτῇ παιδευθῆναι παιδεῖαν, ἐπεὶ καὶ τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἐν ταύτῃ ἠξιώθη βαθμοῦ, τὴν τε ἀλλή- καὶ μάλιστα τὴν περὶ τὴν ὁρθὴν καὶ ὑγιὰ πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν, τοιοῦτον γὰρ περὶ ταῦτα τὸ ἱερὸν ἐκείνο πέφυκε σύστημα, ὃ δὲ, κἀν τούτῳ τὸν Ἰου- δαν μιμούμενος, κατὰ τῶν διδασκάλων ὁμοῦ πάν- των χωρεῖ, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς μύριας ἐμπίπτει δόξας καὶ ἀλλοκότους αἰρέσεις· ὅτε καὶ ὁ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ ἐκείνου καὶ τοῦ Ἀκινδύνου κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πόλεμος κινήθη; ὄξιν εὔρε καὶ τὴν κατάλυσιν, ἦν περ τὰ γνήσια τῆς Ἐκκλησίας τέκνα, εἰρήνην καὶ ὁμοίαν τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀνωμότητος πίστεως κρίναντα, καθαρῶν ἀνέπεμπον τὴν εὐχαριστίαν τῷ τοιοῦτων θηρῶν κα- κούργων τὴν Ἐκκλησίαν ἀπαλλάξαντι, ὡσπερ ἐξ ἀνιστροφῶς διεπρίοντο οἱ τῇ ματαίῳ τῆς τῶν Ἐλ- ληρικῶν μαθημάτων προσκείμενοι μανικῶς, καὶ τῆς ἐκείνων κακοδοξίας πλουσίως ἐμφορηθέντες. Ὅν ὁ βῆθεις Πρόχορος πρῶτός τε καὶ μέγιστος ἦν, ὅσῳ κατὰ τὸν χρόνον ὑστερίζων, τοσοῦτον ὑπέρτερος φᾶ- νει; κατὰ τὴν δυσσεβείαν τῶν τῆς κακίας ἀρχηγῶν. Προσέθηκε γὰρ τῆς ἐκείνων ἀτόποις τὰ πολλὰ χέ- ρονα καὶ ἀτοπώτερα. Διὰ γοῦν τὰς τοιαύτας αὐτοῦ κατηφονίας, καὶ τὸ ὡθὸν καὶ ἀλλόκοτον καὶ δυσσε- βεῖ; φρόνημα καὶ τὴν προσπάθειαν ἦν ἰδεῖν. πρὸς τοὺς διωχθέντας παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὑποπειθε- μένος παρὰ τῶν ἐν τῇ σεβασμῆ λαύρᾳ μοναχῶν ἡ- συχίαν ἄγειν οὐκ ἐδύνατο. Ὅθεν καὶ πολλάκις ἀτή- κότες αὐτοῦ συνηγόρουντος τῆς τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου, ἀντιλέγοντος τοῖς ἔργοις τῆς Ἐκκλη- σίας δόγμασι, καὶ πολλὰ τούτῳ διανοχθήσαντες, ἡ- γαγον αὐτὸν εἰς τὸ μέσον, ζητούντες ὁμολογίαν λι- θεῖν παρ' αὐτοῦ, ἵν' ἔχωσι παρήρησιαν ἀκατοχρησίας ἐν ἐνὶ στόματι διδάξαι τὸν ἕνα τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον Θεόν. Ὁ δὲ, τὴν ἐπικαλοῦσάσαν τοὺς αἰρετικῶς καθάρσειν θεδοκίως, ὑπεκρίνατο μὲν γλώττῃ τὴν εὐσέβειαν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ στέργειν δισχυρίζετο τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ πόρῳ ἐτύγχανε τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Ὅν γὰρ ἐμπρο- σθεῖν ὑπεκρίνατο, ὅτε συνηροισμένοι ὄντες ἐτύγα- νον, καὶ τὰς εὐθύνας ἀπατησόντες τῶν ἁγίων, ὄν ἰδὲ πολλὰκι; αὐτοῖς ὁμιλῶν ἐφείβετο κατὰ κρίτος;

ἀναίρων τὰ ἡμέτερα, στήριγων δὲ μᾶλλον τὰς τοῦ Βασιλαῆμ καὶ Ἀκινδύνου καὶ Ἰβίας δόξας, εἰς τοὺτους καὶ αὐθις ἀντιλέγων ἐφαίνετο καθεκτάστην, τοῦτο μόνον περιποιούμενος, τὸ μὴ γυμνῆ τῇ κεφαλῇ καὶ πεπαρρησιασμένη κατὰ συνόδου κηρύττειν τὴν αὐτοῦ δόξαν διὰ τὸ ἐμάρτυρον, τοῦ δὲ Ἰβία καθέκαστον καὶ πρὸς πάντας ἀντιλέγειν τοὺς ἡμετέροις οὐκ ἡμίλει. Ἐνεποιεῖ γοῦν πᾶσα πολλὴν ταραχὴν, καὶ διέσχιζε τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τῶν μοναχῶν σύστημα, ὥστε καὶ πολλοὺς τῶν εὐλαθείας καὶ ἀρετῆς ἀντιποιουμένων οὐ μόνον τῶν ἐνδὸς τῆς ἱερᾶς λαύρας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῷ ἄγιῳ θρεῖ παντὶ, ἤδη κατ' ὄλιγον ἀφίστασθαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας τῶν λαυριωτῶν διὰ τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν καθάπερ καὶ δι' ἐγγράφων ἀναφορῶν ἀνήνεγκαν τῇ ἡμῶν μετριότητι, προτείνοντας τὸ ἐν τῷ ἱερῷ συνοδικῷ τόμῳ κείμενον, ὅτι τοὺς κοινωνοῦντας· τούτοις ἐν γνώσει ἀκοινωνήτους ἔχομεν· ὅτε καὶ ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος τοῦ ἱεροῦ τούτου συλλόγου προστάτης· τε καὶ ἡγούμενος κύρ Ἰάκωβος, ἀνὴρ δυνάμει λόγου καὶ πνεύματος κατὰ πάντων ἐκείνων τὸ πρωταῖον ἔχων, καὶ σοφὸς τῆν θεῖαν ὁμοῦ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν ὢν, καὶ τῶν ὡν· Ἐκκλησίας ἀπαίστων τε καὶ ὁρθῶν δογμάτων ἀντιποιούμενος ὅση δύναμις, τὴν σύγχυσιν ταύτην ὁρῶν τῶν μοναχῶν, καὶ ὁμοῦ μὲν καὶ τῆς εἰρηνῆς προνοούμενος πάντων, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ μετανοίας τούτων, οὐκ ἐνέλειπε διὰ παντὸς εἰσηγούμενος· τούτῳ καὶ παραινῶν ἀποθέσθαι τὴν κακίστην καὶ δυσσεβῆ πλάνην, ἣν ἐν τῇ ψυχῇ περιέφερε, συνθέσθαι δὲ ταῖς ἀληθείαις τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ κοινωνῶν τυγχάνειν καὶ αὐτὸν τῶν ἱερῶν ἀντιποιουμένων αὐτῆς. Ὁ δ' ἔνδον ἔχων τὸν αὐτῷ κατὰ μόνος συλλαλοῦντα διάβολον, ὄλιγα τῶν ἐξωθεν ὁμιλούτων καὶ διδασκόντων ἐφρόντιζεν· ὅθεν ἀπογνοῦς αὐτοῦ ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος, γράφει καὶ ἀναφέρει περὶ τούτου τῇ ἡμῶν μετριότητι, γνωρίζων αὐτῶν περὶ πάντων· μᾶλλον δὲ πρὸ τοῦ γράψαι ἐκείνον, συναχθόντες οἱ ἡσυχασταὶ πάντες, ἔγραψαν καὶ ἀνέφερον τῇ ἡμῶν μετριότητι διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερομονάχου κύρ Ἰωσήφ, θελοποιούντες αὐτῇ περὶ τούτων. Ἔπειτα καίρου παρηρηκότος ὄλιγου, ἀνήνεγκεν ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ τοῦ μοναστηρίου ἱερεῖς δι' ἐγγράφου ἀναφορὰς αὐτῶν, ἐν ἧ καὶ ὑπέγραψαν πάντες καὶ πρὸ πάντων ὁ ἡγούμενος. Καὶ ἀπέστειλαν ταύτην διὰ τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κύρ Μαλαχίου, καὶ τοῦ τιμιωτάτου μοναχοῦ κύρ Ἰωβ.

Ἐπει δὲ τὰ συνοδικῶς συγγραφέντα κεφάλαια κατὰ Βασιλαῆμ καὶ Ἀκινδύνου, καὶ ταθέντα ἐν τῷ ἱερῷ συνοδικῷ τῷ ἀναγιγνωσκόμενῳ ἑτησίως κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς ὀρθοδοξίας, ἐν οἷς ἀναθεματίζονται μὲν οὗτοι, καὶ πάντες οἱ ὁμόφρονες, καὶ οἱ ἐπικδικούντες αὐτούς, ἀνακηρύττονται· δὲ οἱ κατὰ κράτος τούτους καταβαλόντες, καὶ πάντες οἱ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ παντὶ τῷ θουμένῳ τὰ τῆς Ἐκκλησίας κρατούντες καὶ συνιστῶντες, ἰδέησε καὶ εἰς τὴν ἱερὴν λαύραν ἀποσταλῆναι παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὥστε καὶ ἐν τῷ ἐκεῖ ἀναγιγνωσκόμενῳ ὁμοίως συνοδικῶς γραφῆναι, καὶ ὡσαύτως κατὰ τὸν αὐτὸν

ἀναγινώσασθαι καιρῶν, ὥσπερ ἀναφυγὴν τινὰ ἰδόντες ταῦτα οἱ μοναχοὶ, καὶ στήριγμα καὶ διόρθωσιν τῶν ἀμφιβαλλόντων, ἠνάγκασαν τὸν Πρόχρον, ἵνα ἀναγνῶ ταῦτα ἐν τῇ συνάξει, καὶ ὑπεγράψῃ ἐκείῳ βεβαιώσῃ. Ὁ δὲ ἐφαίνετο δυσχεραίνων καὶ ὑπερηφαναυόμενος. Τὴν δι' ἰσχὺν τῶν πλειόνων δεδοικὸς, ἔμα δὲ καὶ τὸ ἔσχατον ἔχων, ὅπερ οἱ ἐξ ἀρχῆς σκανδαλοποιοὶ ἐξηλέγχθησαν ἔχειν, ὑπέγραψεν ἕπερ οὕτως ἔσπεργαν· ἀνέτελεγε δ' αὐθις ὑστερον ὅσπερ ὑπέγραψε, καὶ ἦν τὸ καθόλου καρκίνος λοξὰ βαδίζων, Εὐρίπῳ τε φέρων μεταβολὰς, καὶ τὰς χαμαιλέοντος ἀλλάττων μορφάς. Ἄλλ' ὁ δρασεύμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, αὐτῶς πεποίηκε καὶ τοῦτον τοὺς ἰβίοις ἐκλωκίνας πτεροῖς. Εὐρέθη γὰρ ἔχων ἐν τῷ καλλίῳ αὐτοῦ συγγράμματα αἰρετικῶν τῶν κακοδόξων τούτων, ἕπερ καὶ εἰς χεῖρας ἐμπασόντα τῶν ἱερῶν καὶ μοναχῶν, σφοδρῶν ἀνήγειρε τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον. Ἐνετύθεν γὰρ ὀρμῆς καὶ ζήλου κλησθέντες, χωρίζουσι μὲν αὐτὸν τῆς αὐτῶν κοινωνίας· στέλλουσι δὲ καὶ ταῦτα τῇ ἡμῶν μετριότητι μετὰ καὶ ἀναφορῶν αὐτῶν ἐπιδοκίμῳ καὶ καθικεταύοντες μὴ περιεῖναι τὴν ἀλήθειαν κινδυνεύουσαν.

Ὡς δ' οὐκ ἦν λαθεῖν τοῦτον ταῦτα, ἐν τῷ αὐτῷ τυγχάνοντα συστήματι, γράφει καὶ αὐτὸς καὶ ἀναφέρει, ἀδικίαν εἶναι διατεινόμενος· καὶ συκοφαντίαν ἕπαν τὸ εἰς αὐτὸν γενόμενον. Ὁ δὲ τοσοῦτον ἐπίχει μῆτοι γε τοῦ παραδογματίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὄλους θεολογεῖν, ὅτι καὶ ἰδιωτικῶν αἰρετῶν μᾶλλον καὶ τοὺς πολλοὺς ἀγροίκους εἶναι δοκεῖν, ἢ θεολογεῖσθαι πᾶν τὸ βραχυτάτον. Ἡ δ' αἰεὶα (Ἠλεγεν) ὅτι τὸ μέγα τῆς θεολογίας μυστήριον, ἄβαστον ὁ Θεὸς ποιῆσεν τοὺς ἀνθρώπους βουλόμενος, τὸν αἰσθητὸν τοῦτον εἶρανον, ὥπερ κάπρηλοι καὶ μάγιστροι καὶ οἱ ἀπὸ τῆς σκηπῆς ἐνέπιζαν, οἱ πρὸ μικροῦ φανέντες νέοι δογματιστῆς, τοὺς ἡμετέρους· πάντως οὕτω καλῶν, ὥσπερ ἡ ἀλήθεια ἐφανέρωσε. Δι' ἕπερ αὐτὸς αἰρεῖται τὴν ἰδιωτικὴν καὶ τὴν σιγὴν, εὐλαθείας τῆς πρὸς τὸ θεολογεῖν ὑπερβολῆ. Προσετίθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Ἐπιπέτῃ στέλλω αὐτόθι τὰ ἐμαὶ συγγράμματα, ἐξ αὐτῶν ὧν τῶν μέλλει φανῆναι τὸ ἡμέτερον φρόνημα, καὶ ὅπως ἐγὼ δοξάζω περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, προσθεὶς καὶ ὅτι τῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος διαγνώσει καὶ δογμασίᾳ ὑποτίθησι ταῦτα, ἵνα στεργῶσι μὲν ἕπερ ἡμεῖς ἐγκρίνομεν, ἀποδοκίμασθῶσι δὲ καὶ ἀποκλιθῶσιν ἕπερ ἡμεῖς ἀποδοκιμάζομεν, ὁλοκλήρως τῷ πλεῖστον λέγων καὶ καθ' ὑπόκρισιν.

Βραχὺ τὸ μεταξὺ, καὶ μὴ φέρων τὴν ἐπήρειαν τοῦ τοσοῦτου πλῆθους τῶν μοναχῶν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἐκείνων κοινωνίας μέμψιν, καταλεγεδάνει πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, τὰ αὐτὰ καὶ αἰθις λέγων, ἕπερ καὶ πρότερον ἔγραψεν. Ἀκαταθήσι δὲ παρ' αὐτῆς τὰ συγγράμματα ἕπερ ἰδῆλου ἐν τῇ ἀναφορᾷ αὐτοῦ, φέρων ἐγχειρίζει ταῦτα αὐτῇ. Δεξαμένη οὖν αὕτη ταῦτα, καὶ μήπω φθάσασα κατὰ σχολὴν ἐντυχεῖν αὐτοῖς ὥσπερ ἰδοῦσθαι, ἐπιπέτῃ καὶ αὐθις προσελθὼν ὁ αὐτὸς Πρόχρος, συμπαιρόντας μοι καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἐφέσου, ἕπερ εἰμυ καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀσίας, τοῦ ἐν ἄγιῳ

Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἠρωτήθη πῶς δίκαιται περὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας; δόγματα, καὶ πῶς ἔχει περὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βασιλαῦ καὶ Ἀκινδύνου, καὶ τὴν ἀποβολὴν, καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν τῆς ἐκείνων κακοδοξίας καὶ τῶν συγγραμμάτων, καὶ τίνα τὴν γνώμην ἔχει περὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς συνόδου τόμου, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν φρονήματος τῆς κοινῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀμφιβολίαν μὲν ὠμολογεῖ ἔχειν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ δεσπαζὸν περὶ τὰ τοιαῦτα, ὅμως μὴ βούλεσθαι θάρρειν ἐαυτῷ ἔλεγεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπισθαι καὶ συμφωνεῖν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ· ἐπισθαι δὲ, ἡ διδαχθεὶς δηλονότι περὶ ὧν, ὡς ἔλεγεν, ἀμφιβάλλων συνίγραφα, ἡ πίστις μόνη καὶ ὑποταγῇ μετὰ ἀπλότητος τὰ τῆς Ἐκκλησίας δεξάμενος, ὅπως ἂν διακρίνη ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ὡς αὐτὸς ἔλεγεν.

Ἡ δὲ μετριότης ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνον εἶπεν, ὅτι πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἀναμφιβόλως ὀφείλει δεξασθαι τὸν τόμον, καὶ τὴν ἐν ἐκείνῳ τῶν θεῶν Γραφῶν καὶ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων ὀγιὰ καὶ ἀπλανῆ δόξαν. Εἶναι γὰρ ἐκεῖνα ἐξηγήσειν μᾶλλον καὶ ἐρμηνεῖαν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως, καὶ λύσιν πρὸς ἅπαν τὸ ἀμφιβαλλόμενον, ἀλλ' οὐκ ἀμφιβολίαν ἔχοντά τινα, ἢ ἐρμηνείας καὶ ἐξηγήσεως δεόμενα. Μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ καθαρὰν ὁμολογίαν καὶ τὴν ἀδίστακτον συμφωνίαν καὶ ἔνωσιν τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τίτε εἰ καὶ τι ζητεῖται παρ' αὐτοῦ, ἡμεῖς ἔτοιμοι πάλιν ὅπό τε τῶν θεῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν αὐτῶν ἱερῶν Πατέρων διδασκαλικῶς τε καὶ πατρικῶς ὡς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τε καὶ μαθητῇ, διαλύσαι πᾶν τὸ ἀμυθητόμενον. Ταῦτα μὲν οὖν ἔλεγον αὐτῷ, μήπω τοὺς ἐκείνου συγγράμμασι· ἐπεὶ δὲ καὶ τισὶ μέρεσιν ἐκείνων ἐπέτυχον, εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἔργων πάσης ἀσεθείας εἶναι μεσά. Ἦν γὰρ τοιαύτη· Ἐλεγχος εἰς τὰς παραχρήσεις τῶν κειμένων ρητῶν ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἐπίσκου καὶ Γρηγορᾶ τόμῳ, τὸ δὲ τοῦ λόγου προοίμιον οἶον.

Ἐπειδήπερ ἡμῖν ἡ κἀλή κατὰ Παῦλον οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς πᾶν ὑψώμα ἐπαίρομεν κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὅξαν ἐλέγχειν τὰς ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἐπίσκου καὶ Γρηγορᾶ τόμῳ παραχρήσεις τῶν ἁγίων Γραφῶν, τοῦ μὲν συγγραφῶς καὶ ὧν συνεγράψατο τὰς γνώμας ἀπωστῆον· καὶ γὰρ συνήθεσι καὶ οικείοις τοῖς πολλοῖς αὐτῶν κατὰ τὸν βίον χρῆσάμενοι εἰκότα ἂν ποιοῦμεν καὶ μετὰ θάνατον αὐτῶν φειδόμενοι, καὶ ἀνεπαχθῆ τὴν μνήμην ἔγοντες, ἀλλως δ' ὅτι μηδὲ βλασφημεῖν ἀνθρώπους, ἀλλὰ θεολογεῖν προσιδόμεθα· αὐτοῦ δὲ τοῦ συγγράμματος ὅτι δοκεῖ πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἐξάγειν τῶν λογμάτων κανόνα, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπανάγειν πειρατέον. Γένοιτο δ' ἂν πρὸς τε τῶν τελευταίων αὐτῶν τὸ ἔργον, καὶ τῶν ἐπι περιόντων. Ἐκείνοι τε γὰρ πρῶτον τεύξονται τοῦ κριτοῦ εἰς ἐλάττους χυθέντο· τοῦ βλάδου, οὗτοι τε τῆς οὐκ ἀληθοῦς διέξεως ἀποκαθαρθέντες, ἐν τῇ ἀποστολικῇ καὶ πατρικῇ πίστει ζήσαντες, τὴν προσήκουσαν ἀμοιβὴν ἀπολήψονται. Ταῦτά τε οὖν εἰς τὴν συγγραφὴν ἐπέθε

καὶ μάλιστα ὁ τοῦ Θεοῦ ζῆλος. Εἰ μὲν γὰρ λογισμοὺς ἀνθρώπων ἐν ψεῦδος ἐρράπτετο, ἦν ἂν φηρητὸν ἀμηγένη τὸ κακόν, ἐπεὶ λογισμοὶ θνητῶν βελοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπινοαὶ αὐτῶν, αὐτὴν δὲ τὸν Θεὸν συκοφάντην ἀνίστην καθ' ἑαυτοῦ καὶ κατηλείπειν αὐτοῦ τὰ καθαρῶτερα χρυσοῦ λόγια, τίς ἂν ἀνάσχοιτο, εἰ καὶ μηδὲν ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλέγχειν συνέβαινε κέρδος;

Ἡ μὲν οὖν ἐπιγραφή καὶ τὸ προοίμιον τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐξῆς ὑπερβαίνοντα εἰς δυσσεβείας ὑπερβολῆν πολλῶ τῷ μέσῳ τὰ τοῦ Βασιλαῦ καὶ Ἀκινδύνου κάκιστα συγγράμματα, καὶ γὰρ ὁ πρὸς τὸ βάθος τῆς θεολογίας εἰσδύς, ὁ τὸ διάφραγμα αἰδοῦμενος τοῦ εὐρανοῦ, εἰδειξε μὲν πρῶτον τίνας ἐκάλεε καπίλους καὶ μαγείρους, οὐκ ἐνέλιπε δὲ παντοίας ἀσεθείας ὑπερβολῆν· ὁ γὰρ παράχρησιν ἡμῖν ἐγκαλῶν τῶν θεῶν ρητῶν, ἐλαθὲν ἑαυτὸν δι' ὧν ἰδοκίμασε συλλογιστικῶς ἐξηγήσασθαι ταῦτα, ὡς οὐ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' αὐτῶν τῶν ἁγίων τὸν πόλεμον ἤρατο. Τὰ γὰρ τῶν θεοφόρων Πατέρων ρητὰ προθεῖς, οὐκ ἐχώρησε κατὰ τῆς ἡμῶν ἐπι τούτοις ἐξηγήσεως, ἀλλ' ἀναίθην οὕτω κατὰ τῆς τῶν ἁγίων διανοίας φανερώς ἐναντιούμενος· αὐτοῖς. Τοῦ γὰρ θεοφόρου Πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ λέγοντος οὕτως· διὰ τὴν ἰστορίαν ὡς ἄλλο ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικόν, καὶ ἄλλο ἐνέργημα, καὶ ἄλλο ἐνεργεῖον, ἐκεῖνος φησιν, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ὄντων ἀληθὲς τὸ ἄλλο, καὶ ἄλλο πράγματα διακρίνειν, οὐ δὲ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ταῦτα πράγματα τυγχάνει· οὐδὲ γὰρ εἰ τι ἄλλο καὶ ἄλλο κατὰ τὸν λόγον, καὶ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο, ὡσπερ οὐκ εἰ ἄνθρωπος καὶ ἐπιστητὸν ἄλλο καὶ ἄλλο κατὰ τὸν λόγον, ἂν τύχη τὸ αὐτὸ ὄν καὶ ἄνθρωπος καὶ ἐπιστητὸν, ἦδη τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο. Διὸ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, οὐχ' εἰ ἄλλο καὶ ἄλλο ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἐνεργητικόν, καὶ τὸ ἐνεργεῖον κατὰ τὸν λόγον, ἦδη καὶ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ δύναμι προέειπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἐνεργεῖν, ἵνα ἄλλο ἢ τὸ ἐνεργητικόν κατὰ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἄλλο τὸ ἐνεργεῖον. Μεταβάλλει γὰρ καὶ προέειπεν ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ δεῖξαι βουλόμενος· ὅτι οὐκ ἔχει ὁ Θεὸς ἐνέργειαν φυσικὴν καὶ οὐσιώδη, ἀλλ' οὐσία μόνον ἐστὶ, μετὰ πολλὰ λέγει καὶ τοῦτο, ὅτι ὡσπερ εἰ μὴ ἀπέχρη ἡ οὐσία τοῦ Πνεύματος πρὸς πάντα, ἀλλ' εἶδει ταύτην τινῶν ἐνεργειῶν ὑποδεστέρων πρὸς τὴν τῶν ὄντων γένεσιν. Καὶ ἀλλαχού, μηδὲ μὲς τοῦ Θεοῦ μετέχειν τοὺς ἀνθρώπους κατασκευάζων, τοιαῦτα φησιν, Οὐτ' οὖν τὰ προτεινόμενα παρ' αὐτῶν ρητὰ δεικνύουσι καθ' αὐτὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ Πνεύματος, οὕτε ἀκτίστου τινὸς μετέχειν ἡμεῖς, οὕτε εἰ ἄλλο οὐσία, καὶ ἄλλο ἐνέργεια. Ἀφ' ὧν ὁ μυρίος ἔπεται τῶν βλασφημιῶν ἔσμός, καὶ τὸ κατατέμην εἰς ἀπειρα ἀνισα τὴν θεότητα, καὶ ἐκ μυρίων ἀνίσωσιν συντιθέναι, καὶ τὰ μὲν εἶναι μεθεκτά, τὰ δὲ ἀμέθεκτα. Καὶ τὰ ἐξ ὧν ὁ Θεός, τὰ μὲν ὄντα, τὰ δὲ ἀπαρόντα, καὶ τὰ μὲν καταληπτά, τὰ δὲ ἀκατάληπτα, καὶ ὅσα αἱ εἰδήσεις τοῦ παιδοῦριος πᾶν ἐρωθρίσσαν διαλέγεσθαι. Τοῦ δὲ θεοῦ Χρυσοστόμου

τὸ βητὸν ἐξηγούμενος ἐν ᾧ τὴν εὐαγγελικὴν ἑκα-
 τὸν διερμηνεύων ῥῆσιν, τὴν λέγουσαν, *Κύριε, δεῖξον
 ἡμῖν τὸν Πατέρα*; καὶ ἀρκαί ἡμῖν, λέγει, Ἴδωμεν
 εἰ ὁ Θεὸς πατήρ; ζητεῖ ἰδεῖν, ἄρα τὴν σοφίαν τοῦ Πα-
 τρός; ἄρα τὴν ἀγαθότητα; Οὐχί, ἀλλ' αὐτὸ ὃ ἐ-
 ποτε ἐστὶν ὁ Θεός, αὐτὴν τὴν οὐσίαν· Πρῶτον, φη-
 σιν, ἐκεῖνο λέγω, ὅτι ἡ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ἐπι-
 στήμη ἢ αὐτὴ ἐστὶ τῆς οὐσίας; ἐπιστήμη. Ὁ γοῦν
 εἰδὼς τὴν σοφίαν αὐτοῦ οἶδε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐφό-
 στον ἢ τοῦ Θεοῦ σοφία ἐστὶν ἡ τῆς οὐσίας; αὐτοῦ κα-
 τάληψις. Λέγω δὲ, ὅτι οὐδὲ ἡ τοῦ ἀγαθεῦ ἐπιστήμη
 ἔτερόν ἐστι τῆς ἐπιστήμης τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Τῆ
 γὰρ ἀγαθὸν ᾧ ὁ Θεὸς ἀγαθὸν ἐστὶν, οὐκ ἐστὶ τις
 ἐξί; ἐν ἑαυτῷ; ἀλλ' ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ
 κριτῶν ἐπιγραφῆς τίθησι τοῖς κεφαλαίοις τοῖς
 αὐταῖς·

Ἔστι ἡ νοερά τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια ἐστὶν ἡ οὐσία αὐ-
 τοῦ. Ἔστι ἡ νοερά τοῦ Θεοῦ δύναμις ἐστὶν ἡ οὐσία
 αὐτοῦ. Ἔστι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ.
 Ἔστι ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ. Ἔστι
 ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις; ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα
 ἀποδείκνυσιν οὐκ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν, οὐ ῥητὰ
 προφέρων ἁγίων, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς, καὶ
 ταῖς ἀποδείξεσι χρώμενος δῆθεν τοῖς Ἀριστοτελι-
 κοῖς σὺλλογισμοῖς. Περὶ δὲ τοῦ λάμψαντος ἀπὸ τοῦ
 Χριστοῦ ἐν τῷ βρεῖ θεοτάτου φωτὸς θεολογῶν, μάλ-
 λον δὲ θεομαχῶν, ἐπιγραφὴν μὲν τίθησιν, ὅτι τὸ ἐν
 Θεωρίῳ φῶς κτιστὸν, εἶτα τὰς περὶ τῶν ἁγίων
 πολλὰς; καὶ καλλίστας μαρτυρίας προθεῖς, δι' ὧν
 ἄκτιστον αὐτὸ θεολογοῦσι θεότητα, καὶ δόξαν φυσί-
 κῶν καὶ ἀπόκτιστον τῆς τρισυποστάτου θεότητος, καὶ
 ψέωσιν ἀγένητον, καὶ φῶς ἀπλετον, καὶ ἀγίτης θείας
 χύσιν ἀπεριόριστον, καὶ φῶς προκόσμιον καὶ ὑπερ-
 κίσμιον, καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ τοῦτο καὶ αὐτὸς διὰ
 τούτων κατασκευάσας, ἄκτιστον εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο
 διὰ τὰ προειρημένα, ἔπειτα κατὰ πάντων ὁμοῦ τῶν
 ἁγίων χωρεῖ, καὶ φανερώς ἀντιλέγων αὐτοῖς, οὕτως
 ἐπάγει ῥητῶς· Ἄλλὰ τοῦναντίον ἐστί. Καὶ τοῦτο
 διὰ πολλῶν ἀποδείκνυσιν τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους συλ-
 λογισμῶν, καὶ πολλὰ ἕτερα βλάσφημα καὶ δυσσεβῆ
 λέγει καὶ συλλογίζεται, ἐναντιούμενα κατὰ πάντα
 τῷ τῆς θείας συνόδου τόμῳ, μᾶλλον δὲ ταῖς θεολό-
 γοις αὐτοῖς, οἷς ἐκεῖνος ἐπειδίδεται. Λέγει γάρ, Εἰ
 μὲν οὖν τὸ φῶς ἐκεῖνο σύμθετον ἦν τῆς ὑπὲρ νοῦν
 καὶ λόγον ἀληθείας, οὔτε ἐστὶν ἀλήθεια ἡ πρώτη,
 οὔτε ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, ἀλλὰ μόνον ὑπὲρ ἀσθη-
 σιν. Ὁ δὲ μὴ ἐστὶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, οὐκ ἀλή-
 θεια, οἷός ἄκτιστον· διὸ καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο κτιστὸν,
 εἰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἦν ἀλήθεια, πῶς ἴσμεν, τί
 ἐστὶν; Οἷον φῶς, καὶ ὅποιον φῶς; Ὡσπερ λευκόν.
 Καὶ πῶς; Οἷον ἐν τῷ Θεωρίῳ. Καὶ πότε; Πρὸ τοῦ
 πάθους; δηλονότι ἐξ ἡμέρας. Τὴν γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ
 λόγον ἀλήθειαν εἶναι μόνον πιστεύομεν, περὶ τοῦ τί
 καὶ πῶς καὶ ὅποιον καὶ πότε, μηδὲνας τολμῶντες
 σκοπεῖν ἢ ἐννοεῖν ἀναχόμενοι, τὸ ἀσέβη; παραιτού-
 μενοι. Ὅσπερ οἱ λέγοντες ἰδεῖν καὶ νοῆσαι ἐκεῖνο
 ἀκίνητον οὐσαν τὴν ἐν τῷ Θεῷ, καὶ ποιεῖντες εἶ-
 ναι τι καὶ ὅποιον, καὶ πότε, ἀσεβῆ πράγματα ἐπι-
 χαιροῦσι· καὶ πάλιν· Οὐδὲν κωλύει φειδότερον

αὐτοῦ τότε τὸν Κύριον γίνεσθαι, καὶ δεῖξει ἕνα
 καὶ πρὸ τοῦ ἦν, μὴ μέντοι ἦν τι τὸ φῶς ἐκεῖνο ἐν
 τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄκτιστον. Καὶ γὰρ καὶ ἐκ
 τῶν ἄλλων θεοφανειῶν ἰδαικῶν δὲ πρῶτον ἦν,
 οὐ μὲν τὰ φαινόμενα πρὸς δεῖξιν τοῦ Θεοῦ, ἦν τι
 ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ πολλὰς πρεσβυτέρων
 θεότητος καὶ πολλοὺς θεοὺς κτιστοὺς ἀναδείκνυσαι
 ὃ τὴν πολυθειαν ἦμῖν ἐγκληῶν καὶ συκοφαντῶν τὴν
 τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν μετὰ τῶν αὐτοῦ μυσταγωγῶν
 Βαρλάμ τε καὶ Ἀκινδύνου. Λέγει γὰρ αὐτοῖς· Τὰ
 προειρημένα δὲ ἄποκαθίκοι συνιδόντες, ἐδέξασαν τὸ
 ἐν Θεωρίῳ φῶς εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον
 τὸ μὲν εἶναι τι φῶς ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ ἔτερόν
 παρ' αὐτὴν ἄτοπον ᾤοντο· οὐ συνέσαν δὲ εἶναι τινὰ
 αἰσθητὰ καὶ νοητὰ φῶτα ἀναλογικῶς καλούμενα, ὧν
 ἕως ἐνδέχεται τι εἶναι τὸ ἐν Θεωρίῳ φῶς. Μάλι-
 στα δὲ ἠπάτηνται· ἐκ τοῦ θεότητος λέγεσθαι ἢ θεοφά-
 νειαν, καὶ μὴ οἰεσθαι εἶναι θεότητα κτιστήν. Καὶ
 μετ' ὀλίγα· Ἐπει γὰρ τὰ εὐότερα ἀγιότητος, καὶ
 βασιλείας, καὶ θεότητος, καὶ κυριότητος, διὰ τῶν
 πρώτων μεταλαμβάνοντα, τὴν τῆς ἐκείνων διαδί-
 σιως ἀπλότητα περὶ τὰς ἑαυτῶν διαφορὰς πληθύνου-
 νουσι, δῆλον μὴ αὐτῆς μετέχειν καθ' αὐτὴν τῆς
 βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ κυριότητος, καὶ θεότητος,
 καὶ ἀγιότητος, ἀλλ' ἄτερξ ἀγιότητι γίνονται ἄγια,
 καὶ ἔτερα βασιλεῖα βασιλικὰ, καὶ ἔτερα θεότητι καὶ
 κυριότητι θεοὶ καὶ κύριοι. Καὶ μετὰ βραχῶ· Διὸ
 καὶ ἄτοπον οὐδὲν, ὡσπερ θεοὺς πολλοὺς φαρμεν, καὶ
 ἁγίους, καὶ βασιλεῖς, καὶ κύριους κτιστοὺς, καίτοι γε
 ἐκὸς οὐτος ἁγίου, καὶ βασιλέως, καὶ Θεοῦ, καὶ Κυ-
 ρίου ἄκτιστου, οὕτω καὶ ἀγιότητος πολλὰς καὶ κρι-
 στὰς λέγειν, καίτοι μιᾶς οὐσης βασιλείας τῆς αὐτῆς
 καὶ ἀγιότητος καὶ κυριότητος καὶ θεότητος ἀκτί-
 στω, τῆς ὑπερουσίου θεότητος. Καὶ ἀλλαγῶ πάλιν
 οὕτω λέγει, Ἐπει πάσης ἱεραρχίας πέρας καὶ σκο-
 πὸς καὶ ἀποτέλεσμα ἡ θέωσις ἐστὶν, ἢ πρὸς Θεὸν
 ὡς ἐφικτὸν ἀφομοίωσις, καὶ εἰσὶν αἱ προσεχθεῖς ἁρ-
 χαὶ τῆς ἡμῶν θεώσεως κτισταί, οἷον αἱ ἱεραρχοῦν-
 τες, αἱ ἐπιστήμαι καθ' ἃς ἱεραρχοῦσι, καὶ αἱ ἐνέρ-
 γειαι καὶ δυνάμεις· φανερὸν δὲ τι καὶ ἀθεώσεως ἡμῶν,
 ὡς κτιστῶν ἀποτελέσματα, κτισταὶ καὶ θεμαίνεαι
 πρὸς τὰς τῶν θεοῦντων. Καὶ διὰ τοῦτο ὡσπερ εἶπὲ θεοὶ
 πολλοὶ κτιστοί, οὕτω καὶ θεότητες καὶ θεώσεως ὑφαιμέ-
 ναι καὶ ὑπερκείμεναι, καὶ καθόλου καὶ μερικῶν, καὶ
 ἐκείτης ἰδίας αἱ ἀνάλογοι. Διὸ καὶ ταυτὰ ἔχοντες
 ὑπὲρ ἡμᾶς θεοὺς καὶ θεότητας καὶ θεώσεως κτιστὰς, ἢ
 οὔτε τῆς φύσεως, οὔτε τῆς δυνάμεως, οὔτε τῆς ἐνερ-
 γείας, ἢ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἐπιστήμης μετασχέειν θου-
 νάμειαν, ἀλλως τ' ἀνεῖη λέγειν, τοῦ ἄκτιστου Θεοῦ μετέ-
 χειν, ἢ τῆς θεώσεως, ἢ τῆς θεότητος, ἢ τινὸς ἐνεργείας
 αὐτοῦ καὶ δυνάμεως. Καὶ μακρὸν ἀνεῖη λέγειν ἐξῆς
 καὶ προτιθέναι καὶ τὰ λοιπὰ, πάσης ἀσεβείας οὐκ
 πεπληρωμένα πάντα, καὶ πολλῶ τῷ μίση ὑπερβαί-
 νοντα, εἰς δυσσεβείας λόγον τὰ ποικίλα τοῦ Βαρλάμ
 καὶ Ἀκινδύνου συγγράμματα· μόνος γὰρ ἂν ἴκω,
 ὁ διάβολος εἶπε ταῦτα μετ' αὐτοῦ, ὃ καὶ ὀδύνη;
 τούτου πρὸς ταῦτα καὶ ἐδάκρυλος.

Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν καὶ ἀναρθημάτων οὐκ ἐπι-
 ὅσαν τὰ ῥηθέντα πρὸς φανερώσιν τῆς ἐκείνου κα-

καθολίας και ἀσεβείας, ὅτινα οὐκ δυσσεβῆ μὲν εἶσι
καὶ τοῦ τῆς κακίας ἀρχηγοῦ γεννήματα, διὰ τῆς
αὐτοῦ λαλήσαντος γλώττης, καὶ τῆ τοῦτου χειρὶ
χρησαμένου, οὐδένα τῶν πάντων ἀγορεύει οἱμνί τῶν
τῆς ἡμετέρας αὐλῆς· εἰ δὲ τινες καὶ τῶν ἁγίων
Πατέρων βούλονται λόγους πρὸς κατάλυσιν τούτων,
πρὸς τὴν ἱερὴν τῆς συνόδου τούτου παραπέμπομεν
τόμον, πολλὰς ἔχοντα τὰς τῶν θεοφόρων Πατέρων
βήσεις, καὶ τούτοις ἐπειδόμενον ἀπ' ἀρχῆς ἀκρι-
τέλους. Ἡμεῖς δὲ καὶ ἕτερα τῶν τῆς δυσσεβείας
αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἐν οἷς τοὺς προστάτας ὑβρι-
ζει τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τοὺς εἰρημένους
προσθήσομεν. Φησὶ γὰρ ἐπὶ λέξεως οὕτω·

Πρὸς δὲ τοὺς κατηγορησόντάς μου τῶν σουλ-
λογισμῶν χρῆσιν ὡσπερ τινὰ θεολογία· χρησαμένον,
ἐκεῖνο οἶμαι ἀπολογητέον, ὡς ἐπεὶ πᾶσα ἀλήθεια ἡ
συλλογισμὸς ἐστίν, ἡ ἀρχὴ συλλογισμοῦ, καὶ ἐμοὶ
καὶ τούτοις ἀνάγκη καὶ μὴ βουλομένοις συλλογι-
σμοὺς λέγειν, εἰπερ ἀληθῆ λέγομεν. Διατί οὖν μὴ
τὴν ἐπιστήμην ἔχοντες καὶ τοὺς κανόνας, τοὺς τε
παραλογισμένους ἐλέγχειν δυνάμεθα, καὶ αὐτοὶ
πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὡσπερ ἠνείχην τῆ μεθόδῳ ἀπευ-
θυνοίμεθα καὶ πρὸς τὸ κρίνειν καὶ πρὸς τὸ ποιεῖν
εὐπορίαν τὴν ἐπιτήκην συμβαλλομένην; Εἰ μὲν γὰρ
ἐξ ἀποκαλύψεως τὴν πίστιν εἴχομεν, ὡσπερ οἱ τῆς
εὐσεβείας ταύτης ἠγεμόνες, ἡ διαγιγνώσκουσιν εὐρε-
θεῖσαν ἰδυνάμεθα, ἡ μὴ τῶν λόγων εὐθύνας ἀπη-
τούμεθα. ἀξιοπιστία· ἡμῶν καὶ τοῦ συγκεχωρηκότος
πρὸ πάντων ὑπάρχοντος, ἡ βίου λαμπρότητι, ἡ
θαυμάτων ἐπιδείξει τοὺς λόγους βεβαιούντες, οὐδ'
οὕτως ἂν ἡ τῶν συλλογισμῶν παρεῖλε χρῆσις,
συμφώνου τοῦ δοθέντος ἡμῖν πρὸς εὐρεσιν τῆς ἀλη-
θείας λόγου τῆ ἀποκαλύψεως δεκτικῶν, καὶ εὐπο-
ρίαν τῆς τέχνης παραχούσης πρὸς τὰς παρενοχλούν-
των τὴν ἐκπαιδείαν γυμνασίαν τε καὶ διατριβὴν οὐκ
ἔχαριν τοῖς εὐσεβέσις ἐμποιοῦσης· ἐπεὶ δὲ καὶ ἐφ'
ἡμᾶς ἦλθε ἡ Ἰουδαϊκὴ ἀρά, καὶ ἐσκοτίσθησαν οἱ
ὀφθαλμοὶ ἡμῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ σκοποὶ μὲν τυ-
φλοὶ, κήρυκες δὲ κωφοὶ χειροτονούμεθα, οὐδὲ διδω-
σιν ὁ Κύριος· ῥῆμα τοῖς· εὐαγγελιστοῦσι δυνάμει
πολλῇ, τὰ τε κλήθη τῶν διδασκαλῶν οὕτω διαδό-
λως ἔχει πρὸς ἡμᾶς, ὡς μηδὲ λόγων ἀπάντων ὑπέ-
χουσι πείθεσθαι, τί δεῖ καὶ τὸ μόνον ἀπολειφθῆναι
πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὐρεσιν ὄργανον ἀπὸ τῶν
χειρῶν ῥίπτειν; Καὶ μετ' ὀλίγον· Ἐγὼ δὲ ἐπαινώ
μὲν τὴν τέχνην, καὶ ἀναγκαίαν εἰπερ τι τοῖς νῦν
καίροισι· κρίνω, μόνως ἡμῖν ἐκικουρίας καὶ φωτὸς
καταληφθείσης ἐρημωθεῖσι Θεοῦ. Καὶ ἀλλαχού πά-
λιν· Νῦν δὲ ἄνθρωποι διαβολίματοι, ὡς ἂν εἴποιεν
οὗτο· οἱ ἄγγελοι καὶ ἐπίτριπτοι, ὡσπερ κύνες καὶ
κύματα ἀπὸ χηρῶν, ἡ βάρβαροι ἀπὸ τῶν
τελειώτων κλιώνοντες, σοφίαν ἀκούσει μείζων τῶν
ἀγγέλων, παρωδούμενοι πάντας τοὺς νοερούς δια-
κόσμους, καὶ αὐτόθεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μυσταγωγεί-
σθαι τινα ἀπαυθαδιαζόμενοι καὶ τούτων διδάσκαλοι
γίνεσθαι τῶν ἀγγέλων.

Φησὶ δὲ καὶ τούτω μὴν ἀσεβῶς κατὰ ῥῆμα, ὅτι
καὶ ἡ θεοφιλία, καὶ ἡ ἀγαπητικότητα, καὶ τὰ ἄλλα τὰ
οὕτω λεγόμενα κτιστὰ ἐστίν. Περὶ δὲ τοῦ Κυρίου καὶ

Θεοῦ ἡμῶν τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτω λέ-
γει· Εἰ μὲν ἀληθὲς ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου περὶ
τοῦ Κυρίου εἰρημένον, ὅτι τὸν μὴ γινόμενα ἁμαρτίαν
ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε, καὶ ὅτι ἦλθεν ἐν
ὁμοιώματι ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας· ἡ δὲ ἁμαρτία
σκοτός ὀνομάζεται, διὰ τὸ στέρξιν εἶναι τοῦ ὁπιο-
σούν αγαθοῦ· πρόδηλον τὸν Χριστὸν ἐν ὁμοιώματι
σκοτῶν ἐλθεῖν, καὶ περὶ τοῦ ἀληθ. νεὸ σκοτῶν ὡσπερ
ἐκβαλεῖν αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ διὰ τούτω
μηδὲ ἦν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὁπιοσούν χωρὶς
ἁμαρτίας μόνον, ἀλλοῖον παρὰ τὰ ἡμέτερα σῶματα.
Ὡσπερ γὰρ ἠνωμένον ἦν τῆ αὐτοῦ ζωῆ, ἦν ἔμως
θνητὸν, τοῦ θεοῦ Λόγου ταπεινούντος ἑαυτὸν καὶ
συγκαταβιβάζοντος, καὶ τῆ ἀπαθείᾳ καθ' ὑπόστασιν
ἠνωμένον, παθητὸν. ὁμοῦ ἦν· οὕτω καὶ τῷ φησὶ
καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένον οὕτω μεταποιηθῆναι εἰς φῶς
ἦν πρὸ τῆς ἀναστάσεως· εἰ γὰρ κατ' αὐτὴν τὴν γέν-
νησιν φωτεινὸν ἀνελάβετο, ὡς ἐν τῆ μεταμορφώσει
δέδειχε, καθάπερ ἐγὼ τινῶν ἔκουσα ἀποφλαυρίζόν-
των, ἰδεῖν δὲ μόνον οἷς ἐβούλετο, τῶν ἄλλων ἀπο-
σκιάζων τὰς ὄψεις, πρῶτον μὲν ὑποψίαν εἰσάγει, εἰ
μὴ τὸ φαίνεσθαι φωτεινὸν φαντασία τις ἦν, μὴ ἄρα
καὶ τὸ φαίνεσθαι· Ἐπειτα τί δεῖ τῆς δευτέρας γεν-
νήσεως, τῆς μείζονος καὶ τελειότερας, τῆς ἐξ ἀνα-
στάσεως; λέγω, καθ' ἦν πρωτότοκος· ἐκ νεκρῶν λέγε-
ται, εἰ μὴ ὅτι σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν
ἀφθαρσίᾳ, σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα
πνευματικόν; Εἰ γὰρ διὰ παθημάτων τὸν ἀρχηγὸν
τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐτελειώσε, ὁ δὲ τὸν τελειωτὸν ὁ
Χριστὸς· ἀνελάβετο σῶμα οὐκ ἐτελειον. Διὰ καὶ τὸ
εἰρημένον παρὰ τοῦ Ἰωάννου, *τὸ φῶς ἐν τῆ σκοτίᾳ
φαίνει*, καὶ ἐρμηνευόμενον παρὰ τοῦ Γρηγορίου, τῷ
βίῳ τούτῳ καὶ τῷ ζαρκίῳ, μὴ ποτε περὶ τοῦ κυ-
ριακοῦ σώματος εἴρηται, καὶ βίου, διὰ τοῦ καὶ πα-
θητοῦ καὶ τῆς ταπεινότητος δεκτικῶν τὴν θεότητα.
Τί γὰρ θαυμαστὸν σκοτῶς τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα ὑπὸ
τῆς Γραφῆς· καλεῖσθαι διὰ τὴν ταπεινώσιν ἐν ἡ ἔφραση,
ἀπου γὰρ καὶ τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ ἐξουσίας ἐνδεδοῦσθαι
φησὶν αὐτὸν ἡ θεία Γραφή; Εἰ γὰρ ἐν τῷ Χριστῷ
ἀπεβούλετο, πρῶτον ἐνδεδομένους ἦν, ὅθεν μῆτε
λέγομεν ἐφ' ὕβρι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ διαφαν-
εῖται, καὶ ἀερῶδες τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐκ τῆς
ἀγίας μητρὸς αὐτοῦ οὕτω φωτεινὸν ἀναλαβεῖν αὐτὸ,
οἷον τότε εἰδεῖται καὶ ἐστὶ ἐξ ἀναστάσεως, μῆτε
ἐνοῦσιον τούτων τὸ φῶς τῆ θεότητι.

Ταῦτα καὶ τὰ πολλὰ τούτων χεῖρα καὶ ἀποπώ-
τερα ἰδοῦσα ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ πάσης ἀσε-
βείας μεστὰ, καὶ τοῦ διαβόλου γεννήματα κρίνασα,
προσκαιεσμένη καὶ αὐθις αὐτὸν, συμπαρόντος μοι
καὶ πάλιν τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἐπίσκου καὶ
ὑπερτίμου, εἶπε πρὸς αὐτὸν οὕτως, ὡς Ἐνέτυχον
μέρεσι τισὶ τῶν σῶν συγγραμμάτων, καὶ εὐρον αὐτὰ
πάσης δυσσεβείας πεπηρωμένα. Τοῦ τε γὰρ ὄρου
τῆς πίστεως, τοῦ ἱεροῦ, φημὶ, τῆς συνόδου τόμου,
ὅν σὺν τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία
στέρχει, ὡς ἐκ τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν συνει-
κῶν καὶ πατρικῶν λόγων συντεθειμένον, καὶ ἀνά-
πτυξιν ὄντα τοῦ θεοῦ συμβόλου τῆς πίστεως· ὡς
γούν ἀνετροπὴν ἐκείνου, καὶ ὅτι καὶ τὸ λάμψαν ἐν

τῷ θρει φῶς τῆς τρισυποστάτου θεότητος ἐν τῷ
 προσώπῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φανερώς
 λέγουσιν εἶναι κτίσμα, τὰς τῶν ἁγίων Πατέρων
 καὶ διδασκάλων φωνὰς καθάπαξ ἀπεθλάλλομενα, τὰς
 διδασκαλίαις ἀκτιστον αὐτὸ εἶναι θεότητα, καὶ φυσικὴν
 αὐτοῦ ὄξαν καὶ λαμπρότητα, καὶ αἴδιον καὶ
 ἀναρχον χάριν, διὰ τοῦτο εἶπον αὐτὰ πάσης δυσσε-
 βείας μετὰ καὶ τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
 κλησίας ἀλλότρια. Ὁ δὲ λόγοις μὲν προσεποιεῖτο
 καὶ αὐθι; ὑπαίκειν τοῖς δοκοῦσι τῇ ἀγίᾳ τοῦ Χρι-
 στοῦ Ἐκκλησίᾳ, ὑποῦλως καὶ βεραδισυργημένως
 τοῦτο λέγων, οὐκ ἀπὸ ψυχῆς ὀρθῆς, ἰσχυρίζετο δὲ
 ψευδόμενος, μὴ εἰδέναι ὅπως εἰ οἱ θεοφόροι τῆς Ἐκ-
 κλησίας Πατέρες καὶ διδασκαλοὶ ῥητῶς οὕτω λέγου-
 σιν, ἀκτιστον εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο. Πρὸς δὲ καὶ αὐθι;
 ἤκουσε παρ' ἐμοῦ ὅτι ἡ εἰδὼς τοῦτο, τὴν μὴ εἰδῶτα
 ἐπίτηδες ὑποκρίνεται, ἢ εἰ καὶ ἀγνοῶν, ὡς λέγει,
 τυγχάνει, ἀλλ' ἐκὼν ἀγνοεῖ. Ἐπαίπερ εἰ ἐβούλετο,
 εὖρην ἂν εὐδῶς τοῦτο φανερώς ἐν τοῖς τῶν ἁγίων
 πανταχοῦ συγγράμμασι καίμενον. Καὶ οὐκ ἔστι δὲ
 τοῦτο ἀνθρώπου ὀρθοῦ, καὶ μαθεῖν βουλομένου τὸ
 ἀληθές, τὸ παρέρχεσθαι μὲν καὶ παραβλεπεῖν τὰς
 τῶν ἁγίων ῥήσεις, ἐν αἷς φανερώς τοῦτο λέγουσι,
 ἑτέρας δὲ προτρέρειν, ἐνδοχομένα; ἴσως καὶ ἄλλως;
 ἐξηγηθῆναι. Ἀλλὰ μᾶλλον εἰ βούλετο πληροφωρηθῆναι
 ἡμᾶς ἐν ἁπασι, δεῖ αὐτὸν καὶ τὸν ἱερὸν ὑπογράψαι
 τόμον, ὡς καὶ ἡμεῖς, καὶ τὰ κακῶς παρ' αὐτοῦ συγ-
 γραφέντα ἀνατρέψαι, οὐ λόγοι; μόνον ἀπλῶς, ἀλλὰ
 καὶ συγγράμμασιν. Ἐπειδὴ καὶ λόγο; μὲν δεῖξει
 καταλύεσθαι λόγῳ, γράμματα δὲ γράμμασι. Τοῦ δὲ
 ἀνθυπεινεγκόντος, δεῖ Γράφαι μὲν ἕτερα πρὸς ἀνα-
 τροπὴν ὡς περ ἔγραψα, οὐ δύναμαι· ἐπεὶ ἄπερ ἐφρό-
 νων συνέγραψάμην, καὶ οὐκ ἔχω πάλιν ἐναντία
 γράφαι· λέγω δὲ ἄπερ ἡ Ἐκκλησία λέγει, καὶ οὐ
 καταλύω αὐτὰ λόγους, καὶ τοῦτο ψευδῶς καὶ ὑπο-
 λῶς λέγων, καὶ οὐκ ἀληθῶς, ὡς ὑστερον ἀνεφάνη·
 ἡ μετριότης; ἡμῶν ἀναρχικὸν ἔλεγον εἶναι· πρὸς
 αὐτὸν καὶ ἀπαραίτητον τὸ συγγράμματι πάλιν μι-
 κρῶ ἑτέρω καταλύσαι καὶ ἀνατρέψαι τὰ πρότερα,
 τοῖς τῶν θεοφόρων Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς
 Ἐκκλησίας λόγοις χρώμενον· οὐδὲ γὰρ ὑποστρέ-
 ψει παραυτίκα πρὸς τὸ ἅγιον ἄρος, ἀλλ' ἐνταῦθα
 παραυτίμασιν ὀφείλει. Δεῖ ἄπερ ἐνετειλάμην αὐτῷ
 καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους ἀναγνῶναι, δυναμένας αὐτῷ
 παρασχεῖν πολλὴν τὴν ὠφέλειαν, καὶ μάλιστα τὰ
 ἱπρακτικὰ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἔκτης συνό-
 δου, τὸν τε πρὸς Πύρρον διάλογον τοῦ θείου Μαξι-
 μου, καὶ τὴν δογματικὴν βίβλον τοῦ θεοφόρου Πα-
 τρός Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ὁ δὲ πᾶς ἐμοὶ
 σιωπῆς ἐτύγχανεν ὢν, ἵνα ταύτας ἀναγνῶς, καὶ τῶν
 ἱερῶν τῆς ὑγιου; ἡμῶν πίστεως δογμάτων ἐν γνώ-
 σει γεγῶτας, εἶτα καὶ τοὺς παρ' ἡμῶν λόγους ἀσμέ-
 νως δέξῃται, καὶ πᾶσαν ἀμφιβόλιαν ἀπὸ τῆς ἰδίας
 περιέλθῃται ψυχῆς καὶ πρὸς; κατόλυσιν χωρήσει τῶν
 αὐτοῦ δυσσεβῶν συγγραμμάτων δεῖ ἑτέροιον ἐναν-
 τιῶν. Ὁ δὲ πρὸς ἡμᾶς μὲν ἰδοῖαι καλῶς δεχόμενος
 ταῦτα, καὶ ὡς ἡμεῖς; ἐβούλομεθα, καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ
 θίλημα τάχα ἡμῖν ἀνετίθει, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ δια-
 γνώσει καὶ διακρίσει· πρὸς τοὺς ἔξω δὲ πᾶ τας τὰ

ἐναντία καὶ φρονῶν καὶ λέγων ἐφαίνετο, Ἴνα τί μοι
 δίδωκεν ὁ πατριάρχης, φάσκων, ἀνογνῶναι τὰ βί-
 βλια, ὡς περ ἂν εἰ μὴ εἶδον αὐτὰ; Ἐγὼ καλῶς
 ἀναγνῶς ταῦτα καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμαλείας, γι-
 νόσκω καὶ τὰ ἐγκείμενα τούτοις. Ὁ δὲ τὰ μὲν ἐμὰ
 συγγράμματα καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ἀπορίας οὐ λύει,
 ἀναγνῶναι δὲ μοι λέγει τὰ τῶν ἁγίων βιβλία. Καὶ
 πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα καὶ πλείονα τούτων ἔλεγεν,
 ἄπερ ἀκούων ἐγὼ παρὰ πολλῶν, τ' ἄγροῦντα ὑπε-
 κρινόμεν. Ἐν τούτοις; οὖν τῶν πραγμάτων ἔντων,
 γράφει τῷ ὁσιωτάτῳ καθηγουμένῳ τῆς ἱερᾶς λαύ-
 ρας πιττάκιον, οὗ καὶ ἀναγνωσθέντος ἐκαί, πάντες
 ὁμοῦ διαταράχθησαν, καὶ ἠτυσασται καὶ ἱερωμένοι,
 καὶ μοναχοὶ πάντες. Καὶ συνχθόντες ἅμα μετὰ τοῦ
 θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἰερισσοῦ καὶ ἀγίου θρους,
 ἀνεθεματίσαν τούτον, ὡς ἀπειθῆ καὶ ἀδιδόρωτον.
 Εἶτα πέμπουσιν ἐκαίνοι τὸν εὐλαδέστατον ἱερομόνα-
 χον κύρ Ἰωσήφ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα μετὰ
 καὶ ἐγγράφωιν ἀναφορῶν τοῦ βηθέντος θεοφιλεστά-
 του ἐπισκόπου, τοῦ ὁσιωτάτου καθηγουμένου τῶν
 ἠσυκαστῶν, καὶ τῶν ἱερῶν, δεόμενοι καὶ παρακα-
 λούντες διὰ τῶν εἰρημένων ἀναφορῶν τὸ κύρος; δέξασ-
 θαι καὶ παρ' ἡμῶν τὸν ἀναθεματισμὸν τοῦτον, καὶ
 ἀποβληθῆναι, καὶ καθαιρεθῆναι, καὶ μὴ δεχθῆναι τὸ
 σύνολον τοῦτον. Ἐκαί καὶ αὐτοὶ οὐ παρ' ἑαυτῶν πε-
 ποιήκασιν, ὅσον πεποιήκασιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξακο-
 λουθούντες τῇ καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ
 τῷ ἱερῷ τῆς συνόδου τάμῳ, διαγρηθεύοντι τὴν αὐτὰ
 πάσχειν, εἰ τις ἐδρεθείη τὰ αὐτὰ καὶ φρονῶν, καὶ
 λέγων, καὶ συγγραφόμενος τῷ τε Βασιλεῖ καὶ τῷ
 Ἀκινθύνῳ. Ἀπέστειλαν δὲ καὶ τὸ πρὸς τὸν ὁσιωτά-
 του καθηγουμένον γραφῆν παρ' αὐτοῦ πιττάκιον,
 πρὸς ἐνδειξίν τῆς αὐτοῦ δυσσεβείας. Ἄτινα πάντα
 ἴδουσα ἡ μετριότης ἡμῶν, ἀνάγκην ἔσχε δεῖξαι
 ταῦτα πρὸς; τὴν περὶ αὐτὴν ἱερὰν καὶ μεγάλην
 σύνοδον. Ὅτι καὶ τοσοῦτον παρφηχθῆτος κειροῦ,
 ἀφ' οὗ περ οὗτος ἦλθεν ἐνταῦθα, οὐκ ἐγνώρισεν αὐ-
 τῇ τὰ κατ' αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκούειν παρ' αὐτοῦ τὴν
 ἡμῶν μετριότητα στέργειν ἄπερ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
 κλησία στέργει, καὶ καταλύειν τὰ αὐτοῦ συγγράμ-
 ματα, ὡς ἐκεῖνος ἔλεγε. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἔγω; τοῦ
 νῦν οὐκ ἐκινώσατο ταῦτα τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ
 μεγάλῃ συνόδῳ, ἀναμένουσα τὴν ἐκαίνου καθαρὰν
 μετάνοιαν. Ἐκαί δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ ἀγίου θρους; γράμ-
 ματα εἰδέξατο, ἀνάγκην ἔσχε περὶ τούτων ἀπάντων
 καὶ αὐτῇ κοινώσασθαι. Καὶ ὄντα συναθροισθέντων
 τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Κα-
 σσαρείας, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Κυζίκου, διὰ γυναιμῆς
 πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, τοῦ Χαλκηδέου, τοῦ
 Βιζύης, καὶ τοῦ Βρυσηῶν, ἀλλὰ ὅτι καὶ τῶν εὐρεθέν-
 των ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν πόλεων θεοφιλεστάτων ἐπι-
 σκόπων, τοῦ μὲν Ἐφέσου, τοῦ Βρυαῖα, καὶ τοῦ Πω-
 ταμίας, τοῦ δὲ Ἡρακλείας, τοῦ Πανίου, καὶ τοῦ
 Ἡεριστάσεως, παρόντων καὶ τινῶν ἀρχιεμανδριτῶν
 καὶ ἡγουμένων τῶν ἀπὸ τῆς βασιλείας ταύτης τῶν
 πόλεων, τοῦ τε τιμιωτάτου ἀρχιεμανδριτοῦ τῆς σα-
 βασμίας; μονῆς τοῦ Στουδίου ἱερομονάχου κύρ Μα-
 καρίου, καὶ ἑτέρων, καὶ μοναχῶν ἀπὸ τῶν ἐγκρίτων,
 προσεκλήθη παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ἰερᾶς

χαρος, ὥστε εἰπεῖν ἔμπροσθεν τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης συνόδου ἄπερ, ὡς ἰδοῦμαι, πρὸς ἐμὲ αὐτὸν ἰδίως καὶ πολλὰς εἶλεγεν, ὅτι τῆ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ἀκούουθῶν στέργει μὲν ἄπερ αὕτη φρονεῖ, καταλύει δὲ τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα, διὰ καὶ παραγενόμενον, καὶ προσηνῶς· αὐτὸν καὶ ἡμέρως ἰδέξατο ἢ μετρίτης ἡμῶν, καὶ προτρέψατο εἰπεῖν ἄπερ βούλεται. Ὁ δὲ ἀρξάμενος διεγγεῖσθαι, πρῶτον μὲν ἠτιεῖτο φθόνον κατ' αὐτοῦ τῶν λαυριωτῶν, ὡς αὐτὸς εἶλεγεν· ἔπειτα προτὶον εἰδειξεν ὡς ἄπερ εἶλεγε πρὸς με ἰδίως, ψεῦδος ἦν ἅπαντα, καὶ ὑπόκρισις, καὶ δόλος. Δείον γὰρ ὅν νῦν μάλλον ἐπὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου τοῦτο εἰπεῖν, καὶ ἀναθεματῖσαι μὲν τὰ ἑαυτοῦ δυσσεβῆ καὶ παράνομα συγγράμματα, προσελθεῖν δὲ τῆ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ συγγνώμην αἰτήσασθαι, καὶ στέργει ἄπερ αὕτη στέργει καὶ φρονεῖ καὶ διδάσκει, ὃ δὲ πᾶν τούναντιον ἰποῖαι, τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα ζητῶν εἰς μέσσην παρεχθῆναι τὴν σύνθεον, καὶ ἀναγνωσθῆναι, καὶ νέα θύγματα καλῶν, ἄπερ ἢ Ἐκκλησία διδάσκει, καὶ λέγων ὅτι Ταῦτα στέργω τὰ παρ' ἐμοῦ συγγραφήντα, οἷσπερ ὃ βουλόμενος ἀντιλέγειν παρῖτω, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ἀπειρίας λυτέω. Προτροπῆ οὖν τῆς ἡμῶν μετριότητος παρήχθησαν τὰ συγγράμματα ταῦτα, καὶ ἀνεγνωσθησαν μέρη τινά, ἄπερ ἀνωτέρω κατὰ μέρος ἐτέθησαν, καὶ ἕτεροι τοιαῦτα, ὧν ἀναγνωσκομένων, σφοδρῶς οὗτος περὶ ταῦτα διεκέτο λύσειν ζητῶν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀπειριῶν κατὰ τὸν αὐτοῦ διδάσκαλον Βαρλαάμ, ὃς τοιαῦτα λέγων ἀπὸ τῆς κατ' αὐτοῦ τότε συζήτησεως συνόδου, παρ' αὐτῆς ἀπεκρούσθη τέλειον, τῶν ἱερῶν ἀναγνωσθέντων κανόνων, δι' ὧν ἀπιγύρευται καὶ οὐδαμῶς παρακεχώρηται τοῖς κατ' αὐτὸν καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις περὶ δογμάτων ἕλωσ κινεῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνάγκην ἐπιτιθεῖναι περὶ τοιούτων ἀπολογεῖσθαι. Μῆνοις γὰρ δοθῆναι τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσι παρὰ Θεοῦ. Κατ' ἐκείνων οὖν καὶ οὗτος τὰ ὅμοια λέγων, ἤθευε παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὡς ἕως ἂν οὕτω περὶ τὰ ὀρθὰ δάσκειται τῆς Ἐκκλησίας δόγματα, καὶ φανερῶς ἀντιλέγει τούτοις, οὐδεμίαν ἀπολογίαν οὕτε λύσειν ἀκούσεται παρ' ἡμῶν. Πόθεν καὶ γὰρ τὴν λύσειν ἐπιτενέχμεν ἂν τῶν ἱερῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μὴ στεργόμενων παρ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ἀναρουμενων ὅσον τὸ κατ' αὐτόν; Ὅταν δὲ συγγνώμην αἰτήσῃται, καὶ ἀναθεματῖση τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα, καὶ τὴν κακίστην καὶ δυσσεβῆ δόξαν, καὶ ἀνατρέψῃ ταῦτα ἑτέρω συγγράμματι, καὶ γένηται κατὰ πάντα ὑπήκοος, τῆ Ἐκκλησίᾳ ὡς μαθητῆς, τότε καὶ εἰ τι ἀπορεῖται παρ' αὐτοῦ, ἐπιμῶς ἔχομεν ἡμεῖς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν θεοφόρων Πιτέρων καὶ διδασκάλων ἡμῶν βράδιως ἐπιφέρειν τὴν λύσειν. Ὁ δὲ, ἀκούων, οὐδὲ παρεδέχετο ταῦτα, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἀντίκειτο λύσειν ζητῶν, καὶ ἀναγνωσθεῖσθαι ἀπαιτῶν ταῦτα. Ὡς οὖν ἀνεγνωσκοντο, καὶ φανερῶς ἐφαίνοντο δυσσεβείας πάσης μεσῆ, καὶ ἀναθεματίζόμενα συνεχῶς παρὰ τῆς θείας συνόδου, αὐτὸς καὶ τούτων λίαν ἦν ὑπερμαχῶν καὶ τῆ τούτων καταλύσει δακνόμενος. Περὶ μὲν οὖν τοῦ θεωτάτου τῆς μεταμορφώσεως φωτὸς θεομαχῶν, καὶ κτιστὸν αὐτὸ δεῖξει βουλόμενος, πρὸς

τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο λέγει, ἔτι τοιούτων ἦν, οἷον τὸ φανέν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μωσέως. Καὶ γὰρ, φησί, τὴν δόξαν ἐκείνην καὶ τὴν λαμπρότητα καταργουμένην καὶ παυομένην φησὶν ὁ Παῦλος. Περὶ ἧς καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰπεῖν ὃ τι φρονεῖ, Ἐγένετο, φησὶ, καὶ ἐφάνη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μωσέως, εἴτα ἔκαστος, καὶ διελύθη καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν ἐχώρησα, καὶ νῦν οὐκ ἔστιν οὐδέν· οἷον ἦν καὶ τὸ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ λάμψαν φῶς· ὃ γὰρ ὡς λαμπρότης τις ἦν, ἐνιδρυμένη τῆ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς τῆ θεότητι ἀναφθὴν διὰ τῆς θείας ψυχῆς.

Πρὸς ταῦτα ἢ μετριότης ἡμῶν εἶπεν, ὡς εἰ καὶ καταργουμένην ὁ θεὸς Παῦλος ταύτην φησὶ, ἀλλ' οὐ τοιαύτην ὥστε διαλυθῆναι, καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν χωρηῖσθαι. Θεία γὰρ χάρις ὡσα καὶ ἑλλαμψίς, καὶ ἐνέργεια φυσικὴ καὶ παντοδυνάμου θεότητος, ἑλαμψεν ἐν τῷ Μωσῇ, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸν αὐτὸν ἀτεινίζειν ἀνευ παραπετάσματος· τοσοῦτον τὸ ἐκείνου κατελάμπρυνε πρόσωπον. Μένει δὲ καὶ ἔστιν εἰς τὸ διηγεῖσθαι παυσάμενον τοῦ προσώπου εἰς ὅπερ ἐκείνη ἐφαίνετο, ἀλλ' οὐκ ἐκείνη πέπυται. Πέπυται μὲν γὰρ μὴ φαινομένη ἐκεῖ, ἀλλ' οὐχ ὥστε καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν διαλυθῆναι. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἔξωθεν εἶχε τὴν ἀρρήτην ἐκείνην δόξαν καὶ τὸ θεώτατον φῶς. Φησὶ γὰρ ὁ δαμασκηνὸς θεὸς Ἰωάννης. Σήμερον φωτὸς ἀπροσίτου ἄδυσσο, σήμερον αἰγλῆς θείας χύσις ἀπειρόβροτος, ἐν θαθῶρ τῷ βραί τοῖς ἀποστόλοις ἀγαζέται. Νῦν ἐωρᾶθη τὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀθέατα ὄμματα, σῶμα γῆινον θείαν ἀπαυγάζον λαμπρότητα, σῶμα θνητὸν δόξαν πηγάζον θεότητος. Ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ, ἢ σὰρξ τε Λόγος ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ τῆς οἰκείας ἐξέστη ἐκάτερον φύσεως. Ὡ τοῦ θαύματος! Οὐκ ἔξωθεν ἢ δόξα τῷ σῶματι προσεγένετο, ἀλλ' ἐνδοθεν ἐκ τῆς ἀρρήτου λόγῳ ἢ ἁμμένης αὐτῷ κατ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγῳ ὅπερ Θεοῦ θεότητος. Καὶ πάλιν· Ἀλλὰ Μωσῆς μὲν ἐξῶθεν τῆς δόξης προσγενομένης δοξάζεται, ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς οὐκ ἐπίκτερον ἔσχε τὸ τῆς δόξης ὠράισμα, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμφύτου τῆς θείας δόξης λαμπρότητος. Καὶ ὁ θεὸς δὲ Χρυσόστομος ἐν τῆ πρὸς Κορινθίους δευτέρᾳ ἐπιστολῇ οὕτω λέγει· Ἡμεῖς δὲ πάλιν ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζομενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. Καὶ μετ' ὀλίγον· Τί δὲ ἔστι, τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζομενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα, σαφέστερον μὲν τοῦτο εἰδείκνυτο, ἦν ἕκαστος τῶν σημείων τὰ χαρίσματα ἐνῆργει, πλην οὐδὲ νῦν δύσκολον αὐτὸ κατεῖδεν, πιστοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντι. Ὁμοῦ τε γὰρ βαπτίζομεθα, καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἢ ψυχὴ λάμπει τῷ Πνεύματι καθαιρομένη. Καὶ οὐ μόνον ὀρώμεν εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκείθεν δεχομένη εἰς αἰγλήν. Ὡσπερ γὰρ εἰ ἄργυρος καθαρὸς πρὸς τὰς ἀκτίνας κείμενος καὶ αὐτὸς ἀκτίνας ἐκπέμπειεν, οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς λαμπρότητος τῆς ἡλιακῆς, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ καθαιρομένη, καὶ ἀργύρου λαμπρότερα γινομένη, δέχεται ἀκτίνα ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος, καὶ ταύτην

ἀντιπέμπτει. Διὸ καὶ φησι, Κατοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης τοῦ Πνεύματος εἰς δόξαν τὴν ἡμετέραν τὴν ἐγγινομένην, καὶ τοιαύτην οἷαν εἰκὸς ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὁμιλίας· Θέλεις ἰδεῖν καὶ διὰ τοῦ σώματος λάμπουσαν ταύτην. Ἀτενίσαντας, φησὶν, εἰς τὸ πρόσωπον Στεφάνου, εἶδον ὡς πρόσωπον ἀγγέλου, ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν ἔνδοξον ἐναστράπτουσαν ἀγλήν. Ὅπερ γὰρ ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ προσώπου εἶχε, τοῦτο οὗτο; ἐπὶ τῆς ψυχῆς περιέφερε, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλεον. Ἐτι δὲ ἀντιπροσωπεύμενων τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, εὐρέθη λέγων, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ φῶς τῆς μεταμορφώσεως ἐκεῖνο ὡς περ μέλλουσιν ἀπολαύσειν οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ τοῦτο ἔστιν ὅπερ βφονται καὶ οἱ πονηροί. Καὶ τὴν Αὐγουστίνου φέρει μάρτυρα δῆθεν, παρεξηγούμενος τὴν ἐκείνου βῆτην τὸ λέγον, ὅτι ἔπει καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ πονηροὶ βφονται τὸν κριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν, πόρρω πύσης ἀμφιβολίας. οὐκ ἂν ἕλλως αὐτὸν οἱ πονηροὶ ἰδεῖν βυνηθεῖαν, ὅτι μὴ κατὰ τὴν μορφήν καθ' ἣν υἱὸς ἀνθρώπου ἔστιν· ὁμοως μέντοι γε ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καθ' ἣν κρινεῖ, καὶ οὐκ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ καθ' ἣν κέκριται, καὶ ἐρωτηθεὶς πῶς καὶ τὸ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, τὴν δόξαν εἶπε τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἦν μετὰ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος· ἔχει κτιστὴν πεφουκίαν, ἦτις καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ ἐφάνη ἐν τῷ βρεῖ, καθ' ἣν βφονται αὐτὸν οἱ πονηροί. Ἀλλ' ἡ μετριότης ἡμῶν οὐκ οὕτως ἐφρηκεν ἔχειν ταῦτα, ἀλλὰ τοῦτο ἔστιν ὅπερ ὁ θεὸς Αὐγουστίνος φησὶν, ὅτι οὐκ βφονται τὴν Κύριον οἱ πονηροί· ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ὡς κατὰ κριτον, ἐν βρεῖ καὶ χλοῆ, καὶ ἀτιμία καὶ ἀδοξία, ἀλλ' ἐν τῇ δόξῃ καὶ τιμῇ αὐτοῦ, τουτέστιν ὡς κριτὴν τῶν ἀπάντων. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπάγει λέγων, Ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καθ' ἣν κρινεῖ, καὶ οὐκ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ καθ' ἣν κέκριται, ἦτις δόξα οὐκ ἔστιν ἐκεῖνη ἡ δόξα ἡ κοινὴ τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, ἡ ἐν τῷ προσώπῳ τότε φανεῖσα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἕτερον εἶδος τῆς αὐτοῦ δόξης, καθ' ἣν δηλονότι κριτῆς ἐλευσεται κρινὰς ζώντας καὶ νεκρούς. Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ, φησὶ, κρινεῖ οὐδέτις, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν κρίσιν δίδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα. Ἀλλ' ἐκείνος ἀσπίς ἦν πρὸς ταῦτα βύων τὰ ὄρα τοῦ μὴ ἀκούσαι φωνῆς ἐπιβόωντων τὰ θεῖα λόγια.

Πρὸς ταῦτα οὖν καὶ πρὸς τὰ ἕτερα τὰ ἀναγνωσθέντα, ἐν οἷς διαφορὰν ὄλωσ θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας οὐ λέγει, ἀλλὰ καὶ πολλάς λέγει θεότητας κτιστάς, συκοφαντῶν καὶ τὸν ἅγιον Διονύσιον ὡς δῆθεν λέγοντα τοῦτο. Ἀπὸ τούτων οὖν πάντων, μᾶλλον δὲ ἀπὸ μόνῃς τῆς ἐπιγραφῆς τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, εἶδε πάντως ἀποκηρύξαι τοῦτον καὶ τῷ ἀναθέματι παραπέμψαι ὡς ἀλλότριον τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἱερὰ καὶ μεγάλη σύνοδος τῆ συνήθει τῆς Ἐκκλησίας φιλανθρωπικῶς χρώμενοι, καὶ ἐτι τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἀναμένοντες, καὶ καιρὸν ἀπολογίας αὐτῷ δειδώκαμεν, καὶ τοιαῦτα λέγειν ἐν τῇ συνόδῳ παρήκαμεν. Προτροπῇ δὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος

ἀνεγνώσθησαν καὶ αἱ παρὰ τῶν Ἀγιορειτῶν ἀντιγραφὴν περὶ τοῦτου, καὶ τὸ ἐπίκουρον τῶν δούλων τῶν κληγόμενων Πιττάκιον, μωρῶς ἔχον τὰς ἀτιμίας· δι' οὐκιοχέρων αὐτοῦ γραμμάτων. Ἦλεγε γὰρ, Ὑποχάτω ἀναδοχῆ; παρὰ τῶν βασιλέων καὶ τοῦ πατριάρχου, πιστευσάντων ἀδικίαν εἶναι καὶ συκοφαντίαν καὶ φθόνον τὰ εἰς ἐμὲ γεγενημένα, ἐκείναις λέγων· ἄπερ δικίως; ἔπαθεν ἐκεῖ παρὰ τῶν λαυριωτῶν δι' ἄπερ ἔλεγε.

Παρ' ὧν ἤκουε παρ' ἐμοῦ ὅτι κίκεστα εἰσὶ, καὶ αὐτὸς δῆθεν ὑπετίθει ταῦτα τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ περὶ μὲν τοῦ τόμου καὶ τῶν ἐγκλημάτων τῶν λαυριωτῶν οὕτως ἀπηλλάχθην βραδίως· πολλὰ δὲ ἀξιώσαντός γε τοῦ πατριάρχου ἵνα εἴπωμεν εἴ τι ἔχομεν ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν συγγραμμάτων τοῦ Παλαμᾶ, ἔδωκα αὐτῷ πραγματείας δύο, καὶ ἔχει ταύτας ἤδη μῆνας δύο, οὕτω δὲ ἀπελογήσατο τίποτε. Πλὴν καὶ οὕτως ἡμεῖς τῆς ἀκριβῆς ἀξιοῦ τιμῆς καὶ ἀγάπης, καὶ θυμιάζει ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ δεικνύσι τὰ συγγράμματα τοῖς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σοφοῖς, ζητῶν κοινὴν συνηγορίαν τῶν δογμάτων τοῦ Παλαμᾶ. Διὸ καὶ ἀναθεματίζουσι καὶ ἀφορίζουσι πάντας τοὺς ἐξεγεραντάς με εἰς τὸ συγγράφεσθαι, ὡς δι' αὐτοῦ εἰς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους τῆς Ἐκκλησίας ἰληθούσης· ἐμὲ δὲ ἀξίους λύσαι τὴν ἀντιλογίαν, καὶ χαλεπῶν ὀχλήσεων ἀπαλλάξαι τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐνδιδόντο; ἐμοῦ, κοινὸν ἔρανον ποιησάμενοι δεδωκαὶ μοι κατὰ τὸ παρὸν . . . ἵνα καταρτήσω ἐνταῦθα τὸν χειμῶνα, πολλὰ πρὸς τοῦτο ἀξιώσαντος τοῦ βασιλέως τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ πατριάρχου, ἵνα μετὰ ἀνέσει; εὐπορησῶσιν ἀπολογίας, μέχρι γὰρ τούτου με ἀξίους προσκερτερήσαι· ἔλεγεν αὐτολεξεῖ ἐναντία πάντως ὧν ἔλεγε πρὸς ἐμὲ, καὶ ψευδῆ καὶ ἀνυπόστατα Ἐμῆλομεν οὖν καὶ πλείονα προσθήσειν, ἀλλ' ἀπὸ τούτων φανερώς ἠντων ψευδῶν καὶ ἀνυποστάτων, καὶ ἔχοντων τὴν ἔλεγχον, δεῖ καὶ τὰ ἕτερα νεῖν. Παρακατῶν κείνῃ φησὶν· Σὺ δὲ λέγεις καὶ κατηγορεῖς μου διὰ τὴν Ἀκινδύνου, καὶ πιστεύεις ὅτι ὁ πατριάρχης ἐνὶ πολλὰ μεγαλώτερος παρὰ τὴν ἀγιωσύνην σου, καὶ ἐνὶ οὐλίγω αὐτῷ καὶ νῦν ἔγγράφως, καὶ πάλιν οὐδὲν με ἰσχυρίζεται οὕτως, ὡς παριστᾷ; σὺ τὸν ἐαυτόν σου, ψευδῆ καὶ ἐν τούτῳ λέγων· μᾶλλον μὲν σὺν ἔδωκέ μοι τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ὡς ἔλεγεν ἵνα κατακαυθῶσι. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐμὲ κατηγορήσατε, καὶ τίως μέχρι τῆς σήμερον εἰμι ἀκαταδίκιστος, ἡμεῖς δὲ κατηγορεῖσθε εἰς αἰρέσεις; ἀδηγητήσους· τὴν γὰρ ὁμολογίαν ἦν ἀπρητήσατε τὴν ἀδελφῶν μου, ἔφερον τοῖς ἐνταῦθα, καὶ εὐρέθη παρὰ τῆ συνόδου μόνον ὅτι ἔχει τίσσασας αἰρέσεις· μίαν, ὅτι ἔλεγεν ὅτι γίνονται οἱ ἄνθρωποι πράγματι καὶ ἀληθεῖς θεοί, ὡς περ ὁ Χριστὸς πράγματι καὶ ἀληθεῖς ἄνθρωπος. Δευτέραν αἶρεισιν περιεῖχεν, ὅτι ἔλεγε πράγματι καὶ ἀληθεῖς ἔρωρακίνας τοὺς προφήτας τὸν Θεόν, ἀλλ' οὐ τυπικῶς καὶ συμβολικῶς. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ὤφθη τοῖς ἀνθρώποις, ὡς κάρβυλος, καὶ λίαν, καὶ ἄρην, καὶ μαργαρίτας, καὶ καθήμενος, καὶ παλαῖς ἡμερῶν, καὶ ταῦτα οὐκ ἦσαν οὕτως καὶ σύμβολα, ἀλλὰ πράγματι καὶ ἀληθεῖς ἐνὶ ὁ Θεός

ταῦτα, τί ἀδελιώτερον τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν; Τρίτον ὅτι τὸ ἐν Θαδωρίῳ φῶς οὐκ ἔστι κτιστὸν καὶ ἀκτιστον, θνητὸν καὶ ἀθάνατον, πρόκαιρον καὶ αἰώνιον. Ἄγνοεῖτε γὰρ, ὡς φαίνεται, τὸ δοκτὸν τῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ἐνιαῖον τῆς ὑποστάσεως. Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ ὅτι ἐλέγετε ὀρθῶσαι τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ ὡς φῶς, πάντες ἐγέλασαν. Ἐπεὶ οὐδὲ ἐνόησαν τί λέγετε, ἀλλ' ἦν ἀγροικον τὸ πρῶγμα καὶ ἀνόητον. Διὰ ταῦτα ὀρίζεται, διςποτά μου, ἡ ἀγνωσύνη σου ὡς αἰρετικὸς καὶ τὸ μονασιτήριον ὄλον οὐ δὲ ἐμὲ, καὶ βόθρον ὃν ὠρίζεσθε ἐμοί, ἐνεπίεζετέ μεῖς. Ταῦτα δὲ πάντα κατηγορήσατε τῆς θείας συνέδου ψευδῶς. Οὐτε γὰρ εἶδεν αὐτὸς ποτὲ συνηγμένην αὐτὴν, οὐτε ἤκουσε τοιαῦτα ποτὲ παρ' αὐτῆς, εἰ μήκου σύνοδος λέγει τοὺς ἐμδρόνας καὶ ἁμοδόξους αὐτῶν. Ἐκείνου γὰρ ἰσχυροὶ εἶπον ταῦτα, οἱ καὶ χαίροντες αἶε ἐν τοῖς τοιοῦτοις, καὶ ταῦτα λέγοντες· ἡμεῖς δὲ τοὺς ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει κατοικοῦντας ἐρθευθίζουσι ἔχομεν καὶ τῶν ὀρθῶν δογματικῶν προασπιστάς; καὶ τῶν αἰρετικῶν διώκτας, καὶ ὡς περὶ δὲ λέγει τὴν ὁμολογίαν ἔχειν ἐκείνην, οὐχ ὡς ἐκείνη διέξεισι, προσῆθε ταῦτα. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα κακῶς ἐκείνης ἀπέσπασε. Ἀναγνωσθεῖσα γὰρ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς συνέδου καὶ ὀρθόδοξος εὐρέθη καὶ μηδὲν ἀξίον κατηγορίας ἔχουσα. Ἄ γὰρ κατηγορεῖται ταύτης, ἔχουσιν ἐπὶ λέξω; οὕτω· τοὺς τὴν τοῦ Θεοῦ μέθεξιν πράγματι καὶ ἀληθείᾳ γίνεσθαι δοξάζοντας ἐν Πνεύματι, δὲ ἦν προφηταί, καὶ Θεοῦ παιδεῖς, καὶ θεοὶ χρηματίζουσιν ἄνθρωποι καθὼς περὶ καὶ Θεὸς πράγματι καὶ ἀληθεῖς γέγονεν ἄνθρωπος, στέργω καὶ ἀποδέχομαι. Τοὺς δὲ κατὰ εὐλίαν καὶ μίμησιν, ἀναλογίαν τε μόνον τῆς ἐν τοῖς κτίσμασι θεωρομένης; σοφίας τὴν Θεὸν ὡς ἐν ἀνίμῳ νοεῖσθαι τε καὶ φαντάζεσθαι λέγοντας, ἀναθεματίζω. Ἐπεὶ τοὺς θεῖα χάριτι καὶ διὰ τῆς τῶν ἐπιτολῶν ἐργασία; καθαιρεσθαι λέγοντας τὴν τοῦ ἀνθρώπου καρδίαν, καὶ οὕτω τὴν Θεοῦ ἐνοικησιν κατ' ἐνέργειαν ἐν ταύτῃ γίνεσθαι, καὶ ὡς φῶς τοῖς ἀέροις ὀρθεσθαι, ὃ δὲ φῶς ἡ βρασιεῖα οὐρανῶν, ἑλλαμψίς τε θεῖα καλεῖται, στέργω, καὶ ἀποδέχομαι. Τοὺς δὲ διαλοδορομένους καὶ κωμωδοῦντας τοὺτους ὡς ἐνθουσιῶντας καὶ ὀμφαλιψύχους, καὶ καινοῦ φωτὸς λατρευτῆς ἀναθεματίζω. Ὅτι δεξάτω πράγματι καὶ ἀληθεῖς γεγενῆσθαι τὰς κατὰ καιρὸν ἐν τοῖς ἁγίοις γενομένας ὀπτασίας ἐν Πνεύματι· οἷον τὴν τοῦ Ἡσαίου, τὴν τοῦ Ἀβδακούμ, καὶ τὴν τοῦ Θεοπεσίου Παύλου ἐν τῇ ὀδῷ ἀληθείῃν ἑλλαμψίν, τοὺς δὲ κατὰ φαντασίαν ταῦτα; γεγενῆσθαι λέγοντας ἀναθεματίζω. Ἐπεὶ πιστεύω καὶ δεξάτω τὸ ἐν Θαδωρίῳ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεταμορφώσεως φῶς; ἀκτιστον εἶναι καὶ ἀόδιον, ἀναρχόν τε καὶ ἀτελεύτητον θεότητα, φυσικὴν ἀκτίνα, οὐσιώδη καὶ θεῖαν ἐνέργειαν, ἑλλαμψίν τε καὶ λαμπρότητα καὶ κάλλος; ἐρασμιον τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου θεότητος. Τοὺς δὲ λέγοντας αὐτὸ κτιστὸν καὶ ἀκτιστον, ὄρατὸν καὶ ἀόρατον, θνητὸν καὶ ἀθάνατον, ἐπεὶ τε σύμβολον αἰσθητῶν, φάσμα τε καὶ ἑδάλμα νοήσεων ἀβρανέστερον, ἀναθεματίζω. Περὶ τοῦτου οὖν τοῦ θεῖου φωτὸς ἐρωτηθεὶς ὁ Πρόχορος, πῶς τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ὄν, κτιστὸν καὶ ἀκτιστον λέγει, Ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς,

εἶπεν, ἀκτιστός ἐστι καὶ κτιστός. Ὡς περὶ γὰρ ἐκεῖνο; διπλοῦς ὄπαρχων, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος; θεολογῆ, ὡς μὲν Θεὸς; ἀκτιστός ἐστιν, ὡς δὲ ἄνθρωπος; κτιστός; οὕτω καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ λάμπων ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ κτιστοῦ καὶ ἀκτίτου κερκυκτός; κτιστὸν καὶ ἀκτιστον ἂν εἴη.

Ἀλλ' ὁ Χριστὸς, εἴρηκεν ἡ μετριότης ἡμῶν, σύνθετός ἐστιν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ διὰ τοῦτο σοφισμένων τῶν ἑκατέρων ἰδιωμάτων, κτιστός ἐστι καὶ ἀκτιστός τὸ δὲ φῶς ἐκεῖνο ἐν ὄν, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος, μᾶλλον δὲ τῆς τρισυποστάτου θεότητος ἀγλή καὶ ἑλλαμψίς καὶ οὐ τῆς σαρκός, οὐδὲ γὰρ ἡ σὰρξ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἔχει φῶς, πῶς δυνατὸν τὸ ἐν καὶ ἀκτιστον εἶναι καὶ κτιστόν; Πρὸς ἄπερ ἀντιλέγων ἐκείνος, Ἀλλ' ἐγὼ, φησί, φῶς αἰετὸν νοῦ τὸν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς προσλήμματος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀκτιστον αὐτὸν λέγω καὶ κτιστόν. Πῶς δὲ μετριότης ἡμῶν, Λοιπὸν εἶπεν, ἐν τοῖς σοῖς συγγράμμασι τοῖς πρὸ ὀλίγου ἀναγιγνωσκόμενοις, κτιστὸν μόνον κατασκευάζων εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο, αὐτὸν τὸν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν δὲ ἡμᾶς ἄνθρωπων χρηματίζοντα, ἑλεγες εἶναι κτιστὸν μόνον κατὰ τῆς σῆς ὑπολήψεως, καὶ οὐ κτιστὸν καὶ ἀκτιστον, καὶ διατί λοιπὸν Ἄρειον μόνον ἐλαύνομεν τὰ αὐτὰ καὶ σοῦ βλασφημοῦντος ἐκείνου, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν χείρω καὶ ἀποκώτερα; οὐδὲ γὰρ ἔχεις ἀντιλέγειν ὅτι τοῦτο οὐκ εἶπες· αὐτὰ γὰρ τὰ συγγράμματα φανερώς δεικνύουσι· τοῦτο. Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Οὐδὲ γὰρ ἀκούειν ἤθελε τοῦ θεῖου Πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, διαβρόβηδην λέγοντος, ὅτι ἐμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφώσθαι ὁ αἶε ὡσαύτως; δεδοξασμένους καὶ λάμπων ἀστραπῆ θεότητος· ἀνάρχους; μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεῖς, τὴν φυσικὴν ἀκτίνα ἀναρχον κέκτηται τῆς θεότητος; καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα καὶ δόξα τοῦ σώματος γίνεται· καὶ αἰθεῖς; Καὶ ἑλλαμψίς, φησὶν, ὁ ἥλιος· οὐχ ὅτι μὴ τοῦ ἡλίου λαμπρότερον, ἀμήχανον γὰρ ἐν τῇ κτίσει τὸ ἀκτιστον εἰκονίζεσθαι, ἀλλ' ὅσον ἐχώρου καθορᾶν οἱ βλέποντες; οὐδὲ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου λέγοντος, Οὐδεὶς ἀσθρόπων δύναται Θεοῦ οὐσίαν γυμνήν ἰδεῖν οὐδ' αἰμοῦ. Ὅθεν πρόδηλον ὅτι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἔβλεπον οἱ ἅγιοι, ἀλλὰ τὴν δόξαν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀποστολῶν γέγραπται, ὅτι διαγρηγορήσαντες; ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῶν, εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἔλεγεν ἐν τῷ πρὸς τὸν οὐσιώτατον καθηγουόμενον Πιττακίῳ αὐτοῦ περὶ τοῦ Θεοσαλονίκης, τοῦ ἱεροῦ δηλαδὲ Γρηγορίου, ὅτι δὴθεν οὐκ ἔγραψεν ἡ μετριότης ἡμῶν πρὸς τὸ ἄγιον ὄρος τὸν Ἄθω ἵνα ἐορτάζηται, οὐδὲ γὰρ αὐτὴ ἐορτάζει· τοῦτον ἐνεαυθῆ, διὸ καὶ οὐκ ἀφήκε κριθῆναι ταῦτο συνδικῶς; μετὰ τῶν ἀποσταλέτων ἐκεῖθεν, τοῦ τε τιμωτάτου ἱερομονάχου κυρ Μαλαχίου, καὶ τοῦ τιμωτάτου μοναχοῦ κυρ Ἰωβ, περιποιουμένη ἦν τῆς ἱερᾶς λαύρας τιμὴν, ἵνα μὴ ἀτιμωθῆ ὡς ἐξω τῶν κανόνων πράττουσα, διὰ ταῦτα δὲ ἐκρίνεν ἡ μετριότης ἡμῶν εἰπεῖν τι περὶ τοῦτου.

Εἴρηκεν οὖν, ὅτι τὸν ἄγιον ἐκείνον ἐγὼ καὶ θεο-

φορον ἄνδρα, τὸν ἱερὸν λέγω Γρηγόριον, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ πολιτείας τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης καὶ ἱσαγγέλου, καὶ τῶν μεγάλων ἀγώνων οὐδ' ἠγωνίσατο κατὰ τὰ τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων, ὅσα ἐμὲ εἰδέναι τὸν ἐκείνου πεπειραμένον μάλιστα, ἔστι τε καὶ ἀφ' ὧν ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας γενναίως ἠγωνίσατο, καὶ ταύτης προδότη, καὶ συγγράμμασι καὶ λόγοις καὶ διαλέξεσι καὶ παντὶ τῷ δυναμένῳ στηρίξας αὐτήν, ἄγιον ἔχω τοῦτον, καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας τῶν θεοφόρων Πατέρων κατ' οὐδὲν ἄλλοιποντα. Καὶ μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ τὰ ἐμὰ πρὸς ἐκείνον ἐγκώμια, διὰ τὰ κανόνων καὶ ὕμνων ἐμοὶ πονηθέντα, καὶ ὅσα ὁ παρ' ἐμοῦ συγγραφὰς ἐκείνου βίος, καὶ τινῶν ἐγκωμίων μέρη. Μάλιστα δὲ ἀκριβῶς πεπληροφόρημαι τοῦτο καὶ στέργω καὶ τιμῶ τοῦτον ὡς ἄγιον ἀπὸ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ, ἃ μετὰ τὴν ἐνθένδε πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν εἰργάσατο, ἰαμάτων πηγὴν τὸν ἴδιον ἀναδείξας τάφον. Ἄπερ πληροφορηθῆναι βουλόμενος ἔ, ὡς, οὐχ ὡς ἀμφιδόλων περὶ τούτων, οἶδα γὰρ τὸν ἐκείνου βίον ἔξινον δευτεροῦτα ποιεῖν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀμφιδόλους καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας αὐτοῖς, ἐμήνυσα τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ τῷ μεγάλῳ οἰκονόμῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, ἵνα ἐξετάσῃ καὶ εὖρητινὰ τῶν θαυμάτων ἐκείνου, καὶ γράψῃ μοι ταῦτα. Ὁ δὲ οὐ πρότερον ἠβουλήθη τοῦτο ποιῆσαι, πρὶν ἢ τοὺς ἰσθέντας αὐτοῦς, καὶ τῶν θαυμάτων ἀποκλύσαντας ἀμέσως θεάσθαι, καὶ λάβῃ παρ' αὐτῶν μαρτυρίαν, ὅτι ἀληθῆ εἰσι τὰ λεγόμενα, καὶ οὕτως ἔγραψε πρὸς με, καὶ ἀπέστειλε ταῦτα, λαθὼν αξιοπίστους μάρτυρας. Ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸ ἐμοῦ πατριάρχης ἀκούων ταῦτα, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικούς, ἵνα συναχθίντες ἐμοῦ εὖρωσι τὰ ἐμολογούμενα καὶ προφανῆ θαύματα καὶ γράψωσι, καὶ ὑπογράψωσι, καὶ ἀποστείλωσι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ὁμοίως πιστοῦμαι, συναχθίντες εἰδῆσαι καὶ ὀρισμῶν καὶ τῆς μακαρίτιδος ἐκείνης καὶ ἁγίας δεσποίνης τῆς μητρὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αυτοκράτορος, καὶ τοὺς ἰσθέντας αὐτοῦς προσκαλούμενοι, καὶ μετ' ἀσφαλείας λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν, ὅτι ἀληθῆ εἰσι τὰ περὶ τούτων λεγόμενα. Οἱ καὶ γράψαντες ταῦτα καὶ ὑπογράψαντες, πρὸς τὸν πρὸ ἐμοῦ πατριάρχην ἀπέστειλαν, ὡς καὶ τὰ γράμματα μαρτυρεῖ παρ' ἡμῶν ἁρτίως. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀκαταλήπτου καθήμενος, καὶ ἰδιόζων, περιφανῆ τινὰ καὶ μεγάλην ἐορτὴν ἐπιτελοῦν τῷ ἁγίῳ τούτῳ, καὶ τοὺς τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ταύτης μελεθῶντες ἔχων μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν τοῦ κλήρου, καὶ νῦν πάλιν ἐπανελευθῶν εἰς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον θρόνον, ἐπεὶ ὁ λαοῦς ἐπιγράφαν καὶ ἀνέφερον ἡμῖν περὶ οὗτου, ἔγραψα πρὸς ἐκείνους, ἵνα πᾶς ὁ βουλούμενος ἐορτάζῃ τούτῳ κατ' ἰδίαν. Καὶ νῦν τοῦτο λέγω, ὅτι πᾶς ὁ θέλων ἐορτὴν ἐπιτελεῖ, τούτῳ ἀκωλύτως ταύτην ποιεῖτω. Ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἐποιοῦμεν τοῦτο, καὶ καθόλου ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησίαις πανταχοῦ, ὅτι οὕτω περὶ τούτου τῇ ἱερᾷ συνόδῳ ἐκοινωσάμεν. Νῦν δὲ ἀπόφασιν δέδοκαμεν καὶ γνώμην κοινήν, ἵνα

ἐορτάζῃται. Τοῦτο δὲ συνήθει· ἴσφι γινόμενον ἐν ταῖς ἁγίαις οὐδ' ὁ Θεὸς δοξάζει· οἷον γέγονε καὶ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκείνον ἐδόξασε διὰ τῶν θαυμάτων, καὶ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀναστηλωσάσης αὐτὸν, ἐορτὴν ἐπιτελοῦν περιφανῆ οἱ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ μοναχοὶ, καὶ τὴν ἱερὴν αὐτοῦ εἰκόνα ἐφερον ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ κατὰ Κυριακὴν τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς λιτανείαις διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐπὶ χρῆνοις πολλοῖς. Ὑστερον δὲ τῆς ἱερᾶς συνόδου τοῦτο εἰπούσης, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐορτάζεται, καὶ ἐπὶ ἄλλοις δὲ πολλοῖς γέγονεν ἁγίως ἀνδράσι καὶ γυναίξιν, ὧν τὰ τίμια λείψανα κείνται ἐν πολλοῖς τῶν κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην τῶν πόλεων εὐαγῶν μοναστηρίων, καὶ ἐορτάζονται παρὰ τοῦ βουλομένου παντός, μήπω τῆς Ἐκκλησίας εἰπούσης τοῦτο οὐκ ἔτι. Τοιοῦτον οὖν γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου· πῶς γὰρ οὐκ ἂν ἔχοιμεν αὐτὸν ἄγιον καὶ θεοφόρον ὅν ὁ Θεὸς ἐδόξασεν οὕτω διὰ θαυμάτων, ὡς καὶ πολλοὺς ἐορτάζειν τοῦτῳ περιφανῶς ἐν ἑτέροις πόλεσι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ νῦν ἀνεγείραι τινα ἐπὶ τῷ τούτου ὀνόματι ἐν τῇ Καστορίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ πολλοὺς ἐορτάζειν ἐκτελεῖν πανθῆμους αὐτῷ; Ἄγιον οὖν ἔχω τοῦτον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλον, καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων θεοφόρων Πατέρων καὶ διδασκάλων ἵνα, ἅπτερ ἢ θεὸς σύνοδος καὶ ἀπαδέξαστο καὶ ἐπήνεσεν. Οὕτως οὖν προβάσης τῆς ὑποθέσεως καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἰστέαντος πολλὰ τοῦ Προχόρου, καὶ ἐπεδικαίνοντος αὐτὰ κατὰ κράτος, καὶ πολλὰ φιλονεικήσαντος, ἀνάγκην ἔσχεν ἡ ἱερὰ σύνοδος ἀποφθινισθαι τίνι γνώμῃν ἔχει περὶ αὐτοῦ. Καὶ ἐρωτηθέντες ἕκαστος τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, πάντες εἶπον, ὅτι ἐπὶ τῷ αὐτοῦ συγγράμματι, καὶ αὐτὸς δὲ οὕτω παρῶν φαίνεται πολλὰ δυσσεβείας καὶ παρανομίας· ἔχων, καὶ φρονῶν, καὶ λέγων, καὶ συγγραφόμενος, καὶ μὴ μόνον ἐπόμηνος ταῖς τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκιδύνου πονηροτάταις δοξασίαις, ἀλλὰ καὶ ἑτερα, καὶ Πατρὸς, καὶ ἐφευρετῆς πολλῶν αἰρέσεων γεγονώς, εἰ μὲν μεταμεληθεὶς γνησίως, ἀναθεματίσας τὰ αὐτοῦ συγγράμματα, καὶ ἑτερα γράψας ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ἡμῶν πίστεως, δεχόμεθα αὐτὸν οὐχ ὡς ἱερεῖα, ἐπεὶ προσητάτης· ἐστὶ καὶ ἐφευρετῆς πολλῶν ἀτόπων αἰρέσεων, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς Χριστιανὸν· ἀμεταμέλιτον δὲ τυγχάνοντα καὶ ἀδιόρθωτον, καὶ καθηρημένον αὐτὸν ἔχομεν πάσης ἱεροπραξίας, καὶ τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν, κατὰ τὴν ἐπὶ τούτοις τοῦ συνοδικοῦ τόμου διδγνώσιν καὶ ἀπόφασιν. Πολλῷ γὰρ χαίρω καὶ ἀτοπώτερα φαίνεται νοσῶν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου, ὅσα καὶ τὰ οἰκεία συγγράμματα αὐτῶν ἀφ' αὐτοῦ φέρων ἔδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐχ ὥστε καταλυθῆναι παρ' αὐτῆς· ἢ στερεθῆναι, ψευδῶς γὰρ ἔλεγε τοῦτο καὶ δοκίως, ἀλλ' ἀναίσχυτων οὕτω κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον πλείονος ὀφείλει περιθεῖναι τῆς δίχης. Ἐπὶ τούτοις ἅπαντες ἡμετέροις ἡμῶν, τὸ κύρος τῆς ἀποφάσεως τῆς ἱερᾶς συνόδου ἐπαγαγεῖν ὀφείλουσα, τὰ αὐτὰ μὲν ἐφρόνει καὶ τότε κατ' αὐτοῦ καὶ αὐτῆ, καὶ ἔλεγε·

ἰ επιτροπήν αὐτοῦ καὶ διόρθωσιν βουλο-
καὶ ἐρωτηθεὶς οὗτος παρ' αὐτῆς, τί λέγει
παρὰ τῆς ἱερᾶς ἀποφανέντα συνόδου, ἐξη-
νᾶς ἑπέριθεον ἡμέρας, ὥστε μετὰ σκέψεως
ν τῇ ἐπιβρίον δοῦναι, καὶ πρῶτον τοῦτο
α τὴν σύνοδον ἐκρύψῃ, τότε μὲν τῶς τὴν
οὐκ ἀπεφῆναιτο γνώμην, ἀλλ' ἀπειθόντος
πλατύτερον ὠμίλησε τῇ συνόδῳ περὶ τῆς
μῶν πίστεως, καὶ τῶν κακίστων ἐκείνου
μάτων· ὅτε καὶ περὶ ὧν λέγει ὅτι οὐκ ἐξ
ἴσω; ἔχομεν τὴν πίστιν, εἰρηκεν ἡ θεία
ὅτι Ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀπεκαλύφθημεν τὴν
Ὡλὰ μαθόντες ἔχομεν αὐτὴν παρὰ τῶν θείων
καὶ διδασκάλων ἡμῶν, ἐχόντων αὐτὴν ἐξ
ἴσου, καὶ διὰ ταύτης ἐλπίζομεν τῆς σωτη-
ρίῃ. Περὶ μὲντοι τῶν Ἀριστοτελικῶν συλλο-
ῆφ' οὗς ἐκείνου; μέγα φρονεῖ, καὶ οὐδ' ὧς
οὐδὲ λόγου τινος οὐδὲ παρεισθῆσεν αὐτοῦς
· Ἐπὶ καὶ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμένης
ῆς συνόδου, τῆς ἑκτης φημί, κίνον φανέν-
ος τοῦτους ἀπήλασαν οἱ τὸν σύλλογον ἐκεί-
ροτοῦντες θεῖοι Πατέρες, οὐδὲν κοινὸν εἰπόν-
οις καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς
ῆς δὲ θείας καὶ ἱερᾶς διαλυθείσης τότε συν-
ῆ κατὰ τὴν ἐπιούσαν ὁ Πρόχορος οὐκ ἦλθε
ἰ ὀπόσχασιν, μετὰ τρίτην ἡμέραν μηνυθεὶς
ς ἡμῶν μετριότητος, διὰ τῶν ἐντιμοτάτων
ν τῶν νοστρίων τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης
ἰ Μεγάλῃς ἐκκλησίας, τοῦ τε κύρ Γεωργίου
ουκάτου, καὶ κύρ Δημητρίου τοῦ Μεγιστοῦ,
ἰ ἀπαντήσαι οὐκ ἠβουλήθη, ἀλλὰ καὶ ὁμοίως;
ἰ ἄγων, ὡς περὶ ἐν τῇ συνέδῳ, στέργων ἄπερ
ψατο καὶ φρονῶν τὰ αὐτὰ, λέγων ὅτι Πᾶν
βούλονται ὁ πατριάρχης καὶ ἡ σύνοδος ποιῆ-
ἰ ἔμοῦ, ποιησάτωσαν. Μετὰ δὲ ταῦτα συν-
ἰ πάλιν τῆς ἱερᾶς συνόδου δι' ἑτέραν ἐκκλη-
ῖν δουλείαν, καὶ ζητηθείσης καὶ τῆς προ-
ἰ ὀποθείσης, ἀνεγνώσθησαν καὶ ἄπερ κατὰ
ἰ Ἐκκλησίας προστατῶν κακῶς συνεγράψατο,
απῆλθον αὐτοῦς καὶ μαγεῖρους λέγει ὁ ἀναι-
τὰ θεῖα λόγια καπηλεύων· ὅτε καὶ τὴν καθ-
ἐξήνεγκεν ἡ θεία σύνοδος κατ' αὐτοῦ πάλιν,
τὸ πρότερον, καὶ ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν, καὶ
ἰ ἴσ' ἐπ' ἐμβῶνος ἀναθεματίσαι ἠθέλησε. Τῶς;
μὲν τὸ παρὸν ἀφῆκε τοῦτο, ἀπεφῆναιτο δὲ,
ἰ μεταμεληθεὶς ὕστερον, τότε καὶ τοῦτο γε-
· Καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν σύμφωνον ἐξήνεγκε
ῖον καὶ τὴν ἀπόφασιν κατ' αὐτοῦ, ὡς ἀμετα-
καὶ ἀδιορθώτου. Καὶ ἀνεθεμάτισε καὶ αὐτὴ
πολλάκις. Πάλιν δὲ προνοσμένη τῆς ἐκείνου
ῖας, ἐμήνυσεν ἐκείνῳ διὰ τοῦ τιμιωτάτου
ἰ σπευφύλακος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ
ἰ ἐγάλης ἐκκλησίας καὶ δικαιοφύλακος, δια-
ἰ ὕρ Γεωργίου τοῦ Περόικῃ, τοῦ θεοφιλοστάτου
ῖου Βορείας Ποταμίας, καὶ τοῦ τιμιωτάτου
ἰ ἄχου κύρ Γρηγορίου. Ὅ δὲ καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ
ῖυσεν ἄπερ καὶ πρότερον. Διὰ ταῦτα οὖν ἡ
ἰ ῆς ἡμῶν ἅμα τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾶ καὶ μεγάλῃ
ῖων ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, καὶ τῶν θεο-

φιλοστάτων ἐπισκόπων ἔχει αὐτὸν δὴ τὴν ῥηθέντα
Πρόχορον, ὡς διακείμενον οὐδὲν ἱλαττον τοῦ Βαρ-
λαάμ καὶ Ἀκινθύνου, ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ φρονούντα
καὶ τὰ αὐτὰ συγγραφόμενον, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ
χείρως καὶ ἀτοπιώτερα καὶ δυσσεβέστερα ἐκείνων.
ἄργον τε καὶ καθηρημένον εἰς τὸ διηνεκὲς πάση;
ἰεροπραξίας, καὶ τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλει κατὰ
τὴν τοῦ ἱεροῦ συνοδικοῦ τόμου διάταξιν, οὕτως δια-
γορεύουσιν κατὰ ῥῆμα· Ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἕτερος τῶν
ἀπάντων τὰ αὐτὰ ποτε φωραθεῖ ἢ φρονῶν, ἢ λέ-
γων, ἢ συγγραφόμενος κατὰ τοῦ ἱερωτάτου Θεσσα-
λονίκης, μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ
τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, τὰ αὐτὰ καὶ κατ' αὐτοῦ ψηφί-
ζόμεθα, καὶ τῇ αὐτῇ καταδίκη καὶ τῷ ἀναθέματι
καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων εἴη τις, εἴτε
τῶν λαϊκῶν. Κατὰ γοῦν τὴν τῆς αὐτῆς διάταξιν ἰπερὶ
εἰρομένην οὕτως διακείμενον, καθηρημένον αὐτῶν
ἔχομεν, καὶ τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν καὶ αὐ-
τὸν, καὶ πάντας τοὺς ὁμοφρονῶν καὶ ὁμοδόξων αὐτῶν,
καὶ τοὺς ἀκολουθήσοντας, ἢ καὶ ἀκολουθοῦντας αὐτῶν
ἐφ' οὗς βλασφημεῖ, καὶ τοὺς ἐπεκδικούντας αὐτὸν τε
καὶ τὰ αὐτοῦ συγγράμματα ἀκρινωνήτους ἔχομεν.
Εἰ μὲντοι μεταμεληθεὶς γνησίως, ὡς εἰρηται, ἀνα-
τρέψας ἑτέρῳ συγγράμματι τὰ ἑαυτοῦ κάκιστα συγ-
γράμματα, καὶ ἀναθεματίσας αὐτὰ, ὡς ἱερεῖα μὲν οὐ
παραδεχόμεθα, ὡς ἀρχηγὸν καὶ ἄφωρεσθῆναι καινῶν
καὶ ἀλλοιωτάτων αἰρέσεων, ὡς Χριστιανὸν δὲ τίς
ἡμετέρας ἀξιώσωμεν κοινωνίας, κατὰ τὴν καὶ ἐν
τούτῳ τοῦ ἱεροῦ τόμου διάταξιν. Αὐτὸν μὲντοι τὴν
ἱερῶν συνοδικῶν τόμον, ὃν ἀνατρέψαι ἤθεον ἐπιχει-
ρήσας οὗτος, κατὰ τῆς ἑαυτοῦ μᾶλλον ἐχώρησε κε-
φαλῆς, στήλην ὀρθοδοξίας ἔχομεν, καὶ κανὸν
ἰσταστον τῶν ὕγιων τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως δογμα-
των, καὶ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων καὶ τοῦ θεοῦ συμ-
βάλλου ἀνάπτωξιν καὶ ἐξήγησιν, καὶ συναπαθεῖν
εὐχόμεθα τοῖς ἐγκειμένοις αὐτῶν δόγμασι. Τοῦς
μὲντοι κατοικούντας ἐν τῷ ἁγίῳ δρεῖ τῷ Ἄθῳ οὐ
μόνον ἀνωτέρους ἔχομεν παντάπασιν τῶν κατ' αὐτῶν,
μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας
ἰρεσχελίων, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλίστατους τῆς Ἐκκλη-
σίας καὶ τῆς εὐσεβείας προμάχους, καὶ προαγωνι-
στάς, καὶ βοηθοῦς ταύτης ἀποφανόμεθα, καὶ τῶν
αἰρετικῶν δυνάμεις, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς
γραφέντα καὶ ὕγιῃ καὶ ὀρθὰ κατὰ πάντα ἔχομεν.
Πρὸς τοῦτοις οὖν ἅπανσι παρακλειστέαι συνοδικῶς ἡ
μετριότης ἡμῶν μηδένα φωραθῆναι ποτε ἐπεκδικεῖν
αὐτὸν τὸ σύνολον, μήτε γράμματα πέμπειν αὐτῶν
ἰνθα ἂν τύχοι διάγων, μήτε δέχεσθαι παρ' αὐτοῦ ὡς
εἰ τις εὐραθείη τῶν πάντων ἐν ὀποιωδῆποτε κατα-
λόγῳ καὶ τάξει καὶ τυχῆματι τυγχάνων, εἴτε τῶν
ἰερωμένων καὶ μοναχῶν, εἴτε τῶν λαϊκῶν, τὰ αὐτὰ
καὶ φρονῶν καὶ λέγων καὶ συγγραφόμενος τοῦτῳ
κατὰ τῶν Ἀγιωρειτῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς Ἐκκλη-
σίας αὐτῆς, καὶ τὰ αὐτὰ βλασφημῶν καὶ δοξάζων, ἢ
καὶ ἐπεκδικῶν αὐτὸν ὅλως, καὶ παθαινόμενος τῇ
αὐτοῦ καταδίκη οὐ διὰ τὸ φιλοικτεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ
συναπαχθῆναι ταῖς τοῦτου κακίσταις καὶ δυσσεβείαις
δόξαις, τὰ αὐτὰ καὶ κατ' αὐτοῦ ψηφίζόμεθα, καὶ τῇ
αὐτοῦ καταδίκη καὶ τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν.

Ἀβρόν μέντοι τὸν πολλὰκις βηθέντα Πρόχορον, οὕτω Ἀ
 θεακίμενον, καὶ οὕτω βλασφημήσαντα, ὡς καὶ μέχρι
 τοῦτο τολμήσαι καὶ εἰπεῖν, μὴ ὅπως εἶναι χωρὶς
 ἁμαρτίας τὴν σάρκα ἦν ὁ Θεὸς Λόγος ἀνελάβετο,
 μηδὲ τελείαν ἐξ αὐτῆς τῆς προσλήψεως, ἀλλὰ τε-
 λειωτὴν, καὶ ἀποκήρυκτον ἔχομεν καθάπαξ ἀπὸ πά-
 σης τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, ὡς αἰρέσεις κωκῆς
 καὶ ἄλλοκότους γενήσαντα, ἃς οὐδεὶς τῶν μετὰ τὴν
 ἑνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν αἰρετικῶν εἰπεῖν τε-
 τόληκε, δι' ἃ καὶ ἀπὸ τούτων ἡ καταδίκη τούτῳ, εἰ
 μὴ ἄρα μεταμεληθεῖ ἐπεκυρώθη, καὶ τὰ συνοδικῶς
 ἡμῖν ἀρτίως διαγνωσθέντα τὸ ἀσφαλὲς ἐν πάσι καὶ
 βέβαιον ἔξει. Καὶ ὁ παρῶν τόμος σύμφωνος πάντων
 ὧν τοῖς πρὸ αὐτοῦ συνοδικοῖς τόμοις, τὸ κύριον ἔξει
 καὶ βέβαιον. Καὶ ἡ ἑνθεσμος διὰ πάντων καὶ κανο-
 νικῆ αὐτῆ ψήφος, γραφεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ἀρτίως,
 ἀκίνητος εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα διατηρηθήσεται τῇ
 πάντα δυναμένη ἑνεργείᾳ καὶ χάριτι τοῦ παντοδύ-
 ναμου, τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἐν ἔτει
 ἑξακισχιλιοστῶ ὀκτακισιοστῶ ἑβδομηκοστῶ ἔκτῳ,
 κατὰ μῆνα Ἀπριλίον τῆς νῦν τρεχούσης ἑκτης
 Ἰνδικτιῶνος.

Φιλόθεος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
 νουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατρι-
 ἀρχης.

Ὁ ταπεινὸς μετροπολίτης Καισαρείας Καππαδο-
 κίας, πανυπέριμος καὶ ἑξαρχος πάσης ἀνατολῆς,
 Μεθόδιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἐφέσου, ὑπέριμος
 καὶ ἑξαρχος πάσης Ἀσίας, Θεοδώρητος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου, ὑπέριμος
 καὶ ἑξαρχος πάσης Ἑλλησπόντου Ἀρσένιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ὑπέριμος
 καὶ ἑξαρχος πάσης Βιθυνίας, Ἰάκωβος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βιζύης, καὶ τὸν τόπον
 ἐπέχουν τοῦ Σταυρουπόλεως, Νεόφυτος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βρύσηως, Θεοδώρητος.

Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Βορείας Ποταμίας, Θεο-
 φύλακτος.

Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Πανίου, Ἰγνάτιος.

Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Περιστάσεως, Διονύσιος.

Ἔειχε καὶ ἀπὸ τοῦ ἡπισθεν μέρους τὰς τῶν δύο
 πατριαρχῶν ὑπογραφάς.

Ἡμεῖς εἰ καὶ ἐν τῇ βασιλίδι ταύτῃ τῶν πόλεων
 παρῆμεν, ἀλλ' ἐπεὶ διὰ τινὰ περιστάσεων καὶ ἑμπο-
 δισμῶν οὐ συμπρῆμεν τῷ πανηγυρωτάτῳ δεσπότη
 τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, τῷ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι
 ποθεινοτάτῳ ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συλλειτουργῷ, καὶ
 τῇ παρὶ αὐτὸν ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὅτε συνοδι-
 κῶς ἐλαλοῦντο τὰ ἐνταῦθα δηλούμενα, ὕστερον τὸν
 παρόντα τόμον γεγονότα παρ' αὐτῶν καὶ ὑπογρα-
 φέντα ἰδόντες καὶ ἡμεῖς καὶ ἀναγνόντες ἀκριθῶς,
 καὶ ἰδόντες σύμφωνον ὄντα καὶ συνάδοντα τοῖς ὑγι-
 αίνουσι δόγμασι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ
 τῷ σεπτῷ καὶ ἱερῷ συνοδικῷ τόμῳ τῷ προγεγο-
 νότι κατὰ τῶν αἰρέσεων τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύ-
 νου, ἐν ᾧ καὶ ἡμεῖς ὑπεγράψαμεν πρότερον, στέρε-
 γομεν καὶ ἡμεῖς τοῦτον κατὰ πάντα ὅσα ἔχει, καὶ
 ἔχομεν αὐτὸν συνάδοντα τοῖς ὁρθοῖς δόγμασι τῆς
 Ἐκκλησίας, καὶ τῷ προτέρῳ συνοδικῷ τόμῳ, καὶ
 τὸν ἀποκηρυχθέντα παρ' αὐτῶν αἰρετικῶν τὸν μονα-
 χὸν Πρόχορον τὸν Κυδωνῆν ἀργὸν ἔχομεν καὶ κα-
 θηρημένον διὰ βίου παντός, καὶ εἰ μὴ μεταμελη-
 θεῖη, καὶ τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν. Διὰ τοῦτο
 καὶ ὑπογράφομεν τὸν παρόντα τόμον δι' ἀσφάλειας.

Νήφων ἐλέω Θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξαν-
 δρείας, Πενταπόλεως, Λιβύης, Αἰθιοπίας, καὶ κρητῆς
 τῆς οἰκουμένης.

Λάζαρος ἐλέω Θεοῦ πατριάρχης Ἱεροσολύμων,
 ἁγίας Σιών, πάσης Παλαιστίνης, Συρίας, Ἀραβίας,
 πέραν Ἰορδάνου, καὶ Κανὰ τῆς Γαλιλαίας.

Ἔειχεν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἡπισθεν μέρους καὶ τῶν ἐκ-
 κλησιαστικῶν ἀρχόντων ταύτας τὰς ὑπογραφάς·

Ὁ μέγας σακελλάριος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ
 Μεγάλης ἐκκλησίας, διδάσκαλος τῶν διδασκάλων,
 καὶ ἀρχιδιάκονος τοῦ εὐαγοῦ βασιλικοῦ κλήρου,
 Θεοδώριτος ὁ Μελητινιώτης.

Ὁ μέγας σκευοφύλαξ καὶ διαιοφύλαξ δίκαιος
 Γεώργιος ὁ Περδικῆς.

Ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης καὶ δικαιοφύλαξ κριεθ-
 τερος Ἰωάννης ὁ χαρτοφύλαξ.

Ὁ πρωτέκδικος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγά-
 λης ἐκκλησίας Θεοδόσιος πρεσβύτερος ὁ Ματθου-
 κάτος.

Ἔειχε καὶ τὰς τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόν-
 των καθεξῆς ὑπογραφάς.

III

TOMOS ΣΥΝΟΔΙΚΟΣ

Ἐκτεθείς (α) παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς σύνοδου

συγκροτηθείσης κατὰ τῶν φρονούντων τὰ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου ἐπὶ τῆς

βασιλείας τῶν εὐσεβῶν καὶ

ὁρθοδόξων βασιλέων ἡμῶν Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαιολόγου (').

κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ κοινῶς πολε-
 ἀγνωσίᾳ οὐδένα νομίζομεν, οὔτε τὴν
 στήθος ῥοπήν, δι' ἣν μυρίων ἐπιβρυέν-
 τῶν δεινῶν, οὐ τῶν βελῶν περιγίνεται
 ἔκαστος καὶ λαμπρὰ διαδείκνυται. Ἀπόδειξις
 ἐκείνου μανίας αἷμα Θεοῦ, καὶ πάθος
 ἰσταυρῶν, τῆς δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμα-
 Ἐκκλησίαν διώκοντες μαρτύριον ἀκρι-
 εῖς εὐαγγελιστὰς μετασκευασθέντες, οἱ
 τῆς τοῦ Θεοῦ ἰσχύος οὐ δι' ὧν ἀνεστά-
 ῖ δι' ὧν κατέπεσον ἀνακηρυχθέντες. Ἦν
 ὅν κοινὸν πολέμιον οὐκ ἦν ἡρεμεῖν ἄλλ'
 οὐ κατὰ γούρας, ὡς μὴ προσκόντως βου-
 οῦκ ἔθνευ μικρῶν, ὡσπερ πάσαι τοῖς Ἰου-
 κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πόλεμον ἐχειρίζει·
 ὅλην περὶ κατ' αὐτῆς ὀπλιζει. Στρα-
 τῶν οἱ περὶ Διοκλετιανῶν καὶ Μαξιμίνου
 , καὶ εἰ τις κατ' ἐκείνους· οἱ τοσοῦτον
 ὤλοντο, ὅπου καὶ πολεμεῖν ἐγνώκεσαν.
 γὰρ οὐχεται τὸ μνημόσυνον μετ' ἡχοῦ
 ἰ Θεοῦ Ἐκκλησίας ὁ φθόγγος ἐξῆλθεν
 τὴν γῆν· μαρτύριον δὲ τῆς ἰσχύος
 δέστατον οἱ τῶν μαρτύρων νεκροὶ, δαί-
 κας ἐλαύνοντες. Οὕτως ἡ τοῦ Θεοῦ δύνα-
 μὴς καὶ διὰ τῶν συμφορῶν ἀναδεικνύται.
 ἰονηρὸς οὐδὲ παθὼν ἐγνώ, καὶ ταῦτα νή-
 ἄλλ' ἑτέραν τραπέμενος, προσβάλλει τῇ
 τοῦ μὲν γὰρ φανερώς πολεμεῖν καὶ λίσσ-
 ρὸς φανερᾶν ἀισχύνην ἀηδῶς ἔχων· τοῦ
 δέλλιον καὶ Ἄρειον καὶ τοῦ· εἰς ἐκείνους
 ὀποδύς, πολυθεῖαν δὴσαν ἐκ τοῦ μέσου
 : βουλευόμενος, πείθει τοὺς ἀνοήτους
 ἦς εἰς τὸν ἕνα τιμῆς ἡμιστά τὸν ἰάληθῆ
 ἐόν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο αὐτὸς κατ' αὐτοῦ
 ἰνας ὤφθη. Τοῦ πολέμου τοῦτο λάφυρον
 εἶναι Ἐκκλησίας, τὸ τῆς Τριάδος ὁμοτι-
 δὲ καὶ ἄλλους κύκλους ὁ πονηρὸς οὗτος

κατὰ τῆς Ἐκκλησίας περιβαλλόμενος, καὶ νῦν μὲν
 ὀποχωρῶν, νῦν δὲ προσβάλλων, ποτὲ μὲν δόγμασι
 μὴδὲν ὀγιὰς ἔχουσι, ποτὲ δὲ ἡθοναῖς, αἷς ἐκείνος
 εἰθεο χαίρειν, ὧν τέλος ὁ ἀπὸ Θεοῦ χωρισμὸς, ἔσχα-
 τον τὸν Βαρλαάμ ὀποδύς, ἐπιστρατεύει τῇ ἀληθείᾳ.
 Οὗτος δὲ μοναχὸς ὢν, καὶ τῆς Καλαβρίας ὀρωόμε-
 νος, καὶ τῇ τῶν Ἑλλήνων παιδείᾳ πολὺς γεγενημένος,
 καὶ ὅλην ἐκείνης ἑαυτὸν ἐξαρτήσας, κατὰ τῆς ἀλη-
 θείας χωρεῖ, καὶ τῶν ἱερῶς ἀντεχομένων αὐτῆς·
 καὶ θύβειαν τούτων κατηγορήσας, οὐ μόνον τὴν τρι-
 ὀπόστατον καὶ πᾶσιν ἀμύθεκτον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ
 ἀκτιστον εἶναι λεγόντων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀίδιον καὶ
 θεοποιὸν καὶ τοῖς ἀξίοις μετεχομένην χάριν τοῦ
 Πνεύματος, συνόδου θείας ἐπὶ τούτοις συγκροτη-
 θείας, ἐξηλέγχθη καὶ ἀπεκηρύχθη παρὰ τῆς τοῦ
 Χριστοῦ ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλη-
 σίας διὰ τῶν τοῖς ἀγίοις Πατράσι θεολογικῶς συγ-
 γραφέντων, τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου προισταμένου,
 τοῦ τε νῦν ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης
 τοῦ Παλαμά καὶ τῶν μοναχῶν. Μετὰ μικρὸν δὲ, τῆς
 ἐκείνου πονηρᾶς δόξης γενόμενος ἰ' Ἀκινδύνος, μη-
 δαμῶς τῇ τοῦ διδασκάλου καταδίκῃ σωφρονισθείς,
 μὴδὲ βελτίων γενόμενος, τῶν αὐτῶν κάλιν ἐπὶ τοῖς
 αὐτοῖς κατηγορεῖν ἐπεχείρησεν· ἔξαρνος μὲν σὺν
 ὀλίμ τοῦ διδασκάλου γινόμενος, καὶ τὰ δεινότατα
 ἐπαράμενος· ἐκείνῳ, καὶ μὴδέποτε τὰ αὐτὰ φρονεῖν
 τῷ Βαρλαάμ ἡ λέγειν ἰσχυρίζομενος, ἰν' ἐντεῦθεν
 αὐτῷ λέγειν ἐξῆ· οἷς δὲ ἔλεγε, τὸν κρυπτόμενον
 ὀποδεικνύς Βαρλαάμ, καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ πονηρᾶν
 δόξαν καὶ φρονῶν καὶ λέγων καὶ συγγραφόμενος.
 Ταύτη τοι καὶ συνόδου συγκροτηθείσης δευτέρας,
 ἡς προεκάθητο καὶ ὁ νῦν κραταῖος καὶ ἅγιος ἡμῶν
 αὐτοκράτωρ, ὁ κύριος Ἰωάννης Καντακουζηνός,
 ἐξηλέγχθη τὰ αὐτὰ τῷ Βαρλαάμ καὶ φρονῶν καὶ
 λέγων, καὶ τῶν μοναχῶν κατηγορῶν· δι' ἃ καὶ τὴν
 τῷ Βαρλαάμ ἐπεσπᾶστο καταδίκην, Τόμου προδᾶν-
 τος συνοδικοῦ κατὰ τῶν τοῦ Βαρλαάμ ἐκείνου βλασ-
 φημιῶν, δι' οὗ παντὸς τοῦ Χριστιανικοῦ κληρώμα-

Fr. Combesii notæ.

a cautela legenda hæc omnia, hæretico
 tu conscripta, et mendaciis conferta, ut
 natum Barlaamum asserit synodus in
 b Palamitarum dogma impugnatum, cum
 gnate disceptatum sit in ea synodo, ut

auctor est Gregoras, qui ipse in hac synodo ut
 Palamitarum erroris impugnator dinatur. Vi-
 deatur Leo Allat. l. I Græciæ orih. et De consensu
 utriusque Ecclesiæ, Demetrius Cydon. et Cypa-
 rissiota.

tomam edidit etiam Combesius in Anctario.

τος ἀποκρίσεται, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ συνοδικὸς Τόμος διέξεισι, πολλῶν τε ἄλλων ἔνεκεν, καὶ ὅτι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως, τὸ τοῖς συνανθεῖσιν αὐτῷ μακαρίοις μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ὄφθην, κτιστὸν ἐπιχειρεῖ δεικνύναι καὶ περιγραπτὸν, καὶ τῶν αἰσθητῶν φῶτων πλέον ἔχον οὐδέν. Οὐχ οὗτος δὲ μόνον ὁ Βαρλαάμ τῷ συνοδικῷ ἀποκεκήρυκται Τόμῳ, ἀλλὰ ταῖς αὐταῖς ἐπιτιμίαις ἔνοχον ἑαυτὸν καθίστησι, καὶ εἰ τις ἐκείνῳ ἐπόμενος τοῖς μοναχοῖς καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ πολεμῆι· φησὶ γὰρ ἐπὶ λέξει, Ἄλλα καὶ εἰ τις ἑτεροῦς ἐστὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ βλασφημῶς καὶ κακοδόξως κατὰ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς λαληθέρτων ἢ συγγραφέντων, φανερῶς πάλιν τῶν μοναχῶν κατηρῶν, ἢ ὅλων ἐν τοῖς τοιοῦτοις καθαιρόμενος, τῇ αὐτῇ καταδικῇ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καθυποβαλλόμενος, ἀποκηρυκτός ἐσται καὶ αὐτός, καὶ ἀποστειγμένως τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν πληρώματος.

Ἄλλ' ὡς εἶδεν ὀνεργῶν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, πονηρὸς καὶ ἀρχέκακος δράκων, ὅτι κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ἀσφαλῶς ἀνεχομένων αὐτῆς προσβαλὼν, ἀνδράσι χρησάμενος οὐκ ἐν ἀξιώμασιν ἐξεταζόμενοις, ἤμισα ἠδυνήθη διὰ ταῦτα τῶν κατὰ γνώμην τυχεῖν, ὑποδύεται τὸν εἰς πατριάρχας τότε τελοῦντα Ἰωάννην, σκευὸς ἀντικρυς τῆς ἐκείνου κακονοίας χωρητικόν. Ὅς ὁμοφρονήσας τῷ Ἀκινδύνῳ, καὶ πολλὰ κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ἀντικουμένων αὐτῆς, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτὸς αὐτοῦ (1) καὶ γράφας καὶ πράξας καὶ βουλευσάμενος (οὗτος γὰρ ἦν ὁ τῆν καταδικῆν ἐγγράφως ἐπιανεγκὼν τῷ ἀποκηρύκτῳ Βαρλαάμ ἐκείνῳ), ἅμα καὶ τὴν ἐμπύλιον μάχην ὡς ἔρμαιον ἀρπάσας, εὔρε καὶ οὗτος, τῆς ἑαυτοῦ σπουδῆς καὶ τῶν πονηρῶν βουλευμάτων ἀξίας τὰς αμοιβὰς. Ἐξελεγχθεὶς γὰρ, καθαιρεῖται· καὶ ἀποκηρυχθέντος καὶ τούτου συνοδικῆ διαγνώσει, Τόμος ἱερὸς ἐκτίθεται τῇ συνόδῳ, ἅμα μὲν ἀποδεικνύς ἐκείνῳ τῆς Ἀκινδύου κακοδοξίας ἐχόμενον, ἅμα δὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους· αὐτὸν οὐδενὶ λόγῳ μανίαν. Ὁ δὲ δὴ Τόμος ὑπογραφὰς ἀρχιερέων τριάκοντα τὸ βέβαιον ἔχων, οἷς συνεῖπε δι' ὑπογραφῆς ὕστερον καὶ ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, οὗ τὸν Ἀκινδύνον οὐδὲ τὸν πατριαρχεύσαντα ἐκβάλλει μόνον

Ἄ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ τῶν Χριστιανῶν τελείως ἐκκόπτει πληρώματος· Ἄλλα καὶ εἰ τις, φησὶν, ἕτερος τῶν ἀπάντων τὰ αὐτὰ ποτε φωραθῆ ἢ φρονῶν ἢ λέγων ἢ συγγραφόμενος κατὰ τοῦ ἱερομονάχου κυρίου Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων, καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, τὰ αὐτὰ καὶ κατ' αὐτοῦ ψηφίζομεθα, καὶ τῇ αὐτῇ καταδικῇ καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων τις εἴη, εἴτε τῶν λαϊκῶν. Αὐτὸν δὲ τούτων τὸν κολλάκις ρηθέντα τιμωτάτον ἱερομόναχον κύριον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς αὐτῷ συνῆδοντας μοναχοὺς, μηδὲν ἀρῆδον τῶν θείων λογίων γράφοντάς τε καὶ φρονούντας, μετ' ἐξέτασσεως καταλαβόντες ἀκριβῶς· μᾶλλον δὲ τῶν θείων λογίων καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ παραδόσεως πᾶσι τρόποις, ὡς προσήκει, ὑπερμυχθύντας, οὐκ ἀνωτέρους μόνον καρτέρας τῶν κατ' αὐτῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἐρσυχελίων, ὡς καὶ ὁ πρόην συνοδικὸς Τόμος, ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλεστάτους τῆς Ἐκκλησίας προμάχους τε καὶ προσρημιστάς καὶ βοηθοὺς ταύτης ἀποφαινόμεθα. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις προδὰς Τόμος διέξεισι, καθάπερ οὖν ἔχει τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον.

Ἄλλ' ὁ τοῖς ἡμετέροις κακοῖς ἐπιχαίρων καὶ οὐδ' οὕτως ἡσυχίαν ἀγειν ἐγνώκει, οὐδὲ γὰρ ὀργάνῳ ἀπορῶν, περιφεῖ ταῦτα ζητῶν· ἀλλ' ἔχων ἔτι τινὲς παρὰ τὸν Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνον ἐκείνους φοιτήσαντας, καὶ τὰ ἐκείνων ἐσχάτως νοσοῦντας, δι' ἐκείνων ὕφ' ἑαυτὸν ποικίται τὸν τε χρηματίσαντα Ἐπίσιον καὶ τὸν Γάννον, Γρηγορῶν τε καὶ Δεξίν· οἱ καὶ σύστημα ποιησάμενοι, καὶ ἄλλους προσεταιρισάμενοι ἀνθρωπίσκους οὐδὲν ὕμης διανοηθέντας οὐδέποτε, θόρυβον ἐγείρουσι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, σπουδῆν ποιούμενοι ἀποπλανῆν τοὺς πολλοὺς, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτέμνειν ἑλεεινῶς, δέξαν ἑαυταῖς ἐκ τούτων πορίζειν οἰόμενοι. Ἐδέησε γοῦν διὰ ταῦτα σύνοδον συγκροτηθῆναι μεγάλην, τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως ἡμῶν ἔλεον λαβόντος τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν. Αἰδὲ καὶ μεταπεμφθέντες παρὰ τῆς ἐκ Θεοῦ κρατεῖς, καὶ ἀγίας βασιλείας αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἀγνωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Καλλιστοῦ, οἱ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς καὶ ὑπέρτιμοι (2), ὅ τε Ἡρακλείας, ὁ Θεσσαλονικῆς, ὁ Κυζίκου, ὁ Φιλადελφείας, ὁ Χαλκηδόνος, ὁ Μελνίκου, ὁ Ἀμασείας, ὁ

Fr. Combesii notæ.

(1) *Māλλον δὲ κατ' αὐτὸς αὐτοῦ*. Sic quasi elegantiz causa quandoque in istis inverzæ voces. Porro Joannes hic Beccus est egregius confessor, ob catholicæ fidei defensionem de processione Spiritus sancti, ab Andronico sede pulsus. Potuit hic Barlaamum damnare petulantiz in monachos, ipsiusque Palame errores postmodum approbare. Ejus plura edidit Allat. Nicephorii Blemmidæ scriptis adductus est, ut fidei catholicæ animum accommodaret, exque Ecclesiæ sensu esse Spiritum et ex Filio agnosceret. Palamitarum factionis facilitatem ut deponeretur, seu, in eam rem eos operam contulisse, vel ex iis quæ sequuntur, liquet, ac quod cum Acindyno sentire accusatus est; qui ipse errorem turpissimum egregie exagitaret.

Legatur ejus Opusc. eo argum. apud Leonem Allat. citatum.

(2) *Ἀρχιερεῖς καὶ ὑπέρτιμοι*. Quasi, *episcopi et metropolitæ*. Hypertimi enim dicti omnes metropolitanico jure gaudentes, sive erant *ἐξαρχοὶ* saltem *ἐπαρχιῶν*, quos fere recenti usu archiepiscopos dicimus, et vere metropolitæ sunt, capita scilicet provinciarum, plures sub se episcopos habentes, sive solum metropolitæ quasi nomine tenus, hoc scilicet aucti honore, favore ac diplomate principia. Quomodo sæpe in eadem provincia plures erant hypertimi. Videtur hoc concilium, τῶν ἐκδημοῦτων, ex illis duntaxat præsulibus qui Constantinopoli inventi sunt, coactum, ut et alia duo, alterum in quo Barlaamus, alterum in quo Acindynus

σηρακλειας, ὁ Πηγῶν, ὁ Βερόλιας, ὁ Τραπεζοῦς, ὁ Τραπεζουπόλεως, ὁ Σηλυβρίας, ὁ Εὐπρω, ἰδαστριδος, ὁ Αἰνου, ὁ Σουδαλας, ὁ Βρούσαιος, ὁ Ἴτων, ὁ Βιζύης, ὁ Γαρέλλης, ὁ Μηδείας, ὁ Τε-, ὁ Καλλιουπόλεως, ὁ Ἐξαντιδίου, ὄντων καὶ ἡνωμένων τοῦ Ἀνδριανουπόλεως (3), τοῦ Χριστοπόλεως, τοῦ Αἰδυμοτείου· παρόντων καὶ θεοτεμάτων ἱπισκόπων τοῦ Πανίου, τοῦ Καριουπό-, τοῦ Παμφύλου, τοῦ Ἀθύρα, τοῦ Καμπανίας, Εἰνάου, τοῦ Ἐλευθερουπόλεως, προκαθεσθέντος σαληνοτάτου καὶ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν ἀβ-κτορος καὶ βασιλέως· κυρίου Ἰωάννου Καντα-γνοῦ, ἐν τῷ τρικλίῳ τῷ οὕτω πως ἐπιλεγο-
Α Ἀλεξιακῷ τῶν ἱερῶν Βλαχερνῶν· συνεδριά-
 κτῆ ἄγιε βασιλεῖα αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ
 μερικιοῦ πατριάρχου κυρίου Καλλίστου· καὶ ἐπι-
 περιποθῆτου αὐταδέλφου τῆς ἁγίας βασιλείας
 ἢ κυρίου τοῦ Ἀσάνη· καὶ ἐπι τοῦ περιποθῆτου
 δέλφου τῆς ἁγίας βασιλείας· αὐτοῦ τοῦ πανευτυχε-
 ου σεβαστοκράτορος κυρίου Μανουὴλ τοῦ Ἀσάνη·
 δὴ καὶ τοῦ περιποθῆτου ἀνεψιῦ τῆς ἁγίας βασι-
 ; αὐτοῦ πανυπερσεδάστου κυρίου Ἀνδρονίκου τοῦ
 νη· παρακαθημένω τῆς συγκλήτου σὺν τοῖς ἄρ-
 τῦσι καὶ ἐκκλησιαστικοῖς ἄρχουσιν, καὶ συνειλεγ-
 ντων τε ἡγουμένων καὶ ἀρχιμανδριτῶν τῶν ἐν τῇ
 ἴμοσι ταύτῃ πόλει· ἐπι τε ἱερομονάχων καὶ ἱερῶν
 ιοναχῶν οὐκ ὀλίγων, οὐκ ἀπόντων καὶ τινων τῶν
 Ἐκκλησίας ἀρχόντων· περιεσθηκότας δὲ καὶ λαοῦ,
 ἐν τούτοις φιλήκοον· προσεκλήθησαν καὶ οἱ θε-
 ὦντες, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν κατατέμνοντες οὐ-
 καὶ ἡρωτήθησαν, τίνας ἐνεκεν, βασιλέως εὐσε-
 ζώντος, παρ' αὐτῶν τὰ τοιαῦτα κατὰ τῆς εὐ-
 λίας τολμᾶται. Οἱ δὲ ἠτιδάσαντο προσθήκην τινα
 | χειροτονία τῶν χειροτονουμένων ἀρχιερέων (4)
 νημένην. Ἐν αἰτίαι· δὲ ἱποιοῦντο καὶ τὴν

Θεσσαλονίκης, ἐπειδὴ σκανδαλιζεσθαι ἔλεγον κατ' αὐτοῦ ἐν τισὶ τῶν πρὸς Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου ἀντιβήρητικῶς αὐτῷ συγγεγραμμένων. Ὁ δὲ Θεσσαλο- νίης, λαοπὼν ὁμοίως αὐτοῖς, εἶπα, τὰ ἐκείνων φρο- νεῖτε. Οἱ δὲ κατὰ μίμησιν Ἀκινδύνου, ὡς ἐκεῖνος ἔξαρκος ἐγένετο τοῦ καθηγησαμένου αὐτῷ τῆς πλά- νης Βαρλαάμ, οὕτως οὗτοι τούτων ἀμφοτέρων. Ὁ δὲ Θεσσαλονίης, ἀνθυποκρίρων, Καὶ μὴν, φησὶν, οἱ πλείους τῶν ἀντιλέγειν προφηρημένων ἡμῖν φανερώς τῆς Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου κακοδοξίας· προεστᾶ- μμοι μέχρι καὶ εἰς δεῦρο ἀμεταμέλητοι διετέλεσαν, οἷς καὶ οἱ λοιποὶ συνταταγμένοι φανεροὶ πάντως ἐστὶ, πρὸς ἐκείνους ὡσπερ παράδειγμα ἐνεκὰ γε δογμάτων ἀκριδῶς ἀφορῶντες.

Ἐπὶ τούτοις ἡ θεία σύνοδος, Πρὸς ἣν πατὴρ δυσχε- ραίνων, φησὶ, προσθήκην, ἥτις οὐδὲ προσθήκη ἀν- κολοῖτο δικαίως, ὡς ἀνάπτυξις οὐσα τῆς οἰκουμενι- κῆς ἐκτεῆς συνόδου, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἀποκλήρυξις Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου· ἦν οὐ μεμψόμενοι, δη- λοὶ πάντως τοῖς καὶ ὁπωσοῦν συνεισέλθῃσι τῶν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου ἀντιποιοῦμενοι. Οἱ δὲ καὶ πάλιν ἠρνοῦντο μὴ τοῖς ἐκείνων στοιχεῖν. Ὡς δὲ καὶ λέγειν ἠρξάντο, ἐν οἷς ἐσκανδαλιζόντο, λέξεσιν αὐ- ταί· ἠτιῶντο, ἀπερ καὶ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνος πρότερον κατὰ τε τοῦ Θεσσαλονίης καὶ τῶν μονα- χῶν διεξῆκε. Τῶν δὲ καὶ ἀπὸ τούτων δῆλων γεγενη- μένων τὰ ἐκείνων ἀνιάτως νοσοῦντων, ἔβοεε τῷ θειοτάτῳ καὶ ἁγίῳ βασιλεῖ, συνειρηκότας καὶ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ πά- σης τῆς ἱερᾶς συνόδου, ὡς ἂν τῆς περὶ τῶν προκει- μένων δογμάτων ζητήσεως ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος βα- σανισθείσης τάληθῃς ἐν τούτοις διαγνωσθῆ. Τούτο δὴ καὶ τοῦ Θεσσαλονίης ἐπανέειπεν, ἐκείνοι παντελῶς ἀπηγόρευον (5). Ἀλλὰ καὶ ἀπαιτούμενοι φανεράν τὴν οἰκίαν περὶ τῶν προκειμένων ἐκθέ-

Fr. Combefisii notæ.

mlitarum factione oppressi sunt. Nec aliter non Beccus videtur damnassee errores Palamæ, a simili coactio concilio, quanquam non videtur illi adfulisse antistites, paucis admodum uorum communionem ac Becci ipsius palam uerborum admittentibus, quidquid Michael solus anniteretur; haud dissimili exitu a illo Lugdunensi ac fuit a concilio Florentino, gentis peruicaciam, qua Petri ac Christi uovilis respuentes, Mahumeti præda effecti jam pene unpti sunt. Sunt quidam hic episcopatus, um nomina non existent in Notitiis sedium pa- cheæ Constantinopolitano subjectarum, sive nouæ sedes, sive mutatis nouisque homini- viteres; nec vacat de his plura inquirere. huiusmodi istis tabulas geographicas, qui huic ilarius student disciplinæ.
) *Ὅραται καὶ διὰ ἡνωμένων τοῦ Ἀδριανου- πλεως.* Sic quoque in subscriptionibus tres repolita diâ ἡνωμένων dicuntur. Accepi ac si vicarios, ac quod sententias illi suas ad syno- misissent. Nisi rem acu attigi, gratiam faciet me docebit: nec enim profiteor me scire ecclie omnia, sic præsertim recentis ævi. Adria- nis civitas tantū visa, ut sibi eam Turci ante am Constantinopolim, ubi jam ex Asia traje- m, regiam fecerint. Necdum tamen id conti- l. Ipse Palamas dum Constantinopolim petit, irca, qui jam Callipolis potiti erant, captus,

inque Asiam adductus est, ubi hactenus illi im- porabant. Exstat ejus epistola ad suos Thessaloni- censes de suis ibi laboribus; ut et disputatio πρὸς τοὺς ἀθλοὺς Χιδνας (sic vocat Turcarum doctores) conscripta a Taronita Medico, qui tunc aderat. Essent hæc non inutilia Historiæ Byzantinæ, ut et tanta illa de tentata barbaris Thessalonica, quæ habentur in sancti Demetrii Vita, cum aliis jam Allatio editis, de illa semel et iterum expre- gnata.
 (4) *Προσθήκη τινὰ ἐν τῇ χειροτονίᾳ τῶν χειροτονουμένων ἀρχιερέων.* Nunc istud aliquid in ordinandorum episcoporum professione, occasione motarum nuper quæstionum, uti fore solebat, cum dogma aliquod percrescebat, recensque impu- gnatum plenam demum fidem obtinebat. Quod respondet synodus, eam additionem nihil aliud esse, quam sextæ synodi explicationem, inde ac- ceptum videtur, quod in illa duplex operatio in Christo definiatur, humana scilicet et divina; et quod nulla res sit operationis experta seu virtutis; ac neque Deus, quod illi sic imperite acceperunt, ac si in Deo velut in creatis, operatio seu virtus aliud re ipsa esse: ab essentia, non ipsamet ut voluntas et agens, ob summam Dei simplici- tatem.
 (5) *Ἐκείνοι παντελῶς ἀπηγόρευον.* Fortis ἀπηγόρευον. Eisdem verba sunt ejusdem fore et formationis et significationis. Poterant viri ca-

εθαι δέξαν, οὐδαμῶς ἤθελον, πρόφασιν σκανδαλῶν ἅ τὰ προειρημένα ποιούμενοι. Δόγων δὲ κινήθεντων πολλῶν κατὰ τὴν πρώτην ταύτην συνέλευσιν, τὰ μὲν τῆς ἐνοστάσεως ταύτης διελύθη· κεκύρωται δὲ ἐγγράφως, ὡς ἂν ἐν τῇ δευτέρᾳ συνελεύσει ἀρξωνται μὲν οὗτοι δὴ, οἱ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν διαφερόμενοι, ὅθεν ἂν βούλωνται, εἶτα μετ' αὐτοῦ τοῦ Θεσσαλονίκης ἀρξάμενος, ὅθεν ἂν βουληθῆ, εἶπε πάντα τὰ κατὰ γνώμην αὐτῶ.

Συγκροτηθεὶς δὲ καὶ δευτέρας συνελεύσεως, ἀπαντῶσι κάκεινοι· καὶ ἀρξάμενοι εἶπον κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης, ὅσα ἐβούλοντο. Ἀρξάμενοι δὲ καὶ τοῦ Θεσσαλονίκης πρὸς ἔπος τοῖς παρ' ἐκείνων προβεβλημένοις ἀπαντῶν, τοὺς τε λόγους συνέχισεν καὶ πρὸς φυγὴν ὤρμησεν· καὶ πολλὰ βιασθέντες, οὐκ ἠνέσχοντο παραμείναι. Δόντες δὲ ὑποσχάσεις εἰς ἐτήρην συνέλευσιν ἐνδημήσαι, πάλιν φεύγουσι μηδενὸς διώκοντος πρὸς τοῦ νενομισμένου καιροῦ.

Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης προτραπείς παρὰ τε τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως ἡμῶν καὶ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὠμίλησεν παρρησίᾳ πλατύτερον πᾶσι περὶ τῶν προκειμένων εἰς ζήτησιν τῇ Ἐκκλησίᾳ δογμάτων· καὶ πάντες καὶ ἐπήνεσαν καὶ συνησαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο προσέθηκε, λέγων ὡς· Ἐτερόν ἐστὶν ἢ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, ἀντιλογία (6), καὶ ἕτερον ἢ τῆς πίστεως ὁμολογία· καὶ ἐκὶ μὲν τῆς ἀντιλογίας οὐκ ἀνάγκη περὶ τὰς λέξεις ἀκριβολογεῖσθαι τὸν ἀντιλέγοντα, ὡς καὶ ὁ μέγας φησὶ Βασιλεῖα· ἐπὶ δὲ τῆς ὁμολογίας ἀκριβεῖα διὰ πάντων τηρεῖται καὶ ζητεῖται· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἑαυτοῦ πρὸς Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνον ἀντιρρητικὸς λόγοις συνέταξα, καὶ ἦν παρὰ ἀγίων ἐβεβήμη ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἵνα οἱ ἐντυγχάνοντες τοῖς ἡμετέροις ἐκ τῆς ὁμολογίας μανθάνωσιν τὸν τῆς ἀντιλογίας σκοπὸν, ἐζήτησεν ὁ κράτι-

στος καὶ ἕγιος ἡμῶν αυτοκράτωρ καὶ βασιλεὺς τῆν τοιαύτην ὁμολογίαν· καὶ προκόμισθεις, ἀναγνωσθῆναι ταύτην ἐκέλευσεν. Οὐ γεγονότος, ἔλας ἠρωτήθη, ὡς ἔχει γνώμης περὶ ταύτης εἶπαι. Καὶ οὐδεὶς ἦν ὃς οὐκ ἐγκωμίων ἐμνήσθη περὶ ἐκείνης ἀποφαινόμενος, ἅμα τὸν τε Θεσσαλονίκης θαυμάζων, καὶ εὐχόμενος αὐτῶ τοῖς τῆς ὁμολογίας ἐκείνης συναπελθεῖν δόγμασι, καὶ μετ' ἐκείνης ἐμφανισθῆναι τῶ Κριτῇ ζώντων καὶ νεκρῶν κατὰ τὴν τῆς κοινῆς ἀπολογίας ἡμέραν. Καὶ ἡ μὲν δευτέρα συνέλευσις ἐν τούτοις ἐτελεύτησεν.

Συγκροτεῖται δὲ καὶ ἡ μετ' αὐτῆν. Ἀπαντήσαντες δὲ κάκεινοι, τὴν οἰκίαν ὁμολογίαν ἀναγνωσθῆναι ζητοῦσιν. Οὐ γεγενημένου, ἐν τῷ εὐλαί καὶ τοῦτο προσκαίμενον ἦν, *Περὶ δὲ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνον οὕτω περὶ ἐκείνων ἔχομεν γνώμην, ὡς καὶ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία περὶ τούτων φροσεῖ.* Πολλῶν δὲ μεταξὺ λόγων κινήθεντων, ἤρξαντο οἱ διαφερόμενοι τῆς κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κατηγορίας· ἡ δὲ ἦν τοιαύτη· Ὡς ἔρα ἐν τισὶ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων γράφει πολλάκις δύο καὶ πολλάς Θεότητας, καὶ ταύτας ὑπερκειμένας καὶ ὑπερέμενας. Καὶ τοῦτον τὸν λόγον πολλάκις εἰπόντων καὶ περικροτησάντων, καὶ ταύτας δὴ τὰς φωνὰς καταειπωμένων, ὁ εὐτεδίστατος βασιλεὺς ἐπὶ τούτοις γενέσθαι ἡμῖν φανερὸν ἐκέλευσεν, Πότερον τῶν λαληθέντων ἐν αἰτιαῖς ποιήσῃ τὰς λέξεις αὐτάς, ἢ τὰ διὰ τῶν λέξεων δηλούμενα πράγματα, ἢ καὶ ἀμφοτέρω; Εἰ μὲν δὲ ὁ πόλεμος πρὸς τὰ πράγματα, εἴ τῃ σκιᾷ τοῦ πράγματος κολεμείς, τῇ λέξει παραπληθήμενος; Ἐξεταστέον γὰρ δὴ αὐτὰ γυμνὰ τὰ πρῶτα, καὶ παρὰ τῶν θεολόγων τὴν ἐν τούτοις ἀληθειαν ζητητέον· εἰ δὲ τοῖς πράγμασι σύμφωνα διατελοῦντες, εἴ λέξει μείψασθε; Ἄλλ' ἡμεῖς γε ὁ

Fr. Combessii notæ.

tholici pugnam defugere ac disputationem, quod illud concilium totum Palamitarum viderent, quoniam factione ipsi opprimendi essent, et veritas ludibrio habenda, velut jam in Barlaamo et Acin duno fisdem prædamnata.

(6) Ἐτερόν ἐστὶν ἢ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντιλογία. Videtur hanc Palamas distinctionem adhibere, ne si quid inter disputandum, sive adversarios impugnando, sic absurdum exciderat, ut nec ipsis illi studentibus satis probari posset, aut ab erroris nota eis vindicari, neglectam in disputatione ex more, ac quasi ex Basilii ipsa regula, τὴν ἀκριβεῖαν, excusaret, in confessione ac fidei formula servatam, ex qua ejus fidei sinceritas foret pensanda. Dominica τῆς ὀρθοδοξίας (quæ est secunda Quadragesimæ, Græcis juniorum prima) fidei formulam habet Palamas, paulo breviorum, quam quæ exstat ad calcem hujus synodi illius nomine, in qua etiam suum procaius errorem tueretur, velut jam tertia in eam rem synodo victor, et cum ipsa Palamæ opinio, Ecclesiam catholicam sententia Constantinopoli (Palamitarum scilicet illi sedi incubantium judicio) haberetur. Debuit petulantissimus homo, qui tot tantosque ejus sedis antistites hæreses notatos in conciliis generalibus producat, non sic Isidoro vel Calixto fidere, ut quia illi eorumque synodi ejus tuerentur sententiam, tueri eam exstimaret ac probare Ecclesiam catholicam et apostolicam, non magis Satanæ parasyagogam, ubi maxime sic a Romana Ecclesia dis ideret, per cujus antistites, sic Constantinopo-

litani præsules hæretici probati essent, atque eo nomine a synodia œcumenica (ipsam vere Ecclesiam, unumque Christi ovile, uno ejus vicario, in quo alinetur Christi sacerdotium, representantibus) damnati. Hinc enim regis ecclesiastica: Non licet generale synodum fieri absque Romano antistite; nullo humano ambitu, sed ipsam Christi institutione, summo in Ecclesia sacerdote Palamæ candorem subit mirari, qui nec Honorium papam ausus sit accessere, ut sula Sergio, Pyrrho, Paulo Constantinopolitani socium adjungeret. Existimavit non justa satis collatione in illum a synodo pronuntiatum esse, cum nec auctor hæreseos esset, nec in eam operæ aliquid contulisset; sed nascentem atque serpentelem non satis forte apostolico vigore sensuque compressisset. Cui rei vel hoc ipsum argumento esset, quod Romæ et in Occidente nullas illa radices egisset: actura esse, si tanti nominis pontifex, seductore Sergio in eam serio abactus esset, aut illi quidquam petrocianus, quidquid Græcia Syraque caliditas, Romana Latinaque simplicitate tantisper abuti visa esset; ac donec Joannes IV Petri, non tam æquitate, quam justa æmulatione, apostolicum gladium strinxit, Heracliumque ipsum conterruit, successoribusque Theodoro, Martino, Demno, Agathoni, Leoni, sempiternæ laudis exemplo prævit. Sic animatus olim in Honorio suo, nec aliter puto scripsi-se, quidquid secus Ippientibus Theophilis Raynaudi oculis, perque eos in alius alia, deprehensum sit.

λέξων ἕνεκεν ἐνταῦθα συνελήυθαμεν · οὐδὲ γάρ A
περὶ τῶν ὀνομάτων, κατὰ τὸν Θεολόγον, ζυγομα-
χῆσοματ, κίνδυνον οὐδένα εἰδότες περὶ τὰς λέξεις,
ὡς ἂν ὁ νοῦς ὑγιαίνειν δοκῇ.

Ἐπὶ τοῦτοις ὁ Θεσσαλονίκης, Λίξων ἐμοὶ λόγος
ὀλίγος, ἔφη · Ὁ γάρ ἐν ῥήμασιν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν
πράγμασιν ἡ ἀλήθειά τε καὶ ἡ εὐσέβεια, κατὰ τὸν
Θεολόγον Γρηγόριον. Περὶ δὲ δογμάτων καὶ πραγ-
μάτων τὸν ἀγῶνα ποιῶμαι. Κἂν τις ἐπὶ τῶν πραγ-
μάτων ὁμοφωνῇ, πρὸς τὰς λέξεις οὐ διαφέρομαι.
Πρὸς δὲ τὴν παρὰ τῶν λεγόντων κατηγορίαν ἐκείνο
λέγω · Δύο μὲν ἐγὼ Θεότητος ἢ πολλὰς καὶ διαφόρους
ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὡς ἄλλην μὲν εἶναι τοῦ Πα-
τρὸς, ἄλλην δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἄλλην δὲ τοῦ Πνεύματος,
οὔτε ἐφρόνησα, οὔτε φρονῶ, οὔτε μὴν φρονήσω τῇ
χάρτι τοῦ Χριστοῦ · ἀλλὰ καὶ τοὺς οὕτω φρονούντας
καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι. Ἄλλ' οὐδὲ ἄλλο τί φημι
Θεότητα ἐκτὸς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος · οὔτε
οὐσίαν θείαν ἢ ἀγγελικὴν, οὔτε ὑπόστασιν, κατὰ
τὸν μέγαν Διονύσιον, ἀλλ' ἐνεργείας θείας καὶ προ-
δοῦς τινὰς φύσει προσούσας καὶ ἐξ αἰδίου τῷ Θεῷ
τῷ τῆς Θεότητος ὀνόματι προσηγόρευσα, τοῖς ἁγίοις
οἰόμενος σύμφωνα λέγειν. Ἄλλ' οὐδὲ ταῦτα εἶπον
ἂν, εἰ μὴ πρὸς ἀνάγκην ἤλθον παρὰ τοῦ ἀντιλέγοντος,
καὶ κατὰ ἀντιπαράστασιν καὶ πρὸς ἐκείνον ἀγωνι-
ζόμενος, μόνην ἀκτιστον λέγοντα Θεότητα τὴν οὐσίαν
τοῦ Θεοῦ, πᾶσαν δὲ δύναμιν καὶ ἐνεργείαν θείαν, τῆς
οὐσίας διαφέρουσαν, εἰς κτίσματα κατασπῶντα. Ἄλλως
τε καὶ τοῦτ' εἶπον, οὐ πολλὰς συνάγων ἐντεῦθεν
Θεότητας, ὡς αὐτοὶ καταψεύδονται · καὶ δῆλον ἐκ
τῶν ἐμῶν συγγραμμάτων, τῶν τε ἄλλων καὶ τῆς ὁμο-
λογίας. Ἐν πᾶσι γὰρ οὕτω τοῦτο προάγεται παρ' ἐμοῦ
ὡς ὑπὸ τῶν ἀντιλεγόντων μὲν λεγόμενον, ὑπ' ἐμοῦ
δὲ μὴ στεργόμενον · μίαν γὰρ οἶδα Θεότητα, τὴν
αὐτὴν τρισυπόστατον, καὶ παντοδύναμον καὶ ἐνεργῆ.
Ἡλθὼν οὔτε τότε περὶ τῶν λέξεων ὁ σκοπὸς ἐμοί, ἀλλ'
ἄπας ὁ ἀγὼν περὶ τῶν πραγμάτων · οὔτε νῦν περὶ
ὀνομάτων καὶ συλλαβῶν διαφέρομαι, ἀλλὰ τῶν
πραγμάτων εὐσεβῶς ἀνακηρυχθέντων, Χριστοῦ χά-
ριτι ἑτοιμάς εἰμι πᾶν ἕπερ ἂν ἡ θεία σύνοδος περὶ
τῶν λέξεων διαγνῶ, στέργῃ καὶ ἀποδείξασθαι. Ἐφ'
οἷς ὁ τε εὐσεβέστατος καὶ γαληνότατος βασιλεὺς καὶ
ἡ θεία σύνοδος τὸν Θεσσαλονίκης ἀποδείξάμενοι διὰ
πάντων τῆς εὐσεβοῦς διανοίας, ἢ περὶ τὰ θεία κε-
χρημένος διετέλει, καὶ μάλιστα τῆς εὐγνωμοσύνης
αὐτὸν ἐπαινέσαντες, Θεότητος μὲν δύο ἢ πολλὰς, ἢ
ὅπως ἀριθμὸν Θεότητων, μήτε λέγεσθαι μήτε μὴν
νοεῖσθαι ἀσφαλῶς διωρίσαντο · μηδὲ γὰρ εἰρησθαι
τοῦτο παρὰ τῶν θεολόγων ῥητῶς · διαφορὰν μέντοι
οὐσίας θείας καὶ θείας ἐνεργείας, ἢ καὶ θείων ἐνερ-
γειῶν, καὶ μάλιστα καὶ νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι πρὸς-
τρέψεντο · διαβρῆθην τοῦ τοιοῦτου δόγματος παρὰ
τῆς Ἐκκλησίας κεκηρυγμένου, ὡς καὶ κάτω δειχθή-
σεται. Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης προθύμως καὶ λίαν
ἀσμένως τοῦτο καταδέξατο · καὶ ἡ μὲν τρίτη συνέλευ-
σις ἐν τοῦτοις ἐτελεύτησεν.

Γενομένης δὲ καὶ τετάρτης, ἤρξαντο πάλιν οἱ δια-
φερόμενοι λέξεις τινὰς αἰτιᾶσθαι ἐμφορομένας ἐν τοῖς
τοῦ Θεσσαλονίκης συγγράμμασι · τῶν πραγμάτων
ἀφέμενοι. Τοῦ δὲ θειοτάτου βασιλέως καὶ τῆς συν-
όδου τῆς τῶν πραγμάτων ἐξετάσεως γινομένην, καὶ
παρὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεολόγων τὰς ἀποδείξεις
τῶν προβεβλημένων ζητούντων, προεκομισθῆ ὁ κατὰ
τοῦ Βαριλαάμ ἐκτεθείς συνοδικὸς Τόμος. Ὁς ἀναγνώ-
σθεις κελεύσει θεῖα τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως ἡμῶν,
κοινωνοὺς διὰ πάντων τῆς τοῦ Βαριλαάμ κακοδοξίας
τοὺς διαφερομένους ἀπέδειξεν. Οὐ γὰρ ἠέσχοντο μὴ
διὰ τέλους ἀντιλέγειν τοῖς ἐκεῖ γεγραμμένοις περὶ
τε ἄλλων, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ θειοτάτου φωτὸς τῆς
τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐρωτωμέ-
νων τοῦ τε Θεσσαλονίκης καὶ τῶν διαφερομένων τῇ
Ἐκκλησίᾳ, ἔπως ἔχουσι δόξης περὶ τοῦ θειοτάτου
φωτὸς, ὁ μὲν δι' ὧν εἶπε καὶ ὧν ἀέγνω εἰς ἐπήκουον
πάντων ἐκ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων, διὰ πάντων
ἀνεφαίνετο ἀσφαλῶς τῆς τῶν θεολόγων διανοίας ἐξ-
ηρημένος · οἱ δὲ δι' ὧν τε εἶπον καὶ ὧν ἐάλωσαν
συγγραφόμενοι, ἐξηλέγχθησαν διχοτομοῦντες εἰς
κτίστὰ καὶ ἀκτίστα τὴν μίαν Θεότητα τοῦ Πατρὸς,
καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῷ τὴν μὲν
οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀκτιστον λέγειν θεότητα, ἰσπερημέ-
νην πάσης δυνάμεως καὶ ἐνεργείας θείας · πᾶσαν δὲ
δύναμιν καὶ ἐνεργείαν Θεοῦ, καὶ ἀπλῶς τὸ τοῦτου
παντοδύναμον ἀθετοῦντές τε καὶ ἀρνούμενοι, καὶ
εἰς κτίσματα κατασπῶντες τὸν Θεόν, καὶ δύο λέγον-
τες αὐτὸν Θεότητα, ἀκτιστόν τε καὶ κτιστήν, ὑπερ-
κειμένην τε καὶ ὑφειμένην δυτῶς · ἐπεὶ καὶ τὸ ἐν τῷ
Θαθαρίῳ λάμπαν τῆς Θεότητος φῶς ποτὲ μὲν οὐσίαν
ἔλεγον εἶναι Θεοῦ, ποτὲ δὲ φάσμα καὶ παραπέτασμα
καὶ Ἰνδαλμα καὶ κτίσμα · ὡς εἶναι κατ' αὐτοὺς τὸ
αὐτὸ κτίσμα καὶ οὐσίαν Θεοῦ. Προεκομισθησαν δὲ
παρὰ τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ γράμματα ἐκείνων οὐ-
κείχειρα, ἐν οἷς κατηγοροῦν αὐτοῦ, ἀκτιστον εἶναι
λέγοντος τὸ θειότατον ἐκείνο· φῶς καὶ ἔλλαμψιν, ἀλλ'
οὐκ οὐσίαν Θεοῦ. Ἄλλὰ καὶ δι' ὧν κατηγοροῦν τοῦ
Θεσσαλονίκης, ὡς πολλὰς λέγοντος Θεότητας, ἐπει-
δήπερ πάσα· τὰς θείας καὶ κοινὰς τῶν τριῶν ὑπο-
στάσεων δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας ἀκτίστους εἶναι
διατείνεται, φανεροὶ γεγῆνασιν, ὡς οὐ πρὸς τὰς λέ-
ξεις αὐτοῖς ὁ πόλεμος · ἀλλ' οὔτε διαφορὰν θείας οὐ-
σίας καὶ θείας ἐνεργείας, οὔτε μὴν ἀκτιστον εἶναι
τὴν θείαν καὶ παντοδύναμον ἐνεργείαν νομίζουσι.
Ἐφ' οἷς προτεθέντων τῶν θεολόγων τῆς Ἐκκλησίας,
ἀνεγνώσθη ἀπὸ μὲν τοῦ μεγάλου Βασιλείου πολλὰ
τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ ταῦτα · Εἰ γὰρ οὐδὲν (7) ὅλως
ἐπὶ Θεοῦ κατ' ἐπίνοιαν ὁ Εὐνόμιος θεωρεῖ, ἵνα
μὴ δόξῃ ἀνθρώπιναις τὸν Θεὸν σεμνύνειν προση-
γορίαις, πάντα ὁμοίως οὐσίαν ὁμολογήσει τὰ
ἐπιλεγόμενα τῷ Θεῷ. Πῶς οὖν οὐ καταγέλαστον
τὸ δημιουργικὸν οὐσίαν εἶναι λέγειν · τὸ προ-
νοητικὸν πάλιν οὐσίαν, τὸ προγνωστικὸν
ὡσαύτως, καὶ ἀπαξιαπλῶς πῦσαν ἐνεργείαν οὐ-
σίαν τίθεσθαι ;

Fr. Combefisii notæ.

(7) Inopite assumpta hæc pro Palama, cum sermo sit de distinctione rationis.

Ἀπὸ δὲ τοῦ θεολόγου Δαμασκηνοῦ, ἐν οἷς περὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν τῶν ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ διδάσκει, λέγων, Ἰστέον ὡς ἄλλο ἐστὶν ἐνέργεια καὶ ἄλλο ἐνεργητικόν, καὶ ἄλλο ἐνέργημα, καὶ ἄλλο ἐνεργῶν. Ἐνέργεια μὲν οὖν ἐστὶν ἡ δραστική καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις· ἐνεργητικὸν δὲ ἡ φύσις, δὲ ἡς ἡ ἐνέργεια προέβη· ἐνέργημα δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα· ἐνεργῶν δὲ ὁ καχημέτρος τῆ ἐνεργείας, ἧται ἡ ὑπόστασις.

Ὁ δὲ θεὸς Μάξιμος ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ, « Ἐκ τῆς ἐπὶ σεκρέτου διαλέξεως, Πάντως, φησὶν, ἀνάγκη ἐπὶ Χριστοῦ θελήσεις λέγεσθαι καὶ ἐνεργείας, καὶ πᾶσι ἀνάγκη· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων χωρὶς ἐνεργείας φυσικῆς ὑφέστηκεν. Οἱ γὰρ ἄγιοι Πατέρες φανερώς λέγουσι μῆτε εἶναι μῆτε γινώσκεσθαι χωρὶς τῆς οὐσιώδους αὐτῆς ἐνεργείας τὴν οὐρανὴν φύσιν.

Ἐπὶ δὲ οἱ ἔλεγον, μὴ μόνον τοῖς ἁγίοις διετέλου καθ' ἕνα μαχόμενοι, ἀλλ' ἦδη καὶ αὐτὴν τὴν ἄγλιαν καὶ οἰκουμένην ἔκτην σύνοδον ἀνατρέπειν καὶ καταλύειν ἐπιχείρου, ἧ δὴ οὐκ ἄλλος ἦν ὁ σκοπὸς, περὶ δὲ τῶν δύο φυσικῶν θελημάτων καὶ τῶν δύο φυσικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐν τῷ Κυρίῳ καὶ Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ πᾶσα ἡ πρόθεσις γέγονε, καὶ ἦν ἀνάγκη διὰ ταῦτα προκομισθῆναι τῆς τοιαύτης συνόδου Πρακτικὰ, καὶ ἀναγνωσθῆναι, καὶ ἀπὸ τούτων ἐδυσθεῖς ἀνακηρυχθῆναι, τὰ μὲν προετέθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου· οἱ δ' εὐθύς ἀπὸ τῶν προτεθῆναι ἀνέκραξαν, Μὴ τὰ Πρακτικὰ τῆς συνόδου, ἀλλὰ τὸν ἕρον μόνον ἀνάγνωθι. Τῆς δὲ θείας συνόδου διαπορουμένης ὅτι ποτε βούλεται ἡ τοιαύτη φωνή, καὶ ἀν' οὗτουπερ ἀποδοκιμάζουσι, καὶ οὐ δέχονται τὰ Πρακτικὰ, ἐκείνοι καὶ οὕτως τῆς αὐτῆς περιέργου κακονοίας καὶ δισετραμμένης γνώμης οὐδ' ὅπως οὖν ἀφίσταντο, τῶν Πρακτικῶν μηδὲως προσέμενοι τὴν ἀνάγνωσιν, Ἐπὶ τούτοις κελεύσει θεῖα τοῦ γαλινοτάτου βασιλέως ἡμῶν ἀνεγνώσθη ῥῆσις ἀπὸ τοῦ συνήθως ἐπὶ ἄμβωνος ἀναγιγνωσκόμενου τῆ Κυριακῆ τῆς Ὁρθοδοξίας συνοδικῆς, ἧτις καὶ ἐπὶ λέξεως ἔχει οὕτως· Τοῖς ἀποβαλλομένοις τὰς τῶν ἁγίων Πατέρων φωνὰς τὰς ἐπὶ συστάσει τῶν ὁρθῶν δογματικῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐκφωνηθείσας, Ἀθανασίου, Κυρίλλου, Ἀμβροσίου, Ἀμφιλοχίου, τοῦ θεηγόρου Λέοντος τοῦ πρῶτου ἀρχιεπισκόπου τῆς κρυσυτάτης Ῥώμης, καὶ τῶν λοιπῶν· εἴτε τε καὶ τὰ τῶν οἰκουμένων συνόδων Πρακτικὰ, τῆς τετάρτης, φημι, καὶ τῆς ἐκτης, μὴ κατασκαζόμενοις, ἀνάθεμα. Ἐπὶ τούτοις ἀνεγνώσθη καὶ ῥῆσις τῶν Πρακτικῶν ἔχουσα ἐπὶ λέξεως οὕτως· Τίς γὰρ, εἰ καὶ βραδύς εἴη πρὸς τὸ τοῖσαι, οὐ θεωρήσει, ὅπερ πᾶσι φαίνεται, ὅτι ἀδύνατον καὶ παρὰ τὴν τάξιν τῆς φύσεως ἐστὶ δύνασθαι εἶναι φύσιν, καὶ ἐνεργεῖαν μὴ ἔχειν φύσεως, ὅπερ οὐδὲ ἀπὸ τῶν υἱρτικῶν ποτε ἐδοκιμάσθη λέγεσθαι, οἵτινες πάσας τὰς ἀνθρωπίνους κακοφυγίας καὶ σχολιάς ζητήσεις κατὰ τῆς ὀρθότητος τῆς πίστεως, καὶ συναθροισμοῦ ταῖς συνάξεσιν αὐτῶν προσφέρουσι ἐξέυρον. Πῶς

οὖν διακρίνεται ἀπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐκφράζειται, ὅτι ἀπὸ τῶν βεβηλωμένων αἱρετικῶν καταλύεται εὐρεθῆναι, ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνησεται π. ο. κτισθῆναι, ἵνα τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, τῆς θείας δηλονότι καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, ὡντινων αἱ ἰδιότητες ἀκέραιοι εἶναι γνωρίζονται ἐν Χριστῷ, μίαν ἔχουσιν ἐνέργειαν; Τίς ποτε ὁρθῶς φρονῶν δυνησεται ἀποδείξαι; ὁπόταν, ἔαν μία ἐστὶν, εἰπωσιν, Ἡ χρονικὴ ἡ ἀίδιος λαχθήσεται, θεία ἡ ἀνθρωπίνη, ἀκτιστος ἡ κτιστὴ· ἡ αὐτὴ ἧτις καὶ τοῦ Πατρὸς ἐστὶν, ἡ ἕτέρα παρὰ τὸν Πατέρα. Εἰ εἰσὶν μία ἐστὶν ἡ αὐτὴ, μία καὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ κοινή ἐστὶν, ὅπερ ἀλλόκοτόν ἐστι λέγεσθαι. Ὁπόταν ἕκαστος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἀνθρώπος ἐστὶ, τὰ ἀνθρώπινα ἐνεργήσας ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοίως αὐτῷ καὶ ὁ Πατὴρ ἐνέργησε φυσικῶς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πατὴρ ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Ἐπεὶ, ὅπερ ἡ ἀλήθεια περιέχει, ἐν ὅσῳ ἀνθρώπινά τινα ἐνέργησεν ὁ Χριστός, πρὸς μόνον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς Υἱοῦ ἐκπλαφῆσται. Ἄττω οὖν ἐστὶ τὰ αὐτὰ οἷα καὶ τοῦ Πατρὸς. Κατ' ἄλλο γὰρ δηλονότι καὶ ἄλλο ἐνέργησεν ὁ Χριστός, ἵνα κατὰ τὴν θεότητα, ἡ ποιῶν ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιῇ· καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ εἰσι τοῦ ἀνθρώπου ἰδία, ὁ αὐτὸς οὗτος ἐνεργεῖ ὡς ἀνθρώπος, ἐπειδὴ ἀληθὴς ἐστὶ καὶ Θεὸς καὶ ἀνθρώπος. Ὅθεν καὶ ἀληθῶς πιστεύεται δεῖ ὁ αὐτὸς οὗτος εἰς ὅν ἔχει φυσικὰς ἐνεργείας, τὴν θεῖαν δηλονότι καὶ τὴν ἀνθρωπίνην· τὴν ἀκτιστον καὶ τὴν κτιστήν, ὡς ἀληθινὸς καὶ τέλειος Θεός, καὶ ἀληθινὸς καὶ τέλειος ἀνθρώπος, εἰς ὁ αὐτὸς, μυστικῶς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν Πρακτικῶν προκομισθῆ ἐτέρα ῥῆσις, ἔχουσα ἐπὶ λέξεως οὕτω· Τῆς ἐκατέρως φύσεως ἐκατέραν ἴσμεν ἐνέργειαν, τὴν οὐσιώδη λέγω καὶ φυσικὴν καὶ κατάλληλον· ἀδιαίρετως προλοῦσαν· δὲ ἐκατέρας οὐσίας καὶ φύσεως, κατὰ τὴν ἐμπεφυκυῖαν αὐτῇ φυσικῇ καὶ οὐσιώδη κοινότητα, καὶ τὴν ἀμειστον ὁμοῦ καὶ ἀσύγγυτον θατέρας οὐσίας συνεκαγομένην ἐνέργειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ Χριστοῦ ποιῶν τὸ διάφορον, ὡς περὶ δὴ καὶ τὸ εἶναι τὰς φύσεις τῶν φύσεων.

Ἄλλὰ καὶ ὁ παρ' αὐτῶν ζητούμενος ὁρος ἀναγνωσθεὶς εἶχεν ἐπὶ λέξεως οὕτως· Ἡ παρούσα καὶ οἰκουμένη σύνοδος, πιστῶς δεξαμένη καὶ ὑπάλειψεν χερσὶν ἀσκαζομένη τὴν τε τοῦ ἀγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς κρυσυτάτης Ῥώμης Ἀγάθωνος· γνησίως ἀναγορῶν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν βασιλέα. Καὶ μετὰ τινά· Ἐκομένη τε ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμένικαῖς πάντεσιν συνόδοις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκρίτοις Πατέρεσιν, καὶ συμφώνως ἐρίλουσα, ὁμολοῦσι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἡμῶν τὸν ἕνα τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ὡμοφυγῆς Τριάδος τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, κατὰ πάντα ὁμοίον ἡμῶν

χωρίς ἁμαρτίας · πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς Α γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα · ἐκ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμῶν καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, τῆς κυρίας καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα · ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν, Υἱὸν, Κύριον, Μονογενῆ, ἐκ δύο φύσεων, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀδιαίρετως ἡνωμένον, οὐδαμῶς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν · σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἕν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης · οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν μονογενῆ, Θεὸν Ἀύτον, Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καθάπερ ἄνω οἱ προφήται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεκαίδευσε, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐξεκαίδευσε Σύμβολον καὶ δύο φυσικὰ θελήματα ἴσως θελήματα ἐν αὐτῷ, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαίρετως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀσυγχύτως, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν, ὡσαύτως κηρύττομεν · καὶ δύο μὲν φυσικὰ θελήματα, οὐχ ὑπεραντί, μὴ γένοιτο, καθὼς οἱ ἀσεβεῖς ἐφησαν αἱρετικοί, ἀλλ' ἐκόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα, καὶ μὴ ἀντιπίκτον. ἢ ἀντικαλαῖον · μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἔποτασόμενον τῷ θεῷ αὐτοῦ καὶ παρθενοῖ θελήματι.

Τούτων δὲ ἀναγνωσθέντων, κωφοὶς εἰκόεσαν οἱ τῆς αἰρέσεως προϊστάμενοι, ἐν' καὶ πάντῃ ἀδιάφορον βδώντες καὶ διατεινόμενοι τὴν θείαν τε καὶ ἄκτιστον οὐσίαν, καὶ τὴν θείαν καὶ ἄκτιστον ταύτης ἐνεργεῖαν · προφέροντες καὶ βητά, ὧν τὸ μὲν ἦν τοῦ θεοῦ καὶ ὁμολογητοῦ Μαξίμου, τὸ δὲ τοῦ ἐν ἁγίοις ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τοῦ Γραπτοῦ, διαστρέφοντες καὶ παρερμηνεύοντες ταῦτα πρὸς τὴν οικείαν δυσσεβείαν. Πῶς γὰρ ἂν ὁ θεὸς Μάξιμος τῆ τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖα πολεμῆν ἐμελλεν (8), ὅς γε ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ δύο ἐνεργειῶν, τῆς τε θείας δηλαδὴ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, δρόμους μὲν ἠλάθη τασούτους, γλῶτταν δὲ τὴν θεοφθόγγον ἐκείνην ἀφήρηται, χειρὰ δὲ ἐκείκοπται, καὶ

τέλος ἀειφυλᾶν καταδικασθεὶς, μαρτυρικῶν γενναίως ἠσπασατο θάνατον; Τῶν δὲ καὶ ἐπι ἀντιλεγόντων, καὶ προφερόντων τῷ Θεσσαλονίκῃς Θεότητα λέγοντι τὴν θείαν ἐνεργεῖαν, ἀνεγνώσθησαν ῥήσεις τῶν ἁγίων, τοῦ μὲν μεγάλου Βασιλεῖου, ἐν οἷς πρὸς Εὐστάθιον τὴν λατρίην γράφει, Οὐκ οἶδα ὅπως ἐπι τῆς τῆς φύσεως ἔνδειξιν τὴν προσηγορίαν τῆς Θεότητος φέρουσιν οἱ πάντα κατασκευάζοντες, ὡς περ οὐκ ἀκηκόες παρὰ τῆς Γραφῆς δεῖ χειροτονητῆ φύσιν οὐ γίνεται (9). Μωσῆς δὲ τῶν Αἰγυπτίων ἐχειροτονηθῆ θεός, οὕτω πρὸς αὐτὸν εἰπὼντος τοῦ χρηματίζοντος, Ὅτι θεὸς σε δέδωκα τῷ Φαραῶ. Οὐκοῦν ἐξουσίας ἰσθὺς εἴτε ἐποπτικῆς εἴτε ἐνεργητικῆς ἔνδειξιν ἢ προσηγορίαν φέρει. Ἡ δὲ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐκινουμένοις ὀνόμασι, καθὼς ἐστι, μένει ἀσηματωτος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος.

Τοῦ δὲ Νύσσης ἐν τῷ περὶ Θεότητος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος λέγοντος, Φασὶν οἱ Πνευματομάχοι φύσεως εἶναι σηματικὴν τὴν Θεότητα. Ἡμῖς δὲ φάμεν δεῖ δρόμα σηματικὸν ἢ θεία φύσις ἢ οὐκ ἔχει, ἢ ἡμῖν οὐκ ἔχει· ἀλλ' εἰ τι καὶ λέγεται εἴτε παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης συνηθείας, εἴτε παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, τῶν περὶ αὐτὴν ἀποσημασθέντων ἐστὶ τι. Αὐτὴ δὲ ἢ θεία φύσις ἀφραστός τε καὶ ἀνεκφώνητος μένει, ὑπερβαίνουσα πᾶσαν τὴν διὰ φωνῆς σημασίαν. Λαβέτωσαν δὲ τῆς αὐτῶν ἀνοήτου σημασίας τὸν ὄφιν κατήγορον, ὃς δείκνυσιν δεῖ τὸ τῆς Θεότητος ὄνομα τῆς ὀρατικῆς ἐνεργείας τὴν σημασίαν ἔχει. Συμβουλεύων γὰρ ἀψασθαί τῶν ἀπηγορευμένων, τοῦτο ἀπαγγέλλεται, καὶ ἐσσεθε ὡς θεοί. Ὅρῳς δεῖ τὴν θεατικὴν ἐνεργεῖαν προσμαρτυρεῖ τῆ φωνῆ τῆς Θεότητος; Οὐ γὰρ ἐστὶ θεάσασθαί τι μὴ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνοιγόντων. Οὐκοῦν οὐχὶ φύσιν, ἀλλὰ τὴν θεατικὴν δύναμιν ἢ τῆς Θεότητος προσηγορία παρίστησιν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς πρὸς Ἀθλάδιον γράφων, Θεός, φησὶν, ἐνεργούντα δηλοῖ · Θεότης δὲ ἐνεργεῖαν. Οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν ἐνεργεῖα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργούν ἕκαστον αὐτῶν.

Fr. Combefisii notæ.

(8) Suppressæ auctoritates quæ Palamitarum pugnas omnes possent elidere.
 (9) Ὅτι χειροτονητῆ φύσιν οὐ γίνεται. Apud Basilium, χειροτονία φύσις οὐ γίνεται. ubi interpr. Ordinatío non est natura. Quod mihi non placet; melius Laurent. Siphanius apud Greg. Nyss. cui perinde tractatus ille tribuitur: Quod natura non est ejus conditionis, ut constitui, eligi et designari possit. Malim ego χειροτονίαν in danieli casu. Natura non sit electio et quasi creatio, quæ per suffragia est; factitie nimirum et institutione seu designatione, sed ipsa nascitur vel a se est, et quasi fundamentum reliquorum; quod nobis in Deo ignotum, nec nisi ex effectibus nominatur, tum etiam cum Deum dicimus. Ut enim auctor est Greg. Nyss. ad Ablabium, vox illa, τὴν ἐποπτικὴν καὶ θεατικὴν δύναμιν σημαί, ὡς ἰνσπεκτρίαν et spectatricem, ἥνπερ δὴ Θεότητα λέγομεν · quam Deitatem dicimus. Nec aliter ejus frater hic, nempe Basil. Ἐξουσίας τῆς εἴτε ἐποπτικῆς εἴτε ἐνεργητικῆς ἔνδειξιν ἢ

προσηγορία φησὶ. Potestatis cujusdam sive inspictricis sive effectricis significandi vim habet; ubi non bene Basilii interpres, potestatis suorum vel mundanae administrationis. Non enim Moses datus est deus Pharaoni, ut quasi illi in sacris præesset, sed ut in ipsum adverteret, ejusque per-ricaciam edomaret, juxta ejus vocis duplex etymum, quod magis Basilio arrisit, ἀπὸ τοῦ θεάσασθαί · quod videat, inspectet omnia, nec eum quidquam lateat; καὶ παρὰ τοῦ θῶ τὸ κατασκευάζω καὶ ποιῶ. ait Magnum Etymolog. ὁ πάντων ποιητῆς καὶ τῆς τῶν πάντων κατασκευῆς αἴτιος, quod omnium creator et auctor; τὸ ἐποπτικὸν, de illis qui sacra jam velut intuentur, ac inspectare censentur, in eis scilicet perfecti, quo respexit interpr., non videtur ad rem, vel ex mente Basilii. Alia vide in Etymolog. Porro hæc, ac sequentia Nysseni, ne vel in specio Palamitis favent, inepitissimeque velut ex eis victores, adversarios in erroris sui consensum pernarum severitate cogunt.

Ὅτι δὲ διὰ πάντων τούτων ἐξεληλεγμένοι, προσ-
 ακλήθησαν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς μετάνοιαν,
 πολλὰ πρότερον τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως ἡμῶν μὴ
 ἀποπηδῆσαι τοῦ καλοῦ τῆς μετάνοιας φαρμάκου λό-
 γοις πολὺ τὸ ἐπαγωγὴν καὶ χάριεν ἔχουσι παρακα-
 κληκός αὐτοῦς. Οἱ δὲ οὐ κατεδέξαντο, ἀντικρυς
 λέγοντες, *Τὰς ὁδοὺς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι.*
 Ἐνέμενον γὰρ οἷς κακῶς ἔγνωσαν ἐξ ἀρχῆς. Διὰ
 τοῦτο κελεύσει θεῖα τοῦ κρατίστου βασιλέως ἡμῶν
 καὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου
 ἀνεγκώσθη Τόμος ἐπὶ καθαιρήσει μὲν προβῶς πρὸ
 καιροῦ τινος τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Γάννου καὶ ἑτέρων,
 ὡς τὰ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινθύνου νενοσηκώτων· μήπω
 δὲ εἰς ἔργον προβάς, διὰ τὸ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν
 καὶ μετάνοιαν ἀναμένειν, καὶ πᾶσι τρόποις καὶ
 μηχαναῖς ἀνακαλεῖσθαι ταύτην ὅλην προθυμίᾳ τε καὶ
 σπουδῇ. Καὶ ἀναγνωσθέντος, ἤρξατο ὁ τιμωτάτος
 μέγας χαρτοφύλαξ καὶ ὕπατος τῶν φιλοσόφων,
 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔθος, ἐρωτᾶν ἕκαστον ὅπερ
 ἔχει γνώμης περὶ τῶν κατὰ μέρος λαληθέντων τε καὶ
 ἐξετασθέντων δογματικῶν κεφαλαίων. Καὶ πάντες
 ἐνὶ στόματι ὡς ἐξ ἑνὸς κινούμενοι Πνεύματος, μετὰ
 τοῦ ἡνωμένου καὶ θεοπρεπῆ διακρίσιν καὶ διαφορὰν
 τῆς θείας· οὐσίας καὶ ἐνεργείας φανερώς ὠμολόγησαν,
 τοί; θεολόγοις ἐπόμενοι, ἀκτιστόν τε τὴν θεῖαν ἐνέρ-
 γειαν, οὐ δῆτα καὶ τὴν οὐσίαν ἑστερξαν. Καὶ θεό-
 τητα· καὶ ταύτην δὴ τὴν θεῖαν ἐνέργειαν ὀνομάζεσθαι
 παρὰ τῶν αὐτῶν θεολόγων ἀκούσαντες, ἀσμένως
 ἀδέξαντο.

Ἐπὶ τούτοις ἐρωτηθεὶς καὶ ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰ-
 κουμενικός πατριάρχης καὶ αὐτὸς τὴν οἰκίαν γνώ-
 μην ἐξενεγκεῖν, λόγον τε διεξελθὼν πρότερον περὶ
 διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, καὶ τοὺς
 παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένους τῆς διαφορᾶς τρόπους,
 πάντα καλῶς καὶ κατὰ μέρος διεκρινήσας, εἶτε τε
 καὶ τὸ ἡνωμένον καὶ ἀχώριστον ταύτης πρὸς τὴν
 θεῖαν οὐσίαν ἀποδείξας, ἐν οἷς καὶ ἀκτιστον ἐνέρ-
 γειαν, καὶ θεότητα παρὰ τῶν ἁγίων εἰρησθαι ἀπε-
 φῆματο, τῆς πρὸς τοὺς διαφορομένους ἔπειτα παραι-
 νέσεως· ὅλος ἐγένετο, παρακαλῶν, νοουθετῶν, ἐλέγ-
 χων· πᾶσι τρόποις πρὸς μετάνοιαν αὐτοῦς ἐκκαλού-
 μενος, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ τὴν ἱερὰν σύν-
 ολον συμφωνίαν, μετ' εἶτε πλειστής προθυμίας καὶ
 σπουδῆς θεοφιλῶς προτροπόμενος. Ὡς δὲ καὶ οὕτω
 τούτους ἑώρα ἀνιάτως ἔχοντας, τῶν τε προτέρων
 βλασφημιῶν ἔχομένους καθάπαξ, καὶ τὴν μετάνοιαν
 παντάπασιν ἀποσειομένους, ζῆλον ἀναλαθὼν ἀξίον
 μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς, ἀξίον δὲ τοῦ
 θρόνου, τὸν μὲν Ἐφέσου καὶ τὸν Γάννου τῶν ἀρχιε-
 ρατικῶν συμβόλων καὶ πάσης ἱεροσύνης ἀπογυμνοί,
 τοῦτο καὶ τῆς ἱερᾶς συμπήφισαμένης συνόδου· οἱ
 δὲ σὺν αὐτοῖς ἕτεροι, οἱ τε τῆς αἵρέσεως προϊστάμε-
 νοι, καὶ οἱ τούτοις κακῶς ἐπόμενοι, τὴν καταδίκη-
 νη μετ' αὐτῶν ἔχοντες, ἀποπέμπονται, τινῶν συγγνώ-
 μην αἰτησάντων, καὶ διὰ μετάνοιας ταύτης τετυχη-
 κήτων. Καὶ ἡμὲν συνέλευσις αὐτῆ ἐν τούτοις ἐτελεύ-
 τησε.

Ἡμέραι δ' ἐξ ἐκείνου παρεβρύθησαν ὀλίγαι, οὕτω
 τοῦ γαληνοτάτου καὶ ἁγίου βασιλέως ἡμῶν κελεύσαν-

Α τοῦ, καὶ μετάνοιας ἐντεῦθεν ὄραν τοῖς διαφορομέ-
 νοις σοφῶς ὑπανοίγοντος· τῶν δὲ κα' εἶτε ἀνιάτως
 ἐχόντων, ἔδοξε δίκαιον σύνοδον ἑτέραν πάλιν συγ-
 κροτηθῆναι, ὥστε δι' ἐξετάσεως φανερωτέραν γινώ-
 σθαι περὶ τῶν προδεδημένων τὴν τῆς εὐσεβείας
 ἀλήθειαν ἐκ τῶν τοί; ἁγίοις τεθεολογημένων. Καὶ δὴ
 γενομένης, τῶν ἑτεροδοξούντων ἀπαντῆσαι μὴ βου-
 ληθέντων, ἀλλ' ἀπειπόντων τοῦτο καθάπαξ, ὁ εὐσε-
 βίστατος ἐκέλευσε βασιλεὺς, πολλῶν δογματικῶν κε-
 φαλαίων προδεδημένων εἰς ζήτησιν, πρώτων μὲν
 εἰ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ θεοπρεπῆς διάκρισις οὐσίας καὶ
 ἐνεργείας· ἔπειτα διακρίσεως ἀναφανείσης, πότε-
 ρον ἢ ἐνέργεια αὐτῆ χριστῆ ἔστιν, ἢ ἀκτιστος· τρί-
 τον δὲ εἴγε ἀκτιστος ἀποδειχθεῖ ἢ θεοπρεπῆς αὐτῆ
 ἐνέργεια, πῶς ἂν τις ἐκφυγοί τὸ μὴ παρὰ τοῦτο
 σύνθετον τὸν Θεὸν εἶναι νομίζειν, ὅπερ οἱ ἑτεροδο-
 ξοῦντες προφέρειν τολμῶσι τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ.
 Τέταρτον δὲ, εἴγε ἢ φωνῆ τῆς Θεότητος οὐκ ἐπὶ τῆς
 οὐσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς θείας ἐνεργείας παρὰ
 τῶν θεολόγων βυμνηται. Καὶ ἐκ τούτου γὰρ τὴν τῆς
 διθείας ἀμορφίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ κατα-
 χέουσιν οἱ ταύτης πολέμιοι. Πέμπτον δὲ, εἴπερ οἱ
 θεολόγοι κατὰ τι τὴν οὐσίαν τῆς ἐνεργείας ὑπερ-
 κείσθαι φασιν, ἔπειτα καὶ τοῦτο τοῖς ἐναντιούμενοις
 ὑπὸ μὲψιν τελεῖ. Καὶ λοιπὸν εἶτε Θεοῦ μεταχομένου,
 πότερον κατὰ τὴν οὐσίαν μετοχῆ, ἢ κατὰ τὴν ἐνέρ-
 γειαν. Τοσοῦτον προκειμένων ἡμῖν ζητημάτων
 ἀρκίως, οὐ χρὴ περὶ πάντων ὁμοῦ ποιηθῆσαι τοὺς λό-
 γους· γένοιτο γὰρ ἂν οὕτω; ἢ τοῦ ζητουμένου κατὰ
 ληψίς οὐδαμῶς ἀκριβῆς, οὐδὲ κατὰ τὴν ἡμετέραν
 πρόθεσιν, ἀλλὰ περὶ ἐκάστου ἰδίᾳ διαλάθωμεν,
 ὃ δὴ τοῖς ἀπλωαῖσι χρώμενοι τοῖς σεπτοῖς θεο-
 λόγοις.

Καὶ πρῶτον εἰ δοκεῖ περὶ τοῦ πρώτου λέγωμεν·
 Ἄρ' ἔστι θεοπρεπῆς διάκρισις ἐπὶ Θεοῦ οὐσίας καὶ
 ἐνεργείας, ὅπερ τοῖς διαφορομένοις ἀπειρηται,
 πολλὰ τε ἄλλα ἄτοπα καὶ πολυθεῖαν ἐκ τούτου
 συνάγειν οἰομένοις, ἢ ταυτὸν πάντη καὶ ἀδιώ-
 φρον;

Ταῦτα τοῦ κρατίστου βασιλέως κελεύσαντος, ἢ
 θεῖα σύνοδος τοῖς λεγομένοις προστυχούσα, οὐκ ἄλ-
 λην, εἶπον, ἴσμεν ὁδὸν, θεοῦτα βασιλεῦ, βῆδως
 πρὸς ἀλήθειαν φέρουσαν ἢ ταύτην ἢν ἀρκίως ἡμῖν
 ὑπέδειξας· καὶ τῶν θεολόγων ὡς ἔχουσι περὶ τού-
 των γνώμης εἰς ἐπήκουον πάντων ἀναγνωσθέντων,
 ἀπαδείχθη ὅτι οἱ μὴ μετὰ τοῦ ἡνωμένου καὶ τὸ
 διακεκριμένον τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας
 προσθεύοντες ἀθεοὶ τέ εἰσι καὶ πολλοὶς ἑτέροις ἀτέ-
 ποις αὐτοῦς περιβάλλουσι. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν
 Διονύσιον, *Τὸ μηθεμίαν δύναμιν ἢ ἐνέργειαν
 ἔχον οὐτε ἔστιν, οὐτε τί ἔστιν· οὐτε ἔστι παν-
 τελῶς αὐτοῦ θεοῦ ἢ ἀφαίρεσις.* Τὸ δὲ ἔχον, οὐ
 ἔχει κατὰ τι διαφέρει πάντως. Εἰ οὖν οὐκ ἔστι
 διαφορὰ τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας, οὐκ ἔστιν
 ἔχειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν. Τὲ δὲ μὴ ἔχον
 ἐνέργειαν ἀνενέργητόν ἔστι, τὸ δὲ ἀνενέργητον καὶ
 ἀνυπαρκτον.

Τοῦ δὲ θεοφόρου Δαμασκηνοῦ γράφοντος, *Ἔργον
 μὲν θείας φύσεως ἢ προαιώνιος γέννησις· ἔργον*

δὲ θείας θελήσεως ἢ κτίσις καὶ τοῦ ἁγίου Κυ-
 ρίλλου, Τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστὶ φύσεως δὲ
 τὸ γεννᾶν. Φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταυτὸν·
 οἱ ἀδιάφορον εἶναι λέγοντες τὴν θείαν οὐσίαν καὶ
 τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἐπειδὴ κατ' ἐκείνον τῆς
 φύσεως ἐστὶ τὸ γεννᾶν, ἐστὶ δὲ κατ' αὐτοὺς ἀδιά-
 φορος τῆς φύσεως ἐνέργεια, ἐστὶ κατ' αὐτοὺς καὶ
 τῆς ἐνεργείας τὸ γεννᾶν· καὶ οὕτω τὰ ποιήματα
 εἰσονται γεννήματα ἀδία, ὡς ἐκ τῆς θείας φύσεως
 ὄντα. Ἐπεί δὲ πάλιν τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τὸ ποιεῖν,
 ἢ δὲ φύσις ἀδιάφορος τῇ ἐνεργείᾳ, κατ' αὐτοὺς τῆς
 φύσεως ἐστὶ τὸ ποιεῖν. Καὶ οὕτω κατ' αὐτοὺς
 τὰ ἐκ τῆς φύσεως εἰσονται ποιήματα.

Καὶ πάλιν, τοῦ αὐτοῦ γράφοντος ἐν τῷ δευτέρῳ
 τῶν πρὸς Ἑρμεῖαν διαλόγων, Πρὸς δὲ τούτοις
 ἀπασὶ πεποιησθαι φαιμεν ἐξ ἐνεργείας Θεοῦ πῦρ
 τε τὸ καυστικόν, καὶ μὴν καὶ τὸ ὕδωρ διαψύ-
 χειν εἰδός· οἱ ταυτὸν καὶ ἀδιάφορον οὐσίαν καὶ
 ἐνέργειαν εἶναι λέγοντες ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας τό-
 τε πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ λέγειν ἀναγκασθήσονται·
 καὶ οὕτω τῆς Ἑλλήνων πλάνης χειρῶν ἢ νῦν κα-
 κοδοξία καθέστηκεν, εἰπερ ἐκείνοι τὴν λογικὴν
 μόνην ψυχὴν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐνόμι-
 σαν· οὗτοι δὲ γε καὶ τὰ δίκαιά δὴ ταῦτα καὶ αἰσθητά
 ὀνόματα.

Ἄλλὰ καὶ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐν τῷ κατὰ
 Ἰωάννην Εὐαγγέλιῳ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν
 ἑσμεν, εἰρηκτός, ὁ θεός· Χρυσόστομος ἐν ὁμιλίᾳ
 ἐξηκοστῇ τῆς εἰς τὸ τοιοῦτον Εὐαγγέλιον ἐρμηνείας
 τοῦτο διασαφῶν τὸ ῥητὸν, κατὰ τὴν δύναμιν
 ἐνταυθὰ φησὶν εἰρησθαι αὐτό. Καὶ γὰρ περὶ ταύ-
 τῆς ἦν ὁ λόγος ἀπας αὐτῷ. Εἰ δὲ ἡ δύναμις ἢ
 αὐτῆ, εὐδηλον ὅτι καὶ ἡ οὐσία. Καὶ μετὰ βρα-
 χεία, Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἄλληρ δι' ἄλλης, οὔτε οὐ-
 σίαν, οὔτε δύναμιν μασεῖν. Καὶ πάλιν ἐν τῷ
 αὐτῷ Εὐαγγέλιῳ, τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου εἰπόντος,
 Κύρια, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν,
 ὁ θεὸς οὗτος Χρυσόστομος ἐν τῇ αὐτῇ ὁμιλίᾳ,
 « Ἰδωμεν, » φησὶ, « εἰ ὁ Φίλιππος ζητεῖ ἰδεῖν·
 ἄρα τὴν σοφίαν τοῦ Πατρὸς, ἄρα τὴν ἀγαθό-
 τητά; Οὐχί, ἀλλ' αὐτὸ δὲ εἰ ποτὲ ἐστὶν ὁ Θεός·
 αὐτὴν τὴν οὐσίαν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, τὸ ἀπο-
 στολικὸν ῥητὸν ἐξηγούμενος τῆς πρὸς Ῥωμαίους
 ἐπιστολῆς, τὸ λέγον, Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς
 θάνατος· τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ
 καὶ εἰρήνη, φρόνημα, εἶπε, σαρκὸς τὴν κακίαν
 φησὶ· καὶ φρόνημα πνεύματος τὴν χάριν τὴν
 δεδομένην, καὶ τὴν ἐνέργειαν τὴν τῇ προαιρέσει
 κερνωμένην τῇ χρηστῇ, οὐδαμοῦ περὶ ὑποστά-
 σεως ἐνταῦθα καὶ οὐσίας διαλεγομένους. Καὶ αὐ-
 θεῖ; ὁ αὐτός Χρυσόστομος ἐν τῷ λόγῳ ἐν ᾧ ἐξη-
 γαίται τὸ, Θέος τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸν μηρόν
 μου (10), καὶ δημοσον, τάδε κατὰ λέξιν φησὶν·

Α Λυχρία ἦν ἀληθής ἢ σάρξ ἢ δεσποτικὴ, ἢ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐλλείψεις ἐπακλασίων
 χάριτι δείξασα. « Ἐξελεύσεται γὰρ, » φησὶν
 Ἠσαίας, « ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰσραὴλ, καὶ ἀν-
 θος ἐξ αὐτῆς ἀναθήσεται, καὶ ἐκπαρακούσεται
 ἐκ' αὐτῶν Πνεῦμα Θεοῦ. » Ποῖον; Τὸ πολυμ-
 ρὲς ταῖς ἐνεργείαις, καὶ πολλὴ τῇ φύσει· « Ἐκ-
 παρακούσεται Πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ
 συνέσεως, πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος, πνεῦμα
 γνώσεως καὶ εὐσεβείας· πνεῦμα φόβου Θεοῦ. »
 Τὰς ἐκτὰ χάριτας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὰς
 ἐκπαρακουσάμενας τῷ σώματι τῷ δεσποτικῷ,
 κείνας σχηματίζει ἐν τῷ πνεύματι ἐκταλόχνη. Καὶ
 πάλιν ὁ αὐτός θεὸς Χρυσόστομος ἐν τῷ περὶ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος λόγῳ, Οὐ πάντα, φησὶ, τὰ χαρί-
 σματα λαμβάνει τις, ἴσα μὴ τις τὴν χάριν φύ-
 σιν εἶναι νομίσῃ.

Ἄλλὰ καὶ τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ φιλοσόφου
 Ἰουστίνου, γράφοντος, Ὡς ἄρα τοῦ Θεοῦ ἔχοντος
 οὐσίαν μὲν πρὸς ὑπαρξιν, βούλησιν δὲ πρὸς
 ποίησιν, ὁ ἀποβρίπτων οὐσίας τε καὶ βουλῆς τὴν
 διαφορὰν καὶ τὴν ὑπαρξιν ἀποβρίπτει τοῦ Θεοῦ
 καὶ τὴν ποίησιν· οὐ φανερώς οἱ τὴν διαφορὰν ἀθε-
 τοῦντες, οὔτοι καὶ τὴν θεὸν ἀνοούμενοι, καὶ τὸ
 αὐτόματον δοξάζοντες δεικνύνται; Κατὰ γὰρ τὸν
 ἐκ Δαμασκοῦ θεὸν Ἰωάννην, Ἐνέργειά ἐστὶ καὶ
 ἡ βούλησις, ὡς ἐν τῷ περὶ ἐνεργείας τριακοστῷ
 ἔκτῳ τῶν δογματικῶν κεφαλαίων διασαφεί. Εἰκὼν
 γὰρ πρότερον περὶ τε ἄλλων, καὶ δὴ καὶ βουλή-
 σεως ἀνθρωπίνης τε καὶ θείας, ἐπάγει εὐθύς ἐν τῇ
 ἀρχῇ τοῦ ἐφεξῆς κεφαλαίου ἐπι λέξεως οὕτως· Χρῆ
 γινώσκειν ὡς πᾶσαι αἱ δυνάμεις αἱ προσηρημέ-
 ναι, αἱ τε γνωστικαὶ, αἱ τε ζωτικαὶ, καὶ φυσικαὶ
 καὶ τεχνικαὶ ἐνέργειαι λέγονται. Ἐνέρ-
 γεια γὰρ ἐστὶν ἡ φυσικὴ ἐκάστης οὐσίας
 δύναμις τε καὶ κίνησις, ἧς μόνον ἐστέρηται τὸ
 μὴ ὄν.

Τούτων τοίνυν οὕτω σαφῶς διευκρινθέντων,
 καὶ τῆς διαφορᾶς μάλα ἠναργῶς, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως
 ἐνῆν, ἀποδεικνυμένης, οὐκ ἐν κειδοῖς ἀνθρωπι-
 νῆς σοφίας λόγους, κατὰ τὸν θεσπίσιον Παύλου,
 ἀλλ' ἐν διδακτοῖς; Πνεύματος ἁγίου, ταῖς τῶν Πα-
 τέρων δὴκου θεοπνευστοῖς θεολογίαις, ἔδει τοὺς
 καὶ ὁπωσιούον, ἐφῆ ἡ θεία σύνοδος, περὶ τούτου
 διαφέρεισθαι κειραθέντας, νῦν γοῦν, εἰ καὶ μὴ πρό-
 τερον, τὴν τῆς φιλοκεικίας νόσον τῆς ἑαυτῶν δια-
 νοίας εὐσεβῶς ἐξεληλακίνας, καὶ τοῖς κοινῶς ἡμῶν
 καθηγεμόσι καὶ διδασκάλοις τῆς εὐσεβείας εὐ μάλα
 προθύμως ἐθειήσασιν κεισθῆναι, σάλπιγγος ἀπάσης
 περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας μο-
 νοουχί λαμπροτέρας φωνᾶς ἀφιεῖσι· καὶ μηδὲν τι
 πῖλον μηδὲλως ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἀντιβιβνεῖν, καὶ
 κειρῶσθαι πολυπραγμανεῖν περαιτέρω, τίς ἢ ἐνέρ-

Fr. Combessii notæ.

(10) Ἐπὶ τὸν μηρόν μου. Reliqui omnes, et ipse
 Chrys. in eo tractatu et in Gen. ὅπο habent, ipsaque
 Hebr. ut vel librarii errore, vel lapsu memoriae,
 alterius alterius loco obreperit. Sic Matth. VIII.
 ἰσπερ. Æthiop. ἐπὶ ἔξουσιν legerit, pro ὅπο

ἐξουσιν, dum ex illo redditur, Nam et ego quidem
 profectus sum; cum aliud potius sonet, Sub præ-
 fectio sum (sub tribuno scilicet), cum tamen manna
 aliqua militum ei subesset, sicque illi dicto audientia
 esset.

γεια, και ποταπή ή διαφορά, και πώς άν γίνοντο α αυτη.

Ου γάρ, ως σοικε, του Χρυσοστόμου Πατρὸς ἀκη-
κώσι, εν οἷς τὸ κατὰ Ἰωάννην θεῖον Εὐαγγέλιον
ἐξηγείται, διδάσκοντος ἀνερμηνευτον και ἀπερινόη-
τον και ὑπὲρ τοὺς τῆς φύσεως νόμους τὴν θεῖαν
ἐνέργειαν εἶναι. *Εἰ γάρ τούτου, φησὶ, τοῦ πνεύ-
ματος, οὐ τὴν ἀίσθησιν δέχθη τῇ ἀκοῇ και τῇ
ἀφ᾽ ἧ, ἐρμηνεύσαι οὐκ οἶδας οὐδὲ τὴν ὁδόν, πῶς
τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν πα-
ριεργάζη, τὴν τοῦ ἀνέμου οὐκ ἐπιστάμενος, και-
τοι φωνῆν ἀκούων ; Τὸ δὲ, εἰ Ὁκου θέλει πρεῖ,
πρὸς παράστασιν τῆς τοῦ Παρακλητοῦ εἰρηται
ἐξουσίας. Εἰ γάρ τούτο οὐδεὶς κατέχει, ἀλλ'
δπου θέλει, φέρεται, πολλῶ μᾶλλον τὴν τοῦ
Πνεύματος ἐνέργειαν οὐ φύσεως θυτήσονται γό-
μοι κατασχεῖν, οὐχ ὁροι σωματικῆς γεννήσεως,
οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν· οὐδὲ γε τοῦ με-
γάλου Βασιλείου Εὐνομίου ἀντιλέγοντος και θεολο-
γούντος, εἰ Ὡς ἄρα εἰ μέλλοιμεν ἀπαντα τῇ
καταλήψει μετρεῖν, και τὸ τοῖς λογισμοῖς ἀπε-
ρίληπτον μηδὲ εἶναι τὸ παράπαν ὑπολαμβάν-
ειν, οἰχῆσεται μὲν ὁ τῆς πίστεως, οἰχῆσεται
δὲ ὁ τῆς ἐλπίδος μισθός. Πῶς δ' άν ἐλημεν ἐτι
τῶν μακαρισμῶν ἄξιοι, τῶν ἐπὶ τῇ πίστει τῶν
ἀοράτων ἐπικειμένων, οἱ μόνους τοῖς κατὰ λογισμὸν
ἐναργεῖαι παιθόμενοι ; Πόθεν ἐματαιώθησαν τὰ ἔθνη,
και ἐσκοτίσθη ἀσύνητος αὐτῶν καρδία ; οὐκ ἐπειθὴ
τοῖς τῷ λογισμῷ φαινόμενοις ἀκολουθοῦντες, τῷ κη-
ρύγματι τοῦ Πνεύματος ἀπειθοῦσι ; Τίνας δὲ Ἡσαΐα;
ἀποκλωστάς ὀδύρεται ; οὐ και οἱ σοφοὶ παρ' ἑαυτοῖς
και ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες ; οὐ τοὺς τοιούτους ;
Ταῦτα ἐχρῆν αὐτοὺς τῶν ἁγίων θεολογούντων
ἀκούειν, και γ' εὐθὺς ἀσιμένως ὑπακούειν, ὡς ἡδι-
στά τε τούτοις προσεσηκέναι, και ἀβασανίστως
ταῖς τὴν διαφορᾶν σημαίνουσαις θείαις φωναῖς αὐ-
τῶν ὑποπεπωκέναι, εὐσεβεῖ σιωπῇ ταύτην στέρ-
γοντάς τε και δεχομένους· τὸ δ' ὄπως, ἢ μηδαμοῦ,
ἢ μή ἐπ' ἀκαιρίσει τῆς διαφοράς προστιθέντας,
ἐκπερ ἄρα τοῖ ; και ὅπως οὖν εἰς εὐσεβοῦντας τελεῖν
δοκοῦσιν, αὐτοὺς συγκαταλέγειν ἡξίουν. Ἐπει δὲ
εἰς τοσοῦτον ὕβρεως και ἀναιδεας, μᾶλλον δὲ πα-
ραπληξίας ἀφίκοντο, ὡ ; και κατ' αὐτῶν μανῆναι
τῶν τε ἁγίων και οἰκουμενικῶν συνόδων, και πάν-
των, ὡς εἶπαι, τῶν ἱερῶν θεολόγων, και τολμᾶν
εἰς εὐθύνας ἡῖη και τούτους ἄγειν, και τοὺς μὲν,
φεῦ ! τῶν Ἑλληνικῶν ἐτι και συντρόφων αὐτοῖς
δογμάτων ἀπόζειν λέγειν, τοὺς δ' ἄμαθιας γράφε-
σθαι κλειστός, ὄλην και ταῦτα σύνοδον ὄντας, ἐνίους
δ' ὑπ' ἀνάγκης εἰς ταύτην θεολογίαν ἐξῆχθαι, και-
τοι μαρτυρίου θάνατον προθύμως ὑπὲρ αὐτῆς ἔλο-*

μένους, ἄλλους δ' ἐγκωμιάζοντας οὐκ ἀληθευόντας
ταῦτα γράφαι, (πῶς άν τις εν μέρει λέγειν τὰς αὐ-
τῶν ἀνάσχοιτο βλασφημίας ;) φέρε νῦν ἡμεῖς, διὰ
τὸ μη καταδίχασθαι τῶν φιλοχρίστων τὴν ἀκοήν,
ὡς πού τις ἐφη τῶν παρ' αὐτοῖς ἀθιτουμένων Πα-
τέρων, ὅ τί ποτε περὶ θεοῦ δόγματος (11) εἰρηται
τοῖς ἁγίοις, μη σφόδρα ἀληθείας και θεολογικῆς
ἀκριθείας ἐξηρημένον, τῷ παρ' αὐτῶν κρεσθευο-
μένῳ Θεῷ θαρρήσαντες, περὶ τε ἐνώσεως και δια-
κρίσεως τρόπου θελας οὐσίας και ἐνεργείας βρα-
χεῖ ἄττα πειραθῶμαι διεξιέναι· οὐκ οἰκοθεν λογι-
σμοῦ ; ἐφευρισκῶν ἐπιχειροῦντες, εἰς συνηγορίαν
τινὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν εὐσεβῶς πάλαι τε θεολογηθέν-
των· ἀλλ' ὄνπερ ἀπανταχοῦ τηρεῖν ἐσπουδάκαμεν
νόμον, τὰ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας
διδασκάλων πιστοῦσθαι, και μηδαμοῦ παρ' ἑαυτῶν
προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν τῶν τούτοις δογματισθέν-
των, τούτω δὴ κεχρημένοι κἀναυθα, τὴν θεῖαν ἐν-
έργειαν ἐκ τῆς θελας οὐσίας εἶναι διαρρήδη τῶν
ἁγίων βούντων ἀκηκόετες, οὐχ ὡς τὰ πάντα ἐκ
τοῦ Θεοῦ, και ταύτην εἶναι νομίζομεν, καθάπερ τοῖς
διαφερομένοις σὺν πολλοῖς ἐτέροις ἀτόποις και
τούτο δοκαῖ. Τὸ μὲν γάρ ἐκ τοῦ Θεοῦ κἀπὶ τῶν
κτισμάτων εἰρηται· τὸ δ' ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ
ἐπ' οὐδενὸς εἰρηται ποτε τῶν ποιημάτων. Μάλιστα
μὲν οὖν και ἀπειρηται παντελῶς τούτῳ ; γε τοῖς
ἁγίοις.

Ὁ τε γάρ μέγας Βασιλεῖος, *Τὸ κοιούμενον, φη-
σιν, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κοιούντος ἐστι· και
ὁ θεός Δαμασκηνός, Ἡ κτίσις, εἰ και μετὰ ταῦτα
γέγονεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας.* Καὶ
πάλιν, *Κτίσις δὲ και κοίησις, τῷ ἐξωθεν, και
οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κτιζόντος και κοιούντος,
γενέσθαι, τὸ κτιζόμενον και κοιούμενον, ἀνό-
μοιον παντελῶς.* Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ὡς ἐξω τῆς
θελας οὐσίας, αὐτὴν ἐκ τῆς θελας οὐσίας ὑπελή-
φαμεν εἶναι, ὡσπερ και τούτο ληρεῖν οὐ τοσοῦτον
ἀσεβῶς ἔσον ἀμαθῶς τοῖς δι' ἐναντίας ἐπῆλθεν·
μήποτε τις οὕτω φρενῶν ἐκοσταῖ ; ἀλλ' οὐσὶδῃ
και φυσικῇ ταύτην τοῦ Θεοῦ κίνησιν εἶσαν κατὰ
τοὺς θεολόγους εἰδότες, ὡς ἐκ πηγῆς ἀννάνου φα-
μὲν τῆς θελας οὐσίας προέρχεσθαι τε και πηγά-
ζειν, και ταύτης χωρὶς οὐδέποτε θεωρεῖσθαι· ἀλλ'
ἀδιαίρετον αὐτῆς ἀεὶ διαμένειν, ἐξ ἀίδιου τε τῇ θεῖᾳ
συνυπάρχειν οὐσίᾳ, και ἀχωρίστως ἠνωμένην εἶναι,
μητ' αἰῶνι μήτε χρονικῷ ἢ τυπικῷ τινι διαστήματι
τῆς θελας οὐσίας διαρῖσθαι ποτε δυναμένην, ἀλλ'
ἀχρόνως και προαιωνίως ἐξ αὐτῆς τε προοῦσαν,
και ἀδιασπᾶστως αὐτῇ συνουσαν. Ὁ γάρ μέγας
Ἐθανάσιος, *Ὅταν δὲ, φησὶ, τὰ πάντα ἐνεργεῖται
ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι*

Fr. Combefisii note.

(11) Ὁ τι ποτὲ περὶ θεοῦ δόγματος. Verum istud cum, plerique Patres consentiunt, nec alii aliis adversantur, ut sint testes communis fidei, et traditionis vindicent. Hic vero nullus est Patrum quem Palamita evincant sic crasse, sic stupide ac illi, de Deo sensisse, nec ejus in nobis dona, creata agnovisse, ipsa Dei in se virtute, increata ;

virtualiter solum, non reipsa emanante ab essentia, deque illa existente : quod habent omnes Dei dotes, quas vocant attributa ; de quibus proinde est divina scientia, id est, theologia ; vero ipsa demonstrans per causam virtuales, seu rationem formalem ; non quod sint aliqua vero producta, eoque realiter distincta, nec ipsa Dei essentia.

ἀχώριστον ὡς ἐνεργεῖαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
 Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ὁ ἐν ἁγίοις
 θεοῖς Ἀναστάσιος, οὗ καὶ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμένη
 σύνοδος (12) μεμνημένη, Μέγαν τοῦτον προσείρη-
 κεν, ἐν τῷ περὶ ἀπειριγράπτου αὐτοῦ δευτέρῳ λό-
 γῳ, Ἰδόμεν, φησὶν, ὅσα λέγειν περὶ Θεοῦ ἀπέ-
 χονται οἱ αἰρετικοί. Τῇ ἐνεργείᾳ, φησὶν, ἐν αἰσὶν
 ἔστιν ὁ Θεός (13), τῇ οὐσίᾳ δὲ οὐδαμοῦ· ἐνεργεί-
 ᾳαν λέγοντες τὸ προῖόν ἐκ τῆς ἐνεργείας ἀπο-
 τέλεσμα. Φαίην δ' ἂν ἔγωγε, τῆς τοῦ Θεοῦ
 φύσεως ἀχώριστον εἶναι τῆν ἐνεργεῖαν αὐτοῦ.
 Καὶ μετὰ τινα, Ἐνθα ἂν ἡ ἐνεργεῖα φάναι, συν-
 θεωρεῖται ταύτῃ καὶ ἡ οὐσία, ἐξ ἧς προέρχε-
 ται. Ἐκότερον γὰρ ἀπειριγράπτον, καὶ διὰ τοῦτο
 παντελῶς ἀλλήλων ἔστιν ἀχώριστα. Κηρύττει
 μὲν γὰρ ἡ ἐνεργεῖα τὴν λαθάνουσαν οὐσίαν·
 θεωρεῖται δὲ συμπαροῦσα τῇ ἐνεργείᾳ, χωρὶς
 αἰτίας εἶναι μὴ δυναμένη. Καὶ αὐθις, Περὶ τὸ
 πᾶν ἔστιν ἡ ἐνεργεῖα· ταύτης δὲ ἀχώριστος ἡ
 οὐσία καθέστηκεν.

Ἄλλὰ μὴ ὡς περ τὴν ἔνωσιν θεῶν καὶ ἄδιον
 ὡς μόνῳ τῷ ἀχώριστῳ, ἀλλ' ἄλλοις τε πολλοῖς, καὶ
 θῆ καὶ τῇ κοινότητι τοῦ ἀκρίστου καὶ ἀπειριγράπτου
 κατὰ τὴν τῶν ἁγίων θεολογίαν κηρύττομεν, οὕτως
 καὶ τὴν διαφορὰν κατ' αὐτοῦ· πάλιν θεωρεῖται, καὶ
 ταύτην δοξάζειν ἐγνωσκόμεν· οὐκ εἰς παντελῆ δια-
 σπασμὸν ἐνεῦθεν αὐτὰ καὶ διαίρεσιν καταστῶντες
 οὐδέ τινα ἐμφυλον τὴν διαφορὰν ταύτην καὶ φυσικὴν
 ἀλλοτριώσιν ἐνοοῦντες, ἢ διαστήματι χωρί-
 ζοντες ἀλλήλων ταῦτα, ἀπαγε, ἀλλ' ὅταν ἐπιδέχου-
 σθαι τὰ κατὰ φύσιν αἰτία καὶ αἰτιατὰ μεμυήματα
 παρὰ τῶν ἁγίων, μόνῳ τῷ λογισμῷ θεωρεῖται·
 διακρίνοντες τὰ φύσει ἠνωμένα καὶ ἀδιαίρετα. Ἀθα-
 νάσιος γὰρ ὁ μέγας ἐν τῷ κατὰ Ἀρειανῶν πέμπτῳ
 λόγῳ αὐτοῦ, Ἄλλο φησὶν εἶναι τὸ ἐκ τινος καὶ
 ἄλλο τὸ ἐξ οὐ ἔστι (14). Κατὰ τοῦτο ἄρα δύο.
 Εἰ δὲ μὴ δύο εἶη, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λέγοιτο,
 ἔστιν τὸ αὐτὸ αἰτίον καὶ αἰτιατὸν, γεννῶν καὶ
 γεννώμενον, ὅπερ ἀποκρίθῃ ἐπὶ Σαβελλίου δέδει-
 κται. Οὐκοῦν καὶ τὴν ἐνεργεῖαν ἐκ τῆς οὐσίας εἶ-
 ναι, καὶ δύο εἶναι, πάντεῦθεν διεννοχέται ἀλλήλων,
 ἀνεργῶς ἀναπέφνην, κατὰ τὸ ἐξ οὐ καὶ ἐκ τινος,
 τὸ αἰτίον ἢ λαθεῖ καὶ τὸ αἰτιατὸν, ὡς ὁ κολῦς οὗτος
 τὰ θεῖα διδάσκει θεολογῶν. Καὶ μετὰ τινα, Ἐστὼ

δὲ, φησὶ, παραδείγμα ἀνθρώπινον· τὸ πῦρ, καὶ
 τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπαύγασμα· δύο μὲν τῷ εἶναι καὶ
 ὁρᾶσθαι, ἐν δὲ τῷ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀδιαίρετον εἶναι
 τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ. Ὅσπερ τοῖνον ἐπὶ τοῦ πυ-
 ρὸς καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτός, τοῦ μὲν φύσεως καὶ
 αἰτίου ἔντος, τοῦ δὲ φυσικοῦ καὶ αἰτιατοῦ, τὸ τε
 ἐν διὰ τὸ ἀχώριστον, καὶ τὸ διάφορον αὐθις διὰ τὸ
 αἰτίον καὶ αἰτιατὸν εἴρηκεν· οὕτως καὶ τῆς θείας
 φύσεως καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐνεργείας τὸ ἐν καὶ τὸ
 διάφορον ἡμῖν ἐκληκτέον· τὸ μὲν κατὰ τὸ ἠνωμέ-
 νον καὶ ἀδιαίρετον, τὸ δὲ κατὰ τὸ αἰτίον καὶ τὸ
 ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ αἰτίου. Οὕτως γὰρ τὸ ἐν τὴν διαφο-
 ρὰν ἀπεκλύει, οὐτε μὴν ὅλως ἡ διαφορὰ τὸ ἐν ἀνα-
 τρέπει· ἀλλ' ἐκότερον κατὰ τοὺς ἁγίους εὐσεβῶς
 θεωρούμενον οὐδ' ὅτι οὖν παρὰ θατέρου ὑποστῆναι
 δυνήσεται.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος τὴν ἐν τοῖς αἰτίοις
 τούτοις καὶ αἰτιατοῖς διαφορὰν εὖ μάλα εἰδῶς
 ἀληθείας ἐξεχομένην, καὶ μὴδ' ὀπωσοῦν τῷ κατὰ
 τὴν φύσιν διαφόρῳ λυμαινομένην, Ἀδελφίῳ γρά-
 φων, Τὸ ἀπαράλακτον, ἔφη, τῆς φύσεως ὁμολο-
 γοῦντες, καὶ τὴν κατὰ τὸ αἰτίον καὶ αἰτιατὸν
 διαφορὰν οὐκ ἀπορῶμεθα, ἐν ᾧ μόνῳ διακρίνε-
 σθαι τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ ἑτέρου καταλαμβάνομεν,
 ἐν τῷ τὸ μὲν αἰτίον πιστεύειν εἶναι, τὸ δ' ἐκ
 τοῦ αἰτίου. Ὁ δὲ γε ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ μέγας ἔ-
 ντος Βασίλειος τοσαύτην φαίνεται ἀπαξυπλῶς τοῖς
 αἰτίοις τούτοις καὶ αἰτιατοῖς τὴν διαφορὰν παρ-
 ῶν, ὡς καὶ τάστιν ἐκ φυσικῆς ἀκολουθίας ἐπ' αὐ-
 τῆς δογματίζειν, καὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ δεύτερον
 ἐπὶ τε αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ λέγειν· οὕτως διαβρῆ-
 ῶν, ὡς καὶ τῶν ἀτόπων καὶ παραλόγων εἶναι νο-
 μίζειν τὸ μὴ ὁμολογεῖν, ἀλλ' ἀρνεῖσθαι ταῦτα πει-
 ρᾶσθαι· καὶ ἢ μὴ συνιδεῖν τὴν διαφορὰν τῶν ἑνῶ-
 μων ταύτην ἔφη, ἢ καὶ ἀποκρύψασθαι ταύτην
 ἐκόντα, γράφων, Ἐκεῖνο δὲ ἢ σὺ συνοιδεῖς ὁ
 ἑνὸς μοῖος, ἢ ἐκὼν ἀπεκρύψατο· δεῖ εἶναι τι
 τῆς εἰδος, οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν θεωρίας
 συνιστάμενον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκο-
 λουθῆα συμβαῖνον, ὡς τῷ πυρὶ πρὸς τὸ φῶς ἔστι
 τὸ ἐξ αὐτοῦ. Ἐρτοῦντες γὰρ πρότερον τὸ αἰτίον
 λέγομεν· δεύτερον δὲ τὸ ἀπ' αὐτοῦ· οὐ διαστή-
 ματι χωρίζοντες ἀλλήλων ταῦτα, ἀλλὰ τῷ λο-
 γισμῷ τοῦ αἰτιατοῦ προσκρινούντες τὸ αἰτίον.

Fr. Combessii notæ.

(12) Nempo synodus vii.

(13) Τῇ ἐνεργείᾳ ἐν αἰσὶν ἔστιν ὁ Θεός. Ἐνε-
 ργεῖαν accipit Anastasius, ut se tenet ex parte
 Dei; virtutem scilicet agendi connotando effectum,
 quæ sane ab essentia inseparabilis est, eamque
 manifestat et prædicat, illi perpetuo comes; sed
 non velut alia res, sed ipsa essentia, etsi non sub
 ratione essentia. Sic ait eam esse propter τὸ πᾶν,
 circa universum, prout scilicet providentia est;
 quam aliud ab essentia ipsoque Deo reipsa facere,
 longe abest a vero.

(14) Ἄλλο τὸ ἐκ τινος καὶ ἄλλο τὸ ἐξ οὐ
 ἔστι. Ita recte Athanasius in Trinitate, in qua fides
 distinctas personas et subsistentes κατὰ τὸ αἰτίον
 καὶ αἰτιατὸν docet: nec locum in ἐνεργείᾳ aut
 virtute habet, ne tot in Deo personas admittamus,
 quot sunt in eo doles et ἐνεργεῖαι, vel tot acci-

D dentia et qualitates realiter distinctas habere,
 iisque compositum esse; quod erratica synodus
 et Palamas debuit advertere, non sic Athanasii
 Patrumque aliorum auctoritates alio sensu detorque-
 re. Athanasii interpr. sive Nannius sive alius est:
 Aliud fuerit quod ex aliquo naturam accepit: et
 aliud quod sui alteram naturam dedit, scripserit:
 Quod suam alteri naturam dedit. Sic enim sensus
 constat, cum alias gravis error in Trinitate sit.
 Sequentibus etiam quod ita habet Athan. Ἐν δὲ
 τῷ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀδιαίρετον εἶναι τὸ ἀπαύγασμα
 αὐτοῦ, non bene reldditum: Cum tamen splendor
 ab igne sit indivisibilis. Est enim, Unum vero
 (ignis et splendor sive lux, quæ duo ei esse et
 videri dixerat) ex ratione quod splendor ex illo es
 et ab eo indivisibilis.

Ἡὼς οὖν εὐλογον ἀρνεῖσθαι τὴν τάξιν, ἐφ' ᾧ ἔστι πρῶτον καὶ δεῦτερον, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν θέσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῖς ἐνυπαρχούσης ἀκολουθίας;

Πάρεστι τοίνυν ἅπαντι ἀκριδῶς συνειθεῖν ἐκ τούτων τοῖς καὶ ὅπως οὖν λογιζέσθαι δυναμένοις, ὅπως τὸν ἴσον τρόπον ἀληθείας ὁμοῦ καὶ εὐσεβείας ἐμέλησε τῷ ἁγίῳ. Τῷ μὲν γὰρ οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν θεωρίας συνίστασθαι φάναι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκολουθίᾳ συμβαίνειν, ἐξ ἀφύκτου καὶ πολλῆς καὶ φυσικῆς ἀνάγκης καὶ λαμπρᾶς ἀληθείας ἰδέειν οὖσαν τὴν ἐν τῇ τάξει ταύτῃ διαφορὰν τῶν αἰτιατῶν τε καὶ τῶν αἰτίων· καὶ ἄλλως ἔχειν μηδέποτε ἐγγυροῦσαν, ἀλλ' ἀεὶ τοῦτοις ἀναγκαίως αὐτὴν ἐνθεωρουμένην· τῷ δὲ μὴ διαστήματι, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ χωρίζειν ταῦτα ἐπιτελεῖν, καὶ τὴν ἐν τῷ προτέρῳ καὶ δευτέρῳ διαφορὰν μόνῳ τῷ νῦν θεωρεῖν, φαίνεται δίπλου τὸ τῆς ἐνώσεως χρέμα εὐσεβῶς κατησαφισμένος, καὶ μηδεμίαν εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς διακρίσεως ταύτης βλάβην εἰσάγων, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἐνωσιν ἀσύγχυτον εἶναι θεολογῶν, καὶ τὴν διαφορὰν ἀδιαίρετον πάντῃ διδάσκων.

Ἠάτιν τοίνυν ἑνόμιον τὴν τῆς αὐτῆς διαφορὰν ἀνελεῖν πειρωμένου ὁ μέγας οὗτος, Πῶς, φησὶν, οὐδεμίαν διαφορὰν καταλείπει, οὐδὲ τὴν ἐν τοῖς αἰτίοις πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν ἐνυπαρχούσαν (15); Οὕτω τὸ μηδεμίαν διαφορὰν ἐπὶ τῶν αἰτίων καὶ αἰτιατῶν εἶναι δοξάζει τῆς Ἀρείου καὶ ἑνόμιου μανίας πρόδηλός ἐστι τόκος. Ἐκεῖνον γὰρ τὸ ἠμοῦσιον ἀναίρειν πᾶσι τρόποις ἐσπουδακότες, ἀκηκόετες ἐν Εὐαγγελίοις τοῦ Κυρίου τὸν Πατέρα μίξοντα ἑαυτοῦ εἰρηκότος, ἐνταῦθεν εὐθύς τὴν μὲν κατὰ φύσιν διαφορὰν δυσσεβῶς παρεισάγειν ἐτόλμων· τὴν δὲ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν, ὡς μηδεμίαν μηδαμῶ φυσικὴν ἀλλοτριῶσιν ἢ διαίρεσιν δυναμένην εἰσάγειν εἰδότες, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὴν τῆς φύσεως ἐνωσιν ἀδιάλυτον ἀεὶ συντηρούσαν, ἀπρηνοῦντο καθάπαξ· πρὸς οὓς οἱ τρεῖς οὗτοι, τὸν ὑπὲρ τῆς Τριάδος ἀνελόμνοι γενναίως ἀγῶνα, ὡς ἐκείνων τὴν δυσσεβείαν ταύτην οὖσαν, καὶ τὸ μέγα καὶ ὑπερφυεῖς τῆς Τριάδος μυστήριον ἀναιρούσαν, τῆς ἡμετέρας αὐτὸ Ἐκκλησίας ἀπελαύνουσιν ὡς δυνάτων πέρρωτάτω.

Τοιγαροῦν εἰκότω; οἱ μὲν τὴν διαφορὰν ταύτην ἀθετοῦντες νῦν τῆς ἐκείνων κακοδοξίας ἀλίσκονται μετεσχηκότας· οἱ δὲ στέργειν τε καὶ ἀσπάζεσθαι προθύμως ὁμολογοῦντες τῆς τῶν ἁγίων τούτων εὐσεβείας τε καὶ θεολογίας, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ μερίδος, διατελοῦσιν οὕτως· ἠνωμένοι; κατ' αὐτοῦ; τὰ θεῖα διακρίνοντες, καὶ διακεκριμένως ταῦτα ἐνοῦντες. Ἐν μὲν δὴ καὶ πρῶτον, καὶ κυρίως ἂν τις φάιη τῆς τε θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας διακρίσεως εἶδος.

Διεννόησας δὲ ἀλλήλων καὶ τῷ τὴν μὲν θείαν ἐνεργείαν μετέχεσθαι καὶ μερίζεσθαι ἀμερίστως,

καὶ ὀνομάζεσθαι καὶ νοεῖσθαι καὶ πῶς, εἰ καὶ ἀμυδρῶς, ἐκ τῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων· τὴν γε μὴ οὐσίαν ἀμέριστον καὶ ἀμερίστον καὶ ἀνώνυμον εἶναι, ὡς ὑπερώνυμον δηλονότι καὶ ἀπερινοήτων παντελῶς.

Μετὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν ἀποδείχθῃναι παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ ἔστιν ἄκτιστος (16) ἢ ἀχώριστος μὲν, διαφέρουσα δὲ τῆς θείας φύσεως, αὐτὴ ἐνεργεία, ὅπερ οἱ ἀντιλέγοντες τῇ Ἐκκλησίᾳ ἤκιστα ἐδέχοντο. Καὶ ἀπεδείχθη καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐναργῶς κηρυττόμενον· ὦν κεφάλαιον ἡ ἁγία καὶ οἰκουμένη ἐκτὴ σύνοδος, καθὼς ἀνωτέρω διὰ τῶν κατὰ μέρος προτεθέντων αὐτῆς βητῶν μάλιστα ἱκανῶς ἀποδέδεικται.

Συναπεδείχθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι ἄκτιστον τὴν ἀχώριστον μὲν καὶ φυσικὴν τῆς θείας οὐσίας ἐνεργείαν, διαφέρουσαν δὲ αὐτῆς, ὥσπερ εἰρηται, κτίσμα τε ποιῶσι καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Κατὰ γὰρ τὸν ἅγιον Μάξιμον, Ἐκ τῆς ἐνεργείας ἢ ἐκάστου φύσεως χαρακτηρίζεται· τῆς μὲν ἄκτιστου ἐνεργείας ἄκτιστον δεικνύσης φύσιν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς· ἔτι τε κατὰ τὸν Δαμασκηνὸν θεῶν Ἰωάννην φάσκοντα, Ἡ κτιστὴ ἐνεργεία κτιστὴν δηλώσει καὶ φύσιν· ἡ δὲ ἄκτιστος ἄκτιστον χαρακτηρίζει οὐσίαν. Οἱ οὖν λέγοντες κτιστὴν τὴν θείαν ἐνεργείαν, ἀφ' ἧς ἡ θεῖα φύσις χαρακτηρίζεται, κτιστὴν ἐξ ἀνάγκης περιστώσι καὶ τὴν θείαν φύσιν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Μονοθελῆται εἰσι, τῶν πάποτε ἐκείνων χεῖρους καὶ ἀτοπώτεροι· καὶ προαιώνια δοξάζουσιν εἶναι κτίσματα. Ἐπεὶ γὰρ δύο φύσεις ὁμολογοῦμεν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν μὲν ἄκτιστον, τὴν δὲ κτιστὴν (17)· οἱ μὴ λέγοντες ἔχειν τὴν θεῖαν φύσιν καὶ θέλημα καὶ ἐνεργείαν ἄκτιστον ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνεργείαν δοξάζουσιν ἐπὶ Χριστοῦ, ὅπερ ἡ ἐκτὴ σύνοδος ἐπεκλήρυξεν καὶ ἀναθεμάτισε. Κάντεῦθεν Μονοθελῆται καὶ αὐτοὶ ἀναδείκνυνται· χεῖρους δὲ ἐκείνων πολλῶν, ὅσον κάκεινοι μὲν ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνεργείαν ἔλεγον ἐπὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἄκτιστον, τὴν κτιστὴν διηποῦνεν ἀναιρούντες· οὗτοι δὲ ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνεργείαν, ἀλλὰ κτιστὴν, τὴν ἄκτιστον φανερῶς μὴ δεχόμενοι.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐν τοῖς πρὸς Ἄμφιλόχιον γράφοις; Τὰ μὲν ὀνόματα τοῦ Πνεύματος τοιαῦτα ὑπερφωτῆ καὶ μεγάλα, ὁμνεον ἔχομεν τινὰ εἰς δόξαν ὑπερβολῆν· αἱ δὲ ἐνεργεῖαι τινες; Ἀρρήτοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρτήθητοι δὲ διὰ τὸ πλῆθος· πῶς γὰρ νοησομεν τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα; Τίνες ἦσαν αὐτοῦ πρὸς τῆς νοητῆς κτίσεως αἱ ἐνεργεῖαι; Οἱ λέγοντες κτιστὰς τὰς θείας ἐνεργείας φανερῶς δοξάζουσιν εἶναι κτίσματα τῶν αἰώνων ἐπέκεινα. Ἐδείχθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἄκτιστοι αἱ κοινὰ καὶ φυσικὰ τῆς τρισυποστάτου φύσεως θεῖαι ἐνεργεῖαι· οὐ

Fr. Combessii notæ.

(15) Ita sane in Trinitate divinisque personis, non in operatione seu virtute.

(16) Increata in se, non in effectu, id est virtus

agendi, non ἐνεργημ. quod ipsam ἐνεργείαν dicitur.

(17) Nugæ, una illa distinctione elidendæ.

διὰ δύο ἢ τριῶν μαρτυριῶν, ἀλλὰ διὰ πάσης τῆς Α

θεοπνεύτου Γραφῆς.
Μετὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν παρὰ τῶν ἀγίων, εἰ μη-
δεμίαν ἔχοι τις ἂν ἐπινοῶν σύνθεσιν ἐπὶ Θεοῦ διὰ
τὴν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας διαφορὰν. Καὶ
τοῦτο γὰρ οἱ ἀντιλέγοντες ἰσχυρίζονται. Ἀπεδείχθη
οὖν παρὰ τῶν ἀγίων ἀπάντων κηρυττόμενον ὡς οὐκ
ἔστι σύνθεσιν τινα παρὰ τοῦτο νομίζειν ἐπὶ Θεοῦ.
Ὁ γὰρ θεὸς Μάξιμος ἐν οἷς πρὸς Πύρρον διαλέγε-
ται, φανερώτατα δεικνυσὶν μὴ τινα σύνθεσιν ἐκ τῆς
ἐνεργείας γίνεσθαι· Ὁρᾷς, λέγων τῷ Πύρρῳ, ὅτι
ἐκ τούτου πλανᾷσθε, ἐκ τοῦ πάντη ἀγνοῆσαι
ὅτι αἱ συνθέσεις τῶν ἐν ὑποστάσει ὄντων, καὶ
οὐ τῶν ἐν ἑτέρῳ θεωρουμένων (18) εἰσὶν· καὶ
τοῦτο κοινὸν φρόνημα πάντων, καὶ τῶν ἕξω
φιλοσόφων, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεοσόφων
μυσταγωγῶν. Εἰ δὲ τῶν θελημάτων σύνθεσιν λέ-
γετε, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν σύνθεσιν λέγειν
ἐκδυσωθήσεσθε.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐν ἑκτῷ κεφαλαίῳ
τῆς εἰς τὴν Ἐξαήμερον ἀναπληρώσεως οὕτω πρὸς
λέξιν διέκειντο· Εἰ τοίνυν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, κἄν
διαφορὰ τυγχάνῃ τὰ πρὸς αἰσθησὶν κατεσκευ-
ασμένα παρὰ τῆς φύσεως ὄντων, διὰ πάντων
δ' οὐκ ἐνεργῶν καὶ κινουμένων, καὶ καταλλή-
λως ἐκαστῷ πρὸς τὸ προσηγοριῶν κεχρημένος, εἰς
ἔστι καὶ ὁ αὐτός, ταῖς διαφοραῖς τῶν ἐνεργειῶν
οὐ συναεξαλλήττω τὴν φύσιν· πῶς ἂν τις ἐπὶ
Θεοῦ διὰ τῶν κοινῶν δυνάμεων πολυμερῆς
τὰ τῆς αὐτοῦ οὐσίας καθυποκεινθείσιν;

Ἄλλὰ καὶ τοῦτο συναπεδείχθη, ὅτι οἱ κατὰ τοὺς
ἀντιλέγοντας μὴ δεχόμενοι τὴν διαφορὰν τῆς θείας
ἐνεργείας, καὶ ἀπλῶς πάντων τῶν περὶ τὴν φύσιν
καὶ οὐσίαν φυσικῶς θεωρουμένων, ἐκείνοι σύνθετον
μᾶλλον ποιῶσι τὸν Θεόν, τοῦ μεγάλου Βασιλείου
φανερῶς λέγοντος, Εἰς περὶ εἰς τὴν οὐσίαν φέρον-
τες πάντα τὰ θεῖα ὀνόματα καταθήσομεν, οὐ
μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν
συνακείμενον τὸν Θεὸν ἀποδείξομεν, διὰ τὸ ἄλλο
καὶ ἄλλο ὄψ' ἐκάστου τῶν ὀνομάτων σημαί-
νεσθαι· καὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
γράφοντος, Ἡ καὶ τὸ ἀθάνατον καὶ τὸ ἀπακον
καὶ τὸ ἀναλλοίωτον οὐσία Θεοῦ. Ἄλλ' εἰ τοῦτο,
πολλὰ οὐσίαι Θεοῦ, καὶ οὐ μία· ἢ σύνθετον
τὸ θεῖον ἐκ τούτων. Οὐ γὰρ ἀσυνθέτως ταῦτα,
εἰς περὶ οὐσίαι· ἔτι καὶ τοῦ θεοῦ Κυρίλλου, Οὐ γὰρ
οὐσία τὸ ἀγέννητον, ἢ τὸ ἀφθαρτον ἢ τὸ ἀθά-
νατον ἢ τὸ ὄρατον. Εἰ γὰρ ἕκαστον τούτων
οὐσίαν σημαίνει, ἐκ τούτων οὐσιῶν σύγκει-

ται ὁ Θεός, ὅσα περ ἂν αὐτῷ φυσικῶς προσόντα
φαίνηται. Πολλὰ γάρ ἐστιν, ἃ μόνῳ μὲν αὐτῷ
προσέσται, ἑτέρῳ δὲ τῶν ἀπάντων οὐθενί· καὶ
τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου, Τοῦ Πνεύματος τὴν χά-
ριν ἢ Γραφὴ κοτὲ μὲν κύρ, κοτὲ δὲ ὄδωρ καλεῖ,
δεικνύσα δὲ ὅσα οὐσίας ταῦτα ὀνόματα, ἀλλ'
ἐνεργείας· οὐ γὰρ ἐκ διαφορῶν συνέστηκεν οὐ-
σιῶν τὸ Πνεῦμα, ὁρατὸν τε καὶ μοροσιδὲς ὄν-
καὶ τοῦ Νύσσης πρὸς Εὐνόμιον λέγοντος, Τίς ὁ
διφυᾶ τὸν Θεὸν εἶναι λέγων πληρ σοῦ τοῦ πᾶ-
σαν ὀνόματος ἔννοιαν τῆ τοῦ Πατρὸς οὐσίαν
συμφύοντος, καὶ μηδὲν ἕξωθεν προσεῖται λέ-
γοντος, ἀλλ' ἕκαστον τῶν περὶ τῶν θεῶν ὀνο-
μάτων τῆ τοῦ Θεοῦ οὐσία ἐκκεντριζοντος;

Μετὰ τοῦτο ἐζητήθη, εἰ γε ἡ θεία καὶ ἄκτιστος
ἐνέργεια Θεότης παρὰ τῶν ἀγίων προσαγορεύεται.
Οὐδὲ γὰρ τοῦτο οἱ νῦν ἀντιλέγοντες παρεδέχοντο.
Καὶ ἀνεφάνη καὶ τοῦτο παρὰ τῶν θεολόγων κηρυτ-
τόμενον. Αὐτίκα γὰρ ὁ μέγας Βασιλεῖος ἐν τοῖς
κατ' Εὐνομίου, Καὶ αὐτὸ, φησι, τὸ τῆς Θεότητος
δρομα, εἴτε τὴν ἐκοπιτικὴν εἴτε τὴν προσηγο-
ρικὴν ἐξουσίαν σημαίνει, οἰκτιρῶς εἶχε πρὸς τὸ
ἀνθρώπινον. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Εὐστά-
θιον τὸν ἱατρὸν ἐπιστολῇ, Οὐκοῦν, φησὶν, ἡ τῆς
ἐνεργείας ταυτέτης ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
ἀγίου Πνεύματος δεικνυσὶ σαφῶς τὸ τῆς φύ-
σεως ἀπαράλλακτον. Ὅστε, κἄν φύσιν σημαί-
νῃ τὸ τῆς Θεότητος δρομα, κυρίως καὶ τῷ
ἀγίῳ Πνεύματι τὴν προσηγορίαν προσαρμόζε-
σθαι ταύτην ἢ τῆς οὐσίας κοινότης συντίθεται.
Ἄλλ' οὐκ οἶδα ὅπως ἐπὶ τῆς φύσεως ἐνδειξίῃ
τὴν προσηγορίαν τῆς Θεότητος φέρουσιν οἱ
πάντα κατασκευάζοντες. Καὶ μετὰ τινα· Οὐκοῦν
ἐξουσίας τινὸς εἴτε ἐκοπιτικῆς εἴτε ἐνεργητικῆς
ἐνδειξίῃ ἢ προσηγορία φέρεται. Ἡ δὲ θεία φύσις
ἐν πᾶσι τοῖς ἐκινουμένοις ὀνόμασι, καθὸ ἔστι,
μένει ἀσήμαντος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. Εὐερ-
γέτην γὰρ καὶ κριτὴν, ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον,
καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες, ἐνεργειῶν δια-
φορὰς ἐδιδάχθημεν. Τοῦ δὲ ἐνεργούντος τὴν
φύσιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς ἐνεργειῶν κατα-
νοήσεως ἐπιγινῶναι δυνάμεθα. Ὅταν γὰρ ἀπο-
διθῶ τις λόγον ἐκάστου τῶν ὀνομάτων, καὶ αὐ-
τῆς τῆς φύσεως περὶ ἣν τὰ ὀνόματα, οὐ τὸν
αὐτὸν ἀμφοτέρων ἀποδώσει λόγον. Ὅν δὲ ὁ
λόγος ἕτερος, τούτων καὶ ἡ φύσις διάφορος.
Οὐκοῦν ἄλλο μὲν ἔστιν οὐσία, ἢς οὐκ ἔστιν ὀνομα-
σημειῶν ἐξουσίαν, ἕτερα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν
ὀνομάτων ἢ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἢ ἀξίας

Fr. Combessii notæ.

(18) Καὶ οὐ τῶν ἐν ἑτέρῳ θεωρουμένων, sive
ut alii Romæ codd., καὶ οὐκ ἰδίῳ λόγῳ θεωρουμ.
Et hic Palamitarum strues, Maximique auctoritatis
abusus. Respondet Maximus Pyrrho, volenti ex
duobus voluntatibus unam voluntatem compositam
feri: Idque Maximus inficiatur, omnique sacræ
ac profanæ philosophiæ merito adversari conten-
dit, nec esse eorum quæ sic in alio spectentur,
non propria ratione inter se compositionem; non
autem negat esse cum substantia, ad quod tamen
iudicet homines assumunt. Quis enim neget com-

positionem subjecti et accidentis, ubi maxime
realis distinctio est, quæ manifestior apparet im-
qualitatibus tertie speciei; quæ præcipue accē-
dunt et recedunt? nam potentias, sunt qui nolunt
plus quam ratione aut formaliter ab essentia dis-
tingui; cum qua proinde non tam physica et
realis, quam metaphysica et rationis compositio
erit; quæ nec ipsa in Deo ob summam eminentiam
et quasi transcendentiam admittenda sit: eo scilicet
fundamento, quod in creatis, quantumvis simpli-
cibus, occurrit.

δρομαζομένων. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς μέγας Βασίλειος ἂν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ, *Εἶτε ἐνεργείας δρομα ἢ Θεότης, ὡς μίαν ἐνεργείαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω μίαν φωνὴν εἶναι καὶ τὴν Θεότητα· εἶτε καὶ κατὰ τὰς τῶν πολλῶν δόξας φύσεως ἐνδεικτικόν ἐστι τὸ τῆς Θεότητος δρομα, διὰ τὸ μηδεμίαν εὐρίσκειν ἐν τῇ φύσει κυραλληγὴν, οὐκ ἀπεικτικῶς μιᾶς Θεότητος τὴν ἁγίαν Τριάδα διειρόμεθα.*

Καὶ ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος φησιν, *Ἡ Θεὸς προσηγορία πρόβηλον ὡς ἐνεργητικὴ τυγχάνει· οὐ γὰρ αὐτὴν τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν παρίστησιν· ἀδύνατον γὰρ ταύτην γνῶναι· ἀλλὰ τὴν θεωρητικὴν αὐτοῦ ἐνεργείαν ἡμῖν παρίστησι καὶ δηλοῖ τὸ Θεός. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, *Τὸ Θεὸς δρομα οὐ τὴν οὐσίαν τῆς Θεότητος σημαίνει· ἀκατάληπτος γὰρ αὐτὴ καὶ ἀνόνητός ἐστιν· ἀλλ' ἐκ τῆς θεωρητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας Θεὸς εἰρηται, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος Διονύσιος, ἢ ἐκ τοῦ θέειν, ἢ ρουν διατρέχειν, ἢ ἐκ τοῦ αἰθεῖν, ὃ ἐστὶ φλογίζειν. Ὁ δὲ αὐτὸς μέγας Διονύσιος, *Εἰ τὴν ὑπερουσίον, φησὶ, κρυφιστέτα Θεὸν ἢ ζωὴν ἢ οὐσίαν ἢ φῶς, ἢ λόγον ὀνομάσαιμεν, οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν ἢ τὰς εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς προαγομένας δυνάμεις ἐκθεωτικὰς ἢ οὐσιοποιουδς, ἢ ζωογόνας ἢ σοφοδόνας. Ἀὐτῇ δὲ κατὰ τὴν πασῶν τῶν νοσῶν ἐνεργείων ἀπόδυσιν ἐπιβάλλομεν, μηδεμίαν δρώνας θέωσιν ἢ ζωὴν ἢ οὐσίαν, ἢ τις ἐμφορὴς ἐστὶ τῇ πάντων ἐξηρημένη κατὰ πᾶσαν ὑπεροχὴν αἰτία.***

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς φησὶ, *Θεότης ἐστὶν ἡ πάντα θεωμένη πρόνοια. Ὅτι δὲ ἡ πρόνοια ἐνεργεία ἐστὶν, καὶ ἀπ' αἰῶν μὲν τοῦτο γινώσκον, μάλιστα δὲ καὶ ἀπ' ὧν ὁ μέγας Ἀθανάσιος γράφει, λέγων, Ὅτι κατὰ ἄλλην καὶ ἄλλην πρόνοιαν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐργάζεται, ἀλλὰ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσιώδη τῆς Θεότητος ἐνεργείαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Διονύσιος πάλιν ἐν τῇ πρὸς Γάτον*

δευτέρᾳ ἐπιστολῇ Θεότητα φησὶν εἶναι τὸ χρῆμα τοῦ θεοποιῦ δώρον, καὶ τὸ ἀμίμητον μίμημα τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπεραγίου, καθ' ὃ θεοομοία καὶ ἀγαθυνόμεθα.

Ἐπὶ τοῦτοις, ἰπειδήπερ τὴν τοιαύτην θεωρίαν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνεργείαν, δηλαδὴ τὴν θέωσιν, καθ' ἣν οἱ ἅγιοι θεοῦνται, Θεότητα παρὰ τῶν ἁγίων προσαγορευομένην, οἱ τῷ Θεσσαλονίκης ἀντιλέγοντες λέγουσιν εἶναι θεότητα κτιστὴν, κατασκευάζοντες τοῦτο ἐκ τοῦ ὑποστάτην αὐτῆς εἰρηθεῖν παρὰ τοῦ μεγάλου Διονυσίου τὸν Θεὸν, καὶ μίμημα καλεῖσαι ταύτην, καὶ τῶν μετεχόντων σχέσιν, δυσπεδῶς μὲν αὐτοὺς λέγειν ἀπεφήνατο ἢ ἐρὰ σύνθεος· ὁμως ζητηθέντος καὶ τοῦτο παρὰ τῆς θέας συνόδου, Ἐπερ εἶπὶ τις τῶν ἁγίων ἀκρίστον εἶναι τὴν θέωσιν, καὶ εἴπερ ἡ σχέσις καὶ τὸ μίμημα καὶ τὸ ὑπόστη καὶ ἐπὶ τῶν ἀκρίστον λέγεται, προεκμισθῆσαν ῥήσεις τῶν ἁγίων, οὐκ ἀεὶ ἐπὶ κτιστῶν δηλοῦσαι λέγεσθαι ταῦτα. Ὁ γὰρ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀντιβήρτικαῖς φησιν, *Ὁ τατόπως βάλου δρόσου (19) οὐχ ὁμοίως τὰς τε βάλου καὶ τὸν Υἱὸν ὑπεστήσατο. Κάν τῷ πρώτῳ δὲ τῆς Ἐξαμήρου, Ἴρα δευθῆ, φησὶν, *ὅτι ὁ κόσμος τεχνικόν ἐστὶ κατασκευάσμα, προκαίμενον πᾶσιν εἰς θεωρίαν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὴν τοῦ ποιήσαντος σοφίαν ἐπιγινώσκασθαι, οὐκ ἄλλη ἐπὶ φωνῇ ἐχρήσατο ὁ σοφὸς Μωδοῆς περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' εἶπεν, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν, οὐχὶ ἐνήργησεν, οὐδὲ ὑπέστησεν. ἀλλ' ἐποίησεν· καθότι κολλοὶ τῶν φαντασθέντων συνυπάρχειν ἐξ αὐτοῦ τῷ Θεῷ τὸν κόσμον οὐχὶ γεγενῆσθαι παρ' αὐτοῦ συνεχώρησεν. Συναπεδείχθη δὲ ἀπὸ τούτου ὅτι καὶ τὸ ἐνεργεῖν καὶ τὸ ἐνεργεῖσθαι οὐ μόνον ἐπὶ κτιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀτίμων καὶ ἀκρίστον δύναται λέγεσθαι· ἐπει καὶ τὴν χάριν ἐνεργουμένην ἀποδοῦτες οἱ διαφερόμενοι, κτιστὴν εὐθὺς εἶναι νομίζουσιν. Ὁ γὰρ μέγας ἐν θεωλογίᾳ Γρηγόριος, Ἔστω, φησὶ, καὶ ἐνεργείας, εἰ τοῦτο δοκᾷ· οὐδὲ οὕτως**

Fr. Combefisii notæ.

(19) Ὁ τατόπως βάλου δρόσου. Sic Sixt. nulla alia lect. Flaminio adducta, cum Complut., Basil., etc, melius habeant βάλου, stillas roris: quid enim glebæ ad rorem, cum glebæ crassiores sint, ros guttulis minutissimis cadat, Deo terram (seu potius in ea plantas et fruges) molliter infundente, eoque munere roris quasi parente ac genitore, ut debuerint sapientissimi senes et LXX, βάλου reddere, reclamantibus Hebr. ac quotquot ex illis vel pressa interpretatione, vel paraphrasi reddidere? Codex Alexandr. συνοχὰς καὶ βάλου δρόσου habet; sed adjectitiam vocem συνοχὰς nemo non videt, ac scholii loco primum positam, studioso quodam molliente τὸ βάλου, et ostendente ut roris glebæ dici et intelligi queant; nempe ut jam ros infudit terræ faciem, certisque partibus illi continue hæret. Vis ista in verbis, satis molcata; nec ex illis facile consurgat theologicum argumentum, quod omnino sit efficax, tanta Græcis in verbis licentia, ubi præsertim ἀντιλογία est non ὁμολογία, in quarum prima non omnino servatur ἀκρίθεια. Satis enim est undecunque adversarium elidas probabili quadam specie, etsi non accurata omnino et explorata veritate illius argumenta eludendo, qua se methodo usum proficietur Palamas.

Videtur Basilius in voce ἐνεργεῖν, velut naturalem quamdam operationem spectasse et quasi necessariam emanationem, secundum quam mundus cœvus Deo posset intelligi, ea ratione qua ἐνεργεῖα cujusque rei actus dicitur et virtus. Vox vero ὑφέστημι sonat subsistentiam dare, cujus usus frequentissimus est in incarnatione, in qua passim Verbum dicitur sibi ὑποστήσασθαι humanam naturam, quasi in se condidisse, ut in se subsisteret ei dedisse. Nostri theologi longe barbara voce suppositandi videntur expressisse, Deus Dionysio ἄσχετος celebratur, supra omnem σχέσιν quod Maxim. et Pachym. de habitu exponunt: ἴpotestique exponi de omni habitu, et quasi qualitate, vel relatione et habitudine, ut ἄσχετος sit absolutus et πάντων ἐξηρημένος, ut alibi loquitur idem Dionys. Hincque nostri theologi veram in Deo seu realem relationem ad creaturas negant, voluntque denominari a relatione quæ est in creatura, et quasi extrinsece; ut relatio in Deo sit ipsa divina virtus, ἐνεργεῖα, vis ipsa agendi, ut connotat effectum, ipsa in se semper eadem, nulla evariatione aut mutatione ante et post effectum, perseverans.

ἡμεῖς αἰρήσασθε αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐνηρηγῶς ἄν εἴη ἅ ἄλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῖς ἑνυπαρχούσης ἀκο-
τὸ ἁμοούσιον.

Καὶ ὁ Νύσσης δὲ θεὸς Γρηγόριος, Ὁδὲ τρεῖς
Θεοὺς ὀνομάζειν, φησὶ, *δυνάμεθα, τοὺς τῆν θεο-
πῆρ καὶ ἐποπτικῆν ἐνέργειαν συνημμένως καὶ
ἀδιακρίτως ἁλλήλων ἐφ' ἡμῶν τε καὶ πάσης
τῆς κτίσεως ἐνεργούντας.* Περὶ δὲ τοῦ μιμήμα-
τος εἶπεν ὁ Θεσσαλονικῆς ὡς ὁ μέγας Διονύσιος τῷ
μιμήματι τὸ ἀμίμητον προσέθηκεν· ὥστε τὸ θεο-
ποιῶν ὄριον οὐ μᾶλλον μίμημα ἢ ἀμιμῆσια. Φησὶ
καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος μίμημα εἶναι καὶ τοῦ
Πατρὸς τὸν Υἱόν, γράφων ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν περὶ
Υἱοῦ, *Εἰκόθ' τοῦ Πατρὸς ὡς ἁμοούσιος, καὶ δεῖ
τοῦτο ἐκείθεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου Πατῆρ.* Ἀυτῆ
γὰρ εἰκόθ'ος φύσις, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου,
καὶ οὐ λέγεται. Ὡστε τὸ μίμημα οὐκ ἐμποδίζει
πρὸς τὸ ἄκτιστον εἶναι τὴν θέωσιν. Σχέτις δὲ ἐστὶ
καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια πρὸς τὰ προνοούμενα· καὶ
ἡ πρόγνωσις αὐτοῦ πρὸς τὰ προγνωσκόμενα·
καὶ οἱ τῆ ἀλλοῦ ἐν τῷ Θεῷ προορισμοί, πρὸς τὰ
προσφύζομενα. Ἄλλ' ἐκάστη τούτων οὐκ ἐμποδιδί-
ἔστι τὸ ἄκτιστον εἶναι πρὸς τὸ ἄκτιστον εἶναι. Ὡστε
εἰδὲ τὴ θεοποιῶν ὁμοίαν τοῦ Πνεύματος, αὐτῆ ἡ
Θέωσις, ἐστὶ κτιστῆ, διότι σχέτις ἐστὶ πρὸς τὰ
θεούμενα. Ὅτι γὰρ ἄκτιστός ἐστι, σαφῶς καὶ συν-
τόμως παραστήσει καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος, γράφων,
Ἡ *θεία χέρις, εἰ καὶ ἀπόλαυσιν δίδωσι τοῖς
κατὰ χάριν μετέχουσι, ἀλλ' οὐ κατάληψιν. Μένει
γὰρ καὶ τῇ μεθέξει τῶν ἀπολαύστων αὐτῆς
ἀκατάληπτος, δεῖ κατὰ φύσιν ὡς ἀγέννητος ἔχει
τῆν ἀπειρίαν.* Καὶ πάλιν, *Τούτῳ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ
Ἐσσηγγέλιον προσθεῖα Θεοῦ, πρὸς ἀνθρώπους,
καὶ Υἱοῦ σαρκωθέντος καὶ μισθὸν δωρουμένον
τοῖς κειθομένοις αὐτῷ τῆν ἀγέννητον θέωσιν.*

Μετὰ δὲ τὸ φανῆναι καὶ τὴν θεῖαν ἐνέργειαν
θεώτητα ὀνομαζομένην, ἐξηγήσαμεν ἀποδειχθῆναι
παρὰ τῶν θεολόγων, εἰ τῆς θείας ἐνεργείας ταύτης,
καὶ τῶν οὐσιωδῶς περὶ αὐτὴν θεωρουμένων, ὑπέρ-
κεῖται κατ' οὐσίαν ὁ Θεός· καὶ ἀνεφάνη καὶ τοῦτο
παρὰ πάντων κηρυττόμενον τῶν ἁγίων. Συναπε-
δειχθὲ δὲ καὶ τοῦτο, δεῖ οἱ μὴ τοῦτο παραδεχόμενοι
πολύθεοι εἶσι, πολλὰς λέγοντες ἀρχάς, ὡς μὴ ἀνα-
φέροντες εἰς ἓν αἴτιον καὶ μίαν ἀρχὴν τὰ περὶ τὸν
Θεὸν οὐσιωδῶς θεωρούμενα. Ὁ γὰρ μέγας Βασίλειος
ἐν τοῖς Ἀντιβήρειακοῖς φησιν, Ἔστι τι τάξως
εἶδος, οὐκ ἐκ τῆς καρ' ἡμῶν θέσεως συνιστά-
μενον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκολουθίᾳ
συμβαῖνον· ὡς τῷ πυρὶ πρὸς τὸ φῶς ἐστὶ τὸ ἐξ
αὐτοῦ. Ἐν τοῖς τοιούτοις γὰρ πρότερον τὸ αἴ-
τιον λέγομεν, δεύτερον δὲ τὸ ἀκ' αὐτοῦ· οὐ δια-
στήματι χωρίζοντες ἀλλήλων ταῦτα, ἀλλὰ τῷ
λογισμῷ τοῦ αἰτιατοῦ προσκισσοῦντες τὸ αἴτιον.
Πῶς οὖν εὐλογον ἀρνεῖσθαι τὴν τάξιν, ἐφ' ᾧ ἐστὶ
πρῶτον καὶ δεύτερον, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν θέσιν,

ἄλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῖς ἑνυπαρχούσης ἀκο-
λουθίας; Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον γρά-
φει, *Αἱ δὲ ἐνέργειαι τοῦ Πνεύματος τίνες;* Ἀβ-
ρητοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρτήθητοι δὲ διὰ
τὸ πλῆθος. Πῶς γὰρ νοήσομεν τὰ τῶν αἰώνων
ἐπέκεινα; Τίνες ἦσαν· αὐτοῦ πρὸ τῆς νοητῆς
κτίσεως αἱ ἐνέργειαι; Πόσαι δὲ αἱ ἀκ' αὐτοῦ περὶ
τὴν κτίσιν χάριτες; Τίς δὲ ἡ πρὸς τοὺς αἰῶνας
τοὺς ἐπερχομένους δύναμις; Ἦν μὲν γὰρ καὶ
προῆν καὶ συμπαροῆν τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πατρὶ πρὸ
τῶν αἰώνων. Ὡστε καὶ τι νοήσης τῶν αἰώνων·
ἐπέκεινα, καὶ τοῦτο ἐστὶ τοῦ Πνεύματος κατω-
τέρῳ τὰς προαιωνίους ἐνεργείας Πνεύματος κα-
τωτέρῳ τοῦ Πνεύματος ἀποφανόμενος εἶναι.
Ἐν δὲ τῷ περὶ Θεότητος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος λόγῳ
ὁ Νύσσης θεὸς Γρηγόριος φησιν, Ἡ μὲν *θεία φύ-
σις ἀφραστός τε καὶ ἀνεκφώνητος μένει, ὑπερ-
βαίνουσα πᾶσαν τὴν διὰ φωνῆς σημασίαν.* Οὐκ
οὖν οὐχὶ φύσιν, ἀλλὰ τὴν θεατικὴν δύναμιν τοῦ
Πνεύματος, ἡ τῆς Θεότητος προσηγορία κλιστη-
σιν. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἀρειανῶν
δευτέρῳ λόγῳ, τῶν αἰρετικῶν λεγόντων τῆς θελήσεως
εἶναι τὴν Υἱόν, ἀλλ' οὐ τῆς φύσεως τοῦ Πατρὸς, *Εἰ
τὸ βούλεσθαι, φησὶ, περὶ τῶν μὴ ὄντων διδάσκει
τῷ Θεῷ, διατὶ τὸ ὑπερκειμενον τῆς βουλήσεως
οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ; Κάν τῷ τρίτῳ κατὰ
τῶν αὐτῶν, *Τὸ μὲν ἀντικείμενον τῆς βουλήσεως
δωράσασιν οἱ αἰρετικοί· τὸ δὲ μῖζον καὶ ὑπερκει-
μενον οὐ θεωρήσασιν.* Ὡσπερ γὰρ ἀντικεῖται
τῇ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην, οὕτως ὑπέρ-
κεῖται καὶ προηγείται τοῦ βούλεσθαι τὸ κατὰ
φύσιν. Καὶ κατὰ Μακεδονίου γράφων ὁ αὐτὸς,
Γίνωσκε, φησὶν, δεῖ τὸ θεὸς εἶναι δεύτερόν ἐστι·
κατὰ τὸν Παῦλον, θεοὶ γινόμεθα τῆς δὲ αὐτῆς
φύσεως γενέσθαι οὐ δυνάμεθα. Ὁ δὲ θεὸς Μάξι-
μος, Πάντων, φησὶ, τῶν ὄντων, καὶ μετεχόντων
καὶ μεθεκτῶν ἀπειρώς ὁ Θεός ὑπερεξήρηται.*

Ἄλλὰ καὶ ὁ θεὸς Διονύσιος ἐν τῷ περὶ θεῶν
ὀνομάτων δωδεκάτῳ φησὶν, *Καθόσον ὑπερέχουσι
τῶν οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἅγια ἢ θεῖα ἢ κύρια ἢ
βασίλικα, καὶ αὐτῶν μετεχόντων αἱ αὐτομτοχαί·
κατὰ τοσοῦτον ὑπερίδρυται πάντων τῶν ὄντων ὁ
ὑπὲρ πάντων τὰ ὄντα· καὶ πάντων τῶν μετεχόν-
των καὶ τῶν μετοχῶν ὁ ἀμέθεκτος αἴτιος.* Καὶ τῇ
δευτέρῳ δὲ πρὸς Γάelon ἐπιστολῇ, Πῶς, φησὶν, ὁ
πάντων ἐπέκεινα καὶ ὑπὲρ θεαρχίαν ἐστὶ καὶ
ὑπὲρ ἀγαθαρχίαν; *Εἰ θεώτητα καὶ ἀγαθότητα
νοήσαις, αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγαθοποιοῦ καὶ
θεοποιοῦ ὄφρου, καθ' ὃ θεούμεθα καὶ ἀγαθονό-
μεθα· καὶ γὰρ εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦ-
σθαι καὶ ἀγαθόνεσθαι τοῖς θεουμένοις καὶ ἀγα-
θουμένοις (20), ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπεράρχιος,
καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος.*

Fr. Combefisii notæ.

(20) Τοῖς θεουμένοις καὶ ἀγαθουμένοις. Sic
quoque Sandionys. Reliqui, τοὺς θεουμένους. Nec
sensu differt utrumvis scribatur. In verbis sequen-
tibus, ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας, subaudi. οὕτως·
PATROL. GR. CLI

Quæ sint deitas et bonitas, qua dii bonique efficiuntur;
male Cord. ad Deum refert, quasi dicat Dionysius,
Deum antecellere deitati et bonitati, tanquam ipse
θεαρχία et ἀγαθαρχία, non quæ sint θεαρχία et
24

ὡς *θεαρχίας* καὶ *ἀγαθαρχίας*, ἔστιν ἐπέκεινα. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, *Μακρίων τῶν ἐπὶ τῆν ὄντως οὐσαν τοῦ ὄντως ὄντος θεολογικῆν οὐσιωνυμίαν* (21). Τοσοῦτον δὲ ὑπομνήσομεν, ὅτι τῷ λόγῳ σκοπὸς οὐ τὴν ὑπερῶσιον οὐσίαν, ἢ ὑπερῶσιον καὶ παντελῶς ἀνέκφαντον, καὶ αὐτὴν ὑπερῶσιον τὴν ἔνωσιν· ἀλλὰ τὴν οὐσιοποιὸν εἰς τὰ ὄντα πάντα τῆς *θεαρχικῆς οὐσιωρχίας* πρόδοτον ὑμῆσαι. Ὁ δὲ θεὸς Μάξιμος ἐν τοῖς Σχολοῖς, *Πρόδοτον φησὶν ἐταυθᾶ τὴν θεῖαν ἐνέργειαν, ἥτις πᾶσαν οὐσίαν παρήγαγεν.*

Καὶ ὁ θεός· Χρυσόστομος ἐν τῷ περὶ Ἀκαταλήπτου πρώτῳ λόγῳ φησὶν, *Οἱ προφηταὶ οὐ μόνον τὴν οὐσίαν ἔστιν ὁ θεὸς ἀγροῦντες φαίνονται, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς σοφίας αὐτῆς, πόση τίς ἐστὶν ἀγοροῦσιν. Καίτοι γε οὐχ ἡ οὐσία ἀπὸ τῆς σοφίας, ἀλλ' ἡ σοφία ἀπὸ τῆς οὐσίας.* Ὅταν δὲ μὴδὲ ταύτην δύναται καταλαβεῖν μετὰ ἀκριβείας, πόσης ἂν εἴη *μαρίας* τὸ τὴν οὐσίαν αὐτὴν *τομίζειν* δύνασθαι τοῖς οἰκτιροῦ ὀμοδόλλοις λογισμοῖς; Καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ πάλιν ὁ αὐτὸς φησὶν, *Ὅχι ἐκ μέτρου διδῶσιν ὁ θεὸς τὸ Πνεῦμα.* Ἡμεῖς γὰρ πάντες μέτρῳ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος ἐλάδομεν. Πνεῦμα γὰρ ἐταυθᾶ τὴν ἐνέργειαν λέγει· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ μεριζομένη. Τοῦτο δὲ ἀμέτρητον ἔχει καὶ ἀλόκληρον πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν. Εἰ δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἀμέτρητος, πολλῶ μᾶλλον ἡ οὐσία.

Μετὰ τοῦτο ἐζητήθη παρ' ἡμῶν, ἐπειδὴ περ οἱ τὴν Ἐκκλησίαν ἐλαύνοντες, οὗτοι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ μετέχειν ἀπαντὰ φασιν, ὡς ἀδιαφόρου οὐσης τῆς θεῖας οὐσίας καὶ τῆς θεῖας ἐνεργείας, καὶ μὴδὲν ἕτερον τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτοὺς κλην οὐσίας μόνης· ἡμεῖς δὲ παρὰ τῶν ἀγίων ἐδιδάχθημεν Γραφῶν καὶ οὐσίαν ἔχειν τὸν Θεὸν καὶ δύναμιον καὶ ἐνέργειαν, τῆς θεῖας; οὐσίας διαφέρουσαν, μᾶλλον δὲ καὶ δυνάμεις καὶ ἐνεργείας· οὕτω γὰρ οὐ μόνον τρισυπόστατος, ἀλλὰ καὶ παντοδύναμος ἔσται· ἐζητήθη οὖν τίνας μετέχουσι τὰ πάντα, τῆς θεῖας οὐσίας, ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ θεῖας ἐνεργείας; Ἡ θεία σύνοδος, Ἀγώ-

ριστον μὲν ἴσμεν, ἔφη, τὴν θεῖαν οὐσίαν καὶ τὴν θεῖαν φυσικὴν ἐνέργειαν· οὐ γὰρ ποτε ἐνέργεια εἴη ἂν τῆς αὐτῆς οὐσίας χωρὶς. Περὶ μέντοι τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δεδημιουργημένων ἔφη, τίς οὐκ ἴδεν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ἀντελέγοντας παραπαλοὺς, ἔτι πᾶν δημιούργημα τῆς ἐνεργείας τοῦ δημιουργήσαντος, ἀλλ' οὐχὶ τῆς οὐσίας μεταλαγχάνει; Οὐ γὰρ ἡ οἰκία τῆς τοῦ οἰκοδόμου, οὐδὲ ναὺς τῆς τοῦ ναυπηγοῦ μεταλιηχεν οὐσίας, ἀλλὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐνεργείας κατὰ τὸν Νύσσης Θεολόγον. Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἅγιοι, τῇ πρὸς Θεὸν ἐνώσει θεοποιούμενοι, οὐ τῆς θεῖας οὐσίας, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ θεῖας ἐνεργείας μετέχουσιν, ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος παρίστησι, γράφων περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅτι *χριστὸς λέγεται διὰ τὴν θεότητα· χριστὸς γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος· οὐκ ἐνεργεία κατὰ τοὺς ἄλλους χριστοὺς ἀγιάζουσα, παρουσίᾳ δὲ δλου τοῦ χριστοῦ.* Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, *Πάντα μὲν φησὶ, πληροῦν ἐστὶ τῇ δυνάμει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· μόνους δὲ ἐστὶ μεθεκτὸν τοῖς ἀδελφοῖς, οὐχ ἐνὶ μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς κτίσεως διαπορῶν τὴν ἐνέργειαν.* Καὶ ἄλλαχθ' οὐκ ἐν πάσαις ταῖς θλαῖς γίνονται, ἀλλ' ἐν ταῖς λειοτήτῃ τινα καὶ διαφάνειαν κεκτημέναις· οὕτως οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ψυχαῖς ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια, ἀλλ' ἐν ταῖς οὐδὲν σχολιῶν ἐχούσαις οὐδὲ στραγγαλιώδες. Ὁ δὲ ἅγιος Μάξιμος, *Πάντα, φησὶν, ὅσα ὁ θεός, καὶ ὁ διὰ τῆς χάριτος τεθεωμητός ἐστὶν, χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτέτητος.* Ὁ δὲ μέγας Διονύσιος, *Κυκλικῶς, φησὶν, οἱ θεῖοι κινούνται ῥόες, ἐνούμενοι ταῖς ἀνθρώποις καὶ ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ.* Πληθυντικῶς μὲν οὖν αὐτὰς προενογῶν, ἔδειξεν οὐκ οὐσίαν οὐσας τοῦ Θεοῦ· οὐδέποτε γὰρ ἐκείνη πληθυντικῶς ἐκφέρεται· ἐλλάμψεις δὲ αὐτὰς καλέσας καὶ ἀνάργους καὶ ἀτελευτήτους προσηκόντων, θεῖας καὶ ἀκτίστους ἐνεργείας ταύτας ἔδειξεν. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεός ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ἀγίῳ Εὐαγγελίῳ, Ὅ *πιστεύω εἰς ἐμὲ, φησὶν, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας ἐξ-*

Fr. Combessii notæ.

ἀγαθαρχία, formales scilicet deitatis et dignitatis participationes, ac proinde earum in nobis principia, quod sonant illæ voces: nec male Lauselius reddiderat.

(21) *Θεολογικῆν οὐσιωνυμίαν. Theologicam essentiam entisque nomen.* Sic Pachym. in paraphrasi. Ὡς ἀγαθωνυμίαν λέγει τοῦ ἀγαθοῦ ὀνομασίαν, οὕτω καὶ οὐσιωνυμίαν, τὴν τοῦ ὄντος ὀνομασίαν, οὐνοὶ ὄντωνυμίαν. Τὸ δὲ ὄν καὶ ἡ οὐσία ταυτόν. Sic ut ἀγαθωνυμίαν, *boni nomen vocat, sic et οὐσιωνυμίαν nomen entis, velut ὄντωνυμίαν.* Male Cord. ὡς ἀντωνυμίαν (quod in Lauseli. potuit esse erratum typogr.), sic ut ἀντωνυμίαν· nec sequentia docere potuerunt, quibus Pachym. duas has voces, τὸ ὄν, et ἡ οὐσία, aut idem significare. Sequentibus magis erratum Cordetio, καὶ αὐτὴν ὑπερῶσιον τὴν ἔνωσιν· quod Maxim. et Pachym. de entis illo uno dictum volunt, quod Deo singularissimum est, non ut principium numerum, sed qua Deus omnibus eminent, in seque absolutissimus est, quod nec ipsum tamen illa ὑπερῶσιος Dei essentia est; dum ita reddit: *Et ipsam*

copulationem mentis superat. Entis voluisse dicerem, si major in aliis esset viri diligentia, non omnia ei arbitraria, et qui eadem eodem procinctu diverso alioque sensu passim reddat, uti hic in Dionysio et Pachym. τὸ, τοσοῦτον ὑπομνήσομεν in allego, Tantum commentabimur, quantum propositis ratio postulat, inepta etiam additione auctoris sensuum ac seriem turbans; in alio, Tantum admonet. max., quod unum aptum est, potuitque et in Dionysio ex Lauselio habere. Palamitarum unus ubique error, quod participationes formales apud Dionysium aliosque Patres, in Deo velint aliquid reipsa medium ac distinctum inter ipsum et effectum creatum, velut fere Platonici ideas commiscebantur, cum sufficiant ex parte Dei ipsæ veræ ideæ virtutesque agendi. Ipsa unumquodque divina ratio et voluntas, nihil a Deo vel ejus essentia distincta, nisi ratione, ipsa efficax ut præstat quidquid veluit et quando veluit: unusquisque maxime rem explicat Maximus, quidquid Palamitæ ejus sæpe locos usurpent.

τοῦ βρῦσουσι υδατος ζῶτος. Τοῦτο δὲ εἶπε ἅπλως ἐπὶ τοῦ Πνεύματος, οὐδ' ἐμῶν λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Ὁπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἄγιον, οὐδ' ἐκείνῳ ἐδοξάσθη. Ὅπως ὁ θεὸς Χρυσόστομος· ἐξηγούμενος, Ποταμοὶ, φησὶν, ἐκ τῆς κοιλάδος αὐτοῦ βρῦσουσι, τὸ θαψιλὸς καὶ ἀρθροῦν τῆς χάριτος αἰνεττόμενος· ὡς ἀλλοχού φησι, « Πηγή υδατος ζῶτος ἀλλομένου εἰς ζῶν αἰώνιον »· τοῦτέστι κολλήν ἔχει χάριν. Ἀλλοχού μὲν οὖν ζῶν αἰώνιον λέγει, ἐνταῦθα δὲ ὕδωρ ζῶν. Ζῶν δὲ λέγει τὸ ἐνεργεῖν αἰετῶς. Ἐν γὰρ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἐπειδὴν εἰς διδόντων ἔλθῃ καὶ ἰδρυνθῆ (22), πάσης πηγῆς μᾶλλον ἀναβλύει, καὶ οὐ διαλλυμέναι, οὐδὲ κενεῖται, οὐδὲ ἴσταται. Ὅμοῦ δὲ καὶ τὸ ἀνελλυμένως τῆς χορηγίας θηλῶν καὶ τὸ ἀφατον τῆς ἐνεργείας, πηγῆς καὶ ποταμὸν ἐπέκτισεν· οὐχ ἕνα ποταμὸν, ἀλλὰ ἀφάτους· καὶ ἐκεῖ δὲ τὴν πλημύραν διὰ τοῦ ἀλλεῖσθαι παρῶσθησεν. Καὶ μετὰ τινεὶ οὗτος, Ὁὐκ ἔτι προφήτης παρ' αὐτοῖς ἦν, οὐδὲ ἐπέκτισεν αὐτῶν τὰ ἄγια ἢ χάρις· ἐκεῖ οὖν ἀνάσταται μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἐμῶν δὲ λοιπὸν ἐκχεῖσθαι θαψιλῶς, ταύτης δὲ τῆς διαφορῆς ἀρχὴ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγένετο· οὐ μόνον θαψιλίας, ἀλλὰ καὶ μειζόνων χαρισμάτων· καὶ γὰρ θαυμαστοτέρα ἦν ἢ θαρῶν, ὡς ἔσται λέγει, « Ὁὐκ οἶδατε ποῖον Πνεῦμα δουλείας, ἀλλ' ἔλαττε Πνεῦμα υἰοθεσίας. » Καὶ γὰρ καὶ οἱ παλαιοὶ Πνεῦμα μὲν εἶχον, ἀλλοῖς δὲ οὐ παρεῖχον. Οἱ δὲ ἀπόστολοι μυριάδας ἐπέκτισαν. Ἐκεῖ δὲ ταύτην ἐμῶν λαμβάνειν τὴν χάριν, ὅπως δὲ ἦν δοθεῖσα, διὰ τοῦτο φησὶν, « Ὁπω ἦν Πνεῦμα ἄγιον »· τοῦτέστι δοθέν, ἐκεῖ Ἰησοῦς οὐδέκω ἐδοξάσθη, δόξαν Κυρίου τὸν σταυρὸν καλῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθροὶ ἡμεῖς καὶ ἡμαρτηκότες, καὶ θωπεύμενοι τῆς θαρῶς τοῦ θεοῦ, καὶ θεοστυγαῖς ἢ δὲ χάρις καταλλαγῆς ἦν ἀπόδειξις· δῶρον δὲ οὐ τοῖς ἐχθροῖς, οὐδὲ τοῖς μισουμένοις, ἀλλὰ τοῖς φίλοις δίδεται, καὶ τοῖς εὐηρεστηκόσιν, ἴδει πρότερον προσενηχθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν, καὶ τὴν ἐχθραν ἐν τῇ σαρκὶ καταλυθῆναι, καὶ γενέσθαι οὐ θεοῦ φίλους, καὶ τότε λαβεῖν τὴν θαρῶν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς ἐκαγγελίας τοῦτο φήσας τῆς πρὸς Ἀβραάμ, κολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς χάριτος.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τριακοστῇ ἑκτη ὁμιλίᾳ τῆς αὐτῆς πραγματείας, Καὶ ἐπ' ἡμῶν, φησὶν, οὐχ

ἀπλῶς τὸ ὕδωρ ἐργάζεται, ἀλλ' ἔσται τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν δέξεται, τότε ἅπαντα λύει τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ μετὰ βραχία, Ἀλλὰ κἄν ἡ οἰκουμένη πᾶσα ἔλθῃ, ἢ χάρις οὐ καταναλλύσεται· οὐδὲ ἡ ἐνέργεια θαρῶνται, ἀλλ' ὁμοίως μένει, καὶ τοιαύτη οἶα καὶ πρὸ τοῦ. Καὶ καθάπερ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες καθ' ἐκδοσὴν φωτίζουσι τὴν ἡμέραν, καὶ οὐ θαρῶνται, οὐδὲ ἀπὸ τῆς πάλλης χορηγίας ἐλαττοῦν αὐταῖς γίνονται τὸ φῶς· οὕτω καὶ κολλῶ μᾶλλον ἢ τοῦ Πνεύματος ἐνεργεία οὐδὲν ἐλαττοῦται παρὰ τῶν ἀπολυόντων αὐτῆς. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν πέμπτῃ ὁμιλίᾳ τῆς αὐτῆς πραγματείας τὸ, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, ἐξηγούμενός· φησὶν, Εἰκὼν περὶ τῆς δημιουργίας ὁ Ἰωάννης, ἐπάγει καὶ τὸν περὶ τῆς Προνοίας λόγον, « Ἐν αὐτῷ ζῶν ἦν, ἢ λέγων. Καὶ γὰρ ἴνα μηδεὶς ἀπιστήσῃ πῶς τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα δι' αὐτοῦ γέγονεν, ἐπήγαγεν οὕτως ἐν αὐτῷ ζῶν ἦν. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τῆς πηγῆς τῆς τικτοῦσης ἀβύσσους, ὅσον ἄν ἀπέλθῃ, οὐδὲν ἠλάττωσας τὴν πηγὴν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Μονογενοῦς (23), ὅσα ἄν πιστεύσης παρηχῶσαι δι' αὐτῆς καὶ πεποιθῆσαι, οὐδὲν ἐλάττων γέγονεν. Καὶ πάλιν, Τοῦ Εὐαγγελίου εἰρηκότος, « Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, ἢ ἐπὶ γὰρ τοῦτο τῶς ἀκτῶν τῶν λόγων· οὐ μεθεκτῆρ, φησὶν, ἔχει τὴν θαρῶν, ἀλλ' αὐτοσητῆ καὶ αὐτοθόρῃ· ἵνα τῶν καλῶν· αὐτοσητῆ καὶ αὐτόφως καὶ αὐτοαληθῆσιν· οὐκ ἐν αὐτῷ συνέχωρ τῶν ἀγαθῶν τὸν κλοῦτον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλοις ἅπαντας ὑπερβλύζωρ αὐτόν· καὶ μετὰ τὸ ὑπερβλύσαι, μένων πλήρης, καὶ οὐδὲν ἐλαττούμενος ἐκ τῆς εἰς ἑτέρους χορηγίας, ἀλλ' αἰετῶς πηγῶν, καὶ πᾶσι τοῦτων μεταδιδούς τῶν καλῶν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει τελειότητος. Ὁ δὲ ἐγὼ φέρω, μεθεκτόν ἔστι· παρ' ἑτέρου γὰρ ἔλαβον αὐτό, καὶ μικρόν τι τοῦ πατρός, καὶ οἶονε σταγῶν εὐταλῆς πρὸς ἀβύσσον ἄρυτον καὶ πέλαγος ἀπειρον. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο τὸ παράδειγμα παραστήσαι δύναται· ἄν, ὡς ἐπιχειροῦμεν εἰπεῖν. Σταγῶνα μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ καλῶν ἄν ἐξέλθῃ, αὐτῷ τούτῳ τὸ πέλαγος ἠλάττωσας, εἰ καὶ ἀφανῆς ἢ ἐλάττωσις· ἐπὶ δὲ τῆς πηγῆς ἐκείτης οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν· ἀλλ' ὅσον ἄν τις ἀρῶσθαι, μὲνει μηδὲν ἐλαττούμενος. Διὸ χρὴ μάλιστα ἐπ' ἑτερον ὑπόδειγμα ἐλθεῖν, ἀσθενὲς μὲν καὶ αὐτό, καὶ οὐ δυνάμενον ὡς ζῆτοῦμεν παραστήσαι· μᾶλλον δὲ τοῦ προτέρου χειραγωγῶν ἡμῶς

Fr. Combefisii notæ.

(22) Ἰδρυνθῆ. Sic et Savil. in margine vero Ἰδρυνθῆ, quod Duceus habuit. Ignotam vocem Arcetinus sic ex suo capite reddidit, *eamque irrigavit*. Scripserit Joannes ἰδρῦν neutra significatione, eodem sensu ac ἰδρυνθῆ. Necessaria Spiritus mora in anima, ut sic veniens manensque jugis in ea fons fiat, salientque ejus latices in vitam æternam; quod irrigandi voce, et ut irrigandi actu fons ille in anima concreseat, non satis apte exprimitur.
(23) Ἐπὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Μονογενοῦς. Nihil bene Arcetinus, suaque hæc mala sic bonis ac claris Chrysostr. subdit: Sic in operibus Unigeniti, quod-

cumque ex his productum factumve credideris, nihilominus efficit. Quam hæc apte, assumptam Chrysostronio reddunt similitudinem fontis abyssos implentis? ἐνέργεια virtus, ipsa in eo vis, sic fontis rationem habens, quam Palamitis hac auctoritate totque aliis ab essentia distinctam nituntur probare. Nobis sufficit distinctio virtualis. Non pauca per interpretes non satis accuratos, viris magnis, Chrysostrono aliisque Ecclesie Græcæ luminibus, menda adhæserit: nec qui faciat medicinam facile occurrit, aut qui saltem volenti facere, æquus satis sit, jureque opera.

πρός τὴν ἔννοιαν τὴν προκειμένην ἡμῖν νῦν. Ἐποδομένα γὰρ εἶναι πρὸς κητὴν, εἴτα ἀπὸ τῆς κητῆς ἐκείνης μέρους ἀνάπτεσθαι λόχρους, καὶ δις τοσοῦτους καὶ ἑρς, καὶ πολλὰκις. Ἄρα οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μῆτις πληρότητος τὸ πῦρ καὶ μετὰ τὸ μεταδοῦναι τοσοῦτος τῆς ἐκπερίας αὐτοῦ; Παντί που δὴλόν ἐστι. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν σωμάτων, τῶν μεριστῶν, τῶν ἐλαττουμένων ὑπὸ τῆς ἀφαιρέσεως εὐρέθη τι τοιοῦτον, ὃ καὶ μετὰ τὸ παρῶσθαι ἐτέρως τὰ παρ' ἑαυτοῦ οὐδὲν παραβλάπεται, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀκηρότου οὐσιμότητος ἐκείνης τοῦτο συμβῆσεται. Εἰ γὰρ ἐνθα οὐσία ἐστὶ τὸ μεταλαμβανόμενον καὶ σῶμα, καὶ μερίζεται, καὶ οὐ μερίζεται, πολλῶ μᾶλλον ὅταν περὶ ἐκπερίας ὁ λόγος ἦ, καὶ ἐκπερίας τῆς ἐκ τῆς ἀσωμάτου οὐσίας, οὐδὲν ἐκτός τοιοῦτον παθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης εἰλεγεν, « Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντας ἐλάβομεν. » Ἡμεῖς πάντας ἐλάβομεν. Ἡμεῖς οἱ δώδεκα, οἱ τριακόνσιοι (24), οἱ πετακόσιοι, οἱ τρισχιλιοί, οἱ πετακισχιλιοί, αἱ κολλοὶ τῶν Ἰουδαίων μυριάδες, ἅπαν τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν καὶ τῶν τότε, καὶ τῶν νῦν, καὶ αὐθις ἐσομένων, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν. Πι δὲ ἐλάβομεν; « Χάρη ἀπὲι χάριτος, » φησὶν.

Καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς τὸν τεσσαρακοστὸν ὄγδοον φιλῶν ἐξηγουμένως, φησὶν, Τὸν μὲν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πρὸς φλόγα· ἀλλ' ὅμως ἦ γὰρ τοῦ ποιεῖν καὶ συνίεναι τῶν αὐτῶν κτιστῆν καὶ δημιουργῶν δύναμις καὶ ἐν ἀνθρώποις ὑπάρχει. « Ἐκφύσησε γὰρ εἰς τὸν πρόσωπον, » τοῦτέστι μοῖρᾶν κτῆς ἰδίας χάριτος ἐναπέθετο ἐπὶ ἀνθρώπῳ, ἵνα τῷ ὁμοίῳ ἐκινήσῃ τὸ ὅμοιον. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἀνακαινίζων, φησὶ, τὸν ἄνθρωπον ὁ Κύριος, καὶ ἦν ἀπόλασε χάριν ἐκ τοῦ ἐμφυσήματος αὐτοῦ, ταύτην πάλιν ἀποδοῦναι, ἡμφυσήσας εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν, εἰ φησὶν; Ἄδδεις Πνεῦμα ὄντων. » Καὶ ὁ θεὸς Ἀρμασηνὸς ἐν τῷ περὶ προγενέσεως καὶ προορισμοῦ ἔφην θεολογικῶν αὐτοῦ κεφαλαίων, Τούτων, φησὶ, τὸν ἄνθρωπον ὁ δημιουργὸς ἀφῆκεν κατασκευάσας, μεταδοὺς ἑαυτοῦ θείας χάριτος, καὶ ἐν κοινωρίᾳ ἑαυτοῦ διὰ ταύτης αὐτὸν κοινωσάμενος. Καὶ πάλιν ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον, Τίς, φησὶν,

οὕτως ἀρχικός τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀξίοις, ὡς ἀγορεῖν δεῖ τῶν δικαίων ὁ στέφανος ἢ τοῦ Πνεύματος ὅστις χάρις δωρεῖται στέρα τότε καὶ τελεωτέρα παρεχομένη;

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν πρὸς Ἑρμιαν, ἐρωτῶντος αὐτὸν τοῦτου δὴ Ἑρμιαν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν θείας ἐνοουήσεως καὶ μετοχῆς, καὶ λέγοντος, Πλήν ὡς ἤδιστα ἄν σου διακυσθῆναι τὸ, ὅπως ἄν ἐν ἡμῖν ἦ τε τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ κληρωτικῶς τοιοῦτό τε καὶ πρόκειται, μὴ τις οὕτως καὶ οὐ διάφορος, ἀποκρινόμενος οὕτως δὴ ὁ ἅγιος Κύριλλος, Καὶ μὴν, φησὶν, οὐδ' ὀκνοῦσιν ἔν γε δὴ τούτῳ χαλεπὸν ἢ δυσάρεστον. Πῶς γὰρ ἐν ἐτέρως ἢ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θείων ἡμῶν χαρισμάτων ἀνασιμπλάντος δι' ἑαυτοῦ, καὶ τῆς ἀφῆτου φύσεως κοινωτὸς ἀποφαίνοντος; Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς Θησαυροῖς, Ἄλλ' εἴπερ ἦ ἔκτως κοίτημα κατὰ τὴν τῶν ἑτεροδόξων μαρίαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς ὀλην ἔχει τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκπερίαν; Οὐ γὰρ δὴ εἰς τοσοῦτον, οἶμαι, τῷ φρονεῖν ὀρθῶς ἐκθῆσεται, ὡς τολημῆσαι καὶ μένον εἰπεῖν τὴν θείαν οὐσίαν δι' ὀρθῶν τινῶν, ἐξῶθεν εἰς τὸ εἶναι παρενεχθέντων, διακονεῖσθαι πρὸς ἐκπερίαν (25), τὴν ἐξ αὐτῆς διαβαίνουσαν φυσικῶς πρὸς τινος ἐκπερίαν πρὸς τὸ λαθεῖν.

Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Σαραπίαν ἐπιστολῇ, Ἡἄντα, φησὶ, τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ· διὸ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἐδόμενα τοῦ Πατρὸς ἐστὶ χαρίσματα, καὶ τοῦ Πνεύματος ἔκτος ἐν ἡμῖν· καὶ ὁ Λόγος, ὁ τοῦτο διδοὺς, ἐστὶν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἐστὶν ὁ Πατήρ· καὶ αὕτως ἐστὶ τὸ, « Ἐκλυσομένα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μοῖρᾶν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, » καθάπερ εἰρηται. Ἐνθα γὰρ τὸ γῶς, ἀπὲι καὶ τὸ ἀκαύχασμα· καὶ ἐνθα τὸ ἀκαύχασμα, ἀπὲι καὶ ἡ τοῦτου ἐκπερία καὶ ἀγαθῆς χάρις. Καὶ τοῦτο πάλιν ὁ Παῦλος διδάσκων, ἔγραψεν εὐθις Κορινθίοις ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ, λέγων, « Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωρία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. » Ἡ γὰρ δεδομένη χάρις καὶ δωρεὰ ἐν Τριᾷ διδοται παρὰ Πατρός δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Ὅσπερ γὰρ ἐκ Πατρὸς ἐστὶ διὰ Υἱοῦ ἡ δεδομένη χάρις, οὕτως οὐκ ἄν γένοιτο κοινωρία τῆς δόσεως ἐν ἡμῖν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ. Τούτων γὰρ μετέχοντες,

Fr. Combessii notæ.

(24) Οἱ τριακόνσιοι. Putem σφάλμα μνημονικόν, ac respexisse Chrysostr. τοὺς ἑκατὸν εἰκοσι, centum viginti, qui Actuum I leguntur, cum in reliquis certos in Scriptura fidelium numeros respiciat, qui sic omnes de Christi plenitudine acciperint. Abundant hæc præ Græcis editis, ipsa non aliena a Chrysostromi vena.

(25) Διακονεῖσθαι πρὸς ἐκπερίαν. Vulcan. Administrare operationem. Idem quidem sensus; malui tamen vim ipsam vocis magis exprimere, uti ad operationem, tὴν ἐξ αὐτῆς φυσικῶς διαβαίνουσαν. Vulcan. quæ ipsa naturaliter transit, pro quæ ex ipsa: quod velim typorum. Cyrilli argumentum est, non esse creaturam Spiritum, qui omnem ha-

beat Dei virtutem, ac per quem Deus omnia operetur; cum sit absurdum id præstare velut per quoddam extrinsecus creatum organum. Ἐκπερία hæc, quod φυσικῶς ex Dei essentia transitur dicitur in eos qui apti sint ut suscipiant, sic accipiendum, ut cum dicitur naturale Deo, seu ex natura benefacere; etsi libere exque voluntate benefaciat; ac creatis rebus, hoc quod bonum sunt, tribuat. Nempe, est Dei hæc natura, quod sit illi consentaneum esse præstare, si tamen decreverit, ad divinam suam dotum imitationem trahendo creaturam; non quod ulla ad extra necessaria Deo emanatio sit, illique cœva ac increata, ut frustra Palamitis tanta locorum congerie nitantur probare.

ἔχομεν τοῦ Πατρὸς τὴν ἀγάπην, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἁ
τοῦ ἁγίου, καὶ αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος τὴν κοινω-
ρίαν. Μίαν ἄρα ἐκ τούτων ἡ τῆς Τριάδος ἐνέ-
ργεια δέικνται.

Ἄλλα καὶ ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος ἐν τῷ περὶ τοῦ
Πνεύματος λόγῳ αὐτοῦ. Συμφῶδ', φησί, καὶ τὰ παρὰ
τοῦ θεοσκεπίου Παύλου περὶ τοῦ Πνεύματος εἰ-
ρημένα. Τοὺς γὰρ πεπιστευκότας τοὺς Θεοῦ
προσηγόρευσεν, ἔνοιον ἐσχηκότας τὴν χάριν
τοῦ Πνεύματος· Ὁὐκ οἴδατε γὰρ ὅτι τοὺς Θεοῦ
ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκᾷ ἐν ἡμῖν·
Καὶ πάλιν, Ὁὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὁμῶν
τοὺς ἐν ἡμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστίν, οὐ
ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ; Ταῦτα δὲ ἀκριβῶς διδάσκει
τῆς θείας φύσεως εἶναι τὸ παράγιον Πνεῦμα. Εἰ
γὰρ τοὺς Θεοῦ χρηματίζουσιν οἱ πιστεύσαντες,
ἐπειδὴ τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἐδέξαντο, ἐκ
τοῦ Θεοῦ ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τὴν γὰρ τού-
του χάριν ἔνοιον ἐσχηκότας, Θεοῦ τοῦ ὁμομό-
σθησαν.

Καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐν τῷ δ' τῶν εἰς τὰς
Πρόξαι, ἐξηγητικῶν, τὸ, Καὶ ὥρθησαν αὐτοῖς δια-
μεριζόμεναι γλώσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἀναπτύσσων,
Καλῶς, φησὶν, εἶπε διαμεριζόμεναι· ἐκ μιᾶς γὰρ
ἦσαν βίβης· Ἰνα μάθῃς ὅτι ἐνέργειά ἐστίν ἀπὸ
τοῦ Παρακλήτου πεμφθεῖσα. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν
τῷ αὐτῷ, Καὶ ἐπλήσθησαν, φησὶν, ἀπαρτες· οὐχ
ἀπλῶς ἔλαβον τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν, ἀλλ'
ἐπλήσθησαν.

Ἄλλα καὶ τῶν Μασσαλιανῶν λεγόντων ὡς τῆς οὐ-
σίας τοῦ Θεοῦ ἐν μετοχῇ καθίστανται οἱ παρ' ἐκεί-
νοις κεκαθαρισμένοι, καὶ προφερόντων τὸ εὐαγγελικὸν
ἐκείνη, τὸ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλευσόμεθα, καὶ
κοινήν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, καὶ τοῦτο πρὸς τὴν
ἐκείνων δυσσεβίαν λίαν ἀνοήτως διαστραφόντων, ἡ
κατ' αὐτῶν δὴ τῶν Μασσαλιανῶν συστάσα σύνοδος,
τὴν ἐκείνων πονηρὰν δόξαν ἀπορρακιζουσα, Γίνε-
ται τις, φησὶν, ἐπιδημία τοῦ Παρακλήτου, καὶ
ἐνοικᾷ τοῖς ἀγίοις ὁ Θεός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύ-
σικῶς ἡ θεότης.

Ἐπεὶ τοῦτο ἐξηγήθη δειχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων ὅτι
εἰ ἀπιστὸν ἐστὶ τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορ-
φώσεως, καὶ ὅτι οὐκ ἐστὶ τοῦτο ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ.
Καὶ πάντες σχεδὸν εἶπον ὅτι ἀπιδείχθη τοῦτο κατὰ
τὴν τετάρτην συνέλευσιν, ἐν ᾗ παρὶντας οἱ ἀντιλέ-
γοντες· τῆ Ἐκκλησίᾳ· νῦν μὲν χριστὸν εἶναι τοῦτο
καὶ φάντασμα καὶ παραπέτασμα· καὶ Ἰνδαλμα φανε-
ρῶς βλασφημοῦντες ἔλεγον· νῦν δὲ, καὶ τοῦτο ἀσε-
βῶς, ἔλεγον ἀπιστὸν καὶ οὐσίαν εἶναι Θεοῦ. Προη-
νήχθη γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ συνελεύσει ὁ τῆς θεολογίας
ἐκόνυμος· Γρηγόριος, γράφων, Οὐδέ τις ἐστὶ ἐν ὑπο-
στάσει καὶ οὐσίᾳ Κυρίου, κατὰ τὸ γραμμένον,
καὶ Θεοῦ φύσιν ἢ οἶδεν ἢ ἐξηγήρευσεν. Καὶ ὁ

θεὸς Μάξιμος γράφων ἐν ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ τῆς τρί-
της τῶν θεολογικῶν Ἐκκωντάδος, Ὁ τοῖς οὐσι μὴ
κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ
τρόπον μετέχσθαι τοῖς δυναμίνοις βουλόμενος,
τοῦ κατ' οὐσίαν κυρίου καταλῶς οὐκ ἐξίστα-
ται. Καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν
γράφων, Ἐν τῷ ὄρει, φησὶ, μεταμορφωθείς ὁ Σω-
τήρ, μικρῶς πῶς ὡς ἀσπότης ἐδείξε τοῖς ἐκκεῖν
μαθηταῖς τῆς ἀθάτου θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας
τὴν δόξαν. Ἄλλ' εὐθύς ἐροῦσιν οἱ ἀπόλυτον
καὶ θερευτικὴν περιφέρουτες γλώσσων· Ναὶ εἰ
ἀθάτος ἡ θεϊκὴ αὐτοῦ δόξα, πῶς ὑπέδειξεν αὐ-
τὴν τοῖς ἀποστόλοις; Εἰ γὰρ ὄρατῆ, οὐκ ἀθάτος·
εἰ δὲ ἀθάτος, οὐχ ὄρατῆ. Αἰὶ ἀκουε συνετώς.

Ἐνταῦθα ὁ ἀσπότης Χριστὸς τοῖς ἐκκεῖν μαθη-
ταῖς ἐπέδειξε τῆς ἀθάτου αὐτοῦ βασιλείας τὴν
δόξαν, καὶ οὐκ ἐπέδειξε· τουτέστι μικρὸν παρ-
ήνοιξε τὴν θεότητα (26), καὶ οὐ τελείως· τὸ μὲν
πληροφόρων, τὸ δὲ φειδοφόρων· πληροφόρων μὲν
γὰρ ἔδειξεν αὐτοῖς τῆς ἀθάτου βασιλείας τὴν
θεϊκὴν δόξαν, οὐχ ὅση τις ἦν, ἀλλ' ὅσον ἡδύ-
ναντο βλέπειν οἱ σωματικούς ὀφθαλμοὺς περι-
φέροντες· φειδοφόρος δὲ καὶ οὐχὶ φρονῶν οὐκ
ἔδειξεν αὐτοῖς τῆς ἀθάτου βασιλείας τὴν πῶσαν
θεϊκὴν αὐτοῦ δόξαν, ἵνα μὴ ὄν τῇ ὄρασει καὶ
τὴν ζωῇ ἀπολλίσωσιν. Ἄλλα καὶ πάντες οἱ ἅγιοι,
Ἠλαμψιν αὐτὸ λέγοντες καὶ λαμπρότητα καὶ χάριν,
καὶ θέωσιν καὶ θεϊότητα παραδειχθεῖσαν μικροῦ στεφ-
ροτέραν καὶ βίβως, καὶ φῶς ἀπρόσιτον, καὶ φυσικὴν
ἀκτίνα τοῦ Υἱοῦ· ἀναρχὸν βολίδα θεότητος, ἀστρα-
πήθεότητος, καὶ τὰ τοιαῦτα. Προηνήχθη δὲ ἐν ἐκείνῃ
τῇ συνελεύσει καὶ ὁ ἐπὶ τούτοις συνοδικῶς πρῶτος
Τόμος, ὃς τοῦτο φιλευσεβῶς καὶ βεβαίως ἀπέδειξεν.
ἄπιστον καὶ οὐκ οὐσίαν διὰ πολλῶν τῶν ἐκ τῆς
θείας Γραφῆς μαρτυριῶν, καὶ τῶν τοῦ τρισμακα-
ρίστου καὶ ἀοιδίμου βασιλέως ἡμῶν ἐκείνου κυρίου
Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου συμφώνως τοῖς ἁγίοις
βημάτων, καὶ θεοσεβῶν θεοπισμάτων, πρὸς ὄν ἐν ἐκείνῃ
καὶ θεῖον Τόμον ἀντικειμένους ἰδόντες· τότε καὶ
ἀντιλέγοντες τοὺς καὶ τῷ ἱερωτάτῳ Θεσσαλονίκης
ἀντικειμένους, ἀπαβαλόμεθα τούτους· ὡς νῦν μὲν
χριστὸν τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως,
νῦν δὲ λίαν ἀνοήτως οὐσίαν εἶναι τοῦτο τιθεμένους
τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς μὴ στέργοντες ἔχειν τὴν οὐσίαν
τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμιν ἀπιστὸν καὶ ἐνέργειαν, ἀλλὰ
πάσα· τὰς κοινὰς δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας τοῦ Πα-
τρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἀφρόνως
εἰς κτίσμα κατασπώντας, καὶ πολυθέου νομίζοντας,
τοὺς ἀπιστὸν ἀνομολογοῦντας τὸν Θεόν, μὴ κατ'
οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, καὶ
κατὰ τὰς κοινὰς τῶν τριῶν ὑποστάσεων θείας δυνά-
μεις τε καὶ ἐνεργείας.

Ἐπὶ τούτοις ἅπασιν τὸ τοῦ Ἀκινδύνου βιβλίον εἰς

Fr. Combesii notæ.

(26) Μικρὸν παρήνοιξε τὴν θεότητα. Desunt
hæc in Orat. ex Reg. codice Savilio representata.
Sic quæ habentur veterum theologorum Homiliæ
in libris Græcorum ecclesiasticis, non ubique om-
nino habentur integræ; pro exseribentium scilicet
libidine usuque Ecclesiarum, majori minorive am-

bitu comprehensæ. Sit forte ista Amphilochei, cui
familiaris illud, ἄκουε συνετώς· insuetum autem
vero Chrysostomo. Antiqui Theologi monumentum
prælerit. Deitatis vocem etiam in creatis usurpari ex
Dionysio Maximoque liquet.

μέσον πρηνεχθὲν ἀνεγνώσθη· ἐν ᾧ καὶ ἄλλας μὲν κακοδοξίας παλαιάς τε καὶ νέας δογματίζων ἐφαίνετο· διεσχυρῆζοτο δὲ καὶ μηδεμίαν πρεσβεύειν ἐνέργειαν ἀκτιστον κοινήν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, εἰ μὴ τὸν Υἱὸν μόνον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλ' ἡ θεία σύνοδος, καλῶς τε καὶ θεοφιλῶς ἐπιγνοῦσα Μαρκελλοῦ καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου τῶν παλαιῶν αἰρετικῶν τὴν δυσσεβίαν ταύτην οὖσαν, εὐθύς τὴν θεῖον Χρισόστομον κατὰ τῆς κακοδοξίας ταύτης ἀντεπεξάγουσι, καθάπερ τινὰ οὐρανόθεν αὐτὸν ἀφίεντας πρηστῆρα, τὰ φρυγανώδη τοῦ Ἀκινθύνου ληρήματα κατακαύσονται· ὃς δὴ καὶ τὴν πρὸς Φιλικπησίους ἐπιστολὴν ἐξηγούμενος, *Μάρκελλος, φησὶ, καὶ Φωτεινός καὶ Σωφρόνιος, τὸν Λόγον ἐνέργειαν εἶναι φασιν· τὴν δὲ ἐνέργειαν ταύτην ἐνοικῆσαι τῷ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, οὐκ οὐσίαν ἐνυπόστατον.* Ἄριστος Υἱὸν μὲν ὀμολογεῖ, ῥήματι δὲ μόνῳ· κτίσμα δὲ εἶναι φησὶ, καὶ τοῦ Πατρὸς ἐλάττωτα πολὺ. Ἔτεροι δὲ οὐ φασιν ἔχειν αὐτὸν ψυχὴν. Εἶδες τὰ ἄρματα ἐστῶτα; Θεῶρι τοίνυν αὐτῶν καὶ τὰ πτώματα, πῶς ὁμοῦ πάντας καταρούων βάλλει, καὶ μιᾷ πληγῇ πάντας ἀθρόον. Πῶς οὖν καταβάλλει; Ἐ τοῦτο γὰρ φρονεῖσθω ἐν ἡμῖν, φησὶν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὃς ἐν μερῶν Θεοῦ ὑπάρχων, οὐκ ἀρπαγμὸν ἠρήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. Ἐτεῦθεν καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς ἐπεσε, καὶ Μάρκελλος καὶ Σαβέλλιος. Ἐν μορῇ γὰρ, φησὶ, Θεοῦ ὑπάρχων. Ἐ πῶς οὖν λέγεις, Ἀπὸ Μαρίας, ὧ μαρὲ, ἤρξατο, καὶ πρὸ τούτου οὐκ ἦν; Πῶς δὲ σὺ λέγεις, Ἐνέργεια ἦν; Μορφή γὰρ Θεοῦ, φησὶν, μορφήν δούλου ἔλαβεν. Ἡ μορφή τοῦ δούλου ἐνέργεια δούλου ἐστίν, ἡ φύσις δούλου; Πάντως δήπου φύσις δούλου οὐκοῦν καὶ ἡ μορφή τοῦ Θεοῦ Θεοῦ φύσις· οὐκ ἄρα ἐνέργεια.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ πρὸς Ἀβελάδιον λόγῳ, Θεός, φησὶν, ἐνεργουῦντα δηλοῖ· Θεότης δὲ ἐνέργεια. Οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν ἐνέργεια· ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργουῦν ἕκαστον αὐτῶν. Ἐκ δὴ τούτων ἡ θεία σύνοδος, Ἀποδείδειται, φησὶν, ὡς ὁ λέγων μόνον τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀκτιστους ἐνεργείας εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὡς μὴ κοινήν ἐνέργειαν δοξάζων φυσικὴν τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἦν ὁ Ἀκινθύνος; ὁμοίως, τὴν Μαρκελλοῦ καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου αἵρεσιν, πάλαι τεθνηκυῖαν καὶ καταργηθεῖσαν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τολμᾷ παρῆσθαι Θεοῦ. Εἰ δὲ καὶ τισὶ τῶν ἁγίων δύναμις ἢ ἐνέργεια εἴρηται ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς· καλοῦται; ἐκότερον ὡς ὑπόστασις τελεία καὶ ἐνέργειαν καὶ δύναμιν ἔχον· καὶ ἐστὶ τοῦτο κοινὸν ὄνομα, κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον, τῆς ὀλοτελοῦς καὶ ὑπερκλήρου; Θεότητος· καθ' ὃ σημαίνονμενον καὶ ὁ Πατὴρ δύναμις καλεῖται. Ἡμῖν δὲ ἄλλ' οὐ περὶ ταύτης τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως, ἀλλὰ περὶ τῆς κοινῆς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, ἧτις οὐκ ὑπόστασις ἐστὶ, ἀλλὰ φύσις καὶ ὑπερφύσις πρόσεστιν ἐκάστη τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων, κατὰ τὴν τῶν θεολόγων παράδοσιν. Ἐνα γὰρ Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον θεολογούμεν, μίαν ἔχοντα

τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται θεολογούμενα καὶ ὑμνούμενα. Καὶ ἵνα τύπον δώμεν τῷ λόγῳ, καὶ ἄθροισμα ἢ πλήρωμα τὰ κατὰ θεολογίαν ἔχωμεν καθεξῆς, ἀκούσωμεν, ὅτι τὸ ἀκτιστον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀχρονον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀίδιον, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀγνωστον, τὸ ἀσχημάτιστον, τὸ ἀνεμνήνευτον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ Θεὸν Θεῶν λέγεσθαι αὐτὸν, τὸ Κύριον κυρίων, τὸ Βασιλεῖα βασιλευόντων, τὸ Παντοκράτορα, τὸ Ποιητὴν, τὸ Δημιουργόν, τὸ φῶς, τὸ ἅγιον, τὸ ζῶν, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἰσχυρόν, τὸ παντοδύναμον, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὴν ὑπεροχὴν καὶ αἰτιολογίαν, οὐκ ἕκαστον οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν· ἢ καὶ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα Θεότητος λέγεται κατὰ τὴν Γραφήν, καθ' ἑκάστην τῶν ἁγίων τριῶν ὑποστάσεων ἐπίσης, θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα. Πάντα γὰρ ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἔμα ἔστι· καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς· ἕλλω; τε δύναμις καλεῖται ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἢ καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον, καὶ δι' ἄλλας μὲν αἰτίας, ὃς οἱ θεολόγοι παρέδωκαν, μάλιστα δὲ, ὡς ὅλης τῆς Πατρικῆς δυνάμεως ἐναποκειμένης τῷ Υἱῷ, ὡς ὁ μέγας Βασιλεὺς ῥητῶς τοῦτο γράφει Ἐὐνομίῳ παλαιῶν. Πῶς οὖν δίκαιον ἀναρεῖν τὴν φυσικὴν καὶ κοινήν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος δύναμιν, δι' ἣν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δύναμις τοῦ Πατρὸς παρὰ τῶν θεολόγων ὑμνηται;

Ἐπὶ τούτοις ὀρισμῶ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αυτοκράτορος καὶ βασιλέως ἡρωτάτο παρὰ τοῦ μεγάλου χαρτοφυλάκου καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τῶν ἀρχιερέων ἕκαστος καὶ τῶν συγκλητικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, τίνα γνώμην ἔχει περὶ τῶν λεληθέντων καὶ ἐξετασθέντων τῶν πάντων νῦν ἐπὶ θείας καὶ ἱερᾶς συνέδου. Καὶ καθ' ἕνα πάντες ἀναμφιδόλως ἔχουν περὶ τούτων ἀπεφάνηται, καὶ πολλὴν χάριν εἶδέναι τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης Εὐαγγέλιου, ὡς συμφώνως τοῖς ἁγίοις πᾶσιν εἰπόντι καὶ συγγραφεμένῳ, καὶ εἰς συνηγορίαν τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ἐπὶ τοσοῦτον σπουδάσαντι, καὶ τοσαύτας ὑβρεῖς τε καὶ συκοφαντίας καὶ ἐπηρείας ἄλλας ὑπενεγκόντι ὑπὲρ τοῦ ἐξελθῆναι Βαρλαάμ ἐκεῖνον, καὶ τὸν Ἀκινθύνον, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα μέχρι νῦν ἀναφανέντας συμφώνους αὐτοῖς, καὶ τῆς πατροπαράδοτου πρὸς Θεὸν πίστεως καὶ εὐσεβείας τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν μεταστήσει σπουδάζοντας. Μετὰ δὲ πάντας ὑστερον ἀπεφάνηται καὶ ὁ μεγαλοφύεστατος ὄντως καὶ τὰ θεῖα σοφῆς, γαληνότητος, κρᾶτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν αυτοκράτης καὶ βασιλεὺς, πάντων τῆς καθέβρας ἐξαναστάντων τῶν τε λαμπροτάτων συγκλητικῶν καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὡσπερ δὴ νόμος ἐν τοῖς τοιοῦτοις, κύριος Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, διορισάμενος, Ὅτι μέγα ἡ ἀδικία κακὸν καὶ ἐπὶ τῶν γηίνων τούτων καὶ χαμερπῶν, ὡς καὶ ἔθνος ὄλον ἀχρειώσαι καὶ κατασπᾶσαι δυνάμενον· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐναντίον ταύτης, Ἡ Δικαιοσύνη, κατὰ τὸ γυγραμμένον, ὄψοι ἔθνος. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν κάτω ἡ ἀδικία τοσοῦτον μέγα κακόν, πόσῳ μᾶλλον, ὅταν εἰς τὸ θεῖον ὕψος κληθῆται παρὰ τῶν κακῶς φρονούντων, καὶ αὐτὴ ἢ ἐν τῷ Θεῷ ἀλλή-

Θεία ἀδικῆται παρὰ τῶν ἀθετούντων αὐτήν, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν οὕτως ἐπιλεγόμενων Ἀλεξιακῶν τῶν ἱερῶν Βλα-
 καστῶν στέργοντες καὶ ἀνακηρύττοντες, εἶ δὲ καὶ
 συνηγοροῦντες· πρὸς δύναμιν, ἐπιηράζονται καὶ συ-
 κρηφάνονται καὶ διαβάλλονται παρὰ τῶν ἐν δια-
 στρέφῃ γνώμῃ κτανῶν τοὺς ὄχλους ἐπιχειρούντων·
 Ἐγὼ γοῦν τοσαύτην ὄρω τὴν πρὸς ἁγίους συμφω-
 ναν τῶν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσα-
 λονίκης λελεγμένων, καὶ νῦν ἀναγνωσθέντων αὐτοῦ
 συγγραμμάτων εἰς συνηγορίαν τῆς εὐσεβείας· καὶ
 τοσαύτην ποιησαμένους τοὺς ἁγίους σπουδῆν ἐν τοῖς
 οικείοις συγγράμμασιν ὑπὲρ τῶν προκειμένων ἁρ-
 τικῶς θεῶν δογμάτων, ὡς μηδένα τῶν μετ' ἐδνω-
 μοσύνης ζῆν ἐθειλόντων κλειω ταύτης ἐθειλῆσαι ζη-
 τῆσαι. Ὑπὲρ δὲ ὧν τοὶς τε μακαρίοις τοῦ Χριστοῦ
 μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις καὶ ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκου-
 μενικαῖς συνόδοις καὶ τοῖς ἁγίοις Πατράσι τεθεολόγη-
 ται τοσοῦτον τὸ ἐν ἡμῶν πρόθυμον διὰ τῆς ἐν ἡμῶν
 τοῦ Χριστοῦ χάριτος, ὡς ἔτοιμος εἶναι, εἴπερ μοι
 καὶ μία κοτύλη προσῆν αἵματος, ταύτην ἐκλείαι
 προθύμως ὑπὲρ αὐτῶν. Χάριν δὲ ἔχω καὶ τῷ ἐπὶ
 πάντων Θεῷ τῷ Δεσπότῃ καὶ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστῷ, οὗ μὲγα ἔλεος ἐποίησε μετ' ἡμῶν, εὐδο-
 κήσας φανερωθῆναι καὶ στηριχθῆναι σήμερον τὴν
 τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν, καὶ οὐκ ἐνδοῦς παρατραπή-
 ναι τι ταύτης, καὶ σαλευθῆναι παρὰ τῶν πολλοῖς
 ἐπιχειρήμασι καὶ ὀδοῖς καὶ μηχανήμασι ἐπιχειρούν-
 των ταύτην ἐπὶ τεσσαρεσκαίδεκα ἔνιαυτοῦς ἤδη
 διαστρέφαι καὶ κατασεῖσαι. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ὁ
 θεϊότατος βασιλεὺς.

Ἐπεὶ δὲ ἀπαλύθη τούτου θεῖου καὶ σεπτῶν πρὸς-
 τάγμα καὶ πρὸς τὸ ἅγιον ὄρος, ὡς ἂν οἱ ἐν τούτῳ
 συνίσαι καὶ ἀρετῇ διαφέροντες ἐπιδημήσωσιν εἰς τὴν
 κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην μεγαλόπολιν συγκερο-
 τημένην σύνδοον· ἐκείνοι δὲ διὰ τε τὸ τῆς ὁδοῦ μή-
 κος, καὶ τὴν τοῦ καιροῦ δυσχέρειαν ἐπιδημήσαι οὐκ
 ἴσχυσαν, δύο τῶν ἱερωμένων μοναχῶν ἀρετῇ τε καὶ
 λόγῳ σεμνυνομένους πέμπουσι, καὶ ἀναφορᾶν πρὸς
 τὸν κραταῖον καὶ ἅγιον ἡμῶν αὐτοκράτορα καὶ βα-
 σιλέα παραηλοῦσαν οὗ καὶ ἔγγραφον τὴν οικίαν
 γνώμην τῇ συνόδῳ ἐπίστευσαν. Ἀνίστησαν οὖν οἱ
 πεμφθέντες ἱερομόναχοι, καὶ ἀπέδωκαν τῇ συνόδῳ
 λόγου, ὡς κοινούς τοῦ Ἁγίου ὄρους παντός, οὗ καὶ
 συνεγράφατο ἐκεῖ εἰς παραμίνων μετ' αὐτῶν ὁ ἱερώ-
 τας μητροπολίτης Ἡρακλείας κύριος Φιλόθεος (27).
 Πραξιόμισαν δὲ τὴν νῦν ἐκείθεν πεμφθεῖσαν ἔγγρα-
 φον ἀπάντων γνώμην, ἣτις καὶ ἀναγνωσθεῖσα εἰς
 ἐπήκουον πάντων, συμφωνοῦσα καὶ συνεπιμαρτυροῦ-
 σα διετέλει τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης
 δεὰ πάντων κατὰ τὴν τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν. Ταῦτα
 δὲ καὶ τὸ Ἅγιον ὄρος ἔπαι.

Ἡμεῖς δὲ πᾶσα ἡ συναθροισθεῖσα ἐν τῷ Τρικλίῳ

τῷ οὕτως ἐπιλεγόμενῳ Ἀλεξιακῶ τῶν ἱερῶν Βλα-
 χερῶν θεῖα καὶ ἱερὰ σύνδοξ χάριτι Χριστοῦ, καὶ
 νῦν τῆς εὐσεβείας ὑπερμαχοῦντες, καὶ ἀκριβῆ καὶ
 προσήκουσαν τὴν περὶ τῶν προκειμένων σκέψην καὶ
 ἐξέτασιν ποιησάμενοι, καὶ τοὺς πρώτους ἐπὶ τούτοις
 συνοδικούς τόμους ὡς εὐσεβεστάτους ἐπικυροῦντες,
 μᾶλλον δὲ καὶ τούτοις· ἐπόμνη, τὸν μὲν Βαρλαάμ
 ἐκείνον καὶ τὸν Ἀκινδύνον, ὡς εἰς αὐτὰ εἰς καίρια
 τῆς εὐσεβείας ἐμπαροινήσαντας, καὶ μηθὼμῶς με-
 ταμειληθέντας εἰς περιόντας τῷ βίῳ, τῷ ἀπὸ Χριστοῦ
 ἀναθέματι δικαίως καθυποβάλλομεν· τοὺς δὲ νῦν
 ἀναφανέντας καὶ συνοδικῶς ἐξελεγχθέντας ἐκείνοις
 ὁμόφρονας, καὶ ἀκλῶς ὄσοι τῆς συμμορίας αὐτῶν,
 ἀποκηρύκτους τε καὶ ἀποβλήτους ἔχομεν τῆς καθο-
 λικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, εἰ
 μὴ μεταμειληθῆσιν, καὶ τῷ ἀπὸ Χριστοῦ ἀναθέματι
 καθυποβάλλομεν, καὶ τοὺς κοινωνοῦντας τούτοις ἐν
 γνώσει ἀκοινωνήτους ἔχομεν· καὶ πάσης ἱερατικῆς
 λειτουργίας τοὺς ἔχοντας ἀπογομνοῦμεν. Τοὺς δ'
 ὑπὸ τούτων συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας,
 καὶ μὴ τῶν ἐξάρχων τῆς αἰρέσεως ὄντας, ἀμεταμε-
 λήτους μὲν μένοντες, τοῖς ὁμοίοις καθυποβάλλομεν·
 μεταμειληθέντας δὲ γνησίως καὶ ἀναθεματίζοντας
 τὴν τε τοιαύτην κακοδοξίαν καὶ τοὺς εἰς τέλος ἐμ-
 μέναντας ταύτῃ, μὴ μόνον εἰς κοινωनीαν τὴν κατ'
 εὐσεβείαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἱερωσύνην ἀσμενίστατα προ-
 σείμεθα, μηδαμῶς τούτους ὑποδιόζοντες, κατὰ τὴν
 ἐπὶ τοῖς τοιαύτοις διάγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τῆς ἁγίας
 καὶ οἰκουμενικῆς ἐδόξης συνόδου διοριζομένης,
 Ὅτι τοὺς μὲν προκείτους καὶ προειρημένους καὶ
 τῆς ἀσεβείας ἐκδικητὰς οὐδὲ μεταμολομένους
 ὄλως εἰς ἱερωσύνην παραδεχόμεθα· τοὺς δὲ βια-
 σθέντας, ἢ συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας,
 μεταμολομένους ἀληθῶς καὶ γνησίως, εἰς ἱερω-
 σύνην κατὰ τὸν οἰκείον ἕκαστον βαθμὸν προσ-
 δεχόμεθα. Ἐπὶ ταῦτα καὶ εἰ τις ἕτερος τῶν ἐπάντων
 τὰ αὐτὰ ποτε φωραθῆι ἢ φρονῶν ἢ λέγων ἢ συγγρα-
 φόμενος κατὰ τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης, μᾶλλον
 δὲ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τῆς Ἐκκλησίας
 αὐτῆς, τὰ αὐτὰ κατ' αὐτοῦ ψηφισόμεθα, καὶ τῇ
 αὐτῇ καταδίκη καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμέ-
 των εἴη τις, εἴτε τῶν λαϊκῶν. Αὐτῶν μέντοι τὸν πολ-
 λάκις βηθέντα ἱερώτατον μητροπολίτην, μηδὲν ἀπέ-
 δον τῶν θεῶν λόγιων γράφοντά τε καὶ φρονούντα
 μετ' ἐξετάσεως καταλαβόντες, μᾶλλον δὲ τῶν θεῶν
 λόγιων καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας ὡς προσῆκεν
 ὑπερμαχοῦντες, οὐκ ἀνώτερον μόνον παντάπασιν τῶν
 κατ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
 κλησίας ἱερατικῶν, ὡς καὶ οἱ πρόην συνοδικοὶ
 τόμοι προδάντες, ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλίστατον
 τῆς εὐσεβείας· πρόμαχον καὶ προαγωνιστὴν καὶ βοή-

Fr. Combessii notæ.

(27) Κύριος Φιλόθεος. Hic ipse est, qui brevi
 post Constantinopoli sedit, olimque imbutus Pala-
 mæ erroribus in monte, jam non sancto, sed extincta
 fidei luce in plerisque in eo Hesychastis, pro-
 fano eorum antisitium Palamam ipsum vindicavit,
 celebrique elogio, Synaxario Dominicæ τῆς Ὁρθο-
 δοξίας; (secundæ scilicet Quadragesimæ) magna

piorum offensione, adjunxit. Cujus etiam exstant
 aliquot orationes; ut fuerit vir satis eruditus et
 facundus, qui sic sermones viciaque monachorum
 totius Montis sancti exceperit et conscripserit; in
 hoc forsitan a Callisto patriarcha vel ab imperato-
 re missus.

θὸν ταύτης ἀποφαινόμεθα. Ὁδῶν γάρ καὶ οἱ ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις προβάντες Τόμοι ἔξουσι, καθάπερ οὖν ἔχουσι, τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον.

Τούτων δὲ οὕτως ἐκδόντων οὐκ ἄνευ δὴ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος συνεργίας καὶ χάριτος, λοιπὸν ἦν εἰς προθυμομένους πᾶσαν αἰτίαν τῶν βουλομένων αἰτιᾶσθαι περιαιρεῖν, μηδὲ ἄπερ ἐν τοῖς τοῦ Ιερωτάτου Θεσσαλονίκης συγγράμμασιν ἐν αἰτίαις ἐπιρῶντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας πολέμιοι, μηδὲ ταῦτα παραδραμεῖν ἀβασάνιστα· εἰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξισταθέντων ἐν τῇ θεῇ συνόδῳ τότε καὶ ταῦτα πάντα περιελήθησαν. Εὐρόντος οὖν ταῦτα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος καὶ βασιλέως καταγεγραμμένα κατὰ μέρος παρὰ τῆς ἐκείνων χειρὸς, καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα δόντος, ἡμεῖς ἐκιστον τούτων ἐν τῷ τοῦ Ιερωτάτου Θεσσαλονίκης βιβλίῳ ἀνέγνωμέν τε καὶ ἐξητάσαμεν, συνελθόντες κατὰ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ συνδημερεύσαντες οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρις καὶ πολλάκις· καὶ τὸν μὲν Θεσσαλονίκης Ιερωτάτον μητροπολίτην καὶ ἐν τούτοις σύμφωνον τοῖς Ιεροῖς θεολόγοις εὖρομεν, καὶ συνή-

γορον Χριστοῦ χάριτι τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας· αὐτοὺς δὲ καὶ ἀπ' ὧν ἐγγράφως διαστρέφειν καὶ κατηγορεῖν ἐπεχείρησαν, πολλὰς καὶ μεγάλας αἰρέσεις περικίπτοντας. Τοῖς τε γὰρ παρὰ τῶν θεολόγων ῥητῶς εἰρημένους φανερώς ἀντιλέγοντας διετίλουν, καὶ τὴν θέσιν τοῦ δεσποτικῶν προλήμματος (28) κτιστὴν ἐπέδησαν ἀνεπαύτως· καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ παρὰ τῶν ἁγίων εἰρηθεῖαι ταύτην ἀπροσπλάστον καὶ ἀμέθεκτον, φθαρτικῆν εἶναι νομίζειν (29) τοὺς οὕτως περὶ ταύτης φρονούντας, ὡς τὸλμης δυσσεβούς, ἀπεφάναντο· καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσῆν εἰρηθέτος, *Ὁδοὶς ὄψεσθαι τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται*. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπαναπαυμμένα κατὰ τὴν προφητείαν ἐπὶ τὸ ἄγθος τὸ ἐκ τῆς βίβης Ἰσαϊ, *ἠηλοῦσθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἑπτὰ πνεύματα*, τουτίσσι τὰς ἐνεργείας κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους τοῦ Θεοῦ Πνεύματος, ἃς ὁ μὲν Ιερός Ζαχαρίας ἐπὶ τὸ ὄφθαλμὸς τοῦ Χριστοῦ ἀνύμνησιν ἐπιβλέπωντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ὁ δὲ θεὸς Μίχης φυσικῶς ταῦτα προσεῖναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ (30) ἐθεολόγησε, μετὰ τῶν κυριώτατων ἱερέων· καὶ τὰ

Fr. Combefisii notæ.

(28) *Τὴν θέσιν τοῦ δεσποτικῶν προλήμματος* Ita sane viri catholici de lumine Thaborio, nec de alta, assumpti a Domino corporis deificatione, videntur loqui Palamitæ, quam ipsi errore increatum aliquid et divinum Deoque coævum (ipsius scilicet secretam virtutem tñν ἐνέργειαν) designare: nam de Deitatis unctione, ipsa personæ Verbi totiusque unguentis substantiali presentia, qua homo Deus personaliter et ὁμόθεος exstitit, nunquam sic sensere Palamæ hostes, quidquid eis impingant Palamitæ; dum unam Deū virtutem Filium agnoscant, nempe subsistentem, et a Deo (id est, Patre) ut a quo vere procedit, distinctam: quibus essentialē virtutem, et quæ Deus ipse sit, virtualiter solum et eminenter distinctam, eaque ratione caso ab essentiali dictam, non e contra, non negant.

(29) *Φθαρτικὴν εἶναι νομίζειν*. Quasi maleficam existimare corruptionem et Interitus auctorem; non entis ac vitæ. Ita sane Palamæ hostes colligebant, ritique vexat noster Calecas, ostenditque ex negatione illa omnis commercii essentialis Deitatis cum creaturæ Palamitarum errore, destrui mysterium incarnationis, nec nisi ἐνεργεῖα Nestoriano errore constare, quod ipsum Palamitæ male eis impingunt: communi scilicet Verbi in Christo inhabitatione per assumptum et operationem, ut in sanctis reliquis et prophetis. Locus Exod. hoc solum vult, pro statu mortalis vitæ non videri divinam essentialiam, nec nisi in diviniorem alium translatis, quo eximia quadam ratione erimus Deo similes, videntes eum sicuti est, ut auctor est dilectus discipulus cuiusdum, hæc scribo, martyrii dies anniversaria agitur.

(30) *Φυσικῶς ταῦτα προσεῖναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ*. Hoc maxime Palamitici erroris agnoscenti illius impugnatores Catholici, quod ἐνεργήματα (divini scilicet Spiritus effectus ac dona) increata Deoque coæva et naturalia vellent; insulsissimique hominum sic proterve oppositum hæreseos damnantem. Ad Maximum quod attinet, libet huc scholium afferre ex Regio Cyparissiotæ cod. quo is vindicatur ab ea Palamitarum calumnia. Ἀδελφὸν εἴ ποὺ τῷ μεγάλῳ Μάξιμῳ γέγραπται, φυσικῶς τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ προσεῖναι τὰ κατὰ βούλησιν τοῦ πανταγίου Πνεύματος ἐνεργήματα. Πρὸς γὰρ τῷ ἐναντίως λέγειν τῇ Γραφῇ, καὶ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ

ἐξμαρτάνειν ἔσται γὰρ ἡ αὐτοῦ φύσις κατὰ τὰ αὐτῆ φυσικὰ, ἐνέργημα βουλήσεως, καὶ αὐτὴ ἡ οὐσία· ὅπερ σαφῶς παρστῆσιν αὐτῆν εἶναι κτίσμα. Βουλήσει γὰρ Θεοῦ πᾶσα ἡ κτίσις παρήχθη. Καὶ πῶς οὐ φανερὰ ἡ δυσσεβεία; Ἡ τοῖνυν πανταλὸς ἐδ' τοῦτο γέγραπεν ὁ ἅγιος, ἡ ἐπ' ἄλλων ἐκείνων ἐνοίας τὸν λόγον ἐκλαθόντος, ὅτι τῶν αὐτῶν θεοῖ σκεφανθέντες τοῖς ἄλλοις ἐξείδοντο. Ἔστι γὰρ εὐσεβὴς εἶπεν φυσικῶς προσεῖναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἀνθρώπινον. Ὁδὲ γὰρ ἐν τῇ ὑπερουσίῳ αὐτοῦ θεότητι ἐπαναπαυθήσεται τὰ ἐπὶ πνεύματα· ἄπερος γὰρ αὐτῆ καὶ παντέλειος· καὶ οὐ δεῖσθαι, τιος, ἵν' ἐν αὐτῇ ἐπαναπαυθῆ· ἀλλ' ἡ ὄλην ἐν τῷ κτισσευασθέντι· ὅκ' αὐτοῦ ναφ καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ κατὰ βούλησιν παραχθέντα ἐπαναπαυθῆσαν πνεύματα, εὐθὺς ἐξαρχῆς ἁγίου αὐτοῦ καὶ πνευματικῶν ἀποφάναντος· *Incertum num ullo loco scriptum sit maximo Maximo, inesse natura Filio Dei effectus sanctissimi Spiritus voluntate productos. Nedum enim id: Scriptura adversatur, verum etiam Dei Filio injuriam existit. Erit enim ejus natura, velut ea quæ ei naturalis sunt, voluntatis effectus, ipsaque adeo essentialia: quo palam conficitur, creaturam esse. Dei enim voluntate et consilio producta est omnis creatura. Et quomodo non manifesta impietas? Vel igitur sanctus hoc penitus non scripsit, vel cum alio sensu exposuerit; hi suo more per calumniam aliis tribuerunt. Pie enim dici queat, inesse natura Filio Dei, ratione humanitatis. Neque enim in ejus deitate, quæ essentialiam omnem superat, requiescent septem spiritus: hæc enim infinita est, omnemque præhabet perfectionem; nec indiget aliquo, ut in ea requiescat: sed plane in templo quod sibi ipse construxit, quieverunt, dum statim a principio sanctum illud ac spiritale effecti. Cui alteri solutioni standum; ut est Maximus valde formalis (ut ita dicam) pressaque ac proprie loquitur. Hoc enim flos ille ex radice Jesse, non ipsum Verbum Deique Filius secundum se, ut ita de illo debuerit Maximus accipere, vel Palamitæ ad ipsum trahere. Querebar sancti Maximi gratia, et qui unus, omnis theologiae velut Lydius lapis ac Patrum amussis, suis quidem Græcis visus sit, quod, qua cæpi majestate, typorum elegantia, chartæ puritate, meaque ipsius ac typographi sedulitate, per meam tenuitatem, etate fugiente, non possem absolvere. Verum absteram querendum, qua illi favore largitate, animam inclinavi amphi-*

πλεον τούτων και μηδὲν ἤττον εἰς ἀσέβειαν φέροντα
 εὐδὲ ἀριθμῶν ἄββιον. Διὸ και ἀπὸ τούτων ἡ καταδύ-
 κη τούτοις, εἰ μὴ ἄρα μεταμεληθεῖεν, ἐπακυρώθη·
 και τὰ συνοδικῶς ἡμῖν ἀρτίως μετὰ τῆς ἐκ Θεοῦ
 βασιλείας; ἐξετασθέντα και διαγνωσθέντα, και θείας
 Πατρᾶσι πᾶσι, και ταῖς προγεγενημέναις τούτου
 χάριν ἱεραῖς και θείαις συνόδοις, και τοῖς ἐκ' αὐ-
 ταῖς συνοδικαῖς Τόμοις· και ἡ ἐνθεσμος διὰ πάντων
 και κανονικῆ αὐτῆ ψήφος, γραφείσα και ὑπογραφεί-
 σα ἀρτίως, ἀκίνητος εἰς αἰῶνα τὸν σύμπαντα δια-
 τηρηθήσεται τῆ πάντα δυναμένη ἐνεργείᾳ και χά-
 ριτι τοῦ παντοδυνάμου και μεγάλου Θεοῦ και Σω-
 τῆρος ἡμῶν, ὑπὲρ ἧς και δι' ἧς ὁ παρὼν ἡμῖν ἀγὼν
 ἤνυσται.

Ἐγεν ὑπογραφᾶς τὸ πρωτότυπον διὰ μὲν ἐρυ-
 θρῶν γραμμάτων τῶν θειοτάτων βασιλέων ἀμφιτέ-
 ρων τῶ,

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤῶ Τῷ ΘΕῷ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙ-
 ΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ Ο
 ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤῶ Τῷ ΘΕῷ πιστὸς βασιλεὺς
 και αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Παλαιολόγος.

Διὰ δὲ τῆς σεβασμένης και πατριαρχικῆς χειρὸς
 τοῦ Κάλλιστο; ἐλθὼ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
 νουπόλεως νείας Ῥώμης και οἰκουμενικῆς πατριαρ-
 χης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἡρακλείας, πρόεδρος
 τῶν ὑπερτίμων και ἐξαρχος πάσης Θράκης και Μα-
 κεδονίας, Φιλόθεος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, Ὑπερ-
 τιμος και ἐξαρχος πάσης Θεσσαλίας, Γρηγόριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου, και ἐξαρχος
 πάσης Ἐλλησπόντου, Ἀρσένιος.

Fr. Combessii notæ.

simus ordo nuper in suis comitibus generalibus, et
 qui illi, a se invitatus, utroque preceperat, meritis,
 quam purpura, clarior, litterarum reique ecclesia-
 sticæ column, eminentissimus cardinalis Bullio-
 ninus: per quos Maximus, Deo auspice, brevi lucem
 videbit.

(31) Ὁ μητροπολίτης Μελαρικῶν. Videtur,
 quam Melantiam Ferrarius vocat, Thraciæ urbem
 ad Propontidem, inter Byzantium et Selymbriam.
 Quod se solum Hypertimum scribit, non item exar-
 chum, indicio est, ex illis metropolitibus fuisse, qui
 nomine tenus solum metropolitæ erant, eo honore
 donati ab imperatoribus, cum nullas provincias,
 nullasve alias urbes metropolitica potestate, et
 quasi patriarchali, regendas haberent. Hi enim
 omnes Hypertimi dicebantur, quasi honore primi
 alii que in provincia episcopis prælati; non tamen
 exarchi, quod idem est ac patriarcha, uti etiam
 archiepiscopus; quanquam patriarchæ nomen ad
 majores primarias cat' ἐξοχίαν sedes usu restrictum
 est, ut et archiepiscopi anul. Græcos. Vel certe
 ἐξάρχους, magis propria notione sese inscribunt,
 qui primatis jure plures provincias verasque metro-
 poles subjectas haberent, non qui solum veri me-
 tropolitæ essent; jure jure episcopis aliis in sua
 provincia præsent: velut qui statim sequitur, (4)

Ἀμασειά; , quam liquet veram metropolim ac cla-
 ram urbem in Bonto fuisse, cum ejus episcopus
 non dicatur ἐξαρχος, quod et ipse forte Cæsariensi
 exarcho subesset; nisi deest aliquid in ejus sub-
 scriptione, cum et ipsum illius nomen deside-
 retur. Fuerunt Græci mire liberales in titulis,

Ὁ μητροπολίτης Φιλαδελφείας, ὑπέρτιμος και
 ἐξαρχος πάσης Αυσίας; και καθολικὸς κριτὴς τῶν
 Ῥωμαίων, Μακάριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ὑπέρτι-
 μος και ἐξαρχος πάσης Βιθυνίας, Ἰάκωθος.

Ὁ μητροπολίτης Μελανίκου (31), ὑπέρτιμος και
 καθολικὸς κριτὴς τῶν Ῥωμαίων, Μητροφάνης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμασειας και ὑπέρ-
 τιμος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ποντοηρακλείας και
 ὑπέρτιμος Μεθόδιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Πηγῶν και Παρίου
 ὑπέρτιμος (32), Γεώργιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βερβρίας, ὑπέρτιμος
 και τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Τυάκων, Διονύσιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τραπεζοῦντος; και
 ὑπέρτιμος, Νήφων.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τραπεζουπόλεως ὑπέρ-
 τιμος και ἐξαρχος πάσης Ῥοδόπης, Γερμανός.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σηλυβρίας; ὑπέρτιμος
 και τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Κοτυαίου, Ἡσαίας.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Εὐπρω, ὑπέρτιμος και
 τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Εὐχαΐτων, Γαβριήλ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμάστριδος και ὑπέρ-
 τιμος, Καλλίνικος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σουγδαίας και ὑπέρ-
 τιμος, Εὐσέβιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Αἰνου και ὑπέρτιμος,
 Δανιήλ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βρούσεως και ὑπέρτι-
 μος, Θεοδώρητος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μαδύτων και ὑπέρτι-
 μος, Ἰάκωθος.

eoque liberaliores, quo accisa nimis ditto-
 ne, magis defici rebus videbantur. Quid vero istud
 officii, in Philadelphiam et Melanicæ metropolitibus,
 καθολικὸς κριτὴς τῶν Ῥωμαίων, *Judex universalis
 Romanorum*, id est, Græcorum, malim audire
 ab alio, quam ipse dicere. Num et istud hono-
 rarium quid ab imperatoribus in eos collatum, vel
 etiam judiciaria vera potestas, ipsa episcopis omni-
 bus non communis; velut in illis est quos rex
 Christianissimus consistorianos comites vel episco-
 pos, vel alias honoratioris clericos adlegit, qui ei
 sint a sanctioribus consiliis, seu magis una cum
 ipso iudices vere καθολικὸι sedeant; astantibus,
 quos libellorum supplicum magistros vocant *Con-
 seillers d'Etat, et maîtres de requêtes*. Sedent præ-
 terea in Parlamento (suprema scilicet regni curia)
 Parisiis, episcopi, quos *pares* vocant, nec non ar-
 chiepiscopus Parisiensis, suarum sedium jure;
 præter clericos senatores, quos sic καθολικὸς
 κριτὴς; nihil vetat dicere.

(32) Μητροπολίτης Πηγῶν και Παρίου ὑπέρ-
 τιμος. Duplex hæc metropolis, ex illis quas novas
 metropoles vocant, ex aliis abstractas, factasque
 privilegio metropolitici juris. Amborum unus au-
 listes, Georgius, quanquam erant sedes satis distan-
 tes, nec ex eadem antiquiori metropoli divisæ.
 Nam altera jam Turcarum ditioni cesserat, alte-
 ram ejus vere pastor præsens ipse regebat? Vel
 commendata altera sedium fuerat. Pæge seu Pagæ,
 Βεοτιᾶς urbs in Isthmo Corinthiaco, sub Athe-
 nensi olim metropoli; Parium, Mysiæ urbs ad
 Hellespontum, sub Cyziceno olim metropolita.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βιζύης καὶ ὑπέρτιμος, Α. Νεόφυτος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Καλλιουπόλεως (33), Ἰωσήφ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἐξαμίλου.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σωζοπόλεως, Θεοδόσιος.

Ἦσαν καὶ διὰ γνωμῶν οὗτοι, ὁ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Σταυρουπόλεως, ὁ Διδυμοτείχου.

Παρήσαν τῇ συνόδῳ καὶ ἐπίσκοποι τοῦ μὲν Ἡρακλείας ὁ Πανίου, ὁ Καριουπόλεως, ὁ Παμφύλου, ὁ Ἀθύρα· τοῦ δὲ Θεσσαλονίκης ὁ Καμπανίας· τοῦ Χάρδων, ὁ Συνάδων, ὁ Ἐλευθερουπόλεως.

Διαλαθόντα τὰ δύο ταῦτα, ὕστερον προσετέθησαν.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ ὑπέρτιμος, Θεόδωπος.

Ὁ Λιτιτζιτζής μητροπολίτης βεβαιῶν ὑπέγραψα.

Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ὑπατος τῶν φιλοσόφων, ὁ Ἐμπαρις.

Ὁ μέγας σκευοφύλαξ, Εὐθύμιος ὁ Ἀπόκαυκος.

Ὁ σακελλάριος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἀρχιδιάκονος, Μιχαὴλ ὁ Κασασίας.

Ὁ Γραφερινδάριος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας, Μανουὴλ ὁ Σλιδετρος.

Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας, Θεόδωρος διάκονος ὁ Περβίχης.

Ὁ σκευοφύλαξ τοῦ εὐαγοῦς βασιλικῆς κλήρου, Γεώργιος διάκονος ὁ Περβίχης.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, Μιχαὴλ διάκονος ὁ Μαυρίκης.

Ὁ ἔρχων τῶν μοναστηρίων διάκονος ὁ Χωνιάτης.

Ἐἶχεν ἑτέραν ὑπογραφήν ὁμοίως τὸ πρωτότυπον τοῦ ὕστερον γενομένου θειοτάτου βασιλέως ἡμῶν μετὰ καὶ προγράμματος τοῦδε·

Ἡ βασιλεία μου μάλιστα ὑπογράφειν ἐν τῇ παρόντι Τόμῳ, προγεγονότι παρὰ τοῦ κρατικοῦ καὶ ἁγίου μοναυτοκράτορος καὶ βασιλέως τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου ἐπὶ βεβαιώσει μὲν τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ καθαιρέσει δὲ τῆς ἀθεωτάτης Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου αἰρέσεως, τάττει καὶ διορίζεται στέργεσθαι τούτον παρ' αὐτῆς ἀμεταποίητον καὶ ἀμετακίνητον, χωρὶς βασιάνου καὶ δοκιμασίας τῆς οἰασθήτινος, ὡς ἐκ Θεοῦ γραφέντα διὰ τῶν ἐν αὐτῷ λαλούντων ἁγίων, δεγμένης μὲν τῆς βασιλείας μου καὶ ἀσπαζομένης,

ἄπαρ καὶ ὁ παρὼν Τόμος προσέεται, ἀναθέματι δὲ πρᾶξι δούσης, ὅσα καὶ αὐτὸς τῷ ἀναθέματι παραδέδωκε· καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἐναντιουμένους τῷ ταύτῳ θείῳ καὶ ἱερῷ Τόμῳ τάττει ἡ βασιλεία μου καὶ λόγοις καὶ ἔργοις κατ' αὐτῶν ἰστασθαι, καὶ ὡς κοινού· τῆς Ἐκκλησίας ἀτελαύνειν ἐχθρούς· τοὺς δὲ ἐμμένοντας τούτῳ ἀποδοχῆς καὶ εὐμενείας τῆς δυνατῆς ἀξιοῦν. Ταῦτα δὲ τάττει ἡ βασιλεία μου, ὡς ἐκ Θεοῦ καταστᾶσα διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος δηρῶν καὶ ἐκδικητῆς τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Ὅστε δὲ μῆναι τὸν παρόντα ὄρισμὸν βέβαιον καὶ ἀκίνητον τῆς βασιλείας μου εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα, καὶ ὑπογράφεται παρ' αὐτῆς, καὶ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ ταῖς ἑμαυτοῦ χερσίν ὡσπερ ἱερὸν ἀνάθημα φέρων ἀνέθηκα, παρουσίᾳ τοῦ κρατικοῦ καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, καὶ τοῦ παναγιωτάτου μου δεσπότη τοῦ εὐκοιμητικοῦ πατριάρχου κυρίου Φιλοθέου, καὶ τῆς παρὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου· μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ζ'. Ματθαῖος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων Ἀσάνης ὁ Καντακουζηνός.

ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΣΤΕΩΣ,

ΕΚΤΕΘΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ.

Εἰς Θεὸς πρὸ πάντων, καὶ ἐπὶ πάντων, καὶ ἐν πνεύματι παρ' ἡμῶν προσκυνούμενός τε καὶ πιστευόμενος· Μονὰς ἐν Τριάδι, καὶ Τριάς ἐν Μονάδι

ἀσυγχύτως ἀνευμένη, καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη· Μονὰς ἡ αὐτὴ καὶ Τριάς παντοδύναμος· Πατὴρ ἀναρχος, οὐ μόνον ὡς ἀρχονος, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ πάντα τρόπον ἀνάτιος· μόνος αἰτία καὶ ρίζα καὶ

Fr. Combessii notæ.

(33) Μητροπολιτής Καλλιουπόλεως. Calliopolis ut in Thesaurο linguae Latinae, quidquid Ferrarius vultuipereat. Sic certe Κωνσταντινούπολιν. Constantinopolim reddimus: etsi aliis forte melius Καλλιπολις. sit. Nec enim diversas putem urbes, sed ipsam Thraciae ad Propontidem contra Lampsaecum, Calliopolis Italiae. De ea exstat egregia Demetrii Cydonii Oratio deliberativa, mihi edita ad calcem libri De haeresi Monothelitarum; qua vir sapientissimus vario argumentorum genere probat, non esse illam cedendam petenti Amurathi, graviusque inde damnata Graecorum imperio creanda, rite praesagii. Hinc quippe Turcarum in Europam propagatum im-

perium, ipsa illorum regia, facta Turcarum late metropoli. Quod tribus his metropolitibus non adjectus Hypertimi titulus argumento est, non sic quoslibet metropolitibus dictos esse, ac si nulla distinctio esset, sed fuisse qui sic nudo metropolitibus titulo politerentur, ut etiam Hypertimi appellatione gauderent, qua etiam alii sic ambitiose metropolitibus titulum in seipsis honestarent. Ferrarius has tres urbes solum episcopales vocat; atque adeo novae admodum erant inter metropolitibus, necdum sic honorate, ut qui illis praesent episcopi, Hypertimi audirent, adhuc forte synodo provinciae, veroque metropolitibus subjecti.

πηγή τῆς ἐν Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης, ἅπαντες ἐκπορευόμενοι Θεότητος· ἄλλοι αἰτία προκαταρκτικῆ τῶν γεγονότων· οὐ μόνος Δημιουργός, ἀλλὰ μόνος ἐνός Υἱοῦ Πατρὸς, καὶ Πνεύματος ἁγίου ἐνός Προβολεύς· ἅπαντες ὦν, καὶ ἅπαντες ὦν Πατὴρ, καὶ ἅπαντες ὦν μόνος Πατὴρ τε καὶ Προβολεύς· μετὰ τὸν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, τοῦτο μόνον ὡς αἴτιος· ἄλλα δὲ πάντα ὁ αὐτὸς αὐτοῖς καὶ ὁμοίσιμος· οὗ Υἱὸς εἶ, ἀναρχος μὲν ὡς ἀρχονος· οὐκ ἀναρχος δὲ, ὡς ἀρχὴν καὶ ῥίζαν καὶ πηγὴν ἔχων τὸν Πατέρα· ἐξ οὗ μόνου πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀσωμάτως, ἀρρέυστως, ἀπαθῶς, γεννητῶς προῆλθεν, ἀλλ' οὐ δ' ἠρέθη, Θεὸς ὦν ἐκ Θεοῦ· οὐκ ἄλλος μὲν κατὰ τὸ Θεός, ἄλλος δὲ κατὰ τὸ Υἱός, ἅπαντες ὦν, καὶ ἅπαντες Υἱὸς καὶ μόνος Υἱός· καὶ ἅπαντες πρὸς τὸν Θεὸν ἀσυγγύτως ὦν, οὐκ αἰτία καὶ ἀρχὴ τῆς ἐν Τριᾷ νοουμένης Θεότητος· ὡς ἐξ αἰτίας καὶ ἀρχῆς ἐκπορευόμενος τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς δι' αὐτοῦ πάντων γεγονότων· ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ἐκπορευόμενος, οὐκ ἀρκαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἐπὶ συντελεστέων αἰώνων ἑαυτὴν ἐκένωσε, μορφὴν τὴν κατὰ ἡμᾶς λαθὼν, καὶ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κυηθεὶς τε νόμος φύσεως καὶ γεννηθεὶς, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπος, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνανθρωπήσας γέγονε ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα πληρὴν ἁμαρτίας, μείνας ὅσα ἦν, Θεὸς ἀληθινός, ἐνώσας ἀσυγγύτως καὶ ἀτρέπτως τὰς δύο φύσεις καὶ θελήσεις καὶ ἐνεργείας, καὶ μείνας εἰς Υἱὸς ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐνεργῶν τὰ θεῖα πάντα ὡς Θεός, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὡς ἀνθρώπος, καὶ τοῖς ἀνθρωπίνους ἀδιαιρέτως ὑποκειμένους πάθεισιν. Ἀπαθὴς μὲν καὶ ἀθάνατος ὦν καὶ διαμείνων ὡς Θεός, ἐκὼν δὲ σαρκὶ παθῶν ὡς ἀνθρώπος· καὶ σταυρωθεὶς καὶ θανάτων καὶ ταφῆς, καὶ τῆ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς· ὅς καὶ τοῖς μαθηταῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφανείς, καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν ἐπαγγελάμενος, καὶ παραγγελλίας μαθητεύειν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τηρεῖν διδάσκων ὅσα ἐνετείλατο, αὐτὸς ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὁμοίσιμος καὶ ὁμόθρονον ὡς ὁμοθέσον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα, μεθ' οὗ πάλιν φερόμενος ἤξειν μετὰ δόξης κρῖναι ζώντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τότε δὲ πρὸς τὸν Πατέρα ἀνελθὼν ἐπεμψεν ἐπὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητάς καὶ ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· ἐπὶ ἀναρχον μὲν ὃν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ὡς ἀρχονος, οὐκ ἀναρχον δὲ, ὡς καὶ αὐτὸς ῥίζαν καὶ πηγὴν καὶ αἰτίαν ἔχων τὸν Πατέρα, οὐκ ὡς γεννητὸν, ἀλλ' ὡς ἐκπορευτὸν· ἐκ Πατρὸς γὰρ καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀρρέυστως καὶ ἀπαθῶς, οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς προῆλθεν, ἀδιαιρέτων δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς προερχόμενον καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον, ἀσυγγύτων καὶ τὴν ἑνωσιν ἔχων, καὶ ἀμείριστον τὴν διαίρεσιν· Θεός δὲ καὶ αὐτὸς ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν κατὰ τὸ Θεός, ἄλλος δὲ κατὰ τὸ Παράκλητος·

ἅπαντες ἐκπορευόμενοι καὶ δι' Υἱοῦ ἐκπορευόμενοι, τούτοις φανερούμενοι, αἴτιον καὶ αὐτὸ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς ἐν αὐτῷ τετελεσθῆναι· τὸ αὐτὸ καὶ ὁμοίσιμον Πατρὶ τε καὶ Υἱῷ, χωρὶς τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως. Ἐπέμφθη δὲ παρὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητάς, τούτοις φανερώμενοι. Πῶς γὰρ ἂν ἄλλως παρ' αὐτοῦ ἐκπορευθῆναι τὸ μὴ χωριζόμενον αὐτοῦ; Πῶς δ' ἂν ἄλλως ἔλθοι μοι τὸ ἐκπορευόμενον πανταχοῦ; Διὸ μὴ μόνον παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· καὶ παρ' αὐτοῦ ἐργεῖται φανερούμενον. Κοινὸν γὰρ ἔργον ἢ ἀποστολή, δηλονότι ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος. Φανερούται δὲ οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, Οὐδεὶς γὰρ ποτε Θεοῦ φῶσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγήσατο. ἀλλὰ μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνεργείαν, ἥτις κοινὴ ἐστὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Ἴδιον μὲν γὰρ ἕκαστον τούτων ἢ ἕκαστου ὑπόστασις, καὶ ὅσα εἶναι πρὸς αὐτὴν· κοινὰ δὲ οὐχ ἢ ὑπερούσιος οὐσία μόνον, ἢ παντάπασιν ἀνώνυμος καὶ ἀνεκφαντος καὶ ἀμέθεκτος, ὡς ὑπὲρ πάντων ἐκπορευόμενα οὐσα καὶ ἐκφανσιν καὶ μετοχὴν, ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνεργεία καὶ ἡ λαμπρότης, καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀφθαρσία, καὶ πάνθ' ἀπλῶς κατὰ τὸ κοινῶν, καὶ κατὰ χάριν ἐνοῦται τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις· ὁ Θεός· μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ διάφορον τῶν ὑποστάσεων, μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ ποικίλον τῶν δυνάμεων τε καὶ ἐνεργειῶν, τῆς ἀπλότητος ἐκπέπτωσιν οὕτως ἡμῖν εἰς ἐστὶ παντοδύναμος Θεός ἐν μιᾷ Θεότητι. Οὕτως γὰρ ἐξ ὑποστάσεων τελείων γίνονται· ἐν ποτε σύνθεσις, οὕτως τὸ δυνάμενον, οὕτως δυνάμιν ἢ δυνάμεις ἔχει, δι' αὐτὸ τὸ δύνασθαι σύνθετον ἀληθῶς ποτε λεχθεῖν ἔχει.

Πρὸς τοῦτους προσκυνούμεν σχετικῶς τὴν ἁγίαν εἰκόνα τοῦ περιγραφέντος ὡς δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπίσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ πρωτότυπον ἀναφέροντες σχετικῶς τὴν προσκύνησιν· καὶ τὸ τίμιον τοῦ σταυροῦ ξύλον, καὶ τὰ σύμβολα πάντα τῶν αὐτοῦ παθημάτων, ὡς ὅσα τρόπαια θεῖα κατὰ τοῦ κοινῶς πολεμίου τοῦ γένους ἡμῶν· πρὸς δὲ καὶ τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ σωτήριον, καὶ τοὺς θεοὺς ναοὺς καὶ τόπους, καὶ τὰ ἱερὰ σκευὴ καὶ θεοπαράδοτα λόγια διὰ τὸν αὐτοῖς ἐνοικιοῦντα Θεόν. Ὁσαύτως· προσκυνούμεν καὶ τὰς τῶν ἁγίων πάντων εἰκόνας διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην καὶ τὸν Θεόν, ὃν οὕτως ἀληθῶς ἠγάπησάν τε καὶ θεράπευσαν· ἐν τῇ προσκυνήσει πρὸς τὰς εἰκόνας μορφὰς ἀναφέροντες τὴν διάνοιαν. Προσκυνούμεν καὶ αὐτὰς τὰς τῶν ἁγίων σοφούς, ὡς τῆς ἀγιαστικῆς χάριτος τῶν αὐτῶν οὐκ ἀποπτάσης ἱερωτάτων ὄντων· ὡστερ οὐδὲ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἢ Θεότης διηρέθη θανάτῳ.

Κακὸν κατ' οὐσίαν ἴσμεν οὐδὲν· οὐδ' εἶναι τοῦ κακοῦ ἀρχὴν ἑτέραν ἢ τὴν ἐκτραπὴν τῶν λογικῶν, κεχρημένων τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένῃ ἀντιφροσύνητι κακῶς. Στέργομεν πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους, καὶ πρὸ πάντων τὴν μυστικωτάτην τε καὶ πνευματικὴν τελετήν

καὶ κοινωνίαν καὶ σύναξιν, παρ' ἧς καὶ ταῖς ἄλλαις ἅ καὶ Εὐαγγελίου τινός, τῶν παλαιῶν μὲν ὄντων, με-
 τελευταῖς ἢ τελειώσεως, καθ' ἣν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ
 κενώσαντος ἑαυτὸν ἀκενώτως, καὶ σάρκα λαβόντος
 καὶ καθάνους ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ τὴν θεοσκείαν ἐκεί-
 νου παραγγεῖλαι καὶ αὐτουργίαν, τὰ θεϊότατα ἱε-
 ρουργεῖται καὶ θεουργεῖται, ὁ ἄρτος, καὶ τὸ ποτή-
 ριον, καὶ τὸ ἐξωρακτὸν ἐκείνο τελεῖται σῶμα
 καὶ αἷμα· καὶ τὴν ἀπόβρῆτον αὐτῶν μετουσίαν καὶ
 κοινωνίαν τοῖς εὐαγῶς προσιοῦσι χαρίζεται. Πάντας
 δὲ τοὺς μὴ ὁμολογούντας καὶ πιστεύοντας ὡς τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον προεμήνυσε διὰ τῶν προφητῶν,
 ὡς ὁ Κύριος ἐθέσπισε διὰ σαρκὸς ἡμῶν ἐπιφανεῖς,
 ὡς οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ,
 ὡς οἱ Πατέρες ἡμῶν καὶ διάδοχοι ἐκείνων ἰδίᾳ ἔδειξαν
 ἡμᾶς, ἀλλ' αἰρέσεως οἰκίας ἢ ἀρξοντας, ἢ τοῖς
 κακῶς ἀρξασιν εἰς τέλος ἐπηκολοθηκότας, ἀποβα-
 λόμεθα καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν.

Ἀσπαζόμεθα δὲ καὶ ἀσπαζόμεθα τὰς ἁγίας καὶ ὀ-
 κουμενικὰς συνόδους, τὴν ἐν Νίκαιᾳ τῶν τριακο-
 σίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφρόνων Πατέρων κατὰ τοῦ
 θεομάρτυρος Ἀρείου, κατασπῶντος ἀσεβῶς εἰς κτί-
 σμα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατατέμνοντος εἰς κτι-
 στὰ καὶ ἄκτιστα τὴν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ
 Πνεύματι προσκυνουμένην Θεότητα· τὴν μετ' αὐ-
 τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἑκατῶν πενήτηκοντα
 ἁγίων Πατέρων κατὰ Μακεδονίου Κωνσταντινουπό-
 λεως, ἀσιδῶς εἰς κτίσμα κατασπῶντος τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, καὶ κατατέμνοντος μηδὲ ἤττον· καὶ τούτου
 εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν Θεότητα· τὴν μετ'
 αὐτὴν ἐν Ἐφέσῳ τῶν δεκάσινων Πατέρων κατὰ
 Νεστοροῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τὴν
 καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν ἀθετοῦντος ἐπὶ Χριστοῦ τῆς
 αὐτοῦ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ τὴν ὡς ἀλη-
 θῶς τεκοῦσαν τὸν Θεὸν Παρθένον, Θεοτόκον καλεῖν
 μηδὲ μὴ βουλομένη· καὶ τὴν τετάρτην τὴν ἐν
 Χαλκηδόνι τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα Πατέρων κατὰ
 Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου, μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ
 δογματιζόντων κακῶς· καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἐν Κων-
 σταντινουπόλει τῶν ἑκατῶν ἐξήκοντα πέντε Πατέ-
 ρων κατὰ Θεοδώρου καὶ Διοδώρου τὰ αὐτὰ τῷ Νε-
 στορίῳ φρονούντων, καὶ διὰ συγγραμμάτων τὰ
 ἐκείνου συνιστάτων, Ὀριγένης τε καὶ Διδύμου

θεῶν δὲ τίνα ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ παρεμ-
 ἄγειν ἐπιχειρούντων· καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἐν τῇ
 αὐτῇ πόλει τῶν ἑκατῶν ἑξομῆκοντα Πατέρων κατὰ
 Σεργίου, Πύρρου, Παύλου, Κωνσταντινουπόλεως
 ἀρξάντων, ἀθετοῦντων ἐπὶ Χριστοῦ τὰς καταλλήλους
 ταῖς δύο φύσεις δύο ἐνεργείας καὶ δύο θελήματα·
 καὶ τὴν ἐν Νίκαιᾳ πάλιν τῶν ἑπτὰ καὶ ἐξήκοντα
 καὶ τριακοσίων Πατέρων κατὰ τῶν Εἰκονομάχων.

Ἀσπαζόμεθα καὶ πάντα τὰς κατὰ Θεοῦ χάριν κα-
 τὰ καιρὸν ἢ τόπον πρὸς βεβαίωσιν εὐσεβείας καὶ
 εὐαγγελικῆς πολιτείας συναθροισθείσας ἁγίας συ-
 νόδους· ὧν εἰσι καὶ αἱ συγχροτηθεῖσαι κατὰ τὴν με-
 γαλόκοιν ταύτην ἐν τῷ περιβοήτῳ ναῷ τῆς ἁγίας
 τοῦ Θεοῦ Σοφίας κατὰ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ, καὶ
 τοῦ μετ' ἐκείνων τὰ ἐκείνου φρονούντος, καὶ ὅλων
 σπεύδοντος ἐπεκδικεῖν, Ἀκινδύνου· οἱ τὴν κατὰ
 χάριν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, καὶ τὸ φῶς τοῦ
 μέλλοντος αἰῶνος, καθὼ καὶ οἱ δίκαιοι λάμπουσιν
 ὡς ἥλιος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς προὔπειδειν ἐκ ὄρους
 λάμπει· καὶ ἀπλῶς πᾶσαν δύναμιν τε καὶ ἐνέρ-
 γειαν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, καὶ πᾶν τὸ
 διαφέρον ὀπισθοῦν τῆς θείας φύσεως κτιστῶν εἶ-
 ναι δογματίζουσι, καὶ κατατέμνουσι καὶ οὕτω
 δυσσεβῶς εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν Θεό-
 τητα, καὶ τοὺς εὐσεβῶς ἄκτιστον τὸ θεϊότατον ἐκείνη
 φῶς, καὶ πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν κρεσσούν-
 τας θείαν, ὡς μηδεὶς ὄντος προσφάτου τῶν τῷ
 Θεῷ προσόντων φυσικῶς, διδιδίκατο ὀνομάζουσι καὶ
 πολυθεοῦς, ὡς καὶ Ἰουδαῖοι Σαβαλιανοῦ τε καὶ
 Ἀρειανοῦ ὀνομάζουσι ἡμᾶς. Ἄλλ' ἡμεῖς τούτους τε
 κάκιστους, ὡς ὄντως ἀθέτους τε καὶ πολυθεοῦς, ἀπα-
 βαλλόμεθα, καὶ τοῦ πληρώματος τῶν εὐσεβούντων,
 ὡς καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολι-
 κὴ Ἐκκλησία διὰ τοῦ συνοδικοῦ Τόμου καὶ Ἀγρυ-
 ρειτικοῦ, τελῶς ἐκκόπτωμεν, πιστεύοντες εἰς μίαν
 Θεότητα τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον, οὐδαμῶς
 τοῦ ἐνιαίου καὶ τῆς ἀπλότητος ἐκπίπτουσαν διὰ τὰς
 δυνάμεις ἢ τὰς ὑποστάσεις. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι
 προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ
 μέλλοντος ἀληκτον αἰῶνος. Ἀμήν.

ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ

πρὸς τὴν κρατίστην καὶ ἁγίαν ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν κυρίαν Ἄνναν τὴν Παλαιολογίαν.

Κρατίστη καὶ ἁγία ἡμῶν κυρία καὶ δέσποινα, D
 ἡμεῖς οἱ ἀρχιερεῖς οἱ καθεζόμενοι ἐν τοῖς καλλίσις
 ἡμῶν ἀποκεκλησμένοι, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζικίου, ὁ
 Ἄλαντίας, ὁ Χριστουπόλεως, ὁ Ἄπρω, ὁ Δοκαδίου,
 δεξάμενοι παρὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύμα-
 τος τὸν τοῦ Εὐαγγελίου ζυγὸν, καὶ χρέος ἔχοντες
 ἀντιτάττεσθαι τοῖς ἀντικειμένοις τῷ Εὐαγγελίῳ
 τοῦ Χριστοῦ νοητοῖς τε καὶ αἰσθητοῖς δαίμοσι, καὶ
 ὑπομιμνήσκειν τῇ εὐσεβεστάτῃ καὶ ἁγίᾳ βασιλείᾳ
 σου, καὶ παρκαίνειν τὸ φιλευσεβὲς αὐτῆς εἰς τὸ
 καθαίρειν πᾶν ὑψώμα κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαρόμενον,
 ὑπομιμνήσκον ἡδὴ καὶ ἀναφέρονταν, ὅτι ὁ νῦν

πατριαρχεύων, ἀλοῦς τῷ τῆς φιλαργυρίας δαιμῶν καὶ
 ἀλογίστῳ πάθει, ὡς μισθώτης ἀνεστράφη ἐν τῇ
 Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, συνάγων ἀργύριον καὶ χρυ-
 σίον ὑπὲρ τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ,
 παρὰ τοὺς ὄρους τῶν ἁγίων, καὶ τοὺς ἱερούς κανό-
 νας τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, πωλῶν ἀν-
 υποστόλως τὰς χηρευούσας ἐκκλησίας, πωλῶν τὰς
 ἐξαρχίας, καπηλεύων τὰς ἡγουμενίας, ὀψῶν προβαί-
 νων ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ τὸ δίκαιον ἐκλάζων, καὶ
 κρίνων ἐνδυστροφῶς τὰς ἀνακυπτούσας ἐκκλησια-
 στικὰς τε καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις, ὡς καὶ δικαίως
 σημειώσεις ἀντιθέτους ἐπὶ πολλῶν εἶναι τοῦ αὐτοῦ,

ὡ φεῦ τῆς τόλμης ! ὕστερον καὶ ἐπὶ τῆς εὐσεβείας ἄφροντα; τοιαύτας δυσσεβείας ἱερεῖς καὶ ἄρχιερεῖς φανερώς ἐποίησε περὶ τῶν ἱερῶν κειμηλίων τί χρῆ λέγειν. Πολλὰ γὰρ καὶ τῶν καθιερωμένων τῷ θεῷ σκευῶν, τολμηρῶς καὶ χειρὶ καὶ γνῶμῃ ἀδειῶς ἀφαιρέμενος, εἰς ἴδιον, βαβαί, πορισμὸν, καὶ κατέλυσε καὶ ἐπώλησεν. Ἐπὶ δὲ τούτοις πᾶσι κατέλιπε διὰ φιλοδοξίας; ὑπερβολὴν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ χρόνιως καταμονὰς ἐποίησε φορτικῶς ἐν τοῖς βασιλείαις. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ μέγιστος ναὸς, ἀπρονόητος καὶ ἀνεπιμέλητος περιλειφθεὶς, ἐγένετο πτώμα ἀλεινόν. Τὰς δὲ ψευδολογίας, καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ πλάνας καὶ ὑποκρίσεις; ἃς ἐπὶ τῶν ὁμιλούντων αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἐπιδείκνυται τὴν ἡμέραν, ποῖα διηγήσεται γλῶσσα; Ὅθι γὰρ οἶδε τὸ στόμα αὐτοῦ ἀληθεῖαν, καὶ ἠχρηώταται κατ' αὐτὸν τὸ μέγα πρὸς τοὺς τὰ τοῦ Βαρλαάμ φρονούντας ὁμοφροσύνην ἐπιδείξατο· οὐκίτι γοῦν ἔχει μοῖραν μετὰ τῶν εὐσεβῶν· ἀπειλεθῆτω ὡς λύκος, ὡς ὄφις, ὡς λέων ἀνήμερος, τῶν τοῦ Χριστοῦ θρεμμάτων. Εἰ δὲ χρῆσαι καὶ ἐλέγχων, ἔχειν τι νομίζων ἀπολογίας, προαγέσθω εἰς κρίσιν. Παρακαλοῦμεν οὖν, καὶ εὐθις παρακαλοῦμεν, μηδὲν ἀπικλῶν κινδυνεύη τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅτι πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν δι' αὐτὸν ἀποθνήσκουσιν ἀκωνίονητοι τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, καὶ ἄλλοι οὐδὲ εἰς ἐκκλησίαν εἰσέρχονται. Πολλοὶ δὲ τῶν ἱερῶν, καὶ τοῦ βίως λειτουργεῖν ἐπαύσαντο. Ταῦτα ὡς χρεὸς ἔχοντες, καὶ ὡς εὐχεται, καὶ ὡς δοῦλοι ἀναφέρομεν, καὶ διὰ τὸ ἀξιώσιμον καὶ οἰκείαις ὑπογραφαῖς ὑπιστηνῆμαθα. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδικτικῶνος ιε'.

Ἐἴχε καὶ ὑπογραφὰς·

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἐφέσου, Ματθαῖος.
 Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου, Ἀθανάσιος.
 Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης πάσης Ἀλανίας καὶ Σωτηρουπόλεως, Λαυρέντιος.
 Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χριστουπόλεως, Μακάριος.
 Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἄπρω, Χαρίτων.
 Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Λοσαβίου, Ἱερθεός.

Τὸ παρὸν ἴσον ἀντιβληθὲν τῷ πρωτοτύπῳ αὐτοῦ, καὶ εὐρεθὲν κατὰ πάντα ἐξισάζον ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ δι' ἀσφάλειαν·

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφίας, Μακάριος.

ΠΡΟΣΤΑΓΜΑ

Τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ

βεδαιοῦν τὰς κατὰ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου Καλέκα τοῦ Βαρλααμίτου συνοδικὰς ἀποφάσεις.

Εἰνούστατοι καὶ πιστότατοι τῇ βασιλείᾳ μου εὐκίητορες ἅπαντες τῆς θεοδοξάτου, θεοφυλάκτου, καὶ θεομαγαλύτου Κωνσταντινουπόλεως, οἱ τε κληρικοί, μονάζοντες, καὶ ὅσοι τῆς πολιτείας, καὶ ἅπας ὁ κοινὸς λαὸς, τὰ κινηθέντα παρὰ τοῦ Βαρλαάμ ἐκείνου κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ ὅπως ἐξηλέγχθησαν

παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐν Ἱερομονάχοις κύριου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, καὶ καταδικάσθη συνοδικῶς παρούσης καὶ τῆς βασιλείας μου, καὶ ὡς ὁ Ἀκίνδυνος μετὰ μικρὸν τὰ ἐκείνου φρονῶν ἐξελεγχθεὶς συνοδικῶς καὶ αὐτὸς, προκαθημένης ἐν τῇ συνόδῳ τῆνικαὶτα καὶ τῆς βασιλείας μου, τῇ αὐτῇ κατὰ τὴν

δικαίως καθυπεβλήθη, και τόμος συνοδικός ἐπὶ τούτοις προέβη, συμπεριληπτικῶς ἀποτίμων τῆς τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς και ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, και παντός τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματος, εἰ τίς τι τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ κατὰ τῶν μοναχῶν, τοῦ τε δηλονότι κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, και τῶν σὺν αὐτῷ, λαληθέντων, ἢ συγγραφέντων φανεῖη πάλιν τῶν αὐτῶν κατηγορῶν, οὐδένα τῶν ἀπάντων ἀγνοεῖν οἶμαι, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ὑπὸ πονηρῶς και φιλάρχου γνώμης κατὰ τῆς βασιλείας μου πλάσμένων τινῶν ἢ και ὑμεῖς ἴστε, κἀντεῦθεν χυλεπῆς συγχύσεως καταλαβούσης τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ὃ Ἀκινδυνος ὡς ἐρμαιῶ τῇ τοιαύτῃ τοῦ καιροῦ μοχθηρῶς χρησάμενος, και πολλοὺς ἀπατήσας και προσεταιρισάμενος, μεθ' ὧν και τὸν χρηματίσαντα πατριάρχην, τᾶσιν ἤγειρε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας δεινὴν, τῆς κατὰ τὴν πολιτεία μὴδὲν ἀποδέουσαν, ἐπικρίτων μὲν τὰς τοῦ Βαρλαάμ ἐκείνας κακοδοξίας, τὸ ὄνομα δὲ μόνον ἐκείνου και αὐτὸς πρὸς ἀπάτην ἀποκηρύττων, εἰ και τῶν συνετῶς ἀκούοντων οὐδένα διέλαθεν. Ἐπει δὲ βεβαιωτῆς και προστάτης Ἀκινδύνου και τῶν κατ' αὐτὸν ὃ χρηματίσας πατριάρχης γενόμενος, αὐτὸν τε τὸν Ἀκινδύνον χειροτονίας ἤξιώσε, και τινος τῶν ἐμοφρονούντων αὐτῷ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ προήγευ ἀρχᾶς, ἕμα και πρὸς τὴν ὑψηλότητην δέσποιναν τῶν Ῥωμαίων, και ἔρασματώτην ἀδελφὴν τῆς βασιλείας μου, ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις δόγμασι παρβήσιαζόμενος, και κατὰ τῶν δικαιοθέντων ὑπ' εὐσεβείᾳ μοναχῶν αὐθις χωρῶν, καταλαβούσα ἐντεῦθεν αὐτῇ, τὰς ὑπὲρ εὐσεβείας συνοδικῶς ἐκείνας διαγνώσεις, και ἀποφάσεις ἀκυρομένας, και τὸν ἐπ' αὐταῖς συνοδικὸν τόμον τελείωσ, ὑπ' αὐτοῦ ἀθετούμενον και καταλυόμενον, πολλὰκι πρότερον μετὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων τὰ περὶ τούτων ἐξετάσασα, εἶτα και σύνοδον συγκροταί, καθ' ἣν ἐξετάσσω; και διαγνώσεως ἀκριβοῦς γενομένης, καθαιρέσει κοινῇ πάντες τοῦτον καθυποβάλλουσι, κἂν εἰ μὴ μεταμεληθεῖη και τὸν Ἀκινδύνον, και τοὺς κατ' αὐτὸν ἀποβάλλοιτο; και τῆς μοίρας τῶν ὀρθοδόξων ἐκτέμνοισι. Τούτου δὲ τοῦ θαρσύτου τελειοθέντος ἔργου, ἔκαινετὸν γὰρ κατὰ τὴν εἰπόντα και ἡ τῆς κακίας; κόλασις, λύει τὴν ἐμφύλλιον στάσιν ὃ Κύριος, και βραβεύει τὴν εἰρήνην τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων. Καὶ οὕτως εἰσελευσάσα ἡ βασιλεία μου Θεοῦ εὐδοκούντος εἰς τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, αὐτὸν μὲν εὖρε καθρημένον, Ἀκινδύνον δὲ και τοὺς σὺν αὐτῷ ἀποκεχυμένους πάλιν συνοδικῶς, ὃ μὴ μόνον ἐναυθα κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην οἱ συνελθόντες ἔπραξαν, ἀλλὰ και οἱ ἐν τοῖς ἰδίοις καλλίοις σχολάζοντες ἱερωτάτοι μητροπολίται, ἐγγράφως συνεψηφίσαντο, προστιθέντες; ἑῷτοι μετὰ τῆς ἐν τοῖς δόγμασι παραφορᾶς, και τὰς ἄλλας ἀθέτους κατὰ τῆς Ἐκκλησίας και τῆς βασιλείας γεγενημένας πράξεις αὐτοῦ· ὃ και οἱ ἐκτὸς συνόντες τῇ βασιλείᾳ μου, ὃ τε Ἱεροσολύμων ἁγιώτατος πατριάρχης και οἱ λοιποὶ πάντες; ἱερωτάτοι μητροπολίται, σύνοδον και αὐτοὶ συγκροτήσαντες ἀπεφάναντο, πρὸς τοῖς ἄλλοις, και τῆς τοῦ Ἀκινδύνου κοινωνίας χάριν, πάσης ἱερωσύνης τοῦτον ἀπογυμ-

νώσαντες. Εἰ γὰρ και τότε; και σώματι διηρημένο; ἦσαν, ἀλλ' ὡς ἐκὸς Πνεύματος; ἐν αὐτοῖς; λαλοῦντος, τὸ αὐτὸ πάντες; συναπεφάναντο, ὃ και ἡ βασιλεία μου Χριστοῦ χάριτι; στέργει; και στηρίζει; και νῦν και πρότερον. Μετὰ μόντοι τὴν τῆς βασιλείας μου ἐπιδημίαν, και το; δι' ἐγγράφου τόμου πέμψοις; αὐτῷ πρὸς τῶν ἀρχιερέων τῆς καταδίκης; ἐπειδή; περ ἔμαθον προφασίζόμενον αὐτὸν και ἐνιστάμενον ἐτι, ὡς ἀπόντα καταδικασθέντα, και ἔτοιμον εἶναι παραίνα; και ἀπολογεῖσθαι; λέγοντα, προκαθίσας μετὰ τοῦ ὑψηλοτάτου βασιλέως; τῶν Ῥωμαίων, και ἔρασματώτατου υἱοῦ τῆς βασιλείας μου, και μετὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων και τῆς συγκλήτου, διεμνησάμεθα τοῦτον, εἰς τὴν σύνοδον ἀπαντήσαι. Ὁ δὲ ἐφάνη μάτην τὴν ἀπουσίαν προφασίζόμενος; οὐ γὰρ ἐθάρρησεν ἀπαντήσαι; και ὄλις εἰς λόγους ἔλθει, και το; και τρις και τετρακτὸς εἰς τὴν σύνοδον προσκληθείς; διὰ τοῦτο ταῖς αὐταῖς αἰς και πρότερον καταδίκαις καθυποβάλλεται, συνευδοκοῦσας δικταίως και τῆς βασιλείας μου, ὃ και διὰ τοῦ παρόντος δεικνύσα και βεβαιούσα προστάγματος; διορίζεται πᾶσι, στέργειν μὲν τὰς; τοιαύτας ἐνθέτους και συνοδικᾶς διγνώσεις; και ἀποφάσεις; ἀποτρέπεσθαι, δὲ τοὺς τὰ τοῦ Ἀκινδύνου φρονούντας, και πάντας τοὺς κατὰ τοῦ εἰρημένου ὁσιωτάτου ἱερομονάχου κυρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, και τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν αὐθις χωροῦντας, ὡς; ἀπατεῶνας ὄντας, και τὴν Ἐκκλησίαν αὐθις; ταρασσοντας. Τούτου γὰρ χάριν και τῆς κατὰ εὐσεβείαν εἰρήνης; και ἀσφαλείας; τὸ παρὸν ἀπελύθη τῆς βασιλείας μου προστάγμα. Εἶχε και δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς; και θείας χειρὸς τὸ μνητ Μαρτίου, ἰνδικτιῶνος ιε'.

Τὸ παρὸν ἴσον τῆς ἐμφανισθέντι μοι θεῷ και προσκυνητῷ προστάγματι ἀντιβαλὼν, και πάντα εὐρῶν ἐξισάζον, ὑπέγραφα.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης; Φιλαδεφείας, Μακάριο·.

Ἰδέτωσαν οἱ παπισται; ποῖον πατριάρχην αἰρετικῶν, φαυλόδιον, σιμωνιακῶν, καλιμβουλον, ὑπὸ τοσοῦτων συνόδων ἀνακαθεματισμένον, και ὑπὸ βασιλέων ἀποδεδημένον, ἐπεινοῦσι, και λέγουσιν; ὅτι ἐκίθηρε; τὸν Παλαμᾶν ὁμοῦ; μετὰ τὸν Ῥώμης Κλήμην, ἰδὲ; σελίδι λβ'.

Ἐπει; κατὰ διαφοροῦς καιροῦς συνέδησαν; ἐκβάλα; εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, κἀντεῦθεν ἐπηκολούθησαν; στάσεις; και διαιρέσεις; συνέδη; δὲ και πρὸ καιροῦ; τινος ταῦτα γενέσθαι; εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ; ἐξ ὑποβολῆς ἀνθρώπων; τινῶν κακοτρήπων; και κακοδόξων, τοῦ τε Βαρλαάμ; και Ἀκινδύνου, οἵτινες; ἐτάραξαν; και συνέχεαν; αὐτὴν, δόγματα; τὰ μὲν αὐτοὶ λέγοντες, τὰ δὲ ἄλλων; κατηγοροῦντες, και διὰ τὸ ἀνεξέταστα; ἡμῖν τὰ κλειστα; καταλειφθῆναι; ἐτι οὖσιν; ἐν Ἐφέσῳ, ἐκρίναμεν; ἕσον; συσταλῆναι; εἰς ἑαυτοὺς; και τῆς κοινωνίας; τῆς ἱερᾶς; ἀποστήναι. Νῦν; δὲ Θεοῦ; ἐλεούντος; διὰ τῆς ἐπιστοσίας; και ἐμμερίμου; ἐπιμελείας; τοῦ κραταιοῦ; και ἀγίου; ἡμῶν; αὐθέντου; και βασιλέως; τοῦ Κατακουζηνοῦ; ἐγένετο; ἐξετάσις; ἀκριβοῦς; διὰ; τε; θεῶν; και; λογίων; πνευματικῶν; τῶν; ἁγίων; Πατέρων; και; διὰ;

σκέλων τῆς Ἐκκλησίας, προστατοῦντος καὶ ὑπακούοντος αὐτῶν τοῦ αὐτοῦ κρητικῆς καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, καὶ ἀναφάνησαν τὰ κατηγορούμενα κατὰ τοῦ τελευτήσαντος ἀγιωτάτου πατριάρχου κύριου Ἰσίδωρου, καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κύριου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τῶν ἄλλων τιμιωτάτων μοναχῶν τὸ ἀπειταιστον καὶ ἀνεπιληπτον ἔχοντα, ἰδοὺς τῇ ἡμῶν ταπεινότητι, δι' αὐτὸ τε τοῦτο, καὶ διὰ τὸ τῆς εἰρήνης καλῶν, πάσαν ἀμφιβολίαν ἀποθέμενοι τὰ περὶ τῶν λαληθέντων κατ' αὐτῶν καὶ κατηγορηθέντων, συνελθεῖν καὶ κοινωνῆσαι τῇ θεῷ ἱερᾷ συνόδῳ, καὶ μηκέτι διίστασθαι τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁμῶφρονεῖν κατὰ πάντα κατὰ τὸν ἐνόντα μοι καὶ δυνατὸν τρόπον, εἰ καὶ τις ἀγένετό μοι συναρπαγῆ, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀποβάλλομαι ἄπερ καὶ οὐστinas ἀποβάλλεται ἡ Ἐκκλησία

ἃ τοῦ Χριστοῦ, καὶ στέργω οὐδ' στέργει αὐτή. Ὅσα δὲ ἐγράψα καὶ ἔγραψα ἢ εἶπον κατ' αὐτῶν ἐνεκεν τῶν εἰρημένων δογμάτων, ἔχω ταῦτα πάντα ἄκυρα καὶ ἀνατετραμμένα. Τοῦτου γὰρ χάριν ἔγραψα διὰ χειρὸς τοῦ υἱοῦ μου τοῦ Γαβαλά ὑπαγορεύσαι ἡμετέρῳ. Εἶπε δὲ καὶ τὸ, ὑπεργράφη, κατὰ τῆς ἐμῆς ταπεινότητος. Ἔτους ᾠωνη', μηνὶ Ἀπριλίῳ κβ', ἰνδικτιώνος γ'.

Καὶ δι' οἰκιοχειροῦ ὑπογραφῆς ἐδ, ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἐφέσου, Ματθαῖος.

Τὸ παρὸν ἴσον ἀντιβλήθην καὶ κατὰ πάντα τῷ πρωτοτύπῳ εὐρεθὲν ἐξισάζον, ὑπεργράφη καὶ κατὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἡρακλείας, πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων, καὶ ἑξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας, Φιλόθεος.

PHILOTHEI

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

ANTIRRHETICI LIBRI XII

CONTRA GREGORAM *.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΦΙΛΟΘΕΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Πρὸς τὰ συγγραφήντα τῷ φιλοσόφῳ Γρηγορᾷ, κατὰ τὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας τόμου,

καὶ θείας ἐνεργείας, καὶ θεοποιῦ χάριτος, καὶ δῆλ καὶ τῆς

δραθείσης ἐν Θεωρίῳ ὑπερφυῶς θεοφανείας τε καὶ θεότητος,

πρὸς τὸν πρῶτον αὐτοῦ λόγον

ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Ἐξετάμην τὰ καθ' ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβείας τῷ φιλοσόφῳ Γρηγορᾷ πονηθέντα συγγράμματα, κράτιστε βασιλεῦ, καὶ τὴν πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν ἐπήνεσα σὴν σπουδὴν τε καὶ πρόκλησιν. Σὺν γὰρ ἔργον ἴδαι, καὶ τῆς σῆς σοφίας εἶναι καὶ τοῦτο, τοῦ καὶ πόρρωθεν μὲν, καὶ τῶν προοιμίων αὐτῶν, νῦν μὲν σὺν τέδελφῷ καὶ σύμπῳ, τῷ μακαρίτῃ φημι καὶ θαυμαστῷ βασιλεῖ, νῦν δὲ καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐκείνου δηλαδὴ σιγῆν τε καὶ ἐκδημίαν τὰς τῆς αἰρέσεως πονηρὰς ἐκτεμόντο; βίβλας Ἀκίνδυνόν τε καὶ Βαριλάκμ, τὴν πονηρὰν τοῦ πονηροῦ ξυνωρίδα,

Β τοὺς προξένους ἀλλήλους καὶ διαδόχους τῆς κατὰ Χριστοῦ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας μανίας, ἐν πανδήμῳ σὺν αὐτῇ καθελόντος θεάτρῳ, καὶ τοὺς μὲν ἀποκηρύξει, καὶ τομῇ καθαρῆι οσηπότα, καὶ νεκρὰ μέλη τοῦ ὕγαινοντος κάλλιστα παρειαυακότες διαιρῶθῆναι, τῇ δ' Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ δεδωκότες τὸ κράτος, ἔπειτα, καὶ μετὰ τὸ διάδημα, καὶ τὸ βασιλειον κράτος ὑπερον, τὴν καταλειφθεῖσαν ἐκείνων ἀηδὴ συμμορίαν, καθαρῆι τινα δράκοντος ἔλκην τῆς κεφαλῆς δηλαδὴ συντριβείσης σπαίροντα τῷ οὐραίῳ, καὶ πρὸς ἄμυναν ἐπειγόμενον δῆθεν κατα-

* Τόμος ἀγάπης, p. 1. — Il sunt Philothei antirrheticī libri contra Gregoram, quos Bolvinus in notis ad Gregoræ Historiam Byzantinam non semel

laudat ut ineditos; editionem enim Iazzenensem anni 1698, qua utimur, omnino ignoravit.

μέσον προνεχθὲν ἀνεγνώσθη· ἐν ᾧ καὶ ἄλλας μὲν κακοδοξίας παλαιὰς τε καὶ νέας δογματίζων ἐφαίνετο· διεσχυρίζετο δὲ καὶ μηδεμίαν προεβύειν ἐνέργειαν ἄκτιστον κοινήν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, εἰ μὴ τὸν Υἱὸν μόνον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλ' ἡ θεία σύνοδος, καλῶς τε καὶ θεοφιλῶς ἐπιγνοῦσα Μαρκελλοῦ καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου τῶν παλαιῶν αἰρετικῶν τὴν δυσσέβειαν ταύτην οὖσαν, εὐθύς τὴν θεῖον Χρισόστομον κατὰ τῆς κακοδοξίας ταύτης ἀντεπεξάγουσι, καθάπερ τινὰ οὐρανόθεν αὐτὸν ἀφίετες πρηστῆρα, τὰ φρυγανώδη τοῦ Ἀκινδύνου λρήματα κατακαύσαντα· ὃς δὴ καὶ τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴν ἐξηγουμένους, *Μάρκελλος, φησὶ, καὶ Φωτεινὸς καὶ Σωφρόνιος, τὸν Λόγον ἐνέργειαν εἶναι φασιν· τὴν δὲ ἐνέργειαν ταύτην ἰνοικῆσαι ἐπὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, οὐκ οὐσίαν ἐνυποστάτου. Ἄρειος Υἱὸν μὲν ὀμολογεῖ, ῥήματι δὲ μόνον· κτίσμα δὲ εἶναι φησι, καὶ τοῦ Πατρὸς ἐλάττωτα πολὺ. Ἔτεροι δὲ οὐ φασιν ἔχειν αὐτὸν ψυχὴν. Εἶδες τὰ ὄρματα ἐστῶτα; Θεῶραι τοίνυν αὐτῶν καὶ τὰ κτώματα, πῶς ὁμοῦ πάντας καταρούων βάλλει, καὶ μὴ πλιγῆ πάντας ἄροον. Πῶς οὖν καταβάλλει; ἢ Τοῦτο γὰρ φρονεῖσθω ἐν ἡμῖν, φησὶν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὃς ἐν μέρῳ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγῆν ἠρήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. Ἐντεῦθεν καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς ἐπεσε, καὶ Μάρκελλος καὶ Σαβέλλιος. Ἐν μορφῇ γὰρ, φησὶ, Θεοῦ ὑπάρχων. ἢ Πῶς οὖν λέγεις, Ἀπὸ Μαρίας, ὧ μισρὲ, ἤρξατο, καὶ πρὸ τούτου οὐκ ἦν; Πῶς δὲ σὺ λέγεις, Ἐνέργεια ἦν; Μορφὴ γὰρ Θεοῦ, φησὶν, μορφὴν δούλου ἔλαβεν. ἢ Μορφὴ τοῦ δούλου ἐνέργεια δούλου ἐστίν, ἢ φύσις δούλου; Πάντως δήπου φύσις δούλου· οὐκοῦν καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ Θεοῦ φύσις· οὐκ ἄρα ἐνέργεια.*

Ἄλλὰ καὶ ὁ Νύστης θεῖος, Γρηγόριος ἐν τῷ πρὸς Ἀδελφίον λόγῳ, Θεός, φησὶν, ἐνεργεῖν τε δηλοῖ· Θεότης δὲ ἐνέργειαν. Οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν ἐνέργεια· ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργεῖν ἕκαστον αὐτῶν. Ἐκ δὴ τούτων ἡ θεία σύνοδος, Ἀποδέδεικται, φησὶν, ὡς ὁ λέγων μόνον τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἄκτιστους; ἐνεργείας εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὡς μὴ κοινήν ἐνέργειαν δοξάζων φυσικὴν τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἦν ὁ Ἀκινδύνο; ὁβεται, τὴν Μαρκελλοῦ καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου αἵρεσιν, πάλαι τεθνηκυῖαν καὶ καταργηθεῖσαν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τολμᾷ παρῆσθαι Θεοῦ. Εἰ δὲ καὶ τισὶ τῶν ἁγίων δυνάμεις ἡ ἐνέργεια εἴρηται ὁ Υἱὸς; ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς; καὶ οὕτως; ἕκαστερον ὡς ὑπόστασις; τελεία καὶ ἐνέργειαν καὶ δυνάμιν ἔχον; καὶ ἐστὶ τοῦτο κοινὸν ὄνομα, κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον, τῆς ὀλοτελοῦς καὶ ὑπερπλήρου; Θεότητος· καθ' ὃ σημασιόμενον καὶ ὁ Πατὴρ δυνάμεις καλεῖται. Ἡμῖν δὲ ἄλλ' οὐ περὶ ταύτης τῆς ἐνεργείας; καὶ δυνάμεως, ἀλλὰ περὶ τῆς κοινῆς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, ἧτις οὐχ ὑπόστασις ἐστὶ, ἀλλὰ φύσις καὶ ὑπερφυσίς πρᾶσσειν ἕκαστη τῶν θεουργικῶν ὑποστάσεων, κατὰ τὴν τῶν θεολόγων παράδοσιν. Ἐνα γὰρ Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσει κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον θεολογούμεν, μίαν ἔχοντα

τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δυνάμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται θεολογούμενα καὶ ὑμνούμενα. Καὶ ἵνα τύπον δώμεν τῷ λόγῳ, καὶ ἄθροισμα ἢ πλήρωμα τὰ κατὰ θεολογίαν ἔχωμεν καθεξῆς, ἀκούσωμεν, ὅτι τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀχρονον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀίδιον, τὸ ἀτελευτήτεον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀγνωστον, τὸ ἀσχημάτιστον, τὸ ἀνεργήνευτον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ Θεὸν Θεῶν λέγεσθαι αὐτὸν, τὸ Κύριον κυρίων, τὸ Βασιλεῖα βασιλευόντων, τὸ Παντοκράτορα, τὸ Ποιητὴν, τὸ Δημιουργόν, τὸ φῶς, τὸ ἅγιον, τὸ ζῶν, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἰσχυρόν, τὸ παντοδύναμον, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὸ ὑπεροχὴν καὶ αἰτιολογίαν, οὐχ ἕκαστον οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν· ἃ καὶ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα Θεότητος λέγεται κατὰ τὴν Γραφήν, καθ' ἕκαστην τῶν ἁγίων τριῶν ὑποστάσεων ἐπίσης θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα. Πάντα γὰρ ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἕμὰ ἐστὶ· καὶ δεδῶξασμαι ἐν αὐτοῖς· ἄλλως; τε δυνάμεις καλεῖται ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἢ καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον, καὶ δι' ἄλλα; μὲν αἰτίας, ὅς οἱ θεολόγοι παρέδοσαν, μάλιστα δὲ, ὡς ὅλης τῆς Πατρικῆς δυνάμει; ἐναποκειμένης τῷ Υἱῷ, ὡς ὁ μέγας Βασιλεῖος ῥητῶς τοῦτο γράφει Εὐνομίῳ παλαίῳ. Πῶς οὖν δικαίον ἀναρεῖν τὴν φυσικὴν καὶ κοινήν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος δυνάμιν, δι' ἣν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυνάμεις τοῦ Πατρὸς παρὰ τῶν θεολόγων ὀμνηται;

Ἐπὶ τούτοις ὀρισμῷ τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος καὶ βασιλεῖος ἡρωτάτο παρὰ τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τῶν ἀρχιερέων ἕκαστος καὶ τῶν συγκαλητικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, τίνα γνώμην ἔχει περὶ τῶν ληληθέντων καὶ ἐξετασθέντων τῶν πάντων νῦν ἐπὶ θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου. Καὶ καθ' ἵνα πάντες ἀναμφιβόλως ἔχειν περὶ τούτων ἀπεφάνηται, καὶ πολλὴν χάριν εἶδέναι τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ελεγον, ὡς συμφώνως τοῖς ἁγίοις πᾶσιν εἰπόντι καὶ συγγραψάμενω, καὶ εἰς συνηγορίαν τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ἐπὶ τοσούτου σπουδάσαντι, καὶ τοσαύτας ὕβρεις τε καὶ συκοφαντίας καὶ ἐπηρείας ἄλλας ὑπενεγκόντι ὑπὲρ τοῦ ἐξαλέγξει Παρλαδμ ἐκείνου, καὶ τὸν Ἀκινδύνον, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα μέχρι νῦν ἀναφανέντας συμφώνους αὐτοῖς, καὶ τῆς πατροπαράδοτου πρὸς Θεὸν πίστεως καὶ εὐσεβείας τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν μεταστῆσαι σπαιδάζοντας. Μετὰ δὲ πάντας ὑστερον ἀπεφάνηται καὶ ὁ μεγαλοφύστατος ὄντως καὶ τὰ θεία σφῆρα, γαληνότητος, κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐτοκρατορῶν καὶ βασιλεῦς, πάντων τῆς καθ' ἕκαστον ἐξετασθέντων τῶν τε λαμπροτάτων συγκαλητικῶν καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὥσπερ δὴ νόμος ἐν τοῖς τοιούτοις, κύριος Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, διορισάμενος, Ὅτι μέγα ἡ ἀδικία κακὴν καὶ ἐπὶ τῶν γηίνων τούτων καὶ χαμερπῶν, ὡς καὶ ἔθνος ὅλον ἀχρεῖώσῃ καὶ κατασπᾶσαι δυνάμενον· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐναντίον ταύτης, Ἡ Ἐκκαιουσῆ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὕψος ἔδωκε. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν κάτω ἡ ἀδικία τοσούτου μέγα κακὴν, πόσῳ μᾶλλον, ὅταν εἰς τὸ θεῖον ὕψος λαλήται παρὰ τῶν κακῶς φρονούντων, καὶ αὐτὴ ἢ ἐν τῷ Θεῷ ἀλή-

Θεία ἀδραχται παρὰ τῶν ἀθετούντων αὐτήν, καὶ οἱ ἄ-
καθῆν στέργοντες καὶ ἀνακηρύττοντες, ἔτι δὲ καὶ
συνηγοροῦντες· πρὸς δύναμιν, ἐπιηράδζωνται καὶ συ-
πφραντῶνται καὶ διαβάλλωνται παρὰ τῶν ἐν δια-
στρέφῃ γνώρῃ κλανῶν τοὺς ἔχλους ἐπιχειρούντων·
Ἐγὼ γοῦν τοσαύτην ὄρω τὴν πρὸς ἁγίους συμφε-
ρῶν τῶν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσα-
λονίκης λελεγμένων, καὶ νῦν ἀναγνωσθέντων αὐτοῦ
συγγραμμάτων εἰς συνηγορίαν τῆς εὐσεβείας· καὶ
τοσαύτην ποιησαμένους τοὺς ἁγίους σπουδῆν ἐν τοῖς
οἰκείοις συγγράμμασιν ὑπὲρ τῶν προκειμένων ἀρ-
τίως θείων δογμάτων, ὡς μηδένα τῶν μετ' εὐγνω-
μοσύνης ζῆν ἐθελόντων κλειω ταύτης ἐθελῆσαι ζη-
τῆσαι. Ὑπὲρ δὲ ὧν τοῖς τε μακαρίοις τοῦ Χριστοῦ
ραθηταῖς καὶ ἀποστόλοις καὶ ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκου-
μεινικαῖς συνόδοις καὶ τοῖς ἁγίοις Πατράσι τεθεολόγη-
ται τοσοῦτον τὸ ἐν ἐμοὶ πρόθυμον διὰ τῆς ἐν ἐμοὶ
τοῦ Χριστοῦ χάριτος, ὡς ἔτοιμος εἶναι, εἰπερ μοι
καὶ μία κοτύλη προσὴν αἵματος, ταύτην ἐκχέαι
προθύμως ὑπὲρ αὐτῶν. Χάριν δὲ ἔχω καὶ τῷ ἐπὶ
πάντων Θεῷ τῷ Δεσπότη καὶ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστῷ, ὅτι μέγα ἔλεος ἐποίησε μεθ' ἡμῶν, εὐδο-
κῆσας φανερωθῆναι καὶ στηριχθῆναι σήμερον τὴν
τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν, καὶ οὐκ ἐνδοῦς παρατραπή-
ναι τι ταύτης, καὶ σαλευθῆναι παρὰ τῶν πολλοῖς
ἐπιχειρήμασι καὶ ὁλοῖς καὶ μηχανήμασι ἐπιχειρούν-
των ταύτην ἐπὶ τεσσαρεσκαίδεκα ἔνιαυτοῦς ἤδη
διαστρέφαι καὶ κατασεῖσαι. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ὁ
Θεῖστος βασιλεὺς.

Ἐπεὶ δὲ ἀπλήθῃ τούτου θεῖον καὶ σπυδὸν πρὸς-
τάγμα καὶ πρὸς τὸ ἅγιον ὄρος, ὡς ἂν οἱ ἐν τούτῳ
συνέσει καὶ ἀρετῇ διαφέροντες ἐπιδημήσωσιν εἰς τὴν
κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην μεγαλόπολιν συγκερο-
τημένην σύνοδον· ἐκείνοι δὲ διὰ τε τὸ τῆς ὁδοῦ μῆ-
κος, καὶ τὴν τοῦ καιροῦ δυσχέρειαν ἐπιδημήσαι οὐκ
ἴσχυσαν, δύο τῶν ἱερωμένων μοναχῶν ἀρετῇ τε καὶ
λόγῳ σαιμνωμένους πέμπουσαι, καὶ ἀναφορὰν πρὸς
τὴν κραταιὴν καὶ ἅγιον ἡμῶν αυτοκράτορα καὶ βα-
σιλέα παραηλοῦσαν ὅτι καὶ ἔγραψον τὴν οἰκίαν
γνώμην τῇ συνόδῳ ἀπίστειλαν. Ἀνέστησαν οὖν οἱ
πεμφθέντες ἱερομόναχοι, καὶ ἀπέδωκαν τῇ συνόδῳ
λόγου, ὡς κοινούς τοῦ Ἁγίου ὄρους παντὸς, οὗς καὶ
συνεγράφατο ἐκεῖ ἐπι παραμμένων μετ' αὐτῶν ὁ ἱερω-
τάτος μητροπολίτης Ἡρακλείας κύριος Φιλόθεος (27).
Πραξιόμισαν δὲ τὴν νῦν ἐκείθεν πεμφθεῖσαν ἔγγρα-
φον ἀπάντων γνώμην, ἥτις καὶ ἀναγνωσθεῖσα εἰς
ἐπήκουον πάντων, συμφωνοῦσα καὶ συνεπιμαρτυροῦ-
σα διετέλει τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης
διὰ πάντων κατὰ τὴν τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν. Ταῦτα
δὲ καὶ τὸ Ἅγιον ὄρος ἔπαι.

Ἡμεῖς δὲ πᾶσα ἡ συναθροισθεῖσα ἐν τῷ Τρικλίῳ

τῷ οὕτως ἐπιλεγόμενῳ Ἀλεξιακῷ τῶν ἱερῶν Βλα-
χερῶν θεῖα καὶ ἱερὰ σύνοδος χάριτι Χριστοῦ, καὶ
νῦν τῆς εὐσεβείας ὑπερμαχοῦντες, καὶ ἀκριβῆ καὶ
προσῆκουσαν τὴν περὶ τῶν προκειμένων ἐκτίθῃ καὶ
ἐξέτασιν ποιησάμενοι, καὶ τοὺς πρώτους ἐπὶ τούτοις
συνοδικούς τόμους ὡς εὐσεβιστάτους ἐπικυροῦντες,
μᾶλλον δὲ καὶ τούτοις ἐπόμεινοι, τὸν μὲν Βαρλαάμ
ἐκείνον καὶ τὸν Ἀκίνδυνον, ὡς εἰς αὐτὰ εἶς κείρια
τῆς εὐσεβείας ἐμπαροινήσαντας, καὶ μηθὼμὼς με-
ταμειθθέντας ἔτι περιόντας τῷ βίῳ, τῷ ἀπὸ Χριστοῦ
ἀναθήματι δικαίως καθυποβάλλομεν· τοὺς δὲ νῦν
ἀναφανέντας καὶ συνοδικῶς ἐξελεγχθέντας ἐκείνοις
ὁμόφρονας, καὶ ἀκλῶς ὄσοι τῆς συμμορίας αὐτῶν,
ἀποκηρύκτους τε καὶ ἀποβλήτους ἔχομεν τῆς καθο-
λικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, εἰ
μη μεταμειθθεῖεν, καὶ τῷ ἀπὸ Χριστοῦ ἀναθήματι
καθυποβάλλομεν, καὶ τοὺς κοινωνοῦντας τούτοις ἐν
γνώσει ἀκοινωνήτους ἔχομεν· καὶ πάσης ἱερατικῆς
λειτουργίας τοὺς ἔχοντας ἀπογομνοῦμεν. Τοὺς δ'
ὑπὸ τούτων συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας,
καὶ μὴ τῶν ἐξάρχων τῆς αἰρέσεως ὄντας, ἀμεταμε-
λήτους μὲν μένοντας, τοὺς ὁμοίως καθυποβάλλομεν·
μεταμειθθέντας δὲ γνησίως καὶ ἀναθεματίζοντας
τὴν τε τοιούτην κακοδοξίαν καὶ τοὺς εἰς τέλος ἐμ-
μείναντας ταύτῃ, μὴ μόνον εἰς κοινωनीαν τὴν κατ'
εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἱερωσύνην ἀσμενίστατα προ-
σεῖμαθα, μηδαμῶς τούτους ὑποβιάζοντας, κατὰ τὴν
ἐπὶ τοῖς τοιούτοις διάγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τῆς ἁγίας
καὶ οἰκουμεινικῆς ἐδδῆμης συνόδου διοριζομένης,
C Ὅτι τοὺς μὲν πρωτάρχους καὶ προτοσαμῆτρους καὶ
τῆς ἀσθεβείας ἐκδικητὰς οὐδὲ μεταμειθθέντους
ἄλλως εἰς ἱερωσύνην παραδεχόμεθα· τοὺς δὲ βια-
σθέντας, ἢ συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας,
μεταμειθθέντους ἀληθῶς καὶ γνησίως, εἰς ἱερω-
σύνην κατὰ τὸν οἰκείον ἕκαστον βαθμὸν προσ-
δεχόμεθα. » Ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἕτερος τῶν ἀπάντων
τὰ αὐτὰ ποτε φωραθεῖ ἢ φρονῶν ἢ λέγων ἢ συγγρα-
φόμενος κατὰ τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης, μᾶλλον
δὲ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τῆς Ἐκκλησίας
αὐτῆς, τὰ αὐτὰ κατ' αὐτοῦ ψηφισόμεθα, καὶ τῇ
αὐτῇ καταδίκη καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμέ-
νων εἴη τις, εἴτε τῶν λαϊκῶν. Αὐτὸν μέντοι τὸν πολ-
λάκις βηθέντα ἱερωτάτον μητροπολίτην, μηδὲν ἀπῆ-
δον τῶν θείων λόγιων γράφοντά τε καὶ φρονούντα
μετ' ἐξετάσεως καταλαβόντες, μᾶλλον δὲ τῶν θείων
D λόγιων καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας ὡς προσῆκεν
ὑπερμαχοῦντας, οὐκ ἀνώτερον μόνον παντάπασι τῶν
κατ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
κλησίας ἱερατικῶν, ὡς καὶ οἱ πρώην συνοδικοὶ
τόμοι προδάντες, ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλέστατον
τῆς εὐσεβείας πρόμαχον καὶ προαγωνιστὴν καὶ βοῦ-

Fr. Combefisii notæ:

(27) Κύριος Φιλόθεος. Hic ipse est, qui brevi
post Constantinopoli sedit, olimque imbutus Pala-
mæerroribus in monte, jam non sancto, sed exsinc-
ta fide luce in plerisque in eo Hesychastis, pro-
fano eorum antistitem Palamam ipsum vindicavit,
celebrique elogio, Synaxario Dominicæ τῆς Ὀρθο-
δοξίας; (secundæ scilicet Quadragesimæ) magna-

piorum offensione, adjunxit. Cujus etiam existant
aliquot orationes; ut fuerit vir satis eruditus et
facundus, qui sic sermones votaque monachorum
totius Montis sancti exceperit et conscripserit; im-
hoc forsitan a Callisto patriarcha vel ab impera-
tore missus.

θὺν ταύτης ἀποφαινόμεθα. Ὁθῶ γὰρ καὶ οἱ ἐπὶ ταῖς Ἀ
συνόδοις ἐκείναις προβάνας Τόμοι ἔξουσι, καθάπερ
οὖν ἔχουσι, τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον.

Τούτων δὲ οὕτως ἐκθάντων οὐκ ἄνευ δὴ τῆς τοῦ
ἀγαθοῦ Πνεύματος συνεργείας καὶ χάριτος, λοιπὸν
ἦν ἐτι προθυμουμένους πᾶσαν αἰτίαν τῶν βουλομέ-
νων αἰτιᾶσθαι περιαιρεῖν, μὴδὲ ἄπερ ἐν τοῖς τοῦ
ἱερωτάτου Θεσσαλονικῆς συγγράμμασιν ἐν αἰτίαις
ἐπιουῖντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας πολέμιοι, μὴδὲ ταῦτα
παραδραμεῖν ἀσάσνιστα· εἰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξιστα-
θέντων ἐν τῇ θείᾳ συνόδῳ τότε καὶ ταῦτα πάντα
περιλήφθησιν. Εὐρόντος οὖν ταῦτα τοῦ κρατίστου
καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος, καὶ βασιλέως καταγε-
γραμμένα κατὰ μέρος παρὰ τῆς ἐκείνων χειρὸς, καὶ
πρὸς ἡμᾶς ταῦτα ἔδόντος, ἡμεῖς ἕκαστον τούτων ἐν
τῷ τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονικῆς βιβλίῳ ἀνέγνωμέν
τε καὶ ἐξητάσαμεν, συνελθόντες κατὰ τὴν Μεγάλην
ἐκκλησίαν, καὶ συνδημερεύσαντες οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ
καὶ δις καὶ τρις καὶ πολλάκις· καὶ τὸν μὲν Θεσσα-
λονικῆς ἱερωτάτον μητροπολίτην καὶ ἐν τούτοις
σύμφωνον τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις εὐρομεν, καὶ συνη-

γορον Χριστοῦ χάριτι τῆς κατ' εὐθείαν ἀληθείας·
αὐτοὺς δὲ καὶ ἀπ' ὧν ἐγγράφως διαστρέφειν καὶ
κατηγορεῖν ἐπιχείρησαν, πολλὰς καὶ μεγάλας αἰ-
ρέσεις περιπίπτοντας. Τοῖς τε γὰρ παρὰ τῶν θεολό-
γων ῥητῶς εἰρημνίως φανερῶς ἀντιλέγοντες διετί-
λουν, καὶ τὴν θέσιν τοῦ θεοποικίτου προσλήμμα-
τος (28) κτιστὴν ἐπέδμησαν ἀνεῖπειν· καὶ τὴν οὐσίαν
τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ παρὰ τῶν ἁγίων εἰρησθεῖν ταύτην
ἀπροσπέλαστον καὶ ἀμέθεκτον, φθαρτικῆ εἶναι νο-
μίζειν (29) τοὺς οὕτως περὶ ταύτης φρονούντας, ὡ
τόλμη· δυσσεβοῦς, ἀπεφήναντο· καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ
πρὸς Μωσῆν εἰρηκτός. *Οὐθεὶς ὄψεται τὸ πρόσω-
πόν μου, καὶ ζήσεται.* Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπαναπαυμένα
κατὰ τὴν προφητείαν ἐπὶ τὸ ἄνθος τὸ ἐκ τῆς ῥίζης
Ἰασι, δηλονότι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν,
ἔπτα πνεύματα, τουτίσι τὰς ἐνεργείας κατὰ τοὺς
ἱερούς θεολόγους τοῦ Θεοῦ Πνεύματος, ἃς ὁ μὲν ἱερεὺς
Ζαχαρίας ἐπέτ' ὀφθαλμοῦς τοῦ Χριστοῦ ἀνύμνησιν
ἐπιβλέπωντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ὁ δὲ θεὸς Μάξιμος
φυσικῶς ταῦτα προσεῖναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ (30)
ἐθεολόγησε, μετὰ τῶν κτισμάτων ἑταξάν· καὶ τὰ

Fr. Combefisii notæ.

(28) *Τὴν θέσιν τοῦ θεοποικίτου προσλήμμα-
τος* Ita sane viri catholici de lumine Thaborio,
nec de alia, assumpti a Domino corporis deifica-
tionem, videntur loqui Palamitæ, quam ipsi errore
increatum aliquid et divinum Deoque cœvum
(ipsius scilicet secretam virtutem tñ ἐνεργείαν)
definire: nam de Deitatis unctione, ipsa persona
Verbi totiusque unguenti substantiali presentia,
qua homo Deus personaliter et ὁμόθεος existit,
nunquam sic sensere Palamæ hostes, quidquid eis
impingant Palamitæ: dnm unam Dei virtutem: Fi-
lium agnoscent, nempe subsistentem, et a Deo (id
est. Patre) ut a quo vere procedit, distinctam:
quibus essentialiam virtutem, et quæ Deus ipse sit,
virtualiter solum et eminenter distinctam, eaque
ratione esse ab essentia dictam, non e. contra, non
negant.

(29) *Φθαρτικὴ εἶναι νομίζειν.* Quasi maleficam
existimare corruptionis et interitus auctorem; non
entis ac vitæ: Ita sane Palamæ hostes colligebant,
ritequo vexat noster Calecas, ostenditque ex nega-
tione illa omnis commercii essentia Deitatis cum
creaturis Palamitarum errore, destrui mysterium
incarnationis, nec nisi ἐνεργείᾳ Nestoriano errore
constare, quod ipsum Palamitæ male eis impingunt:
communis scilicet Verbi in Christo inhabitatione
per assumptum et operationem, et in sanctis reliquis
et prophetis. Locus Exod. hoc solum vult, pro statu
mortalis vitæ non videri divinam essentiam,
nec nisi in diviniorem alium translatis, quo eximia
quadam ratione erimus Deo similes, videntes eum
sicuti est, ut auctor est dilectus discipulus cujus-
dam. hæc scribo, martyrii dies, anniversaria agi-
tur.

(30) *Φυσικῶς ταῦτα προσεῖναι τῷ Υἱῷ τοῦ
Θεοῦ.* Hoc maxime Palamitici erroris agnoscent
illius impugnatores Catholici, quod ἐνεργήματα
(divini scilicet Spiritus effectus ac dona) increata
Deoque cœva et naturalia vellent; insulsissimique
hominum sic proturve oppositum hæreseos dam-
narent. Ad Maximum quod attinet, libet huc
scholium adferre ex Regio Cyparissiotæ cod. quo
is vindicatur ab ea Palamitarum calumnia. Ἀδελφὸν
εἰ ποὺ τῷ μεγάλῳ Μάξιμῳ γέγραπται, φυσικῶς τῷ
Υἱῷ τοῦ Θεοῦ προσεῖναι τὰ κατὰ βούλησιν τοῦ παν-
αγίου Πνεύματος ἐνεργήματα. Πρὸς γὰρ τῷ ἐναν-
τίως λέγειν τῇ Γραφῇ, καὶ εἰς τὴν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ

ἐξαρτάνειν· ἔσται γὰρ ἡ αὐτοῦ φύσις κατὰ τὰ
ἐαυτῇ φυσικὰ, ἐνεργήματα βουλήσεως, καὶ αὐτὴ ἡ
οὐσία· ὅπερ σαφῶς καρτοσησιν αὐτῆν εἶναι κτίσιμα.
Βουλήσει γὰρ Θεοῦ πᾶσα ἡ κτίσις παρήχθη. Καὶ
πῶς οὐ φανερὰ ἡ δυσείθεια; Ἡ τοῖνυν πανταλῶς ἐπὶ
τούτου γέγραπεν ὁ ἅγιος, ἢ ἐπ' ἄλλης ἐκείνου ἐνοίας
τὸν λόγον ἐκλαθόντος, οὐτοῖ τῷ ἑαυτῶν· ἔθει συκα-
φαντήσαντες τοῖς ἄλλοις ἐξέιδοντο. Ἔστι γὰρ εὐσεβῶς
εἰπεῖν φυσικῶς προσεῖναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ
ἐαυτοῦ ἀνθρώπινον. Ὁδὲ γὰρ ἐν τῇ ὑπερουσίᾳ αὐτοῦ
θεότητι ἐπαναπαυθήσεται τὰ ἑπτὰ πνεύματα· ἑταί-
ρος γὰρ αὐτῆ καὶ παντέλειος· καὶ οὐ δεξιὰ τιος,
ἐν' ἐν ταυτῇ ἐπαναπαυθῆ· ἀλλ' ἢ δῆλον ἐν τῷ κει-
σκουασθέντι· ὅπ' αὐτοῦ ναί καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ κατὰ
βούλησιν παραγθέντα ἐπαναπαύθησαν πνεύματα,
εὐθὺς ἐξαρχῆς ἅγιον αὐτὸ καὶ πνευματικῶν ἀποφύ-
γαντος· *Incertum nam ullo loco scriptum est magno
Maximo, inesse natura Filio Dei effectus sanctissimi
Spiritus voluntate productos. Nedium enim id Scri-
pturæ adversatur, verum etiam Dei Filio injuriosum
existit. Erit enim ejus natura, velut ea quæ ei na-
turalis sunt, voluntatis effectus, ipsoque adeo essen-
tia: quo palam conficitur, creaturam esse. Dei enim
voluntate et consilio producta est omnia creatura.
Et quomodo non manifesta impietas? Vel igitur san-
ctus hoc penitus non scripsit, vel cum alio sensu
exposuerit, hi suo more per calumniam aliis tribuo-
runt. Pie enim dici queat, inesse natura Filio Dei,
ratione humanitatis. Neque enim in ejus deitate, quæ
essentiam omnem superat, requiescent septem spiri-
tus: hæc enim infinita est, omnemque præhabet
perfectionem; nec indiget aliquo, ut in ea requiescat:
sed plane in templo quod sibi ipse construxit, quie-
verunt, dum statim a principio sanctum illud ac
spiritale effecit. Cui alteri solutioni standum; ut est
Maximus valde formalis (ut ita dicam) proæque
ac proprio loquitur. Hoc enim, nos ille ex radice
Jesse, non ipsum Verbum Deique Filium secundum
se, ut ita de illo debuerit Maximus accipere, vel
Palamitæ ad ipsum trahere. Querebar sancti Maxi-
mi gratia, et qui unus, omnis theologia velut Ly-
dius lapis ac Patrum amussis, suis quidem Græcis
visus sit, quod, qua cœpi majestate, typorum ele-
gantia, chartæ puritate, meaque ipsius ac typogra-
phi aedulitate, per meam tenuitatem,estate fugiente,
non possem absolvere. Verum absterant querendum,
qua illi favore largitate, animum inclinavi ampha-*

πλεον τούτων και μηδιν ἔστων εις ἀσέβειαν φέροντα
 οὐδὲ ἀριθμῶν ἄββιον. Διὸ και ἀπὸ τούτων ἡ καταβί-
 κη τούτοις, εἰ μὴ ἄρα μεταμληθεῖεν, ἐπακυρώθη·
 και τὰ συνοδικῶ; ἡμῖν ἀρτίως μετὰ τῆς ἐκ Θεοῦ
 βασιλείας; ἔξετασθέντα και διαγνωσθέντα, και θείας
 Πατρᾶσι πᾶσι, και τῆς προγεγεννημέναις τούτου
 χάριν ἱεραῖς και θείαις συνόδοις, και τοῖς ἐκ' αὐ-
 τῶν συνοδικοῖς Τόμοις· και ἡ ἐνθεσμος διὰ πάντων
 και κανονικῆ αὐτῆ ψήφος, γραφείσα και ὑπογραφεί-
 σα ἀρτίως, ἀκίνητος εις αἰῶνα τὸν σύμπαντα δια-
 τηρηθήσεται τῆ πάντα δυναμένη ἐνεργείᾳ και χά-
 ριτι τοῦ παντοδυνάμου και μεγάλου Θεοῦ και Σω-
 τῆρος ἡμῶν, ὑπὲρ ἧς και δι' ἧς ὁ παρὼν ἡμῖν ἔργων
 ἦνυσται.

Ἐχεν ὑπογραφᾶς τὸ πρωτότυπον διὰ μὲν ἐρυ-
 θρῶν γραμμάτων τῶν θιοσιτάων βασιλέων ἀμφιτέ-
 ρων τῶ,

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤῶ Τῶ ΘΕῶ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙ-
 ΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ Ο
 ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤῶ Τῶ ΘΕῶ πιστὸς βασιλεὺς
 και αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Παλαιολόγος.

Διὰ δὲ τῆς σεβασμένης και πατριαρχικῆς χειρὸς
 τοῦ Κάλλιστο; ἐλθὲν Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
 νουπόλεως νείας Ῥώμης και οἰκουμεικῆς πατριαρ-
 χῆς.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἡρακλείας, πρόεδρος
 τῶν ὑπερτίμων και ἑξαρχος πάσης Θράκης και Μα-
 κεδονίας, Φιλόθεος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Θεσσαλονικῆς, ὑπέρ-
 τιμος και ἑξαρχος πάσης Θεσσαλίας, Γρηγόριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου, και ἑξαρχος
 πάσης Ἐλλησπόντου, Ἀρσένιος.

Ὁ μητροπολίτης Φιλαδελφείας, ὑπέρτιμος και
 ἑξαρχος πάσης Αὐδίας; και καθολικὸς κριτῆς τῶν
 Ῥωμαίων, Μακάριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ὑπέρτι-
 μος και ἑξαρχος πάσης Βιθυνίας, Ἰάκωθος.

Ὁ μητροπολίτης Μελανίκου (31), ὑπέρτιμος και
 καθολικὸς κριτῆς τῶν Ῥωμαίων, Μητροφάνης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμασείας και ὑπέρ-
 τιμος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ποντοπρακλείας και
 ὑπέρτιμος Μεθόδιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Πηγῶν και Παρίου
 ὑπέρτιμος (32), Γεώργιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βαβρόλας, ὑπέρτιμος
 και τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Τυάκων, Διονύσιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τραπεζοῦντος; και
 ὑπέρτιμος, Νήφων.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τραπεζουπόλεως ὑπέρ-
 τιμος και ἑξαρχος πάσης Ῥοδόπης, Γερμανός.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σηλυβρίας; ὑπέρτιμος
 και τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Κοτυαίου, Ἡσαίας.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Εὐπρω, ὑπέρτιμος και
 τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Εὐχαΐτων, Γαβριήλ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμαστρίδος και ὑπέρ-
 τιμος, Καλλίνικος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σουδαίας και ὑπέρ-
 τιμος, Εὐσέβιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Αἰνου και ὑπέρτιμος,
 Δανιήλ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βρύσεως και ὑπέρτι-
 μος, Θεοδώρητος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μαδύτων και ὑπέρτι-
 μος, Ἰάκωθος.

Fr. Combessii notæ.

simus ordo nuper in suis comitibus generalibus, et
 qui illi, a se invitatus, ultroque pre-eiverat, meritis,
 quam purpura, clarior, litterarum reique ecclesia-
 sticæ column, eminentissimus cardinalis Bullio-
 nius: per quos Maximus, Deo auspice, brevi lucem
 videbit.

(31) Ὁ μητροπολίτης Μελανίκου. Videtur,
 quam Melaniam Ferrarius vocat, Thraciæ urbem
 ad Propontidem, inter Byzantium et Selymbriam.
 Quod se solum Hypertimum scribit, non item exar-
 chum, indicio est, ex illis metropolitibus fuisse, qui
 nomine tenus solum metropolitæ erant, eo honore
 donati ab imperatoribus, cum nullas provincias,
 nullasve alias urbes metropolitica potestate, et
 quasi patriarchali, regendas haberent. Hi enim
 omnes Hypertimi dicebantur, quasi honore primi
 alii que in provincia episcopis prælati; non tamen
 archiepiscopi, quod idem est ac patriarcha, uti etiam
 archiepiscopus; quanquam patriarchæ nomen ad
 majores primarias cat' ἐξοχὴν sedes usu restrictum
 est, ut et archiepiscopi anul' Græcos. Vel certe
 ἑξάρχους, magis propria notione sese inscribunt,
 qui primatis jure plures provincias verasque metro-
 poles subjectas haberent, non qui solum veri me-
 tropolitæ essent; eoque jure episcopis aliis in sua
 provincia præsesent: velut qui statim sequitur, Ὁ
 Ἀμασειας; quam liquet veram metropolim ac cla-
 ram urbem in Bono fuisse, cum ejus episcopus
 non dicatur ἑξαρχος, quod et ipse forte Cæsariensi
 exarcho subesset; nisi deest aliquid in ejus sub-
 scriptione, cum et ipsam illius nomen subse-
 retur. Fuerunt Græci mire liberales in titulis,

eoque liberaliores, quo accisa nimis ditone,
 magis defici rebus videbantur. Quid vero istud
 officii, in Philadelphiam et Melanici metropolitibus,
 καθολικὸς κριτῆς τῶν Ῥωμαίων, *Judex universalis
 Romanorum*, id est, Græcorum, malim audire
 ab alio, quam ipse dicere. Num et istud hono-
 rarium quid ab imperatoribus in eos collatum, vel
 etiam judiciaria vera potestas, ipsa episcopis omni-
 bus non communis; velut in illis est quos rex
 Christianissimus consistorianos comites vel episco-
 pos, vel alias honoratioribus clericis adlegit, qui ei
 sint a sanctioribus consiliis, seu magis una cum
 ipso iudices vere καθολικοὶ sedeant; astantibus,
 quos libellorum supplicum magistrōs vocant *Con-
 seillers d'Etat*, et *maîtres de requêtes*. Sedent præ-
 terea in Parlamento (suprema scilicet regni curia)
 Parisiis, episcopi, quos *pares* vocant, nec non ar-
 chiepiscopus Parisiensis, suarum sedium jure;
 præter clericos senatores, quos sic καθολικὸς
 κριτῆς nihil vetat dicere.

(32) Μητροπολίτης Πηγῶν και Παρίου ὑπέρ-
 τιμος. Duplex hæc metropolis, ex illis quas novas
 metropoles vocant, ex aliis abstractas, factasque
 privilegio metropolitici juris. Amborum unus au-
 listes, Georgius, quanquam erant sedes satis distan-
 tæ, nec ex eadem antiquiori metropoli divisæ.
 Nam altera jam Turcarum ditioni cesserat, alte-
 ram ejus vere pastor præses ipse regebat? Vel
 commendata altera sedium fuerat. Page seu Page,
 Βουτιᾶς urbs in Isthmo Corinthiaco, sub Athe-
 niensi olim metropoli; Parium, Mysiæ urbs ad
 Hellespontum, sub Cyziceno olim metropoli.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βιζύης καὶ ὑπέρτιμος, Δ. Νεόφυτος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Καλλιουπόλεως (35), Ἰωσήφ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἐξαμιλίου.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σωζοπόλεως, Θεοδόσιος.

Ἦσαν καὶ διὰ γνωμῶν οὗτοι, ὁ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Σταυρουπόλεως, ὁ Διδυμοτείχου.

Παρήσαν τῇ συνόδῳ καὶ ἐπίσκοποι τοῦ μὲν Ἡρακλείας ὁ Πανίου, ὁ Καριουπόλεως, ὁ Παμφύλου, ὁ Ἀθύρα · τοῦ δὲ Θεσσαλονίκης ὁ Καμπανίας · τοῦ Χάρδεων, ὁ Συνάδων, ὁ Ἐλευθερουπόλεως.

Διαλαθόντα τὰ δύο ταῦτα, ὑστερον προσετέθησαν.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ ὑπέρτιμος, Θεόδωπος.

Ὁ Λιτιτζιτζης μητροπολίτης βεβαιῶν ὑπέρτιμος.

Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ὑπατος τῶν φιλοσόφων, ὁ Ἐμπαριε.

Ὁ μέγας σκευοφύλαξ, Εὐθύμιος ὁ Ἀπόκαυκος.

Ὁ σακαλλάριος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἀρχιεπίσκοπος, Μιχαὴλ ὁ Καβασιώτης.

Ὁ Ῥαιφερενδάριος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας, Μανουὴλ ὁ Σιδηστρες.

Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας, Θεόδωρος διάκονος ὁ Περδίκης.

Ὁ σκευοφύλαξ τοῦ εὐαγούς βασιλικῆς κλήρου, Γεώργιος διάκονος ὁ Περδίκης.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, Μιχαὴλ διάκονος ὁ Μαυρίκης.

Ὁ ἀρχων τῶν μοναστηρίων διάκονος ὁ Χωνεάτης.

Ἐχεν ἐτέραν ὑπογραφήν ὁμοίως τὸ πρωτότυπον τοῦ ὑστερον γενομένου θειοτάτου βασιλέως ἡμῶν μετὰ καὶ προγράμματος τοῦδε·

Ἡ βασιλεία μου μέλλουσα ὑπογράψαι ἐν τῇ παρόντι Τόμῳ, προγεγονότι παρὰ τοῦ κρατιοῦ καὶ ἀγίου μοναυτοκράτορος καὶ βασιλέως τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου ἐπὶ βεβαιώσει μὲν τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ καθαιρέσει δὲ τῆς ἀθαιωτάτης Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδόνου αἰρέσεως, τάττει καὶ διορίζεται στέργεσθαι τοῦτον παρ' αὐτῆς ἀμεταποίητον καὶ ἀμετακίνητον, χωρὶς βασιάνου καὶ δοκιμασίας τῆς οἰασθήτινος, ὡς ἐκ Θεοῦ γραφέντα διὰ τῶν ἐν αὐτῷ λαλούντων ἀγίων, δεχομένης μὲν τῆς βασιλείας μου καὶ ἀσπαζομένης,

ἅπαν καὶ ὁ παρὼν Τόμος προσίσταται, ἀναθέματι δὲ πηραδιδοῦσης, ὅσα καὶ αὐτὸς τῷ ἀναθέματι παραδίδωκε · καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἐναντιουμένους τῷ ταούτῳ θείῳ καὶ ἱερῷ Τόμῳ τάττει ἡ βασιλεία μου καὶ λόγοις καὶ ἔργοις κατ' αὐτῶν ἰστασθαι, καὶ ὡς κοινού· τῆς Ἐκκλησίας ἀπελαύνειν ἐχθρούς · τοὺς δὲ ἐμμένοντας τοῦτῳ ἀποδοχῆς καὶ εὐμενείας τῆς δυνατῆς ἀξιοῦν. Ταῦτα δὲ τάττει ἡ βασιλεία μου, ὡς ἐκ Θεοῦ καταστᾶσα διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος δηρῶσιν καὶ ἐκδικητῆς τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Ὅσα δὲ μένειν τὸν παρόντα ὄρισμὸν βέβαιον καὶ ἀκίνητον τῆς βασιλείας μου εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, καὶ ὑπογράφεται παρ' αὐτῆς, καὶ τῷ ἀγίῳ θυσιαστατήρῳ ταῖς ἑμαυτοῦ χερσὶν ὡσπερ ἱερὸν ἀνάθημα φέρων

ἀνέθηκα, παρουσίᾳ τοῦ κρατιοῦ καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, καὶ τοῦ παναγιωτάτου μου δεσπότη τοῦ εὐκοιμηνικοῦ πατριάρχου κυρίου Φιλοθέου, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου · μὴνὶ Θεβρουαρίῳ ἰνδ. ζ'. Ματθαῖος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων Ἀσάνης ὁ Καντακουζηνός.

ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ΕΚΤΕΘΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ.

Εἰς Θεὸς πρὸ πάντων, καὶ ἐπὶ πάντων, καὶ ἐν πάντι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι παρ' ἡμῶν προσκυνουμένός τε καὶ πιστευόμενος · Μονὰς ἐν Τριάδι, καὶ Τριάς ἐν Μονάδι

ἀσυγχύτως ἐνευμένη, καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη · Μονὰς ἡ αὐτὴ καὶ Τριάς παντοδύναμος · Μία τῆ ἀναρχος, οὐ μόνον ὡς ἀρχονος, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ πάντα τρόπον ἀνάστιος · μόνος αἰτία καὶ ῥίζα καὶ

Fr. Combessii notæ.

(33) *Μητροπολίτης Καλλιουπόλεως. Calliopolis ut in Thesaurο lingua Latina, quidquid Ferrarius vituperat. Sic certe Κωνσταντινουπόλιν. Constantinopolim reddimus: etsi aliis forte melius Καλλιπόλις sit. Nec enim diversas putem urbes, sed ipsam Thraciæ ad Propontidem contra Lampsaecam, Calliopolin Italis. De ea exstat egregia Demetrii Cydonii Oratio deliberativa, mihi edita ad calcem libri De hæresi Monothelitæ; quæ vir sapientissimus vario argumentorum genere probat, non esse illam cedendam potenti Amurathi, graviaque inde damna Græcæ imperio creanda, rite præcægit. Hinc quippe Turcarum in Europam propagatum im-*

perium, ipsa illorum regia, facta Turcarum late metropoli. Quod tribus his metropolitibus non adjectus Hypertimi titulus argumento est, non sic quoslibet metropolitibus dictos esse, ac si nulla distinctio esset, sed fuisse qui sic nudo metropolitibus titulo potuerunt, ut etiam Hypertimi appellatione gauderent, quæ etiam alii sic ambitiose metropolitibus titulum in seipsis honestarent. Ferrarius has tres urbes solum episcopales vocat; atque adeo novæ admodum erant inter metropolitibus, necdum sic honoratæ, ut qui illis præessent episcopi, Hypertimi audirent, adhuc forte synodo provincialis, veroque metropolitibus subjecti.

πηγή τῆς ἐν Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης Ἀ Θεότητος· ὁ μόνος αἰτία προκαταρκτικῆ τῶν γεγονότων· οὐ μόνος Δημιουργός, ἀλλὰ μόνος ἐνὸς Υἱοῦ Πατρὸς, καὶ Πνεύματος ἁγίου ἐνὸς Προβολεύ· ἄει ὢν, καὶ ἄει ὢν Πατὴρ, καὶ ἄει ὢν μόνος Πατὴρ τε καὶ Προβολεύ· μεῖζων Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, τοῦτο μόνον ὡς αἰτιος· ἄλλα δὲ πάντα ὁ αὐτὸς αὐτοῖς καὶ ὁμοίσιμος· οὗ Υἱὸς εἶ, ἀναρχος μὲν ὡς ἀρχονος· οὐκ ἀναρχος δὲ, ὡς ἀρχὴν καὶ ρίζαν καὶ πηγὴν ἔχων τὸν Πατέρα· ἐξ οὗ μόνου πρὸ πάντων τῶν αἰῶνων ἀσωμάτως, ἀρρέυστως, ἀπαθῶς, γεννητῶς προῆλθεν, ἀλλ' οὐ δ-ἠγρήθη, Θεὸς ὢν ἐκ Θεοῦ· οὐκ ἄλλος μὲν κατ' ὁ Θεός, ἄλλος δὲ κατ' ὁ Υἱός, ἄει ὢν, καὶ ἄει ὢν Υἱός καὶ μόνος Υἱός· καὶ ἄει πρὸς τὸν Θεὸν ἀσυγχύτως ὢν, οὐκ αἰτία καὶ ἀρχὴ τῆς ἐν Τριάδι νοουμένης Θεότητος, ὡς ἐξ αἰτίας καὶ ἀρχῆς ὑπάρχων τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς δι' αὐτοῦ πάντων γεγονότων· ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐκ ἀρκαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἐπὶ συντελεῖα τῶν αἰῶνων ἑαυτὴν ἐκένωσε, μορφὴν τὴν καθ' ἡμᾶς λαθὼν, καὶ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κυηθεὶς τε νόμῳ φύσεως καὶ γεννηθεὶς, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπος, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνανθρωπήσας γέγονε ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα κλῆν ἁμαρτίας, μείνας ὅσαρ ἦν, Θεὸς ἀληθινός, ἐνώσας ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως τὰς δύο φύσεις καὶ θελήσεις καὶ ἐνεργείας, καὶ μείνας εἰς Υἱός ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐνεργῶν τὰ θεῖα πάντα ὡς Θεός, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὡς ἀνθρώπος, καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀδιαιρέτοις ὑποκειμένοις πάθεισιν. Ἀπαθὴς μὲν καὶ ἀθάνατος ὢν καὶ διαμένων ὡς Θεός, ἐκὼν δὲ σαρκὶ παθὼν ὡς ἀνθρώπος· καὶ σταυρωθεὶς καὶ θανάτων καὶ ταπεινῶν, καὶ τῆ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς· ὅς καὶ τοῖς μαθηταῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφανείας, καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν ἐπαγγειλάμενος, καὶ παραγγελίας μαθητεύειν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τηρεῖν διδάσκειν ὅσα ἐνετείλατο, αὐτὸς ἐνελήθη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὁμοίσιμος καὶ ὁμόθρονον ὡς ὁμόθεον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα, μεθ' οὗ πάλιν φυράμιτος ἤξειν μελλοῖ μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τότε δὲ πρὸς τὸν Πατέρα ἀνελθὼν ἐπεμψεν ἐπὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητάς καὶ ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· ὁ δὲ ἀναρχον μὲν ὢν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ὡς ἀρχονος, οὐκ ἀναρχον δὲ, ὡς καὶ αὐτὸς ρίζαν καὶ πηγὴν καὶ αἰτίαν ἔχων τὸν Πατέρα, οὐκ ὡς γεννητὸν, ἀλλ' ὡς ἐκπορευτὸν· ἐκ Πατρὸς γὰρ καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων τῶν αἰῶνων ἀρρέυστως καὶ ἀπαθῶς, οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς προῆλθεν, ἀδιαιρέτων δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς προερχόμενον καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον, ἀσυγχύτων καὶ τὴν ἑνωσιν ἔχων, καὶ ἀμερίστον τὴν διαιρέσιν· Θεὸς δὲ καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν κατ' ὁ Θεός, ἄλλος δὲ κατ' ὁ Παράκλητος·

Πνεῦμα ἀύθυπόστατον, ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ δι' Υἱοῦ πεμπόμενον, τούτεστι φανερούμενον αἰτιον καὶ αὐτὸ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς ἐν αὐτῷ τετελειούργημένων· τὸ αὐτὸ καὶ ὁμοίσιμον Πατρὶ τε καὶ Υἱῷ, χωρὶς τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως. Ἐπέμφθη δὲ παρὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τοὺς οἰκίους μαθητάς, τούτεστι φανερώεται. Πῶς γὰρ ἂν ἄλλως παρ' αὐτοῦ πεμφθεῖ τὸ μὴ χωρίζομενον αὐτοῦ; Πῶς δ' ἂν ἄλλως ἴθωι μοι τὸ ὑπάρχον πανταχοῦ; Αἰὶ μὴ μόνον παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἡκὰ τοῦ Υἱοῦ κέμπεται· καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἔρχεται φανερούμενον. Κοινὸν γὰρ ἔργον ἢ ἀποστολὴ, δηλονότι ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος. Φανερούται δὲ οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, Οὐδεὶς γὰρ ποτε Θεοῦ φῶσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγήρυσεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνεργείαν, ἣτις κοινὴ ἐστὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Ἴδιον μὲν γὰρ ἐκάστου τούτων ἢ ἐκάστου ὑπόστασις, καὶ ὅσα εἶναι πρὸς αὐτὴν· κοινὰ δὲ οὐχ ἢ ὑπερούσιος οὐσία μόνον, ἢ παντάπασιν ἀνώνυμος καὶ ἀνεκφαντος καὶ ἀμέθετος, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἐπωνυμίαν οὐσα καὶ ἐκφανσιν καὶ μετοχὴν, ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνεργεία καὶ ἡ λαμπρότης, καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀφθαρσία, καὶ πάνθ' ἀπλῶς καθ' ὃ κοινωθεῖ, καὶ κατὰ χάριν ἐνοῦται τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις· ὁ Θεός· μήτε διὰ τὸ μερίστον καὶ διάφορον τῶν ὑποστάσεων, μήτε διὰ τὸ μερίστον καὶ ποικίλον τῶν δυνάμεων τε καὶ ἐνεργειῶν, τῆς ἀπλότητος ἐκρίπτων οὕτως ἡμῖν εἰς ἐστὶ παντοδύναμος Θεός ἐν μιᾷ Θεότητι. Οὕτε γὰρ ἐξ ὑποστάσεων τελείων γένοιτ' ἂν ποτε σύνθεσις, οὕτε τὸ δυνάμενον, δεῖ δύναμιν ἢ δυνάμεις ἔχει, δι' αὐτὸ τὸ δύνασθαι σύνθετον ἀληθῶς ποτε λεχθεῖν ἂν.

Πρὸς τοῦτοις προσκυνούμεν σχετικῶς τὴν ἁγίαν εἰκόνα τοῦ περιγραφέντος ὡς δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπίσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ πρωτότυπον ἀναφέροντες σχετικῶς τὴν προσκύνησιν· καὶ τὸ τίμιον τοῦ σταυροῦ ξύλον, καὶ τὰ σύμβολα πάντα τῶν αὐτοῦ παθημάτων, ὡς ὄντα τρόπαια θεῖα κατὰ τοῦ κοινου πολεμίου τοῦ γένους ἡμῶν· πρὸς δὲ καὶ τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ σωτήριον, καὶ τοὺς θεοὺς ναοὺς καὶ τόπους, καὶ τὰ ἱερὰ σκευὴ καὶ θεοπαράδοτα λόγια διὰ τὸν αὐτοῖς ἐνοικιοῦντα Θεόν. Ὁσαῦτάς προσκυνούμεν καὶ τὰς τῶν ἁγίων πάντων εἰκόνας διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην καὶ τὸν Θεόν, ὃν οὗτοι ἀληθῶς ἠγάπησάν τε καὶ ἠθεράπευσαν· ἐν τῇ προσκυνήσει πρὸς τὰς εἰκόνας μορφὰς ἀναφέροντες τὴν διάνοιαν. Προσκυνούμεν καὶ αὐτὰς τὰς τῶν ἁγίων σοφούς, ὡς τῆς ἁγιαστικῆς χάριτος τῶν αὐτῶν οὐκ ἀποπτάσης ἱερωτάτων ὄντων· ὡστερ οὐδὲ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος ἐν τῷ τριημέρῳ ἢ θεότης διηγήθη θανάτω.

Κακὸν κατ' οὐσίαν ἴσμεν οὐδὲν· οὐδ' εἶναι τοῦ κακοῦ ἀρχὴν ἑτέραν ἢ τὴν ἐκτραπὴν τῶν λογικῶν, κεχρημένων τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένην ἀρτεξουσιότητι κακῶς. Στέρηομεν πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους, καὶ πρὸ πάντων τὴν μουσικωτάτην τε καὶ πινίερων τελετήν

καὶ κοινωνίαν καὶ ἀνάξιν, παρ' ἧς καὶ ταῖς ἄλλαις ἁ
 τελεταῖς ἢ τελείωσις, καθ' ἣν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ
 κενώσαντος ἑαυτὸν ἀκινώτως, καὶ σάρκα λαβόντος
 καὶ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ τὴν θεοσκείαν ἐκει-
 νου παραγγέλλει καὶ αὐτουργίαν, τὰ θεϊότατα ἐκ-
 ρουρηγεῖται καὶ θεουργεῖται, ὁ ἄριστος καὶ τὸ ποτή-
 ριον· κατεῖπτόν τὸ ζωαρκεῖν ἐκεῖνο τελεῖται σῶμα
 καὶ αἷμα· καὶ τὴν ἀπόβρῃτον αὐτῶν μετουσίαν καὶ
 κοινωνίαν τοῖς εὐαγῶς προσιούσι χαρίζεται· Πάντας
 δὲ τοὺς μὴ ὁμολογούντας καὶ πιστεύοντας· ὡς τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον προεκήρυξε διὰ τῶν προφητῶν,
 ὡς ὁ Κύριος ἐθέσειε διὰ σαρκὸς ἡμῖν ἐπιφανεῖς,
 ὡς οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ,
 ὡς εἰ Πατέρες ἡμῶν καὶ διάδοχοι ἐκείνων· ἰδίωξαν
 ἡμᾶς, ἀλλ' αἰρέσεως οἰκίας ἢ ἄρξοντες, ἢ τοῖς
 κακῶς ἄρξασιν εἰς τέλος ἐπηκολουθηκότας, ἀποβαλ-
 λόμεθα· καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν.

Ἀσπαζόμεθα δὲ καὶ ἀσπαζόμεθα τὰς ἁγίας καὶ ὁ-
 κουμηνικάς συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν τριακο-
 σίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφέρων Πατέρων κατὰ τοῦ
 θεομάχου Ἀρείου, κατασπῶντος ἀσεβῶς εἰς κτί-
 σμα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατατέμνοντος εἰς κτί-
 στα· καὶ ἄκτιστα τὴν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ
 Πνεύματι προσκυνουμένην Θεότητα· τὴν μετ' αὐ-
 τῆν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἑκατῶν πεντήκοντα
 ἁγίων Πατέρων κατὰ Μακεδονίου Κωνσταντινουπό-
 λεως, ἀσεβῶς εἰς κτίσμα κατασπῶντος τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, καὶ κατατέμνοντος μηδὲ ἤττον καὶ τούτου
 εἰς κτίστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν Θεότητα· τὴν μετ'
 αὐτῆν ἐν Ἐφέσῳ τῶν διακοσίων Πατέρων κατὰ
 Νεστορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τὴν
 καθ' ὑπόστασιν ἑνωτικὴν ἀθετοῦντος ἐπὶ Χριστοῦ τῆς
 αὐτοῦ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ τὴν ὡς ἀλη-
 θῶς τεκοῦσαν τὸν Θεὸν Παρθένον, Θεοτόκον καλεῖν
 μηδὲ μὴ βουλομένου· καὶ τὴν τετάρτην τὴν ἐν
 Χαλκηδόνι τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα Πατέρων κατὰ
 Ἐυτυχοῦς καὶ Διοσκόρου, μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ
 δογματίζόντων κακῶς· καὶ τὴν μετ' αὐτῆν ἐν Κων-
 σταντινουπόλει τῶν ἑκατῶν ἑξήκοντα πέντε Πατέ-
 ρων κατὰ Θεοδώρου καὶ Διοδώρου τὰ αὐτὰ τῷ Νε-
 στορίῳ φρονούντων, καὶ διὰ συγγραμμάτων τὰ
 ἐκεῖνου συνιστάντων, Ὀριγένης· τε καὶ Διδύμου

καὶ Εὐαγρίου τινός, τῶν καλειῶν μὲν ὄντων, με-
 θόδη δὲ τινα ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ παρεπι-
 ἄγειν ἐπιχειρούντων· καὶ τὴν μετ' αὐτῆν ἐν τῇ
 αὐτῇ πόλει τῶν ἑκατῶν ἑβδομήκοντα Πατέρων κατὰ
 Σεργίου, Πύρρου, Παύλου, Κωνσταντινουπόλεως
 ἀρξάντων, ἀθετοῦντων ἐπὶ Χριστοῦ τὰς καταλήλους
 ταῖς δύο φύσεσιν δύο ἐνεργείας καὶ δύο θελήματα·
 καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ πάλιν τῶν ἑπτά καὶ ἑξήκοντα
 καὶ τριακοσίων Πατέρων κατὰ τῶν Εἰκονομάχων.

Ἀσπαζόμεθα καὶ πάντα τὰς κατὰ Θεοῦ χάριν κα-
 τὰ καιρὸν ἢ τόπον πρὸς βεβαίωσιν εὐσεβείας καὶ
 εὐαγγελικῆς πολιτείας συναθροισθείσας ἁγίας συν-
 όδους· ὧν εἰσι καὶ αἱ συγκροτηθεῖσαι κατὰ τὴν με-
 γαλόπολιν ταύτην ἐν τῷ περιβοητῷ ναῷ τῆς ἁγίας
 τοῦ Θεοῦ Σοφίας κατὰ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ, καὶ
 τοῦ μετ' ἐκεῖνον τὰ ἐκεῖνον φρονούντος, καὶ ἄλλῳ
 σπεύδοντος ἐπακδικαῖν, Ἀκινδύου· οἱ τὴν κωνη-
 γάρην Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, καὶ τὸ φῶς τοῦ
 μέλλοντος αἰῶνος, καθὼ καὶ οἱ δίκαιοι λάμπουσιν
 ὡς ἥλιος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς προὔδειξεν ἐκ' ὄρους
 λάμπας, καὶ ἀπλῶς πᾶσαν δύναμιν τε καὶ ἐνέρ-
 γειαν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, καὶ πᾶν τὸ
 διαφέρον ὀπωσοῦν τῆς θείας φύσεως κτιστὸν εἶ-
 ναι· δογματίζουσι, καὶ κατατέμνουσι καὶ οὗτοι
 δυσσεβῶς εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν Θεό-
 τητα, καὶ τοὺς ἀσεβῶς ἄκτιστον τὸ θεϊότατον ἐκεῖνο
 φῶς, καὶ πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν κρεσσούν-
 τας θείαν, ὡς μηδενὸς ὄντος προσφάτου τῶν τῷ
 Θεῷ προσόντων φυσικῶς, διδιέτας ὀνομάζουσι καὶ
 πολυθεοῦς, ὡς καὶ Ἰουδαῖοι Σαβειλιανοὶ τε καὶ
 Ἀρειανοὶ ὀνομάζουσιν ἡμᾶς. Ἄλλ' ἡμεῖς τούτους τε
 κάκιστους, ὡς ὄντας ἀθέτους τε καὶ πολυθεοῦς, ἀπε-
 βάλλόμεθα, καὶ τοῦ πληρώματος τῶν εὐσεβούντων,
 ὡς καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολι-
 κὴ Ἐκκλησία διὰ τοῦ συνοδικοῦ Τόμου καὶ Ἀγιο-
 ριτικῶν, τελῶς ἐκκόπτομεν, πιστεύοντες εἰς μίαν
 Θεότητα τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον, οὐδαμῶς
 τοῦ ἐνιαίου καὶ τῆς ἀπλότητος ἐκπίπτουσαν διὰ τὰς
 δυνάμεις ἢ τὰς ὑποστάσεις. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι
 προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νικηρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ
 μέλλοντος ἀληκτον αἰῶνος. Ἀμήν.

ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ

πρὸς τὴν κρατίστην καὶ ἁγίαν ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν κυρίαν Ἄνναν τὴν Παλαιολογίαν.

Κρατίστη καὶ ἁγία ἡμῶν κυρία καὶ δέσποινα, ἡμεῖς οἱ ἄρχιερεῖς οἱ καθεζόμενοι ἐν τοῖς καλλίσις
 ἡμῶν ἀποκλεισμένοι, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζικίου, ὁ
 Ἀλζανίας, ὁ Χριστοπόλεως, ὁ Ἄπρω, ὁ Ἀσπιδίου,
 δεξάμενοι παρὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύμα-
 τος τοῦ Εὐαγγελίου ζυγόν, καὶ χρέος ἔχοντες
 ἀντιτάττεσθαι τοῖς ἀντικειμένοις τῷ Εὐαγγελίῳ
 τοῦ Χριστοῦ νοητοῖς τε καὶ αἰσθητοῖς δαίμοσι, καὶ
 ὑπομιμνήσκειν τῇ εὐσεβεστάτῃ καὶ ἁγίᾳ βασιλείᾳ
 σου, καὶ παρκεῖν τὸ φιλευσεβὲς αὐτῆς εἰς τὸ
 καθαίρειν πᾶν ὑψωμα κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιπρόμενον,
 ὑπομιμνήσκον· ἦδη καὶ ἀναφέρομεν, ὅτι ὁ ὕψ

πατριαρχεῶν, ἀλοῦς τῷ τῆς φιλαργυρίας δεινῷ καὶ
 ἀλογίστῳ πάθει, ὡς μισθώτης ἀνεστράφη ἐν τῇ
 Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, συνάγων ἀργύριον καὶ χρυ-
 σίον ὑπὲρ τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ,
 παρὰ τοὺς ὄρους τῶν ἁγίων, καὶ τοὺς ἱερούς κανό-
 νας τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, πωλῶν ἐν-
 υποστόλως τὰς χηρεύουσας ἐκκλησίας, πωλῶν τὰς
 ἐξαρχίας, καπηλιῶν τὰς ἡγουμενείας, ὀψῶν προβαί-
 νων ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ τὸ δίκαιον ἐικάζων, καὶ
 κρινῶν ἐνδιστροφῶς τὰς ἀνακυπτούσας ἐκκλησια-
 στικὰς τε καὶ πολιτικάς ὑποθέσεις, ὡς καὶ δικαίως
 σημειώσεις ἀντιθέτους ἐπὶ πολλῶν εἶναι τοῦ αὐτοῦ,

ὡ φῶ τῆς τόλμης ! ὕπερον καὶ ἐπὶ τῆς εὐσεβείας ἄφανερως ἐποίησε περὶ τῶν ἱερῶν κειμηλίων τι χρῆ λέγειν. Πολλὰ γὰρ καὶ τῶν καθιερωμένων τῷ Θεῷ σκευῶν, τοιμηρῶ καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ ἀδελφόμενος, εἰς ἴδιον, βαβαί, πορισμὸν, καὶ κατέλυσε καὶ ἐπώλησεν. Ἐπὶ δὲ τούτοις πᾶσι κατέλιπε διὰ φιλοδοξίας ὑπερβολὴν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ χρόνια καταμονὰς ἐποίησε φορτικῶς ἐν τοῖς βασιλείαις. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ μέγιστος ναὸς, ἀπρονόητος καὶ ἀνεπιμέλητος περιλειφθεὶς, ἐγένετο πτώμα ἁλιεῖνόν. Τὰς δὲ ψευδολογίας, καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ πλάνας καὶ ὑποκρίσεις; ἃς ἐπὶ τῶν ὀμιλούντων αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἐπιδεικνύται τὴν ἡμέραν, ποῖα διεγρήσεται γλώσσα; Ὅθι γὰρ οἶδα τὸ στόμα αὐτοῦ ἀλήθειαν, καὶ ἠχρῶται κατ' αὐτὸν τὸ μέγα τῆς ἀρχιερωσύνης ἄξιωμα. Ἡμεῖς δὲ ἐν ἐνδοξῇ καὶ στενώσει καθήμενοι, παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν, ἵνα ἐμβατεύσῃ εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἁγίας βασιλείας σου, καὶ ἀποκαλυφθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Νῦν οὖν ὡς ὄφει, θέσποινα ἡμῶν ἁγία, εἰς βάθος καρῶν ἐμπεσὼν ὁ ἀόλιος ὄντως καταφρονεῖ, καὶ ἀνομίαν προστιθεὶς ἀνομίᾳ, ἐγκατελείφθη ὑπὸ Θεοῦ, καὶ ἐξέπεσε καὶ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς, καὶ ἐξικυλισθῆ εἰς πλάνην κακοδοξίας, καὶ ὑπὸ ἀναθεματισμοῦ ἁγγράφους πεποίηκεν ἑαυτὸν, ἀθετήσας τὰς ὑπερ εὐσεβείας διαγνώσεις καὶ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ἐκείνης, καθ' ἣν προεκάθητο καὶ ὁ τρισμακάριστος καὶ ἅγιος ἡμῶν ἀθάντης καὶ βασιλεὺς, καὶ χωρήσας μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας τῶν τότε δικαιοθέντων, ὡς συνηγορῶν τῆς κατ' αὐτὴν ἀληθείας, ὁμοφρονήσας δὲ τοῖς μαθηταῖς καὶ διαδόχοις, τῆς τοῦ Βαρλαάμ ἐκείνου κακοδοξίας. Καὶ νῦν μὲν ἀναιρῶν τὰς τοῦ Θεοῦ θείας καὶ δημιουργικὰς ἐνεργείας πανταλῶς, καὶ διαφέρειν ἄλλως ταύτας τῆς οὐσίας λέγων, οὐσίαν εἶναι μόνον δογματίζει τὸν Θεόν, ἔρημον καὶ γυμνὴν τῆς περὶ αὐτὸν προνοίας καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀγαθότητος, καὶ τῶν ἄλλων τῆς θεότητος ἀρχιμάτων· νῦν δὲ τὰς δημιουργικὰς ταύτας ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ κτιστὰς εἶναι παριστῶν, καὶ αὐτὴν τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, καθ' ἣν καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ' ὄρους ἠστράφη, προφάσει τοῦ διαφέρειν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ κατατέμνων εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὸ θεῖον, καὶ καταλύων τὴν ἀντίθετον τοῖς τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις δυσσεδήμασιν ὀρθὴν διάγνωσιν, καὶ τοὺς φρονοῦντας καὶ γρά-

φοντα; τοιαύτας δυσσεβείας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς χειροτονῶν, τοὺς δὲ ἀντιλέγοντας αὐτοῖς διώκων καὶ ἀποκηρύττων, προστιθεὶς καὶ τοὺς ὀμόφρονος αὐτῶν, μὴδὲ γοῦν τὸν εὐσεβέστατον ἐκείνον ἡμῶν βασιλέα δυσωπούμενος, σύμφωνον προδήλω; ὄντα τοῖς μοναχοῖς. Παρακαλοῦμεν οὖν καὶ δεόμεθα τῆς ἁγίας βασιλείας σου, μὴδὲν κινδυνεύῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας διὰ ἑνα ἄνθρωπον, καὶ ταῦτα φανερώς κατάκριτον. Ὅσπερ γὰρ ἡ κατὰ Ἀρείου σύνοδος πάντας τοὺς ἰσοτεδήποτε ἀναφέντας Ἀρειανούς καταδικάζει, οὕτω καὶ ἡ κατὰ τοῦ Βαρλαάμ σύνοδος πάντας τοὺς τὰ ἐκείνου ἐπαιδικούντας καὶ μαχομένους τοῖς ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς. Οὗτος δὲ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, τὸ λεγόμενον, καὶ λαλῶν καὶ γράφων καὶ χειροτονῶν, καὶ ψηφίζόμενος, τὴν πρὸς τοὺς τὰ τοῦ Βαρλαάμ φρονοῦντας ὁμωροσύνην ἐπέδειξετο· οὐκ εἶτι γοῦν ἔχει μοῖραν μετὰ τῶν εὐσεβῶν· ἀπληθήτω ὡς λύκος, ὡς ὄφις, ὡς λέων ἀνήμερος, τῶν τοῦ Χριστοῦ θριμμάτων. Εἰ δὲ χρῆσαι καὶ ἐλέγγων, ἔχει τι νομίζων ἀπολογίας, προαγέσθω εἰς κρίσιν. Παρακαλοῦμεν οὖν, καὶ εὐθεὶς παρακαλοῦμεν, μὴδὲν ἐπιπλέον κινδυνεύῃ τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰ πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν δι' αὐτὸν ἀποθνήσκουσιν ἀκωνόνητοι τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, καὶ ἄλλοι οὐδὲ εἰς ἐκκλησίαν εἰσέρχονται. Πολλοὶ δὲ τῶν ἱερέων, καὶ τοῦ ἄλλως λειτουργεῖν ἐκάωσαντο. Ταῦτα ὡς χρεὶς ἔχοντες, καὶ ὡς εὐχεται, καὶ ὡς δούλοιο ἀναφέρομεν, καὶ διὰ τὸ ἀξιοπίστον καὶ οἰκταῖς ὑπογραφαῖς ὑπεσημνάμεθα. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ιε'.

Ἐἶχε καὶ ὑπογραφὰς·

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἐπίσου, Ματθαῖος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου, Ἀθανάσιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης πάσης Ἀλανίας καὶ Σωτηρουπόλεως, Λαυρέντιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χριστουπόλεως, Μακάριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἄκρω, Χαρίτων.

Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Λοπαδίου, Ἰερόθεος.

Τὸ παρὸν ἴσον ἀντιβλήθην τῷ πρωτοτύπῳ αὐτοῦ, καὶ εὐρεθὲν κατὰ πάντα ἐξισάζον ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ δι' ἄσφάλειαν·

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφίας, Μακάριος.

ΠΡΟΣΤΑΓΜΑ

Τῶν εὐσεβέστατου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ

βεβαιοῦν τὰς κατὰ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου Καλίκα τοῦ Βαρλαάμου τοῦ συνοδικῶς ἀποφάσει.

Εὐνοῦστατοι καὶ πιστότατοι τῇ βασιλείᾳ μου οἰκίτορες ἅπαντες τῆς θεοδοξάτου, θεοφυλάκτου, καὶ θεομεγαλύτου Κωνσταντινουπόλεως, οἱ τε κληρικοὶ, μονάζοντες, καὶ ὅσοι τῆς πολιτείας, καὶ ἅπας ὁ κοινὸς λαὸς, τὰ κινήθηεντα παρὰ τοῦ Βαρλαάμ ἐκείνου κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ ὅπως ἐξηλέγχθησαν

παρὰ τοῦ ὀσιωτάτου ἐν ἱερομοναχοῖς κύριου Γρηγορίου τοῦ Παλαμῆ, καὶ καταδικάσθη συνοδικῶς παρόσης καὶ τῆς βασιλείας μου, καὶ ὡς ὁ Ἀκίνδυνος μετὰ μικρὸν τὰ ἐκείνου φρονῶν ἐξελεγχθεὶς συνοδικῶς καὶ αὐτὸς, προκαθημένης ἐν τῇ συνόδῳ τῆνικαῦτα καὶ τῆς βασιλείας μου, τῇ αὐτῇ καταδικῆ

δικαίως καθυπεβλήθη, και τόμος συνοδικός ἐπὶ τούτοις προέβη, συμπεριληπτικῶς ἀποτέμων τῆς τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς και ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, και παντός τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματος, εἰ τίς ἐστι τῶν ὑπὸ τοῦ Βαλαάμ κατὰ τῶν μοναχῶν, τοῦ τε δηλονότι κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, και τῶν σὺν αὐτῷ, λαληθέντων, ἢ συγγραφέντων φανεῖη πάλιν τῶν αὐτῶν κατηγορῶν, οὐδένα τῶν ἀπάντων ἀγνοεῖν οἶμαι, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ὑπὸ πονηρῶς και φιλόχρου γνώμης κατὰ τῆς βασιλείας μου πλάσασμένων τινῶν ἔ και ὑμεῖς ἴστε, κἀντεύθεν χαλεπῆς συγχύσεως καταλαβούσης τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ὃ Ἀκινδυνος ὡς ἐρμαίω τῇ τοιαύτῃ τοῦ καιροῦ μοθηρίῳ χρησάμενος, και πολλοὺς ἀπατήσας και προσεταιρισάμενος, μεθ' ὧν και τὸν χρηματίσαντα πατριάρχην, τᾶσιν ἤγειρε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας δεινὴν, τῆς κατὰ τὴν πολιτεία μῆδεν ἀποδέουσαν, ἐπακόθιν μὲν τὰς τοῦ Βαλαάμ ἐκείνας κακοδοξίας, τὸ ὄνομα δὲ μόνον ἐκείνου και αὐτὸς πρὸς ἀπάντην ἀποκηρύττων, εἰ και τῶν συντεῶς ἀκούοντων οὐδένα διέλαθεν. Ἐπει δὲ βεβαιωτῆς και προστάτης Ἀκινδύνου και τῶν κατ' αὐτὸν ὃ χρηματίσας πατριάρχης γενόμενος, αὐτὸν τε τὸν Ἀκινδύνον χειροτονίας ἤξιώσε, και τινος τῶν ἐμοφρονούντων αὐτῷ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς προήγευ ἀρχὰς, ἕμα και πρὸς τὴν ὑψηλοτάτην θέσποιαν τῶν Ῥωμαίων, και ἑρασιμωτάτην ἀδελφὴν τῆς βασιλείας μου, ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις δόγμασι παρῆρσιάζομενος, και κατὰ τῶν δικαιοθέντων ὑπ' εὐσεβείᾳ μοναχῶν αὐθις χωρῶν, καταλαβούσα ἐντεύθεν αὐτῆ, τὰς ὑπὲρ εὐσεβείας συνοδικῶς ἐκείνας διαγνώσεις, και ἀποφάσεις ἀκυρομένας, και τὸν ἐπ' αὐταῖς συνοδικὸν τόμον τελείω, ὑπ' αὐτοῦ ἀθετοῦμενον και καταλυόμενον, πολλὰκις πρότερον μετὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων τὰ περὶ τούτων ἐξετάσασα, εἶτα και σύνοδον συγκροτεῖ, καθ' ἣν ἐξετάσασα, και διαγνώσεως ἀκριβοῦς γενομένης, καθαιρέσει κοινῇ πάντες τοῦτον καθυποβάλλουσι, κἄν εἰ μὴ μεταμεληθεῖη και τὸν Ἀκινδύνον, και τοὺς κατ' αὐτὸν ἀποβάλλοιτο, και τῆς μοίρας τῶν ὀρθοδόξων ἐκτέμνοισι. Τούτου δὲ τοῦ θαρσέστου τελειοθέντος ἔργου, ἰκαινετὸν γὰρ κατὰ τὴν εἰπόντα και ἢ τῆς κακίας, κλάσας, λύει τὴν ἐμφύλιον στάσιν ὃ Κύριος, και βραβεύει τὴν εἰρήνην τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων. Και οὕτως εἰσαλυθούσα ἡ βασιλεία μου Θεοῦ εὐδοκούντος εἰς τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, αὐτὸν μὲν εὖρε καθρηγμένον, Ἀκινδύνον δὲ και τοὺς σὺν αὐτῷ ἀποκεκρηγμένους πάλιν συνοδικῶς, ὃ μὴ μόνον ἐνταῦθα κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην οἱ συνελθόντες ἔπραξαν, ἀλλὰ και οἱ ἐν τοῖς ἰδίοις καλλίοις σχολάζοντες ἱερωτάτοι μητροπολίται, ἐγγράφως συνεψηφίσαντο, προστιθέντες εὐτοῖ μετὰ τῆς ἐν τοῖς δόγμασι παραφορᾶς, και τὰς ἄλλας ἀθέτους κατὰ τῆς Ἐκκλησίας και τῆς βασιλείας γεγενημένας πράξεις αὐτοῦ· ὃ και οἱ ἐκτὸς συνόντες τῇ βασιλείᾳ μου, ὃ τε Ἱεροσολύμων ἀγιώτατος πατριάρχης και οἱ λοιποὶ πάντες ἱερωτάτοι μητροπολίται, σύνοδον και αὐτοὶ συγχρωτίζαντες ἀπεφάνησαντο, πρὸς τοῖς ἄλλοις, και τῆς τοῦ Ἀκινδύνου κοινωνίας χάριν, πάσης ἱερωσύνης τοῦτον ἀπογυμ-

νώσαντες. Εἰ γὰρ και τότε και σώματι διηρημένον ἦσαν, ἀλλ' ὡς ἐνὸς Πνεύματος, ἐν αὐτοῖς λαλοῦντες, τὸ αὐτὸ πάντες συναπεφάνησαντο, ὃ και ἡ βασιλεία μου Χριστοῦ χάριτι στέργει και στηρίζει, και νῦν και πρότερον. Μετὰ μόντοι τὴν τῆς βασιλείας μου ἐπιδημίαν, και το: δι' ἐγγράφου τόμου πέμφθεις αὐτῷ πρὸς τῶν ἀρχιερέων τῆς καταδίκης, ἐπειδή περ ἔμαθον προφασίζομενον αὐτὸν και ἐνιστάμενον ἐτι, ὡς ἀπόντα καταδικασθέντα, και ἔτοιμον εἶναι παρῆναι και ἀπολογεῖσθαι λέγοντα, προκαθίσας μετὰ τοῦ ὑψηλοτάτου βασιλέως τῶν Ῥωμαίων, και ἑρασιμωτάτου υἱοῦ τῆς βασιλείας μου, και μετὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων και τῆς συγκλήτου, διεκμηυσάμεθα τοῦτον, εἰς τὴν σύνοδον ἀπαντήσαι. Ὁ δὲ ἐφάνη μάτην τὴν ἀπουσίαν προφασίζομενος· οὐ γὰρ ἐθάρρησεν ἀπαντήσαι· και ὅπως εἰς λόγους ἔλθει, και τοι και τρις και τετράκις εἰς τὴν σύνοδον προσκληθείς· διὰ τοῦτο ταῖς αὐταῖς αἰς και πρότερον καταδικαῖς καθυποβάλλεται, συνευδοκούντες δικαίως και τῆς βασιλείας μου, ὃ και διὰ τοῦ παρόντος δεικνύσα και βεβαιούσα προστάγματος, διορίζεται πᾶσι, στέργειν μὲν τὰς τοιαύτας ἐνθέτους και συνοδικὰς διαγνώσεις και ἀποφάσεις, ἀπατρέπασθαι, δὲ τοὺς τὰ τοῦ Ἀκινδύνου φρονούντας, και πάντας τοὺς κατὰ τοῦ εἰρημένου ὀσρωτάτου ἱερομονάχου κῆρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, και τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν αὐθις χωροῦντας, ὡς ἀπατεῶνας ὄντας, και τὴν Ἐκκλησίαν αὐθις ταράσσοντας. Τούτου γὰρ χάριν και τῆς κατὰ εὐσεβείαν εἰρήνης και ἀσφαλείας τὸ παρὸν ἀπελύθη τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα. Εἶχε και δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς και θείας χειρὸς τὸ μὴν Μαρτίω, ἰδικτιῶνος ιε'.

Τὸ παρὸν ἴσον τῷ ἐμφανισθέντι μοι θείω και προσκυνητῷ προστάγματι ἀντιβαλὼν, και πάντα εὐρῶν ἐξισάζων, ὑπέγραφα.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφίας, Μακάριος.

Ἰδέτωσαν οἱ παπισταὶ ποῖον πατριάρχην αἰρετικὸν, φαυλόδιον, σιμωνιακὸν, καλίμβουλον, ὑπὸ τοσοῦτων συνόδων ἀνατεθεματισμένον, και ὑπὸ βασιλέων ἀποδεδημένον, ἐπεινοῦσι, και λέγουσιν ὅτι ἐκίθηρε τὸν Παλαμᾶν ὁμοῦ μετὰ τὸν Ῥώμης Κλήμη, ἰδὲ σελίδι λβ'.

Ἐπει κατὰ διαφόρους καιροὺς συνέδησαν ἐκβάλα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, κἀντεύθεν ἐπικολούθησαν στάσεις και διαιρέσεις, συνέδη δὲ και πρὸ καιροῦ τινος ταῦτα γενέσθαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ ἐξ ὑποβολῆς ἀνθρώπων τινῶν κακοτρόπων και κακοδόξων, τοῦ τε Βαλαάμ και Ἀκινδύνου, οἵτινες ἐτάραξαν και συνέχεαν αὐτὴν, δόγματα τὰ μὲν αὐτοὶ λέγοντες, τὰ δὲ ἄλλων κατηγοροῦντες, και διὰ τὸ ἀνεξέταστα ἡμῖν τὰ κλειστά καταλειφθῆναι ἐτι οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ, ἐκρίναμεν ἕδον ευσταλῆναι εἰς ἑαυτοὺς και τῆς κοινωνίας τῆς ἱερᾶς ἀποστῆναι. Νῦν δὲ Θεοῦ ἐλεούντος διὰ τῆς ἐπιστοίας και ἐμμερίμου ἐπιμελείας τοῦ κραταιοῦ και ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου και βασιλέως τοῦ Κατασκευῆνου ἐγένετο ἐξετάσις ἀκριβοῦς διὰ τε θείων και λογίων πνευματικῶν τῶν ἁγίων Πατέρων και διὰ

σκέλων τῆς Ἐκκλησίας, προστατούντες καὶ ὑπα-
σπίζοντες αὐτῶν τοῦ αὐτοῦ κρατικοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν
αὐθέντου καὶ βασιλέως, καὶ ἀνεφάνησαν τὰ κατηγοροῦ-
μενα κατὰ τοῦ τελευτήσαντος ἀγιωτάτου πατριάρχου
κύρ Ἰσιδώρου, καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσ-
σαλονίκης κύρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τῶν ἄλλων
τιμωτάτων μοναχῶν τὸ ἀπεισῆστον καὶ ἀνεπίληπτον
ἔχοντα, ἔδοξε τῇ ἡμῶν ταπεινότητι, δι' αὐτὸ τε
τοῦτο, καὶ διὰ τὸ τῆς εἰρήνης καλῶν, πάσαν ἀμφιβο-
λίαν ἀποθέμενοι τὰ περὶ τῶν λαληθέντων κατ' αὐτῶν
καὶ κατηγορηθέντων, συνελθεῖν καὶ κοινωνῆσαι τῇ
θείᾳ ἱερᾷ συνόδῳ, καὶ μηκέτι διίστασθαι τῆς ἀγίας
τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁμοφρονεῖν κατὰ πάντα
κατὰ τὸν ἕνδοξα μοι καὶ δυνατὸν τρόπον, εἰ καὶ τις
ἄγενετό μοι συναρπαγῆ, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀποβάλλο-
μαι ἄπερ καὶ οὐσιναις ἀποβάλλεται ἡ Ἐκκλησία

Α τοῦ Χριστοῦ, καὶ στέργω οὐδ' στέργει αὐτή. Ὅσα
δὲ ἔφθασα καὶ ἔγραφα ἢ εἶπον κατ' αὐτῶν ἕνεκεν
τῶν εἰρημένων δογμάτων, ἔχω ταῦτα πάντα ἄκυρα
καὶ ἀνατετραμμένα. Τοῦτου γὰρ χάριν ἔγραψα διὰ
χειρὸς τοῦ υἱοῦ μου τοῦ Γαβαλά ὑπαγορεύσαι ἡμε-
τέρῳ. Εἴγε δὲ καὶ τὸ, ὑπεργράφη, κατὰ τῆς ἐμῆς τα-
πεινότητος. Ἔτους ςωνη', μηνὶ Ἀπριλλίῳ κβ',
ἰνδικτιώνος γ'.

Καὶ δι' οἰκιοχείρου ὑπογραφῆς ἐδ', ὁ ταπεινὸς
μητροπολίτης Ἐφέσου, Ματθαῖος.

Τὸ παρὸν ἴσον ἀντιδελθὲν καὶ κατὰ πάντα τῷ
πρωτοτύπῳ εὐραθὲν ἐξιόαζον, ὑπεργράφη καὶ κατὰ
τῆς ἡμῶν ταπεινότητος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἡρακλείας, πρόεδρος
τῶν ὑπερτίμων, καὶ ἑξαρχος πάσης Θράκης καὶ
Μακεδονίας, Φιλίθεος.

PHILOTHEI

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

ANTIRRHETICI LIBRI XII

CONTRA GREGORAM *.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΦΙΛΟΘΕΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Πρὸς τὰ συγγραφήντα τῷ φιλοσόφῳ Γρηγορᾷ, κατὰ τε τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας τόμου,

καὶ θείας ἐνεργείας, καὶ θεοποιῦ χάριτος, καὶ δῆϊ καὶ τῆς

δραθείσης ἐν Θεωρίῳ ὑπερφυῶς θεωφανείας τε καὶ θεότητος,

πρὸς τὸν πρῶτον αὐτοῦ λόγον

ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Ἐξετάμην τὰ καθ' ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβείας Β
τῷ φιλοσόφῳ Γρηγορᾷ πονηθέντα συγγράμματα,
κράτιστε βασιλεῦ, καὶ τὴν πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν
ἐπήνεσα σὴν σπουδὴν τε καὶ πρόκλησιν. Σὴν γὰρ
ἔργον ἔδει, καὶ τῆς σῆς σοφίας εἶναι καὶ τοῦτο, τοῦ
καὶ πόρρωθεν μὲν, καὶ τῶν προομιῶν αὐτῶν, νῦν
μὲν σὺν τὰδελφῷ καὶ σύμπῳ, τῷ μακαρίτῳ φημι
καὶ θαυμαστῷ βασιλεῖ, νῦν δὲ καὶ μόνον μετὰ τὴν
ἐκείνου δηλαδὴ σιγὴν τε καὶ ἐκδημίαν τὰς τῆς αἰ-
ρίστως πονηρὰς ἐκτεμόντος βίβλας Ἀκινδυνόν τε
καὶ Βαρλαάμ, τὴν πονηρὰν τοῦ πονηροῦ ξυωρίδα,

Β τοὺς προξένους ἀλλήλους καὶ διαδόχους τῆς κατὰ
Χριστοῦ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας μανίας, ἐν πανδήμῳ
σὺν αὐτῇ καθελόντος; θεάτρῳ, καὶ τοὺς μὲν ἀποκη-
ρύξει, καὶ τομῇ καθαρῶς οἰσηκότα, καὶ νεκρὰ
μέλη τοῦ ὑγαίνοντος κάλλιστα παρσκευασκότες
διατρεθῆναι, τῇ δ' Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ διδωκότες
τὸ κράτος, ἔπειτα, καὶ μετὰ τὸ διδάγμα, καὶ τὸ βα-
σιλειον κράτος ὑστερον, τὴν καταλειφθεῖσαν ἐκείνων
ἀηδὴ συμμορίαν, καθαρῶς τινα δράκοντος ἔλκον
τῆς κεφαλῆς δηλαδὴ συντριβείσης σπαίροντα τῷ
οὐραίῳ, καὶ πρὸς ἄμυναν ἐπειγόμενον δῆθεν κατα-

* Τόμος ἀγάπης, p. 1. — Il sunt Philothei an-
tirrhethici libri contra Gregoram, quos Bolvinus in
notis ad Gregoræ Historiam Byzantinam non semel

laudat ut ineditos; editionem enim Iazzensoam
anni 1698, qua utimur, omnino ignoravit.

τιμηθῆναι ποιήσαντος εἰς λεπτά, καὶ νεκρωθῆναι Ἀ
 καθάπερ τῷ τοῦ Πνεύματος ξίφει διὰ τῆς ἱερᾶς
 ἐκείνης τῶν Πατέρων συνόδου, ἧς δῆπου καὶ αὐτὸς
 βασιλικῶς τότε προεκάθητο, τὸ μὲν νόθον τε καὶ
 παρεγγυριζον, καὶ τῶν ἱερῶν λόγων ἀλλότριον ἄπαν
 ἐκ μέρου τιθεὶς σὺν ἐκείνῃ, τὸν δ' ἀποστολικὸν τε
 καὶ πατρικὸν, καὶ θεόπνευστον λόγον τῆς ἀληθείας,
 καὶ κρατύνοντες, καὶ κηρύττοντες, καὶ κυροῦντες
 ἡμοῦ καὶ λόγοις καὶ πράγμασι. Ἔδει τοιγαροῦν,
 ὅπερ εἶπον, σὲ τὸν οἰκονόμον καὶ συνεργόν, καὶ πρύ-
 τανιν ἐκ Θεοῦ χρηματίζαντα τῶν τοιούτων, καὶ τῆς
 συστάσεως αὐτῶν, καὶ τῆς διαμονῆς, καὶ τῆς εἰς τὸ
 μέλλον ἀσφαλείας πρὸ τῶν ἄλλων φροντίζειν, Θεὸν
 ἐκμιμούμενον κατὰ δύναμιν καὶ ἐν τούτῳ, καὶ τὴν
 αὐτοῦ περὶ τὰ αὐτοῦ κηδεμονίαν καὶ πρόνοιαν. Μάλ-
 λον δὲ οἱ μὲν τῆς ὀρθοδοξίας λόγοι τε καὶ τὰ γράμ-
 ματα, καὶ ὁ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀπταίστου πίστεως οὐ-
 τοσὶν ὄρος, Πνεύματι θείῳ ῥηθέντα, νῦν τε καὶ εἰς
 αἰῶνας τὸ ἀσάλευτον ἔξει, κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον.
 Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, γὰρ φησὶν,
 οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.

Σὺ δὲ καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ καθόλου τῆς παγκοσμίου
 τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καλῶς ἔγαν φροντίζων,
 καὶ τὴν τῶν πολλῶν ἀσφάλειαν περὶ πλείστου ποι-
 ούμενος, οὐδὲ γὰρ πάντων ἢ γνῶσις, τὰ κατὰ τῆς
 ἱερᾶς ἐκείνης συνόδου καὶ τοῦ ταύτης σεπτοῦ τέ-
 μου, ταυτὸ δ' εἰπεῖν τὰ κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ
 τῶν ταύτης ἱερῶν θεολόγων καὶ διδασκάλων συγ-
 γραφέντα τῷ φιλοσόφῳ, πρὸς ἀνασκευὴν καὶ ἡμῖν
 προβηκὰς φέρων, τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ δεῖν εἶναι
 λόγων ἀντικρυς διωχθῆναι τὸ σκότος τοῦ ψεύδους.
 Τῆς γὰρ κατὰ τὸν Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκίνδυνον φα-
 τρίας τε καὶ τοῦ κόμματος εἰς ὧν οὗτοσι καὶ πά-
 λαι, μᾶλλον δὲ καὶ τὰ πρῶτα φέρειν ἐκείνων φιλο-
 τιμούμενος, ὡς εἰ κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην σύνοδον
 ἐναργέστερον εἶδειαν διαλέξεις, ἐπεὶ μὴδὲν ἔσχεν
 εἰπεῖν ἐκεῖ τῶν καιριῶν, μᾶλλον δὲ μὴδὲ πρὸς ἑπο-
 δως εἰπεῖν ἔσχεν, ὡς ἴσασιν οἱ τὴν θεῖαν ἐκείνην
 τελετὴν τότε, καὶ τὸ στάδιον συμπληροῦντες, ἄλλως
 τε καὶ τοῖς ἐλέγχοις τῶν τῆς ἀληθείας ἱερῶν λόγων
 καθάπερ εἰ τι κέντρῳ τὴν καρδίαν πληγῆς, καὶ τὴν
 δικαίαν ἐκείνην καταδικῆν, κατὰ κεφαλῆς ἐπιούσαν
 αὐτῷ μάλιστα τελευταίον ἀκούσας, ἐπεὶ μὴδὲ συν-
 ἔναι, μὴδ' ἀκούειν τῶν διδασκόντων, μὴδὲ πρὸς τὸ
 τῆς μεταμελείας καλὸν ἀπιθεῖν ὄλω; ἔγωγ· οὐδὲ
 γὰρ ἔμαθεν ἴσως ὁ διαλεκτικὸς, καὶ φιλόσοφος παρὰ
 τοῦ τῆς ἀληθινῆς καὶ πρῆτης σοφίας, καὶ φιλοῦ
 καὶ διδασκάλου τὴν θαυμαστὴν καὶ φιλόσοφον συμ-
 βουλήν ὄντος ἐκείνην, οὐ πανταχοῦ τὸ νικῆν καλὸν
 εἰρηκυλιαν, ἀλλ' ἔστιν οὐ καὶ ἠττάσθαι λυσιτελέστε-
 ρον, τὴν κατὰ τῆς εὐσεβείας ὕβριν, καὶ τὸν ἔσχα-
 τον τουτοῦ πόλεμον, καὶ λόγοις ἐξέβρῆξε καὶ συγ-
 γράμμασι, ἐπὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ καθηγητάς, καὶ
 τοὺς ἐκείνων λόγους, καὶ τὰς κενωφωνίας ἰῶν, ὡς
 ἐξ ἄλλης ἀρχῆς αὐθις, καὶ κύκλον τινὰ περιτρέχων
 ἀδιεξίτητον, καὶ τοῦ; τῆς ἰδίας ἀστρονομίας; πλανή-
 τας καὶ αὐτὸς κἀναυθὰ μιμούμενος.

Αἰὶ καὶ μᾶλλον αὐτὸς τὸν παρῶντα τουτοῦ λόγον
 ἔκκουον ὡς μάλιστα, καὶ ἀνεδαλόμην τὸ τοῖς αὐτοῖς

ὡσαύτως ἐπεξίναι, καὶ ἀντιλέγειν πολλὰκι; περι-
 τὸν τι νομίζων, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ δέξωμέν πως τοῖς
 κακῶς περιφερομένοις, καὶ στρεφομένοις εἰκῆ συμ-
 προφέρεσθαι τε καὶ στρίφασθαι, κἀν ὀπίστην τῆς
 περιττῆς ἀσχολίας ταυτησί καὶ τοῦ πόνου, εἰ μὴ
 τὸ πρὸς σὲ τὸν κράτιστον φιλετρον καὶ ἡ αἰδῶς ἡμῶν
 κατεῖχε, καὶ ὅτι δίκαιον εἶναι πάντως ἑρεῖς τοὺς
 τῆς μεγάλης ἐκείνης συνόδου τῶν ἐκείνης ἱερῶν
 ὑπερμαχεῖν ἀΐσις καὶ γραμμάτων καὶ λόγων, μάλ-
 λον δὲ τὰς εὐσεβεῖς καὶ θείας ὄντως πράξεις ἐκεί-
 νας, λόγοις ἐναντίως αὐθις πολεμουμένας, μὴ πε-
 ραβλέψαι, ἀλλὰ καὶ προστῆναι, καὶ κωλυμῆται
 δικαίως, τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ τοὺς λόγους τοὺς
 οἰκείους δεδωκότας καὶ πάνυ δικαίως.

Φέρε τοιγαροῦν τὴν ἀθετουμένην παρ' ἐκείνων τοῦ
 θείου Πνεύματος ἐνεργεῖαν τε καὶ χάριν αὐτοῦ τοῦ
 λόγου πιστῶς προστησάμενοι, καὶ τοῖς δι' ἐκείνης
 ἐκείνην θεολογοῦσι τε καὶ διδάσκουσιν ὀδηγῶν, καὶ
 καθηγηταῖς ἀπλανέσι συνήθως ἐν ἅπασι χρώμασι,
 τῶν τοῦ φιλοσόφου τουτοῦ διακούσωμεν λόγων, ἵ'
 ἐκπερθέσθαι γνῶμεν, τίνα τὰ καθ' ἡμῶν τε καὶ
 τῆς εὐσεβείας ἐγκλήματα, ἣν ἡ τῶν Πατέρων ἐκείνη
 θεία σύνοδος ἀνεκήρυξε διὰ τοῦ ἱεροῦ φημι τόμου.
 Ἐβουλόμην μὲν ὕν εἰσιῶν τουτοῦ τὸν ἀγῶνα, καὶ
 τῶν ἀντιβῆρητικῶν ἀπτόμενος ἦδη λόγων, τῆς κει-
 νοφανοῦς ταυτησί δεκαλόγου, ἡ δεκαδίδου μᾶλλον
 τοῦ φιλοσόφου, τοῦ πρώτου βιβλίου μὴδὲ μνησθῆναι
 καθάπερ, μὴδὲν πρὸς τὸν λόγον ἀντικρυς ὄντος,
 μὴδὲ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, μὴδὲ δογματικῶν
 μηδοσιῶν ἀπτομένου λόγων.

Ἐπεὶ δὲ προκατακτευῆ τις οἶονεῖ, καὶ θύρα τῶν
 ἐπεξῆς ῥηθησομένων αὐτῷ τουτοῦ τὸ βιβλίον ἐστ',
 καὶ θεμελίους τινὰς, καὶ προοίμια φθάσας ἐν τούτῳ
 προκαταβάλλεται τῆς παντοδαπῆς καθ' ἡμῶν συκο-
 φαντίας τε καὶ τῶν ὕβρεων, οὐκ ἀκαιρον οὐδὲ περι-
 τὸν τέως κἀμοὶ κατεφάνη τὸ τινὰ τῶν ἐκείνου τοῖς
 ἀκροαταῖς προσθεῖναι τῷ λόγῳ, καὶ δεῖξαι, καθόσον
 οἶόν τε τὸν διαλεκτικὸν τουτοῦ, καὶ φιλόσοφον, καὶ
 τολμηρὸν ἐξηγητὴν τῶν θεῶν τε καὶ ὕψηλοτάτων,
 ὅπως τε καὶ ὅθεν τῆς διαλέξεως καὶ τῆς θεολογίας
 τῶν προκειμένων ἀρχεται καὶ ὅπως ἀληθείας καὶ
 τῆς ἐν ταῖς διαλέξεσιν εὐταξίας ἐξ αὐτῶν φροντίζει
 τῶν προοιμίων.

Ἔστι μὲν οὖν οὐ πάνυ τοι ῥάδιον πρὸς οὗτω δι-
 νὰς, καὶ συνεχεῖς, καὶ ἀλλεπαλλήλους συκοφαντίας,
 καὶ φορυτὸν ἀμύθητον ὕβρεων χωροῦντα εἶν λόγον
 ἀμόλυτον τε καὶ καθαρὸν τρηθῆναι μέχρι δὴ καὶ
 τοῦ σμικροτάτου. Πειράσεται δ' οὖν ὅπως, καθόσον
 ἀν οἶός τε ἦ, τοῦ μὲν λέγοντος ὀποχωρῶν, καὶ τῶν
 ἰσῶν ἐκείνῳ φειδόμενος, κατὰ δὲ τοῦ λόγου, καὶ τῆς
 αἰρίσεως, καὶ τοῦ ψεύδους χωρῶν μάλιστα, κατὰ
 τὴν τοῦ σοφοῦ δηλαδὴ θεολόγου περὶ τῶν ποιῶτων
 νομοθεσίαν. Οὐ γὰρ ἀπαιδευτῶς παιδεύμενος φησὶ
 ἐκείνος, οὐδὲ ταῖς ὕβρεσι βάλλομεν, ὅπερ πείσασθαι
 οἱ πολλοὶ, μὴ τῷ λόγῳ μαχόμενοι, τοῖς δὲ λέγουσι,
 καὶ τὴν ἀσθένειαν ἐστὶν ὅτε τῶν λογισμῶν ταῖς
 ὕβρεσι συγκαλύπτοντες. Ὁ δὲ καὶ ὁ φιλόσοφος ἐναρ-
 γῶς οὐτοσὶν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ καθ' ὑπερβολὴν
 πέπονθεν, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς εἰς πλάτος διαδειχθήσε-

ἀχωρῶμεν πρὸς αὐτὸν ἤδη, καὶ τὸ βιβλίον. Ἀρουν, ἀλλὰ καὶ προσεπήνετα αὐν, καὶ τοὺς ἐθηρηγ-
 ρῶτας δικαίως ἀπεδείξάμην, κάλλιστα τῷ ὄντι, καὶ
 κατὰ τὴν θεοποτικὴν ἐντολὴν τῶν ἀγίων μὴ παρα-
 χωροῦντας ταῖς δεινοῖς, σπαράτταις τοῦ λόγου, μηδὲ
 τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ καὶ μαργαρωδες τοῖς κατακα-
 τοῦσιν αἰσχροῦς τοῖς ποσὶ βιπτούντας· νῦν δὲ τὸ μηδὲ
 τὴν ἀρχὴν γεγονὸς ὡς ἐγκλημα φέρουσι δῆθεν κατὰ
 τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τούτῳ μόνον ποιῶντες καλῶς,
 τῷ τὰ εἰκότα δοξάζειν, καὶ ἄπερ εἶδει γενέσθαι, εἰ
 καὶ ψευδῶς ἄλλως, καθάπερ ἔφην.

Ἄπὸ δὲ τῆς ἐκείθεν προσγενομένης ἀθυρίας, φη-
 σιν ὁ φιλόσοφος ἀλγῶν τὴν ψυχὴν, καὶ συγχυθεὶς
 τοὺς λογισμοὺς καὶ τὴν διάνοιαν, καὶ δυσχεραίνων
 ὡσανεὶ, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν συνήθη καθέδραν, καὶ
 τὸν οἰκίσκον, ἐξ ἀπόπτου διὰ τινος παρακλύψας θυρί-
 δος (καίτοι γε ψεῦδος καὶ αὐτὸ τοῦτο, τῆς οἰκίας
 αὐτῷ χαμαιζήλου, καὶ ταπεινῆς οὐσίας, καὶ μηθε-
 μῶς πεφυκυίας πρὸς ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀμφοδοῖς
 τοῖς ἔξω μηδὲλως προσεγγιζούσης, καθὰ δὲ καὶ
 ὁρᾶται), τὰς ἀγυῖας καὶ τὰς τριόδους ἐσκόπει, πα-
 ραψυχὴν τινα κορίζει τοῖς λογισμοῖς ἐκείθεν βου-
 λόμενος. Καὶ μέντοι γε καὶ κορίζει τοῦ τόπου καὶ
 τῆς θέας ἀξίαν. Αὐλητῶν καὶ γὰρ φησὶ τινῶν καὶ
 τυφλῶν λυρίζοντων, ἢ παραληρούντων ἀκηκοέναι,
 μᾶλλον τινὰ ξυνηθέντων πρὸς λύραν συνήθως, ἀ-
 θὰ ταῦτα λέγων τὰ τραγικὰ τῶν τυφλῶν ἄσματα,
 οἳ ἐκείνοι τὰ δυστυχῆ γύναια συναθροίζουσι ἐπὶ
 τῶν ἀρφύρων, κοινὴν ἐμπορίαν τῶν ἀναγκαίων
 ποιούμενοι τὰ τῶν ἀλγούντων γραῖδίων τε καὶ πε-
 νήτων καὶ ἀργῶν γυναικῶν ἄλλως· πίνθη, διὰ γε
 τὸ τοῖς μέλεσι καὶ ταῖς ψδαῖς ταῖς παρ' αὐτῶν προσ-
 σρεθίζειν ἐκείνα. Τούτοις δὲ τοῖς δυστυχέσι γραῖ-
 δίοις καὶ ὁ φιλόσοφος ἑαυτὸν, ὡς φησιν, ἀνωθεν
 παραμίξας, καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν διάνοιαν ὑποθεὶς
 τοῖς τὰ τοιαῦτα λυρωδοῦσι καὶ μυρομακροῖς τὸν θρη-
 νον συνεργαζόμενος ἦν ἐκείνοις, καὶ οὕτω θυμα-
 σίως αὐτῷ μνηστευόμενος τὴν παραμυθίαν, οὕτω
 καὶ γὰρ εἶδει τὸν σοφὸν καὶ φιλόσοπον, καὶ τὸ μὴ
 δεδομένον διδασκαλικὸν ἄξιωμα σφατεριζόμενον βίβ-
 κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, μὴ τὸν σοφὸν Τερεμίαν, καὶ
 τοὺς κατ' αὐτὸν ἱερούς τε καὶ θεοσεβείς ἀνδράς ἐκεί-
 νους συνεργάτας· ἔχειν τῶν θρήνων, εἶπου καὶ πεν-
 θεῖν ὑπὲρ τῶν τοιούτων εἶδει, καὶ ὄδυρμοις χώραν
 εἰδόναι ἄλλως, ἀλλὰ τοὺς ἀγύρτας τουτουοῖ, καὶ μυ-
 θολόγους μᾶλλον, καὶ λήρους, καὶ τὸν ἔλεεινὸν καὶ
 καταγέλαστον χορὸν τῶν κωθωνιζομένων, ἢ μυρο-
 μένων δυστυχῶν γραῖδίων, τὰς τῶν γειτονοῦντων
 τουτωνὶ βερβάρων συνήθεις ἐπιδρομάς, ὡς φησὶ, καὶ
 λεηλασίας, καὶ τῶν περίεξ χωρῶν τε καὶ ἀγροίκων
 τοὺς ἀνδραποδισμοὺς, καὶ τὰς αἰχμαλωσίας τῶν
 θρήνων ἀφορμὴν ποιουμένους, ἀμέλει καὶ τῆς κατὰ
 τῶν βασιλέων καταδρομῆς, καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς τῶν
 πιστῶν Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν αὐτός τε καὶ ὁ μύ-
 στης καὶ φίλος Ἀγαθάγγελος ἀρχεται, δίκην ἀντι-
 κρυς εἶναι λέγων ταῦτα κατὰ τῆς εὐσεβείας, δυσχε-
 ραίνοντος τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ταύτης προμάχων, καὶ
 ταῖς κοιναῖς ταυταῖσι πληγαῖς κατὰ τοῦ κοινοῦ τῆς
 Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ῥωμαίων χρωμένου. Ἐπειδὴ
 φησὶ, τὸ δυσσεβὲς ἐξήλεγξαν φανερῶς δόγμα, καὶ

τοῖς προστάταις τῆς καινοφωνίας; καὶ τῆς αἰρέσεως τὴν προσήκουσαν ἀράν, καὶ τὴν δίκην ἐλαχον, ὡσπερ ἂν. εἰ καὶ τὸν λαμπρὸν τις ἤλιον τουτουὶ σκότους ἐγράφουε διὰ τοῦς ὀφθαλμῶντας, ἢ καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱσχάτης αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ἀλώσεως, καὶ τοῦ μυρίου φόνου ἐκείνου, μὴ τὴν θεομαχίαν τε καὶ Χριστοκρατονίαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τὴν σωτήριον ἐπιδημίαν Χριστοῦ, καὶ τὰ ὑπερφῶθ' θαύματα, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς θαυμαστὴν ἀνοδὸν ἀντιστρέφως αἰτία λέγοι.

Ταῦτα τῶν ἀνευθύνων ἐκείνοι, μᾶλλον δὲ τῶν καὶ στεφάνων ἀξίω δι' ἐκεῖνα, καὶ ἀναρρήσει; κοινῇ καταψηφισάμενοι. Ὁ φοιτητὴς Ἀγαθάγγελος ἀξίει τὴν μυσταγωγὴν ἐξῆς, ἐαυτῷ τε καὶ τοῖς λόγοις ἐν καιρῷ χρῆσασθαι, κατὰ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, λόγους ἀντιβῆτικους ἐκθέμενον καθ' ἡμῶν, καὶ τοῦ ἱεροῦ ταύτης τόμου, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ τῆς ἱερᾶς καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ τῶν αὐτῆς ἐξηγητῶν τε καὶ θεολόγων ὁμοῦ πάντων, παρ' ὧν δῆπου καὶ ὁ προβῆθεις δηλαδὴ τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας; τόμος ἔχει λαβὼν ἄπερ ἔχει, μηδὲν τι μηδὲ ὅτιοῦν κατὰ τίνος παρ' ἐαυτοῦ δογματίζα; τε καὶ εἰπὼν. Τοῦτο καὶ γὰρ φησιν Ἀγαθάγγελος ἀξιοῦν, δι' ἐμοῦ τε τὴν συμμορίαν τῶν ὁμοδόξων καὶ φίλων, καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ μάλιστα νῦν ἦκειν ἐμὲ παρ' ἐκείνων μέρη τινά, καὶ μόρια τοῦ παντός ὑπελόμενον σώματος τοῦ τόμου τῆς συνόδου ἐκείνης· εἶτα καὶ τῷ ψεύδει προστιθείς αὐθις ὁ τοῦ Γρηγορᾶ Ἀγαθάγγελος ἡ ἀγγελίως οὕτως, πλείστην δὴ φησὶ τὴν σπουδὴν εἰσφέρειν τοὺς ἐκθεμένους τὸν τόμον, ὥστε ἐν γωνίᾳ σου καὶ σκότει τούτον κεκρύφθαι. Ἐπειδὴ, φησὶ, τὰ μὲν κατ' ἀλήθειαν ἐν τῇ συνόδῳ λαληθέντα τε καὶ πραχθέντα, πάνθ' ὁμοῦ σεσιώπηκεν οὗτος ἐπιτηδὲς, ἅπαν δ' ὁμοῦ ψεύδος συναγαγὼν φέρει παρ' ἐαυτοῦ.

Τί οὖν; προσετήρησμαι γὰρ αὐτοὺς ἐνταῦθα τι μικρὸν, καὶ τοῦτο ψεύδεις καθ' ὑμᾶς, ὡ μακάριοι, ὅτε συνήχθημεν ὅλων ἐν βασιλείῳ; ἡμεῖς; τε καὶ ὑμεῖς διαλέξεως ἔνεκα, καὶ σύνοδος συνεκροτήθη μεγάλη, τῶν ἱερῶν προκειμένων Εὐαγγελίων ἐν μίση, καὶ βρισιλίῳ τοῦ θαυμαστοῦ σὺν τῷ πατριάρχῃ ταύτης προκαθημένων, καὶ τοῦ φιλευσεβοῦς τῶν ὀρθοδόξων παρισταμένου πληρώματος;

Ἄλλ' ὅτι μετὰ Σαβελλίους, καὶ Ἀρείους, καὶ Νεστορίους, καὶ τὸν δυχλον τῶν παλαιῶν ἐκείνων αἰρέσεων, καὶ τοὺς μακροὺς κατὰ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας πολέμους, καὶ τὴν ἐκείνων ἡττάν τε καὶ φθοράν, Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνος εἰσχωμάσαντες αὐτῇ πρὸ ὀλίγου μετὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν δογματισθείσης δυσσεβείας, ἢ ἀθείας, συνόδοις μεγίσταις καὶ θαυμασταῖς τισι, καὶ βασιλέων ἕνα καὶ πατριαρχῶν προκαθημένων, ὑπὸ τῆς τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας; ἐξηλέγχθησαν τε καὶ ἀπὸ τῆς ἀπὸ Χριστοῦ ἀναίλιματι καθυποβληθῆντες; τε καὶ ἀποβλήθητε; ἐκαίως ὡς ἀνίατα καὶ νεκρὰ μέλη, τοῦτο φῆς εἶναι ψεύδεις; ἢ κάκεινο ψεύδος ἐρεῖς, καὶ πλάσμα, καὶ συκοφαντίαν τῶν ὀρθοδόξων, ὅτι καὶ ὑμεῖς; τὴν ἐκείνων κακῶς διαδιεξάμενοι κακοδοξίαν, καὶ λυμὴν σὺν ἐκείνοις, καὶ αὐθις; πολεμεῖτε τῷ κοινῷ

τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας; δίχα προσωπαίου καὶ προσωπαίου τινος. Καὶ εἶδε τοῦτο ψεύδος; ἦν μόνον, καὶ μὴ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ θεοποιὸς τοῦ Μνεύματος χάρις, καὶ τὸ λάμψαν ἐπ' ὄρους; ἀπὸ Χριστοῦ φυσικὸν καὶ ἀπρόσιτον φῶς, καὶ περιλάμψαν τοῖς ἐκκρίτους τῶν μαθητῶν; μᾶλλον δὲ καὶ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος πάν, μὴ διὰ τούτων ὑμῖν τολμηρᾶς; αὐθις ἐδλασφημεῖτο. Ἡ γὰρ ἂν οὕτως; δικαιμένον ὑμῶν, μηδὲν τῶν ἱερῶν τε καὶ πατρῶν μετακωνούντων κακῶς, οὐδὲ συνόδων ἡμῖν, οὐδὲ διαλέξεων, οὐδὲ τόμων ἰδέησε καθ' ὑμῶν ὅλων; εἰρήνη μάλιστα χαρούσης καὶ ὁμονοίας τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ κληρὸν ὑπερτιμὸν τινα καὶ θαυμαστὴν ἀπ' αὐτοῦ τοῦτον λαχούσης. Νῦν δ', ὡ τῆς συμφορᾶς; φεῦ τοῦ πάθους; τοσοῦτον ταῖς ἀλλοκότοις καὶ κτηραῖς ἐκείναις προστετήκατε δόξαις, καὶ οὕτως μνήνατε κατὰ τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης, ὡς καὶ καθ' ἡμῶν, καὶ τῆς κοινῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς ἔγχεμα τὰ θεῖα καὶ ὑψηλὰ προφῆρειν ἐκεῖνα, καὶ λόγοις καὶ γράμμασι κατ' αὐτῶν ἀναίδην εἶπω κεχρησθαι, περὶ ὧν δῆπου καὶ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος.

Τί δὲ, κάκεινο ψεύδος ἐρεῖς, εἰπέ μοι, ὅτι καὶ ἄπαξ, καὶ δις ὁμοῦ πάντες ἐπεκηθήσατε τῆς ἱερᾶς ἐκείνης συνόδου, καίτοι γε καὶ βρισιλίῳ, καὶ πατριάρχῳ καὶ πάντων ὁμοῦ παραμένειν ὑμᾶς ἀξιοῦντων, καὶ μὴ τὴν ὑπόθεσιν ἐπιτηδὲς διαφθεῖρειν; Ἄλλ' ὑμεῖς; ὑποστρέψειν ἐς νέωτα φήσαντες, οὕτως καὶ νῦν ἦκατε. Εἰ δὲ ταῦτα ψεύδεις; ὑπαγορεύειν τὸν τόμον ἐρεῖτε, συγχωρήσουσιν οὐδαμῶς; οἱ τῇ συνόδῳ τότε παρόντες, καὶ αὐτὸ δὲ φημι τὸ περιεσητῆς φιλευσεβῆς; κλήθος, καὶ ψευδομένους ὑμᾶς ἐξ ἀπὸστρόφου κατὰ τῆς ἀληθείας; ἐλέγξουσιν, καὶ μηδὲ λέγοντες καὶ γράφοντας ὑγίαι. Λέπεται; δὴ, τῶν ἐστῶς ἀποδιδεγμένων, καὶ οὐκ ὄντων καὶ παρ' ἐκείνων ἐγόντων ἐν ἐλεγγον, ταῖς ἐκεῖ κειμέναι; τῶν θεῶν Γραφῶν ῥήσιν, καὶ ταῖς; τῶν θεολόγων θεοπνεύστοις ἐξηγήσεσιν τε, καὶ συγγραφαῖς; ἃ καὶ γὰρ τούτων ὁ ἱερὸς ἐκείνος ἐδέουε τόμος διόλου, καὶ τούτοις; ὅλων ἐρήρηται; λέπεται τοιγαροῦν, ἐκίνας; ὑμᾶς τὸ ψεύδος ἐπικαλεῖν, καὶ τοῦτο τριγῶς; ἢ γὰρ αὐτῆς ἐκείνας; ἐπεθεοπνεύστους φωνᾶς; μηδὲν ὑγίαι εἶναι; λέγετε, ἢ τοὺς συντεταχῆτες καὶ γραψαμένους ἡμᾶς, ἢ κάκεινά τε καὶ ὑμᾶς ὁμοῦ.

Ἄλλὰ τὰ μὲν εἰ καὶ λέγουσιν ἔστιν οὐ, καὶ πρὸς οὐ, ἀλλ' ἐπεὶ τὸ πῶν εὐσεβῶν δεδοίκασιν πληρωμα, παρῆρσι; ἐξῆσθαι, καὶ δημοσιεύειν οὐ τολμῶσι τὴν ἵδριν, μὴ καὶ λάθωσι τὰ τῶν διδασκάλων Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου καὶ αὐτοὶ πεπονηότες, ἢ καὶ χεῖρα πολλῶν τῶν ἐκείνων; κατὰ δὲ τῶν συγγραψαμένων; τὸν ἱερὸν τόμον ἡμῶν, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης τῶν ἑδασκάλων συνόδου χωροῦσιν ὁμοῦ, λίγων μεταπολίτων θεῶν, καὶ ἀφαιρέσεις, καὶ προσθέσεις, καὶ παρεξηγήσεις ἐγκαλοῦντες, καὶ ἄλλα πάνθ', ὅσοις ἐκείνους ὑπευθύνους μᾶλλον ἐν τοῖς; κατὰ μέρος; κατὰ μικρὸν ὁ τῆς ἀληθείας; προῖων ἐναργῶς ἀποδείξει λόγος, ὡς μηδὲ γρύζειν, ὅ φασιν, ἔχειν; καὶ ὄρα κεν ταῖς; ἐλαχίστοις; τε καὶ μικροῖς; τὸ σύνθηρας καὶ φίλον αὐτοῖς; ψεύδος ἐνευθεν.

Πᾶση φυλακῇ τηρεῖν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἡμᾶς;

εἶπον, μᾶλλον δὲ καὶ σκότει καὶ ἀφανίξ κρύπτειν ἅ τὸν ἱερὸν τουτουλ τόμον, ὡς ψεύδους τε καὶ συκοφαντίας μιστόν. Καὶ οὗ ψεύδους προφανὲς τούτο μᾶλλον καὶ συκοφαντία κατὰ τῆς ἀληθείας, ὅθεν δὲ ἀσπῆς δλος ἔχει διόλου, τὸ μὲν ἤδη δίδεικται, τὸ δὲ καὶ διαδειχθήσεται μετὰ μικρὸν, καθὰ δὴ καὶ προσηφν. Ὡρα δὴ δεῖξαι, καὶ ὡς οὐ κέρυπται παρ' ἡμῶν, οὐδὲ κρύπτεται, ἀλλὰ καὶ κεκρύχται καὶ ἀνηγρόρευται φιλοσίμως ἐπ' ἐκρίθαντος δημοσίᾳ ὁ συνειδικὸς οὗτοι τόμος.

Πρῶτα μὲν γὰρ μετὰ τὴν συγγραφὴν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης εὐθύς ἀναγινώσκειται παρῆρησις συνόδου, καὶ κατὰ συνήθειαν ὑπογράφεται τῆς δ' ἱερᾶς ἐπιστάσης μετὰ μικρὸν τῆς Θεομήτορος τελετῆς τε καὶ πανηγύρεως, ἣν ἱερῶς ἐπὶ τῆς ταύτης ἐκρῆ τε καὶ σεπτῆ μεταστάσει πάνδημόν τινα καὶ περιφανεστάτην ἐν τῷ μεγίστῳ ναφ' τῆς ἐνοπιστάτου καὶ συνανάρχου θεοῦ σοφίας τελοῦμεν πᾶσαν, ἐκεῖ σχεδὸν συγκαλοῦντες τὴν πόλιν, μετὰ τοὺς ἐσθνοὺς ὕμνους, δευτέραν ἤδη τῆς ἡμέρας ὦραν ἐκώσθη, ἐπ' ἀκρίθαντος ἱεροῦ λαμπράν τε καὶ πεπαρῆρησιασμένην ἐποιήσαμεθα τὴν ἀνάγκωσιν τούτου, αὐτοῦ τε τοῦ πατριαρχούντος τότε προκαθημένου, καὶ ἀρχιερέων, καὶ πρεσβυτέρων συνάμα παντὶ παρταμμένων τῷ κλήρῳ, καὶ δὴ καὶ ἀρχόντων, καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς μεγάλης ταυτησὶ πόλει; περισταμένων, ἥνικα δὴ καὶ βασιλεὺς ὁ κράτιστος ἀνωθεν ἐκ τῶν ἱερῶν ὑπερφῶν ἀκρούμενος τῆς ἀναγνώσεως ἦν, τῆς τε συγλήτου περισταμένης αὐτὸν, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ, καὶ δὴ καὶ τῶν πολιτῶν αὐτῶν ἄλλου κλήθους μύριου. Τρεῖς δ' ἦμεν οἱ κατὰ διαδοχὴν ἀπεγνωστός ἐκεῖνον, Γαλαριώτης, φημί, καὶ Μέξιμος ἡ σοφὸς, καὶ τρίτος ἐπ' ἐκείνοις ὁ Ἡρακλείας, καὶ τελευταῖος, ὃς δὴ καὶ προτραπείς, καὶ ἀδωσκαλικὸν τινα βραχὺν περὶ τῶν προκειμένων ἀπὸ στόματος ἐξέθεκε μετὰ τὴν ἀνάγκωσιν λόγον. Ἐκείθεν δ' ὁ ἱερὸς ὀρμηθεὶς, ὡσπερ ἐξ ἀφρηρίας τινός, τόμος, μᾶλλον δ' οἱ τόμοι, τρεῖς γὰρ ἦσαν κατὰ ταυτὸ κύριοι τῆ συνόδου συνεσταθήμενοι, καὶ ὑπογεγραμμένοι κατὰ ταυτὰ, ὁμοῦ μὲν καὶ ξυνημμένως οἱ δύο, μετὰ μικρὸν δ' ὡσούτως ὁ τρίτος. οὕτω καὶ γὰρ ἐκρύπτετο παρ' ἡμῶν ὁ τόμος ἐν σκότει τε καὶ γωνίᾳ. ἐκείθεν οὖν ὀρμηθέντες οἱ τόμοι, οὐ τὴν μεγάλην ταυτηνὶ διήλθον ἐν βραχεὶ μόνον πόλιν, καὶ ἀναγινωσκόμενοι καὶ μεταγραφόμενοι παρὰ τῶν σπουδαστῶν τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ἀντιθέτων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ὑπερορίας τρέχοντες ὀξέως, προήλθον Θεσσαλονίκην τε καὶ Ἄθω τὸ ἱερὸν, καὶ τὰς ἐξῆς νήσους τε καὶ πόλεις ἐκαλαθόντες. Ὅθεν καὶ οἱ τῆς ἀντιθέτου μοίρας μετὰ πάσης ἐκείνων ἀδίας λαθόντες ἔχουσιν, οὐ μόνον οὐδὲν ἀπειργάζων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ διδόντων, καὶ προτραπομένων τούς βουλομένους εἰς τούτο.

Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλλοι σκεπτόντες ἡμῖν ἤδη καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπισημαίνεται μὲν δὲ φιλόσοφος τὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀγῶνα, καὶ τοὺς ἀντερῆρητικούς; ἐκώσσειν ἐπαγγέλλεται λόγους, ἐαυτῷ λέγων τῶν τοιούτων προσήκειν, εἴπωρ τινί· ἀλλὰ τὸ τοῦ ψεύδους ἀνίσχυρον, καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐκείθεν δυνά-

μιν ὑποπότηστων αὐθις, καὶ πρὸς γὰρ ἐπὶ τὸ περὶ τῆς ἱερᾶς Γραφᾶς, καὶ τὴν τῶν θεῶν δογματῶν ἐξῆσιν ἀγύμναστον τῆς ἐαυτοῦ διανοίας καὶ ἀμαθῆς. Ἄλλα ἐπ' ἄλλοις κρηθίλλεται, ἡμοῦ μὲν ἀπολογίαν ἐαυτοῦ τῶν μελλουσῶν βλασφημιῶν καὶ τοῦ ψεύδους προκατασκευάζων καὶ ξυνηθίεις, ὁμοῦ δὲ καὶ ἀκικζόμενος ὡσανεὶ καὶ θρυπέριμα ἐσθ' τῆς ἐροκίξισι τῶν ὁμοδόξων. Καὶ δὴ θέσιν τινὰ πειρητάμενος ἐαυτῷ, καὶ διαμαρτυράμενος τὸ μὴ πῆλιν ἐπαξιθεῖν ἂν, μὴδὲ ἀντικεῖν τοῖς ἐμφερθόμενοις τῷ ἱερῷ τόμῳ, καίτοι γε καὶ πᾶσιν ἐχρῆν, ἐπειθεὶ καὶ πάντα ψευδῆ κατὰ τὰς ὑποθέσεις ἐκείνου, εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τοῖς ἀναγκάσις ὁμοῦ πᾶσιν ἀπαρραλείπτως τῶς, καὶ ὅσα τοῦ σκοποῦ μόνου καὶ τῆς προκειμένης αὐτῆς ἐκείνης ὑποθέσεως; εἰς ὀλίγα τινὰ συναγομένης, ἢ διηρημένης κεφάλαια· τούτο τοιγαροῦν ἐαυτῷ προὑποθέμενος, καὶ μᾶλλον ἐπιτρέχεται τὸν ἀγῶνα, τὰς αἰτίας τῆς ἐσχηματισμένης ἀναβολῆς ἐξῆς εὐθέως προτίθησι. Καὶ πρώτην μὲν, ὡς εὐ θεολογεῖν δεῖ, φησὶν, οὐδὲ κινεῖν δλοῖς περὶ τῶν τοιούτων, ἐπεὶ καὶ τοῖς ἱεροῖς Πατέρας; καὶ θεολόγους ἀρίστον εἶναι τοῦτο καὶ ἀσφαλὲς ἔδοξε. Καὶ εἰ θεολογεῖν οὐ χρεῖ, μὴδὲ τὰ δόξαντα κινεῖν τῷ ἀγῶνι Ἰησοῦματι πάλα; καὶ τοῖς δι' ἐκείνου θεῶς; καὶ ὀψηλῶς τὰ θεῖα καὶ ὀψηλὰ θεολογήσασι, καὶ ἀπόφασις τοῦτ' ἐκείνων. ὡ; καὶ αὐτὸς φησὶ, ὃ φιλόσοφος, τοῦ χάριν αὐτοῦ; εἴλω παραλύειν τὰ πᾶλαι καὶ ὡς δεδογμένα, καὶ οἷς μὴ προσῆκε σοι, καὶ τοῖς κατὰ σὲ μάλιστα, θρασείῳ; καὶ τολμηρῶς ἄγαν ἐπιχειρεῖν, μᾶλλον δ' οὐ θεολογεῖν, ἀλλὰ πολεμεῖν τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις καὶ ἀντιλόγειν ἐτάλμησας; καὶ κατὰ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας; μετὰ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου τῶν τῆς αἵρέσεως ἀρχηγῶν λέγειν καὶ γράφειν, ἀντὶ σοφοῦ, καὶ φιλοσόφου, καὶ ἀστρονόμου, τ. οὕτα καὶ γὰρ σε πάλα Χριστιανοὶ μετὰ πολλῆς ἐκάλουν τῆς ἀξιώσεως, ὄνομα σεαυτῷ περιθεῖς, οὐπερ ἐγὼ καὶ μεμνημένος, ἢ καὶ ἀκούων μόνον, καὶ ἄλγῳ καὶ ἀισχύνομαι; Εἰ δὲ μὴ καλῶς σοι περὶ θεοῦ τε καὶ τῶν θεῶν ἡμεῖς ἐδόξασμεν λέγειν καὶ γράφειν ἀνωθεν, εἰ; πρεσβυτέρου; εἰ τελοῦντες, καὶ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνῳ τοῖς τῶν αἵρέσεων καθηγηταῖς λόγοις τε καὶ γράμμασιν ἀντικαθιστάμενοι. οὐδὲ γὰρ ἔχει τίς ποτε δεῖξαι λόγων ἡμᾶς καὶ γραμματων πρὸς οὐσινασοῦν τῶν ἀπάντων ὑπερδογμάτων ἱερῶν ἀρξανατας, ἀλλ' ἐγκαλοῦμενοι τὴν εὐσεβειαν ὡς δυσσεβειαν ὑπ' ἐκείνων μᾶλλον, ἢ εὐσεβειαν εἰς ἀνάγκης κατέστημεν, ὡς καὶ ὁ πρότερος συνεδικὸς ἡμῖν πρὸς μαρτυρεῖ τόμος, καὶ βασιλεῖς καὶ πατριάρχαι, καὶ σχεδὸν ὁμοῦ πάντες· εἰ τοῖνυν Γρηγόριος ἐκεῖνος ὁ μετὰ τὸν ὁμῶνυμον σοφὸν θεολόγον, καὶ θεολόγος, καὶ σοφός, καὶ Θεοειδῆς κατ' ἐκείνον οὐδὲν ἤττον, μετὰ τοῦ περὶ αὐτῶν ἱεροῦ καὶ Θεοφιλοῦς συστήματος, Ἀκινδύνῳ τε καὶ Βαρλαάμ ὑπὲρ τῆς; κατ' εὐσεβειαν ἀληθείας γραφικῶς τε καὶ πατρικῶς ἀνθιστάμενοι καὶ προπολεμοῦντες, οὐ καλῶς, οὐδὲ ὀγίως, ὡς ἂν αὐτῆς φαίης, κατ' γράφειν, καὶ λέγειν, καὶ θεολογεῖν ἐδόξασμεν, διὰτὶ μὴ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν Βαρλαάμ ἐκείνον τῆ κρῖσει τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆ συνόδῳ τῆ

κατ' αὐτήν καὶ τῷ χορῷ τῶν προϋόντων ἱερῶν τὸ καθ' ἡμᾶς φέρων ὑπέθηκας; ἵνα καὶ πατρικῶς καὶ κανονικῶς ἡ δίκη προχωρήσῃ καὶ ἡ τῶν λόγων ἐξέτασις, καὶ αὐτὸς εὖν ἐκείνων τῶν ἰσῶν, ἡ καὶ μειζρόνων ἀξιοθείας γερῶν, καὶ τῆς ἀναρρήσεως;

Ἄλλὰ πῶς; ἂν αὐτὸς ποτ' ἐνενόησας τοῦτο, ὃ μὴ κατὰ τοῦ θείνου, ἡ τοῦ θείνου ἀπλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσης ὁμοῦ τῆς καθολικῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ θεολόγων, καὶ Πατέρων ἅμα πάντων, καὶ διδασκάλων τὸν καινὸν τοῦτον ἀράμενος πόλεμον; Καίτοι γε τοῦτοις καὶ θεολογεῖν, καὶ δογματίζειν, καὶ διδάσκειν, καὶ σέ, καὶ πάντας ἄνωθεν δέξομαι· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὶ τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας ὁμοῦ ξυμπάσης εἰσὶν οἱ ποιμένες, καὶ ὄηγοι, καὶ διδάσκαλοι, τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἀξίας καὶ τῆς ἱερωρίας τοῦ Εὐαγγελίου διδάχοι χειροτονηθέντες ὑπὸ τῆς τοῦ θείου Πνεύματος χάριτος. Σὺ δὲ πῶθεν καὶ παρὰ τίνος ἔχεις τὸ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας κράτος λαθῶν, καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἀξίωμα; Πῶς σεαυτὸν αὐτὸς ποιεῖς τῶν τηλικούτων κριτὴν καὶ αὐτοχειροτόνητον καθηγεμόνα; καὶ ταῦτα μὴδὲ τὸν λαόν, μὴδὲ τοὺς κάτω καὶ ὑποταγμένους, ἀλλὰ τοὺς κοινούς διδασκάλους καὶ ὄηγοῦς; τῆς Ἐκκλησίας κρίνειν ἐπιχειρῶν, καὶ ἄνω ποταμῶν, τὸ τοῦ λόγου, κελεύων χωρεῖν, καὶ πάντα συνταράττων καὶ συγχίτων τὸ κατὰ σέ; Οὐκ ἤκουσας τῆς φιλοσοφώτατης καὶ θεολόγου φωνῆς ἐκείνης λεγούσης, *Τὰ πρόβατα μὴ ποιμαίνετε τοὺς ποιμένας, μὴδὲ κρίνετε τοὺς κριτάς, μὴδὲ νομοθετεῖτε τοῖς νομοθέταις;* καὶ, *Μὴ ἔστω τις κεφαλὴ, μῶρις σου χεῖρ,* ἡ σὺς τυγχάνων, *μὴδὲ κοῦμεν ἀναρχίαν τὴν πολυαρχίαν, μὴδὲ ὃ τῆς ὑποταγῆς νόμος καταλυέσθω, ἦρ καὶ τὰ ἐπίτεια συνέχει καὶ τὰ οὐράνια;* Τι δὲ, ὅταν ὃ αὐτὸς σοι νομοθετῇ μετὰ τῆς πνευματικῆς ἀξίας, καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, *Ἐκαστος, λέγων, ἐν ἧ ἐκλήθη μενέτω τάξι, κἄν ἡ τῆς κρείττερος ἀξίος, ἐν ᾧ στέργει τὴν παρούσαν πλῆθον εὐδοκίμων, ἡ ἐν τῷ ζητεῖν ἦν οὐκ ἔλαβεν.* Ἢ οὐδὲ τοῦτον σὺ δέχη νομοθέτην τε καὶ διδάσκον, κατὰ τοὺς παλαίους Βυζαντινοὺς ἐκείνους; ἴσως μικροπολίτην αὐτὸν ἀποκαλῶν, καὶ κακῆπατρην, καὶ τῆς ὑπεροχίου, καὶ ξένης, εἰς τὴν μεγαλόπολιν ἔχοντα τῆς ἀπονοίας.

Ἄλλὰ καὶ τὴν ἰδωτείαν καὶ τὴν ἀγροικίαν ἐχολοῖς τῷ χορῷ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ποιμένων καὶ διδασκάλων τουτωνί, καὶ μηδαμῶς ἐκείναι τῷ καταλόγῳ φῆς ἵνα μὴδένα τὸν εἰδὸτα γράφειν τε καὶ λογογραφεῖν εὖν ἐπιστήμη. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν τόμον τὸν ἱερὸν ἀμαθῶς, ὡς ἂν αὐτὸς φαίης, καὶ μὴ κατὰ νόμου τῆς ὑπὸ σοῦ προσκυνομένης βητορικῆς συντετάχῃ, μᾶλλον δ' οὐ κατὰ τῆς δόξας, καὶ τὰς κενῆς καὶ προσφάτου; θεολογίας; ἡ γλωσσαλγίας, καὶ τὸ τῆς γνώμης αὐθέκαστον. Ἐγὼ δ' εἰ μὴν πλῆθον τινε λόγον ἦδειν τουτουσι τοὺς μακαρίους ποιουμένους τοῦ πράγματος, καὶ προδργου; τιθεμένους ταυτεῖ, πολλοὺς ἂν σοι καὶ ταυτηνί τὴν σοφίαν σοφοῦς, καὶ ῥητορας, καὶ λογογράφους τῶν προϋχόντων ἱερῶν τοῦτων ὑπέδειξα. Καὶ οὐ τοῦτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ; ἐπομένων, Λουκάς τινας ἄλλου; καὶ Τιμοθέου;

καὶ Ἀπολλῶς, εἰ δὲ βούλη, Διονυσίου; καὶ Πολυκάρπου; καὶ Κλήμεντας, ὅσον τὰ ἐς λόγους φημί καὶ τὴν ὑπὸ σοῦ θαυμαζομένην σοφίαν ὑπὲρ τοὺς σοῦ; δηλαδὴ μυσταγωγούς, Δημοσθένην τε, καὶ Ἀριστείδην, καὶ τὸν περ' ὕμιν θυλλοῦμενον Πλάτωνα, ἐπειδὴ τοῦτους αὐτὸς κατατρέχεις, δι' ἐκούσιον ἄγνοιαν. Καὶ ἔμαθες ἂν ὡς οὐκ ἀπὸ σκαπάνης καὶ λατομίας, οὐδὲ ἀπὸ κώπης ἐπὶ βῆμα, κατὰ τὰς σὰς λογογραφίας, ἡ λοιδορίας, ἀλλ' ἀπὸ σοφίας ἐπὶ σοφίαν ἦλθον τῆς καταργουμένης τὴν ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνεργουμένην, τὴν πρώτην, τὴν ἄνωθεν, τὴν ἀγνήν, τὴν εἰρηνικὴν, τὴν μεστήν ἐλέους, καὶ κερπῶν ἀγαθῶν κατὰ τοὺς ἑμοὺς θεολόγους, καὶ ἀπὸ τῶν θύραθεν μουσειῶν τε καὶ τοῦ βήματος, ἐπὶ τὴν ἱερὰν ταύτην σχολήν, καὶ τὸ θεῖον βῆμα, καὶ τὰ ἄδύτα, καὶ τὸ μέγα, καὶ ὑπερουράνιον ὄντως θυσιαστήριον. Νῦν δ' ὀλίγος αὐτοῦ; τῶν λόγων τῆ; ἔξω σφίας ὁ λόγος. Ἴσασι καὶ γὰρ ὄντες ἀλιῶν τε καὶ ἀγροικῶν μαθηταί, ἐκείνων φημί τῶν ὑπὸ Χριστοῦ; τῆς αὐτοσοφίας πρώτων κληθέντων εἰς ἀποστολούς; καὶ μαθητάς, καὶ ἀπὸ κώπης, καὶ δικτύων, καὶ κέρπτων, ἐπὶ τὴν ἄνω καθέδραν ἴοντας, καὶ τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο καὶ ἀδέκαστον βῆμα, κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, ἐν ᾧ δήπου καὶ κριταὶ καθεδούνται, κρίνοντες; τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐγὼ γὰρ νῦν λέγειν θεοφανεία; τὰς ὀραθείσας ἐκείνοις ἐν Πνεύματι, καὶ μυστηρίων ἀποκαλύψει; καὶ τὰς μεγάλας καὶ ὑπερφυσίας; θεολογίας ἐκείνας, καὶ τὸν συντετελεσμένον καὶ συντετμημένον λόγον τὴν καταργουμένην σοφίαν νικήσαντα.

Τοιούτων διδασκάλων τε καὶ πατέρων οὗτοι μαθηταὶ καὶ υἱοί, ὅς ἐν τοῖς λόγοις αὐτῆς κωμῶδες καὶ διασύρεις, ἀπὸ γεωργῶν καὶ ναυτῶν, καὶ οὐκ οἷδ' ὠντινωτοῦν ἄλλων, λέγων ἔλθειν ἐπὶ τὸ βῆμα. Αὐτοὶ δὲ οὐδὲ σκυτοτόμον, καὶ σπυροβόλον αἰσχύνονται διδάσκαλον ἑαυτοῦ; ἐπισημίζειν, ἴν' εἰδῆς τὴν αὐτῶν φιλοσοφίαν, φιλόσοφον, καὶ ὅπως οὐ μόνον οὐ δάκνονταί σου ταῖς κατ' αὐτῶν λοιδορίας; ἀλλὰ καὶ προσφιλοτιμούνται, καὶ ἐπιδαφιεύονται, καὶ χορηγοῦσιν ἀφθόνως; ταῖς καθ' ἑαυτῶν ὕβρεσι, μετὰ Παύλου δηλαδὴ τοῦ μεγάλου βούοντες; *Ταῖς χρεῖαις μου, καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ, διηκόνησαν αἱ χεῖρες αὐταί. Καὶ βλέπετε, φησί, τὴν κλήσιν ἡμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός. Ἴνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνη. Καθὼν ἔλθων, φησὶν, ἀδελφοί, πρὸς ὑμᾶς, οὐκ ἦλθον καθ' ὑπεροχὴν λόγου, ἡ σοφίας καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μαρτύριον τοῦ θεοῦ. Καὶ ὁ λόγος μου, καὶ τὸ κήρυγμα μου, οὐκ ἐν κειδοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ κίσις ἡμῶν μὴ ἦ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ.*

Ἄλλ' ὁ φιλόσοφος, ἀντινομοθετῶν ἀντικρυς τῷ κοινῷ τούτῳ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας νομοθέτη καὶ διδασκάλῳ, τὴν ἀνθρωπίνην ἀνεκαστάξει σοφίαν αὐθῆς, καὶ τὴν πειθῶ τῶν καταργουμένων λόγων, τὰς ἀποδείξεις καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος παραιτού-

μενος. Ἄλλ' ὅπερ ἦδη φθάσαντες εἴρημεν, πρῶτην μὲν ἐκείνην αἰτίαν φησὶ τῆς προσποιήτου καὶ πελαγομένης παρατηρήσεως τῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας λέγων, τὸ μὴ δεῖν εἶναι θεολογεῖν, ὡς καὶ τοὺς Πιτράσι καὶ νομοθέταις, φησὶ, τῆς Ἐκκλησίας ἀπειρημένον· ἐκεῖθεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ὀρμηθέντες, εἰς μακρὸν προενεγκάμεν τὸν πρὸς τὸν φιλόσοφον λόγον ἀνάγκην ἔχομεν. Δευτέραν δ' ἐπ' ἐκείνην καὶ τρίτην, τὴν μὲν τὴν ἐπιχειρημένον φησὶ διωγμὸν, καὶ τοὺς μὴ ὄντας ἀκριβεῖς φύλακας, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐπιγυγνομένην δειλίαν καὶ ἀκαιρίαν, ἅπερ αὐτὸς ἦδη φθάσας ἀνέπλασε· τὴν δ' ὅτι καὶ ἀκοή πάσα, φησὶ, πρὸς τοὺς τῆς κακοδοξίας ἀποκλείεται λόγους, τοῦτο τέως ἀληθῶς ἔμου καὶ δικαίως, πάντως ἅμα τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος, πλὴν ὀλίγης τινὸς καὶ φαύλης μερίδος, τὴν καινοτομίαν, καὶ τὴν τῆς θεότητος ὕβριν, καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποστρεφόμενων λόγους, εἰ καὶ τῇ ἀληθείᾳ κἀνταῦθα τὸ ψεῦδος παρέμιξε, τοὺς μὲν εἰκῶν ἦδη προκατελήφθαι τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, τοὺς δ' ὑποκύπτειν ὑπὸ δειλίας, τὴν δυναστείαν καὶ τὸ κράτος κατεπηγῆσθαι.

Πρὸς δὲ γε τοὺς εἰρημίονες πᾶσι καὶ τὸν ἀληθῆ, καὶ σώζοντα λόγον ὄντως τῆς ἐπιπλάστου ταύτης ἀναβολῆς· τελευταῖον προτιθήσεται, φημί, δὴ τὸ τοὺς ἐλέγχους τῶν τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῶν καὶ προμάχων οὐ μικρῶς ὑφορᾶσθαι, καὶ δεδιέναι, καὶ τὸν δικαίον μукτηρισμὸν τε καὶ τὴν ἀνατροπὴν, ἅπερ αὐτῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ λόγοις συμβαίνειν ἐμελλεν ὑστερον. Καὶ θαῦμα, πῶς τοὺς ἀπὸ κώπης τε καὶ σκαπάνης, ὡς αὐτὸς φησὶ, καὶ τῆς ἐφημέρου τῶν χειρῶν ἐργασίας εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας παρελθόντα; κυβέρνησιν, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲ λέγειν, μὴδὲ γράφειν ἐπισταμένους σὺν λόγῳ, ὁ ἄμαχος οὐτοσὶ διαλεκτικῶς, καὶ φιλόσοφος, καὶ τῶν θείων καὶ ἱερῶν ἐξηγητῆς, καὶ διδασκαλὸς αὐτοχειροτόνητος, οὕτω δειλιάει καὶ πέφρικαι πόρρωθεν; πῶς δὲ καὶ τοὺς ἀκροατῆς οὐκ αἰδεῖται, οὐδ' ἐρυθρίει, ταῦτά τε κἀκεῖνα λέγων ἔμου, καὶ κατὰ ταῦτ', καὶ τοῖς ἰδίοις ἀλιτιζόμενος λόγοις, καὶ περιπετῆς ἑαυτῷ γιγνώμενος; Ἥ γὰρ οὐκ ἀληθῶς ἐκεῖνα, ἢ ταῦτα ψευδῶς· οὐ γὰρ εἴη καὶ ἄμφορ δώσωμεν ἀληθεύειν ἐπίσης, ἐπεὶ μὴδ' ἐνδέχεται τἀναντία συνελθεῖν εἰς ταυτὸ. Εἰ δὲ τὰ ὑστερα αὐτῶν ἀληθεύειν πᾶσα ἀνάγκη, καὶ τοῦτ' ἂν εἴποι καὶ τις νοῦν κεκτημένος, οὐδὲ γὰρ ἂν ποτ' ἠμέσχετο δειλίαν ἑαυτοῦ καὶ φόβον οὕτωσι καταψεύδασθαι τὸν μὴ ὄντα, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας κατεπειγούσης, ὁ φιλοδοξότατος καὶ φιλοτιμότατος πάντων ὢν ἴσμεν σχεδόν, εὐδελον ὡς τὰ πρότερα ἐκεῖνα μετὰ τοῦ ψεῦδους. Καὶ δέδοικεν ὄντως, καὶ ἀγωνίᾳ μετὰ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ἱσταμένας τὰς τῶν ἑμῶν λογοποιῶν καὶ ῥητόρων σοφὰς ὁπίας γλώττας, καὶ θευλ' γους, ἐξ ὧν αὐτόματος ἢ κ' ἰθὺς προήλθα πάντα; χειροῦται κατὰ τὸν αὐτοῦ τοῦ κατηγόρου φημί λόγον, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἐλέγχους, καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ λαμπρὰν καταδίκτην.

Ἄλλ' ὁ μύστης καὶ φίλος Ἀγγελοῦ, μάλλον δ' αὐθὺς ἑαυτὸν ὁ μυσταγωγὸς; τῶν τοιούτων καὶ μύστης, τὰ μὲν πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας παραθαβρύνων ἐν γράμμασι πόλεμον, τὰ δὲ καὶ τῆς προκαταχούσης

αὐτὸν δειλίας τε καὶ τοῦ δόου, ὃ δὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐξείρων καὶ ἀνακατώμενος, οὕτε τῶν ὀρθῶς ἰλλογιζῶν, οὕτε τῶν εὐ γεγονότων ἕνα μὴδένα συνηγορήσαι, μὴδ' ἐξακολουθεῖν τῇ τῶν Πατέρων συνῶδι καὶ τῇ εὐσεβείᾳ φησὶν, ὡς περ' ἐν Ὑπερβορείαις, ἢ στηλῶν Ἡρακλείων ἔξω, καὶ τῆς κατ' ἡμᾶς οἰκουμένης τοὺς λόγους ποιούμενος, καὶ μὴδένα τῶν συνεγνωκότων τε καὶ συνόντων, τῶν λαλουμένων ἔχων ἀκροατῆν.

Καὶ τίς, ὦ ἄταρξ, τῶν βασιλέων, τῶν τε ὄντων, τῶν τε μακαριῶς ἀπτόντων, ἐν' ἐκ τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς κορυφῆς, ἢ αὐτὸς φῆς; ἀνθρωπίνης εὐγενείας, καὶ αὐτὸς ἀρξῶμαι· τίς οὖν ἐκείνων, ἢ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, ἢ καὶ τῶν θεοφυλάκτων τούτων βλαστῶν ἀβρένων ἅμα καὶ θηλειῶν, οὐ τῶν ἡλικίας μόνων καὶ φρονήματος ἀφαιμένων; ἦδη, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀτελῶν ἐστὶ τὴν ἡλικίαν, τηλειῶν δὲ τὸ κατ' εὐσέβειαν φρόνημα, τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας οὐκ ἔστι, καὶ τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τὸ ταύτης ὕγιος οὐ γνησίως φιλεῖ φρόνημα; καὶ τοὺς ἑτεροδόξους καὶ ἀτιθέτους ἐπίσης αὐτῇ καὶ μισεῖ, καὶ ἐκ ψυχῆς ἀποστρέφεται; Τί δὲ τὸ χρυσοῦν μετ' ἐκείνους γένος ἐκείνων, ἀδελφοί, καὶ ἀδελφίβοι, φημί, καὶ νόμοι, καὶ κηδεσται, καὶ τὸ μέγαρα, καὶ πρῶτα μετὰ τῆν βασιλείαν εὐθύς ἀξιώματα, ἵνα μὴδὲ γυναικῶν τῶν ἐκ βασιλείου γένους ὁ κατάλογος ἄμοιρος εἴη, καὶ τοῦτο διὰ τὸ τὸν τοῦτοίς ἐναμυδρυνόμενον τε καὶ περούμενον, οὐ πάντες ἅμα, καὶ πᾶσαι τῶν ὀρθῶν λέγων τῆς εὐσεβείας, καὶ τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ σπουδασταί, καὶ ζηλωταί, καὶ πρόμαχοι χρηματίζουσι, πᾶσαν ἀλλόκοτον αἵρεσιν καὶ κακοδοξίαν, καθάπερ εἰνα Σκύλλαν καὶ Χάρυδδιν καὶ ἔδου κυνῆν γενναίως ἀποστρεφόμενοι; εἰ μὴπου μετὰ τὰς τῆς ἀμαθῆς, χθὲς καὶ πρότερον τῆς τῶν παιδίων προσελθόντα σχολῆς, καὶ τὰ μὲν ἀμηγήρη τῶν προτελείων ἀψάμνα λόγων, τὰ δὲ μὴδὲ ἐκείνων, ἀλλὰ στοιχείων τινῶν καὶ συλλαβῶν τῆς αἰσαγωγῆς ἐκείνων ἐν ἀκροάσει μόνον γενόμενα, ὡς μὴδὲ τὰ ἐν λογισμοῖς τῶν κοινῶν διοικήσεων γράφειν ἀπταίστως δύνασθαι. Τί γάρ, εἰ καὶ πολὺν τις ἐν τοῦτοις καὶ βαθὺν προβέβληται πώγων, παιδαριώδῃ δὲ οὐχ ἦτιον καὶ αὐτὸς περιφέρει τὸ νοῦν καὶ ἀμύητον, ἢ μὴ ἔωρακεν ἐμβατεῖαν, καὶ τοσοῦτον σοφίας ἀφεστηκῶς, οὐ τῆς ἄνω φημί μόνον καὶ πρώτης, ἀλλὰ καὶ τῆς κάτω ταύτης καὶ ἀνθρωπείας, ὅσον καὶ πλήρης, ἢ καὶ μέτοχος εἶναι ταύτης κακῶς οἴεται;

Ἐγὼ οὐκ αἰσχύνεσθε τοὺς ὀρώντας, εἰπέ μοι, καὶ τοὺς ἀκούοντας, εἰς οἷδεν τῆς πατρίας ὑμῶν πάσης περιγραφείσης ἦδη σχεδόν, καὶ αὐτῆς; δὲ ταύτης ἀστειούσης, καὶ τῆδε κἀκεῖσε πυκνὰ περιφερομένης, ὡς τοὺς μὲν ὑπ' ἀπορίας τοῦ τοῖ; ἀγίοις ἀντιλέγειν, καὶ λέγειν τι καίριον ἔχειν, καὶ πρὸς τὴν λαμπρὰν τῆς ἀληθείας ἡμέραν καὶ τὸ ἀπρόσιτον ἐκεῖνο φῶς ἀντιβλέπειν, καὶ ταῦτα κἀκεῖνα σιγᾶσθαι δεῖν εἶναι λέγειν, καὶ μὴδὲν περὶ δογμάτων θεῶν κινεῖν, ἐπίσης τῷ ψεῦδει καὶ τῇ ἀλήθειαν, καὶ τῷ σκότειν καὶ φῶς ἐλαύνοντας, τοὺς δὲ πλέον τι τῶν ἄλλων ἔχεν δοκοῦντας, ὅσον εἰς εὐλάβειαν τε καὶ σχῆμα, τοὺς μὲν ὡς ἐν μυστηρίῳ καὶ κρύβδην, τοὺς δὲ καὶ προφανῶς ἦδη ὑπέστην εἶναι λέγειν δικαίαν τὸ τῆς δια-

στάσεως αὐτοῖς; αἴτιον, καὶ τοῦ παλέμου τοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τῶν ταύτης προεσηχότων ἀδικηθείσῃ φησι, καὶ τῆς προσδοκῆσις, ἢ καὶ διδομένης πάγια προεδρίας καὶ τῶν διδασκαλικῶν ἀποστρηθείσῃ θρόνων; Ἐὼ γὰρ νῦν τὴν ἐτέραν ὑμῶν μιλτραν λέγειν, οἵτινες ὀνόματος ἐψέμενοι, καὶ παρρησίας, ἢ καὶ λημμάτων, καὶ ζυμοῦ, καὶ σμικρῶς τινος μάζης, ἐπέπερ παρ' ἑαυτῶν καλῶς τε καὶ ὡς ἐχρῆν ἑαυτοῖς δύνανται τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, αἰσχροῦς ἐκείθεν ταῦτα ἀλλέγουσιν.

Ἄλλὰ τῶν ἐσχατῶν ἐκείνων κολοφῶνα τοῦ ψεύδους, καὶ τὴν ὡς ἐνδεδείχθη, καὶ μέθη τινί, καὶ κάρφ φαντασίας, καὶ πλάνην τῆς διαγωγῆς τοῦ πεπλανημένου τουτουῖ φιλοσόφου, πῶς ἂν τις πανταλοῖ σιγῇ διενέγκοι; Εἰσάγει καὶ γὰρ ἐπὶ λίγῃ ἐκείνης εὐσεβείας θεῖον προστάτην, Γρηγόριον φημι τὸν ἱερὸν τῆς Θεσσαλονίκης, μᾶλλον δὲ καὶ ξυμπάσης ὁμοῦ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας φωστῆρα; μετὰ τὴν τῆς ἱερᾶς ἐκείνης συνόδου διάλυσιν, ἐλαυνόμενόν τε καὶ δυσσημούμενον, ὡς αὐτὸς φησιν, ὑπὸ τοῦ τῶν συνειλεγμένων αὐτῷ πλῆθους, ὅπ' ἀνάγκης τε πρὸς βασιλεῖα τε καὶ τὴν ἐπικουρίαν καταφεύγοντα τὴν αὐτοῦ, καὶ μόλις οὕτως διαφεύγοντα τοὺς ἐσχάτους; κινδύνους, στένοντά τε καὶ τρέμοντα, αὐταῖς καὶ γὰρ ταῖς ἐκείνου καὶ αὐτὸς ἐχρησμίσει λέξεσιν; Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἱερὰν τῶν Πατέρων ὁμοῦ σύνοδον πρὸ πυλῶν τῶν βασιλείων ἐκεῖ τὸ πῶν ἀριετιωτῶν αὐτοῦ φησι σμῆνος καθάπερ τινες κύνας λυσσώντες τοὺς ὄθουσι διαβρῆξαι τε καὶ καταπαράξει καὶ ἡμιθνήτας ἀπαλλάξει μόγις ἡμᾶς ἐκείθεν ποιηκέναι, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐπιποθείσης, ἢ ὀνειροποληθείσης αὐτῷ καθ' ἡμῶν νήτης, ἐν' εἰκοσέτερον εἶπω, τὰ προοίμια κατὰ τὸν αὐτοῦ λόγον αὐτὸν ἐνευθεν λαθεῖν.

Βασίλι τίνες τρῖς πίστες; οἱ κατάπτυστοι, καὶ ἀναγῆς, καὶ μισροί, καὶ ἐκέρρητοι διὰ τὰς κατὰ θεοῦ βλασφημίας, καὶ τὴν θεομαχίαν οὐχ ἀπαξ μόνον, οἷα καὶ οἱ, καὶ τρις, καὶ πολλάκις ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἱερᾶς ἐξεληλεγμένοι συνόδου, οἱ σὺν Βασιλεῶν τε καὶ Ἀκινθύνῳ, τοῖς ἀρχηγοῖς καὶ μυσταγωγῶς τῆς αἰρέσεως, ὡς ὀπαδοὶ καὶ ὀμόφρονες ἐκείνων, ταῖς παλιμναιωτάταις ἀραῖς, καὶ ταῖς φρικταῖς ἀποκρήρυξαι τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐγγράφως ὑποβληθέντες ὁμοῦ, καὶ ἀποβληθέντες ὅσα δὴ σσηπότεα καὶ νακρῶ μῆλη, οἱ τὴν ἱερὰν Γρηγορίου γλώτταν καὶ θεολόγων, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰ ἐν χεῖρ' τοῦ δυνατοῦ βέλη μηδὲ πρὸς ὀλίγον ὑπενεγκόντες, καὶ ὄλαφ ποδὶ διὰ ταῦτα τὸν ἱερὸν ἐκείνον σύλλογον, καὶ ἀπαξ, καὶ οἱς ἀποδράντες ἀνεπιστρέφωι, καὶ πρὸς χηραμούς τινας καὶ καταδύσεις ἀφανῶς ἀπιθόντες; μᾶλλον τῇ ἀναταλλῇ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου, καθὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ ταῦτα θηρία, καὶ ἔρπετὰ θῆπου, τὴν αἰσθητὴν τῶν ἡλιακῶν ἀκτινῶν οὐ φέροντα προσβολῆν, τοῦ τῆς ἀληθείας Χριστοῦ, καὶ τῆς εὐσεβείας λαμπροῦς ὁμολογητῆς, καὶ μυσταγωγῶς, καὶ θεολόγους, καὶ κήρυκας τοὺς τῆς μεγάλης καὶ πρώτης θεολογίας ἐξηγητᾶς τε καὶ μύστας, τοὺς τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν τε καὶ ἀποστόλων, καὶ δὴ καὶ τῶν μετ' ἐκείνους θεολόγων, καὶ διδασκάλων, καὶ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῶν τε καὶ προμύ-

λων ὀμιλητᾶς ἀψευδεῖς, καὶ διαδόχους; καὶ ἄλλοις, καὶ πράγμασιν. Οἱ καὶ μετὰ τὴν σὴν καὶ τῶν τῶν ἐταίρων; καὶ δὴ καὶ τὴν τῆς αἰρέσεως, καὶ εὐψέδους ἐκείνην καταστροφήν, καὶ τὴν λαμπρὴν ἀνακρήρυξιν, καὶ τὴν εὐφημίαν τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀληθείας, καθάπερ τινες Ὀλομπονικαί μετὰ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἐκείνης ὀπίστροφόν, ὀψήλας τινες, καὶ λαμπροί, καὶ θεοειδεῖς, καὶ εὐὼ βλέποντες τῷ τῆς ψυχῆς παραστήματι, οὐ τὸν ἑὼν καθελόντες τὴν βασιλεῖα τῶν Ἀμορβαίων, καὶ τὸν Ὀγ βασιλεῖα τῆς Βασάν, ἢ καὶ καθάπερ ὁ Δαδὶ τὸν Γολιάθ ὕστερον, ἀλλὰ τὸν νῦν τὸν μέγαν τὸν Ἀσοῦριον, ἢ φησιν ὁ σοφῆς Ἡσαίας, ἢ τὸν ὄφιν, ἐν δρᾶσκοντα τὸν σκολιὸν κατὰ τὸν αὐτὸν αὐθὶς εἶπειν, τὸν ἐν ταῖς θεομαχοῖς, καὶ βλασφημίαις ταυταῖσι λαλήσαντα γλώσσης τὴν εἰς τὸ ὄψος ποιητῶν βλασφημίαν, τὴν μάχαιραν ἐκείνην τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγίαν καὶ τὴν μεγάλην, καὶ ἰσχυρὰν ἐπαγαγόντες αὐτῷ κατ' ἐκείνους φημι: τὸν ἱερὸν λόγον, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ, φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος.

Μετὰ τοιαύτης τῆς πομπῆς καὶ τῶν ἱερῶν θρηάμβων, καὶ τῶν ἐπικυκλιῶν καὶ τῶν κρότων; καὶ τῶν παιδῶν ἐξήσαν ἐκείθεν οἱ μεγάλοι τοῦ Χριστοῦ καὶ στρατιῶται καὶ στρατηγοί, καὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἀβραγαῖς, πρίβολοι, Γρηγόριον ἔχοντες ἐν μέσῳ τὸν φίλον, τὸν τοῦ λόγου τεχνίτην, τὸν κορυφαῖον καὶ προστάτην τῆς ἱερᾶς ἀγωνίας ἐκείνης, τὸν συγγράφει, καὶ ῥήτορα, καὶ σοφιστὴν τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων, τὸν τῆς αἰρέσεως καὶ πάγια καὶ νῦν καταλυτῆν, τὸν ἐλεγγον τοῦ σκότους, τὸν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς διαπύουσαν διδάσκαλον τε καὶ κήρυκα, οὐ κτίειν ἐπὶ κεφαλῆς φέροντα, οὐδὲ στεφάνῳ χρυσῷ κτετὰ τινος τῶν ἀρχαίων ἀναδοῦμενον ταύτην, ἀλλὰ τοῖς ὀπερφεῖσι καὶ ἀποκρήρυτοις τοῦ Πνεύματος χαρίσμασιν ἀνωθεν ἐστεμμένον, καὶ τῷ φωτὶ τοῦ Πνεύματος; ὅπερ πάντα βασιλικὸν λίθον τε καὶ δῆγμα περιστελλόμενον, καὶ κατακοσμούμενον ἀεράτως, καὶ στόμα θεολογίας, καὶ γλώτταν τῆς εὐσεβείας, καὶ τέμενος θεῶν δογμάτων, καὶ ὄργανον ἱερῶν λόγων, καὶ μύστην καὶ μυσταγωγὸν τῆς ἀληθείας καὶ πρώτης σοφίας, καὶ Πνεύματος καταγῶγιν ἱερὸν, καὶ πᾶν ὃ τι θεῖον καὶ ὀψήλιν παρὰ τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας καὶ νομιζόμενον, καὶ λεγόμενον σὺν μεγίστῳ τινὶ καὶ ἀπόρρητῳ τῷ θαύματι. Ἄπερ ὁ βέλτιστος ἀγνωστῶν Γρηγορᾶς, εἶπ' ἐκὼν ὀπ τῆς λαμπρᾶς καθ' ἡμῶν ἐκείνης μανίας τε καὶ τοῦ φθόνου, εἶτε καὶ ἀκῶν, μετὰ τὴν ἀπὸ συνόδου σὺν ταῖς εἰαίροις αἰσχροῦν ἀναχώρησιν καὶ φυγῆν, τὴν ὄβου κυνῆν, ὃ φασιν, ὑποδύντες, καὶ μηδὲν τι εσφῶς ἔχοντες εἰδέναι τῶν κατ' ἀλήθειαν πραττομένων, τὰ καταγέλαστα καὶ μηδεμίαν ὀπερβολὴν καταλείποντα ψεύδους καὶ φλυαρίας, ἐκεῖνα καθάπερ ἐν σπηγῇ τε καὶ δράματι, κλέκει τε καὶ συγκλύθει, οἰοῖται τὸ εἶς ἀμμου, κλέκων σχοινίον ἢ καὶ ὀνειροπολῶν ὡς ἐν μέθη τινί, καὶ μελαγχολίᾳ, καὶ κάρφ, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, καὶ μηδὲ εἰδῶς ἂ λέγει, πρὸς μὲν τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος, οὐδὲν ὄντα, μεγίστην δὲ τινὰ τὴν ἀνοίαν, καὶ τὴν μανίαν, καὶ τὴν αἰσχύνην ὁμοῦ προσμαρτυροῦντα τῷ ταῦτα λογογραφούντι, ὡς μηδὲ λέγειν ἀκριβῶς, μηδὲ γράφειν ἐξείναι. Ὡς ἐν-

πρῶτως μάλα τοῖς συνεισι λογίζεσθαι δῆπου, ἅτις ἐξῆς περὶ δογμάτων καὶ θεῶν Γραφῶν τοῦ φων γράμματα καὶ συγγράμματα, τῆς αὐτῆς ἀοὶ κεραμείας.

Ἰν καὶ περὶ τῶν εὐγενῶν ἐκείνων γυναικῶν κερῶν τι τῷ λόγῳ διαλαβεῖν, ἀ; αὐτὸς ἐφης ἐς ὁμῶν, καὶ ἀποικους διὰ τὴν εὐσέβειαν γελαι, ἀς καὶ ταῖς Χριστοῦ μυροφόροις ἀκαταλ-καὶ ἀναρμόδιως πάντῃ παρέβαλες, περὶ τῶν πολλῶν, καὶ τῆς μάχης, καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν ἐχοῦ γῆς κατ' ἀλλήλων ἐπαναστάσεως, καὶ ἀξίας, κατὰ σοῦ μᾶλλον ὄντων, καὶ τοῦ οὐδὲν, ἀλλ' οὐ κατὰ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ρθῆς δόξης, καὶ ὧν αὐτὸς ταῦτα προφέρεις ἀχαιμενιδῶν δηλαδὴ καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἄγαρ. γὰρ δὴ κἀκεῖνοι τῇ Χριστοῦ προφέρουσιν ἵοντες Ἐκκλησίᾳ, τὸ τοῦ οἰκείου ψευδοπροφή-

του κράτος καὶ τὸν πλατυσμὸν, καὶ τὸν πλοῦτον ἐν-τιθέντες ταῖς δυσπραγίαις, καὶ τῇ ταπεινώσει τῇ ἡμετέρῃ, καὶ τὸν θεὸν οἰόμενοι κακῶς σὺν ἐκείνοις μεθ' ἐαυτῶν ἔχειν, ἀγνοοῦντες ὡς Ὁ κόσμος ἅπας ἐν τῷ κοτηρῷ κεῖται, καὶ οὐ Κρεῖσσον εἰς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ μύριοι παράνομοι, καὶ ἐτι Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε, καὶ, Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν, καὶ τὰ τοῦτοις προσόμια, πρὸς τῆς αὐτοαληθείας Χριστοῦ τοῖς οικείοις μαθη-ταῖς, καὶ δι' ἐκείνων ἡμῖν εἰρημμένα. Ἐνηθτοιγαρ-οῦν καὶ σὲ σὺν ἐκείνοις ἐξελέγχετο πλατύτερον, ὅπερ ἔφη, ἔπειθὲ καὶ ταυτὰ καὶ φρονῶν καὶ γράφων ἐκείνοισι καθ' ἡμῶν ἐλάω· ἐν τούτῳ τῷ μίρει· ἀλλὰ τὸν κόρον καὶ τὰ περιττὰ φεύγων ὁ λόγος· ἐνταῦθα τόγε νῦν εἶναι τῶς τὸν δρόμον σῆσαι, τοῖς ἀναγ-καίοις αὐθις αὐτὸν διδοῦς ἀναγκαίως, καὶ περὶ ὧν ὁ σκοπὸς ἡμῖν προηγουμένως τοῦ λόγου.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΑΥΤΗΣ ΤΟΜΟΥ,

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟΝ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ,

ΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Περὶ διαφορῆς οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας.

Ἐργῶδες μέντοι πάνυ καὶ χολεπὸν, ὧ κατε καὶ φιλόχριστε βασιλεῦ, τὸ τοῖς, λό-τῆς δυσσεβείας ἀντιπεζάγειν λόγον, καὶ τὴν ιαν ἐπιστρατεύειν τῷ ψεύδει, καὶ τὴν τῶν ρων θεολογίαν κατὰ τῆς πολυκεφάλου ταυ-βλασφημίας ἐπλήξειν. Ἰὸ τε γὰρ ψεύθος αὐ-αύφωρατον, καὶ δι' αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ εὐ-ραπτον κἂν πολλοὺς τινὰς περιβάλλεται κύ-, καὶ συχνὰ τὰ τῆς ἀληθείας προσωπεῖα προ-αι, καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ἢ φησι, τὰ πεπτά λό-ῶν τε καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν ραν δῖστομον, δεικνύμενος· ἀχρι μερισμοῦ ψυ-ῖ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτι-νθυμῆτων καὶ ἔνοιων καρθίας, ὅπερ οὐ καὶ ὦν τοῖς θεολόγοις ὁ λόγος. Οὐ τοῦτο τοιγαρ-ῖς ἔφη, ἐργῶδες, οὐδὲ χαλκῶν ἐξανύσαι, ἀλλ' ἰ καὶ δυσχερὲς τι καὶ πρόσαντες ἐς τὰ μάλιστα, αὐτῆν ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν λόγων, καὶ ψεύ-ῖ καὶ συκοφαντίας ἐσὴν οὕτως ἀναιδῆ, καὶ συν-καὶ ἐπᾶλληλον, τὸ γὰρ τῶν λοιδοριῶν καὶ ἰβρων αἰσχρὸν τε καὶ ἀκρατὲς, καὶ ὡπερ ὅπῃ νικῆς τινος ἐνεργείας ἐκθεδαχγευμένον, καὶ με-; παρήμι λέγειν νῦν, τὸ γοῦν ἐκεῖνα πρὸς τάξιν καὶ ἀκολουθίαν τῷ λόγῳ μετενεγκεῖν, καὶ τίσι νειπεῖν εὐρεῖν, ὡς λέγειν τι, καὶ ἀντιλέγειν τῷ ληθείας ὅπωσδήποτε λόγῳ δοκούσι, τίνα δ' ἐκ-αι τοῦ λογικοῦ τουτουῖ σταδίου τε καὶ τῆς ἀγωνίας χρισταίας, καλῶτέραν τε· ἐρίῳ κατὰ τὸν ἐπίνοτον, ὅ ἡ γαλεπὸν τι καὶ βίαιον, καὶ πορθμῶς Σικε-ἐντικρῶς; Διὸ καὶ τῶν μακρῶν ἐκείνων δρόμων κριθρόμων, καὶ τῆς συχνῆς ἀφέμενοι φλυαρίας, ἀνάγκαστα, καθόσον οἶόν τε, τὴν λόγον τρέφωμεν.

Τί δ' ἂν ἄλλο τῶν ἀναγκαίων εἴη, καὶ προύργου, ἢ τὸ τοῖς κεφαλαίοις κατὰ μέρος ἐπεξελεῖν αὐθις ἐκείνου τοῦ τῆς εὐσεβείας ἱεροῦ τόμου, καὶ συνάψαι μὲν ἐκείνοις τὰ παρὰ τῆς ἱερῆς τότε συνόδου, κελῶς ἐκ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τῶν θεολογικῶν καὶ πάτρικῶν συντεθέντα λόγων, κἀκίστα δ' ὑπὸ τοῦ κακῶς ἀντικειμένου τουτουῖ διασπαρχθέντα, καὶ τῆς ἀρμονίας τε καὶ τῆς συναφείας διασευχθέντα, προσθεῖναι δὲ καὶ τῇ ἐξηγήσει παρὰ τῆς θείας Γρα-φῆς αὐθις φημι καὶ τῶν αὐτῆς ἐξηγητῶν τε καὶ θεο-λόγων, καὶ πλατύτερον ἐπεξεργάσασθαι καθόσον οἶόν τε; ἔπειθὲ καὶ τοῦτο καθ' ἡμῶν ὁ φιλόσοφος οὐτοσί καὶ διαλεκτικὸς ἐν ἐκείναις ταῖς λοιδορίαις προφέ-ρει, τὸ μὴδὲ ἐπεξεργάσασθαι εἰδέναι, μὴδὲ συλλογί-σθαι, μὴδὲ κατασκευάζειν εἰδέναι τὰ πρότεθέντα, ἀλλ' ἕτερα μὲν, ὡς ἐκεῖνός φησι, τὰς πρῶτασεις ἡμῶν εἰσάγειν, ἀλλως δὲ συμπεραίνειν ὅπ' ἀμαθίας· μὴδὲ αὐτὸ τοῦτο δυνάμενος συνιδεῖν, ἢ καὶ κατ' οὐ-γῶν ἐκόντι, καὶ διαστρέφων, ὡς οὐ λογογράφειν, ἀλλὰ τομογράφειν μᾶλλον τότε προύκειτο τῇ τῶν Πατέρων συνόδῳ, ὅπερ ἐστίν, οἶμαι, τὸ συντετημέ-νωσ ἐκιδόναι, καὶ ὡσὺν ἐρίεσθαι τὰ διὰ μακρῶν λῆ-ληθέντα καὶ γραφέντα πολλάκις.

Καὶ εἰ βοῦλει, φιλόσοφε, πρὸς ἐκεῖνον ἀν' εἴποιμι, καὶ αὐτοὺς σοι παρελθόντες τοὺς πολλοὺς καὶ κελῶς ὑποδείξωμεν λόγους, καὶ τὰ βιβλία τὰ πρὸς τοὺς σοὺς ἑταίρους τε καὶ κληρονομοὺς οὐκ ἀγεννῶς συντε-θέντα πάλα, καὶ ὅφει, καὶ ἀκούσεις ἐπεξεργασίῳν πᾶθος, καὶ συλλογισμῶν ἀνάγκην, καὶ κατασκευῆν, καὶ κράτος, καὶ ἰσχὺν λόγων, μετὰ τοῦ Πνεύματος τῆ τοῦ Πνεύματος καλῶς βεβαιούντα, καὶ πᾶσαν αἰσχιστὴν αἵρεσιν καὶ κερδοξίαν, ὡς καλᾶμιν πο-

ρὸς ῥύακας εἰς τέλος ἀποταφροῦντα. Ἄλλα πῶς ἂν
 ἐκείνοις αὐτὸς μετὰ τῆς γιγνομένης ἀληθείας προσ-
 ἔσχε, ὁ μὴδ' αὐτὸν τουτονὶ τὸν ἱερὸν φημι τῆς
 συνόδου τόμον ἀναγνοῦς ὑγιῶς καὶ ἀπαίστως, ἀλλὰ
 σπαρδέας, καὶ κατατεμῶν, καὶ τῆς συναφείας τὸ
 πλείστον, ἢ καὶ τὸ πᾶν, πλὴν ὀλίγου γέ τινος, ἀφελό-
 μενος, ὡς προϊόντας μετὰ μικρὸν δεῖξομεν; Ὁ μὲν
 οὖν κατὰ τ.ϋ τῆς εὐσεβείας ἔρου τοιαῦτα τετολημῶς
 ἀνακαλυμμένη τῇ κεφαλῇ φασί, καὶ δίχα παντὸς
 ἐρυθήματος, κατὰ τῶν ἱερῶν ἐκείνων μερῶν τε καὶ
 σπαραγμάτων τοῦ τῆς εὐσεβείας ἔρου χωρεῖ, διωγ-
 μούς καὶ καθείρησις, καὶ δημεύσεις, καὶ φόβους
 ἀναπλάττων, τὰ μηδαμῶς ὄντα, καὶ πρὸς τοῦτοις ὡς
 ἐν σκηπῇ καὶ δράματι μύστην τινὰ καὶ φίλον
 ἄωρὶ νυκτῶν ψευδῶς εἰσάγων πρὸς ἑαυτὸν, τὰ τοῦ
 ἱεροῦ τόμου ῥήματα δῆθεν ἐπιδιδόντα, καὶ πρὸς ἀν-
 τιλογίαν, διαστροφήν δὲ καὶ συκοφαντίαν μᾶλλον εἰ-
 πεῖν ἐκείνων παρακαλοῦντα, καθ' ἃ δὴ καὶ φθάσας ὁ
 λόγος ἐδήλωσε, τόμον, ὃν ἐκείνοι φθάσαντες ἔσχον
 ὅλον παρ' ἑαυτοῖς, καθάπερ δὴ καὶ ἡμεῖς.
 Ὁ γὰρ τῷ τῆς ἀληθείας ἡρώματος ἀντιλέγειν οὐ-
 τισὶ λόγῳ, μαινόμενος μὲν ἀκρατῶς, καὶ σφαδᾶζων
 κατ' αὐτοῦ καὶ ἡμῶν, πρὸς δὲ τὴν ἰσχυρὴν ἐκείνου μὴδ'
 ὄντι ἐθέλει μὴδὲ χᾶναι δυνάμενος, πρὸς τὰ κατα-
 τμηθέντα διαγωνίζεται μέρη, παρακερδαίνειν μάτην
 ἐντεῦθεν οὐόμενος, καθάπερ ἐπὶ τῶν στρατοπέδων,
 οἱ ταῖς μὲν φάλαγγι τῶν πολεμίων δι' ἀδυναμίαν
 προσβάλλειν κατὰ μέτωπον παραιτούμενοι, τοὺς δὲ
 καθίνα, καὶ σύνδου μᾶλλον λοχῶντες, ἢ καὶ τοῖς οὐ-
 ραχοῖς ἀνάνδρως ἐπιτιθέμενοι. Ἐγὼ δ' εἰ μὲν ἑώ-
 ρων ἐκείνον, πρὸς ἔπο; τι λέγειν ὄλω; δοκοῦντα, καὶ
 λόγοις οἰστισινοῦν καὶ νημάσι, κατὰ τοὺς αὐτοῦ
 μυσταγωγούς τίως ἐκείνους, τοῖς ὑγιεῖσι τῆς εὐσε-
 βείας ἀντιλέγοντα δόγμασι, οὐκ ἂν οὐδὲ αὐτὸς
 ἀπώκησεν πρὸς τὸ μῆκος τοῦ λόγου, τῇ ἀληθείᾳ
 κατὰ τοῦ ψεύδους ὡς ἂν οὐδὲς αὐ ὡχρῶμενος· ἐπεὶ δὲ
 ῥημάτων ἄλλως ἔχλος ἐκείνα, καὶ συρφετός, καὶ
 σύγχυσις ἀντικρυς, καὶ οὐδὲν ὑγιές, τοῦτό μοι δοκεῖ
 ποιητέον εἶναι, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, προθεῖναι μὲν
 καὶ συναγαγεῖν εἰς ἔν, καὶ τὴν γιγνομένην ἀρμονίαν
 τε καὶ τὴν τάξιν ἀποδοῦναι τοῖς τοῦ ἱεροῦ τῆς εὐσε-
 βείας ἔρου κεφαλαίοις εἰς ἐκτὰ τοῖς πᾶσιν ἀριθμου-
 μένοις, οἷς καὶ οἱ τοῦ φιλοσόφου δῆπουθεν πολεμεῖν
 προσποιούνται λόγοι. Ἐῖτα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν, καὶ
 τὴν ἐξεργασίαν, ἐκ τῶν τοῦ Πνεύματος λόγων
 ἐπιανεγῶν, καθ' ὅσον ἂν αὐτὸ παράσχοι τὸ Πνεῦμα,
 τοὺς τε γραφικούς καὶ πατρικούς εὐσεβῶς λόγους
 διευκρινῆσαι, οὐ; ἐκείνος κακῶς ἐξηγουόμενος δια-
 στρέφει, καὶ οὕτω πρὸς τοὺς ἐκείνου λόγους καὶ τὰ
 τῆς διανοίας γεννήματα, καὶ τὰς ἀντιλογίας τε καὶ
 συκοφαντίας τὰς ἐφ' ἑκάστῳ δηλαδὴ κεφαλῶν χω-
 ρῆσαι, καὶ δεῖξαι μὴ μόνον οὐκ ἀληθεύοντα τὸ παρά-
 παν, οὐν θεῶν δὲ ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ σύκοφαντοῦντα,
 καὶ βλασφημοῦντα, καὶ κατὰ πάσης ἰστάμενον ἀναι-
 δην τῆς ἱερᾶς τῶν ἁγίων θεολογίας, καὶ αὐτοῦ δὲ
 φημι τοῦ τῶν ἱερῶν θεολόγων ἐνός, καὶ μόνου
 Πατρὸς τε καὶ καθηγητοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν αὐτοῦ
 τοῦτον λόγον. Καὶ δὴ ὁσιεῖον ἔπαρ εἶπην ἐκείνα.
 Μετὰ τὴν ἑκταίαν κ. τ.βλ. ην τε καὶ καταστροφήν

τῶν τὰ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου φρονούντων ἐπὶ
 τῆς ἱερᾶς ἐκείνης συνόδου, φησὶν ἐπὶ λέξεως ὁ ταῦ-
 τῆς ἱερᾶς τόμος οὕτως· εἰ τῶν δὲ διαφερομένων καὶ
 ἐπι ἀνιάτως ἐχόντων, ἔδοξε δίκαιον σύνοδον ἐτέραν
 πάλιν συγκροτηθῆναι, ὥστε δι' ἐξετάσεως φανερω-
 τέραν γενέσθαι περὶ τῶν προβεβλημένων τὴν τῆς
 εὐσεβείας ἀλήθειαν ἐκ τῶν τοῖς ἁγίοις τεθεολογη-
 μένων. Καὶ δὴ γενομένης, τῶν ἑτεροδοξούντων ἀπα-
 τῆσαι μὴ βουληθέντων, ἀλλ' ἀπειπόντων τοῦτο κα-
 θάπαξ, ὁ εὐσεβέστατος ἐκέλευσε βασιλεὺς, πολλῶν
 δογματικῶν κεφαλαίων προβεβλημένων εἰ; ζήτη-
 σιν.)
 εἰ Πρώτου μὲν, εἰ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ θεοπρεπῆς διάκρι-
 σις οὐσίας καὶ ἐνεργείας· ἔπειτα διακρίσεως ἀνε-
 φανείσης, πότερον ἢ ἐνέργεια αὕτη κτιστὴ ἐστὶν, ἢ
 ἀκτιστος· τρίτον δὲ, εἰ γε ἀκτιστος ἀποδειχθεῖ ἢ
 θεοπρεπῆς αὕτη ἐνέργεια, πῶς ἂν τις ἐκρύγοι τὴν
 παρὰ τοῦτο σύνθετον τὸν Θεὸν εἶναι νομίζειν, ἕως
 οἱ ἑτεροδοξοῦντες προσφέρειν τολμῶσι τῇ τοῦ Θεοῦ
 Ἐκκλησίᾳ· τετάρτου δὲ, εἰ γε ἢ φωνῇ τῆς θεότητος
 οὐκ ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς θέας ἐνερ-
 γείας παρὰ τῶν θεολόγων ὑμνηταί. Ἐκ τούτου γὰρ
 τὴν τῆς διθείας ἀμορφίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ
 καταχέουσιν οἱ ταύτης πολέμιοι· πέμπτου δὲ, εἴπερ
 οἱ θεολόγοι κατὰ τι τὴν οὐσίαν τῆς ἐνεργείας ὑπερ-
 κείσθαι φασιν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο τοῖς ἐναντιουμένοις
 ὑπὸ μέψιν τελεῖ.)
 εἰ Καὶ λοιπὸν εἰ Θεοῦ μετεχομένου, πότερον κατὰ
 τὴν οὐσίαν ἢ μετοχή, ἢ κατὰ τὴν ἐνέργειαν.)
 εἰ Ἐποσούτων προκειμένων ἡμῖν ζητημάτων ἀρτίως,
 οὐ χρὴ περὶ πάντων Θεοῦ ποιεῖσθαι τοὺς λόγους,
 γένοιτο γὰρ ἂν οὕτως ἢ τοῦ ζητουμένου κατάληψις
 οὐδαμῶς ἀκριβής, οὐδὲ κατὰ τὴν ἡμετέραν προθε-
 σιν, ἀλλὰ περὶ ἑκάστου ἰδίᾳ διαλαθόντες, ἐφ' ἑτέρων
 ἤδη χωρῶμεν, ὀδηγοῖ; ἀπλανεῖσι χρώμενοι τοῖς σε-
 πτοῖς θεολόγοις.)
 εἰ Καὶ πρῶτον, εἰ δοκεῖ, περὶ τοῦ πρώτου λέγω-
 μεν. Ἄρ' ἐστὶ θεοπρεπῆς ἐπὶ Θεοῦ διάκρισις οὐσίας
 καὶ ἐνεργείας, ἕως τοῖς διαφερομένοις ἀκρίβηται,
 πολλὰ τε ἄλλα ἄτοπα, καὶ πολυθεῖαν ἐκ τούτου συν-
 ἄγειν οἰομένοις, ἢ ταυτὴν πάντη καὶ ἀδιάφορον;)
 Καὶ μετὰ μικρὸν, εἰ καὶ θεολόγων, φησὶν, ὡς ἔχουσιν
 περὶ τούτων γνώμης, εἰς ἐπήκουσιν πάντων ἀναγνο-
 τθέντων, ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ μὴ μετὰ τοῦ ἡνωμένου
 καὶ τὸ διακεκριμένον τῆς θέας οὐσίας καὶ ἐνερ-
 γείας πρεσβεύοντες θεοὶ τὲ εἶσι, καὶ πολλοῖς ἀπό-
 ποι; ἑαυτοῦ; περιβήλουσι.)
 εἰ Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Διονύσιον, τὸ μηδὲ μί-
 δύναμιν ἢ ἐνέργειαν ἔχον οὐτε ἐστὶν, οὐτε τί ἐστ.)
 οὐτε ἐστὶ παντελῶς αὐτοῦ θέσις, οὐδὲ ἀφίρειται.
 Τὸ δὲ ἔχον, οὐ ἔχει κατὰ τι πάντως διαφέρει. Εἰ οὐ
 οὐκ ἐστὶ διαφορὰ τις θέας οὐσίας καὶ ἐνεργείας,
 οὐκ ἐστὶν ἔχειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν. Τὸ
 δὲ μὴ ἔχον ἐν ῥ' γε:αν ἀνενέργητόν ἐστι, τὸ δὲ ἀνε-
 ἐργητόν κ.λ. ἀνυπαρκτόν.)
 εἰ Τοῦ δὲ Σεφοδρου Δαμασκηνοῦ γράφοντος, Ἐργον
 μὲν θέας φθεσε; ἢ προαιώνιος; γέννησις, ἔργον ἢ
 θέας θελήσεισι; ἢ κτίσις· καὶ τοῦ ἁγίου Κυριλλου,
 Τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστὶ, φθεσε; δὲ τὴν γεννη-

φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταυτὸν· οἱ ἀδιάφορον εἶναι λέγοντες τὴν θεῖαν οὐσίαν, καὶ τὴν θεῖαν ἐνέργειαν, ἐπειδὴ κατ' ἐκείνον τῆς φύσεως ἐστὶ τὸ γεννῆναι, ἐστὶ δὲ κατ' αὐτοὺς ἀδιάφορος τῆς φύσεως ἡ ἐνέργεια, ἔσται κατ' αὐτοὺς καὶ τῆς ἐνεργείας τὸ γεννῆναι, καὶ οὕτω τὰ ποιήματα ἔσονται γεννήματα ἀΐδια, ὡς ἐκ τῆς θείας φύσεως ἔντα. Ἐπεὶ δὲ πάλιν τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τὸ ποιεῖν, ἡ δὲ φύσις ἀδιάφορος τῇ ἐνεργείᾳ κατ' αὐτοὺς, τῆς φύσεως ἔσται τὸ ποιεῖν. Καὶ οὕτω κατ' αὐτοὺς τὰ ἐκ τῆς φύσεως ἔσονται ποιήματα. » Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ τοῦ σεπτοῦ τόμου.

Ὁ δὲ Γρηγόριος, τοῖτοις αἰσχυρῶς πᾶν καὶ ἀδόξως ἐπιφυσόμενος, καὶ παρεξηγεῖσθαι καὶ διαστρέφειν ἐπιχειρῶν, νῦν μὲν διὰ τοῦ τῆς συνόδου τότε προεστηκότος, καὶ τῶν ἱερῶν ἀγώνων τε καὶ δογματικῶν ἐξάρχοντος, Γρηγορίου φημι τοῦ πᾶν, τοῦ τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης, μᾶλλον δὲ δι' ἐκείνης τῆς Χριστοῦ καθολικῆς Ἐκκλησίας κοινῶς φωστῆρος, νῦν δὲ καὶ διὰ πάσης ἡμεῖς τῆς τῶν Πατέρων ἐκείνης συνόδου πλειοψηφίᾳ τὴν συκοφαντίαν τε καὶ τὴν βλασφημίαν κατὰ τῶν ἱερῶν ἡμεῖς διδασκάλων καὶ τῆς ὀψήλης καὶ ὑπερφυστοῦ Πνεύματος θεολογίας ἔχει, ὡς περ εἰς τοῦτο τάξας ἐπίτιδες αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ τοῦτ' αὐτὸ καινὴν ἔμπορίαν γήρως ἰσχύου καὶ κενῆς φιλοσοφίας πεποιημένος, τὴν τῶν ἁγίων καὶ ὑπερφυσίων φημι καταδρομὴν καὶ χλευσὴν, καὶ ἀκόλαστον καὶ τολμηρὸν ὕβριν, οἷ' ἀνεπεξίεσθαι νῦν, καὶ τοὺς πρόποντας ἐπάγειν ἐλίγχνους τὸ συνεχὲς διακείμενα τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἐλίγχνων καὶ λόγων τοῦ προτεθέντος συνοδικοῦ τόμου, καὶ ἀκαιρὸν πως, καὶ οὐδὲ συγχύσειως ἐκτός εἶναι νομίζω. Διὸ καὶ τῆς ἀκολουθίας ἐχόμενοι τῶν προλαβόντων καὶ αὐθις, καὶ μάλιστα διὰ τοῦτον τὸν συκοφαντήν, ὃς τὰς μακρὰς ἐκείνας λοιδορίας κατὰ τῆς συνόδου συνεῖρων, κάκεινα τοῖς ἄλλοις προστίθῃσιν, ὡς οὐδὲ λέγειν, οὐδ' ἐπεξεργάζεσθαι τοπαρᾶπιν ἴσμεν τὰ προτεθέντα, οὐδὲ γε τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεολόγους καὶ διδασκάλους εἰς μαρτυρίαν τῶν οἰκείων λόγων εἰσάγειν, ἀλλὰ κομπάζειν μὲν εἰς πᾶντας ἁγίους, ὀνόματι μόνῃ προβεβλημένοι, παράγειν δὲ τὰς ἀληθείας οὐδέναις, μηδὲ γὰρ εὐπορεῖν ὄλω; τοιοῦτων· διὰ δὲ ταῦτα πάντα, καὶ τὸ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας εὐθῆ, καὶ ἀσύγχυτον καὶ εἰλικρινῆ, καὶ παρ' ἡμῶν τοῖς ἐντεταγμένοις πᾶσι προκείσθαι, καθὰ δὲ καὶ φάσας ἀνωθεν κοινῆ παρὰ τῆς κοινῆς τῶν Πατέρων προὔτιθη συνόδου, ἐπὶ τὸ συνεχὲς καὶ τὴν ἀρμονίαν ἀνακτεῖν αὐθις τὸν λόγον. Τί γοῦν ὁ ἱερὸς αὐθις τόμος; ἢ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, φησὶ, καὶ πάλιν γράφοντο· ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν πρὸς Ἑρμείαν διαλογικῶν, πρὸς δὲ τούτοις ἄπασιν πεποιηθῆσθαι φάμεν ἐξ ἐνεργείας Θεοῦ πῦρ τε τὸ καυστικόν, καὶ μὴν καὶ τὸ ὕδωρ διαφύχειν εἰδὼς, οἱ ταυτὸν, καὶ ἀδιάφορον οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν εἶναι λέγοντες, ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας τὸ τε ὕδωρ, καὶ τὸ πῦρ λέγειν ἀναγκασθήσονται. Καὶ οὕτω καὶ τῆς Ἑλλήνων πλάνης ἡ νῦν κακοδοξία χείρων κειθέστηκεν, εἴπερ ἐκείνοι μὲν τὴν λογικὴν μόνην ψυχὴν ἐκ τῆς οὐσίας

Α τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐνόμισαν, αὗτοι δὲ γε καὶ τὰ ὕλικα ταῦτα καὶ αἰσθητὰ σώματα·

ἢ Ἄλλὰ καὶ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμίν, εἰρηκότος, ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐν ἐπιλίῳ ἐξηκοστῇ τετάρτῃ τῆς εἰς τὸ τοιοῦτον Εὐαγγέλιον ἐρμηνείας, τοῦτο διασαφῶν τὸ ῥητὸν, κατὰ τὴν δύναμιν ἐνταῦθα φησὶν εἰρησθαι αὐτό. Καὶ γὰρ περὶ τούτου ἦν ὁ λόγος ἄπας αὐτῷ. Εἰ δὲ ἡ δύναμις ἡ αὐτὴ, εὐθὺς δὲ καὶ ἡ οὐσία. » Καὶ μετὰ βραχέα, « Οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἄλλη δι' ἄλλης οὕτε οὐσίαν, οὕτε δύναμιν μαθεῖν. » Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου εἰπόντος, Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν, ὁ θεὸς οὗτος Χρυσόστομος ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιλίῳ, « Ἴδωμεν, φησὶ, τί ὁ Φιλίππος ζητεῖ ἰδεῖν· ἄρα τὴν σοφίαν τοῦ Πατρός; ἄρα τὴν ἀγαθότητα; Οὐχί, ἀλλ' αὐτὸ τί ποτε ἔστιν ὁ Θεός, αὐτὴν τὴν οὐσίαν. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν ἐξηγούμενος τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, τὸ λέγων, Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη, « φρόνημα εἶπε σαρκὸς τὴν φρακίαν, φησὶ, καὶ φρόνημα πνεύματος τὴν χάριν τὴν δεδομένην, καὶ τὴν ἐνέργειαν τὴν τῇ προαιρέσει κερνωμένην τῇ χρηστῇ, οὐδαμῶς περὶ ὑποστάσεως ἐνταῦθα καὶ οὐσίας διαλεγόμενος. » Καὶ αὐθις ὁ αὐτὸς Χρυσόστομος ἐν τῷ λόγῳ ᾧ ἐξηγεῖται τὸ, Θεὸς τὴν χεῖρ σου ἐκπὸ τῶν μηρῶν μου, καὶ δημοσον, τάδε κατὰ λέξιν φησὶ· « Λυχνία ἦν ἀνθρώπος ἡ σὰρξ ἡ δεσποτικὴ, ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐλλάμψεις ἐπαπλαστοῖν χάριτι δέξασα. Ἐξελείψεται, γὰρ φησὶν Ἡσαίας, ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἀνθος ἐξ αὐτῆς ἀναθήσεται, καὶ ἐκπαυύσεται ἐκ' αὐτῶν Πνεῦμα Θεοῦ, πόλον; Τὸ πολυμερὲς τὰς ἐνεργείας, καὶ πολὺ τῆ φύσει. Ἐπαναπαύσεται Πνεῦμα Θεοῦ. Ἐνταῦθα τὴν οὐσίαν ἐρμηνεύει. Τὸ δὲ ἐπαγόμενον τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος λέγει, Πνεῦμα Θεοῦ, Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, Πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, Πνεῦμα φόβου Θεοῦ, τὰς ἐπὶ τὰς χάριτας τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐκπαυύσας τῷ σώματι τῷ δεσποτικῷ, ἐκείνας σχηματίζου ἐν τύπῳ ἐκταλύχων. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς θεὸς Χρυσόστομος, ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ, « Οὐ πάντα, φησὶ, τὰ χαρίσματα λαμβάνει τις, ἵνα μὴ τις τὴν χάριν φύσιν εἶναι νομίση. »

ἢ Ἦκουσας, ὡ φιλόσοφε, διαφορὰν οὐσίας θείας, καὶ δυνάμειος τε καὶ ἐνεργείας, οὐ κάτωθεν καὶ ἀπὸ γῆς, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν οὐρανῶν ἀντικρυς, δι' εὐαγγελιστῶν τε καὶ ἀποστόλων, καὶ τῶν τούτους ἐξηγουμένων ἱερῶν Πατέρων καὶ θεολόγων, ἐξαισιῶν τι καὶ λαμπρῶν ἀστράπτουσας, καὶ δαδουχοῦσαν πᾶσαν ἡμεῖς τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ὡς ἐξ ἀνατολῶν εἰς θυμὰς διαδιδόσθαι τὰς ὑπερφυσίαις; καὶ ταύτης ἀκτίνας, οὐδὲν ἀλαμπές τε καὶ σκοτεινόν, οὐδὲ σκολιόν τι καὶ στραγγαλιώδες καὶ γρίφον ἐν ἑαυτῇ φέρουσαν, ἀλλὰ πάντα προτιθεῖσθαι εὐθέα τοῖς νοοῦσι κατὰ τὸν παροιμιακὸν φημι λόγον, καὶ ὀρθῶς τ.Ι.; εὐρίσκουσι χάριν; Καὶ εἰ πρὸς τὴν ἀστραπὴν ταυτηνί, μᾶλλον δὲ τὸν ἱερὸν ἂν εἰποιμὶ τῆς θεολο-

γιας ἤλιον, ἀντιβλέπειν τε καὶ ἀντιλέγειν ἰσχυεῖς ἄλλως, διὰ τὴν μὴ κατὰ πρόσωπον ἀσχιάρδαμυκτι πρὸς τὰς λαμπράς; ἐκείνας καὶ ὑπερκοσμοῦς ἔστις ἀκτινας, καθὰ δὴ καὶ τοὺς ἀετοὺς τοὺτους φασὶ ταῖς ἡλιωκαῖς ἀκτεῖσι τὰ τέκνα προσάγειν, καὶ οὕτω τῶν γνησίων διακρίνειν τὰ νόθα, ἀλλὰ πρὸς μὲν ἐκεῖνα γλαυκῶς ὀφθαλμοῦς ἢ νυκτερίδος ἀντικρυς φέρεται, πρὸς δὲ τοὺς παρηλίους, ἢ καὶ τὴν τῆς σελήνης; παρὰβλέπων, οικειότερον εἰπεῖν μᾶλλον, ἢ βλέπων, ἀγλῶν τινα, καὶ σκότος, καὶ βαθεῖαν ὀμίχλην καταψύδεσθαι τολμᾶς τοῦ νοητοῦ ἐκείνου ἡλίου, τὰ τῆς σῆς δηλαδὴ ψυχῆς τε καὶ διανοίας ἀλλόκοτα πᾶθη, ὅφ' ὧν ἐλευνόμενος ὡς μὴ ὠφελος χάριστα, καὶ ἐν νυκτὶ πόνηράν ἐσχηκῶς ἐλπίζα κατὰ τὸν μακάριον εἰπεῖν Ἰησοῦαν, καὶ τῷ ψεύδει κατὰ τὸν αὐτὸν αὖθις εἰρη-
B κῶς, καὶ αὐτὸς σκεπασθῆσεσθαι, τὰς καταγελάστους ἐκείνας ἑνοτάσεις, καὶ τὰ τῶν σὺλλογισμῶν εἰδωκά, καὶ τὰς κοινὰς τῶν θεολόγων παρεξηγήσεις, καὶ τὴν δ' ἄκενον ἔριν, καὶ τὴν ἀδολεσχίαν συνειρεῖς, τὸ ἐξ ἔμμου πλέκων σχοινίον, καὶ τῆς σκιδᾶς κατατρέχων τῆς σῆς, καὶ καινὸν τι παράδειγμα καὶ συμφορὰν ἀντικρυς τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ παρεισάγων τὰ σ, πρὸς δ' καὶ παιδίων ἠρυθρίασεν ἂν;

Ἄλλὰ πρὸς μὲν ἐκεῖνα, καθὰ προφῆην, ὕστερον Θεοῦ δηλαδὴ λόγον διδόντος κατὰ μέρος ἐροῦμεν· νῦν δὲ ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν, καὶ τὸν ὄρον τῆς εὐσεβείας στρέψον ἡμῖν αὖθις τὸν λόγον, καὶ τὰ λέγοντα τοῖς φθάσαι προσθετέον. Οὐδὲ γὰρ ὅσιον ὄντως οὐδὲ λυσιτελεῖς, ἐκείνων πρὸ τοῦ τέλους ἀποσχίσθαι τῶν λόγων.

Ἀνάγνωθι τοιγαροῦν. Ἄλλὰ καὶ τοῦ ἀγίου μαρ-
C τυρος καὶ φιλοσόφου, φησὶν, Τουστίνου γράφωντος, ὡ; ἔρα τοῦ Θεοῦ ἔχοντος οὐσίαν μὲν πρὸς ὑπαρξίν, βούλησιν δὲ πρὸς ποιήσιν, ὁ ἀποβόλιτων οὐσίας τε καὶ βουλῆς τὴν διαφορὰν, καὶ τὴν ὑπαρξίν ἀποβόλιπτει τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ποιήσιν, οὐ φανερῶς οἱ τὴν διαφορὰν ἀθετοῦντες οὐσοί, καὶ τὸν Θεὸν ἀρνούμενοι, καὶ τὸ αὐτόματον δοξάζοντες δεικνύνται; Κατὰ γὰρ τὸν ἐκ Δαμασκού θεῖον Ἰωάννην ἐνεργεία ἔστι καὶ ἡ βούλησις, ὡς ἐν τῷ περὶ ἐνεργείας τριακοσῶ ἔκτω τῶν δογματικῶν κεφαλαίων διασαφεί. Εἰπὼν γὰρ πρότερον περὶ τῶν ἄλλων, καὶ δὴ καὶ βουλῆσειω; ἀθρωπίνης τε καὶ θείας, ἐπάγει εὐθύς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐφεξῆς κεφαλαίου ἐπὶ λέξεως οὕτω·
 Ἔρη γινώσκαι ὡς πᾶσαι αἱ δυνάμεις αἱ προειρημέσαι, αἴτε γινωστικαί, οἴ τε ζωτικαὶ καὶ φυσικαὶ καὶ τεχνικαὶ, ἐνεργεῖσι λέγονται. Ἐνεργεῖα γὰρ ἔστιν ἡ φυσικὴ ἐκάστης οὐσίας δύναμις τε, καὶ κινήσις, ἥς μόνον ἐστέρηται τὴ μὴ ὄν. »

Τούτων τοίνυν οὕτω πᾶν τοι σαφῶς διευκρινηθῆντων, καὶ τῆς διαφορᾶς μάλ' ἐναργῶς καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ἐνῆν ἀποβεδειμμένης, οὐκ ἐν πειθοῖ ἀνθρωπίνης σοφίας, κατὰ τὴν θεσπίσιον Παῦλον, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος ἀγίου, ταῖς τῶν Πατέρων δήπου θεοποιητοῖς θεολογίαις ἢ θεῖα σύνοδος, Ἐδει τοὺς καὶ ὀπωσινοσοῦν, ἔφη, περὶ τούτου διαφέρεσθαι πειραθέντας, νῦν γοῦν εἰ καὶ μὴ πρότερον, τὴν τῆς φιλοσοφίας νόσον, τῆς ἐαυτῶν διανοίας εὐσεβῶς ἐξληλακάνει, καὶ τοῖς κοινῶς ἡμῶν καθηγεμέσι

καὶ διδασκάλοις τῆς εὐσεβείας εὐ μάλα προθύμως ἐθελῆσαι πεισθῆναι, σάλπιγγος ἀπάσης περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ἐνεργείας, μονονουχὶ λαμπροτέρας φωνᾶς ἀφιεῖσι, καὶ μηδὲν τι μηδὲλως ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἀντιβαίνειν, καὶ πειρᾶσθαι πολυπραγμασιῶν περαιτέρω, τίς ἢ ἐνεργεῖα, καὶ ποσαπὴ ἢ διαφορά, καὶ πῶς ἂν γένοιτο αὕτη; οὐ γὰρ, ὡς ἔοικε, τοῦ Χρυσοστόμου Πατρὸς ἀκηχθᾶσιν, ἐν οἷς τὸ κατὰ Ἰωάννην θεῖον Εὐαγγέλιον ἐξηγεῖται, διδάσκοντας ἀνερμήνευτον, καὶ ἀπερινόητον, καὶ ὑπὲρ τοῦς τῆς φύσεως νόμους, τὴν θεῖαν ἐνεργεῖαν εἶναι.

Ἐἰ γὰρ τούτου, φησὶ, τοῦ Πνεύματος, οὐ τὴν αἰσθησὶν δέχη τῇ ἀκοῇ καὶ τῇ ἀφῆ, ἐρμηγεῦσαι οὐκ οἶδας οὐδὲ τὴν ὁδὸν, πῶς τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖαν περιεργάζῃ, τὴν τοῦ ἀνέμου οὐκ ἐπιστάμενος, καίτοι φωνὴν ἀκούων; Τὸ δὲ, Ὅπου θέλει πνεῖ, πρὸς παράστασιν τῆς τοῦ Παρακλητοῦ εἰρηται ἐξουσίας. Εἰ γὰρ τούτο οὐδεὶς κατέχει, ἀλλ' ὅπου θέλει φέρεται, πολλῶ μᾶλλον τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖαν οὐ φύσεως ὀνηθῶσονται νόμοι κατασχεῖν, οὐχ ὅροι σωματικῆς γεννήσεως, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν.»

Οὐδὲ γε τοῦ μεγάλου Βασιλεῦς, Ἐννομιῶν ἀντιλέγοντος, καὶ θεολογοῦντος, ὡς ἔρα εἰ μέλλοιμεν ἅπαντα τῇ καταλήψει μετρεῖν, καὶ τὸ τοῖς λογισμοῖς ἀπερληπτον μηδὲ εἶναι τὸ παράπαν ὀποληθᾶναι, οἰχῆσεται μὲν ὁ τῆς πίστεως, οἰχῆσεται δὲ ὁ τῆς ἐλπίδος μισθός. Πῶ; δ' ἂν εἴημεν ἐτι τῶν μακαρισμῶν ἀξιοῖ τῶν ἐπὶ τῇ πίστει τῶν ἀοράτων ἀποκειμένων, οἱ μόνους τοῖς κατὰ λογισμὸν ἐνεργῆσαι παιδόμενοι; *Πόθεν ἐμυταιώθησαν τὰ ἔσθη, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία;* Οὐκ ἐπειθὲ τοῖς τῶν λογισμῶν φαυνομένοις ἀκολουθοῦντες, τῷ κηρύγματι τοῦ Πνεύματος ἀπειθοῦσι; Τίνας δὲ Ἰσοῖας ἀπολωλότας ὀβριεταί; *Θῆαι οἱ σοφοὶ παρ' εαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμους.* Οὐ τοὺς τοιούτους; Καὶ μετὰ τινα κλίβιν ὁ τόμος, Φέρε νῦν ἡμεῖς, φησὶ, τῷ παρὰ τῶν Πατέρων πρεσβευσόμενῳ Θεῷ βαρβήσαντες, περὶ τῶν ἐνώσεως καὶ διακρίσεως τρέπου θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας βραχέ ἄττα πειραθῶμεν διεξιέναι, οὐκ οἰκοῦντες λογισμοῦς ἐξευρίσκειν ἐπιχειροῦντες, εἰ; συνηγορεῖν τινὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν εὐσεβῶ; πάλαι τεθεολογημένων, ἀλλ' ὄνπερ ἅπανταχοῦ τρεῖν ἐσπουδάκαμεν νόμον,

D τὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα διὰ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας πιστούσθαι, καὶ μηδ' αὐτῶν παρ' εαυτῶν τρεσπιθέσθαι, ἢ ἀφαιρεῖν τῶν τούτοις δογματισθέντων, τούτῳ δὴ καχρημένον κινεῖσθαι, τὴν θεῖαν ἐνεργεῖαν ἐκ τῆς θείας οὐσίας εἶναι διαβρήδην βούντων ἀκηχότες, οὐχ ὡς τὰ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ταῦτην εἶναι νομίζομεν, καθάπερ τοῖς διαφορομένοις σὺν πολλοῖς ἑτέροις ἀτόποις καὶ τούτο δοκαῖ. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων εἰρηται τὸ δ' ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἐπ' οὐδενὸς εἰρηται ποτε τῶν ποιημάτων, μάλιστα μὲν οὐν καὶ ἀκίρηται παντελῶς τοῦτό γε τοῖς ἀγίοις. Ὅ τε γὰρ μίγας Βασιλείας. Τὸ ποιούμενον, φησὶν, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ποιούντος; ἐστὶ καὶ ὁ θεός; *Δαμασκηνός,* Ἦ κτίσις εἰ καὶ μετὰ ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ

εοῦ οὐσίας. Καὶ πάλιν, Κτίσις δὲ καὶ ποιη-
 ῶθεν, καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κτίζον-
 ποιοῦντος γενέσθαι, τὸ κτιζόμενον καὶ
 π, ἀνόμοιον παντελῶς.

ἄλλ' οὐδ' ὡς ἔξω τῆς θείας οὐσίας αὐτὴν
 θείας οὐσίας ὑπειλήφαμεν εἶναι, ὡ; που
 ληρεῖν, οὐ τοσοῦτον ἀσεβῶς, ὅσον ἁμαθῶς,
 ναντίας ἐπῆλθε, μὴ ποτὲ τις οὕτω φρενῶν
 ἀλλ' οὐτιῶδη καὶ φυσικῆν ταύτην τοῦ Θεοῦ
 ὕσαν κατὰ τοὺς θεολόγους εἰδότες, ὡ; ἐκ
 ἰνίου φαίμεν τῆς θείας οὐσίας προερχεσθαι
 τηγάζειν, καὶ ταύτης χωρὶς οὐδέποτε θεο-
 ἀλλ' ἀδιαίρετον αὐτῆς ἀεὶ διαμένειν, ἐξ
 τῆ θείας συνυπάρχειν οὐσίᾳ, καὶ ἀχωρίστω;
 ν εἶναι, μήτ' αἰῶνι, μήτε χρονικῶ, ἢ τοι
 ε διαστήματι διαιρεῖσθαι πῆς θείας οὐσίας
 κμένην. ἀλλ' ἀχρόνως, καὶ προαιωνίως, ἐξ
 προύσιας, καὶ ἀδιασπείστω; αὐτῆ συνου-
 γάρ μέγας Ἀθανάσιος, Ὁταν δὲ, φησί, τὰ
 κρηγῆται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐν ἀγίω
 ι, ἀχώριστον ὄρω ἐνεργεσιαν τοῦ Πατρὸς,
 Γιοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ὁ ἐν
 εἰος Ἀναστάσιος, οὗ καὶ ἡ ἀγία οἰκουμε-
 κδος μεμνημένη, μέγαν τοῦτον προσεῖρη-
 τῶ. περὶ ἀπεριγράπτου δευτέρω λόγῳ αὐτοῦ,
 φησὶν, οἷα λέγειν περὶ Θεοῦ ἀνάχονται οἱ
 ι. Τῆ ἐνεργείᾳ, φησὶν, ἐν πᾶσιν ἔστιν ὁ
 ἢ οὐσίᾳ δὲ οὐδαμοῦ, ἐνεργεσιαν λέγοντες τὴ
 ἐκ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα. Φαίην δ' αὖ
 τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως ἀχώριστον εἶναι τὴν
 ν αὐτοῦ. Καὶ μετὰ τῶτα, Ἐνθα δὲ ἡ ἐνέρ-
 και, συνθεωρεῖται ταύτη καὶ ἡ οὐσία, ἐξ ἧς
 ται. Ἐκότερον γὰρ ἀπεριγράπτου, καὶ διὰ
 κνταλῶς ἀλλήλων ἔστιν ἀχώριστα. Κηρύττει
 ἡ ἐνεργεία τὴν λανθάνουσαν οὐσίαν, θεω-
 ε συμπαροῦσα τῇ ἐνεργείᾳ, χωρὶς αὐτῆς εἰ-
 δυναμένη. Καὶ αὖθις· Περὶ τὸ πᾶν ἔστιν ἡ
 ι, ταύτης δὲ ἀχώριστος ἡ οὐσία καθέστηκεν.
 ἢν, ὡσπερ τὴν ἔνωσην θεῖαν καὶ ἀίδιον, οὐ
 ῶ ἀχωρίστῳ, ἀλλ' ἄλλοις τε πολλοῖς, καὶ δὴ
 κινότητι τοῦ ἀκρίστου καὶ ἀπεριγράπτου
 ἢν τῶν ἁγίων θεολογίαν κηρύττεμεν, οὕτω
 διακρίσειν καὶ διαφορὰν, κατ' αὐτοὺς πάλιν,
 τῆ καὶ ταύτην δοξάζειν ἐγνώκειμεν, οὐκ
 τελετῆ διασπασμὸν ἐντεῦθεν οὐτὰ καὶ διαι-
 κιασπῶντας, οὐδέ τινα ἐκφυλον τὴν διαφο-
 ἴτην καὶ φυσικὴν ἀλλοτριώσιν ἔγνωσύντες, ἢ
 ιάσει χωρίζοντες ἀλλήλων ταῦτα, ἀπαγε!
 ν ἐπιδιέχεσθαι τὰ κατὰ φύσιν αἷτια καὶ ἀ-
 ισιμῆμεθα παρὰ τῶν ἁγίων, ὅταν τῶ λογί-
 οπερεπῶς διακρίνομεν. τὰ φύσει ἡνωμένα
 αἶρτα. Ἀθανάσιος γὰρ ὁ μέγας ἐν τῷ κατὰ
 ἢν πέμπτῳ λόγῳ αὐτοῦ ἄλλο φησὶν εἶναι
 ἰνος, καὶ ἄλλο τὸ ἐξ οὗ ἔστι, κατὰ τοῦτο ἀρα
 δὲ μὴ δύο εἶη, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λέγαιτο,
 ὁ αὐτὸ αἷτιον καὶ αἷτιατὸν, γενῶν καὶ γεν-
 ν, ἔπερ ἄτοπον ἐπὶ Σαβελλίου δέδεικται.
 καὶ τῆς ἐνεργείας ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι κατὰ
 ὀλόγους ἄπαντας πεπιστευμένης, τὸ τε ἄλλο

καὶ ἄλλο εἶναι, καὶ δύο εἶναι, πάντεσθιν διετηνο-
 χῆναι ἀλλήλων ἐνεργῶς ἀναπέφνηε, κατὰ τὸ ἐξ οὗ,
 καὶ ἐκ τῶ, τὸ αἷτιον δηλαδὴ καὶ τὸ αἷτιατὸν, ὡς
 ἂ πολὺς οὗτος; τὰ θεῖα διδάσκει θεολογῶν. Καὶ μετὰ
 εἶνα· Ἐστω δὲ, φησί, παράδειγμα ἀνθρώπινον, τὸ
 πῦρ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπαύγασμα, δύο μὲν τῷ εἶναι
 καὶ ὄρασθαι, ἐν δὲ τῷ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀδιαίρετον εἶ-
 ναι τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ. Ὡσπερ τοίνυν ἐπὶ τοῦ πυ-
 ρός, καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτός, τοῦ μὲν φύσεως καὶ
 αἷτιου ὄντος, τοῦ δὲ φυσικῶ καὶ αἷτιατοῦ, τὸ τε ἐν
 διὰ τὸ ἀχώριστον καὶ τὸ διάφορον εὐθις, διὰ τὸ αἷ-
 τιον καὶ αἷτιατὸν εἰρηκεν, οὕτω κάπὶ τῆς θείας φύ-
 σεως, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐνεργείας, τὸ ἐν καὶ τὸ δι-
 φορον ἡμῖν ἐκληπτίον, τὸ μὲν κατὰ τὸ ἡνωμένον
 καὶ ἀδιαίρετον, τὸ δὲ κατὰ τὸ αἷτιον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ
 ὄη τοῦ αἷτιου. Οὕτε γὰρ τὸ ἐν τὴν διαφορὰν ἀπελα-
 νει, οὕτε μὴν ὄλω; ἢ διαφορὰ τὸ ἐν ἀνατραπει. Ἄλλ'
 ἐκότερον κατὰ τοὺς ἁγίους εὐσεβῶς θεωροῦμενον,
 οὐδ' ὄτιον ὑπὸ θατέρου παραδιδάσθαι δύνησεται.
 Ἄλλὰ καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος τὴν ἐν τοῖς αἷ-
 τίοις τοῦτοι; καὶ αἷτιατοῖς διαφορὰν εὐ μάλα εἰδῶς
 ἀληθείας ἐξεχομένην, καὶ μὴδ' ὄπωσοῦν τῷ κατὰ
 τὴν φύσιν ἀδιαφόρῳ λυμαινομένην, Ἀδλαβίῳ γρά-
 φων, Τὸ ἀπαράλλακτον, ἔφη, τῆς φύσεως ὁμολογούν-
 τας, καὶ τὴν κατὰ τὸ αἷτιον καὶ αἷτιατὸν διαφορὰν
 οὐκ ἀρνούμεθα, ἐν ᾧ μόνῳ διακρίνεσθαι τὸ ἔτερον
 ἐκ τοῦ ἔτερου καταλαμβάνομεν, ἐν τῷ τὸ μὲν αἷτιον
 πιστεύειν εἶναι, τὸ δὲ ἐκ τοῦ αἷτιου.

Ὁ δὲ γε ὀδεκφὸς αὐτοῦ, καὶ μέγας ὄντως Βασί-
 λειος τοσαύτην φαίνεται ἀπαξιαλῶς τοῖς αἷτιοῖς
 τοῦτοι; καὶ αἷτιατοῖς τὴν διαφορὰν παρέχων, ὡ; καὶ
 τάξιν ἐκ φυσικῆς ἀκολουθίας ἐπ' αὐτὴν δογματίζειν,
 καὶ τὸ πρότερον, καὶ τὸ δεῦτερον ἐπὶ τε τοῦ αἷτιου
 καὶ αἷτιατοῦ λέγειν οὕτωσὶ διακρίσειν, καὶ τῶν ὀτό-
 πων καὶ παραλόγων εἶναι νομίζειν τὸ μὴ ἡμολο-
 γεῖν, ἀλλὰ ἀρνεῖσθαι ταῦτα. κερῶσθαι. Καὶ ἡ μὴ
 συνιδεῖν τὴν διαφορὰν ταύτην τὸν Εὐνόμιον ἔφη, ἢ
 καὶ ἀποκρύψασθαι ταύτην ἐκόντα γράφειν. Ἐκείνο
 δὲ, ἢ οὐ εὐνοῖδεν ὁ Εὐνόμιος, ἢ ἐκῶν ἀπεκρύψατο,
 ὄτι ἔστι τι τάξεως εἶδος, οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν θεω-
 ρίας συνιστάμενον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκο-
 λουθία συμβαῖνον, ὡ; τῷ πυρὶ πρὸς τὸ φῶ; ἔστι τὸ
 ἐξ αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ γὰρ πρότερον τὸ αἷτιον λέγομεν
 δεῦτερον δὲ τὸ ἀπ' αὐτοῦ, οὐ διαστήματι χωρίζον-
 τες ἀλλήλων ταῦτα, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ, τοῦ αἷτιατοῦ
 προεπισνοῦντες τὸ αἷτιον. Πῶ; ὄν εὐλόγον ἀρνεῖ-
 σθαι τὴν τάξιν, ἐφ' ὣν ἔστι πρῶτον, καὶ δεῦτερον οὐ
 κατὰ τὴν ἡμετέραν θέσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν
 αὐτοῖς ἐνυπαρχούσης ἀκολουθίας; Παρά; τοῖς τῶν
 ἄπασιν ἀκριβῶς συνιδεῖν ἐκ τούτων τῆς καὶ ὄπωσο-
 οῦν λογίζεσθαι δυναμένοι; ὄπως τὸν ἔσον τρόπον
 ἀληθείας ὄμου καὶ εὐσεβείας ἐμῆλθε τῷ ἁγίῳ. Τῷ
 μὲν γὰρ οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν θεωρίας συνίστα-
 σθαι φάναι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκολουθία συμ-
 βαίνειν, ἐξ ἀφύκτου, καὶ πολλῆς καὶ φυσικῆς ἀνάγ-
 κης, καὶ λαμπρῶς ἀληθείας; ἔδειξεν ὄσαν τὴν ἐν τῇ
 τάξει ταύτῃ, διαφορὰν τῶν αἷτιατῶν τε καὶ τῶν αἷ-
 τῶν, καὶ ἄλλως ἔχειν. μὴδέποτε ἐγγωρεῶσθαι, ἀλλ'
 ἀεὶ τούτοι; ἀναγκαιῶς αὐθὴν ἐνθεωρουμένην τῷ ἔκ

μη διαστήματι. ἀλλὰ τῷ λογισμῷ χωρίζειν ταῦτα ἔπνευχεῖν, καὶ τὴν ἐν τῷ προτέρῳ καὶ δευτέρῳ διαφορὰν μόνῳ τῷ νῷ θεωρεῖν, φαίνεται δὴ πῶς τὸ τῆς ἐνώσεως χρῆμα σφόδρα εὐσεβῶς καταφαλισμένος, καὶ μὴδὲ μίαν εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς διακρίσεως ταύτης βλάβην εἰσάγων, ἀλλ' αὐτὴν τε τὴν ἑνωσιν ἀσύγγυτον εἶναι θεολογῶν, καὶ τὴν διαφορὰν ἀδιαιρέτον πάντῃ διδάσκων. Πάλιν τοίνυν Εὐνομίου τὴν τοιαύτην διαφορὰν παντάπασιν ἀνελεῖν πειρωμένου, ὁ μέγας οὗτος, Πῶς φησὶν, οὐδεμίαν διαφορὰν καταλείψεις, οὐδὲ τὴν ἐν τοῖς αἰτίοις πρὸς τὴν ἐξ αὐτῶν ἑνωπάρχουσαν; Οὕτω τὸ μὴδὲ μίαν διαφορὰν ἐπὶ τῶν αἰτίων καὶ αἰτιατῶν εἶναι δοξάζει τῆς Ἀρεῖου καὶ Εὐνομίου πρόδηλος ἐστὶ τόκος. Ἐκεῖνοι γὰρ τὸ ἐμοῦσιον ἀναίρειν πᾶσι τρόποις ἰσπουδακότες, ἀνηκόητες ἐν Εὐαγγελίοις τοῦ Κυρίου τὸν Πατέρα μείζονα ἑαυτοῦ εἰρηκότος, καὶ ταύτην πάντως διαφορὰν ἑνωσὶν δεδωκότος, ἐντεῦθεν εὐθύς τὴν μὲν κατὰ φύσιν διαφορὰν δυσσεβῶς παρεισάγειν ἐτόλμων, τὴν δὲ κατὰ τὸ αἰτιον καὶ αἰτιατῶν, ὡς μὴδὲ μίαν μηδαμῶ φησὶν ἀλλοτριώσιν ἢ διαίρειν δυνάμενην εἰσάγειν εἰδότες, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὴν τῆς φύσεως ἑνωσιν ἀδιάλυτον δεῖ συντηροῦσαν ἀπρηνοῦντο καθάπαξ. Πρὸς οὗς οἱ τρεῖς οὗτοι τὸν ὑπὲρ τῆς Τριάδος ἀνελάμβανοι γενναίως ἀγῶνα, ὡς ἐκείνων τὴν δυσσέθειαν ταύτην οὖσαν, καὶ τὸ μέγα καὶ ὑπερφυῖς τῆς Τριάδος μυστήριον ἀναίρουσαν, τῆς ἡμετέρας αὐτὴν Ἐκκλησίας ἀπελαύνουσαν ὡς θύνατον πορρωτάτω. Τοιγαροῦν εἰκότως οἱ μὲν τὴν διαφορὰν ταύτην ἀθετοῦντες νῦν τῆς ἐκείνων κακοδοξίας ἀλίσκονται μετ' ἐσχηκότες, οἱ δὲ στέργειν τε καὶ ἀσπάζεσθαι προθύμως ὁμολογοῦντες τῆς τῶν ἁγίων τούτων εὐσεβείας τε καὶ θεολογίας, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ μερίδος διατελοῦσιν ὄντες, ἠνωμένως κατ' αὐτοὺς τὰ θεῖα διακρίνοντες, καὶ διακακριμένως ταῦτα ἐνοῦντες.

Ἐν μὲν δὴ καὶ πρώτον, καὶ κυρίως ἦν τις φάσις τῆς τε θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας διακρίσεως εἶδος, διεννηθῆσαι δ' ἀλλήλων καὶ τῷ τὴν μὲν θεῖαν ἐνεργείαν μετέχεσθαι, καὶ μερίζεσθαι ἀμερίστως, καὶ ὀνομάζεσθαι, καὶ νοεῖσθαι πῶς, εἰ καὶ ἀμυδρῶς ἐκ τῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων, τὴν γε μὴν οὐσίαν ἀμίθεκτον, καὶ ἀμερίστον καὶ ἀνώνυμον εἶναι, ὡς ὑπερώνυμον δηλονότι καὶ ἀπερινόητον παντελῶς.

Τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα περὶ διακρίσεως οὐσίας Θεοῦ καὶ ἐνεργείας ὁ τῶν Πατέρων συνοδικῶς τόμος, πλείονα μὲν ἢ κατὰ τόμον τῷ μέτρῳ, οὕτω δ' ἰσχυρά τε καὶ ἀναντιβῆρητα, ὡς μὴδὲ προσθήκης ἡστυνοσοῦν, μηδ' ἐξεργασίας ἑτέρας καὶ ἐξηγησεως δεῖσθαι. Ἄλλ' ὁ Γρηγορᾶς, καίτοι γε τὴν ἀντιλογίαν καὶ τοὺς ἐλέγχους, ὡς αὐτὸς ἐκείνους φησὶ, πρὸς τὴν οικίαν ὑποσχόμενος συμμορίαν, καὶ οὐτῷ μάλα προσήκειν εἰπῶν τὴν τῆς εὐσεβείας ἀντιθίσιν καὶ τοὺς κατ' αὐτῆς ἀντιβῆρητικούς λόγους, οὐκ οἶδ' ἔτι πεθῶν, ἐξ ἀφειρητίας εὐθύς ἀθετεῖ τὰς ὑποσχέσεις, καὶ τῶν συνθηκῶν καταλύεται προφανῶς. Τοσαῦτα καὶ γὰρ τῶν ἱερῶν θεολόγων ἐν Μενύματι φιλοσοφούντων περὶ τοῦ προκειμένου,

ὡς καὶ δις κατὰ ταυτὸ, καὶ τρίς περὶ τῶν θεολογῆσαι τούτων τινάς, τοσαῦτα δὲ καὶ τῆς ἱερᾶς ἐκ-εξεργασαμένης τε καὶ θεολογησάσης συνόδου, ὁ δὲ καθάπερ ἐκκεκρωμένος, ἢ καὶ καθεύδων πρὸς πάντα σχεδόν, τῆς ἀρχῆς μόνης ἀπογοῦσται, καὶ τοῦ τέλους τῶν θεολογικῶν λόγων· οὐχ ὥστε τι τῶν προσηκόντων εἰπεῖν, ἢ ἀνταπεῖν, ὡς αὐτὸς φησὶ τῶς, ἦν γὰρ ἂν τι κάκεινο, ἀλλ' ὥστε συκοφαντῆσαι, καὶ καταψεύσασθαι, καὶ ὑβρίσαι μόνον συνήθως, πρῶτα μὲν τὴν σύνοδον καὶ τὸν ἱερὸν ὄρον ἐκείνων, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς κοινούς Πατέρας καὶ θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας, καθὰ δὴ καὶ προὐδὸν ὁ λόγος κατὰ μέρος δηλώσει.

Εἰπέ γοῦν, ὦ φιλόσοφε· προσερέθησμαι καὶ γὰρ ἀναγκαῖως· πόθεν τὸν καινὸν τῆς διαλέξεως τοῦτον τρόπον αὐτὸς τε μαθῶν ἔχεις, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ παρενεργῶν; Τίνας τῶν ἱερῶν θεολόγων ἐν τοῖς ἀντιβῆρητικῶς ἐπιμήσῳ τούτοις; καίτοι γε, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ὄντων, τῶν μὲν μετὰ τοὺς ἀποστόλους εὐθύς, τῶν δὲ χρίνοις ὑστερον, τῶν αἰρέσεων ἐκείνων, καὶ τῶν πολεμῶν ἀκμασάντων τῶν κατὰ τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Εἰ δὲ τούτοις οὐκ ἠδουλήθη ἀκολουθήσαι, καθάπερ εἶδει, ἀλλὰ τοὺς γε σοὺς φιλοσόφους καὶ ἑδασκάλους, καθηγεμόνας καὶ ὁδηγούς, εἶδει σε κεν τούτοις λαθεῖν τῶς διαλέξεως τρόπους, καὶ λόγων ἀντιβῆρητικῶν ἰδέαν παρ' αὐτῶν παιδευθῆναι, καὶ οὕτω γράφειν τε καὶ λέγειν, καθ' ὧν ἀπεχείρησας λέγειν. Ἐκεῖνοι καὶ γὰρ, ὡς οἶσθα, πάντας σχεδόν ἀντειπόντες ἀλλήλοις, καὶ τὰς ἀλλήλων περὶ τῶν ὄντων ἀνατετραφότας δόξας, καὶ τελευτῶν Ἀριστοτέλης τοῖς πᾶσιν ὡς εἶπειν ἐν τοῖς πλείοσιν ἀντειπῶν ὁμοῦ, οὐδαμῶς τῷ σῶ κεκρημένοι φαίνονται τρόπῳ, καὶ τῇ τῶν λόγων ἰδέᾳ, οὐδὲ ἐγγύς. Πῶς γάρ; τοῦ τῶν μὲν ζητουμένων, καὶ τῶν κεφαλαιῶν ἐμοῦ τῆς ὑποθέσεως τοσοῦτων καὶ τηλικούτων ὄντων, μὴδ' ἐπιστρεφομένου, μὴδὲ λόγον ὑπὲρ ἐκείνων τινὰ διδόντος, ὡς ἂν εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν εἴρητε, τῶν δὲ προοιμίῳν τε καὶ τῶν ἐπιφῶν τῶν θεολογικῶν ἐκείνων λόγων, ὅπερ ἔφη, ἀκροῖς διακτύλοις ὡσπερ παραπτομένου, οὐχ ἔν' εἴπη; τι τῶν δεδόντων, ἀλλ' ἔν' ὑβρίσης ἀκρατῶς, καὶ συκοφαντήσῃ; καὶ καταψεύσῃ τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦτο πόρρω καθ' ὑπερβολὴν, καὶ ἀναξίως τῶν ἑῶν φιλοσόφων καὶ ἑδασκάλων.

Εἰ δὲ λέγοις, ὡς οὐκ ἔσχες εὐρεῖν ὄλον ὁμοῦ τὸν συνοδικὸν τόμον, ἀλλὰ τὰς βραχείας ἐκείνας λέξεις πρὸς τοῦ σοῦ δεδγμένος Ἀγαθαγγέλου, πρὸς μόνους ἐκείνας ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς λέγειν ἐγνώκεις, πρῶτον μὲν οὐδὲ ἀληθές, ἀλλὰ πλάσμα, καὶ σκηρὴν, καὶ ψεῦδος προλαβῶν ὁ λόγος εἰσεῖξε τούτο. Εἰ δὲ καὶ ἀληθές καθ' ὑπόθεσιν ἦν ὁ σοὺς οὗτοις λόγος, οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον. Ἐδὲ σε γὰρ καὶ τὸ πλεόν, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ πᾶν ἔμα ζῆτεῖν, καὶ οὕτω; ἀντιλέγειν τοῖς κατὰ μέρος, καὶ λέγειν, καὶ γράφειν, καὶ μὴ ψεύδεσθαι προφανῶς οὕτω καὶ κατὰ σαυτοῦ, καὶ τῆς προστησαμένης σε σῆς πατρίας περιτρέπαιν τὸν λόγον, καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἀσχετὰ διαφθεῖρειν.

Ἀλλὰ τί ταῦτα δεῖ λέγειν, καὶ τί εἰκὸς ἀπαιτεῖν

γίεσθαι; Σὺ γὰρ καὶ τὸν συνοδικὸν αὐτὸν Ἀ δεξάμενος τηνικαῦτα τόμον, ὡς ἔφην, παρὰ τοῦ
 ν τόμον αἰτίας, καὶ λαβὼν, ἔσχες ἐφ' ὅσον
 ν τότε. Καὶ μάρτυς ὁ δεδωκώς οὕτως κρᾶ-
 ; βασιλεῖς, ἔ τὴν ἱερὰν συγκροτήσας ἐκείνην
 ν, καὶ προστάς εὐσεβῶς τοῦ τῆς πίστεως ὀρ-
 ῳγοῦ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων οἰκίᾳ χειρὶ καὶ
 ιασι βασιλικοῖς τὸν ἱερὸν ὑποσημηνάμενος;
 Καὶ οὐδὲ τοῦτον τὸν μέγαν ἡδέσθης παρόντα,
 ἄλλους καὶ καλοὺς κεκτημένον τούς συνειδὲ-
 ῶντας ἔτι καὶ περιόντας. Οὐτὺν, φιλόσοφε,
 φίας τε καὶ ἀληθείας θαυμαστῶς φροντίζεις
 ασιν.
 ος μὲν οὖν τὸν ἱερὸν τουτουὶ τῆς συνόδου

θαυμαστοῦ βασιλέως, καὶ μηδὲ ἀντιθέσθαι, μηδὲ
 στήναι πρὸς τὴν ὑπερφυᾶ τῆς ἀληθείας ἐκείνην
 ἰσχὺν ἔχων, πρὸς τὴν σκιάν ἐκείνης, καὶ τὰ ἀπηχῆ-
 ματα λέγειν δῆθεν ἐπιχειρεῖ τὰ μηδενὸς δξία λόγου.
 μᾶλλον δὲ τὰς κατὰ τῶν ἀγίων, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ
 παρ' ἐκείνων θεολογουμένου Θεοῦ βλασφημίας συν-
 εῖρων, σπερμολογῶν τε καὶ συμπλάττων ἐκείνα τὰ
 καταγέλαστα καὶ μηδενὸς δξία λόγου. Ἄ δὴ καὶ
 διαδειχθήσεται, προλιόντος τοῦ λόγου. Ἡμᾶς δὲ, καὶ
 πρὸς ἐκείνα καταβῆναι καιρὸς ἤδη, τῶν κατὰ μί-
 ρος αὐτοῦ διακοῦσαι λόγων, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἀρχὴν
 ἐκόντες εἰς τοῦτο καθήκαμεν ἑαυτούς.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟΝ ΓΡΗΓΟΡΑΝ ΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΤΡΙΤΟΣ,

Περὶ τε διαφορᾶς ἔτι θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας,

καὶ περὶ θείας δυνάμεως, ἣν ὁ θεὸς φυσικῶς ἔχει κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους.

ε δὴ οὖν, ὡ καλὲ Γρηγορᾶ, τὰ κατὰ τῆς ἱερᾶς Β
 συνόδου τε καὶ τοῦ τόμου γυμνά, τὸ μεταξὺ
 ἴν τῶν ὑβρεων, καὶ τὴν μακρὰν ἀδολεσχίαν
 ῶν καθόσον οἶόν τε, ἦν δὴ καὶ μάλιστα πρὸς
 ἴν διαλεγόμενος Ἀγαθάγγελον κατὰ τοῦ τῆς
 π καὶ τῶν θεῶν δογμάτων πρᾶστηκόςτος αὐ-
 ρεατῶς, Γρηγορίου φημι τοῦ μεγάλου. Πρῶτον,
 , ὡς ὄρας, ἔστιν ἐπιχείρημα, ὃ τ' ἴν μέγαν
 εἰ λέγοντα Διονύσιον, ὡς τὸ μηδεμίαν δύναμιν
 γειαν ἔχον οὐτ' ἔστιν, οὐτ' ἔστι παντελῶς αὐ-
 σεις οὐδὲ ἀφαιρέσεις. Καὶ ὄρα ὡς οὐχ ἀπλοῦν,
 οὐτ' εὐθύς ἀνειλήθει, ἀλλὰ μετὰ τῆς αὐτῶ
 ῦτο συνήθους παρεκτροπῆς. Σκεπτέον γὰρ ὡς
 ιας μὲν περὶ θείας θεολογῶν δυνάμεως, πρὸς
 ; ἄλλοι; καὶ τοῦτο φησιν, Ὅτι τὸ μηδεμίαν
 ν ἔχον οὐτε ἔστιν, οὐτε τί ἔστιν, οὐτε ἔστι
 ιῶς αὐτοῦ θέσις· ὃ δὲ συκοφάντης παρεντέ-
 μὲν κἀν τῷ τέλει, παρεντέθεικε δ' οὖν μᾶλλον
 τοῦ κόμματος ἀρχὴ τὴν ἐνεργείαν, ἴν' ἐφόδιον
 ἄς τὴν αὐτοῦ κακίαν. Προίῶν γὰρ εὐθύς τὸ
 ις δυνάμει; ὄνομα λήθης ἀφήκε φέρεσθαι
 σι, τὴν δὲ ἐνεργείαν ὡσπερ θεμέλιον ὑποθεῖς
 ιβουλίᾳ τὸν τῆς Χαλάννης ἐποικοδομεῖ κατὰ
 σθεΐας πύργον. Καὶ δείκνυται δι' οὐδὲν ἕτερον
 εἶψ χρησάμενός τε καὶ λυμηνάμενος, ἦ ἴνα τῆς
 συλλήπτωρᾶ τε δῆθεν ποιήσεται δυσσεβείας;
 κουργίας τὸν θεῖον ἐκείνον ἄνδρα, καὶ δι' ἐκεί-
 δικῆς ἤδη χειροῦσθαι καὶ τὴν τῶν ἀκρωμένων
 εἰλήτητα.
 ἴν οὖν σκοπῆς ἄπα; ἐστὶ τῷ λόγῳ τοῦ ἀντι-
 ου τουτουὶ τῆ κατ' εὐσεβείαν ἀληθεῖς τὸ δει-
 δεμίαν ἐνεργείαν καὶ δύναμιν φυσικὴν ἔχειν
 ἴν, καὶ ὀπωσοῦν τῆς αὐτοῦ διαφέρουσαν φύ-
 Καὶ οὕτ' αὐτῶ διὰ παντός ἔστι τοῦ λόγου τὸ
 ἰζόμενον, ὡς ἴν τοῖς ἔξῃς κατὰ μέρος; δειχθῆ-
 Περιουσίᾳ γε μὴν μανίας τῆς καθ' ἡμῶν, ἦ
 ρων ἀπορίᾳ τῶν καιριωτέρων καὶ ἀναγκαίων,

καὶ τοῖς περιττοῖς, καὶ μηδεμίαν πρὸς τὸ σπουδα-
 ζόμενον ἀντικρυς οὐσίαν, ἐπιχειρεῖ. Καὶ γίνεταί τού-
 τιμ προάγων οἶναί τις τοῦ κατὰ τῆς εὐσεβείας πο-
 λέμου, ἦν αὐτὸς παραποιήσιν οἰεται, καὶ προσθήκη
 ἴν τῷ τοῦ θεοῦ Διονυσίου βῆτῳ, κακῶς ἐκείνο εἰ-
 δῶς. Πρῶτον μὲν οὖν εἰ καὶ προσθήκη τις ἦν, καὶ
 μετὰθεσις λέξεως, ὡ φιλόσοφε, τῆς διανοίας ἐπτο-
 μένη τῆς θεολογικῆς, ὡς αὐτὸς φῆς, ἔτερίν τινα τῶν
 ὑγαινωμένων τὰ τοιαῦτα περὶ τῶν τοιούτων καὶ ζητεῖν
 καὶ λέγειν ἔχρη. ἀλλ' οὐχὶ οὐ τὸν καθ' ὑπερβολὴν
 ἀληθῶς τὰ τοιαῦτα νοσοῦντα, ἀ κτῆς ἀνευθύνοις
 μάτην αὐτὸς ἐγκαλεῖς. Καὶ τοῦτ' ἔδειξεν αὐτὸς οὐ-
 τος, ὃ τῆς συνόδου φημι τίμος, οὕτω διασπαρχθεῖς
 ὑπὸ τῆς σῆς λογογραφίας, καὶ τῶν κεφαλαίων, οἷς
 ἐπιχειρήσας δῆθεν τὰ καιρῶτατα, ἦ καὶ τὸ πᾶν
 ὄμου πλὴν ὀλίγου τινὸς ἀφαιρέσεις, καθὰ δὴ καὶ φθά-
 σας ὁ λόγος ἔδειξεν, οὐ μὴν ἀλλὰ κἀν τοῖς ἔξῃς αὐτῷ
 τοῦτο πρῶτον δείξει πλατύτερον. Ἐπειτα πῶς οὐκ
 ἐνεθυμήθης κἀκεῖνο, καίτοι γε καὶ μέγας τις· καὶ
 ἀπαράμιλλος ἴν σοφοῖς τε καὶ λογοποιοῖς οἰόμενος
 εἶναι, ὅτι καὶ σοφοί, καὶ λογογράφοι, καὶ ῥήτορες
 ὄσοι τε τῶν ἔξω, καὶ ὄσοι τῶν καθ' ἡμᾶς, τὰ τῶν πα-
 λαιῶν εἰς μαρτυρίαν λαμβάνοντες, ἔσι; μὲν ὄτε καὶ
 τὸ μέρος; ἐκείνο τὴ ληρθὲν παραφράζουσι πᾶν λέξε-
 σιν ἰδίαις, καὶ φράζει τὴν ἐκείνων διάνοιαν ἐξαγγίλ-
 λοντες, ἔστι δ' οὐ καὶ τὴν ἐξαγγελίαν καὶ τὴν φρά-
 σιν ἐκείνων τηροῦντες, καὶ λέξεις ἀμείβουσι, καὶ
 πλαγίας ὄνομάτων, καὶ χρόνους ῥημάτων, καὶ πρῆ-
 ωπα μετατιθέσι; καὶ συλλαβᾶς ὄφαιροῦσιν, ἔστιν
 ὄπου καὶ προστιθέσι; σαφηνείας ἔνεκα, μηδὲν ἴν γε
 τοῖς τοιούτοις μηδοτιοῦν περιεργαζόμενοι, μόνο; εἰ
 τὰ τῆς διανοίας τῶν ἐκδεωκῶτων ἐκείνα πρῶτως;
 ἀσφαλῶς διασώζοιτο;
 Καὶ τί χρῆ λέγειν περὶ τῶν ἄλλων; ὄπου γε καὶ
 οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας καθηγμένους τε καὶ δι-
 δάσκαλοι, καὶ Διονύσιος οὕτοι; πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ
 τῆς θείας Γραφᾶς ἐξηγούμενοι, καὶ διδάσκοντες, καὶ

τοῖς ἀντιλήγουσιν ἀντικαθιστάμενοι κλειστάς καὶ ἀμείβουσι, καὶ μεταποιοῦσι, καὶ προστιθέασιν, ὅπερ ἔφη, τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν λέξεων, ἐν μηδενὶ τῷ τοῦ λόγου σκοπῷ λυμεινόμενοι. Ἄλλὰ καὶ ἀπόστολοι πρὸ τούτων, καὶ εὐαγγελισταί, ἴν' ἐπὶ τὰ κορυφαία, καὶ πρῶτα, καὶ αὐτὰ φημι τὰ στοιχεῖα τῆς ἱερᾶς ὁμοῦ πάσης θεολογίας· ἀγάγω τὸν λόγον, τὰ τοῦ νόμου τε καὶ τῶν προφητῶν, καὶ ἀπλῶς τὰ τῆς Παλαιᾶς ὁμοῦ πάσης εἰς μαρτυρίαν τῶν οικειῶν λαμβάνοντες λόγων, ὡς ἐπὶ πολὺ τῷ προῤῥηθέντι κέχρηται τρόπῳ, πρὸς μὲν τὴν τῶν παλαιῶν διάνοιαν, ἥπερ ἔφη, βλέποντες μόνην, καὶ ὅπως ἂν μετὰ τῆς δεούσης σαφηνείας τοῖς προκειμένοις ἀνοθεύτως ἀρμόσωσι τὰ κατάλληλα, λέξων δὲ καὶ συλλαβῶν τοῦ σκοποῦ τηρουμένου τοῦ γράψαντος· ὀλίγα φροντίζοντας. Καί ἐι βούλει, καὶ αὐτὰ σοι παραλθόντες ὑποδείξομεν τὰ βιβλία, καὶ τοὺς οὕτως διακειμένους λόγους, καὶ τὰς ἱερὰς ῥήσεις, μέχρι δὴ καὶ τῶν σεπτῶν Ἐδαγγελίων ἴοντα, καὶ αὐτοῦ φημι τοῦ πρώτου καὶ μόνου διδασκάλου πάντων Χριστοῦ.

Ἄλλὰ κί μοι, φησί, πρὸς ἐκεῖνο βλέπων ὁ λόγος, καὶ διασύρας, καὶ βάλλει τὸν κωνῶς γράψαντα, ὅτι μὴ τῆς διανοίας αὐτῆς ἐκείνης καὶ αὐτὸς ἔχεται τοῦ θεολόγου, ἀλλ' ἀντὶ τῆς δυνάμεως, ἣν ἐκεῖνός φησι, τὴν οἰκίαν αὐτὸς μετ' ἐξουσίας ὡσανεὶ τις αὐτοκράτωρ εἰσάγει ἐνέργειαν, πάνυ τοι διεστρεχυῖαν ἐκείνης, ὡς μὴδὲ παραβάλλεσθαι. Καλῶς. Κί δὲ ἕτερόν σοι κατ' ἐκεῖνον ἡμεῖς καὶ θεολόγον ἱερὸν, καὶ φιλόσοφον εἰσενέχομεν νῦν τῷ λόγῳ, θεολόγους καὶ γὰρ τὰ τῶν θεολόγων ἐξηγητέσθαι δίκαιον ἂν εἴη, εἰ γοῦν ἐκεῖνος νῦν παρελθὼν, δύναμιν εἶναι τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν διδάξει τρανώς, μᾶλλον δὲ αὐτὴν ἐκείνην τὴν φυσικὴν δύναμιν, ἣς ὁ ἱερὸς φησι διουσίας μὴδὲν τι τῶν ὄντων ἀμοιρεῖν, ἣ γὰρ ἂν οὐδὲ ὄν εἴη, φησί, τὸ παράπαν, ἐμφύτου δυνάμεως ἱερήμον ὄν, τοῦ γοῦν θεολόγου τούτου διδεδιχέτος ἂν, ὡς ἐγὼ φημι τὴν φυσικὴν ταυτηνὴν δύναμιν, ἐνέργειαν οὕσαν φυσικὴν, καταθήσῃ καὶ αὐτὸς τὴν μάχην, μᾶλλον δὲ τὴν σκιαμαχίαν ταύτην, καὶ σπαίση πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον, καὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν λαμπρῶν τούτων διδασκάλων, οὓς καὶ αὐτὸς μάρτυράς τῶν οικειῶν προσποτῆ φέρειν λόγων, ὑποτάξεις τὸν σαυτοῦ λόγον, ἢ τί φησὶ; Ὑποτάξεις, εὐ· οἶδα, καὶ ἡστηθήσῃ, εἰ καὶ μὴ ἐκὼν, ἀλλ' ἄκων γε πάντως, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην. Παρίτω τοιγαροῦν ἡ τῆς ἱερᾶς θεολογίας τῶν ἀποστόλων τε καὶ Πατέρων ἐπίσημος ἀνακεφαλαιώσις, τὸ κοινὸν στόμα τῶν θεολόγων· Ἰωάννης ὁ Ἐβραῖος, φημι, τὸ ζητούμενον διδάξων ἡμεῖς. Οὗτος· καὶ γὰρ πολλὰ περὶ θελημάτων, καὶ θελήσεως, καὶ βουλῆς θείας καὶ ἀνθρωπείας ἐν τοῖς θεολογικαῖς φιλοσοφίαις, ὡς καὶ ὁ τόμος ἡμῖν μικρῷ πρότερον ἔφη δείξας, οὕτω πως μετ' ἐκεῖνα περὶ ἐνεργείας εὐθύς ἐπιφέρει λόγων· Χρῆ γινώσκειν ὡς πᾶσι αἱ δυνάμεις αἱ προεξηρημένοι, αἱ τε γνωστικαὶ, αἱ τε ζωτικαὶ, καὶ φυσικαὶ, καὶ αἱ τεχνικαὶ, ἐνέργειαι· λέγονται· ἐνέργεια γάρ ἐστιν ἡ φυσικὴ ἐκείνης οὐσίας δυνάμις· τε καὶ κίνησις. Καὶ πάλιν, Ἐνέργεια ἐστὶ φυσικὴ ἡ πάσης οὐσίας ἐμφυτος κί-

νησις. Καὶ μετὰ βραχύ, Ἐνέργεια πάλιν ἐστὶ φυσικὴ ἡ δηλωτικὴ ἐκείνης οὐσίας δυνάμις· καὶ πάλιν, Ἐνέργεια ἐστὶ φυσικὴ ἡ ἐκείνης οὐσίας δυνάμις τε καὶ κίνησις, ἣς χωρὶς μόνον τὸ μὴ ὄν. Ἦνωσας, ὡ φιλόσοφε, τῆς θαυμαστῆς διδασκαλίας καὶ συμφωνίας τῶν ἱερῶν τούτων καὶ ἀληθινῶν φιλοσόφων καὶ θεολόγων; Ἐπειδὴ καὶ γὰρ εἴς καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶ τεχνίτης ὁ καθ' ἑαυτὸν ὁργανοῖς κατὰ κτῆρον ἐκατέρω τούτων χρησάμενος, τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα φημι, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς σοφίας, καὶ τῆς συνέσεως, καὶ νοήμασι, καὶ ῥήμασι μικρῶν τὰ αὐτὰ φεθγόνται. Ἦν γὰρ ἐκεῖ Διονύσιος ἔφη δύναμιν, ἣς τὸ μὴ μετέχον ὄντως οὐτ' ἐστίν, οὐτε εἰ ἐστίν, οὐτ' ἐστὶ τις παντελῶς αὐτοῦ θέσις, ταύτην Ἰωάννης ὁ θεὸς ἐνταῦθα καὶ ἐνέργειαν φυσικὴν φησιν ἐκείνης οὐσίας, καὶ δύναμιν, ἣς χωρὶς τὸ μὴ ὄν μόνον, καθάπερ ἤκουσας. Τούτου τί ἂν γένοιτο σαφέστερόν τε καὶ συντομώτερον εἰς ἀπόδειξιν, καὶ μάλιστα οὕτω τρις καὶ τετρακτὰς ὡσαύτως κατὰ ταυτὸ παρὰ τοῦ θεολόγου ῥηθέν;

Βούλει σοι καὶ δεύτερον εἰσαγάγω τοῦ προκειμένου φιλόσοφον μάρτυρα, οὗ λόγους μόνον τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ θανάτῳ τὸ τελευταῖον οἰκίω τὸ μέγα τοῦτ' ἐκείνης μαρτυρίας ἐπισφραγίσαντα· πρόσημα; Ἀγέτω καὶ μαρτυρέτω ταυτὶ καὶ Ἰουστίνος, ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας καὶ μάρτυς ὁμοῦ, καὶ φιλόσοφος. Ἐνέργεια, φησὶν, ἐστὶ φυσικὴ ἡ ἀμειγτὴ τὴν οὐσιώδη πάντων πρὸς ἅπαντα διακρίσιν διασώζουσα δύναμις. Ἐνέργεια φυσικὴ ἐστὶν ἡ πάσης οὐσίας ἐμφυτὴ κίνησις. Ἐνέργεια ἐστὶ φυσικὴ ἡ δηλωτικὴ κίνησις οὐσίας δυνάμις. Ὅστε· κελῶς οἱ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης συνόδου τὴν τοῦ σοφοῦ Διονυσίου ῥῆσιν, καὶ κατὰ τὸν ἐκεῖνον σκοπὸν καὶ τὴν διάνοιαν ἐξελεῖψασιν, ἐνέργειαν φυσικὴν τὴν φυσικὴν μετὰ τῶν θεολόγων εἰπόντες δύναμιν, ἣς μόνον ἐστέρηται τὸ μὴ ὄν. Ψευδὴς ὁ τοῦ Γρηγορίου λόγος· ἐκεῖνος, ὁ λέγων ὅτι τὰ τῶν ἁγίων ὁ τόμος συκοφαντεῖται, καὶ παραχαράττει πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀκούοντων. Καὶ ὁ τῶν βλασφημιῶν, καὶ τῶν ὑβρῶν ἐκείνων ἱσμός, οὐ πρὸς τοὺς συκοφαντομένους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς συκοφαντοῦντας καὶ ψευδομένους ἐξ ἀνάγκης ὀρθ.

Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τῆς ἐνεργείας ἐπιτέλετορος λόγος τὸ γε νῦν ἔχον ἀναμεινάντω, τὸν προσήκουσα τόπον καὶ λόγον μετ' ἄλλων ἀποληφόμενος, εὐχ ὅπως δυοῖν τε καὶ τριῶν θεολόγων, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ περὶ πάντων ὁμοῦ· νῦν δὲ πρὸς τὸν φιλόσοφον αὐτὸς καὶ τοῦ ἐκεῖνου κατ' ἡμῶν λόγους ἐλιθίωμεν. Ἐμοῦ δὲ πολλὴ τις ἐντρέχει φρικτὴ τῆς διανοίας, φησί, θεολογίας· ἔπτεσθαι μέλλοντος, ὅμως ἀνάγκη πρὸς τὴν πολέμιον ταυτηνὴν φιλαρίαν ἐνοσθῆναι, καὶ μὴ ἐρήμην ἀλιῶναι, λόγον τε ἔχοντα, καὶ ἅμα ἀληθεῖα συντηροῦντα, καὶ Πνεύματι. Ἐπανακτέον τοίνυν τὸν λόγον, κάκεινα πρὸς μέσον ἀκτέον, ἐν οἷς τὸν μέγαν ὁ συκοφάντης καὶ παραδολῆς οὕτως παράγει λόγον Διονυσίου, ὡς τὸ μηδεμίαν δύναμιν ἢ ἐνέργειαν ἔχον οὐτε ἐστίν, οὐτε τί ἐστίν, οὐτε ἐστὶ παντελῶς αὐτοῦ θέσις. Καὶ εἰκότως· οὐδὲν γὰρ οὐτε φύσις, οὐτε τέχνη μέτην ποιεῖ, ἀλλ' ἐνεκά του τῶν γνωμένων ἅπαντα γίνεται. Οὗτος δὲ διὰ κακοτεχνίαν με-

ενεργών, Ἐπει τὸ ἔχον, φησιν, οὐ ἔχει, κατὰ τι Α
 διαφέρει πάντως, εἰ οὐκ ἔστι διαφορὰ τις θείας οὐσίας
 καὶ ἐνεργείας, οὐκ ἔστιν ἔχειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ
 ἐνέργειαν. Τὸ δὲ μὴ ἔχον ἐνέργειαν ἀνεέργητόν
 ἐστι, τὸ δ' ἀνεέργητον καὶ ἀνύπαρκτον. Θεολογίας
 μὲν οὖν εἶνεκα, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἱερᾶς ἐπιστή-
 μης, καὶ θεωρίας, πρὸς αὐτὸν ἔγωγ' ἂν φαίην εὐ-
 καιρῶς, Μὴ δέδιθε μηδαμῶς, ὡ φιλόσοφε. Ἐγὼ σα-
 τῶν τοιούτων ἄγγυθης ἀξιοχρῶς, ὡς οὐ θεολογήσεις
 οὐδοσιῶν, οὐδὲ παρακίψεις ὄλωσ ἀντὸς εἰς Θεοῦ
 μυστήρια. Ἔθετο καὶ γὰρ σκότος ἀποκρυφῆν αὐ-
 τοῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα, ἵνα μὴ βλάβῃς ἴθι σκοτεινῆ
 φύσις τὸ ἀπόθετον κάλλος, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀγνω-
 στον. Οὐδὲ γὰρ ψύχει τὸ πῦρ, φησιν, οὕτε θερμαί-
 ναι ὁ κρύσταλλος· ἄλλως τε καὶ δεσποτικῆς
 περὶ τῶν τοιούτων κειμένης ἀνωθεν ψήφου καὶ ἀπε-
 φάσεως, Οὐ γὰρ ἐκ βάτου τρυγᾷσι σταφυλῆν,
 οὐδ' ἐκ τριβύλων σῦκα, περὶ τῶν γραμματικῶν καὶ
 φιλολογῶν ὁ Χριστὸς εἰρηκεν. Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς ἀν-
 θρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ προφέρει τὸ
 ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἀνθρώπος ἐκ τοῦ πονηροῦ
 θησαυροῦ προφέρει τὸ πονηρὸν. Οὐ θεολογήσεις
 τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς, ὅπερ εἶπον, ἀλλὰ κολαμήσεις
 μὲν οὖν τοῖς θεολογοῦσιν ἁγίοις τὰ θεῖα, καὶ βλασ-
 φημίσεις, καὶ θεομαχίσεις ἀπίρατα. Ταῦτα καὶ
 γὰρ ἐναπόκειται σου πάλαι τῷ πονηρῷ θησαυρῷ
 τῆς καρδίας, ἃ πακῶς ἐπ' ἰσχύτων νῦν ἐξέβρηξας,
 ὡς μὴ ὠφελος. Ἰπὲρ ὧν καὶ δεδιέναι σε καὶ φρίτ-
 τειν ἔδει μᾶλλον, καὶ ἀναδύεσθαι, τοῦτο γὰρ ἂν ἔγωγ
 τι καὶ πρὸς διόρθωσιν, καὶ σωτηρίαν σοι συνεβάλ-
 λητο. Νῦν δὲ οὐ μὲν οὐκ ἔστι φόβος, πεφοδῆσαι, οὐ δὲ
 φοβέσθαι καὶ ὑποχωρεῖν ἔδει, καὶ δειλαν ὄμοῦ, καὶ
 αἰδῶ πᾶσαν ἀποβρίβας, γυμνῆ τῇ κεφαλῇ χωρεῖς
 οὐκ ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος, ἢ περ ἔφησ, ἄλλὰ κατὰ τοῦ
 Πνεύματος, πολέμιον φλυαρῶν, φεῖ ἢ τὴν τῶν ἁγίων
 αὐτοῦ θεολογίαν ἀποκαλῶν· ταῦτα καὶ γὰρ ὁ ἱερὸς
 οὗτος τῆς συνόδου τόμος, οὐκ ἕτερα· καὶ τοῖς λόγοις
 ἐφ' οἷς φιλοτιμῆ. καὶ οὐς ἐκτίηω κακῶς, κάκιστα
 κατὰ σαυτοῦ χρώμενος, καὶ κατὰ κρημοῦ τρέχων,
 καὶ διὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ἐλαύνων, ὃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν
 εἰληφας. Ἐντεῦθεν καὶ τὸν ἱερὸν ἄνδρα καὶ θεόπτην
 ἐκείνον, οὐ κατὰ τὸ ἱερὸν ἄσμα οἱ ὀφθαλμοὶ περιστε-
 ραί, οὕτω καὶ γὰρ ὁ σοφὸς ἐκείνος ἄσματογράφος
 οἴμει τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν ἠνίκατα, ἐν ἧ, καὶ δι'
 ἧς οἱ κατ' αὐτὸν τοῦτον ὀρώντες Θεὸν ὡς ἐπιπέτων
 βλέπουσιν, ἐντεῦθεν αὐτὸς παραβλέπων, καὶ ὡς ἐν
 σκότει, καὶ νυκτὶ ψηλαφῶν τὰ μὴ δευα, παραβλώπα,
 συκοφάντην ἀποκαλεῖς, φεῖ ἢ ἄπερ αὐτὸς μᾶλλον
 παρὰ γε τῶν ἐθαλόντων λέγειν δικαίως καὶ κατὰ λό-
 γον ἂν ἤκουσας. Ἄλλὰ τούτων μὲν ἔλις· ἐκεῖνο δ'
 ὅπερ παρέβρύψας ἢ προέβρύψας αὐτως εἰπῆ, τὴν τοῦ
 θαυμαστοῦ Διονυσίου βῆσιν ἀναγνῶς, οὐδὲ συμβα-
 λειν ὄλωσ ἔχω τί σοι βούλεται. Τοῦ μὲν γὰρ θεοφί-
 ρου κατατρέχων ἐκείνου, μᾶλλον δὲ τῆς συνόδου πά-
 σης ὁμοῦ τῶν Πατέρων, μεθ' ἧς ἐκεῖνος τὸν ἱερὸν
 σουτονὶ τῆς πίστεως δρον Πνεύματι δηλαδὴ θείῳ
 συνέταξεν, ἐκείνων τοιγαροῦν ὁμοῦ κατεξαισταμέ-
 νος πάντων, καίτοι γε μήπω περὶ δυνάμεως θείας
 καὶ ἐνεργείας τῶν προκειμένων θεολογησάντων μη-

δὲν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον προσιπόντων, οὐ τὸ ἔχον, οὐ
 ἔχει διαφέρει κατὰ τι, καὶ τὸν ἱσπᾶστολον ἐκείνον
 ἄνδρα τὸν Διονύσιον προτεθεικότων λέγοντα, ὅτι τὸ
 μηδεμίαν δυνάμιν ἔχον οὐτ' ἔστιν, οὕτε τί ἔστιν,
 οὐτ' ἔστι παντελῶς αὐτοῦ θέσις, οὐ καὶ πρὸ τῶν
 ὧν ἐνοστάσιων, καὶ τῶν καθ' ἡμῶν ἐγκλημάτων
 ἐκεῖνο προλαβὼν παρέβρύψας ἐφεξῆς μετὰ τὸ τοῦ
 θεολόγου βῆτον εὐθύς, τὸ, εἰκότως· οὐδὲν γὰρ οὐ-
 τὸς φύσις, οὕτε τέχνη μάτην ποιεῖ, ἀλλ' ἐνεκὰ τοῦ τῶν
 ἰνομένων ἅπαντα γίνεται. Ὅπερ οὐδὲ συνιδεῖν ὄλωσ
 ἔστιν, ὅπερ ἔφη, οὐδ' ἔννοησαι, τί πρὸς γε τὸν τοῦ
 θεολόγου σκοπόν, καὶ τὸν λόγον, καὶ ὅπως οὖν συμ-
 βάλλεται, Τὸ μηδεμίαν δυνάμιν ἔχον, λέγοντος, οὐτ'
 ἔστιν, οὕτε τί ἔστιν, οὐτ' ἔστι παντελῶς αὐτοῦ θέ-
 σις. Καίτοι γε εἰ σαφηνίζειν, ἢ ἐπεξεργάζεσθαι, ἢ
 ὅπως ἂν αὐτὸς φαίης, ἐβούλου τὴν τοῦ διδασκάλου
 βῆσιν, ἐκεῖνά σε μᾶλλον ἔδει λέγειν, εἰκότως· οὐδὲν
 γὰρ μὴ δυνάμιν ἔχον τὴν ἐμφυτον καὶ κατὰλληλον
 ἐαυτῷ, εἴτε τι τῶν νοερῶν εἰποις, εἴτε τῶν λογικῶν,
 εἴτε τῶν ἀλόγων, εἴτε καὶ τῶν ἀψύχων αὐτῶν, εἴτε
 δύναιτο τοπαράπαν. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ θεολόγος καὶ
 σοφὸς συνεφώνεις, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων Διονυσίῳ τῷ
 τοῦ λόγου πατρὶ. Νῦν δ' ἐκεῖνα λέγων, οὐκ οἶδα, εἰ
 καὶ σαυτῷ γοῦν λαλεῖς συνετά. Ὅτι περὶ γὰρ εἰ τινος
 εἰπόντος θεῖ σφαιροειδοῦς δυτος τοῦ ὄφρονου, ἢ γῆ
 κέντρον λόγον ἐπέχει πρὸς αὐτὸν, αὐτὸς ἔλεγες, Εἰ-
 κότως, οὐδὲ γὰρ αὐτῶν τῶν χειραίων ὄλωσ δύναιτο
 ζῆν, δίχα τοῦ τῶν ἀέρα τοῦτον ἀναπνεῖν, ἢ ὁ κ' ὦν
 τετράπου, Εἰκότως, ὁ γὰρ ἀνθρώπος γελαστικόν
 οὕτω κίκεῖνα παραπλησίως λέγεις, οὐκ οἶδ' εἴτε
 κατὰ σαυτοῦ παίζων συνηθως, εἴτε καὶ κατὰ τῶν
 ὧν ἀκροατῶν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ὅσον κίχ τῶν μι-
 κρῶν τούτων ὑποδείξει τὸν φιλόσοπον, οὐκ ἐν τοῖς
 μεγάλοις καὶ ὑψηλοῖς μόνον, οἷς κακῶς ἐπεχείρησεν,
 ἀλλὰ κίχ τοῖς προστυχοῦσι, καὶ σμικροτάτοις, ἀφυσί-
 τινα, καὶ πλημμελῆ, καὶ τῆ ξύμπαν ἀνάρμοστον·
 πρὸς δὲ τὰς περὶ τοῦ ἔχειν ἐνοστάσις, καὶ τὰ ἐγκλη-
 ματα, καὶ τὰ συκοφαντίας ἐκείνου τὰς καθ' ἡμῶν,
 μᾶλλον δὲ τῆς κοινῆς τῶν ἁγίων θεολογίας, καὶ ἀ-
 θις ἔλωμεν.

Τὰ γοῦν τοῦ συνοδικοῦ τόμου προθεῖς ὁ φιλόσοφος
 ἐκεῖνα, καθάπερ ἔφη, οὕτω πως ἔχοντα· Κατὰ γὰρ
 τὸν μέγαν Διονύσιον, τὸ μηδεμίαν δυνάμιν ἔχον οὐ
 ἔστιν, οὕτε τί ἔστιν, οὕτε ἔστι παντελῶς αὐτοῦ θέσις·
 τὸ δὲ ἔχον, οὐ ἔχει, κατὰ τι διαφέρει πάντως·
 εἰ οὖν οὐκ ἔστι διαφορὰ τις θείας οὐσίας καὶ
 ἐνεργείας, οὐκ ἔστιν ἔχειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ
 ἐνέργειαν, τὸ δὲ μὴ ἔχον ἐνέργειαν ἀνεέργη-
 τον καὶ ἀνύπαρκτον· ταῦτα τοῖν ἀπὸ τοῦ τ-
 μου προσθεῖς, ἐπιφέρει τὰ ἐαυτοῦ, λέγων, Ἐ-
 ταῦθα τριῶν ὄντων ἀμαρτημάτων, ἐμαθίας, καὶ
 ἀσεθείας, καὶ ἧς εἰρήκειμεν κλοπῆς, καὶ βω-
 μολοχίας, τέταρτον μεταξὺ περιφύσσεται τὸ τῆς
 συκοφαντίας, ἢ κατὰ τῆς διανοίας τοῦ θείου χρεῖ-
 ται Διονυσίου, Σοφὸς γὰρ ἂν ὁ θεὸς ἐκείνος ἄ-
 νηρ, καὶ τοῖς κτισμάσιν ἀνονημετημένον εἶδος· τὸ
 τοῦ ἔχειν πλοῦσημον, εἰκότως κίχταῦθα τοῖς κτί-
 σμασιν ἀποδίδωκεν. Ὅ δὲ ἀναίδη; οὐτοσίη, ἄτε ὄλω
 αὐτὸς ἀσεθῆς, ἐμάρρόναι καὶ τὸν θεῖον ἐκείνον ἄν-

δρα δεικνύειν ἐπιγέται τε καὶ συκοφαντεῖ. Γνώρι-
μον γάρ, οἷς καὶ ὀπωσῶν λογικῆς μέτεστιν ἐπιστή-
μης, ὁμῶνυμεν εἶναι καὶ ἡχοῦθ' ἀπλήν τὴν τοῦ ἔχειν
φωνήν, καὶ μὴ μόνον τῆ τῶν ἔξω τοῦτο σοφῶν ἐπι-
στήμη δοκεῖν, ὅτι μὴ καὶ πᾶσιν ἰμοῦ τοῖς τῶν θεῶν
τῆς Ἐκκλησίας σοφοῖς διδασκάλοις. Ὡν εἰς ἡμῖν
εἰ, διδασκαλίαν ἀποχρήσει τήμερον Ἰωάννης; ὁ θεῖος
ἐκ Δαμασκοῦ, ὃς ὀκταχῆ τὴν τοῦ ἔχειν ἡμῖν διαι-
ρῶν σημασίαν, κατ' οὐδένα γέ τινα τούτων τρόπον
τῆ θεῖα καὶ ἀπλουστάτη ἐκείνη φύσει τὸ ἔχειν διδούς
εὐρίσκειται. Πῶς γάρ; φυσικῆς μεσολαβούσης ἄλλο-
τριώσεως, καὶ τοῦ ἔχοντος τὸ ἔχόμενον διαισώσης
μὲν οὕτως, συναγωγῆς δὲ ἄλλως τὸν νόθον τε καὶ
ἐπίκτητον τρόπον.

Τέτταρα ταῦτα, καθάπερ ἠκούσαμεν, ὁ κενὸς φιλό-
σοφος οὕτως ἅμα κατὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου προφέ-
ρει ἐγκλήματα, ἀμαθίαν τε καὶ ἀσέβειαν, κλοπὴν
τῆ καὶ βωμολοχίαν, ὡς αὐτὸς φησι, καὶ τὴν συ-
κοφαντίαν τέταρτον, ἀμαθίαν μὲν καὶ ἀσέβειαν
λέγων ὡς ἐν τῷ αὐτοῦ τῆς ματαιότητος τῶν λο-
γισμῶν, καὶ τῆς διανοίας καταστοχάζαιτο· οὐδὲ γὰρ
αὐτῶθεν ὁ λογοποιὸς διεῖπεν οὐδ' ἔσπερηνεν, ὅτι τε
τοῦ ἔχειν ἐπὶ τῶν κτισμάτων, ὡς αὐτὸς κακῶς οἴε-
ται, μόνων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὸ παράπαν
λαμβανομένου, ὁ τόμος καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτ' ἐδέ-
ξατο φυσικὴν ἐνέργειαν λέγων ἔχειν αὐτὸν, καὶ ὅτι
διαφέρουσαν πῶς τῆς θεῖας οὐσίας, καὶ ἄκτιστον τὴν
φυσικὴν ταύτην φησὶν ἐνέργειαν. Τοῦτο καὶ γὰρ
πρωῶν αὐτὸς διὰ τῶν αὐτοῦ λόγων δείξει σαφέστε-
ρον. Κλοπὴν δὲ καὶ βωμολοχίαν οἶμαι λέγειν αὐτὸν,
ὅτι τὰς ἱερὰς τῶν Γραμμῶν ἀποφάσεις, ἡ ἰ δὴ καὶ
τὰς τῶν θεολόγων διδασκαλίαν κοινὰς περὶ Θεοῦ ὁ-
ξας, οἷς ἐξ ἀρχῆς εἰ; τέλος θεοῖ; ὁ τόμος καλῶς ἐξυ-
φαίνεται, καὶ στρεφίζεται, καὶ λαμβάνων ἐκείθεν εἰ;
μαρτυρίαν ἐναργῆ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας αὐ-
τὸς οὕτως προτίθησι, καὶ ὅτι καὶ τῆ τῆς δυνάμει;
λέξει τὴν ἐνέργειαν ταυτὸ πεφυκυῖαν, καθὰ δὴ καὶ
φθάσαντες οἱ θεολόγοι διὰ τῶν οικείων λόγων ὑπέ-
δειξαν σαφηνείας χάριν ἐν τῷ περὶ θανάμωος τοῦ
ἱεροῦ Διονυσίου προσέθρηκε. Τὸ δὲ τέταρτον ἐπὶ τού-
τοις καὶ τελευταῖον αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ σαφηνίζει, συ-
κοφαντίαν, καὶ ἣ καὶ ἀσέβειαν αὐθις καταψηφισά-
μενος τῶν ἐκθεμένων τὸν ὄρον, ἐπειδὴ καὶ τὸν σοφὸν
Διονύσιον ταυτὰ φασὶ καὶ φρονεῖν, καὶ λέγειν αὐτοῖς
ἐντεῦθεν, καὶ γὰρ καὶ τῆς συμπλοκῆς ὄλο; γίνεται
καὶ τῆς μάχης.

Ὡρα δὴ λοιπὸν, Θεοῦ χεῖρα διδόντο; ἀνωθεν, οὐ
μόνον αὐτὸν ἀναδῶς τὰ εἰρημμένα δεῖξαι ψευδόμε-
νον, ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνον ὄντα καὶ Θεῷ, καὶ τῆ ἀλτ-
θεῖα πάντ' ἐκείνα ὁμοῦ. Καὶ δὴ πρῶτον περὶ τοῦ
πρωτοῦ λέγωμεν· μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον εἶναι μοι
δοκεῖ, καὶ τὰ λείποντα τοῦ κόμματος προτιθέναι
τοῦ φιλοσόφου πρότερον, ἐν οἷς, ὡς αὐτὸς φησι, τὸν
ἐκ Δαμασκοῦ θεῖον εἰσάγει θεολόγον, τὸν περὶ τοῦ
ἔχειν φιλοσοφούντα λόγον, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν ἀνα-
σκευὴν τῶν ἐκείνου λόγων ἔλθειν. Προάγει τοιγαροῦν,
ὡς φησι Γρηγόριος, τὸν ἱερὸν ἐκείνου θεολόγον
οὕτως λέγοντα· Ἡ γὰρ ὡς οὐσίαν ἀνάγκη τὸ ἔχ-
μενον τῆ ἔχουση συνεῖναι οὐσίᾳ, καθάπερ ἰμάτιον,

καὶ χεῖρα, καὶ ἄγγρον, καὶ τὰ γε τοιαῦτα, ἢ ὡς
συμβαδικῶς· καὶ τοῦτο διχῆ πῶς αὐ ὑποδιαιρούμενον
εἰ; τε τὴν τῶν χωριστῶν δηλαδὴ, καὶ τῶν γε μηδ-
μῆ χωριστῶν δύνανται. Τὸ μὲν γὰρ ἐνδεχομένως
ἔχειν λέγεται, καὶ μὴ, καὶ ὁ γε σημαίνόμενον ἐν-
δέχσθαι φαμεν βαδίζειν τὸ βαδιστικόν, καὶ τούταν-
τίον αὐ μὴ βαδίζειν. Τὸ δὲ κατ' ἔξιν καὶ διάθεσιν
ἔχειν παρελήπται, ὡς μέλιτι δηλαδὴ συμπαφυκυῖαν
γλυκύτητα, καὶ χιόνι λευκότητα, καὶ γνῶσιν ἀνθρω-
πίνῃ ψυχῇ. Εἶτα καὶ τὴν ἑαυτοῦ περὶ τούτων ὁ-
ξαν τοῖς εἰρημμένοις ἐπάγων ὁ Γρηγόριος, Τούτων
ἀπάντων ἐν ὁποιοῦν, φησὶν, εἰ τις ὁποτέρωθεν εἰ-
ληφῶς τῆ θεῖα κυριωνυμῖν καὶ ἀπλῆ βούλοιο φύ-
σει, ἴστω περιφανῶς ἁμαρτάνων.

Καὶ εἰ τοῦτο πέπονθας, ὡ διαλεκτικῆ σὺ, καὶ τὴν
καταργουμένην, ὡς νομίζεις, σοφίαν ἀπόρριπτε;
Δεῖ γὰρ ἐντεῦθεν ἀρξασθαι πρῶτον κατὰ πᾶσαν ἀνάγ-
κην, καὶ οὕτως ἐπειτα καὶ πρὸς ἐκείνα κατὰ τὴν
ὑπόθεσιν αὐθις ἀναδραμεῖν. Ἐκ γὰρ τῶν τοῦ σοῦ
κατηγοριῶν Ἀριστοτελοῦς τῶν κατὰ Θεοῦ λόγων
ὁρμήσας ἔψασθαι, προκάλυμμα μὲν οἰοῖται τῆς κατὰ
τῶν ἱερῶν ὕβρει; τὸν θαυμαστὸν τουτοῖ θεολόγον
προάγει; τοσοῦτον δ' αὐτοῦ τολμηρῶς καταχεῖς τὸ
ψεῦδος; καὶ τὴν συκοφαντίαν, ὅσον ὁ λόγος αὐτίκα
δείξει. Ἀλλὰ πρὶν ἐξελεγχθῆναι γε ταῦτα, ἐκεῖνό σε
προηγουμένως ἐρέσθαι βούλομαι· πῶς τὸν θεολόγον
τουτοῖ προφέρων εἰ; μαρτυρίαν ἤθεν τῶν ὁν λό-
γων, οὐκ αὐτὸς ἐκείνου τὰς λέξεις, καὶ τὸν περὶ τοῦ
ἔχειν ὄλον προῦθηκας ἀπαραιοτήτω; λόγον; Οὐ γὰρ
δὴ καὶ σοὶ καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις λογογράφοις,
καὶ ῥήτορσι, καὶ ἐξηγηταῖς ἔξιστιν, ἢ τὸν νοῦν τῶν
βητῶν μόνον, ἢ τὰ μέρη λαμβάνειν, ἢ προστιθέναι
συλλαβὰς, ἢ καὶ ἀφαιρεῖν ὄλους, τῷ πικρῶς οὕτω τῆ
δίκτη, καὶ ταῖς σαῖς νομοθεσίαις κατ' ἡμῶν διὰ ταῦτα
χρωμένῳ, καὶ μυριαῖς ὄσαις ταῖς; λοιδορίαῖς, καὶ
τ.ις βλασφημίαῖς καθυποβάλλοντι. Ἡ σὲ μὲν δεῖ
καθάπερ εἰ τινα δυνάστην καὶ τύραννον λόγων αὐ-
τονομία κερῆσθαι καὶ τῷ σῷ βουλομένῳ περὶ τοῦ;
λόγου, ἡμᾶς δὲ πικρῶ; ὑποκείσθαι καὶ δουλεῖν
ταῖς σαῖς νομοθεσίαις, κἄν που τοῖς κειμένοις μετὰ
γε τοῦ δέοντος χρησώμεθα νόμοις, τὰ δεινότατα πά-
σχειν ὑπὸ τῆς αὐτοχειροτονητοῦ ταυτησι καὶ κεινῆ;
αὐτονομίας.

Καὶ εἰ μὲν περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς λέξεις
ἡμάρτανες μόνον, οὐδ' οὕτως ἂν ἦς φορητὸς, οὕτως
ἐκ τοῦ σύνεγγυς τοὺς σοὺς θαυμαστοὺς καταλύων
νόμους· νῦν δ' ὀκταχῆ μὲν προθέμενος τὴν περὶ τοῦ
προκειμένου τοῦ θεολόγου διαίρεσιν, δύο δ' αὐτὸς ἢ
τρία μόνον λαβὼν τῶν ὀκτώ, τοσοῦτον καὶ τούτοις τὸ
κίβδηλον, καὶ ψευδῆ, καὶ συγκεχυμένον κατέμειξας,
ὅσον αὐτίκα δὴ καὶ φανήσεται. Δεῖ καὶ γὰρ αὐτὰς
ἐκείνας τὰς τοῦ θεολόγου παρ' ἡμῶν προτεθῆναι ῥή-
σεις ὑγιεῖς τε καὶ ἀνοθεύτους ἐνταῦθα, ἵνα τὸ ψεῦ-
δος περιφανῶς ἐλεγχθῆ τῆ φανερώσει τῆς ἀληθείας.
Φησὶ τοίνυν ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐν ἐξηκοστῷ τρί-
τιμ τῶν θεολογικῶν κεφαλαίων οὕτως· Τὸ ἔχειν κατὰ
ὀκτώ τρόπους λέγεται. Ἡ γὰρ ὡς ἔξιν, ἢ διάθεσιν,
ἢ κατὰ ἄλλην ποιότητα· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν ἐπιστή-
μην καὶ ἀρετὴν· ἢ ὡς ποσόν· λέγεται γὰρ τριπλῆ

μέγεθος ἔχειν τὸ ζῦλον· ἢ ὡς οὐσία περὶ οὐσίαν, ἅ
 ἅπαρ ἐστὶ γενικώτατον γένος. Τοῦτο δὲ ἢ περὶ ὅλον
 τὸ σῶμα, ὡς χιτών, ἢ περὶ τι μέρος, ὡς δακτύλιος
 ἐν δακτύλῳ, ἢ ὡς μέρος ἐν ὅλῳ· λεγόμεθα γὰρ
 ἔχειν χεῖρα· ἢ ἴσως ἐν ἀγγελίῳ· ὡς λέγομεν οἶνον
 ἔχειν τὸ κεράμιον· ἢ ὡς κτήμα· λεγόμεθα γὰρ οἰ-
 κίαν ἔχειν, ἢ ἀγρόν· καὶ τὰ ἐξ ἧς. Ἐν δὲ τῷ παντη-
 κοστῷ ἐβδόμῳ τῶν αὐτῶν, Διαφοραὶ, φησὶ, τοῦ
 ἔχειν γίνονται κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ὄντων. Ἡ
 γὰρ ἐμφυχόν ἐστιν, ἢ ἀψυχον. Καὶ ἐμφυχον μὲν
 ἔχειν λεγόμεθα, ὡς παῖδα, ἵππων, καὶ τὰ τοιαῦτα·
 ἀψυχον δὲ, ὡς δακτύλιον, ὀπίδημα, καὶ τὰ τοιαῦτα.
 Λέγεται δὲ τὸ ἔχειν καὶ κατὰ πολλῶν ἑτέρων σημαι-
 νομένων ὁμωνύμως. Ὅση μὲν οὖν ἢ κατὰ τε φρά-
 σιν καὶ τὴν διάνοιαν παρὰ τοῦ Γρηγοροῦ μεταποίη-
 σις καὶ ἀφαίρεισις τοῦ ῥητοῦ, οὐδὲ λέγειν ἡμᾶς οὐδ'
 ἐπεξεργάζεσθαι χρεῖα, φανεροῦ προκειμένου τοῖς
 ἀναγινώσκουσι πᾶσιν· ἐκείνῳ γε μὴν ἀναγκαίως τὸν
 φιλόσοφον ἐρωτήσωμεν· Πόθεν ἔχεις λαβὴν πρὸς
 τῶν σῶν κατηγοριῶν, ὧ φιλόσοφε, τουτωνὶ ὅτι ὡς
 οὐσία περὶ οὐσίαν λέγεται τὸ χεῖρα ἔχειν τινά; Ὁ μὲν
 γὰρ τῆς Ἐκκλησίας φιλόσοφος Ἰωάννης ὁ θεῖος
 οὗτος, φησὶ, ἕνα τῶν περὶ τοῦ ἔχειν ὁκτῶ τρόπων,
 καὶ τὸ ὡς μέρος ἐν ὅλῳ εἰπὼν, παράδειγμα τούτου
 τὴν χεῖρα τίθεικε. Λεγόμεθα γὰρ, φησὶν, ἔχειν χεῖ-
 ρα. Εἶπε δ' ἂν ὡσαύτως καὶ πόδα, καὶ ὀφθαλμόν, καὶ
 τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος μέλη, μέρη κατὰ τὴν χεῖρα
 πεφυκότα κάκεινα τοῦ ὅλου. Σὺ δὲ ὡς οὐσίας οὐ-
 σίαν τὸν ἀνθρώπον λέγεις ἔχειν τὴν χεῖρα, συγκατα-
 μέλεις αὐτήν, ὡς αὐτὸς ἂν εἰδείης, ἱματίοις, καὶ
 ὀκλαῖς καὶ ἀγρῶ καὶ τοῖς τοιοῦτοις. Καὶ εἰ τὴν χεῖρα
 φῆς, ὡς οὐσία οὐσίαν ἀπλῶς ἔχειν τὸ σῶμα, καὶ
 τῆς τοῦ διδασκάλου περὶ τὸ ἔχειν διαιρέσεως οὕτω
 βραδύως κατεξανίστασαι, καίτοι γε καὶ πρὸς μαρ-
 τυρίαν τοῦ σοῦ λόγου, καθάπερ φήθης, ἐκείνον προε-
 νεγκῶν, ἰδοὺ πρὸς τῆ ψυχῆ καὶ τῷ σώματι καὶ
 τρίτην οὐσίαν ἔχεις αὐτὸς τὴν χεῖρα, μᾶλλον δ' οὐ
 τρίτην μόνην, ἀλλὰ καὶ κολλοστήν, καὶ ἀπλῶς ὅσα
 σοὶ καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος. Καὶ ἴσως καὶ διὰ
 τοῦτο καὶ ἀκρατῶς οὕτω καταπαίρη τῶν ἄλλων ἀν-
 θρώπων, ἐκ πολλῶν τινῶν οὐσιῶν αὐτὸς μόνος
 συγκαίμενος, ὑπεράνθρωπός τις διὰ ταῦτα καὶ
 τερατώδης γε ὢν. Εἰ γὰρ καὶ ἄλλως ὁ σοὶ Ἀριστο-
 τέλης καὶ χεῖρα καὶ κεφαλὴν οὐσίας ἐκάλεσεν, ὅτε
 δὴ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ ὄντα, ὡς περὶ τὰ συμβεθεκῶτα,
 ἀλλ' ἐπαῦθα τὸ τοιοῦτον οὐκ ἔχει χώραν. Ὡς γὰρ
 μέρος τοῦ ὅλου ὁ ἀνθρώπος ἔχει τὴν χεῖρα, φιλόσο-
 φε, καὶ οὐχ ὡς οὐσίαν· ἐπεὶ καὶ τὰ ὑπέλληλα γένη,
 καὶ εἶδη, καὶ ἄμφω ταῦτ' εἰσὶν ἅπαρ καλοῦνται, καὶ
 γένη, καὶ εἶδη. Ἀλλὰ τῶν γενῶν, ἢ γενῶν, εἰσὶν εἶδη,
 καὶ τῶν εἰδῶν, ἢ εἰδῶν, εἰσὶ γένη, οὐχὶ τῶν γενῶν γένη,
 καὶ τῶν εἰδῶν εἶδη, ἢ τῶν συμβεθεκῶτων, ἢ συμ-
 θεθηκῶτων, καὶ τῶν πρὸς τι, ἢ πρὸς τι, γένη καὶ
 εἶδη εἰσὶ. Ταῦτα γὰρ οὐ ψεύδος μόνον ὁ σοὶ φιλόσο-
 φος ἂν εἴποι, ἀλλὰ καὶ γέλωτος ὄντως πλατῶς. Καὶ ἡ
 χεῖρ τοιγαροῦν οὐχ ὡς οὐσία σὺν οὐσίᾳ τῷ σώματι,
 οὐδ' ὡς περὶ οὐσίαν τὴν χεῖρα, οὐσία τὸ σῶμα, ὡς περ
 ὁ χιτών, καὶ τὰ ἑπλά κηρὶ τὸ σῶμα· ἀλλ' ἔχει δηλον-
 οῦσι τὴν χεῖρα ὁ ἀνθρώπος, ὅπερ ἔφη, ὡς μέρος

PATROL. GR. CII.

σώματος, ὁ δὲ καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας φιλόσοφος ὁ
 ἐκ Δαμασκού θεῖος Ἰωάννης φησὶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 καὶ Ἀριστοτέλης αὐτὸς, ὁ σοὶ δηλαδὴ διδάσκαλος, φ
 τῶς ἔδει σε πείθεσθαι, κατ' αὐτὸ τε τοῦτο φημι, καὶ
 ὅτι καὶ τὸν περὶ τοῦ ἔχειν ἑαυτῷ συμπληρῶν λόγον
 ἐκείνος, οὐκ ἐν τοῖς ὁκτῶ περιώρισε τούτον μόνος,
 ἀλλ' ἴσως ἂν, φησὶ, καὶ ἄλλοι τινὲς τρόποι φανεῖσαν
 τοῦ ἔχειν. Ὁ δὲ καὶ ὁ σοφώτατος ἡμᾶς ὡσαύτως δι-
 δάσκει Δαμασκηνός.

Ἀλλὰ σὺ τὴν τῶν σῶν λόγων ἀταξίαν τε καὶ τὴν
 ἄγνοιαν, καὶ τὴν σύγχυσιν ταύτην ὄντως, ἢ οὐκ οἶδ'
 ὅπως ἂν ἀξίως προσείπω τὸ κατ' αὐτούς, καὶ ἐπι
 τὴν ὑψηλὴν θεολογίαν τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τῶν κάτω
 τουτωνὶ καὶ περιπεζίωμεν μετενεγκῶν, ἀσχημοσύνης
 καὶ γέλωτος, μᾶλλον δὲ καὶ θαυρῶν ἀξίους τοῖς γε-
 νοῦν ἔχουσι τούτους ἀπέδειξας. Ὅταν γὰρ τὸ δη-
 μιουργικὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ προγνωστικόν, καὶ τὴν
 πρόνοιαν καὶ ἀπλῶς πᾶσαν δύναμιν τε καὶ ἐνέρ-
 γειαν, οὐσίαν εἶναι λέγῃς Θεοῦ, τί ἄλλο γε φῆς ἢ
 τῶν δύο τούτων τὲ ἕτερον, λέγω δὴ, ἢ τὸ πολλὰς οὐ-
 σίας ἔχειν τὸν Θεόν, ἢ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ οὐ μόνον ἐκ
 πολλῶν οὐσιῶν συγκαίεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοίων
 μερῶν; ὁ δὲ καὶ Ἐυνομίῳ οἱ καθ' ἡμᾶς φημι θεολό-
 γοι διδάσκαλοι προφανῶς ἐνεκάλουν. Ἄλλ' οὐκ οὐ-
 σίας Θεοῦ ταῦτα κατ' Εὐνόμιον λέγεις αὐτὸς, ἀλλὰ
 κτίσματα· τοῦτο γὰρ καὶ τῶν βλασφημιῶν τὸ κεφάλαιον,
 φημὶ δὴ τὸ εἰς κτίσμα στεῦδεν συγκατασπῆν
 τὸν Θεὸν διὰ τῶν αὐτοῦ φυσικῶν. Δεῖ γὰρ κτετέλ-
 ληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικὰ, λόγος ἀνακτῆ-
 ρύττει θεολογικός τε καὶ φυσικός· ἀλλὰ μήπω τοῦτο,
 ἀλλ' ἐπ' ἐκεῖνα πάλιν ἴσμεν. Φησὶ γὰρ ὁ διαλεκτικός
 οὗτος καὶ φιλόσοφος ἐκ τῶν Ἀριστοτελικῶν, ὡς
 ἔφη, ὁρμώμενος κατηγοριῶν, καὶ ταῦτις ἐπιστρα-
 τεύων τῇ θεολογίᾳ τοῦ Πνεύματος, οὐ δὴ χάριν καὶ
 τὸν ἐκ Δαμασκού θεολόγον τε καὶ φιλόσοφον καὶ
 τοὺς ἐκείνου κακῶς ὑποδέεται λόγους, ὅτι τὸ ἔχειν
 ὁμώνυμος οὐσα φωνή, καὶ πολὺσημος τοῖς κτίσμασι
 μόνος προσήκει, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῇ ἀπλουστάτῃ τοῦ
 Θεοῦ φύσει. Τοῦτο καὶ γὰρ τῶν τεττάρων αὐτοῦ κε-
 φαλαίων τὸ πρῶτον, δι' οὗ τοὺς ἐκτεθεικότας τὸν
 τόμον ἀμαθίας τε καὶ ἀσεβείας ἐγράφατο· ἀμαθίαν
 μὲν ἐκεῖνο, τὴν δὲ τῆς θείας ἐνεργείας πρὸς τὴν
 κηγάζουσαν εἶλαν οὐσίαν διαφορὰν ἀσεβείαν εἰρη-
 κῶς. Ἀλλὰ περὶ μὲν ἐνεργείας θείας καὶ τῆς κατ'
 αὐτὴν διαφορᾶς μετ' ὀλίγον ἐροῦμεν πλατύτερον.
 Νῦν δὲ περὶ τῆς τοῦ ἔχειν φωνῆς βραχέ' ἄττα λεκτέον
 ἂν εἴη πρὸς τὸν φιλόσοφον.

Πῶς φῆς, ὧ βέλτιστε, μηδαμῶς τὴν μακαρίαν καὶ
 ἀπλουστάτην τοῦ Θεοῦ φύσιν κακτῆσθαι τὸ ἔχειν; Εἰ
 μὲν γὰρ τι τῶν ὄντων ἐν ὀνηοῦν, ἢ καὶ δύο, ἔλεγες μὴ
 ἔχειν αὐτήν, οὐδ' οὕτως ἂν ἦς ἀνεκτός, τὸν πάντων
 αἴτιον δυσσεβῶς ἀφαιρῶν τῶν αὐτοῦ· νῦν δὲ οὐχ ἕν
 καὶ δύο καὶ τρία, ἀλλ' αὐτὴν τὴν τοῦ ἔχειν δύναμιν
 ἀφαιρῶν καθάπεξ αὐτοῦ, μὴ ὄντα, φεῖ κατακευά-
 ζεις κάκιστα τὸν Δεσπότην τῶν ὄντων. Ἄλλ' οὐ
 πάντῃ τε καὶ πάντως φημὶ τὸν Θεὸν μὴ κεκτῆσθαι
 τὸ ἔχειν.

Ἄλλ' οὐ κυρίως, φησὶν ὁ φιλόσοφος. Καὶ εἰ μὴ κυ-
 ρίως, ὁ Θεὸς ἔχει τὸ ἔχειν, λοιπὸν οὐ πάποτε αὐτὸ

ἔχει, οὐδὲ ὅσα ἔχει φυσικῶς, τε ἅμα καὶ δεσποτικῶς ἄ
 τοῦτον καὶ γὰρ τὰ μὴ κυρίως. Ἐνδέχεται γοῦν
 καὶ ἀποβαλεῖν αὐτά. Καὶ σκόπει δὴ τὰ ἐπόμενα,
 τοῦτου κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦ λόγου κρατούντος.
 Ἔχει βασιλείαν ὁ Θεὸς, καὶ κυριότητα, καὶ δύναμιν.
 Βασιλεὺς γάρ. τῶν βασιλευδόντων, καὶ Κύριος τῶν
 κυρίων. καὶ μόνος κραταῖος καὶ δυνατὸς παρὰ τῆς
 φιλολογίας ὑμνεῖται, καὶ ζωῆς αἰωνίου χορηγός, καὶ
 μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οὐκῶν ἀπρόσιτον. Εἰ οὖν
 οὐ κυρίως ἔχει ταῦτα, καθὰ φησιν ὁ κενὸς οὐτοσὶ
 θεολόγος, πῶς τοῖς ἄλλοις αὐτὰ διδῶσι, βασιλεία,
 καὶ κυρίως καὶ ἀθανάτους ποιῶν;

Τί δὲ, οὐδὲ τοὺς ἀγγέλους ἔχει κυρίως, οἷς ἔργον
 ἀληγνόν τε καὶ ἀκατάπαυστον ὁ ὕμνος ἐκείνου;
 τὺτο γὰρ ἡ θεολογία ταις φύσεσιν ἐκείναις βξαιρέ-
 τως προσμαρτυρεῖ, καὶ προσέτι φη, *Δυνατοὶ ἰσχυροὶ* B
ποιούντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τοῦ ἀκούσαι τῆς
φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἡ οὐδὲ τὴν αἰσθητὴν
 ταύτην, καὶ ὀρωμένην ἔχει ἑμπασαν χτίσιν, ἣν
 πάσαι παραγωγῶν ἐξ οὐκ ὄντων, εἰσέτι καὶ νῦν τὴν
 αὐτῆς ἐργάζεται πρόνοιαν καὶ οἰκονομίαν. Ὁ Πα-
 τήρ μου, καὶ γὰρ φησιν, ἔως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ
 ἐργάζομαι. Ἡ ἔχει μὲν φησὶ ταῦτα τὸν Θεόν, ἵνα
 τι καὶ συγκατέλιθωμεν τοῖς σοῖς, λόγοις, οὐ λέγεσθαι
 δὲ κυρίως ἔχειν αὐτά. Τῆς αἰσχύνης ἰ διατε καὶ γὰρ,
 εἰπέ μοι, ἣ πόθεν ἔχεις μαθῶν τὴν καινὴν ταύτην
 καὶ τερατώδη θεολογίαν; Ὅτι οὐ βούλεται, φησιν, ἡ
 φιλοσοφία κατηγορεῖται ἐκείνη τοῦτο, καὶ ὁ τοῦ ἔχειν
 λόγος.

Ἔδει μὲν οὖν μὴδὲ ἀποκρίσεως ἡσισσοῦν ἀξι-
 οῦν σε πρὸς ταῦτα, ἀλλὰ τὴν δεσποτικὴν μόνην
 φωνὴν ἐπειπόντα, ἣν, δὴ καὶ Βασίλειος ὁ μέγας Ἐφ-
 νομῶν προήνεγκε τὰ τοιαῦτα ληροῦντι, τὴν, Ὅταν
 λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλῇ, καὶ ὅτι ψεύστης
 ἐστὶ καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ, ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας θεο-
 λογίαν πρέψαι τὸν λόγον. Ὡς ἂν δὲ μὴ δόξαιμεν καὶ
 ἡμεῖς δι' ἀπορίαν ταυτὶ παρατρέχειν, ὃ φησιν ὁ
 μακάριος ἐκείνος, εἰπέ δὴ μοι, φιλόσοφε· οὐδὲ ὡς
 κτήτορα λέγεις γοῦν τὸν Θεόν ἔχειν τὸν τε νοητὸν
 καὶ εἰσθητὸν κόσμον; ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἐν τῶν τοῦ
 ἔχειν σημαγομένων ἡ σὴ φιλοσοφία φησὶ. Λεγό-
 μεθα γάρ, φησιν, ἔχειν ἄρχον, καὶ ἔκγον, καὶ
 παῖδα, καίτοι γε τῶν ἀνθρώπων οἱ ταῦτα κεκτημέ-
 νοι οὐ δημιουργοὶ τῶν τοιούτων εἰσὶ. Καὶ διὰ τοῦτο
 οὐδὲ κυρίως, ἄπερ ἔχουσιν, οὐδὲ δεσπόται κυρίως
 ἐκείνων εἰσὶν. ὕπερ τὴν αὐτὴν ὄντες δεσποτεῖαν ἐκεί-
 νοις, εἰ καὶ κατὰ φιλοτιμίαν ἐκείνου καὶ χάριν πρὸς
 καιρὸν κτισμάτων αὐτοῦ τιμῶν ἄρχουσιν.

Ὁ δὲ Θεὸς, καὶ δημιουργός, καὶ ποιητῆς τῶν
 ὄντων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ κυρίως
 ἔχων πάντα, καὶ βασιλεύων, καὶ δεσπόζων ἀπάντων
 κυρίως, τῆς γὰρ βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.
 Μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ περὶ τῶν ζώντων πυνθάνεσθαι τὰ
 νεκρά; Τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τῆς μεταίας καὶ κενῆς τῆ
 ὄντι σοφίας, ἀλλὰ μὴ τῆς ἐνυποστάτου Θεοῦ σοφίας,
 τῷ μόνῳ καθηγητοῦ καὶ διδασκάλου πάντων ἀκούειν
 Χριστοῦ λέγοντος· *Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ*
ἔσονται ἐκ τῆς ἀλλῆς ταύτης, κάκεινά με δεῖ ἀγα-

γεῖν, καὶ Ἐξουσίαν ἔχω θάψαι τὴν ψυχήν μου,
 καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν.

Καὶ πρὸς αὐτῷ δὲ τῷ σταυρῷ καὶ τῷ θανάτῳ
 γενόμενος, πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς ἔλεγε, *Πολλὰ*
ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν
ἄρτι. Καὶ πρὸς τὸν ἴδιον δὲ Πατέρα, *Καὶ τὸν δό-*
ξισόν με σὺ, φησὶ, Πάτερ, ἐγὼ δόξω, ἢ εἶχον
πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. Τὸ ἴη ταῦτα
 καὶ εἰ τοιαῦτα μὴ κυρίως ἔχειν τὸν Θεὸν λέγειν, ἡ
 μὴ κυρίως λέγεσθαι ἔχειν, ὅπερ ἡ κενὴ τοῦ Γρηγορίου
 σοφία φησὶ, πῶς οὐ ψεύδεσθαι τὴν αὐτοαληθεῖαν λέ-
 γειν ἐστίν; ὅπερ ὁ τῶν ἀσθεῖων ἀντικρυς κολοφῶν,
 καὶ οὐδὲ Χριστιανῶν ἀκοαίς γοῦν φορητόν. Ἄλλ'
 ἐπανακτέον αὐθις τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρῶτα καὶ ὄν-
 τως ὄντα μόνα καὶ ἀψηλόμενα. Οὐδὲ τρεῖς ὑποστά-
 σεῖς ὁ Θεὸς ἔχει κυρίως, ὃ καὶ τὸ Γρηγορίου, οὐδὲ Ἰῶν
 ὁ Πατήρ, οὐδὲ Πνεῦμα ἔχει; Ὁμοούσια καὶ γὰρ,
 ἀλλ' οὐχ ὡς οὐσία περὶ οὐσίαν ταῦτα, οὐδ' ὡς συμ-
 δεηκός περὶ τὴν οὐσίαν, οὐδὲ ὡς κτίσμα καὶ
 κτήμα τοῦ ἔχοντος, ἄπερ ἡ σὴ μόνη σοφία περὶ τοῦ
 ἔχειν βούλεται, καὶ διὰ τοῦτ' ἐπὶ τῶν κτισμάτων
 αὐτῷ μόνον, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ Θεοῦ λέγεσθαι βούλεται. Καὶ
 εἰ ταῦθ' οὕτω φησὶ ἔχειν, τίος χάριν Σαβέλλιον μόνον
 ἐλαύνομεν; Αὐτὰ καὶ γὰρ ταῦτα κάκεινός φησὶ, καὶ
 οὐχ ἕτερα, ὡσπερ οὐσίαν μίαν, οὕτω δὲ καὶ πρόσ-
 ωπον ἐν λέγων, καὶ μηδένα τῶν ὑποστάσεων λόγον
 ποιούμενος. Ἐῷ γὰρ νῦν λέγειν, ὅτι καὶ τὴν ἑν-
 νομοῦ τε καὶ Ἀρείου δόξαν ὑπερβαίνει κακῶς τὰ
 τοιαῦτα. Πρόθυμοι καὶ γὰρ ἂν εἶπον ἐκείνοι τῇ σοφί-
 α τοῦ ἔχειν συντρέχοντες σὴ φιλοσοφίᾳ, ὅτι καὶ Ἰῶν
 ὁ Πατήρ καὶ Πνεῦμα λέγεται ἔχειν, ὡς οὐσία περὶ
 οὐσίαν; ἐπειδὴ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ἀνομοίους ἀλ-
 λήλαις καὶ ἑτεροδόξους δοξάζοντες ἦσαν.

Ὅπερ ἵνα μὴ πάθῃς αὐτὸς, ὡς ἔοικε, μὴδὲ κάμψῃ
 συνιστάμενος τοῖς ὑπὲρ Θεοῦ λόγοις, τῇ μὲν οὐσίᾳ
 συνάπτων, ταις δ' ὑποστάσεσι διαιρῶν, εὐσεβῶς τε
 καὶ ἀποστολικῶς ἀμφω, ἐνὶ λόγῳ τὸ πᾶν διὰ τῆς
 σῆς θαυμαστῆς φιλοσοφίας ἀνεῖλες, καὶ τοῖς ἐχθροῖς
 κατὰ τὸν εἰπόντα προδέδωκας τὸ ζητούμενον, μὴτε
 Ἰῶν ἔχειν μὴτε Πνεῦμα τὸν Πατέρα κατασκευάσας,
 ἐπειδὴ τὸ ἔχειν οὐ κυρίως προσήκει Θεῷ, οὐτε τὸν
 Πατέρα τιμῆσας ὡς ἀρχὴν ἀναρχον ὄντα τῶν ἐξ
 αὐτοῦ, καὶ ἀτιμάσας, μᾶλλον δ' ὅσον τὸ ἐπὶ σοί,
 καὶ ἀνελῶν καὶ ταῦτα κάκεινον. Ἡ διὰ τὰ, πρὸς τι,
 καὶ ἀναφορικὰ πρὸς τῶν ὄντων κατηγοριῶν ταυτὶ λέ-
 γεσθαι; τὸ ἔχειν οὐ δῶσεις ἄλληλα τοῦτοις, ἵνα μὴ
 τι περὶ ταύτας παρανομήσῃς, καίτοι γε τοῦ Πνεῦ-
 ματος μὴδ' ἐκεῖνα ὄντος, οὐδὲ γὰρ τῶν ἀναφορικῶν
 κατὰ τὸν Ἰῶν καὶ τοῦτο, πλὴν καὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ
 τοῦ Ἰησοῦ, ἀτιδίως τε καὶ συνανάρχως ὡς ἴδιον ἔχον
 τῶν τοῦτο καὶ ὁμοούσιον. Τῶν ληρημάτων!

Οὕτως ὁ φιλόσοφος; οὐ μόνον ἀσεδείας καὶ ἀμα-
 θίας, οὐδὲ κλοπῆς καὶ βιολογίας; καὶ δὴ καὶ συ-
 κφαντίας πρὸς τοῦτοις; ὡς αὐτὸς φησιν, οὐχ εἶλε
 τοὺς ἐκδεθωκότας τὸν τόμον, ἀλλὰ πρὸς γε τῷ ψεύ-
 δεσθαι περιφάνῳ; καὶ ἀνασχονταῖν κάκεινα πάνθ'
 ὁμοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ τὰ πολλὰ χειρίστα καὶ ἀτε-
 πώτατα νοσῶν ἐκ πειρουσίας; αὐτὸς ἀνεφάνῃ, ὅπερ
 ὁ λόγος ὑπέσχετο δεῖξαι.

Φίρε δὴ καὶ τὸν ἄκρον ἐκείνου μετὰ τοὺς ἀπο-
στολούς θεολόγου, τὴν ἱερὸν φησι κατίδωμεν Διονύ-
σιον, ὃν καὶ συκοφαντεῖν ἐφη τὴν Χριστοῦ Ἐκκλη-
σίαν. ὁ Γρηγορᾶς, ἐν γε τῷ περὶ δυνάμεως ἱερᾶς
ἐκείνου λόγῳ, καὶ πόρρω τῆς ἐκείνου διανοίας καὶ
τῆς σοφίας γίγνεσθαι, μᾶλλον δὲ τὰ ῥηθέντα πρὸ
μικροῦ περὶ τούτου κατὰ τοῦ τόμου τῷ Γρηγορᾶ,
καὶ αὐθις πρὸ ἐκείνων ἱπαναλάδωμεν. Σοφός, φη-
σιν, ὢν ἐκεῖνος ὁ θεὸς ἀγῆρ, τὸν θεῖον δηλαδὴ δηλῶν
Διονύσιον, καὶ τοῖς κτίσμασιν ἀπονειμημένον εἰδῶς
τὸ τῷ ἔχειν πολυσημον, εἰκότως κἀνταῦθα τοῖς κτί-
σμασιν ἀποδίδωκε.

Καὶ βλέπε μοι περὶ τῶν ἄλλων κίνεσθαι τοῦ κε-
νοῦ τῶν θεολόγων ἐξηγητοῦ τούτου τῶν λόγων τὸ
ἀδινότητον τε καὶ ἀκατάλληλον. Αὐτὸς γάρ ἐστιν
οὗτος ὁ μικρὸν ἀνωτέρω λέγων ἐκεῖνα; ὅτι Διονύ-
σιος μὲν περὶ θείας θεολογῶν δυνάμεως πρὸς γε
τοὺς ἄλλοις τοῦτό φησιν, ὅτι τὸ μηδεμίαν δυνάμιν
ἔχον οὕτε ἐστιν, οὕτε τί ἐστιν, οὕτε ἐστὶ παντελῶς
αὐτῷ θεός. Ἔπειτα μικρὸν παρακατιῶν, ἥπερ ἐφη,
περὶ κτισμάτων μόνων ἐκείνον ποιεῖσθαι τὸν λόγον
φησίν, ὡς περ ἔξω κατὰ τὴν χεῖρα γε ἑκστασιν αὐτῆς
ἑαυτοῦ γεγονώς, καὶ οὐκ εἰδῶς ἃ λέγει: Εἰ γὰρ περὶ
κτισμάτων μόνων ἀπλῶς ὁ λόγος ἔνταυθα τῷ θεο-
λόγῳ, καὶ οὐδὲ ἄλλο πλὴν τούτου, πῶς περὶ δυνά-
μεως θείας θεολογεῖν αὐτὴν προλαβὼν εἰρηκας;
Οὕτε γὰρ θεῖον ἂν παρτε τῶν κτισμάτων ἐν ὑδὲν εἴη
παρ' ἑαυτοῦ, οὕτε θεολογοῦνται τὰ κτίσματα, εἰ μὴ
βούλοιντο εἴη κτίσεις λατρεύειν κατὰ τὴν παλαιὰν
ἀθειαν ὃ ταῦτα θεοποιεῖν τε καὶ θεολογεῖν ἡρημένος.
Πῶς οὖν αὐτὸς λέγει περὶ θείας θεολογεῖν δυνάμεις
τὸν περὶ τῶν κτισμάτων ἀπλῶς λέγοντα; Ἥ γὰρ καὶ
τὰ κτίσματα θεία, καὶ θεολογοῦνται καθὼ θεοὶ κατὰ
τὸν οὐκ ἄλλο λόγον, ἢ ταυτὸν εἶ καὶ ἐν κτίσματι καὶ θεία
δυνάμεις. Εἰ δὲ μὴ θάτερον τούτων, ἀλλ' ὁμοίαν ἔρεϊς
ἐξ ἀνάγκης Θεοῦ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δυνάμιν, καὶ
ἄμφω μὲν οὖν ταῦτα λέγεις, καὶ διαρρήθην κηρύτ-
τεις τε καὶ φιλοσοφεῖς καὶ οὗτος ὁ τοῦ πολυσεύχου
σοι τούτου βιβλίου λόγος τε καὶ σκοπός, τὸ τὰ μὲν
πολυσημον τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως ἰδιώματα, ἃ καὶ
φυσικά τοῦ Θεοῦ; καὶ φυσικῶς ἐφ' ἑωῖ προσόντα
διαφορῶς οἱ θεολόγοι Πατέρες ἰδίδασξαν, κτίσματα
πάνθ' ὁμοῦ μετὰ αὐτῶν τὰ Ἄρειου φρονούντων ἀπο-
δείξασθαι τὸν δὲ θεοὶ οὐσίαν δογματῆσαι μόνην, πάν-
των γὰρ προσώπων ἑνωμένην, ὑπὲρ οὗ καὶ τοῖς κορυ-
φαίοις δηλαδὴ τῶν Πατέρων ὁ πολυθρύλλητος πρὸς
Εὐνάμειον ἀεικώς ἦν πόλεμος καὶ δ' ἃ καὶ αὐτὸς
τῆς Ἐκκλησίας ἀποβάλλει, τὴν ἀσυχνὴν ταυτηνὶ
βλασφημίαν, καὶ τὴν ὕβριν, καὶ τὴν συκοφαντίαν,
καὶ τὴν κενὸν κατ' αὐτῆς, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀληθῶς
κατὰ τῆς σεαυτοῦ κεφαλῆς, ψυχῆς ἀνεδέξω πό-
λεμον.

Ἄλλ' ἄγε δὴ πρὸς τὸν ἱερὸν Διονύσιον καὶ τοὺς
ἐκείνου, περὶ δυνάμεως θείας ἔλθωμεν λόγους, μι-
κρὸν ἄνωθεν ἀκαλαδόντες τὸν λόγον. Δυνάμεις, φησίν,
ἐστὶν ὁ Θεὸς ὡς πᾶσαι δυνάμεις ἐν ἑαυτῷ πρότερον
καὶ ὑπερέχων, καὶ ὡς πάσης δυνάμεως αἴτιος; καὶ
πάντα κατὰ δυνάμιν ἄκτιστον καὶ ἀπεριόριστον παρ-
άγων, καὶ ὡς αὐτοῦ τοῦ εἶναι δυνάμιν, ἢ τὴν ὅλην,

ἢ τὴν καθ' ἑαυτὸν αἴτιος ὢν, καὶ ὡς ἀπειροδύναμος,
οὐ μόνον τῷ πᾶσαι δυνάμιν παράγειν, ἀλλὰ καὶ τῷ
ὑπὲρ πᾶσαν, καὶ τὴν αὐτοδύναμιν εἶναι, καὶ τῷ
ὑπερδύνασθαι, καὶ ἀπειράκις ἀπείρους τῶν οὐ-
σίῶν δυνάμεων ἑτέρας παραγαγεῖν, καὶ τῷ μὴ ἂν
ποτε δυνηθῆναι πρὸς ἀπείρους καὶ ἐπ' ἀπειρον
παραγομένας δυνάμεις τὴν ὑπεράπειρον αὐτοῦ
τῆς δυναμοποιῶ δυνάμεως ἀμβλύναι ποίησιν, καὶ
τῷ ἀφθέγκτω, καὶ ἀγνωστω, καὶ ἀνεπινοήτω
τῆς πάντα ὑπερέχουσης αὐτοῦ δυνάμεως. Ἥ δὲ διὰ
περιουσίαν τοῦ δυνατοῦ, καὶ τὴν ἀσθενεῖαν δυ-
ναμοῦ, καὶ τὰ ἰσχυατὰ τῶν ἀπηχημάτων αὐτῆς
συνέχει, καὶ διακρατεῖ. Λέγε δὴ οὖν, ὦ φιλόσοφε,
καὶ ἐξηγοῦ τὸν ἀληθῆ τούτου φιλοσοφόν τε καὶ
θεολόγον ὀρθῶς τε καὶ ἀπαισίτως, καὶ ὡς αὐτὸς
οὗτος ἀληθῶς βούλεται εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τὴν γλυῦ-
ταν ἐπισχῶν τῶς τῶν αὐτοῦ λόγων ἄκουε φωνεῶς,
οὐχ ἔρμηνείας οὐδὲ σαφηνείας τῆς ἐξωθεν δορυμέ-
νων.

Ἔ μὲν γὰρ σκοπός ἐστιν ἔνταυθα τούτῳ τοῦ λό-
γου περὶ θείας θεολογῆσαι δυνάμεως, καθὰ καὶ αὐ-
τὸς εἰρηκας δὴ ποιεῖν ἄροίγει δ' οὕτως τὴν θεο-
λογίαν, καθάπερ ἀκούεις δυνάμιν καὶ γὰρ φησι
λέγεσθαι τὸν Θεόν, κατὰ τε διαφόρους αἰτίας καὶ
τρόπους, ἃ καὶ μέχρι δεκάδος διελιῶν ἤδη προή-
ναγκε, καὶ ὡς αὐτοῦ τοῦ εἶναι δυνάμιν, ἢ τὴν ὅλην,
ἢ τὴν καθ' ἑαυτὸν αἴτιος ὢν, καὶ ὡς ἀπειροδύνα-
μος.

Ἄπειροδύναμον δὲ τούτον ὀμνεῖ, καθάπερ ἀκού-
εις, οὐ μόνον διὰ τὸ πᾶσαι δυνάμιν παράγειν, φη-
σιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὑπὲρ πᾶσαν, καὶ τὴν αὐτοδύ-
ναμιν εἶναι, καὶ διὰ τὸ ὑπερδύνασθαι, καὶ ἀπειράκις
ἀπείρους τῶν οὐσίῶν δυνάμεων ἑτέρας παραγαγεῖν,
καὶ διὰ τὸ μὴ ἂν ποτε δυνηθῆναι πρὸς ἀπείρους, καὶ
ἐπ' ἀπειρον παραγομένας δυνάμεις τὴν ὑπεράπει-
ρον αὐτοῦ τῆς δυναμοποιῶ δυνάμεως ἀμβλύναι
ποίησιν, καὶ διὰ τὸ ἀφθέγκτων, καὶ ἀγνωστον καὶ
ἀνεπινοήτων τῆς πάντα ὑπερέχουσης αὐτοῦ δυνά-
μεως, ἥτις, φησὶ, διὰ περιουσίαν τοῦ δυνατοῦ καὶ
τὴν ἀσθενεῖαν δυναμοῦ, καὶ τὰ ἰσχυατὰ τῶν ἀπηχη-
μάτων αὐτῆς συνέχει καὶ διακρατεῖ. Αἱ μὲν οὖν
πᾶσαι δυνάμεις, ἃς ὁ ἀπειροδύναμος παράγει θῆς,
καὶ ὢν ἀπειράκις ἀπείρους δυνάμεις ἑτέρας δύνα-
ται, μᾶλλον δὲ ὑπερδύναται παραγαγεῖν, δηλονότι
αἱ τῶν κτισμάτων ἑκάστου ἀνάλογοι φυσικαὶ δυνά-
μεις εἰσὶ, τῶν τε νητῶν καὶ αἰσθητῶν, ἐμφύχων
τε καὶ ἀψύχων, καὶ ἀπλῶς πάντων ὁμοῦ τὸ γὰρ
μηδεμίαν δυνάμιν ἔχον, φησὶν, οὕτε ἐστὶν, οὕτε τί
ἐστὶν, οὕτε ἐστὶ πάντελῶς αὐτοῦ θεός.

Ἥ δὲ ὑπεράπειρος αὐτοῦ δυναμοποιῶς δυνάμεις,
καὶ αὐτοδύναμεις, ἥς τὴν ποίησιν οὐκ ἂν ποτὲ φησιν
ἀσθενῆσαι δυνηθῆναι ποιῆσαι τὰς ὑπ' αὐτῆς ποινυ-
μένας; ἢ καὶ ποιηθησομένης καὶ ὑπέθεσιν ἀπεί-
ρους ἑτέρας δυνάμεις, ἥτις, ὡς αὐτὸς φησὶ, καὶ
ἀφθέγκτος, καὶ ἀνεπινοήτος, καὶ πάντα ὑπερέχουσα
δυνάμεις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ περιουσίαν ἰσχυρός
καὶ τὴν ἀσθενεῖαν δυναμοῦ, καὶ τὰ ἰσχυατὰ τῶν ἀπη-
χημάτων αὐτῆς συνέχει καὶ διακρατεῖ, τὴν γοῦν
τὰ θεοπραπῆ ταυτεῖ πάντα πλοουτούσαν ἀχῆματα.

τὴν τῶν ἀπασῶν ὁμοῦ δυνάμεων ποιητικὴν, καὶ αὐτῶν θηλαθῆ τῶν ἀγγελικῶν, τὴν ἀφθεγκτον καὶ ἀνεπινόητον καὶ πάντα ὑπερέχουσαν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἥτις διὰ περιουσίαν τοῦ δυνατοῦ, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἑαυτοῦ, καὶ τὰ ἴσχυα τῶν ἀπηχημάτων αὐτῆς διακρατεῖ, ταύτην τοιγαροῦν τὴν οὕτως ὑπερφυᾶ τε καὶ πολυῦμνητον, ὅποιαν τινὰ ἐκλαμβάνεις αὐτὸς εἶναι, Γρηγορᾶ; Καίτοι γε καὶ ἀρρήτον καὶ ἀνεπινόητον πρὸς γε τοὺς ἄλλοις ὁ θεολόγος αὐτὴν καθ' αὐτὴν φθάσας ὑμνησεν.

Ἐκ δὲ τῶν εἰρημνίων ἀποτελεσμάτων ἦτοι τῶν ποιημάτων ἔστι τοῖς ὀρθῶς σκοποῦσιν ἀμηγήπη τιμηθῆσθαι. Τί οὖν αὐτὴν ἤψ; Πάντως ἡ Θεοῦ κτίσμα τὴν ἔμφυτον τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ δύναμιν ἔρει; ἡ οὐσίαν Θεοῦ. Ταῦτα καὶ γὰρ διαδεξάμενος ἔχεις παρὰ τῶν ὧν ἑταίρων τε καὶ καθηγητῶν, Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου φημι, καὶ οὕτως ὁμῶν τῆς κενῆς θεολογίας ἐ τέρπος· μάλλον δὲ τὸ μὴ κρίσιμα, εἰ καὶ φθάσας εἰρήκεις ἐν τοῖς σοῖς ἤδη λόγους, διδὸν δὲ καὶ τὴν συγχὴν ἐκείνην ἀδολεσχίαν τε καὶ τὴν βλασφημίαν κατὰ τῶν ἐκθεμένων τὸν τόμον ἐξήμεσας, καὶ συκοφάντας, καὶ βωμολόχους, καὶ παραβλιώπας τῶν ἱερῶν λόγων πρὸς τοὺς ἄλλοις ἀποκαλῶν, ἀλλ' ἀρῆσασθαι νῦν τίως καὶ διαγράψαι μοι δοκεῖς, τῶ τῶν θεοπρεπῶν ὀνομάτων καὶ λόγων ἀφύκτω τοῦ θεολόγου τούτου πανταχόθεν συναυνομένους τε καὶ εἶον ἀγχόμενος.

Ἐπὶ δὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καταφεύξῃ, ἐπειδὴ καὶ, καθὰ φθάσας ἔφην, οὐσίαν τὸν Θεὸν οἶσθα μόνην, πάσης φυσικῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως καὶ χάριτος ἁμοιβον, καὶ ὡς ὁ θεολόγος οὕτως καὶ θεόπτης διὰ πλείστην θεολογίαν προόδους Θεοῦ, καὶ διαδόσεις, καὶ προνοίας, καὶ ἀγαθότητας, καὶ μετοχάς, καὶ αὐτομετοχάς ταῦτα; θεολογῶν, ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμείκτου προοίους ἀφθόνῳ χύσει καὶ ὑποβλυζούσας. Μάλλον δ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν περὶ θεῶν ὀνομάτων αὐτοῦ λόγων καὶ πάλιν ἀπὸ μέρους ἀκούσωμεν.

Ἐν γοῦν κεφαλαίῳ πέμπτῳ περὶ τοῦ ὄντος θεολογῶν ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων τοιαύτα φησί· Τῷ λόγῳ σκοπὸς οὐ τὴν ὑπερούσιαν οὐσίαν, ἢ ὑπερούσιον; ἐκφαίνειν· ἀρρήτον γὰρ τοῦτο καὶ ἀγνωστόν ἐστι, καὶ παντελῶς ἀνεκφραντόν, καὶ αὐτὴν ὑπεραίρον τὴν ἔνωσιν· ἀλλὰ τὴν οὐσιοποιὸν εἰς τὰ ὄντα πάντα τῆς θεαρχικῆς οὐσιαρχίας προόδου ὑμνησαι. Εἶτα μεταξὺ περὶ τῆς μετοχῆς καὶ θεοπρεποῦς ὑπεροχῆς τῶν θεῶν τούτων προόδων ἐν ἐπιτόμῳ θεολογησας, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὄντος, τῆς ζωῆς, τῆς σοφίας, καὶ τῶν τοιούτων, ἐπάγει πάλιν ἐξῆς· Ταῦτας οὖν ὁ λόγος ὑμνησαι ποθεῖ, τὰς τῆς προνοίας ἐκφραντορικῶς θειοφυμίας. Οὐ γὰρ ἐκφράσαι τὴν αὐτοῦπερουσίαν ἀγαθότητα, καὶ οὐσίαν, καὶ ζωὴν, καὶ σοφίαν τῆς αὐτοῦπερουσίου θεότητος ἐπαγγέλλεται, τὴν ὑπὲρ πάντων ἀγαθότητα, καὶ θεότητα, καὶ οὐσίαν, καὶ ζωὴν, καὶ σοφίαν ἐν ἀποκρύφοις, ὡς τὰ λόγια φησιν, ὑπεριδρυμένην· ἀλλὰ τὴν ἐκπεφασμένην ἀγαθοποιὸν πρόνοιαν, καὶ ὑπεροχικῶς ἀγαθότητα, καὶ πάντων ἀγαθῶν αἰτίαν ὁμνεῖ, καὶ ὄν, καὶ ζωὴν, καὶ σοφίαν τὴν οὐσιοποιὸν, καὶ σοφοῦσιν αἰ-

τίαν, τῶν οὐσίας, καὶ ζωῆς, καὶ νοῦ, καὶ λόγου, καὶ αἰσθήσεως μετεilahφόντων.

Συνήκας νῦν γοῦν, ὦ φιλόσοφε, τῆς θαυμαστῆς ταύτης τοῦ ἀληθινοῦ τούτου φιλοσόφου καὶ θεοσόφου περὶ τὰ θεῖα καὶ ὑψηλὰ φιλοσοφίας καὶ γνώμης; καὶ ὅπως καὶ τὸ ὑπερούσιον ἀμείκτον, καὶ ἀρρήτον, καὶ ἀπόκρυφον τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας, σιγῇ τὰ πλείστα τιμᾶ, καὶ τῶν αὐτομετοχῶν αὐτοῦ καὶ προόδων, καὶ μεθέξεων, τὸ θεῖον αὐθις, καὶ ὑψηλόν, καὶ θεοπρεπὲς, καὶ μεθεκτόν ἀνομνεῖ; Ἄρ' οὐχὶ σαφῶς τε καὶ ἀριθμῶς πάνυ περιστήσιν ἐκ τῶν θεῶν, ὡς αὐτὸς φησι, μνηθεῖς λόγων, ὅτι τοῦ Θεοῦ τὸ μὲν ὡς ὑπερούσιον καὶ ἀρρήτόν ἐστι, καὶ ἀγνωστόν, καὶ ἀμείκτον, τὸ δὲ καὶ ῥητόν, καὶ μεθεκτόν τοις κτίσμασιν ἀναλόγως, καὶ ἀπὸ μέρους διὰ φιλοφρωπίας ληπτόν; Τὸ γὰρ τὴν ὑπερούσιον, φησιν, οὐσίαν ἐκφαίνειν, καθὸ ὑπερούσιον, ἀρρήτον καὶ ἀγνωστόν ἐστι, καὶ παντελῶς ἀνεκφραντόν, καὶ αὐτὴν ὑπεραίρον τὴν ἔνωσιν. Τίς δ' αὐτὴ ἡ ἔνωσις, ἐν τοῖς ἐξῆς καὶ ταύτην αὐτὸς οὕτως ὑποδείκνυσιν κάλλιστα τοῖς βουλομένοις μαθεῖν. Ἀλλὰ τὴν οὐσιοποιὸν φησιν εἰς τὰ ὄντα πάντα τῆς θεαρχικῆς οὐσιαρχίας προόδου. Καὶ πάλιν· Οὐκ ἐκφράσαι ποθεῖ, φησιν, ὁ λόγος τὴν αὐτοῦπερουσίαν ἀγαθότητα τῆς αὐτοῦπερουσίου θεότητος, τὴν ὑπὲρ πάντων ἀγαθότητα καὶ θεότητα, ἐν ἀποκρύφοις, ὡς τὰ λόγια φησιν, ὑπεριδρυμένην· ἀλλὰ τὴν ἐκπεφασμένην ἀγαθοποιὸν πρόνοιαν, καὶ ὑπεροχικῶς ἀγαθότητα, καὶ πάντων ἀγαθῶν αἰτίαν ὁμνεῖ. Οὐκ ἐκείνην φησὶ τὴν ὑπερούσιαν οὐσίαν, ἀλλὰ ταύτην τὴν ἐκπεφασμένην ἀγαθοποιὸν πρόνοιαν, καὶ ὑπεροχικῶς ἀγαθότητα. Τί φησὶ, ὦ φιλόσοφε; Ὅρᾳ; ἐν τοῖς εἰρημνίοις ἐνταῦθα τῷ θεολόγῳ τούτῳ διαφορὰν τινα Θεοῦ οὐσίας πρὸς τὴν ταύτης μετοχὴν τε καὶ πρόοδον; Ἡ πάλιν ἐν ὄρᾳ τὰ πάντα, καὶ ἀδιάφορον τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Εἰ δ' ἄλλα μὲν ἐκεῖνο, ἀλλὰ δὲ ταῦτα, οὐκ ἐκείνην γὰρ, φησὶ ὁ θεολόγος, ἀλλὰ ταῦτα ὁμνεῖν τῷ λόγῳ σκοπός, τί ταῦτας φησὶ πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς; Ἄρα πρὸς τὰ κτίσματα βλέψεις, ἢ παραβλέψεις πάλιν, ὡσπερ εἰ τὴν ἐν Χριστῷ θεοπρεπῇ παραβλέποντες πάλαι δύναμιν εἰς Βεελζεβούλ; Καὶ μὴ ἀποδείδειται πρὸ βραχέος, ἐκ τούτου τοῦ θεολόγου φημι, μηδαμῶς εἶναι κτίσματα ταῦτα, ἀλλ' ἰδιώματα φυσικὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅρα δὲ καὶ αὐθις; ἐκ τῶν αὐτῶν. Οὐσιοποιεῖν φησὶ ταυτηνὴν τὴν πρόοδον ὁ θεολόγος, καὶ οὐσιαρχίαν, καὶ πρόνοιαν ἀγαθοποιὸν, καὶ ὑπεροχικῶς ἀγαθότητα, καὶ πάντων ἀγαθῶν αἰτίαν. Ὁ δὲ καὶ ὁ θεοφόρος ἐξηγητὸς; Μάξιμος, Οὐσιαρχίαν λέγει, φησὶ, τὴν πάσης οὐσίας ἀρχὴν καὶ αἰτίαν· αὐτὴ γὰρ ἡ θεότης ὑπὲρ πάντων οὐσίαν· πρόοδον δὲ τὴν θεῖαν ἐνεργείαν λέγει, ἥτις πάντων παρήγαγεν οὐσίαν. Εἰ γοῦν καὶ ἡ οὐσιοποιὸς αὐτοῦ δύναμις κτίσμα, κατὰ σέ, πρῶτον μὲν ὁ κτίσμα τὴν οὐσιώδη δύναμιν ἔχων, κτίσμα καὶ αὐτὸς ἂν εἴη· ἐπειτα, καὶ εἰ κτίσμα ἢ δύναμις αὐτὴ, δὲ ἑτέρας ἂν καὶ αὐτὴ κτισθεῖν δυνάμεως, κείνην δὲ ἄλλης, καὶ τοῦτο ἐπ' αὐτὴν φησὶ. Πόθεν ἐκ τούτων τῶν οὕτως ὑψηλῶν, τῶν ὄντων θεοπρεπῶν, τῶν πάντων λόγων ὑπερβαίνόντων, ὦ κατὰ θεολόγος, βούλει δὲ-

ναι τοῖς κτισμασιν; Ἐλοῦ τῶν ἀσθεϊῶν, ἦν ἂν ἐθέ-
λης, φησὶν, ἐπειδὴ διὰ τῆς βλασφημίας ἐγνωκας.
Ὁ μὲν γὰρ θεοφόρος διδάσκαλος οὕτως τὸν Θεὸν
εἶναι ταύτας λέγει, οὐ καθὼς ὑπερούσιος καὶ ἀμέ-
θεκτος, ἀλλὰ καθὼς, φησὶν, οὐσιοποιὸς καὶ μεθεκτός,
καὶ πάντων ἀγαθῶν αἰτίας.

Ὁ δὲ λέγει καὶ ἀντιτίθει τούτῳ τὰς ἐνεργείας σου
τὰς ἀνοηστῆτους, μᾶλλον δὲ τὰς ἀνυπάρκτους κα-
θάπαξ, τὰς θεότητας τὰς κτιστάς, τὰς ποτὲ μὲν
σχέσιν, κατὰ σὲ, μόνῃν οὐσας, καὶ πλέον οὐδὲν, ποτὲ
δὲ μέχρι φωνῆς μόνῃς οὐσας, μᾶλλον δὲ μηδαμῶς
οὐσας, ὡς ἅμα τῷ βῆθῆναι διαλυομένας, κατὰ σὲ,
καὶ χωρούσας εἰς τὸ μὴ ὂν. Ταῦτα καὶ γὰρ τὰ τῆς
σῆς κενῆς καὶ τερατώδους τῷ ὄντι θεολογίας, ἀ
προσεξέμερες τῇ θεολογίᾳ τῶν ὧν καθηγητῶν
τε καὶ θεολόγων αὐτῶ; παρὰ σεαυτοῦ· οὐδὲ γὰρ
ἐκείνοις, καίτοι γε καὶ πολλὰς ἑαυτοῖς βλασφημίας
τεμουσὶν ὁδοῦς, οὐδὲν τι τῶν τοιούτων ἐπῆλθεν
εἰπεῖν.

Ἄλλὰ δίδοικας μὴ διθεῖξ περιπέσης ἡ πολυ-
θεία, διὰ τὴν διάκρισιν ταυτηνὴ τῆς θείας οὐσίας
καὶ τῶν περὶ αὐτήν; Τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τῶν ἀφρό-
νων μορμολύκειά τε καὶ φόδητρα, οἷς οὐκ ἄνδρες
θορυβοῦνται μᾶλλον, ἀλλὰ νῆπια γαλακτοτροφού-
μενά τε καὶ ψελλιζόμενα· καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀθεΐαν
ὡς βόστην τε καὶ ἀπονον εἰλου, ναυαγήσας ἐν ὀλίγῳ
τὴν σωτηρίαν, οὐ τὴν σὴν φημι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν
πολλῶν ἑτέρων τῶν σοι πεισθέντων κακῶς. Εἰπέ-
ται· οὐ γὰρ ὧτά σοι κέφυκεν, ὥστε ἀκούειν. Καὶ
διὰ τοῦτό που καὶ ὁ Κύριος τοῖς ἀκροαταῖς εἶπε
τοῦ οικείου λόγου· Ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω.
Ἐὶ γὰρ τι τοῦτων εὐλορῶν εἴης, ἤκουες ἂν ἐξῆ; τοῦ
αὐτοῦ θεολόγου κάκεινα διεξόντος. Οὐκ ἄλλο δὲ εἶ-
ναι τάγαθόν φησιν, ὁ λόγος; δηλαδὴ, καὶ ἄλλο τὸ ὂν,
καὶ ἄλλο τὴν ζωὴν, ἢ τὴν σοφίαν, οὐδὲ πολλὰ τὰ
αἰτία, καὶ ἄλλων ἄλλας παρεκτικὰς θεότητας, ὑπερ-
εχοῦσας καὶ ὑφειμένας· ἀλλ' ἐνδὸς Θεοῦ τὰς ὕλας
ἀγαθὰς προόδους, καὶ τὰς παρ' ἡμῶν ἐξυμνουμένας
θεωνυμίας. Καὶ πάλιν· Οὐ γὰρ οὐσίαν τινὰ θείαν ἢ
ἀγγελικὴν εἶναι φαμεν τὸ αὐτοεῖναι, τοῦ εἶναι τὰ
ἄντα πάντα αἰτίαν· μόνον γὰρ τοῦ εἶναι τὰ πάντα
καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, τὸ ὑπερούσιον ἀρχὴ, καὶ οὐσία,
καὶ αἴτιον· οὐδὲ ζωογόνον ἄλλην θεότητα παρὰ τὴν
ὑπέρθεον πάντων ὄσα ζῆ, καὶ τῆς αὐτοζωῆς αἰτίαν
ζωὴν, οὔτε συνελόντα εἰπεῖν, ἀρχικὰς τῶν ὄντων,
καὶ δημιουργικὰς οὐσίας, καὶ ὑπόστασεις, ἅς τινες
καὶ θεοὺς τῶν ὄντων, καὶ δημιουργοὺς αὐτοσχεδιά-
σαντες ἀπεστομάτισαν, οὐς ἀληθῶς καὶ κυρίως εἰ-
πεῖν οὐτε αὐτοὶ ἤδρισαν ἅτε δὴ οὐκ ὄντας, οὔτε οἱ
πατέρες αὐτῶν. Προτέρες; Οὐκ ὡς οὐσίας, φησὶν,
ἢ ὑποστάσεις διακρίνομεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ ὂν, καὶ
τὴν ζωὴν, καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ τὴν σοφίαν καὶ ἄλλα,

Ἄν ὡς; θεοὶ καὶ δημιουργοὶ τῶν κτισμάτων εἶναι ἀθεά
αἰτία· ταῦτα γὰρ τὰ τῆς πολυθείας ἀντικρυς· ἀλλ'
ἐν φαμεν τὸ ὑπερούσιον πάντων αἰτίον, καὶ αὐτῶν
τούτων φημι τῶν ἐκτουτοῦ προόδου, καὶ δὴ καὶ τῶν
κτισμάτων, τῶν μὲν δημιουργικῶς ὡς κτισμάτων
αὐτοῦ, τῶν δὲ φυσικῶς, ὡς ἰδιωμάτων αὐτοῦ φυσικῶν,
ὡς καὶ ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος. Δυνάμεις γὰρ
οὐ καθ' ἑαυτὰς ὑφειστώσας, ἀλλ' ἐνθεωρουμένας τῇ
ὑπερουσίῳ ἐκείνῃ οὐσίᾳ, Διονυσίος ταύτας φησὶν,
ὡς εἶναι σὺν ἐκείνῃ ταύτας. Ἀχώριστοι γὰρ καθά-
παξ ἐκείνης, καὶ ἀδιαίρετοι, ὡς; τοῦ ἡλίου ἀκτίς,
καὶ ἀπαύγαγμα τοῦ πυρός, εἶνα Θεὸν τῶν ἀπάντων,
τρισυπόστατόν τε καὶ παντοδύναμον. Μᾶλλον δὲ καὶ
αὐθὺς αὐτῶν ἐκείνων διακοῦσαι τῶν τοῦ διδασκάλου
λόγων καλόν. Αὐτοεῖναι, φησὶ, καὶ αὐτοζωὴν, καὶ
αὐτοθεότητά φαμεν ἀρχικῶς μὲν, καὶ θεϊκῶς, καὶ
αἰτιατικῶς, τὴν μίαν πάντων ὑπεράρχιον καὶ ὑπέρ-
ουσιον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, μεθεκτικῶς δὲ τὰς ἐκδο-
μένας ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμεθέκτου προνοητικὰς δυνά-
μεις, τὴν αὐτοουσίωσιν, αὐτοζώωσιν, αὐ-θεώωσιν,
ὧν τὰ ὄντα, οικειῶς ἑαυτοῖς μετέχοντα, καὶ ὄντα,
καὶ ζῶντα, καὶ ἐνθεα καὶ ἐστι, καὶ λέγεται, καὶ
τὰλλα ὡσαύτως.

Ἄλλὰ τὰ μὲν ἀρχοῦντως εἰρήσθω τοτήμερον εἶ-
ναι· περὶ δὲ ἐκείνων τί φης, ὡ καλὴ Γρηγορά; δεῖ
καὶ γὰρ ἐκεῖσε πάλιν ἐπανελθεῖν. Ἔχει ταύτας τὰς
φυσικὰς δυνάμεις καὶ προόδους καὶ προνοίας, καὶ
ἐνεργείας, καὶ αὐτομετοχὰς ὁ Θεὸς, ἢ οὐκ ἔχει;
Ἔχει δηλαδὴ, καὶ ἀδιαίρετως ἔχει, καὶ ἀσυνθέτως,
καὶ ἀσυγχύτως, ὡς ὁ θεολόγος οὕτως διδάσκαλος
ἀπέδειξε μάλα λαμπρῶς, καὶ εἰς ἐστὶ Θεὸς διὰ πάν-
των, ὁ δὴ καὶ προλαθὼν εἶπων, ἐνεργῆς, θελητικῆς,
παντοδύναμος· καὶ ὁ τούτων ἐπιχειρῶν τῇ ἀνα-
τροπῇ κακῶς ὡς; οὐκ οἶδεν ὀπλίξει καὶ χεῖρα καὶ
γλῶτταν κατὰ Θεοῦ. Καὶ ὁ μὲν, ὅστις ποτ' ἂν εἴη,
μετὰ τῶν δυσσεθῶν καὶ θεομάχων συντριβέσεται,
ἢ δ' ἱερὰ σύνοδος ἐκείνη καὶ καλῶς εἶπε καὶ θεο-
πρεπῶς τὸν Θεὸν ἔχειν τζῦτα μετὰ γε τοῦ θεολόγου
τουτοῦ, καὶ τὸν τόμον καλῶς τε καὶ θεοφιλῶς τὸν
ἱερὸν τοῦτον ἐξέδωκε, καὶ συμφώνως αὐτῷ τε τούτῳ
τῷ θεολόγῳ, τῷ μακαρίῳ Διονυσίῳ φημι, καὶ δὴ καὶ
ταῖς λοιποῖς θεολόγοις Πατέρασιν, ὁ δὴ καὶ προϊόντες
αὐτίκα συναίρομένου Θεοῦ δεῖξομεν.

Ἄλλ' ἐπεὶ πρὸς τὸν περὶ ἐνεργείας Θεοῦ λόγον
φίρων ἡμᾶς ὁ λόγος; ἤγαγε, καιρὸς ἂν εἴη λοιπὸν
τὸν παντελῆ λόγον, ὅσος τε περὶ ἐνώσεως καὶ δια-
φορᾶς, καὶ ὅσος περὶ τοῦ ἀκτίστου καὶ μεθεκτοῦ,
καὶ βῆτοῦ, καὶ γνωστοῦ, καὶ ἀγνωστοῦ, ταύτης; ἐκ
γε τῶν ἀποστόλων τε καὶ Πατέρων, καὶ αὐθὺς ἀν-
λαθεῖν· ἐπειδὴ καὶ πρὸς τοῦτο πᾶς; ὁ τῶν ἐναντίων
σχεδὸν καὶ λόγος καὶ πόλεμος.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΑΝ

ΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ,

Ἐπι περὶ διαφορᾶς οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας, καὶ περὶ δυνάμεως Θεοῦ φυσικῆς,

ερμηνεία τε τῶν ῥητῶν Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου

τῶν Ἰερῶν θεολόγων. Ἄπερ ὁ Γρηγόριος καθ' ἡμῶν ὡς ἡμέτερα δῆθεν κατατεμῶν, καὶ

διαστρέψας, κακῶς προήνεγκε· καὶ περὶ αἵσου καὶ αἰτιατου,

καὶ ὅπως οἱ ἄγιοι ἐχρήσαντο ταῖς τοιαύταις φωναῖς θεολογούντες.

Ἄλλὰ πρὶν εἰς τοὺς ἱεροὺς ἐμβαλεῖν λόγους ἐκεί-
νων, φημί δὴ τοὺς περὶ θείας ἐνώσεως τε καὶ δια-
κρίσεως, καὶ τὰ λείποντα τοῦ πολεμίου τουτουῖ, τρίς
φθάσαι ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω προσθεῖναι, καὶ
τὴν συκοφαντίαν, καὶ τὸ ψεῦδος, καὶ τὴν ἀναίδη
βλασφημίαν ἀνακαλύψαι καθόσον αἰὼν τε· μᾶλλον δ'
αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τῶν κενῶν ἐκείνων λόγων, καὶ τοῦ
ψεύδους πατήρ δι' ἑαυτοῦ τὰ αἰετὰ γεννήματα· καὶ
τοὺς καρποὺς παραγαγέτω καὶ αὐθις· οὐδὲ γὰρ
δοσιον ἄλλως οὐδ' εὐπρεπές. Λέγε τοιγαροῦν, ὦ φιλό-
σοφε, καὶ προτίθει καὶ πάλιν τὰ σά, καὶ πλήρου τὸν
σύλλογον, καὶ τοὺς συντετοὺς τῶν ἀκροατῶν τῆς
συνήθους ἀηδίας καὶ πάλιν· ἀμεινον γὰρ ἂν αὐτὸς
καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τοῦτο ποιήσῃς.

Ὅρᾳς, φησί, πῶς καταχρηστικῶς καὶ οὐ κυρίως
τὸ ἔχειν τοὺς θεοὺς παρεῖληπται· Πατρᾶσι τε καὶ σο-
φοῖς διδασκάλοις ἡμῶν ἐπι τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνθέ-
του θείας ἐκείνης φύσεως; Ὁ δ' ἀμαθὴς οὐτοσὶ
λογογράφος καὶ ἀσεβὴς δογματιστὴς, αὐτοῦς τε
διαβάλλων οὐ, μᾶλα αἰδεῖται, κάκ τῶν ἀνθρωπίνων
καὶ συνθέτων ὑποδειγμάτων τὰ τῆς θείας Γραφῆς
κισθηλεύων οὐ φρίττει μυστήρια, κἀνευθεν ποιῶν
κίχελιν τὴν μόνην ἀπλὴν καὶ ἄκτιστον φύσιν
σύνθετον ὁμοῦ καὶ κτιστήν. Τὸ γὰρ διαιρεῖν τὴν
ἀδιαίρετον αὐτοσοσίαν, καὶ αὐτογνώσιν, καὶ αὐτο-
δύναμιν, καὶ αὐτενέργειαν, καὶ αὐτοζῶην, ποῖαν
οὐκ ἂν ἀσέβειαν ὑπερβάλλῃ; Ἐγὼ δ' ἐκεῖνο
μᾶλλον ἐγέλασα τοῦ ἡμαθούς ἐκείνου, ὅποτε τὴν μὲν
αὐτοζῶην, καὶ αὐτενέργειαν, καὶ αὐτοδύναμιν,
ἄζων, καὶ ἀνενέργητον, καὶ ἀδύναμον εἶναι δογ-
ματίζει, τὸ δ' ἐξῶθεν, καὶ διάφορον ἔχον ἐνερ-
γείαν, καὶ ζῶην καὶ δύναμιν, ἐκεῖνο μᾶλλον εἶναι
ζῶν, καὶ ἐνεργὸς καὶ δυνατὸν. Τοῦτο γὰρ ἀνίγμῃτι
ἔοικε, καὶ ὁμοιον ὡσπερ ἂν εἰ τις λέγοι φύχειν πὸ
πῦρ, ἀλλά θερμὸν, ἢ τὴν χιόνα θερμαίνειν, διότι
ψυχρά. Ἡδέως δ' ἂν ἔγωγε κοί· τοῦ· ἐκείνου πι-
θοῖμην, πῶς Διονυσίου περὶ δυνάμεως ἐνταῦθα
τεχνολογούντος, αὐτὸς ἐκείνων παραδραμῶν, τὴν
ἐνέργειαν προῦθηκεν· οὐ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀπεικί-
των πρὸς αὐτὸν γε ποιούμενοις τοὺς λόγους ἡμῖν
τοιαῦτα ζητεῖν, ὅς πάντα δὴ τᾶλλα τολμηρὸς ὢν,
οὐδὲ τοῦτου κέρρικε δεῖν ἀπέχεσθαι τοῦ νοσήματος,
τὰ τῆς ἀπλῆς ἐκείνης δηλαδὴ καὶ θείας οὐσίας θεο-
πρεπῆ διαιρεῖν ὀνόματα, καὶ θεότητας ἕκαστα τού-
των ἄκτιστους καλεῖν ἰδίως, καὶ ἄλλο μὲν νοεῖν οὐ-
σίαν, ἄλλο δὲ δύναμιν, ἄλλο δ' ἐνεργείαν καὶ σοφίαν,
καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἰ γὰρ ταυτὸ δύναμιν καὶ ἐνεργείαν

ἡγηται, καὶ οὐδὲν οἰεται διάφορον, εἰ θάτερον λέ-
γων, τις, συνεισφέρεισθαι νομίζει· καὶ θάτερον ἄμα
τῇ διανοίᾳ, εἰ μὲν δρῶντα αὐτὸν, εἰ δρῶσι καὶ
ἡμῖν ἀνάγκη συγχωρεῖν. Εἰ δ' ἕτερον θάτερον
κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ ὑποκειμένου, πῶς ἐκείνη
μὲν τὴν τῆς δυνάμεως λέξιν πρὸ ὀφθαλμῶν κειμέ-
νην σιγῇ παρελθὼν, μεταβέδῃκεν ἐφ' ἣν οὐκ ἐβλε-
πεν ἐνεργείαν, τῆς τοῦ ἁγίου καταψευδόμενος· ἀντι-
κρυς ῥήτως; ἢ πάντως δεδιώς, μὴ τῷ Εὐνομίῳ
καὶ αὐτὸς ἐκείνῳ τῷ εὐσεβεῖ καὶ αὐτοῦ γε ὀρά-
φρονι συγκαταψηφισθεῖη πρὸς τοῦ θεοῦ Πατρὸς
Γρηγορίου τοῦ Νύσοις.

Πᾶσαν ἐφεξῆς ὁμοῦ τὴν ῥῆσιν τρυτηνὴ τοῦ συκο-
φάντου τῷ λόγῳ φέρων· ἐπίτηδες προῦθηκα, μᾶλλον
δ' αὐτὸς ἐκεῖνος πᾶ ἑαυτοῦ· καὶ νοήμασι καὶ λόγοις
οἰκείοις αὐθις ἡμῖν, ὡς ὀρᾶται, προτίθησιν, ἵν' ἐν
ταυτῷ καὶ τὴν διαβολὴν, καὶ τὸ ψεῦδος, καὶ τὴν
κατὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ βλασφημίαν, καὶ
τὴν ἀλλόκοτον ὕβριν, ἐναργέστερον γινώσκωμεν. Πλὴν
δοσον οὐ τὰ τῶν ὕβρειων ἐξῆς πάντα προάγεται. Ἡ
γὰρ ἂν ἡμῖν καὶ δευτέρου βιβλίου καὶ τοσοῦτων δι-
λων, ἢ καὶ πλείονων εἰδέησε λόγων, ἐκεῖνά γε σκο-
πούμενοις· ἐπεὶ καὶ πλείω τῶν ἐπιχειρημάτων,
καὶ πρὸς τὸ ζητούμενον ἄθῃεν ἐκείνου λόγων, τὰ
τῶν ὕβρειων φημι καὶ τῶν αἰσχρῶν ταυτὶ παραλη-
ρημάτων, ὧς μὴδὲ παραβάλλειν ἐξείναι.

Τὰ μὲν οὖν ἱερὰς τῶν θεολόγων ῥῆσεις ἐκείνας,
οἷς προφανῶς ἀντιδογματίζων τε καὶ ὑβρίζων τολ-
μηρῶς, ἔπειτα πρὸς μαρτυρίαν δῆθεν λαμβάνει, κε-
νοφωνῶν καὶ παρεξηγούμενος, καὶ τὴν ἐκ' αὐτῶν
κρηυτομένην διαστρέψων ἀλήθειαν εἰς ἐξαπάτην
τῶν ἀκούστων, ὕστερον συναγαγὼν αὐτὸς ὁμοῦ πά-
σας, τὴν τε προσηκούσαν ἐκείνην, καὶ κατάλληλον
λύσιν ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς· προσαρμόσων·
οὖν θεῷ δὲ ὁ λόγος, καὶ αὐτόθεν διαλεγθῆναι τὴν
κενοφωνίαν καὶ τὸ ψεῦδος ποιήσω.

Νῦν δ' ἀκούσατε τῆς τοῦ πλεστοῦ θεολόγου καὶ
θεομάχου τουτουῖ βλασφημίας εὐθὺς ἐκ πρώτης
βαθίδος. Ὅρᾳς, φησί, πῶς καταχρηστικῶς, καὶ οὐ
κυρίως ἡ θεία καὶ ἀπλὴ φύσις ἔχει τὸ ἔχειν; Καὶ εἰ
αὐτὴν, ὡς φησ, τὴν τοῦ ἔχειν δύναμιν οὐ κυρίως·
ἀλλὰ καταχρηστικῶς ἔχει, σχολῆ γ' ἂν ἄλλο τι τῶν
ἰδίων αὐτοῦ καὶ τῶν φυσικῶς προσόντων ἔχῃ. Τί
δὲ καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐστίν, ὅπερ καταχρηστικῶς λέγεις;
Ἡ γὰρ ἐξῶθεν αὐτὸ καὶ ἐπίκτητον λέγεις τὸν θεὸν
ἔχειν, καὶ οὐ κατὰ φύσιν, οὐδὲ κυρίως, ἢ τὸ κατα-
χρηστικῶς ἀνεῖ τοῦ μάτην, καὶ ψευδῶς λαμβάνεις

μικρῶν. Καὶ εἰ μὲν οὖν ἐπίκτητον καὶ ἐξῶθεν, ὅλα
 οὐ κατὰ φύσιν οὐδὲ κυρίως λέγοις αὐτὸ τῶν Θεῶν
 ἔχειν, πῶθεν οὖν φιλόσοφοι, καὶ παρὰ τίνος ὁ πάντων
 Δεσπότης καὶ Θεὸς δανεισάμενος ἔχει; καὶ ταῦτα τὴν
 τοῦ ἔχειν ἀετὴν δύναμιν, καὶ οὐκ ἄλλο τι; Ἐκεῖνο
 γὰρ τὸ δεδοκῶδες καὶ μετεχόμενον ἂν εἴη μᾶλλον
 Θεός, οὐ τὸ ἐνδεές καὶ μετέχον· τὸ μὲν γὰρ τῶν
 κτισμάτων, ὅνιον δὲ τὸ μετέχεται τῆς θεότη-
 τος.

Ἀπὸ καὶ Γρηγόριος ἑ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος, Οὐκ
 ἐκ προσθήκης, φησί, τὸ τέλειον τῷ Θεῷ· οὐ γὰρ ἦν
 δευτέριος ἦν, οὐδὲ ὅτε οὐκ ἀληθής, οὐδὲ ἄσφορος,
 ἢ ἀδύνατος, ἢ ζωῆς ἐνδεής, ἢ λαμπρότετος, ἢ ἀγα-
 θότετος:

Καὶ Κύριλλος μὲν ὁ σοφὸς ὑπὲρ τοῦ Υἱοῦ πρὸς
 Ἀρειανούς ἐν λόγον ποιούμενος, Εἰ μὴ ζωῆ κατὰ
 φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱός, φησί, πῶς ἀληθεύσει λέγων, Ὁ
 πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον; Εἰ δὲ ὡς
 φύσει προσοῦσαν αὐτῷ τὴν ζωὴν, καὶ οὐβιωδῶς
 ὑπάρχουσαν, δώσειν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν
 ἰπαγγέλλεται, πῶς ἐνδέχεται νοεῖν, οὐκ ἔχοντα τὸν
 Υἱὸν εἰληφέναι ταύτην παρὰ τοῦ Πατρὸς; Ἄλλ' ὡς
 προκίρηται, προσελθὼν ἐκ Πατρὸς πάντα τὰ αὐτοῦ
 κατὰ φύσιν ἐπάγεται. Ἐν δὲ τῶν προσόντων τῷ Πα-
 τρὶ καὶ ἡ ζωὴ. Οὐκοῦν οὐκ ἐπίσαστος τῷ Υἱῷ ἡ
 ζωοποιὸς δύναμις, ἀλλὰ κατὰ φύσιν αὐτῷ προσοῦ-
 σα καὶ οὐσώδῶς, ὡς περ καὶ τῷ Πατρὶ. Ὁ δὲ ἐκ
 Ἄμασκού θεοβόημον Ἰωάννης, ἔχει, φησί, τῆς
 θείας καὶ πατρικῆς φύσεως ἰδιώματα ὁ Χριστός, τὸ
 ἀκτιστον, τὸ θελητικόν, τὸ ἐνεργητικόν, τὸ παντο-
 δύναμον, τὸ δημιουργικόν, τὸ ἀμέτοχον· μεθεκτὸν
 δὲ τῆς ἐνεργείας, οὐ φύσεως. Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος αὐθις ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος, Ἦν ἀεὶ,
 φησί, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μεταληπτόν, οὐ μετα-
 ληπτικόν, τελειοῦν, οὐ τελειούμενον, πληροῦν, οὐ
 πληρούμενον, ἀγιάζον, οὐκ ἀγιάζόμενον, θεοῦν, οὐ
 θεοούμενον. Ὁ δὲ σύμπουκος αὐτῷ Βασίλειος ὁ μέ-
 γας, φησὶ, Διαφορὰ, φησί, ταῖς ἀγίαις δυνάμεισι
 πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτῆ, ὅτι τῷ μὲν φύσις ἡ
 ἀγιασύνη, ταῖς δὲ ἐκ μετουσίας ὑπάρχει τὸ αγιά-
 ζεσθαι.

Τὸ δὲ λέγειν ἐκ μετοχῆς ἐκεῖνα τῶν Θεῶν ἔχειν,
 ἀλλ' οὐκ ἐκ φύσεως, καὶ τῶν περὶ Ἀρείον τε καὶ Μα-
 κεδόνιον ἀκριβῶς τὴν βλασφημίαν παρήλασεν. Οἱ
 μὲν γὰρ τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱόν, καὶ ὁ καὶ
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τῆς θείας οὐσίας τολμῶντες
 χωρίζουν, οὐ κυρίως οὐδὲ φυσικῶς, ἀλλ' ἐπίκτητα
 καὶ κατὰ μετοχὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ κακτησθαι τὰ ἰδιώ-
 ματα τῆς θείας φύσεως ἔλεγον.

Ἀπὸ καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ μὲν τῆς θεολογίας στυλὸς
 Ἀθανάσιος ὁ μέγας, Μὴ γένοιτό μοι, φησὶν, ἐπίκτη-
 τὸν τι ἐπι τοῦ Πνεύματος εἰπεῖν. Οὐτε γὰρ τὸ ἅγιον,
 ὅτε τὸ ἀφθαρτον, ὅτε τὸ ἀγαθόν, ὅτε ἄλλο τι τῶν
 περὶ Θεὸν θεωρουμένων λέγω εἶναι ἐπίκτητον τῷ
 ἁγίῳ Πνεύματι; ἀλλὰ φύσει ἅγιον, φύσει ἀγαθόν,
 φύσει ἀθάνατον, τὸ Πνεῦμα Θεοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ πη-
 γάζον, εἰποῦν ἐκπορευόμενον.

Ἴδὲ τῆς εὐσεβείας ἀπερίτρεπτος βάσις, ὁ μέ-
 γας, εἰρηλ., Βασίλειος, Ἐκεῖ, φησί, τὸ Πνεῦμα τὸ

ἅγιον, ὅπου ὁ Υἱός, καὶ ὅπου ὁ Πατήρ, τάνηκ ἔχον
 καὶ αὐτὸ συνουσιωμένως κατὰ φύσιν, τὴν ἀγαθότη-
 θαν, τὴν εὐδύτητα, τὸν ἁγιασμόν, τὴν ζωὴν. Τού-
 των οὐδὲν ἐπίκτητον αὐτῷ, οὐδὲ ὕστερον ἐπιγεγε-
 μένόν ἐστι. Σὺ δὲ νῦν τὴν τρισυποστατον ἑμοῦ θεό-
 τητα, τὴν μίαν καὶ παντοδύναμον, ἐπίκτητους καὶ
 οὐ κυρίως φῆς ἔχειν τὰς φυσικὰς ἰδιότητας, οὐκ οἶδα
 παρὰ τίνος Θεοῦ δανεισαμένην αὐτάς. Ἄλλως τε καὶ
 πῶς ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ταύτης ἱεροῦ
 τόμου μικρῶ προλὼν ἔγκλημα συκοφαντικῶν αὐτὰς
 φέρεις, καθάπερ ἠκούσαμεν; Ἐφης καὶ γὰρ ἀμα-
 θίας ἡμᾶς γράφεσθαι, καὶ γελᾶν, ὅτι τὴν μὲν αὐτο
 ζωὴν καὶ αὐτενεργίαν καὶ αὐτοδύναμιν ζωῆς καὶ
 δυνάμειως ἔμοιρον, ὡς αὐτὸς ἡμῶν καταφύεθ. **B**
 δογματίζομεν, τὸ δ' ἐξῶθεν καὶ διάφορον ἔχον ἐνερ-
 γίαν, καὶ ζωὴν, καὶ δύναμιν, ἐκεῖνο μᾶλλον εἶναι
 ζῶν, καὶ ἐνεργεῖ, καὶ δυνατὸν. Πῶς οὖν, ὅπερ ἡ
 σύνοδος καὶ ὁ ταύτης εὐσεβὴς ὄρος οὐκ εἶπε, μᾶλ-
 λον δὲ καὶ σφοδρῶς ἀπέειπε, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς, οὐ-
 σιώδη, καὶ γὰρ φησί, καὶ φυσικὴν κίνησιν τοῦ Θεοῦ,
 τὴν αὐτοῦ ἐνεργίαν οὐσαν εἰδότες, κατὰ τοὺς θεο-
 λόγους, ὡς ἐκ πηγῆς ἀνενάου φαμέν τῆς θείας; ἐθ-
 σίας προέρχεσθαι τε καὶ πηγάζειν, καὶ ταύτης χω-
 ρις οὐδέποτε θεωρεῖσθαι, ἀλλ' ἀδιαίρετον αὐτῆς ἀεὶ
 διχμένειν; Τῆς γοῦν συνόδου πατρικῶς τε καὶ ἀπο-
 στολικῶς, καὶ τοῦ αὐτοῦ θεοπερεπῶς οὐτως ἡ θεολο-
 γησάσης τὰ θεῖα, αὐτὸς καθάπερ οἱ ναυτιώντες,
 καὶ τὸν ἐγκέφαλον στρεφόμενοι, τὰ ἄνω κάτω, καὶ
 τὸναντίον ἄνω τὰ κάτω παραβλέπων καὶ λογισό-
 μενος, ἐκεῖνα λέγεις, καὶ συκοφαντεῖς αὐτὴν δογμα-
 τίζειν, ἄπερ οὕτω περιφανῶς ἀποφάσκει. **C**

Σὺ ἐκ τῶν σῶν λόγων ἐλάω ἀφύκτως αὐτὰ ταῦτα
 καὶ νοσῶν, καὶ δογματίζων, καὶ γράζων, ἀ κατὰ τῶν
 ὑγαιονόντων θεολόγων τῆς Ἐκκλησίας προφέρεις·
 καὶ τὸ μείζον εἰς προσθήκην κακοῦ, ὅτι καὶ κατὰ
 πόδας, κἂν τοῖς λόγοις αὐτοῖς, ἐν οἷς τὴν συκοφαν-
 τίαν καὶ τὴν ὕβριν κατ' ἐκείνων τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν
 κλέεις. Καταχρηστικῶς γὰρ, καὶ οὐ κυρίως οὐδὲ
 φυσικῶς, ἀλλ' ἐξῶθεν καὶ ἐπίκτητον ἔφης τὸν Θεὸν
 τὴν δυνάμιν ἔχειν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ
 ἔχειν. Τῶν γὰρ Πατέρων εἰρηκότων ἐν τῷ τόμῳ,
 ὅτι Εἰ τὸ μηδεμίαν δύναμιν ἔχον, ὃ φησὶν ὁ ἱερὸς
 Διονύσιος, οὐτε ἔστιν, οὐτε τί ἐστίν, οὐτε ἔστι παν-
 τελῶς αὐτοῦ θείας, ἐπεὶ τὸ ἔχον οὐ ἔχει διαφέρει
 κατὰ τι, οἱ μὴ διδόντες τὴν οἰανοῦν διαφορὰν τῆ
 θείᾳ οὐσίᾳ πρὸς τὴν ταύτης δύναμιν καὶ ἐνεργίαν
 οὐ φασιν ἔχειν αὐτὴν ἐνεργίαν, τὸ δὲ ἀνενεργητόν
 καὶ ἀνύπαρκτον. Ταῦτα τοῖσιν ἐνθῶς εἰπόντων
 ἐκεῖνων, αὐτὸς ἀνακαλυμμένη κεφαλῇ μὴ ἔχειν
 φυσικὴν δύναμιν κυρίως τὸν Θεὸν ἔφης, μᾶλλον δὲ
 μηδ' αὐτὸ καθάπαξ τὸ ἔχειν. Διὸ καὶ τοῦ σοῦ κατα-
 γέλωτος καὶ τῶν συχνῶν ὕβρεων καὶ τῆς αἰσχύνης
 ἐκείνης αὐτῆς ἂν εἴης κληρονομεῖν δίκαιος, παρ'
 αὐτὸς σαυτοῦ, καὶ κατὰ σαυτοῦ τὰς ἀξίας ἐξενεργῶν
 φησούς, καὶ ἄπερ ἔφης ἀνώματα πλέξας, καὶ θεὶ
 φύχει τὸν πῦρ, διότι θερμὸν, καὶ θερμαίνει ἡ χιθῶν,
 διότι φοχρὰ, καὶ ὅσα τῶν μακρῶν φληνάφων ἐκεί-
 νων, οὐκ κατελίπομεν ἐν τοῖς σοῖς λόγοις, τοῦ τε

λόγου και τοῦ καιροῦ φειδόμενοι, και ἅμα τὰ ἐκ Α συγκαλύπτοντες εἰσὸν καθ' ὅσον οἶόν τε.

Εἰ δὲ μὴ οὕτω δοξάζειν αὐτὸς φησὶ, μηδὲ ταυτι βούλεσθαι τὸ καταχρηστικῶς, και οὐ κυρίως, ἅπερ αὐτὸς ἰδίᾳ γλώττῃ και γράμμασι λέγει, ἐκεῖνο λείπεται, και οὐκ ἄλλο προδήλιον, καθὰ δὴ και προβήνη, λέγω δὴ, τὸ ἀντι τοῦ μάτην και ψευδῶς ἐκδιέξασθαι και εἰπεῖν σε ταῦτα· διὰ τὴν και γὰρ ἕτερον; ὡς μηκέτι συνάγεσθαι τὴν ἀρεσιν, και ἅπερ ἡ σύνοδος εἶπε κατὰ σοῦ και τῆς σῆς συμμορίας, οὗτι τὸ ἀνυπαρκτον και μὴ ὄν τῷ ἀεὶ ὄντι, και τῶν ὄντων ἀπάντων αἰτίῳ Θεῷ, οὐκ ἀνοήτως μόνον και ἀμαθῶς, ἀλλὰ και ἀσεδῶς περιάπτετε, ἀλλ' αὐτόθεν σαφῶς, καὶ τῆς ὑμετέρας λαμβάνεσθαι θέσεως. Τοιαῦτα κατὰ Θεοῦ και τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας πεπαρηνηκῶς ὁ τῆς ψευδωνύμου σοφίας και γνώσεως οὐτοσί μαθητῆς, και φίλος, και γράμμασι, και βιβλίοις ἐκθίσθαι τολμήσας, δι' ἃ δῆπου και τύμπανα και κύφωνας ἐκ' αὐτὸν ἔδει καλεῖν, τὰ τῆς φίλης αὐτῷ κωμῆδίας, ὁ δὲ και παρῆρησιάζεσθαι μάλλον τολμᾷ, και προστίθαι μάλλον τῷ ψεύδει τε και τῇ βλασφημίᾳ. Καὶ τὰ μὴ παρὰ τῆς συνόδου τε και τοῦ τόμου θεῶς και ὑψηλῶς ἐκ τε τῆς θείας Γραφῆς και τῶν θεολόγων φιλοσοφηθέντα Πατέρων, καίτοι γε και τοσαῦτα πεφηνότα και τηλικαῦτα, ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν εἰρημίνα παρέρχεται· θεότητος δὲ κατ' αὐτῶν ἀναπλάττει, και τὴν πολυθρόνητον ἐκείνην και πανταχοῦ περιφδομένην πολυθεῖαν ὄν' αὐτοῦ τε και τῶν αὐτοῦ Πατέρων, και διδασκάλων, τὰ μηδαμοῦ τῇ συνόδῳ και τῷ τόμῳ ριθθέντα, μάλλον μὲν οὖν και ἀποβληθέντα και ἐξελεγχθέντα μετὰ τῶν αὐτὰ πρεσβευσάντων Ἑλλήνων πάλαι και κακοδόξων.

Ἄλλ' αὐτὸς εἰς τὴν θεῖαν, και ὑπερφυᾶ, και ἀόριστον τῆς θεότητος ἐνέργειαν και τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ ἰδιώματα συνήθως ὀβριζων, ἐκεῖνα κατὰ τῶν Πατέρων προφέρει ψευδόμενος, ἵνα και τὴν οικείαν αὐτοῦ συσκιάζῃ δόξαν, και τοὺς ἀπλουστεροὺς θοροβῆ τῶν πιστῶν, τῷ δέει μορμολυττόμενος τῆς ὑπ' αὐτοῦ πλαττομένης πολυαρχίας. Εἶτα και τὴν οικείαν αὐτοῦ δόξαν εἰσάγων, και τὴν ἐν προσήματι μοναρχίας ἀθεῖαν, και ὅπως ἐν τούτοις ἔννομῳ κατὰ πάντα, και δὴ τῷ Γαλάτῃ συνάδει δεικνύς, ἐκεῖνι παρῆρησιάζεται τῆς συνόδου κατηγορεῖν και τοῦ τίμου, οὗτι τὰ τῆς θείας και ἀπλῆς οὐσίας; φησὶ, διαιροῦσιν ὀνόματα, και ἄλλο μὲν νοοῦσιν οὐσίαν, ἄλλο δὲ δύναμιν, ἄλλο δ' ἐνέργειαν, και σοφίαν, και τὰ τοιαῦτα· αὐτὰς και γὰρ τὰς ἐκεῖνου λέξεις και αὐθὶς προτίθμημι.

Σὺ δὲ λοιπὸν, ὡ σοφὴ, πρὸς ἐκεῖνον ἂν φαῖνην, τὴν πολυθεῖαν, ὡς φησὶ, φεύγων, ἐν και πάντῃ ἀδιάφορον εἶναι φησὶ; αὐτὰ και τῇ οὐσίᾳ και ἀλλήλοις, και τὸ παράδοξον ἐπι τούτοις, οὗτι και χριστὰ και ἡργμῆνα ταῦτα δοξάζων. Τοῦτο και γὰρ τῆς τοῦ Χριστοῦ κατηγορήσας; Ἐκκλησίας ἦδη. Οὗτι και διάφορα ταῦτα φησὶ και τῆς οὐσίας, και ἀλλήλων κατὰ τι, και ἄκτιστα. Ὅστε κατὰ σὲ, εἰ μὲν οὐδοτιοῦν και ἀλλήλων και τῆς οὐσίας διαφέρουσι, και κτιστὰ, και χρονικῶς εἰσὶν ἡργμῆνα, εἰς ἔστιν ὁ

Θεὸς και ἐν πάντῃ τε και πάντως τὸ μόνον ἄκτιστον, ἡ οὐσία αὐτοῦ· εἰ δὲ διαφέρουσι κατὰ τι και ἀλλήλων και τῆς οὐσίας, ἐν ἧ και θεωροῦνται, φυσικὰ ταύτης ἰδιώματα, και ἀδιαίρετα κωμῆματα καθάπαξ και ἄκτιστα, και συναῖδια τῇ κηραζούσῃ φύσει κατὰ τοὺς θεολόγους Πατέρας, οὐκέτι εἰς ἄκτιστος ὁ Θεὸς, ἀλλὰ πολυαρχία τε και πολυθεῖα τὸ παρ' ἡμῶν πρεσβευόμενον.

Και πῶς, ὡ φιλόσοφε, τὰ κολλὰ οὐχὶ τῷ ἀριθμῷ κατὰ σὲ, ἀλλὰ τῷ λόγῳ; Κτιστὰ και γὰρ αὐτὸς διαβόηδην ταῦτα δοξάζεις· πῶς οὖν τὰ τοιαῦτα τῇ ἄκτιστῳ ἐνούμενα φύσει, ἐν εἰσὶν ἄκτιστον πάντῃ τε και πάντως; Εἰ μὲν ὡς οὐσίας οὐσία, ἀλλὰ τοῦτό γε και αὐτὸς ἀδύνατον ἂν εἴποις. Οὐτίαν γὰρ οἰανδήτινα συναλθεῖν οὕτως εἰς ἐν ἑτέρῳ οὐσίᾳ ἀμήχανον, τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν ἀπειργουσῶν τοῦτο. Ἄλλως τε εἰ και κατὰ μίξιν και ἀνάκρασιν ἡ ἕνωσις γίνεται μετὰ τοῦ φυρμού τε και τῆς συγγύσεως, και ἕτερογενῆς τε και οὐδέτερον τῶν συντεθεισῶν φύσεων ἔσται τὸ ἀποτελούμενον. Τοιαῦτα και γὰρ ὀρώμεν τὰ ἐκ διαφορῶν οὐσιῶν συντεθέμενα. Ἐπι δὲ τοῦ Θεοῦ πάντῃ τε και πάντως ἀδύνατον τοῦτο κάκεινο. Οὕτε γὰρ γένος και εἶδη πέφυκεν ὁ Θεὸς, ἵνα και διαφορὰς οὐσιωδεις ἔχη τὰς διακρούσας και συνιστάσας, και οὐσίαν Θεοῦ οὐκ ἂν ἐνέγκοι ποτέ τις οὐσία, μὴ διαφθαρεῖσα, και πρὸ τοῦ συνανακραθῆναι και συγχυθῆναι. Διὸ και τὴν τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ ἕνωσιν οὐ κατ' αὐτὰς, ἀλλὰ καθ' ὑπόστασιν ἡ τοῦ Χριστοῦ πάλαι καλῶς ἐδόξασεν Ἐκκλησία.

Εἰ δὲ ὡς ὑποστάσεις φησὶ; τὰ τοιαῦτα ἠνωσθαι ἀλλήλοις, Νεστέριον ἀκριβῶς τὸ πτώμα, και δεῖ κέρβου που τῆς Ἐκκλησίας ἐλαύνεσθαι κατὰ κρημνῶν και βαράθρων. Ἐκεῖνος και γὰρ κατ' οἱ κατ' ἐκεῖνον ἐτόλμησαν πάλαι τῶν ὑποστάσεων τὰς τοιαύτας ἐνώσεις, διὸ και υἱὸν θυάδα, τὸν μὲν ὡς Θεοῦ Λέγον, τὸν δ' ὡς υἱὸν ἀνθρώπου, καιτὰ σχέσιν ἠνωσένους, και ὁμοβουλλίαν μόνην ἀλλήλους τὸν ἵνα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν αὐτὸν Θεὸν ὁμοῦ τε και ἀνθρώπων λεληρηκότες, τοῦ τῶν εὐσεβῶν εἰσχωρῶς ἀπὴλαθησαν καταλόγου, ἐνυπόστατον εἰπόντων τὴν ὑπὲρ τῆς θεότητος προσληφθεῖσαν ἐν Χριστῷ ἕνωσιν και ἐμφεχον σάρκα, ἀλλ' οὐκ ἕτεροπόστατον, ὡς ἐκεῖνα.

Ἔμεῖς δ' οὐχὶ δύο κατ' ἐκεῖνους συναλθεῖν ὑποστάσεις ἀλλήλαις, ἀλλὰ τοσαύτας εἰ λέγεται, ὅσον D κάκεινους ὑπερβάλλετε ταύταις ταῖς ἀποκρίσιν. Εἰ δὲ μήτε τοῦτο, μήτε ἐκεῖνο λέγοιτε, ἐκατέρωθεν και γὰρ ὡσαύτως τὸ πτώμα, αὐτὸς δικαίως ἂν εἴης ἐξῆς διδάσκειν και σαφηνίζειν τὸ ὄν δόγμα. Οὐ γὰρ δὴ ὡς ἐν οὐσίᾳ συμβεθεκῶτα ταῦτα ἂν λέγαι· οὐ μόνον ἐτι σύνθετον ἐκ συμβεθεκῶτων τε και οὐσίας κατασκευάσας τὴν ἀπλῆν και ὑπερούσιον φύσιν, οὕτως εἰ λέγων, ἀλλ' οὗτι και πρὸς ἀλλήλα ἐκ συμβεθεκῶτα μὴ διαφέρειν ἀμήχανον, οὐ τῷ ἀριθμῷ φημι μόνον, ἀλλὰ και τῷ λόγῳ.

Και δὴ φράσον, ὀνόματα, φησὶν, ἐκεῖνα πάντῃ φαμὲν τοῦ Θεοῦ, καθ' ἐνὸς ὑποκειμένου λεγόμενα, και μήτε τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ μήτ' ἀλλήλων μὴδ' ὀτιοῦν ἐνὶ μηδενὶ διαφέροντα. Καὶ εἰ ὀνόματα ταῦτα μόνον λέγοις; φιλόσοφε, πραγμάτων φύλα, και οὐ

τως ὀνομάζεσθαι ταυτὶ σκοπεῖς τὸν Θεόν, ὡς περ ἄ προσμαρτυρεῖ συμφωνίαν, ὡ τῶν ἀκριβῶς. Ἡμεῖς
 κάκιστα τὰ καλυπνύοντα, ὡς ὅταν ἄερ, ξίφος, φά-
 σγανον τὸ αὐτὸ λέγωμεν. ἢ τὸν αὐτὸν Ἰουδαῖν τε καὶ
 Ἀεθδαίων ὀνομαζόμενον καὶ Θαδδαῖον, καὶ δὴ καὶ Βαρσαβᾶν
 καὶ Ἰωσήφ τὸν αὐτὸν καὶ Ἰουστὸν, καὶ οὐχ ὑπο-
 βέβληται τι σημαίνοντα κατὰ ἄλληλον ἐκάστῳ τῶν
 τοῦ Θεοῦ ὀνομάτων, ἀλλὰ καὶ Θεὸν καὶ βασιλέα καὶ
 κριτὴν, καὶ ἀγαθὸν, καὶ φιλόφρονον, καὶ δίκαιον,
 καὶ Πατέρα, καὶ δημιουργὸν αὐτὸν λέγοντες, οὐδὲν
 τι πρᾶγμα, κατὰ τὸ, δηλοῦν ἕκαστον τῶν εἰρημέτων
 ἰδέσθαι, μάτην ἐγκαλεῖται τὴν σύγχυσιν ταύτην
 Εὐνόμιος μόνος, οὐδὲν ἤττον καὶ σοῦ τὰ αὐτὰ περὶ
 τῶν αὐτῶν καὶ φρονούντος καὶ γράφοντος.

Καίτοι γε καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν τούτων καὶ ὁρω-
 μένων, ἐξ ὧν καὶ ταῖς θεαῖς ἐνεργεῖαις δῆπουδεν
 τίθεται τὰ ὀνόματα, εἰς μὲν ἑστὶν ὁ βασιλεὺς καὶ
 ὁ αὐτὸς, οὐ διάφορος, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐνεργεῖ κατὰ καιροῦς
 διαφόρως, διαφόρως αὐτὸν καὶ προσαγορεύομεν.
 Καὶ τὸν αὐτὸν βασιλέα νῦν μὲν ἄρχειν καὶ βαισι-
 λεύειν λέγομεν, νῦν δὲ κρίνειν, νῦν δὲ εὐεργετεῖν·
 καὶ ποτὲ μὲν τοῖς ἐχθροῖς μάχεσθαι, καὶ προπολε-
 μεῖν τῶν οὐκ αἰώνων, ποτὲ δὲ νομοθετεῖν, ἄλλοτε δὲ
 τῶν ἀδικουμένων προεστασθαι, καὶ πρέσβεισι καὶ πό-
 λεισι χρηματίζειν, καὶ ἡγεμόνας, καὶ στρατηγούς
 χειροτονεῖν κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν. Καὶ ἡ τού-
 των ἐκάστου ἐνεργεῖα καὶ προσηγορία καὶ ὄνομα
 κατὰ καιρὸν γίνονται θελαδὴ τῷ βασιλεῖ· καὶ ὁ αὐ-
 τὸς τε καὶ εἰς πολλά τε καὶ διάφορα τὰ ὀνόματα
 κέκτηται, οὕτε πρὸς τὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ λόγον
 καὶ ὄρον ἀναγόμενα, οὕτε ἔν τι καὶ τὸ αὐτὸ τὰ
 πάντα ὀνομαζόμενα, οὕτε ὀνόματα μόνᾳ πραγ-
 μάτων ἔρημα πεφυκότα, ἀλλὰ πρὸς τὸ οἰκεῖον ση-
 μαινόμενον λεγόμενον ἕκαστον, καὶ πρὸς ἔν τι τῶν
 περὶ τὸ ὑποκείμενον, δηλαδὴ τὴν οὐσίαν, καταλλήλως
 λεγόμενον.

Εἰ γοῦν περὶ τῶν ἀνθρώπων οὕτως κατὰ φύσιν
 ἔκαστα τὰ τοιαῦτα, καὶ οὕτε τῷ τῆς οὐσίας οὐδοτιοῦν
 λυμναινεταὶ λόγῳ, καὶ πραγμάτων προσφυσῶν τε
 καὶ καταλλήλων εἰσι δηλωτικὰ τὰ ὀνόματα, περὶ
 τοῦ Θεοῦ εἰ ἂν τις καὶ φῆ τοῦ κατὰ φύσιν παντοδύ-
 ναμου μόνου, καὶ ὑπὲρ πάσαν ὄντα· καὶ δύναμιν,
 καὶ σοφίαν, καὶ ζωὴν, καὶ ἐνεργεῖαν, καὶ ὅσα τοι-
 αῦτα, ἢ πρὸς πάντα τὸ θέλειν ἀρκεῖ μόνον, καὶ τὸ
 ἐννόημα ἔργον συντελεσμένον ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ ζῶν, καὶ αὐτοζῶν, καὶ σοφὸς, καὶ αὐτοσοφία,
 καὶ δυνατὸς, καὶ αὐτοδύναμις, καὶ δὴ καὶ τῶν τοι-
 οῦτων ὑπεστέτης παρὰ τῆς θεολογίας κηρύττεται;
 Τὸ μὲν πρῶτον διὰ τὸ ἐνυπόστατον, ἵνα μὴ δύνα-
 μίς τις ἀνυπόστατος νομισθῆ· τὸ δευτέρον, ἵνα μὴ
 δόξη κατὰ μέθεξιν καὶ αὐτὸς τὰ τοιαῦτα κέκτησθαι·
 τὸ δὲ τρίτον, ὅτι μὴ τῶν μετεχόντων μόνον ἐκεί-
 νων, φημι δὴ τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν
 μετεχόντων, ὡς ἰδίων καὶ φυσικῶν δυνάμεων αἰτίας,
 ὃ δὴ καὶ ὁ σοφὸς Διονύσιος φθάσας ἡμᾶς εἰδίδει.

Εἰ δὲ λέγεις· ὅτι ἀκλόυς ἔστιν ὁ Θεός, καὶ ὅπερ
 ἔν τις αὐτὸν προσείπη, τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ οὐκ
 ἄλλου του σημαντικῶν ἐστὶ, τοῦτο καὶ γὰρ μάλα
 τραπῶς καὶ δυσχερὴ καὶ γράφεις, ἀλλ' αὐτὸ μὲν
 οὐδὲν τοῦτο, καὶ οὐκ ἄλλο τὴν πρὸς Εὐνόμιον σοι

προσμαρτυρεῖ συμφωνίαν, ὡ τῶν ἀκριβῶς. Ἡμεῖς
 γὰρ οὐ μόνον ἀκλόυν ἴσμεν ἡμῶν τὸν Θεόν, ἀλλὰ
 καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀκλότητα, καὶ ὑπὲρ
 πάσαν οὐσίαν καὶ δύναμιν. «Τί καὶ γὰρ ὅν τὸ
 θεῖον ἀκλήρ ἐστὶ φύσις, ὁ Θεολόγος φησὶ Γρηγό-
 ριος, ἐπιζητήσωμεν. Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φύσις αὐτῷ
 ἢ ἀκλότης, εἴπερ μὴδὲ τοῖς συνθέτοις μόνον τὸ εἶ-
 ναι συνθέτοις.» Ἄκουε δ' ἐξῆς καὶ τῶν ὁμοτρόπων
 καὶ συμφυσῶν αὐτῷ θεολόγων τὰ αὐτὰ πρὸς τοὺς
 αὐτοὺς, ὡς περ ἐξ ἐνὸς στόματος, περὶ τῶν αὐτῶν
 ὡσαύτως φιλοσοφούντων. Βασίλειος μὲν οὖν ὁ μέ-
 γας πρὸς τὸν ἱερὸν Ἀμφιλόχιον γράφων, Ἡμεῖς,
 φησὶ, τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ εἰδέναι λέγομεν,
 καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν ἀγαθό-
 τητα, καὶ τὴν πρόνοιαν, ἢ ἐπιμαλεῖται ἡμῶν, καὶ
 τὸ δίκαιον αὐτοῦ τῆς κρίσεως, οὐκ αὐτὴν τὴν οὐ-
 σίαν. Ἄλλ' ἀκλόυς, φησὶν, ὁ Θεός, καὶ ὅπερ ἂν
 αὐτοῦ ἀκριβοῦς, γνωστὸν τῆς οὐσίας ἐστὶ.
 Τοῦτο δὲ σφισμᾶ ἐστὶ μυρίας τὰς ἀτοκίας ἔχον.
 Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς πρὸς Εὐνόμιον· «Εἰ μὲν γὰρ οὐ-
 δὲν ὅλως κατ' ἐπίνοιαν ὁ Εὐνόμιος θεωρεῖ, ἵνα μὴ
 δόξη ἀνθρωπίναις τὸν Θεόν σεμνύνειν προσηγορίας,
 πάντα ὁμοίως οὐσίαν ὁμολογήσει τὰ ἐκτελεζόμενα
 τῷ Θεῷ. Πῶς οὖν εὐ καταγέλαστον τὸ δημιουργικῶν
 οὐσίαν εἶναι λέγειν, τὸ προνοητικῶν πάλιν οὐσίαν,
 τὸ προγνωστικῶν ὡσαύτως, καὶ ἀπαξιακῶς πάσαν
 ἐνεργεῖαν οὐσίαν τίθεσθαι; Καὶ εἰ ταῦτα πάντα
 πρὸς ἓν σημαίνοντα ταῖναι, ἀνάγκη πάσα ταυτῶν
 ἀλλήλοις δύνασθαι τὰ ὀνόματα, ὡς ἐπὶ τῶν πολυ-
 νόμων, ὅταν Σίμων καὶ Πέτρον καὶ Κηθᾶν τὸν αὐ-
 τὸν λέγωμεν. Οὐκοῦν ὁ ἀκούσας τὸ ἀναλλοῶτον τοῦ
 Θεοῦ πρὸς τὸ ἀγέννητον ὑπαχθῆσεται, καὶ ὁ ἀκλό-
 υς; τὸ ἀμερὸς πρὸς τὸ δημιουργικῶν ἀπενεχθῆσε-
 ται. Καὶ ταύτης τὸ ἂν γένοιτο τῆς συγχύσεως ἀε-
 πώτερον, ἀφελόμενον τὴν ἰδίαν ἐκάστου τῶν ὀνο-
 μάτων σημασίαν, ἀντινομοθετεῖν τῇ τε κοινῇ χρήσει
 καὶ τῇ νομοθεσίᾳ τοῦ Πνεύματος;» Καὶ μετ' ἐλί-
 γον· «Πῶς οὖν οὐχὶ μανία σαφῆς μὴ ἰδίων σημα-
 νόμων ἐκάστῳ τῶν ὀνομάτων ὑποβεβλήσθαι λέ-
 γειν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐνεργεῖαν πάντα ταυτῶν δύ-
 νασθαι ἀλλήλοις διορίζειν τὰ ὀνόματα;» Ὁ δὲ τού-
 των συμφυῆς ἀδελφὸς καὶ ὁμότροπος, Γρηγόριος ὁ
 Νύσσης φημι, τὰ αὐτὰ καὶ διανοῖξ καὶ λέξει σχε-
 δὸν πρὸς τὸν αὐτὸν εἰπὼν ἀντικείμενον, εἶτα ἐπά-
 γει· «Καὶ εἰ ταῦτα νομοθετεῖ ὁ Εὐνόμιος, τί μάτην
 αἱ Γραφαὶ πολυνόμως τὴν θεῖαν φύσιν ἀνακαλοῦσι
 Θεὸν κριτὴν, δίκαιον, ἰσχυρὸν, μακροθύμον, ἀληθει-
 νόν, ἐλεήμονα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατονομάζουσαι;
 Εἰ γὰρ οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τινος ἰδιαζούσης ἐν-
 νοίας καταλαμβάνεται, πάντα δὲ ἀλλήλοις διὰ τῆς
 κατὰ τὸ σημαίνοντα συγχύσεως ἀναπίφρται,
 μάταιον ἂν εἴη πολλάς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ταῖς ἐπινο-
 μίαις κεχρῆσθαι, μηδεμιᾶς τῆς κατὰ τὸ σημαίνον-
 τον διαφορᾶς ἐκ' ἀλλήλων τὰ ὀνόματα διαστελλού-
 σης. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐ τὸ ὑποκείμενον ταῖς ἐννοίαις
 ταύταις συνδιασχίζομεν, ἀλλ' ὃ τί ποτε κατ' οὐσίαν
 ἐστὶν ἔν εἶναι πεπιστευκότας, πρὸς πάσα; τὰ; τοι-
 αῦτας ὑπολήψεις οἰκειῶς ἔχειν τὴ νοθὲν ὑπεκλήφα-
 μεν. Οὐ γὰρ μάχεται πρὸς ἄλληλα τὰ ὀνόματα κατὰ

την τῶν ἀντιθέτων φύσιν, ὡς εἰ τὰ ἐν ὑπάρχει, μὴ ἂν τῷ αὐτῷ συνθεωρηθῆναι τὸ ἕτερον, ὡς οὐκ ἐνδέχεται ζῶν ἕνα καὶ θάνατον· περὶ τὸν αὐτὸν νοηθῆναι· ἀλλὰ τοιαύτη ἐστὶν ἐκάστη τῶν ἀπὸ τῆς θείας φύσεως λεγομένων ἡ ἐμφασις, ὥστε καὶ ἰδέσθαι τῆ σημασιολογίᾳ, μηδεμίαν ἔχειν πρὸς τὸ συννομαζόμενον ἐναντιώσιν.

Ὅραξ, ὦ φιλόσοφε, πῶς μεθ' ἡμῶν οἱ θεολόγοι Πατέρες ἴστανται, μᾶλλον δ' ἡμεῖς τῇ ἐκείνων ἀψευδέϊ θεολογίᾳ διὰ πάντων καὶ συνηγηροῦμεν καὶ συνιστάμεθα· καὶ οὐδὲν ἐστὶ τῆς ἡμετέρας· περὶ Θεοῦ δόξης, ὃ μὴ τῆς ἐκείνων ἤρηται διδασκαλίας τε καὶ τῶν λόγων· σὺ δὲ κατ' ἐκείνων τὴν μάχην ἀράμενος, εἰ καὶ καθαπερὶ τινι προσωπίῳ καὶ προκαλύμματι τῷ ἱερῷ τῶμυ καὶ τοῖς ἐκείνων ἐκτεθεικόσι κέχησαι, μετὰ τῶν πολεμίων γίγηθαι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἐκείνων καταδίξιον· ὡσπερ ἐπίτηδες ἔλασι κατὰ τῆς σεαυτοῦ κεφαλῆς; Ἄλλὰ τῆς περιττῆς ἐκείνης καὶ μακροῦς ἀδολεσχίας ἡμᾶς τε καὶ αὐτῶν ἀπαλλάττων τό γε νῦν εἶναι τέως, καὶ τὸ περὶ τὰ αὐτὰ στρέψασθαι μάτην, καὶ γέλοια κλέκειν, καὶ ἀσχημονεῖν παρρησίᾳ, λέγε προῶν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν σῶν λόγων, καὶ οὐδ' αὐτὸς ὀνομάσεις ἐλέγχους τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν τε καὶ λόγων, μᾶλλον δὲ τῆς μὲν σῆς δόξης καὶ τῶν τρόπων ἐλέγχους, βλάσφημίας δὲ καὶ συκοφαντίας τῶν μακαρίων ἐκείνων, ὧν τὰ μὲν ἡμῖν εἰδείξεν ἔδη φθάσας ὁ λόγος, τὰ δὲ καὶ αὐθις δεῖξει σαφέστερον. Λέγε τοιγαροῦν· Ἄλλ' ἐπειδὴ, φησὶ, τὸ ἀνυπαρκτὸν ἐν πρώτοις οὐκ εἰδίας ἡμῖν ὁ ἀσεβὴς ἀμαθὴς, εἰς τὸ ἀνυπαρκτὸν πιστεύειν αὐτὸς σαφῶς· ἐξηγήλεγκται, φέρε καὶ κατὰ τῶν ἑτέρων ἐξῆς τῆς ἀσεβείας ἐπιχειρημάτων ἡμῖν ἐπιχειρητέον αὐτοῦ. Βουλόμενος γὰρ τὰ εἰρημένα περὶ διαφορᾶς αὐτῷ βεβαιῶν, καὶ δευτέρον τίθεισιν ἐπιχειρήμα, τῇ ἡμῶν συκοφαντίᾳ κατὰ τῶν θεῶν αὐθις· Πατέρων χρώμενος ἐξ ἀμβλίας ἕνα καὶ κτηκουργίας. Πραίνει γὰρ Ἰωάννην τὸν θεῶν ἐκ Διαμαχοῦ, ἔργον μὲν θείας φύσεως τῆν προαιώνιον λέγοντα γέννησιν, ἔργον δὲ θείας θελήσεως τῆν κτίσιν, καὶ ἕνα τῶν θεῶν Κύριλλον, τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας λέγοντα εἶναι, φύσεως δὲ τὰ γέννησιν. Εἴτα ἐπιφέρει τοὺς γραῶδεις τῶν αὐτοῦ συλλογισμῶν λήρους, τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτούμενον ὡς ὑμολογούμενον λαμβάνων, τοῦτο δὲ τὸ σύνηθες τῇ αὐτοῦ ἀμαθίᾳ, καὶ φησιν· Ἐπειδὴ φύσις καὶ ἐνεργεία οὐ ταυτέα, οἱ ἀδιάφορον εἶναι λέγοντες τὴν θεῶν οὐσίαν καὶ τὴν θεῶν ἐνεργείαν, ἐπειδὴ κατ' ἐκεῖνον τῆς φύσεως ἐστὶ τὸ γεννᾶν, ἐστὶ δὲ κατ' αὐτοὺς ἀδιάφορος τῆς φύσεως ἢ ἐνεργείας, ἐστὶ κατ' αὐτοὺς καὶ τῆς ἐνεργείας τὸ γεννᾶν· καὶ οὕτω τὰ ποιήματα ἔσονται γεννήματα αἰδία, ὡς ἐκ τῆς θείας φύσεως ὄντα. Ὅραξ δὲ πάλιν τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τὸ ποιεῖν, ἢ δὲ φύσις ἀδιάφορος τῆς ἐνεργείας κατ' αὐτοὺς, τῆς φύσεως ἐστὶ τὸ ποιεῖν, καὶ οὕτω κατ' αὐτοὺς τὰ ἐκ φύσεως ἔσονται ποιήματα.

Ἐοικὸς μοι νῦν, ὦ Γρηγορά, τῷ Σοφοκλεῖ μακρυγορήνῳ ἐκείνῳ Αἰζυτι. Σοὺς δὲ λέγω τοὺς τῶν Ἑλλήνων τουτουσι ποιητάς τε καὶ φιλοσόφους, ἐπειδὴ περ' ἐκείνων τὰ τῆς καταργουμένης ἐκείνων σοφίας

μαθήματα σεξίμετος καὶ αὐτὸς, οὐκ ὦ· περὶ καταργουμένων καὶ παρδύτων ἐκείνων ἐπρόνοσας Οὐδὲ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας ἤκουσας Παύλου λέγοντος, ὅτι ἐμώρθανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου, καὶ οὕτω, ἐπειδὴ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος· διὰ τῆς σαφείας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος· σβῆσαι τοὺς πιστεύοντάς.

Ταῦτα τοιγαροῦν μὴ ακουσας καθάπερ εἶδει, μηδὲ συνείξ, μηδὲ τοῖς ποτιμοῖς τῶν λόγων τρὸς ἀμυρούς ἀποκλύσας, μηδὲ καθαπερὶ τινι δούλῳ καὶ θεράπειαν τὴν τοῦ κόσμου σοφίαν ἐποτάσας τῇ ἄνῳ καὶ πρώτῃ κατὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας φιλοσόφους καὶ σοφοὺς ὄντως τουτους, ταύτην τε κἀκείνην ἀπόκασας, φεῖ | καὶ παρεδόθη εἰς ἀδόκιμον νοῦν σὺν ἐκείνοις, ὃ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, ποτεῖν τε καὶ λέγειν τὰ μὴ κἀκηκοντα· καὶ εἰς τοῦτο καὶ σοὺς ἐκείνους δεῖ λέγω, κἀκείνων ὄλον φῶθις ἐξεφάμιλλόν σε, ἐπειδὴ περὶ ἐκείνων, ὡς μὴ ὠφελος, ἕπᾳν εἰς τέλος πιστεύσας τὰ κατὰ σέ, ὄντι προφητῶν ἕτε καὶ ἀποστόλων καὶ Πατέρων ἐκείνων ἐσχῆς ἐκείνους, οἳς δὴ καὶ συνιστάμενος, καὶ συμμάχοσμενος νῦν ἐν τοῖς σοῖς λόγοις, συκλήν εἰπὲν ἂν τις ἐπὶ κούριαν, ἢ καλαμίνην βάβδον, κατὰ τῶν θεολόγων καὶ διδασκάλων ὁμοῦ πάντων τῆς Ἐκκλησίας χωρεῖς, εἰ καὶ προσποίηθῆθεν ἐν βήματι τὴν θεολογίαν τε καὶ τὴν συμφωνίαν αὐτῶν, κατῶν ἐν οὐ πάικτοῖς, καὶ τὸν πολὺν καὶ ἀπλοῦν ἀνθρώπων, ατε σὴ καὶ δογμάτων θεῶν καὶ λόγων ἀπειρον, σπευσῶν ὑποποιεῖσθαι τε καὶ πράγειν.

Ἄλλ' ὅπερ εἶλεγον, ἐκείνῳ μοι δοκεῖς εοικέναι νῦν τῷ τοῦ προρρήθέντος σου ποιητοῦ Αἰζυτι. Ὅσπερ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὸ τῆς ἐκείνου μυθευομένης Ἀθηνᾶς τὸν ἐγκέφαλον καὶ τῆς φρένας διασεισθεῖς, κατὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ στρατηγῶν ἀπὸ νουκῶν ἐδόκει χωρεῖν τοῦ τῶν Ἑλλήνων στρατοῦ, ὡς καὶ νομίζαν ἐν χεροῖν ἔχειν αὐτοὺς, καὶ δεσμοῖς ὑπὸ τὴν ἴδιαν σκηνὴν, τὰ δ' ἦν ἀκριθὴς ἀπάτη τε καὶ μελαγχολία, ὑφ' ἧς δῆπου καὶ τοῦ κἀθήκοντος· ἐξῆς γενόμενος, κριθὸς ἀργιπότης κατ' ἐκείνον τοὺς μὲν ἀνῆρει, τοὺς δὲ ἐδέξμει, τὰ φρικωδέστατα οἰαπειλούμενος, ἐστὶ δὲ οὐ χεῖρας ἕνα καὶ πόδας οἰόμενος στραγγαλοῦ, ἀνήρτει τῆς ἀντιγῆς, μέχρι δὴ καὶ τῆς ἡμερας διαλάμψατη, καὶ τοῦ φρονουτος αὐθις ἐπανιόντος αὐτῷ αὐτόχρητὸ ὑπ' αἰθρῶν γέγονεν αὐτοῦ· οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς ὑπὸ λυπῆς ἀλόγιστου, καὶ μανίας, καὶ δεινοῦ φθόνου, καθαπερὶ τινων ἐλαυνόμενος, δαιμόνων ἀγρίων, τὰ τῶν ἐξεστηκότων ἀκριθῶν καὶ μαινομένων ἐργάζη, τὸν μὲν ἱερὸν τῆς συνέδου τῶν καὶ τοὺς ἐκείνων καλῶς ἐκθεμέλους, καθαπερὶ τινὰς ἡγεμόνας καὶ στρατηγούς ἱεροῦς τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐν χεροῖν ἔχειν δοκῶν, καὶ δεσμεῖν τοῖς σοῖς λόγοις, καὶ ὠθεῖν ἐπὶ κεφαλῆν, μᾶλλον δὲ καὶ πάνωλεθρὰ διδόναι, καὶ τὸ τροπαῖον ἔδη κατὰ τουτων περιφάνως ἀνιστᾶν· ἔφησ καὶ γὰρ, Ἐπειδὴ τὸ ἀνυπαρκτὸν οὐκ εἰδίας ἡμῖν ὁ ἀσεβὴς ἀμαθὴς, εἰς τὸ ἀνυπαρκτὸν πιστεύειν αὐτὸς σαφῶς ἐξηγήλεγκται, φέρε καὶ κατὰ τῶν ἑτέρων ἐξῆς τῆς ἀσεβείας ἐπιχειρημάτων ἡμῖν ἐπιχειρητέον αὐτοῦ.

διὰ δὲ τῶν ἑγκάτων αὐτὸς ἑαυτοῦ τὰ ξίφος κατ' ἑκείνων λαύων, καὶ πτώμα πίπτων ἐλευίνδν, πλὴν ὅσω ἑκαίνοσ μὲν, ὡς ὁ μῦθος φησιν, ἐπ' ἐρημίας τε καὶ ὄρους, καὶ μετὰ τῆς μανίας ἐκείνης ἐκνήφαι, καὶ σωματικῶς σὺ δ' ἐπὶ μίσησ τῆσ κοινησ, φεῦ! τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, καὶ τῆ μανίᾳ κἀτόχος ὢν ἐτι, καὶ ψυχικῶσ τε καὶ αἰωνίωσ, ὡσ μὴδὲ ἐλπίδα γούν τὴν οἰανούν ὑπολιπέσθαι σαυτῷ.

Ἄλλὰ τὰ μὲν ἱκανῶσ ἡμῖν ἐφθῆ δέξασ ὁ λόγος, καὶ περιεργον ἂν εἴη πως καὶ τῆσ ὥρασ τε καὶ τῆσ χρείας ἔξω, τὰ αὐτὰ καὶ λέγειν, καὶ περιστρέφειν αὐθις τοῖσ λόγοισ, καὶ εἰσ οὐδὲν ἀναγκαῖον ποιεῖν.

Ἐπὶ δὲ τὰ ἐξῆσ ἱετόν ἡμῖν ἦδη τοῦ λόγου. Τὸν περὶ διαφορᾶσ θείασ οὐσίας καὶ ἀνεργείασ; λόγον ὁ Γρηγοράσ ἐφη, βουλομένουσ ἡμᾶσ βεβαιούν, δύο τῶν θεοφόρων διδασκάλων εἰσ μαρτυρίαν καὶ αὐθις παράγειν, Ἰωάννην τὸν θεόν ἐκ Δαμασκού, καὶ τὸν θεόν σὺν αὐτῷ Κυρίλλου. Καὶ σύνηθασ ἐπὶ τοῖσ εὐθύσ αὐτῷ καθ' ἡμῶν ἑγκλημα τῆσ ἀμαθίασ ἅμα καὶ κακουργίασ, καὶ δὴ καὶ τῆσ συκοφαντίας τῆσ κατ' ἐκείνων καὶ τῆσ βωμολοχίασ καὶ τῆσ ἐκτροπῆσ, ὡσ φησι, τῶν ἱερῶν λόγων.

Εἰ μὲν οὖν ταῦτ' ἦν αὐτῷ μόνα, τὸ καθ' ἡμῶν φημι ψεῦδος, καὶ ἡ ἀναίδησ αὐτῆ συκοφαντία, καὶ οὐδὲν ἄλλο προσῆν, ἦν ἂν ἰσῶσ καὶ φορητόν, καὶ οὐδὲ λόγου πολλοῦ τινος ἔξιον. Ὅ γάρ τῶν πάντων Δεσπότην οὕτω τολμήσασ συκοφαντεῖν, ὡσ μὴδ' ἐνεργείαν αὐτόν, μὴδὲ θεοπροπητῆ τε καὶ φυσικῆν χάριν, μὴδὲ τι τῶν φυσικῶν καὶ ἰδίων ὄλωσ λέγειν κακῆσθαι, ἠηδὲ θεώσεω; μὴδ' ἀνεργείασ αὐτοῦ φυσικῆσ μὴδ' ὀτιοῦν κοινωνῆσαι τῆ ἀνθρωπιείᾳ δηλαδὴ φύσει, δι' ὅπερ ἄρα καὶ Ἰῆσ ἀνθρώπου γενέσθαι τε καὶ κληθῆναι δι' ὑπερβολὴν ἀρρήτου φιλανθρωπίασ ὁ μοναρχῆσ Ἰῆσ ἤξιωσ τοῦ Θεοῦ, πῶσ ἂν οὐτέσ ποτε τὴν κατ' ἀνθρώπων εὐλαδῆθειῆ συκοφαντεῖν, καὶ τὴν διαβολὴν, καὶ τὸ ψεῦδος, κἀν εἰσ ἀποτον τὴν ὑπερβολὴν ταῦτην ἐξάτη, κἀν κατὰ Θεοῦ καὶ τῆσ ἐκείνου δόξασ ὁ κατὰ τῶν τοιοῦτῶν αὐτῷ λόγος προῆ; Νῦν δὲ κατὰ τοῦσ τῆσ περιουμίασ φῶρασ ἀναισγυντῶν, καὶ τὰσ οικείασ κακουργίασ, καὶ τὴν κλοπὴν, καὶ τὴν ἀμαθίαν, καὶ τὴν διαστροφήν, καὶ τὴν παρεσῆγησιν τῶν θεολογικῶν λόγων, καὶ πάνθ' ὅσοισ αὐτόσ ἐστιν ὑπεύθυνος μόνος, ἡμῖν ἀνευθεριάστωσ προσεγκαλεῖ. Καὶ μάρτυσ τῶν παρ' ἐμοῦ λεγομένων αὐτέσ ἐκαίνοσ εὐθύσ. Τοῦ γάρ συνοδικοῦ τόμου τὸν ἱερὸν παρενεγκόντοσ Κυρίλλον περὶ τῆσ τοῦ μοναχοῦσ Ἰουῦ τοῦ Θεοῦ θείασ καὶ ἀρρήτου γεννέσεωσ, λογικῶσ πρὸσ τοῦσ ἀιρετικῶσ διαλεγόμενον, καὶ ταῦτα πρὸσ τισιν ἄλλοισ πολλοῖσ φάσκοντα. Εἰ τῷ γεννᾶν ταυτόν ἐστι τὸ ποιεῖν, ὁ γεννῶν ἐσται ποιῶν τὸ γεννώμενον, καὶ ὁ ποιῶν γεννῶν τὸ ποιούμενον, ἀλλὰ τὸ μὲν ποιεῖν ἀνεργείασ ἐστί, φύσεωσ δὲ τὸ γεννᾶν, φύσισ δὲ καὶ ἐνεργεία οὐ ταυτόν, οὐκ ἄρα τῷ γεννᾶν τὸ ποιεῖν ταυτόν ἐστί, δεῖ γάρ ἐξ ὀλοκληροῦ καὶ ἡμᾶσ ἐνταῦθα τὴν βῆσιν εἰπεῖν οὕτω; οὖν ὑπὸ τοῦ τόμου τοῦ θεολογικοῦ προτεθέντοσ βητοῦ, ὁ τοῖσ ἱεροῖσ διδασκάλοισ τὴν ἀμαθίαν τε καὶ τὴν κακουργίαν ἐγκαλῶν Ἐρηγρηάσ, αὐτέσ ἀμαθησ ἀληθῶσ εὐθύσ ὀμαῦ καὶ κακοῦργοσ ἐλέγχεσται. Τὴν γάρ

Ἀ εἰρημένην τοῦ θεοῦ Κυρίλλου χρῆσιν κακῶσ τε καὶ ἀμαθῶσ ἀναγνοῦσ, καὶ μήτε τῆσ τοῦ θεοῦ θεολογίασ ἀγῆροσ ἐν ἐπιστήμη γεγόνωσ τοπαράπαν, μήτε τῆσ ἀκολουθίασ τοῦ λόγου τῶν χρησαμένων, καὶ τῆσ διανοίασ τοῦ τόμου, καθάπερ ἔδει, συνείσ, τὸ μὲν ἐκείνησ ἠγήσαστο τοῦ θεοῦ πεφυκῆναι Κυρίλλου, τὸ δὲ δεῖ φύσισ καὶ ἐνεργεία οὐ ταυτόν, ἀπορρήξασ ἐκείθεν τῷ τόμῳ μετὰ πολλῆσ τῆσ ἀναισγυντείας προσέβριψεν ὡ; δῆθεν ἡμέτερον, γραῶδεισ συλλογισμῶν λήρουσ, καὶ ἀμαθίαν ἡμῖν ἐγκαλῶν συνήθη, ἔτε δὴ τὸ αἰτούμενον ἐν ἀρχῆ, τὸν περὶ διαφορᾶσ θείασ οὐσίασ καὶ ἀνεργείασ λέγων δηλαδὴ λόγον, ὡσ ὀμολογοῦμενον λαβοῦσιν.

Ἐνταῦθεν ἀναργῶσ ὀπέδειξεν ὁ γεννάδοσ, ὅπωσ τοῦσ θεολογικοῦσ λόγουσ; καὶ τὰ ὀόγματα μετ' ἐπιστήμησ ἀναγινώσκει, καὶ ὀλαν τῶν ἱερῶν λόγων ἔχει τὴν ἔξιν, καὶ πρὸσ τοῦτοσ ὀπολοσ; ἐν τοῖσ λογικῶσ ἂν τυγχάνει, καὶ ὀπω; τοῖσ συλλογισμοῖσ ἐπιδῶλλει, ὁ δὴ καὶ μᾶλλον ὀσπερ ἰδιον αὐτοῦ τι νομῖσει, ὡσ καὶ ἀπὸ τοῦτῶν τοῦσ πάντασ αὐτόν καλεῖν ἄξιούν. Τοῦτο καὶ γάρ τὸ τῆσ φιλοσοφίασ ὁ σοφοσ ἀντικρυσ ἠγγηται πρὸσρημα. Μήτε γάρ τῆσ τοῦ σπῆτοῦ τόμου διανοίασ, καθά δὴ καὶ προσηφην, ἐφικέσθαι δυναθῆσ ὄλωσ, εὐτάκτωσ τε καὶ λογικῶσ, καὶ μετὰ τῆσ δεούσεσ ἐπιστήμησ, καὶ πρὸ πάντων Πνεύματι θεῷ τῶν λόγον οἰκονομούντοσ, καὶ κατὰ τάξιν τε καὶ χρεῖαν ἀναλόγωσ τιθέντοσ ἕκαστα, μήτε τὰ τοῦ σοφοῦ Κυρίλλου καταναῆασ, θείασ καὶ ἀνθρωπίνησ ὄντα σοφίασ μεστὰ, καὶ ὡσ ἀκείνω τοῦ μέρουσ ἀπόντοσ; ἀτελεσ; ἂν εἴη τῷ διδασκάλῳ τὸ ἐπιχειρήμα, καὶ πρὸσ τὸν σῶζοντα λόγον οὐδὲν ὄγιεσ; ἀσυλλογιστωσ ἐπιβρίπτει τῷ τῶμῳ παρὰ τὸν σῶπον τε καὶ τὴν χρεῖαν, οὐ μᾶλλον τοῦσ; ἐκδεδωκότασ; ἐκαῖθεν αἰσγύνον, ὡσ ἤετο κακῶσ; καὶ συκοφαντῶν, ὅσων ἑαυτῷ, καὶ δικάζωμ ἐνθικῶσ, καὶ καταισγύνων, καὶ τὴν προσήκουσαν δίκην κοιαῦτα τολμῶντι λαγγάνων αὐτόσ. Εἰ γάρ ὁ καὶ τοιαῦτα λογισόμενοσ; τε καὶ γράφων κατὰ τὰσ τοῦ φιλοσοφοῦ φημι ψήφουσ; καὶ ἀποφάσεισ, γραῶδεισ συλλογισμῶν ἐπάγει λήρουσ τῷ λόγῳ, καὶ σὺντροφοσ; ἐστί, καὶ συνήθησ ἀμαθίᾳ δῆπου, καὶ κακουργίᾳ καὶ ἱεροσυλίᾳ τρίτῃ πρὸσ τοῦτοσ; ἀναπέφανται δὲ γῦν ἀναργῶσ; ὀσῦ ὁ τόμοσ; ἐκαίνα λέγων καὶ γράφων, οὐδὲ οἱ καλῶσ; ἐκαίνοσ; ἐκδεδωκότασ; ἀλλ' αὐτόσ; οὐτοσ; ἄ καὶ συγγραφεῖσ, καὶ πικῆροσ, καὶ ζηλωτῆσ ὀμοῦ, καὶ κατήγοροσ; καὶ δικαστῆσ; τῶν τοιοῦτῶν, δικαιοσ; ἂν εἴη πάτωσ; καὶ πᾶσ; τισ; ὀμασ; συμφῆσαι, καὶ οὐδὲισ; ἀντερεῖσ; παρ' αὐτόσ; αὐτοῦ καὶ τῶν σεμνῶν αὐτοῦ λόγων κακομίσθασ; τὰσ ψηφουσ; τε καὶ τὰσ ἀναρῆσεισ; τῶν τοιοῦτῶν τροπαίων, καὶ θρίαμβον ἑαυτῷ κατὰγειν, καὶ τελετάσ; τινασ; καὶ χορείασ; ἐπινικίουσ; ὡ; αὐτόσ; δῆπου προῖων ἐγκαυχᾶτα; τοῖσ; λόγοισ; μᾶλλον δὲ καὶ Διονύσουσ; καὶ Σατύρουσ; καὶ Βάκχασ; καὶ χορόν τινα μεθυόντων, ἰν' οικείᾳ πως εἴη τῷ φιλοσοφῳ καὶ ταῦτα. ἔτε δὴ καὶ παρὰ τῶν οικείων αὐτοῦ σοφιστῶν τε καὶ ποιητῶν καὶ μύθων καταλλῆλωσ; αὐτῷ προσαγόμενα.

Ἄλλ' ἐκαίνα μὲν ἔχόντων ὀδὲ; οὐδὲ; γάρ; ἡμέτερον; ἂν εἴη τὸ γ' ἐκαίνοισ; ἐπὶ πλείστον ἰθέλειν προσασ; σχολασθῆσ; ἔερε; δὴ καὶ τὰσ; κωδοθῆσ; ἐκαίνασ;

τῶν θεολόγων Πατέρων ἱερὰς ῥήσεις· εἰς μέσον ἐνεγ-
κίντες τῷ λόγῳ, ἀκριβοῦστερον ἐπιστήσωμεν τοῖς
καρ' αὐτῶν λεγομένοις, καὶ δεξιωμένως γυμνό-
τερον, εἰ μὴ οἱ διδάσκαλοι, εἰ δὲ ὁ τόμος περὶ τοῦ-
των αὐτῶν βούλεται, καὶ δὴ καὶ τὰ τοῦ Γρηγοῦρα
καθ' ἡμῶν ὑπὲρ τούτων ἐγκλήματα, καὶ τὰ μακρὰς
μέμφεις, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς τὰ ταῦτα βασάνῳ
δοῦναι, καὶ διακωδωνῆσαι τοὺς λόγους, κἀνταῦθα
νικητὰς ἡμᾶς, εἰ καὶ μὴ κατὰ γνώμην καὶ πρόθε-
σιν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς οἶον, οἱ τοῦ ἀντιπάλου
θαυμαστῶς ἀπεργάζονται λόγοι. Εἰ γὰρ τὸ ζητού-
μενον ἐν ἀρχῇ κατὰ γε τὸν προῤῥηθέντα καθ' ἡμῶν
τοῦ Γρηγοῦρα λόγον, ὡς ὁμολογοῦμενον ληθάνοντες,
καὶ τοῦτον ὡς ἀληθῆ καθ' ἡμῶν κρατοῦντα δεικνύ-
ντες τὸν λόγον περὶ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡμαρτά-
νομεν ἂν ὡς εἰκὸς, καὶ τὸν περὶ τοῦ ζητουμένου λό-
γον οὐδὲν μᾶλλον ἐλύομεν, ὅσον κατ' αὐτὸ γέφημι
τοῦτο τέως, ἀλλὰ καὶ ἐτι ζητεῖσθαι τὸ ζητούμενον
πᾶσά γε ἦν ἀνάγκη, πρόδηλον ὅτι τὸ ὁμολογούμενον ὡς
ὁμολογούμενον τε καὶ ἀληθὲς παρὰ τοῦ τῆς ἀληθείας
καλῶς εἰληφότες καὶ θεολόγου καὶ κήρυκος, μεθ'
ἡμῶν ἔχομεν τὴν νικῶσαν, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, εἰ μὴ τις
ἀνοήτως ἐθέλοι λέγειν καὶ τὴν ἀντίφασιν ἐαυτῆ σπει-
ασσάσθαι. Μάλιστα δὲ τί χρὴ μακρὰ λέγειν, ἕπου γε καὶ
τὸν κατήγορον· καὶ δικαστὴν τῶν τοιούτων, τὸν Γρηγο-
ραν αὐτὸν φημι, μεθ' ἡμῶν ἰστάμενον ἔχομεν, καὶ τῆ
πολεμουμένην καρ' αὐτοῦ ἀληθείαν προσμαρτυροῦντα
μᾶλα τρανώς; Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐστίν, οὐκ ἄλλος, ὁ
λέγων, καθάπερ ἠκούσαμεν, ὅτι τὸ ζητούμενον ἐλάβο-
μεν ὡς ὁμολογούμενον. Ἐπει οὖν καὶ κατὰ Γρηγο-
ραν ὁμολογούμενον ἐκεῖνο καὶ ἀληθὲς, λέγω δὴ τὸ
ἄλλο φύσις, καὶ ἄλλο ἐνέργεια, καὶ οὐκέτι ζητούμε-
νον οὐδὲ ἀμφιβαλλόμενον εἴη γ' ἂν, εἰληπταί δὲ οὐ
καρ' ἡμῶν καὶ τῶν ἡμετέρων αὐτῶν λόγων, ὡς κα-
κῶς αὐτὸς ἔφατο δῆπουθεν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ τῆς Ἐκ-
κλησίας κοινῆ διδασκαλίου καὶ θεολόγου Κυρίλλου
τοῦ θείου φημι, μετὰ τοῦ τόμου τε καὶ τῆς Ἐκκλη-
σίας ἡ νίκη περιφανῶς, καθὰ δὴ καὶ εἰπῶν ἐφθην,
καὶ δὴλος καὶ σαφὴς ὁ παρὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας
καὶ ἐνεργείας λόγος, καὶ ἀληθείας περιουσία, καὶ
καρ' αὐτῶν τῶν ἰχθρῶν μαρτυρούμενος. Καὶ ψεῦδος
ἐκεῖνα πάντα, καὶ μῦθος, καὶ λῆρος, καὶ συκοφαν-
τία, καὶ γέλω, πλατὺς ἀντικρυς τὰ κατ' αὐτῆς καὶ
λαλοῦμενα καὶ γραφόμενα, καὶ οὐδὲ λέγειν ἡμᾶς
οὐδὲ γράφειν ἐξῆς περὶ τούτων ἴδει, ὃ γε καὶ παι-
δῶν ἂν, οἶμαι, δικάζων εἶπεν.

Ἄλλ' ἵνα μὴ δέξωμεν ἀτελεῖ πως τὸν ἡμέτερον
καταλείπειν ἐνταῦθα λόγον, καὶ μεταξὺ τῶν θγῶνων
οἶον ἀναχωρεῖν, φέρε τοὺς προῤῥηθέντας τῶν Πατέ-
ρων ἱεροὺς λόγους, καὶ ὅ φησιν ὁ Γρηγοῦρα· ἐπ' αὐ-
τοῖς, καὶ αὐθις ἐπισκεψώμεθα. Εἰσάγει μὲν τὸν συνε-
δικὸν εὐφροῖ τόμον, καθὰ δὴ καὶ πρὸ μικροῦ δεδει-
χῶς ὤψαι, τὰς τῶν θεολόγων ἐν ἐπιτομῇ ῥήσεις
οὕτω διεξιόντα. Μᾶλλον δὲ καὶ πλατύτερον ἡμεῖς
ἐκεῖνα προθῶμεν ἐνταῦθα, ἐπειδὴ καὶ τῷ κατηγόρῳ
τοῦτ' ἴδωμεν. Ὁ γοῦν θεοφόρος Δαμασκηνὸς περὶ τῆς
ἁγίας Τριάδος θεολογῶν, Γέννησις μὲν ἐστὶ, φησὶ, τὸ
ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ γεννῶντος προῶσθαι τὸ γεννώ-
μενον, ὁμοίον κατ' οὐσίαν, κτίσις δὲ καὶ ποιησις τὸ

ἐξῶθεν, καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κτίζοντος, ποιῶν-
τος γενέσθαι, τὸ κτιζόμενον, καὶ ποιούμενον, ἀνό-
μοιον παντελῶς· καὶ μετὰ μικρόν· Ἄλλ' ἡ μὲν γέν-
νησις ἀναρχος καὶ ἀίδιος, φύσεως ἔργον οὖσα, καὶ
ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προάγουσα, ἵνα τρεπῆν ὁ γεν-
νῶν μὴ ὑπομείνῃ, καὶ ἵνα μὴ θεὸς πρῶτος καὶ θεὸς
ὕστερος εἴη, καὶ προσθήκην δέξεται· ἡ δὲ κτίσις
θεοῦ θελήσεως ἔργον οὖσα, οὐ συναβιόσις ἐστὶ τῷ
θεῷ· ἐπειδὴ οὐ πέφυκε τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ
εἶναι παραγόμενον συναβιόν εἶναι τῷ ἀνάρχῳ καὶ
ἀει ὄντι. Κύριλλος δὲ ὁ μέγας Ἀρειανοῖς ἀντικαθ-
στάμενος ποιήμα τὸν Ἰὺν τοῦ θεοῦ κακῶς δογμα-
τίζουσιν, Εἰ τῷ γεννῶν ταυτὸν ἐστὶ τὸ ποιεῖν, φησὶν,
ὁ γεννῶν ἐστὶ ποιῶν τὸ γεννώμενον, καὶ ὁ ποιῶν
τὸ ποιούμενον. Ἄλλὰ τὸ ποιεῖν ἐνεργεία· ἐστὶ, φύσεως
δὲ τὸ γεννῶν. Φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταυτὸν·
οὐκ ἄρα τῷ γεννῶν τὸ ποιεῖν ταυτὸν ἐστὶ.

Τούτων ὧδε παρὰ τῶν θεολόγων εἰρημένων, ἡ τῆς
συνόδου τόμος φησὶν, Οἱ ἀδιάφορον εἶναι λέγοντες τὴν
θείαν οὐσίαν καὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἐπειδὴ κατ'
ἐκείνου τῆς φύσεως ἐστὶ τὸ γεννῶν, ἐστὶ δὲ κατ' αὐτοῦ
ἀδιάφορος τῆς φύσεως ἡ ἐνέργεια, ἐστὶ κατ' αὐτοῦ
καὶ τῆς ἐνεργείας τὸ γεννῶν· καὶ οὕτω τὰ ποιήματα
ἐσονται γεννήματα ἀΐδια, ὡς ἐκ τῆς θείας φύσεως
ὄντα. Ἐπει δὲ πάλιν τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τὸ ποιεῖν,
ἡ δὲ φύσις ἀδιάφορος τῆ ἐνεργείας κατ' αὐτοῦ, τῆς
φύσεως ἐστὶ τὸ ποιεῖν· καὶ οὕτω κατ' αὐτοῦ τὰ ἐκ
τῆς φύσεως ἐσονται ποιήματα. Μετὰ δὲ ταῦτα τὰς
εἰκείας ἀντιθέσεις πρὸς τοὺς γεγραφότας τὸν τόμον δι-
θεν, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτῶν ἀντικρυς τῶν ἱερῶν τοῦ
Πνεύματος θεολόγων, ὁ κοινὸς τούτων εἰσαγωγὸν πολέ-
μιος οὕτω πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Ἀγαθάγγελον αὐθις φη-
σιν· Ἄλλὰ γὰρ ἐξῆς σοι κἀνταῦθα, φιλότης, ὄρβη,
τῆ συνήθει βωμολοχίᾳ καὶ παρεκτροπῇ κατὰ τῶν
θείων ῥητῶν κεχημένον τὸν ἀλιτήριον· οὐδὲ γὰρ
κύων ἂν σκυτοτραγεῖν μαθοῦσα παύσαιτο ποτε, φησὶν
ἡ παροιμία. Ἐξῆς δὲ ἀναπτύξαι προτέρων τῶν
πρωτεθειμένων ῥητῶν διάνοιαν, ἔπειτ' ἐπανηνεγ-
μένας συνορᾶν τὰς ἐκεῖνου παρεκτροπὰς. Ὁ μὲν
γὰρ Ἰωάννης γέννησιν λέγει, τοῦτο Κύριλλος· γεν-
νῶν, ὡς εἶναι ταυτὸν καρ' ἀμφοῖν γεννῶν καὶ γέν-
νησιν. Πλὴν ὅτι ὁ μὲν περὶ θεοῦ φησὶν, ὁ δὲ ἀπλῶς
περὶ πάσης γεννώσης· φύσεως· καὶ ὡσαύτ' ἐκεῖνος
θελήσεως φάσκει τὴν κτίσιν, οὕτω Κύριλλος ἐνε-
ργείας τὴν ποιῆσιν. Ὅν γοῦν λόγον θέλησις ἔχει
πρὸς κτίσιν, τὸν αὐτὸν πρὸς ποιῆσιν ἐνέργεια· καὶ
ἐναλλάξ, ὃν θέλησις πρὸς ἐνέργειαν, τὸν αὐτὸν κτίσις
πρὸς ποιῆσιν· καὶ ἀνάπαλιν, ὡς κτίσις πρὸς θέλη-
σιν, οὕτω πρὸς ἐνέργειαν ποιῆσις, ἐπὶ τε θείων ἀνα-
λόγως καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Καὶ οὕτω παν-
ταχόθεν ὀγῶς ἔχοντα δείκνυται τὰ τῆς τεχνικῆς
ἀναλογίας περὶ τοὺς τῶν ἁγίων λόγους.

Καὶ μὴ ἀποδέδεικται, ἐξελήλεγχται γε ἡδὴ τῷ
λόγῳ, τίς ὁ τὰς βωμολοχίας, καὶ τὰς παρεκτροπὰς
καὶ συκοφαντίας τῶν θείων ἐργαζόμενος λόγος ἀναί-
δην, ὃν δὴ καὶ ἀλιτήριον ἄλιως πρὸς τοὺς ἄλλους
προσείπας, καὶ τὴν προσήκουσαν δίκην αὐτὸς ἔλαχε
σαυτῷ ὁ δὲ τῶν ὁσῶν λόγων δικαίως, καθὰ δὴ καὶ
προεφην, καὶ σὰ δῆπου παιδικὰ, καὶ σὸς κόσμος

καὶ ταῦτα σὺν γε τοῖς ἄλλοις, φησὶ δὴ τὰ τῆς σῆς Ἀ παρομιμας, καὶ τῆς κύνος τῆς σκυτοτραγούσης, καὶ τῷ χορῷ, καὶ καταλόγῳ τῶν ἀνωτέρω μοι λεχθέντων σὺν Διονυσίῳν μάλα προσήκοντα, ἴν' ἀπλῶς ἔχῃς πάντα παρὰ τῶν σὺν ψήφων, καὶ τῆς καθ' ἑτέρων, ὡς ἐδόκει, ἑρεοσχέλιας. Ὅρα δὲ πῶς καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ διάνοιαν ὁ δεδαισιος ἐκτραπέις ὑπὸ τῆς συνοῦκου μανίας τε καὶ τοῦ φθόνου, καὶ δὴ καὶ τῆς τοῦ λέγειν ἔχειν τι τῶν καιρίων περιφανοῦς ἀπορίας, καθάπερ οἱ παραφρονοῦντες καὶ παραπαίοντες, νῦν μὲν κατὰ τοῦ τόλου, νῦν δὲ κατὰ τῶν κοινῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, νῦν δὲ κατὰ τοῦ προστυχίντω; παντὸς λόγου, εἴτε τῶν ἐντός τε καὶ ἡμετέρων, εἴτε καὶ τῶν θύραθεν εἴη, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων κατ' αὐτοῦ ἑαυτοῦ χωρεῖ, μὴ συνιείς τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ὄλων, καὶ ὅτι καθ' ἑαυτοῦ ταῦτα προφέρει.

Πρῶτον μὲν γάρ τὸν θεὸν φησι Κύριλλον, μὴ καὶ περὶ θεοῦ τὸν συλλογισμὸν ἔχεινον εἰπεῖν, μὴ εἰδώς ἅπερ λέγει περιφανῶς. Ὅ γὰρ κοινὸς οὐτοσι τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας διδάσκαλος, καθάδη καὶ προλαβῶν ἐφη, πρὸς Ἀρειανούς τὸν λόγον ποιούμενος, κτίσμα τὸν Ἰῆν τοῦ θεοῦ λέγειν τολμῶντας, ἐν διαφόροις τίσι κεφαλαίοις διαφόροις ἐπιχειρεῖ καὶ συλλογίζεται περὶ τῶν αὐτῶν. Διὸ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ὠδὶ πω; αὐτοῖς ἐπιτίθεισιν, ὅτι μὴ ταυτὸν κτίσμα καὶ γέννημα, μηδὲ τῷ κτίσειν τὸ γεννᾶν ἐπὶ θεοῦ. Πρῶτον μὲν οὖν αὐτὸ τοῦτο συκοφαντεῖ τὸν ἱερὸν Κύριλλον, μὴ καὶ περὶ θεοῦ προηγουμένως λέγων αὐτὸν εἰπεῖν, ἔπειτα τὰ ἐξῆς αὐτῷ τί καὶ βούλεται, χαλεπὸν ἂν εἴη καὶ συνιεῖν· μᾶλλον δὲ τὸ μὲν συνιεῖν καὶ βῆστον, καὶ τοῦ βουλομένου πάντως, τί δὲ πρὸς τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν ταῦτα οὐδὲ ἂν αὐτὸν εἶμαι τὸν γεννήτορα τούτων ἔχειν εἰπεῖν. Ὅσπερ γάρ τινο; καθ' ὑπόθεσιν εἰρηκότες, ὡς οἱ πολλὰκις βηθέντες αὐτοὶ θεολόγοι, Κύριλλός τε καὶ Ἰωάννης, οὐ συμφωνοῦσιν ἀλλήλοισι ἐν γε τοῖς εἰρημίοις, ἀλλὰ περὶ μὲν τὸ προδῆγμα καὶ τὰς προτάσεις ὕγιαίνουσιν, καὶ συνῆθειν ἀλλήλοισι δοκοῦσι, περὶ δὲ τὸ συμπέρασμα καὶ τὸν σκοπὸν καὶ ἐφόδρα γε διαφωνοῦσιν ἀλλήλοισι, καὶ προδῆλως ἀντίκεινται· οὕτως ὁ φιλόσοφος ἀγωνίζεται, καὶ μάλα συμφωνοῦντας ἀλλήλοισι διὰ πάντων αὐτοῦ; δεῖξαι, καὶ μηδὲν τι τοπαράπαν διαφωνοῦντας; μηδὲ ὅτι οὖν. Ὅ μὲν γάρ, φησὶν, Ἰωάννης γέννησιν λέγει, τοῦτο Κύριλλος γεννᾶν· καὶ ὡσπερ ἐκεῖνος θελήσεως εἶναι φάσκει τὴν κτίσιν, οὕτω Κύριλλος ἐνεργείας τὴν ποίησιν. Ἐπειτα καὶ τὴν ἀναλλὰξ ἀναλογίαν ὁ φιλόσοφος; ἐπιφέρει τῇ τῶν ἁγίων ἀμφοτέρων θεολογίᾳ, καὶ πανταχόθεν ὀγιῶς ἔχειν φησὶ τὰ τῆς τεχνικῆς ἀναλογίας περὶ τοὺς λόγους; αὐτῶν.

Ἐγὼ δ' εἶ καὶ μὴ κατὰ λόγον μηδὲ ἀναγκαίως ἐν γε τοῖς τοιοῦτοις τῷ φιλοσόφῳ τὰ τῆς ἀναλλὰξ ἀναλογίας παρελήπτει (ἐπὶ γὰρ ἀρθμῶν τε καὶ μεγεθῶν μόνων ἀληθεύουσαν ἴσμεν ταύτην, οὐκ ἐπὶ πάντων ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπὶ κατὰ συμβεβηκός; οὐδὲ ἐνεαῦθα νῦν ψεύδεται ταύτην δεχόμενος), ἡδέως ἂν ἐροίμην αὐτὸν, τί βούλεται τὰ τῆς σπουδῆς; αὐτῷ ταύτης; καὶ πρὸς τίνα τὸν σκοπὸν αὐτῷ βλάπῃν ὁ λόγος; τὴν ἀναλογίαν καὶ τὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς

ἀλλήλου; κατασκευάζει τοῖς θεολογικοῖς λόγοις. Οὐδὲ γὰρ ἐργῶδες πᾶν μαθεῖν, ὅτι ὃν λόγον ἔχει ὁ ἐννεὰ ἀριθμὸς; πρὸς τὸν τρία, τὸν αὐτὸν ἔχει καὶ ὁ ἐξ πρὸς τὸν δύο, καὶ ἀναλλὰξ ὃν ἔχει ὁ τρία πρὸς τὸν δύο, τὸν αὐτὸν ἔχει καὶ ὁ ἐννεὰ πρὸς τὸν ἐξ.

Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα συνιστάντων ἐστὶ τοὺς τῶν θεολόγων ἱεροῦ; λόγους ἔχεινους; ταυτὸ δ' εἰπεῖν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς συνόδου τόμον, ὥσπερ ἔχεινοι προσμαρτυροῦσιν, οὐ καθαιρούντων. Εἰ μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἔχεινους συνίστασθαι δεῖν μόλις, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν ἀληθείᾳ συνηγορεῖν, καλῶς εὔρες, ὅθεν ἂν σου τὸν σκοπὸν ὑποδείξαι; καὶ τὸ τῆς γνώμης; βουλόμενον· εἰ δὲ ἔχεινους; μὲν συμφωνεῖς οὐδὲν μᾶλλον, ὡσπερ οὐδ' ἡ ἀντίφασις ἑαυτῆ; διαφωνεῖς μὲν οὖν καὶ ἀντιλέγεις εἴπερ τις, καὶ παντοδαπού; περιβάλλῃ κύκλους, καὶ πάντα κάλων κινεῖς, ὃ φασὶν, ἀποδείξαι φιλονεικῶν πᾶν τούναντίον, εἰ καὶ εἰς μάτην ποιεῖ; κύβον ἀντικρυς φιλονεικῶν ἀποδείξαι τὴν σφαῖραν, ἢ τὸν κώνων τρίγωνον ἰσοσκελεῖ; ὅτου χάριν ἐκεῖνα προφέρει; καὶ ἀντιλογίας τοῖς ἱεροῖς προσαρμόζεις λόγοις, οὐδὲ τὴν σὴν εἶμαι Πυθίαν, οὐδὲ τοὺς ἀστερολόθου; εὔρειν ἂν ποτε σχεῖν, οἶ; δῆπου καὶ πολλὰ τῶν μαλλόντων αὐτοῖς πρὸς τοὺς σοὺς προφοιδάζειν ἐσηματίζου πολλὰκις. Πρὸς ἡμῶν καὶ γὰρ ἐστὶν, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ σου πάντ' ἐκεῖνα, καθάπερ φήθη;ς, λέγω δὴ τὸ, ὃν λόγον ἔχει θελήσει;ς πρὸς κτίσιν, τὸν αὐτὸν ἐνεργεία πρὸς ποίησιν ἔχει, καὶ ἀναλλὰξ, καὶ ὅτι τῆς μὲν θέλας θελήσεως καὶ τῆς ἐνεργείας ἢ κτίσι;ς, τῆς δὲ φύσεω; ἢ ἀναρχος γέννησι;ς ἔργον· τοῦτο γὰρ καὶ τὸ τοῦ λόγου κεφάλαιον τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις. Ὅσπερ αὐτὸς νῦν μὲν ὡς μηδὲ βῆθεν μεγέθει διανοίας καὶ φύσεω; παρατρέχω;ς, περὶ τὰς ἀναλογίας ἀσχολεῖς τὸν ἑαυτοῦ λόγον· κατὰ μικρὸν δὲ καὶ λόγοι; ἐκεῖνα διεξιῶν, καὶ τὴν διαφορὰν τῆς οὐσίας; πρὸς τὴν ἐνεργείαν τοῖς λόγοις ἐκεῖνων ἀνακηρύττω;ς, οὐδὲ αἰσθάνῃ τῶν λεγομένων, ὡσπερ οἱ νυκτὸς καὶ σκότους ἐπικρατοῦντος, τῶν σοφῶν ἐφη τις, ὁμοίως τὸν τε χρυσοῦν καὶ τὸν σίδηρον ἐπ' ἰδάφου;ς κείμενα περὶ ρχόμενα. Τί καὶ γὰρ ὄλων νοεῖς, φράσον ἡμῖν καθαρώ;ς, ὦ φιλόσοφε, ὅταν τὸν ἱερὸν Ἰωάννην ἀναγινώσκῃ;ς, καὶ γράφῃ;ς ἐν τοῖς σοῖς λόγοις οὕτω θεολογοῦντα; Ἡ μὲν γέννησι;ς ἀναρχο;ς καὶ ἀίδιο;ς, φύσεω;ς ἔργον οὐσα, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προήγουσα, ἵνα τροπή;ς ὁ γεννῶν μὴ ὑπομείνῃ, καὶ ἵνα μὴ θεῖ;ς πρῶτος; καὶ θεὸς ὑστερο;ς, εἴη, καὶ πρὶσθήκῃ;ς δεξήται· ἢ δὲ κτίσι;ς θεοῦ θελήσεω;ς ἔργον οὐσα, οὐ συναιδίο;ς ἐστὶ τῷ θεῷ· ἐπὶ οὐ πέφυκε τὸ ἐκ τοῦ μὴ ἔντος εἰς τὸ εἶναι παραγόμενον συναϊδιον εἶναι τῷ ἀνάρχῳ καὶ αἰεὶ ὄντι;· Συνάγει;ς ἐκ τῶν εἰρημῶν τούτων διαφορὰν τῆς θέλας οὐσίας; πρὸς τὴν ταύτης ἐνεργείαν, ἢ οὐ; Καίτοι;ς γε οὐδὲ συνάγει;ς ἐστὶν ἐκ τῶν θεολογικῶν τούτων λόγων ταύτην· ἀλλὰ καὶ τυφλῷ, φασὶ, δῆλον, ὡς αὐτόθεν λαμβάνειν ταύτην ἐστὶ. Τοσαύτην καὶ γὰρ ὁ θεολόγος διδάσκει τὴν τούτων διαφορὰν, ὅτι καὶ δ.ἀφορα τῶν ἑκατέρων ὑποδείκνυσιν ἔργα. Τῆς μὲν γὰρ φύσεω;ς ἔργον εἶναι φη;ς τὴν ἀναρχον καὶ ἀίδιον γέννησιν, τῆς δὲ θέλας θελήσεω;ς τὴν κτίσιν οὐ συναϊδιον οὐσαν τῷ θεῷ.

Ὁ δὲ καὶ ὁ θεοφρόνος συνάδων Κύριλλος, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸν πρὸ βράχους ἀνέγνωσ, τὸ μὲν ποιεῖν, φησιν, ἐνεργείας ἐστὶ, φύσεως δὲ τὸ γεννᾶν, φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταυτὸν. Καὶ οὗ δὲ αὐτὸς; τὴν ἑναλλάξ ἀναλογίαν εἰσάγων ἐν τοῖς σοῖς λόγοις, τῆς τε κτίσεως καὶ τῆς ποιήσεως; ἐξίσου τὴν φυσικὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν διείλες, καὶ φύσιν οὐδόλω; ἐτόλμησα; αὐτὰς προσεπειν τοῦ Θεοῦ, τοὺς τε θεολόγους ἀμφω κατὰ πρόσωπον ἰσταμένους ἔχων, καὶ διαμαρτυρομένους; ὡς οὐ ταυτὸν ἐστὶ τῷ γεννᾶν τὸ ποιεῖν· ἢ γὰρ ἂν ὁ γεννῶν εἴη ποιῶν τὸ γεννώμενον, καὶ ὁ ποιῶν γεννῶν τὸ ποιοῦμενον· καὶ ἅμα δεοικῶς οὐσίας πολλά; εἰπεῖν τοῦ Θεοῦ, μὴ καὶ λίθους ἐλάττωσιν κατὰ τῆς σεαυτοῦ κεφαλῆς, οὕτως ἀνακαλυμμένη κεφαλῇ καὶ Μακκιδόνιον ἅμα καὶ Ἄρειον τῆς διαιρέσεως καὶ κατατορῆς τῆς θείας φύσεως περιλαύων.

Τί δὲ καὶ περὶ τῆς θείας καὶ ἀναρχοῦ γεννήσεως φησὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ μόνον οὐσίαν μετ' εὐνομίῃ τὸν Θεὸν εἶναι λέγων, τῶν δὲ φυσικῶν αὐτοῦ, καὶ δὴ τῶν ὑποστατικῶν ὁμοῦ κατεξανισταμενῶς πάντων, καὶ ποτὲ μὲν μηδὲ εἶναι τι λέγων ἕλω; πλην ὀνομάτων φιλῶν τε καὶ ἀνυπάρχων, ἀλλὰ τρέποιο κατὰ κεφαλῆς τῶν ἀρχηγῶν τῆς βλασφημίας ὁ λόγος, ποτὲ δὲ τοῖς κτισμασιν αὐτὰ συναριθμῶν; Ἡ γὰρ κτίσμα λέγεις ἐκείνην πάντως, ἢ οὐσίαν Θεοῦ, ἢ ὑπόστασιν, ἢ σχέσιν, ἢν αὐτὸς λέγεις· τί καὶ γὰρ ἂν εἴποις ἄλλο; Ἀλλὰ κτίσμα μὲν οὐκ ἐρεῖς· ἀναρχον γὰρ καὶ ἀίδιον τῶν θεολόγων ἄκουσις αὐτὴν λεγόντων, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ προάγουσαν, τὸν ὁμοούσιον Υἱὸν δηλονότι, ἵνα μὴ Θεὸς πρῶτος καὶ Θεὸς ὑστερος, εἴη. Ἀλλ' οὐδὲ οὐσίαν αὐτὴν φησὶς· κοινὴ καὶ γὰρ αὐτὴ ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσιν· ἢ δὲ γέννησις μόνου τοῦ Υἱοῦ. Οὐτός· καὶ γὰρ ὁ Μονογενὴς μόνος, ἄλλως τε καὶ φύσεως ἔργον, ἀλλ' οὐ φύσιν αὐτὴν τῶν θεολόγων εἰπόντων. Ἀλλ' οὐδὲ ὑπόστασιν τὴν θείαν γέννησιν ἂν εἴποις· ποτὲ τρεῖς γὰρ αἱ θεαρχικαὶ ὑποστάσεις, Πατὴρ δηλαδὴ, καὶ Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα, καὶ οὐδὲν τῶν τριῶν γέννησις, ἀλλ' ὁ μὲν γεννῶν, ὁ δὲ γεννώμενος, τὸ δ' ἐκπορευόμενον ἐκ Πατρὸς. Λέγεται τοιγαροῦν, σχέσιν σὲ ταύτην λέγειν, καὶ κίνησιν θεοπροπῆ ταῖς ἄκροις μεσιτεύουσιν, καὶ φύσεως ἔργον, ὃ φασιν οἱ θεολόγοι, προάγουσαν ἐκ τοῦ ὁμοουσίου τὸ ὁμοούσιον.

Τί οὖν, διότι σχέσις οὐκ ἀναρχος καὶ ἀίδιος; ἢ ἀνυπαρκτος, δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ οὐδὲν ἄλλο πλην ἤχου, καὶ φιλῶν βημάτων φωνῆς; Οὕτω καὶ γὰρ προῶν αὐτὸς φιλοσοφεῖς περὶ τῆς φιλοσοφίας σχέσεως. Καίτοι γε καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, σχέσεώς· εἰσὶν ὀνόματα, καθὰ δὴ καὶ πρὸς Ἀρειανούς φησιν ὁ τῆς θεολογίας ἐπιβνυμος. Οὕτε οὐσίας γὰρ, φησιν, ὄνομα ὁ Πατὴρ, ὡς σφώταται, οὕτε ἐνεργείας, σχέσεως δὲ, καὶ τοῦ πῶς ἔχει πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ τὸ Θεὸς δὲ, καὶ τὸ Κύριος, τῶν πρὸς τι λεγομένων ἐστὶν ὡσαύτως, ὡς ὁ αὐτὸς καὶ τοῦτο φησιν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ, φησὶ; κλήσις, καὶ ἀπὸ τοῦ θείου; ἢ αἰθεῖν, ἠτυμολόγηται τῶς περὶ ταῦτα κομφαῖς διὰ τὸ ἀεικίνητον καὶ ἀκίνητικόν τῶν μαθητῶν ἔξω, καὶ γὰρ πῦρ κατακαλίσκον ἐν-

τεῦθεν λέγεται, ἀλλ' οὖν τῶν πρὸς τι λεγομένων ἐστὶ, καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς περὶ καὶ ἡ Κύριος φωνή, ὄνομα εἶναι Θεοῦ καὶ αὐτὴ λεγομένη. Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, Κύριος ὁ Θεὸς σου, τοῦτο μου ὄνομα. Καὶ Κύριος; ὄνομα αὐτῶ.

Τί οὖν, ἐπειδὴ ὀνόματα ἔχει τὸ Θεὸς καὶ τὸ Κύριος, καὶ σχετικὰ, καὶ τῶν πρὸς τι κατὰ τοὺς θεολόγους τοῦτους, εἰς τὸ ἀνυπαρκτον παραπέμφομεν, ὡς φιλόσοφος, καὶ ταῦτα; Τῆς ἀσεθείας! Ἐστὶ μὲν οὖν ἡ ἀναρχὸς καὶ ἀίδιος τοῦ Θεοῦ γέννησις, καὶ σχέσις θεοπροπῆς τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν. Ἀλλ' αὐτὴ ἐστὶν ἡ τῆς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑποστάσεως ὑπαρξίς, ἢ ὁ τρόπος αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως, ἄγνωτος ὡν πάση γεννητῇ δηλαδὴ φύσει, καὶ ἀνεργητος, καὶ ὄν ἄλλήλων τὰ θεαρχικὰ καὶ ὁμοούσια πρόσωπα, τοῦ Πατρὸς φημι καὶ τοῦ Υἱοῦ, διακρίνεται, ὡς περὶ καὶ τοῦ Πνεύματος ἢ ἐκπύρεσις, ἄλλως τρόπος ὑπάρξεως οὗτος, ὡσαύτως ἀκατάληπτος τε καὶ ἀρρήτος, καὶ ὄν τῶν ὁμοουσίων Πατρὸς τε καὶ Υἱοῦ διακρίνεται, καὶ οὕτω Τριὰς ἡμῖν ὁ εἰς τῶν ἀπάντων Θεὸς καὶ γινώσκειται, καὶ πιστεύεται. Σὺ δὲ τῶν θείων Γραφῶν κατολιγυρωρῶν, βραχύν ὅτι ἢ καὶ οὐδένα τῆς τῶν κοινῶν διδασκαλιῶν καὶ Πατέρων θεολογίας λόγον ποιούμενος; ἀπο κοιτίας ἅπαντα φθίγγη, καὶ θεολογεῖν οἶαι, τὰ τῆς σῆς διανοίας αἰσγρά καὶ εἰδεχθῆ προτιθεῖς ἀμειλωρίδια, καὶ νῦν μὲν τὴν ἑναλλάξ ἀναλογίαν, νῦν δὲ τὴν σχέσιν, καὶ πρὸ τούτων ὅτι τὸ ἔχειν ὁ Θεὸς οὐκ ἔχει, παιδαριῶς ἐκδεικνύμενος, χθὲς καὶ πρότερον τῆς σχολῆς τῶν ἐγκυκλίων καὶ μύθων καὶ ποιητῶν ἀποστάσει, καὶ γενναίον μὲν ἐκεῖ καὶ ἔξιον λόγου κατωρθωκόσιν οὐδὲν, πλην ὅσον ἀπήχημά τινα καὶ φωνὰς τῶν προτελειῶν ἐκείθεν λαθεῖν παρὰ σοῦ, καὶ τὸ πᾶν αὐτὴν αὐχεῖν τὸν φιλόσοφον, τὰς δὲ πονηρὰς νῦν δοξὰς, ὑπὸ σοῖς μυσταγωγῶν, καὶ τὴν κατὰ Θεοῦ βλασφημίαν, καὶ τὴν τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἀθέτησιν, καὶ πᾶν ὅμοῦ τὰ κακὰ κατὰ τῆς σφετέρας αὐτῶν κεφαλῆς ὀργιάζουσι, μᾶλλον δὲ καὶ θριαμβεύουσιν ἀναίδη, καὶ κομπέουσι κατὰ μέσης τῆς πόλεως.

Εἶτα τοῖς οὕτω κακῶς τε καὶ αναρμόστως καὶ πόρρω τῶν ἱερῶν εἰρημένους λόγων, ὡς περὶ οὐκ ἀρκεσθεῖς ὁ φιλόσοφος, καὶ μέμψιν ἐτέρων, ὡς οἶεται, τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἐπάγει τόμψ, οὐ φησιν, Οὐ τῆς φύσεώς· εἶπε τὸ γεννώμενον, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως, παρ' ἑαυτοῦ προσταθετικῶς ἐκείνην τὴν ἐκ, δι' ἣν, φησὶν, ἢ οἰκούμενη συγχέχεται, ἐπειδὴ βούλεται κατασχευάσειν ὁ τόμος δῆθεν τὴν ἐνέργειαν ὡς ἐξ αἰτίας εἶναι τῆς φύσεως, καὶ ἵεν αὐτὴν εἶναι συναγει, καὶ τὸ τῆς εὐσεθείας ὄλον, φησιν, ἀνατρέψει μυστήριον. Ἄμα δὲ, φησὶ, καὶ τοῖς Λατίνοις κατὰ γε τὴν προσθήκην ταύτην συνάδει, προστιθεῖται ταῖς ἱεραῖς ῥήσεσι, ταῖς Πνεῦμα Χριστοῦ λεγούσαις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρ' ἑαυτῶν καὶ τὴν ἐκ, καὶ οὕτω βλασφημοῦσιν αὐτὸ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευέσθαι· καὶ βλασφημιῶν καὶ συγκοφαντιῶν τούτοις σωροῦς ἐπιφέρει καὶ τὰς ἐξ ἁμαξῶν ἀναιεῖς ὑβρεις· οὐδὲ γὰρ ἔχω κατὰ ἄξιον ἐκείνα προφέρειν τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ μήκουσ φειδόμενος.

Ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς πρὸς τοῦς Λατίνοὺς συμφωνίας

καὶ κοινωνία, οὐ λέξεν ἕνεκά φημι καὶ προθέσεων, ἀλλὰ τῶν καιριωτέρων αὐτῶν, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεώς τε καὶ μετοχῆς ἐν τοῖς ἐξῆς ὑποδειξομεν. τίς δ' ὑπεύθυνος ἔκεινα, εἴτε ὁ τῆς συνόδου φημι τόμος, εἴτε ὁ καὶ Γρηγοράς αὐτός· περὶ δὲ τῆς προσθήκης τῆς ἐκ τῆς τῶν κωφῶν καὶ τὰς ὕβρεις πατηρωμένον ἔκων ὁ Γρηγοράς· ὑπεκρίνεται, ἢ καὶ τῶν λεγόντων ἀκούων, καὶ ὁρῶν τα γεγραμμένα τὴν κατ' ἐκείνων βλασφημίαν ἐπίτηδες· ἐπάγει τῷ τόμῳ, τὴ παρήσεια πρὸς ἐκείνους ἀναισχυντεῖν δεδιώς· τῶν γὰρ θεολόγων οἱ λόγοι, ἀλλ' οὐχ ἡμέτεροι, μάλλον δὲ καὶ ἡμέτεροι, ἐπειδὴ γε ἐκείνων· οὐδ' ὅτι καὶ πρὸ βραχέος αὐτός ὁ Γρηγοράς δι' αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἰδίων ἀνεγίνωσκει λόγων, οὕτως ἔχοντα· Γέννησις ἐστὶ, φησι, τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ γεννώτος προ- γασθῆαι τὸ γεννώμενον, ὁμοιον κατ' οὐσίαν. Καὶ μετ' ἄλλοι, Ἡ γέννησις, φησὶν, ἀναρχος καὶ ἀίδιος· φυσικῶς ἔργον οὐσα, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προ- γασθῆαι.

Καὶ ὅτι μὲν πρὸς τοὺς θεολόγους ὁ πόλεμος τῷ ἀντικείμενῳ, διδεδίχεται παρ' αὐτῶν ἐκείνων· εἰ δὲ καὶ μὴ προσεχίετο παρ' ἐκείνων ἢ πρόθεσις, ὡς Γρηγοράς, καθάπερ ἀναγινώσκεις, ἀλλὰ τῆς οὐσίας ἀπῶς, ἔλεγον τὸ γεννώμενον, οὐκ ἂν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶπας, ὡς μὴ καὶ βητικῶς τῆς προθέσεως προσκειμένης; Μᾶλλον οὐ εἰ χρὴ τὰ τοιαῦτα λέγειν τε καὶ πυνθάνεσθαι; ὅπου γε καὶ βητικῶς παρὰ τῶν ἁγίων κειμένης, αὐτὸς ἀπαρτίζεται, ἀποδύσκειται, καὶ καταδοξῶ τῶν λεγόντων ἐκ τῆς οὐσίας· εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης διαστῆσαι τοῦτό φησι, καὶ τοὺς οἰκίους μαθητὰς διδάσκει, μὴ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ γεννώτος λέγειν τὸν γεννῆθέντα, ὁμώνυμον φωνῆν καθαρῶς μετὰ Ἀρειοῦ δογματίζων τὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα, κἀτῶ τε μετὰ τῆς κτίσεως τὸν τῆς κτίσεως Δεσπότην τολμηρῶ καὶ δαιμονιώδεις γνῶμη καὶ γαῶντη τίθει, καὶ τὸν τῆς πίστεως κοινὸν ἀνατρέπων ὄρον, τὸ τῆς εὐσεβείας φημί σύμβολον, καὶ οὐ φησι Λατίνους ἐξ ἀντιστοφου μιμούμενος, μάλλον δὲ καὶ παρελαύνων ἐπὶ τὸ χειρίστην τε καὶ ἀτοπιώτατον, ὅσον ἐκεῖνοι μὲν θεὸν ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα φρονούντες, τὴν μὴ οὐσαν ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσιον οἰονοεῖν καὶ κακῶς προστιθέασιν, ὁ δὲ τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν μὴ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι, καὶ δοξάζει, καὶ γράφει, καὶ αἰρετικῶς ἀποκαλῶν ἅμα τοὺς τοῦτο λέγοντας· οὐκ Ἀρειοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ Εὐνόμιον ὄμου, καὶ Εὐδόκιον, καὶ πᾶσαν τὴν ἄθεον κατ' ἐκείνους φατριαν, πάλαι νεκρωθεῖσαν· τε καὶ μετ' ἤχου γενομένην ἐκ μέσου, περιβρώμενος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγεῖν. Καὶ ἡ σκῆψις ὡς εὐπρεπής! Ἐπειδὴ, φησὶν, ὁ τόμος τὴν θείαν ἐνέργειαν σκεῦδει δεῖξαι διὰ τούτων, ὡς ἐξ αἰτίας τῆς θείας φύσεως οὐσαν, καὶ υἱὸν αὐτῆν τοῦ Θεοῦ κατασκηναίει, καὶ παν ἀνατρέπει τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον.

Καὶ ποῦ τῶν ἐνταῦθα λόγων ἀκρίκεια, βέλτιστε, περὶ ἐνεργείας εἰπόντων τοιαῦτα; Ὅτι μὲν γὰρ ἡ θεία ἐνέργεια ἐκ τῆς θείας ἐστὶν οὐσίας, οὐχ ὡς Υἱὸς ἐκ Πατρὸς γεννηθεῖσα, καθάπερ αὐτὸς

λέγει· συκοφαντῶν, ἀλλ' ὡς φυσικῆ ἐνέργειας τε καὶ πρόδοτος, τὸ μὲν εἰρηται, τὸ δὲ καὶ αὐτῆς εἰρήσεται· ἐν δὲ τοῖς προρρήθεισιν ὁ τόμος περὶ διαφορᾶς οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας· τὴν λόγον ποιοῦμενος ἄλλους τε πολλοὺς καὶ μεγάλους τῶν ἱερῶν διδασκάλων λόγους προήνεγκεν, οὓς αὐτὸς ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν εἰρημένους παρέδραμες, καὶ δὴ καὶ τοὺς σοφοῦς· τουτοῦσι διδασκάλους, Ἰωάννην λέγω καὶ Κύριλλον, οὕτω τὴν διαφορὰν τῆς οὐσίας ἐναργῆ μαρτυροῦντας πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ὡς ἄλλο τὸ τῆς οὐσίας ἔργον εἶναι λέγειν, καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας ἕτερον, καὶ τὸν αὐτὴν καὶ ἕνα Θεὸν διὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὴν ἀναρχὸν καὶ ἀίδιον τοῦ Υἱοῦ ἐνεργοῦντα γέννησιν, διὰ δὲ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ποιοῦντα τὴν κτίσιν, ὡς καὶ οἱ αἰετῆς εἰς ἀποπῆν ἀπαγωγῆς τοὺς Ἀρειανούς· ἐπιστομίζειν τὸν μέγαν Κύριλλον. Εἰ τῷ γεννῆν γὰρ, φησὶ, ταυτόν ἐστι τὸ πατεῖν, ὁ γεννῶν ἐστὶν ποιῶν τὸ γεννῶμενον, καὶ ὁ ποιῶν γεννῶν τὸ ποιοῦμενον.

Καίτοι γε, εἰ καὶ περὶ τῆς θείας ἐνεργείας ἦν ὁ λόγος, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ὡς ἐξ αἰτίου ἐστὶν, οὐδὲ οὕτω σε μανικῶς ἔδει κατὰ τοῦ τοιοῦτου λόγου χωρεῖν, καὶ λέγειν εὐθύς, καὶ συκοφαντεῖν ἀνευθερίστως ἡμᾶς, ὅτι Υἱὸν Θεοῦ φάμεν τὴν ἐνέργειαν, ἐπειδὴ τὴν θείαν οὐσίαν αἰτίαν ταύτης ὡς φυσικῆς λέγομεν, τοῖς θεολόγοις ἀκολουθοῦντες. Ἐπεὶ καὶ τῶν κτισμάτων, αἰτίον φάμεν τὸν Θεόν, καὶ ἐξ αὐτοῦ λέγομεν εἶναι τὰ κτίσματα· καὶ Πατέρα αὐτόν φάμεν τῶν ἀπάχτων, ἀλλ' οὐχ φύσει, ἀλλ' ὡς δημιουργόν. Καὶ τοὺς ἀνθρώπους υἱοὺς αὐτοῦ λέγομεν, ἀλλὰ νῦν μὲν ὡς κτίσματα, νῦν δὲ ὡς υἱοθετηθέντας χάριτι· φύσει δὲ μόνον Υἱὸν τὸν μονογενῆ καὶ ὁμοούσιον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

Τίς οὖν ἡ μαγία καὶ ὁ κατὰ τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ δαιμονιώδης πόλεμος· οὗτος, ὡς καὶ τῶν κτισμάτων ἐκ τοῦ Θεοῦ λεγομένων, καὶ μηδενὸς ἕνεος υἱὸς φύσει, τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ εἰ ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ λέγοιτο, ἢ καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι, ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν εἶναι; ὥστερ εἰ τις εἴλεγε τὴν λέγοντα ἢ λογικὸν εἶναι ζῶον, ἢ μηδὲ ζῶον εἶναι, ἢ τὴν σκεῆν ἢ ἀειθαλῆς φυτὸν εἶναι, ἢ μηδὲ φυτὸν τὴν ἀρχὴν πεφυκέσθαι.

Ἄλλ' αἱ μὲν τῶν θεολόγων Πατέρων περὶ τῶν τοιοῦτων πολλοὶ καὶ καλά μαρτυρίαι διεξοδικώτερον ἐν γε τοῖς ἐξῆς μοι προσεχθήσονται· νῦν δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς τῶν κορυφαίων ἀρκέσουσιν ἀντιϊπάντων.

Ὁ γοῦν μέγας Βασιλεὺς Εὐνοβίου παρ' αὐτῶν τοιοῦτων διαλεγόμενος, τοιαῦτα φησὶν ἐκείνους· Ἀρτιζήμιτοις· τὸ ἐκ τίνος ἢ δημιουργικῆς ἔστιν ἐξ αὐτοῦ, ὡς τὸ, εἰς ὁ Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, ἢ γεννητικῶς ὡς τὸ, Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξηλλοθῶ, καὶ τὸ, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐτέκμησά σε, ἢ φυσικῶς, ὡς Ἡ ἐνέργεια ἡμῶν ἐξ ἡμῶν, ἢ ὡς τὸ ἀπὸ γαστροῦ τοῦ ἡλλοῦ ἐξ αὐτοῦ.

Ὁ δὲ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης, ἐν Εὐαγγελιστῆν ἐξηγουόμενος Ἰωάννην, καὶ τὴν βῆσιν ἐκείνην τὴν θείαν ἐξετάζων τὴν λέγουσαν· Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντι χάριτος, Ὑποδύμεθα,

ερησιν, εἶναι πυρὸς πηγὴν, εἶτα ἀπὸ τῆς πηγῆς ἅ
 ἐκείνης μυρίους ἀνάπτεσθαι λύχνους, καὶ δις, καὶ
 τρις, καὶ πολλαίς. Ἄρα οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει
 πληρότης τὸ πῦρ, καὶ μετὰ τὸ μεταδοῦναι το-
 σοῦτος τῆς ενεργείας αὐτοῦ; Παντί που θῆλόν ἐστι.
 Καὶ μετὰ μικρόν· Εἰ γὰρ ἔνθα οὐσία ἐστὶ τὸ μετα-
 λαμβανόμενον σῶμα, καὶ μερίζεται, καὶ οὐ μερίζε-
 ται, πολλῶ μᾶλλον ὅταν περὶ ενεργείας ὁ λόγος ἦ. καὶ
 ενεργείας τῆς ἐξ ἀσωμάτου οὐσίας, οὐδὲν εἰκὸς τοι-
 οῦτον παθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης ἔλεγε· Ἐκ τοῦ
 πληρωμάτων αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν.

Ἄλλως τε τὸ μὲν τινὸς ἔν οὐκ ἀνάγκη καὶ ἐξ
 ἐκείνου εἶναι. Οὐδὲ γὰρ τὸ τινὸς διπλάσιον καὶ ἐξ
 ἐκείνου ἐστίν· οὐδὲ ὁ τινὸς ἀδελφὸς ἦδη καὶ ἐξ ἐκεί-
 νου· οὐδὲ φίλος ἐκ φίλου, οὐδὲ δεσπότης ἐκ δούλου,
 καὶ ἀπλῶς ὅσα τῶν σχετικῶν καὶ πρὸς τι λεγομένων.
 Τὸ δὲ ἐκ τινος ἀνάγκη καὶ ἐκείνου λέγεσθαι· ὡς περ
 Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, καὶ τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, καὶ
 τὸ φῶς τοῦ πυρὸς, καὶ ἡ ἀκτίς τοῦ ἡλίου, καὶ ἡ
 δύναμις τοῦ δυνατοῦ, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Θαῦμα τοι-
 γαρ οὐκ ἂν εἴη, πῶς ὁ φιλόσοφος οὗτος ἀκούων, ὅτι
 τὸ μὲν γεννᾷ ἔργον θείας φύσεως, τὸ δὲ ποιεῖν
 ἔργον θείας θελήσεως, οὐ συνήκεν, ὅτι τὸ μὲν τοῦ
 Θεοῦ ἐστίν ὡς ὑποστατικὸν ἰδίωμα καὶ χαρακτηρι-
 στικὸν τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, προάγον ἐκ τοῦ
 ὁμοουσίου τὸν ὁμοούσιον· τὸ δὲ ποιεῖν καὶ τοῦ Θεοῦ
 ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ ὡς φυσικόν, ἃ δὴ καὶ ἀνάρχως,
 καὶ ἀίδιως, καὶ ἄμφω πρόσεστι τῷ Θεῷ· οὐ γὰρ ἦν
 ὅτε Πατὴρ οὐκ ἦν ὁ Πατὴρ, οὐδὲ ἦν ὅτε ποιητὴς τε
 αἰ· δημιουργὸς οὐκ ἦν ὁ Πατὴρ ἅμα καὶ ὁ Υἱὸς

δὲ καὶ παράδειγμα ἀνθρώπινον, τὸ πῦρ, καὶ τὸ ἐξ
 αὐτοῦ σπαύγασμα, δύο μὲν τῷ εἶναι καὶ ὁρᾶσθαι,
 ἔν δὲ τῷ ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἀδιαίρετον εἶναι τὸ σπαύ-
 γασμα αὐτοῦ. Εἶτα τὴν τοῦ μισαροῦ καὶ ἀπαθεῦς
 ἐρμηνείας ἐκείνου μισρὰν καὶ ἀμαθεστάτην ἐπέφε-
 ρεν ἐρμηνείαν, Ὡς περ ἐν συμπεράσματος τρέψῃ,
 λέγων, οὐκοῦν καὶ τῆς ενεργείας ἐκ τῆς οὐσίας εἶ-
 ναι κατὰ τοὺς θεολόγους ἅπαντας· πεπιστευμένης,
 τὸ τε ἄλλο καὶ ἄλλο εἶναι, καὶ δύο εἶναι, κἀντεῦθεν
 διεντηνοχέται ἀλλήλων ἐναργῶς ἀναπέφηνε, κατὰ τὸ
 ἐξ οὐ, καὶ ἐκ τινος, τὸ αἰτιον δηλαδὴ καὶ τὸ αἰτια-
 τὸν, ὡς ὁ πολὺς οὗτος τὰ θεῖα διδάσκει θεολογῶν.
 Ὡς περ τοίνυν ἐπὶ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φω-
 τὸς, τοῦ μὲν φύσεως καὶ αἰτίου ἦντος, τοῦ δὲ φυσικῶ
 καὶ αἰτιατοῦ, τὸ τε ἐν διὰ τὸ ἀχώριστον, καὶ τὸ
 διάφορον αὐτῆς, διὰ τὸ αἰτιον καὶ αἰτιατὸν εἶρημεν·
 οὕτω καὶ τῆς θείας φύσεως, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς
 ενεργείας, τὸ ἐν καὶ τὸ διάφορον ἡμῖν ἐκληπτέον, τὸ
 μὲν κατὰ τὸ ἡνωμένον καὶ ἀδιαίρετον, τὸ δὲ κατὰ
 τὸ αἰτιον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ αἰτίου.

Τοιαῦτα μὲν ὁ ἱερὸς τῶν Πατέρων τόμος, τοῖς
 θεολόγοις Πατράσι καὶ διδασκάλοις τὸ ἡνωμένον καὶ
 διακεκριμένον θεολογοῦσι τῆς θεότητος διὰ φυσικῶν
 τε καὶ καταλλήλων παραδείγματων, ὡς ἔθος, ἐπέ-
 μανός τε καὶ συνθεολογῶν, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο, κα-
 κῶς ὁ τῶν ἁγίων ὀβριστης ἐκεῖνος προήνεγκε, τὴν
 τε κατασκευὴν τῆς ἐξεργασίας ἀποτεμῶν ἐκαίθιν,
 καὶ οὐδὲ αὐτὰ τὰ βηθέντα κατὰ χώραν ἀφεις, ἀλλὰ
 καὶ τῇ λέξει συνήθως ἐπηρέασας. Ἄλλὰ περὶ μὲν
 τῆς κατὰ τὴν λέξιν ἐπηρείας τε καὶ παρατροπῆς οὐ
 πολὺς ὁ λόγος, ταυτὸ γὰρ τι καὶ ἐν ἐστίν ἡμῖν εἶ-
 παῖν ἐπὶ τῆς θείας φύσεως, καὶ τῆς φυσικῆς αὐτῆς
 ενεργείας, καὶ ἐπὶ τῆς θείας φύσεως, καὶ τῆς ἐξ αὐ-
 τῆς ενεργείας, ὅπερ αὐτὸς τῆς φωνῆς κακουργίας
 ἀντείσχηγε μεταποιήσας, ἅμα μὲν οὐδὲ ἀντιβλέψαι
 δυνάμενος πρὸς τὴν λέξιν, καὶ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ,
 καιρίαν οἰοῦν κατὰ τῆς αὐτοῦ δόξης ἕντα, ἅμα δὲ
 καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ὡς ἐγκλημα καὶ αὐτῆς τοῖς
 Πατράσι δῆθεν προφύρον, καθὰ δὴ καὶ φθάσας αὐτὸς
 εἶρηκε· τὴν δὲ γε κατασκευὴν τῆς ἐξεργασίας τῶν
 θεολογικῶν βητῶν ἀναγκαῖον τοῖς εἰρημένους ἴδῃ
 προσθεῖναι. Εἰπὼν γὰρ ὁ τῶν Πατέρων ἱερὸς τόμος,
 καθάπερ ἠκούσαμεν ἤδη, Οὕτω καὶ τῆς θείας
 φύσεως, καὶ τῆς φυσικῆς αὐτῆς ενεργείας τὸ
 ἐν καὶ τὸ διάφορον ἡμῖν ἐκληπτέον, τὸ μὲν κατὰ
 τὸ ἡνωμένον καὶ ἀδιαίρετον, τὸ δὲ κατὰ τὸ αἰ-
 τιον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ αἰτίου, τὸν αὐτοῦ
 λόγον οὕτως ἐπάγων κατασκευάζει. Οὕτε γὰρ τὸ ἐν
 τὴν διαφορὰν ἀπελαύνει, οὕτε μὴν ὅπως ἡ διαφορὰ
 τὸ ἐν ἀντρέπει· ἀλλ' ἐκάτερον κατὰ τοῦ· ἁγίους
 εὐσεβῶς θεωροῦμενος, οὐδοτιοῦν ὑπὸ θατέρου παρε-
 διαβῆναι δυνήσεται.

Ἄλλ' ὁ κατηγορῶν ἡμῶν Γρηγορᾶς τὸ μὴ σαφη-
 νίζειν εἰδέναι τοὺς λόγους, μηδὲ ἐπεξεργάζεσθαι τῇ
 καλῇ ταύτῃ νῦν ἐπεξεργασίᾳ τῶν θεολογικῶν ἐντυ-
 χῶν λόγων, τὴν κατασκευὴν ἐκείνης ἀποτεμῶν, τὴν
 μὲν λήθη καὶ σιγῇ παντελεῖ δέδωκε, τὸ ἰσχυρὸν δια-
 σαλεύων τοῦ λόγου, καὶ τὰ νῦντα παλιν ἐπιχαίρων,
 ἐπειδὴ κατ' ὄψιν οὐδὲ ἀντιβλέπειν, κἄντο· νε καὶ

φορῶν ἡμῶν διδασκάλους, ὅτε ὁ Θεὸς ἰδουλήθη.
 Ἄλλὰ τί χρὴ λέγειν, ὅπου γε καὶ ῥητῶς ἀκούων
 οὕτω τοῦ θεολόγου φιλοσοφοῦντος, ὡς ἡ μὲν ἀναρχὸς
 καὶ ἀίδιος γέννησις ἔργον θείας φύσεως οὐσα, ἐκ τοῦ
 γεννώμενος προάγει τὸ γεννώμενον, ἡ δὲ κτίσις Θεοῦ
 θελήσεως ἔργον οὐσα, οὐ συναϊδίος ἐστὶ τῷ Θεῷ,
 οὕτε τοῦ ἐκ τοῦ γεννώμενος αἰσθάνεται, ἀλλὰ καὶ
 διαγράφειν ἐπισκῆπτει τὴν ἐκ, ὡς ταραχῆς, φθοῖ,
 πρόξενον; Καθάπερ καὶ αὐτὸς ἐφθην εἰπὼν, οὕτε
 τῆς θείας θελήσεως ἔργον ἀκούων τὴν κτίσιν, τὸ τῆς
 θείας θελήσεως ἀκτιστον ἐπιγιγνώσκει, οὐ γὰρ εἴη
 κτίσεως ἔργα τὰ κτίσματα, ἀλλὰ δυνάμειως θείας, καὶ
 πρὸς τὴν διαφορὰν τῆς τε θείας φύσεως καὶ τῆς θείας
 θελήσεως· τυφλώττει περιφανῶς, οὕτω προφανῇ τοῖς
 πλοῖς κειμένην, καὶ αὐτὴν οἷον ἀνακηρύττουσαν.
 Ἄλλ' ἄγε τὸν ὄν μετακαλεσάμενος Ἄγγελον ἢ
 Ἄγαθάγγελον, ὡς φησὶ, Γρηγορᾶ, λέγε καὶ αὐτῆς τὰς
 κατὰ τῶν Πατέρων βλασφημίας, καὶ τὰ ἐγκλήματα,
 τὸν μεταξὺ τοῦ ψεύδου; τε καὶ τῶν κενῶν ὀβριων
 συνήθη καταλιπὼν συρφετόν. Ἀθανάσιον, φησὶν,
 ἐπὶ τοῖς ῥηθείαισι εἰσάγει τὸν μέγαν ἐν τῷ παρα-
 νόμῳ τόμῳ ἐκεῖνῳ, ἄλλο τὸ ἐκ τινος, καὶ ἄλλο τὸ ἐξ
 οὐ ἐστίν εἶναι λέγοντα. Κατὰ τοῦτο ἄρα δύο· εἰ δὲ
 μὴ δύο εἴη, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λέγοιτο, ἔσται τὸ
 πῶς καὶ αἰτιον καὶ αἰτιατὸν, γεννῶν καὶ γεννώμε-
 νον· ὅπερ ἄτοπον ἐπὶ Σαβελλίου δίδεικται. Ἔστω

ν ὁπωσοῦν δύναται· ἐπὶ δὲ τοὺς οἰκείους ἁ

χρηεὶ λόγους, καὶ τὸν ὁμιλητὴν Ἀγαθάγγελον φησὶν ἐκεῖνος ἐξῆς; Καὶ αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ἱερμηνεῖα, κατὰ πᾶν τὸ εἰκὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ πρὸς τὴν ἀνυπαρκτον μεταφέρουσα καὶ ἀναστον αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ἐπειτα προῶν, καὶ κων τὰ ὅμοια, καὶ τὸν μέγαν παράγει Βασίλειον Εὐνομίῃ τάξεως εἶδος εἶναι λέγοντα, οὐκ ἐκ πρῶτον ἡμῶν θέσεω; συνιστάμενον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ φύσει ἀκολουθίᾳ συμβαῖνον, ὡς τῷ πυρὶ πρὸς ἑστὶ ἐξ αὐτοῦ· ἐν τούτοις γὰρ πρότερον ἰον λέγομεν, δεύτερον δὲ τὸ ἀπ' αὐτοῦ, οὐ μαιτι χωρίζοντες ἀλλήλων ταῦτα, ἀλλὰ τῷ λόγῳ, τοῦ αἰτιατοῦ προσπινοῦντες τὰ αἰτιον. Οὐδὲ δα τῆς συνήθους κλοπῆς τε καὶ ἱεροσυλίας, ἢ ὁσυχίας κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον εἰπεῖν ὁ χρηστὸς ἤματι ἐπαλάθετο. Κάνταῦθα καὶ γὰρ τὸ τέλος οὐκ εἶ τι συμπέρασμα τῆς τοῦ μεγάλου ῥήσεως ἰδ, τῆς θεολογίας ἀφελόμενος τοῦ σεπτου τόμου, ἰεῖω σκότει· καὶ τῷ ψεύθει κατέκρυψεν. Ἐπάδῃ γὰρ οἰοεῖ τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἀπαρτιζὼν καὶ ἰραῖων ὁ μέγας Βασίλειος· Πῶς οὖν εὐδῶρεῖσθαι τὴν τάξιν, ἐφ' ᾧ ἔστι πρῶτον αὐτερον οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν θέσιν, ἀλλ' ἑ κατὰ φύσιν ἐνυπαρχούσης αὐτοῖς ἀκολουθίας. Καὶ μετ' ὀλίγον αὐθις ὁ τόμος· Πάλιν τοῖς ἰδνομίου τὴν τοιαύτην διαφορὰν παντάπασιν ἰν περιωμένον, ὁ μέγας Βασίλειος, Πῶς, φησὶν ἰδουθεμίαν διαφορὰν καταλείπει; οὐδὲ τὴν ἑκ ἰκτικῶς πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν ἐνυπάρχουσαν; Οὕτως, καὶ ἰν ἰν τῶν, καὶ τὰς ἰεράς ῥήσεις διὰ πάντων κων τε καὶ σπαράττων, κάκεινο τῇ κακουργίᾳ ἰθεις, καὶ τῇ καινῇ μοχθηρίᾳ καὶ ἀταξίᾳ τῶν ἰν, τὸ τοῖς ἀνευθύνους τὰ οἰκεία περιάπτειν ἀσχη ἰν.

λ' ἀκούσωμεν ἤδη καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων αὐταῖ τῆς πρὸς τοὺς ἱεροὺς θεολόγους ἀντιλογίας, ἑ τὸν ῥηθέντα μύστην αὐτοῦ καὶ φίλον διεξεί-

ῆς, φησὶν, ὅπως σκοπὸν ἔχων ὁ ἀναίδης τὰ ἰδου κακουργίας γεννήματα δημοσίᾳ κἀνταῦθα οὖν, ἀνωτέρω μὲν εἰς δύο καὶ διάφορα τὴν ἰστον τῆς θεότητος φύσιν διεῖλε μέρη, νῦν δὲ ἰδμενος ἑτι καὶ ὑπερκειμένας καλέσαι, καὶ ὑφει-; ἀκτίστους θεότητας, καὶ πρῶτον καὶ δευτε-ἢ φύσει, τὸ αἰτιον καὶ αἰτιατὸν, προτίθησι, καὶ ἰλλο καὶ ἄλλο, καὶ τὸ γεννῶν καὶ τὸ γεννώμε-Τοῦτο γὰρ ποιεῖ, ἰνα πρῶτον μὲν καὶ αἰτιον, ἰατέρω γεννῶντα δεῖξῃ τὴν οὐσίαν, δεύτερον δὲ ἰιτιατὸν, καὶ γεννώμενον Υἱὸν τὴν ἐνέργειαν. μετ' ὀλίγον· Ἀκήκοας γὰρ τὴν ἑκτοπον ἑρ-ἰαν αὐτοῦ. Τῶν γὰρ ἁγίων, οὐδ' αὐτὸς εἰς μαρ-ἰν ἤγαγε, περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ λεγόντων ἰσίων, ἐνέργειαν αὐτὸς ἀνούσιον ἐκ τῆς οὐσίας νευσε, κάκεινων τὸ ἄλλο, καὶ ἄλλο μὴ κατὰ ἰάβαν λεγόντων, τοῦτο γὰρ οὐδὲ τοῖς δαίμοσιν ἰητεῖα κατ' οὐσίαν ἄλλο, καὶ διάφορον εἶναι τοῦ

Πατρὸς τὸν Υἱὸν, ἀλλὰ κατὰ τὴν σχέσιν, καθ' ἣν αἰ-τιον μὲν ὁ γεννῶν Πατὴρ, αἰτιατὸν δ' ὁ γεννώμενος Υἱὸς λέγεται (δέδεικται γὰρ ἡμῖν ἀνωτέρω σχέσεως εἶναι ταῦτα, καὶ οὐκ οὐσίας ὀνόματα), αὐτὸς ἢ μὴ συνιεις, ἢ ἐκὼν ἀποκρυφάμενος, παρέδραμε μὲν ἀνεπεξέργαστα, ὡς οὐδὲν ὄν πρᾶγμα μετρίαν γοῦν τῶν τοιούτων φροντίδα ποιῆσθαι. Μόνως δ' ἀποσυ-λήσας, ἀπειληφῶς τᾶς καὶ λέξεις, τὸ τε ἄλλο καὶ ἄλλο εἶναι, καὶ δύο, καὶ αἰτιον, καὶ αἰτιατὸν, εὐθὺς ἀπαπήδησε, μικρὰ μὲν φροντίσας τῶν δηλουμένων ἐκεῖνοις τοῖς ῥήμασιν ἔννοιῶν, οὐδὲν δὲ λογισάμενος τὴν ἐνταῦθα ἀσέβειαν. Καὶ μετὰ μικρὸν· Ὁρᾶς, φησὶ, πῶς δεῖκνυεῖν ἐθέλων αὐτὸς αὐτῷ συμμαχοῦν-τα; πάντας ἁγίους, δεῖκνυσι μᾶλλον οὐδένα τῶν ἁγίων αὐτῷ συμμαχοῦντα; Οὐδεὶς γὰρ τὴν ἀνυπαρ-κτον ταύτην καὶ ἄλλο τι τῆς οὐσίας οὐσαν καθ' αὐ-τὴν ἐνέργειαν ἀκτιστον αἰτιατὸν ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι λέγων δεῖκνυται, καθάπερ τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον ἐκ Πατρὸς· καὶ ῥοῦν ἀεὶ καὶ διατεινόμενος τοῖς ἁγίοις ἀκόλουθα δογματίζειν, δεῖκνυσι μᾶλλον αὐτὸς ἑαυ-τὸν τὰ πάντων ἐναντιώτατα λέγοντα. Καὶ μετὰ τινα· Ἔμοι δὲ πυθέσθαι, φησὶν, ἔδοξα τουτοῦ, πῶς ἐκ τῆς θείας οὐσίας καὶ φύσεως εἶναι νοεῖ τὴν ἐνέργειαν, καὶ κατὰ τινα τὸν τρόπον αἰτίαν μὲν τὴν θείαν δογ-ματίζει φύσιν, αἰτιατὴν δὲ τὴν ἐνέργειαν. Τὸ γὰρ αἰτιον καὶ αἰτιατὸν, καὶ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν, ἄπερ ἢ τῆς γεννήσεως σχέσεις διὰ τῆς ἀποφάσεώς τε καὶ καταφάσεως ὄρᾶς, καὶ πρὸς γε τὸ ἐκπορευτὸν, ἰδιώματά εἰσιν ὑποστατικά· καὶ ὁ τῆς τούτων ὑπάρ-ξεως τρόπος τουτοῖσι χαρακτηρίζεται τοῖς ὀνόμασι. Καὶ μετὰ τινα· Ἐπεὶ δὲ καὶ ὑπερκειμένας βουλό-μενος ἑτι καὶ ὑφειμένας θεότητας δογματίζειν ἀκτίστους, αἰτιον εἰσάγει τε καὶ αἰτιατὸν, καὶ ἄμα πρῶτον τῇ τῶσει καὶ δεύτερον, καὶ ἁγίοις μάρτυσι χρώμενος, πρῶτον ἐν ὑποδείγματι λέγουσιν εἶναι τῇ τάξει τὸ πῦρ, δεύτερον δ' αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς, αὐ-τὸς τὴν μὲν θείαν φύσιν ἀνάλογον θεῖς τῷ πυρὶ, τὸ πρῶτερον αὐτῇ καὶ τῆς τάξεως ἰδεῖσθαι, δευτέραν δὲ τὴν ἐνέργειαν ἰεταῖχει, καὶ ἀνάλογον τῷ φωτὶ τοῦ πυρός· δεῖξαι ἑστὶν ἐνταῦθα πρῶτον μὲν ὡς οὐδὲ ἐνταῦθα τοὺς ἁγίους συκοφαντεῖν ὁ ἀναίδης ἀτόλμητον εἶπασ· δεύτερον δὲ οὐκ αἰ τὴν ἐνέργειαν, ἢ ἀνυπαρκτὸν τε καὶ ἀνυπόστατον δογματίζει θεο-τητα, Υἱὸν Θεοῦ δεῖκνυσι νῦν· ὡς δοῦν ἐξ ἀνάγκης ἰγίνεσθαι θάτερον, ἢ τέσσαρας ἀθεῖν ἡμᾶς ὑποστά-σεις, ἢ διπλοῦν τὸν Υἱὸν, ἐκ τε οὐσίας ἰνυποστάτου συγκεῖμενον καὶ ἐνέργειας ἰνυποστάτου.

Πᾶσαν ὡς ἐν κεφαλαιῷ σχεδὸν ἐνταῦθα τὴν ἰδίαν ἀίρεσιν ἐξῆμεσεν ὁ φιλόσοφος. Οὐτε γὰρ ἀκτιστον καὶ θεοπρεπῆ κατὰ φύσιν ἔχειν φησὶ τὸν Θεὸν ἐνέρ-γειαν, οὐτε κτιστὴν τινα γοῦν καὶ ἐπίστατον κατὰ τοὺς πρῶτους ἐκεῖνους; φησὶ νομοθέτας καὶ καθη-γητὰς αὐτοῦ τέως Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου· ὡς μὴ μόνον τῶν πάλαι Μονοθελητῶν τε καὶ Μονοφυσιτῶν ἐκεῖνων χεῖρον πολλῶν τιμὴ διακεῖσθαι τῷ μέσῳ καὶ ἀτοπώτερον· ἐκεῖνοι καὶ γὰρ τὸ τῆς θεότητος θέ-λημα καὶ τὴν ἐνέργειαν ἄμα τὸν Χριστὸν ἔχειν οὐκ ἀπληροῦντο, εἰ καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἔχειν αὐτὸν ἀπληροῦντο κακῶς· ὁ δὲ τὴν φυσικὴν ἐνέρ-

γείαν τε καὶ θέλησιν τὸν ἕνα τρισυπόστατόν τε καὶ ἅπαντοδύναμον Θεὸν ἀφαιρέσθαι πειράται ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ μὴ ὄντα τὸν ὄντα Θεόν, καὶ τῶν ὄντων ἀπάντων ποιητὴν τε καὶ Κύριον, δι' ὧν δογματίζει κακῶς, σπείδει κατασκευάζειν κατὰ τὴν ἑρπὴν τῶν Πατέρων θεολογίαν.

Φησὶ γάρ ὁ θεὸς καὶ σοφιώτατος Μάξιμος· Τοῦ φυσικοῦ θελήματος καὶ τῆς οὐσιώδους ἐνεργείας ἀναιρούμενος οὕτε Θεὸς ἔσται, οὕτε ἄνθρωπος· ἀμήχανον γάρ οὐσίαν ἀμοιρον εἶναι φυσικῆς ἐνεργείας, ἥς μόνος ἐστέρηται τὸ μὴ ὄν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Εἰ οὐσιωδῶς πρόσσει τῷ Θεῷ ἡ φυσικὴ ἐνέργεια, τὰ δὲ οὐσιωδῶς προσόντα, καὶ ἀναφαίρετα, ἀνάγκη αὐτοὺς ἢ τῆς αὐτῆς τῷ Πατρὶ καὶ μετὰ σάρκωσιν ἐνεργείας αὐτὸν οὐ λέγοντας, μὴδὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ λέγειν οὐσίας εἶναι· ἔνθα γὰρ ἡ κατὰ φύσιν ἐνέργεια οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἡ φύσις ἔσται ποτ' ἂν ἡ τῆς αὐτῆς αὐτῷ λέγοντας αὐτὸν οὐσίας, καὶ τῆς αὐτῆς λέγειν ἐνεργείας· ἔνθα γὰρ ἡ φύσις, ἕκαστ' καὶ ἡ κοινὴ κατ' αὐτὴν ἀπαρλείπτως ἔσται ἐνέργεια.

Ἢ δὲ ἐκ Δαμασκίου μελιχρὰ τῷ ὄντι καὶ φιλόσοφος γλῶττα, Ἰωάννης ὁ θεὸς φημι, μετὰ γε τοῦ αὐτοῦ θεοῦ Μάξιμου καὶ αὐθις, Δεῖ, φησὶ, πάντως κατὰλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικά· ἀδύνατον γὰρ ἄλλειπῶς φύσεως ὑπαρξίν εἶναι. Ἢ δὲ κατὰ φύσιν ἐνέργεια οὐ τῶν ἐκτὸς ὑπάρχει. Καὶ δῆλον, ὅτι οὕτε εἶναι οὕτε γινώσκεισθαι τὴν φύσιν δυνατὸν ἐνεργείας διχα. Δι' ὧν γὰρ ἐνεργεῖ ἕκαστον τὴν οὐκ εἶναι φύσιν πιστοῦται, ὅπερ ἔστι μὴ τραπόμενον.

Ἄλλ' ὁ φιλόσοφος, ταῦτά τε καὶ τὰ συγγενῆ καὶ προσόμοια τούτοις μὴδὲ εἰς νοῦν τὸ παράπαν β-λλόμενος, καὶ ὄν προσεχῶς νῦν ἀνέγνω σαπτὸν τῆς συνόθου τόμον ἀγνοεῖν προσποιεῖται καθάπαξ, μήτε τῶν περὶ διαφορᾶς θείας· οὐσίας καὶ ἐνεργείας λόγων αὐτοῦ μάρτυρας οὐστινασοῦν τῶν ἁγίων προνεγκεῖν αὐτὸν λέγων, ἀλλ' ἐπαγγέλλεσθαι μὲν καὶ μάλα κλειστοὺς παράγειν, παράγειν δὲ, ὡς ἐκεῖνός φησιν, οὐδὲν μᾶλλον, καὶ ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ τινα, καὶ τῆς δεούσης ἀνευ ἐξερρασίας, καὶ κατασκευῆς, παρατρέχειν ἐκεῖνα πάντα, ἃ τις οὐκ ἂν αὐτοῦ καταγέλασαι δικαίως, τὴν θεολογίαν ἐκείνην, τὴν πολλὴν καὶ μεγάλην διεξιῶν τῶν Πατέρων, ἥς τὸ κλειστόν ἡμεῖς ἀπολαθόντες τοῦ θεοῦ τόμου, διεξοδικώτερον ἐν τῷ δευτέρῳ καταστρώσαμεν λόγῳ, καὶ τὴν προσήκουσαν ἐξερρασίαν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν θεολογικῶν λόγων, εἰ καὶ μὴ πᾶσαν ρεθ' ἑαυτῆς κατατημένην.

Εἰ δὲ γε τοῖς εἰρημένους ἐκεῖνοις· ὁ καινὸς οὐτοστὸς δογματιστῆς καὶ παράλογος θεολόγος οὐκ ἀρκεῖται, ἀλλ' ἡμεῖς καὶ τὰ κλείω προσθήσομεν τοῖς τότε βηθεῖσι, καὶ δεῖξομεν ἕκ τε τῶν θεῶν Γραφῶν, καὶ ὅτι καὶ τῶν θεολόγων Πατέρων τὸν παντελῆ τῆς θείας διακρίσεως καὶ ἐνώσεως λόγον, μόνον εἰ μὴ καὶ αὐτὸς ἐθέλοι βρῆναι ὡσαύτως τὰ ὄντα, καὶ μάτην κατὰ τῆς ἀληθείας ἀφίενα· τὰ βεβηλὸν τοῦ ψεύδους· καὶ τῆς συκοφαντίας. Ἄλλὰ τὸ μὲν μετ' ὀλίγον· τὸ δὲ νῦν εἶναι τρω; ἴδωμεν τινὰ τὰ κατὰ τῶν θεῶν λόγων ἐγκλήματα, καὶ τοῦ σιπτοῦ τόμου, ἐν οἷς

τὴν καθ' ἡμῶν ὄθριν καὶ τὴν συκοφαντίαν πατήγρηζει χόρραίων συνήθως.

Τὸ αἴτιον, φησὶ, καὶ αἰτιατὸν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δηλοῦντά μόνον, καὶ ὑποστατικὰ ἰδιώματα παφυκότα, καὶ κατὰ τὸ ὄσον τὸν λόγον, καὶ τοῦ πορρῆ, καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτὸς· εἰ; παράδειγμα παρὰ τῶν θεολόγων Πατέρων εἰλημμένου, τῆ οὐσίᾳ καὶ τῆ ἐξ αὐτῆς ἐνεργείᾳ διδώσι φέρων ὁ τόμος. Κατεῖσθιν κατασκευάζει Πατέρα μὲν τὸν τρισυπόστατον Θεόν, Υἱὸν δὲ τὴν αὐτοῦ φυσικὴν ἐνέργειαν. Ὅθεν δὴ καὶ αἱ τέσσαρες ἀντὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεις; καὶ ὁ σύνθετός καὶ τερατιώδης τοῦ φιλοσόφου Θεός, καὶ Ἰῶς, ὡς αὐτὸς φῆσι; καὶ ὁ τῶν βλασφημιῶν κολοφών.

Εἰπέ τοιγαροῦν, ὦ ἐπίτρε, καὶ εἰ Πατὴρ καὶ Υἱοῦ τὸ αἴτιον καὶ τὸ αἰτιατὸν οὕτως ἔστιν ὑποστατικόν, ὡς αὐτὸς φῆς, ἰδιώμα, ὡς ρηθένι τίνι τῶν πάντων τῆς σχέσεως καὶ τοῦ προσήματος τοῦδε προσήκειν, τί περὶ τοῦ ἁγίου διδασκεις Πνευματος, τί δὲ περὶ τῆς ἀράτου καὶ βρατῆς ἀπάτης ὁμοῦ κτίσεως; τοῦ μὲν ἐκπορευτῶς ὡς ὁρόουσι καὶ συμφοῦς ἐκ τοῦ Πατρὸς ὄντος, τῆς δὲ κτίσεως; ὁμοιουργικῶς ἐκ τοῦ τρισυποστάτου τε καὶ παντοδυναμοῦ Θεοῦ; Ἢ γὰρ ὡς καὶ ταῦτα Θεοῦ; κατὰ τὴν μετέωρον σὴν θεολογίαν, καὶ ἀπώλεσας δ; κατασκευάσας φθάσας τέσσαρας ὑποστάσεις, ἡ καὶ τὸ Πνεῦμα σύνθετον ἐξ Υἱοῦ σοι καὶ Πνεύματος, καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἐκεῖ κακῶς τερατεῖη, ἡ οὐδὲ πῆτιος ὁ Θεὸς τούτων, οὐδὲ ὡς ἐξ αἰτίου του ἑαυτοῦ ταῦτα, ἐπειδὴ Πατὴρ τε καὶ Υἱοῦ μόνου τὸ αἰτιατὸν καὶ τὸ αἴτιον, ὡς αὐτὸς δογματίζεις. Ἄλλως τε καὶ Βασιλειος καὶ Ἀθανάσιος ὑπὸ μέρψιν ἂν εἰὲν δικαίως, κατὰ τὸν ὄν λόγον; οἱ πρῶτοι τὸ πῦρ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς, καὶ ὅσα γε πραπλήσια τούτοις; τὰ μὲν αἴτια; τὰ δὲ αἰτιατὰ προσειπόντες, ὁδὴ ὁ τόμος ὁ τῷ παρ' ἐκείνων προτεθέντι χρησάμενος παραδείγματι.

Ἄλλ' οὕτε Ἀθανάσιος καὶ Βασιλείος; ἐν αἰτίαις ἂν ποτὲ γένοιτο; καὶ ταῦτ' ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοῖς, ἕως ἂν ὡσι δηλαδὴ καὶ διδασκαλῶν ἄκροι καὶ θεολόγων, καὶ μεγάλοι διὰ ταῦτα παρὰ πάση τῆ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐδεὶς ἂν εἴπω ποτὲ τῶν εἰς εὐσεβεῖς τελεῖν ἐλυμένων, μὴ ὡς ἐξ αἰτίας τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως αἰτιατὸν καὶ ὁμοῦ οὐσίον εἶναι, οὐτὲ μὴν τὸν τρισυποστατὸν Θεὸν μὴ αἰτίον ὡς δημιουργόν εἶναι; τῶν ἰδίων κτισμάτων.

Ἄλλὰ σὺ μᾶλλον ἂν εἴης πάντ' ἐκεῖνα τῆ ἀληθεῖς ὑπεύθυνος, καὶ ἡ σὴ κενὴ φιλοσοφία τε καὶ θεολογία τῆ γεννηθεῖ μόνῃ τὸ αἰτιατὸν διδούς καὶ τὸ αἴτιον, καὶ τοῖς μερικοῖς ἀναιρῶν τὰ καθόλου, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ὁμοῦ καὶ τῶν λόγων εἰσὶν συγγένων. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ὁ γεννῶν αἴτιον, ὡ φιλόσοφος, οὐδὲ ὁ γεννώμενος ἀπλῶς αἰτιατός, ἀλλ' ὡς περ ἐκεῖνος αἴτιος ὡδὴ, οὕτω καὶ οὔτος ὡδὴ αἰτιατός· ἐκεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα αἰτιατὸν ὡδ, καὶ τὰ κτισμάτα, καθά δὴ καὶ φθάσαντες ἐφημεν. Καὶ ἐκθὸ μὲν αἰτίον καὶ αἰτιατὸν, οὐδὲ μία τούτοις ἡ διαφορά· καθὸ δὲ τὸ μὲν ὡδ αἰτίον, τὰ δὲ ὡδ αἰτιατὸν, κατὰ τοῦτο καὶ ἡ διαφορά· ὅτι ὁ μὲν γεννητός

ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τὸ δὲ ἐκπορευτῶς ἐξ αὐτοῦ, ἅ
 τὰ δὲ κτισμάτα δημιουργικῶς, ὥτε δὴ καὶ θελήσεως
 καὶ δυνάμεως ἔργα θείας, ἀλλ' οὐχὶ φυσικῶς, καθά
 δὴ καὶ φθάσαντες οἱ θεολόγοι ἐπίδειξαν.

Σὺ δὲ τὸν γεννῶντα καὶ τὸν γεννώμενον μόνον λέ-
 γων εἶναι αἰτία καὶ αἰτιατῆ, ταυτὸν τε λέγειν
 θεϊκῆς, ὥσπερ ἂν εἴ τις τὴν οὐσίαν κατηγοροῦντος
 τοῦ λίθου, αὐτῆς μὴ τὸν λίθον, ἀλλὰ τὸ ζῶον εἰλεγε
 τὴν οὐσίαν εἶναι, ἢ τὸ ζῶον ἐκείνου κατηγοροῦντος
 τοῦ ἐλεφαντός, μὴ τὸν ἐλεφάντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον
 αὐτῆς εἰλεγε εἶναι τὸ ζῶον. Πάρὰ γὰρ τὸ λογικόν
 τε καὶ τὸ ἀλογον ἢ διαφορά τούτοις, ὅτι τὸ μὲν
 τοῖονδ' ἔστιν, ὃ δὲ ἄνθρωπος τοῖονδ', οὐ παρὰ
 τὸ ζῶον ἀπλῶς, ὥσπερ ἐν ἐκείνοις παρὰ τὸ
 ἐμφυγόν τε καὶ ἐφυγον, ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν οὐ-
 σίαν ἢ διαφορά, ἔπειτα καὶ λίθος, καὶ ζῶον οὐ-
 σία. Εἰ δὲ λέγοις, παρὰ μὲν τῶν θεολόγων Πατέ-
 ρων καταλλήλως ἐλληφθῆαι τὴν εἰκόνα τοῦ πυ-
 ρός, καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτός, τὴν τοῦ Μονογενοῦς
 ἐκ Πατρὸς σκοποῦμενος γέννησιν, καὶ καλῶς τὸ
 αἰτιατόν τε καὶ τὸ αἰτιον ἐκ τούτων ὡς ἐξ εἰκόνων
 ἐκείνοις προσημῶσθαι τοῖς ἀρρήτοις τε καὶ ὑπερ-
 φυσίσι, τὸν δὲ τόμον ἀμαρτάνειν καὶ τοὺς ἐκτεθει-
 κότας, τὰς τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων εἰκόνας τε
 καὶ τὰ παραδείγματα τῆς ενεργείας προσάπτοντας,
 καὶ τὴν μὲν ἐντεῖθεν Ἰῶν, τὴν δὲ τριουπόστατον
 θεότητα, μᾶλλον δὲ τὴν ταύτης οὐσίαν Πατέρα ταύ-
 τῆς κατασκευάζοντας, εἰ δὴ ταῦτα λέγων ὁ φιλόσο-
 φος, ἀναγκῶς ἡμᾶς φησὶ τῷ παραδειγματι τῶν
 ἀγίων, καὶ μὴ κατὰ τὸ σκοπὸν ἐκείνων κερῆσθαι,
 ὑποκαίτε δὴ καὶ τὸν ἡμετέρων λόγον πρὸς ταῦτα,
 ταυτὸ δ' εἰπεῖν καὶ τοῦ τόμου καὶ τῶν ἁγίων· οὐδὲ
 γὰρ ἔγωγε τῶν ἐκείνων δοκούντων, ἀλλὰ τὰ ἐκεί-
 νων καὶ αὐθὶς ἐροῦμεν.

Πρῶτον μὲν οὖν ἀποδείκνυται ὅτι τὸ αἰτιατόν καὶ
 τὸ αἰτιον, ἢ αἰτιατόν τε καὶ αἰτιον, οὐ τοῦ Πατρὸς
 μόνου καὶ τοῦ Ἰῶ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
 Πνεύματος, καὶ Θεοῦ καὶ κτισμάτων ἐστίν· καὶ οὐ
 τούτων μόνων, ἀλλὰ καὶ πλείστων ἑτέρων ἐν τοῖς
 κτισμασι τῶν ἐξ ἀλλήλων ὄντων, ὧν ἐστὶν ἐν καὶ τὸ
 βῆθ' ἐκείνο τοῖς ἁγίοις παραδειγμα, τὸ πῦρ φημι
 καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς. Καὶ κείσθω τοῦτο. Ἐπειτα
 κἀκεῖνὸ δεῖ σκοπεῖν ἀναγκῶς. Τῶν αἰσθητῶν τού-
 τῶν καὶ ὀλικῶν εἰκόνων τε καὶ παραδειγμάτων
 ἀσθεῶν ὄντων καὶ σαθρῶν πάντων, πρὸς τὸ τὰ ὑπὲρ
 αἰσθησιν τε καὶ νόον εἰκονίζεῖν. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶ,
 φησὶν οἱ τῆς θεολογίας ἐπινοήτορες, ὃ μοι τὴν οὐράνιον
 ἰστυσιν, ἐπὶ τῶν ὑποδειγμάτων θεωροῦντι τὸ φαντα-
 ζόμενον, πλὴν εἴ τις ἐν τῇ λαβῶν τῆς εἰκόνας ἐπ'
 εὐγνωμοσύνης τὰ πολλὰ βίβησι· καὶ πάλιν· Κἂν γὰρ
 μικρὰ τις ὀρεῖσθαι εὐρεθῆ, φεύγει τὸ πλεῖον ἀφέν-
 με κάτω μετὰ τοῦ ὑποδείγματος· ἔπειτα οὖν οὕτω
 ἀσθεῖν πρὸς τὰ θεῖα τὰ κάτω ταῦτα καὶ ἀνθρώπινα
 ὑποδείγματα, ἀναγκαῖα γε μὴν ἄλλως δι' ἡμᾶς τοὺς
 πρὸς τὸ· ὁ λόγος, ὡς καὶ τῷ φιλοσόφῳ τούτῳ δοκεῖ,
 ἐκείνο τῶν ὑποδειγμάτων μᾶλλον ἂν εἴη συγγενὲς
 πρὸς τὸ εἰκονιζόμενον, καὶ κατάλληλον, ὥστε προ-
 ἀρμόζει μᾶλλον, καὶ οικειοῦται διὰ πλείονων, καθ-
 ὅσον οὖν εἶ.

Ἰδόμεν οὖν καὶ τὴν τοῦ πυρός τε καὶ τοῦ φωτός
 εἰκόνα, εἶναι μᾶλλον καὶ κατὰ πλείονός περ προσή-
 και τοὺς λόγους, τῆ ἐκ Πατρὸς ὑπερφυσί καὶ ἀθέλω
 τοῦ Ἰῶ γεννήσει, ἢ τῆ ἐκ τῆς θείας οὐσεως ἀρ-
 ρήτων καὶ ἀθέλω προόδῳ τῆς ενεργείας. Ἡ μὲν γὰρ
 ἐκ τῆς τοῦ πυρός οὐσίας ἐστὶ τὸ φῶς, καὶ ἡ πρόει-
 σιν ἐξ αὐτοῦ, καὶ προῖον ἀδιαίρετον μένει, καὶ ἡ
 τῆ μὲν τάξει δευτέρου ἐπινοῖα θεωρεῖται, τῷ χρόνῳ
 δὲ οὐδαμῶς, καὶ ἡ ἠνωμένον ἅμα καὶ διακεκριμένον
 ἐστὶ, τὸ μὲν τῷ ἐν καὶ ἀχωρίστον εἶναι, τὸ δὲ τῷ ἐξ
 αὐτοῦ εἶναι ὡς ἐξ αἰτίου, κατὰ ταῦτα τοῖνον ἀμυ-
 δρᾶν εἰκόνα τινὰ φέρει τὸ πῦρ, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς,
 ὡς ἐξ ὕλικου καὶ σωματικῆ παραδείγματος; φάνει
 τῆς ἐκ Πατρὸς ἀρρήτου καὶ ἀθέλου γεννήσεως τοῦ
 Ἰῶ. Καθὼ δὲ πάλιν οὐ δύναμις ἐστὶν ὁ Ἰῶς οὐκ ἐν
 ὑπόστασι οὐσα· ἰδίᾳ καὶ ἐν ἐτέρῳ θεωρουμένη,
 ἀλλ' ὑπόστασις τελεία ἐκ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως
 γέννητός προλοῦσα, ζῶσα καὶ ἐαυτὴν καὶ ὑπερ-
 στώσα, καὶ θεοκρατικῶς ἐνεργοῦσα, θεὸς τέλειος ἐκ
 Θεοῦ τελείου, φῶς ἐκ φωτός, καὶ ζωῆ, καὶ σοφίας, καὶ
 δύναμις ἐνυπόστατος, ἐκ ζωῆς, καὶ σοφίας, καὶ δι-
 νάμεως ἐνυπόστατου Λόγος ἐνυπόστατος, καὶ Ἰῶς
 πάντα ἔχων ὅσα ὁ Πατὴρ πλὴν τῆς αἰτίας, καὶ
 ταῦτα δὲ οὐκ ἀνεἰκόνα ὀχολί ποτὶ τὸ φῶς τὸ ἐκ τοῦ
 πυρός.

Ἡ μὲντοι φυσικὴ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, καὶ κατ'
 ἐκείνα τὰ πρότερα καταλλήλως ἔχουσα πρὸς τὴν
 βῆθ' εἰκόνα τοῦ φωτός, καὶ γὰρ καὶ ἐκ τῆς τοῦ
 Θεοῦ οὐσίας ἐστὶ φυσικῶς, καὶ προϊούσα ἐκείθεν
 ἀδιαίρετος μένει καὶ τῆ τάξει δευτέρα τῆς πηγα-
 ζούσης ἐστὶ φύσεως, τῷ χρόνῳ δὲ οὐ, καὶ τὸ ἠνω-
 μένον ὁμοῦ καὶ τὸ διακεκριμένον ἔχει, καὶ τὰλλα,
 κἀκεῖνα τὰ ὑστερα μεθ' ἐαυτῆς οὐδὲν ἤττον ἔχουσα
 φαίνεται· φημί δὴ τὸ μὴ ὑπόστασις, ἢ οὐσία, ἀλλὰ
 δύναμις εἶναι μᾶλλον, ἐν τῇ οὐσίᾳ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ
 θεωρουμένη· οὐδεμίαν γὰρ ἐνέργεια ἐνυπόστατος,
 φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, τούτῳσιν ἀύποστατος,
 καὶ πρὸς γε εἶτι, ὅτι καὶ μεθεκτὴ ἐστὶ κατὰ τὴν τοῦ
 φωτός φύσιν, ἀμειβέτω κατ' οὐσίαν τοῦ πυρός ὄν-
 τος, ὥστε οὐδαμῶς ἐστὶν εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ Ἰῶ· ἀμει-
 θεκτος γὰρ κατ' ἐαυτὸν ἐκείνος, ὥσπερ δὴ καὶ ὁ
 Πατὴρ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἐπει τοῖνον δεδεικται κατὰ πλείονας λόγους, εἰ-
 κόνα παφυκῆναι τὸ πῦρ, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς, τῆς
 θείας οὐσίας, καὶ τῆς φυσικῆς αὐτῆς ενεργείας, ἢ
 τοῦ Πατρὸς τε καὶ τοῦ Ἰῶ, μᾶλλον ἂν εἴη καὶ
 προσφυσίτερον ἐκείνων παραδειγμα ἢ τούτων. Καὶ
 εἰκότως καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα λόγον ἢ τῶν Πατέ-
 ρων σύνοδος ἐκρήσαντο τούτῳ, καὶ τῷ σεπτῷ δεδώ-
 κασι τόμῳ τὸ ἠνωμένον τε καὶ διακεκριμένον, καὶ
 τὸ ἀδιαίρετως ἐκ τῆς θείας οὐσίας; προῖεται τὴν θεῖαν
 ἐνέργειαν περιστάντες, καὶ ψεύδος ἀντικρυς τὸ τοῦ
 Γρηγοροῦ, καὶ κακῶς, καὶ δυσσεβῶς κατὰ τῆς Ἐκ-
 κλησίας καὶ τοῦτο τὸ βέλος ἀφήκε. Δεῖ δὲ καὶ τὰς
 θεολογικοὺς καὶ πατρικῶς λόγους πιστώσασθαι τὰ
 βῆθ' εἶναι, ἵνα μὴ τισὶ δόξωμεν ἀπλῶς τὰ παρ' ἐπι-
 τῶν λέγειν. Ἥλιον ἐνεθυμήθη, καὶ ἀκτίσιν, καὶ
 φῶς, φησὶν ὁ τῆς θεολογίας στυλὸς Γρηγόριος, περὶ
 τε τοῦ ὁμοούσιου, καὶ δὴ καὶ τοῦ ἠνωμένου, καὶ

διακεκριμένου τῆς ἀνωτάτω Τριάδος θεολογῶν. Ἄλλὰ ἀ-
κάνταῦθα, φησί, δέος πρῶτον μὲν μὴ σύνθεσίς τις
ἐπινοῖται τῆς ἀσυνθέτου φύσεως, ὡσπερ ἡλίου καὶ
τῶν ἐν ἡλίῳ· δεύτερον δὲ μὴ τὸν Πατέρα μὲν οὐσιώ-
σωμεν, τὸν Υἱὸν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα μὴ ὑποστήσω-
μεν, ἀλλὰ δυνάμεις τινὰς ποιήσωμεν, ἐνυπαρχού-
σας, οὐκ ὑφεστῶσας. Οὐδὲ γὰρ ἀκτίς ἄλλος ἥλιος,
ἀλλ' ἡλιακαὶ τινὲς ἀπόρροιαὶ καὶ ποιότητες οὐσιώ-
δεις.

Ὅρα· ἔπερ εἰλεγον, ὅτι τὸ τοῦ πυρός τε καὶ τοῦ
φωτὸς παράδειγμα, αὐτὸ δὲ εἶπεῖν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς
ἀκτίνος, μᾶλλον τῆ θείᾳ οὐσίᾳ καὶ τῆ ἐνεργείᾳ προσ-
έχουσιν ἢ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ; Ὅ μὲν γὰρ ὑπόστα-
σις τελεία ἐξ ὑποστάσεως τελείας, καὶ δέος, φησὶν ὁ
θεολόγος, μὴ τὸν Πατέρα μὲν οὐσιώσωμεν, τὸν Υἱὸν
δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ καθ' ὑπόστασιν ἴδιαν εἶναι
φήσωμεν, ἀλλὰ δυνάμεις τινὰς ποιήσωμεν ἐνυπαρχού-
σας, οὐκ ὑφεστῶσας· αἱ δὲ θεῖαι ἐνεργεῖαι δυ-
νάμεις οὐσιώδεις εἰσὶν, οὐ καθ' ἑαυτὰς ὑφεστῶσαι,
ἀλλ' ἐνυπάρχουσαι· τῆ οὐσίᾳ, ὃ δὴ μᾶλλον καὶ οἰ-
κειότερον τὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ἀκτίνος παράδειγμα
βούλεσθαι φησὶν ὁ θεολόγος διδάσκαλος.

Ὅ δὲ συμφυῆς τούτῳ καὶ σύμπνους, ὁ μέγας
φημί Βασίλειος, καὶ ἄμφω τὰ παραδείγματα συναγα-
γῶν εἰς ἓν, τὸ τε τοῦ ἡλίου καὶ τὸ τῆς ἀκτίνος
φημί, καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ πυρός καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ
φωτὸς τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ τῆ ἐξ αὐτοῦ
προϊούσῃ φυσικῶς ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι διδώσιν, οὕτω
λέγων· Ἐκεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ὅπου ὁ Υἱὸς,
καὶ ὅπου ὁ Πατήρ, πάντα ἔχον καὶ αὐτὸ συνουσιω-
μῆνως κατὰ τὴν φύσιν. Καὶ μετὰ μικρόν· Ἄλλ'
ὡσπερ ἀχώριστον τῷ πυρὶ τὸ θερμαίνειν, καὶ φωτὶ
τὸ λάμπειν, οὕτω τῷ Πνεύματι τὸ ἀγιάζειν, τὸ
ζωοποιεῖν, ἡ ἀγαθότης, ἡ εὐθότης· καὶ ὡσπερ ὁ
ἥλιος ἐπιλάμπων τοῖς σώμασι, καὶ ποικίλως ὑπ'
αὐτῶν μετεχόμενος, οὐδὲν ἔλαττοῦται παρὰ τῶν με-
τεχόντων, οὕτω τὸ Πνεῦμα πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ χάριν
παρέχον ἀμειψίον μῆναι, καὶ ἀδιαίρετον.

Καὶ ὁ θεοφόρος δὲ Ἀρμασκηνὸς τὴν τοῦ πυρός
καὶ τοῦ φωτὸς ταύτην εἰκόνα κατὰ τοὺς προρόρη-
θέντας δηλαδὴ θεολόγους ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ λαμ-
βάνων, ἀτελῆ κατὰ τοὺς ἦδη λεχθέντας ἡμῖν λόγους
ταύτην εὐθὺς δεικνύσι. Φησὶ γάρ· Ὅσπερ τὸ φῶς
ἐκ τοῦ πυρός γεννιόμενον ἅλι ἐν αὐτῷ ἐστὶ, μηδα-
μῶς αὐτοῦ χωριζόμενον, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ
Πατρὸς γεννᾶται, μηδαμῶς αὐτοῦ χωριζόμενος, ἀλλ'
ἅλι ἐν αὐτῷ μένων. Ἄλλὰ τὸ μὲν φῶς, ἐκ τοῦ πυρός
γεννιόμενον ἀχώριστως καὶ ἐν αὐτῷ ἅλι μένον, οὐκ
ἔχει ἴδιαν ὑπόστασιν παρὰ τὸ πῦρ· ποιότης γάρ
ἐστὶ φυσικὴ τοῦ πυρός· ὃ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονο-
γενής, ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς ἀχώριστως καὶ
ἀδιαστάτως, καὶ ἐν αὐτῷ μένων ἅλι, ἔχει ἴδιαν ὑπό-
στασιν παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς.

Ὅρα πῶς καὶ τὰ τῷ θεολόγῳ τούτῳ βηθέντα τοῖς
προρόρηθεσι ταυτὰ βούλεται, ὅτι τῆ ἐκ τῆς θείας
οὐσίας δηλαδὴ φυσικῆς πρῶτον καὶ ἐνεργείᾳ καὶ
χάριτι μᾶλλον αἰ τοῦ πυρός καὶ τοῦ ἡλίου, καὶ δὴ
καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν εἰκόνες προσήκουσά πως ἢ τῆ ἐκ
τοῦ Πατρὸς ἀνάρχῳ τε καὶ ἀρρήτῳ γεννήσει τοῦ

Υἱοῦ. Ὅ μὲν γὰρ μονογενής, φησὶν, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς ἀχώριστως, καὶ ἐν αὐτῷ
μένων ἅλι, ἔχει ἴδιαν ὑπόστασιν παρὰ τὴν τοῦ Πα-
τρὸς· ἢ δὲ τοῦ ἡλίου ἀκτίς καὶ τὸ φῶς τὸ ἐκ τοῦ
πυρός, ἀπόρροιαί τινὲς εἰσὶν ἐκείνων, καὶ ποιότητες
οὐσιώδεις καὶ φυσικαί, οὐκ ἴδιαν ὑπόστασιν ἔχου-
σαι, ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς φύσεσι θεωρούμεναι, ὃ δὴ
καὶ κατάλληλόν ἐστι μάλιστα τῆ φυσικῆ τοῦ Θεοῦ
ἐνεργείᾳ, καθὰ δὴ καὶ δείξας ὁ λόγος ἐφθῆ. Οὐ γὰρ
ἴδιαν ὑπόστασιν ἔχει, ἀλλ' ἐν τῇ θείᾳ καὶ τρισυπο-
στάτῳ θεωρεῖται φύσει, οἷα δὴ φυσικὸν ἰδίωμα
ταύτης καὶ οὐσιώδης δύναμις. Ὅσπερ γὰρ ἐστὶν ἐν
ἐκείναις ταῖς οὐσίαις ἡ φυσικὴ καὶ οὐσιώδης ποιό-
της, καὶ τὸ συμπθέτως, τοῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τῆς θείας
καὶ ἀσυνθέτου, καὶ ἀπλῆς οὐσίας κατὰ τοὺς θεολό-
γους Πατέρας τὰ φυσικὰ ἰδιώματα· ὃ δὴ καὶ ποιό-
τητάς τινες φυσικὰς τῶν θεολόγων ἐκείνων εἰρή-
κασι, σαφηνείας ἕνεκα, καὶ τοῦ δείξαι τὸν Χριστὸν
καταλλήλως ταῖς διτταῖς αὐτοῦ φύσεσι, καὶ τὰ διττὰ
φυσικὰ θελήματα, καὶ τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, ὡς
ἴδια τῶν αὐτοῦ φύσεων φυσικῶς κεκτημένον.

Ὅ γε μὴν Γρηγορίας μῆτε τῷ ἡνωμένῳ τῆς θεό-
τητος, μῆτε τῷ διακεκριμένῳ ταύτης θεοκρατικῶς τε
καὶ θεολογικῶς ἐπιβάλλων μηδοτιοῦν, μᾶλλον μὲν
οὖν καὶ τὴν φωνὴν καὶ τοὺς λόγους κατὰ τῶν ἐκείνα
θεολογούντων διδασκάλων ὀπλιζων κακῶς, εἰ καὶ τὸν
τόμον, καὶ τοὺς ἐκείνων ἱερῶς ἐκτεθεικότας Πατέρας
οὐχηματίζεταί δῆθεν, καὶ ἦν μόνῃν ἔδοκει πρεσβεύειν
διάκρισιν ἐπὶ τῶν θεολογικῶν τῆς θεότητος προ-
σώπων, καὶ ταύτην ἀπόλασε, φεῖ! Οὐδὲ γὰρ ὑποστά-
σεις φησὶ τρεῖς, οὐδὲ ταύταις διακρίνεσθαι τὸν ἕνα
λέγει Θεόν, κατὰ γε τὸν τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως
δρον καὶ λόγον, καὶ τὰς ἐκείθεν ὑπερφυσίαις ἐνταλά;
τε καὶ παραδόσεις.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ Πατρὸς ὄνομα καὶ Υἱοῦ σχέσεως
ἤκουσεν ὀνόματα πρὸς τοὺς αἰρετικούς τῶν θεολόγων
εἰπόντων, αὐτὸς τὸ τῶν ὑποστάσεων, καὶ δὴ καὶ τὸ
τῶν προσώπων ἀφελὼν ὄνομα, σχέσει μόνῃ διακρί-
νεσθαι λέγει τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἄγιον
Πνεῦμα, καινὴν τινα καὶ ἀθήνη φωνὴν ἐπεισεργαγῶν
τῆ θεολογίᾳ τῆς μακαρίας Τριάδος ἀντὶ τῆς Πατρὸς,
καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἦν φησὶ σχέσιν. Καὶ
εἰ μὲν ἐκείνην προσιθεῖ, φημί δὴ τὴν τῶν ὑποστά-
σεων ἱερὰν θεολογίαν, ταῖς τριῶν ὑποστάσεων
ἔλεγε κατὰ τὴν τῶν θεολόγων καὶ τῶν Πατέρων χο-
ρὸν διακρίνεσθαι τὴν μίαν θεότητα, οὐδὲν δὲ ἦν
ἴσως καινὴν, εἰ καὶ τὴν σχέσιν τῶν προσώπων κατὰ
τοὺς Πατέρας ἐπῆγε· νῦν δὲ τὸ τρισυπόστατον
ἀφελὼν, ἥπερ ἐφθῆ, καὶ τὸ ὑποστατικὴν, ἢ προσω-
πικὴν διαφορὰν εὐσεβῶς καὶ ἀξίως εἰπεῖν τοῦ Θεοῦ,
καινὴν τινα θεολογίαν εἰσάγει τὴν σχέσιν, σχέσει
μόνῃ διακρίνεσθαι λέγων τὴν θεότητα.

Κάνταῦθα μὲν μέχρι τούτου· μικρόν δὲ προῖων
καὶ φωνὴν ψιλὴν μόνῃν τὴν σχέσιν ταύτην ἐρεῖ,
πράγματος οὕσαν ἐρήμην, καὶ μὴ καθ' ὑποκειμένον
τινὸς μηδαμῶς λεγομένην, τὴν Διευκλῆ ἐριννὴν εὐ-
θὺς ἐκείνην, τὴν τοῦ Σαβελλίου φημί σύγχυσιν, ἐπιστο-
άτων τῆ τῆ; μεγάλῃς Τριάδος θεολογίᾳ, ὀνόματα
ψιλά δογματίσασαν τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ

Πνεῦμα τὸ ἕγιον, καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου μόνου λεγόμενα. Τοῦτο καὶ γὰρ ἔστιν ἀντικρὺς τὸ σχέσει μὲν διακρίνεσθαι μόνη τὴν ἁγίαν Τριάδα, τὴν δὲ σχέσειν ἰκεῖνην κατὰ τὸν Γρηγορᾶν πρᾶγμα μηδαμῶς εἶναι, μᾶλλον δὲ μηδὲ εἶναι καθάπαξ, πλὴν μόνως φωνῆς ψιλλῆς, ἧ δὴ καὶ προτῶν αὐτὸς διὰ τῶν ἑαυτοῦ λόγων δείξει, καθάπερ ἔφη. Ἡμεῖς δὲ βίαναγκαίως ἠδησθέντες περὶ θείας ἐνώσεως, τε καὶ διακρίσεως κατὰ τὰ ὑπεσχημένα πλατύτερον λόγον ἐκθέσθαι, καὶ διδάξαι τὸν φιλόσοφον τοῦτον εὐαγγελικὴν τε καὶ ἀποστολικὴν ἀνωθεν δόξαν τε, καὶ νομοθεσίαν οὖσαν τὸ ἠνωμένον ὁμοῦ, καὶ διακεκριμένον τῆς ἱερᾶς θεολογίας. Οὐ τὸ κατὰ τὴν θεῖαν οὐσίαν φημι μόνον, καὶ τὰς τρεῖς θεαρχικὰς ὑποστάσεις, ἢ τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τὴν θεῖαν οὐσίαν, καὶ τὴν ταύτης οὐσιώδη ἐνέργειάν τε καὶ δύναμιν, ἢ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς δυνάμεις, ἑπειδὴ καὶ ἐνικῶς ὁμοῦ καὶ πληθυντικῶς παρὰ τῶν θεολόγων ἢ τοῦ Θεοῦ φυσικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια προάγεται, καθὰ δὴ καὶ τοῦ λόγου προϊόντος ἡμεῖς διδάσκουσι κάλλιστα. Μᾶλλον δ' ὁ μὲν φιλόσοφος οὐκ ἔτ' ἂν οὔτε διδάσκεισθαι καὶ μανθάνειν, οὔτε μεταμανθάνειν ἔχοι τὰ κακῶς αὐτῷ καὶ γνωσθέντα, καὶ δόξαντα· πάσαι γὰρ εἶδει ταῦτα ζητεῖν παρὰ τῶν εἰδόντων, καὶ μανθάνειν ἀφιλονεικῶς & μὴ μαμάθηκεν. Ἀλλὰ τότε μὲν τὸ μανθάνειν ἀρετὴ; εὐσεβῶς, κατὰ τῶν διδασκάλων δυσσεβῶς καὶ

ἄχρηστα καὶ γλῶτταν ἐπῆρε, κατὰ πάσης θεολογίας καὶ πάντων ἱερῶν διδασκάλων μετὰ πολλῆς τῆς ἀπονοίας χωρήσας, καὶ στήλην σχεδὸν πάσης αἰρέσεως, ὡς μὴ ὄφειλε, τὰ οἰκεία ταυτὶ συγγράμματα καταλειπῶς.

Νῦν δὲ παρὰ τοὺς κλεινοὺς γενόμενος, καὶ τὴν τελευταίαν, ὁμοίῃ σιγήσας σιγὴν, καὶ μήτ' ἀκούειν, μήτε λέγειν, μήτε μεταμανθάνειν τε, καὶ μανθάνειν ἔχων μηδοτιοῦν, ἀνόνητα μετὰ τῶν οἰκείων ἑταίρων τε καὶ μυσταγωγῶν μετακλαύσεται, ὡχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ φημι μόνον, καὶ τῆς οἰκείας ἀπωλείας, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πλέον ὑπὲρ ὧν εἰδίαζε, καὶ διέστρεψε κάκιστα καὶ λόγοις, καὶ γράμμασιν, ἧ δὴ καὶ τῶν ἄλλων πάντων βαρυτάτον. Οὐαὶ γάρ, φησιν, ὁ ποτίζων τὸν πλησίον ἀνατροπὴν θολερὰν· καὶ μάλιστα τῶν μετηλλαχόντων κατ' ἐκείνον τὸν βίον καὶ σὺν τῇ παρουσίᾳ ζωῆς, καὶ τὴν ἐλπίδα, φεῦ! ἀπωλεσθέντων τῆς μεταμελείας τε καὶ τῆς διορθώσεως. Πρὸς μὲν οὖν ἐκείνους οὐδὲν, ὅπερ ἔφη, ὁ λόγος· ἀναγκαῖος δ' ὡς οἶμαι πρὸς τοὺς περιέντις τοῦτους τῶν ἀδελφῶν. Καλῶ γὰρ ἀδελφοὺς ἔτι τὴν κοινήν κεφαλὴν, καὶ Πατέρα διὰ φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν κλῆσιν, καὶ τὴν ἀρῆρτον ἐκείνην μυσταγωγίαν αἰδομένου, καὶ ἅμα τῷ τῶν τοιοῦτων ἀκούειν τῶς αὐτοῦ εἰθέλειν, ἐλπίδας ὄρων ἡμῖν ἀγαθὰς διδόντας περὶ τοῦ μέλλοντος.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟΝ ΓΡΗΓΟΡΑΝ

ΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

Περὶ ἠνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας, καὶ περὶ διαφορᾶς ἰδικῶς αὐθις θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας, καὶ δὴ καὶ περὶ τοῦ αὐτῶν ἠνωμένου, καὶ ὅτι ἢ μὲν ἐνωσις αὐτῶν πράγματι θεωρεῖται κατὰ τοὺς θεολόγους, ἢ διαφορὰ ἐπινοεῖται· αἱ δὲ τούτων ἀποδείξεις· ἐκ τε Διονυσίου καὶ Ἱεροθέου τῶν διαδόχων τῶν ἀποστόλων ἐκ τῶν θεῶν Γραφῶν, ἀπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τινῶν ἀπὸ μέρους θεολόγων διδασκάλων.

Νῦν δ' ἐπὶ τὴν θεῖαν καὶ ὑπερφυσίαν τῆς θεότητος ἐνωσίαν τε καὶ διάκρισιν ἰόντες τῷ λόγῳ, εἰ μὲν τι τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐσκοποῦμεν καὶ λόγων, τολμηροὶ εἴνεαι ἂν ἦμεν καὶ θρασεῖς ὄντω, τοῖς ὑπὲρ ἡμεῶν πολλῶν τινῶν τῷ μίση καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀσκόπως ἐπιχειροῦντες· ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς θείας θεολογίας παρὰ τῶν θεολόγων ἐκείνης λαβόντες καθόσον ἐφικτὴν ταῖς προκειμέναις προσαρμοζόμεν ὑποθέσεις καὶ τοῖς λόγοις, ἐκείνα καὶ νῦν ἐροῦμεν, ὅσαπερ ἂν ἀκούσαις θυνηθεῖν, πρὸς τῆς ἐκείνων ὀδηγούμενοι χειραγωγίας τε καὶ θεολογίας εἰς τὴν ἀπλανῆ τῶν θεῶν λόγων ἀλήθειαν. Οὐχ ὅτι μὴ τὰ προγραφέντα καὶ ὀρισθέντα τῷ ἱερῷ τῶν Πατέρων ἐκείνων συλλόγῳ πρὸς τὸν σκοπὸν ἰκανῶς ἔσχε, πῶς γὰρ; ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ τοὺς θεῖους λόγους ἐκείνους καὶ τὴν λαμπρὰν τῶν ζητουμένων ἀπόδειξιν λέγειν τι καὶ γράφειν οἱ περὶ τῶν Γρηγορᾶν ἔδοξαν τισι. Πρὸς μὲν ἐκείνους καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν τὸ παράπαν οὐδὲ γρῶ φασιν οἱ ἐκείνων σοφοί· κλῆθ' ὅτι τοῖς

βουλομένοις ἐκείνων ἀκούειν, καὶ τοῖς τοῦ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου πῶς ἤθεσθαι, τῶς τι λέγειν ἔδοξαν.

Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς αὐτὴν ἐκείνην τὴν τῶν θεῶν Γραφῶν οἶνον κορυφὴν καὶ ἀκρῶρειαν, εὐαγγελιστὰς φημι καὶ ἀποστόλους, καὶ δὴ καὶ τοὺς τούτων ὁμιλητὰς τε καὶ διαδόχους, νῦν δέον ἀναδραμεῖν, καὶ παρὰ τῆς ἀποστολικῆς θεολογίας τε καὶ διδασκαλίας ἀκούσαι, εἰ τίς ἔστιν ἐνωσίς τε καὶ διάκρισις ἐπὶ τῆς θεότητος, καὶ τίς αὕτη, καὶ τί μὲν περὶ αὐτῆς τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀπλανῶς τε καὶ θεοπροπῶς λέγειν δεῖ καὶ φρονεῖν, τί δὲ σιωπᾶν αὐθις κατὰ θεοῦς δηλαδὴ νόμους.

Τίνες δ' ἂν εἴεν ἄλλοι πρῶτοι τῶν θεῶν εὐαγγελιστῶν τε καὶ ἀποστόλων ἀκροαταὶ καὶ μύσταί τε καὶ σοφοί μὲν τὰ θεῖα, σοφοὶ δὲ τὰ ἀνθρώπινα, θεολογίας δὲ καὶ θεωρίας ἐπὶ τοσούτων ἀναδραμόντες, ὡς μὴ μόνον μαθεῖν κατ' αὐτοὺς ἐκείνους εἶπειν, ἀλλὰ καὶ παθεῖν ὑπερφυσίως τὰ θεῖα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀποστόλων αὐ-

τοὶ γρηματίσαι καταξωθῆναι καθηγηται τὰ τοιαῦτα; Α καὶ ὕμνῳ πᾶσαν ἔνωσιν ἐν, καὶ τὸ τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων διακεκριμένων διὰ βραχέων ὁ θεολόγος ἐξήλωσε, καὶ δὴ καὶ τὰ πάντα τὰ φυσικά, καὶ περὶ τῶν θεῶν ιδιώματα κοινῶς τε καὶ ἡνωμένως καθὰ δὴ καὶ τὴν θεότητα, καὶ τὴν θεαρχικὴν Τριάδα κηκῆσθαι, ἅτε δὴ καὶ ἡνωμένα φυσικῶς ταῦτη, καὶ ἀδιάσπαστα, καὶ ἐπινοῶν μόνῃ τὴν διαφορὰν ἔχοντες ὦν τὰ μὲν καὶ τοῖς ἀντιλέγουσιν, ὧς φασί, τοῦτοις δοξαί, τὰ δὲ οὐ.

Ἡ θεολογία, φησί, τὰ μὲν ἡνωμένως παραδίδωσι, τὰ δὲ διακεκριμένως· καὶ οὕτε τὰ ἡνωμένα διαίρειν θεμιτόν, οὕτε τὰ διακεκριμένα συγχεῖν, ἀλλ' ἐπομένως αὐτῇ κατὰ δύναμιν, ἐπὶ τὰς θείας μαρμαρυγὰς ἀνανεύειν. Ἦκουσα;· κανόνα τινα, καὶ τύπον, ἢ θεμέλιον οἰνοῖ θεολογίας ἀπλανοῦς ὁ θεολόγος ἡμῖν τούτων δίδωσιν, ἐξίσησ τὸ τε ἡνωμένον καὶ διακεκριμένον θεολογοῦντα, καὶ ἐκάτερον ἀπαράτρητον ἀπειτοῦντα μετὰ τοῦ προσήκοντος καιροῦ τε καὶ λόγου. Οὕτε γὰρ τὰ ἡνωμένα διαίρειν, φησί, χρῆ, καὶ πρὸς Ἀρείου τε καὶ Μακεδονίου, καὶ τὴν διαίρεσιν τῆς φύσεως, καὶ τὴν πολυαρχίαν βλέπειν, οὕτε τὰ διακεκριμένα συγχεῖν διὰ τῆς κακῆς ἐνώσεως; δηλονότι, καὶ Λαβέλλου, καὶ Μονοφυσίτας τε καὶ Μοινοθελήτας, καὶ δὴ καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους νεοσηκώτας μετὰ μείζονος τῆς προσθήκης τοὺς περὶ Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδονον τούτους φημί, καθάπερ εἶ τινα συμφορὰν ἐπιστάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἀλλ' ἐπομένως τῇ θείᾳ θεολογίᾳ, κατὰ δύναμιν ἐπὶ τὰς θείας μαρμαρυγὰς ἀνανεύειν.

Τούτῳ τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς καὶ λύχνῳ, καὶ ὁδηγῷ, καὶ κανόνι χρώμενοι, πρὸς τὰ ἐξῆς τῆς θεολογίας ἐκείνης χωρῶμεν. Ἐπὶ τῆς ἐνώσεως, φησί, τῆς θείας, ἦτοι τῆς ὑπερουσιότητος, ἡνωμένον μὲν ἔστι τῇ ἐναρχικῇ Τριάδι, καὶ κοινὸν ἢ ὑπερούσιος ὑπαρχίς, ἢ ὑπέρθος θεότης, ἢ ὑπεράγαθος ἀγαθότης. Καὶ μετὰ μικρόν· Ἡ ἐν ἀλλήλαις, εἰ οὕτω χρῆ φάναι, τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων μόνῃ καὶ ἰσοῦσις, ὀλικῶς ὑπερηνωμένη, καὶ οὐδενὶ μέσει συγκεχυμένη. Καὶ μικρόν ἀνωτέρω τούτων, τὰ μὲν οὖν ἡνωμένα, φησί, τῆς ὅλης θεότητός ἐστιν, ὡς ἐν ταῖς θεολογικαῖς ὑποτυπώσειςι διὰ πλείονων ἐκ τῶν λογίων ἀπεδείχθημεν, τὸ ὑπεράγαθον, τὸ ὑπέρθον, τὸ ὑπερούσιον, τὸ ὑπέροσφον, καὶ ὅσα τῆς ὑπεροχικῆς ἐστὶν ἀφαιρίσεως· μεθ' ὧν καὶ τὰ αἰτιολογικά πάντα, τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, τὸ ὄν, τὸ ζωογόνον, τὸ σοφόν, καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἀγαθοπρεπιῶν αὐτῆς δωρεῶν ἀπάντων ἀγαθῶν αἰτία κατονομάζεται· τὰ δὲ διακεκριμένα τὸ τοῦ Πατρὸς ὑπερούσιον ὄνομα καὶ χρῆμα, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐδεμιᾶς ἐν τούτοις ἀντιστροφῆς ἢ ὅλων κοινότητος ἐπισαγομένης. Καὶ μετὰ τινα· Ἔστι δὲ καὶ διάκρισις ἐν ταῖς ὑπερουσιῶσι θεολογίαις, οὐχ ἦν ἐφ' ἑνὸν μόνον, ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ἔνωσιν ἀμιγῶς ἴδρυται καὶ ἀσυγχύτως ἐκάστη τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ τῆς ὑπερουσιου θεογονίας οὐκ ἀντιστρέφει πρὸς ἀλληλα. Μόνῃ δὲ πηγῇ τῆς ὑπερουσιου θεότητος ὁ Πατήρ, οὐκ ὄντος Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ, φυλαττόντων δὲ τὰ οἰκία τῶν ὕμνων εὐαγῶς· ἐκάστη τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἀρχοῦντες. Τὸ τε γὰρ τῆς θείας· φύσεως ἡνωμένον, μᾶλλον δὲ

καὶ ὕμνῳ πᾶσαν ἔνωσιν ἐν, καὶ τὸ τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων διακεκριμένων διὰ βραχέων ὁ θεολόγος ἐξήλωσε, καὶ δὴ καὶ τὰ πάντα τὰ φυσικά, καὶ περὶ τῶν θεῶν ιδιώματα κοινῶς τε καὶ ἡνωμένως καθὰ δὴ καὶ τὴν θεότητα, καὶ τὴν θεαρχικὴν Τριάδα κηκῆσθαι, ἅτε δὴ καὶ ἡνωμένα φυσικῶς ταῦτη, καὶ ἀδιάσπαστα, καὶ ἐπινοῶν μόνῃ τὴν διαφορὰν ἔχοντες ὦν τὰ μὲν καὶ τοῖς ἀντιλέγουσιν, ὧς φασί, τοῦτοις δοξαί, τὰ δὲ οὐ.

Ἐκπεπτόν δὲ ἐξῆς ἂν εἴη, καὶ εἰ τινα διάκρισιν ἀλλῆν παρα τὴν ὑποστατικὴν ἐπὶ τῆς θεότητος οἱ θεολόγοι διδάσκουσιν οὗτοι· ἐπεὶ καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἀνωθεν ἦν ὁ σκοπὸς τοῦ λόγου. Χρῆ δὲ, φησὶν, ὡς εἶμαι, μᾶλλον ἀναλαβόντας ἡμᾶς τὸν παντελῆ τῆς θείας ἐνώσεως τε καὶ διακρίσεως ἐκθέσθαι τρόπον, ὅπως ἂν ἡμῖν εὐσύναπτος ὁ πᾶς γένηται λόγος, τὸ μὲν ποικίλον ἅπαν καὶ ἀσαφὲς ἀπαναινόμενος, εὐδιακρίτως· δὲ, καὶ σαφῶς, καὶ εὐτάκτως τὰ οἰκία κατὰ δύναμιν ὁροθετῶν. Ταῦτα τῷ προφήθῃντι συνάψαντας ἡμᾶς· θεολογικῇ κανόνι, οὕτως ἐπὶ τὴν ἀκρίσει ἵναί· δεῖ τῆς ἐξῆς πάσης τῶν θεολόγων τούτων διδακακαλίς, ἐν ὧσπερ ἐξ ἐκείνου μαθόντες ἔχομεν, ὡς ἡ θεολογία τὰ μὲν ἡνωμένως, τὰ δὲ διακεκριμένως παραδίδωσι, καὶ οὐ χρῆ οὕτε τὰ ἡνωμένα διαίρειν, οὕτε τὰ διακεκριμένα συγχεῖν, οὕτω κακ τούτων τε κακείνων αὐθὶς μαθόντες, οἱ κατὰ Θεοῦ, καὶ θείας ἐνώσεως τε καὶ διακρίσεως ἢ πᾶσα σκευὴ τοῖς θεολόγοις, καὶ οὐδεὶς ὅστις οὖν ἐνταῦθα περὶ κτισμάτων λόγος αὐτοῖς, ἀλλὰ νῦν μὲν περὶ τοῦ κρυφίου τε καὶ ἀρρήτου τῆς ὑπερουσιότητος, νῦν δὲ περὶ τοῦ ῥητοῦ καὶ γνωστοῦ ταύτης. Ὅ δὲ καὶ προλιόντες σαφίσταρον αὐτοὶ δειλίσουσι, νῦν δὲ περὶ τῶν θεαρχικῶν τριῶν ὑποστάσεων, καὶ πλεον οὐδὲν, εὐδιακρίτως, καὶ εὐτάκτως, καὶ συνετῶς ἀπαντῶμεν καὶ αὐτοὶ καθόσον οἶόν τε πρὸς τὴν ἀκρίσει τῆς ὀφῆλης ταυτησ θεολογίας· ἐπεὶ καὶ εὐσύννοκτον ἔσεσθαι πάντα τὸν λόγον ἐπαγγέλλεται, καθάπερ ἠκούσαμεν, τὸ μὲν ποικίλον ἅπαν καὶ ἀσαφὲς ἀπαναινόμενον, σαφῶς δὲ καὶ εὐτάκτως ὁροθετοῦντα τὰ οἰκία. Ὅθεν οὐδὲ χρῆ τινα τὴν εὐταξίαν ἐκείνην, καὶ τῆς δρους κακῶς ὑπερβαίνοντα θεῶν μὲν ἀκούειν, καὶ θεολογίαν, καὶ θείαν ἔνωσιν, καὶ θείαν διάκρισιν, πρὸς δὲ τὰ κτίσματα βλέπειν γελοίως πάντη καὶ ἀμαθῶς.

Φησὶ τοίνυν ὁ θεολόγος ἐξῆς· Καλοῦσι γὰρ, ἔφη καὶ ἐν ἑτέροις ἐφ' ἑνὸς οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς θεολογικῆς παραδόσεως ἱερομύσται τὰς μὲν ἐνώσεις· τὰς τῆς ὑπερᾶρῆτου καὶ ὑπεραγνώστου μανιμότητος κρυφίας καὶ ἀρρήτους ὑπεριδρύσεις, τὰς δὲ διακρίσεις τὰς ἀγαθοπρεπιῶσι τῆς θεαρχίας προόδους τε καὶ ἐμφάνσεις.

Καὶ μετὰ τινα· Εἰ δὲ καὶ θεία διάκρισις ἐστὶν ἢ ἀγαθοπρεπιῶσι πρόδος, τῆς ἐνώσεως τῆς θείας ὑπερηνωμένως ἑαυτὴν ἀγαθότητι κληθουνοῦσης τε καὶ πολυπλασιαζούσης, ἡνωμένα μὲν εἰσι κατὰ τὴν θείαν διάκρισιν αἱ ἀσχετοὶ μεταβάσεις, αἱ εὐσώσεις, αἱ ζωώτεσι, αἱ σοφοποιήσεις, αἱ ἄλλαι δωρεαί τῆς πάντων αἰτίας ἀγαθότητος, καθ' ἃ; ἐκ τῷ μετοχῶν καὶ

ἐκ τῶν μετεχόντων ὑμνεῖται τὰ ἀνεθέκτως μετεγό-

ρον. **Ἔ**πειτα περὶ μετοχῆς εἰπὼν θείας, καὶ δὴ καὶ πᾶσι τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ θείας οἰκονομίας, βραχί' ἔπειτα φιλοσοφίας, ἐπιφέρει· Ἀλλὰ τούτων μὲν τῶν ἐνώσειών τε καὶ διακρίσεων, ὅσας ἐν τοῖς λόγοις θεοπροπειῖς αἰτίας εὐρήκαμεν. ἐν ταῖς θεολογικαῖς ὑποτυπώσειςιν ἴδια περὶ ἐκάστου διαλαβόντες, ὡς ἑπιπτόν ἐξεθέμεθα τὰ μὲν ἀνετίξαντες τῷ ἀληθεῖ λόγῳ, καὶ ἀναπτύξαντες, καὶ τὸν ἱερὸν καὶ ἀνεπιβλήτων νοῦν ἐπὶ τῇ φανερᾷ τῶν λόγων θεάματα προσαγαγόντες, τοῖς δὲ ὡς μυστικαῖς κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν ὑπὲρ νοερᾶν ἐνεργειῶν ἐπιβαλόντες. Πάντα γὰρ τὰ θεῖα, καὶ ὅσα ἡμῖν ἐκπέφονται ταῖς μετοχαῖς μόναις γινώσκεται. Ἀυτὰ δὲ ὅποια ποτὲ ἔστι κατὰ τὴν οἰκειαν ἀρχὴν καὶ ἰδρυσιν ὑπὲρ νοῦν ἔστι καὶ πᾶσαν οὐσίαν καὶ γνῶσιν· οἶον, εἰ τὴν ὑπερούσιον κρυφιστήτα Θεόν, ἢ ζῶην, ἢ φῶς, ἢ λόγον ὀνομάσαιμεν, οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν ἢ τὰς ἐξ αὐτῆς εἰς ἡμᾶς προσγομμένας δυνάμεις. ἐκθεωτικὰς, ἢ οὐσιαστικοὺς, ἢ ζωογόνους, ἢ σοφοδῶρους, αὐτῆ δὲ κατὰ τὴν κασῶν τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν ἀπόλυτον ἐπιβάλλομεν, οὐδεμίαν ὀρώμεντες θέωσιν, ἢ ζῶην, ἢ οὐσίαν, ἢ τις ἀκριβῶς ἐμπερηθῆς ἔστι τῇ πάντων ἐξηρημένη κατὰ πᾶσαν ὑπεροχὴν αἰτία. Ἐἴτα μεταξὺ πάλιν δι' ἄλλων τιμῶν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν διὰ σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ θείαν οἰκονομίαν θεολογήσας, ἐπάγει· κάκεινα· Ταῦτα δὲ ἡμῖν τε ἐν ἄλλοις ἱκανῶς εἰρηται, καὶ τῷ κλεινῷ καθηγημόνι κατὰ τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ στοιχειώσεως ὑμνηται λίαν ὑπερφῶς. Ἄπειρ ἕκείνος, εἴτα πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων παρελήφην, εἴτε καὶ ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν λόγων ἐρεύνης συνεώρακεν, ἐκ τῆς πολλῆς περὶ αὐτὰ γυμνασίας καὶ τριβῆς, εἴτε καὶ ἐκ τινος ἡμῶν ἡμετέρας ἐπιπνοίας, οὐ μόνον μαθῶν, ἀλλὰ καὶ παθῶν τὰ θεῖα, κάκ τῆς πρὸς αὐτὰ συμπαιδείας, εἰ οὕτω χρῆ φάναι, πρὸς τὴν ἀδελφικὸν αὐτῶν καὶ μυστικὴν ἀποτελεσθεῖς ἔνωσιν καὶ πίστιν.

Τὸ μὲν οὖν ἡνωμένον καὶ διακεκριμένον τῆς θεότητος, κατὰ ταύτης φημὶ τὰς φυσικὰς αὐτῆς δυνάμεις, καὶ μεταδόσεις, καὶ προόδους, καὶ μετοχὰς, καὶ προνοίας, καὶ ἀγαθότητας, καὶ δωρεὰς, τούτοις καὶ γὰρ ὁ θεολόγος περιεκτικῶς, καθάπερ ἠκούσαμεν, ὑμνεῖ πᾶσιν ἑμοῦ τοῖς ἱεροῖς ὀνόμασι τὰ τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα, καὶ τὰς ἐνεργείας, ἃ δὴ καὶ κατὰ μέρος ἐξῆς ὑμνήσει· καὶ θεολογήσει, καὶ οἰκειῶς τε καὶ θεοπροπειῶς τὴν ἀνάλογον καὶ συμφυᾶ προσαρμόσει θεωνυμίαν ἐκάστῳ, τοῦτο καὶ γὰρ ὁ σκοπὸς αὐτῷ τοῦ παρόντος βιβλίου, αὐτόθεν ἔστι λαθεῖν, ἐκ τῶν ἔδη ῥηθέντων αὐτῷ. Τὰ ἡνωμένα καὶ γὰρ, φησὶ, τῆς ὅλης θεότητος εἰσι, τὸ θεράγαλον, τὸ ὑπερέθεον, τὸ ὑπερούσιον, τὸ ὑπερέζωον, τὸ ὑπερέσοφον. Καὶ μετ' ὀλίγον· Καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἀγαθοπροπεῶν αὐτῆς· δωρεῶν ἢ πάντων ἀγαθῶν αἰτία κατονομάζεται. Ἐν δὲ γε τῇ ἀρχῇ τοῦ περὶ ἡνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας τοιούτου φημὶ τοῦ λόγου οὕτω πῶς φησὶ· Τοῦτο μὲν οὖν καὶ ἐν ἄλλοις ἐξετασθὲν ἡμῖν ἀποδίδεται, τὸ πᾶσα· δεῖ τὰς θεοπροπειῖς θεωνυμίας οὐ μερικῶς, ἀλλ' ἐπὶ κτῆ

δης, καὶ παντελοῦς, καὶ ὀλοκλήρου, καὶ πλήρους θεότητος ὑπὲρ τῶν λόγων ὑμνεῖσθαι. Πάλιν, καὶ ἴνα συλλήβδη φαίη τις, αὐτῆς ὁ θεολογικὸς λόγος ἐφη· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἡμῶν. καὶ. Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ ἑμαῖ ἐστι, καὶ. Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ. Καὶ αὐθις· ὅσα ἔστι τοῦ Πατρὸς, καὶ αὐτοῦ τῷ θεοπροπειῶ Πνεύματι κοινωνικῶς καὶ ἡνωμένως ἀνατίθησι. Καὶ μετ' ὀλίγον· Ὅποιαν ἀναπτύξει θεωνυμίαν εὐκρινῆ ἐγχειρήσομεν, ἐπὶ τῆς ὅλης αὐτῆν θεότητος ἐκλήπτει. Οὕτω μὲν οὖν τὴν τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ ἔνωσιν ὁ θεολόγος ὑπέδειξεν, ὡς ἐν βραχί' καὶ ἡμᾶς δεῖται, ἀμέριστα καὶ κοινὰ ταῦτα φήσας τῆς θεαρχικῆς Τριάδος. Οὐ γὰρ τὸ μὲν τοῦδε τοῦ θείου προσώπου, φησὶ, τὸ δὲ τοῦδε, ἀλλὰ κοινῶς, καὶ ἡνωμένως, καὶ ὀλικῶς, καὶ ἀδιαι-

ρίτως πάντων ἑμοῦ πάντα, ὡς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ μὴ περὶ τῆς ὅλης θεότητος φαίη τις ταῦτα εἰρηθεῖν, φησὶν ὁ αὐτῆς, βλασφημεῖν καὶ ἀκοσχίζειν ἀθέσμως τολμᾶ τὴν ὑπερηνωμένην ἐνάδα. Καὶ αὕτη ἔστι, καθάπερ εἰρηται, ἢ κατὰ τὰς ἐνεργείας ἡνωμένη θεολογία τῆς θεότητος. Καὶ τὸ διακεκριμένον δ' ὡσαύτως ἠκούσαμεν ταύτης, εὐδισκρίτως τοῦ θεολόγου καὶ σαφῶς καὶ εὐτάκτως ὀροθετήσαντος κατὰ τὴν ὑπόθεσιν. Θεία καὶ γὰρ, φησὶ, διάκρισις ἔστιν ἢ ἀγαθοπροπεῖς προόδους τῆς ἐνώσεως τῆς θείας, ὑπερηνωμένη· αὐτῆν ἀγαθότητι πληθυνούσης τε καὶ πολυπλασιαζούσης. Καὶ πάλιν· Πάντα γὰρ τὰ θεῖα καὶ ὅσα ἡμῖν ἐκπέφονται ταῖς μετοχαῖς μόναις γινώσκεται. Ἀυτὰ δὲ ὅποια ποτὲ ἔστι κατὰ τὴν οἰκειαν ἀρχὴν καὶ ἰδρυσιν, ὑπὲρ νοῦν ἔστι καὶ πᾶσαν οὐσίαν καὶ γνῶσιν. Καὶ μικρῶν προλίων· Μετὰ τὴν σεπτήν δηλαδὴ τοῦ θείου ἱεροθείου θεολογίαν διάκρισιν, φησὶν, θείαν εἶναι φαιμεν, ὡς εἰρηται, τὰς ἀγαθοπροπεῖς τῆς θεαρχίας προόδους. Δωρουμένη γὰρ πᾶσι τοῖς οὔσι, καὶ ὑπερέχουσα τὰς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν μετουσίαν. ἡνωμένως μὲν διακρίνεται, πληθύνεται δὲ ἐνικῶς, καὶ πολλαπλασιάζεται ἀνεκφοιτήτως.

Καὶ τοῦ πέμπτου δὲ κεφαλαίου τοῦ παρόντος ἀρχόμενος βιβλίου, καὶ περὶ τοῦ ὄντος μέλλων θεολογεῖν, τῷ λόγῳ σκοπὸς, φησὶν, οὐ τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν, ἢ ὑπερούσιος ἐκωσινεῖν· ἔρρητον γὰρ τοῦτο, καὶ ἀγνωστὸν ἔστι, καὶ παντελῶς ἀνέφαντον, καὶ αὐτὴν ὑπεράσιν τὴν ἔνωσιν· ἀλλὰ τὴν οὐροτοῦν εἰς τα ὄντα πάντα τῆς θεαρχικῆς οὐσιαρχίας πρῶτον ὑμνεῖσαι, καὶ ἄλλα, ὅσα παρὰ τοῦ θεολόγου τούτου λαθόντες ἡμεῖς ἐν τῷ τρίτῳ φθάσαντες ἤδη κτεστρώσαμεν λόγῳ, ἤνικα δὴ καὶ τὰ περὶ θείας δυνάμεως· ἐξακοῦμεν. Νῦν δὲ σκοπεῖν, οἶμαι, δεῖ πρὸ τῶν ἄλλων, τίνες οἱ διδασκόντες οὗτοι, καὶ θεολογοῦντες ταυτὶ, καὶ πόθεν ἔχουσι τὰ τοιαῦτα μαθόντες, καὶ εἰ δεῖ πισθεῖσθαι τούτοις ἀναμφιδόλως, ἢ μὴ. Πρῶτον μὲν οὖν τοσαύτη τίς ἐστὶν ἢ τῶν ἀνδρῶν ἀρετῆ, καὶ σοφίας, καὶ θεολογικῆς ἐπιστήμης, καὶ θεωρίας, καὶ τὸ διδασκαλικὸν μετὰ τοῦ· ἐγκρίτους τῶν ἀποστόλων κατὰ πάντων σχεδὸν κράτος, ὃ δὴ καὶ ἀρχόμενος εἶπον τοῦ λόγου, ὡς εἰ καὶ μὴ τὸ μαθητεῦσαι τοῖς κορυφαῖοις τῶν ἀποστόλων καὶ

προβουχοι τούτοις προσήν και την τῶν ἐκκλησιῶν ἱερὰν προστασίαν τε και δημαγωγίαν ὅπ' αὐτῶν πιστευθῆναι, και ἀποστολικὸν μὲν θραμεῖν δρόμον και ἀμφοτέρους, ἐὼν ἕτερον δὲ τούτων ὑπερβολῇ προθυμίας ὑπερβρίον γεγονότα και πρὸς Ἰταλοῦς τε και Γάλλους ἐλαύνοντα, μαρτυρικὸν ἐπὶ πᾶσι δι' αἵματος ἀναδήσασθαι στέφανον, διὰ γε τὰ προβήθηέντα μόνα, τοῖς ἄκροις τῶν θεολόγων και διδασκάλων συναριθμεισθαι δεῖν εἶναι τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Νῦν δὲ πρόσσεστιν ἐκείνοις και ταῦτα, οὕτω τοι μεγάλα, και θαυμαστά, και πλείστου παρὰ πᾶσιν ἄξια λόγου, μᾶλλον δὲ και λόγου και θαύματος κρείττω, τῷ καινῷ φημι συνδυασμῷ, και τῇ πρὸς ἐκεῖνα συνδρομῇ και ἐνώσει, ὡς καὶ μόνων τῶν ὀνομάτων και τῆς προσηγορίας αἰδέσιμοι και ὑπερφυεῖς τινες εἶναι τοῖς πᾶσι, και την τούτων ἱερὰν θεολογίαν τε και τὰ δόγματα Θεοῦ φωνὰς ἀντικρυς, και λόγια δευτέρα και νενομίσθαι, και ὠνομάσθαι τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ θεολόγοι, ὡς ἐξ ὀνύχων φασὶ δεῖξαι τὸν λέοντα, και οὐδένα τῶν εἰσεσθῶν ἀντερεῖν ὀμίμῃ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν εἰρημένους· πρὸς δὲ τούτῳ κάκεινο δεῖ συνορᾶν, ὅπως τε και ὅθεν ἔχουσιν ἐκεῖνοι τὰ θεῖα και ὕψηλά ταῦτα μαθόντες. Καίτοι γε και περίττον πως ἦν και τῆς χρείας ἐξω τὸ ταῦτα ζητεῖν περὶ τῶν τοιούτων, ἕως ἂν ὀμιλητῆς αὐτοῖς εἰδῶμεν Παύλου και Ἰωάννου τῶν ἄκρων Χριστοῦ ἀποστόλων, και θεολόγων, ὧν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπων ἡ κλησίς τε και τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως τε και ὀμιλίας Χριστοῦ. Ἐπει δὲ οὐδὲ τούτο διδάξαι παρήκαν οἱ θεολόγοι, σκοπῶμεν και τοῦτο.

Τρισσῶς φησι κατὰ τρόπους και λόγους τρεῖς ὁ ἱερὸς Διονύσιος αὐτὸν τε και τὸν κλεινὸν Ἰερόθεον τῆν θείαν ταυτηνὴν μνηθῆναι θεολογίαν, καθάπερ ἠκούσαμεν ἡδῆ· ἐνὶ μὲν τῷ τῶν ἄκρων ἀποστόλων ἐκείνων ὀμιλητῆς αὐτοῖς χρηματίζεται, και τοῦτ' ἐστὶν ἀκούειν ἐν ταῖς θεολογίαις αὐτοῦ, πυκνὰ τοὺς ὀποστόλους και διδασκάλους προϊσταμένον, και τὰς ἱερὰς παραδόσεις ἐκείνων, και νῦν μὲν ὀνόματι κοινῷ θεολόγους, και ἀποστόλους, και ἱερομύστας, και καθηγητὰς, και ἱερὸν διδασκάλους ἀποκαλοῦντος, νῦν δὲ και ὀνομαστί, και μάλιστα Παύλου τοῦ κορυφαίου τῶν διδασκάλων, μετὰ πλείστης ὀσης· τῆς ἀξιώσεως μεμνημένου· δευτέρῳ δὲ τῷ ἐκ τῶν θείων ἀεὶ Γραφῶν, και τῶν ταῦταις ὀκούωντων ὀρμᾶσθαι, και μηδὲν ἐπιχειρεῖν, μηδὲ λογίζεσθαι μηδοτιοῦν παρὰ τὴν τῶν λογίων ἀκολουθίαν τε και θεολογίαν. Ἔστω και γὰρ ἡμῖν και νῦν, φησὶν, ὁ τῶν λογίων θεσμὸς προδιωρισμένος τῇ τῆν ἀλήθειαν ἡμᾶς καταδήσασθαι τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων, οὐκ ἐν πειθίς σοφίας ἀνθρωπίνης λόγους, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει τῆς πνευματικῆς τῶν θεολόγων δυνάμεως. Καὶ αὐθι· Καθόλου τοιγαροῦν οὐ τοιμητέον εἰπεῖν, ὅτε μὴ ἔνοησαι τι περὶ τῆς ὑπερουσίου και κρυφίας θεότητος παρὰ τὰ θεωδῶς ἡμῖν ἐκ τῶν θείων λογίων ἐκπεφασμένα. Καὶ πάλιν· Τὰ δὲ ἄρρητα σώφροσι σιγῇ τιμῶντες, ἐπὶ τῆς ἐλαμπούσας ἡμῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις αὐγάς ἀνατεινόμεθα, και πρὸς αὐτῶν φωταγωγούμεθα, πρὸς τοὺς θεαρχικῶς ὀνομασθῆναι ὅπ' αὐτῶν ὑπερκοσμίως

ἄφωτιστόμενοι, και πρὸς τὰς ἱερὰς ὀμολογίας τυπούμενοι, πρὸς τὸ και ὀρᾶν τὰ συμμέτρως ἡμῖν δι' αὐτῶν θεωρούμενα θεαρχικὰ φῶτα, και τῆν ἀγαθόδοτιν ἀρχὴν ἀπάσης ἱερᾶς ὀμνεῖν, ὡς αὐτῇ περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις παραδίδωκεται. Καὶ πάλιν· Εἰ μὲν γὰρ ἐστί τις ὀλων ὁ τοῖς λογίοις ἀντανιστάμενος, πόρῳ που πάντως ἐσται και τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας, και εἰ μὴ τῆς ἐκ τῶν λογίων αὐτῷ θεοσοφίας μέλει, πῶς ἂν ἡμῖν μελήσῃ τῆς ἐπὶ τῆν θεολογικὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ χειραγωγίας; Εἰ δὲ εἰς τὴν τῶν λογίων ἀλήθειαν ἀποσκοπεῖ, τούτῳ και ἡμεῖς κανόνι και φωτὶ χρώμενοι, πρὸς τὴν ἀπολογίαν, ὡς ὀδὸν τέ εἰσμεν, ἀκλινῶς βαδιούμεθα.

Και μακρὸν ἂν εἴη, και τῆς ὀρας ἐξω, τὰ τοῦ θεολόγου τούτου πάντα νῦν ἐξῆς καταλέγειν, ὅπως τε και ὅπου τῶν θείων Γραφῶν ἐν ταῖς αὐτοῦ μεμνημένους εἴη θεολογίας τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ πάσης ὀμοῦ πραγματείας ὅπ' ἔβην ἄπασι προκειμένης, και τῆν τῶν εὐαγγελίων, και ἀποστόλων και προφητῶν συμφωνίαν, και ῥητῶ φημι, και διανοίαν, και πᾶσιν ὀς ἐξεσσι, λαμπρῶς ἀνακηρυττούσης. Λοιπὸν ἐπὶ και τρίτον αὐτοῖς ἐσσι πρὸς τὴν τῆς ὑπερφυοῦς θεολογίας μυσταγωγίαν, ᾗ δὲ και τῶν πλείστων ὑπερέχοντες διδασκάλων, τοῖς οἰκείοις μυσταγωγοῖς τε και κορυφαίοις ἀμιλλῶνται τῶν ἀποστόλων, ἡ καινὴ τῶν μυστηρίων ἄνωθεν ἀποκαλύψις δι' ἰλλάμψους ἱερᾶς φημι και γνώσεως ἀγνώστου, και ἐνώσεως νεορᾶς ὑπερφυοῦς τε και ἀπορῥήτου, καθ' ἣν ἀποκαλύπτεται τὰ μυστήρια τοῖς θεοειδέσιν. Ἦν ὁ σοφὸς Διονύσιος ἐν μὲν τοῖς φθάσσει διδάσκων, καθάπερ ἠκούσαμεν, περὶ μὲν αὐτὸς αὐτοῦ, Ἄλλὰ τούτων μὲν, φησὶ, τῶν ἐνώσεων τε και διακρίσεων, ὅσα ἐν τοῖς λογίοις θεοπρεπεῖς αἰτίας εὐρήκαμεν, ἐν ταῖς θεολογικαῖς ὀποτυπώσεσιν ἰδῆ περὶ ἐκάστου διαλαβόντες, ὡς ἐφικτὸν ἐξεθέμεθα, τὰ μὲν ἀνελίζαντες τῷ ἀληθεῖ λόγῳ, και ἀναπτύξαντες, και τὸν ἱερὸν και ἀνεπιόλωτον νοῦν ἐπὶ τὰ φανὰ τῶν λογίων θεάματα προσαγόντες, τῆς δὲ ὡς μυστικοῖς κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν ὑπὲρ νοεράν ἐνέργειαν ἐπιβαλόντες. Ἦν δὲ τῷ ἐδδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου περὶ τῶν αὐτῶν τοῖδδε φησὶ· Καὶ ἐκ τῶν ὀντων ἀπάντων ὁ Θεὸς ὀμνεῖται, κατὰ τὴν πάντων ἀναλογίαν ὧν ἐστιν αἰτιος, και ἐστιν αὐθις ἡ θεοτάτη Θεοῦ γνώσις ἡ δι' ἀγνώσις γινωσκομένη κατὰ τὴν ὑπὲρ νοῦν ἔνωσιν, ὅταν ὁ νοῦς τῶν ὀντων πάντων ἀποστᾶς, ἐπειτα και αὐτὸν ἀφελίς, ἐνωθῆ ταῖς ὑπερφυοῖς ἀκτίσιν, ἐκείθεν και ἐκεῖ τῷ ἀνεξερευνητῷ βᾶθει τῆς σοφίας καταλαμπόμενος. Περὶ δὲ γε τοῦ θείου Ἰερόθεου ταῦτα φησὶν· Ἔτε πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων παρελήφην, εἴτε και ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν λογίων ἐριῦνης συνεώρακεν, ἐκ τῆς πολλῆς περὶ αὐτὰ γυμνασίας και τριβῆς, εἴτε και ἐκ τινος ἐμυθῆθε θειοτέρας ἐπιπνοίας, οὐ μόνον μαθῶν, ἀλλὰ και παθῶν τὰ θεῖα, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ συμπαιθείας, εἰ ὅτω χρῆ φάναι, πρὸς τὴν ἀδίδακτον αὐτῶν, και μυστικὴν ἀποτελεσθεῖς ἔνωσιν και πίστιν. Τούτων οὕτως ἔχόντων, και τοιαύτης μὲν τῆς ἱερᾶς ὀσης θεολογίας, και τῶν μυστηρίων, περὶ ὧν σκοπούμεθα νῦν, τοιούτων δὲ και τῶν θεολόγων τυττωνὴν και κηρύκων, τηλικαύτης δὲ και

τῆς μυσταγωγίας, μεθ' ἧς ἐπὶ τοὺς λόγους ἦλθον ἀ-
 τεῖ τούτους, ἀξιώσωμεν νῦν ἡμεῖς τοὺς περὶ τὸν φιλό-
 σοφον Γρηγορᾶν, τί περὶ τούτων ἀξιοῦσιν εἰπεῖν. Εἰ
 μὲν γὰρ παύονται τούτοις τε τοῖς ἡδὴ ῥηθεῖσι, καὶ
 πᾶσιν ἐξῆς ὅσα περὶ τῶν αὐτῶν οἱ Πατέρες οὗτοι τῆς
 Ἐκκλησίας κατὰ μέρος θεολογοῦσι διὰ παντός τοῦ
 βιβλίου, ἔχομεν τὸ ζητούμενον ἤδη, καὶ οὐδὲ πυ-
 κτιῶν, οὐδὲ λόγων ἐτέρων σχεδὸν χρῆσιμα. Αὐτὸ γὰρ
 τοῦτο, καὶ οὐκ ἄλλο σκοπὸς ἐστὶ τοῖς θεολόγοις τού-
 τοις ἐν τῷ παρόντι φημι τῶν θείων ὀνομάτων βι-
 βλίω, τὸ περὶ τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ θεολογεῖν, καὶ
 τὸ ἠνωμένον ὁμοῦ καὶ διακεκριμένον αὐτῶν πρὸς τὴν
 θείαν φύσιν εἰπεῖν, καὶ ὀνομάσαι, καὶ ἀνυμῆσαι,
 καὶ διδάξαι καθάπερ ἐδιδάχθησαν ταῦτα τὴν Χριστοῦ
 Ἐκκλησίαν, περὶ ὧν δῆπου καὶ ἡμεῖς νῦν σκοποῦ-
 μεν· εἰ δ' ἀπιστοῦσιν, οὐ πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ πρὸς
 πᾶσαν ἡμῶν τὴν εὐαγγελικὴν, καὶ ἀποστολικὴν τε
 καὶ προφητικὴν θεολογίαν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ τε
 καὶ τούτοις λαλήσαντα Θεὸν, τὰ τῆς ἀπιστίας
 καθαρῶς διαβαίνει. Καὶ τίς ἐστὶ πρὸς γε τοὺς τοιού-
 τους λόγους ἡμῖν, καὶ ταῦτα περὶ τοιούτων; Ἄ
 γὰρ, φησὶν, ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ,
 τοῖς γοῦν ἀπιστοῦσι περὶ τῆς θλιγῆς θεότητος, ὅτι καὶ
 μονὰς ἐστὶ, καὶ τριάς, καὶ ὅτι κατ' ἐκεῖνο μὲν ὑπερ-
 φυσῶς τε καὶ ἀρρήτως ἦνται, κατὰ τοῦτο δὲ διαι-
 ρεῖται ἀδιαιρέτως, καὶ ἔστιν ὑπὲρ πάντα λόγον ὁμοῦ
 ἐν αὐτῇ ἢ τε διάκρισις, καὶ ἡ ἔνωσις, καὶ ὅτι μόνη
 πηγὴ τῆς ὑπερουσιου θεότητος ὁ Πατήρ, καὶ τὰ τῆς
 ὑπερουσιου θεογονίας οὐκ ἀντιστρέφει πρὸς ἄλληλα,
 καὶ ὅσα τούτους ἀκολουθῶσι οἱ θεολόγοι φασί, τοῖς οὖν
 ἀπιστοῦσι τῇ περὶ τῆς ὑπερουσιου οὐσίας καὶ τῶν
 ταύτης θεαρχικῶν ὑποστάσεων ἀποστολικῇ παραδό-
 σει τε καὶ θεολογίᾳ, πῶς ἂν τις περὶ τῶν φυσικῶν
 τοῦ Θεοῦ διαλέγηται, καὶ τὸ πρὸς τὴν ὑπερφυσί-
 ας φύσιν ἠνωμένον τε καὶ διακεκριμένον αὐτῶν μετὰ τῶν
 ἀποστολικῶν τούτων ἀνδρῶν θεολογῇ; Τούτο καὶ γὰρ
 ἂν εἴη τὸ καθ' ὕδατος γράφειν, ἢ διανεύειν τυφλῷ.
 Εἰ δὲ ἐκείνη μὲν φασὶν ἴσως τῇ θεολογίᾳ πιστεύειν,
 ταύτη δὲ οὐδαμῶς, πρῶτον μὲν οὐδὲ πιστεύειν ὅπως
 αὐτοῖς; Ἐξοστὶν ἀδύνατα λέγουσι, καὶ σοφισμένους
 προφανῶς τοὺς ἀκροατὰς· φύσιν γὰρ ἄνευ τῶν αὐτῆς
 φυσικῶν οὐδὲ ἐν λογισμοῖς γοῦν δυνατὸν ἀναπλάσαι
 καὶ ὑποστήσασθαι· τὰ δὲ φυσικὰ κατάλληλα δεῖ πε-
 φυκῆναι τῇ πηγαζούσῃ φύσει, ἐν' αὐτῷ τοῦτο καὶ φυ-
 σικὰ τυγχάνοιεν ὄντα, καὶ καταλλήλως δι' αὐτῶν ἐν-
 εργεῖν τὴν φύσιν· ἔπειτα δὲ πῶς ἐν ἐκείνοις μὲν φασὶ
 τοῖς πρώτοις, Ἰεροθέω τε καὶ Διονυσίῳ, θεολογοῦσι
 πισθεσθαι, καὶ ταῦτα περὶ τοιούτων εἰποῦσιν, ὧν
 οὐδὲ ἀρχὰς ἐστὶν εὑρεῖν οὐδὲ παραδείγματα, ἀλλὰ
 πίστεως δεῖ μόνης, καὶ ὑπακοῆς, εἰ μὴ μέλλοι τις
 ἔξω τοῦ λόγου καὶ τῆς θείας τρέχειν διδασκαλίας,
 ἐν δὲ τοῖς δευτέροις τούτοις, περὶ ὧν νῦν ἡμῖν ὁ
 λόγος, μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἐνστάσεως ἀπειθεῖν,
 ὅπου καὶ ἀρχὰς ἐνὶ τῶν λόγων εὑρεῖν, καὶ φυσικὴν
 ἀκολουθίαν τινά, καὶ παραδείγματων ἀμηγάπη βοή-
 θειαν; Εἰ μὲν γὰρ ἐν ἐκείνοις μόνοις τοῖς πρώτοις
 Διονυσίῳ τε καὶ Ἰεροθέῳ ἀποστόλων εἰσι φοιτη-
 τὰι καὶ διδάσχοι, καὶ τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγοί,
 ἢ περὶ ἐκείνων μόνων ἀληθῆναι τὰς παραδόσεις,

καὶ τὰς θεοπνεύστους τῶν λογίων μαρτυρίας, καὶ
 δὴ καὶ τὰς ἱερὰς ἀποκαλύψεις φασί, περὶ δὲ τῶν
 δευτέρων τούτων οὐδὲν τι τῶν εἰρημένων οὐδοτιῶν,
 ἔστω ταῦτα κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον, καὶ πιστευέ-
 σθωσαν μὲν ἐν ἐκείνοις, ἀπιστεῖσθωσαν δ' ἐν τού-
 τοις καθ' ὁμᾶς οἱ κοινοὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι·
 φείδομαι γὰρ τι πλέον εἰπεῖν· εἰ δὲ ὅσπερ ἐν ἐκεί-
 νοις, οὕτω καὶ τούτοις, καὶ ἀποστόλων εἰσὶν ἀκροα-
 τὰι, καὶ διδάσχοι, καὶ θεολόγοι, καὶ διδασκάλων
 ἄκροι, καὶ τῶν λογίων πᾶσαν ὁμοῦ θεολογίαν μα-
 θόντες ἔχουσι, καὶ περὶ πάντων ὡσαύτως τὴν ἀνω-
 θεν ἀποκαλύψιν καὶ τὴν ἀρρήτην μυσταγωγίαν δε-
 ξάμενοι, καὶ μαθόντες, καὶ παθόντες ἐκεῖνα, καὶ
 διαστολή τις ἐν ἐκείνοις καὶ διαίρεσις οὐδαμοῦ,
 τίς ἢ καινὴ καὶ παράλογος αὐτῆ τάλμα, ὡς νῦν μὲν
 αὐτοὺς τοῖς διδασκάλοις τε καὶ τοῖς θεολόγοις ἐγκρί-
 νειν, νῦν δὲ τοὺς αὐτοὺς διαγράφειν μετὰ πολλῆς τῆς
 ἐξουσίας, καὶ τοτὲ μὲν Ἰεροθέου τε καὶ Διονυσίου
 μετὰ τῶν ἀποστόλων τε καὶ θεολόγων ἱστᾶναι, καὶ
 διδασκάλους εἶναι καὶ κήρυκας τῶν ὑπερφυσιστάτων
 περὶ Θεοῦ λόγων, ἂν καὶ τὰ ὁμῶν θεολογῶσι δο-
 κοῦνται, τοτὲ δὲ ὑπερορίαν αὐτῶν τε καὶ τῆς αὐτῶν
 καταψήφισσθαι θεολογίας, εἰ μὴ ταῖς ὑμετέροις
 συμπεριφέροιεντο δόξαις; Ἡ γὰρ καὶ τούτοις τε κά-
 κεινοις ἀληθεῖς οἱ διδάσκαλοι, καὶ δεῖ τὸν ἀληθῆ
 τοῦ εὐαγγελίου μύστην ὡσαύτως ἐν ἀμφοτέροις αὐ-
 τοῖς πείθεσθαι, ἢ ψευδεῖς καὶ κατ' ἄμωφ, καὶ δεῖ
 καὶ κατ' ἄμωφ τοῦτοισ ἀπειθεῖν· οὐ γὰρ δὴ τοῦτο
 κάκεινόν γ' ἂν εἴη, τὸ θάτερον μὲν φημι ψευδεσθαι,
 θάτερον δὲ ἀληθεῖν, ἐκεῖ οὕτω που καὶ τὴν ἀν-
 εἴφασιν συμφωνεῖν ἂν εἴη πρὸς ἑαυτὴν. Ἄλλως τε
 καὶ τὸ τῷ διδασκάλῳ νῦν μὲν ἔκασθαι νῦν δ' ἀντι-
 λέγειν ἐθέλειν, καὶ ταῦτ' ἐν τοῖς ἀξιώμασι, μαθη-
 τοῦ γε οὐκ ἂν εἴη. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν οὐ μυσταγω-
 γουμένου καὶ τυπουμένου, τὸν δὲ μυσταγωγὸν καὶ
 τὸν κανόνα μᾶλλον πρὸς ἑαυτὸν ἔλκοντος, καὶ
 τὰς πηγὰς ἀνω ποταμῶν χωρεῖν καλεῖοντος ἀντι-
 κρυς.

Εἰ δὲ δὴ λέγοιεν οἱ περὶ τὸν φιλόσοφον αὐτίς, ὡς
 ἐκείνη μὲν ἢ περὶ μοναρχίας, καὶ δὴ καὶ τῶν τριῶν
 θεαρχικῶν ὑποστάσεων θεολογία, παρὰ τῇ θείᾳ κη-
 ρύττειται πάσῃ Γραφῇ, καὶ οὐδεὶς ὅστισοῦν ἐστὶ τῶν
 πιστῶν, ὃς ἀντιλέγει, ἢ γοῦν ἀμφοσθητεῖν ὅπως περὶ
 τῶν ἀξιωμάτων ἐθέλει, τὰ δὲ περὶ προόδων ταυτῶν καὶ
 ἐνεργειῶν τε καὶ μεταδόσεων καὶ διαφορᾶς φύσεως
 θείας, καὶ φυσικῶν ιδιωμάτων, καὶ ὅσα τούτων ἐξῆς
 ὁμᾶς αὐτοὺς λέγειν φατὲ, ταῦτα τοίνυν οὐκ ἐστὶ λα-
 θεῖν ὡσαύτως ἐκ τῶν θείων Γραφῶν. Καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ ἡμεῖς ἀντιλέγομεν τούτοις, ἔξω τοῦ καθ' ἡμᾶς λό-
 γου δοκοῦσι, ψεῦδος καὶ τοῦτο. Περὶ μὲν γὰρ τῆς
 παλαιᾶς πάσης Γραφῆς, Μωσείως φημι, καὶ τῶν κα-
 θεῆς προφητῶν, οὐδὲ ἐστὶν εἰπεῖν ὅσον τὸ τῆς Τριάδος
 ἀπέκρυψαν μυστήριον, σφόδρα δεδοικότες τὸ περὶ τὴν
 πολυθεῖαν εὐπερίτρεπτον καὶ λίχνον τῶν Ἰουδαίων,
 καὶ διὰ τοῦτο, καὶ τὸ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος
 εἰς ἐστὶ, καὶ, Κύριος ὁ Θεός μόνος, καὶ, Ἐγὼ Θεός
 πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἡμοῦ οὐκ
 ἐστὶν, ἐκ προσώπου δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα καλῶ
 παρ' ἐκείνοις, καὶ τὰ παρακλήσια τούτοις. Οὐ μὴν

οὐκ ἀπὸ κρυπτοῦ, τὸ τῆς μίσεως φημι θεότητος καὶ τῆς ἀ-
 μοναρχίας ἐστι βητικῶς ἐκείθεν λαβεῖν, καθάπερ νῦν
 παρ' ἡμῶν πολιτεύεται καὶ κηρύττεται. Ποῦ γὰρ οὐ-
 σίας ἐκεῖ θείας, ἢ φύσεως λόγου καὶ ὄνομα; οὐσα
 γὰρ καὶ ὑποστάσεις Θεοῦ ἀλλήλοισι συγχέκρανται,
 ὡς ἐκείνην ταύτας, καὶ ταύτας ἐκείνην εἰσφέρειν
 κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, καὶ τούτων σιωπωμένων ἀν-
 θις ἐξ ἀντιστρόφου αἰωπᾶσθαι κάκαίνην, ὥσπερ καὶ
 ταύτης μὴ λεγομένης, μηδὲ ἐκείνας ἐξ ἀνάγκης λα-
 λείσθαι. Καὶ οὐ τοῦτο φημι νῦν, ὅτι μονίδια τε καὶ
 τριάδα τὸν Θεὸν ὁ φύμι οὐκ ἔγνω καὶ οἱ προφήται·
 πῶς γὰρ οἱ μὴ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ
 Χριστὸν ἱερὸν μυστήριον ἅπαντες οὕτω καὶ γινώτες
 τραγῶς, καὶ κηρύξαντες, μᾶλλον δὲ καὶ δι' αὐτὰ
 ταῦτα, φημι δὴ τὰ τῆς χάριτος, καὶ παραλήθοντες εἰς
 ἐκθρόπωσησιν τότε καὶ εὐνοίαι, καὶ εὐνοίαι καὶ παρα-
 λήθοντες μυστικῶς γεγονότες τοῦ μέλλοντος; ἀλλ'
 ἐκεῖνο φημι τέως, ὡς αἰνιγματωδῶς τε καὶ συγκε-
 κλυμένως ἠρῆθη τοῖς ἀρχαίοις ἐκεῖνα, ὡς μηδὲ
 τῶς ἀκούοντας καὶ ὁρῶντας ἔχειν εἰδέναι πάντας
 ἀπλῶς τῶν μυστηρίων τῆν ἰσχύαν. Καὶ εἰ χρὴ λέ-
 γειν, ὅπου γε καὶ μέχρι τῆς σήμερον Παῦλος φησὶν
 ὁ μέγας περὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν ἐκείνων,
 « Ἦν ἴκα ἀν ἀναγινώσκηται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπι
 τῆν αὐτῶν κεῖται καρδίαν ἡν ἴκα δὲ ἀν ἐπιστρέψῃ
 πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα; » Ἀλλ'
 ὡδὲ ἐκ τῶν Εὐαγγελίων τε καὶ τῶν ἀποστόλων οὕτω
 βητικῶς ἐστὶ λαβεῖν τὴν τῆς μονάδος τε καὶ τριάδος,
 οὐσίας τε καὶ ὑποστάσεων, καὶ τῶν ἐπομένων τού-
 τος πᾶσαν θεολογίαν, ὡς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κηρύττε-
 ται νῦν. Ποῦ γὰρ παρ' ἐκείνοις βητικῶς; καίμενον, ὅτι
 ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ἢ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ; Ποῦ δὲ ὅτι Θεὸς
 εἰς τὰ τρία, ποιητῆς ἀοράτων τε καὶ ὁραμένων ἀπά-
 σης κτίσεως, καὶ ὅτι Θεὸς μὲν εἰς τὰ τρία σὺν ἀλλή-
 λωι νοούμενα, Θεὸς δὲ ὡσαύτως τέλειος ἕκαστον
 κατ' ἑαυτὸν θεομορφόμενον, ὁ αὐτὸς μονὸς ἀδιαίρετος
 καὶ τριῶν ἀσύγχυτος, τὸ μὲν διὰ τὴν οὐσίαν, ἢ τὴν
 θεότητα, τὸ δὲ διὰ τῆς ὑποστάσεως ἢ πρόσωπον, τὸ
 παραδοξότατον, Θεὸς, καὶ Θεὸς, καὶ Θεὸς, ἀλλ' εἰς
 Θεὸς, καὶ οὐ τρεῖς, ἐπειδὴ μία ἐν πρῶτῳ ἢ θεότης;
 Πᾶσα τῶν Εὐαγγελίων ἢ ἀποστόλων βητικῶς τὸ τῆς
 ὑποστάσεως ἠκούσας ὄνομα; καὶ ὅτι μία μὲν οὐσία
 τὰ τρία, ὑποστάσεις δὲ τρεῖς; Ποῦ παρ' ἐκείνοις τὸ
 ἀναρχον, καὶ τὸ συνἀναρχον, καὶ τὸ συναϊδιον, καὶ
 τὸ ἑμορῶσιον, καὶ τὴν ἐν ἀλλήλοισι τῶν θεαρχικῶν
 ὑποστάσεων περιεμμερῶσιν, καὶ μονήν, καὶ ἰσχυαίαν
 εὐνοίαν λεγόμενα;

Εἰ δὲ πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ βλέψαις οἰκονομίαν
 καὶ τὰ ἐκεῖ μυστήρια, θέλωμαι μὴ καὶ ἀπιστήσῃ,
 πᾶσι ἐντυχῶν ἀθροῖσι τοῖς ἐκεῖ λαλουμένοις ἐνό-
 μασι, καὶ ταῖς λέξεσιν, ἄπερ ἢ τῶν πραγμάτων καὶ
 τῶν καιρῶν ἐξέυρα χρεια μετὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ
 τύπου; οἶοναι, καὶ κανόνας εὐσεβείας τοῖς πιστοῖς
 ἐνεχειρίσων. Εἰ δὲ τὰς τῆς πίστεως ἀρχὰς, καὶ τοὺς
 τῆς θεολογίας τραγεωμῶν θεμαλλοὺς ὁμοῦ πάντως, καί-
 τε, γε παρὰ τῶν λογίων βητικῶς οὐκ ἔχων οὕτως
 καίμενα, ὁμοῦ τῆ τῶν Πατέρων θεολογίᾳ τούτων
 φησὶ περὶ τοῦ παντός, τῶν ἀρχῶν ἀποστόλων

ἀροσάτας τε καὶ διαδόχους αὐτοὺς εἰθέως, διδασκα-
 λους τε τῆς Ἐκκλησίας πρώτους· εὐθὺς μετὰ τοὺς
 πρώτους ἐκείνους καὶ μύστας ἀκριβοῖς ἐξηγητὰς
 τῶν λογίων, καὶ δὴ καὶ ἀποκαλύψαι θείας ἐκείνη
 μαθόντας τε καὶ παθόντας, ὡς καὶ λόγια δευτέρα,
 καθάπερ ἐφθην εἰπών, τὴν αὐτῶν ἱερῶν προσειρη-
 θῆαι θεολογίαν, πῶς ἐν τῷ μέρει τούτῳ τῆς θεολο-
 γίας τοῖς αὐτοῖς οὐ θαρροῖς ὡσαύτως, καίτοι γε τῆν
 τῶν ἀρχῶν ἀποστόλων παράδοσιν, καὶ τὴν τῶν λο-
 γίων ἱερῶν μαρτυρίαν συνεχῶς ὑπὲρ τούτων ἀκῶων
 βῶντων, καὶ δὴ καὶ τὰς θείας ἀποκαλύψεις; Τούτῳ
 καὶ γὰρ αὐτῆς κατ' ἡμᾶς μόνον θεοσώφου διδασκα-
 λίας τε καὶ θεολογίας, καὶ τῆς ἀποστολικῆς παρα-
 δόσεως, ἀλλὰ καὶ λογισμῶν ἐστὶ πόρρω, καὶ εἰς αἰ-
 νιγμα πίπτειν δοκεῖ. Οἱ δὲ τοσοῦτον τῆ θεολογίᾳ
 θαρροῦσι τῇ αὐτῶν καὶ τῇ τῶν λογίων ἱερῶ ἐπι-
 στήμῃ, καὶ πρὸ τούτων τῶν καλῶς ὀδηγοῦντι καὶ
 φωτίζοντι Πνεύματι, ὡς καὶ τὴν μαρτυρίαν καὶ τὰς
 πίσταις ἐκείθεν ἐπάγειν τοῖς παρ' αὐτῶν εἰρημέ-
 νοις, καὶ πόρρω πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ λογισμοὺς
 ἀνθρωπίνους ἐλαύειν. Οὕτω καὶ γὰρ, φησὶν, ἡμεῖς
 τὰ θεία καὶ ἐνοῦν τῷ λόγῳ, καὶ διακρίνειν σταυρο-
 μεν, ὡς αὐτὰ τὰ θεία καὶ ἡνωται, καὶ διακρίνεται.
 Οὐ στοχασμῶς, φησὶν, ἐκταῦθα, καὶ λογισμῶν τις
 ἀμφιβολία, καὶ ὑπόνοια, καὶ λόγων ἀνθρωπίνων
 κτύπος, καὶ θόρυβος· ἀλλὰ Θεὸς ἐστὶν ἀντικρυς ὁ δὲ
 ἡμῶν τὴν θεολογίαν διδάσκων. Τούτο καὶ γὰρ ἡμῖν
 ἐστὶν ἢ τοῦ λόγου σπουδῆ, τὸ οὕτω καὶ ἐνοῦν καὶ
 διακρίνειν τὰ θεία, ὡς αὐτὰ γὰρ ἐκείνα καὶ ἡνωται,
 καὶ διακρίνεται, καὶ οὐκ ἄλλως· ὡς εἶναι πᾶσαν
 ἀνάγκην τοῦ; μὴ κατὰ τὴν τούτων θεολογίαν ἐνοῦν-
 τὰς τε καὶ διακρίνοντας τὰ θεία, μὴ οὐκ ὡς αὐτὰ τὰ
 θεία ἡνωται, καὶ διακρίνεται, καὶ ἐνοῦν, καὶ δια-
 κρίνεται. Ἀλλὰ πῶς; Ἐγὼ μὲν ὄκνω τὸ βλάσφημον,
 οἱ δὲ νοῦν ἔχοντες οἱ δὲ οὐκ ἀνίστασι πάντως. Καὶ γὰρ
 ἀνάγκη καὶ Θεὸν ἐπιστάγειν ἀλλότριον τὴν ἄλλο-
 τριαν ἔνωσιν τε καὶ διακρίσιν, καὶ διὰ τούτου εἴπου-
 θεν καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης θαυμαστῶς πρόδρομος,
 τοιοῦτος ἡμῖν, ἔλεγεν, ὁ τοῦ Εὐνομίου Θεὸς ἀνατί-
 δεικται.

Ἐκεῖ μὲν οὖν ἐκταῦθα πρῆναι τὸν περὶ τούτων
 λόγον ἡμῖν, ὥσπερ εἰς ἔφεσιν τινα τοὺς θεοῦς χρη-
 σμούς ἀγαθραμῶντα, καὶ τὰς ἐκείθεν μετὰ κλειστός
 ἕως τῆς ἀξιώσεως κομισάμενον ψήφους· ἢ εἰ γὰρ
 ἂν τις καὶ προσπεριεργάζοντο, καὶ προσεξετάξαι,
 Θεοῦ τὸ κύριος διδόντος τοῖς λόγοις; ἀλλ' ὁ λόγος
 βούλεται τῇ τῆς ἀληθείας παρουσίᾳ, καὶ τινα τῶν
 τοῦ Πνεύματος λογίων αὐτῶν βητικῶς παραγαγῆν
 ὑπὲρ τῶν προκειμένων ἐκταῦθα, καὶ βεβαιώσαι τὰ
 οἰκεία κἀντεῦθεν. Εἰ μὲν οὖν κάκεινη παρῆν, τὸ τοῦ
 θείου φημι Διονυσίου βιβλίον σὺν γε τοῖς ἄλλοις, ὁ
 δὴ καὶ θεολογικὰς ὑποτυπώσεις αὐτὸς οὗτος κελῶν,
 συνεχῶς ἐν τούτῳ μάλιστα μὲμνηται τῷ βιβλίῳ,
 πάλαι ἂν ἦμεν ἀπληλαγμένοι πραγμάτων ἐν ἐκείνῳ
 καὶ γὰρ φησὶν ὁ θεολόγος τὰς ἐκ τῶν λογίων ἱερῶς
 μαρτυρίας αὐτῷ προταθεῖσθαι, δεῖαι ἀληθεῖ καὶ
 θείας ἐνώσεως τε καὶ διακρίσεως διελήφωσιν· ἐκεῖ-
 νου δὲ μὴ παρόντος, πηλὴ ἐγκωμῶντα σοφιστικῶν
 τῶν, τὰ; περὶ διαφορῆς οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας,

ἢ περὶ θαλάσσης ἀνώσειός τε καὶ διακρίσεως· εἰς μνή-
 μην ἰούσας ἡμῖν εὐαγγελικάς τε καὶ ἀποστολικὰς
 ῥήσεις ὁ λόγος ῥῆσι προσθήσεται. Εὐχῆς δ' ἂν ἔργον
 εἶη καὶ τοῦτο, καὶ τῆς τῶν θεολόγων τουτωνῶν φημι
 προστασίαις, τὰ μὴ κόβρω τῆς αὐτῶν διαγνώμης καὶ
 τῶν θεολογικῶν ἐκείνων ὑποτυπώσεων, μηδ' ἔξω
 ταῦ σκοποῦ παντάπασιν ἂν τοῦτον βαλεῖν. Ἰωάν-
 νης ταιγαροῦν ὁ τῶν εὐαγγελιστῶν τε καὶ θεολόγων
 κερυφαλος, μετὰ τὴν ὀφλητὴν ἐκείνην τοῦ Θεοῦ Ἀ-
 γου θεολογίαν, τὴν Βαπτιστὴν Ἰωάννην εἰσάγων τῷ
 λόγῳ τῇ ἐκείνου θεότητι μαρτυροῦντα, τοιαῦτα πρὸς
 Ἰουδαίους αὐτὸν εἰρηκέναι φησὶν· Οὗτος ἦν ὁ
 εἶπων· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου
 γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· καὶ ἐκ τοῦ πλη-
 ρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομα, καὶ χά-
 ριν ἀπὸ χάριτος. Ὁ παρ' ὁ τούτων ὁμῶνυμος, ὁ
 Χρυσόστομος· φημι Πατὴρ, ἐξηγούμενος. Καὶ τί ποτὶ
 ἐστι, φησι τὸ Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς
 πάντες ἐλάβομα; Οὐ μεθεκτὴν, φησὶν, ἔχει τὴν
 ὄψιν, ἀλλ' αὐτοπηγῆ, καὶ αὐτόριζα ἐστὶ πάντων
 τῶν καλῶν, αὐτοζωῆ, καὶ αὐτοφῶς, καὶ αὐτοαληθεία,
 οὗκ ἐν αὐτῷ συνέχων τῶν ἀγαθῶν τὸν πλοῦτον,
 ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπαντας ὑπερβλύζων αὐ-
 τῶν, καὶ μετὰ τὸ ὑπερβλύσαι μόνων πλήρης, καὶ
 οὐδενὶ ἐλαττούμενος ἐκ τῆς εἰς ἑτέρους χορηγίας,
 ἀλλ' ἀεὶ πηγάζων, καὶ πᾶσι τούτοις μεταδιδοῦς τῶν
 καλῶν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει τελειότητος. Καὶ μετὰ
 τινε· Ὑποβλήμεθα γὰρ εἶναι πυρὸς πηγῆν, εἶτα
 ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐκείνης μυρίους ἀνάπτεσθαι λύχνους,
 καὶ δις τοσοῦτους, καὶ τρις, καὶ πολλάκις. Ἄρα
 οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει πληρότητος τὸ πῦρ καὶ
 μετὰ τὸ μεταδοῦναι τοσοῦτοις τῆς ἐνεργείας αὐ-
 τοῦ; Παντὶ που δὴλόν ἐστιν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν αὐμά-
 των τῶν μεριστῶν τῶν ἐλαττουμένων ὑπὸ τῆς ἀναι-
 ρέσεως εὐρέθη τι τοιοῦτον, ὃ καὶ μετὰ τὸ παρῆσθαι
 ἑτέροις τὰ παρ' αὐτοῦ οὐδὲν παραβλάπτεται, πολλῶν
 μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀκηράτου δυνάμεως
 ἐκείνης τοῦτο συμβήσεται. Εἰ γὰρ ἐνθα οὐσία ἐστὶ
 τὸ μεταλαμβανόμενον καὶ αἶμα, καὶ μερίζεται, καὶ
 οὐ μερίζεται, πολλῶν μᾶλλον ὅταν περὶ ἐνεργείας ὁ
 λόγος ἦ, καὶ ἐνεργείας τῆς ἐκ τῆς ἀσωμάτου οὐ-
 σίας, οὐδὲν εἰδὸς τοιοῦτον παθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ
 Ἰωάννης εἶπεν, Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς
 πάντες ἐλάβομα.

Περὶ τοῦτου τοῦ πληρώματος τῆς θεότητος καὶ ὁ
 ἀπόστολος Παῦλος Κολοσσαεῦσι γράφων εἶπε· Βλέ-
 ψατε μὴ εἰς ἑμᾶς ἔσται ὁ συναγωγῶν διὰ τῆς
 φιλοσοφίας, καὶ πενήτης ἀπάτης, κατὰ τὴν παρά-
 δοξιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κό-
 σμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν· ὅτι ἐκ αὐτῶ κα-
 οικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς,
 καὶ ὅσα ἐκ αὐτῶ πεπληρωμένοι. Τούτου δὲ ἐξη-
 γησῆς ὁ τῆς Ἐκκλησίας φησὶν Ἰωάννης ὁ μέ-
 γας ἡμῖν ἐστὶν, καθάπερ Ἰωάννης ἐκείνου. Τί οὖν
 ἢ κλεινός φησὶν Ἰωάννης; Ἐνα θεὸν ἐν τρισὶν
 ὑποστάσει θεολογοῦμεν, μίαν ἔχοντα τὴν οὐσίαν,
 καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὅσα ἄλλα
 περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται θεολογοῦμενα καὶ ὁμῶ-
 μενα· καὶ ἵνα τύπον δώμεν τῷ λόγῳ, καὶ ἀληθισμα,

ἢ πλήρωμα, τὰ κατὰ θεολογίαν ἔχοντα, τὸ ἀκτιστον,
 τὸ ἀσώματον, τὸ ἀχρονον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀίδιον, τὸ
 ἀτελεύτητον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀγνωστον, τὸ ἀσημά-
 τιστον, τὸ ἀνερμήνευτον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ Θεὸν
 Θεῶν λέγεσθαι αὐτὸν, τὸ Κύριον κυρίων, τὸ Βασιλεα
 βασιλευδόντων, τὸ Παντοκράτορα, τὸ ποιητὴν, τὸ
 δημιουργόν, τὸ φῶς, τὸ θεῖον, τὸ ζῶν, τὸ ἀγαθόν,
 τὸ ἀθάνατον, τὸ ἰσχυρόν, τὸ παντοδύναμον, καὶ ὅσα
 ἄλλα κατὰ τὸ ὑπεροχὴν καὶ αἰτιολογίαν, οὐκ ἔκα-
 στον οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν ὡς ἐν
 δύο καὶ κλεινόν ἐπὶ ἐν ἔχοντα τὴν ἀναφορὴν κατὰ
 τὸ ἐπιμεριζόμενον, ὡς ἐμάθομεν. Ἄ καὶ ἀβροισμα
 καὶ πλήρωμα λέγεται τῆς θεότητος, κατὰ τὴν Γρα-
 φὴν, καθ' ἑκάστην τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐπίσης
 θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα. Πάντα γὰρ ὅσα
 ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστὶ, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐ-
 τοῖς.

Δὴλη μὲν οὖν καὶ τῶν νῦν εἰρημένων ἢ συμφω-
 νία τῆς τοῦ μεγάλου φημι τοῦτου θεολογίας πρὸς
 τὴν προβήθειαν τοῦ θεοῦ Διονυσίου. Ταῦτα καὶ
 γὰρ ἐκείνῳ διὰ πάντων ὑπὲρ τῶν νῦν ἡμῖν προκει-
 μένων θεολογεῖ, περὶ τὰς λέξεις, καὶ τὴν φράσιν
 μόνα τι διαλλάττων. Ἴνα δὲ καὶ ἐναργέστερον εἶη τὸ
 τῆς συμφωνίας διαδειχθῆ, τὴν δεσποτικὴν ἐκείνου
 ῥῆσιν, ἧς ἐν τῷ εἰλεῖ τῆς προβήθεισης θεολογίας
 ὁ μέγας οὗτος ἐμνήσθη, καὶ ἡμεῖς ἵνα τοῦα προθῶ-
 μεν τῷ λόγῳ, ἐπεὶ καὶ τὰ τῶν λογίων ἀρτι σκοποῦ-
 μεν. Φησὶ τοίνυν ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς μαθητὰς τῇ
 πρὸ τοῦ πάθους ἐσπερά τὰ τελευταία διδασκῶν, κατὰ
 τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην· Πάντα ὅσα ἔχει ὁ
 Πατὴρ ἐμὰ ἐστὶ· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ
 λαμβάνει, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν, περὶ τοῦ Παρα-
 κλητοῦ δηλαδὴ λέγων· καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτοῦ
 Πατέρα· Τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶ. καὶ τὰ σὰ ἐμὰ,
 καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς. Ἐν γοῦν τῇ κατὰ Νί-
 καιαν μεγάλῃ συνόδῳ τῆς περὶ Ἄρειον ὁ μέγας
 διαλεγόμενος οὗτος τοιαῦτα φησὶ· Πάντα ὅσα ἔχει ὁ
 Πατὴρ, ἐμὰ ἐστὶν. Οὐκ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων
 τοῦτο εἶπε ὁ Σωτήρ, τὰ Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ,
 ἀλλ' ὅσα ἀνήκε τῇ θεότητι τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἴδια
 εἶπε ὁ Κύριος· ὅλον τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀφθαρτον, τὸ
 ἀσπεκτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ δυνατὸν, τὸ προγυμνει-
 χάν, καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ Πατὴρ, ταῦτα ἴδια τοῦ Υἱοῦ τυ-
 χάνειν. Καὶ πάλιν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ὁ αὐτὸς· Πάντα
 ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμὰ ἐστὶν. Ἀνάγκη τοίνυν νοεῖν
 ἡμᾶς, ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ τὸ ἀίδιον, τὸ αἰώνιον,
 τὸ ἀθάνατον· ἐστὶ δὲ αὐτοῦ οὐκ ὡς ἄλλότρια αὐτοῦ,
 ἀλλ' ὡς ἐν πηγῇ ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἀνακλυόμενα. Ὅταν
 τοίνυν περὶ Υἱοῦ νοεῖν ἐθέλῃς, μαθὼν. τίνα ἐστὶ τὰ
 ἐν τῷ Πατρὶ, ταῦτα καὶ ἐν τῷ Υἱῷ εἶναι πίστευε. Καὶ
 αὐτὸς· Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ. Ἐλεῖ δὲ τὸ κτελεῖν,
 τὸ δημιουργεῖν, τὸ ἀίδιον, τὸ εἶναι Παντοκράτωρ, τὸ
 ἀσπεκτον. Ἐχει δὲ ταῦτα καὶ ὁ Υἱός, οὐκ ἐξ ἀρετῆς,
 ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶ.

Ποῦ νῦν εἶσιν οἱ λέγοντες μὴ εἶναι τὰ εἰρημένα
 ἐν τῷ Θεῷ πράγματα, μηδὲ ἀκτιστόν τι τὸν Θεὸν
 ἔχειν ἐν αὐτῷ πληρῆ τῆς οὐσίας; Αἰσχυνέσθωσαν καὶ
 γὼν εἴπερ ποτὶ τοῦ μεγάλου τοῦτου διδασκάλου, καὶ
 θεολόγου, καὶ πρῶτον τὰ ταῦτα τρυφῶς οὕτω λέγοντες

ἀκούοντας, καὶ ἀκτιστα, καὶ μὴδὲ τὴν οὐσίαν ὄντα τοῦ Θεοῦ ταῦτα, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πηγαζόμενα καὶ ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενα. Οὐ γὰρ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων ὁ Σωτὴρ, φησὶν, ἔφη τοῦτο, *Πάντα ὄσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστίν*, ἀλλ' ὄσα ἀνήκε τῇ θεότητι τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἴδια ἔφη ὁ Κύριος. Καὶ πάλιν, Ἔστι δὲ αὐτοῦ, φησὶν, οὐχ ὡς ἄλλότρια αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς ἐν κηγῇ ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενα. Ἡ δὲ καὶ ὁ τῶν Πατέρων ἱερὸς ἐξακολουθῶν τόμος, καθὰ θεὸν καὶ προῦφην, οὐσίωδῃ καὶ φυσικῇ, φησὶ, κίνησιν τοῦ Θεοῦ τὴν θεῖαν ἐνέργειαν οὐσαν εἰδότες κατὰ τοὺς θεολόγους, ὡς ἐκ πηγῆς ἀνεῴχουσιν φαιμέν τῆς θείας οὐσίας προερχομένης, ἀλλ' ἀδιαφρακτοῦ αὐτῆς ἀεὶ διαμένειν, ἐξ ἀϊδίου τε τῇ θεῖᾳ συνυπάρχειν οὐσίᾳ, καὶ ἀχωρίστως ἡνωμένην εἶναι. Καὶ πάλιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος· Ἐχει δὲ τὰ προειρημένα, φησὶ, καὶ ὁ Υἱὸς, οὐκ ἐξ ἄρετῆς, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶ. Ἦκουσας ὅτι τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶ; καὶ τοσοῦτόν ἐστιν ἴδια τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὅτι καὶ ἐκ τούτων συναίγει τὸ ὁμοούσιον τῷ Υἱῷ πρὸς τὸν αὐτοῦ Πατέρα, ὑπὲρ οὐ καὶ πρὸς Ἀρειανούς ὁ πόλεμος ἦν τότε τοῖς θεολόγοις. Ὁ δὲ καὶ ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος· Ἄναι αὐταί, λέγων, ἐνέργειαι, τούτων καὶ οὐσία μία. Ἐνέργεια δὲ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ μία, ὡ; τὸ, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον*. Καὶ πάλιν· Ἄ γὰρ ὁ Πατὴρ ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Ἄρα οὐσία μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Εἰ δὲ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶν ἴδια, πρόδηλον ὅτι οὐκ εἰσὶν αὐτὰ ἡ οὐσία. Οὐδὲ γὰρ ἡ οὐσία οὐσίας τινὸς ἐστὶ. Ταῦτα δὲ τῆς θείας εἶναι οὐσίας πολλάκις ὁ θεολόγος οὗτος ἔφη. Ἄλλως τε ἡ μὲν οὐσία οὐ πληθυντικῶς λέγεται ποτε, μία καὶ γὰρ. τὰ δὲ πληθυντικῶς ἐκφέρεται, πλείους καὶ γὰρ· Ἐπειτα καὶ ρητικῶς, οὕτω περὶ αὐτῶν ὁ θεολόγος οὗτος εἰπὼν ἔφη, ὅτι οὐχ ἕκαστον τούτων οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν. Διὸ καὶ κλήρωμα τῆς θεότητος ὁ θεὸς Παῦλος ταῦτά φησὶ. Καὶ πῶς ἂν ἡ κτίσις εἴη τὸ κατοικήσαν ἐν τῷ Χριστῷ πλήρωμα τῆς θεότητος, ἢ ἀνυπερβόν τι, καὶ μὴ ὄν, κατὰ τὴν ὑμετέραν κωνήν σφίαν;

Ταῦτα τοῖνον ἀκούων, κίκαίνο μάθε, ὅτι οὕτως ἔχει αὐτὰ, οὐχ ὡς ἄλλότρια τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς φυσικά, ἵνα τὸ περὶ τοῦ ἔχειν Ἀριστοτελικὸν φρόνημα πῶρρω τῶν περὶ Θεοῦ λόγων ῥίψῃς, καὶ ἀπομάθῃς ἐκείνο τὸ βλάσφημον, τὸ ὅτι τὸ ἔχειν οὐ κυρίως; ὁ Θεὸς ἔχει, καὶ μεταμάθῃς μᾶλλον τὸ ὑψηλὸν καὶ θεοπρεπὲς τοῦτο, τὸ ὅτι ὄσα ὁ Θεὸς ἔχει ὑπερουσίως ἔχει, καὶ ὡσπερ καὶ ἀγαθὸς ὢν, καὶ θεὸς, καὶ ὢν, καὶ ἄλλα πάντα, κατὰ τὴν ἀποφατικὴν θεολογίαν οὐδὲ ὢν ἐστίν, οὐδὲ ἀγαθός, οὐδὲ θεός, οὐδὲ Κύριος, οὐ κατὰ στέρησιν, τοῦτο γὰρ τῆς ἐσχάτης βλασφημίας τε καὶ ἀνοίας, ἀλλὰ καθ' ὑπεροχὴν, ὡ; ὑπὲρ ἐκείνῳ γε πάντα ὢν, οὕτω καὶ πάντα ἔχει, καὶ οὐδὲν τῶν πάντων αὐτοῦ ἔξω. Ὅρος γὰρ μόνος αὐτὸς πάντων τῶν τε θείων καὶ ἀνθρωπίνων· ῥηθεῖν δὲ ἂν κατ' ἐκείνον τ' ἐν λόγον, ὡς φασὶν οἱ θεολόγοι, καὶ μὴδὲν ἔχειν μὴδὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔχειν, οὐ κατὰ στέρησιν, ἀπαγε τῆς βλασφημίας, τοῦτο γὰρ δὴ καὶ πεπὸνθα-

σιν οἱ μὴ κυρίως εἰπόντες τὸν Θεὸν ἔχειν τὸ ἔχειν, ἀλλὰ καθ' ὑπεροχὴν ὑπερφῶν καὶ θεοπρεπῆ, καθάπερ ἔφη, ἦν δὲ καὶ ἀποφατικὴν θεολογίαν εἰπὼν οἱ θεολόγοι.

Διὸ καὶ Ἀθανάσιος ὁ μέγας ἔφη, καθάπερ ἤκουσας, ὅτι ἐστὶν αὐτοῦ ἐκεῖνα οὐχ ὡς ἄλλότρια αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς ἐν κηγῇ ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενα. Καὶ πάλιν· Ἐχει δὲ ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς οὐκ ἐξ ἄρετῆς, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶ, τὴν περὶ τοῦ ἔχειν πένητα καὶ χαμαίζηλον σὴν δόξαν ἀποφραπίζων, καὶ Στωϊκὸς καὶ Ἐπικουρεῖος, ἢ καὶ τοῖς ταπεινοῖς ἄλλως τούτοις, καὶ περιγελοῖς, ἀλλ' οὐ τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις τολμηρῶς περιάπτειν σε ταῦτα διδάσκων, περὶ ὧν δὴπου καὶ ὁ κλεινὸς Διονύσιος τὰ αὐτὰ διὰ πλειόνων φησὶν ἐν ἄλλοις τε πλείστοις, καθάπερ ὁ λόγος ἔφη δαίξας, καὶ δὴ καὶ ἐν τούτοις· Φησὶ γὰρ ἐν τῷ περὶ θείας ἐνώσεως τε καὶ διακρίσεως αὐτῆς λόγῳ· Ὅτι δὲ καὶ κυρίαν ἔχει τῶν ὄλων ἢ ὅλη θεότης περὶ μὲν τῆς θεογονοῦ θεότητος, ἢ τῆς υἱικῆς οὐδὲ εἰπεῖν ἐστίν, ὡς οἶμαι, ποταχῆ τῆς θεολογίας; ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διαθυλλεῖται τὸ Κύριος. Ἀλλὰ καὶ Κύριος τὸ Πνεῦμα ἐστὶ, καὶ τὸ κελὸν δὲ, καὶ σοφὸν, ἐπὶ ὅλης θεότητος ὑμνεῖται, καὶ τὸ φῶς, καὶ τὸ θεοποιῶν, καὶ τὸ αἰτίον, καὶ πάντα ὄσα τῆς ὅλης θεαρχίας ἐστίν, εἰς πᾶσαν ἀνάγει τὰ λόγια τὴν θεαρχικὴν ὁμωφθῆσαν. Καὶ μετὰ μικρὸν· Καὶ ἵνα συλλήβδην φαῖη τις, αὐτὸς ὁ θεαρχικὸς Λόγος ἔφη· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἕσμεν, καὶ, *Πάντα ὄσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμὰ ἐστίν, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ ὄσα ἐστίν, καὶ τὰ ὄσα ἐμὰ*. Καὶ αὐθις· Ὅσα ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ αὐτοῦ, τῷ θεαρχικῷ Πνεύματι κοινωνικῶς, καὶ ἡνωμένως ἀντιθῆται, τὰς θεουργίας, τὸ εἶδαι, τὴν πηγαίαν καὶ ἀνεκλείπτου αἰτίας καὶ διανομῆς τῶν ἀγαθοπρατικῶν ἔργων. Καὶ οὐδένα τῶν ἐν τοῖς θεοῖς λόγοις ἀδιασκόφοις ἐννοεῖται ἐνθεραμμένων οἶμαι πρὸς τοῦτο ἀντερεῖν, ὅτι τὰ θεοπρεπῆ πάντα τῇ ὅλῃ θεαρχίᾳ προσένεσται, κατὰ τὴν θεοτελῆ λόγον.

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν αὐτὴν τῶν λόγων ἐξέτασιν ἐλωμεν αὐθις. Εἰσάγει τὸν Χριστὸν ὁ ἐπιστήθιος ἐδωγελιστῆς τε καὶ θεολόγος, μετὰ τὴν ἐπὶ τῷ τυφλῷ θαυματουργίαν, ἄλλα τε πλείστα τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενον καὶ δημηγοροῦντα, καὶ δὴ καὶ ταῦτα· *Οὐχ ἀρκάσει τις ἐκ τῆς χειρὸς μου, τὰ λογικὰ δηλονότι πρόβατα. Ὁ Πατὴρ μου ὅς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστὶ, καὶ οὐδαὶς δύναται ἀρκάσειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἕσμεν*. Ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος τὸ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἕσμεν, εἰς ἐξήγησιν ἑαυτῷ προσεθεῖς τοῦτο, τάδε φησὶ· Κατὰ τὴν δύναμιν ἐνταυθὲ φησὶ. Καὶ γὰρ περὶ ταύτης ἦν ὁ λόγος ἔκασ αὐτῷ. Εἰ δὲ ἡ δύναμις ἡ αὐτῆ, εὐδῆλον ὅτι καὶ ἡ οὐσία. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἄλλη δὲ ἄλλης οὐτε δύναμιν μαθεῖν, οὐτε οὐσίαν.

Τοῦ δὲ Χριστοῦ πάλιν τῇ πρὸ τοῦ τιμίου πάθους ἐσπέρε τοῖς μαθηταῖς διατιθεμένου τὰ ὅσα τε καὶ διδάσκοντος κατὰ τὸν αὐτὸν εὐαγγελιστῆν, κατέπε λέγοντος πρὸς τοῖς ἄλλοις, *Εἰ ἐγνώκατε ἐμὲ, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκατε ἂν, καὶ ἀπέροι γινώ-*

σκατε αὐτόν, καὶ ἐωράκατε αὐτόν, λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. Ταύτην οὖν τὴν τοῦ Φιλίππου πᾶσιν ὁ θεὸς αὖθις Χρυσόστομος ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς σκοπούμενος ἐξηγήσειεν, ἀκούσωμεν οἷα λέγει. Ἴδωμεν, φησὶ, τί ὁ Φίλιππος ζητεῖ ἰδεῖν. Ἄρα τὴν σοφίαν τοῦ Πατρὸς; ἄρα τὴν ἀγαθότητα; Οὐχί, ἀλλ' αὐτὸ τί ποτὲ ἐστὶν ὁ θεός, αὐτὴν τὴν οὐσίαν.

Ὁ γε μὴν εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς μετὰ τὴν τῶν προϋχόντων ἀποστόλων ἱκλογὴν πρὸς Χριστοῦ, καὶ κλησὶν κατ' ἔνομα, καὶ τότε φησὶ περὶ αὐτοῦ, προλιών· Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἀπεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δυνάμεις παρ' αὐτοῦ ἐζήρχετο, καὶ ἴατο πάντας. Ὅπερ ὁ μέγας διερμηνεύων Κύριλλος, Εἰκότως οἱ μὲν προφηταί, φησὶν, οὐκ εἶχον δυνάμεις ἀπ' αὐτῶν ἐξερχομένας· χάριτι γὰρ Θεοῦ ἰθαυματούργουν· ὁ δὲ Ἰησοῦς πηγὴ ὧν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης δυνάμεως, ἔχει δυνάμεις ἀπ' αὐτοῦ ἐξερχομένας. Τοῦ δὲ αὐτοῦ πάλιν εὐαγγελιστοῦ τὸ περὶ τὴν αἰμώδη διεξήγησις τοῦ Χριστοῦ θαῦμα, καὶ τοῦτον εἰσάγοντος οὕτω πρὸς τοὺς ἰδίους λέγοντα μαθητάς· Ἠψάτό μου τις, ἐγὼ γὰρ ἔγνω δύναμιν ἐξελοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ, ὁ θεός· αὖθις ἐξηγούμενος ταυτὶ Κύριλλος, Ἐξέρχεται, φησὶ, δύναμις ἀπὸ Χριστοῦ, οὐ τοπικῶς μεταβαίνουσα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἄλλους διαδιδόμενῃ καὶ ἐν τῷ Χριστῷ μένουσα, ὥστε καὶ τὰ μαθήματα καὶ παρὰ τοῖς διδασκάλοις εἶσι καὶ τοῖς μαθηταῖσι παράδοται.

Ἀπὸ μὲν οὖν, ὅτι δυνάμιν ἐνταῦθα οὐ τὴν οὐσίαν οὐτε ὁ Χριστός φησὶν, οὐτε Κύριλλος· ὁ δὲ αὐτοῦ ἐξηγούμενος. Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, δύναμιν ἐξελοῦσαν, καὶ δύναμιν παρ' αὐτοῦ ἐζήρχετο, καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς, φησὶν, ἔχει δυνάμεις ἐξερχομένας ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ αὖθις· Ἐξέρχεται δύναμις ἀπὸ Χριστοῦ. Τὸ δὲ ἐξερχόμενον, ὡς καὶ αὐτὰ φησὶ τὰ θεῖα βιβλία, ἐκ τίνος ἐξέρχεται. Τὸ δὲ λέγειν, ἐκ τίνος προέρχεται τὴν θεῖαν οὐσίαν, παραφροσύνης ἔγγυς. Εἰ γὰρ τὴν οὐσίαν δοίμεν ἐκ τίνος προέρχεται, ἐκείνο πάντως καὶ αἴτιον ταύτης ἐρούμεν· ὅπερ ὁ Θεοῦ μόνον ἄλλοτριον, ἀλλὰ καὶ προδήλως ἀδύνατον. Ὅθεν καὶ Διονύσιος ὁ μέγας τῶν πάντων αἰτεῖν ταύτην μᾶλλον θεολογεῖ, λέγων οὕτως· Πάντα μετέχει Θεοῦ προνοίας, ἐκ τῆς ὑπεροσίου καὶ παναίτιου θεότητος ἐκδελυζομένη. Ἄλλως τε, εἰ τι τῆς θεῖας οὐσίας ἐρεῖ τις αἴτιον εἶναι, τοῦτ' αὐτὸ καὶ τῶν τριῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων αἴτιον ἐξ ἀνάγκης εἶναι κατασκευάσει, κοινὴ καὶ γὰρ ἡ οὐσία, καὶ μία Πατὴρ, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Αἴτιον δὲ τι τῶν τριῶν προσκυνητῶν ὑποστάσεων λέγειν, οὐκ οἶδα ποῖαν οὐ παρελζύνει πονηρὰν αἵρεσιν. Οὐ μόνον καὶ γὰρ τετραδά τὴν ἁγίαν Τριάδα ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ παντοδαπῶν ἑτέρων ἀτόπων ἑσμὸν ἐκπαισάγει. Τί δὲ ὅτι καὶ διδοσθαι τὴν θεῖαν ἐκείνην δύναμιν ὁ θεοπέσιος ἐφη Κύριλλος; Ἡ γὰρ θεῖα οὐσία οὐ δίδεται, φησὶν ἡ κατ' ἡμᾶς ἱερὰ θεολογία. Ἀμύθητος γὰρ τοπαράπαν, καὶ ἀληπτος ἐξίσις ἀπάση γεννητῆ φῦσι. Ἄλλ' οὐδὲ κτιστὴ ποτ' ἂν ἡ τοιαύτη βηθεῖα δύναμις, ἕως ἂν οἱ λέγοντες σωφρονῶσιν. Οὐδὲ γὰρ κτίσμα γε ἂν εἴη τὸ πάντας ἰώμε-

νον, κατὰ τὸν τοῦ εὐαγγελιστοῦ λόγον. Πῶς δὲ καὶ κτίσμα τις ἐρεῖ τὴν ἐν Χριστῷ μένουσαν ἀμείωτον δύναμιν κατὰ τὸν εἰκόνα τουτοῦ θεολόγον, εἰ μὴ μετὰ τῶν μαινομένων καὶ παραπαίνων αὐτὸς ἀριθμεῖσθαι θέλοι;

Ἄλλ' ἐπὶ τὸν μέγαν καὶ αὖθις ἴωμεν Παῦλον, καὶ σκοπήσωμεν τὰ πρὸς Ῥωμαίους αὐτῷ γεγραμμένα περὶ τῆς θεῖας ταύτης δυνάμεως. Ἀποκαλύπτεται, φησὶν, ὁργὴ Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων, τῶν τὴν ἀληθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων. Διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς. Ὁ Θεὸς γὰρ αὐτοῖς ἐφανέρωσεν. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δυνάμις καὶ θεϊότης.

Ἄπερ οἱ θεολόγοι Πατέρες, Κύριλλος τε καὶ Ἀθανάσιος ἀναπτύσσοντες, ἀκούσωμεν οἷα φασιν. Εἶπεν ἄνω, ὅτι τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν ἠδίκησαν οἱ Ἕλληνας, κακῶς αὐτῆ χρυσάμενοι. Πόθεν οὖν ἔηλον ὅτι γνῶσιν ἔσχον, νῦν φησὶν· ὅτι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς. Εἶτα καὶ τοῦτο κατασκευάζει, λέγων, ὅτι ἀπὸ τῆς εὐταξίας τῶν κτισμάτων ἐκπύρτυτο ὁ δημιουργός· ὡς ὁ Δαβὶδ λέγει, Οἱ οὐρανοὶ δημιουργοῦνται δόξαν Θεοῦ. Τὸ δὲ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ τί ἐστὶν, οὕτως ἂν μάθεις. Τοῦ Θεοῦ τὸ μὲν ἐστὶν ἀγνωστον, ἦγουν ἡ οὐσία αὐτοῦ, τὸ δὲ γνωστὸν, ὅλον πάντα τὰ περὶ τὴν οὐσίαν, ταυτέστιν ἡ ἀγαθότης, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ἡ θεϊότης, ἢ καὶ ἀόρατα ὁ Παῦλος λέγει, νοούμενα τοῖς ποιήμασι. Τοῖς οὖν Ἕλλησιν ἔδειξε τὸ γνωστὸν αὐτοῦ πᾶν, ἦτοι τὰ περὶ τὴν οὐσίαν πάντα, ἢ ὀφθαλμοῖς μὲν αἰσθητοῖς ἀόρατά εἶσι, νῦν δὲ καταληπτά διὰ τῆς ἐν τοῖς ποιήμασιν εὐταξίας.

Περὶ τούτων καὶ Βασίλειος ὁ μέγας πρὸς Εὐνόμιον γράφων οὕτω φησὶν· Εἰκότως αὐτὴν μὲν τὴν οὐσίαν ἀπερίοτον εἶναι παντὶ, πλην ἢ τῷ Μονογενεῖ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· ἐκ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ ἀναγομένου; ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν ποιημάτων τὴν ποιητὴν ἐνοοῦντας, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας λαμβάνειν τὴν αἰσθησιν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ Θεὸς ἐφανέρωσεν. Ὁ δὲ ἀδελφός τούτου καὶ φύσιν, καὶ τρόπον, καὶ λόγον, καὶ θεωρίαν, Γρηγόριος ὁ Νύσσης φημι, τοὺς εὐαγγελικοὺς ἐρμηνεύων μακαρισμοῦς, καὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ θεῖον βητὸν γενόμενος, φημι δὴ τὸ, Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται, Ἡ θεῖα φύσις, φησὶν, αὐτὸ ὃ τί ποτὲ ἐστὶ κατ' οὐσίαν, πάσης ὑπέρεχειται καταληπτικῆς ἐπινοίας. Τοιοῦτος δὲ ὢν κατὰ τὴν φύσιν ὁ ὑπερ πάσαν φύσιν, ἄλλω λόγῳ καὶ ὁράται, καὶ καταλαμβάνεται, ὁ ἀόρατος καὶ ἀπερίληπτος. Πολλοὶ δὲ οἱ τῆς τοιαύτης κατανοήσεως τρόποι. Ἔστι γὰρ καὶ διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντὶ σοφίας, τὸν ἐν σοφίᾳ τὰ πάντα πεποιηκότα στοιχειῶς ἰδεῖν. Καὶ γὰρ πρὸς τὸν ἐν τῇ κτίσει βλέποντες κόσμον, ἐνοοιοῦν οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς σοφίας τοῦ τὰ πάντα πεποιηκότος ἀνατυπούμεθα. Κἂν τῆς ἡμετέρας ζωῆς τὴν αἰτίαν λογιώμεθα. ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἔληθον

εις τὸ κτίσαι τὸν ἄνθρωπον, πάλιν καὶ διὰ τούτου τοῦ τρόπου ἑωρακεῖται λέγομεν τὸν Θεὸν, τῆς ἀγαθότητος, οὐ τῆς οὐσίας ἐν περιτοίᾳ γινόμενοι. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων· ὁ γὰρ τῆ φύσει ἀόρατος ὁρατὸς ταῖς ἐνεργείαις γίνεταί. Ἐν τισὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἰδιώματι καθορώμενος. Ἄλλ' οὐ πρὸς τοῦτο βλέπει μόνον τοῦ μακαρισμοῦ ἢ διάνοια, τὸ ἐκ τινος ἐνεργείας τὸν ἐνεργοῦντα δύνασθαι τοῦτον ἀναλογισασθαι. Γίνονται γὰρ ἂν ἴσως καὶ τοῖς τοῦ αἰῶνος· τούτου ὄφοις διὰ τῆς τοῦ κόσμου εὐαρμοστίας ἢ τῆς ὑπερκοσμίου σοφίας τε καὶ δυνάμειος κατανόησις. Μᾶξιμος δὲ ὁ μέγας κατ' ἄμφω, τὴν τε θείαν φημι καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, καὶ δὴ καὶ ὁμολογητῆς τῶν τοιοῦτων μέχρις αἵματος, τὸ ρηθὲν ἀποστολικὸν ῥητὸν ἐξηγοῦμενος, τοιᾶδε φησὶν· Οἱ τῶν ὄντων λόγοι προκαταρτισθέντες πρὸ τῶν αἰῶνων ἐν τῷ Θεῷ, καθὼς οἶδεν αὐτοὺς, ἀόρατοι ὄντες, οὐ καὶ ἀγαθὰ θελήματα καλεῖν τοῖς θεοῖς ἐστὶν ἔθος ἀνδράσιν, ἀπὸ τῶν ποιημάτων νοούμενοι καθορῶνται. Πάντα γὰρ τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ, κατὰ φύσιν μετὰ τῆς δεούσης ἐπιστήμης γνωστικῶς ὑφ' ἡμῶν θεωρούμενα, τοὺς καθ' οὓς γεγένηται λόγους, κρυφίως ἡμῖν ἀπαγγέλλουσι, καὶ τὸν ἐφ' ἕκαστῳ ποιήματι θελον σκοπεῖν. ἑαυτοῖς συνεκαίνουσιν· καθὼς καὶ οἱ οὐρανοὶ διεγοῦνται δόξαν Θεοῦ, καὶ τὸ στερέωμα τὴν τῶν χειρῶν ἀναγγέλλει ποιήσιν. Ἄιδιος δὲ δύναμις ἐστὶ, φησὶ, καὶ θεϊότης, ἢ συνεκτικὴ τῶν ὄντων πρόνοια, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ἐκθεωτικὴ τῶν προνοουμένων ἐνέργεια.

Εἰ δὲ καὶ πράγματα τὰ περὶ τὸν Θεὸν ταῦτα περὶ ὧν ὁ Χριστὸς ἔλεγε πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστίν, εἰ οὖν καὶ πράγματα, καὶ ἀκτίστα, καὶ οὐκ οὐσία Θεοῦ ταῦτά εἰσι, κατὰ τοὺς ἐξηγητὰς τῶν Εὐαγγελίων καὶ θεολόγους τούτους, ἃ δὴ καὶ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ πλήρωμα τῆς θεότητος· καὶ αἰδίον αὐτοῦ δύνάμειν, καὶ θεϊότητα ὁ Ἀπόστολος γράφων ἰδίδαξε, λείπεται τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα ταῦτα λέγειν, καὶ ἐνεργείας οὐσιώδεις αὐτῆς μετὰ τῶν θεολόγων τούτων, βασιλείου φημι τοῦ μεγάλου, καὶ Γρηγορίου, καὶ Μαξίμου, καὶ δὴ καὶ τοῦ χοροῦ τῶν λοιπῶν θεολόγων, οἳ δὴ καὶ ὁ ἐκ Δαμασκού θεολόγος Ἰωάννης συνάδων, ἄλλα τε πλείεστα περὶ τούτων θαυμασίως θεολογεῖ, ἐξ ὧν δὴ καὶ ἡμεῖς ἐροῦμεν κατὰ καιρὸν, καὶ οἱ ἀρχαῖα τῆς θεότητος εἰσι ταῦτα, ὧν αὕτη μετέδωκε τῷ σώματι τῷ Δεσποτικῷ.

Καὶ τὰ μὲν τῶν λογίων ἄλλος ἡμῖν ἔχοντων, τοτήμερον εἶναι φημι τέως, ὀλίγα μὲν ἐκ πολλῶν. Ἰκανὰ δὲ, ὡς ἐγὼ φημι καὶ ταῦτα πιστώσασθαι τὴν τῶν ἀρχαίων ἐκείνων διδασκάλων καὶ διαδόχων τῶν ἀποστολικῶν θεολογίαν, Ἰεροθεοῦ τε καὶ Διονυσίου, ὅπερ ὁ λόγος ὑπέσχετο δεῖξαι, καὶ πρὸς γε εἶτι καὶ συνεδούς καὶ συμφώνους τοῖς καθ' ἑξῆς Πατράσι καὶ θεολογοῖς τῆς Ἐκκλησίας· ὡς μηδὲν παρὰ μέλος ἤχην μηδὲ ἐξω τοῦ σκοποῦ βάλλειν τούτους κἀκείνους, ἅτε δὴ καὶ ὑφ' ἐνὶ τεχνίτῃ, καὶ μυσταγωγῷ, καὶ πειθευτῇ τῶν τοιοῦτων ἀγομένου· ὁμοῦ πάντας, τῷ τοῦ Θεοῦ φημι Πνεύματι. Λοιπὸν ὅτι ἂν εἴη καὶ πρὸς

τὰς οἰκουμανικὰς ἐξῆς βλέψαι τῷ λόγῳ συνόδους, καὶ μαθεῖν εἰ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν περὶ θείας οὐσίας ἅμα καὶ ἐνεργείας εἶπον, καὶ εἰ γε καὶ διαφορὰν τινα θεοπρεπῆ καὶ διάκρισιν ἐπὶ τούτων καὶ αὐταὶ σκοποῦσιν, ἢ ἀπλῶς ἐν τι καὶ ἀδιάφορον ἴσασιν ταῦτα, καὶ τὸ αὐτὸ νῦν μὲν οὐσίαν λέγεσθαι φησι, νῦν δ' ἐνέργειαν, νῦν δὲ τὴν μὲν οὐσίαν ἀκτίστον, τὴν δὲ ἐνέργειαν κτίσμα τὴν θείαν. Πάτρια καὶ γὰρ πῶς τοῖς περὶ τὸν φιλόσοφον Γρηγορὸν νομίζεται τὰ τοιαῦτα, καὶ πίστειος ἀντικρυς ὄρος, καὶ σύμβολον, ἐξ Ἀκινδίνου τε καὶ Βαρλαάμ εἰς αὐτοὺς· ἀνωθεν κατιόντα· τούτους καὶ γὰρ καὶ πατέρας καὶ διδασκάλους θείων δογμάτων, καὶ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, οὐκ ἄλλους ἀκριβῶς ἴσασιν, εἰ καὶ κρύπτουσιν, ὅτι αἰσχυρῆς τὰς προσηγορίας· ἐκαίω, ἐστὶ δὲ ὅτι καὶ τῷ ἀναθέματι παρρησίᾳ καθυπέβαλον ὑπ' ἀνάγκης, ἔν γε τοῖς κοίνοις ἡμῶν τε κἀκείνων συλλόγοις μάλιστα. Ἐπεὶ γοῦν τὰς ἱερὰς ἐκείνας τῶν θεοπεισίων Πατέρων συνοοῦς μετὰ τὰ τέσσαρα Χριστοῦ Εὐαγγέλια τάξει τινὶ καὶ ἀξιώματι ἔσχεν εὐθύς ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ παρὰ τούτων αὐτῶν τὸν τῆς πίστεως εὐσεβῆ λαβόντες ἔχον ἄρον, καὶ τὰ αὐτῶν ἱερὰ δόγματα, πίστις ἡμῖν ἀπλανῆς, καὶ εὐσέβεια, καὶ ὀρθολογία νομίζεται, ὅσα τέ φημι περὶ τῆς θεαρχικῆς καὶ ὁμοουσιου Τριάδος, καὶ ὅσα περὶ τῆς διὰ σαρκὸς οἰκονομίας, καὶ τῆς θεότητος τοῦ μονογενεῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ τῆς ζωαρχικῆς ταύτης Τριάδος ἐνός. Οἱ αὐτοὶ γὰρ καὶ καθαίρεται πάσης αἰρέσεως καὶ κακοδοξίας, καὶ τῆς καὶ εὐσέβειαν ἀληθείας πάσης μετὰ τὴν τῶν λογίων διδασκαλίαν Πατέρας τε καὶ διδασκαλοὶ, καὶ διὰ τούτου καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους ἱερὰν συμφωνίαν μετὰ τὴν τῆς θεότητος πᾶσαν ὁμολογίαν εὐθύς, καὶ ἱερά· ἅμα, καὶ βασιλεία, καὶ τοὺς ἐξ οἰασοῦν αἰρέσεως προσιόντα· τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ πάντας ἀπαίτουσιν ὁμοῦ, φέρε καὶ τἀκείνων ἐκ μέρους ἀναλαβόντες κατιδόμεν. Ἡ μὲν οὖν ἅγια καὶ οἰκουμανικὴ πέμπτη σύνοδος τὰ Ὀριγόνους τε καὶ Διδύμου, καὶ Εὐαγγρίου, καὶ τῆς περὶ ἐκείνους συμμορίας, μετὰ ἑκείνων ἐνιαυτῶν περιόδους κἀκίστα συγγράμματα τε καὶ δόγματα σκοπούμενη, ἑώρα καὶ γὰρ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας· κακῶς τινὰς ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐπηρεαζομένους, Ἔλεγε, φησὶν, ὁ Ὀριγὸν ἐν γε τοῖς αὐτοῦ δηλοῦσι συγγράμμασι, συναθρία εἶναι τὰ τῷ Θεῷ, καὶ ἐξ αἰδίου ὄντος τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰδίου εἶναι τὰ κτίσματα. Εἰ δὲ μὴ ἐξ αἰδίου τὰ κτίσματα, ἐπράθη πανταῖς ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ μὴ κτίζειν ἐλθὼν εἰς τὸ κτίζειν. Ἡμεῖς δὲ πρὶς ταῦτα, φησὶ, λέγομεν· Οὐκ ἐπράθη κατὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐνέργειαν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ κατὰ τὴν ἐνέργειαν. Εἶχε μὲν γὰρ αἰετὴν τὴν δύναμιν τοῦ κτίζειν· ἐνηργήθη δὲ ἢ τοιαύτη δύναμις, ὅτε ἐθουλήθη ὁ Θεός·.

Ἦκουσας διαφορὰν οὐσίης θείας καὶ ἐνεργείας παρὰ τῶν θεοφόρων τούτων μυσταγωγῶν· Οἱ μὲν γὰρ αἰρετικοὶ, διὰ τῆς εἰς ἀπόκτον ἀπαγωγῆς, ἀποκον γὰρ καὶ ἀδοτῶς τε, ὡς ἔδοκει, το τροπὴν ὑπομένειν δύνασθαι· λεγῆν τὸν μόνον ἀπάρθη τε καὶ ἀτρέπτον, τὸ τούτου ἀτόπωτον ἔσται· ὅσον κατασκευάζειν, ὅτι οὐ συναθρία τὰ κτίσματα τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ τῆς ἱερᾶς οὐσίας ἡλικίᾳ, τῇ

καλή και θεοπρεπεί διαφόρῃ τῆς θείας ούσιας πρὸς τὴν θεϊαν ἐνέργειαν τὸ τε ἀμφίτερον μὲν τοῦτο λύουσι ζήτημα, καὶ τῶν βῆθρων ἐκατέρων τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἀπαλλάττουσι κάλλιστα, τῆς ἐνεργείας, ἀλλ' οὐ τῆς φύσεως· τοῦ Θεοῦ εἰσόντες ἔργα τὰ κτίσματα. Αἰδὲ τὰ μὲν τῆς φύσεως ἴδια τοῦ Θεοῦ ἔργα· ὅπερ ἐστὶ θελαθὴ ἡ τῶν ὁμοουσιῶν Γίου τε καὶ Πνεύματος ἁγίου οὐμοῦ καὶ ἐκπόρευσις, συναδικα μὴ εἶναι οὐ πέφυκε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀναρχαὶ καὶ συναδικος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ἵνα μὴ τροπήν ὁ ἀτρέπτος ὑπόμεινῃ, οὐκ ἐξ ἀδίου γεννῶν, καὶ ἐκπορεύων τὰ ὁμοουσία, καὶ ἵνα μὴ Θεὸς· πρῶτος καὶ ὑπερος νομισθῇ, κατὰ τοὺς ἥδη διδάξαντας ταῦτα θεολόγους Πατέρας· τὰ δὲ κτίσματα, θεληθῆως καὶ ἐνεργείας ἔργα γε ὄντα, καὶ ἐξω καθάκῃ τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως, οὐ δύναται τροπήν ἐπενεργεῖν καὶ ὑστερον γινόμενα· ἀπὸ γὰρ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη θελήσει καὶ ἐνεργείᾳ Θεοῦ. Εἶτα καὶ τὸ ἀκρίστον καὶ ἀδίδιον τῆς θείας ἐνεργείας, καὶ τὸ κατὰ ταύτην ἀτρέπτον τοῦ Θεοῦ συνεκφαίνοντες οἱ θεοὶ διδάσκαλοι, οὐδὲ κατὰ τὴν ἐνέργειαν, φασὶν, ἐτραπὶ ὁ Θεὸς, ὡς ἐξ ἀδίου μὲν ταύτην μὴ ἔχειν φυσικῶς, ὑστερον δὲ αὐτὴν προσκτήσασθαι, καὶ τροπήν τινα κατὰ τοῦτο δέξασθαι. Εἶχε μὲν γὰρ, φησὶν, αἰ τὴν δύναμιν τοῦ κτίζειν, αἰτε δὴ καὶ φυσικὴν αὐτοῦ πεφυκυίαν· ἐνηργήθη γε μὴν ἡ τοιαύτη δύναμις, ὅτε ὁ Θεὸς ἐβουλήθη.

Τὰ δὲ τῆς οἰκουμηνικῆς ἑκτῆς συνόδου μέλλων σκοπεῖν, πρὸ τῶν ἄλλων ἐκείνῳ λέγω, ὡς εἰ μὴ καὶ τὰ προσηρημένα πάντ' ἐκεῖνα περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας ἦρῖν ἦσαν, καὶ δὴ καὶ τὰ ἐξῆς περὶ τούτων αὐτῶν τοῖς ἱεροῖς ὡσαύτως ρηθῆσόμενα Πατράσι καὶ θεολόγοις, ἤρκει τὰ παρ' αὐτῆς ταύτης μόνα τῆ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ πρὸς γε τὴν ἐντελή τῆ· ὑποθέσεως λόγον, οἰκουμηνικῆς τε οὐσίας, καὶ οὐτω λαμπρῶς, καὶ παρὰ τοσοῦτων διδασκάλων, οὐκ ἐπ' ἄλλοις, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς προκειμένοις τοῦτοις συγπροθηθείσης, καὶ ταῦτα μόνα προδύργου κειτημέντης. Ὑπὲρ οὐ καὶ θαυμάζειν οὐ μικρῶς, ἀλλὰ καθ' ὑπερβολὴν ἀν εἴη Γρηγορῶν τε καὶ τοὺς ἐκεῖνον Πατέρας καὶ μυσταγωγούς τῆς καινοφανούς ταύτης θρησκείας, ποῦ τὰ τοῦ ἀγῶνων καὶ τῶν κατορθωμάτων παρέρριψαν τῆς μεγάλης ταύτης συνόδου, ὡσπερ μηδὲ γενημένης ὄλως μηδὲ συστάσης τὴν ἀρχὴν, μηδὲ ἐν ὄνειροις μνησθέντες, μέλλον δὲ καὶ μνησθέντες, εἰ καὶ μὴ γράμμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπὸ στόματος λόγοις, ὡς ἐγὼ τινος ἤκουσα τῶν πεπλησιακῶτων ἐκείνοις, κάκιστα μέντοι καὶ ἀτοπώτατα, καὶ τῶν ὅπ' ἐκείνης καλῶς τε καὶ δικαίως ἀποκηρυχθέντων Μονοθελιῶν οὐδὲν ἄμεινον. Τῶν γὰρ ὁμιλητῶν Ἀκινδύνου τινεῖς, τὰ κατὰ τῆς θείας ἐνεργείας ὅπ' ἐκεῖνον μυσταγωγούμενοι συνήθως, ποτὲ μὲν κτίσμα Θεοῦ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ταύτην καὶ θεοπρεπήν δύναμιν τε καὶ κίνησιν ἀποκαλοῦντος, ποτὲ δὲ τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ κατ' οὐδὲν διαφέρειν, ἀλλοτε δ' αὐθις τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ αὐτοῦ Πνεῦμα, ταῦτα καὶ γὰρ τὰ τῆς θεολογίας ἢ βλασφημίαις οἰκειότερον μέλλον εἰπεῖν Ἀκινδύνου πρῶτα στοιχεῖα, οἷς δὴ καὶ εἰσέει τὰ τε

Ἐκεῖνου συγγράμματα καὶ δι' ἐκείνοις μαρτυροῦσι πρῶτα, ἐκεῖνου τοιγαρῶν δι' αὐτοῦ τοὺς ἰδίους ἀκροατὰς τὰ τοιαῦτα διδάσκοντός τότε, καὶ τὰ τῶν ἀγῶν ῥητὰ καὶ τοὺς περὶ θείας ἐνεργείας ἱεροῦς λόγους, καὶ τὴν ἐκείνων παρεξήγησιν καὶ τὴν διάστροφὴν, ἔργον αὐτοῦ ποιομένου καὶ σπουδασμα, καὶ περὶ τῆς μεγάλης ταυτησί καὶ οἰκουμηνικῆς ἑκτῆς συνόδου τῶν φοιτητῶν ἤροντες τινες εἰ δὲ φρονεῖν ἐκεῖνους· καὶ λέγειν, οὕτω διαβρῆθῆν ἐναντιώτατα τῶν αὐτῶ θεοπρεπῶν καὶ φρονούσης καὶ κηρυττουσίης· Ὁ δὲ χρηστὸς Ἀκινδύνος, ὡσπερ ἐπιλεησόμενος ἐνταῦθα τῆς ἐν χερόν ἐπιστήμης, καὶ τοῦ διάστρέφειν τε καὶ συκοφαντεῖν τὰ πάσης διαστροφῆς τε καὶ συκοφαντίας ἀνώτερα, τοῦτο καὶ μόνον ἐνταῦθα πως καλῶς καὶ ἀξίως τὰ τῆς οἰκείας κακοδοξίας τε καὶ τῆς ἀπιστίας ἀνευρυθρίστωσις ἀποκαλύπτει, ἀγροίκους τινὰς καὶ βαρβάρους καὶ λόγον καὶ ἥθος, καὶ ἀμαθεῖς ἀποκαλέσας ὁμοῦ πάντας τοὺς τῆς ἀγίας ἐκείνης συνόδου Πατέρας, καὶ μηδὲν ὑγιὲς περὶ τῶν προκειμένων ἐκείνοισι τότε φρονήσαντας, σύνοδον οἰκουμηνικὴν ὁμοῦ πᾶσαν ὡς ἐν τι τῶν ἐυτέλων καὶ παροράστων ἀξίῶν ἀποδαλλόμενός τε καὶ διαγράφων, εἰς ἕσασιν καὶ ἐξήκοντα Πατέρας καὶ διδασκάλους ἀριθμουμένην, πατριάρχας ὁμοῦ προκαθημένους αὐτῆς ἔχουσαν πάντας, καὶ βασιλεῖα θαυμαστόν τε καὶ μέγαν σὺν γε τῇ περὶ αὐτὸν πάση συγκλήτῃ, καὶ σὺν τούτοις τε καὶ πρὸ τούτων τῶν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν ὁμοῦ τὸ πρεσβεῖον ἔχοντι τότε, φημὶ δὴ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Τῶμης ἱερὸν πᾶπαν· μέλλον δ' οὐκ ἔνα μόνον, ἀλλὰ καὶ δευτερον μετ' ἐκεῖνον καὶ τρίτον, καὶ δὴ καὶ τὴν ὅπ' αὐτοὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἱερὰν σύνοδον ὁμοῦ πᾶσαν, λόγους καὶ πρέσβεις, καὶ τοποτηρηταῖς οἰκείαις, καὶ πρὸς γε εἰ γράμμασι συνοδικαῖς καὶ ἐπιστολαῖς μακραῖς τισι καὶ πολυστείχοις, οὐκ ἐξ ἰδίων λογισμῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἱερᾶς λογίων θεολογίας, καὶ τῆς τῶν πρὸ αὐτῶν ὁμοῦ θεοπνευδύτου διδασκαλίας· τὸν ὀρθόν τε καὶ ἀπλανῆ τῆς πίστεως βεβαιουδντας λόγον. Καὶ εἰ χρὴ λέγειν τοῦτοις κάκιστους· ὅπου γε μὴ τὴν οἰκουμηνικὴν ταύτην σύνοδον, καὶ τοὺς κατ' αὐτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσας ὁμοῦ τὰς τε πρὸ αὐτῆς καὶ τὰς μετ' αὐτὴν, ὡσαύτως ἀπεβάλλετο κάκιστα σὺν ἐκείνῃ, ὧν τὰς μὲν ὡσανεὶ τινα θεμέλιον ἔσχεν αὐτῆ καὶ βάσιν, τοῖς ἐκείνων ὄροις τε καὶ ταῖς ἱερᾶς περὶ θεότητος ὕψαις τῶν οἰκείων ἐποικοδομήσασα λόγον καθάπερ εἰ τινα στύλον καὶ πύργον ἀσειστον εὐθεθείας, αἰ δὲ μετ' αὐτὴν ὡσαύτως αὐτὴν ἔσχον αὐθις, καὶ συναριθμησασσι ταῖς πρὸ αὐτῆς, μετὰ κλειστής ἔσης τῆς ἀξιώσεως σὺν ἐνεῖναις ἀνακηρύξασσι καὶ ταύτην, καὶ ὡσπερ ἀνηγόρευσε συναναγορεύσασσι, καὶ οὗς ἀπακήρυξεν ἐξ ἀντιεστρόφου καὶ πῦται σὺν ἀποκηρύξασσι, καὶ δρον εὐσεθείας, καὶ κανὸνὰ δόξης ὀρθῆς, καὶ στάθμην λογισάμεναι τὰ ἐκείνης, ὡς καὶ ταῖς ἐσχάταις ἀραῖς καὶ ἀποκηρύξεισι καθυποβαλεῖν τοὺς ἐκεῖνα μὴ δεχομένους, ὃ δὴ καὶ προλῶν ὁ λόγος δείξει σαφέστερον.

Ἄλλ' οἱ μὲν ἐπρόφρων, οὕτω περὶ τὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν πίστεως ἀξιώματα καὶ τὰ μέγαρα στοιχεῖα τῆς εὐσεθείας· κάκιστά τε καὶ ἀτοπώτατα διανοηθέν-

τες τε και ειπόντες, ως κάντευθεν μόνον Χριστανοίς Α
 δεκασιν ειναι δηλοι του των πιστων καταλόγου δια-
 γραφάντες σφά; αυτούς. και πάρω που γεγονότες
 έχοντες της του Χριστου μοίρας· ημείς δὲ οί τῆς
 αυτού σεπτιῆς Ἐκκλησίας, οί μετὰ των Ιερῶν Εὐαγ-
 γελίων κάκεινας αἰδούμενοι τὰς σεπτὰς των Πατέρων
 συνόδους, και ὄρον, και κανόνα, και στάθμην της
 εὐσεβοῦς ἡμῶν αὐτὰς ἡγούμενοι πιστεως, φέρε και
 τὰ τῆ ἁγία ταύτη συνόδῳ περι της ἐν Χριστῷ θείας
 ἐνεργείας δογματισθέντα καλῶς ἀπὸ μέρους κατέδη-
 μεν. Τῶν γάρ τοι τὰ Σεργίου, και Πύρρου, και Κύ-
 ρου, και Θεοδώρου τηνικαῦτα φρονούντων, τοίς ὀρθο-
 δόξοις ἀντικαθισταμένων και λόγοις, και γράμ-
 μασι, και τὸν θεάνθρωπον Λόγον τὸν Κύριον ἡμῶν
 Ἰησοῦν Χριστὸν μίαν ἔχειν λεγόντων ἐνεργείαν, τὴν
 αὐτὴν ὁμοῦ της σαρκὸς τε και της θεότητος, ἄλλα
 τε κλειστα και μέγιστα Πνεύματι θεῷ πρὸς ἐκείνους
 ἢ θεία των Πατέρων διεξίῃσι σύνοδος, και πρὸς τοίς
 ἄλλοις κάκεινα.

Τὴν ἑκατέρας φύσεως ἑκατέραν, φησίν, ἴσμεν ἐνερ-
 γείαν, τὴν οὐσιώδη, και φυσικὴν, και κατάλληλον,
 ἀδαιριέτω; προοῦσαν ἐξ ἑκατέρας οὐσίας και φύ-
 σεως, κατὰ τὴν ἐμπεφυκυῖαν αὐτῇ φυσικὴν και οὐ-
 σιῶδη ποιότητα, και τὴν ἀμέριστον ὁμοῦ και
 ἀσύγχυτον θατέρας οὐσίας συνεπαγομένην ἐνεργείαν.
 Τοῦτο γάρ και των ἐνεργειῶν ἐπὶ Χριστοῦ ποιεῖ
 τὸ διάφορον, ὡσπερ και τὸ εἶναι τὰς φύσεις των
 φύσεων. Καὶ πάλιν· Κατ' ἄλλο γάρ δηλονότι και
 ἄλλο ἐνήργησεν ὁ Χριστός, ἵνα κατὰ τὴν θεότητα,
 ἢ ποιεῖ ὁ Πατήρ, ταῦτα και ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιῆ, και
 κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ εἰσι του ἀνθρώπου ἴδια,
 ὁ αὐτὸς οὗτος ἐνήργει ὡς ἄνθρωπος· ὅθεν και ἀληθῆς
 ἐστι και θεός, και ἄνθρωπος. Ὅθεν και ἀληθῶς πι-
 στύεται, ὅτι ὁ αὐτὸς οὗτος εἰς ὦν, ἔχει φυσικὰς
 ἐνεργείας, τὴν θεῖαν δεξιαδὴ και τὴν ἀνθρωπίνην, τὴν
 ἀκτιστον και τὴν κτιστὴν, ὡς ἀληθινὸς και τέ-
 λειος θεός, ἀληθινὸς και τέλειος ἄνθρωπος, εἰς ὁ
 αὐτὸς μεσίτης θεῶν και ἀνθρώπων, Κύριος Ἰησοῦς
 Χριστός.

Ἰδοῦ και τὸ ἐν, και τὸ διάφορον της θείας φύσεως
 πρὸς τὴν θεῖαν ἐνεργείαν, και τὸ φυσικόν, και τὸ
 ἀσύγχυτον, και τὸ ἀδαιριέτον ἕμα ἢ ἁγία σύνοδος
 ὁμοῦ διὰ των ὀλίγων τούτων ῥημάτων εἰδίδαξεν ἄρι-
 στα, και ὅτι τὸ πρὸς ἀλλήλας τε και πρὸς τὰς φύσεις
 διάφορον των ἐνεργειῶν του Χριστου, ἕπερ ἐκ των
 ἀποτελεσμάτων δείκνυται δηλαδὴ, τοῦτο και δύο τὰς
 ἐνεργείας ἔχειν τὸν ἕνα Χριστὸν δείκνυσιν, ὅσα θεὸν
 τέλειον και τέλειον ἄνθρωπον, ὡσπερ, φησὶ, και ἡ
 διαφορά των φύσεων δείκνυσιν τὸ δύο τὰς του Χρι-
 στοῦ φύσεις εἶναι. Διαφορὰν δὲ γνῶναι των φύσεων
 ἄλλω; οὐκ ἔστιν ἐπὶ Χριστου εἰ μὴ ἐκ των ἐκείνου
 φυσικῶν, κατὰ τοὺς αὐτοὺς θεολόγους· ὡσπερ και
 γάρ τὰ ὑποστατικὰ χαρακτηριστικὰ ὑποστάσεως,
 οὕτω και τὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ φύσεως, τῆς
 τε θείας και της ἀνθρωπείας ὡσαύτως. Φυσικὰ δὲ
 φεμιν τὰ θελήματα, και τὰς ἐνεργείας, οἱ αὐτοὶ και
 τοῦτό φασι. Ταῦτά τε τοιγαροῦν διὰ των προῤῥη-
 θέντων ἀσφαλῶς θεολογήσαντες οἱ της συνόδου Πα-
 τῆρες, και ὅη και τὸ ἀκτιστον ὁμοῦ της θείας συν-

ἐκρήναντες ἐνεργείας, οὐσιώδη και γὰρ αὐτὴν
 προσείπον, και φυσικὴν, και ἐκ της θείας οὐσίας
 αὐτὴν προέιναι, και ἀδαιριέτον αὐτῆς εἶναι, ἕπερ
 ἐπὶ κτισμάτων οὐκ ἄν ποτε ῥηθείη, οὐδὲ γὰρ πέ-
 φυκεν, οὐ μᾶλλον ἢ τὸ ἐκ χιόνος ἐξέρχεται φλόγα,
 ἔπειτα και ῥητῶς και λέξεσιν αὐταῖς ἐπήνεγκαν
 τοῦτο, Ὁ Χριστός, εἰπόντες, εἰς ὦν, ἔχει φυσικὰς
 ἐνεργείας, τὴν θεῖαν δεξιαδὴ και τὴν ἀνθρωπίνην,
 τὴν ἀκτιστον και τὴν κτιστὴν. Διὸ και ἡ μετὰ τὴν
 δευτέραν εἰκονομαχίαν τὰ της αἰρέσεως καθελούσα
 μερικὴ θεία σύνοδος, και λόγοις και πράγμασι κρη-
 τύνασα τὴν ὀρθοδοξίαν, οὕτως ἐπ' ἐκκλησίας ἐτη-
 σίως ἀνακηρύττεσθαι πρὸς γε τοίς ἄλλοις και τὰς
 της οἰκουμενικῆς συνόδου ταύτης ἐτύπωσε πράξεις·
 Τοίς ἀποβαλλομένοις τὰς των ἁγίων Πατέρων φωνὰς
 τὰς ἐπὶ συστάσει των ὀρθῶν δογμάτων της του θεοῦ
 Ἐκκλησίας Ἀθανασίου, Κυρῖλλου, Ἀμβροσίου,
 Ἀμφιλοχίου του θεηγόρου, Λέοντος του ἀγυστάτου
 ἀρχιεπισκόπου της πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἐτι τε και
 τὰ των οἰκουμενικῶν συνόδων Πρακτικὰ, της τετάρ-
 της τέ φημι, και της ἑκτης, μὴ κατασπαζομένους,
 ἀνάθεμα.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, και οὕτω μὲν των οἰκου-
 μενικῶν συνόδων συνδεδεμένων οἰνεὶ και συμπε-
 φυκυῶν ἀρρήκτως ἀλλήλαις, και τὰ αὐτὰ συμπτου-
 σῶν ἑαυταῖς τε και τῷ κινούντι παντοδυνάμῳ του
 θεοῦ Πνεύματι, και δὴ και των μετ' ἐκείνας ὁμο-
 φυῶν τε και σύμπνων τούτων Πατέρων και διδα-
 σκάλων, οὕτω θεοπνεύτως τε και φρικτῶς τὰς τε
 πράξεις ἀνακηρυττόντων ἐτησίως ἐπ' ἐκκλησίας
 ἐκείνων, και τοὺς ἐκείνας μὴ κατασπαζομένους ἀπο-
 βαλλομένων τε και τῷ ἀναθέματι καθυποβαλλόντων,
 ἐτι Γρηγορῶς, εἰπέ μοι, και Νίφων, και Δεζιδῶς, και
 εἰ τις ἕτερος κατ' ἐκείνους, τὸν συνοδικὸν αἰτίασου-
 ται τόμον, ἢ τὸν δεῖνά τε και τὸν δεῖνα, τοὺς της
 συνόδου τε και της ἱερᾶς Ἐκκλησίας προσσηκῶτας,
 ἐπειδὴ μετὰ τὰς πολλὰς συνόδους, και τὰς μακρὰς
 και συνεχεῖς διαλέξεις, και τοὺς πολλοὺς και καλοὺς
 λόγους, και τὸν χρόνον, και τὴν διὰ λόγων τε και
 πραγμάτων διάπειραν, Βαρλαάμ τε και Ἀκινθῶν
 τοίς πρώτοις μυσταγωγοίς αὐτῶν και αἰρεσιάρχαις,
 και συναπακήρυξαν, και τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλον
 τοὺς ἀπειθεῦντας διὰ τέλους και πολεμουντας τῇ
 κατ' εὐσέβειαν ἀληθείᾳ τοίς θεοίς ἐκείνοις ἀκολου-
 θούντες Πατράσι; Και πῶς οὐ κάντευθα και σὺκο-
 φαντοῦντες, και ἀδικούντες ἡμᾶς ἔσονται, καθὰ δὴ-
 που κἂν τῷ της πίστεως λόγῳ; Οὐδὲ γάρ ὄρον ἐξ
 ἑαυτῶν ἐκτεθεικότες πίστεως οἱ της καθ' ἡμᾶς συν-
 ὄδου Πατέρες, ἔπειτα τοὺς μὴ κειθόμενους ἐκείνῳ
 τῇ καταδίκῃ και ταῖς φρικώδεσιν ἐκείνας ἀραῖς
 ὑπέβαλον, πολλοῦ γε και δεῖ· ἀλλὰ τὸν της πίστεως
 ὄρον προτεθεικότες, και τοὺς κοινούς της Ἐκκλη-
 σίας κανόνας, φημι δὴ τὰς ἱερὰς ἐκείνας των Πα-
 τέρων συνόδους, τοὺς ἀπειθεῦντας ἐκείνας εἰς τέλος,
 οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' ἐκείναι μᾶλλον, καθάπερ πάλαι και
 νῦν ἀποκηρύξασαι, τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλον. Ἀ-
 δὴ και ἡ καθ' ἡμᾶς των Πατέρων συνεξίφηνε σύνο-
 δος, ἱερῶν τε και ἁγγέλων θεοῦ πεποιηκῶτες ἔργον,
 και τὴν οἰκίαν τετηρηκῶτες τάξιν τε και τὸ σχῆμα,

καθάπερ εἶδει, ἐπειδὴ γε καὶ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος ἐστὶν ὁ ἱερεὺς, ὃ φασὶ τὰ ἱερὰ λόγια, καὶ ὁ σοφὸς Διονύσιος, Ἐξαγγελτικῶς, φησὶν, ἔστιν ὁ ἱερεὺς τῶν θεῶν κριμάτων, ἀγγέλου δὲ ἀρετὴ τὸ ἐξαγγέλλειν ἀνοθεύτους τε καὶ καθαρῶς τὸ τοῦ πέμποντος; βούλημα, ὡσπερ αὐτὸ καὶ κακία τὸ παραχαράττειν τε καὶ νοθεύειν, εἰσάγοντα δηλαδὴ τὰ παρ' αὐτοῦ, ὃν μὴδὲ ἱερέα, μὴδὲ ἄγγελον τῶν θεῶν κριμάτων εἶναι δεῖν ἀξιοῦν, ἀλλὰ ψεύστην τινὰ καὶ ἀκατεῶνα, καὶ τοῦ Θεοῦ ἀλιτήριον, ὁ προῤῥήθλις ἀπεφήνατο θεολόγος. Ἄπερ ἡμεῖς μῆτε παθεῖν, μῆτε ἀποσιεῖσθαι βουλόμενοι, τοὺς δοθέντας ἡμῖν θεῖους χρησμούς, καὶ τὰς τῶν Πατέρων θεολογίας τε καὶ τὰς ἀποφάσεις, κατὰ θεῖους ἐξηγητάμεν νόμους. Ὅθεν οὐδὲ παρὰ τῆς ἡμῶν ἱερᾶς συνόδου τε καὶ τοῦ τόμου τοῖς ἀπειθοῦσιν ἢ τε ἀποκηρύξεις αὐτῆ, καὶ ἡ φρικώδης ἀρὰ, ἀλλὰ παρὰ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκείνης συνόδου, καὶ δὴ καὶ τῶν μετ' ἐκείνην θεῶν Πατέρων, ὅσοι τε τὰς αὐτῆς πράξεις ἐκύρωσαν, καὶ ὅσοι τοὺς μὴ κατασπαρομένους ἐκείνας τῷ γε ἔπ' ἐκκλησίας ἐτησίως ὑπέβησαν ἀναθέματι, καθὰ δὴ καὶ φθίσαντες ἡμεῖς διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν ἰδίδαξαν· μᾶλλον δὲ οὐχ αἱ μετ' ἐκείνην τὴν σύνοδον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἐκείνης ὁμοῦ πᾶσαι, καθὰ δὴ καὶ προύφην, ἐπειδὴ καὶ σύμφωνοι πᾶσαι ἀλλήλαις, καὶ τὰ αὐτὰ καὶ φρονούσαι, καὶ λέγουσαι, καὶ πρεσβεύουσαι, καὶ τὰ ἀλλήλων πῶς ἄν εἴποις κυρτοῦσαι, καὶ μεθ' ὅσης ἀξιώσεως, ἅτε δὴ καὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ λαλοῦντος ἐν πάσαις. Καὶ πῶς ἂν ἀποδράσῃ τις ἀπειθῶν τὴν δίκην ἐκείνην, οὐ παρὰ τῆς συνόδου ταυτησί, καὶ τοῦ τόμου κατὰ γε τὰς ἀλόγους τινῶν ὑπολήψεις, ἀλλὰ παρὰ πασῶν ὁμοῦ τῶν οἰκουμενικῶν ἐξηγητημένην συνόδων, οὐχ ἐπίτακτι μόνον, οὐδὲ δις τε καὶ τρίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ καθεκάστην ἐκείνων αἱ πᾶσαι καὶ κηρύττουσιν ἅμα τὰ θεδογμένα πάσαις καλῶς, καὶ ἀνακηρύττουσι τοὺς ταῦτα φρονούντας, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἀποκηρύττουσιν ἐξ ἐπαμύλλου φηθερῶς ὁμοῦ πᾶσαι; Ἄγνοῶ δὲ καὶ πῶς τῆ τοῦ Χριστοῦ μοίρα, καὶ τῆ καθολικῆ τε καὶ ἀποστολικῆ Ἐκκλησίᾳ συγκαταλέγειν αὐτοὺς ἀξιοῦσι, καὶ τοῦ προσηρηματος κοινωνεῖν, καὶ τῆς ἀξίας οἱ περὶ τὰ καιριωτάτα τε καὶ κράτιστα καὶ αὐτὰ φημι τὴ τῆς πίστεως ἀξιώματα, καὶ τοὺς ὄρους, ταῦτα καὶ γὰρ αἱ οἰκουμενικαὶ πᾶσαι ὁμοῦ σύνοδοι, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ἔφην πολλάκις, ὡς καὶ πᾶν τούναντιον ἐκείνας περὶ τὸ ἠνωμένον τε καὶ διακεκριμένον τῆς θεολογίας ἐοξάζειν, μᾶλλον δὲ οὐ μόνον τίναντια καὶ φρονεῖν, καὶ δοξάζειν, ἀλλὰ καὶ πόλεμον πρὸς ἐκείνας, καὶ δι' ἐκείνων πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Δεσπότην ἐκείνων, καὶ τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν οὕτως ὑπερφυᾶ τε καὶ ἀποπον ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ κατ' αὐτῶν μᾶλλον εἶπειν, ἀρᾶσθαι. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον ἐπανέλθωμεν. Τοιαῦτα μὲν ἡ εὐαγγελικὴ τε καὶ ἀποστολικὴ παράδοσις ἄνωθεν περὶ τε τοῦ ἠνωμένου καὶ διακεκριμένου τῆς θεολογίας, ἀλλὰ δὴ καὶ περὶ διαφορᾶς ἰδικῶς θείας οὐσίας, καὶ ἐνεργείας, τὰ μὲν δι' αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ὁμιλητῶν τε καὶ διαδόντων, ἱεροθέου φημι καὶ Διονυσίου, οἱ τὰς θείας ἐκφαντορίας ἐκείθεν πα-

PATROL. GR. CLI

Α ραλαθόντες, ὡσπερ τινὰ κανόνα κάλλιστον ἀληθείας, τὰ γὰρ αὐτῶν ἐκείνων καὶ αὐθις ἐρῶ, οὕτω τὰ ἐκεῖ κείμενα φρουρεῖν ἐν αὐτοῖς ἀπλήθοντα, καὶ ἀμείωτα, καὶ ἀπαρίτρεπτα σπεύδουσιν, ὡς κακίον θάρβησαι μετὰ πλείστης ὄσης τῆς ἀξιώσεως προσθεῖναι τῷ αὐτῶν λόγῳ, καθὰ δὴ καὶ ἀνωτέρω φθίσαντες εἶπον, φημι δὴ τὸ, Οὕτως ἡμεῖς τὰ θεῖα καὶ ἐνοῦν τῷ λόγῳ, καὶ διακρίνειν σπεύδομεν, ὡς αὐτὰ τὰ θεῖα καὶ ἠνωται, καὶ διακρίνεται.

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ τῶν λογίων, καὶ οὕτω σαφῆ τε καὶ εὐδιάκριτα, καὶ τὸ τοικίλον ἔπιν καὶ ἀσαφῆς κατ' αὐτοὺς τοῦτους ἀπαναινόμενα, οἷς δῆπου καὶ οἱ μετ' ἐκείνους ἄκριοι τῶν θεολόγων, ἐν ταῖς ἐξηγήσεσι τῶν αὐτῶν, ἀρίστα καὶ ὡς οὐκ ἂν τις ἐνθυμηθεῖ, συνείπον. Τοιαῦτα δὲ καὶ οἱ μετὰ τὰς εσπᾶ φημι λόγια τῆς εὐσεβείας ὄροι τε καὶ κανόνες, αἱ οἰκουμενικαὶ δηλαδὴ σύνοδοι, περὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως καὶ σκοποῦσι, καὶ κανονίζουσι, καὶ νομοθετοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν. Δεῖ δὲ καὶ τῶν αὐτῶν διδασκάλων, οἶμαι, καὶ θεολόγων αὐθις ἐκ πολλῶν ὀλίγα ἄττα προσθεῖναι τοῖς εἰρημίοις, καὶ οὕτω διὰ πάντων τρανῶς τὴν συμφωνίαν δειξάντα πάντων, τὴ συνεχῆς τὸ γε νῦν εἶναι διακρίψαι τοῦ λόγου. Ἄλλ' Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος τε καὶ μάρτυς πρὸς τῶν ἄλλων αὐθις παρίτω τῷ λόγῳ, πλατύτερον ὑποδείξων τὴν διαφορὰν τῆς θείας ἐνεργείας πρὸς τὴν θεῖαν οὐσίαν, ἐπειδὴ καὶ κατ' ἐπιδρομήν πως καὶ ἀπὸ μέρους ἤψατο τῶν αὐτοῦ λόγων διὰ συντομίαν ὁ τῶν Πατέρων ἱερῶς τόμος. Παρίτω τοιγαροῦν ἐκείνος, διδάσκαλος ὢν ἀρχαῖος τῆς Ἐκκλησίας, τοῖς διαδόχοις μαθητεύσας τῶν ἱερῶν ἀποστόλων, σοφὸς τε καὶ μάρτυς, καὶ πανταχόθεν εἶπερ τις κηρυχόμενος τὸ ἀξιώπιστον. Φησὶ τοιγαροῦν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, πρὸς Ἑλληνας τότε διαλεγόμενος· Εἰ τῷ εἶναι, καὶ οὐ τῷ βούλεισθαι ποιεῖ ὁ Θεός, ὅλον θερμαίνει τὸ πῦρ τῷ εἶναι, πῶς τὸ μὲν ἐν ἐστὶ καὶ ἄπλου καὶ μονοειδές, διαφύρων δὲ οὐσίῳ ἐστὶ ποιητής; Πρὸς δὴ τοῦτο παῖδες Ἑλλήνων ἀποκρινόμενοι, τοιάδε φασὶν, Οὐκ οἰητέον ὡσπερ ἐν ἡμῖν ἄλλο μὲν ἐστὶ τὸ εἶναι, ἄλλο δὲ τὸ βούλεισθαι, οὕτω καὶ ἐν τῷ Θεῷ· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἀντικρυς ὑπάρχει τὸ εἶναι, καὶ τὸ βούλεισθαι ἐν τῷ Θεῷ. Ὅ γὰρ ἐστὶ, καὶ βούλειται, καὶ βούλειται, καὶ ἐστὶ· καὶ οὐδέμια διαίρεισι ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ αὐτοπάρακτον εἶναι τὸν Θεόν. Ὡστε καὶ τὴν διείρησιν τοῦ εἶναι πρὸς τὸ βούλεισθαι ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἀπορρίπτειν. Καὶ τοιούτα μὲν ἐκείνοι συνυπάρχειν ἐξ αἰδίου τῷ Θεῷ τὰ ὅτι αὐτοῦ κτισθέντα, κακῶς συνάγοντες· Ἐλληνες γάρ. Ἀκούσωμεν δὲ ὅπως αὐτοὺς ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς οὕτως ψευδομένους ἐλέγχει διὰ βραχείων καλῶς. Αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ Ἰουλιανός, ὁ τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀληθείας τὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ψεύδος καὶ τὴν ἀσέβειαν κακῶς ἀλλαξάμενος, ἐν τῷ ἐγκωμῆι φησὶ τοῦ ἰδίου Θεοῦ, τὸν ἥλιον κακῶς ἀνομῶν.

Τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ θεῖος Ἰουστίνος, ἔχοντος οὐσίαν μὲν πρὸς ὑπαρξιν, βούλησιν δὲ πρὸς ποιήσιν, ὁ ἀπορρίπτων οὐσία; καὶ βούλησι τὴν διαφορὰν, καὶ τὴν ὑπαρξιν ἀπορρίπτει τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ποιήσιν, ὑπαρξιν μὲν τὴν αὐτοῦ, ποιήσιν δὲ τῶν οὐκ ὄντων. Καὶ πάλιν· Εἰ ἄλλο τὸ ὑπάρχειν, καὶ ἄλλο τὸ ἐνυπάρ-

28

χειν, και ὑπάρχει μὲν τοῦ Θεοῦ ἡ οὐσία, ἐνυπάρχει δὲ ἡ βουλή, ἄλλη ἄρα ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, και ἄλλη ἡ βουλή. Καὶ αὖθις· Τὸ βούλεσθαι ἡ οὐσία ἐστίν, ἡ πρόσεσι τῇ οὐσίᾳ. Ἄλλ' εἰ μὲν οὐσία ἐστίν, οὐκ ἐστὶν ὁ βουλόμενος· εἰ δὲ πρόσεσι τῇ οὐσίᾳ, ἐξ ἀνάγκης ἄλλο και ἄλλο ἐστίν. Οὐκ ἐστὶ γὰρ τὸ ὄν και τὸ προσὸν ταυτὸν. Καὶ πάλιν· Εἰ πολλὰ μὲν βούλεται ὁ Θεὸς, πολλὰ δὲ οὐκ ἐστὶ, οὐκ ἄρα ταυτὸν παρὰ Θεῷ τὸ εἶναι και τὸ βούλεσθαι. Καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ διδάσκαλος. Ὅτι δὲ τὸ βούλεσθαι και ἡ βουλή ἐνέργεια και κίνησις ἐστὶ φυσικὴ, καὶ πολλῶν μὲν ἐτέρων ὀηλον· δεῖκνυσι δὲ αὐτὸ ταῦτο και ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, ὁ Σύρος φησὶ, ἐν ἑκτῷ και τριακοστῷ κεφαλαίῳ τῶν Θεολογικῶν, ὃ δὴ και ὁ τῶν Πατέρων φθάσας ἐδήλωσε τόμος.

Κύριλλος δὲ ὁ σοφὸς κατ' ἐπίνοιαν ἐπὶ Θεοῦ φησὶ τὸ συμβεθεκός. Οὐ γὰρ οὐσία τὸ ἀγέννητον, ἡ τὸ ἀφάρτων, ἡ τὸ ἀθάνατον, ἡ τὸ ἀόρατον. Εἰ γὰρ ἕκαστον τούτων οὐσίαν σημαίνει, ἐκ τοσούτων οὐσιῶν σύγκαιται ὁ Θεὸς ὡσαυτὸν ἂν αὐτῷ φυσικῶς προσόντα φαίνηται. Εἰ τοίνυν οὐκ ὄσα προσεῖναι λέγεται κατὰ φύσιν τῷ Θεῷ, ταῦτα πάντα ἐστὶ αὐτῷ και οὐσία, λείπεται λέγειν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ συμβεθεκνείαν, μέχρι μόνης φωνῆς οὕτω νοούμενα· οὐκ ἔχει γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις· μείζον ἐ τῶν καθ' ἑαυτὴν λέγειν ἐπὶ Θεοῦ. Ἀ δὲ δὴ τοῖς ἰδίῳις ἦθεσιν ἐκ' αὐτοῦ κεχρημέθα, τὰ καθ' ἑαυτοῦς μείζονων ὑποδείγματα ποιούμενοι, ὡσαυτὸν οἱ ἐν μικρῷ πίνακι οὐράνιον καταγράφοντες κύκλον.

Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, και οὐδεὶς ἀνταρεῖ ποτε λόγος, πρόδηλον, ὡς ἡ μὲν Ἐκκλησία, τὸ διάφορον και εἰδύλα τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας και ἐνεργείας, και κηρύττουσα καλῶς τε και εὐσεβῶς, μετὰ τῶν μαθητῶν ἐστῆκε τῶν τοῦ Χριστοῦ, και αὐτοῦ δὲ φησὶ τούτου τοῦ μόνου καθηγητοῦ ταύτης τε κάκειων· οἱ δ' ἔκεινα κακῶς εἰδότες και λέγοντες βλασφημοῦσιν ἀντικρυς εἰς Χριστὸν, Ἰουλιανῷ τε και Ἐλληνῷ ἑαυτοῦς συντάξαντες κάκιστα. Βασίλειος μὲν οὖν ὁ μέγας πρὸς Εὐνόμιον τὸν Ἀρειοῦ διὰδοχον γράφων, Δυναμίως, φησὶ, και σοφίας και τέχνης, οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς, ἐνδεικτικὰ ἐστὶ τὰ ποιήματα, και οὐδὲ αὐτὴν πᾶσαν τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν ἀναγκαίως παρίστησιν. Ἐνδεχόμενον ποτε τὴν τεχνίτην μὴ πᾶσαν ἑαυτοῦ τὴν ἰσχὺν ἐναποθέσθαι ταῖς ἐνεργείαις, ἀλλ' ὑφαιμένους πολλὰς ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης τοῖς τόνοις χρῆσασθαι. Εἰ δὲ και ἄλλη τὴν δύναμιν ἐπὶ τὸ ἔργον ἀνακινήσει, και οὕτως ἂν ὑπάρχοι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων ἀναμετρεῖσθαι, οὐχὶ δὲ τὴν οὐσίαν, ἥτις ποτὲ ἐστὶ καταλαμβάνεσθαι. Πρὸς δ' Ἀμφιλόχιον τὸν ἱερὸν ἐπιστέλλον αὖθις, Τεσοῦτων, φησὶ, τῶν ἀπηριθμημένων ὄντων, περὶ τὸν Θεὸν δηλονότι, πότερον ταῦτα μίδια οὐσίας ὀνόματα, και ἰσοδυναμεῖ ἀλλήλοισι τὸ φοβερὸν αὐτοῦ, και τὸ φιλάνθρωπον, και τὸ δίκαιον, και τὸ δημιουργικόν, τὸ προγνωστικόν, και τὸ ἀναποδοτικόν, τὸ μεγαλεῖον, και τὸ κρονοτοικόν, ἡ ἕκαστον αὐτῶν εἰπωμεν, οὐ τὴν οὐσίαν δηλοῦμεν; Ἐπερ γὰρ τοῦτο λέγουσι, μὴ ἐρωτάτωσαν, εἰ τὴν οὐσίαν οἶδαμεν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πυνθανέσθωσαν ἡμῶν, εἰ φοβερὸν οἶδαμεν τὸν Θεόν, ἡ δίκαιον, ἡ

φιλάνθρωπον. Ταῦτα ὁμολογοῦμεν εἰδέναι. Εἰ δὲ ἄλλο τι λέγουσι τὴν οὐσίαν, μὴ παραλογίζεσθωσαν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀπλότητος. Αὐτοὶ γὰρ ὁμολόγησαν ἄλλο και ἄλλο εἶναι τὴν τε οὐσίαν, και τῶν ἀπηριθμημένων ἕκαστον, ἀλλ' αἱ μὲν ἐνέργειαι ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή. Ἡμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γινώσκειν λέγομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτοῦ προσεγγίζειν οὐκ ὀπιχοῦμεθα. Αἱ μὲν ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσι, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος. Καὶ αὖθις· Ἐπερ εἰς τὴν οὐσίαν ἄπαντα φέροντες τὰ θεῖα ὀνόματα καταθήσομεν, οὐχὶ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ και ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκαίμενον τὸν Θεὸν ἀποδείξομεν, καὶ τὸ ἄλλο και ἄλλο ὑφ' ἑκάστου τῶν ὀνομάτων σημαίνεσθαι. Καὶ πάλιν· Ἄλλο μὲν ἡ οὐσία, ἡς οὐκ ἔστις μινυτής· ἐξευρέθη, ἐτέρα δὲ τῶν περὶ αὐτῆς ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἡ ἀξίας ὀνομαζομένων. Ὁ δὲ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος, Γρηγόριος· ὁ μέγας φησὶ, Ἡ και τὸ ἀθάνατον, φησὶ πρὸς Ἀρειανού, και τὸ ἀκαχον, και τὸ ἀναλλοίωτον οὐσία Θεοῦ· ἀλλ' εἰ τοῦτο, πολλὰ οὐσία Θεοῦ, και ὁ μία· ἡ σύνθετον ἐκ τούτων τὸ θεῖον. Οὐ γὰρ ἀσυνθέτως ταῦτα, εἴπερ οὐσία. Καὶ πάλιν· Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φύσις αὐτῷ ἡ ἀπλότης, εἴπερ μηδὲ τοῖς συνθέτοις τὸ εἶναι μόνον συνθέτοις. Καὶ αὖθις· Ἄλλο γεννῶν και γέννησις, θέλων και θέλησις, λέγων και λόγος, εἰ μὴ μεθύομεν· τὰ μὲν ὁ κινούμενος, τὰ δὲ ὄλον ἡ κίνησις. Τί δὲ και ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος πρὸς τὸν αὐτόν φησὶ γράφων Εὐνόμιον; Καθᾶπερ τοίνυν, φησὶ, κριτὴν, ἡ μακρόθυμον παρὰ τοῦ Δαβὶδ εἶναι τὸν Θεὸν διδαχθέντες, οὐ τὴν θεῖαν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν χρῆναι περὶ τὸ ὑποκείμενον νοεῖν εἰδεδάχθημεν, τὸ δὲ κατ' οὐσίαν ὁ τιπερ ἐστίν, οὐδὲν ἦτρον ἐν ἀδελφῷ μένει, οὕτω και τῆς ἀγίας Γραφῆς, τὰ μὲν λοιπὰ τῶν θεῶν ὀνομάτων κατὰ τοῦ ὄντος κατηγοροῦσι; αὐτὸ δὲ τὸ ὄν ἀκατονόμαστον τῷ Μωυσεῖ παραδεικνύσης. Ὁ τοίνυν τοῦ ὄντος ἐκκαλύπτων τὴν φύσιν μὴ τὰ περὶ τὸ ὄν διεξέτω, ἀλλ' αὐτὴν ἡμῖν φανερῶν δι' ὧν λέγει τὴν φύσιν. Πᾶν γὰρ ὁ τιπερ ἂν εἰποις ὀνομα, περὶ τὸ ὄν ἐστίν, οὐκ ἔκεινὸν ἐστίν, ἀγαθὸς, ἀγέννητος, ἀφάρτος· ὅλλὰ τὸ ἐστίν ἐκάστου τούτων οὐκ ἀπαλείπεται. Τούτου τοίνυν τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ, και ὄντος ἀγεννήτου, καθὸ ἐστὶ τὸν λόγον τις ἀποδώσειν ἐπαγγελίαμενος, μάταιος ἂν εἴη, τὰ μὲν ἐπιθεωρούμενα λέγων, αὐτὴν δὲ σιωπῶν τὴν οὐσίαν ἣν ἐρμηνεύειν τῷ λόγῳ καταπαγγέλλεται. Τὸ γὰρ ἀγεννήτως εἶναι ἐν τῶν ἐπιθεωρούμενων ἐστὶ τῷ ὄντι. Ἄλλος δὲ τοῦ εἶναι, και ἄλλος τοῦ πῶς· εἶναι ὁ λόγος, ὁ μέχρι τοῦ νῦν ἄρρητόν τε και ἀνερμήνευτον ἐκ τῶν εἰρημένων ἐστὶ. Καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτόν· Ἡ κυριότης οὐχὶ οὐσίας ὀνομα, ἀλλ' ἐξουσίας ἐστὶ, και ἡ τοῦ Χριστοῦ προσεγγορία τὴν βασιλείαν ἐνδεικνύται. Ἄλλος δὲ τῆς βασιλείας, και ἕτερος ὁ τῆς φύσεως λόγος.

Κύριλλος δὲ ὁ μέγας, τῶν περὶ τὴν θεῖαν φύσιν ὀνομάτων τε και ἰδιωμάτων και ἐνεργειῶν ταῦτων μνηθεῖς ἐν τοῖς ἑθασαυροῖς, οὕτω φησὶν· Οὐδὲν ἐπίκτητον τῶν θεῶν ἰδιωμάτων. Ἐκ μέντοι τῶν ἀποτελεσμάτων, δηλαδὴ τῶν κτισμάτων, κατὰ τὰς

είας ταύτας, ἀλλ' οὐ κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς ὁρᾶται. Ἄλλο ἢ θεία οὐσία, καὶ ἕτερον ἢ ἐνέργεια, ὡς ἕτερον δεικνύς· οὐ αὐτὸς, ὁ δὲ καὶ ὁ συνοδικὸς ἤδη φθάσας ὑπέδειξεν, οὕτω φησὶν ἐν τοῖς Ἱεροσολαίταις· Τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστὶ, καὶ ὅτι τὸ γεννᾶν. Φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταυ-
 ρῶς ἀρα τῶν γεννᾶν τὸ ποιεῖν ταυτὸν ἐστὶν.

ἰαυ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς θεὸς Ἰωάννης ἐπέμα-
 λη τὴν ἐνέργειαν εἶναι καὶ ἄλλο τὴν θεϊαν
 ἐθεολόγησεν, οὕτως εἶπεν· Δύο τὰς ἐνεργείας
 ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐίχε
 ἡμεῖς Θεὸς καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος τὴν θεϊαν
 εἶαν, καὶ ὡς ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἡμῖν
 σίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν.
 ἢ δὲ, ὡς ἄλλο ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνε-
 ρῶν, καὶ ἄλλο ἐνέργημα. Ἐνέργεια μὲν οὖν
 ἢ δραστηκὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κινήσις·
 ἡμεῖς δὲ ἢ φύσις, ἐξ ἧς ἢ ἐνέργεια προέειπεν·
 ἡμεῖς δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα. Καὶ πάλιν·
 Ἐτερον ἐστὶ· θελήσεις, καὶ ἕτερον τὸ θελητι-
 κῶν μὲν γὰρ ἢ τοῦ θέλειν δύναμις· θελη-
 τῶν δὲ τὸ τὴν θέλειν ἔχον. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς·
 τῶν ἐνέργειαν φύσεως οὐσιώδης ὁρίζεται κινή-
 σῶν φύσιν τις οὐδὲν ἀκίνητον ἢ παντελῶς ἀν-
 κίνητον, ἢ ἐνέργειαν εὐρησάν οὐ φυσικῆς δυνά-
 μεις ἀπάρουσαν κινήσιν, καὶ αὐθις· Ἐπὶ Πα-
 τέρων Ἰησοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἐκ τῆς ταυ-
 ρῶς τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ θελητήματος τὴν ταυ-
 ρῶς τῆς φύσεως ἐπιγινώσκουμεν. Καὶ πάλιν· Ὁν-
 οῦσι καὶ ἢ ἐνέργεια ἢ αὐτῆ, τούτων καὶ ἢ οὐ-
 σιῶν· ὡς δὲ διάφορος ἢ θελήσεις καὶ ἢ ἐνέρ-
 γῶν καὶ ἢ οὐσία διάφορος. Καὶ αὐθις· Φυ-
 σικῶν τὰ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας, λέγω
 τὴν θελητικὴν καὶ ἐνεργητικὴν δύναμιν, καθ'
 οἷον, καὶ ἐνεργῶσι τὰ θέλοντα καὶ ἐνεργῶντα.
 πρὸς δ' ἂν εἴη λοιπὸν καὶ τὸν μέγαν ἀγωνί-
 σαι καὶ ὁμολογητὴν τῆς εὐσεβείας ταυτησὶ καὶ
 ἡμεῖς, Μάξιμόν φημι τὸν σοφόν, παρελθεῖν καὶ
 τῶν λόγων, καὶ ὡς περ ἐπισημασμένοι τοῖς ἐπι-
 γινώσκουσιν τὰ τοῖς θεολόγοις ἤδη βηθέντα Πιτράσι
 ἡσυχασταῖς, ἐν ἁπλοῦσι ὑπὲρ γράψαι πρότερον,
 ἢ ὡς περ ὑπογράψῃ τοῖς γράμμασι, μᾶλλον δὲ καὶ
 καὶ νῦν, καὶ αἰμασιν ἰβλῆσι ὡσαύτως, καὶ γράμ-
 μασι τοιγαροῦν ὁ μέγας, ἐπὶ σιχαίου διαλεγόμε-
 νῶν ἀνάγκη ἐπὶ Χριστοῦ θελήσεις λέγεσθαι
 ἐνεργείας, καὶ πᾶσα ἀνάγκη· οὐδὲν γὰρ τῶν
 χωρὶς ἐνεργείας φυσικῆς ὑπέστηκεν· οἱ γὰρ
 Πατέρες φανερώς λέγουσι μήτε εἶναι, μήτε
 κῆσθαι χωρὶς τῆς οὐσιώδους αὐτῆς ἐνεργείας
 ἰαυθητινα φύσιν. Καὶ πάλιν· Καταλλήλως
 αὐτοῦ φύσει ὁ Χριστὸς, ἦγον· ὡς ἐκάστη
 εἶαν, ἦθελέ τε καὶ ἐνήργει. Δύο δὲ αἱ φύ-
 σῶν· δύο οὖν πάντως καὶ τὰ φυσικὰ θελη-
 τῶν καὶ αἱ τούτων ἰαυθητινα καὶ οὐσιώδεις ἐνέρ-
 γῶν· Ἐν δὲ τῷ περὶ ἀγάπης κεφαλαίῳ λόγῳ
 περὶ τῶν ἰαυθητινα τῆς θείας φύσεως καὶ
 ἐνεργείων τούτων φησὶν. Οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας
 φησὶ, τὸν Θεὸν γινώσκουμεν, ἀλλ' ἐκ τῆς με-

γαλοουργίας καὶ προνοίας τῶν ὄντων. Διὰ τούτων
 γὰρ ὡς δι' ἐσόπτρων τὴν εἰπερον ἀγαθότητῆς καὶ
 σοφίας, καὶ δύναμιν κατανοοῦμεν. Καὶ πάλιν· Ἐν
 τῷ Θεῷ γενόμενος ὁ νοῦς, τοὺς περὶ τῆς οὐσίας αὐ-
 τοῦ πρῶτον λόγους ζῆται μὲν ὑπὸ τοῦ πόθου φλεγο-
 μένος, οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν δὲ τὴν παραμυθίαν
 εὐρίσκει. Ἀμήχανον γὰρ τοῦτο καὶ ἀνένδεκτον πάσῃ
 γεννητῆ φύσει ἐξ Ἰσοῦ. Ἐκ δὲ τῶν περὶ αὐτὸν
 παραμυθεῖται, λέγω δὲ τῶν περὶ ἀιδιότητος, ἀπει-
 ρίας τε καὶ ἀοριστίας, ἀγαθότητος τε καὶ σο-
 φίας, καὶ δυνάμειος δημιουργικῆς τε καὶ προνοητι-
 κῆς καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων. Καὶ τοῦτο πάντῃ
 καταληπτόν αὐτοῦ μόνον, ἢ ἀπειρία. Καὶ αὐθις·
 Θεολογεῖν μᾶλλον, μὴ τοὺς κατ' αὐτὸν ζήτησης λό-
 γους· οὐ μὴ γὰρ εὐρη ἀνθρώπινος νοῦς· ἀλλ' οὐδὲ
 ἄλλου τινὸς τῶν μετὰ Θεόν, ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτὸν
 ὡς οἶόν τε διασκόπει· οἶον τοὺς περὶ ἀιδιότητος,
 ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας, ἀγαθότητος τε καὶ σο-
 φίας, καὶ δυνάμειος δημιουργικῆς τε καὶ προνοητι-
 κῆς, καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων· οὕτως γὰρ ἐν ἀνθρώ-
 ποις μέγας θεολόγος, ὁ τούτων τοὺς λόγους κῆν πο-
 σῶς ἐξευρίσκει. Ταῦτα καὶ τὰ τῶν σοφῶν διδασκά-
 λων, καὶ θεολόγων, ὄσον ἀπὸ μέρους φημι δεῖξαι
 τὸ γε νῦν εἶναι, οὕτω διὰ πάντων κατάλληλα, καὶ
 συνφθὰ τοῖς τε λογίοις αὐτοῖς, καὶ δὴ καὶ ταῖς κοι-
 ναῖς τῶν ἁγίων συνόδοις. Ἀπερ εἰ Γρηγορῶς σὺν
 τοῖς αὐτοῦ μυσταγωγῶς ἀξίως ἐσκόπει, καὶ μὴ τὰς
 ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὰ Χριστοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱερᾶς
 θεολογίας ἐξήτει τε καὶ προὔτιθε, οὐκ ἂν εἰρωνι-
 κῶς τε καὶ γελοῖως τρώτα, πῶς ἢ θεία ἐνέργεια ἐκ
 τῆς θείας οὐσίας; Ἐγὼ γὰρ ἂν καλῶς παρ' ἐκαί-
 νων τῶν διδασκάλων, ὅτι ὡς φυσικὸν ἐκ τῆς φύσεως,
 ὡς περ δὴ καὶ τὸ φῶς ἐκ τοῦ πυρός, καὶ ἢ ἀπὸ ἐκ
 τοῦ ἡλίου, ὡς τὸ πηγαζόμενον ἐκ τοῦ πηγάζοντος,
 ὡς ἢ ἐπιστήμη ἐκ τοῦ ἔχοντος αὐτήν, καὶ τῷ μαν-
 θάνοντι μεταδιδόμενη, καὶ παρὰ τῷ διδάσκοντι ἀμεί-
 ωτος μένουσα, ὡς ἢ δύναμις ἐκ τοῦ δυνατοῦ, ὡς ἢ
 κίνησις ἐκ τοῦ κινούντος, ὡς τὸ ὄρν ἐκ τοῦ
 ὄφθαλμοῦ, ὡς διάνοια ἐκ τοῦ νοῦ, καὶ τὰ παραπλήσια
 τούτοις κατὰ τοὺς θεολόγους Πατέρας. Τούτων γὰρ
 ἕκαστον καὶ διακεκριμένον ἐπινοεῖ ἐστὶν ἐκείνου
 τοῦ ἐξ οὗ ἐστὶ, καὶ ἡνωμένον ἀμείρωτος κατὰ τὸ
 ὁποκείμενον, ὡς περ ἠκούσαμεν.

Ἐν μὲν δὲ καὶ πρῶτον διακρίσεως εἶδος ὁ τῆς
 καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς συνόδου τόμος φησὶ, τῆς θείας οὐ-
 σίας δηλονότι πρὸς τὴν θεϊαν ἐνέργειαν τὸ κατὰ τὸ
 αἴτιον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ. Διακρίνονται δὲ ἀλλήλων καὶ
 τούτοις· Ἡ μὲν θεία ἐνέργεια μετέχεται, ἢ δὲ θεία οὐ-
 σία οὐδαμῶς. Ἡ ἐνέργεια μερίζεται ἀμερίστως, ἢ δὲ
 οὐσία οὐδοπωσοῦν. Ἡ ἐνέργεια ὀνομάζεται, ἢ δὲ οὐσία
 ἀνώνομος. Ἡ ἐνέργεια νοεῖται πως, ἐκ τῶν κτισμά-
 των δηλονότι· ἢ γε μὴν οὐσία καθάπαξ ἀπερινόη-
 τος. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τόμος· ἡμεῖς δὲ σοὶ καὶ τὰ
 λοιπὰ νῦν ἐφεξῆς τῷ λόγῳ προσθήσομεν, ὅσα δηλα-
 δῆ τῷ ἑαυτοῦ συντομῆς χρώμενος ἐκείνος παρέλιπε.
 Διαφέρει τοιγαροῦν ἢ θεία ἐνέργεια τῆς θείας οὐ-
 σίας· ἐπειδὴ ἢ μὲν οὐσία ἀπλή ἐστὶ μόνον, ἢ δὲ
 ἐνέργεια καὶ ἀπλή καὶ ποικίλη· ἀπλή μὲν καθ' ἑαυ-
 τὴν δηλονότι, ποικίλη δὲ πρὸς τὰς τῶν μετεχόντων

διαφορᾶς. Διαφέρουσι πάλιν ἀλλήλων, ὅτι ἡ μὲν οὐ-
 σία ὑπέρεκειται ὡς οὐσία, καὶ καθ' ἑαυτὴν οὖσα, ἡ
 δὲ ἐνέργειά ἐστι κατωτέρω, ὡς μὴ καθ' ἑαυτὴν ὑφε-
 στῶσα, ἀλλ' ὡσανεὶ ποιότης ἢ συμβεβηκὸς κατὰ
 τοὺς θεολόγους Πατέρας, μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκοδόμη-
 ρον, ὡς ἰδιώμα φυσικόν, ἐν τῇ φύσει τὸ εἶναι ἔχουσα.
 Ἐτι διαφέρει ἡ θεία οὐσία τῆς θείας ἐνεργείας τῷ
 τὴν μὲν εἶναι μίαν, τὰς δ' ἐνεργείας πολλὰς. Αἱ γὰρ
 ἐνέργειαι τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον,
 ἀρρήτοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρτήτοι δὲ διὰ
 τὸ πληθὸς. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὁ θεὸς φησι Μάξιμος,
 καὶ Διονύσιος πρὸς τοῦτων ὁ μέγας. Ἐτι διαφέρει ἡ
 θεία οὐσία τῆς αὐτῆς ἐνεργείας, ὅτι ἡ μὲν ἐνέρ-
 γειά ἐστι τὸ χαρακτηρίζον, καὶ δεικνύον τὴν ταύ-
 της οὐσίαν, ἡ οὐσία δ' αὐτὴ τὸ ὑπὸ τῆς ἐνεργείας,
 ὡς οὐσιώδους καὶ φυσικῆς δεικνυμένον τε καὶ χα-
 ρακτηριζόμενον. Ἀπὸ τῆς ἐνεργείας καὶ γὰρ, φη-
 σιν ὁ σοφὸς Μάξιμος, ἡ ἐκάστου φύσις χαρακτηρί-
 ζεται, τῆς μὲν ἀκτιστοῦ ἐνεργείας, ἀκτιστον δεικνύ-
 σης φύσιν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς. Ἐτι διαφέρει ἡ
 θεία οὐσία τῆς θείας ἐνεργείας κατὰ τὸ ὑπάρχειν,
 καὶ ἐνυπάρχειν, καὶ εἶναι, καὶ προσεῖναι. Τὰ μὲν
 γὰρ ἐστὶν ἡ θεία οὐσία καθ' ἑαυτὴν ὑφειστώσα· ἐνυ-
 πάρχει δὲ καὶ πρόσθετον ἢ ἐνέργεια. Τὸ δὲ ἄλλο
 καὶ ἄλλο, καθὰ δὴ καὶ ὁ μέγας Ἰουστίνος ἤδη φθά-
 σας ἐδίδαξεν, ἄλλο λέγων εἶναι τὸ ὑπάρχειν καὶ τὸ
 εἶναι, καὶ ἄλλο τὸ ἐνυπάρχειν καὶ τὸ προσεῖναι. Ἐτι
 διαφέρουσιν ἀλλήλων θεία οὐσία καὶ θεία ἐνέργεια,
 καὶ ὅτι διάφορα τὰ αὐτῶν ἔργα, καὶ οὐ τὰ αὐτά. Ὁ
 δὴ καὶ ὁ θεοφόρος Δαμασκηνὸς διὰ τοῦ συνοδικοῦ
 τόμου πρὸ βραχέος ἐδίδαξεν. Ἐργον μὲν γὰρ, φησι,
 θείας φύσεως ἢ πρᾶξιόνος καὶ αἰδίου γέννησις, ἔρ-
 γον δὲ θείας θελήσεως ἢ κτίσις.

Ἐτι διαφέρουσιν ἀλλήλων οὐσία θεία καὶ θεία
 ἐνέργεια καὶ κατὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο εἶναι τὸ δεικνύον
 καὶ γνωρίζον ταύτην κάκεινην. Δείκνυσι μὲν γὰρ
 λυθάνουσαν τὴν οὐσίαν κατὰ τοὺς θεολόγους Πατέ-
 ρας ἡ ἀδιαιρέτως συνοῦσα ταύτης ἐνέργεια· ταύ-
 της δὲ τὴν θείαν ἐνέργειαν δι' ἑαυτῶν δεικνύει τὰ
 κτίσματα. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἐκ τῆς φύσεως κό-
 σμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδίου
 αὐτοῦ δυνάμεις καὶ θεϊότης, φησὶν ὁ Ἀπόστολος.
 Διὸ καὶ ὁ μέγας Ἐφῆ Βασιλείος, Δυνάμει, καὶ σο-
 φία, καὶ τέχνῃ, οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐνδει-
 κτικά ἐστὶ τὰ ποιήματα. Καὶ Μάξιμος ὁ θεὸς αὐθις,
 Ἀπὸ τῆς ἐνεργείας ἡ ἐκάστου φύσις χαρακτηρίζε-
 ται, τῆς μὲν ἀκτιστοῦ ἐνεργείας ἀκτιστον δεικνύσης
 φύσιν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς.

Ταῦτά γε μὴν καὶ τὰ παραπλήσια τοῦτοις οὐ τὴν
 διαφορὰν μόνον τῆς θείας ἐνεργείας πρὸς τὴν θείαν
 οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ θεῖον, καὶ ἀπειρον, καὶ ἀόρα-
 τον, καὶ φυσικόν, καὶ ἀκτιστον, καὶ δημιουργικόν,
 καὶ τὰ θεοπρεπῆ πάντα τῆ τοῦ Θεοῦ ἐνεργεία δι'
 ὀλίγων προσμαρτυρεῖ.

Ἀλλὰ μακρὰς τινὰς καὶ πλείους ἀπειροῦ τῶν
 εἰρημένων τὰς ἀποδείξεις; Μάλιστα μὲν καὶ διὰ
 πολλῶν ταῦτα πάντα παρὰ τῶν θεολόγων ἤδη φθά-
 σαντες ἐδιδάχθημεν, καὶ μάλιστα ἐν οἷς τὰ ἱερὰ συν-
 ἐκείνοις διεσκοπούμεθα λόγια, καὶ δὴ καὶ τῶν συν-

ἄδων τὰς οἰκουμηνικάς· ἐγὼ δὲ οὐκ ὀκνήσω κά-
 κεινα προσθεῖναι διὰ τῶν ἐξῆς λόγων, καὶ δεῖξαι
 πλατύτερον τὸ τε θεῖον τῆς θείας ἐνεργείας, καὶ
 ἀκτιστον, καὶ τὸ διάφορον καὶ θεοπρεπὲς τῆς θείας
 μεθέξεως, καὶ τὴν τῶν ἐκθεομένων ἀρρήτως ἱερὰν
 καὶ ἀπόρρητον θέωσιν, ἐπειδὴ καὶ ὁ τῆς συνόδου
 σεπτὸς τόμος πρὸς αὐτὰ βλέπει. Τοῦτοις τοὺς ἐκυ-
 τοῦ λόγους ὡς περ εἰς οὐρανὸν τοξεύων ἀντεπιζά-
 γειν ἐτόλμησεν ὁ φιλόσοφος, καὶ τοῦτοις αὐτοῖς· καὶ
 ἡμεῖς συνηγορήσειν καθέσθον οἶδόν τε διὰ τῶν πατρι-
 κῶν αὐθις λόγων ἄνωθεν ὑπεσχομένα. Νῦν δὲ ἀναγ-
 καῖον καὶ τοὺς τῆς ἐνώσεως τρόπους τῆς τε θείας
 οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας δι' ὀλίγων ἐνταῦθα
 προσθεῖναι, καὶ δεῖξαι τὸ τε διάφορον καὶ τὸ ἐν
 ἐπίσει προσεῖν, καὶ μηθοτιοῦν ἀλλήλοις ἐν μηθὲν
 λυμαινόμενα, ὅπερ ὁ τῶν ἀντιθέων ἀεὶ σπειδεῖ λό-
 γος, τῷ διακεκριμένῳ τῆς θεολογίας ὡς περ ἐπιστρα-
 τεύων τὸ ἴκνωμένον, καὶ δι' ἀλλήλων συγγέμων ἐκ-
 τερα. Οὕτω μὲν οὖν κατὰ τοὺς εἰρημένους λόγους
 διαφέρουσιν ἀλλήλων ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, καὶ ἡ ταύ-
 της ἐνέργεια, καθ' οὗς δὴ καὶ παρὰ θεολόγων καὶ
 ἄλλο καὶ ἄλλο εἰρηγνται· ὅτι δὲ καὶ καθ' ἑτέρας
 ἤκωνται λόγους, καὶ διὰ τοῦτους, καὶ ἐν πως ἐστὶν
 οὐ λέγονται; γνοῖς ἂν ὧδε.

Ἐν εἰσὶν ἀλλήλαις κατὰ τὸ ἀκτιστον, κατὰ τὸ
 ἀπερίγραπτον, καθὰ δὴ καὶ καὶ Ἀναστάσιος ὁ μέ-
 γας ἤδη φθάσας ἐδίδαξεν, Ἐνθα ἂν ἡ ἐνέργεια φανῆ,
 λέγων, συνθεωρεῖται ταύτη καὶ ἡ οὐσία, ἐξ ἧς προ-
 ἔρχεται· ἐκότερον γὰρ ἀπερίγραπτον, καὶ διὰ τοῦτο
 παντελῶς ἀλλήλων εἰσὶν ἀχώριστα. Καὶ αὐθις ὁ αὐ-
 τὸς· Ἄλλ' ἡ μὲν διάκρισις ἐπινοία, ἡ δὲ ἕνωσις
 πραγματικὴ, ἀχώριστος· περὶ τὸ πᾶν γὰρ, φησὶν,
 ἡ ἐνέργεια. Ταύτης δὲ ἀχώριστος ἡ οὐσία καθέστη-
 κεν. Ἐν εἰσὶν ἀλλήλαις ἡ θεία οὐσία καὶ ἡ ἐνέρ-
 γεια καὶ κατὰ τὸ ἀπειρον· ἀπειρος γὰρ ὡσαύτως
 καὶ αὐτὴ κάκεινη. Διὸ καὶ ἡ οἰκουμηνικὴ πέμπτη
 σύνοδος οὕτω πῶς φησι, περὶ θείας δυνάμει,
 εἶτον ἐνεργείας, ποιουμένη τὸν λόγον· Εἰ τις
 λέγοι, ἢ ἔχοι τὴν δυνάμιν τοῦ Θεοῦ πεπε-
 ρασμένην, ἀνάθμα. Ἐτι ἤκωνται ἀλλήλαις οὐσία
 τε καὶ ἐνέργεια καὶ κατὰ τὸ κοινὰς εἶναι καὶ ἀμφω
 τῶν τριῶν ὑποστάσεων. Ἐν εἰσὶν ἀλλήλαις καὶ κατὰ
 τὸ πάντη ἀχώριστόν τε καὶ ἀδιάσπαστον. Πρῶσι
 μὲν γὰρ ἡ ἐνέργεια ἐκ τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἀδιαιρέτως,
 καθὰ δὴ καὶ ἡ οἰκουμηνικὴ ἀγία σύνοδος εἰρημ
 φθάσασα, καὶ δὴ καὶ πρὸ αὐτῆς ὁ πρὸ οὐτῆς θείας
 Ἀναστάσιος, ὃν καὶ μέγαν αὐτὴ προσεῖρηκε. Περὶ
 τὸ πᾶν ἐστὶ, φησας, ἡ ἐνέργεια, ταύτης δὲ ἀχώρι-
 στος ἡ θεία οὐσία καθέστηκε. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς·
 Φαίην δὲ ἂν ἐγώ γε τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως ἀχώριστος
 εἶναι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Κατὰ τοῦτους τοὺς λό-
 γους καὶ τρόπους, τοὺς τε προτέρους καὶ τοὺς ὑστε-
 ρους φημι, καὶ δύο, ἦτοι ἄλλο καὶ ἄλλο εἰσὶν ἡ θεία
 οὐσία καὶ ἡ ἐνέργεια, οὐ πράγματι κατὰ τοὺς θεο-
 λόγους Πατέρας, ἀλλ' ἐπινοία τῆς διαφορᾶς αὐτῶν
 νοουμένης ἅμα καὶ λεγομένης, καὶ ἐν εἰσὶν αὐθις
 αἱ αὐταί, οὐκ ἐπινοία, ἀλλὰ πράγματι τῆς ἐνώσεως
 οὐτῶν θεωρουμένης καὶ λεγομένης, καθ' ὃν δὴ καὶ
 λόγους καὶ ὁ μέγας Ἐφῆ Βασιλείος, ὅτι ἐπὶ τῆς ἀπλή-

καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεται τῆ ὁσίῃ ἢ ἐνέργεια.

Καὶ γρη τοῦτοις ἐπόμμενον κατὰ πάντα τὸν ἀληθῶς εὐσεβεῖν ἡρημένον, καὶ τὰς περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις ὀρθὰς τε καὶ ἀπλανεῖς ἔχοντα, κάκεινοις καὶ τοῦτοις ὡσαύτως πισθεσθαι, καὶ τὸ ἡνωμένον τε καὶ διακεκριμένον τῆς θεολογίας ἐξίτη; μετὰ τῶν θεολόγων τοῦτων πρεσβεῦειν, ὡσπερ ἓνα, καὶ τρία

τὸν Θεὸν, τὸ μὲν ταῖς ὑποστάσεσι, τὸ δὲ αὐτῆ οὐσίᾳ πιστεύοντα, οὕτω καὶ ἓνα τε καὶ πολλὰ τὸν αὐτὸν εἶθετα τε, καὶ πιστεύοντα, τὸ μὲν κατ' οὐσίαν καὶ πράγματι, τὸ δὲ κατ' ἐπινοίαν, ὡς· πολλάκις εἶπον οἱ θεολόγοι, ὡς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν, τρισυπόστατον ὄντα Θεὸν, ἐνεργόν, θελητικόν, παντοδύναμον· ἀτῶ· ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΛΟΓΟΝ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΟΧΗΣ ΘΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΧΑΡΙΤΟΣ, ΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΕΚΤΟΣ.

Ἄ μὲν οὖν ὁ τὴν μαμωραμένην σοφίαν περιττός τις οἰόμενος· εἶναι φιλόσοφος οὕτοσιν εἰς τε τὴν κατ' εὐσεβείαν ἱερὰν, καὶ τὸν ταύτης Θεὸν ἀντικρυς ἀναίδη οὕτω, καὶ δίχα φρίκης ὑδρίζει, ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν θεολόγων μάχης τῶν τε νῦν ὄντων, τῶν τ' ἐσομένων, πρὸ τ' ἰόντων, ἐπὶ τὴν ἱερὰν ἐκείνων θεολογίαν, εἴτ' ἐκείθεν πρὸς τὴν ἀποσπῶ χωρήσας θεομαχίαν, καὶ τολμηρᾷ καὶ ἄκρατῆ γλώττῃ τὴν ἐπερ νοῦν ἀθετῶν δύναιμι, καὶ βλασφημίαν εἰς τὸ, ὑπερφυῆς ὕψος λαλῶν τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὸ τῆς θείας ἐκεί· ο Γραφῆς μηδὲν εἶναι πρὸς ταῦτα σχεδόν, τὸ *Θήσω τὸν θρόνον μου ἐπὶ τῶν νεφελῶν, καὶ ἔσομαι ὁμοιος τῷ Υἱῷ Ἰσραῆλ*, παρὰ τῆς ἀρχαίου κού πονηρᾶς εἰρημένον δυνάμει, οὐ φορτικὸν ἂν εἴη, καὶ μακρὸν μόνον, πάντα κατὰ μέρος ἐφεξῆς προτιθέει καὶ τοῖς καθέκαστον ἐπιξείναι τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ περιττὸν πως, καὶ περιεργον ἄμα, καὶ δὴ καὶ τῶν πατρικῶν καὶ διδασκαλικῶν ἔξω νόμων, καὶ οὐδὲ ρύπου καὶ κηλίδος ἂν φαῖν ἐκτός. Πῶς γὰρ ἂν εὐσεβῆς ἀκοῆ καὶ γλώττα συνεχῶς ἐκείνοις ἐξυπηρετοῦσαι θουλεύουσιν; Κἂν εἰ καὶ κατ' ἐκείνων εὐσεβῶς ἐκατέρω λέγοι τε καὶ ἀκούοι, νῦν μὲν τὸ τῶν θεολόγων ἱερὰ παραδειγμάτα, ὅσα περὶ αἰτίου τέ φημι, καὶ αἰτιατοῦ, καὶ συκοφαντοῦσι, καὶ διαστρέφουσι, καὶ δι' αὐτῶν, καὶ σὺν αὐτοῖς τῷ μεγαλείῳ τῆς θεότητος ἀκρατῶς ἐνυδρίζουσιν, ὅπερ ἦς καὶ τοῖς θεολόγοις πάνυ σοφῶς τε καὶ ὑψηλῶς, καὶ φιλανθρώπως· ἄμα διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν τὰ τῶν θεοπροπῶν εἰκότων ἐκείνων παρῆληπται· νῦν δὲ μηδὲ δύναιμι θεῖαν, μηδὲ θέλησιν, μηδὲ πρόνοιαν, καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἰδίων τὸν Θεὸν ὄλω; κερτῆσθαι, μᾶλλον δὲ μηδὲ Θεὸν εἶπειν συνελόντα πεφυκέναι; ἢ κτιστὸν, καὶ ἡργμῆνον εἶναι κακῶς δογματίζουσι· νῦν δὲ αὐθις μετὰ πολλῆς τῆς εἰρωνείας τε καὶ τῆς χλεῦσης τὴν παντοδύναμον καὶ δημιουργὸν τῶν ὄλων θεῖαν ἐνέργειαν τῷ τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας; προμάχῳ, Γρηγορίῳ τῷ πάνυ φημι, καὶ Θεῷ δι' ἐκείνου προφέρουσι. Λέγε καὶ γὰρ, φησὶν, ἡ τολμηρᾷ γλώσσα καὶ θεομάχος πρὸς τῶν σῶν ἐνεργειῶν καὶ αἰθις, Λέγε, φησὶ, τὰς σὰς ἀνουσίους καὶ ἀνυπάρκτους ἐνεργείας τε καὶ θεότητας, καὶ τοῦτο πικρὰ, καὶ συνεχῶς, καὶ πλειστάκις, ὅπερ οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ πονηρὸς τῆς κακίας ἀρχηγὸς δαίμων εἶπειν

Ἄπαξ, οἶμαι, τετόλμηκε· μᾶλλον δὲ ἐκείνοις μὲν, καίτοι γε καὶ σάρκα τὸν Δεσπότην ὄρων, καὶ τῆς κεκρυμμένης ὑπ' αὐτὴν ἀστραπῆς τῆς θεότητος μηδοτιοῦν αἰσθέσθαι δυνάμενος ἐκ τῆς παντοδύναμου καὶ θεοπροπῶς ἐνεργείας, δι' ἧς ἐκ τῆς ἀνθρωπείας ψυχῆς ἀοράτως ἐκείνος ἠλαύνετο, Θεὸν εἶναι καὶ Θεοῦ Υἱὸν τὸν Χριστὸν ἀνεκῆρυτταν. Ὁ δὲ Γρηγορᾶς μὴδ' ἐξ ἐκείνου γοῦν δυνηθεὶς μαθεῖν, μηδὲ τῆς φυσικῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμειος λαθῶν οὐδοτιοῦν αἰσθησιν, καίτοι γε μηδὲ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως, ὡσπερ κάκει, προσισταμένων κινταῦθα, κατ' αὐτῆς ἴσταται γυμνῆ τῆ κεφαλῆ τῆς μῖδς τρισυποστάτου θεότητος, διὰ τῆς κατ' αὐτὸν τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ ὕβρεως τε καὶ ἀναίρεσως; Θεὸν ἀτόπως ὑδρίζων, μᾶλλον δὲ τὸ μηδὲ εἶναι Θεὸν μετὰ τοῦ ἀφρονος ἐκείνου κατασκευάζων, ὅς, κατὰ τὸν θεοφόρον Δαβὶδ εἶπεν, *Ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔστι θεός*.

Ἐκείνα μὲν οὖν ἱκανῶς· ἔν γε τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήσθω. Ὁ τε γὰρ περὶ θείας ἐνώσεως τε καὶ διακρίσεως ἀρκούντως τοῖς θεολόγοις ἀποδέδοται λόγος, καὶ τὸ τῆς θείας ἐνεργείας θεοπροπέ; τε καὶ ἀκτιστον, τὸ μὲν δέδεικται, τὸ δὲ μετ' ὄλιγον αὐθις δειχθήσεται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγορᾶς ἔδοξε λέγειν, καὶ ἀντιλέγειν ἐκείνοις, οὐχ ἱκανῶς ὑπὸ τῆς ἐκείνων οἶμαι διαλεῦσθαι μόνον θεολογίας καὶ μούσης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς τοῦ λέγοντος εὐ μάλα κεφαλῆς τε καὶ διανοίας καλῶς ἀντεστράφθαι, ὡς μηδὲ λέγειν ἐτ' ἔχειν πρὸς ταῦτα, μηδὲ ἀντιδῆλπειν ἐκεῖνον. Πλὴν ὅτι τοῖς προτιθεῖσι κακῶς παρ' ἐκείνων τῶν ἀγίων ρητοῖς οὐχ ὑπὲρ αὐτοῦ μᾶλλον, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης, ὅπως κατὰ σκοπὸν ἐπεξήλθεν ὁ λόγος, ἔσχατον ἐκείνα ταμιευόμενος ἄθλον, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὑπέσχετο. Λεκτόν δ' ἂν εἴη καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ὡσαύτως καὶ θεωρητέον, ἐπομένους καὶ αὐθις τοῖς θεολόγοις Πατράσι, τῶν προτεθέντων ἐξ ἀρχῆς κεφαλαίων ἐκάστου τὸν σκοπὸν καὶ τὴν δύναιμι, καὶ ἄπερ ἐκείνοις ἀντιλέγειν δικῶν ἐξῆς ὁ φιλόσοφος, τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, καὶ δὴ καὶ τὸν ταύτης ἱερὸν τόμον ὡσαύτως κακῶς εἰρηκεν. Ἐκαὶ δὲ ἐκείνος οὐδὲ ἀνταῦθα τὴν τῆξιν τατήρηκεν, οὐδὲ πᾶσιν ἐφεξῆς ἀντίειπε τοῖς κεφαλαίοις, καίτοι γε καὶ τοῦτ' αὐτὸ σκοπήσα; ἐξ ἀρχῆς.

καὶ προθέμενος, ὡς αὐτὸς ἦδη φθάσα; εἰρήκει, ἀλλὰ ἄμα τὸ πρῶτον εὐθὺς ἐπὶ τὸ ἔκτον μετέβη, ἀτακτῶν, καὶ συγχέων κἀναυθῶν, καὶ μηδὲ ἐν τοῖς μικροῖς γοῦν τούτοις ἑαυτῷ συμφωνῶν. Ἀνάγκη καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ μεταβαίνειν, ἐλαύνοντας δικαίως τὸν ἀδίκω; δῶκοντα.

Ἄλλὰ πρὸ τῆς δοκούσης ἀντιλογίας τε καὶ διαστροφῆς ἐκείνου ἀκόλουθον εἶναι νομίζω τὸ τὰ ἀντιεγόμενα παρελθεῖν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ λόγου, καὶ αἰῶς καὶ δεῖξαι τὴν τῆς ἀληθείας ἰσχύον καὶ τὴν ὥραν, καὶ ὅν ἐκείνος παραψάμενος; ἀρχῆς ἀκρη; τῆς πανταλοῦς ἀναγνώσεως εὐθέως; ἀπέστη, κλειστά μὲν καὶ διὰ μακρῶν ἐνυθρίας τοῖς μορλοῖς ἐκείνοι;· ἃ τοῦ παντός ἀπέσπασε λόγου, καὶ πάλιν τινα τὸν φλῆναφον καὶ τὴν συκοφαντίαν ὡς ἔθος κατ' ἐκείνων συνείρας, ἐπεξελεθεῖν δὲ τοῖς πᾶσι μὴ θυνηθεῖς, μηδὲ ἀντιστήναι, ἀλλὰ τὸ τοῦ αἰσθητοῦ σκοπέως καὶ αὐτὸς παθῶν ἀντικρυς τῇ τοῦ φωτός παρουσίᾳ μακρόθεν ἐλαυνομένου, καὶ χωροῦντος εἰς τὸ μὴ ὄν. Ἀνάγνωθι τοιγαροῦν τὰ τοῦ τόμου. Μετὰ τοῦτο, φησὶν, ἐζητήθη παρ' ἡμῶν, ἐπειδὴ περ οἱ τὴν Ἐκκλησίαν ἐλαύνοντες; οὗτοι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ μετέχουν ἅπαντά φησὶν, ὡς; ἀδιαφόρου οὐσης τῆς τε θείας οὐσίας, καὶ τῆς θείας ἐνεργείας, καὶ μηδὲν ἕτερον κατ' αὐτοῦς ὄντος τοῦ Θεοῦ πλὴν οὐσίας μόνης, ἡμεῖς δὲ παρὰ τῶν ἁγίων ἐδιδάχθημεν Γραφῶν καὶ οὐσίαν ἔχειν τὸν Θεόν, καὶ δύναμιν, καὶ ἐνεργεῖαν τῆς θείας οὐσίας διαφέρουσαν, μᾶλλον δὲ καὶ δυνάμεις καὶ ἐνεργείας; οὕτω γὰρ οὐ μόνον τρισυπόστατος, ἀλλὰ καὶ παντοδύναμος ἔσται; ἐζητήθη οὖν τίνας μετέχουσι τὰ πάντα, τῆς θείας οὐσίας, ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας; Ταῦτα μὲν οὖν ὁ τῆς ἱερᾶς συνόδου τόμος, ἃ δὴ καὶ Γρηγορᾶς ἐκείθεν λαβῶν ἐν τοῖς αὐτοῦ προβήκει γράμμασι. Τὰ δὲ τούτων ἐξῆς, τὰ μὲν συνταράξας τε καὶ διαστρέψας, τὰ δὲ κλειστά παραλειπὼν ἐλεγχον ὄντα τοῦ καθ' ἡμῶν ψεύθους καὶ τῆς συκοφαντίας, πῶς γὰρ ἂν καὶ προσέσχεν ἐκείνοις ὁ θεότητα; κλειστάς, καὶ ἀνυπάρκτους ἐνεργείας, καὶ αἰσθήσει μαριστάς; τε καὶ μεθεκτάς, καὶ διαφερούσας τῆς οὐσίας μακροῖς ποῖς διαστήμασι, καὶ ἀπειράκις ἀπειροῖς κλίθεροις, καὶ παρασάγγαις, καθάπερ αὐτὸς τερατεύεται καὶ μυθολογεῖ, τῆς Ἐκκλησίας τε καὶ τῶν ἁγίων οὖν μακρᾷ τῇ χλεῦθῃ καὶ εἰρωνεῖα καταψευδόμενος; οὕτω καὶ; ἐκεῖνα προφέρει κικύως. Ἐκείνου, φησὶ, ζητηθέντος ὅπῃ τῆς συνόδου τῆς θείας ἀπεδείχθη, ὅτι πᾶν βημιούργημα τῆς ἐνεργείας τοῦ δημιουργήσαντος, ἀλλ' οὐχὶ τῆς οὐσίας; μεταλαγχάνει. Οὐ γὰρ ἢ οἰκία τοῦ οἰκοδόμου, οὐδὲ ἢ ναῦς τῆς τοῦ ναυπηγήσαντος; μεταίληφεν οὐσίας, ἀλλὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐνεργείας,

Ἄλλ' ἐκείνος μὲν ταῦτα σκεπασθήσεσθαι; δῆπουθεν προσδοκῆσας τῷ ψεύδει, καὶ μετὰ τῶν ἀγνοούντων καὶ αὐτοῦς τοὺς εἰδότες διαλαθεῖν· ἡμεῖς δὲ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας τῶν εἰρημίων αὐτίκα μάλα τὴν ψεῦδος; ἐλαγχθήνα; παρασκευάζομεν. Ἐχει δὲ οὕτως· Ἐζητήθη, φησὶ, τίνας μετέχουσι τὰ πάντα, τῆς θείας οὐσίας, ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ θείας ἐνεργείας; ἢ δὲ θεία οὐσία; Ἀχώριστον μὲν ἴσμεν, ἔφη,

τὴν θεϊανούσιαν καὶ φυσικὴν ἐνεργεῖαν. Οὐ γὰρ ποτε ἐνεργεῖα εἴη ἂν τῆς; ἑαυτῆς; οὐσίας χωρὶς. Παρὰ μὲν τοι τῶν ἐξ ἀρχῆς ὅπῃ τοῦ Θεοῦ δεδημιουργημένων ἔφη· Τίς οὐκ εἶδεν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ἀντιλέγοντας τῇ Ἐκκλησίᾳ παρακαλοῖ, ὅτι πᾶν δημιούργημα τῆς ἐνεργείας τοῦ δημιουργήσαντος, ἀλλ' οὐχὶ τῆς οὐσίας μεταλαγχάνει; οὐδὲ γὰρ ἢ οἰκία τῆς τοῦ οἰκοδόμου, οὐδὲ ναῦς τῆς τοῦ ναυπηγήσαντος μεταίληφεν οὐσίας, ἀλλὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐνεργείας, κατὰ τὸν Νύσσης Θεολόγον. Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἄγιοι τῇ πρὸς Θεὸν ἐνώσει θεοποιούμενοι, οὐ τῆς θείας οὐσίας, ἀλλὰ τῆς θείας; ἐνεργείας μετέχουσιν, ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος παρίστησι, γράφων παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι Χριστὸς λέγεται κατὰ τὴν θεότητα; χριστὸς γὰρ αὐτῇ τῆς ἀνθρωπότητος, οὐκ ἐνεργεῖα κατὰ τὸν ἄλλου χριστοῦς ἐκείνου, παρουσίᾳ δὲ ὅλου τοῦ χριστοῦς.

Ταῦτ' εἰ καὶ Γρηγορᾶς ὀργιστῶς τε καὶ ἀνοθεύτως πάλαι καὶ ἀνέγνω, καὶ ἔγνω, ὅτι τε φυσικῶν καὶ ἀδιαίρετον τῆς θείας ἐνεργείας πρὸς τὴν πηγάζουσαν αὐτὴν θεϊαν φύσιν, καὶ δὴ καὶ τὸ θεοεργῶς διακεκριμένον καλῶς ἂν ἰθεολογεῖται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀχώριστον ἴσμεν, εἰκόσης, θεολογικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς τὴν θεϊαν οὐσίαν, καὶ τὴν θεϊαν καὶ φυσικὴν ἐνεργεῖαν· οὐ γὰρ ποτε ἐνεργεῖα εἴη ἂν τῆς; ἑαυτῆς; οὐσίας χωρὶς, καὶ παρὰ τῶν θεολογικῶν ἐξῆς φωνῶν οἰοεῖ τινων ἱερῶν σαλπύγων τὴν τοῦ Θεοῦ μετοχὴν κηρυττομένην λαμπρῶς ἂν ἐμάνθανεν, ὅση τε, φησὶ, δημιουργικὴ διὰ τὸν ἀποτελεσμάτων τε καὶ κτισμάτων τῆς οὐσιοποιουθῆναι νάμειος καὶ παντοῦργου ἐνεργείας, καὶ ὅση θεοεικῆς τε καὶ θεοεργῆς, ἢ δὴ καὶ μετοχῆ Θεοῦ κυρίως, καὶ κοινωνία, καὶ θέσις; πρὸς; τῶν ἱερῶν εἰρηται θεολόγων, ἔργον ὀπερφύστατόν τε καὶ ἄρρητον ὄντως ὅσα τῆς περὶ ἡμᾶς μεγίστης καὶ φιλανθρωποπάτης διὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἦν ὑπερφυῶς, ὡς αὐτὸς εἶδε μόνος, ἐτήρησε, τὸ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς κατὰ τὴν κοινὴν αὐτῶν ἐνεργεῖαν δεδωκὸς Πνεῦμα, καὶ θείας κοινωνίως ἐργασάμενος φύσιως, οἷς κατὰ τὸν θεολόγον Εὐαγγελιστὴν Ἰδωκεν ἐξουσίαν, τίνα Θεοῦ γενέσθαι, οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν, ὅς; οὐκ ἐκαιοχύνεται ἀδελφούς; καλεῖν, ὅς; υἱοῦς κληρονόμους Θεοῦ καὶ συγκληρονόμους ἰδίως εἰργάσατο, ὡς ἐγένετο πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν δι' αὐτοῦς, οὕτω καὶ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, αὐτοῖς φημι τούτοις, γιγνώσκω, ὧ τοῦ θαύματος!

Ἄλλ' ὁ φιλόσοφος Γρηγορᾶς, καὶ ὅσοι τοῦ κέρματος, ἀφιλοσόφως καὶ χωρὶς ἐρυθήματος, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἀληθῶς, ἱερᾶς φιλοσοφίας ἀπέστης κέρβης καὶ Πνεύματος, δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας; πρὸς τὴν υἱοθεσίαν ἀφηνιάζουσι. Καὶ οὐκ ἀφηνιάζουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ πολεμοῦσι, καὶ διαστρέφουσιν μηχανῇ πάσῃ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν χάριν ἐπιχειροῦσι, καὶ κατ' αὐτῆς ἐκείνης, καὶ τοῦ δεδορημένου Θεοῦ πᾶν τινὰ καὶ ἀποτὸν τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην κινουσι. Διὸ δὴ κἀναυθῶν τὸ μὲν καιριώτατον τῆς τοῦ τόμου θεολογίας, ὁ περὶ τοῦ ἡνωμένου τῆς θείας ἐνεργ

γείας, καθὼς δὴ καὶ προύφη, ἀφιλοσόφησεν ἀποτε-
 μίμενος κακῶς ὁ φιλόσοφος, τὴν δὲ μακρὰν ἐκείνην
 καὶ εἰλικρινῆ, καὶ σφραγεστέτην περὶ μετοχῆς θείας
 τῶν ἁγίων θεολογίαν, ὡς μὴδὲ τὴν ἄρχὴν εἰρημένην
 πρὸς ὧσαν παραδραμῶν, καὶ μάλιστα τὴν τῆς χρυ-
 σθῆς καὶ θεολόγου γλώττης ἐκείνην, ἐν οἷς φημι τὰ
 περὶ τῆς θείας ἐνεργείας εἰρημῶνα διασκοπεῖται τῷ
 εὐαγγελιστῇ θεολόγῳ, ὀλίγα δὲ τινα τῶν εἰρημῶνων
 ἐκεῖ τοῖς λοιποῖς θεολόγοις ἀποσκοπᾶσας, καὶ κατὰ
 τῆς διανοίας ὁμοῦ καὶ τῶν λόγων ἐκείνων συνήθεος
 χωρίσας, τοσοῦτον τὸ ψεῦδος, καὶ τὸν γέλωτα, καὶ
 τὴν κατὰ τῶν ἁγίων ἀναιδῆ συκοφαντίαν τοῖς ἑαυτοῦ
 λόγοις κατέμειξε· τὴν γὰρ καθ' ἡμῶν τῶν ὑβρεων
 ἀπέραντον φλυαρίαν καὶ αὐθις λέγειν ἀφίημι, ὅσον
 αὐτίκα δὴ καὶ φανήσεται. Τὸν τοίνυν προσδιαλεγό-
 μενον φοιτητὴν Ἀγαθᾶγγελιον εἰσαγαγῶν ὁ φιλόσο-
 φος αὐθις, πυνθανόμενον αὐτοῦ δῆθεν περὶ τῶν προ-
 κειμένων, καὶ τὰ τοῦ τόμου συνήθεος ἀναγινώσκοντα,
 ἔπαισθαι μὲν δοκᾷ τινων τῶν περὶ μετοχῆς θείας
 ὕψιλῶς ἐκεῖ τοῖς θεολόγοις εἰρημῶνων Πατρᾶσι, Βα-
 σιλίῳ τε, Γρηγορίῳ, καὶ Διονυσίῳ φημι, καὶ πρὸς
 τοῦτοις Ἀθανασίῳ τῷ πᾶν· κλημμελῶς μίντοι,
 καὶ διεφθαρμένως, καὶ τούτων αὐτῶν, ὃ δὴ καὶ μετὰ
 μακρὸν δὲ αὐτῶν ἐκείνων· τῷ λόγῳ παρελθόντων
 φανήσεται.

Εἰς' ἐφεξῆς τὸ πᾶν ὡς εἰπεῖν καταλικῶν τῆς ἀκο-
 λουθίας καὶ συναρτίας τῶν ἱερῶν λόγων, τῇ περὶ
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιτίθεται θεολογίᾳ τοῦ τῆς
 Ἐκκλησίας ἱεροῦ δ.δασκίλου, Ἀναστασίου φημι
 τοῦ σοφοῦ, καὶ δι' ἐκείνης τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἱερῷ
 τόμῳ, συκοφαντῶν ὁμοῦ κάκεινον καὶ τοῦτον, καὶ
 πολλῶν χειρὸν καὶ ἀτοκώτερον ἢ Κύριλλον ἐν τοῖς
 φθάσασιν ἤδη τὸν μέγαν. Τοῦ γὰρ συνοδικοῦ τόμου,
 τὸν προῤῥηθέντα θεῖον Ἀναστάσιον μετὰ τῆς τοῦ
 Πνεύματος ἱερῆς θεολογίας παραγαγόντος οὕτως
 λέγοντα· Συμφῶς καὶ τὰ παρὰ τοῦ θεσσαλίου Παύ-
 λου περὶ τοῦ Πνεύματος εἰρημῶνα· τοὺς γὰρ πεπι-
 σταυκτάς ναοὺς Θεοῦ προσηγόρευσιν, ἐνοικον ἐσχη-
 κότες; τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος; Οὐκ οἰδατε γὰρ,
 δεῖ ναὶς Θεοῦ ἵστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰ-
 καὶ ἐν ὑμῖν; καὶ πάλιν, Οὐκ οἰδατε δεῖ τὰ σώ-
 ματα ὁμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος
 ἕσθαι, οὐ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ. Ταῦτα δὲ ἀντικρὺς διδά-
 σκει τῆς θείας φύσεως εἶναι τὸ πανάγιον Πνεῦμα·
 εἰ γὰρ Θεοῦ ναὸς χρηματίζουσιν οἱ πιστεύσαντες,
 ἐπειδὴ τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἐδέξαντο, ἐκ τοῦ
 Θεοῦ ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὴν γὰρ τούτου χά-
 ριν ἐνοικον ἐσχηκότες, Θεοῦ ναοὶ ὀνομάσθησαν·
 ταῦτα τοίνυν ὑπὲρ τοῦ θεῖου Πνεύματος οὕτως
 εἰρηκότες τοῦ διδασκάλου, ὁ ταῖς προτίσεις, καὶ
 τοῖς μέσοις ὅροις, καὶ συμπεράσμασι, καὶ τῇ μα-
 ταιότητι τῶν ἀνθρωπικῶν λογισμῶν τε καὶ συλλο-
 γισμῶν βρενθυόμενος οὕτως ὁ φιλόσοφος, τῇ κατ-
 αργουμένη σοφίᾳ τῶν ξέω μονονουχί θύων, καὶ τῆς
 τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἀληθινῆς; καὶ πρώτης σοφίας
 ὀμιληταῖς τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀμαθίαν ὀνειδίζων
 πυκνῶς, καὶ ἀμαθῆς, καὶ ἄσοφος, καὶ ἀπαίδευτος· αὐ-
 τὸς καθ' ὑπερβολὴν δεικνύεται τὴν τε θεῖαν καὶ τὴν
 ἀνθρωπίνην σοφίαν ὁμοῦ, τὸν ἐγκέφαλον καθαπαρεῖ

Δ διασσεισμένους, καὶ μὴ εἰδῶς μήτε & λέγει, μήτε
 περὶ τίνων διαθεβαίουται. Τὴν γὰρ τοῦ διδασκά-
 λου σκοπὸν ἀγνοήσας καθάπαξ, ὃ δὴ καὶ πρὸ παν-
 τὸς ἄλλου σκοπεῖν ἔδει κατὰ τοὺς θεολόγους Πα-
 τίρας, καὶ μάλιστα τὸν τὰς θείας Γραφᾶς καὶ δὴ
 καὶ τοὺς τούτων ἐξηγητὰς τε καὶ θεολόγους ἀναγι-
 νώσκοντα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν ἐκείνον τὸν ἱερὸν
 ἀποκρυψάμενος τῆς Ἐκκλησίας δ.δασκαλον, οὐκ οἶδ'
 εἴτ' ἴθειλοντῆ; ὑπὸ πολλῆς κακουργίας τε καὶ σκαιό-
 τητος, εἴτ' ἐξ ὑπερβαλλούσης ἀγνοίας τῶν ἱερῶν
 λόγων, ἀνιέρως τις καὶ τὸ παράπαν ἀμαθῆς τε καὶ
 ἀμύητος ὢν τὰ θεῖα, ἀρπάζει μὲν τῆς ἐκείνου θεο-
 λογίας τὸ ἀποστολικὸν ἀποσυλήτας ῥητὸν, οἷδδ'
 ἐκεῖνο καθάπερ ἡμεῖς προῤῥηκαμεν ἀρτιον φθά-
 σαντας ἀνωτέρω, καὶ ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ διδάσκαλος
 ἐκεῖθεν εἰληφῶς κέχρηται, ἀλλὰ παρακεκομμένον
 τε καὶ ἡμίτομον, τῇ συνόδῳ δὲ καὶ τῷ τόμῳ μετὰ
 πολλῆς τῆς ἀναίχυντίας προσρίψας, ὡς παρ' αὐτῶν
 δῆθεν κακῶς εἰρημῶνον, εἶτα τὴν ἐξῆς ἐρμηνείαν
 τε καὶ κατασκευὴν τοῦ λόγου, καὶ τὸ συμπέρασμα
 παρὰ τοῦ διδασκάλου, καθαπαρεῖ τινα τεθηγμένην
 ῥομφαίαν, ὡς ἡμέτερον δῆθεν, καὶ τῆς ἡμῶν δια-
 νοίας, καθάπερ ἔφρατο, λαβῶν καθ' ἡμῶν, ἐκεῖνα τρα-
 νῶς; διὰ γε τῆς καθ' ἡμῶν ἀναίχυντος συκοφαντίας,
 κατὰ τῆς ἱερᾶς τοῦ διδασκάλου θεολογίας καὶ λέγει
 καὶ γράφει, ὢν αὐτὸς μὲν ἔστι μόνος ἄξιος ὁ λέγων
 καὶ γράφων, εἶπε δὲ ἂν σὺν ἐκείνῳ καὶ κατὰ τῆς
 Χριστοῦ Ἐκκλησίας μόνος ὁ διάβολος ἴσως ταμῆ-
 σα;. Τί γοῦν φησι; δίκαιον γὰρ οἶμαι κάκεινον ἀπὸ
 μέρους μνησθῆναι δείγματος χίριον· οὐδὲ γὰρ πάν-
 των οἶόν τε.

Ἀπαγγέλλει μὲν ὁ ἀκρωστής Ἀγαθᾶγγελος ὀλίγ'
 ἄττα τῶν ἁγίων ῥητᾶ, ἐκ τῶν εἰρημῶνων δηλονότι
 τῷ τόμῳ· εἰς' ἐφεξῆς καὶ τὰ τοῦ Ἀποστόλου κλημ-
 μελῶς ἄγαν συνάψας, ὡς εἰρημῶνα δῆθεν ὑπὸ τῆς
 συνόδου καὶ ταῦτα, καθὼς δὴ καὶ προύφη, ἐκάγει
 κάκεινα. Ταῦτα δὴ, φησι, κομίσας τὰ θεῖα ῥητὰ σῶα,
 τὸν τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴν, τὸν θεῖον δελαθὴ λέ-
 γων Γρηγόριον, τὰ μὲν ἄλλα καταλλοίπε, φησίν,
 ἀνερμήνευτα, μόνῳ δὲ τῷ ὑπέρῳ τοῦ Ἀποστόλου
 ῥητῷ βραχυσυλλάβον ἀποκομίσας ἀνταυθ' ἐρμη-
 νείαν, ὅφ' ἕτερα κεχόρηκεν αὐθις ὀμοίως· ἡ δὲ
 ἴστιν, εἰ γὰρ Θεοῦ ναὸς χρηματίζουσιν οἱ πιστεύ-
 σαντες, ἐπειδὴ τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἐδέξαντο,
 ἐκ τοῦ Θεοῦ ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὴν γὰρ τού-
 του χάριν ἐνοικον ἐσχηκότες, καὶ Θεοῦ ὀνομάσθη-
 σαν. Ταῦτα καθ' ἡμῶν ὡς ἡμέτερα ὁ Γρηγόριος
 προενεγκῶν διὰ τοῦ ἰδίου Ἀγαθαγγέλου, ἀκούετε δὴ
 τῶν ἐξῆς ὅπως καθ' ἡμῶν ἐξῆς τις καὶ ἀνυπόστατος
 ρεῖ, καθαπαρεῖ τινα κοινήν συμφορὰν τῆς Ἐκκλη-
 σίας; δι' ἡμῶν τὴν τῶν ἁγίων θεολογίαν ἐλαύνων,
 καὶ τοῦτο λίαν αἰσχρῶς καὶ μετὰ μακρὰς τῆς ἀδο-
 λειχίας καὶ τῆς συκοφαντίας, καὶ ὡσπερ ἐκείνον
 εἰκόσ. Τί γὰρ, φησίν, ὀρῆς, ὦ φιλόττης, ὡς αὖτε περὶ
 τῶν αὐτῶν τὰ αὐτὰ παρεσκευῶν ἀλίσκαται, καὶ
 ὀμοίως αὖτε τὴν αὐτοῦ δημοσιεύων ἀμαθίαν οὐ σφῶ-
 δρᾶ αἰδαίεται; κακοτέχνῳ γὰρ ψυχῇ μήτε διδασκτὴν
 ἐγγίνεσθαι ποτ' ἀρετὴν, μήτε μὴν βουλήσει γίνε-
 σθαι ποτ' ἀλιότην. Ἀρετῆς δ' ἂν εἴη μάθησις τε

καὶ αἰδῶς μόρια. Ἄ δὲ οὐκ' εἰσηλόθεν εἰς τὴν αὐτοῦ Α κακότεχνον ψυχὴν, οὕτε μήποτε' εἰσέλθῃ. Καὶ μεταξὺ φλυαρήσας τε καὶ ὀδύρας τε καὶ πολλῶν χεῖρων καὶ ἀτοκώτερα τούτων, ἐπάγει· Ὅσπερ καὶ λέγειν πολλάκις ἐπέησι μοι, ὡς εἰ δέκα μόνον τῶν ἐξ αἰῶνος αἰρέσεων ἐγεγόνεισαν ἀρχηγοί, οὐχ ἓνα τοῦτον ἂν τῶν δέκα ἡγησάμεν, ἀλλ' ἑνὴν τῶν δέκα. Νῦν δ' οὕτω πολλῶν καὶ δυσαρθῶμων ὄντων, οὐχ ἓνα τ. ὅτον, οὐδὲ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἡγημαί, ἀλλὰ παρ' ἓνα πάντας· μᾶλλον μὴν οὐδὲ παρ' ἓνα, ἀλλὰ παρ' οὐδένα καθάπαξ ἄπαντας. Πάντων γὰρ τὸ δυσσεβὲς συνειλοχῶς, οὐ μόνον πάντας τῆ ἀμαθίᾳ καὶ ἀναιδεῖᾳ νενίκηκεν, ἀλλὰ καὶ οἷς βλάσφημεῖ.

Ταῦτ' οὐκ ἂν τις, οἶμαι, τῶν πάντων, ὦ Γρηγορᾶ, ἢ βιβλίως οὕτως ἐξεῦρεν. ἢ καὶ ἐξευρῶν οὐκ ὄκη- Β σεν ἂν εὐθύς καὶ λόγους καὶ συγγραφῆ μετὰ τοσούτης δοῦναι τῆς προθυμίας, καθάπερ αὐτὸς σὺ, κατὰ σαυτοῦ φημί καὶ τῆς σεαυτοῦ κεφαλῆς, ὡς περ ὀροτάζων ἐξήνεγκας. Εἰ γὰρ σὺ μὲν ἐκεῖνα πάντα καθ' ἡμῶν, ὡς τὰς θείας παρεξηγουμένων Γραφῶν, καὶ βλασφημούντων ἀντικρυς εἰς Θεόν τε καὶ τοὺς ἐκείνου θεολόγους λέγεις καὶ γράφεις, ἀναπέφανται δ' ἄπερ ἡμεῖς λέγομεν, οὐχ ἡμῶν αὐτῶν παρεξήγησις καὶ βλασφημία, καθάπερ αὐτὸς κακῶς ὑπέλαβες δῆπουθεν, ἀλλὰ τῶν θεῶν τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλων θεοπρεπῆς ἐξήγησις καὶ θεολογία· πῶς οὐ καὶ τυφλῶ, φαθ', δῆλον, ὡς τὰ μὲν τοῦ σεπτοῦ τύμου καὶ τῆς τοῦτον ἐκδεδωκυίας συνόδου τῆ τῶν ἁγίων καὶ σφόδρα συνάδει θεολογία, καὶ κατὰ τῶν αἰρέσεων μᾶλα γενναίως ἐκείνους συναγωνίζεται, καὶ δὴ C καὶ συνδοξάζεται τοῦτοις, Θεὸν ἄξιως θεολογοῦσι τε καὶ δοξάζουσι, *Τούς δοξάζοντας*, καὶ γὰρ, *μὲ δοξάζω*, φησί, σὺ δὲ μετὰ τῶν πολεμούντων ἐκείνοι; καὶ Θεῶν, ταυτὸν τάσας, τῆς καταδίκης τούτων καὶ μοίρας ἓνα σεαυτὸν ἀπειργάσω, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν τῶν ἀπάντων αἰρεσιάρχων ὁμοῦ καταδίκην μόνος κατὰ τῆς σεαυτοῦ κεφαλῆς ἐπεικλύσω; τοῦτο καὶ γὰρ αἰ σαί φασί ψῆφοι καὶ ἀποφάσεις, καὶ πρὸς τοῦτοις, καὶ ὅσα πρὸ βραχέος ἐκεῖ καθ' ἡμῶν ἐλεγας, ὡς κακοτέχνῳ ψυχῇ μήτε διδακτὴν ἐγγίνεσθαι ποτε ἀρετὴν, μήτε βουλήσει ποτὲ ἀλωτὴν, καὶ ὅτι μάθησίς τε καὶ αἰδῶς, ἀρετῆς ὄντα μόρια, τὴν σὴν κακότεχνον οὐκ εἰσῆλθε ψυχῆν. Σὲ καὶ γὰρ ταῦτα καὶ σῶ σῶ καταλόγῳ τῶν ἐγκωμίων καὶ τῷ τῆς Ὀδρείως στεφάνῳ καὶ μᾶλα προσήκοντα, ὃν αὐτὸς σεαυτῷ καὶ τῆ σῆ κεφαλῇ, ἀλλ' οὐχ οἷς κακῶς ἐπα-, δικαίως ἐπλεξα;· ἐπεὶ καὶ σὺ γε αὐτὸς, οὐκ ἄλλος ἐστὶν ὁ καὶ πᾶσων ἱερῶν λόγων ἄρχηγὸν τε καὶ ἐπιτετήμεν τῶν προθύρων τῆς σῆς ψυχῆς ἀπελάσας, καθὰ δὴ καὶ προύφην, καὶ τὴν μὲν προσήκουσαν αἰδῶ Χριστιανοῖς ἀποβρίψας, τῆ δὲ μεγάλῃ καὶ πρώτῃ θεολογίᾳ, ταῖς ἱεραῖς φημί καὶ θεοπνεύστοις Γραφαῖς, καὶ δὴ καὶ τοῖς τῶν διδασκάλων ἱεροῖς λόγοις μετὰ τοσαύτης τῆς ἀναίσχυντίας; ἐπιτεθήσας, ὡς κατὰ τοῦτο δὴ καὶ μόνον κυνικὸν σεαυτὸν ἀποφῆναι, μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν ἀναίσχυντιαν καὶ χεῖρω πολλῶν γε ἐκείνων· οὐδὲ γὰρ ἐπεὶ τοῖς αὐτοῖς, ἀλλ' ἐπανακτέον καὶ αὐτοῖς ἐπ' ἐκεῖνα τὸν λόγον.

Τὸν περὶ τῆς θεότητος τοῦ Πνεύματος ὁ θεῖος;

Ἄναστασιος σκοπούμενος λόγον, καὶ τῆς Τριάδος; ἓνα Θεὸν τὸν Παράκλητον βουλόμενος δεῖξαι ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον πεφυκότα Πατρὶ, καὶ Τίῳ. Ἄλλοις τε πολλοῖς; ὡς εἰκὸς εἰς παράστασιν χρῆται τοῦ λόγου, καὶ δὴ καὶ τοῖς εἰρημίνοις; πάλαι πρὸς Κορινθίους ἐπὶ σοφῷ Παύλῳ, *Ὅμη οἴδατε γὰρ, φησὶν, εἰ γὰρ Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐν ὑμῖν;* καὶ πάλιν· *Ὅμη οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν γὰρ τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστὶν οὐ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ;* Ἐντεῦθεν ὁ διδάσκαλος ὡς περ τοῦνδοξίμων εἰληφῶς, οὐκ ἀνθρωπίνως καθάπερ εἰ Γρηγορᾶς, ἢ τῶν κατ' αὐτὸν τις ματαιωσάφων ἕτερος, ἀλλὰ θεολογικῶς ὁμοῦ καὶ θεοπρεπῶς ἐξῆς συλλογίζεται, καὶ συμπεραίνει τὸν οἰκείον σκοπὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἔριστα. Ταῦτα καὶ γὰρ, φησὶν, ἀντικρυς διδάσκει, τῆς Θεοῦ ναδὸς χρηματίζουσιν οἱ πιστεύσαντες, ἐπειδὴ τοῦ Πνεύματος; τὴν χάριν εἰδέξαντο, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὴν γὰρ τούτου χάριν ἑνοικον ἐσχγκότες, ναοὶ Θεοῦ ὠνομάσθησαν. Τὰς γὰρ προτάσεις ἐκατέρως ἐκ τῶν λογίων εἰληφῶς ὁ διδάσκαλος, ὅτι Θεὸς τὸ Πνεῦμα συμπεραίνει τὸ ἅγιον· ὁ δὴ καὶ σκοπὸς ἦν αὐτῷ δεῖξαι. Αὐτὰ δὲ ταῦτα περὶ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ μέγας φησὶ Βασιλεῖος, Θεὸν ἀποδεικνύς εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ τοὺς ἑνοικῶν αὐτὸ κτησαμένους ναοὺς εἶναι Θεοῦ Παῦλος ὁ θεῖος εἰδίδαξεν. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς τῶν Πατέρων ἱερὰ συνόδος, ἐπειδὴ σκοπὸς ἦν αὐτῇ δεῖξαι, ὅτι Θεοῦ μετεχόντων τῶν θεουμένων, οὐχ ἡ θεία ἐστὶν οὐσία τὸ μετεχόμενον, πῶς γὰρ, εἰ μὴ μέλλοιμεν πάντες υἱὸς Θεοῦ κατὰ φύσιν καὶ χριστοῦς τερατεύεσθαι; ἀλλ' ἡ φυσικὴ χάρις οὗτου καὶ θεοποιοῦς ἐνέργεια, καὶ τοῦτον τὸν θεολόγον πρὸς γε τοῖς ἄλλοις παρηγάγε, ναοὺς Θεοῦ τοὺς πιστοὺς εἰρησθαι λέγοντι πρὸς τοῦ Ἀποστόλου, ἐπειδὴ εἰδέξαντο τὴν τῷ Πνεύματος χάριν. Καὶ πάλιν, Ναοὶ, φησὶ, Θεοῦ ὠνομάσθησαν, ἑνοικον ἐσχγκότες τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν. Τί οὖν ἀσυλλογιστως τε καὶ ἀτέχνως, καὶ ἀμαθῶς ἐν τοῦτοις εἰρηκέναι τοὺς Πατέρας φησὶ, ὁ φιλόσοφος, ὁ τοὺς συλλογισμοὺς ἀντὶ τοῦ Εὐαγγελίου κακῶς προσκυνῶν, μηδὲ τοῦτοις αὐτοῖς γούν μετὰ τοῦ προσήκοντος χρώμενος λόγου; Οἱ μὲν γὰρ καὶ τὰς προτάσεις, καὶ τὸν μέσον καὶ κοινὸν ὄρον, ὡς περ οὐ καὶ φιλοτιμούμενος ἐκεῖ διδάσκεις αὐτὸς ὡς περ οὐ καὶ τινος μεγίστου καὶ ὑψηλοῦ πράγματος, καὶ τὸ συμπερασμα, καὶ ἀπλῶς ὁμοῦ πάντα, παρ' ἐκείνου τοῦ τῆς Ἐκκλησίας; διδασκάλου λαβόντες ἔχουσι μηδὲν παρ' ἑαυτῶν τὸ παράπαν τοῖς ἱεροῖς ἐκείνοις ῥητοῖς ἐπιστάγοντες, ἀλλὰ γυμνὴν τὴν ἐκείνου θεολογίαν εἰς μαρτυρίαν τῆς κατ' εὐσέδειαν ἀληθείας εἰσφέροντες. Λέγω γὰρ δὴ καὶ ταῦθ' οὕτω διὰ ὅτι καὶ τὴν σὴν ἀδολεσχίαν καὶ ματαιολογίαν αὐτῶν ἐπιχειροῦντος, ὡς ἂν τοῖς σοῖς ἐταίροις τε καὶ ὁμιληταῖς δοκοῖς μεγάλα τινὰ λέγειν· ἐπεὶ πόρρω τῆς θείας ἀλήθειας τὰ τοιαῦτα, καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ, καὶ τοῦ πατρικοῦ συνεδρίου, οἱ καὶ τῆς οἰκουμένης τῆς ἐκτῆς προκαθημένης συνόδου παραφανέντα μόνον εὐθύς ἀπήλασαν τοῦ θεῖου συλλόγου, μηδὲν κοινόν

νοῦν. Ἔς τὴν συνήθη καλινδρῶμαί κακίαν, καὶ μετοχεύει τὸν νοῦν τοῦ ἁγίου εἰς τὰς ἀνοουσίας αὐτοῦ καὶ ἀνυποστάτους ἐνεργείας· ἐκείνας; καὶ οὐκ ἐγκαλύπτεται ὁ λίαν ἀναίδης, ἀλλὰ τὸ πληθυντικὸν ἐνταυθοί τῆς φωνῆς τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ὡς ἀνυποστάτων ἀπειρῶν ἐνεργειῶν, καὶ ἀνοουσίῶν θεοτήτων διαστρέφειν ἐθέλων δῆλωσιν ὁ τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν διὰστροφος, καὶ τὸν μέγαν διαβάλλει προφανῶς Διονύσιον, εἰς μαρτυρίαν τῆς ἑαυτοῦ προβαλλόμενος παρανοίας; ὡς ἀκήκοας ἀνωτέρω βραχῦ. Πληθυντικῶς γὰρ, φησί, προνεγκῶν Διονύσιος τὰς ἐλλάμψεις, οὐκ οὐσίαν οὐσας ἔδειξε τοῦ Θεοῦ. Οὐδέποτε γὰρ ἐκείνην πληθυντικῶς προάγεσθαι δίδωσιν. Ἐλλάμψει; ὃ' αὐτά; φησί, καλίστας, ἀνάργους καὶ ἀτελευτήτους αὐτάς προσειπῶν, θείας καὶ ἀκτίστους; ἐνεργείας ταύτας ἔδειξεν.

Ἦκούσατε οἷα τετόλμηκεν ὁ φιλόσοφος τοῖς περὶ Θεοῦ κακῶς ἐνουβρίζων λόγοις αὐτῶς, ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις φάναι περὶ Θεοῦ; Καὶ τὸν ἡλιθιώτατον γὰρ φησὶν αἰσθῆσθαι δίχα τῆς οἰασοῦν ἀποδείξεως, ἐκ τῶν εἰρημένων δηλαδὴ τοῖς ἁγίοις αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ θείου Πνεύματος; εἶναι τὴν ἐνοικεῖν ἀποβόητως λεγομένην τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἀξίοις, καὶ διὰ τοῦτο νοεῖς Θεοῦ λέγεσθαι αὐτούς.

Καὶ αὖθις· Ἐντεῦθεν γὰρ, φησὶ, γίνεται σαφέστερον τὸ τὴν τῆς Τριάδος οὐσίαν αὐτὴν ἐνοικεῖν τοῖς ἀξίοις, καὶ μονὴν παρ' ἀνθρώποις ποιεῖν. Καὶ πάλιν· Ἡ γὰρ οὐχ ὄρα; ὡς ἡ μὲν τοῦ ἁγίου μαρτυρία τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος οὐσίαν οἰκεῖν τοῖς ἀξίοις φησὶν;

Ἄρα πεφώραται τις τῶν μετὰ τὴν ἑσαρξον Χριστοῦ παρουσίαν, καίτοι γε καὶ πολλῶν τινῶν καὶ καλυειδῶς, ὡσπερ εἰρηται, βλασφημησάντων κατὰ καιροῦς εἰς τε τὸ τῆς θεότητος ὕψος, καὶ διὰ καὶ τὴν ἄβρητον οἰκονομίαν αὐτὴν, οὕτως ἰταμῶς, καὶ δίχα τινὸς προσωπείου ταυτηνὴ τὴν βλασφημίαν, ὡς ὁ κακοζαίμων καὶ πάντολμος οὗτος, οὐ φρονῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ γράμμασι καὶ λόγοις ἀνακηρύττων, καὶ οὕτω πυκνά; Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι· πλην εἰ πρὸς Βασιλάμ καὶ Ἀκινδύνον ἀναφέρει τις αὖθις τοὺς τῆς νέας αἰρέσεως ἀρχηγούς, καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου πείρατα. Εἰπέ γὰρ ἡμῖν, ὦ φιλόσοφε, πόθεν κάκ τινῶν ἐρωόμενος τῶν ἀρχῶν, τὴν κενὴν ταύτην θεολογίαν, μᾶλλον δὲ βλασφημίαν ἐπιλοσόφησας. Οἱ μὲν γὰρ τῆς ἱερᾶς θεολογίας; ἐξηγηται καὶ διδάσκαλοι, οἷς δὴ καὶ οἱ τῆς συνόδου Πατέρες ἐπειδόμενοι τὸν τόμον ἐξέδωκαν, καθύλου φασίν, Οὐ τολμητέον εἰπεῖν, ἢ ἐνοησαί τι περὶ τῆς ὑπερουσίου καὶ κρυφίας θεότητος παρὰ τὰ θεωιδῶς; ἡμῖν ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων ἐκπεφασμένα. Τῆς γὰρ ὑπὲρ λόγον, καὶ νοῦν, καὶ οὐσίαν αὐτῆς ὑπερουσιότητος ἀγνωσίας ἀπὸ τῆς τὴν ὑπερουσίον ἐπιστήμην ἀναθετέον. Καὶ πάλιν· Περὶ ταύτης οὖν, ὡς εἰρηται, τῆς ὑπερουσίου καὶ κρυφίας θεότητος οὐ τολμητέον εἰπεῖν οὔτε μὴ ἐνοησαί τι παρὰ τὰ θεωιδῶς; ἡμῖν ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων ἐκπεφασμένα. Καὶ γὰρ ὡς αὐτὴ περὶ ἐπισητῆς ἐν τοῖς λόγοις ἀγαθοπερκῶς παραδέδωκεν, ἢ αὐτῆς, ὅ τε ποτὶ ἐστίν, ἐπιστήμη καὶ θεωρία, πᾶσιν ἄδατός ἐστι τὰς οὐσίαν, ὡς πάντων ὑπερουσίως ἐξηρημένη.

Κακίνοι μὲν ταῦτά τε καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις; οὐδὲ γὰρ πάντα καιρῶς νοῦν καταλέγειν ἐξῆς· οὐδὲ ἄρα πᾶσαν ἔχεις ἐκείνα λαβῶν; Ἐκείνοι γὰρ καὶ ἀβρητον εἰδότες τὸν Θεὸν καὶ βρητόν, καὶ ἀγνωστον καὶ γνωστον, καὶ μεθεκτόν καὶ ἀμεθεκτόν τὸν αὐτὸν, τὰ μὲν ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, τὰ δὲ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, ὡς αὐτοὶ φασί, νῦν μὲν καὶ βρητῶς διὰ τῆς φυσικῆς τοῦ Πνεύματος χάριτός τε καὶ δωρεᾶς φασὶ μετόχους γίνεσθαι τοὺς ἀξίους Θεοῦ, καθὰ δῆπου καὶ τὸν ἱερὸν Ἀναστάσιον τὴν ἀποστολικὴν ἐξηγούμενον βῆσιν καὶ ἀπαξ καὶ δις κατὰ ταυτὸ πρὸ βραχίος ἤκουσα; λέγοντα· ὡσπερ δὴ καὶ τὸ πάντα μετέχειν οἱ αὐτοὶ Θεοῦ λέγουσι, κατὰ τοὺς δημιουργικούς δηλαδὴ καὶ προνοητικούς λόγους. Μηδὲ γὰρ εἶναι τι τοκαράπαν ἔξω τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ καὶ προνοητικῆς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεως, ὅσα ἐν οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐπὶ γῆς. Νῦν δὲ καὶ Θεοῦ λέγοντας; ἀπλῶς μετέχειν εἴτε τὰ παρ' ἐκείνου δημιουργηθέντα ταυτὶ ἐμφυχᾶ τε καὶ ἄψυχα, εἴτε καὶ τοὺς ἀξίους τῆς αὐτοῦ υἰοθεσίας καὶ θεοποιοῦ ἐνοικήσεως, ἐκείνο διδάσκουσιν ἡμῖν ἐνοεῖν, ὅσπερ ἐν ἄλλοις αὐτοὶ διεσκημένους, καθάπερ εἰρηται. τὸ τοὺς μὲν τῆς φυσικῆς αὐτοῦ δωρεᾶς τε καὶ χάριτος αὐτῆς ἐκείνης; ἐν μετέξει θεοπρακτῆ γίνεσθαι, τοῦτ' αὐτὸν κατὰ χάριν κτηνῶτας; κατ' αὐτούς ἐκείνους εἰπεῖν, ὅσπερ κατὰ φύσιν αὐτά; ἐστι, καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ καὶ θεοῦς καὶ ἁγίους αὐτούς προσειρησθαι, τῇ πρὸς τὸν μόνον ἄγιον καὶ Θεὸν κατὰ φύσιν, ἐγγύτητι τε καὶ ὁμοίωσι· τὰ δὲ πάντα τῆς θελητικῆς καὶ δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ μετέχειν, ὡς ἐκείνης ἐργα τε καὶ ἀποτελέσματα, κατὰ τὰ προβόηθέντα τοῖς θεολόγοις ἡσῆ Πατέροι, καὶ προσίτι τῆς ἐκείνου προνοίας τὴν τοῦ εἶναι διαμονήν, καθ' οὗς γεγονῆσι λόγους συντηρούσης; ἐκάστην.

Ἄλλως τε καὶ πῶς φησὶ ἐνοικεῖν τοῖς ἀξίοις αὐτὴν τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος οὐσίαν; Καὶ τίς, καὶ ποταπὴ ἢ τοιαυτὴ μετοχὴ τοῦ Θεοῦ; Δημιουργικὴ μὲν γὰρ οὐκ ἐστίν, ἀλλ' οὐδὲ προνοητικὴ. Αὐτίς πρῶτον μὲν ἐνεργείαν αὐτῶς οὐδέ ἐδῆχ' τοῦ Θεοῦ εἶναι φυσικὴν καὶ θεοπρακτῆ· ταύτης δὲ κατὰ ὃ μὴ οὐσης, οὐδὲ ἐνεργεῖν, οὐδὲ δημιουργεῖν ἐστὶ τὸν Θεόν· ὡς γὰρ ὁσπερ φασὶν οὐκ ἐστὶ, φησὶν ὁ σοφὸς Μάξιμος, ὁσπερ φασὶν; δίχα, οὕτως οὐδὲ ἐνεργεῖν ἐστὶν ἐνεργείας; δίχα· ἐσπετερον ὃ ἐστὶ τῆς δημιουργικῆς καὶ προνοητικῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως; καὶ ἐνεργείας οὐχ οἱ ἀξιοὶ τοῦ Θεοῦ μόνον μετέχουσι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ οἱ ἀνάξιμοι μόνον πρὸς τοῦτοις, ἀλλ' ἀπλῶς πάντα τὰ ὄντα. Αὐτῶς καὶ γὰρ εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτῶς ἐνετελλῶντα, καὶ ἐκτελέθησαν. Καὶ πάντα μετέχει προνοίας, ὁ ἱερὸς φησὶ Διονύσιος, ἐκ τῆς παναίτιου θεότητος ἐκβαλλομένης. Ἄλλ' οὐδὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς, φησὶ, κατ' αὐτὴν ἂν εἴη ποτὶ ἢ μετοχὴ. Ἡ γὰρ οὐσία καθ' ἑαυτὴν αὐτῆ, εἰ καὶ θεωρεῖται ὅτι ἐστὶ θελονόντι, καθ' ὃ καὶ ἄλλο φαμέν οὐσίαν, καὶ ἄλλο ὑπόστασιν, ἀλλ' οὐκ ἐστὶ δίχα τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι πεφυκέναι τὴν ὑπόστασιν, οἱ θεολόγοι φασι Πατέρες, ἢ οὐσίαν μετὰ τῶν ὑποστατικῶν ἰσωπέτων. Αἰσίνεται τοιγαροῦν τὴν τῆς Τριάδος οὐσίαν κατὰ εἰ οὐκ ἄλλω; ἔνοικεῖν ἀξίους ἢ κατὰ τὰς θεωρη-

χικάς ὑποστάσεις. Κατὰ ταῦτα· γάρ καὶ Τρεῖς ἢ Ἄ
 Τριά·. Εἰ οὖν αἱ τρεῖς θεαρχικαὶ ὑποστάσεις, ὡς
 φησὶ, ἐνοικουσὶν ἐκαστῶ τῶν ἀξίων Θεοῦ, τοσοῦ-
 τον ἕκαστος τῶν θεοειδῶν ἔξει κατὰ σὲ πλῆρον τοῦ
 θείου ναοῦ, ὃν δηλονότι δι' ἡμᾶς ᾤκησεν ὑπὲρ λόγον
 ἢ μονογενῆς Υἱὸς Θεοῦ, ὡς τὸν μὲν ἕνα τῆς Τριά-
 δος ἐκείνου· ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν ἐνωθεῖς.
 Τούτοις καὶ γὰρ ὁ Πατήρ, καὶ τὸ Πνεῦμα κατ' οὐ-
 θένα κεικωνώθηκα λόγον, ὁ ἱερός φησι Διονύσιος, εἰ
 μὴ που φαίη τις κατὰ τὴν ἀγαθοειδίην καὶ φιλόανθρω-
 πον ὀρθοουσίαν, καὶ κατὰ πάσαν τὴν ὑπερκειμένην
 καὶ ἀβήρητον θεωρησίαν, τῶν δὲ θεοφόρων ἕκαστος
 οὐ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα,
 καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα συνουσιωμένως ἑαυτῷ
 φέροι, καθάπερ αὐτὸς φησὶ. Καὶ τί τῆς μυθολογίας
 καὶ ταραχῆς ταύτης, μᾶλλον δὲ τῆς καινῆς καὶ
 ἀτόπου θεομαχίας, ἔσον γένουσι ἄν; Καὶ ὁ μὲν προσ-
 ληθθεὶς ἐκ τῆς παναγίας Παρθίνου ναῶς, καὶ καθ'
 ὑπόστασιν ἐνωθεὶς τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ
 Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Χριστός, εἰς καὶ γὰρ ὁ μο-
 νογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τὴν σάρκαωσιν, ὁ
 αὐτὸς Θεὸς τε καὶ ἄνθρωπος τέλειος, χρισθεὶς οὐκ
 ἐνεργεῖα κατὰ τοὺς ἄλλους χριστούς, ὁ φησὶν ὁ Θεο-
 λόγος Γρηγόριος, ἀλλὰ παρουσίᾳ τοῦ χριστοῦ· ὅλον
 υἰοθετεῖται δὲ καὶ τοὺς πιστοὺς κατὰ χάριν διὰ τοῦ
 Πνεύματος ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύ-
 ματι, καὶ ἄλλους χριστοὺς αὐτοὺς ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν
 θεῖον Ἀπόστολον ἀπεργάζεται· τοῦτο καὶ γὰρ τὸ
 τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας κεφάλαιον. Εἰ δ' οὐχ
 οὕτω ταῦτα κατὰ τὴν ἱερὰν δηλοδὴ θεολογίαν τε καὶ
 μυσταγωγίαν, ἀλλ' ἢ τριτυπώστατο· θεότης κατ'
 οὐσίαν, ἢ καὶ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ὡς αὐτὸς φησὶ,
 ἐκαστῶ τῶν ἀξίων ἐνοικεῖ, οὕτε φυσικῶς ἐστὶ τι· ἐξ
 αὐτῶν υἰὸς τοῦ Θεοῦ· οὐδὲ γὰρ τὴν τοῦ Υἱοῦ μόνον
 ὑπόστασιν ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ ὡς περ ὁ ναὸς καθ' ὑπό-
 στασιν ἐνωθεὶς μόνον τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ
 τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὁμοῦ κατὰ σὲ, καὶ πᾶς, ἢ
 τίνος εἴη Υἱὸς; Ἄλλως τε καὶ τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ,
 ἐνὸς τε καὶ μονογενεῖος ὄντος, οὕτε μὴν κατὰ χάριν
 Υἱὸς ἐν ἐκείνῳ γένοιτο· τίη γὰρ ἂν καὶ υιοθετη-
 θεὸς ἔτι ὁ τῆς Τριάδος κατὰ τὰς ὑποστάσεις κατὰ σὲ
 ἔνωμένος; Ἄλλ' οὐδὲ Χριστὸς ἂν εἴη ὁ γε τοιοῦτος.
 Ὁ μὲν γὰρ προσληθθεὶς ναὸς, εἰ καὶ παρουσίᾳ ὅλου
 τοῦ χριστοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐνεργεῖται κατὰ τοὺς ἄλλους
 ἡγιασθῆ Χριστοὺς, καὶ πάσας ὁμοῦ τὰς δυνάμεις,
 καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ,
 ἀλλ' οὐ καθ' ὑπόστασιν ἠνώθη τῷ Πνεύματι. Ἡ γὰρ
 ἂν καὶ Πνεῦμα ἄγιον ἦν ὁ Χριστός, καθ' ὑπόστασιν
 ἐνωθεὶς ἐκείνῳ, ὡς περ δὴ καὶ Υἱὸς ἐστὶν ἀληθῆς·
 ἐκ τὴν τοιαύτην ἐνωσιν. Ἄλλ' οὐκ ἐστὶν. Ἐν γὰρ
 τῷ Πνεύματι τὸ ἄγιον, ὡς περ δὴ καὶ ὁ μονογενῆς Υἱὸς
 τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τὴν σάρκαωσιν εἰς· εἰ μὴ που
 πρὸς τὴν Σαβίλλειον εἴη τις βλάπων συναλοιφήν,
 καὶ ταύτη γε πῶς ἂν αἴποι τις ἡθέμενος. Ὁ δὲ τὸ
 Πνεῦμα κατ' οὐσίαν ἐνοικον ἔχων, ὡς αὐτὸς φησὶ,
 ἦν μὲν ἂν καὶ Πνεῦμα ἄγιον καθ' ὑπόστασιν ἠνω-
 μένος ἐκείνῳ, εἰ μὴ καὶ τῆς περικειμένης καὶ υἱοθε-
 τήσεως ἠνωτο κατὰ σὲ· ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦταις, ὡς
 αὐτὸς φησὶ, ὡσαύτως ἠνωται, οὐ μᾶλλον ἂν εἴη

Α Πνεῦμα ἢ καὶ Πατήρ, καὶ Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα. Ἄλλ'
 οὐδὲ κατὰ χάριν οὕτος ἐστὶ Χριστός κατὰ σὲ, οὐ
 μόνον δεῖ τὴν τοιαύτην ἀκαρπῆ θεωρητῆ χάριν,
 ὑπὲρ οὐ σοὶ καὶ ὁ πᾶσι εἰσι· οὐτοσὶ πᾶς, ἀλλ' ὅτι καὶ
 χάριτι τοῦ Πνεύματος οὐκ ἐνι χρισθεῖσι τῶν καθ'
 ὑπόστασιν ἠνωμένων αὐτῷ κατὰ σὲ.
 Ἄλλὰ ταύτην μὲν τὴν ἀτοκον αἰρέσιν, μᾶλλον δὲ
 τὰς αἰρέσεις, οὐδὲ ἐνὶ πρὸς ἠντιναοῦν τῶν ἀρχαίων
 αἰρέσεων ἀναγαγεῖν καθαρῶς, οὕτω πάσας τὸ κατ'
 αὐτὴν ὑπερήλασαν· εἰ μὴ που τὴν τῶν Μιχαλιανῶν
 φαίη τις. Ἐκείνη καὶ γὰρ πως εἰσικε. Διὸ δὲ κάκε-
 νων αὐτὰ ταῦτα προσχομένων τὰ σὲ, καὶ τὴν τοῦ
 Θεοῦ οὐσίαν ἐνοικεῖν τοῖς παρ' ἐκείνοις κεικαθαυμέ-
 νοις λεγόντων, καὶ τὴν δεσποτικὴν ἐν Εὐαγγελίοις
 ἐκείνην διαστρεφόντων φωνὴν, τὴν, Ἐγὼ καὶ ὁ Πα-
 τὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μοιὴν παρ' αὐτῷ ποιήσο-
 μεν, λέγουσαν, ἢ κατ' ἐκείνων συγκαρτεθῆσαι τε-
 νικαῦτα τῶν ὀρθοδόξων ἱερὰ σύνοδος, Γίνεταί τις,
 φησὶν, ἐπιθεμία τοῦ Παρακλήτου, καὶ ἐνοικεῖ τοῖς
 ἀξίοις ὁ Θεός· ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύσις ἢ θεότης.
 Ἄγνωθ δὲ ἐγὼ, καὶ πᾶς ἂν ἢ κατὰ φύσιν ἐνοικησῆς
 αὐτῇ τῶν θεαρχικῶν τριῶν ὑποστάσεων κατὰ τὴν
 τοῦ Γρηγοροῦ ταραχῆαν ἐν τοῖς ἀξίοις γίνοντες. καὶ
 τῆς οὐσίας αὐτῆς τοῦ Θεοῦ μετέχειν οἱ μετέχοντες.
 Τὸ μὲν γὰρ μετέχειν μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου λαμβά-
 νειν, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τὸ τῆς μετοχῆς ὄνομα. Διὸ
 καὶ τὴν εἰς τοὺς ἀποστόλους τοῦ θείου Πνεύματος
 ἐπιφοίτησιν ὁ θεηλόγος Λουκάς ἐν ταῖς αὐτῶν ἱστο-
 ρῶν Πράξεσι, Καὶ ὤρθησαν, φησὶν, αὐτοῖς δια-
 μιριζόμεναι γλώσσαι ὡσεὶ πυρός· ὡς περ ὁ θεὸς
 Χρυσόστομος ἐρμηνεύων, Καλῶς, φησὶν, αἴπει, δια-
 μιριζόμεναι. Ἐκ μίαις γὰρ ἦσαν βίβης, ἕνα μᾶθης,
 δεῖ ἐνεργεῖα ἐστὶν ἐκ τοῦ Παρακλήτου παμφθεῖσα.
 Καὶ Παῦλος δὲ ὁ μέγας τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ
 θείου Πνεύματος ἀπεριθμησόμενος, Πάντα δὲ
 φησὶ, ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα,
 διαμορῶν ἰδίᾳ ἐκαστῶ καθὼς βούλεται. Ἡ οὐσία
 δὲ καὶ αἱ παύτης θεαρχικαὶ ὑποστάσεις ἀμέριστοι.
 Διὸ οὐδὲ μετοχῆ αὐτῶν ἂν εἴη ποτὲ, εἰ μὴ κατὰ τὰς
 φυσικὰς αὐτῶν ἐνεργείας. Ὅθεν καὶ ὁ θεὸς αὐθὺς
 Χρυσόστομος τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνην ἐξηγουόμενος·
 ῥῆσιν, τὴν, Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ
 Πνεῦμα, λέγουσαν, Ἡμεῖς, φησὶ, πάντες, περὶ τῶν
 ἀποστόλων θεηλοδὴ λέγων, μέτρον τὴν ἐνεργεῖαν τοῦ
 Πνεύματος ἐλάθωμεν (Πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἐνε-
 ρεῖαν λέγει· αὐτὴ γὰρ ἐστὶν ἡ μεριζομένη)· οὕτως
 δὲ ἀμέτρητον ἔχει καὶ ἀλόκληρον πάσαν τὴν ἐνε-
 ρεῖαν. Εἰ δὲ ἡ ἐνεργεῖα αὐτοῦ ἀμέτρητος, πολλῶν
 μᾶλλον ἢ οὐσία. Ἄλλ' οὐδ' ἢ τῶν ὑποστάσεων ἐνω-
 σις οὕτω γίνεταί, ὥστε ὑπόστασιν ὑποστῆσαι τιπὲ
 συνελθεῖσαν, μίαν ἐξ ἀμφοῖν ἀναδείξει ὑπόστασιν·
 αὐτὴ καὶ γὰρ ἢ ἐνωσις οὐχὶ τῆ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ·
 ἀλλὰ Νεστορίῳ προσήκουσα μᾶλλον ἐστὶ, καθὰ δὴ
 καὶ προῦφην, υἱὸν ἐκπειραγαγόντι δυάδα κακῶς.
 Μᾶλλον δ' ἐκείνους μὲν τὰς τοιαύτας κακῶς ἐνώσεις
 παρακλητῶν, καὶ κατὰ σχέσιν ἠνωσθεῖσι λέγων τὰς
 ὑποστάσεις, οὐ μίαν ἐξ ἀμφοῖν ἀποτελεῖσθαι τῶν
 ὑποστάσεων ἔλεγε, τῆς τε θείας καὶ τῆς ἀνθρωπι-
 νης, ἀλλὰ διεκλήδ· ἔλεγε τὰς ὑποστάσεις, υἱὸν ἐκπει-

έγων διάξει, καὶ τὸν ἕνα καὶ μετὰ σάρκωσιν μονο- A
γενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἰς δύο διαίρων κάκιστα. Γρη-
γορᾶς δ' οὕτως ἐκάστη τῶν ἀξίων τὴν θεαρχικὴν
ἐνοικίωσαν Τριάδα, μόνος αὐτὸς ἔν λέγει τί τὸ ἐκ
τοῦτου συναγόμενον, καὶ δεῖν ὑπερήλασε κακῶς
κατὰ ταῦτα καὶ τὸν λήρον ἐνεῖνον Νεστόριον. Ὅθεν
καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τὴν τῶν δύο τοῦ Χρι-
στοῦ φύσεων ἀσύγχυτον ἔνωσιν καθ' ὑπόστασιν γε-
γενῆσθαι διδάσκουσα, οὐ τὴν θείαν ὑπόστασιν τοῦ
Μονογενοῦς ἀνθρώπου ὑποστάσει φησὶν ἐνοικῆσαι·
ἦσαν γὰρ ἂν οὕτω δύο ὑποστάσεις· ἐξ ἀνάγκης, καὶ
δύο υἱοί· ἀλλ' ἐβόρευ, φασί, τὸ Νεστόρειον πτώμα,
καὶ σὺν ἐκείνῳ γε οἱ τάξειν φρονούντες κακῶς,
ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τελείαν, ἐν γε τῇ αὐτοῦ
ὑποστάσει ὁ Μονογενὴς ὑποστήσας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ,
μία ἀμφοτέρων τῶν αὐτοῦ φύσεων ἐδέειχε τὴν B
ὑπόστασιν, καὶ οὕτως καὶ μετὰ τὴν ἀπὸρρήτην ἔνω-
σιν εἰς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν δυσὶ τελείαις
ταῖς φύσεσι, τῇ τε θείᾳ φημι καὶ τῇ ἀνθρωπείᾳ, ὁ
αὐτὸς καὶ γνωρίζεται καὶ προσκυνεῖται καλῶς καὶ
πιστεύεται.

Ὁ δὲ Γρηγορᾶς ὡσανεὶ κοιμωμένῳ καὶ βέγγοντι
δοικῶς πρὸς ταῦτα πάντα, ἡ καὶ μεθῶν ἀνευ οἴνου,
τὸ τῆς θείας φάνας Γραφῆς, τοὺς μὲν περὶ μετο-
χῆς θείας καὶ ἐνεργείας τῶν ἁγίων πολλοὺς καὶ κα-
λοὺς λόγους, καὶ ταῦτα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ
κειμένους, ὡς μὴδὲ λαλοῦντας, μὴδὲ ὄντας παρέρ-
χεται· μέρη δὲ τίνα τῆς ἐκείνων κακῶς ἀπορρήξας
θεολογίας ὡς ἔπος αὐτῷ, ἔπειτα κάκεινοις διαστραμ-
μένως τε καὶ κακῶς ἐπιφύεται, τὴν προρῆθεισαν
ἐν Εὐαγγελίοις Δεσποτικῇ ἐκείνην φωνήν, τὴν, *Ἐγὼ
καὶ ὁ Πατήρ ἔλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ
ποιήσομεν*, μετὰ Μασσαλιανῶν κακῶς ἐξηγούμενος,
καὶ τὸ μεθεκτὴν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν ἐντεῦθεν
συνάγει οἰόμενος, καὶ μὴδὲ τὴν κατ' ἐκείνων ἀπό-
φασιν τῆς κατ' ἐκείνων αἰδούμενος ἱερᾶς συνόδου,
μεταξὺ τοῦ συνοδικοῦ τόμου καὶ τῶν θεολογικῶν
λόγων κειμένην.

Ἀλλὰ καλὸν ἂν εἴη, καὶ αὐθις ἡμᾶς τοὺς περὶ
μετοχῆς θείας τῶν ἱερῶν Πατέρων λόγους καὶ τὴν
θεολογίαν ἐκ τοῦ τόμου προενεγκεῖν, οὗς δὴ κακοῦρ-
γως ὁ Γρηγορᾶς ἀπεκρύφατο. Καὶ δὴ πρὸ τῶν ἄλ-
λων ἡμῖν Ἀθανάσιος ὁ μέγας εἰσαγάσθω τῷ λόγῳ
περὶ τῶν προκειμένων διδάξων, ἐπειδὴ καὶ τὰ τοῦτου
πρὸ τῶν ἄλλων ὁ Γρηγορᾶς διασπᾶσας τε καὶ ἀπο-
σπύλλασας· κακῶς ἐκ γε τοῦ συνοδικοῦ τόμου δείκνυται. D
μᾶλλον δὲ πρὸ τοῦ τὰς ῥήσεις ἐκείνας ὡς ἔχουσι
ἐκθέσθαι τοῦ θεολόγου, τὴν ἱεροσουλὴν τοῦ Γρηγορᾶ
τῶν ἐκείνου λόγων ἀπολαβόντες εἰς μέσον ἐκκύσω-
μεν, ἵνα κἀντεῦθεν παρὰ πόσον ἐκείνος ἦκει τῆς
ἀληθείας δῆλον τοῖς πᾶσι γίνηται. Φέρει πρὸς τοῦ-
του, φησὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ ἀκροατὴν Ἀγαθάγγελον,
καθάρσει εἶσθαι μᾶλλον αὐτὸς, ὁ καὶ ταῦτα κεκομι-
κῶς ἡμῖν, τὴν μέγαν Ἀθανάσιον λέγοντα, ὡς τοῦ
Πνεύματος ὄντος ἐν ἡμῖν, καὶ ὁ Λόγος ὁ τοῦτο δι-
δοὺς ἐστὶν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἐστὶν ὁ Πατήρ,
καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ, *Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ,
καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν*. Καὶ ταῦτα μὲν
ὁ φιλόσοφος ἀριλοσόφως τε καὶ αἰσχροῦς πάνυ, τὴν

μὲν τοῦ διδασκάλου περὶ τοῦ θείου Πνεύματος· ἰερὰν
σχεδὸν πᾶσαν θεολογίαν ἐκ μέσου ποιήσας. καὶ
ταῦτα καθ' ἡμῶν τούτων προφέρων ὡς κακῶς δῆθεν,
καὶ μὴ κατὰ τὸν τοῦ θεολόγου σκοπὸν αὐτῆς χρησα-
μένων, βραχυτάτον δὲ τι χωρίον καθ' αὐτοῦ τοῦ
παντὸς ἀποτεμόμενος λόγου, αὐτὸ δὴ τοῦτο φημι,
τὸ παρὰ τῶν Μασσαλιανῶν σπυλλῆν ἐκ τῶν θείων λο-
γίων, ὃ δὴ καὶ τῇ συνόδῳ τότε πρὸς τὴν ἐκείνων κα-
ταδίκην ἐξήρκεισεν, Ἐνοικεῖ τοῖς ἀξίοις ὁ Θεός, εἰ-
πόντων τῶν Πατέρων, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύσεως ἢ
θεότης. Ἀλλ' ὁ τόμος αὐθις λεγέτω καὶ διεξέτω τὰ
ἐκτουτοῦ, μᾶλλον δὲ τὰ τῶν θεολόγων Πατέρων ἀσφα-
λῶς τε καὶ ἀνοθεύτως ὡς ἔχουσι.

Καὶ ὁ μέγας, φησὶν, Ἀθανάσιος, ἐν τῇ πρὸς Σε-
ραπίωνα ἐπιστολῇ, Πάντα, φησὶ, τὰ τοῦ Πατρὸς
τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ. Αἰδ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύ-
ματι διδόμενα τοῦ Πατρὸς ἐστὶ χαρίσματα, καὶ τοῦ
Πνεύματος ὄντος ἐν ἡμῖν, καὶ ὁ Λόγος ὁ τοῦτο δι-
δοὺς ἐστὶν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἐστὶν ὁ Πατήρ.
Καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ, *Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ
καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν*, καθάπερ εἴρη-
ται. Ἐνθα γὰρ τὸ φῶς, ἐκεῖ καὶ τὸ ἀπαύγασμα·
καὶ ἔνθα τὸ ἀπαύγασμα, ἐκεῖ καὶ ἡ τοῦτου ἐνέργεια
καὶ αὐτοειδὴς χάρις.

Καὶ τοῦτο ἄλιν διδάσκων ὁ Παῦλος ἔγραψεν αὐ-
θις Κορινθίοις ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ λέγων· *Ἡ
χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ
ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου
Πνεύματος, μετὰ πάντων ἡμῶν*. Ἡ γὰρ δεδομένη
χάρις καὶ δωρεὰ ἐν Τριάδι διδοται παρὰ Πατρὸς διὰ
Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ. Ὅσπερ γὰρ ὡς ἐκ Πατρὸς
ἐστὶ διὰ Υἱοῦ ἡ δεδομένη χάρις, οὕτως οὐκ ἂν γί-
νοιτο κοινωνία τῆς δόσεως ἐν ἡμῖν, εἰ μὴ ἐν Πνεύ-
ματι τῷ ἁγίῳ. Τούτου γὰρ μετέγοντες, ἔχομεν τοῦ
Πατρὸς τὴν ἀγάπην, καὶ τοῦ Υἱοῦ τὴν χάριν, καὶ
αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος τὴν κοινωνίαν· μία ἄρα ἐκ
τούτων ἡ τῆς Τριάδος ἐνέργεια δείκνυται.

Τί πρὸς ταῦτα λέγεις, ὦ Γρηγορᾶ; Τίς ἐστὶν ὁ
κατατέμνων καὶ διαστρέφων τὰς θείας Γραφάς;
Θείας καὶ γὰρ τὰ τῶν θεολόγων εὐ λέγεις Γραφάς
συναχῶς, μὴδὲ αὐτὸ τοῖνομα καλῶς εἰδῶς, μὴδὲ ἐπ-
στάμενος, τίνα μὲν θείαι Γραφαί, ὅσα τῆς Πα-
λαίας φημι καὶ ὅσα τῆς Νέας, τίνα δὲ διδασκάλων
καὶ θεολόγων λόγοι, καὶ ἐξηγήσεις καὶ ἐρμηνεῖαι
μᾶλλον ἐκείνων, ἀλλ' οὐχὶ θείαι Γραφαί. Τίς ἐστὶν ὁ
διαστρέφων ταῦτα καὶ ἀπαλείφων, καὶ ταῦτ' οὐχ
ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτε καὶ ἀντιλέγειν καὶ ἀντιτίπτειν δι'
αὐτῶν ἐπιχειρεῖς τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ; Τίς ὁ
τούτων ἀτοπος τολμητὴς καὶ βωμολόχος, καὶ ἱερό-
συλος, ἃ σὺ πολλάκις ἡμῶν συκοφαντῶν κατε-
ψεύσω; ὁ τόμος καὶ ἡ σύνοδος, καὶ ὁ ταύτης ἱερᾶς
προστάτης Γρηγόριος, ἡ σὺ; Εὐθῆλον ὅτι σὺ, καὶ οὐδὲ
ἀποφυγεῖν οὐδὲ ἀρνήσασθαι δῆπουθεν ἔξεστιν, οὕτω
σοι παρὰ σαυτοῦ τῶν ἐλέγχων καὶ μάλα γε λαμπρῶς
ἐπίδωτων. Ἐμοὶ δὲ καὶ θαυμάζειν ἔπισσι ἀλλως,
τίσιν ἄρα λογισμοῖς χρησάμενος Γρηγορᾶς, τῇ και-
νοτομίᾳ ταύτῃ κατὰ τῶν τοῦ διδασκάλου λόγων οὕτω
κακῶς ἐχρήσατο. Ἐπεὶ γὰρ ἀντιτίπτειν ἐσκέφατο
πᾶσι τοῖς κεφαλαίοις ἐκείνοις, ἀπεξ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ

συνεδικῶ τήμου προῦθηκε λαβὼν ἑαυτῆ, πᾶσιν ἐξι-
 ση· ἐπεξελεθῆεν ἔδει, καὶ πάντα διαλύσαι κατὰ μέ-
 ρος, οἷς ἕκαστον ἑκαίνων ἐρείδεται, ἀλλὰ μὴ τὰ μὲν
 πάντα πλὴν ὀλίγων σιγῆ παρελθεῖν, ἐνίων δὲ ἀπο-
 τειμῶν τινα μόρια τοῦ παντός, ἐκυστοῦ δὲ ἔθεν ἔργον
 ποιήσασθαι, καὶ οὕτω τοῦς ἑαυτοῦ λόγους ἀντιβῆρη-
 τικούς ἐπιγράψαι τοῦ τόμου ψευδῶς. Ἄλλως, τε ὁ
 μὲν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ λόγου τῶν προκειμένων ἐν
 γε ταῖς τοιαύταις ἀντιλογίαις ἐχόμενος, τὰς ἐνστά-
 σεις, τε λύων τῷ προσδιαλεγόμενῳ, καὶ πρὸς τὰς
 ὑπ' ἐκείνου προζυγόμενης Γραφικῆς τε καὶ θεολογι-
 κῆς μαρτυρίας ὑγιῶς, τε καὶ κατὰ νόμους θεῶν ἀπο-
 λογοῦμενος, εἰ καὶ τὰ πλείστα παρατρέχει· τῶν ἀν-
 τιλεγόμενων, ἀλλὰ τὸν σκοπὸν, ἥπερ ἔφην, καὶ ὑπό-
 θεσιν διατάζων, οὐ λυμαίνεται τῷ παντ'· δυνάμει
 καὶ γὰρ οἶσαι καὶ πρὸς πάντ' ἐκεῖνα τὴν ἀπολογίαν
 ἐκτείνει, καὶ τοὺς παραληφθεῖσι διὰ τὸ μήκος οὐδὲν
 ἤττον διὰ τῶν εἰρημίων καλῶς ἐπεξέρχεται· τοῦτο
 καὶ γὰρ τοῖς τε θεολόγοις Πατράσιν ἐν τοῖς ἀντιβῆ-
 ρητικαῖς ἀνωθεν ὡσπερ νενομίσται, καὶ ἡμεῖς τοῖς
 αἰθεῖς ὡσαύτως κεχρήμεθα, τοῖς διδασκάλοις ἐπό-
 μνοι· ἐπεὶ μὴδὲ ἔξεστιν ἄλλως· ὁ δὲ μῆτε πρὸς τὸν
 σκοπὸν μῆτε πρὸς τὸν λόγον ἀντικρυς λέγων μὴδὲν
 ὑγιῶς, οὐ μὴν οὐδὲ τὰς ἐνστάσεις οὐδοπωσιτοῦν
 λύων, καὶ τὸ χεῖρον ἐκείνων πάντων καὶ ἀποπίπτα-
 τον, τὰ κοινὰ παρατρέχων τῆς πίστεως, ἀξιώματα,
 καὶ τοὺς τούτων ἐξηγητὰς τε καὶ θεολόγους, καὶ
 ταῦτα τοσοῦτους ὄντας καὶ τηλικούτους, τοὺς μὲν
 σιωπῆ παρατρέχων, τοὺς δὲ συκοφαντῶν, καὶ ταῖς
 ὑβρεσι τολμηρῶς πλύνων, ὡς δὴ τὸν τόμον καὶ ἡμᾶ,
 δῆθεν, τοῦ δὲ τὰ μὲν πλείστα λήθη; διδοὺς φέρε-
 σθαι κύμασι, σμικρὰ δὲ τινα τοῦ παντός ἀποκλέπτων
 καὶ δι' ἐκείνων κακῶς οἰόμενος ἐπιτίθεσθαι τῷ
 παντὶ, ταῦτα δὴ τὰ τῷ Γρηγορᾷ συκῶς ἐν τοῖς λό-
 γοις τολμώμενα, τὸν δὴ τοιοῦτον τί ἂν τις εἰπῶν,
 ἀξίως, τῆς ἀνοίας αὐτοῦ καὶ τῆς τόλμης προσεί-
 ποι; τὰ τε ἄλλα φημι, καὶ ὅτι λήσειν οὕτω προ-
 δῆλως ἐνασελαγάνων τοῖς θεοῖς τοὺς πάντας κακῶς
 ἤλπισε.

Φέρε καὶ γὰρ τὸν οὖν σκοπὸν, καὶ τοὺς λόγους
 αὐτὸς διδάξων ἡμᾶ, Γρηγορᾶ. Οὐδὲ γὰρ ἐχομεν ἀφ'
 ἑαυτῶν ἀκριδῶς αὐτοὶ συνιδεῖν. Ἡ γὰρ ὑπερ σοῦ
 καὶ τῆς οἷς διζῆς, ἡ πρὸς ἡμῶν τε καὶ τοῦ συνο-
 δικῶ τόμου, ἡ πρὸς μηδένα; ἡμῶν τοὺς θεολογι-
 κῶ, ὄρθῳ ἐκείνους λόγους, ἡγήσω, ἀλλ' ἀπλῶς οὕτω
 καὶ εἰκὴ παρ' ἡμῶν προσεβῆθη. Κα: εἰ μὲν τὸ
 πρῶτον καινὸν ἂν εἶη, καὶ εἰς ἀντίμα πίπτον, εἰ
 πάντα κάλων αὐτὸς κινῶν, ὁ δὴ λέγεται, καὶ βιβλία
 καθ' ἡμῶν τῶσαῦτα συντάττων, καὶ πάντας μὲν Ἑλ-
 ληνικούς ἀνακινῶν λόγους καὶ μύθους καὶ παροι-
 μίας, πάσας δὲ παρεξηγούμενος σχεδὸν ἱερὰς ῥήσεις,
 καὶ καθ' ἡμῶν τὰ μὴ ὄντα συμπλάττων, τοὺς τῶν
 θεολόγων μεταξὺ λόγους πολλοὺς καὶ μεγάλους; καὶ
 ἡμῶν ὄντας παρῆκα; ὡσπερ ἐπίσηδος αὐτὸς ἀντι-
 λέγων σαυτῷ, καὶ τὴν ἰδίαν ἤτταν κατασκευάζων·
 εἰ δὲ πρὸς ἡμῶν τε καὶ τῆς ἀληθείας ἐκεῖνα νομί-
 σας, ἔπειτα κρύπτειν ὑπ' αἰσχύνῃς δεῖν φῶς, καὶ
 σιγῆ καὶ σκοτίᾳ τὸν λόγον διδοῖναι, καὶ πῶς οὐκ
 ἡσχύνῃς μᾶλλον, ἀδυνάτοις ἐπιχειρῶν; Τό τε γὰρ

Α φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, χρῆσθαι θεοῖς τοῦτο φασι,
 καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος αὐτοῖς οὐ δέδοται. Μᾶλλον μὲν
 οὖν δυοῖν θάτερον ἔδει σε πρῆξαι, ἢ τῇ Ἐκκλησίᾳ
 προσελεθεῖν καὶ ὑπογράψαι τῷ ταύτης ὄρθῳ, τὴν ἀλή-
 θειαν ὡς ἔδει μεταμαθόντα, οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἀν-
 δρὸς εὐσεβοῦς τε καὶ φιλοσόφου καλῶς ἐπεπράχει;
 ἔργον, ὑπερ γὰρ Θεοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθείας;
 οἱ λόγοι, ἢ σιωπῆν γοῦν, καὶ ὑποχωρεῖν, καὶ κατα-
 δύεσθαι, καὶ μὴ γρύζειν. Οὕτω καὶ γὰρ ἂν εἰς
 σαυτῷ γοῦν συμφωνῶν. Εἰ δὲ τὸ τρίτον, οὐδὲ οὕτω
 σε τοὺς τῶν διδασκάλων λόγους, τοὺς μὲν διασπα-
 ράττειν, τοὺς δὲ καὶ ἀποκρύπτειν εἰσάπαν ἔδει.
 Προάγειν μὲν οὖν καθ' ἡμῶν σε καὶ ἀνικηρῦττειν
 ἐκείνους ἐχρῆν, καὶ τοῖς μὲν τὴν τιμὴν καὶ τὰ γι-
 γνόμενα σώζειν, καταισχύνειν δὲ τοὺς εἰκὴ καὶ
 παρὰ τὸν σκοπὸν ἐκείνοις χρωμένους, καὶ οὐ-
 τως οὐδὲν ἤττον τὴν νικῶσαν κἀντεῦθεν περιποιοῦ-
 σθαι σαυτῷ. Νῦν δὲ λήσῃς καὶ γέλως πλατῦ; ἀν-
 τικρυς πάντα τὰ παρὰ σοῦ, καὶ πάντα ὁμοῦ φησι
 χρήματα, καὶ οὐδὲν ὑγιῶς.

Ἄλλὰ σκοπήσωμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ τοὺς προβῆθη-
 τας περὶ τοῦ θεοῦ Πνεύματος, καὶ θείας μετοχῆς,
 Ἄθνασι τοῦ μεγάλου φημι, λόγους, καὶ τὰ παρ'
 ἡμῶν τε καὶ τοῦ φιλοσόφου παραθέντας ἐκείνοις,
 σκεψόμεθα τὴν τε διαφορὰν ὡσαύτως καὶ τὴν ὁμοίω-
 σιν. Θεοῦ τοιγαροῦν μετεχομένου, καὶ τοῖς ἀξίοις
 τοῦ Πνεύματος ἐνοικούντος κατὰ τε τὰς ἱερὰς δι-
 λαθῆ Γραφῆς, καὶ τὰς τῶν διδασκάλων ἐξηγήσεις τε
 καὶ θεολογίας, καὶ αὐτὸν δὲ φημι Γρηγορᾶν, δοκεῖ
 καὶ γὰρ εἰ καὶ μὴ καλῶς, ἀλλ' ὁμολογεῖν ὅπως ὁ-
 ποτε τοῦτο, ἡμεῖς μὲν οὐ κατ' οὐσίαν ἀλλὰ κτε'
 ἐνέργειαν φυσικῆν τε καὶ χάριν τὴν τοῦ Θεοῦ με-
 οχῆν ταύτην καὶ τὴν ἀπόβῆθητον φάμεν ἐνοικῆσαι γί-
 γνεσθαι. Τοῦτο καὶ γὰρ ἀντικρυς καὶ Γραφῆν πᾶσαν
 καὶ διδασκαλίαν θεόπνευστον καὶ βούλεσθαι καὶ κτε-
 ρῦττειν· ἐκεῖνο δὲ μηδαμῶς· μὴδὲ γὰρ ὄλως ἐξεῖναι.
 Ὅ δὲ Γρηγορᾶς κατ' ἐνέργειαν μὲν φησι καὶ χάριν
 οὐδοσιτοῦν. Μῆδὲ γὰρ εἶναι περὶ τὸν Θεὸν φυσικόν τι
 καὶ ἀκτιστόν, μῆτε δύναμιν μῆτε ἐνέργειαν μῆτε
 χάριν, ἀλλ' ὀνόματα ταῦτα πάντα κατὰ τῆς θείας
 οὐσίας εἶναι λεγόμενα· τὸ δὲ μόνον οὐσίαν εἶναι.
 Διὸ καὶ τοῖς ἀξίοις αὐτὴν φησι τὴν τῆς θεοαρχι-
 κῆς ἐνοικῆσιν Τριάδος οὐσίαν, καὶ ταύτην ὑπ' ἐκείνων
 οὐκ ἄλλο μετέχουσθαι.

Φέρε τοιγαροῦν Ἄθνασιον τῷ λόγῳ παραγαγόν-
 τας τὸν μέγαν, καθὰ δὴ καὶ προῦθη, παρ' ἐκείνων
 καὶ δὴ τὰ ἡμέτερα θεωρησώμεν· διαστήσει καὶ γὰρ
 ἑκατέρους ἐκεῖνος καλῶς. Καὶ πρῶτόν γε τῶν ἄλλων
 τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν, καὶ τὴν βούλησιν τοῦ μεγάλου
 σκοπήσωμεν. Σκοπὸς καὶ γὰρ αὐτῷ πρὸς γε τὴν
 ἐπίσκοπον Σεργίωνα, περὶ τοῦ θεοῦ Πνεύματος
 ποιουμένην τὸν λόγον, ὁμοουσίαν αὐτῷ, καὶ ὁμοῦνα-
 μον, καὶ ὁμοθεον, ἐν' οὕτως εἶπω, εἰς αὐτῷ Πατρὶ
 καὶ τῷ Υἱῷ. Ἀποδείκνυσιν τοίνυν συλλογιζόμενος;
 ἱερῶς ἐκ τε τῆς τῶν θεῶν πραγμάτων προσγενομέ-
 νης ἱερᾶς αὐτῷ πείρας, καὶ δὴ καὶ τῆς ἀποστολικῆς
 θεολογίας, ὅτι τὰ διδόμενα τοῖς ἀξίοις ἐν τῇ ἀγίᾳ
 Τριάδι· θεία χρεῖματα παρὰ Πατρὸς διδόντα. δὲ

Υιού ἐν ἁγίῳ Πνεύματι. Οἱ δὲ τὰ αὐτὰ δίδόντες ἐξ ἑαυτῶν τῆς αὐτῆς εἰσι δυνάμεις· καὶ ἐνεργείας. Ὁ Πατὴρ ἄρα καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὰ αὐτὰ δίδόντες εἶσα χάρισματα, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνεργείαν ἔχουσι. Τῷ δὲ ἄρα καὶ τὸ ἁπολύσιον καὶ ἁπόλυτον τῆς θειαρχεικῆς Τριάδος αὐτίκα συναποδεικνύται, ἀξιώματος ὑποκειμένου φυσικοῦ τε καὶ θεολογικοῦ, τοῦ τὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεις ὄντα καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι οὐσίας, ὡσπερ δὴ καὶ τὸ ἔμπαινον, τὸ τὰ μὴ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας πεφυκότα μηδὲ τῆς αὐτῆς πεφυκίναί οὐσίας· ὅπερ αὐτῷ τε τοῦτῳ σὺν γε τοῖς λοιποῖς θεολόγοις Πατράσι περιλοσόφηται κάλλιστα, καὶ πρὸς τοῦτοις Πασιλείῳ γε τῷ σοφῷ. Ποῦ τοίνυν ἐν ἐκείνοις Ἀθανάσιος εἶπεν ὁ μέγας, φιλόσοφε, αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ Πνεύματος, αὐτὴν τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος οὐσίαν ἐνοικεῖν τοῖς ἄξιόις, ὡς αὐτὸς φησὶ; Τὴν μὲν γὰρ θεωρεῖν, καὶ τὴν χάριν, καὶ τὴν ἀγάπην, ὅπερ ἡμεῖς λέγομεν ἄνω τε καὶ κάτω, καὶ ἀπλῶς πανταχοῦ τοῦ λόγου· τὴν οὐσίαν δὲ ποῦ; Πάντως οὐδαμῶ. Ἡ δειξίον αὐτῆς, καὶ ἡμεῖς σιωπήσομεν. Καὶ οὐ μόνον ἀπεισιώησεν ὁ διδάσκαλος τοῦτο καθάπερ, ἀλλὰ καὶ τὸν θεὸν ἐκείνον χρησμένον, τὸν Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα καὶ μοῖρην παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, ὅπως δεῖ νοεῖν μεταξὺ διερμηνεύει, ἵνα μὴ κατ' οὐσίαν ὑπολάβῃ τις τὸν Θεὸν εἶναι μεθεκτὸν κατὰ σὲ, κατὰ δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν μᾶλλον, ὡς αὐτὸς οὕτως ἐπέδειξε. Καὶ ὅρα μοι τὸ θεολογικὸν ἐκεῖνο χωρίον, ἐνωθεὶν καὶ αὐτῆς φημι τῆς ἀρχῆς. Πάντα, φησὶ, τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ. Αἰὶ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι δίδόμενα τοῦ Πνεύματος ἐστὶ χάρισματα· καὶ τοῦ Πνεύματος ὄντος ἐν ἡμῖν, καὶ ὁ Λόγος, ὁ τοῦτο διδούς ἐστιν ἐν ἡμῖν. Καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ, Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ μοῖρην παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, καθάπερ εἶρηται. Πάντα, φησὶ, τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ. Αἰὶ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι δίδόμενα τοῦ Πατρὸς ἐστὶ χάρισματα.

Τίνα ταῦτα σὺ λέγεις; εἶναι, φιλόσοφε, τοῦ Πατρὸς τὰ χάρισματα, τὰ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι δίδόμενα; Κτίσματα γὰρ οὐκ εἰσι. Πῶς γὰρ; ὣν ἐν ἡμῖν γινόμενα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ἡμῖν ὁ θεολόγος; οὔτε; εἶναι φησὶ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τὸν Υἱὸν σὺν τῷ Πατρὶ. Ὁ δὲ καὶ ὁ θεὸς ὡσαύτως δεῖκνυς Κύριλλος, πρὸς μὲν Ἑρμαίαν αὐτὸ τοῦτο δηλαδὴ πύθμενον, πῶς ἂν ἡ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐνοικεῖται ἐν ἡμῖν νοεῖτο καὶ πράττειτο, μίαν τις οὐσα καὶ οὐ διάφορος; Καὶ μὴν, φησὶν, οὐδοκωστικῶν ἐν γε δὴ τοῦτῳ τὸ χελετὸν καὶ δυσέφικτον. Πῶς γὰρ ἂν ἐτέρως; ἢ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεῶν ἡμεῖς χάρισμάτων ἀναπιμπλάντος δι' ἑαυτοῦ, καὶ τῆς ἀρρήτου φύσεως κοινωνοῦς ἀποφαινόντος; Ἐν δὲ τοῖς Ἐρησαυροῖς ὁ αὐτὸς, Ἄλλ' εἰ παρ' ἡν, φησὶν, ὄντως ποίημα κατὰ τὴν τῶν ἑτεροδόξων μανίαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς ἄλλῃ ἔχει τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνεργείαν; Οὐ γὰρ δὴ τις τοσοῦτον, οἶμαι, τοῦτο φρονεῖν ὀρθῶς ἐκδοῦσται, ὡς τολμῆσαι καὶ μόνον εἶπαι, τὴν θεῶν οὐσίαν δι' ἀργάνων τινῶν ἔξωθεν εἰς τὸ εἶναι παρασχεθέντων διακονεῖσθαι; πρὸς ἐνεργείαν τὴν ἐξ αὐ-

τῆς διαβαίνουσαν φυσικῶς πρὸς τινὰς τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τὸ λαθεῖν.

Ἄλλως τε, οὐδὲ σὺ γ' αὐτὸς ἂν, οἶμαι, τοῦτο φηίς ποτε, τὸ διὰ κτισμάτων τὸ θεῶν ἐνοικεῖν Πνεῦμα φημι τοῖς ἄξιόις, ὃ τὴν οὐσίαν αὐτὴν τοῦ Πνεύματος, καὶ αὐτῆς τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος οὐσίαν, ἀνωτέρως πολλακίς ἐνοικεῖν ἐκείνοις εἶπαι. Ἡ γὰρ τάναντι τῶν ὧν δογμάτων τε καὶ λόγων κατασκευάσει, εἰ ταῦθ' οὕτως ἀνιστρόφως ἐκ τοῦ συνέγγυ; λέγοις, ἢ τανυτὸν εἶναι δοξάσεις κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην οὐσίαν Θεοῦ, καὶ κτίσμα Θεοῦ. Ὅπερ οὐχ ἀπλῶς ἔσπονον, ἀλλ' ἀθεῖα καὶ λατρεία κτισμάτων, οὐκ οἶδ' εἴτε τὴν Περσικὴν εἴτε τὴν τῶν Καλδαιῶν ἐκείνων χρὴ λέγειν.

Κτίσματα μὲν οὖν οὐκ ἂν εἶεν ἐκεῖνα, οὐδὲ κατὰ σὲ, ἀλλ' οὐσία γε ἐκεῖνα τῆς τριουκοστάτου θεότητος. Μία μὲν γὰρ ἐκεῖνη καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται πανταχοῦ, καὶ τοῦτο πρῶτον καὶ κοινὸν ἀξίωμα τῆς τῶν πιστῶν εὐσεβείας, ὡς καὶ αὐτὸς ἂν εἶποις· τὰ δὲ οὐχ ἔν, ἀλλὰ πολλαῖ· πάντα γὰρ, φησὶ, τὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι δίδόμενα. Καὶ ἡ μὲν θεῶν οὐσία οὐ δίδεται· τινὲς οὐδὲ χαρίζεται· πῶς γὰρ; ἢ δίδουσα γὰρ, ἀλλ' οὐχὶ τὸ δίδομένον ἐστὶν ἐκεῖνη· τὰ δὲ δίδεται, καθάπερ ἀκούεις; χαρίζεται γὰρ. Αἰὶ καὶ ὁ θεὸς Κύριλλος; οὐκ ἄλλως ἐνοικεῖν ἔφη τοῖς ἄξιόις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἢ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πῶς δὲ τοῦτο, καὶ κατὰ τίνα τὴν τρόπον; Θεῶν, φησὶ, χάρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναπιμπλάντος αὐτούς. Καὶ τὰ μὲν τὸν δίδοντα χαρακτηρίζει, οὐ θεός, ὅπερ καὶ ὁ θεὸς Ἀναστάσιος εἶπαι ἐφθῆ· ἢ δὲ οὐσία χαρακτηρίζει οὐδὲν· τῶν γὰρ χαρακτηριζομένων, οὐ τῶν χαρακτηριζόντων ἐστὶν.

Ἐπαι τοίνυν οὕτε κτίσματα ταῦτα, οὐτε μὴν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, καθὰ δὴ καὶ δεικνύεται παρὰ τῶν θεολόγων, ἀπώλεσεν ὁ φιλόσοφος ἐν βραχεῖ οὐ τοῖς κατ' αὐτὸν ἀξίους τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνοικήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ Θεόν. Ἄλλ' οἱ πείρω καὶ ἔξει τὸν ἀληθινὸν εὐρηκότες Θεόν, καὶ κατ' ἀλήθειαν ἔσπον αὐτὸν σχόντες, καὶ διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ θεολογεῖν αὐτὸν ἀσφαλῶς ἐπιστάμενοι, καὶ ἡδὴ μὲν φθάσαντες ἔδειξαν διὰ γε τῶν εἰρημίων, ὡς οὐτε φύσις, οὐτε κτίσματα ταῦτα, ἴδια δὲ μᾶλλον ἐκείνου καὶ φυσικὰ, ὣν δὴ καὶ μετέγοντες ἀπορήτητος, θεῶν ἀποτελοῦνται κοινωνοὶ φύσεως, ὅπερ ὁ θεὸς ἀνωτέρως Κύριλλος εἶπε, παρὰ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ἐκτελέμμενος Πέτρου. Δείξουσι δ' οἱ αὐτοὶ καὶ πλατύτερον εἶτι, καὶ πρὸς γε τῶν ἄλλων Ἀθανάσιος αὐτῆς ὁ μέγας αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὰ αὐτοῦ διερμηνεύει τε καὶ διδάσκει τε. Πάντα, φησὶ, τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ. Τίνα ταῦτα φησὶ, ὃ θεολόγων καὶ διδασκάλων ἀκρότης; Δίδαξον εἶτι σαφέστερον διὰ γε τουτουοῖ τοῦς ἰθελωκωφούντας. Ἡμεῖς καὶ γὰρ τῆς σῆς θεολογικῆς σάλπιγγος πάλα; ἵστασμεν. Καὶ μὴν οὐδὲ αὐτοῖ, φησὶν ὁ διδάσκαλος, τῶν ἐκ τῆς; ἐπὶ σπέρματος μου πρὸς Ἀρειανούς διαλέξεως ἀνήκουσι πάλα; τυγχάνουσι, καὶ νῦν ἐν τοῖς προλαβοῦσι βηθέντων μάλιστα. Τὸν γὰρ μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν εἰσαγαγῶν κάκει, τοῦτ' αὐτὸ τὸ νῦν εἰρημίων παρ' ἡμῶν λέγοντα, Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἔσταν, οὐχ ἕνεκεν πιστῶν εἶπον ἐγὼ πραγμάτων τοῦσα, ἔφη ὁ

Σωτ.ρ. τὸ, *Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ*· ἄλλ' ὅσα ἀνήκει τῇ θεότητι τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἴδια ἴση ὁ Κύριος· ὅλον τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀφάρτων, τὸ ἀτραπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ δυνατὸν, τὸ προγινωσκτικόν. Καὶ πάλιν, *Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἕμὲ ἐστίν*. Ἀνάγκη τοίνυν νοεῖν ἡμᾶς· ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ τὸ αἰδίον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἀθάνατον. Ἔστι δὲ αὐτοῦ οὐχ ὡς ἀλόγιστα αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς ἐν πηγῇ ἔστιν ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενα. Ἔχει δὲ ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστίν.

Ἦκουσας τῆς ἀπλανοῦς τοῦ διδασκάλου θεολογίας, καὶ σαφείας ὁμοῦ τῶν προβήθηέντων αὐτῷ, *Πάντα, φησὶν, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, τοῦ Υἱοῦ ἐστίν*. Ἄλλ' οὐχ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων ὁ Σωτῆρ, φησὶν, εἶπε τοῦτο. Τῶν δὲ κτισμάτων ἔνω ταῦτα θεὸς οὕτως, ὡς φυσικὰ τοῦ Θεοῦ, ἄκουε πῶς ἐξίτης καὶ τὸ μὴ τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι τοῦ Θεοῦ ταῦτα δείκνυσιν· ὡς ἐν πηγῇ γὰρ, φησὶν, ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενα.

Καὶ πάλιν, Ἔχει ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς, φησὶν, οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστίν. Τὰ δὲ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ὄντα, καὶ ὡς ἐν πηγῇ ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενα, πῶς ἂν εἴη τὰ αὐτὰ καὶ οὐσία Θεοῦ; ἄλλο γὰρ τὸ πηγάζον καὶ ἄλλο τὸ πηγαζόμενον, πᾶσι τῶν ἀνελκόμενων ἔχων εἶποι. Ἦ φῶσι; εὖν τὸ πηγάζον κατὰ τὸν θεολόγον, τὰ δ' ὑπ' αὐτῆς πηγαζόμενα ὡς φυσικὰ. Ὁ δὲ καὶ ἡ οἰκουμένη συνδος περὶ τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ τῶν θελημάτων εἰπούσα τοῦ Χριστοῦ ἔφη, πηγὴν μὲν τὴν φύσιν, πηγαζόμενα δὲ τὰ κατέλληλα θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας εἰρηκυῖα.

Τούτων δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ φυσικῶν οἱ τοῦ Θεοῦ μετέχοντες ἀξιοῦ ἐν γε τῷ αὐτοῦ Πνεύματι, κινῶν γὰρ, ὡς περὶ ἡ φύσις, οὕτω καὶ τὰ φυσικὰ τῆ ἀγία Τριάδι, τοῦ ἀγίου μετέχειν λέγονται Πνεύματος, καὶ δὲ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ὡς ἀχωρίστως ἡνωμένους ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς, καθὰ δὴ περὶ τῶν θεολόγων ἀκούεις λεγόντων. Μιτέχεται γοῦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, τοῦτο γὰρ τῆς θεολογίας ἀλλότριον, ὡς ἦδη ποιλᾶκις ἤκουσας, ἀλλὰ κατὰ τὰ θεία χαρίσματα καὶ τὰς ἐνεργείας. Πνεῦμα δὲ καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια εἰρηται, καθὰ δὲ καὶ ὁ τῆν γλωτταν χρυσοῦ; Ἰωάννης τὸν Εὐαγγελιστὴν ἐξηγούμενος θεολόγον πρὸ βραχέος εἰρήκει. Οὐ Πνεῦμα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πνεύματα πληθυντικῶς τὰς τοῦ θείου Πνεύματος ἐνεργείας ταῦτας φησὶν ἡ θεία Γραφή. Ἐξελεύσεται γὰρ, φησὶν ὁ προφήτης Ἠσαίας, *ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰσσοῦ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναθήσεται, καὶ ἐκπαυσαῖται ἐκ' αὐτῶν, Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, Πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, Πνεῦμα φόβου Θεοῦ ἐμπλήσει ἑαυτόν*. Ὅπερ ὁ μὲν θεολόγος Γρηγόριος ἀναπέυσσων διὰ βραχίων, *Τὰς ἐνεργείας, φησὶ, τοῦ Πνεύματος πνεύματα φησὶν οἶμαι τῷ Ἠσαίῳ καλεῖν. Ὁ δὲ Χρυσόστομος Ἰωάννης, πλατύτερον περὶ τούτων διδάσκων, Ἐξελεύσεται, φησὶ, ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰσσοῦ, καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς ἀναθήσεται, καὶ ἐκπαυσαῖται ἐκ' αὐτῶν Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ*. Ὡς τὸ ὄνομα τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ Πνεύμα-

τος. Λοιπὸν δὲ τὰ χαρίσματα, Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, Πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, Πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Ἐπιδήκερ τὸ θεωρούμενον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐστίν, καλεῖται καὶ τὸ δῶρον ἐμωνώμους τῷ χρισμαίνῳ. Διὰ τοῦτο λέγει Παῦλος· *Οὐ γὰρ ἐλάθετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα υἰοθεσίας*· καὶ πάλιν· *Οὐ γὰρ ἔδωκεν ὑμῖν πνεῦμα δουλείας, ἀλλὰ δυνάμει καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ*. Πνεῦμα δὲ λέγει, φησὶν, ἐνταῦθα τὸ χάρισμα· καὶ αὐτὸς· Εἰρηται πρὸ τούτου, ὅτι ἄλλο ἐστὶ Πνεῦμα ἅγιον, ἄλλο χάρισμα, ἄλλο βασιλεὺς, ἄλλο τὸ δῶρον τοῦ βασιλέως. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ θεὸς Χρυσόστομος· ὁ δὲ σοφώτατος καὶ τὰ θεία πολὺς Μάξιμος, τὴν αὐτὴν διασκοπούμενος προφητικῆν ῥῆσιν, τοιᾶδε φησὶν· Ὁ μὲν ἅγιος Ἠσαίας ὁ προφήτης, ἐν τῇ κατ' αὐτὸν προφητείᾳ, ἐπέτὰ πνεύματα τῷ ἐκ τῆς ρίζης ἀνατελλόντι Σωτῆρι λέγει· ἐκπαυσαῖται, οὐκ ἐπέτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ γινώσκων, καὶ οὕτως καὶ τοὺς ἄλλους· ἐκδέχεσθαι ἐκδέσκων, ἀλλὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγίου Πνεύματος; πνεύματα κλέσας, διὰ τὸ πάσῃ ἐνεργεῖν ὅλον ἀνελλειπῶς ὑπάρχειν ἀναλόγως τὸ ἐνεργεῖν ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ δὲ θεὸς Ἀπίστολος τὰς διαφόρους ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς ἀγίου Πνεύματος; χαρίσματα λέγει διαφόρα, ὅφ' ἐνὸς δηλονότι καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνεργούμενα Πνεύματος. Καὶ μεθ' ὀλίγα, Ταῦτα δὲ, φησὶ, τὰ χαρίσματα κατὰ τὸν Ἠσαίαν πνεύματα καλέσας τις, ὡς οἶμαι, τῆς ἀληθείας οὐ διαπίπτει. Παντὶ γὰρ χαρίσματι ὅλον ὡς ἐνεργεῖν ἀναλόγως ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἶτε μεῖζον, εἶτε ἥττον.

Ἔμαθες διὰ τούτων πάντων ὅτι ἐνεργητικῶς, ἀλλ' οὐχ ὑποστατικῶς, δηλονότι ἡ ἐνέργεια, ἀλλ' οὐχ ἡ ὑπόστασις τοῦ ἀγίου Πνεύματος; ἐστίν ἡ τοῖς ἀξιοῖ. ἐνοικεῖσα, καὶ Θεοῦ ναοῦς τούτους ἐργαζομένη, καὶ ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος ὅλον αὐτοῖς ἐνοικεῖ τὸ Πνεῦμα; Παντὶ γὰρ χαρίσματι, φησὶν, ὅλον ὡς ἐνεργεῖν ἀναλόγως ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἶτε μεῖζον, εἶτε ἥττον. Τῷ δὲ θεῷ Πνεύματι τούτῳ ἐνοικεῖ τὸν τρόπον ἐκείνοισι καὶ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς σὺν ἐστίν ὅλος ὡσαύτως, ἐπειδὴ καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ τοῖς τρισὶ φυσικῇ χάρις τε καὶ ἐνέργεια, καθάπερ δὲ καὶ ἡ φύσις, ὡς ἦδη πολλάκις δίδεικται. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ Δισκοπτικὴ ἐπαγγελία ἐκείνη κατὰ τοὺς κείρα μαθῶντας; τε καὶ δ.δ.ζ.α.ν.τ.ζ. Θεοφόρους, ἢ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλευσόμεθα καὶ μοιρῆν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, λέγουσα. Τοσοῦτον δὲ τῆ θεολογία περὶ τῶν τοῦ Πνεύματος ἐνεργειῶν ἐμέλησε τούτων, ὡς μὴ μόνον τὴν προφήτην Ἠσαίαν ἀνωθεν ἐπέτὰ πνεύματα κρῖσαι πειν ταύτας, ἐκπαυσαῖται τῷ πάντων Σωτῆρι κατὰ γε τὰ ἦδη ῥηθέντα, καὶ πρὸς τοῦτῳ τὸν θεολόγον Ζαχαρίαν ἐπέτὰ ὀφθαλμοῦς τοῦ Κυρίου ἐν Πνεύματι γάναι ταύτας, Ὁ Ἰσσοῦ, καὶ γὰρ φησὶν, *ὃν ἔδωκα πρὸ προσώπου Ἰησοῦ ἐπὶ τὸν ἄλλον τὸν ἔνα, ἐπέτὰ ὀφθαλμοῖ ἐστίν*· καὶ πάλιν· Ἐπέτὰ οὗτοι οἱ ὀφθαλμοῖ Κυρίου ἐστίν οἱ ἐπιπέποντες ἐπὶ κύσαν τὴν γῆν. Ἀλλὰ καὶ τὸν θεοπέτιον Εὐαγ-

γελιστήν Ἰωάννην φημί τὴν τῆς βροντῆς υἷον εὖτω ἅ ἐκκλησίας ἐν τῇ σεπτῇ προσαγορεύειν Ἀποκαλύψει. Ἰωάννης φησὶ ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἄσι. *Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως οὕτως, ἢ μετὰ τῆς ὑποστάσεως μᾶλλον, καὶ τῆς οὐσίας ἀπορρήτως ὡς αὐτὸ τὸ Πνεῦμα γινώσκει θεολογήσας.*

Πλὴν ὅσον ἐκ μέρους καὶ ἡμᾶς ἔχουν εἰδῆναι παρὰ τῶν ἐκείνου μετόχων καὶ θεολόγων μαθόντας, ὅτι τῆς οὐσίας τε καὶ τῆς ὑποστάσεως, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἀκριβῶς καὶ τῶν ὑποστάσεων ὡς ἰδιώματα φυσικὰ, τὴν ἀπᾶν ἠνωμέναι, καὶ συμφυεῖς, καὶ ἀχώριστοι περικλησιν αἱ ἐνεργεῖαι αὐταί, ὡς ἡ διάνοια καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ νοῦ, καὶ ἡ δύναμις τοῦ δυνατοῦ, καὶ τοῦ κινουμένου ἢ κίνησις, φασὶν οἱ αὐτοὶ, καὶ ὅτι ὅλον ἐν ἐκτίστω τὸ ἅγιόν ἐστι Πνεῦμα ὡς ἐνεργοῦν, κατὰ τοὺς αὐτοὺς αἰθῆς. Ἄπερ οἱ μὴ βουλόμενοι μαθεῖν ευφλώττουσι τε περὶ τὸ φῶς ἔχοντι, ἄτης ἐν χειμῶνι κατὰ σκότον ἠλάσκοντες· ἢ τὸ τῆς θείας μᾶλλον εἰσεῖν καὶ αἰθῆς Γραφῆς, *Τυφλοὶ μωπύζοντες ὄντες, καὶ ὡς μὴ ὑπαρχόντων αὐτοῖς ὀφθαλμῶν, ψηλυφῶντες τοῖχον*, φησὶν.

Ἦρκει μὲν οὖν καὶ ταῦτα πρὸς γε τὸν ἀνωθεν σκοπὸν καὶ τὸ ζητούμενον· ἀλλ' ἡμεῖς περισσεύου τῆς ἀληθείας λόγου, καὶ τὰς λοιπάς τῶν θεολόγων αἰθῆς φωνὰς τῷ λόγῳ συνεισενεγκεῖν σπεύσομεν, καὶ δεῖξαι καὶ οὐθὶς τοῖς ἀντιλέγουσι τοῦτοις ῥητικῶς τὸ τῆς θείας οὐσίας ἀμέθεκτον· ἐπειδὴ καὶ κρύπτειν ἐκεῖνοι μάλιστα ταῦτα; σπουδάζοντες, πενίαν ἡμῖν λόγου καὶ ἀποδείξεως, καὶ συμμαχίας ἱερῶν θεολόγων, ἐν τοῖς σφετέραις αὐτῶν λόγοις συνεχωῶς ἀνειδίξουσι. Μᾶλλον δὲ τὰ τῆς συνόδου καὶ τοῦ ταύτης ἱεροῦ τόμου κἀνταῦθα λεγέσθω πρότερα, ἵνα κἀνευθῆν καὶ ψευδόμενος καὶ συκοφαντῶν ὁ τοῦτων ἐξελαγχθεῖν κατηγορός. Τί οὖν ὁ τόμος; Ὁ γοῦν μέγας, φησὶ, Βασιλεῖος τὸν ἕνα θεολόγων τῆς Τριάδος Θεόν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοιαύτα φησὶ· Πάντα μὲν ἐστι πληροῦν τῇ δυνάμει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μόνους δὲ ἐστὶ μεθεκτὸν τοῖς ἀξίοις, οὐχ ἐν μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαίρουσιν τὴν ἐνεργεῖαν. Ἀκούεις; Ἰνα μὴ ταυτὸν τι νύμνησις τὸ πανταχοῦ τὸν Θεὸν παρεῖναι, καὶ τὲ μετέχεσθαι, διαίρει μεταξύ τῶν ἀμφοτέρων σοφώτατα τε καὶ ὑψηλότατα, καὶ φησι· Τὸ Πνεῦμα Θεὸς ὢν, καὶ ἐν τῷ παντί, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὢν, πάντα μὲν ἐστι πληροῦν τῇ τῆς θεότητος δυνάμει, καὶ οὐδὲν τοῦ παντὸς ἄδατον καὶ κενὸν αὐτοῦ. Μιτέχεται δὲ οὐχ ὑπὸ πάντων, οὐδὲ γὰρ τὸ τοῦ αἰσθητοῦ τοῦδε ἡλίου φῶς, καίτοι γε πάσῃ τῇ αἰσθητῇ κτίσει κοινῶς ἐπιλάμπων ὡσαύτως, καὶ πᾶσιν ὡσαύτως πέφυκε μεθεκτὸν, ἀλλὰ τοῖς ἐπιτηδείως ἔχουσι μόνους πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς ὑποδοχὴν καὶ μετάληψιν· κἀκεῖνοι οὐκ ἐξίτης, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐκείνου δυνάμεως. Τοῦτο τὸ ἴνουν ὡς ἐξ ἀμυδρᾶς αἰσθητῆς εἰκότος; καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπερυσίου σκοπῆς Θεοῦ. Μόνους γὰρ ἐστὶ, φησὶ, μεθεκτὸν τοῖς ἀξίοις, τοῖς

ἐπιτηδείως ἔχουσι δηλαδὴ διὰ καθαρότητα πρὸς τὴν ἐκείνου ὑποδοχὴν τε καὶ μέλεισιν. Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖνοι; ἐξίτης· οὐχ ἐντὶ γὰρ μέτρῳ, φησὶν, ἐστὶ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν τῆς πίστεως; διαίρουσιν τὴν ἐνεργεῖαν.

Ἄμα δὲ καὶ τὸν τῆς μετοχῆς ἀπορρήτον τρόπον καθόσον οἶόν τε τούτοις συναποδείκνυσιν ὁ διδάσκαλος, κατ' ἐνεργεῖαν θείαν τοῦ Πνεύματος, μετέχειν τοὺς ἀξίους εἰπὼν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ τούτου ἡλίου, ἐστὶ γὰρ ἔχομαι τῆς εἰκότος ἐκείνης, εἰ γοῦν ἐπ' ἐκείνου οἱ τῆς ἀκτίνας μετέχοντες οὐ τῆς ὑποστάσεως οὐδὲ τῆς φύσεως αὐτῆς; τοῦ ἡλίου μετέχουσιν, ἀλλὰ τῆς φυσικῆς ἀπορρήτως ἐκείνου καὶ ποιότητος, καὶ ἀδιερέτου δυνάμεως, καὶ ταυτὸ πεφυκυίας τῷ ἡλίῳ καὶ ἕτερον, κατὰ τοὺς προσήκοιτάς φημι λόγους, πῶσιν μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἔσται τοῦ ἁσωμάτου, καὶ ἄλλου καὶ παντοδυναμοῦ, ἔς κἀκεῖνοις περισσεύει δυνάμει τὸ ταῦτα δύνασθαι δίδωσι; Διαίρει γοῦν τὸ θεῖον Πνεῦμα τὴν ἑαυτοῦ ἐνεργεῖαν τοῖς μετέχουσιν, ὁ θεολόγος φησὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως παρὰ τοῦ Ἀποστόλου τούτου λαδῶν. Περὶ οὗ καὶ ὁ θεὸς ἦδη Χρυσόστομος εἰπὼν ἔφθη, τὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ σκοπούμενος Ἰωάννου. Πνεῦμα γὰρ, φησὶν, ἐνταῦθα τὴν ἐνεργεῖαν λέγει. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ μεριζομένη. Εἰ δὲ ἡ ἐνεργεῖα αὐτοῦ ἀμέτρητος, πολλῷ μᾶλλον ἡ οὐσία. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος αἰθῆς, Ἐν, φησὶ, καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ἐστὶν, ὅπερ καὶ αἱ πᾶσαι διαίρεσεις εἰσὶν. Αὐτὸ δὲ ἀδιαίρετόν ἐστι κατὰ φύσιν.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸν τόμον αἰθῆς καὶ τὴν μέγαν Βασιλεῖον ἔλθωμεν. Ὅπερ αἱ τῶν προσώπων ἐμφάσεις, φησὶν, οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ὕλαις γίνονται, ἀλλ' ἐν ταῖς λειότητά τινι καὶ διαφάνειαν κεκτημέναις, οὕτως οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ψυχαῖς ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖα, ἀλλ' ἐν ταῖς μηδὲν σχολίων ἔχουσας οὐδὲ στραγγαλιῶδες. Ὁ δὲ ἅγιος Μάξιμος, Πάντα, φησὶν, ὅσα ὁ Θεὸς, καὶ ὁ διὰ χάριτος τεθεωμένος ἐστὶν χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτότητος. Τοὺς δὲ γε Ψαλμοὺς ἐξηγοῦμενος Βασιλεῖος ὁ μέγας αἰθῆς φησὶ· Τὸν μὲν ἄνωγων ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. Ἄλλ' ὁμοῦς ἢ γε τοῦ κελῖν καὶ συνείναι τὸν ἑαυτῶν κτίστην καὶ δημιουργὸν δύναμις καὶ ἐν ἀνθρώποις ὑπάρχει. Ἐνεφύσησεν γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον, τούτῃ, μοῖράν τινα τῆς ἰδίας χάριτος; ἐναπέθετο τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα τῷ ὁμοίῳ γινώσκη τὸ ὅμοιον. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἀναγαινίζων, φησὶ, τὸν ἀνθρωπῶν ὁ Κύριος, καὶ ἔν ἀπέλασε χάριν ἐκ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ Θεοῦ, ταύτην πάλιν ἀποδίδους, ἐμφυσήσας εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν, τί φησι; *Δάθετε Πνεῦμα ἅγιον*.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ συνοδικὸς τόμος. Ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος περὶ αὐτοῦ τούτου ποιούμενος τὸν λόγον, οὐ τὴν οὐσίαν, οὐδὲ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ ἐμφυσήματος μετὰ τὴν ἀνάστασιν πρὸς Χριστοῦ δεδούσι τοῖς ἀποστόλοις; φησὶν, εἰ καὶ, *Δάθετε Πνεῦμα ἅγιον*, εἶπεν, ἀλλ' ἐξουσίαν τινὰ καὶ χάριν πνευματικὴν κινήσιν τῇ Τριάδι; οὕτως. Τὸν γὰρ Εὐαγγελιστὴν ἐξηγοῦ-

εολόγον, ὃς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τούτου λέγει μὲν, φησὶ λέγουσιν, ὅτι οὐ τὸ Πνεῦμα ἄλλ' ἐπιτηδεύουσιν αὐτοὺς πρὸς ὑποδοχὴν διαιατοῦ κατασκευάσαντες.

ν δὲ τίς ἀμάρτοι, καὶ τότε αὐτοὺς εὐληφῶν ἐξουσίαν τινὰ πνευματικὴν καὶ χάριν, φαίνεται ἀμαρτήματα, διὸ ἐπήγαγεν, Ὡν ἐφώνηται, δεικνύς ποιοῦν εἶδος ἐνεργείας διαιατῆ γὰρ ἀπατος ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, καὶ ἡ δωρεὰ. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος μία ἡ δωρεὰ ἐξουσία· ἃ γὰρ δοκεῖ εἶναι ἰδιόζοντα τοῦ ταῦτα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι καὶ τοῦ Πνεύματος φαίνεται· καὶ τὰς διαιρέσεις τῶν χάριν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος ἴσας.

· κἀν νῦν ἐκ τῆς θεολογίας τῶν οἰκουμενικῶν διδασκάλων καὶ ἀληθινῶς φιλοσόφων, ἡ μᾶλλον δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρώτου καὶ μόγιητοῦ καὶ διδασκάλου πάντων Χριστοῦ, καὶ οὐ θεῶν Εὐαγγελίων, ὅτι τὸ τοῖς πιστοῖς μανον καὶ ἰνοικούν θεῶν Πνεῦμα οὐχ ἡ ἴματος ὑπόστασις, οὐχ ἡ οὐσία αὐτῆ τῆς ἰου Τριάδος ἐστὶ, ὡς αὐτὸς κακῶς εἶπας, ἱρά τίς τῆς θείας χάριτος, καὶ ἐνέργεια καὶ ἰνή τῆς· μίς τρισυποστάτου θεότητος ἐν νεύματι διδομένη, καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἁγίον λεγομένη; Ἡ καὶ ἐτι τὴν τῆς ὑπερουλα, καὶ τῆς τρισυποστάτου θεότητος ἰνοί· καὶ μέθεξιν κακῶς μετὰ Μασσαλιανῶν ὄνειεις τε καὶ μυθολογήσεις, περιφράσεις· τινὰς ἀφράσεις καὶ παρεξηγήσεις κατὰ τῆς σεαυαλῆς ἀναπλάττων, μόνον ἵνα μὴ κατὰ θεῶν· ν τε καὶ χάριν σὺν τοῖς κεχαριτωμένοις τουαλόγοις τὸν Θεὸν εἶναι μεθεκτὸν ὁμολογήσει· ἰ· οὐσίαν, ὡς αὐτὸς φησὶ, ὑπὸ τῶν τοῦ Σατανᾶ ν ἐκαίνων. Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινθύνου κά· ηθεῖς καὶ διδάξας. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ, ἀλλὰ καὶ ὄρθῳ ἐναργῶς ἐστὶν ἐν τοῖς σοῖς σιν, ὅτι τὸ δεύτερον εἰλου σὺν μεγίστῃ τῆ· ἰ, ὑπὲρ οὐ σοὶ καὶ ὁ μακρὸς αὐτοῖς πόλεμος ἃ· καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ἰ καὶ μὴ σοῦ, ἀλλὰ τῶν γε ὑπὸ σὲ τούτων αὶ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀγαθῆς ἐλπίδος, καὶ τὰ ἰ τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν.

τοιγαροῦν ὁ συνοδικὸς τόμος καὶ πάλιν, καὶ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ περὶ προγνώσεως καὶ μου τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ κεφαλαίων, Τοῦ· ἰ, τὸν ἄνθρωπον ὁ δημιουργὸς ἄρβενα κατε μεταβοὺς αὐτῷ τῆς ἑαυτοῦ θείας χάριτος, οἰωνοῖς ἑαυτοῦ διὰ ταύτης αὐτὸν ποιησάμε· ἰ πάλιν ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἰμφιλόχιον, Τίς, φησὶν, οὕτως ἀνήκοος τῶν ἰμένων ἀγαθῶν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀξίοις, ὡς δεῖ τῶν ἁγίων ὁ στέφανος ἢ τοῦ Πνεύματος ἰς, βαφιλιστέρια τότε καὶ τελειώτερα παρε· ἰ· Τὰ δὲ τοῦ Χρυσοστόμου ῥεύματα εἴνας οὐ ἰζει τῶν ἀντιθέτων οἰκοδομᾶς, ἐπὶ ψάμμου τε καὶ ἀστηρίκτως παρ' αὐτῶν οἰκοδομη· ΡΑΤΗΟΛ. Γ. κ. CII

A θείας; Ποῖα, οὐκ ἄρδει· καὶ καταχρῶσθαι τῶν εὐσε· θῶς αὐτὰ δεχομένων ψυχᾶς; Ὡν καὶ ὁ τῆς συνόλου τόμος πλείστα λαβὼν ἔχει παρ' ἑαυτοῦ. Ἄλλ' ἡμεῖς ὀλίγα λαβόντες ἐκεῖθεν διὰ τὸ μῆκος, οὐδὲν ἤτεον κάκ τούτων κοσμήσομεν καὶ καταχρυσώσομεν τὸν περὶ τοῦ Πνεύματος τουτοῦ λόγον.

Τὴν γοῦν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ θεοπε· σίαν ἐκείνην διεξιὼν τοῦ Σωτῆρος; φωνῆν, Ὁ πι· στεύων εἰς ἐμὲ, λέγουσαν, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ βύσσουσιν ἐκ τῆς κοιτίας αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος. Τοῦτο δὲ εἶπε, φησὶν ὁ Εὐαγγελιστής, περὶ τοῦ Πνεύματος, οὐ ἐμειλλον λαμβάνειν οἱ πιστευότες· εἰς αὐτόν· οὐκ γὰρ ἦν Πνεῦμα ἁγίον, δεῖ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. Περὶ γοῦν τούτων τῶν θεῶν ῥημάτων ὁ μέγας οὐτοῖς Πατῆρ τινα

B προειπὼν, ἐξῆς ἐπιφέρει καὶ ταῦτα· Οὐκίτι προ· φήτης παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἦν, οὐδὲ ἐπίπτειεν αὐτῶν τὰ ἅγια ἢ χάρις. Ἐπει σὺν ἀνίσταται μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐμειλλε δὲ λοιπὸν ἐκχεῖσθαι δαψιλῶς, ταύτης δὲ τῆς διανομῆς ἀρχὴ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγένετο οὐ μόνον δαψιλείας, ἀλλὰ καὶ μει· ζόνων χαρισμάτων, καὶ γὰρ θαυμαστοτέρα ἦν ἡ δωρεὰ, ὡς ἔθαν λέγει, Οὐκ οἴδατε ποίου Πνεύμα· τὸς ἐστε, καὶ πάλιν, Οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δου· λείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα νιο· θεσίας· καὶ γὰρ καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ αὐτοὶ μὲν Πνεῦμα εἶχον, ἄλλοις δὲ οὐ παρίχον, οἱ δὲ ἀπόστο· λοι μυριάδας νέπησαν. Ἐπει σὺν ταύτῃ ἐμειλλον λαμβάνειν τὴν χάριν, οὐπω δὲ ἦν δοθείσα, διὰ τοῦτό φησιν, Οὐπω ἦν Πνεῦμα ἁγίον. Ἐπει σὺν περὶ ταύτης λέγων τῆς χάριτος ὁ Εὐαγγελιστής, ἔλεγεν

C Οὐκ γὰρ ἦν Πνεῦμα ἁγίον, τουτίστι δοθὲν, δεῖ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη, δόξαν καλῶν τὸν σταυ· ρὸν, ἐπειδὴ γὰρ ἐχθροὶ ἦμεν καὶ ἡμαρτηκότες, καὶ ὑστερούμενοι τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ θεοσυγεῖς, ἡ δὲ χάρις καταλλαγῆς ἦν ἀπόδειξις, δῶρον δὲ οὐ τοῖς ἐχθροῖς, οὐδὲ τοῖς μισουμένοις, ἀλλὰ τοῖς φι· λιοις δίδεται καὶ τοῖς εὐηρεστηκόσιν· ἰδει πρότερον προσενεχθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν, καὶ τὴν ἐχ· θραν ἐν τῇ σακρὶ καταλυθῆναι, καὶ γενέσθαι τοῦ Θεοῦ φίλους, καὶ τότε λαβεῖν τὴν δωρεάν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς ἐπαγγελίας τοῦτο γέγονε τῆς πρὸς Ἀβραάμ, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς χάριτος. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ταῖς αὐταῖς εὐαγγελικαῖς ἐξηγήσει, Καὶ ἐφ' ἡμῶν, φησὶν, οὐκ ἀπλῶς τὸ ὕδωρ ἐργάζεται, ἀλλ' ἔταν τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν δέξεται, ἅπαντα λύει τὰ ἀμαρ· τήματα· καὶ μετὰ βραχέα· Ἀλλὰ κἀν ἡ οἰκουμένη ἅπασα ἔλθῃ, ἡ χάρις ἀναλίσκεται, οὐδὲ ἡ ἐνέργεια δαπανᾶται, ἀλλ' ὁμοία μένει καὶ τοιαύτη, οἶα καὶ πρὸ τοῦ. Καὶ καθάπερ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτίνες καθ' ἐκά· στην φωτίζουσι τὴν ἡμέραν καὶ οὐ δαπανῶνται, οὐδὲ ἀπὸ τῆς πολλῆς χορηγίας ἔλαττον αὐταῖς γίνε· ται τὸ φῶς, οὕτω καὶ πολλῶ μᾶλλον ἢ τοῦ Πνεύμα· τος ἐνέργεια οὐδὲν ἔλαττοῦται παρὰ τῶν ἀπολαύν· των αὐτῆς.

D Ἐχε δὲ καὶ σκόπει. Ἰδοὺ γὰρ ὁ χρυσοῦς οὐτοῖς θεολό· γος πλεῖν ἢ ὀκτωκαίδεκα τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου μνη· σθεῖς ἐν γε ταῖς εὐαγγελικαῖς ταῦταις ἐξηγήσεις, νῦν μὲν Πνεῦμα, γοῦν δὲ τοῦ Πνεύματος χάριν, ποτὲ δὲ ὡ·

ρεάν τούτο, ἄλλοτε δὲ ἐνέργειαν τοῦτο φησί, δεικνύς ὅτι τὸ χορηγούμενον πρὸς Χριστοῦ, καὶ μετεχόμενον ὀπὸ τῶν πιστῶν θεῖον Πνεῦμα, οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐ κατὰ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ χορηγεῖται καὶ μετέχεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ τὴν δωρεάν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἥτις καὶ αὐτὴ κατὰ τὰς προβ-
 ρηθείσας θείας Γραφᾶς καὶ τοὺς ἐκείνων ἐξηγητὰς θεολόγους Πνεῦμα καλεῖται, ἅτε δὴ φυσικὴ καὶ ἀδιαιρέτως ἐκείνῳ συνοῦσα, καὶ δι' αὐτῆς ὅλου μετεχομένου καὶ συνόντος ὡς ἐνεργούντος τοῦ Πνεύματος. Περὶ ἧς δὴπου κἀν τῷ περὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ λόγῳ πρὸ βραχέος ὁ αὐτὸς εἰπὼν ἐφθη Κρυσόστομος· Ἐπειδὴ περὶ τὸ δωρούμενον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐστὶ, καλεῖται καὶ τὸ δῶρον ὁμωνύμως τῷ χαρισμαίνῳ. Διὰ τοῦτο λέγει Παῦλος, *Ὁ δὲ γὰρ ἐλάθετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλὰ δουδμῶς, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφροτισμοῦ*. Πνεῦμα δὲ λέγει, φησὶν, ἐνταῦθα τὸ χάρισμα. Καὶ πάλιν, *Ἐρηται πρὸ τούτου, φησὶν, ὅτι ἄλλο ἐστὶ Πνεῦμα ἅγιον, ἄλλο χάρισμα, ἄλλο βασιλεὺς, ἄλλο τὸ δῶρον τοῦ βασιλείως*. Καὶ αὐτῷ· Ἴνα μᾶθῃτε ὅτι ἡ δωρεὰ κίμικται, τὸ δὲ Πνεῦμα οὐκ ἀποστέλλεται, ὁ Σωτὴρ λέγει τοῖς ἀποστόλοις, *Μείνατε ἐν Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους· καὶ λήψῃσθε δύναμιν ἐκἀθρότου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξ' ὑμᾶς*. Ἄλλο δύναμις ἡ χορηγουμένη, ἄλλο τὸ Πνεῦμα τὸ χορηγούν. Πάντα γὰρ ἐναργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.

Ταῦτα δὲ πολλάκις κατὰ ταυτὸ, καὶ συνεχῶς καὶ πυκνῶς ὁ μέγας οὗτος τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος Ἰωάννης διδάσκει, εἰ καὶ μὴ πάντα κατὰ μέρος ἡμεῖς ζῆα τὸ μήκος ἐξῆς καταλέγομεν, ἐκ τῶν θεοπνευστων λογίων λαβῶν, τῶν τε ἄλλων, ὡς αὐτὸς ὑπέδειξε φθάσας, καὶ δὴ καὶ τῶν εἰρημένων τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις περὶ τοῦ θεῖου φημι Πνεύματος ἐν γε ταῖς αὐτῶν ἱερᾶς Πράξεσι.

Φησὶ τοίνυν ἱστορῶν ἐκείνας ὁ θεῖος Λουκᾶς Θεασάμενος ὁ Σίμων, *ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον*. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ Παῦλος ὁ θεῖος Κορινθιοῖς ἐπιστέλλων φησὶν· *Ὁ δὲ Πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάθετε, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ*. Ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ δίδοσθαι, καὶ λαμβάνειν τοὺς πιστοὺς, καὶ Παῦλος καὶ Λουκᾶς ἱστοροῦσιν. Ὁ δὲ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος, ὡσπερ ἐξηγουόμενος ταύτην τὴν τοῦ Πνεύματος δόξιν, μικρῶ προλόγους ἐκείνου τοῦ λόγου, *Τὸ ἀργύριόν σου σύν σοι εἶη εἰς ἀπόλειαν*, λέγει, *ὅτι τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι, τοῦτ' ἐκείνο τὸ προβῆθῆν ἡμῖν δεικνύς ἀντικρυσ, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν ὑπερφυᾶ χάριν καὶ τὰς αὐτοῦ δωρεάς, καὶ τὰς ἐνεργείας, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν καὶ δίδοται καὶ λαμβάνεται*. Πάλιν ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσιν· *Ἐτι λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ρήματα ταῦτα ἐπέπεσε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας*. Ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἶτα μικρὸν προελθὼν, *καὶ ἐξέστησαν*, φησὶν, *οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοί,*

ὅσοι συνῆλθον τῷ Πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπέχεται· καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν ἠκούοντες αὐτῶν λαλοῦντων γλώσσαις καὶ μεγαλυνόντων τὸν Θεόν. Τότε ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος· *Κῆτι τὸ ὕδωρ κωλύσαι δύναται τις τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον, ὡς ἡμεῖς; Ὡςτε διόλου τὴν θείαν ἐστὶν ἰδεῖν Γραφὴν διὰ τῶν τοιούτων τὰ αὐτῆς κλέκουσιν, καὶ σκοπὸν αὐτὸ τοῦτο ποιουμένην, τὸν Θεὸν αὐτὸν εἶναι νομίζειν τὸν μετεχόμενον κατὰ τὰ φυσικὰ καὶ ὑπερφυᾶ αὐτοῦ ἰδιώματα, ὃ δὴ καὶ πολλάκις ἤδη καὶ εἴρηται καὶ δίδεικται*. Εἰ δὲ ἡ τοῦ Πνεύματος αὐτῆ φυσικὴ χάρις καὶ ἡ ἐνέργεια κτίσμα, καὶ δίδεσθῃκεν αὐτοῦ, πρῶτον μὲν μετὰ τῆς ἀτόπου βλασημίας, καὶ τοῦ κατὰ τῶν θείων Γραφῶν, καὶ τῶν θεολόγων πολέμου, καὶ πρὸς γε τοῦναντίον ἔκταν τὰ τοῦ σκοποῦ τῷ φιλοσόφῳ περιτραπησεται, αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐνοικεῖν διατεινομένη τοῖς ἀξίους· οὐ γὰρ δὴ ταυτὸν ἂν εἴη Θεὸς τε καὶ κτίσμα, ὃ δὴ καὶ φθάσας πρὸς αὐτὸν πλατύτερον ἐφην· *Ἐπειτα καὶ πῶς ἡ Ἐκκλησία, παρὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων δηλαδὴ διαδεξαμένη, καὶ Μακεδονίου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν θεομάχου πατρίας, χεῖρονα πολλῶ καὶ ἀποκότερα φρονήσαι περὶ τοῦ Πνεύματος ἐπιθυμήθη τὸν Σίμωνα καὶ εἰ τίς γε κατ' αὐτὸν ἑτέρως, ἐπειδὴ περὶ οἱ περὶ Μακεδόνιον δοῦλον μὲν εἶπον τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ Πατὴρ καὶ Υἱοῦ, οἱ δὲ περὶ Σίμωνα δοῦλον ἀνθρώπων ἐνόμισαν; ὧνιον ἐνθυμηθέντες θέσθαι τὴν χάριν αὐτοῦ*. Εἰ δὲ ἡ χάρις αὐτῆ γε κτίσμα, φιλόσοφε, κατὰ εἰ, πῶς ἂν μετέχοι τὸ Πνεῦμα τῆς εἰς ἐκείνην ὑβρεως, ὅπερ ἀπόστολοι καὶ Πατέρες ἐνόμισαν μετ' ἐκείνους, Θεὸς ἀκτιστος ὢν; Ἄλλ' οὐκ ἂν εἴη γε ἐκεῖνὸ ποτε κατὰ τὰς σὰς ὑπολήψεις, ἕως ἂν ἡ φυσικὸν ἰδιώμα, καὶ χάρις, καὶ ἐνέργεια συνουσιωμένη, καὶ ἀδιαιρέτος τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς ἕλες αὐτὸς ὡς ἐνεργῶν παρῶν δὴ καὶ μετέχεται φιλανθρώπως ἕμα καὶ ἀπορρήτως, καθὰ δὴ καὶ τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις ἤδη διὰ πολλῶν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν δίδεικται.

Καὶ ταῦτα μὲν δι' ὀλίγων περὶ τῆς θείας ἐνεργείας τε καὶ τῆς χάριτος, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν τοῦ Θεοῦ μετοχῆς, ὅπερ ἐξέσθης ἀπὸ τὰ ταῦτα δεδειχῆται ἂν εἴη λαμπρῶς, καὶ δὴ καὶ τὸ τῆς θείας οὐσίας ἀμέθεκτον σὺν τούτοις κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην. Ἄλλ' ἐγὼ δεῖν εἶναι κάκεινο νομίζω τὸ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦτου, φημι δὴ τοῦ τῆς θείας οὐσίας ἀμέθεκτου, βραχῆ ἅττα κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν παρὰ τῶν θεολόγων προσθεῖναι, καὶ οὕτω πρὸς ὀλίγον διαναπαῦσαι τὸν λόγον. Φησὶ τοίνυν ὁ σοφώτατος Μάξιμος· Ὁ τοῖς οὐσί μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχον μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχεται τοῖς δυναμένους βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς ἐξίσταται, ὅποτε καὶ αὐτὸς ὁ τρέπος, καθ' ὃν θείων μετέχεται, μένει διηλεκτῶς τοῖς πᾶσιν ἀνέκφαντος. Ὁ δὲ ἐκ Δαμασκῶ θεῖος Ἰωάννης, Τὸ θεῖον ἀκατάληκτον, φησὶν, ὃν πάντως καὶ ἀνώνημον ἐστὶν. Ἀγνοοῦντες ὅνα τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τῆς οὐσίας μὴ ἐκζητήσωμεν ὄνομα. Δηλωτικὰ γὰρ τῶν πραγμάτων εἰσι τὰ ὀνόματα. Ἄλλὰ ἐγαθὸς ἂν ὁ Θεὸς, καὶ ἐπὶ μεθέξει τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ παρ-

ν ἡμᾶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, καὶ γνω-
 ῦς ποιήσας ἡμᾶς, ὥσπερ οὐ τῆς οὐσίας αὐτοῦ
 ἔκαστον, οὕτως οὐδὲ τῆς γνώσεως τῆς οὐσίας αὐ-

ὁ βλέπει τὸν σοφὸν τούτου θεολόγον ἀκριβῶς ἐν
 ἰσθημένοις, ὅπως περὶ τοῦ ἀγνώστου καὶ ἀβ-
 ῆ τῆς θείας οὐσίας τὸν λόγον ποιούμενος, τοῦ
 ἐπὶ λόγους καὶ ἀποδείξεις παράγει κατὰ τὸ ἐγ-
 ῦν, ὅτι ἔ' ἀμίθεκτος τοπαράπαν ἡ ὑπερούσιος
 ἔκεινη ὡς τοῖς πᾶσιν ὠμολογημένον λαμβάνων
 εἰμενον, οὐ μόνον οὐ δίδωσιν ὑπὲρ τούτου λόγον,
 κάκεινο τὸ προβῆθὲν μᾶλλον διὰ τούτου βε-
 καὶ συνίστηεν, ὥσπερ οὐ τῆς οὐσίας αὐτοῦ
 ἔκαστον, λέγων, οὕτως οὐδὲ τῆς γνώσεως τῆς οὐσίας
 ἰ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς θεολόγον ἕτερον ἐξηγοῦ-
 ῆ τοιᾶδε φησί· Καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῆ
 Θεοῦ κρύπτει θεομνημον, θεοῦμενον δὲ τῆ μετοχῆ
 εἰας ἀλλάμψως, οὐκ εἰς τὴν θεῖαν μεριστάμε-
 ῆσαν. Εἰ γὰρ ὁ ἥλιος ἡμῖν, φησί, τῶν οικειῶν
 ἰῶν μεταδιδοῦς μένει τῶν ἡμετέρων ἀμέτοχος,
 μᾶλλον ὁ τοῦ ἡλίου ποιητῆς τε καὶ Κύριος;
 πάλιν· Τούτου τοίνυν, φησί, τὸν ἄνθρωπον ἄ
 υργὸς ἀρβῆνα κατεσκεύασε, μεταδοὺς αὐτῷ τῆς
 χάριτος ἑαυτοῦ, καὶ ἐν κοινωνίᾳ ἑαυτοῦ διὰ
 ε αὐτὸν ποιησάμενος· ὅθεν καὶ τὴν τῶν ζώων
 ἰσαν προφητικῶς, ὡς δούλων αὐτῷ δοθέντων,
 ἰκῶς ἐποίησατο.

ἐνάσιος δὲ ὁ μέγας τὰ κατὰ τὸν εὐαγγελισμὸν
 ἰκαρθέου καὶ Θεομητορος σκοπούμενος, Ὡς
 τοὺς ἀποστόλους, φησί, τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ δύ-
 τοῦ Ὑψίστου ἐπήγγελται, οὕτω καὶ πρὸς τὴν
 νον. Καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀποστόλοις οὐ παρηκολού-
 τέρκωσις, ὅηλον ὅτι οὐδὲ ἐν τῇ Παρθένῳ ἡ
 ε σαρκώθη, οὕτε τὸ Πνεῦμα ἐνηθρώπησεν.
 ὥσπερ ἐν τοῖς ἀποστόλοις ἡ δύναμις πρὸς τὸ
 εἰ κατὰ πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως ἐγέ-
 καὶ ἡ ἐπέλευσις τοῦ Πνεύματος καθ' ὅλα τὰ
 ὡς προσόντα αὐτῷ, ἐνεργοῦσα ἐν πᾶσι ση-
 καὶ τέρασι, καὶ δυνάμει πρὸς βεβαλῶσιν καὶ
 ἰν τῆς Χριστοῦ ἐπαγγελίας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῇ
 κῆ ἡ ἐπέλευσις τοῦ Πνεύματος ἐγένετο ἐν πᾶσι
 σιωπῶς προσοῦσιν αὐτῷ κατὰ τὴν θεαρχίαν,
 ἰμποιούν, πρὸς τὸ ἐν πᾶσι χαίρειν αὐτήν. Καὶ
 ἰκρόν· Ἄλλ' ὅτι δυνάμει τοῦ Πνεύματος
 ἡ ἡ Παρθένος, πρὸς ἀγίασμὸν μέντοι τῆς
 αὐτῆς, καὶ πρὸς τὸ δύνασθαι φέρειν τὸ σω-
 κῆμ· καὶ οὕτως ἀκαλοῦσθως ἐν αὐτῇ εὐ δυ-
 ἰαὶ ἐνεργεῖα, ἀλλὰ καθ' ὅσον τὸ πλήρωμα τῆς
 ες, αὐτῆ ἡ ἀρχὴ θεός καὶ ὑπερέχων τοῦ Υἱοῦ
 εὐ ὑπόστασις σαρκώθη καὶ ἐνηθρώπησε.
 εἰχθη γὰρ, ὅτι ὥσπερ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ βασι-
 ἰα τὰ ἄλλα πάντα, ἡ κατὰ θεολογίαν προτέ-
 οῦχ ὑπόστασις ἑκαστον λέγεται, ἀλλὰ περὶ
 εστασιον κατ' οὐσίαν ἰδίᾳ διερμηνεύμενα,
 εἰ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια περὶ τὴν ὑπό-
 οῦστωδῶς ἀναφέρεται κοινῶς μὲν ἐφ' ἑκάστην
 ἰων θεαρχικῶν ὑποστάσεων, ἰδίως δὲ καὶ ἐπ'
 οῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν ἰμλαν σαρκωθεῖσαν καὶ
 ἰκήσασαν. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ θεολόγοι Πατέρες

οὗτοι καὶ κοινῶς τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, οὗ-
 τὰ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων καὶ ἀποστόλων ἐκδέξαμε-
 νοι, καὶ οὕτω καὶ τοὺς μαθητὰς ἡμᾶς καὶ φρονεῖν,
 καὶ διδάσκειν τοὺς ἀδελφοὺς ἐκεῖνα διδάξαντες, καὶ
 οὐκ ἔδει τοὺς ἀντιλέγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσηρημέ-
 νους τοῖς οὕτω φανεροῖς ἀντιπέπειτον, καὶ διαστρέ-
 φειν ἐπιχειρεῖν τὰ διαστροφῆς καὶ ἀντιλογίας πόσης
 ἀνώτερα.

Ἄλλ' ἵνα καὶ τοὺς ἐκεῖνων ἐταίρους τε καὶ διαδό-
 χους εἰσαγάγωμεν νῦν τῷ λόγῳ, καὶ δεῖξωμεν διό-
 τε τῶν λόγων καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκεῖνων, ὅπως
 καὶ αὐτοὶ τὰ τῶν ἀρχαίων Πατέρων τε καὶ διδασκά-
 λων ἐβίβαντο, καὶ ὅτι καὶ συνῆδμεν αὐτοῖς κατ'
 ἐκεῖνα, καὶ οὐδαμοῦ τῆς αὐτῶν ἀριστάμεθα διανοίας,
 ὥσπερ οὐδὲ τῆς ἐκεῖνων αὐτοὶ τοπαράπαν, ἐν τῷ
 αὐτῷ δηλαδὴ φεγγόμενοι Πνεύματι τὰ τοῦ Πνεύ-
 ματος πάντες ὁμοῦ, Γερμανὸς ὁ τῆς οἰκουμένης;
 Ἐκκλησίας ἱερὸς Πατὴρ καὶ διδάσκαλος πρὸ τῶν
 ἄλλων παρῖτω, καὶ τὴν συμφωνίαν διὰ τῶν ἱερῶν
 αὐτοῦ λόγων ὁποδεικνύτω. Οὗτος καὶ γὰρ ὁ μέγας,
 πρὸς Λατίνους ὑπὲρ τῆς τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐκπε-
 ρούσεως πὸν ἑαυτοῦ ποκούμενος λόγον, καὶ τῶν εὐαγ-
 γελικῶν τε καὶ πατρικῶν προϊστάμενος ὄρων, ἐπειδὴ
 τὰ περὶ μετοχῆς καὶ κοινωνίας Θεοῦ διασκοπούμε-
 νος ἦν, καὶ τοὺς περὶ τούτων τῶν θεολόγων ἱεροῖς
 λόγους, ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ τοὺς κορυφαίους μέ-
 λιστα καὶ προβχοντας αὐτῶν ἐπιστάγει, διὰ τῆς
 ἐκεῖνων θεολογίας τὴν καινοφανῆ τῶν Λατίνων δόξαν
 ἐλέγχων, κακῶς οἰομένων, τῆς εὐθείας ἀσῆς, καὶ εὐ
 τῆς οὐσιώσεως ἐνεργείας καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ,
 τοὺς ἀγίους μετέχειν. Τὰ γοῦν προβῆθὲνα περὶ τού-
 των Ἄθανασίῳ τῷ μεγάλῳ ἐν τῇ περὶ τοῦ θεοῦ Εὐ-
 αγγελισμοῦ ὁμιλίᾳ Γερμανὸς ὁ θεὸς οὐτοσιν ἀν-
 γηνοῦς, οὕτω πως ἐπιφέρει τὴν ἑαυτοῦ γνώμη. Ὑρῆς,
 φησὶν, ὡς ὅταν λέγωσιν οἱ Πατέρες τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἄγιον ἐπιφοιτᾶν καὶ ἐνοσηνοῦν τοῖς ἀγίοις, οὐ τὴν
 ὑπόστασιν αὐτὴν, ἀλλὰ τὴν χάριν φασι; Καὶ πάλιν,
 Ὁ δὲ θεὸς φησὶ Κύριλλος, τὸ προφητικῶν ἐξηγοῦμε-
 νος ἐκεῖνο, τὸ, Ἐκχεῖ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μοι
 ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, Εἰ μὲν ἐστὶ Θεός, φησὶν, ἐκ
 Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ Υἱὸς, γαγεννητῆς γὰρ ἐκ Θεοῦ
 καὶ Πατρὸς, ἴδιον αὐτοῦ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ
 τὸ Πνεῦμά ἐστι, καθάπερ ἀμέλει καὶ αὐτοῦ τοῦ Πα-
 τρός. Καὶ ἐν τῇ πρὸς Θεοδοῖστον Βαπτίζοντα τὸν Ἰη-
 σοῦν ἐν πυρὶ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, οὐ τὸ ἀλλότριον
 τοῖς βαπτιζομένοις ἐνίεναι Πνεῦμα δουλοπρεπῶς; καὶ
 ὑπηρετικῶς, ἀλλ' ὡς Θεὸν κατὰ φύσιν, μετ' ἐξου-
 σίας τῆς ἀνωτάτω τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἴσον αὐτοῦ.
 Καὶ μετ' ἄλλα· Ἀπολύων γὰρ ἁμαρτίας τὸν αὐτῷ
 προσκειμένον, τῷ ἴδιῳ λοιπὸν καταχρίει Πνεύματι·
 ὅπερ ἐνήσει μὲν αὐτὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Ἄδωγος καὶ ἐξ
 ἰδίας ἡμῖν ἀναπηγάζει φύσεως.

Οὕτω καὶ τὰ τοῦ μεγάλου Κυριλλίου, κατὰ λέξιν
 ὁ θεὸς ἐκθέμενος Γερμανὸς, εἶρα πῶς ἐκλαμβάνει
 καὶ διερμηνεύει σοφῶς. Ἄλλ' ἐναυθα τὴν χάριν καὶ
 τὴν ἐνέργειαν, φησὶ, προδήλως τῆς μακαρίας Τριά-
 δος φησὶν, ἐκ τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 ἀγίου προγεομένην Πνεύματος, καθὼς αὐτὸς ὁ προ-

φήτης· φησὶν, Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μου, ἵνα ἀπὸ τῆς ταυτοτήτος τῆς ἐνεργείας, καὶ τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας παραστήσῃ. Εἰ μὲν γὰρ, Ἐκχεῶ τὸ Πνεῦμά μου, ἔφασκεν, ἴσως ἂν ὑπέλαβέ τις αὐτὸν τὸν Παράκλητον ἐκ τοῦ Πατρὸς· καὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ προχοόμενον· ἐπεὶ δὲ, ἐκ τοῦ Πνεύματος, ἔφησε, καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκε παρ' αὐτὰ, ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, εἰπὼν, οὐ τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ τὴν χάριν, ὡς ἔφημεν, παρεστήσατο· ὅτι μὴδὲ ἐκαίνης ἐσμὲν δεκτικοί, ἀλλὰ ταύτης, ἥς ᾔητα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μετέχομεν, καθὼς· πιστεως καὶ καθαρότητος, ἕκαστος ἐχομεν. Ἐκείνη γὰρ ἡ ἐκπορευομένη ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔστιν οὐδεμιᾶ οὐσίᾳ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ληπτὴ τε καὶ μεριστή. Διὸ τὴν χάριν καὶ τὴν ἐνεργείαν καὶ τὴν ἑλλαμψιν καὶ τὴν δύναμιν, ἣν φάμεν ἐκ τῆς θείας οὐσίας πηγαζομένην εἶναι, πιστεύομεν. Εἰ γὰρ μὴ ἔστιν ἀνενέργητος καθ' ἑαυτὴν ἡ θεία οὐσία, καὶ ἀχαρίτωτος, ἀλαμπῆς, καὶ ἀδύναμος, ἔστι δὲ καὶ ἐπίκτητος ἡ τοιαύτη χάρις, ἀλλὰ μὴ οὐδὲν ἐπίκτητον αὐτῇ τῇ θείᾳ οὐσίᾳ καὶ κατὰ συμβεθεκός.

Ἄλλὰ καλὸν ἂν εἴη, φησὶν ὁ θεὸς Γερμανὸς αὐθις, καὶ τὰς προβαλλομένας παρὰ Λατίνων χρήσεις παραθέσθαι τῶν Πατέρων ἡμῶν. Καὶ γούν αὐτίκα τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐν τῷ περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου. Τῷ εὐαγγελίῳ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ἐπαγγέλλεται διδόναι ὕδωρ τοῖς πιστοῖς ἐν δίψῃ, λέγων τῇ Σαμαρειτιδί περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· *Εἰ ἤθεις τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι, Δός μοι ὕδωρ πῖναι, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν.* Καὶ μετ' ἄλλα λέγει αὐτῇ· *Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τούτου τοῦ ὕδατος διψήσει πάλιν.* Ὅς δ' ἂν πῖν ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζῶν αἰώνιον. Καὶ διὰ τοῦτο ψάλλει Δαβὶδ ἐν τῷ Θεῷ λέγων, *Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτὶ σου ἐσφύμεθα φῶς.* Οἶδε γὰρ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἕντα τὸν Υἱὸν, τὴν πηγὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς· καὶ διὰ Ἰερραίου ὁ Υἱὸς λέγει· *Δύο καὶ ποτηρὰ ἐποίησαν ὁ υἱὸς μου· ἐμὲ ἐγκατέλειπε πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξεν ἐαυτῷ λάκκους συντετριμμένους, οἱ οὐ δυνησονται ὕδωρ συνέχειν.* Καὶ πάλιν· Τοῦ Πατρὸς δυνος πηγῆς, τοῦ δὲ Υἱοῦ ποταμοῦ λεγομένου, πίνειν λεγόμεθα τὸ Πνεῦμα. Λέγουσιν οὖν οἱ τὰ Λατίνων δηλονότι φρονούντες, Ὁ σοφὸς αὐθις φησὶ Γερμανὸς, ὅτι τῆς τοῦ Παρακλήτου ὑποστάσεως ἔστι πηγὴ ὁ Υἱὸς, καὶ ἡμῖν τοῖς διψῶσιν ἀνθρώποις ταύτην πηγάζει, καὶ ὡς ὕδωρ λαμβάνομεν καὶ πίνομεν οἱ πιστεύοντες. Ἄλλ' οὐ τῆς οὐσίας ἐσμὲν, φησὶ, δεκτικοί, ἡ γὰρ ἂν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ἦμεν συγκείμενοι, ἀλλὰ τῆς θείας χάριτος καὶ δωρεᾶς. Ὅπερ ὁ Κύριος ἐδήλωσεν ἐκ τοῦ, *Εἰ ἤθεις τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, ἥ· οὐ μόνον ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς πηγὴ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Παράκλητος.* Καὶ τοῦτο αὐτὸ ὁ προβληθεὶς ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ λέγων· *Λέγει γὰρ ὁ προφήτης, Ἐμὲ ἐγκατέλειπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὁ Δαβὶδ· Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτὶ*

σου ἐσφύμεθα φῶς. Ὅρξ· ὅτι ὁ Πατὴρ πηγὴ ἐκλήθη καὶ ὁ Υἱὸς, ὁμοίως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον;

Ἄκουσον δὲ καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀνωτέρω μικρόν. Φησὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποταμοὶ ρέουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὐ ἐμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Καὶ ἐν τῷ Ἰωὴλ ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς, Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μου. Καὶ διὰ τοῦτο ἐμφυεῖ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν, λέγων, *Δότετε Πνεῦμα ἅγιον,* ἵνα μάθωμεν, ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς θεότητος ἔστι τὸ διδόμενον ἅγιον Πνεῦμα. *Ἐν Χριστῷ γὰρ, φησὶ, κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, καθὰ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει· Ἡμεῖς ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἐλάβομεν.* Τοῦτο δὲ φησὶν ὁ ἱερὸς Γερμανὸς ἀναπτύσεων, ἡ ἐπιεργαζόμενος δηλονότι τὰ εἰρημένα, καὶ τὸ ἐκχεῶ, καὶ τὸ ἐμφυσῶ, καὶ τὸ ἐκ τοῦ πληρώματος, καὶ τὸ ἡμεῖς αὐτοῦ· Πάντα ταῦτα τῆς θείας χάριτος καὶ ἑλλάμψως καὶ ἐνεργείας τῆς ἁγίας Τριάδος εἰσὶ δηλωτικά. Ἐἶτα τοῦ Χριστοστόμου Πατρὸς μνησθεὶς ὁ σοφὸς Γερμανὸς καὶ αὐθις, νῦν μὲν ἐν τῇ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ὁμιλίᾳ λέγοντος, Ἦλθεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς, ἔδωκεν ἡμῖν τὸ ἑαυτοῦ Πνεῦμα, καὶ ἔλαβε τὸ ἡμέτερον σῶμα, νῦν δὲ ἐν τῷ πρὸς... πρώτῳ λόγῳ, Καὶ οὕτως ὁμᾶς φυλάξει τὸ παρὰ Χριστοῦ Πνεῦμα εἰς τὴν ἡμέραν τῆς μαλλούσης ἀπολυτρώσεως, ἐπάγει τὰ παρ' αὐτοῦ, λέγων οὕτως· Οὐκ ἔστι δὲ, ὡς οἱτοί, τὸ παρ' αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ Χριστοῦ ἡ οὐσία καὶ ὑπαρξίς, ἀλλ' ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ, ἥς καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν δεκτικοί. Καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ καὶ ταύτην μεμαθήκαμεν, κατ' αὐτὸ, *Εἰ δὲ τίς Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὐκ ἔστω αὐτοῦ.* Ἐδῶκε δὲ τοῦτο, ὅτι ἐνεφύσησε τοῖς μεθηταῖς. Δέδωκε δὲ πάλιν τελειώτερον, καὶ ἡνίκα ὁ Παράκλητος διεμέρισε τὰς ἑαυτοῦ δωρεὰς ἐν ταῖς ἀποστόλοις. Εἰ γὰρ καὶ οὗτος διεμέριζεν, ἀλλ' οὐ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ. Μία γὰρ ἔστιν ἡ χάρις. Δέδωκε δὲ πάλιν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος καὶ οὕτως ἐπιφοίτησεν ἐπὶ τὴν ἁγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον κατὰ τὴν τοῦ ἁγγέλου φωνήν, *Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, ὡσπερ δῆτα καὶ ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος ἐν τῷ εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν περι-*

Ἄλλ' οὐ τῆς οὐσίας ἐσμὲν, φησὶ, δεκτικοί, ἡ γὰρ ἂν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ἦμεν συγκείμενοι, ἀλλὰ τῆς θείας χάριτος καὶ δωρεᾶς. Ὅπερ ὁ Κύριος ἐδήλωσεν ἐκ τοῦ, Ἐἰ ἤθεις τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, ἥ· οὐ μόνον ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς πηγὴ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Παράκλητος. Καὶ τοῦτο αὐτὸ ὁ προβληθεὶς ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ λέγων· Λέγει γὰρ ὁ προφήτης, Ἐμὲ ἐγκατέλειπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὁ Δαβὶδ· Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτὶ

σου ἐσφύμεθα φῶς. Ὅρξ· ὅτι ὁ Πατὴρ πηγὴ ἐκλήθη καὶ ὁ Υἱὸς, ὁμοίως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ἄκουσον δὲ καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀνωτέρω μικρόν. Φησὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποταμοὶ ρέουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὐ ἐμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Καὶ ἐν τῷ Ἰωὴλ ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς, Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μου. Καὶ διὰ τοῦτο ἐμφυεῖ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν, λέγων, Δότετε Πνεῦμα ἅγιον, ἵνα μάθωμεν, ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς θεότητος ἔστι τὸ διδόμενον ἅγιον Πνεῦμα. Ἐν Χριστῷ γὰρ, φησὶ, κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, καθὰ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει· Ἡμεῖς ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἐλάβομεν. Τοῦτο δὲ φησὶν ὁ ἱερὸς Γερμανὸς ἀναπτύσεων, ἡ ἐπιεργαζόμενος δηλονότι τὰ εἰρημένα, καὶ τὸ ἐκχεῶ, καὶ τὸ ἐμφυσῶ, καὶ τὸ ἐκ τοῦ πληρώματος, καὶ τὸ ἡμεῖς αὐτοῦ· Πάντα ταῦτα τῆς θείας χάριτος καὶ ἑλλάμψως καὶ ἐνεργείας τῆς ἁγίας Τριάδος εἰσὶ δηλωτικά. Ἐἶτα τοῦ Χριστοστόμου Πατρὸς μνησθεὶς ὁ σοφὸς Γερμανὸς καὶ αὐθις, νῦν μὲν ἐν τῇ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ὁμιλίᾳ λέγοντος, Ἦλθεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς, ἔδωκεν ἡμῖν τὸ ἑαυτοῦ Πνεῦμα, καὶ ἔλαβε τὸ ἡμέτερον σῶμα, νῦν δὲ ἐν τῷ πρὸς... πρώτῳ λόγῳ, Καὶ οὕτως ὁμᾶς φυλάξει τὸ παρὰ Χριστοῦ Πνεῦμα εἰς τὴν ἡμέραν τῆς μαλλούσης ἀπολυτρώσεως, ἐπάγει τὰ παρ' αὐτοῦ, λέγων οὕτως· Οὐκ ἔστι δὲ, ὡς οἱτοί, τὸ παρ' αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ Χριστοῦ ἡ οὐσία καὶ ὑπαρξίς, ἀλλ' ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ, ἥς καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν δεκτικοί. Καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ καὶ ταύτην μεμαθήκαμεν, κατ' αὐτὸ, Εἰ δὲ τίς Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὐκ ἔστω αὐτοῦ. Ἐδῶκε δὲ τοῦτο, ὅτι ἐνεφύσησε τοῖς μεθηταῖς. Δέδωκε δὲ πάλιν τελειώτερον, καὶ ἡνίκα ὁ Παράκλητος διεμέρισε τὰς ἑαυτοῦ δωρεὰς ἐν ταῖς ἀποστόλοις. Εἰ γὰρ καὶ οὗτος διεμέριζεν, ἀλλ' οὐ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ. Μία γὰρ ἔστιν ἡ χάρις. Δέδωκε δὲ πάλιν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος καὶ οὕτως ἐπιφοίτησεν ἐπὶ τὴν ἁγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον κατὰ τὴν τοῦ ἁγγέλου φωνήν, Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, ὡσπερ δῆτα καὶ ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος ἐν τῷ εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν περι-

τῶν τέ φημι καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν μετ' ἐκείνου· Α καὶ τῆ Ἐκκλησίᾳ τότε προσθέντες, οὕτω τοῖς ἐκείνου λόγους καὶ τὴν θεολογίαν ἀκολούθως αὐτοῖς ἀντιστήσωμεν.

τῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων, ἣ καὶ τοῦτον ἐν αἰρετικῶν ἀριθμοῖς μοῖρα, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ὑπερβαίνειν καὶ τὰ τοῦτου λέγεις τοῦ μακαρίου, καθὰ δὴ καὶ τὰ τῶν συνθεθεικότων τὸν τόμον, ἐπειδὴ μὴ ταῖς Ἀριστοτελικαῖς κατηγορίαις, ὡς αὐτὸς φησὶ, καὶ ταῖς ἀνάγκαις τῆς ἐπιστήμης ἐκείνης, τὸ εὐαγγέλιον ὑποβάλλουσι; Τὰ αὐτὰ καὶ γὰρ, ὡς ὄρα, καὶ οὗτος τῆ καθ' ἡμᾶς καὶ νοεῖ καὶ γράφει συνόδῳ, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδ' ἠνεינוῦν τὴν διαφωνίαν ἐν αὐτοῖς τὸ σύνολον καταδεῖν, πλείστην μὲν οὖν τὴν συμφωνίαν καὶ ἀκριβεστάτην ἐν ἁπασιν, ἅτε δὴ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπομένοις μυσταγωγοῖς τε καὶ διδασκάλοις, ἐν τῷ αὐτῷ φημι Πνεύματι.

Ἄλλ' ὁ μὲν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τότε καὶ νῦν διδασκαλὸς παρ' αὐτῆς, φημί, τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀνακηρύττεται, ὡς καὶ τὰ ἱερὰ τοῦτου συγγράμματα μαρτυρεῖ, ἐν πανδήμοις τελεταῖς τε καὶ πανηγύρεσι, σὺν γε τοῖς τῶν ἀρχαίων Πατέρων καὶ διδασκάλων, εἰς πάσας ἀκοὰς ἀναγινωσκόμενα· σὺ δ' ἐξ ἀνάγκης ἐκείνου ἐναριθμιοῦ γέγονας, οἷς τοὺς ἁγίους τοῦτους κάκιστα συκοφαντῶν συνηριθμήσας, τοῖς τε ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ τοῖς καινοφανέσι Πνευματοπαχοῖς, τοῖς Λατίνοις φημί τοιτοῖσιν, ὡς ὁ θεὸς δηλαδὴ Τερμανὸς ἐκ γε τῶν θεολόγων Πατέρων ἰκανῶς εἰδείξεν, ἵνα πρὸς τοῖς ἄλλοις κάκεινὸ μάθης, ὡς οὐκ εἶ τὴν ἐνέργειαν ἐκ τῆς οὐσίας ὡς φυσικῆν εἰπόντες, ἀλλ' οἱ ταυτὸ πάντη καὶ ἀδιάφορον θεῖαν οὐσίαν, καὶ θεῖαν ἐνέργειαν φάσκοντες μάλλον, καὶ τὸ ἡνωμένον τῆς θεολογίας ἐπιστρατεύοντες τῷ ἀσεκκριμένῳ ταύτης, μαθεκτήν τε τὴν θεῖαν οὐσίαν καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτὴν τοῦ Πνεύματος λέγοντες, τὰ τῶν σῶν συγγραμμάτων καὶ δογματίων ἐξαίρετα, οἷς δὴπου καὶ τὸν λατικισμὸν ἐπιστάγων αὐτὸς φανερῶ; σὺν τοῖς σοῖς ἑταίροις τε καὶ συμμύσταις, ὑπὲρ οὗ καὶ νῦν ὁ πόλεμος μάλιστα πᾶς, ἔπειτα οὐκ ἐρυθρίξῃς οὐδ' αἰσχύνῃ, τῆ τῶν ἑρροδοξῶν Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς ἁγίοις ἐκπεφημίζων ταῦτα, καθάπερ τις ἐξεστηκῶς σεαυτοῦ καὶ μανόμενος.

Ἐγὼ δὲ σοι καὶ δεύτερον μετὰ τοῦτον καὶ διδασκαλον περιέρχην κατ' αὐτὸν ἐπιστήσω τῷ λόγῳ, σοφὸν μὲν τὰ θεῖα, σοφὸν δ' ὑπὲρ σέ, καὶ τοὺς κατὰ σέ καὶ πολλῷ τινι τῷ μέσῳ καὶ τὰ ἀνθρώπινα, εἰ καὶ βραχυῖς ὁ λόγος ἐκείνῳ τῶν τοιούτων, ἐραστῆ πεφηνότι, καὶ μύστη, καὶ μυσταγωγῷ τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας, Γρηγόριόν φημι τὸν ἐκ Κύπρου, οὗ μέγα κλέος ἐν πάσῃ τῆ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ δογματῶν τέ φημι καὶ λόγων ἕνεκα καὶ λαμπροῦ βίου καὶ πολιτείας ἀρίστης, καὶ δὴ καὶ τῶν καλῶν καὶ πολλῶν ἀγώνων ἐκείνων, οὓς ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς δόξης ὑπέστη, πρὸς τοὺς φρονούντας τὰ τῶν σῶν Λατίνων ἀγωνιζόμενος. Παρίτω τοῦταρουῶν Γρηγόριος καὶ νῦν ὁ σοφὸς διὰ τῶν αὐτοῦ λόγων τοῦ; περὶ θεότητος; καὶ θείας ἐνεργείας καὶ ἱερῆς ἀλλάμψείως τε καὶ μετοχῆς λόγους διδάξων, καὶ τὴν συμφωνίαν αὐτοῦ τε καὶ ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀρχαίους Πατέρας καὶ θεολόγους ἐπιδειξόμενος. Μάλλον δὲ πρὸ τῶν ἐκείνου λόγων τὰ τῶν ἀντιλεγόντων ἐκείνῳ

καὶ τῆ Ἐκκλησίᾳ τότε προσθέντες, οὕτω τοῖς ἐκείνου λόγους καὶ τὴν θεολογίαν ἀκολούθως αὐτοῖς ἀντιστήσωμεν.

Φησὶ τοιγαροῦν ὁ τὰ Λατίνων ἐκκεδικῶν Βέβαις τὸ τρικαῦτα, περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπερεύσεως γράφων, οὕτως κατὰ λέξιν· Τί ἐστὶ τὸ χορηγούμενον ἡμῖν διὰ τοῦ Υἱοῦ; Ὁ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος Θεός, ὁ Παράκλητος, ἦγουν αὐτὴ ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ἐκπερεύεται μὲν γὰρ τὸ Πνεῦμα, κατὰ τὸν ἄγιον Κύριλλον, ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, χορηγεῖται δὲ τῆ κτίσει διὰ τοῦ Υἱοῦ. Εἰ οὖν τὸ ἐκπερούμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς τοῦτό ἐστι; καὶ τὸ χορηγούμενον τῆ κτίσει διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐκπερεύεται δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος Θεός ὁ Παράκλητος, ἦγουν αὐτὴ ἡ ὑπερούσιος οὐσία καὶ ὑπόστασις τοῦ παναγίου Πνεύματος, δηλον, ὅτι ἡ αὐτὴ χορηγεῖται καὶ τῆ κτίσει διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εὐχὴ ἡ χάρις μόνον. Εἰ δὲ ἡ χάρις μόνον καὶ ἡ ἐνέργεια χορηγεῖται τῆ κτίσει; διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἡ αὐτὴ ἔρα καὶ ἐκπερεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τὸ γὰρ αὐτὸ φησὶν ὁ θεὸς Κύριλλος χορηγεῖσθαι τῆ κτίσει διὰ τοῦ Υἱοῦ, ὁ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπερεύεται.

Ὁὐκ ἔστιν, ὡ οὗτος, ληπτὴ ἡμῖν ἡ θεῖα οὐσία. Εἰ γὰρ ἐξαπτέρυγα Σαραφείμ οὐ στέγουσαν ἄλλως φέρον τὴν ἐκ τῆς θείας φύσεως ἐκπεραμένην ἀγλῆν καὶ λαμπρότητα, πῶς ἔχειται λόγου τὸ λέγειν θετικὴν εἶναι ἄλλως τὴν οὐσίαν καὶ ἐπίτηρον ἡμετέρων φύσιν αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας; Ἄρα ἡμῖν τοῦτο κεχάρισται ἐν τῆ ἀρρήτῳ καὶ ἀκαταλήπτῳ καὶ ὑπὲρ φύσιν ἐνώσει τοῦ Θεοῦ Λόγου, Κυρίου δὲ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐδοκίᾳ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δύο φέρον ἐν αὐτῷ οὐσίας, θεότητά τε καὶ ἀνθρωπότητα. Ἡμῶν δὲ τοῖς κρείττοις χορηγεῖται οὐκ ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος οὐσία τε καὶ ὑπόστασις· οὐδὲ γὰρ ληπτὴ ἡ θεῖα οὐσία καὶ μεριστὴ καὶ ποικιλομένη, ἀπλῆ γὰρ ἔστιν αὐτῆ, καὶ πάντῃ ἄσχετος καὶ ἀμέθευτος· ἀλλ' ἡ ἐκπερὶν ἐκπεμπομένη θεῖα καὶ ἀγαθοποιὸς; καὶ ἐνταῦθα ἀγλῆ τε καὶ χάρις καὶ ἐνέργεια τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἡ ἀπλῶς; καὶ ἀμερῶς, καὶ ἀνωτῶς καὶ ἐνωτῶς καὶ ἐνιαλῶς ἀειπηγαζομένη ἐκ τῆς ὑπερβίου μίξις τριουποσάτου φύσεως. Καὶ ταύτην ποικιλομένην καὶ κατακαρματιζομένην ἐν μεριστοῖς ἀμερῶσεως, κατὰ τὸ μέτρον ἐκάστου τῆς ἀρετῆς; οἱ κρείττους ἐκτεκνῶνται, καὶ οἱ μὲν μάλλον, οἱ δὲ ἥσσον ταύτην εἰσδύγονται, καὶ θεοὶ τῆ αὐτῆς κατὰ χάριν καὶ μέθεξιν χρηματίζουσι. Καὶ ταύτην τοῖσιν τὴν θεῖαν ἀγλῆν καὶ χάριν, τὴν ἐνέργειάν τε καὶ δωρεάν τοῦ παναγίου Πνεύματος, Πνεῦμα ἄγιον εἰ θεοὶ Γραφαὶ κατονομάζουσιν· ἀλλὰ δὴ καὶ θεοὶ τῆ καὶ Θεοὶ, καὶ Θεοποιῶν· ἐπὶ γὰρ εἰς ἀπλῆς καὶ ἀνωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίας λόγον ἐπιδήξεται, καὶ ἡ ἐνέργεια, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀντιρρητικοῖς, ἐπὶ καὶ ἡλιόν φεμεν ὁ μόνον αὐτὸν τὸν ἡλιακὸν δίσκον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκπερὶν ἐκπεμπομένην ἀγλῆν τε καὶ ἐνέργειαν. Ὅτι δὲ θεότητα, καὶ Θεόν, καὶ Θεοποιόν, καὶ αὐτοπαλά-

τητα, και αγαθοποιον, και δημιουργον του παντός Α κτον, και ανώνυμον, και ἀμεικτον ὑπερῶσιον φασιν αι θείαι Γραφαί την θείαν ταύτην χάριν, ἐνέργειάν τε και δωρεάν την εκ της ὑπερουσίου Τριάδος προερχομένην, μάρτυς και ὁ Ἄρεοπαγίτης θεῖος Διονύσιος, και ὁ Δαμασκηνός θεῖος Ἰωάννης. Ὁ μὲν γάρ εἰς τὴν *Περὶ θείων ὀνομάτων* οὕτω φησὶν· Οὐκ ἐναντιολογοῦσιν οἱ ποτὲ μὲν λέγοντες τὸν Θεὸν αὐτουσίαν και αὐτοζῶην, και αὐτοδύναμιν και αὐτοειρήνην, και τὰ τοιαῦτα, ποτὲ δὲ λέγοντες αὐτὸν ὑποστάτην αὐτουσίας, και αὐτοζῶης, και αὐτοδυνάμειος, και αὐτοειρήνης, και τῶν τοιούτων, τὰ μὲν γὰρ ὀνομάζεται εκ τῶν ὄντων, και μάλιστα εκ τῶν πρώτως ὄντων, ὡς αἴτιος αὐτῶν, τὰ δὲ ὑπεροχικῶς, ὡς ὑπὲρ τὰ πάντα και τὰ πρώτως ὄντα. Αὐτουσίαν τε και αὐτοζῶην, και αὐτοδύναμιν, και αὐτοειρήνην, και τὰ τοιαῦτα, λέγομεν θεϊκῶς μὲν, και ἀρχικῶς, και αἰτιατικῶς την μίαν πάντων ὑπερέχον ἀρχὴν και αἰτίαν, μεθεκτικῶς δὲ τὰς ἐκδομένας εκ Θεοῦ μεθέξεις, την αὐτουσίαν, την αὐτοζῶσιν, την αὐτοδυναμίαν, την αὐτοειρήνευσιν, και τὰ παραπλήσια ἕπερ ἀπώλυτος, και ἀρχηγικῶς και πρώτως εκ Θεοῦ ὑποστῆναι λέγομεν. Τινὲς δὲ τῶν ἱεροδιδασκάλων και τῆς αὐτογαθότητος, και τῆς θεότητος ὑποστάτην φασὶ τὸν ὑπερέχον και ὑπέρθεν, αὐτοαγαθότητα λέγοντες την εκ Θεοῦ προερχομένην αγαθοποιον και θεοποιον μεθεξιν και δωρεάν. Ὁ δὲ γε Δαμασκηνός θεῖος Ἰωάννης ἐν τρισσεκαυδεκάτῳ κεφαλαίῳ περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῆς θείας φύσεως οὕτω και αὐτὸς φησιν, ὅτι ἡ θεία ἑλλαμψὶς και ἐνέργεια μία οὐσα και ἀπλή και ἀμερῆ; και αγαθοειδῶς ἐν τοῖς μεριστοῖς ποικιλλομένη πᾶσι τὰ τῆς οἰκειας φύσεως συστατικὰ νέμουσα μένει ἀπλή, πληθυνομένη μὲν ἐν τοῖς μεριστοῖς ἀμεριστως, και τὰ μεριστὰ πρὸς την ἑαυτῆς ἀπλότητα ἐπιτάγουσα και ἐπιστρέφουσα. Πάντα γὰρ αὐτῆς ἐφίεται, και ἐν αὐτῇ ἔχει την ὑπαρξιν, και αὐτῆ τῷ; πᾶσι τὸ εἶναι καθὼς ἔχει φύσεως μεταδίδωσι, και αὐτῆ ἔστι τῶν ὄντων τὸ εἶναι, και τῶν ζῶντων ἡ ζῶη, και τῶν λογικῶν ὄντων ὁ λόγος, και τῶν νοερῶς ὄντων ἡ νόησις, αὐτῆ ὑπὲρ νοῦν οὐσα, και ὑπὲρ λόγον, και ὑπὲρ ζῶην, και ὑπὲρ οὐσίαν. Ταύτην τοίνυν την αγαθοποιον και μεταδοτικὴν αγαθότητος θείαν ἀγλὴν τε και ἐνέργειαν τοῦ παναγίου Πνεύματος, την και Πνεῦμα ἄγιον ὀνομασμένην, οἱ θεοὶ φασὶ Πατέρας χορηγεῖσθαι ἡμῖν, και ταύτην κατὰ δεκτικὴν ἐκάστου δύναμιν φυσικὴν, ἢ προαιρετικὴν. Χορηγεῖται τοίνυν τῇ κτίσει, εἰς τὸν τοῖς ἀξίοις, διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ εκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα ἄγιον και ἐνοχηθὸν ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ δὴ και ὁ Πατὴρ και ὁ Υἱός, καθὼς αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει, Ἐγὼ και ὁ Πατὴρ ἕλεουσόμεθα, και μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, και διὰ τοῦ Προφήτου, Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς και ἐμπερικατήσω, ἀλλ' οὐ καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ κατὰ την μετάδοσιν τῶν θείων χαρισμάτων. Κατὰ γὰρ την μεθεξιν και δωρεάν τῆς θείας; χάριτος ἐνοχηθῶ τοῖς δικαίοις ὡσερ ὁ Πατὴρ και ὁ Υἱός, οὕτω και αὐτὸ τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ὁ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος Θεός; ὁ Παράκλητος, ἀλλ' οὐ καθ' ὑπόστασιν, ὡς ἔφημεν, οὐδὲ κατὰ την ἀρθογ-

ὑπαρξιν, μεθεκτικῶς δὲ κατὰ την μετάδοσιν, ὡς ἔφημεν, τῶν θείων χαρισμάτων, κατὰ τὸ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου παράδειγμα. Καὶ γὰρ και ἀμεικτος ἡμῖν ἔστι κατὰ τὸν δίσκον διὰ τὸ ὕψος, και μεθεκτικῶς ταῖς ἀκτίσιν, ὡς και ὁ Ἄρεοπαγίτης θεῖος φησὶ Διονύσιος, ὅτι ὁ Θεός; και ὕψ' ἐκάστου τῶν μετεχόντων ὅλως μετέχεται. Καὶ ὕψ' οὐδενὸς ἐν οὐδενὶ μέρος, καθάπερ κέντρον ἐν μέσῳ κύκλου πρὸς πασῶν τῶν ἐν τῷ κύκλῳ περιειρημένων εὐθειῶν, και ὡσερ σφραγίδος ἐκτυπώματα πολλὰ μετέχει τῆς ἀρχετύπου σφραγίδος, και ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐκτυπωμάτων ὅλως και ταυτῶς οὕτως, και ἐν οὐδενὶ κατ' οὐδὲν μέρος. Ὑπέρχεται δὲ και τούτων ἡ τῆς παναιτίου θεότητος ἀμεθεξία. τῷ μήτε ἐπαφῆν αὐτῆς εἶναι, μήτε ἄλλην τινὰ πρὸς τὰ μετέχοντα συμμιγῆ κοινωσίαν.

Ἀκολούθως και ὁ Δαμασκηνός θεῖος φησιν Ἰωάννης· Ὅσπερ ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτίς και τὸ φῶς, οὕτε τοῦ ἡλίου χωριζόμενα, οὕτε ἀλλήλων ἀποδιαιρούμενα κατῆσαι και μέχρι; ἡμῶν, οὕτω και ὁ Υἱός; και τὸ ἄγιον Πνεῦμα ἀδιαστάτως εκ τοῦ Πατρὸς και ἀλλήλων ἀχρὶς ἡμῶν συγκαταβαίνουσιν, ἐνεργοῦντες την σωτηρίαν ἡμῶν. Καὶ καθάπερ ἐκ' ἐκείνων τῇ ἀκτίνι συμπαρομαρτοῦσα ἡ ἑλλαμψὶς, δι' ἐκείνης ἡμῖν μεταδίδεται, οὕτω και τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τῷ Υἱῷ συμπαρομαρτοῦν, δι' ἐκείνου μεταδίδεται τοῖς ἀξίοις κατὰ την μετάδοσιν τῶν χαρισμάτων. Ἐνεφύσησε γὰρ, φησὶ, και εἶπε, Ἀδθετα *Πνεῦμα ἄγιον*. Καὶ ὡσερ ἐκ' ἐκείνων φῶς λέγεται και ἡλίου και ἀκτίνος, οὕτω και ἐπὶ τούτων Πνεῦμα λέγεται και Πατὴρ; και Υἱός. Διὰ γὰρ τοῦ Υἱοῦ και εκ τοῦ Υἱοῦ τοῖς ἀξίοις ἐπιχορηγεῖται. Καὶ δεκτικοὶ εἰσιν οὗτοι τοῦδε τοῦ παναγίου Πνεύματος; και οὐκ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας και ὑποστάσεως τοῦ Παρακλήτου Θεοῦ, τοῦ ἐνός; τῆς ἁγίας Τριάδος. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, ἐμελλε μετὰ τῶν ἄλλων ἀποπημάτων και ἑκαστον τῶν δεκτικῶν τοῦδε τοῦ Πνεύματος λέγειν δύο ἐν ἑαυτῷ φέρειν οὐσίας, θεότητά τε και ἀνθρωπότητα, και θεάνθρωπον ἑκαστον χρηματίζειν, και τούτων ἐνός; μηδὲν πλὴν τὸν Σωτήρα Χριστὸν ἔχειν· πρὸς τούτοις και ποικιλλομένη εἶναι και μεριστὴν την θείαν οὐσίαν, και μᾶλλον και ἤττον ὑπέρχειν ἐν τοῖς ὑποδεχομένοις αὐτῆν.

Ἐρῆ; εἰς ὅσον ἀτοκία; παρασύρει τὸ λέγειν τὸ εκ τοῦ Υἱοῦ χορηγοῦμενον ἡμῖν Πνεῦμα ἢ τοῦ παναγίου Πνεύματος; ἔστιν οὐσία και ὑπόστασις, και οὐκ αὐτῆ ἡ θεία χάρις και ἡ ἐνέργεια τοῦ παναγίου Πνεύματος; Τί δὲ, οὐκ ἔστιν ἀίθλιος εκ τοῦ Υἱοῦ τὸ ἐξ αὐτοῦ Πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ τῇ κτίσει και ἡμῖν προσγιγόμενον χρῆ οἰεσθαι εἶναι τὸ εκ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα; Εἰ δὲ τοῦτο, προσφάτου οὐσης, και ὑπὸ χρόνον τῆς κτίσεως, πρόσφατον πάντως ἔσται και τὸ εκ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα και ὑπὸ χρόνον. Ἄλλὰ μὴν συνυπάρχει τῷ Υἱῷ, και αἰδίως ἐξ αὐτοῦ ἔστι και οὐκ ὑπὸ χρόνον· οὐκ ἄρα χρῆ οἰεσθαι τὸ ἡμῖν τοῖς ὑπὸ χρόνον χορηγοῦμενον εἶναι μόνον

τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ ἀδίως ἐξ αὐτοῦ ὑπάρχον. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐκ ἔσται ἡ ἀδίκος ὑπόστασις τοῦ παναγίου Πνεύματος; τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα, ἀλλ' ἡ χάρις αὐτοῦ καὶ ἡ ἐνέργεια; Ἡ γὰρ χάρις καὶ ἡ ἐνέργεια, ἐπεὶ ἡμῖν καὶ ἡμῶν ἔνεκεν ὑπάρχει, πάντως καὶ ὑπὸ χρόνον ἔσται.

Οὐκ ἔστιν, ὡς οὗτος, οὐδὲ ἡ θεία χάρις αὐτῆ τε καὶ ἡ Ἰλλαμψις, καὶ ἡ ἐνέργεια πρόσφατος καὶ ὑπὸ χρόνον, εἰ καὶ τοῖς κτιστοῖς πᾶσι καὶ ἡμῖν προσφάτως καὶ ὑπὸ χρόνον ἐπιχορηγείται· συναίδιος δὲ τῇ ὑπερουσίῳ Τριάδι, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀεὶ πηγαζομένη καὶ ἐκλάμπουσα, ὅλη ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὅλη ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὅλη ἐκ τοῦ Παρακλήτου Θεοῦ τοῦ παναγίου Πνεύματος, καὶ τῆς τρισυποστάτου φύσεως τοῦ ἑνὸς Θεοῦ ἔστιν ἀχρόνως καὶ ἀειλαμπής, καὶ ὑπέρφωτος ἐν αἰῶνι ἀγλή, καὶ ἀδίκος ἐνέργεια, ὡς καὶ ὁ θεὸς ἐν ὕμνοις ἔδει δαμασκηνός· Τρισσοφαῖ θεότητα ἐνιαίαν ἐκλάμπουσαν ἀγλήν, ἐκ μιᾶς τρισυποστάτου φύσεως, εἰ καὶ τοῖς ὑπὸ χρόνον οὖσιν ἐπιχορηγείται, καὶ λαμβάνει πάντα ἐξ αὐτῆς τὸ εἶναι, καὶ τὸ εἶναι κατὰ τὸν ἐν ἑκάστῳ προσρισμῶν, καὶ τὴν δεκτικὴν ἐκείνου δύναμιν φυσικὴν τε φημι καὶ πρῶαιρετικὴν. Ταύτην τοίνυν τὴν θείαν καὶ ἐνιαίαν Ἰλλαμψίν τε καὶ χάριν, καὶ ἀγλήν τῆς ὑπερφώτου Τριάδος, τὴν ἀπλῶς καὶ ἀμερῶς, καὶ ταυτῶς, καὶ ὀλικῶς, καὶ ἐνιαίως; ἀεὶ ἐκλάμπουσάν τε καὶ προερχομένην ἐκ τῆς ὑπερθέου μιᾶς τρισυποστάτου φύσεως φασὶν οἱ θεοφόροι Πατέρες; καταποικίλλεσθαι εἰς τὰς ἐκδοκίμους ἐκ Θεοῦ ἀγαθοποιούς μεθέξετε τε καὶ δωρεάς, ἃς καὶ ἀπολύτως; καὶ ἀρχηγικῶς καὶ πρῶτως; ἀν Θεοῦ ὑποστῆναι φησὶν ὁ τὰ θεία πολὺς Διονύσιος, τὴν αὐτοουσίωσιν λέγων, τὴν αὐτοζωὴν, τὴν αὐτοδύναμιν, τὴν αὐτοειρήνην, τὴν αὐτοαγαθότητα, τὴν θεότητα, καὶ τοῦτων ὑποστάτην τὸν Θεὸν ἀχρόνως; καὶ ἀνάρχως λέγει. Τοῦτω τοίνυν ἀκολούθως καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος οὕτω φησί· Ζητητέον τοῖς σπουδαίοις, τίνα καθήκει νοεῖν εἶναι τὰ ἔργα, ὧν ἤρξατο τῆς γενέσεως ὁ Θεός, καὶ τίνα πάλιν ὧν οὐκ ἤρξατο. Εἰ γὰρ πάντων κατέπαυσε τῶν ἔργων, ὧν ἤρξατο ποιῆσαι, ὁ δὴλον ὡς ἐκείνων οὐ κατέπαυσε, ὧν οὐκ ἤρξατο ποιῆσαι. Μὴ ποτε οὖν ἔργα μὲν Θεοῦ χρονικῶς; ἡργμένα τοῦ εἶναι ἔστι πάντα τὰ ὄντα μετέχοντα, οἷον αἱ διάφοροι τῶν ὄντων οὐσίαι; τὸ γὰρ μὴ ὄν ἔχουσιν αὐτῶν τοῦ εἶναι πρῶτον· ἦν γὰρ ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, ἔργα δὲ Θεοῦ τυχὸν οὐκ ἡργμένα χρονικῶς τὰ ὄντα μετέχοντα· ὧν κατὰ χάριν μετέχουσι τὰ ὄντα μετέχοντα, οἷον ἡ ἀγαθότης, καὶ πᾶν εἴ τι ἀγαθότητος; ἐμπεριέχεται λόγῳ, καὶ ἀπλῶς πᾶσα ζωὴ καὶ ἀθανασία, καὶ ἀπλότης, καὶ ἀτρεψία, καὶ ἀπειρία, καὶ ὅσα περὶ Θεοῦ οὐσιωδῶς θεωρεῖται, ἅτινα καὶ ἔργα Θεοῦ εἶσι, καὶ οὐκ ἡργμένα χρονικῶς. Οὐ γὰρ ποτε πρῶτον ἀρετῆς τὸ οὐκ ἦν, οὐδέ τις ἄλλου τῶν εἰρημένων. Οὐκ ἦν γὰρ ποτε ὅτε οὐκ ἦν ταῦτα, κἄν τὰ μετέχοντα αὐτῶν κατ' αὐτὰ ἤρξαι τοῦ εἶναι χρονικῶς ἀναρχά τε ὄντα χρονικῶς, μὴ ἔχοντα τὸν χρόνον ἑαυτῶν πρῶτον· οἷα τὸν Θεὸν ἔχοντα τοῦ εἶναι μονώτατον ἀδίως γεννίταρα. Τὰ μὲντοι ἡργμένα χρονικῶς; τῇ μετοχῇ τῶν οὐκ ἡργμένων χρονικῶς

καὶ εἰσι καὶ λέγονται, τοῦθ' ὅπερ εἰσι καὶ λέγονται

Ὅρθως ἐκ τούτων, ὅτι ἐξ ἀδίκου καὶ ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἐκλάμπει ἡ θεία αὐτῆ ἀγλή καὶ χάρις ἐπίσης ἐκ Πατρὸς; καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος; καὶ ἐνέργεια τῆς ὑπερφώτου καὶ τρισυποστάτου φύσεως ἔστιν, εἰ καὶ ὑπὸ χρόνον καὶ προσφάτως ἡ αὐτῆ ἐπιχορηγείται τοῖς κτιστοῖς πᾶσι, καὶ τοῖς ὑπὸ χρόνον οὖσιν, ἐξ Υἱοῦ; Ἐφημεν οὖν, εἰ ἐκπορεύεται ἡμῖν καὶ ἡμῶν ἔνεκεν, εἶναι καὶ ὑπὸ χρόνον· διότι τὸ ἐκπορεύεσθαι παραστατικὸν ἔστι τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ὑπάρξεως, ὥσπερ καὶ τὸ γεννᾶσθαι τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ λέγειν ἐκπορεύεσθαι ἡμῖν ταυτὸν ἔστι τῷ λέγειν ἡμῖν ἐκπορεύεσθαι, καὶ ἡμῖν τὴν ὑπαρξιν ἔχειν κατὰ δι' ἡμᾶς. Εἰ δὲ δι' ἡμᾶς ἔχει τὴν ὑπαρξιν, καὶ ὑπὸ χρόνον πάντως ἔστι, καὶ κρείττονες ἡμεῖς ἐκείνου. Οὐ μὴν δὲ καὶ τὸ ἐκλάμπειν, καὶ προέρχεσθαι, καὶ προεἶσθαι, καὶ χορηγεῖσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα, παραστατικὰ εἰσιν ἀρχηγικῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ τῆς ὅτε βούλεται μεταδόντως τῆς θείας χάριτος καὶ ἐνεργείας. Αἰδ οὐδὲ ὑπὸ χρόνον φασὶν ἔχειν τὸ εἶναι κατὰ δι' ἡμᾶς τὴν θείαν χάριν ταύτην, καὶ Ἰλλαμψίν καὶ ἐνέργειαν· ἀεὶ δὲ ἀπολύτως ἐκλάμπειν καὶ προεἶσθαι ἐξ Υἱοῦ, ὥσπερ δῆτα καὶ ἐκ Πατρὸς, ὡς ἔφημεν, καὶ αὐτοῦ δῆτα τοῦ Παρακλήτου Θεοῦ τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ἐκλάμπειν δὲ καὶ χορηγεῖσθαι τῇ κτίσει πάση καὶ ἡμῖν ὑπὸ χρόνον καὶ προσφάτως, διὰ τὸ τὴν κτίσιν πᾶσαν καὶ ἡμᾶς ὑπὸ χρόνον ὑπάρχει καὶ προσφάτως. Εἰ δὲ ἡ θεία αὐτῆ χάρις καὶ ἡ Ἰλλαμψις; οὐδὰ μὴ ἡμῖν τὸ εἶναι ἔχει, ὥσπερ δῆτα καὶ ἀπεδεικνύεται, πῶς ὄλω; χρὴ λέγειν ἐκπορεύεσθαι ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ τὸ λέγειν τοὺς Πατέρας; χορηγεῖσθαι, καὶ ἐκλάμπειν καὶ προεἶσθαι ἡμῖν;

Τοιαῦτα καὶ Γρηγόριος ὁ σοφὸς περὶ διαφορᾶς οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας, σοφὸς Γρηγορᾶς, χάριτος τε φυσικῆς καὶ Ἰλλαμψείας, καὶ μετοχῆς τοῦ Πνεύματος Ἰερᾶς, καὶ προόδου καὶ ἀποστολῆς; καὶ μεταδόσεως, καὶ ὅσα γε περὶ τούτων αὐτῷ κατὰ μέρος ἐν τοῖς φθάσασιν εἴρηται. Οὕτω τοῖς τε θεολόγοις Πατέρας, καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἰερᾶ συνόδῳ, καὶ δὴ καὶ τοῖς συνοδικοῖς τόμοις προσφῶ καὶ κατὰ πάντα συνάδοντα, ὡς καὶ δεδοικέναι με, μὴ τὸ καθ' ἡμᾶς Ἰερᾶ Θεολόγῳ, Γρηγορίῳ τῷ πᾶν φημί, καὶ ταῦτα φερόντως ἐπιφημίσης, ἢ καὶ τῶν τῆς συνόδου τινῶν. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις, πολλῶν τινῶν ὄντων καὶ γλωσσῶν καὶ βιβλίων τῶν προσμαρτυρούντων αὐτοῖς τε καὶ τοῖς προβόρηθαι ἐκείνοις τὸ γνήσιον τὸ πρὸς τοὺς γεννηχότας. Καὶ τί χρὴ τὰ τοιαῦτα περὶ τῶν ἄλλων λέγειν, ὅπου γε καὶ Γρηγορᾶς αὐτὸς ἐστὶ τε τῶν βέλων ἔξω τοῦ δεινοῦ φθόνου, καὶ τῆς καθ' ἡμῶν μανίας; ἐστὼς, καὶ συνάδων ἦν καλῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ τὰ τοιαῦτα, καὶ κατὰ τῶν αἰρετικῶν ὑπερ τῶν αὐτῶν τε καὶ κατὰ τῶν αὐτῶν μετ' ἐκείνης ἰστάμενος, καὶ τοὺς προμάχους τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀληθείας ταύτης παντοδαπῶς τισὶν ἀναδῶν τοῖς τῶν λόγων τε καὶ τῶν ἔγκωμιων στεφάνος; Ἀνδρόνικῳ τοιγαροῦν τῷ θαυμαστῷ βασιλεῖ, ἄρτι τότε μετὰ τοὺς ὑπερ εὐσεβείας ἀγῶνας, καὶ τὴν τοῦ Βαρλαάμ

καὶ τῶν αἰρέσεων τῶν κατ' αὐτὸν ἐκ' Ἐκκλησίας Α καταστροφὴν, πρὸς τὴν ἀμείνω μετακαχωρηστέην λήξιν, καὶ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐντάξιον ὡσπερ λαβόντι μεθ' αὐτοῦ τὴν τῆς εὐσεβείας ἀνακλήρουσιν, καὶ τὴν στηριγμὸν τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, οὕτω τοιγαροῦν ἐκείνῳ καλῶς ἀπὸντι τῶν ὧδε, καὶ μετὰ μυρίας διὰ ταῦτα τῆς εὐφημίας, καὶ ὁ φιλόσοφος οὕτως αἰετὸς τὴν ἐπιτάξιον πλέκων, προσετίθει κάκεινα μάλα καλῶς· Οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἱεροὶ προσετίθεται, ζητήσατε τὸν διάπυρον σπουδαστὴν καὶ συλλήπτορα τῶν δογμάτων. Οἱ ἐν ἑρεσι καὶ σπηλαιοῖς, τὸν πρόβολον καὶ προσαπιστὴν τῆς ὑμετέρας εὐκλείας καὶ δόξης. Οἱ τῶν θείων ἀσκητηρίων ἡγήτορες τὴν τῆς ὑμετέρας ἰσχύος ἀκρόπολιν, μνήσθητε τοὺς ὑπὲρ ὁμῶν τελευταίους ἀγῶνας αὐτοῦ, πῶς πεπονηκότος ἦδη καθάπαξ τοῦ σώματος ἐκ τε τῶν πολεμικῶν Β τραυμάτων, ἐκ τε τῶν ἱατρικῶν καυτηρῶν, καὶ πρὸς θάνατον ἐνεῦθεν ἐλαυνόμενος, κατεφρόνησέ τε τοῦ σώματος, καὶ τῆς αὐτοῦ ζωῆς ἀφειδήσας, προθύμως ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τοὺς ἱεροφάντας ἦκε. Καὶ οὐ πρότερον ἐκείθεν ἀπήλλαξε, πρὶν τοὺς ὁμῶν ὀδρισταῖς καὶ τὰ ἐκείνων διεφθορότα δόγματα, καὶ παρέγγρακτα τῆς Ἐκκλησίας ναυάγια συντριψαί τε καὶ ὅλοις δοῦναι φθορᾶς καὶ ἀπωλείας ρυθοῖς τε καὶ κῆμασι.

Ταῦθ' ὑπὲρ τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀληθείας ὁ φιλόσοφος τότε, καὶ τοῦ ταύτης ἀγωνιστοῦ τε καὶ προμάχου τοῦ μακαρίτου καὶ θαυμαστοῦ βασιλέως ὄντως ἐκείνου, εἰς φρένας καὶ τὸ τῆς ψυχῆς λογιζόμενον ἐβρωμένος ἔτι, καὶ καλῶς καὶ ἀξίως ὑπὲρ τῶν καλλίστων καὶ ἀξιώτατων τῶν ὄντι φιλοσοφῶν. Ἄ δὲ καὶ τῷ τάφῳ τοῦ βασιλέως ὑπὲρ ἐπιγράμματα πάντα, καὶ ἔπη χρυσᾶ δίκαιον ἂν ἦν ἐγκαταρράχθαι κατ' ἐμὴν γνώμην, ὡς ἂν τὴν τε τοῦ βασιλέως ἀρετὴν ὁμοῦ καὶ τὴν δόξαν τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ προσετί τοῦ Γρηγορίου φιλοφειδῆς καὶ παλιμβολοῦ, καὶ δὴ καὶ τὴν τῆς γνώμης τε καὶ τῆς γλώττης φαιδρότητα καὶ τὴν ἀκρᾶσιαν, τρανότερον σάλπιγγος ἀπάσης πρὸς γε τὸν ἐξῆς χρόνον ἀνακηρύττει, καὶ ὡς οὐκ ἂν εἴη ποτὲ δίκαιος οὗτος, οὐδ' ἀξιόπιστος περὶ Θεοῦ καὶ θείων δογμάτων διαλέγεσθαι καὶ λογογραφεῖν ὅπως, ὁ τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς πράγμασιν ἢ τᾶλθθέσιον εἰπεῖν μᾶλλον, εἰ ἔριν τε καὶ φιλονεικίαν, καὶ τὴν κάκιστ' ἀπολούμενον φθόνον, οὕτω βράβως καὶ αὐτὴν ὡς ἐν πεττοῖς τε καὶ κῆβεις μετατιθεῖς καὶ μεταστρέφων, ἢ διαστρέφων οἰκείωτερον φάναι τὴν πίστιν, καὶ φαύλων οὕτω προφάσεων καὶ παθῶν ὧνιον ἀπεργαζόμενος, φεῦ! τὴν ἀνωτάτω περὶ Θεοῦ δόξαν, καὶ τὴν κοινὴν σωτηρίαν τοῦ κοινοῦ γένους.

ΕΤΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΛΟΓΟΝ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φυσικῆς, καὶ οὐσιώδους ἐνεργείας ἔτι ἄκτιστος,

ΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ.

Ἐπεὶ δὲ τὸν περὶ μετοχῆς ἱερᾶς Θεοῦ, καὶ θείου C Πνεύματος· ἀπορρήτου κοινωνίας τε καὶ θεώσεως λόγον, οὐ καθ' ὅσον ἐχρῆν, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἡμῖν ἐρικτὸν, παρὰ τῶν πειρᾶς τε καὶ ἔξει μεμαθηκότων, καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ καὶ θεολογεῖν καὶ διδάσκειν ἀσφαλῶς ἐπισταμένων ἐκεῖνα, λαβόντες ἀποδεδώκαμεν, ἀμέθεκτον μὲν, ὡσπερ δὴ καὶ ἀληπτον καὶ διανοεῖς καὶ λόγῳ, καὶ ἀρρήτον τὸν Θεὸν κατ' οὐσίαν σὺν ἐκείνοις εἰπόντες, μεθεκτὸν δὲ ἀναλόγως, καὶ ληπτόν ἐκ μέρους κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον καὶ ῥητόν, οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, ἃ δὴ καὶ παρεκόμενα τῇ θεῖᾳ φύσει, καὶ ἰδιώματα φυσικὰ, καὶ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, καὶ φυσικὰς ἐνεργείας καὶ οὐσιώδεις, καὶ προόδους καὶ μετοχὰς θείας, καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς θεολόγοις ἔθος καλεῖν, φέρε δὲ καὶ πρὸς τὸ ἄκτιστον ἔωμεν αὐτῆς τῆς οὐσιώδους καὶ φυσικῆς τοῦ Θεοῦ θείας ἐνεργείας καὶ τοῦς περὶ τοσούτου τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ πάλιν λόγους. Καίτου γε καὶ τοῦτ' αὐτὸ τοῖς προρρήθεισιν ἦδη συναποδέδεικται τοῖς γε μὴ κοιμωμένοις πάντη καὶ βέγγουσιν, ἢ καὶ τὰ ὧτα βύουσιν ἀσπίδος δίκην πρὸς εἰς ἱερὰς ἐκφράδας. Ἄλλ' ἐπεὶ καθάπερ αἰ πρόμηνεν ὁ φιλόσοφος ἐκείθεν χρυσάμενος ἐπὶ τούτους ἦλθε τοὺς λόγους, καὶ τοῦ τοῦ σπετοῦ τήμου ἐξέτερον ἡμῖν προφέρει κεφάλαιον, καὶ κατ' αὐτοῦ

τούτου καὶ αὐθις χρῆται τῇ γλώττει, καὶ ἡμᾶς· ἀνάγκη κατ' ἴχνος ἐκείνῳ βαίνειν, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ πρόσωπον ἀπαντᾶν τε καὶ ἱστασθαι σὺν γε τῷ σπετῷ φημι τόμῳ καὶ τοῖς ἐκεῖ Πνεύματι φθεγγόμενοις Πατράσι, καὶ μὴδ' ἀφίστασθαι.

Εἰσάγει τοίνυν καὶ πάλιν τὸν αὐτοῦ φοιτητὴν καὶ φίλον Ἀγαθὰγγελον Γρηγορίου τὰ τοῦ τόμου διδάξοντα, ὅς δὲ καὶ παριών, οὕτω πῶς φησι· Τελευτήσαντος τῷ παρανόμῳ τόμῳ τε καὶ τομογράφῳ τοῦ πρώτου κεφαλαίου, καὶ ὅσα τῶν ἐκεῖ βλασφημιῶν ἀκουσθέντα σοὶ ἐξεληλέχεται, τοιαύτην εὐθύς τὸ δεύτερον κεφάλαιον ἔχει τὴν ἀρχήν. Ἀπεδείχθη, φησί, καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι ἄκτιστον τὴν ἀχώριστον μὲν καὶ φυσικὴν τῆς θείας οὐσίας ἐνεργείαν, διαφέρουσαν δὲ αὐτῆς, ὡσπερ εἴρηται, κείσμα τε ποιούσι καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· κατὰ γὰρ τὸν ἄγιον Μάξιμον, ἀπὸ τῆς ἐνεργείας ἢ ἐκάστου φύσις χαρακτηρίζεται, τῆς μὲν ἄκτιστου ἐνεργείας ἄκτιστον δεικνύσης φύσιν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς. Ἐτι δὲ καὶ τὸν Δαμασκηνὸν τὸν θεῖον Ἰωάννην φάσκοντα ἢ κτιστὴ ἐνέργεια κτιστὴν δηλώσει φύσιν· ἢ δ' ἄκτιστος ἄκτιστον χαρακτηρίσει οὐσίαν. Οἱ οὖν λέγοντες κτιστὴν τὴν θείαν ἐνεργείαν, ἀφ' ἧς καὶ ἡ θεία φύσις χαρακτηρίζεται, κτιστὴν ἐξ ἀνάγκης παριστώσι καὶ τὴν θείαν φύσιν. Κίττω

Θιον ἀπόλεσεν ὁ φιλόσοφος ἐνταῦθα τὸν ἱερὸν δηλαδὴ ἄ-
τόμον ἀναγινώσκων, κατὰ τὸν αὐτοῦ κωμικὸν διδά-
σκαλον· πλὴν ὅσον ἐκείνων μὲν κωμικὴν ὑφαίνων,
καὶ κατὰ τῶν ἀντιτέχνων τὰ μὴ ὄντα συμπλέττων,
καὶ γελωτοποιῶν ἐπίτηδες· ὁ δ' ἀφιλόσοφος οὐτοσὶ
καὶ πρόσφατος δογματιστής, καὶ πλαστὸς αὐθημε-
ρον θεολόγος, οὐκ οἶδ' εἴτε μετὰ τῆς ἀληθείας καὶ
αὐτὴν τὴν τοῦ λόγου σύνταξιν ἀγνοήσας, εἴτε καὶ
κακουργῶν ἐκὼν καὶ συγγέλων, εἴτε καὶ ἄμφω ταῦτα.
Τοῦ γὰρ ἱεροῦ τῶν Πατέρων τόμου, καθὰ δὴ καὶ
αὐτὸς οὐτός φησιν ἀνωτέρω, καὶ τοῦτο φήσαντος,
ἀπεδείχθη ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι τὴν φυσικὴν καὶ ἀχώ-
ριστον τῆς θείας οὐσίας ἐνέργειαν, κτίσμα τε ποιοῦσι
καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Εἶτα μετὰ τὰ προβ-
ρηθέντα τῶν ἁγίων εἰσαγαγόντος ἄμφοιν βήτᾳ πρὸς
μαρτυρίαν τοῦ λόγου, καὶ οὕτω τὸ ἕτερον σέλιος β
κατὰ διαίρεσιν ἀπαγαγόντος, τὸ, Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
Μονοθελητὰ εἶσι, καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἄρτιον ἀποδεω-
κότος οὕτω τὸν λόγον, ὃ δὴ καὶ ὁ προτεθείς ἐξ ἀνάγ-
κης συμπλεκτικὸς ἀπῆτει σύνδεσμος, ὁ φιλόσοφος
αἰσχυρῶς ἀποτεμόμενος ὄλον ἐκείνου τοῦ παντός, καὶ
μῆτε τῆς ἀνάγκης τῆς φράσεως, μῆτε τοῦ σκοποῦ
καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ λόγου φροντίσας μηδοτιοῦν,
μᾶλλον μὲν οὖν κατ' αὐτῆς ἐκείνης χωρῶν ἔση δύ-
ναμις, τὰ μὲν ἀφῆκε λήθης καὶ σιγῆς βυθοῖς παν-
τελοῦς, μὴδ' εἰσάπειτα μνησθεὶς μηδοπωστικοῦν· ἀ-
εὶς δ' εὐθύς τὰς ἑαυτοῦ παρεξηγήσεις ἀντείσταται
τῷ λόγῳ, τὴν αἵρεσιν καὶ αὐτὴς διδάσκων τὸν ἑαυ-
τοῦ ἀκροατὴν Ἀγαθὰγγελον, καὶ τὴν κατ' ἡμῶν,
μᾶλλον δὲ τὴν κατὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ συ-
κοφαντίαν τε καὶ τὸ ψεῦδος, ὡς ἔθος. Ἄ δὴ καὶ C
ἡμεῖς ἀνάγκη κατ' ἐκείνον ἐνταῦθα τοὺς ἐκείνῳ προβ-
ρηθεῖσι συνάψαι, καὶ οὕτω τῷ τῆς αἵρέσεως σκό-
πῃ τὰς τῆς ἀληθοῦς θεολογίας ἀκτίνας ἐκείθεν ἐπι-
νεγκεῖν.

Οἶδας, φησὶν, ὧ καλὴ Ἀγαθὰγγελε, ὡς ἐνωθεί-
σης τῆς θεότητος τῇ ἀνθρωπότητι, σαρκωθέντος τοῦ
θείου Λόγου, καθάπερ δύο φύσεις, οὕτω καὶ δύο
λέγονται ἐνέργειαι. Ἄλλ' ἢ μὲν τῆς θεότητος ἦν
καὶ προῆν, καὶ ἀναλλοίωτος οὐσα, ἀναλλοίωτον εἶχε
καὶ τὴν τοῦ ἐνεργεῖν δύναμιν τε καὶ θέλησιν, καὶ
ἀπλήν. Προδεδείκται δ' ἡμῖν πάντως, ὡς ἐπὶ τῆς
ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίᾳ λό-
γον εἶπουν ἔρον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια. Καὶ αὐτε-
νέργεια πρὸς τῶν ἁγίων καλεῖται, ὅταν πρὸς τὴν
D ἐνεργοῦσαν θεότητα τὴν ἀναφορὰν ἔχη τοῦνομα·
ἄλλως δ' οὐκ ἂν ἔηπου. Δυσὶν γὰρ ὁύτερον ἔποιε' ἂν
ἐξῆς, ἢ κτίσμα εἶναι, ἢ μὴ ὄν, καθὰ μοι καὶ ἀνω-
τέρω που τριχῆ τὴν τῆς ἐνεργείας φωνὴν διηρηθεῖαι
συμπέπτωκεν, ὁμῶνυμον οὐσαν. Ἄλλὰ τῷ γε Πα-
λαμῆ, καλὴ Ἀγαθὰγγελε, διὰ τὴν τῆς σαρκὸς κοινω-
νίαν ἠλλοιωθεῖαι οἰομένην τὴν τοῦ λόγου θεότητα,
τρὶς δογματίζειν ἐπὶ Χριστοῦ νενόμισται τὰς θε-
λήσεις· μίαν μὲν καὶ θεαρχειμένην τὴν τῆς θεϊκῆς
οὐσίας, δευτέραν δὲ τῆς τοῦ Λόγου ὑποστάσεως,
ἄκτιστον μὲν καὶ αὐτὴν, ὑφειμένην δὲ, καὶ τρίτην
τὴν τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶτα μετὰ τὴν πολλὰ τοιαῦτα παραληρήσας Γρη-
γορηῆ, καὶ νῦν μὲν τὴν ἀνθρωπιαν τοῦ Χριστοῦ

θέλησιν ἄκτιστον, ὡς αὐτὸς φησὶν, εὐόμενος ἡμεῖς
λέγειν, νῦν δὲ τὸν Χριστὸν τρεῖς ἔχει θελήσεις, καὶ
δὴ καὶ ἀνομοίους, καὶ οὐς φησὶν αὐτὸς. Ἀκτιστικῆς
οὐκ οἶδ' ὅθεν καὶ παρὰ τῶν τούτου ληθῶν, τοὺς ἐκ-
δεωκότας τὸν τόμον ἱεροῦ προσεικῶν Πατέρας,
δὲ καὶ κατὰ μέρος διεξιέναι, καὶ περὶ τὸν καὶ ἄρη-
στον καὶ πορθμὸς, ὃ φασὶ, Σικελίας, ἐπιφέρει κέ-
κεῖνα. Ἡμεῖς γὰρ ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ θείας, ὡς
ἔφημεν, φύσεως μὴ δύο νοεῖν ἔχοντες ἄκτιστα, τῶν
ἁγίων διαβρήθη ἀπαγορευόντων παντάπασιν, αὐτὸν
εἶναι θέλησιν τὸν τοῦ Θεοῦ λέγομεν Λόγον, καὶ τῶν
τῶν οὐσίαν καὶ θέλησιν ἀκριδίως.

Ὅντως οὐδὲν κενοδοξίας καὶ φθόνου χεῖρον ἔ-
ποτε γένοιτο. Ταῦτα δαίμονας ἐξ ἀγγέλων, καὶ διά-
βολον τὸν αὐτῶν ἀρχηγὸν εἰργάσατο. Ταῦτα τὸν
πρῶτον ἀνθρώπον ἐξῶσε τοῦ παραδείσου. Ταῦτα τὸν
Κάην ἀδελφοκτόνον ἀπέδειξε. Ταῦτα τὸν βέλτιστον
Ἰωσῆφ τῶν πατριῶν ἀγκυλῶν ἀφαρπάσαντα, δεύ-
λον καὶ δεσμώτην εἰς Ἀγυπτὸν ὑπερώρισε. Καὶ τί
χρὴ τέλλα λέγειν; Ταῦτα καὶ τὴν φυσικὴν ἐκείνην
Χριστοκτονίαν, καὶ τὸν μαθητὴν καὶ φίλον, προδότην,
φεῦ! καὶ θεοκτόνον πεποίηκε. Ταῦτα καὶ τὴν τοῦ
Γρηγορηῆ τούτου πάλαι κατασχόντα ψυχὴν τοὺς δαι-
μοσιν ἐλευνῶς ὄλην ἐξέδοτο. Ἡ γὰρ ἂν οὐ τοιαῦτα
λέγειν τε καὶ γράφειν ὁ δυστυχὴς προήχθη κατὰ
Θεοῦ τε καὶ τῆς κατ' εὐσείδειαν ἀληθείας, μὴ ὅλας
τοὺς ἀλάστορας ἐκείνοισι καὶ πικροὺς ἐκδοθεὶς μι-
αιφόνους ὑπὸ τῆς πονηρᾶς συζυγίας τῶν μαρτῶν
ἐκείνων παθῶν. Ἐγὼ γὰρ, ἵνα τοῦμὲν εἴπω κἀκί-
νου, καὶ οὐπερ αὐτὸς ἀκροατῆς καὶ αὐτόπτης γέγονε,
ἄρτι τότε πρώτως τὴν βασιλεύουσαν ταυτηνὴ τῶν
πόλεων ἐξ Ἄθω καὶ τῆς ἐκεῖ φιλίας διατριβῆς εἰσὼν,
καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας προστασίαν ἐγγειριθεὶς,
ἐκείνης φημί τῆς κατὰ τὴν τῆς θράκης Ἡράκλειαν,
ἐναιαυτοῦ παρφηγκτός, οἶμαι, μετὰ τὴν χειροτονίαν,
ἐπεὶ πολλὰ περὶ τοῦ Γρηγορηῆ τούτου καὶ τῆς πον-
νῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀκούων ἐκώσθη ἦν,
καὶ ὡς διαφέροιο πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ὅσους, καὶ
ἀντιλέγει τῷ τῆς εὐσεβείας ὀρθῷ λόγῳ, ὃ γὰρ τῆς
δυσσεβείας μετὰ τὸν πρῶτον ἔξαρχος καὶ προστά-
της Ἀκίνθωνος ἦν ἱεροδὸν ἤδη κἀκίσιτα σὺν τῇ αἰ-
ρίσει τὸν βίον μεταλλαχῶς, δεῖν εἶναι πρὸς ἑμαυτὸν
ἐκεκρίκειν, εἰς ὅψιν τε καὶ λόγους ἄλλεῖν ἐκείνῳ, καὶ
τῶν ἀμφισθετουμένων τε καὶ ἀντιλεγόμενων τῷ φι-
λοσόφῳ γενέσθαι αὐτήμοος. Ἀπῆειν δ' οὖν, καὶ προσ-
ελθῶν καὶ προσαγορεύσας, ὡς ἔθος, καὶ καθεσθεῖς,
μετὰ μικρὸν πρὸς τὸν λόγον αὐτὸν ἐδίκυσε καὶ ἐπὶ
δογματικῆν τῆς Ἐκκλησίας ὑπέθεσιν, καίτοι γε καὶ
ὀκνοῦντά πως καὶ ἀνυπόμεινον. Ἠρόμην οὖν ἐπι-
νον, εἰ φρονοῖτε τε καὶ λέγει τὸν Θεὸν ἐνέργειαν φυσ-
ικὴν κακτῆσθαι, διαφέρουσαν τῆς οὐσίας αὐτοῦ.
Τοῦ δὲ καταθεμένου, καὶ δευτέραν ἐπίηγον πύσιν,
εἰ καὶ ἄκτιστον καὶ θεοπρεπῆ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν
δοξάζοι. Τοῦ δὲ, Καὶ πῶς γὰρ οὐ, φήσαντος, ὅπως
ξυμπάντων ἡμῶν τῶν ἱερῶν διδασκάλων καὶ φρο-
νούτων καὶ διδασκόντων; θαυμάζειν ἰσχυρῶς ἔφη
ἐγὼ, πῶς οὕτω γε τῶν πραγμάτων ἔχόντων, καὶ
οὕτω τὰ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας φρονῶν καὶ αὐτὸς,
ἔπειτα δίσταται τῷ τόπῳ καὶ τῇ κωνωνία, καὶ συ-

προβήγγουσι μὲν ἐκείθεν πολλοὺς ἐκινῶν, δίδωσι Α φαι κατὰ Θεοῦ καὶ τῶν θείων καὶ ὑψηλῶν περὶ αὐτοῦ λόγων καὶ τῆς θεολογίας, ὡς περ ἔξω γενοῦς αὐτοῦ, καὶ μηδὲ εἰδὸς ἢ λέγει καὶ γράφει. Μᾶλλον δὲ πρὸ τοῦ καταβῆναι πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνων καὶ αὐθις ἡμᾶς καὶ τὸν ἐλεγχον, τὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου καὶ τὴν τῶν ἁγίων θεολογίαν ὑγιᾶ τε καὶ ἄρτια καὶ ἡμῖν ἀνεγκαίον προδειῖναι τῷ λόγῳ κἀνταῦθα, ὣν ἐκεῖνος τὰ πλείστα τε καὶ ἀναγκαῖότερα συνήθως παραλιπὼν καὶ μηδὲ μνησθεὶς, καὶ τοὺς ὀλίγοις ἐκεῖνοις οὐ καλῶς, οὐδὲ μετὰ τῆς ἀληθείας τε καὶ τοῦ σχήματος ὡς ἔχουσιν ἐπεξηγήσθη. Καὶ πρῶτα μὲν τὸ τοῦ κεφαλαίου προοίμιον, οὐ μικρὸν ὄν, ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς εὐθύς ἀφαιρεῖται, τῆς τῶν θεολόγων Πατέρων ἱερᾶς μαρτυρίας, καὶ δὴ καὶ τῆς οἰκουμενικῆς θαλάσσης συνόδου, οὐδ' ἐν ἐπαγγελίαις οὐσῶν ἐτι καὶ ὑποσχέσασιν ἀνασχεόμενος. Φησὶ τοιγαροῦν ὁ τόμος· Μετὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν ἀποδειχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ ἴσταν ἄκτιστος ἢ ἀχίριςτος μὲν, διαφέρουσα δὲ τῆς θαλάσσης φύσεως αὕτη ἐνέργεια, ὅπερ οἱ ἀντιλέγοντες τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμισὶ ἐδέχοντο. Καὶ ἀπαδείχθη καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐναργῶς κηρυττόμενον· ὣν κεφάλαιον ἢ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ ἔκτη σύνοδος, καθὼς ἀνωτέρω διὰ τῶν κατὰ μέρος προτεθέντων αὐτῆς ῥητῶν μάλιστα ἰκανῶς ἀποδείκνυται.

Ἐμοῦ δὲ τὸ προσιτάμενον καὶ αὐθις ἅπαν ἐπιχειροῦντος λύσειν ἐκείνῳ, καὶ ὡς αὐτὰ ταῦτα τὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων ἡμεῖς τε κἀκεῖνος καὶ φρονοῦμεν καὶ γράφομεν καὶ κηρύττομεν, ἄλλ' οὐχ ἕτερα, μηδὲ γὰρ ἐξίηται, ἐπεὶ τὰ αὐτὰ καὶ πάλιν καὶ πολλάκις ἀνακυκλοῦντα καὶ περὶ τὰ αὐτὰ στρεφόμενον εἶδον ὡσαύτως, καὶ τῶν κατὰ τοῦ ἀγίου κενῶν μίμψεων καὶ τῆς ἀδίκου γραφῆς οὐκ ἀφιστάμενον, τὴν μὲν πρὸς ἐκείνου διάλεξιν καὶ τὴν ὀμιλίαν, ὡς οὐδὲν ἔχουσιν ἐτι χρῆσιμον, διαλύω· πρὸς ἑμαυτὸν δ' ἀπιῶν, ἐκείπερ ἔλεγον, οὐ κατὰ τῆς εὐσεβείας ὁ φιλόσοφος, ὡς ὀρῶ, κατὰ δὲ τοῦ ταύτης προσεσηκῆτος μᾶλλον ἰδίᾳ φέρει τὰς μίμψεις, πάθει τιμῇ προκετειλημμένος, οἷα δὴ καὶ ἀνθρώπου, ἰσως μεταβλήθησεται μετ' ὀλίγον καὶ θεραπεύσει καὶ τοῦτο πάνυ τοι ῥᾶστον ὄν, ἀλλ' οὐ δυσχερὲς πρὸς μεταθέσειν, καὶ οὕτως ἔξομεν καὶ αὐτὸν κοινῇ μετ' ἡμῶν τὰ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας καὶ πρεσβεύοντα καὶ κηρύττοντα, ἃ δὴ καὶ νῦν φρονῶν τε καὶ λέγων, καθάπερ ὀρῶ, διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον μικροψυχίαν, καὶ διστασθῆναι πως δεκαί. Ταῦτα μὲν οὖν ἐγὼ καὶ εὐχόμενος καὶ προσδοκῶν ἦν, καὶ πολλοὺς ἑτέρους ὅπερ ἐκείνου διδάσκων· τοῖς δὲ ἄρα πᾶν τούναντιον παρὰ τὰς ἐλπίδας ἐκείνας, φεῖ ἢ ἀπηντήκει. Καὶ ὁ κατὰ τοῦ κήρυκος τοῦ λόγου φθόνος ἐκεῖνος, κατὰ μικρὸν αὐξηθεὶς ταῖς τοῦ πονηροῦ προσθήκαις, ἐπανέστη τῷ λόγῳ, καὶ ἀπὸ τοῦ φθόνου καὶ τῆς μισανθρωπίας ἐπὶ τὴν θεομαχίαν ὁ φιλόσοφος ἤκε ταύτην, καὶ τὸ τῆς θαλάσσης ἐκείνου Γραφῆς καὶ ἐπ' αὐτῷ φημι τοῦτο πέρις εὐληφὸς δίδεικται, Ὅ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀεὶ πρὸν αὐτοῦ, ὃν ἐώρακε, λεγούσης, τὸν Θεόν, ὃν οὐχ ἐώρακε, πῶς δύναται ἀγαπᾶν; Ὅρθετε κα' γὰρ, οἷα τετόλμηκεν εἰπεῖν τε καὶ γρά-

τοῦ λόγων καὶ τῆς θεολογίας, ὡς περ ἔξω γενοῦς αὐτοῦ, καὶ μηδὲ εἰδὸς ἢ λέγει καὶ γράφει. Μᾶλλον δὲ πρὸ τοῦ καταβῆναι πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνων καὶ αὐθις ἡμᾶς καὶ τὸν ἐλεγχον, τὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου καὶ τὴν τῶν ἁγίων θεολογίαν ὑγιᾶ τε καὶ ἄρτια καὶ ἡμῖν ἀνεγκαίον προδειῖναι τῷ λόγῳ κἀνταῦθα, ὣν ἐκεῖνος τὰ πλείστα τε καὶ ἀναγκαῖότερα συνήθως παραλιπὼν καὶ μηδὲ μνησθεὶς, καὶ τοὺς ὀλίγοις ἐκεῖνοις οὐ καλῶς, οὐδὲ μετὰ τῆς ἀληθείας τε καὶ τοῦ σχήματος ὡς ἔχουσιν ἐπεξηγήσθη. Καὶ πρῶτα μὲν τὸ τοῦ κεφαλαίου προοίμιον, οὐ μικρὸν ὄν, ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς εὐθύς ἀφαιρεῖται, τῆς τῶν θεολόγων Πατέρων ἱερᾶς μαρτυρίας, καὶ δὴ καὶ τῆς οἰκουμενικῆς θαλάσσης συνόδου, οὐδ' ἐν ἐπαγγελίαις οὐσῶν ἐτι καὶ ὑποσχέσασιν ἀνασχεόμενος. Φησὶ τοιγαροῦν ὁ τόμος· Μετὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν ἀποδειχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ ἴσταν ἄκτιστος ἢ ἀχίριςτος μὲν, διαφέρουσα δὲ τῆς θαλάσσης φύσεως αὕτη ἐνέργεια, ὅπερ οἱ ἀντιλέγοντες τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμισὶ ἐδέχοντο. Καὶ ἀπαδείχθη καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐναργῶς κηρυττόμενον· ὣν κεφάλαιον ἢ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ ἔκτη σύνοδος, καθὼς ἀνωτέρω διὰ τῶν κατὰ μέρος προτεθέντων αὐτῆς ῥητῶν μάλιστα ἰκανῶς ἀποδείκνυται.

Καὶ τοῦτο μὲν ὁ φιλόσοφος, καθὲρ δὴ καὶ προῦφην, πανταεὶ παρατρέχει· σιγῇ· τῶν δ' ἐφεξῆς ἀκροῖς δακτύλοις, ὁ φασιν, ἀψάμενος, ἃ δὴ καὶ ἡμῖν ἀνωτέρω προτεθείεται, τὸ καθ' ἡμῶν ἐκείνου διεξιούσαι βιβλίον, ἐκείνων τοιγαροῦν παραψάμενος, μᾶλλον δ' ἵππεῖν οἰκειότερον, ἐκείνα κατατιμῶν καὶ διασπαρῆξας, καὶ μηδὲ τῆς ἁρμονίας τοῦ λόγου καὶ τῆς φράσεως φειδόμενος μηδοτιοῦν, πρὸς τὰς καθ' ἡμῶν ὡς ἴθος ἐξεπλήθησεν ὕβρις καὶ τὰς συκοφαντίας. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐπαναλαβόντες τὰ κακῶς ὑπ' ἐκείνου καταληφθέντα, τὴν ὀφειλομένην ἁρμονίαν καὶ αὐθις τῷ λόγῳ ὑπόσωμεν.

Φησὶ τοιγαροῦν ὁ εἰς τὴν συνόδου εἶδος μετὰ γε τὰ προβήθηντα, δεῖ συναπαδείχθη καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι ἄκτιστον τὴν ἀχίριςτον μὲν καὶ φύσιν τῆς θαλάσσης εὐθείας ἐνέργειαν, διαφέρουσαν ἐκ αὐτῆς, ὡς περ εἰρηται, κτίσμα τε ποιοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ἕγιον, φησὶ, Μάξιμον, καὶ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην. Ὡν δὴ καὶ τὰς μαρτυρίας καὶ ὁ Γρηγόριος ἐκ τοῦ τόμου λαβὼν ἐκεῖ προῦθηκεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Μονοθελεῖται εἰσι τῶν πῶποτε ἐκείνων χεῖρους καὶ ἀποπώτεροι, καὶ προαιώνια δοξάζουσιν εἶναι τὰ κτίσματα. Ἐπεὶ γὰρ δύο φύσεις ὁμολογοῦμεν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν μὲν ἄκτιστον, τὴν δὲ κτιστήν, οἱ μὴ λέγοντες ἔχειν τὴν θείαν φύσιν καὶ θέλημα καὶ ἐνέργειαν ἄκτιστον ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δοξάζουσιν ἐπὶ Χριστοῦ. Ὅπερ ἢ ἔκτη σύνοδος ἀπεκήρυξε καὶ ἀνεθεμάτισε. Κἀντεῦθεν Μονοθελεῖται καὶ αὐτοὶ φανερῶς ἀναδεικνύνται. Χεῖρους δὲ ἐκείνων πολλῶν, ὅσον κἀκεῖνοι μὲν ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἔλεγον ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἄκτιστον, τὴν κτιστὴν δὴ καυθεὶν ἀναιροῦντας· αἷον δὲ ἐν θε-

λημα και μιαν ἐνέργειαν, ἀλλὰ κτιστὴν, τὴν ἀκτιστον φανερώς μὴ δεχόμενοι. Ἀλλὰ και τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον γράφοντος, Τὰ μὲν ὀνόματα τοῦ Πνεύματος τοιοῦτα ὑπερφῶν και μεγάλη, οὐβανουν ἔχοντα τινα εἰς δόξαν ὑπερβολὴν, αἱ δὲ ἐνέργειαι τίνες; Ἀβήρητοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρτήθητοι δὲ διὰ τὸ πλῆθος, πῶς γὰρ νοήσομεν τὰ τῶν αἰῶνων ἐπέκεινα; τίνες ἦσαν πρὸ τῆς νοητῆς κτίσεως αὐτοῦ αἱ ἐνέργειαι; οἱ λέγοντες κτιστὰς τὰς θείας ἐνεργείας φανερώς δοξάζουσιν εἶναι κτισματα τὰ τῶν αἰῶνων ἐπέκεινα. Ἐδείχθη δὲ και τοῦτο, ὅτι ἀκτιστοὶ αἱ κοινὰ και φυσικὰ τῆς τρισυποστάτου φύσεως θεῖαι ἐνέργειαι, οὐ διὰ δύο ἢ τριῶν μαρτυριῶν, ἀλλὰ διὰ πάσης σχεδὸν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἱερὸς τόμος τὸ γε νῦν εἶναι· σκοπήσωμεν δὲ ἤδη και τὰ προβήθητα τῷ φιλοσόφῳ και τοὺς περὶ ἐνεργείας Θεοῦ λόγους, και τὰς ὑπολήψεις, και τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐξετάσωμεν. Σαρκαθάντος, φησὶ, τοῦ θεοῦ Λόγου, ὡσπερ δύο φύσεις, οὕτω και δύο λέγονται ἐνέργειαι. Ἀλλ' ἡ μὲν τῆς θεότητος ἦν, και προῆν, και ἀναλλοιωτος οὕσα ἀναλλοιωτων εἶχε και τὴν τοῦ ἐνεργεῖν δύναμιν τε και θέλησιν, και ἀπλήν.

Και μέγχι μὲν τοῦτο δοκεῖ πως εὐγνωμονεῖν ὁ φιλόσοφος, και περὶ τὸν ὑγιᾶ λόγον ὑγιαίνειν τῶς· τὸ δὲ πρὸς ἀλήθειαν οὐκ οὕτως ἔχον εἶναι, ἀλλὰ μέγχι μὲν συλλαθῶν τε και λέξων τοῦτο δοκεῖ· ἐγκέκρυπται δὲ ταῖς λέξεσιν ὁ ὁδὸς κακούργως, ὡσπερ ὁ χαλκὸς τῷ δαλίαι. Ἐπειδὴ και γὰρ ὁ σκοπὸς ἐστὶ τῷ τοῦ λόγου πατρὶ, τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι δεῖξαι τοῦ Θεοῦ, και τὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, και οὐκ ἄλλο, ἀλλὰ μιαν και τὴν αὐτὴν οὐσαν, ὡς ἡ αἴρεσις βούλεται, και τοῦτο κάκεινο λέγεσθαι, καθάπερ ἐπὶ τῶν πολωνύμων, ὅπερ δὴ και Σαβέλλιος ἐπὶ τῆς οὐσίας εἶπε τοῦ Θεοῦ, και τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ὀνόματα μὴ δοξάσας ἐκείνας καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου και τοῦ αὐτοῦ τῆς οὐσίας λεγόμενα, προκαταβάλλεται δὲ διὰ βραχέων τινῶν λέξεων καὶ παρασπείρει τὰ τοῦ οὐκειοῦ λόγου τε και σκοποῦ σπέρματα, ὅν και κατόπιν εὐθὺς αὐτὸς ἀνακαλύπτει τρανότερον. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὡσπερ δύο φύσεις εἰσὶ τοῦ Λόγου μετὰ τὴν σάρκωσιν, οὕτω και δύο φυσικὰ εἰσιν ἐνέργειαι τοῦ αὐτοῦ, τῆ θεία και ἀνθρωπιεῖα φύσει κατάλληλοι· ἀλλὰ πῶς; Οὕτω, φησὶ, και δύο λέγονται ἐνέργειαι· ἐκεῖνο αἰνετόμενος ἀντικρυς, ὅτι λέγονται μὲν, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν, ὡς ταυτὸ και ἀδιάφορον οὐσης κατ' ἐκεῖνον οὐσίας τε και ἐνεργείας, και μάλιστα ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν, Ἀναλλοιωτος, φησὶν, ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις οὕσα, ἀναλλοιωτων εἶχε και τὴν τοῦ ἐνεργεῖν δύναμιν τε και θέλησιν, και ἀπλήν. Τοῦτο δὲ καθαρῶς μὲν ἐστὶ κατὰ τοῦ λόγου, και τῆς δόξης αὐτοῦ τοῦ λέγοντος. Ὁ δὲ μὴ εἰδὼς ἄπερ κατ' αὐτὸς αὐτοῦ λέγει, τὸ μὲν εἰπεῖν ὅτι ἀναλλοιωτων εἶχε τὴν φυσικὴν και κατάλληλον ἐνέργειαν κατὰ τοὺς θεολόγους Πατέρας ἐκφεύγει, ἵνα μὴ διαφορὰν δόξῃ τινὰ λέγειν οὐσίας θείας και ἐνεργείας, ἥπερ δὴ και πολεμεῖν αὐτῷ σκοπὸς μάλιστα· εἶχε δὲ, φησὶν, ἡ θεότης τὴν τοῦ ἐνεργεῖν δύναμιν τε και θέλησιν· αὐτοὶ ἐνέργειαι δὲ ἐνέργειας, ὡς αὐτὸς οἰεῖται, τυ-

φλώττων περὶ τὸ φῶς, και ἐδύνατο και ἤθελε, δίχα δυνάμειως και θελήσειως, ὡσπερ ἂν εἰ τις εἰπε, μᾶλλον δὲ αὐτὸς οὗτος κάκεινα και γράφει και λέγει κατὰ τὸν ἴσον τρόπον και λόγον, τὸ ζῆν φημι τὸν ζῶντα δίχα ζωῆς, και τὸν λέγοντα λέγειν λόγου χωρὶς. Καὶ ὅρα τὴν περιεκεχυμένην ἀχλὺν αὐτοῦ τοῖς τῆς διανοίας ὅμμασι. Λόγοις και γὰρ ὁμολογῶν τὴν τοῦ Θεοῦ φυσικὴν δάναμιν, ἥτις ἐστὶν αὐτὴ ἡ φυσικὴ και οὐσιώδης ἐνέργεια, περὶ ἧς ὁ λόγος κατὰ τὰ προβήθητα τοῖς θεολόγοις Πατέρασιν, ἥς μόνον ἐστέρηται τὸ μὴ ὄν, φασὶν ἐκείνοι, γράμμασι τοιγαροῦν και αὐτὸς ἀνακηρύττων ἐκείνην και ἄκων, οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἄλλως διαθέσθαι τὸν λόγον, τὸν περὶ τηλικούτων διεξιόντα, πράγμασιν ἀρνεῖται τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ, μηδὲ τοῦ θεοῦ Πατρὸς ἀκούσας Μαξίμου διαβρήθην οὕτω λέγοντος· Ὡς οὐκ ἐστὶν ὑπάρχειν χωρὶς ὑπάρξεως, οὕτως οὐδὲ ἐνεργεῖν ἐστὶ χωρὶς ἐνεργείας. Μᾶλλον δὲ ἀκούειν μὲν δοκεῖ και αὐτὸς τῶν τοιοούτων, περακοῦσι δὲ και ἐξηγεῖται κακῶς τὰ καλῶς εἰρημένα παρὰ τῶν θεοφόρων, τὴν οὐσίαν εἶναι λέγων αὐτὴν τοῦ Θεοῦ, ἣν και ἐνεργείαν ἐκείνοι φασὶ. Καίτοι γε διεῖπεν ὁ θεολόγος ἐν τε τῷ βραχίῳ τούτῳ χωρίῳ, μεταξὺ τῶν ἀμφοτέρων, οὐσίας λέγων και ἐνεργείας, και διὰ τοῦ ὁμολογουμένου και παρὰ τῶν αἰρετικῶν ὅτι οὐκ ἐστὶν ὑπάρχειν δίχα ὑπάρξεως, ὅπερ οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο πάντως ἢ τὸ εἶναι και αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ ὄντος, ὑπέδειξεν, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐκεῖνο, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀντιλεγόμενον παρ' ἐκείνοις ἐστὶ, τὸ ἐνεργεῖν ἐνεργείας δίχα, ὅπερ δὴ και σκοπὸς ἦν ἀκωθεν ἐκείνων τῷ θεολόγῳ, και ὑπὲρ οὗ τὴν ὁμολογίαν τε και τὸν μαρτυρικὸν διήνησεν ὁ γενναῖος ἄθλον. Ἀλλ' ὁ φιλόσοφος, μηδ' αὐτὸ τοῦτο συνιδεῖν μηδὲ φιλοσοφεῖσαι δυνάμενος, καίτοι γε και πρόχειρον ὄν και μηδὲ βαθεῖς τινὸς δέομενον φρενὸς, ὡς οὐ ταυτὸν ἂν γένοιτο κατὰ πάντα τῷ δεικνυμένῳ τὸ δεικνύον, και τῷ χαρακτῆριζομένῳ τὸ χαρακτηρίζον, ὡς οὐδὲ ἡ ἀλουργὶς και τὸ σκῆπτρον τῆ βασιλείας ταυτὸν, οὐδὲ ἡ πρωτὴ ἀγῆ τῷ ἡλίῳ, οὐδὲ ἡ νεφέλη τῷ οὐτῷ, ἐν και ταυτὸ κατὰ πάντα φησὶ τὴν οὐσίαν και τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, μὴ συνάπτων κατὰ τοὺς θεολόγους εὐσεβῶς τὸ διακεκριμένον τῷ ἡνωμένῳ, μᾶλλον δὲ και ἀμφω ταῦτα κακῶς ἀναιρῶν και συγγέων, και σύγχυσιν ἐτέρων ἐπεισάγων τοῖς ἱεροῖς λόγοις και δόγμασι διὰ τῆς φύσεως φημι και τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ, οὐδαμῶς ἐλάττωνα τῆς τῶν Μονοφυσικῶν τε και Μονοθελητῶν ἐκείνων. Ὁ γὰρ μηδὲν ἐνέργειαν θεοπρεπῆ τὸν Θεὸν λέγων ἔχειν, ἀλλ' οὐσίαν αὐτὸν πεφυκέναι κατ' Εὐνόμιον μόνην, δίχα τῶν αὐτῆς φυσικῶν, οὗτος οὐ τὸ διακεκριμένον ἀναιρεῖ μόνον, ἀλλὰ και τὸ ἡνωμένον τῆς θεολογίας σὺν αὐτῷ. Τίνων γὰρ ἂν και εἴη ἡ ἔνωσις, τῶν ἐνοῦσθαι μελλόντων προαναριθθέντων κατ' αὐτόν; Μᾶλλον δὲ οὐχ ἡ ἔνωσις μόνων κατὰ οὕτων τὸν λόγον, ἀλλὰ και αὐτὸ τὸ ἐν ἀναιρεῖται, ἡ οὐσία δηλαδὴ, κατὰ τοὺς θεολόγους Πατέρας. Τῆς οὐσιώδους και γὰρ ἐνεργείας ἀναιρουμένης, ὁ προβήθητις φησὶ θεοφόρος διδάσκαλος, οὕτε Θεὸς ἐστὶ οὕτε ἀνθρωπος, τῆ δὲ ἐνέργειαι τοῦ ἐνεργεῖν και τῆ θελήσει και τὸ ἀπλήν προσέθηκεν ὁ φιλόσοφος, οὐκ ὡς ἀπλοῦν τὸν Θεὸν

κατὰ τὴ φύσιν, καὶ ἐνέργειαν τὸν αὐτὸν εἶναι δι-
ξω, ὅπερ ἐστὶν ὄντως τὸ ἀποστολικὸν τε καὶ πα-
τρικὸν φρόνημα, ἀλλὰ καὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν
ἐπιχειρῶν ἀναιρεῖν κινεῖσθαι, ὡς διπλῆς τε καὶ
συνθέσεως ἐνθεωρουμένης τῷ Θεῷ δῆθεν, εἰ λέγοι-
μεν κατὰ τοὺς διδασκάλους τῆς Χριστοῦ Ἐκκλη-
σίας, καὶ ἐνέργειαν ἔχειν τὸν Θεὸν φυσικῆν, τῆς οὐ-
σίας αὐτοῦ διαφέρουσαν ὅπως δῆποτε, ὃ δὴ καὶ
προῶν ὁ λόγος, αὐτῷ δείξει πλατύτερον. Οὕτως οὐ
μόνον εἰς ἀποπὸν πάντη καὶ ἀδιανόητον τελευτᾷ τὰ
τῆς καινῆς θεολογίας τῷ κενῷ τούτῃ φιλοσόφῳ,
ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀσέθειάν τε καὶ ἀθειαν ἢ προθυμία
φέρει, καὶ οὐδὲ παράδειγμα τῆς ἀτοπίας· τε καὶ τῆς
συμφορᾶς ἐστιν εὐρεῖν καθαρῶς. Καὶ βλέπε καὶ τὰ
ἔξης ἐκείνου.

Προδίδεσθαι δὲ, φησὶ, πάντως ἡμῖν, ὡς ἐπὶ τῆς Β
ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆ οὐσία
λόγον εἶπουν ὅρον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια. Καὶ αὐτε-
νέργεια πρὸς τῶν ἁγίων καλεῖται, ὅταν πρὸς τὴν
ἐνεργεῖσθαι θεότητα τὴν ἀναφορὰν ἔχη τοῦνομα·
ἄλλως δὲ οὐκ ἂν δῆπου· δυοῖν γὰρ θάτερον ἔποιε·
ἂν ἔστις, ἢ κτίσμα εἶναι, ἢ μὴ ὄν. Πρῶτον μὲν οὖν
τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν τοῦ θείου Πνεύματος, αὐτὴν
τὴν κοινὴν οὐσίαν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐνοικεῖν ἔλεγε
τοῖς ἀξίοις, καὶ ἀγιάζειν, καὶ θεουργεῖν αὐτούς·
δοῦν δὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ Μασσαλιανῶν
ἠλίχθη νοσῶν, παρὰ τῆς κατ' ἐκείνων ἁγίας συν-
όδου φημί· νῦν δὲ καὶ τοῖς εἰδέναι τὴν οὐσίαν τοῦ
Θεοῦ πάλαι κακῶς εἰποῦσιν ἀνομοίους ὁρᾶται συν-
επαχθεῖς χάριστα, τοὺς περὶ ἀκαταλήπτου πολλοὺς
καὶ καλοὺς ἐκείνους λόγους τὸν σεπτῶν θεολόγων
παρ' οὐδὲν θέματος, ἐν οἷς οὐ ταῖς ἔνω δυνάμεισι
μόνον, καὶ αὐταῖς φημι ταῖς πάντων ὑπερκειμέναις
τάξεσι Χερουθεῖμ τε καὶ Σαραφείμ καὶ θρόνοις,
ἀγνωστὸν τε καὶ ἀβῆτον ἐκείνην φασίν, ἀλλὰ καὶ
τὰ κρίματα καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ἀνεξερεύνητα σὺν
γε τῷ Ἀποστόλῳ λέγουσι καὶ ἀνεξιχνίαστα.

Ὁ δὲ Γρηγορᾶς, φεῦ τῆς κλάνης ἢ φεῦ τῆς και-
νῆς συμφορᾶς ἢ οὐ μόνον καταληπτὴν αὐτὴν εἶναι
τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ φάσκει, ἀλλὰ καὶ πεπερασμέ-
νην, καὶ ὄρον περιγεγραμμένην ταύτην φησὶ. Τὴν
γὰρ τοῦ σοφοῦ Βασιλείου ῥῆσιν κακῶς ἐξηγούμενος,
ἦν ἐκεῖνος πρὸς Εὐνόμιον γράφων, εἶπεν ἐπὶ τῆς
ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως, τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίᾳ
λόγον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια, ἀντὶ τοῦ λόγου τὸν
ὅρον ἐνεθυμήθη χάριστα. Τὸν αὐτὸν καὶ γὰρ, φησὶ,
τῆ οὐσίᾳ λόγον εἶπουν ὅρον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια.
Καὶ ταῦτα τετάλμηκεν ὁ τὴν θείαν ἐνέργειαν ἀρνού-
μενος Γρηγορᾶς, ἵνα μὴ σύνθεσιν ἐπὶ Θεοῦ καὶ πο-
λυθεΐαν, ὡς αὐτὸς κακῶς οἴεται, κατασκευάσῃ, ὠρι-
σμένην καὶ πεπερασμένην καὶ λόγῳ περιγραφτὴν
τὴν οὐσίαν εἰπῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπερ οὐδέπω καὶ νῦν
οὐδαίς τῶν αἰρετικῶν ἐνεθυμήθη, οὐδὲ γὰρ ἤκουσται
πώποτε. Περιγραφτὸν μὲν γὰρ οἱ περὶ τὸν Ὀριγέ-
νην εἶπεν ἐτόλμησαν τὸν Θεόν, ἀλλὰ κατὰ τὴν δύ-
ναμιν· τὴν οὐσίαν δὲ οὐδαμῶς. Καὶ ἡ μὲν ἀποστο-
λικὴ τε καὶ πατρικὴ θεολογία καὶ πᾶσαν τὴν φυσικὴν
δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ ἀόριστον εἶναι
φησιν, ὃ δὴ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος, καὶ δὴ καὶ

Ἀναστάσιος· ὁ ἱερὸς σὺν αὐτῷ φθάσαντες εἶπεν ἦδρ.
Τοῦ δὲ λόγου προϊόντος ἡμῖν αὐθις, καὶ δι' ἑτέρων
θεολόγων ὡσαύτως τοῦτ' αὐτὸ δείξομεν. Ὁ δὲ Γρη-
γορᾶς αὐτὴν φησὶ τὴν οὐσίαν ὀρίζεσθαι τοῦ Θεοῦ,
οὐκ οἶδα παρὰ τίνος κρηνοῦ δαίμονος διδασθῆναι,
καίτοι γε ἡ τοῦ Πνεύματος ἱερὰ θεολογία τὴν τῆς
Τριάδος ὑπερφυᾶ γνώσιν ἀπὸ τῆς μόνῃ δίδωσι τῆ μα-
καρίᾳ Τριάδι, καὶ μόνον, φησὶ, γινώσκουσιν ἑαυτά
τε καὶ ἄλλα τὰ θεαρχικὰ πρόσωπα. Τὰ τοῦ Θεοῦ
γὰρ, φησὶ, οὐδαίς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.
Καὶ τὸ Πνεῦμα πάντα, φησὶν, ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βῆθη
τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὁ Χριστὸς· αὐθις, *Καθὼς γινώσκει με ὁ Πα-
τήρ, καθὼ γινώσκω τὸν Πατέρα· καὶ, Οὐδαίς
γινώσκει τις ἐστὶν ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ
τὸν Πατέρα γινώσκει τις εἰ μὴ ὁ Υἱός.* Διὸ καὶ
πρὸς τὸν Φίλιππον εἰπόντα, *Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν
Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν,* Ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ, φησὶν,
ἑώρακε τὸν Πατέρα. Καὶ πῶς οὐ λέγεις, *Δείξον
ἡμῖν τὸν Πατέρα;* Ὅπερ ὁ θεὸς ἀναπτύσσειν Χρυσό-
στομος ὡς καὶ ἡμῖν ἦδη φθάσας ὁ λόγος ὑπέδειξεν,
Ἴδωμεν, φησὶ, τί ὁ Φίλιππος ζητεῖ μαθεῖν. Αὐτὸ τί
ποτέ ἐστιν ὁ θεός, αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Διὸ
καὶ οὐκ ἄλλος τις ἐστὶν ὄρος Θεοῦ, φιλόσοφε, εἰ μὴ
ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ Λόγος κατὰ τὴν θεολόγον
φωνήν, ἢ ἐνυπόστατος καὶ ζῶσα σοφία καὶ δύνα-
μις, ἢ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ
Θεοῦ. Εἰ δὲ λέγοις, Τί οὖν ἐστὶν ὅπερ ὁ θεοφόρος
φησὶ Βασιλείος, ὅτι τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται τῆ οὐσίᾳ
λόγον ἢ ἐνέργεια; οὐ πρὸς ἀνάγκης ἡμῖν ἐστὶ τὸ
τὰς σὰς ἀπορίας λύειν καὶ τὰς ἐνοστάσεις. Οὐδὲ γὰρ
ὡς μαθησόμενος ἦκες παρὰ τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν,
ἢ γὰρ ἂν καὶ ἐμάνθανες οὕτως ἦκων. Νῦν δὲ τὴν
τάξιν κακῶς ἀντιστρέφεις, καὶ ἀντὶ μαθητοῦ διδά-
σκαλον καὶ θεολόγον σαυτὸν χειροτονήσας; αὐτὸς,
μᾶλλον δὲ τῶν κοινῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας;
καὶ θεολόγων ἀποπὸν ὑβριστῆν καὶ συκοφάντην, οὐδὲ
τούτου γε τυγχάνειν δίκαιος ἂν εἴης. Ἡμῖν δ' ἀρκέ-
σει τοῦτ' αὐτὸ μόνον τοτήμερον εἶναι, τὸ μὴ μόνον
συκοφαντοῦντα καὶ ψευδόμενον, ἀλλὰ καὶ βλασφη-
μοῦντά σε καὶ παρανομοῦντα καὶ περὶ αὐτὰ τὰ
θειστάτα τε καὶ ὑψηλτάτα φανερῶς ἐξεῖληλέχθαι
κάνταῦθα. Σοῦ μὲν οὖν εἴνεκα καὶ τοῦ κατὰ σὲ
πράγματος οὐδαμῶς, τῶν δὲ γε λοιπῶν χάριν τὸν
θεολογικὸν ἀναπτύξωμεν λόγον. Καὶ τὸν σκοπὸν καὶ
ἡμεῖς καθόσον οἶδὸν τε μετὰ μικρὸν, νῦν δ' ἐκείνο
πρότερον ἐξετάσωμεν.

Ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν
τῆ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέχεται τὴν ἐνέργειαν ἐνεαῖθᾶ
φησὶν ὁ μέγας Βασιλείος. Οὐ δὴ καὶ μὴ καλῶς μηδὲ
κατὰ τὸν τοῦ διδασκάλου σκοπὸν Γρηγορᾶς ἀκούσας,
σαυτὸν τι καὶ ἀδιάφορον, καὶ ἐν κατὰ πάντα τὴν
θείαν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐνόμισεν εἶναι· μᾶλ-
λον δὲ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο κάκεινο
λέγεσθαι. Πρῶτον μὲν οὖν οὐ ψευδὴς μόνον ὁ λόγος,
καὶ παντὸς θεολογικοῦ σκοποῦ τε καὶ λόγου μακρὰν,
ἀλλὰ καὶ ἀτοπὸς τι; καὶ ἀμαθῆς, καὶ γλώττης Ἐλ-
ληνικῆς πόρρω. Τὰ γὰρ τὸν αὐτὸν ἐπιδεχόμενα λό-
γον οὐκ ἂν εἴη ποτὲ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ τοῦτέ-

χιστον δύο. Ὁ δὲ καὶ ὁ μέγας ἐνταυθὰ φησι Βασι-
 λειος, τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέχασθαι τὴν
 ἐνέργειαν εἰπών. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἰποι τῶν τῆς
 Ἐκκλησίας ποτὲ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον τῆ
 οὐσίᾳ τὴν φύσιν ἐπὶ Θεοῦ· οὐσία γὰρ παρ' ἡμῶν
 καὶ φύσις ἐν καὶ ταυτὸ· ἀλλ' οὐδὲ τὸν βροτὸν τῷ
 ἀνθρώπῳ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον, οὐδὲ τὴν
 χθόνα τῆ γῆ· ὅδεῖε γὰρ ἂν ληρεῖν ὁ ταυθ' οὕτω λέ-
 γων. Κατὰ γὰρ δύο, ἢ καὶ πολλῶν, τῶ μὲν εἶδει
 διαφερόντων, τῶ δὲ γένει ταυτὸν τι πεφυκότων καὶ
 ἐν, ἢ τῶ μὲν εἶδει ταυτὸ, κολλὰ δὲ τῶ ἀριθμῷ. τὰ
 τοιαῦτα πέφυκε λέγεσθαι· ὡς ὅταν ἐλέφαντα καὶ
 ἱπποὺς καὶ λέοντα τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον λέ-
 γωμεν, ὁπότεν δηλαδὴ τὸ ζῶον κατηγορούμεν αὐτῶν,
 ἢ Παῦλον καὶ Σίλουανδὸν καὶ Τιμόθεον τὸν αὐτὸν,
 ἐπηνίκα τὸν ἀνθρώπων ἔχουσι κατηγορούμενον ἐαυ-
 τῶν. Ἡ γὰρ ἀνθρωπος ἕκαστον τούτων, καὶ ἡ ζῶον
 ἕκαστον ἐκείνων, τὸν αὐτὸν ἀλλήλοις ἐπιδέχονται
 λόγον. Ὅστε μάταιοι· ἂν εἴη καὶ ἀπαιδευτος ὁ λέ-
 γων τὸ ἐν ἐαυτῷ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον. Μετρί-
 ζειν καὶ γὰρ ἐστὶ κακῶς εἰς δύο τὸ ἐν· ὡς εἰ τις
 εἶπε τὸν Σωκράτην τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον
 τῷ τοῦ Σωφρονίσκου εἰπῶ· οὕτω καὶ αὐτοῦ τοῦ ῥη-
 τοῦ φημι τοῦ σοφοῦ Βασιλείου, καὶ τῶν ἐκείνου
 συλλαβῶν καὶ τῶν λέξεων, πόρρω τοῦ σκοποῦ καὶ
 τῆς διανοίας ἐκείνου βάλλων ὁ φιλόσοφος δείκνυται,
 καὶ καθ' ἑαυτοῦ μᾶλλον, ἀλλ' οὐ κατὰ τῆς συνόδου
 καὶ τοῦ τόμου καὶ τοῦτο βίβας τὸ βέλος.

Ἐπειτα τι ποτὲ εἶπεν Γρηγόριος, εἰ τοὺς θεολόγους
 ἡμεῖς δείξομεν, καὶ αὐτὸν δὲ φημι τὸν ταῦτα θεο-
 λογοῦντα, Βασιλείου δηλαδὴ τὸν μέγαν, οὗ τὸν αὐτὸν
 λέγοντας ἐπιδέχασθαι λόγον τῆ θεῖα οὐσίᾳ τὴν θεῖαν
 ἐνέργειαν; Καὶ δὴ πρῶτος αὐτὸς ὁ μέγας ταῦτα λε-
 γέτω Βασιλείου, καὶ τοὺς αὐτὸς ἑαυτοῦ διαρρηκνύμεθα
 λόγους.

Ἡ θεῖα φύσις, φησὶν, ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοουμένοις
 ὀνόμασι καθὼς ἐστὶ μένει ἀσήμεντος, ὡς ὁ ἡμέτερος
 λόγος· εὐεργέτην γὰρ καὶ κριτὴν, ἀγαθὸν τε καὶ
 δίκαιον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες, ἐνεργειῶν
 διαφορὰς ἐτιδέχθημεν. Τοῦ δὲ ἐνεργοῦντος τὴν φύ-
 σιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως
 ἐπιγινώσκαι δυνατόμεθα. Ὅταν γὰρ ἀποδιδῶ τις λόγον
 ἕκαστου τούτων τῶν ὀνομάτων, καὶ αὐτῆς τῆς φύ-
 σεως, περὶ ἣν τὰ ὀνόματα, οὗ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρων
 ἀποδώσει λόγον. Ὡν δὲ ὁ λόγος ἕτερος, τούτων καὶ
 ἡ φύσις διάφορος. Οὐκοῦν ἄλλο μὲν ἐστὶν ἡ οὐσία,
 τῆς οὐκ ἄλλο λόγος μηνυτῆς ἐξευρίθη, ἑτέρα δὲ τῶν
 περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς
 ἢ ἀξίας ὀνομαζομένων. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς πρὸς
 Ἀμφιλόχιον γράφων, τὴν μεγαλειότητα, φησὶ, τοῦ
 Θεοῦ εἰδέναι λέγομεν, καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν σο-
 φίαν, καὶ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν πρόνοιαν, ἣ ἐπι-
 κριτικαὶ ἡμῶν, καὶ τὸ δίκαιον αὐτοῦ τῆς κρίσεως,
 οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν. Ἄλλ' ἀπλοῦς, φησὶν, ὁ Θεός·
 καὶ ὅπερ ἂν αὐτοῦ ἀπαριθμήσης, γνωστὸν τῆς οὐ-
 σίας αὐτοῦ ἐστὶ. Τοῦτο δὲ σοφισμὰ ἐστὶ μυρίας τὰς
 ἀνοκίας· ἔχον. Ὁ δὲ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος πρὸς
 Εὐνόμιον γράφων, Ἡ κυριότης, φησὶν, οὐχὶ οὐσίας
 ὄνομα, ἀλλ' ἐξουσία· ἐστὶ, καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ πρῶ-

ἡγορία τὴν βασιλείαν ἐνδείκνυται. Ἄλλος δὲ τῆς
 βασιλείας, καὶ ἕτερος ὁ τῆς φύσεως λόγος.

Καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτὸν· Ὅσπερ τοῦτων εἰπού-
 ντες, εἰ κριτὴς ἐστὶ, διὰ μὲν τῆς κρίσεως ἐνεργεῖν
 τινα περὶ αὐτὸν ἐνόησαμεν, διὰ δὲ τοῦ ὅστι τῷ ὑπο-
 κειμένῳ τὸν νοῦν ἐπιβάλλομεν, σαφῶς διδρασκόμενοι
 διὰ τούτων μὴ τὸν αὐτὸν νομίζειν τῆ ἐνεργείᾳ τὸν
 τοῦ εἶναι λόγον, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν, Γεννητὸς ἢ
 ἀγέννητος· ἐστὶ, μετρίζομεν πρὸς διπλῆν ὑπολήψιν
 τὴν διάνοιαν, διὰ μὲν τοῦ ὅστι νοοῦντες τὸ ὑποκει-
 μένον, διὰ δὲ τοῦ γεννητὸς ἢ ἀγέννητος τὸ προσ-
 τῶν ὑποκειμένῳ καταλαμβάνοντες. Μάξιμος δ' ὁ σο-
 φός ἐν κεφαλαίοις θεολογῶν τοιαῦτα φησὶ· Θεολογεῖν
 μέλλων, μὴ τοὺς κατ' αὐτὸν ζητήσης λόγους, οὐ μὴ
 γὰρ εὖρη ἀνθρώπινος νοῦς, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου τινὸς
 τῶν μετὰ Θεόν· ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς οἶόν τε
 διασκοπέι· οἶον τοὺς περὶ ἀιδιότητος, ἀπειρίας τε
 καὶ ἀοριστίας, ἀγαθότητός τε καὶ σοφίας, καὶ συν-
 μεως δημιουργικῆς τε καὶ προνοητικῆς καὶ κριτι-
 κῆς τῶν ὄντων. Οὗτος γὰρ ἐν ἀνθρώποις· μέγας θεο-
 λόγος, ὁ τούτων τοὺς λόγους κἂν ποιεῖς ἐξευ-
 ρίσκων.

Τί πρὸς ταῦτα φῆς, ὦ φιλόσοφε; Ἴδοὲ φησὶς
 ἤκουσας τῶν θεολόγων τούτων διδασκάλου λεγόν-
 των, καὶ Βασιλείου μάλιστα πρὸ τῶν ἄλλων, μὴ τὸν
 αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον τῆ θεῖα οὐσίᾳ τὴν θεῖαν
 ἐνέργειαν· καὶ εἰ ὡς ὁ λόγος οὐχ ὁ αὐτὸς, τούτων
 καὶ ἡ φύσις διάφορος.

Καὶ οὐδὲν τι παρ' ἡμῶν αὐδοτιοῦν εἰσηγήκαται.
 Ἄλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ θεολόγος, τὴν μὲν τῶν προτάσεων
 ἐκ τῶν λογίων λαβὼν, τὴν δ' ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς
 τῶν πραγμάτων, ὡς ἀναγκαίαν καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνω-
 μολογημένην, οὕτως ἀψευδῆ, ἐπήγαγε τὸ συμπέ-
 ρασμα, ψευδῆ τὸν σὸν ἀπελέγξας συλλογισμὸν κατὰ
 τὰς σὰς ὑπολήψεις τῶς φημι. Ἐπεὶ τοι γε ἄλλως
 κατὰ τὸν προσήκοντα λόγον οὐδὲ ἐκείνος ψευδὴς κρι-
 τῆς αὐτῆς πως εἰσηνεγμένους θεολογικῆς διανοίας
 καὶ γλώττης, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸν σὸν φημι λόγον.

Ἄλλὰ πῶς οἶόν τε, φησὶν ὁ φιλόσοφος, ἀληθεύειν
 ἐν ταυτῷ καὶ τοῦτο κάκεινο; Τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ
 τὴν ἀντίφασιν λέγειν ἐαυτῆ συμφωνεῖ. Ἄλλ' οὐχ
 ἡμέτερος ὁ λόγος; ἐξῆς, ὦ φιλόσοφε, σοῦ δὲ μᾶλλον
 τοῦ τὴν θεῖαν καὶ ὑψηλὴν θεολογίαν ἀνωθεν, οὐκ ἐκ
 τῶν θεῶν χρησμῶν, οὐδὲ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν τε
 καὶ πατρικῶν λόγων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς σαυτοῦ κοιλίας
 εἴτουν διανοίας ἐξηγουμένου, καὶ τοὺς κοινούς διδα-
 σκάλους ἑαυτοῖς τε καὶ ἀλλήλοις ἐπανιστάνας, καὶ
 τὴν ἐκείνων θεολογίαν νῦν μὲν παρεξηγουμένου τε
 καὶ συκφαντοῦντος, νῦν δὲ καὶ ὡς ἡμέτερον διασ-
 ροντος προφανῶς, καὶ μυρίας εἰσι καὶ ἀτόκοις ταῖς
 ὕβρεσι πλύνοντος. Λέγε τοιγαροῦν κἀνταῦθα καὶ φι-
 λосоφεί τὰ σὰ, τίνα τῶν θεολογικῶν τούτων φωνῶν
 ἐγγράφεις ὡς ἀληθῆ, καὶ τίνα διαγράφεις ὡς ψευδῆ·
 οὐ γὰρ δὴ καὶ ἀμφοτέρας. Φράζε, καὶ τοὺς σοῖς
 ἀνακίνας συλλογισμοὺς, καὶ τὴν μακρὰν ἐκείνην
 ματαιότητα, καὶ τὴν ἀδολεσχίαν, εἰ γε δυνηθεῖς τὴν
 ἀπόφασιν τε καὶ τὴν κατάφασιν ἀληθεύουσαν ἐπὶ τῆ
 αὐτοῦ καὶ ἐνδὲ; δεῖξαι, καὶ μηδένα τῶν τοῦ διδασκα-
 λου λογισμῶν ἐκβαλεῖν· ἱεροὶ γὰρ καὶ ὄμοιοι, καὶ

ώσαύτως παρά τοῦ θεολόγου, καὶ σοφοῦ καὶ φιλοσόφου, καὶ θεοφόρου βιβλόντες.

Ἐπί τῆς ἀπλῆς, φησί, καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια. Καὶ πάλιν, Ἐτερος, φησί, τῆς οὐσίας ἡ λόγος, καὶ ἕτερος τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἢ ἀξίας. Συλλογίζου δὴ καὶ λέγε, πῶς τὰ αὐτὰ καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον, καὶ οὐ τὸν αὐτόν;

Ἄλλ' ὁ μὲν φιλόσοφος τὸν ἐγκέφαλον νῦν, εἴπερ ποτὲ, καὶ πέρα τοῦ συνήθους καὶ καθ' ὑπερβολὴν διασεισθεὶς, καὶ λιγυγιάσας πρὸς τὴν ἀπορίαν τοῦ λόγου, οὕτε λέγειν οὕτε μὴ ἀκοῦειν τοπαράπαν ἔσχε τὰ ὄντα ἡμεῖς δὲ τοῦτον ἀφέντες, οὐδὲ γὰρ ἀκούσεται ποτε, καὶ νῦν μάλιστα, πρὸς τοὺς ἀκούειν δυναμένους τὸν λόγον κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τρέψομεν, καὶ τὸν θεολογικὸν ἀναπτύξαντες νοῦν, τὴν συμφωνίαν τῶν εἰρημίων, καθόσον οἶόν τε, καὶ αὐθις σὺν θεῷ δείξομεν. Καὶ δὴ πρῶτον περὶ τοῦ πρῶτου λέγομεν. Οἱ ὄροι, καθὰ καὶ τοῖς ἔξω δοκεῖ δῆπουθεν, τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς εἰσι δηλωτικοὶ πραγμάτων καὶ φύσεως, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τὸ ὄνομα. Χωρίζει καὶ γὰρ ὁ ὄρος τὸ πρᾶγμα τῆς τῶν ἄλλων κοινότητος, καὶ διὰ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν εἰς ἑαυτὸ οἰοῦν συνάγει καὶ περιγράφει ὡς ἔσαν λέγωμεν, Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα αὐθὺνπαρκετον, μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν, καὶ ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, καὶ τὰ παρακλήσια τούτοις, ἐπὶ τε οὐσιῶν καὶ συμβεβηκότων φημί. Ταῦτα γὰρ τῶν κτισμάτων τε καὶ τῆς ὕλης ἴδια. Θεὸν δὲ, ὅτι μὲν ἐστὶν ἐκδεδάχθημεν, τοῦτο γὰρ καὶ ἡ κτίσις ὁμοῦ πάσα καὶ σιγῶσα βεβᾶ· τὸ δὲ ἐστίν, οὕτε τις εἰπαῖν τῶν πάντων τετέλληκεν, οὕτε μὴ ἐπιχειρήσει ποτὲ, μὴ τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὰς φρένας διαφθαρεῖς· πῶς γὰρ ὁ μὴδὲ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ τὸν ὄρον ἀκριθῶς ἐπιστάμενος; Ἐπεὶ τοίνυν ἀκατάληπτον αὐτὸ καθ' αὐτὸ θεῖον, καὶ ἀόριστόν ἐστι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην κατὰ τὴς θείας Γραφᾶς, καὶ δὴ καὶ τοὺς αὐτῶν ἐξηγητὰς τε καὶ θεολόγους. Ἐκ δὲ τῶν περὶ αὐτὸ, φημί δὴ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων τε καὶ ἐνεργειῶν, εἰ καὶ ληπτὸν ἀπὸ μέρους, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὰ φημι ταῦτα, καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀόριστον. *Τὰ τε γὰρ κτίματα ὡφτοῦ ἄδυσσοτος πολλή* κατὰ τὸν Προφήτην, καὶ καθὰ φησι Παῦλος ἐπιστέλλων αὐθις Ῥωμαίους, *Ἄνεξερεῦνθητα τὰ κτίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξεχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.* Οἷς δὴ καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς αὐθις ἐπέμμενος, Εἰ τὰ κτίματα αὐτοῦ, φησὶν, ἄδυσσοτος πολλή, καθὼς φησὶν ὁ Προφήτης, καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀνεξεχνίαστοι, εὐκοῦν πάντως καὶ ἀνεξερεῦνθητοι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πῶς μᾶλλον αὐτὸς, οὐ αἱ κρίσεις καὶ αἱ ὁδοὶ τοιαῦται; Καὶ οὐ θαῦμα εἰ αὐτὸς ὁ Θεὸς τοιοῦτος, ὅπου γε τὰ αὐτοῦ τοιαῦτα.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· *Τὰ μὲν οὖν ὀνόματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοιαῦτα ὑπερφυῆ, οὐ μνησὺν ἔχοντά τινα εἰς δόξαν ὑπερβολὴν· αἱ δὲ ἐνέργειαι τίνες;* Ἀρρήτοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξερίθμητοι δὲ διὰ τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ θεηγόρος Νύσσης πρὸς Εὐνόμιον γράφων· *Εἰ δὲ τις ἀπειροτή, φησὶν, ἡμᾶς τῆς θείας οὐσίας ἐρμηνεῖται τινὰ καὶ ὑπογραφήν καὶ ἐξήγησιν, ἀμαθείς εἶναι τῆς τοιαύτης σοφίας οὐκ ἀρνησόμεθα*

τοσοῦτον ὁμολογοῦντες μόνον, ὅτι οὐκ ἐστὶ τὸ ἀόριστον κατὰ τὴν φύσιν ἐπινοῖα τιμὴ βημάτων διαληφθῆναι. Τὸ γὰρ μὴ ἔχειν ὄρον τὴν θείαν μεγαλοσύνην ἢ προφητεία διαβρήθην κηρύσσουσα, ὅτι τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς δόξης τῆς ἀγλασύνης αὐτοῦ οὐκ ἐστὶ πέρας, φησὶν. Εἰ δὲ τὰ περὶ αὐτὸν ἀπεράτωτα, πολὺ μᾶλλον κατ' οὐσίαν αὐτὸς ὁ τί ποτὲ ἐστὶν οὐδὲν ὄρον κατ' οὐδὲν μέρος διαλαμβάνεται. Ὁ δὲ σοφὸς τῆς κατ' εὐσέθειαν ἀληθείας ὁμολογητῆς Μάξιμος, Μίαν, φησὶ, τὴν θείαν ἐνέργειαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοὺς θεῖους Πατέρας· ἐπιστάμεθα, ἐξ ἧς πολλὰ θείαι, καὶ μίαν τὴν ἀνθρωπίνην, ἐξ ἧς αἱ πολλὰ καὶ καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπινα. Μίαν γὰρ τὴν θείαν αὐτοῦ ὡς Θεοῦ κατ' οὐσίαν ἐνέργειαν οἴδαμεν, ἣν καὶ ὁ Πατὴρ ἔχει κατὰ φύσιν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐξ ἧς, εἶπον, αἱ πολλὰ, καὶ ἀναρίθμητοι, καὶ θείαι κυρίως προέρχονται ἐνέργειαι, αἱ κατὰ πρόνοιαν, αἱ κατὰ κρίσιν, αἱ κατὰ συνοχήν, αἱ κατὰ γένεσιν τῶν ὄντων καὶ πρὸ ὄρον, αἱ θείαι· πᾶσαι καὶ ἀόριστοι. Τούτοις καὶ ὁ θεοφόρος συνφῶν Δαμασκηνὸς τοιαύτῃ φησὶ μελωδῶν, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Δεσπότην τοὺς ἰδίους λόγους ποιούμενος· *Θεὸς ὢν ἀληθινὸς, Ἀαζάρου ἔγνωσ τὴν κοίμησιν, καὶ ταύτην τοῖς μαθηταῖς τοῖς σοῖς προηγόρευσα;* πιστούμενος, *Δίσποτα, τῆς θεότητός σου τὴν ἀόριστον ἐνέργειαν.*

Καὶ μακρὸν ἂν εἴη τὸ τὰς φωνὰς τῶν ἱερῶν θεολόγων πάσας νῦν ἐξῆς καταλέγειν, ἐν αἷς οὐ τὸ τῆς ὑπερουσιότητος μόνον τῆς θείας ἀόριστον, ἀλλὰ καὶ τῶν φυσικῶς ὄντων περὶ αὐτὴν ὡσαύτως ἀνυμνεῖσθε τε καὶ θεολογοῦσιν. Ἄλλ' ὁ Γρηγορὸς ὄρον καὶ καταλήξει καὶ περιγραφήν οὐ τὴν θείαν ἐνέργειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν θείαν οὐσίαν ὄσον τὸ καθ' ἑαυτὸν ὑποβάλλει, πᾶσαν ὁμοῦ διαγράφων κακῶς τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἱερὰν θεολογίαν, καὶ μὴδὲ εἰδῶς ἀλέγει. Τῶν γὰρ μαινομένων ἐστὶ καὶ παραπαιόντων ἀντικρυς τό γε περὶ Θεοῦ τοιαῦτα σκοπεῖν.

Ἐπεὶ δὲ τὸ ἀλλότριον διὰ γε τῶν Γραφικῶν τε καὶ θεολογικῶν φωνῶν ἀπεσκευασάμεθα, φέρε τὸ ἡμέτερον ὑποδείξωμεν. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ ἡ θεία ἐνέργεια πῶς μὲν ἐστὶ τῆς θείας οὐσίας ταυτὸν, πῶς δὲ διάφορον κατὰ τοὺς προσηποδοθέντας λόγους, τῷ τε συνδικῷ φημι τόμῳ καὶ ἡμῖν, καὶ τῷ ἡνωμένῳ τὸ διακεκριμένον οὐ προσίσταται τῆς θεολογίας, μᾶλλον μὲν οὖν οὐδὲ θεολογεῖν ἐστὶν ἀπαιστώως τὸν μὴ καλῶς καὶ θεοπρεπῶς καὶ τοῦτο κάκεινο κατὰ τὸ οἰκείου; αὐτῶν λόγους περὶ Θεοῦ δοξάζοντα, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸ τοῦτο διὰ πολλῶν ἤδη δέδεικται, εἰκότως ὁ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος, Βασιλεὺς ὁ μέγας, φημί, νῦν μὲν τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχασθαι τῆς θείας οὐσίας τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν ταύτης φησὶ, τὸ θεοπρεπῶς ἡνωμένον τούτων θεολογῶν, καὶ δεικνύς τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ ἀπίστον καὶ συναδιδόν καὶ ἀχώριστον τῆς θείας ἐνεργείας πρὸς τὴν θείαν φύσιν λιμπρῶς, νῦν δ' αὐθις οὐ τὸν αὐτὸν φησὶ λόγον ἐκιδέχασθαι ταύτην ἐκείνην, τὸ διακεκριμένον ἐκείνης πρὸς ταύτην σοφῶς τε καὶ θεολογικῶς ἐμφαίνων, λόγον ἐνταῦθά τε κάκει λέγων, οὐ τὸν ὄρον, ὡς φησὶ τολμήσας ὁ Γρηγορὸς, ἀπαγε τῆς βλασφημίας! ἀλλ' ἀπλῶς τὰ κατ' ἀμφοτέρων, τῆς τε φύσεως δηλαδὴ

καὶ τῆς ἐνεργείας, λεγόμενα. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει, καὶ τοῦτο τὸ κοινῆ τῆ θεολογίᾳ δοκοῦν περὶ τοῦ Θεοῦ, τὸ λέγεσθαί φημι περὶ αὐτοῦ πολλὰ, καὶ πολλοὺς τινὰς καὶ διαφόρους εἶναι τοὺς περὶ αὐτοῦ λόγους· ὅρον δὲ οὐδαμῶς, ὅτι τε ἀόριστος ὁ Θεός· κατὰ γε τοὺς προαποδοθέντας λόγους, καὶ ὅτι ἀδύνατον ὄρους πολλοὺς εἶναι καθ' ἑνός τε καὶ τοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' εἶνα, καὶ τοῦτον ὠρισμένον τε καὶ περιγεγραμμένον, ὡς μήτε πλεονάζειν μήτ' ἐλλείπειν τῷ μέτρῳ τῶν συλλαβῶν. Ὅθεν καὶ τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων, κατὰ τὰς τῶν θεολόγων Πατέρων φωνάς, καὶ μὲν τί οὐκ ἔστιν ὁ Θεός δηλοῖ, ὡς τὸ ἀναρχόν, καὶ ἀτελευτήτον, καὶ ἀθάνατον, καὶ ἀπειρον, καὶ ἀπερίγραπτον, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις· τὸ δὲ εὖ τί οὐκ ἔστιν ὄρον νομίζειν τὴν τοῦ μὴ ὄντος ἀναίρεσιν, οὐχὶ τὴν τοῦ ὄντος θέσιν, μὴ καὶ μανίας εἴη λαμπρᾶς; Τὰ δὲ τῆς ἀξίας τε καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν σχέσεων ὀνόματα, ὡς τὸ Πατήρ, καὶ Υἱός, καὶ Κύριος, καὶ Θεός, καὶ βασιλεὺς, καὶ παντοκράτωρ, καὶ δημιουργός, πῶς ἂν εἶεν ὄρος; τοσαῦτά τε ὄντα τῷ πλήθει, καὶ δὴ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τι ἀποσημαίνοντα ἕκαστον, ἀλλ' οὐκ αὐτὸν τὸν Θεόν, ὅπου γε οὐδὲ αὐτῶν ἐκείνων τῶν περὶ Θεόν εἰσιν ἀκριδῶς ὄροι, καθ' ὧν δὴ καὶ λέγονται; Διὸ καὶ οἱ θεολόγοι Πατέρες; περὶ τῶν τοιούτων μέλλοντες λέγειν καὶ γράφειν, ὄρον μὲν οὐδοτιοῦν ἐμνήσθησαν πώποτε, μᾶλλον δὲ καὶ μνησθέντες ἰσχυρῶς ἀπηγόρευσαν ἐκείνων, οὐ τῆς θείας δηλαδὴ μόνον φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, καθὰ δὴ καὶ δέδεικται. Ἐπιλέγεσθαί δὲ τῷ Θεῷ ταῦτα· εἶπον, οὐκ ὡς πῶς τοὺς θεολογικούς ἐπιγράφαντες λόγους; Περὶ τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων, καὶ περὶ τῶν ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένων, καὶ αὐθις τὰ ἐπιλεγόμενα τῆ θεῆς φύσει, καὶ ἕκαστον τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων, καὶ ὅτι θεολογεῖν μέλλων μὴ τοὺς κατ' αὐτὸν ζητήσης λόγους, ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτόν· οὕτως καὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποις, φησὶ, μέγας θεολόγος, ὁ τοῦτων τοὺς λόγους κἂν ποσῶς ἐξεύρισκων· καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἐκεῖνο διδασκόντες ἡμεῖς διὰ τούτων, ὡς ἤδη πολλάκις εἶπον, τὸ μὴ ὄρον νομίζειν τὴν περὶ Θεοῦ λόγον, ἀλλ' ἀπλῶς ἐν τι τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων, ἢ καὶ δύο καὶ πλεῖστα κατὰ γε τοὺς προαποδοθέντας φημι λόγους. Καίτοι γε καὶ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ δὴ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων λέγοντες, ὅτι κτίσματα Θεοῦ, οὐ τὸν ὄρον τῆς οὐσίας ἐκάστου λέγομεν· καὶ περὶ τῆς αἰσθητῆς ὁμοῦ πάσης ταυτησί κτίσεως λέγοντες, ὅτι δι' ἀγαθότητα ὁσίαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι λόγῳ Θεοῦ παρελθοῦσα, διὰ τὸν ἀνθρώπων γέγονεν, οὐ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ὀριζόμεθα, ἀλλὰ λόγον τινὰ περὶ αὐτῆς καὶ τῆς αἰτίας αὐτῆς λέγομεν.

Εἰ γοῦν καὶ ἐπὶ τῶν κτισμάτων τῶν ὠρισμένων τούτων καὶ πεπρασμένων λόγους τοιοῦτους λέγοντες, οὐχ ὄρους αὐτοῦ φημεν, ἀλλ' ἀπλῶς τινα τὰ περὶ τούτων λεγόμενα, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀκηράτου καὶ ἀόριστου φύσεως, καὶ δὴ καὶ τῶν αὐτῆς φυσικῶν; Τὸ δὲ ὡν καὶ τὸ ἀγαθὸς ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα, ἃ καὶ δεχεῖ πῶς κατὰ τοὺς ἱερούς θεολόγους οἰκειότερα τῆς ὑπερουσιότητος ἐκείνης τυγχάνειν, καὶ ταῦτα, ὅτι μὲν ἔστι, καὶ ὅτι ἀγαθόν ἔστι σημαίνει· τί δὲ τὴν φύσιν

ἔστι τὸ ὄν ἐκεῖνο καὶ ἀγαθὸν οὐδαμῶς· διὰ καὶ οὐκ ἔν ἐστιν, οὐδὲ ἀγαθόν, ὡς ὑπὲρ ταῦτά γε ὄν. Τὸ δὲ εἶναι τὸδε τι, καὶ μὴ εἶναι, πῶς ἂν ποτε φύσις εἴη, καὶ Θεοῦ μάλιστα; Οὕτω μὲν οὖν ὁ περὶ τοῦ λόγου τοῦ διδασκάλου λόγος ἰκανῶς, οἶμαι, καὶ ἡμῖν δέδεικται, ὡς οὐχὶ τὸν ὄρον ἐνθυμείσθαι δεῖ, τὴν λόγον ἀκούοντες, ἀλλ' ἀπλῶς τὰ περὶ τῆς οὐσίας, ἢ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς λεγόμενα. Δεῖ δὲ καὶ πρὸς τὸ δεύτερον τῶν ζητημάτων ἐλθεῖν ἤδη, καὶ δεῖξαι, πῶς καὶ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεται τῆ οὐσίᾳ ἢ ἐνέργεια ἐπὶ ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως, καὶ αὐθις οὐ τὸν αὐτὸν, καίτοι γε καὶ τοῦτο προαποδείκνυται. Ἀλλὰ καὶ αὐθις σαφηνείας χάριν εἰρήσθω.

Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερος ἡμῖν ὁ περὶ τούτου λόγος καθέσται οἶόν τε, καὶ εὐληπτος γένηται, τῶν τοῦ μεγάλου Πατρὸς Βασιλείου καὶ αὐθις περὶ τούτου λόγων ἀκούσωμεν.

Φησὶ τοίνυν πρὸς τοὺς τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ παρεμούντας, καὶ μὴ δημιουργὸν αὐτὸ φάσκοντας εἶναι, ἀποτεινόμενος· Εἰ τοίνυν τὸ ὑπερκόσμιον σῶμα Χριστοῦ ἐκ Πνεύματος ἔστιν ἁγίου, οὐ δυνατόν δὲ γέννημα αὐτοῦ ὑπάρχειν, ὅτι τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἔστι, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστιν, οὐδ' αὖ πάλιν ἐξ αὐτοῦ ὡς ἐνέργεια αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται τῆ οὐσίᾳ λόγον ἢ ἐνέργεια, ὑπολείπεται ἕνα ἐξ αὐτοῦ εἶναι ὡς κτίσμα αὐτοῦ. Πρῶτον μὲν οὖν, ὡ φιλόσοφε, οὐκ ἐχρήνη ἀφιλοσόφως οὕτω καὶ ἀμαθῶς πολεμῆσαι τοῖς φανεροῖς, καὶ τὸ μὴ ὄν ἀντικρὺς ὄν λέγειν, ἢ τὸ ὄν καὶ φαινόμενον αὐθις ἐξ ἀντιστρέφου μὴ ὄν, πρὸς ὃ καὶ παιδίον ἠρυσθίασεν ἂν. Βασιλείου καὶ γὰρ τοῦ κεινοῦ διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆν τε ὑπόστασιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸ ἐνυπόστατον εἰσάγωντος τοῦ Χριστοῦ σῶμα τῷ λόγῳ, καὶ τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνην ἀναπτύσσοντος φωνῆν, τὴν Ὅτι τὸ γεννηθὲν ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ ἐκ Πνεύματος ἔστιν ἁγίου, καὶ λέγοντος, ὅτι οὕτε ὡς γέννημα αὐτοῦ ἔστιν ἐξ αὐτοῦ, τὸ γὰρ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ ὡς ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἔστιν ἐξ αὐτοῦ, ἐπὶ γὰρ ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται τῆ οὐσίᾳ λόγον ἢ ἐνέργεια, οὐ λέγεις ἀντισχυόντων, ὅτι ταυτὸν τι καὶ ἐν ἔστι κατὰ πάντα τῆ οὐσίᾳ ἢ ἐνέργεια. Καὶ τοῦτο καὶ ὁ μέγας ἐνταυθὰ φησὶ Βασιλεῖος· καίτοι γε Βασιλεῖος ὁ μέγας οὐκ ἀπλῶς, ἀλλὰ κατὰ διαίρεσιν ἀνωθεν τὸν λόγον προήνεγκες. Τὸ γὰρ ἐκ τίνος, φησὶν, ἢ δημιουργικῶς, ἢ γεννητικῶς, ἢ φυσικῶς ἔστιν ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἢ ἐνέργεια ἐκ τοῦ ἐνεργούντος. Τὸ οὖν ἐκ τίνος, ὡ φιλόσοφε, ἔτερον ἔστι τοῦ ἐξ οὗ ἔστι κατ' αὐτὸ τοῦτο, ἢ ταυτὸ κατὰ πάντα, καὶ οὐδαμῶς ἔτερον. Καὶ εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει κατὰ σὲ, μέγιστε ἐλαύνεται Σαβέλλιος τὰ ἐκ τοῦ Πατρὸς συναράχως ὄντα, τὸν Υἱόν φημι καὶ τὸ Πνεῦμα, οὐχ ἔτερον καθ' ὑπόστασιν ἀλλήλων, ἀλλὰ ταυτὸν τι καὶ ἐν κατὰ πάντα λέγων εἶναι. Καὶ οὐ μόνον τὸ γεννητικῶς ἐκ τίνος, ὃ φησὶν ὁ μέγας Βασιλεῖος, πάντη ἐν καὶ ἐκείνο ἔστι τῷ ἐξ οὗ γεγέννηται, ἀλλὰ καὶ τὸ δημιουργικῶς αὐθις ἐκ τίνος ὄν, ἐν ὡσαύτως καὶ ταυτὸ

τῷ παρ' οὐ δεδημιουργηται κατὰ σέ, καὶ ταυτὸν τι καὶ ἐν οὐ κατ' οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ὑπόστασιν ὁ τε γεννῶν καὶ τὸ γέννημα, καὶ ὁ δημιουργῶν καὶ τὸ δημιουργημά.

Καὶ τίνος ἕνεκα τὰς διαιρέσεις, εἰπέ μοι, τοῦ λόγου ταύτας βασιλείας ὁ μέγας οὕτω παρήγεν, εἰ οὕτως ἔχει τὰ πράγματα κατὰ σέ; Ἐδει καὶ γὰρ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκείνον περὶ τοῦ Κυριακοῦ σκοπούμενον σῶματος, ὅτι τὸ ἐκ τίνος εἴτε δημιουργικῶς ἔστιν, εἴτε γεννητῶς, εἴτε φυσικῶς, οὐκ ἔστιν ἕτερον οὐδαμῶς τοῦ ἐξ οὐ ἔστιν, ἀλλὰ ταυτὸν τι καὶ ἐν κατὰ πάντα. Καὶ οὕτω λέγων κατεσκεύασεν ἂν κατὰ σέ πάντως, ὅτι τὸ Κυριακὸν σῶμα ἐκ τοῦ Πνεύματος ὄν τοῦ ἁγίου κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, ἢ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἔστιν, ὡς εἶναι ταυτὸν τι καὶ ἐν κτίσμα καὶ Πνεῦμα ἅγιον, καὶ σῶμα Χριστοῦ, ἢ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου τὸ ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; ὄν κατὰ τοὺς θεοὺς χρησμούς, ἐπειδὴ σῶμα καὶ κτίσμα ἔστιν, ὑπὲρ οὐ καὶ ὁ πᾶς λόγος τῷ διδασκάλῳ. Τὸ δ' αὐτὸν καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας. Εἶπε γὰρ ἂν οὐχ ὅτι τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον τῆ οὐσίᾳ; δύο καὶ γὰρ τὰ τὸν αὐτὸν ἐπιδεχόμενα λόγον· ἀλλ' ὅτι ἐν ἑστὶ καὶ τὸ αὐτὸ, ποτὲ μὲν οὐσία, ποτὲ δὲ ἐνέργεια κατὰ Γρηγορίαν ἢ αὐτὴ λεγομένη. Ἀλλὰ ἄλλοι τοῦ γέλωτος. Ἦλωος δὲ ἡμῖν εἴη καὶ ὁ θεολόγος Πατὴρ οὐτοσίαν· οὐδὲ γὰρ ἡμέτερα ταῦτα, τῆς δὲ τοῦ Γρηγορῆ ψευδοσεφίας τε καὶ ψευδοδοξίας μάστιγα. Οἷς καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀνάγκης καὶ χεῖρα καὶ γλῶτταν δίδομεν, οὐχ ἵνα συνειπώμεν, ἀλλ' ἵνα ἐξελέγξωμεν. Ἐκεῖνος καὶ γὰρ ὁ μέγας, τὸ ἐκ τίνος, φησὶν, ἢ γεννητῶς, ὡς ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἢ δημιουργικῶς, ὡς τὰ κτίσματα ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἢ φυσικῶς, ὡς ἡ ἐνέργεια ἐκ τοῦ ἐνεργούντος. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ πανίγιον τοῦ Χριστοῦ σῶμα ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ὄν, οὕτε γεννητῶς, φησὶν, ἔστιν ἐξ αὐτοῦ, Πνεῦμα καὶ γὰρ ἂν ἦν, ἐπειδὴ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος; πνευμά ἔστι κατὰ θεοὺς χρησμούς, οὕτε φυσικῶς, ὡς ἡ ἐνέργεια ἐκ τοῦ ἐνεργούντος. Ἐπι γὰρ ἀπλῆς, φησὶ, καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίᾳ ἐπιδέχεται λόγον ἢ ἐνέργεια· μονουοχι τοῦτο λέγων ὁ διδάσκαλος, ὅτι ἐπειδὴ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, οἷα τῆ σῶμα ἀνθρώπωνον καὶ κτίσμα ἔστι, καὶ σύνθετον ἐκ τεσσάρων στοιχείων, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ὡς ἐνέργεια αὐτοῦ φυσικῆ· καὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα καὶ ἀσώματον καὶ ἀπλοῦν· ἐπι δὲ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια· οἷον ὡς ἡ οὐσία ἀπλῆ καὶ ἀσύνθετος, οὕτω καὶ ἡ ταύτης φυσικῆ ἐνέργεια ἀπλῆ καὶ ἀσύνθετος· ὡς ἡ οὐσία ἄκτιστος, οὕτω καὶ ἡ ταύτης ἐνέργεια ἄκτιστος· ὡς ἀπερίγραφος καὶ ἀόριστος ἢ οὐσία, οὕτω καὶ ἡ ταύτης ἐνέργεια πόρρω πάσης περιγραφῆς τε καὶ ὀρισμοῦ· ὡς ἀόρατος ἀνθρώποις ἢ οὐσία, οὕτω καὶ ἡ ταύτης ἐνέργεια. Ἐπει οὖν οὐ τοιούτων τὸ Κυριακὸν σῶμα, οὐδὲ ὡς ἐνέργεια φυσικῆ ἔστιν ἐκ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ δημιουργικῶς, φησὶν, ἔστιν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐμαθὲς πῶς τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον τῆ οὐσίᾳ ἢ ἐνέργεια ἐπι ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως, καὶ τίς ἔστιν

ὁ λόγος οὗτος, καὶ ὅτι δύο εἰσὶν ἢ τε οὐσία, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς φυσικῆ ἐνέργεια, οὐ πράγματι κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀναστάσιον, ἀλλὰ τῷ λόγῳ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ δὴ καὶ τὸν Νύσσης ὁσὶν Γρηγόριον, καὶ οὐχ ἐν πάντῃ; Μάθε πρὸς τούτοις ἐκ τῶν τοῦ διδασκάλου λόγων κάκεινο, ὅτι καὶ φυσικῆ καὶ ἄκτιστος ἔστιν ἢ ἐνέργεια. Ἡ φυσικῶς γὰρ, φησὶ, τὸ ἐκ τίνος, ὡς ἡ ἐνέργεια ἐκ τοῦ ἐνεργούντος. Ἡ δὲ ἄκτιστος ἐνέργεια, κατὰ τὸν σοφὸν Μάξιμον, ἄκτιστον χαρακτηρίζει οὐσίαν· ἢ δὲ κτιστὴ κτιστὴν δηλώσει φύσιν· δεῖ καὶ γὰρ, φησὶ σὺν γε τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ δηλονότι καὶ οὕτως, κατὰλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικά· οὕτε φύχει τὸ πῦρ, οὕτε θερμαίνει ὁ κρυστάλλος. Ὅπερ ταυτὸν ἂν εἴη τῷ πολλακίς ἤδη ῥηθέντι πρὸς τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκεῖνον, τῷ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον τῆ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν. Ἐδειξε δὲ καὶ ἄλλως ὁ μέγας τὸ ταύτης ἄκτιστον διὰ τῆς τοῦ λόγου διαιρέσεως, τὰ μὲν κτίσματα δημιουργικῶς εἰπὼν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, οἷς δὴ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα συνήψε, τὴν δὲ ἐνέργειαν οὐ δημιουργικῶς, ἀλλὰ φυσικῶς, διὸ καὶ τὸν αὐτὸν αὐτὴν ἐπιδέχεται τῆ οὐσίᾳ λόγον.

Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ φυσικοῦ καὶ ἄκτιστου ταύτης πλατύτερον ἐν τοῖς ἐξῆς εἰρήσεται· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἤδη ῥηθείσι καὶ κτιστὴν εἶπεν αὐτὴν ὁ Γρηγορῆς· πῶς γὰρ; ὁ τὴν φύσιν αὐτὴν εἶναι τῶς λίγων, οὐχ ἕτερον· ἐρεῖ δὲ εὐθύς μετὰ τοῦτο καὶ κτίσμα ταύτην, καὶ δὴ καὶ μὴ ὄν. Τοιαύτη καὶ γὰρ ἡ ἐκεῖνον θεολογία, τὴ καὶ Θεοῦ οὐσίαν φημι καὶ κτίσμα, καὶ μὴ ὄν τὸ αὐτὴ διδάσκειν, πρὸς τὴν ὁμωνομίαν, ὡς εὐτός φησι. Νῦν δ' ἐπει τὴ πῶς τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον ἢ οὐσία τῆ θεῖα ἐνέργεια καὶ ἡμῖν ὁ λόγος ἐκ τῶν Πατέρων ὑπέδειξε, φέρε. ἔη καὶ πῶς οὐ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον, κατὰ τοὺς αὐτοὺς ὑποδείξωμεν διδασκάλους, ἐπαναλαβόντες τὸν αὐτὸν λόγον καὶ αὐτίς. Ἡ θεῖα φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπικουμένοις, φησὶν, ὀνόμασι, καθὼς ἔστι, μένει ἀσημαντος, ἵως ὁ ἡμέτερος λόγος. Εὐεργέτην γὰρ καὶ κριτὴν, ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες, ἐνεργειῶν διαφορὰς ἐιδιόχρημεν. Τοῦ δὲ ἐνεργούντος τὴν φύσιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνώνας δυνάμεθα. Ὅταν γὰρ ἀποδιδῶ τῆς λόγον ἐκάστου τοῦτων τῶν ὀνομάτων, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, περὶ ἣν τὰ ὀνόματα, οὐ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρων ἀποδώσει λόγον. Ὅν δὲ ὁ λόγος ἕτερος, τοῦτων καὶ ἡ φύσις διάφορος. Οὐκοῦν ἄλλο μὲν ἢ οὐσία, ἢς οὕτω λόγος μηχανητῆς ἐξευρέθη, ἕτερον δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἢ σημάσια, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἢ ἀξία· ὀνομαζομένων.

Ὁ δὲ σύμπνοος τὴν θεολογίαν καὶ ἀδελφὸς τοῦτου, Γρηγόριος ὁ Νύσσης, φημι, Ἡ κυριότης, φησὶν, οὐχ οὐσίᾳς ὄνομα, ἀλλ' ἐξουσία· ἔστι· καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία τὴν βασιλείαν ἐνδείκνυται. Ἄλλος δὲ τῆς βασιλείας, καὶ ἕτερος ὁ τῆς φύσεως λόγος. Ταῦτα δὲ οὐδὲ ἑρμηνείας οὐδ' ἐπεξεργασίας ἡστινοσούνβειται σχεδόν. Ἄλλον μὲν γὰρ τὸν τῆς φύσεως εἶναι λόγον ὁ θεολόγος φασὶ φανερώς, ἕτερον δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ἐνεργειῶν τε καὶ ὀνομάτων. Μᾶλλον δὲ τῆς μὲν φύσεως, φησὶν, αὐτῆς οὐδὲ οὕτω λόγος

μηρυτής ἐξευρέθη· τῶν δὲ περὶ αὐτὴν ἐνεργειῶν καὶ ἄ
 ῥθ καὶ τῆς ὁσίας, φησὶν, εἰσὶ τὰ ὀνόματα, ἃ καὶ λό-
 γον αὐτῶν ἐκάλεσεν ἐκεῖνο μονονοχί· τὸ τοῦ σοφοῦ θεο-
 λόγου καὶ μάρτυρος Διονυσίου καὶ οὗτοι περὶ τῶν
 αὐτῶν λέγοντες, ὃ δὴ καὶ φθάσας ἡμᾶς ἐδίδαξεν,
 εἰ τὴν ὑπερούσιον κρυφιώτητα, λέγων, Θεὸν, ἢ
 ζωὴν, ἢ οὐσίαν, ἢ φῶς, ἢ λόγον ὀνομάσαιμεν, οὐδὲν
 ἕτερον νοοῦμεν ἢ τὰς ἐξ αὐτῆς εἰς ἡμᾶς προαγομέ-
 νας δυνάμεις, ἐκθεωτικάς, ἢ οὐσιοποιούς, ἢ ζωογό-
 νους, ἢ σοφοδῶρους· αὐτῇ δὲ κατὰ τὴν πασῶν τῶν
 νοερῶν ἐνεργειῶν ἀπόλυσιν ἐπιβάλλομεν, οὐδὲ
 μίαν ὀρώντας θέωσιν, ἢ ζωὴν, ἢ οὐσίαν, ἢ τις ἀκρι-
 βῶς ἐμπερήσῃ ἐστὶ τῇ πάντων ἐξηρημένῃ κατὰ πᾶ-
 σαν ὑπεροχὴν αἰτία. Κάκεινα μὲν ἀρκούντως εἰρή-
 σθω· ἐπὶ δὲ τὸν φιλόσοφον αὐθις καὶ τοὺς ἐκεῖνου
 λόγους ἐλθωμεν. Ὅταν πρὸς τὴν ἐνεργοῦσαν θεότη-
 τα τὴν ἀναφορὰν ἔχη, φησὶ, τοῦνομα τῆς ἐνεργείας,
 καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδείχεται λόγον τῇ οὐσίᾳ, καὶ αὐ-
 ἐνέργεια πρὸς τῶν ἁγίων καλεῖται· ἄλλως δ' οὐκ
 ἂν δῆπου. Δυσὶν γὰρ θάτερον ἔποιτ' ἂν ἐξῆς, ἢ κτί-
 σμα εἶναι, ἢ μὴ ὄν, κατὰ μοι καὶ ἀνωτέρω που τρι-
 χῆ τὴν τῆς ἐνεργείας φωνὴν διηρησθαι συμπίπτω-
 κεν, ἐμῶνυμον οὐσαν. Ἐῖτα μετὰ τὴν πολλὴν κατὰ
 τῶν ἁγίων καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου γλωσσαλίαν ἐκεί-
 νην, Ἠμεῖς γάρ, φησὶν, ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ θείας,
 ὡς ἔφημεν, φύσεως, μὴ δύο νοεῖν ἔχοντες ἄκτιστα,
 τῶν ἁγίων διαρρήθην ἀπαγορευόντων παντάπασιν,
 αὐτὸν εἶναι θέλῃσιν τὸν τοῦ Θεοῦ λέγομεν λόγον, καὶ
 ταυτὸν οὐσίαν καὶ θέλῃσιν ἀκριβῶς.

Πᾶσαν ἐν τούτοις ὁ Γρηγορᾶς τὴν αὐτοῦ αἵρεσιν,
 μᾶλλον δὲ τὰς αἰρέσεις ἄθρολας ἐξήγησε. Καὶ εἰ μὴ δὲ
 ἄλλο τι τῶν κατὰ τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως, καὶ
 ῥθ καὶ τῶν ταύτης θεολόγων τε καὶ διδασκάλων βί-
 θέντων αὐτῷ καὶ γραφέντων ἦν, ἤρκεσεν ἂν ταῦτα
 διαγράψαι τοῦνομα τῆς βίβλου τῶν πρωτοτόκων τῶν
 ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καὶ τοῦ καταλόγου
 τῆς Ἐκκλησίας αὐτὸν ἐκθαλεῖν, καὶ μακρὰν που
 θεῖναι τῶν αὐτῆς ἱερῶν περιδόλων. Ὅρα καὶ γὰρ
 τὸν τῆς δυσσεβείας πονηρὸν τόκον. Ὅταν μὴ πρὸς
 τὴν ἐνεργοῦσαν, φησὶ, θεότητα τὸ τῆς ἐνεργείας
 ὄνομα τὴν ἀναφορὰν ἔχη, μὴ δ' ἀντὶ τῆς οὐσίας ἐκ-
 λαμβάνηται τοῖς ἁγίοις, δυσὶν θάτερον ἔποιτ' ἂν ἐξῆς,
 ἢ κτίσμα εἶναι, ἢ μὴ ὄν. Ἄρα τετόλμηκέ τις τῶν
 ἀρχαίων τε καὶ προσφάτων αἰρετικῶν τοιαῦτά ποτε;
 Βαρλαάμ μὲν γὰρ καὶ Ἀκινδυνος οἱ τοῦ φιλοσόφου
 τούτου πατέρες καὶ ὀδηγοὶ καὶ καθηγηταὶ τὴν δυσ-
 σέβειαν, τοὺς μὲν περὶ Εὐνόμιον τὴν Γαλάτην, καὶ
 ῥθ καὶ Μονοφυσίτας τε καὶ Μονοθελίτας, ἐὼ γὰρ
 νῦν λέγειν καὶ τοὺς πρὸ τούτων Ἄρειον τε καὶ Σα-
 θέλλιον καὶ τὸν Πνευματομάχον Μακεδόνιον, ἐν ἄλλοις
 τε πολλοῖς ὑπερήλασαν, καὶ ῥθ καὶ τῷ εἰς κτίσιν
 τομῆσαι καταγαγεῖν τὰ τοῦ Θεοῦ φυσικὰ, καὶ κτίσμα
 φανερώς εἰπεῖν τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὴν
 φημι τὴν αὐτοῦ θεότητα. Οὗτος δὲ ὡς ἂν ἐπιδαφιεύ-
 σθαι τῇ κακοδοξίᾳ, καὶ μὴ δόξῃ τὰ πάντα ἐκείνοις
 ἔκπεσθαι, καὶ μάτην ἐπισύρεσθαι τὸ τῆς φιλοσοφίας ἢ
 ψευδοσοφίας ὄνομα, οὐ κτιστὴν μόνον εἰρήκει τὴν
 ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῖς μὴ οὐσίαν αὐτὴν
 συνένεξε. Δυσὶν καὶ γὰρ, φησὶ, θάτερον ἔποιτ'

ἂν ἐξῆς, ἢ κτίσμα εἶναι τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, ἢ
 μὴ ὄν.

Καὶ πόθεν, εἰπέ μοι, φιλόσοφε, τὴν θεολογίαν ταύ-
 την ἀκήκοας; Τίτων εὐαγγελιστῶν; Ποίων ἀποστό-
 λων καὶ προφητῶν; Τίτων θεολόγων καὶ διδασκάλων
 ἐκμαθῶν ἔχεις ταῦτα, ὅτι ἢ τοῦ Θεοῦ φυσικὴ ἐνέρ-
 γεια· περὶ γὰρ ταύτης ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἡμῶν θεοφό-
 ροις διδασκάλοις ὁ πᾶς λόγος· εἰ μὴ αὐτὴ ἢ τοῦ Θεοῦ
 φύσις εἴη, ἢ κτίσμα ἐστίν, ἢ μὴ ὄν; Περὶ μὲν γὰρ
 ἐνεργείας Θεοῦ καὶ κτισματος ἄλλα τε κλειστά τῶν
 θεολόγων διδασκάλων τὰ μὲν ἤκουσας ἤδη ρηθέντα,
 τὰ δὲ καὶ μετ' ὀλίγον ἀκοῦσεις ὡσαύτως· καὶ πρὸς
 τοῖς ἄλλοις κάκεινδ' ἔφημι, τὸ ὅτι δεῖ τὰ φυσικὰ περι-
 ἄλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι, καὶ ὅτι εἰ κτιστὴ ἢ ἐνέρ-
 γεια, καὶ κτιστὴν ὀηλώσει φύσιν, εἰ δὲ ἄκτιστος,
 ἄκτιστον χαρακτηρίσει οὐσίαν. Ὅτι δὲ καὶ μὴ ὄν
 ἐφῆς εἶναι τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, τοῦτο σχεδὸν οὐδὲ
 βλασφημίαν, οὐδὲ αἰρεσίαν ἐστὶ κυρίως εἰπεῖν· ἔνοιαν
 δὲ μᾶλλον καὶ μέθην, καὶ φρενῶν ἔκστασιν, καὶ
 παραφροσύνην τοῦ λέγοντος, καὶ δεσποταῖα. Τὴν
 μὲν γὰρ ἐνέργειαν οὐ θεολόγοι μόνον, καὶ θεοφόροι,
 καὶ σοφῶν καὶ φιλοσόφων χοροί, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἀκλιῶς
 ὁ νοῦ γεγευμένος καὶ λόγου, δύναμιν καὶ κίνησιν
 φασὶ φυσικὴν, ἢς ἐστέρηται μόνον τὸ μὴ ὄν. Καὶ
 θαυμά γε ἂν εἴη, μᾶλλον δὲ καὶ γέλωτος ἀφορμὴ
 κατὰ τῶν ἐκεῖνα λεγόντων, εἰ ἢ τὸ μὴ ὄν διὰ τῆς
 ἑαυτῆς ἀναχωρήσεως; οἶοναί καὶ στερήσεως ἀποδει-
 κνῦσα μηδαμῶς ὄν, καὶ αὐθις τὸ ὄν συνιστάσα καὶ ὄν
 ἀποδεικνύσα δι' ἑαυτῆς, φυσικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια,
 αὐτὴ γε ἂν εἴη μὴ ὄν κατὰ σέ· ὡσπερ ἂν εἰ τις ἔλαγε
 τὴν τὰ σώματα ζωοῦσαν ψυχὴν ἐρήμιον εἶναι ζωῆς,
 καὶ τὴν κίνησιν καὶ τὴν δύναμιν ἀκίνητόν τε καὶ
 ἀδύνατον αὐθις, ἢ καὶ τὸν τῆς ἡμέρας ποιητικὸν τοῦ-
 τον ἤλιον φωτὸς ἀμοιρον περυκέναι.

Καίτοι γε καὶ Γρηγόριος ὁ Νύστης, μᾶλλον δὲ τῆς
 οἰκουμένης διδασκαλός καὶ φωστὴρ, πρὸς τοῖς ἄλλοις
 κάκεινο θαυμασιῶς καὶ ὑψηλῶς ἄγαν φησὶν, ὅτι τοῦ
 Θεοῦ ἐν σαρκὶ πεφανερῶσθαι ἡμῖν ὁ τὰς ἀποδείξεις
 ἐπιζητῶν πρὸς τὰς ἐνεργείας βλέπω. Καὶ γὰρ τοῦ
 ὄλως εἶναι Θεὸν οὐκ ἂν τις ἀπόδειξιν ἕτραν ἔχοι
 πλην τῆς δι' αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν μαρτυρίας.

Τί οὖν, ὡσπερ Γρηγορᾶ, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀποδει-
 χθῆ ἡμῖν ἢ ἐν σαρκὶ παρουσία, καὶ ὑπὲρ φύσιν
 φανέρωσις τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Ἄλλ' ἀ τὸ
 εἶναι Θεὸν ὄλω; οὐκ ἄλλην ἔχομέν τινα ἀπόδειξιν ἢ
 τὸ μὴ ὄν; Ταῦτα καὶ γὰρ αὐτὸς κατασκευάζεις, μὴ
 ὄν εἶναι λέγων τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, καθά φησιν
 ὁ θεολόγος οὗτος διδάσκαλος.

Ἄλλ' ὁ κοινὸς τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἤλιος καὶ
 διδάσκαλος οὐχ οὕτω τὰ τοιαῦτα φησὶν, ἀλλὰ πῶς;
 ἢ Ἐκ μεγέθους, φησὶ, καὶ καλλονῆς τῶν κτισμάτων
 ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς καθορᾶται· καὶ τὰ ἀόρατα
 αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοοῦμενα
 καθορᾶται, ἢ τε ἀλδιος αὐτοῦ δῦναμις καὶ θεότης. ἢ
 Ἄπερ οἱ θεολόγοι Πατέρες ἀναπτύσσοντας τοῖς ἐκυ-
 τῶν λόγοις, καθά καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς φθάσασιν ἤδη δε-
 δεικται, τὴν δημιουργὸν αὐτοῦ δύναμιν καὶ τὴν πρῶ-
 νοιαν καὶ τὴν θεοποιὸν ἐνέργειαν εἶπον. Σὺ δὲ μὴ ὄν
 ταῦτα λέγων, δηλὸς εἰ θεοποιῶν οὐδὲ κατὰ τὸς Ἐλ-

ληνας γούν τὸ μὴ ὄν Θεόν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοῖς μὴ ἄ
 οῦσι θεοῖς λατρεύοντες ἦσαν κακῶς, καθὰ φησιν ὁ
 Ἀπόστολος· σὺ δὲ θεοποιῶν, ὡς φησ, οὐ τὸ μὴ ὄν
 Θεόν, ἀλλὰ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν, πῶς οὐχὶ κάκει-
 νους ὑπερβαίνεις τῇ ἀθείᾳ; Ὅθεν οὐδὲ δίκαιος ἂν
 εἶης ἐπὶ δυσχεραίνειν πρὸς τὰ τῆς συνόδου τε καὶ
 τοῦ τόμου, λεγόντων εἰς τὸ ἀνυπαρκτόν σε πισταύειν,
 μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν λέγοντα τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ.
 Τὸ γὰρ μηδαμῆ μηδαμῶς κατ' ἐνέργειαν ὄν οὐδὲν
 ἄλλο ἢ μηδαμῆ μηδαμῶς κατὰ φύσιν ἐστίν, ἐπειδὴ
 καὶ ἀπὸ τῆς ἐκάστου, φησιν, ἐνεργείας ἢ ἐκάστου
 φύσεως χαρακτηρίζεται, καὶ κατάλληλα δεῖ ταῖς φύ-
 σεσιν εἶναι τὰ φυσικά. Ἄλλως τε οὐδὲ ἐνεργείαν
 τινα ἄλλην εἶναι φασιν οἱ αὐτοὶ θεολόγοι μέσον κρι-
 στικῆς καὶ ἀκτιστοῦ, ὡς περ οὐδὲ φύσιν. Σὺ δὲ θαυρα-
 σίως καινὴν ἐξευρεῖς ἐνεργείαν ἐξεναντίας δὴ πουθεν
 τοῖς κακῶς ἐκεῖνα θεολογήσασιν, τὸ μὴ ὄν. Καὶ οὐδὲ
 μέχρι τῶν ἐξημέρων ἤδη τὴν καινὴν ἐαυτοῦ θεολο-
 γίαν ἢ θεομαχίαν ὁ Γρηγορᾶς Ἰσθησιν, ἀλλὰ καὶ αὐ-
 τὴν τὴν φυσικὴν θέλησιν τῆς τρισυποστάτου θεότητος
 ὅσον τὸ καθ' ἑαυτὸν ἀναιρεῖ. Φησὶ καὶ γὰρ, Αὐτόν
 εἶναι θέλησιν λέγομεν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ ταυ-
 τὸν οὐσίαν εἶναι καὶ θέλησιν ἀκριβῶς. Καὶ ἡ τῆς
 θεολογίας ἢ κωνοφωνίας ὑπόθεσις ὡς λίαν ὑψηλὴ τε
 καὶ ἀσφαλῆς. Ἴνα γὰρ, φησὶν, μὴ δύο τὰ ἀκτιστα νοεῖν
 ἔχωμεν, τῶν ἀγίων διαβρῆθην ἀπαγορευόντων παντά-
 πασι.

Καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων, φιλόσοφε, δύο ἢ πολλὰ τὰ
 ἀκτιστα; Εἰ γὰρ τοὺς λέγοντας τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ
 ἀκτιστα, τοῦτους φησὶ δύο καὶ πολλὰ ἀκτιστα λέγειν,
 ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς, οὐδὲ ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἱερός τόμος, ἀλλ'
 ὁ χορὸς μᾶλλον τῶν θεολόγων Πατέρων καὶ διδασκάλων
 ἐστί. Κατάλληλα δεῖ ταῖς φύσεσιν εἶναι, λεγόντων, τὰ
 φυσικὰ, καὶ δεῖ οὐδὲν τῶν ἐν τῷ Θεῷ τι κτιστὸν, ὡς
 οὐδὲ τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τι ἀκτιστόν. Τί δὲ καὶ ὁ
 σταβρῆς τῆς Ἐκκλησίας στύλος Ἀθανάσιος, λέγων,
 ὡς καὶ αὐτὸς παρ' ἡμῶν εἰρημένον χθὲς ἤκουσα·
 δεῖ οὐχ ἕνεκεν κτιστῶν πραγμάτων Ἰφθασεν ὁ Χριστός·
 τὸ Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ ἐμὰ ἐστίν, ἀλλ' ὅσα
 ἀνῆκε τῇ θεότητι τοῦ Πατρὸς, ἴδια ἑαυτοῦ ὁ Κύριος
 Ἰφθασεν εἶναι; Τί δὲ ὁ τῆς εὐσεβείας ὁμολογητῆς Μά-
 ξιμος ὁ σφόδρ, Ἔστι πρᾶγμα, λέγων, ὑπὲρ αἰῶνας ἢ
 τοῦ Χριστοῦ βασιλεία; Οὐ γὰρ δὴ θέμις, φησὶ, λέ-
 γειν ὑπὸ αἰῶνων ἢ χρόνων τὴν τοῦ Θεοῦ φθάνεσθαι
 βασιλείαν. Σὺ δὲ δύο καὶ πολλὰ φάσκων ἀκτιστα λέγειν
 τοὺς μετὰ τῆς θείας οὐσίας καὶ τὰ φυσικὰ καὶ
 ἴδια ταύτης θεοπροπῶς ἀκτιστα λέγοντας, ταυτὸν τι
 λέγεις, ὡς περ ἂν εἰ καὶ πολλοὺς τις ἔλεγε Θεοῦ
 τὴν Ἐκκλησίαν προσβαίνειν, διὰ τὸ Θεὸν τέλειον
 ἐκάστην τῶν τριῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων καὶ εἶναι
 καὶ λέγεσθαι παρ' αὐτῆς, ἢ καὶ Παρακλήτους πολλοῦς;
 λέγειν ὡσαύτως, τὰς ἐπτά τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας
 ἐπτά Πνεύματα λέγουσαν, ἢ καὶ τρεῖς ἡμᾶς; εἶναι
 λέγειν ἡλίους, ἐπειδὴ πρὸς τῷ δίσκῳ κατὰ τὴν
 ἀκτῖνα καὶ τὸ φῶς ἦλτον ἡμῖν εἰθίσται λέγειν. Ἄλλ'
 ὡς περ οὐτε διὰ τὰς τοῦ Πνεύματος φυσικὰς δυ-
 νάμεις πολλὰ τὰ Πνεύματα, ἀλλ' εἰς Θεὸς ἡμῖν
 ὁ Παράκλητος, σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ ὁμοτιμώμενος,

ὡς δὲ καὶ ὁ αἰσθητὸς ἥλιος εἶς, οὕτω καὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δυνάμεων λεγομένων, ὃ δὴ κἄν τοῖς φθάσειν ἡμῖν εἰρηται, οὕτω καὶ τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ θεοπροπῶς λεγομένων ἀκτιστων οὐ πολλὰ τὰ ἀκτιστα, οὐδὲ πολλοὶ θεοὶ κατὰ τὰς εἰς ἱεραρχείας τε καὶ συκοφαντίας· ἀλλ' ἔν τῷ ἀκτιστῷ, καὶ εἰς ὃ τρισυπόστατος καὶ ἐνεργῶς; καὶ θελητικῶς καὶ παντοδύναμος Θεός. Μᾶλλον δ' εἰ μὲν ἐκεῖνα λέγεις ἀκτιστα κατὰ τὴν ἱερὰν θεολογίαν, ἔν τῷ ἀκτιστῷ λέγεις, καὶ ἕνα τὸν τρισυπόστατον Θεόν. Εἶς γὰρ καὶ μόνος καὶ ἀδιαίρετος; καὶ ἀσύγχυτος ὁ τρισυπόστατος Θεός ἀκριβῶς, ἢ θεῖα, φημί, φύσις σὺν γε τοῖς ἑαυτῆς φυσικοῖς καὶ ἰδιοῖς, ὡς περ καὶ ὁ ἥλιος εἶς ἅμα τοῖς φυσικῶς αὐτῷ συνοῦσι; τῇ ἀκτῖνι, λέγω, καὶ τῷ φωτὶ. Εἰ δὲ τὰ φυσικῶς προσόντα τῷ Θεῷ φαίης κτιστὰ, οὐχ ἔν τῷ ἀκτιστῷ λέγεις, καθάπερ ὑπέλαβες, ἀλλ' οὐδέν. Τῶν γὰρ φυσικῶν πεφυκότων κτιστῶν οὐδεμιᾶ μηχανῆ ποτ' ἔν ἢ αὐτῶν φύσις ἀκτιστος γένοιτο, ὡς περ οὐδ' ἀκτιστων ὄντων ἐκείνων, τὴν φύσιν οἷόν τε τυγαίνειν κτιστὴν, ὡς οὐδὲ τῆς ἀκτίνας ἀχλύδους τινὸς καὶ ζοφερῆς φαινομένης, ὃ ἥλιος κατὰ φύσιν ἂν εἴη λαμπρός; ἢ λαμπρῶς τοῦμαλιν καὶ κατὰ φύσιν πρὸ τούσης ἐκείνης, ἀλαμπῆ τινα καὶ σκοτεινὸν πεφυκέναι τὸν φυσικῶς ἐκείνην ἀναδύζοντα ἥλιον. Τί δὲ; οὐχὶ καὶ ὁρᾶ ἀναρχα καὶ συναΐδια τῶν ἀγίων ἀεζόμεν τρανῶς ἐπ' ἐκκλησίας θεολογούντων τὸν κατ' οὐσίαν ἕνα Θεόν, τὸν Πατέρα φημί καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; πολλὰ γοῦν καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἀκτιστα καὶ πολλοὶ θεοὶ;

Ἄλλὰ καὶ ὑποστازیην ὁ Γρηγορᾶς, οὐ φυσικὴν ἐλέγχεται φανερώς λέγων τὴν θέλαν θέλησιν, τὸν Υἱὸν εἶναι λέγων μόνην θέλησιν τοῦ Πατρὸς, ὡς περ οἱ Μονοθεῖται πάλαι κακῶς λέγοντες ἦσαν. Ἐκεῖνων καὶ γὰρ τὰς δύο θέλησεις ἀπαγορευόντων ἐπὶ Χριστοῦ, καὶ λεγόντων ἄλλα τε πλείστα, καὶ δεῖ τοῖς θελήμασιν οἱ θέλοντες συνεισάγονται, καὶ κίνδυνος; ἐκ τούτου καὶ δύο τοῦ Χριστοῦ λέγειν τὰς θελούσας ὑποστάσεις, ὡς περ ἄρα καὶ δύο θελήματα, οἱ θεολόγοι Πατέρες εὐθύ; ἀντεπήγαγον· Εἰ τῆς θελήσεσιν οἱ θέλοντες συνεισάγονται, καὶ τοῖς θέλου κατατὴν δ καίαν ἀντιστροφῆν αἱ θελήσεις συνεισπυθῆσονται. Καὶ οὕτω κατὰ τὸν ὑμετέρον, φησὶ, λόγον ἑτεροβελῆς ἢ ἅγια Τριάς ἐσται, τοῖς τριῶν θέλουσιν, ὡς φατέ, τριῶν καὶ τῶν θελημάτων συνεισπυθόντων. Ὅ δὴ καὶ ὁ Γρηγορᾶς νῦν οὕτως κατεσκευάσας θέλησιν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι λέγων, οὐκ ἐνυπόστατον θέλησιν, ὡς περ δὴ καὶ σοφίαν καὶ λόγον καὶ δύναμιν καὶ τὰ τοιαῦτα, κατὰ τὴν ἱερὰν θεολογίαν, ἀλλ' ἐπ' ἀναίρεσιν τῆς μιᾶς φυσικῆς τῶν τριῶν θελήσεως, ὑπὲρ ἧς ἡμῖν καὶ ὁ λόγος.

Καὶ ἀνυπόστατον δὲ κατὰ τοῦτο τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγει Γρηγορᾶς, ὡς περ οὐδ' εἰς νοῦν ἐπήλαθε τότε τοῖς Μονοθελήταις ἐκεῖνοις. Οὐδεμιᾶ γὰρ ἐνέργεια ἐνυπόστατος, τούτέστιν ἀβυπόστατος, φασὶν οἱ θεολόγοι Πατέρες· ἐνέργεια δὲ Θεοῦ καὶ ἡ θέλησις αὐτοῦ κατὰ τοὺς αὐτούς. Ὅ δ' αὐτὸς Γρηγορᾶς; καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἀκριβῶς εἶναι τοῦ Θεοῦ λέγει τὴν αὐτοῦ φυσικὴν θέλησιν,

Και εἰ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Γρηγοῦρ, ὡς ἔφη, ἔστιν ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις, ἔστι δὲ καὶ ἡ οὐσία αὐτῆ τοῦ Θεοῦ, ἡ αὐτοῦ θέλησις, καὶ τοῦτο κατὰ σέ, ὁ Υἱὸς ἐστὶ λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐκ ἔστι τρισυπόστατος, ὡς φησὶ, ἡ θεία οὐσία, ἀλλὰ μία ἐστὶν ὑπόστασις, ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεῖσα· καὶ οὐκ ὑπόστασις θεία μίαν μόνην ὑπόστασιν ἐγέννησεν, ἀλλὰ τὴν κοινήν τῶν τριῶν οὐσίαν, ὡς φησὶ· καὶ ἔστιν οὐκ ἡ οὐσία ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ὡς ἀνωθεν ἐδιδάχθημεν, ἀλλ' ἡ οὐσία τῆς τρισυποστάτου θεότητος ἐκ τῆς ὑποστάσεως γεννηθεῖσα τοῦ Πατρὸς κατὰ σέ. Θέλησιν καὶ γὰρ εἰπὼν τοῦ Θεοῦ τὸν αὐτοῦ Λόγον μόνην, εἴτ' ἐπήγαγε, ταυτὸν εἶναι θείαν οὐσίαν καὶ θείαν θέλησιν ἀκριβῶς, μηδὲ τοῦ θείου Μαξίμου λέγοντος ἀκούσας, ὅτι αἱ ἐνεργεῖαι οὐκ εἰσὶν οὐσίαι, οὐδὲ καθ' ἑαυτάς, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ τυγχάνουσιν. Εἰ οὖν οὐσία ἐστὶν ἡ ἐνεργεῖα κατὰ Γρηγοῦρ, ἡ δὲ ἐνεργεῖα κατὰ τὸν προβῆθέντα θεολόγον καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ, ἡ οὐσία λοιπὸν κατ' ἐκείνην καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ, καὶ ἀπέπλευσε μετὰ Θεοῦ, φεῦ! ὁ φιλόσοφος καὶ τὸν ὄρον αὐτὸν τῆς ἀπλῶς οὐσίας, τὰ προοίμια τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ, πρᾶγμα αὐθύπαρκτον εἶναι τὴν οὐσίαν ὀριζομένης, μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς ὑπόστασιν, καὶ τοῦτο μετὰ πολλοῦ τοῦ γέλωτος καὶ τῆς τῶν λεγόντων αἰσχύνης. Οὐ γὰρ περὶ τὴν οὐσίαν αὐτὴ ἡ καὶ ἐνεργεῖα κατ' αὐτοὺς θεωρεῖται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν, οὐκ ἔχω λέγειν εἴτε ἐτέραν, εἴτε καὶ ἑαυτὴν. Ἄλλως τε καὶ τῆς θείας θελήσεως οὐ φυσικῆς δυνάμεως οὐσης, οὐδὲ ἐν τῇ οὐσίᾳ θεωρουμένης, οὐδὲ διαφερούσης τῆς οὐσίας κατ' αὐτὸ τοῦτο, καθά φασι οἱ θεολόγοι διδάσκαλοι, ἀλλὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ μᾶλλον ὑποστάσεως οὐσης κατὰ Γρηγοῦρ τῆς τοῦ Θεοῦ θελήσεως, καὶ οὐκ ἄλλης ἢ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς θείας θελήσεως ταυτὸν τι καὶ ἐν ἀκριβῶς οὐσης κατὰ τὸν αὐτὸν, πρὸς γε τοὺς συναγομένους ἄλλοις ἀτόποις, οὐδ' οὕτω τὴν διαφορὰν ἐκφυγεῖν ὁ φιλόσοφος δύναται.

Ἐπειδὴ γὰρ οὐσία καὶ ὑπόστασις οὐ ταυτὸν κατὰ γε τὸν τῆς ἰεουσεβείας ἀληθῆ λόγον, ὅπερ καὶ Γρηγοῦρ ἴσως οὐκ ἂν ἀρνηθεῖν, εἴπερ ἡ οὐσία καὶ ἡ θέλησις ταυτὸν τι κατὰ πάντα καὶ ἀδιάφορον ἐστὶ κατ' αὐτὸν, ἰσοῦ καὶ κατ' αὐτὸν ἡ θέλησις αὐτὴ ἡ οὐσία οὐσα, οὐ πάντη ταυτὸν, ἀλλὰ διάφορον ἐστὶν, οὐ Πατὴρ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων ὁμοῦ. Ἐστὶ δὲ κατὰ τὸν αὐτοῦ λόγον, εἰ ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Υἱὸς, ἀλλ' οὐ φυσικὴ δύναμις κοινὴ τῶν τριῶν, ὡς φασι ἡ θεολογία, οὐδ' οὕτως ἂν εἴη ταυτὸν καὶ ἀδιάφορον οὐσία καὶ θέλησις κατὰ Γρηγοῦρ, ἐπειδὴ γε οὐσία καὶ ὑπόστασις οὐ ταυτὸν, ὡς καὶ αὐτὸς ἂν εἴποι, ἀλλ' οὐδὲ Υἱὸς καὶ Πατὴρ καὶ Πνεῦμα ἂν εἴη ταυτὸν ἀπλῶς, μὴ καὶ λάθωμεν τὰ τοῦ Λίθου, καὶ αὐτοὶ παθόντες.

Τούτων δ' οὕτως ἔχόντων, πρὸς τοὺς ἄλλοις ἀτόποις, καθά δὴ καὶ προῦφην, οὐδὲ τὴν διαφορὰν τῆς οὐσίας καὶ τῆς θελήσεως ἐκφυγεῖν ὁ φιλόσοφος ἐδυνήθη, καὶ μάτην ὤπται κάκεινα προστραπέμενος ἑαυτοῦ. Οὐδὲ γὰρ ἵνα τὴν διαφορὰν τῆς θελήσεως καὶ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τὸ ἐν κατὰ πάντα καὶ ἀδιά-

φορὸν μᾶλλον κατασκευάσῃ, ἐπὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον καὶ τὴν οὐσίαν κατέφυγεν. Ἄλλὰ μεθυόντων τε καὶ ἐξεστηκότων, οὐκ ἠσφρανούντων, οὐδὲ φιλοσοφούντων τὴν ἀληθινήν φιλοσοφίαν τὰ τοιαῦτα, φιλόσοφοι. Διὸ καὶ Γρηγόριος, ὁ λαμπρὸς τῆς θεολογίας ἀστέρ, θελήσεως Υἱὸν τὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Λόγον κακῶς Ἀρειανῶν οιομένων τε καὶ λεγόντων, Ἄλλο, φησὶ, γεννῶν καὶ γέννησις, θέλων καὶ θέλησις, λέγων καὶ λόγος, εἰ μὴ μεθύομεν, τὰ μὲν ὁ κινούμενος, τὰ δ' ὄσον ἡ κίνησις. Ἀκούεις ὅτι καὶ κίνησις ἐπὶ Θεοῦ ὑεοπρεπῆς, καὶ ὁ κινούμενος ἄλλο παρὰ ταύτην τὴν κίνησιν; Διὰ τοῦτο καὶ Κύριλλος ὁ θεῖος, Φύσις καὶ ἐνεργεῖα οὐ ταυτὸν, ἔφη, καθάπερ ἤκουσας· καὶ Χρυσόστομος ὁ μέγας, Ἡ σοφία, φησὶν, ἐκ τῆς οὐσίας, οὐκ ἡ οὐσία ἐκ τῆς σοφίας. Καὶ πάλιν, Ὅταν ὁ λόγος, φησὶ, περὶ ἐνεργείας ἢ, καὶ ἐνεργείας τῆς αἰσώδους οὐσίας. Οἷς δὴ καὶ ὁ θεοφόρος Δαμασκηνὸς ἐκόμενος τὴν μὲν θείαν γέννησιν ἔργον εἶπε τῆς θείας φύσεως, προαγωγῆς ἐξ ἑαυτῆς τὸ ὁμογενὲς τε καὶ ὁμοούσιον· τὴν δὲ κτεῖν ἐλησεως ἔργον οὐσα, καθάπερ ἤκουσας, μὴ συνάθεον εἶναι τῷ Θεῷ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, Ἰστέον, φησὶν, ὡς ἄλλο ἐστὶν ἐνεργεῖα, καὶ ἄλλο ἐνεργητικόν, καὶ ἄλλο ἐνεργημα, καὶ ἄλλο ἐνεργῶν. Ἐνεργεῖα μὲν οὖν ἐστὶν ἡ δραστηκὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις, ἐνεργητικὸν δὲ ἡ φύσις, ἐξ ἧς ἡ ἐνεργεῖα πρόεισι· ἐνεργημα δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα, ἐνεργῶν δὲ ὁ καχορμένως τῇ ἐνεργείᾳ, ἦτοι ἡ ὑπόστασις. Λέγεται δὲ, φησὶ, καὶ ἡ ἐνεργεῖα ἐνεργημα, καὶ τὸ ἐνεργημα ἐνεργεῖα.

Καὶ οἱ μὲν τῆς Ἐκκλησίας οὔτοι διδάσκαλοι, καὶ θεολόγοι καὶ κήρυκες τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀληθείας, Φύσις καὶ ἐνεργεῖα, φασι, οὐ ταυτὸν· καὶ ἄλλο ἐνεργεῖα, καὶ ἄλλο ἐνεργητικόν, καὶ οὐκ ἐνεργημα καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις ἐστὶν ἡ ἐνεργεῖα· καὶ οὐκ ἐκ τῆς φύσεως ἡ ἐνεργεῖα πρόεισι· ὁ δὲ Γρηγοῦρς ἤκρινε τάναντια τούτοις ἐπίτηδες, ὅτι ταυτὸν, καὶ οὐκ ἄλλο, καὶ ἄλλο φύσις τε καὶ ἐνεργεῖα, καὶ ὅτι θέλησις; θεῖα οὐκ ἄλλο ἢ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ ταυτὸν οὐσία καὶ θέλησις ἀκριβῶς. Εἰ δὲ μὴ πρὸς τὴν οὐσίαν, φησὶν, ἡ θέλησις ἀναφέροιο, ὡς εἶναι ταυτὸν οὐσίαν δηλοῦν· ὅτι καὶ θέλησιν, δυοῖν θάτερον ἔπειτ' ἂν ἐξῆς, ἢ κτίσμα εἶναι, ἢ μὴ ὄν. Καίτοι γε οἱ προβῆθέντες θεολόγοι ἐκ τῆς φύσεως εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνεργεῖαν καὶ τὴν θέλησιν, καὶ δραστηκὴν καὶ οὐσιώδη κίνησιν ταύτην εἶπον ἐκείνης, καθάπερ ἠκούσαμεν. Καὶ πῶς ἂν εἴη τὸ ἐκ τῆς ἀνάρχου καὶ θείας προῖον φύσεως, καὶ κίνησις ὄν αὐτῆς οὐσιώδης, καὶ δραστηκὴ, ἢ κτίσμα ἢ μὴ ὄν, εἰ μὴ καὶ ἡ θεία καὶ αἰθερῆς φύσις, ἢ ἡ οὐσιώδης καὶ δραστηκὴ κίνησις, καὶ ἐξῆς καὶ κτίσμα εἴη καὶ μὴ ὄν;

Ἅτι δὲ οὐτε οὐσία καὶ θέλησις, ἢ ἐνεργεῖα πάντη ταυτὸν καὶ ἀδιάφορον, ἀλλ' οὐδὲ κτίσμα, ἢ μὴ ὄν εἴη ἂν ἡ αὐτὴ κατὰ τὸν φιλόσοφον, διὰ πολλῶν μὲν ἔδη καὶ ἀναντιβῆρήτων ἡμῖν δέδεικται λόγων· δεῖ δὲ καὶ πρὸς τὴν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἔκτασιν ὡς εἰς ἔφεσιν ἀναδραμεῖν ἡδὴ τινὰ, ἐπειδὴ καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν τε καὶ θελημάτων ἅπας ὁ λόγος ἐκείνη, καὶ ὁ τῆς καθ'

ἡμᾶς συνόδου τόμος ἐξ ἐκείνης ὀρμάται μᾶλλον, ἅ καίπεθεν ὡσανεὶ τὸνδύσειμον εἰληφώς, οὕτω καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω τῆς θεολογίας μετὰ γε τῆς ἀληθείας χωρεῖ. Μᾶλλον δ' ἔπει καὶ Γρηγορᾶς ἐκείνης δοκεῖ πως μεμνησθαι διὰ τὴν ἀνάγκην ἰσως τὴν ἐκ τοῦ τόμου, τὰ ἐκείνου δὴ καὶ σκοπήσωμεν πρότερα, καὶ μά- λιστα τὴν περὶ ἐνεργείας αὐτοῦ διαίρεσιν ὡς ὁμω- νύμου φωνῆς· μᾶλλον δὲ ἅ κατὰ τῆς θείας ἐνε- ργείας ὡσανεὶ τύραννός τις μετ' ἐξουσίας ὀρίζεται καὶ νομοθετεῖ, τὰ τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις περὶ τούτων θεοσπερῶς εἰρημένα παρ' οὐδὲν θέμινος, πρὸ τῆς συνόδου δηλαδὴ θεωρήσωμεν. Τὴν γὰρ τῶν εἰσαγομέ- των παρ' ἐκείνου καὶ κατ' ἐκείνου λόγων τε καὶ ῥητῶν τῶν ἱερῶν θεολόγων πλατυτέραν ἐξέτασιν τε καὶ λύσιν, ἰδίᾳ μετὰ τοὺς ἀντιρρητικὸς τουτουεὶ λόγους ποιήσα- σθαι πολλάκις ὑπέστημεν, ἐπειδὴ καὶ πυκτίων οὐκ ἄλλων ἡμῖν καὶ ἀντιγράφων δεῖ πρὸς τὴν ἐκείνων ἰουσίαν ἔρευαν, διὰ γε τὴν συνήθη κλοπὴν, φημί, καὶ τὰς παρεκτροπὰς καὶ διαστρεφάδας τοῦ φιλοσόφου.

Φησὶ τοιγαροῦν αὐτὸς καὶ αὐθις, περὶ ἐνεργείας μυσταγωγῶν τὸν ἑαυτοῦ ἀκροατὴν Ἀγαθάγγελον· λέγεται μὲν γὰρ ἐνέργεια ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ· λέγεται δ' οὖν ἐνέργεια καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οὐκ ἀμφίβολον γάρ, φησὶν ὁ πολὺς Ἀθανάσιος, ὅτι αὐτὸς ἴστιν ἡ τοῦ Πατρὸς ζῶσα βουλή, καὶ ἐνούσιος ἐνέργεια, καὶ Λόγος ἀληθινός.

Καὶ πάλιν, Ἐὼς ὄντος τοῦ Υἱοῦ, φησὶ, τοῦ ζῶντος Λόγου, μίαν εἶναι δεῖ τελείαν καὶ πλήρη τὴν ἁγια- στικὴν καὶ φωτιστικὴν ζωὴν, οὕσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δωρεάν, ἧτις ἐκ Πατρὸς λέγεται ἐκπορεύεσθαι. Κύριλλος δ' ὁμοίως καὶ αὐτὸς, εἰ ὁ Υἱὸς ἴστι, φησὶν, ἡ ζῶσα καὶ οὐσιώδης ἐνέργεια καὶ δύναμις καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἐνέργεια καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐνέργεια λέγεται καὶ ἡ ἐκάστῳ τῶν ὄντων ἐνούσα φυσικὴ δύναμις, ὡς τὸ θερμαίνειν τῷ πυρὶ, καὶ ψύχειν τῇ χιρῖνι. λέγεται καὶ τὸ τῆς ἐνε- ργητικῆς· δυνάμεως ἀποτέλεσμα ἐνέργεια, καὶ ἔρ- γον, καὶ ἐνέργημα, ὡς ἔργα καὶ ἐνέργειαί Θεοῦ γῆ καὶ οὐρανός, καὶ τὰ ἐν τούτοις. Φησὶ γάρ καὶ ὁ θεὸς ἐκ Δαμασκῶ Ἰωάννης, ὡς ἡ ἐνέργεια καὶ ἐνέργημα λέγεται, καὶ τὸνναντίον ἐνέργεια τὸ ἐνέρ- γημα, ὡς καὶ τὸ κτίσμα κτίσις· καθ' ὃ σημαίνόμε- νον καὶ τὸν εἶκον ἐνέργειάν φαμεν τοῦ οἰκοδόμου, καὶ τοῦ ναυπηγοῦ τὴν ἄλκαδα. Ἐνέργεια λέγεται καὶ τὸ μεταξύ χρονικὸν διάστημα τῆς κινήσεως τοῦ τε οἰκοδόμου πρὸς τὸ οἰκοδομούμενον, καὶ τοῦ ναυ- πηγοῦ πρὸς τὸ πλοῖον· ὃ καὶ συμβεβηκός ἐν καθ' αὐτό, καὶ σχετικὴ τις μεσότης τῶν ἄκρων ἀμφοῖν, τοῦ τε ἐνεργούντος καὶ τοῦ ἐνεργουμένου, συγκατα- λήγει τῇ τῶν ἄκρων λήξει, καὶ οὐκέτι ἴστιν οὐδὲν· περὶ ἧς καὶ ὁ θεολόγος ἔφη θεὸς Γρηγόριος, ὡς ἐνεργηθῆσεται, καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ ὁμοῦ τῷ ἐν- εργηθῆναι παύσεται, καθάπερ καὶ ἡ μεταξύ τοῦ ὀρω- μένου καὶ τοῦ ὀρώντος ὄρασις, καὶ ἡ μέσον τοῦ γευσμένου καὶ τοῦ γευστοῦ γεῦσις.

Ἐἴτα μεταξύ καὶ ἑτερ' ἄλλα σημαίνόμενα τῆς ἐν- εργείας προσθεῖς ὁ φιλόσοφος, ὡς εἶπαι μέχρι τῶν ἄνω, τὰ μὲν ἐκ τῆς τῶν ἁγίων αὐτῶ θεολογίας εἰ- λημένα, τὰ δὲ καὶ παραθέγματα μᾶλλον αὐτοῦ ἡ

φθέγματα καὶ νοήματα, καθὼ δὴ καὶ τῶν προρρή- θέντων αὐτῶ τὰ κλειστά, ἃ δὴ καὶ ὡς κενὸν ὄχλον ῥημάτων καὶ οὐδὲν ὄντα πρὸς τὸ προκειμενὸν ὁ λό- γος ἡμῖν παρήκεν, εἰτ' ἐπάγει κάκεινα· Τοσοῦτων τῶν τῆς ἐνεργείας ὄντων σημαιομένων περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλοσοφῶν ὁ θεὸς ἐκ Δαμασκῶ Ἰωάννης, Ἡ τῶν θαυμάτων, φησὶ, δύνα- μις τῆς θεότητος αὐτοῦ ὀπῆρχεν ἐνέργεια. Ἡ δὲ χειρουργία, καὶ τὸ θελησάι, καὶ τὸ εἰπεῖν, θέλω, καθαρῶσθητι, τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ ὀπῆρχεν ἐνέργεια. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἡ τῶν ἄρκτων κλάσις, καὶ τὸ ἀκοῦσαι τὴν λεπτὴν τῆς δὲ θείας ἐνεργείας ὁ τῶν ἄρκτων πλαθυσμός καὶ ἡ τοῦ λεπτοῦ κάθαρσις.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Γρηγορᾶς· ἡμᾶς δ' ἀναγκαῖον ἐκείνον ἐρέσθαι, καὶ τίνας χάριν, ὃ φιλόσοφε, τοῦ ἐκ Δαμασκῶ τουτουεὶ διδασκάλου, καὶ δὴ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ πρὸ αὐτοῦ θεολόγων, οὐς καὶ αὐτὸς μετὰ τούτων αὐτῶν προφέρεις ἐξῆς, περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐνεργείας, ὡς καὶ αὐτὸς ἔφη, φιλοσοφούν- των, μὴ καὶ αὐτὸς κατ' ἐκείνους περὶ αὐτῆς ταύτης διαλέγη καὶ γράψαι, περὶ γὰρ αὐτῆς τῇ τε συνόδῳ καὶ τῷ σεπτῷ τόμῳ καὶ ἡμῖν ἅπας ὁ λόγος, οὐ περὶ ἄλλης, ἀλλὰ τῶν προκειμένων ἐπίτηδες ὡσπερ ἀφ- ἔμνος, πολλοὺς περιβάλλη κύκλους, καὶ ὁμωνύμους περιεργάζῃ φωνάς, καὶ τὴν περιττὴν ἐκείνην ἀδολε- σχίαν, καὶ τὰς κενὰς καὶ ἀχρήστους διαίρεσεις καὶ ἐξηγήσεις ἐπεισάγεις τῷ λόγῳ; εἰ δὲ καὶ περὶ πά- σης ἐνεργείας, ὡς ἔφη, θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἐβουλήθης εἰπεῖν, καὶ διδάξαι τὸν σὸν ἑταῖρον, διατί μὴ τὸν προρρήθέντα διδάσκαλον, τὸν θεῖον Ἰωάννην φημί, μᾶλλον καὶ τοὺς ἐκείνου περὶ ἐνεργείας λόγους καὶ τὰς διαίρεσεις καὶ τὴν θεολογίαν εἰς τὴν λογικὸν ἀγῶνα τούτου εἰσῆγαγας; Ἐδόκει γὰρ ἂν οὕτω πά- σης ἐκτὸς ὑποψίας εἶναι, καὶ τὰ εἰκότα καὶ κατὰ λό- γον ποιεῖν. Νῦν δὲ πᾶν σοὶ τούναντίον ἐκ γε τῶν λό- γων ἐκείνων ἐξέβη. Καὶ εἰ μὲν μὴ τοῦτ' αὐτὸ πρό- θεσις ἦν ἐκείνῳ τῷ θεολόγῳ, τὸ περὶ θείας ἐνεργείας φιλοσοφῆσαι φημί, καὶ διαστειλαὶ ὁμωνυμίας, καὶ θεῖαν καὶ ἀνθρωπιαν, καὶ κτιστὴν καὶ ἀκτιστον ἐνέργειαν ἀπ' ἀλλήλων διελεῖν, καὶ τί μὲν ἐνέργεια, εἰ δ' ἀποτέλεσμα, καὶ τί ἐνεργητικόν, καὶ τί ἐνερ- γῶν εἰπεῖν, εἶχεν ἂν τινα καὶ παραιτήσεως λόγον ἰσως ἐκεῖνα τὰ σά· νῦν δὲ πρὸς ἐκεῖνα βλέπων ὁ δι- δάσκαλος· πάση τῇ προθυμίᾳ, καὶ τούτω προῤῥου τῶν ἄλλων ποιούμενος· ἐν ἐκείνοις, τὸ μὴ μόνον δι' αὐτὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ θεολογικῶν τε καὶ πατρικῶν λόγων, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ ταῦτα διδάξει, καὶ τοῖς ἀντιέλογουσι τούτοις ἀντικατα- στηναὶ καὶ διελέγξαι, οὐδὲ παραιτησῆσθαι σε γούν συγχωρεῖ. Ὅρα καὶ γάρ· περὶ μὲν τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τὸν ἑαυτοῦ λόγον ὁ διδάσκαλος ἐπιγράφει, ὃ δὴ καὶ οὕτως οὐκ ἂν διαγράφαι, οὐδ' ἀντεῖσις ποτὲ, πολλὰ δὲ περὶ θείας καὶ ἀνθρωπιείας εἰπόν ἐνεργείας δι' ὅλου τοῦ λόγου, αὐταὶ καὶ γὰρ αἱ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ διτταὶ δη- λωνότι ἐνέργειαί, ὡσπερ δὴ καὶ αἱ φύσεις, οὐδαμοῦ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἡ τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ Πνεῦμα

ἐνεργειαν ὡς εἶπεν. Ἡ παρελθὼν αὐτὸς ταῦτα **A**
 δεῖξον, καὶ ἡμεῖς σιγήσομεν. Ἄλλ' οὐκ ἂν ποτε
 σχολίης. Σὺ δὲ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνεργείας ἐρ-
 ξάμενος λέγειν, περὶ γὰρ ταύτης ἡμῖν τε καὶ σοὶ
 πᾶς ὁ προκειμένος λόγος, καθὰ δὴ καὶ προσηφν,
 ἐκείνης φημί τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, ἣν μετὰ Πα-
 τρός τε καὶ Πνεύματος ὡς Υἱὸς μονογενῆς ἔχει καὶ
 θεὸς ὁμοούσιος, ἐκ πρώτης βασιλίδος εὐθύς, λέγεται
 μὲν ἐνεργεῖα, ἔφης, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ· λέ-
 γεται δ' οὖν ἐνεργεῖα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ
 τούτοις ἐξῆς τοὺς θεολόγους Ἀθανάσιόν τε καὶ Κύ-
 ριλλον εἰς μαρτυρίαν ἔθεν ἐπιεισάγεις τῶν σῶν λό-
 γων· καὶ ἦν ἐνεργεῖαν ἐν τοῖς φθάσασιν ἔλαγες τὸν
 Λόγον εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ ταυτὸν οὐσίαν καὶ θέλησιν
 ἀκριβῶς, νῦν αὖθις μεταβαλὼν ἐνεργεῖαν τοῦ Θεοῦ
 λέγειν ἐκείνης εἶναι τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον, ἀπορίαις ἀπορίας συνάπτων καὶ συγχύσει·
 συγχύσει, τῶν προλαβοῦσῶν πολλῶ σκοτεινοτέρως
 καὶ ἀδιανοήτους.

Εἰπέ γάρ· ἦδει καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης ἐνεργεῖαν
 εἶπεν οὐ τοῖς πρὸ αὐτοῦ θεολόγοις Πατράσι ρηθέντα
 τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα, ἦ οὐκ ἦδει; Καὶ
 εἰ μὲν τὴ δευτέρον φῆς, βλασφημεῖ; ἀντίκρυς κατὰ
 τοῦ τῆς Ἐκκλησίας; κοινού διδασκάλου, μὴ εἰδέναι
 λόγων αὐτῶν ἐκεῖνα, περὶ ὧν δὴ καὶ διδάσκων προῦ-
 θετο· εἰ δὲ ἦδει, καθάπερ ἦδει, καὶ οὐδεὶς ποτ' ἀνε-
 ρεῖ νοῦν ἔχων, τίνος χάριν μὴ καὶ αὐτὸς αὐτὰ δὴ
 ταῦτα κατὰ σὲ προῦσθησάτο, καίτοι γε τὰ προκειμένα
 ταῦτα πεποιημένως καὶ αὐτὸς ὑπόθεσιν τοῦ οἰκειοῦ
 λόγου, καὶ τὰ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ σκο-
 πούμενος, ὡς αὐτὸς οὐκὲς φησιν. Ἡ γὰρ ἡμῖν, ἦ
 τοῖς εἰποῦσιν ἐκεῖνοις φθεσῶν ἐπίτηδες πάντως
 ἐκεῖνα σείσηκεν. Εἰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ διάβολος ἀί-
 δεσθεὶς κατὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας; εἰπεῖν διδασκάλου,
 καὶ ἅμα τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς προθέσεως ἐκείνου
 πόρρω γε ἔντα, τὸ γὰρ προκειμένον αὐτῶ, καὶ ὁ τοῦ

βιβλίου παντὸς λόγος-τὴν εὐαγγελικὴν τε καὶ ἀποστο-
 λικὴν θεολογίαν τε καὶ τὴν πίστιν ἐκ τε παλαιῆς
 καὶ νέας Γραφῆς, καὶ δὴ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ Πατέ-
 ρων καὶ θεολόγων τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν διδάξει,
 καὶ μηδὲν μὲν ἐπιεισαγαγεῖν παρ' αὐτοῦ τοῖς ἱεροῖς
 δόγμασι, πάντα δ' ἐκεῖνοις ἐπιτρέψαντα, συναγαγεῖν
 μόνον αὐτὸν καὶ συντεμεῖν καθέσον οἶόν τε τὰ διὰ
 μακρῶν καὶ σποράδην ἐκεῖνοις ρηθέντα, καὶ οὕτω
 καθ' εἰρμὸν τινα καὶ τάξιν ἑτοιμα τοῖς φιλομαθεῖσι
 προθεῖναι, ταῦτα καὶ γὰρ αὐτὸς τοῦ συγγράμματος
 ἀρχόμενος εἶπεν· εὐδὴλον ὡς οὐτ' ἄγνωσῶν, οὐδ' ἡμῖν
 οὔτε τοῖς πρὸ αὐτοῦ θεολόγοις τε καὶ διδασκάλοις
 φθεσῶν, αὐ μὴν ἄλλ' οὐδ' αὐτὸς ἐαυτῶ καὶ τῶ ἰδίῳ
 σκοπῶ καὶ τοῖς λόγοις ἐναντιούμενος, ἐκεῖνα παρή-
 κεν, ἄλλ' ὡς; μηδὲν προηγουμένως πρὸς τὴν προκει-
 μένον αὐτῶ σκοπὴν καὶ τὸν λόγον ἔντα, καθὰ δὴ καὶ
 προῦν ὁ λόγος δεῖξει σαφέστερον. Τὴν γὰρ ἔκτεν
 τῶν οἰκουμενικῶν ἁγίων συνόδων τοῦ οἰκειοῦ προ-
 στησάμενος λόγου, καὶ ὡς εἰς σκοπὸν ἀπλανῆ τινα
 βλέπων ἐκείνην, καὶ δὴ καὶ τοὺς μικρῶ πρὸ ἐκείνης;
 τε καὶ μετ' ἐκείνην τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν φθεγξα-
 μένους ὡσαύτως ὁμολογητάς, καὶ θεολόγους Πατέρας,
 οὕτω τοὺς περὶ θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν ἐκδέχεται
 τοῦ Χριστοῦ λόγους, μηδὲν ἄλλεῖπων, μηδὲν προστι-
 θεῖς, μηδὲ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ λόγου μηδικοποιεῖται
 ἔξω βάλλων.

Πλὴν ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἰδίῳ σου καὶ μολίς,
 καὶ μετὰ τὸ πάντα τὰ παρὰ σουτοῦ τῶ περὶ ἐνερ-
 γείας ἐπιεισενεγκεῖν λόγῳ καθάπερ ἑδούλου, καὶ τῶ
 μακαρίου τούτου μνησθῆναι πως ἰδοῦσας, φέρε σκε-
 ψώμεθα καὶ ἡμεῖς μικρὸν ἐκναλαβόντες αὐθις τὸν
 λόγον, εἶνα μὲν σὺ περὶ αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ λό-
 γων, τίνα δ' αὐθις περὶ αὐτῆς ἐκτουτοῦ καὶ τῶν προ-
 κειμένων γε τούτων φησὶ, καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ προη-
 ρηθέντα σοὶ περὶ θείας ἐνεργείας καὶ τὴν σύνθεσιν
 ἐλευσόμεθα τὴν οἰκουμενικὴν.

ΕΤΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΑΙ ΔΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΛΟΓΟΣ ΟΓΑΘΟΣ

Περὶ θείας ἐνεργείας, ὅτι ἀκτιστος, καὶ ἔτι οὐ σύνθετον διὰ ταυτην τὸ θεῖον,

ἀλλ' ἀπλοῦν κατὰ φύσιν.

Ὁ τοῖσιν ἐκ Δαμασκοῦ θεῖος Ἰωάννης, περὶ τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλοσοφῶν, ὡς φησὶ Γρηγο-
 ρῆς, Ἡ τῶν θαυμάτων, φησὶ, δύναμις; τῆς θεότητος αὐ-
 τοῦ ὑπῆρχεν ἐνεργεῖα, ἣ δὲ χειρουργία, καὶ τὸ θελῆσαι,
 καὶ τὸ εἰπεῖν, θεῶ, καθαρῖσθητι, τῆς ἀνθρωπότη-
 τος αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐνεργεῖα· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς μὲν
 ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἡ τῶν ἄρτων κλάσις, καὶ τὸ
 ἀκοῦσαι τὸν λεκρόν· τῆς δὲ θείας ἐνεργείας ὁ τῶν
 ἔρτων πληθυσμὸς καὶ ἡ τοῦ λεκροῦ κθάρασις. Ὁ δὲ
 θεῖος φησὶ Κυρίλλος κατὰ τὸν αὐτὸν Γρηγορόν καὶ
 τοῦτο, Τὸ μὲν βαδίζειν, ἔφη, σωματικοῖς ποσὶ καὶ
 ἐκ γλώττης λαλεῖν ἀνθρωπίνης φύσεως; ἔργον ἐτύ-

χανε· τὸ δὲ τοῦ παραλυτικοῦ τὰ μέλη θερμαῖσθαι
 καὶ τοῦ κωφοῦ πρὸς τὸ φθέγγεσθαι διαρθρῶσαι τὴν
 γλῶσσαν ἔργα θεϊκῆς ὑπῆρχε δυνάμεως. Ἄλλ' οὐδέ-
 τερον ἀνευ θατέρου γέγονε. Τὰ γὰρ ἑτερογενῆ τε καὶ
 ἑτεροφυῆ τὴν αὐτὴν ἐνεργεῖαν ἔχειν οὐκ ἂν τι; δεῖα
 σωφρονῶν, ἀλλ' ὡσπερ ἀπεσοροισμένον ἔχουσι τῆς
 οὐσίας τὸν λόγον ἦτοι τῆς ποιότητος· οὕτω καὶ ἐκ-
 φορον ἀποδύσσουσι τὴν ἐνεργεῖαν. Καὶ ταῦτα μὲν τῶ
 τῶν θεολόγων, ἃ δὴ καὶ φέρων αὐτὸς εἰσήνεγκε τῶ
 λόγῳ δι' αὐτοῦ Γρηγορῆς, ἡμᾶς δὲ πρὸ τοῦ κατα-
 θῆναι πρὸς τὰς ἐξηγήσεις ἐκείνου, καὶ τὴν ἐπιεισα-
 γασίαν τῶν εἰρημένων, ἐκεῖνο συνιδεῖν ἀνανκαῖον.

πῶς οὐκ ὀρθῶς οὐδὲ μετὰ τοῦ προσήκοντος λόγου τῶν θεολογικῶν ἀπιτεταί λόγων κἀνταῦθα, ἀλλὰ σκολιῶς τε καὶ διςετραμμένως, καὶ ὡς ἂν οὐ τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ τὸν θεολογικὸν ἐκζητῶν σκοπὸν, ἀλλὰ τὸν κἀνὸνα πρὸς αὐτὸν ἔλκων μάλλον, καὶ ταῖς αὐτοῦ δόξαις καὶ τοῖς λόγοις ἔπασθαι τὸν διδάσκαλον ἀνιγκάζων;

Ὁ μὲν γὰρ εὐθὺς τοῦ περὶ ἐνεργείας ἀρχόμενος λόγῳ, Δύο, φησὶ, καὶ τὰς ἐνεργείας φαμέν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶχε μὲν γὰρ ὡς Θεὸς καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος τὴν θεῖαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος; τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν. Ἰστίον δὲ ὡς ἄλλο ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικὸν, καὶ ἄλλο ἐνέργημα, καὶ ἄλλο ἐνεργῶν. Ἐνέργεια μὲν οὖν ἐστὶν ἡ δραστηκὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις· ἐνεργητικὸν δὲ ἡ φύσις, ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια προέρχεται· ἐνέργημα δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα· ἐνεργῶν δὲ ὁ κεκρημένος τῇ ἐνεργείᾳ, ἥτοι ἡ ὑπόστασις. Λέγεται δὲ καὶ ἡ ἐνέργεια ἐνέργημα, καὶ τὸ ἐνέργημα ἐνέργεια.

Ὁ δὲ, τοῦ θεμελίου τούτου καὶ τῆς οἰονεὶ βίβης καὶ ἀρχῆς τῶν ἐφεξῆς ἐπιτήδε; ἀποστά; λόγων, ὡσανεὶ διαιρουμένων ἀκριβῶς ἕκαστα, καὶ σαφηνιζόντων, καὶ ὑπόστασιν φημι καὶ οὐσίαν, καὶ τὴν ἐκ ταύτης οὐσιωδῶς προλούσαν ἐνέργειαν, καὶ ἄλλο παρὰ ταύτην εἶσαν ὡς δύναμιν, καὶ κίνησιν αὐτῆς οὐσιώδη καὶ δραστηκὴν, καὶ χρῆσιν ὑποδεικνύοντων ταύτης τῆς ἐνεργείας καὶ ἀποτέλεσμα, ταύτην τοιγαροῦν τὴν εὐκρινῆ, καὶ σαφεστάτην, καὶ ἀπηρτισμένην περὶ ἐνεργείας θεολογίαν, καὶ μηδὲ παιδὶ ὄρουθον ἐμποιεῖν δυναμένην, ὡς μηδὲ ρηθεῖσαν τὴν ἀρχὴν μηδὲ οἶσαν ὁ φιλόσοφος παρελθὼν, μέρους τινὸς τῶν ἐξῆς ἀπιεσθαί πως; δοκεῖ βραχυτάτου· καὶ τούτῳ μέρει συνάψας ὡσαύτως τῶν περὶ ἐνεργειῶν καὶ φύσεων τοῦ Χριστοῦ τῷ θεῷ λεχθέντων Κυριῶν, καθὰ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ἡμῖν εἴρηται, καὶ παράλληλα θεῖς οἰονεὶ καὶ συγκρούσας ἀλλήλοις, πειρᾶται δι' ἀλλήλων συγγεῖν ταῦτα καὶ συνταράττειν, καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν θεολόγων ἀμφοῖν καὶ τὸν σκοπὸν ἀναίρειν.

Ἄλλ' ἴδωμεν ἤδη καὶ τὴν ἐξηγήσιν, καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, καὶ τὰς ἐπιεργασίας αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν γὰρ μὴν, Ἀγαθάγγελε, φησὶ, δὴ ὄν σοι γίνεται, ὡς ἂ Κυρίλλος ἔργα φησὶ, ταῦτ' ἐνεργείας ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης, καὶ ἄπερ Ἰωάννης ἐνεργείας ἀποτελέσματα, ταῦτα Κύριλλος ἔργα δυνάμεως. Ἐπιεργαζόμενοι δὲ, καὶ οἰονεὶ συγκεφαλαιούμενοι, Ἰωάννης μὲν τὰς τῶν θαυμάτων φησὶ δυνάμεις θεότητος ὑπάρχειν ἐνεργείας, καὶ ἐνεργήματα καὶ ἀποτελέσματα, ταυτὸν δ' εἰπεῖν ποιήματα Θεοῦ, καθὰ δὴ ἀλλαχῇ πολλαχῇ πλατύτερον γραφικαῖς ἡμῖν ἀποδείκνυται μαρτυρίας· Κύριλλος δ' ἂν προείρηκεν ἔργα, ταῦτα προλὼν ἐνεργείας ἀπεφήνατο, ὡς εἶναι καὶ παρ' αὐτῷ ταυτὸν ἐνταυθοῖ σαφῶς, καὶ ἀναμφιβόλως· ἔργα καὶ ἐνεργείας, καὶ εἶναι συμπρατίνεον ἡμᾶς δι' ἀμφοῖν καὶ ἐξ ἀμφοῖν τῶν ἁγίων αὐτὰ τὰ ποιούμενα θαύματα παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, τῶς μὲν δυνάμει; καὶ θελήσει; ἀκτίστου καὶ θείας

ὑπάρχειν, ὡς Θεοῦ, πῶς δὲ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ὡς ἀνθρώπου. Τὰ μὲν οὖν τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δύναμιν ἀποτελέσματα τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ ποιήματα τὸν φιλόσοφον λέγειν καὶ διδάσκειν κἀνταῦθα, οὐ πάνυ τοι καιρῶν, οὐδ' ἔξω τοῦ κατ' αὐτὸν ἡγημαὶ πράγματος. Ἄνωθεν καὶ γὰρ ταῦτα περὶ τῶν τοιούτων ὤπται καὶ φρονῶν καὶ γράφων, καὶ οὐσίαν εἰδὼς μετ' Εὐνομίου τὸν Θεὸν μόνην, πάντων ἐπιλωμένην τῶν φυσικῶν αὐτῆς ἰδιωμάτων, ὡς ὁμοῦ παρ' αὐτῷ πάντων τοῖς κτίσμασι συναριθμουμένων. Οὐ ξένον τοιγαροῦν, οὐδὲ καιρῶν, ἄπερ ἔφη, εἰ τὴν αὐτὸς αὐτοῦ πάτριον δόξαν καὶ τὴν πίστιν Βασιλάμ τε καὶ Ἀκινδύνου μετὰ τῶν ἐκείνοις γε φοιτησάντων βούλεται συνιτῆν. Ἐκείνῳ γε μὴν οὐ μικρῶς ἔπεισὶ μοι θαυμάζειν αὐτοῦ, καὶ μάλιστα νῦν, πῶς ἀνισχύοντως οὕτω καὶ ἰταμῶς ταῖς κοιναῖς περὶ Θεοῦ τῶν ἁγίων δόξαις τε καὶ τοῖς λόγοις ἐπιτηδῆ, ὡσπερ ἐν ὑπερβοροῖς τισὶν, ἢ καὶ τοῖς ἔξω στηλῶν Ἠρακλείων, καὶ πόρρω που τῆς καδ' ἡμᾶς οἰκουμένης οὔσι, καὶ τῆς κοιτῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἱερῶν ταύτης πυκτιῶν καὶ λόγων τοῦς αὐτοῦ λόγου; ποιούμενος; Εἰπέ γὰρ ἡμῖν, ὦ τὰ περιετὰ καὶ ἐκφυλα σορὲ σὺ, πῶς τοῦ θεοφόρου Δαμασκηνοῦ τὰς δύο φυσικὰς τοῦ Χριστοῦ ἐνεργείας ταῖς διτταῖς καταλλήλως; αὐτοῦ φύσει; εἰσαγαγόντος τῷ λόγῳ, τὴν θεῖαν τὴν φημι καὶ τὴν ἀνθρωπιαν, καὶ τὰ οἰκεία καὶ κατάλληλα τέλη καὶ ἀποτελέσματα δεδειχτότος ἐκάστης; Ἡ τῶν θαυμάτων καὶ γὰρ, φησὶ, δύναμις τῆς θεότητος; αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐνέργεια, ἀποτελεσμα δὲ ταύτης ὁ τῶν ἄρτων πληθυσμὸς, καὶ ἡ τοῦ λεπροῦ κάθαρσις, ἢ δὲ χειρουργία, καὶ τὸ θελήσει, καὶ τὸ εἰπεῖν, θέλω, καθαρῖσθησι, τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐνέργεια, ἢ; ἀποτελεσμα, φησὶν, ἢ τῶν ἄρτων κλάσις, καὶ τὸ ἀκούσαι τὴν λεπρόν· πῶς οὖν, ὄπερ εἶπον, τοῦ θεολόγου κατὰ συζυγίαν ἐκεῖνα προάγοντος, καὶ ἰδίᾳ μὲν τὴν τῆς φύσεως οὐσιώδη τιθέντος; δυνάμειν, ἢ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ λόγου καὶ ἄλλο παρὰ τὴν φύσιν εἶπεν αὐτὸς καὶ δραστηκὴν καὶ οὐσιώδη κίνησιν ταύτης, ἰδίᾳ δὲ τὸ ταύτης ἀποτελεσμα, τὸ τέλος; δηλαδὴ τῆς ἐπὶ τῷδε χρήσει; τῆς αὐτῆς φυσικῆς δυνάμει; τε καὶ ἐνεργείας, τὸν πληθυσμὸν, ὡς ἐκεῖνός φησι, τῶν ἄρτων, καὶ τὴν τοῦ λεπροῦ κάθαρσιν, αὐτὸς; καθάπερ εἰς βιαστής τῶν θεολογικῶν λόγων καὶ τύραννος, τὴν διαίρειν ἐκεῖνου συνταράττεις καὶ συγγεῖς τοῖς σοῖς λόγοις, ἀσχημονῶν οὕτωσὶ διχὰ παντὸς προσωπεῖου καὶ προκαλύμματος, ἵνα μόνον τὴν τοῦ Θεοῦ φυσικὴν ἐνέργειαν κατασκευάσης κτιστὴν; Ἐκεῖνου καὶ γὰρ οὕτω λαμπρῶς διελόντος, καὶ τὰ προρῆθηθέντα θεολογήσαντος; ἀσφαλῶς, σὺ καθάπερ εἰς τις κωφὸς ἰσχυρῶς, καὶ τῶν ὑπ' ἐκεῖνου λεγομένων ἀναίσθητος, ἢ καὶ παρὰ τοιούτοις τισὶ τὰ εἰ καὶ λέγειν καὶ γράφειν δοκῶν, ἐκεῖνα τὰ καταγέλαστα φῆς, ὡς Ἰωάννης τὰς τῶν θαυμάτων φησὶ δυνάμεις; θεότητος ὑπάρχειν ἐνεργείας καὶ ἐνεργήματα καὶ ἀποτελέσματα, ταυτὸ δ' εἰπεῖν ποιήματα Θεοῦ· ὡσπερ ἀναίσθητων, καὶ μηδὲ εἰδῶς ἂν λέγεις. Τί γὰρ κοινὸν ἐμφύτῳ καὶ οὐσιώδει κινήσει καὶ δυνάμει Θεοῦ καὶ κτίσματι; Καίτοι γὰρ καὶ δι' αὐτὰ αὐτὰ, τὰ κα-

πῶς οὕτω παρὰ σοῦ τε καὶ τῶν σὺν σοὶ καὶ τότε, καὶ ἄ
νῦν καὶ νοούμενα καὶ λεγόμενα, καὶ ἄνω καὶ κάτω
καὶ πανταχοῦ τοῦ λόγου τὰς διαιρέσεις ὡσαύτως τί-
θησιν. ὡσπερ τῶν φύσεών φημι, καὶ τῶν φυσικῶν
ἐκείνων, οὕτω καὶ τῶν φυσικῶν αὐτῶν τούτων αὐθις,
καὶ τῶν βίων αὐτῶν ἀποτελεσμάτων, ἵνα μὴ τις παρὰ
τὰς ὁμωνυμίας ἐγγένηται τισι ἀγνοια τοῦ καθή-
κοντος; καὶ πλάνη.

Ἄκουε δὴ καὶ τῶν ἐξῆς ὡσαύτως τοῦ αὐτοῦ διδα-
σχάλου φημί. Παραδείγματι καὶ γὰρ συνήθει τοῖς
πρὸ αὐτοῦ θεολόγοις περὶ τῶν προκειμένων αὐτῷ
καὶ αὐτὸς χρώμενος, οὕτω πῶς ᾤφησι. Καὶ ἐπι
τῆς πεπυρακτωμένης δὲ μαχαίρας, ὡσπερ αἱ φύ-
σεις σώζονται τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, οὕτω
καὶ αἱ δύο ἐνεργεῖαι, καὶ τὰ τούτων ἀποτελέσματα.

Ἔχει γὰρ ὁ σιδήρος τὸ τημητικόν, τὸ δὲ πῦρ τὸ καυ-
στικόν. Καὶ ἡ τομὴ μὲν τῆς τοῦ σιδήρου ἐνεργείας
ἐστὶν ἀποτελεσματὶ ἢ δὲ καύσις τοῦ πυρὸς. Καὶ μετ'
ἄλλῳ. Οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ. τῆς μὲν θεότητος
αὐτοῦ ἡ θεία καὶ παντοδύναμος ἐνεργεῖα, τῆς δὲ
ἀνθρωπότητος αὐτοῦ ἡ καθ' ἡμᾶς ἀποτελεσματὶ τῆς
μὲν ἀνθρωπίνης τὸ κρατηθῆναι τὴν χεῖρα τοῦ παι-
θός καὶ ἀλωσθῆναι, τῆς δὲ θείας ἡ ζωοποίησις.

Ἄλλο γὰρ τοῦτο, κάκεινο ἕτερον, εἰ καὶ ἀλλήλων

ἄχώριστοι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ θεανδρικῇ ἐνεργείᾳ.

Ἦκουσας καὶ αὐθις τοῦ σοφοῦ διδασχάλου τὰ
αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγοντος, καὶ παραδείγμασι
προσφεύει καὶ καταλλήλοις καὶ ἐπιεργασίαις καὶ
διαίρεσιν οὐ τὴν τῶν φύσεων περιστέαντος μόνην
διαφορὰν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἀπο-
τελεσμάτων, καὶ πᾶσαν περιαιρούντος ἀμφιβολίαν
καὶ σύγχυσιν; Ὡσπερ καὶ γὰρ ἐπι τῆς πεπυρακτω-
μένης, φησὶ, μαχαίρας μετὰ τῆς διπλόης τῶν φύ-
σεων, σιδήρου δηλαδὴ καὶ πυρὸς, καὶ τὸ διττὸν τῆς
ἐνεργείας ζυνημιμένον ὀρώμεν, τὸ γε τημητικόν φημι
καὶ τὸ καυστικόν, τὴν τέμνουσαν, ὡς ἂν εἴποι τις,
καὶ καύουσαν ἐκατέρας ἕλης φυσικὴν δύναμιν, ἀπο-
τέλεσμα δὲ φησὶ τῆς μὲν ἐνεργείας τοῦ σιδήρου τὴν
τομὴν, τῆς δὲ τοῦ πυρὸς ἐνεργείας ἀποτελεσματὶ τὴν
καύσιν. οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ, φησὶ, διττῶν οὐσῶν
τῶν αὐτοῦ φύσεων, τῆς θείας ἐξηλονότι καὶ τῆς ἀν-
θρωπείας, τῆς μὲν θεότητος αὐτοῦ ἡ θεία καὶ παν-
τοδύναμος ὑπάρχει ἐνεργεῖα, τῆς δὲ ἀνθρωπότητος
αὐτοῦ ἡ καθ' ἡμᾶς καὶ ἀνθρωπίνῃ ὑπάρχει ἐνεργεῖα.

Ἀποτελεσματὶ δὲ φησὶ τῆς μὲν ἀνθρωπίνης ἐνε-
ργείας τὸ κρατηθῆναι τὴν χεῖρα τῆς παιδός καὶ ἐλ-
κυσθῆναι, τῆς δὲ θείας ἐνεργείας ἡ ζωοποίησις ἀπο-
τέλεσμα. Τὰ μὲν οὖν παρὰ τοῦ θεολόγου τούτου περὶ
τε φυσικῆς ἐνεργείας, καὶ τοῦ ταύτης ἀποτελέσμα-
τος ῥηθέντα καὶ νῦν καὶ πρότερον, τοιαῦτα τὴν τε
ἐξαγγελίαν καὶ τὴν διάνοιαν ὄντα τυγχάνει, ὡς μὴδ'
ἐρμηνείας μὴδ' ἐπιεργασιῶν ὠντικωνοῦν δλω-
θεῖσθαι, σαφηνείας ὑπερβολῆς. Ἐπι δὲ καὶ πρὸς τὰ
οὕτω σαφῆ καὶ τυφλῷ, φασὶ, δηλα φιλονεικίας
περιουσία οὐκ οἶδ' ὅπως ἀναίσχυντεῖν ὁ φιλόσοφος
ἔγνω, καὶ ἐπιεργάζεσθαι καὶ παλλιλλογεῖν, καὶ σα-
φηνίζειν αὐθις ὁ παρατιούμεθα, τῶν ἀπλότητι καὶ
ἀπειρίᾳ συναρπάζομένων ὑπὸ τῆς πλάνης φειδόμε-
νοι. Ἰσοῦ γὰρ ὁ φύσις μετὰξὺ μόνον καὶ φυσικῆς

ἐνεργείας, καὶ τοῦ ταύτης ἀποτελέσματος ἄριστα
δειλῶν φαίνεται, καθὼς δὴ καὶ ἀπαξ καὶ δι; πρότε-
ρον, ἀλλὰ καὶ θεῖαν καὶ παντοδύναμον τῆς θείας τοῦ
Χριστοῦ φύσεως τὴν ἐνεργεῖαν εἶπεν, οὔτε τὴν φύ-
σιν οὔσαν αὐτὴν ἐκείνην γε κίνητη, ἀλλὰ τὴν οὐσιώδη
καὶ ἐμφυτον αὐτῆς κίνησιν τε καὶ δύναμιν, καὶ τε-
σοῦτω τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ κτισμάτων αὐθις
ἀνφικισμένην καὶ ὑπερέχουσαν, ὅση Θεοῦ θεία καὶ
φυσικὴ καὶ παντοδύναμος δύναμις, καὶ ἐνεργεῖα
κατὰ τοῦτον τὸν θεολόγον φημι, τῶν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
εἰς τὸ εἶναι προαγομμένων ὑπ' αὐτῆς.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς θεολόγος ἐν τοῖς αὐτοῖς. Εἰ ἢ
περὶ τὰ ὄντα πρόνοια οὐ μόνον Πατρὸς καὶ ἁγίου
Πνεύματος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ μετὰ σάρ-
κωσιν, ἐνεργεῖα δὲ τοῦτο ἐστίν, ἄρα καὶ μετὰ σάρ-
κωσιν τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἐστὶ τῷ Πατρὶ. Εἰ μὲν
τῶν θαυμάτων τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα τῷ Πατρὶ τὸν
Χριστὸν ἐγκώκαμεν, ἐνεργεῖα δὲ Θεοῦ τυγχάνει τὰ
θαύματα, ἄρα καὶ μετὰ σάρκωσιν τῆς αὐτῆς ἐστὶν
ἐνεργείας τῷ Πατρὶ.

Ὅρα πάλιν ἐνταῦθα, πῶς καὶ τὴν περὶ τὰ ὄντα
τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐνεργεῖαν θεῖαν φησὶν ὁ διδάσκα-
λος; ἵνα μῆτε τὴν οὐσίαν αὐτὴν ἐκείνην, ὑπολάβῃς
εἶναι, μῆτε κτίσμα Θεοῦ, ἀλλ' οὐσιώδη μᾶλλον τῆς
φύσεως; δύναμιν τε καὶ κίνησιν. Διὸ καὶ τὰς φύσι-
κάς ταύτας ἐνεργείας οὐ μόνον προόδους τε καὶ ἐκ-
φάνσεις, καὶ μετοχὰς καὶ αὐτομετοχὰς ὁ εἰς Ἄρειον
πάγου Διονύσιος εἰρηκεν, ἀλλὰ καὶ προνοίας αὐτὰς
καὶ ἀγαθότητας εἶπεν, ἐκ Θεοῦ τὸ ἀμεθέκτω

προϊούσας ἀρθῶν χύσει καὶ ὑπερβλυζούσας. Καὶ
Ἄθανάσιος δὲ αὐθις ὁ μέγας τὴν τοῦ Θεοῦ δημιουργ-
τικὴν ἐνεργεῖαν πρόνοιαν ὡσαύτως φησὶν. Ὁὐ κατ'
ἄλλην, λέγων, καὶ ἄλλην πρόνοιαν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ
Υἱὸς ἐργάζεται, ἀλλὰ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐ-
σιώδη τῆς θεότητος ἐνεργεῖαν. Ὑπὲρ ἧς καὶ ἡ τῶν
οἰκουμενικῶν συνόδων πέμπτη πρὸς τοὺς τὰ Ὀρι-
γίνους φρονούντας, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφησαν,
ἔλεγεν, ὅτι εἶχε μὲν ὁ Θεὸς αἰετὴν τὸν κτίσειν καὶ
δημιουργεῖν δύναμιν, ἐνεργηθῆναι δὲ ἡ τοιαύτη δύνα-
μις, ὅτε Θεὸς ἠδουλήθη. ἵνα μάθῃς ἐκ τούτων τε
κάκεινων πᾶς ὁ τῆς ἀληθινῆς θεολογίας ἐραστῆς,
φημι, ὅτι τὴν οὐσιώδη καὶ δραστηρικὴν τῆς τοῦ Θεοῦ
φύσεως δύναμιν καὶ κίνησιν καὶ ἐνεργεῖαν ἀκτίστον,
καὶ συναίδιον, καὶ ἀδιαίρετον ὄσαν τῆς ηἰγιαζούσης
φύσεως, οὐκ ἂν ἢ ἐπι τῷδὲ τινι κτισματι τυχόν ἢ
θαύματι χρῆσις κατὰ τὸν οἰκεῖον ἐκάστῳ καιρῶν καὶ
λόγον κτιστὴν ἐργάζαιτο ποτε. Πῶς γὰρ ἂν ἐκσταῆ
τῆς οἰκειᾶς φυσικῆς ἰδιότητος, καὶ τοῦτο γε εὐχ
ἀπλῶς, ἀλλὰ πρὸς τούναντιον ἔπαν ἰούσα; Ἀδύνα-
τον, καὶ γὰρ φασὶν οἱ αὐτοὶ θεολόγοι Πατέρες τῆς
ἀκτίστου φύσεως κτιστὴν εἶναι τὴν ἐνεργεῖαν, ὡ-
σπερ δὴ καὶ ἀκτίστον τῆς κτιστῆς οὐδαμῶς. Ἄλλ' ἢ
μὲν χρῆσις, ὅση ἔφη, τῆς θείας ἐνεργείας περὶ
τόδε τὸ πρᾶγμα ἢ ἐκεῖνο, ἢ κτιστούσης, ἢ θαυμα-
τουργούσης τυχόν καὶ ἀρχεται καὶ παύεται. καθὼς
δὴ καὶ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, Εἰ ἐνεργεῖα
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τινος, ἔλεγεν, ἐνεργηθῆ-
σεται καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ ἅμα τῷ ἐνεργηθῆναι
παύσεται, τὴν φυσικὴν ἐνεργεῖαν ταύτην τοῦ Θεοῦ

κατὰ τὴν αὐτῆς αἰνιτιτόμενος χρῆσιν, ἀρχομένην τε καὶ παυομένην κατ' αὐτὴν, ὡς ἤδη πολλάκις ἔφη· ἐνεργεῖται γὰρ ἢ χρῆσις, οὐκ ἐνεργεῖ. Ἐπεὶ τοι γὰρ κατ' αὐτὴν αὐτὴ θεωρουμένη περὶ τὴν θείαν φύσιν ἢ συμφυῆς ταύτης ἐνέργεια καὶ κίνησις ἐστὶ δραστηκὴ καὶ παντοδύναμος τε καὶ παντουργὸς κατὰ τοὺς θεολόγους Πατέρας. Ἔστι μὲν οὖν κατ' αὐτοὺς τούτους τὸ ἐνεργητικὸν ἢ θεία φύσις, ἐξ ἧς ἢ οὐσιώδης πηγάζει ἐνέργεια, περὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ὡς φυσικὸν θεωρουμένη ἰδίωμα, καὶ ἀδιάρητος αὐτῆς οὐσα, καὶ τὸ παράπαν ἀχώριστος. Εἰ γὰρ καὶ διαφορὰν αὐτῆς φασὶ πρὸς τὴν οὐσίαν οἱ θεολόγοι, κατὰ γὰρ τοὺς προαποδοθέντας καὶ ἡμῖν λόγους, καὶ ἄλλο φασὶν οὐσίαν, καὶ ἄλλο ἐνέργειαν, ἀλλ' ἐπινοῶντες φασὶ τὴν διαφορὰν ταύτην, οὐ πράγματι· πράγματι δὲ μᾶλλον τὴν ἑνωσιν. Καὶ ὁ ἀριθμὸς· κατ' αὐτοὺς τούτους, τὴν μὲν κατ' ἐπινοίαν διαφορὰν καὶ διάκρισιν τῆς οὐσίας τε καὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ τὴν τῶν ἰδιοτήτων φυλακὴν, κἀν τῇ ἑνώσει γνωρίζει· διαίρεισιν δὲ τὸ παράπαν ἡνετιοῦν οὐκ εἰσάγει. Ἔστι μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, κατὰ τοὺς θεολόγους, τὸ ἐνεργητικὸν ἢ θεία φύσις, ἐξ ἧς ἢ οὐσιώδης καὶ καταλλήλος ἐνέργεια θεοπρεπῶς πρόεισι· τὸ δὲ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ἀποτελεσματὶς κτίσμα, εἴτε κατὰ δημιουργίαν φημί, εἴτε κατὰ θαυματουργίαν τινὰ λέγοιτο. Ἡ δὲ τῆς θείας φύσεως ἐνέργεια, δραστηκὴ καὶ οὐσιώδης οὐσα κίνησις ἐκείνης καὶ δύναμις, καὶ πρὸ τῆς χρήσεως δηλονότι τῆς ἐπι τῷδε τῷ πράγματι, ἢ ἐκείνῳ, κἀν τῇ χρήσει, καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν ἢ αὐτὴ πέφυκεν ὡσαύτως, ἀκτιστος οὐσα, καὶ ἀναλλοίωτος καὶ ἀόριστος, καὶ τὴν αὐτῆς ἐξιν αἰοῖται, καὶ ποιότητα κατὰ τοὺς θεολόγους Πατέρας, οὐδοτιοῦν οὐδέποτε μετατιθεῖται οὐδὲ ἀμειβουσα. Αἰδὲ καὶ ὁ θεοφόρος πρὸ βραχέος περὶ ταύτης ἔλεγεν Ἰωάννης, ὡς ἡ τῶν θαυμάτων δύναμις τῆς θεότητος αὐτοῦ ὑπέρχεν ἐνέργεια· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν περὶ τὰ θεία θαύματα χρῆσιν αὐτῆς οὐκ ἀποτελέσματα καὶ κτίσματα φασὶν οἱ θεολόγοι, ἀλλ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν οὐσιώδη καὶ ἐμφυτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν, κατ' αὐτὴν τὴν χρῆσιν, ὡς ἔφη, 'καὶ τὸ ἐνεργεῖσθαι παρὰ τῆς ἐν ἧ θεωρεῖται φύσεως φαινομένην, ἧς δηλαδὴ τὰ ἀποτελέσματα. Εἰ ἐκ τῶν θαυμάτων, καὶ γὰρ φησὶν ὁ αὐτὸς θεολόγος διδάσκαλος, τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα τῷ Πατρὶ τὸν Χριστὸν ἐγνώκαμεν, ἐνέργεια δὲ Θεοῦ τυγχάνει τὰ θαύματα, ἄρα καὶ μετὰ σάρκωσιν τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἐνεργείας τῷ Πατρὶ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς· Εἰ πᾶσα ἐνέργεια φύσεως τινος οὐσιώδης ὀρίζεται κίνησις, ὡς οἱ περὶ ταῦτα θεῖοι διειλήφασιν, ποῦ φύσιν τὴς οἴδεν ἀκίνητον, ἢ παντελῶς ἀνεκέρητον, ἢ ἐνεργεῖαν, μὴ φυσικῆς δυνάμεως ὑπάρχουσαν κίνησιν; Μίαν δὲ φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν Θεοῦ καὶ ποιήματος οὐκ ἂν τις εὐφρονῶν δοίη κατὰ τὸν μακάριον Κύριλλον. Καὶ πάλιν· Εἰ μία τοῦ Δεσπότητος Χριστοῦ ἢ ἐνέργεια, ἢ κτιστὴ ἐστὶν, ἢ ἀκτιστος· μέσον γὰρ τούτων οὐκ ἐστὶν ἐνέργεια ὡσπερ οὐδὲ φύσις. Εἰ οὖν κτιστὴ, κτιστὴν μὴν δηλώσει φύσιν· εἰ δὲ ἀκτιστος, ἀκτιστον μὴν χαρακτηρήσει οὐσίαν. Καὶ μετ' ὀλίγον· Ἡ δὲ κατὰ φύσιν ἐνέργεια οὐ τῶν ἐκτὸς ὑπάρχει. Καὶ

ἄλλο, ὅτι οὔτε εἶναι, οὔτε γινώσκεισθαι τὴν φύσιν δυνατὸν ἄνευ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας. Δι' ὧν γὰρ ἐνεργεῖ ἕκαστον, τὴν οἰκείαν φύσιν πιστοῦται, ὅπερ ἐστὶ μὴ τρεπόμενον. Ἀκουέτωσαν δὲ καὶ τούτων οἱ περὶ Γρηγορᾶν, καὶ μανθανέτωσαν, ὅτι πᾶσα ἐνέργεια φύσεως τινος οὐσιώδης ὀρίζεται κίνησις, καὶ ὅτι οὐδεὶς οἴδεν ἐνέργειαν μὴ φυσικῆς δυνάμεως ὑπάρχουσαν κίνησιν, καὶ ὅτι μέσον κτιστῆς καὶ ἀκτιστοῦ οὐκ ἐστὶν ἐνέργεια, οὐδὲ φύσις· καὶ ὅτι ἢ κατὰ φύσιν ἐνέργεια οὐ τῶν ἐκτὸς ὑπάρχει. Καὶ τούτων συνέντες τὰς πολλὰ τὸ νόθον ἐπισυρομένους καὶ πεπλανημένους ἐκείνας περὶ ἐνεργείας ὁξῆας καὶ διαιρέσεις, καὶ τὰς οὐ καλὰς ὁμωνυμίας ἀπομαθῆτωσαν. Πᾶσαν γὰρ ἐνέργειαν ὁ θεολόγος εἰπὼν, καὶ ὅτι οὐδεὶς οἴδεν ἄλλην ἐνέργειαν παρ' ἐκείνην, καὶ ὅτι μέσον κτιστῆς καὶ ἀκτιστοῦ οὐκ ἐστὶ, καὶ ὅτι ἢ κατὰ φύσιν οὐσα οὐ τῶν ἐκτὸς ἐστὶ, καὶ διαιρέσεις καὶ ὀρισμοί, καὶ πυκναὶ ἀποφάσεις τε καὶ καταφάσεις τὸν ἐξουτοῦ πανταχόθεν κατασφαλισάμενος λόγον, ἐκείνῳ τοῖς πᾶσι δέδειχεν ἐναργῶς, ὅτι οὔτε φύσις ἀπλῶς ἢ τοῦ Θεοῦ φυσικὴ πέφυκεν ἐνέργεια, οὔτε κτίσμα, ἀλλὰ δύναμις θεοπρεπῆς, καὶ κίνησις φυσικῆ, ἀκτιστος, αἰθεῖος, ἀόριστος, ἀναλλοίωτος, τῆς πηγάζουσας αὐτὴν φύσεως ἀδιάρητος, ἐπινοίη μόνη τὴν πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς κεκτημένην διαφορὰν, κατὰ τὰ πολλάκις ἤδη τοῖς τε θεολόγοις Πατράσι, καὶ ἡμῖν τοῖς ἐκείνων ἀκροαταῖς εἰρημένα. Αἰδὲ οὐδὲ πολλὰ τὰ σκτιστά, καὶ πολλὰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς δημιουργικὰς καὶ προνοητικὰς ἔμμεν δυνάμεις, κατ' ἐκείνους φημί τοὺς ψεύστας καὶ συκοφάντας τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, εἰ καὶ παντοῦργον καὶ παντοδύναμον οἱ θεολόγοι τὴν τοῦ Θεοῦ φυσικὴν φασὶν ἐνέργειαν καὶ τὴν πρόνοιαν· ἀλλ' εἰς ἡμῖν ὁ διὰ τούτων καὶ ἐν τούτοις πρᾶσθευόμενος Θεὸς καὶ δημιουργὸς καὶ ποιητὴς πάντων καὶ Δεσπότης, εἰς, τρισυπόστατος, ἐνεργὸς, θελητικὸς, παντοδύναμος. Καὶ ὡσπερ ἐπι τῶν λαλοῦμένων, καὶ τὸν λέγοντα λέγοντες λαλεῖν, καὶ τὴν γλῶτταν ἐκείνου, καὶ ὅτι καὶ τὸν λόγον ὡσαύτως, οὐ πολλοὺς διὰ ταῦτ' ἀφαιροῦμεν τοὺς τὰ λαλούμενα λέγοντας, ἀλλ' ἕνα τὸν λέγοντα, ἐπεὶ δὲ γὰρ καὶ ἡ γλῶττα καὶ ὁ λόγος φυσικῶς αὐτοῦ τούτου, καὶ εἰς ἐστὶν ὁ δι' αὐτῶν τὰ λαλούμενα λέγων, κἀν εἰ καὶ ἐκεῖνα φησὶμεν λέγειν, καθάπερ εἴρηται, τὴν μὲν, ὡς ὄργανον πρὸς τοὺς λόγους τῷ λέγοντι, τὸν δὲ λόγον αὐτὸν, ὡς δύναμιν τοῦ λέγοντος φυσικὴν, ἐξαγγελτικὴν τῶν νοημάτων, ὡς δὲ καὶ ὀφθαλμὸν καὶ διάνοισιν, τὴν μὲν ὄραϊν, τὴν δὲ νοεῖν εἰ λέγομεν, οὔτε τὸν νοῦν ἀφαιρούμεθα τὸ νοεῖν, οὔτε τὸ ὄραϊν τὸν ὀρώντα, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ διὰ ταῦτα δύο τοὺς ὀρώντας τε καὶ τοὺς νοεῦντας φάμεν, ἀλλ' εἰς ἐστὶν ὁ τε ὀρῶν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ὁ διὰ τῆς οἰκείας διανοίας νοῶν νοῦς, κἀπὶ τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων τε καὶ τῶν αἰσθησέων ὡσαύτως, οὕτω καὶ τὸν Θεὸν λέγοντες ἐνεργεῖν τε καὶ δημιουργεῖν καὶ κινεῖσθαι θεοπρεπῶς, καὶ προνοεῖν τῶν ἰδίων, λέγοντες ὅτι ὡσαύτως καὶ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν κατὰ τοὺς θεολόγους ἐκεῖνα ποιεῖν, οὐ δύο διὰ τοῦτο φάμεν τοὺς ἐνεργούντας, καὶ κτίζοντας, καὶ προνοούντας, ἀλλ' ἕνα

καὶ μόνον τὸν τριουπόστατον Θεὸν, διὰ τῶν ἰδίων Ἀ
ἐκτυτὸ φυσικῶν δυνάμεων θεοπρεπῶς ἐνεργοῦντα.
Οὐ γὰρ πολλὰ τὰ αἰτία φαμεν κατὰ τὸν θεηγόρον
Διονύσιον, οὐδὲ ἄλλων ἄλλας παρεκτικὰς θεότητας,
ὑπερχούσας καὶ ὑφαιμένας, ἀλλ' ἐνὸς Θεοῦ τὰς
δύας ἀγαθὰς προόδους, καὶ τὰς παρ' ἡμῶν ἐξυμνου-
μένας θεωνυμίας. Περὶ ὧν δῆπου καὶ ὁ θεοφόρος,
φησὶ Μάξιμος, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες εἴημεν, ὅτι
ὡς οὐκ ἔστιν ὑπάρχειν ἀνευ ὑπάρξεως, οὕτως οὐδὲ
ἐνεργεῖν ἔστιν ἐνεργείας δέχα.

Καὶ τὰ μὲν τοῦ θεηγόρου Λαμακηνοῦ, μᾶλλον δὲ
καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ θεολόγων Πατέρων, ὧν αὐτὸς
προσφῶς καὶ κατ' ἄλληλον κεχηρημάτικε στόμα, ὅσον
καὶ ἡμεῖς ἐκ μέρους φημι σκοπεῖται, τοιαῦτα· Κυριλλο-
λου δὲ πᾶσι τοῦ σοφοῦ διδασκάλου, οὗ δὴ καὶ συνήψε
τὴν χρῆσιν Γρηγορίου τῆ τοῦ σοφοῦ Ἰωάννου, ἐκεῖνο
λέγω, ὡς αὐτὸς μὲν οὕτως, εἴπερ τις τῶν πάντων
ἔστιν, ὃ τὰ θεῖα καὶ θεοπρεπῆ θεολογῶν μάλιστα
περὶ τῶν τοῦ Θεοῦ φυσικῶν, καὶ αὐτῆς δὲ φημι τῆς
τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ἡμεῖς ἰδι-
δαξεν ἄλλα τε κλειστά καὶ ἕη καὶ τὸ θεσπέσιον ὕτως
ἐκεῖνο, περὶ οὗ καὶ τὸν πολὺν πρὸς Γρηγορίαν ἡμεῖς
ἐποίησάμεθα λόγον, καθ' ἡμῶν ὡς ἡμέτερον δῆθεν,
καὶ κακῶς εἰρημένον ἐκεῖνο τῷ τόμῳ, προφέροντα.
Φησὶ καὶ γὰρ ἐκεῖ, πρὸς τοὺς ἐξ Ἀρείου τὸν λόγον
ὃ μέγας ποιούμενος· Εἰ τῷ γεννᾶν ταυτὸν ἔστι τὸ
ποιεῖν, ὃ γεννῶν ἔσται ποιῶν τὸ γεννώμενον, καὶ ὃ
ποιῶν γεννῶν τὸ ποιούμενον. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐνε-
ργεία· ἐστὶ φύσεως δὲ τὸ γεννᾶν· φύσις δὲ καὶ ἐνε-
ργεια οὐ ταυτὸν. Οὐκ ἄρα τῷ γεννᾶν τὸ ποιεῖν ταυ-
τὸν ἔσται. Ἰδοὺ γὰρ οὐ τὴν διαφορὰν μόνον τῆς
ἐνεργείας πρὸς τὴν θεῖαν φύσιν ἀναρχῶς ὃ ὁ δάσκα-
λος ἔδειξε. Φύσις, εἰπὼν, καὶ ἐνεργεια οὐ ταυτὸν,
ἀλλὰ καὶ δημιουργὸν αὐτὴν ἔδειξε δύναμιν τοῦ Θεοῦ·
ἐνεργείας καὶ γὰρ, φησὶν, ἔστι τὸ ποιεῖν. Τί οὖν;
ἐπειδὴ τὸ δημιουργεῖν τῆς ἐνεργείας· ἐστὶ τοῦ
Θεοῦ, ὃ θεὸς οὐκ ἔστι δημιουργός, ἢ δύο διὰ τοῦτο
δημιουργοί; Ἀἴρω; τὰ τοιαῦτα, καὶ γέλως πλατύς.
Οἱ γὰρ οὕτως κούντες περὶ τῶν τοιούτων καὶ λέγον-
τες; οὐδὲ γεννῶν τὸν Θεὸν εὐχερῶς ἂν εἰποιεν, ἢ δύο
τοὺς γεννῶντας εἶναι, τὴν τε οὐσίαν κατ' ἐκείνου
καὶ τὸν Θεόν. Ὡς περὶ γὰρ οὐκ οὐσία μόνον ὃ γεννῶν
Θεὸς, ἀλλὰ καὶ ὑπόστασις, οὕτως οὐδὲ οὐσία μόνον,
ἀλλὰ καὶ φυσικὴ δύναμις καὶ ἐνεργεια· καὶ ὡς περ
τὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ· οὐδὲ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ
ξένα εἶναι εἰς γὰρ καὶ ὃ αὐτὸς Θεὸς καὶ τοῦτο· κά-
κεινο, καὶ οὕτε οὐσία τῆς ὑποστάσεως δέχα, οὐδ'
ὑπόστασις αὐθις οὐσίας χωρὶς, τηρουμένης ἐκάστη
δηλονότι τῆς ἰδιότητος ἀσυγχύτου· οὕτω καὶ τὰ τῆς
οὐσιμῶδους ἐνεργείας καὶ δυνάμεως οὐκ ἄλλοτρια τῆς
φυσικῆς πηγαζούσης αὐτὴν οὐσίας εἶναι, ἐπειδὴ καὶ
φυσικὴ καὶ ἀχώριστος δύναμις αὐτῆς ἔστι, καὶ δι'
αὐτῆς ὡς ἐμφύτου καὶ οὐσιμῶδους ἐνεργεῖ, καὶ αὐτὸς
ἔστιν ὃ ἐνεργῶν, καὶ κτίζων εἰς, τριουπόστατος· καὶ
παντοδύναμος θεὸς· τῆς ἐμφύτου δυνάμεως καὶ τῆς
ἐνεργείας αὐτοῦ λεγομένης ἐνεργεῖν. Δεῖ καὶ γὰρ
πῶς τὰ ἀνά περὶ τῶν αὐτῶν πολλάκις τε καὶ
πυκνῶς ἐνηχέειν, διὰ τῶν τῶν διπλασθὲς ὑπερῶν τε
καὶ ὑστέρων.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸν μακάριον καὶ αὐθις ἐλωμεν Κυ-
ριλλον, καὶ ἄπερ ὁ φιλόσοφος παρ' ἐκείνου ἔδεικται
κατὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ συνόδικου τό-
μου προάγει. Τὸ μὲν βαδίζειν, φησὶ, σωματικῶς
ποσι, καὶ διὰ γλώττης λαλεῖν ἀνθρωπίνῃ· φύσεως
ἔργον ἐτύγχανε· τὸ δὲ τοῦ παραλύτικου τὰ μέλη
λόγῳ θεραπεῦσαι, καὶ τοῦ κωφοῦ πρὸς τὸ φθέγγε-
σθαι διαρθρῶσαι τὴν γλῶσσαν, ἔργα θεϊκῆς ὑπέρχει
δυνάμεως.

Ἀλλ' οὐδέτερον ἔνευ θατέρου γέγονε. Τὰ γὰρ
ἑτερογενῆ τε καὶ ἑτεροφυᾶ τὴν αὐτὴν ἐνεργεῖαν
ἔχειν οὐκ ἂν τις δοίη σωφρονῶν· ἀλλ' ὡς περ ἄπε-
σχοινομένων ἔχουσι τῆς οὐσίας τὸν λόγον ἦτοι τῆς
ποιότητος, οὕτω καὶ διάφορον ἀποδώσουσι τὴν ἐνε-
ργεῖαν. Τί οὖν καὶ πρὸς ταῦτ' αὖ φησὶν ὁ φιλόσοφος,
καὶ πῶς διερμηνεύει τὴν θεολογικὴν ταυτηνὴν χρῆσιν,
ἀκούσωμεν. Ἐγὼ μὲν γὰρ οὕτω τῷ χωρίῳ τῷ θεο-
λογικῷ τούτῳ ἐν γε τοῖς τοῦ διδασκάλου πυκτίοις,
φημι, τίως ἐνέτυχον, ὁμῶς δέχομαι τὸ γε νῦν εἶναι
τὸν λόγον, κατ' αὐτὸν τὸν καταθεθεϊκότα. Λέγει
τοιγαροῦν, ὃ φιλόσοφος, καὶ προτίθει τὰ οὐα.

Ἰωάννης μὲν, φησὶ, τὰς τῶν θαυμάτων δυνάμεις
θεότητος ὑπάρχειν ἐνεργείας φησὶ, καὶ ἐνεργήματα
καὶ ἐνεργειῶν ἀποτελέσματα, ταυτὸν δ' εἰπεῖν
ποιήματα Θεοῦ, καθὰ καὶ ἀλλαχῇ πολλαχῇ πλατύτε-
ρον γραφικῶς ἡμῖν ἀποδείκνυται μαρτυρίαις· Κύ-
ριλλος δ' ἂν προείρηκεν ἔργα, ταῦτα προτῶν ἐνε-
ργείας ἀπεφήνατο· ὡς εἶναι καὶ παρ' αὐτῷ ταυτὸν
ἐνταυθοῖ σαφῶς καὶ ἀναμφιβόλως ἔργα καὶ ἐνε-
ργείας· καὶ εἶναι συμπραττεῖν ἡμεῖς, δι' ἄμφοιν καὶ
ἐξ ἄμφοιν τῶν ἁγίων αὐτὰ τὰ ποιούμενα θαύματα
παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, πῶς
μὲν δυνάμεως ἀκτίστου καὶ θελήσεως θείας ὑπάρ-
χειν, ὡς Θεοῦ, πῶς δὲ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ὑπάρ-
χειν, ὡς ἀνθρώπου.

Ὅντως κακῶς τοὺς τῶν ἁγίων ἐκλαβῶν, καὶ συλ-
λογισάμενος ὁ φιλόσοφος λόγους, καὶ κακίστα συμ-
περάνας, ἤγαγε τὸν λόγον, ὡς ὑπέλιπεν, ἐφ' ἄπερ
ἔδουλετο. Τὸ δ' ἔστιν ἀληθῶς πᾶν τούνα· τῶν, ὡς
ἦδη φθάσαντες εἰδείξαμεν τε καὶ αὐθις σὺν Θεῷ
φάναι δεῖξομεν. Καὶ ὅρα τὴν κατακαχυμένην ἀχλὺν
τῆς τε διανοίας αὐτῆς καὶ τῶν λόγων. Ἐξαγγέλλει
μὲν γὰρ πῶς ὀρθῶς ἐνταυθὰ φημι τίως τοὺς τῶν
θεολόγων ἱεροῦς λόγους, ὅσον ἐν συλλαβαῖς τε καὶ
λέξεσιν· εἶτα συνάγειν ἐθέλων ἐκεῖθεν καὶ συμπρ-
ραττεῖν, οὐ κατὰ τὰς ὑποθέσεις ἀληθεῖς οὐσας, ἀλλὰ
ψευδῆς καὶ ἀκατάλληλον τὸ ταυτοῦ ποιεῖται συμπρ-
ρασμα· μᾶλλον δ' οὐδὲ τὰς προτάσεις αὐτὰς καθο-
ρῶς τε καὶ ἀνοθεύτως, ἀλλὰ συγκεχυμένως καὶ
καπηλικῶς πῶς προάγειν, καταλίπῃς καὶ συμπρ-
ραττεῖν. Ἄκουε γάρ. Ἰωάννης μὲν γὰρ, φησὶ, τὰς τῶν
θαυμάτων δυνάμεις θεότητος ὑπάρχειν ἐνεργείας
φησὶ, καὶ ἐνεργήματα καὶ ἐνεργειῶν ἀποτελέσματα,
ταυτὸν δ' εἰπεῖν, ποιήματα Θεοῦ. Καὶ μὴν ἐκεῖνος,
ὃ μακάριε, οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἢ τῶν θαυμάτων
δύναμεις, ἔφη, τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ὑπέρχειν
ἐνεργεία. Ἀποτελέσματα δὲ, φησὶ, ταύτης· ὃ τῶν ἀρ-
τῶν πληθυσμῶς, καὶ ἢ τοῦ λεπροῦ καθαρισ. Οὐα
ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργείας καὶ ποιήματα Θεοῦ

φῆσιν ἑκείνος, ὡς αὐτὸς φῆς, τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ταύτης εἶναι μᾶλλον τὸ τοιοῦθι ἀποτελέσμα καὶ κτίσμα. Τίνας δὲ καὶ φῆ; εἶναι τὰς ἐνεργείας ἐκείνας, ὧν ἀποτελέσματα λέγεις, καὶ ποιήματα τὰς τῶν θαυμάτων δυνάμεις, καὶ τὰς τῆς θεότητος ἐνεργείας; Εἰ μὲν γὰρ ἐνικῶς τῆς ἐνεργείας ἔλεγε; ἐνεργήματα καὶ ἀποτελέσματα ταῦτα τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐνεργείας, ἅπερ καὶ κτίσματα φῆς, ἰδοὺ αὖν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ λέγειν, ἣν αὐτὸς ἀκρίστον δοξάζεις ἐνέργειαν, καὶ τέως γοῦν ἐν τούτῳ τῷ μέρει συνεφώνεις σαυτῷ· νῦν δὲ πλῆθυντικῶς προάγων ἑκείνας, ἐνεργεῖων γὰρ ἔφη, οὐδὲ ἑκεῖνο δύνασαι λέγειν ἐναυθῆα, οὐδὲ συνφθεῖν σαυτῷ· οὐδὲ γὰρ πολλαὶ αἱ οὐσίαι τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ πλῆθυντικῶς δύνασαι προάγειν ἑκείνην ποτὲ, ἀλλ' ἐνικῶς, εἰ μὴ τοί γε κτίσματα φαίης τὰς τὰς ἐνεργείας ἐκείνας, ὧν ἀποτελέσματα κατὰ σὲ καὶ ποιήματα ἢ δυνάμεις καὶ ἢ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ· ὡς νῦν μὲν τὴν θείαν ἐνέργειαν αὐτὴν σε θεολογεῖν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, νῦν δ' αὐτὴν ταύτην ἀποτελέσμα καὶ ποιήμα βλασφημεῖν, οὐκ οἶδ' ὧντινων φῆς ἐνεργεῖων κτιστῶν.

Ἐλέπεις, ὦ Γρηγορά, πῶς τῆς ἀληθινῆς τῶν ἀγίων θεολογίας ἐκὼν ἀποπλάνησας σαυτὸν, οὐδ' ὅτι λέγεις, οὐδ' ὅτι γράφεις αἰσθάνη, ἀλλὰ καὶ σαυτῷ πολεμεῖς ἐν τοῖς λόγοις τούτοις προδήλως, μὴδὲ τὰς εἰς γοῦν ὑποθέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα συντηρεῖς δυνάμενος, ἀλλὰ κάκεινα πάση χειρὶ καταστρέφω καὶ διαγράφω ἐκ τοῦ σύγγαυς οὕτω, τοῦτο καὶ μόνον ἴσως ἂν τις εἴπε δικαίως; Οὕτω καὶ τὸν σοφὸν Κύριλλον ὁ αὐτὸς εἰσάγων ὡσαύτως, τὸ μὲν βεβίβειν, λέγοντα, σωματικοῖς ποσὶ, καὶ διὰ γλώσσης λαλεῖν, ἀνθρωπίνης φύσεως; Ἔργον ἐτύγγανε, τὸ δὲ τοῦ παραλυτικοῦ τὰ μέλη λόγῳ θεραπεῦσαι, καὶ τοῦ κωφοῦ πρὸς τὸ φθέγγεσθαι διαρθρῶσαι τὴν γλῶσσαν, ἔργα θεϊκῆς ὑπῆρχε δυνάμεως, οὐδὲ ἄς ἀναγινώσκει λέξεις ἀκούει κἀναυθῆα τοῦ διδασκάλου, οὐδὲ τῆς τῶν λεγομένων διανοίας; οὕτως φανερῶς προκειμένης βίως συνίησι. Τὰ γὰρ θεοκρητῆ τοῦ Χριστοῦ θαύματα θεϊκῆς ἔργα δυνάμεως εἶναι θεολογούτος τούτου, καθάπερ ἀκούομεν, ἑκείνος τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ἣν ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ ῥητοῖς Ἰωάννου πρὸ βραχίους ἐνέργημα καὶ θείων ἐνεργεῖων ἔλεγεν ἀποτελέσμα καὶ κτίσμα, νῦν τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι μεταβαλὼν φησι τοῦ Θεοῦ, ἣς ἔργα καὶ ἀποτελέσματ' αὐτῆς τὰ θαύματα, ἃ δὲ καὶ ἐνεργείας Θεοῦ φησιν αὐτὸς λέγειν τὸν θεῖον Κύριλλον. Ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν ἀπὸ τῶν ἐνεργημάτων τε καὶ κτισμάτων ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῆς οὐσίας αὐτῆς ἀναβαίνειν ἦν τοῦ Θεοῦ κατ' Εὐνόμιον τε καὶ Γρηγορᾶν, δεξιὰ μὲν ἂν τὸν αὐτοῦ λόγον, ὀλίγα φροντίσας τῶν λέξεων· νῦν δὲ οὐχ οὕτως ἔχειν τὰ τοιαῦτα φαῖναι οἱ ποῦτων θεολόγοι τε καὶ διδασκαλοὶ, ἀλλ' ἐκ τῶν ποιημάτων οὐκ ἐπὶ τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν μᾶλλον ἀναφύρεισθαι τοῦ Θεοῦ· φησὶ καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἑπιστολῶν ὁ αὐτὸς θεὸς Κύριλλος· Οὐδὲν ἐπίκτητον τῶν θεῶν ἰκνωμάτων, ἐκ μόνου τῶν ἀποτελεσμάτων,

δηλαθῆ τῶν κτισμάτων, κατὰ τὰς ἐνεργείας ταύτας, ἀλλ' οὐ κατ' οὐσίαν ὁ θεὸς ὁρᾶται. Ἦκουσας διαφορὰν κτισμάτων καὶ θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας, μᾶλλον δὲ ἐνεργεῖων, καὶ ὅτι κατὰ ταύτας αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας ὁ θεὸς ἀπὸ τῶν κτισμάτων ὁρᾶται, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ;

Ἄκουε δὲ καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως διδάσκοντος. Δυνάμεως, φησὶ, καὶ σοφίας καὶ τέχνης, οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐνδεικτικὰ ἔστι τὰ ποιήματα· καὶ οὐδὲ αὐτὴν πᾶσαν τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν ἀναγκαίως παρῆσθαι, ἐνδεχομένου ποτὲ τὸν ταχύντην μὴ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἐναποθέσθαι ταῖς ἐνεργείαις, ἀλλ' ὑφειμένους πολλὰς ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης τοῖς τόνοις χρῆσασθαι. Εἰ δὲ καὶ ἄληθιν ἦν τὴν δύναμιν ἐπὶ τὸ ἔργον ἀνακινήσειε, καὶ οὕτως ἂν ὑπάρχοι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων ἀναμετρεῖσθαι, οὐχὶ δὲ τὴν οὐσίαν, ἥτις ποτὲ ἔστι, καταλαμβάνεσθαι. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς· Εἰκόσ αὐτὴν μὲν τὴν οὐσίαν ἀπερίοπτον εἶναι παντὶ πλὴν ἢ τῷ Μονογενεῖ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· ἐκ δὲ τῶν ἐνεργεῖων τοῦ Θεοῦ ἀναγομένους ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν ἰννοοῦντας, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας λαμβάνειν τὴν αἰσθησιν. Τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ θεὸς ἐφανέρωσεν.

Ὁ δὲ Γρηγορὸς οὕτωσ' αὐτῶν καὶ τῶν τοιοῦτων ἀργίαν, ὡς εἰκοι, καταγνοῦς ὁμοῦ πάντων, ὡς δ' εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν παρὰ τῶν τοιοῦτων εἴρητο, τοῦ θεολόγου καὶ ἀμφω συγκρούσας ἑαίνους ἀλλήλους, Ἰωάννην φησὶ καὶ Κύριλλον, καὶ συκοφαντήσας ὁμοῦ τὴν θεολογίαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐναλλάξ ἀναλογίαν ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν, ὡς ἔπειτα, συναγαγὼν, οὕτω καὶ γὰρ ἐπέγραψε, κτίσμα Θεοῦ κατασκευάζει τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, καὶ ἀπὸ τοῦ κτισματος τούτου πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ κατ' Εὐνόμιον φησὶ διαβαίνειν. Ἄλλ' ἡμεῖς, τὴν ψευδῆ καὶ ἄστοκον ἀναλογίαν αὐτοῦ τῷ τῆς ἀληθείας ἀνατρέποντες ὑγιεῖ λόγῳ, φαμὲν κατὰ τοῦ θεοῦ Πατέρος, ὡς ἦν ὁ μακάριος Ἰωάννης; δύναμιν ἔφη τῶν τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων, καὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ ἐνέργειαν, ταύτην καὶ ὁ σοφὸς εἶπεν ὡσαύτως Κύριλλος θεϊκὴν δύναμιν, αὐτὴν δηλαθῆ τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν δύναμιν καὶ κίνησιν καὶ ἐνέργειαν τῆς θεότητος, περὶ ἣς ὁ μὲν σοφὸς Ἰωάννης, Ἐκ τῶν θαυμάτων, φησὶ, τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα τῷ Πατρὶ τὸν Χριστὸν ἐγγωμεν· ἐνέργεια δὲ, φησὶ, Θεοῦ τυγχάνει τὰ θαύματα· ὁ δὲ θεσπέσιος Κύριλλος, Τὰ ἑτερογενῆ, φησὶ, καὶ ἑτεροφυθῆ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχειν οὐκ ἂν τις δοίη σωφρονῶν· ἀλλ' ὡσπερ ἀπισχοιτισμῶν ἔχουσι τῆς οὐσίας τὸν λόγον ἦτοι τῆς ποιότητος, οὕτω καὶ διάφορον ἀποδώσουσι τὴν ἐνέργειαν· ἑκεῖνο μονοουχὶ λέγων, ἅπερ ὁ σοφὸς Ἰωάννης μετὰ Μαξίμου τοῦ θελοῦ περὶ τῶν αὐτῶν φύσεως εἴρηκεν, Ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, λέγων, ἢ ἐκάστου φύσεως χαρακτηρίζεται, τῆς μὲν ἀκρίστου ἐνεργείας ἀκρίστου βικινύσεως φύσιν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς, καὶ δεξιὰ κατὰλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικά. Ἦν

οὐν ὁ σοφὸς Ἰωάννης, ὡς εἰπομεν, ἔφη τῶν θαυμά-
των τοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ θεῖαν ἐνέργειαν, ταύ-
την ὁ ἱερῶς Κύριλλος θεϊκὴν δύναμιν, καὶ τῇ θεῖᾳ
φύσει κατέλληλον ἐνέργειαν εἰρηκεν. Ὁ δὲ ἀποτέ-
λεσμα τῆς θείας ἐνεργείας ὁ θεῖος Ἰωάννης εἶπε,
τοῦτο πληθυντικῶς ὁ σοφὸς Κύριλλος ἔργα θείας
ἔφη δυνάμεως. Καὶ οὕτως ἀναλογούντες καὶ συμ-
φωνοῦντες ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς λογίοις ὅθεν ἄρα καὶ
διρμηγνται, οἱ σεπτοὶ θεολόγοι Κύριλλος τε καὶ
Ἰωάννης φαίνονται κάλλιστα, καὶ τὰς κενὰς ἐκείνας
ἀναλογίας, καὶ τὰς ἀσυμφώνους συμφωνίας τε καὶ
συκοφαντίας ἀποστρέφόμενοι τοῦ κενοῦ φιλοσόφου.

Εἰ δ' ὁ φιλόσοφος οὗτος ἐνιστάμενος λέγοι, Καὶ
πῶς αὐτὸς τε Κύριλλος ὁ σοφὸς καὶ Ἀθανάσιος ὁ
μέγας ἐνέργειαν Θεοῦ τὸν τε Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα
λέγουσιν, ὃ δὴ μοι καὶ προλαβὼν διὰ τῶν ἐκείνων
δίδεικται λόγων; αὐτὸς οὗτος παρῶν Γρηγορᾶς τὴν
ἐπιτοὴν ἀπορίαν λυέτω. Ἡμεῖς καὶ γὰρ τὸν τὰ ἐκεί-
νων καὶ δὴ καὶ τὰ τῶν θεολόγων ἡμῶν πάντων θαυ-
μασιῶς συνειλοχάτα τε καὶ ἀνακεφαλαιωσάμενον,
Ἰωάννην φημι τὸν Σύρον, σὺν γε τῇ αὐτοῦ θεολογίᾳ
παραγωγόντες, καὶ τοῦτ' αὐτὸ πραγματεῖαν δεδει-
χότες πεποιημένοι, τὸ περὶ πάσης εἰπεῖν ἐνεργείας
θείας καὶ ἀνθρωπείας, οὐδαμῶν τῶς ἐν-αυθα τοῦ-
τον ἐνεργεῖαν εἰπόντα τὴν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν εὐρομεν ἢ
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ τὴν τοῦ φιλοσόφου φημι
λόγον. Αὐτὸς τοίνυν, ὅπερ ἔφη, τὴν οἰκείαν ἐνστα-
σιν δίκαιος ἂν εἴη λυεῖν πρό γε τῶν ἄλλων. Μᾶλλον
δ' ἐκείνο; μὲν ἅπαν τὸ αὐτοῦ πεποίηκεν ἤδη, τοὺς
θεολόγους ἐπαναστήσας ἀλλήλοις, καὶ συγκρούσας
ὡς ἔθος, καὶ δι' ἀλλήλων αὐτοὺς καταλύσας, καὶ
τὴν θεοπραγίαν σφῶν θεολογίαν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ,
ἡμεῖς δὲ μετ' ὀλίγων Θεοῦ βουλομένου σὺν γε τοῖς
θεολόγοις Πατράσι καὶ ταύτην λύσομεν.

Νυνὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν οἰκουμένην ἁγίαν σύνδοον
πρὸ τῶν ἄλλων χρεῶν βλέψαι, καὶ γὰρ καὶ τοῦ
παρόντος ἔρεισμα λόγου μᾶλλον ἐκείνη, κἀκεῖθεν ὃ
τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθότητι μᾶλλον συνόδου τόμος, καὶ
πρὸς γε εἰς Γρηγορᾶς καὶ αὐτὸς ἄπτεσθαι πως ἐκ
μέρους ἐκείνης δοκεῖ, πλὴν ὀλίγου τινὸς τὸ πᾶν
ἐκείνης καταλιπὼν, καὶ τοῦθ' ὅπ' ἀνάγκης οἶμαι
συνελαυνόμενος· ἐπεὶ δὴ μὴδ' ἀρνούμενος ἐν τοῖς
φθάσασι τῶν ἐκείνης ἠψάμεθα λόγων, μὴδὲ τὰς
κλοπὰς καὶ τὰς ἐπ' αὐτῇ παρεξηγήσεις καὶ τὰς κενο-
φωνίας τοῦ Γρηγορᾶ προηνέγκαμεν. Φησὶ τοιγαροῦν
τοῦ τόμου προσφέρων· Ἀπὸ γὰρ τῶν τῆς ἔκτις ἁγίας
ἐκείνης συνόδου, φησὶ, Πρακτικῶν προεκκομισθῆ καὶ
ἑτέρα βῆσις, ἔχουσα ἐπὶ λέξεως οὕτω·

Καὶ ὅρα τὴν ἀναίσχυνην αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνοιαν,
πῶς τὰ ἱερὰ δημοσίᾳ κλέπτω, οὐ μάλα τοι τοὺς
θρόνους αἰδεῖται, οὐδὲ συγκαλύπτει γούν τὴν αἰ-
σχύνην σκότῃ τινὶ καὶ ἀφανίᾳ, καθάπερ ἔθος τοῖς
κλέπτουσι. Εἰ γὰρ καὶ ἑτέρα βῆσις, προικομισθῆ
ἀπὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἁγίας συνόδου, φησὶν ὁ
τόμος, ὡς καὶ αὐτὸς λέγεις, πρόδηλον ὅτι καὶ πρὸ
τῆς βῆσεως ταύτης ἄλλη παρὰ τοῦ τόμου προεκο-
μισθῆ, καὶ πολλῶν μεζῶν ταυτησὶ καὶ πολλῶν τλασίων,
ἢν αὐτὸς ἀποτεμῶν κακῶς πᾶσαν ἀπέκρυψας, ἥτις

καὶ μετὰ μικρὸν ὅφ' ἡμῶν εἰς αἰσχύνην καὶ θλίψι-
νον τοῦ ψεύδους καὶ τῆς σῆς συκοφαντίας προσε-
χθήσεται. Τὸ δ' οὖν παρὼν λέγε καὶ προκόμιζε τὰ
τοῦ τόμου, καθάπερ αὐτὸς βούλει. Τὴν ἑκατέρως
φύσεως ἑκατέραν, φησὶν, ἴσμεν ἐνέργειαν, τὴν οὐ-
σιώδη λέγω καὶ φυσικὴν καὶ κατέλληλον, ἀδαιρεί-
τως προιοῦσαν ἐξ ἑκατέρας οὐσίας καὶ φύσεως,
κατὰ τὴν ἐμπεφυκυῖαν αὐτῇ φυσικὴν καὶ οὐσιώδη
ποιότητα, καὶ τὴν ἀμέριστον ἁμοῦ καὶ ἀσύγχυτον
θατέρας οὐσίας συνεπαγομένην ἐνέργειαν. Τοῦτο
γὰρ καὶ τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ Χριστοῦ ποιεῖ τὸ διάφο-
ρον, ὡς περὶ δὴ καὶ τὸ εἶναι τὰς φύσεις τῶν φύσεων.
Καὶ μετ' ὀλίγα, Προῶν, φησὶ Γρηγορᾶς, περὶ τοῦ
τόμου δηλονότι καὶ τῶν ἐκθεμένων ἐκείνων λέγων,
ἐπιφέρει συμπέρασμα τῶν τοιοῦτων Πρακτικῶν τὸν
ὅρον, καὶ φησὶν, ὅτι παρέδωκεν ἢ τῶν ἁγίων διδασκα-
λία κηρύττειν ἐπὶ Χριστοῦ δύο φυσικὰ θελήματα,
οὐχ ὑπεναντία, ἀλλ' ἐπίμμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ
θέλημα, καὶ μὴ ἀντιπίπτον, ἢ ἀντιπαλαίον, μᾶλλον μὲν
οὖν καὶ ὑποτασσόμενον τῷ θεῷ αὐτοῦ καὶ πανσθενεῖ
θελήματι. Τούτων δὲ ἀναγκασθέντων, κωφοὺς ἐπέ-
σαν οἱ ἀνθιστάμενοι, ἐν καὶ πάντῃ ἀδιάφορον διατεινί-
μενοι τὴν θεῖαν τε καὶ ἄκτιστον οὐσίαν, καὶ τὴν
θεῖαν καὶ ἄκτιστον ταύτης ἐνέργειαν. Ὁ μὲν οὖν
Γρηγορᾶς, οὕτω καὶ τοῖς τοῦ ὅρου κακῶς ἐπιθέμε-
νος, καθὰ δὴ καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ, καὶ τὸ τῆς βῆσεως
ἀκροτελεύτιον μόνον ἐκείθεν λαβὼν, τὸ δὲ πλεῖστον
ἀπορρίψας ἐκείνου, καὶ μὴδὲ μνησθεῖς, οὕτως ἐκείτα
πρὸς τὰς φιλίας παρεξηγήσεις καὶ τὴν κατ' ἐκείνων
τε καὶ ἡμῶν συνηθῆ βλασφημίαν καὶ τὰς συκοφαν-
τίας χωρεῖ· ἔμοι δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐληγμένων
αὐτῷ μορῶν ἐκείθεν ἐχέρως ἔχοντι τοῦτον εἶλεν,
καὶ ψεύστην καὶ συκοφάντην καὶ τῆς θεότητος
ὄβριστην, ὑπὲρ οὗς ἢ ἁγία σύνδοος ἐκείνη τότε κα-
θεῖλεν εὐθὺς ἀποδειξάι, τῶν ἀναγκαίων εἶναι κατα-
φαίνεται τὰ τῆς ἁγίας συνόδου πάντα παραγαγεῖν
ἐκείνα τῷ λόγῳ πρότερον, εἰ καὶ μακρότερός τις
ὁ λόγος, καὶ δεῖξαι τὴν τῆς εὐσεβείας κατηγοροῦ
τουτοῦ νῦν εἰπερ ποτὲ ἐκόντα κακουργοῦντά τε καὶ
πονηρευόμενον, καὶ εἰς ἀσύγγνωστον ὄντως τὴν
οἰκείαν θεομαχίαν καὶ τὴν βλασφημίαν ἐκτείνοντα.

Φησὶ τοιγαροῦν ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς συνόδου τό-
μος· Ἐπὶ τούτοις ἀνεγνωσθῆ βῆσις τῶν Πρακτικῶν,
ἔχουσα ἐπὶ λέξεως οὕτως· Τίς γὰρ, εἰ καὶ βραδὺς εἴη
πρὸς τὸ νοῆσαι, οὐ θεωρήσει, ὅπερ καὶ πᾶσι φαίνε-
ται, ὅτι ἀδύνατον εἶναι παρὰ τὴν τάξιν τῆς φύσεως
ἔστι δύνασθαι εἶναι φύσιν, καὶ ἐνέργειαν μὴ ἔχειν
φύσεως; ὅπερ οὐδὲ ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν ποτε ἔδοκι-
μάσθη λέγεσθαι, οἵτινες πάσας τὰς ἀνθρωπίνους παν-
ουργίας καὶ σχολιάς ζητήσεις κατὰ τῆς ὀρθότητος
τῆς πίστεως, καὶ συναθροισμοὺς ταῖς φαυλότησιν
αὐτῶν προσφόρους ἐφεύρον. Πῶς οὖν ὅπερ οὕτω
παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐβρέθη ποτὲ, οὕτω ἀπὸ
τῶν βεβήλων αἰρετικῶν τετὸλμηται εὐρεθῆναι, ἐπὶ
τοῦ παρόντος συνήσεται προπετευθῆναι, ἵνα τῶν
δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, τῆς θείας δηλαδὴ καὶ
τῆς ἀνθρωπίνης, ὄντων αἱ ιδιότητες ἀκέραιαι
εἶναι γνωρίζονται ἐν Χριστῷ, μίαν ἔχειν ἐνέργειαν;
Τίς ποτε ὀρθῶς φρονῶν δύνησεται ἀποδειξάι,

ὁπότε ἂν μία ἔστιν εἰπωσιν, ἢ χρονικῆ, ἢ ἀίδιος λαβήσεται, θεία ἢ ἀνθρωπίνῃ ἀκτιστος ἢ κτιστῆ, ἢ αὐτὴ ἦτις καὶ τοῦ Πατρὸς ἔστιν, ἢ ἕτέρα παρὰ τὸν Πατέρα; Εἰ τοίνυν μία ἔστι καὶ ἡ αὐτὴ, μία τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ κοινὴ ἔστιν· ὅπερ ἀλλόκοτόν ἐστι λέγεσθαι. Οὐκοῦν ἐπὶ ἀν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἀνθρωπὸς ἔστι, τὰ ἀνθρώπινα ἐνεργήσας ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοίως σὺν αὐτῷ καὶ ὁ Πατὴρ ἐνήργησεν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πατὴρ ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ· ἐπεὶ ὅπερ ἡ ἀλήθεια περιέχει, ἐν ὅσῳ ἀνθρώπινά τινα ἐνήργησεν ὁ Χριστὸς, πρὸς μόνον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς Υἱοῦ ἐπαναφέρεται· ἄτινα οὐκ ἔστι τὰ αὐτὰ, οἷα τὰ τοῦ Πατρὸς. Κατ' ἄλλο γὰρ δηλονότι καὶ ἄλλο ἐνήργησεν ὁ Χριστὸς, ἵνα κατὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιῆ, καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἴδια, ὁ αὐτὸς οὗτος ἐνήργει ὡς ἀνθρωπος· ἐπειδὴ ἀληθὴς ἔστι καὶ Θεὸς καὶ ἀνθρωπος. Ὅθεν καὶ ἀληθῶς πιστεύεται, ὅτι ὁ αὐτὸς οὗτος εἰς ὧν, ἔχει φυσικὰς ἐνεργείας, τὴν θέλαν δηλονότι καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, τὴν ἀκτιστον καὶ τὴν κτιστὴν, ὡς ἀληθινὸς καὶ τέλειος Θεός, ἀληθινὸς καὶ τέλειος ἀνθρωπος, εἰς ὁ αὐτὸς μισότης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

Ταύτην πᾶσαν τὴν περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ θεόπνευστον θεολογίαν, τὴν οὕτω πλατεῖαν τε καὶ σαφῆ καὶ ἠκριωμένην διὰ πάντων, τὴν καὶ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῶν κτισμάτων τὴν θέλαν καθαρῶς διαιρούσαν ἐνέργειαν, καὶ λέξεσιν αὐταῖς τὸ θεοκρεπὲς τε καὶ ἀκτιστον αὐτῆς διαβήθη ἀνακηρύττουσαν, καίτοι γε καὶ τηλικαύτην καὶ διὰ μακρῶν οὕτω βῆθεισαν παντελῶς ἀποσιωπήσας Γρηγορὸς φαίνεται, καὶ μὴδὲ προσεγγίσει γούν τῷ λόγῳ καὶ προσάψασθαι θυνθεῖς, τὴν μὲν ἤτταν τὴν αὐτὴν ἐξ αὐτοῦ πᾶσιν ἀνακηρύττων τῇ πρὸς ταῦτα σιγῇ, τῇ συνόδῳ δὲ καὶ ἐν τῷ τόμῳ λαμπρᾶν τινα καὶ περιφανῆ τὴν νίκην καὶ τὸ κράτος ἀνακηρύττων καὶ ἄκων, καὶ πράγμασιν αὐτοῖς πᾶσι δεικνύς, ὡς δὲ μὲν ἀντιλέγων εἶπεν λέγει καὶ γράφει, παιδῶν εἰσὶν ἀθύρματα κατὰ ψαμάθου παιζόντων, καὶ παῖδας ὡσαύτως ἐξαπατώντων, ἢ καὶ τερπόντων, οὐκ ἀνδρας νοῦν ἔχοντας καὶ λόγον πρεσβεύοντας ἀληθῆ, ἐκεῖνος δ' ὁ τῆς ἀληθείας λόγος καὶ μόνος, ὃς καθάπερ οὐ δέδεται, κατὰ τὸν μακάριον εἰπεῖν Παῦλον, οὕτως οὐδὲ παίζει καὶ παίζεται, ὁρᾷ δὲ μᾶλλον οἷς ἂν ἐγγένηται τὰ θεία καὶ ὑψηλότατα, ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἀνάγων ἐπὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ μυστηρίων Θεοῦ κοινωνοὺς τοὺς μετέχοντας ἐργαζόμενος. Ὅθεν καὶ ἰδοὺ δεινὸν εἶναι τὸν περὶ τῶν προκειμένων λόγον κάμολι κἀναυθα πεπαῦσθαι, καὶ τῆς εἰς τὰ πρόσω φορὰς ἀνασχεῖν ἥδη τὴν χεῖρα. Ἡ τί γὰρ ἂν τις περιεργάζοιτο περαιτέρω, καὶ λέγοι καὶ γράφοι καὶ διαλέγοιτο, τεῦ προδιαλεγομένου φεύγοντος τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ στάδιον, καὶ τὴν τῆς ἀγωνίας ἀκμὴν οὕτω δραπέτευτος ἀσχεῖστα, καὶ καθ' ἑαυτοῦ μὴ μόνον τὰς ψήφους καὶ τὸν ἀνωθεν ἔλκοντος βραβεύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰρωνεῖαν καὶ τὰ σκώμματα καὶ τὸν δίκαιον γέλωτα ξυμπάντων ἕμα τῶν θεατῶν;

Ἄλλὰ τὰ μὲν τῆς νίκης καὶ τῶν βραβείων οὕτω προφανῶς μεθ' ἡμῶν· καὶ οὐδεὶς ποτε τῶν πάντων ἀντερῆ μὴ τὸν ἐγκέφαλον διασειεζόμενος, ἢ καὶ τὴν γνώμην καὶ τὴν ψυχὴν ἄλλως διάστροφος. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὴν κατὰ τὴν προβήθειαν τῆς ἀγίας συνόδου δευτέραν βῆσιν, ἐξῆς ἐν τῷ τόμῳ κειμένην, ὁ τοὺς ἀντιρρητικούς γράφων ἐκεῖνους λόγους ἐκεῖθεν ἀποσπάσας εἶχα παντὸς ἐρυθήματος, καὶ γράφειν πρὸς ἐκεῖνην καὶ λέγειν καὶ ἀντιλέγειν τολμᾷ, δίκαιον ἂν εἴη τοῖς αὐτοῖς καὶ ἡμᾶς ἐγγεῖρῃσαι καὶ αὐτοῖς, κάκεῖνα παραγαγόντας τῷ λόγῳ, ἔπειτα καὶ πρὸς Γρηγορᾶν, καὶ τὰς ἐκεῖνου παρεξηγήσεις, καὶ τὰ καθ' ἡμῶν ἐγκλήματα βλέψαι.

Φησὶ τοιγαροῦν καὶ αὐτοῖς ὁ τόμος· Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν Πρακτικῶν προεκκομίσθη ἕτερα βῆσις, ἔχουσα ἐπὶ λέξεως οὕτω· Τὴν ἐκατέρας φύσεως ἐκατέραν ἴσμεν ἐνέργειαν, τὴν οὐσιωδῆ λέγω καὶ φυσικῆν καὶ κατάλληλον, ἀδιαιρέτως ἐξ ἐκατέρας, προλοῦσαν οὐσίας καὶ φύσεως, κατὰ τὴν ἐμπειροκλίαν αὐτῆ φυσικῆν καὶ οὐσιωδῆ ποιότητα, καὶ τὴν ἀμέριστον ὁμοῦ καὶ ἀσύγχυτον θατέρας οὐσίας συναπαγομένην ἐνέργειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ Χριστοῦ ποιεῖ τὸ διάφορον, ὡς περὶ δὴ καὶ τὸ εἶναι τὰς φύσεις τῶν φύσεων.

Καὶ τὴ μὲν μέχρι τοῦδε καὶ Γρηγορὸς ὡσαύτως ἐν γε τοῖς αὐτοῦ προσιθῆσι γράμμασι· τὸ δὲ τοῦτων ἐξῆς, τοῦ τῆς μακαρίας ἐκατέρας συνόδου πεφυκῆς ὄρου, τοῖς προλαβοῦσι παρ' ἐκεῖνου σχεδὸν ταυτὰ πέπονθε· πλὴν ὅσον ἐκεῖνα μὲν καὶ σείγῃ, κενυτελῶς, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς εἶπεν· τὰ δὲ τοῦ ὄρου ταυτὶ κατατεμῶν καὶ διασπαράξας, τὰ μὲν καὶ σιωπῇ καὶ λήθῃ τὸ κατ' αὐτὸν δέδωκε, τὰ δὲ λαβῶν ἐκεῖθεν συνῆψε τοῖς προβήθειαι, καθὰ δῆπου καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς φθάσαι ἐρηται· ὧν καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν τομὴν διελέγξει μάλα σαφῶς, ὑγιᾶ παρ' ἡμῶν ἐναυθα νῦν τὰ τοῦ ὄρου προτεθέντα.

Φησὶ τοίνυν καὶ πάλιν ὁ τόμος· Ἄλλὰ καὶ ὁ παρ' αὐτῶν ζητούμενος ὁρος ἀναγνωσθεὶς εἶχεν ἐπὶ λέξεως οὕτως· Ἡ παρούσα ἀγία καὶ οἰκουμένη συνόδος, πιστῶς δεξαμένη καὶ ὑπὸ τῆς χερσὶν ἀσπασμένη τὴν τε τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἀγιωτάτου πάππα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀγάθωνος γενομένην ἀναφορὰν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν βασιλέα. Καὶ μετὰ τινὰ Ἐπομένη τε ταῖς ἀγίαις καὶ οἰκουμένικαῖς πέντε συνόδοις, καὶ τοῖς ἀγίοις ἐκκρίτοις Πατράσι, καὶ συμφώνως ὀρίζουσα ἔμολογεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, τὴν ἕνα τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἰσαριθμῆς Τριάδος, τέλειον ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, κατὰ πάντα ὁμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς· καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου τῆς κυρίας, καὶ ἀληθῶς Θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν Κύριον μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν, ἀσύγχυτως, ἀτρέπτως, ἀχωριστῶς, ἀδιαιρέτως γνωριζόμενον, οὐδὲ μὲν τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν,

σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἐξουσίας· ἐκατέρας φύ- A
σεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συν-
τρεχούσης, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ
διαιρούμενον, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν νημογενῆ,
θεῖον, Λόγον, Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ οἱ
προφῆται ἀνωθεν περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμεῖς
Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξῆκαίθευσε, καὶ τὸ τῶν ἁγίων
Πατέρων ἡμῖν παρέδωκε σύμβολον, καὶ δύο φυσικὰς
θελήσεις ἤτοι θελήματα ἐν αὐτῷ, καὶ δύο φυσικὰς
ἐνεργείας, ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως,
ἀσυγχύτως κατὰ τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν ὡσαύ-
τως κηρύττομεν. Καὶ δύο μὲν φυσικὰ θελήματα,
οὐχ ὑπεναντία, μὴ γένοιτο, καθὼς οἱ ἀσεβεῖς ἔφησαν
αἰρετικοί, ἀλλ' ἐπόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα,
καὶ μὴ ἀντιπίπτον ἢ ἀντιπαλαίον, μᾶλλον μὲν οὖν
καὶ ὑποτασσόμενον τῷ θεῷ αὐτοῦ καὶ πανσθενεῖ B
θελήματι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς συνόδου
τόμος, ἐκ τῆς οἰκουμένης συνόδου λαβὼν· ὁ δὲ
Γρηγορᾶς τοὺς τῆς παροιμίας μιμεῖσθαι βουλόμενος
φῶρα·, δέον μετὰ τὴν παράλογον κατὰ τῆς συνόδου
ταυτηνὴ τὸλμαν ὑποχωρεῖν καὶ καταδύεσθαι, καὶ
τοῦ; ἐλέγχους ὑποφρίττειν καὶ δεδιέναι, ὁ δ' ἀναι-
σχυντίας καὶ θράσους, μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκειότερον,
ἀναισθησίας ὑπερβολῆ, καὶ προσεγκαλεῖν καὶ προσ-
επιμβαίνειν οἷεται δεῖν, καὶ λέξεως ἀλλοίωσιν, ὡς
αὐτὸς ἐκεῖνός φησιν, αἰτιάσθαι, καὶ συλλαθῆς μιᾶ.
τινος ἀποβολὴν ἢ παρῶρασιν. Καίτοι γε τὸ λέξιν ἐν
τοῖς φθάσασιν ἀμειψῆναι, καὶ συλλαθῆν ἐκ τοῦ μέ-
σου διαδραμεῖν, ὡς αὐτὸς φησιν, ἢ λήθη καὶ συναρ-
παγῆ τῶν ἀποκαφομένων τὰς ἱερὰς βήσεις, ἢ τῶν C
πρωτότυπων διαφορᾶν, καινὸν οὐδὲν οὐδὲ ἀγθεῖς, ἔως
ἂν ὁ τοῦ λόγου σκοπὸς καὶ ἡ διάνοια τῶν ἐξ ἀρχῆς
συντεθεικῶτων οὐδὲν ἤττον διατηρηται. Τί γὰρ
πρὸ; γε τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν ἐναντίον ἂν γένοιτο,
εἰ ἀντὶ τῆς συνεργείας, ὡς φησὶ Γρηγορᾶς, ἐνέρ-
γειαν ὁ τόμος ἐξέδωκεν, οὕτως; ἐν ἄλλοις τῶν ὀρ-
χεύτων πυκτίων εὐρών; Ταῦτο καὶ γὰρ ἐστὶ
συνεργίαν τε τῆς ἑτέρας οὐσίας εἰπεῖν, συνεπαγο-
μένην ἐπὶ Χριστοῦ τὴν ἑτέραν οὐσίαν, εἰς μίαν
ἀμφω τὴν αὐτοῦ συνουσίας ὑπόστασιν καὶ ἐνέρ-
γειαν· ὡς ἀγνοεῖν τὴν ταῦτα διεξιόντα διὰ τὸ τῆς
ἐνοίας; ἐν ὡσαύτως καὶ ἀδιάφορον, πότερον ἂν εἴη
τούτων ἀληθῶς τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰρηκῶτων τε καὶ
συγγραφάμενων ἐκεῖνα. Ἔστω τοιγαροῦν ἀντὶ ἐνερ-
γείας κατὰ Γρηγορᾶν συνεργία, καὶ τῆ ἰατέρας λέ- D
ξει προσκείμεθω ἢ καὶ προκεισθω, καθά φησιν ἐκεῖ-
νος, καὶ τὸ, τῆν, ἄρθρον. Οὐδὲν ἡμεῖς πρὸ; ταῦτα
διαφερόμεθα, εἰθ' οὕτως εἰτε ἐκεῖνω; ἔχει. Τὸ δὲ
κατὰ τῆς οἰκουμένης ἁγίας ταύτης συνόδου, καὶ
τῶν τῆς πίστεως ἀξιωμάτων τολμηρᾶ καὶ ψυχῆ καὶ
γλώττης χωρήσαι, καὶ πᾶσαν ἐκεῖνην τὴν τῶν Πα-
τέρων θεολογίαν, Πνεύματι θεῷ βῆθεισαν, πλὴν
λίγιου γέ τινο; ἀπλάσαι τοῦ συνεδρίου, τοῦτο τολ-
νυ καὶ τοὺς τὰ Μαρκίωνος πάλαι νοσοῦντας πολλῶν
τινι. παρελαύνει τῷ μέσῳ, ὅσον ἐκεῖνοι μὲν κατὰ
συλλαβῶν καὶ λέξεων μόνων ἐχώρουν, καὶ τούτω
ταῖς ἱεραῖς ἐπιχειροῦν λυμαίνεσθαι· Γραφαῖς, ὁ φαι-
σιν οἱ τὰ ἐκεῖνων ἐξητακότες· ὁ δὲ Γρηγορᾶς οὐ-
τοσὶ σελίδα; ὅλας ὁμοῦ καὶ κῶλα καὶ χωρῖα μακρὰ,

καὶ ταῦτα τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν
ἀξιωμάτων, ὅπερ εἶπον, ἀνευθερίστως ἐκβάλλει,
καὶ Ἀκίνδυνον ἐν τούτῳ τὸν Βαβυλᾶν ἐκεῖνου διά-
δοχον καὶ τῆς αἰρέσεως δεύτερον προστάτην πολλῶν
τινι παρελάσας τῷ μέσῳ.

Ἄλλὰ τὰ μὲν ἅλις ἐχόντων τὸ γε νῦν εἶναι· δεῖ
δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐξηγήσεις καὶ τὴν τῶν ἱερῶν, ὡς
αὐτὸς φησὶ, βῆτων ἀνάπτειν εἰθεῖν καὶ ἡμεῖς ἡδῆ
τοῦ φιλοσόφου. Φέρε, φησὶ, καὶ τὴν εὐσεβῆ προσ-
ποθῶμεν ἔννοιαν ἀκολούθως αὐτῇ καὶ ὀλόκληρον
ἐφεξῆς. Ἔχει δὲ οὕτως· Τὴν ἑκατέρας φύσεως ἑκα-
τέραν ἴσμεν, φησὶν, ἐνεργείαν, εἰπουν τῶν τοῦ
Χριστοῦ φύσεων δύο τὰς ἐνεργείας γινώσκωμεν,
τῆς τε θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος; τρυτὸ δὲ
εἰπεῖν μίαν μὲν τὴν ἀπλῆν τε καὶ ἀσύνητον καὶ
ἄκτιστον, ἑτέραν δὲ τὴν κτιστὴν καὶ σύνθετον.
Ἐπει δὲ καὶ οὐσιῶδες λέγεται τὸ τῆς οὐσίας ἐκά-
στης συστατικόν, καὶ φυσικόν ὁμοίως τὸ τῆς φύ-
σεως ἐκάστης συστατικόν, ὅθεν καὶ οὐσιώδης τε καὶ
ἐνούσιος ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος λέγεται τοῦ Θεοῦ κατὰ
τὸν μέγαν Ἀθανάσιον· καταλήλως ἄρα καὶ ἄμο-
ζόντως γινώσκωμεν τὴν μὲν ἀπλῆν οὐσίαν καὶ φύ-
σιν ἄκτιστον εἶναι καὶ ἀπλῆν καὶ μίαν ἐνέρ-
γειαν, ὡςπερ ἦν, πρὸ τῆς σαρκώσεως, ἦν δὲ πάντως καὶ
προῆν, ἀπλῆ καὶ μία καὶ αὐτενέργεια· ἐπει δὲ
ἀναλλοίωτος ἦν, ἔμεινεν ἄρα καὶ μετὰ σάρκωσιν
ὡςπερ ἦν ἀπλῆ καὶ μία καὶ αὐτενέργεια ἄκτιστος·
καὶ οὐκ ἄλλη μὲν κατ' οὐσίαν, ἄλλη δὲ κατ' ἐνέρ-
γειαν. Τοῦτο γὰρ διδεδίκεται πολλάκις, ὡς ἐπὶ τῆς
C ἀπλῆς ἐκεῖνης καὶ θείας φύσεως οὐ δύναται διπλό-
τις γνωσθῆναι καὶ διαφορᾶ. Πῶ; γὰρ τὸ πάντη ἐν
διαφορᾶν ἔξει πρὸς ἐκὐτὸ καὶ ἐναντιότητα; Κατα-
λήλως οὖν ἐφαρμόζομεν τῇ μὲν ἀπλῇ ἐκεῖνῃ καὶ
θεῷ φύσει τὸ ἄκτιστον εἶναι τε καὶ νοεῖσθαι καὶ
λέγεσθαι ἐνέργειαν, τῇ δὲ συνθέτῃ καὶ ἀνθρωπίνῃ
φύσει τὸ κτιστὴν καὶ ὁρατὴν ἔχειν ἐνέργειαν, ὅθεν
καὶ ὀδιαιρέτως προοῖουσιν ἴσμεν ἐξ ἑκατέρας οὐσίας
καὶ φύσεως, ἀναλόγως αὐτὴν εἰς τὰ φαινόμενα θεύ-
ματα ποιουμένην τὴν πρὸδον ὁμοῦ καὶ φανέρωσιν,
κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἐκάστῃ τὴν τοῦ Πνεύ-
ματος φανέρωσιν πρὸς τὸ συμφέρον διδοσθαι φά-
σκοντα.

Ἀκούσατε τῆς τοῦ σοφοῦ, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ σο-
φιστοῦ τουτοῦ καὶ ἀπατεῶνος καταγελάστου καὶ
μωρᾶς ἐξηγήσεως. Οὐδὲ γὰρ τὴν ἀληθινὴν μόνην
καὶ πρώτην, ἀλλὰ καὶ τὴν κάτω καὶ δούλην καὶ
ὑπὲρ τὴν ταύτης σοφίαν, κακῶς ἀπολωλεκῶς φαί-
νεται. Ἡ μὲν γὰρ οἰκουμένη τῶν Πατέρων ἱερὰ
σύνδοδος, Τὴν ἑκατέρας, φησὶ, φύσεως ἑκατέραν
ἴσμεν ἐνέργειαν, τὴν οὐσιώδη λέγω καὶ φυσικὴν καὶ
κα. ἄλλῃλον, ἀδιαιρέτως ἐξ ἑκατέρας προοῖουσιν
οὐσίας καὶ φύσεως, καὶ ὅσα ἐξῆς, καθά δὴ καὶ φθᾶ-
σαντες εἰπομεν· ὁ δὲ, μήτε διέξασθαι καὶ πιστεῦσαι
τοῖς καλῶ; τε καὶ θεοπνεύστως εἰρημόνοις βουλόμ-
νος, μήτε παραγράφασθαι τοῦς τοῦ λόγου τῆς ἀλη-
θείας κήρυκας τολμῶν φανερώς, ἐξηγήσει ὁθεῖον
καὶ διαστρόφοις ἐρμηνείαι; τὴν ἀπλουστάτην τε καὶ
σαφῆ καὶ φανεράν ἀλήθειαν διαγράψαι περιφάται,
τὰ καταγελάστα παραθεγγόμενος ἐκεῖνα. Τὴν

ἐκατέρας γὰρ, φησί, φύσεως ἐκατέραν ἴσμεν ἐνεργεῖαν· ἴσθου τῶν τοῦ Χριστοῦ φύσεων δύο τὰς ἐνεργείας· γινώσκωμεν, τῆς τε θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἔττα μεταξύ περὶ οὐσιώδους εἰκῶν καὶ φυσικοῦ, καὶ τὸν Ἰῶν αἰνιξάμενος τοῦ Θεοῦ, τὴν φυσικὴν εἶναι ταύτην ἐνεργεῖαν, ὡς οὐσιώδεις τε καὶ φυσικὴν, εἴθου συστατικὴν τῆς οὐσίας τε καὶ τῆς φύσεως, ὡς αὐτὸς φησιν, ἀλλ' οὐχ ὡς οὐσίαν ζῶσαν καὶ τελείαν ὑπόστασιν, καὶ τὸν μέσον ὄρον ἐνευθεν κακῶς εἰληφώς, τῶν ὁμωνύμων πως ὄντα, καὶ συλλογισάμενος οὕτως, ὡς ὤρετο, ψευδῆς ἐπήγαγε τὸ συμπέρασμα, συναγαγὼν οὕτως· Καταλλήλως ἄρα καὶ ἀρμολόγηται· γινώσκωμεν τὴν μὲν ἀπλὴν οὐσίαν καὶ φύσιν ἄκτιστον εἶναι καὶ ἀπλὴν καὶ μίαν ἐνεργεῖαν. Καὶ μετ' ἄλλῃ· Καὶ οὐκ ἄλλη μὲν κατ' οὐσίαν, ἀλλῆ δὲ κατ' ἐνεργεῖαν. Καὶ μετὰ βραχὺ· Πῶς γὰρ τὸ πάντη ἐν διαφορᾷ ἔξει πρὸς ἑαυτὸ καὶ ἐναντιότητα, τῇ δὲ συνθέτῳ καὶ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ κτιστὴν καὶ ὁρατὴν ἔχειν ἐνεργεῖαν;

Καὶ τί τούτων ἡμῖν ἔδει, φιλόσοφε, τῶν συλλογισμῶν τε καὶ παραλογισμῶν, ἐξὼν αὐτόθεν τὴν τῆς πίστεως λόγον λαβεῖν εὐαγγελικῶς τε καὶ ἀπλῶς, ἀλλ' οὐκ Ἀριστοτελικῶς τε καὶ σοφιστικῶς, μᾶλλον δ' ἀσώφως οἰκειότερον εἰπεῖν, ἐκτεθειμένον; Εἰ γὰρ καὶ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἐκαίνοσ ὁ σὲ διδάτκαλος παρῆν, καὶ τῶν σῶν λόγων τε καὶ παραλογισμῶν τούτων ἴκωε, πληγῶν ἂν εἶπε δεῖσθαι καὶ σὲ, ἐπειθὴ καὶ τοῖ; μὴ λόγῳ καὶ ἀποδείξει· κατὰ σὲ περὶ θεομῆναι οὕτως εὐ ποιῶν ἐκαίνοσ; ἔδικασεν. Οἱ μὲν γὰρ τῆς οἰκουμένης ταύτης συνόδου Πατέρες, οὐ περὶ διαφορᾶς τῶν Χριστοῦ φύσεων καὶ ἐνώσεως ὑποστατικῆς συνιόντες τότε, οὐδὲ γὰρ τὸν ἀντιλέγοντα τούτοις οὐδαμῶς εἶχον, πάντων ἐπίσης τὰ Νεστοροῦ τε καὶ Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀποστρεφομένων, ἀλλὰ περὶ θελημάτων μᾶλλον καὶ ἐνεργειῶν τῶν ἐν τῷ Χριστῷ τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦσ ὄντοσ, τούτοισ καὶ γὰρ ἦσαν οἱ σφοδρῶσ πολεμοῦντεσ, ἀπλῶσ οὕτωσ καὶ ὄργα συλλογιστικῶν ἐφόδου τε καὶ κατασκευῶν δύο τὰσ φυσικὰσ τε καὶ οὐσιώδεις ἐνεργείασ; εἶπον τοῦ Χριστοῦ, καταλλήλωσ ἐκατέραν ἐξ ἐκατέρας αὐτοῦ προλοῦσαν οὐσίασ καὶ φύσεωσ κατὰ τὴν ἐμπεφυκυῖαν αὐτῇ φυσικῇ καὶ οὐσιώδῃ ποιότητα· καὶ οὐτὶ ἀδύνατον καὶ παρὰ τὴν τάξιν φύσεωσ ἐστὶ τὸ εἶναι φύσιν, καὶ ἐνεργεῖαν μὴ ἔχειν φύσεωσ, ὅπερ οὕτε ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν, φησὶν, ἔδοκιμάσθη ποτὲ λέγεσθαι, πλὴν τῶν Μονοθελητῶν ἐκαίνοσ, καὶ μετ' ἐκαίνοσ τε καὶ σὺν ἐκαίνοσ Ἀκινδύνου τε καὶ τοῦ Γρηγορᾶ τούτου. Κατ' ἄλλο γὰρ, φησὶ, καὶ ἄλλο δηλονότι ἐνήργησεν ὁ Χριστόσ· ἐπειθὴ ἀληθὴσ ἐστὶ καὶ θεόσ καὶ ἀνθρωποσ. Ὅθεν καὶ ἀληθῶσ πιστεύεται οὐτὶ ὁ αὐτόσ οὕτοσ, εἰσ ὧν, ἔχει φυσικὰσ ἐνεργείασ, τὴν θεῖαν δηλονότι; καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, τὴν ἄκτιστον καὶ τὴν κτιστὴν, ὡ; ἀληθινῶσ καὶ τέλειοσ θεόσ, ἀληθινῶσ καὶ τέλειοσ ἀνθρωποσ. Σὺ δὲ πᾶσι τούτοισ φανερῶσ ἀντιλέγων ὁμοῦ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀναισχυντίασ ἀντικείμενοσ, πρὸσ τοῖ; ἄλλοι; ἀτόποισ; κάκεινοσ σὺν τοῖσ Μονοθεληταῖσ; ἐκαίνοσ

ἂ παρρησιαζόμενοσ λέγεισ; οὐτὶ ἐπὶ τῆσ ἀπλήσ ἐκείνησ καὶ θείασ φύσεωσ οὐ δύναται διπλόη τις γνωσθῆναι καὶ διαφορᾶ. Πῶσ γὰρ, φησὶ, τὸ πάντη ἐν διαφορᾷ ἔξει πρὸσ ἑαυτὸ καὶ ἐναντιότητα, τὴν κατ' ἐπίνοιαν παρὰ τῶν θεολόγων βῆθεισαν διάκρισιν καὶ διαφορᾷ τῆ; θείασ ἐνώσεωσ, ἴθου τῆ; θείασ οὐσίασ πρὸσ τὴν θεῖαν φύσιν, στάσιν τινὰ καὶ μάχην καὶ ἐναντιότητα τοῦ ἐνὸσ δοξάζων; κακῶσ πρὸσ ἑαυτό; ὅπερ τότε μὲν οἱ Μονοθεληταί, περὶ τῶν δύο θελημάτων τε καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ, ὡσ ἀλλήλοισ ἀντικαθισταμένων ὤθην καὶ ἀντιπαλοῦντων; κακῶσ φρονούντεσ ἐξηλεγεσθῶσ τε καὶ ἀπαβλήθησαν· ὁ δὲ Γρηγορᾶσ νῦν, πολλῶ χεῖρον καὶ ἀτοπώτερον ἐπὶ τῆσ θείασ φύσεωσ καὶ τῆσ θείασ αὐτῆσ ἐνεργείασ ὑπενόησε καὶ ὀδίδαξεν. Ἔττα καὶ μετ' Εὐνομίου τοῦ πάλαι νομοθετῶν ὡσανεὶ καὶ αὐτόσ, καὶ διαιτῶν τῇ θεότητι, καθάπερ ἐκαίνοσ; περὶ τοῦ Μονογενοῦσ εἶλεγε, οὐτὶ μὴ ὄντα φαμὲν γεγενῆσθαι τὸν Ἰῶν, τῇ δὲ τοῦ ποιήσαντοσ γνώμῃ τὴν διαφορᾷ τοῖσ πᾶσιν ὀριζόμενοσ, τοσαύτην αὐτῷ νέμομεθ τὴν ὀπεροχῆν, ὅσην ἔχειν ἀναγκαῖον τῶν ἰδίων ποιημάτων τὸν ποιητὴν, οὕτω καὶ Γρηγορᾶ; ἐνταυθὰ φησὶ, Καταλλήλωσ; σὺν ἐφαρμοζόμεν τῇ μὲν ἀπλῇ ἐκαίνοσ καὶ θείασ φύσει τὸ ἄκτιστον εἶναι τε καὶ νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι ἐνεργεῖαν, τῇ δὲ συνθέτῳ καὶ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ κτιστὴν καὶ ὄρατὴν ἔχειν ἐνεργεῖαν, ὡσ εἶναι τοῦσ μὲν πάλαι Μονοθελητάσ, τὴν ἀνθρωπείαν ἴου Χριστοῦ φύσιν ἀρνούμενοσ, φυσικὴν λέγειν ἔχειν ἐνεργεῖαν, Ἀκινδύνου δὲ καὶ Γρηγορᾶσ τουτοῦ τὴν θεῖαν μηδαμῶσ λέγειν φύσιν φυσικῇ ἔχειν ἐνεργεῖαν, ἀλλ' αὐτὴν ἐκαίνοσ μᾶλλον ἐνεργεῖαν πεφυκῆναι τὴν φύσιν, ὁ δὲ καὶ ὁ τῆσ καθ' ἡμᾶ; συνόδου τόμοσ ἦδη περὶ αὐτῶν εἶρηκεν, οὐ θεολογικὴν τινα μαρτυρίαν προβαλλομένων, οὐ τὴν οἰκουμένην ταυτηνὴν προσταμένων τοῦ λόγου σὺνοδον, τοῦσ τεχνίτασ φημὶ καὶ ἀγωνιστάσ καὶ λαμπροῦσ τοῦ δόγματοσ κήρυκασ, ἀλλὰ τὰ τῆσ πεπλανημένησ αὐτῶν δόξησ καὶ φαντασία; ὡσπερ ἀξιωματὰ τινα τῆσ μεγάλης ἡμῶν προβαλλόντων πίστεωσ. Καταλλήλωσ καὶ γὰρ, φησὶν, ἐφαρμοζόμεν τῇ ἀπλῇ ἐκαίνοσ καὶ θείασ φύσει τὸ ἄκτιστον εἶναι τε καὶ νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι ἐνεργεῖαν, ὡσπερ αὐτοκράτωρ τε καὶ τύραννοσ αὐτοχειροτόνητοσ τῶν τοιούτων.

Ἄ καὶ οὐτὶ καὶ τὴν τῆσ ἀναίεθησία; ἐξῆσ καὶ ἀνοία; κατασκευῆν, καὶ ἡ συγκεκριαῖοι τὸν τῆσ δυσσεβείασ λόγον κακῶσ. Ὅθεν καὶ ἀδιαιρέτωσ; φησὶ, προλοῦσαν ἴσμεν ἐξ ἐκατέρας οὐσίασ καὶ φύσεωσ ἀναλόγωσ; αὐτὴν, εἰσ τὰ φαινόμενα θαύματα ποιουμένην τὴν πρόοδον καὶ φανερώσιν. Καὶ εἰ μία καὶ ἡ αὐτῇ ἐστὶν ἡ θεία οὐσία καὶ ἡ θεία ἐνεργεῖα, φιλόσοφε, καὶ ἐν πάντη καὶ ἀδιεφορον, καὶ οὐδαμῶσ οὐδὲ κατ' οὐδένα τινὰ λόγον ἐστὶν ἄλλο οὐσία καὶ ἄλλο ἐνεργεῖα, ὡ; αὐτόσ ἦδη διὰ πολλῶν πᾶσι τοῖσ ἀγέλοισ; καὶ δὲ καὶ τῇ συνόδῳ ταύτῃ τῇ ἱερᾷ· κακῶσ ἀντικαθιδεσόμενοσ κατεσκευάσασ, ἐκ ποίασ οὐσίασ αὐθὶσ καὶ φύσεωσ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ πρόεισι; Μὴ καὶ οὐσίασ αὐτόσ; πολλὰσ τινασ καὶ διαφόρου; ἔχεισ; τοῦ

Θεοῦ λέγειν, καὶ διὰ ταῦτα τὴν οὐσίαν ταύτην, ἣν δὴ Α καὶ ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ δοξάζεις, ἐκ τῆς οὐσίας φησὶ προεῖναι τοῦ Θεοῦ;

Ὅρατε πῶς οὐκ οἶδεν ἃ λέγει, οὐδὲ τῶν αὐτῶς αὐτοῦ διανοημάτων τε καὶ βημάτων αἰσθάνεται, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς εἶπεν ἡδὴ πολλάκις;

Δαμβάνει μὲν γὰρ ἐκεῖθεν ἔστιν οὐ, καὶ χρῆται ταῖς θεολογικαῖς λέξεσιν, ἵνα καὶ δόξη τάκεινων λέγειν, καὶ τοῖς δόγμασιν ἐκείνων συνηγορεῖν· τοῖς δ' ἑαυτοῦ λογισμοῖς; καὶ τῇ διεφθαρμένῃ διανοίᾳ προσάγειν ἐκεῖνα καὶ συντιθέναι πειρώμενος, ἐπεὶ μὴ συνίεναι ταυτὶ μηδαμῶς ἀλλήλοισι; μὴδ' ἐνοῦσθαι μὴδὲ συμπλέκεσθαι πέφυκεν, οὐ μᾶλλον ἢ χρυσὸς καθαρὸς ὀστράκου φύσει, καὶ ἄργυρος τιτάνῳ, καὶ πίττῃ χαλκῶς, ἐκείνοις τε τοῖς θεοῖς κακῶς ἐνασπλαγίνων ὑβρίζει, καὶ τὸν οἰκεῖον περιφανῶς ἀνατρέπει σκοπὸν, οὐδ' αὐτὸς ἑαυτῷ γοῦν συμφανῶν, ὡσπερ καὶ ὅταν ἐνέργειαν λέγῃ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ ποιούντος καὶ τοῦ ποιουμένου ἐν ταῖς περὶ ἐνεργείας σοφαῖς αὐτοῦ διαιρέσεσι. Διαιρῶν καὶ γὰρ ἐκεῖ τὴν τῆς ἐνεργείας φωνὴν ὡς ὁμώνυμον, καθάπερ ἠκούσαμεν, τὴν μὲν τοῦ θεοῦ Δαμασκηνοῦ διαιρέσιν, ἣν ἐκείνος μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ τοῦ Πνεύματος θείας σοφίας, ὑψηλῶς δηλαδὴ καὶ θείως, πεποιήται, παρήκεν, ὡς οἶδεν αὐτῷ συμβαλλομένην πρὸς τὸν σκοπὸν· τὴν δ' αὐτὸς ἑαυτοῦ φέρων διαιρέσιν ἀντείσχηγαγε.

Καὶ πρῶτον μὲν εὐθύς ἐν τῇ διαιρέσει τῆς ἐνεργείας σημαινόμενον τέθεικε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, περὶ οὗ δὴ καὶ ἡμῖν εἰρήσεται· εἶτα μετὰ δύο καὶ τρία, λέγεται, φησὶν, ἐνέργεια καὶ τὸ μεταξὺ χρονικὸν διάστημα τῆς κινήσεως, εἰς τε οἰκοδόμου πρὸς τὸ οἰκοδομούμενον, καὶ τοῦ ναυπηγοῦ πρὸς τὸ πλοῖον· ὃ καὶ συμβεβηκὸς ἔν καθ' αὐτὸ, καὶ σχετικὴ τις μεσότης τῶν ἄκρων ἀμφοῖν, τοῦ τε ἐνεργοῦτος καὶ τοῦ ἐνεργουμένου, συγκαταλήγει τῇ τῶν ἄκρων λήξει, καὶ οὐκέτι οὐκ ἔστιν οὐδέν·

Ἐκ δὴ ταύτης τῆς οικείας θέσεως, ὡσπερ ἀπὸ τίνος ἀξιώματος κειμένου, καὶ πᾶσιν ὡσαύτως δοκούντος, ὁμώμενος ὁ φιλόσοφος, καὶ οἰχέσιν καὶ μὴ ἔν ἰδέεσσι κακῶς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, ὅταν μὴ πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτὴν ἐκείνην, φησὶν, ἀναφέρηται, ὅταν μὴ ταυτὸν τι καὶ ἀδιάφορον πάντη, οὐσία Θεοῦ δηλονότι καὶ ἐνέργεια, λέγεται. Καὶ τὸν θεολόγον εἰσάγει Γρηγόριον περὶ τῆς ῥηθείσης αὐτῷ ταύτης ἐνεργείας, ἥτοι τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τῆς τοῦ ποιούντος κινήσεως, ὡς αὐτὸς φησὶν, Ἐνεργηθήσεται, λίγοντα, καὶ οὐκ ἐνεργησεί, καὶ ὁμοῦ τῷ ἐνεργηθῆναι παύσεται.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τοῦ θεολογικοῦ τουτουῖ ῥητοῦ, καὶ ὅπως καὶ κατὰ τίνος ἐχρήσατο τοῦτ' ἐσημειωμένου τῆς ἐνεργείας ὁ θεὸς φημι Γρηγόριος, ἐν τοῖς φθάσασιν ἡδὴ παρ' ἡμῶν δέδεικται· νῦν δ' ἀναγκαῖον τοῦ διαλεκτικοῦ καὶ κενοῦ δογματισμοῦ τουτουῖ πυθίσθαι, πῶς τὸ μεταξὺ χρονικὸν διάστημα τῆς κινήσεως τοῦ ποιούντος πρὸς τὸ ποιούμενον, συμβεβηκὸς ἔν, ὡς αὐτὸς φησι, καθ' αὐτὸ, ἐνέργεια λέγεται. Τὸ γὰρ χρονικὸν διάστημα, φιλόσοφε, πῶς ἂν

εἴη τοῦ κινουμένου κινήσεις καὶ ἐνέργεια; Ἡ μὲν γὰρ οὐ τῶν ἐκτός, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως, καὶ δραστικῆ καὶ οὐσιώδους ἐστὶ ταύτης κινήσεις, καὶ φυσικῶν, καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀχώριστον, καθὰ δὴπου τῶν θεολόγων λεγόντων ἤκουσας, τοῦτοις δὲ καὶ τῷ χρόνῳ τὸ κοινόν, κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον· εἰ μὴ ἄρα καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ γεννῶντος πρὸς τὴν γέννησιν τὴν κύησιν εἶναι λέγεις αὐτὴν, καὶ τοῦ σπειρόντος καὶ τοῦ φυτεῦντος τὸν μεταξὺ πρὸς τὸ φυτεῦόμενον καὶ τὸ σπειρόμενον χρόνον αὐτὴν τὴν σκοπὴν καὶ τὴν φυτείαν εἶναι φησὶ. Ἄλλὰ ψεῦδος ταῦτα καὶ ἀπάτη καὶ σόφισμα, μὴδὲ προσωπεῖον γοῦν τι περιφέροντα· ἐν χρόνῳ μὲν γὰρ ἐκεῖνα, χρόνος δὲ οὐδαμῶς. Εἰ δ' ὅτι ἐν χρόνῳ ἡ ἐνέργεια τοῦ ποιούντος πρὸς τὸ ποιούμενον, τὴν ἀνθρωπίνην φημί τέως, ἢ γὰρ τοῦ ἀκτίστου φυσικῆ ἐνέργεια καὶ ἀκτιστος καὶ ὑπέρχρονος, εἰ τοίνυν διότι ἐν χρόνῳ ἐκείνη, διὰ τοῦτο καὶ χρόνος κατὰ σέ, ἔστω καὶ τόπος ἡ αὐτή, ἐπειδὴ καὶ ἐν τόπῳ, ὡσπερ δὴ καὶ ἐν χρόνῳ. Ἄλλὰ τούτων μὲν ἄλλοι· δεῖ δὲ καὶ πρὸς τὰ πρόσω χωρεῖν, τῶν περιττῶν τουτουῖ καὶ ματαίων ἀφεμένους.

Πῶς μὲν οὖν ἐνέργεια τῆς θεότητος ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, μᾶλλον δὲ πῶς καὶ ἐνέργειαν ἔστιν οὐ τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἐνέργειαν αὐθις οἱ θεολόγοι ταυτέ φασι, καὶ πῶς ὁ Υἱὸς καὶ θέλησις καὶ βούλησις εἰρήσεται τοῦ Πατρὸς ἐκείνοις, εἰ τε, πῶς ἡ θεία ἐνέργεια, καὶ μίμησις καὶ σχέσις ἰμοῦ, καὶ ἀμίμητός τε καὶ ἀσχετος ἡ αὐτή, ἐν τοῖς, ἐξῆς καὶ ἡμῖν τοῖς θεολόγοις ἐπομένους σὺν γε τῷ τῆς συνόδου τόμῳ βηθήσεται· τὸ δὲ νῦν εἶναι τὰ περὶ θείας ἀπλότητος, καὶ ἣν φησὶν ὁ Γρηγόριος τῷ Θεῷ διὰ τὴν ἐνέργειαν προσγίνεσθαι σύνθεσιν, καὶ ἡμεῖς ἡδὴ σκοποῦμεν· μᾶλλον δὲ πῶς τὰ κατὰ τῆς παραισθητικῆς παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ Βαβυλαίων Πατέρων συνθέσεως παρὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου βηθέντα, καὶ αὐθις ἑαυτῷ προσθεῖς ὁ φιλόσοφος, ἀνατρέπειν δὴθεν πειράται, κατίδωμεν.

Εἰσάγει τοίνυν καὶ πάλιν τὸν ἑαυτοῦ μύστην τε καὶ φιλόν Ἀγγελοῦ ἢ Ἀγαθάγγελον, συνήθως τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς συνόδου τε καὶ τοῦ τόμου προσαγγέλλοντα· ὅς δὴ καὶ πρὸς τὰς αὐτὰς παρεξηγήσεις τε καὶ βλασφημίας καὶ αὐθις τὸν ἑαυτοῦ μυσταγωγὸν ἐκκαλοῦμενος, οὕτως· πῶς τὰ τοῦ τόμου προτίθησι, καὶ φησι· Φέρε τοίνυν πρὸς Θεοῦ, μὴδὲν ὑπερτιθέμενος, τὸν ὁμοῖον καὶ τὰ ἐξῆς διασάφει μοι τρέπον· ἔχει γὰρ οὕτως. Μετὰ τοῦτο, φησὶν, ἐξητήσασμεν παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ μηδεμίαν ἔχει τις ἂν ἐπινοςὶν σύνθεσιν ἐπὶ Θεοῦ διὰ τὴν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας διαφορὰν· καὶ τοῦτο γὰρ οἱ ἀντιλέγοντες ἰσχυρίζονται. Ἀπεδείχθη οὖν παρὰ τῶν ἁγίων ἀπάντων κηρυττόμενον, ὡς οὐκ ἔστι σύνθεσιν τινα παρὰ τοῦτο νομίζεῖν Θεοῦ. Ὁ γὰρ θεός· Μάξιμος ἐν οἷς πρὸς Πύρρον διαλέγεται φανερώτατα δείκνυσι, μὴ τινα σύνθεσιν ἐκ τῆς ἐνεργείας δείκνυσθαι. Ὅραξ, λέγων τῷ Πύρρῳ, ὅτι ἐκ τούτου πλαυδῶσε, ἐκ τοῦ πάντη ἀγνοῆσαι, ὅτι αἱ συνθέσεις τῶν ἐν ὑποστάσει ὄντων, καὶ οὐ τῶν ἐν ἑτέρῳ θεωρουμένων εἰσὶ; Καὶ τοῦτο κοινὸν φρόνημα πάντων, καὶ τῶν ἐξω φιλοσόφων, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεολόγων

μυσταγωγῶν. Εἰ δὲ τῶν θελημάτων σύνθεσιν λέγετε, ἅ
καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν σύνθεσιν λέγειν ἐκδιασθή-
σαθε. Εἶτα προῶν ὁ φιλόσοφος, τὰ μὲν πρὸς Εὐνό-
μιον εἰρημένα τῷ θεηγόρῳ Νύσσης περὶ θείας ἀπλό-
τητος παρτρέχει κακούργως, ἐλεγχον ὄντα σαφῆ
καὶ ἀνατροπῆν τῆς αὐτοῦ δόξης· ἐπὶ δὲ τὰ τοῦ με-
γάλου Βασιλείου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μετα-
πηδᾷ, παρεξηγησθαι καὶ διαστρέφειν συνήθως καὶ
ταῦτα πειρώμενος. Διὸ καὶ φησι, μετὰ τὰς πολλὰς
καθ' ἡμῶν φλυαρίας καὶ ὕβρεις, οὕτως καὶ πάλιν
πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀκροατὴν Ἀγαθάγγελον· Ἀνά-
γνωθι τὰ ἐξῆς αὐτῆς, Ἀγαθάγγελε, τὸ βιβλιονεῖς μέ-
σους ἡμᾶς ἀνελέξας ἐκεῖνον τοῦ ἑναγοῦς, Ἰν' ὅπ'
ἔφιν ἐναργεστέρην τὰ λεγόμενα γένηται. Οἱ μὴ δε-
χόμενοι, φησὶ, τὴν διαφορὴν τῆς θείας οὐσίας καὶ
τῆς θείας ἐνεργείας, καὶ ἀπλῶς πάντων τῶν περὶ
τὴν θεῖαν οὐσίαν φυσικῶς θεωρουμένων, ἐκεῖνοι
σύνθετον ποιοῦσι μᾶλλον τὸν Θεόν, τοῦ μεγάλου
Βασιλείου φανερωῦ· λέγοντες, Ἐπερ εἰς τὴν οὐσίαν
φέροντες πάντα τὰ θεῖα ὀνόματα καταθήσομεν, οὐ
μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκεί-
μενον τὸν Θεὸν ἀποδείξομεν, διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑφ'
ἐκάστου τῶν ὀνομάτων σημαίνεσθαι· καὶ τοῦ μεγάλου
Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γράφοντος, Ἡ καὶ τὸ ἀθά-
νατον καὶ τὸ ἀκακον καὶ τὸ ἀναλλοίωτον οὐσία Θεοῦ·
ἀλλ' εἰ τοῦτο, πολλὰ οὐσίαι Θεοῦ, καὶ οὐ μία· ἢ
σύνθετον ἐκ τούτων τὸ Θεῖον· οὐ γὰρ ἀσυνθέτως
φαῖτα, ἐπερ οὐσίαι.

Ἡμᾶς δὲ χρῆ, πρὶν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν θεολογι-
κῶν τούτων καθεῖναι βητῶν καὶ τὰς τοῦ φιλοσό-
φου παρεξηγήσεις, καὶ τὰ λείποντα τῷ λόγῳ προσ-
θεῖναι, καὶ ἄπερ ἐκεῖνος κακῶς ἀπελόμενος καὶ
τούτου τοῦ κεφαλαίου, καὶ ἄπερ τῶν διδασκάλων
μαρτυρίας ἀποκρυψάμενος καὶ σιγῆ καὶ λήθῃ παρα-
πέμφας τελείῃ, ἔπειτα καὶ ἀντιλέγειν ὡς ἐν σκηπῇ
καὶ δράματι προσποιεῖται τῷ συνοδικῷ τόμῳ. Φησὶ
τοιγαροῦν ὁ τόμος εὐθύς μετὰ τὴν προῤῥηθεῖσαν
πρὸς Πύρρον βῆσιν ἐκεῖνην τοῦ ἁγίου Μαξίμου φημί·
Ἄλλὰ καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος ἐν ἕκτῃ κεφα-
λαίῳ τῆς εἰς τὴν ἐξαήμερον ἀναπληρώσεως οὕτω
πρὸς λέγειν διέξειν· Εἰ τοῖσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κἀν
διαφορά τυχάνῃ τὰ πρὸς ἀεθθῆσιν κατσκευασμένα
καρὰ τῆς φύσεως ὄργανα, διὰ πάντων ὁ νοῦς ἐνεργῶν
καὶ κινούμενος, καὶ καταλλήλως ἐκίστη πρὸς
τὸ προκειμένον κερημένον, εἰς ἔστι καὶ ὁ αὐτός,
ταῖς διαφοραῖς τῶν ἐνεργειῶν οὐ συνεξαλλάττων τὴν
φύσιν, πῶς ἂν τις ἐπὶ Θεοῦ διὰ τῶν ποικίλων δυνά-
μεων πολυμερῆς τὸ τῆς αὐτοῦ οὐσίας καθυποπτέυ-
σειεν; Ὁ δὲ σοφώτατος Κύριλλος, ὁ αὐτὸς αὐθὶς
φησὶ τόμος, Οὐ γὰρ οὐσία τὸ ἀγέννητον, φησὶν, ἢ τὸ
ἀφθαρτον, ἢ τὸ ἀθάνατον, ἢ τὸ ἀόρατον. Εἰ γὰρ ἕκα-
στον τούτων οὐσίαν σημαίνει, ἐκ τούτων οὐσιῶν
σύγκειται ὁ Θεός, ὅσαπερ ἂν αὐτῷ φυσικῶς προσόν-
τα φαίνηται· πολλὰ γὰρ ἔστιν, ἃ μόνῳ μὲν αὐτῷ
πρόσστιν, ἑτέρῳ δὲ τῶν πάντων οὐδενί.

Ἄλλ' ἐνταῦθα μικρὸν διακόψας τὴν τῶν θεολογικῶν
πρωτῶν βητῶν συνέχειαν, ἐρέσθαι βούλομαι Γρη-
γορεῖν, ὅτου χάριν ἀντιῤῥητικὸς αὐτός· ἐαυτὸν ἐπι-
θεῖς λόγοις, καὶ τινὰ κεφαλαϊωδῶς ἀφελόμενος

ΠΑΤΡΟΛ. ΓΝ. CLI

ὀλίγα τῶν τῆ συνόδῳ καὶ τῷ τόμῳ βηθέντων, καὶ
τὴν πρὸς ἐκεῖνα λογικὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον
ἀναδεξάμενος δημοσίῃ, καὶ μέντοι καὶ τοῖς καθ'
ἕκαστον ἐπεξιδέει δοκῶν, οὕτω τὰς μαρτυρίας ἐκεῖ-
νων ὡς· μὴδὲ τὴν ἀρχὴν οὕτως παρτρέχει, καὶ
ταῦτα καὶ τοιαύτας, καὶ παρὰ τούτων, καὶ ὑπὲρ
τηλικούτων εἰσηνηγεμένας; Οὐ γὰρ μεγάλοι μὲν
οἱ μαρτυροῦντες, μικροὶ δὲ τινὰ τὰ κάρ' αὐτῶν εἰ-
σηνηγεμένα, καὶ οὐκ ἄξιζ τῶν εἰπόντων· ἢ καὶ
ταῦτα μὲν μεγάλα καὶ ὑψηλά, ὑπὲρ εὐτελῶν δὲ τινῶν
καὶ τῶν τυχόντων οἱ λόγοι· ἀλλ' ὑπὲρ Θεοῦ μὲν
ταῦτα, καὶ τῆς ἀνωτάτης περὶ ἐκεῖνον δόξης· Θεο-
φόροι δ' ἀκριβῶς οἱ λέγοντες, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς εἰρη-
ται τῆς ἐκείθεν ἐπινοίας καὶ διαγνώμης χωρὶς. Ἡ
γούν σιγῆν εἶδε σε καὶ ὑποχωρεῖν, ὡ φιλόσοφε, πρὸς
τὰς τοῦ θεοῦ Πνεύματος ταύτας βρόντας, ἐπειδὴ τὸ
ἀκούειν ἀπειπας καὶ συνῆναι καθάπαξ, ἢ λέγειν
πρὸς τὰ προκειμένα ταῦτα καὶ ἀντιλέγειν καὶ ἐξε-
λέγειν, καὶ μὴδὲν παρτρέχειν μηδοπιστιοῦν τῶν
προῤῥηθέντων φημί κεφαλαίων τῶν; καὶ τῶν ἐπ'
αὐτοῖς θεολογικῶν βητῶν, ὃ δὴ καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς
προῤῥηθῆς. Νῦν δὲ πᾶν τούναντιον φαίνῃ ποιῶν,
καὶ τοῖς αὐτῶς σεαυτοῦ λόγοις καὶ ταῖς ὑποθέσεις
ἐπίτηδες ὡσπερ ἐναντιούμενος. Ἐγὼ γὰρ τὸσαύτην
οἶμι παρὰ παντὸς τοῦ νοῦν ἔχοντος, καὶ μὴ πρὸς
ἔριν, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν ποιουμένου τοὺς λόγους,
τοῖς προῤῥηθεῖσι διττοῖς θεολογικοῖς βητοῖς ἐνορᾷ-
σθαι τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ νοῦν ζη-
τουμένου, ὡς εἰ γὰρ καὶ μόνα ταῦτα παρῆν, καὶ
οὐδὲν ἄλλο τῶν τε πρὸ αὐτῶν καὶ τῶν μετ' αὐτὰ βη-
θησομένων ὡσαύτως προσῆν, αὐτὰ ταῦτα μόνα πρὸς;
γε τὸν σκοπὸν ἐφαρκεῖν ἂν τοῦ λόγου, καὶ μὴδὲν τι
τοπαράπαν ἐλλείπειν μηδοσιῶν. Ὁ μὲν γὰρ τῶν
θεολόγων μηδαμῶς, διὰ τὸ ποικίλον τῶν φυσικῶν
δυνάμεων, πολυμερῆ τινα καὶ σύνθετον ὑποπτέυ-
σθαι φησὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν εἰκόνα τὴν
καλλίστην ἐκεῖνην εἰσάγων, φημί δὴ τὸν ἀνθρώπι-
νὸν νοῦν μηδαμῶς ταῖς ποικίλαις διὰ τῶν αἰσθήσεων
ἐνεργείαις τὴν οἰκείαν ἐξαλλάττοντα φύσιν· Κύριλλ-
λος δ' ὁ σοφός, καὶ πολλὰ τὰ προσόντα φυσικῶς εἶ-
ναι φησὶ τῷ Θεῷ μόνῳ, καὶ μὴ μόνῃν οὐσίαν αὐτῶν
εἶναι κατὰ τὴν δόξαν τῶν φυσικῶν τε καὶ ἰδίῳν αὐ-
τῆς, καὶ μὴδὲ οὐσίαις αὐτὰ εἶναι, ἵνα μὴ σύνθετον,
φησὶν, ἐκ τούτων εἴη τὸ Θεῖον. Ἄν τί ἂν σαφέ-
στερόν τε καὶ οἰκειότερον, καὶ δὴ καὶ συντομώτερον
γένετο πρὸς τὸν λόγον; Ἄλλὰ σκοπῶμεν καὶ τὰ
ἐξῆς ἀκολουθῶς τοῦ σεπτοῦ τόμου, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ
γνώμας καὶ διδασκαλίας ὡσαύτως τῶν θεολόγων.

Ὁ θεός φησὶ Χρυσόστομος, Τοῦ Πνεύματος τὴν
χάριν ἢ Γραφὴ ποτὲ μὲν φησὶ πῦρ, ποτὲ δὲ ὕδωρ
καλεῖ, δεικνύσα ὅτι οὐκ οὐσίας ταῦτα ὀνόματα, ἀλλ'
ἐνεργείας· οὐ γὰρ ἐκ διαφόρων συνέστηκεν οὐσιῶν
τὸ Πνεῦμα, ἀόρατόν τε καὶ μονοειδές ἐν. Ὁ δὲ Νύσ-
σης πρὸς Εὐνόμιον αὐθὶς, Τί; ὃ εἰρηῶ τὸν Θεῖον εἶναι
λέγων, πλὴν σοῦ, τοῦ πάσαν ὀνόματος ἔνομιαν τῆ
τοῦ Θεοῦ οὐσία συμφύρνωτος, καὶ μὴδὲν ἐξωθεν προ-
εἶναι λέγοντος, ἀλλ' ἕκαστον τῶν περὶ τὸ Θεῖον ὀνο-
μάτων τῆ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ ἐγκεντρίζοντος; Ὅρα δὴ
κάντεῦθεν καὶ ἐπίσησον, εἰ γε βούλῃ, ὡς οὐκ ἔ τό-

31

μας τε καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ Γρηγορᾶς αὐτός ἐστιν ἀκρο-
 βάς ὁ μετ' Ἐθνολογίου πᾶσαν ἰδέσθαι ἐνοιαν τῆ τοῦ
 Θεοῦ οὐσίας συμφύρων καὶ ἐκκεντρῶν, ὡσανεὶ μέρος
 ἢ μέρη τῆς οὐσίας εἶναι ταῦτα τιθεῖς, καὶ διφυᾶ τὸν
 Θεὸν ποίων, διὰ τὸ μὴ προσεῖναι ταῦτα τῆ τοῦ Θεοῦ
 λέγειν μᾶλλον οὐσίᾳ, κατὰ τούτους τοὺς θεολόγους.
 Ἐπαντίστον δ' ἂν εἴη πρὸς Μάξιμον ἡμῖν αὐθις τὸν
 μέγαν, καὶ θεωρητόν, πῶς τὴν προβόηθεισαν αὐτῷ
 θεολογίαν, καὶ δὴ καὶ τὰ τῶν μετ' αὐτὸν, μᾶλλον δὲ
 τῶν πρὸ αὐτοῦ θεολόγων, ὁ Γρηγορᾶς ἐξελάθετο.

Τοῦ γὰρ συνοδικοῦ τόμου, καθὰ δὴ καὶ προσηφν,
 τὴν σοφὴν εἰσαγόνοτος Μάξιμον, οὕτως αἰ πως πρὸς τὸν
 Μονοθελήτην λέγοντα Πύρρον· Ὁρᾶ; ὅτι ἐκ τούτου
 κλωνᾶσθε, ἐκ τοῦ πάντη ἀγνοῆσαι ὅτι αἱ συνθέσεις
 τῶν ἐν ὑποστάσει ὄντων οὐ τῶν ἐν ἐτέρῳ θεωρουμέ-
 νων εἰσὶ; Καὶ τοῦτο κοινὸν φρόνημα καὶ τῶν ἔξω
 φιλοσόφων, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεοσόφων μυ-
 σταγωγῶν. Εἰ δὲ τῶν θελημάτων σύνθεσιν λέγετε,
 καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν τὴν σύνθεσιν λέγειν ἐκδια-
 στήσεσθε. Ταῦτα εἰσὶν εἰπόντος τοῦ θεοῦ Μαξι-
 μου, ἀκούσωμεν πῶς ὁ φιλόσοφος ἐπανάσταται τῷ
 διδασκάλῳ, καὶ τίσι κατ' αὐτοῦ χρῆται λόγοις; κατ'
 αὐτοῦ γὰρ ἐκείνου καὶ τῆς ἐκείνου θεολογίας ἡ γρα-
 φὴ πᾶσα καὶ ἡ συκοφαντία, εἰ καθαπερεὶ τινι προ-
 σχήματι καὶ προσωπίῳ καὶ αὐθις χρῆται συνήθως
 τῆ συνόχῃ τε καὶ τῷ ταύτης ἱερῷ τόμῳ, τοῦ; εὐσε-
 βεῖς λαθάνειν οἰόμενος.

Μάξιμος τοίνυν ὁ θεός, φησὶ Γρηγορᾶς, ὃν πρῶ-
 των ὁ δυσσεβὴς εἰσαγωγὴ συκοφαντεῖ, τῷ Πύρρῳ δια-
 λεγόμενος, καὶ σφαιλερῶς κἀκείνον τὸν τῆς συνθέ-
 σεως ἐκλαμβάνοντα λόγον αὐτὸς διορθούμενος, δει-
 κνυσὶ μὴ εἶναι σύνθεσιν οὐδέποτε οὐδέων συμβεβη-
 κέτων ὑποκειμένης ἀνευ οὐσίας. Καὶ μάλα εἰκότως
 πῶς γὰρ ἂν συσταίη γλυκύτης μέλιτος ἀνευ, ἢ τῆς
 εἰσασηποτοῦν οὐχ ὑποκειμένης οὐσίας; ἢ πῶς ἂν
 συντεθείη λευκότητι μελανία, καὶ θερμότητι ψύχος,
 μὴ ὄντα μηδὲν καθ' αὐτά; Ὅμοιον γὰρ ἂν εἴη. Ὅσπερ
 ἂν εἴ τις μηδὲν μηδενὶ συντεθέναι ἤξιστο· τὸ γὰρ
 ἀποτελούμενον ἦν ἂν πάντως οὐδέν. Κατὰ δὴ τοὺς
 τοιοῦτους τρόπους, καὶ Πύρρον τῷ λόγῳ βουλόμενος
 συντεθέναι θελήματα δύο ἀνούσια χωρὶς τῆς οἰασοῦν
 ὑποκειμένης οὐσίας καθ' αὐτά, ἐπισκώπτων ὁ θεός
 ἔφησε Μάξιμος, ὅτι αἱ συνθέσεις οὐ τῶν ἐν ἐτέρῳ
 θεωρουμένων, δηλαδὴ τῶν συμβεβηκόντων, ἀλλὰ τῶν
 ἐνυποστάτων καὶ ἐνουσίων πραγμάτων εἰσὶν. Εἰ γὰρ
 τῶν θελημάτων σύνθεσιν εἰποιτε, φησὶ, τῶν ἀνυπο-
 στάτων ὄντων καθ' αὐτά, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα κατὰ
 φύσιν τοῖς ἀνθρώποις ἔπεται, σύνθεσιν λέγειν ἐκδια-
 στήσεσθε· οἷον ἐπιστήμης, φρονήσεως, δικαιοσύνης,
 καὶ τῶν ἀντικειμένων αὐταῖς ποιότητων· εἶτε τε θυ-
 μοῦ καὶ ἐπιθυμίας, χαρᾶς καὶ λύπης, καὶ τῶν
 ὁμοίως ἔχουσῶν εἰς κακίαν καὶ ἀρετὴν ἀπάσῶν ποιο-
 τήτων ὑποκειμένης οὐσίας χωρὶς. Τοῦτο δ' ἀδύνατον
 πάντως.

Ἄλλὰ ψεύδος καὶ ταῦτα, καὶ ἀνοία καὶ σύγχυσις
 ἀντικρυς, ὡ κατὰ Γρηγορᾶ. Καὶ καινὸν οὐδὲν εἰ καὶ
 Μάξιμον οὐ τὸν θεὸν καὶ σὺν αὐτῷ πάντα ὁμοῦ
 τοὺς λοιποὺς ἱεροῦ διδασκάλους καὶ συκοφαντῶν
 καὶ ὑβρίζων, καὶ Πύρρον τῶν ὁμοίων ὡσαύτως

ἤξιστας, καίτοι γε καὶ τῆς θείας αὐλῆς ἔξω καθι-
 στηκότα, καὶ τῶν ἱερῶν λόγων. Μᾶλλον δ' οὐδ' ἐκεί-
 νον ἐν τῇ αἵρέσει μένοντα κακῶς εἶπας, ἀλλὰ διδα-
 χθέντα τότε πρὸς τοῦ θεοῦ Μαξίμου. καὶ τὸν τῆς
 αἵρέσεως ἰδὼν καλῶς ἐξεμέσσαντα, εἰ καὶ μετὰ μικρὸν
 αὐθις κακῶς πρὸς τὸν ἴδιον ὑπέστρεψεν ἑμαυτοῦ. Καὶ
 πρῶτον ἐκεῖνο τῶν ἄλλων κατεψεύσω προφανῶς τοῦ
 βηθέντος διαλόγου. Οὐ γὰρ δύο τινῶν ἀνυκάρκτων,
 ὡς φησὶ, θελημάτων καὶ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ
 θεωρουμένων πρᾶσεύοντα σύνθεσιν ὁ διάλογος εἰσ-
 ἄγει τὸν Πύρρον· τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ τὸν σκοπὸν
 ἀγνοοῦντος, καὶ τὸν λόγον καθάπαξ ἐκείνης τῆς δα-
 λέξεως· ἀλλ' ὁ μὲν σκοπὸς ἦν ἐκεῖ τοῦ λόγου τῷ
 θεῷ Μαξίμῳ πείσαι τὸν προσδιαλεγόμενον Πύρρον
 διττὰ θελήματα καὶ διττὰς ἐνεργείας φέροντα τὸν
 Χριστὸν δοξάζειν καταλλήλως ταῖς διτταῖς αὐτοῦ φύ-
 σεσι, τῇ τε θείᾳ φημί καὶ τῇ ἀνθρωπιᾷ, ὡν ἐκεῖνος
 θάτερον παντελῶς ἀπηγόρευε, τὸ ἀνθρώπινον δηλα-
 δὴ. Διὰ πολλῶν δὲ καὶ ἀναντιρρόητων ἀποδείξεων
 προκεχωρηκότος τοῦ περὶ θελημάτων λόγου τῷ δι-
 δασκάλῳ κατατίθεται Πύρρος καὶ δύο θελήματα τὸν
 Χριστὸν κατεῆσθαι κατάλληλα ταῖς διτταῖς αὐτοῦ
 φύσεσι, καὶ φυσικὰ, καὶ οὐχ ὑπαναντία ταυτὶ πεφυ-
 κέναι ἀλλήλοις, κατὰ τὴν τῶν Μονοθελητῶν ἐκείνων
 δηλαδὴ δόξαν. Φησὶ καὶ γὰρ ὁ Πύρρος ἐκεῖ λέξειν
 αὐταῖς οὕτως· Ἐπειδὴ χρῆ τὰ ἐκ τῆς ἐξετά-
 σεως ἀναφανόμενα ἀληθῆ εὐγνωμότως ἀποδέχεσθαι,
 μετὰ πολλῆς εὐκρινείας ἐθέλειν ὁ λόγος φυσικὰ
 εἶναι τὰ ἐπὶ Χριστοῦ θελήματα. Ὅσα οὐκ ἀνοου-
 σίων δύο τινῶν, καὶ ἀνυκάρκτων συμβεβηκόντων
 καθ' αὐτὰ σύνθεσιν κατὰ Γρηγορᾶν δοξάζων ὁ Πύρ-
 ρος ἦν, οὐδὲ κατ' αὐτὰ ἐπισκώπτων αὐτὸν ὁ θεός
 Μάξιμος διορθοῦτο· ἀλλὰ τὰ δύο θελήματα τὸν
 Χριστὸν ἔχειν, καὶ φυσικὰ ταῦτ' ἔχειν μᾶλλον αὐτὸν
 ἐδίδαξεν, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ὠμολόγησε Πύρρος; εἰ
 ἑαυτοῦ, οὐκ ἀνυκάρκτα, οὐκ ἀνούσια, ἀλλ' οὐσίαν
 ὑπαρξίν ἐκάτερον ἔχοντα τὴν κατάλληλον ἑαυτῷ,
 φημί δὴ τὴν θείαν τε καὶ τὴν ἀνθρωπιαν, ἐν αἷς
 καὶ φυσικῶς θεωρεῖσθαι πεφύκασι. Ταῦτα δὴ τὰ
 διττὰ φυσικὰ θελήματα μετὰ τὸ δέξασθαι συγγεῖν
 αὐθις ὁ Πύρρος βουλόμενος, καὶ συνάγειν εἰς ἓν θέ-
 λημα διὰ τῆς καινῆς πρὸς ἄλληλα συναλοιφῆς καὶ
 συνθέσεως, οὐ καθ' αὐτά, πῶς γὰρ; ἀλλ' ἐν ταῖς
 φύσεσι τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ τῆς σύνθεσιν, ἦν κα-
 κῶς ἐκεῖνος φετο θεωρούμενα, τοιάδε λέγων ἐπάγει·
 Ἀνατὸν δὲ, ὡσπερ ἐκ τῶν δύο φύσεων ἐν τῇ σύνθε-
 τον λέγομεν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν δύο φυσικῶν θελημά-
 των ἐν τῇ σύνθετον λέγειν, ἵνα καὶ οἱ λέγοντες θελή-
 ματα διὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων διαφε-
 ρᾶν καὶ αἱ ἐν λέγοντες διὰ τὴν ἀκραν ἔνωσιν μηκέτι
 ψιλῶν λέξεων ἔνεκεν πρὸς ἀλλήλους διαφέρωνται.

Πρὸς δὴ ταῦθ' οὕτω κακῶς εἰρημίνα τῷ Πύρρῳ,
 τὰ καὶ τῷ συνοδικῷ τόμῳ ληφθέντα νῦν ἐκείθιν ὁ
 θεός Μάξιμος εὐστόχως ἐπάγων, ἐκεῖνά φησιν·
 Ὁρᾶς ὅτι ἐκ τούτου κλωνᾶσθε, ἐκ τοῦ πάντη ἀγνοῆ-
 σαι, ὅτι αἱ συνθέσεις τῶν ἐν ὑποστάσει ὄντων, καὶ
 οὐ τῶν ἐν ἐτέρῳ θεωρουμένων εἰσὶν; Ἐκ δὲ τούτων
 ὁ θεός Μάξιμος, ὡσπερ τῷ Πύρρῳ φημί τότε, οὕτω
 καὶ τοῖς περὶ Γρηγορᾶν νῦν ἐναργέστατα δέδειχεν, ὅτι

σύνθεσιν τῶν μὴ καθ' ἑαυτὰ ὁφειστώτων φυσικῶν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὡς ἐν ὑποκειμένῳ ταῖς φύσεσιν ἐκείνου θεωρουμένων οὐκ ἐνι ποτὲ οὔτε πρὸς ἄλληλα γενέσθαι, οὔτε πρὸς τὸ αὐτοῖς ὑποκείμενον, τὰς φύσεις· δηλαδὴ. Αἱ γὰρ συνθέσεις, φησὶ, τῶν ἐν ὑποστάσει ὄντων ἰδίᾳ, δηλονότι τῶν φύσεων εἰσιν, οὕτω καὶ γὰρ αἱ τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεις ἀλλήλαιν συνελθοῦσαι μίαν αὐτοῦ τὴν σύνθετον ὀπίστασιν ἀπετέλεσαν, ἀλλ' οὐ τῶν ἐν ἄλλῳ θεωρουμένων, καὶ μὴ ὁφειστώτων καθ' ἑαυτὰ, δηλονότι τῶν φυσικῶν.

Εἰ δὲ τῶν θελημάτων σύνθεσιν λέγετε, φησὶν ὁ σοφὸς Μάξιμος αὐθις, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν σύνθεσιν λέγειν ἐκδικασθήσεσθε, εἴπερ εὐσυνάρτητον τὸν τοῦ οὐκείνου δόγματος δεῖξαι λόγον βούλεσθε, τουτέστι τοῦ κτιστοῦ καὶ τοῦ ἀκτιστοῦ, τοῦ ἀπειρου καὶ τοῦ πεπερασμένου, τοῦ ἀόριστου καὶ τοῦ ὀρισμένου, τοῦ θνητοῦ καὶ τοῦ ἀθανάτου, τοῦ φαρτοῦ καὶ τοῦ ἀφάρτου, καὶ εἰς ἀτόπους ἐξενιχθήσεσθε ὑπολήψεις. Ὁ δὲ καὶ ὁ φιλόσοφος οὕτωσι προφανῶς· ἐκ τῶν τοιούτων πεπονηθῶς ὤπται. Οὐ μόνον καὶ γὰρ τὰ Μονοθελητῶν ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ τὰ χεῖρω πολλῶ καὶ ἀτοκώτερα προσεδύον κίχως δεικνυται, ὅση τὴν μὲν ἐνέργειαν ἐκείνοι καὶ τὴν θέλησιν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνθρωπίνην ἠρνοῦντο, οὗτος δ' οὐ τὴν ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ τὴν θεϊαν, ἣν μετὰ Πατρός ἔχει δηλονότι καὶ Πνεύματος·.

Καὶ ὁ μὲν Πύρρος οὕτωσι, κεισθεὶς ὀπὸ τοῦ θείου Μαξίμου, καὶ ἀμφω τὰς θελήσεις ὠμολόγησε τοῦ Χριστοῦ, καὶ φυσικῶς αὐτὰς ἀνείπεν· ὁ δὲ Γρηγορῆς οὐ θέλησιν, οὐδὲ βουλήν, οὐδ' ἐνέργειαν φυσικὴν μετὰ Πατρός τε καὶ Πνεύματος ἔχειν, ἀλλ' αὐτὸν εἶναι ταῦτα τὸν Χριστὸν φησὶ μόνον, καὶ μηδὲν μηδὲ μὴ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων προσεῖναι τῇ θεῖᾳ φύσει, ἵνα μὴ σύνθετος, φησὶν, ἐκ τοσούτων ὁ Θεὸς αὐτῷ νομισθεῖη. Διὸ καὶ τὸν θεῖον ἐν γὰρ τοῖς προβ- ρηθεῖσι· κάκιστα συκοφαντεῖ Μάξιμον, ὃ δὲ καὶ τὴν φθάσαι πρὸς τὴν Κύριλλον καὶ Ἰωάννην τὸν Σύρον, καὶ δὴ καὶ τὸν σοφὸν πεποίηκεν Ἀναστάσιον. Τοῦ γὰρ ἱερῶ Μαξίμου πρὸς Πύρρον εἰρη- κῆτος, καθάπερ εἰπόντες ἐφθνημεν, ὅτι εἰ τῶν θελη- μάτων τοῦ Χριστοῦ δηλονότι σύνθεσιν λέγετε· περὶ γὰρ ἐκείνων ὁ διάλογος ἦν αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἄλλων· καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν σύνθεσιν λέγειν ἐκδικασθήσε- σθε, εἴτ' ἐφεξῆς ἀπαριθμοῦντες τὰ τῶν δύο φύσεων αὐτοῦ διπλᾶ ἰδιώματα, καθάπερ ἐν τοῖς φθάσαιν εἰρηται, τουτέστι τὸ κτιστὸν καὶ τὸ ἀκτιστὸν, τὸ ἀπειρον καὶ τὸ πεπερασμένον, τὸ ἀόριστον καὶ τὸ ὀρισμένον, καὶ δὴ καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, ὁ φιλόσοφος, καθάπερ εἴτε· ἐξεσηκῶς ἑαυτοῦ καὶ παρατασίον, καὶ μηδὲ εἰδῶς· δὲ λέγει καὶ περὶ τίνων, τὰ καταγέλαστα ἐκεῖνα δίχα τινδὲς ἐρυθήματος φθέγ- γεται. Φησὶ γὰρ· Εἰ γὰρ τῶν θελημάτων σύνθεσιν εἰποιτε, φησὶ, τῶν ἀνυποστάτων ὄντων καθ' αὐτὰ, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα κατὰ φύσιν τοῖς ἀνθρώποις ἐπε- ται, σύνθεσιν λέγειν ἐκδικασθήσεσθε· οἷον ἐπιστή- μης, φρονήσεως, δικαιοσύνης, καὶ τῶν ἀντικειμέ- νων αὐταῖς ποιότητων· ἔτι τε θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας, χαρῆς καὶ λύπης, καὶ τῶν ὁμοίως ἔχουσῶν εἰς κα-

Α κταν καὶ ἀρετὴν ἅπασῶν ποιότητων ὑποκείμενης· οὐ- σίας χωρὶς.

Ἐκούσατε τοῦ φιλοσόφου καὶ διλεκτικοῦ τὰς ἐξηγήσεις καὶ διαλέξεις, καὶ ὅπως καὶ αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις ἀνατρέπει τῶν διδασκαλικῶν λόγων, καὶ τὸν σκοπὸν τῶν πραγμάτων, καὶ ταῦτα φανερώς οὕτω προκειμένα καὶ βούντα, ὡς μηδὲ τοῦ· ἐπὶ δὲ παῖδας καὶ ἀμαθεῖς ἐκείνων ἀκηκόστας ἀν ἐνδοξά- ζειν καὶ ὁπισσοῦν ἔχειν· Ἐγὼ δὲ καὶ Ἑλλήνας οἶ- μαι τοὺς αὐτοῦ μυσταγωγούς, εἴ γε τῇ ἀγωνίᾳ τού- των τῶν λόγων καὶ τῇ ἀκροάσει καὶ αὐτοὶ παρόντες ἐτύγχανον, βαρυτάτας ἀν ἐξενεγκεῖν τὰς κατ' αὐτοῦ ψήφους, ὡς μηδὲν ἦττον καὶ εἰς αὐτὴν ὑδρίζοντος καὶ πικρανομένου τὴν φύσιν τῶν λόγων. Ἀριστο- τέλης δὲ καὶ πληγῶν εἶπεν ἀν ἄξιον εἶναι τοῦτον, καθὰ δὴ καὶ προῦβην, ἀνάγκην λόγου μήτ' αὐτὸν ἐπιστάμενον, μήτε τοῖς εἰδῶσι τε καὶ λέγουσιν ἔπε- σθαι τοπαράπαν εἰδῶτα. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν ἀρκεῖντως εἰρησθῶ· ἐπεὶ μὴδ' ἐπιξεργασίας, μηδὲ μακροτέ- ρων ἐκείνοις· τῶν παρ' ἡμῶν γε δεῖ λόγων, οὕτω γυμνῆς προκειμένης πῖσι τῆς ἀληθείας, καὶ παρ' ἑαυτῆς ἀναντιρρήτων ἐχούσης τὸ ἰσχυρὸν, ὡς μηδ' ἀν ἕνα μηδένα τῶν πάντων πλὴν γὰρ δὴ Γρηγορῆς του- τοῦ μόνου τοπαράπαν ἐρίζειν ἔχειν, ὡσπερ δὴ καὶ τὰ τούτου φανερώς ἐξεληλεγμένα, καὶ μηδὲν ἄλλο μηδοτιοῦν, πλὴν ἀπάτη καὶ ψεῦδος ὄντα περιφανέει. Ἐπὶ δὲ τὸν μέγαν Βασίλειον καὶ τοὺς ἐκείνου πρὸς Εὐνόμιον λόγους ἰτέον ἀν ἤδη καὶ ἡμῖν εἶη, καὶ τοῖς ἐπ' αὐτοῖς ἀκουστέον λόγους τοῦ φιλοσόφου, καὶ οἷς οὕτωσι καὶ πάλιν χρῆσάμενος, ἀνταπεξίνα· πᾶν τοῦ- τοις δοκαί τῇ καθ' ἡμᾶς συνόδῳ τε καὶ τῷ τόμῳ. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο συναπεδείχθη, φησὶν ὁ συνοδικὸς θελαδὴ τόμος, ὅτι οἱ κατὰ τοὺς ἀντιλέγοντας μὴ δε- χόμενοι τὴν διαφορὰν τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς ἐνερ- γείας, καὶ ἀπλῶς πάντων τῶν περὶ τὴν θεῖαν οὐσίαν φυσικῶς θεωρουμένων, ἐκείνοι σύνθετον ποιοῦσι· μᾶλλον τὸν Θεὸν, τοῦ μεγάλου Βασιλείου φανερώς λέγοντος, Ἐπερ εἰς τὴν οὐσίαν φέροντες πάντα τὰ θεῖα ὀνόματα κατατήσομεν, οὐ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκαίμενον τὸν Θεὸν ἀποδεί- ξομεν, διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑφ' ἐκάστου τῶν ὀνομά- των σημαίνεσθαι· καὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γράφοντος, Ἡ καὶ τὸ ἀθάνατον, καὶ τὸ ἀπακον, καὶ τὸ ἀναλλοιωτον, οὐσία Θεοῦ· ἀλλ' εἰ τοῦτο, πολλὰ οὐσίαι Θεοῦ, καὶ οὐ μία· ἡ σύνθετον ἐκ τούτων τὸ Θεῖον· οὐ γὰρ ἀσυνθέτως ταῦτα, εἴπερ οὐσίαι.

Πρὸς δὲ τὴν τούτων ἐξήγησιν, ἡ τὴν συνήθη μᾶλ- λον ἀνατροπὴν, ὡς οἴεται Γρηγορῆς, ἰὼν, ἀκούσω- μεν οἷα δὴ καὶ φησὶ· Καὶ μὲν δὴ τούτων οὕτω προεκ- τεθέντων, ὡ καλὲ Ἀγαθὰγγελε, μὴ οὐ θεμιτὸν δὲ ἡμῖν ἦ, σιγήσαντάς τε καὶ βασιτώνη χαρισάμενους, μὴ ἐξαιρεῖσθαι τὸν ἐνόντα πειρᾶσθαι τρόπον τῆς τοῦ μιανοῦ συκοφαντίας τοὺς τῆς Ἐκκλησίας φω- στήρας, μὴδ' ἐξελέγγειν τὴν ἀμαθίαν αὐτοῦ διαρρή- δην. Καὶ μετὰ τινὰ· Βασίλειε· γὰρ ὁ μέγας· οὐ καθ' ἦν ὁ μιανὸς· οὕτωσι δὲ ἰδιωτικῶν ἐξελάβετο ταῦτα, ἀλλὰ τὴν Εὐνομίου τοῦ δυσσεβοῦς ἀνατρέπων κακόνοιον· Φῶς γὰρ ἀγέννητον ἀκούων Εὐνόμιος τὸν Πατέρα

λεγοῦσης τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἣ ταυτὴν εἶναι δεῖν Ἐλεγεν ἄμφω σημαίνειν, ἣ σύνθετον εἶναι συμβαίνειν τὸν Θεὸν ἑξανάγκης. Εἴπερ γὰρ, φησὶν, ἕτερόν τι εἶη τὸ φῶς παρὰ τὸ ἀγέννητόν, ἀναγκαίως ἡμῖν σύνθετον ὁ Θεὸς ἀποδειχθήσεται. Καὶ μετὰ μικρόν, Ὁ μέγας, φησὶ, Βασιλεῖος ἀπαντῶν, τάδε κατὰ λέξιν διέξεισιν· Εἰ μὲν ὡς μέρος τῆς οὐσίας; τὸ ἀγέννητον ἐλαμβάνομεν, εἶχεν ἂν Εὐνομίῳ χώραν ὁ λόγος, σύνθετον εἶναι λέγων τὸ ἐκ διαφορῶν συγκαείμενον· εἰ δ' οὐσίαν μὲν Θεοῦ τὸ φῶς τιθέμεθα, ἣ τὴν ζωὴν, ἣ τὸ ἀγαθόν, ὅλον ἕπερ ἐστὶ ζωὴν ὄντα, καὶ ὅλον φῶς καὶ ὅλον ἀγαθόν, παρεπόμενον δ' ἔχει ἣ ζωὴ τὸ ἀγέννητον, πῶς οὐκ ἀσύνθετος ὁ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπλοῦς; Οὐ γὰρ δὴ οἱ δεικτικὸι τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ τρόποι τὸν τῆς ἀπλότητος αὐτοῦ λόγον παραλυπήσουσιν· ἣ οὕτω γε πάντι, ὅσα περὶ Θεοῦ λέγεται, σύνθετον ἡμῖν τὸν Θεὸν ἀναδείξει. Καὶ, ὡς σοικεν, εἰ μέλλοιμεν τὴν τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀμεροῦς ἔνοιαν διασώζειν, ἣ οὐδὲν ἐροῦμεν περὶ Θεοῦ, πλην τὸ ἀγέννητον, καὶ παρατηρήματα αὐτὸν ὀνομάζειν ἀόρατον, ἀφθαρτον, ἀναλλοιωτον, δημιουργόν, κριτήν, καὶ ὅσα νῦν εἰς δοξολογίαν παραλαμβάνομεν· ἣ δεχόμενοι τὰ ὀνόματα ταῦτα, εἰ καὶ ποιήσομεν; Ἠστέρον εἰς τὴν οὐσίαν ἅπαντα φέροντες; καταθήσομεν; Οὐκοῦν οὐχὶ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄνομοιμερῶν αὐτὸν συγκαείμενον ἀποδείξομεν, διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑφ' ἑκάστου τούτων τῶν ὀνομάτων σημαίνεσθαι.

Εὐγε, ὦ καλὲ Γρηγορᾶ, ὅτι τὴν τοῦ διδασκάλου τούτου, Βασιλείου φημί τοῦ πάνυ, πρὸς τὸν ὄν δοξόφωνα ῥῆσιν ἀνωθεν φέρων ἡμῖν ἀνέγκως ἐνταῦθα, ἵνα καὶ τρανότερον ἐξελεγχθῆι, ὡς περ τὰ Εὐνομίου δηλαδὴ τότε, οὕτω δὴ καὶ τὰ σὰ νῦν, παρ' αὐτοῦ δὴ τούτου τοῦ λαμπροῦ θεολόγου φημί. Ὁ μὲν γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς συνόδου τόμος, τῆ δεούση κἀναυθα συντομία χρώμενος, τὸ τέλος τῆς θεολογικῆς ταυτησί ῥήσεως; ἐκεῖθεν ἐξείληψε, τῶν κτεπειγόντων μόνων καὶ ἀναγκαίων αὐτὸς γιγνώμενος, παραπέμπων δ' εἰς τὸ πλάτος ἐκεῖνον τοὺς βουλομένους· σὺ δὲ κάκεῖνα τούτοις προσθεῖς, τῆς ἄλλης κακουργίας ψέγεισθαι δίκαιος ὢν, τῆς ἀπαγγελίας ἐπαινεῖσθαι ταυτησί πως ἂν εἴης δίκαιος. Καὶ δὴ σκοπῶμεν ἐξ αὐτῶν φημι τούτων τῶν εἰρημένων τὴν ἀκριβῆ πρὸς Εὐνόμιον συμφωνίαν τοῦ Γρηγορᾶ. Εὐνόμιος μὲν ὄν τὸ τοῦ Πατρὸς ἀγέννητον κατ' ἐξουσίαν ἴδιαν ἐν οὐσίᾳ ὑποθέμενος λόγῳ, ἐβούλετο γὰρ ἐντεῦθεν διὰ τοῦ γεννητοῦ τῷ Υἱῷ κατασκευάζειν τὸ τῆς οὐσίας ἀνόμιον, τὰ ἐπιλεγόμενα φυσικῶς τῷ Θεῷ. φῶς φημι, καὶ ζωὴ, καὶ ἀγαθόν, καὶ τὰ προσόμοια τούτοις, ἣ ταυτὸν τι καὶ ἀδιάφορον Ἐλεγεν εἶναι τῷ ἀγεννήτῳ, τῆ οὐσίᾳ φημί κατ' ἐκεῖνον, ἣ εἰ μὴ ποῦ τοῦτο γε εἶη, μηκέτι ἀπλοῦν, ἀλλὰ σύνθετον εἶναι τὸν Θεόν· Γρηγορᾶς δ' οὕτως ὁ ἑταῖρος ἐκεῖνου οὐ τὸ ἀγέννητον κατ' ἐκεῖνον οὐσίαν λέγων Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ θέλησιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα, οὐ φυσικά καὶ περὶ τὸν Θεὸν εἶναι λέγων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν τε καὶ πατρικὴν θεολογίαν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν αὐτὴν πάντη τε καὶ πάντως εἶναι τοῦ Θεοῦ ταῦτα, μτ-

δεμιᾶς ἐπινοουμένης αὐτοῦ; διαφορᾶς, μήτε πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτὴν, μήτε μὴν πρὸς ἄλληλα, εἰ μὴ ταῦθ' οὕτως; εἴη, κινδυνεύειν φησὶν ἐντεῦθεν ἀναιρεῖσθαι τὸ ἀπλῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ σύνθεσιν περὶ τὴν θέλειαν συνάγεσθαι φύσιν, ἀκριβῆ τὴν πρὸς τὸν ὁμόδοξον Εὐνόμιον ἑαυτοῦ κατὰ ταῦτα συμφωνίαν δεῖκνύς, καὶ ἄλλος αὐτὸς ὢν διὰ πάντων. Διὸ καὶ πρὸς ἀμφοτέρους τούτους ὡδὶ πως ὁ μέγας; φησὶ γράφων Βασιλεῖος· Ἄλλ' ὁ Εὐνόμιος, ταυτὸ δ' εἰπεῖν ὅτι καὶ Γρηγορᾶς, τὴν τῶν ἰδιωμάτων ἀντιθέσιν πρὸς τὴν οὐσίαν μετακομίσας, ἐντεῦθεν τὴν ἀφορμὴν τῆς ἀσεβείας ἐφέλκεται, ὡς περ παῖδας ἡμᾶς μορμολυτόμενος τοῖς σοφίσμασιν, ὅτι εἴπερ ἕτερόν τι εἶη τὸ φῶς παρὰ τὸ ἀγέννητον, ἀναγκαίως ἡμῖν σύνθετος ὁ Θεὸς ἀποδειχθήσεται. Ἐγὼ δὲ εἴ φημι; Ὅτι εἰ μὴ ἕτερον εἶη τοῦ ἀγεννήτου τὸ φῶς, οὐκ ἐστὶ τῷ Υἱῷ δυνατὸν ἐπιλέγεσθαι, ὡς περ οὐδὲ αὐτὸ τὸ ἀγέννητον. Εἶτα μικρῶ προῖων ὁ διδασκαλός. Ἄλλὰ μὴν πρὸς γε τὸ σύνθετον ἀναφανήσεσθαι φησὶ τὸν Θεόν, εἰ μὴ ταυτὸν ληφθεῖη τῷ ἀγεννήτῳ, ταυτὸ δ' εἰπεῖν τῆ οὐσίᾳ τὸ φῶς, οὐσίαν καὶ γὰρ εἶναι τὸ ἀγέννητον Εὐνόμιος; ἐφησεν, ἐκεῖνο, φησὶν, εἰπεῖν ἔχομεν, ὅτι εἰ μὲν ὡς μέρος τῆς οὐσίας τὸ ἀγέννητον ἐλαμβάνομεν, εἶχεν αὐτοῦ χώραν ὁ λόγος, σύνθετον εἶναι λέγων τὸ ἐκ διαφορῶν συγκαείμενον· εἰ δὲ οὐσίαν μὲν Θεοῦ τὸ φῶς τιθέμεθα, ἣ τὴν ζωὴν, ἣ τὸ ἀγαθόν, ὅλον ἕπερ ἐστὶ ζωὴν ὄντα, καὶ ὅλον φῶς, καὶ ὅλον ἀγαθόν, παρεπόμενον δὲ ἔχει ἣ ζωὴ τὸ ἀγέννητον, πῶς οὐκ ἀσύνθετος ὁ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπλοῦς; καὶ τὰ τούτων ἐξῆς, ὅσα δὴ Γρηγορᾶς ἐκ τοῦ μεγάλου λαβῶν, καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης ἤδη φθάσας ἐξέθετο.

Ἄλλ' αὐτὸς, Ἰδοῦ, φησὶ, καὶ Βασιλεῖος ὁ μέγας τὸ φῶς, καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἀγαθόν οὐσίαν εἶναι φησὶ τοῦ Θεοῦ, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ φημί. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ψεῦδος, ὦ βέλτιστε. Πῶς γὰρ ἂν ὁ πρὸ μικροῦ περὶ Εὐνομίου λέγων, ὅτι ἐκεῖνος τὴν τῶν ἰδιωμάτων ἀντιθέσιν πρὸς τὴν οὐσίαν μετακομίσας, ἐντεῦθεν τὴν ἀφορμὴν τῆς ἀσεβείας ἐφέλκεται, καὶ ἰδίωμα φυσικὸν τὸ φῶς προσειπὼν, καὶ διαστῶρον τὸν φύσιν αὐτὸν Θεοῦ περιωρίων κατασκευάζειν, μικρῶ προῖων εὐθύς αὐτὸς εἶπεν ἂν αὐτῷ οὐσίαν εἶναι Θεοῦ, καὶ ταῦθ' οὕτως ὢν ἐκεῖνος ὁ λέγων, ὅτι ἄλλη μὲν ἣ οὐσία, ἣς οὕτω λόγος μηνυτικῆς ἐξευρέθη, Διέτρα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἣ σημασίαι, ἐξ ἐνεργείας τινός, ἣ ἀξίας ὀνομαζομένων; Ὅ δὴ καὶ Διονύσιος ὁ μέγας καὶ ὀνήλδ; τὴν θεολογίαν ἤδη φθάσα; ἡμᾶς ὡσαύτως ἰδίδασκεν· Εἰ τὴν ὑπερούσιον χρυφιστότητα, λέγων, Θεὸν ἣ ζωὴν, ἣ οὐσίαν, ἣ φῶς, ἣ λόγον ὀνομάσαιμεν, οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν ἣ τὰς εἰς ἡμᾶς; ἐξ αὐτῆς προαγομένης δυνάμει, ἐκθεωτικᾶς, ἣ ζωοποιούσας, ἣ ζωογόνους, ἣ σφοδύρους; αὐτῆ δὲ κατὰ τὴν πασῶν τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν ἀπὸλυσις ἐπιβάλλομεν, οὐδεμίαν ὁρώντες θέωσιν, ἣ ζωὴν, ἣ οὐσίαν, ἣτις ἀκριβῶς ἐμφερῆς ἐστὶ τῆ πάντων ἐξηρημένη κατὰ πᾶσαν ὑπεροχὴν αἰτία. Ἄλλως τε οὐδὲ πολλαὶ οὐσίαι Θεοῦ, ἣ ἐκ πολλῶν ἣ οὐσία σύγκειται τοῦ Θεοῦ, ἴν' ὁμοῦ καὶ τὸ φῶς, καὶ ἣ ζωὴ, καὶ τὸ ἀγαθόν, οὐσία εἶη τοῦ Θεοῦ. Τὰ μὲν γὰρ πολλὰ, μὴ

δ' ἐκείνη. Ὅρα δὲ καὶ τὸν λόγον ὅπως ὁ διδάσκαλος ἀκριβῶς καὶ οὐχ ὀριστικῶς προίγει. Ἡ τὸ φῶς γὰρ φησιν, ἢ τὴν ζωὴν, ἢ τὸ ἀγαθόν. Καὶ πάλιν, Ὅλον ὅπερ ἐστὶ ζωὴν ὄντα, καὶ φῶς, καὶ ἀγαθόν. Τὸ δὲ, τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο, ἢ ἄλλο, καὶ τὸ ὅλον ὅπερ ἐστὶ, δείκνυσι τὸ μὲν κυρίως· ὃν ἐκείνη; ὁποῖόν τι ἐστὶν εἰπεῖν ἀγνοοῦντα, τοῦτο γὰρ αὐτὸ καὶ κοινὸν τῆς ἡμῶν πίστεως ἀξίωμα, καθ' ὃποῖαισιν δὲ μᾶλλον τὴν λόγον προάγοντα, καὶ τὴν ὑπόθεσιν δ' αὐτὴν εὐθέως ἀναιροῦντα τὴν ἐαυτοῦ, τῷ ἐπαγαγεῖν, Ὅλον ὅπερ ἐστὶ. Τὸ δὲ καὶ λόγοις, καὶ λογογράφοις ἄνωθεν ἴδοι, ἐν τοῖς ἀγνοουμένοις, οὕτω τὴν τοῦ λόγου χρεῖαν ἀνακληροῦν. Γρηγόριος γοῦν, ὁ τῆς θεολογίας ἡγούμενος, τὸν περὶ δημιουργίας τῶν ἀγγέλων ποιούμενος λόγον, ἐπειδὴ τὸ πεφυκός, καὶ τὰς οὐσίας κτείνων ἀγνοῶν ἦν, ἔειπε νοερὰ, φησὶ, πνεύματα, ἵνα κῦρ οἶον εὐλον καὶ ἀσώματον, εἴτε τινὰ φύσιν ἔλλην ὅτι ἐγγυτάτω τῶν εἰρημέκων, ταύτας ὑποληπτέαν. Καὶ περὶ τοῦ πρωτοπλάστου πάλιν ὁ αὐτός, καὶ τοῦ παραδείσου, τοῦτον ἔθετο μὲν, φησὶν, ἐν τῷ παραδείσῳ, ὅστις ποτὲ ἦν ὁ παράδεισος οὗτος, τῷ μὐταξουσίῳ τιμῆσας. Εἰ δὲ τίς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν λέγει καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν οὐσίαν αὐτῶν τὰ θεῖα διατάττειν ὀνόματα, οὐ διαφερόμεθα· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συμφρονοῦμεν καὶ συνάδομεν τοῖς οὕτω ταυτεῖ καὶ φρονοῦσι, καὶ λέγουσι· θεολόγοι καὶ γὰρ, καὶ τῶν ἡμετέρων λόγων καθηγεμόνες τε καὶ διδάσκαλοι, ἐπὶ καὶ τὸ θεὸς καὶ τὸ Λόγος, καὶ δὴ καὶ αὐτὸ τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα, καίτοι γε τῶν ἐνεργειῶν ὄντα κατὰ τοῦτους ἀποτοῦς, καὶ ἐπὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἀνάγεται, διὰ τὸ ἐκείνης ἀνόνητον τε καὶ ὑπερώνητον.

Ἄλλ' ὁ φιλόσοφος οὐχ οὕτω φησὶν, ἀλλ' ὀνόματα ταῦτ' εἶναι πραγμάτων ἔρημα, οὐ κατὰ τῶν ἐνεργειῶν, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν ἰδιωμάτων λεγόμενα τοῦ Θεοῦ. Πῶς γὰρ, φησὶν, οὐσίας ὄντος τοῦ Θεοῦ μόνης, καὶ φυσικῶν οὐδὲν οὐδαμῶς παρεπόμενον μακτημένης, ὃ δὴ φησὶ καὶ Εὐνόμιος, καθ' ἣς δῆπου καὶ τὰ ὀνόματα λέγεται, μᾶλλον δ' ἅπερ αὐτὴ ἢ τοῦ Θεοῦ οὐσία κατ' αὐτοῦς φημι τοῦτους ἐστὶ; Καίτοι γε καὶ τὸν μέγαν Βασιλείου αὐτὸς ἡμῖν ἀναγνοὺς δι' αὐτοῦ πρὸ βραχέως οὕτως λέγοντα, Ἐπερ εἰς τὴν οὐσίαν φέροντες πάντα τὰ θεῖα ὀνόματα καταθέσομεν, οὐ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκεῖμενον τὸν Θεὸν ἀποδείξομεν, διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὅφ' ἐκαστον τῶν ὀνομάτων σημαίνεσθαι. Καὶ προφέρει τὸ πρὸς Εὐστάθιον αὐτοῦ φημι τοῦτου τοῦ διδασκάλου, Πάντα τὰ θεοπεριτῆ, λέγον, ὀνόματα καὶ νοήματα ὁμοίως ἔχει πρὸς ἀλλήλα, τῷ μὴδὲν τι περὶ τὴν τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν σημασίαν. Οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλο τι ὑποκείμενον τὴν διάνοιαν χειραγωγεῖ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ προσηγορία, ἐφ' ἕτερον δὲ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ δικαίου, ἀλλ' ὅσαπερ ἂν εἴποις ὀνόματα, ἐν διὰ πάντων ἐστὶ τὸ σημαίνόμενον· καὶ Θεὸν εἴπης, τὸν αὐτὸν ἐνεδείξω, ὃν διὰ τῶν λοιπῶν ὀνομάτων ἐνόησας.

Καὶ ταῦτ' αὖ φησὶ Γρηγόριος, οὐ μᾶλλον τῇ συνίδῃ καὶ τῷ ταύτης ἀντιλέγειν τόμῳ προσηγομένῳ; ἢ τὸν μέγαν, ὡς ἔπειτα, λαϊκῶς αὐτοῦ ἀντικαθιστάμερόν τε

καὶ ἀντιλέγοντα. Τοῦ γὰρ αὐτοῦ κίεῖνα καὶ ταῦτα, εἰ καὶ δοκίμ' ἐκείνη ἀντιλέγοντα, ἀλλο καὶ ἄλλο λέγειν τὸ σημαίνόμενον ὑπὸ γε τῶν θεῶν ὀνομάτων, τὸ τοῦ Θεοῦ διακεκριμένον ὑποσημαίνει διὰ τῆς τῶν φυσικῶν αὐτοῦ θεολογίας, ἐνεαυθα δὲ τὸ ὑποκείμενον ἐν εἶναι λέγων τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς πράγμασι πᾶσιν, ἐφ' ὧν τὰ ὀνόματα, τὸ ἡνωμένον θεολογεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀσύγχυτον, ἐπειδὴ καὶ μία ἢ τοῦ Θεοῦ οὐσία, ἢ δὴ καὶ τὰ περὶ αὐτὴν οὐσίωδ' ἀχωρίστω; τε καὶ ἀδιασπαστῶς παρέπεται, καθ' ὧν δηλαδὴ καὶ τὰ θεῖα ὀνόματα, καὶ εἰς ὃ διὰ πάντων τε καὶ ἐν πᾶσι τρισυπόστατος τε καὶ παντοδύναμος Θεὸς ἡμῖν γνωρίζομενός τε καὶ προσκυνούμενος; Ὅ δὴ καὶ Διονύσιος ὁ μέγας ἐν τοῖς Περὶ τῶν θεῶν ὀνομάτων τούτων ὡσαύτως φιλοσοφῶν, καθὰ δὴ καὶ αὐτοὶ φθάσαντες ἐφημεν, Οὐχ ἄλλο δὲ εἶναι, φησὶ, τὰγαθὸν φάμεν, καὶ ἄλλο τὸ ὄν, καὶ ἄλλο τὴν ζωὴν, ἢ τὴν σοφίαν· οὐδὲ πολλὰ τὰ αἰτία, καὶ ἄλλων ἄλλας παρεκτικὰς θεότητας ὑπερεχούσας καὶ ὑπείμενας, ἀλλ' ἐνὸς Θεοῦ τὰς ὅλας ἀγαθὰς προόδους, καὶ τὰς παρ' ἡμῶν ἐξυμνουμένας θεωνυμίας· καὶ τὴν μὲν εἶναι τῆς παντελοῦς τοῦ ἐνὸς Θεοῦ προνοίας ἐκφαντικὴν, τὰς δὲ τῶν ὀλιχωτέρων τοῦ αὐτοῦ καὶ μερικωτέρων,

Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖνο συνιδεῖν, ὃ φιλόσοφος οὐδαμῶς ἔδυνήθη, ὡς τὰ ὀνόματα ταῦτα τῶν τοῦ Θεοῦ φυσικῶν ἰδιωμάτων ἔχει μὲν καὶ ἡ θεῖα φύσις ἰδίᾳ κατ' αὐτῆς ἐκείνης ὡς αἰτίας αὐτῶν λεγόμενα, ἔχει δὲ καὶ ὡς ὑπερώνητος, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς καὶ φυσικῶν ὀνομαζόντων ἡμῶν ταύτην ἀπορία φυσικοῦ τινος ὀνόματος. Ὅτε μὲν οὖν κατὰ τοῦτους τοὺς λόγους ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τὰ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ταύτης ὀνόματα λαμβάνοντες λέγομεν, ἐν ἐστὶ τὸ δηλούμενον ὁ Θεός, κατ' αὐτὴν δηλονότι τὴν οὐσίαν. Οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλο τι ὑποκείμενον, φησὶν ὁ διδάσκαλος, χειραγωγεῖ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀγαθοῦ ἢ προσηγορία, ἐφ' ἕτερον δὲ τοῦ δυνατοῦ, καὶ τοῦ σοφοῦ, καὶ τοῦ δικαίου· ἀλλ' ὅσαπερ ἂν εἴποις ὀνόματα, ἐν διὰ πάντων ἐστὶ τὸ σημαίνόμενον, ὁ Θεός, κατ' οὐσίαν, ὅπερ ἐφθην εἰπὼν· ὅταν δὲ τὰ θεῖα ταῦτα ὀνόματα κατ' ἐκείνων λέγεται τῶν τῆς θεῖας φύσεως ἰδιωμάτων. ὧν καὶ καθ' ὑπαρξίν, καὶ κυρίως εἰσὶν ὀνόματα, τῆνικαῦτα οὐ πρὸς ἐν τι καὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον βλέποντες ταῦτα λέγομεν.

Τοῦτο καὶ γὰρ τῆς Εὐνομίου συγχύσεως καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἰδίων, ὃ δὴ καὶ διασύρων ὁ μέγας οὕτως Βασιλείος ἐν τοῖς φθίσαισιν σὺν γε τὰδε φησὶ Γρηγόριος, Πολλῶν, φησὶν, ὄντων τῶν θεῶν ὀνομάτων, πότερον ταῦτα μίξις οὐσίας ὀνόματα, καὶ ἰσοδυναμεί ἀλλήλοις, τὸ φοβερόν αὐτοῦ καὶ τὸ φιλόφθονον καὶ τὸ δίκαιον, καὶ τὸ δημιουργικόν, τὸ προγνωστικόν καὶ τὸ ἀνταποδοτικόν, τὸ μεγαλείον καὶ τὸ προνοητικόν, ἢ ὅπερ ἂν τοῦτων εἴπωμεν, οὐ τὴν οὐσίαν δηλοῦμεν; Εἰ γὰρ τοῦτο λέγουσι, μὴ ἐρωτάτωσαν εἰ τὴν οὐσίαν οἶδαμεν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πυνθανέσθωσαν ἡμῶν, εἰ φοβερόν οἶδαμεν τὸν Θεόν, ἢ εἰ δίκαιον, ἢ φιλόφθονον· ταῦτα ὁμολογοῦμεν εἶδέναι· εἰ δὲ ἄλλο τι λέγουσι τὴν οὐσίαν, μὴ παραλογίζε-

σωσαν ἡμᾶς· διὰ τῆς ἀπλότητος. Αὐτοὶ γὰρ ὡμολόγησαν· ἄλλο καὶ ἄλλο εἶναι τὴν τε οὐσίαν καὶ τῶν ἀπυριθμημένων ἕκαστον. Ἄλλ' αἱ μὲν ἐνέργειαι ποικίλαι· ἡ δὲ οὐσία ἀπλή. Ὅταν οὖν κατὰ τοὺτους τοὺς διδασκάλους ἐπὶ τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ ἐνεργειῶν οἰκεία αὐτῶν ὀνόματα λέγεται, τότε οὐχ ἔν ἐστι τὸ ὅπ' αὐτῶν σημαίνοντες· οὔτε γὰρ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ σύνθετον ἐκ τοσούτων, οὔτε ἰσοδυναμεῖ ἀλλήλοις τὰ τοιαῦτα, καθάπερ ἀκούεις· ἀλλ' ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐν τι τῶν φυσικῶς τῷ Θεῷ προσόντων προσφῶς ὀνομασθαι κατὰ τὴν αὐτὴν αὐθις διδασκαλίαν. Εἰ ταῦτα καὶ γὰρ, φησί, πάντα πρὸς ἐν σημαίνοντων τείνει, ἀνάγκη πᾶσα ταυτὴν ἀλλήλοις δύνασθαι τὰ ὀνόματα, ὡς ἐπὶ τῶν παλυονύμων. Καὶ μετὰ βραχί· Καὶ ταύτης τί ἂν γένοιτο τῆς συγχύσεως ἀτοπώτερον, ἀφελόμενον τὴν ἰδίαν ἕκαστου τῶν ὀνομάτων σημασίαν, ἀντινομοθετεῖν τῇ κοινῇ χρήσει καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πνεύματος; Καὶ πάλιν· Πῶς οὐχὶ μανία σαφῆς μὴ ἴδιον σημαίνοντες ἕκαστῳ τῶν ὀνομάτων ὑποδείχθησθαι λέγειν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐνέργειαν πάντα ταυτὴν δύνασθαι ἀλλήλοις διορίζειν τὰ ὀνόματα;

Ἄλλ' ἀκούσωμεν καὶ αὐθις τοῦ Γρηγοῦρᾶ, πῶς μὲν ἡμᾶς τε καὶ τὴν συνοδικὴν συκοφαντεῖ τόμον, ἀνευρυθρίασως τὰ ἑαυτοῦ περιάπτειν ἐπιχειρῶν ἀσχητοῖς ἀγῶν ἀναιρέταις, πῶς δὲ καὶ τοῖς τῶν θεολόγων ἀπειναντία· διὰ πάντων ἰσταται λόγοις, ἐκεῖνα βλασφημῶν καὶ ὑβρίζων ἀναίθην, ἅπερ ἐκεῖνοι θεολογοῦσι τε καὶ ὁμοῦσιν ὡς ἕνα μόνον Θεοῦ. Φησὶ ταιγαρῶν τὸν ἀκροατὴν ἑαυτοῦ συνήθως καὶ πάλιν διδασκῶν Ἄγγελον· Εἰ γὰρ καὶ τῶν ὀνομάτων τὰ πλείεστα τῆς εὐρέσεως τὰς γονὰς ἐξ οἰασθηποτοῦν ἐνεργείας λαμβάνει, ἀλλ' οὐδαμοῦ περὶ τὴν ἐνέργειαν τὸ σημαίνοντες ἰσῆσι τῆς ἰννοίας, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐνεργοῦσαν ἀνατρέχει φύσιν, καθάπερ σκιδῆτινος ὁμοῦ καὶ τῆς ἐνεργείας συνεπινοουμένης. Οὐ δὲ τὴν τῶν ὀνομάτων τοίνυν διαφορὴν παραγωγῆν, καὶ τὴν τῶν νοημάτων τῶν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἡμῖν ἐγγινόμενων διαφορὰν, διὰφορον ἤδη πρὸς ἑαυτὸν καὶ σύνθετον νοοῦμεν καὶ τὸν Θεόν, ὡς ὁ Παλαμᾶς, ἀλλ' ὥσπερ ὁ συκοφαντούμενος ὑπ' αὐτοῦ διδάσκει Βασιλείος.

Καὶ βλέπει τὸν ἀναίδῃ συκοφάντην, ὅπερ ἔφη, καὶ βλάσφημον, πῶς τὴν μὲν ἑαυτοῦ βλασφημίαν ἡμῖν περιτιθέναι πειράεται, τὰ δὲ τῶν ἁγίων προβάλλεσθαι δοκῶν καθ' ἡμῶν, κατ' ἐκεῖνων ὄλος χαίρει. Αὐτοῦ γὰρ τούτου πάντα τὰ θεῖα ὀνόματα. Καὶ δὲ καὶ τὰ παρεπόμενα τῇ θεῖᾳ φύσει, ἃ δὲ καὶ φυσικὰ καὶ οὐσιώδη τοῦ Θεοῦ τῇ θεολογίᾳ πεφιλοσφρηται, οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ λέγοντος, καὶ μηδεμίαν ἐνεῖναι διαφορὰν, σύνθετον οἱ θεολόγοι κατασκευάζειν ἐντεῦθεν αὐτὸν τὸν Θεόν διὰ τῶν οἰκείων ἀπεδείξαν λόγων, καθὰ δὲ καὶ φθάσαντες ἀπεδείξαμεν, ἐν οἷς δὴπου καὶ ὁ θεηγόρος Νύσσης πρὸς γε τοῖς ἄλλοις πρὸς αὐτὸν τε καὶ τὸν αὐτοῦ καθηγητὴν Ἰωάννημιον εἶπε, Τίς διφυᾶ τὸν Θεόν εἶναι λέγων πλὴν σοῦ, πᾶσαν ὀνόματος ἔννοιαν τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ συμφύοντος, καὶ μηδὲν ἐξωθεν προσεῖναι λέγον-

τος, ἀλλ' ἕκαστον τῶν περὶ τῷ Θεῷ ὀνομάτων τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ ἐγκεντρύζοντος;

Ὁ δὲ πόρνης ἀνεπιληφῶς πρόσωπον, καὶ ἀπανασχυντήσας πρὸς πάντας ἁγίους, τὸ τῆς θείας κίνταῦθα φάνα· Γραφῆς, καὶ πάντα θεολογικὸν ὁμοῦ καὶ πατρικὸν διαπτύσας λόγον. Εἰ γὰρ καὶ τῶν ὀνομάτων, φησὶ, τὰ πλείεστα τῆς εὐρέσεως τὰς γονὰς ἐξ οἰασθηποτοῦν ἐνεργείας λαμβάνει, ἀλλ' οὐδαμοῦ περὶ τὴν ἐνέργειαν τὸ σημαίνοντες ἰσῆσι τῆς ἰννοίας, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐνεργοῦσαν ἀνατρέχει φύσιν. Καὶ πάλιν· Οὐ δὲ τὴν τῶν ὀνομάτων τοίνυν, φησὶ, διὰφορον παραγωγῆν καὶ τὴν τῶν νοημάτων διὰφορον ἤδη πρὸς ἑαυτὸν νοοῦμεν τὸν Θεόν καὶ σύνθετον, ὥσπερ ὁ Παλαμᾶς, ἀλλ' ὥσπερ ὁ συκοφαντούμενος ὑπ' αὐτοῦ διδάσκει Βασιλείος.

Καίτοι γε, συκοφάντα καὶ ψευδοῦλγε, τοῦτ' αὐτὸ τῇ συνόδῳ καὶ ἡμῖν ἔστι τὸ σπουδαζόμενον ἐν γε τῷ μέρει τούτῳ τοῦ λόγου, τὸ τῆς σῆς συνθέσεως ἀνώτερον τὸν Θεόν δεῖξαι, καὶ τὸ ἀπλοῦν αὐτοῦ δεῖ τῶν θεολόγων ἀνακηρύξαι, καθὰ δὲ καὶ βίδεκεται. Βασιλείος δ' ὁ μέγας, ὡς σχηματίζομενος αὐτὸς ἐκασθαι, κατὰ πρόσωπον ἀντιλέγει μᾶλλον, ἐκεῖνα πρὸς σὲ καὶ τὸν σὸν καθηγητὴν Εὐνόμιον εἶπε πρὸ βραχίος, διὰ τοῦ συνοδικοῦ φημι τόμου, τὸ, εἶπερ εἰς τὴν οὐσίαν φέροντες ἅπαντα καταθήσομεν τὰ ὀνόματα, οὐ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγχεόμενον τὸν Θεόν ἀπεδείξομεν, δεῖ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑπ' ἕκαστου τῶν ὀνομάτων σημαίνεσθαι. Τίς οὖν ἐστὶν ὁ συκοφάντων, Γρηγοῦρᾶ, τοῦτον τὸν μέγαν; Τίς ἐστὶν ὁ σύνθετον ποιῶν τὸν Θεόν; Σὺ δὲ πάντα τὰ περὶ τὸν Θεόν θεῖα ὀνόματα καὶ νοήματα συμφύρων τῇ θεῖᾳ οὐσίᾳ, μᾶλλον δ' οὐτὰ ταῦτα τὴν θεῖαν εἶναι λέγων οὐσίαν, καὶ μηδὲν περὶ αὐτὴν φυσικὸν θεωρεῖσθαι, ἡ ἡμεῖς, οἱ σὺν τῷ λαμπρῷ θεολόγῳ τούτῳ, καὶ δὲ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ διδασκάλοις ὑπὲρ τούτων αὐτῶν Εὐνομίῳ τε καὶ Πύρρῳ, καὶ σοὶ γε αὐτῷ φημι τρίτῳ μετ' ἐκεῖνων· οὐτωςὲ πωλεμοῦντες; Εὐθὺλον ὅτι σὺ, καὶ οὐκ ἄν τοὺς τῆς ἀληθείας τούτους ἐλέγχους, καὶ τὰ βέλη τοῦ θανάτου διαφύγοις, κἂν μύριους πανταχόθεν περιβάλλῃ κύκλους τοῦ ψεύδους, κἂν τὴν ἔδου κυνῆν μετὰ τῶν σῶν διδασκάλων ὑπέλθῃς.

Τί οὖν φησὶν αὐθις ὁ τῆς κατ' εὐσείθειαν ἀληθείας πολέμιος οὗτος; Ὁρᾶς, φησὶν, ὅπως ἡ θεῖα καὶ ἀπλουστάτη φύσις ἐκεῖνη πολλοῖς μὲν καὶ διαφόροις ὀνόμασι, καὶ διαφόρων ἔννοιῶν σημαντικῶς ἐνομαζέται, ἐν δὲ τὸ ὑποκείμενον τοῖς πᾶσιν ὀνόμασιν ἔστι τὸ διὰ πάντων ὀνομαζόμενον, καὶ οὐ σύνθετον ὁ τῆς ποτὲ ἐστὶν ἐκεῖνο, διὰ ταῦτα γίνεταί; Ἐνταῦθα λόγοις μὲν ὁ Γρηγοῦρᾶς σχηματίζεται τὴν σύνθεσιν ἐπὶ Θεοῦ ἀναιρεῖν, ἣν αὐτὸς καὶ ἡ κατ' αὐτὸν συμμορία τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατηγορεῖ. Οὕτω γε μὴ ἀναιρεῖ ταύτην, ὡς οὐσίας μόνῃς τοῦ Θεοῦ πεφυκότος, τῶν δ' ἐπινοουμένων καὶ λεγομένων οὐσιωδῶς· περὶ αὐτὸν μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντων πλὴν φόφου μόνου φωνῆς· ὁ δὲ καὶ προέλενος αὐτῷ τοῦ λόγου δεῖξει πλατύτερον. Ὁ δὲ μέγας Βασιλείος, ὡ φιλόσοφε, λέγων, καθάπερ ἤκουσας, πρὸς τὸν σὸν μυσταγωγὸν Εὐνόμιον, Ἄλλο μὲν ἢ οὐσία,

ἥς οὐπω λόγος μνηστῆς ἐξευρέθη, ἔτιρα δὲ τῶν ἀπερὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἢ σημασία ἐξ ἐνεργείας τινός, ἢ ἀξίας ὀνομαζομένων, ἄρα ληρῆν σοι δοκεῖ;

Ἀκούετε δὴ καὶ τὴν ἐξῆς πρὸς τὸν οικεῖον διδάσκαλον συμφωνίαν τοῦ Γρηγοροῦ. Οὕτε γὰρ ἄλλο, φησὶν, οὐδὲν τούτων παρὰ τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν ἐκείνην σημαίνει, οὐτ' αὖ σύνθεσιν οὐδεμίαν δύναται ὄρεῖν, οὐτ' ἀνευ τῆς οὐσίας τὰ πάντα κατ' αὐτὰ, οὕτε μὴν μετὰ τῆς οὐσίας αὐτὰ, διὰ τὸ μήτε ὦ; ἄλλας οὐσίας; παρ' ἐκείνην ταῦτα λαμβάνεσθαι, καθάπερ Εὐνόμιος διὰ τοῦ φάσκειν τὸ ἀγέννητον οὐσίαν εἶναι, μήτε ὡς μέρος οὐσίας; αὐτῆς τῆς μιᾶς, καθάπερ ὁ δυσσεβὴς; Παλαμάς ἀμαθῶς νοεῖ λέγων ἕτερα μὲν εἶναι τῆς θείας φύσεως, φυσικὰ δὲ, τούτῃσι μέρη ἐκείνης.

Σὺ μὲν, ὦ κενὸ θεολόγε, εἰ καὶ μὴ καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο τῷ σφ' διδασκάλῳ συμφωνεῖς Εὐνομίῳ, οὐσίαις, ὡς καὶ αὐτῆς ἐφης, τὰ προσόντα τῷ Θεῷ φυσικῶς; λέγοντι, ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνο καὶ μάλα δὴ συμφωνεῖς ἐν οἷς φανερώς λέγεις, οὕτε ἄλλο τι οὐδὲν τούτων παρὰ τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν σημαίνει, οὐσίαν δὲ τῶν φυσικῶν εἶναι τὸν Θεὸν σὺν ἐκείνῳ λέγων ἡμᾶς; δὲ πότε μέρη τῆς ἀπλῆς τε καὶ ἀμερούς οὐσίας ἔγνω; εἰπόντες εἶναι τὰ παρεπόμενα ταύτῃ; Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τούναντιόν ἅπαν εἰπόντας μετὰ Βασιλείου τούτου τοῦ μεγάλου πολλάκις ἔκρουσας ἦδη, Εἰ μὲν ὡς μέρος τῆς οὐσίας τὸ ἀγέννητον ἐλαμβάνομεν, λέγοντος, εἶχεν ἂν Εὐνομίῳ χώραν ὁ λόγος, σύνθετον εἶναι λέγων τὸ ἐκ διαφόρων συγχείμενον· εἰ δὲ οὐσίαν μὲν Θεοῦ τὸ φῶς τιθέμεθα, ἢ τὴν ζωὴν, ἢ τὸ ἀγαθόν, ὅλον ὅπερ ἐστὶ ζωὴν ὅντα, καὶ ὅλον φῶς, καὶ ὅλον ἀγαθόν, παρεπόμενον δὲ ἔχει ἢ ζωὴν τὸ ἀγέννητον, πῶς οὐκ ἀσύνθετος ὁ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπλοῦς; οὐ γὰρ δὴ οἱ δεικτικοὶ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ τρόποι τὸν τῆς ἀπλότητος αὐτοῦ λόγον παραλυπήσουσιν. Ἡ οὕτω γε πάντα ὅσα περὶ Θεοῦ λέγεται σύνθετον ἡμῖν τὸν Θεὸν ἀναδείξει, ὡς ἔοικεν, εἰ μᾶλλον τὴν τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀμερούς ἔνοιαν διασώζειν· ἢ οὐδὲν ἔροῦμεν περὶ Θεοῦ πλὴν τὸ ἀγέννητον, καὶ παραιτησόμεθα αὐτὸν ὀνημάζειν ἀόρατον, ἀφθαρτον, ἀναλλοίωτον, δημιουργόν, κριτὴν, καὶ ὅσα νῦν εἰς δοξολογίαν παραλαμβάνομεν· ἢ δεχόμενοι τὰ ὀνόματα ταῦτα, τί καὶ ποιήσομεν; πότερον εἰς τὴν οὐσίαν ἅπαντα φέροντες καταθέσομεν; Οὐκοῦν οὐχὶ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν αὐτὸν συγχείμενον ἀποδείξομεν, διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑπὸ τῶν ὀνομάτων τούτων σημαίνεσθαι.

Καὶ πρὸς μὲν Εὐστάθιον τὸν ἱατρὸν ἐν τοῖς φθάσαισι γράφων ἔλεγεν, Ἡ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοουμένοις ὀνόμασι καθὼς ἐστὶ μένει ἀσήμαντος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος· ἐνεργετὴν γὰρ καὶ κριτὴν, ἀγαθόν τε καὶ δίκαιον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μάθῃντες, ἐνεργειῶν διαφοράς ἐδιδάχθημεν. Τοῦ δὲ ἐμργούντος τὴν φύσιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγινῶναι δυνάμεθα. Ὅταν γὰρ ἀποδιδῶ τις λόγον ἐκάστου τούτων τῶν ὀνομάτων, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, περὶ ἣν τὰ ὀνόματα,

οὐ τῶν αὐτῶν ἀμφοτέρων ἀποδώσει λόγον· ὧν δὲ ὁ λόγος ἕτερος, τούτων καὶ ἡ φύσις διάφορος.

Πρὸς δὲ τὸν ἱερὸν Ἀμφιλόχιον περὶ τῶν τὰ αὐτὰ δοξαζόντων ὡσαύτως, καθὰ δὴ καὶ εἰπόντες ἐφθήμεν, Μὴ ἐρωτάτωσαν, φησὶν, εἰ τὴν οὐσίαν οἴδαμεν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πυνθανέσθωσαν ἡμῶν, εἰ φοβερὸν οἴδαμεν τὸν Θεόν, ἢ εἰ δίκαιον, ἢ φιλόφρωνον. Ταῦτα ὁμολογοῦμεν εἰδέναι. Εἰ δὲ ἄλλο τι λέγουσι τὴν οὐσίαν, μὴ παραλογίζεσθωσαν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀπλότητος· αὐτοὶ γὰρ ὁμολόγησαν, ἄλλο καὶ ἄλλο εἶναι τὴν τε οὐσίαν καὶ τῶν ἀπριθμημένων ἕκαστον. Ἄλλ' αἰ μὲν ἐνεργεταὶ ποικίλοι, ἢ δὲ οὐσία ἀπλῆ. Ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν· τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίσειν οὐχ ὑπισχυόμεθα. Αἰ μὲν γὰρ ἐνεργεταὶ αὐτοῦ

πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἢ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος. Ὁ δὲ τούτῳ σύμπνους ἀδελφός ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος πρὸς Εὐνόμιον γράφων, Τίς οὕτω, φησὶ, ταπεινὸς τὴν διάνοιαν, καὶ τῆς τῶν θείων δογμάτων μεγαλοφύλαξ ἀμύητος, ὥστε τὴν τῶν ὄντων αἰτίαν εἰς νοῦν λαβὼν, μὴ κατὰ ταυτῶν ἀθρόαν πάντων καὶ συγκεροτημένων τῶν περὶ τὸν Θεὸν εὐσεβῶς νοουμένων ἀναλαβεῖν τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ τὸ μὲν ὑστερον, τὸ δὲ καταρχὰς, ἕτερον δὲ τι διαμέσου κατὰ τινα τάξιν ἀκολουθίαν προσγεγενῆσθαι νομίζειν; Καὶ μετὰ βραχέ· Ὅτε γὰρ χείρων, οὕτε βελτίων ἐκ προσθήκης γινόμενος, ἀλλ' ὁ αὐτός ἐστιν ἀεὶ, οὐκοῦν οὐδὲν περὶ αὐτῶν οὕτε προγενέστερον, οὕτε νεώτερον. Ἡ οὕτως ἂν εὐρεθείη προσβύτερος ἑαυτοῦ, καὶ νεώτερος, εἰ μὴ πάντοτε πάντα ἐστὶν ὁ Θεός, ἀλλὰ κατὰ τινα τάξιν καὶ ἀκολουθίαν τὸ μὲν τι ἐστὶ, τὸ δὲ γίνεται, σύνθεσιν δὲ περὶ αὐτὸν οὐδεμία· ἀλλ' ὅπερ ἂν ἦ, ὅλος ἐστὶ. Κατὰ δὲ τὸν τῆς αἰρέσεως λόγον, εἰ πρότερον ἀγέννητος ἂν μετὰ ταῦτα γίνεται Πατήρ, οὐδεμίαν σωρελας ἐπιτηδευμάτων περὶ αὐτὸν νοουμένης, οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅλος ἑαυτοῦ ὅλου, προσβύτερος τε καὶ μεταγενέστερος γίνεται. Κύριλλος δὲ ὁ μέγας, Εἰ ὅπερ ἂν, φησὶν, ὑπόσχη μόνῳ τῷ Θεῷ, τοῦτο πάντως αὐτοῦ ἐστὶ καὶ οὐσία, ἐκ πολλῶν ἡμῖν οὐσιῶν συγκίεσται. Πολλὰ γάρ ἐστιν, ἃ μόνῳ μὲν αὐτῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχει, ἐτέρῳ δὲ τῶν ὄντων οὐδενί. Καὶ γὰρ βασιλεὺς καὶ Κύριος, καὶ ἀφθαρτος, καὶ ἀόρατος, καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία περὶ αὐτοῦ λέγουσιν αἱ θείαι Γραφαί. Εἰ τοίνυν ἕκαστον τῶν αὐτῷ προσόντων ἐν οὐσίᾳ τάξει κείσεται, πῶς οὐκ ἐστὶ σύνθετος ὁ ἀπλοῦς; ὅπερ ἐστὶν ἔννοεον ἀναπόκωπτον.

Καλῶς μὲν, ὦ διδασκάλων καὶ θεολόγων ἄριστε, ταῦτα, καὶ κατὰ θεῖα δηλονότι θεσμά. Ἄλλ' ἐπεὶ Γρηγορῶς οὕτω μετὰ τῆς κατ' αὐτὸν τε καὶ περὶ αὐτὸν φησὶν οὐσίας μὲν ἀπαγορεύουσιν, ὡς φασὶ, καὶ αὐτοὶ καὶ εἶναι, καὶ λέγεσθαι τὰ τοιαῦτα, καὶ τὴν βλασφημίαν Εὐνομίῳ τε καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν ἀποβρίπτουσι μόνους, ἐξ αἰτίου δ' ὡς ἰδιότητος τῆς θείας παρῆπασθαι φύσει λεγόντων ἡμῶν οὐκ ἀνέχονται τοπαράπαν, σύνθεσιν εἶναι τοῦτο τῆς θείας αὐτοὶ λέγοντες φύσεως, καὶ πόρρω διὰ τοῦτο τῆς θείας αἰδέας, δίκαιος ἂν εἴης ὁ αὐτὸς σαφέστερον

περὶ ἐκείνων καὶ αὐθις διδάξαι, καὶ δεῖξαι τίνα ποτὲ εἰσὶν ἐκεῖνα τὰ πολλὰ καὶ μυρία, ἃ περὶ μόνου τοῦ Θεοῦ λέγουσιν αἱ θεαὶ Γραφαί, καθὰ δὴ καὶ προέφησεν. Τάχα γὰρ καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἐκεῖνο τῆς σῆς ἱερᾶς θεολογίας, ὅπερ τῶν τῆς συμμορίας τῆς ἐκείνης ἀκούσας πάλαι, μυριάδας θεῶν προσκυνεῖν ἐσκευάζοντες τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, ὡς μιᾶς γλώττης! καὶ τοῦτο πρὸς ἀλλόφυλον καὶ πολέμιον αὐτῆς γράφω, καὶ διδάσκαλον τῶν ψευδοπροφήτην αὐχοῦντα.

Ἄλλ' ἐγὼ, φησὶν ὁ θεσπίσιος Κύριλλος, κατὰ φύσιν ὁπάρχειν εἶπον τὰ τοιαῦτα τῷ Θεῷ, μόνῳ τούτῳ προσεῖναι. Τὰ δὲ κατὰ φύσιν προσόντα, καὶ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως πεφυκότα, οὕτε φύσις εἰσὶν, οὕτε τῆς φύσεως μέρη. Ὅλος γάρ ἐστι τούτων ἕκαστος, φάμεν, ὁ Θεὸς, οὕτε σύνθεσις ἐκ τούτων ἂν ποτε γένοιτο τῶν παρεπομένων τῇ θεῇ φύσει, καὶ κατ' ἐπίνοιαν ἐπιθεωρουμένων αὐτῇ. Ἴνα δὲ καὶ τι σαφέστερον γνοίης, ἀκουε δὴ τῶν καὶ πρὸς τοὺς ἐξ Εὐνομίῳ πάλαι βηθέντων μοι. Κατ' ἐπίνοιαν, εἶπον, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγέννητον. Οὐ γὰρ οὐσία τὸ ἀγέννητον, ἢ τὸ ἀφθαρτον, ἢ τὸ ἀθάνατον, ἢ τὸ ἀόρατον. Εἰ γὰρ ἕκαστον τούτων οὐσίαν σημαίνει, ἐκ τούτων οὐσιῶν σύγκειται ὁ Θεός, ὅσαπερ ἂν αὐτῷ φυσικῶς προσόντα φαίνηται. Εἰ τοίνυν οὐχ ὅσα προσεῖναι λέγεται κατὰ φύσιν τῷ Θεῷ, ταῦτα πάντα ἔσται αὐτοῦ καὶ οὐσία, λείπεται λέγειν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ συμβεδηκέναι, μέχρι μόνης φωνῆς οὕτω νοούμενα. Οὐκ ἔχει γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις μεῖζόν τι τῶν καθ' ἑαυτὴν λέγειν ἐπὶ Θεοῦ. Διὰ τοὺς ἰδίους ἡθεσιν ἐκ' αὐτοῦ κεχρημέθα, τὰ καθ' ἑαυτοὺς μεῖζόνων ὑποδείγματα ποιούμενοι, ὅσαπερ εἰ ἐν μικρῷ πῖνακι οὐράνιον καταγράφοντες κύκλον. Μῆδὲν γὰρ κατ' ἐπίνοιαν συμβεδηκῆς νοοῦντες ἐπὶ Θεοῦ, μήτε μὴν οὕτω τισὶ νοεῖν ἐπιτρέποντες, πολλῇ δυσχεραίᾳ περιπεσείσθε πάντως, καὶ μυρίων ὁμᾶς νοημάτων ἀθέσμων περιστηξεί ὄρυθος. Τοιαῦτα μὲν τὰ τῶν ἱερῶν διδασκάλων καὶ θεολόγων, καὶ οὕτως τῶν συνθεσιν ἐπὶ Θεοῦ καὶ νοοῦσι, καὶ ἀποβάλλονται. Λέγουσι καὶ γὰρ, ὅσαπερ ἀκούεις, τριχῶς ὑπονοεῖσθαι τὴν σύνθεσιν ἐπὶ Θεοῦ ἢ ὅταν ὡς οὐσίαι διάφοροι λέγωνται τὰ φυσικῶς ἐπινοούμενα τῷ Θεῷ προσεῖναι, ἢ ὅταν ὡς μέρη τῆς οὐσίας, ἢ ὅταν οὐχ ὡς οὐσιώδη καὶ φυσικὰ, ἀλλ' ὡς ἐπίκτητα. Ἄλλα τὸ μὲν πρῶτον οὐ μόνον ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ τερατώδες τε καὶ ἀλλόκοτον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ πόρρω Θεοῦ, καὶ τῶν περὶ Θεοῦ λόγων, οὐδ' ὅσον ἂν τις ἐνθυμηθῇ. Εἰ γὰρ ἕκαστος, φησὶ, τῶν προσόντων τῷ Θεῷ φυσικῶν ἐν οὐσίᾳ τάξει κείνεται, ἐκ πολλῶν ἡμῖν οὐσιῶν σύγκειται ὁ ἀπλοῦς ὅπερ ἐστὶν ἐννοεῖν ἀεσιπώτατον· τὸ δεύτερον οὐδὲν ἦτον τοῦ πρώτου δυσσεδῆς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀσεδέξ· οὐ σύνθεσις καὶ γὰρ ἐπεισάγει μόνον τῇ ἀπλῇ τοῦ Θεοῦ φύσει, ἀλλὰ καὶ μερισμὸν τῷ ἀμερίστῳ, καὶ λύσιν· τῷ ἀκράτῳ τε καὶ ἀφθάρτῳ, καὶ μόνῳ δοτῆρι τῆς ἀφθαρσίας· σύνθεσις καὶ γὰρ ἀρχὴ στάσεως, ἢ δὲ λύσεως. Εἰ γὰρ ὡς μέρος, φησὶ, τῆς οὐσίας τὸ ἀγέννητον, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀφθαρτον, καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ τὴν προσ-

ὅμοια τοῦτοις λάβοιμεν, οὐ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκείμενον τὸν Θεὸν ἀποδείξομεν. Τὸ δὲ τρίτον καὶ Ἀρειανοῖς ὁμοῦ καὶ Εὐνομιανοῖς καὶ τοῖς τὰ Μακεδονίου φρονουῖσι μάλα προσήκει, οἷς δῆπου καὶ Βαρλαάμ σὺν Ἀκινδύνῳ τε καὶ Γρηγορῷ μετὰ πολλῆς ἐαυτοῦς τῆς προθυμίας συνῆψαν, αὐτόθεν ἔχον ἐπίσημον πᾶσι τὸ ἀσεδέξ, ὅτε δὴ καὶ εἰς κτισμάτα κατασπῶν τὸν Θεὸν διὰ τῶν αὐτοῦ φυσικῶν. Ἄν γὰρ ἡ ἐνέργεια κτιστὴ, φασὶν οἱ θεολόγοι Πατέρες ὁμοῦ, τούτων καὶ ἡ φύσις κτιστὴ, ὧν δὲ ἀκτιστος ἡ ἐνέργεια, τούτων καὶ ἡ φύσις ἀκτιστος. Διὰ καὶ Ἀθανάσιος ὁ μέγας σὺν γε τῷ σοφῷ Βασιλείῳ, Μὴ γένοιτό μοι ἐπίκτητόν τι ἐπὶ τοῦ Πνεύματος εἰπεῖν, φθάσαντες ἔλεγον· οὕτε γὰρ τὸ ἄγιον, οὕτε τὸ ἀφθαρτον, οὕτε τὸ ἀγαθόν, οὕτε ἄλλο τι τῶν περὶ Θεοῦ θεωρουμένων λέγω ἐπίκτητον τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἀλλὰ φύσις ἄγιον, φύσις ἀγαθόν, φύσις ἀθάνατον. Καὶ πάλιν· Τὰ καθ' ὑπεροχὴν καὶ αἰτιολογίαν πάντα, φησὶν, οὐχ ἕκαστον οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν, ἃ καὶ ἀθροισμα καὶ κλήρωμα θεότητος λέγεται κατὰ τὴν Γραφήν, καθ' ἕκαστην τῶν ἁγίων τριῶν ὑποστάσεων ἐπίσης θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα. Ὁ δὲ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος, ὃ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ἤκουσας αὐτοῦ λέγοντος, Σύνθεσις, φησὶ, περὶ τὸν Θεὸν οὐδεμία· ἀλλ' ὅπερ ἂν ἦ, ὅλος ἐστὶ. Κατὰ δὲ τὸν τῆς αἰρέσεως λόγον, εἰ πρότερον ἀγέννητος ὧν, μετὰ ταῦτα γίνεται Πατὴρ, μεδεμία· σωρείας ἐπιτηδευμάτων περὶ αὐτὸν νοουμένης, οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅλος ἑαυτοῦ πρεσβύτερος καὶ μεταγενέστερος γίνεται. Κύριλλός γε μὴν ὁ σοφός, Οὕτως ἐπίκτητον τῶν θεῶν ἰδιώματα, φησὶν. Ἐκ μόνου τῶν ἀποτελεσμάτων, δηλαδὴ τῶν κτισμάτων, κατὰ τὰς ἐνεργείας ταύτας, ἀλλ' οὐ κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς ὁρᾶται, ὁμοῦ τε συνάναρχα τῷ Θεῷ κατὰ χρόνον ὑποδεικνύς τὰ αὐτοῦ ἰδιώματα, διὰ τὸ μὴ ἐπίκτητα εἶναι, καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἦτοι τῶν κτισμάτων βητικῶς αὐτὰ διιστάς, καὶ ἰδιώματα καὶ ἐνεργείας· τὰ αὐτὰ τῆς θείας φύσεως εἶναι δεικνύς, καὶ ὅτι ἀπὸ τῶν κτισμάτων οὐ κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς ὁρᾶται, κατ' Εὐνομίῳ τε καὶ Γρηγορῷ, ἀλλὰ κατὰ ταύτας μᾶλλον τὰς ἐνεργείας. Τοσαῦτα τὸ βραχὺ τοῦ θεολόγου χωρίον ἐκεῖνο, καὶ ταιαῦτ' ἐν ἄλλῳ συλλαβῶν ἔχει· οὕτω περιφανῶς τὴν ὑπονοουμένην ἐπὶ Θεοῦ σύνθεσιν καὶ κατὰ τοὺς εἰρημένους τρεῖς λόγους οἱ θεολόγοι Πατέρες πόρρω σου τῶν προθύρων ἀκλασῶνται τῆς Ἐκκλησίας· Χριστοῦ. Ὁ δὲ Γρηγορὸς οὕτως καθάπερ τις αὐτόνομος τύραννος· οὐ νόμος ἀνθρωπίνους, καὶ θεσμὸς βιαζόμενος, ἀλλὰ νόμος ἀντικρυς θεῶν, καὶ τοῦς τούτων ἱεροῖς διδασκάλους καὶ κήρυκας, καὶ πᾶσιν ἀπεναντίας ἰστέμενος, καὶ τοσοῦτους καὶ τηλικούτους τῶν θεολόγων ὁμοῦ παραλογιζόμενος λόγους, καὶ τοὺς νομοθέτας ἀντινομοθετῶν ἀντικρυς, αὐτὴν εἶναι φησὶ τὴν θεῶν φύσιν τὰ φυσικῶς ταύτῃ προσόντα καὶ μηδὲ ἡντινῶν ἐνεῖναι διαφορὰν, ἢ οὕτω γε σύνθετον εἶναι τὸν Θεὸν κατὰ πάσαν ἀνάγκην· μηδὲ γὰρ ἔγχωρεῖν φησὶν ἄλλως.

Καίτοι γε, φιλόσοφε, πρὸς αὐτὸν ἂν εἴποιμι, καὶ φυσικοὺς λόγους, καὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν, καὶ φ.ω. μένων τορτοινὶ τάξιν, ἀλλ' οὐχὶ θείας Γραφῆς βήναι,

καὶ θεολογικούς τε καὶ πετρικούς ἀνατρέπειν λό-
 γου· οἷς λέγεις ἐπιχειρεῖς. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν
 οὐκ ἂν γένοιτό ποτε σύνθεσις τοῦ κινουμένου διὰ
 τὴν κίνησιν, οὐδὲ τοῦ ἐπιστημονοῦ διὰ τὴν ἐπιστή-
 μην, κατὰ τοὺς τῶν ἑμῶν φιλοσόφων καὶ θεολόγων
 δηλαδὴ λόγους, πῶς ἂν ἡ θεοπρεπὴς δύναμις τε
 καὶ κίνησις, ταῦτα καὶ γὰρ ἡ θεία ἐνέργεια, σύνθε-
 τον, ὡς αὐτὸς φαίης, τὸν παντοδύναμον Θεὸν ἐργά-
 σαιτο· Ἄλλ' Ἀκίνδυνός τε καὶ Γρηγοράς, καὶ ἡ κατ'
 αὐτὸν ἄγεται συμμορία, ὡς ἐπειδὴ τοῦ ἡλίου ἡ
 ἀκτίς, καὶ ἡ συνοῦσα φυσικῶς τῷ πυρὶ θερμῆ, ἔτι τε
 διάνοια τοῦ νοῦ, καὶ τὰ πεπραπλῆζια τούτοις, ἥς
 μέρη ταῖς οἰκείαις σύνεσις φύσει, εἰ καὶ ἀχωρή-
 στως ἐκείναις σύνεστι, καὶ τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ, λοι-
 πὸν ὡς μέρη σύνεστι τὰ αὐτῆς φυσικῆ, καὶ ἐκ πολ-
 λῶν τιμῶν, φησί, λοιπὸν, καὶ διαφορῶν ἀλλήλοισ τε
 καὶ τῇ φύσει, καθ' ὅμῃ· ὁ Θεὸς σύγκειται. Καὶ μὴν
 τοῦναντίον ἅπαν τῶν ἱερῶν θεολόγων λεγόντων ἤκου-
 σαιτε, ὅτι οὐτε ὡς οὐσία, οὐτε ὡς μέρη τῆς οὐσίας
 λαμβάνουσι τὰ φυσικῶς παραπλήσια ταύτη, ἵνα μὴ μό-
 νον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκείμενον
 κατασκευάσωσι τὸν Θεόν. Ὅλος καὶ γὰρ ἔστιν ὁ Θεὸς
 οὐσία, φησί, καὶ ὅλος ἐνέργεια, καὶ οὐχὶ μέρος μὲν
 αὐτοῦ ἔστιν οὐσία, μέρος δ' ἐνέργεια, καθάπερ
 ὑπέλαδες, ἵνα καὶ μεριστὸς εἴη διὰ ταῦτα καὶ σύν-
 θετος· ἄλλ' ὡσπερ ὅλος ἔστιν ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ,
 καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα
 ἐν ἁγίῳ ὄλον ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ὁ Πατὴρ ἅμα
 καὶ ὁ Υἱὸς ὡσαύτως· ἐν τῷ Πνεύματι, κατὰ τὸν τῆς
 οὐσίας καὶ τῆς δυνάμεως δηλαδὴ λόγον, καὶ τὸ
 ἐμπίθεον· οὕτω καὶ ὅλος ἔστιν ὁ Θεὸς ἐν τῷ προσα-
 λήμῳ τῆς σαρκὸς, κατὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ
 θελονόντι, οὐ κατ' ἐκείνον τὴν τῆς ὁμοουσιότητος λό-
 γον, ἡ γὰρ ἂν καὶ τὸ πρόσλημμα φύσει θεὸς ἦν.
 ἄλλ' ἐνέργεια, φησί, σαρκώσεως, θελονόντι κατὰ τὸν
 τῆς οἰκονομίας λόγον τὴν σάρκωσιν ἐνεργῶν. Πάρ-
 ραστί γε μὴν καὶ τοῖς υἱοθετουμένοις καὶ θεουργου-
 μένοις τῷ Πνεύματι ὅλος ὁ ἀπλοῦς τε καὶ ἀμερῆς,
 τὴν ὑπερφῶν καὶ ἀπόρρητον ἐν αὐτοῖς ἐνεργῶν θέω-
 σιν, διὰ τὸ ὅλος, φησὶν, ὡς ἐνεργῶν ἐκάστη τῶν
 ἐνεργειῶν, καὶ παντὶ παρεῖναι χάρισματι, εἴτε μεί-
 ζονι, εἴτε ἤττονι.

Εἰ δ' ὅτι τοῖς κτίσμασιν ὡς μέρη τῆς οὐσίας ἐν
 εἶσιν αἱ φυσικαὶ δυνάμεις ἐκείναι, διὰ τοῦτο νομίζεις
 εὐτὸς καὶ τοῦ τῆς κτίσεως Δεσπότητος ὡς μέρη
 κρῆσθαι τὰ φυσικὰ τούτου τῇ φύσει, καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ σύνθετον φαντάξῃ κακῶς τὸν μόνον ὑπὲρ πάντων
 ἀπλότητα, οὐ μᾶλλον ἂν σου καταγελεῖν τῆς ἀνοίας,
 ἡ τῆς ἀμαθίας τε καὶ τῆς ἀβελότητος οἰκτεῖραιν
 πᾶς τις νοῦν ἔχων δίκαιος εἴη γ' ἂν; Μᾶλλον καὶ
 γὰρ ἀντιστρέφοντες δίκαιως ἂν ἡμεῖς εἰποιμεν, ὅτι
 οὐχ οὕτω τὰ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γε οὕτω τὰ τῶν κτι-
 σμάτων. Καὶ μέρος ἂν εἴποιμι καὶ τοῦτο τῆς θείας
 εἶναι θεολογίας τὸ κάλλιστον ὁμοῦ καὶ ἐπιδοξότατον,
 τὸ μὴ συμβαίνειν φημι τοῖς τῶν κτισμάτων λόγους
 τοῖς περὶ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ καὶ τὸ κτίσμα θεός, ἡ
 ὁ Θεὸς κτίσμα, τῶν ἀγροικωτέρων ἔστιν οἷς κακῶς
 νομίζοντο τε καὶ λέγοντο· διὰ τοῦτο γεννᾷ Θεὸς ἐκ
 τῆς οὐσίας Υἱὸν, ἀλλ' οὐχ ὡς τὰ σώματα· προβάλλει

πνεῦμα τοῦ στόματος κατὰ φύσιν, ἀλλ' οὐχ ὡς
 ἡμεῖς· Θεὸς γὰρ· κτίζει τὴν δρωμένην πᾶσαν,
 καὶ ἀθάτον κτίσιν, ἀλλ' ἐκ μὴ ὄντων, καὶ λόγῳ
 μόνῳ. Ποῦ ποτε τοῦτο κἂν τοῖς γεννητοῖς ἤκουσας;
 Τοῦτο δὴ κἂν τοῖς φυσικοῖς τοῦ Θεοῦ σκοπιῶν,
 ἀπαίστως καὶ κατὰ θεῖους θεολογήσεις δηλαδὴ νό-
 μους.

Ἔχει φυσικὰς ὁ Θεὸς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας,
 ἀλλ' οὐχ ὡς τῆς φύσεως μέρη· τῶν κτισμάτων γὰρ
 τοῦτο καὶ τῆς κάτω συνθέσεως, ἐκεῖ καὶ τῷ ἐνερ-
 γεῖν πως πάσχει τὰ κτίσματα. Ὁ δὲ Θεὸς ὑπὲρ
 ταῦτα πάντα· Θεὸς γὰρ. Εἰ δ' ἐρωτᾷς πῶς, ὑπὲρ τὸ
 πῶς ταῦτά φαμεν· ὅλον καὶ πολλοί, φησί, τὰ τοι-
 αῦτα ζητήσαντες, οὐτε τὸ πῶς ἐδυνήθησαν μαθεῖν,
 καὶ τῆς πίστεως ἐξέπειτον. Εἰπέ μοι σὺ πρῶτον,
 πῶς ἐκ γυναικὸς γεννᾶται Θεός· πῶς ἄνθρωπος ἐκ
 παρθενικῶν αἱμάτων ἀνδρὸς καὶ σπορᾶς δίχα συν-
 ἰσταται· πῶς γεννηθεὶς ἐκ παρθένου, παρθένον αὖ
 καὶ μετὰ τὸκον διατηρεῖ τὴν παρθένον. Εἰ δὲ βού-
 λαι, τὰ μικρὰ ταῦτα καὶ κάτω, τοὺς τῆς σῆς γεννή-
 σεώς φημι καὶ συμπηξίσις λόγους καὶ τρόπους,
 τοὺς περὶ ψυχῆς τε καὶ νοῦ, καὶ τοῦ ταύτης δεσμοῦ
 πρὸς τὴν ὕλην, καὶ τὸ γεῶδες τοῦ κρᾶμα, ἵνα
 τὰ πολλὰ παραλείπω διὰ τὸ μῆκος, καὶ τότε καγὼ
 σοι τὸν περὶ τούτων ἀποδώσω λόγον καὶ τὸ πῶς
 ἴσως ἐρῶ. Εἰ δ' ἐκείνων, καὶ τῶν προσομοίων ἐκεί-
 νων, ἀγνοίαν σαυτῷ προσμαρτυρῶν οὐκ αἰσχύνῃ,
 πῶς ἐπὶ τούτοις ἱταμὸς τις εἴ, καὶ φιλόνηκος πῆρα
 τοῦ μέτρου καὶ καταλήφει τὰ ὑπὲρ κατάληψιν ὑπο-
 βάλλειν ἐπιχειρῶν, καὶ τοὺς λόγους καὶ τὴν διδα-
 σκαλίαν κακῶς ὑπερβαίνειν τῶν θεολόγων, μυρίαίς
 καὶ παντοδαπαῖς τισὶ περιπέπειται ταῖς ἀτοκίαις·
 Καὶ γοῦν ἀκούεις τοῦ σοφωτάτου Μαξιμίου καὶ πά-
 λιν, νῦν μὲν τὸ δυσσώρητον τε καὶ ἀκατάληπτον
 τῶν θεῶν τοῦτων φημι πραγμάτων καὶ λόγων,
 νῦν δ' αὖθις καὶ τὸ ληπτὸν σοι καὶ ῥητὸν ἀπὸ
 μέρους αὐτῶν, δι' ὀλίγων τιμῶν ὡς ἐνι φιλοσο-
 φούντο· Εἰ πῆρα καὶ γὰρ, φησί, θεία κατὰ τὴν
 ἀληθῆ λόγον ἐνέργεια τὸν θεὸν ἀμερῶς ὄλον δι-
 εαυτῆς ἐν ἐκάστῳ, καθ' ὅσπερ τινὰ κέκτηται λόγον
 ἰδικῶς ὑποσημαίνει, εἰς ὁμοιωτῶς ἔστιν ὁ ναῦσαι τε
 καὶ εἰπεῖν δυνάμενος, πῶς ἐν πᾶσι τε κοινῶς ὅλος
 καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων ἰδιαζόντως, ἀμερῶς τε
 καὶ μεριστῶ· ἔστιν ὁ Θεὸς, μήτε ποικίλως συνδια-
 στελλόμενος τῶν ὄντων οἷς ἔνεστιν, ὡς ἐν ἀπειροῖς
 διαφοραῖς, μήτε αὖ συστελλόμενος κατὰ τὴν ἐν' οἷς
 ἰδιόζουσαν ὑπερβῆν, μήτε συστέλλων κατὰ τὴν μίαν
 πάντων ἐνικήν ὁλότητα τὰς τῶν ὄντων διαφορὰς,
 ἀλλὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἔστιν ἀληθῶς, ὁ μήποτε τῆς
 οἰκείας ἀμερῶς ἀπλότητος ἐξιστάμενος; Καὶ πά-
 λιν· Ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ὄν, καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ
 τὸ θεόν, καὶ τὸ δημιουργόν, καὶ τὸ ὑπερουσίον,
 καὶ τὸ ἀπειρον, καὶ τὸ ἀθάνατον, καὶ τὰ τοιαῦτα,
 οὐ λέγομεν οὐσιώδεις διαφορὰς, ἵνα μὴ σύνθετον
 αὐτὸν ἐκ τούτων δογματίσωμεν, ἀλλὰ προσηγορίας,
 τινῶν μὲν ἐκ ἀντικαθ' ἑαυτῶν θεωρουμένων περὶ αὐτὸν,
 οὐδενὸς δὲ τῶν κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καὶ φύσιν δη-
 λωτικῶν. Τινὰ μὲν τρέποντα τῇ θεῖᾳ φύσει σημαί-
 κουςιν, οὐκ αὐτὴν δὲ τὴν φύσιν μηνύουσιν· ὅσπερ

βιον οὐσιωδῶν καὶ συστατικῶν διαφορῶν. Ἀκούεις ἂ καὶ τοῦτον τοῦ σοφοῦ θεολόγου τὸ ἀμέριστον, καὶ μείζονα τοῦ Θεοῦ, τὸ μὲν κατὰ φύσιν, τὸ δὲ κατὰ τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν διδάσκοντος; ὁ δὲ καὶ τὸν θεῖον Χριστόσομον ἐν τοῖς φθάσαι φάσαι, τὸν Εὐαγγελιστὴν ἐξηγουόμενον Ἰωάννην, καὶ ὅπως πάντα ἐν πᾶσι καθ' ἑκάστην τῶν οικειῶν ἐνεργειῶν ἐστὶν ὁλος, ὁ μήποτε τῆς οικείας ἀμεροῦς ἀπλότητος ἐξιστάμενος, εἰ καὶ τὸν τοῦ πῶς λόγον, καὶ τὸν τρόπον τῶν γινόμενων, οὐδεὶς ἐπι τῶν πάντων ὁ δυνάμενος ὑποδείξει; Καὶ τὰς οὐσιώδεις δὲ διαφορὰς; ἐπι τῶν περὶ Θεοῦ φυσικῶς λεγομένων διὰ τὴν ἐκείθεν εἰσαγομένην σύνθεσιν ὁ διδάσκαλος ἀποβρίπτων, προσηγορίας τιῶν ἐμφαντικὰς; τῶν περὶ Θεὸν νοουμένων, κατὰ τοὺς περὶ αὐτοῦ θεολόγους, Βασιλείων τε τὸν μέγαν καὶ Κύριλλον τὸν σοφὸν, ταῦτ' ἀφῆσι, τινὰ μὲν πρόποντα τῇ θεῖᾳ φύσει σημαίνοντα, οὐκ αὐτὴν δὲ τὴν φύσιν μηνύοντα, ὅπερ ἰδίῳ φησι τῶν οὐσιωδῶν καὶ συστατικῶν διαφορῶν, ὡς ἂν οἱ περὶ τὸν φιλόσοφον ἐκ τούτου γοῦν τοῦ ὄντος φιλοσόφου τε καὶ σοφοῦ διδαχθῶσι, πότε καὶ πῶς ἡ σύνθεσις γίγνεται τε καὶ λέγεται, καὶ ὅτι πόρρω Θεοῦ καὶ τῶν περὶ Θεοῦ λόγων ἡμῶν τε καὶ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων αὐτῆ, καὶ ὡς αὐτοὶ μᾶλλον εἰσιν οἱ μὴ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκείμενον τὸν Θεὸν ποιοῦντας. Οὐδαμοῦ καὶ γὰρ, μετ' Εὐνομίου φησι Γρηγορῶς, περὶ τὴν ἐνέργειαν ἴσῃσι ἰδὲ σημαίνοντα τῆς ἐνοίας τὰ θεῖα ὀνόματα, ἀλλ' ἐπι τὴν ἐνεργοῦσαν ἀνατρέχει φύσιν. Καὶ ἡμῶν ἕνα κατηγορῶν, ἀμαθῶς, ὡς ἐκεῖνος νομίζει, λέγοντων, ἕτερα μὲν τῆς θείας φύσεως εἶναι τὰ παρεκόμενα καὶ ἐπινοούμενα ταύτῃ, φυσικὰ δὲ, καὶ ὅτι τὰς ἀθάνατον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἀκατάληπτον, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, ἄκτιστα μὲν λέγομεν, οὐκ οὐσίαν δὲ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ θεωρούμενα μᾶλλον, σὺν γε τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις τούτοις καὶ διδασκάλοις ἡμῶν. Σὺ δὲ αὐτὸς, ὡ φιλόσοφε, μήτε οὐσίας εἶναι τὰ προσόντα ταυεῖ φυσικῶς τῷ Θεῷ, μηδαμῶς μετ' Εὐνομίου λέγων, ὡς φησὶ, μήτε μὴ μετὰ Βασιλείου τε καὶ Μαξίμου, καὶ ὅτι καὶ τῶν λοιπῶν διδασκάλων τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς καὶ ἡμεῖς δὴ ποῦθεν, φυσικὰ ταῦτα λέγειν ἀνεχόμενος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ κακοδοξίαν, καὶ αἵρεσιν ἐγκαλῶν τοῖς τε θεολόγοις καὶ ἡμῖν διὰ ταῦτα, παρὰ γὰρ τῆς ἐκείνων διδασκαλίας ταῦτα πάντα λαβόντες ἡμεῖς ἐχόμεν, τί ταῦτα φησὶ εἶναι; ἢ μὴδὲν μηδαμῆ, τοῦτο μὲν οὖν καὶ πολλὰκις εἰρηκας ἤδη, ὡς ὅτι καὶ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἴη ταῦτα, μὴδὲν εἶναι πλὴν ψόφου μόνου ρημάτων, τῷ ἄλλῳ συνδιαλυόμενον, ὡς εἶναι κατὰ τὸ ταυτὸν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ μηδαμῆ μηδὲ μῶ; ὅν. Ἀλλὰ ἐρέποιτο κατὰ τῆς τῆς κεφαλῆς τὸ βλάσφημον, καὶ πόρρω που καὶ τῆς ἐπινοίας καὶ τῆς γλώττης τῶν εὐσεβῶν γίγνοιτο.

Δεῦρο δὲ καὶ τὰ λείποντα τοῦ τῆς αἰρέσεως προσεπίθει βιβλίου, καὶ αὐτὸν τε καὶ ἡμᾶς ἀπάλλαττε τοτήμερον εἶναι φημι τέως τῆς ἀγωνίας. Παλαιμῶ, φησι, τοῦτο καὶ τῆς ἐκείνου παρανοίας, λέγειν ὅτι: τὸ ἀναρχον, τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ

ἀκατάληπτον, τὸ προγνωστικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ δίκαιον, τὸ ἀγαθόν, τὸ σοφόν, τὸ ἄγιον, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄκτιστοι μὲν εἰσι θεότητες, οὐκ οὐσία δὲ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ ταύτην θεωρούμενα. Ἄρ' οὐ προδήλως ἐνταῦθα Γρηγορῶς ὡς περὶ τὴν προσωπεῖον τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις ἡμᾶς περιτεθεῖς; δι' ἡμῶν τε τολμηρῶς εἰς ἐκείνους ὑβρίζων, καὶ δι' ἐκείνων αὐθις εἰς τὴν ἐκείνων Θεὸν, ἢ ἀπαρνεῖσθαι προσεποιεῖτο σύνθεσιν τῆς θείας οὐσίας, διὰ τῶν ἐαυτοῦ λόγων κατασκευάζει νῦν οὐ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκείμενον τὸ καθ' ἑαυτὸν δεικνύς τὸν Θεὸν, κατὰ τὸν μέγαν φημι Βασιλείων; Δεχόμενοι καὶ γὰρ ταῦτα τὰ περὶ τὸν Θεὸν θεῖα ὀνόματα, πρὸς Εὐνόμιον ἤδη φθάσας ὁ διδάσκαλος ἔφη, τί καὶ ποιήσομεν; Πότερον εἰς τὴν οὐσίαν ἅπαντα φέροντες καταψύσομεν; Οὐκοῦν οὐχὶ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν αὐτὸν συγκείμενον ἀποδειξομεν, καὶ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑπὸ τῶν ὀνομάτων τούτων σημαίνεσθαι.

Κύριλλος δ' αὐθις ὁ θεός, καὶ Μαξίμος ὁ σοφός, ὁ μὲν οὐκ οὐσίαν τὸ ἀγέννητον ἔλεγεν, ἢ τὸ ἀθάνατον, ἢ τὸ ἀόρατον· εἰ γὰρ ἕκαστον τούτων οὐσίαν σημαίνει, ἐκ τοσούτων οὐσιῶν σύγκειται ὁ Θεός, ὅσαπερ ἂν αὐτῷ φυσικῶς προσόντα φαίνεταί· καὶ πάλιν· Παλλὰ ἐστὶν ἡ μὴ μὲν τῷ Θεῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχει, ἑτέρῳ δὲ τῶν ὄντων οὐδενί. Εἰ τοίνυν ἕκαστον τῶν αὐτῷ προσόντων ἐν οὐσίᾳ τάξει κείσεται, πῶς οὐκ ἐστὶ σύνθετος ὁ ἀπλοῦς; ὅπερ ἐστὶν ἐννοεῖν ἀποπῶτατον. Τοῦ δὲ γε θεοῦ Μαξίμου πρὸ βραχέος εἰπόντος ἠκούσαμεν, ὅτι τὰ τοῦ Θεοῦ ταῦτα ὀνόματα, ὡς ἕνα καὶ μέρος ἕκαστ' ἐκατέλεγει, οὐ λέγομεν, φησὶν, οὐκιστῶδες διαφορὰς, ἵνα μὴ σύνθετον αὐτὸν ἐκ τούτων δογματίζομεν, ἀλλὰ προσηγορίας, τιῶν μὲν ἐμφαντικῶν τῶν θεωρουμένων περὶ αὐτὸν, οὐδενὸς δὲ τῶν κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καὶ φύσιν δηλωτικῶν. Τινὰ μὲν πρόποντα τῇ θεῖᾳ φύσει σημαίνουσιν, οὐκ αὐτὴν δὲ τὴν φύσιν μηνύουσιν, ὅπερ ἰδίῳ τῶν οὐσιωδῶν καὶ συστατικῶν διαφορῶν. Κατὰ τούτων τῶν ἰσχυρῶν τε καὶ ἀπαραλογίστων ἐλέγχων τῆς αἰρέσεως Γρηγορῶς μινόμενος ἀκρατῶς, καὶ μὴ ἔχων ὅπως κατ' αὐτῶν ἐμέση τὸν τῆς κακίας ἴδον, ὑποφρίττει καὶ γὰρ τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸ περὶ τοὺς προδόχους τούτους, καὶ διδασκάλους, καὶ ῥήτορας τῆς ἀληθείας ἀκραφνὸς φίλτρον, καὶ τὴν αἰδῶ, τὰ τῆς συκοφαντίας ἡμῖν καὶ τοῦ ψεύδους βέλη, καὶ ὅλην ἐπαφίησι τὴν φαρέτραν τῆς δυσσεθείας, πρὸς κολωνόν, ὁ φασὶ, διακηρυττόμενος.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐρείσματος, Ἀθανασίου φημι τοῦ μεγάλου, καλὸν ἂν εἴη διακοῦσαι κἀνταῦθα καὶ πάλιν, εἰ μὴ καὶ αὐτὰς ἐκείνου μετὰ τῆς διανοίας καὶ τὰς λέξεις συκοφαντικὰς λαβὼν ὡς ἡμεῖς εἶπα δὴθεν, κατ' ἐκείνου τὴν βλασφημίαν ἐχει. Φησὶ τοιγαροῦν οὕτω κατὰ λέξιν ὁ μέγας· Τὸ ἀκτιστον, τὸ ἀσώρατον, τὸ ἀχρονον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀίδιον, τὸ ἀτελευτήτων, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀγνωστον, τὸ ἀσηματιστον, τὸ ἀνεμφημευτον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ Θεὸν θεῶν λέγεσθαι αὐτὸν, τὸ Κύριον κυρίων, τὸ Βασιλεῖα βασιλευθέντων, τὸ παντοκράτορα, τὸ ποιητὴν, τὸ δημιουργόν, τὸ

εως, το ζῆλον, τὴ ζωὴν, τὴ ἀγαθὴν, τὴ ἀθάνατον, τὴ ἰσχυρὴν, τὴ πανταδύαμον, καὶ ἕσα ἄλλα κατὰ τὴ ὑπεροχὴν καὶ αἰτιολογίαν, οὐχ ἕκαστον οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν. Ἄ καὶ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα θεότητος; λέγεται κατὰ τὴν Γραφήν, καθ' ἑκάστην τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐπίσης θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα. Πάντα γὰρ ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἑμὰ ἔστι, καὶ δεδοξασμαι ἐν αὐτοῖς. Ὡς οὐκ εἶ κατὰ τῶν διδασκάλων μόνον ἐπιτίθει Γρηγορᾶς κἀνταῦθα τὴν βλάσφημον γλῶτταν, ἡμᾶς προσποιούμενος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀποστολικῶν τι καὶ εὐαγγελικῶν θεῶν χρησμάτων, καὶ αὐτοῦ δὲ φημι τοῦ λαλοῦντος ἐν ἐκείναις Χριστοῦ, ὃν δῆπου καὶ ὁ θαυμαστικὸς οὐτοσί θεολόγος ἐπὶ τέλει τῶν ἑαυτοῦ λόγων προῦδάτο μάρτυρα. Θεότητος δ' εἶπε τοὺς διδασκάλους; καὶ ἡμᾶς λέγειν τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ, οὐχ ὅτι που λεγόμενα παρ' ἡμῶν ἤκουσε κάποτε, πῶς γάρ; ἀλλὰ θορυβεῖν ὡς μάλιστα τὴν ἀκροατὴν βουλόμενος, ὡς τῶν ἄξιωματων, καὶ μάλιστα τῆς μοναρχίας, ἀναιρουμένων διθθεν, περὶ ὧν δὴ καὶ μετ' ὀλίγον ὡσαύτως ἐροῦμεν. Ἐπάγει καὶ γὰρ εὐσεβῶν Ἄ. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ μερίζων τὴν μίαν καὶ ἀμερῆ θεότητα τὴν μόνην ἀκτιστον εἰς πολλὰ; ἀνοσίως μὲν, διαφόρους δὲ καὶ ἀκτιστους θεότητας, καὶ πῆ μὲν ἀλλήλας ἀπ' ἀλλήλων διωστῶν, πῆ δ' ἀλλήλας ἀλλήλας συγκεραννύς τῷ λόγῳ, τὰς μὴτ' οὐσίας, μὴτ' ἐσομένας, μὴτε γενομένας καθ' αὐτὰς ποτε, ἀλλ' ὀνόματ' οὐσίας μόνον ἔρημα πραγμάτων, καὶ εἶον εἶπειν ἀεροβατοῦντα στρατόπεδα κτύπων ψιλῶν, ἔδραν μὲν οὐκ ἐχόντων οὐδ' ἔκτου, βαρείας δὲ μόνον, καὶ δυσήχου κραυγῆς τὰς ἡμῶν ἀκοῆς ἐμπικλάντα, καὶ ἐμοῦ τῷ πληγέντι διαβρῆοντα βῆστα ἐέρι.

Καὶ μὲν, ὦ φίλσοφε, πρὸς ἐκείνον αὖθις ἔγωγ' ἂν εἴπωμι, δίδεικται κάλλιστα καὶ διὰ πολλῶν ἡδὴ τοῖς σοφοῖς τουτοῖσι διδασκάλοις καὶ θεολόγοις, τίς ἐστιν ὁ τὴν μερισμὸν καὶ τὴν σύνθεσιν, καὶ πᾶσαν ἐμοῦ τὴν σύγχυσιν ἐπεισάγων ἕκαστῶς τῇ θεότητι ὁ δῆπου καὶ νῦν ὡσαύτως; ἐν τοῖς σοφῶν λόγοις; τούτοις ποιεῖς, τῷ ἡνωμένῳ τε καὶ διακεκριμένῳ τῇ; θεότητος δυσσεβῶς ἐνυθρίζων ἐμοῦ, καὶ τοῦ ταῦτ' εἰρηκίας θεοσκινύστω; βλασφημῶν δι' ἡμῶν. Αὕτη μὲν οὖν ἐστὶν ἡ τελευταία περὶ Θεοῦ ἕξις καὶ θεολογία, μᾶλλον δὲ βλασφημία τοῦ Γρηγορᾶ καὶ οὕτω τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῶν αὐτοῦ φυσικῶν ἰδιωμάτων τοῖς μηδεμῆ μηδὲ μῶ; οὐσί συναριθμεῖ, ὁ δὲ καὶ τοῦ κακοῦ μάλιστα ἴδιον οἶδεν ὁ λόγος, καθὼς δὴ καὶ ἄνωθεν ὁ τε συνοδικὸς τόμος ἐδειξεν αὐτὸν διαζήθην φρονούντα, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν οὕτως πολλακίς διὰ γε τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων ἢ πᾶν ὅσον ἐνταῦθα καὶ μετὰ μελίζον; τῆς εἰρωνείας τε καὶ τῆς χλεύης, καὶ τῆς; κατὰ Θεοῦ μονίας τε καὶ τῆς ὑβρεως; εἰεν. Ἄλλὰ περὶ μὲν ὧν αὐτὸς ἀναπλάττει θεοτήτων, σφραγῶς ἄνω καὶ κάτω στρέφων αὐτὰς; ἐν τοῖς λόγοις, καὶ περικτυπῶν τὰς τῶν ἀκροατῶν ὀκοῆς, κἀντεῦθεν ἡμᾶς ὡσανεὶ τινὰς παῖδας οἰόμενος; μορμολύττεσθαι, μετ' ὀλίγον καὶ ἡμεῖς σὺν γε τῷ συνοδικῷ φημι τόμῳ καὶ δὴ καὶ τοῖς; θεολόγοις Πατράσιν ἐροῦμεν καθόσον οἶόν τε ὁ δὲ νῦν

εἶναι χρὴ διὰ τῶν αὐτῶν φημι διδασκάλων καὶ αὐθι, ἀπὸ μέρους αὐτῷ δεῖξαι, ὅτι καὶ ὄντα τὰ περιπέμενα ταῦτα τῇ θεῷ φύσει, καὶ οὐτε οὐσίαι κατὰ τὸν αὐτοῦ διδάσκαλον Εὐνόμιον δηλαδὴ, οὐτε μὴν σκιαί τινες ἰδιοπόστατοι, καὶ καθ' ἑαυτὰ κατὰ τὸν ἄσφορον τουτοῖ σοφῶν θεωρούμεναι, τὰς πλατωνικὰς ἰδέας που φαντασθέντα καὶ τουτον ἐνταῦθα μετ' Ἀκινδύνου, ἀλλὰ περὶ τὴν θεῶν φύσιν ὡς φυσικὰ μᾶλλον καὶ οὐσιώδη, συναϊδίως τε καὶ ἀδιαιρέτως καὶ θεοκρεπῶς νοούμενα, καὶ οὐκ ὀνόματα μόνον ὄντα, πραγμάτων ἔρημα, οὐδὲ ἐμοῦ τῷ πληγέντι ἀέρι διαβρῆοντα βῆστα, κατὰ τὸν ἀπὸ κοιλίας φωνοῦντα τουτοῖ θεολόγον. Φησὶ τοιγαροῦν ὁ μέγας καὶ πάλιν Βασίλειος. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐξῆσιν οὐ ζητεῖ, τελευταίον δν· διὸ καὶ παρ' αὐτῷ πάντα τέλεια, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, σοφία, σύνεσις, βουλή, ἀσφάλεια, εὐσέβεια, γνώσις, ἀγίασμός, ἀπολύτρωσις, πίστις, ἐνεργήματα δυνάμεων, χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ ἕσα τούτοις παραπλήσια, οὐδὲν ἔχον ἐν αὐτῷ ἐπικτητόν, ἀλλ' ἄβυσσος πάντας ἔχον, ὡς Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ παφῆδος, αἰτιον αὐτὸν ἔχον ὡς πηγὴν ἑαυτοῦ, κικεῖθεν πηγάζον. Πηγὴ δὲ καὶ αὐτὸ τῶν προειρημένων ἀγαθῶν ἢ ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ πηγάζον ἐνυπόστατον ἐστὶ, τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ πηγάζοντα ἐνεργεῖται αὐτοῦ εἰσιν.

Ἦκουσας; Πάντα τὰ προειρημένα, φησὶν, ἀβύσος ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς αἰτιον ἔχον ἑαυτοῦ τὸν Θεόν, καὶ ἐξ αὐτοῦ πηγάζον. Πηγάζει δὲ, φησὶ, καὶ αὐτὸ τὰ προειρημένα, φυσικῶς δηλονότι, καθὼς ἐνεργείας. Ἄλλὰ τὸ μὲν, φησὶν, ὡς ἐνυπόστατον ἐκ Θεοῦ πηγάζει, τὰ δὲ ὡς ἐνεργεῖται φυσικὰ. Οὐδεμία δὲ ἐνεργεῖα ἐνυπόστατος κατὰ τὸν αὐτὸν αὐθις διδάσκαλον. Ἦκουσε δὴ καὶ αὐθις αὐτοῦ, ἵνα κἀκεῖνο μάθης, ὅτι καὶ σοφία ἐστὶ κινή Πατρὶ τε καὶ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ δηλονότι Πνεύματι, δι' ἣν δὴ καὶ ὁ Υἱὸς εἰρηται σοφία τοῦ Θεοῦ ἐνυπόστατος μάλιστα, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ σοφίαν αὐτὸν λέγεσθαι, ἢ οὐσιώδη; καὶ κινή σοφία καὶ δύναιμις τῶν τριῶν ἀναίρηται κατὰ σέ. Εἰ δὲ γινώσκει, φησὶν, ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ὅλον ἐπίλου, ὥστε καὶ τὴν ἐναποκειμένην αὐτῷ σοφίαν πᾶσαν ἐπιστάσθαι, κατὰ τὸ ἴσον μέτρον καὶ γνωσθήσεται πρὸς τοῦ Υἱοῦ, δηλονότι μετὰ πάσης τῆς ἐνυπαρχούσης αὐτῷ σοφίης, καὶ τῆς προγενέσεως τῶν μελλόντων. Καὶ πάλιν, Χριστὸς, φησὶ, Θεοῦ δύναιμις καὶ Θεοῦ σοφία, ὅλης τῆς πατρικῆς δυνάμεως ἐναποκειμένης αὐτῷ δηλονότι ὁθεν ὅσα βλέπει τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Κύριλλος δὲ ὁ μέγας. Εἰ μὴ ζωῆ, φησὶ, κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, πῶς ἀληθεύσει λέγων, Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον; Εἰ δὲ ὡς φύσει προσούσαν αὐτῷ τὴν ζωὴν, καὶ οὐσιωδῶς ἐπάρχουσαν δώσειν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐπαγγέλλεται, πῶς ἐνδέχεται νοεῖν οὐκ ἔχοντα τὸν Υἱὸν εἰληφέναι ταύτην παρὰ τοῦ Πατρὸς; Ἄλλ' ὡς προείρηται, προελθὼν ἐκ τοῦ Πατρὸς, πάντα τὰ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐπάγεται. Ἐν δὲ τῶν προσόντων τῷ Πατρὶ καὶ ἡ ζωῆ. Οὐκοῦν οὐκ ἐπέλακτος τῷ Υἱῷ ἡ ζωοποιεῖς δύναιμις, ἀλλὰ κατὰ φύσιν αὐτῷ προσούσα καὶ οὐσιωδῶς, ὥσπερ καὶ τῷ Πατρὶ. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τὰ τοῦ σοφοῦ διδακτά;

πουτου συκοφαντούντες, και λέγοντες, ότι οὐχ ὡς Α
 φυσικὸν ἰδιωμα και ἐνεργειαν λέγει προσεῖναι τῷ
 Θεῷ τὴν ζωὴν; ἀλλ' αὐτὸς ἐστι μόνος ἡ ζωὴ τοῦ Πα-
 τρός ὁ Υἱός; Ἀκουήτωςαν, ότι μόνος προσεσι και
 οὐσιωῶς τῷ Υἱῷ ἡ ζωὴ. Ἄλλο δέ, φασὶν οὗτοι, τὸ ὄν,
 και ἄλλο τὸ προσόν, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ. Προελθὼν γάρ,
 φησὶν, ἐκ τοῦ Πατρός ὁ Υἱός, πάντα τὰ αὐτοῦ κατὰ
 φύσιν ἐπίχεται. Ἐν δέ, φησι, τῶν προσόντων τῷ
 Πατρὶ και ἡ ζωὴ. Ὡς ἂν μὲν οὖν μὴ δόξη ἐπίκτη-
 τον και κατὰ μετοχὴν ἔχειν και αὐτὸς τὴν ζωὴν,
 και ζωὴ και αὐτοζωὴ θεολογεῖται· ἵνα δὲ μὴ δύνα-
 μεις αὐθις νομισθεῖς, οὐκ ἐν ὑποστάσει τυγχάνων
 ἰδέα και ζωὴν ἔχειν τὴν αἰώνιον εἰρηται, διδόναι ταύ-
 την τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· ὡσπερ δὴ και σο-
 φῖαν ἔχων, και ἀθανασίαν, και φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον,
 και αὐτοῦ χορηγὸς τοῖς ἀξιόις ὦν, αὐτὸς ἐστιν αὐθις
 ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία και δύναμις, και ἡ ἀθανασία και
 τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Καὶ πάλιν ὁ εἰς θεὸς Κύριλ-
 λος· Πάντων οὖν, ὅσα δὴ και πρόσεσι τῷ Πατρὶ
 κατὰ φύσιν, και ἐν Υἱῷ κειμένων φυσικῶς; τε και οὐ-
 σιωδῶς; τίς οὐκ ἐσται, ποίημα λέγων αὐτόν, τοῖς
 ἀφύκτοις τῆς δυσσεθείας ἐγκλημασιν ἔνοχος; Ἡὼς
 γὰρ οὐκ εἶεν ἀλλήλοισ ὁμοφυῆ τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα
 φύσειως τε και οὐσιωδῶς ἐνεργείας; Καὶ αὐθις ὁ
 αὐτὸς· Σοφὸν μὲν τὸ λέγειν μηδὲν συμβαίνειν τῇ οὐ-
 σίᾳ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ ἔχειν αὐτὴν ἐξ αὐτῆς τὸ τέ-
 λειον· ὁρῶμεν δὲ ότι πολλὸς ἤμαξ ἀναγκάζει λόγος,
 ὡς συμβεθεκτότα τὰ τοιαῦτα νοεῖν ἐπὶ Θεοῦ, και εἰ μὴ
 πάντως συνέδη. Τί γὰρ ἐροῦμεν ἐννοοῦντες, ότι πρὸ
 μὲν τῆς διακοσμήσεως τοῦδε τοῦ παντός ἦν μὲν κατ'
 οὐσίαν δημιουργός, οὐπω δὲ τοῦτο τῇ ἐνεργείᾳ. δὲ
 τὸ μὴ τῶν ἔντων τε παρῆχθαι πρὸς γένεσιν· ἐπειδὴ
 δὲ ἐποικῆθη τὸ πᾶν, γέγονεν ὡσπερ και δημιουργός,
 και τρόπον τινα συμβεθεκτικὸν αὐτῷ, και ἐνεργείᾳ
 ὁμοθῆναι τοιοῦτον; Εἰ τοίνυν νοεῖται τινα τῶν πραγ-
 μάτων ὡς ἐπισυμβεθεκτότα Θεῷ, τί μάτην περὶ τοῦ
 μὴ εἶεν συμβεθεκτικὸν λέγειν τῷ Θεῷ τὸ ἀγέννη-
 των διατείνεσθε, ἐν τῷ τοιῷδε σχήματι φαινομένων
 πινῶν, ὅσα πᾶρ ἐστὶν κατ' οὐσίαν αὐτῷ; Προσίσχετε
 πῶς οὐ μίαν και δύο, ἀλλὰ και τρεῖς και πολλάκις,
 φυσικὰ μὲν φησὶν ὁ σοφὸς οὗτος θεολόγος, και οὐ-
 σιωδῶν τὰ περὶ τὸν Θεὸν και οὐκ ἐπεισασκτα, ἀλλὰ
 φυσικῶς και οὐσιωδῶς προσόντα, οὐ μὴν αὐτὴν γε
 τὴν οὐσίαν ὄντα ταυτὶ, ὡς και συμβεθεκτότα νομίζειν
 οἰνοῖται ταῦτα τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ, εἰ και μὴ συνέδη
 γίω; Μὴ τῶν ἡμετέρων ταυτὶ λόγιον τε και τῆς δια-
 γνῶμης, ὡσπερ δὴ ποῦ τὰ εἶ; Ἀρ' οὐχὶ Πατέρων
 ἱερῶν ταῦτα λόγοι και θεολόγια, Πνεύματι θελω τὰ
 τοῦ Πνεύματος φθεγεαμένων, και λόγῳ Θεοῦ τὴν τῶν
 λογίων ἱερῶν ποιησαμένων θεωρίαν τε και ἀνάπτου-
 ξιν; Ὡσ' οὐ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τούτων αὐτῶν
 μᾶλλον ἡ σὴ βλασφημία τε και συκοφαντία, καθὲ δὴ
 και προῦφην, και τοῦ ἐν αὐταῖς λαλήσαντος Πνεύ-
 ματος, Ἥτις οὐδὲ ἀρεθῆσεται, φησὶν ὁ Κύριος,
 ὅτε ἐν τῷ νῦν αἰῶρι ὅτε ἐν τῷ μέλλοντι, τοῖς
 μὴ μεταμλομένοις δηλαθῆ, μηδὲ ἐπιστρέφουσι. Καὶ
 πάλιν ὁ αὐτὸς θεὸς Κύριλλος ἐν τοῖς αὐτοῖς Θησαυ-
 ροῖς· Εἰ σύνθετον οἴεσθε γίνεσθαι τὸν Θεὸν, διὰ τὸ
 φύσιν και κρῖσιν ἔχειν, ἤτοι ὁμῶς τιν, ὁπᾶτε και τούτο·

ἔχει τὸ γεννᾶν ὁ Πατὴρ φυσικῶς, ἔχει και τὸ κτίζειν
 δι' Υἱοῦ δημιουργικῶς· και οὐ παρὰ τοῦτο σύνθετός
 ἐστι. Μῖδς γὰρ φύσειως τὰ τοιαῦτα καρπός. Ὁ δὲ
 αὐτὸς κρατῆσει λόγος ἐπὶ τε τοῦ ἀγαθοῦ, και ἀφάρ-
 του, και ἀοράτου, και ὅσα πρόσεσι τῇ θείᾳ φύσει.
 Μᾶξιμός γε μὴν ὁ σοφὸς πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον
 περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ γράφων, διὰ τοῦτο,
 φησι, δύο φύσει; οἱ θεοφόροι Πατέρες ἐκήρυξαν ἐπὶ
 τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ, ἐπειδὴ τὰς οὐσιωδεις τῶν φύσεων
 ἰώρων ἐπ' αὐτοῦ δυνάμεις τε και ἐνεργείας· τῆς
 μὲν γὰρ θεότητος; αὐτοῦ τὴν τῶν θαυμάτων ἐνεργειαν
 οὐσαν ἐγίνωσκον, τῆς δὲ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρωπότητος τὴν
 τῶν παθημάτων ἐνεργειαν ὡσαύτως ἠπίσταντα.
 Ἐκατέρω γὰρ φύσει τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ και Υἱοῦ τὴν
 ἰδίαν αὐτῆς και φυσικὴν ἐνεργειαν ἔχουσα, φυσικῶς
 ἐνήργει, και κατὰ φύσιν ἦν ἐνεργῆς, ἀλλ' οὐδαμῶς
 ἀνεέργητος, ἢ ἀκίνητος. Ἡ γὰρ ἀκίνητος φύσις και
 ἀνεέργητος οὐχ ὑπαρξὶν ἔχει τὴν οἰανοῦν, οὐ φύσις
 ἔλωσ ἢ οὐσία καθέστηκεν. Οὐκοῦν εἰς πίστωσιν τῶν
 ἐπὶ Χριστοῦ φύσεων τὰς οὐσιωδεις τῶν φύσεων ἐνεργείας
 οἱ θεόστοφοι Πατέρες ἐκήρυξαν, ἵνα μηδεμίαν
 αὐτῶν νεκρὰν και ἀνεέργητον δογματίσωσιν, ἀλλὰ
 ζῶσαν κυρίως, και ἐνεργῆ και ἐνδύναμον. Ἴδοῦ και
 τὰ Μονοφυσιτῶν νοεῖν ὁ θεολόγος οὗτος φησι διαβ-
 ρῆθην τοῖς μὴ τὰς οὐσιωδεις και φυσικὰς ἐνεργείας
 ὁμολογοῦντας τοῦ Χριστοῦ, οὐ τὰς φύσεις μὲν αὐτὰς
 οὐσας, οὐ μὴν ἔξω τῶν φύσεων, ἀλλὰ φυσικὰς και
 καταλλήλους τῇ φύσει, ὧν χωρὶς, φησὶν, οὐδ' αἰ
 φύσεις ἂν εἶεν ποτε.
 Διὸ και πάλιν φησι, Καταλλήλους ταῖ; ἑαυτοῦ φύ-
 σεσιν ὁ Χριστὸς, ἤγουν ὡς ἐκάστη πέφυκεν, ἤθελε
 τε και ἐνήργει. Δύο δὲ αἱ φύσεις αὐτοῦ· δύο ὄν
 πάντως και τὰ φυσικὰ θελήματα, και αἱ τούτων
 ἰσάριθμοι και οὐσιωδεις ἐνεργείαι.
 Ὁ δὲ κοινὸς τῶν θεολόγων ὁμοῦ πάντων ὁδὸν ἐξηγη-
 τῆς και διάδοχος, και τῶν λόγων αὐτῶν ἐρμηνεύς, καθ'
 γλῶττα καθάπερ κοινή, Ἰωάννης ὁ Σύρος φησὶ, Ὡ-
 περ, φησι, τῶν τοῦ αὐτοῦ και ἐνὸς Χριστοῦ φύσεων
 ὁ ὁριθμὸς; εὐσεβῶς νοοῦμενός τε και λογόμενος, οὐ
 διαίρει τὸν ἵνα Χριστόν, ἀλλὰ σωζομένην και ἐν τῇ
 ἐνώσει παρίστησι τῶν φύσεων τὴν διαφορὰν, ὅτε και
 ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιωδῶς προσόντων ταῖς αὐτοῦ φύσεσιν
 θελημάτων και ἐνεργειῶν· κατ' ἔμφω γὰρ τὰς φύ-
 σεσιν θελητικῶς ἦν, και ἐνεργητικῶς τῆς ἡμῶν σωτη-
 ρίας· οὐ διαίρεισιν εἰσάγει, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν αὐ-
 τῶν δηλοῖ και μόνον κᾶν τῇ ἐνώσει φυλακῆν και
 σωτηρίαν. Φυσικὰ γὰρ και οὐχ ὑποστατικὰ φεμεν τὰ
 τε θελήματα και τὰς ἐνεργείας· λέγω δὴ αὐτὴν τὴν
 θελητικὴν και ἐνεργητικὴν δύναμιν, καθ' ἣν θείᾳ
 και ἐνεργεῖ τὰ τε θέλοντα και ἐνεργούντα. Καὶ πάλιν
 ὁ αὐτὸς, Ἐπὶ Πατρός, και Υἱοῦ, και ἁγίου Πνεύ-
 ματος; φησὶν, ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς ἐνεργείας, και
 τοῦ θελήματος; τὴν ταυτότητα τῆς φύσεως; ἐπιγε-
 νώσκωμεν. Καὶ αὐθις· Ὡν ἡ θείᾳ και ἡ ἐνέρ-
 γεια ἡ αὐτῆ, τούτων και ἡ οὐσία ἡ αὐτῆ· ὦν δὲ
 διάφορος ἡ θέλησις και ἡ ἐνεργεια, τούτων και ἡ οὐ-
 σία διάφορος.
 Ἐκ δὴ τούτων και τῶν τοιούτων, εἰ γὰρ εἶαι δὲ
 περιεργάζεσθαι και προσδιατρέβειν; δεικνυται Γρη-

γορᾶς, εἰ καὶ τοῖς τῶν θεολόγων προσκοιῖται πρὸς ἡμᾶς χρῆσθαι λόγοις ἀνθρωπείας· εἴνεκα δόξης, καὶ τοῦ μὴ δοῦναι κεραινομεῖν εἰς τὴ θεία, εἰς αὐτά τε ταῦτα παρανομῶν προφανῶς καὶ πᾶσι θεολόγοις, καὶ διδασκάλοις, καὶ τῇ κοινῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν ἀντιλέγων, καὶ πολεμῶν σὺν γε τοῖς αὐτοῦ μυσταγωγοῖς καὶ πατράσιν, Ἀκινδύνω τῷ φημι τῷ πρὸς τὴν οἰκουμένην θείαν ἐξυθριεῖται σύνθετον ἀνευθριεῖται, καὶ δὴ καὶ τοῖς ὁμιληταῖς καὶ μύσταις ἐκείνου, ὧν ἔνιοι καὶ λόγοις ἰδίαις, καὶ γράμμασι τὴν πρὸς τοὺς ἱερούς τῆς Ἐκκλησίας Πατρίδας ὑποστατὴν καὶ συμφωνίαν ἀπαίτων, οὐδὲν εἰρηκότες καινόν, εἰ καὶ τοῖς Πατράσιν ταυθ' οὕτως ἐλέχθη. Μὴ δὲ γὰρ πρὸς ἀνάγκης ἡμῖν φησιν εἶναι τὸ τοῖς ἐκείνων ἀγεσθαι πανταχοῦ λόγους, ἐπεὶ μὴδ' εἰς τὸ ὄνομα, φησὶ, τῶν Πατέρων ἡμεῖς βεβατισμεθα. Ἡμεῖς δὲ τῶν τοῦ κοινού Δεσπότηου καὶ Κυρίου ἡμῶν πρὸς τοὺς πρώτους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ διδασκάλους ἡμῶν μεμνημένοι θεῶν ἐντολῶν τε καὶ διατάξεων, Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, λέγοντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, καὶ, Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ Πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς, καὶ, Ὁ λόγος ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, κηρύξαιτε εἰς τὸ φῶς, καὶ, Ὁ πρὸς τὸ οὐδὲν ἠκούσατε, κηρύξαιτε ἐπὶ τῶν θυμάτων, καὶ οὕτως ὕμεις ἔστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τὸ ἄλλας τῆς γῆς, καὶ, Δαμψάτω τὸ φῶς ὅμων ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ παρακλήσια τοῦτοις, καὶ δεχόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν, καὶ ὅλη ψυχὴ τὴν αὐτῶν τε καὶ τῶν σεπτῶν ὁμιλητῶν τε καὶ διαδόχων αὐτῶν θεῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων κατασπαζόμεθα θεολογίαν, ἐκφαντορικῶν μεμαθηκότες αὐτῆν τῶν θεῶν λογίων, καὶ δὲ αὐτῆς ὁδηγηθέντες πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν τῆς ἀρχικῆς καὶ μακαρίας Τριάδος, τῆς μιᾶς τρισυποστάτου καὶ παντοδύναμου Θεότητος, μεθ' ἧς καὶ πᾶν βέβηλον καὶ ἀλλόκοτον ἀπειλούμεν περὶ Θεοῦ δόγμα τῶν ἀπὸ γῆς τε καὶ κοιλίας φωνούντων, τῶν τε παλαιῶν φημι πάντων, καὶ τούτων δὴ τῶν καινῶν καὶ προσφάτων, καὶ ὁπαδῶν ἐκείνων, οἷον ἐπιλόγων καὶ ἀνακεφαλαίωσεων κοινῶν γενομένων ἐκείνων ἐπὶ λύμῃ καὶ διαφθορᾷ τοῦ μὲν κοινού τῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἂν εἴποιμι, οὐδὲ γὰρ ὁ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν σωτηρίας κηδόμενος τοῦτο συγκεχωρήκει, τῶν δὲ κακῶν· ἐκείνοις, ὡς μὴ ὡς εἶεν, ἐπομένῶν, ὡς ἐν πεττοῖς καὶ κύβοις τισὶ τὰ τῆς εὐσεβείας τε καὶ τῆς σφετέρως αὐτῶν σωτηρίας στρεφόντων.

Δεῖ δὲ μὴδ' ἐκεῖνο τελῶς ἡμᾶς ἐνταῦθα παραδραμεῖν, ὡς ἂν μὴ καὶ δόξη τι παρακερδαίνειν ἐκ τῆς σωπῆς ὁ κατήγορος. Τοῦ γὰρ συνοδικοῦ τόμου σὺν γε τοῖς προρόρηθεῖσι καὶ τὸν μέγαν ἐν θεολογίᾳ προεγεχόντος Γρηγόριον, τοῖς περὶ Εὐνόμιον τὸ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν οὐσίας εἶναι παραληροῦσι, κἀνευθριεῖται τῆς Θεότητος ἐκβάλλειν ἐπιχειροῦσι τὸν Υἱὸν διὰ τὸ τῆς οὐσίας δῆθεν ἀνόμιον, τούτοις τοῖνυν ὁ τῆς θεολογίας ἐπὶ νόμος ἀντικαθιστάμενος, καὶ δεῖξαι θέλων, ὡς οὐκ οὐσία τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν, ἀλλὰ περὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ ἄμφω, διὰ

Α τοῦ καὶ παρ' ἐκείνοις ὁμολογουμένου ἀτόπου λύει τὸ πρόβλημα, τὸ τοῦ μεγάλου φημι Βασίλειου πρὸς τοὺς αὐτοὺς καὶ αὐτὸς ὡσαύτως λέγων ἐκείνι. Ἴ γὰρ, φησὶ, καὶ τὸ ἀθάνατον, καὶ τὸ ἄκακον, καὶ τὸ ἀναλλοίωτον οὐσία Θεοῦ· ἀλλ' εἰ τοῦτο, πῶς λαὶ οὐσία Θεοῦ, καὶ οὐ μία· ἢ σύνθετον ἐκ τούτων τὴ θεῶν. Οὐ γὰρ ἀσυνθέτω; ταῦτα, εἴπερ οὐσίαι. Καὶ τοῖς μὲν περὶ Εὐνόμιον οὐδὲν τῶν ἀναφωσμένων ἐνευθριεῖται δυοῖν ἀτόπων ἐδοῖκε, εἰ καὶ περὶ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν τέως ἐδασσάμενον. Οὕτε γὰρ πολλὰς οὐσίας ἔχειν τὸν Πατέρα, ἢ τὸν Υἱὸν ἐδούλοντο, εἰ καὶ κατ' οὐσίαν κακῶς αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων διαιροῦντες ἦσαν, οὕτε σύνθετον εἶναι τὴν μίαν ἐκ διαφύριων οὐσιῶν. Ὁ δὲ καὶ ὁ θεολόγος εὐθὺς αὐτοῖς ἐπιφέρει προσημαρτυρῶν, καὶ λέγων, Ταῦτα μὲν οὐ φασὶ κοινὰ γὰρ καὶ ἄλλων· ὁ δὲ μόνον Θεοῦ καὶ ἴδιον, τοῦτο οὐσία. Ὁ δὲ φιλόσοφος οὕτως αὐτοῖς λέγει μὲν ἀπορρήπτειν ἐκείνα δοκεῖ, καὶ εἰς δυοσεθούντα; λέγει τελεῖν τοὺς ἢ πολλὰς οὐσίας; ἢ σύνθετον τῇ τοῦ Θεοῦ μίαν οὐσίαν ἐκ πολλῶν λέγοντας· πράγματα δ' ἀλλοίωται ταῦτα φρονῶν ἀντικρυς, ἃ σὺν ἐκείνοις ἀπαγορεύειν δοκεῖ. Ὁ γὰρ μὴδὲν οὐσιώδες καὶ φυσικὸν κατ' αὐτὸν ἐπιθεωροῦσθαι τῇ τοῦ Θεοῦ φάσκει οὐσίᾳ ἢ τῇ τοῦ Θεοῦ ταῦτα οὐσίᾳ συνάπτει, ἢ ὡς μέρη, ἢ ὡς οὐσίας, ἢ μὴδὲν εἶναι ταῦτα φάσκει πλὴ ὀνομάτων φιλῶν καὶ ψόφου βημάτων κενού, ῥῆσται τῷ ἄερι συνδιεφρέοντων, ὁ δὲ καὶ πρὸ βραχέος· ἕτερον συγγραφόμενος ὁ φιλόσοφος, ὅπερ οὐδαμῶς τετέλεται τοῖς περὶ τὸν αὐτοῦ φημι καθηγητῆν Εὐνόμιον, ὡς ἐν τούτῳ τῷ μέρει γενέσθαι καὶ τὸν μαθητὴν ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον. Ὁ γοῦν συνοδικὸς τόμος αὐτὰ τε ταῦτα τὸν Γρηγόριον ἐξελέγχεον, καὶ ἅμα σὺν τοῖς θεολόγοις ἀποδοικνύει, ὡς οὐκ οἱ λέγοντες τὸν Θεὸν φύσιν ἔχειν, καὶ φυσικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ παρεπόμενα φυσικὰ καὶ οὐσιώδη, τῇ θεῷ φύσει, οὐκ ἐκείνοις ποιοῦσιν αὐτὸν σύνθετον ὁ φασὶν οἱ θεολόγοι Πατέρες, ἀλλ' οἱ κατ' αὐτὸν αὐτὰ ταῦτ' εἶναι δοξάζοντες; τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδὲν ἡνευθριεῖται κατ' ἐπίνοιαν διδόντες διαφύριον τῇ οὐσίᾳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν φυσικοῖς. Ταῦτα τοῖνυν ὁ ἕτερος φιλοσοφῶν τόμος, τοὺς τε λοιποὺς θεολόγους Πατέρας, καὶ δὴ καὶ Γρηγόριον τὸν μέγαν παρήγαγε ταῦτε σὺν ἐκείνοις θεολογοῦντα. Οἷς δὲ καὶ Γρηγόριος ἐν τυχῶν, βέλτιον μὲν ἂν πως ἐποῖε καὶ ταῦτα σιγῇ παριῶν, ὡς ἔθος ἐν τοῖς τοιοῦτοις αὐτῷ, τοῖς περὶ φανεστέρους τε καὶ δρασιτύχους τῶν ἐλέγχων φέρονται· νῦν δὲ καὶ τοῦτοις βουληθεῖς προσβαλεῖν εἰπεῖν μὲν οὕτοις ἔσχε τῶν καιρίων φημι καὶ χρησίμων, πῶς γὰρ; ἀλλ' ἐκθίμενος ἀνοθεν τῆ τοῦ διδασκάλου πρὸς Εὐνόμιον ῥῆσιν μόνον, εἴτα καὶ τὸν σκοπὸν δῆσον, καὶ ἐξήγησιν τινα προσειπῶν ταύτης, κατ' αὐτὸς· ἑαυτοῦ φημι καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης κἀκεῖνα, καὶ ὑβρίσας; καὶ συκοφαντήσας ὡς ἔθος, καὶ καταφλυαρήσας τῆς ἀληθείας τε καὶ ἡμῶν, τοῦτο δὲ τὸ τισὶν εἰρημένον ἔλαθε καθ' ἑαυτοῦ κενικηκῶς τὸν ἀνάγνωρον.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΙΕΜΠΤΟΝ ΚΑΙ ΕΚΤΟΝ ΛΟΓΟΝ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ ΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

Περὶ θεότητος καὶ Θεοῦ καὶ θείας αὐτῆς ἐνεργείας καὶ θεώσεως ὅτι ἀκτιστος·

Ἦκει δὲ λοιπὸν ὁ λόγος ἡμῖν ἐπὶ αὐτὸ ἔ) τοῦ Α λόγου κεφάλαιον, καὶ τὴν ἄκραν οἰονεὶ κορυφὴν καὶ ἀκρότατον ἑμπάση· ἅμα τῆς ὑποθέσεως, τὸν τῆς μᾶ· φημι καὶ ἀπλῆς καὶ ἀνάρχου θεότητος λόγον, πρὸς ἣν καὶ τοῖς ἐπήρασταῖς ὁ πόλεμος σχεδὸν ἅπας, καὶ τὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς συκοφαντίας· βίβλη, καὶ ἡ κινή καὶ ἀλλόκοτος πολυθεῖα τε καὶ πολυαρχία, ἡ μὴ δὲ ἐν τοῖς ἀθεθεσίαις ἔθνεσι χώραν ἔχουσα νῦν, οὐ πρὸς τοὺς καθ' ὧν ὁ πόλεμος ὄντα μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κακῶς πολεμοῦντας καὶ ψευδομένους κατὰ τῆς ἀληθείας. Σχεδὸν μὲν οὖν ἤδη καὶ περὶ τούτου τὸ πᾶν ἡμῖν εἰρηται· οὐκ ἐν τοῖς προτέροις μόνον φημι τῶν πρὸς Γρηγορῶν τούτου λόγους, ἐν οἷς καὶ τοὺς κατὰ τοῦ τόμου ὑπεστήσατο καὶ ὑπέστησεν ἀνυπεστάτους καὶ ψευδεῖς αὐτοῦ λέγους, σὺν τοῖς θεολόγοις Πατράσι· ἰκανῶς ἐξηλέγχαμεν, καὶ δὴ κἄν τῷ δευτέρῳ τῶν πρὸς τὸν αὐτοῦ καθηγητὴν Ἀκίνθωνον, ἀλλὰ κἴν τοῖς ὑστέροις γε τούτοις, ἐν οἷς περὶ θείας ἐνεργείας καὶ θεοποιῶ μετοχῆς, καὶ κοινωνίας ἀπορήτου τε καὶ θεώσεως, τὸν πολὺν πρὸ βραχέος ἐπινοήμαθα λόγον. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τῶν ἐκ τοῦ συνοδικοῦ τόμου ἐσυλημμένων τῷ Γρηγορῷ κεφαλαίων ἐνέστι καὶ τὸ περὶ θεότητος καὶ μοναρχίας τοῦτο, πρὸς ὃ δὴ καὶ αὐτὸς νῦν ἰδὲ τὸν λόγον ὁρᾶται ποιούμενος, ὃν καὶ περικτυπῶν ἀνωθεν ἐθορῶει ἐλ λογικὸν τουτὶ θέατρον, δὴ μὲν τινα φανταζόμενος θεοτήτων ἀνω καὶ κάτω τὸν μηδαμῶς ὄντα, καθάπερ οἱ λυσσῶντες τὴν ἐν τῇ φιάλῃ, φασί, κῦνα, τῆς φαντασίας αὐτοῖς ὑπὸ γε τῆς ἐνοῦσης· μανία· ἀναπλαττούσης τὰ μὴ ὄντα· δεῖν εἶναι νομίζω καὶ τῶν περὶ τούτου λόγων ἡμᾶς ἀκοῦσαι καὶ αὐθις, καὶ τὸν συνοδικὸν ὡσαύτως αὐτοῖς ἀνιστῆσαι τόμον σὺν γε τοῖς θεολόγοις Πατράσι, καὶ οὕτω μετὰ τῆς ἀληθείας ἐξελέγξει, σὺν θεῷ φῶναι, κἀναῦθα τὴν κενὴν διαβολὴν καὶ τὸ ψεῦδος. Εἰσάγει τοίνυν καὶ πάλιν ὁ Γρηγορᾶς τὸν φοιτητὴν Ἀγαθάγγελον οὕτως αὐτὸν ἐξαγγέλλοντα. Μετὰ ταῦτα ζητηθῆναι φησι Παλαμᾶς ἐν τῷ τόμῳ πρὸς τῶν ἀρχιερίων καὶ γραμματέων, ὁπόσοι τὸν Παλαμικὸν πληροῦσι θέασον, εἰ γε ἡ ἀνοῦσιος καὶ ἀκτιστος αὕτη ἐνέργεια θεότης ἰδὲ παρὰ τῶν ἁγίων προσαγορεύεται. Καὶ ἀνεγάνη καὶ τοῦτο παρὰ τῶν θεολόγων κηρυττόμενον. Καὶ αὐτίκῃ κομίζει τῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου πρὸς Εὐστάθιον τὸν ἱατρὸν ἐπιστολῆς ἐνια πρὸς ἀπόδειξιν. Ἔστι δὲ ταῦτ'· Ἦ τῆς ἐνεργείας τρυπότης· ἐπὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι δεικνύσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον· ὥστε κἄν φύσει σημαίῃ τὸ τῆς θεότητος ἕνομα, κυρίως· καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν προσηγορίαν προσορμίζεσθαι ταύτην ἢ τῆς οὐσίας κοινότητος συντίθεται. Ἀλλ' οὐκ οἶδα ὅπως ἐπὶ τὴν τῆς φύσεως ἐνδείξιν τὴν προσηγορίαν τῆς θεότητος φέρουσιν οἱ πάντα

κατασκευάζοντες. Καὶ μετὰ τῶν· Ὀδοῦν ἐξουσίας τινος, εἴτε ἀποπτικῆς, εἴτε ἐνεργητικῆς ἐνδείξιν ἢ προσηγορίαν φέρει. Ἦ δὲ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοουμένοις ὀνόμασι καθὼς ἐστὶ μίνα ἀσήμαντος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. Εὐεργέτην γὰρ καὶ κριτὴν, ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες, ἐνεργειῶν διαφοράς ἐδιδόχθημεν· τοῦ δὲ ἐνεργούντος τὴν φύσιν οὐδὲν μᾶλλον ἐκ τῶν τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγιῶναι ἐνόημαθα.

Ἄλλοτε ἄλλας ὁ φιλόσοφος ἐξαλλέτων μορφῆς ἰδεῶν ἐν τοῖς ἀντιρρητικοῖς τούτοις, καὶ πανταχοῦς τις κατὰ τὸν μυθευόμενον Πρωτῆα φαινόμενος ἐν τοῖς λόγοις, ἡ καὶ καθάπερ ἐν σκητῇ τε καὶ δράματι διάφορα συνεχῶς ἐαυτῷ περιτιθεῖς τὰ προσηγορικά τε καὶ τὰ σχήματα, καὶ ποτὲ μὲν τὸ τραγικόν, ποτὲ δὲ τὸ κωμικὸν μετὰ τῶν γελοιωτικῶν ὑποδυόμενος σχῆμα καὶ τὴν ὑπόκρισιν, καὶ νῦν μὲν συκοφάντην, νῦν δὲ κλέπτην, καὶ ἐκείνου, καὶ ὄβριστην, ἱταρὸν καὶ ἀρπαγὰ τῶν θείων λόγων· ἀφ' ἑδὲ ἐαυτὸν δεικνύς, ἀρτίως ἕτερον ἐτρέπετο, οὐδὲ πρὶν μὲν ἀποστᾶς καὶ ταύτης αὐτῆς ἐν τοῖς φθόροις, σὺν δὲ καὶ ὅλο· ταύτης γενόμενος ἐναρξέστερον· ἀκαζόμενος καὶ γὰρ περιελαίμενος σχῆμα, καὶ τῶν δικαστικῶν ἐπιδοκίμει μῆλλον κροθύρον, τοῦ μὲν δικανικοῦ μελετᾶν ὡς εἰκὸς λόγου, καὶ συνηγόρου μισθοῦσθαι καὶ δικολόγου καὶ μάρτυρας ἐαυτῷ τῶν λεγομένων παρασκευάζειν, ὅσα δὴ νόμος ἐν τοῖς τοιοῦτοις, οὐδὲ βραχὺν τινα λόγον ποιεῖται σχεδόν· πλὴν ὅσον πρὸς τὴν συνήθη μῆτον συκοφαντίαν καὶ τὸ ψεῦδος ὄρεν αὐθις. Ὡν οὐδ' ἀποστῆναι πέφυκεν οὐδαμῶς. Τὸν γε μὴν ἀντικρινόμενον ἐξ ἀπῆς αὐθις· ἀξιοῖ τῆς εἰσόδου, πάντας ὁμοῦ μάρτυρας καὶ νόμους, καὶ τύπους ἐγγράφους καὶ συνηγόρους ἕξω θυρῶν ἀπολιπόντα, γυμνὸν οὕτως ἐπιτετα πάντων καὶ ἀοπλον εἰσεῖναι τὴν ἀγωνίαν. Μᾶλλον δ' οὐκ ἀξιοῖ Γρηγορᾶς ταῦτα μόνον· ἡ γὰρ ἐν οὐδ' εἰλήφει ποτὲ, μηδεὶς ὄντος τοῦ συγχωρούμενος· ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ἐπειπεσὼν μετὰ τῆς συνήθους ἱταρῆτος καὶ ἀνασχυντίας, πάντας μὲν ἀπελαύνει σχεδὸν καὶ θείους ὁμοῦ νόμους, καὶ συνηγόρους, καὶ μάρτυρας τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀντικρινόμενον· ἐπὶ δὲ τῶν μαρτύρων μόνῳ τὴν εἰς τὸ δικαστήριον εἰσὼν εἰσὼν συγχωρήσας, ὁρᾶτε δὴ, πῶς καὶ αὐτῷ τούτῳ τὸ πλεῖστον περικόπεται τῶν λόγων, καὶ τῶν καιριωτέρων ἀφαιρεῖται καὶ ἀναγκαιοτάτων, καθάπερ τις ἀναιδὴς καὶ ὄβριστης τύραννος, καὶ μὴτὲ πρὸς τὸ μεγαλεῖον ὄρων καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν τέ φημι τῶν πραγμάτων, ὑπὲρ ὧν καὶ οἱ λόγοι, καὶ δὴ καὶ τοῦ μαρτυροῦντος. Ἀποκόπεται μὲν γὰρ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν εὐθὺς τῆς προῤῥηθείσης φημι βήσεως Βασιλείου τοῦ μεγάλου· εἴτα μεταξὺ τῶν τῶν ἐκείνης

εἰπών, καὶ ὅσα περ ἦν αὐτῷ βουλομένη, τὸ πλεῖστον αὐτῆς, ὡς μηδὲ βῆθ' ἐν τῇ ἀρχῇ, λήθης ἀφήκε φέρεσθαι βεύμασιν. Ἄλλ' ὁ συνοδικὸς ἡμῖν ἀνωθεν ταῦτα λεγέτω τόμος, καὶ ὕγιως τε καὶ ἀπαρλείπτως τὰ ἑαυτοῦ καὶ αὐθις διεξίτω. Αὐτίκα γὰρ φησὶν ὁ μέγας Βασιλεῖος ἐν τοῖς κατ' Εὐνομίου. Καὶ αὐτὸ, φησὶ, τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, εἴτε τὴν ἐποπτικὴν, εἴτε τὴν προνοητικὴν ἐξουσίαν σημαίνει, οἰκαίως εἶχε πρὸς τὸ ἀνθρώπινον. Τοῦδε μὴδὲ μνησθεὶς ὁ Ἰωάννης, τοῦ ἐξῆς ὡς ἐξ ἀρχῆς δὴ τινος ἀρχεται. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Εὐστάθιον τὸν ἱατρὸν ἐπιστολῇ. Οὐκοῦν, φησὶν, ἡ τῆς ἐνεργείας ταυτέτης ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος δεικνύσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαρτάλακτον, ὥστε κλῆν φύσιν σημαίνει τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, κυρίως; καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν προσηγορίαν προσαρμόζεσθαι ταύτην ἡ τῆς οὐσίας κοινότης συντίθεται. Ἄλλ' οὐκ οἶδα ὅπως ἐπὶ τὴν τῆς φύσεως ἐνδείξιν τὴν προσηγορίαν τῆς θεότητος φέρουσιν οἱ πάντα κατασκευάζοντες. Καὶ μετὰ τινά· Οὐκοῦν ἐξουσίας τινὸς εἴτε ἐποπτικῆς, εἴτε ἐνεργητικῆς ἐνδείξιν ἡ προσηγορία φέρει. Ἡ δὲ θεία φύσις ἐν πάσι τοῖς ἐπικουμένοις ὀνόμασι καθὼς ἐστὶ μὲν ἀσημαντος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. Ἐνεργετήν γὰρ καὶ κριτήν, ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες, ἐνεργειῶν διαφορὰς ἐδιδάχθημεν. Τοῦ δὲ ἐνεργούντος τὴν φύσιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως διδιδάχθημεν.

Μέχρι τούτου φαίνεται πως εὐγνωμονῶν Γρηγορῶς, ὅσον πρὸς τὴν ἐξαγγελίαν καὶ τὴν διήγησιν τῆς φημὶ τὰ δὲ τούτων ἐξῆς φροῦδα παρ' ἐκαίῳ καὶ χαμαιβρίφῃ τινα, καὶ ἐκτρώματα οὐδὲ τὴν φυσικὴν ἀρμονίαν αὐτῶν αἰθεσθῆναι πρὸς τὰ συμφυῆ τε καὶ ἀδιάσπαστα. Φησὶ τοιγαροῦν ὁ μέγας καὶ αὐθις, κατασκευάζων τοὺς προβῆθ' ὄντας αὐτὸς ἑαυτοῦ λόγους· Ὅταν γὰρ ἀποδιῶ τις λόγον ἐκάστου τῶν ὀνομάτων, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, περὶ ἦν τὰ ὀνόματα, οὐ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρων ἀποδώσει λόγον. Ὅν δὲ ὁ λόγος ἕτερος, τούτων καὶ ἡ φύσις διάφορος. Οὐκοῦν ἄλλο μὲν ἡ οὐσία, ἥς οὕτω λόγος μηνυτῆς ἐξουριθῆ, ἕτερον δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἢ ἀξίας ὀνομαζομένων. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς φησὶ μέγας Βασιλεῖος ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ· Εἴτε ἐνεργείας ὄνομα ἡ θεότης, ὡς μίαν ἐνεργεσίαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω μίαν φημὶ εἶναι καὶ τὴν θεότητα. Ἄλλ' ἐν ταῦτα μικρὸν τῶν λόγων τοῦ μεγάλου διακρίψαντες τὴν συνέχειαν, τῆς πολλῆς ἤδη βῆθ' ἐπίσης γνῶμης τοῦ θεολόγου, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτῷ φημι τούτω, πῶς φιλόσοφον ἀναμνήσωμεν, Κατάλληλα δὲ ταῖς φύσεσιν εἶναι, λεγούσης, τὰ φυσικὰ, καὶ μήτε ψυχῆν τὸ πῦρ, μήτε θερμαίνειν τὸν χρυστάλλον, ὡς εἶναι τῆς μὲν ἀκτίστου φύσεως ἀκτίστον τὴν ἐνεργεσίαν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς, μέσον δὲ κτιστῆς καὶ ἀκτίστου οὐκ ἐστὶν ἄλλη ἐνεργεσία, οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καὶ τοῦτο φασιν. Ἐπὶ δὲ τὸν τόμον αὐθις καὶ τὸν μέγαν Βασιλεῖον ἐκπέλωμεν. Εἴτε καὶ κατὰ τὰς τῶν πολλῶν, φησὶ, δόξας φύσεως ἐνδεικτικὸν ἐστὶ τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, διὰ τὸ μηδεμίαν εὐρί-

σκεῖν ἐν τῇ φύσει παραλλαγῇ, οὐκ ἀπεικίτως μὲν θεότητος τὴν Τριάδα ἐρίζομεθα. Ἄλλὰ τ.ε.ς ἔκ' οὐδ' ἐπεξεργασίας οὐδὲ σαφηνείας; ἐν ταῦτα σχεδὸν δὲ, οὕτω τε καθαρότητος; καὶ εὐκρινείας λαμπρῶς ἔχουσι, καὶ πολλὰς ἐν γε τοῖς φράσαισι ἤδη βῆθ' εἰσι καὶ ἰκανῶς ἐπεξεργασθεῖσιν ἡμῖν, ἐν οἷς δῆπου καὶ τὸν περὶ θείας ἐνεργείας τε καὶ ἀπλότητος; ἐσκοπούμεθα λόγον, πλὴν ὀλίγων γέ τινων, ἃ δὴ καὶ μετὰ μικρὸν ὡσαύτως ἐροῦμεν· δεῖ δὲ καὶ τοὺς ἀπελάθοντας τοῦ λογικοῦ καὶ δογματικοῦ τούτου δικαστηρίου πρὸς τοῦ Γρηγορᾶ συνηγόρους τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας καὶ μάρτυρας, ἅτε δὴ καὶ θεολόγους καὶ διδασκάλους αὐτῆς πάσαις περηνότας καὶ κήρυκας, καὶ αὐθις πρὸς τὴν λογικὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν στάδιον καταλθεῖν, καὶ τὰ σφῶν αὐτῶν ἀναπληρώσωσι σὺν δίκῃ. Εἰσαγέτω τοιγαροῦν, καὶ λεγέτω καὶ τάδε ἡμῶς ὡσαύτως καὶ πάλιν ὁ τόμος. Καὶ ὁ ἅγιος Ἄναστάσιος, φησὶ, τοιαῦτα περὶ τούτων φησὶν· Ἡθεός προσηγορία πρόδηλον ὅτι ἐνεργητικὴ τυγχάνει. Οὐ γὰρ αὐτὴν τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν παρίστησιν, ἀδύνατον γὰρ ταύτην γνῶναι, ἀλλὰ τὴν θεωρητικὴν αὐτοῦ ἐνεργεσίαν ἡμῖν παρίστησιν καὶ δηλοῖ τὸ Θεός. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς· Τὸ Θεός ὄνομα οὐ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος σημαίνει, ἀκατάληπτος γὰρ αὕτη καὶ ἀνόνητος ἐστὶν, ἀλλ' ἐκ τῆς θεωρητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας Θεός; κρηται, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος Διονύσιος; ἢ ἐκ τοῦ θέειν, ἢ γον διατρέχειν, ἢ ἐκ τοῦ αἰθεῖν, ὅ ἐστι φλογίζειν. Ὅ δὲ αὐτὸς μέγας Διονύσιος; Εἰ τὴν ὑπερουσίαν, φησὶ, κρυφώτητα Θεόν, ἢ ζῶν, ἢ οὐσίαν, ἢ φῶς, ἢ λόγον ὀνομάσασιν, οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν ἢ τὰς εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς προεγομένης δυναμείας, ἐκθεωτικῆς, ἢ οὐσιποιοῦς, ἢ ζωογόνος, ἢ σοφοδύρους. Αὐτῆ δὲ κατὰ τὴν πασίαν τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν ἀπόλυτον ἐπιβάλλομεν, οὐδεμίαν ὁρῶντες θέωσιν, ἢ ζῶν ἢ οὐσίαν, ἢ τις ἀκριδῶς ἐστὶν ἐμφορῆς τῇ πάντων ἐξηρημένη κατὰ πᾶσαν ὑπεροχὴν αἰτίῃ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς φησὶ· Θεότης ἐστὶν ἡ πάντα θεωμένη πρόνοια. Ὅτι δὲ ἡ ἐνεργεσία ἐστὶ, καὶ ἐξ ἄλλων μὲν τοῦτο γινώριμον, μάλιστα δὲ καὶ ἐξ ὧν ὁ μέγας Ἀθανάσιος γράφει λέγων, Οὐ κατὰ ἄλλην καὶ ἄλλην πρόνοιαν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός; ἐργάζεται, ἀλλὰ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσιώδη τῆς θεότητος ἐνεργεσίαν. Ἄλλὰ καὶ ὁ μέγας Διονύσιος; πάλιν ἐν τῇ πρὸς Γάϊον ἐυτετέρα ἐπιστολῇ θεοτετά φησὶν εἶναι τὸ χρῆμα τοῦ θεοποιοῦ ὄντος, καὶ τὸ ἀμίμητον μίμημα τοῦ ὑπερθεοῦ καὶ ὑπερβῆθ' ὄντος, καθὼς θεοῦμεθα καὶ ἀγαθῶμεθα.

Τοσοῦτους καὶ τηλικούτους τῶν περὶ θεότητος λόγων ἐξηγητὰς τε καὶ μάρτυρας ὁ τοῖς ἀντιβῆθ' οὐτοσί κατ' αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν προσποιούμενος ξυνομιθεῖν τυραννικῶς καὶ μετὰ πολλῆς διαπύσεως τῆς κακοεργείας, εἴτα καὶ θορυβεῖ καὶ ἀναίσχυνται, καὶ μετὰ πλείστης δόξης ἐπιπηδᾷ τῆς ἀναιδεύσεως, μήτε Γραφικαῖς ἀποδείξεσι, μήτε θεολογικαῖς τισὶ μαρτυραῖς συκοφαντῶν ἡμᾶς μηδαμῶς πιστοῦσθαι τοὺς λόγους, ἀλλ' οἰκοθεν καὶ παρ' ἐκῶν, ὅτι οἶονε τινα θεασίσματα τοῦτου; προφέρειν. Ὅρξ καὶ αὐτὸς γὰρ, φησὶ, πρὸς τὸν ἀκρωτήν ἑαυτοῦ καὶ μυσταγωγὸν ὁμοῦ Ἀγαθάγγελου, ὡς

οὐδεμίαν ἐκεῖνο; προκομίζει ποτὲ συναειρομένην ἅ
 ἄγιον αὐτῷ μαρτυρίαν, ἀλλ' ὡσπερ χρησμούς; δογ-
 ματίζει τὰ δεδομένα οἱ, καὶ ἀναγκάζει τυραννικῶς
 στέργεσθαι οἷς ἐντυγχάνει πᾶσι, καὶ μὴδ' ὑπ' οὐ-
 δεινὸς ἀντιλέγεσθαι οἷς ἀντιλέγει. Καὶ οὐχ ὅπως καὶ
 δεῖται συγκαίμενος οὕτω, ἀλλὰ καὶ δυσὸν ἀλίσκεται
 θάτερον δεῖ δρῶν. Ἡ γὰρ πάντων ὁμοῦ καταφεύ-
 δεται τῶν ἁγίων, συμφωνεῖν μὲν αὐτοῖς ταῖς αὐτοῦ
 βλασφημίαις ἀθαδίζόμενος, τίνες δ' ἐκεῖνοι καὶ
 πῶς καὶ ποῦ συμφωνοῦσιν οὐ λόγων ἢ καὶ ἐνιαχοῦ
 προκομίζων ἐνια πρὸς μαρτυρίαν δῆθεν τῶν αὐτοῦ
 κενοφωνῶν, εὐρίσκεται μηδαμῶ νοῶν, ὡς καθ'
 ἑαυτοῦ προκομίζων αὐτὰ φωρῶται σαφῶς. Καὶ παρ-
 ῆμι τὸν ἐφεξῆς τῶν ῥημάτων αὐτοῦ κενὸν ἔχλον
 καὶ τὴν ἄπληστον φυλαρίαν, τῆς ὥρας καὶ τοῦ μή-
 κου; τοῦ λόγου φειδόμενος; πλὴν γε δεῖ κάκ τῶν
 εἰρημένων ἐκδηλὸς πᾶσιν ἢ τοῦ φιλοσόφου κἀνταῦθα
 λογογραφία τε καὶ ἀντιλογία, καὶ ὅπως ἀληθείας
 τε καὶ τοῦ ὄντος ὄντος μόνου φροντίζει. Καὶ καινὴν
 οὐδὲν οὐδ' ἀπαῖδον τῆ ψυχῆ, καὶ τοῖς αὐτοῦ τρῦποις,
 τὸ τοιαῦτα καὶ συββάπτειν καὶ γράφειν καὶ ψεύ-
 δισθαι δημοσίᾳ μετὰ πολλῆς τινος καὶ λαμπρᾶς τῆς
 ἐπιμελείας. Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς κατ' εὐσεβεί-
 ας ἀληθείας, οὕτω τοι καὶ λόγοις καὶ γράμμασι
 καὶ παντὶ γε τῷ δυναμένῳ, καὶ ζῶν, καὶ ἀπογεγο-
 νῆς κατακράτος; ψευδόμενος, συκοφαντῶν, καὶ μη-
 δεμίαν ὑπερβλήν καταλείπων, πῶς ἂν ποτε τῶν
 ἐκεῖνα κηρυττόντων τε καὶ γραφόντων, καὶ καθ'
 ὀτιδηποτοῦν ποτε φεῖσαιο; Τοῦτο γὰρ ἂν εἴη καὶ
 ἐναντιουμένου πως, καὶ ἀντιλέγοντος ἑαυτῷ, εἰ καὶ
 κατὰ τῆς αὐτοῦ; αὐτοῦ κεφαλῆς διὰ πάντων ἐκείνων
 περιφανῶς; ὀπίκει τὰ βέλη. Τοῦτο καὶ γὰρ ἀτεχνῶς
 ἂν εἴη τὸ τοξεύειν εἰς οὐρανόν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ μαρτυριῶν ἱερῶν ἀπορίαν καὶ
 θεολογικῶν συμμαχίας ἐνδειαν λόγων ἡμῖν ἐγκαλεῖ
 ψευδόμενος, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς ὡσαύτως ἐπιδαψι-
 λέυσθαι ταῦτα, ἵνα καὶ μᾶλλον ὁ συκοφάντης αἰσχύ-
 νηται καὶ ἀλλῆ. Τοῦτο γὰρ δὴ με καὶ πέπεικεν
 ἄνωθεν, πυκναῖς τε καὶ ἀλλεπαλλήλοις ταῖς τε τῶν
 λογίων, καὶ δὴ καὶ ταῖς τῶν σοφῶν ἐξηγητῶν τε
 καὶ θεολόγων αὐτῶν μαρτυρίαις, καὶ πόρρω γε τοῦ
 συνήθους ἰσως κεχρησθαι διὰ παντός τοῦ βιβλίου,
 τῶν τε ἄλλων ἕνεκα, καὶ δὴ καὶ τοῦ καὶ ταύτην ἐκ
 περιουσίας ἀποκλείσει φημι τῷ κατηγορῶ τοῦ λόγου
 τῆν θύρην. Ἄλλὰ πρὶν παρελθεῖν τοὺς ἱεροῦς τῶν
 διδασκάλων λόγους ἐκεῖνους, ἀκούσωμεν, εἰ δοκεῖ,
 καὶ αὐθις τῶν τοῦ φιλοσόφου λόγων, καὶ τῆς κατ'
 αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν ἐνστάσεως, καὶ τῆς καταδρο-
 μῆς καὶ τῶν συνήθων παρεξηγήσεων, ἕτινα δὴ ποτε
 εἴη. Καίτοι γε παρὰ δικαίους χριταῖς καὶ ἀπελαύ-
 νεσθαι τοῦτον εἶδε καὶ νῦν εἴπερ ποτὲ τοῦ ἀγῶνός;
 τε καὶ τῶν λόγων, προφανῶς οὕτως ἐπὶ ψεύδει
 καὶ συκοφανταῖς; τηλικαύταις ἐλαωκότα, καὶ ταῦτ'
 οὐ περι χρημάτων τε καὶ κτημάτων, καὶ πλεθρῶν
 γῆς, καὶ ἀγρῶν, καὶ ξυνοικίων καὶ ὠντινωνοῦν ἀ-
 θρωπίτων, ἀλλὰ περὶ Θεοῦ, καὶ τῶν Ὀλύμπου πραγ-
 μάτων ὄντος τοῦ λόγου.

Ἄλλ' ἔστω δὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα, καὶ
 συγχερίσω καὶ αὐθις τὸν λόγον τε καὶ τὴν κἀρο-

δον Γρηγορᾶ; ἵνα καὶ μᾶλλον λαμπρότερον τε καὶ
 γενναίωτερον τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ διελέγχοιτο τὰ
 τοῦ ψεύδους.

Τοὺς μὲν οὖν περὶ μοναρχίας, καὶ μίᾳς θεότητος
 αὐτοῦ λόγους, οἷς δὴ καὶ τοὺς τῶν θεολόγων ἱεροῦς
 λόγους προσάγει, τῷ διακριμένῳ τῆς θεολογίας
 τὸ ἐνιαῖον ταύτης ἐπιστρατεύων, καὶ τοὺς ἱεροῦς
 διδασκάλους ἐκταῖς τε καὶ ἀλλήλοις ἐπανιστά;,
 ὅσπερ δὴ τοῖς; κακοδόξοις ἄνωθεν νόμος, παρῆρσιν
 μοι δοκῶ τό γε νῦν εἶναι, πολλάκις ἡμῖν ἐν τοῖς
 φράσαισιν ἱκανῶς ἐξετασθέντας ἤδη, καὶ τοὺς προή-
 κοντας λόγους, καὶ τοὺς ἐλέγχους δεξιμένους τῆς
 ἀληθείας. Ἄλλως τε καὶ περιττὸν ἂν εἴη, καὶ τοῦ
 προσήκοντος ἕξω λόγου, τοῖς ἵνα καὶ μόνον εἰδῶσι
 τρισυπόστατον Θεὸν παντοδύναμον, καὶ πλὴν αὐτοῦ
 μὴδ' ἐν ὄνειροις ποτὲ φαντασθεῖσι μηδένα, νῦν περὶ
 μοναρχίας μακρὰ τινα καὶ ἀτέλεστα σχεδὸν εἰσαί
 διαλέγεσθαι, διὰ τὰς Γρηγορᾶ; τουτοῦ; δηλαδὴ και-
 νοφωνίας, καίτοι γε μὴδὲ τῶν ἀπίστων ἔθνῶν ἐνός
 μηδενὸς σχεδόν, καθὰ δὴ καὶ προῦφη, μετὰ τὴν ἐπέ-
 γῆς Χριστοῦ παρουσίαν τὸν ἕνα τοῦ παντός; Θεὸν
 τοπαράπαν ἡγνοηκότος, εἰ καὶ μὴ πάντων ὑγιῶς
 καὶ γνησίως; τοῦτο γὰρ δὴ μόνος τῆς τῶν ἀληθῶς
 εὐσεβοῦντων πατριᾶς, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς; φ.μ. κόμ-
 ματος. Σκοπήσωμεν δ' εἰ τε καὶ τῶν λόγου καὶ ἀπο-
 λογίας ἡστυνοσούν ἄξιων εἶναι δοκούντων παρ'
 αὐτοῦ λέγεται.

Πολλὰ τοίνυν περὶ μοναρχίας, καὶ τοῦ τῆς θε-
 τητος, ἤπερ ἔφη, ἐνιαῖου προειπῶν Γρηγορᾶ;, καὶ
 τοὺς θεολόγους καλέσας; καὶ αὐτὸς; δῆθεν εἰς
 μαρτυρίαν, ὡς ἂν ἀμφιβόλου κατ' αὐτὸν τοῦ πράγ-
 ματος ὄντος, καὶ πολλῆς δεομένου τῆς μαρτυρίας;
 ὡσπερ εἰ καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον ἦλιον διὰ κακῶν
 ἔσπευδεν ἐπιχειρημάτων τε καὶ μαρτυριῶν, ὡς; εἰς
 ἔστιν ἀποδείξει καὶ μόνος, ἢ καὶ ὅτι σφαιροειδῆς,
 ἀλλ' οὐ τετράγωνος ἢ σελήνη, καὶ σκιαμαχίτας,
 καὶ μακρὰ τινα παραληρήσας καὶ ὄβρισας ὡς ἔθος,
 εἴτ' ἐπάγει κίκεῖνα; Καὶ πρῶτός; μοι, φησὶ, περίτω
 Βασιλείας, δι' αὐτῆς; ἐκείνης; τῆς πρὸς; Εὐστάθιον
 ἐπιστολῆς; τὴν τοῦτου συκοφαντίαν ἐλέγχων. Οὐ γὰρ
 περὶ ἀκρίστου ἐνεργείας; ὁ μέγας; ἐνταῦθα; φησὶ
 Βασιλείας, ἀλλὰ; περὶ τῶν ποικίλων ἐνεργημάτων
 τε καὶ θαυμάτων, ὡς; αὐτὸς; αὐ ἐν τῇ; αὐτῇ; ταύτῃ
 διέξεισιν ἐπιστολῆ; λόγων, ὡς; ἀνάγκη; τῆ; ταυτοῦτι;
 τῆς ἐνεργείας; τὸ ἡνωμένον; τῆς φύσεως; συλλογι-
 ζεσθαι. Ἀγιάζει, ζωοποιεῖ, παρακαλεῖ, καὶ πάντα
 ποιεῖ; τὰ τοιαῦτα ὁμοίως; ὁ Πατὴρ; καὶ ὁ Υἱὸς; καὶ τὸ
 Πνεῦμα; τὸ ἅγιον. Ὁρᾶς; οὖν, πῶς; τὸν ἁγιασμόν,
 καὶ τὴν ζωοποίησιν, καὶ τὸν φωτισμόν, καὶ τὴν
 παράκλησιν, καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ Θεοῦ; ποιήματα,
 θεότητας; ἀκτίστους; φησὶ Παλαμάς; Κἀπειτα; οὐκ
 αἰδεῖται, πρὸς; ἀποδείξιν; αὐτὰ; δὴ; ταῦτα; προτείνων
 τῶν αὐτῷ; βλασφημουμένων. Ἄλλὰ; καὶ; ταῦτα; δι-
 εφάσμενως; κἀνταῦθα; καὶ; νερόηκα; καὶ; προῦθηκας;
 ὡ; φιλόσοφε, καὶ; τοῦτον; τὸν; μέγαν; συκοφαντῶν
 ὡ; περ; δὴ; καὶ; ἡμᾶς;. Καὶ; πρῶτον; ἐκεῖνο; ψεύδος; εὐ-
 θύς;, δεῖ; οὐ; περὶ; ἀκρίστου; ἐνεργείας; ὁ; μέγας; ἐν-
 ταῦθ'; φησὶ; Βισθελίος, ἀλλὰ; περὶ; ἐνεργημάτων,
 ἐκτελεσμάτων; δηλαδὴ; καὶ; κτισμάτων, ὡσπερ; αὐτῶς;

ὕπελπιφας. Δεικνύτω τοιγαροῦν αὐτὸς ἐκεῖνος· δι' αὐτοῦ, πότερον περὶ φυσικῆς ἐνεργείας Θεοῦ, ἢ περὶ κτισμάτων ἄλλων ὁ λόγος αὐτῶ. Καίτοι γε τὰ προβρόχθοντα τούτω διὰ τοῦ τόμου τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς ὄντα δηλονότι κάκεινα, οὕτω τὰ τῆς φυσικῆς θείας ἐνεργείας διατρανοί, ὡς καὶ πᾶν ἀποφράττειν τῶν ἀνελγόντων ἀθρόον στόμα, καὶ μηδὲ γρύζειν ἐξ. Πλὴν ἀλλὰ προσηθέσω κάκεινα, καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἰσχύον ἐκ περιουσίας καὶ αἰθῆς δεικνύτω. Φησὶ τοίνυν ἀνωτέρω μικρὸν, κατὰ ταύτην δὴ φημι τὴν ἐπιστολήν· Ἐάν ἴδωμεν διαφερούσας ἀλλήλων τὰς ἐνεργείας τὰς παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργουμένας, διαφόρους εἶναι καὶ τὰς ἐνεργούσας· φύσεις ἐκ τῆς ἑτερότητας τῶν ἐνεργειῶν στοιχαζόμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἀνδέχεται τὰ διεστῶτα κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον πρὸς τὸ τῶν ἐνεργειῶν εἶδος ἀλλήλοις συνενεχθῆναι· οὕτε φύχει τὸ πῦρ, οὕτε θερμαίνει ὁ κρύσταλλος· ἀλλὰ τῆ τῶν φύσεων διαφορᾷ συνδιαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ αἱ παρὰ τούτων ἐνεργείαι. Ἐάν δὲ μίαν νοήσωμεν αἱ ἐνεργείαι Πατρὸς τε καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου, ἐν μηδενὶ διαφερούσάν τι ἢ παραλλάσσουσαν, ἀνάγκη τῆ ταυτέτητι τῆς ἐνεργείας τὸ ἡνωμένον τῆς φύσεως, συλλογίζεσθαι. Εἶτ' ἐφεξῆς καὶ τὰ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν εἶδη κατὰ μέρος ὁ μέγας ἀπειριθμούμενος, Ἀγιάζει, φησὶ, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ φωτίζει, καὶ παρακαλεῖ. Καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Συνήκας νῦν, εἰπέ μοι, γούν, ὦ φιλόσοφε, ὅτι περὶ φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεως ὁ λόγος ἕκασ τῶ διδασκάλω, ἀλλ' οὐ περὶ ἀποτελεσμάτων τε καὶ κτισμάτων, ὡς αὐτὸς οὐ καλῶς ὑπέλπιφας; Οὐκ ἀνδέχεται γὰρ, φησὶ, τὰ διεστῶτα κατὰ τὸν φύσεως λόγον πρὸς τὸ τῶν ἐνεργειῶν εἶδος ἀλλήλοις συνενεχθῆναι, ὡσπερ οὐδὲ φύχει, φησὶ, τὸ πῦρ, οὐδὲ θερμαίνει ὁ κρύσταλλος. Φυσικὸν γὰρ ἑκατέρω τούτων καὶ ὅτι ἐπίσταντον τῶ μὴν ἢ θερμότης, τῶ δὲ ἢ ψυχρότης, ὡσπερ ὅτι καὶ τῶ Θεῷ τὸ αγιάζειν τε καὶ ζωοποιεῖν, καὶ φωτίζειν, καὶ τὰ παρακλήσια τούτοις, οὐκ ἐξωθεν, ἀλλὰ φυσικῶς καὶ οὐσιωδῶς αὐτῶ προσόντα.

Ὁ δὲ Γρηγορᾶς μηδὲ τὴν πρὸς τὸν παλαιὸν ἐκείνων Μαρκίωνα προφανῆ κἄν τούτοις παραιτούμενος μίμησιν, ὁ κἄν τοῖς ἄλλοις ὑπερβαίνων αὐτὸν, ἵνα μόνον τὴν αὐτοῦ καὶ τῶν Πατέρων αὐτοῦ πονηρὰν στίψην δόξαν, καὶ κτίσμα τὸν Θεὸν διὰ τῶν αὐτοῦ φυσικῶν τε καὶ ἰδίων ἀποδείξῃ, προστίθει μεταξὺ τῶν τοῦ διδασκάλου λόγων παρ' αὐτοῦ τὸ, ποιεῖ, καθάπερ ἠκούσαμεν. Ἀγιάζει καὶ γὰρ, φησὶ, ζωοποιεῖ, φωτίζει, παρακαλεῖ, καὶ πάντα ποιεῖ τὰ τοιαῦτα ὁμοίως ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὡς εἶναι τὸν ἀνεῖδη τούτον, καὶ ἄμω ταῦτα κατὰ ταυτὸ, καὶ τῶν θεολογικῶν τε καὶ πειρικῶν φημι λόγων ἐπιφραστήν τε καὶ συκοφάντην, τὰς παρ' αὐτοῦ δηλαδὴ προσθήκας καὶ ὑφαιρίσεις, καὶ τῶν ἀνευθύνων ἀκόλαστον ὕβριστήν, τὰς οἰκείας αἰσχύνας καὶ τὴν τόλμαν ἐκαίνοις κακῶς περιάπτοντα.

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστολήν καὶ τὸν μέγαν

ΡΑΤΑ·L. Gb. CLI

αὐθῆς Βασιλείων ἰωμεν. Φησὶ καὶ γὰρ ἐπάγων εὐθὺς μικρὸν μετ' ἐκεῖνα· Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸ ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς ἀξίοις παρὰ τοῦ Πατρὸς τε καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πᾶσα χάρις καὶ δύναμις, ἡ ὁδηγία, ἡ ζωὴ, ἡ παράκλησις, ἡ πρὸς τὸ ἀθάνατον μεταβολή, ἡ εἰς ἐλευθερίαν μετὰστασις, καὶ εἰ τι ἄλλο ἐστὶν ἀγαθόν, ὃ μέχρις ἡμῶν καταβαίνει. Ἡ δὲ ὑπὲρ ἡμᾶς οἰκονομία ἐν τε τῇ αἰσθητῇ κτίσει καὶ νοητῇ, οὐδὲ αὐτὴ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας καὶ δυνάμεως ἐξω κθεστέθη. Καὶ μετὰ μικρὸν· Ὁ δὲ συντιθέμενος, καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τῆ δυνάμει τοῦ Πνεύματος οἰκονομῆσθαι, ἐναργεῖ τεκμηρίω τῶν κατὰ τὴν οἰκείαν ζωὴν ὑπεριδόμενος, περὶ τούτων διεσχυρίζεται. Καὶ πάλιν· Οὐκοῦν ἄλλο μὲν τί ἐστὶν ἡ οὐσία, ἣς οὐπω λόγος μνηυτής ἐξευρέθη, ἕτερα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἢ ἀξίως ὀνομαζομένων. Τὸ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἐνεργείαις μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων κοινωνίας εὐρίσκομεν· τῆς δὲ κατὰ τὴν φύσιν παραλλαγῆς οὐδεμίαν καταλαμβάνομεν ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν, καθὼς εἴρηται, τῆς τῶν ἐνεργειῶν ταυτέτητος τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ὑποσημαινούσης.

Ἴδου δὴ τοίνυν, τοῦ τῆς θείας ἐνεργείας ὀνόματος νῦν μὲν ἐνικῶς, νῦν δὲ πληθυντικῶς ἐν τοῖς εἰρημένους ἡμῖν ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἐπιστολῆς πλεῖν ἢ πεντεκαίδεκα μνησθεῖς ὁ μέγας Βασιλεῖος, περελθὼν εἰ γε δύναιτο Γρηγορᾶς, δεῖξάτω, ποῦ τῶν εἰρημένων, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἐπιστολῆς πάσης ὁ μέγας ὤπται Βασιλεῖο, ἀπαξ γούν ἐνεργήμα, ἢ ἀποτελεσμα, ἢ ποίημα ταύτην προσεῖρηκῶς, ὡς αὐτὸς φησιν; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι. Καίτοι γε τὸ τοῦ ἐνεργήματος ὄνομα καὶ κοινὸν ἐστὶν ἑκατέροις, τῆ τε φυσικῆ φημι ἐνεργείᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶ ταύτης ἀποτελέσματι, κατὰ τὸν τοῦ Ἀπόστολον· Ἐκδόσω καὶ γὰρ, φησὶ, διδοῦμαι ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον, εἶτα διὰ τῶν κατὰ μέρος ἀπειριθμημένων ἐκεῖ χαρακτηρισμάτων τοῦ Πνεύματος, τὴν τούτου φανέρωσιν ὡσπερ εἰς τοῦ μνησθέντος καὶ αὐτὸς ἄγων, Ἄλλω δὲ, φησὶ, διδοται χάρισμα λαμπρῶν ἐν τῶ αὐτῶ Πνεύματι, ἄλλω δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, καὶ ὅσα ἐξῆς. Πάντα δὲ, φησὶ, ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαίρουρ ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται. Καὶ πάλιν, Διαιρέσεις, φησὶ, χωρισμάτων, καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶ. Τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Διὸ καὶ ὁ ἐκ Δαμασχοῦ θεολόγος, Λέγεται, φησὶ, καὶ ἡ ἐνεργεία ἐνεργήμα, καὶ τὸ ἐνεργήμα ἐνεργεία, ὡς καὶ τὸ κτίσμα κτίσις. Βασιλεῖος δ' ὁ μέγας ἐνταυθα φημι τῶς οὐδὲ τῶ μῆσω τούτῳ χρώμενος οὐδὲπωσούν ὀνόματι φαίνεται, περικόπτων ὡς ἴσικε τὰς λαθῆς καὶ τὰς προφάσεις τῶν τῆ Γρηγορᾶ καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν κἀνθοθεν, καὶ διὰ πάντων πρὸς τὴν ἀληθεῖαν συναλύνων. Καὶ σκόπει κάκεινα· Πάντα, φησὶν ὁ μέγας, κατὰ τὸ ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς ἀξίοις παρὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, πᾶσα χάρις καὶ δύναμις. Εἶτα μεταξὺ καὶ τῆλλα κατ'

οὐδεμίαν ἐκεῖνο; προκομίζει ποτὲ συναιρομένην ἅδον Γρηγορᾶ; ἵνα καὶ μᾶλλον λαμπρότερον τε καὶ γενναϊότερον τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ διελέγχῃται τὰ τοῦ ψεύδους.

Τοὺς μὲν οὖν περὶ μοναρχίας, καὶ μὲς θεότητος αὐτοῦ λόγους, οἷς δὴ καὶ τοὺς τῶν θεολόγων ἱεροῦς λόγους προσάγει, τῷ διακριμένῳ τῆς θεολογίας τὸ ἐνιαῖον ταύτης ἐπιστρατεύων, καὶ τοὺς ἱεροῦς διδασκάλους ἐκτελεῖ τε καὶ ἀλλήλοις ἐκπιστεύει; ὅσπερ δὴ τοῖς ἁκακοδόξοις ἄνωθεν νόμος, παρήγγειλται μοι δοκῶ τό γε νῦν εἶναι, πολλάκις ἡμῖν ἐν τοῖς φράσασιν ἱκανῶς ἐξετασθέντας ἤδη, καὶ τοὺς προήκοντας λόγους, καὶ τοὺς ἐλέγχους δεξιμένους τῆς ἀληθείας. Ἄλλως τε καὶ περιττὸν ἂν εἴη, καὶ τοῦ προσήκοντος ἔξω λόγους, τοῖς ἵνα καὶ μόνον εἰδῶσι τρισπόστατον Θεὸν παντοδύναμον, καὶ πλὴν αὐτοῦ μηδ' ἐν ὄνειροις ποτὲ φαντασθεῖσι μηδένα, νῦν περὶ μοναρχίας μακρὰ τινα καὶ ἀτέλεστα σχεδὸν εἰσαὶ διαλέγεσθαι, διὰ τὰς Γρηγορᾶ τουτοῦ ἠθλαδῆ καινοφωνίας, καίτοι γε μηδὲ τῶν ἀπίστων ἰθῶν ἐνὸς μηδενὸς σχεδὸν, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, μετὰ τὴν ἐπίγῃς Χριστοῦ παρουσίαν τὸν ἵνα τοῦ πινυτῆς Θεοῦ τοπαράπαν ἡγνοηκότες, εἰ καὶ μὴ πάντων ὑγιῶς καὶ γνησίως· τοῦτο γὰρ δὴ μένης τῆς τῶν ἀληθῶς εὐσεβοῦντων πατρίας, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς φ.μ. κόματος. Σκοπήσωμεν δ' εἰ τι καὶ τῶν λόγου καὶ ἀπολογίας ἡστυνοσούν ἀξίων εἶναι δοκούντων παρ' αὐτοῦ λέγεται.

Πολλὰ τοίνυν περὶ μοναρχίας, καὶ τοῦ τῆς θεότητος, ἤπερ ἔφην, ἐνιαῖου προειπῶν Γρηγορᾶ; καὶ τοὺς θεολόγους καλῶς καὶ αὐτὸς δῆθεν εἰς μαρτυρίαν, ὡς ἂν ἀμφιβόλου κατ' αὐτὸν τοῦ πράγματος ὄντος, καὶ πολλῆς δεομένου τῆς μαρτυρίας, ὡσπερ εἰ καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον ἦλιον διὰ καπῶν ἔσπευδεν ἐπιχειρημάτων τε καὶ μαρτυριῶν, ὡς εἰς ἐστὶν ἀποδείξει καὶ μόνος, ἢ καὶ ὅτι σφαιροειδῆς, ἀλλ' οὐ τετράγωνος ἢ σελήνη, καὶ σκιαμαχίσης, καὶ μακρὰ τινα παραληρήσας καὶ ὕβρισας ὡς ἔδρα, εἴτ' ἐπάγει κίκεῖνα· Καὶ πρῶτός μοι, φησὶ, παρὶτω Βασιλείας, εἰ αὐτῆς ἐκείνης τῆς πρὸς Εὐστάθιου ἐπιστολῆς τὴν τοῦτου συκοφαντίαν ἐλέγχων. Οὐ γὰρ περὶ ἀκρίστου ἐνεργείας ὁ μέγας ἐνταῦθὰ φησὶ Βασιλείας, ἀλλὰ περὶ τῶν ποικίλων ἐνεργημάτων τε καὶ θαυμάτων, ὡς αὐτὸς αὐτὸν ἐν τῇ αὐτῇ ταύτῃ διέξεισιν ἐπιστολῇ λέγων, ὡς ἀνάγκη τῆ ταυτοῦ τῆς ἐνεργείας τὸ ἡνωμένον τῆς φύσεως συλλογίζεσθαι. Ἀγιάζει, ζωοποιεῖ, παρακαλεῖ, καὶ πάντα ποιεῖ τὰ τοιαῦτα ὁμοίως; ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὁρᾶς οὖν, πῶς τὸν ἀγιασμένον, καὶ τὴν ζωοποίησιν, καὶ τὸν φωτισμόν, καὶ τὴν παράκλησιν, καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ Θεοῦ ποιήματα, θεότητας ἀκρίστους φησὶ Παλαμάς; Καταπίετα εὐκ αἰδεῖται, πρὸς ἀπόδειξιν αὐτὰ δὴ ταῦτα προτείνων τῶν αὐτῷ βλασφημουμένων. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα διεφύραμένως κἀνταῦθα καὶ νενόηκα; καὶ προῦθηκα; ὡ φιλόσοφε, καὶ τοῦτον τὸν μέγαν συκοφαντῶν ὡσπερ δὴ καὶ ἡμεῖς. Καὶ πρῶτον ἐκεῖνο ψεύδος εὐθὺς, ὅτι οὐ περὶ ἀκρίστου ἐνεργείας ὁ μέγας ἐνταῦθὰ φησὶ Βασιλείας, ἀλλὰ περὶ ἐνεργημάτων, ἐποτελεσμάτων δηλαδὴ καὶ κτισμάτων, ὡσπερ αὐτὸ;

οὐδεμίαν ἐκεῖνο; προκομίζει ποτὲ συναιρομένην ἅδον Γρηγορᾶ; ἵνα καὶ μᾶλλον λαμπρότερον τε καὶ γενναϊότερον τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ διελέγχῃται τὰ τοῦ ψεύδους.

Τοὺς μὲν οὖν περὶ μοναρχίας, καὶ μὲς θεότητος αὐτοῦ λόγους, οἷς δὴ καὶ τοὺς τῶν θεολόγων ἱεροῦς λόγους προσάγει, τῷ διακριμένῳ τῆς θεολογίας τὸ ἐνιαῖον ταύτης ἐπιστρατεύων, καὶ τοὺς ἱεροῦς διδασκάλους ἐκτελεῖ τε καὶ ἀλλήλοις ἐκπιστεύει; ὅσπερ δὴ τοῖς ἁκακοδόξοις ἄνωθεν νόμος, παρήγγειλται μοι δοκῶ τό γε νῦν εἶναι, πολλάκις ἡμῖν ἐν τοῖς φράσασιν ἱκανῶς ἐξετασθέντας ἤδη, καὶ τοὺς προήκοντας λόγους, καὶ τοὺς ἐλέγχους δεξιμένους τῆς ἀληθείας. Ἄλλως τε καὶ περιττὸν ἂν εἴη, καὶ τοῦ προσήκοντος ἔξω λόγους, τοῖς ἵνα καὶ μόνον εἰδῶσι τρισπόστατον Θεὸν παντοδύναμον, καὶ πλὴν αὐτοῦ μηδ' ἐν ὄνειροις ποτὲ φαντασθεῖσι μηδένα, νῦν περὶ μοναρχίας μακρὰ τινα καὶ ἀτέλεστα σχεδὸν εἰσαὶ διαλέγεσθαι, διὰ τὰς Γρηγορᾶ τουτοῦ ἠθλαδῆ καινοφωνίας, καίτοι γε μηδὲ τῶν ἀπίστων ἰθῶν ἐνὸς μηδενὸς σχεδὸν, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, μετὰ τὴν ἐπίγῃς Χριστοῦ παρουσίαν τὸν ἵνα τοῦ πινυτῆς Θεοῦ τοπαράπαν ἡγνοηκότες, εἰ καὶ μὴ πάντων ὑγιῶς καὶ γνησίως· τοῦτο γὰρ δὴ μένης τῆς τῶν ἀληθῶς εὐσεβοῦντων πατρίας, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς φ.μ. κόματος. Σκοπήσωμεν δ' εἰ τι καὶ τῶν λόγου καὶ ἀπολογίας ἡστυνοσούν ἀξίων εἶναι δοκούντων παρ' αὐτοῦ λέγεται.

Πολλὰ τοίνυν περὶ μοναρχίας, καὶ τοῦ τῆς θεότητος, ἤπερ ἔφην, ἐνιαῖου προειπῶν Γρηγορᾶ; καὶ τοὺς θεολόγους καλῶς καὶ αὐτὸς δῆθεν εἰς μαρτυρίαν, ὡς ἂν ἀμφιβόλου κατ' αὐτὸν τοῦ πράγματος ὄντος, καὶ πολλῆς δεομένου τῆς μαρτυρίας, ὡσπερ εἰ καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον ἦλιον διὰ καπῶν ἔσπευδεν ἐπιχειρημάτων τε καὶ μαρτυριῶν, ὡς εἰς ἐστὶν ἀποδείξει καὶ μόνος, ἢ καὶ ὅτι σφαιροειδῆς, ἀλλ' οὐ τετράγωνος ἢ σελήνη, καὶ σκιαμαχίσης, καὶ μακρὰ τινα παραληρήσας καὶ ὕβρισας ὡς ἔδρα, εἴτ' ἐπάγει κίκεῖνα· Καὶ πρῶτός μοι, φησὶ, παρὶτω Βασιλείας, εἰ αὐτῆς ἐκείνης τῆς πρὸς Εὐστάθιου ἐπιστολῆς τὴν τοῦτου συκοφαντίαν ἐλέγχων. Οὐ γὰρ περὶ ἀκρίστου ἐνεργείας ὁ μέγας ἐνταῦθὰ φησὶ Βασιλείας, ἀλλὰ περὶ τῶν ποικίλων ἐνεργημάτων τε καὶ θαυμάτων, ὡς αὐτὸς αὐτὸν ἐν τῇ αὐτῇ ταύτῃ διέξεισιν ἐπιστολῇ λέγων, ὡς ἀνάγκη τῆ ταυτοῦ τῆς ἐνεργείας τὸ ἡνωμένον τῆς φύσεως συλλογίζεσθαι. Ἀγιάζει, ζωοποιεῖ, παρακαλεῖ, καὶ πάντα ποιεῖ τὰ τοιαῦτα ὁμοίως; ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὁρᾶς οὖν, πῶς τὸν ἀγιασμένον, καὶ τὴν ζωοποίησιν, καὶ τὸν φωτισμόν, καὶ τὴν παράκλησιν, καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ Θεοῦ ποιήματα, θεότητας ἀκρίστους φησὶ Παλαμάς; Καταπίετα εὐκ αἰδεῖται, πρὸς ἀπόδειξιν αὐτὰ δὴ ταῦτα προτείνων τῶν αὐτῷ βλασφημουμένων. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα διεφύραμένως κἀνταῦθα καὶ νενόηκα; καὶ προῦθηκα; ὡ φιλόσοφε, καὶ τοῦτον τὸν μέγαν συκοφαντῶν ὡσπερ δὴ καὶ ἡμεῖς. Καὶ πρῶτον ἐκεῖνο ψεύδος εὐθὺς, ὅτι οὐ περὶ ἀκρίστου ἐνεργείας ὁ μέγας ἐνταῦθὰ φησὶ Βασιλείας, ἀλλὰ περὶ ἐνεργημάτων, ἐποτελεσμάτων δηλαδὴ καὶ κτισμάτων, ὡσπερ αὐτὸ;

Ἄλλ' ἔστω δὴ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ταῦτα, καὶ συγχαρεῖσθαι καὶ αὐτοὺς τὸν λόγον τε καὶ τὴν κέσο-

ὕπερληφας. Δεικνύτωσ τοιγαροῦν αὐτὸς ἐκεῖνος δι' Α αὐτοῦ, πότερον περὶ φυσικῆς ἐνεργείας Θεοῦ, ἢ περὶ κτισμάτων ἄλλων ὁ λόγος αὐτῷ. Καίτοι γε τὰ προβέβηκτα τούτῳ διὰ τοῦ τέμου τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς ὅσα δηλονότι κάκεινα, οὕτω τὰ τῆς φυσικῆς θείας ἐνεργείας διατρανοί, ὡς καὶ πᾶν ἀποφράττειν τῶν ἀνυπερλήτων ἀθρόον στόμα, καὶ μηδὲ γρύζειν ἐξῆν. Πλὴν ἀλλὰ προσηθέσθω κάκεινα, καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἰσχὺν ἐκ περιουσίας καὶ αὐθις δεικνύτω. Φησὶ τοίνυν ἀνωτέρω μικρὸν, κατὰ ταύτην δὴ φημι τὴν ἐπιστολήν· Ἐὰν ἴδωμεν διαφερούσας ἀλλήλων τὰς ἐνεργείας τὰς παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργουμένας, διαφόρους εἶναι καὶ τὰς ἐνεργούσας φύσεις ἐκ τῆς ἑτερότητας τῶν ἐνεργειῶν στοχαζόμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται τὰ

διεστῶτα κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον πρὸς τὸ τῶν ἐνεργειῶν εἶδος ἀλλήλοις συνενεχθῆναι· οὕτε ψύχει τὸ πῦρ, οὕτε θερμαίνει ὁ κρῦσταλλος· ἀλλὰ τῆ τῶν φύσεων διαφορᾷ συνδιαχωρίζονται ἅπ' ἀλλήλων καὶ αἱ παρὰ τούτων ἐνεργεῖαι. Ἐὰν δὲ μίαν νοήσωμεν τὴν ἐνεργειαν Πατρὸς τε καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου, ἐν μηδὲν διαφερούσαν τι ἢ παραλλάττουσαν, ἀνάγκη τῆ ταυτότητι τῆς ἐνεργείας τὸ ἡνωμένον τῆς φύσεως συλλογίζεσθαι. Εἴτ' ἐφεξῆς καὶ τὰ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν εἶδη κατὰ μέρος ὁ μέγας ἀπειριθμούμενος, Ἀγιάζει, φησὶ, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ φωτίζει, καὶ παρακαλεῖ. Καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Συνήκας νῦν, εἰπέ μοι, γοῦν, ὧ φιλόσοφε, ὅτι περὶ φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεως ὁ λόγος ἔπαυε τῷ διδασκάλῳ, ἀλλ' οὐ περὶ ἀποτελεσμάτων τε καὶ κτισμάτων, ὡς αὐτὸς οὐ καλῶς ὑπελήφης; Οὐκ ἐνδέχεται γὰρ, φησὶ, τὰ διεστῶτα κατὰ τὸν φύσεως λόγον πρὸς τὸ τῶν ἐνεργειῶν εἶδος ἀλλήλοις συνενεχθῆναι, ὡσπερ οὐδὲ ψύχει, φησὶ, τὸ πῦρ, οὐδὲ θερμαίνει ὁ κρῦσταλλος. Φυσικὸν γὰρ ἑκατέρῳ τούτων καὶ οὐκ ἐπίσκατον τῷ μὲν ἢ θερμότης, τῷ δὲ ἢ ψυχρότης, ὡσπερ δὴ καὶ τῷ Θεῷ τὸ Ἀγιάζειν τε καὶ ζωοποιεῖν, καὶ φωτίζειν, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, οὐκ ἐξῶθεν, ἀλλὰ φυσικῶς καὶ οὐσιωδῶς αὐτῷ προσόντα.

Ὁ δὲ Γρηγορᾶς μηδὲ τὴν πρὸς τὸν παλαιὸν ἐκεῖνων Μαρκίωνα προφανῆ κἄν τούτοις παραιτούμενος μίμησιν, ὁ κἄν τοῖς ἄλλοις ὑπερβαίνων αὐτὸν, ἵνα μόνον τὴν αὐτοῦ καὶ τῶν Πατέρων αὐτοῦ πονηρὰν στήσιν δόξαν, καὶ κτίσμα τὸν Θεὸν διὰ τῶν αὐτοῦ φυσικῶν τε καὶ ἰδίων ἀποδείξῃ, προστίθῃσι μεταξὺ τῶν τοῦ διδασκάλου λόγων παρ' αὐτοῦ τὸ, ποιεῖ, καθάπερ ἠκούσαμεν. Ἀγιάζει καὶ γὰρ, φησὶ, ζωοποιεῖ, φωτίζει, παρακαλεῖ, καὶ πάντα ποιεῖ τὰ τοιαῦτα ὁμοίως ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὡς εἶναι τὸν ἀναίδητὸν τοῦτον, καὶ ἀμφοῦ ταῦτα κτὰ ταυτὸ καὶ τὴν θεολογικῶν τε καὶ πατριτικῶν φημι λόγων ἐπηραστήν τε καὶ συκοφαντήν, ταῖς παρ' αὐτοῦ δηλαδὴ προσθήκαις καὶ ὑπαίρεσιν, καὶ τῶν ἀνευθύνων ἀκόλαστον ὕβριστήν, τὰς οικίας αἰσχύνων καὶ τὴν τάλμαν ἐκεῖνοις κακῶς περιάπτοντα.

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστολήν καὶ τὸν μέγαν

αὐθις Βασιλείον ἴωμεν. Φησὶ καὶ γὰρ ἐπάγων εὐθύς μικρὸν μετ' ἐκεῖνα· Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸ ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς ἀξίοις παρὰ τοῦ Πατρὸς τε καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πᾶσα χάρις καὶ δυνάμις, ἢ ὁδηγία, ἢ ζῶη, ἢ παράκλησις, ἢ πρὸς τὸ ἀθάνατον μεταβολή, ἢ εἰς ἐλευθερίαν μετὰστασις, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐστὶν ἀγαθόν, ὃ μέχρις ἡμῶν καταβαίνει. Ἡ δὲ ὑπὲρ ἡμᾶς οἰκονομία ἐν τε τῇ αἰσθητῇ κτίσει καὶ νοητῇ, οὐδὲ αὐτῆ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας καὶ δυνάμεως ἐξῶ κτεθέστηκε. Καὶ μετὰ μικρὸν· Ὁ δὲ συντιθέμενος, καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τῆ δυνάμει τοῦ Πνεύματος οἰκονομῆσθαι, ἐναργεῖ τεκμηριῶ τῷ κατὰ τὴν οικίαν ζῶην ὑπερειδόμενος, περὶ τούτων δισχυρίζεται. Καὶ πάλιν· Οὐκοῦν ἄλλο μὲν τί ἐστὶν ἡ οὐσία, ἣς οὐκ ἔστι λόγος μνηστῆς ἐξευρεθῆ, ἕτερα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἢ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἢ ἀξίως ὀνομαζομένων. Τὸ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἐνεργείαις μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων κοινωνίας εὐρίσκομεν· τῆς δὲ κατὰ τὴν φύσιν παραλλαγῆς οὐδεμίαν καταλαμβάνομεν ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν, καθὼς εἴρηται, τῆς τῶν ἐνεργειῶν ταυτότητος τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ὑπόσημαινούσης.

Ἰδοὺ δὴ τοίνυν, τοῦ τῆς θείας ἐνεργείας ὀνόματος νῦν μὲν ἐνικῶς, νῦν δὲ πληθυντικῶς ἐν τοῖς εἰρημένοις ἡμῖν ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἐπιστολῆς πλεῖν ἢ πεντεκαίδεκα μνησθεὶς ὁ μέγας Βασιλείος, παρελθὼν εἴ γε δύναιτο Γρηγορᾶς, δεξιᾶτω, ποῦ τῶν εἰρημένων, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἐπιστολῆς πάσης ὁ μέγας ὤπται Βασιλείῳ, ἔπαυε γοῦν ἐνεργημα, ἢ ἀποτέλεσμα, ἢ ποίημα ταύτην προσειρηκῶς, ὡς αὐτὸς φησὶν· Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι. Καίτοι γε τὸ τοῦ ἐνεργήματος ὄνομα καὶ κοινὸν ἐστὶν ἑκατέρωσ, τῆ τε φυσικῆς φημι ἐνεργείᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ ταύτης ἀποτέλεσμάτι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· Ἐκάστῳ καὶ γὰρ, φησὶ, δίδεται ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον, εἴτα διὰ τῶν κατὰ μέρος ἀπειριθμημένων ἐκεῖ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, τὴν τούτου φανέρωσιν ὡσπερ εἰς τοῦ φανερώσετον καὶ αὐτὸς ἄγων, Ἄλλῳ δὲ, φησὶ, δίδεται χαρισματα λαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, καὶ ὅσα ἐξῆς. Πάντα δὲ, φησὶ, ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα

διαφοῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Καὶ πάλιν, Διαιρέσεις, φησὶ, χωρισμάτων, καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶ. Τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Διὸ καὶ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ θεολόγος, λέγεται, φησὶ, καὶ ἡ ἐνέργεια ἐνεργημα, καὶ τὸ ἐνεργημα ἐνέργεια, ὡς καὶ τὸ κτίσμα κτίσις. Βασιλείος δ' ὁ μέγας ἐνταῦθα φημι τέως οὐδὲ τῷ μέσῳ τούτῳ χρώμενος οὐδοκωσὸν ὀνόματι φαίνεται, περικόπτων ὡς ἴσκει τὰς λαθῆς καὶ τὰς προφάσεις τῷ τε Γρηγορᾷ καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν πάντοθεν, καὶ διὰ πάντων πρὸς τὴν ἀληθεῖαν συναλεύων. Καὶ σκόπει κίκεῖνα· Πάντα, φησὶν ὁ μέγας, κατὰ τὸ ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς ἀξίοις παρὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, πᾶσα χάρις καὶ δυνάμις. Εἶτα μεταξὺ καὶ ἄλλα κατ'

εἶδος, καθάπερ ἤκουσαμεν, ἀπαριθμητάμενος, ἐξ ἧς ἐπιφέρει· Καὶ εἰ τι ἄλλο ἐστὶν ἀγαθόν, ὃ μέχρις ἡμῶν καταβαίνει. Εἴτα ἡ πᾶσα χάρις καὶ δύναμις, καὶ τὸ πᾶν ἀγαθόν, ὃ μέχρι τῶν ἁγίων ἐκ Θεοῦ καταβαίνει, τοῦτο τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα καὶ ποίημα φῆς εἶναι, καὶ οὐ φυσικὴν ἐνέργειαν καὶ δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἐν ἀγίῳ χορηγουμένην Πνεύματι;

Πάνυ μοι δοκαίς ἄγευστος εἶναι, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ παρίπαν ἀνήκους τῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων καὶ δωρεῶν· ἡ γὰρ ἂν οὐ τὰ τοιαῦτα περὶ ἐκείνων διανοοῦ. Καίτοι· γε διὰ τοῦτο καὶ τὸ, Μέχρις ἡμῶν καταβαίνει, προσεθήκεν ὁ διδάσκαλος, ἵνα σε διδάξῃ τὴν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιᾶν συγκατάθεσιν τοῦ τῆς θεότητος ὕψους, καὶ ὅτι τὸ ἄνωθεν καταβαίνον μέχρις ἡμῶν οὐ ποίημα τι καὶ ἀποτέλεσμα, θεῖα δὲ μᾶλλον χάρις, καὶ φυσικὴ τοῦ Θεοῦ δύναμις, ἧς ἐνεργήματα καὶ ἀποτελέσματα τὰ κτιστὰ πάντα, εἴτε οὐσαὶ δηλονότι τῶν ὄντων, εἴτε καὶ τὰ τοῖς οὐσιν ἀναλόγως δωρούμενα. Τί δὲ ἡ ὑπὲρ ἡμᾶς οἰκονομία ἡ ἐν τῇ αἰσθητῇ καὶ νοητῇ κτίσει; Οὐκ ἀκούεις ὅτι καὶ αὐτῆ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς δυνάμεως ὅστι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὅτι τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ οἰκονομεῖται τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος; Μὴ ποιήματος καὶ ἀποτελέσματος κατὰ σὲ ἐστὶν ἔργον, καὶ ἀποτέλεσμα ἡ οἰκονομία τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς; Ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτὴν εἶναι οὐ λέγεις τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐχὶ τὴν φυσικὴν καὶ δραστηκὴν τῆς φύσεως κίνησιν, ἧς κατ' αὐτοὺς δὴ τούτους τοὺς θεολόγους μόνον ἐστέρηται τὸ μὴ ὄν; Ἀλλ' ὁ συγγραφόμενος καὶ θεολογῶν ταῦτα διδάσκαλος οὐχ οὕτω βούλεται, βέλτιστα· ὡς πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην τοῖς ἐκείνου πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς σοῖς. Τί γὰρ φησὶν ἐπάγων αὐτὸς ἐκεῖνος; Οὐκοῦν ἄλλο μὲν τί ἐστὶν ἡ οὐσία, ἧ; ὑπέκει λόγος μηνυτῆς ἐξευρέθη, ἄλλο δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἡ ἀξία; ὀνομαζομένων. Οὐκ εἶπεν, ὅτι ἄλλο μὲν ἡ οὐσία, ἄλλο δὲ τὰ τῆς οὐσίας ὀνόματα, καθὰ δὴπου Γρηγορᾶς ὑποκτιεῶν διαβρυλλεῖ πολλαχοῦ· ἀλλὰ πῶς; Ἄλλο μὲν, φησὶν, ἡ οὐσία, ἧς οὕτω λόγος μηνυτῆς ἐξευρέθη· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑπερῶνυμος καὶ ἀνώνυμος πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων ὀμνείται. Ἐτέρα δὲ, φησὶ, τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία· οἰοῖται τὰ περὶ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ὀνομάτων σημαζόμενα ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἡ ἀξίας ὀνομαζομένων· ὡς τὸ Θεὸς δηλονότι, καὶ δημιουργός, καὶ παντοκράτωρ, καὶ Κύριος, καὶ Βασιλεὺς.

Ὅρα γοῦν καὶ κατὰ τοῦτον τὸν μέγαν, ὅτι οὕτε ἡ φύσις αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶν ἡ τὰ θεῖα ἐφ' ἑαυτῆς δεχομένη ὀνόματα, οὕτε τὰ ὀνόματα πραγμάτων εἰσὶν ἄμοιρα κατὰ Γρηγορᾶν, μέχρι ψιλῶν προϊόντα μόνων τῶν λέξεων· ἀλλὰ τῶν προσόντων τῇ θεῖα φύσει οὐσιωδῶς ὀνόματα ταῦτα πέφυκεν, ἐξ ἐνεργείας τινὸς, φησὶν, ἡ ἀξίας ὀνομαζομένων. Διὸ καὶ Μάξιμος ὁμοῦ καὶ Ἰωάννης ὁ Σύρος, οἱ μετὰ τοῦτέν φημι θεολόγοι τὸν μέγαν, ἄλλο τὴν οὐσίαν καὶ ἄλλο τὴν ἐνέργειαν, καὶ δὴ καὶ οὐσιωδῆ

καὶ φυσικὴν ταύτην εἶπον, ἐκ τῶν λογίων αὐτῶν καὶ παρὰ τοῦ θεολόγου τούτου λαβόντες, ὡς καὶ ταῖς λέξεσιν αὐταῖς σὺν γε τοῖς νοήμασι τούτου κερησθαι, καὶ τοῖς ἀντιθέτοις, φημί, διαλεγόμενοι, καὶ γράφοντες, καὶ διδάσκοντες, καὶ θεολογοῦντες. Φησὶ γὰρ ὁ μὲν θεόληπτος Μάξιμος Πύρρῳ διαλεγόμενος τῷ Μονοθελήτῃ, ἵνα τοῖς προβήθεισιν ὑπ' αὐτοῦ πολλοῖς καὶ μεγάλοις καὶ ταῦτα προσθῶμεν· τῷ γοῦν Πύρρῳ περὶ ἀποτελεσμάτων τε καὶ ἐνεργημάτων, καὶ κρείττον ἢ κατὰ Γρηγορᾶν τοῦτον εἰπόντι, Οὐ περὶ τῶν ἐξω Χριστοῦ ἐστὶν ὁ λόγος ἡμῖν, ὁ θεός, φησὶ Μάξιμος, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ, τούτεστι περὶ τοῦ φυσικοῦ τῶν οὐσιῶν τοῦ Χριστοῦ λόγου, εἴτε ἑλληπῆς ἐκ τῆς ἐνώσεως, εἴτε ἀνελληπῆς μεμένηκε. Καὶ εἰ ἑλληπῆς, οὐ δυνατόν ἐλλειποῦς φύσεως ὑπαρξίν εἶναι· εἰ δὲ ἀνελληπῆς, ἢ ἐν αὐτῷ φημι δὴ τῷ συστατικῷ τῆς οὐσίας λόγῳ ἡ ἐνέργεια θεωρεῖται, ἢ τῶν ἐκτὸς τυγχάνει. Ὅτι δὲ οὐ τῶν ἐκτὸς τυγχάνει ἢ κατὰ φύσιν ἐνέργεια, ἔηλον ἐκ τοῦ ἀνευ μὲν τῶν ἔργων δύνασθαι τὴν φύσιν εἶναι. Ἄνευ δὲ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας οὕτε εἶναι τὴν φύσιν οὕτε γινώσκεισθαι δυνατόν. Οἷς γὰρ ἕκαστον φυσικῶς ἐνεργεῖ, πιστοῦται ὅπερ ἐστὶ μὴ τρεπόμενον. Καὶ αὐθις· Ἡ γὰρ ἐνέργεια φυσικὴ οὐσα, φύσεως ὑπάκει συστατικῶς καὶ ἔμφυτος χαρακτήρ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς· Οὐδὲν τῶν ὄντων κατὰ φύσιν μόνον τὰ ἐναντία ποιεῖν πέφυκεν. Οὐ γὰρ θερμαίνει τὸ πῦρ καὶ ψύχει, οὐτε ψύχει ὁ κρύσταλλος καὶ θερμαίνει, οὐτε ξηραίνει ἡ γῆ καὶ ὑγραίνει, οὐτε ὑγραίνει τὸ ἕδωρ καὶ ξηραίνει. Εἰ οὖν ἐπ' οὐδενὸς τῶν πάντων τοῦτο θεωρεῖται, πῶς τὸν σαρκωθέντα Λόγον, καὶ οὐσιωδῶς γενόμενον ἄνθρωπον μὴ ἐνεργεῖ τὰ τε θαύματα καὶ τὰ πάθη λόγῳ φύσεως ἄλλῃλων διαφέροντα ἐπιτελεῖται λέγοντες, οὐ δεδοίκατε; Καὶ αὐθις πάντας οἱ Πατέρες διαβρήθησαν κοινῇ καὶ εἶπον, καὶ ἰδίωξαν τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας, καὶ τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα ἐνεργείας τῆς αὐτῆς εἶναι οὐσίας, καὶ ὅτι τὰ τῆς οὐσίας διαφέροντα καὶ τῆς ἐνεργείας διαφέρουσι, καὶ τὰ τῆς ἐνεργείας διαφέροντα καὶ τῆς οὐσίας διαφέρουσι. Ὁ δ' ἐκ Δαμασκοῦ θεῖος διδάσκαλος, Ἐν τοῖς θεολογικοῖς δύο, φησὶν, ἐπὶ Χριστῷ τὰς ἐνεργείας λέγειν ἀναγκαῖον διὰ τὸ δευτέρου τῆς φύσεως. Ὡν γὰρ ἡ φύσις παρηλλαγμένη, τούτων διάφορος ἡ ἐνέργεια· ὧν δὲ ἡ ἐνέργεια παρηλλαγμένη, τούτων ἡ φύσις διάφορος. Καὶ τὸ ἀνάγκη ὧν ἡ φύσις ἡ αὐτῆ, τούτων καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτῆ· καὶ ὧν ἡ ἐνέργεια μία, τούτων καὶ ἡ οὐσία μία καὶ τοὺς θεηγόρους Πατέρας. Καὶ πάλιν· Οἱ δὲ ἄγιοι Πατέρες συμφώνως εἰρήκασι, τὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας. Καὶ αὐθις· Δεῖ πάντως κατ' ἄλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικά. Ἀδύνατον γὰρ ἑλληποῦς φύσεως ὑπαρξίν εἶναι. Ἡ δὲ κατὰ φύσιν ἐνέργεια οὐ τῶν ἐκτὸς ὑπάκει. Καὶ ἔηλον οὐ οὕτε εἶναι οὕτε γινώσκεισθαι τὴν φύσιν δυνατόν ἐνευ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας. Δε' ὧν γὰρ ἐνεργεῖ ἕκαστον τὴν οἰκεῖν φύσιν πιστοῦται. Ὅπερ ἐστὶ μὴ τρεπόμενον. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς· Εἰ μία τῶ Χριστοῦ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτῆ τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων παρ-

ταύτη, οὐδὲν δὲ τῶν ὄντων ἐν τοῖς κατὰ φύσιν μένον, ἅ ὁ μέγας φιλοσοφῶν Ἀθανάσιος περὶ τοῦ Θεοῦ φησὶ ἐκ τῆς ἐναντίας ποιεῖν δύναται. οὐ γὰρ τὸ πῦρ φύχει καὶ θερμαίνει, οὐδὲ ξηραίνει καὶ ὑγραίνει τὸ ὕδωρ, πῶς ὁ φύσει ὢν Θεός, καὶ φύσει γενόμενος ἄνθρωπος τὰ τε θαύματα καὶ τὰ παθήματα μὴ ἐνεργεῖα ἐπέλεσε; Καὶ αὖθις· Ἐἰ πᾶσα ἐνέργεια φύσεώς τινος οὐσιώδης; ἀρκεῖται κίνησις, ὡς οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ διεκλήφασιν, ποῦ φύσιν τις εἶδεν ἀκίνητον, ἢ παντελῶς ἀνεέργητον, ἢ ἐνέργειαν εὐρηκεν οὐ φυσικῆς δυνάμεως ὑπάρχουσαν κίνησιν; Τί δὲ καὶ πρὸ τούτων ὁ λαμπρότατος φημι τῆς Ἐκκλησίας καὶ φωστῆρ καὶ ὁδηγὸς Κύριλλος; εἰ Εἰρήνην, φησὶ, τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὁμῶν. Ἐἰ τοίνυν ἑαυτοῦ τὴν εἰρήνην φησὶ, ὡς ἴδιον ἀγαθὸν καὶ φυσικὸν ἐνυπάρχον αὐτῷ, πῶς οὐ σαφές, ὅτι περ οὐ μετοχικῶς ἐπὶ τὸν Υἱὸν τὸ Πατὴρ ἐξαιρέτα διαβαίνει, ἀλλ' οὐσιώδης ἔλακει λόγος ἐπὶ τὸν γεγεννημένον τὰ τοῦ γεννησαντος ἴδια; Καὶ πάλιν Πάντων οὖν ὅσα δὴ καὶ πρόσεστι τῷ Πατρὶ κατὰ φύσιν καὶ ἐν Υἱῷ κειμένων φυσικῶς τε καὶ οὐσιωδῶς, τίς οὐκ ἔσται; ποιήματα λέγων αὐτὸν, πᾶσι; ἀφύκτοις τῆς δυσσημίας ἐγκλήμασιν ἔνοχος; πῶς γὰρ οὐκ εἶεν ἀλλήλοισι ὁμοφυῆ τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα φύσεώς τε καὶ ἐνεργείας;

Καὶ οἱ μὲν διδάσκαλοι ταῦτα καθάπερ ἤκουσας· οὐ δὲ τί καὶ πρὸς τοιούτους αὐτοὺς φησὶ, ὦ φιλόσοφε; Ἰδοὺ γὰρ καὶ φυσικὴν σοὶ καὶ οὐσιώδη τὴν θεῖαν ἐνέργειαν καὶ θεοπρεπῆ, καὶ ἀκτιστον, καὶ ἐμφυτον, καὶ οὐ τῶν ἐκτὸς τῆς φύσεως, καὶ τῆ θεῖα φύσει κατάλληλον καὶ χαρακτηριστικὴν ταύτης, διὰ πολλῶν ὁμοῦ καὶ μακρῶν λόγων οἱ θεολόγοι ἀπέδειξαν· καὶ οἱ περὶ ταύτης αὐτῆς τῆς Θεοῦ φυσικῆς ἐνεργείας; καὶ τούτοις; ὁ λόγος, περὶ ἧς καὶ τῷ μεγάλῳ Πατρὶ Βασιλείῳ φησὶ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ παραδείγματα καὶ τὰς λέξεις αὐτοῦ συνεχῶς εἰς μαρτυρίαν τῶν οικείων λόγων λαμβάνουσι καὶ τὴν τῶν ἱερῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων πυκνὰ προβάλλονται μαρτυρίαν, αὐτὸν τε τοῦτον πρὸ τῶν ἄλλων τὸν μέγαν, καὶ τὸν σοφὸν μετ' αὐτοῦ Κύριλλον, καὶ οἱ καὶ τοὺς πρὸ αὐτῶν τε καὶ μετ' αὐτοὺς αἰνιττόμενοι; τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ θεολογήσαντας Πνεύματι, ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς ὁ λόγος ὑπέσχετο δεῖξαι. Μᾶλλον δὲ τί χρὴ τὰς τῶν ἄλλων ἀνερευνητῶν ἐναυῆθα καὶ περιεργάζεσθαι μαρτυρίας, εἴπῃ αὐτὸν αὖθις τὸν μέγαν ἐξηγητὴν τε καὶ μάρτυρα τῶν οικείων παρελθεῖν λόγων, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν τὸ αὐτοῦ πιστώσασθαι; Φησὶ τοιγαροῦν ἐν τοῖς πρὸς Εὐνόμιον ὁ μέγας Βασιλείος αὖθις· Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐξήσει οὐ ζητεῖ, τελειότατον ὄν· διὸ καὶ παρ' αὐτῷ πάντα τέλεια, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, σοφία, σύνεσις, βουλή, ἀσφάλεια, εὐσέβεια, γυνῶσις, ἀγιασμός, ἀπολύτρωσις, πίστις, ἐνεργήματα δυνάμεων, χαρίσματα λαμπρῶν, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια, οὐδὲν ἔχον ἐν ἑαυτῷ ἐπίκτητον, ἀλλ' ἀίδιως πάντα ἔχον ὡς Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννητός, αἰτίον αὐτὸν ἔχον ὡς πηγὴν ἑαυτοῦ, κάκειθεν πηγάζον. Πηγὴ δὲ καὶ αὐτὸ τῶν προειρημένων ἀγαθῶν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ πηγάζον ἐνυπάρχον ἐστὶ· τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ πηγάζοντα ἐνεργεῖα αὐτοῦ εἰσι. Συνεχῶς δὲ τούτοις καὶ

ὁ μέγας φιλοσοφῶν Ἀθανάσιος περὶ τοῦ Θεοῦ φησὶ Πνεύματος· Μὴ γένοιτό μοι, φησὶν, ἐπίκτητόν τι ἐπὶ τοῦ Πνεύματος εἰπεῖν. Ὅθεν γὰρ τὸ ἅγιον, οὐτε τὸ ἐκθάρσον, οὐτε τὸ ἰγαθόν, οὐτε ἄλλο τι τῶν περὶ Θεὸν θεωρουμένων, λέγω εἶναι ἐπίκτητον τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἀλλ' ἡ φύσει ἅγιον, φύσει ἀγαθόν, φύσει ἐθάνατον, ὡς Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πηγάζον, εἴη οὐκ ἐκπορευόμενον. Ἦκουσας, Γρηγορά, πῶς ὁ μέγας Βασιλείος τὸν περὶ τῶν Θεῶν ἐνεργειῶν σαφῆ καὶ ἀπλοῦν λόγον ἔκεινον καὶ ἐτι σαφηνίζει καὶ διαλευκαίνει, τότε μὲν πρὸς τὸν σὸν καθηγητὴν Εὐνόμιον, νῦν δὲ καὶ πρὸς ἐκείνον ὁμοῦ καὶ πρὸς σὲ μετ' Ἀθανασίου τοῦ πάνυ τὸν λόγον ποιούμενος; Οἱ αὐτοὶ καὶ γὰρ εἰσι πανταχοῦ, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως καὶ φθίγγονται, τῷ θεῷ δηλαδὴ ἐμπνεόμενοι Πνεύματι. Φυσικῶς καὶ γὰρ φησὶ καὶ ἀίδιως προσεῖναι τῷ Θεῷ τὰ περὶ αὐτὸν θεωρούμενα, αὐτὰς τὰς θείας ἐνεργείας καὶ ἐξ αὐτοῦ πηγάζειν ὡς φυσικὰ, καὶ μηδὲν τούτων ἐπίκτητον εἶναι παρ' αὐτῷ. Τί οὖν, ὦ φιλόσοφε; ταῦτα, περὶ ὧν ὁ τοσοῦτος λόγος, τοῖς θεολόγοις, καὶ ἡ θεολογία, καὶ ἡ θεοπρεπὴς ἐδιδάχθη, εἰσὶ τι, ἢ κτύπος ἀπλῶς εἰσὶν οὕτω, καὶ διάκενος ἦχος ῥημάτων πραγμάτων ἔρημος; Σὺ μὲν οὖν οὐ ταῦτα μόνον καὶ τὰ τοιαῦτα διατελεῖς περὶ τούτων φρονῶν, ἀλλὰ καὶ μακρὰν τινα τὴν εἰρυνεῖαν καὶ τὴν ἔθριν καταχεῖς τῶν φυσικῶν τούτων ἰδιωμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνοουσίους καὶ ἀνυπάρκτους θεότητας ἀναίσχυντῶν λέγεις αὐτὰ, καὶ ἡμῖν δὴθεν ἐμπαίζων τε καὶ καταμωκώμενος, μᾶλλον δὲ καὶ Θεὸν βλασφημῶν ἀναίτην, καὶ τοὺς ἐκείνου μύστας; καὶ θεολόγους, τούτων καὶ γὰρ, οὐχ ἡμῶν ἢ Θεοῦ; καὶ πρὸς τῶν σὸν ἀνοουσίων καὶ ἀνυπάρκτων ἐνεργειῶν λέγεις, ὦ μισαρῆς καὶ ψυχῆς καὶ γλώττης! μηδὲ τοὺς ἐξ οὐρανοῦ δεύσας κρηστήρας, μηδὲ τοὺς τοῦ μέλλοντος πυρὸς ἀσχήτους καὶ φοβεροὺς ῥύακας; οἱ τοὺς ὄβριστας κατὰ σὲ τῆς θεότητος μένουσιν. Οἱ δὲ καθηγηταὶ τῆς εὐσεβείας οὗτοι καὶ ἀπλανεῖς τῶν περὶ Θεοῦ λόγων διδάσκαλοι μηδὲ εἶναι φασὶν ὅπως Θεὸν δύνασθαι δίχα τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων αὐτοῦ, ἐπὶ μηδὲ φύσιν ποτὲ τὴν οἰανοῦν συνεστάναι δίχα τῶν αὐτῆς φυσικῶν. Ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν οὐκ οἶδ' ὅπως ἔλαθον εἰς τοὺς περὶ θεῶν ἐνεργειῶν καὶ αὖθις ἐξενεχθεὶς λόγους, καίτοι γε καὶ τοσαῦτα τῷ τε πλήθει καὶ τῷ μεγέθει σὺν γε τοῖς θεολόγοις διδασκάλοις περὶ τούτων εἰπὼν ἐν τοῖς φθάσσουσιν, ὡς μηδὲ τὸν καθ' ὑπερβολὴν ἐριστικὸν καὶ πολέμιον ἀντιλέγειν ἐκείνους ἔχειν. Τούτου δ' ὁ προσβαλεγόμενος οὐτος, καὶ ἀντιλέγειν δοκῶν αἰτίος, ἐπὶ τὰ αὐτὰ συνεχῶς; ἄγων τὸν λόγον καὶ προκαλούμενος, καὶ τῆς ἡττης λαμβάνων ὥσαντι μηδέ ποτε κόρον.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸν αὐτὸν καὶ αὖθις, καὶ δὴ καὶ τὸν ἀντιλεγόμενον ὑπ' αὐτοῦ, καὶ βλασφημούμενον περὶ θεότητος ἐπινέλωμεν λόγον. Φησὶ τοιγαροῦν πρὸς τὸν οικεῖον ἀκροατὴν καὶ πάλιν ὁ Γρηγοράς· Ὅρθως ἐκ τῶν γινομένων θαυμάτων καὶ πραγμάτων ἐτυμολογούμενα τὰ ὀνόματα παρωνύμως λέγονται κάπλι τοῦ Θεοῦ; Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὃ καὶ ὁ μέγας φησὶ Βασιλείος, ὅτι μόνον τοῦ ἐνεργούντος τὴν δύναμιν διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγινώσκει δυν-

νάμεθα. Ὁ δὲ Παλαμᾶς ἀπανθ', ὡς εἴρηται, τὰ ἐκ τῶν Α τοιούτων ἐνεργειῶν παραγόμενα ἰσχύματα καλῶταξ ἀκρίτους μὲν ὀνομάζει θεότητος, ὀρωμένας δ' αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ εἰσφύρουσ' ἀλλήλων τὴν ἄμυ καὶ τῆς θείας ἐκείνης φύσεως. Πάλιν ἐπὶ τὴν οἰκίαν μετ' Εὐνομίου καὶ οὗτος ἐπανερχεται σύγχυσις, ὃ φησι πρὸς ἐκείνον, καὶ δι' ἐκείνου καὶ πρὸς τοῦτον αὐθις ὁ μέγας Βασιλεῖος. Τὰ γὰρ ἴδια καὶ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ κτίσματα συνψῶς καλέσας, ὃ δὴ καὶ τῆς αἰρέσεως αὐτοῦ τὸ κοινὸν καὶ καθόλου γνώρισμα, ἀπὸ τῶν κτισμάτων ἐπ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἀναφέρεσθαι τὰ ὀνόματα λέγει, διπλῶς βλασφημῶν, τῷ τε εἰς κτίσιν κατασπῆν φημι τὰ προσόντα τῷ Θεῷ φυσικῶς, καὶ δι' αὐτῶν τε καὶ σὺν αὐτοῖς τὴν ἀδιαιρέτως πηγάζουσαν αὐτὰ φύσιν κατὰ τοὺτους τοὺς θεολόγους. καὶ τῷ μὴ ἀπὸ τῶν κτισμάτων ἐπὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν καὶ τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐπ' αὐτὴν ἀνάγεσθαι τὴν θείαν οὐσίαν, ὃ δὴ καὶ τοῦ Εὐνομίου καὶ τῆς κατ' ἐκείνον πονηρᾶς δόξης καθαρός ἐστὶ τόκος. Ἄλλ' αἰσχυνέτω καὶ ἄμφω τοὺτους Παῦλος ὁ μέγας, Ῥωμαίους οὕτως γράζων· «Ὁ δὴ καὶ εἰπόντες ἐφθηνεν, ὅτι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστι τοῖς ἀνθρώποις· ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσεν· τὰ γὰρ ἄδρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀίδιος οὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης.» Ὅπερ ὁ θεὸς Μάξιμος σαφηνίζων, Πάντα, φησὶ, τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ, κατὰ φύσιν μετὰ τῆς δεούσης ἐπιστήμης γνωστικῶς ὑφ' ἡμῶν θεωρούμενα, τοὺς καθ' ἑαυτῶν γεγέννηται λόγους κρυφίως· ἡμῖν ἀπαγγέλλουσι, καὶ τὸν ἐφ' ἑκάστῳ ποιήματι θεῖον σκοπὸν ἑαυτοῖς συνεκαίνουσιν· καθ' ὃ καὶ οἱ οὐρανοὶ διηγῶνται δόξαν Θεοῦ, καὶ τὸ στερέωμα τῆν τῶν χειρῶν ἀναγγέλλει ποίησιν. Ἄιδιος δὲ δυνάμις ἐστὶ καὶ θεϊότης ἡ συνεκτικὴ τῶν ὄντων πρόνοια, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ἐκθεωτικὴ τῶν προνοουμένων ἐνέργεια.

Βασιλεῖος δ' αὐθις ὁ μέγας αὐτὸ τοῦτο διατρανῶν, πρὸς τοὺς περὶ Εὐνόμιον τοιάδε φησὶ· Τί οὖν ἐξαιρετόν τῃ γνώσει τοῦ Μονογενοῦς, ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καταλείψουσιν, εἴπερ αὐτοὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἔχουσι τὴν κατάληψιν; Οὐ γὰρ δὴ τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἀγαθότητος, καὶ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τῷ Μονογενεῖ τὴν θεωρίαν προσνεύσαντες, σύμμετρον ἑαυτοῖς θήσονται τῆς οὐσίας τὴν κατανόησιν· πᾶν γὰρ που τὸ ἐναντίον εἰκὸς αὐτὴν μὲν τὴν οὐσίαν ἀπερίοπτον εἶναι παντὶ πλήν ἢ τῷ Μονογενεῖ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· ἐκ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ ἀναγομένους ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν ἐννοοῦντας, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας λαμβάνειν τὴν αἰσθησιν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ θεὸς ἐφανεύσει. Καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτὸν, Δυνάμει, φησὶ, καὶ σοφίᾳ καὶ τέχνῃ, οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἰνδεικτικὰ ἐστὶ τὰ ποιήματα, καὶ οὐδὲ αὐτὴν πᾶσαν τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν ἀναγκαίως περιστήσιν. Θέα μοι δὲ καὶ τὴν ἀναισθησίαν τοῦ κενοῦ τούτου τῶν θεολογικῶν λόγων ἐξηγητοῦ. Οὐ μόνον γὰρ ἐκείνων οὐ δύναται συνείναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ; αὐτὸν καὶ τοὺς οἰκίους ἄγνωστὸν λόγους, μὴ εἰδῶς ἔπερ λέγει.

Τοῦτο καὶ γὰρ, φησὶν, ἐστὶν, ὃ καὶ ὁ μέγας φησὶ Βασιλεῖος, ὅτι μόνον τοῦ ἐνεργούντος τὴν δύναμιν διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνώσιναι δυνάμεθα. Καὶ εἰ μόνον, ὡς καὶ αὐτὸς συμμαρτυρεῖν ἐνταῦθα τῷ μεγάλῳ δοκεῖς, τὴν τοῦ ἐνεργούντος δύναμιν διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν ἐπιγνώσιναι δυνάμεθα, ἔχομεν τὸ ζητούμενον, καὶ λόγος οὐδαὶς ἐστὶ, ἰσχυρὴ καὶ ἡμεῖς αὐτὸ δὴ τοῦτο πρὸς τοῦ διδασκάλου τοῦτου παιδευθέντες φαμέν, ὅτι δυνάμει καὶ σοφίᾳ ἰνδεικτικὰ ἐστὶ τὰ ποιήματα.

Ἄλλ' ἐγὼ, φησὶ Γρηγορᾶς, τὴν οὐσίαν εἶναι φημι ταύτης τὴν δύναμιν, ἀλλ' οὐκ ἄλλην καὶ ἄλλην· οὐδὲ διαφορὰν ἐννοῶ τὴν οἰανοῦν μεταξὺ. Τοῦτο οὖν λέγεις, ὅτι μόνον τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ἐκ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνώσιναι δυνάμεθα; Καὶ τί ἄλλο τῷ Θεῷ καταλειμμένων ἀγνωστὸν σοι, μόνον λέγεις ἐπιγνώσκεις τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Ἄλλ' ὁ μέγας Βασιλεῖος οὐχ οὕτω ταῦτα βόλεται, βέλτεστα. Τί γὰρ, φησὶν, ἐξαιρετόν τῃ γνώσει τοῦ Μονογενοῦς ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καταλείψουσιν, εἴπερ αὐτοὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἔχουσι τὴν κατάληψιν; Καὶ πάλιν, Δυνάμει, φησὶ, καὶ σοφίᾳ καὶ τέχνῃ, οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἰνδεικτικὰ ἐστὶ τὰ ποιήματα, καθάπερ ἤκουσας, εἴπερ ἤκουσας· καὶ ὅτι εἰκὸς τὴν μὲν φύσιν αὐτὴν ἀπερίοπτον εἶναι παντὶ, ἐκ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ἀναγομένους ἡμᾶς, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας λαμβάνειν τὴν αἰσθησιν. Ἔπειτα πόθεν, ὃ φιλόσοφος, καὶ τίνων λογίων, ἢ διδασκαλικῶν ἁρμόμενος ἐξηγήσεών τε καὶ λόγων, τὴν τερατώδη ταύτην καὶ τολμηρὰν θεολογίαν ἐξήνεγκας, ὅτι ἐκ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἦτοί τῶν κτισμάτων, ὡς αὐτὸς φῆς, ἄλλην γὰρ οὐκ οἶσθα πλήν ταύτης ἐνέργειαν, μόνον ἐδυνήθης γινῶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Ποῖός σε πονηρὸς δαίμων ἔμυσταγώγησε ταῦτα; Τὸ οἰεσθαι καὶ γὰρ, φησὶν ὁ μέγας Βασιλεῖος, τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἐξυρηκέναι πολλῆς ὑπερηφανίας ἐστὶ καὶ φυσιώσεως. Σχεδὸν γὰρ καὶ αὐτὸν ἀποκρύπτουσι τῇ μεγαληγορίᾳ τὸν εἰπόντα, Ἐπάρω τῶν ἀστείων θήσομαι τὸν θρόνον μου. Καὶ ὁ Νύσης θεὸς Γρηγόριος πρὸς Εὐνόμιον οὕτω φησὶν· Ὁ μὲν θεὸς ἐστὶ κατ' ἑαυτὸν ὃ τι ποτε καὶ εἶναι πιστεύεται· ὀνομάζεται δὲ παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων οὐκ αὐτὸ ὃ ἐστὶν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐνεργεῖν περὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν πεπίστευται. Καὶ θεὸν γὰρ αὐτὸν λέγοντες, τὸν ἔφορον καὶ ἐπόπτην καὶ διορατικὸν τῶν κεκρυμμένων ἐπισκοποῦμεν. Ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος, Οἱ προφήται, φησὶν, οὐ μόνον τί τὴν οὐσίαν ἐστὶν ὁ θεὸς ἄγνωστον φαίνονται, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς σοφίας αὐτῆς πόση τίς ἐστὶν, ἀποροῦσι. Καίτοι γε οὐκ οὐσία ἀπὸ τῆς σοφίας, ἀλλ' ἡ σοφία ἐκ τῆς οὐσίας. Ὅταν δὲ μὴ ταύτην δύναται καταλαθεῖν μετὰ ἀκριθείας, πόση ἂν εἴη μανίας τὸ τὴν οὐσίαν αὐτὴν νομίζειν δύνασθαι τοῖς οἰκίοις ὑπεβίβλιν λογισμοῖς; Ὁ δὲ καὶ Γρηγορᾶς οὕτως μετὰ τῶν ἀνομοίων ἐκείνων ἐντικρυς πέπονθεν, οὐ τοὺς θεολόγους τρωποῦσι μόνους, ἀλλὰ καὶ προφήτας ἅμα καὶ ἀποστόλους, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς ἀνωτάτω περὶ θεοῦ δυνάμει, αὐτὰ φημι

τά Χερουβιμ καὶ τὰ Σεραφίμ, ὑπὸ τῆς ἄγαν ἀπονοίας τε καὶ ἀνοίας κάτω κταλιπῶν, καὶ μόνος κακῶς αὐτὴν οὐόμενος εἰδέναι τὴν ἀκατάληπτον καὶ ἀνερχόμενον καὶ ἀπεριόριστον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ τούτων ἐστὶ καινότερον, ὅτι διανοίας οὕτω καὶ ἀπονοίας ἔχων αὐτὸς, εἶθ' ἡμῖν ἐγκαλεῖ, καὶ τοῖς ἡμετέροις τὸν τῆ φύσει ἀόρατον Θεὸν ὁρατὸν ταῖς ἐνεργείαις γίνεσθαι σὺν γε τῷ σοφῷ Γρηγορίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς λέγουσι θεολόγοις, ἐν τισὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἰδιώμασι καθορώμενον.

Ἐκείνῳ δὲ πῶθεν ἔχεις λαβῶν, ὧ φιλόσοφε, ὅτι τὴν τοῦ Θεοῦ φυσικὴν τε καὶ ἀπειρον ἐνεργίαν, ἣν δὴ καὶ πληθυντικῶς οἱ θεολόγοι πάντες ἐκφέρουσι καὶ θείας ἐνεργείας αὐτάς φασι, καὶ παρεπόμενα, καὶ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως, πῶθεν οὖν ἀκηχώδως ἔχεις, ὅτι θεότητος ἡμεῖς ταῦτα φαμὲν ἀκρίστους, καὶ ἰδίᾳ καὶ χωρὶς τῆς θείας φύσεως; οὐσαί, ὡς φησὶ, τὰς αὐτάς, καὶ ἀνυποστάτους αὐ, καὶ ἀνουσίους, καὶ ἀνυπάρχους; κατὰ ταυτὸς; Σοῦ γὰρ καὶ μόνου καὶ τῆς σῆς ἀλλοκότου διανοίας; τὰ τερατώδη καὶ καινὰ καὶ ἀλλήλοισ ἀσύμφωνα ταυτὶ ἀναπλάσματα, ἃ δὴ καὶ διαθρυλλεῖς πυνταχοῦ καὶ λέγων, καὶ γράφων, καὶ διδάσκων τοὺς παῖδας, καὶ παίζων ἐν οὐ παικτοῖς, καὶ γελωτοποιῶν ὡς ἔθος, καὶ συκοφαντῶν τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, τὴν ἀποκον, πονηρὴν καὶ δαιμονιώδη ταυτηνὴ συκοφαντίαν, καὶ τοὺς μὲν κακούργους καὶ πονηροὺς ἐπανιστάς τῆ κατ' εὐσέβειαν ἀληθείᾳ, τὰς δὲ τῶν ἀπλουστέρων καρδίας κλήττων, καὶ θορυβῶν, καὶ πολὺν τινα τὸν σάβιον καὶ τὴν ἀήθλιαν ἐπάγων αὐτοῖς, κατατέμνων τε καὶ σπαράττων τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη, καὶ ἔνοχος τοῦ σώματος αὐτοῦ γιγνόμενος; καὶ τοῦ αἵματος κατὰ τὴν πάλαι Χριστοκτόνους ἐκείνους, ὧν διαδόχτος μὲν ἡ τάλμα, καὶ μέχρι; αὐτῶν οὐρανῶν ἐλάσασα τῷ μεγάλῃ, διαδοχότερα δὲ ἡ ἀπώλεια, τὰ γὰρ μέλλοντα σιωπῶ. Ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ λέγοντες καὶ γράφοντες καὶ διαλεγόμενοι καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, καὶ πάντοτε καὶ παντὶ, μίαν ἴσμεν θεότητα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ Θεὸν ἕνα καταγγέλλομεν, τρισυπόστατον, ἐνεργῶν, θελητικῶν, παντοδύναμον, καὶ τοὺς μὴ οὕτω φρονούντας, ὡς τῆς ὁγιούσ ἡμῶν πίστεως ἄλλοτρους, τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν, κατὰ τὴν τῶν θεολόγων ἡμῶν Πατέρων διδασκαλίαν τε καὶ παράδοσιν. Οὐ γὰρ ὡς οἱ Ἑβραῖοι εἴδομεν ἕνα Θεὸν ἐν μιᾷ ὑποστάσει; τῶν καθ' ἡμᾶς τίς φησι σοφῶν, οὐχ ὡς ὁ Σαβέλλιος, οὐχ ὡς ὁ Ἀρειος; καὶ Εὐνόμιος; ἢ; καὶ ταῦτα προλαβῶν κατεσκευάσεν, ἅπερ νῦν οἱ περὶ Γρηγορίῳν καὶ Ἀκινθίνῳν διδάσκουσι τε καὶ γράφουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον οὐσία ἐστὶ, καὶ διὰ τὸ ἀπλόως εἶναι, ἣ τελῶς ἐστὶν ἄληπτος ἢ τελῶς ληπτὸς, διὸ καὶ πᾶν θεῖον ὄνομα τῆς θείας οὐσίας ἐστὶ σημαντικόν, καὶ ἀπὸ τῶν κτισμάτων ἐπ' αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν ἡμᾶς ἀνάγεσθαι, μὴ συνεινέτας τοῦ θεργόρου Νύσσης, λέγοντος; Ὁ ἀόρατος τῆ φύσει ὁρατὸς ταῖς ἐνεργείαις γίνεταί ἐν τισὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἰδιώμασι καθορώμενος; καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Σοφίας, καὶ τέχνης, καὶ δυνάμεως, φάσκοντος, ἀλλ' οὐχὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐνδοκτικὰ ἐστὶ τὰ ποιήματα. Οὐχ

οὕτω τοιγαροῦν κατ' ἐκείνους ἡμεῖς ἕνα εἴδομεν Θεόν· ἀλλὰ εἴδομεν ἕνα Θεὸν τρισυπόστατον, ἐνεργῆ τε καὶ παντοδύναμον· ἕνα μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν, τρισυπόστατον δὲ ὡς ἐν τρισὶ γνωριζόμενον ὑποστάσεις· ἐνεργῆ δὲ καὶ παντοδύναμον ὡς ἐνεργείας ἔχοντα καὶ δυνάμεις· ἄκτιστον δὲ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, καὶ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, καὶ κατὰ τὰς δυνάμεις, καὶ κατὰ τὰς ἐνεργείας. Οὐδὲ γὰρ τῶν ἐν τῷ Θεῷ τι κτιστὸν, ὡς οὐδὲ τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τι ἄκτιστον, φησὶν ὁ θεὸς καὶ σοφὸς Μάξιμος. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς περὶ τῶν αὐτῶν· Ταῖς πνευματοκινήσις τῶν ἁγίων Πατέρων ἐπόμεινοι ψήφοις, καὶ ταῖς ἐφ' ἡμῶν συνοδικαῖς ἀποφάσεσιν, ἀποβαλλόμεθα καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν καθάπερ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν, εἰ μὴ μεταμεληθῆσιν, τοὺς δύο τοῦ Θεοῦ λέγοντας θεότητος, κτιστὴν καὶ ἄκτιστον, καὶ τὴν μὲν θεῖαν φύσιν μόνον ἄκτιστον θεότητα, τὴν δὲ λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, καθ' ἣν καὶ ὁ Κύριος ἐν Θεῶν περιήστραψε τοὺς μαθητάς, καὶ πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνεργίαν θεῖαν, καὶ πάντα τὰ περὶ τὴν θεῖαν φύσιν θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα, θεότητα κτιστὴν. Ἡμεῖς δὲ μίαν θεότητα προσκυνοῦμεν καὶ πρεσβεύομεν, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οὐκ ἐν οὐσίᾳ δὲ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ δυνάμει, καὶ ἐνεργείᾳ ἄκτιστῳ, καὶ πᾶσι τοῖς περὶ τὴν οὐσίαν θεωρούμενοις καὶ θεολογούμενοις. Καὶ αὐθις· Οὐ δύο θεότητος λέγομεν ἡμεῖς, οὐδ' ὑπερκειμένην τε καὶ ὑφειμένην, ἀλλὰ μίαν· οὐκ ἐν οὐσίᾳ δὲ μόνον, ἀλλ' ἐν τῇ διὰ πάντων τελειότητι θεωρούμενην, ὡς καὶ ὁ Νύσσης θεὸς Γρηγόριος φησι. Τίνων τούτων; Αὐτεξουσιότητος, σοφίας, ἀγαθότητος, δημιουργικῆς, θεοποιού, θελητικῆς δυνάμεως. Καὶ τοιαῦτα μὲν ἡμεῖς ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ τοῖς τε ἡμετέροις ὁμιλοῦντες, καὶ τοῖς ἐναντίοις διαλεγόμενοι, καὶ λέγομεν καὶ γράφομεν, ὥσπερ ἔφην· τίνα δὲ καὶ συνοδικῶς καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν εἴπομεν, ἴσασι μὲν καὶ ἡ μεγάλη καὶ θαυμαστὴ πόλις αὕτη, μᾶλλον δὲ τὸ τῆς πόλεως πλείστον καὶ κάλλιστον, ὅσοι, φημ', τότε τοῖς ἐκεῖ λεγομένοις παρήσαν. Οὐδὲ γὰρ ἐν γωνίᾳ, φησὶ, πέπρακται ταῦτα. Καὶ ὁ συνοδικὸς δὲ τόμος παρῶν, τὰ μὲν ἤδη δεδήλωκε, τὰ δὲ καὶ εἰσαυθις δηλώσει. Τί οὖν ὁ τόμος φησὶ; Πολλῶν μεταξὺ λέγων κινήθοντων, ἤρξαντο οἱ διαφερόμενοι τῆς κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κατηγορίας. Ἡ δὲ ἦν τοιαῦτα, ὡς ἄρα ἐν τισὶ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων γράφει πολλάκις δύο καὶ πολλὰς θεότητας, καὶ ταῦτας ὑπερκειμένης τε καὶ ὑφειμένης. Καὶ τούτων τὸν λόγον πολλάκις εἰπόντων καὶ περιωρησάντων, καὶ ταύτας δὴ τὰς φωνὰς καταειυμένων, ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐπὶ τούτοις, Γενέσθω ἡμῖν φανερόν, ἐκέλευσε, πότερον τῶν λαληθέντων ἐν αἰτίαις ποιείσθε τὰς λέξεις; αὐτάς, ἢ τὰ διὰ τῶν λέξεων δηλούμενα πράγματα, ἢ καὶ ἀμφοτέρω. Εἰ μὲν δὴ ὁ πόλεμος πρὸς τὰ πράγματα, τί τῆ σκιά τοῦ πράγματος πολεμεῖς, τῆ λέξει παρακαθήμενος; ἐξεταστὸν γὰρ δὴ αὐτὰ γυμνὰ τὰ πράγματα, καὶ παρὰ τῶν θεολόγων τὴν ἐν τούτοις ἀλήθειαν ζητητέον. Εἰ δὲ τοῖς πράγμασι σύμφωνοι διατελοῦντες; τῆ λέξει μέμφε-

στε· ἄλλ' ἡμεῖς γε οὐ λέξωμεν ἕνεκεν ἐνταῦθα συν-
 ληλύθαμεν· οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων κατὰ τὸν
 Θεολόγον ζυγομαχῶμεν, κίνδυνον οὐδένα εἰδότες
 περὶ τὰς λέξεις, ἕως ἂν ὁ νοῦς ὑγιαίνειν δοκῇ. Ἐπὶ
 τούτοις ὁ Θεσσαλονίκης, λέξωμεν ἕλιγος ἐμοὶ λόγος,
 ἔφη· οὐ γὰρ ἐν ῥήμασιν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν
 ἡ εὐσεβεία, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον. Περὶ δὲ
 δογμάτων καὶ πραγμάτων τὸν ἀγῶνα ποιούμεαι· καὶ
 τις ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὁμοφωνῇ, πρὸς τὰς λέξεις
 οὐ διαφέρομαι. Πρὸς δὲ τὴν παρὰ τῶν ἀντιλεγόντων
 προφερομένην κατηγορίαν ἐκεῖνο λέγω· δύο μὲν
 ἡ θεότητας, ἢ πολλὰς· καὶ διαφόρους ἐπὶ τῆς ἀγίας
 Τριάδος, καὶ ἄλλην μὲν εἶναι τοῦ Πατρὸς, ἄλλην δὲ
 τοῦ Υἱοῦ, ἄλλην δὲ τοῦ Πνεύματος, οὕτε ἐφρόνησα,
 οὕτε φρονῶ, οὕτε μὴν φρονήσω τῇ χάριτι τοῦ Χρι-
 στοῦ· ἀλλὰ καὶ τοὺς οὕτω φρονούντας καθυποβάλλω
 τῷ ἀναθέματι. Ἄλλ' οὐδὲ ἄλλο τί φημι θεότητα
 ἐκτὸς τῆς τρισυποστάτου θεότητος, οὕτε οὐσίαν
 θεῖαν, ἢ ἀγγελικὴν, οὕτε ὑπόστασιν κατὰ τὸν μέγαν
 Διονύσιον· ἀλλ' ἐνεργείας θείας, καὶ προόδους τινὰς
 φύσει προσούσας· ἐξ αἰθίου τῷ Θεῷ, τῷ τῆς θεότη-
 τος ὀνόματι προσηγόρευσα τοῖς ἀγίοις οἰόμενος σύμ-
 φωνα λέγειν. Ἄλλ' οὐδὲ ταῦτα εἶπον ἂν, εἰ μὴ πρὸς
 ἀνάγκην ἤλθον παρὰ τοῦ ἀντιλέγοντος, καὶ κατὰ
 ἀντιπαράστασιν, καὶ πρὸς· ἐκείνον ἀγωνιζόμενος,
 μόνην ἀκτιστον λέγοντα θεότητα τὴν οὐσίαν τοῦ
 Θεοῦ, πᾶσαν δὲ δύναμιν καὶ ἐνεργεῖαν θεῖαν τῆς
 οὐσίας διαφέρουσας εἰς κτίσμα κατασπῶντα. Ἄλλως
 τε καὶ τοῦτ' εἶπον, οὐ πολλὰς ἐντεῦθεν συνάγων θεό-
 τητας, ὡς αὐτοὶ καταφεύδονται. Καὶ δὴλον ἐκ τῶν
 ἐμῶν συγγραμμάτων τῶν τε ἄλλων, καὶ τῆς ἑμβολο-
 γίας· Ἐν πᾶσι γὰρ οὕτω τοῦτο προάγεται παρ'
 ἐμοῦ, ὡς ὑπὸ τῶν ἀντιλεγόντων μὲν λεγόμενον, ὅτι
 ἐμοῦ δὲ μὴ στεργόμενον. Μίαν γὰρ οἶδα θεότητα
 τὴν αὐτὴν τρισυπόστατον, καὶ παντεδύναμον καὶ
 ἐνεργῆ. Πλὴν οὕτε περὶ τῶν λέξεων τότε ὁ σκοπὸς
 ἐμοί, ἀλλ' ἅπας ὁ ἀγὼν περὶ τῶν πραγμάτων, οὕτε
 νῦν περὶ ὀνομάτων καὶ συλλαβῶν διαφέρομαι, ἀλλὰ
 τῶν πραγμάτων εὐσεβῶς ἀνακηρυχθέντων Χριστοῦ
 χάριτι, ἔτοιμός εἰμι πᾶν, ὅπερ ἂν ἡ θεία σύνοδος
 περὶ τῶν λέξεων διαγνώῃ, στήρξει καὶ ἀποδέξασθαι.
 Ἐφ' οἷς ὁ τε εὐσεβέστατος καὶ γαληνότατος βασι-
 λεύς, καὶ ἡ θεία σύνοδος τὸν Θεσσαλονίκης ἀποδε-
 ξάμενοι διὰ πάντων τῆς εὐσεβοῦς διανοίας, ἢ περὶ
 τὰ θεῖα κεχηρημένος διατέλει, καὶ μάλιστα τῆς εὐ-
 γνωμοσύνης αὐτὸν ἐπαινέσαντες, θεότητας μὲν δύο,
 ἢ πολλὰς, ἢ ὅλων ἀριθμὸν θεοτήτων μῆτε λέγεσθαι,
 μῆτε μὴν νοεῖσθαι ἀσφαλῶς διωρίζαντο, μῆδὲ γὰρ
 εἰρήσθαι τοῦτο παρὰ τῶν θεολόγων, διαφορὰν μὲν-
 τοι οὐσίας θείας, καὶ θείας ἐνεργείας, ἢ καὶ θεῶν
 ἐνεργειῶν, καὶ μᾶλα νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι προ-
 τετέθεικτο, διαβρήθην τοῦ τοιοῦτου δόγματος παρὰ
 τῆς Ἐκκλησίας κεκηρυγμένου, ὡς καὶ κατωτέρω
 ζειχθήσεται. Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης προθύμως καὶ λίαν
 ἀσμένως τοῦτο κατέδεξάτο.

Τούτων οὕτως παρ' ἡμῶν καὶ νοουμένων, καὶ
 λεγομένων, καὶ γραφομένων, ἴδις τε καὶ συνο-
 δικῶς ἀνακηρυχθέντων ὀνόματι καὶ γραφέντων, καὶ
 τυπωθέντων, οὐχ ἕπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δις καὶ

πολλάκις, δίκαιον ἂν εἴη τὸν Γρηγόριον, αὐτὸν ἐκεί-
 νων παριόντα τῷ λόγῳ δεικνύσαι, πρὸς τίνες εἰ
 περὶ μοναρχίας τὰ καὶ πολυθείας αὐτῷ λόγοι, καὶ
 ἡ μακρὰ σκιαμαχία, καὶ ὁ τερατώδης καὶ φασμα-
 τώδης ἐκεῖνος πόλεμος. Οὐδὲ γὰρ πρὸς τοὺς τὰ εἰ-
 ρημὲν φρονούντας· τε καὶ κηρύττοντας, πῶς γὰρ;
 εἰ μὴ που καὶ τὰ δις δύο πέντε τις λέγοι, καὶ τὰ
 δις ἑπτὰ δέκα, καὶ τὸ ζῶον λογικὴν, θνητὸν, νοῦ καὶ
 ἐπιστήμης δεκτικὸν λίθον ἀντικρυς. Ταῦτα καὶ γὰρ
 καὶ τὰ προσόμοια τούτοις μεθούτων, οὐ νηφόντων
 ἂν εἴη, μᾶλλον δὲ καὶ ἐξοστηκῶτων τινῶν καὶ πα-
 ραφρονούντων. Ἄλλ' ἔτι μὲν οὐ πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖνα,
 ἐπὶ αὐτόθεν παντὶ τῷ μὴ τὸν ἐγκέφαλον βεβλη-
 μένω. Εἰ δ' ἔτι τὸ τῆς θεότητος ὄνομα οὐ τῆ φύσει τοῦ
 Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆ ταύτης ἐνεργείᾳ μᾶλλον
 προσήκειν εἰπομεν, τοῖς ἑσπομένοις θεολόγοις,
 ἔπειτα καὶ τῶν ἐνεργειῶν οἱ αὐτοὶ φασιν οὐ τῆς θείας
 εἶναι φύσεως τὰ θεῖα ὀνόματα πάντα, καὶ τὴν θεῖ-
 ας φωνῆν ἐνεργητικὴν τε καὶ σχετικὴν φησι, καθὰ ἦ
 καὶ φθάσαντες εἶπον, τὸ γὰρ ὑπερούσιον, καὶ ὑπερ-
 ὄνυμον, καὶ ἀνώνυμον καθ' αὐτὸ, εἰ διὰ τοῦτο τῶν
 διδιδεῖν οἱ περὶ Γρηγορίου ἡμῖν ἐγκαλοῦσι καὶ
 πολυθεῖάν, οὐ καθ' ἡμῶν μᾶλλον ἢ κατὰ τῶν δι-
 δασκάλων δῆλοι τυγχάνουσι τάχα κλήματα καὶ τῆ
 βλασφημίας προφέροντες, ὡν ἐκμαθόντες ἡμεῖς
 ἔχομεν ἐκεῖνα.

Καὶ τοῦτο μὲν οὖν ἀνωθεν ἔργον τῷ Γρηγόρι,
 καθὰ δῆπου καὶ ὁ λόγος ἡμῖν πολλάκις δεδειχῆς
 ὤπται, τῷ προσωπεῖον καθάπερ εἶπε κατὰ τῆς
 ὁμοειδίας τῶν ἁγίων ἡμῖν χρωμένω. Ἐπειτα βέβαιον
 ὄλη καὶ χειρὶ καὶ γλώττῃ, οὐ καθ' ἡμῶν μᾶλλον ἢ
 κατ' ἐκείνων, μᾶλλον δὲ τῷ μὲν δοκεῖν καθ' ἡμῶν
 τε κάκεινων ὀνομα, τῆ δὲ ἀληθείᾳ κατὰ τῆς ἀσπί-
 αὐτοῦ κεφαλῆς.

Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις, μᾶ-
 λον δὲ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων πάντων σχεδόν, ἀνω καὶ
 κάτω Γρηγορίου ἡμῶν καταφεύδεται, τὸ μετέωρον
 ὡς αὐτὸς φησι, τῶν ἁγίων μαρτυρίας ἡμᾶς προφέ-
 ρειν τῶν δογματικῶν ὑφ' ἡμῶν περὶ Θεοῦ λεγομέ-
 νων, Ὅρθος καὶ γὰρ, εἶπε πρὸς τὸν αὐτοῦ φοιτητῆν
 πρὸ βραχέος, ὡς οὐδὲ μίαν ἐκεῖνος προκομίζει πᾶ-
 συναίρομένην ἁγίων αὐτῷ μαρτυρίαν, ἀλλ' ὅσοι
 χρησμοὺς δογματίζει τὰ δεδογμένα οἱ, καὶ εἰ πάν-
 των ὀνομα, φησι, καταφεύδεται τῶν ἁγίων, συμ-
 φωνεῖν μὲν αὐτοῖς ταῖς αὐτοῦ βλασφημίας ἀπο-
 διζόμενος, τίνες δ' ἐκεῖνοι, καὶ πῶς, καὶ πῶ
 συμφωνοῦσιν οὐ λέγων· ἐπεὶ τοῖνυν οὕτω καὶ τὰς
 προδήλοισι τούτοις ἀκρατῶς καὶ καθ' ὑπερβολὴν
 ἀναίσχυντοι Γρηγορίου, ἀναγκαῖον ἂν εἴη, εἰ τι
 συνεπυγμένως μικρῷ πρόθετον ὅπτι τοῦ τόμου βε-
 βήντα τῶν περὶ θεότητος θεολογικῶν ῥητῶν πλη-
 τύτερον ὑφ' ἡμῶν προτεθῆναι καὶ αὐθις, καὶ ἢ καὶ
 τὰ λείποντα καὶ συγγενῆ τοῖς εἰρημίνοις ἐξ αὐτῶν
 φημι τούτων προτεθῆναι τῷ λόγῳ.

Καὶ πρῶτος ἡμῖν ὁ Νύστης θεῖος Γρηγόριος εἰ-
 ἀγέσθω τῷ λόγῳ, τοιάδε πρὸς Εὐνόμιον ἐν τῇ
 ἀντιρρητικῇ λέγων· Καὶ αὐτὸ τὸ τῆς θεότητος
 ὄνομα, εἶπε τὴν ἐκποικίλην, εἶπε τὴν προσηγορίαν
 ἐξουσίαν σημαίνει· οἰκείως εἶπε πρὸς τὸ ἀγαθόν

νον. Ὁ γὰρ τὴν δύναμιν παρασχὼν τοῖς οὐσι τοῦ εἶναι θεὸς καὶ ἐπόπτης τῶν ὑπ' ἐκείνου γεγνημένων ἐστίν. Καὶ μετ' ὄλιγον· Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ κεφάλαιον τῆς συμφορᾶς ἡμῶν τοῦτο ἦν, τὸ ἐκκηρυχθῆναι τοῦ ἀγαθοῦ Πατρὸς τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τῆς θείας ἐκπέρας τε καὶ κηδεμονίας ἐξω γενέσθαι, διὰ τοῦτο ὁ πᾶσαν τὴν λογικὴν κτίσιν ποιμαίνων, καταλιπὼν ἐν τοῖς ὕψιλοις τὴν ἀπλανῆ τε καὶ ὑπερκόσμιον ποιήσασθαι, τὸ πεπλανημένον πρόβατον, τὴν ἡμῶν λέγων φύσιν, ὑπὸ φιλανθρωπίας μετέρχεται. Τὸν γὰρ κατὰ τὸν εἶδον ἀνθρώπου, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα, ἐν ᾧ κατέκχησε τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, τοῦτον διὰ καθαρότητα τῆς συγγενείας τοῦ Πατρὸς τῆς φύσεως ἡμῶν προσοικειώσας, πᾶσαν τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ συγγενῆ φύσιν πρὸς τὴν αὐτὴν χάριν συνεφειλύσατο. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, ἐν τῷ περὶ θεότητος Υἱοῦ τε καὶ Πνεύματος λόγῳ· Φασὶ τινες φύσεως εἶναι σημαντικὴν τὴν θεότητα. Ἡμεῖς δὲ φάμεν, ὅτι ὄνομα σημαντικὸν ἢ θεία φύσις ἢ οὐκ ἔχει, ἢ ἡμῖν οὐκ ἔχει. Ἄλλ' εἰ τι καὶ λέγεται εἶτα παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης συνηθείας, εἶτα παρὰ τῆς θείας Γραφῆς τῶν περὶ αὐτὴν ἀποσημανθέντων ἐστὶ τι, αὐτὴ δὲ ἡ θεία φύσις ἀφραστὸς τε καὶ ἀνεκφώνητος μένει, ὑπερβαίνουσα πᾶσαν τὴν διὰ φωνῆς σημασίαν.

Λαβέτωσαν δὲ τῆς ἀνοήτου αὐτῶν βλασφημίας καὶ τὸν ὄφιν κατήγορον ὅς δείκνυσιν ὅτι τὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐνεργείας τὴν σημασίαν ἔχει. Συμβουλεύων γὰρ ἄψασθαι τῶν ἀπηγορευμένων, τοῦτο ἐπαγγέλλεται, ὅτι Ἄνοιγῆσονται ὁμῶν οἱ ὄφθαλμοί, καὶ ἴσασι ὡς θεοί.

Ὅρξας ὅτι τὴν θεατικὴν ἐνέργειαν προσμαρτυρεῖ τῇ φωνῇ τῆς θεότητος; οὐ γὰρ ἐστὶ θεάσασθαι τι, μὴ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνοιγέμενον. Οὐκοῦν οὐχὶ φύσιν, ἀλλὰ τὴν θεατικὴν δύναμιν ἢ τῆς θεότητος προσηγορία παρίστανται. Ὁ δ' αὐτὸς οὗτος θεολόγος καὶ πρὸς Ἀδελφίον περὶ τῆς ἀγίας γράφων Τριάδος, Ὁμολογούντες, φησὶ, θεὸν τὸν Πατέρα, θεὸν τὸν Υἱόν, καὶ θεὸν τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐ λέγομεν τρεῖς θεοὺς, ἀλλ' ἓνα θεόν; Ἐπεὶ τὸ θεὸς ὄνομα ἐνεργείας ἐστὶ δηλωτικόν· παρὰ γὰρ τὸ θέειν πανταχοῦ, ἢ θεᾶσθαι, ἢ αἰθεῖν τὴν μοχθηρίαν ἠτυμολογῆται, καθὼς μὲν ἕκαστον πρόσωπον ἀπηρτισμένην ἔχει τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν, ἀπηρτισμένον ἔξει πάντως καὶ τὸ δηλωτικὸν αὐτῆς ὄνομα, καὶ κυρίως ἐστὶ, καὶ κληθεῖθαι θεός· καθὼς δὲ μία καὶ ἀπαράλλακτος ἐν τοῖς τρισὶν ἢ εἰρημένη ἐνέργεια, μία καὶ ἡ θεότης καὶ εἰς θεὸς ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν. Ἐπὶ γὰρ τῆς ἀκτίστου Τριάδος οὐκ ἐστὶν εὐρέειν ὄνομα δηλοῦν τὴν φύσιν αὐτῆς. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, θεὸς ἐναργίζοντα θεοί, φησὶ· Θεότης δὲ ἐνέργειαν. Οὐδὲν τῶν τριῶν ἐνέργεια, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργοῦν ἕκαστον αὐτῶν. Ἀκούεις, ὦ Γρηγορά, τοῦ θεολόγου τούτου, πῶς διὰ παντοδαπῶν λογισμῶν καὶ ἐνοστάσεων, καὶ γραφικῶν πρὸς τούτων μαρτυριῶν, ἀποδείκνυσιν αὐτὸν μόνον τὸ τῆς θεότητος, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα ὡς ἐξ αὐτῆς παραγόμενον, μὴ τῆς φύσεως εἶναι τῆς θείας αὐτῆς, ἀλλὰ τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἐνεργείας μᾶλλον, εἶτα τῆς ἐποπτικῆς, φησὶν, εἶτα

τῆς προνοητικῆς, ἢ τῆς πανταχοῦ θεούσης, ἢ αἰθούσης ἢ τοῖς φλεγούσης τὴν μοχθηρίαν; Καὶ τοσοῦτον ἀπαγορεύει τὸ τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦ θεοῦ παραστατικὸν εἶναι τοῦνομα, ὅτι καὶ βλασφημίαν ἀνόητον κατήγοραί τῶν οὕτω περὶ τούτων φρονούντων, καὶ τὸν ἀρχέκακον ὄφιν κατήγορον αὐτοῖς ἐφίστησι διὰ ταῦτα. Λαβέτωσαν καὶ γὰρ, φησὶ, τῆς ἀνοήτου αὐτῶν βλασφημίας τὸν ὄφιν κατήγορον. Τί οὖν καὶ αὐτὸς ἀνοήτως κατ' ἐκείνους τοὺς τότε, μᾶλλον δὲ καὶ μακρῶς κάκιστων ἀνοητότερος, τοὺς τε τῶν λοιπῶν θεολόγων, καὶ δὴ καὶ τοὺς τοῦ μεγάλου τούτου λόγους βιάσθη, πρὸς γε τοῦναντιον ἄπαν αὐτοὺς φιλονεικῶν περιτρέπειν, καὶ οἰοεὶ μαχομένους αὐτοὺς ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις ἀποδεικνύειν; Ἐφης καὶ γὰρ τὸν θεοπέσιον τουτοῖν θεολόγον πρὸς Ἕλληνας γράφοντα τὸ θεὸς ὄνομα σημαντικὸν οὐσίας εἶπαι, ἀγνώων, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα κατ' αὐτοὺς τούτους τοὺς θεολόγους τῆς οὐσιοποιῶν δυνάμειος τε καὶ ἐνεργείας, οὐ τῆς ὑπερουσίου κρυφύτητος ἐστὶν ὄνομα· ὑπερῶνυμος γὰρ ἐκείνη, καθάπερ ἀκούεις, καὶ ἐκῶνυμος, ἅτε δὴ καὶ τὴν διὰ φωνῆς πᾶσαν ὑπερβαίνουσα σημασίαν. Ἄλλως τε καὶ τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα οὐ μόνον ἐπ' αὐτῆς τῆς οὐσιοποιῶν δυνάμειος, καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπερουσίου ἐξ αὐτῆς φημι ταύτης τῆς ἐνεργείας τοῖς θεολόγοις τούτων λαμβάνεται, καθὰ δὴ καὶ ἡ ζωῆ, καὶ τὸ φῶς, καὶ ἡ εἰρήνη, καὶ ὁ ἀγαθός, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἑκάστη τῶν τριῶν ὑποστάσεων εἰς αὐτοὺς τῷ προσήματι τῆς οὐσίας χρωμένους, καὶ δὴ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς θεότητος ὅλης, οὐσίαν θείαν λέγοντας ἕλον ὁμοῦ τὸν τρισυπόστατον θεόν, φύσιν δηλονότι, καὶ ὑποστάσεις, καὶ φυσικὰ πάντα καὶ οὐσιώδη, τὰ παρεπόμενα δηλαδὴ κατ' αὐτοὺς τούτους τοὺς θεολόγους τῇ θείᾳ φύσει. Τῷ δὲ καὶ πᾶσιν ἀπλῶς ἔθος ὡσαύτως ἐν τε γράμμασι καὶ ὁμιλίαις κεχρησθαι· ὡς ἔστιν τὴν ἀγγελικὴν τυχὸν λέγωμεν, ἢ τὴν ἀνθρωπείαν οὐσίαν. Οὐ γὰρ δὴ οὐσίαν τοτηνικαυτὰ φάμεν οὕτω λέγοντες ὑποστάσεων καὶ φυσικῶν ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων δίχα, ἀλλὰ φύσιν δηλονότι σὺν τοῖς ἀδιαιρέτως ταύτη συνοῦσι, φημὶ δὴ ταῖς ὑποστάσεσι, καὶ τοῖς φυσικοῖς πᾶσι καὶ οὐσιώδεσι. Καὶ τοῦτον τοιγαροῦν τὸν λόγον καὶ Γρηγόριος ὁ μέγας, πρὸς Ἕλληνας περὶ θεότητος καὶ μοναρχίας διαλεγόμενος, καὶ βουλόμενος αὐτοῖς δεῖξαι τὸν παρ' ἡμῶν πρεσβυτέρου τρισυπόστατον θεόν, οὐ πολλοὺς θεοὺς κατὰ τὸν Ἕλλητικὸν ἔθλον, ἀλλ' ἓνα πεφυκότα. Μιὰς, φησὶν, οὐσίας τῆς θείας οὐσίας, καὶ ἐνὸς τοῦ παραδηλούντος αὐτὴν ὀνόματος τοῦ θεοῦ, εἰς κυρίως ἐστὶ θεός· τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας ἀκολουθῶν. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐ τὴν θείαν οὐσίαν ἐνταῦθα διαίρων τὴν τε τριῶν αὐτῆς ὑποστάσεων καὶ τῶν φυσικῶν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Οὐ γὰρ δὴ μόνον εἰς ὃ θεός, ἀλλὰ καὶ τρία· τὸ μὲν τῇ οὐσίᾳ, τὸ δὲ ταῖς ὑποστάσεσι. Πῶς ἂν οὖν ὑγιαίνειν ὁ διδάσκαλος νομισθεῖ τὰ θεολογικά, οὕτω γε κατὰ τὸ τοῦ τῆς οὐσίας ἐκληφθέντος ἐνταῦθα λόγου, ἐπ' αὐτοῦ φημι μόνου τοῦ ὑπερουσίου τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ὑποστάσεων δίχα; Ἐρεῖ καὶ γὰρ εὐθύς πρὸς αὐτὸν τις ἀντιλέγων, ὡς οὐκ

εις ἔστιν ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τρία, καὶ οὐ πᾶν γε ἄληθης ὁ περὶ τοῦ ἐνός οὕτως λόγος. Ἄλλ' οὐχ οὕτω τὸν τῆς οὐσίας ἐνταῦθα λόγον ἐξεληφεν ὁ διδασκαλός, ἀλλὰ καθάπερ ἡμεῖς πρὸ βραχίος ἐφημεν μάλιστα, οὐσίαν ὄλον εἶπὼν ὁμοῦ τὸν ἕνα τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον Θεόν· οὕτως καὶ γὰρ καὶ ὁ πᾶς τῆς θεολογίας ἀπαισίτως διασώζεται τῷ διδασκάλῳ σκοπός, μηδεμιᾶς ἡσινοσοῦν ἐπιφουμένης ἀντιλογίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ κἀκεῖνός γε δεῖ πρὸς τοῖς εἰρημένους τούτοις σκοπεῖν, ὅτι πρὸς Ἑλληνας ὁ Θεολόγος τὸν ἑαυτοῦ ποιοῦμενος λόγον, ὑπὲρ μοναρχίας τε ἐνιστάμενος τὸν ἀγῶνα, καὶ κατὰ τῆς ἐκείνων πολυαρχίας καὶ πολυθείας χωρῶν, οὐ δεῖν εἶναι νενόμικε διαφορὰν οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας εἰσάγειν τὸ γε νῦν εἶναι, καὶ λαθᾶς τινὰς καὶ προφάσεις μέχρι γούν συλλαβῆς τε καὶ λέξεως τοῖς πολυθεοῖς ἐκείνοις διδόναι, καὶ οὕτω γε τὴν θεολογίαν ὡσπερ ἐπίτηδες συγχέειν δοκεῖν· ἀλλὰ τὴν ὑπερώνυμον τε καὶ ἀνώνυμον θείαν οὐσίαν ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἐνεργείας, φημι δὴ τῆς θεότητος, ὀνομάζει, καθάπερ δὴ καὶ οὐσίαν τὴν αὐτὴν ἐκ τῆς οὐσιοποιῶν δυνάμεως ταύτης, ἡ δὴ καὶ ἄνωθεν τῆς θεολογίας νενόμισται πάση, τῇ τε παλαιᾷ φημι καὶ τῇ νέᾳ, καθὼς δὴ καὶ προῦφην· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἄλλως καλεῖν τὴν ἀνώνυμον. Πρὸς δὲ γε πιστὸν ἄνδρα φημι δὴ τὸν Ἀβελάδιον, δεῖσαν αὐθις τῷ κλεινῷ τούτῳ διδασκάλῳ περὶ τῶν αὐτῶν γράφειν ὁμοίως, οὐχ ὡσαύτως φαίνεται κεχρημένος τῷ λόγῳ· ἀλλὰ τὴν θείαν ἐνεργείαν θεοπρεπῶς διακρίνας τῆς θείας οὐσίας τῷ λόγῳ, καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἀποδείξας διαφορὰν, τῷ τὴν μὲν θείαν οὐσίαν ὑπὲρ πᾶν ὄνομα πεφυκέναι, τὴν δὲ ταύτης φυσικὴν ἐνεργείαν ὀνομάζεσθαι, καὶ τὴν μοναρχίαν ἐκ ταύτης καὶ τὸν ἕνα καὶ μόνον τρισυπόστατον Θεὸν λαμπρῶς ἀποδείκνυσι. Καθὼς μὲν γὰρ, φησὶν, ἕκαστον πρόσωπον ἀπηρτισμένην ἔχει τὴν τῆς θεότητος ἐνεργείαν, ἀπηρτισμένον ἔξει πάντως καὶ τὸ δηλωτικὸν αὐτῆς ὄνομα, καὶ κυρίως ἔσται καὶ κληθεῖς Θεός· καθὼς δὲ μία καὶ ἀπαράλλακτος ἐν τοῖς τρισὶν ἡ εἰρημένη ἐνεργεία, μία καὶ ἡ θεότης, καὶ εἰς Θεός ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν. Ἐπὶ γὰρ τῆς ἀκτίστου Τριάδος οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ὄνομα θελοῦν τὴν φύσιν αὐτῆς. Οὕτω καὶ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος τε καὶ μάρτυς, καὶ εἰ τις τῶν διδασκάλων ἕτερος περὶ τῶν τοιούτων φασὶ καὶ οὐκ ἄλλως· οὐδὲ γὰρ ὁλονται, καθὼς δὴ καὶ καθιεξῆς ἐτι τρανότερον διὰ τῶν αὐτῶν θεολόγων ὡσαύτως διαειχθήσεται.

Ἄλλ' ἵνα καὶ ἐξ αὐτοῦ, φημι, τοῦ πρὸς Ἑλληνας λόγου τοῦ Θεηγόρου Νύσσης, ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐνστάσιν τοῦ κατὰ τῆς ἀληθείας δηλαδὴ λόγου κομίζειν ὁ Γρηγορὸς οἴεται, νῦν τὸν ἡμέτερον ἀποδείξωμεν λόγον, φέρε κἀκεῖνα προθῶμεν εἰς μέσον. Ἡ κατὰ τὴν οὐσίαν, φησὶ, μονὰς τῆς ἁγίας, Τριάδος, δηλονότι καὶ κατὰ τὸ θεὸς ὄνομα, δηλωτικὸν γὰρ τοῦτο τῆς οὐσίας, οὐ τὸ τί αὐτῆς παριστῶν δηλονότι, ἐκείπερ ἀπερινόητον καὶ ἀκαταλήκτον τὸ τῆς θείας οὐσίας, ἀλλ' ἀπὸ τίνος ἰδιώματος προσόντος αὐτῇ λαμβανόμενον παραδηλοῖ αὐτὴν, καθάπερ τὸ χρημετιστικὸν καὶ τὸ γελαστικὸν ἰδιώματα ὄντα φύσεων, λεγόμενα σημαίνει τὰς φύσεις, ὡν ἑστὶν ἰδιώματα. Ἔστιν τοῖ-

νῦν ἰδιώμα τῆς αἰθέρου οὐσίας, ἥτις ἔστι Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴ πάντα ἐποπτεύειν καὶ θεωρεῖν καὶ γινώσκειν. Καὶ ταῦτα μὲν, ὅσον καὶ τὸν ῥηθέντος λόγου τῷ Γρηγορῷ δεῖξαι, ὅτι τὸ τῆς θεότητος ὄνομα εἰ καὶ τῆς οὐσίας ὁ θεολόγος οὕτως εἶναι φησὶν, ἀλλ' ἀπὸ τίνος ἰδιώματος ταύτῃ προσόντος ἔστι λαμβανόμενον, ἐκείπερ ἀπερινόητόν ἐστι τὸ τί ταύτης καὶ ἀκαταλήκτον.

Ὅρα δὲ καὶ τὸ περὶ τῆς καθόλου θείας ἐνεργείας ἐκεῖνο τοῦ αὐτοῦ θεολόγου, φιλόσοφε. Θεός, φησὶν, ἐνεργοῦντα δηλοῖ, θεότης δὲ ἐνεργείαν· οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν ἐνεργεία, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργοῦν ἕκαστον αὐτῶν, ἵνα μάθῃς, μὴ νῦν μὲν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὴν θείαν ἐνεργείαν εἶναι λέγειν κακῶς, νῦν δ' αὐτὴν τὴν θείαν οὐσίαν, ἐνεργείαν τε καὶ αὐτενεργείαν, καὶ τὴν θείαν θείαν αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν ἀκριβῶς, τὰ μὴ καθ' ἑαυτὰ, ἀλλ' ἐν τῇ πηγῆζοῦσῃ ταῦτα θεία οὐσία ὑφεστῶτα καὶ θεωρούμενα, τοτὲ μὲν αὐτὴν τὴν θείαν οὐσίαν, τοτὲ δὲ τὰς αὐτῆς θεαρχικὰς ὑποστάσεις κακῶς· φανταζόμενος τε καὶ λέγων, καὶ μὴ δὲ τὴν κατ' ἐπίνοιαν γούν ἐννοῶν θεοπρεπῆ τούτων διακρίσιν, ἡ δὴ καὶ διεθρύλλεις βλασημῶν ἐν τοῖς φθάσεσι, καὶ πάντα θεολογικὸν τε καὶ πατρικὸν παραλογίζομενος λόγον. Σκόπει μοι δὴ καὶ τὸν μέγαν ἐξῆς αὐθις Βασίλειον, τὰ αἰτὰ σοι τρανότερον περὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως διαλεγόμενον. Πολλὴ γὰρ περὶ διαφορᾶς ἐνεργείας θείας καὶ φύσεως προειπῶν, ὡς καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς φθάσεσιν ἤδη πολλὰς εἴρηται, εἶτ' ἐπάγει κἀκεῖνα· Οὐκ εἶναι τῆς ἐνεργείας ταυτέτης ἐπὶ Πατρός τε καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου δείκνυσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον· ὥστε κἂν φύσιν σημαίνῃ τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, κυρίως καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν προσηγορίαν ἐφαρμόζεσθαι ταύτην ἢ τῆς οὐσίας κοινότης συντίθεται. Ἄλλ' οὐκ οἶδα ὅπως ἐπὶ τὴν τῆς φύσεως ἰνδείξιν τὴν προσηγορίαν τῆς θεότητος φέρουσιν οἱ πάντα κατασκευάζοντες, ὡσπερ οὐκ ἀκηκόετε παρὰ τῆς Γραφῆς ὅτι χειροτονητῆ φύσις οὐ γίνεται. Μωσῆς δὲ τῶν Ἀιγυπτίων ἰχειροτονήθη θεός, οὕτω πρὸς αὐτὸν εἰπόντος τοῦ χρηματιζόντος, ὅτι Θεός σε ἐδῶκα τῷ Φαραῶ. Οὐκ εἶναι ἐξουσίας τινὸς εἶτε ἰκοπτικῆς, εἶτε ἐνεργητικῆς ἰνδείξιν ἢ προσηγορία φέρει. Ἡ δὲ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοουμένοις ὀνόμασι καθὼς ἔστι μόναι ἀσήμαντος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. Καὶ μετ' ὀλίγον ἔτε οὖν ἐνεργείας ὄνομα ἢ θεότης, ὡς μίαν ἐνεργείαν Πατρός, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου, οὕτω μίαν φημὲν εἶναι καὶ τὴν θεότητα, εἶτε καὶ κατὰ τὰς τῶν πολλῶν δόξας, φύσεως· ἰνδεικτικὸν ἔστι τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, διὰ τὸ μηδεμίαν εὐρίσκειν ἐν τῇ φύσει παραλλαγὴν, οὐκ ἀπεικτικῶς μίαν θεότητα τῆς Τριάδος ὀριζόμεθα. Ὅτι μὲν οὖν οὐ τοῦ κρυφίου τῆς ὑπερουσίου θεότητος· ἢ θεότης ὄνομα, πῶς γὰρ τοῦ καθάπαξ ἀρρήτου καὶ ἀνοητούμου; ἀλλὰ τῆς οὐσιμῶς προσούσης αὐτῇ ἐνεργείας, ἐκ πολλῶν οὕτω δηλονότι τῶν τε νῦν, τῶν τε πρότερον ὑπὲρ τῶν θεολόγων ἀπὸ μέρους ῥηθέντων, εἰ καὶ κατὰ ἀντιπαράστασιν ὁ μίγας οὕτως πρὸς τὸν ἀντιλέγοντα προέφην τὸν λόγον, ἔτε καὶ φύσεως ἰνδεικτικὸν ἔστι, φησὶ, τοῦ-

νομα τῆς θεότητος κατὰ τὰς τῶν πολλῶν δόξας, ἅπερ διὰ πολλῶν ἀνεσκεύαστε πρότερον· καθ' ὑπόθεσιν οἰοῦναι συγχωρῶν ὑστερον. Ἰν' ἐκ περιουσίας ὁ περὶ μίαις θεότητος λόγος αὐτῷ τὸ ἰσχυρὸν ἔχη. Ἄλλως τε καὶ εἰδὼς ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ τὴν θείαν οὐσίαν ἀναφερόμενα τὰ θεῖα δνόματα, διὰ τε τὸ ἐκείνης ἀνώνυμον, καθάπερ ἦδη πολλάκις εἴρηται, καὶ ὅτι ἅπερ αἱ οὐσιώδεις ἐνέργειαι καθ' ὑπαρξίν εἰσὶ τε καὶ λέγονται, Θεός, ζῶη, φῶς, εἰρήνη, σοφία, δύναμις, καὶ τὰ συγγενῆ τε καὶ ἀκόλουθα τούτοις, ταῦτα κατ' αἰτίαν τὸ ὑπερούσιον ἐστὶ τε καὶ λέγεται, ὃ δὴ καὶ Διονύσιος ὁ μέγας φησὶν.

Ἐρωτητέον ἐξ ἦδη τοὺς περὶ Γρηγορᾶν τε καὶ Ἀκίνδυνον ἐξῆς, τίς ἂν ἡ θεότης εἴη, ἣν οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας οὗτοι διδάσκαλοι, Βασίλειος ὁμοῦ καὶ Γρηγόριος, οἱ καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν σοφίαν ἀδελφοὶ καθάπερ δὴ καὶ τὰ σώματα, τὴν μὲν φύσιν ἀπαγορεύουσιν εἶναι, τῆς δὲ φύσεως μᾶλλον ἐνεργειαν λέγουσιν. Ἄρ' ἡ θεότης ἐστὶν αὕτη, καθ' ἣν δῆπου καὶ Θεός ἐστὶν ὁ Θεός, ἡ θεότης ἐστὶν ἐτέρη κατ' αὐτοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ κτισθεῖσα, καὶ ἀγγέλοις ὁμοῦ καὶ θεοειδέσιν ἀνθρώποις διδομένη; Τοιοῦτον καὶ γὰρ τὸ τῆς αὐτῶν θεολογίας ὑψηλὸν τε καὶ περινενοημένον, ἵνα μὴ δύο, φησὶ, θεότητες ἄκτιστοι καὶ νοοῖντο, καὶ λέγοιντο. Διὸ καὶ Διονύσιον τὸν ἐξ Ἀρείου πάγου σοφὸν παρεξηγούμενοι θεολόγουν, ὑποστάτην τῶν αὐτῷ φυσικῶς προσόντων λέγοντα τὸν Θεόν, τῶν τε ἄλλων φημί, καὶ δὴ καὶ τῆς αὐτογαθότητος καὶ θεότητος, προνοίας καὶ ἀγαθότητος; αὐτὰ θεολογῶντα, μεθεκτικῶς ἐκ Θεοῦ τοῦ ὁμοθέκτου προϊούσας ἀφθόνῃ χύσει καὶ ὑπερβλυζούσας, περὶ ὧν δῆπου καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν προτέρων πρὸς Γρηγορᾶν λόγων διαλαβόντες πλατύτερον ἐφθῆμεν, καὶ τοῦτον οὖν σὺν ἐκείνοις οἱ σοφοὶ παραλογιζόμενοι τὸν διδάσκαλον, καὶ κτίστην τῶν τε ἄλλων φυσικῶν, καὶ δὴ καὶ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος τερατευόμενοι τὸν Θεόν, ἐρωτάσθωσαν ἅπερ εἶπον, τίς ἐστὶ ἡ θεότης αὕτη, περὶ ἧς τοῖς διδασκάλοις ὁ λόγος. Μᾶλλον δ' ἐκείνοι μὲν πολλάκις καὶ διὰ πολλῶν κτίσμα ταύτην εἰρήχασιν εἶναι Θεοῦ, ἐπειδὴ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πῶς ἐστὶ διαφέρουσα· τὸ δὲ ταύτης ὁπίσωποτε διαφέρειν κτίσμα πᾶν κατ' αὐτοῦς.

Ἡμεῖς δ' ἀνάγκη καὶ κἀν ψευδομένους αὐτοὺς καὶ θεομαχοῦντας ἐξελέγξαι κἀν τούτῳ συνήθως. Καὶ πρώτων γε τῶν ἀποκωτάτων ἂν εἴη, καὶ πῆσαν ἀνοίας τε καὶ παραπληξίας παριόντων ὑπερβολῆν, τὸ τὴν πρόνοιαν καὶ ἀγαθότητα καὶ ἐποπτικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ κατὰ τούτους τοὺς θεολόγους, τὴν τοὺς ἑαυτῆς μετόχους θεοποιοῦσαν ἀρρήτως καὶ θεωρουῦσαν, καὶ κοινωνοὺς θείας ἀποδεικνύσαν φύσεως, τῆς φύσεως ἀποξενοῦν τολμᾶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ δοῦλῃ κτίσει συναριθμεῖν ὡςπερ ἂν εἰ τις εἴλεγε, μὴ χρυσῷ τὰ χρυσοῦμενα σώματα, μολύβδῳ δὲ μᾶλλον καταχρυσουῦσθαι, ἢ καὶ τῷ ἡλίῳ μὴ ταῖς φυσικαῖς ἀκτίσιν ἐνοῦσθαι τοὺς καταλαμπομένους, ἀλλὰ τῇ τῶν ἐκ βαλαειῶν τε καὶ ὀστράκων καμινεῖα φλογί. Ἐπειτα κἀκεῖθεν ἂν εἴη τὸ ζητούμενον ἐναργέως, εἰ παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἐκείνων ἀκούσασμεν, πρὸς οὓς δηλαδὴ καὶ τοῖς θεολόγοις ὁ λόγος τότε

περὶ κτίσεως αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος θεότητος ἦν ὁ λόγος, περὶ τῆς φυσικῶς τῷ Θεῷ προσοῦσης, ἢ περὶ ἡστινοσοῦν ἄλλης, ὡς οἱ παρόντες φασὶν οὗτοι, κτιστῆς. Γένοιτο γὰρ ἂν καὶ ἡμῖν ἐνταῦθα τὰ παρὰ τῆς τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίας κατὰ τὴν ἀδόξου δημιουθεν ἀξιοπιστότερα. Τί γοῦν περὶ ἐκείνων ὁ μέγας ἐφη Βασίλειος; Ἐκκαλύπτουσι, φησὶ, φανερώτερον τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν, ἐπὶ μὲν τοῦ Πατρὸς καταδέχεσθαι τὸ Θεὸν εἶναι, καὶ τὸν Υἱὸν ὡσαύτως τιμᾶσθαι τῷ τῆς θεότητος δνόματι συντιθέμενοι, τὸ δὲ Πνεῦμα Πατρὶ καὶ Υἱῷ συναριθμούμενον, μηκέτι καὶ τῇ τῆς θεότητος ἐννοίᾳ συμπαραλαμβάνεσθαι. Καὶ πάλιν· Τίς ὁ λόγος, τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις δνόμασι κοινωνίαν πρὸς Πατέρα τε καὶ Υἱὸν συγχωροῦντας τῷ Πνεύματι, μόνῃς ἀποχοινίζεῖν αὐτὸ τῆς θεότητος; Εἰ δὲ μικρότερον, φησὶ, κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον ἐστὶν, ἢ ὡσαύτως τοῦ τῆς θεότητος δνόματος πρὸς Πατέρα τε καὶ Υἱὸν τὴν κοινωνίαν χωρῆσαι, οὐδὲ ἄλλου τοῦ τῶν θεοκριτῶν ἐνομάτων μετέχειν ἀξίον.

Καὶ αὖθις· Ἀλλὰ λέγουσι φύσεως ἐνδεικτικὴν εἶναι τὴν προσηγορίαν ταύτην, ἀκοινωνήτων δὲ εἶναι πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν τὴν τοῦ Πνεύματος φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ τῆς κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο κοινωνίας μετέχειν.

Καὶ πάλιν· Ὅστε κἀν φύσιν σημαίη τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, κυρίως καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι τὴν προσηγορίαν ἐφαρμόζεσθαι ταύτην ἢ τῆς οὐσίας κοινότης συντίθεται. Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως; ἐπὶ τὴν τῆς φύσεως ἐνδείξιν τὴν προσηγορίαν τῆς θεότητος φέρουσιν οἱ πάντα κατασκευάζοντες.

Ὁ δὲ Νύστης θεῖο; Γρηγόριος, φύσεως, φησὶν, εἶναι λέγουσι σημαντικὴν τὴν θεότητα οἱ τὰ Μακεδονίου δηλόντι τότε νοσοῦντες. Ἡμεῖς δὲ φαμεν, ὅτι ὄνομα σημαντικὸν ἡ θεία φύσις οὐκ ἔχει. Καὶ μετ' ὀλίγον· Ἀσθέντων δὲ τῆς ἀνοήτου αἰτῶν βλασφημίας καὶ τὸν ὄφιν κατήγορον. Συμβουλευῶν γὰρ ἄψασθαι τῶν ἀπηγορευμένων, τοῦτο ἐπαγγέλλεται, ὅτι· Ἀνοιγήσονται ὕμῶν οἱ ὄφθαλμοί, καὶ ἑσσεσθε ὡς θεοί. Ὅρξ; δεῖ τὴν θεατικὴν ἐνεργειαν προσμαρτυρεῖ τῇ φωνῇ τῆς θεότητος; Οὐκοῦν, φησὶν, οὐχὶ φύσιν, ἀλλὰ τὴν θεατικὴν δύναμιν ἢ τῆς θεότητος προσηγορία παρίσται.

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ τῶν Πνευματομάχων, ὡς φασὶν οἱ διδάσκαλοι, τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ τούτων αὐτῶν αὐθις, πρὸς ἐκείνους περὶ τῆς θεότητος δηλονότι τοῦ Πνεύματος. Ἐξ ὧν οἶμαι τοῖς πᾶσιν ὁ σκοπὸς ἐκτετέρων γίνεται φανερός, τῶν μὲν τῆς θεότητος τοῦ Πατρὸς τε καὶ τοῦ Μονογενοῦ; ἀλλοτριῶν κτίσις βουλομένων τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ καὶ τῆς φύσεως ἐκείνων ἀλλότριον αὐτοῖς ἐνομιζέτο· τῶν δὲ τῆς εὐσεβείας αὐ διδασκάλων, τῇ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ταυτότητι, τοῦτο καὶ γὰρ εἶναι τὴν τῆς θεότητος προσηγορίαν τρανῶς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἀπέδειξαν, καὶ τὸ τῆς φύσεως παραστράτων κοινῶν, ὡστε καὶ ἄμφω δι' ἀλλήλων ὁμοῦ κἀλλιστά τε καὶ ἀσφαλίστατα δείκνυσθαι, διὰ μὲν τοῦ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας δηλαδὴ τῆς θεότητος κοινῶν τὸ κοινῶν καὶ ἡνωμένων, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκριβῶς ἐν τῆς φύσεως, διὰ δὲ τοῦ τῆς φύσεως αὐθις; ἐνὸς τὸ κοινῶν

καὶ ἀκριβῶς ἐν τῆς μιᾶς τῶν τριῶν θεότητος. Ὡς ἂν μὲν κτιστὴ θεότης πρόκειται τῷ Θεῷ, λέγοντος, ἐντεῦθεν ἕνα Θεὸν εὐσεβῶς ἐν τρισὶ προσώποις γνωρίζεσθαι, ὁμοούσιον, ὁμοδύναμον, παντοδύναμον, μίαν ἔχοντα τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν καὶ θεότητα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ Θεὸν ἕνα τὰ τρία, τὸ παριδοξότατον, πεφυκέναι, ἐπειδὴ μίαν τῶν τριῶν ὡσπερ ἡ φύσις, εὐτὼ δὴ καὶ ἡ θεότης κατ' αὐτοὺς δὴ τούτους τοὺς θεολόγους.

Σὺ δ' ὁ μετὰ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδυνον, μᾶλλον δὲ καὶ σὺν ἐκείνοις κακῶς ἐπεισχωμάσας αὐτὴς τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ πρὸς ταῦτα λέγεις, εἰπέ. Ἰδοὺ γὰρ αὐτὴν ἐξηλέγχθης τὴν μίαν τῆς Τριάδος θεότητα κτιστὴν εἶναι δοξάζων τε καὶ διδάσκων, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ἔστι καὶ λέγεται, ὅπερ οὐδὲ τοῖς ἀρχαίοις αἰρετικοῖς ἐκείνοις οὐδέτιν ἐπῆλθεν εἰπεῖν. Εἰ γὰρ ἡ ἀεὶ οὐσα θεότης, καθ' ἣν ἔστι Θεὸς ὁ Θεός, οὐκ ἔστιν ἀεὶ, ὁ Θεὸς ὁ ἀεὶ ὢν, οὐκ ἔστιν ἀεὶ Θεός, κατὰ σέ. Καὶ τὸ ἐξῆς αὐτὸς, φιλόσοφε, σὺναγε· τὸ ἀεὶ ὂν οὐκ ἔστιν ἀεὶ, καὶ ὁ Θεός οὐκ ἔστι Θεός· ἢ καὶ οὕτως· Ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ μιᾷ φυσικῇ ἐνεργείᾳ εἰς κατὰ τοὺς θεολόγους Θεός. Ἡ δὲ ἐνέργεια αὕτη κτιστὴ κατὰ σέ, τῇ μιᾷ ἄρα καὶ κτιστῇ ταύτῃ κατὰ σέ ἐνεργεῖ εἰς Θεὸς κτιστὸς Θεός. Ἦ πάλιν οὕτως· Εἰ τὰ πολλὰ καὶ κτιστὰ κατὰ σέ ὁ Θεός, τοῦτο καὶ γὰρ αὐτὸς τὰς τοῦ Θεοῦ φυσικὰς ἐνεργείας λέγεις, ἐν αἷς καὶ τὴν σὴν δῆπου θεότητα, τὸ ἕν καὶ ἀκτιστον οὐ Θεός ἐξ ἀναγκαίου. Εἰ δὲ τὸ ἕν καὶ ἀκτιστον οὐ Θεός, κατὰ σέ, κυρίως τὸ ὂν πάλιν οὐκ ὂν, καὶ ὁ Θεός οὐ Θεός, κατὰ σέ. Οὕτω διὰ πάντων οὐ δυσσεβῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβῆς καὶ ἀθεὸς ὢν ἐξηλέγχθης, καὶ τὴν διθεῖαν τε καὶ πολυθεῖαν, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἀθεῖαν αὐτὴν ἀκριβῶς κατὰ τοὺς ἐμοὺς φιλοσόφους τε καὶ θεολόγους ἐκφυγεῖν οὐ δύνησθαι, φιλόσοφε, ἕως ἂν καὶ κτιστὴν ἐπεισάγῃς, καὶ ἀλλόκοτον τινα καὶ τερατώδη θεότητα, καὶ εἰς κτίσμα κατασπᾶς τὰ τοῦ Θεοῦ φυσικά.

Ἄλλ' ἐγὼ, φησὶν ὁ φιλόσοφος, τὴν διθεῖαν ἐκφεύγων μάλιστα, καὶ τὴν πολυαρχίαν τε καὶ ἀθεῖαν ὑπορώμενος, τὰς τε παρ' ὑμῶν λεγομένας ἐνεργείας, καὶ τὴν θεότητα, εἰ μὴ τὴν οὐσίαν σημαίνει τοῦ Θεοῦ, κτιστὰς εἶπον, ἐν μόνον εἰδῶς ἀκτιστον αὐτὴν εἶναι οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, τὰ δὲ περὶ τὴν οὐσίαν πάντα κτιστὰ. Καγὼ τοῦτ' αὐτὸ καὶ οὐκ ἄλλο γὰρ εἶναι φημι, τὸ διθεῖταιν σε καὶ πολυθεον, καὶ ἀθεον ἐργασάμενον, ὅτι τὰ μὲν οὐσιώδη τοῦ Θεοῦ πάντα, καὶ δὴ καὶ τὴν φυσικῶς αὐτῷ προσοῦσαν ἀρνή θεότητα, κτιστὴν δ' αὐτὸς ἀντεισάγεις θεότητα, οὐκ οἶδαι τίνοσ Θεοῦ καὶ πόθεν ἤκουσαν. Ὡστε εἰ μὲν καὶ κτιστὴν ἔχει θεότητα κατὰ σέ ἡ τοῦ Θεοῦ θεότης; ἤτοι ἡ φύσις, οὐδὲν ἐμποδῶν εἶναι πρὸς τὸ μίαν εἶναι θεότητα· εἰ δὲ θεοτικὴν καὶ προνοητικὴν ἔχει δύναμιν ὁ Θεός, ἤτοι θεότητα ἀκτιστον καὶ συναϊδίον, καὶ ἀχώριστον τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καθ' ἣν καὶ Θεός ἔστι τε καὶ λέγεται, δηλονότι κατὰ τοὺς θεολόγους, καὶ τὰλλα τὰ προσόντα αὐτῷ φυσικῶς, τοῦτ' αὐτὸ τὴν πολυθεῖαν τε καὶ πολυαρχίαν εἶναι κατὰ σέ.

Καὶ τίς ἂν ἀξίως καταγελάσαι τῆς ἀνοίας καὶ ἀπνοίας ἄμα, καὶ δὴ καὶ τῆς ἀμαθίας τῆς σῆς, εἰ

μὴν κτιστὴ θεότης πρόκειται τῷ Θεῷ, λέγοντος, μίαν εἶναι θεότητα τὸ ἀκτιστον καὶ τὸ κτιστὸν, εἰ δὲ φυσικὴν ἔχει καὶ οὐσιώδη δύναμιν, ἥς ἄνευ οὐδὲ Θεός εἶναι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ εἶναι δύναται τοπαράπαν κατ' αὐτοὺς τε τούτους τοὺς θεολόγους, καὶ δὴ καὶ τὸν φυσικὸν καὶ ἀληθῆ λόγον, διθεῖαν τε καὶ πολυθεῖαν ἐντεῦθεν εἰσαγάγεσθαι; Καίτοι γὰρ καὶ πολλάκις ἔδη παρ' ἡμῶν τε καὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν διδασκάλων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτῶν τῶν λογίων ἔχεις ἀκουσας, καὶ αὐτὸς δ' ὁ συνοδικὸς τόμος διαβρῆθην ἀνακηρυχθέν τε καὶ βεβιωθὲν δείκνυσσι τὸ μηδαμῶς δύο θεότητας, ἢ πολλὰς νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι, μηδὲ γὰρ εἰρησθαι φησι τοῦτο τοῖς θεολόγοις, οὐσίας μέντοι θείας καὶ ἐνεργείας θείας διαφορὰν καὶ νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι διαβρῆθην ἀνακηρυττομένου τοῦ τοιοῦτου δόγματος ὑπό τε τῶν θεολόγων, καὶ δὴ καὶ τῶν λογίων αὐτῶν, καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ θεότης ἡ θεία ἐνέργεια, ἢ ἡ τοῦ Θεοῦ θεότης ἐνέργεια. οὐδὲ γὰρ οὐδὲν οὐδαμῶς οὐδὲ περὶ τούτου διαφερόμεθα, ὑπὲρ οὗ καὶ τοῖς κοινοῖς διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας ὁ λόγος νυνί.

Εἰ δὲ καὶ ὁ λόγος αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν παραλυκαί τὴν ἀληθειαν, εἰ θεότης κατ' αἰτίαν ἡ ὑπερώνυμός τε καὶ ἀνώνυμος τοῦ Θεοῦ λεγομένη οὐσία τὴν κατὰ φύσιν δύναμιν καὶ ἐνεργείαν ἑαυτῆς, φημί δὴ τὴν θεοτικὴν καὶ προνοητικὴν καὶ θεοποιὴν ἐνέργειαν, θεότητα καθ' ὑπαρξίν ἔχει καλουμένην, καὶ οὕτω γὰρ μία, καὶ οὐ δύο καὶ πολλὰ ἡ θεότης ἔστι τῷ Πατρὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ καὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνός ἔστι Θεοῦ, καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ φυσικὴ καὶ ἀχώριστος δύναμις; καὶ ἐνέργεια καὶ θεότης, καὶ εἰς Θεός τοῦτο κάκεινο, καὶ οὐσία τοῦ Θεοῦ μία καὶ ἀδιαιρέτως μετὰ τῶν οὐσιώδους προσόντων αὐτῇ, τρισυπόστατος, ἐνεργὸς, θελητικὴ, παντοδύναμος. Ἡ καὶ τὸ τρισυπόστατον αὐτὸς ἀρνήσῃ τῆς θεότητος, ἵνα μὴ τρεῖς εἰσαγάγῃ θεοὺς· ἐπειδὴ καὶ Θεός ἕκαστον τῶν θεαρχικῶν προσώπων, καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον. Ἄλλ' οὐ καταδέξῃ τὸν λόγον, ἐπειδὴ ταῖς μὲν ὑποστάσεσι τρία τὸν Θεὸν ἴσμεν, τῇ δὲ οὐσίᾳ καὶ τῇ δυνάμει καὶ τῷ τῆς θεότητος λόγῳ ἕν. Πῶς οὖν ἐντεῦθεν μὲν ὅπου καὶ πρόσωπα τυγχάνει καὶ καθ' ἑαυτὰ ὑφ' ἑστώτα, οὐ τρεῖς ἀναγκάζῃ νοεῖν θεοὺς, καίτοι γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὸ Θεὸν ἕκαστον ὂν, ὅπερ ἔφην, ἀλλὰ Θεὸν ἕνα τὰ τρία καὶ νοεῖς καὶ λέγεις;· ἐκεῖ δὲ καὶ ταῦτα τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ μηδαμῶς καθ' ἑαυτὰ ὑφ' ἑστώτων, ἀλλ' ἐν τῇ πηγαζούσῃ θεωρουμένων ἀδιαιρέτως οὐσίᾳ, οὐχ ἕνα νοεῖς καὶ λέγεις; Θεὸν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν προσόντων αὐτῇ φυσικῶς, καὶ θεῖον Γραφῶν μάλιστα καὶ συνόδων καὶ θεολόγων ὁμοῦ πάντων ἀνακηρυττόντων ταυτὴ, καὶ σὺν γὰρ τῷ ἡνωμένῳ τῆς θεολογίας καὶ τὸ διακεκριμένον ἄριστα διδασκόντων, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς οὐσίας φημί καὶ τῶν τριῶν ταύτης προσκυνητῶν προσώπων, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ τῶν φυσικῶν ταύτης ιδιωμάτων τε καὶ ἐνεργειῶν, ὧν δηλαδὴ μίαν καὶ τὴν θεότητα φασιν;

Ὅτου δὲ χάριν ἀγαθότητας μὲν πολλὰς, καὶ σωφίας, καὶ ζωῆς, καὶ δυνάτεως, καὶ φωτα φυσικὰ τὸν Θεὸν

οὐ λέγει, καί τοι γε τῶν Θεῶν ὀνομάτων τούτων ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ὑπερῶνυμον οὐσίαν ἀναγομένῳ, ἢ φησὶν ἡ Θεολογία· οὐδὲ γὰρ καὶ περὶ τῶν ὑποστάσεων ἡμῖν ὁ λόγος κἀν αὐθα· πῶς οὖν ἐπὶ μὲν πάντων ἐκείνων τὴν ἑνιαίον τηρεῖς, μίαν λέγων σοφίαν, μίαν ζωὴν, μίαν εἰρήνην, ἐν φῶς τὸν Θεόν, ἐπὶ δὲ τῆς θεότητος· μόνης, ἐπειδὴ περὶ ἐκ τῆς οὐσιώδους αὐτῆς ἐνεργείας καὶ ἡ ἀνώνυμος οὐσία μεταλαμβάνει τοῦνομα, καθὰ δὴ περὶ καὶ ἐπὶ ἐκείνων, δύο καὶ πολλὰς φαντάζῃ θεότητος, καὶ ἀναπλάττεις κακῶς τὰ μὴ ὄντα, τὰ μὲν ἀπαρεούβριστα καὶ ῥητῶς τῇ θεολογίᾳ συνάγειν φιλονεικῶν, τὰ δὲ προσθευμένά τε καὶ κηρυττόμενα καὶ γραφόμενα πάση σπουδῇ τὸ κατὰ τὰ διαγράφων; ὡσπερ ἂν εἰ καὶ τὴν ἀκρίνα λεγόντων ἀκούων ἥλιον, ἢ καὶ τὸν Υἱὸν μετὰ τοῦ Πατρὸς ἕνα Θεόν, ταῦτα μὲν οὐδοτοῦν παραδέχου, διείδαν τε τῶν εἰπόντων, καὶ διττῶν νομασίαν ἤλιον καταγινώσκων, αὐτὸς δὲ τὴν τῆς φωνῆς συνάπτων σκιάν τῷ λαμπρῷ τούτῳ τῆς ἡμέρας ὀφθαλμῷ, ἥλιον ἔλεγε ἀμφοτέρω μᾶλλον ἕνα, καὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν πρωτότοκον Υἱὸν Ἰσραὴλ συντιθεῖς, ἕνα Θεόν ἔλεγε· εἶναι τούτον κἀκεῖνον. Ἐν τι καὶ γὰρ ἐγὼ καὶ ταυτὴν εἶναι νομίζω τὸ ταυτὰ τε οἴεσθαι καὶ λέγειν, καὶ τὸ θεότητα κτιστὴν κατὰ τὰ Γρηγοριᾶν καὶ Ἀκινδύνου προσέγοντα τῇ ὑπαρθεῖ οὐσίᾳ, ἕνα Θεόν ἐπιτα καὶ μίαν θεότητα νομίζειν τὸν Θεόν καὶ τὸ κτίσμα. Οὐκ ἐγὼ δὲ μόνον, ἀλλ' οἶδ' ὅτι καὶ τῶν εὐφρονούντων ἕκαστος.

Ἄλλὰ τῶν μὲν ἄλλοι· ὧς ἂν δὲ γνοίης ὅτι μὴ περὶ τῆς θεότητος μόνον τὰ προειρημένα φασὶν οἱ σοφοὶ ταύτης θεολογοὶ καὶ ῥητορες, οὐδὲ ταύτην εἶναι μόνην ἐνεργητικὴν, ὡς αὐτοὶ φασί, φωνὴν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Θεόν, ὡσαυτὸς καὶ κατὰ ταυτὰ δὴ ποῦθεν, ἄκουε δὴ καὶ τὴν ἐξῆς παρ' αὐτῶν ἐκείνων φημί. Φησὶ τοῖσιν ὁ μὲν Νύσσης θεῶ; Γρηγόριος πρὸς Εὐνόμιον γράφων, ὁ δὲ καὶ εἰπόντες ἐφθήμεν, Ὁ Θεὸς ἐστὶ καθ' ἑαυτὸν, ὃ τι ποτὲ καὶ εἶναι πεπίστευται. Ὀνομάζεται δὲ παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων οὐκ αὐτὸ ὃ ἐστίν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐνεργεῖν περὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν πεπίστευται. Καὶ Θεὸν γὰρ αὐτὸν λέγοντες, τὸν ἔφορον καὶ ἐπόπτην καὶ διορατικὸν τῶν κερυμμένων ἐκινουμένων. Καὶ ἴλιον πρὸς τὸν αὐτὸν ὁ αὐτὸς· Ἄλλὰ καὶ τὴν Θεόν φωνὴν ἐκ τῆς ἐποπτικῆς ἐνεργείας κερυττηχάται καταλαμβάνεσθαι ὡστε καὶ διὰ τούτου μερικὴν τινα τῆς θείας φύσεως ἐνεργείαν διδαχθέντες, τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐν περινοίᾳ διὰ τῆς φωνῆς ταύτης οὐκ ἐγενόμεθα. Καὶ αὐθι; πρὸς τὸν αὐτόν· Ὁ γὰρ τὴν δύναμιν παρασχών τοῖς οὐσί τοῦ εἶναι Θεός· καὶ ἐπόπτης τῶν ὑπ' ἐκείνου γεγονόνων ἐστί. Τῷ πρὸς Ἀβλαβίον ὁ αὐτὸς πάλιν, Τὸ Θεός, φησὶν, ὄνομα ἐνεργείας ἐστὶ δὴλωτικόν. Παρὰ γὰρ τὸ θεῖον πανταχοῦ ἢ θεοσθαῖ ἢ αἰθεῖν τὴν μοχθηρίαν ἡτυμολόγηται. Ἀναστάσιος δ' αὐθι; ὁ ἐκ Συναίου, Ὁσαυχῶς, φησὶν, ἡ Θεός προσηγορία ἐν τῇ Γραφῇ εἴρηται; διττῶς, φύσει καὶ σχέσει· φύσει μὲν ὁ ποιητής, σχέσει δὲ καὶ χάριτι καὶ οἱ δίκαιοι λέγονται θεοί. Προδὸν δὲ, ὅτι ἐνεργητικὴ τυγχάνει τῆς Θεός προσηγορία, οὐκ ἐξ οὐσιώδους. Οὐ γὰρ αὐτὴν

τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν παρίστησιν· ἀδύνειτον γὰρ ταύτην γινώσκει· ἀλλὰ μόνην τὴν θεωρητικὴν αὐτοῦ ἐνεργείαν ἡμῖν παρίστησιν καὶ δηλοῖ τὸ Θεός. Ἰστέον, φησὶν, ὅτι αἱ δύο προσηγορίαι τοῦ Χριστοῦ, λέγω δὴ τὸ Θεός καὶ ἄνθρωπος, ἐνεργητικῶς λέγονται, ἐκ τῶν οικειῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν οὕτως ὀνομασθεῖσαι. Καὶ γὰρ τὸ Θεός οὐ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος σημαίνει· ἀκατάληπτος γὰρ αὐτὴ καὶ ἀνώνυμος· ἐστὶν· ἀλλ' ἐκ τῆς θεωρητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας Θεός εἴρηται, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος Διονύσιος· ἢ ἐκ τοῦ θεῖου, ἢ γουον διατρέχειν, ἢ ἐκ τοῦ αἰθεῖν, ὃ ἐστὶ φιλογίσειν. Ὁμοίως καὶ τὸ ἄνθρωπος οὐκ αὐτὴν τὴν φύσιν δηλοῖ, ἀλλὰ τὸ ἄνω ἄθρειν τὴν ὧπα, τουτέστιν ἄνω ὄραν τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐνεργείαν. Εἰ οὖν καὶ αἱ δύο προσηγορίαι τῶν Χριστοῦ φύσεων ἐκ τῶν οικειῶν ἐνεργειῶν τὰ ὀνόματα ἔχουσι θάμδος τῆς τῶν αἰρετικῶν κωρώσεως, πῶς τὰς οὐσιώδεις αὐτοῦ ἐνεργείας ἀπαρνούμενοι οὐκ αἰσχύνονται; Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Διονύσιος; ὁ μέγας ἐκείνος ἐν θεολόγῳ, ὅν δὴ καὶ ὁ θεοφόρος οὗτος εἰς μαρτυρίαν προτίσται τῶν περὶ θεότητος αὐτοῦ λόγων, ἀλλὰ τε πλείστα περὶ τῶν τοιούτων φησὶ, καθὰ δὴ καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς φθάσασιν εἴρηται, καὶ δὴ καὶ τὸ ἀοιθιμον ὄντως ἐκεῖνο· Εἰ τὴν ὑπερούσιον, καὶ γὰρ φησὶ, κρυφίοντα Θεόν, ἢ ζωὴν, ἢ οὐσίαν, ἢ φῶς, ἢ λόγον ὀνομάσαι· μὲν οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν ἢ τὰς εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς προαγομένους δυνάμεις, ἐκθεωτικὰς, ἢ οὐσιοποιούσας, ἢ ζωογόνους, ἢ σοφοδῶρους, καὶ ὅσα ἐξῆς ἀκολούθως ὡσαύτως εἴρηται τῷ μεγάλῳ τούτῳ. Ἐνταῦθα τί Γρηγοριᾶς εἶρει, καὶ ὁ πρὸς ἀθεῖαν καὶ ἀπώλειαν ὀδηγὸς αὐτοῦ καὶ πλάνος Ἀκινδύνος; Ὁντως ἐματαιώθη καὶ τούτων ἡ ἀσύνετος καρδία, καθὰ φησὶ πάλαι πρὸς τοὺς τῶν Ἑλλήνων σοφοῦς ὁ Ἀπόστολος, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν· ἐπειδὴ καὶ οὗτοι τὴν τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ ὄξαν κτισμάτων λατρείας καὶ πολυθείας καὶ ἀθείας κατ' ἐκείνους σχεδὸν ἠλλάξαντο. Ἰδοὺ γὰρ τὴν τῆς θεότητος ἐνταῦθα φωνὴν ἀφέντες οἱ θεολογοὶ, καὶ πᾶσι τῶν ἀντιλεπόντων ἀφελόντες παραπέτασμα καὶ σκιάν, οἷς ἑαυτοὺς κατὰ γε τὰ τῶν ἐρπετῶν ἰοδόλα παραβύουσιν ἐκεῖνοι κακούργως, θεότητος ἀναπλάττοντες τὰς μὴ οὐσίας, καὶ θεοποιούντες αἰσχροῦς αὐτοῖς τὰ κτίσματα, περὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ θεολογοῦσι ῥητῶς, ἀπὸ τῆς φωνῆς τῆς θεότητος ἐπὶ τὴν Θεόν φωνὴν ἐπίτηδες ὡσπερ μεταθίντες τὸν λόγον. Τί οὖν, ὦ σοφοί, καὶ καθηγηταί τῆς κενῆς ταυτησί πίσταως ἢ ἀπώλειας; ἄρα κτιστὸς καὶ οὗτος ὁ Θεός, ὅν εἰ τῆς εὐσεβείας οὗτοι καθηγηταὶ θεολογοῦσιν ἐνταῦθα, ἐπειδὴ μὴ καταδέχονται πάντες ὁμοῦ, καθάπερ ἠκούσατε, τὴν θεῖαν οὐσίαν παραδελούον τοῦνομα, τῆς δὲ φυσικῆς ἐνεργείας εἶναι τοῦ Θεοῦ μᾶλλον καὶ λέγεσθαι, ἢ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος φθάσαντες ἤδη πολλάκις εἶπον; Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ τῆς θεότητος ὀνόματος, ἐπειδὴ μὴ τὴν οὐσίαν αὐτὴν ἀλλὰ τὴν οὐσιώδη ταύτης ἐνεργείαν μᾶλλον εἶναι τοῦτ' εἶπεν οἱ θεολογοὶ διὰ πολλῶν, ἐκφεύγοντες αὐτοὶ τὸν τε τῆς φυσικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ λόγον ἐξίστης, καὶ τὸ κτιστὴν δὴ βλασφημῆσαι τοῦ Θεοῦ τὴν θεότητα, ἀπὸ

βοθύνου κακῶς εἰς βαθυτέρον ἐξωλισθήσατε βίβρον, ἅ οὐ μόνον κτιστὴν ἔχειν εἰπόντες θεότητα τὸν Θεόν, ἔπερ φεύγειν προσεποιεῖσθε, ἀλλὰ καὶ δύο θεότητας δογματίζοντες αὐτὸν ἔχειν, μίαν μὲν ἄκτιστον τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, δευτέραν δ' οὐκ οἶδα ποίαν καὶ ὄθεν, πλὴν, ὡς αὐτοὶ φατε, κτιστὴν, καὶ ἄθλιοι διδάσκται τῷ ὄντι καὶ πολυθεοὶ καὶ ἄθεοι γεγονότες, καὶ τῇ κτίσει διαβρήδην καλεῦντες· λατρεύειν παρὰ τὸν κτίσαντα ἢ καὶ μετὰ τοῦ κτίσαντος, ὡς φατε. Ἐν ταῦθα δὲ τί περὶ τοῦ Θεοῦ λέγετε; πότερον δύο εἰσι καθ' ἑμᾶς κἀνατῶν θεοί, ὁ μὲν ἄκτιστος, ὁ δὲ κτιστός, ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος ἐζητε, ἢ ὁ αὐτός τε καὶ εἰς Θεὸς τοτὲ μὲν ἔστιν ἄκτιστος, ποτὲ δὲ κτιστός; Ἐλοῦ, Γρηγορᾶ, τῶν ἀσεβειῶν ἦν ἂν ἐθέλη, ἔπειδὴ μὴ καὶ τὰς δύο διαφυγεῖν δυνατὸν, κατὰ γε τὰ σα δόγματα καὶ τὰς ὑποθέσεις φημι. Ἡ γὰρ δύο δοξάζεις θεοὺς, τὸν μὲν ἄκτιστον, ὡς λέγεις, τὸν δὲ κτιστὸν, κατ' ἐκείνους δῆπου, οὗς ὁ Ἑλληνικὸς ὕβλος ἀνέπλασε πάλαι δημιουργηθέντας ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἐκείνων καὶ πρώτου, ὅς καὶ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε παρὰ τῶν ἐν' ἐκείνοις ποιητῶν τε καὶ μυθολόγων εἰρηται· ἢ τὸν αὐτὸν ἄκτιστόν τε ἅμα καὶ κτιστὸν δοξάζεις ὁμοῦ, νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δ' ἐκείνο γιγνόμενον ἢ λεγόμενον, ἀλλόκοτόν τινα, καὶ τερατώδη καὶ φασματώδη, καὶ μηδὲ πλάσμασι γούν καὶ μύθοις ἐγνωσμένον ποτὲ, κατὰ τὸν παρ' ἐκείνους ὑπατόν φημι τῶν θεῶν, ποτὲ μὲν εἰς κύκνον, ποτὲ δ' εἰς χρυσόν, εἰς ταῦρον δ' αὖθις μεταβάλλοντα, καὶ δὴ καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις ὅσα γε ὁ ἐν ἐκείνοις πάλαι διεβρῦλλησε πλάνας, ὧν ὁ σὺς κτιστοῦ ἄκτιστος; οὗτοι θεὸς ὑπερέχει τῇ καινοτομίᾳ καὶ καινοφωνίᾳ φημι, πολλῶν τινι καὶ καθ' ὑπερβολὴν τῷ μέσῳ. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτά σε ἢ τῶν μεταώρων ἐδίδαξες συχνῆ καὶ χρονία μελέτη, ἦν ἀστρονομίαν ἢ ἀστρολογίαν αὐτοῦς φῆς μετὰ Καλδαίων τε καὶ Περσῶν, καὶ οὐκ οἶδ' ὠντινωνοῦν ἄλλων· ταῦτα τῶν ἀστέρων οἱ δρόμοι καὶ αἱ σύνοδοι καὶ ἀποστάσεις, καὶ ὁ ἰσημερινός, καὶ ὁ τροπικός, καὶ ὁ ζωδιακός, καὶ αἱ ζῶναι, καὶ οἱ πλάνητες, καὶ αἱ σφαῖραι, καὶ οἱ ἀστρολάβοι, καὶ ὁ μακρὸς ἐκείνους

καὶ ἀδιεξίτητος λῆρος καὶ κύκλος, ὃν παρὰ πᾶσαν ἔστραψε; τὴν ζωὴν, ἐμφιλοσοφῶν ἀφιλοσόφως, καὶ θύων μονοῦ τοῖς μή· τοῦσι, καὶ τὰ μάταια κακῶς προσκυνῶν, ἕφ' ὧν ἐκτραγηθῆεις εἰς τέλος καὶ τὰς φρένας διαφθαρεῖς, ἄθλια, καὶ αὐτὴν ἐκ' ἐσχάτων τὴν ἀληθινήν εἰς Θεὸν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν φεῖ ἠρνήσω, τῆς ἀπλότητος τοῦ Εὐαγγελίου καταπτύσας, καὶ τῆς ἐν Πνεύματι διδασκαλίας τῶν ἀλείων καὶ σκηνοβράβων, καὶ ἀγροίκων ἡμῶν κατορχησάμενος αἰσχίστα, καὶ κακὸν ἐντάφιον σεαυτοῦ, καὶ στήλην δυσσεβείας καὶ ἀθείας τοῦς σοὺς καταλιπὼν τουτουσι λόγους τῇ Ἐκκλησίᾳ, στήλην αἰ μὲν καθαιρουμένην τοῖς εὐσεβέσιν, αἰ δὲ τοῦς ὑπὲρ δυσσεβείας καὶ ἀθείας στηλιτεύουσιν σοὺς ἀγῶνας καὶ δρόμους· καὶ τὸ δὴ χεῖρον ἔτι καὶ ἀτοπώτερον τούτων, ὅτι καὶ τοὺς ἐζωγρημένους καὶ πεπλανημένους κακῶς ὑπὸ σθῦ, καὶ τῶν σῶν τουτωνι λόγων, ἐμπύρεμά σοι καθαπερὶ παραπέμπουσαν ἐκείσε τῆς ἡτοιμασμένης ἀτελευτήτου φλογός, ὃ δὴ καὶ διακρύων τίνων σε, καὶ ὅσων οὐκ ἄξιον; Εἶτα καὶ θεολογεῖν ἐτόλμησας ἐπὶ τούτοις, οἰκειότερον δ' εἰπεῖν μᾶλλον θεομαχεῖν, καὶ θεολόγοις ὁμοῦ πᾶσι καὶ θεοφόροις παλαιοῖς τε καὶ νέοις ἐπίτηδες κακῶς ἀντιλέγειν, οὐκ ἐξ ἀνθρωπείας διανοίας τε καὶ σοφίας, ἐξ ἐπιπνοίας δὲ μᾶλλον τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῖς ἀγαθοῦ Πνεύματος, τὰ τῆς θεότητος αὐτοῦ μνηθεῖσιν, ὧν αἱ διδασκαλαί καὶ αἱ λόγοι καὶ τὸ τῆς θεολογίας ὑπερφυὲς κράτος, ὧν ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν ἐξῆλθε τὴν γῆν ἀποστολικῶς εἰπεῖν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ βήματα. Οἱ καὶ σὲ καὶ τοὺς σοὺς στηλιτεύοντες ἀξίως νυνὶ λόγου· τρόποιον ἀνάγραπτον ἀναστήσουσι κατὰ τῆς σῆς; βλασφημίας τε καὶ θεομαχίας, μηδενὶ μηδέποτε καθαιρούμενον εἰς αἰῶνα· μὴ λόγῳ, μὴ χρόνῳ, μὴ τρόπῳ τῶν πάντων ἐνὶ μηδενί. Λέγε τοιγαροῦν καὶ προστίθει καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ τῆς βλασφημίας τε καὶ θεομαχίας αὐθις βιβλίου, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὖθις ἐπιστήσωμεν αὐτοῖς ἢ ἀντιστήσωμεν τὰ τοῦ Πνεύματος ἐμφύχα ταῦτα πυκτία. Ὅργῃ καὶ γὰρ αὐτοῖς ὁ λόγος ἔτι πρὸς ταῦτα.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟΝ ΓΡΗΓΟΡΑΝ

Ὅτι ἀσχετος καὶ ἀμίμητος ἡ θεία χάρις καὶ θέωσι; τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, εἰ καὶ Πνεύματι ἀγίῳ ἐν σχέσει καὶ μιμήσει γίνεται ἡ αὐτή· καὶ πῶς καὶ κατὰ τίνος τοῦς λόγους ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐνέργειαι λέγονται τοῦ Πατρὸς παρὰ τῶν θεολόγων, καὶ αὖθις οὐκ ἐνέργειαι οἱ αὐτοί.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τῆς μιᾶς παντοδυναμῆς καὶ ἀκτίτου θεότητος καὶ τῶν ταύτης ἱερῶν θεολόγων κακῶς πεφιλοσοφηκόσι τῷ Γρηγορᾷ, καὶ αὖθις ὁ πᾶσὶς ἐκείνους ὁμιλητῆς καὶ φίλος; εἰσάγεται Ἀγαθάγγελος, λέγων ὡδί· Ἐπιλόγον τινα, φησί, τῷ τοῦ παρνήμου ἐκείνου τῆμου κεφαλαίῳ τῷδ' ἐπαράγεται Παλαμᾶς· ὃν καὶ αὐτὸν οἱ αὐτοῦ μοι δε-

δώκασι θιασῶται, καὶ ἅμα τοῦ ἐν θαλασσῇ ἐκείνου μνησθέντες φως ὡς εἰώθεσαν, ὡς ἀμάχου τινὸς ἀκροπόλεως, καὶ πάνυ τοι σφόδρα πολεμίας δυσαντιθέλεπτου. Χρεῶν οὖν σοι μηδὲ ταῦτα τῆς ἀνηκούσης ὡς πορρωτάτω λαπεῖν θεωρίας, τὴν ἀνηκούσαν καὶ τούτοις ἐβραθυμηκότι παραδούναί τῆς ἀναλώσεως ἑορτήν. Καὶ μετ' ὄλιγον· ἔχει γὰρ εὐπασι.

Σχέσις ἐστὶ, φησὶ, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια πρὸς τὰ ἀπρονοήματα, καὶ ἡ πρόγνωσις αὐτοῦ πρὸς τὰ προγινωσκόμενα, καὶ οἱ ἐξ αἰδίου ἐν τῷ Θεῷ προορισμοὶ πρὸς τὰ προοριζόμενα. Ἄλλ' ἐκάστῳ τούτων οὐκ ἐμπόδιόν ἐστι τὸ σχέσιν εἶναι πρὸς τὸ ἄκτιστον εἶναι. Ὡστε οὐδ' ἡ θεοποιὸς ὄρωρξ ἀυτῆ ἡ θέωσις ἐστὶ κτιστὴ, διότι σχέσις ἐστὶ πρὸς τὰ θεούμενα. Ἄλλ' ἐνταῦθα ὁ φιλόσοφος τὴν συνήθη κλοπὴν καὶ βωμολογίαν οὐχ ὡς ἔθος αὐτῶν καὶ αὐθις ἐργάζεται· ἀλλὰ προκόμενος κατὰ μικρὸν ἐπὶ τῇ χεῖρῳ, ὡς εἰκοι, καὶ ποῦ κρείττων αὐτῆς ἑαυτοῦ γεγονώς, κατ' αὐτὸ δὴ τοῦτο φημι, ἐπὶ τὸ μείζον πολλῶν καὶ ἀτοπότερον ἐκείνα προάγει, ἐν τῶν προτεθειμένων ὑπελόγιστος κεφαλαίων ἐξολοκλήρου σχεδόν, καὶ πάσας ὁμοῦ τὰς ἐπ' αὐτῷ μαρτυρίας ἀποκρυψάμενος τῶν ἁγίων, πολλὰς τινας καὶ μεγάλας οὐκ· πλὴν οἱ μὴ καὶ καθάπερ ἀποκρύψαι καὶ ἀφανίει παντελεῖ τὴν ὑπόθεσιν οὐκ οἷδ' ὅπως παραδοῦναι διέγνευ, θείας οἶμαι πως δυνάμει καὶ ἄκοντα τοῦτον συνουθούσης πρὸς ταῦτα, μήπου καὶ λάθῃ τελεῖω; κατὰ τῆς ἀληθείας ταυτὶ κακοεργῶν καὶ πονηρευόμενος. Διὸ καὶ ἡμᾶς ἀνωθεν ἀναλαβεῖν ἀναγκαῖον ἐκείνα, καὶ ὅπως ἔχει, σῶα καὶ ἀπαράτρωτα προσθεῖναι τῷ λόγῳ, τὸν ἱερὸν αὐτὸν φημι τόμον ἐκείνον παραγαγόντας καὶ πάλιν. Ἐπὶ τοῦτοις φησὶν, Ἐπειδὴ τὴν τοιαύτην ὄρωρξ τοῦ παναγίου Πνεύματος, καὶ ἐνέργειαν, δηλαδὴ τὴν θέωσιν, καὶ ἦν οἱ ἔργοι θεοῦνται, θεότητα παρὰ τῶν ἁγίων προσαγορευομένην, οἱ τῷ Θεσσαλονικῆ; ἀντιλέγοντες· λέγουσιν εἶναι θεότητα κτιστὴν, κατασκευάζοντες ἐκείθεν τοῦτο, ἐκ τοῦ ὑποστήτην αὐτῆς εἰρηθεῖαι παρὰ τοῦ μεγάλου Διουνοῦ τὸν Θεόν, καὶ μίμημα καλέσαι ταύτην καὶ τῶν μετεχόντων σχέσιν, δυσθεδῶς μὲν αὐτοῦς λέγοντες ἀπεφῆνατο ἡ ἱερὰ σύνδοξ; ὁμως ζητηθέντες καὶ τοῦτου παρὰ τῆς θείας συνόδου, εἰπερ εἰπέ τις τῶν ἁγίων ἄκτιστον εἶναι τὴν θέωσιν, καὶ εἰπερ ἡ σχέσις καὶ τὸ μίμημα καὶ τὸ ὑπίστη, καὶ ἐπὶ τῶν ἄκτιστων λέγεται, προσκομισθησαν βήσεις τῶν ἁγίων, οὐκ αἰετὶ ἐπὶ τῶν κτιστῶν δηλοῦσαι λέγεσθαι ταῦτα.

Ὁ γὰρ μέγας Βασίλειος ἦν τοῖς Ἀντιρρητικοῖς φησὶν, Ὁ τετοκῶς βῶλους δρόσου οὐχ ὁμοῖως τὰς τε βῶλους καὶ τὸν Ἰὼν ὑπεστήσατο. Κάν τῷ πρώτῳ δὲ τῆς Ἐξαήμερου, Ἰνα δειχθῆ, φησὶν, ὅτι ὁ κόσμος τεχνικόν ἐστὶ κατασκευάσμα, προκείμενον πᾶσιν εἰς θεωρίαν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὴν τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν σοφίαν ἐπιγινώσκασθαι, οὐκ ἄλλη τινα φωνὴ ἐκρήσατο ὁ σοφὸς Μωϋσῆς περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' εἶπεν, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν, οὐχὶ ἐνήργησεν οὐδὲ ὑπέστησεν, ἀλλ' ἐποίησεν. Καθότι πολλοὶ τῶν φαντασθέντων συνυπάρχειν ἐξ αἰδίου τῷ Θεῷ τὸν κόσμον, οὐχὶ γεγενῆσθαι παρ' αὐτοῦ συεχώρησαν.

Συναπαδείχθη δὲ ἀπὸ τούτου, ὅτι καὶ τὸ ἐνεργεῖν καὶ τὸ ἐνεργεῖσθαι οὐ μόνον ἐπὶ κτιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ αἰδίων καὶ ἄκτιστων δύναται λέγεσθαι· ἐπεὶ καὶ τὴν χάριν ἐνεργουμένην ἀκούοντες οἱ διαφερόμενοι, κτιστὴν εὐθὺς εἶναι νομίζουσιν. Ὁ γὰρ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, Ἔστω, φησὶ, καὶ ἐνεργείας ὄνομα τὸ Πατήρ, εἰ τοῦτο δοκεῖ· οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς ἀιρήσατε. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐνηρηγῶς ἀν εἴη τὸ

ὁμοούσιον. Καὶ ὁ Νύστος δὲ θελο; Γρηγόριος, Ὁδὲ τρεῖς θεοὺς ὀνομάζειν, φησὶ, δυνάμεθα, τοὺς τὴν θεατικὴν καὶ ἱποτικὴν ἐνεργείαν συνημμένως καὶ ἀδιακρίτως ἀλλήλων ἐφ' ἡμῶν τε καὶ πάσης τῆς κτίσεως ἐνεργοῦντας.

Περὶ δὲ τοῦ μιμήματος εἶπεν ὁ Θεσσαλονικῆς, ὡς ὁ μέγας Διονύσιος τῷ μιμήματι τὸ ἀμίμητον προσέθηκεν· ὥστε τὸ θεοποιῶν δῶρρον οὐ μᾶλλον μίμημα ἢ ἀμίμησια. Φησὶ δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, μίμημα εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, γράφων ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν περὶ Υἱοῦ, Εἰκὼν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὡς ὁμοούσιος· καὶ ὅτι τοῦτο ἐκείθεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου Πατὴρ. Αὐτὴ γὰρ εἰκόνο; φύσις μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου καὶ οὐ λέγεται· ὥστε τὸ μίμημα οὐκ ἐμποδίζει πρὸς τὸ ἄκτιστον εἶναι τὴν θέωσιν.

Ταύτην πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἱερὰν τῶν ἁγίων θεολογίαν, καὶ εἴη καὶ τὴν συνοδικὴν ἐπιξεργασίαν, ὡς μὴδὲ βῆθέντα μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ὄντα παραδραμῶν ὁ φιλόσοφος, τὸ ἐξῆς τοῦ λόγου τεμάχιον, ὡς περ τῶν κυνιδίων τὰ τοῖς συσσιτοῖς, καὶ ταῖς τραπέζαις ὡς ἐκπολὺ παραδρεύοντα, τῇ κλοπῇ παραμύξα; τὴν ἀναισχυντίαν, καὶ ἀφαρπάσα; ἱταμῶ; κατ' ἐκείνα τῆς τραπέζης τοῦ λόγου, πρὸς ἀνατροπὴν ἑαυτῷ, οἰκειότερον δ' εἰπεῖ, σπάρραγμα καὶ καταπάτημα μᾶλλον. Ἐ εἴη καὶ φθάσας ὁ λόγος ἔφη, προεἰθησι, λέγων ὡδὶ· Σχέσις δὲ ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια πρὸς τὰ προνοούμενα, καὶ ἡ πρόγνωσις αὐτοῦ πρὸς τὰ προγινωσκόμενα, καὶ ὁ ἐξ αἰδίου ἐν τῷ Θεῷ προορισμὸς πρὸς τὰ προοριζόμενα. Ἄλλ' ἐκάστῳ τούτων οὐκ ἐμπόδιόν ἐστὶ τὸ σχέσιν εἶναι πρὸς τὸ ἄκτιστον εἶναι· ὥστε οὐδὲ ἡ θεοποιὸς ὄρωρξ τοῦ Πνεύματος, αὐτὴ ἡ θέωσις ἐστὶ κτιστὴ, διότι σχέσις ἐστὶ πρὸς τὰ θεούμενα.

Τοῦτο Γρηγορῆ; ἱταμῶς ἀφαρπάσας, καθάπερ ἔφη, ἐκ τῆς τραπέζης τοῦ λόγου, φεύγει κατὰ τοὺς κύνας ἐκείνους ὑποπτήσσαν τοὺς ταῖς τραπέζαις ὡς ἔθος ἐρεσθηκότας καὶ ὑπηρετουμένους, τὴν κατασκευὴν τῶν θεολογικῶν τε καὶ πατρικῶν καταλιπῶν λόγων, ὡς περ δὴ καὶ τὸ πρότερον. Ἄλλ' ἡμᾶς ἐπαγαγεῖν ἀνάγκη κάκεινα, καὶ τὸν ἡμέτερον λόγον κατασκευάζαι καὶ αὐθις διὰ τῶν πατρικῶν λόγων. Ἐπιφέρει τοιγαροῦν ὁ συνοδικὸς τόμος τὰ προβῆθέντα κατασκευάζων· Ὅτι γὰρ ἄκτιστός ἐστιν ἡ θέωσις, σαφῶς καὶ συντόμως παραστήσει καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος, γράφων· Ἡ θεία χάρις εἰ καὶ ἀπόλαυσιν δίδωσι τοῖς κατὰ χάριν μετέχουσιν, ἀλλ' οὐ κατάληψιν. Μένει γὰρ κίν τῇ μεθέξει τῶν ἀπολαυόντων αὐτῆς ἀκατάληπτος, οἷ κατὰ φύσιν ὡς ἀγέννητος ἔχει τὴν ἀπειρίαν. Καὶ πάλιν· Τοῦτο ἐστὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλιον, πρεσβεία Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους· δι' Υἱοῦ σαρκωθέντος, καὶ μισθὸν δωρουμένου τοῖς πειθομένοις αὐτῷ τὴν ἀγέννητον θέωσιν. Οὕτως ὁ κενὸς οὐτοσὶ φιλόσοφος καὶ λέγει καὶ διαλέγεται, καὶ ἀντιρρητικούς, ὡς αὐτὸς τερατεύεται, ξυνηθῆσι λόγους· ἦν οὐδὲ ἔχω πῶς ὀνομάσω, εἴτε θαυμαστοποιόν τινα καὶ τερατοποιόν τε καὶ σοφιστὴν, καθάπερ τοὺς ἐπὶ τῶν θεάτρων φασὶ πάλαι, τὰς τῶν θεωμένων ἔξεις ὡς ἐπι-

πολύ μαγανταίσις και τερατείαις τισι σοφισζόμενους, Α και κλέπτοντας, η και κατά τους επί της σκηνης και της όρχηστρας κωμωδωποιούς τε και γελωτοποιούς αΰθις εκείνους, άλλδτριά τινα προσωπαία και σχήματα περιτιθέντας έαυτοίς τά μη όντα προς γε την τών θεατών δηλαδή τέρφιν. Έκείνους και γάρ οΐμαι τούτων έν τοίς έαυτου λόγοις μιμεισθαι, κίκειθεν τόν φιλόσοφον έφελκυσασθαι την άσχημοσύνην ταυτηνί και την τερατείαν, και ταΰτα προς την της Ιερής Έκκλησίας και τών ταΰτης διδασκάλων τε και θεολόγων διάλογον. Π γάρ ου τερατεία και σοφιστεία, και προσωπειον και γέλως άντικρυς τά παρ' αυτού προς Θεού, λέγειν μέν και λογογραφείν και άντιλέγειν δήθεν προσποσούμενου, τά δ' άντιλεγόμενα και τάς Ιεράς αποδείξεις τούτων σχεδ' εν όμου πάντ' εκ μέσου τιθέντος, είτα μετά πολλής της άδειας έμα και της άναισχυρίας και καθ' ήμών τε και της κοιτης Έκκλησίας βοώντος, ως ούδέν τι λέγομεν ούδ' αποδεικνυμεν τών καιρίων, μάλλον μέν ούν, ως αυτός άναιδώς συκοφαντεί και καταφευδεται τού λόγου της άληθείας, και τούναντίον έπαν άναποδεικτως λέγομέν τε και γράφομεν, και όσον εις άπάτην φέρει και ψεύδος; Καίτοι γε και ό της καθ' ήμάς Ιερής συνόδου τίμος, εί μη προς γ'ωσιεν ήλθεν αυτώ και διάσκαψιν, μηδέ τά παρ' αυτού προτεθέντα προς άνατροπήν έαυτώ κειφάλαια έν χειρίν ασφαλώς είχεν, ως αυτός φησιν έαυτον εξαπατών και καταφευδόμενος κán τούτοις; διά του ίδιου Άγαθαγγίλου, ούδ' ούτως άν τάς δικαίας εξέφυγε μέμφεις και τάς εύθύνας εκείνοις κακώ; άντιλέγειν έπιχειρών, ών αυτός, φησιν, ούδαμώς την είδησιν έσχε, και ταΰτ' έν τοίς περι Θεού και τοίς θεοίς και ύψηλοίς δόγμασι και τοίς λόγοις. Άλλά ψεύδης και ταΰτα και άπάτη και ειρωνεία, και ούδέν ύγιές, του της συνόδου και της ύποθέσεως και τών λόγων προκαθημένου τότε θαυμαστου βασιλέως, δ δη και προϋφη, μετά την της συνόδου διάλυσις αιτησαμένη τή διαλεκτικώ τούτω θεδωκτός τον τόμον, ως εξείναι και πολλάκις άναγινώσκειν, και μελετάν και σκέπτεσθαι και μεταγράφειν τά αυτού μετά πολλής της άδειας, δ δη και πεποίηχεν, ένδς μηδανδ; του κωλύοντος όντος.

Άλλά φέρε σκεψόμεθα και αΰθις τάς δοκούτας άντιλογία; αυτού, και την κατά της άληθείας και του κεφαλαίου τουτου! σκιαμαχίαν τε και την συνήθη συκοφαντίαν. Έξήν δήπου κάμοι, φησ', έν του άντιθέτου μιμησαμένην τρέπον, άνευ παντάπειν άποδείξεως πάσης διά βραχίων όρίζεσθαι τόδε τι είναι και μη είναι, καθάπερ τυρηνικά θεοσιμαατα και άποφάνσεις βραχυσυλλάβους, και οίας Διονύσιος ό της Σικελίας πάλαι Συρακουσίοις έπέταττε εύρηνος. Και páλιν όρξς, τδ εκείνου ένταυθά φησι: θεοσιμα, και χωρι; προτάσεων συμπέρασμα; Σχέσιν μέν γάρ και αυτός όμολογεί την θέωσιςν είναι και θεοποιόν δωρεάν του Πνεύματος προς τά θεούμενα· έπειτ' αυτοκρατορικώς ούτως θεότητα συμπαράνει και άποφάνεται άπειστον. Διότι, φησι, και ή του Θεού πρόγωσις προς τά πρηνωσκόμενα, σχέσις ούσα, άκτιστός έστιν, όμοιον ώσπερ άν εί

έλεγεν, ότι ό Ιππος λογικόν, ότι και ό βοΰς, δι' άδυνάτων συνάγων άδύνατα. Πόθεν γάρ ταΰτα, και προς τίνος ένδόσιμον είληφεν, η θεογραφικης όφηγήσεως η τεχνικης έπιστήμης τών έξω σοφών, έξ ών και τοίς θεοίς Πατράσιν ό της γλώττης ρυθμός; η πάντως; ούδ' όθενούν. Άνάγκη τοίνυν φησιν ήμάς περι σχέσεως πρώτων είπειν τί έστι, και ύπό ποίαν κατηγορίαν άνάγεται γενικώς.

Ούκ έρα μόνον έν τοίς φθάσαισιν ό λόγος ήμίν και ψεύστην και συκοφάντην και σοφιστήν και τερατολόγον και γελοιαστήν τόν καινόν έλεγε φιλόσοφον τουτονί· μάλλον δε προς τοίς ειρημένοις και δυσσεβής τε και θεομάχος ούδέν ήττον και νύν άναπέφανται, νύν μέν τά θεία και ύπερθεά κωμωδών και χλευάζων, νύν δε και τη μεμωραμμένη σοφία και τοίς τών έξω ματαίοις λογισμοίς τε και λόγοις άφρόνως τε και άμαθώ; ύπάγειν πειρώμενος τδ του Χριστου σептiν έδωγγέλιον, πίστει και χάρει κηρυχθέν τε και βεβαιωθέν μόνη, μηδέ του εξαιρέτου τών άποστόλων τε και κηρύκων εκείνου, Παύλου φημι του μεγάλου, θέλων άκούειν, Ό λόγος μου και τδ κήρυγμα μου, λέγοντος, ούκ έν κειθίοις άνθρωπίνης σοφίας λόγοις, άλλ' εν αποδείξει Πνεύματος και δυνάμεως. Ούχι έμώρανε γάρ, φησιν, ό θεός την σοφίαν του κόσμου τουτου; και páλιν· Τά μωρά του κόσμου εξελέξατο ό θεός, ίνα τοίς σοφοίς καταισχύρη. Ό δε της μεμωραμμένης και κατηχυμμένης και καταρτηθείσης σοφίας ούτος φίλος, τοίς της άληθινης τε και όντως σοφίας μαθητάς τε και φίλους και διδασκάλους και κήρυκας αΰθις εκείνης, τοίς πίστει και πείρα και δυνάμει Πνεύματος εκμειετήσεντα; εκίνα, και παθόντας όμου και μαθόντας, ως μηδ την άρχήν περι τούτων ειπόντας, μηδέ όντας τδ καθ' έαυτον παρωσαμένοσ όμου πάντας, έπι τις Άριστοτελικής κατηγορίας την Χριστου Έκκλησίαν αΰθις καλεί, ίνα μάθωμεν, φησιν, ύπό ποίαν κατηγορίαν άνάγεται γενικώς η σχέση, και διά τών έπιστημονικών, ως αυτός φησι, λόγων εκείνων τδ του πάντων Θεού διδαχθώμεν μυστήρια. Μάταιος και νεκρός όντως ό περι τών ζώντων έρωτών τά νεκρά, κατά τον μέγαν είπειν Ησαϊαν, ούκ είδός ως έπι του Θεού, κατά γε τοίς έμοίς και αΰθι; είπειν θεολόγους, και τά άκρωσ έναντία και τά κατά φύσιν άλλήλοισ μαχόμενα, και συνέρχεται, και σπένδεται άλλήλοισ ύπερ πάντα και λόγον και νούν· ώσπερ τή όντι φημι τδ μη όν, και τή σοφώ τδ άσοφον, και τή δυνατώ τδ άδύνατον, και τή φωτι τδ σκότος, κατά την καταφατικην δηλονότι και άποφατικην θεολογίαν, ούτω δη και τή άσχετψ τε και άλλήπτω η σχέση έξ άντιστρόφου και τδ ληπτόν, μάλλον δ' άναγκαίον μικρόν άνωθεν και páλιν αναλαβείν, και σαφηνίσαι τον αυτην λόγον.

Πρόθεσις ην ένταυθα τη συνόδω και τή κατ' αυτην Ιερψ τήμψ, καθδ δη και πρό βραχίος ειπόντας έφθησαν, τδ δείξει την θεοποιόν ένέργειάν τε και θέωσιςν, θεότητα προς τών θεολόγων πολλαχού λογομένην τών αυτών λόγων, ούδδ τοίς τά Βασιλέμ τε και Άκινδόνου φρονούντας άρνεισθαι δύνασθαι

ταυτην, ὅσον ἐπὶ γε τῆ προφορᾷ καὶ τῆ λέξει τῶς Α
 φημι, εἰς κτίσμα γε μὴν καὶ αὐθι; ἐπιχειρεῖν κατα-
 σφῆν ἀθέως. Ἐπειδὴ, φησὶ Διονύσιος ὁ τῶν τοιού-
 των ἱερῶ; καθηγητῆς τε καὶ θεολόγος, μίμημα καὶ
 σχέσιν ταύτην προσεῖπεν εἶναι τὴν θέωσιν. Καὶ
 τοιοῦτον μὲν τὸ προτεθὲν τῆ συνόδῳ κεφάλαιον, ἐν
 τῶν ἐπιτῶ; πεφηνῶ; ἐκείνων, ἅπερ ἐκ τοῦ τόμου
 φθάσας εἶληψε Γρηγορᾶς, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνός φησι,
 καὶ τοιαύτη παρὰ τῆς αὐτοῦ συμμορίας ἢ κατὰ τοῦ
 κεφαλαίου γραφῆ, ἦν καὶ πρὸς ἀνάγκης ἦν δῆπουθεν
 τῆ συνόδῳ τε καὶ τῷ τόμῳ λύειν. Καὶ δὴ σκοπεῖν
 ἀξιώ τὰς τε προτάσεις καὶ τὸ συμπέρασμα τῶν λο-
 γοποιῶν τε καὶ σοφιστῶν τούτων, καὶ δὴ καὶ τὴν
 εὐθείαν καὶ ἀπλανῆ τῆς συνόδου λύειν. Οἱ μὲν γὰρ
 τὴν μὲν ἐλάττωνα τῶν προτάσεων, ὡς φασιν, ἐκ τοῦ
 θεοῦ Διονυσίου λαβόντες, μίμημα καὶ σχέσιν προ-
 σαιρηκῶτος τὴν θεοποιὸν δωρεάν τοῦ Πνεύματος; καὶ
 ἐνεργεῖαν, παρὰ δὲ σφῶν αὐτῶν μετὰ πολλῆς τῆς
 ἀδείας; εἰσενεγκόντες; τὴν μείζονα, οὐδὲ γὰρ ἔχου-
 σιν ἐκ τῶν θεολόγων δεῖξαι τὸ μίμημα, καὶ τὴν
 σχέσιν ἐπὶ θεοῦ κτίσματα βηθίντα ποτῶ, εἰ μὴ που
 τοὺς τῶν Ἑλλήνων σοφοῦς, ὡς φησὶν ὁ φιλόσοφος
 οὗτος, τυραννικῶς ἐπεισενίγχοι τῆ θεῖα φιλοσοφίᾳ.
 Καὶ πάλιν, ὁ δὴ καὶ πεποιθῶς, οὐ κτίσμα μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἀνύπαρκτον καὶ μὴ ἔν ἀποδεικνύειν ἐπι-
 χειρεῖ ταῦτα, τὴν γοῦν μείζονα τῶν προτάσεων, ὡς
 ἔφην, κάκιστα λαβόντες παρ' αὐτῶν ψευδῆ τε
 προφανῶς καὶ μηδαμῶς πρὸς τοὺς ἱεροὺς βλέπουσαν
 λόγους, οὐ ψευδῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ δυσσεβῆς τε
 καὶ ἄθεον ἐπήγαγον τὸ συμπέρασμα, κτιστὴν ἀπο-
 φηνάμενοι τὴν θεότητα τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς
 ἱερὰ τοῦ Χριστοῦ σύνοδος τὴν μὲν ἑτέραν τῶν προ-
 τάσεων, οὐ κατὰ τοὺς συκοφάντας; φημι τούτους,
 ἀλλὰ κατὰ τὴν ἱερὰν δεξαμένην θεολογίαν, ἀμίμητον
 γὰρ μίμημα, καὶ σχέσιν ἔσχετον οἱ θεολόγοι ταύτην
 φασὶ, τὴν δ' ἑτέραν ὡς νόθον τε καὶ ψευδῆ, καὶ τῆς
 ἱερᾶς θεολογίας ἐξόριστον ἀπορρίψασα, οὐδαμῶς καὶ
 γὰρ ἐκεῖνη τὴν τοιαύτην θεοπερετῆ σχέσιν τε καὶ
 μίμησιν εἶδε κτιστὴν, πολλοῦ γε δεῖ, καὶ ἀνύπαρ-
 κτον καὶ μὴ οὖσαν, κατὰ Γρηγορᾶν φημι τούτων,
 καὶ ψευδῆ; ἅμα καὶ δυσσεβῆς τε καὶ ἄθεον τὸ τού-
 των συμπέρασμα, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, λαμπρῶς
 ἀπέδειξαν· λέγω δὴ τὸ κτίσμα κατ' ἐκείνους; συν-
 ἄγον τὴν θεοποιὸν τοῦ Πνεύματος; δωρεάν τε καὶ
 χάριν τὴν ἱερὰν θέωσιν, αὐτῆν φημι τὴν καθ' ὑπαρ-
 ξιν θεότητα τοῦ Θεοῦ, καθ' ἦν ὁ μόνος κατὰ φύσιν
 θεὸς τοὺς πολλοὺς κατὰ χάριν τούτους θεοὺς ὑπερ-
 ρύσιν ἐργάζεσθαι, καὶ αἱ τούτων ἀποδείξεις οὐκ ἴδιαν
 ἀξιώσιπτοι καὶ θεοπερετῆς. Οὐτε γὰρ ἀποφάνσεις;
 εἰσὶν αἱ τυραννικὰ καὶ Σικελικὰ θεοπίσματα κατὰ
 εὐν ἀπληστον συκοφάντην φημι τῶν ἁγίων τούτων,
 οὐτ' ἐκ τῆς καταργουμένης ἐκεῖνα καὶ μαμωραμ-
 μίνης ἀπλῶς τῶν ἔξω σοφίας, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν δηλατῆ
 τῶν θεολήπτων Πατέρων καὶ θεολόγων, Διονυσίου τέ
 φημι καὶ Γρηγορίου ὁμοῦ τῶν σοφῶν, καὶ σὺν ἐκεῖ-
 νοῖς καὶ μετ' ἐκείνους Μαξίμου τοῦ τῆς θεολογίας
 τε καὶ ὁμολογίας στερέρου στυλοῦ, οὐ καθ' ὑπερ-
 οχτὴν λόγου τε καὶ σοφίας ἀνθρωπίνης κατὰ τὸν κοι-
 νὸν φημι διδασκαλον Παῦλον, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει καὶ

δυναμί; Πνεύματος; θεῖου καθόντων ἐμοῦ καὶ μα-
 θόντων, καὶ δὴ καὶ δεξιάντων ἐκεῖνα καλῶς. Οὐδ' ὁ
 μὲν φιλόσοφος Γρηγορᾶς ἀφανείᾳ καὶ σιγῇ παντελεῖ
 δεδωκῶς, μετὰ τῆς θείας καὶ ὑψηλῆς ἐκεῖνης θεολο-
 γίας, ἅτε δὴ καὶ μηδὲ ἀντιδιδῶσαι δυναθεὶς πρὸς τὰς
 θείας; ἐκείνας ἀκτίνας, ὥσπερ οὐδ' αἱ γλαυκῆς αὐ-
 ται καὶ οἱ ἀσπάλακες πρὸς τὰς αἰσθητὰς τοῦ ἡλίου
 μαρμαρυγὰς, ἔπειτα καὶ ἀναίσχυντεῖν καὶ ἐπανί-
 στασθαι τῆ τε καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ συνόδῳ, καὶ τῷ ταύτης
 θεοσιδεῖ τόμῳ οὐ μάλᾳ ὁ ἀναίδης αἰδεῖται, οὐδὲ ἐρυ-
 θριᾷ· ἡμεῖς δὲ καὶ μάλᾳ τρανῶς καὶ διὰ πᾶλλων
 ἐδείξαμεν ἤδη θεολογοῦντας ἑκείνους; οὐ μόνον ἄσχε-
 τον καὶ ἀμίμητον οὖσαν τὴν μίμησιν, καὶ τὴν σχέ-
 σιν ἐκεῖνην, ὡς μὴ μᾶλλον μίμημα καὶ σχέσιν ἢ
 ἀμίμητόν τε καὶ ἄσχετον πεφυκυῖαν, ὡς ὑπὲρ τοῦτό
 τε πᾶκίνο κατὰ φύσιν οὖσαν, καὶ ὅτι τὸ μίμημα,
 καὶ δὴ καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἅμα καὶ ἐνεργεῖσθαι, τοσού-
 τῃν κἀπὶ τῶν θεῶν τε καὶ ἀκτίστων ἰσχυοῖσι χώρων,
 ὡς τὸ μὲν καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς ἀσφαλῶς
 ἐκείνοις εἰρησθῆαι, Εἰ αὕτη καὶ γὰρ, φησὶν, εἰκότος
 φύσις, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου, τὸ δὲ τῆς
 ἐνεργείας ὄνομα καὶ πρὸς τὴν πατρικὴν ὑπόστασιν
 κατὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐνστατικῶς ἀναχθῆναι τότε.
 Ἔστω καὶ γὰρ, φησὶ, τὸ Πατῆρ καὶ ἐνεργείας ὄνο-
 μα κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον· οὐδ' οὕτως ἡμᾶς αἰ-
 ρήσετε. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐνηργηκὸς ἂν εἴη τὸ ὁμοού-
 σιον. Καὶ τᾶλλα σὺν τούτοις φημι, ὅσα δὴ περὶ τῶν
 αὐτῶν ὡσαύτως οἱ βηθίντες οὗτοι θεολόγοι φθά-
 σαντες ἐκδιδάσκουσιν. Οὐ μόνον τοιγαροῦν ταῦτα
 καὶ τὰ τοιαῦτα τοὺς κοινούς τῆς Ἐκκλησίας Πατέ-
 ρας καὶ διδασκάλους λαμπρῶς τε θεολογηκῶς; καὶ
 ἡμῖν ὁ λόγος, ὅπερ ἔφην, ὑπέδειξεν, ἀλλὰ καὶ βη-
 τῶς οὕτως τὴν θεοποιὸν τοῦ Πνεύματος χάριν, τὴν
 ὑπερφῶδ τῶν θεοουμένων ἐκθέωσιν ἄκτιστον καὶ
 ἀναρρον κατὰ χρόνον εἰπόντας, ὡς ἀγέννητόν τε καὶ
 ἀπειρον οὖσαν, καὶ φυσικὸν ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ. Μένει
 καὶ γὰρ, φησὶν ὁ θεοφόρος Μάξιμος, κἀν τῆ μετίζει
 τῶν ἀπολαούτων αὐτῆς ἀκατάληκτος· ὅτι κατὰ
 φύσιν ὡς ἀγέννητος ἔχει τὴν ἀπειρίαν. Καὶ τοῦτό
 φησιν ὁ αὐτὸς εἶναι τὸ τοῦ Θεοῦ Ἐδαγγέλιον, τὸ διὰ
 τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ μισθὸν δεδωρησθῆαι τοῖς πει-
 θομένοις αὐτῷ τὴν ἀγέννητον θέωσιν. Ἡ δὴ καὶ
 προεγράψων ἔξωθεν ὡς ἔθος αὐτῷ, Ἀγέννητον λέγω,
 φησὶ, θέωσιν τὴν κατ' εἶδος; ἐνυπόστατον Ἐλλαμῆν,
 ἧτις; οὐκ ἔχει γένεσιν, ἀλλ' ἀνεκινῶτητον ἐν τοῖς
 ἀξίοις φανέρωσιν.

Τούτοις δ' ὁ Γρηγορᾶς καὶ καθ' ὑπερβολὴν, ὡς
 εἶοικε, δυσχεραίνων καὶ παθαίνόμενος, ἅτε δὴ μὴ ταῖς
 κατηγορίας καὶ τῆ ματαίᾳ τούτου σοφίᾳ πεφυκόσι
 συμβαλεῖν, πίστει καὶ παύρᾳ γινωσκομένοις; μόνον,
 ὁ δὴ καὶ πολλὰς; εἰπόντες ἐφθηνεν, ὅτιος γε λόγος
 ἀνθρωπίνος; καὶ ἀποδείξουσιν, οὐ μόνον ἀφανείᾳ καὶ
 σιγῇ κρύπτει, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ἀλλὰ καὶ τὴν
 κατ' ἐκείνων μανίαν τε καὶ τὴν ὑβριν μετὰ πολλῆς
 τῆς ἀναίσχυντίας ὁμοῦ καὶ τῆς συκοφαντίας ἡμῖν
 ἐπιφέρει ἀναποδείκτως ἡμᾶς δογματίζεῖν λέγων,
 καὶ καθάπερ εἶνα τυραννικὰ θεσπίσματα; καὶ
 ἀποφάνσεις ταῦτα προφέρειν. Αὐτοὶ καὶ γὰρ εἰσιν,
 οὐχ ἡμεῖς, εἰ καὶ ἡμεῖς; ἕτερον τρόπον ὡς μαθηταὶ

σὺν ἐκείνοις, οἱ τὰ θεῖα ταῦτα καὶ ὑψηλά, θαίψα δὴ λαθρῶς ὑπεργόμοι Πνεύματι. Οἱ δὲ καὶ πλατύτερον περὶ τῶν αὐτῶν δι' ἡμῶν ὡσαύτως καὶ αὐτοὶ ἐρούσιν αὐτίκα, ἵνα καὶ μάλ' οὐ ἀλλή Γρηγορᾶ, καὶ εἰ τις, φησὶ, κατ' αὐτὸν ἕτερο; ἀνάτως ἔχων. Μάξιμος τοίνυν ὁ μέγας, καὶ πάλιν τινὰ τῶν θεολογικῶν ὡς ἔθως ἐκείνων βητῶν ἐξηγούμενος, Ὁ διὰ πάντων, φησὶν, ὑπήκοος θεῷ γενόμενος ἄνθρωπος; οὕτε κατὰ φύσιν οὕτε κατὰ σχέσιν ἔχει τὸ εἶναι, ἢ καλεῖσθαι θεός, ἀλλὰ κατὰ θέσιν καὶ χάριν γίνεται τε καὶ ὀνομάζεται. Ἡ γὰρ χάρις τῆς θεώσεως ἀσχετός ἐστι παντάπασιν, οὐκ ἔχουσα τὴν οἰανοῦν δεκτικὴν ἑαυτῆς; ἐν τῇ φύσει δύναμιν· ἐπεὶ οὐκ ἔστι χάρις ἐστίν, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὴν φυσικὴν δύναμιν ἐνεργείας φανέρωσις. Καὶ οὕτω γε πάλιν οὐκ ἔστι παράδοξον τὸ γινόμενον, εἰ κατὰ δεκτικὴν δύναμιν φύσεως ἢ θέσεως ἦν· φύσεως γὰρ ἂν εἰκότως ἔργον, ἀλλ' οὐ θεοῦ ὄρωρον ἢ θέσεως ἔσται. Καὶ δυνήσεται καὶ φύσει θεός ὁ τοιοῦτος εἶναι, καὶ κυρίως προσαγορεύεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἄλλο καθέστηκεν ἢ κατὰ φύσιν ἐκάστου τῶν ὄντων δύναμις ἢ φύσεως πρὸς ἐνεργείαν ἀπαράβατος κίνησις. Πῶς δὲ καὶ ἐξίστησιν ἑαυτοῦ τὸν θεοῦμενον ἢ θέσεως, εἰ τοῖς ὄροις τῆς φύσεως αὐτῆ περιεληπτῆ, συνιδεῖν οὐκ ἔχω. Ἐρωτητέον ἐνταῦθα δὴ τοὺς περὶ τὸν φιλόσοφον Γρηγορᾶν, τί περὶ τῆς θεοποιου τοῦ Πνεύματος ἔωρεθ; τε καὶ χάριτος καὶ θεώσεως ἐκ τῶν βηθέντων τούτων τοῖς θεολόγοις Πατράσι συνάγουσιν. Ἡ μὲν γὰρ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ σύνοδος, πρὸς τὴν ἐνστασιν αὐτῶν ἱσταμένη τότε, ἀπὸ τῆς μιμήσεώς τε καὶ σχέσεως κτίσμα ψευδῶς τε καὶ δυσσεβῶς, ὡς εἴρηται, συναγόντων τὴν τοῦ Θεοῦ θεότητα καὶ τὴν θέσιν, οὐ δι' ἀδυνάτων ἀδύνατα συνῆξε, καθὰ φησι Γρηγορᾶς, γελωτοποιῶν, καὶ τὸν βούν ἑαυτῶν καὶ τὸν ὄνον ἀέλιος ἑαυτοῦ ἐπεισάγων· ἀλλὰ διὰ τῶν καὶ τοῖς ἐχθροῖς; τε καὶ δυσσεβέσι γνωρίμων τὰ τοῖς κατ' ἀλήθειαν εὐσεβέσι καὶ πιστοῖς ἀνωμολογημένα πᾶσι καλῶς ὑπέδειξε, Σχέσις ἐστίν, εἰπούσα, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια πρὸς τὰ προνοούμενα, καὶ ἡ πρόγνωσις αὐτοῦ πρὸς τὰ προγνωσκόμενα, καὶ οἱ ἐξ ἀθίτου ἐν τῷ θεῷ προορισμοὶ πρὸς τὰ προοριζόμενα. Ἄλλ' ἐκάστῳ τούτων οὐκ ἐμπέδιον ἔστι τὸ σχέσιν εἶναι πρὸς τὸ ἀκτίστον εἶναι. Ὡστε οὐδὲ ἡ θεοποιεῖς ἔωρεθ τοῦ Πνεύματος, αὐτῆ ἢ θέσεως ἐστὶ κτιστῆ, διότι σχέσις ἐστὶ πρὸς τὰ θεούμενα.

Καὶ ταῦτα μὲν ἡ σύνοδος καὶ ὁ ταύτης ἱερὸς τόμος, κατ' ἀντιπαράστασιν· προάγοντες τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν περὶ σχέσεως καὶ μιμήσεως τέως ἐκείνων πρότασιν, καὶ τὴν ἀπορίαν λύοντες· οἱ δὲ θεολόγοι Πατέρες; οὗτοι, καθάπερ ἀκούομεν, οὐ μόνον ἀγένητον καὶ ἀπειρον, καὶ ἀκατάληπτον ταύτην φασίν, ὡς Θεοῦ δηλονότι φυσικὸν ἰδίωμα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν σχέσιν καὶ τὴν φυσικὴν ἔξιν, καὶ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ἰσχυρῶς ἐνίστανται. Ἄσχετος καὶ γὰρ, φησὶν ὁ θεόληπτος Μάξιμος μετὰ Γρηγορίου δηλαδὴ τοῦ πάνου, τὰ γὰρ ἐκείνου διερμηνεύει φιλοσοφῶν, ἀσχετος τοίνυν ἐστὶ παντάπασιν ἢ τῆς θεώσεως, φησὶ, χάρις, οὐκ ἔχουσα τὴν οἰανοῦν δεκτικὴν ἑαυτῆς; ἐν τῇ φύσει δύναμιν. Καὶ πάλιν· Εἰ κατὰ δεκτικὴν

δύναμιν φύσεως ἢ θέσεως ἦν, φύσεως ἂν εἰκότως ἔργον ἦν, ἀλλ' οὐ θεοῦ ὄρωρον. Καὶ αὐθις· Οὐκ ἔχομεν, φησὶ, φύσει δεκτικὴν τῆς θεώσεως; δύναμιν· καὶ οὐ τοῦ ὑπὲρ φύσιν ἢ φύσεως καταληπτικὴν οὐ κέκτηται δύναμιν· καὶ οὐ δὴ φησάντας; πρὸ βραχέος οἱ θεολόγοι παραπληρώσας τούτοις εἰρήκασαι κατ' ἐνστασιν, ὅπερ εἶπον, τὴν σχέσιν καθάπαξ ἀπαγορεύοντες ἐπὶ τῆς θεώσεως. Τί ὅν φασιν οἱ περὶ Γρηγορᾶν πρὸς ταῦτα; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν τῆς καθ' ἡμᾶς συνόδου γνώμην, καὶ τὸν ἱερὸν οὐ παραδέχονται τόμον, τῆ; μιμήσει ἐκτιθέμενος τὸ ἀμίμητον, καὶ τῆ σχέσει τὸ ἀσχετον, μετὰ Διονυσίου φησὶ τοῦ σοφοῦ, ἀλλὰ καὶ μακρὰν τινα καὶ ἀπαίδευτον τὴν εἰρωνείαν αὐτῶν καταχέουσιν, ὡς δι' ἀδυνάτων δῆθεν ἀδύνατα συναγόντων, ἀπολογισθῶσαν αὐτοὶ καὶ συλλογιζέσθωσαν, καὶ τὰ οἰκεία συμπεραίνετωσαν, εἰ γε δύναντο, πρὸς τὰς τῶν θεολόγων ἱστάμενοι τούτων ἐνστάσεις, ἀσχετον καθάπαξ θεολογούντων τὴν θεοποιὸν τοῦ Πνεύματος ἔωρεθ τε καὶ θέσιν. Οὐκ ἔστι καὶ γὰρ ἐγὼ πρὸς Γρηγορᾶν τούτον καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν περὶ τοῦ ἀκτίστου τε καὶ τοῦ κτιστοῦ κατ' αὐτοὺς τῆς θεώσεως ποιούμεαι τὸν λόγον, βητῶς διὰ πολλῶν ἀποφανθέντος τοῦ ταύτης ἀκτίστου παρὰ τῶν σεπτῶν τούτων θεολόγων, ἀλλὰ περὶ τῆς σχέσεως τέως καὶ τῆς μιμήσεως, ἐξ ὧν αὐτοὶ συνήγαγον καὶ τὸ κτίσμα κακῶς. Ἴδου γὰρ ἀσχετος; πάντη καὶ ἀκατάληπτος, καὶ δεκτικὴν ἐδιδμῶς ἐδρίσκουσα δύναμιν ἢ θέσεως; ἐν τῇ ἀνθρωπιείᾳ φύσει, οἱ θεθεωμένοι θεολόγοι φασὶν οὕτοι. Φράζει τοιγαροῦν, Γρηγορᾶ, ἵνα καὶ αὐθις προσείπω σε κατὰ σέ. Σχέσιν αὐτῆν, φησὶ, καὶ μιμήσιν ὁ τῶν θεολόγων ἄκρος προσείρηκε Διονύσιος, καὶ τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς φησὶ σὺν ἐκείνω. Ἄλλ' οὐ σὺν ἐκείνω γε τοῦτο, βέλτεστε, φησὶ. Ἡ γὰρ ἂν σὺν ἐκείνω λέγων καὶ ἀμίμητον καὶ ἀσχετον ἔλεγε; κατ' ἐκείνον. Καὶ πῶς οἶόν τε, φησὶ, καὶ τοῦτο κἀκεῖνο; Εἰ μὲν γὰρ ἀσχετος, οὐ σχέσις;· εἰ δὲ σχέσις, οὐκ ἀσχετος. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε, φησὶ, τὴν ἀντίφασιν συμφωνεῖν ἑαυτῇ. Εἰς τὰς προτέρας καὶ πάλιν ἀπορίας ἐμπέπτωκεν ὁ φιλόσοφος. Ὅπερ καὶ γὰρ ἐκεῖ περὶ τῆς καθάλας θείας ἐνεργείας πέπονθε, τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεσθαι λόγον ἀκούσας αὐτὸν πρὸς τῶν θεολόγων τῇ θεῖᾳ φύσει, καὶ αὐθις οὐ τὸν αὐτὸν, τοῦτο δὴ κἀνταῦθα περὶ τῆς θεοποιου ἐνεργείας καὶ χάριτος, καὶ σχέσιν τὴν αὐτῆν παρὰ τῶν ἁγίων ἀκούων καὶ ἀσχετον. Τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τῶν θυμοσόφων καὶ ψευδοσόφων τούτων τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀνθρωπίνους λογισμοῖς ὑπαγόντων τὰ θεῖα, καὶ μὴ περιθωμένων τοῖς Πνεύματι θαίψα καὶ παθοῦσι, καὶ μαθοῦσι, καὶ διδάσκουσι ταῦτα. Οἷς δὴπου καὶ Ἰωάννης ὁ τῆν γλώτταν χρυσοῦς, ὡς περ ἐπεγκαλῶν καὶ καταγελῶν ὡς μάλιστα τῆς ἰστορίας, ἐν τοῖς περὶ τῆς θείας μεταμορφώσεως λόγοις, Ἄλλ' εὐθὺς ἐρούσι, φησὶν, οἱ ἀπύλωτον καὶ θηρευτικὴν περιφέροντες γλώτταν, Καὶ εἰ ἀθέατος ἡ θεῖα τοῦ Θεοῦ Λόγου δόξα, πῶς ἐπέδειξεν αὐτῆν τοῖς ἀποστόλοις; εἰ γὰρ ὄρατῆ, οὐκ ἀθέατος;· εἰ δὲ ἀθέατος, οὐχ ὄρατῆ. Ὡς δὲ καὶ ὁ Νύσης; θεῖος Γρηγόριος ἐν τοῖς ὅπερ τοῦ πρωτομάρτυρος θεῖου Στεφάνου λόγοις περὶ τῆς ἐν Πνεύματι θείας αὐτοῦ θεωρίας διεξίειν. Ἄλλα τε

πλείστα πρὸς Πνευματομάχους ἀποτεινόμενος εἶπε, ἅ καθά ἡ καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς πρὸς Γρηγορᾶν τουτουὶ προτέροις πλατύτερον εἴρηται, καὶ ἡ χάρις αἰνεῖται. Οὐκ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τε καὶ δυνάμει μένων ὁ Στέφανος, τὸ θεῖον βλέπει· ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· χάριν ἀνακραθεῖς, δι' ἐκείνου ὑψώθη πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ κατανόησιν. Δίδικται τοίνυν σαφῶς, φησὶν, ὅτι ὅπου τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ἐκεῖ καὶ ὁ Κύριος καθορᾶται, καὶ ἡ Πατρικὴ δόξα καταλαμβάνεται.

Εἰ δὲ καὶ τουτῶν ὁ φιλόσοφος· θεολογούντων τε καὶ διδασκόντων τὰ θεϊότατα, καὶ ὑπερφυᾶ ταῦτα διακοῦσιν τε καὶ μανθάνειν ἐβούλετο, οὐτ' ἂν περὶ τοῦ φωτὸς τῆς θείας μεταμορφώσεως ἐκεῖνα δῆπου τὰ καταγλαστα μετὰ τῶν ἀπύλων περιφερόντων γλώσσαν κακῶς ἐλαγέ τε καὶ ἔγραψεν, ὅτι εἰ μὲν οὐκ εἶδον οἱ περὶ τὸν Πίτρον ἐν τῷ ὄρει τὸ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ φῶς, θεῖον ὄντως καὶ ἄκτιστόν ἐστιν· εἰ δὲ εἶδον, οὐκέτι θεῖον, οὐδ' ἄκτιστον. Κτίσμα καὶ γὰρ τὸ τοῖς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοῖς ὀπίσσω καθορώμενον, οὐτε τὴν θεοποιῶν τοῦ Πνεύματος· ὡραῖν, αὐτῆν φημι τὴν θείαν, ἀμήχανον ἂν ἔλαγε καὶ σχέσειν καὶ ἄσχετον εἶναι· κατὰ ταυτὸ, διὸ καὶ κτιστὴν ἐξ ἀνάγκης, ὡς αὐτὸς φησὶν, εἶναι, καίτοι γε τῶν θείων διδασκάλων ἀκούων τὸ μὴ δοξαζόντων τε καὶ λεγόντων βητικῶς, τὸ δ' αὖ ἀπαγορευόντων ὡσαύτως. Τὸ μὲν εὖν ἄσχετον, ὡ φιλόσοφε, καὶ ἀμίμητον τῆς θεώσεως δι' ἄλλων τε πολλῶν καὶ καλῶν οἱ θεολόγοι φθάσαντας λόγων ἐδείξαν, καὶ ἡ καὶ μικρὸν ἀνωτέρω νῦν ὁ τε τῆς θεολογίας· ἐκίνυμος, Γρηγόριος ὁ θεός, φημι, περὶ θεώσεως· θείας τὸν λόγον ποιούμενος, καὶ Μάξιμος ὁ σοφὸς οὖν αὐτῷ σοφῶς τε καὶ ἀξίως ἐκείνου τὰ ἐκείνου σκοπούμενος· ὅπως δ' ἡ αὐτῆ καὶ ἐν σχέσει πάλιν, καὶ σχέσει καὶ μίμησις εἴρηται, τῶν αὐτῶν αὐθις λεγόντων ὡσαύτως ἄκουε· μᾶλλον δὲ καὶ ἤκουσας· εἰπόντων ἤδη τραυῶς, ἀλλ' οὐ συνήκας, διὸ καὶ πάλιν τῶν αὐτῶν ἄκουε. Ὁ διὰ πάντων, φησὶν, ὑπήκοος Θεῷ γενόμενος ἄνθρωπος οὐτε κατὰ φύσιν, οὐτε κατὰ σχέσειν ἔχει τὸ εἶναι ἢ καλεῖσθαι Θεός. Ἄλλὰ πῶς, ὡ διδασκάλων ἄριστε καὶ θεοειδέτατε; πείρα καὶ γὰρ, ἀλλ' οὐκ ἀκοή μόνη τοῦτ' ἔχεις μαθῶν· εἰπὲ τοιγαρῶν· μᾶλλον δὲ καὶ ἀμφοτέρω λέγετε καὶ διδάσκετε· κοινὰ καὶ γὰρ ἀμφοτέρων ταυτί· Κατὰ θέσιν, φησὶ, καὶ χάριν ὁ τοιοῦτος λέγεται τε καὶ ὀνομάζεται Θεός. Τῷ γὰρ ὀνομάτων ἴσημεν τὰ μὴ οὐσίας εἶναι λέγεται, τὰ δὲ σχέσεως, τὰ δὲ χάριτος, ἢ ἀπωλείας. Χάριτος οὖν εἴσημεν εἶναι, φησὶ, τοῦνομα, ὅταν Θεός ὁ ἄνθρωπος τοῖς λόγοις ὀνομάζεται, ὁ διὰ πάντων ὑπήκοος Θεῷ γενόμενος ἄνθρωπος, κατὰ τὸ, Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε, οὐτε κατὰ φύσιν, οὐτε κατὰ σχέσειν ἔχων τὸ εἶναι ἢ καλεῖσθαι Θεός, ἀλλὰ κατὰ θέσιν καὶ χάριν γενόμενός τε καὶ ὀνομαζόμενος. Καὶ μετ' ὀλίγον οἱ αὐτοὶ πάλιν· Οὐκ ἐστὶ παράδοξον, φησὶ, τὸ γινόμενον, εἰ κατὰ δεκτικὴν δύναμιν φύσεως ἢ θέσεως ἦν. Φύσεως γὰρ ἂν εἰκότως ἔργον, ἀλλ' οὐ Θεοῦ ὄρον εἶη, καὶ δυνήσεται καὶ φύσει Θεός ὁ τοιοῦτος· ἐστὶν αὖτε, καὶ κυρίως προ-

PATROL. GR. CLI

αγορευέσθαι. Καὶ πάλιν· Μόνης τῆς θείας χάριτος ἴδιον τοῦτο πέφυκεν εἶναι, τὸ ἀναλόγως τοῖς οὐσι χαρίζεσθαι θέσειν, λαμπρυνούσης τὴν φύσιν τῷ ὑπὲρ φύσιν φωτὶ, καὶ τῶν οἰκείων ὄρων αὐτὴν ὑπερᾶνω κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐδῆς ποιουμένης. Ὡστε κατὰ τοὺς θεοειδέεις διδασκάλους τούτους, φιλόσοφε, ἐν μὲν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει οὐδεμία τις τῆς θεώσεως σχέσει καὶ μίμησις καὶ ἔξις· Πνεύματος δὲ Θεοῦ δυνάμει καὶ χάριτι, ὡσπερ καὶ διανοίᾳ καὶ ὀφθαλμοῖς ὑποπίπτει κατὰ τοὺς θεοφόρους τούτους καὶ θεολόγους, καίτοι γε καὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ νοῦν κατὰ φύσιν οὔσα, οὕτω δὲ καὶ ἐν σχέσει καὶ μίμησι καὶ ἔξει ἢ ὑπὲρ ταῦτα κατὰ φύσιν οὔσα ἐν τῇ δυνάμει τοῦ αὐτοῦ γίνεται Πνεύματος. Καὶ τί καινὸν ἂν εἴη καὶ παρὰ τὸν θεῖον σκοπὸν τε καὶ τοῦ λόγου, εἰ τὸ θεῖον δηλαδὴ Πνεῦμα τὰ ἑαυτοῦ αὐθις καὶ ὄρα καὶ νοεῖ, καὶ λαμβάνει καὶ ἔχει λόγοις, ὅς οἶδεν ἐκεῖνο ταῖς τῶν θεοειδῶν διανοίαις κατ' ἐνέργειαν ἀπρόρήτως ἀνακρινόμενον, καὶ τὰ ἑαυτοῦ ποιῶν ἐκείνων, καὶ διὰ τούτων αὐτῶν φημι τῶν θεωρουμένων βλέπον τὰ ἑαυτοῦ, οὐ διανοίᾳ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμοῖς, ὡ τοῦ θαύματος! Ἐξω γεγονόσι τῆς φύσεως τῇ θεωρητῆ δυνάμει καὶ χάριτι, ὁ δὲ καὶ τῇ μελλούσῃ Χριστοῦ ἐπιφανείᾳ λαμπρότερόν τε καὶ θεοειδίστερον ἔσται τοῖς θεοῦμένοις, ὧν ὁ μόνος κατὰ φύσιν Θεός, ἐν μέτῳ θεῶν ὄντων κατὰ χάριν ἴσταται; Ἀδύναστοι καὶ γὰρ, φησὶν, ὡς ὁ ἥλιος, αὐτὸς ὁ τῆς δικαιοσύνης νοητὸς ἥλιος, δηλαδὴ Χριστός, ὁ ταῦτα προλέγων· οὐδὲ γὰρ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐκεῖ χρεῖα καὶ λόγος. Ὁ δὲ κατὰ τοῦ τῆς θείας μεταμορφώσεως ὄρους ἐνήργησε, τὸ μέλλον ἐντεῦθεν ἐκεῖνο παραδεικνύς, καὶ τοὺς ἀρραβῶνας, καὶ τὰ προοίμια, τοῖς ἀξίοις δωρούμενος. Διὸ καὶ Μάξιμος ὁ θεολόγος· ἐν τοῖς αὐτοῖς περὶ τῶν αὐτῶν αὐθις οὖν γε τῷ σοφῷ θεολόγῳ φιλοσοφῶν, Τῇ κατὰ Θεὸν, φησὶ, προκοπῇ, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἴσης πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἀνελλιπῶς γενομένης κατὰ τὴν τῶν ἐν τοῖς οὐσι λόγων προγνωστικὴν ἐπιστήμην, ἡ τῆς ὀληθοῦς σοφίας ἀπειρόδωρος χύσις ἐπιγενομένη κατὰ τὸ θεμιτόν, ἀκραιφνῶς λοιπὸν τὴν περὶ Θεοῦ, καὶ ἀμειψιτέως παρέχεται τοῖς ἀξίοις ἀδιάγνωστον καὶ ἀνερμήνευτον ἔνοιαν. Καὶ τέλος ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὴν κτιστὴν φύσιν τῇ ἀκτίστω διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσας, ὡ τοῦ θαύματος τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας! Ἐν καὶ ταυτὸ δείκνυσι δι' ἑαυτοῦ ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὴν ἔξιν τῆς χάριτος ὄλος ὄλω περιχωρήσας ὀλικῶς τῷ Θεῷ, καὶ γενόμενος πᾶν ὁ τι πέρι ἐστιν ὁ Θεός· πλην τῆς κατ' οὔσιαν ταυτότητος, καὶ ὄλον αὐτὸν ἀντικαθῶν ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀναβάσεως οἷον ἐπαθλον αὐτὸν μονώτατον κτησάμενος τὸν Θεὸν, ὡς πέρασ ὄντα τῶν ἐπ' αὐτὸν κινουμένων ἀόριστόν τε καὶ ἄπειρον. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς ὁ αὐτός· Ἡ ψυχὴ γίνεται Θεός τῇ μεθέξει τῆς θεϊκῆς χάριτος, πασῶν τῶν κατὰ νοῦν καὶ αἰσθησὶν ἐνεργειῶν αὐτῆ τε παυσασμένη, καὶ τὰς τοῦ σώματος συναποπάσασα ψυχικὰς ἐνεργείας, συνθεωθίντο; αὐτῇ κατὰ τὴν ἀναλογουσαν αὐτῇ μέθεξιν τῆς θεώσεως, ὡστε μόνον τὸν Θεὸν διὰ τε τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος φαίνεσθαι, νη-

33

κηθέντων αὐτοῖς τῇ ὑπερβολῇ τῆς δόξης τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων.

Καὶ μετ' ἄλλα. Ὡς εἶναι τὴν ψυχὴν, καθὼς φησὶν ὁ μέγας Διονύσιος, εἰκόνα καὶ φανέρωσιν τοῦ ἀφανοῦς φωτός, ἔσπετρον ἀκραίφνης, ἀλώδητον, ἀχραντον, ἀκηλίδητον, εἰσαδεχόμενον ἄλην, εἰ θέμις εἶπειν, τὴν ὠραιότητα τῆς ἀγαθοτύπου θεοειδείας. Ἰδοὺ σοὶ καὶ τρίτον ὁ θεολόγος Μάξιμος, ὡς ὄφει, ἐπιστήγαγε θεολόγον, αὐτὸν ἐκείνῳ φημι τὸν σοφὸν Διονύσιον, ὥστε αὐτὸς ἔλεγεν ἔπεσθαι πρὸ βραχέος, εὐχέσιν καὶ μίμησιν τὴν ἀσχετον καὶ ἀμίμητον λόγοντι θέωσιν. Εἰ γοῦν ἀληθῶς, καὶ μὴ καθ' ὑπόκρισιν καὶ ἀπάτης ἀκολουθεῖν σηματοῖσιν τὸ, τοῖς τρισὶν ἔπου νῦν ὁμοῦ μάλλον, καὶ διδάσκου καὶ πίστευε τοῖς τε θεοῖς καὶ ὑψηλοῖς τουτοῖσι λόγοις, τοῖς περὶ τοῦ θεώσεως φημι μυστηρίου, καθ' ὅσον εἶναι τε. Πρὸς τοῦτοις πῶς ἄνθρωπος χρηματίζει Θεὸς κατὰ χάριν δι' ὑπερβάλλουσαν τοῦ μόνου κατὰ φύσιν Θεοῦ φιλανθρωπίαν; περὶ γὰρ καὶ ἔξει μαθόντες οἱ θεοειδεῖς; οὗτοι θεολογοῦσι ταυτὶ, καὶ εὐλόγοις ἀπῶς; οὐδὲ στοχασμοῖς. Ἐγὼ δὲ σοὶ καὶ τέταρτον καὶ πέμπτον ἐπὶ τοῦτοις θεολόγοις ἐπεισεῖσω τῷ λόγῳ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως ἐροῦντας ἐν τῷ αὐτῷ δηλαδὴ Πνεύματι, ἵνα τὸν πλοῦτον κἀνεαυθὲν καταμάθῃς τῆς χάριτος; ἐν τε λόγοις ὡσαύτως καὶ πράγμασιν. Ὁ μέγας τοιγαροῦν Ἀθανάσιος πρὸς τοὺς ἐξ Ἀρείου περὶ τῆς ἐνσάρκου Χριστοῦ λέγων οἰκονομίαις, τοιάδε φησὶν Ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς ἐνωθεὶς σαρκὶ γέγονε σὰρξ, ἵνα οἱ ἄνθρωποι ἐνωθέντες Πνεύματι, γέωνται ἐν Πνεύματι. Αὐτὸς οὖν ἐστὶ Θεὸς σαρκωφόρος, καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι πνευματοφόροι. Ἀπαρχὴν λαβὼν ἐκ τῆς οὐσίας τῶν ἀνθρώπων, ἧσις ἐστὶ μορφή δούλου, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γεγενομένος, ἔδωκεν ἡμῖν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἀπαρχὴν ἁγίου Πνεύματος, ἵνα γενώμεθα οἱ πάντες εἰς υἱὸς Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς οὖν ὁ ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοὺς πάντας φορεῖ ἡμᾶς, ἵνα πάντες φορέσωμεν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

Κύριλλος δ' ὁ σοφὸς, Ἐπεδήμησε, φησὶν, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἵνα εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβὼν τὰ ἀνθρώπινα, τὰ ἑαυτοῦ τῇ φύσει χαρίσθαι. Δίδωσι μὲν γὰρ τῇ ἀνθρώπων φύσει τὰ ἑαυτοῦ, ἀναλαμβάνει δὲ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδια. Ἀλλ' οὐτε ἡμεῖς ἀρνησόμεθα τὴν κατὰ φύσιν δουλείαν, οὔτε μὴν ὁ Υἱὸς ἀπολείσει τὸ κατὰ φύσιν ἀξίωμα. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Ὡστερ ἐστὶ, φησὶν, ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς, οὕτω καὶ συνθελητῆς τῷ ἰδίῳ γεννήτορι. Καὶ ἐμφανίσει ἑαυτὸν τοῖς ὁσίοις οὐ κατὰ μόνην τὴν ἐν εἰδήσει νοουμένην ἐπίγνωσιν, ἀλλ' ἐξαίρετως; τις αὐτοῦ τῆς ἐλλάμψεως ὑπάρξει τρόπος; οἱ μὲν γὰρ ἀπλούστεροι τῶν πιστῶν ἐν φιλοῖς καὶ ἀζητήτοις λογισμοῖς ἔχουσι τὴν πίστιν, οἱ δὲ τέλειοι τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος λήφονται διδουχίαν, καὶ αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς αὐλισθέντα τὸν Κύριον τοῖς τῆς διανοίας ἐπαθρήσουσιν ὀφθαλμοῖς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οἱ δὲ καὶ ὁ μέγας αὐθις συνδέων Μάξιμος, διττὴν εἶναι τὴν γνῶσιν φησι, τὴν μὲν ἐν λόγῳ κειμένην, καὶ θεοῖς νοήματι, κατ' εἶδος παρούσαν τὴν ἀσθησιν

τῶν νοηθέντων οὐκ ἔχουσαν, τὴν δὲ κατ' ἐνέργειαν μόνην ἔχουσαν εἶχα λόγου καὶ νοημάτων ἀληθῶν, τὴν κατ' εἶδος ἀπόλαυσιν. Μακάριον δὲ τὸν θεοειδῆ καὶ θεοφόρον δυτως, καὶ πλήρη τῶν παντοδαπῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος ποῦ θήσομεν, ὅτε καὶ τὸν θεοειδέστατον νοῦν ἐκείνον, Ἀντώνιον φημι τὸν καθηγητὴν ἡμῶν, ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ ὁμιλητῆς τε, καὶ συνασκητῆς τῶν μεγίστων χρηματίσας ἐκείνου; καὶ δὴ καὶ Συμεώνην μετ' ἐκείνον τὴν εὐλαλον τῷ ὄντι καὶ σοφῆν καὶ ἡδίστην γλῶτταν τῆς Ἐκκλησίας, χρόνοις μὲν ὑστερον παρλιθοῦσαν, πάντας δ' ὁμοῦ σχεδὸν καὶ ἀρχαίους καὶ νέους, ὅσοι δηλαδὴ τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ ἰδρώσι καὶ πίνουσι, καὶ ἰδίοις συνέστησαν αἵμασι, δυνάμει λόγου καὶ Πνεύματος χάριτι κοσμήσασάν τε καὶ ὠραίσασαν. Τί οὖν σὺν αὐτοῖς τοῦτοις ὁ θεός; φησι Μακάριος; Ἡ τελεία τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις οὐχ ὅσον νοημάτων μόνον ἀποκάλυψις ἐστίν, ἀλλ' ὑποστατικὸς φωτὶς ἐν ταῖς ψυχαῖς; βεβαία καὶ διηνεκὴς ἔλλαμψις. Τὸ γὰρ, Ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, δεξιά μυστηρίων ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καὶ τὸ, Φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου μὴ ποτε ἀπώσω εἰς θάνατον καὶ τὸ, Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου, αὐτὰ με ὀδηγήσουσιν εἰς δρόμον ἀγίων σου καὶ τὸ, Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, καὶ πάνθ' ὅσα τοῦτοις παραπλήσια, τὸ αὐτὸ παρίστησι. Καὶ τῷ μακαρίῳ δὲ, φησὶ, Παύλῳ τὸ λάμψαν ἐν τῇ ὀφῶ φῶς, δι' οὐ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἦρται, καὶ μυστηρίων ἀλάλητων ἀκουστῆς ἐγένετο, οὐ νοημάτων τις καὶ γνώσεως φωτισμὸς ἦν, ἀλλὰ δυνάμει τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος καθ' ὑπόστασιν ἐν τῇ ψυχῇ ἔλλαμψις, οὗ τῆς ὑπερβολῆς τῆς λαμπρότητος οἱ τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοὶ μὴ διενεγκόντες, ἀπετυφλώθησαν δι' οὐ πᾶσα τε γνώσις ἀποκαλύπτεται, καὶ Θεὸς πρὸς ἀλήθειαν τῇ ἀξίᾳ καὶ φιλουμένη ψυχῇ γνωρίζεται.

Καὶ πάλιν Ἐπειδὴ πᾶς λογισμὸς, φησὶ, δεξιὰ φαντασίας αἰσθητῶν τινῶν εἰσέρχεται ἐν τῇ καρδίᾳ, τότε αὐγάζει αὐτὴν τὸ μακάριον φῶς τῆς θεότητος, ὅταν πάντῃ εὐκαιρήσῃ ἀπὸ πάντων, καὶ ἀσχημάτιστος ἐκ τούτων γένηται, εἴπερ ἡ λαμπρότης ἐκείνη κατὰ στέρησιν τῶν πάντων νοημάτων παραφαίνεται τῷ καθαρῷ νῷ.

Ἀκούεις, ὦ Γρηγορέ, καὶ τούτων ὁμοῦ τῶν θεοφόρων, οἷα περὶ τοῦ μακαρίου φωτὸς τῆς θεότητος, περὶ αὐτῆς φημι τῆς θεοποιου δωροῦ τοῦ Πνεύματος καὶ θεώσεως, ὑπὲρ ἧς καὶ ὁ λόγος ἡμῖν ἀνωθεν, παθόντες τε καὶ μαθόντες φιλοσοφοῦσι, καὶ τὰ τῆς θείας Γραφῆς ἐκεῖνα πρὸς κατηγορίαν τοῦ λόγου προφέρουσι; Δι' ὧν πάντων ἐξίσις ἐστὶ μῆτε τὴν θείαν οὐσίαν ἐκείνην πεφυκέναι λαμπρῶς ἀποδεικνύεται, μῆτε νοημάτων καὶ γνώσεως φωτισμῶν τινῶν καὶ ἀποκάλυψιν, ἀλλ' ὑποστατικὸς φωτὸς φησι βεβαίαν καὶ διηνεκὴ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔλλαμψιν, καὶ δυνάμει τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος καθ' ὑπόστασιν ἐν τῇ ψυχῇ ἔλλαμψιν, δι' οὐ μάλιστα πᾶσα τε γνώσις, φησὶν, ἀποκαλύπτεται, καὶ Θεὸς πρὸς ἀλήθειαν τῇ ἀξίᾳ καὶ φιλουμένη ψυχῇ γνωρίζεται. Αὐτὸ τοῦτ' ἐκείνῳ φημι, περὶ οὐ πλείστα τε ἄλλα καὶ κάλλιστα

πρὸ βραχέως ὁ θεὸς Μάξιμος ἔλεγε, καὶ δὴ καὶ ἀγέννητον τοῦτο προσείρηκε θέωσιν, Ἀγέννητον δὲ λέγω θέωσιν, φήσας, τὴν κατ' εἶδος ἐνυπόστατον Ἐλλαμψίν, ἣτις οὐκ ἔχει γένεσιν, ἀλλ' ἀνεκινῆσθον ἐν τοῖς ἀξίοις φανέρωσιν. Εἰ δὲ λέγοις, Καὶ πῶς ὑποστατικοῦ φωτὸς Ἐλλαμψίν, καὶ κατ' εἶδος ἐνυπόστατον Ἐλλαμψίν οἱ θεοφόροι τοῦτό φασιν, καίτοι γε τὸν μέγαν ὁμῶν ἐν τοῖς φθάσσει προαναγκόντων Βασιλείου, οἵδε μίαν ἐνέργειαν λέγοντα ἐνυπόστατον εἶναι, καὶ Μάξιμον αὐθις τὸν σοφὸν, Αἱ ἐνέργειαι οὐκ εἰσὶν οὐσίαι, λέγοντα, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν; γνῶθι, φιλόσοφε, ὡς οὐ διαφρῶνουσιν οὐδ' ἐκνευτιῶνται ἑαυτοῖς τε καὶ ἀλλήλοισι οἱ θεολόγοι. Ἀλλὰ καὶ συνάβουσι μάλα καλῶς, ὡς περ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ φημι πᾶσιν, οὕτω δὴ καὶ ἐν τούτῳ ὑποστατικῶν γὰρ φῶς καὶ κατ' εἶδος ἐνυπόστατον Ἐλλαμψίν εἰρήκασιν, ὡς ἤκουσας, οἱ διδάσκαλοι τὸ φῶς τῆς θεότητος τοῦτο, τοῦ φωτὸς τῶν νοημάτων καὶ τῆς γνώσεως διαιροῦντες; δι' οὐ πᾶσα γνῶσις, φησὶν, ἀποκαλύπτεται, καὶ θεὸς πρὸς ἀλήθειαν τῇ ἀξίᾳ ψυχῇ γνωρίζεται. Ὁ δὲ καὶ Μάξιμος ὁ σοφὸς πρὸ βραχέως διδάσκων ἔλεγε διττὴν εἶναι τὴν γνῶσιν, τὴν μὲν ἐν λόγῳ καιμένην καὶ θεοῖς νοήμασι, κατ' εἶδος παρούσα, τὴν αἰσθησὶν τῶν νοηθέντων οὐκ ἔχουσαν· τὴν δὲ κατ' ἐνέργειαν, μόνην ἔχουσαν δόξα λόγου καὶ νοημάτων ἀληθῶν τὴν κατ' εἶδος ἀπόλαυσιν. Ἄλλως τε καὶ οὐσίαν μὲν ἀπηγόρευσαν οἱ θεολόγοι τὴν θεῖαν ἐνέργειαν εἶναι, ὡς δὲ καὶ ὑπόστασιν ἅμα καὶ ἐνυπόστατον, τουτὶστίιν αὐθυπόστατον. Ἐν γὰρ Ἰσμεν καὶ τοῦτο, τῶν σημασινομένων τοῦ ἐνυποστάτου διαφῶρων ὄντων. Ἐν ὑποστάσει δὲ καὶ ὑποστατικῶν αὐθις, καὶ ἐνυπόστατον εἶπον ταύτην· ἐπειδὴ ἐν τῇ τρισυποστάτῳ θεωρεῖται θεότητι, καὶ ταύτην οἶον ὑπόστασιν ἔχει, φυσικῶν αὐτῆς καὶ ἀδιαίρετον ὃν ἰδίωμα, καὶ ἐνυπόστατον εἰκότως καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ τῶν θεολόγων λέγεται.

Οἱ δὲ περὶ Γρηγορᾶν σχέσιν ἄσχετον καὶ ἀμίμητον μιλῶν τὴν θεοποιὴν ταύτην τοῦ Πνεύματος θεωρεῖν παρὰ τοῦ σοφοῦ Διονυσίου λεγομένην ἀκούοντες, καὶ μήτε τούτων καθὼς δεῖ συνιέντες, μήτε μὴν τὰ προῤῥηθέντα ταυτὶ θεῶς καὶ ὑψηλῶς τοῖς θεολόγοις τε καὶ θεοφόροις καὶ ταῦθ' οὕτω πλειστά τε καὶ ὑπερφῶδ' πεφυκότα τούτοις συνάπτοντες, εἰς ἄλλοκότους τινὰς ἐξεκυλίσθησαν φαντασίαι, καὶ δόξαι, νῦν μὲν εἰς κτίσμα κατασπῶντες, νῦν δὲ μηδὲ πρᾶγμα ταύτην κακῶς, ἀλλὰ σχέσιν μόνον ἀπλῶς οἰόμενοι. Ὅπερ οὐδὲ τοῖς ἀρχαίοις ἐκείνοις Μονοθελήταις ἐπιῤῥθεν εἰπεῖν. Καὶ δὴλον ἐκείθεν τοῦ γὰρ Μονοθελήτου Πύρρου πρὸς τὸν σοφὸν εἰπόντος Μάξιμον ἐν τῷ διαλόγῳ, ὅτι Οὐ φύσεως λόγῳ τὴν μίαν ἐνέργειαν προσείναί φασιν τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ἐνώσεως τρόπον, ἅλλα τε πλειστά φησὶν ὁ διδάσκαλος ἐκεῖ διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς καταλύων τὴν αἰρετικὴν ταύτην δόξαν, καὶ δὴ κάκεινα· Ἐπειδὴ, φησὶν, ἡ ἐνώσις σχέσις ἐστὶ καὶ οὐ πρᾶγμα, σχέσις ἄρα καὶ οὐ πρᾶγμα ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐνέργεια. Καὶ ὁ μὲν οὕτω διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς, ὅπερ ἔφη, πρᾶγμα τὴν ἐνέργειαν ἀπέδειξεν οὖσαν τοῦ θεοῦ, καὶ οὐ σχέσιν ἀπλῶς κατὰ Γρηγορᾶν, τοῦ προσδια-

λεγόμενου Πύρρου μὴ μόνον οὐκ ἀνταγκόντες, οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον, ἐδόκει καὶ γὰρ καὶ τοῖς περὶ αὐτῶν ὡσαύτως ἐκείνα, διὸ καὶ ἀπὸ τῶν δοκούντων καὶ ἀνωμολογημένων κἀκεῖνοις τῆν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴν ἐποιεῖτο· οὐδὲ γὰρ ἔξεστιν ἄλλως, οὐ μόνον τοιγαροῦν ἀντιπειθεῖν ὁ Πύρρος οὐκ εἰδυνήθη, ἀλλὰ καὶ συνάθετο τοῖς βῆθεσιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ Μαξίμου, τὸ περιόν, οἶμαι, τῆς θεῖας ἀληθείας εὐλαθεθείς. Πάντων καὶ γὰρ, φησὶ, τῶν προτεθέντων τὴν ἀνατροπὴν θεόντως ὁ λόγος ἐποίησατο, καὶ οὐδὲν ἄλλως ἔλλειπει. Καὶ πρὸς τῷ τέλει· πάλιν τοῦ διαλόγου, Ἐπ' ἀληθείας, φησὶ, καὶ ἡ περὶ τῶν ἐνεργειῶν ζήτησις ἄτοπον εἰδείξε τὴν μίαν ἐνέργειαν, καθ' οἷον ἄποτε τρόπον ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένην. Ἀλλὰ συγγνώμην αἰτῶ καὶ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῶν προλαβόντων. Ἐξ ἀγνοίας γὰρ εἰς τὰς ἀτόπους ταύτας ἐξηγήθημα ἐνώσις καὶ ἐπιχειρήσει. Οἱ δὲ περὶ τὸν φιλόσοφον Γρηγορᾶν ταῦτα μὲν οὐδ' εἰς νοῦν ἄλλως βαλέσθαι βούλονται, οὐδ' ἐκ τούτων τε κάκεινων οὕτω πολλῶν τε καὶ ἰσχυρῶν ὄντων ὑπὲρ ἑαυτῶν γοῦν τὰ προσήκοντα βεβουλεύσασθαι· ἀλλ' ὡς περ ἐν νυκτὶ βαθεῖα καὶ σκοτομήνη τῆς κάκεισε περιπλανώμενοι, καὶ ἑαυτοῖς, καὶ ἀλλήλοισι, συγκρούοντες ἀσχεῖστα, τοὺς περὶ σχέσεις ἀπλῶς ἐκδιδάσκων τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν πειρῶνται λόγου; καὶ τοῦτ' ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν λόγων. Ἀγνοοῦντες πρὸς τοῖς ἄλλοις κάκεινο περιφανῶς, ὅτι σχέσιν ἄσχετον τὴν θέωσιν οἱ Πατέρες; προσείπον, οὐχ ὡς μὴ πρᾶγμα πεφυκυῖαν, καὶ σχέσιν ἀπλῶς οὖσαν τῶν δύο ἄκρων, τοῦ τε δρώντος φημι καὶ τοῦ πάσχοντος, πάλῳ γε καὶ εἶ, ἀλλ' ὡς δυνάμει θεοῦ Πνεύματος σχετὴν γινομένην τὴν ἄσχετον. Ἄλλ' ὁ τῶν ὁμωνυμιῶν ἀκριβῆς ἐξεταστὴς Γρηγορᾶς τὴν ὁμωνυμίαν ἀγνοήσας κἀνταῦθα, ὅτι καὶ τὸ σχετὸν σχέσις ὁμωνύμως ὠνομάσθη τοῖς θεολόγοις, ὅπερ δὴ καπὶ τοῦ τῆς ἐνεργείας ὀνόματος πέπονθε πρότερον, τὴν τῆς θεῖας ἐνεργείας; χρῆσιν ἐνεργειῶν τῶν θεολόγων καλούντων, Ἐνέργεια γὰρ, φησὶ, φυσικὴ τῆ τοῦ Χριστοῦ θαύματα, ἐξ ὧν ὁ Υἱὸς ἑμοσούτος ὧν δεικνύεται τῷ Πατρὶ· ὡς περ οὖν ἐκεῖ, οὕτω δὴ κἀνταῦθα τὴν ὁμωνυμίαν ὁ φιλόσοφος ἀγνοήσας, τὸ δρών, ταυτὸν δ' εἰπεῖν τὸ σχετὸν, ἀντὶ τῆς δραστικῆς τε καὶ παύσεως, ταυτὸ δ' εἰπεῖν τῆς τῶν ἄκρων σχέσεως, ἐξελάθετο. Καὶ διὰ τοῦτο μὴ μόνον οὐ θεοπρεπὴ τε καὶ ἄκτιστον, ἀλλ' οὐδὲ πρᾶγμα τὴν θεῖαν ἐνέργειαν καὶ τὴν θέωσιν ἐνώμισεν, ἣτις ἄρα καὶ δραστηρικὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις παρὰ τοῖς θεολόγοις ὠνομάσται· ὅπου γε καὶ τὴν ταύτης δρᾶσιν, καὶ χρῆσιν, καὶ σχέσιν, οὐκ ἀπλῶς, ἀλλὰ θεοπρεπῶς καὶ ταύτην κατὰ τοὺς θεολόγους εἶδε νοεῖν καὶ λέγειν. Ὅτι δὲ καὶ πρᾶγμα ταύτην ἐνεθυμῆθησαν οἱ θεολόγοι τὴν θεῖαν ἐνέργειαν τε καὶ θέωσιν, καὶ τὸ σχετὸν σχέσιν ἄσχετον ἐν Πνεύματι προσηγόρευσαν, διὰ πολλῶν μὲν ἦδη καὶ καλῶν εἰδεισῶν οὕτοις λόγων. Ὅτε γὰρ ἡ θέωσις κατ' αὐτοῦς τὰ καὶ τὰ δρᾶ καὶ ἐξίστησιν ἑαυτοῦ τὸν θεοῦμενον, καὶ ἀγέννητός ἐστι θέωσις, καὶ κατ' εἶδος ἐνυπόστατος Ἐλλαμψίς καὶ φῶς ὑποστατικῶν, καὶ τῆλα δὴ τὰ διὰ πολλῶν εἰρημένα τῷ τε θεῷ Μαξίμῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, εἰ τις

ἄλλο κατανοεῖν καὶ ὁρᾶν ἔχει, εἰ μὴ περὶ τὸν ἐγκέφαλον οὕτως διασείσεται, ἢ ὅτι τὸ σχετὸν θεῶν Πνεύματι σχέσιν ἄσχετον οἱ θεολόγοι ὠνόμασαν, οὐχὶ τὴν ἀπλῶς σχέσιν, τὴν χρῆσιν αὐτῆς δηλαδή, ἥτοι τὴν διάθεσιν τοῦ ὁρῶντός· τε καὶ τοῦ πάσχοντος; Ὅρα δὲ κάκεινα.

Χρῆσιν φησὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὁ θεολόγος· Γρηγόριος ἐπὶ Χριστοῦ τὴν θεότητα. Εἰ δὲ χρίσις, καὶ σχέσις ἂν εἴη τοῦ χρίοντος πάντως πρὸς τὸ χριόμενον. Τί οὖν, εἰ σχέσις ἢ χρίσις αὕτη, οὐ πρᾶγμα κατὰ τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦτο; Τῆς ἀθείας! αὕτη καὶ γὰρ ἐστὶν ἡ ἐνυπόστατος τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ θεότης, ἢ τὴν προσληφθεῖσαν αὐτῷ καθ' ἑνωσιν ἀπόρρητον ἀνθρωπότητα χρίσασα. Διδὸν καὶ χρίσιν αὕτην προσεπιπῶν ὁ θεολόγος, ὁμωνύμως δηλαδή τῇ πρὸς τὸ χριόμενον σχέσει τοῦ χρίοντος, αὐτὴν ἐκαίην ἐϋθύς, εἰρήνην τὴν χρίσαν δείκνυσι. Χριστός γάρ, φησὶν, εἰρηται διὰ τὴν θεότητα. Χρίσις γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος, οὐκ ἐνέργεια κατὰ τοῦ ἄλλου χριστοῦς ἀγιάζουσα· παρουσία δὲ οὐλοῦ τοῦ χρίοντος, ἢ ἔργον ἀνθρωπῶν ἀκοῦσαι τὸ χρίον, καὶ ποιῆσαι Θεὸν τὸ χριόμενον. Ἀθανάσιος; δὲ ὁ μέγας πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σεραπίωνα γράφων, καὶ χρίσμα καὶ σφραγίδα τὸ Πνεῦμα λέγει τὸ ἅγιον, καίτοι γε αὐτὸ τὸ χρίον τε καὶ σφραγίζον ὄν, ἐκ τῆς θείας λαβῶν τοῦτο Γραφῆς. Χρίσμα καὶ γὰρ, φησὶ, λέγεται τὸ Πνεῦμα καὶ σφραγίς. Ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης γράφει, *Καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα, ὃ ἐλάβετε παρ' αὐτοῦ, μένει ἐν ὑμῖν καὶ οὐ χρίσιν ἔχετε, ἵνα τις διδάξῃ ὑμᾶς· ἀλλ' ὡς τὸ αὐτὸ χρίσμα διδάσκη ὑμᾶς περὶ πάντων*· ἐν δὲ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐα γέγραπται, *Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, ὃ ἔειπεν ἐχριστέ με*· ὃ δὲ Παῦλος φησὶ· *Ἐρϕ καὶ πιστεύσαντες, ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως*. Τὸ δὲ χρίσμα τὴν εὐδοκίαν καὶ πνοὴν τοῦ χρίοντος ἔχει· καὶ οἱ χριόμενοι τούτου μεταλαμβάνοντες λέγουσι, *Χριστοῦ εὐδοκίαν ἐσμέν*. Ἡ δὲ σφραγίς τὴν μορφήν Χριστοῦ τοῦ σφραγίζοντος ἔχει· καὶ ταῦτες οἱ σφραγιζόμενοι μετέχουσι, μορφούμενοι κατ' αὐτὴν, λέγοντος τοῦ Ἀποστόλου, *Τεκνία μου οὗς πάλιν ὠδίνω, ἀχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν ὑμῖν*. Οὕτω δὲ σφραγιζόμενοι, εἰκότως καὶ κοινωνοὶ θείας φύσεως γινόμεθα, ὡς εἶπεν ὁ Πέτρος. Καὶ οὕτω μετέχει πάντα ἢ κτίσις τοῦ Λόγου ἐν τῷ Πνεύματι· καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος λεγόμεθα πάντες μέτοχοι Θεοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ διδάσκαλος, ἀποστόλους τε καὶ προφήτας ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, *Καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, λέγοντας, ἐν ὑμῖν μένει, καὶ οὐ χρίσιν ἔχετε, ἵνα τις διδάσκη ὑμᾶς· ἀλλ' ὡς τὸ αὐτὸ χρίσμα διδάσκη ὑμᾶς περὶ πάντων*· καὶ οἱ Πιστεύσαντες ἐν τῷ Χριστῷ, ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἀγίῳ ὃς ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν. Ὅπως δὲ τοῦ λόγου μετέχουσιν ἐν Πνεύματι οἱ μετέχοντες, καὶ κατὰ τίνος τοῦ λόγου; τοῦτο λαμβάνοντες, Θεὸν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς λέγονται, ἰκανῶς; ἐν τῷ περὶ θείας μετοχῆς λόγῳ, εὐαγγελίζεται τε καὶ ἀπόστολοι καὶ προφῆται, καὶ θεολόγων τε καὶ διδασκάλων χορδὴ μετ' ἐκείνους, ἐν οἷς καὶ ὁ

θεσπέσιος· οἱ, φθίσαντες ἡμᾶς· πλατύτερην ἐκπαίδευσαν, ἐνεργεῖα καὶ δυνάμει καὶ χάριτι θεῶν τὴν ἐρᾶν ἐκαίην καὶ ἀπόρρητον μετοχὴν, καὶ τὴν κοινωνίαν εἰπόντες καὶ τὴν ἑνωσιν γίνεσθαι. Ἀδελφαί· καὶ τοιγαροῦν διὰ πάντων τούτων τοῖς θεολόγοι; καὶ μᾶλα τρανωῶς, ὡς ἡ θεοποιὸς τοῦ Πνεύματος; χάρις τε καὶ ἐνέργεια, ἢ θεότης αὐτῆς φημι τοῦ Θεοῦ, ἢ τῶν θεουμένων ἀπόρρητος θέωσις, ἄσχετος μὲν ἐστὶ καθάπαξ τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, μηδὲως παρ' ἑαυτῆς; ἐχούσῃ δεκτικὴν ταύτην δυνάμειν· Πνεύματος δὲ θείου δυνάμει καὶ σχετῇ καθὰ δὴ καὶ νοητῇ καὶ θεωρητῇ καινῶς; ἄγαν καὶ ὑπερφουῶς γίνεται. Καὶ δὲ τοῦτο μὴ μόνον σχέσις καὶ μιμήσις, ἀλλὰ καὶ ἄσχετος καὶ ἀμίμητος; πρὸς γε τῶν ἐρῶν εἰρηται θεολόγων. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι; μὲν σχέσις ἀπλῶς ἐστὶ, ὁρατὴς δηλονότι καὶ καίσις τοῦ ὁρῶντός; τε καὶ τοῦ πάσχοντος. Ὅ δοκαὶ τοῖς ἐκπαισασταῖς ταύτης, τὴν αὐτῆς χρῆσιν αὕτην εἶναι ταύτην ἀπλῶς εἰς τὴν ὁμωνυμίαν οἰομένους κακῶς; κἀντεῦθεν μὴδὲ πρᾶγμα τὴν τοῦ Θεοῦ φυσικὴν λογισομένοις δυνάμειν καὶ θεότητα, καίτοι γε τὴν εἶτην οὖσαν ἐτέρῳ λόγῳ καὶ οὐκ ἄλλῳ, εἰ τις καλῶς τε καὶ ἀπταιστώως ἐθέλοι νοεῖν· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ εἰς ἐνεργείας ὀνόματος, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ἡμᾶς; εἰ θεολόγοι εἰδίδασαν. Ἄλλως τε· καὶ ἡ τοῦ ποιούντος πρὸς τὸ πάσχον διάθεσις, ἦν δὴ καὶ σχέσιν ἀπλῶς; καὶ χρῆσιν φάμεν τοῦ σχετοῦ, πῶς ἂν καὶ ἄσχετος; εἴη, συνιδεῖν οὐκ ἔχω. Τὸ γὰρ ἄσχετον πρᾶγμα τι θῆ, εἴη δηλονότι πρὸς τὸ σχετὸν ἀντιδιατελλόμενον, ἀλλ' οὐ διάθεσις ἀπλῶς τῶν δύο ἀερῶν, τοῦ τε ποιούντος φημι καὶ τοῦ πάσχοντος. Ὅσπερ οὖν τὸ σχετὸν οὐκ ἂν τις εἴποι ποτὲ μὴ πρᾶγμα πεφυκέναι πρὸς σχέσιν ἰδὴν, ἢ δὴ καὶ ἀπλῶς ἐστὶ καὶ λέγεται σχέσις; ὡς δὲ καὶ τὸ ἄσχετον οὐδέποτε τις ἐρεῖ μὴ πρᾶγμα πεφυκέναι, σχέσις τε καὶ μιμήσις μηδισμῶς ὑποπίπτον. Ὅσπερ καὶ τῶν συλλαβῶν αὐτῶν φημι καὶ τῶν λέξεων ἀρκοῦντας τῷ θαυμαστῷ Διουσίῳ δεδαχθῆναι, μὴ περὶ σχέσεων ἀπλῶς καὶ μιμήσεών τε καὶ διαθέσεων, ἀλλὰ περὶ πραγμάτων θείων καὶ ὑψηλῶν, αὐτῶν φημι τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ προόδων τε καὶ δυνάμεων αὐτῷ πεφυκέναι τὸν λόγον, σχέσεών τε καὶ μιμήσεων ἀσχετῶν τε καὶ ἀμιμήτων ὁμωνύμως εἰρημένων αὐτῷ, διὰ τὸ χάριτι καὶ δυνάμει Πνεύματος; θείου, καθὰ δὴ καὶ πολλάκις εἶπον οἱ θεολόγοι, ὑπερφουῶς ἐν σχέσι καὶ ταῦτα γίνεσθαι.

Καὶ ταῦτα νῦν ἐγὼ λέγω διὰ τοὺς θηρευτὰς τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν λέξεων, καὶ τῶν ὁμωνυμιῶν ἀρροφαλεῖς ἐξεταστάς; καὶ ῥήτορας. Ἐπει τὸι γε ἄλλως οὐδὲ βραχύν ἂν κατ' ἑμαυτὸν ἐποιεῖσάμην τουτονὶ λόγον, οὐ διὰ τὴν περιεττὴν φημι μόνον ἀδελφίσχίαν, καὶ τοῦ ἐπαλλήλους τῶν λόγων τουτουοῖ λόγου καὶ τὰς ταυτολογίας, ἀλλ' ὅτι καὶ οὐσεποιοῦς, καὶ ζωογόνοος, καὶ σοφοδώροος, καὶ καλοποιοῦς καὶ εἰρηνοποιοῦς; καὶ τῶν θεουργουμένων θεοποιῶς, καὶ ἀνάρχοος, καὶ ἀτελευτήτοος; ἐπὶ πᾶσι τὰς φυσικὰς ταυτασι τοῦ Θεοῦ προόδους τε καὶ δυνάμεις, εἰ παντὸς; ἐκαὶ τοῦ βιβλίου τοῖς ἀκούουσιν ὁ μέγας προσεπιπῶν Διουσίος, τὰς τῶν ἀντιθέτων γλωσσολογίας κενὴν φλυαρίαν ὁμοῦ πύσας ἀπέδειξεν. Ἄλλὰ καὶ

Μάξιμος ἄμα καὶ Ἰωάννης οἱ θεολόγοι, μετ' ἐκείνων ἄ
 ἐξ ἐκείνου μαθόντες, καὶ δημιουργὸν καὶ παντοδύ-
 ναμον τὴν θείαν ἐνέργειαν ἀπεκάλεσαν, μία γὰρ καὶ
 ἡ πολυειδὴς αὐτὴ καὶ πολυώνυμος κατ' αὐτοὺς αὖ-
 θις τοὺς, ἀ δὴ καὶ ἡμῖν ἐπομένοις αὐτοῖς ἐν τῷ
 περὶ θείας ἐνεργείας βιβλίῳ πλατύτερον εἴρηται.

Ἄλλὰ μὴ πολλοὶ θεοὶ καὶ θεότητες διὰ τούτους
 τοὺς λόγους, ὃ κακῶς καὶ ἀθείως τισὶν ἔδοξεν; Οὐ-
 δαμῶς τοῦτο, φίλος, οὐδαμῶς. Ψεῦδος καὶ γὰρ καὶ
 συκοφαντία κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, πολὺ τὸ
 δυσσεβὲς ὁμοῦ καὶ ἀμαθὲς καὶ μωρὸν ἐπισυρομένη
 πρὸς τῶν οὕτω ταῦτα νοούντων τε καὶ λεγόντων.
 Εἰς γὰρ ἡμῖν ὁ διὰ πάντων τρισυπόστατός τε καὶ
 παντοδύναμος θεὸς καὶ νοούμενος καὶ λεγόμενος ὁ
 ἀπλοῦς μὲν, καὶ ἀληπτός καὶ ἀμέθεκτος, ἄμα καὶ
 ἀθεώρητος καὶ ἀόρατος καὶ ὑπερώνυμος, καὶ ἀμέ-
 ριστος, καὶ ἀσχετος, καὶ ἀμίμητος κατὰ τὴν οὐσίαν,
 μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀκρεθέστερον σὺν γε τοῖς θεολόγοις
 τούτοις κατὰ τὸ τῆς ὑπερουσίότητος κρύφιον ἀπλοῦς
 ὁ αὖθις ὁμοῦ καὶ πολυειδὴς ὁ αὐτὸς κατὰ τοὺς αὐ-
 τοὺς διδασκάλους, καὶ πάλιν καὶ ληπτὰς πῶς καὶ με-
 θεϊκὸς καὶ θεωρητὴς καὶ ὁρατὸς ἐν Πνεύματι, ὀνο-
 μαζόμενος καὶ μεριζόμενος ἀμερίτως κατὰ τὴν
 θείαν ἐνέργειαν, καὶ ἐν σχέσει καὶ μιμήσει κατ' αὐ-
 τὴν φημι ταύτην ὁ ἀσχετος καὶ ἀμίμητος ἐν τῷ
 αὐτῷ γινόμενος Πνεύματι, θεοποιῶν τε τοὺς θεου-
 μένους; οὐ τῷ ἀλήπτῳ καὶ ἀμεθέκτῳ καὶ ἀρόρητῳ
 τῆς ὑπερουσίας καὶ κρυφίας θεότητος, πῶς γὰρ; τῆ
 δ' αὐτοῦ φυσικῆς δυνάμει, καὶ ἐνεργείᾳ, καὶ χάριτι,
 ἣν δὴ καὶ θεότητα καὶ θέωσιν καὶ θεοποιῶν ἔωραξεν
 τοῦ Πνεύματος; ἡ θεολογία καλεῖται, καθὼς δὴ καὶ διὰ
 πολλῶν ἡδὴ πεφλοσώφηται τοῖς θεολόγοις, κτίσμα
 μὲν οὐκ οὐσαν Θεοῦ. Πῶς γὰρ ἂν καὶ εἴη τοῦτό ποτε,
 φυσικῶς ἐν αὐτῷ πεφυκισία, καὶ μετόχου; ἐργαζο-
 μένη Θεοῦ, καὶ κοινωνοῦς θείας φύσεως, καὶ θέσει
 καὶ χάριτι θεοποιούσῃ τοὺς θεουμένους; Οὐ γὰρ ἂν
 ποτε, φασὶν οἱ ταῦτη; μέτοχοι θεολόγοι καὶ θεοὶ
 κατὰ χάριν, διὰ τοῦ τῆς θείας φύσεως ἄλλοτριου
 θεουργηθεῖεν οἱ θεουργούμενοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ συγγε-
 νοῦς καὶ οικείου μᾶλλον τῆ θείᾳ φύσει· οὐδὲ θεο-
 ποιήσει ποτὲ τὸ κτίσμα τοὺς τούτου μετέχοντας·
 οὐδὲ θεὸς ἂν ἐκείνος κληθεῖη ποτὲ, ὁ θεότητα κτι-
 στήν, ὡς οἱ κακοὶ θεολόγοι φασὶ, προσιζόμενος· εἰ
 γὰρ θεὸς ἐκείνος, φησὶν, οὐ κτίσμα· μεθ' ἡμῶν γὰρ
 τὸ κτίσμα τῶν οὐ θεῶν. Εἰ κτίσμα δὲ, οὐ θεός. Ἡ
 γοῦν θεότης καὶ θεὸς εἰς ἀληθῶς ἄκτιστος τὸ παρ'
 ἡμῶν λεγόμενον τε καὶ προσθευόμενον, καὶ τὸ ζητού-
 μενον ἔχομεν, κόρη πάσης διθείας τε καὶ πολυθείας
 καὶ κτισμάτων ἄμα λατρείας γενομένων τοῦ κατα-
 λόγου· ἡ καὶ Θεὸν κτιστὸν συνεσιζήσουσιν οἱ κτιστὴν
 θεότητα κάκιστά τε καὶ ἀτοπώτατα παρεισάγοντες,
 ὅπερ οὐκ ἂν γένοιτό ποτε. Εἰ κτίσμα γὰρ, οὐ θεός,
 καὶ μεθ' ἡμῶν τὸ κτίσμα τῶν οὐ θεῶν ὁ θεολόγος
 φησὶ. Κτίσμα μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον οἱ θεολόγοι, τὴν
 θεοποιῶν τοῦ Θεοῦ θεότητά τε καὶ θέωσιν ἀμήχα-
 νον εἶναι ποτε, καὶ λέγεσθαι. Ἄλλ' οὐδὲ σχέσιν
 ἀπλῶς, ἣν διάθεσιν φασὶ τοῦ ποιούντος πρὸς τὸ
 ποιούμενον. Ὅθεν δὴ καὶ οἱ περὶ Γρηγορᾶν ὠρμη-
 μένοι κακῶς, οὐ πρὸς τὰ κτίσματα μόνον, ἀλλὰ καὶ

πρὸς τὸ ἀνύπαρκτον καὶ μὴ ὂν αὐτὴν κατασπᾶν.
 ἐπεχείρησαν κάκιστα. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο καὶ θεότης
 τίς ἐστὶν ἑτέρα παρὰ τὸν Θεόν, οὐσία τις ἢ ὑπόστα-
 σις, ἢ ἄλλο τι τρίτον οὐκ οἶδ' ὅτι καὶ φῶ, καθ' ἑαυτὸ
 πως ὑφεισώως τε καὶ θεωρούμενον. Ὅ δὴ καὶ φαν-
 τασθέντες αὐτοὺς τε καὶ οἱ αὐτοῦ θεολόγοι καὶ πατέ-
 ρες, Βαρλαάμ φημι καὶ Ἀκίνδυνος, κακῶς τὴν δι-
 θεϊαν ταῖς τῶν πιστῶν ἀκοαῖς φέροντες ἐπεισήγαγον.
 Ἄλλ' αὐτὴ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ φυσικὴ δύναμις καὶ
 θεότης, ἀδιαίρετως ἡνωμένη τε καὶ συμπεφυκισία
 τῆ φύσει, ὡς τῷ πυρὶ τὸ θερμαίνειν καὶ τῷ κρυ-
 στάλλῳ τὸ ψύχειν, κατὰ τὰ πολλάκις ἐν τοῖς φθί-
 σασσι ρηθέντα τοῖς θεολόγοις· μᾶλλον δ' ὑπὲρ ταῦτα
 καὶ ἐν πως τῆ θείᾳ φύσει, ἐπινοία καὶ οὐ πράγματι
 τὴν πρὸς ἐκείνην διαφορὰν ἔχουσα. Οὐ γὰρ τὸ εἰδέ-
 ναι ταῦτα, Μάξιμός φησιν ὁ μέγας, οὐδ' ὁ ἀριθμὸς,
 καὶ διαίρεσιν ἐπεισάγει· μὴ γένοιτο.

Ὅτι δ' αὐτὴ καὶ οὐκ ἄλλη τίς ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ
 θεότης, φυσικῶς μὲν αὐτῷ προσούσα καὶ ἀδιαίρετως
 ὡς ἐνέργεια φυσικὴ καὶ οὐσιώδης, μεθεκτικῶς δὲ καὶ
 τοῖς ἀνθρώποις προσγινομένη, καὶ τοὺς μετέχοντας
 θεουργούσα, ὡς ἡ θερμότης ἐν τε τῷ φυσικῶς κεκτη-
 μένῳ πυρὶ, καὶ τοῖς θερμαινόμενοις, καὶ τὰ μαθη-
 ματα, φασὶν οἱ θεολόγοι, παρὰ τοῖς διδασκασίν ἄμα
 καὶ τοῖς διδασκομένοις, καὶ μεταδιδόμενα καὶ τῶν
 διδασκόντων οὐ διαιρούμενα, καὶ πολλάκις μὲν ἡδὴ
 φθάσαντες ἔδειξαν οὗτο: διὰ τῶν ἑαυτῶν λόγων·
 διαίξουσι δ' οὐχ ἤττον οἱ αὐτοὶ καὶ νῦν δι' ὀλίγιον.
 Βασίλειος μὲν οὖν ὁ μέγας πρὸς Εὐδόκιμον περὶ τοῦ
 Πιτρὸς γράφων, Ἦν προίεται, φησὶ, ζωὴν εἰς ἄλ-
 λου ὑπόστασιν τὸ Πνεῦμα, οὐ χωρίζεται αὐτοῦ· ἀλλ'
 ὡσπερ πυρὸς, τὸ μὲν ἐστὶν ἡ συνοῦσα θερμότης, τὸ
 δὲ, ἣν παρέχει τῷ ὕδατι, ἡ τιμὴ τῶν τοιούτων, οὕτω
 καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν ζωὴν, καὶ οἱ
 μετέχοντες αὐτοῦ ζῶσι: θεοπροπῶς ζωὴν θείαν καὶ
 οὐράνιον κεκτημένοι. Ὅ δὲ τούτῳ συμφοῦς ἐβαλερὸς,
 ὁ Νύσσης φημι θεῖος Γρηγόριος, Ἀρμονίῳ περὶ τε-
 λειότητος ἐπιστέλλων, Ἐπειδὴ, φησὶ, κατὰ τὸν προ-
 φητικὸν λόγον ἀπηλλοτριώθησαν τῆς ζωοποιῶς μῆ-
 τρας διὰ τῆς ἀμαρτίας οἱ ἄνθρωποι, τούτου χάριν
 τὴν ἀπαρχὴν τῆς κοινῆς φύσεως ὁ Χριστὸς ἀναλαβὼν
 διὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος ἄγλιαν ἐποίησε, πάσης κα-
 κίας ἀμιγῆ τε καὶ ἀπαράδεκτον αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ,
 διασώσας, ἵνα ταύτην ἄνω θεῖς διὰ τῆς ἀφθαρσίας,
 συνεπισπᾶσθαι δι' αὐτῆς πᾶν τὸ συγγενὲς κατὰ τὴν
 φύσιν αὐτῆ καὶ ὁμόφυλον, καὶ προσδέξηται τοὺς
 ἀποκηρύκτους; εἰς υἰοθεσίαν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ
 Θεοῦ εἰς τὴν τῆς θεότητος μετουσίαν. Καὶ ὁ αὐτὸς
 ἐν τῷ αὐτῷ πάλιν· Μία τῆ φύσει ἡ καθαρότης, ἡ τε
 ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ ἡ ἐν τῷ μετέχοντι θεωρουμένη.
 Ἄλλ' ὁ μὲν πηγάζει, ὁ δὲ μετέχων ἀρύεται. Καὶ αὖ-
 θις· Ὅσπερ τὸν ἑαυτοῦ ἄνθρωπον τῆ δυνάμει τῆς
 θεότητος ἑαυτῷ ὁ Χριστὸς προσωκείωσεν, οὕτω καὶ
 τὸν καθ' ἕνα κατὸν προσάξει τῆ συναφείᾳ τῆς θεότη-
 τος, εἰ μὴδὲν ἐπάγοιεντο τῆς πρὸς τὸ θεῖον συμφοῦτας
 ἀνίξιον. Ἡ δὲ χρυσὴ τῷ ὄντι καὶ θεοκίνητος γλῶσ-
 σα, πρὸς τὸ σαφέστερον οἰοῖται φέρουσα ταῦτα, καὶ
 τίς ἡ μετεχομένη θεότης ὑποδεικνύσα καθόσον οἶόν
 τε διὰ τῆς εὐαγγελικῆς ἐξηγήσεως, Ἐκ τοῦ πληρώ-

ματος αὐτοῦ, φησὶν, ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. Ἄρ' ἂν οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει πληρότητος τὸ πῦρ, καὶ μετὰ τὸ μεταδοῦναι τοσοῦτος τῆς ἐνεργείας τῆς αὐτοῦ; Παντί που δῆλον ἐστίν. Εἰ δὲ ἐνθα οὐσία ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον καὶ σῶμα, καὶ μερίζεται καὶ οὐ μερίζεται, πολλῶ μᾶλλον ὅταν περὶ ἐνεργείας; ὁ λόγος ἦ, καὶ ἐνεργείας τῆς ἐξ ἀσωμάτου οὐσίας, οὐδὲν εἰκὸς τοιοῦτον παθεῖν. Οὐχ οὕτως τοῖσιν εἰσι κατὰ τὰς ἀντιθέτους; γλώσσας καὶ θεομάχους οἱ τὴν διθεῖαν κακῶς ἐπεισάγοντες· ἀλλ' οὐδ' ἡμεῖς οἱ καλῶς ἐν ἅπασιν τοῖσιν ἐπόμνηοι, ἀλλ' ἐκεῖνοι μᾶλλον οἱ πρὸς τῇ θεῖᾳ καὶ ἀνωνώμῳ φύσει καὶ κτιστῆν ἔχειν θεότητα τὸν Θεόν, οὐκ οἷδ' ὅθεν, καὶ ὅπως καινοτομήσαντες, κἀνταῦθεν ὑφειμένῃν τε καὶ ὑπερκειμένῃν τυραννικῶς ἐπεισαγάγοντες τῷ ὄντι· τοῦτο καὶ γὰρ ἀληθῶς ἢ τῶν οὐσιῶν ἐργάζεσθαι διαφορὰ πέφυκε, τὸ κτιστὸν δηλονότι καὶ ἄκτιστον, ἢ δὴ καὶ ὁ μέγας ἦδη φθάσας εἴρηκε Διονύσιος.

Καὶ τοῦτο δὴ τὸ καινόν ἐστὶ καὶ τερατείας ἀπάσης καὶ ψεύδους ἔμπλεων, ἔτι τὴν διθεῖαν ὁμοῦ καὶ τὴν τοῦ κτισματος λατρείαν, καὶ δὴ καὶ τὸ ὑπερκειμένον ὄντως κατ' οὐσίαν καὶ ὑφειμένον Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκίνδυνο; ἀνωθεν, καὶ οἱ περὶ Γρηγορᾶν τουτοῖ σὺν ἐκεῖνοις κακῶς κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ταύτης ὕψους λόγου καινοτομήσαντες, ἔπειτα τοὺς ἱεροὺς θεολόγους καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ κάκιστα τὴν ἐκείθεν ἀμορφίαν, καὶ τὸ αἰσχος μετὰ πολλῆς τῆς συκοφαντίας ὁμοῦ καὶ τῆς ἀνασχυντίας ἐπάγουσι, πολὺν τὸν κοριορτόν, καὶ τὴν τῶν λογισμῶν σύγχυσιον ἐνταῦθεν τοὺς πολλοὺς ἐπαγείροντες, καὶ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας μετ' Ἀρείου φημι καὶ Σαβελλίου καὶ Μακεδονίου, καὶ τῆς κατ' ἐκεῖνους; τε, καὶ μετ' ἐκεῖνους; πολυθέου καὶ θεομάχου συμμορίας, διαιρουντές τε καὶ συγχέοντες. Τοῦτο γὰρ δὴ κάκιστος τὸ πρόχειρον εἰς κατηγορίαν ἦν τότε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Ἐπειδὴ, φησὶ, πολλοὺς θεοὺς καὶ πολλὰ πρεσβεύουσιν ἄκτιστα, οὕτω τὸ τῆς Τριάδος ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον καθ' ἡμῶν διασύροντες· ἐπειδὴ τὴν μίαν ἐκείνοις τρισυπόστατον θεότητα κακῶς εἰς διαφόρους οὐσίας καὶ ἄκτιστα καὶ κτιστὰ διασπῶντες, ἔπειτα μοναρχίαν διήθεν, καὶ τὸν ἕνα πρεσβεύειν Θεόν, ἀκριβῶς ἐνόμιζον. Ὁ δὴ καὶ καθ' ἡμῶν νῦν ὡσαύτως οἱ ἐκεῖνοι ὁδοὶ προβάλλονται καὶ ὁμόφρονες, θεοπρεπῆ διαφορὰν οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας συνωδὰ πρεσβευόντων τῇ θεῖᾳ θεολογίᾳ, καὶ τὴν οὐσίαν ὑπερκεῖσθαι θεοπρεπῶς τῶν θεῶν λεγόντων ταύτης δυνάμεων, οἱ τὰς κτιστὰς θεότητας τολμηροῦ καὶ διανοίᾳ καὶ γλώττῃ καὶ νῦν σὺν ἐκεῖνοις ἤπερ ἔφη εισάγοντες, καὶ τὸ κατ' οὐσίαν ὑπερκειμένον τε καὶ ὑφειμένον, φημι δὴ τὸ κτιστὸν καὶ τὸ ἄκτιστον. Ἡμεῖς δ' ὑπερκεῖσθαι θεοπρεπῶς λέγοντες τὴν θεῖαν οὐσίαν τῆς αὐτῆς ἐνεργείας, καὶ κατωτέρω ταύτην ἐκείνης ὡς ἀρχῆς καὶ αἰτίας καὶ οὐσίας αὐτῆς λέγοντες, οὐκ εἰς ἄκτιστα καὶ κτιστὰ, καὶ κυρίως; ὑπερκεῖμένα τε καὶ ὑφειμένα διαιρούμεν κατ' ἐκεῖνους τὴν μίαν καὶ ἀδιαίρετον θεότητα· ἀλλὰ μίαν ἴσμεν καὶ κηρύττομεν θεότητα ἄκτιστον καὶ αἰδιον τοῦ ἐνός; τρισυποστάτου καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ, κἀν διαβήσῃσιν οἱ τὰς κτιστὰς; καινοτομοῦν-

τε; θεότητας, καὶ τὸ κακῶς τε καὶ δυσσεβῶς κατ' οὐσίαν ὑφειμένον καὶ ὑπερκειμένον, ὁ Βαρλαάμ ὁ τῆς αἰρέσεως πρώτος ἀρχηγὸς κατὰ τοῦ τῆς εὐσεβείας, ὅπερ ἔφη, λόγου καινοτομήσας, τοὺς αὐτοῦ διαδόχοις καὶ μετ' αὐτὸν ἀρχηγοῖς καὶ σπουδασταῖς τῆς αἰρέσεως αὐτοῦ κακῶς καταλλέλοιπε. Μᾶλλον δὲ κἀνταῦθα τῆς συνόδου καὶ τοῦ ταύτης ἱεροῦ τόμῳ καλὸν ἂν εἴη διακοῦσαι καὶ αὐθις, καὶ οἷς ἀνωθεν Γρηγορᾶ; ἀντιλέγειν ἐπεβάλλετο δῆθεν. Τί οὖν ὁ τόμος; Μετὰ δὴ τὸ φανῆναι, φησὶ, καὶ τὴν θεῖαν ἐνεργεῖαν θεότητα ὀνομαζομένην, ἐζητήσαμεν ἀπεδεχθῆναι παρὰ τῶν θεολόγων, εἰ τῆς θείας ἐνεργείας ταύτης καὶ τῶν οὐσεβῶς περὶ αὐτὴν θεωρουμένων ὑπερκεῖται κατ' οὐσίαν ὁ Θεός; καὶ ἀνεφάνη καὶ τοῦτο παρὰ πάντων κηρυττόμενον τῶν ἁγίων. Συναπαδείχθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ μὴ τοῦτο παραδεχόμενοι ὄντως πολυθεοὶ εἰσι, πολλὰς λέγοντες ἀρχάς; ὡς μὴ ἀναφέροντες εἰς ἓν αἴτιον καὶ μίαν ἀρχὴν τὰ περὶ τὸν Θεόν οὐσεβῶς θεωρούμενα. Ὁ γὰρ μέγας Βασιλεὺς ἐν τοῖς Ἀντιβήρητικοῖς φησὶν· Ἔστι τι τάξεως εἶδος, οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν θέσεως συνιστάμενον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκολουθίᾳ συμβαῖνον, ὡς τῷ κυρίῳ πρὸς τὸ φῶς ἐστὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ· ἐν τοῖς τοιοῦτοις γὰρ πρότερον τὸ αἴτιον λέγομεν, δευτέρον δὲ τὸ ἀπ' αὐτοῦ, οὐ διασπῆματι χωρίζοντες ἀλλήλων ταῦτα, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ τοῦ αἰτιατοῦ προσηκουόντες τὸ αἴτιον. Πῶς οὖν εὐλογον ἀρνεῖσθαι τὴν τάξιν ἐφ' ᾧ ἐστὶ πρότερον καὶ δευτέρον, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν θέσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῖς ἐνυπαρχούσης ἀκολουθίας; Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον γράφει· Αἱ δὲ ἐνεργεῖαι Πνεύματος τίνες; Ἀρρήτοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρτήτοι δὲ διὰ τὸ πλήθος. Πῶς γὰρ νοήσομεν τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκαινα; τίνες ἦσαν αὐτοῦ πρὸ τῆς νοητῆς κτίσεως αἱ ἐνεργεῖαι; πόσαι δὲ αἱ ἀπ' αὐτοῦ περὶ τὴν κτίσιν χεῖρες; τί; ἢ ἢ πρὸς τοὺς αἰῶνας τοὺς ἐπερχομένους; δυνάμεις; ἦν μὲν γὰρ καὶ πρῶτη καὶ συμπαρῆν τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πατρὶ πρὸ τῶν αἰώνων. Ὡστε, κἀν τι νοήσης τῶν αἰώνων ἐπέκαινα, καὶ τοῦτό ἐστὶ τοῦ Πνεύματος, κατωτέρω τὰς προαιωνίου ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος ἀποφαινομένης εἶναι. Ἐν δὲ τῷ περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος λόγῳ ὁ Νόσσης ἁγιος Γρηγόριος φησὶν· Ἡ μὲν εἴλα φύσις ἀφραστός; τε καὶ ἀνεκφώνητος μένει, ὁ ὑπερβαίνουσα πᾶσαν τὴν διὰ φωνῆς σημεῖσιν. Οὐκοῦν οὐχὶ φύσιν, ἀλλὰ τὴν θεατικὴν δυνάμιν τοῦ Πνεύματος ἢ τῆς θεότητος προσηγορία καρίστησιν. Ὁ δὲ μέγας; Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἀρειανῶν κατωτέρω λόγῳ τῶν αἰρετικῶν λεγόντων τῆς θελήσεως εἶναι τὸν Υἱόν, ἀλλ' οὐ τῆς φύσεως τοῦ Πατρὸς, εἰ τὸ βούλεσθαι, φησὶ, περὶ τῶν μὴ ὄντων διδάσκει τῷ Θεῷ, διατί τὸ ὑπερκειμένον τῆς βουλήσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ; Κἀν τῷ τρίτῳ κατὰ τῶν αὐτῶν, τὸ μὲν ἀντικείμενον οὐ θεωροῦμεν· ὡσαύτω γὰρ ἀντίκειται τῇ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην, οὕτως ὑπερκεῖται καὶ προηγείται τοῦ βούλεσθαι τὸ μετὰ φύσιν. Καὶ κατὰ Μακεδονίου γράφων ὁ αὐτός; Γνωσκί, φησὶν, ὅτι τὸ Θεός; εἶναι δευτέρον ἐστὶ τῆς φύσεως. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐκ μὴ μνηταῖ γενόμεθα

τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Παῦλον, Θεοὶ μὲν γινόμεθα, τῆς δὲ αὐτῆς φύσεως γενέσθαι οὐ δυνάμεθα. Ὁ δὲ Θεὸς Μάξιμος, Πάντων, φησί, τῶν ὄντων καὶ μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν, ἀπειράκις ἀπείρως ὁ Θεὸς ὑπερέφηρηται. Ἄλλὰ καὶ ὁ μέγας Διονύσιος ἐν τῷ Περὶ Θεῶν ὀνομάτων δωδεκάτῃ φησί· Καθόσον ὑπερίχουσι τῶν οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἅγια ἢ θεῖα ἢ κύρια ἢ βασιλικὰ, καὶ αὐτῶν μετεχόντων αἱ αὐτομετοχαί, κατὰ τοσοῦτον ὑπερίδρυσται πάντων τῶν ὄντων ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, καὶ πάντων τῶν μετεχόντων καὶ τῶν μεθεκτῶν ὁ ἀμέθεκτος αἴτιος. Κάν τῆ δευτέρῃ πρὸς Γάβον ἐπιστολῇ, Πῶς, φησίν, ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ ὑπὲρ θεαρχίαν ἐστὶ καὶ ἀγαθαρχίαν; Εἰ θεότης καὶ ἀγαθότητα νήσαις αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγαθοποιοῦ καὶ θεοποιοῦ δώρου, καὶ τὸ ἀμίμητον μίμημα τοῦ υπερθέου καὶ υπεραγάθου, καθ' ἑ θεομέθια καὶ ἀγαθονόμεθα. Καὶ γὰρ, εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι τοῖς θεουμένοις καὶ ἀγαθουνομένοις, ὁ πάσης ἀρχῆς υπεράρχιος καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος, ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας ἐστὶν ἐπέκεινα. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Μετιτέον ἐπὶ τὴν ὄντως οὐσαν τοῦ ὄντως ὄντος θεολογικὴν οὐσιωνυμίαν. Τοσοῦτον δὲ ὑπομνήσομεν, ὅτι τῷ λόγῳ σκοπὸς οὗ τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν, ἢ ὑπερούσιος, ἐκφαίνεται· ἀρῆσθον γὰρ τοῦτο καὶ ἀγκωστον, καὶ παντελῶς ἀνέκφραστον καὶ αὐτὴν ὑπεραίρον τὴν ἑνωσιν, ἀλλὰ τὴν οὐσιωποιῶν εἰς τὰ ὄντα πάντα τῆς θεαρχικῆς οὐσιαρχίας πρόδοτον ὀμνήσασθαι. Ὁ δὲ θεὸς Μάξιμος ἐν τοῖς σχολίοις πρόδοτον φησὶν ἐνταῦθα τὴν θεῖαν ἐνεργεῖαν, ἣτις πᾶσαν οὐσίαν παρήγαγε. Τὰ δὲ ἐξῆς τῆς θεολογίας ὄντα τοῦ σοφοῦ χρυσορρήμονος, ἐκ τῆς τῶν περὶ ἀκαταλήπτου φημι λόγων αὐτοῦ, ἐν οἷς τοὺς προφήτας παράγει οὐ μόνον τὴν θεῖαν οὐσίαν ἀγνωσούσας, ἀλλὰ πρὸς ταύτην καὶ τὴν σοφίαν αὐτὴν ἐξ αὐτῆς οὐσαν, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς ἐξηγήσεως, ἐν ἧ· τὸ θεολογικὸν ἐκεῖνο ρητὸν ὁ αὐτὸς ἐξηγεῖται, Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεός, λέγων, τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ δηλονότι. Ταῦτα τοίνυν ὁ λόγος ἡμῶν ἐνταῦθα παρήκει καὶ ταῦτα τοῦ τόμου γε ὄντα καὶ ἐξηγημένως τοῖς προρρηθείσι λόγοις τῶν θεολόγων, ἐπιθεῖ καὶ φθάσαντας ἐν τοῖς περὶ ἐνεργείας ἡμῶν λόγοις· ἦδη καὶ ταῦτα κατὰ λέξιν ἀκριβῶς ἐξεθέμεθα.

Ὁ μὲν οὖν Γρηγορὸς καὶ ταῦτα πλὴν ὀλίγων συνήθως ἀπισιώπησεν· ἡμῶν δ' ἐκεῖνα καθάπερ λέπειαι ἔδει διεξελθεῖν, καὶ ἐξυγγεῖν καὶ καταλλήλα πρὸςθεῖναι τοῖς ρηθεῖσιν ἀναγκαῖον· ἐκ τῶν φημι θεολόγων, ἵνα μὴ κἀνταῦθα θεοπίσκειν ἡμᾶς αὐτοκρατορικῶς οἴωσι καὶ ἀναποδείκτως θεολογῶν ὁ Γρηγορὸς καὶ αὐτὸς συκοφαντεῖν ἔχει, καὶ ὡς οὐδένας τῶν ἁγίων τοῖς ἡμετέροις λόγοις συμμαχοῦντας πρόφρονον. Διονύσιος τοίνυν ὁ ἐξ Ἀθηκῶν τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας φωστὴρ, ἵνα τῶν προρρηθέντων καὶ αὐθις ἐκπαιδευμένων τινῶν, ἐν τῷ Περὶ Θεῶν ὀνομάτων τοιαῦτα τινὰ περὶ τῶν νῦν ἡμῶν προκειμένων φιλοσοφῇ. Τινὲς, φησὶ, τῶν θεῶν ἱεροδιδασκάλων ἡμῶν καὶ τῆς αὐτοαγαθότητος καὶ θεότητος ὑποστάτην φησὶ τὸν υπεράγαθον καὶ ὑπερθεῖον, ἀγαθότητα καὶ θεότητα λέγοντας εἶναι τὴν ἀγαθοποιῶν καὶ θεο-

ποιῶν ἐκ Θεοῦ προσηλυθῆσαν δωρεάν, καὶ αὐτοκαλλοῦ· τὴν αὐτοκαλλοποιῶν χάσιν, καὶ ὄλον κάλλος καὶ μερικῶς κάλλος, καὶ ὄλωσ καλὰ καὶ ἐν μέρει καλὰ· καὶ ὄσα ἄλλα κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρηται καὶ εἰρήσεται τρόπον, δηλοῦντα προνοίας καὶ ἀγαθότητος μετεχομένης ὑπὸ τῶν ὄντων, ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμεθέκτου κροτοῦσας ἀφθόνως χάσιν καὶ ὑπερβλυζούσας, ἵνα ἀκριβῶς ὁ πάντων αἴτιος ἐπέκεινα ἢ πάντων, καὶ τὸ ὑπερούσιον καὶ ὑπερφύς πάντη ὑπερέχη τῶν καθ' ὅποιάνποτε οὐσίαν καὶ φύσιν. Ἀθανάσιος δ' αὖθις ὁ μέγας ἐν τῷ πρὸς Ἀρειανούς δευτέρῳ λόγῳ, Εἰ τὰ ἐκτός, φησὶ, καὶ μὴ ὄντα πρότερον βουλόμενος ὁ Θεός δημιουργεῖ, πολλῶν πρότερον εἴη ἂν Πατήρ. Εἰ γὰρ τὸ βούλεσθαι περὶ τῶν μὴ ὄντων δίδασκε τῷ Θεῷ, διατί τὸ ὑπερκειμένον τῆς βουλήσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ; Ὑπεραναβίδηκε δὲ τῆς βουλήσεως τὸ πεφυκέναι καὶ εἶναι αὐτὸν Πατέρα τοῦ ἰδίου Λόγου. Καὶ πάλιν· Δευτερόν ἐστι καθὰ προεῖπον τὸ δημιουργεῖν τοῦ γενεῶν τὸν ὄν. Ὁ μὲν γὰρ Υἱὸς ἴσων καὶ ἀληθῶς ἐκ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀειούσης οὐσίας ἐστὶ· τὰ δὲ ἐκ βουλήσεως αὐτῆς ἐξωθεν συνιστάμενα γίνονται. Ὁ δὲ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος οὕτω πρὸς Εὐνόμιον γράφων φησὶ· Ταῦτα τοίνυν μαθόντες ἀπὸ τοῦ Παύλου, θαρζούστας ἀποφαινόμεθα, ὅτι οὐ μόνον τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ τῆς τῶν ἐρευνητῶν ἐπιχειροῦντων δυνάμειός ἐστιν ὑψηλότερα, ἀλλὰ καὶ αἱ τῆς γνώσεως ὁδοὶ μέχρι τοῦ νῦν καὶ ἀνεπίσθαιτο· μένουσι. Καὶ μετ' ὀλίγον· Ταῦτα τοίνυν ἐκ τῆς ἀποστολικῆς μεγαλοφυσίας μαθόντες, ἀναλογιζόμεθα διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι εἰ τὰ κρίματα ἀνεξερεύνητα, καὶ αἱ ὁδοὶ οὐκ ἐξιχνιάζονται, καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία πάσης ὑπέρεκειται τῆς ἀπὸ στοχασμῶν εἰκασίας, πῶς μᾶλλον τῷ μέτρῳ κατὰ τὸ ἀφραστὸν τε καὶ ἀπροσπέλαστον ἔνω ἐστὶ καὶ ὑψηλότερον αὐτὸ τὸ θεῖον τῶν περὶ αὐτὸ νοουμένων;

Τὶ δ' ὁ σοφὸς τῷ ὄντι καὶ θεοπέσιος Κύριλλος πρὸς Ἀρειανούς φησὶ γράφων; Ἐλαττόν ἐστι τὸ θεῖον εἶναι ταῦ ἡτέρεα εἶναι τὸν Πατέρα καὶ Θεόν. Εἰ μὲν γὰρ Θεός, πρὸς τὰ δοῦλα τὴν σχέσιν ἔχει· εἰ δὲ Πατήρ, πρὸς τὸν ἴσων καὶ ἰσοτιμον Υἱόν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Εἰ μέγα τὴν χαρίζεσθαι νομίζουσιν οἱ Χριστομάχοι τῷ Θεῷ, Πατέρα μὲν ἐξ ἀρχῆς οὐκ ὁμολογοῦντες· αὐτὸν, Θεὸν δὲ εἶναι διδόντες, ἀκούετωσαν ὅτι λίαν ὑβρίζουσι πράγματος ἀξιολογώτερον τὴν θεῖαν ἀποστεροῦντες φύσιν. Θεὸς μὲν γὰρ ὡς πρὸς τὰ δοῦλα, καὶ τὰ γενετὴν ἔχοντα τὴν οὐσίαν ἔχει τὴν σχέσιν· Πατήρ δὲ ὡς πρὸς Υἱόν. Οἱ λέγοντες τοίνυν ὅτι Θεὸς μὲν ἦν ἐξαρχῆς, οὐπω δὲ καὶ Πατήρ, τὴν πρὸς τὰ δοῦλα σχέσιν προσάπτουσι τῷ Θεῷ τοῦ μείζονος ἀποστεροῦντας αὐτόν. Κρεῖττον γὰρ τὸ Πνεῦμα γεννήματος εἶναι. Καὶ μετὰ τινῶν· Εἰ μὴ τὸ Πατήρ ὄνομα κυριώτερον πῶς ἐστὶ καὶ ἀξιολογώτερον ἐπὶ Θεοῦ ἢ τὸ Θεός, ὅτου χάριν ὁ Σωτὴρ οὐκ ἐκέλευσε βαπτίζειν εἰς ὄνομα Θεοῦ καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ τὸ ἀληθέστερον σημαίνων τῆς θείας φύσεως ἀξίωμα, εἰς Πατέρα φησὶ καὶ Υἱόν, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Καὶ πάλιν· Οὐκ εἶπεν, Ὁ ἱερρακὸς ἐμὲ ἑώρακε τῶν

Θεῖν, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, τὸ μείζον ἀπονέμων αὐτῷ, Α καὶ οὐ τὸ Ἐλαττον. Οὐκοῦν πρῶτον ἔστω Πατήρ, καὶ οὕτω Θεός, ἢ καὶ ἅμα καὶ ζυνημμένως.

Ἰδοὺ δέδεικται τοῖς θεολόγοις ἀκριβῶς εἰς πλειόνων, φιλόσοφος, δεῖ οὐ μόνον ἢ τοῦ Θεοῦ οὐσία τῶν περὶ αὐτὴν οὐσιωδῶ; θεωρουμένων καθὼ οὐσία καὶ πηγὴ καὶ ρίζα καὶ αἰτία ὑπέρκειται, τὴν φυσικὴν δηλονότι τάξιν τηροῦσα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὴ ταῦτα τὰ περὶ Θεὸν φυσικῶς θεωρούμενα, τὴν τε πρὸς ἄλληλα κατὰ τὸ σημανόμενον οὐκ ἀρνεῖται διαφορὰν, καὶ δὴ καὶ τὸ πρῶτον ὡσαύτως, καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὸ μείζον τε καὶ τὸ ἔλαττον, καθὼ δὴ καὶ τὸ Πατήρ καὶ Θεός, καὶ τὸ Υἱός καὶ Κύριος περὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν, καὶ τὰς αὐτὰς θείας· ὑποστάσεις, κατ' αὐτοὺς δὴ τούτους φημὶ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους θεωρούμενα, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τὸ κτιστὸν τε καὶ ἄκτιστον ἢ φυσικὴ εἴξις αὕτη, καὶ ἡ ἀκολουθία φέρει κατὰ τὴν δυσσεβῆ καὶ ἄτακτόν τε, καὶ ἀνακόλουθον ὄντως Βαβλαᾶμ καὶ Ἀκινδύνου, καὶ τῶν τὰ αὐτὰ φρονούντων ἑκείνους, ὑπερκειμένην ὄντως καὶ ὑφειμένην θεότητα. Ἐρρήτωσαν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς πολυθείας οἱ τὰ τοιαῦτα δοξάζοντες. Οὐ γὰρ πολλὰ τὰ αἰτία λέγουμαι, καὶ ἄλλων ἄλλας παρεκτικὰς θεότητας ὑπερχειύσας καὶ ὑφειμένας, μετὰ τῆς ἀποστολικῆς τε καὶ πατρικῆς θεολογίας φαρμὴν καὶ ἡμῶς· ἀλλ' ἄνδρ Θεοῦ τὰς ὅλας ἀγαθὰς προόδους, καὶ τὰς παρ' ἡμῶν ἐξυμνουμένας θεωνομίας. Διὸ καὶ Γρηγόριος ὁ καθ' ἡμᾶς οὕτως σοφὸς θεολόγος τε καὶ τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας φιλόσοφος, Τὸ δύο λέγειν εἶναι θεότητα, φησὶν, ὑπερκειμένην τε καὶ ὑφειμένην, οὐχ ἡμέτερός· ἐστὶ λόγος, ἀλλὰ τοῦ Βαβλαᾶμ. Καὶ μαρτυροῦν ἀπαράγραπτον τὰ ἑκείνου συγγράμματα καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείστοι. Τὸ γὰρ τῶν τοιούτων ἑκείνον ἄρξει εἰ συνειδότες πολλοί. Αὐτὸς δὲ ὁ συνουδικὸς ὑποδείκνυσαι τόμος. Ἄλλ' ὁ μὲν Βαβλαᾶμ τοῦτο προήνεγκεν, εἰς τὸ κτιστὴν δεῖξαι τὴν ἐπιζήρουσ παραδειχθεῖσαν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, καὶ τὴν θεατικὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ὡς οὐκ οὕτως μίς ἀκτίστου θεότητας, εἰ ἄκτιστος εἴη καὶ ἡ τῆς θείας φύσεως λαμπρότης καὶ δύναμις. Ἡμεῖς δὲ ἄκτιστον μετὰ τῆς θείας φύσεως καὶ τὴν ἐκφανίσαν ἀπορόρητως ἑκείθεν θεῖαν ἀγλὴν ἀνεκρηξάμεν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὸ διακεκριμένον τῆς θεότητας μὴ προσίστασθαι τῷ ἐνιαίῳ ταύτης συμφώνως τοῖς θεολόγοις εἰδείξαμεν. Εἰ γὰρ καὶ διενήνοχεν ἢ ἐξουσία τῆς οὐσίας, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, ἢ τε θέλησις καὶ ἢ τῆς θείας φύσεως λαμπρότης, καὶ ἀπλῶς ἢ δύναμις τῆς θείας φύσεως, ἀλλ' οὐκ ἐστὶ χωριστικὴ τῆς φύσεως ἢ τῆς φύσεως λαμπρότης· καὶ δύναμις· οὐδ' ἐν τῆς ἐτέρας τὴν ἐτέραν διαστήσαντα καταλαβεῖν τὴν λειπομένην τῆς ἐτέρας ἔρημον· ἀλλ' ὁ δύναμιν ἢ λαμπρότητα βαλλόμενος· ἐπὶ νοῦν εὐθύς· καὶ τὴν φύσιν, ἢ ἐκάτερον τούτων, ἀχωρίστως συγκατενόησε· καὶ πολλῶν μάλλον ἐπὶ τῶν θεῶν, ἐφ' ὧν κατὰ τοὺς θεοσόφους Πατέρας· αἱ ἐνώσεις τῶν διαρίσεων ἐπικρατοῦσι· καὶ προκατάρχουσι, μὴτ' ἀναιρουσαι ταύτας, μὴτ' ἐμποιεῖσθαι παρὰ τούτων μηδέν. Οὕτως ἡμῶν εἰς Θεὸς ἐν μίᾳ θεότητι.

Ποῦ νῦν εἰσὶν οἱ τὴν διθεῖαν ἡμῶν ἀκρατεῖ καταψευδόμενοι γλώττη, οἱ πικροὶ συκοφάνται, οἱ κατήγοροι τῶν ἐπαινουμένων, τὰ καινοφανῆ, καὶ δυσσεβῆ τοῦ πονηροῦ πλάσματα, εἰς μοναρχίαν ἀθετοῦντές τινα, κατὰ τῆς δυσσεβοῦς τε καὶ πολυθεοῦ δόξης οὕτως γενναίως καὶ ἀνδρικῶς καὶ λόγοις καὶ λογισμοῖς ἱεροῖς καὶ γράμμασιν ἵστασθαι; καὶ βάλλειν μὲν οὕτως ἰσχυρῶς διθεῖαν τε καὶ πολυθεῖαν καὶ τὰ κακῶς ὑφειμένα καὶ ὑπερκειμένα, φημὶ δὴ τὴν εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα κατατομὴν τῆς μίδς τρισποστάτου, καὶ παντοῦργου καὶ παντοδύμου θεότητος σὺν τοῖς κακοῖς πατέρας τε καὶ δημιουργοῖς τῶν τοιούτων· διθεῖαν δ' αὐτὸν αὐ, ὡς περὶ ἐκ μεταμελείας τινός, ἢ λήθης ἢ ἀνοίας, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ φῶ, πρεσβεύειν ἐθέλειν κακῶς; Ἄηρος τὰ τοιαῦτα πλατῦς, καὶ ἀναισθησία τῷ ὄντι καὶ ἀνοία τῶν αὐτῶ καταψευδομένων τῶν ἱερῶν τουτωνὶ διδασκάλων καὶ θεολόγων, τὴν σφετέραν αὐτῶν πλάνην, καὶ τὸ εἰσχος, καὶ τὸ ἐξ ἀπονοίας ὀλίθριον ὄντως πᾶν, τοῖς ἐλέγχους τούτων καὶ καταλυταῖς ὡς περὶ ἐξ ἐντιστρόφου κακῶς ἐπιφημιζόντων εἰς ἐξαπάτην καὶ διαστροφήν τῶν πολλῶν· τοῦτο καὶ γὰρ τῆς δυσσεβείας ὁ κολοφών, καὶ τὸ κακίστον καὶ ἀτοπώτατον ὄντως ταύτης ἐμπόρευμα καὶ κεφάλαιον.

Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον οὐκ εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα, καὶ ὑπερκειμένας, καὶ ὑφειμένας, καὶ ἀνίσους καὶ μαχομένας ἀλλήλαις ἔχει θεότητα, κατὰ γε τοῖς περὶ Βαβλαᾶμ καὶ Ἀκινδύνου καὶ Γρηγορίου φημ τουτωνὶ, καὶ τὴν θεῖαν οὐσίαν ὡς οὐσίαν τε καὶ πηγὴν καὶ αἰτίαν ὑπερκεῖσθαι λέγειν τῶν ἐξ αὐτῆς Πῶς γὰρ; Ὑπέρκειται μὲν γὰρ φυσικῶς καὶ ὁ δυνατός τῆς δυνάμεως, καὶ ὁ νοῦς τοῦ λόγου τε καὶ τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὸ πῦρ τοῦ φωτός, καὶ τῆς ἀκτίως ὁ ἥλιος, εἰς τε τοῦ ὕδατος ἢ πηγῆς, καὶ ἀπλῶς τοῦ γεννωμένου παντός τὸ γεννῶν, καὶ τοῦ αἰτιατοῦ τὸ αἰτεῖν· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο καὶ τὰ προαγόμενα τῶν προαγόντων αὐτὰ φυσικῶς ἡλλοτριῶται. Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλλον ὡς αἰτίαις ἑαυτῶν φυσικῶν ἑκείνοις συνήπται· ἐκ γὰρ ὁμογενῶν τὰ ἐμογενῆ καὶ κατὰλληλα φυσικῶς κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην προάγεσθαι, τὸ δεύτερον καὶ κατώτερον καὶ ἔλαττον οὐχὶ πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἡλλοτριῶσιν, ἀλλὰ τῇ θέσει καὶ τῇ τάξει φυσικῶς κατ' ἐπίνοιαν ἔχοντα. Ἡ οἰκὴ τῷ ἡλίῳ τούτῳ δόσεις ὑπερκεῖσθαι τῆ· φυσικῶς ἐξ αὐτοῦ προόδους ἀκτίως; Οἱ ἐμοὶ θεολόγοι εἰδέσκαλοι καὶ τοῦτο φασιν, οὐδὲ δευτέραν ἑκείνου καὶ ἤτω, καὶ κατωτέραν ταύτην ἔρεις, καίτοι γε καὶ τῇ αἰσθήσει βλέπων αὐτὴν κάτω μεθ' ἡμῶν γινωμένην, καὶ τοῖς σώμασι πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἐμψύχοις τε καὶ ἀψύχοις καταλλήλως συγγινωμένην, καὶ τὰ οἰκεία προσφῶς τε καὶ οἰκείως γινωμένην ἐπέσται. Ἡ καὶ τῆς ἑκείνου διασπασμένην καὶ ἀπερβήγμένην, καὶ ὑστερογενῆ ταύτην ἔρεις διὰ ταῦτα φύσεως, ὡς εἶναι ποτε καὶ ἥλιον ἐννοεῖν ἑκείνους ἔχει, ὡς περὶ ἂν εἰ καὶ ναῦν ἐνεθυμήθης εἶναι ποτε ἀναικὸς χωρίς; Ταῦτα δὴ τὰ τερατώδη φημὶ καὶ ἀλλότιστα, καίτοι γε καὶ τῇ αἰσθήσει ληπτὴν ἔχων τὴν τῆς ἀνωπρὸς τὸν ταύτης αἰτιῶν ἥλιον φυσικὴν ἕνωσιν, καὶ τὸ ἀδιάρρηκτόν τε καὶ ἀδιεφεκτόν. καὶ καθ' α

καὶ ἀχώριστον. Εἰ δ' ἐπὶ σωμάτων καὶ ὕλης καὶ νοητῶν ἅμα, καὶ αἰσθητῶν ἐνεστὶν ὄραϊν τὰ τοιαῦτα, πῶς ἐπὶ τῆς ἀύλου καὶ ἀπαθούς, καὶ πάντα νοῦν ὑπερχούσης παντοδυνάμου θεότητος οὐκ ἂν εἴη, καὶ πολλῶ μείζον ἐκείνων ἀπαραμίλλως καὶ ὄψηδ-
τιρον, καὶ τοῦτ' αὐτὸ θεῖως τε καὶ θεοπρεπῶς, καὶ κατ' αὐτοὺς τούτους φημι τοὺς τῶν ἀθεάτων τε καὶ ὁρρήτων ὄψηλους ἐν Πνεύματι θεατάς τε καὶ θεολόγους;

Καὶ τί ἄλλα χρῆ λέγειν, ὅπου γε μὴ μόνον ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων ὡσαύτως, τὰ αὐτὰ καὶ ἔστι καὶ λέγεται; Ὁ Πατήρ μου, καὶ γὰρ φησὶν ὁ θεαρχικὸς Λόγος, *μείζων μοῦ ἔστι*. Καίτοι γε, ὡς αὐτὸς οὗτος; αὐθὶς φησὶν, *αὐτὸς ἔστιν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλλοις τοῦ Πατρὸς*. Καὶ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, φησὶν, *ἐν ἑσμέν*. Καὶ οὐκ ἀναιρεῖ τοῦτ' ἐκεῖνο, οὐδὲ προσίσταται τῇ θεῖα θεολογίᾳ τὸ δοκοῦν ἐναντίον. Τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ τῆ φύσει καὶ τῇ θεότητι, καὶ τοῖς φυσικοῖς πᾶσιν ἀπλῶς, τὸ δὲ ταῖς ὑποστάσεσιν καὶ τῷ αἰτίῳ. *Μείζων* καὶ γὰρ, φησὶν, ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ οὐ τῇ φύσει, τῷ αἰτίῳ δέ. Ἄλλο δὲ τοῦτο, κάκεινο ἄλλο, εἰ καὶ ἀμφω κατὰ τὸν αὐτὸν, καὶ κατὰ τὸν οἰκείον ἑκάτερον λόγον ὁρᾶται Θεός. Εἰ γοῦν καὶ ἐπὶ τῶν ὑποστάσεων τῶν καὶ καθ' ἑαυτὰς ὑπεστηκυῶν καὶ θεωρουμένων τὸ μείζον τε καὶ τὸ ἑλαττον καθερῶμενον, οὐ προσίσταται τὸ παρὰπαν οὐδὲ πολεμεῖ τῇ φυσικῇ τῆς θεότητος ἰσότητι. Ἄλλ' ἔστιν ὁ αὐτὸς καὶ μείζων καὶ ἴσος, τὸ μὲν τῷ τῆς αἰτίας, τὸ δὲ τῷ τῆς οὐσίας λόγῳ, πῶς ἐπὶ τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ τῶν μὴ καθ' ἑαυτὰ μηδαμῶς ὑπεστώτων, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει θεωρουμένων ὡς οὐσιωδῶν καὶ οἰκειῶν; καὶ ταύτην μόνην κτηγὴν καὶ ὑπερξὴν κεκτημένων, τὸ κατωτέρω διὰ ταῦτα καὶ δεύτερα, καὶ ἥτετα ταύτης εἰρησθαί, τῆς πρὸς τὴν αἰτίαν αὐτὴν φύσιν ὁμοτιμίας καὶ συμφύτας καὶ φυσικῆς ἀξίας τε καὶ ἐνώσεως ἀπορρήξει ταῦτα καὶ διασπάσει, ἵνα μὴ Θεὸς ὑπομείνη μόνον κατὰ γε τοὺς θεομαχοῦντάς φημι τούτους κατὰ τομὴν καὶ διαίρεσιν, καὶ ταῦτ' εἰ; κτιστά τε καὶ ἀκτιστά, καὶ κακῶς ὑφειμένα καὶ ὑπερκειμένα διασπώμενος, ἀλλὰ καὶ κτίσις, ὅση τε κάτω καὶ ἀνθρωπεῖα, καὶ ὅση τῶν ἄνω καὶ ὑπερκόσμος, τὴν ὁμονυμὴν ἀφαιρεθεῖν Θεοῦ κοινῶν τε καὶ τὴν θέωσιν. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη, φασὶν οἱ ἐμοὶ θεολόγοι καὶ θεοφῶροι, διαμέσου τινὸς ποτε κτίσματος θεωρηθεῖσθαι τοὺς θεωρούμενους, ὡσπερ οὐδὲ διὰ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐκείνης χωρεῖσθαι καὶ συμπλέεσθαι μηδενὶ τιμὴ μηδαμῶς πεφυκίας, ἀλλὰ διὰ τῶν οὐσιωδῶς τε, καὶ φυσικῶς, καὶ ἀχωρίστως δηλονότι προσόντων αὐτῇ. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἐπει δὲ Γρηγορὸς τὴν κοινὴν καὶ θεοπρεπῆ καὶ φυσικὴν τῆς Τριάδος ἐνεργεσίαν, ἢ τὰς ἐνεργείας κακῶς ἐξανούμενος; ἐνεργείας ἰδικῶς τοῦ Πατρὸς μόνου τὸν Υἱὸν φησὶ καὶ τὸ Πνεῦμα. παρ' Ἀκινδόνου τοῦ καθηγητοῦ τὰ τοιαῦτα καὶ τοῦτο λαθῶν, ἀνάγκη καὶ περὶ τοῦτου βραχέ' εἶτα παρὰ τῶν θεολόγων ὡσαύτως εἰπόντας, οὕτως ἔπειτα διαναπαύσαι τὸν λόγον. Καὶ δὴ πρῶτον ἐκεῖνο Γρηγορῶν ἐρωτήσωμαι, τίος χάριν περὶ τῆς κακῶς τῇ θεαρχ-

Α χικῇ Τριάδι προσούσης φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμειος, ἡμῖν τε καὶ τοῖς θεολόγοις ὄντος ἐναυθῆα τοῦ λόγου, περὶ γὰρ αὐτῆς ταύτης τῶν τε οἰκουμηνικῶν φημι συνόδων ἢ πέμπτη τε καὶ ἡ ἕκτη, καὶ δὴ καὶ θεολόγων ἄλλο; χορῆς πρὸς τε τούτων καὶ μετὰ ταύτας, τὸν πολλὸν ἐν τοῖς φθάσαιν ἐποιούοντο λόγον, οἱ δὲ καὶ Γρηγορὸς ἐπεσθαι καὶ συνηγορεῖν δεῖθεν δοκῶν, νῦν μὲν αὐτὴν εἶναι κοινὴν τῆς θεαρχικῆς Τριάδος τὴν οὐσίαν, τὴν θέλησιν ἔλεγε, καὶ τὴν ἐνεργεσίαν ἀκριβῶς, νῦν δ' αὖ ποιήματα καὶ κτίσματα τὰς ἐνεργείας ἔλεγε τοῦ Θεοῦ, καὶ ποτὲ μὲν σχίσιν, ποτὲ δὲ καὶ μὴ δν, πλὴν ἤχου καὶ κτύπου βημάτων μόνου; Πῶς ὂν ὡσπερ ἐκ μεταμελείας νῦν πάντων ἐκείνων ἀφείμενος, ὑπὲρ ὧν καὶ τὴν πολλὴν πρὸς τοὺς θεολόγους τε, καὶ τὴν σύνοδον ἐποιεῖτο λόγον, διαστρέφω, παρεξηγούμενος; πάντα λίθον, ὁ φασὶ, κινῶν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐκείνων θεολογίας, περὶ τῶν σεπτῶν ὑποστάσεων ἡμῖν διαλέγεται, τῆς πατρικῆς λέγων ὑποστάσεως ἐνεργείας εἶναι μόνας τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα; Καὶ τίς ἂν τῶν ἀτόπων ἐξηριθμήσει τὴν φορὰν τῶν ἐκθανόντων ἐκ τῶν συνουσιῶν λόγων, φιλόσοφο; Εἰ γὰρ τῆς πατρικῆς μόνης ὑποστάσεως κατὰ δὲ ἐνεργεῖαι μόναι τὸ Πνεῦμα σὺν τῷ Υἱῷ ὑποστατικῶν ἰδίωμα λοιπὸν κατὰ δὲ, οὐ φυσικῶν ἢ ἐνεργεῖα, καὶ πᾶσα ἀνάγκη μὴ τῶν τριῶν μίαν, ἀλλὰ τρεῖς διαφορῶς εἶναι: τινὰς τὰς ἐνεργείας; κἀντεῦθεν καὶ τρεῖς οὐσίαι τοῖς; τρεῖσι συνεισάγεσθαι προσώποις, καὶ τὸ τῆς Τριάδος ἑτεροούσιον ἐντεῦθεν μετ' Ἀρείου τε καὶ Μακεδονίου συγκατασκευάζειν. Ὡν γὰρ ἡ ἐνεργεῖα παρηλλαγμένη σὺν γε τὰ δελφῶ Γρηγορίῳ, καὶ δὴ καὶ τοῖς λοιποῖς θεολόγοις ὁ μέγας ἦδη πολλάκις φθάσας ἐφη Βασίλειος; τούτων καὶ ἡ οὐσία παρηλλαγμένη ὧν δὲ φύσις ἢ αὐτῆ, τούτων καὶ ἡ ἐνεργεῖα ἢ αὐτῆ. Εἰ δ' ὁ μὲν Πατήρ ἐνεργείας, ὡς φησὶ, μόνος; ἔχει τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, τὰ δὲ οὐκ ἔχουσι, πρῶτον μὲν κακ τοῦτου τὸ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀνόμοιον παρεισάγεται; ἔπειτα μὴ μόνον οὐκ εἰσὶ συνδημιουργοὶ τῷ Πατρὶ, ἀλλ' οὐδὲ ὅπως εἰσὶ, Μάξιμος ὁ θεοφῶρος φησὶ. Φύσις καὶ γὰρ, φησὶν ὁ αὐτὸς, τὴν οἰανοῦν οὐδεὶς οἶδεν ἀκίνητον, ἢ ἀνερέγγτον. Μόνον καὶ γὰρ τὴ μὴ δν ἐστέρηται τῆς φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμειος, ὁ αὐτὸς θεολόγος καὶ αὐθὶς σὺν γε Διονυσίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς διδασκάλοις φησὶν.

Β Εἰ δ' ὁ φιλόσοφος αὐθὶς λέγει, μὴ δεῖσθαι τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς ἐνεργείας. αὐτενεργεῖαν ὄντα, εἶδει καὶ τὸν Πατέρα κατὰ τὸν αὐτοῦ λόγον τοῦτ' αὐτὸ πεφυκέναι, καὶ μὴ δεῖσθαι τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, αὐτενεργεῖαν ὄντα. Εἰ δ' ἐκεῖνον μὲν πρότεσι ταῦτα, τοῖς δ' οὐ, πάλιν εἰς; ταῦτ' ὁ φιλόσοφος κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ὁ λόγος; περιτραπῆσθαι. Ἢ γὰρ οὐσιώδεις εἰσὶν αἱ ἐνεργεῖαι αὗται, καὶ δεήσονται κατ' οὐσίαν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, τὰς αὐτὰς οὐσιώδεις ἐνεργείας μὴ κεκτημένοι, ἢ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἰδιώματα πεφυκίαι, ἑτεροδελη, καὶ τῇ φυσικῇ ἐνεργείᾳ διαφέρουσα ἀποδείξουσι τὴν ἁγίαν Τριάδα, κἀντεῦθεν αὐ καὶ τῆς οὐσίας ἀνόμοιον παρεισάγεται, καθὰ δὴ καὶ ἔθιστος ὁ λόγος εἶδειξεν. Ἄλλως τε καὶ τοῦ μὲν θεαρχ-

μαστοῦ Βασιλείου λέγοντος· Οὐδέμια ἐνέργεια ἐνυπόστατος. Μαξίμου δὲ τοῦ σοφοῦ, Αἱ ἐνέργειαι οὐκ εἰσὶν οὐσίαι, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν, καὶ πρὸς τούτοις τοῦ θεοφόρου Δαμασκηνοῦ πᾶσαν ἐνέργειαν φυσικῆς εἶναι δυνάμειως ἀποτελεσμα φάσκοντος, εὐδῆλον ὡς ὁ φιλόσοφος μόνως ἐνεργεία· εἶναι λέγων τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ἀνοῦσια, καὶ ἀνυπόστατα, καὶ ἐν ἑτέρῳ θεωρούμενα, καὶ φυσικῆς δυνάμειως ἀποτελέσματα ταῦτα κατασκευάζει. Ἄλλὰ τρέπειτο τὰ βλάσφημα ταῦτα καὶ ἀπηχῆ κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς.

Ἐτι, Γρηγορᾶ, τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, μόνην εἰπὼν θέλησαν εἶναι καὶ ἐνέργειαν ἀκριβῶς ἀνωτέρω, ἢ κτίσμα καὶ μὴ ὄν εἶναι τὴν ἐνέργειαν, εἰ μὴ τοῦτ' ἀκριβῶς εἶη, πῶς μετὰ μικρὸν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον μόνην ἐνέργειαν, καὶ θέλησιν εἶναι φῆς τοῦ Πατρὸς; Ἄρα τοῦ Πατρὸς οὐσία εἰσὶν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα; Καὶ μὴ ὑποτάτεις μὲν διττῆς ἐκ μιᾶς ὑποστάσεως ἴσμεν τῆς πατρικῆς, τὴν μὲν γεννητῶς, τὴν δὲ τρόπον ἕτερον· ἢ δὲ οὐσία μία καὶ ἡ αὐτὴ τῶν τριῶν οὐσα, αὐτῶν μὲν ἔστι καὶ λέγεται, ἐξ αὐτῶν δὲ, ἢ ἐκ τινος αὐτῶν, οὐτ' ἔστιν οὐτε λέγεται, οὐδ' ἤκουσέ τις μέχρι καὶ τήμερον. Τί δὲ χρὴ λέγειν, ὅπου καὶ εἰς κτίσμα καὶ σχέσιν καὶ μὴ ὄν ἐκεῖ καταγαγὼν τὴν θεῖαν ἐνέργειαν, εἰ μὴ αὐτὴ τοῦ Θεοῦ ἢ οὐσία εἶη ἀκριβῶς κατὰ σέ, μεταβαλὼν αὐτῆς, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα μόνως φῆς ἐνεργείας εἶναι τοῦ Θεοῦ, εἰ ταυτὸν τε καὶ ἐν πως συνάγων οὐσίαν τε Θεοῦ καὶ ὑποστάσεις, καὶ δὴ καὶ κτίσμα καὶ σχέσιν καὶ τὸ μὴ ὄν, ὡς μηκέτι συνάγεσθαι κατὰ τὰ προειρημένα τὴν δυσσεβείαν, μᾶλλον δὲ τὴν ἀσεβείαν καὶ τὴν ἀθείαν ἐκ τῶν ὧν λόγων, ἀλλ' αὐτόθεν κηρυττομένην εἶναι λαμβάνειν; Ἄλλ' οὐκ ἀπ' αὐτὸς ἑμαυτοῦ ταῦτα λέγω, φησὶ Γρηγορᾶς. Ἀθανάσιος δ' ὁμοῦ καὶ Γρηγόριος, καθὰ δὴ καὶ εἰπὼν ἐφθην, καὶ πλείστοι γε τῶν θεολόγων ἄλλοι σὺν τούτοις, ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς εἶναι λέγουσι τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα. Ἡ γοῦν κάκεινους ὁμοῦ τοῦ τῶν διδασκάλων ἐκβαλε καταλόγου, ἢ ἕως ἂν ἐκείνοι διδάσκαλοι τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὡσι καὶ θεολόγοι, οὐκ ἐκ τῶν ἡμέτερον ταῦτα διαγράψαι δυνήσῃ τῆς ἐκείνων ἡρητημένα διδασκαλίας, κάκειθεν ἔχοντα τοῦνδὸς μόνον. Πολλοὺ μὲντ' ἂν ἦν ἄξιον, ὧ φιλόσοφε, σὲ κατὰ σέ, καὶ πραγμάτων ἂν ἦμεν ἀπηλλαγμένοι καὶ ἡμεῖς· πάλαι, εἰ τοῖς θεολόγοις ἑβούλου διδασκάλοις ἀκολουθεῖν, ὡς φῆς, ἀνωθεν. Νῦν δὲ προσποιῆ μὲν τοῦτο τοῖς λόγοις, καὶ ὑποκρίνη τὴν σύμφωνίαν τὴν πρὸς ἐκείνους, ἀντιπίπτεις δ' ἀληθῶς πανταχοῦ καὶ ἀντιλέγεις τῇ ἐκείνων θεολογίᾳ, ὡς περ ἀνωθεν εἰς τοῦτο παρσκευακῶς σεαυτὸν. Οὕτω σὲ ἠνωμένον ὁμοῦ καὶ διακεκριμένον τῆς τε θεῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐνεργείας συμφώνως ἐκείνων διὰ πολλῶν τε καὶ καλῶν λόγων καὶ δὴ καὶ γραφικῶν ἀπειδείων πρεσβυόντων καὶ κηρυττόντων, καὶ θεὸν ἕνα τρισυπόστατον, ἀναρχον, ἀκτιστον, ἐνεργόν, θελητικόν, παντοδύναμον διδασκόντων ἀποστολικῶς τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, σὺ καὶ οἱ μετὰ σοῦ τὸ διακεκριμένον ἀποτιμῶντες, καὶ πόρρω που βίψαντες τῶν τῆς θεολογίας ὀργίων, τῷ ἐνιαίῳ κατ' ἐκείνους,

καὶ δὴ καὶ τῶν ἀμφοτέρω καλῶς θεολογούντων ὁμοῦ, κακῶς χρῆσθε, τῇ μοναρχίᾳ συνιστάμενοι δῆθεν, μᾶλλον δὲ δι' ἑκατέρων ἀναίρουντες· ἐκότερα, καὶ τῇ προσποιήτῃ συνηγορίᾳ, καὶ τῇ αἰδοί τῇ πρὸς τὸν ἕνα δῆθεν θεὸν τὴν κτιστὴν θεότητα καὶ τὴν πολυθεῖαν καὶ ἀθεῖαν εἰσάγοντες φανερώς. Καὶ οὕτω καὶ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεσθαι τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν, καὶ αὐτῆς οὐ τὴν αὐτὸν, τῶν αὐτῶν θεολόγων εἰπόντων Πατέρων, ἐκότερον μετὰ τοῦ προσήκοντος λόγου, τὸ πρῶτον ἀφελόντες ὑμεῖς, κακῶς ἐχρήσασθε κατὰ τοῦ δευτέρου, ταυτὸ καὶ ἀδιάφορον πάντη τε καὶ πάντως οὐσίαν θεῖαν καὶ ἐνέργειαν αὐτῆς κατασκευάζοντες. Ἐνθα δὴ καὶ ἀντὶ τοῦ λόγου τὸν ὄρον κακῶς εἰδίξασθε, οὐ τὴν ἀρίστον μόνον καὶ ἀπερίγραπτον ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεῖαν καὶ ἀνώνυμον καὶ ἀβῆτον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὅρα καθυποβαλεῖν σὺν ἐκείνῃ τετολημηκότας. Οὕτω τῇ ἐν Πνεύματι σχέσει τε καὶ μιμήσει τῆς θεῆς ἐνεργείας· τὸ ἄσχετον ὁμοῦ καὶ ἀμίμητον θεοπερεπῶς συνειληφῶτων ἐκείνων, καὶ τῷ κατωτέρῳ καὶ δευτέρῳ, καὶ ἤττοι διὰ τὴν αἰτίαν, τὸ ἴσον καὶ συμφυεῖς καὶ ἀχώριστον, διὰ τὸ φυσικόν τε καὶ ἄκτιστον ἐπαγαγόντων, ὑμεῖς τῇ μὲν σχέσει καὶ τῇ μιμήσει κατὰ τὸ τοῦ ἄσχετου καὶ ἀμιμήτου χρησάμενοι, τῷ δ' αὖ κατωτέρῳ καὶ ἤττοι ὡς ἐξ αἰτίας ὄντι κατὰ τοῦ τῆς φύσεως ἀδιαιρέτου, καὶ ἀκτίστου, καὶ ἰσοῦ, πόλεμον ὅσον τὸ κατ' ἑαυτοῦς φημι κινὸν ἐπισηγάγετε τοῖς φυσικαῖς ἰδιώμασι τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ τούτων αἰτία καὶ πηγῇ φύσει τὸν ἕνα τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον καὶ ἀναρχον ποιητὴν καὶ δεσπότην θεὸν τοῦ παντὸς εἰς κτιστὴν καὶ ἄκτιστον κατατεμόντας θεότητα, καὶ Ἄρειον ὄμου καὶ Μακεδόνιον καὶ τοὺς κατ' ἐκείνους μετὰ τῶν ἀκτίστων καὶ κτιστῶν καὶ ἀνίστων θεοτήτων καὶ φύσεων ἡμῖν ἐπισηγαγόντες.

Κατὰ δὴ τὸν αὐτὸν λόγον τῶν θεολόγων πρῶτον κἀνταῦθα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα νῦν μὲν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς οὐσιωδῶς ὄφραστῶσαν καὶ ζῶσαν εἰπόντων, διὰ τε τὸ ἀπαθὲς τῆς ἐκείθεν πρόδου, καὶ τὸ ἀκριβῶς ἠνωμένον τε καὶ ἀχώριστον, τοιοῦτον καὶ γὰρ ἡ φυσικὴ ἐνέργεια, καὶ δὴ καὶ ὡς τῆς πατρικῆς ἐνεργείας πάσης ἐν Χρῆ τε καὶ Πνεύματι φυσικῶς οὐσης, καὶ προσέτι διὰ τὸ συναΐδιον κατὰ χρόνον καὶ ἀκτιστον, νῦν δὲ μηδὲν τῶν τριῶν προσώπων ἐνέργειαν εἰρηκότων, ὡς κατ' ἑαυτὰ ὄφραστῶτων, ἀλλ' οὐκ ἐν ἑτέρῳ θεωρούμενων, καὶ ἐνεργούντων μόνον, ἀλλὰ οὐκ καὶ ἐνεργουμένων, ὡς περ ἡ ἐνέργεια· οὕτω τοιγαροῦν τῶν κοινῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ τούτων θεολογούντων, θάτερον ὡς ἔθος ἀποδιδόντες· ὁμοῦ, θάτερον κατ' αὐτοῦ κακῶς χρῆσθε, μόνως ἐνεργείας ἀκτίστους εἶναι· δογματίζοντες τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅθεν δὴ καὶ τὸ ἀνυπόστατον καὶ ἀνοῦσιον καὶ ἀνώπαρχον, καὶ τὸν μυρίον τῶν ἀτόπων ἰσμὸν συγκατεσκευάσατε κατὰ γε τὴν προφήτηντα. Ἄλλ' οὐκ οὕτως οἱ θεολόγοι διδάσκαλοι, βέλτεστε. Ἄκουε γάρ. Ἀθανάσιος μὲν· εὖν ὁ μέγας, ἐν δὴ καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸς προέστασθαι μᾶλλον θεοῖς, ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς· λέγοντα τὸν Υἱὸν καὶ τὸ

Πνεῦμα, πρὸς Ἀρειανούς τὸν λόγον ποιούμενος, καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ ὁμοτιμὸν τε καὶ ὁμοούσιον πρὸς τὸν αὐτοῦ Πατέρα βουλόμενος δεῖξει, Δύναμις ἐστὶ, φησὶν, ὁ Υἱός. ὡς περ καὶ ὁ Πατήρ. Ἄλλ' ἵνα δειχθῆ ὅτι οὐκ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Πατήρ, διὰ τοῦτα τοῦ Πατρὸς ἐστὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια. Ὁ μὲν γὰρ Πατήρ οὐ παρὰ τίνος, αὐτὸς δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔχει τὸ εἶναι δύναμις. Καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὁ αὐτὸς, Ὁ παντοδύναμος καὶ παντέλειος τοῦ Πατρὸς λόγος, ἐπιβὰς τοῖς πᾶσι καὶ πανταχοῦ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἐφαπλώσας, τὰ πάντα εἰς ἑαυτὸν συνέχει καὶ συσφίγγει. Ὁρᾷς τουτοὶ τὸν μέγαν αὐτὸν σοὶ τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἐξηγητὴν τε καὶ ἐρμηγένη λαμπρὸν καθιστάμενον, καὶ πῶς καὶ κατὰ τινὰς τοὺς λόγους ἐνέργειαν καὶ δυνάμιν εἶναι φησὶ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν; καὶ οὗτοι αὐτὰς καὶ αὐτὸς τῷ Πατρὶ δυνάμεις ἔχει καὶ ἐνέργειας, ὡς οὐσα καὶ τελεία ὑπόστασις καθ' ἑαυτὸν ὄν, καὶ οὐκ ἐν ἑτέρῳ θεωρούμενος, κατὰ τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν ἐνέργειάν φημι τῶν τριῶν, καὶ συνδημιουργῶν καὶ συνέχων τὸ πᾶν ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι; Κοινὰ γὰρ ὡς περ τῷ Υἱῷ ταῦτα, οὕτως δὲ καὶ τῷ ὁμοούσιῳ καὶ ὁμοτιμῷ Πνεύματι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὁ μέγας δυνάμιν ὑπέδειξεν ὄντα τὸν Πατέρα, ὡς περ δὴ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τὸ τῆς οὐσίας καὶ τῆς θεότητος ἔν, ἐκ τῆς θείας λαβῶν καὶ τοῦτο Γραφῆς. *Ὁψεσθε καὶ γὰρ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς* δηλονότι, τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Χριστὸς ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ.

Βασιλείος δὲ ὁ μέγας; Εὐνόμιῳ διαλεγόμενος, καὶ πρὸς τοῦ Υἱοῦ βουλόμενος ἄκτιστον δεῖξαι, Εἰ Χριστὸς, φησὶ, Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, ταῦτα δὲ ἄκτιστα, καὶ ὁ Χριστὸς πάντως. Τὸ δὲ καὶ τῷ Πνεύματι προσήκειν πᾶς τις ἂν εὐσεβὴς εἴποι, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Εὐ δὲ κἀνεῦθεν καὶ τὸ τῆς Θεοῦ σοφίας καὶ δυνάμεως ἄκτιστον μάθε, ταυτὸ δ' εἰπεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ φυσικῆς ἐνέργειας, μήτε τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐκείνης οὐσίας κατὰ σὲ, καὶ οὕτω φυσικῶς ἐχούσης τὸ ἄκτιστον, ὡς καὶ τῷ μονογενεῖ τοῦ Θεοῦ Υἱῷ κἀνεῦθεν αὐτὸ τοῦτο προσμαρτυρησάτω, καὶ τοῦτο καὶ τοῖς τὰ Ἀρείου φρονούσι δοκεῖν, καίτοι γε κτίσμα κακῶς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ δοξάζουσιν, οὐδὲ γὰρ ἐκ τῶν μὴ δοκούντων ἐκείνοις, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνωμολογημένων τε καὶ δοκούντων, ὁ μέγας ἐπιχειρῶν, εἰς ἀνάγκην καὶ μὴ βουλομένους ἤγε τοῦ παῖθεσθαι. Καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτὸν Εὐνόμιον ὁ αὐτὸς Χριστὸς, φησὶ, Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, ἅλης τῆς πατρικῆς δυνάμεως ἐναποκειμένης αὐτῷ δηλονότι. Ὅθεν ὅσα βλέπει τὸν Πατέρα ποιῶντα, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Τί δὲ καὶ ὁ Νύσσης θεός Γρηγόριος; Θεός, φησὶν, ἐνεργούντα ἅλα, θεότης δὲ ἐνέργεια. Οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν, ἐνέργεια, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργεῖν ἕκαστον αὐτῶν, Ἀκούεις, ὡς οὐδὲν τῶν τριῶν ἐνέργεια, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργεῖν ἕκαστον τῶν τριῶν; Τὰ μὲν γὰρ ὑποστάσεις ὄντα καθ' ἑαυτὰ τέλειαι, οὐκ ἐνεργεῖν; ἡ δὲ φυσικὴ ἐνέργεια δύναμις οὐσα καὶ κίνησις δραστηκὴ τοῦ ἐνεργούντος. ἐνεργεῖται μὲν καὶ κινεῖται παρ' αὐτοῦ, ὅρᾳ δὲ καὶ

ἄνεργεῖ ἐν τῷ δεκτικῷ ταύτης. Διὸ καὶ ἐνεργὸς καὶ παντουργὸς καὶ οὐσιοποιὸς καὶ δραστηκὴ πρὸς τῶν κερῶν θεολόγων ὑμνεῖται, οὐκ ἄλλη κατ' αὐτὸ παῖθεσθαι τῶς παρὰ τὴν κινουσαν τυγχάνουσα φύσιν, ταυτὸν τι καὶ ἐν, καθ' ἑτέρους δ', ὡς ἤδη πολλάκις ἐφημεν, λόγους ἔχουσα τὸ διάφορον. Πρὸς Ἀβελάριον δ' αὖθις ὁ αὐτὸς διδασκαλὸς γράφων, τὸ Θεὸς ὄνομα τῆς θεατικῆς καὶ προνοητικῆς, καὶ κτιστικῆς ἐνέργειας εἰπὼν τοῦ Θεοῦ, ἔφη ἐπιφέρει κἀκεῖνα. Καθὼ μὲν ἕκαστον πρόσωπον ἀπρητισμένην ἔχει τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν, ἀπρητισμένον ἔχει καὶ τὸ δηλωτικὸν αὐτῆς ὄνομα, καὶ κοινῶς ἐστὶ καὶ κληθεὶς Θεός· καθὼ δὲ μία καὶ ἀπαράλλακτος ἐν τοῖς τριῶν ἡ εἰρημνὴ ἐνέργεια, μία καὶ ἡ θεότης. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Οὐ τρεῖς Θεοὺς, φησὶν, ὀνομάζειν δυνάμεθα τοὺς τῆν θεατικὴν καὶ ἰποπητικὴν δυνάμιν τε καὶ ἐνέργειαν συνημμένους καὶ ἀδιακρίτως ἀλλήλων ἐφ' ἡμῶν τε καὶ πάσης τῆς κτίσεως ἐνεργούντας. Κύριλλος δ' ὁ σοφός, τὸ ἴσοθεὸς, φησὶ, τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον καὶ ὁμοούσιον τῷ Θεῷ, τὸ τὴν θείαν ἐνέργειαν ἔχον ἐν ἑαυτῷ φυσικῶς. Δείξεται μὲν οὖν ἰκανῶς ἡ ἡ τοῖς θεολόγοις Πατράσι κατὰ τινὰς τοὺς λόγους; ὁ τε Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δύναμις καὶ ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς εἶναι λέγονται· οὐ μὴν ἀλλὰ κἀκεῖνο δῆπου συναποδείκνυται κάλλιστα, ὅτι καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἕκαστη δύναμις τε καὶ ἐνέργειά ἐστι καὶ λέγεται καθ' ἑαυτὴν ὑφ' ἑστώσα, ὡς περ δὴ καὶ ζωὴ καὶ σοφία, καὶ φῶς καὶ τὰ παρακλήσια· τούτοις, ἵνα μὴ μετοχῇ νομισθῶσιν ἔχειν ταῦτα κατὰ τοὺς ἄλλους δυνατοῦς τε καὶ σοφοῦς καὶ ζῶντας, ὁ δὲ κἀν τοῖς φθόσασιν ἡμῖν εἰρηται. Λέγονται δ' αὖθις καὶ δυνατοὶ καὶ ἐνεργοί, καὶ σοφοὶ καὶ ζῶντες ἕκαστος τῶν τριῶν, ἵνα μὴ σοφίαν, καὶ δυνάμιν, καὶ ἐνέργειαν, καὶ ζωὴν ἀκούοντες αὐτῶν ἕκαστον εἶναι, μὴ οὐσίαν καθ' ἑαυτὴν ὑφ' ἑστώσαν καὶ οὐσαν, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ θεωρουμένην νομισθῶσαν δυνάμιν, ἕκαστον ἐστὶν ἡ φυσικὴ ἐνέργεια. Λέγεται δὲ καὶ ἡ θεατικὴ Τριάς ἅμα καὶ σοφία καὶ δύναμις, ὡς περ δὴ καὶ Θεός· καὶ ζωὴ καὶ λόγος καὶ φῶς· ὁ δὲ καὶ φθόσαστες ὡσαύτως· οἱ θεολόγοι εἰδόμενοι, διὰ τὸ ταῦτ' ἔχειν ἀπαράλλακτως ἕκαστον τῶν προσώπων ἴδια τε καὶ ἰσοῦ πάντα. Διὸ καὶ πρὸς Εὐνόμιον αὖθις ὁ μέγας φησὶ Βασιλείος· Εἰ γὰρ κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Υἱὸς ἀπαράλλακτως ἔχει, ἀπαράλλακτως ἔχει καὶ κατὰ τὴν δυνάμιν· ὡς δὲ ἡ

δύναμις ἴση, ἴση που πάντως καὶ ἡ ἐνέργεια, Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. Διωνύσιος δὲ ὁ μέγας, Δύναμις ἐστὶ, φησὶν, ὁ Θεός, ὡς πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ δυνάμιν προέχων καὶ ὑπερέχων. Οὕτως ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ φυσικὴ τε καὶ οὐσιώδης οὐσα οὐ μερίζει τὰς ὑποστάσεις, ἐνοῖ δὲ φυσικῶς μᾶλλον εἰς μίαν θεότητα· ἡ δὲ τῶν τριῶν ὑποστάσεων ὡσαύτως καὶ ἰσοῦ ταῖς τριῶν ὡς ἐνὶ παρούσα Θεῷ, κατὰ τὰ προρρηθέντα δὴ ποὺ τοῖς θεολόγοις.

Διὸ καὶ Μάξιμος ὁ σοφὸς πρὸς τοὺς ὑποστατικῶν, ἀλλ' οὐ φυσικῶν κακῶς λέγοντας· πάλαι τὴν θείαν ἐνέργειαν, Τίς, φησὶν, ὑποστατικὴν ἐνέργειαν εἰρηκῆ πτε, καὶ τῶν τοῦτο καὶ πρὸς τίνος λαβόντας προφύσει; Καὶ πάλιν· Οὐδὲν τῶν φυσικῶν εἰς ἄτοπον

προηγουμένως, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν καὶ τὴν Ἀ οὐσίαν ἔχει τὴν ἀναφορὰν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ Δαμασκῶυ θεῖος· Ἰωάννης αὐτὸ τοῦτο δεῖκνυς ὡς οὐτε ὑπόστασις, οὐτε μὴν ὑποστατικὰ πέφυκεν ἡ θεία δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια, ὡς περ οὐδὲ οὐσία ἀπλῶς, ἀλλ' οὐσιώδη καὶ φυσικὰ μᾶλλον, ὡς αὐτῇ τῇ θεῖᾳ οὐσίᾳ προσόντα φυσικῶς, τοιαῦτα περὶ τούτων φησί· Φυσικὰ καὶ οὐχ ὑποστατικὰ λέγομεν τὰ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας, λέγω δὴ αὐτὴν τὴν θελητικὴν καὶ ἐνεργητικὴν δύναμιν, καθ' ἣν θέλουσι καὶ ἐνεργοῦσι τὰ θέλοντα καὶ ἐνεργούντα. Εἰ γὰρ ὑποστατικὰ δῶμεν εἶναι ταῦτα, ἑτεροθελεῖ· καὶ ἑτεροενεργεῖ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας Τριάδος εἰπεῖν ἀναγκασθῆσόμεθα. Καὶ πάλιν· Ἡ τοῦ Χριστοῦ, φησί, θεία θέλησις ἀναρχὸς ἐστὶ, καὶ παντοῦργος ἐπομένῃν ἔχουσα τὴν δύναμιν, μονουχὶ πρὸς τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἰστάμενος, Ταυτὸν οὐσία καὶ θέλησις ἀκριβῶς, κακῶς φιλοσοφούντα. Καὶ αὖθις· ὁ θεῖος Δαμασκηνός· Ὅσπερ τῶν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ φύσεων ὁ ἀριθμὸς εὐσεβῶς νοούμενός τε καὶ λεγόμενος οὐ διαιρεῖ τὸν ἕνα Χριστὸν, ἀλλὰ ὡς ὁμομένην καὶ ἐν τῇ ἐνώσει παρίστανται τῶν φύσεων τὴν διαφορὰν, οὕτω καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιωδῶς

προσόντων ταῖς τοῦ Χριστοῦ φύσει θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν, κατ' ἄμφω γὰρ τὰς φύσεις θελητικὰς ἦν, καὶ ἐνεργητικὰς τῆς ἡμῶν σωτηρίας, οὐ διαίρεσιν εἰσάγει, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν αὐτῶν δηλοῖ καὶ μόνον κἀν τῇ ἐνώσει φυλακὴν καὶ σωτηρίαν. Φυσικὰ γὰρ καὶ οὐχ ὑποστατικὰ φαμεν τὰ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας· λέγω αὐτὴν τὴν θελητικὴν καὶ ἐνεργητικὴν δύναμιν, καθ' ἣν θέλουσι καὶ ἐνεργοῦσι τὰ θέλοντα καὶ ἐνεργούντα. Καὶ πάλιν· Εἰ πᾶσα ἐνέργεια φύσεώς τινος οὐσιώδης ὀρίζεται κίνησις, ποῦ τις ἐνέργειαν εὐρηκὸν οὐ φυσικῆς δυνάμεως ὑπάρχουσαν κίνησιν; Οὕτω σαφῶς τε καὶ ἀσφαλῶς διὰ πολλῶν τε καὶ καλῶν λόγων οἱ θεολόγοι, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀπὸ μέρους φημι τὸ κατ' αὐτοὺς ὑποβαλεῖται κἀνταῦθα, καὶ αὐθις τὸν περὶ φυσικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ λόγον ἐδίδαξαν, καὶ ὅτι μὴ κατὰ τοῦτον, ἀλλὰ καθ' ἑτέρους μάλιστα λόγους, ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ αὐτοῦ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἐνεργεῖαι εἰρηγνται. Εἰ δὲ ταῦθ' οὕτω καλῶς καὶ κατὰ σῶζοντα λόγον ἀποδίδεται τοῦτοις, καὶ οὐδεὶς ἀνταρῆι ποτε νοῦν ἔχων, οὐ μάρτην ἄρ' οὐδ' ἡμῖν ὁ νοῦς ἐξετόξευσε τὰ προφθρηθέντα πρὸς τε Γρηγοροῦν καὶ τὴν αὐτοῦ ξυμμορίαν περὶ τούτων αὐτῶν φημι.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΝ Τῷ ΘΑΒΩΡΙΩ ΘΕΙΑΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

Καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν τῆς θεότητος φωτὸς, περὶ τε θεώσεως ὑπερφουῶς αὐθις καὶ μετοχῆς τῆς θεοσπεποῦς καὶ φυσικῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος.

ΛΟΓΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ.

Μὴ ἀποκρίνου ἀφρονι κατὰ τὴν ἀφροσύνην C αἰγι θεωρίαν ὁ τοῦ σοφοῦ λόγος, διὰ τῶν ὀλίγων αὐτοῦ, φησὶν ὁ σοφὸς Σολομῶν. Εἰποὶ μὲν οὖν ἄν τις καὶ πρὸς ἱθικὴν διδασκαλίαν τὸν προοιμιακὸν συνήθως ἀποδιδόντα λόγον ταῦτ' εἰρηκίναί. Τὸ γὰρ μὴ ἀποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, καὶ τὸ λοιδορούμενον εὐλογεῖν, ταυτὸν πως ἄν εἴη τῷ μὴ ἀποκρίνεσθαι ἀφρονι κατὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ. Προοίμιον ἄν τις εἶπε τοῦτο τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, καὶ μεθόριον οἶον τοῦ γράμματος πρὸς τὸ Πνεῦμα, τοῦ μὲν χαμαιζήλου καὶ ταπεινοῦ τῆς νομικῆς ἀπάγον διδασκαλίας, ὀφθαλμῶν ἀκαιτοῦσης ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, ἡρέμα δὲ τὸν ἀκροατὴν τῷ τοῦ Εὐαγγελίου προσάγον ὑφαί, καὶ τὰ ὑψηλότερα κατὰ μικρὸν φιλοσοφεῖν πείθον, μέχρις ἄν εἰς τὴν ἄκραν ἐκείνην ἀναγάγῃ κορυφὴν τῆς διδασκαλίας Χριστοῦ φημι καὶ τῆς ἀπαθείας, Τῷ τύπτουσι σε, D λεγοῦσης, ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα στρέψου αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην, καὶ τῷ θέλουσι σοὶ κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον, καὶ, Εἰ τις σε ἀγγαρύσει μίλιον ἕν, ὑπαγε μετ' αὐτοῦ δύο, καὶ τέλος τὸ τῆς φιλοσοφίας ἀκρότατον ἐκεῖνο καὶ ὄντως ὑπερφυῶς, Ἔσεσθε, λέγον, ὁμοῖς τέλειοι, ὡς περ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν. Ἐχει μὲν οὖν καὶ ταῦτα καλῶς, καὶ οὐκ ἔξω τοῦ σκοποῦ φαίην ἄν καὶ τοῦ λόγου· ἀλλ' ἐμὰ πρὸς μεζονά τινα καὶ ὑψηλότεραν

ἀγαι θεωρίαν ὁ τοῦ σοφοῦ λόγος, διὰ τῶν ὀλίγων τούτων ῥημάτων τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν διδίσκων, τὸ μὴ συμπεριφέρεσθαι φημι τοῖς λαλοῦσιν εἰς τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν ἐπὶ μακρὸν, μηδὲ τῷ ἀφρονι συνδιαγίειν τε καὶ συλλαλεῖν ἐπιπολῶ, ἕς κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ εἶπεν, Ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ ὅσα ἐστὶ θεός. Καὶ διὰ τοῦτο που καὶ ὁ σοφὸς διδάσκων ἔλεγε Παῦλος, Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἐστὶν αὐτοκατεδάκτριος, Ὅθεν καὶ κλειστοὺς ἄν ἴβωι τῶν θεολόγων διδασκάλων, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων τοὺς τῶν ἀποστόλων κορυφαίους αὐτοῦς, ὡς ἐπιπολῶ τοῦτο τὸ μέρος ἀποποιουμένου τῶν λόγων· ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη δεῖ τοὺς ἀναιδῶς κατὰ πρόσωπον ἐπιόντας τε καὶ βιαζομένους, μᾶλλον δὲ τὴν τῶν μαθητευομένων προστασίαν καὶ σωτηρίαν. Ἐπει οὖν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὸν φιλόσοφον τούτον, καὶ τοὺς αὐτοῦ λόγους κατὰ πᾶσαν ἐλθόντες ἀνάγκην ἰταμῶς οὕτω καὶ ἀναισχύντως τῇ τε συνόδῳ τῶν Πατέρων ἐπιόντα, καὶ τῷ σπικτῷ τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστει· ὄρω, καὶ δι' αὐτῶν τῶν θεολόγων Πατέρων χορῶ, καὶ τῷ παρ' αὐτῶν θεολογουμένῳ Θεῷ, τοὺς ἀντιρρητικῶς εἰς μακρὸν καὶ ἄκοντες ἐξετείνουμεν λόγους, δεῖν ἔγνωμεν ἡδὴ καὶ πρὸς λιμένα τινα καὶ εἰρήνην ἐκ τοῦ μακροῦ χειμῶνος· ἐκαίνο, καὶ τοῦ πολέμου καταπαγεῖν ἡδὴ

τούτων, και την χείρα τῆς εἰς τὸ πρόσω φερῶς ἐπι-
 σκεῖν. Καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τοὶ κεφαλαῖοις πᾶσιν
 ἐκείνοις καθόσον ἐξῆν ἐπεξήλθε· ὁ λόγος οὖν γε τοὶς
 θεολόγοις Πιτρᾶσιν, ἃ δὴ καὶ Γρηγόρι· ἀποσυλήσας
 τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἱεροῦ τόμου, εἰς ἀνατροπὴν δὴ-
 θεν, ὡς αὐτὸς φησιν, ἐαυτῷ προῦθηκεν. Εἰ κάκεινος
 περὶ τὸ παλιλλογεῖν τε καὶ ψεύδεσθαι καὶ αἰσχροῦς,
 καὶ ἀφιλοσόφως· ἐφ' ὕβρει καὶ λοιδορίας τῶν ἁγίων
 ἀκρατῶς εἰπερ τις φερομένην ἔχει τὴν γλῶτταν, τῶν
 αὐτῶν καὶ αὐθι; ἀπρὶξ ἔχεται, τὸ μὲν κατὰ σκοποῦ
 βιάλλειν, καὶ καίριόν τι καὶ τοῦ προσήκοντος ἰχόμε-
 νον λόγου φράζειν εἰδῶς οὐδαμῶς, τὴ δὲ τοὺς καὶ
 εἰδόμενος ἐκείνα καὶ ὡς ἄμα καὶ λέγοντας κακῶς ἐπι-
 τηθεὶς λέγειν αὐτὸς καὶ συκοφαντεῖν. ἄκρω; εἰπερ
 τις τῶν πάντων ἡσχημένους καὶ μηδενὶ τινι τῶν πα-
 λαίων τε καὶ νέων ὁ φιλόσοφος τῶν ἐπὶ τούτοις πα-
 ραχωρῶν, οἶμαι, πρωτεῖον. Δι' ἃ δῆπου καὶ ἡμῖν
 ἔδοξε μάλιστα μὴ ἀποκρίνεσθαι τῷ ἄφρονι κατὰ τὴν
 ἀφροσύνην αὐτοῦ, ἵνα μὴ ὁμοιωθῶμεν ἐκεῖνον, κατὰ
 τὴν σοφὴν παροιμίαν. Πρὸς γὰρ ἐκεῖνον καὶ τοὺς
 ἐκείνου λόγους ἱκανῶς ἔχει καὶ τὰ λεχθίντα, ἵνα μὴ
 φαίνεται σοφὸς παρ' ἐαυτῷ· τοῦτο γὰρ ὁ σοφὸς
 Πιτρομιαστῆ; ἐπιφέρει λέγων· Ἄλλα ἀποκρίνου
 ἄφρονι πρὸς τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ ἵνα μὴ φαί-
 νηται σοφὸς παρ' ἐαυτῷ. Ὅσα μὲν οὖν ἀντιλέγειν
 δοκίον Γρηγόρι· τῷ συνοδικῷ τόμῳ, περὶ τῆς θείας
 οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας διαφορᾶς φιλοσοφοῦντι,
 καὶ τοῦ ταύτης ἀκτίστου καὶ μεθεκτοῦ, θεότητός τε
 πύρι; καὶ σχέσεως καὶ μιμήσεως, καὶ δὴ καὶ τοῦ
 ἀσκέτου καὶ ἀμιμήτου καὶ ἀκτίστου τῆς ὑπερφουῶς
 καὶ ἀβρήτου θεώσεως, καὶ τοῦ δευτέρου εἶναι ταύ-
 την, καὶ κτωτέρω κατὰ τοὺς θεολόγους τῆς αἰτίας
 αὐτῆς φύσεως, καὶ ὅτι μὴ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα οὖν
 τῷ Ὑπὸ τῆς τρισυποστάτου θεότητός· εἰσιν ἐνεργεῖαι
 φυσικαί; εἰ καὶ τρόπον ἕτερον ἐνυπόστατοι τοῦ Πα-
 τρός· δυνάμεις τε καὶ ἐνεργεῖαι, καὶ ταῦτα τοῖς θεο-
 λόγοις ἔστιν οὐ λέγεται, καὶ τοῦτο γὰρ τοῖς προβ-
 ῆθι;σι; τῷ τόμῳ, μᾶλλον δὲ ταῖς πρὸς τὸν τόμον
 οἰκειαῖς ἀντιλογίαις ὁ λογιζομὸς οὗτος συνήψεν, ὅσα
 τοῖνυν ἀντιλέγειν ἐκείνοις ὁ φιλόσοφος; προσποιούμε-
 νος, ἀκρατῶς κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐδολαφῆμῆσε θεολογίας
 καὶ τῶν ταύτης σοφῶν διδασκάλων, ὅσοι τέ φημι
 τῆς Παλαιᾶς, καὶ ὅσοι τῆς Νέας, ἱκανῶς ἡμῖν ἐκ τε
 τῶν λογίων αὐτῶν οἶμαι, καὶ δὴ καὶ τῶν αὐτῶν διευ-
 κρινησάντων, καὶ διδασκάντων Πατέρων, ὅσον εἰς
 ἡμετέραν ἦκε, φημι, τῶς δυνάμειν, ἐξελήλεγχται.
 Λοιπὸν δ' ἂν εἴη τὰ τε περὶ τῆς θείας Χριστοῦ με-
 ταμορφώσεως; ἐξῆς τοῦ φιλοσόφου σκοπήσασθαι, καὶ ἃ
 περὶ τῆς τοῦ ὑπερστυγαστοῦ τε καὶ ἀτακνώσαστο φω-
 νῆς ὁ αὐτὸς διέδειξε, καὶ ὅπως, καὶ κατὰ τίνα τὴν
 λόγον ὑποστάτην τῶν αὐτοῦ προόδων καὶ φυσικῶν
 ἐνεργειῶν τὸν Θεὸν φησιν ὁ σοφὸς Διονύσιος;. Μᾶλλον
 δ' ἐπεὶ καὶ περὶ τούτων ἱκανῶς ἡμῖν τε πρὸς αὐτὸν
 ἐν τοῖς πρώτοις τρισὶν ἐρηται λόγοις, ἔργον αὐτῶν
 φημι ταῦτα καὶ τοὺς περὶ αὐτῶν τοῦ φιλοσόφου
 λόγους πεποιημένους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Γρηγόριος,
 ἢ σοφὴ θηλαχὴ γλῶττα καὶ θεολόγος; ἔτι τῷ βίῳ
 παρῶν καὶ ἡμῖν, ἐν τρισὶν καὶ αὐτὸς βιβλίοις ταῖς
 αὐτοῖς ἐπεξήλθε, τῶν ἐνταῦθα τινων ἐπιστολαῖς; τε

Α καὶ ἀξιώσει κεκινηκότων ἐκεῖνον, περιττόν πως ἂν
 εἴη, καὶ ἀσχολία κενὴ καὶ τριβὴ χρόνου τὴ τοῖς αὐ-
 τοῖς ἐπεξίεσθαι καὶ αὐθις, καὶ τὸν λόγον εἰς οὐδὲν
 ἀναγκαῖον προσασχολεῖν.

Πλὴν ὅσον ἐπισκεψασθαι φημι καὶ ἡμεῖς ἀπὸ μέ-
 ρους κἀνταῦθα τὰ περὶ τῆς θείας μεταμορφώσεως,
 ἀληθέστερον δ' εἶπειν τὰ κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπερ-
 φουῶς μυστηρίου μᾶλλον ἐκείνου τολμηρῶς συγγε-
 γραμμένα τῷ φιλοσόφῳ, ἐπεὶ μὴδ' ἐνετύχονεν πω
 τότε τῷ περὶ τούτου βιβλίῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ γράμ-
 μασι, πλὴν ἀκοῆς καὶ φωνῶν τινων μόνων, ἀπ' ἄλλων
 εἰς ἄλλους τότε διαδομένων, καὶ οὕτω καὶ πρὸς
 ἡμεῖς ἐλθόντων, οἷς δῆπου τὸν ἡμέτερον ἀντεστῆξα-
 μεν λόγον ἐκείνον. Ἐπεὶ δὲ νῦν καὶ τὸ βιβλίον, καὶ
 ὁ κατὰ τοῦ μυστηρίου λόγος εἰς χείρας ἡμῖν ἦκε
 οὖν γε τοῖς ἄλλοις, ὀλίγα τινὰ, καθάπερ εἶπον, ὡμι-
 ληκότες καὶ τούτοις, καὶ ὅσον καὶ τοὺς ἔπειτα ἔντευ-
 ξομένους τῷ συγγράμματι τῷδε παραλυπησῆσι, τὸν
 περὶ τούτου παραλιπότες ἐνταῦθα λόγον μεταξὺ
 κείμενον, οὕτω τελείως ἔπειτα καὶ τὸν ἡμέτερον
 τούτον καταπαύσομεν λόγον. Δεῖ δὲ κατὰ τὴν προ-
 λαβοῦσαν ἀκολουθίαν τε καὶ τὴν τάξιν, κἀνταῦθα τὰ
 περὶ τῆς θείας μεταμορφώσεως εἰρημένα τῷ συνοδι-
 κῷ τόμῳ προθεῖναι, καὶ οὕτω Γρηγοριᾶν αὐθι; περ-
 ελθεῖν μετὰ τῶν αὐτοῦ λόγων καὶ τῆς συνήθους ἀντι-
 λογίας ἢ θεομαχίας. Τί οὖν ὁ τόμος; Μετὰ τοῦτο,
 φησιν, ἐζητήθη δειχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων ὅτι τε
 ἀκτιστόν ἐστι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώ-
 σεως, καὶ ὅτι οὐκ ἐστὶ τοῦτο ἢ οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καὶ
 πάντες σχεδὸν εἶπον, ὅτι ἀπεδείχθη τοῦτο κατὰ τὴν
 τετάρτην συνέλευσιν, ἐν ἣ παρόντες οἱ ἀντιλέγοντες
 τῇ Ἐκκλησίᾳ, νῦν μὲν κτιστὸν εἶναι τοῦτο, καὶ
 φάντασμα, καὶ παραπέτασμα, καὶ ἰνδιαιμα φανερώς
 βλαττημῶντες; ἔλεγον, νῦν δὲ καὶ τοῦτο δυσσεβῶς
 ἔλεγον ἀκτιστόν καὶ οὐσίαν εἶναι Θεοῦ. Προηλέθη
 γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ συνελεύσει; ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυ-
 μος Γρηγόριος; γράφων, Οὐδεὶς ἐστὶν ἐν ὑποστήματι
 καὶ οὐσίᾳ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ οὐσίαν
 Θεοῦ ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσε. Καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος;
 γράφων ἐν ἑξῶμῳ κεφαλαίῳ τῆς τρίτης τῶν θεολο-
 γικῶν κεφαλαίων ἑκατοντάδος, Ὁ τοῖς; αὐσι μὴ
 κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός; κατ' ἄλλον δὲ τρόπον
 μετέχεσθαι τοῖς δυνάμειν βουλόμενος, τοῦ κατ'
 οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται. Καὶ ὁ θεὸς
 Χρυσόβρημων εἰς τὴν αὐτὴν ἐορτὴν γράφων, Ἐν τῷ
 δρεῖ, φησι, μεταμορφωθεὶς ὁ Σωτὴρ μικρῶς; πω; ὡς
 Δεσπότης; εἶδειε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς τῆς ἀθέατου
 θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν. Ἄλλ' αὐθις; ἐρού-
 σιν οἱ ἀπύλων καὶ θηρευτικὴν περιφέροντας; γλώσ-
 σαν· Καὶ εἰ ἀθέατος ἢ θεϊκὴ αὐτοῦ δόξα, πῶς; ἐπι-
 λειξεν αὐτὴν τοῖς ἀποστόλοις; Εἰ γὰρ ὁρατὴ, οὐκ
 ἀθέατος; εἰ δὲ ἀθέατος, οὐκ ὁρατὴ. Διὸ ἀκούε συν-
 ετώ;. Ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς;
 ἐπέδειξε τῆς ἀθέατου αὐτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν,
 καὶ οὐκ ἐπέδειξε· τουτέστι, μικρὸν παρήνοιξε τὴν
 θεότητα, καὶ οὐχὶ τελείως, τὸ μὲν πληροφορῶν, τὴ
 δὲ φειδόμενος. Πληροφορῶν μὲν γὰρ, εἶδειεν αὐτοῖς
 τῆς ἀθέατου βασιλείας τὴν θεϊκὴν δόξαν, οὐχ ὅση

τις ἦν, ἀλλ' ὅσον ἐδύναντο φέρειν οἱ σωματικούς ἀφθαλμούς περιφέροντες· φειδόμενος δὲ καὶ οὐχί φθονῶν, οὐκ εἰδείξεν αὐτοῖς τὴν πᾶσαν δόξαν, ἵνα μὴ ὦν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολείψωσιν. Ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἑλλαμψίν αὐτὸν λέγοντες, καὶ λαμπρότητα καὶ χάριν, καὶ θέωσιν, καὶ θεότητα παραδειχθείσαν, μικροῦ στερβρότεραν καὶ βίως, καὶ φῶς ἀπρόσιτον καὶ φυσικὴν ἀκτίνα τοῦ Υἱοῦ ἀναρχον, βολίδα θεότητος, ἀπερατὴν θεότητος, καὶ τὰ τοιαῦτα. Προηγέθη δ' ἐν ἐκείνῃ τῇ συνελεύσει καὶ ὁ ἐπὶ τούτοις συνοδικῶς πρῶτος τόμος, ὃς τοῦτο φιλευσεθῶς καὶ θεβαίως ἀνέδειξεν ἄκτιστον, καὶ οὐκ οὐσίαν, διὰ πολλῶν τῶν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυριῶν, καὶ τῶν τοῦ τρισμακαρίστου καὶ δαιδίου βασιλέως ἡμῶν ἐκείνου κυροῦ Ἀνθρονίκου τοῦ Παλαιολόγου συμφώνων τοῖς ἁγίοις βημάτων, καὶ θεοσεβῶν θεοπισπισμάτων. Πρὸς δὲ ἱερὸν καὶ θεῖον τόμον ἀντικειμένους ἰδόντες τότε καὶ ἀντιλέγοντας τοὺς καὶ τῷ ἱερωτάτῳ Θεσσαλονίκης ἀντικειμένους, ἀπεβαλλόμεθα τοῦτους, ὡς νῦν μὲν κτιστὸν τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, νῦν δὲ λίαν ἀνοήτως οὐσίαν εἶναι τιθεμένους τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς μὴ στέργοντας ἔχειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δυνάμιν ἄκτιστον καὶ ἐνεργεῖαν, ἀλλὰ πάσας τὰς κοινὰς δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀφθίνως εἰς κτίσμα κατασπῶντας, καὶ πολυθίους ὀνομάζοντας τοὺς ἄκτιστον ἀνομολογούντας τὸν Θεὸν μὴ κατ' οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, καὶ κατὰ τὰς κοινὰς τῶν τριῶν ὑποστάσεων θείας δυνάμεις καὶ ἐνεργείας. Τὰ δὲ κατὰ τὴν μνημονευθείσαν ἀνωτέρω τετάρτην συνέλευσιν, καὶ τὰ τοῦ συνοδικοῦ πρώτου τόμου ὡδέ πως ὁ αὐτὸς ἱερεὺς διέξεισι τόμος. Ταύτῃ τοι καὶ συνόδου συγκαταθείσης δευτέρας ἧς προεκάθητο καὶ ὁ νῦν κραταῖος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐτοκράτωρ ὁ κύριος Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ἐξηλέγχθη ὁ Ἀκίνδυνος τὰ αὐτὰ τῷ Βαρλαάμ καὶ φρονῶν καὶ λέγων, καὶ τῶν μοναχῶν κατηγορῶν. Δι' αὐτὸν καὶ τὴν αὐτὴν τῷ Βαρλαάμ ἐπεσπάσατο καταδικῆναι, τόμου προδόντος συνοδικοῦ κατὰ τῶν τοῦ Βαρλαάμ ἐκείνου βλασφημιῶν, δι' οὗ παντὸς τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος ἀποκέκοπται, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ συνοδικὸς τόμος διέξεισι, πολλῶν τε ἄλλων ἐνεκεν, καὶ ὅτι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως τὸ τοῖς συναναβάζειν αὐτῷ μακαρίοις μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ὄφθην κτιστὸν ἐπιχειρεῖ δεικνύσαι καὶ περιγραφτὸν, καὶ τῶν αἰσθητῶν φῶτων πλέον ἔχον οὐδέν. Οὐχ οὗτος δὲ μόνον ὁ Βαρλαάμ τῷ συνοδικῷ ἀποκεκήρυκται τόμῳ, ἀλλὰ ταῖς αὐταῖς ἐπιτιμίαις ἔνοχον ἑαυτὸν καθίστησι, καὶ εἰ τις ἐκείνῳ ἐπόμενος τοῖς μοναχοῖς καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ πολεμεῖ. Φησὶ γὰρ ἐπὶ λέξεως· Ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἕτερός τι τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ βλασφημίας καὶ κκηδόξως κατὰ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς καληθέντων ἢ συγγραφέντων, φανείη πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγορῶν, ἢ ὄλων ἐν τοῖς τοιοῦτοις καθαπτόμενος, τῇ αὐτῇ καταδικῆναι παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καθυποβαλλόμενος, ἀποκήρυκτος ἔσται καὶ αὐτὸς καὶ ἀποτετημένος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολι-

κῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ ὁρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν συστήματος.

Καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ ἱερεὺς τόμος τῆς συνόδου ἦς κατ' ἡμᾶς περὶ τοῦ θειοτάτου φωτός φημι τῆς θείας Χριστοῦ μεταμορφώσεως, καὶ δὴ καὶ τῶν καταρχὰς ἐξυθροκότου εἰς αὐτὸ βλασφημῶν καὶ θεομάχῳ γλώττῃ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκίνδυνου. καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς πονηρᾶς συμμορίας, καὶ τοιαύτην ἐλαχον ἀξίως ἐκείνοις τὴν δίκην ἢ πολεμηθεῖσα παρ' αὐτῶν Χριστοῦ Ἐκκλησία σὺν γε τοῖς εὐσεβέσι καὶ πιστοῖς βασιλεῦσιν. Ἰδόμεν δὲ καὶ Γρηγορᾶν τουτουὶ περὶ τῶν αὐτῶν ὅσα λέγει καὶ γράφει, καὶ εἰ συμφωνός ἐστι κἀναυθὰ διὰ πάντων τοῖς αὐτοῦ διδασκάλοις, ἢ καὶ προσεξεῦρε τι καὶ προσεφιλοσοφίσατο τῇ ἐκείνων διδασκαλίᾳ, παρὰ τῆς ἑαυτοῦ φιλοσοφίας τε καὶ τῆς ἐπιστήμης λαβῶν, καίτοι γε καὶ ἀπαναίνεται σφόδρα Γρηγορᾶς, καὶ κατ' ὑπερβολὴν ἀρνεῖται τὴν ἐκείνων μυσταγωγίαν. Καὶ εἴγε παρῶν ἦν ἐτι, κἀν τοῖς ζῶσι διατελῶν, πλέον ἀνῆλθον ἐγκαλούμενος ταῦτα ἢ τὴν ἀίρεσιν, καὶ τὴν ἀποκήρυξιν, καὶ τὸν χωρισμὸν Χριστοῦ, καὶ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ τοῦτ' αὐτὸ δεῖγμά γε ἀνεῖ σαφῆς τῆς τε πρὸς τοὺς ἀρχαίους τῶν αἰρετικῶν ἀκριβοῦς αὐτοῦ συμφωνίας, καὶ Ἀκίνδυνόν φημι τουτουὶ. Ἐλαυνόμενος καὶ γὰρ οὕτωσὶ τότε παρὰ τῆς ὁρθοδόξου τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας ὡς τὰ τοῦ Βαρλαάμ καὶ αὐτὸς ἀντικρυς καὶ φρονῶν καὶ ἐπεκδικῶν ταῦταῖς ταῖς προθυμίαις, ὁ δὲ τοῖς ἐξ Ἀραβίου τε καὶ Μακεδονίου καὶ Σαβελλίου καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς αἰρεσιάρχων, ἥπερ ἔφην, μιμούμενος, τὸν καθηγητὴν Βαρλαάμ πολλάκις ὑπέβαλλε τῷ ἀπὸ Θεοῦ ἀναθήματι, καίτοι γε μηθενὸς ὄντος τοῦ πρὸς ἀνάγκην ἀπαιτοῦντος τὰ γε τοιαῦτα, κλέπτων κασοφίζόμενος, καὶ τρόπῳ καὶ λόγῳ παντὶ τὴν αἴρεσιν, καὶ τὴν πρὸς τὸν καθηγητὴν ἐξομοίωσιν ἀποκρύπτων. Ὅ δὴ καὶ Γρηγορᾶς πρὸς ἀμφοτέρους ἀσπίθις κατὰ ταυτὰ ποιῶν ὡσαύτως ἐμῶστος, λόγοις μὲν ἀποκηρύττων καὶ ἄμφω καὶ μηδὲ τοῦνομα προσποιούμενος ἐπαλεῖν ἐθέλειν, ἔργῳ δὲ καὶ ἐκείνων ἀνακηρύττων, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκίνδυνος ὧν ἐν τοῖς γράμμασιν.

Ἀλλὰ καιρὸς ἀνεῖ λοιπὸν καὶ τὰ περὶ τῆς θείας Χριστοῦ μεταμορφώσεως τὸν φιλόσοφον λέγειν, καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ δόξαν ἐμφανεῖν αὐτῷ, καὶ τὰ συγγράμματα. Λέγε τοιγαροῦν, Γρηγορέ· Ἀλλ' ὄρα δὴ καὶ τὰ πλεῖα καὶ μεῖζον, φησὶ, τῆς ἀτοπίας ἐξῆς, ὅτι καὶ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ ὁμοῦ, σχεῖσιν οὐσαν τοῦ μεταμορφοῦντος Θεοῦ Λόγου, γὰρ μεταποιούντες εἰς λαμπρότητα πρὸς γε τὸ μεταμορφούμενον καὶ μεταποιούμενον σῶμα τὴν μορφήν, θεότητα καὶ αὐτὴν ἰδίαν ἔδογματίσει νέαν, ἄκτιστον τε καὶ τῆς θείας οὐσίας ἕτερον· ὅσον, εἰ μὲν τῆς θείας οὐσίας ἕτερον εἴη τὸ φῶς ἐκεῖνο καὶ ὑφειμένον, μὴ εἶναι λέγειν θεότητα ἄκτιστον· εἰ δ' οὐχ ἕτερον, αὐτὴν εἶναι λέγειν λοιπὸν τὴν θείαν οὐσίαν, ἀποβήτοις τρόποις παραδειχθείσαν. Ἀλλ' αὐτὸς οὐκ αἰδέεται τὰ αὐτὰ μὲν τοῖς εἰκονομάχοις καὶ αὐτὸς βεβλασφημητικῶς ἐπίπῃν· πρὸς δὲ μεῖζον πολλῶν τῆς ἀτοπίας κατὰ τὸ εἰσθῆς αὐτῷ τὴν ὑπερ-

Θαλήν εξεντηνοχώς, ὡς δειχθήσεται προτεῖσιν ἡμῖν, τὴν συνήθη συκοφαντίαν ὁ Γρηγορᾶς καὶ νῦν ἀναμίξας τῇ συνοικίᾳ πάσαι κακοδοξίαι καὶ βλασφημίαι, τὸν ἑαυτοῦ λόγον καθ' ἡμῶν καὶ αὐθιγὸς ὀπλίξειν δοκεῖ. Καὶ τὸ μὲν τῆς συκοφαντίας τε καὶ τοῦ ψεύδους εὐθύς δῆλον αὐτόθεν. Τίς γὰρ ἡμῶν εἶπε τυνομα τῆς μεταμορφώσεως, ὡς αὐτὸς φησὶ, θεότητα ἀκτιστον ἰδίαν; Καίτοι γε διὰ τοῦτο καὶ φθάσαντες ἡμεῖς ἤδη τὰ τῶν ἱερῶν κατὰ λέξιν ἐξεθέμεθα τόμων, τοῦ τε καθ' ἡμᾶς, φημί, τούτου, καὶ δὴ καὶ τοῦ προτέρου ἐκείνου τοῦ κατὰ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πάσαι καλῶς ἐξηγηγημένου, ὅσα δηλαδὴ καὶ ὁ τόμος ἐκείνων ἐμνήσθη τῆς ἡμετέρας, συνόδου. Λεγέτω Γρηγορᾶς τοιγαροῦν, ποῦ ποτε τῶν τόμων οἷς ἀντιλέγειν αὐτὰς προσποιεῖται, λεγόντων ἤκουσε θεότητα τὴν μεταμόρφωσιν εἶναι καθ' ἑαυτὴν ὑφρονηκυῖαν ἰδίαν κεχωρισμένην τῆς θείας φύσεως. Ἡ ποῦ καὶ νῦν τὸν ἐγκέφαλον διασεισθεῖς; οὐ φιλόσοφος, οὐκ οἶδεν οὐδ' ὅτι λέγει καὶ γράφει· καθάπερ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἐκείνης τότε συνόδου παρὰ τῶν ὁμοδόξων προβληθείς εἰς τοὺς καθ' ἡμῶν τε καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης λόγους, ἐκάθητο παραληρῶν ἐπὶ μακρῶν, καὶ ψελλίζων ἀδιάκριτά τινα, καὶ σχεδὸν ἀναρθρα καὶ ἀσύνετα πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς συνελεγμένοις, ἠνίκα καὶ τὸ θαδῶριον ἄριστον λέγειν ἡμᾶς δῆθεν εἰπῶν, εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ κεκλήνηκε γέλωτα πάντας ὁμοῦ σχεδὸν τοὺς τῆς συνόδου τότε παρόντας. Ἀλλὰ τὸ μὲν ψεύδος, καὶ ἡ καθ' ἡμῶν συκοφαντία τοιαύτη· μικρῶν δὲ τοῦ λόγου προτίοντος αὐτῶν, καθάπερ ἠκούσαμεν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ Δασσοτικῆς φωτὸς βλασφημίαν ἀνακαλύπτει, λέγων, ὡς εἰ μὲν τῆς θείας οὐσίας διαφέρων εἶη καὶ ὑφειμένον, μὴ εἶναι λέγειν αὐτὸ θεότητα, μηδὲ ἀκτιστον· εἰ δὲ τῆς θείας οὐσίας οὐκ ἕτερον, αὐτὴν εἶναι λέγει λοιπὸν τὴν θείαν οὐσίαν, ἀπορρήτοις τρόποις παραδειχθεῖσαν. Ὡς εἶναι κατὰ τοῦτον δὴ τὸν κενὸν θεολόγον καὶ ἀνομοκαίροτον διδάσκαλον τῶν θείων δογμάτων τὸ τῆς θεότητος ἀπόρσιτον τοῦτο φῶς, τὴν φυσικὴν καὶ ἀχώριστον τοῦ Θεοῦ δόξαν, ἢ κτίσμα καὶ φάσμα καὶ ἰσχυρῶν, ὃ δὴ κατὰ τῆς συνόδου τότε σὺν γε τῇ αὐτοῦ συμμορίᾳ διαβρόχῃ εἰπόντες ἐάλωσαν, ἢ τὴν οὐσίαν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο καὶ γὰρ τὸ τῆς αἰρέσεως κεφάλαιον ἄνωθεν, καὶ τοῦτο διαδεξάμενος ὁ φιλόσοφος παρὰ τῶν αὐτοῦ μυσταγωγῶν καὶ πατέρων τῆς πλάνης, τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι διδάσκει τοῦ Θεοῦ τὸ τοῖς ἁγίοις ἀπορρήτοις τρόποις ὁρῶμενον θεῖον φῶς, ὁρατὴν ὅπως πᾶποτε τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, τολμηρᾶ καὶ δαιμονιώδει γλώσση τε καὶ χειρὶ λέγων καὶ γράφων, ὃ τοὺς εἰκονομάχους ἡμῖν καὶ τὴν ἐκείνων δυσσεβείαν, καθάπερ αἰσι ψελλιζομένοις καιοῖ, μορμολυκεῖον ἵπισίων.

Ἀλλὰ πρὶν εἰς ἐκείνους ἡμᾶς ἐμβαλεῖν τοὺς λόγους καὶ τὴν αὐτοῦ τε κάκεινων ἀδολεσχίαν, ἀκούσωμεν καὶ τῶν ἐξῆς αὐτοῦ λόγων, καὶ εἶναι φησὶν αὐτὸς εἶναι τὴν μεταμόρφωσιν. Τῆς γὰρ κατὰ τοῦ θεοῦ φωτὸς ἀφίμενος πρὸς βραχὺ βλασφημίας, ἐπὶ τὴν μεταμόρφωσιν καὶ πάλιν ἐπάγει· μᾶλλον δὲ κατ' αὐτῆς ἐκείνης, καὶ τῶν περὶ αὐτῆς ἱερῶν λόγων

Ἀ μηδὲ εἶναι αὐτὴν μηδὲ γεγενῆσθαι κακῶς συνάγων σχεδόν, εἰς ὧν αὐτὸς λέγει. Ἐπάγει καὶ γὰρ οὕτως· Νῦν δ' ἐξεταστέον τί ἐστι μορφή, καὶ τί τὸ γένος αὐτῆς. Φωνὴ γὰρ ὁμώνυμος οὐσα ἢ μορφή, ἐπὶ μὲν Θεοῦ λεγομένη. ταυτὸν δύναται τῆ οὐσίᾳ, κατὰ καὶ τοῖς θεοῖς τῆς Ἐκκλησίας φωστῆραι νενομοθέτηται. Ἐπεὶ γε μὴ τῶν αἰσθητῶν μορφή ἐστὶ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποιῶν τύπωμα, πρὸς δὲ βλέποντες εὐμορφὸν γε λέγομεν, καὶ δύμορφον τὸ ὑποκείμενον ζῶον τυχόν, συμβεβηκὸς γὰρ ἐστὶν ἐν ὑποκείμενῳ τιμὴ θεωρούμενον ἢ μορφή, γένος δ' ἔχουσα τὴν ποιότητα, τέταρτον κατὰ διαίρεσιν εἶδος εὐρίσκειται ταύτης. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ κίνησις συμβεβηκὸς οὐσα καὶ αὐτῆ, θεωρεῖται μὲν καὶ ἐν οὐσίᾳ καὶ κοινῶν καὶ τόπων, θεωρεῖται δὲ μᾶλλον κίνησις ποιότητι, τὸ πολυεῖδές· ἐργαζομένη τῆς ἀλλοιώσεως, ἥδεως ἂν ἐροίμην ἔγωγε Παλαμῶν τί ἂν εἶναι νοσή τὴν μεταμόρφωσιν. Οὐδὲν γὰρ ἢ λέξις ἕτερον πάντως δηλοῖ ἢ μορφή· ἀλλοίωσιν καὶ μεταποίησιν. Εἰ μὲν οὖν τῆς οὐσίας λέγοι τῆς θείας, τί ἂν ἀσεβέστερον εἴη τοῦ μετουσίωσιν λέγοντων τὴν ἐπὶ τοῦ θεοῦ ἔρους μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ θεοῖν τῶν ἀποπτωτάτων θάτερον πάντως εἰσάγοντος, ἢ τῆς θείας οὐσίας τὸ ἀναλλοίωτον δηλαδὴ καθυροῦντο; εἰς τὸ ὑφειμένον καὶ διάφορον ταύτης, ἢ διαιροῦντες ἐξ ἀμαθοῦς καὶ κακοτρόπου γνώμης εἰς δύο θεοτήτων ἀκτίστων διχοτομήματα τὴν ἀκτιστόν τε καὶ ἀμερῆ καὶ ἀπλήν, καὶ τὴν μὲν λέγοντος ὁρατὴν, τὴν δ' ἄορατον, καὶ τὴν μὲν μαθεκτὴν, τὴν δ' ἀμυθεκτὴν, καὶ τὴν μὲν ὑφειμένην, τὴν δ' ὑπερκειμένην; ὃ καὶ τὴν τῶν εἰκονομάχων ὑπερβέδωκεν αἰρεσιν, ὡς εἰρήσεται πλατύτερον. Εἰ δ' ἐξ ὧν μεταβεβλήσθαι φάσκει τὴν τοῦ θεοῦ μορφήν κατ' αὐτοῦς ἀκριβῶς εἰπεῖν τοὺς εἰκονομάχους ἐπὶ φῶς ἀρρήτων τε καὶ ἀκτιστων, καὶ θεότητα ἐξένην, ζητητέον, πῶς τὸ κτιστὸν μετακωχῆρκεν ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ἀκτιστον, καὶ τὸ ἠγγμένον πρὸς τὸ ἀναρχον, καὶ τὸ χρονικὸν πρὸς τὸ ἄχρονον, καὶ τὸ πεπερασμένον πρὸς τὸ ἀπειρον;

Πάλιν ὁ τῆς μὲν εὐαγγελικῆς φιλοσοφίας ἀποστόλος· φιλόσοφος οὐτοσί, τῆ δὲ ἐκ μαθήσεως· ἐναδρυόμενος ἐπιστήμη, καὶ ταύτην μετ' ἐκείνης ἀπολίπας ἐγκαταλείψει δικαίᾳ Θεοῦ, ἐπὶ τὰς ὁμωνυμίας αὐτοῦ, καὶ τὰς διαιρέσεις ὡσπερ δὴ κἀν τοῖς φθάσσει χωρεῖ, μὴ εἰδῶς ἔπερ λέγει. Περὶ γὰρ μορφῆς προθέμενος ἐξετάσαι, καὶ εἰπεῖν, ὡς αὐτὸς φησὶ, τί τὸ γένος αὐτῆς, καὶ φωνὴν ὁμώνυμον αὐτὴν καλέσας, ἐπὶ μὲν Θεοῦ φησὶν αὐτὴν λεγομένην, ταυτὸ δύνασθαι τῆ οὐσίᾳ, κατὰ τὴν νομοθεσίαν τῶν τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρων, ἐπὶ δὲ τῶν αἰσθητῶν μορφῆν εἶναι τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποιῶν τύπωμα. Τί δὲ, ὦ φιλόσοφε, πρὸς ἐκείνων εἰπομένῳ ἂν, ὄχι καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου μορφή οὐσία ἀνθρώπου ἐστὶν ὡσπερ δὴ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ προσώπου μόνον ἰδέα, καὶ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποιῶν τύπωμα, τοῦτο ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου μορφή; Καὶ πῶς ὁ μὴ τὴν σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου λαλῶν, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώριον ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων, πῶς οὖν οὕτως ὁ

ἄλθινος φιλόσοφος, καὶ σοφός, τὰ περὶ τῆς οἰκονομίας φιλοσοφῶν τοῦ Χριστοῦ, Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὄντων, φησὶν, οὐκ ἀπαγαγόντες ἡγήσατο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὴν ἐκένωσα, μορφὴν δούλου λαβών; Ἡ τὴν τοῦ προσώπου μορφὴν μόνην, καὶ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποιῶν τύπωμα, κατὰ τὸ καὶ εὐτος ἀνειληφέναι τοῦ δούλου φησὶ τὸν Χριστὸν, ἀλλ' οὐχὶ τέλειον τὸν Ἀδὰμ, σάρκα φημι καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν. Τὸ δὲ ἄρα τῶν δυσσεδῶν ἐς δεῦρο τετλημῆται μηθενί. Οὐδὲ γὰρ ἤκουσται ποτε. Ἄνουν μὲν γὰρ καὶ ἄψυχον οἱ περὶ τὸν Σύρον Ἀπολλινάριον ἀναλαβεῖν κακῶς εἶπον τὸν Χριστὸν σάρκα, ὡς δὴ τῆς θεότητος ἀντὶ ψυχῆς; λογισθείσης αὐτῷ τὸ δὲ προσώπου μορφὴν μόνην ἀνθρώπου, καὶ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποιῶν τύπωμα μόνον ἀναλαβεῖν τὸν Χριστὸν, οὐκ οἶδ' εἰ τις τῶν πάντων ἐνεθυμήθη κλήν σου. Διὰ καὶ Ἰωάννη; ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς τὴν προφῆρθεῖσαν ἀποστολικὴν ἐξηγούμενος; ῥῆσιν, καὶ πρὸς τινα; ἀρχαίους αἰρετικούς; Μάρκελλον τε, καὶ Φωτεινὸν, καὶ Σωφρόνιον τὸν λόγον ποιούμενος, οὐχὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὴν δ' ἐνέργειαν μόνην ἐνωθῆναι σαρκὶ λέγοντας, Πῶς, φησὶ, λέγεις, ὅτι ἐνέργεια ἦν; μορφὴ γὰρ Θεοῦ, φησὶ, μορφῆν δούλου εἶλαθεν. Ἡ μορφὴ τοῦ δούλου ἐνέργεια δούλου ἐστίν, ἢ φύσις; δούλου; Πάντως δῆπου φύσις δούλου· οὐκοῦν καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, Θεοῦ φύσις. Οὐκ ἄρα ἐνέργεια. Καὶ ὁ μὲν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος οὗτος, καθάπερ ἀκούεις, ὡς ὁμολογούμενον καὶ παρὰ τοῖς ἀντιλέγουσι τῷ τῆς εὐσεβείας λόγῳ τοῦτο λαμβάνων, ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ δούλου φύσις δούλου, διὰ τοῦτου καὶ τὸ περὶ ἐκείνων ἀντιλεγόμενον ἀποδείκνυσιν, ὅτι εἰ τοῦτο, οὐκοῦν ὡσαύτως; κάκεινο, ὅτι καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ φύσις Θεοῦ. Μορφὴ γὰρ Θεοῦ, φησὶ, μορφὴν δούλου εἶλαθεν. Ὅ δὲ ταῖς ἀποστολικαῖς καὶ Πατρικαῖς διδασκαλαῖς ἀντικείμενος οὗτος Γρηγορᾶς πανταχοῦ, Ἐπι μὲν Θεοῦ ταυτὸ, φησὶν, ἡ οὐσία δύναται εἶναι μορφῇ, ἐπ' ἀνθρώπων δὲ οὐδαμῶς; ἄλλα μορφῇ, φησὶν, ἐστὶν ἐπ' αὐτῶν, τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποιῶν τύπωμα μόνον, καὶ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλους οἰόμενος ἔχειν μεθ' ἑαυτοῦ, οἷς ἐν ἅπασιν πολεμεῖ. Ἐπει οὖν ὁ Χριστὸς μορφὴν ἀναλαβὼν δούλου, οὐ τὴν τοῦ προσώπου μορφὴν ἀνέλαβε μόνην, τοῦτο γὰρ φασματώδεις· τι καὶ παρατώδεις, ἂν εἴη καὶ μόνον ἐνοῆσαι, ἀλλὰ τελείαν ἀνέλαθεν ἐν ἰδίᾳ ὑπόστασει τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, τελείαν αὐτὴν καὶ μετεμρφώσεν ἐν αὐτῷ, τῷ τῆς οἰκείας θεότητος καταλαμπρύνει φωτὶ. Τὴν ἀμαυρωθείσαν καὶ γὰρ ἐν Ἀδὰμ φύσιν, πρὸς Χριστὸν φησὶν ὁ τῆς Ἐκκλησίας σοφὸς μελωδός, μεταμορφώσεως, ἀπαστοράσαι; πάλιν πεποιήκας, μεταστοιχειώσας αὐτὴν εἰς τὴν σὴν τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα. Ὅ δὴ καὶ πλατύτερον προϊόντος ἡμῖν τοῦ λόγου διὰ τῶν αὐτῶν θεολόγων δειχθήσεται. Οὕτω μὲν οὖν ἡ περὶ μορφῆς ἐξέτασις, καὶ τὰ δμῶνυμα τοῦ φιλοσόφου ὡς ψευδῆ τε καὶ ἀνυπόστατα, διαφύονται καὶ αὐτοῖς οἴχεται. Ἴωμεν δὲ καὶ τὰς ἐξῆς περὶ τῆς μεταμορφώσεως διαιρέσεις; καὶ πεύσεις αὐτοῦ, καὶ οἷς αὐτὸς τὴν θείαν ἀρνούμενος Χριστοῦ μεταμόρφωσιν, ἐπειτα δυσσεβείαν ἡμῖν

ἐγκαλεῖ, καὶ τὴν πρὸς Εἰκονομάχους, ὡς αὐτὸς φησὶ, συμπρωτῶν.

Ἠδέως ἂν, φησὶν, ἐροίμην ἔγωγε Παλαμῶν. τί ἂν εἶναι νοοῖ τὴν μεταμόρφωσιν. Οὐδὲν γὰρ ἡ λέξις ἕτερον δηλοῖ ἢ μορφῆς ἀλλοίωσιν καὶ μεταποίησιν. Εἰ μὲν οὖν τῆς οὐσίας λέγοι τῆς θείας, τί ἂν ἀσεβέστερον εἴη τοῦ μετουσίωσιν λέγοντος τὴν ἐπὶ τοῦ θείου ὄρους μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ· εἰ δ' ἐξ ὄλων ὄλων μεταδεβληθῆαι φάσκει τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, κατ' αὐτοὺς ἀκριδῶς εἰπεῖν τοὺς Εἰκονομάχους, ἐπὶ φῶς ἀρρήτόν τε, καὶ ἄκτιστον, καὶ θεότητα ξένην, ζητητόν, φησὶ, πῶς τὸ κτιστὸν μεταχωρήκεν ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ἄκτιστον, καὶ τὸ ἡργῆμενον πρὸς τὸ ἀναρχον, καὶ τὸ χρονικὸν πρὸς τὸ ἄχρονον, καὶ τὸ πεπερασμένον πρὸς τὸ ἀπειρον. Ἡμεῖς δὲ πρὸ τοῦ τὸ ψεῦδος αὐτοῦ τῆς διαιρέσεως καὶ τοῦ ἀσυλλογίστου τούτου ἐξελέγξαι συλλογισμοῦ, οὕτως ἀντερωτήσωμεν τὸν φιλόσοπον, αὐτὰ φημι ταῦτα λαβόντες τὰ ἐκείνου καθ' ἡμῶν λήμματα.

Καὶ εἰ οὐδὲν ἕτερον ἢ μεταμόρφωσις ἐστίν, ὡς αὐτὸς φησὶ, ἢ μορφῆς ἀλλοίωσις καὶ μεταποίησις, καὶ τὸ μὲν τὴν ἀναλλοίωτον τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ἡλλοιωθῆαι λέγειν, ὡς καὶ αὐτὸς λέγεις, πᾶσαν ἀσεβείαν ὑπερβέβηκε, τὸ δ' αὖ ὄλων ἐξ ὄλου μεταδεβληθῆαι φάσκει τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἐπὶ φῶς ἀρρήτόν τε καὶ ἄκτιστον, καὶ θεότητα ξένην τῶν δυσσεδῶν Εἰκονομάχων ἐστὶν ἴδιον, τρίτον λοιπὸν λείπεται καὶ εὐσεβὲς κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ὡς αὐτὸς δῆπου συνάγεις διαιρῶν, τὸ λέγειν μηδαμῶς ἐπὶ τοῦ ὄρους γεγενῆσθαι τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴ θητέρα τῶν εἰρημένων ἀσεβειῶν ἐξ ἀνάγκης περιπέση πᾶς ὁ γεγενῆσθαι λέγων τὴν μεταμόρφωσιν.

Λέγομεν δὲ ταύτην οὐκ ἀπλῶς ἡμεῖς, οὐδὲ ἡ παγκόσμιος Ἐκκλησία Χριστοῦ, ἀλλ' εὐαγγελιστῶν καὶ ἀποστόλων χορὸς, οὐ σεσοφισμένοις μύθοις ἐξακλουθήσαντες, ὁ φησὶν ὁ μακάριος Πέτρος, ἀλλ' ἐκόπται γεννηθέντες τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος, καὶ τῆς Πατρικῆς φωνῆς τε καὶ μαρτυρίας αὐτήκου, σὺν αὐτῷ, φησὶν, ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ· μᾶλλον δὲ καὶ Χριστὸς αὐτὸς ἐκείνος πρὸ τούτων ὁ μεταμορφώθεις, ὃς καὶ βασιλεῖαν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς τὸ μέγα καὶ ὑπερφυλὲς τῆς μεταμορφώσεως τοῦτο μυστήριον, τοῖς μύθηται; ἔφη προλέγων. Ὅ δὲ Γρηγορᾶς, Ἐπειδὴ, φησὶν, ἡ μεταμόρφωσις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ μορφῆς ἀλλοίωσις καὶ μεταποίησις, τὸ δὲ ἢ τὴν θείαν οὐσίαν, ἢ τὴν ἀνθρωπείαν τοῦ Χριστοῦ λέγειν μεταπεποιήσθαι, ἐκότερον ἀσεβὲς, τὸ λειπόμενον ὁ βουλόμενος συναρτῶν κατὰ Γρηγορᾶν, ὅτι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην οὐ μεταμορφώθη Χριστός. Τοιαῦτα τὰ τῆς λογικῆς ἐπιστήμης, καὶ τῶν διαιρέσεων, καὶ τῶν συλλογισμῶν τοῦ σοφοῦ Γρηγορᾶ. Οἷς ἐγκαυχώμενος αὐτὸς, ἀμαθίαν καὶ ἀγροικίαν τοῖς τοῦ Εὐαγγελίου μυσταγωγοῖ; τε καὶ μύσταις διὰ παντὸς ἐγκαλεῖ τοῦ βιβλίου.

Οὕτω φανερῶς ἀντικείμενον ἐπιτην δείκνυσιν εὐαγγελισταῖς τε καὶ ἀποστόλοις, καὶ αὐτῇ ἐξ ἡμῶν τῇ ἐνοποστάτῳ Θεοῦ σοφίᾳ, τῷ πάντων κενῷ ἐκτακτικῷ καὶ ἀσπότῳ Χριστῷ, ὁ τὴν τῶν θείων

Γραφῶν ἄγνωσται καὶ τὴν ἀμαθίαν πυκνὰ προφέρων ἤμιν.

Πρῶν μὲν οὖν οὕτω τοῖς γράμμασιν ἐντετυχη-
κότες αὐτοῦ περιόντος ἐστὶ τῷ βίῳ, πολλῶν τιμῶν
τῶν ὁμιληκῶτων ἐκείνῳ λεγόντων ἠκούομεν, ὡς
ἄρα διδάσκει Γρηγορᾶς περὶ τοῦ τῆς μεταμορφώ-
σεως οὐλοῦ φωτός, ὅτι εἰ μὲν οὐχ ἑωράθη τοῖς ἀπο-
στόλοις ἐκεῖνο, θεῖον καὶ ἀκτιστόν ἐστιν, εἰ δ' ὁρα-
τὸν ἐκείνοις ὅπως ἴσως γέγονεν, ἐξ ἀνάγκης καὶ
τοῖς κτίσμασιν ἐκεῖνο συναριθμήσομεν, ἐκατέρωθεν
ἀντιλέγουσιν τῷ Εὐαγγελίῳ Χριστοῦ, καὶ ὁραθῆναι τοῖς
ἀποστόλοις θεῖα δηλονότι δυνάμει διδάσκοντι, καὶ
βασιλείαν ἀποκαλοῦναι Θεοῦ, ἣν οὐ θέμις λέγειν ὑπὸ
χρόνων τε καὶ αἰώνων φθάνεσθαι, κατὰ τὰς ἱεράς
τῶν θεολόγων φωνάς. Ὑπερ ὧν καὶ λόγος ἡμῖν ἐν
δυσὶ βιβλίοις κατὰ δυνάμιν ἐξεδόθη τοτηνικαῦτα.
Νῦν δὲ καὶ τοῖς συγγράμμασι τούτοις ἐντετυχηκότες
ἐκείνου, μηδὲ τὴν ἀρχὴν γεγενῆσθαι τὴν τοῦ Χρι-
στοῦ μεταμόρφωσιν διὰ συλλογισμῶν τε καὶ διαι-
ρέσεων, ὡς μὴ ὤφελεν, ὀρώμεν αὐτὸν ἀθέως κατα-
σκευάζοντα. Ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνον ἐπανεθωμεν αὐ-
θις, καὶ τὸν περὶ μορφῆς καὶ μεταμορφώσεως
ἐκείνου συλλογισμόν. Προῦπέθετο τοίνυν ὁ φιλόσο-
φος, καθάπερ ἠκούσαμεν ἤδη τὴν μορφήν αὐτοῦ
καὶ τὸ ταύτης ἐξετάζοντες γένος, ὡς ἐπὶ μὲν Θεοῦ
λεγόμεν ταιῦτον δύναιται τῆ οὐσίᾳ· ἐπὶ δὲ τῶν αἰ-
σθητῶν μορφή ἐστὶ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποῖον
τύπωμα. Δεόν οὖν τὰς οικείας αὐτὸν λαβόντα προ-
τάσεις, καθὰ δὴπου καὶ προῦπέθετο, καὶ τὸν μέσον
ἔρον αὐταῖς δεδωκότα κοινὸν κατὰ τοὺς συλλογιστι-
κούς αὐτοῦ νόμους, οὕτως ἐπαγαγεῖν ἀληθῆς καὶ τὸ
ἐκείθεν συμπέρασμα, ὅτι ὁ μεταμόρφωσιν τοῦ Χρι-
στοῦ λέγων ἐξ ἀνάγκης τῆς ἀνθρωπείας ἀλλοίωσιν
λέγει μορφῆς, ταύτης καὶ γὰρ τὸ τρεπτόν κατὰ φύ-
σιν, ἀλλ' οὐκ ἐκείνης, ὅ δ' ἐκεῖ τὸ συμπέρασμα
τοῦτο πρὸς ἡμῶν, ἀλλ' οὐ καθ' ἡμῶν ἐκβαῖνον κατ-
εἶδε, τοῦ γέλωτος καὶ τῆς ἐκείθεν αἰσχύνης ὀλίγα
φροντίδας, ἵνα συκοφαντήσῃ μόνον καὶ ὑβρίσῃ
συνήθως, ὅρα πῶς αἰσχροτάτα καὶ καταγέλαστα
συλλογίζεται. Μορφῆ, φησὶν, φησὶν, ἐπὶ μὲν τῆς θεότητος
τοῦ Χριστοῦ τὴν οὐσίαν σημαίνει, ἐπὶ δὲ τῆς ἀνθρω-
πότητος τὸ περὶ τὴν ὕψιν ποῖον τύπωμα. Ὅ ἄρα λέγων
μεταμόρφωσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τῆς οὐσίας αὐτοῦ λέ-
γει τροπὴν καὶ ἀλλοίωσιν, εἴτε τῆς θείας, εἴτε τῆς ἀν-
θρωπείας. Οὐ τί ἂν, φησὶν, ἰσσεδέστερον γένοιτο ;
Ὅθεν οὐκ εὐαγγελιστῶν τε καὶ ἀποστόλων μόνον καὶ
αὐτοῦ καταφεύδεται Γρηγορᾶς τοῦ Χριστοῦ, καὶ
πᾶσαν ὁμοῦ συκοφαντῶν ὑβρίζει τὴν Ἐκκλησίαν
αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς κάτω ταύτης καὶ δούλης σο-
φίας, ἐφ' ἣ μέγα φρονεῖ, φανερώς οὕτω καὶ δίχα
παντός ἐρυθήματος καταφεύδεται, οὐκ ἀμαθῶς ἂν
εἰποιμι μᾶλλον, ἢ φθόνου καὶ μανίας ὑπερβολῆ,
ὅφ' ὧν ἄρα καὶ τοῦ λογιζομένου καὶ πεφυκότος
κακῆς ἐκτραπείας, δι' ὑπερβολὴν ἀπονοίας, τὰ κα-
ταγέλαστα ταυτὶ θένοιας ἀποφθέγγεται· ῥήμα-
τα. Δι' ἃ δὴπου καὶ τοῦ Εἰκονομάχου ἡμῖν, καὶ
τὴν ἐκείνων Χριστομάχον αἵρεσιν ἐπισείει, καὶ τὸν
θαυμαστὸν ὁμολογητὴν, καὶ μάρτυρα τῆς ἀληθείας
ἐπεισάγει τῷ λόγῳ Θεόδωρον, διὰ πολλῶν τε καὶ

PATROL. GR. CLI

καλῶν λόγων τὴν ἐκείνων δυσσεβείαν ἐξελέγχοντα,
καὶ δεικνύοντα τὴν ἀνθρωπείαν τοῦ Χριστοῦ φύσιν
πάντα μὲν τὰ φυσικὰ τῆς θεότητος, πεπλουτηκυίας
αὐχρήματα διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν τῆς θεότητος ἀχώ-
ριστον ἔνωσιν, οὐκ ἐκστῆσαν δὲ ἐαυτῆς, οὐδ' εἰς
θεότητα μεταποιηθείσαν, οὔτε τὴν θεῖαν φημί φύ-
σιν, οὔτε τινὰ ταύτης ἑτέραν καὶ κεχωρισμένην,
τίς γὰρ ἂν καὶ εἴη ἐκείνη ; ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τῆς
θεότητος χρίσιν καὶ τὸ ὁμόθεον ἀνθρώπου μένουσαν
φύσιν. Διὸ καὶ πρὸς τὸν τῆς δυσσεβείας ἐκείνης
προεστηκότα τὸν ὑπὲρ τούτου ὁ γενναῖος ποιούμενος
λόγον, καθὰ καὶ Γρηγορᾶς αὐτὸς ἐν τοῖς οικείοις
διέξεισι γράμμασι, καὶ κατακομψεύεται, φησὶν Εὐ-
σείβιος, ἐπὶ φῶς ἀρρήτον καὶ ἀνεκδιήγητον, καὶ τῷ
Θεῷ Λόγῳ πρέπον, τὴν τοῦ δούλου μεταβεβληθεῖσα
μορφήν ἐν τῷ ὄρει.

Ἀκούεις, Γρηγορᾶ, τὴν τοῦ Εἰκονομάχου δυσσεβείαν,
μᾶλλον δὲ τὰς δυσσεβείας ; Καὶ μεταβεβληθεῖσαι γάρ φη-
σιν ἐν τῷ ὄρει τὴν ἀνθρωπείαν τοῦ Χριστοῦ φύσιν. καὶ
ἐπὶ φῶς ἰδιοὑπστατόν τι μεταβεβληθεῖσαι ταύτην φησὶ,
καθὰ δὴ καὶ προῖον ὁ τῆς ὁμολογίας ἐκίνυμος δεῖξει
πλατύτερον· ἃ ποῖαν οὐχ ὑπερβέβηκεν ἀσείβειαν ;
Ἐπάγει τοιγαροῦν· Καὶ ὁ μὲν Εὐσείβιος λόγος τοιού-
τος, καὶ οὕτως ἔχων, καὶ τὸ πᾶν αὐτῷ ἐνταῦθα τῆς ἀσε-
βείας ἐξήρηται· ὅποι δ' αὐτῷ φέροι τὰ τῆς καινῆς
ταύτης διδασκαλίας καὶ τοῦ δόγματος, ὡς ἐνι μᾶ-
λιστα συντομώτατα σκεψώμεθα· καὶ ὁποῖος δὴ, καὶ
ὅστις ὁ τῆς μεταβολῆς τρόπος, ἐπισκέψασθαι πει-
ρασώμεθα.

Πᾶν τὸ μεταβαλλόμενον ἢ κατ' οὐσίαν μεταβάλ-
λεται, ὃ δὴ περὶ γένεσιν καὶ φθορᾶν θεωρεῖται, ἢ
κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ· καὶ τοῦτο διχῶς· ἢ γὰρ κατὰ
ποσὸν μεταβάλλεται, καθ' ὃ ἡ ἀύξεισι καὶ ἡ μειώ-
σεισι δεικνύεται, ἢ κατὰ τὸ ποῖον, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται
ἢ ἀλλοίωσις. Εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ ποῖον μεταβέβη-
ται, κεκίνηται μὲν πρὸς ἀλλοίωσιν, ἢ δὲ ἐστὶ με-
τασχηματισμὸς χαρακτηρῶς τινος, ἢ κατὰ τι τῶν
τοῦ ὑποκειμένου πράγματος ἐξ ἀλλαγῆς, χωριστῶς,
ἢ ἀχωριστῶς συμβαίνουσα, ἔπειρ ἄλλοιον μὲν καὶ
διάφορον τοῦ προτέρου δεικνύον, οὐ μὴν δὲ ἄλλο τι
τὸ ἀλλοιούμενον ἀπεργάζεται· οὐ γὰρ οὐσιαστικῶς
μετέβαλεν, ἀλλ' ἐκ τοιούτου τὸν αὐτὸν τινόνδε κατὰ
τὸ ποῖον γενέσθαι πεποίηκε· τοῦτο δ' οὐκ ἐστὶν ἐξ
ἄλλων ὄλων μεταβεβληθεῖσαι, τὸ γὰρ ὑποκείμενον πάν-
τως ὑπομένει σωζόμενον· εἰ δὲ κατὰ τὸ ποσὸν, αὐ-
ξῆσιν τινα ἢ μειώσιν ἐδέξατο. Ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα ἄλλο
τι παρὰ τὸ ἐξ ἰσότητος ὑπάρξαν ποιεῖ, ἀλλ' ἐκ τοσού-
του τὸν αὐτὸν ποσόνδε κατὰ τὸ πηλικὸν γενέσθαι πε-
ποίηκεν. Οὐκοῦν οὐδὲ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξ
ἄλλων ὄλων μεταβέβηται ἢ μορφή. Δείπεται οὖν λέ-
γειν, καθ' αὐτὴν μεταβεβληθεῖσαι περὶ τὴν οὐσίαν δη-
λαθῆ, ὡς ἀνάγκη εἶναι πᾶσαν ἐκ γενέσεως εἰς φθορᾶν,
κἂν τοῦ ἔντος εἰς τὸ μηδαμῶς εἶναι κεχωρημένα.

Ἐξίστης ὁ τῆς εὐσεβείας ὁμολογητῆς τὸν τε προ-
εστηκότα τῆς τῶν Εἰκονομάχων αἵρέσεως Εὐσείβιον
ἐξελέγχει, καὶ Γρηγορᾶν τούτον, τὸν μὲν, διὰ τῆς εἰς
ἀποπῶν ἀπαγωγῆς, οὐ μεταμόρφωσιν, οὐδὲ περὶ τὸ
ποῖον ἀλλοίωσιν θεῖαν δεῖξας αὐτὸν εἰπόντι τὴν τῆς
ἀνθρωπείας τοῦ Χριστοῦ φύσιν, ὅθεν, ἀλλὰ τῆς

οὐσίας αὐτῆς μεταβολὴν, ὡς ἀνάγκη εἶναι πᾶσαν ἐκ γενέσεως εἰς φθορὰν καὶ τοῦ θντος εἰς τὴν μηδαμῶς εἶναι κεχωρημένα· τοῦ δὲ Γρηγορᾶ τὰς πειλανημένας διαιρέσεις καὶ τοὺς συλλογισμοὺς ἐξελέγχει, ἕτερα μὲν προῦποθεμένον περὶ τὴν μορφῆς καὶ μεταμορφώσεως, ἕτερα δὲ συνάγοντός τε καὶ συμπεραίνοντος. Δι' ὧν οὐκ ἡμᾶς, ὡς ᾤετο, τοῖς Εἰκονομάχοις συμφώνους, ἀλλ' αὐτὸν ἀποδείκνυσι, καὶ πολλῶ τῆς δυσσεβείας ἐκεῖνων χεῖρω καὶ φρονούντα καὶ λέγοντα, ὅσῳ κακῶς μὲν ἐκεῖνο· γεγενῆσθαι τὴν μεταμόρφωσιν ἐξελέγησιν, ὁ δ' ἀπαρνεῖται καθάπαξ αὐτὴν ἀσεβῶς, μηδὲ γεγενῆσθαι, μηδὲ πεφανερῶσθαι τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα μετὰ Ἰουδαίων διατεινόμενος· ἀντικρως, ὁ δὲ καὶ φθᾶσας ὁ λόγος ἔδειξε. Τοῦ δὲ Ἀρειανοῦ καὶ Εἰκονομάχου Εὐσεβίου τοῖς προλαθοῦσιν ἀντεπενεγκόντος, ὅτι τὴν θνητότητα καὶ τὴν φθορὰν ἀπεδύσατο τὸ τοῦ Χριστοῦ δηλονότι σῶμα, ὁ τῆς ἀληθείας ὁμολογητῆς· καὶ διδάσκαλος, Ἠρόδοτος, εἰ βούλει, φησὶν, εἰ καὶ εἰς τὸ ἀόρατον τὸ δραστὸν μέλει, καὶ εἰς τὸ ἀχρονον τὸ ὑπὸ χρόνον, καὶ τὸ κτιστὸν εἰς τὸ ἀκτιστον. καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἀντίκειται. Ἄλλ' οὐ τὴν θνητότητα τις γράφει, οὐδὲ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτὴν καθ' αὐτὴν. Οὐ γὰρ ἀνευ σώματος ὑφ' αὐτὴν ποτε θεωρηθήσεται. Ἐπεὶ μὲν δὲ λευκότης ἢ μελανότης ὑποκειμένου δίχα ὑποσταίειν ἀν. Ὡς γὰρ οὐ μεταβδλητῆς ἢ μορφῆς ἐκεῖνη καὶ τὸ εἶδος εἰς θεότητα φύσιν, ὡ, οὕτος· νομίζει, καὶ γὰρ ἀμήχανον τοῦτο γενέσθαι, ἤδη καὶ πρόσθεν εἰρηται, καὶ μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια αὐτὴ, καὶ τῶν ἀκριβῶς ἐπισκευμένων τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, καὶ τῶν δογματῶν ἡμῶν τὴν ὀρθότητα, τὸ ἀπλανές καὶ ἀνεπίληπτον. Ἄλλὰ μεταμεμόρφωται, φησὶν ὁ Εὐσεβίος, καὶ ἀπηθανάτισται, καὶ ἀφθαρτον καὶ ἀκτιστον γέγονεν. Εἶτα μεταμορφωθὲν, φησὶν ὁ διδάσκαλος, καὶ ἀπαθανάτισθὲν μεμνηκε σῶμα, ἢ οὐ; Εἰ μὲν γὰρ μεμνηκε, μάταιος ὁ τοῦ Εὐσεβίου ὄραται λόγος, καὶ οὐδὲν ἡμῖν πρᾶγμα ἔσται· εἰ δὲ οὐ μεμνηκεν, οὐδὲ μεταμεμόρφωται, ἀρξὶ οὐδ' ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν ἐνδεδύεται. Οὐδὲ γὰρ εἶχεν εἰς ὁ μεταμορφωθήσεται, οὐδὲ ἦν, ὁ τὴν ἀθανασίαν ἐνδύσεται, οὐκ ἔντος ἐν ᾧ ταῦτα θεωρηθήσεται. Ἄλλ' ἀτόπον καὶ τὸ ἐνοεῖν τοιαῦτα, μᾶλλον δ' ἀδύνατον. Καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τρόπου ἀποτιμῶν ὁ Εὐσεβίος δηλονότι τὴν δουλικὴν μορφὴν πλέον ἢ καλῶς εἶχε, καὶ ταύτη τιμῶν ἢ μηδὲ Χριστὸς τετίμηκε, καὶ τῆς μεταβολῆς ἐντεῦθεν κατάρξας, προῖων καὶ αὐτὴν τὴν μορφὴν καὶ τὸ εἶδος ἀπεσκευάσθαι λέγει· καὶ μεταβδληθῆσθαι εἰς θεότητα, ὡς καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα δηλώσει τὰ παρ' αὐτοῦ ἐκτιθέμενα τηλανγότερον, καὶ εἰ μᾶλλον κατὰ πρόσθεσιν ἀπὸ τοῦ τὴν θνητότητα ἀποβδύσθαι καὶ τὴν φθορὰν ἀποτίσασθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν μετασκευάσθαι. Ἄλλὰ τὸ μὲν φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι δεῖν ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν ἀθανασίαν, ὁ μέγας μυσταγωγεῖ Ἀπόστολος· τὸ δὲ σῶμα ἀσωματότητα ἐνδύσασθαι, ἢ τὸ κτιστὸν γενέσθαι ἀκτιστον, ἢ τὸ περιγραφτὸν εἰς ἀπεριγραφίαν μετατεθήσασθαι, οὕτω μέχρι καὶ σήμερον ἤκουσαι. Ταῦτα καθ' ἡμῶν, ὡς ᾤετο Γρηγορᾶς, τοῖς αὐτοῦ λόγοις

συνάψας τε, καὶ προθεῖς, Ἐλθὲν, ὁ φησὶ, καθ' αὐτοῦ κεκινηκῶς τὸν ἀνάγυρον. Περὶ γὰρ τῆς θείας μεταμορφώσεως ἐκεῖνα σὺν τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις λεγόντων ἡμῶν, ὅτι μεταμορφῶται Χριστὸς, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προτλαβόμενος, οὐδὲ εἰς ὅσπερ οὐκ ἦν μεταβδόμενος, ἀλλ' ὅσπερ ἦν τοῖς οικείοις μαθηταῖς ἐκφαινόμενος. διανοήτων τούτων τὰ δῆματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας· καὶ δεῖ νῦν καθεωραθῆ τὰ τοῖς ἀνθρώπινους ἀθέατα δῆματα, σῶμα γῆινον θεῖον ἀπαυγάζον λαμπρότητα, σῶμα θνητὸν δόξαν πηγάζον θεότητος. Ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ, ἢ σὰρξ τε Λόγος ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ τῆς οικείας ἐξεστῆκε ἑκάτερον φύσεως. Καὶ πάλιν· Τοῦτο, φησὶν, ἐορτάζομεν σήμερον, τὴν τῆς φύσεως θέωσιν, τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν τῶν κατὰ φύσιν ἔκστασιν καὶ ἀνάβασιν.

Καὶ αὖθις· Ὅς δὲ καὶ ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τοῦ θρους ἐξήστραψεν, οὐ τότε γενόμενος αὐτοῦ διαυγέστερος ἢ ὑψηλότερος, ἀπαγε, ἀλλ' ὅσπερ καὶ πρότερον ἦν τοῖς τελουμένοις τῶν μαθητῶν, καὶ μουσόμενοις τὰ ὑψηλότερα κατὰ ἀλήθειαν θεωροῦμενος· καὶ δεῖ τὴν κεκρυμμένην ἀστραπὴν ὑπὸ τὴν σάρκα τῆς οὐσιώδους σου, Χριστέ, καὶ θείας εὐκρεπείας ἐν ἀγίῳ ὑπέδειξας δεῖ, εὐεργέτα. Ταῦτα τοιγαροῦν, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις μετὰ γε τῶν θείων ὑμνωδῶν καὶ διδασκάλων τοῦ μυστηρίου λεγόντων ἡμῶν, καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ὑπὸ τῆς θείας μορφῆς, τὴν ἀνθρωπείαν οὐσίαν ὑπὸ τῆς οὐσίας δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ μὲν τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσει οὐ μεταβδληθῆσθαι καὶ μεταποιήσασθαι, δεδεδεῖσθαι δὲ μᾶλλον καὶ ἡλλοιωθῆσθαι τὴν ὑπὲρ φύσιν δόξαν τε καὶ ἀλλοίωσιν, διὰ τῆς φυσικῆς καὶ ἀχωριστου δόξης καὶ θεότητος ἐκείνης, σάρκα φυσικῶς μένουσαν αὖθις, ψυχῆ λογικῆ τε καὶ νοερᾶ κατὰ φύσιν ἐψυχωμένην, Ὡ θαύματος, καὶ γὰρ φησὶν ὁ πῶτος θεολόγος, πάντα νοῦν ὑπερβαίνοντος ἰοὺς ἐκθεθεν ἢ δόξα τῷ σῶματι προσεγγίγεται, ἀλλ' ἐνδοθεν ἐκ τῆς ἀρρήτου λόγῳ ἠνωμένης αὐτῆς καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπερθεοῦ θεότητος· ὁ Γρηγορᾶς, ὁ δὲ καὶ εἰπὼν ἐφθην, τὴν μὲν θεῖαν μορφὴν οὐσίαν προσιπῶν θεῖαν, τὴν δὲ ἀνθρωπείαν μορφὴν οὐκ οὐσίαν, ἀλλὰ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν, ὡς αὐτὸς εἶπε, ποιὸν τύπωμα, εἶτα συλλογισάμενος κακῶς τε καὶ ἀμαθῶς, ἐξ ὧν αὐτὸς ἤκιστα προῦπέθετο, τοῦτομα τῆς μεταμορφώσεως, τὴν μεταμόρφωσιν αὐτὴν ἔμᾶλλον Χριστοῦ ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως τροπὴν καὶ μεταβολὴν οὐκ οἶδα εἰς ὁ τι δυσσεβῶς καὶ ἀθέως εἶναι συνήγαγεν, ἢ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως κατὰ τοὺς δυσσεβεῖς Εἰκονομάχους, ὅλης ἐξόλου μεταβδλήν. Ὅς εἶναι πᾶσαν ἀνάγκη τῷ φιλοσόφῳ, ἐξ ὧν αὐτὸς δῆπου καὶ ὠρίσαστο κακῶς καὶ συνελογίσαστο, ἢ μηδαμῶς γεγενῆσθαι τὴν Χριστοῦ μεταμόρφωσιν λέγειν, οὐ δυσσεβῶς φημι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀθέως, ὁ δὲ καὶ προῦφην· ἢ τοῦτο φεύγοντα, θεατέρον τῶν ἐκ τῆς αὐτοῦ διαιρέσεως δυσσεβειῶν ἐξ ἀνάγκης περιπεσεῖν· ἢ τὸν κατὰ φύσιν ἀναλλοιωτὸν τε καὶ ἀτρεπτον Θεὸν ἀλλοιωτὸν κατασκευάζοντα, καὶ τρεπτὸν κατὰ τὸν αὐτοῦ συλλογισμὸν, ἢ τὴν ἀνθρωπείαν τοῦ Χριστοῦ φύσιν ὄλην ἐξ ὄλου μετὰ τοῦ

δυσσεβούς· Εὐσεβίου καὶ τῶν Εἰκονομάχων μετα-
θεδληθῆσαι· καὶ τραπῆναι κακῶς λέγοντα· τοῦθ'
ὑπερ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν Πατέ-
ρων ἱερᾶ συνόδου, καθάπερ εἰς ἐξεστηκώς ἑαυτοῦ
καὶ μεθύων, μετὰ πολλῆς τῆς ἀναισχυντίας τε καὶ
συκουφαντίας φέρων προσέβριψεν.

Εἰ δὲ καὶ μορφής ἀλλοίωσιν ἐπὶ τὸ λαμπρότερον
τῆν τοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσιν μεταξύ τῶν αὐτοῦ
λόγων φησὶ Γρηγορᾶς, οὕτως ἰσχυρῶς τὸν ἑαυτοῦ μύ-
στην διδάσκων, καὶ λέγων· Ὅτι μὲν οὖν τοῖς Εἰκονο-
μάχοις ἢ τοῦ Σωτῆρος μεταμόρφωσις ἐπὶ τοῦ θρους
οὐ μορφής ἀλλοίωσις ἐπὶ τὸ λαμπρότερον ἐνομήσθη,
ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρῶτον μὲν ἤκιστα συνδεδωκός ἐστιν
ἑαυτῷ· οὐδὲ γὰρ εἶχον ὄλω· τι τοιοῦτον οἱ περὶ τῆς
μεταμορφώσεως ὄρον, καὶ αἱ διαιρέσεις αὐτοῦ, καὶ
ἐπι συλλογισμῶν· ἔπειτα καὶ τῆν ἐπὶ τὸ λαμπρότερον
ταῦτον ἀλλοίωσιν τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ, ἦν ὡς
μὴ φρονούντων τῶν Εἰκονομάχων δῆθεν κατηγορεῖ,
οὐκ ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, οὐδὲ τῶν
κατὰ φύσιν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν ἔκστασιν καὶ ἀνάβα-
σιν, οὐδὲ τῆς φύσεως θέωσιν, τὴν λαμπρότητα τῆς
μορφῆς τοῦ Χριστοῦ δοξάζων λέγει. Οὐδὲ γὰρ ἔμαθῃς
τὰ τῶν θεολόγων φρονεῖν ἀληθῶς, καὶ λέγειν ἐκεῖνα,
ὅτι πεπνῶκασιν οἱ ἀπόστολοι τῇ δόξῃ τοῦ φωτὸς τοῦ
Υἱοῦ ἀπεινάσαι μὴ δυνηθέντες, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν φῶς
ἀπρόσιτον. Ἀνέβη γὰρ, φησὶν, εἰς τὸ θρος ὁ Ἰησοῦς
καὶ μεταμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. Τί ἐστὶ μετε-
μορφώθη; Παρθένου, λέγει, ὀλίγον τῆς θεότητος,
καὶ ἔδειξεν αὐτοῖς τὴν ἰνοικουῦντα Θεόν, καὶ ἔλαμψε
τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος. Καὶ πάλιν· Πληρο-
φορῶν μὲν, φησὶν, ὁ Χριστὸς τοὺς ἀποστόλους, ἔδει-
ξεν αὐτοῖς τῆς ἀθάνατου βασιλείας τῆν θεϊκὴν δόξαν,
οὐχ ὅση τις ἦν, ἀλλ' ὅσον ἐδύνατο φέρειν οἱ σωμα-
τικούς ὀφθαλμούς περιφέροντες, φειδόμενος δὲ καὶ
οὐχὶ φθονῶν, οὐκ ἔδειξεν αὐτοῖς τὴν πᾶσαν δόξαν,
ἵνα μὴ σὺν τῇ ὀράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσι. Καὶ
ἔτι Χριστὸς ἀνάγει, φησὶ, τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ θρος,
τὴν ὑπεραστράπτουσαν παραδείξω τῆς οἰκείας θεό-
τητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα, εἰς ἣν μικρῶ πρό-
τερον μυστικώτερον, καὶ νῦν ἔμφανστερον διὰ τῆς
μεταμορφώσεως αὐτοῦ μεταστοιχείωσεν τὴν ἀκούσα-
σαν φύσιν, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπαλεύσθη. Τοῦτο
τοῖνυν ἑορτάζομεν σήμερον, τὴν τῆς φύσεως θέωσιν,
τὴν εἰς τὴν κρείττον ἀλλοίωσιν, τὴν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ φύ-
σιν τῶν κατὰ φύσιν ἔκστασιν καὶ ἀνάβασιν. Οὐ
τούτοις τοῖνυν καὶ τοῖς τοιοῦτοις εὐσεβῶς ὁ φιλόσο-
φος οὕτως συνδέειν ἐθέλων, μορφής ἀλλοίωσιν ἐπὶ
τὸ λαμπρότερον εἶπε τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ·
πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν κτίσμα καὶ
ἰνδαλμα, σὺν γε τῇ κατ' αὐτὸν ἑταιρίᾳ φησὶ τὸ θεῖον
καὶ ἀπρόσιτον τῆς τοῦ Χριστοῦ μεταμορφώσεως
φῶς, τὴν φυσικὴν τῆς θεότητος δόξαν, τὴν κοινὴν
βασιλείαν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς.

Μᾶλλον δὲ καὶ κτίσμα τὸ αὐτὸ καὶ οὐσίαν λέγει
θεοῦ· κἂν τούτῳ συνδέων Ἀκινδύνῳ τῷ οἰκείῳ
καθηγητῇ. Συγκαταδικάζει δὲ τοῖς Εἰκονομάχοις οὐ
τὴν σύνοδον, καὶ τὴν νῦν Ἐκκλησίαν ἀπλῶς μόνην,
ἀλλὰ καὶ πάντας ὁμοῦ θεολόγους ἱεροῦς, καὶ Πατέ-
ρας τοὺς ἐκεῖνα θεολογούσας περὶ τοῦ θεοῦ καὶ

ἀπρόσιτου φωτὸς, καὶ θεότητα καὶ θέωσιν, καὶ φυσί-
κην θεοῦ δόξαν, καὶ τὰ τοιοῦτοις ἐπόμενα καλοῦντας
αὐτό. Ἐπάγει καὶ γὰρ· Τὸ μὲν σιγήριον, φησὶ,
σῶμα τοῖς Εἰκονομάχοις ἐνομήσθη πρὸς τὸ ἄκτιστον
μεταθεδληθῆσαι καὶ ἀφθαρτον· τὸ δὲ φανὲν τῆν-
καῦτα φῶς θεότης ἄκτιστος καὶ ἀνούσιος εἶναι· τότε
μὲν ἐπὶ τοῦ θρους, οἷον ἀρχῆς γενομένης τῆς ἀκτιστό-
τητι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀφθαρτίᾳ, ὡς ἐν ἀβραβῶνος
τρόπῳ, μετὰ δὲ θάνατον καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀνάβασιν
τελῶς ἤδη γενέσθαι καὶ φύσει ἄκτιστον.

Καὶ ὅρα τὸ ἐν τοῖς βραχέσι· τοῖσις βήμασι σκο-
λίῳν καὶ ποικίλον τῆς κακουργίας καὶ τοῦ ψεύδους,
καὶ τῆς θεομαχίας αὐτοῦ. Ἐγένοντο καὶ γὰρ περὶ
ταῦτα σοφοί· τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι τε καὶ εἰπεῖν οὐκ
ἔγνωσαν. Τὸ μὲν οὖν μεταθεδληθῆσαι καὶ μεταπε-
ποιῆσθαι διὰ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ σῶμα,
πρὸς τὸ ἀφθαρτόν τε καὶ ἄκτιστον παρὰ Εὐσεβίου,
καὶ τῶν Εἰκονομάχων λαβῶν, ὅτι δὲ θεότης καὶ
ἄκτιστον τὸ θεῖον τῆς μεταμορφώσεως ἐκεῖνου φῶς
ὡς ἰδίωμα φυσικὴν τοῦ θεοῦ, καὶ ὑπόστασις καθ'
ἑαυτὸ οὐτε οὐσία, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ μᾶλλον ὡς δόξα
φυσικὴ, καὶ λαμπρότης ὁρώμενον τοῦ θεοῦ.

Ταῦτα τοῖνυν ἐκ τῆς θεολογίας τῶν ἁγίων ἀρκάσας,
καὶ προσέειπε ἀβραβῶνα τοῦ Πνεύματος προσειρηθῆσαι
παρὰ τῶν αὐτῶν θεολόγων, ἐκ τοῦ Ἀποστόλου
τοῦτο λαβόντων, καὶ συγκαταμίξας τῇ δυσσεβείᾳ
τὴν μεγάλην θεολογίαν τοῦ Πνεύματος, καὶ συγ-
χία· καὶ συνταράξας, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ Πνεύμα-
τος χάριν κατὰ τοὺς θεομάχους Ἰουδαίους πάσαι
κατενεγκῶν εἰς Βεελζεβοῦλ, οὕτως τὴν τῆς εἰκονομα-
χίας ἀρεσιν καὶ τὴν καταδίκην, ὡς αὐτὸς οἶεται, τῇ
καθ' ἡμᾶς συνόδῳ, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ
δι' ὧν κακῶς τε καὶ ἀμαθῶς συνήγαγε, προσάπτειν
ἐπιχειρεῖ, οὐ μᾶλλον ἡμῶν ἢ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ
τῶν ἐκεῖνην ἐξητακῶν πάσαι μετὰ τοῦ Πνεύματος,
τὰ τοιαῦτα κατηγορῶν. Παρ' ὧν δήπου καὶ ἡμεῖς
ταῦτα λαβόντες ἔχομεν. Ἐπάγει καὶ γὰρ οὕτως
ἰσχυρῶς ἐκεῖνα μετὰ μικρῶν· Περὶ γε μὴν τῆς θείας
εἰκονομαχίας τοῦ Παλαμᾶ, ἦν δὴ καὶ τὸ σκοπιμώτα-
τον τοῦ παρόντος εἶναι γινώσκεις ἁγῶνος, ἔξεστι
μὲν καὶ σοὶ δήπου παρεξετάζοντι συνορᾶν, ὡς
καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς βλασφημεῖ, εἰ τις
ὀρθῶς τὰς τῆς κακίας ῥίζας αὐτὰς, καὶ τὴν πρώτην
βλάστην· ἔξεστι δ' οὐχ ἥττον συνορᾶν καὶ ὅσην αὐ-
τὸς κεκοίτηται τὴν προσθήκην, βλάστη βλάστην ἔφου-
ρῶν, καὶ ἀνομίαν ἐπενεγκῶν ἀνομίαν. Ἄρ' οὐχὶ προ-
δηλῶς ἐνταῦθα Γρηγορᾶς τὴν ἀνομίαν, καὶ τὴν δυσ-
σέβειαν καὶ τὸ ἀθεῖον ἔντευ· ἐξέβριξεν τοῦ οἰκείου φρο-
νήματος, ἀνομίαν τὴν τῶν ἁγίων θεολογίαν προσει-
πῶν, ῥίζαν κακίας, καὶ βλάστην πονηρὰν ἐπὶ βλάστη;
Ἐκεῖνα γὰρ ἀντικρυς βλασφημεῖ τὴν ἀνομίαν
εἶναι καὶ τὴν τῆς κακίας ῥίζαν τε καὶ τὴν βλάστην,
ὁ τῆς ἀνομίας τε καὶ τῆς ἀπωλείας ὄντως· υἱός,
καὶ περὶ τῆς φυσικῆς τοῦ θεοῦ δόξης, τοῦ ἀνάρ-
χου καὶ ἀπρόσιτου φωτὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ φημὶ θεό-
τητος, παρὰ τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ θεολογικῶν
φωνῶν λαβόντες ἡμεῖς ἐκηρύξαμεν. Τίνα δὴ ταῦτα·
φῶς, φησὶν, ἢ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ θρους
τοῖς μαθηταῖς, μικροῦ στερρότερα καὶ βέβαια· καὶ

δει ήξει Χριστός μετά τοῦ σώματος, ὡς ὁ ἐμδ. λδ' Α τοῦτοτος δὲ, οὐδ' ὠρθη τοῖς μαθηταῖς· ἐν τῷ θρει, ἡ παρεδελχθη, ὑπερινικήσθη τὸ σαρκίον τῆς θεότητος. Καὶ εἶδον, φησί, τὸ κάλλος αὐτοῦ Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς ἐν τῷ θρει ὑπερλάμπον τὴν τοῦ ἡλίου λαμπρότητα, καὶ τὰ προοίμια τῆς ἐνδόξης αὐτοῦ παρουσίας ὀφθαλμοῖς λαβεῖν κατηξιώθησαν· καὶ δεῖ τὸ ἀπρόσιτον, φησί, καὶ ἀχρονον φῶς τὴν οικεῖαν σάρκα μεταμορφώσαν, τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς οικείας φωτοβλασίας ὑπερουσίως ἐλάμπρυνε. Τὴν γὰρ ἀκτίνα τῆς ἀμώμου σαρκὸς ἐκείνης φέρειν οὐ δυναθῆντες, ἡ ἐκ τῆς τοῦ Λόγου θεότητος δεσφ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἦνωτο, διὰ ταύτης ὑπὲρ φύσιν ἐπήγαγε πίπτουσιν ἐπὶ πρόσωπον, ὡ τοῦ θαύματος! Τί δὲ ὁ λέγων, Σήμερον φωτὸς ἀπρόσιτον ἀβυσσος, σήμερον ἀγῆλης θείας χύσις ἀπεριόριστος ἐν θαλάσσῳ τῷ θρει τοῖς ἀποστόλοις ἀηγάζεται, Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ φλοῦθ ἐμοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα; Καὶ μετὰ τινα· Ἀνάρχως μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστὸς γεννηθεὶς, τὴν φυσικὴν ἀκτίνα ἀναρχον κίεκτηται τῆς θεότητος, οὐχ ὕστερον τὸ εἶναι, οὐδ' αὐτὴν τὴν δόξαν προσλαμβανόμενος, ἐκ Πατρὸς μὲν γὰρ ἀναρχὸς ἐστίν, ἀλλ' ἀχρονος, καὶ τὴν οικεῖαν κεικτημένος τῆς δόξης λαμπρότητα, καὶ σαρκωθείς ὁ σὺτός ἐστιν, ἐντὸς τῆς οικείας μένων φανότητος· καὶ δοξάζεται μὲν ἡ σὰρξ ἅμα τῇ ἐκ τοῦ μη ἦντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγῇ, καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα δόξα καὶ τοῦ σώματος γίνεται. Εἰς γὰρ ἐστὶ τοῦτο κάκεινο Χριστὸς τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, καὶ ἡμῖν συμφυῆς καὶ ὁμόφυλος.

Εἰ καὶ τοῖνον οὐδέποτε τὸ σῶμα τὸ ἄγιον ἀμέτοχον τῆς θείας δόξης ὑφέστηκεν, ἀλλ' ἐξ ἀρχᾶς ἐνώσιως τῆς καθ' ὑπόστασιν τὴν δόξαν τῆς ἀόρατου θεότητος; τελείας πεπλοῦτηκεν, ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι δόξαν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς, ἀλλ' ἀφανῆς ἡ δόξα ὑπάρχουσα ἐν τῷ φαινομένῳ σώματι τοῖς μὴ χωροῦσι τὰ καὶ ἀγγέλοις ἀθάτα, τῆς σαρκὸς δεσμῶσις ἀόρατος ἐχρημάτιζε. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ τὸ σῶμα λάμπει ὡς ὁ ἥλιος. Τοῦ γὰρ σώματος ἡ τοῦ φωτὸς ἐκλαμψίς γέγονε. Κοινὰ γὰρ πάντα τοῦ ἐνὸς σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου γεγέννηται, τὰ τε τῆς σαρκὸς, καὶ τῆς ἀπεριγράπτου θεότητος. Ἐτερον δὲ ἐξ οὗ τὰ τῆς δόξης ἀγῆματα, καὶ ἕτερον, ἐξ οὗ κοινὰ τὰ πάθη γνωρίζεται. Ἐκνικᾶ δὲ τὸ θεῖον, καὶ μεταδίδωσι τῆς οικείας λαμπρότητος καὶ δόξης τῷ σώματι, καὶ ἐν πάθεσι πῖθους μένον ἀμέτοχον.

Τί δ' ἐκεῖνος ὁ τοῖς μὲν χρόνοις ἀρχαιότερος, τὴν δὲ θεολογίαν σύμπνοος καὶ συνφῶδς, ὡς τὸ αὐτῷ δηλαθῶ κινούμενος Πνεύματι; Ἀναγαγὼν ὁ Χριστὸς, φησί, τοὺς μαθητάς· κάτωθεν ἄνω, οὐ τοσοῦτον τοπικῶς, ὅσον θεωρητικῶς, τουτέστι χωρητικῶς ποιήσας τῶν ὑπερβαλλουσῶν ἐλλάμψεων, τότε μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. Καὶ πάλαι μὲν γὰρ μετεμορφώθη Ἰησοῦς ὁ Σωτὴρ οὐκ ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς· δευτὸς οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. Καὶ ἐκένωσεν ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου λαλῶν, ὃ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων. Τότε τοῖνον τὴν θείαν μορφήν μορφῇ δούλου μεταμορφωθείς περιεκαλυψε. Νῦν δὲ τὴν μορφήν τοῦ δούλου πρὸς τὴν φυσικὴν μορφήν ἀποκαθίστησιν, οὐκ ἀποθέμενο, μὲν

τὴν οὐσίαν τὴν δουλικήν, φαιδρύνας δὲ αὐτὴν τοῖς φυσικοῖς ἰδιώμασιν. Ἄλλος δ' αὖτις τῶν θεοφόρων ὠπαύτως, Ἄθρόνον μεταμορφοῦται Χριστὸς, φησί. ἔμπροσθεν τῶν μαθητῶν, καὶ τὴν μορφήν ἐξαλλάττεται, καὶ χιτῶνα φωτὸς ἐνδυσάμενος, θέαν ἀστράπτουσαν ἔδειξεν. Ἡ τοῦ θαύματος ἡ ἐξ ἀνθρωπίνης μορφῆς ἀκτίνας ἐφέροντο θεϊκαῖς ἐνεργείαις κεμπόμεναι. Καὶ πάλιν Οὗτός ἐστι, φησί, ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός. Ἐκεῖνος δούλους ἐκτίσα, τοῦτον Υἱὸν ἐκ τῆς οὐσίας ἐγέννησα. Ἐμὸς ἐστίν Υἱὸς, κἂν δούλου μορφήν δι' ἐμᾶς περιδέληται· ἀπρόσιτον ἔχει τὸ φῶς, κἂν δι' ὁμῆς τῆς ἀκτίνας ἐμέτρησιν. Ἐ μακαρίων ὁμμάτων τὸν Χριστὸν νυμφικῶς ἐστολισμένον θεωροῦντων! Ἡ μακαρίων ὀφθαλμῶν τὴν φεδερὰν ἡμέραν τῆς κλίσεως· ἐν ἡμέρῳ θεωροῦντων τῷ σῆματι! Ἄ γὰρ ἀγγέλοι τρέμοντες βῆνται, ταῦτα χαίροντες ἐδλεπον.

Ὅπως ἡμεῖς σὺν τοῖς θεολόγοις Πατράσι καὶ διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ τὰ τῆς θείας αὐτοῦ θεολογοῦμεν μεταμορφώσεως, οὐκ οἰκοθεν λογισμοῦς ἐξευρίσκοντες καὶ ἀπὸ κοιλίας φωνοῦντες, ὃ φησὶν Ἡσαῖος ὁ μέγας, κατὰ τε τὸν Ἀρειανὸν Εὐσέβιον, καὶ τοὺς ἐκεῖνον πεισιθάντας Εἰκονομάχους, καὶ οἱ καὶ Γρηγορῶν τουτοῦν, τοὺς μὲν κακῶς· τε καὶ θεοσεβῶς εἰπόντας, ὅλην ἐξ ἅλου μεταβεβλήθηται ἐπὶ φῶς ἀβήτητον καὶ ἀνεκδιήγητον, καὶ τῷ Θεῷ ἄγῳ κρῖπον, οὐκ οἶδα τί καὶ ποῖον ἐκεῖνο τὸ φῶς, ὅπερ ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει τε καὶ οὐσίᾳ τερατευόμενοι παρὰ τὸν Θεὸν Λόγον· οὐδὲ γὰρ ἂν ἡ ἀνθρωπεία φύσις εἰς ποιότητα καὶ δύναμιν θείαν μετέβαλλε, μὴ καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἐν τῇ κηγαζούσῃ φύσει θεωρουμένην, οὐδ' ἂν ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ἀνθρώπος συνῆν, καὶ τὰ τῆς θεότητος ἅμα, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος φυσικῶς ἐνήργει· ἐῷ γὰρ λέγειν ἐτι καὶ ἔπασχε, καὶ ἑσταυροῦτο, καὶ ἐθνήσκε, καὶ ἀνίστατο, καὶ χερσὶν ἐψηλαφᾶτο τῶν μαθητῶν, καὶ τὰς πληγὰς οἰκονομικῶς ἐν ἑαυτῷ ὑπεδείκνυ πιστούμενος τὸ ἀνθρώπινον.

Ὁ μὴν οὐδὲ κατὰ Γρηγορῶν ἐκεῖνὸν φαιμεν, οὐδ' ὀριζόμεθα μορφήν ἐπὶ μὲν Θεοῦ μόνου τὴν οὐσίαν εἶναι, ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων οὐ τὴν οὐσίαν, ὡς ἐκεῖνός φησιν, ἀλλὰ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν κοινὸν τίτωμα, ἵνα μὴ μόνον ἡ τοῦ Θεοῦ μορφή, τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἀνειληφῶτα, μὴ λέγοιτο, τοῦτο δὲ φημι τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον, ἀλλ' ἵνα καὶ φάσμα τι καὶ τερατεῶδες εἴη τὸ εὐναγόμενον παρὰ τοῦ φιλοσόφου κακῶς, καὶ τοῖς τῶν φαντασιαστῶν καὶ Εἰκονομάχων ὀδύμασι σύμφωνον, δεῖ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν κοινὸν τίτωμα τῆς ἀνθρωπείας οὐσίας καὶ ὑποστάσεως ὃ τοῦ Θεοῦ μοναγενῆς Υἱὸς τε καὶ Ἄγιος μεθ' ἡμῶν δι' ἡμᾶς γενόμενο, ἔλαθεν, ἡ δεῖ μὴδὲν γέγονεν ὄλιος ἡ τοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσις, ἵνα μὴ τροπή, φησί, καὶ ἀλλοίωσις ἐξ

ἀνάγκης ἢ τῆς θεότητος ἢ τῆς ἀνθρωπότητος λέ-
γεται τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα καὶ γὰρ τὰ τῆς θεολογίας,
ἢ Χριστομαχία; τοῦ καινοῦ τουτουῦ θεολόγου, ἢ δὴ
καὶ φθάσας αὐτὸς διὰ τῶν οικειῶν ὄρων τε καὶ συλ-
λογισμῶν ἰδεδίξεν. Ἄλλ' ἐκεῖνός φαμεν, τοῖς προῤῥή-
θεῖσιν ἱεροῖς θεολόγοις καὶ διδασκάλοις ἐπόμεινοι, ὡς
ἢ τοῦ Θεοῦ μορφή τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἀνεληφύκα
ἐκ τῶν παρθενικῶν αἱμάτων ὑπὲρ τοῦς τῆς φύσεως
νόμους Πνεύματος ἁγίου δυνάμει, καὶ ἅμα τὴν τε
πρόσληψιν ἐκείνης ἀποῤῥήτως ἐργασαμένη, καὶ τὴν
ἔνωσιν, καὶ τὴν θέωσιν, ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶ-
ναι δόξαν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς, τοῦ μὲν φυσικῶ
καὶ οὐσιώθους αὐτὴν οὐκ ἐξέστησεν, οὐδ' ἄλλην
ἐξ ὄλου μετέβαλέ τε καὶ μετεποίησε. Πῶς γὰρ ἂν ὁ
αὐτὸς Υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ Υἱὸς εἴη Θεοῦ κατὰ τοὺς
αὐτοῦ δηλαδὴ θεῖους χρησμούς, τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν
θεότητι τε καὶ ἀνθρωπότητι;

Τί δ' ἂν εἴη καὶ τὸ πᾶν δειχόμενον ἐν αὐτῷ
καὶ τὸν θάνατον, εἰ μὴ τὸν ἀνθρώπον ὄλον ἐν ἑαυτῷ
φέρει συμφυᾶ τε καὶ ἡνωμένον ἀδικαιρέτως κατὰ τὴν
ἰδίαν ὑπόστασιν τῆς θεότητος; Ἄλλὰ μένουσαν ἄλλην
ἀνθρώπον κατὰ φύσιν ἄλλην Θεὸν καθ' ἔνωσιν ἀπό-
ῤῥητον ἀπειργάσατο· ἐκινᾷ γὰρ τὸ θεῖον, καθὰ δὴ-
που τῶν θεολόγων λεγόντων ἠκούσαμεν, καὶ μεταδι-
δωσι τῆ; οικεία; λαμπρότητος καὶ δόξης τῷ σώματι,
καὶ ἢ δόξα τῆς θεότητος; δόξα καὶ τοῦ σώματος γίνε-
ται. Ἄλλ' ἐκεῖ τοῖ; ἀνθρωπίνοι; ὀφθαλμοῖ; ἀχώρη-
τον ἦν τὸ ὑπὲρ φύσιν μυστήριον, τότε μὲν ὡς ὑπὸ
παραπετάσματι τινι τῆ; σαρκὸ; δ' ἔστικτον καὶ ἀπρό-
σιτον ὑπεκρύπτετο φῶς, καὶ γὰρ ἀνθρώποι; αὐτὸν
ὡς ἀνθρώπον καὶ συνεῖναι, καὶ πιστοῦσθαι τὴν σάρκα
τέως καὶ λόγοι; καὶ πράγμασι, εἰ καὶ τότε τοῖ;
καθαροῖ; τὴν καρδίαν, ὡς περ φῶς δι' ἰσόπτρου τινὸ;,
ἢ δι' ὑέλινων ὑμέμων κατὰ τὸν εἰκόντα θεολόγον,
ἔστιν ὡς διεφαίνεται· ἐκεῖ δὲ καὶ ὁ σταυρὸ; ἐγγύ;
ἦν καὶ ὁ θάνατος, καὶ ὁ προωρισμένος ὅπ' ἐκεῖνου
καὶρὸ; ἐπ' ἐκεῖνα, καὶ δὴ παρεκάλει, τότε προ-
λέγει μὲν ὁμοῦ πᾶσι τοῖ; μαθηταῖ;, καὶ προ-
αναφωνεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ τούτου μυστηρίου φε-
νέρωσιν μετὰ κλειστή; ὕψης τῆ; ἀξιώσεως, βασι-
λείαν ἀποκαλῶν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸ;, οὐ πᾶ-
σιν, ἀλλὰ τισιν ἐξ αὐτῶν ὀφθησομένην καὶ πρὸ εἰς
φυσικῆ; τοῦ σώματος λύσεως. Ἀμὴν γάρ, φησί,
λέγω ὑμῖν· ἐστὶ τινες τῶν ὧδε ἄστῶτες, οἱ οὐ
μὴ γέσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν Υἱὸν
τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.
Καὶ μεθ' ἡμέρας ἐξ τοῦς ἐκκεῖτους τρεῖ; τῶν οικειῶν.
ἀκαλεξάμενος μαθητῶν, ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος
ὕψλιν καθ' ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐ-
τῶν, οὐκ ἀμίφας, οὐ μετασηματίσας; οὐ μεταποιή-
σας τὴν τοῦ δούλου μορφήν, οὐ τότε γενόμενος· ἐκυ-
τοῦ διαυγέστερος ἢ ὕψιλάτερος· οὐ γὰρ ἐξῴθεν ἢ
δόξα, φησί, τῷ σώματι προσεγένετο· ἀλλ' ὅπερ ἦν
τοῖ; μαθηταῖ; ἐκφαινόμενος, διανοίγων τούτων τὰ
δύμματα τῇ ὑπερφύει δυνάμει δηλονότι τοῦ Πνεύμα-
τος, καὶ ὡσαυτί τινας τυφλοὺς ὄντας πρότερον πρὸ;
ἐκεῖνα τῷ ὄσφω τοῦ ἐπικειμένου τοῦδε σαρκίου, καὶ
τῷ προβῆματι, νῦν ὑπερφύως ἐργαζόμενος βλέπον-
τας. Καὶ τοῦτο ἔστι τὸ, Μετεμορφώθη ἔμπροσθεν

αὐτῶν. Μένων καὶ γὰρ ὁ θεάνθρωπος Λόγος ἐπὶ
τῆ; οικείας φανότητος, παρὰ τοπρότερον ἑωρᾶτο,
τοῖ; ἀποστόλοι; καθεωρᾶτο φαινόμενος, καὶ δεῖ παρ-
ῥήσειεν ὀλίγον τῆς θεότητος, φησὶν Ἰωάννης ὁ τὴν
γλώτταν χρυσοῦς, καὶ ἔδειξεν αὐτοῖ; τὸν ἐνοικούντα
Θεὸν, καθόσον ἐδύναντο φέρειν οἱ σωματικούς; ὀφθαλ-
μοὺς περιφέροντες, ἀλλοιωθέντας δηλαδὴ τῇ δυνάμει
καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος; Αὐτὴ καὶ γὰρ, φησὶν,
ἢ ἀλλοίωσι; τῆ; δεξιᾶ; τοῦ Ἰψίστου. Ταῦτά ἐστιν ἢ
ὀφθαλμοῖ; οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ
καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἔνεθη ποτέ. Οὕτως; ἐν αἰῶνι
τῷ μέλλοντι πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἔσομεθα, Χριστὸν
ὄρωντες, τῷ φωτὶ ἀστράπτοντα τῆ; θεότητος. Οὕτω
κατὰ τὸν Θεὸν μελωδὸν καθεωρᾶθη ἀποστόλοι; τὰ
ἀθέατα θεότη; ἐν σαρκίῳ, ἐν τῷ θρεῖ;Θαδῶρ ἀστρά-
πτουσα. Οὕτω συγκραθεῖ; ἀσυγγύτως ὁ τοῦ Θεοῦ
Θεὸ; Λόγος; ἀνθρακα ὑπέδειξεν ἡμῖν θεότητος
καταφλέγοντα μὲν ἁμαρτίας; ψυχὰ; δὲ φωτίζοντα.
Οὕτως ὁ χερσὶν ἀοράτοι; πλάσας; κατ' οικείαν εἰκόνα
Χριστοῦ τὸν ἀνθρώπον ἐν τῷ πλάσματι τῷ ἰδίῳ τὸ
ἀρχέτυπον κάλλος ὑπέδειξεν. Οὕτως; ἢ ἀναλλοίωτος;
φύσι; τῇ βροτείᾳ μιχθεῖσα, τῆ; ἔμπεροῦ; ἀόλου θεό-
τητος φῶς παραγυμνοῦσα τοῖ; ἀποστόλοι; ἀπῤῥή-
τως ἐξέλαμψε, τοῦ ἐπὶ τέλει τῶν αἰῶνων ὡς ἐν ἰσόπ-
τρῳ, φησὶ, διὰ σαρκὸ; λάμψαντος; τῷ κόσμῳ καὶ
μέχρι; ἔδου κατελθόντος, καὶ τὸ ἐκείσε σκότος;
λύσαντος. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ, φησὶν αὐθι; ὁ τὴν
γλώτταν χρυσοῦς Ἰωάννης, πολλὰ περὶ κινδύνων διε-
λέχθη τοῖ; μαθηταῖ; καὶ θλίψεων, καὶ πειρασμῶν
παντοδαπῶν καὶ θανάτων, καὶ τὰ μὲν ἦν αὐτοῖ; ἐν
πράγμασι πρὸ ὀφθαλμοῦ; κείμενα καθ' ἑκάστην, ἢ
δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσι; ἐν ἑλίπτιν ἔτι καὶ προσδο-
κίαι; βουλίμενος καὶ τὴν ὄψιν αὐτῶν πληροφορη-
σαι, καὶ δεῖξαι τί ποτέ ἐστι τὸ προσδοκώμενον ἐκεῖνο,
καὶ τί; ἢ ἀπόῤῥητος καὶ θεοκρηπῆ; δόξα, ὡς ἦν ἐγ-
χωροῦν, καὶ κατὰ τὸ παρὸν αὐτοῖ; δεῖκνυσι καὶ ἀπο-
καλύπτει. Καὶ πάλιν· Ἐπειδὴ γὰρ ἔδηλον ἦν, φησὶ,
τοῖ; ἀκούουσι τέως τὸ ῥῆμα τῆ; βασιλείας, διὰ
τοῦτο ἀνελθὼν ἐν τῷ θρεῖ, μετεμορφώθη ἔμπροσθεν
αὐτῶν, παρανοίγων αὐτοῖ; τῶν μελλόντων τὴν δό-
ξαν. Ὁ δὲ Γρηγορᾶ; καὶ βασιλείαν ἀκούων Θεοῦ,
κακῶ; οὐκ οἶδ' ὅπως μετ' Ἀκινδύνου τοῦ κάκιστ'
ἀπολωλότος καὶ ταύτην εἰς κτίσμα παρανοεῖ, τὸν
Θεὸν τολημρᾶ καὶ διανοίᾳ, καὶ γλώττι λέγοντας οἱ
τάλλαντες εἶναι ποτε βασιλεία; χωρὶ; Περὶ οὗ καὶ
βραχέα τινὰ παρὰ τῶν θεολόγων διδασκάλων εἰπεῖν
πρὸ; ἐκείνους οὐκ ἀκαιρον οἶμαι.

Χρυσόστομος τοιγαροῦν καὶ πάλιν ὁ θεῖος, τὰ τοῦ
θεοφόρου Δαβὶδ σκοπούμενος, Τί τοίνυν, φησὶν, ὁ
Δαβὶδ βούλεται, λέγων, Ὁ Κύριος ἐδασίλευσεν; ; Εἰ
γὰρ αἰεὶ βασιλεύει, περιττὸν τὸ ἐδασίλευσεν. Δίον εἰ
ἄρα βασιλείαν ὕμνειν ἤθελε, διατί εἴπη, Ὁ Κύριος
ἐδασίλευσεν, ὡς ἀρχὴν λαδοῦσης τῆ; βασιλείας;
Εἶτα ποτε ἀρχὴν λαμβάνει βασιλεία Θεοῦ πρόσφατον,
καὶ ἦν ποτε Θεὸ; ὅτε μὴ ἦν βασιλεύ; ; Καὶ πᾶ; ;
Οὐδὲν ἐπὶ Θεοῦ πρόσφατον. Οὐ προσλαμβάνει ἐξου-
σίαν, οὐκ ἐνδύεται βασιλείαν, ἀλλ' εἰς αἰῶνος βασιλεύ;
ἐξ αἰῶνος δεσπότη; ἐξ αἰῶνος δημουργός, ὡς φησὶν
ὁ μακάριος Μωϋσῆ;· Κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα

καὶ ἐπ' αἰῶνα. Καὶ ἔτι· Εἰ τοίνυν ὁ μακάριος Μωϋσῆς πρὸ πολλῶν γενεῶν γενόμενος τοῦ Δαβὶδ τὴν βασιλείαν ἐκήρυξε τοῦ Θεοῦ, τί βουλόμενος ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὡς πρόσφατον τὴν ἀρχαίαν κηρύττει, λέγων, Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν; Ἡ δὴ ἄλλοι ὅτι τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐρμηνεύει οικονομίαν. Διπλῆ γὰρ ἡ τοῦ Σωτῆρος βασιλεία, ἡ μὲν προαιώνιος καὶ ἀρχὴν οὐκ ἔχουσα, ἡ δὲ μετὰ τοῦ αἰῶνα, ἀρχὴν ἀπὸ τῆς οικονομίας λαμβάνουσα. Καὶ μὲν βασιλεὺς ἀεὶ ὢν, γίνεται καὶ κατὰ σάρκα βασιλεὺς, τὸ μὲν ἔχων κατὰ φύσιν, τὸ δὲ λαμβάνων κατὰ τὴν πλάσιν τὴν ἀνθρωπίνην.

Ὁ δὲ τῆς εὐσεβείας ὁμολογητῆς καὶ διδάσκαλος Μάξιμος, Οἰδαμὲν τι κατὰ τὴν Γραφὴν ὑπεραιώνιον, φησὶν, ὅπερ ὅτι μὲν ἔστιν ἐσθήμανε, τί δὲ τοῦτό ἐστιν οὐκ ὠνόμασε, κατὰ τὴν, Κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα. Καὶ ἔτι· Οὐκοῦν ἔστι τι πρᾶγμα ὑπὲρ αἰῶνας, ἡ ἀκραιφνῆς τοῦ Θεοῦ βασιλεία. Οὐ γὰρ δὴ θέμις εἰπεῖν ἤρχθαι ἢ φθάνεσθαι ὑπὸ αἰῶνων ἢ χρόνων τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν. Ἴνα δὲ μὴ νομίσης, ἄλλην μὲν εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, ἢν οἱ θεοφόροι οὗτοι παρὰ τῆς θείας λαβόντες Γραφῆς εἶπον, ἄλλην δὲ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν τὴν ἡτοιμασμένην τοῖς δικαίοις ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ φημι τοῦ Κυρίου, ἐπισυνάπτει λέγων εὐθύς· Ταύτην δὲ πιστεύομεν εἶναι τῶν σωζομένων κληρονομίαν, καὶ μονὴν καὶ τόπον, ὡς ὁ ἀληθὴς παραδίδοσι λόγος. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Ἡ τοῦ Θεοῦ, φησὶ, βασιλεία τῶν προσόντων τῷ Θεῷ φυσικῶς ἀγαθῶν κατὰ χάριν ἔστι μετέδοσις, καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς φυσικῆς ὠραιότητος τῶν φορεσάντων τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Ὁ δὲ συνασκητῆς καὶ συνωδὸς τούτῳ, Θαλάσσιος ὁ θεοφόρος φησὶ, Ἄϊδιος, φησὶν, ὁ Θεὸς καὶ ἀπέραντος καὶ ἀόριστος· καὶ αἶδια ἀγαθὰ καὶ ἀπέραντα καὶ ἀνεκλάλητα τοῖς αὐτῷ ὑπάρχουσιν ἐπηγγελίαις. Καὶ πάλιν· Ὑπὲρ αἰῶνάς εἰσι, φησὶ, καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος, καὶ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας.

Τί δὲ περὶ τούτων αὐτῶν καὶ Ἀθανάσιος φησὶν ἡ μέγας ἀκούσωμεν. Οὕτως φησὶ Παῦλος πρὸς Τιμόθεον· Συγκακοπάθησον τῷ Ἐβανγγέλιῳ κατὰ δύναμιν Θεοῦ τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλῶσαντος κλησὶ ἀγία οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν, τὴν δοθῆσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰώνων, φανερωθῆσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος. Πῶς δὲ πρὸ χρόνων αἰώνων ἔλαμβάνομεν μὴ τῶν γεγονότων, ἀλλ' ἐν χρόνῳ γεγονότας, εἰ μὴ ἐν τῷ Χριστῷ ἦν ἀποκειμένη ἡ εἰς ἡμᾶς φθάνουσα χάρις; Οὕτως γὰρ οὐδ' ἐν ἄλλῃ θεμελιωθῆσαι τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐπρεπε. εἰ μὴ ἐν τῷ Κυρίῳ τῷ πρὸ τῶν αἰώνων ὄντι, εἰ οὐ καὶ οἱ αἰῶνες γέγονασιν, ἐν ὧς ἐν αὐτῷ αὐτῆς οὐσης ὀνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς αἰώνιον κληρονομήσαι ζωὴν.

Βασιλεὺς δ' ὁ μέγας πολλὰ περὶ τοῦ παντουργοῦ καὶ παντοδυνάμου τῆς τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐνεργείας· καὶ χάριτος προσηκόντων, ἐπιφέρει κάκεινα· Τίς γὰρ οὕτως ἀνήκοος τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν

ἂ παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀξίοις, ὡς ἀγοσιὶν ὅτι καὶ τῶν δαικίων ὁ στέφανος ἢ τοῦ Πνεύματος ἔστι χάρις, θαφιλεστέρα τότε καὶ τελειότερα παρεχομένη κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀνδραγαθημάτων, τῆς πνευματικῆς δόξης διανεμομένης ἐκαστῷ; ἐν γὰρ ταῖς λαμπρότησι τῶν ἀγίων μοναὶ πολλαὶ παρὰ τῷ Πατρὶ, τούτέστιν ἀξιομάτων διαφοραὶ. Καὶ μετὰ τινά· Πῶς οὐν δυνατόν νοῆσαι χωρὶς τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐπιτελεῖσθαι τὴν κρίσιν, ὅπου γε ὁ λόγος δείκνυσιν, ὅτι αὐτό ἐστι καὶ τὸ τῶν δικαίων βραβεῖον, ὅταν ἀντὶ τοῦ ἀβραβῶνος; παρασχεθῆ τὸ τέλειον; Ἐπεὶ δ' εἰς τὸν περὶ τοῦ ἀβραβῶνος τοῦ θεοῦ Πνεύματος λόγον ὁ τῶν ἀγίων λόγος τρέχων εὐκαίρως ἔγαν καθήνησε, φέρε καὶ τὰ περὶ τούτου ρηθέντα τοῖς ἀποστόλοις καὶ διδασκάλοις ἀπὸ μέρους σκοπήσωμεν. Ἐπειδὴ καὶ τὴν περὶ τοῦ θεοῦ ἀβραβῶνος τούτου λόγον, καθάπερ ἐν τοῖς φθάσαιν ἠκούσαμεν Γρηγορῶ λέγοντος, διακωμῶδει, οὐ τὴν σύνοδον καὶ ἡμᾶς μᾶλλον, ἢ διδασκάλους καὶ Πατέρας καὶ ἀποστόλους, τοῖς Εἰκονομάχοις κἂν τούτῳ συγκαταδικάζων. Βασιλεὺς μὲν οὐν ὁ μέγας πρὸς τοὺς ἡδὴ ρηθείσιν αὐτῷ κἂν τῇ μεγάλῃ τῶν μυστικῶν τελετῇ τὰ χαρίσματα τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἀνυμῶν, τὸ τῆς υιοθεσίας, φησὶ, χάρισμα, ὁ ἀβραβῶν τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἢ ἀπαρχὴ τῶν αἰώνων ἀγαθῶν, ἢ ζωοποιὸς δύναμις, ἢ πηγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ, παρὰ τοῦ Ἀποστόλου ταῦτα λαβῶν. Ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο σκοπούμενος, τὸ λέγων, Ὁ δὲ βαβαίων ἡμᾶς καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀβραβῶνα, τοιάδε φησὶν· Ἀβραβῶνί σοι διδομι, ποῖον ἀβραβῶνα; τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῦ Πνεύματος τὴν χορηγίαν. Ἀλλὰ λέγων περὶ Πνεύματος, Ἔδωκε τοῖς ἀποστόλοις τὸν δακτύλιον· λάβετε, ὅτε πᾶσιν. Εἰς δακτύλιος μερίζεται καὶ οὐκ ἀναλίσκεται· μάθε Πνεύματος χορηγίαν· ἔλαβε Πέτρος, ἔλαβε Παῦλος Πνεῦμα ἅγιον, παρῆλθε τὴν οἰκουμένην. Ἀμαρτωλοὺς ἀπήλλαττεν ἀμαρτημάτων, χωλοὺς διωρθοῦτο, γυμνοὺς ἐνέδυε, νεκροὺς ἤγειρε, λεπροὺς ἐκάθαυε, διάβολον ἐπιστόμιζε, δαίμονας ἀπήλαυε, τῷ Θεῷ διελέγετο, ἐκκλησίας ἐφύταυε, ναοὺς κατέσκαψε, τὴν κακίαν ἔλυσε, τὴν ἀρετὴν ἐφύτευσε, τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ἐποίησε. Ταῦτα πάντα, ἀκμὴν ἀβραβῶν, ἐπλήρωσε τῷ λόγῳ τὴν οἰκουμένην ἅπασι.

Πᾶσαν δὲ ὅταν λέγω, ὅσην ἡλιος ἐφορᾷ γῆν, θέλασαν, ὄρη, καὶ νάπας, καὶ βουνοὺς. Περιήλαθε γὰρ καθάπερ ὑπόπτερος ὁ Παῦλος ἐνὶ στόματι παλαίων, ὁ σκηνοποιὸς, ὁ σμῆλην μεταχειριζόμενος καὶ δερματι βράπτων. Καὶ αὕτη ἡ τέχνη κώλυμα τῇ ἀρετῇ οὐκ ἐγένετο· ἀλλ' ὁ σκηνοποιὸς δαιμόνιον ἰσχυρότερος, βασιλέων λαμπρότερος, στρατοπέδων δυνατώτερος, φιλοσόφων σοφώτερος ὁ ἄστομος. Πόθεν ἔλαβε τὸν ἀβραβῶνα, ἐδάστασε τὸν δακτύλιον καὶ περιέφερεν; Ἔβλεπον πάντες, ὅτι βασιλεὺς ἠρμόσατο τὴν φύσιν ἡμῶν. Εἶδεν ὁ δαίμων, καὶ ἀνεχώρει ἔκθον τὸν ἀβραβῶνα. Σκίαν ἔβλεπε καὶ ἀνεχώρει. Ἰράτεια ἔβλεπε καὶ ἐδραπέτευεν. Ὡ δύναμις Πνεύματος! Ὁ ψυχὴν δέδοικεν, οὐ σῶμα, ἀλλὰ ἰμάτιον. Οὐχ ἰμάτιον, ἀλλὰ σκίαν. Περιήει ὁ Παῦλος τὴν οἰκουμένην τὰς ἀκάνθας ἀνασπῶν τῶν ἀμαρτημάτων, τὰ σπέρματα

καταβάλλον τῆς εὐσεβείας, καθάπερ ἀροτρον ἄριστος ἐκ τοῦ ἄροτρον ἔχων τῆς διδασκαλίας. Πού ἤλθε; Πρὸς Θράκας, πρὸς Σκύθας, πρὸς Ἰνδοὺς, πρὸς Μαύρους, πρὸς Γότθους, πρὸς θηρία, καὶ μετέβαλε πάντα. Πόθεν; Ἀπὸ τοῦ ἀρραβῶνος. Πῶς ἤρκεσεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις; Ἰδιώτης, γυμνός, ἀνυπόδετος, ὁ δοὺς τὴν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο λέγει. Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; Ἄλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἱκανώσεν ἡμᾶς διακόνους καιρῆς διαθήκης, οὐ τράμματος, ἀλλὰ Πνεύματος. Εἶδες τὸ Πνεῦμα πόσα ἐποίησεν; Ἐν δὲ τῷ περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως πάλιν ὁ αὐτός. Διὰ τοῦτο, φησί, καὶ ὁ Παῦλος; παίησας ἀξίόπιστον τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον, ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι τὴν δημιουργούντα, ἐπάγει καὶ τούτο τὸ βήτον, λέγων, ὅτι Καὶ ἀρραβῶνα ἡμῖν ἔδωκεν οὐ χρημάτων, οὐδὲ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀλλ' ἀρραβῶνα Πνεύματος. Ὁ δὲ ἀρραβῶν μέρος ἐστὶ τοῦ παντός, καὶ ὑπὲρ τοῦ παντός πιστός. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν συμβολαίων ὁ τὸν ἀρραβῶνα δεξιόμενος ὑπὲρ τοῦ παντός θαρρῆσαι λοιπὸν καὶ πεπίστευκεν, οὕτως καὶ σὺ λαβὼν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος, τὰ χαρίσματα λέγω, μηκέτι ἀμφίβαλε περὶ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν. Καὶ μετ' ὀλίγον· Πλὴν ἀλλ' οὕτε σὺ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐρημος γέγονας χάριτος, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἐτι νῦν μένει τῆς δωρεᾶς ἐκείνης τὰ σύμβολα, αὐτῶν τούτων τῶν ἀπηριθμημένων πολλῶ μείζονα καὶ θαυμαστότερα. Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον σῶμα τελευτήσασ ἀναστήσαι, καὶ ψυχὴν νεκρωθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλάξαι τῆς ἀπωλείας ἐκείνης, ὃ διὰ τοῦ βαπτίσματος γίνεται. Οὐκ ἐστὶν ἴσον νόημα ἀπαλάσαι σαρκός, καὶ ἁμαρτιῶν φορτίον καταποντῖσαι· οὐκ ἐστὶν ἴσον δωμα πεπηρωμένον διηρθῶσαι, καὶ ψυχὴν ἰσοκτισμένην φωτὶ καταλάμψαι. Εἰ γὰρ μὴ ἦν ἀρραβῶν τοῦ Πνεύματος καὶ νῦν, οὐκ ἂν συνέστη τὸ βάπτισμα, οὐκ ἂν ἁμαρτημάτων ἄφεσις ἐγένετο, οὐκ ἂν δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός, οὐκ ἂν υἱοθεσίαν ἐλάβομεν, οὐκ ἂν μυστηρίων ἀπελαύσαμεν· σῶμα γὰρ καὶ αἷμα μυστικὸν οὐκ ἂν ποτε γένοιτο τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος χωρὶς· οὐκ ἂν ἱερέας ἐσχήκαμεν. Οὐδὲ γὰρ ταύτας δυνατὸν τὰς χειροτονίας ἀνευ ἐκείνης τῆς ἐπιφοιτήσεως γίνεσθαι. Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἔχει τις ἂν εἰπεῖν τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος σύμβολα. Ὡστε καὶ σὺ ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἔχεις· καὶ νέκρωσιν ἀπέθου ψυχῆς, καὶ πῆρσιν λογισμῶν καὶ τὴν ἀκάθαρτον ἀπεδύσω βίον.

Ἀκούεις, Γρηγορᾶ, καὶ ἀποστόλων, τῶν φιλοσόφων φημί καὶ σοφῶν τοιούτων τὴν ἀληθινὴν καὶ πρώτην σοφίαν, ὅσα περὶ τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ Πνεύματος τοῦ θείου φιλοσοφοῦσιν, οὐ τεχνικαῖς ἐπιστήμαις καὶ μεθόδοις ἀνθρωπίνης σοφίας ταυτὶ διδαχθέντες, ἀλλ' ἐπόπται καὶ μέτοχοι χρηματίσαντες τῆς τοῦ Θεοῦ φυσικῆς δόξης καὶ χάριτος, καὶ τοῦ μεγαλείου ἐκείνου μετὰ Πέτρου φημί καὶ τῶν υἱῶν τῆς βροντῆς, εἰ δὲ βούλει καὶ παντός τοῦ προύχοντος τάγματος τῶν ἀποστόλων, τῆς μακαρίας ὁμοῦ δωδεκάδος ἐν εἰβῆι πυρίνων τότε γλωσσῶν τὴν ἐξ ὕψους ἐνδελυκῶτων δύναμιν. κατὰ τὴν μεγάλην πρὸς αὐτοὺς τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, δι' ἧς κτίσθησαν καταφωτισθέντες

ἅπαντα, πρὸς Θεὸν τὴν τῶν ἀκαυασμάτων πηγήν ἐκ τοῦ ζόφου τῆς ἀγνωσίας καὶ τῆς κίχνης ἐκπαγήγαγον τῶν εἰδῶλων; Τί γοῦν σοὶ περὶ τούτου τοῦ θείου ἀρραβῶνος δοκεῖ, τοῦ πᾶσιν ἀποστόλοις τε καὶ διδασκάλοις καταμερισθέντος, καθάπερ ἀκούεις, καὶ τὰ ὑπερφυᾶ καὶ λόγον ἅπαντα καὶ φύσιν νικῶντα, καὶ ἐνεργήσαντος καὶ ἐνεργούντος; Κτίσμα μὲν οὖν Θεοῦ τούτου οὐκ ἂν εἴποις ποτὲ, εἰ μὴ μέμνησας προφανῶς καὶ παρακαλεῖς, δι' αὐτὰ τέ φημι ταῦτα τὰ παρ' αὐτοῦ θεοπρεπῶς ὑπὲρ φύσιν τελοῦμενα, καὶ ὅτι οὐ τοῦ Πνεύματος μόνον εἶναι τὸν ἀρραβῶνα; ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα ἅγιον εἶναι τὸν αὐτὸν τῆς ἱεραῆς θεολογίας ἀκούεις λεγούσης. Πῶς ἂν οὖν μετὰ Μακεδονίου κτίσμα καὶ αὐτὸς νῦν οὕτως φανερώς βλασημῆσαι τολμήσης τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ; Ἄλλὰ τί; τὴν οὐσίαν ἢ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πνεύματος τούτου ἔρεις; Ἄλλ' οὐχ οἷόν τε. Μᾶλλον γὰρ ἂν εἰπὼν σφαιροειδῆ τὴν γῆν, καὶ κῶνον τὸν οὐρανὸν ὄντα, κέντρου λόγον πρὸς ἐκείνην ἔχειν τὴν σφαίραν, ἢ τὸν λαμπρὸν ὀφθαλμὸν τούτου τῆς ἡμέρας τὸν ἥλιον, οὐκ οὐκ οὐκ, ἀλλ' ἐκ τῆς σαλῆνης λέγων ἔχειν τὸ φῶς δόξαις ἂν τίσι τε λέγειν ἴσας, ἢ τὰ τοιαῦτα. Καὶ παρήμι λέγειν νῦν, ὅτι οὐχὶ οὐσία τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἡ ὑπόστασις ἐστὶ τὸ διδόμενον. Οὐδ' ἐκείνων οἱ μετέχοντες πεφύκασιν ὕλως μετέχειν, ἀλλὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐνεργείας. Αἰδ καὶ ἐκεῖνο δίδεται ἡμῖν, ὃ καὶ λαμβάνομεν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, οἱ θεολόγοι καὶ τούτο φασί. Τούτο τοῖνον εὐπροσθημί νῦν τίως, καίτοι γε καὶ κοινὸν ἀξίωμα πάσαι τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Ὅτι τε ἱκανὸς ἡμῖν, καὶ διὰ πολλῶν ἐν τοῖς φθάσαισι ἐφρηται τε καὶ ἀποδέδεικται ταῦτα, καὶ ἵνα μὴ συκοφαντήσης ἡμᾶς αὐτοὶς, ὅτι τὰ ἐν ἀρχῇ ζητούμενα λαμβάνομεν ὡς ὁμολογούμενα. Οὕτω καὶ γὰρ ἡ σὴ θεολογία τε καὶ σοφία περὶ τῶν ἀξιωμάτων διασκοπεῖται, ζητούμενά τε ταῦτα, καὶ οὐχ ὁμολογούμενά τε καὶ κείμενα φανταζομένη κακῶς. Κεῖσθω μὲν οὖν τούτο, ἐκεῖνό γε μὴν ἐρέσθαι τίως; ἐνταῦθα τὸν φιλόσοφον βούλομαι. Καὶ εἰ ὁ τοῦ Πνεύματος ἀρραβῶν ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπόστασις ἐστὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς ἂν αὐτὸς φαίης, ἀλλ' οὐχ ἡ χάρις καὶ ἡ ἐνέργεια, πῶς ἐστὶν ἀρραβῶν; Καὶ ποῖον ἔρα ἐστὶ τὸ ἄλλον, οὐτινος ἀρραβῶν ἐστὶν ὁ ἀρραβῶν, ἂν σὺ λέγεις αὐτὴν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ὑπόστασιν εἶναι τοῦ Πνεύματος; Ὁ μὲν γὰρ

Δ. Ἀπόστολος ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος εἶπε τούτο καὶ ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος· Ἐρχομεν γὰρ, φησί, τὴν ἀπαρχὴν· οἱ δὲ τούτου ἐξηγούμενοι θεολόγοι, καθάπερ ἤκουσας, καὶ ἀπαρχὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, καὶ ἀρραβῶνα, καὶ ἐκτύλιον, καὶ μέρος τοῦ ὅλου, καὶ πιαδὸν ὑπὲρ τοῦ προσδοκώμενου παντός, καὶ ἀσφαλῆ φασὶ τούτου ἀρραβῶνα. Ἄμα δὲ καὶ μαρισθῆναι τούτου πᾶσι παρὰ τοῦ δεδωκότος φασὶν ἀποστόλοις καὶ διδασκάλοις, καὶ τούτου αὐτῶν ἐν ἐκείνοις ἐνηργηκέναι τε, καὶ ἐνεργεῖν πάντα τὰ καινὰ καὶ ὑπερφυᾶ, καὶ Θεῷ δυνατὰ μόνω. Τὴν δὲ οὐσίαν καὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πνεύματος ἀμήχανον ἀρραβῶνα τινὸς εἶναι· τίνος καὶ γὰρ; ἀλλ' οὐδὲ μέρος τοῦ ὅλου· οὕτε γὰρ μερίζεται κατ' οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν ὁ Θεός· ἀλλὰ καὶ ἐκείνη τῶν θεῶν

χικῶν ὑποστάσεων τελειός ἐστι Θεός, καὶ ὑπερ-
 λῆς, καὶ ἀμέριστος. Λέγει τοιγαροῦν, ὡ φιλόσοφε,
 καὶ ὀρίξου, καὶ συλλογίζου, καὶ συμπέρανε ταῖς
 σοαῖς ἐπιστημονικαῖς μεθόδοις, εἰ γὰρ καὶ δύνατο, ὧν
 ἡμεῖς ἀμαθείς οἱ τοῦ Εὐαγγελίου τε καὶ σκηνοποιῶν
 καὶ ἀλιείων μαθηταί, πῶς δύναται τὰ τοιαῦτα καὶ
 εἶναι καὶ λέγεσθαι, ἵνα καὶ αὐτός που μετὰ Νικοδή-
 μου τοῦ πάλαι νυκτερινοῦ μαθητοῦ παρὰ τῆς αὐτο-
 σοφίας ἀκούσης, *Σὺ ἴδ' ὃ τῆς τῶν οὐρανῶν σω-
 μάτων κινήσεως, καὶ τῶν μεταώρων, ὡς ἂν αὐ-
 τός εἴποις, φροντιστῆς καὶ δημιουργός.* Καὶ ταῦτα
 οὐ γινώσκεις; μᾶλλον δ' ἐκεῖνος μὲν ἀπὸ νυκτερινοῦ
 τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ φωτός καὶ μαθητῆς καὶ υἱὸς κα-
 λῶς γέγονεν, ἀπὸ τοῦ γράμματος ἀναβάς ἐπὶ τὸ
 Πνεῦμα ταχέως, καὶ τῇ ἔνυκτοστάτῳ Θεοῦ σοφίᾳ τὴν
 ἀληθινήν καὶ πρώτην σοφίαν μυσταγωγηθεὶς, καὶ
 ἀντι Φαρισαίου καὶ νομικοῦ μαθητῆς καὶ ὁπαδῆς
 ἀναδειχθεὶς τοῦ Χριστοῦ· σὺ δὲ τῇ σκιᾷ παρακαθί-
 μενος ἔτι καὶ τῷ γράμματι, μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς τύ-
 πους καὶ τὴν ἀλήθειαν ὁμοῦ διαστρέφων ἐκῶν,
 οὐκ ἂν ποτέ τι καίριον εἴποις, οὐδὲ τοῦ Πνεύματος
 εἴξιον.

Ἄλλὰ δεῦρο καὶ τοῦ μυστηρίου τὸν λόγον ἐκπαι-
 δεύου καὶ αὐθις παρ' εὐαγγελιστῶν τε καὶ ἀποστο-
 λικῶν, καὶ τῶν τούτων ἐξηγητῶν τε καὶ θεολόγων,
 μᾶλλον δὲ ἀντι σοῦ πάλιν οἱ τὰ σὲ διαδεξάμενοι
 ταῦτα, καὶ ἀκούειν καὶ συνιέναι δυνάμενοι. Κατ'
 οὐσίαν μὲν οὖν καὶ ὑπόστασιν, ὡσπερ ἀγνωστὸς τε
 καὶ ἀρρήτος, οὕτω δὴ καὶ ἀμέριστος καὶ ἀληπτός ὁ
 Θεός· καὶ τοῦτο κοινὸν ἀξίωμα τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν
 πίστεως· κατὰ δὲ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ χάριν καὶ ἐνέρ-
 γειαν, καὶ τὴν παντοδαπὴν τῶν αὐτῷ φυσικῶς προσ-
 όντων θεῖαν πρόδοον, καὶ ποικίλην μετάδοσιν καὶ
 μερίζεται πολυειδῶς ὁ ἀμέριστος, καὶ ποικίλλεται ὁ
 ἀπλοῦς, ὡσπερ δὴ καὶ ῥητὸς καὶ ληπτὸς διὰ φιλαν-
 θρωπίαν ἔστιν ὡς γίνεται. Πανταχοῦ μὲν ὁλος παρῶν,
 καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὧν, καὶ οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει, καὶ δυ-
 νάμει καὶ ἐνεργείᾳ, ἀμέριστος γὰρ ὁ αὐτός κατὰ πάντα
 καὶ εἰς, σωζομένης ἐκείστη τῶν θεαρχικῶν ὀποστά-
 σεων ἀσυγχύτου δηλονότι τῆς ἰδιότητος· ἐν γὰρ
 ἀληθῶς καὶ τρία τὰ προσκυνούμενα· μερίζεται δὲ
 καὶ ποικίλλεται, καὶ καλεῖται διαφόροις ὀνόμασι,
 καὶ μεταδίδεται κατ' ἐκεῖνο δηλονότι, καθὼ καὶ ῥη-
 τὸς ἔστι διὰ φιλανθρωπίαν, καὶ ληπτὸς τε καὶ με-
 ριστὸς, τὴν φυσικὴν δύναμιν φημί καὶ ἐνεργειαν
 καὶ χάριν. Ὅθεν καὶ Ἰωάννης ὁ τὴν γλῶσσαν χρυ-
 σοῦς τὴν εὐαγγελικὴν ἐξηγούμενος βῆσιν ἐκείνην,
 τὴν λέγουσαν, *Οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ
 Πνεῦμα,* ἡμεῖς γὰρ πάντες, φησί, μέτρῳ τὴν ἐνέρ-
 γειαν τοῦ Πνεύματος; ἀλάθομεν. Πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα
 τὴν ἐνεργειαν λέγει. Αὕτη γὰρ ἔστιν ἡ μερίζομένη.
 Ὁδτος δὲ ἀμέτρητον ἔχει καὶ ὀλόκληρον πᾶσιν τὴν
 ἐνεργειαν. Εἰ δὲ ἡ ἐνεργεια ἀμέτρητος, πολλῶ μᾶλ-
 λον ἡ οὐσία. Ὁρᾷ; καὶ τὸ Πνεῦμα ἀπειρον; Ὁ τοί-
 νον πᾶσαν τοῦ Πνεύματος δεξάμενος τὴν ἐνεργειαν,
 ὁ τὰ τοῦ Θεοῦ εἰδώς, ὁ λέγων, *Ὁ ἠκούσαμεν λαλοῦ-
 ρεν, καὶ ὁ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν,* πῶς ἂν εἴη
 δίκαιος ὑποκτεῦσθαι; Ἄν μὲν οὖν τῷ δεσποτικῷ
 ναῷ, καθὰ δῆπου καὶ Παῦλός φησιν ὁ μέγας, ἀπαν

τὸ πλήρωμα κατέφησε τῆς θεότητος, ὡσπερ κατ'
 οὐσίαν ὁλος, καὶ καθ' ὑπόστασιν ὁλος ὁ μονογενὴς
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὰς δυνάμεις καὶ
 τὰς φυσικὰς ἐνεργείας ὁλος, καὶ ὅσα δηλαδὴ θεω-
 ρεῖται θεολογούμενα, καὶ ὑμνούμενα περὶ τὴν θεῖαν
 οὐσίαν, ἃ καὶ ἀθροισμα, καὶ πλήρωμα τῆς θεότητος
 οἱ θεολόγοι φασίν. Ἡμεῖς δὲ κατὰ τὴν εὐαγγελιστικὴν
 Θεολόγον, *Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἐλάβο-
 μεν.* Ὅσαρ ὁ αὐτὸς ἀναπτύσσων ὁλος Χρυσόστο-
 μος, οὐ μεθεκτὴν φησιν ἔχειν τὴν δωρεάν, ἀλλ' αὐ-
 τοπηγῆ καὶ αὐτορίζε ἔστιν πάντων τῶν καλῶν,
 αὐτοζῶν καὶ αὐτόφως καὶ αὐτοαλήθεια, οὐκ ἐν αὐτῷ
 συνέχων τῶν ἀγαθῶν τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς
 ἄλλους ἀπαντας ὑπερβλύζων αὐτὸν, καὶ μετὰ τὸ
 ὑπερβλύσαι μένει ὡς πλήρης, καὶ οὐδενὶ ἐλαττούμε-
 νος ἐκ τῆς εἰς ἑτέρους χορηγίας, ἀλλ' αἰεὶ πηγάζων,
 καὶ πᾶσι τούτων μεταδιδούς τῶν καλῶν, ἐπὶ τῆς
 αὐτῆς μένει τελειότητος. Ὁ δὲ ἐγὼ φέρω, μεθεκτόν
 ἔστι. Παρ' ἑτέρου γὰρ ἔλαβον αὐτὸ, καὶ μικρόν τι
 τοῦ παντός, καὶ οἰοεὶ σταγῶν εὐτελεῆς πρὸς ἀβυσ-
 σον ἀφατον, καὶ πέλαγος ἀπειρον. Ἐν δὲ τῷ εἰς τὸ
 ἕγιον Πνεῦμα λόγῳ πάλιν ὁ αὐτὸς μέγας τῆς Ἐκ-
 κλησίας διδάσκαλος τοιάδε φησί· Τοῦτο τὸ σῶμα τὸ
 Δεσποτικόν, καὶ ἡ σὰρξ ἡ ἅγια λαβοῦσα τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος τὴν ἐνεργειαν, οὐκ ἔλαβεν ὡς ἐπὶ τῶν
 ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν μίαν χάριν ἢ δευτέ-
 ραν. Ἀνθρωπος γὰρ πάντα χωρῆσαι οὐ δύναται.
 Διὸ λέγει Παῦλος· *Μὴ πάντες ἀπόστολοι, Μὴ
 πάντες προφῆται; Μὴ πάντες χαρίσματα ἔχου-
 σιν λαμῶν;* Ἐφ' ἡμῶν γὰρ μερίζεται τὰ δῶρα,
 ἐν δὲ τῇ σαρκὶ τοῦ Χριστοῦ δια τὰ χαρίσματα, ὅσαι
 αἱ δωρεαὶ ἦσαν κατὰ τὴν τῆς σαρκὸς οὐσίαν. Καὶ
 πρόσθετι. Ἐπλήρωσε πρῶτον τὸν ἴδιον ναὸν πάσης
 χάριτος. Ἐἶχε χάρισμα νοσοῦντας ἰάσθαι, δαίμονας
 ἐκβάλλειν, νεκροὺς ἐγείρειν, προφητεῖσαι, τὰ τῆς
 ἀληθείας ἐργάζεσθαι, πάντα εἰδῶτο, καὶ εἶχε τῶν
 χαρισμάτων τὸ πλήρωμα, ἀφ' οὗ ἐπληρώθη ἡ σὰρξ
 ἡ Δεσποτικὴ πάντων τῶν χαρισμάτων. Χρεῖα δὲ ἦν
 πάντως ἡμεῖς λαμβάνειν ἐκ μέρους ὡς ἀπὸ δεξαμενῆς
 ἀπὸ τοῦ Κυριακοῦ σώματος· χορηγεῖται καὶ ἀπο-
 στόλοις καὶ προφήταις· ἐξ αὐτοῦ Ἰωάννης ἐμαρ-
 τύρει, *ὅτι ἐν αὐτῷ ὁλος τὸ πλήρωμα,* καὶ Παῦλος,
*Ἐν ᾧ κατέφησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος
 σωματικῶς.* Οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, Ἐν ᾧ κατέφησεν ἡ
 θεότης, ἀλλὰ, *τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος,* τοῦτέστι
 πᾶσα ἡ δωρεὰ τῆς θεότητος. Καὶ ἵνα μὴ τις νομίσῃ,
 ὅτι ἐν τῷ Θεῷ Λόγῳ κατέφησε, λέγει, *Ἐν ᾧ κα-
 τέφησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματι-
 κῶς.* Ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ πᾶν τὸ πλήρωμα, σοφίας,
 συνέσεως, δυνάμεως, σημεῖων πάσης ἐνεργείας.
 Λοιπὸν ἀπὸ τοῦ πληρώματος δανεῖζόμεθα πάντες.
 Μαρτυρεῖ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, *Κἀγὼ οὐκ ᾔδεικα
 αὐτόν, ἀλλ' ὁ κέμψας με βαπτίζειν, ἐκεῖνός μοι
 εἶπεν, Ἐφ' ὃν ἂν ἴδοις τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον
 καὶ μένον.* Οὐκ εἶπε, Χαριζόμενον αὐτῷ δῶρο; ἔν,
 ἀλλὰ, *μένον ὁλον, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν
 Πνεύματι ἁγίῳ.* Εἶτα βουλόμενος δεῖξαι ὁ Ἰωάν-
 νης, ὅτι οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἔλαβε χάριν ὁ Σωτήρ,
 λέγει· *Οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα.*

Ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ἡμεῖς οὖν πόθεν λαμβάνομεν; Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. Ἐκεῖνος τὸ πλήρωμα. Ἡμεῖς ἐκ τοῦ πληρώματος. Πῶς; ἀφ' οὗ ἐπλήρωσε τὴν Δεσποτικὴν σάρκα, ἀπ' αὐτῆς; ἤντελε ὡς ἀπὸ πηγῆς, καὶ ἐδάνειζε τοῖς ἀνθρώποις τὴν δωρεάν. Τίς οὖν ἐστὶν αὐτῆ ἡ δωρεά, καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ ἡ ἐνέργεια, Γρηγορέ, ἡ πληρώσασα τὸν ναὸν ἐκεῖνον, τὸ Δεσποτικὸν φημι σῶμα; Ἄρα ἡ οὐσία, καὶ ἡ ὑπόστασις ἐστὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

Καὶ μὴν ὁ διδάσκαλος οὐ βούλεται τοῦτο. Ἐφ' ἡμῶν γὰρ, φησί, μερίζεται τὰ δῶρα. Ἄνθρωπος γὰρ πάντα χωρῆσαι οὐ δύναται. Ἐν δὲ τῇ σαρκὶ τοῦ Χριστοῦ ἔλα τὰ χαρίσματα, ἔλα αἱ δωρεαὶ ἦσαν. Ἄ καὶ διερμηνεύων ἐξῆς. Εἶχε χάρισμα, φησί, νοσοῦντα; ἰδοῦμαι, δαίμονα; ἐκβάλλειν, νεκροὺς ἐγείρειν, καὶ ὅσα ἐξῆς. Ἄλλως τε καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Πνεύματος μία, καὶ οὐ πολλαί, τὰ δὲ οὐ πολλὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ διαφέροντα ἀλλήλων. Ἄπαν γὰρ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σὺν τῷ Ἀποστόλῳ καὶ ὁ χρυσοὺς οὗτος διδάσκαλος λέγει ταῦτα, καθάπερ ἤκουσας· καὶ ὅτι οὐ πάντες προφηταί, οὐδὲ διδάσκαλοι, οὐτε πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων, καὶ ὅτι ἀφ' οὗ, φησὶν, ἐπλήρωθη τούτων ἡ Δεσποτικὴ σὰρξ, ὡς περ ἀπὸ πηγῆς ἤντελε καὶ ἐδίδοι καὶ ἀποστόλοις καὶ προφήταις ἐκείθεν. Πῶς; ἀν οὐ οὐσία καὶ ὑπόστασις εἴη τὰ θεῖα ἐκεῖνα χαρίσματα, τὰ καθάπερ ἀπὸ δεξαμενῆς ἀντλούμενα τῆς Δεσποτικῆς σαρκὸς καὶ χορηγούμενα τοῖς ἁγίοις;

Ἄλλὰ μὴ σέχσις ἐστὶ ταῦτα καὶ οὐχὶ πράγματα, καθάπερ φησὶ, ἡ κτίσματα; Περὶ μὲν οὖν τῆς σχέσεως αὐτόθεν κατάλαβε. Οὐδὲ γὰρ σέψιν ἂν τις εἴποι ψιλὴν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ὃ κατήκχησεν ἐν τῷ Χριστῷ σωματικῶς, καὶ ὅθεν ὡς ἀπὸ πηγῆς ἀνελθὼν ἐχορήγη; καὶ ἀποστόλοις; καὶ προφήταις, καθάπερ ἤκουσας. Καὶ Μάξιμος δὲ ὁ μέγας τῷ Πύρρῳ διαλεγόμενος, καθάπερ ἤκουσας, οὐ σέχσιν, ἀλλὰ πρᾶγμα τὴν τῆς θεότητος φυσικὴν ἐνέργειαν ἐφησεν, οὐδ' ἐκεῖνον πρὸς τοῦτο γε ἀνεπιπόντος, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ὁμολογούμενον, εἰ καὶ ἡ χρῆσις τῆς ἐνεργείας ἤδη καὶ σχέσις ὄντως ἐστὶν, καὶ ἐνέργεια παρὰ τῶν θεολόγων εἴρηται, καθὰ δὴ καὶ εἰπόντας ἐφθηνεν. Πρὸς δὲ τὸ κτίσμα τί ἂν εἴποιμι; Πλήρης ἡμῖν τὸ τε σύγγραμμα καὶ ὁ σύλλογος γέγονε τῶν τοιούτων ἐρεσχελίων τε καὶ παραληρημάτων, καὶ μικροῦ καὶ τοῖς ναυτιώσι καὶ λιγιώσι ἐοικαμεν ὅπῃ τῆς συχνῆς ἀηθίας, καὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν τὰ τοιαῦτα συνεχῶς ἐξεμούντων. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκεῖνο γελῶλον, μᾶλλον δὲ καὶ φρίκης καὶ συστολῆς οὐ τῆς τυχοῦσης ἀξίον ἂν εἴη, τὸ κτίσασαι τιμᾶσθαι τὸν Δεσποτικὸν ναὸν τολμᾶν λέγειν, καὶ ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος τὰ κτίσματα φάσκειν, καὶ ταῦτα τῆ ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πνεύματος καθ' ὁμᾶς συνταττόμενά πως καὶ συναριθμούμενα, τὴν τε Δεσποτικὴν σάρκα πληροῦν, καὶ αὐτὸν ὡς ἀπὸ πηγῆς πορρίζοντα, τῶν ποικίλων καὶ παντοδαπῶν χαρισμάτων ἀποστόλους τε καὶ προφήτας πληροῦν. Ἔπειτα καὶ τοῦ διδασκάλου τὸν Βαπτισ-

τὴν Ἰωάννην παρέγοντος ἤκουσας ἐκεῖνον μαρτυροῦντα καὶ λέγοντα, ὅτι Ὁ πέμψας βαπτίζειν, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, Ἐφ' ὃν ἴδω ἰδοὺ τὸ Πνεῦμα καταβαίνειν καὶ μένον. Ὅθι καὶ σαφηνίζων αὐτὸς ὁ διδάσκαλος αὐθις, Οὐκ εἶπε, φησὶ, χαριζόμενον αὐτῷ δῶρον ἐν, ἀλλὰ μένον ἔδωκεν. Εἴθ' ὡς περ ἐπιτηδὲς ἀπάγων σε τῆς τῶν κτισμάτων ὑπονοίας ὁ διδάσκαλος, καὶ δεικνύς ὅτι τὰ δῶρα ταῦτα τοῦ Πνεύματος τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ Πνεῦμα ἅγιον εἴρηται, τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἐπίστησιν οὕτω λέγων· Ἔπειτα βουλόμενος δεῖξαι ὃ Ἰωάννης, ὅτι οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἔλαβε χάριν ὁ Σωτήρ, λέγει· Οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα, καὶ, Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. Ἐκεῖνος τὸ πλήρωμα, ἡμεῖς ἐκ τοῦ πληρώματος. Πῶς; ἀφ' οὗ ἐπλήρωσε τὴν Δεσποτικὴν σάρκα, ἐξ αὐτῆς ἤντελε ὡς ἀπὸ πηγῆς, καὶ ἐδάνειζε τοῖς ἀνθρώποις τὴν δωρεάν.

Ὅρξ, ὡ φιλόσοφε, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰσι ταῦτα, κατὰ τῆς φυσικῆς θείας ἐνεργείας, καὶ τὰ χαρίσματα μερίζομενον ἀμερίστως καὶ ἀποστόλους καὶ προφήτας, καὶ διδασκάλους χειροτονούν δι' αὐτῶν, ἀλλ' οὐ κτίσματα; Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα ταῦτά ἐστι, καθάπερ οὖν καὶ ἐστὶ, τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα βλασφημοῦντι οὐκ ἀφεθήσεται οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι, Δεσποτικὴ τοῦτο φησὶν ἀπόφασις, τὸ ἐξῆς αὐτὸς ἂν εἴη σκοπεῖν δίκαιος. Αὐτὸ γὰρ εἰσι τὰ τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα, τὰ φυσικῶς τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσόντα χαρίσματα, περὶ ὧν ὁ μακάριος Παῦλος Κορινθίους εἶπε γράφων, ὅτι Πάντα ἐνεργεῖ τὸ Ἔν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ ἀρραβὼν καὶ ὁ δακτύλιος, καὶ ἡ ἀπαρχὴ, καὶ τὸ μέρος τοῦ ἔδωκεν τὸ καταμερισθὲν ἀποστόλοις τε καὶ προφήταις καὶ διδασκάλους, καὶ παντὶ πνευματικῷ πληρώματι, δι' οὗ πάντες εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ θεογνωσίαν, καὶ θεῖον φωτισμὸν ἀνελευσθημεν. Ὅπερ ἀρχὴν τῆς ἑαυτοῦ φανερώσεως καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας λαθὼν διὰ τῆς ὁμοθείου σαρκὸς τοῦ Θεοῦ Λόγου, εἶτα καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ πρὸς οὐρανοὺς ἀνοδὸν καὶ ἀποκατάστασιν, εἰς Σιών ἀνωθεν κατεῖδεν, καὶ χορείας ἀποστόλων ἀρξάμενον, ὃ φησὶ τις τῶν σοφῶν θεολόγων καὶ μελωδῶν, ἐξ αὐτῶν κατὰ μέθεξιν τοῖς πιστοῖς τὴν χάριν ἐφῆκλωσεν.

Ἄλλ' ἴσως εἶπεις, ὡς οὐ περὶ τοῦ θεοῦ φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως, οὐδὲ περὶ τῆς κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἐπιδημίας τοῦ θεοῦ Πνεύματος, εὐαγγελισταῖς τε καὶ ἀποστόλοις εἴρηται πάντ' ἐκεῖνα, καὶ αὐτῷ φημι τῷ σεπτῷ Βαπτιστῇ. Περὶ ὧν δὴ πού καὶ Ἰωάννης ὁ τὴν γλώτταν Χρυσοῦς ἄρει τὸν πολὺν ἕκποιετο λόγον. Διὸ καὶ τοῦτον αὐτὸν ἀναγκαῖον σὺν τῷ μεγάλῳ καὶ αὐθις παρελθεῖν Παύλῳ, καὶ δεῖξάντα τὴν καὶ λόγοις ἰεροῖς, καὶ ἀσκήσει; καὶ χρόνῳ καὶ μελέτῃ καὶ πείρῃ, καὶ πρὸς τούτων ἁγίου Πνεύματος; χάριτι προφητικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς αὐτῷ ἔγνωσμένα, τὰ βηθέντα διὰ πολλῶν ὁδῶν ἐπισφραγίσαι. Τὰ γὰρ πρὸς Κορινθίους; γεγραμμένα τῷ Ἀποστόλῳ σκαπούμενος, Ἡμεῖς, φησὶ, πάντες ἀκακαλοῦμεθα

Και τούτων ἡμῖν σημεῖα τινα καὶ ἰχνη ἀμυδρὰ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ δοθῆναι παρεσκευάσεν ὁ Θεός. Ἐκεῖ μὲν τὸ πρῶτον τοῦ Μωυσέως τοσαύτη κατελάμπετο δόξη τότε, ὡς ἀπρόσιτον εἶναι τοῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν ὀφθαλμοῖς· ἐν δὲ τῇ Καινῇ τούτου πολλῶν πλέον ἐξέλαμψε τὸ τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ τὰ μὲν ἀρκούντως· εἰρήσθω· ἐπανέλωμεν δ' αὖθις πρὸς τὸν φιλόσοφον τοὺς κατὰ τοῦ Δεσποτικοῦ φωτὸς ἀκουσόμενοι λόγους· ἐκείνου καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Εἰσάγει καὶ γὰρ τὸν ὁμολογητὴν καὶ κήρυκα τῆς εὐσεβείας αὖθις Θεόδωρον τοιαῦτα περὶ τοῦ τῆς μεταμορφώσεως θελοῦ φωτὸς πρὸς τε τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον καὶ τοὺς Εἰκονομάχους λέγοντα· Ἄλλ' ἐπανακτεῖν, φησὶ, τὸν λόγον, καὶ ζητητέον τί ἂν εἴη τοῦτο τὸ φῶς· οὐ γὰρ πῶ σσφῶς, ὅτι ἔστιν, ὁ γεννάδης ὑπέδειξε νῦν, ὅτι μὴ τῷ Θεῷ Λόγῳ πρόπον προσθαίς. Εἰσύστερον δὲ ἐρεῖ ἐκδηλότερον. Ὅμως πρὸς τὰ δεδογμένα αὐτῷ ἐν τῷ παρόντι τὸν λόγον ἡμεῖς ἐξετάσωμεν. Ἄρα οὐσία τις καὶ ἐνυπόστατον, καθ' αὐτὸ ὑφ' ἑστίως καὶ μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς ὑπαρξίν, ἢ ποιότης ἀσώματος καὶ ἀνούσιος, ἐν ἄλλῳ τὸ εἶναι, οὐκ ἐν ἑαυτῷ θεωρούμενον ἔχουσα; Ἄλλ' εἰ μὲν οὐσία ἐστὶ, πότερον ἀγγελικῆ, ἐπεὶ καὶ ἄγγελος φῶς, καὶ τοῦ πρώτου καὶ ἀνωτάτω φωτὸς μαρμαρυγὴ καὶ ἀπόλαμψις; Ἄλλ' οὐκ ἂν τοῦτο εἴποι. Καὶ μετ' ὀλίγα· Εἰ δὲ θεία οὐσία, πῶς εἰς τοῦτο μετέχεται; Εἰ μὲν ἐν ἰδίᾳ ὑποστάνει καὶ καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη μεταλθοῦσα καὶ ὅσον ἄλλο καὶ ἰδικὸν ἀποτερομένη πρόσωπον, καὶ εἰς τὴν τοῦ λόγου διαπρέπον ἐμφέρειται μηδεμιᾶ τῶν ἐν τῇ Τριάδι νοουμένων συμπαραποσθέντα καὶ συμφυεῖσα, τετρας αὐτῷ ἢ Τριὰς ἀποτελείσται.

Καὶ ὁρᾷτε ὡς φιλότιμος περὶ τὴν θεῖαν οὐσίαν Εὐσέβιος· πληθύνων ἀφθονίᾳ ὑποστάσεων καὶ αὐξων τὰ ἀπλήθυνα καὶ ἀμείωτα, καὶ πάσης τῆς ὀκωσοῦν ὑφέσεως καὶ πλεονασμοῦ παντάσασιν ἀνεπίδεκτα. Εἰ δ' εἰς τὴν τοῦ λόγου συγχυθεῖσα καὶ ὅσον συνουσιωθεῖσα παρῆλθεν ὑπόστασιν, μετὰ πλείονος τῆς εὐγνωμοσύνης προσθήκην καὶ αὐξησιν τῇ τοῦ λόγου αὐτῇ δίδωσιν ὑποστάσει, ἥτις οὐκ ἄλλη παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν τῇ φύσει ἐστὶ, τῷ χαρακτηριστικῷ ἐξ ἑαυτοῦ τῆς ἰδιότητος κατὰ τὴν γέννησιν διαφέρουσα. Οὕτω πρὸς τὴν ὑπερπλήρη καὶ ἀπροσδεῖα καταδαψιλευόμενος φύσιν τὴν ἑαυτοῦ σαφῶς ἐκτομπυεῖ μανίαν.

Ὅστε σύνθεσιν ἐπὶ τῆς ὑπερηπλωμένης καὶ πάσης ἀπλότητος ὑπερίκεινα οὐσίας ἐπινοεῖν ἐξ ἧς καὶ πᾶθος ἐξ ἀνάγκης ἐψεται ἐπὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀπαθῶς θεότητος. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὑπόλοιπον δ' οὖν ἔστιν εἰπεῖν, εἰ ποιότητα τοῦτο ἀσώματον ἢ ἀνούσιον εἶπε, τί συμβαίνει· ὅσον ἀπόρροϊάν τινος οὐσίας καὶ ἀπαύγασμα εἰς τὴν ἢ μορφὴν ἐκείνην μεταδίδεται, ἀλλ' οὐδὲν ἦν τῶν πασῶν ἐσχάτη ὕβρις καὶ ἀτοπία τῷ θεῷ προστετριφεται σώματι. Λωθῆσαιτο γὰρ ἂν τὸν τοῦ εἶναι λόγον. Καὶ ταύτη τὸ ἀνυπαρκτον εἰσαχθήσεται. Ἄλλως τε οὐδ' ἐνεσσι ποιότητα ὑποκειμένου διχα καθ' ἑαυτὴν ὃ τι ποτὲ ἐστὶ διεδειχθῆναι, κἂν τῶν οὐσιωδῶν αὐτὴν εἴπη τις, ἢ καὶ εἰς οὐσίαν ἀνάγεται. Ὡς δ' ἐπὶ παραδείναιος

εἰπεῖν, οὐκ ἂν τὸ λογικόν που συσταίη ὑποκειμένου ἄνευ, ὃ ἐστὶ τὸ ζῶον, εἰ μὴ πρότερόν τι· ὑπόθετο οὐσίαν ἐμφυχον αἰσθητικὴν. Καὶ πάλιν· Ἄλλὰ τὸ μὲν φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν ἀθανασίαν ὃ μέγας μυσταγωγῆ! Ἀπόστολος· τὸ δὲ σῶμα ἀσωματότητα ἐνδύσασθαι, ἢ τὸ κτιστὸν γενέσθαι ἀκτιστον, ἢ τὸ περιγραφτὸν εἰς ἀπεριγραφίαν μετατεθῆσθαι, οὐπω καὶ νῦν ἤκουσαι. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκείνο πρὸς Γρηγορᾶν καὶ αὖθις εἰπεῖν ἔχομεν, ὡς οὐδ' ἐνταῦθα τοὺς τοῦ διδασκάλου τουτοῦ λόγους ὡς ἔχουσι καλῶς προῦθηκεν, ἀλλὰ κἂν τούτοις κλειστά τινα τῶν ἀναγκαίων ὑφέλιν, ὡς ἔθος αὐτῷ, τῇ τοῦ λόγου λυμηνάμενος ἀκολουθεῖ καὶ τάξει.

Ἄλλ' ἐξεταστέον καὶ αὐτὰ δὴ φημι ταῦτα τέως τὰ προτεθέντα, καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τοὺς λόγους θεωρητέον τοῦ διδασκάλου, καὶ κατὰ τίνος ἐνταῦθα τούτους παρήγαγε Γρηγορᾶς. Ἐγὼ γὰρ οἶμαι, καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοδύων τε καὶ καθηγητῶν τὰ γε τοιαῦτα προενεργεῖν αὐτὸν, οὐκ οἶδ' εἰς ἄγνοούντα, εἴτε δὲ καὶ τὴν ἀίρεσιν παίζοντα, ζεῖξει δὲ καὶ ὁ λόγος εὐθύς. Θεόδωρος μὲν οὖν ὁ μέγας πρὸς τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον ἀνωθεν τὸν οικεῖον ξυνηθείας λόγον τε καὶ τὴν δόξαν, καὶ δὴ καὶ τοὺς τζῦτα τιμῶντας· Εἰκονομάχους, πάλαι γὰρ Εὐσέβιος σὺν γε τοῖς Ἀρειανοῖς ἐκποδῶν ἦν, ἐκεῖνα πρὸς αὐτοῦς αἰτιᾶται γράφων· ὡς Ἐπεὶ τὸ θεῖον τοῦ Χριστοῦ σῶμα ἐν γε τῇ αὐτοῦ μεταμορφώσει μεταπεποιθῆσθαι καὶ μεταδεδησθῆσθαι φανε πρὸς θεῖον τι φῶς, ὅπερ ἡμεῖς λέγετε, ζητητέον, φησὶ, τί ἂν εἴη τοῦτο τὸ φῶς, τὸ παρὰ τὸν Θεὸν ὄν καὶ τὸν ἀνθρωπὸν ἕτερον. Ἡ γὰρ οὐσία, φησὶ, τίς ἐστὶ, ἐν ἰδίᾳ ὄν ὑποστάνει, καὶ μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν, ἢ ποιότης ἀσώματος καὶ ἀνούσιος, ἐν ἄλλῳ τὸ εἶναι ἔχουσα. Εἴτ' ἐπιδιαίρεσσι· σοφαῖς καὶ λογισμοῖς καὶ πνευματικαῖς ἀποδείξεσι χρησάμενος ὁ σοφὸς, καθάπερ ἠκούσαμεν, διὰ τῆς ἀτοπίας τε καὶ ἀδύνατον ἀπαγωγῆς, ἔωλα καὶ ψευδῆ καὶ οὐδὲν ὑγιᾶς πᾶνθ' ὁμοῦ τὰ τῶν ἀντιθέτων ἀπέδειξε.

Σκεπτέον δ' ἐξῆς ἂν εἴη, τίνες ἂν εἴεν οἱ γε τοῖς τῶν Ἀρειανῶν καὶ Εἰκονομάχων ἐνεχόμενοι τούτοις ἐγκλήμασιν, ὁ συνοδικὸς τόμος καὶ οἱ τούτων ἐκθέμενοι θεολογικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς, ἢ ὃ τὴν ἱερὰν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν τὰ τοιαῦτα γραφόμενος Γρηγορᾶς. Λεγέτω τοιγαροῦν αὐτὸς ἐκεῖνος καὶ αὖθις ὀλίγ' ἄττα τῶν ἡδὴ ρηθέντων, καὶ δεικνύτω τί μὲν οἱ Πατέρες ἐπ' ἐκείνης ἔπουν τῆς ἱερᾶς συνόδου περὶ τοῦ φωτὸς Χριστοῦ φημι τούτου, τί δ' αὖθις ὁ φιλόσοφος οὗτος σὺν Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνῳ, τοῖς αὐτοῦ καθηγηταῖς. Πρηνέχθη, φησὶν ἐν τῇ τετάρτῃ συνελεύσει Γρηγόριος ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος; γράφων, Οὐδεὶς ἐστὶ ἐν ὑποστῆματι καὶ οὐσίᾳ Κυρίου κατὰ τὴν γεγραμμένον, καὶ οὐσίαν Θεοῦ ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσε. Καὶ ὁ ἁγίος φησὶ Μάξιμος γράφων, Ὁ τοῖς οὐσι μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχον μεθεκτὸς, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχεται τοῖς δυναμένοις βουλόμενο; τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται. Ὅστε οὐκ οὐσία Θεοῦ τὸ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ φῶς. Ὅτι γὰρ ὁρατὴ ὅτε με-

θεική ἢ οὐσία τοῦ Θεοῦ. Ὅσαρ δ τε τόμος καὶ πᾶσα ἡ Α καὶ τῷ ἐνυποστάτῳ Θεοῦ Ἀδῶφ φυσικῶς ἔλη συν- οὔσα, δόξα καὶ τοῦ σώματος ἐνανθρωπήσαντος αὐτοῦ δηλαδὴ γίνεται κατὰ τὰ προρρήθέντα τοῖς θεολόγοις, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν καὶ τὴν θέωσιν τοῦ προσλήμματος. Ἐπειδὴ Θεὸς εἰς καὶ Ἰῆς μονογενὴς ὁ αὐτὸς καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἡ σάρκωσιν.

Ὁ δὲ σοφὸς Γρηγορὸς ἀνούσιον καὶ ἀνυπόστατον ταύτην φησὶν, οὐχ ὡς μὴ οὔσαν καθ' ἐαυτὴν ὑπό- στασιν καὶ οὐσίαν, ἀλλ' ὡς ἀνύπαρκτον καὶ μηδὲν οὔσαν πλὴν ψιλλῆς μόνης φωνῆς· ὁ δὲ καὶ φθάσας αὐτὸς διὰ τῶν οικειῶν ἔδειξε λόγων. Ταῦτα ταῖνυν καὶ τὰ τοιαῦτα λεγόντων ἡμῶν ἄμυ τοῖς σοφοῖς θεολόγοις καὶ διδασκάλοις Χριστοῦ, καὶ μετ' Εὐσε- βίου καὶ τοὺς περὶ Βαρλαάμ τε καὶ Γρηγορίῳ ἀπο- στρεφόμενων ἐξίσης, δεικνύτωςαν παρελθόντες καὶ Β οὔτοι, τίνας τὰς ὑπολήψεις καὶ τὴν δόξαν ἔχουσι περὶ τῆς Χριστοῦ θείας μεταμορφώσεως, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν θελοῦ φωτός. Μᾶλλον δ' ὁ μὲν Γρηγορὸς τὸ μὲν φθάσας δέδειχεν ἤδη τοῦ οικείου φρονήματος· καθάπερ ἠκούσαμεν, ἢ τρόπον καὶ μεταβολῆν τῆς ἐτέρας τῶν οὐσιῶν τοῦ Χριστοῦ μετ' Εὐσεβίου φη- σα, τὴν τοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσιν εἶναι, ἢ τούτων μὴ ὄντων διὰ τὸ τῆς δυσσεβείας ἢ ἀσεβείας ἀποκω- μηδὲ γεγενῆσθαι τὴν ὑμνουμένην μεταμόρφωσιν ὄλιος· τοῦτο καὶ γὰρ αἱ διαιρέσεις καὶ οἱ συλλογι- σμοὶ συνῆγον αὐτῷ τότε, καθὰ δῆπου καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς φθάσασι δέδεικται· δείξει δ' ὁ φιλόσοφος μετ' ὀλίγον καὶ τὰ τούτοις ἐπόμμενα, νῦν μὲν οὐσίαν Θεοῦ λέγων ἐκεῖνο τὸ θεῖον φῶς, ὁ δὲ καὶ αὐτὸ φθάσας εἴρηκεν ἤδη, νῦν δὲ κτίσμα

Ἄλλὰ καὶ πάντες, φησὶν, οἱ ἔθιοι. Ἐλλαμψιν αὐτὸν λέγουσι καὶ λαμπρότητα καὶ χάριν καὶ θέωσιν, καὶ θεότητα μικροῦ στερβρότεραν καὶ ὕψους, καὶ φῶς ἀπρόσιτον καὶ φυσικὴν ἀκτίνα τοῦ Ἰοῦ ἀναρχον, βυλῖδα θεότητος, ἀστραπὴν θεότητος καὶ τὰ τοι- αῦτα. Ἄ δὴ καὶ ἡμεῖς ἐκ τῶν αὐτὰ θεολογησάντων ἀγίων λαθόντες εἰς πλάτος ἐξεθέμεθα πρὸ βραχέος. Ἐξ ὧν δῆπου καὶ αὐθις συνῆκται, οὐσίαν μὲν μὴ εἶναι τοῦτο Θεοῦ· οὐ μόνον οὐτι οὐδ' ὁρᾶται οὔτε μετέχεται τοπαράπαν ἢ τοῦ Θεοῦ οὐσία, κατὰ γε τὰ πολλάκις ἤδη καὶ θείας Γραφαῖς καὶ θεολόγοις ὁμοῦ πᾶσι ρηθέντα, ἀλλ' οὐτι οὐδὲ μερίζεται ἢ θεία οὐσία, οὐδὲ ἔστι μέρος ἐκείνης λέγειν, ἢ μέγα καὶ μικρόν. Ἄλλὰ τῆς θείας ἐνεργείας τε καὶ ἐλλάμ- ψικως ἐν ταῦτα, μερίζομένης καὶ μετρουμένης, καὶ οἰονεὶ σμικρυνούσης ἐαυτήν, οὐ διὰ τὴν οικειῶν φύ- σιν, ἀλλὰ διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν ὑποδεχομένων, καθὰ δῆπου καὶ ὁ θεῖος Χρυσό- στομος ἔλεγεν ἐν τοῖς φθάσασι, τῆς θείας ἐνεργείας εἶναι τὸ μερίζεσθαι γράφων, ἀλλ' οὐ τῆς θείας οὐ- σίας· ἀμέριστος γὰρ ἐκεῖνη· καὶ Βασιλεῖος ὁ μέγας σὺν τούτῳ, πρὸς γε τὰδελεφῶ φημι Γρηγορίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς θεολόγοις. Διὸ καὶ δόξαν μὲν φυσικὴν καὶ χάριν καὶ Ἐλλαμψιν καὶ τὰ τοιαῦτα πρὸς τῶν θεολόγων πυκνὰ λεγομένην αὐτὴν ἀκούεις, οὐσίαν δὲ καὶ φύσιν οὐδαμῶς. Οὐ μὴν ἀνούσιον ταύτην φα- μὲν οὐδ' ἀνυπόστατον κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους Ἄρειανούς καὶ Εἰκονομάχους, καὶ τὸν ὀπαδὸν ἐκεί- νων τούτων Γρηγορίῳ. Εἰ γὰρ καὶ οὐσία μὴ ἔστι καθ' ἐαυτὴν, οὐδ' ἐν ἰδίᾳ θεωρεῖται ὑποστάσει, ἀλλ' ἔχει τὴν θεῖαν οὐσίαν, ἥς ἔστι φυσικῶν ἰδίωμα, ἀ- διαίρετος οὐσα καὶ ἀχώριστος ἐκείνης, ἥς ἄνευ ὡς οὐσιώδους τε καὶ φυσικῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως οὐδ' ἡ οὐσία πέφυκεν εἶναι τοπαράπαν. Τῆς οὐσιώ- δους καὶ γὰρ ἐνεργείας ἀναιρουμένης. Μάξιμος δ μέγας διδάσκει σὺν γε τοῖς λοιποῖς θεολόγοις, οὔτε Θεὸς ἔσται, οὔτε ἄνθρωπος. Ἐχει δὲ καὶ τὰς θεαρ- χικὰς τρεῖς ὑποστάσεις, οὐχ ὡς ὑποστατικῶν ἰδίωμα ταύταις συνοῦσα, ἢ γὰρ ἀν. μιξ τινε προσῆν τῶν τριῶν, ἀλλ' ὡς φυσικὴν καὶ οὐσιώδους μᾶλλον ταῖς τριῶν ὁμοσίμω; καὶ ἴτω; πάντῃ προσοῦσα. Διὸ

Ὁ δὲ τόμος αὐθις διὰ βραχέων λεγέτω, τί περὶ τῶν τοιούτων καὶ οἱ περὶ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκίλυ- νον, οἷς δῆπου καὶ Γρηγορὸς τινικαῦτα συνηγορῶν ἦν, ἐπὶ τῆς συνόδου καὶ λέγοντες καὶ φρονούντες ἐάλωσαν. Ἐξητήθη, φησὶ, δειχθῆναι παρὰ τῶν ἀ- γίων, οὐτι τε ἀκτιστὸν ἔστι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, καὶ οὐτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάντες σχεδὸν εἶπον, οὐτι ἀπεδείχθη τοῦτο κατὰ τὴν τετάρτην συνλευσιν, ἐν ἣ παρόντες οἱ ἀντιλέγοντες τῇ Ἐκκλησίᾳ, νῦν μὲν κτιστὸν εἶναι τοῦτο, καὶ φάντασμα καὶ παραπίτασμα καὶ ἰθαλμα φανερώ; βλασφημοῦντες ἔλεγον, νῦν δὲ καὶ τοῦτο δυσσεβῶς ἔλεγον ἀκτιστον καὶ οὐσίαν εἶναι Θεοῦ. Εἶτα μεταξὺ τὰ προρρήθέντα τῶν ἀγίων διεξελθὼν D ὁ τόμος ρητὰ, Προηνήθη δὲ, φησὶν, ἐν ἐκείνῃ τῇ συνελεύσει καὶ ὁ ἐπὶ τούτοις συνοδικὸς πρῶτος τό- μος, ὅς τοῦτο φιλευσεβῶς καὶ βεβαίως ἀντίκειν ἔ- κτιστον καὶ οὐκ οὐσίαν διὰ πολλῶν τῶν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυριῶν, καὶ τῶν τοῦ τρισμακαρίστου καὶ ἀοιδίμου βασιλέως ἡμῶν ἐκείνου κυροῦ Ἀνδρ- νίκου τοῦ Παλαιολόγου συμφώνων τοῖς ἀγίοις ρημά- των, καὶ θεοσεβῶν θεσπισμάτων, πρὸς ὃν ἰσρὸν καὶ θεῖον τῆμον ἀντικειμένους ἰδόντες τότε, καὶ ἀντιλέ- γοντας τοὺς καὶ τῷ ἰσρωτάτῳ Θεσσαλονικῆς ἀντικει- μένους, ἀπιβαλλόμεθα τούτους, ὡς νῦν μὲν κτιστὸν τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, νῦν δὲ λῖαν ἀνόητως οὐσίαν εἶναι τιθεμένους τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς μὴ στέργοντας ἔχειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δύνανται ἀκτιστον καὶ ἐνέρονται, ἀλλὰ πᾶσας τὰ;

κοινὰς δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀφρόνω· εἰς κτίσμα κατασπῶνται. Ἐἴτι μετ' ὄλιγον καὶ περὶ τοῦ προμνημονευθέντος συνοδικοῦ πρώτου τόμου προστιθεὶς ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς οὗτος συνοδῶς τόμος ὡδέ πη φησί· Ταύτη τοι καὶ συνόδος συγκροτηθείσης δευτέρας, ἧς προεκάθητο καὶ ὁ νῦν κραταίος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐτοκράτωρ ὁ κύρις Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ἐξηλέγχθη ὁ Ἀκίνδυνος τὰ αὐτὰ καὶ φρονῶν καὶ λέγων, καὶ τῶν μοναχῶν κατηγορῶν· δι' ἃ καὶ τὴν αὐτὴν τῷ Βαριλάμ ἐπεσπάσατο καταδικῆν, τόμου προθέντος συνοδικοῦ κατὰ τῶν τοῦ Βαριλάμ ἐκείνου βλασφημιῶν, δι' οὗ παντὸς τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος ἀποκέκοιται, ὡς πῦρ οὐρανὸς ὁ συνοδικὸς τόμος διέξεισι, πολλῶν τε ἄλλων ἐνεκεν, καὶ ἐπιφῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως τὸ τοῖς συνασθεῖσιν αὐτῷ μακαρίως μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ὄρθην κτιστὸν ἐπιχειρεῖ δεικνύουσι καὶ περιγραφτῶν, καὶ τῶν αἰσθητῶν φώτων ἔχον πλεον οὐδέεν. Οὐχ οὗτος δὲ μόνον ὁ Βαριλάμ τῷ συνοδικῷ ἀποκεκῆρυχται τόμῳ, τῷ πρώτῳ δηλαδὴ, ἀλλὰ καὶ ταῖς αὐταῖς ἐπιτιμιαῖς ἐνοχον ἑαυτὸν καθίστησι, καὶ εἰ τις ἐκείνῳ ἑπόμενος, τοῖς μοναχοῖς καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ πολεμεῖ. Καθὸ μὲν οὖν οἱ περὶ Βαριλάμ τε καὶ Ἀκίνδυνον καὶ τὸν διδάσχον καὶ πρόμαχον αὐτῶν τουτονὶ Γρηγορῶν οὐσίαν εἶναι Θεοῦ λέγουσι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, θατέρα τῶν κατὰ διαίρεσιν τοῦ σοφοῦ φημι Θεοδώρου ἀναφωρομένων ἀτόπων αἰρέσεων κατ' Εὐσέβιον περιπίπτουσι. Πλὴν ὅσον οὐκ εἰς σῶμα τραπήνας τὴν θείαν οὐσίαν καὶ οὐ· οἱ κατ' ἐκείνην φασὶ τὴν διαίρεσιν, ἀλλὰ συνανακαθεῖσθαι οὐκ οὐδ' ὅπως καὶ συγχυθεῖσθαι τῇ τοῦ Κυρίου σαρκί, ἔπειτα καὶ ὁρατὴν δι' ἐκείνης γενέσθαι. Ἔχουσι δὲ τι καὶ πλεον ἐκείνων οὗτοι, τὴν κοινὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς τρισυποστάτου θεότητος εἶναι λέγοντες τὴν συμφυρεῖσθαι καὶ δραθεῖσθαι ἐν τῷ Χριστοῦ σώματι, μὴ ταύτην ἐκείνων λεγόντων κατὰ τὸν τοῦ διδασκάλου λόγον, ἑτέραν τινὰ θείαν, εἰς ἣν καὶ μεταβιβῆσθαι κατ' ἐκείνους τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ. Καθὸ δὲ πάλιν μὴ τῶν αἰσθητῶν τουτονὶ φώτων ἐν οἱ περὶ Ἀκίνδυνον τὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον φῶς λέγουσι τε καὶ γράφουσιν, οἷον ἠλιακὸν καὶ ἀστράφον, ἢ ἀστρακαῖον, ἢ τῶν τοῦ περιγείου τοῦτου πυρὸς, ἀλλὰ θεῖον μὲν τι φῶς, ὡς ἐκεῖνοί φασιν, οὐ μέντοι γε φυσικὸν καὶ συναίδιον τῇ τοῦ Θεοῦ φύσει, ἀλλ' ἠργμένον ἐκ θαθωρίου τοτηνικαῦτα διὰ τοῦ Χριστοῦ σώματος, ἠργμένον οὐ τοῦ φαίνεσθαι φησι τοῖς ἀξίοις, ἀλλὰ τοῦ εἶναι καθάπερ, ὃ δὴ καὶ συνδιαιωρίζειν κατ' ἐκείνους, ἀτελεῦτητα συνεσόμενον τῷ Χριστῷ, καὶ τούτου καὶ τοὺς θεοειδεῖς ἐσεσθαι μετόχους, τοιαύτης τῆς θεώσεως τε καὶ θεότητος κατ' ἐκείνον μετέχοντας, ἦν ἐπ' ἐσχάτων τὸ τῆς θεολογίας σκότος ἀνέπλασεν Ἀκίνδυνου, κατὰ δὴ τὰ αὐτὰ τῆς ἑτέρας ἀντέχονται τῶν αἰρέσεων, ἃς ὁ θεὸς Θεόδωρος διαιρῶν, ὡς ἔφθην εἰπὼν, κατὰ τῶν Εἰκονομάχων προήνεγκεν. Οὐσίαν γάρ τιναν καὶ ὑπόστασιν ἰδικῆν φασιν ἐκεῖνο τὸ φῶς, καὶ τὴν θεότητα, οὐ συνυποστᾶσαν, ἀλλὰ παρυποστᾶσαν τότε πρώτως, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἐν θαθωρίῳ τῇ ὑποστάσει

Α τοῦ θαθωρίου Λόγου, ὡς γενέσθαι τὸν τε Χριστὸν ἐξ ἐκείνου ἢ τριπλοῦν ἀντιδιπλοῦ, διὰ τὴν κατὰ τὰς φύσεις διπλὴν φημι, ἢ δύο ἀνθ' ἑνὸς διὰ τὸ τῆς ὑποστάσεως μοναδικῆν, καὶ τετράδα τὴν θείαν καὶ ὑπερούσιον ἀναδειχθῆναι, Τριάδα, τῇ προσθέσει τοῦ καινοῦ τούτου καὶ προσφάτου φωτός·

Καὶ ὁρᾶτε, φησὶν ὁ σοφὸς αὐθὺς Θεόδωρος, ὡς φιλότιμος περὶ τὴν θείαν φύσιν Εὐσέβιος, ταυτὸ δ' εἰπεῖν Ἀκίνδυνος τε καὶ Γρηγορᾶς, πληθύνοντας ἀφθονίᾳ ὑποστάσεων καὶ αἰξοντες τὰ ἀπλήθοντα καὶ ἀμείωτα, καὶ πάσης τῆς ὀπωροῦν ὑφέσεως καὶ πλεονασμοῦ παντάπασιν ἀνεπίδεικτι Ὅτι μὲν οὖν καὶ Ἀρειανοῖς καὶ Εἰκονομάχοις τὰ Γρηγορᾶ τε καὶ Ἀκίνδυνου πολυτρόπως συμβαίνει, ἐὰ κατ' ἐκείνων ἦδη ῥηθέντα τῷ θαυμαστῷ Θεοδώρῳ δεικνυσὶν ἐκδηλότατα, οὐ πρ' ἡμῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ, φημι, Γρηγορᾶ καθ' ἡμῶν τῷ λόγῳ περιεσαχθέντα, καθάπερ αὐτὸς οὗτος κακῶς διέταξεν· ὅτι δὲ καὶ ὑπερβαίνει, δέδεικται μὲν ἦδη σὺν ἐκείνοις· καὶ τοῦτο πολλὰκις· δεικνυσι δ' ὡς ἐνὶ τὸ κτίσμα μάλιστα πρόσφατον ἐκεῖνο τὸ φῶς καὶ τοῦ θαθωρίου ἠργμένον τῶν περὶ Ἀκίνδυνον διαβήθη, ὡς ἔφθην, εἰπόντων. Ὅθεν καὶ ἡ κτιστὴ θεότης καὶ τῶν κτισμάτων φεῖ! ἡ δουλεία, καὶ ἡ δόξα τοῦ τῇ κτίσει κάκιστα λατρεύειν παρὰ τὸν κτίσαντα, τὰ παλαιγενῆ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀβρωστήματα, ὧν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Λόγος, φιλανθρωπίας ὑπερβολῇ καθ' ἡμᾶς γεγονώς, ἡμᾶς ἠλευθέρωσε. Κάκεινου δὲ πῶς γράφων οὐκ ἤκουσας, ὦ φιλόσοφε, τοῦ φιλοσόφου τῷ ὄντι τουτουῖ Θεοδώρου τοῦ πάνυ φημι πρὸς Εὐσέβιον λέγοντος, ὅτι καὶ ἄγγελος φῶς, καὶ τὸ πρῶτον καὶ ἀνωτάτω φωτὸς μαρμαρυγῆ καὶ ἀπὸλαμψίς, μονονουχὶ τὰ τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου διὰ βραχίων τινῶν φιλοσοφούντος ἐκεῖνα, θεὸς μὲν ἐστὶ φῶς τὸ ἀπρόσιτον, καὶ ἀκρότατον, λέγοντος, οὕτω νῦν καταληπτὸν οὕτε λόγῳ ῥητῶν, πάσης φωτιστικῆν λογικῆς φύσεως, τοῦτο ἐν νοητοῖς, ὅπερ ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος, ὅσον ἂν καθαιρώμεθα φανταζόμενον, καὶ ὅσον ἂν φαντασθῶμεν ἀγαπώμενον, καὶ ὅσον ἂν ἀγαπήσωμεν, αὐθὺς νοοῦμενον, αὐτὸ ἑαυτοῦ θεωρητικόν τε καὶ καταληπτικόν ὀλίγα τοῖς ἔξω χερόμενον; φῶς δὲ λέγω τὸ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρούμενον, ὧν πλοῦτος ἡ συμφοῖα καὶ τὸ ἐν ἔξαλμα τῆς λαμπρότητος. Δεύτερον φῶς ἄγγελος, τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπορροή τις ἢ μετουσίαν, τῇ πρὸς αὐτὸν νεύσει καὶ ὀπουργίᾳ τὸν φωτισμὸν ἔχουσα, οἷον οἶδα εἴτε τῇ τάξει τῆς στάσεως μαριζομένη τὸν φωτισμὸν, εἴτε τοῖς μέτροις τοῦ φωτισμοῦ τὴν τάξιν λαμβάνουσα. Καὶ πάλιν· Φῶς ἐν ἀπρόσιτον καὶ ἀδιδάσχον ὁ θεός, οὕτε ἀρξάμενον, οὕτε παυσόμενον, οὕτε μετρούμενον, ὀλίγοις ὅσον ἐστὶ θεωρούμενον· οἶμαι δὲ, οὐδὲ ὀλίγοις. Καὶ φῶτα δεύτερα τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπαυγάζματα αἰ περὶ αὐτὸν δυνάμεις καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα. Καὶ μετὰ μικρόν· Τοῖς μὲν ἀίθλοισι αὐτός ἐστι φῶς καὶ οὐκ ἄλλο· τί γὰρ ἔδει φωτὸς δευτέρου τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσι; τοῖς κάτω δὲ περὶ ἡμᾶς πρώτην ἐκλάμπει τὴν τοῦ φωτὸς τούτου δύναμιν. Ἄρα οὖν ἐστὶ φῶς, καὶ οἱ περὶ τὸν Βαριλάμ τε καὶ Ἀκίνδυνον, καὶ Γρηγορᾶν του-

τονι μὴ βούλωνται, καὶ πρὸ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὑπὲρ τὸν αἰσθητὸν τε καὶ νοητὸν ξύμπαντα κόσμον ὄν, καὶ πάσης φωτιστικῶν λογικῆς φύσεως, καθάπερ ἤκουσας, τοῦτο ἐν νοητοῖς ὄν, ὅπερ ἐν αἰσθητοῖς ἤλιος. Τί γὰρ ἔχει, φησί, δευτέρου φωτὸς, τουτέστιν αἰσθητοῦ τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσι; Τί οὖν ἐστὶ τοῦτο τὸ φῶς, ὃ φιλόσοφε; προσηρξομαι γάρ. Αἰσθητὸν μὲν οὖν οὐκ ἂν ἔχῃς εἰπεῖν, τὸ πρὸ τοῦ αἰσθητοῦ τε καὶ νοητοῦ κόσμου παντὸς ὄν, ἀλλ' οὐδὲ νοητὸν ἀπλῶς. Οὐτε λόγῳ καὶ γὰρ, φησί, ῥητὸν, οὔτε νῦν καταληπτόν. Πῶς οὖν ἀπλῶς ἂν εἴη νοητὸν τὸ ἄρρητόν τε καὶ ἀκατάληπτον;

Ἐπεὶ γοῦν ὁ Θεὸς ἐστὶ τοῦτο τὸ φῶς, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν θεολόγον, Θεὸς ἐστὶ φῶς τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀκρότατον, ῥητῶ; περὶ τούτου λέγοντες, καὶ ὅτι τοῖς αἰθεροῖς αὐτὸς ἐστὶ φῶς, καὶ οὐκ ἄλλο, τί γὰρ ἔδει φωτὸς δευτέρου τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσι; τῶν κτιστῶν ἐξ ἀνάγκης οὐκ ἔστιν. Ἄλλ' ἡ οὐσία τοῦτο ἐστὶ τοῦ Θεοῦ; Καὶ πῶς τὸ τοῖς καθαιρομένοις καὶ ἀγαπῶσι, κατὰ τοῦτον αὐθις φάναι τὸν θεολόγον, νοούμενον ὅσον ἂν ἀγαπήσῃ, καὶ ὀλίγα τοῖς ἔξω χεόμενον; Καὶ πῶς ἀπορρόη τις ἢ μετουσία τοῦ πρώτου τούτου φωτὸς ἀγγελος, καὶ αἱ περὶ Θεὸν πᾶσαι δυνάμεις τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπαυγάσματα; Εἰ γὰρ δὴ τοῦτο κατὰ σὲ δοίμεν, καὶ νοητὴν δῆπου καὶ μεθεκτὴν τὴν θείαν οὐκ ἀγγέλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν ἀνθρώπων θεοειδέσι κατ' αὐτὰ δὴ ταῦτα τὰ προῤῥηθέντα τῷ θεολόγῳ κατασκευάσομεν μεριζομένην τε καὶ χεομένην καὶ μετρουμένην τὴν ἀμεριστον καὶ ἄρβρευστον καὶ ἀμέτρητον, καὶ προσέτι καὶ τισὶ θεωρουμένην ὀλίγοις ὅση τις ἐστὶ, τὸ πάντων ὑπερφῶς ἀποπύατον, καὶ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἔκφυλον καὶ ἀλλότριον.

Ἄλλ' οὐχ οὕτω γε περὶ τούτων ὁ ἐμὸς οὐτοσι θεολόγος καὶ φιλόσοφος, φιλόσοφε, βούλεται. Ἄλλὰ πῶς; ἀκουε. Θεὸν φράσαι μὲν, φησὶν, ἀδύνατον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος· νοῆσαι δὲ ἀδυνατώτερον. Τὸ μὲν γὰρ νοῆσθαι τάχα ἂν λόγος δηλώσειεν, εἰ καὶ μὴ μετρίως, ἀλλ' ἀμυδρῶς γε τῷ μὴ πάντῃ διεφθαρμένῳ τὰ ὤτα καὶ νωρῶ τὴν διάνοιαν. Τὸ δὲ τοσοῦτον πρᾶγμα τῇ διανοίᾳ περιλαβεῖν πάντως ἀδύνατον καὶ ἀμήχανον μὴ ὅτι τοῖς καταδεδρακεμένοις καὶ κάτω νεύουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς λίαν ὑψηλοῖς τε καὶ φιλοθέοις, καὶ ὁμοίως πάσῃ γεννητῇ φύσει. Ἀκούεις; Οὐκ ἄρρητον μόνον εἶπε τὸν Θεὸν κατ' οὐσίαν, φημί, ἀλλὰ καὶ ἀμεννήτον οὐχὶ τοῖς τυχοῦσιν ἀπλῶς ἀλλὰ καὶ προφῆταις καὶ ἀποστόλοις, καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις· μᾶλλον δὲ καὶ αὐταῖς ταῖς ἀγγελικαῖς φύσεσι. Τοῦτο καὶ γὰρ ἐδήλωσε, τὸ. Καὶ ὁμοίως πάσῃ γεννητῇ φύσει, προσθείς. Καὶ πάλιν· Θεὸν ὁ τι ποτὲ μὲν ἐστὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, οὔτε τις τῶν ἀνθρώπων εὖρε πώποτε, οὔτε μὴ εὖρη. Καὶ μετὰ μικρὸν· Τὸ δὲ νῦν εἶναι βραχεῖά τις ἀπορρόη πᾶν τὸ εἰς ἡμᾶς φθάνον, καὶ οἶον μεγάλου φωτὸς μικρὸν ἀπαύγασμα. Ὁ δὴ πῶς καὶ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης τὸν ἐμῶνυμον Εὐαγγελιστὴν τε καὶ Θεολόγον πρὸ βραχέος ἐξηγούμενος ἔλεγε. Τούτου καὶ γὰρ περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ

πάντες ἐλάβομεν, ὁ διδάσκαλος ἀναπτύσσων, Ὁ μεθεκτὴν, φησὶν, ἔχει τὴν ὠρεάν, ἀλλ' αὐτοπηγὴ καὶ αὐτορρίζα ἐστὶ πάντων τῶν καλῶν. Ὁ δὲ ἐγὼ, φησὶ, φέρω μεθεκτὸν ἐστὶ· παρ' ἑτέρου γὰρ ἔλαβον αὐτὸ, καὶ μικρὸν τι τοῦ παντὸς, καὶ οἶοναι σταγῶν εὐτελὴς πρὸς ἀβυσσον ἀφατον, καὶ πύλαος ἀπειρον. Εἶτα καὶ τὸ τοῦ πυρὸς ἐπενεγκῶν ἐκεῖνο παράδειγμα, Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν μεριστῶν, φησὶ, τῶν ἐλαττουμένων ὑπὸ τῆς ἀφαιρέσεως εὐρέθη τι τοιοῦτον, ὃ καὶ μετὰ τὸ παρασχεῖν ἑτέροις τὰ παρ' αὐτοῦ οὐδὲν παραδιδάσκεται, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀκηράτου δυνάμεως ἐκείνης τοῦτο συμβέβηκε. Εἰ γὰρ ἐνθα οὐσία ἐστὶ τὸ μεταλαμβάνομενον καὶ σῶμα, καὶ μερίζεται καὶ οὐ μερίζεται, πολλῶ μᾶλλον ὅταν περὶ ἐνεργείας ὁ λόγος ἦ, καὶ ἐνεργείας τῆς ἐξ ἀσωμάτων οὐσίας, οὐδὲν εἰκὸς τοιοῦτον παθεῖν. Αἰδ καὶ Ἰωάννης ἔλεγε, Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν.

Καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐστὶν ὃ καὶ ὁ θεολόγος πρὸ μικροῦ δῆπουθεν νῦν μὲν περὶ τῶν ἀγγέλων, Δεύτερον φῶς ἀγγελος. ἔλεγε, τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπορρόη τις ἢ μετουσία, καὶ φῶτα δεύτερα τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπαυγάσματα αἱ περὶ αὐτὸν δυνάμεις καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, νῦν δ' αὐθις καὶ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν φημι τοῦτον ἱερῶν καὶ θεοειδῶν ἀνθρώπων, τὸ δὲ νῦν εἶναι, φησὶ, βραχεῖά τις ἀπορρόη πᾶν τὸν εἰς ἡμᾶς φθάνον, καὶ οἶον μεγάλου φωτὸς μικρὸν ἀπαύγασμα, περὶ αὐτῆς ταύτης λέγων τῆς φυσικῆς θείας ἐνεργείας, ἧς δῆπου καὶ τὸ μερίζεσθαι φασὶν οἱ αὐτοί.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς· Ἰακώβ δὲ κλίμακα μὲν ὑψηλὴν ἐφαντάσθη τινά, καὶ ἀγγέλων ἀνοδὸν καὶ στήλην εἰλήφει μυστικῶς, ἴσως, ἵνα τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀλειφθέντα λίθον παραδελώσῃ. Καὶ μετ' ὀλίγον, Ἐκεῖνο δὲ, φησὶν, οὔτε αὐτὸς, οὔτε τις ὑπὲρ αὐτὸν μέχρι σήμερον ἐκαυχῆσατο τῶν δώδεκα φυλῶν ἐν πατῆρ ἦν, ὅτι Θεοῦ φύσιν ὄλην ἢ ὅβην ἐχώρησε. Αἰδ καὶ ἀνώνυμος κατ' αὐτὴν ἢ τοῦ Θεοῦ φύσιν καὶ κατὰ τοῦτῃν φημι τὸν θεολόγον, ὡς ἀγνωστὸς τε καὶ ὑπερῶνυμος. Τὸ θεῖον γὰρ, φησὶν, ἀκατονόμαστον. Καὶ τοῦτον δηλοῦσιν οὐχ οἱ λογισμοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑβραίων οἱ σοφώτατοι καὶ παλαιότατοι. Οὔτε γὰρ ἀέρα ἐπνευσέ τις ὄλον πώποτε, οὔτε οὐσίαν Θεοῦ παντελῶς ἢ νοῦς κερῶρηκεν, ἢ φωνὴ περιέλαθεν· ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν σκιαγραφοῦντες τὰ κατ' αὐτὸν, ἀμυδρὰν τινα καὶ ἀσθενῆ, καὶ ἄλλην ἀπ' ἄλλου φαντασίαν συλλέγομεν. Καὶ οὗτος ἄριστος ἡμῖν θεολόγος, οὐχ ὅς εὖρε τὸ πᾶν, οὐδὲ γὰρ ἔχευε τὸ πᾶν ὁ δεσμός, ἀλλ' ὅς ἂν ἄλλου φαντασθῆ κλίον, καὶ πλεον ἐν αὐτοῦ συναγάγῃ τὸ τῆς ἀληθείας ἑδαλμα ἢ ἀποσκίασμα, ἢ ὅ τι καὶ ὀνομάσαι μιν.

Περὶ τούτων καὶ Διονύσιος ὁ μέγας φθάσας εἰρηκεν ἤδη, Πάντα τὰ θεῖα, καὶ ὅσα ἡμῖν ἐκπέφονται, ταῖς μετοχαῖς μόναις γινώσκεται. Αὐτὰ δὲ, ὅποιός ποτέ ἐστι κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν καὶ Ἰβρυσιν, ὅποιός νοῦν ἐστὶ καὶ πᾶσαν οὐσίαν καὶ γνῶσιν· ὅποιός ἐστι τὸν ὑπερούσιον κρυφιώτητα Θεὸν ἢ ζῶην ἢ οὐσίαν ἢ φῶς ἢ λόγον ὀνομάσαι μιν, οὐδὲν ἕτερον νοούμεν ἢ τὰς

ἐξ αὐτῆς εἰς ἡμᾶς προαγομένης δυνάμεις, ἐκθεω-
κάς ἢ οὐσιποιοῦς, ἢ ζωογόνους ἢ σοφοδώρους. Αὐτῇ
δὲ κατὰ τὴν πασῶν τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν ἀπόλυτον
ἐπιβάλλομεν. Καὶ πάλιν· Τὸ ἐν, τὸ υπεράνωστον,
τὸ υπερούσιον, αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν ὅπερ ἐστὶ τὴν τρια-
δικὴν ἐνάδα φημί, τὴν ὁμίθεον καὶ ὁμοόγαθον, οὕτε
εἰπεῖν οὕτε ἐνοῆσαι δυνατόν.

Ἄλλὰ καὶ αἱ τῶν ἀγίων δυνάμεων ἀγγελοπρεπεῖς
ἐνώσεις, ἃς εἶτε ἐπιβολὰς εἶτε παραδοχὰς χρῆ φά-
ναι τῆς υπεραγκύστου καὶ ἀφανοῦς ἀγαθότητος,
ἄρθροί τε εἰσι καὶ ἀγνωστοί, καὶ μόνοις αὐτοῖς
ἐνυπάρχουσι τοῖς ὑπὲρ γνῶσιν ἀγγελικὴν ἡξιωμέ-
νοις αὐτῶν ἀγγέλοις. Ταύταις οἱ θεοειδεῖς ἀγγελο-
μιμητῶς ὡς ἐφικτὴν ἐνούμενοι νόες, ἐπειδὴ κατὰ
πάσης νοερᾶς ἐνεργείας ἀπόπασιν ἢ τοιάδε γίνεται
τῶν ἡκπεουμένων νοῶν πρὸς τὸ ὑπέρθεον φῶς ἐνω-
σις, ὁμοῦσιν αὐτὸ κυριώτατα διὰ τῆς πάντων τῶν
ὄντων ἀφαίρεσεως, τοῦτο ἀληθῶς καὶ ὑπερφυῶς
ἐλλαμφοθέντες ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν μακαριωτάτης
ἐνώσεως, δεῖ πάντων μὲν εἶσι τῶν ὄντων αἰτιον,
αὐτὸ δὲ οὐδὲν, ὡς πάντων ὑπερουσίως ἐξηρημένον.
Ἦντι δὲδεικται διὰ πάντων τῶν εἰρημένων τοῖς τὰ
θεῖα ταῦτα καὶ παθοῦσι καὶ μαθοῦσι καλῶς, δεῖ κατ'
οὐσίαν μὲν ὁ Θεὸς οὐτ' ἐστὶν οὕτε λέγεται φῶς,
ὡς περ δὴ καὶ ἄλλα τῶν θεῶν καὶ ὑπερφυῶν ὀνο-
μάτων· εἰ μὴ πῶς κατ' αἰτίαν αὐτὸν λέγοι τις, λέ-
γεται γὰρ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ πάντα, ὡς
αἰτιος πάντων ἐκεῖνων· κατ' ἐνεργείαν δὲ φυσικὴν
καὶ χάριν καὶ ἑλλαμψίν καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται φῶς,
τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀκράτατον, καὶ εἶσα δὴ τοῖς θεολό-
γοις ἐν τοῖς φθάσασιν ὑμνηταί. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ
τῆς Τριάδος φυσικὸν καὶ ἀναρχον καὶ ἀπρόσιτον
φῶς, καθ' ὃ καὶ φῶς οἰκεῖν ἀπρόσιτον ὁ Θεὸς παρὰ
τῆς θείας Γραφῆς λέγεται, καὶ ἀναβάλλεσθαι φῶς
ὡς ἰμάτιον, καὶ Ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ ἡμῶν
ἔφ' ἡμᾶς, φησὶν ὁ θεὸς Δαβὶδ, καὶ, Σημειωθήτω
ἔφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, πρὸς τὸν
Θεὸν ὁ αὐτὸς αὐθις, καὶ παραπλήσια τούτοις, τὴ
πρῶτον καὶ μέγιστον φῶς τῶν ὁσωμάτων καὶ ἀΐθλων
δυνάμεων, οὗ μετέχοντες ἐκεῖνοι, δευτέρου φωτὸς
εἴτουν αἰσθητοῦ καὶ κτιστοῦ κατὰ τὸν προῤῥηθέντα
θεολόγον οὐ δέονται· τί γὰρ εἶδει φωτὸς δευτέρου,
φησὶ, τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσιν; Ὁ δὴ καὶ θαῦμα
καὶ δοξολογίαν καὶ τροφὴν αὐτῶν εἶναι θεολόγος
φησὶν ἕτερος, τὸ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν ἀνυμνῶν
τοῦ Χριστοῦ μυστήριον, Τοῦτο, λέγων, θαυμάζουσιν
ἄγγελοι· τοῦτο δοξολογοῦσιν ἀρχάγγελοι· τοῦτο
πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων ἢ νοητῆ διακόσμησις ἀόλως
ἐστιωμένη, τεκμήριον ἐναργέστατόν τε καὶ ἀψευδέ-
στατον τίθεται τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Λόγου φιλανθρω-
πίας. Τοῦτο καὶ Χριστὸς ὁ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου
ἀνάρχως ὡς φυσικὴν προϊσχύμενος ἀκτίνα, καὶ δό-
ξαν ἐμφυτον τῆς οἰκείας θεότητος, δοξάζει μὲν τοῦτο
καὶ τὴν ἀνθρωπιαν αὐτοῦ φύσιν ἅμα τῇ προσλή-
ξει ταύτης ἀποβήτως κατὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν
ἐνωσίν τε καὶ θέωσιν· καὶ ἡ δόξα τῆς θεότητος δό-
ξα καὶ τοῦ σώματος γίνεται. Ἐμφαίνει δ' ἄρτι πρῶ-
τως τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει μεταμορφούμενος τὸ
μυστήριον. Ὅθεν καὶ κατὰ τὴν ἀψευδῆ τῶν θεολό-

γων μυσταγωγίαν, ὁ προῤῥηθεὶς φῆσι θεολόγος,
ὡς περ ἐκ τινος ἀενάου πηγῆς, κατὰ ἀπειρόωρον
χάριν, τῆς ἀκράτου θεώσεως εἰς ἡμᾶς τὸ μέγα
πρόεισι δῶρον. Διὸ καὶ θεολόγος ἕτερος τῆς φθάσας
εἰδὼς, Ἄνάρχως, λέγων, ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννη-
θεὶς ὁ Χριστὸς, τὴν φυσικὴν ἀκτίνα ἀναρχον κέκτη-
ται τῆς θεότητος. Ἐκ Πατρὸς μὲν γὰρ, φησὶν, ἀλλ'
ἀνάρχως καὶ ἀχρόως ἐστὶ τὴν οἰκεῖαν κέκτημένος
τῆς δόξης λαμπρότητα, καὶ σαρκωθεὶς ὁ αὐτὸς ἐστὶν,
ἐπὶ τῆς οἰκείας μένων φανότητος. Καὶ τοῦτο ἐστὶ,
φησὶ, τὸ, Μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν. Μένων
γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι, παρὰ τοπρὶν ἐφαίνετο, ἕτε-
ρος νῦν τοῖς μαθηταῖς ἐωρᾶτο φαινόμενος. Ὁμοῦ δὲ
καὶ τὸ τῆς θείας φύσεως διδάσκων ἀόρατον, καὶ τὸ
τῆς ἀποβήτου ταύτης ἐνεργείας καὶ ἐλλάμψεως
ὄρατον αὐθις ἐν Πνεύματι, καὶ ὅτι κἀν τῷ μέλλοντι
τούτῳ συνδιαγωνίσουσι τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ
Χριστῷ συνεκλάμποντες ἀγγελικῶς· οἱ θεοειδεῖς κατὰ
τὴν τοῦτο ὑπόσχεσιν, *Τότε οἱ δικαιοὶ λάμπουσιν*
ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς, λέγοντος,
Θεὸν μὲν, φησὶν, οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε καθὼ πέ-
φυκε φύσεως· καὶ ὁ δὲ ἑώρακεν, ἐν Πνεύματι τοῦτο
τεθέεται. Αὐτὴ ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιάς τοῦ Ὑψίστου.
Ταῦτά ἐστιν ἡ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδει, καὶ οὐς οὐκ
ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη πώ-
ποτε. Οὕτως ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι πάντοτε σὺν
Κυρίῳ ἐσόμεθα, Χριστὸν ἑρῶντες τῷ φωτὶ ἀστρά-
πτοντα τῆς θεότητος. Καὶ πάλιν· Ὡς γὰρ ὁ θεὸς
ὄντως καὶ θεηγόρος Διονύσιος ἐφησεν, οὕτως ὁ Δε-
σπότης ὀφθῆσεται τοῖς αὐτοῦ τελείοις θεράποισιν,
ὃν τρόπον ἐν ἄρει Θαδῶρ τοῖς ἀποστόλοις ὀπτάναται
τούτοις τοῖς θεοφόροις. Καὶ ὁ θεοφόρος ἅμα καὶ θεο-
λόγος συνφῶν, ἤπερ ἐφη, Γρηγόριος, Ἦξει μὲν,
φησὶν, ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ σώματος, ὡς ἐ μὲν λό-
γος· τοιοῦτος δὲ οἷος ὤρθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ἄρει
ἢ παρεδείχθη, ὑπερνωίωσης τὸ σαρκίον τῆς θεότη-
τος. Ἄ δὴ καὶ Ἰωάννης ὁ ἐπιστήθιος Εὐαγγελιστῆς,
διὰ τῶν θεῶν ἀποκαλύψεων αὐθις καὶ μυσούμενος
καὶ ὑψηλῶς διδάσκων, *Οὐ χροῖαν ἔχει*, φησὶν, *ἡ*
ἀνώ Ἰερουσαλὴμ τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης,
ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ Ἡ γὰρ δόξα τοῦ Θεοῦ
ἐφώτισεν αὐτὴν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἄρτιον,
καὶ περιπατήσουσι τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς.
Καὶ μετὰ τινά, *Καὶ ὄψονται*, φησὶ, *τὸ πρόσωπον*
τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀρτίου, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ
τῶν μετώπων αὐτῶν. Καὶ νῦν οὐκ ἐστὶ ἐκεῖ, καὶ
χροῖαν οὐκ ἔχουσι λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου, δεῖ
Κύριος ὁ Θεὸς φωτιεῖ αὐτούς, καὶ βασιλεύσουσιν
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Οὕτως τὸ θεῖον καὶ ἀΐδιον καὶ ἀπρόσιτον καὶ ἀκρά-
τατον καὶ φυσικὸν καὶ ἀδιαίρετον φῶς τῆς θεότη-
τος, τὴν φυσικὴν καὶ συναΐδιον καὶ ἀνέσπερον αἰ-
γλὴν αὐτοῦ καὶ δόξαν καὶ χάριν τε καὶ ἐνεργείαν, οἱ
θεοειδεῖς οὗτοι καὶ φωτεινοὶ ὁμοῦ πάντες καθαπερὶ
τινες λύχνου καὶ λαμπάδες, ἢ πυρσὸν διαίριοι λαμπρῶς
ἀναφθόντες ὑπὸ τῆς μακαρίας ταύτης ἀστραπῆς καὶ
θεώσεως, καὶ προαῖωνον καὶ προκόσμιον καὶ ὑπερκό-
σμιον καὶ ἀτελεύτητον καὶ ἀπειρον καὶ δόξαν διαω-
νίζουσαν ἀγγέλων τε καὶ ἀγίων, καὶ παντός τοῦ

κατὰ Χριστὸν θεοῦ πληρώματος ὡς ἰδίωμα φυσικὸν τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀνεκήρυξαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ Γρηγορᾶς οὕτως καὶ τὸν ὁμολογητὴν καὶ Γραπτὸν ἐν τοῖς φθάσασιν ἦδη προσνεγκῶν Θεόδωρον, τοὺς κατ' Εὐσεβίου τε καὶ τῶν Εἰκονομάχων ἐκείνου λόγους ἡμῖν ἐπιανεγκεῖν πειραθεῖς κατὰ τῆς ἐπιτοῦ κεφαλῆς μετὰ σφοδρᾶς μᾶλλον τῆς ῥύμης ἐκείνους ἐπικυσεν, οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν χειρόνων τῶν Εἰκονομάχων δι' αὐτῶν ἐκείνων καὶ φρονῶν καὶ γράφειν ἐξελεγχθεῖς, καθὰ δὴπου καὶ ὁ λόγος ἡμῖν φθάσας ἔδειξε, φέρε καὶ τὰ περὶ τῆς θείας Χριστοῦ μεταμορφώσεως καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν μεγάλου φωτὸς τοῦ διδασκάλου τούτου προθέντες, ἰδῶμεν εἰ καὶ ταῦτα σύμφωνα τοῖς ἦδη ῥηθεῖσι τοῖς πρὸ αὐτοῦ θεολόγοις Πατράσι καὶ διδασκάλοις ὄντα τυγχάνοι. Δίκαιον γὰρ ἂν εἴη καὶ ἀκροᾶσθαι καὶ τούτοις πείθεσθαι τὸν φιλόσοφον μᾶλλον, ὅσην καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐπικυσεν αὐτὰ πρὸς τὸν λόγον, κάντεῦθεν ὡς μάλιστα τοὺς κατὰ τοῦ θεοῦ φωτὸς ἐαυτοῦ λόγους, καὶ τὸ καθ' ἡμῶν ἀνιστᾶν ἤπισε τρόποιον.

Καὶ δὴ παρὶτω Θεόδωρος αὐτὸς ὁ θεός, τοὺς πρὸς Εὐσεβίον τε καὶ τοὺς Εἰκονομάχους ἐαυτοῦ λόγους διδάξων, καὶ ἅ περὶ τοῦ θεοῦ φωτὸς αὐτὸς δοξάζει τῆς τοῦ Χριστοῦ θείας μεταμορφώσεως. Ἐπειδὴ, φησί, τὸν περὶ κινδύνων λόγον τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ πρότερον διεξήρχετο, Ὅστις θέλει ὁπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρτησάσθω ἑαυτὸν, λέγων, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ἣν δὲ δὴπου βαρύτατα καὶ δύσοιστα τὰ ἐπιταττόμενα, ἵνα μὴ τῆ δυσχερεῖα τῶν λεγομένων ἀποκάμωεν, ἀναβρώνουσιν αὐτῶν τὰ φρονήματα, καὶ τῶν ἐν ἐλπίσι κειμένων καὶ βελλόντων ἐκκαλύπτων ὅπ' ὄψιν ἀγει εὐ μάλα τὴν λαμπρότητα. Διὸ δὴ ὡς ἐνεχώρουν οἱ τῆς μυστικῆς ταύτης ἐποψίας θαναταί, τὴν δόξαν ἐκείνην, μεθ' ἧς μέλλει ἐπι συντελεῖα τῶν αἰώνων ἦκειν, παραδείκνυσι, καθ' ἣν καὶ αὐτοὶ συλλαμπρυνθήσονται, τῶν ἄλλων ταύτην ἀντίδοσον ἐκδεξόμενοι, ἵνα καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς κινδύνοις θαρροῖεν, καταφρονούντες τῶν ἐν χερσὶ, καὶ οὐδενὶ λόγῳ τῶς προσδοκωμένοις παρεξέταστοις, οὐδὲ δεῖα κρίνοντες τὰ καθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι.

Ἀκούεις, ὦ Γρηγορᾶ, καὶ τούτου τοῦ διδασκάλου καὶ ὁμολογητοῦ τῆς εὐσεβείας, ὅπως τοῖς πρὸ αὐτοῦ θεολόγοις Πατράσι καὶ ἀποστόλοις, ἀλλὰ δὴ καὶ ταῖς θείαις Γραφαῖς διὰ πάντων ἐστὶ σύμφωνος; Καὶ οὗτος γὰρ ἀποκάλοψιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν μεταμόρφωσιν φησι τοῦ Χριστοῦ, καθόσον ἦν ἐγχεωρὸν τοῖς μακαρίοις παραδειχθεῖσαν μαθηταῖς, καὶ τοιοῦτον αὐτοῖς ὀφθῆναι τὸν Χριστὸν, ὅποιος ἄρα καὶ μετὰ τὴν συντέλειαν ἤξει τῶν παρόντων, καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ κατ' αὐτούς τε καὶ μετ' αὐτούς τῆ αὐτῆ συνεκλάμψουσι δόξη, λάμποντες ὡς ἡλιος κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, καὶ ὅτι αὐτὴ ἐστὶν ἡ τοῖς ἁγίοις ἀποκαλυφθεῖσα ὁμοίωσις τοῦ εἶδος, ἧς οὐκ ἔστιν ἄλλα τὰ καθήματα τοῦ νῦν καιροῦ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον.

Ἄκουε δὴ καὶ τῶν ἐξῆς τοῦ διδασκάλου λόγων.

Εἰ δὲ δεῖ θαρβήσαντα, φησὶν, εἰπεῖν, καὶ ὑψηλότερων τινῶν καὶ μυστικωτέρων ἀψαθῆναι, οὐ μόνον οὐκ ἐξέστηκεν οὐδὲ μεταδέβληται ἡ φύσις ἡ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἦδη καὶ εἰς τὸ ἐξαρχῆς ἀναπεφοίτηκε λαμπρυνθεῖσα, καθ' ὃν τρόπον παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐκτίσται, τὸ ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐπεισακτον αἴσχος ἀπονεψαμένη, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναδραμοῦσαι ἐν Χριστῷ κάλλος, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, εἰς ἑαυτὴν ἐπανελοῦσα, ὡς εἰ τις ἴδοι χρυσοῦν ἐληπῶς; τῆ ἀτιμωτέρα συγκαταμιγμένον, ἔπειτα εὐ μάλα διὰ πυρὸς ἀνακαθαρόντα, ἐπὶ τὴν οὐκίαν ἐπανιόντα λαμπρῦτητα. Ὁ γὰρ ὑπόχρεως εἶσα διὰ τὴν τῆς ἐντολῆς τήρησιν, τὴν ἀθανασίαν λέγω καὶ ἀφθαρσίαν ἀναδύσασθαι, οὐ πεπληρωκε, τοῦτο Χριστὸς διὰ τῆς οὐκίαν συγκαταβάσεως ἀνεώσατο. Οὐκοῦν οὐ ταυτὸν ἡ μεταβολὴ τῆς καινοτομίης.

Σὺ μὲν οὖν, ὦ φιλόσοφε, τοῦ διδασκάλου λέγοντο; ἀκούσας, ὅτι εἰς τὸ ἐξαρχῆς ἀναπεφοίτηκεν ἡ φύσις ἡμῶν λαμπρυνθεῖσα, καθ' ὃν τρόπον παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐκτίσται, τὸ ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐπεισακτον αἴσχος ἀπονεψαμένη, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναδραμοῦσα ἐν Χριστῷ κάλλος, οὐδὲν ὑψηλότερόν τι φαντασθήσῃ καὶ θεῖον, οὐδὲ τῆς παρὰ Θεοῦ δημιουργηθείσης ψυχῆς καὶ τοῦ νῦν πλέον τι διανοηθῆναι δυνήσῃ; Οὐδὲ γὰρ τὸ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναδραμεῖν αὐτὴν κάλλος, καὶ ταῦτ' ἐν Χριστῷ σε, δυσωπίσεις ποτε, οὕτως ἐναργῶς εἰρημένον παρὰ τοῦ θεολόγου. Οἱ δὲ θεολόγοι Πατέρες τὰ τοῦ μετ' αὐτοῦ; θεολόγου τε καὶ Πατρὸς δι' ὀλίγων σαφηνισοῦσι, καὶ δείξουσι τί τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο κάλλος ἦν ἐν τῷ πρωτοπλάστῳ, ὅπερ τῆ παραβάσει διαβρῦεν, μᾶλλον δὲ ἀποπτάν, ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ τοῦ Χριστοῦ πάλιν ἐπανῆλθεν, ὃ δὴ καὶ διὰ τῶν ἱερῶν Χριστοῦ παθημάτων πᾶσιν αὐθις πιστοῖς ἀπεδόθη.

Καὶ δὴ Κύριλλος ὁ μέγας παρῶν ἐκεῖνα λεγόντων. Τὴν ἀνθρώπου ποίησιν, καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴν, φησὶν, ἐξηγουόμενος ὁ μακάριος Μωϋσῆς, εἰληφέναι τὸν Θεὸν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς δισχυρίζεται, καὶ πλάσαι μὲν τῆ πανουργῆς δυνάμει τὸ ἰώμενον τοῦτο τοῦ σώματος σχῆμα, ἐμφυσεῖ δὲ καὶ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, ὡς γενέσθαι τὸν ἀνθρώπον εἰς ψυχὴν ζώσαν. Τὸ θεὸν τοιγαροῦν ἐμφύσημα θεῖον τῷ πεπλασμένῳ οὐκ αὐτὴν εἶναι φασιν τὴν ψυχὴν, ἣ γὰρ ἂν ἄτρεπτος ἦν ὡς ἐκ τοιαύτης προελθοῦσα φύσεως, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετουσίαν ἐντεθείσαν ἐξαρχῆς τῆ ἀνθρωπεῖα ψυχῆ. Πᾶσα γὰρ ἡ τελειότης τοῖς πεποιημένοις διὰ τοῦ Πνεύματος. Ὅθεν καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸ τεχηθῆναι ἐποιήθη ζῶον, ὡς διὰ τῆς μετουσίας τοῦ Πνεύματος; πρὸς αὐτὸν μεμορφωμένον. Ἄλλ' ὅπερ ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐμπεφυσεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ τῷ ἀνθρώπῳ δισχυρίζεται, τοῦτο Χριστὸς ἀνανεῶν ἐν ἡμῖν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἐνεφύσησε τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων, Ἄδθετε Πνεῦμα ἅγιον, ἵνα πάλιν ἀναμορφωθέντες εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰκόνα, σύμμορφοι φινώμεθα τῷ πεποιηκότι διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετοχής. Ὅταν τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ἡμῖν γένηται, συμμόρφους ἡμᾶς ἀποδείκνυσι Θεοῦ.

Βασίλειο; δ' ὁ μίγας καὶ πρὸ τούτου τοὺς Ψαλ-
 μούς ἐξηγουμένους, Ἀνακαινίζων, φησί, τὸν ἀνθρω-
 πιν ὁ Χριστός; καὶ ἦν ἀπόλωσε χάριν διὰ τοῦ ἐμ-
 φουσῆματος, ταύτην ἀποδόσους; ἐνεφύσησι, φησὶν,
 εἰ; τὸ πρόσωπον. Τότε μείραν τινα τῆς οικείας
 ἐνεπέθετο χάριτος, ἵνα τῷ ἁμολῷ ἐπιγινώσκῃ τὸ
 ὅμοιον. Οἱ; δὴ καὶ Διάδοχο; ὁ θείος ὄντως καὶ πε-
 φωτισμένος καὶ πείρα καὶ λόγους ἐπόμους, Δύο
 ἦμαί, φησὶν, ἡ χάρις ἡ ἀγία διὰ τοῦ βαπτίσματος
 περιποιεῖται, ὡν τὸ ἐν ἀπέριω τοῦ ἐνὸς ὑπερβάλ-
 λει. Ἀνακαινίζει γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ ὕδατι, καὶ τὸ
 κατ' εἰκόνα λαμπρύνει, πᾶσαν τὴν ρυτίδα τῆς ἁμαρ-
 τίας ἡμῶν ἀπορρῦπτουσα. Τὸ δὲ ἕτερον ἐκδέχεται,
 ἵνα σὺν ἡμῖν ἐργάσῃται. Ὅτε γοῦν ἄρξεται ὁ νοῦς
 ἐν πολλῇ αἰσθήσει γενέσθαι τῆς χρηστότητος; τοῦ
 πνεύματος Πνεύματος, τότε ὀφειλομέν εἰδέναι, ὅτι
 ἄρξεται ἡ χάρις ὡς περ ἐπιζωγραφεῖν εἰς τὸ κατ'
 εἰκόνα τὴ καθ' ὁμοίωσιν. Ὅστε ἡ μὲν αἰσθησις αὐτῆ
 θελοῖ ἡμᾶς; μορφοῦσθαι τὸ καθ' ὁμοίωσιν· τὸ δὲ
 ἐκτελεῖ τῆς ὁμοιώσεως; ἐκ τοῦ φωτισμοῦ γνωσόμε-
 θα. Καὶ πάλιν· τὸν πνευματικὴν ἀγάπην οὐ δύ-
 ναται; τις κτῆσασθαι, εἰ μὴ ἐν πάσῃ πληροφῶρᾳ
 φωτισθεῖν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν γὰρ
 μὴ τελείωσ; τὸ καθ' ὁμοίωσιν διὰ τοῦ θείου φωτὸς;
 ἀπολάβῃ ὁ νοῦς, πάσα; μὲν τὰς ἄλλας ἀρετὰς
 ἔχειν δύναται, τῆς δὲ τελείας ἀγάπης ἔτι ἁμοιροῦ
 μή τι.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸν θεῖον καὶ αὐτῆ; Θεῖωρον ἐπανέλ-
 θωμεν. Ἡμεῖς, φησὶ, κατὰ τὸ ἀποστολικὸν κήρυγ-
 μα, ἦτοι τῆς Ἐκκλησίας τὸ διδασκάλιον, τεθεωσθαι
 τὸ πρόσημα εὐσεβῶς πεπιτευκαμέν, ἐπειδὴ
 τὴν μὲν φθορὰν καὶ τὴν θνητότητα ἀπημύριεται,
 μετεστοιχειώται δὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον. Τῶν γὰρ θεῶν
 μαρμαρυγῶν εἰς λαμπηδόνας ἐδέξατο, τεθεωμένον
 τῆ; δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ ἐνοικήσαντος αὐτῷ Θεοῦ
 Λόγου. Καὶ καθὸ Θεοῦ σῶμα ἁγίον ἐστὶ, ζωοποιόν,
 φωτὸς ἀφράστου πεπληρωμένον, πάντων τῶν τοῦ
 Λόγου καλῶν κεκοινωνηκός, καὶ πάντων αὐτοῦ τῶν
 κλεινοκτημάτων καταπλουτοῦν καὶ κοσμοῦμενον·
 καὶ γέγονεν ὅπερ τὸ χριστὸν διὰ τῆς χρίσεως, οὐ τῆς
 οικείας ἐξιστάμενον ἰδιότητος, οὐδὲ εἰς θεῖον με-
 ταφοιῆσαν οὐσίαν. Καὶ ἵνα παραδείγματι ἀμυ-
 βροτέρῳ καὶ παχυτέρῳ, ἡμῖν δὲ οικειοτέρῳ χρῆσω-
 μάι, οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἢ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τοῖς
 ὑπὲρ ἡμᾶς ἐπιβάλλειν ἔξην, ὡς περ τὸ ἡλιακὸν
 σῶμα δχημα τῷ πρωτογόνῳ φωτὶ παρὰ τοῦ θε-
 μιουργοῦ κατασκασθέν, ἐπειδὴ ἦν τὸ αὐτῷ ἐγ-
 κραθὲν τὸ φῶς οὐδενὸς μέρους ἀλαμποῦς ὑποφαινο-
 μένου, τὸ μὲν εἶναι σῶμα οὐκ ἠπόλεσε, τῆ; λαμ-
 πρότητι δὲ τοῦ ἐμπεφυκτότος; φωτὸς ὅλον διόλου
 περιαιυγάζεται· οὕτως, ὡς ἐκ μικρῶν τὰ μεγάλα
 τεκμήρασθαι, καὶ τὸ Χριστοῦ σῶμα, ἐπειδὴ ἡ φθορὰ
 καὶ τὰ ἐκ τῆ; φθορᾶ; ἀπελήλαται συμπτώματα,
 τῆ; τῆ; θεότητος; δόξῃ καὶ τῷ φωτὶ διόλου ὅλον κα-
 ταλαμπρύνεται, οὐ τῷ μὴ εἶναι σῶμα, ἀλλὰ τῷ
 εἶναι καὶ διασώζεσθαι πολλῷ καθαρώτερον. Οὕτως
 ὁ τῆ; εὐσεβείας; ἀμολογητῆς σύμψνου; τε καὶ σύμ-
 ψωνος; ἐν πᾶσιν ἐστὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ θεολόγοις Πα-
 τράσι, καθάπερ ἐφῆρην εἰπών, ἅτε δὴ καὶ τῷ αὐτῷ

καὶ ἐμπνεόμενος; καὶ φθειγόμενος Πνεύματι. Με-
 ετοχειώσθαι; καὶ γὰρ κατ' ἐκείνους; ἐπὶ τὸ βέλ-
 τιον καὶ οὕτως φησὶ τὸ Χριστοῦ σῶμα, τῶν θεῶν
 μαρμαρυγῶν τὰς λαμπηδόνας; δεξίμενον, τῆ; δυνά-
 μει καὶ χάριτι τοῦ ἐνοικούντος αὐτῷ Λόγου, καὶ
 καθὸ, φησὶ, Θεοῦ σῶμα, ἁγίον ἐστὶ, ζωοποιόν,
 φωτὸς ἀφράστου πεπληρωμένον. Εἶτα μετὰ τὸ
 ἡλιακὸν παράδειγμα, ἔφ' δὴ καὶ ὁ ἐκ Δαμασκού θεο-
 φόρος Ἰωάννης περὶ τῆς Χριστοῦ μεταμορφώσεως
 λογογραφῶν ὡσαύτως ἐχρῆσατο, οὕτω καὶ τὸ Χρι-
 στοῦ, φησὶ, σῶμα, ἐπειδὴ ἡ φθορὰ καὶ τὰ ἐκ τῆς
 φθορᾶ; ἀπελήλαται συμπτώματα, τῆ; τῆ; θεότητος;
 δόξῃ καὶ τῷ φωτὶ διόλου ὅλον καταλαμπρύνεται.
 Μίθε κίντεῦθεν τοιγαροῦν, Γρηγορᾶ, ὡς οὐτε
 κτίσμα τὸ τῆς θεότητος; ἐστὶ φῶς, καὶ κατὰ τοῦτον,
 φημί, τὸν θεολόγον, ὃν αὐτὸς; δῆπου καὶ κατὰ τῆς
 σῆς προήνεγκας; κεφαλῆς. Φῶς; γὰρ αὐτὸ φησὶν
 οὐκ ἀπλῶς; ἀλλ' ἄφραστον, καθάπερ ἀκούεις, καὶ
 λαμπηδόνα θεῶν μαρμαρυγῆς; καὶ δόξαν θεότητος;
 καὶ φῶς, ὅλον διόλου καταλαμπρύνον τὸ Χριστοῦ
 σῶμα. Οὐτε ὅν κτίσμα κατὰ τοῦτον; τὸς λόγους;
 τὸ τῆς θεότητος; φῶς, ἀλλ' οὐδὲ οὐσία γε τοῦτο
 Θεοῦ, καθὸ δὴ καὶ τοῦτ' αὐτὸ κακῶς αὐτὸς ἐν τοῖς;
 φθάσασιν εἰρηκας; διὰ τε τὰ προρόθηθέντα ταῦτά
 φημι τούτῳ τῷ θεοφόρῳ, καὶ δὴ καὶ τὰ ἐξῆς αὐτῷ
 πλατύτερον βῆθησόμενα. Δεῖ γὰρ κακίαν; πρὸς τε-
 θῆναι τοῖς εἰρημένους; εἰ καὶ μακρότερός; πως ὁ
 λόγος, καὶ ἀποδειχθῆναι Γρηγορᾶν καὶ τοὺς πρὸ
 αὐτοῦ τε καὶ κατ' αὐτὸν ὁμοῦ πάντας; οὐκ εἰκονο-
 μάχου; μόνον, καθὸ δὴ καὶ μικρῷ πρότερον, ἀλλὰ
 καὶ Ἀρειανὸς; δῆπου μετ' Εὐσεβίου, κατ' οὐσίαν
 ὁρατὸν τε καὶ μαθεκτὸν τὸν Θεὸν λέγοντας; ὡς; αὐ-
 τὸς οὕτως; ὁ θαυματῆς Θεόδωρος; διὰ τῶν οικείων
 παρελθῶν λόγων καὶ αὐτῆ; δεῖξαι; σαφέστερον, τὸν
 γοῦν Ἀρειανὸν τε καὶ Εἰκονομάχον Εὐσεβίον τῷ
 λόγῳ παραγαγῶν οὕτως; γράφοντα· Θεὸν Κύριον
 τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ὁμολογοῦντες; ὡς Θεὸν ἰδεῖν
 εὐτρεπιζόμεθα, πάσῃ σπουδῇ καθάραντες αὐτοὶ
 τὰς; ἐαυτῶν καρδίας; ὡς ἂν ἴδοιμεν αὐτὸν κεκαθαρ-
 μένοι. Μακάριοι γὰρ οἱ καθάροι τῆ; καρδίας; ὅτι
 αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Εἰ ἐκ ἐκ περιουσίας
 πρὸ τῆς μελλούσης; πρόσωπον εἰς πρόσωπον ὤψεῖς;
 τε καὶ θείας; τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὰς; εἰκόνας; αὐτοὶ
 περὶ πολλοῦ τίθεσθε, τίνα μᾶλλον ἀγαθὸν ζωγράφον
 αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου; ἔχοιμεν ἂν; ὅπως τοῖνον ὁ
 τῆς εὐσεβείας; ὁμολογητῆς τὰ τοῦ Εὐσεβίου προθεῖς;
 Ὅρατε καὶ νῦν, φησὶν, εἰς ὅσον αὐτῷ τὰ τῆς βλασ-
 φημίας; θεομαχοῦντι ἀρεται; ἢ τε γὰρ εἰς τὸν Μο-
 νογενῆ παροινία; διὰ μυρίων ὄτων αὐτῷ πεπραγμά-
 τευται; λόγων; κτίσμα γὰρ πανταχοῦ καὶ ποίημα
 τερατεύεται; εἶναι, καὶ ὁ περὶ τῆς σαρκώσεως; αὐ-
 τοῦ καὶ τοῦ σώματος; ἀπείρηται; παρ' αὐτῷ λόγος.
 Τί οὖν δοκεῖ ὑποτίθεται; νοεῖν, ὅτι ὡς πρὸς τὴν
 θεῖον οὐσίαν; ἀποτεϊνόμενος; ταῦτα φθίγγεται. Καὶ
 κατασοβαρεύεται; μὲν ὁ θελαῖος; οὐκ ἐτέρως ἢ ὡς
 Θεὸν ἰδεῖν, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ Θεὸν ἀπλῶς
 καὶ ὡς ἔχει; φύσεως; ἰδεῖν· ὑπερεκτείνεται; δὲ τῆς
 τῶν ἁγίων; ἀξίας; καὶ μείζονα; τούτων οἶά τις; κα-
 θαρώτερος; καὶ διοπτρινώτερος; πρὸς τὴν τῆς θείας;

φύσει; ἐποπτεῖαν ἰδεῖν καταπαγγέλλεται. Ὃν ὁ ἄ
μὲν θεολογῶν ἀπεφῆνατο, *θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε*· ἕτερος δ' αὖ τῆς αὐτῆς θεηγορίας ἐχόμενος,
Ὅν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται.

Ἄλλὰ μὴν καὶ ὁ ἐν θεόπταις κράτιστος; ἤκουεν,
Ὅ μὴ ἰδῆ ἀνθρώπος τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. Ἄλλὰ τίς οὕτω τὴν τῶν θεολόγων μεγα-
λόνοιαν ὑπερέστη; Καὶ εἰ λέγω τούτων, εἰ μὴ καὶ
τὰς ὑπερκοσμίους δυνάμεις ὑπερανεδέθηκε, κατα-
λιπὼν κόσμον καὶ σῶμα καὶ πάσης ὀλικῆς καταφρο-
νήσας σχέσεως, καὶ ὑπερβίς τὰ ὀρύμενα, ὥστε
ὑπὲρ τὴν κτίσιν γενέσθαι καὶ τῶν ὑπερουρανίων
ὑπερκύβαι διακόσμων, καὶ ἰδεῖν Θεόν, καὶ οἷός ἐστι
τὴν οὐσίαν κατανοῆσαι; Τίς δὲ ἄλλος ἢ Εὐσέβιος; ὅς
καθαροὶς καρδίᾳς ἑμυσαι καὶ ἀμιγῆσι πάσης
ἀνθρωπίνης καὶ ὀλικῆς προσπαθείας τὴν ὑπερού-
σιν καὶ τοὺς Σαραφίμ ἀθεώρητον οὐσίαν θεάσα-
σθαι μόνος ἀπαυθαδίζεται κεναίς; ἐλπίζιν ὑπερφυ-
σώμενος; ἐκ τοῦ παχέως καὶ σαρκικῶς κάνταῦθα
τὰ θεοπαράδοτα ἐκδέχεσθαι λόγια, ὁ τὴν τοῦ δού-
λου μορφήν εἰς τὸ ἀθέατον καὶ ἀνοπύστατον θέ-
μενος, πρόσωπον τῇ θεῷ περιάπτει φύσει, ὃ
κατείδεν ὀρθαλοῖς καθαροὶς ἐξηπάτηται.

Ποῖα γλώσσα πονηρὰ καὶ θεομάχος πρὸς ἀσέβειαν
ἠκονημένη τοιαῦτα ἐφθέγγετο, ἃ οὐδὲ ὁ τῆς ἀμαρ-
τίας εὐρετῆ; καὶ πρῶτος κατὰ Θεοῦ τραχηλιά-
σας τετόλημκεν; Οὕτως ἐθετο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα
αὐτοῦ, καὶ ἡ γλώσσα αὐτοῦ διήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς,
καὶ ὀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησεν.

Ἄλλ' ἡ μὲν ἀπόλητος καὶ ἐξοστηκυῖα διάνοια
πόρρω Θεοῦ καὶ τῆς Χριστιανῶν θεοσοφίας ἀπε-
λαυνέσθω· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ ἀλλότριον διηλέγξαμεν, ἐπὶ
τὸ ὑψηλὸν αὐτοὶ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγέλματος ἔωμεν,
καὶ οἷα ὁ ἀληθῆς περὶ τούτου λόγος ἔχει, τί ποτὲ
ἐστι τὸ ἕφεσθαι Θεὸν τοὺς καθαρὸς τῇ καρδίᾳ,
ἡμᾶς ἐκδιδάσκων, διαληψόμεθα. Καὶ προκείσθω-
σαν ἡμῖν τῶν διδασκάλων πάλιν αἱ φωναί, τῶν
Πνεύματι Θεοῦ εἰδόντων λαλεῖν μυστήρια, ἃς δὴ
ὡς ἐνὶ μάλιστα ἐπιτεμόμενοι, συνενέγκωμεν ἐν
βραχεῖ τῶν διὰ πλειόνων εἰρημένων ἐνοπιῶν τὴν
περίστασιν, τῶν οἰκειοτέρων τῷ σκοπῷ ἀντειλημ-
μένοι καθόσον οἶδόν τε, ὡς ἡ μὲν θεῖα φύσις; αὐτὸ
ὃ τί ποτὲ ἐστὶν οὕτε νῶ ληπτή, οὕτε λόγῳ ῥητή.

Ἄληπτος; γὰρ ἐστὶ καὶ ἀνεκφραστός; καὶ ἀνεπιχεί-
ρητος; καὶ πάσης ἀοριτικίας ὑπερέκεινα, πᾶσάν τε
γνώσιν καὶ νόησιν ὑπερεκβαίνουσα. Πρὸς ἣν πᾶσα
νοερὰ δύναμις ἀποπαύεται. Καὶ πᾶσα γνωστικὴ
πρόδος ἵσταται. Οὕτε γὰρ λόγος, οὕτε γνώσις, οὕτε
δόξα, οὕτε φαντασία αὐτῆς ἐστὶ. Πᾶσι γὰρ ἀδα-
τός; ἐστὶ καὶ ἀπρόσιτος, καὶ πάντων τῶν ὄντων
ἐξηρημένῃ; καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα ὑπερουσίως
ὑπεριδρυμένη, καὶ ἥς οὐδεὶς λόγος; ἀν ἐφίκοιτο·
ἀμύχανον γὰρ τοῖς ὑπὲρ λόγον ἐπιδατεύειν· ταύτην
σιγὴ μᾶλλον ἢ λόγος; παρίσθησιν. Ἡμῖν δὲ ὅτι ἐστὶ
μόνον, ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν γινώσκειται, ἐμφάσεις
τινᾶ; καὶ ἀπηχημάτα ἀμυδρὰ, καὶ ταῦτα τοῖς κεκα-
θαρμένους τὴν νοῦν ἀπολάμπουσα. Τί οὖν ἐστὶν ὅπερ
ὁ καθαρὸς τὴν καρδίαν κατόψεται; Τῶν ὀρεκτῶν
τὴ ἔχχον, τῆ; μακαριότητος; τὸ ἀκράτατον, τῶν

ἀγαθῶν ἢ πηγῆ πάντων, ἢ ἀνελάττωτος καὶ ἀκί-
νωτος, τὸ ἀρρήτον φῶς, ἢ ἀπρόσιτος; δόξα. Πῶς
ὤν θεάσεται τὸ ποθοῦμενον; Ὅρατὸς μὲν Θεὸς ὁ
φύσει ἀόρατος; ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν θεῶν ἐνεργειῶν
καὶ δυνάμεων, ὅσαι πρὸς τὸ ὑψηλὸν καὶ ἀνηγμένον
ἐπαίρουσιν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς τὴν τῆς
θείας κατανοήσεως ποδηγοῦσι; μεγαλειότητα, γίνε-
ται· οὐ τὸ εἶναι τὴν οὐσίαν ἐκκαλύπτοντα, τὸ
δὲ τῆς ἀγαθότητος μεγαλεῖον ἡμῖν ὑποφαίνοντα.
Ἄλλ' οὐ τὸ γινῶναι τι περὶ Θεοῦ μόνον μακάριον·
τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας πολλοὶς
ἐξεγένετο· ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ τινα ἔχειν τὸν Θεὸν
μακάριον, κατὰ τὸ ἐντὸς ἡμῶν εἶναι τὴν βασιλείαν
τοῦ Θεοῦ κηρυσσόμενον. Τὸ γὰρ ἡμῖν χωρητὸν τῆς
κατανοήσεως μέτρον ἐν ἡμῖν ἐστὶν. Οὕτως; γὰρ ὁ
πλάσας ἡμᾶς τὸ ἐξαρχῆς Θεός, τῇ τῆς φύσεως; ἡμῶν
κατασκευῇ, τῆς ἰδίας φύσεως ἐνετύπωσε τῶν ἀγα-
θῶν τοὺς χαρακτήρας καὶ τὰ μιμήματα. Ἄλλὰ
ταῦτα ἡ κακία ἐπεισελοῦσα, ἀπημαύρωσε καὶ
ἄχρηστα πεποίηκε, τοῖς αἰσχροῖς ἐγκτακρύψασα
προκαλύμμασιν. Εἰ κίνουν τὸν ἐπεισελοῦντα τις
διὰ τῆ; ἀμαρτίας ῥύπον δι' ἐπιμελείας βίου ἀπο-
κλύσεται, καὶ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπον ὃν καρδίαν ὁ
λόγος κατονομάζει διακαθάροι, ἀναλάμψει πάλιν
τὸ θεοειδὲς κάλλος, καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ κάλλει τῆς φύ-
σεως τῆς θείας καθορᾶ τὴν εἰκόνα. Ὡς γὰρ ὁ κα-
εῤῥυπωμένος σίδηρος, εἰ τὸν ἰὸν ἀποξεσθεῖη καὶ
καθαρευθῆ, αὐγάς ἀποτηρώσας πρὸς τὸν ἥλιον ἐκ-
δίδωσιν, οὕτω δὴ καὶ τὸν ἰώδη ῥύπον, ἐπειδὴν ἀπο-
σμήξει τὸν διὰ τοῦ πονηροῦ ἔρωτος ἐπανθήσαντα
τῇ μορφῇ, πάλιν ἀναλήψεται τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν
ὁμοιότητα, καὶ ἀγαθὸς ἔσται. Τῷ γὰρ ἀγαθῷ
ὁμοιον τὸ ἀγαθὸν πάντως. Οὐκοῦν αὐτὸ βλέπων ἐν
ἐαυτῷ, τὸ ποθοῦμενον βλέπει. Καὶ οὕτως γίνεται
μακάριος ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὅτι πρὸς ἰδίαν κα-
θαρότητα βλέπων, ἐν τῇ εἰκόνι καθορᾶ τὸ ἀρχέτυ-
πον. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς κατόπτροις καθορῶντες
τὸν ἥλιον, κἂν μὴ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζουιν,
οὐδὲν ἔλαττον αὐτὸν ὀρῶσιν ἐν τῇ τοῦ κατόπτρου
αὐγῇ τῶν πρὸς τὸν ἡλιακὸν ἐνατενίζόντων κύκλον,
οὕτως καὶ ὁ ἀτονῶν πρὸς κατανόησιν τοῦ ἀπροσίτου
φωτός, εἰ ἐπὶ τὴν ἐξαρχῆς ἐγκατασκευασθεῖσαν
χάριν τῆς εἰκόνης ἀναδραμεῖται, ἐν αὐτῷ τὸ ζη-
τούμενον ἔχει. Καθαρότης γὰρ καὶ ἀπάθεια καὶ
κακοῦ παντὸς ἀλλοτριώσις ἢ θέωσις ἐστὶν. Εἰ οὖν
ταῦτα ἐν αὐτῷ, ὁ Θεὸς πάντως ἐν αὐτῷ. Ὅταν ὤν
ἀμιγῆς πάσης κακίας; καὶ πάθους ἐλεύθερος ἢ καὶ
παντὸς κευχωρισμένου μολυσμοῦ ὁ ἐν αὐτῷ λογι-
σμός, μακάριος οὗτος τῆς ὀξυωπίας, ὅτι τὸ τοῖς μὴ
καθαροῖς; ἀθέατον ἐκκαθαρεῖς κατανόησας, καὶ τῆς
ὀλικῆς ἀχλύος τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων ἀπαιρεθί-
σις, ἐν καθορᾶ τῇ τῆς καρδίας αἰθρίᾳ τηλαυγῶς
βλέπει τὸ μακάριον θέαμα. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ κα-
θαρότης, ὁ ἁγιασμὸς; ἢ ἀπλότης, πάντα τὰ τοιαῦτα
φωτοειδῆ τῆς θείας φύσεως ἀπαυγάσματα, δι' ὧν
ὁ Θεὸς καθορᾶται. Τὸ δὲ ὅπως καθαρὸς τι; γίνεται
τῇ καρδίᾳ, διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας; μαθεῖν
ἔξεστι.

Τούτων οὕτως εἰρημένων, καὶ ὁ τῆς ἀληθείας

Χριστού λόγος οὐ διαπεσεῖται, καὶ τῶν θεολόγων ἡ Ἀ δόξη οὐ διαφευθήσεται. Ὡς οὐδὲν συνιείς Εὐσεβίος πᾶ ἀπὸ κοιλίας ῥυπαρὰ καὶ δυσώδη ἀεὶ ἀπερεύγε-ται, τῶν βλασφημῶν δογματῶν οὐδεμῶς ἀφιστά-μενος. Ἰσως τις οὐκ ἀκαίρως ὑπολήψεται πρὸς τὸ γεῶδες καὶ ὀλικὸν φρόνημα τῶν τῆ Ἀρειανικῆ πολυθιξ ἢ ἀθείᾳ, εἰπεῖν δικαιοτέρον, κεκρατημένων ἀποδλίπτων, ὅτι Θεὸν ἐκείνον ἀπεκδέχεται, ὃν κτισ-τὸν εἶναι δοξάζουσι, καὶ τοῦτον ὡς κτίσμα αἰσθη-τῶς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἰδεῖν ἐπαγγέλλεται. Ἀλλὰ ταῦτ' ἔγωγε οὐκ ἔχεται.

Τί πρὸς ταῦτά φασι οἱ τὰ Βαβλαᾶμ τε καὶ Ἀκιν- δύνου διεκδικούντες σὺν γε τῷ Γρηγορῷ τούτῳ, ἔς καὶ τὸν σοφὸν θεολόγον, Θεόδωρον φημι τοῦτον τὸν μέγαν, καθ' ἡμῶν εἰς μαρτυρίαν προήνεγκεν, εὐ ποιῶν, οὐ μάλ' αὐτῷ γινωσκόμενον καὶ ἡμῖν πρό- τερον, ὅσον ἐπὶ τοῖς θαυμαστοῖς φημι τῶς τού- τοις συγγράμμασιν; Οὐδὲ γὰρ οὐδ' οὗτος ἀνέχε- ται τὸ παράπαν, καθάπερ ἀκούεις, σὺν γε τοῖς πρὸ αὐτοῦ θεολόγοις Πατράσιν, οὓς δὴ καὶ μάρ- τυρας καὶ συνηγόρους τῶν ἑαυτοῦ προίσταται λό- γων, ἢ ῥητῶν, ἢ ὁρατῶν, ἢ διανοίᾳ ληπτῶν, κατ' οὐσίαν ὅπως τὸν Θεὸν πεφυκέναι· καὶ οὐ μόνον τοῖς τῶν ἀνθρώπων θεοειδέσι καὶ τὴν διάνοιαν ὑψηλοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς προύχουσιν αὐτοῖς, φησὶ, τῶν ἀγγέ- λων Χερουβὶμ τε καὶ Σεραφὶμ, καὶ ἀπλῶς πάση γεννητῇ φύσει. Δι' ἃ δὴ πού καὶ ἀνοῖαν ὁμοῦ καὶ ἀπό- νοιαν τὴν ἰσχύτην τῶν περὶ Εὐσεβίου ὁ μέγας κτι- ηγορᾷ, μᾶλλον δὲ καὶ πολυθέλειαν τε καὶ ἀθείαν καθάπαξ, καὶ Ἀρειανῶν εἶναι τοῦτο φησὶν ἴδιον τῶν κτίσμα τὸν Θεὸν ὑπεληφτότων κακῶς. Τοῦτον καὶ γὰρ, φασι, τὸν παρ' αὐτῶν οὕτως δοξαζόμε- νον, καὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, κατ' αὐτὴν δη- λαθῆ τὴν οὐσίαν ἰδεῖν ἐκδίδονται, ἅτε δὴ καὶ κτίσμα κατ' αὐτοὺς πεφυκῶτα. Οἷς δὴ καὶ οἱ περὶ Ἀκίνδυ- νόν τε καὶ Γρηγορῶν ὡσπερ ἐπίτηδες ἑαυτοὺς συγ- κατέλεξαν. Καὶ ταύτης εἶναι τε καὶ ἀκούειν, πῶς ἂν εἴποι τις, ἐφιλοτιμήσαντο τῆς συμμορίας τε καὶ τῆς τάξεως, κτίσμα σὺν αὐτοῖς μετὰ τῶν θεοκτό- νων Ἰουδαίων βλασφημοῦντες τὸν Δεσπότην τῆς κτίσεως κάκιστα, καὶ δόξαν αὐτὸν καὶ φῶς καὶ θεότητα περικεῖσθαι κτιστὴν φάσκοντες ἔν τε τῇ μαλιουσίᾳ φρικτῇ παρουσίᾳ τούτου, καὶ δὴ κἂν τῇ θεοφανείᾳ πάλαι τῇ ἐν τῷ Θαδωρίῳ. Ἐπειδὴ καὶ τοιοῦτον ἤξειν οἱ αὐτὸ πάντες ὁμοῦ θεολόγοι: τού- τόν φασι, οἷος ὡφθη τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τοῦ θρους, ὑπερνωκῶσης τὸ σαρκίον τῆς θεότητος. Ἄλλ' οὗτοι κτίσμα καὶ τοῦτο κακῶς φασι, καὶ κτίσματι τε- θεῶσθαι τοὺς θεωμένους καὶ τότε καὶ νῦν καὶ εἰσέπειτα, οὐκ οἶδα τίνοι τούτῳ καὶ πῶς θεουργεῖν δυνάμενοι τὰ θεουργούμενα. Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος οὗτος, ὁμοῦ καὶ ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ διδασκάλοις τε καὶ θεολόγοις ἐπόμεινος ἄρι- στα, κτ' οὐσίαν μὲν, ὅπερ ἔφη, καὶ ἀρῆτον καὶ ἀόρατον, ἀληπτόν τε καὶ ἀνενοήτον εἶναι τὸν Θεὸν ἐθεολόγησεν· ὁρατὸν δ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν θείων ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων, ὅσαι πρὸς τὸ ὑψη- λὸν καὶ ἀνηγμένον, φησὶν, ἐπαίρουσιν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς τὴν τῆς θείας μεγαλειότητος

ἀδηγούσι: κατανόησιν. Εἶτα καὶ τὸ κακῶς ἐκ' τῶν κυριακῶν εἰλημμένον τε καὶ θεωρημένον λόγων τῷ Εὐσεβίῳ, τὸ, *Μακάριοι οἱ καθарοὶ τῆ καρδία, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται*, φησὶ, καλῶς τε καὶ τοῖς ἀρχαίοις θεολόγοις συμφώνως αὐτὸς ἐξη- γούμενος. Τί οὖν ἐστὶ, φησὶν, ὅπερ ὁ καθαρὸς τὴν καρδίαν κατόψεται; Τῶν ὀρεκτῶν τὸ ἔσχατον, τῆς μακαριότητος τὸ ἀκρότατον, τῶν ἀγαθῶν ἡ πηγὴ πάντων, ἡ ἀναλάττωτος· καὶ ἀκένωτος, τὸ ἀρῆτον φῶς, ἡ ἀπρόσιτος δόξα.

Τί οὖν ἐστὶ ταῦτα, καὶ θεολόγε, καὶ τῶν οὐρ- νίων μυστηρίων ἐξηγητὰ ὑποχθόνια; Ἐπειδὴ γε τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφραστον καὶ ἀνενοήτον καθάληπτον καθάπαξ πρὸς γε τοῖς λοιποῖς θεολό- γοις καὶ ὁ διδάσκαλος οὗτος φησὶν. Ἄληπτος γάρ, φησὶν, ἐστὶ καὶ ἀνεφραστός: καὶ ἀνεπιχειρήτος, καὶ πάσης ἀοριστίας ὑπερίκεινα· πρὸς ἣν πᾶσα νοερὰ δύναμις ἀποπαύεται, καὶ πᾶσα γνωστικὴ πρόδοδος ἴσταται· οὕτε γὰρ λόγος, οὕτε γνῶσις, οὕτε δόξα, οὕτε φαντασία αὐτῆς ἐστὶ· καὶ οὐδεὶς ἂν, φησὶ, λόγος αὐτῆς ἐφίκοιτο· ἀμύχανον γὰρ τοῖς ὑπὲρ λό- γον ἐπιβατεύειν.

Ἐπεὶ οὖν ἡ οὐσία οὐκ ἐστὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ, ἐπεὶ μὴδὲ γνῶσις μὴδὲ φαντασία μὴδὲ λόγος ἐστὶν ὅπως αὐτῆς, λέγε πόλιν ἐστὶ τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν θεολόγον, τῆς μακαριότητος τὸ ἀκρότατον, ἡ ἀκένωτος πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, τὸ ἀρ- ῆτον φῶς, ἡ ἀπρόσιτος δόξα, τὰ οὕτως ὑψηλὰ καὶ ὑπερφυᾶ ταῦτα, καὶ οὐδὲ τοῖς τυχοῦσιν ἀπλῶς προσ- τὰ διχα Πνεύματος. Ἦκουσας μὲν καὶ πάλαι καὶ ἀκούεις τῶν πείρα ταυτὶ καὶ καθόντων ὁμοῦ καὶ καθόντων θεολόγων, ἐκείνα τὰ μυριόλεκτα κατὰ τὸν εἰπόντα λεγόντων περὶ αὐτῶν ἔν γε τοῖς περὶ τῆς θείας μεταμορφώσεως φημι λόγοις, ἐξ ὧν δὴ- που καὶ τὰ φυσικὰ πεφυκέναι καὶ λέγεσθαι τοῦ Θεοῦ ταυτὶ παρὰ τῶν ἱερῶν διδασκάλων μανθάνο- μεν· διὸ καὶ ὁ Θεός ἐστι ταῦτα εἰ καὶ μὴ κατ' οὐ-σίαν, ἀλλὰ κατὰ χάριν τε καὶ ἐνέργειαν. *Μακάριοι γάρ, φησὶν ὁ Δεσποτικὸς λόγος, οἱ καθарοὶ τῆ καρδία, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται*· κατ' αὐτὰ δὴ ταῦτα λέγων τὰ τῆς θεότητος φυσικὰ, καθ' ἃ δὴ καὶ ἑρατὸς διὰ φιλανθρωπίαν τοῖς κεκαθαρμένοις ὁ κατὰ φύσιν ἀόρατος γίγνεται.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτου τοῦ διδασκάλου περὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως πρὸ βραχεί: λέγοντος ἤκουσας. Τὸ γὰρ τοῦ θεηγόρου Νύσεως ἐκείνο λαθῶν, Οὐ τὸ γυνῶναι τι περὶ Θεοῦ, φησὶ, μόνον μακάριον, τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας πολλοῖς ἐξηγέ- νετο, ἀλλὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ τινα ἔχειν τὸν Θεὸν μακά- ριον, κατὰ τὸ ἐντὸς ἡμῶν εἶναι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κηρυσσόμενον. Τὸ γὰρ ἡμῖν χωρητὸν, φησὶ, τῆς κατανοήσεως μέτρον ἐν ἡμῖν ἐστὶν. Οὕτως γὰρ ὁ πλάσας ἡμᾶς: ἐξαρχῆς Θεὸς τῆ τῆς φύσεως ἡμῶν κατασκευῆ, τῆς ἰδίας φύσεως ἐνετύπωσε τῶν ἀγα- θῶν τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰ μιμήματα. Εἰ τοίνυν τὸν ἐπεισελθόντα εἰς ῥύπον, φησὶ, διὰ τῆς ἀμαρ- τίας δι' ἐπιμελείας βίου ἀποκλύσεται, καὶ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπον ἂν καρδίαν ὁ λόγος κατονομάζει διακα- θάροι, ἀναλάμψει πάλιν τὸ θεοειδὲς κάλλος, καὶ

ἐν τῷ ἰδίῳ κάλλει τῆς φύσεως τῆς θείας καθορᾶ τὴν εἰκόνα, τὴν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀναλαμβάνων ὁμοιότητα πάλιν, καὶ ἀγαθὸς ὢν. Τῷ γὰρ ἀγαθῷ ὁμοιον τὸ ἀγαθὸν πάντως. Οὐκοῦν αὐτὸ βλέπων ἐν ἑαυτῷ, τὸ ποθοῦμενον βλέπει. Καὶ οὕτως γίνεται μακάριος ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὅτι πρὸς τὴν ἰδίαν καθαρότητα βλέπων, ἐν τῇ εἰκόνι καθορᾶ τὸ ἀρχέτυπον κατὰ γε τοὺς ἑρῶντας, φησὶν, ἐν κατόπτροις τὸν ἥλιον, κἂν εἰ πρὸς οὐρανὸν μὴ βλέποιν. Ὁ γὰρ ἀποτῶν, φησὶ, πρὸς κατανόσιν τοῦ ἀπροσίτου φωτός, αὐτῆς δηλονότι τῆς θείας φύσεως, εἰ ἐπὶ τὴν ἐξαρτῆς ἐγκατασκευασθεῖσαν χάριν τῆς εἰκόνης ἀναδραμεῖται, ἐν ἑαυτῷ τὸ ζητούμενον ἔχει. Ὅταν οὖν, φησὶν, ἀμιγῆς παντὸς κακοῦ, καὶ παντὸς μολυσμοῦ κεχωρισμένος ὁ ἐν αὐτῷ λογισμὸς ἦ, καθαρὸς τε καὶ ἀπαθὴς καὶ κακοῦ παντὸς ἐλευθερός, μακάριος οὗτος; τῆς ὀξυωπίας, ὅτι τὸ τοῖς μὴ καθαροῖς ἀθέατον ἐκκαθαρθεὶς κατανόησι. Βλέπει τηλαυγῶς τὸ μακάριον θέαμα.

Ἄλλ' ἡμεῖς, φασὶν οἱ περὶ Γρηγορᾶν καὶ Ἀκίνδονον, καθαρότητα καὶ ἀπάθειαν, καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτρίωσιν καὶ κατὰ τοῦτον τὸν διδάσκαλον ἀκούοντες εἶναι τὴν θέωσιν, καὶ προσέει καὶ ἀγιασμὸν καὶ ἀπλότητα, ἐπειδήπερ ἀνθρώπων εἶναι σπουδαῖον ἔργα ταῦτα γινώσκωμεν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ κτίσματα, ἀλλ' οὐχὶ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ καθάπερ ὁμαίς φατε, τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα καὶ τὴν θέωσιν ἐξανάρτης κτίσμα Θεοῦ πεφυκέναι συνάγομεν, ἐπειδὴ καὶ ταύτην εἶναι τῶν θεολόγων ἐκεῖνα λεγόντων ἀκούομεν, νῦν ἡμεῖς εὐκαίμεν ἀνθρώπων πρὸς τι θηρίον ἀγωνιζομένην δεινὴν, καὶ χερσὶν οἰκείαις ἐλεῖν, ἢ καὶ ἀνελεῖν σπεύδοντι. Ὁς δὴ καὶ μετὰ τοὺς μακροὺς δρόμους καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν οἰκίῳ τὸ θηρίον κατακλείσας μικρῷ, διττὰς φέρωντι τὰς ἐξόδους, δυσχερῶς ἔχει πᾶν καὶ ἀμυχάνως πρὸς τὴν ἐκείνου σύλληψιν, νῦν μὲν τῇ μίθῃ, νῦν δὲ θατέρᾳ τῶν ἐξόδων ἐπιπηδῶντος τοῦ θηρίου, καὶ διπλῆν πῶς τῷ ἀγωνιστῇ τὴν πάλιν καὶ τὴν ἀγῶνα κατασκευάζοντος. Τὸ γὰρ ψυχοφθόρον τοῦθι θηρίον ἢ πολυκέφαλος; αἰρεσις, αὐτὴν ἄνωθεν λέγουσα τὴν θεῖαν οὐσίαν ἐνοικεῖν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ὁρατὴν καὶ ληπτὴν τοῖς κεκαθαρμένοις γίνεσθαι, καὶ τοῦτ' αὐτὸ καὶ οὐκ ἄλλο καὶ τὸ κυριακὸν ἐκεῖνο καὶ δὴ βούλεσθαι, τὸ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, αὐτὴν τὴν τῆς μακαρίας Τριάδος κατὰ τε τὰς ὑποστάσεις; καὶ τὴν οὐσίαν ἐνοίκησιν διδάσκον ἡμᾶς ἀντικρυς. Περὶ ὧν δὴπου καὶ τὸν πολὺν ἐκεῖνον πρὸς τοὺς αὐτῆς εὐρετὰς τε καὶ μύστας πρὸ βραχίος; ἐποιοῦμεθα λόγον, τὰ τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὰ Ματαλιανῶν αὐτοῦς φρονεῖν ἐναργῶς ἐκ τῶν πατρικῶν καὶ ἀποστολικῶν ἐξελέγξαντες λόγων. Ἡ γοῦν ἐκεῖνα διὰ πολλῶν ἰσχυρισμῶν πρότερον αἰρεσις, καὶ πολυθεῖαν ἐπικαλοῦσα τοῖς μὴ τὸ δυσσεβῆς καὶ ἀλλόκοτον ἐκεῖνο πρεσβεύουσι, νῦν ὡσπερ ἐ μεταβαλοῦσα, ἢ καὶ ἑαυτῆς ὄσον ἐκλαθομένη, κτίσματα λέγει τὰ τῆς θείας φύσεως ὑπερφυσικὰ ἰδιώματα. Ὡς ἐνοικούντων τοῖς ἀξίους, ὁ φυσικῶς

κεκτημένος; ἐκεῖνα Θεὸς ἐνοικεῖν παρὰ τῆς θείας θεολογίας καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται.

Ἄλλ' ὡσπερ ἐπ' ἐκεῖνου τοῦ θηρίου καὶ τοῦ ἐκίσκου, εἰ λίθον τις ἐξώθεν ἐπικυλίσας, τὴν τῶν ἐξόδων ἐτέραν εὐφωῶς ἀποφράξει, βῆστην ἂν ἐνεῦθεν τῷ ἀγωνιστῇ τὴν κατὰ τοῦ θηρίου νίκην ἐργάσαιτο, τῆς ἐτέρας τῶν ἐξόδων εὐχερῶς ἐχομένῳ, κἀνεῦθεν ἐκεῖνον τὸν δρασμὸν γινώσκας; ἀπειρῶντι, οὕτως κἀνταῦθα, τὸν ἀπρογωνιαῖον λίθον Χριστὸν, διὰ τῆς ἑαυτῶν θεολογίας οἱ ἐκεῖνο μύσται καὶ σύμμαχοι θατέρᾳ τῶν ἐξόδων ἀσφαλῶς ἐπιστήσαντες, Θεὸν οὐδεὶς ἔωρακε πώποτε, λέγοντα, καὶ τὸ τῆς θείας οὐσίας ἀκατάληπτον τε καὶ ἀρρήτον ἐκείθεν διὰ τῆς ἑαυτῶν θεολογίας πολυτρόπως; κατασκευάσαντες τε καὶ ἀποδείξαντες, οὕτως ἐπειθ' ἡμῖν τὴν τῆς πονηρᾶς αἰρέσεως ἀνεῖρεσιν, σὺν Θεῷ δ' ὁ λόγος, εὐπειτῇ καὶ βῆστην κατασκευάσουσι, τῆς ἐτέρας ἀνετηρομένοις εὐχερῶς τῶν ἐξόδων, Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, λεγούσης, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Αἱ' ἤ; δὴπου καὶ μεθεκτὸν τὸν Θεὸν οὐ διὰ κτισμάτων, πῶς γάρ; ἀλλὰ διὰ τῶν ἐκεῖνου δηλαδὴ φυσικῶν ἰδιωμάτων οἱ αὐτοὶ δείξουσιν θεολόγοι καὶ αἵθεις. Μᾶλλον δ' ἐκεῖνοισι καὶ ταῦτα διὰ πολλῶν αὐτοῖς ἤδη καὶ πολλῶν συναποδέδεικται κάλλιστα. Διχθῆσεται δ' ἀπὸ μέρους ὡσαύτως ὡσπερ ἐν ἐπιπέδοις καὶ νῦν. Πρῶτον μὲν σὺν καὶ γιλοθὸν ἂν εἶη, καὶ ἀνοίας ἢ καὶ μανίας ἐκεῖνὸ γε τῆς ἐσχάτης, τὸ τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν καὶ Θεὸν αὐτὸν ἐκεῖνον οἰεσθαι δι' ἑαυτοῦ μακαρίζοντα τοὺς τὴν καρδίαν κεκαθαρμένους, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται, πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπειτα θεωρίαν καὶ δρασιν κτίσματα κατὰ Γρηγορᾶν αὐτοῖς προτιθέναι. Ἡ γὰρ τὰ κτίσματα ταῦτα Θεὸς, εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχειν δοίημεν κατ' αὐτὸν, καὶ τίς ἂν τῶν εὐσεβῶν ἐλαμμένων τῇ κτίσει λατρείῃ παρὰ τὸν κτίσαντα; καίτοι γε καὶ τῶν αἰσθητῶν πάντων κτισμάτων αὐτὸς πεφυκῶς τὸ μέγιστόν τε καὶ τιμωτάτον ἢ ὁ Θεὸς ἔσται κτίσμα κατ' Εὐσέβιον τε καὶ τοὺς Ἀρειανούς, ὁ καὶ προσδοκώμενος ἐκεῖνοισι κατ' οὐσίαν ὀφθῆσθαι, καθὰ δὴ καὶ Θεόδωρος ὁ σοφὸς ἤδη φθέσει; ἔφη. Καὶ οἱ τὸν Θεὸν ἰσχυρίζομενοι πρότερον κατ' οὐσίαν τε καὶ ὑπόστασιν. τοῖς κτίσμασιν ἐνοικεῖν, καὶ πάνθ' ὁμοῦ κατασκευάζοντες ὁρόθεά τε καὶ ὁμοουσία, νῦν εἰς κτίσμα καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν κατασπᾶν, ἐπιχειροῦσιν ὡσπερ ἐξ ἀντεστρόφου. Ἐπειθ' ὅτι καθαρότης μὲν καὶ ἀπάθεια καὶ ἀγιασμὸς καὶ ἀπλότης ἢ θέωσις, ὡς φησὶ, ἤκουσας; τὸ δ' ὅτι τὸ τοῖς μὴ κεκαθαρμένοις ἀθέατον ὁ κεκαθαρμένος ὀρᾶ, καὶ ὅτι πρὸς τὴν οἰκείαν καθαρότητα βλέπων ἐν τῇ εἰκόνι καθορᾶ τὸ ἀρχέτυπον, καὶ ὅτι ἐν καθαρᾷ τῇ τῆς καρδίας αἰθρᾷ τηλαυγῶς βλέπει τὸ μακάριον θέαμα, καὶ ὡς ἐκεῖνα πάντα τὰ φυσικῆ τῆς θείας φύσεως ἀπαυγάσματα τὸν Θεὸν δι' ἑαυτῶν δείκνυσιν, πῶς οὐκ ἤκουσας, καίτοι γε καὶ πάνθ' ἐκεῖνοισι ὁμοῦ συγκαίμενά τε καὶ συλλελαμένα; Πῶς δὲ καὶ τοὺς θεολόγους; διὰ πολλῶν ἐν τοῖς φθάσασιν εἰπόντας ἀβίβως ἔχειν ταῦτα τὸν Θεὸν, καὶ μηδὲν ἐπίκτητον εἶναι πᾶσ' αὐτῷ τῶν τοιούτων,

ἀλλ' ἀνάγκως ἐκ τῆς θείας φύσεως ταῦτα πηγάζειν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν παρηλθεῖς. ὡσπερ οὐδ' εἰπόντας οὐδὲ μνησθέντας ταυτί; Καθαρότης δὲ καὶ ἀπάθεια καὶ κενωθεὶς πινυτὸ; ἀλλοτριώσις ἢ ὄψωσις; ἔστι, φησὶν ὁ δι' ἄσκησιν. ἢ ὅτι διὰ τούτων αὐτῶν ἔλθειν ἀνάγκη πᾶσα τὴν θεοῦ μενον πρότερον. οὕτω γὰρ ἂν, καὶ οὐκ ἄλλως ἐπιτηδεύσας σχολή πρὸς τὴν τῆς θεότητος κοινωνίαν καὶ μέθεξιν. ἢ ὅτι τῷ τεθειμένῳ παντὶ τῶν τοιούτων θεουργῶν ἀρετῶν μετὰ πολλῆς μίστεσι; τῆς περιουσίας, καὶ ὡσπερ εἰς κλοῦτος καὶ θησαυρὸς ἀκίνωτος αὐτῷ πρόσσεσι τὰ τοιαῦτα, οὐκ ὅθεν μὲν, καὶ τῆς οὐκείας σπουδῆς, Θεοῦ δηλαδὴ κἀντοῦθα συναιρομένου, κτησαμένης πρότερον, τῷ δὲ τειλοποιῷ Πνεύματι τὴν ἐκείνων ἔξιν εἰ καὶ κατήρθωσιν ἑδραίων τε καὶ ἀπερίτρεπτον ἔσχηκῶτι, ὅθεν ἄρα καὶ κατὰ χάριν ἢ θέωσις κατὰ τὸν μέγαν αὐθις εἰπεῖν Μάξιμον. Πάσχομεν καὶ γὰρ, ἐν τοῖς φθάσασιν ἔλεγεν οὗτος, ὡς ὑπὲρ φύσιν οὖσαν κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν τὴν θέωσιν. Οὐ γὰρ ἔχομεν φύσει δεκτικὴν τῆς θεώσεως δύναμιν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός. Θεώσεως οὐδὲν γενητὸν κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιητικόν, ἐπεὶ μηδὲ Θεοῦ καταληπτικόν. Μόνης γὰρ τῆς θείας χάριτος ἴδιον τοῦτο πέφυκεν εἶναι, τὸ ἀναλόγως τοῖς ὄσει; χαρίζεσθαι θέωσιν, λαμπρυνούσης τὴν φύσιν τῷ ὑπὲρ φύσιν φωτὶ, καὶ τῶν οὐκείων ἔρων αὐτὴν ὑπεράνω κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δόξης ποιούμενος. Καὶ αὐθις. Εἰ τὸ παρ' ἡμῶν γίνεσθαι πεφυκὸς κατὰ δύναμιν ἔχομεν φυσικὴν, οὐκ ἔστι δὲ τῶν παρ' ἡμῶν κατὰ δύναμιν γίνεσθαι πεφυκῶτων ἢ θέωσις, οὐκ ὅσα τῶν ἐφ' ἡμῖν. οὐδεὶς γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν ὑπὲρ φύσιν λόγος. ἄρα τῆς ἡμῶν δυνάμεως οὐκ ἔστι πρᾶξις ἢ θέωσις, ἢ, οὐκ ἔχομεν κατὰ φύσιν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ μόνης τῆς θείας δυνάμεως, οὐκ ἔργων ὑπάρχουσα δικαίων τοῖς ἁγίοις ἀντίδοσις, ἀλλὰ τῆς τοῦ ποιητικῶτος ἀφθονίας ἀπόδειξις, τοῦτο θέσει ποιήσαντος τοῦ; ἐρισταῶς τῶν καλῶν, ὅπερ αὐτὸς ὑπάρχων φύσει δειχθήσεται, καθ' ὅς ἐπίσταται λόγους, ἵνα καὶ τελείως γνωσθῆ, καὶ μείνη παντελῶς ἀκατάληπτος.

Ἄκουεις ὡς οὐ μόνον οὐκ ἔστι πρᾶξις τῶν δικαίων ἢ θέωσις, ὡς ὑπελήφης. Πάσχομεν γὰρ, φησὶν, ὡς ὑπὲρ φύσιν οὖσαν κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν τὴν θέωσιν, καὶ ὅτι θεώσεως οὐδὲν γενητὸν κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιητικόν, ἐπεὶ μηδὲ Θεοῦ καταληπτικόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν ἔργων τῶν δικαίων οὐκ ἔστιν αὕτη τοῖς ἁγίοις ἀντίδοσις, ἀλλὰ τῆς τοῦ ποιητικῶτος ἀφθονίας ἀπόδειξις, καὶ ὅτι μόνης τῆς θείας χάριτος ἴδιον τοῦτο πέφυκεν εἶναι, τὸ ἀναλόγως τοῖς ὄσει; χαρίζεσθαι θέωσιν. Πού γοῦν ἐνταῦθα καὶ τῶν σπουδαίων ἀνθρώπων ἔργα καὶ κρίματα, καὶ ὅσα περ ἡμεῖς κακῶς κατὰ τῶν φυσικῶν καὶ ἴδιον τοῦ Θεοῦ πλανώμενοι φαντάζεσθε; Ὅτι γὰρ φυσικὰ καὶ ἴδια τοῦ Θεοῦ ταῦτα καὶ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὑπερφυῶς ὑπεράνω πρὸς τοῖς ἄλλοις; θεολόγοι; Πιτερῶσι; καὶ ὁ μέγας οὗτος δι' ὀλίγων κἀνταῦθα δεικνύσας, ὑπὲρ φύσιν τὴν ἡμετέραν τὴν θέωσιν εἶναι λόγων, καὶ μόνης τῆς θείας χάριτος ἴδιον τοῦτο πεφυκέναι, λαμπρυνούσης τὴν φύσιν

τῷ ὑπὲρ φύσιν φωτὶ καὶ τῶν οὐκείων ἔρων αὐτὴν ὑπεράνω κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δόξης ποιούμενης. καὶ ὅτι τοῦτο θέσει τοῖς τεθειμένους ὁ ποιητῆς ἐργάζεται, ὅπερ αὐτός; ἔστι κατὰ φύσιν, καθ' ὅς ἐπίσταται λόγους. Τοῦτο δ' ἔστι, κατὰ τὰ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς διδασκάλους, καὶ δὴ καὶ τὸν πρὸ βραχείας εἰπόντα σοφὸν τουτονὶ θεόδοτον, ἢ ἀγαθότης, ἢ καθαρότης, ὁ ἀγιασμός, ἢ ἀπλότης, πάντως τὰ τοιαῦτα φωτοειδῆ, φησὶ, τῆς θείας φύσεως ἀπαυγάσματα, δι' ὧν ὁ Θεὸς καθορᾶται. Καὶ πρὸ τούτων καὶ μετὰ τούτων, ὅπερ ὁ αὐτός; εἰπὼν ἐφη διδασκαλός, τῶν δρεκτῶν τὸ ἔσχατον, τῆς μακαριότητος τὸ ἀκρότατον, τῶν ἀγαθῶν ἢ πηγῆ πάντων ἢ ἀναλάττωτος; καὶ ἀκίνωτος, τὸ ἀρρήτον φῶς, ἢ ἀπρόσιτος δόξα. Εἰ γὰρ τὸν ἐπαισιθλόνα τις, φησὶ, διὰ τῆς ἀμαρτίας ρύπον δι' ἐπιμελείας βίου ἀποκλύσαιτο, καὶ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπων, ὃν καρδίαν ὁ λόγος ὀνομάζει, διακαθάροι, ἀναλάμψει πάλιν τὸ θεοειδὲς κάλλος, καὶ ἐν τῷ ἴδιῳ κάλλει τῆς φύσεως τῆς θείας καθορᾶ τὴν εἰκόνα. Τί δὲ τὸ θεοειδὲς; ἔστι κάλλος ἐκεῖνο, ὅπερ τοῖς δι' ἐπιμελείας βίου καθηραμένοις τὸν ἐντὸς ἀνθρώπων, οὐκ ἔξωθεν ἐπιλάμψει, ἀλλ' ἐνδοθεν ἀναλάμψει μέλλον καὶ οἶον ἀνηβῆ καὶ ἀνακαινίζεται, ἐν ᾧ καὶ ὡς ἴδιῳ τινὶ πεφηνότη; κάλλει τῆς φύσεως τῆς θείας καθορᾶ τὴν εἰκόνα; Τί ἄλλο ἢ τὸ τῆς εἰκόνης μέγα καὶ πρῶτον ἀξίωμα, ἢ τοῦ θεοῦ Πνεύματος φυσικὴ χάρις, ἢ δι' ἐμφυσήματος δηλαδὴ θεοῦ ἀνωθεν ἐν παραδείσῳ τῷ ἀνθρώπῳ δοθεῖσα, εἶτα διὰ τῆς παρακοῆς ἀποκείσασα καὶ τῆς πρώτης ἀμαρτίας ἐκείνου, τῇ δὲ παρουσίᾳ καὶ τῇ σαρκὶ καὶ τῷ πάθει καὶ τῇ ἀναστάσει Χριστοῦ, πρότερον μὲν ἀπὸ μέρους αὐθις; ἐν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ἐμφυσήθεῖσα, καὶ ἀνακαινισθεῖσα, ὕστερον δ' αὐ ἐν τῷ ὑπερφῶ λαμπρότερον τε καὶ θαυμάσιον ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν ἀναλάμψασα, καὶ κασαφωτίσασα καὶ ἀγιάσασα δ' ἐκείνων τὰ σύμπαντα, τὸ κάλλος τοῦ ὄντως δυνατοῦ, φησὶν ὁ μέγας Βασιλεὺς, ἢ νοσητὴ καὶ θεωρητὴ αὐτοῦ θεότης, τὸ κάλλος κα' αὐτὸν αὐθις, ὅπερ εἶδον ἐν τῷ ὄρει Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς, ὑπερλάμπον τὴν τοῦ ἡλίου λαμπρότητα, καὶ τὰ προοίμια τῆς αὐτοῦ βασιλείας; ὀφθαλμοῖς παραλαβεῖν ἐδυνήθησαν; Περὶ οὗ δήπου καὶ ὁ θεός, οἶμαι θαυμάσιον εἶπε φθάσας, *Ἐπιζῶσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατὴ, τῇ ὀρασίῳ σου καὶ τῷ κάλλει σου*; διὰ δὲ τῆς ῥομφαίας τὸν τομώτερον ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν διστομον αἰνετούμενος τοῦ Θεοῦ λόγον, καὶ μέχρι μερισμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος; δεικνύμενος, διὰ δὲ τῆς ὀρασίωτος αὐ καὶ τοῦ κάλλους; τὴν ὑπὲρ ἡλίον ἀπολάμψασαν τοῦ θεανθρώπου Λόγου ταύτην νοσητὴ καὶ θεωρητὴ αὐτοῦ θεότητα, δι' ἧς ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν ἀνακαινίζει μὲν ἀπὸ μέρους καὶ λαμπρύνει καὶ ἀνανεοῖ τὸ ἐν αὐτοῖς θεῖον, ὅσοις δι' ἐπιμελείας καὶ καθάρσεως βίου κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ τε κατωμένου σιδήρου καὶ τοῦ ἀργύρου τὸν ἐξ ἀμαρτίας προσγενόμενον ἰδὼ ἀποκλύσασθαι προσγένετο; εἰσέπειτα δὲ καὶ συνανυφῶται καὶ συνθεώσεται τρανότερον, καὶ ἄλλους ἡλίους

αὐτοῦ; ἀπεργάζεται κατὰ τὴν μακαρίαν ὑπόχρῃσιν, καὶ συμμόρφους ἀναδειξεί τῆς ἑαυτοῦ φυσικῆς δόξης, Χριστὸς ὁ μέγας, φημί, τῆς δικαιοσύνης ἡλίου, ὃ δὲ-
 που θεῖον ἐμφύσημα Κύριλλός τε ὁ θεὸς καὶ πρὸ
 τούτου Βασίλειος; ὁ μέγας ὁμοῦ διὰ τῶν καλλίστων
 ἐκείνων λόγων φθάσαντες ἡμᾶς εἰδόμενοι κάλλιστα,
 ὧν δηλαδὴ τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ὁ τῆς εὐσεβείας ὁμο-
 λογητῆς Θεόδωρος ὁ θεὸς κατ' ἴχνη ἐπόμενος, τὰ
 τε ἄλλα συμφώνως ἐκείνοις κατὰ πάντα θεολογεῖ,
 καὶ περὶ τοῦ θεοῦ κάλλους τοῦ ἄνωθεν τῷ ἀνθρώπῳ
 δοθέντος, καθάπερ ἤκουσας, οὕτω διέξεισι· Τὸ ἐν
 αὐτῷ τινα ἔχειν τὸν Θεὸν μακάριον, κατὰ τὸ ἐνθεὸς
 ἡμῶν εἶνα: τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κηρυσσόμενον.
 Τὸ γὰρ ἡμῖν χωρητὸν τῆς κατανοήσεως μέτρον ἐν
 ἡμῖν ἔστιν. Οὕτω; γὰρ ὁ πλάσας ἡμᾶς ἐξαρχῆς
 Θεὸς τῇ τῆς φύσεως ἡμῶν κατασκευῇ τῆς ἰδίας
 φύσεως ἐνετύπωσε τῶν ἀγαθῶν τοὺς χαρακτῆρας
 καὶ τὰ μιμήματα. Ἄλλὰ ταῦτα ἡ κακία ἐπεισελ-
 θούσα ἀπημαύρωσε, καὶ ἄχρηστα πεποίηκε, τοῖς
 αἰσχροῖς ἐγκατακρύψασα προκαλύμμασιν. Εἰ τοίνυν
 τὸν ἐπεισελθόντα τις διὰ τῆς ἀμαρτίας; ῥύπον δι'
 ἐπιμελείας βίου ἀποκλύσειτο, καὶ τὸν ἐντὸς ἀνθρω-
 πον, ὃν καρδίαν ὁ λόγος κατονομάζει, διακαθάροι,
 ἀναλάμψει πάλιν τὸ θεοειδές; κάλλος, καὶ ἐν τῷ
 ἴδιῳ κάλλει τῆς φύσεως; τῆς θείας καθορᾶς τὴν εἰ-
 κόνα. Εἶτα καὶ τὴν τοῦ σιδήρου εἰκόνα τούτοις
 ἐπάγει, καθάπερ ἤκουσας, τοῦ μετὰ τὸ τὸν ἰώδη
 ῥύπον ἀποπλυθῆναι καὶ καθαρθῆναι, αὐγὰς ἀποπη-
 δῶσας πρὸς τὸν ἥλιον ἐκδιδόντος, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν
 τοῦ κατόπτρου, ἐν ᾧ, φησὶν, οἱ καθορῶντες τὸν
 ἥλιον οὐδὲν ἕλαττον ὀρώσιν αὐτὸν ἐν αὐτῷ τῶν πρὸς
 τὸν ἡλιακὸν κύκλον ἀτενίζόντων, τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ
 Πατέρων καὶ διδασκάλων μονοουχί λέγων ἐκείνα
 καὶ αὐθις, Βασιλείου τὴ φημί τοῦ μεγάλου καὶ δὴ
 καὶ τοῦ Χρυσορρήμονος. Ὁ μὲν γὰρ τὰ περὶ τῆς
 μετοχῆς τοῦ θεοῦ Πνεύματος θεῖα καὶ ὑψηλὰ φιλο-
 σοφῶν ἐκείνα, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἐφημιεν,
 οὕτω φησὶ· Καθαρθέντα δὴ οὖν ἀπὸ τοῦ αἰσχου,
 ὃ ἀνεμάξατο ἀπὸ τῆς κακίας, καὶ εἰς τὸ ἐκ φύσεως
 κάλλος ἐπανελθόντα, καὶ οἷον εἰκόνη βασιλικῆ τὴν
 ἀρχαίαν μορφήν διὰ καθαρότητος ἀποδόντα, οὕτως
 ἔστι μόνως προσεγγίσει τῷ Παρακλήτῳ. Ὁ δ'
 ὡσπερ ἡλίου κεκαθαρμένον ἕμμα παραλαβὼν δείξει
 σοι ἐν ἑαυτῷ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου. Ἐν δὲ τῷ
 μακαρίῳ τῆς εἰκόνης θεάματι τὸ εἶρητον ὄψει τοῦ
 ἀρχετύπου κάλλος.

Καὶ μετὰ μικρὸν· Καὶ ὡσπερ τὰ διαφανῆ καὶ
 λαμπρὰ τῶν σωμάτων, ἀκτίνο; αὐτοῖ; ἐπιπεσούσης,
 αὐτὰ τε γίνονται περιλαμπῆ, καὶ ἑτέραν αὐτῆν ἀφ'
 ἑαυτῶν ἀποστίλθει, οὕτως αἱ πνευματοφόροι ψυχαί,
 ἐλλαμφθεῖσαι παρὰ τοῦ Πνεύματος, αὐταὶ τε ἀπο-
 τελευτῶνται πνευματικαί, καὶ εἰς ἑτέρους τὴν χάριν
 ἐξαποπέλλουσι. Καὶ μετὰ μικρὸν· Ἐντεῦθεν ἡ
 πρὸς Θεὸν ὁμιλωσι; τὸ ἀκρότατον τῶν ὀρεκτιῶν Θεῶν
 γενέσθαι.

Χρυσόστομος; δ' αὐθις ὁ θεὸς τὰ πρὸς Κορινθίους
 περὶ τῶν αὐτῶν γεγραμμένα τῷ σεπτῷ Παύλῳ
 σκοποῦμενος, Τί ἔστι, φησὶ, τὴν δόξαν Κυρίου
 κατοπτρίζομενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφού-

μεθα; Σαφέστερον μὲν τοῦτο εἰδείκνυτο, ἤνικα τῶν
 σημειῶν τὰ χαρίσματα ἐνήργει· κλῆν οὐδὲ νῦν
 δύσκολον αὐτὸ καπβαῖν τῷ πιστοῦ; ὀφθαλμοῦς
 ἔχοντι. Ὅμοῦ τε γὰρ βαπτισόμεθα καὶ ὑπὲρ τὸν
 ἥλιον ἡ ψυχὴ λάμπει τῷ Πνεύματι καθαιρομένη·
 καὶ οὐ μόνον ὀρώμεν εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ
 καὶ ἐκείθεν δεχομέθα τινα ἀγλήν. Καὶ τούτοις ὁ
 θαυμάσιος ἐπιφέρει τὴν καλλίστην ἐκείνην τοῦ κη-
 θαρτοῦ ἀργύρου εἰκόνα, πρὸς τὰς ἀκτίνας κειμένου
 τὰς ἡλιακάς, καὶ ἀκτίνας παρ' ἑαυτοῦ ἀντιπέμπον-
 το; οὐκ ἀπὸ τῆς οὐκείας, φησὶ, φύσεως μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἀπὸ τῆς ἡλιακῆς λαμπρότης, ᾧ δὴ καὶ τὴν ψυ-
 χὴν παραβάλλει τὴν θεῖαν ἀκτίνα τοῦ Πνεύματος
 δεχομένην, καὶ ταύτην ἀντιπέμπουσιν. Καὶ τοῦτο
 βούλεσθαι φησὶ τὸν σοφὸν Παῦλον, *Κατοπτρίζομε-
 νοι, λέγοντα, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα
 ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν τὴν ἡμετέραν*· τὴν ἐγγινο-
 μένην φησὶ καὶ οἷαν εἰκόνα ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος.
 Ἄ δὴ καὶ κατὰ μέρος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν προτέρων
 πρὸς Γρηγορῶν τούτου λόγων ἡμῖν εἴρηται μά-
 λιστα.

Ναίλο; γε μὴν ὁ μέγας, ὁ μὴδὲν ἤττον τὰ θεῖα
 θεωρητικὸς ὁμοῦ καὶ φιλόσοφος ἢ τὰ λογικὰ καὶ
 ἀνθρώπινα, Νοῦ κατάστασις, φησὶν, ἔστιν ὕψος
 νοητῶν, οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερὲς, ᾧ καὶ τὸ τῆς
 ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐπι-
 γίνεται φῶς. Τούτῳ συνῶδων καὶ Ἰσαὰκ ὁ θεὸς, ὁ
 ἀπὸ Σύρων θεωρητικὸς φημί καὶ φιλόσοφος, κατὰ
 τὸν καιρὸν φημί τῆς προσευχῆς, ὄρῃ τὴν ἑαυτοῦ
 καθαρότητα τὸν κειραριτωμένον νοῦν ὁμοίαν τῇ
 ἐπουρανίῳ χροίᾳ, ἥτις Θεοῦ ὑπὸ τῆς γερουσίας τοῦ
 Ἰσραὴλ ὠνόμασται τόπος, ἤνικα ὠφθη αὐτοῖς ἐν
 τῷ ὄρει. Καὶ πάλιν· Καθαρότης ἔστι, φησὶ, νοῦς,
 ἐφ' ἣ διαυγάζει ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς τὸ φῶς
 τῆς ἁγίας Τριάδος.

Οὕτω διὰ πάντων ἀπόστολοι τε καὶ θεολόγοι τὴν
 Ἐκκλησίαν Χριστοῦ κατὰ διαφόρους αἰτίας; καὶ χρέ-
 νους τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον μυσταγωγούντας,
 σύμφωνοι καὶ συναγωνισταὶ καὶ ὁμόφρονες διατε-
 λούσιν ἀλλήλοισ; τῷ αὐτῷ καὶ ἰδηγούμενοι καὶ κει-
 θόμενοι καὶ ἀγόμενοι πάντες ὁμοῦ πνεύματι. Ἄνωπερ
 δὴ καὶ Θεόδωρος εἴπερ τις ἂν τῆς ἀρίστης χορείας
 καὶ τοῦ λαμπροῦ καταλόγου, ἐπεὶ καὶ ὁμολογεῖται καὶ
 μαρτυρικὸς αἵμασι καὶ θανάτῳ τοῦς καλλίστους
 ἐπέσφράγισε λόγους καὶ τὴν θεολογίαν, εἰ μάλᾳ καὶ
 οὖν ἀγαθῇ τινι τῇ τύχῃ καὶ νῦν τὸν λογικὸν τούτου
 καὶ δογματικὸν ὑπειστήθεν ἀγῶνα. Καὶ μικροῦ καὶ
 χάριτας ἐν τούτῳ τῶς ὁμολογεῖν ἔχω τῷ φιλοσόφῳ,
 καίτοι γε μὴ μόνον οὐκ ἐπαινῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ
 κλειστά τε καὶ μέγιστα μεμφόμενος ἐν τοῖς ἄλλοις,
 ὅτι, φημί, τὸν μέγαν τούτου τῆς εὐσεβείας διδάσκου-
 λον μετὰ τῆς ἱερᾶς θεολογίας παρήγεν εἰς μέσους.
 Ὁ; οὐ μόνον τὰ τῶν Εἰκονομάχων περὶ τῆς θείας
 Χριστοῦ μεταμορφώσεως, μᾶλλον δὲ καὶ ποιλῶ
 χεῖρω καὶ ἀποπώτερα τούτων αὐτὸν ἐξήλεγε τὸν
 παραγαγόντα φρονούντα, ἀλλὰ καὶ Ἀρειανὸν ἀπέ-
 δεῖξεν Εὐσεβίῳ, ὀρατὴν τε κατ' ἐκείνον καὶ βεβῆ
 κατ' ἀληπτήν δοξάζοντα τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν κακῶς·
 καὶ οὐ μόνον τὴν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, τὸ εἶρη-

τον φῶς, τὸ τῶν ὀρεκτικῶν ἔσχατον, τὴν ὑπερρουὰ καὶ ἀπόρρητον θέωσιν, τὰ γὰρ αὐτοῦ τε καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἀβίως ἐρῶ πρὸς τὰ κτίσματα κακῶς κατασπῶντα, καὶ δι' αὐτῶν τε καὶ σὺν αὐτοῖς τὴν θείαν οὐσίαν ἢ ἀδιάσπαστα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ θεὸν εἰσάγοντα κτιστὸν ἀπλῶς μετ' Εὐσεβίου τε καὶ τῶν Ἀρειανῶν, ὃν ἐκδέχονται, Θεόδωρος ἂν εἶπεν ὁ θεὸς, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον κατ' αὐτὴν ἰδεῖν τὴν οὐσίαν, ἅτε δὴ καὶ κτίσμα πεφυκότα, φησὶ, καὶ οὕτως ὀρώμενον. Καὶ τί ἂν γένοιτο ταύτης ἐπιδοξότερόν τε καὶ λαμπρότερον τῆς θαυμαστῆς νίκης; Τί δ' ἂν τις ἐτι προσδιατρίβῃ καὶ περιεργάζεται τοὺς κατὰ τοῦ Δεσποτικοῦ φωτὸς, καὶ τῆς ὑπερφουῶς

ἵκειθεν θεώσεως παραληρήματα τοῦ κενοῦ φιλοσόφου, ὅταν ὁ πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν μαρτυρίαν τε καὶ τὰς κατηγορίας ὑπ' ἐκείνου προβληθεὶς οὕτως μάρτυς καὶ ὁμολογητῆς τῆς Χριστοῦ ἀληθείας, ὑπεύθυνον ἐκ πολλῆς περιουσίας τοῦτον αὐτὸν ἐξέλεγχῃ πάντα ἐκείνος, καὶ τὴν χορὴν τῶν παρ' ἡμῶν εἰσαχθέντων ἱερῶν θεολόγων εἰς μαρτυρίαν ὁμοῦ πάντα συνωδῶν ἔχων, μᾶλλον δ' ἐκείνοις αὐτὸς ὁμοῦ πᾶσι συνηχῶν καὶ συμφῶν τὸ τῆς θεολογίας παναρμόνιον μέλος, τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι τοῦ παντοδυνάμου καὶ προσκυνητοῦ Πνεύματος; Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΕΝ Τῷ ΑΓΙῷ ΟΡΕΙ ΤΟΥ ΑΘΩ ΜΟΝΑΣΤΩΝ,

Καὶ τῶν ἱερῶς καθ' ἡσυχίαν ἀσκαούντων.

ΛΟΓΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ.

Ἐνταῦθ' αὖ με βουλόμενον σῆσαι τὴν λόγον, ὃ δὴ κινεῖ τοὺς φθάσσει προῦφην, ἢ κατὰ τῶν ἡμῶν τουτωνὶ φιλοσόφων καὶ θεοφθῶν ἀποπο; μανία καὶ λαμπρά τοῦ ψευδοσόφου τούτου μάχη, θεομαχία δ' εἰπεῖν οἰκειότερον μᾶλλον, ἐπέσχε, τῶν Ναζιραίων Θεῶ, κατὰ τὴν θείαν φάναϊ Γραφῆν, τῶν ἐσταυρωκθῶν τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, τῶν συνεσταυρωμένων Χριστῷ μετὰ Παύλου δηλαδὴ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, ὡς καὶ σὺν ἐκείνῳ δύνασθαι δὴπου λέγειν ἐκιστον τούτων, Χριστῷ συνεσταυρωμαί· Ἐγὼ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ἢ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Ὁ δὲ νῦν ἔγω ἐν σαρκί, ἐν πίστεϊ ἔγω ἐγὼ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ· καὶ δι' εὐχαριστοῦμεν τῷ Πατρὶ τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτὶ, ὃς ἐβρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοδίου, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Δι' ὃ δὴ καὶ μᾶλλον ὁ τοῦ θεοῦ φωτὸς καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πολέμιος οὕτως τὴν ἀκήρυκτον τουτωνὶ κατὰ τῶν φωτισιδῶν καὶ θεοειδῶν ἐκείνων ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἐκπαγῆναι πεποίηκε πόλεμον. Βασιλεῦς τε μιμούμενος ἐκείνων τὸν πρῶτον πολέμιον τοῦ θεοῦ τούτου φωτὸς, καὶ ἀρχηγὸν τῆς ποικίλης καὶ παντοδαπῆς ταύτης αἰρέσεως· μᾶλλον δ' ὁ μὲν Καλαθρὸς Βασιλεὺς παρὰ τῆ τῶν Λατινῶν Ἐκκλησίᾳ καὶ φύς καὶ τραφεῖς, ἀπεβρωγυῖα πάλοι κακῶς τῆς οὕτως Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐξήτοο δηλαδὴ περὶ τὴν ἀποστολικὴν τε καὶ πατρικὴν νεωτερίσασα πίστιν, ὑπεροψίξ καὶ τύφῳ καὶ τῷ τῆς γνώμης; αὐθεκίστῳ τε καὶ θρασεὶ τὰς οὐ καλὰς ἐκείνας καινοφωνίας; τῇ θεῖα θεολογίᾳ τοληρῶς ἐπισήγαγε· παρ' ἐκείνοις τοιγαρῶν Βασιλεῦς, ἔπερ ἔφην, καὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας τυχῶν, οὐ μὴν ὅλλὰ καὶ λόγους ἐκμελετήσας τού; ἐξωθεν οὐ παρέρως, ὡς; τούτοις; ἐνευδοκιμεῖν ἢ τοῖς ἱεροῖς ἔχειν μᾶλλον, οἷς οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὀρθῶς ἤσκησε, καινῶν

οὐδὲν, οὐδ' ἐξω τοῦ κατ' αὐτὸν, ὡς ἐγὼ φημι, λόγου τε καὶ τοῦ πράγματος, εἶγε τοῖς ἡμῶν ἱεροῖς δολερῶς τε καὶ κακομηχανῶς ἐμπαίξαι βουληθεῖς μετὰ τοῦ προσωπαίου τε καὶ τοῦ σχήματος, τῶν μὲν παρὰ τῶν ἡμῶν ἀληθινῶς σοφῶν τε καὶ φιλοσόφων καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ συνόδοις ἱερῶς βλασφημοῦνται, πρὸς δὲ ταῖς Λατινικαῖς καὶ πατριῶς δόξαις, ἐτι καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων πονηρὰ τε καὶ ἄθεα ἔργατα, μετὰ Σωκράτους τε καὶ Πλάτωνος; καὶ τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς κάκιστα νοσῶν ἐλεγχθεῖς, αἰσχυρῶς ἐπανήλθε πρὸς τοὺς ἰδίους, παθῶν ἄπερ ἤλπισε δράσειν ἑτέρους, καὶ τὴν ἡτταν καὶ τὴν αἰσχύνην, καὶ τὸν πάνδημον ἐκείνον οἷκ ἐνεγκῶν θρίαμβον· Γρηγορᾶς δ' οὕτως ἐκ βαρβάρων παρὰ τὴν τῶν πόλεων βασιλεῖα ταυτηνι, καὶ τὴν μεγάλην ἐλθὼν τῶν ἐκκλησιῶν Χριστοῦ μητέρα· τῆς γὰρ Παφλαγόνων ὄρητο γῆς, καὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἐνταῦθα, καὶ μουσῆς Ἑλληνικῆς μετασχῶν, ὡς καὶ τῶν μετεῶρων ἀσκησαί· τινα δόξαι, καὶ δόξματος εὐμορησαί· τινας, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ τοῦ κατ' αὐτὸν πράγματος; ὑψηλοτέρου καὶ μεζονος, τὸ μὲν βάρβαρον ἦθος ἀμηγέτη καὶ τὴν φωνὴν ἀποβαλεῖν ἔσχε, τῶν δὲ τρόπων τε καὶ τῆς γνώμης τὸ βάρβαρον οὐ μόνον οὐκ ἔσχε ἀποβαλεῖν, ἀλλὰ καὶ προσεξεργάσατο καὶ προσέθηκεν ἐκ πάντων τοῦ πολλοῦ τοῦ περιόντος; τῶν ὁμοφύλων χειρῶν τὰ τοιαῦτα φανεί; ὡς; μὴδὲ παραβάλλειν ἐξείναι· μᾶλλον δ' ἐκείνοι μὲν, εἰ καὶ βάρβαροι τὴν γλῶσσαν ἄλλως; καὶ τὸ ἦθος οὐτως τυγχίνοσσι, τῆς ἀγωγῆς τε καὶ τῶν πατριῶν οὕτω ταυτὴ χορηγοῦντιον, ἀλλὰ καὶ τρόπων εἰσὶ χρηστῶν καὶ καλοκαγαθίας καὶ ἀρετῆς φροντισταὶ καθόσον οἷόν τε, εὐθεσίας τε πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ πατρικῶν δογμάτων σπουδασταὶ τε καὶ φύλακας; ὡς καὶ αὐτῆς ὑπὲρ τούτων μετὰ κλειστεῆς γῆς τῆς φιλοτιμίας ἐν τῷ τοῦ καιροῦ παρασχάντι πῶ; ἂν εἰποις ἰδέως ἀφίστασθαι τῆς ψυχῆς; ὃ δὲ καὶ κατεξήκ-

στη τῆς καὶ θρησμάμενης καὶ παιδευγησάσης καὶ Ἀ
 λόγων καὶ ὀνόματος μεταδούσης, ὡς μὴ ὄφειλεν,
 Ἐκκλησίας, καὶ τὰ δεινότερα καὶ ἀπεικτότατα καὶ
 πόρρω πάντος παραδείγματος ἀκολάστῃ καὶ τολ-
 μηρῇ γλώττῃ κατὰ τῆς Χριστοῦ νόμφης ὄβριζει.
 Καὶ Βαρλαάμ κατ' αὐτὸ φημι τοῦτο τὸν μυσταγω-
 γὸν τῶν τοιούτων παρενζυγίων, ὅσον ἐκεῖνος μὲν εἰς
 τὴν ἱερὰν ἡσυχίαν καὶ τοὺς σπουδαστάς ταύτης
 ἐκ φαύλων τινῶν ἀρχῶν ὄβριζειν ἀρξάμενος, ἐπεὶ
 τὴν θεολόγον τοῦ Γρηγορίου γλώτταν ἀντικρούουσαν
 ἰσχυρῶς ἔσχε, πρὸς τὰς ἀτόπους ἐκείνας δόξας καὶ
 τὰς αἰρέσεις ἐξεκυλλίσθη, ἐν τῷ πορίζειν ἀπολογίας
 τῶν προημαρτημένων, ἐαυτῷ δὴθεν ἁμαρτάνων
 ὑπὲρ πᾶσαν συγγνώμην, καὶ πάσης ἀπολογίας ὁμοῦ
 καὶ παραιτήσεως καθάπαξ ἀποστερούμενος· πλὴν
 ὅσον οὐ πρὸς τὴν ἱερωσύνην καὶ τοὺς σεπτοὺς ἱε-
 ράρχας τε καὶ μυσταγωγούς τῶν ἱερῶν ἀπαναι-
 σχυνησάς ὥπται μυστηρίων ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ κυ-
 ρίους τῆς κατ' αὐτὸν αὐτοῦ ἐποιεῖτο δίκης, καὶ τῶν
 δογματικῶν καὶ θεολογικῶν δοκιμαστάς λόγων, καὶ
 τῶν ἀντιλεγόντων καὶ κριτὰς ἅμα καὶ κολαστάς,
 εἰ καὶ τρόπον ἕτερον οὐ καλῶς οὐδὲ δικαίως ᾤετο
 ταῦτα. Ὁ δὲ μύστης οὕτως ἐκεῖνου καὶ τῆς πλά-
 νης διάδοχος ὄβριζει μὲν ὡς ἱερέας Θεοῦ καὶ ποι-
 μένας ὁμοῦ πάντας καὶ διδασκάλους, καὶ δὴ καὶ
 Θεὸν τὴν ὑπ' αὐτῶν τούτων εὐσεβῶς ὁμοῦ καὶ θεο-
 πρεπῶς θεολογούμενον τε καὶ κηρυττόμενον, ὅσα
 καὶ ὁ λόγος ἡμῖν ἔφη διεΐξας· ἐκ μέρους· ὄβριζει
 δ' ἀκρατῶς εἰς τὴν ἱερὰν ἡσυχίαν διὰ τῶν αὐτῆς
 ἀθλητῶν τε καὶ ἀσκητῶν· μᾶλλον δ' οὐκ εἰς τὴν
 ἡσυχίαν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν ὁμοῦ πᾶσαν,
 ὅση τε τῆς θεωρίας καὶ ὅση τῆς πράξεως, τὸν ἱερὸν
 Ἄθω τῷ λόγῳ προθεῖς, τὸ μόνον ὡς ἀληθῶς ἀπά-
 σης τῆς ἀρετῆς κοινὸν ἐργαστήριον, τῶν καθ' ἡμᾶς
 τις ἔφη σοφῶν, τὸν τῶν ἑκασταχοῦ τῆς οἰκουμένης
 πῶς ἂν εἴποιμι ὁμολογουμένως ἐξειλεγμένον μᾶ-
 λιστα χώρον, τὸν ἱερὸν χηραμὸν, τὸ μέγα καὶ θαυ-
 μαστὸν ὄντως τῆς ἀρετῆς παγκράτιον, τῶν Ὀλύμ-
 που πραγμάτων τὸν διακρινόντως νομᾶ· μᾶλλον δ'
 οὐκ οἶδ' ὅ τι εἰς τὸν εἰρηκῶς ἔπειτ' ἀρκέσαι· ἢ γὰρ
 τῶν ἐποικούντων ἀρετὴ πᾶσαν ὑπερβολὴν ἀμβλύνει.
 Ὅχι δὴ πῶ καὶ βασιλεὺς ὁ σοφῆς, οὕτω τότε τοῦ
 σκήπτρου καὶ τοῦ κράτους ἐπιλημμένος, ἄρτι πρῶ-
 τως ἐπιδεδημηκῶς τοῖς ἐκεῖ, καὶ τὴν ἀρετὴν μεθ'
 ἀπερβολῆς ἀπεθαμαζῶν τῶν ἐνοικούντων, Ἑλληνες
 μὲν, ἔλεγεν, ἐν μύθοις φασὶν Ἀτλαντὰ τινα τῶν
 μετὰ Κρόνου Θεῶν καθρηγμένον, ταύτην ὑπὸ τῶν
 ἀρξάντων τὴν δίκην κατελήφισθαι, τοὺς τῆς γῆς
 ἀνέχειν κίονας ὡς ἂν πιεζῶντο τῷ τεσσούτῳ βάρει·
 ἐγὼ δὲ τοὺτους φαίην ἂν, καὶ τῆς ἀληθείας ἐμοὶ
 συμμαρτυρούσης, ταύτην τὴν τιμὴν λαχεῖν, τοῦ
 βίου τῆς πολλῆς φιλοσοφίας ἕνεκα παρὰ Θεοῦ τὸ
 τὴν γῆν ἀνέχειν, εὐχαρῆς ἰεουμένουσ ἀυτῆ τῷ Θεῶν.
 Τὸν γοῦν οὕτως ὑπὸ μεγάλων τε καὶ σοφῶν ἀνδρῶν
 καὶ θαυμαστῶν ὁμοῦ βασιλέων μεθ' ὑπερβολῆς θαυ-
 μαζόμενον θαυμαστὴν Ἄθω, διὰ τὸ περιὸν τῆς
 ἀρετῆς φημι, καὶ τῆς ἀγιώτητος τῶν προσοικων,
 ἃς γὰρ νῦν τοὺς πρὸ ἡμῶν συγγραφείας τε καὶ σο-
 φῶς λέγειν, οὐδὲν ἤττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον τῶν νῦν

τούτων. θαυμαμάτοτα; ὁ Γρηγορὸς εἰς μέτους παρ-
 ηγῶς, ὅπερ ἔφη, οὐδὲν φησιν ἀρετῆς ἔχον; διὰ
 τοῦ οἰκείου Ἀγαθαγγέλου, οὐδὲ μῦθον γοῦν ἀγαθοῦ
 τε καὶ λεῖψανον παρατόις ὁσίους ἐκείνοις καὶ ὀπηρῶν
 εὐρεῖν, εἰ μὴ καὶ πᾶν, φησὶ, τούναντιον. Εἰκότως·
 οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμῶσιον ἔξῃσι βλέπειν πρὸς
 τὰς ἀκτίνας, μᾶλλον δὲ καὶ πειρωμένους ἀνατενί-
 ζειν, εἰς σκότος αὐτοῖς ἀντιπερισταται τὰ τῆς
 αἴγλης· καὶ νυκτερίσιν ὡσαύτως ἀθέατον τὸ λαμπρὸν
 τουτοῖ τοῦ φωσφόρου. Ὡς δὲ καὶ Γρηγορῶ καὶ τοῖς
 ὁμιληταῖς ἐκεῖνον καὶ τῆς αἰρέσεως κοινωτοῖς
 ἀθέατον τοπαράπαν τὸ λαμπρότατον καὶ ὑπερφυῆ;
 φῶς τῆς παντοδαπῆς ἀρετῆς φημι τῶν ὀσίων ἐκεῖ-
 νων, πυρσοῦ τίνος περιφανοῦς δίκην, οὐ τοῖς ἐκεῖ
 νοητῶς διὰ πάντος μόνον φαῖνον, ἀλλὰ καὶ γῆ καὶ
 θαλάττῃ καὶ νήσοις καὶ κόλποις, καὶ Ἑλλησι καὶ
 βαρβάροις καὶ εἰς τὰς τῆς οἰκουμένης ἑσχατίας
 ὑπερφυῶς ὑπερβαίνον, καὶ πᾶσιν ὁμοῦ περικυκλού-
 μενόν τε καὶ θαυμαζόμενον ... τοῖς τῆς ἢ .. ρας ..
 αὐ .. φημι μόνον ... ὦ κατὰ ... σταχοῦ ... οὐ κατὰ
 ... ἀλλὰ ... ἀπίστοις ... τι γὰρ ... οἰς τῶν ... ον
 καὶ ... λων ... ὑπὲρ ... κατορ ἔ' ... ἐκ τῶν ... εως
 καὶ ... ομένων ... τοῦ πρακτι ... τῆς ἀρετῆς ...
 ομαι. Οὐ νηστεῖα ... ἡτις ... καὶ ὁ ... ὕψ. Ὡς ...
 νης τῶν ... ὄρων ἐκείνων .. μὲν, πρὸς .. αν τε καὶ
 ... καὶ δὴ καὶ ... μον Ἰησοῦν ὑστερον ... καὶ τῶν
 ἢ ... ὦν ἀμιλ ... αι, τοὺς δὲ, ... παρελαύνειν ..
 ριας ὑπὲρ σπεύδειν ... ὅτε τοῦτο ... καὶ τῷ ... νον
 ἔπαξ ... ἀλλὰ καὶ .. ἀκίς ... ἐκάστης ... του περι-
 τρο ... παρὰ ... α ταυτι διαθελεῖν ἔχειν τὸν βιον,
 ὥσπερ οὐδ' ἐκ γῆς καὶ πηλοῦ, ἀλλ' ἄσαρκοι τινες
 καὶ ἀναίμονες ὄντες καὶ τὸν ἀνθρωπον ὑπερφυῶς
 ὑπερβαίνοντες; Οὐκ ἀγρυπνία, οὐ στάσις πάννυχος,
 οὐ ψαλμοδία καὶ μέλη καὶ Γραφῶν θείων καὶ λόγων
 ἱερῶν ἀνάγκωσις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν; μίση
 μυστικὰ, καινῶς τε καὶ σχεδὸν ὑπὲρ λόγον ἀξίμηντα
 μετὰ τῆς θαυμαστῆς συμφωνίας τε καὶ τοῦ ρυθμοῦ
 καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς καινῆς ἑορτῆς τῶν ἡθῶν
 ἐκείνων, ποίας οὐ παρίοντα σεῖρήνας; τίνας Ὀρ-
 φείας, τίνας τῶν ὀφ' ἡλίω μελεθδούς τε καὶ μουσι-
 κούς οὐ λῆρον ὁμοῦ πάντας ἀποδεικνύοντα τῷ τῆς
 πνευματικῆς περιόντι χάριτος καὶ τῆς μ' ὕψης; Τίς
 τῶν τοῦ Πνεύματος καρπῶν οὐ μετὰ πολλῆς τῆς
 θαψιλείας ἐν ἐκείνοις βρούει τοῖς μακαρίοις, ἀγάπη,
 πίστις, πραότης, ἐγκράτεια, καθ' ὧν οὐδὲ νόμιος
 ἐστὶν ὡς ὑπὲρ νόμον δηλαδὴ ζῶσι, κατὰ τὸν μαχι-
 ριον Παῦλον εἰπεῖν. Ἐγὼ γὰρ νῦν χαμευνίας λέγειν
 καὶ ἀλουσίας καὶ χλίσεις γονάτων συννεχεῖς, καὶ
 χειρῶν ἔργα καὶ πίνους πνημαρῖους, καὶ τὸ ἐν
 ἐνδύμασι καὶ ὑποδήμασι καὶ τροφαῖς ὡσαύτως; εὐ-
 τελές τε καὶ ἄτυφον, καὶ τὴν σκληρὰν ἀγωγὴν ὁμοῦ
 πᾶσαν οἷς ἐντροφῶσιν οἱ γυναικοὶ παρὰ πάντα τὸν
 βιον φιλοσοφοῦντες. Ἐπεὶ δὲ τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύ-
 ματος μετὰ τοῦ Ἀποστόλου πρὸ βραχέος μνημο-
 νεῶν ὁ λόγος, καὶ ἀγάπης ἐμνήσθη τῆς ἀκρας
 κορυφῆς τῶν ἀρετῶν δηλαδὴ, τὸ δὲ κατ' αὐτῆν
 κατὰ θεῖους φάνας χρησιμοῦς εἰς Θεόν τε καὶ τὸν
 πλησίον διήρηται, τῆς μὲν πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἀ-

τῶν μάρτυρες· καὶ αὐτὰ φημι ταῦτα τὰ πρόβη-
θέντα· τῆς δὲ πρὸς τὸν πλησίον, θαυμάταιμ' ἂν
ἔγωγε, εἰ τινες τῶν ὑπὲρ γῆς νῦν ὄντων ἀνθρώπων,
εἰς ἑμιλλάν ποτ' ἔλθουσιν ἂν ἐκείνοις φιλοτιμήσαιντο.
Ὅσοι εἰ καὶ μηδὲν τι τῶν εἰρημένων τούτοις
προσῆν, ἐκ ταύτης ἂν πειναχοῦ βεθοῆσθαι. Νῦν δὲ
πρόσπεσιν ἐκείνοις· ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος καὶ
αὐτῆ, οὕτω δὴ τοι λαμπρὰ καὶ μανικὴ τις, καὶ
ἄποπο· χρῆσθαι, ὡς μηδὲ λέγειν εὐχερῶς· ἔχειν ἐν
δοσις· μᾶλλον εὐδοκίμοισιν οἱ περιφανεῖς οὗτοι τῶν
τοιούτων ἐργάται, πότερον ἐν ἐκείνοις ὁμοῦ πᾶσιν,
ἢ τοῖς τῆς μακαρίας ταύτης ἀγάπης. Μᾶλλον δ' ἐπεὶ
φθάσαντες ἐκεῖνα καλῶς τε καὶ ὡς ἐχρῆν ἤτηκσαν
κατὰ μέρος, ὡς μηδὲν τι καὶ ὁπρῶν τοῦ προσή-
κοντος ἐλλείψασθαι, διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ τοῦ κορυ-
φαίου τουτοῦ τῆς ἀγάπης βῆσται καὶ μετὰ παντός
τοῦ προσήκοντος· ἔχον ἐπιλαθέσθαι, μηδὲ γὰρ
ἐξεῖναι τῆς ἀκρας ἐπιθεῖναι τῆς κλίμακος, μὴ διὰ
τῶν βαθμίων καθ' εἰρμῶν τινα καὶ τάξιν πρότερον
ἀνιόντα, μηδὲ τὴν ὀροφὴν ἐπιτεθεῖναι τῷ οἴκῳ, τῶν
στύλων τε καὶ τῶν τοίχων ἀνευδαῶς οὐχ ὑποδλη-
θέντων.

Καὶ ἴδρα μοι πᾶς τις ὁ τὰ τῶν θαυμασίων ἐκεί-
νων ἀνδρῶν περιεργαζόμενος καὶ φιλοκρινῶν τὸ
κοινωνικὸν αὐτῶν ἐν ἅπασιν καὶ φιλόλληλον, τὴν
φιλοξενίαν, τὴν φιλαδελφίαν, τὴν ἐπιμέλειαν τῶν
νοσοῦντων, τὴν περὶ τοὺς πτωχοὺς τε καὶ ἀπόρους
σπουδὴν καὶ παντοδαπὴν προμήθειαν, τὴν τῶν ξέ-
νων μετὰ τῆς ἀκρας φιλοτιμίας ὑποδοχὴν καὶ φι-
λοφροσύνην, ὅσοι τε διὰ ξηρᾶς, καὶ ὅσοι διὰ θαλάτ-
της παρ' ἐκείνοις κατάγονται παρὰ πάντα καιρὸν
τε καὶ χρόνον, ὅπως οὐ κοινὰ μόνον ποιοῦνται τὰ
δύνα, ἀλλ' ἔστιν οὐ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐκείνοις·
ἐξίστανται θαυμαστῶς ἐν τῷ τῆς χρείας καλοῦντι,
οὐχ Ἑλλῆσι μόνον ἀνδράσι καὶ ὁμοφύλοις, ἀλλὰ καὶ
βαρβάρους ἀκριβῶς, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν
ἀπερβῶγδοι πάλαι καὶ ἔργοις καὶ λόγοις· καὶ οὐ
τούτοις γε μόνους, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις αὐτοῖς
φημι, καὶ Χριστῶν ἀγνωοῦσιν, οὐ διὰ φόβον ὡς ἂν
εἴποι τις καὶ τὸ ἐπιχειρῶν ξίφος, καὶ τὴν μανίαν
τὴν καθ' ἡμῶν. Πῶς γάρ· οἱ καὶ καταγνύοντας
ἐκείνους τὰ σκάφη πολλάκις δεχόμενοι τοῖς κύμασι,
καὶ τῶν πετρῶν ταῖς ὑφάλαις, ἢ καὶ τὰς ναῦς ὁμοῦ.
φεύγοντας, καὶ τὸ ξίφος τῶν ἐπιόντων, οὐ μόνον
οὐκ ἐχθρόν τι καὶ πολέμιον ἐνεδείξαντο τῷ ποτε,
ἀλλὰ καὶ τροφᾶς, καὶ ὑποδήματα καὶ οἰκήσεις ὥρα
χειμῶνος παρέσχον ἐπὶ μακρῶν, εἴτα καὶ τὰ πε-
πονηκότα τῶν πλοίων ἐκείνοις, καὶ ἀναλώμασιν
ἀσκούμενοι καὶ χερσὶ καὶ πόνοις ἰδίαις· ἔστι δ' ὅτε
καὶ μὴ ἔχουσι τῶν νεῶν τῶν οἰκείων διδόντες, εἴτ' ἐπὶ
πᾶσι καὶ τῶν ἐφοδίων ὡρανεῖ τινες πατέρες, καὶ
φροντισταὶ θαψιλῶς ἐκ τῶν ἐνόνητων μεταδιδόντες,
οὕτω κατανίζοντάς τε καὶ κροτοῦντας ἐκπέμπουσιν.
οἴκαδ'· Ὡς ἐκείνους εἶναι τοὺς μακαρίους, καὶ μό-
νους τῆς δεσποτικῆς ἐντολῆς ἀκρους ἐργάτας· ἐξ
ἄρα τῶν νῦν ὄντων πάντων ἀνθρώπων, Παντὶ τῷ
αἰτοῦντι σε δίδου, διαβῆδῶν οὕτω παντὶ κελ-
λευσούσης, καὶ μόνους τοὺς θεοφιλεῖς· τούτους· κατὰ
μίμησιν ἵλασιν θέλει, καὶ οἰκτιρμονας μόνους πε-

φυκίνας κατ' ἐκείνον καθόσον οἶόν τε, ὅς ἀνατέλλει
τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ
βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσοι κατὰ συστήματα, καὶ συλλό-
γους καὶ συνοικίας ἱερᾶς τῶν μακαρίων διαζῶσιν
ἐκείνων· εἰ δὲ καὶ πρὸς τοὺς πάντη μεμονωμένους
τε καὶ ἄρημικούς· ἀπίστοις, ὅσοι τε παρὰ τοῖς εἰρη-
μένους φροντιστηρίοις, καὶ ὅσοι κατὰ τὴν ἔρημον
ἐκήξαντο τὰς καλύβας, ἐν ὄρασι πλανώμενοι, καὶ
σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὄραις τῆς γῆς, θρασύτεροισι
τινές, καὶ θηραὶ τε καὶ κτηνοὶς τὴν βίαιαν ὄντως·
ἐράμιλλοι, θαυμάσις μὲν καὶ τὴν μόνωσιν, καὶ
τὴν ἔρημίαν, καὶ ἀκτησίαν, καὶ ἀτροφίαν, καὶ τὴν
πρὸς Ἡλίαν τε καὶ Ἰωάννην, καὶ δὴ καὶ τοῦς
ἀσωμάτους· σχεδὸν ἑμιλλαν τῶν γενναίων, ἐκπλα-
γήσῃ δὲ μᾶλλον τὴν τῆς σαρκὸς τῆξιν, καὶ τὴν
νέκρωσιν τῶν μελῶν, τὰς τε τῶν ἄκρων ἀνευδαῶς
φημι πηγὰς, καὶ τὸ τῆς θεουργοῦ ταπεινώσεως
ὁμοῦ καὶ ἀγάπης ἄκρον, δι' ὧν ἐκείναι μετὰ τῆς
σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ἡσυχίας καὶ τῆς εἰρή-
νης τῶν λογισμῶν καὶ πᾶν ὁ τι θεῖον καὶ ὑψηλὸν
κατωρθώκοτες ὁμοῦ, πρὸς τὸ ἀρχαῖον ὑπερφῶς
ἐπανῆλθον κάλλος, κάλλιστα καὶ μετὰ τοῦ γιγνομέ-
νου παντός· διὰ προσευχῆς νοεράς· καὶ ἀδελφείπτου
γε ἀποδόντες τῇ εἰκόνι τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ τῷ
ἀκροτάτῳ τῶν ἐφετῶν, τῷ ἀληθινῷ τῆς μακαρίας
Τριάδος φωτὶ, μακαρίως· τε καὶ ὑπερφῶς συνα-
φθέντες ἅμα καὶ θεωθέντες.

Ἄλλὰ τούτων ἀπάντων ἐν τι μὴ ἐν ἥπερ ἔδει συ-
ιδῶν Γρηγορᾶς, μηδ' ὅπῃ τῶν κακῶν ἀγόντων
παθῶν, τοῦ τε φθόνου φημι καὶ τῆς κοδοξίας, ὅφ'
ὧν δηλαδὴ καὶ πρὸς τὴν ἄποστον καὶ πονηρὰν ἐξεκ-
λίσθη ὀυσσέθειαν, ἀνω βλάπτειν δυνάμενος, ἀδδφρα-
γίας τινὰς καὶ γαστριμαργίας κατὰ τῶν θεοφόρων
ἐκείνων συνεῖρει, καὶ κόρον καὶ μέθην, καὶ ἀμε-
φρίαν ὑπνου, καὶ ἄ μὴδ' ἂν τις μηδὲ τῶν κατὰ νό-
σμον γυναιεῖ τε καὶ παισὶ συζῆν ἡρημένων, καὶ
σμεκρὰ γούν τινα καὶ ὄπισσῶν εὐλαθείας ἀντιποιου-
μένων κατεπιεῖν ποτε προσχθεῖ, καὶ οὕτως ἀνα-
κεκαλομένη τῇ κεφαλῇ, καὶ δίχα προσωπαίου
τινός· Ὅ δὲ καὶ τὰ χεῖρω καὶ ἀποτώτατα τούτοις
προστίθηται, ὄναίρους τε καὶ προβιδασμούς, καὶ
πυρῶν τινων αἰσθητῶν θεωρίας, καὶ προβήσεις
ψευδαῖς, καὶ πλάνας, πεπλανημένους· καὶ παράφορος
δύνας καὶ λογισμούς καὶ γνώμην ἐπικαλῶν τοῖς
ἀγίοις, καὶ οἷς αὐτοῖς μᾶλλον ἔστιν ὑπεύθυνος, ὡς
μετὰ μικρῶν ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων· καὶ τούτο διαδει-
χθήσεται. Τί ταῦτα συγκλῶθων τε καὶ συβῆκτων,
καὶ τοῖς γράμμασι ζυνηθίς· Ἰν' ἐκ τῶν ἐκστέρων
ἀκρων τὴν ἀποστολικὴν πολιτείαν καὶ τὸ κήρυγμα,
καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὸ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον μετὰ
Ἰουλιανοῦ τε καὶ Κέλσου, καὶ δὴ καὶ Ἐλύμα, καὶ
Σίμωνος τῶν ὀρχαίων καὶ αὐτὸς ἐξορηστέμενος καὶ
ὑβρίσας, ὄνοματος εὐμοιρήσῃ καὶ λόγου προσηκό-
των τῷ τοιούτῳ γε καταλόγῳ. Διδὲν καὶ γὰρ ἔντοιν
ἡμῖν, ἃ τὴν ὑγιὰ πίστιν καὶ τὸ Χριστοῦ ζυνηθίσιν
Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κήρυγμα, δογματῶν ὀρθῶν τέ-
φημι, καὶ τῶν ἀπαισίων περὶ θεοῦ λόγων, ὅσοι τε
περὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς καὶ ἑκουσίου Τριά-

θεός, και ὅσοι τῆς διὰ σαρκὸς περὶ ἡμᾶς οικονομίας A
 τοῦ ἑνωποσάτου Θεοῦ Λόγου ἐνὸς τῆς μακαρίας
 ταύτης Τριάδος, καὶ δὴ και πολιτείας θεοπερεπούς
 και ἱερῶν ἔργων, ἐπειδὴ πίστις νεκρά τις και ἀκί-
 νητό· ἐστὶ· κατὰ γε τὸ εἰρημένον, ἔργων ὑστεροῦσα
 τῶν καταλλήλων, ἐπειδὴ τούτων ἑκατέρων ἀκρι-
 τεχνῆται και μύσται και μυσταγωγοὶ τοῖς ἀπὸ Χρι-
 στοῦ καλούμενοις ἡμῖν ἱερωςὴν τέ φημι και μο-
 ναδικῆ καθεστήκασι πολιτεία ἀγγελικαῖς και ἀύλοις
 τάξεσιν ἑκατέρα μετὰ τῆς ὕλης ὑπὲρ φύσιν ἀμιλλω-
 μένη, καθάρουσαι τε και φωτίζουσαι και ζυλιστά-
 σαι τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, και τῆ εἰκόνι γε
 καλῶς ἀποδοῦσαι τὴ κατ' εἰκόνα, τοὺς ἐν ἑκατέροι·
 κορυφαίους ἀπολαθῶν Γρηγορᾶς οὐτοσί, ἱεράρχας
 τέ φημι και ποιμένους λαῶν, και δὴ και τοὺς τῆς
 νεορᾶς ἡσυχίας και προσευχῆς σπουδαστάς, και
 Θεοῦ θεωρίαν και ἔνωσιν, ἀγάπη τελεία και νῆψει
 διὰ βίου γε παντός ἀμελητῆ πραγματευομένους,
 τούτοις τοιγαροῦν Γρηγορᾶς ἔργον ἑαυτοῦ και τῶν
 οικείων λόγων πεποιημένος ψεύδει και συκοφαντίζ
 και τῆ κατὰ Χριστοῦ περιφανεί μανία, πῶς ἀν
 εἰποις ἰστομωμένων και τεθηγμένων, οὕτω σαφῶς
 τε και συντόμως εἰς τε τὸ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον και
 τὴν πίστιν και πᾶσαν ὁμοῦ τὴν Ἐκκλησίαν διαβ-
 ρήθην τὰ πάντων ἀσχεστά τε και ἀτοπώτατα κα-
 θυβρίζει, διὰ μὲν τῶν προϋχόντων ἱερέων και δι-
 δασκάλων, και τῆς ἱερᾶς ἐπιστημῆς αὐτῶν και
 θεολογίας, εἰς τὴν εὐσέβειαν ἐξυβρίσας ἀτόπως,
 διὰ δ' αὖ τῶν θεωρῶν τε και θεοειδῶν ἐκείνων,
 ἔτσι δηλαδὴ νῆψει και προσευχῆ, και τῆ τοῦ Θεοῦ C
 προσέχουσι θεωρίᾳ, τὴν ἀποστολικὴν και πατρικὴν
 και θεσπετιῆ πολιτείαν κατὰ ταυτὰ μυκτηρίσας και
 καθυβρίσας· μᾶλλον δὲ και δι' ἑκατέρων ἑκίτερα,
 ἐπειδὴ και ζυμπεφυκῶτα πως ἀλλήλοις ταυτῆ, και
 ἀχωρίστως γε ζυνημμένα, ὡς μήτε πίστιν εἰλικρινῆ
 και δογμάτων ἀκριβείαν, και θεολογίαν ἀπταιστον
 συσταῖται πολιτείας ἱερᾶς ἀνευ, μήτε πολιτείαν
 εὐαγγελικὴν αὐθις και σῶμα και νοῦν, και πράξι, και
 λόγον κεκαθαρμένα, και τὸ διὰ πάντων τούτων
 κατηρτισθαι και σώζοντα λόγον ἴσχειν, δογμάτων
 ὕγιων δίχα και τῶν προσιδόντων, ἥπερ ἔφην, περὶ
 Θεοῦ διανοημάτων και λόγων, ἐν τῷ παρασχόντι
 τῆς χρείας· ψυχῆς γὰρ πως και σώματος οἰνεῖ και
 ταῦτα πρὸς ἀλλήλα λόγον ἴσχει· εἰ μή τι και πλέον
 ἔχομεν λέγειν, ὡς και ἀμφοτέρων τῶν μερῶν νε-
 κρουμένων τῆ ἀπ' ἀλλήλων γε διαίρεσις και τῆ τομῆ.
 Οὕτω Γρηγορᾶς και Βαρλαάμ τὸν καθογητὴν ἐν
 τοῖς τοιούτοις ὑπερπῶν πολλῶ τινι τῷ μέσῳ, οὐδὲ
 τοῖς ἀρχαίοις αἰρετικοῖς τε και κακοδόξοις παρα-
 βάλλεσθαι δίκαιοι ἀν εἴη, τῆ κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου
 και τοῦ Χριστοῦ πνευδοπατῆ ταύτη μάχη, τοὺς μὲν
 παρευδοκιμηκῶς ἀπαντας ἐκ πολλοῦ πᾶν τοῦ πε-
 ριόντος, Ἰουδαίους δὲ και Ἑλλησι μόνοις ἐν ἐκεί-
 νοι· ἀμιλληθείς. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' εἰ κτίσμα γε τὸν
 Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, και τὸ Πνεῦμα μετ' Ἀρείου τε
 και Μακεδονίου τολμηρῶς τε και ἀθέως εἰπόντες,
 και τῆς εὐαγγελικῆς κατὰ Γρηγορᾶν κατεξανέστη-
 σιν πολιτείας, και τοῦ παντός οὕτως καιτωρχήσαν-
 το, πολλοῦ γε και δεῖ· ἀλλ' ἰδοῦναι και σχῆμα και
 προσωπεῖον γοῦν εὐσεβείας τι περιφέρειν, και
 ἱερέας αἰδεῖσθαι, και πολιτείαν ἀρίστην, και τοὺς
 αὐτῆς ἐπαινεῖν χορευτάς, ὡς και Γρηγόριον, τὴν
 θεολόγον φημι γλῶτταν, ἐν τοῖς περὶ τοῦ Πνεύματος
 τοῖςδε πρὸς ἐκείνους εἰπέ· Τοσοῦτον ὁμῶν περιέχο-
 μι, και τοσοῦτον ὁμῶν αἰδοῦμαι τὴν εὐκοσμον ταύτην
 στολήν, και τὸ χρῶμα τῆς ἐγκρατείας, και τὰ ἱερά
 ταῦτα συστήματα, και τὴν σεμνὴν παρθεσίαν και
 κάθαρσιν, και τὴν πάννουχον ψαλμωδίαν, και τὸ
 φιλόπτωχον και φιλάδελφον και φιλόξενον, ὥστε και
 ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ και παθεῖν τι ὡς κατὰ-
 κριτος δέχομαι, μόνον εἰ σταίητε μεθ' ἡμῶν, και
 κοινῆ τὴν Τριάδα δοξάζαμεν. Ὡστ' οὐδὲν ἀπεικὸς
 οὐδ' ὁ λόγος ἡμῖν οὐτοσί, ἔσχεν, Ἑλλησι τε και
 Ἰουδαίοις τοὺς ὑβριστάς και τῆς πολιτείας ὁμοῦ και
 τῶν δογμάτων συνταταχσί τῶν ἱερῶν, ὧν τοῖς μὲν
 σκίνδαλον, τοῖς δὲ μωρία, κατὰ τούτους γε αὐτούς,
 ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς ἐνομοίσθη. Ἐπει δὲ και τὸ
 τῆς ἱερᾶς προσευχῆς θεῖον μυστήριον, και τὴν τοῦ
 θεοῦ Πνεύματος μυστικὴν ἐνέργειάν τε και ἐπο-
 ψίαν εἰς τὸν Βεελζεβοῦλ ἀνάγων, ἡ κατὰ γων, οἰκει-
 ὄτερον εἰπεῖν μᾶλλον ὁ μάταιος οὐτοσί, Ἰουδαϊκῶς
 τε και Φαρισαϊκῶς και αὐτὸ φημι τούτο, Μασσαλι-
 νούς και Εὐχίτας τινὰς ἀποκαλεῖ τοὺς θεοειδεῖς
 ἐκείνους· ἐρωτητέον αὐτὸν και πάλιν, τίνας ἀν εἶεν
 οἱ τὰ Μισσαλιανῶν τε και ὧν φησιν Εὐχιτῶν φρονούν-
 τες, οἱ πνεύματι και νῷ προσευχόμενοι, και ψάλλ-
 λοντες οὕτοι κατὰ τὴν σοφὴν Παῦλον, και τὸ τοῦ
 νοῦ ὀπτικὸν ἀποκαθαίροντες πράξι· και λόγῳ, πρὸς
 τὴν ὑποδοχὴν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας τε και
 ἐλλάμψεως κατὰ τοὺς θεοειδεῖς και φωτοειδεῖς Πα-
 τέρας ἐκείνους, Νοῦ κατὰστασί· ἐστὶ, λέγοντας,
 ὕψος νοητὸν, οὐρανίῳ χρῶματι παρεμπερές, ᾧ και
 τὸ τῆς ἀγίας Τριάδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευ-
 χῆς ἐπιγίνεται φῶς· και ὡς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
 προσευχῆς ὁ κεχαριτωμένος νοῦς ὀρᾷ τὴν ἑαυτοῦ
 καθαρότητα ὁμοίαν τῆ ἐπουρανίῳ γροίξ, ἥτις Θεοῦ
 ὀπὸ τῆς γερούσια· Ἰσραὴλ ὠνόμασται τόπος, ἡνίκα
 ὤρθη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει· και ὅτι καθαρότης ἐστὶ
 νῶς, ἐφ' ἣ διαυγάζει ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς
 τὸ φῶς τῆς ἀγίας Τριάδος. Οἱ δὴ τὰ τοιαῦτα φρο-
 νούντες τε και πάσχοντες μακαρίως μετὰ τῶν μα-
 καρίων τούτων, Γρηγορᾶ, τοῖς σοῖς ἀν εἶεν δίκαιοι
 συγκαταλέγεσθαι Μασσαλιανῶς, ἔπερ αὐτὸς ἐν τοῖς
 σοῖς λόγοις ἀξιοῖς, ἡ σύ γ' αὐτὸς μᾶλλον, ὁ τάκεινων
 κακῶς και φρονῶν και γράφων· Σὺ πάντως. Και
 οὐκ ἀν ἀρνηθείς, ὡς ἐγώμαι, ποτὲ τὰ σὲ παιδικά.
 Ἐλεγες και γὰρ ἐν τοῖς φθάσασιν, αὐτὴν εἶναι τὴν
 οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μεθεκτὴν τοῖς ἀνθρώποις, αὐτὴν
 τὴν ἀνωτάτω θεῖαν Τριάδα, τὸν Πατέρα δηλαδὴ και
 τὸν Υἱὸν και τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ κατὰ τὴν δημιουρ-
 γικὴν και προνοητικὴν και ζωοποιὸν και παντοουργὸν
 δύναμιν, οὐ κατὰ τὴν εἰρηνοποιὸν και· καλοποιὸν και
 σοφοποιὸν και θεουργὸν, και φυσικὴν χάριν τε και
 ἐνέργειαν μετεχομένην και ἐνοικοῦσαν τῶς ἰδίαις
 ποιήμασιν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆν,
 ποτὲ δὲ και κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ἐπηνίκα δὴ και
 τὸ Δεσποτικὸν ἐκείνο πρὸς τοὺς σοφοὺς ἀποστειλῶς
 ὑπ' Ἀθανασίου τῆς λαμπρᾶς και θεολόγου εὐνής

μετὰ τῶν σῶν ἑταιροτάτων Μασσαλιανῶν κακῶς ἄ
 ἐλεγχθεὶς ἐξηγούμενος, τὴν Ἐργὸν καὶ ὁ Πατήρ ἐλευ-
 σόμεθα, φημί, καὶ μοῖρην παρ' αὐτῶ ποιήσομεν.
 Ἔτι καὶ τὴν κατ' αὐτῶν συγκροτηθεῖσαν τοῖς ὀρθο-
 δόξοις ἱερὰν σύνοδον σὺν αὐτοῖς ἐποιούσαν κατὰ κε-
 φάλῃς ἔσχετε. Γίνεσθε τὴν λέγουσαν, ἐπιδημία τοῦ
 Παρακλήτου, καὶ ἐνοικεῖ τοῖς ἀξίοις ὁ Θεός, ἀλλ'
 οὐχ ὡς ἔχει φύσεως ἢ θεότης. Ὅτι δὲ καὶ τὴν ἱερὰν
 καὶ θεοδιδάκτον καὶ θεουργὸν προσευχὴν ὡς τι τῶν
 ἐπιβλήτων τε καὶ σκαλιῶν αὐτοῖς ἐγκαλεῖς, Εὐχίτας
 εἰνὰς προσέρων τοὺς κακῶς φρονούντας αὐτῆ, καὶ
 δι' ἐκείνων αὐτὴν τέ φημι ταύτην, καὶ δὴ καὶ τοὺς
 θιασώτας αὐτῆς μετὰ πολλῆς τῆς ἀπονοίας ἢ ἀνοίας
 ὀβριζῶν, δοκεῖς οὐ μόνον ἀγευστός τε καὶ ἀμαθῆς
 ἱερᾶς αὐτὸς προσευχῆς εἶναι καὶ τῶν ταύτης καλῶν,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς χρησιμῶν τε καὶ τῆς λαμ-
 πρᾶς ἔμα καὶ συνεχῶς διδασκαλίας ἢ μηδ' ἀκηκο-
 ναι τὴν ἀρχὴν συνεχῶς, ἢ καὶ ἀκηκῶς, λήθην
 ἐκείνων σχεῖν ἐκοντι καὶ παραλογισασθαι τοῖς ἄλλοις
 κατὰ ταυτά· καὶ οὐ τοῦτό γε μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 πειθαρχοῦσι τε καὶ χρωμένοις, αὐτὸ δὴ τοῦτο πρῶ-
 τεγκαλεῖν. Οὐ μόνον καὶ γὰρ πρὸς ἑαυτὴν αὐτὸς
 ὁ Χριστὸς ἀναχωρῶν συνεχῶς καὶ προσευχόμενος
 φαίνεται νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ποτὲ μὲν τοὺς
 προύχοντας τρεῖς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τῶν ἱερῶν
 μαθητῶν ὡς περ ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου τότε, ἐπηνίκα
 δὴ καὶ προσευχομένους ἐπὶ τῆς θεότητος ἀπρόσιτον
 ἐξέλαμψε φῶς, καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς ἐξεφάνη βασιλεία
 κατὰ τὴν ὑπερφῶν καὶ θαυμαστὴν αὐτοῦ πρόβῃσιν,
 ἧς οὐκ ἐνεγκόντες τὴν ἀγίαν οἱ μαθηταί, ἔπεσον
 ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, κατὰ τοὺς θελοὺς χρησμοῖς,
 καὶ ἐποθέθησαν σφόδρα· ποτὲ δὲ καὶ κατὰ μόνας
 αὐτὸς ἑαυτῶ συγγινόμενος μόνῳ, καὶ τύπους ἡμῖν
 διδοὺς ἡσυχίας καὶ σχολῆς ἔμα καὶ προσευχῆς
 ἱερᾶς, οὐ γὰρ δὴ τῶν τοιούτων αὐτὸς ἰδεῖτο Θεός
 ὢν, ἀλλὰ καὶ λόγοις ὡσαύτως ἐκπαιδεύων τὰ γε
 τοιαῦτα, νῦν μὲν, Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε,
 πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε, καὶ Ἀγρυπνεῖτε οὐν ἐν
 καρτεῖ κενῶν δεόμενοι, ἵνα καταξιώθητε ἐκφυγεῖν
 πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἐμ-
 προσθεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· νῦν δὲ καὶ
 παραβολικῶς αὐτοὺς ἐνήγε κατὰ τὸν αὐτὸν εὐαγγε-
 λιστὴν εἰς τὸ δεῖν αὐτοὺς πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ
 μὴ ἐκκακεῖν, καὶ δὴ καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς τοὺς τῆς
 προσευχῆς ἱεροὺς ὑπέγραφε τύπου, αἰτησαμένῳ
 τῶν μαθητῶν, οὕτως λέγων, Προσεύχεσθε ὅμοις.
 Ὡ δὲ καὶ Παῦλος ὁ σοφὸς μαθητῆς κατ' ἔγνω ἐπέ-
 μνος, Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, φησὶν. Ἐν
 καρτεῖ εὐχαριστεῖτε. Καὶ αὖθις· Τῇ προσευχῇ,
 φησὶ, προσκαρτεροῦντες, ταῖς χρεῖαις τῶν ἀ-
 γίων κοιτωνοῦντες, καὶ Προσεύξομαι, φησὶ, ἐφ'
 πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ ἐφ' νοῦ. Δαδὶδ
 μὲν οὐν ὁ τῆς Παλαιᾶς θεολόγος καὶ μελωδός,
 Εὐλογήσω, φησὶ, τὸν Κύριον ἐν καρτεῖ κενῶ·
 διαπαντὸς ἢ αἰνεῖσις αὐτοῦ ἐν ἐφ' στόματι μου.
 Καὶ, Καθ' ἑκάστην ἡμέραν, φησὶν, εὐλογήσω
 σε, καὶ αἰνέσω τὸ δρομά σου. Καὶ, Αἰνεῖσιν
 Κυρίου λαλήσει τὸ στόμα μου· εὐλογεῖται πᾶσα
 σὰρξ τὸ δρομά τὸ ἄγιον αὐτοῦ. Καὶ πρὸς τὸν

Θεὸν αὖθις· Οἱ δαῖοι σου εὐλογησάτωσάν σε,
 φησὶ. Καὶ, Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ δαῖοι
 αὐτοῦ, τοῖς τρυτουσί Πνεύματι θεῶν προαινετέ-
 μνος εἴπερ τινὰς μάλιστα. Ὁ δὲ τῆς Νίας θεο-
 λόγος, Μηρημονεύτερον Θεοῦ, φησὶ, μᾶλλον ἢ
 ἀναπνευστέον. Πρὸς δὲ τοὺς ἐγκαλοῦντας τὴν
 τῆς ἱερωσύνης φυγὴν μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὖθις
 ἀπολογούμενος ὁ αὐτός, Οὐδὲν ἰδοῖ μοι τοιοῦτον,
 φησὶν, οἶον μύσαντα τὰς αἰσθήσεις, ἔξω σαρκὸς
 καὶ κόσμου γενόμενον, εἰς ἑαυτὸν συστραφέντα,
 μηδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων προσαπτόμενον ὅτι μὴ
 πᾶσα ἀνάγκη, ἑαυτῶ προσαλοῦντα καὶ τῷ Θεῷ,
 ζῆν ὑπὲρ τὰ ὀρώμενα, καὶ τὰς θείας ἐμφάσεις
 ἀεὶ καθαρὰς ἐν ἑαυτῷ φέρειν ἀμιγῆς τῶν κάτω
 χαρακτήρων καὶ πλανωμένων, ὅπως ἔσοπτερον
 ἀκηλίδωτον Θεοῦ καὶ τῶν θεῶν ἀεὶ γινόμενον,
 φωτὶ προσλαμβάνοντα φῶς καὶ ἀμαυροτέρῳ τρα-
 νότερον, ἤδη τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀγαθὸν καρ-
 πούμενον.

Ὁ δὲ συναστῆτης αὐτῶ τῶν τοιούτων καὶ σύμ-
 πνοος, Βασιλεῖος ὁ μέγας φημί, περὶ τοῦ καθ'
 ἡσυχίαν ἐπιστέλλον αὐτῶ βίου, Εὐχαί, φησὶ, τὰς
 ἀναγνώσεις διαδεχόμεναι, νεαρωτέρων τὴν ψυχὴν
 καὶ ἀκμαϊοτέρων τῷ πρὸς Θεὸν πόθῳ κεννημένῃν
 παραλαμβάνουσιν. Εὐχὴ δὲ καλὴ, ἢ ἑναργῆ ἔμπο-
 οῦσα τοῦ Θεοῦ ἐννοῖαν τῆ ψυχῆ. Καὶ τοῦτό ἐστι Θεοῦ
 ἐνοικησις, τὸ διὰ τῆς νίκης ἐνιδρυμένον ἔχειν ἐν
 ἑαυτῷ τὸν Θεόν. Οὕτως γινόμεθα ναὸς Θεοῦ, ὅταν
 μὴ φρονεῖσι τὸ συνεχὲς τῆς μνήμης διακόπτεται,
 ὅταν μὴ τοῖς ἀπροσοκλήτοις πάθεισιν ὁ νοῦς ἐκτα-
 ράσσηται. Τὸ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἱερὸν τε καὶ
 φιλόσοφον στόμα, Ἰωάννης ὁ Σύρος φημί, τὰ τῆς
 θείας Χριστοῦ θεολογῶν μεταμορφώσεως, Μήτηρ
 προσευχῆς ἡσυχία, φησὶ· προσευχὴ δὲ θεία· δόξης
 ἐμφάνεια. Ὅταν γὰρ τὰς αἰσθήσεις μύσωμεν, καὶ
 ἑαυτοῖς καὶ Θεῷ συγγενώμεθα, καὶ τῆς ἔξωθεν
 τοῦ κόσμου περιφορᾶς ἐλευθρωθέντες, ἐντὸς ἑαυ-
 τῶν γενώμεθα, τότε τρανῶς ἐν ἑαυτοῖς τοῦ Θεοῦ
 τὴν βασιλείαν ὀφόμεθα. Ἡ βασιλεία γὰρ τῶν οὐ-
 ρανῶν, ἧτις ἐστὶ Θεοῦ βασιλεία, ἐντὸς ἡμῶν
 ἐστίν, Ἰησοῦς ὁ Θεός ἀπεφθέγγετο. Δούλοὶ μὲν γὰρ,
 φησὶ, φόβῳ καὶ πόθῳ δι' αἰτίσεως τῷ δεσπότη
 προσίσι, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐκδημίας τε καὶ
 ἐνώσεως ἢ προσευχῆ τῷ νοῦ γίνεται πρόξενος,
 τρέψουσα τοῦτον δι' ἑαυτῆς καὶ βυννύουσα. Δεσπό-
 τῆς δὲ, φησὶ, πῶς προσεύξεται; ἢ πῶς δεόμενος
 παραστήσεται; Ἡ δὲ γὰρ, ὡς τὸ ἡμέτερον οἰκειού-
 μενος πρόσωπον, καὶ παιδαγωγῶν ἡμᾶς, καὶ ὁ-
 δοποιῶν πρὸς τὴν διὰ προσευχῆς πρὸς Θεὸν ἀνά-
 δασιν, καὶ διδάσκων, ὡς τῆς θείας δόξης ἢ προσ-
 ευχῆ καθίσταται πρόξενος. Οἷς δὴ καὶ Ἰωάννης
 ὁ τῆς ἀσκητικῆς κλίμακος συνάδων δημιουργὸς καὶ
 διδάσκαλος, Ἰησοῦ μνήμη, φησὶ, κοληθῆτω πνεῦ-
 σῆ; βινός, καὶ τότε γνώση ἡσυχίας ὠφέλειαν. Καὶ
 αὖθις· Ἰησοῦ, φησὶν, ὀνόματι μάλιστα πολεμίους.
 Καὶ μακρὸν ἂν εἶη, καὶ τοῦ παρόντος καιροῦ καὶ
 τῆς ὥρας ἔξω, τὰ κατὰ μέρος ἐφεξῆς λέγειν τὰ
 περὶ τῆς ἱερᾶς δηλαδὴ προσευχῆς τοῖς θεοφόροις
 τοῖς ὡσαύτως βηθέντα, ἃ δὴ καὶ κανόνες καὶ

γνώμονες εἶναι τινές· εἰσι τοῖς τὴν ἱερὰν μετιούσι A
καὶ θαυμαστὴν ταύτην φιλοσοφίαν, πρὸς τὸν πρω-
τότυπον ἐκεῖνον θεῖον κανόνα, τὸν ἕνα πάντων καθ-
ηγητὴν ἀπευθύνοντα. Τίνας οὖν φησι Γρηγορᾶς
τοὺς Εὐχίτας εἶναι καὶ Μασαλιανούς; τοὺς νῦν
τὴν ἱερὰν προσευχὴν τε καὶ νῆψιν ἱερῶς μετιόντας
ἐσίους, κατὰ μέμνησιν τούτων τῶν θεοφόρων; ἢ
τούτους; μᾶλλον τοὺς ὀδηγούς τῶν τοιούτων; ὁ γὰρ
τὰ σπέρματα παρασχών καὶ τῶν φύντων ὀλτιος,
φησὶ τις τῶν ἔξω· ἢ καὶ τούτους κάκεινους· τῶν
γὰρ αὐτῶν ὑπεύθυνον κατὰ Γρηγορᾶν καὶ οὗτοι
κάκεινοι. Καὶ δεῖ κατὰ ταυτὰ τὴν ἑστην ἑκατέρωθεν
δίεσιν λαγγάνειν. Τὸ γὰρ δεῖ καὶ πρὸς τὸν κοινὸν
ἀνατρέχει ταυτὶ δεσπότην κατὰ πάσαν ἀνάγκην,
νῦν ἀφήμι λέγειν, τὴν ὑπερβολὴν τῆς τοῦ φιλοσό-
φου βλασφημίας ἀποποιούμενος. Ἄλλὰ πρὸς ἐκεῖ- B
νον ἐπάνειμεν δὴ καὶ αὐθις. Εἰπέ τοιγαροῦν, ὦ φι-
λόσοφε, πρὸς τῶν σῶν ἀστέρων, καὶ ἀριθμῶν, καὶ
γραμμῶν καὶ συλλογισμῶν, πόθεν κακὸς τίνος ὀξιο-
λόγου τῆς ἀρχῆς τε καὶ τῆς αἰτίας ὀρμώμενος, τοὺς
τῆς μακαρίας καὶ θεοσιδοῦς προσευχῆς τούτους
ἐργάτας, τοὺς Εὐχίταις ἐκαίνοις οἷς λέγεις συνῆ-
ψας, μᾶλλον δ' αὐτοὺς ἐκαίνοις καὶ οὐκ ἄλλους φῆς
εἶναι τούτους; Ἄρ' ἐπειδὴ τὸ ἀδιαλείπτως προσ-
εὔχεσθαι, καὶ κατὰ μόνας ἑαυτοῖς τε καὶ θεῷ
συγγίνεσθαι διὰ βίου καθόσον οἶόν τε σπουδὴν
παρὰ πάντα ποιοῦνται τὸν βίον; Ἄλλὰ ταῦτα
Χριστοῦ τε καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ μαθητῶν πρὸ
βραχέος ἰδειχθῆ σπουδάματά τε καὶ παραγγέλ-
ματα. Ἄλλὰ διὰ τὴν προσευχὴν, καὶ τὴν περὶ C
αὐτὴν ἀκάματον ἐκείνην σπουδὴν, δεῖ καὶ τοὺς
θεοφόρους τούτους κατὰ ταυτὰ τοῖς αἰρετικοῖς
ἐκαίνοις ἐλαύνεσθαι, φαίης ἂν αὐτός; Καὶ εἰ ταῦθ'
οὕτω δεῖ γίνεσθαι, κατὰ τὴν σὴν ὀψιλήν ταυτηνὴν
φιλοσοφίαν τε καὶ διδασκαλίαν, ὅτου χάριν μὴ καὶ
τὴν θεοπαράδοτον προσευχὴν, καθ' ἣν καὶ Πατέρα
τὸν θεὸν ὑπερφυῶς οἱ πιστοὶ καλεῖν ἰδιόδηξιμην,
τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλει; προθύρων, ἐπειδὴ
καὶ Μασαλιανὸν ταύτῃ μᾶλλον ἡμῶν διὰ βίου παν-
τὸς ᾠρῶνται, πᾶσαν ἄλλην εὐχὴν ἱερὰν καὶ ψαλ-
μῳδίαν παραιτούμενοι; Δεῖ δὲ κατὰ τὸ μὴ δὲ
θεὸν ἕνα καὶ μόνον τὸν τοῦ παντός; σέβειν Δεσπό-
την, μηδὲ μοναρχίας ἀτιτοποιεῖσθαι. Ἐπειδὴ καὶ
Ἰουδαίους καὶ Ἀχαιμενίδαις, καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐκ
τῆς Ἄγαρ ὀμοῦ πᾶσιν αὐτὸ τοῦτο δοκεῖ, καὶ θεὸν D
ἕνα καὶ Κύριον προσθεύουσι τοῦ παντός. Συνεχθάλ-
λέσθω δὲ καὶ Μωσῆς καὶ προφήται σὺν αὐτῷ πάν-
τες, καὶ θεολόγοι τῆς Παλαιᾶς, τοῦτο δὲ φημι τὸ
ἔμαρτινον, ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαίους δοκεῖ πως ταῦτα
σεπτά. Ἄλλὰ καὶ τὸ τῆς Τριάδος ὑπερφυῶς διαγρα-
φίσθω κατὰ ταυτὰ σοὶ μυστήριον, διὰ τὸ πλῆθος
καὶ τὴν διαφορὰν τῶν προσώπων, ὡς ἂν μὴ τὴν
Ἑλληνικὴν πολυθεΐαν καὶ αὐτὸς δόξεις προσθεύειν.
Τί δὲ; οὐχὶ καὶ οἱ δαίμονες Ἰῖδν Θεοῦ τὸν Χριστὸν
ἀπακάλως διαπρωσῶν φωνῆς. Τί ἡμῖν καὶ σοὶ,
λέγοντας, *Υἱὸς τοῦ Θεοῦ*; καὶ, *Οὐδὲ σε τίς εἰ ὁ Υἱὸς τοῦ
Θεοῦ*; Ἄρ' οὖν διὰ ταῦτα καὶ τὴν οὐράνιον καὶ θεόπνευ-
στον ταύτην θεολογίαν τε καὶ ὁμολογίαν ἀρνήσῃ, καὶ
θεὸς ἔσῃ, καὶ δαίμων καὶ Ἰουδαίων ἀνοπίστε-

ρός τις, καὶ χεῖρων τὰ γε πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ
τὴν ἀνωτάτω περὶ Θεοῦ φημι δόξαν τε καὶ λα-
τρείαν, ἐπειδὴ γε κάκεινους οὕτω ταῦτα δοκεῖ, εἰ
καὶ μὴ καλῶς μηδὲ κατὰ σῶζοντα λόγον; Ἐἴγω-
εἶ, ὅτι σκότος ἐστὶν ὁ τοῦ ψεῦδους πατήρ, καὶ
φῶς ὑποκρίνεται, καὶ εἰς ἄγγελον μετασχηματίζε-
ται φωτός, κλέπτων εἰς ἑαυτὸν ὁ μιᾶρος τὴν τοῦ
Θεοῦ δόξαν καὶ σφετεριζόμενος; Οὕτω προφήτας
ἀποστελλαντος τοῦ Θεοῦ πάσαι διὰ τὴν τοῦ γένους
ἡμῶν σωτηρίαν, τοὺς ψευδοπροφήτας ἐκείνους τὸ
ψεῦδος διδάσκοντας ἀναπέστειλεν. Οὕτως ἐν Αἰγύ-
πτῳ Μωσῆ τε καὶ Ἀαρὼν τοὺς ὑπουργοὺς τῶν Θεοῦ
τεραστίων τοὺς περὶ Ἰανῆν τε καὶ Ἰαμβρῆν
θαυματοποιούς τε καὶ μάγους ἀντίστησεν. Οὕτω
τοῖς ἀποστόλοις συγκατέμιξε τοὺς ψευδοπροφήτας,
καὶ τοὺς πλάνους καὶ ἀπατεῶνας τοὺς ὀδηγούς καὶ
διδασκάλους τῆς ἀληθείας. Καὶ τί χρὴ τᾶλλα λέγειν,
ὅπου γε καὶ Χριστοῦ τοῦ πάντων Δεσπότου κατὰ
ταυτὰ δηλαδὴ συγχωροῦντος, τὸν Ἀντίχριστον ἀν-
εισάξει τὸ τελευταῖον κατὰ τὸν αὐτοῦ φημι θεῖον
λόγον, *Ἐγὼ ἦλθον, εἰπόντα, πάσαι πρὸς Ἰου-
δαίους ἐν τῷ ὄνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ
λαμβάνετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὄνόμα-
τι τῷ ἰδίῳ, ἐκείνον λήψετε*.

Ταῦτα μὲν οὖν οὐ καθάπαξ ἄγνωστὸν Γρηγορᾶς,
ὡς αὐτὸς ἐγὼ τῶς οἶμαι· κακούργει δὲ μᾶλλον
ἐκὼν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Θεοῦ, συμπρέ-
των καὶ κατ' αὐτὰ δὴ ταῦτα τῷ ἀρχιεπίσκοπῳ δαι-
μονι, καὶ διάβολος ἄλλος τοῖς ἀπὸ Χριστοῦ καλω-
μένοις γινώμενος. Ἄ γὰρ ἐκαίνοις τῶν ἱερῶν
ἀποσυλήσας λόγων πανούργως τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ
συνῆψεν, ἵνα κλέπῃ τῷ φαεινῷ, καὶ μὴ γυ-
μνὸν τὸ τῆς πλάνης προκειμένον ἄχριστρον, αὐτόθεν
ἀπελαύνει τὸ θήραμα, ταῦθ' ὁ συνεργάτης αὐθις
οὗτος ἐκαίνοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ λα-
θῶντων ἐκεῖθεν, τὴν τῶν δαιμόνων λατρείαν ἐπιγρά-
φειν αὐτῇ σπεύδει, καθάπερ ἐξ ἀντιστρέφου οὐ
τοῦ; ληστὰς τε καὶ ἱεροσύλους ἐκαίνοῦς κακίζων,
καθάπερ ἔδει, ἀλλὰ τοὺς τοῖς σφετέροις αὐτῶν
ἱεροῖς κατὰ νόμον ἱεροῦ δηλαδὴ καὶ θεσμῷ βέλ-
χρωμένους, ἐπειδὴ γε κακῶς ἐκαίνοις τούτων ἐπο-
υλήσαντες, κάκιστα καὶ ὡς οὐκ ἔξεστι περιφέρου-
σιν. Ὁ δ' αὐτὸς ἂν μοι δοκοῖ καὶ βραχέως κακίζειν
ὡσούτως διὰ τὴν ἀλουργίαν τε καὶ τὸν ἐπὶ τῆς
D κεφαλῆς στέφανον. Ἐπειδὴ καὶ τῶν ἐπιβούλων
τε καὶ τυράννων πλείστοις κατὰ καιροὺς ἐξεγίνετο
κακῶς τοῦτοιοι χρῆσασθαι, καὶ τῷ Θεῷ μὴ κατά-
ληλον εἶναι τούνομα φάσκων, διὰ τὸ καὶ κτίσματος
καὶ δικιμονίους παρ' ὠντικωνοῦν ἐπιτεθεῖσθαι κάσαι
κακῶς, καὶ τῷ Χριστῷ μὴ προσήκειν τὸ μέγα γε
τοῦτο τῆς θεότητος ὀμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος
πρόσρημα διὰ τὸν Ἀντίχριστον.

Ἄλλὰ λῆρο; ταῦτα καὶ γέλω; καὶ πλάνη, καὶ
ἀβέλ; κολοφῶν ἀντικρῶς. Τί δὲ καὶ κοινόν, ὡ
καὶ σὺ κωμῶδῃ, καὶ μῶμε τῶν ἱερῶν, ἄλλο κα-
τῶν ἔχεις ἐν τούτοις; κάκεινους, ὥστε καὶ κοινω-
ποιεῖν ἅπαν τὰ κατ' αὐτοὺς, ἐκτὸς εἰ μὴ τὰ συκα-
φαντίας ἐκαίνας αὐθις καὶ τὸ περιφανεὶς καὶ ἀλλό-
κοτον λέγεις ψεῦδος, ἃ δὴ καὶ φάσαι; ὁ λόγος; ἢ ἢ

καλῶς μετὰ τῆς ἀληθείας ἐξήλεγξεν; Ἐκείνοι μὲν γάρ, πᾶσαν ἄλλην ἱερὰν εὐχὴν τε καὶ δέησιν, καὶ φαρμακίαν ἀπαγορεύοντες θεῖαν, ἥπερ ἔφη, μὴν τῇ σπουδαίᾳ προσανέχουσιν, ὡς φασί, προσευχῆ· οἱ δ' ἡμέτεροι καὶ Θεοῦ οὗτοι προσεύχονται μὲν κερῶ; καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀεὶ δῆποτε, καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτοῖς; φημι προὔργου μάλιστα τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὁ σοφὸς Παῦλος; μετὰ Χριστοῦ τοῦ; τὰ ἐκείνου πολιτευομένου; τε καὶ σπουδάζοντα; τοῦτου; ἰδίᾳ. Συνεύχονται δὲ κατὰ πάντα καὶ ἀλλήλους καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ, νῦν μὲν, Ὡς γλυκῆ τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὅπῃ μὲν τῷ στόματί μου, λέγοντας· καὶ, Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν, καὶ ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, φθέξομαι προβλήματα ἀπαρχῆς· νῦν δ' αὖθις, Εὐλόγη, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου, τὸ δρομα τὸ ἄγιον αὐτοῦ· καὶ, Ἐξηρῶσατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἔγωγ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ, καὶ, Αἰνεσὶν Κυρίου λαλήσει τὸ στόμα μου, καὶ, Εὐλογεῖται πᾶσα σὰρξ τὸ δρομα τὸ ἄγιον αὐτοῦ, καὶ ὅσα ἐξῆς τοῦ θυμαστοῦ φημι τοῦτου προφήτου. Ὅν δὴ καὶ περιφέρουσιν ἐν τῇ γλώττῃ μάλιστα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, καὶ τρυφήν τινα θεῖαν, καὶ ἀμβροσίαν καὶ νέκταρ ἱερὸν τὰ τοῦτου ποιῶνται, νύκτας ὕλας ἐν τούτοις ἀγρυπνοὶ διαγιγνώσκοντες συνεχῶς, καὶ μυστηρίους ἱερῶ; καὶ ἀποστόλων καὶ μαρτύρων ἠμοῦ καὶ Πατέρων ἐμπανηγυρίζοντες μνήμαις, κροτοῦντές τε τὰ τῶν ἱερῶν ἐπ' αὐτοῖς μελιδῶν τε καὶ μουσικῶν τυτωνῶν, καὶ τίνες ἀνθρωπίνως ἑορτάς τε καὶ πανηγύρεις τῇ σπουδῇ καὶ συνδρομῇ καὶ ταῖς πνευματικαῖς οὐκ ἀποκρύπτοντες χάρισι; καὶ Μασσαλινοὶ μὲν οἱ σοὶ καὶ Εὐχίται, φιλόσοφοι, οὕτως ἀφιλοσόφως καὶ τοῦ; αὐτῷ φαῦλως τε καὶ μοχθηρῶς πρὸς τὴν μελέτην τῶν θεῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν πάντων ἰσχυροὶ λόγων, ὡς μὴ μόνον ἀχρηστὸν τινα καὶ κενὴν, ἀλλὰ καὶ πονηρὰν ἀποκαλεῖν τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν καὶ μελέτην τὰ τοῦ πονηροῦ πλάσματα. Τοῖς δ' ἡμετέροις τουτοιοῖ σοφοῖς τε καὶ φιλοσόφοις ὁλονεῖ τις ψυχὴ καὶ ζωτικὴ δύναμις ἡ τούτων ἀνάγνωσις καὶ μελέτη διὰ βίου καθέστηκεν, ὡς Ἐγράψα τὸν νόμον σου, Κύριε· ὄλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἔστι, μετὰ τοῦ Δαβὶδ λέγουσι, καὶ, Δύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου, καὶ, Πενρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα, καὶ ὁ δοῦλός σου ἠγάπησεν αὐτό· καὶ μετὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος αὖθις· Στόμα δικαίου ἀποστᾶζει σοφίαν, καὶ, Σοφία Κυρίου φαεινὴ πρόσωπον συνέτου, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις. Οἱ; δὴ καὶ οἱ τῆς Νείας; ἐπόμνηοι θεολόγοι, καὶ τῆς πράξεως ἕμα καὶ θεωρίας τουτοιοῖ τοῖς ἡμετέροις διδάσκαλοι, ὁ μὲν, Ἐθόνθη μοι, φησί, τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια ὡς κηρία μέλιτος, καὶ τὴν σύνεσιν ἐπεκαλεσάμην, καὶ τῇ σοφίᾳ ἔδωκα φωνὴν μου· ὁ δ' αὖ πρὸς τοῦτον αὐτὸν ἐπιστέλλων, Μεγίστη, φησὶν, ἔδδς πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος εὐρεσιν ἡ μελέτη τῶν θεοπνευστῶν

Γραφῶν. Ἐν ταῦταις γὰρ καὶ αἱ τῶν πράξεων ὑποθῆκαι εὐρίσκονται, καὶ οἱ βίοι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀνίγραπτοι παραδιδόμενοι, ὅλον εἰκόνας τινὲς ἐμφυοὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας; τῷ μιμητῇ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρόκεινται. Καὶ τοῖνον περὶ ὅπερ ἂν ἕκαστος ἐνδεῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ αἰσθάνηται ἐκείνω προσδιατρίβων ὁ νοῦς, ὅταν ἀπὸ τινος κοινοῦ ἱατροῦ τὸ πρόσφορον εὐρίσκει τῷ ἄρρωστῆματι φάρμακον. Καὶ τοῖς μὲν Εὐχίταις τοῖς σοῖς, οἷα δὴ καὶ Ἐρινύς τις, καὶ κακὸς οἰωνὸς τὰ τῶν χειρῶν ἔργα λελόγηται, μηδὲ τοῦ Ἀποστόλου διακούειν ἐθέλουσι, Θεσσαλονικεῦσι καὶ πᾶσιν ἔμου τοῖς πιστοῖς δι' ἐκείνων νομοθετοῦντος τὸ, Τὸν ἀργὸν μηδὲ βρωμάτων μηδ' ἐστικιστως ἀπτεσθαι, καὶ ἔτι Ταῖς χεῖραις μου καὶ τοῖς ὀδοι μετ' ἐμοῦ, φητὶ, διηκόνησαν αἱ χεῖρες αὐται, καὶ, Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας ἀντιλαμβάνεσθαι δεῖ τῶν ἀσθενῶν.

Βασιλεῖο; δ' αὖθις, ὁ τῆς ἀσκησιῶς τε καὶ ἡσυχίας μέγας διδάσκαλος, Τί μακαριώτερον, φησί, τοῦ τὴν ἀγγέλων χορείαν ἐν γῆ μιμεῖσθαι, αὐτοῦ; μὲν ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχὰς ὁρμῶντα, καὶ ὕμνοις καὶ ὕδαῖς γεραίροντα τὸν ποιητὴν, εἰτα ἡλίου καθαρῶς λάμπαντος; ἐπ' ἔργα τρεπόμενον, πανταχοῦ αὐτῷ τῆς εὐχῆς συμπαρούσης, καὶ τοῖς ὕμνοις ὡς περ ἕλατι παραρτυεῖν τὰς ἐργασίας; Τὸ γὰρ ἱερὸν καὶ ἄλυπον τῆς ψυχῆς κατὰστημα αἱ τῶν ὕμνων κατηγορίαι χαρίζονται. Οἱ; δὴ καθάπερ εἶ τι νι στάθμη καὶ κανόνι τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης; ἔκαλο; σπουδασταὶ χρώμενοι, καὶ τιμῶσι τὴν αὐτοῦργίαν ἐν τῷ τῆς χεῖρας καλοῦντι, καὶ συζευγνύουσι ταύτη τοῖς ἱεροῦς ὕμνοισ; τε καὶ τὴν προσευχὴν, ὡς καὶ αὐτοὶ δῆπου πείρα μαθόντες ἔχομεν παρ' ἐκείνοις ὄντες; πάλαι τοῖς μακαρίοις, καὶ τῆς ἀδιαλείπτου κατὰ νοῦν ἔχονται προσευχῆς ἴσα δὴ καὶ αὐτῆς τῆς πνοῆς κατὰ γε τὰ προρρηθέντα, ὡς; μηδ' ἐσθιόντων, μηδὲ κοιμωμένων ἀφίστασθαι τούτων, ἀλλὰ τοῖς μὲν διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην καθυθεῖν, τὴν δὲ καρδίαν ἀποστολικῶς γρηγορεῖν διὰ τὴν συνοῦσαν ὑπερφυσίαν καὶ ἀκάματον τοῦ Πνεύματος χάριν. Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς μὲν ἀγάπη χαρακτηρίζει, καὶ χαρὰ, καὶ εἰρήνη, καὶ πραότη; ὁμοῦ καὶ ἐγκράτεια, καὶ ἀπλῶς οἱ τοῦ Πνεύματος πάντες καρποὶ, δαψιλῶ; ἐν αὐτοῖς βρῦοντες· τῶν δὲ τυφο; καὶ ὑπεροψία, καὶ ἀκρασία γαστρὸς, καὶ ὀφθαλμῶν πλάνη, καὶ ὑπόκρισις, καὶ ὀργή, καὶ θυμὸς, καὶ ἀταξία, καὶ προπίετα; γλώττης, καὶ ὕβρις, καὶ γέλωτες ἀσεμνοὶ, καὶ ὅσα τῆς τοῦ ἀντιθέτου πνεύματος ἐνεργείας γνωρίσματα πέφυκε. Ποῖα γούν κοινωνία φησὶ πρὸς σκότος, ἢ τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαν; φησὶν ὁ κοινὸς τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος· Ὡς; ῥῆον ἂν ὁ πῖθηκος ἀνθρωπος εἴη διὰ τὸ μιμεῖσθαι πᾶς τὸν ἀνθρώπον, ἢ κάρδαλις ἡ γαλῆ διὰ τὸ τοῦ σχήματος ἀμυδρὸν, εἶπεν ἂν τις ἀπήχημα καὶ τὰ εἰδωλα τῶν ἀλμάτων, ἢ τοῖς Εὐχίταις; ἐκείνοισ; οὐ; φησι Γρηγορᾶ; ἡσυχίας τινὲς ἐργάτας εἶναι καὶ προσευχῆς. Εἶεν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ κάκεῖνα τοῖς θεοφύροις τούτοις; Γρηγορᾶς ἀθέσμων; προσεγκαλεῖν ὀφείτα; δεῖν, οὐδεμίαν

οὐδαμῇ τῆς γλώττης λαμβάνων φεῖδῶ, καὶ τοῦ
 ψεύθους καὶ τῆς ἀπλήστου σοκοφαντίας. Ἐφη καὶ
 γὰρ τοὺς τῆς ἡσυχίας τουτουοὶ καὶ τῆς νοερᾶς
 προσευχῆς σπουδαστάς, καὶ μετὰ τὸν τῆς γαστρὸς
 πόρον, καὶ τὴν ἀδδηφαγίαν τε καὶ οἰνοφυγίαν,
 ὅπως μακρῶ τινα καὶ θανάτου γείτονι καταλλήλως
 τῇ μέθῃ χρωμένους, φαντασίαις τισὶ καὶ οὐαίροις
 προσάγειν, κάκειθεν προλέγειν καὶ μαντεύεσθαι
 περὶ τῶν μελλόντων πειράσθαι, παρὰ τῶν ἑαυτοῦ
 Μασσαλιανῶν καὶ τοῦτ' αὐτὸ πρὸς τοὺς εἰρημένους
 λαθῶν, οὐδὲ τοῦτο σιγῇ παρελθεῖν δεῖν εἶναι νομίζω.
 Καίτοι γε τοῦτο τοῖς ἄλλοις ἤδη συνεξελήλεχται,
 καὶ οὐδὲν τοῖς εἰρημένοις ἐλλείπει σχεδόν τοῖς γὰρ
 τοιούτων ἐσπουδακῶσι ζῆν βίον, ὅποιον ὁ τῆς ἀλη-
 θείας ἡμῖν διὰ πάντων ὑπέγραψε λόγος, τί κοινῶν
 πρὸς τὰς ἀδδηφαγίας καὶ τὸν κίρον καὶ τὴν μέθην,
 καὶ δὴ καὶ τὰς Μασσαλιανῶν φαντασίας καὶ τοὺς
 οὐαίρους τοῦ φιλοσόφου; Ἄλλ' ἵνα πρὸς τῷ μηδὲν
 ὀγίς τι, μηδὲ τῆς ἀληθείας ἐχόμενον μηθοπω-
 σιοῦν αὐτὸν λέγειν κἀν τοῦτοις, καὶ ὑπεύθυνον ἐκ
 τῶν αὐτοῦ λόγων μάλιστα δεῖξωμεν τὰ τοιαῦτα,
 τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ὁ λόγος ἡμῖν φθάσας ὑπέσχετο,
 τὰς μὲν τῶν ἁγίων ἐκείνων ἱερὰς προφητείας περὶ
 τε τῶν κοινῶν καὶ ἰδίων πολλάκις, καὶ πάλαι καὶ
 νῦν Πνεύματι γινομένας ἀγίῃ, παρήσειν μοι δοκῶ
 τοτῆμερον εἶναι, καὶ βασιλεύει καὶ ἰδιώταις, καὶ πᾶ-
 σιν ὡς εἰπεῖν οὐσας γνωρίζουσιν· αἱ δὲ τῶν ἀπίστων
 ἐντεῦθεν σεροὶ, καὶ τὰ ἐκεῖ θαυμαστῶς ἐνεργούμε-
 να τοῖς ἔγγυς ὁμοῦ καὶ τοῖς πόρρω, πᾶσαν ἐν βρα-
 χεὶ καὶ γῆν κατασχόντα καὶ θάλατταν, καὶ χώρας
 καὶ πόλεις Ἑλληνίδας ὁμοῦ καὶ βαρβάρους, καὶ
 προφῆτας καὶ θεοφόρους, καὶ σημείων καὶ δυνά-
 μων καὶ λαμάτων, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀποστο-
 λικῶν χαρακτηρισμάτων πλήρεις αὐτοὺς καὶ παρόντας
 καὶ ἀπογεγονότας λαμπρὸν τι καὶ διαπρύσιον ἀνα-
 κηρῦται· οἷς δὴπου καὶ Γρηγορᾶς καὶ οἱ κατ' αὐ-
 τὸν ἀπιστοῦσι μόνοι, καινὸν οὐδὲν οὐδὲ τοῦ κατ'
 αὐτοὺς ἔξω ποιοῦντες πράγματός, οὐδὲ τὴν ἐξ ἀρ-
 χῆς οὐδοσιῶν ὑπερβαίνοντες προθυμίαν τε καὶ τὴν
 ἐνστασιν. Οἱ γὰρ τῷ Θεῷ μὴ εἰδόντες τὸ γ' εἰς αὐ-
 τοὺς ἦκον ἐνεργεῖαν κεκτησθῆαι τὴν κατὰ φύσιν,
 ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μονονουχὶ κελεύοντες αὐτὸν ψιλῇ
 μόνη τῇ φύσει, μὴ μέντοι γε καὶ φυσικὰ τινα συν-
 επινοεῖν ταύτῃ, ἵνα μὴ σύνθετός τις καὶ πολλα-
 πλοῦς ὁ ἀπλοῦς αὐτοῖς γίνοιτο, ἢ πρὸς πολυ-
 θεϊαν, ὡς αὐτοὶ φασί, διὰ τῶν φυσικῶν ἐξολι-
 σθήσειαν τοῦ Θεοῦ, πῶς ἂν τὰ τῆς θείας ἐνερ-
 γείας ἀποτελέσματα καὶ ἐνεργήματα δεῖξωται,
 τῆς μηδὲ τὴν ἀρχὴν κατ' αὐτοῦ; οὐσίας; Τοῦτο
 γὰρ ἐστὶ κατὰ Γρηγορᾶν ἐκ τοῦ μηδαμῶς ὄντος
 γίνεσθαι μηδέν. Καὶ οἱ πάντα καὶ θεολογικὸν τε
 καὶ γραφικὸν, καὶ πατρικὸν ὁμοῦ λόγον, καὶ δὴ
 καὶ τὰς τῶν πραγμάτων παραγραφόμενοι φύσεις,
 νοητῶν ἕμα καὶ αἰσθητῶν, εἰκότως ἂν καὶ κατ' αὐ-
 τὸν ἀναϊσχυνοῦσιν τῶν καινῶς γινομένων, καὶ πᾶ-
 σιν ὀρθαλομοῖς ὁμοῦ τε καὶ γλώσσαις ὀρωμένων καὶ
 περιλαλουμένων, καὶ δὴ καὶ λογογραφουμένων ὑπ'
 αὐτῶν ἐκείνων φημί τῶν ὀρώντων, μεθ' ὄσης ἂν

εἰποι τις τῆς ἀξιώσεως καὶ τοῦ σχήματος. Ἄλλ' οἱ
 περὶ Γρηγορᾶν ἢ μηδὲ γεγονῆσθαι φασὶ τὴν ἀρχὴν
 τὰ θαύματα τῶν ἁγίων ἐκείνων, ἀλλὰ ψεῦδος· εἶναι
 κενὸν καὶ πλάσματα, καὶ ὄχιλον βημάτων ἀπλῶς τὰ
 περὶ ἐκείνων λεγόμενα πάντα, κἂν οἱ πάσχοντες εὐ-
 στεντόρειῶν τι σχεδὸν καθ' ἑκάστην βῶσι, κἂν οἱ
 τούτων θεαταὶ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι μεγαλο-
 πρεπῶς ἀνακηρύττωσι ταῦτα, κἂν ἀνατολή τε καὶ
 δύσις, καὶ ἡπειρος ἕμα καὶ θάλαττα κροτῆ καὶ
 καιανίζῃ τὸ κατ' ἐκεῖνα· μηδὲ γὰρ βούλεσθαι φησὶν
 ἡμᾶς μηθοπωσισιοῦν τὰ τοιαῦτα, μηδὲ θαυμάτων
 ἐθέλειν ἀξιοῦν ὄλω· τὸν δεῖνα, μηδὲ τῷ κατάλογῳ
 τοπαράπαν ἐγγράφειν· ἢ εἰ τοῦτό γε καθ' ὁμᾶς,
 φησὶν, ἐξ ἀντιστρόφου νικῆς, καὶ δυνάμεις ἐκεῖ,
 καὶ θαύματα γίνονται παρ' ἐκείνου, καὶ ἄλλως γε
 ὀπνοῦν οὐκ ἐστὶ διαθέσθαι τὸν λόγον, δεδόσθω λοι-
 πὸν ἐκεῖνα τῷ Βεελζεβούλ ὁμοῦ πάντα καὶ τῇ ἐκεῖ-
 θεν ἐνεργεῖα τε καὶ δυνάμει. Τοῦτο καὶ γὰρ φησὶ
 τῇ τῶν σοφῶν δεδόσθαι μᾶλλον βουλή, καὶ τοῖς καθ'
 ἡμᾶς θεολόγοις καὶ ῥήτορσι τοῦτοις τῶν θεῶν, καὶ
 ταῦτα δεῖ μᾶλλον κρατεῖν πάντων, καὶ ψήφισμα
 τοῦτ' θαυμαστὸν τοῖς σοφοῖς κατ' ἐκείνων ἐξην-
 νέχθαι, τὸ πάντας ὁμοῦ φεῦγειν ἐκεῖνα καὶ τὴν
 σφῶν καὶ τὸν ἐργάτην ἐκείνων, ὡς τῆς ἀντικειμέ-
 νης· δυνάμει καὶ τῆς ἐνεργείας ὄντα. *Οἱμοι! Τίς
 δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς
 μου πηγὴν δακρῶν, καὶ κλαύσομαι τὸ σῦντριμμα
 τῶν σοφῶν τοῦ λαοῦ μου;* Εὐκαιρον γὰρ καὶ ἡμᾶς
 ἐνταῦθα τὸν τοῦ θεοῦ Ἰερειοῦ ὀρθῶν ἀναλαθεῖν.
 Εἶπον γὰρ ἐν ἑαυτοῖς, Σοφισθησόμεθα, καὶ τὰ
 τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας μακρὰν ἀπίστη
 ἀπ' αὐτῶν. Οὐ διὰ τὸ ἀκατάληπτόν φημι, καὶ δυσ-
 τέκμαρτον ταύτης κατὰ τὸν τοῦ σοφοῦ λόγον,
 ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπίστιαν τε καὶ τὴν ὕβριν μείλιον,
 καὶ τὸ περιὸν τῆς ἀπαιδευσίας. Φεῖδομαι γὰρ τι
 πλέον εἰπεῖν, αἰδοῦμενος τὴν εὐλάβειαν.

Ἰουδαίων μὲν οὖν τοῖς προχουσι πάλαι τὰς
 τοῦ Χριστοῦ θείας δυνάμεις, καὶ τὰ θαύματα τῷ
 Βεελζεβούλ, καὶ τῇ ἐκεῖθεν ἐπιγράφειν τετολημ-
 κασὶ δυνάμει, τὴν δίκην ἀπαρτίτητον ὁ Χριστὸς
 ἐστῆσαι προφῆν νῦν τε κἀν τῷ μέλλοντι ἐκείνῳ
 αἰῶνι διὰ τὴν εἰς τὸ Πνεῦμά φημι βλασφημίαν.
 Μηδὲ γὰρ ἀφεθήσεσθαι φησὶ ποτε τὴν ἀμαρτίαν
 αὐτοῖς, μηδὲ συγγνώμης ἐπὶ τοῦτοις τυχεῖν, καίτοι
 γε καὶ τοῦ σωματικοῦ νέφους, καὶ τοῦ προβλήματος
 τῆς σαρκὸς ἐκείνοις τότε προσισταμένῳ, οὐ γὰρ
 δὴ θεὸν κάκεινοι τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν ἤρημένοι,
 τὰς τοῦτου δυνάμεις ἔπειτα καὶ τὰ θαύματα τῷ
 δαιμονίῳ προσήπτον, ἀλλὰ κακῶς ἐκείνων δηλαδὴ
 πρότερον λέγοντες, καὶ ὡς οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ Θεοῦ.
 Οὕτω καὶ κατ' ἐκείνων ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς αὐτῶν
 ἀκολούθως ἐχώρουν. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς ταῖς μὲν κατ'
 αὐτοῦ βλασφημίαις καὶ συγγνώμην ἰδίδου δεῖ τὴν
 σάρκα· ἀσυγγνωστά γε μὴν ἄλλως αὐτοῖς· εἶναι τὰ
 κατὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἕλεγε τῇ
 ἐναντία κακῶς ἐπιγράφουσι ταῦτα δυνάμει. Οἱ δὲ
 περὶ Γρηγορᾶν θεὸν ἕνα τρισυπόστατον ὁμολογοῦν-
 τε; τῶν πάντων Δεσπότην, ἔπειτα τὴν αὐτοῦ φη-

σικὴν ἐνέργειαν, καὶ τὸ παντοδύναμον βλασφη-
μοῦντες; ὁσφ δεινότερά τε καὶ ἀτοπώτερα κακου-
ροῦσιν ἐκείνων; Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ καὶ Γρηγόριον
οὔτοι τὸν ἱερὸν, ὡσπερ ἐκείνοι τότε Χριστὸν κακῶς
ἔγνωσαν λέγειν, ὡς Οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ
Σάββατον οὐ τηρεῖ, καὶ δαιμόνιον ἔχει, τί αὐτοῦ
ἀκούετε; καὶ τὰ παραπλήσια τοῦτοις. ἀλλ' ἴδει μὴ
διὰ τὴν πρὸς ἐκείνον ἔχθραν τε καὶ τὴν ἔριν καὶ τὸ
Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖν, καὶ τὴν ὑπερφυᾶ
δύναμιν τούτου καὶ τὴν ἐνέργειαν φαρισαϊκῶς ὀνά-
γειν, ἢ κατὰγειν μᾶλλον εἰς δαίμονας. Οὕτω γὰρ
ἂν καὶ παραίτησις τις ἔσως προσῆν. Νῦν δ' ἐπέ-
κεινα τᾶτης συγγνώμης τὰ τῆς εἰς Θεὸν βλασφη-
μίας κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον μὴ μεταμελομένους
ἄξιως.

Καὶ σκαιὸν μέντοι γε καὶ φαῦλον ἄλλως, καὶ
διανοιαῖ ἀνοήτου καὶ λογισμῶν, καὶ οὐδὲ σῆμα
γούν ἀποσιζόν τι λέγου τὸ δαίμονα; ἐν ταῖς τῶν
ἀπεχομένων σοφοῖς θαύματα διενεργεῖν ὅπως αὐ-
σθαι τε καὶ λέγειν, ἀνθρώπους ὁσημέραι μετὰ
τοσαύτης ἐκεῖ τῆς σπουδῆς θεραπεύοντας τὰ δει-
νότατα πάσχοντας, ὧν γε καὶ τὴν ἐξώλειαν ἠδέως
ἂν μᾶλλον ἐπρίαντο τοῦ παντός, ὅπως τὸν ἐκεῖ κεί-
μενον ἀνακηρυχθῆναι τοῖς πᾶσι γένοιτο, ὡς ἂν οἱ
περὶ Γρηγορᾶν εἰποῖεν οὔτοι. Ἴνα τί γίνηται; καὶ
τί τοῖς δαιμονίοις ἢ πρὸς κέρδους ἐντεῦθεν; συνι-
δεῖν οὐκ ἔχω. Γόησι μὲν γὰρ καὶ φαρμακοῖς τε, καὶ
μάγοις ἔτι περιούσιον, ἑαυτοὺς ἐπιτιδόντας τοὺς
δαίμονας ἴσμεν, οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπων, πῶς γάρ;
ἀλλὰ κατ' ἀνθρώπων μᾶλλον, ὡς ἂν αὐτοὺς τε τού-
του, δι' ὧν ἐνεργοῦσι τὰ οικεῖα, κακῶς ὑφ' ἑαυ-
τοὺς ἔχοιεν, καὶ δι' αὐτῶν ἑτέροις, ἢ τὸν τῆς ψυ-
χῆς ἢ τὸν τοῦ σώματος κίνδυνον, ἢ καὶ ἀμφω ταῦτα
κατασκευάζοιεν. Τοῦτο καὶ γὰρ αὐτοῖς, ἢπερ ἔφη,
εἶναι τὸ προῦργιατατον· ἀνθρώποις δ' ἀπιούσιν
ἐντεῦθεν, καὶ νεκρὰ μὲν ἐπὶ τῶν σορῶν καταλι-
ποῦσι τὰ σώματα, ταῖς δὲ ψυχαῖς πρὸς ἑτέραν λῆξιν
μεταχωρήσασιν, οὗτ' ἂν ἔχοιεν ὡσπερ τοῖς ζώσι
ἐκείνοις κεχρησθαι· οὐδὲ γὰρ δυνατόν ὅπως καὶ
πολλοῦ γε δεῖ καὶ ὑφ' ἑαυτοὺς ἐκείνους ἔχειν
ποιεῖσθαι, ἢ καὶ διὰ τούτων ἑτέρους κακοῦν. Εἰ
δὲ τοῖς μὲν οὐδὲ προσλαλεῖν, οὐδὲ κεχρησθαι τού-
τοις καθάπαξ ὁῖόν τε, ταῖς δὲ σοφοῖς, ὡς οὔτοι
φασι, προσεδρεύοντες τῶν ὁσῶν, ἀνθρώπους μὲν
εὐ ποιοῦσι καθ' ἐκάστην πονηρῶς ἔχοντας τῶν σω-
μάτων, ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν ψυχῶν, ὅπερ οὐκ ἂν
ποι' εἴη, ὡς οὐδὲ τὸ σκότος φῶς, οὐδὲ γλυκὺ τὸ
πικρὸν, μήτε γὰρ βρούλεσθαι ταυτὶ τοὺς τῶν ἀνθρώ-
πων τούτοις ἐχθροὺς, μήτε δύνασθαι τὸ παράπαν,
τελευτᾶ δ' αὐτοῖς καὶ τῶν νοσοῦντων θεραπεία
πρὸς δόξαν καὶ αἶνον Θεοῦ, ἔλαθον οἱ δαίμονες το-
λοῖπὸν κατὰ Γρηγορᾶν αὐθις ἐφ' ἑαυτοὺς μερισθέν-
τες; καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐκβάλλοντες τῆς ἰδίας ἀρχῆς;
τῷ τοῖς μὲν ἀνθρώποις, κατὰ τούτων αὐτὸν φημι,
πορίζειν τὴν σωτηρίαν σὺν πολλῇ τῇ σπουδῇ, τῷ
δὲ Θεῷ πανταχόθεν τὴν δόξαν καὶ τὸ κράτος, καὶ
τὸν αἶνον συνάγειν ὡσπερ ἐπίτηδες, καὶ μετὰ πολ-
λῆς τῆς ἀγωνίας τὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ συγκροτεῖν.
Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς αὐτὸς ἑαυτὸν ἐκβάλλει, καὶ ἐφ'

ἑαυτὸν ἐμερίσθη, κατὰ τὸν Διοποτικὸν λόγον, πῶς
ἢ αὐτοῦ βασιλεία σταθῆσεται; Οὕτως οὐ μόνον
ἱερῶν ἀλλότρια, καὶ προσέτι καὶ βλασφημίας καὶ
δυσσεβείας μετὰ τὰ κατὰ τῶν ἁγίων τῶν τε πε-
ριόντων φημι τούτων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἀπιόντων κἂν
τούτοις λεχθέντα τοῖς περὶ Γρηγορᾶν, ἀλλὰ καὶ
λογισμῶν, ἢπερ ἔφη, ὀγαινόντων καὶ διανοίας
μακρᾶν, καὶ μηδὲ σώζοντα λόγον ἴσχυοντα τοσα-
ρίπαν, μηδ' ἑαυτὰ γούν, μηδὲ τοὺς λέγοντας αὐ-
τοὺς δυνάμενα πεθεῖν.

Καίρη; δ' ἂν εἴη λοιπὸν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ
ὑπεύθυνον εἶναι δεῖξαι τὸν αὐτὸν ἐκ τῶν αὐτοῦ λό-
γων τὰ γε τοιαῦτα, ὀνειροῖς τε καὶ φάσμασι πονη-
ρῶν δαιμονίων τὰ μήτε θντα μήτ' ἐσόμενα μυστα-
γωγούμενον, καὶ τὴν ἀρεσιν ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς ἡσπά-
σατο μυσταγωγηθεῖς; ὑπ' αὐτῶν, οὕτω δὴ καὶ σκου-
δάζειν ἔπειτα καὶ τὰ ἐπιόντα δυσχερῆ φέρειν ὑπὲρ
αὐτῆς διδασκόμενον ὑπ' ἐκείνων αὐτῶν αὐθις, ὡς
πολλὴν μὲν οὖσαν τὴν ἀποκατεμένην ἐντεῦθεν ἀμοι-
θὴν αὐτῷ, καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν, κλειστέην δ' ὅσῃν ἐξ
ἀντιστροφῆς τοῖς εὐσεβείαις τὴν δυσπάθειαν, ὡς αὐ-
τός φησι, μετὰ τῆς κατασεροφῆς. Φησὶ τοιγαροῦν
πρὸς τὸν ἑαυτοῦ μῆστην τε καὶ μυσταγωγὸν Ἀγα-
θάγγελον ἐν ἐπιλόγοις τοῦ κατὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ
συγγραμματος ὡδὶ Γρηγορᾶς· Ἐπεὶ δὲ πόρρω νυ-
κτῶν τὰ τῆς ὀμιλίας ἡμῖν, ὡς ὄρας, ἐκτέτακται,
καὶ δέον ἀπιέναι σε, καθευδόντων, οἷς τὰ τῆς ἡμετέ-
ρας ἐπιτέτριπται φυλακῆς, φέρε καὶ περὶ τῶν συμ-
θησομένων βραχία τὸν ἐνόντα διέλιθωμεν τρόπον. Οὐ
γὰρ ἔξιον ὅτε σὲ γε ἀγνοεῖν, οὐθ' οἷς μέλλεις φλοῖς
ἡμῶν ὀμιλεῖν καὶ συνᾶλλοις; Ἴνα μὴ πρὸς τὸ τῆς
ἐλπίδος ἀποδιέποντες ἀθλοῦν, ἀχθῶνται. Τετύχηκα
γὰρ μοι ριφέντι πρὸς δεσμοκτήριον ἦδη ταυτὶ περι-
κεχύσθαι μακρὰν ἀθυμίαν, πάνυ κεντούσων καὶ ὀδυ-
νώσάν μου τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς· οὐχ ὅτι πά-
σων αὐτὸς διετέλουν εἰργόμενος, ἀλλὰ τοὺς τῆς
Ἐκκλησίας ὄρων ὑψουμένους χειρῶνας κατὰ τῶν
θεῶν δογμάτων, καὶ τὸ πλῆθος αἰεὶ ἐλαυνόμενον, καὶ
τὸ μὲν δεσμούμενον, τὸ δ' ἐξόριστον γινόμενον· καὶ
τὸ μὲν κάμπτον γόνυ τῇ Βασιλῇ διὰ τὸ τοῦ λιμοῦ
βίαιον, καὶ τὴν τῶν οικειῶν ἀφαίρεσιν, καὶ τὸ σώ-
ζον ἦν οὐδαμοῦ. Τοιούτων τοίνυν τηνικαῦτα μεστὸς
γενόμενος λογισμῶν, ἐνδίκρυσ τε γεγένημαι, καὶ
πολλὰ τῷ Θεῷ προσευξάμενος καὶ καθίσας, κάπι
τῆς δεξιᾶς ἔρεισας τὴν κεφαλὴν, ὑπὸ λεπτῷ συνε-
σχέθην, καὶ μοι ἔδοξεν θναρ τῶν φίλων τις ἐπιστάς.
Χαίρε, φάσκεις, καὶ μὴ ἀθύμει, Θεὸν, ὑπὲρ οὗ τοῖς
ἄλλοις ἔγκαρτερεῖς τοιούτοις, κράτιστον ἔχων ἐπίκου-
ρον. Ὄφει γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν τουτοῦσι τοὺς τῆς
εὐσεβείας διώκτας, οὐχ οἷα μόνον ὅμιν ἐπήνεγκαν
πάσχοντας τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ μακρῶ σχετιώτερα.
Ἐκπολεμηθήσονται γὰρ κατ' ἀλλήλων, βασιλεὺς
κατὰ πατριάρχου καὶ κατ' ἐπισκόπων, καὶ αὐ κατ'
ἀλλήλων ἐπίσκοποι· καὶ τοῖς ἀλλήλων ἀναθεματι-
μοῖς καὶ τοῖς οικείοις περιεσοῦνται· καὶ ἐξωσθή-
σεται μὲν τῶν θρόνων ὁ πατριάρχης, ἀντιπαθήσεται
δ' ἕτερος. Καὶ μετ' ὀλίγον· τὰ ὅμοια πείσεται
καὶ αὐτός. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν βασιλείαν ἀμὰ ζη-
μιώσεται σὺν ἀτιμίᾳ ποικίλῃ. Καὶ πρό γε τούτων ὁ

Παλαμῶς τοῖς βερδάρχοις ἀλώσεται· καὶ μὴ ὅτι τὰ
 ἔχθιστα, ὅτι μὴ τὰ ἀτρεχίστα πείσεται. Οἱ δὲ πλείους
 τῶν ἐπισκόπων, σεισμῷ κλονηθείσης τῆς Ῥωμαίων
 γῆς βία, αὐταῖς ἐπισκοπαῖς καὶ οἰκίαις συγχωσθή-
 σονται, καὶ ἀντάνδροις φάναι ταῖς πόλεσι. Καὶ
 τοῦτ' ἂν εἴη καθαίρεισις ἐκ Θεοῦ τρεῖσι δίκαια, ἀνθ'
 ὧν αὐτοὶ καθέλον ἀδικως, ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνισα-
 μένων ἐρθῶς ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ σο-
 φῶν, καὶ ὅσοι ἐμίσησαν τῇ εὐσεβείᾳ.

Ὅτω Γρηγορῶς ὑπὸ τῷ κακῷ φιλωθέντι πάλαι
 φιλοψευδεὶ δαίμονι, ὡσπερ τὴν αἵρεσιν πρὶν, οὕτω
 ἔη καὶ τὰ ψευδῆ ταῦτα παραληρήματα ψευδῶς μυ-
 σταγωγῆσαι, ἐν γὰρ τούτῳ τῶς ἀληθεύων ὁρᾶται,
 ὅτι παρὰ τοῦ φίλου δαιμονίου τοὺς προφουδασμοὺς
 καὶ τὰς ψευδοπροφητείας ταύτας, δι' ὄνειρων ἔχει
 μαθῶν, ἐκεῖνα προφανῶς ἐάλω νοσῶν, ἃ τοῖς θεο-
 φόροις ἐκεῖνοις ἐγκαλῶν αὐτὸς ἔφη ψευδῶς· καὶ ταῖς
 αὐτοῦ ἐκκελευστικῶν, καὶ ταῖς ἀποφάσεσι καὶ τῇ
 καταδίκῃ, δίκαιως ὑπεύθυνος γίνεται. Μέθης καὶ
 γὰρ καὶ ἀδδηφαγίας καὶ πλάνης Μασσαλιανῆς αὐτὸς
 τοὺς καθ' ἑνους χρησμοὺς καὶ τὰς προρρήσεις ἔφη,
 τοὺς μακαρίους συκοφαντῶν ἐκεῖνους.

Ἐὶ γοῦν οὕτω ταῦτα καὶ κατὰ τὰς σὰς ἔχει, φιλό-
 σοφε, ψήφοις, καὶ οὐδὲις ἀντερεῖ, σὺ δ', ὡς αὐτὸς
 φῆς παρὰ τοὺς σοὺς ἑταίρους, ἕπων καὶ ὄνειροις
 τισὶ παρὰ τοῦ φίλου δαιμονίου τοὺς προρρηθέντας
 ψευδεῖς ἐμυσταγωγῆθης χρησμοὺς, πῶς οὐκ ὅπερ
 αὐτὸς λέγω μετὰ πολλοῦ πένου τοῦ περιόντος γίνε-
 ται, καὶ ταῖς αὐτοῦ σαυτοῦ ψήφοις καὶ ταῖς ἀπο-
 φάσεσιν ὑπεύθυνος σαυτὸν καθιστᾷς; Μᾶλλον δ' εἰ
 μὲν ἀδδηφαγία καὶ γαστρὸς ἐνισχημένος κόρῳ καὶ
 τρυφῇ καὶ οἰνοφλυγίᾳ, καὶ ἕπων βαθεῖ, καὶ κόρῳ τὰ
 τοιαῦθ' ὁ φιλόσοφος ὄνειροπολῶν ἐφαντάζετο, ἦν ἂν
 καὶ τὸ τῆς γαστρὸς κόρῳ καὶ τῇ μέθῃ ταῦτα λογισά-
 σθαι, τῆς αὐτόθεν ἀναδιδομένης ἀχλύος τῷ φαντα-
 στικῷ τῆν σύγχυσιν ἐμποιοῦσης, καὶ τὰ μὴ ὄντα καὶ
 ἄρῃ καὶ ἀκούειν ὡσπερ ποιούσης αὐτόν· ἐπεὶ δ',
 ὡς αὐτὸς φησι, καὶ πνευῶν καὶ θακρίων ἦν, καὶ τῷ
 κτιστῷ, καὶ γνωστῷ, καὶ περιγράφτῳ καὶ ὁρατῷ,
 καὶ κατ' οὐσίαν αὐτοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν σοφὸν φάναι
 Θεόδωρον, μετ' Εὐσεβίου δι' εὐχῆς προσίων, εὐδηλον
 ὡς παρὰ τῆς τοῦ φιλοσόφου μόνης ἐνεργείας του-
 τοῦσι δεδεγμένους ἀναπέφηνε τοὺς χρησμοὺς, πνεύ-
 ματι πλάνης συναπαχθεὶς κακῶς, ὡς μὴ ὠφέλις, καὶ
 τῇ; ἐναντίας ἐνεργείας χωρητικὸν ἑαυτὸν κατασκευά-
 σασ ὄλον, ὡς ἔφη, ἐπειδὴ τὴν πανουργὸν ἀπώσα-
 μένος τοῦ Πνεύματος ὄλην ἐνέργειαν, τὰ δυσσεβῆ
 καὶ παράνομα πάντ' ἐκεῖνα γνώμης ἀκράσια καὶ
 γλώττης, ὡς οὐκ οἶδ' εἰ τις ἄλλος τῶν κατ' αὐτὸν,
 τολημῶς καὶ θρασέως ἄγαν εἰς αὐτὴν ἐξέθρισε τὴν
 θεότητα. Καὶ ἔρα μοι καὶ τοῦ χρησιμοδοτοῦντος αὐ-
 τῷ δαιμονίου τὴν ἐμαθίαν καὶ τὸ φιλοψευδές. Τὴν
 μὲν γὰρ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους τῶν ἐπισκόπων ἦδη,
 μᾶλλον δ' οὐ τῶν ἐπισκόπων, εἰ χρὴ τάληθές εἰπεῖν,
 πρὸς ἀλλήλους; ἦν ἡ διαφορὰ, ἀλλὰ τῆς συνόδου πρὸς
 τὸν πατριάρχην μόνον ἐκεῖνον, συναπχθέντα κου-
 φότητι, καὶ γνώμης προπετεία καὶ θράσει καὶ τῇ
 τῶν πολιτικῶν πραγμάτων κωνοτομίᾳ, καὶ τῇ κατὰ
 τῶν ἀπεχθεῖς πρὸς ἃ μὴ ἔχηρ ἐξολισθησαντα· εἴ'

ἢ δὲ ταῦτ' ἐγένετο οἰωπῆ. Καὶ ὅτι μὲν οἱ πατριάρ-
 χαι τῶν θρόνων ἀππλαθήσονται, τὸν ἑαυτοῦ μυστα-
 γωγῶν, ὡς αὐτὸς; οὗτός φησιν ὁ μυσταγωγούμενος,
 διδάτκει· ὅτι δ' ἐπανελεύσονται πάλιν, καὶ λόγοις
 καὶ ἔργοις καὶ συγγράμμασι τὴν αὐτοῦ στηλιταύ-
 σουσιν αἵρεσιν, τοῦτο δ' οὐδὲ μνήμη; οὐδέ γέ τινος
 ἀξιοί.

Καίτοι γ' ἔχηρ, Γρηγορῶς, καὶ τοῦτ' ἐκεῖνοις προσ-
 κείσθαι, ἵνα σώζων ἦ καὶ ἄριστος ὁ λόγος τῷ σῷ δι-
 δασκάλῳ, καὶ μὴ ὡσπερ ἐξ ἡμισείας τὰ τῆς διδα-
 σκαλίας ὄντα τυγχάνῃ, καὶ κτανῶντα μᾶλλον ἢ δι-
 δάσκοντα τὸν μυσταγωγούμενον. Νῦν δὲ τὰ μὲν
 γιγνόμενα τότε καὶ ἐρώμενα λέγεις, εἴτε καὶ ὁ σὸς
 πλάνος ἐκεῖνος, ὡς αὐτὸς ἔφηρθα δῆπου, εἴτε καὶ σὺ
 κάκεινος ὁμοῦ· περὶ δὲ τῶν μελλόντων, ὁ δὲ καὶ
 φθάσα; ὁ σὸς φίλος τε καὶ διδάσκαλος; ἐπηγγεῖλατο,
 τοπαρίπαν οὐδὲν ὑγιές, ὡσπερ δὴ καὶ τὰ κατὰ τοῦ
 σοφοῦ βασιλέως ἐκεῖνα, καὶ δὴ καὶ κατὰ τοῦ μεγά-
 λου Γρηγορίου φημι τοῦ Πατρὸς ὄντα τοῦ ψεύδους
 ἀντικρυς, καὶ ποῖαν οὐκ ὑπεραίροντα συκοφαντίας
 ὑπερβολῆν; Μᾶλλον δ' ὁ μὲν σὸς καθηγῆται; τὰ
 τοιαῦτα καὶ φίλος ἐκεῖνος, οὐδὲν οὐδοσιῶν ἐκ προ-
 γνώσεως εἰδέναι δεδουημένος· Ποῖα καὶ γὰρ κοινω-
 νία φησι πρὸς σκοτός; Παῦλος; φησιν ὁ πεφωτι-
 σμένος, ἀλλὰ στοχασμοῖς τισιν ἐκ τῶν φαινομένων
 τὰ μέλλοντα τεκμαιρόμενος, κἰκ τοῦτο ψευδόμενος
 τὰ πολλὰ, τοῦτ' αὐτὸ φημι τὸ κἀνταῦθα σύνηθες πέ-
 ποθε, κακῶς, ἦρπερ ἔφη, καὶ σὺν ἀτιμίᾳ ποικίῃ
 τὸν τετιμημένον τουτοῖσι ζημώσεσθαι προσδοκῆσας
 τὴν βασιλείαν, εἴπερ καὶ μὴ σὺ ἔστι πλάσμα τὸ
 πᾶν καὶ τοῦ σοῦ φθόνου, καὶ τῆς φιλοψευδοῦς καὶ
 φιλολοιδόρου γλώττης, ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους διαφο-
 ρῶς τῶν βασιλέων τὰ μὴ ὄντα κακῶς συμπλαττού-
 σης, καὶ προλέγειν προσποιουμένης τὰ σοὶ κατ' εὐ-
 χῆν τε καὶ βούλησιν· ὁ δὲ θαυμαστός οὗτοσι βασι-
 λεὺς πάλαι τῷ θεῷ πῶθῳ καὶ τῷ τῆς ἀναχωρήσεως
 ἔρωτι κάτοχος ὢν, ὡς ἄλλοι τε πλείστοι τῶν φίλων,
 καὶ αὐτοὶ τῶν ἄλλων μάλιστα σύνισμεν ἐν τοῖς μά-
 λιστα πεφνηότες αὐτῶν, ὁ μὴδὲ σὺ γ' αὐτὸς ἀγνοεῖς,
 οἶμαι, καὶ κοινωνοὶ τοῦ περὶ τῆς ἀναχωρήσεως τε
 καὶ ἡσυχίας ὄντες αὐτῷ καὶ πράγματος καὶ βουλεύ-
 ματος, σὺν γε Νικολάῳ τῷ πᾶν φημί· τοὺς γοῦν
 τοιοῦτους λογισμοὺς, ὅπερ ἔφηρ ἀνωθεν, παρ' αὐ-
 τῷ κεκυρωμένους ὡσπερ φέρων ὁ βασιλεύς, καὶ διὰ
 τοῦτ' ἄρα καὶ τοῖς τῆς ἀρχῆς πράγμασι πᾶν τοι
 δυσχεραίνων, καὶ πῶς ἂν εἴποις ἀγθόμενος, εἰ καὶ
 ἄλλως τὰ τηνικαῦτα συμπασόντα, τῷ σκοπῷ καὶ τῷ
 τῆς ψυχῆς βουλομένῳ προσίστατο, καιροῦ κατα-
 λήλου λαθόμενος, τὸ πᾶν σπουδαζόμενόν τε καὶ
 φιλούμενον, καὶ πρὸς πέρας ἐξήνεγκε θαυμαστόν,
 οὐ μόνον τὴν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς κοινῆς τῶν πριγ-
 μάτων οικονομίας καὶ διεξαγωγῆς ἀπόθεσιν ζημίων
 οὐκ ἡγησάμενος, ἀλλὰ καὶ ζημίων διὰ τὴν Ἰησοῦ
 νέκρωσιν, καὶ τὸν πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἔρωτα πάν-
 τα μᾶλλον ἐκεῖνα καλῶς ἡγησάμενος, ἃ κατὰ κόσμου
 αὐτῷ πρὸς χέρους εἶναι καὶ δόξης νενομίστο· καὶ
 οὐ μόνον ἀδοξίαν ἠνδρητινοῦν ἐντεῦθεν οὐ προετραψά-
 μενος; ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρὸς γε τῇ ἀληθινῇ καὶ πρώτῃ
 παρὰ Θεοῦ δόξῃ καὶ τὴν κάτω καὶ ἀνθρωπαιαν οὕτω

δαφιλῶς ἔχων περιποιημένην, ὡς καὶ τοὺς πρὶν ἀγνω-
μονοῦντας εὐνοῦς οὐδ' ὄσον εἰπεῖν νῦν ἔχειν, καὶ
τοὺς ἀδίκως τότε μισοῦντας νῦν φιλοῦντας δικαίως
τοῦ κάκιστ' ἀπολουμένου φθίνου, καὶ τοῦ ψεύδους
κάλιστ' ἀπελαθέντων, καὶ εἰς ἑαυτὴν ὡσπερ ἱπαν-
ιούσης τῆς ἀληθείας. Καὶ τότε πρότερον μὲν οἱ ὑπὸ
χαίρα καὶ τὸ ὑπήκουον ὡς δεσπότην ἑαυτῶν προσκυ-
νοῦντες ἦσαν, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς πάντες διὰ γε τὰ
προφθνήντα, νῦν δὲ καὶ πάντες μὲν σχεδὸν καθαρῶς
μετὰ γε τῆς καθηκούσης εὐνοίας τε καὶ τοῦ φίλ-
τρου.

Πρὸ δὲ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντας καὶ βασιλεῖς
καὶ βασιλίδες ὁμοῦ καὶ τὸ χρυσοῦν ἅπαν τοῦτ' ἔ-
νω-, φιλοῦντες μὲν ὡς παῖδες πατέρας, μᾶλλον δὲ
καὶ τὴν φύσιν αὐτῆν, καὶ τοὺς ἔχειθιν ἱμέρους καὶ
τοὺς δεσμούς ὡσπερ παρῆναι φιλονεικοῦντες· τῷ
περιόντι τοῦ φίλτρου, τὰς δὲ τιμὰς καὶ τὴν αἰδῶ,
καὶ τὸ σέβας, καὶ τὴν ὑπακοήν, καὶ πάνθ' ὁμοῦ τὰ
τοιαῦτα, ἰσοθέα τινα καὶ παραδείγματος ἕξω παντὸς
ἀπονεμόντες, τί μὲν οὐ λέγοντες, τί δ' οὐ ποιοῦντες,
ἀ πρὸς θεραπείαν τε καὶ τιμὴν φέρει τὴν τούτου·
μᾶλλον δὲ πάντα μὲν ἔχεινα καὶ δρῶντες καὶ λέγον-
τες καθ' ὑπερβολὴν, οὐδὲν δὲ τῶν ἀξίων οἰόμενοι
λέγειν καὶ δρᾶν. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ τῶν πραγμάτων
νυνὶ σὺν Θεῷ βασιλεὺς τε καὶ κύριος. Τοὺς γὰρ νῦν
ὄντας πάντας ἀνθρώπου-, καὶ φρονήσει καὶ ἀγχι-
νοίᾳ, καὶ καλοκαγαθίᾳ καὶ χρηστότητι τρώπων, καὶ
συγγνώμῃ τῇ πρὸς τοὺς πταίοντας, καὶ τῷ φιλεδώ-
ρῳ τῆς γνώμης τε καὶ τῆς δεξιᾶς ἐκ πολλοῦ τοῦ
περιόντος νικῶν, ὡς μηδὲ παραβάλλειν ἐξείναι, καὶ
τῇ πρὸς τὸν πατέρα, καὶ βασιλέα θαυμαστῆ ταύτῃ
γνώμῃ, καὶ τῇ αἰδοῖ καὶ τῷ περιόντι τοῦ φίλτρου
τοὺς πρὸ αὐτοῦ φιλοτιμῆται νικᾶν ὁμοῦ πρὸς τοὺς
ἐξ ὀσφύος αὐτῷ καὶ μάλα δὴ λαμπρῶς ἀμιλλώμενος,
καὶ τὸ κράτος κἂν τοῖς εἰρημίοις τούτοις ὡσπερ
φιλονεικῶν φέρεσθαι κατὰ πάντων, καθάπερ δὴ κἂν
τοῖς ἄλλοις, καὶ παράδειγμα θαυμαστὸν τοῖς ἐξ αὐ-
τοῦ βασιλεῦσι, καὶ δὴ καὶ τοῖς τὰ δεῦτερα φέρουσι
τῆς βασιλείας τῶν παιδῶν ὁμοῦ πᾶσι προκείμεναι.
Ἐκρίσθη γοῦν τῆς ἀρχῆς, καὶ θείαν βουλήν, καὶ
ψυχὴν τινὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ζωῆς, καὶ τῆς
βασιλείας ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν παιδῶν καὶ σπουδα-
στην καὶ προασπιστήν, καὶ κηδεμόνα καὶ πατέρα
καὶ φύλακα τούτου καὶ ἡγεῖται, καὶ τοὺς γήνησους
ὁμοῦ πάντας ἡγεῖσθαι πείθει. Τοιοῦτόν εἰσι πρὸς
ἄλλήλους θαυμαστοὶ οἱ βασιλεῖς, καὶ τοιοῦτος δε-
σμοῖς ἀλλήλους συνδέδεται φίλτρου, καὶ ὁμονοίας
καὶ συμψυχίας, ἣ οὐκ οἷδ' ὅ τι καὶ φῶ, φθόνου μὲν
καὶ ζήλου καὶ μίσους καὶ τῆς οὐ καλῆς ὑπονοίας καὶ
πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων καλῶς ἀπεληλαμένων
ἐκείθεν, τῆς δὲ τῶν βασιλέων ἀρετῆς γυμνῆς ἅπασιν
ἐκφάνεισθαι ἄρθρον, καὶ τὸ παντοδαπὸν ἑαυτῆς κάλ-
λος, καὶ τὴν ἰσχὴν ἅμα καὶ τὴν εὐπρέπειαν ἐκ πολ-
λοῦ τοῦ περιόντος ἐμφανίζούσης· οἷς οὐ καλῶς ὁ
κακὸς ἐπεσκόταε φθόνος, καὶ τὸ ψεῦδος ἐπὶ μακρᾷ,
ἀ δὴ καὶ τὴν φθοράν, φεῖ! τοῦ γένου; ἡμῶν καὶ
τὴν πανωλεθρίαν ἀνωθεν εἰργασται. Ἄπερ καὶ Γρη-
γορὰς οὕτως ἐκίριστα νενοσηκῶς, ὡς μὴ ὠφελεν.
ἐπειθὲ καὶ τὴν ποθομένην αὐτῷ διαφορὰν ἐώρα τότε

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CLI

τῶν βασιλέων, ἅμα καὶ τοῦ φίλου δαιμονίου τὴν
ἐνεργουμένην δι' ἑαυτοῦ διαίρειν καὶ τὴν στάσειν,
καὶ δὴ καὶ τὰ παρεπόμενα τούτοις ἐκείνων μυσταγο-
γούτος, τὰ μὴτ' ὄντα, μῆτε γενησόμενα, ψευδῶς
κατὰ τὴν ἑαυτῶν γνώμην προῦθησαν τότε. Τῆς δὲ
τῶν πραγμάτων ἀληθείας ἤπειρ ἔδει νῦν ἐκφάνεισθαι,
ψεύσται καὶ ἀπατεῶνες, καὶ κλένοι καὶ βασιλέων
ἐχθροὶ, καθὰ καὶ Θεοῦ πρότερον, οὐκ ἀπεικίτως· ἀν-
ούτοι καὶ ἄμφω παρὰ πάντων καλοῦντο. Καὶ τί χρὴ
εἶλλα λέγειν, ὅπου γε καὶ ταῖς δυσσεβείαις αὐτοῦ τε
καὶ τῶν κατ' αὐτὸν συμμαχῆσιν τε καὶ ὑπερμαχῆ-
σιν, καὶ προστήσεσθαι τὸν θαυμαστόν τε καὶ φιλό-
χριστον ἡλιπιοσ βασιλέα, τὸν μηδὲν ἤτηεν τῆς εὐσε-
βείας, καὶ τοῦ γ' ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἱερᾶς
πατρικοῦ ζήλου καὶ τῆς σπουδῆς, ἣ τοῦ διαδήματος
καὶ τοῦ σκήπτρου κληρονομόν ὀφθέντα; Ἄλλ' ὁ γεν-
ναῖος; οὕτω μετὰ τῆς πατρικῆς βασιλείας καὶ τὴν
τοῦ Θεοῦ βασιλείαν κάλλιστ' ἔχει καὶ ὡς ἐγρῆν ἐπι-
γνοῦς, καὶ τῶν ἀρχαίων τῆς θαυμαστῆς μητρὸς
τε καὶ βασιλίδος, καὶ τὴν ταύτης εὐκρινῆ πρὸς
θεὸν πίστιν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ζῆλον κα-
θαπερὶ τινα πανοπλίαν καὶ σκευὴν ἐνεμιένος βσι-
λικῆν, τὴν πνευματικὴν καὶ μάλα καλῶς ἐπέγνω
μητέρα, τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν φημί· καὶ τῶν
ταύτης διδασκάλων εὐσεβῶς τε καὶ φιλοθείως· ἔγαν
ἐξηρητημένος, καὶ τούτοις καὶ κεφαλὴν ὁμοῦ καὶ ψυ-
χὴν ὑποτιθεῖς, καθάπερ ὀρωμέν, τὰς θαυμαστάς πρὸς
αὐτὴν ὁμολογίας ἐκείνας λαμπρῶς ἐπὶ τῶν ἔργων
ἐκφάνει, τοὺς περὶ Ἰουδοῦν τε καὶ Γρηγορῶν
λύκους δεδειχῶς μάρτην χωνόντας, καὶ πᾶσι τοῖς τὰ
καίνοιον φρονοῦσιν οἰμώων ἐπιπῶν.

Ἄλλὰ τούτων μὲν ἄλλ'· Γρηγορίου δὲ περὶ τοῦ
μεγάλου τῶν ἑμῶν φημι Θεσσαλονικῶν διδασκάλου
τε καὶ ποιμένου, καὶ ὧν ἡ τολμηρὰ καὶ βέβηλος
γλώττα κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ ἀλήτου ψυχῆς ἐκεί-
νης ἀκολάστως τε καὶ μοχθηρῶς, καὶ ἀξίως ἑαυτῆς
δι' ὀλίγων εἶπε κἂν τούτοις ἐκείνο καὶ δὴ λέγω, ὡς
πέμπει μὲν ὁ Θεὸς δι' αἰχμαλωσίας πρὸς Ἀχαιμε-
νίδας κίκελλον, ὡσπερ δὴ καὶ τοὺς ἀποστόλους πάλ-
λαι πρὸς τὸ κήρυγμα, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν σωτηρίαν
διὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας διωγμοῦ δηλαδὴ τοῦ μετὰ
τὴν ἀναίρεισιν Στεφάνου τοῦ θείου, διὰ τῶν ἐναντίων
σοφῶς πλέκων τὰ ἐναντία, ἵνα καὶ θαυμασιώτερα,
φησί, φαίνηται. Ἐκεῖ δ' ὁ μέγας γενόμενος, λεγί-
τωςαν οἱ συνειδέεσι καὶ νῦν, οἷος ἐν ἔργοις τε καὶ
λόγοις καὶ διαλέξεσι ταῖς πρὸς τοὺς σοφοὺς τε καὶ
προβυχόντας Ἀχαιμενιδῶν ἀνεφάνη. Μᾶλλον δὲ καὶ
λέγουσι καὶ γράφουσι, καὶ κηρύττουσι μάλα τρυπῶς
τὰς συνεχεῖς πρὸς ἡμετέρους διδασκαλίας καὶ παρ-
αινέσεις, τὴν μεγάλην τοῦ λόγου παραμυθίαν, τὰς
λύσεις τῶν ἀμφισθητουμένων, τὰς τῶν Γραφῶν θαυ-
μαστάς ἐξηγήσεις, τοὺς τῆς καινῆς ἐκείνης αἰρέσεως
τε καὶ δυσσεβείας ἐλέγχους, τὴν θεολογίαν, τοὺς ὑπὲρ
τῆς μιᾶς τρισυποστάτου θεότητος κινεοὺς καὶ ὑπερ-
φυεῖς λόγους, τοὺς περὶ τῆς θείας Χριστοῦ γεννή-
σεως, τῆς τε ἀνω καὶ ὑπὲρ χρόνον, καὶ δὴ καὶ τῆς
ἐν χρόνῳ καὶ κατὰ σάρκα, τοὺς περὶ σταυροῦ καὶ
θείων εἰκόνων καὶ τύπων, καὶ Παλαιᾶς Διαθήκης
καὶ Νέας, καὶ νόμου, καὶ περιτομῆς, καὶ ἱερωσύνης

36

τῆς πάλαι· καὶ οὕτως καὶ κατὰ φύσιν ἡ Γίσις ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀλόγος καὶ Χριστὸς καὶ Θεός, ἐπεὶ καὶ κριτὴς ὁ αὐτὸς ὁμοῦ πάντων ἀνθρώπων, ὁ φησὶν Ἀβραάμ ὁ πατριάρχης ὑπὲρ Σοδόμων πάλαι προσειών, κατὰ Μωϋσῆ φάναί τὸν μέγαν, ὅπερ οὐχ Ἑβραίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἀχαιμενίδαις κατὰ ταυτὰ, φησὶ, δοκεῖ. Καὶ τί χρὴ κατὰ μέρος καταλέγειν νῦν ἐξῆς πάντα, πραγματείας ἐτέρας ὄντα καὶ ἱστορίας ἔργον, δι' ὧν ἡ θαυμαστὴ καὶ οὐράνια καὶ φιλόσοφος γλώττα τίνας μὲν οὐκ ἐστήριξεν ἐκεῖ τῶν πιστῶν πρὸς τὸν ὑγιᾶ φημι λόγον; ποίας δ' οὐκ ἔλυσεν ἀμφιβολίας τῶν διασταζόντων; πόσου δὲ καὶ οἴου θαύματος; οὐκ ἐπληρώσε τὰς ψυχὰς τῶν συνέσει καὶ ἀξιώματι παρ' ἐκείνοις προϋχόντων; δι' ἃ δῆπου καὶ πληγὰς καὶ βαπίσματα κατὰ κόρηος καὶ ὕβριον φοροῦν τερπῶν ἀποστατῶν καὶ ἀλιτηρίων ὑπέστη Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, οὐκ ἐνεγκόντων τὴν ἦσαν καὶ τὴν ἐπὶ πάντων αἰσχρότην, ἀναιμακτος ἀθλητῆς καὶ στεφανίτης καὶ μάρτυς τῶν Χριστοῦ καθημάτων ἐκείθεν κατιῶν πρὸς ἡμᾶς σὺν λαμπρᾷ τινι τῆ κομῆ καὶ τοῖς κρότοις καὶ τοῖς ἐπιπικίοις, οὐκ ἐπιγελοῖς τισὶν οὐδὲ παρ' ἀνθρώπων φαρτῶν ἐπιτιλουμένοις, ἀλλ' ἀφθάρτων καὶ οὐρανίων ἀγγέλων ἀοράτως προπεμπόντων, καὶ τὴν αὐτοῦ κάθοδον, καὶ τοὺς ἀθλοὺς τοὺς ἱεροῦς, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ δρόμους, καὶ τὴν καινὴν ὁμολογίαν, ὕμνοις καὶ μυστικαῖς ὕδαϊς ἀνακηρυττόντων, ὡς καὶ κατιῶντι παρὰ τοὺς τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ταύτης λιμένας, συνεξακουέσθαι τισὶ τῶν ἐυλαβῶν τότε τοὺς ὕμνους παρ' αἰγιαλοῖς ἐστηκόσιν, οἳ καὶ τὸ καινὸν ἐκείνο τῆς καινῆς ὥδης τε καὶ τοῦ μέλου ἀποδουμάζοντες, καινὸν μὲν τι καὶ ἀπιστον ἔλεγον εἶναι, εἰ παρὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῶν βαρβάρων μελωδοί, καὶ τοιοῦτοί κατάγονται παρ' αὐτοῖς· ἐκεῖ δὲ, τῆς νηὸς εἰς τὴν γῆν κατιούσης, Γρηγόριος ὁ θεῖος σὺν γε τῷ πληρώματι τῶν ναυτῶν ἀποβαίνοντες καθεωρῶντο μόνον, τότε δὲ καὶ οἱ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ὥδης ἀκροατοὶ καὶ τῶν ὕμνων συνῆκαν, ὡς οὐκ ἀνθρωπίνης, ἀλλ' ἀγγελικῆς ἦσαν ἐκεῖνα δυνάμει ἔργα, τοῦ Θεοῦ θαυμαστῶς κἀνταῦθα τὸν ἑαυτοῦ βουλομένου δεξάζειν θεράποντα.

Ἄλλ' ὁ περὶ τὴν ὄντως σοφίαν ἀσύνητος φιλόσοφος οὕτως σὺν γε τῷ φίλῳ δεξιμονίῳ, Ἀλώσεται, φησὶ, Παλαμάς, καὶ οὐ τὰ ἐχθίστα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσχίστα παύεται, ἀπηχθημένοι καὶ ἐπὶ βήροι καὶ αἰσχροὶ τινες πρὸς ἀλήθειαν ὄντες αὐτοί, καὶ τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ κωμψοῦντες ἀγῶνας, καὶ τοὺς ἀθλητῆς καὶ στεφανίτης αὐτοῦ συκοφαντοῦντες, καὶ τοὺς ἁγίους ἀναιδῶς οἱ ἐναγεῖς διασύροντες. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως.

Καλὸν δ' ἂν εἴη λοιπὸν, ἐπειδὴ καὶ τὸν λόγον διαναπαῦσαι δεῖ τῶν μακρῶν ἀγῶνων καὶ δρόμων καὶ ληξάι που τὸν καινὸν τουτονὶ πόλεμον, ὡς περ ἐν ἐπιλόγοις ἀναλαθεῖν τε καὶ λογισασθαι εἰς βραχείων τινῶν τὰ πρὸς τὸν φιλόσοφον ἡμῖν τουτονὶ καὶ τοὺς καθ' ἡμῶν καὶ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ λόγους εἰς μακρῶν εἰρημένα. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος; ἡμῖν τῷ πρὸς Γρηγορᾶν τουτονὶ λόγων, ἐπειδὴ πρὸς τὸν αὐτοῦ πρῶτον ἀπιδῶν, οὐδὲν τι περὶ τῶν προκει-

μένων αὐτὸν εὔρα λέγοντα, οὐδὲ δογματικῆς οὐδαιτιοῦν ἀπτόμενον ὑποθέσεως, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μόνον συκοφαντίαν ὄντα καὶ ὕβριν τῆς κατ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συγκροτηθείσης ἡμῖν ἱερᾶς συνόδου, καὶ δὴ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁμοῦ πάσης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλείας αὐτοῦ; καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτοῖς κατὰ γένος σὺν γε τῇ συγκλήτῳ διαβέλλοντα πάση, καὶ νῦν μὲν διωγμὸν καὶ κάθαρσιν καὶ φυλακὰς περικαθημένους τὸν Γρηγορᾶν καὶ φρουροῦντας, καὶ πυκτῶν ἱερῶν ἀφαίρεσιν ἐγκαλοῦντα τὰ μηδαμῶς ὄντα, νῦν δὲ ψήφον ἀδικῶν καὶ διωγμὸν εὐσεβείας τὴν τῆς δυσσεβείας ἀποκαλοῦντα καθάρσει, καὶ μηδὲν μὲν εὐσεβῆς, ὡς αὐτὸς φησὶ βλασφημῶν, μηδὲ δίκαιόν τι τὴν ἱερᾶν σὺν ὀδον εἰπεῖν τε καὶ καταπράξασθαι, ὡς καὶ τοῦς Β περικαθημένους τε καὶ περιεστῶτας, ψευδῶς φησὶ καὶ δυσσεβείας κατεγνωκίτας αὐτῶν, σιγῇ τὴν ἑαυτῶν ἀποκρύψαι γνώμην, καὶ τὴν τῆς δυσσεβείας συνηγορίαν, διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν ἐπιπεφωμένον φόβον, οὐ μὴν οὐδ' αὐτὰ φησὶ τὰ λαλθέντα γῶν ἐκεῖ καὶ πραχθέντα κατ' ἀλήθειαν δοθῆναι τῷ τόμῳ κακουργίᾳ τε καὶ ἀμαθίᾳ τῶν ἐκείνων συγγραψαμένων· οὐδὲ γὰρ εἶναι παρ' ἡμῖν τῶν λέγειν τε καὶ γράφειν εἰδόντων μετ' ἐπιστήμης οὐδένας. ἀλλ' ἐπισκαπάνης, ὡς αὐτὸς φησὶ, καὶ κώπης, καὶ ἀγοικικοῦ βίου προαχθῆναι πάντας οὐ καλῶς οὐδὲ δίκαιως ἐπὶ τὸ βῆμα, ὡς μὴδ' αὐτὸ τοῦτο γοῦν ἔχειν εἰδέναι, τί ποτε ἄρα τὸ τῆς ἐπισκοπῆς χρῆμα, καὶ τίς ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ταύτης ἐπάγγελμα, μήτοι γε καὶ ἄλλων ἔχειν ἠγεῖσθαι καὶ διασώζειν, καὶ τέλος C διωγμὸν ἐκεῖ κατὰ τῆς συνόδου καὶ τῶν προϋχόντων ἱερῶν Θεοῦ, καὶ Γρηγορίου τοῦ σοφοῦ μέλισσα, καὶ πληγὰς τε καὶ μίστιγας καὶ φοροτῶν ὕβριον ἀφορήτων, καθάπερ εἰ τινα παραπλήγα καὶ οὐκ ἐγκέφαλον διασεσειομένον εὐρηκότες τὸν Γρηγορᾶν, καὶ φαντασθέντα καὶ κάκιστα συγγραψάμενον, ἐξηλέξαμεν αὐτὸν ἐκεῖ κατὰ μέρος πάνθ' ὁμοῦ τὰ τοιαῦτα ψευδόμενον καὶ παραληροῦντα, ὡς μηκέτι μὴδ' ἐν τοῖς μέλλουσι καὶ καιριωτέροις ἄξιον εἶναι πιστεῦσθαι καὶ ὀκνησοῦν τοῦτο, τὸν οὕτω τῶν ἐλαττόνων τε καὶ σμικρῶν καταψευδόμενον τουτονὶ, καὶ μετὰ τοσαύτης φάναι τῆς προθυμίας, ὡς μηδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπειν.

Ὁ δεῦτερος τῶν λόγων πρὸς τὸν δεῦτερον βλεπόντων τοῦ φιλοσόφου, περὶ διαφορᾶς μὲν οὐσίας θείας; καὶ θείας ἐνεργείας ἐνίσταται τὸν ἀγῶνα· ἐκεῖ δ' ὁ ἀντιλέγων οὐ πρὸς τὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου κωμψῆς πάντα, ἀλλὰ πρὸς κεφαλαιώδη ζητήματα τινε τῆς ὑποθέσεως ἐπεὶ τὸν ἀριθμὸν ὄντα τὸν λόγον ἔφη προαγαγεῖν βούλεσθαι, πρὸς ταῦτα καὶ ὁ λόγος ἡμῖν βλέπων, πρῶτον μὲν τὸν συνοδικὸν εἰσαγγεῖν ἑαυτοῦ τόμον, τὴν ἀπαριθμησὶν τουτονὶ τῶν κεφαλαιωδῶν ζητημάτων ποιούμενον· εἰθ' ἐξῆς τὰ περὶ διαφορᾶς οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας εἰσαγγεγῶν κατὰ μέρος τοῦ αὐτοῦ συνοδικοῦ τόμου, ἔπειθ' ὁ Γρηγορᾶς ἀπέκρυψε κακουργῶν, γραφικῶς τε καὶ θεολογικῶς ἐπειδὴ μὲν ἀριστῶς ἐπιτεργασίας τε καὶ κατασκευαῖς, ἐνταῦθα λήγει τοῦ δρόμου, βρα-

χά' εἶτα πρὸς τὸν φιλόσοφον ὑπὲρ τῶν εἰρημένων Ἀ Γρηγορᾶς καὶ αὐθις τοὺς ἱεροὺς θεολόγους Ἀθανάσιον τε καὶ Βασίλειον συκοφαντεῖ, ὡς ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τῆ ἀιτίῃ τε καὶ αἰτιατῶ μόνῃ χρωμένους, ἐξελέγχει τούτον καὶ αὐθις ἐξ αὐτῶν τε τούτων τῶν θεολόγων Πατέρων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων, καὶ ψεύστην ὁμοῦ καὶ βλάσφημον. ὡς ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας; μᾶλλον, καὶ οὐκ εἰς τὸν τῆ τοῦ αἰτίου τε καὶ αἰτιατοῦ προσωποποιεῖται ἀποτόπιον αὐτῶν. Πρὸς δὲ γε τοὺς βηθεῖσιν ἀτόπιον αὐτῶν. Πρὸς δὲ γε τοὺς βηθεῖσιν ἀτόπιον αὐτῶν. Πρὸς δὲ γε τοὺς βηθεῖσιν ἀτόπιον αὐτῶν.

Ὁ δὲ τρίτος; τὰ περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας σκοπούμενος καὶ αὐτὸς, τὸν περὶ θείας δυνάμεως τῆς φυσικῶς τῆ Θεῶ προπούσης ἐξετάζει λόγον, τὸν Ἀρσοπαγίτην θεῖον εἰσάγων Διονύσιον. Τούτῳ καὶ γὰρ ὁ Γρηγορᾶς ἀντιλέγων διὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου, κτιστὴν ἀποδεικνύει πειράται τὴν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν. Ἐν οἷς καὶ τὸν θεοφρόνον Δαμασκηνὸν σὺν γε τῷ προρρήθέντι θεῖῳ Διονυσίῳ συκοφαντῶν ἐλέγχεται παρὰ τοῦ ἀληθοῦς λόγου. Φησὶ γὰρ μὴ κυρίως μηδὲ κατὰ φύσιν ἔχειν τὸν Θεὸν τὴν τοῦ ἔχειν δύναμιν, καὶ τούτους τοὺς ἁγίους εἰδέναι τε καὶ διδάσκειν. Εἶναι γὰρ τοῦτο τῶν κτισμάτων, ὡς αὐτὸς φησιν, ἴδιον. Ἐξελέγχει δ' αὐτὸν ὁ λόγος ἐν τούτοις νῦν μὲν τὰ Σαβαλλίου φρονούντα, λέγοντος, μὴ κυρίως καὶ ὑποστατικῶς ἔχειν Υἶδν καὶ Πνεῦμα τὸν Θεόν, εἰ καὶ λέγεται, νῦν δὲ τοὺς τοῦ Ἀρείου καὶ Εὐνομίου συναπαγόμενον. Ἐκείνων καὶ γὰρ ἔστι τὸ ἑτεροούσιον, καὶ τὸ ὡς οὐσίας περὶ οὐσίαν ἔχειν τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ Υἶδν καὶ τὸ Πνεῦμα, κατὰ τὰς τοῦ φιλοσόφου δηλονότι φιλοσόφους κατηγορίας.

Τῷ δὲ τετάρτῳ τῶν λόγων περὶ διαφορᾶς ὡσαύτως οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας, καὶ δὴ καὶ δυνάμεως αὐτοῦ φυσικῆς τὴν ὁρμὴν ἔχοντι ἐξελέγχεται Γρηγορᾶς, οὐ κακούργως μόνον τοὺς ἐν τῷ συνοδικῷ τόμῳ, ἀλλὰ καὶ ἴαν ἀμαθῶς ἐπιβάλλων. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ λόγος αὐτὸν ἐλέγχει, οὐ τὰ Ἀρείου καὶ Μακεδονίου νοσοῦντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτους ὑπερβαλόντα τῆ δυσθεθείας, ὅσον οἱ μὲν τὸν Υἶδν καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διαιρεῖν τῆς Πατρικῆς οὐσίας τολμῶντες, καὶ κυρίως οὐδὲ φυσικῶς, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν καὶ ἐπέσρακτα κακῆσθαι τὰ τῆς θείας φύσεως ἔλεγον ἰδιώματα, ὁ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Πατέρα, τὴν τρισυπόστατον ὁμοῦ λέγω Θεότητα, οὐ κυρίως φησὶν ἔχειν ταῦτα, ἀλλ' ἢ ἐπικτητα καὶ ὑστερογενῆ, ἢ ψευδῆ· εἶτα προῖδν ὁ λόγος δείκνυσιν Γρηγορᾶν νῦν μὲν Εὐνομίῳ συνάδοντα, ἐν οἷς κατ' ἐκείνον καὶ αὐτὸς φησὶ, μὴ ἄλλο μὲν οὐσίαν νοεῖν, ἄλλο δὲ δύναμιν, ἄλλο δ' ἐνεργείαν καὶ σοφίαν, ὡς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦτ' αἰτὸ κατηγορεῖν ἔχειν, καὶ τῆς οὐσίας καὶ ἀλλήλων διάφορὰ πως εἶναι ταυτὶ λεγούσης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄκτιστα καθὼ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ· νῦν δὲ καὶ Νεστορίῳ καὶ Μονοφυσίταις ὁμοφρονα τὸν αὐτὸν, ὡς κατ' οὐσίαν τὴν ἔνωσιν λέγοντα, καὶ δὴ καὶ σχετικὴν, ὥστε δυάδα τελείων ὑποστάσεων ἔνωθηναί. Εἶτα χρῆσιν εὐρών ἐκεῖ τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ, περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας θεολογοῦσαν, καὶ ταύτην εἰς δύο κακῶς διελών, καὶ τὸ μὲν ἐκείνης τῷ γεννήτορι δεδωκότως, τὸ δὲ προσρίψας τῷ τόμῳ καὶ ἡμῖν ὡς ἡμέτερον δῆθεν, εἶτα κατ' ἐκείνον χωρεῖ καὶ ἡμῶν ἀκρατῶς. Ἐν τούτοις γούν ἐξελέγξας αὐτὸν ὁ ἡμέτερος λόγος, ὡς κακούργον, ὡς ἀμαθῆ, ὡς τῶν ἁγίων ὑβριστὴν καὶ βλάσφημον ἐκτόπως, εἶτα καὶ συκοφάντην αὐτὸν ἀποδεικνύει τοῦ τε θεῖου Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου φημὶ τοῦ σοφοῦ. Ἐπὶ τούτοις τὸν περὶ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ λόγον κινύσας, καθ' ὃν ὁ

σὺν τε καὶ Βασίλειον συκοφαντεῖ, ὡς ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τῆ ἀιτίῃ τε καὶ αἰτιατῶ μόνῃ χρωμένους, ἐξελέγχει τούτον καὶ αὐθις ἐξ αὐτῶν τε τούτων τῶν θεολόγων Πατέρων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων, καὶ ψεύστην ὁμοῦ καὶ βλάσφημον. ὡς ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας; μᾶλλον, καὶ οὐκ εἰς τὸν τῆ τοῦ αἰτίου τε καὶ αἰτιατοῦ προσωποποιεῖται ἀποτόπιον αὐτῶν. Πρὸς δὲ γε τοὺς βηθεῖσιν ἀτόπιον αὐτῶν. Πρὸς δὲ γε τοὺς βηθεῖσιν ἀτόπιον αὐτῶν. Πρὸς δὲ γε τοὺς βηθεῖσιν ἀτόπιον αὐτῶν.

Τῷ πέμπτῳ περὶ τε ἠνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας; καὶ διαφορᾶς αὐθις θείας ἐνεργείας διεξιόντι, καὶ δὴ καὶ τοῦ ταύτης ἠνωμένου, καὶ τὸ μὲν θεωρεῖσθαι πράγματι λέγοντι, τὴν δι' διαφορὰν ἐπινοεῖα, οὐ πράγματι, αἱ τούτων ἀποδείξεις; ἔκ τε Διονυσίου καὶ Ἱεροθέου τῶν ὁμιλητῶν τε καὶ διαδόχων τῶν ἱερῶν ἀποστόλων εἰσιν, ἀπὸ τῶν θεῶν Γραφῶν, ἀπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τε καὶ θεολόγων ἐκ μέρους. Συνἀποδεικνύεται δὲ τῷ λόγῳ κακῆναι, ὅτι οὐ μόνον ὅπῃ τῆς ἔκτης οἰκουμενικῆς συνόδου οἱ τὰ Γρηγορᾶ καὶ Ἀκινθύνου νοσοῦντες ἐξελέγχονται χεῖρω καὶ ἀποκρίματα φρονούντες τῶν Μονοθέλητῶν ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ ὅπῃ πασῶν ὁμοῦ τῶν συνόδων τῶν τε καθόλου καὶ τῶν μερικῶν, ἐπειδὴ καὶ ἀλλήλους εἰσὶν αἱ πᾶσαι σύμφωνοι καὶ βεβαιούσαι ἀλλήλους. Αἰδ καὶ παρὰ πασῶν ἐστὶν ἡ ἀρὰ καὶ ἡ ἀποκήρυξις ἀπειρηγεμένη τοῖς τάναντία φρονούσιν ἐκείναις, ἀλλ' οὐχ αἱ καθ' ἡμᾶς ἀπλῶς σύνοδοι καὶ οἱ τόμοι. Τὰ ἐκείνων καὶ γὰρ ἐκφαίνουσιν οὗτοι, μηδὲν παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες; ἢ μόνην τὴν ὁμολογίαν καὶ τὴν συμφωνίαν ἐκείνων. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ Ὁριγέτους ἐλέγχονται νοσοῦντες κατὰ τὴν οἰκουμενικὴν πέμπτην ἁγίαν φημὶ σύνοδον, πρὸς ἐκείνον εἰποῦσαν, ὡς εἶχε μὲν ὁ Θεὸς αἰὶ τὴν τοῦ κτίσειν δύναμιν, ἐνηργήθη δὲ ἡ τοιαύτη δύναμις, ὅτε αὐτὸς ἐβούληθη. Ὅθεν οὐδ' ἐτράπη Θεὸς, φησὶν, ἀγ' ἑτέρου εἰς ἕτερον.

Τῷ γε μὴν ἕκτῳ πρὸς τε τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον τοῦ Γρηγορᾶ βλέποντι, καὶ περὶ μετοχῆς θείας καὶ ἐνεργείας ἀγωνιζομένῳ, καὶ αὐθις ὁ αὐτὸς ἐλέγχεται, τὰ τε ἄλλα διὰ τοῦ ληπτῶ καὶ μεθεκτοῦ τῆς θείας οὐσίας βλάσφημῶν εἰς Θεὸν ἀτόπως, καὶ δὴ καὶ τὴν Ἀντιοχείας μέγαν Ἀναστάσιον σὺν γε τῷ συνοδικῷ τόμῳ συκοφαντῶν καὶ ἀκρατῶς ὑβρίζων· τὰ γὰρ περὶ τοῦ θεῖου Πνεύματος εἰρημένα τῷ σοφῷ διδασκάλῳ τούτῳ συλησας ἀπὸ τοῦ τόμου, καὶ τούτους ὡς ἡμετέροις; δῆθεν χρησάμενος, τὰ ἀσχεῖστα καὶ συκοφαντεῖ καὶ ἐυδριζέται τοῖς, ὡς περὶ δὴ καὶ τοῖς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου πρότερον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀθανάσιον σὺν ἐκείνῳ τὸν μέγαν μεθεκτὴν τὴν τοῦ Πνεύματος οὐσίαν τε καὶ ὑπόστασιν, καὶ δὴ καὶ αὐτὴν τὴν ἁγίαν ὡσαύ-

τως Τριάδα συκοφαντῶν λέγειν ἐκεῖνον· οὐ τὴν Ἀ
θαυμαστὴν προτιθεὶς θεολογίαν ὁ ἡμέτερος λόγος,
αὐτόθεν ἐξελέγχει τὸν Γρηγορᾶν καὶ ψεύστην καὶ
συκοφάντην τῶν ἁγίων, καὶ δὴ καὶ τὰ Μασσαλιανῶν
καθαρῶς κἀν τούτοις φρονούντα· πρὸς δὲ γε τοῖς
εἰρημίοις καὶ Λατίνοις ἀκριβῶς περὶ τε προόδου
καὶ χάριτος καὶ φυσικῆς ἐνεργείας καὶ ἀλλάμψεως
καὶ Θεοῦ μετοχῆς συνηγοροῦντα, μᾶλλον δὲ καὶ Λα-
τίνων αὐτὸν ἀντικρυς τὰ τοιαῦτα πεφηνότα, μηδησι-
τινοσὺν προσούσης διαφορᾶς.

Τοῦ ἐβδόμου πρὸς τὸν τέταρτον καὶ αὖθις τοῦ φι-
λοσόφου λέγοντος λόγον περὶ φυσικῆς καὶ οὐσιώδους
ἐνεργείας Θεοῦ ὅτι ἀκτιστος, ἀναδείκνυται μὴ μόνον
κτίσμα ταύτην αὐτῆς, λέγων, ὡς ἔθος αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ μὴ
δν, ὅταν μὴ πρὸς τὴν οὐσίαν οὕτην, φησιν, ἀναφέ-
ρηται· τοῦνομα. Ταύτην καὶ γὰρ φησιν εἰδέναι μό-
νην Θεοῦ ἐνεργεῖαν· τὰ δὲ παρ' αὐτὴν πᾶνθ' ὁμοῦ
κτίσματα· θέλησιν δὲ φυσικῆν κοινήν τῆς ἁγίας Τρι-
άδος μηδαμῶς πεφυκέναι, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν αὐτὴν
εἶναι· ὀλέθσιν, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μόνον. Δείκνυ-
ται· δ' ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ Γρηγορᾶς πρὸς τοῖς εἰρη-
μίοις οὐ μόνον τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖαν, ἀλλὰ καὶ
τὴν οὐσίαν σὺν αὐτῇ περιγραφτὴν καὶ ὠρισμένην
φανερῶς λέγων.

Τοῦ δὲ ὀγδόου τῶν λόγων τῷ τετάρτῳ καὶ αὖθις
τοῦ Γρηγορᾶ καὶ δὴ καὶ τῷ πέμπτῳ περὶ θείας ἐν-
εργείας προσδιαλεγόμενον καὶ ἔτι, ὅτι ἀκτιστος, καὶ
ἔτι οὐ σύνθετον διὰ ταύτην τὸ θεῖον κατ' αὐτὸν τὴ
κατὰ φύσιν ἀποῦν, ἀποδείκνυται Γρηγορᾶς οὐ μόν-
ον σύνθετον καὶ κτιστὸν διὰ τῆς ἐνεργείας κατα-
σκευάζων τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱεροῦς θεολόγους,
Κύριλλον τε καὶ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν συκο-
φαντῶν καὶ αὖθις, οὐ κατὰ διάνοιαν φημι μόνον,
ἀλλὰ σχεδὸν καὶ κατ' αὐτὰ τὰ ρητά· οὐ τούτους δὲ
μόνους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκτην οἰκουμένην ἁγίαν
σύνθετον ὅλην, Μάξιμόν τε τὸν τῆς θεολογίας καὶ
ὁμολογίας στύλον, καὶ Βασίλειον καὶ Ἀθανάσιον
ὁμοῦ τοὺς μεγάλους. Ἐν οἷς οὐ τὰ Μονοφυσιτῶν τε
καὶ Μονοθελιτῶν σπουδάζων μόνον καὶ αὖθις ἐλέγ-
χεται, ἀλλὰ καὶ Ἐννόμιος ἄλλος αὐτὸς ἀναδείκνυται·
οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀρειῶς ἄμα καὶ Μακεδόنيος, μᾶλ-
λον δὲ καὶ πολλῶν χείρων καὶ ἀποπτωτερος ἐκεῖνων·
ὅσον ἐκεῖνοι μὲν κατ' οὐσίαν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦ-
μα τοῦ Πατρὸς διεκρούοντες, ὁ δὲ καὶ φθάσαντες
ἐφημεν, εἰς κτίσμα καταφέροντες ὅσον τὸ κατ' αὐ-
τοῦς· τὸν Θεὸν ἦσαν, Γρηγορᾶς· δ' οὕτως καὶ εἰς τὸ
μὴ δν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ κατασπᾶν ἐπιχειρεῖ διὰ
τῶν φυσικῶς προσόντων αὐτῆς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς
Πατριωτικὰς ἰδέας καὶ μάλα πρεσβεῦον ἐλέγχεται,
ἰδιοποστᾶτους τὰς ἀνυποστᾶτους ἑαυτοῦ δοξάζων
ἐνεργείας, καὶ καθάπερ σκιάς τινὰς, ὡς αὐτὸς φη-
σι, τῆ οὐσίᾳ παρεπομένης. Ὁ δὲ λόγος ἡμῖν οὕτως
δείκνυσσι διὰ τῆς ἱερᾶς τῶν ἁγίων θεολογίας, καὶ
πῶς, καὶ κατὰ τίνας τοὺς λόγους νοηθεῖν ἂν ἐπὶ
Θεοῦ σύνθεσις. Οὐδ' ἡ μὲν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἀπο-
σεῖσται, τοῖς ἱεροῖς ἐπομένη διδασκάλοις· ὁ γε μὴν
Γρηγορᾶς· ἐπειθὼν τούτους, ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνοις
ἀλλάσσεται, σύνθετον ποιῶν τὸν Θεόν.

Ὁ ἕνατος καὶ ὁ δέκατος πρὸς τὸν πέμπτον μὲν

καὶ αὖθις, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν ἕκτον ἐνίσταται τοῦ Γρη-
γορᾶ λόγον περὶ τε θεότητος καὶ Θεοῦ καὶ θείας
ἐνεργείας αὖθις καὶ θεώσεως, δεικνύοντας ὅτι τι
ἀκτιστος, καὶ ὅτι ἀσχετος καὶ ἀμίμητος τῆ ἀνθρω-
πείᾳ φύσει, εἰ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ, ἐν σχέσει καὶ
μιμήσει γίνεται, καὶ πῶς καὶ κατὰ τίνας τοὺς λόγους
καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ
ἐνεργεῖαι τοῦ Πατρὸς λέγονται παρὰ τῶν θεολόγων,
καὶ αὖθις οὐκ ἐνεργεῖαι οἱ αὐτοὶ· καὶ ὅτι· καὶ εἰ
τρεις θεαρχικά ὑποστάσεις καὶ κοιτῆ καὶ ἰδίᾳ καὶ
σοφία καὶ δύναμις ὡσαύτως λέγονται, διὰ τὸ φυσι-
κῶς καὶ μὴ μεθεκτῶς ἔχειν ταῦτα, καὶ τὴν φυσικ-
κὴν αὖθις δύναμιν καὶ ἐνεργεῖαν κοινῶς καὶ ἡμε-
μένως ἔχουσιν ὡς ὁμοούσιαι καὶ ὁμοθεοὶ. Ἀποδει-
κνύουσι δ' αὖθις τὸν φιλόσοφον καὶ τὸν μέγαν συκο-
φάντοῦντα Βασίλειον ὡσπερ δὴ κἀν τοῖς φθάζαι,
καὶ τοὺς ἄλλους θεολόγους Πατέρας. Φησὶ καὶ γὰρ,
ὡς οὐ περὶ φυσικῆς ἐνεργείας Θεοῦ φησιν ὁ διέ-
σκαλος πρὸς Εὐστάθιον γράφων, ἀλλὰ περὶ ἀπει-
λεσμάτων μόνον ἦτοι κτισμάτων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
ὁμόφρονα δεικνύουσι καὶ αὖθις αὐτὸν ὄντα Σαβελλίῳ
τε ἄμα καὶ Ἀρειῳ καὶ Μακεδονίῳ, μὴ δευτέρῳ καὶ
κατωτέρῳ τὴν θεῖαν ἐνεργεῖαν οὐόμενον σὺν γε τοῖς
θεολόγοις Πατράσι τῆς πηγαζούσης αὐτὴν θείας φθ-
σεως, ὡς κατ' αἰτίαν ὑπερκαίμενης καὶ μερίζουσ, ἀλλὰ
θεότητος καὶ θεοῦς διαφόρους ἀλλήλων ἐντεῦθεν συνέ-
γοντα, ὁ δὲ τὸς προφῆθεις καλαῖος αἰρησιάρ-
χαις ἐκείνοις ἰδέσθαι, διὰ τὸ τῶν θεῶν ὑποστάσεων
δηλονότι διάφορον παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ
καλῶς πρεσβεῦόμενον.

Ὁ ἐνδέκατος ἐκ περὶ τῆς Χριστοῦ διεξίον ἐν
Θεωρίῳ θείας μεταμορφώσεως καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν
τῆς θεότητος φωτὸς, περὶ τε θεώσεως ὑπερφυσί-
αυθις, καὶ μετοχῆς τῆς θεοποιῦ καὶ φυσικῆς τοῦ
Πνεύματος χάριτος, δείκνυσσι τὸν Γρηγορᾶν ἡ μὴ
γενέσθαι τὴν μεταμόρφωσιν ὅπως Χριστοῦ λέγοντα,
ἡ τραπῆναι καὶ μεταβληθῆναι τὴν ἀνθρωπείαν
μορφὴν, ἡ τὸ εἶδος τοῦ Χριστοῦ σὺν γε τοῖς εἰρη-
νομάχοις, καὶ προτίει τὸν Θεὸν καὶ ρητὸν καὶ ἐρα-
τὴν, οὐκ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν κατὰ τὴν ἱερὰν ρυστο-
γωγίαν, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν δοξάζοντα μετ'
Εὐσεβίου καὶ τῶν Ἀρειανῶν, καὶ κτιστὴν καὶ ἐρα-
τὸν εἰσαγόγοντα σὺν ἐκείνοις Θεόν, δν δῆπου καὶ κατ'
οὐσίαν ἰδεῖν ἐκδέχοντα καὶ προσκυνῆσαι, φησὶν ὁ
Γραπτὸς θεῖος Θεόδωρος, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γρηγορᾶ
προβληθεὶς καθ' ἡμῶν δῆθεν καὶ τοῦ τῆς ἀληθείας
λόγου. Διέξεισι δ' ὁ λόγος ἐν τούτοις καὶ περὶ τοῦ
ἀπροσβίου φωτὸς τῆς θεότητος, καὶ μετοχῆς ἱερᾶς
αὐτοῦ καὶ θεοφανείας καὶ ἀλλάμψεως θείας τῆς δι-
ομένης τοῖς ἁγίοις ἐν Πνεύματι, νῦν μὲν ἐκ μέρους
ὡς ἐν ἀβραάμῳ μέρει, κατὰ τε τὸν Θεῖον Παῦλον
φημι καὶ τοὺς μετ' ἐκεῖνον θεολόγους καὶ διδασκά-
λους, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι διαψιλοστέρας τε καὶ
τελεωτέρας. Ἀμήψουσι γὰρ οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος,
Χριστὸς φησὶν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ ἰσάγγαλοι ἔσονται
καὶ υἱοὶ Θεοῦ, τῆς ἀνυστάσεως υἱοὶ ὄντες.

Ὁ γε μὴν δωδέκατος οὕτως καὶ τελευτᾶ τῶν
ἄλλων ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ἔρει τῷ Ἄθῳ μονασίῳ

καὶ τῶν ἱερῶς καθ' ἡσυχίαν ἀσχοῦντων τὰ τῆς εὐ-
 αγγλικῆς πολιτείας βεβαιώτερα συντεθείς, καὶ
 συκοφάντην καὶ βλάβημον καὶ ὑβριστὴν ἀποπον-
 τῶν ἁγίων κἄν τούτοις τὸν Γρηγορῶν ἐξελέγχει,
 καθάπερ δὴ κἄν τοῖς ἄλλοις· καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνον πάντ' ἐκείνᾳ γε ἀκριβῶς, ὅσα
 τῶν ἁγίων ψευδῶς κατηγορεῖ, πεπλανημένους καὶ
 ψευδοπροφήτας, καὶ Μασσαλιανούς τούτους ἀποκα-
 λῶν. Ἔϊτα καὶ ὑπὲρ τῶν θειοτάτων ἀπολογησάμε-
 νος βασιλέων, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τούτων ἢ φιλοψευ-
 δῆς καὶ φιλολοῖδος ἀπέσχετο γλώσσα, οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ Γρηγορίου τοῦ καθ' ἡμᾶς φημι θεο-
 λόγου καὶ κοινῶς τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ διδασκά-
 λου, καὶ δὴ καὶ τῆς εἰς Ἀσίαν αἰχμαλωσίας, καὶ
 τῶν ἱερῶν αὐτοῦ θαυμάτων βραχέ' ἄττα διαλεχθεῖς,
 ἐν γε τῇ ἀνικεφαλαιώσει ταύτῃ καταπαύει τὸν δρό-
 μον, μικρὰ τινα καθάπερ ἐν ἐπιλόγῃ πρὸς γε τὸν
 θαυμαστὸν εἰπὼν βασιλέα, τὸν καὶ τὴν ἀρχὴν πρὸς
 ταῦτα κεινηκότα.

Τοιαῦτα τὰ πρὸς Γρηγορῶν ἡμῖν καὶ τὰ ἐκείνου
 κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης
 καὶ τῶν ταύτης προαγωνιστῶν τε καὶ προμάχων,
 θειότατε βασιλεῦ· δεῖ με καὶ γὰρ ὡσπερ ἀρχόμε-
 νον, οὕτω καὶ λήγοντα τοῦ λογικοῦ τούτου δρόμου,
 πρὸς σὲ καὶ αὐθις ἀπιδεῖν τὸν αἴτιον τούτων, καὶ
 τῷ πάντ' ἀρίστῳ σοὶ τὸ πᾶν ἐπιγράψαι· εἰ μὲν
 ἀρκοῦντες· καὶ κατὰ τὴν ἔχοντα γνώμην, τοῦ κα-
 λῶς πρὸς ταῦτα προτραφεμένου, τῷ Θεῷ χάρις,
 καὶ σοὶ τῷ καλέσαντι· εἰ δὲ τῆς ἐλπίδος ἐνδέσσε-
 ρον, καὶ οὕτω χάρις. Οὐ γὰρ ψεκτικῶς εὐ οἶδα γρα-
 φικοῖς τε καὶ θεολογικοῖς ὀπλισμένα πάντοθεν λό-
 γοις, καὶ τὰ τῶν ἀντιθέτων οὐκ ἀποστρέφοντα καὶ
 διαλύοντα μόνον ἐκ πολλοῦ πᾶν τοῦ περιόντος,
 ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς αὐτῶν περιτρέποντα κεφαλῆς,
 ἀσπερίτρεπτα μὲν καὶ σαθρὰ πεφυκότα τῇ τε λαμπ-
 ρῇ τοῦ ψεύδους ὑπερβολῇ καὶ τῷ νοητικῷ καὶ ἀμα-
 θείᾳ καὶ κούφῳ τοῦ ταῦτα συγγραφεμένου, ἐξ ἀντι-
 στρέφου δὲ τὸ δυσχερὲς καὶ οὐ πᾶν τοι ῥᾶστον ἄλ-
 λως πρὸς τὴν ἀπαίτησιν ἔχοντα, τῇ τε ἀταξίᾳ φημί
 καὶ ἀναρμοσίᾳ τῶν προβλημάτων τε καὶ συλλογι-
 σμῶν τοῦ φιλοσόφου, καὶ τῇ συκοφαντίᾳ καὶ τῷ
 συχνῷ ψεύδει κατὰ τὰ τῶν θεολογικῶν τε καὶ πα-
 τρικῶν λόγων, καὶ τῆς συνόδου καὶ πάντων ἡμῶν·
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ πᾶσαν ὡς εἰπεῖν αἴρεσιν ἐν-
 ταῦθα συνειλοχέναι, καὶ μηδὲ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ δο-
 ξῶν Ἑλληνικῶν φείσασθαι, τοῦ μὴ καὶ τούτων οἷς
 λέγει τε καὶ φρονεῖ κοινωνεῖν, ἃ δὴ καὶ ὁ λόγος
 ἡμῖν ἐν τοῖς φθάσαισι εἰδείξεν· ὡς καὶ θαυμάζειν
 τοὺς μετ' ἐπιστήμης ἐντυγχάνοντας τῷ βιβλίῳ, ὅτι
 καὶ συναγαγεῖν ἔδυνήθημεν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν
 πρόθεσιν ἐκ τῶν γεγραμμένων τῷ φιλοσόφῳ, καὶ
 τὰξιν τινὰ δοῦναι τίως τῇ τοσαύτῃ γε ἀταξίᾳ καὶ
 συγχύσει, καὶ οὕτω καὶ κατ' ἐκείνων σὺν γε τοῖς
 γραφικοῖς καὶ θεολογικοῖς λόγοις χωρῆσαι, καὶ
 τοῦτ' αὐτὸ πρῶτον ἐξ ἐαυτῶν τῷ ἀντιπάλῳ χαρί-

σασθαι, τὸ καὶ δόξαι τι λέγειν ὅλως ἐκείνου κατὰ
 τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, καὶ ἀντιλέγειν ὁπωσοῦν
 οἷς δέηται καὶ προῦθετο, ὅπερ οὐκ ἂν, φησὶν, εὐχε-
 ρῶς τις λαβεῖν δυνήσεται, τὰ ἐκείνου γε μόνον δι-
 εξῶν καθ' αὐτά.

Ἄλλ' ἐπειδὴ Γρηγορᾶς πρὸς ταῖς συχναῖς καὶ
 ἀλλεπαλλήλοις αὐτοῦ καθ' ἡμῶν συκοφαντίαις καὶ
 μαρτυριῶν ἱερῶν ἀπορίαν καὶ συμμαχίαν θεολογι-
 κῶν λόγων πυκνὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἀναίσχυντίας
 ἡμῖν ἐγκαλεῖ τὴν ἀμαθίαν οὐ τῆς ἐξῶ παιδεύσεως
 καὶ σοφίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας ταύτης
 καὶ ἱερᾶς περιάπτων, ἣν ἐκείνος τῆς μὲν καὶ
 καθάπαξ ἀμύητός τε καὶ ἀγευστος ἀναπέφνηεν, τὴν
 δὲ πλημμελῶς τε καὶ ἀμαθῶς μελετήσας, ὡς ἐκ
 τῶν αὐτοῦ δέηται λόγων, οὐδὲ ταύτη· ἀπώ-
 νητό τι τῶν ἐπαινετῶν καὶ χρησίμων, πρὸς ἀνάγκης
 ἡμῖν ὡσπερ γέγονε τὰ τε τοῦ τόμου, καὶ
 δὴ καὶ τὰ τῶν θεολογικῶν τε καὶ πατρικῶν λόγων
 εἰς πλάτος ἐν τοῖς λόγοις, καὶ πέρα τοῦ συνήθους
 ἴσως ἐκθέσθαι, ὑπὲρ οὐ καὶ οὐδεὶς ἂν ἡμῖν, οἶμαι,
 νυμεσῆσαι δικαίως, πρὸς τε Γρηγορᾶν καὶ τὸν
 ἐκείνου κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ ἡμῶν σκοπὸν βλε-
 πων. Ἐγὼ μὲν οὖν οἶμαι καὶ πᾶς παρὰ Γρηγορᾶ
 πρὸς ἀντιλογίαν δῆθεν εἰσαχθείσας τοῦ τῆς ἀληθείας
 λόγου θεολογικὰς ῥήσεις πάσας, ἢ τὰς ἀναγκαιο-
 τέρας ἐκείνων, τὰς μὲν ἤδη λελύσθαι παρὰ τοῦ λό-
 γου, τὰς δὲ γε πλείους ἐκείνων, καὶ κατὰ τῆς κε-
 φαλῆς τοῦ κακῶς χρησαμένου τετραφῆθαι, καθὰ δὴ
 καὶ προῦφην, καὶ μηδὲ τοκαράπαν ἐνδεῖν.

Εἰ δὲ ποῦ τι καὶ παραλείπεται τῶν ἐξετάσεως
 δεομένων ἴσως, οὐδ' ἐκείνοισι ἐπεξελεῖν ὁ λόγος
 ἐπειτα κατοκνήσει, τῆς προσηκούσης σχολῆς καὶ
 αὐθις λαβόμενος, καὶ τοῦτο διὰ τὴν τιμὴν ἔριν δη-
 λαθῆ καὶ τὴν ἐνστασιν. Ἰκανῶς γὰρ ἡμῖν ἄλλως ὁ
 λόγος ἔχει, κατ' αὐτὸν φημι τὸν τῆς ἀληθείας σκο-
 πὸν τῆς καὶ λόγον.

Εἰ δὲ που καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς
 βουλομένου παρεκβαίνειν πᾶ τοῦ λόγου δοκεῖ, κατὰ
 τοῦ φιλοσόφου καὶ τῆς ἀναίσχυντίας ἐκείνου χω-
 ροῦντα, καινὸν οὐδὲν οὐδ' ἐξῶ τοῦ λόγου, φιλόχρισ-
 τε βασιλεῦ, εἰ διὰ τοσοῦτου καὶ τοιοῦτου βορβόρου τῶν
 ἐκείνου φημί λόγων ὁ λόγος ἡμῖν παριών, ὀλίγα
 τινὰ ῥαντίζοιτο. Καὶ τοῦτ' εἴσεται καλῶς ὁ τῷ βι-
 βλίῳ τῷ κατὰ τῆς ὑγιούς πίστεως ἐντυγχάνων ἐκεῖ-
 νου· ὅς οὐ τοῦτο μάλλον, ἀλλ' ἐκεῖνο καὶ λίαν ἐπαι-
 νέσεται καὶ θαυμάσει, τὸ μετρίως ἡμᾶς οὕτως καὶ
 κατὰ πολὺ τῶν κατ' ἐκείνον πραγμάτων ἐνδέσσε-
 ρόν πως τῷ λόγῳ χρῆσασθαι, ὡς μηδὲ παραβάλλειν
 ἐξείναι, Χριστοῦ δηλαθὴ καὶ τῆς ἐκείνου σπεύδον-
 τας· ἱερᾶς εἶναι πατρίας, καὶ τῶν ἐκείνου μεμνημέ-
 νους ἱερῶν παραινέσεων τε καὶ λόγων, *Μακάριοι,
 λεγόντων, ἵνα ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώ-
 ξωσι καὶ εἰπωσιν πᾶν κοληρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν
 ψευδόμενοι ἐνεκεν ἐμοῦ.* Αὐτῇ ἢ δόξα σὺν τῷ Πα-
 τρι καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΙ ΔΥΟ

Οὗς ἀντιφέρουσι πρὸς τοὺς ὑποδίδους τινὲς τῆς μοίρας ὄντες
 τοῦ Ἀκινδύνου ὧν ὁ μὲν πρῶτός ἐστι περὶ ῥήσεώς τινος τοῦ ἁγίου Βασιλείου,
 ὁ δὲ δεύτερος περὶ τοῦ ὅποιον ἦν τὸ
 ὄραθὲν φῶς τοῖς ἀποστόλοις ἐν τῷ βρει Θαδῶρ.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΛΟΓΟΣ.

Ἄγε δὴ καὶ πάλιν, φίλων ἀνδρῶν εὐγενέστατε καὶ φιλομαθέστατε, πρὸς τὰς λύσεις ἴσμεν τῶν σὺν ζητημάτων, μᾶλλον δὲ ταῖς τῶν ἀντιλεγόντων μηχαναῖς καὶ προβλήμασι καὶ ταῖς δοκούσαις καθ' ἡμῶν ἐνστασεῖς καὶ λαβαῖς, τοὺς τοῦ λόγου τεχνίτας τε καὶ στρατηγούς συνήθως καὶ ἡμεῖς ἀντιστήσωμεν, ὑπερβαίνοντες, καθάπερ πάσαι, καὶ νῦν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος μηχανὰς τε καὶ τεῖχη καὶ ὄχυράματα καὶ πᾶν ὕψωμα τῶν ἐναντίων, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἐπαίρομενον, καθαιρούντας δ' οἰκειότερον εἰπεῖν μᾶλλον ταῦτα καὶ καταστρέφοντας τῷ κτύπῳ καὶ τῇ βροντῇ τῆς ἐκείνου νοητῆς σάλπιγγος, οὐδὲν ἤττον ἢ τὰ Ἱεριχοῦντα τεῖχη σάλπιγγιν ἐπτά καὶ ἱερεῦσι καὶ ἡμέρῃ, καὶ περιόδοις Ἰησοῦς ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ στρατηγὸς πάσαι μετὰ Μωσῆα φημι τὸν ἀοίδιμον, ἢ δηλαδὴ καὶ τὴν ἐσύτερον ἐκλάμψασαν τῶν ἐπτά τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων ὑπερφυᾶ συνδρομὴν προσφυῶς ὑπεσήμεναι, τὰ τῆς πλάνης ὄχυράματα πάντα καὶ τεῖχη τε καὶ προβλήματα, καὶ πάσαι καὶ νῦν θεοπρεπῶς καταστρέφουσιν. Ἡ σφέτιον ἀν εἴη κομιδῇ, καὶ οὐχ ὅπως γε θείας δυνάμειος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὁσώζοντος, ὡς ἂν τις φαίη, λόγου τοπαράπαν ἀνάξιον, τοὺς μὲν τὰ τοῦ Πνεύματος λαλεῖν κατὰ τὸν εἰπόντα χωρὶς Πνεύματος, τὰ δὲ τοῦ Πνεύματος ἔργα, τοὺς θεολόγους φημι τούτους, ἐν παραδύσει καὶ γωνίᾳ τὰ τοῦ Πνεύματος λέγειν δοκεῖν, καὶ ὑπὸ τὸν μέδον ὡσανεὶ τῆς ἡμῶν σιωπῆς τὸν τῆς διδασκαλίας αὐτῶν πυρὸν καὶ τὸ θεῖον φῶς κρύπτειν.

Διτῶν τοιγαροῦν ὄντων τῶν τνηκζῦτα προτειθέντων παρ' ὁμῶν προβλημάτων, ἢ παρὰ τῶν ἀντικειμένων, ὡς ἐφητε, τῷ καθ' ἡμᾶς ἠκούσατε λόγῳ, φέρε τὸ πρότερον ἐκείνων καὶ ἡμεῖς τῷ λόγῳ πρῶτον εἰς μέσον ἐλκόμεν. Ἐφης τὰ ἡμέτερα, μᾶλλον δ' αὐτοὺς ἡμᾶς διασύρειν ἐκείνου, τοῖς τῶν θεολόγων δῆθεν ἐπιτιθεμένους πολλαχοῦ λόγοις, ὡς καὶ μεταποιεῖν καὶ διαστρέφειν ἐπίουσι φανερώς πρὸς τὸ βουλόμενον ἡμῶν τῆς γνώμης καὶ τὴν δόξαν μετασκευάζοντα, ὡς περὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ θαυμαστοῦ Βασιλείου φησὶν ἐκεῖνο, ὃ πρὸς Εὐνόμιον ἀντικαθιστάμενος εἶρηκεν, ἀνόμιον εἶναι κατ' οὐσίαν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν φάσκοντα, Ὁ γὰρ τετοκῶς βῶλος δρίζου, φήσας κατὰ τὸν Ἰῶβ λόγον, οὐχ ὁμοίως εἶς· τε βῶλος καὶ τὸν Υἱὸν ὑπεστήσατο. Ἄλλ' ὡς μὲν οὐχ ἡμῖν, ἀλλ' ἐκείνοις ἀνωθεν εἶδος ταυτὶ μάλιστα τοῖς οὐκ ὀρθῶς καθ' ἡμῶν ἐκείνα προῖσχομένοις, εἰλεγχοὶ κατ' αὐτῶν ἰσχυροὶ τὰ τε καθ' ἡμῶν καὶ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς συγγραφέντα

πρότερον, καὶ δὴ καὶ τὰ διαστραφέντα παρ' ἐκείνων βιβλία τῶν θεολόγων, μέχρι τοῦ δεῦρο παρόντα τε καὶ ὀρώμενα. Ὅθεν οὐδὲ λόγων οὐδ' ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἡμῖν δεῖ, παρ' ἐαυτῶν κειμένων τὸν ἐλεγχον. Ἐπὶ δὲ τὴν τοῦ προτεινόμενου ἐξέτασιν ῥητοῦ μᾶλλον ἔλωμεν.

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκεῖνο κατὰ λέξιν οὕτως εἰπόντος· Ὁ γὰρ τετοκῶς βῶλος δρίζου, κατὰ τὸν Ἰῶβ λόγον, οὐχ ὁμοίως τὰς τε βῶλους καὶ τὸν Υἱὸν ἔτεκνώσατο, περὶ τὸ ῥητὸν ἡμᾶς οὐ σμικρὰν τινα τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὴν κακουργίαν εἰργάσθαι, τὴν μὲν ἔτεκνώσατο τελευταίαν λέξιν ἐξελέοντας ἐκείθεν, ταύτης δ' ἀντεισαγαγόντα· τὴν ὑπεστήσατο. Ἰνα διὰ τῆς τοῦ Μονογενοῦς προαιωνίου καὶ ἀκτίστου θεώσεως δῆθεν, τὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτίστων λέγεσθαι ταύτην αὐτοὶ συγκατασκευάσωμεν ἐπὶ τῶν ἡργμένων χρονικῶς καὶ κτιστῶν ἀεὶ τιθεμένην μόνον, ὅπερ ἐκείνοι νομίζουσιν. Οἱ μὲν οὖν τὰ τοῦ Θεοῦ φυσικὰ ἰδιώματα καὶ τὸς ἱερὰς τούτων θεωνομίας, ὅπερ ὁ τῆς θεολογίας γνώμων θεοπρεπῶς ἀνομνῶν Διονύσιος, δυνάμειος Θεοῦ καὶ προόδους καὶ ἐνεργείας καὶ μετοχὰς καὶ μεταδόσεις καὶ ἀλλάμψεις, καὶ εἴ τι θεῖον καὶ ὕψηλόν κατὰ τοὺς αὐτὸν μυσταγωγῆσαντας θεολόγους, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνός φησι, προσηγήρεσε· ταῦτ' οὖν ἐκείνοι σκευδόντες τολμηρῆ γνώμῃ καὶ γλώττῃ κατασπῆν εἰς τὰ κτιστάματα, καὶ ταῖς δὴ τῇ λέξει τῇ ὑπεστήσατο κακῶς ἐπιφύονται, τὸ ἐκτίσει σημαίνειν αὐτὴν πανταχοῦ λέγοντες, καὶ ὑποστάτην τὸν κτιστὴν ὡσαύτως ἀεὶ λέγεσθαι, καὶ μὲν ἄλλο παραδηλοῦν τούνομα, ἐπειδὴ γὰρ καὶ τούτοις αὐτοῖς ὁ σκεπτός ἐκείνους θεολόγους καθ' ἑαυτοῦ τοῦ σκεπτοῦ βιβλίου ἐκείνου φαίνεται χρώμενος· καὶ νῦν μὲν ὑπεστήσατο καὶ ὑπεστήσε λέγων, νῦν δ' ὑποστάτην αὐτὸν ἐκεῖνον ὀνομάζων ἐκάστης ὡς οἰκειὰς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμειος καὶ προνοίας ἐξ αὐτοῦ προβλεπόμενης, πρὸς μετοχὴν τῶν κατὰ λόγον οἰκείων ἐκάστοτε Θεοῦ κατ' αὐτὴν μεταχόντων φημι δὴ τῶν κτισμάτων, ὅσα τε νοητὰ καὶ ὅσα ὑπὸ τὴν αἰσθησιν.

Ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν ἀκτίστον τε καὶ ἄχρονον τῶν φυσικῶν τουτωνῶν δυνάμειος καὶ προνοϊῶν τοῦ Θεοῦ, καίτοι γε διὰ πολλῶν ἐν πολλοῖς ἤδη πρότερον εἰξαντες οὐ παρέργως, κἀνταῦθα δεῖ ὀλίγων αὐτίκα τῷ λόγῳ γνωρίσομεν, τοὺς τούτων ἐξηγητὰς τε καὶ θεολόγους ἀγαγόντες αὐθις εἰς μέσον καθέσαν οἶόν τε· πρὸς δὲ τοὺς τὴν λέξιν καὶ τὴν ταύτης διαστραφὴν καὶ τὴν μεταθέσιν ἡμῖν ἐγκαλοῦντας· τῶς τὸν λόγον τρέψωμεν.

Λέγετε τοιγαροῦν ἡμῖν, ἢ μακέραιοι, πῶς ἐν καὶ

τίνας ὁμαίς ἀξιολόγου τῆς αἰτίας ὁρμώμενοι, τὴν ἄρα φραγὴν ἡμᾶς ταύτην γράψασθε. Οὐδὲ γὰρ σμικρὸν οὐδὲ τῶν τυχόντων, ὡς ἂν τις εἰκάσαι, τὸ ἔγκλημα, τῶν μεγίστων μὲν οὐκ ἀποποιήσασθαι ὡς μάλιστα· καὶ οὐχ ἡμῶν γε μόνον καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν αὐλῆς καθάπαξ ἀπόδηλόν τε καὶ ὑπερόριον, ἀλλὰ καὶ ψεύστας καὶ συκοφάντας καὶ κακούργους, καὶ φθόνου καὶ δόλου καὶ ἐπιβουλῆς οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι πλήρεις προσειπῶν τοὺς τῶν τοιοῦτων ἐργάτας, καὶ προσέτι πειρατὰς τε καὶ λωποδύτας, πολλῶν τῶν κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν τοῖς ἐμπόροις τε καὶ ὀδίταις ληστρικῶς ἐπιόντων χεῖρους, προσθήσω δ' ὅτι καὶ λόγων καὶ γραμμῶν κατῆλους, καὶ λόγων οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ λόγων γε θείων καὶ σεπτῶν ἀντικρυς, καὶ περὶ αὐτοῦ δηλαδὴ Θεοῦ καὶ τῶν οικειοτάτων ἐκείνων διεξιόντων, διδὲ δὴπου καὶ μετὰ τῶν ἱεροσούλων πρὸς γε τοῖς εἰρημένοις τοὺς τοιοῦτους ἀριθμεῖν ὅπως ἂν εἴη δίκαιον. Οἷς δὲ καὶ Βασίλειος ὁ μέγας ἐν τοῖς πρὸς Εὐνόμιον χαλεπαίνων ἐνδίκως, Μαρκελιῶνος ἔργον εἶναι τοῦ δυσσεβοῦς φησι καὶ τῶν τὰ ἐκείνου ζηλούντων τὸ τοῖς ἱεροῖς ἐπιτίθεσθαι Γράμμασι, καὶ τὰ μὲν ὑφαίρειν, τὰ δὲ καὶ παρ' ἑαυτῶν προστιθέσθαι. Τίνα γοῦν ὁμαίς ἔχετε δεῖξαι τῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς συλλόγου ποτὲ τοῖς τοιοῦτοις ἐλακτότα; Λέγε καὶ δείκνυ τὸν τε κακούργησαντα καὶ τὰ βιβλία καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦς τοὺς ταῦτα παθόντας, εἰ γε καὶ δύναιο. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν ἔχοις· πῶς γὰρ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ἂν, ἅτε δὴ μηδὲ γεγονὸς παρ' αὐτῶν πώποτε; ἔρει; δὲ πάντως ὡς οὐχ οὕτως αὐτὸς ἀνέγνως, οὐδὲ τὴν ὑπεστήσατο λέξιν, ἀλλὰ τὴν ἐτεκνώσατο μᾶλλον εὖρες ἀντ' αὐτῆς ἐν τοῖς τοῦ μεγάλου λόγοις κειμένην, κἀντεῦθεν συνάγεις ὡς εἰκὸς τὸ παρὰ τῶν ἡμετέρων ταυτε μετακποιῆσθαι. Κἀκεῖνο δ', ὃ θαυμάσια, πῶς οὐκ ἐνεθυμήθης πρὸς τούτω, ὡς καὶ τοῖς ἡμετέροις ἔξεστι, τὰ εὐ λήμματα ταῦτα λαβοῦσι, ταῦτα σοι συναγαγεῖν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὡσαύτως; Ἐροῦσι καὶ γὰρ κατὰ εὐ δὴπου καὶ πολλῶ μᾶλλον καὶ δικαιοτέρων οὗτοι, ὡς οὐχ ὡς ὁμαίς φατε, ἀλλ' ὑπεστήσατο μᾶλλον εὐρηται πανταχοῦ. Καὶ μάρτυρες ἡμῖν ἀπαράγραπτοι βιβλία καὶ λόγοι πάντες οἱ περὶ τούτων. Κἀντεῦθεν συνάγομεν ὡς εἰκὸς ὑφ' ὁμῶν μετατεθεῖσθαι τὴν λέξιν, τὴν ἐτεκνώσατο δολερῶς ἀντεισαγαγόντων. Παρὰ σοῦ καὶ γὰρ τὰς τῶν τοιοῦτων διαλέξεων ἀφορμὰς ἔχουσι λαβόντες εἰκότως. Εἰ μὲν οὖν ἀναγκαῖον ἔρεις τὸ παρὰ σοῦ συναγόμενον, ἀναγκαῖον καὶ τὸ παρ' ἐκείνων φήσεις ὡσαύτως. Καὶ πῶς οἶόν τε καὶ ἄμφω; ἢ πῶς δυνατόν τὴν ἀντίφασιν λέγειν μὴ ἀντικεῖσθαι; θίτερον γὰρ τῶν μερῶν ἀνάγκη πάντως ἀντιπίπτειν θατέρῳ. Εἰ δ' οὐκ ἀναγκαῖα φῆς λέγειν τοὺς ἡμετέρους, ἐνδέξασθαι γὰρ καὶ μὴ εἶναι τοῦθ' οὕτως ἔχον, αὐτὸ τοῦτ'· εἰ ἀνάγκη ἐροῦσι κἀκεῖνοι, καὶ δείξουσιν οὐκ ἀαγκαῖον ἔντα πρότερον τὸν οὐκ ἄν λόγον, καὶ μάτην ἐπ' ἀδήλοισι κατατρέχοντά γε τῶν ἀνευθύνων ὡς ἐπὶ τισιν ὁμολογουμένοις. Εἰ μὲν γὰρ πάσα; αὐτὸς διελθὼν τὰς ἐκεῖνα φεροῦσας ἱερὰς δόλους, ὅσα ἡ μέγιστη πόλις αὕτη, φημι, φέροι, τῶς; πάσας οὕτως ἔχουσας εὖρες καθ' ὅν ὁμαίς ἀναγινώσχετε τρόπον, οὐδ' οὕτω μὲν οὐκ εὐ-

θὺς ἐπὶ δόλω καὶ κακούργῳ καὶ μάλιστα περὶ τὰ τοιαῦτα διαβάλλειν ἀπερισκέπτως ἔδει τοὺς ἡμετέρους. Εἰκὸς καὶ γὰρ ἐν ἄλλαις ἐκκλησίαις καὶ πόλεσι δόλοις ἐτέραις τούτους ὠμίληκότες, ὅθεν καὶ τὰ κατὰ τῶν ἱερῶν δογμάτων κινεῖσθαι παρὰ τοῦ Καλαθροῦ Βαριλαῖμ ἀνωθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν, οὕτω; ἐνετυχηκέναι τῷ λόγῳ καὶ τῇ γραφῇ τοῦ μεγάλου, καθὰ δὴπου καὶ παρ' αὐτῶν ἀναγινώσκαται τε καὶ γράφεται· καὶ προσῆκε πάντως καὶ τοῦτο κατὰ νῦν σε λαθεῖν, καὶ λογίσασθαι τὰ εἰκότα. Σὺ δὲ μηδὲ τὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πόλεως ταυτησὶ διελθὼν πάντα πυκτεία, τὰ τοὺς εἰρημένους δηλαδὴ τοῦ μεγάλου φέροντα λόγους, μηδ' ἀκριθῆ τούτων πάντων ἔχων τὴν γνώσιν, ἀφ' ἐνός τινος ἡ δυοῖν, ὡς ἂν αὐτὸς φαίης, ἀμφισθητῶ γὰρ ἔγωγε καὶ περὶ αὐτῶν τούτων, τοιαύτην καὶ τηλικαύτην τὴν κατὰ τῶν καθ' ἡμᾶς Ναζιραίων τουτωνῶν γραφὴν ὡς ἔτυχεν ἐνεστήσω.

Οὕτω μὲν οὖν οὐκ ἀναγκαῖος ὁ λόγος ὃν δίδεικται τῆς κατὰ τῶν ἡμετέρων λαθῆς ταύτης, καὶ οὕτως τὴν ἀδικον μέμψιν οἱ παρ' ὁμῶν διωκόμενοι φεύγουσιν· ἵνα δὲ μηδὲ ἀνδεχόμενον ἔντα συναποδείξωμεν τοῦτον, ἀλλὰ ψεύδος ἀντικρυς μᾶλλον καὶ συκφαντικῶν τῆς ἀληθείας, φέρε παραστήσωμεν ἐξ αὐτῶν δηλαδὴ τῶν τοῦ σοφοῦ Πατρὸς λόγων, ὡς ἡ μὲν ἐτεκνώσατο λέξις οὐ προσφυῆς ἐπὶ Θεοῦ, οὐδ' οἰκία νενόμισται τούτω, διδὲ μὴδὲ γνησίαν ταύτην εἶναι δεῖν ἐκείνου νομίζειν, εἰ καὶ παρὰ τισιν, ὡς αὐτὸς φησιν, εὐρηται καιμένη τῶν ἀντιγράφων, ἢ δ' ὑπεστήσατο, καὶ φιλῆ καὶ συνήθησιν καὶ ποιητρόπως ἐξ ἀνάγκης τὸ γνήσιον κεκτημένη. Εὐνομίμω καὶ γὰρ ὁ σοφὸς οὕτως περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ προσδιλεγόμενος τῷ Γαλάτῃ, γεννητὸν τε καὶ γέννημα συχνῶς, ἀλλ' οὐχ Υἱὸν ἐκείνου ἀποκαλοῦντι, καὶ τὴν καινοτομίαν καὶ τὸ ἀθεῖς τῆς φωνῆς διὰ πολλῶν ἐξελέγχων, εἰτ' ἐπάγει κἀκεῖνα· Διὰ τοῦτο, οἶμαι, ἢ τε κοινὴ συνήθεια τὴν προσηγορίαν ἠτίμασε τοῦ γεννήματος, καὶ ἢ υεῖα Γραφὴν παραιτουμένη φαίνεται, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ καὶ τὴν τέκνου προσηγορίαν ὡς πολὺ τὸ ἀνθρώπινον ἔχουσαν οὐ προσήκατο. Δηλοῖ δὲ ὁ Ἀπόστολος.

Ὅρξ; πῶς ὁ διδάσκαλος ἐπίσης τῷ γεννήματι καὶ τὴν τοῦ τέκνου προσηγορίαν ἐπὶ Θεοῦ παρητήσατο; Μᾶλλον δ' οὐκ αὐτὸς οὗτος μόνος, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινὴν εἰσάγει συνήθειαν μετὰ τῆς θείας Γραφῆς ἀτιμάζουσαν ταύτην ὡς ἀναξίαν Θεοῦ, καὶ πολὺ τὸ ἀνθρώπινον ἔχουσαν. Πῶς οὖν ἦν ἀπεβάλλετο λέξιν, καὶ ταῦτα μεθ' οὕτω μεγάλης τῆς καταφοράς; καὶ τῆς αἰτίας ἀξιολόγου, μικρὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προῶν ἂν λόγου, πάλιν ὡσπερ ἐκ μεταμελείας προσήκατο, καὶ μάλιστα πρὸς πολέμιον καὶ θεομάχον οὕτω βίαιον γράφων καὶ νοημάτων καὶ λέξεων καινοτομίας ἐναδρυνόμενον, ἢ δὴ καὶ πυκνῶς ἐκεῖ καὶ γενναίως; ὁ γενναῖος βάλλων αὐτὸν ἐξελέγχει, καὶ καινοτόμον, καὶ ἀπὸ κοιλίας πάντα φθειγγόμενον ἀντικρυς ἀποδείκνυσιν; Οὐδαμῶς πάντως, εἰ γε καὶ τῆς ἀκριθείας ὡς μάλιστα φρονεῖσθω

εἴπερ τις φαίνεται πανταχοῦ ὁ ἠκριβωμένος οὐτοσι Α εὐθὺς τὰς τῆς ἐξηγήσεως ἀρχὰς δεικνυσιν, ὡς οἷα καὶ ἄπαιστος ἐν ἅπασι θεολόγοις.

Ἦρκει μὲν οὖν καὶ τοῦτο γε μόνον εἰς ἀπεδειξίν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας· τῆς γὰρ νόθου καὶ παρεγγράπτου λέξεως ἀκείνης διαγραφείσης, ἐξ ἀνάγκης τὸ γνήσιον δεικνύται τοῦ παρ' ἡμῶν ἀναγινωσκομένου καὶ γραφομένου, ᾧ δὴ καὶ βιβλοὶ πᾶσαι σχεδὸν ἑμοῦ, καθάπερ ἐφθην εἰπὼν ἤδη, προσμαρτυροῦσιν· ὡς ἂν δ' ἐκ περιουσίας καὶ ξύμπασαν ἄλλην πρόφασιν ἀνέλωμεν τῶν ἀντιλεγόντων, ἐπεὶ τὸ ἀλλότριον ἀπιστευσάμεθα κατὰ τὸν εἰπόντα, καὶ τρόπον ἑτερον τὸ ἡμέτερον, μᾶλλον δὲ τὸ τοῦ ἡμετέρου πατρὸς τε καὶ διδασκάλου συστήσομεν, τοῖς αὐτοῦ καὶ αὐθις κατὰ τῶν αὐτῶν συκοφαντούντων χρησάμενοι λόγους. Φησι τοιγαροῦν ὁ σοφὸς οὕτως περὶ τῆς ἐκ Πατρὸς ἀνάρχου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν Εὐνόμιον αὐθις γράφων· Εἰκόνα νοεῖν χρὴ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου οὐ κατὰ τὰς τεχνητάς ταύτας, ὕστερον ἀπεργασθείσαν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, ἀλλὰ συνυπάρχουσαν καὶ συνυφαστηκυῖαν τῷ πρωτοτύπῳ ὑποστήσαντι τῷ εἶναι τὸ ἀρχέτυπον εἶσαν. Καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτόν· Ἄλλ' εἴπερ αἰῶνες πάντες κάτω περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Μονογενοῦς νοοῦνται, αὐτοῦ ἐκείνου ὄντες ποιήματα, μάταιος ὁ ἐπιζητῶν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ τὰ πρεσβύτερα. Οὐδὲν γὰρ ἄλλοιότερον ἐρωτᾷ ἢ εἰ περὶ τοῦ Πατρὸς ἐκινυθάνετο, πότῃρον ὑπῆρχε πρὸς τῆς ἰδίας συστάσεως ἢ οὐχί. Ἐν δὲ τοῖς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὕτως θεολογῶν ὁ αὐτὸς αὐθις φησι· Τοῦτο τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἰδιότητος σημεῖον ἔχει τὸ Πνεῦμα, τὸ ἰδιό C τοῦ Υἱοῦ γνωρίζεσθαι. καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑφεστάναι. Ἦκουσας, πῶς οὐκ ἀπξέ μόνον, ἀλλὰ καὶ δις κατ' αὐτὸ καὶ τρίς καὶ πολλάκις ὁ θαυμαστός Βασιλεὺς ἐπὶ τῇ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ προαιωνίῳ γεννήσει τε καὶ ὑπάρξει, καὶ δὴ καὶ τῇ προβολῇ τοῦ ἑμοουσίου Πνεύματος τῇ ὑπεστήσαστο καὶ ὑπέστησεν ἔχρησαστο λέξει; Καὶ τὸ καινὸν ἑμοῦ τε καὶ χάριεν, ὅτι κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνὸς κατὰ ταυτὸ λόγου τε καὶ βιβλίου, διὰ σὲ καὶ τὰς σὰς οἶμαι προλήψεις καὶ ὑπολήψεις, ἴν' εἰ μὴ τῷ προτέρῳ πεισθείης, τὸ δευτέρῳ σε διδάξῃ· εἰ δὲ καὶ τοῦ δευτέρου παρακούσεις, τὸ τρίτον γοῦν σε καὶ τὸ μετ' αὐτὸ πρὸς τὴν τοῦ διδασκάλου σκοπὸν, καὶ τὸν ἔχον τῆς ἐν ἐκείνῳ λαλοῦσης πνευματικῆς σάλπιγγος ἀφυπνίση καὶ διεγείρη. Οὐκ ἀρα παρὰ τῶν ἡμετέρων, ὡς αὐτὸς D συκοφαντῶν ἔφη, μεταβέβηται καὶ διέφθαρται τὰ τῶν θεολόγων βιβλία· παρὰ τῆς σῆς ἐταιρείας δὲ μᾶλλον, οἷς ἄνωθεν ἔθος ταυτὶ κακούργειν, καθὰ δὴ καὶ προῦργον. Καὶ εἰ βούλει, καὶ αὐτὰ σοὶ παρελθόντες ὑποδείξομεν τὰ πικρία, τὰς τῶν μαχαιρῶν περιφέροντα λαθραίας κατατομάς τε καὶ παραξήσεις. Μᾶλλον δ' ἐκεῖνα μὲν καὶ αὐτὸς οἶσθα, ξύνοισθὰ γε γακῶς τοῖς κακῶς εἰργασμένοις, ὧν ἠήπου καὶ καθηγήτην καὶ πρῶμαχον μετὰ τὸν πρῶτον αὐτῶν καθηγήτην, καὶ τῆς ὀρθῆς διέξεως πολέμιον, σαυτὸν ἡμῖν ἔστι δεικνύεις. Ἐπὶ δὲ τὸν σοφὸν Βασιλεῖον καὶ τοῦ ἐκείνου λόγους ἴσμεν αὐτοῖς.

Τούς γοῦν περὶ δημιουργίας Θεοῦ τοῦ μεγάλου Ἀλωεῶς ὁ μέγας ἐξηγούμενος λόγους, κατ' αὐτῆς

ἐπὶ τῶν κτιστῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀκτίστων μάλιστα· αὐτὸς τῇ ὑπεστήσαστο καὶ ὑπέστησεν ἔχρησται λέξει. Τὸ γὰρ, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰς ἐρημίαν προθεὶς ἑαυτῷ, καὶ πολλὰ μὲν περὶ ἀρχῆς, τινὰ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐποίησεν διεσθῶν, εἴτ' ἐπιφέρει· Ἴνα δειχθῆ ὅτι ὁ κόσμος οὗτος τεχνικὸν ἐστὶ κατασκευάσμα προκειμένου πᾶσιν εἰς θεωρίαν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὴν τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν σοφίαν ἐπιγινώσκασθαι, οὐκ ἄλλη τινὲ ἐχρησαστο φωνῇ ὁ σοφὸς Μωυσῆς περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ εἶπεν, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν, οὐχὶ ἐνήργησεν, οὐδὲ ὑπέστησεν, ἀλλ' ἐποίησε. Καὶ καθότι πολλοὶ τῶν φαντασθέντων συνυπάρχειν ἐξ ἀδίδου τῷ Θεῷ τὸν κόσμον οὐχὶ γεγενῆσθαι πρ' αὐτοῦ συνχώρησαν· ἀλλ' οἰοῦντο ἀποσκίασμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ὄντα, αὐτεμάτως παρῦποστηναι· καὶ αἴτιον μὲν αὐτοῦ ὁμοιοῦμεν Θεόν, αἴτιον δὲ ἀπροαιρέτως, ὡς τῆς σκιάς τὸ σῶμα, καὶ τῆς λαμπρότητος τὸ ἀπαυγάζον· τὴν οὖν τοιαύτην ἀπάτην ἐπανορθούμενος ὁ προφήτης, τῇ ἀκριβεῖα ταύτῃ τῶν ῥημάτων ἐχρησαστο, εἰπὼν, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός· τουτέστιν, οὐχὶ αὐτὸ τοῦτο τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι παρέσχεν, ἀλλ' ἐποίησεν.

Ἀκούεις, ὦ βέλτεστα, πῶς ὁ σοφὸς Βασιλεὺς νοεῖ τε καὶ διδάσκει· κἀναυθὰ τὴν τοῦ ὑπέστησεν λέξιν; Ἐπειδὴ, φησὶν, οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοὶ οὐκ κτίστην, ἀλλ' αἴτιον ἐξ ἀδίδου τὸν Θεὸν ἐνόμισαν τῶν κτισμάτων, συναλβια ταῦτα τῷ ποιητῇ φάσκοντες· διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς ὁ σοφὸς οὐκ εἶπεν ἐνήργησεν, ἢ ὑπέστησεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἐποίησε, μονοουχὶ τοῦτο λέγων, ὅτι τὸ μὲν ἐποίησε τοῦτ' αὐτὸ ποιῆμα καὶ κτίσμα τοῦ ποιητοῦ τὸν κόσμον παρίστησεν· τὸ δὲ ἐνήργησεν καὶ ὑπέστησεν, ἐπὶ μὴ τὸν τρόπον δηλοῖ τῆς τοῦ ὑποστάντος· ὑπάρξεως, ἀλλ' αἴτιον ἀπλῶς αὐτῷ τοῦ εἶναι δεικνύει μόνον, καὶ δύναται διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτίστων καὶ ἔμφω ταυτὶ λέγεσθαι, καὶ λέγεται γε, καὶ ὡς ἐπιτοπίλειστον μέλιστα ἐπὶ τούτων. Διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς ὁ μέγας ταυταισὶ ταῖς λέξεσιν ἐπὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων οὐκ ἠνέσχετο χρῆσασθαι. Οὐ γὰρ εἶπα, φησὶν, ἐνήργησεν ἢ ὑπέστησεν, ἵνα μὴ ἄκιστα καὶ συναλβια Θεῷ τις ἐκεῖνα νομίση διὰ τῶν λέξεων δηλαδὴ τούτων, κατὰ τοῦς Ἑλληνικοῦς ὄθλους, ἀλλ' ἐποίησε, τὴν ἀπάτην διορθούμενος ταύτην, καὶ κτίσμα Θεοῦ διδάσκων εἶναι τὸν κόσμον. Μάθε τοιγαροῦν, ἢ καὶ εἰδῶς μὴ κακούργως τε καὶ φιλονεικῶς, ἀλλ' ἀπλῶς τε καὶ ἀληθῶς καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τε καὶ πατρικὴν συνήθειαν, εἰ δὲ βούλει, καὶ κατὰ τὴν σὴν γραμματικὴν τε καὶ σοφίαν ταῖς λέξεσι χρῶ, καὶ μὴ δι' ἔριν τε καὶ ἀκαιρον ἐνστασιν ταυτῆς τε κτεῖνα παρακρούεσθαι οἶλα. καὶ κενὴν τινὰ σαυτῷ, καὶ τοῖς μετὰ σοῦ λέξεσιν τε καὶ νοημάτων ἐμνεῖν ὀδόν· μᾶλλον δ' οὐ κενὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὴ τὸ βλαβερὸν ἔχουσαν. Τὸ γὰρ ὑπέστησαστο καὶ ὑπέστησεν καὶ ἐνήργησε, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες εἴπομεν, τὴν ὑπαρξίν μόνην ἀπλῶς, καὶ τὸ ἐκ τινος αἰτίου τὸ ὑποστάν καὶ ἐνεργηθῆναι εἶναι, ἀλλ' οὐ καὶ τὴν τοιαύτην ὑπαρξίν, καὶ τὸ τοιοῦθ' αἰτιατὸν παρίστησιν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦθ' οὕτως εἶχεν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον αὐτὸν

ἔμα τῆς ὑπάρξεως καθ' ὁμοίαν γε αὐτοὺς ἰσθίου, Α καὶ αὐτοῖναι καὶ αὐτοζώην, καὶ αὐτοθεότητά φαμεν, ἀρχικῶς μὲν καὶ θεϊκῶς καὶ αἰτιατικῶς τὴν μίαν πάντων ὑπεράρχιον καὶ ὑπερούσιον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν· μεθεκτικῶς δὲ τὰς ἐκδιδομένας ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμειβέτου προνοητικὰς δυνάμεις, τὴν αὐτοουσίωσιν αὐτοζώωσιν, αὐτοθεώσιν. Ὅπερ οὖν ἐλέγομεν, οὐδ' ἡμεῖς ὑπόστασιν τὴν τοῦ Θεοῦ φυσικὴν δυνάμιν καὶ ἐνέργειαν λέγομεν, διὰ τὸ ὑποστάτην αὐτῆς τὸν Θεὸν λέγεσθαι, ὡς περ οὐδ' οἱ προβρόθητες; οὗτοι διδάσκαλοι. Πῶς γὰρ τὴν ἐν τῇ φύσει θεωρουμένην καὶ ἐν ἐκείνῃ τὸ εἶναι ἔχουσαν, καὶ ἀχώριστον οὖσαν ἐκείνης; Διὸ καὶ ἐνυπόστατον ταύτην μᾶλλον φαμεν, ὡς ἐν τῇ θεῖα θεωρουμένην, ὡς ἔφη, καὶ μηδαμῶς οὖσαν ταύτης χωρὶς. Ἐν γὰρ καὶ τοῦτο, καθὰ δὴπου καὶ αὐτὸς εἶσα, τῶν τοῦ ἐνυποστάτου σημαυνομένων, καθ' ὃ πᾶσα ὑπαρξίς εἴτε σωματικῆ, εἴτε ἀσώματος ἐνυπόστατον λέγεται, καθὼ δηλονότι ὀφείσθηκεν. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ ἡ οὐσία καὶ τὸ συμβαθετικὸς ἐνυπόστατα λέγονται, εἰ καὶ μὴ κυρίως.

Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τῶν λέξεων ἡμῖν λόγος καὶ τῶν διδασκάλων αἱ περὶ αὐτῶν μαρτυρίαι ἕλις ἐχόντων· ἐγκύψωμεν δ', εἰ δοκεῖ, καὶ πρὸς αὐτῶν ἡδὴ τὸν σκοπὸν τοῦ σοῦ λόγου, εἰ' ὃν ἔρα καὶ κατὰ τῶν λέξεων καὶ τῶν χρωμένων ἐκείναις μετὰ τοσαύτης ἀγωνίῃ τῆς εὐψυχίας, ἵνα γνῶμεν ἐκ μέρους τίως εἰ σοὶ βούλεται ταῦτα, καὶ τίνων προπολεμῶν τε καὶ προϊστάμενος, τὴν μάχην ταύτην ἀνεῖλου. Μᾶλλον δ' αὐτὸς εἰπέ σὺ καὶ διδάξον ταῦτα, ἵν' ἔχομεν εἰδότες μὴ παρ' ἑτέρου τὰ εἰ ἀλλὰ παρὰ σοῦ δηλαδὴ καὶ τῶν σῶν λόγων. Διονυσίου, φησὶ, τοῦ μεγάλου περὶ ὄντος καὶ σοφίας, καὶ ζωῆς καὶ φωτὸς καὶ εἰρήνης καὶ τῶν τοιούτων ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις πλεῖστα διεξιόντος, καὶ κτίσμα Θεοῦ ταῦτα δεικνύοντος, πρῶτως μὲν ὄντα καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὄντων δηλαδὴ τῶν ἄλλων κτισμάτων, ὑποστάνατα δὲ καὶ ταῦτα παρὰ Θεοῦ, καὶ ὑποστάτην, τούτῃσι κτίστην, τούτων αὐτῶν πεφυκότα, πρὸς μετοχὴν οἰκείως ἐκάστην τῶν μετ' αὐτὰ κτισμάτων ταυτὶ προβαλλόμενον τε καὶ διανεμόμενον· οὕτω τοίνυν εἰπόντος ἐκείνου, ὁμεῖς οὐ τῶν ἐκτὸς εἶναι ταῦτα φατε, οὐδὲ τοῦ Θεοῦ κτίσματα, ἀλλὰ φυσικὰ καὶ συναίδια μᾶλλον τῇ φύσει ἐκείνου δυνάμεις καὶ προνοίας Θεοῦ καὶ πολλάς τινὰς λέγοντες ἐνεργείας, καὶ πολλὰ τὰ ἀκτιστα παρειαγόντες, ἄπερ ἡμεῖς λέγειν οὐ μαμαθήκαμεν. Ἐν γὰρ καὶ μόνον ἀκτιστον ἴσμεν, τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν τὴ δ' ἐκείνης ὁμοιωδῆποτε διαφέρων εἶπεν κτιστόν.

Εὐγε ὅτι τὸν χρηστὸν Ἀκινδυνον παρειαγήγαγε ἡμῖν αὐθις μετὰ τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀδολεσχίας, καὶ τῆς κατὰ τῆς θεότητος καὶ τῶν ταύτης θεολόγων συκοφαντίας καὶ τῶν σοφισμάτων. Ὅτι γὰρ ἐκείνου ταυτὶ καὶ δὴ καὶ Βαρλαάμ τοῦ τὰ σέματα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πλάνης αὐτῶ παρασχόντος, πλείστοι μὲν καὶ κάλλιστοι τῶν ἀνθρώπων οἱ μάρτυρες τούτων, ἢ καὶ πάντες σχεδὸν οἱ γε καὶ λέγειν ἐπισσοῦν καὶ ἀκούειν εἰδότες· οἱ δὲ λόγοι μάλιστα ἐκείνων καὶ τὰ συγγράμματα παρ' ἡμῖν ὄντα.

Ἐγὼ μὲν οὖν, ἵνα τοῦ μὲν τίως ἐξείπω, οὐκ ἔμην σε φανερώς οὕτως καὶ ἀνευθροιάτως ὁμώρονό τε

ἔμα τῆς ὑπάρξεως καθ' ὁμοίαν γε αὐτοὺς ἰσθίου, Α καὶ αὐτοῖναι καὶ αὐτοζώην, καὶ αὐτοθεότητά φαμεν, ἀρχικῶς μὲν καὶ θεϊκῶς καὶ αἰτιατικῶς τὴν μίαν πάντων ὑπεράρχιον καὶ ὑπερούσιον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν· μεθεκτικῶς δὲ τὰς ἐκδιδομένας ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμειβέτου προνοητικὰς δυνάμεις, τὴν αὐτοουσίωσιν αὐτοζώωσιν, αὐτοθεώσιν. Ὅπερ οὖν ἐλέγομεν, οὐδ' ἡμεῖς ὑπόστασιν τὴν τοῦ Θεοῦ φυσικὴν δυνάμιν καὶ ἐνέργειαν λέγομεν, διὰ τὸ ὑποστάτην αὐτῆς τὸν Θεὸν λέγεσθαι, ὡς περ οὐδ' οἱ προβρόθητες; οὗτοι διδάσκαλοι. Πῶς γὰρ τὴν ἐν τῇ φύσει θεωρουμένην καὶ ἐν ἐκείνῃ τὸ εἶναι ἔχουσαν, καὶ ἀχώριστον οὖσαν ἐκείνης; Διὸ καὶ ἐνυπόστατον ταύτην μᾶλλον φαμεν, ὡς ἐν τῇ θεῖα θεωρουμένην, ὡς ἔφη, καὶ μηδαμῶς οὖσαν ταύτης χωρὶς. Ἐν γὰρ καὶ τοῦτο, καθὰ δὴπου καὶ αὐτὸς εἶσα, τῶν τοῦ ἐνυποστάτου σημαυνομένων, καθ' ὃ πᾶσα ὑπαρξίς εἴτε σωματικῆ, εἴτε ἀσώματος ἐνυπόστατον λέγεται, καθὼ δηλονότι ὀφείσθηκεν. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ ἡ οὐσία καὶ τὸ συμβαθετικὸς ἐνυπόστατα λέγονται, εἰ καὶ μὴ κυρίως.

Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τῶν λέξεων ἡμῖν λόγος καὶ τῶν διδασκάλων αἱ περὶ αὐτῶν μαρτυρίαι ἕλις ἐχόντων· ἐγκύψωμεν δ', εἰ δοκεῖ, καὶ πρὸς αὐτῶν ἡδὴ τὸν σκοπὸν τοῦ σοῦ λόγου, εἰ' ὃν ἔρα καὶ κατὰ τῶν λέξεων καὶ τῶν χρωμένων ἐκείναις μετὰ τοσαύτης ἀγωνίῃ τῆς εὐψυχίας, ἵνα γνῶμεν ἐκ μέρους τίως εἰ σοὶ βούλεται ταῦτα, καὶ τίνων προπολεμῶν τε καὶ προϊστάμενος, τὴν μάχην ταύτην ἀνεῖλου. Μᾶλλον δ' αὐτὸς εἰπέ σὺ καὶ διδάξον ταῦτα, ἵν' ἔχομεν εἰδότες μὴ παρ' ἑτέρου τὰ εἰ ἀλλὰ παρὰ σοῦ δηλαδὴ καὶ τῶν σῶν λόγων. Διονυσίου, φησὶ, τοῦ μεγάλου περὶ ὄντος καὶ σοφίας, καὶ ζωῆς καὶ φωτὸς καὶ εἰρήνης καὶ τῶν τοιούτων ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις πλεῖστα διεξιόντος, καὶ κτίσμα Θεοῦ ταῦτα δεικνύοντος, πρῶτως μὲν ὄντα καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὄντων δηλαδὴ τῶν ἄλλων κτισμάτων, ὑποστάνατα δὲ καὶ ταῦτα παρὰ Θεοῦ, καὶ ὑποστάτην, τούτῃσι κτίστην, τούτων αὐτῶν πεφυκότα, πρὸς μετοχὴν οἰκείως ἐκάστην τῶν μετ' αὐτὰ κτισμάτων ταυτὶ προβαλλόμενον τε καὶ διανεμόμενον· οὕτω τοίνυν εἰπόντος ἐκείνου, ὁμεῖς οὐ τῶν ἐκτὸς εἶναι ταῦτα φατε, οὐδὲ τοῦ Θεοῦ κτίσματα, ἀλλὰ φυσικὰ καὶ συναίδια μᾶλλον τῇ φύσει ἐκείνου δυνάμεις καὶ προνοίας Θεοῦ καὶ πολλάς τινὰς λέγοντες ἐνεργείας, καὶ πολλὰ τὰ ἀκτιστα παρειαγόντες, ἄπερ ἡμεῖς λέγειν οὐ μαμαθήκαμεν. Ἐν γὰρ καὶ μόνον ἀκτιστον ἴσμεν, τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν τὴ δ' ἐκείνης ὁμοιωδῆποτε διαφέρων εἶπεν κτιστόν.

Εὐγε ὅτι τὸν χρηστὸν Ἀκινδυνον παρειαγήγαγε ἡμῖν αὐθις μετὰ τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀδολεσχίας, καὶ τῆς κατὰ τῆς θεότητος καὶ τῶν ταύτης θεολόγων συκοφαντίας καὶ τῶν σοφισμάτων. Ὅτι γὰρ ἐκείνου ταυτὶ καὶ δὴ καὶ Βαρλαάμ τοῦ τὰ σέματα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πλάνης αὐτῶ παρασχόντος, πλείστοι μὲν καὶ κάλλιστοι τῶν ἀνθρώπων οἱ μάρτυρες τούτων, ἢ καὶ πάντες σχεδὸν οἱ γε καὶ λέγειν ἐπισσοῦν καὶ ἀκούειν εἰδότες· οἱ δὲ λόγοι μάλιστα ἐκείνων καὶ τὰ συγγράμματα παρ' ἡμῖν ὄντα.

Ἐγὼ μὲν οὖν, ἵνα τοῦ μὲν τίως ἐξείπω, οὐκ ἔμην σε φανερώς οὕτως καὶ ἀνευθροιάτως ὁμώρονό τε

καὶ ὁμιλεῖν Ἀκινδύνου σαυτὸν ἐθέλειν δεικνύναι, καὶ μάλιστα γὰρ ἐπὶ τοιούτοις, ὅτι τε ἀμαθὴς ἐκείνος καὶ ἀνάσκητος θείας τε πάσης καὶ ἀνθρωπίνης σχεδὸν σοφίας, καὶ ὅτι καὶ πολλάκις ὑπὸ συνόδων Πατέρων ἱερῶν καὶ βασιλέων ὤπται, καὶ πάσης ἅμα τῆς σεπτῆς Ἐκκλησίας ἐπ' ἐκείνους ἐξεληλεγμένους τε καὶ ἐκβεβημένους, οὐ περιῶν μόνον ἀλλὰ καὶ ἀπογεγονῶς διὰ τῶν οἰκειῶν λόγων δηλαδὴ καὶ δογμάτων, καθὰ δὴ καὶ Ὀριγένης καὶ οἱ κατ' αὐτὸν πάλοι, οἱ καὶ μετὰ πολυετὴ τινα χρόνον, τῆς σφετέρως αὐτῶν τελουτῆς συνόδου Πατέρων ἱερῶν τε καὶ βασιλέων σὺν μεγίσταις τισὶ καὶ παλαμναιοτάταις ἔραϊ; τῶν ἱερῶν ἀποκηρυχθέντες ἐξεβλήθησαν περιβέβλων μετὰ τῶν διεφθαρμένων καὶ κακίστων αὐτῶν συγγραμμάτων. Ὁ δὲ ἰσχυρὸς καὶ Ἀκινδύνῳ καλῶς ἔρα καὶ σὺν δίκῃ, καθάπερ ἔφη, συνέβη, ἐπὶ ταῖς αὐταῖς, μᾶλλον δὲ καὶ χεῖροσι βλασφημίαις ἐαλωκότι, καὶ διὰ ταῦτα παρὰ τοῦ τῶν εὐσεβῶν ἱεροῦ συλλόγου σὺν γὰρ τοῖς ὁμόφροσι μεγίσταις καὶ φρικωδιστάταις; ἅμα ταῖς ἔραϊ; ἀποκηρυχθέντι. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν οὐχ ὑπελάμβανον, ὅτι ἔρα, ἐκόντα σε σαυτὸν τοῖς ἐκείνου προσάγειν ἐθέλειν, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν οἰκειοῦσθαι, ἀλλὰ πρὸς τῇ ἀδοξίᾳ καὶ τῇ προδότην ταυτηνὴ καταγνώσει καὶ τὴν φρικτὴν ἀποκήρυξιν καὶ τὴν κοινὴν τῆς σεπτῆς Ἐκκλησίας ἔραν ὅλην ποδὶ φεύγειν, οἷς ἑαυτοὺς καθυποβάλλουσιν οἱ τὰ ἐκείνου φρονούντες κατὰ τὰς πανδήμους ἐκείνης διαλέξεις καὶ ἀποφάσεις; Πνεύματι δηλαδὴ θεῖῳ καὶ πάλοι καὶ νῦν λαλοῦμενας. Ἐπεὶ δὲ πράγμασιν αὐτοῖς, ὡς μὴ ὤφειλε, τοῦθ' ὁράται, περιττὸν μὲν ἂν εἴη καὶ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς χρείας γὰρ πόρρω τὸ περὶ τῶν αὐτῶν καὶ αὐθις; τὰ αὐτὰ λέγειν ἐθέλειν πρὸς τοὺς μὴ βουλομένους ἀκοῦειν. Ἡ γὰρ ἂν, εἴγε ἐβούλοντο, τῶν πολλῶν καὶ καλῶν ἐκείνων λόγων τε καὶ διαλέξεων ἀκηκοότες ἐπίσθησαν πάλοι. Ἡ γὰρ ἂν, ἐξ ἐκείνου πεισθέντες, ἐταπεινώθησαν ὑπὸ τῆν κρείταιν τοῦ Θεοῦ χεῖρα, καὶ τῷ Πνεύματι καλῶς ὑπετάγησαν τῷ ἀγίῳ, τῷ διὰ τοῦ χοροῦ τῶν θεολόγων λαλοῦντι. Οὐ γὰρ αὐτοὶ γὰρ εἰσιν οἱ λαλοῦντες κἀνταῦθα, κατὰ τὸν Χριστοῦ φάναι λόγον, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς. Ὡς ἂν δὲ μὴ δόξαιμεν ἀταλῆ πῶς τὴν ὁμιλίαν καὶ ἡμεῖς ταυτηνὴ καταλείπειν ἐνταῦθα; τοὺς μὲν καθόλου περὶ τῆς θείας ἐνεργείας καὶ θεότητος λόγους, καὶ τοὺς περὶ τούτων αὐτῶν ζητοῦντας, εἰς τε τὰ βιβλία καὶ τοὺς πολλοὺς καὶ καλοὺς ἐκείνους παραπέμψομεν λόγους, ἄλλοις τε λογογραφηθέντα σφοδρῶς καὶ μεγάλῳ Πνεύματι καὶ λόγῳ δυνάμει μετὰ τοὺς ἀρχαίους διδασκάλους φημί καὶ Πατέρας τοῦ λόγου, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ παρέργως; τὴν δ' ὑπεστήσατο λέξιν, καὶ ὅπως τὸν Θεὸν ὑποστήτην τῶν φυσικῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων τε καὶ μετοχῶν ἀνυμνεῖ πικνῶς ὁ θεολόγος ἐκείνος, ὁ δὲ ἰσχυρὸς καὶ σκοπὸς ἀνωθεν ἦν τῷ λόγῳ, καὶ αὐθις ἐνεγκόντες εἰς μέσον καὶ τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν παρ' ἐκείνου ζητήσαντες καὶ μαθόντες καθόσον οἶδόν τε, τὸν περὶ τούτου τίως ἐνταῦθα καταπέσομεν λόγον.

Σὺ μὲν οὖν, οὐκ οἶδ' ἔπως, κτιστῶς ὑποστήσασθαι φῆς τὸν Θεὸν τὰς φυσικὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις, καὶ διὰ

τοῦτο καὶ κτιστὴν τὸν ὑποστήτην αὐτῶν ὑπολαμβάνων λέγεις ὡσαύτως, οὐδ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν σοφὸν τίως; αἰδοῦμενος θεολόγον, ἐξηγουόμενον τὰ οἰκία, καὶ ἑαυτὸν ἐπίκτηδας ἐρμηνεύοντά τε καὶ σαφηνίζοντα, καὶ πᾶσαν ἀμφιβολίαν τε καὶ ἀντιλογίαν ἐκ μέσου τιθέντα. Ἐκείνος δ' αὐτὸς, ἀκουσάμεν δι' ὀλίγων τινῶν, ἃ περὶ τούτων αὐτῶν λέγει.

Πρὸς γὰρ τοὺς τὸν ἱερὸν Τιμόθεον τὸν περὶ τῶν θείων ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων τούτων ποιούμενος λόγον, τάδε κατὰ λέξιν ἐν ἐνδεκάτῳ φησὶ κεφαλαίῳ· Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἄλλοτέ μου δι' ἐπιστολῆς ἐπέθου τί ποτε ἔρα φημί τὸ αὐτοεῖναι, τὴν αὐτοζωὴν, τὴν αὐτοσοφίαν, καὶ πρὸς σεαυτὸν ἔρας ἀπορῆσαι, πῶς τὸν Θεὸν ποτὲ μὲν αὐτοζωὴν φημι, ποτὲ δὲ τῆς αὐτοζωῆς ὑποστήτην, ἀναγκαῖον ᾤκηθη, ἱερὸ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπε, καὶ ταύτης σε τῆς ἀπορίας τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀπολύσαι. Πόσου ἂν τις ἐπρίετο τὸ τῶν ἀπορουμένων ἐπὶ ταῖς τοῦ μεγάλου θεολογίας αὐτῶν ἐκείνων τὸν Πατέρα τῶν λόγων ἐξηγητὴν καὶ διδασκαλὸν νῦν εὐρέσθαι; Καὶ ἰδοὺ πάρεστιν ἀμογητὴ τε καὶ προικα παντὶ τῷ βουλομένῳ τούτου τόχειν, ἱκανῶς γὰρ καὶ ὡς ἀμφοτέρους εἶδει, τῷ διδάσκοντι φημι καὶ τῷ μαθόντι ταῦτα, τῶν λύσεων πάλοι γεγενημένων διὰ τῆς ἐρωτήσεως τούτου. Ἀλλὰ γὰρ πρὶν εἰς τὰς τοῦ διδασκάλου λύσεις καὶ ἡμεῖς ἑαυτοὺς καθεῖναι, ἀναγκαῖον ὄμαι σκέψασθαι καὶ σαφέστερόν πως μαθεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων, τίνα τὰ πρὸς τὸν σοφὸν Διονύσιον διαπορηθέντα τῷ ἀποστόλῳ τούτῳ. Ἐπεὶ καὶ θεός καὶ σοφός τις καὶ ὕψηλος ὁ ἀνὴρ τὰ θεῖα, καὶ τῶν ἀκολουθῶν τε καὶ ὁμιλητῶν Παύλου δηλαδὴ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς οὗτος ὁ προῦχων, ὅφ' οὐδὲ καὶ τέκνον ἀγαπητὸν καὶ συναθλητὴ; τε καὶ συναπίστολος καὶ παρηκολουθηκώς ἐκείνου τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ συνεργάτης αὐτῷ καὶ συσπουδαστῆς τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ πάντ' ἐκεῖνά γε μαρτυρεῖται. Καὶ οὐκ ἂν ὁ τοσοῦτος ἐνεῖ σπουδῆς οὐδὲ Πνεύματος; διχα τὴν περὶ τούτων ἐρευνᾶν καὶ τὰς πεύσεις συνεχῶς ἐποιεῖτο. Τίς οὖν ἢ ἐρώτησις; Ἠκούσαμεν ἤδη πρὸ βραχέος πρὸς αὐτὸν εἰπόντος τοῦ διδασκάλου, Ἐπειδὴ καὶ ἄλλοτέ μου δι' ἐπιστολῆς ἐπέθου τί ποτε ἔρα φημί τὸ αὐτοεῖναι, τὴν αὐτοζωὴν, τὴν αὐτοσοφίαν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔρας ἀπορῆσαι, πῶς τὸν Θεὸν ποτὲ μὲν αὐτοζωὴν φημι, ποτὲ δὲ τῆς αὐτοζωῆς ὑποστήτην, ἀναγκαῖον ᾤκηθη, ἱερὸ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπε, καὶ ταύτης σε τῆς ἀπορίας τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀπολύσαι.

Τὶ οὖν ἐστιν ἐνταῦθα τὸ διαπορούμενον τῷ σοφῷ Τιμόθῳ; Μὴ τὴν αὐτοζωὴν, ἢ τὴν αὐτοσοφίαν, ἢ τὸ αὐτοῖν καὶ οὗτος κατὰ τινος τῶν ἀντιλεγόντων νῦν ὑπελήψε κτίσμα; Καὶ εἰ τούτο ἦν καὶ οὕτως ἐνομίσθη γὰρ τούτῳ, τί τὸ ἀπορούμενον ἦν, καὶ τίς ἢ πρὸς τὸν διδασκαλὸν πεύσις; Ἡ μακρῶν εἶδει λόγων τε καὶ συλλογισμῶν, ὥστε μαθεῖν, ὅτι τῆς ἀνθρωπείας ζωῆς, καὶ σοφίας δὲ τῶν κτιστῶν ὄντων ἀπλῶς πάντων, ὁ Θεὸς ἐστὶ ποιητὴς τε καὶ κτιστῆς. Τοῦτο καὶ γὰρ οὐδὲ τῶν βαναύσων τε καὶ ἀγροίκων, ὄμαι, πιστῶν ἐνὶ μηδενὶ ποτ' ἂν διαπορηθεῖν ὡς καὶ διδασκάλου δεῖσθαι πρὸς τοῦτο, μήτις γὰρ ἐκείνων τῷ κληρῖτι σοφίας θείας; ἅμα καὶ ἀνθρωπείας, καὶ

διδασκαλικῆς καὶ ποιμαντικῆς προεδρίας καὶ παντοδραπῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων ἡξιώμενη. Ταῦτ' καὶ γὰρ ἐστὶ τοῦτο τῷ διακροῦντά τινα εἰ τῶν κτισμάτων ἑαυτοῦ ποιητῆς ἐστὶν ὁ Θεός, ἔπειτα περὶ τούτου παρὰ τῶν εἰδόντων πυνθάνασθαι. Ἄλλ' ὡς περ τοῦτ' ἂν τις τῶν ἐξεστηκότων εἰπὼν ἀντικρως καὶ παρακαίωντων, κατὰ ταυτὰ δήπου κάκεινο. Οὐκ οὖν γε περὶ κτισμάτων καὶ κτίσεως, ἤπερ ἔφη, ἡ ἀμφοσθήτησις ἦν τούτῳ.

Ἄλλ' ἐπεὶ τὸ μὲν εἶναι καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν σοφίαν, λεγόμενα ἐπὶ τῶν κτιστῶν αὐτῶν μετεχόντων ὄντων φημι, καὶ ζώντων καὶ σοφῶν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα ἦδει κυρίως ὡς αἰτίου πάντων ἐκείνων, τὸ δὲ αὐτὸν καὶ τὴν αὐτοζωὴν καὶ αὐτοσοφίαν καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις Θεοῦ μόνου γε ὄντα, καὶ τῇ ἀξίῃ μόνῃ καὶ τῇ δυνάμει ἐκείνῃ προσήκοντα τῇ ὑπὲρ πᾶσαν δυνάμιν καὶ ἀξίαν, οὐδὲ γὰρ ἔξωθεν καὶ κατὰ μετοχὴν κάκεινω πρόσεστι τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' αὐτὸ; μᾶλλον ἐστὶν ἐκεῖνα, Ἐγὼ γὰρ εἰμι, πρὸς Ἰουδαίους φησὶν ὁ Χριστός, τὸ πῶς κόσμος, καὶ πρὸς τὴν Μάρθαν αὖθις, Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ, καὶ πάλιν Παῦλος ὁ σοφὸς πρὸς Ἐφεσίους, Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν ἐν, καὶ τὸ μεστέυχον τοῦ φραγμοῦ λέσας, καὶ τῷ Μωϋσῆϊ πρότερον ὁ Θεός εἰς Αἴγυπτον ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ παμπομένῳ, Ἐγὼ εἰμι, φησὶν, ὁ ὢν, καὶ αὐτὸ τοῦτ' ἔρεῖς τοῖς τὸν ἀποστῆλαντά σε καὶ τοῦμὸν ὄνομα παρὰ σοῦ πυνθόμενοις, ἐπεὶ ταῦθ' ὁ σοφός Τιμόθεος ἦδει, περὶ μὲν τῶν ὁμολογουμένων τουτωνὶ καὶ κειμένων, καθάπερ εἰ τινων θέσεων καὶ ἀξιωματίων, οὕτε διαπορεῖ πρὸς ἑαυτὸν, πῶς γὰρ; οὕτε μαθεῖν δεῖται παρὰ τοῦ διδασκάλου· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον διαπορῶν πυνθάνεται παρ' ἐκείνου, πῶς ἔπερ τὸν Θεὸν αὐτὸν ἀξίως τε καὶ θεοπρεπῶς ὀνομάζει κατὰ δυνάμιν ἀνθρωπείαν, πούτων αὐτῶν ὑποστάτην αὖθις τὸν αὐτὸν καλεῖ καὶ χορηγὸν καὶ δοτήρα. Ὅθεν καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος τῷ ὄντι καὶ σοφῆς θεολόγος οὐδὲν τι περὶ κτισμάτων οὐδοτιοῦν διαλέγεται πυνθόμενω τῷ φίλῳ, εἰδῶς ἀκριδῶς ἐκεῖνον καὶ τὴν ἱερὰν ἐπιστήμην τε καὶ σοφίαν ἐκείνου, μεθ' ἧς ἐκ παιδὸς ἐτραφῆ παρὰ τῷ τῆς οἰκουμένης; θαυμαστῶ διδασκάλῳ· ἀλλ' ἀναλαβὼν μᾶλλον τὴν παντελῆ διάκρισίν τε καὶ ἔκτασιν τῆς θεότητος, ἵνα κατ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν διδασκαλον εἶπω, περιεκτικῶς ἐκτίθεται καὶ διδάσκει, καὶ αὐτῆς καὶ πρὸς αὐτῆς πρόσεισι τὰς κατὰ μέρος θεωνομίας τε καὶ τὰς λύσεις τῶν ζητημάτων ἐκείνου, μέρος αὐτῆς τε κίκαίνεσ οὐσας τῆς κατ' αὐτὸν ἠνωμένης καὶ διακεκριμένης πάσης θεολογίας.

Τί οὖν φησι μετ' ἐκεῖνα, τὴν ἀπορίαν ὡς ἐπηγεῖλατο τούτῳ λύων; Ἴνα τὰ μυριόλεκτα, φησι, καὶ νῦν ἀναλάβωμεν, οὐκ ἔστιν ἐναντίον, αὐτοδύναμιν ἢ αὐτοζωὴν εἰπεῖν τὸν Θεόν, καὶ τῆς αὐτοζωῆς, ἢ εἰρήνης, ἢ δυνάμεως ὑποστάτην. Τὰ μὲν γὰρ ἐκ τῶν ὄντων καὶ μάλιστα ἐκ τῶν πρώτως ὄντων, ὡς αἰτιος πάντων τῶν ὄντων λέγεται· τὰ δὲ ὡς ὑπὲρ πάντα καὶ τὰ πρώτως ὄντα ὑπερσοφίας. Τί ἐξ ὧν, φησὶ, τὸ αὐτοεἶναι λέγομεν, ἢ τὴν αὐτο-

ζωὴν, καὶ ὅσα ἀπολύτως καὶ ἀρρητικῶς εἶναι, καὶ ἐκ Θεοῦ πρώτως ὄφασκεῖναι τιθέμεθα; Τοῦτο δὲ φάμεν οὐκ ἔστιν ἀγκύλον, ἀλλ' εὐθύ, καὶ ἀπλὴν τὴν διασάφειν ἔχον. Οὐ γὰρ οὐσίαν τινὰ θεῖαν ἢ ἀγγελικὴν εἶναι φάμεν τὸ αὐτοεἶναι, τοῦ εἶναι τὰ πάντα ὄντα αἰτίαν. Μόνον γὰρ τοῦ εἶναι πάντα τὰ ὄντα καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, τὸ ὑπερσοφίον ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ αἴτιον. Καὶ μετ' ὀλίγον· Οὐτε συναλόντα εἰπεῖν ἀρχικῆς τῶν ὄντων, καὶ δημιουργικῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, ἃς τινες καὶ θεοὺς τῶν ὄντων, καὶ δημιουργοῦς αὐτοσχεδιάσαντες ἀπιστομάτισαν. Καὶ μετὰ μικρόν· Ἄλλ' αὐτοεἶναι, καὶ αὐτοζωὴν καὶ αὐτοθεότητά φάμεν ἀρχικῶς μὲν καὶ θεϊκῶς καὶ αἰτιατικῶς τὴν μίαν πάντων ὑπεράρχιον, καὶ ὑπερσοφίον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, μεθεκτικῶς δὲ τὰς ἐκδιδομένας ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμεθέκτου προνοητικῆς δυνάμεις, τὴν αὐτοουσίωσιν, αὐτοζώωσιν, αὐτοθέωσιν, ὧν τὰ ὄντα οἰκείως; ἑαυτοῖς μετέχοντα, καὶ ὄντα καὶ ζῶντα καὶ ἔνθεα καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται καὶ ἄλλα ὡσαύτως. Ἀκούεις πῶς ὁ διδασκαλὸς ἑαυτὸν ἐξηγεῖται; Μᾶλλον δὲ πρὸς τὰς λύσεις ἐπεξεργάτασθαι ταύτας, καὶ τὰ βῆθινα συνεκτυγμένως ἀναπτύξαι καθόσον οἶόν τε, σκεψώμεθα, πῶς τὰ τῆς ἠνωμένης τε καὶ διακεκριμένης θεολογίας καὶ τὰ περὶ θεῶν ὀνομάτων παρ' αὐτοῦ θεολογούμενα ταυτὶ καὶ γραφομένα οὐκ ἀπλῶς μόνον οὐδὲ πολλάκι; τέτε λεγόμενα παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν θεοφόρων ἀποστόλων καὶ διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ μυριόλεκτα καινοτέρῳ τινὶ τῶν προσειπε, τὴν μεθ' ὑπερβολῆς περὶ αὐτὰ συκὴν σπουδὴν καὶ μελέτην αὐτοῦ τε καὶ τῶν κατ' αὐτὸν καὶ ὑπὲρ αὐτὸν θεολόγων ἐμφαίνων, καὶ ὡσανεὶ καὶ ταῦτα στοιχεῖα καὶ βῆθρα τινὰ δεικνύς; τοῦ μυστηρίου τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως, καὶ θεολογίας συνεκτικῆς σχεδὸν πίστεως ὅση τε κατὰ τὸ τῆς μεγάλης καὶ ἀρχικῆς φημι Τριάδος ἠνωμένον ἅμα καὶ διακεκριμένον, καὶ ὅση κατὰ τὸ τῆς διὰ σαρκὸς οἰκονομία; Χριστοῦ μυστήριον, ὅθεν οἱ τοῦ Πνεύματος μερισμοὶ καὶ αἱ θεαὶ καὶ ὑπερφυεῖς ἐνεργεῖαι, καὶ ἡ θαψίλης χύσις τῶν χαρισμάτων κατὰ τε τὴν ἀνωθεν διὰ τοῦ θαυμαστοῦ Ἰωὴλ θεῖαν ἐπαγγελίαν μετὰ ταῦτα φήσαντος, Ἐκχώ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ τὴν ἐϋστερον ἀποστολὴν τε καὶ φανερωσιν παρὰ Χριστοῦ τῶν αὐτῶν αὖθις κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίστατε ἐν τῇ πόλει Ἰερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐκδόσθησθε δυνάμιν ἐξ ὄψους, πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς εἰρηκότος. Οἷ; τοσοῦτό γε δέουσιν οἱ πολλοὶ τῶν νῦν ὄντων ἀξίως προσέχειν, καὶ τὰ θεῖα θεοπρεπῶς αὐτόθεν παρὰ τῶν εἰδόντων καὶ διδάσκοντων καὶ μανθάνειν, ὡς καὶ σιωπᾶσθαι τὰ μυριόλεκτα ταῦτα θεῖν εἶναι, καὶ τοὺς τῆς ἀληθινης ζωῆς καὶ τοῦ αὐτοφωτος καὶ τῆς αὐτοσοφίας ἐν σκότει που κατακρύπτεσθαι λόγους τολμηρῶς, φεῖ! παρ' ἐνίων εἰρηθεῖν, μὴ εἰδόντων, κατὰ τὸ εἰρημένον, μήτε εἰ λέγουσι, μήτε περὶ τῶν βεβαιουμένων. Ἄλλ' ἐπεὶ τὸ προκαίμενον ἐπανέωμεν αὖθις, τῆς ἐρημνείας; ἀκουσόμενοι τοῦ θεοῦ διδασκάλου. Ἴνα τὰ μυριόλεκτα, φησι, καὶ νῦν ἀναλάβωμεν, οὐκ ἔστιν ἐναντίον αὐ-

αὐτοδύναμιν, αὐτοζωὴν εἰπεῖν τὸν Θεὸν καὶ τῆς αὐτο- A
ζωῆς ἢ εἰρήνης ἢ δυνάμεως ὑποστάτην. Τὰ μὲν
γὰρ ἐκ τῶν ὄντων, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν πρῶτως ὄν-
των, ὡς αἴτιος πάντων τῶν ὄντων λέγεται· αὐτο-
δύναμις, φησὶ καὶ αὐτοζωή, καὶ ὅσα τοιαῦτα παρ'
ἡμῶν ὁ Θεὸς λέγεται, ὡς αἴτιος τῆς ὑπάρξεως αὐ-
τῶν τούτων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν δευτέρως καὶ κατα-
χρηστικῶς λεγομένων ὄντων πάντων, δηλαδὴ τῶν
κτισμάτων· αὐτὸς καὶ γὰρ μόνος ἐστὶν ὑποστάτης
καὶ αἴτιος τῶν τε εἰρημένων μετοχῶν, δηλονότι τῶν
δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν ἑαυτοῦ, καὶ τῶν μετεχόν-
των αὐτῶν, λέγω δὴ τῶν κτισμάτων· τὰ δὲ, φησὶ,
λέγεται, ὡς ὑπὲρ πάντα καὶ τὰ πρῶτως ὄντα ὑπερ-
ῶν ὑπερουσίως.

Τῆς αὐτοζωῆς δὲ, φησὶ, πάλιν καὶ αὐτοεἰρηνης B
καὶ αὐτοδυνάμεως ὁ Θεὸς λέγεται ὑποστάτης, ὡς
μὴ ταῦτα κατ' οὐσίαν ὦν, ἀλλ' ὑπὲρ ταῦτα μᾶλλον.
Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ τὸ ὑπερῶν ὑπερουσίως προσέ-
θηκεν. Ἐν' ἐμφήνῃ ὡς· αὐτὰ μὲν ὄντα καθ' ὑπαρξιν,
αὐτὸς δὲ ὑπερῶν μᾶλλον ὡς ὑπερουσίως καὶ αἴτιος
αὐτῶν. Ζητεῖς δὲ, φησὶ, τί ὄλως λέγομεν ὑπάρχειν
τὸ αὐτοεἶναι ἢ τὴν αὐτοζωὴν, καὶ ὅσα λέγομεν ἐκ
Θεοῦ πρῶτως ὑφειστηκέναι, καὶ ἀπολύτως καὶ ἀρ-
χητικῶς εἶναι; Τὸ δὲ, φησὶ, οὐκ ἐστὶν ἀγκύλον,
τουτίστιν αἰνιγματῶδες τι καὶ δυσνόητον, ἀλλ' εὐθὺς,
καὶ ἀπλῆν τὴν διασάφην ἔχον. Ταῦτα δὲ φησὶν ὁ
διδάσκαλος, δεικνύς ὅτι τὸ μὲν εἶναι καὶ ἡ ζωὴ τῶν
κτισμάτων πάντων, τῶν τε λογικῶν φημι καὶ ἀλό-
γων, καὶ ὅθ' καὶ τῶν ἄλλων, οὐκ ἀπολελυμένως ἔχει
τὸ εἶναι, καὶ ζωὴ εἶναι, ὡς ἢ πρότερον ταῦτα ἐκεί-
νων εἶναι, ὧν ἐστὶν ὑπαρξίς καὶ ζωὴ δηλονότι, ἢ
δύνασθαι καὶ ὀπωσοῦν ἀνευ ἐκείνων τῶν δεκτικῶν
αὐτῶν ὄλως καθ' ἑαυτὰ ζῆν ἢ ὑπάρχειν. Αἱ δὲ τοῦ
Θεοῦ δωρεαὶ καὶ φυσικαὶ δυνάμεις ἐκείναι αἱ ὑπ'
αὐτοῦ πρὸς μετοχὴν τῶν κτισμάτων προβαλλόμεναι
οὐ συμπαλεγμένως τινὲ τῶν μετεχόντων κτισμά-
των ἔχουσι τὸ εἶναι, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ θεω-
ροῦμεναι, καθάπερ εἰρηται, ἀπολελυμένως εἰσὶν ὡς
φυσικὰ τοῦ Θεοῦ· ἀνάγκη γὰρ ὡσπερ ἡ φύσις τοῦ
Θεοῦ, ὡς δὲ καὶ τὰ αὐτοῦ φυσικὰ κατὰ τὸ τελικὸν
λεγόμενον αἴτιον.

Οὐκ ἀπολύτως δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρχητικῶς
ἔχουσι τὸ εἶναι καὶ τὴν ζωὴν, καὶ τὰλλα πάντα
διεσπέρῃ εἰσιν, ὡς· τὴν ἀρχὴν ἔχοντα πάντων τῶν
ὄντων καὶ ζώντων, μεθεκτικῶς ἔχόντων ἐκεῖθεν ταῦτα,
καὶ ἀποτελεσματικῶν ὄντων τῶν θείων ἐνεργειῶν, καὶ
δυνάμεων ἐκείνων. Τούτων καὶ γὰρ τῶν μετοχῶν,
ὁ αὐτὸς οὗτος φησὶ θεολόγος, τὰ ὄντα οἰκειῶς ἑαυ-
τοῖς μετέχοντα, καὶ ὄντα καὶ ζῶντα καὶ ἔνθεα καὶ
ἔστι καὶ λέγεται, καὶ τὰλλα ὡσαύτως· ὡσάν εἰ καὶ
τὴν οἰκίαν ἀποτελεσμά τις λέγοι τῆς τοῦ οἰκοδόμου
τέχνης, καὶ τὸν πλοῦτα καὶ τὸν τρύπανον τῆς χαλκευ-
τικῆς ὡσαύτως, τῶν μὲν τεχνῶν δηλονότι προὑπαρ-
χουσῶν ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ ψυχῇ τοῦ τεχνίτου,
προαγομένων δ' ἐκεῖθεν εἰς ἐνεργεῖαν, ὅπου ἐκεῖ-
νος δηλαδὴ βουληθῆ, κἀν τῇ ἐνεργείᾳ δὲ καὶ μετὰ
τὸ ἀποτελεσμά παρὰ τῆς κεκτημένης τεχνίτη μενου-
σῶν οὐδὲν ἤττον ὡσαύτως.

Ἔ μὲντοι θεῶν καὶ ἡ κατ' αὐτὴν μετοχὴ καὶ

ὑπὲρ τὰ προβῆθέντα. Αὐτῆς γὰρ ἐκείνης τῆς τοῦ
Θεοῦ φυσικῆς ἐνεργείας καὶ τῆς χάριτος μετέχουσιν
ἐναργῶς οἱ κεχαριτωμένοι τε καὶ τεθεωμένοι· δὲ
καὶ ὁμοίως εἰρηται Θεοῦ τοῦτο, καὶ θεοὶ χρηματι-
ζοῦσι κατ' αὐτὴν γε τὴν χάριν οἱ Πνεύματι κατα-
ξιούμενοι τῆς ὑπερφυοῦς δωρεᾶς ταύτης, καὶ πρὸς
ἐτέρους ἐκπέμπουσι ταύτην, ὡς καὶ ὁ μέγα· φησὶ
περὶ τοῦτου Βασιλεῖος ἐν γε τοῖς ὑπὲρ τοῦ θείου
Πνεύματος λόγοις. Αἱ πνευματοφόροι ψυχαὶ γὰρ,
φησὶν, ἔλλαμφοθεῖσαι παρὰ τοῦ Πνεύματος, αὐταὶ τε
ἀποτελοῦνται Πνεύματι, καὶ εἰς ἐτέρους τὴν χάριν
ἐξαποστέλλουσι. Καὶ αὖθις· Ὡς ἡ δύναμις τοῦ ὄφθ
ἐν τῷ ὀγμάλιντι ὀφθαλμῷ, οὕτως ἡ ἐνέργεια τοῦ
Πνεύματος ἐν τῇ κεκαθαρμένη ψυχῇ· καὶ ὡς ἡ τέχνη
ἐν τῷ ἀναλαβόντι αὐτὴν, οὕτως ἡ χάρις τοῦ Πνεύ-
ματος ἐν τῷ ὑποδεξαμένῳ, αἰ μὲν συμπαροῦσα,
οὐχὶ δὲ καὶ ἐνεργοῦσα διηνητικῶς. Ἔπειτα κατασκευάζων
αὖθις τὸν λόγον ὁ ἱερός Διονύσιος, καὶ δεικνύς πῶς
εὐθὺς ἐστὶ καὶ ἀπλῆν τὴν διασάφην ἔχων, ἐπάγει·
Οὐ γὰρ οὐσίαν τινὰ θείαν ἢ ἀγγελικὴν εἶναι φημεν
τὸ αὐτοεἶναι, τοῦ εἶναι τὰ ὄντα πάντα αἰτίαν· μόνον
γὰρ τοῦ εἶναι πάντα τὰ ὄντα, καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, τὸ
ὑπερουσίον, ἀρχὴ, οὐσία καὶ αἴτιον· καὶ ὅσα τούτων
ἐξῆς ἤδη φθάσας ὁ διδάσκαλος εἰρηται, τὸν μὲν Ἑλ-
ληνικὸν ὄθλον τῆς πολυθείας μετὰ τῶν Πλατωνικῶν
ἰδεῶν ἐκβάλλων, καὶ πρὸς γε ἐτι τῆς τῶν Ἀγγελι-
τῶν λεγομένην αἴρεσιν, ἀγγέλοις τὸ πᾶν ὡς θεοῖς
εἶναι ὑποκεισθαι ληροῦσαν, ἣν γὰρ τότε καὶ ταῦτα,
τὸ δ' αἴτιον πάντων καὶ ὑπερουσίον καὶ ἀμέθεκτον
C τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτὸ γε τοῦτο διδάσκων, καὶ τὸ με-
θεκτὸν ὡσαύτως αὐτοῦ καὶ κοινωνικὸν ἐν τοῖς κτί-
σμασι, κατὰ τὰς ἐκδεδομένας ἐξ αὐτοῦ προνοητικῆς
δυνάμεις καὶ αὐτομετοχῆς ταύτας, ὧν, φησὶ, τὰ
ὄντα οἰκειῶς ἑαυτοῖς μετέχοντα καὶ ὄντα καὶ ζῶντα
καὶ ἔνθεα καὶ ἔστι καὶ λέγεται καὶ τὰλλα ὡσαύτως.
Οὕτω κάλλιστα καὶ σοφώτατα τῷ ὄντι τοῦς ἑαυτοῦ
λόγους ὁ σοφὸς ἐξηγήσατό τε καὶ ἐδίδαξεν αὐτὸν τε
τὸν ἐρωτῶντα, καὶ μετ' ἐκείνων πάντας τοὺς βουλε-
μένους, ὡς μὴδὲν τι γριφὸν καὶ ἀσαφές· αὐτοῖς ἐν-
αφεῖναι μηδοπιστιοῦν, κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον.

Σὺ δὲ τί φησὶ, ὦ ἑταῖρα, πρὸς ταῦτα; Συνήκας
νῦν γοῦν καὶ αὐτὸς τῶν σαφῶς τε καὶ εὐθέως, ὡς
αὐτό; φησὶ, παρ' αὐτοῦ λεγομένου, ἢ τὸ ὑπέστησε
καὶ τὸ ὑπέστησατο καὶ τὸν ὑποστάτην ἀντὶ τοῦ
D κτιστοῦ λαμβάνων, καὶ αὖθις περὶ τὰ αὐτὰ στρέφῃ
καὶ ὡς περὶ κτισμάτων ἐτι διανοῆ τῶν θείων τούτων
καὶ ὑψηλῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ καὶ πραγμάτων, καὶ
οὐδ' αὐτὸ τοῦτο σε πρὸς εὐλάβειαν ἀγει τέλος, τὸ καὶ
ὀνόματα τοῦ πάντων Θεοῦ ταυτὶ προσεῖρησθαι, καὶ
ὅτι καὶ θεῖα ταῦτα συνεχῶς ἀποκαλεῖ, καὶ τοὺς περὶ
αὐτὸν λόγους ὕμνους πολλάκις ὁ μέγας οὗτος προ-
αγορεύει, καὶ οὐκ ἀπλῶς ὕμνους, ἀλλ' ὕμνους αὐτῆς
τῆς μακρυῆς καὶ πάντων κυρία· Τριᾶδος, ἣν
μόνην ὡς δεσπότιν ἢ ἐξυμπίσα τῶν νοητῶν τε καὶ
αἰσθητῶν ὕμνει κτίσις;

Τί δὲ τῶν κτιστῶν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ θεῖόν τις ἡμῶν
καλούμενον, εἰπέ μοι, ποτὲ καὶ θεοκρεπῶς ἀνυμνού-
μενον πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων; Πῶς δὲ καὶ κτι-
σμάτων κατὰ σὲ τὰ ὄντα μετέχοντα, ὄντα καὶ ζῶντα,

καὶ ἐνθεὰ εἶσι, μὴ πρότερον ὄντα δηλαδὴ τοιαῦτα καὶ κατ' ἐκεῖνα, καὶ Θεοῦ λέγονται μετέχειν; Καὶ εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει, ταυτὸν ἄρα Θεὸς τε καὶ κτίσις, καὶ οὐδὲν τι τὸ μέσον ποιητοῦ τε καὶ ποιήματος; οὐδαμῶς, ἀλλὰ φύρδην καὶ ἀναμιξὶ ταῦτα κάκεινα, καὶ πάντα ὁμοῦ χρήματα. Τί δ' ἔτι καὶ προνοίας καὶ ἀγαθότητος ὁ διδάσκαλος τὰς θείας; δυνάμεις ταύτας φησι, προλῦσας ἐκ τοῦ ὑπερουσίου, καὶ μετεχομένας ὑπὸ τῶν ὄντων; Τίς ἄρα τῶν τῆς θείας; ἀόλης τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ χρονικῶς ἠργημένην καὶ κτιστὴν εἰπέ ποτε; Τίνος δὲ καὶ αἱ ἀνωτάτω καὶ περὶ Θεοῦ δυνάμεις μετέχουσαι κτιστοῦ εἶσι, καὶ σοφαὶ καὶ πάλαι καὶ ἀγαθαὶ εἶσι, καὶ ζῶσι θεῖαν ζωὴν; Τί ταῦτα τῶν ἰδεῶν ἀποδέουσαι ἐκεῖνων, ἃς ὁ τοῦ Ἀρίστωνος Ἑλληνικῶς τε καὶ μυθικῶς ἀναπλάσας; ἐξέθετο; μᾶλλον δ' ἀκριβοῦς γε σκοπεῖν; καὶ χεῖρονα πολλῶν τῶν ἐκεῖνου τὰ διαβρυλλοόμενα νῦν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ὁ σὺν αὐτῷ τε καὶ μετ' αὐτὸν Σταγειρίτης, καὶ ὅσοι δηλαδὴ τῆς στοᾶς, εἰ καὶ κατ' ἄλλο πρὸς; ἀλλήλους διαφέρονται περὶ τούτου, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ αὐτόν, ἢ τὴν αὐτοζωὴν, ἢ τὸ αὐτόφως ἐξωθεν ἔχειν τὸ εἶναι καὶ ζῆν καὶ φύς εἶναι εἰρήκασιν· ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα καθ' ἑκάστην, εἰ καὶ κακῶς ἐε καὶ ἀθέως; εἶπον εἶναι, ὅπερ καὶ λέγεται, καὶ μάλισθ' ὁ προῤῥηθεὶς καθηγητῆς τῶν τοιούτων· καὶ τούτῳ διαφέρει τῶν λεγομένων ὄντων τε καὶ ζώντων καὶ φωτεινῶν τὸ αὐτόν, καὶ τὴν αὐτοζωὴν, καὶ τὸ αὐτόφως, τῷ μὴ ἄλλο τι πρότερον ὄντα μεθεκτικῶς ἐτέρωθεν ἔχειν τοῦθ' ὅπερ λέγονται εἶναι, ἀλλ' ἐκ τούτων μᾶλλον κατὰ μετοχὴν ἔχειν τὰ ὄντα τὸ εἶναι, καὶ τὰ ζῶντα τὰ ζῆν καὶ τὰ φαιτὸς δεκτικὰ τὸ φῶς.

Ἄλλ' ἀκούσωμεν αὐθις; διὰ βραχέων καὶ τῶν ἐξῆς περὶ τούτων αὐτῶν τοῦ σοφοῦ φημι διδασκάλου λόγων. Καὶ τί δεῖ, φησι, περὶ τούτων λέγειν, ὅπου γέ τινες τῶν θείων ἡμῶν ἱεροδιδασκάλων καὶ τῆς αὐτοαγαθότητος καὶ θεότητος ὑποστάτην φασὶ τὸν ὑπεράγαθον καὶ ὑπέρθρον, αὐτοαγαθότητα καὶ θεότητα λέγοντας εἶναι τὴν ἀγαθοποιὴν καὶ θεοποιὴν ἐκ Θεοῦ προεληλυθυῖαν δωρεάν; Καὶ μετ' ὀλίγον· Καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὴν αὐτὴν εἰρηται καὶ εἰρήσεται τρόπον, ἐηλοῦντα προνοίας; καὶ ἀγαθότητας, μετεχομένας; ὑπὸ τῶν ὄντων, ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμεθέκτου προλῦσας ἀφθόκω χύσει καὶ ὑπερβλυζούσας, ἴν' ἂ ριθῶς ὁ πάντων αἰτιος ἐπέκεινα ἢ πάντων, καὶ τὸ ὑπερουσίον καὶ ὑπερφύε; πάντη ὑπερέχῃ τῶν καθ' ὅπουσαν ποτὲ οὐσίαν καὶ φύσιν.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ μέγας οὐτοσι θεολόγος, ὁ τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν θεολόγων καὶ ἀποστόλων διδάσκαλος ἄθις.

Σὺ δὲ, φίλων ἀνδρῶν ἀριστε, πρὸς σὲ γὰρ καὶ εἴσεις, ὡσπερ ἀρχόμενον, οὕτω δὴ καὶ τελευταῖοντα χρὴ βιάσθαι τὸν λόγον· οὐ τοιγαροῦν ἤδη πυνοθάνου καὶ μάνθανε πρὸ αὐτῶν ἐκεῖνων φημι τῶν ἀντικατόντων, τί πρὸς ταῦτά φασι, καὶ μαλιστα πρὸς τὴν οἰονεὶ συγκεφαλαίωσιν ταυτηνὴ τῶν διὰ μακρῶν εἰρημένων πολλήχου τῷ μεγάλῳ. Ἰδοὺ γὰρ, εἶπέ, καὶ τῆς αὐτοαγαθότητος καὶ θεότητος; αὐτῆς τὸν ὑπεράγαθον καὶ ὑπέρθρον ἀκούομεν ὡσαύτως ὑπο-

στάτην λεγόμενον παρὰ τούτου τοῦ θεολόγου, μᾶλλον δ' οὐ παρ' ἐαυτοῦ πρώτου λαβὼν ἔχει ταυτηνὴ τὴν θεολογίαν, ὡς αὐτὸς φησιν οὕτως, ἀλλὰ παρὰ τῶν τὰ ἱερὰ ταυτὴ διδαζάντων αὐτὸν, τῶν πρώτων, ὅπερ ἔφην, ἀποστόλων καὶ θεολόγων. Τί οὖν ἐροῦμεν, ἢ τί φήσομεν, εἶπέ, τέως πρὸς τοῦτο· καὶ αὐτῆς τῆς ἐαυτοῦ θεότητος κτιστὴν τὸν Θεὸν νομιούμεν, καὶ Θεὸν πρὸςθεύσομεν, ἠργημένην χρονικῶς ἔχοντα τὴν θεότητα καὶ κτιστὴν; Καὶ πότερον, ἐπιρώτησον αὐθις, καὶ αὐτὸς ὁ Θεός, ὃν φατε κτιστὴν ἔχειν τὴν θεότητα, κτιστὸς ἐστὶ σὺν αὐτῇ, ἢ αὐτὸς μὲν ἐστὶν ἀκτιστος ὡς Θεός, τὴν δὲ θεότητα κέκτηται κτιστὴν; Καὶ εἰ μὲν τὸ πρότερον εἴποιεν, αὐτόθεν τὴν ἀσέθειαν καὶ τὸ ἄθεον δεῖξουσι, τῇ κτίσει φανερώς λατρεύοντες; παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ ἕνα μὲν προσκυνοῦντες, ἀλλὰ κτιστὸν, καθάπερ εἰθωλὸν τι καὶ χειρῶν ἔργον, ἢ τῶν κτιστῶν τούτων τοῦ κόσμου καὶ λυομένων στοιχείων ἔν· εἰ δὲ τὸν μὲν Θεὸν λέγοιεν ἀκτιστον εἶναι, μὴδὲ γὰρ ἀνασχέσθαι ποτ' ἀν αὐτοῦς κτίσματι γε λατρεύειν, τὴν δὲ θεότητα αὐτοῦ κτιστὴν πεφυκέναι, ἀπὸ γὰρ τῆς ἐνεργείας ἐκείστην οὐσίαν χαρακτηρίζεσθαι φασιν οἱ θεολόγοι Πατέρες, τῆς μὲν ἀκτιστοῦ ἐνεργείας ἀκτιστον δεικνύσης φύσιν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς, πρὸς τῷ ἀδυνάτῳ τοιγαροῦν, ὅπερ ἔφην, ἰδοὺ καὶ θεῶν ὄχλος καὶ ἡ κάκιστ' ἀπολουμένη τῆς πολυθείας εἰσοδος αὐθις, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λῆρος, ὃν αὐτοὶ συκοφαντοῦντες; ἐγράφαντο πάλαι τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν.

Δύο καὶ γὰρ, ὡς φασι, δοξάζουσι καὶ προσκυνοῦσιν, οὐ καθ' ὑπόστασιν διαφέροντα. Κατὰ τοῦτον καὶ γὰρ τὸν λόγον οὐ δύο μόνον, ἀλλὰ καὶ τρεῖς προσκυνοῦμεν οἱ εὐσεβεῖς, τὸν Πατέρα δηλονότι καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλὰ δύο προσκυνοῦσιν, ὅπερ εἶπομεν, κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι, ἀλλήλων ἀπεξενωμένα καὶ διαφέροντα. Τούτο καὶ γὰρ ἐστὶ τὸ κτιστὸν καὶ τὸ ἀκτιστον. Καὶ πρὸς τῇ πολυαρχίᾳ οὐδὲ τὴν τῆς κτίσεως λατρείαν, ὡς αὐτοὶ φασιν αὐθις, ἐκφεύγουσι, τὸν μὲν Θεὸν πρὸςθεύοντες ἀκτιστον, κτιστὴν δὲ τὴν αὐτοῦ θεότητα. Εἰ δὲ λέγοιεν μὴ ταύτην εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν θεότητα, εἶναι γὰρ κακείνην φημὲν ἀκτιστον, ἀλλῆν δὲ ταύτην εἶναι θεότητα κτίσμα τε Θεοῦ πεφυκέναι, καὶ πρὸς Θεοῦ χορηγομένην τοῖς θεομένοις, πάλιν οὕτως; ἐπερωτάσθωσαν· Καὶ εἰ οὐκ ἐστὶν ἡ θεότης; ἐκεῖνη, σοφώτατοι, τοῦ Θεοῦ ὡς θεότης, κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον, ἀλλ' ὡς κτίσμα, τίνος ἄλλου Θεοῦ ἐστὶν; Ἢ καὶ Θεὸν ἕτερον ἔκτισεν ὁ πάντων Θεός, κάκεινου τοῦ κτιστοῦ Θεοῦ ἐστὶ καὶ ἡ κτιστὴ αὐτῆς θεότης; Καὶ εἰ τοῦθ' οὕτως; ἔχει, ἰδοὺ κατ' αὐτοῦς; πάλιν οὐκ ἄρειος καὶ εὐνόμιος; μόνον κατ' ἡ κατ' ἐκεῖνους ἐπανίσταται πονηρὰ συμμορία, ἀλλὰ καὶ θεῶν ἄμα καὶ θεοτήτων εἰσάγεται ση.ος, ἀκτίστων τε καὶ κτιστῶν. Καίτοι; γε εἰ κατ' αὐτὴν ταύτην, εἶπέ, τὴν θεότητα τῷ Θεῷ ἐνούνται οἱ ἄγιοι; αὐτῆ γὰρ ἐστὶν ἡ θέωσις, τὸ θεοποιεῖν ὄντο, ἢν δὴ καὶ αὐτοθεότητα καὶ θεαρχίαν ἀλλαχού φησι; καὶ ἀγαθαρχίαν ὁ αὐτὸς θεολόγος, ἢς οἱ θεοῦμενοι; μετέχοντες, κατὰ χάριν ἐνούνται τῷ μόνῳ κατὰ φύσιν Θεῷ, καὶ θεῖα; κοινῶν φύσεως, καὶ θεοί, κατὰ τὸ εἰρημένον, ἀποσε-

λοῦντα·, πῶς διὰ τοῦ ἀλλοτριού τούτου τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, λέγω δὴ τῆς κτιστῆς θεότητος, ἢ θέωσις καὶ ἡ ἕνωσις τοῦ Θεοῦ γίνεται, ἣν ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' ἄφρονος φιλανθρωπίας γενόμενος ἀνθρώπος, ὅπερ πάντα καὶ λόγον καὶ νῦν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι τοῖς ἀνθρώποις ὑπερφυῶς ἐχαρίσατο;

Αὐτὸ δὴ πάλιν καὶ Κύριλλος ὁ σοφὸς θεολόγος ὑπὸ τοῦ Ἑρμείου ἐροῦνθεις, ὅπως ἂν ἐν ἡμῖν ἡ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸν αὐτοῦ λόγον ἐνοίκησης νοῦτο καὶ πράττειτο, μία τις οὐσα καὶ οὐ διάφορος, οὐδ' ὀπωσιεῖον, φησὶν, ἐν γὰρ τούτῳ τὸ χαλεπὸν ἢ δυσέφικτον. Πῶς γὰρ ἂν ἐτέρως ἢ διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, θεῶν ἡμᾶς χαρισμάτων ἀναπιμπλάντο; δι' αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀβρόχτου φύσεως κοινωνοὺς ἀποφαινοῦντο; Καὶ πάλιν ἐν τοῖς Θησαυροῖς ὁ αὐτὸς, Ἄλλ' ἔπειρ ἦν, φησὶν, οὕτως ποίημα κατὰ τὴν τῶν ἑτεροδόξων μανίαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς ὄλην ἔχει τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνέργειαν; Οὐ γὰρ δὴ τις τοσοῦτον, οἶμαι, τοῦ σωφρονεῖν ὀρθῶς ἐκδύσεται, ἵως τολμῆσαι τοῦτο καὶ μόνον εἰπεῖν, τὴν θεῖαν οὐσίαν δι' ὀργάνων τινῶν ἐξωθεν εἰς τὸ εἶναι παρεναχθέντων διακονεῖσθαι πρὸς ἐνέργειαν τὴν ἐξ αὐτῆς διαβαίνουσαν φυσικῶς πρὸς τινὰ τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τὸ λαθεῖν.

Ἄλλως τε, εἰ μὲν κτίσμα κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον, οὐκ ἂν εἴη θεότης· εἰ δὲ θεότης, καὶ θέωσις, καὶ θεαρχία, κατὰ τὸν ἱερὸν τῶν θεολόγων χορὸν, πῶς κτίσμα; μακρὰν γὰρ κατὰ πολλὰ ταῦτα, καὶ κατὰ διάμετρον ὡς εἰπεῖν ἀλλήλοις ἀντικεῖται. Ἡ οὐκ ἀκούεις, εἰπέ, τοῦ ἐν θεολογίᾳ θαυμαστοῦ Γρηγορίου πρὸς τοὺς κτίσμα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ πάλαι κακῶς φάσκοντα; λέγοντος, Εἰ μὲν Θεός, οὐ κτίσμα· μεθ' ἡμῶν γὰρ τὸ κτίσμα τῶν οὐ θεῶν· εἰ κτίσμα δὲ, οὐ Θεός· ἤρξαστο γὰρ χρονικῶς. Ὅδε ἤρξαστο, ἦν ὅτε οὐκ ἦν. Οὐ δὲ πρῶτον τὸ οὐκ ἦν, τοῦτο οὐ κυρίως; ὅν· τὸ δὲ μὴ κυρίως ὅν πῶς Θεός; Ἄλλ'

ἔκείνοι Θεὸν τε καὶ κτίσμα μὴδὲν τι διαφέρειν φασὶν ἄντικρυς, τὸν κακῶς ἀπολούμενον, μᾶλλον δὲ καὶ κάκιστ' ἀπολωλῆτα, φεῦ! δι' ὧν λέγουσι περὶ ἐξάγοντες αὐτοῖς, καθάπερ ἔφη, Ἀκίνδυνον μετὰ τῶν μακρῶν ἐκείνων ληρημάτων, καὶ τῆς πολυθέου πλάνης, καὶ τῆς τῶν κτισμάτων λατρείας; ἀπερ ἐκεῖνος αὐτὸν συνιστὰς δῆθεν τῶν εὐσεβῶν καταψεύσατο, εἰ καὶ λαθεῖν τοπαράπαν οὐκ ἔλαχεν. Ἄρ' οὐ γελάς ἢ καταγελάς μᾶλλον, ἐν οἰκιστότερον εἶπαι, καὶ οὐ, φιλῶν ἀνδρῶν εὐγενέστατε, τῆς τοσαύτης ἀδελτηρίας ἢ παρανοίας, ἢ ἀναίσθησίας, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ φῶ, τῶν ἐκείνα φροναῖν τε καὶ λέγειν προσηρημένων; Ἔμοι δὲ καὶ θαυμάζειν ἰσχυρῶς ἔπεισι, πῶς οὐ καὶ λίθοις αὐτοῦς ἢ τῶν εὐσεβῶν πλῆθι; καθάπερ οἱ τοὺς περὶ Δαθῶν καὶ Ἀθειρῶν πάλαι ἔξην πυρὶ θυμιάσαντας βάλουσι, ἢ καὶ κατὰ κρημνῶν που βίπτουσι, θεότητα καὶ Θεὸν κτιστὸν μετὰ τὴν σωτήριον τοῦ Χριστοῦ σάρκωσιν καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν, δι' ὧν ἡ τῶν κτισμάτων λατρεία καθάπερ ἐκ μέσου γέγονε, τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ κακῶς παρεισάγειν ἐθέλοντες. Ἔως γὰρ ἂν θεότητα κτιστὴν ὅπως λέγωσιν, οὔτε τὴν πολυθεῖαν, οὔτε μὴν τὴν τοῦ κτισματος λατρείαν ἐκφεύζονται, κἂν τὴν Σταγειρίτου καὶ Χρυσίππου φιλοσοφίαν, κἂν τὴν τῶν οὐρανίων σωμάτων παρὰ πάντα τὸν βίον ἐκμελητήσωσι φύσιν καὶ κίνησιν. Ἡμεῖς δ' ἕνα παρὰ τῶν ἀλείων τε καὶ σκυτείων μαθητῶν τε καὶ διαδόχων διδραχθέντες Θεῶν, ἀκτιστον τρισυπόστατον τε καὶ παντοδύναμον, μίαν τε καὶ ἀκτιστον ἔχοντα τὴν θεότητα, αὐτὸν ὡς ποιητὴν προσκυνοῦμεν πάντων ὄρατων τε καὶ ἀοράτων μόνον, μὴδὲν ἐν αὐτῷ κτιστὸν φέροντα, τὴν δὲ κτίσιν πᾶσαν ὡς θούλην κάτω τιθέντα μετὰ τῶν προσκυνοῦντων ἡμῶν, κἂν καὶ τῇ στάσει καὶ τάξει τῶν ὑλικῶν ἡμῶν ὡς εὐλόγως τινα διαφέρωσιν.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ.

Ἐπὶ δὲ τὰς περὶ τὰς λέξεις καθ' ἡμῶν συκοφαντίας τε καὶ καινοτομίας; καὶ τὰς οὐ καλὰς περὶ θεότητος καὶ τῶν αὐτῆς θεολόγων ἐξηγήσεις ἐκείνων διὰ βραχίων ἐξηλέγξαμεν καθόσον οἶόν τε, φέρε τῷ φωτὶ τῆς δόξης τοῦ προσώπου τοῦ λάμπαντος; ἐπ' ὄρου; Δεσπότης, κατὰ τὸν προφητικὸν καὶ ἡμεῖς ὀδηγούμενοι λόγον, καὶ πρὸς τὸ δεύτερον καὶ τελευταῖον ἔθωμεν ἤδη τῶν ζητημάτων. Τί οὖν ἐστὶ τὸ περὶ τοῦ Δεσποτικοῦ τούτου φωτὸς τῆς ἀπροσίτου φημὶ καὶ φυσικῆς τῆς θεότητος; δόξης, τῆς ἀϊδίου καὶ συναρχοῦ ταύτῃ λαμπρότητος καὶ ἀνεσπέρου ἀκτίνος, παρ' ἐκείνων, ὡς ἔφη, λεγόμενον; Εἰ μὲν οὐκ εἶδον ἐκεῖνο τὸ φῶς, φησὶ, τοῖς ὀφθαλμοῖς; ἐπὶ τοῦ ὄρου; οἱ τότε Χριστῷ συναναβάντες ἀπόστολοι, θεῖόν τε καὶ ἀκτιστον ἦν πάντως, καὶ διὰ τοῦτο κάκεινοι, σῶμα καὶ σωματικούς; ὀφθαλμοῦς περιφέροντες, ἐκεῖνο προσέβλεψαι τοπαράπαν οὐκ ἔδυνάθησαν. Πῶς γὰρ ἂν τῇ κτιστῇ φύσει τὸ ἀκτιστον ὡς χωρητὴν ὅλων γένοιτο; Οὐ γὰρ μὴ ἴδοι ἀνθρώπος· εὐδὲ πρὸς

ὡπὸν μου, πρὸς Μωϋσῆν ὁ Θεός φησι πάλαι, καὶ ζῆσται. Καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ὑστερον αὐτοῖς, Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πρότερον. Εἰ δὲ εἶδον ἐκεῖνο τὸ φῶς, φησὶν, αὐτόθεν εὐθύς δῆλον ὅτι καὶ κτιστὸν, καὶ γινόμενον καὶ ἀπογινώμενον, ἠργόμενον τε καὶ πεπαιγμένον· τοιαῦτα γὰρ τοῖς ἀνθρωπίνοις ὀφθαλμοῖς πρὸς ὄρασιν ὑποπίπτοντα· ἐπὶ καὶ τῷ ὁμοίῳ καθορᾶσθαι τὰ ὅμοια πέφυκεν.

Ἰοῦ ἰοῦ. Καὶ τίς ποτ' ἄρ' ἐκείνός ἐστιν, ὁ καὶ νῦν τὰ καινὰ ταυτὶ λέγων, καὶ πρὸς τοὺς ἐπ' ὄρου; ὕψι-λου, τῆς Ἐκκλησίας; φημὶ, λαμπρῆ τῇ φωτὶ κηρυττομένους; εὐαγγελικούς; λόγους, τοὺς εἰ; πᾶσαν γῆν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἐξεληθόντας, καὶ τὰ πέρι τῆς οἰκουμένης ἀστραπῆς; δίκην, ἢ μᾶλλον ἀκτίνων ἡλιακῶν φάναι, πάλαι διαδραμόντας, ἀμφιδόλω; οὕτως καὶ ἀμαθῶς διακείμενος; Εἰ γὰρ ἐξ ὑπερβολῆν τε καὶ τῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, ἢ καὶ τῶν τὰ Βρετανικῆς νήσους, καὶ δὴ καὶ τὸν ἐσπίριον προσοικοντῶν ὠκεανῶν, ἀρετὴ πρὸς ἡμᾶς τε καὶ τὴν

καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην ἀφίεται, οὐδ' οὕτω μέν' ἂν τοῦ παγκοσμίου σεισμοῦ, καὶ τῆς οἰκουμένης μεταθέσεως καὶ τῆς βροντῆς ἐκείνης τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν ἀνήκοος ἦν. Ἐνεπλήσθη καὶ γὰρ, κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν Ἡσαΐαν, ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶνας τὸν Κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσης. Αὐτὸ δῆπου καὶ νῦν μὲν ὁ αὐτὸς ἐνεῦθεν ἐκ προσώπου φησι τοῦ Θεοῦ, Ἐπ' ἄβυσσος ὑψηλοῦ ἀνάσθη, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών. Ὑψώσω ἐπὶ ἰσχυρὴν φωνήν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἰερουσαλὴμ, ἐψώσατε, μὴ φοβείσθε. Νῦν δ' ἐκείθεν ὁ θεοπάτωρ αὐθις Δαδὶδ, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὸ παγκόσμιον τοῦ φθάσαι προκαταγγέλλει λαμπρῶς κήρυγμα, Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, βοῶν, ἐνωτίσασθε, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην, οἱ τε γηγενεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλοῦσι καὶ κέρη. Ἄλλὰ μὴ τῶν προσηλύτων τις ἴστιν ἐκεῖνος, καὶ τὸν οὐδὲν ἄρτι πρῶτως τῆς ἱερᾶς αὐλῆς ὑπερθετικῶς καὶ νῦν ἀρχόμενος εἰς μυστήρια παρακύπτειν Θεοῦ, καὶ οὐπω τῶν θείων φωνῶν ἐκείνων ἰθάξ. οὐδ' ἐν ἔξει τῶν ἱερῶν γεγονῶς, καὶ διὰ τοῦτο τὰς τῆς ψυχῆς αἰσθήσεις ἀγυμνάτους ἔχων ἔτι πρὸς γε τὴν τῶν τοιούτων ἀντίληψιν; τοῦτο γὰρ πῶς καὶ μᾶλλον ἔοικεν. Εἰ δέ γε τούτων φαιῖς οὐδέτερον, λέιπεται πάντως ἐκόντα κακουργεῖν ἐθέλειν ἐκεῖνον, καὶ τῷ φωτὶ τὸ σκότος, τολμηρῶς ἐπιστάγειν, τῷ φωτὶ φημι τῷ ἀληθινῷ, κατὰ τὸν τῆς βροντῆς υἱὸν φάναϊ, τῷ φωτίζοντι πάντα ἀνθρώπων ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· καθὰ δῆπου καὶ Βαβλαῖμ ὁ ἐκ Καλαβρίας ἐκεῖνος τοὺς ἐκ τῆς μαρᾶς τῶν Ἑλλήνων σοφίας ὠρμημένους ἑαυτοῦ λόγους τοῖς θεοσπενύστοις λόγοις ἀντιστήσαι τολμήσας, καὶ μαρᾶς ὄντως καὶ ἀνόητος; ὑπὸ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐν παγκοσμίῳ θεάτρῳ σχεδὸν ἐξελεγχθεὶς σὺν ἐκείνοις, καὶ τὴν μὲν ἐπιστροφήν, καὶ τὴν τῶν ὁρθῶν λόγων ὁμολογίαν προσποιησάμενος τῶς πρὸ; ὦραν, φόβῳ τε καὶ ἀπορίᾳ τοῦ κακῶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀντιλέγειν· ἔχειν, πρὸς δὲ τὴν ἴδιον ἔμετον καὶ τὴν παλαιάν τε καὶ σύνηθρον κακοδοξίαν ἐπανιῶν αἰσχρῶς αὐθις.

Ἄλλὰ τοὺς γε τοιοῦτους τίς ἂν ὠφελήσειε ποτε λόγους; ποῖα δ' ἂν καὶ φωνὴ καθικέσθαι ὀνηθῆι τῆς; ψυχῆς, καὶ τῶν ὄτων ἐκείνων, πρὸς τὴν τῆς; ἀληθείαν; λόγον ἐκοντὶ βεβυρμένων, κἀκεῖνα μονοῦ πρὸς ἐκεῖνον λεγόντων· Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ὧν σου, καὶ φωνὴν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούομαι; Ἄλλ' ἐγὼ σὴν χάριν, ὦ φίλος, οὐδὲ περὶ τούτων αὐθις; λέγειν ὀνησῶ· οὐκ ἐγὼ δὲ μᾶλλον αὐτὸς. οὐδὲ γὰρ τὰ παρ' ἐμαυτοῦ καὶ νῦν ἐρχομαι λέξων, ἀλλὰ τὰ; εὐαγγελικὰς τε καὶ πνευματικὰς; σάλπιγγας ἐκείνας αὐθις ἀνακινήσων, τὸ μέγα τε καὶ ἀξιάκουστον συνήθως ἐνηχοῦσας μέλλοις τοῖς ὤτα κεκτημένοισι, ὡς; ἀκούειν κατὰ τοὺς ἐκείθεν ἱεροῦς φημι χρησμοῖς καὶ τὰς ὑποθήκας. Ὁ ἔχων, καὶ γὰρ φησιν, ὤτα ἀκούειν ἀκουέτω.

Ἄλλὰ πρὶν τῶν εὐαγγελικῶν τε καὶ δεσποτικῶν ἀφασθαι κα: ἡμᾶς; περὶ τούτου λέγων, ἐκεῖνο τὸν προσδιαλεγόμενον, ἡ διδάσκοντα ταῦτα ἴδω; αὐτὸς ἂν ἐροίμην· Εἰ πᾶν, ὦ θαυμάσιε, τὸ μὴ ὀρώμενον

ἄκτιστον κατὰ σέ, οὐδὲ ὁ ἀγγελος, ὡς ἂν αὐτὸς εἴποις, οὐδὲ ὁ δαίμων κτιστοί· ἄρατοι γὰρ· τί δὲ καὶ ὁ σὸς; νοῦς; καὶ ἡ ψυχὴ; ἄρ' ἐπειδὴ καὶ ταῦτα μὴ πέφυκας ὄραν, ἄκτιστα δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ θεία; Καὶ πῶς οἶόν τε; εἰ μὴ καὶ τούτων βούλοιο τῆς δημιουργίας τὸν Θεὸν ἴσως αὐτὸς ἀφελίσθαι, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ κτίσματα τῆς; τοσαύτης ἀποστερησαι τιμῆς; οὐδὲ γὰρ μικρὸν αὐτοῖς οὐδὲ τοῦτο ἦπου εὐ καὶ τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς; κτίσεως σὺν γε τῷ οὐρανῷ ποιηθείσαν γῆν ἄκτιστον κατὰ πολλὴν τὴν ἐξουσίαν ἔρεις, ἐπειδὴ καὶ ταῦτην ἄρατον ὁ τὰ περὶ τῆς τοῦ κόσμου φιλοσοφῶν γενέσει; ἐψησεν εἶναι τὴ; τῆνικαῦτα, εἴτε διὰ τὸ ἐπιπολεῶν αὐτῇ σὺν τῇ ἀρύσῳ σκότος τῆ; τοῦ φωτὸς ἀπουσίᾳ, εἴτε διὰ τὸ μηδέπω τὸν ὀρώντα παρῆναι, ἢ καὶ δι' ἄμφω ταῦτα. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἔχει, σοφώτατε· οὐτε γὰρ ἂν τι; ἄκτιστά ποτε τὰ Θεοῦ δηλαδὴ κτίσματα σωρρονῶν εἴποι, οὐτε πᾶν τὸ τοῖς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοῖς ἄρατον πάντως; καὶ ἄκτιστον· ἀλλὰ τὸ μὲν ἄκτιστον καὶ ἄρατον ἐξ ἀνάγκης, ἐπειδὴ καὶ θείον, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν γενητὸν φύσιν ἀντικρυς· οὐ πᾶν δὲ τὸ ἄρατον ἦδη καὶ ἄκτιστον· οὐδὲ γὰρ ἀντιστρέφει· ἐπειδὴ καὶ τῶν κτισμάτων ἄρατα πολλά πρὸς τοῖς εἰρημένοισι κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ λόγους.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὥστε καὶ τὴν δοκοῦσαν λογικὴν ταῦτην ἐνστασιν καὶ τὴν σοφὴν τοῦ λόγου διαίρεσιν καὶ τὸν θεμέλιον σαθρὰ καὶ οὐκ ἀληθεύοντα δείξει· ἐπὶ δὲ τὸ προκείμενον ἐπανιθώμεν αὐθις.

Ματθαῖος; μὲν οὖν ὁ τῶν ἄλλων μαθητῶν πρῶτος ἐπὶ τὴν εὐαγγελικὴν ἐλθὼν συγγραφὴν πρὸς τὴν ἐξήγησιν ἦκων τοῦ μυστηρίου τῆς; θείας μεταμορφώσεως, ἐξ; πρότερον ἡμέραις τὸν αἰτιον τοῦ μυστηρίου Χριστὸν αὐτὸν ἐκεῖνον εἰσάγει περὶ ἑαυτοῦ τοῖς ἀποστόλοις οὕτω προλέγοντα· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ; τινες τῶν ὄψε; ἐστῶτες, οἵτινες οὐ μὴ γινῶσονται θαράτου, ὡς ἂν ἴδωσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. Ἦκουσα;· Ἔως ἂν ἴδωσι, φησι Χριστὸς ὁ ἀψευδὴς προφήτης; καὶ Δεσπότης τοῦ μέλλοντος. Οὐκοῦν εἶδον οὐδὲ γὰρ ἐνὶ τὴν αὐτολήθειαν τὴν ἐπαγγελίαν ποτὲ διαψεύσασθαι· οὐκοῦν οὐδὲ διεψεύσται. Καὶ μεθ' ἡμέρας, φησὶν, ἐξ; παραλαμβῶναι ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον. καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἴδιαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. Προσέτερας; Ἐμπροσθεν αὐτῶν, φησὶ, μετεμορφώθη· ἵνα τὴν ὄξαν τῆς; μεταμορφώσεως αὐτοῦ πάντως ἴδωσιν, οὐχ ἵνα μὴ ἴδωσι· τί γὰρ ἔδει καὶ προλέγειν καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ μαθητῶν ἐκλέγεσθαι, καὶ κατ' ἴδιαν ἀναφέρειν εἰς τὸ ὄρος; καὶ μεταμορφῶσθαι ἔμπροσθεν αὐτῶν, εἰ γε τὴν τῆς; μεταμορφώσεως ἑαυτοῦ ὄξαν ἀποκρύπτειν αὐτῶν ἔμελλεν; Ὅθεν δῆλον, ὅτι; καὶ εἶδον τὰ τοῖς ἀνθρωπίνους; ἀθέατα ὄμματα, καὶ τοῦ φρικτοῦ μυστηρίου κοινωνήκασι τῆς; θεότητος, δι' ὃ καὶ πάντα ἐκεῖνα γέγονεν. Ὅθεν καὶ καταβυθίστων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους, φησὶν αὐθις; ὁ αὐτὸς εὐαγγελιστῆς, ἀντεβλάτω αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, Μηδενὶ εἰσηγε τὸ ὄραμα, ἕως οὐ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκ; ὦν

ἀναστῆ, ὡς ἔχεινα καὶ σωπῆν αὐτοὺς καὶ λέγειν αὐτοῖς κατὰ καιρὸν ὁ Δεσπότης ἐπέταττεν· οὐχ ἄπερ οὐκ εἶδον· πῶς γάρ; ἀλλ' ἄπερ, ὡς αὐτὸς φησιν, ἐωράκασι. *Μηδενὶ γάρ, φησιν, εἶπες τὸ δράμα.*

Μάρκος δ' ὁ μετ' ἔχεινον εὐαγγελιστῆς τε καὶ μαθητῆς δεύτερος καὶ μάρτυς τῶν Χριστοῦ παθημάτων, ἀκούσωμεν οἷα θεολογεῖ περὶ τούτου τοῦ μυστηρίου· ἀξιόπιστος καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς οὐ μόνον διὰ τὰ προλεχθέντα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ Πέτρου δηλαδὴ τοῦ κορυφαίου τῶν μαθητῶν καὶ υἱὸς καὶ ὁμιλητῆς χρηματίζεται, καὶ παρ' ἑκείνου ταῦτα τε καὶ εὐαγγελικῆν κατὰ μέρος ἀκροάσασθαι πᾶσαν ἱστορίαν, οὐ παρ' ἑτέρων, ὡς αὐτὸς φησιν ἐκεῖνος, μεμαθηκότες, ἀλλ' αὐτόπτου τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ δόξης ἐν θαυωρίῳ γεγενημένου. Οὐ γὰρ *σσοροισμένοις, φησὶ, μύθοις ἐ' ακολουθήσαντες, ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ παρουσίαν, ἀλλ' ἐπόπται γενηθέντες τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος.* Ἐχεις ἰδοὺ καὶ Πέτρον τὴν κορυφαίον ἐπόπτην ἐκυτὸν μαρτυροῦντα τοῦ μυστηρίου· μᾶλλον δ' οὐκ αὐτὸν ἐκυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκεῖ τότε συνόντας. Οὐ γὰρ εἶπεν ἐπόπτης, ἀλλ' ἐπόπται γενηθέντες τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος, σὺν αὐτῷ, φησὶν, *ὄντας ἐν τῷ θρῶν τῷ ἁλίῳ, καὶ τοὺς συμφεστησῆς τε καὶ φίλους ἐαυτῷ κἂν τοῖς λόγοις συνάπτων, καὶ τὰ ἴσα κάκεινους προσμαρτυρῶν. Κάκεινα μὲν ὁ θεσπέσιος Πέτρος.*

Ἀκούσωμεν δὲ ἤδη καὶ τοῦ θαυμαστοῦ Μάρκου, οἷα τοῦ Πέτρου· ἐκμαθὼν τούτου καὶ διδασκάλου, τοὺς πιστοὺς περὶ αὐτῶν, φησὶ, τούτων γράφων εὐαγγελίζεται. Τὸν Χριστὸν τοιγαροῦν κατὰ τὸν ἱερὸν Ματθαῖον καὶ αὐτὸς οὕτως εἰσάγων, τὰ αὐτὰ τοῖς προλαβοῦσι περὶ τῆς αὐτοῦ θείας μεταμορφώσεως δεικνύσει τοῖς· δώδεκα προαναφωνοῦντα. Ἀμὴν γάρ, φησὶν, *λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐσθηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει· καὶ οἱ Μεσθ' ἡμέρας δεξίαν ἀναφύουσι αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους, καὶ μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν.*

Εἶτ' ἐκαίθεν προῦν μετὰ τὴν ἐξήγησιν ὀηλονότι τοῦ μυστηρίου, *Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν, φησὶν, ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστειλάτο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται, ἃ εἶδον, εἰ μὴ δταν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ.* Δι' ὧν οὐ τοῖς προρόρηθαι τῷ σοφῷ Ματθαίῳ μόνον, ὅπερ ἔφη, φαίνεται καὶ οὕτως κατὰ πάντα συνάδων, ἀλλὰ καὶ πλέον τι πρὸς τῷ τέλει τοῦ λόγου γενόμενος, διὰ τῆς τοῦ εἶδον λέξεως τὸ ζητούμενον αὐτοῖς ἡμῖν σαφηνίζει. Ὁ γὰρ Ματθαῖος δράμα γράφων εἶπεν ἐκεῖ, *Καταβαινόντων γάρ, φησὶν, ἐκ τοῦ ὄρους, ἐστετελλυτο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, Μηδενὶ εἰπῆτε τὸ δράμα.* Ἰούτ' αὐτὴ καὶ ὁ Μάρκος διηγουμένος ὁ καλλίς, *Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν, φησὶν, ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστειλάτο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον,* αὐτὴ τοῦτο δεικνύς καὶ τὸν φίλον Ματθαῖον διὰ τοῦ ὀράματος εἰρηκότα, καὶ σαφηνίζων ἔτι πλέον τὴν λέξιν καὶ τὴν πρόρρησιν ἐκείνην τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ταυτότητος ὡσανεὶ τῆς λέξεως ταυτοῦ

δεικνύς ἀληθῶς ἐκδῶσαν εἰς ἔργον, καὶ πᾶσαν ἠτινοῦν περιαιρῶν ὡσπερ ἐπίσηδης πρόφασιν τῶν ἀμφιβαλλόντων. Ἀλλὰ καὶ τρίτος ἐπὶ τούτοις μάρτυς Λουκᾶς ὁ σοφὸς ἡμῖν εἰσαγέσθω, οὐ ὁ ἔκαινος· ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, Παῦλος φησιν, ὁ μετὰ Χριστὸν καθηγητῆς τούτου, ἴν' ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῆ πᾶν ῥῆμα, κατὰ τὸ εἰρημένον. Τούτω καὶ γὰρ ἂν ἀρμόσειε μάλιστα τῷ σοφῷ μυστηρίῳ καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ λόγοις τὰ πᾶν λέγεσθαι ῥῆμα, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦτο καὶ τὸν νομοθέτην Μωσῆν οἶμαι προειπεῖν μᾶλλον ἐκεῖνο, κατὰ τὸν πολλὸν τὰ θεία Μάξιμον φάναί.

Διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μεταμορφώσεως καὶ γὰρ, φησὶν οὗτος, ἐκπαιδευμένα πᾶν εἶδος θεολογίας ἀσφαλοῦς, καὶ τοὺς τῶν μυστηρίων πνευματικῶς λόγους. Τί οὖν φησὶ καὶ ὁ πρόρρηθὲς εὐαγγελιστῆς τε καὶ διδάσκαλος οὗτος; Τὸν Δεσπότην καὶ αὐτὸς εἰσαγαγὼν κατ' ἐκείνους τὰ αὐτὰ τοῖς ἀποστόλοις προειπόντα περὶ τοῦ μυστηρίου, *λέγω γὰρ ὑμῖν, φησὶν, ἀληθῶς, ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐσθηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.* Εἶτα τῆς ἱστορίας αὐτῷ προϊήσῃς τῆς περὶ τοῦ παντὸς μυστηρίου. Ὁ δὲ Πέτρος, φησὶ, *καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βαρυημένοι ὑπὸ τῷ. Διαγρηγορήσαντες δὲ, εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ.*

Ἄρα κἂν νῦν ἀκούει τῆς συμφωνίας· καὶ τοῦ φθόγου τῶν λαμπρῶν τουτωνὶ τοῦ Εὐαγγελίου κηρύκων τοῦ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελθόντος καὶ τῆς οἰκουμένης διαλαδόντος τὰ πέρατα, ὅτις ποτὶ ἐστὶν ὁ τὴν ἐπ' ἐκείνους ἀμφιβολίαν ὑποκρινόμενος καὶ λέγων, ὅτι εἰ μὲν οὐκ ἐωράθη τοῖς ἀποστόλοις τὸ τοῦ Χριστοῦ φῶς, πάντως καὶ ἀπιστοῦν εἰ δ' ἐκείνους ἐωράθη, δῆλον ὅτι πιστοῦν; Ἄρα συνῆκε τῶν ἀπλῶς οὕτω καὶ πυκνῶς περὶ τῶν εὐαγγελιστῶν λεγομένων, μᾶλλον δ' αὐτὸν τὸν Δεσπότην καὶ διδάσκαλον εἰσαγόντων πρὸς τοὺς μαθητὰς νῦν μὲν, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον, λέγοντα, *ἐν τῇ ἐαυτοῦ καὶ τῇ τοῦ Πατρὸς βασιλείᾳ·* μετὰ γὰρ ἀμφὸν αὐτὴ καθὰ δῆπου καὶ ἡ θεότης· νῦν δ' αὐτοῖς, *Καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους τὸν αὐτὸν ὡσαύτως αὐτοῖς ἐντελλόμενον μηδενὶ τῶν πάντων ἐξειπεῖν ἄπερ εἶδον, ἕως ἂν αὐτὸς ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ,* καὶ οἱ *Μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν, καὶ Διαγρηγορήσαντες ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, παρὰ τῶν αὐτῶν εὐαγγελιστῶν ὡσαύτως, λεγόμενον, ἢ καὶ ἐκ τῶν σαλπύγγων καὶ τῶν λαμπάδων καὶ τῶν φωνῶν καὶ τῶν ἤχων ἰσχυροτέρων ἡμῖν δεῖται ἐξ οὐρανοῦ, ἢ καὶ τὸν βαρυκάρδιον Ἰσραὴλ νομοθετούμενον ἐκ τοῦ Σιναίου ἐξίστη πάλαι, καὶ φρικῆς τε καὶ δόξης·* εἶδειν μεστὸν, ὡς καὶ πρὸς τὸν μέγαν δημιουργόν τε καὶ νομοθέτην λέγειν ἐκεῖνον, *Ἀδελφον σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλήτω πρὸς ἡμῶς ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν;* μᾶλλον δ' ἐκείνους μὲν, καίτοι γε καὶ τοιοῦτους ὄντας, καὶ αἰσχία μόναι καὶ τῶν σαλπύγγων καὶ τῶν φωνῶν τῶν πνευματικῶν τούτων οἱ τύποι οὕτω φρονήσαι τε καὶ διατεθῆναι· πρὸς τὰ ὀρώμενα τότε παρίεισαν· οἱ δὲ, τὴν τῶν πραγμά-

των ἰδόντες ἀλήθειαν, καὶ αὐτοῦ καταζωθέντες· τοῦ ἁπλάι προκηρυθέντος ἀμυδρῶς παρ' ἐκείνοις Πνεύματος, οὐδ' αὐτῆς τῆς φωνῆς ἀκούουσι, μέγα τι καὶ θιάτορον παρόντος καὶ περιηγούντος τοῦ Πνεύματος, καὶ πυκνῶς τε καὶ σφοδρῶς τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐνηγούντος, ὡσπερ οἱ ἐν κατοχῇ εἶναι· καὶ κάρφ, ἣ καὶ ἰλιγγιώντες καὶ ναυτιῶντες καὶ στρεφόμενοι τὸν θυκέφαλον. Τὸ γὰρ, Ἔως ἴδωσι, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, καὶ τὸ, εἶδον, πολλάκις ἀκούοντας, τῶν θείων ἐκείνων φωνῶν καὶ τῶν ἤχων ὑγιῶς αἰσθῆσθαι τοπαράπιν οὐ δύνανται, ἀλλ' ἀνε' ἐκείνων ἀμφισθητούντες μᾶλλον τὸ, Εἰ μὲν εἶδον, καὶ τὸ, Εἰ δὲ οὐκ εἶδον, γαλοῖως εἰσάγουσι, καίτοι γε τῶν ἱερῶν ἐκείνων φωνῶν οἱ εὐαγγελίσται ἐκείνοι κήρυκτες, Χριστοῦ; δ' αὐτὸς εἰπεῖν οἰκειότερον μᾶλλον ὁ τούτων ἀσπότης· τε καὶ διδάσκαλος, οὐχ ὅτι γε μόνον εἶδον, ἀλλὰ καὶ τὸ τί εἶδον καθόσον οἶδον τε ἦν μαθεῖν ἐκείνους τε καὶ ἡμᾶς τοὺς μετ' ἐκείνους ἐδίδαξε.

Βασιλείαν καὶ γὰρ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἰδίου Πατρὸς τὴν δόξαν τῆς αὐτοῦ μεταμορφώσεως, καθάπερ ἠκούσαμεν ἤδη, προέφησε. Βασιλείαν δὲ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ταυτὸ δ' εἰπεῖν καὶ ἁγίου Πνεύματος, κτιστὴν εἶναι καὶ ὑπὸ χρόνον, τίς ἂν εἴποι ποτὲ, μὴ καὶ τὸν Υἱὸν αὐτὸν εἶναι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι κτίσμα λέγων Ἑλληνικῶς καὶ ἄλλως;

Ἄλλα καὶ ταῦθ' οὕτως εἰπὼν τε καὶ διδάξας σαφῶς, οὐδὲ μέχρι τούτου τὴν περὶ τοῦ μυστηρίου θεολογίαν ἴσῃσι· μᾶλλον δὲ καὶ φθάσας ἄνωθεν ἐναργέστερον ὑποδείκνυσαι, τίς ἦ ἐν θυνάμει ὀφθηνομένη μετὰ μικρὸν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς βασιλεία, καὶ τί τὸ καινόν γε καὶ ἀγίας τοῦ ὁράματος. Ἡρωικῶν καὶ γὰρ τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου τε καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τὰ ἴσα δι' αὐτοῦ προτρεψάμενος, καὶ δεῖξας ὡς οὐδὲν οὐδοποστοῖον ἀνθρώπος ὠφέλειται, κὰν εἰ τὸν κόσμον ὅλον καρδέσῃ, ζημιωθεῖς τὴν ἴδιαν ψυχὴν, Οὐδὲ ἔστι τι τῶν πάντων, φησί, τοσαύτων αὐτοῖς ἰσοστάσιον, μέμνηται ξυνημμένως τούτοις; καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς, μεθ' ἧς ἐν τῷ μέλλοντι καθὼς θεὸς ὑπ' ἀγγέλοις προτομοῖς τε καὶ δορυφόροις ἐλεύσεται, τὰς καθηκούσας ἀμοιβὰς, καὶ τὴν τῶν ἐπάθλων διανομήν τοῖς διαθλοῦσι ταυτὶ ποιησόμενος. *Μέλλει καὶ γὰρ, φησὶν, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰσεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ.*

Ἐπεὶ δὲ λόγοις μὲν παρ' αὐτοῦ ταυτὶ πολλάκις ἦσαν ἀκηκόετες ὀχλαστῆς οἱ ἀπόστολοι, καὶ ὅτι τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ἴσας τε καὶ ὁμοίμας, Πάντα μοι παρεδόθη, καὶ γὰρ φησὶν, ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου· καὶ, Οὐδαὶς ἐπιγινώσκει τίς ἐστὶν ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ Πατήρ, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, καὶ ᾧ ἔδωκεν ἡ Βουλῆται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι· καὶ πάλιν· Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ ἡ γινώσκω τὸν Πατέρα· καὶ τὸ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἐσμεν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ περὶ βασιλείας δὲ καὶ τῶν ἐν τῷ μέλλοντι ἀμοιβῶν πλείστα τινα καὶ μέγιστα προειπῶν ὡσαύτως αὐτοῖς ἔφθην, Ὑμεῖς, καὶ γὰρ φησὶν,

PATROL. GR. CLI

οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ καλιγγερεσίᾳ δευτέρῃ καθίσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὅτι ἀδμήφουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ ἰσαγγέλοι δοῦνται καὶ υἱοὶ Θεοῦ, καὶ τὰ παραλήθεια τούτοις· ἐπεὶ ταῖνυ λόγοις μὲν ἦσαν, ἔπειτα εἶπον, ἰκανῶς ταῦτα μαθηκότες, παῖρα δὲ σχεδὸν οὐδαμῶς, εὐκαιρῶς ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα μετὰ τὴν τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ τὴν τῶν μελλουσῶν ἀμοιβῶν ἐκείνων ἐπαγγελίαν ἐβόησεν ἐπιφέρει κατασκευάζων τὸν λόγον, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τίνες ὧδε ἑστῶτες, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· ἢ, Ἔως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τοὺς ἄλλους εἰπεῖν εὐαγγελιστὰς, ἐπὶ τὴν πείραν αὐτὴν τῶν προβήθων θείων καὶ ὑψηλῶν ἔλκων, καὶ τὴν θείαν τῆς ἐπαγγελθείσης αὐτοῦ βασιλείας. Διὸ καὶ τῶν μυστηρίων τῶν ὑπὲρ νοῦν τούτων θεοπροπῶς ὑπ' αὐτοῦ μεθ' ἡμέρας ἐξ ἐνεργουμένων ἐπὶ τοῦ ἕρους, καὶ ὁ Πατήρ ἀνωθεν βεβαιῶν τὰ τῷ Χριστῷ προβήθωντα, καὶ δεῖκνύς· ὅτι καὶ Υἱὸς ἐστὶν ὁμοούσιος αὐτῷ κατὰ γε τὰ αἰτέα παρ' αὐτοῦ λαληθέντα, καὶ ὡς αὕτη ἐστὶν ἡ προβήθωντα παρ' αὐτοῦ βασιλεία ἡ; αὐτῶς ἐπηγγέλιτο πρὸ βραχέος αὐτοῖς τὴν θέαν, καὶ ὅτι κοινή τε καὶ Πατρὸς αὕτη, καὶ διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ τοῦ Πατρὸς εἰρηται καὶ τοῦ Υἱοῦ βασιλεία· τούτοις τοιγαροῦν κάκεινος προσμαρτυρῶν Πνεύματι τῷ ἴδιῳ, ἐκ τῆς νεφέλης; καὶ γὰρ φησὶ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης τὴν φωνὴν ἐκπαγγῆναι, σύμβολον τοῦ Πνεύματος ὕψους, Οὗτός ἐστι, φησὶν, ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε· τὰ τε ἄλλα διακελευόμενος αὐτῷ πειθηνίους καὶ εἰχοντας ἡμᾶς αὐτοῦ παρῆγειν, καὶ περὶ τὸ μυστήριον οἶμαι τοῦτο πρὸ γε τῶν ἄλλων, ὥστε μὴ τὰ τῶν ἀραχῶν ὑφάσματα, κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν Ἰωάννην, τοὺς ἀνθρωπίνους φημί λογισμοὺς καὶ τῆς μωρανθείσης κάλαι σοφίας τοῦ; λόγους τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τοῖς ὑπερφύσει λόγοις τελμᾶν παρυσταίνειν, ὃ δὴ καὶ Βαρλαάμ ὁ Ἀρμένιος, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, αἰσίστα πεπονηδῶς πρότερον ὤπται, ὅλλ' αὐτοῦ μόνου κατὰ τὴν ἀνωθεν ἀπόφασιν, διὰ τε τῶν αὐτοῦ θείων εὐαγγελίων καὶ τῶν τοῦτων ἐξηγητῶν τε καὶ θεολόγων ἀκούειν.

Ἦρκει μὲν οὖν καὶ ταῦτα, καὶ ἀρκοῦντος; γε πάντως; ἔχει τοῖς ὀκούειν δυναμένο; καὶ συνίναται τῶν εὐαγγελικῶν λόγων ἢ ἐκ περιουσίας αὕτη παντοδαπὴ δὴλωσις, καὶ σαφήνεια τοῦ θείου τουτου μυστηρίου. Ὅτι τε γὰρ εἶδον εἰ ἀπόστολοι τούτου, καὶ ὅτι θεῖον καὶ ἀκτιστον, καὶ ὅτι φυσικὴ δόξα καὶ βασιλεία Θεοῦ καὶ ἰονεῖ τις ἀρχὴ τῆς λαμπρότερον τε καὶ τελώτερον σὺν Χριστῷ φανησομένης ἐν τῷ μέλλοντι θείας δόξης; καὶ βασιλείας, ἣς αὐτῷ σὺν γε τοῖς ἀποστόλοις; καὶ ξύμπαντες; ἁγίων ὁμοῦ καὶ δικαίων χοροὶ κοινωνήσουσι λάμποντες, κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόβηθων, ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ἰσαγγέλοι καὶ υἱοὶ Θεοῦ χρηματίζοντες, ἔπειτα ἔφθην εἰπὼν, ἰκανῶς τε καὶ ἀξίως; τοῦ σώζοντος; λόγου πάντα ἐδὴλωσεν.

37

Ὡς ἂν δὲ καὶ τὰς δοκούσας πάσας λαβὰς καὶ τὸ περιττόν τε καὶ φιλότιμον τῆς τινων ἀδολεσχίας ἐκ περιουσίας καὶ ἀθίς ἐγκέψωμεν. πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἀγνοούντας πλατύτερον ὥς μάλιστα διδάξωμεν τὸ μυστήριον, ἵνα μὴ τοῖς ὕπ' ἐκείνων παραβρίσκουμένοις προσκόμμασι συμποδίζονται, τοὺς μετὰ τοὺς πρῶτους εὐαγγελιστὰς καὶ ἀποστόλους Χριστοῦ μαθητὰς· οὐδὲν ἦν αὐτοῦ καὶ εὐαγγελιστὰς, τοὺς ἀρχηγούς, καὶ Πατέρας καὶ διδασκάλους μετὰ τοὺς πρῶτους ἐκείνους Πατέρας τε καὶ διδασκάλους περὶ τῶν αὐτῶν ἐρωτήσωμεν, ὅπως μὴ δόξωμέν τισι τῶν πάντα ῥαδίῳ ἀφ' ἑαυτῶν τι παρεισάγειν τῷ λόγῳ, καὶ συνάγειν ἐκείνων δῆθεν, πρὸς γὰρ τὸ τῆς γλώττης βουλόμενον. Ἐκρωτίησον, καὶ γὰρ φησι, *δ. ἀ τοῦ θεοῦ λαβὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν Πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι τοὺς κρείσθιτερούς σου, καὶ ἐροῦσί σοι.*

Παρίτω τοιγαροῦν πρῶτος τῶν ἄλλων περὶ τούτων διδάξων ὁ μόνος ἀξιώτατος εἴπερ τις ἐξηγητῆς τῶν Εὐαγγελίων Χριστοῦ, τὸ χρυσοῦν τῆς Ἐκκλησίας φημι στόμα, Ἰωάννης ὁ κοινὸς τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος. Οὗτος τοιγαροῦν τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἡμῖν ἐξηγούμενος, ἀκούσωμεν οἷά φησι περὶ Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ θείας μεταμορφώσεως. Ἐπειδὴ, φησι, πολλὰ περὶ κινδύνων διελέχθη καὶ θανάτου καὶ τοῦ πάθους τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῆς τῶν μαθητῶν σφαγῆς, καὶ τὰ αὐστηρὰ ἐπέταξεν ἐκεῖνα, καὶ τὰ μὲν ἦν ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ ἐν χειρὶ, τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν ἑλπίσι καὶ προσδοκίαις, οἷον τὸ σώζειν ψυχὴν τοὺς ἀπολλύοντας αὐτῆν, τὸ ἐρχεσθαι αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, τὸ ἀποδιδοῦναι τὰ ἐπαθλα, βουλόμενος καὶ τὴν ὄψιν αὐτῶν πληροπορῆσαι, καὶ δεῖξαι τίς ποτέ ἐστιν ἡ δόξα ἐκείνη, μεθ' ἧς μέλλει παραγίνεσθαι, ὡς ἐγχωροῦν ἦν αὐτοῖς μαθεῖν καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον, δείκνυσιν αὐτοῖς καὶ ἀποκαλύπτει ταύτην, ἵνα μή τις ἐπὶ τῷ οἰκίῳ θανάτῳ μή τις ἐπὶ τῷ τοῦ Ἀσπότητος λοιπὸν ἀλγῶσι. Κάτεχε δὴ μοι ταῦτα παρὰ σεαυτῷ ἀσφαλῶς καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ἐκεῖνα, τὸ, ὅτι βουλόμενος τὴν ὄψιν αὐτῶν πληροπορῆσαι, καὶ ὅτι δεῖξαι ὕψλων τίς ποτέ ἐστιν ἡ δόξα ἐκείνη, μεθ' ἧς μέλλει παραγίνεσθαι ἐν τῇ δευτέρᾳ δηλονότι παρουσίᾳ αὐτοῦ, ὡς ἐγχωροῦν ἦν αὐτοῖς μαθεῖν κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἀποκαλύπτει καὶ δείκνυσιν αὐτοῖς διὰ τῆς ἰδίας μεταμορφώσεως. Ἄκουε δὴ μοι καὶ πάλιν τῆς αὐτῆς χρυσῆς σάλπιγγος, μέγα τι καὶ θαυμαστὸν περὶ τῶν αὐτῶν διηκούσης, καὶ οἷον ἐξ οὐρανοῦ φθεγγόμενης καὶ διδασκούσης τὰ θεῖα μυστήρια. Τὰ γὰρ τοῦ σοφοῦ Δαβὶδ ὁ σοφὸς ἐξηγούμενος, Ἄνέστη, φησὶν, εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ μεταμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. Τί ἐστι μεταμορφώθη; Παρήνοιξε, λέγει, ὁ λόγος τῆς θεότητος, καὶ εἰδειξεν αὐτοῖς τὸν ἀνοικούντα Θεόν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος. Τὰ δὲ ἰμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς ἡ χιών. Ἡθέλησε δεῖξαι τὴν λαμπρότητα αὐτοῦ ὁ εὐαγγελιστῆς, καὶ λέγει ἔλαμψε. Ἐλάμψε πῶς; Ἐλάμψε φαιδρῶς, εἰπέ μοι, καὶ πῶς; Ὡς ὁ ἥλιος. Ὡς ὁ ἥλιος λέγεις; Ναί. Διατί; Οὐκ ἔχω ἄλλο ἄστρον φαιδρὸν καὶ λευκόν. Λευκὸς ἦν ὡς

ἡ χιών. Οὐκ ἔχω ἄλλην ὕλην λευκοτέραν. Ὅτι γὰρ οὐχ οὕτως ἔλαμψεν, ἀπὸ τοῦ ἐξῆς δείκνυται, καὶ ἔπεσον χαμαὶ οἱ μαθηταί, εἰ δὲ ὡς ἥλιος ἔλαμψεν, οὐκ ἐπιπτον οἱ μαθηταί. Ἥλιον μὲν γὰρ ἔβλεπον καθ' ἡμέραν, καὶ οὐκ ἐπιπτον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψε καὶ ὑπὲρ τὴν χιών, διὰ τοῦτο μὴ φέροντες τὴν λαμπρότητα κατέπεσον.

Καὶ μετ' ὀλίγον· Ταῦτα εἶπον, φησὶν, ἵνα μὴ τῇ εὐτελείᾳ τῆς λέξεως ἐναπομείνῃς. Ἐδειξά σοι τὸ πῶμα τῶν μαθητῶν. καὶ ἔπεσον χαμαί. Ἐκάρωθησαν καὶ καταχώννυντο. Ἀναστήσας ἤγειρεν αὐτούς, καὶ ἦσαν βεβαρημένοι. Τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος οὐκ ἠνεγκαν, ἀλλὰ κέρως ἔλαβε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν.

Οὕτω τὸ φαινόμενον φῶς ὑπὲρ ἥλιον ἦν. Ἐχεις ἐκ τοῦ κοινοῦ τούτου διδασκάλου σαφέστερον καὶ αἰθίς μαθῶν, τί ἐστι τὸ μεταμορφώθη. Ὅτι παρήνοιξε, φησὶν, ὀλίγον τῆς θεότητος καὶ εἰδειξε τὸν ἀνοικούντα Θεόν, οὗ τε ὑπὲρ πᾶσαν αἰσθητοῦ φύσεως φύσιν λαμπρότερον ἀπαραμύλλως ἦν ἐκεῖνο τὸ φῶς, καὶ ὅτι καὶ ὀφθαλμοὶ εἶδον αὐτὸ οἱ ἀπόστολοι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς λαμπρότητος κέρως ληφθέντες, ὡς ἤκουσας, ἔπεσον χαμαί. Ὅτι ὁ μηδαμῶς ἐκείνῳ προσορῶν οὐκ ἂν πάθοι δηλονότι ποτέ.

Εἰ δ' ἐκεῖνοι λέγουσιν αἰθίς, λέγουσι γὰρ ἀνεῖσχυντοῦντες καὶ τοῦτο, ὅτι εἰ καὶ εἶδον οὗτοι τοὺς ἀποστόλους τὸ φῶς ἐφῆσαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὀφθαλμοὶ εἶπον εἶδον, ἀλλ' οὐδὲ φυσικὴν δόξαν, ὡς περ ὑμεῖς, ἀλλὰ δόξαν μόνον τοῦτο φασί, μάλιστα μὲν καὶ γολοῖόν πως καὶ ἀδιανόητον τοῦτο καθάπερ ἐστὶ, καὶ κείνης δὴπου τοῖς παρὰ τοῦ Ἀκινδύνου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν εἰρημένους πολλὰκις προσόμοιον, τὸ τὸν Θεὸν ἐνεργεῖν μὲν τὰ καὶ τὰ, κεκτῆσθαι γὰρ μὴ ἐνεργεῖν οὐδαμῶς ὡς ἂν εἰ καὶ ὑπάρχειν αὐτὸν ἔλεγον ὑπέβηξας χωρὶς, καὶ λέγειν μὲν, λόγον δὲ μὴ κεκτῆσθαι. Ἄλλ' ὅμως τὸ τῶν θεολόγων τούτων ὑπερφύεις διεῶν καὶ φιλόφρονον οὐδὲ τοῦτον ἀπαξίωσει τὸν λόγον, καίτοι γὰρ φαυλῶς οὕτω καὶ μικρῶς ἔχοντα, ἀλλὰ καὶ κατὰ λέξιν ὑποδείξουσι τὸ ζητούμενον, προφητικῶς, ὡς εἰκεν, ἀνωθεν καὶ κατὰ μίμησιν ἀντικρὺς θείαν πρὸς τὸ σὸν συγκατιόντες μικρόψυχον ἢ φιλόφρονον, καὶ τὸ φυσικὸν ἐρμηνεύσουσι τῆς θεϊκῆς ταυτησὶ δόξης ἅμα καὶ τῆς λαμπρότητος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅτι προείμιον τοῦτο τῆς μελλούσης αὐτοῦ βασιλείας καὶ δόξης καὶ πάλιν ἐροῦσι, καὶ τὸ πῶς εἶδον καθόσον οἷόν τε προσήστυον, εἰ καὶ εἰρήρην ἀνθρώποις τοῦτο καὶ ἀνερμήνευτον αἰθίς καθὼ κέφυκε.

Βασιλείας τοιγαροῦν ὁ τὸν νοῦν ἅμα καὶ τὴν σφίαν ὑπερφύης, καὶ Πνεύματι τὰ τοιαῦτα καὶ παθῶν καὶ μαθῶν, οὕτω πῶς φησι τοὺς ἱερούς τοῦ Δαβὶδ Ἑαλμοὺς ἐξηγούμενος·

Εἶδον δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ κάλλος Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς ἐν τῷ ὄρει ὑπερλάμπον τὴν τοῦ ἡλίου λαμπρότητα, καὶ τὰ προῖμα τῆς ἐνδόξης αὐτοῦ παρουσίας ὀφθαλμοὶ παραλαβῆν κατηξιώθησαν. Ἐχεις ἔπειρ ἐξήτεσι, μᾶλλον δ' ὡς περ ἠπίστεις, καὶ παρὰ τοῦ μεγάλου τούτου μαθῶν αὐτοῖς

φημι λέξεσιν, ἑτι καὶ ὀφθαλμοῖς εἶδον τὸ τῆς θεοῦ ἄριστος Χριστοῦ φῶς οἱ ἀπόστολοι.

Ἄκουε δὴ μοι καὶ τῶν ἐξῆς παρὰ τῆς χρυσεῖς γλωττίης αὐθις πλατύτερον. Φησὶ καὶ γὰρ αὐθις παρὰ ταύτης λογογραφῶν τῆς θείας μεταμορφώσεως· Ἐνταῦθα οὐ περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας τῆς ἐνδόξου λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν τῷ θρει μεταμορφώσεως. Καὶ γὰρ ἐν τῷ θρει μεταμορφωθείς ὁ Σωτήρ, μικρῶς πως ὡς δεσπότης ἔδειξε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τῆς ἀθείτου δεικτῆς ἑαυτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν.

Ἄλλ' αὐθις ἐρούσιν οἱ ἀπύλωτον καὶ θηρευτικὴν περιφέροντες γλώσσαν· Καὶ εἰ ἀθείτος ἢ θεϊκὴ τοῦ Θεοῦ λόγου δόξα, πῶς ὀπίδειξεν αὐτὴν τοῖς ἀποστόλοις; εἰ γὰρ ὀρατὴ, οὐκ ἀθείτος· εἰ δὲ ἀθείτος, οὐκ ἔστι. Διὸ ἔκουε συνετῶς. Ἐνταῦθα ὁ δεσπότης Χριστὸς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐπέδειξε τῆς ἀθείτου θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν, καὶ οὐκ ἐπέδειξε· τουτίστι, μικρὸν παρήνωξε τὴν θεότητα, καὶ οὐκ ἐπέδειξε, τὸ μὲν πληροφορῶν, τὸ δὲ φειδόμενος. Πληροφορῶν μὲν γὰρ, ἔδειξεν αὐτοῖς τῆς ἀθείτου βασιλείας τὴν θεϊκὴν δόξαν, οὐκ ὅση τις ἦν, ἀλλ' ὅσον ἠδύναντο φέρειν οἱ σωματικοὶ ὀφθαλμοὶ περιφέροντες· φειδόμενος δὲ καὶ οὐκ ἐφθονῶν, οὐκ ἔδειξεν αὐτοῖς τὴν πᾶσαν δόξαν, ἵνα μὴ σὺν τῇ ὀράσει καὶ τὴν ζωὴν ἀπολέσωσιν.

Ὅτι γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ὁμοῦ καὶ τῆς θεολογίας γενναῖος στρατηγός τε καὶ πρόμαχος, Ἀθανάσιος ὁ μέγας φησὶ, καθάπερ εἰνι σφενδότῃ τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ χρησάμενος, εὐ τρεῖς βαλαῖς τε καὶ λίθοις, καθάπερ ὁ μέγας κατάλι Δαβὶδ, ἵνα τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀλλοφύλων κατὰ γῆς βάλλει καὶ νεκρὸν ἀπεργάζεται, ἀλλὰ τὸν νεκρὸν μὴ βάλῃ μᾶλλον τοὺς τρεῖς τῶν καθ' ἡμᾶς ἀλλοφύλων προστάτας, ὡς τοὺς τρεστάτας κατάλι τῶν Αἰγυπτίων Μωσῆς τῷ σκότῳ καὶ τῷ βυθῷ τῆς δικαίας σιγῆς αὐθῶρον αὐτοῖς λόγοις τε καὶ δόγμασι διδωσιν. Ἀρειανοί; καὶ γὰρ ὁ μέγας γράφων συνήδως, καὶ τὰ εἰωθότα διαλεγόμενος, Ἀπαθῆς, φησὶ, καὶ ἐν τοῖς παθήμασι τῆς σαρκὸς ὁ Χριστὸς, ὡς Θεὸς νικήσας θάνατον, ἀναστὰς τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ἀνεβῆν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἐν δόξῃ φυσικῇ, καὶ οὐκ ἐν χάριτι ἐρχόμενος, ἐν τῇ ἐπιτοῦ θεότητι ἐμφανῶς ἐκλάμπων ἐκ τοῦ ἐκ Μαρίας σώματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου τὴν δόξαν τὴν ἀπόβλητον, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ θρους ἔδειξεν ἀπὸ μέρους, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι καὶ πρότερον καὶ νῦν ὁ αὐτὸς ἐστι. Καὶ μετ' ὀλίγον· Ἀναλλοίτως ὡν ἀεὶ καὶ μεταβολὴν οὐδεμίαν ἔχων περὶ τὴν θεότητα. Καὶ πάλιν· Οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται Θεοῦ οὐσίαν γυμνήν ἰδεῖν οὐδὲ αὐτοῦ. Ὅθεν πρόδηλον ὅτι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἔβλεπον οἱ ἅγιοι, ἀλλὰ τὴν δόξαν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων γέγραπται, ἑτι διαγρηγορήσαντες ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Ἄριθμει μοι σὺ νῦν τῶν καταβληθέντων τὰ πτώματα. Ἐκ γὰρ τῶν εἰρημένων καὶ ὁ μὴ λέγων φυσικὴν τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν, καὶ ὁ κτιστὴν αὐτὴν λέγων, ἕμα πεπτῶμασι. Καὶ ὁ λέγων τὴν οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν ἐκείνην καὶ τὸ φῶς πέπτωκα· καὶ πρὸ τούτων τε καὶ σὺν τούτοις ὁ λέγων, ἑτι οὐκ

εἶδον ἐκεῖνο τὸ θεῖον φῶς· οἱ ἀπόστολοι. Διαγρηγορήσαντες γὰρ, σὺν τῷ Εὐαγγελιστῇ καὶ ὁ μέγας οὗτος φησιν, εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Ταῦτα καὶ Γρηγόριος ὁ τῆς θεολογίας καὶ συμφωνοῦς ὁμοῦ καὶ ἐπώνυμος παρελθὼν διδάσκει, καὶ δεικνύτω διὰ βραχέων τί ποτε ἔρα τὸ μυστήριον ἦν ἐκεῖνο τῆς θείας μεταμορφώσεως. Κατὰ γὰρ Ἀπολλιναρίου τοῦ Σύρου πρὸς Κληθένιον γράφων οὕτως, Ἐἴ τις ἀποτεθεῖσθαι νῦν, φησὶ, τὴν σάρκα λέγει καὶ γυμνὴν εἶναι τὴν θεότητα σώματος, ἀλλὰ μὴ μετὰ τοῦ προσλήμματος καὶ εἶναι καὶ ἡξεῖν, μὴ ἴσθαι τὴν δόξαν τῆς παρουσίας. Πῶς γὰρ τὸ σῶμα νῦν, εἰ μὴ μετὰ τοῦ προσλαβόντος; Ἄλλ' ἡξεῖ μὲν γὰρ μετὰ τοῦ σώματος, ὡς ὁ ἐμὰς λόγος, τοιοῦτος δὲ, οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς; ἐν τῷ θρει; ἢ παρεδείχθη, ὑπερνωκῆς τὸ σαρκίον τῆς θεότητος. Καὶ αὐθις· Φῶς ἢ παρεδείχθη τὰ θεότης ἐπὶ τοῦ θρους τοῖς μαθηταῖς, μικροῦ στεφροτέρᾳ καὶ ὀφθαλμοῖς.

Ἄκουεις καὶ τούτου τοῦ λαμπροῦ διδασκάλου, τοῖς πρὸ αὐτοῦ θεολόγοις ὁμοῦ καὶ εὐαγγελισταῖς συμφωνοῦντος; Τοιοῦτος ἡξεῖ Χριστὸς, φησιν, ἐπὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ παρουσίας, οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ Θαβωρίῳ, τὰς τῆς σαρκὸς φυσικὰς κινήσεις τε καὶ δυνάμεις ὑπερνωκῆς τοῦ φωτὸς τῆς θεότητος. Οὐκοῦν ὤφθη τοῖς ἀποστόλοις, καὶ εἶδον αὐτὸν τοῖς ἑαυτῶν ὀφθαλμοῖς, Πνεύματι θεῖῳ διανοοῦσιν, ἀλλ' οὐκ ὡς τινὲς φησιν, οὐκ εἶδον. Τὸ δὲ ἢ παρεδείχθη καὶ ἢ παρεδείχθη τὸ θεότης προσέθηκε, πρὸς δὲ καὶ τὸ, μικροῦ στεφροτέρᾳ καὶ ὀφθαλμοῖς, ὁμοῦ τε τὴν ὑπερβολὴν τῆς θεότητος ἐκείνης παρεληθὼν ἀσπρατῆς καὶ λαμπρότητος, καὶ ὅτι μέρος τε καὶ ὅσον οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπερφυῶς φέρειν ἠδύναντο, ἀλλ' οὐκ ἔβλεπον αὐτοῖς τὴν τῆς θεότητος δόξαν ὀπίδειξε. Περὶ ὧν δῆπου καὶ Ἰωάννης ὁ χρυσοῦς τὴν γλώτταν πρὸ βραχέος, καθάπερ ἤκουσας, ἔλεγε νῦν μὲν ὅτι πεπτῶμασιν οἱ μαθηταί, καὶ ἐκαρῶθησαν καὶ κατεχώνωντο· τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος οὐκ ἠνεγκαν, ἐπεὶ τὸ φαινόμενον ὑπὲρ ἡλίου ἦν· νῦν δ' αὐθις, ὅτι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὁ Χριστὸς τῆς ἀθείτου βασιλείας ἐπέδειξεν ἐνταῦθα τὴν δόξαν καὶ οὐκ ἐπέδειξε, τουτίστι, μικρὸν παρήνωξε τὴν θεότητα, καὶ οὐκ ἐπέδειξε, οὐκ ὅση τις ἦν, ἀλλ' ὅσον ἠδύναντο φέρειν οἱ σωματικοὶ ὀφθαλμοὶ περιφέροντες, τὸ μὲν πληροφορῶν, τὸ δὲ φειδόμενος.

Ἄλλὰ καὶ Διονύσιος ὁ μετὰ τοὺς πρώτους θεολόγους· καὶ ἀποστόλους καὶ μαθητῆς ἐκεῖνων καὶ φίλος καὶ θεολόγος· καὶ ἄλλος ἀπόστολος, τὸ κοινὸν ὑποδεικνύς τῆς ἐν τῇ μεταμορφώσει τοῦ Θεοῦ ζόξης πρὸς τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ δόξαν καὶ βασιλείαν, Τότε, φησιν, ὅταν ἀφθαρτοὶ καὶ ἀθάνατοι γενώμεθα, καὶ τῆς χρυσοειδοῦς καὶ μακαριωτάτης ἐφικώμεθα λήξεως· πάντοτε σὺν Κυρίῳ κατὰ τὸ λόγιον ἐσόμεθα, τῆς μὲν ὀρατῆς αὐτοῦ θεοφανείας ἐν πανάγνοις θεωρίαις ἀποπληρούμενοι, φανοτάταις μαρμαρυγαῖς ἡμᾶς προαυγαζούσης, ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ θεοτάτῃ μεταμορφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσίας ἐν ἀπαθεί καὶ ἀβύτῳ τῷ νῦ μετέχοντες, καὶ ὑπὲρ νοῦν ἐνώσεως ἐν ταῖς τῶν ὑπερπανῶν ἀκτινῶν ἀγνώστοις καὶ μακαρίαις ἐπιβλάταις, ἐν

θειοτέρη μιμήσει τῶν ὑπερουρανίων νόων. Ἰσθ-
 γαλοι γάρ, ὡς ἡ τῶν λογίων ἀληθεία φησιν, ἐσό-
 μεθα καὶ υἱοὶ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ οὖτες.
 Ἴνα δὲ καὶ τι σαφίστερον εἴη καὶ κατὰ τοῦν φημι,
 καὶ κατὰ λέξιν περὶ τοῦ θείου φωτός τούτου μάθοις,
 καὶ γνώης, ὡς οὐ τῶν κτιστῶν τούτο γε καὶ τῶν
 κάτω, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ μᾶλλον κατὰ τὰ προρρήθέντα,
 καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ ἀπρόσιτον καὶ κοινὸν τῇ κοι-
 νῇ φύσει τῆς ὑπερφυοῦς καὶ μακαρίας Τριάδος, δι'
 ὃ δὴ καὶ Χριστὸς αὐτὸς μετὰ Πατρός τε καὶ Πνεύ-
 ματος ὀνομάζεται ταῦτα, φῶς καὶ γὰρ ἀληθινὸν
 καὶ φῶς ἀπρόσιτον αὐτὸν ὡς αἴτιον καὶ πηγὴν τού-
 του καλοῦμεν· ἀκούσει καὶ αὖθις τοῦ θαυμαστοῦ
 Βασιλείου, οἷα περὶ τούτου φησι, πρὸς Εὐσέμιον δη-
 λαθῆ τὸν ἀνόμοιον γράφων· Καὶ εἰ ἀληθινὸν φῶς,
 φησιν, ὁ Υἱὸς, ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τὸ φωτίζον
 πάντα ἀνθρώπων ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ὃ δὲ
 Θεὸς, φησι, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· τὸ γὰρ ἀπρόσι-
 τον πάντως καὶ ἀληθινὸν, τὸ δὲ ἀληθινὸν ἀπρόσιτον·
 ὅπότε καὶ πεπτῶκασιν οἱ ἀπόστολοι τῇ διέξει τοῦ φω-
 τὸς τοῦ Υἱοῦ ἀτενίσαι μὴ δυναθέντες, διὰ τὸ εἶναι
 αὐτὸν ἀπρόσιτον φῶς, φῶς δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα, ὃς ἑλαμ-
 ψε ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου. ἵσως
 οὖν οὐ πιστευτέον τὴν αὐτὴν τῆς Τριάδος εἶναι φύ-
 σιν, ὅπως ἐν τῷ φῶς ἀποδέδεικται· Εὐγε τῆς συ-
 νόμου ταυτησὶ καὶ σαφοῦς καὶ ἡκριθωμένης θεολο-
 γίας τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Εἰκότως ἄρ' ἔλεγεν ὁ
 καλὸς ἐκεῖνος ἑταῖρος καὶ σύμπουρος καὶ ὁμότιμος
 αὐτῷ θεολόγος, φιλοσοφῶν περὶ τούτων ἐν γε τοῖς
 ὑπὲρ αὐτοῦ λόγοις, Ὅταν τοῖς ἀντιβῆρητικοῖς αὐτοῦ
 λόγοις ἐντύχω, τὸ Σοδομητικὸν ὄρω πῦρ, ᾧ τεφρῶν-
 ται γλῶσσαι πονηραὶ καὶ παράνομοι· ἡ τὸν Χαλά-
 νης· πύργον, κακῶς μὲν οἰκοδομούμενον, καλῶς δὲ
 λυόμενον, οὐ περὶ τῶν ἀντιλεγουσῶν τότε γλωσσῶν
 μόνων λέγων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν νῦν ἀντικρυς, κατὰ
 τῆς τοῦ Μονογενοῦς διέξης οὐδὲν ἤτεον κινουμένων
 καὶ τούτων, καὶ διὰ τῶν φυτικῶν πολεμούντων τῇ
 θεῖᾳ φύσει, καὶ ταῦτά τε κάκεινην κατασπᾶν ὁμοῦ
 κειρωμένων, καὶ κάτω τιθέναι μετὰ τῆς κτιστῆς
 φύσεως.

Ἄλλ' ὁ μέγας ἐκεῖνος ὄντως καὶ ἀληθινῶν ἐκεῖνός
 φησι καὶ ἀπρόσιτον, καὶ δόξαν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ,
 ἐπισιῶ καὶ δι' αὐτοῦ, καθά φησι, τὸ τῆς Τριάδος
 ὁμοούσιον δείκνυται.

Τούτοις καὶ ὁ περιφανὴς τῆς Ἐκκλησίας μελωδός
 καὶ διδασκάλος, ὁ τῆς Κρήτης Ἀνδρέας φημι, κατὰ
 πάντα συμφῶν, ἀκούσωμεν οἷα φιλοσοφεί, καὶ πῶς
 διερμηνεύει καθόσον οἶόν τε τὸ μέγα τοῦτο μυστή-
 ριον. Τοῖς ἐκκρίτους τῶν ἀποστόλων, φησιν, ὡς
 ἐγγυτέρως ἤδη τῇ πρὸς αὐτὸν οικειότητι συμπαρα-
 λαθῶν ὁ Χριστὸς ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνάγει τὸ ὑψηλόν. Τί
 ποιήσων, ἡ τί διδάξων; Τὴν ὑπεραστράπτουσαν πα-
 ρθειξίαν τῆς οικίας θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρό-
 τητα, εἰς ἣν μικρῷ πρότερον μυστικώτερον, καὶ
 νῦν ἐμφανέστερον διὰ τῆς μεταμορφώσεως αὐτοῦ
 μετεστοιχείωσεν τὴν ἀκούσασαν φύσιν, Γῆ εἰ, καὶ εἰς
 γῆν ἀκαλεύση. Τοῦτο τοίνυν ἐορτάζομεν σήμερον,
 τὴν τῆς φύσεως θέωσιν, τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀνάβα-

σιν, τὴν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν τῶν κατὰ ἕκστασιν καὶ
 ἀλλοίωσιν.

Διὰ τοῦτο φησι, Τοῦς ἐκκρίτους τῶν ἀποστόλων ὁ
 Χριστὸς ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνήγαγεν, ὥστε τὴν τῆς οικίας
 θεότητος αὐτοῦ παραδείξαι δόξαν τε καὶ λαμπρό-
 τητα, ἧς τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἤξλωσε, μυστικῶς
 μὲν καὶ ἐν ἀπορρήτοις τοπρότερον, ὀπηνίκα δηλον-
 ὅτι συλληφθεὶς ἐν τῇ γαστρὶ, ἔλω ἑαυτῷ τὸν ἄν-
 θρωπον ὄλον ἤνωσε, νῦν δὲ διὰ τῆς μεταμορφώσεως
 αὐτοῦ φανερώτερον. Διὸ καὶ τούτο ἐορτάζομεν, φησι,
 σήμερον, τὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως θέωσιν, τὴν
 πρὸς τὰ ὑπὲρ φύσιν ἀλλοίωσιν αὐτῆς καὶ ἀνάβασιν.

Μάθε τοίνυν καὶ τούτου τοῦ διδασκάλου, καὶ λόγῳ
 καὶ πείρᾳ διδαχθέντος ταυτὶ καὶ διδάσκοντος, ὅτι
 καὶ φυσικὴ δόξα καὶ λαμπρότης τοῦτο τὸ φῶς τῆς
 θεότητος, καὶ θέωσις τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, καὶ
 πρὸς τὰ ὑπὲρ φύσιν ἀλλοίωσις· καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐορ-
 τάζουσι οἱ τὴν θέλαν μεταμόρφωσιν ἐορτάζοντες,
 φημι δὴ τὴν τῆς φύσεως θέωσιν, ἦν ὁ καθ' ὑπό-
 στασιν ἐνωθεὶς ταύτῃ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἔ-
 νως καὶ ὑπὲρ φύσιν εἰργάσατο.

Ἄκουε δὴ μοι καὶ τῶν ἐξῆς, τοῦ θεοφόρου φημι
 τούτου, περὶ τῶν σῶστων θεολογούντος πλατύτερον.
 Ὅθεν κατὰ τὴν ἀψευδῆ, φησι, τῶν θεολόγων μυστα-
 γωγίαν, ὡσπερ ἐκ τινος ἀενάου πηγῆς κατὰ ἀκα-
 ρόδωρον χάριν, τῆς ἀκηράτου θεώσεως εἰς ἡμᾶς τὸ
 μέγα πρῶσις δῶρον. Τοῦτο θαυμάζουσι ἀγγελοι.
 Τοῦτο δοξολογοῦσι ἀρχάγγελοι. Τοῦτο πᾶσα τῶν
 ὑπερκοσμίων ἡ νοητὴ διακόσμησις ἄλλως ἐστρωμένη,
 τεκμήριον ἐνεργεστάτων τε καὶ ἀψευδέστατων εἴθε-
 ται τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Λόγου φιλανθρωπίας.

Βαβαί! τοῦθ' ὅπερ θαυμάζουσι ἀγγελοι, ὁ δοξο-
 λογοῦσι ἀρχάγγελοι, ὅπερ ἄλλως εἴρει πᾶσαν τὴν
 τῶν ὑπερκοσμίων νοητὴν διακόσμησιν, τοῦτο εἰ
 κάτω καὶ τῆς φθαρτῆς ὕλης καὶ τῆς γῆς καὶ κίνου
 τῇ κτίσει τομηρᾷ γλώττῃ συναριθμοῦσι καὶ μετὰ
 τῶν ἡργμένων καὶ πεπαυμένων, γινομένων τε καὶ
 ἀπίοντων εἰς γῆν ἔλκουσι, καὶ ταῦτα πρὸς τὴν αὐ-
 τῶν φύσιν κατὰ ἀπειρόδωρον χάριν εἰς θέωσιν ὡ-
 σπερ ἐξ ἀενάου προῖον τῆς ὑπερφυοῦς ἐκεῖνης καὶ
 μακαρίας τοῦ Θεοῦ φύσεως, ὃ δὴ καὶ τεκμήριον, ὡς
 αὐτός φησιν οὗτος, ἡ τῶν ὑπερκοσμίων ἀγγέλων
 εἴθεται φύσις ἐνεργεστάτων τε καὶ ἀψευδέστατων
 τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Λόγου φιλανθρωπίας. Καὶ τίνας
 οὐκ ἄξια ταῦτα σκηπτῶν καὶ πρηστήρων, εἰπέ μοι;
 μᾶλλον δὲ καὶ ποταμῶν πυρίνων τε καὶ γέννησι,
 καὶ ξυμπάντων ἀπλῶς ὁμοῦ τῶν ἡτοιμασμένων τῷ
 διαδόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.

Ἄλλ' εἴ τι μικρὸν, εἰ δοκεῖ, τῷ τοῦ διδασκάλου
 τούτου λόγῳ καὶ αὖθις προσκαπετήσομεν. Ἀπίει-
 ξις δὲ, φησι, τῶν λεγομένων αὐτὸ ἄν εἴη τὸ μακί-
 ριον πάθος ἐκεῖνο καὶ κολούμητον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ
 ὄρους πεπόνθασιν οἱ ἀπόστολοι, ἦνίκα τὸ ἀπρόσιτον
 καὶ ἄχρον φῶς τῆς οικίας σάρκα μεταμορφώσεν
 τῷ ὑπερβῆλλοντι τῆς οικίας φωτοδυσίας ὑπερυ-
 σίως ἐλάμπρυνε. Τὴν γὰρ ἀκτίαν τῆς ἐμώμου σα-
 κῆς ἐκεῖνης φέρειν οὐ δυναθέντες, ἡ ἐκ τῆς τοῦ Λό-
 γου θεότητος; δὲ τῇ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἦνωσε ἐλ-
 ταύτης ὑπὲρ φύσιν ἐπηγάγε, κίττους κατὰ πρῶτον

πων, ὡ τοῦ θαύματος! κατ' ἔκστασιν τελειωτέην ἡ
 τῆς φύσεως, ὕπνω βραδί καὶ φόβῳ κρατούμενοι,
 μύσαντες τὰς αἰσθήσεις, πᾶσαν νοερὰν κίνησιν καὶ
 ἀντίληψιν παντελῶς ἑαυτῶν ἀποκαύσαντες, ὁρῶν
 κατὰ τὸν θεῖον ἐκείνον καὶ ὑπέρφωτον καὶ ἀόρατον
 γυφῶν τῷ θεῷ συνεγένοντο. Ἴδου σοὶ καὶ φυσικὴν
 τοῦ Θεοῦ δεικνύς τὴν θείαν ταυτηνὴ τοῦ φωτὸς
 ἕκτινα διὰ μέσης πηγάζουσαν τῆς ἠνωμένης αὐτῷ
 σαρκός, καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ὑποδεξαμένων αὐτὴν ἀ-
 ποστόλων ὑπερφουῶς μετοχῆς ὁ ταῦτα καὶ παθῶν
 καὶ μαθῶν ὡς ἐφικτὸν διαλέγεται, οὐ μόνον ὑπὲρ
 ὁρατικὴν δύναμιν καὶ πᾶσαν ἀπλῶς αἰσθησιν,
 ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν νοερὰν ἀντίληψιν καὶ ἐν-
 ἔργειαν ἐκείνα λέγων ὁραθῆναι τοῖς ἀποστόλοις.
 Ὁ δὲ καὶ τὸν μακάριον φάναϊ δαμασκηνὸν αἰτεῖ

ταῦτα μελωδικῶς ἀνυμνοῦντα. Νῦν καθωρόθη ἀπο-
 στόλοις τὰ ἀθέατα θεότης ἐν σαρκίῳ, ἐν τῷ βραί
 θαδῶρ ἀστράπτουσα. Ἄ δῆπου καὶ Διονύσιος ὁ σο-
 φός, πρὸς γε τὸν φίλον Τιμόθεον περὶ μυστικῆς δια-
 λέγεσθαι μέλλων θεολογίας, φθάσας εἰρήκει· Σὺ δὲ,
 λέγων, ὦ φίλε Τιμόθεε, τῆ περὶ τὰ μυστικά θεάμα-
 τα συντόνῳ διατριβῇ καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπόλιπε καὶ
 τὰς νοερὰς ἐνεργείας καὶ πάντα αἰσθητὰ καὶ νοητὰ,
 καὶ πάντα οὐκ ὄντα καὶ ὄντα, καὶ πρὸς τὴν ἔνωσιν
 ὡς ἐφικτὸν ἀγνωστῶς ἀνατάθητι τοῦ ὑπὲρ πᾶσαν
 οὐσίαν καὶ γνῶσιν. Τῇ γὰρ ἑαυτοῦ καὶ πάντων
 ἀγέτω καὶ ἀπολύτω καθαρῶς ἔκσταται πρὸς τὴν
 ὑπερῶσιον τοῦ θείου σκότους ἕκτινα, πάντα ἀφελῶν
 καὶ ἐκ πάντων ἀπολυθεὶς, ἀναχθήσῃ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἄλλὰ καιρὸς ἂν εἴη λοιπὸν καὶ τὸν οἰνεῖ τέλος
 τε καὶ σφραγίσθαι, ἢ καὶ καθάπερ ἐπιλογὸν τινα τῶν
 ἱερῶν θεολόγων εἶπαι, τὸν θαυμαστὸν φημι Σύρον
 Ἰωάννην ἀγαγεῖν εἰς μέσον τῷ λόγῳ, καὶ τὰ παρ'
 ἐκείνου καθέσθαι οἷόν τε διδαχθῆναι τε καὶ μαθεῖν.
 Τί οὖν ὁ καθ' ἡμᾶς φιλόσοφος φησιν οὗτος, περὶ τοῦ
 θείου μυστηρίου τούτου γράφων τε καὶ φιλοσοφῶν;
 Σήμερον φωτὸς ἀπροσίτου, φησὶν, ἄδυσσος, σήμε-
 ρον αἰγλης θείας χύσις ἀπερίοριστος ἐν θαδῶρ τῷ
 βραί τοῖς ἀποστόλοις αὐγάζεται· Ἰησοῦς Χριστός, τὸ
 φῶς ἐμοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Καὶ μετ' ὀλίγον,
 Σήμερον, φησὶ, Μωδοῦς τοῦ δεσπότη τὴν οἰκονο-
 μίαν αὐγάζεται, ἢν τυπικῶς πάσαι μεμυσταγωγῆται,
 τοῦτο γὰρ ἂν φαίην ἐγὼς δηλοῦν Θεοῦ τὰ ἐπίσθια, καὶ
 τρυπῶς τὴν δόξαν ὁρᾷ τῆς θεότητος, σκεπασθεὶς ὑπὲρ
 τὴν τῆς Πέτρας ὀπῆν, ἢ φησὶν ἡ Γραφή. Πέτρα δὲ
 ἐστὶν ὁ Χριστός ὁ σαρκωθεὶς θεὸς Λόγος καὶ Κύριος,
 καθάπερ Παῦλος ὁ θείος διαβήθηδον ἡμᾶς ἐξεπαλθευ-
 σεν, Ἡ δὲ πέτρα, φησὶ, ἦν ὁ Χριστός, ὃς τῆς
 ἑαυτοῦ σαρκὸς ὡς περ τιτὰ σμικροτάτην ὀπῆν
 παραπέφθε, καὶ φωτὶ ἀκλήτω καὶ ἀπάσῃ στερ-
 ροτέρῳ ὄψεως τοῖς παρόντας κατήστραψε. Καὶ
 πάλιν· Νῦν ἐωρόθη τὰ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀθέατα
 ὁμοίαι, σῶμα γῆινον θείαν ἀκαυράζον λαμπρό-
 τητα, σῶμα θνητὸν δόξαν πηγάζον θεότητος. Ὁ
 γὰρ Λόγος σὰρξ, ἢ σὰρξ τε Λόγος ἐγένετο, εἰ
 καὶ μὴ τῆς οὐσίας ἐξείσθηται ἐκάτερον φύσεως.
 Ὁ θαύματος πάντα νοῦν ὑπερβαίνοντος! οὐκ
 ἐξωθεν ἢ δόξα τῷ σῶματι προσεγένετο, ἀλλ'
 ἐνδοθεν ἐκ τῆς ἀβήτης λόγῳ ἠνωμένης αὐτῷ
 καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπερθέου θεό-
 τητος. Καὶ μετὰ τινα· Τελείους δὲ εἶναι τοῖς
 τὴν θείαν δόξαν εἰκὸς κατοπτρεύοντας, τὴν ἀ-
 πάντων ἐπέκεινα, τὴν μόνην ὑπερτελεῖ καὶ προ-
 τέλειον. Γίνεσθε γὰρ, φησὶν, τέλειον, ὡς ὁ Πατήρ
 ὁμῶν ὁ σὸνάνιος τέλειός ἐστι. Καὶ πάλιν Ἰωάν-
 νην ὁ Χριστός· εἰς τὴν ἑρὸς παραλαμβάνει, ὡς τῆς
 θεολογίας παρθένον καὶ καθαρῶτατον ὄργανον, ὅπως
 τὴν ἄχρονον δόξαν τοῦ Υἱοῦ θεασάμενος, Ἐν ἀρχῇ
 ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ

θεὸς ἦν ὁ Λόγος, βροντήσκειν· ὄθεν καὶ βροντῆς
 υἱὸς ἀνηγόρευται. Ἀκούεις καὶ τοῦ σοφοῦ διδασκά-
 λου τούτου τὴν τῆς θείας μεταμορφώσεως δόξαν,
 καὶ τὸ κατ' αὐτὴν τῆς θεότητος· φῶς ὡς περ ἐπιτη-
 δες τοῦς παρόντας παιδεύοντός τε καὶ σφραγιζόν-
 τος; Μᾶλλον δ' οὐδὲ προφητικῆς ἀνευθεν χέριτος
 ἐγὼγ' ἂν φαίην τῷ μεγάλῳ ταυτὶ τότε κατὰ μέρος
 οὕτως διευκρινεῖσθαι, καὶ θεοπροπῶς ἐξαγγέλλε-
 σθαι, τοῦ Πνεύματος αὐτῷ τὴν καρδίαν ἀφανῶς; πρὸς
 τὸν λόγον ὑποκινούντος; διὰ τοῦς νῦν ἀγνωστούς, καὶ
 δὴ καὶ τοῦς φιλονεικουήτας πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τῆς
 γὰρ ἑαυτοῦ σαρκός, φησὶν ὁ Χριστός, ὡς περ ἐπὶ
 τῆς πέτρας τῷ Μωδοῦ τυπικῶς πάσαι σμικρο-
 τάτην ὀπῆν παραπέφθε, καὶ φωτὶ ἀκλήτω καὶ
 ἀπάσῃ ὄψεως ἰσχυροτέρῳ τοῖς παρόντας ἐκεῖ
 κατήστραψε· καὶ οὕτως τότε τοῖς ἀποστόλοις ἐωρόθη
 τὰ μὴ δυνάμενα κατὰ φύσιν ὁρᾶσθαι τοῖς ἀνθρωπί-
 νοις ὁμοίαι, ὡς τε τοῖς ἀποστόλοις ἐωρόθη, ἀλλ'
 οὐχ ὡς τινὲς φασὶν, οὐχ ἐωρόθη. Τίνα δὲ ταῦτα;
 Σῶμα, φησὶ, γῆινον θείαν ἐκπέμπον λαμπρότητα,
 σῶμα θνητὸν δόξαν πηγάζον θεότητος. Ὄστε οὐκ
 ὡς οἱ Θεοῦ ἦν ἐκεῖνο, ἀλλὰ δόξα καὶ λαμπρότης
 μᾶλλον ἐκείνης, ὡς μισρὲ, καὶ ἀνοίας μεστὰ καὶ
 φθόνου, ὅστις ποτὲ εἶ ὁ ταῦτα τολμηρῶ; λέγων, καὶ
 ὁρατὴν οὐσίαν Θεοῦ καθάπερ εἰς ἐξοστῆκῶς καὶ
 παρακαλῶν φεῦ! φανταζόμενος, ἔπερ οὐδὲ ὁ τῆς
 καχίας· εὐρετῆς δαίμων ὄλω; τειτέλμηκε πύποτε.
 Ὁ τοῦ θαύματος! φησὶν, οὐκ ἐξωθεν ἢ δόξα τῷ σῶ-
 ματι προσεγένετο, ἀλλ' ἐνδοθεν ἐκ τῆς ἀβήτης
 λόγῳ ἠνωμένης τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπερθέου θεότη-
 τος.

Ἀκούετσαν δὴ καὶ τοῦτων κατὰ τὸν εἰπόντα
 θεολόγον τὰ ἀχάριστα κτίσματα, τὰ τοῦ πονηροῦ
 πλάσματα, οἱ κατασπῆν ἐπιχειροῦντες εἰς κτίσμα τὸ
 ἀπρόσιτον φῶς; ἐκεῖνο τὸ πηγάζον ἐνδοθεν ἐκ τῆς
 ὑπερθέου τοῦ Λόγου θεότητος, τὴν θείαν δόξαν, τὴν
 ἀχρονὸν φησὶ, τὴν πάντων ἐπέκεινα, τὴν μόνην
 ὑπερτελεῖ καὶ παντέλειον. Ὄστε γὰρ τὶς εὐγενῆς
 στρατιώτης καὶ ἀνδρείος μὲν τὴν ψυχὴν, βωμαλῶς
 δὲ τὸ σῶμα καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμια, ὁ πνευματικῶς

αὐτός ὁπλίτης καὶ στρατηγὸς τῆς Χριστοῦ παρατάξεως, τὴν πνευματικὴν εἶπουν εὐαγγελικὴν πανοπλίαν ἰνδεδυμένους, καὶ τὸ τοῦ Λόγου ξίφος λαβὼν ἐν χερσίν, ἀθρόος τε κατὰ μέσσην εἰσπηδῶ τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα, καὶ τοῦ μὲν ἐκτέμνει τὴν κωκυλλήν, τὸν δὲ βάλλει κατὰ τῆς καρδίας καιρίως, τοῦ δὲ διὰ τῶν ἐγκάτων τε καὶ τῶν σπλάγγων ἐλαύνει τὸ ξίφος, καὶ ὑπειὼν εἰς γῆν ἀνατρέπει νεκρὸν, τοὺς δὲ σὺν ἐκείνοις πάντας, καὶ ὅπ' ἐκείνους τραυματίας ὁμοῦ καὶ δραπέτας ἐργάζεται, εἰς δούλων χιλίου; τῆ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, τὸ τοῦ θαυμαστοῦ φάναϊ Μωσίου, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐπέθετο αὐτούς, καὶ ὁ Κύριος παρέδωκεν αὐτούς.

Ἄλλ' ἡμεῖς ὀνούσωμεν καὶ αὐθις αὐτοῦ. Ἐν ὅρει τοίνυν θαδῶρ τοὺς ἐν ὕψει τῶν ἀρετῶν διαπρέποντας ὁ Χριστὸς παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ, ἐμπροσθεν αὐτῶν μεταμορφοῦται, ὁ ἀεὶ ὡσαύτως δεδοξασμένος καὶ λάμπων τῆ ἀστραπῆ τῆς θεότητος. Ἀνάρχως μὲν γὰρ ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, τὴν φυσικὴν ἀκτίνα ἀναρρῶν κίετται τῆ θεότητος, οὐχ ὕστερον τὸ εἶναι οὐδ' αὐτὴν τὴν δόξαν προσλαμβάνομενος. Ἐκ Πατρὸς μὲν γὰρ, ἀλλ' ἀναρχος καὶ ἀχρονός ἐστι, τὴν οὐρανὴν τῆς δόξης κειτημένος λαμπρότητα. Καὶ σαρκωθεὶς ἡ αὐτὸς ἐστὶν ἐντός μένων τῆς οὐρανῆς εαυότητος. Καὶ δοξάζεται μὲν ἡ σὰρξ ἅμα τῆ ἐκ τοῦ μη ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγῆ, καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα δόξα καὶ τοῦ σώματος γίνεται· εἰς γὰρ ἐστὶ τούτο κακεῖνο Χριστὸς, τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, καὶ ἴμην συμφυῆς καὶ ὁμόφυλος. Εἰ καὶ τοίνυν οὐδέποτε τὸ σῶμα τὸ ἅγιον ἀμέτοχον τῆς θείας δόξης ὑπέστηκεν, ἀλλ' ἐξ ἀκρας ἐνώσω; τῆς καθ' ὑπόστασιν τῆς σαρκὸς θεότητος τελείως πεπλούτηκεν, ἀλλ' ἀφανῆς ἡ δόξα ὑπάρχουσα ἐν τῷ φαινόμενῳ σώματι τοῖς ἡ γωροῦσι τὰ καὶ ἀγγέλοις ἀθέατα, τοῖς σαρκὸς δεσμίοις ἀόρατος ἐχρημάτιζε. Μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ἔτι οὐκ ἦν παραλαβόμενος, οὐδέ εἰς ὅπερ οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οὐρανῶσι μαθηταῖς ἐκφανόμενος, διανοίγων τούτων τὰ θεάματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ, *Μεταμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν*. Μένων γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτέτητι, παρὸ τὸ πρὶν ἐφαίνετο, ἕτερος νῦν τοῖς μαθηταῖς ἐωρᾶτο φαινόμενος. Καὶ μετ' ὀλίγον· *Καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος*. Τί φῆς, ὡ εὐαγγελιστὰ; Τί συγκρίνει; τὰ θυτῶς ἀσύγκριτα; Τί παρατίθη; καὶ ποιοῦσιν τὰ ἀληθῶς ἀπαράβλητα; Ὁ δεσπότης ὡς οὐρανῆς ἔλαμψε; τὸ ἀπόρρητον καὶ ἀπρόσιτον φῶς, ὡς οὗτος ὁ ὑπὸ πάντων καθορώμενος ἐξήστραψεν ἥλιος; Ἄλλ' οὐ παραβάλλω, φαίη ἂν, οὐδέ συγκρίνω τὸ μόνον μονογενὲς καὶ μηδὲν εἰκαζόμενον τῆς θείας δόξης ἀπαύγασμα· ἀλλὰ σαρκὸς δεσμίοις φεγγόμενος, τῶν τωμάτων δ τι κάλλιστὴν ἐστὶ καὶ λαμπρότατον πρὸς παράδειγμα φέρω, οὐ παντῶς ὁμοίωσιν. Ἀμύχανον γὰρ ἀπαραιπίτως ἐν τῆ κτίσει τὸ ἀκτιστὸν εἰκονίζεται. Καὶ μετ' ὀλίγον· Ἐστὶ μὲν οὖν τὸ σῶμα τὸ ἅγιον περιγραπτόν· οὐ γὰρ ἐν θαδῶρ ἱστάμενος ἐξω τοῦ ὄρους ἐφικνεῖτο· ἡ δὲ θεότης ἀχώρητος, ἐν κείνῳ οὐσα καὶ πάντων ἐκείνη. Καὶ τὸ σῶμα λάμπει ὡς ὁ

ἥλιος. Τοῦ γὰρ σώματος ἡ τοῦ φωτὸς ἐκλαμψίς γίνεται. Κοινὰ γὰρ πάντα τοῦ ἐνὸς εἰσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου γένηται, τὰ τε τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ἀπεργάτου θεότητος. Ἐτερον δὲ ἐξ οὗ τὰ τῆς δόξης αὐχμήματα, καὶ ἕτερον ἐξ οὗ κοινὰ τὰ πάθη γινώσκονται. Ἐκτικῶ δὲ τὸ θεῖον, καὶ μεταδίδωσι τῆς οὐρανῆς λαμπρότητος καὶ δόξης τῷ σώματι, καὶ ἐν πάθει πάθους μένων ἀμέτοχον. Καὶ μετὰ τινα· Ἐντεῦθεν Ἥλιος ἀνέφησεν, *Οὗτος ἐστίν, ὃν ἐν λεπτῇ ἀδρᾷ Πνεύματι ἀσώματον τοκάλι τεθέσται*. Θεὸν μὲν γὰρ οὐδαὶ ἐώρακε πώποτε, καθὸ πέφυκα. Καὶ ὁ δὲ ἐώρακεν, ἐν Πνεύματι τούτῳ τεθέσται. Αὐτὴ ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου. Ταῦτά ἐστιν, ἡ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀγνόησεν οὐκ ἀνέβη κώποτε. Οὕτως ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα, Χριστὸν ὁρῶντας, τῷ φωτὶ ἀστράπτοντα τῆς θεότητος.

Εἰ; πολὺ τάχα μῆκος τὰ τῶν μαρτυριῶν ἡμῶν ἐξετάσθη τῶν θεολόγων, καὶ μάλιστα τα τοῦ τελευταίου τούτου φημὶ διδασκάλου, μᾶλλον δὲ καὶ πρώτου, καὶ μέσου καὶ τελευταίου· ἐπὶ καὶ τούτων ὁμοῦ πάντων αὐτῷ προσέτι, καὶ μόνος ἕξω; οὕτως ταῦτα καλεῖσθαι, ὕστερος μὲν ἐπὶ τὸ λέγειν ἰλιθῶν, καὶ μετ' ἐκείνους πάντας τῷ χρόνῳ, τὰ παρ' ἐκείνων γε μὴν καὶ σπουδῆ, καὶ μελέτη, καὶ περίεργον Πνεύματος ἁγίου δυνάμει συναυλοῦ; εἰς ἐαυτὸν πάντα, καὶ παντοδαπὸς τι, ἐξήγητης, καὶ θεολόγος καὶ σόφμα κοινὸν ὡσαυτεῖ γεγονώς τῶν τῆς σεκτικῆς Ἐκκλησίας θεολόγων ὁμοῦ πάντων, ὁ δὲ καὶ προτερον ἔφη, ὡς αὐτὰ ταῦτα μαρτυρεῖ τὰ ἐκείνων, λόγοι τε φημι, καὶ μέλη, καὶ μέτρον, καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ θεολόγος ἐκείνη μάλιστα βίβλος, μυστήρων εὐσεβείας ἀντικρυς, καὶ θεῖο; λειμῶν καὶ παράδεισος, καὶ οὐρανὸς ἐπίγειος ἡμῶν πεφυκίε.

Οὐδὲν οὖν ἀπεικὸς οὐδ' ἐξω τοῦ σκοποῦ καὶ τῷ προσήκοντος λόγου πάντως, εἰ καὶ ἡμεῖς τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ὡς μάλιστα σιωπῶντες, ἐνταῦθα, γυμνάς αὐτὰς τὰς τῶν θεολόγων εἰσάγομεν ἐξηγήσει; τὸ ἰσχυρὸν τε καὶ ἀξιοκρίστον κατασκευάζοντες ἐντεῦθεν τῷ λόγῳ. Καίτοι γε εἰ καὶ βουλευμένοι ἡμῶν αὐτοῖς λέγειν ἐξῆν τὰ παρ' αὐτῶν δὴκουθῆν, οὐκ ἂν ἐξω τοῦ κατ' αὐτοῖς πράγματος, οὐδέ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν λόγων αὐτῶν εἰρημὸν ποιε πόρρω. Τί γὰρ ἔχομεν, ὁ μὴ παρ' ἐκείνων ἔλαβόμεν; ἡ πῶς ἐροῦμεν, ἡ μὴ παρ' αὐτῶν ἐκ πρώτης, ὁ φασί, τῆς τριχῆς καὶ εἰς τήνδε τὴν ἡλικίαν μαθόντες ἔχομεν; ἐκείνων καὶ γὰρ τὰ ἡμέτερα πάντα, καὶ λόγοι, φησί, καὶ σοφία καὶ παιδείυσις, εἰ γε καὶ σοφίας ἡμῶν ὅλων τι μέτεστι, καὶ ἀπλῶς πᾶν ὁ π τις ἂν φῆ τῶν τοιούτων, καὶ τούτους αὐτοῦ; καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ὑπὲρ τὸν ἄερα τουτοῦ σχεδὸν κίεσαν.

Ἄλλ' ἀμεινον ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν τε νοσημάτων φημὶ, καὶ δὴ τῶν λέξεων, τοὺς τε παιδευσμένους ἡμᾶς ἀρτίως ταῦτα μανθάνειν, καὶ τοὺς ἀνεπίγνωτας αὐθις ἐπιστομίζεσθαι. Ἡμεῖς δὲ, καθάπερ ἱτινες ὑπηρετῶν καὶ σκευοφόροι, κατὰ δύνάμειν τοῖς ἐκείνων λόγοις καὶ αὐθις ὑπηρετῶντες, λέγοντες; ὅπως ἂν καὶ ὅποι, καὶ ὅσον τὸ ἐν ἐκείνοις ἰδῆ

Πνεῦμα. Πνεῖ γὰρ ὅπου θέλει καὶ ἤνικα καὶ ὅσον, ἅ καθῆναι ζητῶν αὐτὰ ἐκινῆσαι. Πῶς γὰρ, ὅπου οὐδὲ κατὰ γε τὸν δεσποτικὸν λόγον, ὡς οἱ αὐτοὶ καὶ τούτῳ φασιν.

Ἄλλὰ σύ μοι, φίλος, κάκ τούτων ἔσπερ ἔφην ἀκριτέστερον αὐθις μάνθανε, ὡς οὐκ ἀγνοία μᾶλλον καὶ ἀπειρία, ὅσον κακουργία τε καὶ φιλονεικία, καὶ τὸ μὴ τοῖς ἱεροῖς ὑπέκειναι τούτοις. Πατρᾶσιν ἐθέλειν, τὴν ἐνοστασιν ἐκείνοις κατὰ τὸ πρῶτον τὴν φανεράν ταύτην ἀλήθειαν κακῶς ἀντιλέγειν ἔχειν ἐνεργάζεσθαι πέφυκε. Μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἀγνοίας οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τὴν ἀπίστιαν, καὶ τὴν ἀκαιρον ἔριν αὐτοῖς εἰπῶν πρόξενον, ὥσπερ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ μέτρον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐστῶσι, καὶ συκοφαντεῖν ἐκείνου τὸ φῶς περὶ αὐτοῖς, κατὰ πάσης γῆς κρυμμένον, καὶ φωτίζον εὐαγγελικῶς εἰπεῖν πάντα ἀνθρώπων. Ἄρα γὰρ οὐ διαβήθησαν ἤκουσαν κἀντύθησαν τοῦ θεολόγου τούτου βωόντος, ὅτι περ ἀνάρχως κατὰ χρόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς πεφυκῶς, τὴν φύσικὴν ταύτην ἀκτίνα τῆς θεότητος ἀναρχον κίετται; καὶ οὐκ ἔτερον μὲν ἐν αὐτῷ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἔτερον δ' ἡ θεότης ἡ παντοδύναμος· ἀλλ' ἐπεὶ μία ἐξ ἀμφοτέρων ὑπόστασις, καὶ εἰς ἡ Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἅμα νοούμενος, διὰ τούτου καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα δόξα καὶ τοῦ σώματος γίνεται· καὶ τὸ ἀπειρον ἐκεῖνο φῶς, ἐκ τῆς θεοθεΐσης λάμπει σαρκὸς, ὥσπερ δι' ὑελίνων ὕμνων, ὃ φησιν ὁ μέγας Βασιλεῖος, τοῦ κράττονος ἐκινῆσαντος δηλαδὴ τῆς θεότητος, καὶ τῆ σαρκὶ μεταδόντος τῆς οἰκείας δόξης τε καὶ λαμπρότητος; Κἀκαίνου δὲ πῶς οὐ συνήκαν οἱ σοφοὶ λαμπρῶς τε καὶ ἀπερικαλύπτως; οὕτως ἀκούοντες, ὅτι μεταμορφῶνται Χριστὸς, οὐκ ὃ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ εἰς ὅπερ οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ' ὅπερ τὴν ταῖς μαθηταῖς ἐκφαίνόμενος, ἐκινῶν τούτων τὰ δῆματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας; καὶ ὅτι οὐ παραβάλλει, οὐδὲ συγκρίνει, φησὶν ὁ εὐαγγελιστὴς, Χριστὸν καὶ τὸ τούτου θναρχον φῶς καὶ ἀποσίτον πρὸς γε τὸν αἰσθητὸν τούτον ἡμιον· ἐπειδὴ, φησὶν, ἀμήχανον ἀπαρλεῖπτως ἐν τῇ κτίσει τὸ ἀκτιστὸν εἰκονίζεσθαι. Ἄλλ' οὗτος φιλοφρόνως καὶ τὸν τῆς μετοχῆς τρόπον συγκατασκευάζει καθόσον οἶόν τε καὶ συμπαραοἰκονοῦσι τοῖς ἀπταιστῶς ὁρῶσι τε καὶ ἀκούουσιν. Ὅπερ ἴσως φησὶν, ἀνάρχως ἦν ὡς Θεὸς πρὸ τε τῆς σαρκὸς καὶ μετὰ τὴν ἐκάνθρωπησην, ἐν τῇ μεταμορφῶσει τοῖς μαθηταῖς ἐξεφαίνετο, διανοίγων τούτων τὰ δῆματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας.

Ὅστε κατὰ μὲν τὴν φυσικὴν ἐνεργεσίαν τῆς ὁράσεως τυφλῶν οὐδὲν ἀμεινον πρὸς τὴν θέαν τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς ἐκείνου κατὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· κάκεινοι δὲ κινῶντο. Οὐ γὰρ ὀφθαλμοῖς ἀνθρωπίνους, ἀλλ' οὐδὲ διανοίᾳ τὰ ὑπὲρ νοῦν ὑποπίπτει μυστήρια. Ταῦτα καὶ γὰρ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου φησὶν ὁ θεολόγος οὗτος· εἶναι, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ποτε. Πνεῦμα: δὲ θεῖον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῖς διανοιγόντων ἢ μεταπλασθέντων, εἶδον ὑπερφῶς τὰ τοῖς ἀνθρωπίνους ἀθέατα δῆματα· καθὼς δὲ πρὸς καὶ Ἡσαΐα; ὁ προφήτης, ὡτίον αὐτῷ παρὰ Θεοῦ προσ-

ἄγγελοι αὐτὰ ἤδραν;

Τὴν δὲ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν θεῖον πάλιν ἐξηγοῦμενος θρασιν, οὕτω φησὶ, τὸν προφήτην εἰσάγων περὶ ἐαυτοῦ λέγοντα, *Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὀψηλοῦ καὶ ἐκηρμένου*. Πῶς εἶδεν, οὐκ οἶδα· οὐ μὲν γὰρ εἶδεν, εἶπε· τὸ δὲ πῶς εἰσώπησε. Λέγομαι τὰ εἰρημένα, οὐ πολυπραγμονῶ τὸ σισιγημένα· κατανοῶ τὰ ἀποκαλυφθέντα, οὐ περιεργάζομαι τὰ συγκατακλυμμένα. Διὰ τοῦτο γὰρ συγκαλύπτται. Πέπλος χρυσοῦς ἐστὶν ἡ τῶν Γραφῶν διήγησις. Ὁ στήμων χρυσοῦς. Ἡ κρίκη χρυσοῦς. Οὐ παρυφαίνω τῶν ἀραχνῶν τὰ ὑφάσματα. Τῶν ἐμῶν λογισμῶν τὴν ἀσθένειαν οἶδα. Μὴ μεταίρεθρια αἰώνια, φησὶν, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου. Ὅρια κινεῖν οὐκ ἀσφαλές. Καὶ πῶς ἃ παρέθηκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μεταθήσομεν; Βούλει μαθεῖν πῶς εἶδε τὸν Θεόν; Γενοῦ καὶ αὐτὸς προφήτης. Καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν οὕτω φησὶ· Τὸ δὲ πῶς ὁρῶσιν οἱ προφήται ταῦτα, ἀπερὸ ὁρῶσιν, οὐκ ἡμέτερον εἰπεῖν. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἐρμηνευθῆναι λόγῳ τὸν τρόπον τῆς ὁψιας. Ἄλλ' ἐκεῖνος μόνος εἶδε σαφῶς ὃ τῇ περὶ μαθῶν· εἰ γὰρ φύσεως ἔργα καὶ πάθη πολλὰς οὐδεὶς ἐν περισπῆσει λόγῳ, πολλῶ μᾶλλον τὸν τρόπον τῆς τοῦ Πνεύματος δυνάμεως. Εἰ δὲ ἀμυδραῖ; εἰκίσιν ἀποχρησάμενον δεῖ κατατολμησαι, οὐκ ὥστε τὸ σαφὲς παραστήσαι, ἀλλ' ὥστε ἀνιγνῆαι τι παρασχεῖν, ἐμοὶ δοκεῖ ταυτὸ καὶ ἐπὶ τῶν προφητῶν γίνεσθαι· οἶον εἰ καθαρῶν ὑδάτων φύσις ἡλίου ἀκτίνας δεξιμένη καταυγαθεῖν, οὕτω καὶ τῶν προφητῶν τὰς ψυχὰς καθαιρομένας οἰκείᾳ ἀρετῇ πρῶτον, ὑποδέχεσθαι τὴν τοῦ Πνεύματος δωρεάν, καὶ πρὸς τὴν λαμπρότητα ποιούμενας ἐκείνην, οὕτως καὶ τῶν μελλόντων δεχέσθαι τὴν γνῶσιν.

Αὐτὰ δὲ ταῦτα σχεδὸν καὶ τὸ τῆς θεολογίας στόμα το χωρητικώτατον δοχεῖον τοῦ Πνεύματος, ἡ μέγας φημί Βασιλεῖος, περὶ τῶν αὐτῶν φησὶ. Περὶ γὰρ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς μετοχῆς καὶ οὗτος φιλοσοφῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω πῶς φησὶ· Καθαρθέντις δὴ οὐδ' ἀπὸ τοῦ αἰσχους, ὃ ἀνεμάξατο ἀπὸ τῆς κακίας, καὶ εἰς τὸ ἐκ φύσεως κάλλος ἐκινῶντα, καὶ οἶον εἰκόνι βασιλικῇ τὴν ἀρχαίαν μορφήν διὰ καθαρότητος ἀποδόντα, οὕτως ἔστι μόνως προσεγγίσει τῷ Παρακλήτῳ. Ὁ δ' ὡσπερ ἡλῖος κεκαθαρμένον δῆμα παραλαβὼν δείξει σοι ἐν ἐκτυτῇ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου. Ἐν δὲ τῷ μακαρίῳ τῆς εἰκόνης θεάματι τὸ ἀβήτον ὕψος τοῦ ἀρχετύπου κάλλος. Διὰ τούτου ὁμωνύμων ἀνάδασις, χειραγωγία τῶν ἀσθενούντων, τῶν προκοπτόντων τελειώσις. Τοῦτο τοῖς ἀπὸ πάσης κηλίδος κεκαθαρμένοις ἐκλάμπον τῇ πρὸς αὐτὸ κοινωνίᾳ πνευματικῶς ἀποδείκνυσι· καὶ ὥσπερ τὰ διαφανῆ καὶ λαμπρὰ τῶν σωμάτων ἀκτίνος αὐτοῖς ἐπισπεσοῦσθαι, αὐτὰ τε γίνεται περιλαμπῆ καὶ ἑτέραν αὐτῶν ἀφ' ἐαυτῶν ἀποστέλλει, οὕτως αἱ πνευματοφόροι ψυχὰς ἀλλὰμφθεῖσαι παρὰ τοῦ Πνεύματος, αὐταῖς τε ἀποτελοῦνται πνευματικαί, καὶ εἰς ἑτέρας τὴν χάριν ἐξαποστέλλουσι. Καὶ μετὰ μικρόν· Ἐντύθηεν ἡ πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις, τὸ ἀκρότατον τῶν δωρεῶν Θεοῦ γενέσθαι.

Τὰ πρὸς Κορινθίους γε μὴν αὖθις γεγραμμένα τῷ Α
 Ἀποστόλῳ λαμπρῶς ὁ λαμπρὸς Χρυσόστομος ἐξη-
 γούμενος, ἀκούσωμαί οἱα περὶ τῆς χάριτος καὶ τῆς
 μετοχῆς τοῦ θεοῦ τούτου φωνῆς λέγει. *Ἡμεῖς δὲ
 πάντες ἀνακαταλυμένοι καὶ προσώπων τὴν δόξαν
 Κυρίου κατοπεριζόμενοι.* Οὐ τὴν πανομήνην ἐκεί-
 νην, ἀλλὰ καὶ τὴν μένουσαν τὴν αὐτὴν εἰκόνα μετα-
 μορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ
 Κυρίου Πνεύματος. Καὶ μετ' ὀλίγον, *Τί δὲ ἐστὶ
 τὴν δόξαν Κυρίου κατοπεριζόμενοι, τὴν αὐτὴν
 εἰκόνα μεταμορφούμεθα,* σαφέστερον μὲν τοῦτο
 εἰδείνυτο, ἥτινα τῶν σημείων τὰ χαρίσματα ἐνῆρ-
 γει· πλὴν οὐδὲ νῦν δύσκολον αὐτὸ κατιδέειν τῷ
 πιστοῦς ὀφθαλμοῦς ἔχοντι· ὁμοῦ τε γὰρ βαπτίζομεθα
 καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ψυχὴ λάμπει τῷ Πνεύματι καθα-
 ρομένη. Καὶ οὐ μόνον ὁρῶμεν εἰς τὴν δόξαν τοῦ
 Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκείθεν δεχόμεθα τινα ἀγλήν. Ὅσπερ
 γὰρ ἄργυρος καθαρὸς πρὸς τὰς ἀκτίνας κείμενος,
 καὶ αὐτὸς ἀκτίνας ἐκπέμφειεν, οὐκ ἀπὸ τῆς οὐσίας
 φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς λαμπρότητος τῆς
 ἡλιακῆς· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ καθαρὸμένη, καὶ ἀργύ-
 ρου λαμπρότερα γινόμενη, δέχεται ἀκτίνας ἀπὸ τῆς
 δόξης τοῦ Πνεύματος, καὶ ταύτην ἀντιπέμπει. Διδ-
 καὶ φησι, *Κατοπεριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα
 μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης τοῦ Πνεύματος εἰς
 δόξαν τὴν ἡμετέραν τὴν ἐγγινομένην,* καὶ τοιαύ-
 τὴν οἶαν εἰκό· ἀπὸ τοῦ Κυρίου Πνεύματος. Καὶ
 πάλιν· *Βούλει σοι δεῖξω τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἀποστό-
 λων αἰσθητικώτερον;* Ἐνόησον Παῦλον, οὗ τὰ ἰμά-
 τια ἐνῆργει· Ἡέρον, οὗ αἱ σκῖαι ἰσχυον. Οὐ γὰρ
 ἄν, εἰ μὴ βασιλέως ἔφρον εἰκόνα, καὶ ἀπρόσιτοι
 ἦσαν αὐτῶν αἱ μαρμαρυγαί, τοσεῦτεν τὰ ἰμάτια
 αὐτῶν καὶ αἱ σκῖαι ἐνῆργησαν. Βασιλέως γὰρ καὶ
 τὰ ἰμάτια τοῖς ληστοῖς ἐστὶ φοβερά. Θάλεις ἰδεῖν
 καὶ διὰ τοῦ σώματος λάμπουσιν ταύτην; Ἀποστό-
 λους, φησὶν, εἰς τὸ πρόσωπον Στεφάνου, εἶδον
 ὡς πρόσωπον ἀγγέλου. Ἄλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν
 ἔδοθεν ἀστράπτουσιν δόξαν. Ὅσπερ γὰρ Μωϋσῆς
 ἐπὶ τοῦ προσώπου εἶχε, τοῦτο οὗτοι ἐπὶ τῆς ψυχῆς
 περιέφερον· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν πλέον. Τὸ μὲν γὰρ
 Μωϋσῆος αἰσθητικώτερον ἦν· τοῦτο δὲ ἀσώματον.
 Καὶ καθάπερ πυραυγὴ σώματα, ἀπὸ τῶν λαμπρῶν
 σωμάτων ἐπὶ τὰ πᾶσιον ἀπορρέοντα, καὶ ἐκείνοις
 μεταδίδωσι τῆς οὐκείας ἀγῆς, οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν
 πιστῶν συμβαίνει. Διὰ δὲ τοῦτο τῆς γῆς ἀπαλλάτ-
 τονται οἱ τοῦτο πάσχοντες, καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἐνει-
 κοποιοῦσιν· Οἱμοὶ! καλὸν ἐστὶν ἐνταῦθα καὶ στενά-
 ξαι πικρῶν, ὅτι τοσαύτης ἀπαλαύοντες εὐεργεσίας
 οὐδὲ τὰ λεγόμενα ἴσμεν, διὰ τὸ ταχέως ἀπολλύουσι
 τὰ πράγματα, καὶ πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἐπιτοῦσθαι.
 Αὕτη γὰρ ἡ δόξα ἡ ἀπὸρρήτος καὶ φρικώδης μέχρι μὲν
 μιάς καὶ δευτέρας ἡμέρας ἐν ἡμῖν μένει, λοιπὸν δὲ
 αὐτὴν καταστέλλομεν, τὸν χειμῶνα ἐπάγοντες τῶν
 βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ τῆ πικρότητι τῶν νεφῶν
 ἀποκρουόμενοι τὰς ἀκτίνας. Χειμῶν γὰρ τὰ βιωτικὰ,
 καὶ χειμῶνος σκυθρωπότερα.

Ἦκουσας τῆς κοινῆς καὶ συμφώνου φιλοσοφίας
 τε καὶ θεολογίας ἐκ μέρου· τῶν ἀποστολικῶν ἀν-
 δρῶν τούτων, τῶν πῆλοξ τὰ θεῖα ταυτὶ καὶ ὑπερ-

φῶν καὶ μαθόντων καὶ διδασκόντων; Μαθῶτων
 τοιγαροῦν οἱ καὶ νῦν ἐπὶ κακῷ τῷ σφετέρῳ φιλονει-
 κούντες, εἴγε μὴ συνέχουσι καὶ οὗτοι τὰ ὄντα, κατὰ
 τὸν σοφὸν Γρηγόριον φάναι, καὶ δεῖ εἶδον ἐπὶ τοῦ
 θρους οἱ ἀπόστολοι ἐν Χριστῷ τὴν ὑπερφῶν τῆς θεο-
 τητος δόξαν αὐτοῦ. Καὶ γὰρ οὐκ ἀνθρωπεία δυνάμει,
 οὐδὲ φυσικαῖς αἰσθήσεσιν, ἀλλὰ Πνεύματι θεῷ τῷ
 ὑπὲρ φύσιν εἶδον πρὸς τὴν αὐτοῦ χάριν ἀνακραθί-
 ντες, ἐπὶ καὶ ἐν τούτῳ μόνῳ κέφυκε ταυτὶ καθο-
 ρῶσθαι. Καὶ διανοίξαντες πρὸς ταῦτα τὰ ὄντα, τὴν
 γλῶτταν συστέλλουσιν μᾶλλον, ὅσπερ διὰ μὲν ἐκείνων
 δέχσθαι τὰ εἰρημίνα καὶ κατανοεῖν τὰ ἀποκαλυ-
 φθέντα, καθά φησιν ὁ χρυσοῦς Ἰωάννης, τῆ δὲ τῆς
 γλῶττης κτῆ μὴ πολυπραγματεῖν τὰ σεσηγημένα,
 μηδὲ περιεργάζεσθαι τὰ συγκεκαλυμμένα· διὰ τοῦτο
 γὰρ, φησὶ, συγκεκαλυπται· μηδὲ τὴν τοῦ πῶς ἐν τοῖς
 ὑπὲρ ἀνθρωπείαν καὶ διάνοιαν καὶ γλῶτταν ἰρῶ-
 τῆσιν παρσιάγειν, ἵνα μὴ τῆς πίστεως τελείως
 ἐκπέσῃ κατὰ τὸν χρυσοῦν διδάσκαλον αὖθις. Οὐ-
 τος καὶ γὰρ τὰ παρὰ Νικοδήμου πρὸς Χριστὸν δια-
 πορούμενα πάλαι διεξιῶν, διδάσκαλον αὐτὸν καλεῖ-
 φησὶ, καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἐληλυθέναι λέγει·, καὶ οὐ δέχη-
 τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τὴν πολλοὺς θεοῦδους ἐπιειά-
 γουσαν λέξιν φθίγγη πρὸς τὸν διδάσκαλον; Τὸ γὰρ
 πῶς τοῦτο τῶν οὐ σφόδρα πιστευόντων ἐστὶν ἐκπαθ-
 ρησις, τῶν ἀπὸ γῆς ὄντων ἐστὶ. Ἐπεὶ καὶ ἡ Σάρρα διὰ
 τοῦτο ἐγέλασεν, ἐπειδὴ τὸ πῶς εἶπε· καὶ ἄλλοι πολ-
 λοι τοῦτο ζητήσαντες, τῆς πίστεως ἐξέπεσον. Καὶ
 μετ' ὀλίγον· Οὗτε δὲ τὸ πῶς εἰσονται οἱ ταῦτα ζη-
 τούντες, καὶ πίστεως ἐκπεσούντι τῆς ὀρθῆς. Διὰ
 τοῦτο καὶ οὗτος δι' ἀπορίαν τὸν τρόπον ἐπιζητεῖ.
 Καὶ μετὰ τινα· Ὅρατε πῶς ὅταν τοῖς οικείοις λογι-
 σμοῖς ἐπιτρέπη τις τὰ πνευματικὰ, καταγέλαστο
 φθέγγεται, καὶ ληρεῖν δοκεῖ καὶ μεθύειν, ὅταν πε-
 ριεργάζεται παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν τὰ εἰρημίνα.
 καὶ μὴ δέχεται τὴν τῆς πίστεως συγκατέθεσιν;
 Ἦκουσ γίνουσιν, ἀλλὰ πνευματικῶν οὐκ ἐνόησαν,
 ἀλλ' εἰς τὴν ταπεινότητα καθέβησαν, τῆς σαρκὸς τὸ
 εἰρημίνον, καὶ τὸ μέγα δόγμα οὕτω καὶ ὑψηλὸν τῆς
 φυσικῆς ἀκολουθίας ἐξήρησε. Διὰ τοῦτο ληρωδία·
 κλάττει λοιπὸν καὶ ἀπορίας καταγαλάστο.

Ἄλλ' ὁ τῆς ἀκουργίας τοῦ πονηροῦ δαίμονος!
 πῶς πανταχόθεν τὰς παγίδας ἵσθησι καὶ τὰ θῆρα-
 τρα! πῶς ὡς λέων ὠρυόμενος, κατὰ τὸ εἰρημίνον,
 πάντοθεν περιέρχεται, ζῆτων τίνα κατακτῆ! Οἱ μὲν
 ἀπειθοῦσι φανερώς ἀντιλέγοντες, ἥπερ ἔφη. τῆ
 ἀληθεία καὶ τοῖς ἱεροῖς αὐτῆς λόγοις καὶ θεολογίαις,
 καὶ πολυπραγμονοῦντες· μὲν τὰ σεσηγημένα, καὶ
 περιεργαζόμενοι τὰ συγκεκαλυμμένα, μὴ δεχόμενοι
 δὲ τὰ εἰρημίνα, μηδὲ κατανοοῦντες τὰ ἀποκαλυ-
 φθέντα, τὰ γὰρ αὐτὰ περὶ τῶν αἰτῶν καὶ αὖθις
 φθέγγονται καὶ πολλάκις· οἱ δὲ μετὰ τῶν ἐχθρῶν
 μὲν, ὡς φασιν, οὐκ ἐθέλουσιν ἴστασθαι, οὐδὲ κολι-
 μεῖν τοῖς ὑγιαίνουσι λόγοις, ἢ τοῖς προκολλημοῦσι τε
 καὶ προισταμένοις ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ προπέττειν,
 ὡς φασὶ, καὶ φλυαρίαν κατηγοροῦσι μακρῶν τῶν
 ἐκείνα πράττειν τε καὶ λέγειν προφητημένων· συν-
 τελοῦσι γε μὴν οὐδὲ σμικρὰ τινα τῷ λόγῳ τῆς ἀλη-
 θείας, οὐδὲ τοῖς ἀγωνισμοῖς ὑπὲρ αὐτῶ φωνά-

ρονται καθόσον οἶόν τε. Μέγα μὲν οὖν ἦν, εἰ μὴ καὶ αἱ χεῖράς τε καὶ τὴν προθυμίαν αὐτῶν ἐκλύειν εἰς λέγειν Ἰσχυροῦ, καὶ τοὺς μὲν καθαιρεῖν ἐπιχειρεῖν καὶνῶ τινι τρόπῳ, τὰ δὲ τῶν ἐναντίων ἐντυθεῖν συγκροτεῖν ἰσως καὶ μὴ βουλόμενοι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην.

Τί γὰρ φασί; Σιγάσθω, φησί, ταῦτα κάκεινα, καὶ μήτε κτιστὸν καὶ ἰργμῆνον καὶ πεπαυμένον, μήτε μὴν ἄκτιστον καὶ φυσικὴ τοῦ Θεοῦ δόξα, καὶ θεότης λεγέσθω τὸ τῆς μεταμρφώσεως τοῦ Χριστοῦ φῶς· οὕτω γὰρ ἔσται παρὰ πᾶσιν εἰρήνη, τούτων τε κάκεινων σιωπωμένων, κἀντεῦθεν τῆς ἀφορμῆς τῶν σκανδάλων γινομένης ἐκ μέσου.

Εὐγε τῆς ἐπινοίας ταυτησί, καὶ τῆς σπουδῆς τῆς ὑπὲρ τῆς θαυμασίας εἰρήνης, μᾶλλον δὲ πρὸ τοῦ γυμνάσαι τὸ ζήτημα τουτοῖ, καὶ τὸν λόγον, ἐκείνῳ εἰ πρὸ τῶν ἄλλων ἐρέσθαι βούλομαι, ὅστις ποτὲ εἶ ὁ ταῦτά τε καὶ τὰ τούτοις προσόμοια λέγων.

Λέγε μοι τοίνυν, ὦ γὰρ, πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ἣν πρεσβεύομεν· ἀπῶς πᾶσαν εἰρήνην δεῖ τιμᾶν καὶ κατασκευάζειν, καὶ σπουδάζειν ὑπὲρ πάσης καὶ ἀγωνίζεσθαι, ἣ τὴν μὲν τοιαύδε ζητεῖν εἰρήνην, τῶν δὲ λοιπῶν κατολιγωρεῖν; Καὶ εἰ μὲν τὸ δεύτερον εἶποις, ἐρθῶς πάνυ τοι λέγεις ἐν τούτῳ, καὶ αὐτὸς τίθεμαι, καὶ συντίθεμαι τῷ λόγῳ προθύμως· καὶ ἴδει γε πάντως κατὰ τοῦτον τὸν λόγον μηδὲ σὲ τὴν εἰρήνην ἀπλῶς προτιμᾶν, καὶ ταῦτα περὶ Θεοῦ καὶ δογματῶν θεῶν ὄντος τοῦ λόγου, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πάντως εἰρήνην· οὕτω καὶ γὰρ κάκεινος ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀπιὼν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἔλεγεν· *Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν*· καὶ ὅτι *Οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν*· εἰ δὲ τὸ πρότερον λέγοις, θαυμάσαιμ' ἂν ἔγωγε, εἰ καὶ ἑαυτὸν δύναται κατὰ τὸν εἰπόντα σοφὸν πείθειν οὕτος ὁ λόγος. Εἰ γὰρ ἀπλῶς εἰρήνη πᾶσα καλὴν ὅπως ἂν ἔχοι, πῶς ὁ τῆς εἰρήνης νομοθέτης Χριστὸς, ἣ αὐτοεἰρήνη, *Οὐκ ἦλθον βαλεῖν, φησὶν, εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ μάχαιραν*; Πῶς δὲ λίθος προσκόμματος αὐτὸς ἐκείνους, καὶ κίτρα σκανδάλου τισὶν ἐν Σιών γίγεται, δηλονότι τοῖς ἀπειθοῦσι; Τί δὲ τῶν ἐκείνου μαθητῶν ὁ χορὸς; Οὐ καθάπερ εἰς τισὶς σισιασταὶ καὶ λυμεῶνες, καὶ φθόροι διὰ τὸ θεῖον πανταχόθεν ἠλαύνοντο κήρυγμα, καὶ ἡμέραν ὡς εἰπεῖν ἀποθνήσκοντες; Οἱ τὴν οἰκουμένην καὶ γὰρ, φησὶν, *ἀναστατώσαντες καὶ ἐνθάδε πάροις*. Καίτοι γε ἐξῆν αὐτοῖς σιωπῶσι τὸν λόγον, εἴπερ ἐβούλοντο, καὶ τὰ ἴδια πράττουσιν εἰρηρικῶν ἔλκειν βίον. Ἄλλ' ἀνθεικλον ἐκείνους μᾶλλον οἱ τοῦ Χριστοῦ λόγοι, *Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ἡμῶς ὡς ἄγγελος ἐν μέσῳ λύκων*, εἰπόντος· καὶ αὖθις· *Ὅστις οὐκ ἔχει, φησὶ, μάχαιραν, πωλήσῃ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγοράσῃ*, τοὺς ἐκδεχομένους αὐτοῦς ἀγῶνας; καὶ πολέμους αἰνιττόμενος· καὶ ὡς οὐ μόνον οὐκ ἀναδέσθαι οὐδὲ δραπετεῦειν ἐκείνους εἰς, ἀλλὰ καὶ παρασκευάζεσθαι πόρρωθεν καὶ προμελετᾶν τὴν ἀγῶνα, & ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ὑστερον, καθάπερ ἴσμεν, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἐξέβη. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνδροφῶνοι καὶ λησταί, καὶ προδότες καὶ τουχωροὶ, μάλιστα συμφωνοῦσιν

ἀλλήλοις ἐπὶ κακῶ, καὶ εἰρηνεύουσιν, ὡς καὶ προκινθνεύειν ἀλλήλων ἐν τῷ τοῦ καιροῦ παραστάντι. Οἷς ἄμεινον ἂν ἦν, οὐδ' ὅσον ἂν τις καὶ φῆται, εἰ τὴν ἐπαινουμένην διάστασιν ἐλιοντο ἀντὶ τῆς· κάκιστος· ἀπολουμένης ἐκείνης εἰρήνης.

Ἄλλ' ἵνα τούτους τέως ἀφέντας, ἐπὶ τὰ οἰκιοτέρα πάως καὶ ξυγγενῇ τοῖς προκειμένοις τὸν λόγον ἐνέγκωμεν, οὐχ οἱ τὰ Ἀρείου κάλαι πρεσβεύοντες, καὶ κατὰ τῆς δόξης ἰστάμενοι τοῦ Μονογενούς, μετὰ τὴν ἤρταν ἑαυτῶν καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας λαμπρὰν ἀνακήρυξιν, τῇ τοῦ ὁμοούσιου διανοίᾳ τε καὶ φωνῇ λαμπρῶς πολεμοῦντες ταύτην μόνην ἐξελεῖν ἡμῶς τοῦ τῆς πίστεως κακῶς ἐζήτην συμβόλου, κἀντεῦθεν συμφωνεῖν ἐκείνους ἡμῖν κατὰ πάντα, καὶ τὸν οἰκουμένικὸν παύσασθαι πόλεμον, καὶ πᾶσαν ἐκκλησίαν ἀγειν εἰρήνην; Οἱ δὲ τὴν Μακεδονίου κατὰ τῆς θεότητος τοῦ προσκυνητοῦ Πνεύματος διαδεξάμενοι λύτταν οὐ μετὰ τοὺς μακροὺς ἐκείνους κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἀγῶνας καὶ δρόμους, ἄλλα παρατησάμενοι τέως, τὴν θεῆς μόνην φωνὴν ἐζήτησαν ἐκ μέσου γενέσθαι, τὸ ἀγραφον ταύτης καὶ ἁγίας διήθεν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος καὶ οὗτοι πρεβαλλόμενοι κατὰ τοὺς προτέρους; Ἄλλ' οὐ προήκοντο τὰς φωνὰς ταύτας οἱ τότε τοῦ ὀρθοῦ λόγου προστάται, οἷδ' ὄντιον ταῦτα· ἐλιοντο θέσθαι τῆς οὐκ ἐπαινουμένης εἰρήνης, οὐδ' αὐ...ρες ἐντεῦθεν ὡς ἐκ τινος ἀρχῆς καὶ καθαιρέτας γενέσθαι τῆς εὐσεβείας, καὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ πολλοῦ; ὕστερον καὶ μέχρι πυρὸς καὶ σφαγῆς καὶ ἐγγῶνης διαγωνισασθαι γενναίως ὑπὲρ αὐτοῦ τουτοῦ, τῶν κρατούντων φεῖ! κάκιστος προϊσταμένων τῆς δυσσεβείας.

Ἡράκλειος δ' ἐξαπατηθεὶς ὡς μὴ ὤφελεν ὑστερον παρὰ τῶν κακῶν προστάτων τοῦ λόγου, καὶ μίαν ἐνέργειάν τε καὶ θέλησιν τοῦ θεανθρώπου Λόγου δοξάσας, καὶ μὴ λογισάμενος ὀρθῶς τὸ διπλοῦν ἐπ' αὐτῶ τῶν φύσεων, ἣ γὰρ ἂν τοῦτο κατιδῶν, ὥσπερ ἴδει, καὶ τὸ διπλοῦν τῆς ἐνεργείας ἀκολούθως συνεῖδεν, ἐπει παρὰ τῶν ὀρθῶ φρονούντων Πατέρων ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἐπομείνων ἐκείνους, σχεδὸν δ' οἱ πάντες πλὴν ἁλίγων τινῶν ἦσαν, ἀποβρίπτουμένην ὡς ἐναντίαν τῇ τῆς εὐσεβείας ὀρθῇ λόγῳ τὴν δόξαν εἶδεν ἐκείνην, τῆς μὲν καταγνοῦς, οὐδὲ προσέγειν ἔτι τὸ παράπαν ἤξιον· τὴν δὲ ταχεῖαν μεταθέσειν αἰσχυρόμενος αὐθις κουφότητι γνώμης, μέστην τινα δὴθεν χωρεῖν ἔγνω γελοῖως, μᾶλλον δὲ καὶ σφαλερῶς καὶ ἐπικινδύνως ἀγαν. Θέσπισμα γοῦν πᾶσι προστίθησι δημοσίᾳ μήτε μίαν ἐνέργειάν τε καὶ θέλησιν, μήτε δύο τολμᾶν ἐπὶ Χριστοῦ μηδένα λέγειν τῶν πάντων· ἣ τιμᾶν αὐτῶ τῶν ἰσχυάτων αὐτίκα, οὐδὲν ἀντικρυς διεστέλλων ἐκείνος; ἀναμέσσω ἀγίου τε καὶ βεβήλου, ἵνα μὴ λέγω Χριστοῦ καὶ Πέλιαρ, καὶ μετὰ τῆς διεστραμμένης καὶ τὴν ὀρθὴν περὶ Χριστοῦ τιθεὶς δόξαν, καὶ τὸν ὑγαίνοντα λόγον τῇ νόσῳ τῆς αἰσχυρῆς αἰρέσεως συγκαταδικάζων.

Ὁ δὲ καὶ οἱ τὰ τοῦ Νεστορίου, φασί, τότε φρονούντες γέλωτος ἀφορμὴ καὶ χλεύης ἐποιούνη κατὰ τῆς Ἐκκλησίας; Οἱ Χαλκηδόνιται, λέγοντες, οὕτω γὰρ ἡμᾶς καλεῖν ἤξιον ἐκείνοι τότε, διὰ τὴν θαυμαστὴν φημι σύνθετον τὴν ἐν Χαλκηδόνι, λαμπρῶς

ἀπεκηρύξασαν ἐὰν τοῦ Νεστορίου, οἱ Καλιχδονεῖται· γοῦν, ἔλεγον καὶ ἐκείνοι, πρῶν μὲν δύο τοῦ παρ' αὐτοῖς ἐνὸς Υἱοῦ ἔλεγον ἐνεργείας, ὡς δὲ καὶ θελήματα πρὸς ταύταις διπλᾶ· εἶτα πρὸ ἁλίγου μεταβαλέντες ἄρθροι, μίαν ἔφασκον ἐνεργείαν τε καὶ θέλησιν ἐκείνον κακεῖσθαι. Νῦν δ' αἰφνίδιον ἀπολωλεκότες καὶ ἄμφω, οὕτε δύο λέγεσθαι παρ' οὐτινοσούντων ἐν αὐτοῖς συγχωροῦσι τοπαράπαν ἔχειν ἐκείνον, ἀλλ' οὐδεμίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκείνοι τότε οἱ κακοὶ τῶν ἐκ διαμέτρου κακῶν δικαίως καταγλιώντες· σκοπεῖτε δὲ μὴ καὶ νῦν αὐτοὶ, καίτοι γε μὴ κατ' ἐκείνους κακοὶ πεφηνότες, ἐπὶ τὸν ἴσον γέλωτα καὶ τὴν καταδικήν τοὺς προστάτας προκαλεῖσθε τοῦ ὀρθοῦ λόγου, σιωπᾶσθαι παραινούντες ὡσαύτως κατὰ ταυτὸ καὶ ταῦτα κάκεινα. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων, ὡς οἱ πλείστοι τῶν ἀντικειμένων τῷ καθ' ἡμᾶς εὐσεβεῖ λόγῳ οὐ δυσσεβεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖς φημι, βλάβως ἂν ἡμῖν ἐπαίσαντο καὶ πρὸς ὁμόνοιαν ἤλθον, εἰ σιωπῶντας ἡμᾶς μόνον ἔσχον, οὐ τὸ πᾶν Εὐαγγέλιον, οὐδὲ τὰς δογματικὰς φωνὰς φημι πίαςας;

Ἐπίτα τί καὶ ποιήσομεν τοῖς ἱεροῖς ἐκείνοις μελετοῖς τε καὶ θεολόγοις τοῦ μυστηρίου, πόρρωθεν ἡμᾶς πρὸς τὴν τελευτὴν καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ μεγάλου φωτὸς ἐκείνου λαμπρᾶ τῆ φωνῆ καλοῦσιν, οὐ τὴν διὰ λόγων φημι μόνον καὶ τῶν θεσπεσιῶν φθῶν καὶ ὕμνων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ τὴν τούτων ὑψηλοτέραν ἔτι καὶ μείζω, τὴν δι' αὐτῶν φημι τῶν πραγμάτων; Ὁ μὲν γὰρ, ἐνθεν ἡμᾶς συγκαλούμενος πρὸς τὴν νοητὴν ἄνοδον τοῦ τῆς δεσποτικῆς μεταμορφώσεως; ἔρους, Διούτε ἀναδῶμεν; φησὶν, εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ θεασώμεθα τὴν δόξαν τῆς μεταμορφώσεως; αὐτοῦ, δέξιν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός. Φωτὶ προσλάβωμεν φῶς; καὶ μετάρσιοι γενόμενοι τῷ Πνεύματι, Τριάδα ὁμοούσιον ὑμνήσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας· ὡς ἐνεῦθεν προσεγγόμενου μάλιστα καὶ τοῦ καθαρῶς σὺν τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις Θεὸν ἀκαταπαύστως ὕμνεῖν, ἐν γε τοῖς ἀπεράντοις ἐκείνοις αἰῶσιν· ὃ δὲ αὖθις ἐκείθεν, Διούτε μοι κείθεσθε λαλᾶ ἀναδάντες εἰ; τὸ ὄρος τὸ ἕγιον, τὸ ἱπουράμιον ἁλίως στῶμιεν ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ, καὶ ἐπαπειύωμεν καὶ θεότητα ἄθλον Πατρὸς καὶ Πνεύματος, ἐν Υἱῷ μονογενεῖ ἀπαστρέπτουσαν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν αἰτίον τοῦ μυστηρίου Χριστὸν τὸν ἑαυτοῦ λόγον στρέψων, καὶ τὰ αὐτῷ θεοπρεπῶς ἐπὶ τῆ σφετέρᾳ μεταμορφώσει τελεσθέντα μελετῶν καὶ διερμηνεύων, ἵνα σου διέξῃ; ἐμφανῶς, φησὶ, τὴν ἀπόρρητον δευτέραν κατάθεσιν, ὅπως ὁ ὑψίστος Θεὸς ὀφθήσῃ ἑστῶς ἐν μέσῳ θεῶν, τοῖς ἀποστόλοις ἐν Θαδῶρ, Μωσῆϊ σὺν Ἡλίῳ τε ἀρρήτως ἔλαμψας. Καὶ αὖθις· Ὁ χερσὶν ἑορᾶτοις; κλάσας κατ' εἰκόνα σου, Χριστὲ, τὸν ἀνθρώπου, ἐν τῷ πλάσματι σου τὸ ἀρχέτυπον κάλλος ὑπέδειξας, οὐχ ὡς ἐν εἰκόني, ἀλλ' ὡς αὐτὸ; ὦν κατ' οὐσίαν, ὁ Θεὸς χρηματίσας καὶ ἀνθρώπος.

Ὁ δὲ φίλος; τούτῳ καὶ συνῆδός καὶ συναρξὴ διὰ πάντων καὶ μελετῶν καὶ θεολογῶν καὶ φθειγγόμενος οὕτω πῶς φησὶν αὐτῷ τῷ μεταμορφωθέντι Χριστῷ, κατὰ τὸς μακαρίους ἐκείνους θεῶν· δηλαδὴ προσο-

ρῶν Πνεύματι· Ὅλον τὸν Ἀδὴμ φορέσας, Χριστὲ, τὴν ἀμαυρωθεῖσαν ἀμείψας ἐλάμπρυνας πάλαι φύσιν, καὶ ἀλλοιώσας τῆς μορφῆς σου θειοβργησας. Καὶ πάλιν· Ἡ ἀναλλοίωτος φύσις τῆ βροτεία μεχθεῖσα, τῆς ἐμπεροῦς ἄθλου θεότητος φῶς παραγυμνοῦσα, τοῖς ἀποστόλοις ἀπορρήτως ἐξέλαμψεν.

Ἄλλ' ἐνταῦθα μικρὸν τε καὶ αὖθις τοῖς ἐπηρέστας ἐκείνους ἐρίσθαι βούλομαι τῆς θεότητος. Ἐπάτατε τοιγαροῦν, ὦ βέλτεστοι, ἄρ' ἡ θεότης αὐτῆ, ἢ ὁ θεοφόρος Κοσμάς ἐνταῦθ' ἔφησι, τοῦ Χριστοῦ ἴστιν ἴδια καθὼ Θεοῦ, ἢ τίνας ἐρίετε; Τοῦ Χριστοῦ πάντως. Περὶ γὰρ ἐκείνου γε καὶ ὁ λόγος, οὐ περὶ ἄλλου. Τί οὖν ἡ φύσις αὐτῆ; Καὶ πῶς οἶδ' ἐ; εἰ μὴ καὶ φύσεις δύο καινοτομησάσθαι θεϊκὰς βούλοισθε, καθάπερ δὴ καὶ τὰ ἄλλα. Περὶ γὰρ τῶν δύο φύσεων ὁ θεολόγος εἰπὼν εἶπας τοῦ Χριστοῦ πρότερον, Ἡ ἀναλλοίωτος καὶ γὰρ, φησὶ, φύσις ἡ θεική δηλονότι, ἐκείνης καὶ γὰρ τὸ ἀτρέπτον μόνης, τῆ βροτεία φύσει μεχθεῖσα, εἶτ' ἐπάγει, τῆς ἐμπεροῦς ἄθλου θεότητος φῶς παραγυμνοῦσα. Τί οὖν, ἐπὶ μὴ φύσις ἡ θεότης αὐτῆ κατὰ τοῦτον τὸν θεολόγον, διὰ τοῦτε καὶ κτίσμι; Καὶ μὴ αὐτῆ ἴστιν ἡ τοῦ Χριστοῦ θεότης, καὶ ἐμπερῆ ταύτην ἀκούεις ὡσαν τῆ θεική αὐτοῦ φύσει, καὶ τὸ φῶς αὐτῆς ἀπορρήτως τοῖς ἀποστόλοις ἐκλάμπον καὶ ἄχρονον καὶ ἀκρόστον; καὶ πατρικὸν τοῦτο τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἕμα, καὶ τὴν ἀνθρωπείαν ὑπερφῶς θεουργήσαν φύσιν, κατὰ τε τοὺς προρρηθέντας; θεολόγους συμφώνως ταυτὶ διὰ πολλῶν εἰρηκῆτας, καὶ κατ' αὐτὸν τοῦτον αὖθις, Ἐν ἀκρόστον φωτὶ, λέγοντας, ὡς εἰ κατεῖθε Πέτρος Θαδῶρ ἐν βρει; ἐξαστρέφοντα, Χριστὲ, ἀνεδόξασε. Καὶ πάλιν· Ἐν τῆ ἀκρόστον δόξῃ κατ' ὄρος; ἐφανθὲν ἀπορρήτως Θαδῶρ τὸ ἄσχετον, καὶ ἄδουτον φῶς τοῦ Πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, τὴν κτίσιν φαειδύραν, τοὺς ἀνθρώπους ἐθέωσε. Καὶ αὖθις· Ἰεροπρεπῶς ἑστῶτες Μωσῆς τε καὶ Ἡλίας ἐν βρει; Θαδῶρ, τῆς θαλας χαρακτῆρα τρανῶς ὑποστάσεως; Χριστὸν βλέποντες, ἐν πατρῷξ ἐξαστρέφοντα δέξῃ ἀνέμελπον. Ταύτην οὖν, εἰπέ μοι, τοῦ Χριστοῦ τὴν θεότητα, τὴν πατρικὴν αὐτοῦ δόξαν τὴν ἀκρόστον, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἀκρόστον φῶς, κτίσμα λέγετε εἶναι; Ἐν δὲ καὶ θεότητα κτιστὴν δῶς λέγειν; Καὶ ἤκουσαί ποτε ταῦτο λεχθὲν ἐξ αἰῶνος παρὰ τῶν; εὐσεβεῖν βουλομένοις, καὶ μὴ τῆ κτίσε; λατρεύουσιν, ἀλλὰ τῷ κτίστῃ καὶ Διοπτῆ τῆς κτίσεως; μᾶλλον; Καὶ τίς ἂν τῆς τόλμης ἀνάχοιτο ταύτης; Ποῖα δὲ καὶ ἀκοή καὶ διάνοια μὴ φρίξει; καὶ ἀποπιδῆσαι τούτων τῶν λόγων;

Ἄλλὰ περιττὸν οἶμαι τὸ πρὸς ἐκείνους πολλάκις τὰ αὐτὰ τε καὶ περὶ τῶν αὐτῶν λέγειν, ὥσπερ ἐπέτηδες μὴ συνέντας τῶν λεγομένων. Πρὸς δὲ τοὺς ἀκούοντας ἡμᾶς αὖθις τρέψα τὸν λόγον.

Ταῦτα σιγᾶν ἴστιν ὁλωσ, εἰπέ μοι, τὰ τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν τὴν ἀπ' ἄκρων γῆς εἰς ἔκρα δεήσαν ὑπερφῶς πάλαι περιλαβόντα, ἃ δὲ καὶ Ρωμαῖοι, καὶ Σκύθαι, καὶ Πέρσαι καὶ Σαυρομάται, καὶ Γότθοι, καὶ Ἰνδοί, καὶ Αἰθιοπεῖς, Ἑβραῖοι τε, Ἰσπανοί, καὶ Γερμανοί, καὶ Γαλάται, καὶ μυρίαὶ

ἰθῶν φύλα, καὶ σφετέραις αὐτῶν ἔδουσι διαλέκτους· Χριστὸν ἀνομινοῦντες, καὶ τὴν ἀπόβροχτον περὶ ἡμᾶς οἰκονομίαν ἐκείνου καὶ παγκόσμιον σωτηρίαν; διὰ τοῦτο γὰρ σοὶ καὶ τοῖς ἀρμονικοῦς τουτουσί λόγου, καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ μυστηρίου μελωδίας τε καὶ τοὺς ὕμνους συνεχῆς ἐξεθέμην ἐπιτηδεις τῶν σοφῶν διδασκάλων ἐκείνων, οὓς ἐκκλησία πάντων ἰθῶν τῶν τῷ Ἐξαγγελίῳ Χριστοῦ δηλαδὴ παιδαρχούντων πανδημεὶ μετὰ κλειστής φθεῖ τῆς προθυμίας, καὶ μᾶλλον τῶν ἡμετέρων συνιέντες τῶν λόγων τουτωνὶ καὶ τῶν νοημάτων, ὅσῳ καὶ ταπεινότερόν πως καὶ παχύτερον περὶ τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν διαλέκτων ἐκείνων λαλεῖται, τῆς Ἑλληνικῆς γραμματικῆς καὶ τῆς μουσικῆς διασκευθέντα, κἀντεῦθεν καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶ, καὶ βραβύσοις καὶ προσαίταις, καὶ δούλοις γνωστὰ μᾶλλον τῶν παρ' ἡμῖν μετὰ σεπτῶν Ἐθαγγελίων καὶ ταῦτα καθεστηκότα, ὡς πρότερον ἂν ἐκείνους τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ παφυκότος ἢ τῶν ἄνωθεν καὶ ἐκ Πατέρων ἐγνωσμένων αὐτοῖς ἱερῶν τουτωνὶ λόγων τε καὶ ὕμνων ἐκοτῆναι. Ἐγὼ δὲ καὶ τὰς μεγάλας ἀποφάσεις τε καὶ προβόησεις ἐκεῖνας ὡς μάλιστα τοῦ Χριστοῦ δέδοικα μὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀντικρυς λέγοιντο, νῦν μὲν τοὺς τῶν Ἰουδαίων γραμματεῖς τε καὶ διδασκάλους ταλανίζοντο; ὑπὲρ τούτων καὶ ὑποκριτὰς ἀποκαλοῦντος· *Θεοὶ γὰρ, φησὶν. ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, οὗτοι ἦρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε· νῦν δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοί, λέγοντος, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὅς ὁ ἀρτίησται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρτίησονται αὐτὸν καὶ ἐγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου.* Εἰ γὰρ καὶ δόξαν, ὡς αὐτὸς φησὶν, οὐ λαμβάνει πρὸς ἀνθρώπων Θεός, δηλαδὴ πεφυκώς, ἀλλ' Ἔγνωκα ἑμᾶς, πρὸς τοὺς τοιούτους αὐθὶς φησὶν, *οὗτοι ἐστὶν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς.* Καὶ εἰ Μωσῆς ἐκεῖνος ὁ μέγας καὶ ὁ μετ' αὐτὸν εὐθὺς τὰ πρὸς Θεὸν Ἄαρῶν, καίτοι γε καὶ σημείοις ὑπερφυσίαν ἔμοῦ κολάσαντας Αἴγυπτον, τὸν Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ κραταῖα τῶν Αἰγυπτίων βυσάμεινοι, θάλασσαν ἔξω καὶ τῶν μυστηρίου μεζονος σχίσαντες, τὸν τύραννον Φαραὼ πανστρατὶ βυθίασαντες, στύλην πυρὸς καὶ νεφέλης ἐν ἐσθίῳ τὸν λαὸν ὁδηγήσαντες, τροφήν ἐξ οὐρανοῦ χορηγήσαντες, ὕδωρ τὸ μὲν γλυκάναντες, τὸ δ' ἐξ ἀκροτόμου πέτρας παραδόξως συναβύσαι ποιήσαντες, τί μὴ τὸ μεζον καὶ ὑπερφυσίαν λέγω; Θεῷ συλλαλοῦντες ἀμέσῳ; καθαρὰί τις φίλος; πρὸς φίλον, ἵνα κατ' ἐκείνους αὐτοὺς εἰποιμι· εἰ τοίνυν οἱ τοσοῦτον ἐκεῖνοι καὶ τηλικούτων ὑπερφυῶς ἤξιωμένοι παρὰ τοῦ πάντα φέροντος τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως, μετ' ἐκεῖνα πάντα καὶ ἄθ' καὶ τὴν ὑπερφυσίαν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν, τὴν τε ἀβρόχτον ἐκεῖθεν τῆς δόξης ἀλλοίωσιν τε καὶ δόξαν, καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ ἔθνους παντὸς κράτος, καὶ στρατηγίαν ἔμοῦ καὶ νομοθεσίαν ἐγγραφὸν τε καὶ ἀγραφον καθαρὰί τινες τῶν καταδίκων μὴ τὴν τῆς ἐπαγγελίας ἰδεῖν γῆν, μηδὲ τὴν ὀνομαζομένην πάλαι

ἡ κληρονομία ἀπολαβεῖν σὺν τοῖς ἀπειθήσασιν, φεῖ; ἐκεῖνοι; ἀντιδικάζοντο. *Αγάθειτε γὰρ εἰς τὸ ἔθος, πρὸς Μωσῆν ὁ Θεός, εἰσεγε. καὶ ταλαιῖτα· τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ μικρῷ πρόθεν πρὸς Ἄαρῶν δηλαδὴ τὸν ἀδελφὸν οὐδὲν ἤττον τὴν ἀξίαν ἢ καὶ τὸ σῶμα, οὗ Οὐ μὴ εἰσέλθῃτε, φησὶν, εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐν κατασχέσει, διότι ἠπειθήσατε τῷ ῥήματι μου ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἀντιλογίας Κἀδης ἐν τῇ ἐσθίῳ Σὴν, διότι οὐκ ἠγάσασθε με ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· εἰ τοίνυν Μωσῆς ὁ νομοθέτης, ἢ τῶν προφητῶν κορυφή, ὁ τηλικούτος Θεοῦ φίλος ἄμα καὶ θεωρὸς, τοιαῦτα ὑπέχει τὰς δίκας σὺν τῷ δόξῳ μὴ δοξάσαντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, τοῦτο καὶ γὰρ ἐστὶ τὸ οὐκ ἠγάσασθε. Μὴ γὰρ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξέβρομεν ὕδωρ; ὁ Μωσῆς ὁ ἐργιζόμενος ἐφησε γογγύζοντι καὶ ἀποδυσπιστοῦντι τῷ Ἰσραὴλ, τί ποτε ἄρα προσδοκῶν δεῖ καὶ τίνων οὐκ ὑπευθύνους ἔσσεσθαι ἡμῶν καλῶσεων, μᾶλλον δὲ πῶς μὴ τῆς ἀληθινῆς ἐπαγγελίας ἐκπεσεῖσθαι τῆς τῶν παλαιῶν δηλαδὴ γῆς ἐν τῷ μέλλοντι, ἢ τῆς ἐπαγγελίας ἐκεῖνη πάλαι; Αἴγυπτος ἦν, καὶ μετὰ τῶν ἀγκυμῶν τε καὶ θεοκτόνων Ἰουδαίων ἀποδελθῆσθαι τοὺς παραπλησίους ἐκεῖνοι; εἰς αὐτὴν βλασφημοῦντας; ἀναίθην τὴν παρὰ παντὸς ἱεροῦ τε καὶ θεολόγου στόματος ἄνωθεν ἱεροπρεπῶς ὀνομαζομένην δόξαν τοῦ μονογενοῦς Ἰσοῦ τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, μετὰ τὴν λαμπρὰν ἀνατολήν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου τοὺς παγκοσμίους τε μερισμοὺς καὶ φωτισμοὺς τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰ μεγάλα κηρύγματα καὶ τὴν παγγενῆ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν τῇ σαρκὶ καὶ αὐτοὺς προσκόκτοντας κατ' ἐκείνων, καὶ ἀπειθούντας τῇ θεότητι χείρον ἐκείνων, ὅπερ οὐδὲ οἱ δαίμονες, φησὶν ἡ μεγάλη γλῶττα καὶ θεολόγος; Ἰσφορῶμι δὲ πρὸς τοῦτοις οὐκ ἤττον καὶ τὸν τὸ δεσποτικὸν κατωρῶξαντα τέλαντον, καὶ τὴν ἐκείνου φοδεράν καταδίκην. Ἐδοὶ καὶ γὰρ σε, φησὶ, *πονηρὸν δούλε καὶ σκηρὸν, βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπέζιταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ, ἐκομισάμην ἐν τῷ ἐμῷ σὺν τόκῳ.* Ἀργύριον δ' ἔγωγε τὸ τὴν βασιλικὴν ἀντικρυς φέρων εἰκόνα, τοὺς εὐαγγελικοὺς τε καὶ δεσποτικοὺς φαῖν ἐν λόγους, τοὺς τὴν ἀβρόχτον ἡμῖν ἐκείνου μεταμόρφωσιν ὑπογράφοντας, τοῦ τὴν ἀνθρωπιαν οὐσίαν ἐν ἑαυτῷ δεδειχότος τὸ ἀρχετύπον κάλλος τῆς θείας εἰκόνης ἀναλαβοῦσαν, τοῦ μεταστοιχειώσαντος αὐτὴν εἰς τὴν τῆς αὐτοῦ θεότητος λαμπρότητα τε καὶ δόξαν, τὸ ἀπρόβλεπτον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀίδιον καὶ ἀνίστηνον καὶ φυσικὸν ἐκείνου φῶς τὸ θεωρηγῆσαν τῆς ἡμῶν φύσιν κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους, ὑπὲρ οὗ πρᾶξις πᾶσα Χριστοῦ καὶ ἅπαν μυστήριον, ὃ δὴ καὶ δόξαν αὐτὸς καὶ βασιλείαν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς φθάσας ἐδίδαξαν· οὐδὲ γὰρ παύσομαι ποτε ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ λαμπρὸν τε καὶ διαπρότυπον ἀνακηρύττων τοῖς ἐγγύς τε καὶ τοῖς μακρὰν πᾶσιν, εἰ καὶ στόμα μοι ἐν καὶ γλῶττα κατὰ φύσιν πρόσεστι μία, τῷ βουλομένῳ μοι τῆς ψυχῆς καὶ τῆ προθυμίας ταύτης πρὸς ὑπηρεσίαν οὐκ ἐξαρκούντα τοῦ λόγου. Σκοπῶ δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένους κἀκεῖνο, ἢ*

δη και πρὸ βραχέος εἰπὼν ἐφθην, ὅτι μὴ πρὸς μέ- A
 νους τοὺς λόγους; ἡμᾶς οἱ θεολόγοι τοῦ μυστηρίου,
 ἀλλὰ και πρὸς αὐτὰ φημι τὰ πράγματα, και τὴν
 ὑψηλοτάτην ἐκείνην θεωρίαν τε και τὴν πείραν
 ἅπαντα· προκαλοῦνται. Ἐπειδὴ και κοινὸν τῇ ἀν-
 θρωπείᾳ φύσει παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὸ τῆ; θεώσεως
 γέρας, και φθόνος οὐδεὶς ἀναβάσεως κατὰ τὸν εἰ-
 πόντα. Καὶ τίς ἂν ὑπεραπολογῆσαιτο λόγος τῶν
 μηδὲ πιστεῖ τοὺς ὑπὲρ τούτων γε λόγους προσειμέ-
 νων, ὧν ἔδει κατὰ τὴν θέσαν δηλαδὴ βουλήν και τοὺς
 ἰερῶν λόγους τῶν διδασκάλων και τὴν πείραν κε-
 κτησθαι; τοῦτο και γὰρ οἱ τε πρὸ βραχέος ῥηθέντες
 ὑπέδειξαν θεολόγοι διὰ τῶν ὕμνων τοῦ μυστηρίου,
 και μὴν και διὰ τῶν αὐτῶν λόγων ἐναργέστερον οἱ
 αὐτοὶ δαίξουσιν αἰθίς.

Παρίτω τοιγαρὸν και αἰθίς Ἀνδρίας ὁ μέγας, B
 περὶ τῶν αὐτῶν ὥσπερ ἐν ἐπιλόγοις βραχέ' ἄττα
 διαλεξόμενος. Ὡς δ' ἔγωγε, φησὶν, οἶμαι, πρὸς
 τοῦτο βλέπει και τῆς μεταμορφώσεως ὁ σκοπὸς, και
 τοῦτον παρ' ἡμῶν ὁμνεῖσθαι τὸν τρόπον τὸ μυστή-
 ριον βούλεται. Βούλεται γὰρ συνιέντας ἡμᾶς τοῦ βά-
 θους τῶν κατ' αὐτὸν πεπραγμένων και εἰρημένων,
 τῇ γνώσει δραστικωτέραν ἐπισπάσασθαι τὴν χάριν,
 μιμήσαι τοῦ μεταμορφωθέντος, και ἐν ἡμῖν αὐτοῖς
 ἐνεργοῦσαν, τὸ θαυμαστὸν δὴ τοῦτο και ξένον μυσ-
 τήριον. Καὶ Ἰωάννη; αἰθίς ὁ θαυμαστὸς τῆς Ἐκ-
 κλησίας; φιλόσοφος, Δεῦτε τοίνυν, φησὶ, και ἡμεῖς
 τῶν μαθητῶν ζηλώσωμεν τὸ ὑπήκοον, και καλοῦντι
 Χριστῷ προθύμως ἐψώμεθα, και τῶν παθῶν τὸν
 ὄχλον ἱκτιναζόμεθα, και Θεοῦ ζῶντος Ἰἴδον ἀνεπαι- C
 σχύντως ὁμολογήσωμεν, και τῆς ἐπαγγελίας γεγο-
 νότας ἐπάξιτοι, πρὸς τὸ ἕρος τῶν ἀρετῶν τὴν ἀγά-
 πην ἀναφοιτήσωμεν, και θεαταὶ τῆς δόξης και
 ἀκουσταὶ τῶν ἀποβῆτων γενόμεθα. Ὅντως γὰρ
 μακάριοι, ὡς ὁ Κύριός φησιν, οἱ τῶν ἁρῶντων ὀφθαλ-
 μοι, ὅτι βλέπουσι, και τὰ ὧτα ὅτι ἀκούουσι, ἃ πολ-
 λοὶ προφηταὶ και βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν και
 ἀκοῦσαι, και οὐκ ἔτυχον τῆς ἐφέσεως. Καὶ πάλιν
 ταῦτα τὰ θεῖα προστάγματα πάση φυλακῇ τηρή-
 σωμεν, ὡς ἂν και ἡμεῖς τῆς θείας αὐτοῦ κατατρο-
 φήσωμεν ὠραϊότητος, τῆς αὐτοῦ γλυκυτάτης ἐμφο-
 ρούμενοι γεύσεως· νῦν μὲν ὅσον ἐφικτὸν τοῖς τὸ
 γεῶδες τοῦτο πεφορτισμένοι; σκήνος τοῦ σώματος,
 ἔπειτα τρανότερόν τε και καθαρώτερον, ὅταν ἐκλάμ-
 ψωσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος, ὅτε τῶν ἀναγκῶν ἀπαλ-
 λαγέντες τοῦ σώματος, ὡς ἄγγελοι σὺν Κυρίῳ
 ἄφθαρτοι ἔσονται, ἐν τῇ μεγάλῃ και ἐπιφανεῖ ἐξ ὀ-
 ρανῶν ἀποκαλύψει αὐτοῦ τοῦ Κυρίου και Θεοῦ και
 Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Γρηγόριος δ' αἰθίς, ἡ μεγάλη και φιλόσοφος
 γλώσσα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ περὶ τοῦ θαυμαστοῦ
 Στεφάνου, και τῆς ὑπὲρ φύσιν ἐκείνου θεωρίας αὐτῷ
 ῥηθέντα, δι' εὐχῆς καθάπερ ἐπισηραγίζων, Γένοιτο
 δὲ, φησὶν, ἡμᾶς μὴ θεατὰς μόνον γενέσθαι, ἀλλὰ
 και μετόχους τῆς χάριτος, πληρωθέντας τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος και καθαίρεισιν τῶν ἀντιδικῶν . . ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλ' Ἰωάννης ἡμῖν ὁ και γλωτταν χρυσοῦς και
 διάνοιαν αἰθίς παρελθέτω τῷ λόγῳ, και ἡμῖν ἐπι-

σηραγίσων τὸν λόγον, ὡς ἂν ὁ αὐτὸς και ἀρχὴ και
 τέλος; ἡμῖν εἴη τῶν διδασκάλων ἐναεῦθα τοῦτον κο-
 σμῶν ἱκατέρωθεν. Φησὶ γοῦν, Ἐπειδὴ γὰρ δέηλον
 ἦν τοῖς ἀκούουσι τέως τὸ ῥῆμα τὸ περὶ βασιλείας,
 διὰ τοῦτο ἀνελεθῶν ἐν τῷ βρει, μεταμορφώθη ἐμπρο-
 σθεν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, παρανοίγων ἀφῶς τῶν
 μελλόντων τὴν δόξαν, και ὡς ἐν αἰνίγματι και ἀμυ-
 δρῶς ἐπιδεικνύς οἶον ἔσται τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον,
 Ἄλλὰ τότε μὲν μετὰ ἱματιῶν ἐφάνη, ἐν δὲ τῇ ἀντι-
 στάσει οὐχ οὕτως. Οὐ γὰρ δαίται τὸ σῶμα ἡμῶν
 ἱματιῶν, οὐδὲ στίγης, οὐδὲ ὄρφου, οὐδὲ ἄλλου τῶν
 τοιούτων οὐδενός. Εἰ γὰρ ὁ Ἀδάμ πρὸ τῆς παραβά-
 σεως γυμνός ὧν οὐκ ἠσχύνετο, δόξη ἡμφιεσμένος,
 πολλῷ μᾶλλον τὰ σώματα τὰ ἡμέτερα, ὅσω και ἐπὶ
 λῆξιν ἀμείνω βροῖαίται, οὐδενός τούτων δεηθήσεται.

Διὰ δὴ τοῦτο και αὐτὸς ἀνιστάμενος τὰ ἱμάτια ἐπὶ
 τοῦ τάφου και σοροῦ κείσθαι εἶλας, γυμνὸν ἀναστή-
 σας τὸ σῶμα δόξης ἀπάτου και μακαριότητος ἐμπε-
 πλησμένον. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, ἀγαπητοὶ, και διὰ
 λόγων παιδευθέντες, και δι' ὀφθαλμῶν διδαχθέντες,
 τοιαύτην ἐπιδειξόμεθα πολιτείαν, ἵνα ἐν νεφέλαις
 ἀρπαγέντες, ἀεὶ μετ' αὐτοῦ διατριβόντες ὤμεν σω-
 ζόμενοι τῇ αὐτοῦ χάριτι, και τῶν μελλόντων ἀπα-
 λαύοντες ἀγαθῶν.

Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τῶν θαυμαστῶν τουτωνὶ μυστη-
 ρίων λόγος, ὧ φιλε καὶ, τὸ γλυκύ μοι και πρᾶγμα
 και ὄνομα, δι' ὃν ἄρα και τὸν ἀγῶνα τοῦτον προθύ-
 μως ἐνεστησάμην, ἱκανῶς σοι παρὰ τῶν ὑπηρατῶν
 τε και διακόνων αὐτῶν εἰργασται τοῦ Λόγου, διδα-
 σκόντων, ἃ παρ' αὐτοῦ καλῶς ἐδιδάχθησαν· οὐδὲν
 γὰρ τῆς τοῦ Λόγου φωνῆς ἐναργέστερόν τε και ὑψη- C
 λότερον· μᾶλλον δ' ἔπερ τῇ πείρῃ καλῶς ἔγνωσαν
 παθόντες κατ' αὐτοὺς τούτους εἰπεῖν τὸ μακάριον
 ἐκεῖνο πάθος; και πολυμήνητον, ἔχεις και γὰρ ἔδη
 μαθῶν παρ' αὐτῶν φημι τῶν πρώτων μαθητῶν και
 εὐαγγελιστῶν τοῦ Λόγου, και δὴ και τῶν μετ' αὐ-
 τοῦς τε και κατ' αὐτοὺς θεολόγων τούτου και διδα-
 σκάλων, ὅτι βασιλεία και δόξα Θεοῦ τὸ τῆς μεταμορ-
 φώσεως πᾶσον μυστήριον, ὃ δὴ και ὀφθαλμοῖς ἴδαι
 ἐπὶ τοῦ βρους ἠξιώθησαν οἱ ἀπόστολοι, και ὅτι οὐχ
 ἀπλῶς βασιλεία και δόξα, ἀλλὰ δόξα φυσικὴ και
 θεότης και προοίμιον τῆς ἐν τῷ μέλλοντι φανησο-
 μένης ἐν Χριστῷ βασιλείας και δόξης, ἧς δῆπου και
 τοὺς ἁγίους και θεατὰς ἕμα και κοινωνοὺς και με-
 τόχους ἐργάσεται, ἄλλους ἁλίους και ἴσους ἀγγέλων,
 και υἱοὺς ἀποτελῶν Θεοῦ, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν.
 Ἐγῶς, ὡς οὐδὲν τῶν κτισμάτων ἐκεῖνο, οὐδὲ τῶν
 φαινομένων τε και ὁμομένων ἢ λυομένων, ἀλλὰ φῶς
 ἄχρονον και ἀπρόσιτον, και φυσικὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐμα-
 θες, ἔτι φυσικὸν μὲν τοῦτο, και τῆς οὐσίας ἀχώρι-
 στον· οὐχ ἡ φύσις δὲ

. ἡκουσας γὰρ, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνους ὀφθαλ-
 μοῖς ὀρῶσιν ἐκεῖνο τὸ φῶς οἱ ἄγιοι, τὸ μὴ μόνον
 ὑπὲρ αἰσθησιν πεφυκός, ἀλλὰ και ὑπὲρ πάντων ἀν-
 θρωπίνην διάνοιαν, ἀλλὰ Πνευματικὸν και ὑπερ-
 φυές. Ἐγῶς ἐπὶ πάντων ἐκεῖνο, ὅτι τοῦτο τὸ τῆς
 μεταμορφώσεως μυστήριον βούλεται, ὥστε τῶν ἐν
 αὐτῷ πεπραγμένων και εἰρημένων παρὰ Χριστοῦ,

του βίου, αισθανομένους ἡμᾶς, καὶ τὴν τῶν παθῶν ἀκαθαρσίαν τῆς ψυχῆς ἀπορρίψαντας, κάντεῦθεν πρὸς τὸ τῆς ἀγάπης ὕψος ἀρθέντας· νῦν μὲν ἀρυθρότερον καθόσον οἶδν τε θεατὰς χρηματίζαι Πνεύματι θεῷ τῆς θεοποιου ταύτης χάριτος, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι λαμπρότερόν τε καὶ ὑψηλότερον μετασεῖν ταύτης

τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κατ' ἀλήθειαν χρηματίζαι καὶ ἄνθρωπον, ὅπως τὸν ἄνθρωπον Θεὸν ἐργάσται κατὰ με . . τῆ κοινωνίᾳ τοῦ θεοποιου τούτου φωτὸς καὶ τῆς χάριτος.

Καὶ γὰρ ἀληθῶς ἡ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως θέωσις, ἣς οἱ θεούμενοι καταξιοῦνται τῆ μετοχῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὴν μὲν γὰρ ἀπαρχὴν ἡμῶν τῆ καινῇ μίξει τῆς θαλάς φύσεως καὶ τῆ ἑαυτοῦ ὑποστάσει ὑπὲρ λόγον ὑποστήσας ἐθέωσε· τοὺς δὲ τῆς ὄντως υἰοθεσίας ἀξιούμενους; ἐξ ἐκείνου δηλαδὴ καὶ θεωμῆνός; τῷ Πνεύματι τῆ κοινωνίᾳ καὶ μετοχῇ θεωργεῖ τῆς αὐτοῦ θεοποιου χάριτος, υἱοῦς Θεοῦ καὶ θεοὺς καὶ ὁμοίους ἑαυτῷ κατ' αὐτὸ φημι τοῦτο καὶ αὐτοὺς ὁ μόνος κατὰ φύσιν Θεὸς ὑπερφωτῶς ἐργαζόμενος.

Καὶ διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάνν' ; ὁ τῆς βροντῆς γόνος, Νῦν, φησί, τέκνα Θεοῦ ἔσμεν. Καὶ οὐκ ἔφαρμε μῶθῃ τί ἐσόμεθα. Οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐὰν πατερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· τὴν ἐν τῷ μέλλοντι τελωτέραν τῆς θεοποιου ταύτης χάριτος μετοχὴν καὶ κοινωνίαν τῶν κατ' αὐτὸν αἰνιτιόμενος, δι' ἣς ὡς ὁ ἥλιος ἐκεῖ κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον λάμπουσιν αὐτῷ τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ Χριστῷ, τῷ τεθεωμένῳ ἐκείνου φημι ἰσομοιούμενοι σώματι. Ὁ δὲ καὶ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης πρὸ βραχίος ἐν ἐπιλόγοις φανερώτερον, καθάπερ ἤκουσας, ἐφησεν. Οἱ μὲν οὖν διὰ καθαρότητα βίου, κάντεῦθεν ἀξίους ἑαυτοῦς τῆς τοῦ θελοῦ Πνεύματος ἐνοικίσεως καταστήσαντες, ἔχουσιν ἤδη καθάπερ ἐν ἀβραδάωνος μέρει τὰς ἀρχὰς τῆς μελλούσης θεώσεως, ἀναστάντες, τὴν τῆς ψυχῆς φημι μεγάλην καὶ πρώτην ἀνάστασιν, καὶ πρὸ τῆς τῶν σωμάτων κοινῆς ἀναστάσεως ἡμῖν δὲ οἷς ὁ τῆς ἀμαρτίας ἔτι καὶ τῶν παθῶν ζῶφος ἐπισκοτεῖ, μήπω διὰ μετανοίας εὐκρινοῦ; τὸν φραγμὸν τουτονὶ διακῶψασιν, ἡ πίστις μόνῃ τοῦ μυστηρίου, καὶ ἡ φιλία τῶν ἐκείνου κηρύκων καὶ ἡμῶν διδασκάλων, καθάπερ ἐνέχυρόν τι τῆς ἐλπίζομένης ἐκείνης μακαριότητος ὑπολείπεται· καὶ τὴν ἀπειρον ἄμα φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότου κατὰ νοῦν σρέζουσι, δι' ἣν δὴπου καὶ Θεὸς ὢν ἄνθρωπος ἐρημάτισε, καὶ προσέει καὶ μεσίτας τε καὶ προστάτας ἐκείνους τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐνιστάμενοι πράγματος, κάντεῦθεν, ὡς οὐκ ἐκπεσοῦμεθα καθάπαξ τῆς πρὸς

τὴν κοινὴν φύσιν κοινῆς καὶ ὑπερφωτῶς τοῦ Δεσπότου φιλοτιμία; τῶς ἐλπίζοντες ἐν τῷ μέλλοντι, εἰ καὶ διὰ βαθυμίαν φεῦ! καὶ τῆς ἐπιδοῦλου σαρκοῦς ταύτης ἀσθένειαν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐσάρκων τε καὶ ἀσπόνδων ἐκείνων ἐχθρῶν τὴν ἐπήρειαν, ἡ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ φῶ, τῆς ἐν τῷ παρόντι μεγάλης καὶ μυστικωτάτης ἐκείνης τοῦ Πνεύματος χάριτος ἀμοιρῆσαιμεν· καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα' ἔγωγ' ἂν αὐτὸς φαίην καὶ τὸν κοινὸν τοῦ ἀνθρωπείου γένους πολέμιον πρὸς τῷ τέλει τοῦ παρόντος αἰῶνος

ὡς μὴ ὦφε . . κῆ δὲ φωνῆς ἱερᾶς ἀκουε . . εἰν βραδίως μὴδὲ εἰδάσκεσθαι περὶ τούτου τὸ σύνολον· καὶ κενωθῶμεν ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς τὸ μέγα τῆς μεγάλης οἰκονομίας Χριστοῦ μυστήριον, τοὺς δ' ἀγνώμοσι καὶ θεοκτόνοι; φεῦ! Ἰουδαίους, μετ' Ἀραλοῦ τε καὶ Νεστορίου τῶν πάλαι τῆς Χριστοῦ μοίρας ἀπεβρωγῶτων κάκιστα ὕβραν ἀνοίγειν, καὶ ἀφορμάς οὐ φαύλας διδοῖαι τῆς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς ὕβρεως. Τοῦτο καὶ γὰρ ἡ παρούσα τῆς φυσικῆς αὐτοῦ δόξης καὶ τῆς θεότητος ἀθέτησι; ἀντικρως. Ἄλλ'

θεούτων τὸ . . . λόγοις καὶ αὐτὸς καθάπαξ χου, καὶ μὴδὲ χαίρειν αὐ . . . ε λέγε . . τὸν ἐπιστήθιον εἰπεῖν Θεολόγον, ἕως ἂν ἐπι τῆς αὐτῆς ἀντιλογίας δηλαδὴ μένειν ἰθὺσι, Εἰ τις καὶ γὰρ, φησί, ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ταύτην τὴν διδασχίνοῦ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἶκον, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε. Ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς ποτηροῖς, καὶ οὐδὲ τοὺς ταῦτα παραινοῦσι σιγᾶν καὶ τὰς νοητὰς τοῦ τῆς δικαιοσύνης; ἡλίῳ τῷ λόγῳ κρύπτειν ἀκτίνας τὸν νοῦν ὅλως πρόσεχε. Ἐνδοξον γὰρ τι καὶ λαμπρὸν ὄντως κατὰ τὸ εἰρημένον τὸ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνακηρύττειν ὑπερφωτᾶ ταυτὶ τοῦ Θεοῦ ἔργα, ὡσπερ αὐ καὶ τὸ μυστήρια κρύπτειν τῶν κάτω τουτωνὶ βασιλέων καλόν· ἄλλως θ' ὅτι καὶ μηχανῆ τι; ἄλλη καὶ τοῦτο τοῦ παμμηχάνου καὶ σχολιοῦ δράκοντος, τὸν τῆς ἀπιστίας ἰδὸν ἐτέρῳ καινοτέρῳ τρόπῳ τινὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἐνείναι καρδιαίς κάκιστα σπεύδοντος. Σὺ δὲ μένων ἀποστολικῶς; εἰπεῖν ἐν οἷς ἐμαθες, καὶ ἐδιδάχθης, τούτους τε κίχελινους, ὅπερ ἐφη, ἀποποιοῦ, καὶ σεῦδὸν γυμνάζων διαπαντὸς πρὸς εὐσέθειαν κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον τούτοις τοῖς λόγοις, ἔτι καὶ τὶ δεσποτικὸν ἐπεργάζου τάλαντον ὡς πιστὸς καὶ φρόνιμο; οὕτως δοῦλος, αἰξων αὐτὸ καθεκάστην τῆ τῶν παρὰ σοῦ διδασκόμενων τε καὶ ὠφελουμένων προσθήκη. Οὕτω καὶ γὰρ ἐξίσταται σοι, βελτιστε, μόνως ὀλίγα τινὰ διὰ τῆς καλλίστης.

GREGORIUS ACINDYNUS

NOTITIA

(Oudin De Script. eccles., tom. III, col. 915.)

Gregorius Acindynus, monachus Græcus ac theologus, florebat eodem tempore quo Barlaamus Calaber, eandemque cum ipso palæstram ingressus est, eandem cum ipso fortunam sortitus. Cum enim juxta Spondanum in *Annalibus ecclesiasticis* ad annum 1337, num. XI, Gregorius quidam Palamas, genere Asiaticus, et in aula imperatoris educatus, doctrina cæteris eminentior monachis, qui et postea Thessalonicensis archiepiscopus factus est, suscepisset defendendam doctrinam seu errorem monachorum *Hesykastarum* seu *Qutescentium*, in monte Atho habitantium, qui perverse asserebant *Lumen illud quod in monte Thabor apostoli in Transfiguratione Domini viderant, fuisse lucem increatam, hoc est, essentiam divinam: eamque sese dum in oratione sua incalescerent, oculis etiam corporeis cernere et contemplari*. opinatus hoc sensus esse hæreticos Gregorius Acindynus, cum Barlaamo Calabro, adversarium se Palamæ objectit. Accusabat Acindynus Palamam monachosque, quorum hæresim ille tuebatur, Massalianismi, probeque et catholice argumentabatur: Si lumen illud corporeis oculis visum est, increatum non esse, quandoquidem quidquid oculis corporeis videri potest, creatum esse necesse est. Inde ergo graves turbæ et disputationes excitatæ sunt, sed adversariorum argumenta copiose, et quoad materias tunc controversas orthodoxe confutavit jam præfatus Gregorius Acindynus, qui una cum aliis ejusdem argumenti omnibus, simulque relatione totius hujus dissidii a Daniele quodam monacho conscripta, existare mss. dicuntur in Bibliothecis Bavarica et Augustæ Vindelicorum in Germania, teste Jacobo Pontano in *Notis* suis ad Cantacuzeni Historiam, lib. II, cap. 40. At tandem agente Joanne Cantacuzeno imperatore, Barlaamus et Acindynus post mortem suam damnati sunt. Cantacuzenus in *Historia* lib. IV, cap. 23. Damnatus itaque est Gregorius Acindynus in concilio Palamitarum, quod refert Henricus Spondanus in *Annalibus ecclesiasticis*, ad annum 1350, num. 30. Sed immerito ac post mortem damnatus, dum non esset, qui amplius loqueretur, agente ejus adversario imperatore vel tyranno potius Joanne Cantacuzeno, hujus concilii capite ac magistro. Quæ tantum abest juxta Pontanum, ut Gregorii Acindyni memoriæ noceant, quin ipsi e contra magno orthodoxiæ et probitatis argumento sint. Opusculum Gregorii Acindyni *De essentia et operatione Dei*; ejusdem Gregorii Acindyni Epistolæ, et alia, Græce in codice 124 exstant serenissimi Bavarici ducis. Item in Regia Gallicæ Bibliotheca Codice 1579, *Refutationes Acindyni pro Palama*, ut habet Philippus Labbeus in *Nova Bibliotheca mss. librorum Bibliothecæ Regiæ* parte II, pag. 86, codice 1579. Exstat ejusdem Gregorii Acindyni *Carmen jambicum de hæresibus Palamæ*: tomo I *Græciæ Orthodoxæ* Leonis Allatii pag. 756. sub hoc titulo: Ἰσχυροῦ τοῦ Ἀκινδύνου, etc. Incipit autem Σπουδῆ Παλαμῶν εὐσεβῆς; πᾶς φευγέτω, οὐδὲν γὰρ ἔστι etc. Agunt de Gregorio Acindyno Nicephorus Gregoras *Historiæ* lib. II, cap. penultimo. Joann. Cantacuzenus ejus hostis, *Historiæ* libro II, capp. 39 et 40, et libro IV, cap. 23. Jacobus Pontanus *Notis* suis in Cantacuzeni *Historiam*, libri II cap. 40, ubi pluribus de illo atque cum laudibus non paucis; Henricus Spondanus in *Annalibus Ecclesiasticis* ad annum 1337, num. 11, et ad annum 1350, num. 20.

GREGORII ACINDYNI

LIBRI DUO

DE ESSENTIA ET OPERATIONE DEI

Olim adversus inscitiam quorundam Græcorum conscripti, jam vero
contra Calvinianam imperitiam Conradi

Vorstii et Vorstianorum Græce publicati. Editore Jacobo GRETSERO
Societatis Jesu theologo.

JACOBI GRETSERI PRÆFATIO.

Quo tempore Joannes Cantacuzenus Constantinopolitanum Imperium tenebat, gravissima controversia extiterunt de essentia et operatione Dei, quibusdam affirmantibus, essentiam et operationem aliasque proprietates Dei ita distingui, quemadmodum distinguitur lux solis a substantia solis, inter quos facile primas tenebant Philotheus primum montis Atho monachus, postea episcopus Heracleensis, et tandem patriarcha Constantinopolitanus, et Gregorius Palamas archiepiscopus Thessalonicensis, qui cum alios multos, tum ipsum quoque Cantacuzenum suam in opinionem traduxerunt. Hinc illæ laudes, quibus Cantacuzenus in Historia sua Philotheum et Palamam extollit et tanquam orthodoxiæ sinceris et invictos propugnatores decantat, Barlaamo et Gregorio Acindyno ad imum usque solum depressis, et cum hæreticis, quadruplici synedrio damnatis, una cum omnibus sectatoribus, ex quorum numero tandem fuit etiam Nicephorus Gregoras, in quem Cantacuzenus non semel acriter insurgit, et acrius patriarcha Philotheus.

Verum de tota ista controversia si quis plura desiderat, is aleat ea, quæ ex ineditis fere scriptoribus notavimus ad caput ultimum libri secundi Historiæ Cantacuzenicæ (a) Ubi etiam de lumine Thaborio, quod Philotheus et Palamas increatum statuebant, disseruimus, Barlaamo et Acindyno contra nitentibus et veritati fortiter patrocinantibus.

Non dubito autem, hunc Barlaamum esse illum ipsum, cujus epistolas ad Græcos tomo quinto *Antiquæ lectionis* evulgavit D. Henricus Canisius, V. C. Ex Græcia enim in Italiam rediit et Hieracis episcopus constitutus est, ut testatur ipsemet Cantacuzenus lib. II, capite ultimo.

Cæterum tolerabilia videri possunt quæ Græci quondam somniarunt et delirarunt, præ impiis et terque quaterque execrandis assertionibus quas in libro suo *De attributis Dei* ex impurissimis suis fancibus Conradus Vorstius Calvinista evomuit; qui perfricta fronte et mente negat, Deum esse *immensum, infinitum, incorporeum, et ab omni compositione atque mutatione liberum*. Qui æque sacriloge addit: *Decreta Dei esse vera accidentia, distincta a Dei substantia; æternitatem Dei non esse indivisibilem ac totam simul, sed successivam. Deum non esse totum in qualibet re, in qua est, et id genus alia non tantum theologiæ, sed et philosophiæ ipsique adeo naturali rationi penitus adversantia.*

At nemone ex Lutheri et Galvini castris repertus est qui se huic teterrimæ impietati opponeret? In: non unus. Nam ex Frisia prosilierunt Sibrandus Lubertus, Joannes Bogermannus et communi nomine ministri Leovardienses, et alii aliunde, ut Acronius, Fraxinus, Bogaert, Plancius, Becius et Festus, qui in Vorstium ejusque discipulos non minorem impetum dederunt quam Lapithæ in Centauros; timentes neque Centaursi, hoc est Vorstiani, se deseruerunt. Nam præter ipsum signiferum Vorstium arma quoque sumpsit et induit Hugo Grotius Hollandici fisci advocatus, evulgato libro cui titulum indidit: *Ordinum Hollandiæ ac Westfrisiæ Pietas. Sed* hanc *Pietatem* paulo post admodum, vel potius supra modum pie exceperunt Sibrandus et Bogermannus, ut forsitan Grotium suæ pietatis jam pœniteat, optetque tempus, quod huic Pietati impendit, in ærarii rationibus conficiendis, aut in poeta quopiam emaculando consumptum esse.

(a) In tomo nostro CLIII, col. 679 Edit.

Verum cum Vorstiani oppugnatores veræ ac solidæ theologiæ et philosophiæ penitus sint rudes ac ignari, sit ut non tantum in seite et imperite rem contra Vorstium gerant, sed et sæpius errores erroribus cumulent, ut fatebitur quisquis polemicos hujus argumenti ab istis evulgatos libellos perlegerit, vel si tantum otii non est, saltem paulo curiosius inspexerit; quibus suadeo, ut se huic Acindyno dent in disciplinam, qui de Dei essentia et operatione sane et vere eos sapere docebit; quem Græce tantum edo; utinam licuisset integre et integram. Sed codex manuscriptor non modo nullus, sed et mendosissimus erat. Forte alicubi exstat integrior et correctior, ex quo ea quæ nostro desunt suppleri et restitui poterunt. Quod ut fiat, opto. Num optanti exoptatus eventus sit responsurus, nescio. Bene vale, mi Lector.

ΤΟΥ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ

ΚΥΡΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΚΙΝΔΥΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.

REVERENDISSIMI INTER HIEROMONACHOS!

DOMNI GREGORII ACINDYNI

LIBER

DE ESSENTIA ET OPERATIONE.

CAPITA PRIMI LIBRI.

1. Proœmium primi libri. Quod variorum operationis sensuum confusio causa est cur nec ordinate nec recte de præsentis quæstione disseratur.
2. De divisione et ordine librorum hujus operis.
3. Quod in Deo non est potentia passiva.
4. Quod essentia Dei est esse ipsius.
5. Objectiones adversariorum, earumque solutiones cum nostra propositione.
6. Quod Deus non est materia.
7. Objectiones adversariorum solvuntur per propositionem demonstrando non esse in Deo materiam.
8. Conclusio primi libri.

Α ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

- α'. Προοίμιον τοῦ πρώτου βιβλίου. Ὅτι τὸ μὴ διαλεῖν ὁσαυχῶς ἢ ἐνέργεια αἰτία γέγονε τοῦ μὴ εὐτάκτως διαλεχθῆναι περὶ τοῦ προβλήματος μὴδὲ ὀρθῶς.
- β'. Περὶ τῆς διαιρέσεως, καὶ τῆς τάξεως τῶν βιβλίων τῆς πραγματείας.
- γ'. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ δύναμις παθητική.
- δ'. Ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ.
- ε'. Λογισμοὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, καὶ λύσεις αὐτῶν μετὰ προθέσεως.
- ς'. Ὅτι Θεὸς οὐκ ἔστιν ὕλη.
- ζ'. Λογισμοὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, καὶ λύσεις μετὰ προθεωρίας, δεικνύσαι μὴ ἐν αὐτῷ ὕλην.
- η'. Ἐπίλογος τοῦ πρώτου βιβλίου.

LIBER PRIMUS.

Cap. I. Quod confusio variorum operationis sensuum causa est cur nec ordinate nec recte de præsentis quæstione disseratur.

Omnes qui de essentia et operatione Dei disseruerunt, sive hæc aliud, sive idem sit ac opus, primo prætermiserunt distinguere quotuplex sit operatio: hæc enim multipliciter consideratur. In unaquaque autem demonstratione investigatio variorum prædicati aut subjecti sensuum multum prodest ut reperiamus veritatem, et alios decipiamus, si velimus, nos vero ab aliis non decipiamur, utique argumentando per ordinem procedamus, incipientes ubi oportet, et in debitum tendentes si-

B

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Κεφαλ. Α'. Ὅτι τὸ μὴ διαλεῖν ὁσαυχῶς ἢ ἐνέργεια αἰτία γέγονε τοῦ μὴ εὐτάκτως διαλεχθῆναι περὶ τοῦ προβλήματος, μὴδὲ ὀρθῶς.

Τοὺς περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας διαλεχθέντας τοῦ Θεοῦ, εἴτε ἐστὶν ἕτερον, εἴτε ταυτὸν κατὰ τὸ πρῶτον, τοῦτο πρῶτον εἶπε διαλεχθῆναι, ποσαυχῶς ἢ ἐνέργεια. Δοκεῖ μὲν γὰρ αὐτῇ τῶν πολλαχῶς· ἐπὶ δὲ ἐν ἐκάστῳ θεωρηματι ζητεῖν ποσαυχῶς τὸ κατηγορούμενον, ἢ τὸ ὑποκείμενον, μεγάλην ἔχει δύναμιν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὑρεσιν, καὶ πρὸς τὸ παραλογίζεσθαι, ἀνεπαρ' ἄρα τοῦτο προαιρώμεθα, καὶ πρὸς τὸ μὴ βραδύως ὑπ' ἄλλου τοῦτο πάσχειν, καὶ ἐν δὲ καὶ πρὸς τὸ τάξιν δίδόναι τῷ ἐπιχειρή-

ματι, ἀρχομένους ὄθεν δεῖ, καὶ εἰς τὸ προσῆκον ἀπαντώντας πέρας· ἔτι τε πρὸς τὸ σαφῆ, καὶ εὐσύνθετα πάντα τῆσθαι, ὡς ἂν πρὸς ὀρισμένα τῶν λόγων γινομένων.

Ταῦτα δ' ἐκεῖνοι, καθάπερ εἰρηται, μὴ συνιδόντες μηδὲ προδιορισάμενοι τὸ ποσαχῶς, οὔτε ἀπὸ τῆς οικείας ἀρχῆς τῷ προβλήματι εἰς τοὺς ἀγῶνας ἀφιδόντων (1), ἀλλοθεν ἂν αὐτοὶ παραστῆ· οὔτε κατὰ τάξιν ἐπὶ τὸ ἀναγκαῖον πέρας συγκλείουσι τοὺς λόγους· ἀλλ' ὡςπερ ἐν πλάνῃ, ἔθθα ἂν ἡ τοῦ λέγειν δύναμις ἀπαγορεύσῃ, καταλύσουσι, καὶ οὐδὲ συνιδόντων ἀλλήλων, ὁκνῶ γὰρ λέγειν, ὅτι μηδὲ ἑαυτῶν, διὰ τὸ πρὸς μηδὲν ὑποτεθειμένον καὶ συνωμολογημένον τοὺς λόγους τείνειν. Αἰὶ καὶ ἀκριτός ἐστὶν αὐτοῖς ὁ ἀγὼν, καὶ σκιμαχία τὸ ὄλον.

Δεῖ οὖν ἡμᾶς, πάντα φυλαττομένους τὰ τοιαῦτα παροράματα, πειρᾶσθαι κατὰ δύναμιν πάντα δι' ἀκριθείας ταύτης ἐνεργείας ἀποδιδόναι σημαινόμενα, ὥστε τῆς οικείας τῷ προβλήματι διαπεσεῖν ἀρχῆς, καὶ προελθεῖν ἐν τάξει, καὶ μετὰ κόσμου κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἐπὶ τὸ προσῆκον πέρας, μὴτε ἀφέντας τι τῶν ἀναγκαίων, μὴτε τοὺς παρελκόντων ἐνδιετριβόντας, καὶ πάντα σαφῆ καὶ εὐκρινῆ παρέχοντας, ὥστε καὶ τὴν ἀλήθειαν εὐθέρατον γίνεσθαι τοῖς μανθάνειν βουλομένοις, καὶ τὸ ψεῦδος εὐέλεγκτον τῶν ἡμετέρων λόγων· πολλοὶ γὰρ ἀσαφείας [ἢ ἀσάφειαν] διὰ τὸ ἀνεξέλεγκτον προνοσησίμενοι, ἔλαβον καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν εὐσυχιάσαντες, καὶ διὰ ταυτὸν [τοῦτο] πόνον ἀχρηστον τὸ παράπαν ἀποφάναντες. Ἐχει δὲ οὕτως. C

Κεφάλ. B. Περὶ τῆς διαίρεσως, καὶ τῆς τάξεως τῶν βιβλίων τῆς πραγματείας.

Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα ἐνέργεια φυσικῆ πρὸς δύναμιν τινα λέγεται, πᾶν γὰρ δυνάμει ἡ ἐνεργεῖζ, σκοπεῖτον ποσαχῶς ἡ δύναμις, καὶ ποῖα δύναμις ποῖα ἐνεργεῖζ ἀντικεῖται. Ἀφελθῶσαν δὲ τῶν δυνάμεων, ὅσαι καθ' ὁμωνυμίαν λέγονται. Ἐνια γὰρ ὁμωνυμῶς τινα προσαγορεύονται, καθάπερ ἐν γεωμετρίας· καὶ δυνατὰ δὲ τινα, καὶ ἀδύνατα φαμὲν τὸ εἶναι πῶς, ἢ μὴ εἶναι. Πρῆτόν δὲ περὶ τῶν ἄλλων.

Ἐστὶ τοίνυν δύναμις ἡ παθητικῆ, ἡ δὲ ποιητικῆ. Καὶ τῆ μὲν παθητικῆ δοκεῖ ἐνέργεια ἀντικεῖσθαι, ἥτις καὶ εἶδος, καὶ ἐντελέχεια πρώτη καλεῖται· ἕκαστον γὰρ ἢ πάσχει δεκτικὸν ἐστὶ τοῦ ἰδίου εἶδους πρὸς ὃ δυνάμει λέγεται· τῆ δὲ δραστηκῆ δυνάμει ἀντικεῖται ἐνέργεια ἡ δραστηκῆ. Πάσης γὰρ ἐνεργείας, τῆς ὡς δράσεως λεγομένης, ἀρχὴ δύναμις ἐστὶν ἡ δραστηκῆ· καὶ καθάπερ ἡ ἐνέργεια, ἡ ὡς εἶδος λεγομένη, τελειότης ἐστὶ τῆς παθητικῆς δυνάμεως, οὕτω καὶ ἡ ἐνέργεια, ἡ ὡς δράσις λεγομένη, τελειότης ἐστὶ τῆς δραστηκῆς δυνάμεως. Πᾶσα γὰρ δύναμις πρὸς τὴν ἀντικειμένην αὐτὴν ἐνεργείαν θεωρουμένη ἀτελής τις ἐστὶ. Τῆς δὲ ἐνεργείας τῆς ὡς δράσεως λεγομένης ἡ μὲν ἐστὶ τελειότης τοῦ ἔχοντος καὶ οὐδενὸς ἐξῶθεν ἀποτελέσματος· καὶ

A nem, atque ut omnia clare et evidenter pateant, et verba rebus definitis consonent.

Hoc illi, ut dictum est, non concipientes, et varios non distinguentes sensus, neque prout quæstioni congruit prælium ineunt (nam aliunde pugna eis offerretur), neque ordine ad debitum finem sermones conducunt; sed velut errabundi, ubi dicendi vis deficit, dilabuntur, nec se invicem, imo, pene dixerim, ne seipsos quidem intelligunt, quia ad nihil solidum et compactum sermonibus tendunt, Ideoque incomposite et in caligine semper dimittant.

B Necesse igitur nos, ab omnibus istiusmodi erroribus caventes, totis viribus enitiamur accurate cunctas præfatæ operationis afferre significationes, ita ut quæstionem haud alibi quam decet inchoemus, et procedamus per ordinem, et composite argumentum ad congruum finem deducamus, neque necessarium quid omitteutes, neque superfluis immorantes, sed omnia tam clara et distincta exhibentes ut sermonum nostrorum et veritas facile apprehensibilis fiat discere volentibus, et falsitas facile reprehensibilis: multi enim obscuritatem affectantes ne argui possint, ipsam veritatem nescii obtenebrant, Ideoque laborem suum prorsus irritum reddunt. Ita se res habet.

Cap. II. De divisione et ordine librorum hujus operis.

Quoniam igitur operatio naturalis relationem habet ad aliquam potentiam (unumquodque enim est potentia vel actu), examinandum est quomplex sit potentia, et qualis potentia tali talive operationi opponatur, præterminis operationibus quæ communi designantur nomine, per quamdam enim similitudinem nuncupantur: sicut in geometria quædam et possibile dicimus et impossibile esse aliquo modo et non esse, quod etiam dicendum de aliis.

Est igitur potentia passiva et potentia activa. Potentiæ passivæ opponi censetur operatio quæ forma et perfectio prima vocatur: nam unumquodque, quatenus est passivum, capax est propriæ formæ relative ad quam esse in potentia dicitur. Potentiæ vero activæ activa opponitur operatio: omnis enim operationis, quæ ut actio habetur, causa potentia activa. Et quemadmodum operatio quæ ut forma consideratur, est perfectio potentiæ passivæ, ita et operatio quæ ut actio habetur, est perfectio potentiæ activæ: omnis enim potentia, relative ad oppositam operationem spectata, est quid imperfectum. Operationis autem quæ ut actio habetur, una pars est perfectio ipsius agentis, nullius vero externi effectus. Hæc vocari potest speculativa nomine com-

(1) Videtur locus corruptus.

μὴν, neque enim accuratam nunc facio defini-
 tionem, sed adumbro tantum quæ dicere intendo.
 Et opposita huic operationi potentia dici potest
 speculativa: sicut intelligere, velle et sentire. Nam
 ex actu intelligendi nullum intellectorem perficitur;
 intelligens vero, utpote veritatem sibi magis approp-
 prians, seipsum perficit, in quantum omni intellec-
 tui finis propositus est veritas. Item ex actu vol-
 lendi nullum volitorum perficitur, perficitur vero
 volens, quia melius seipso efficitur.

Altera pars operationis activæ est perfectiva ali-
 cujus exterioris effectus: aliquod enim ens poten-
 tia educit in actum. Hæc autem potentia et opera-
 tio duplex est: una est natura, et altera voluntate:
 omne enim agens agit natura vel voluntate. Sed in
 discrimen est, quod natura circa unum versatur,
 nam ignis ignem semper generat, et homo hominem,
 voluntas vero circa diversa, verbi gratia, facit do-
 mum vel non facit, et quidem talem vel talem, nisi
 hujusmodi sit volitum ut sine eo finem nostrum as-
 sequi nequeamus, hoc enim non velle non possu-
 mus, sicut volo panem, sine quo vivere haud valeo.
 Subjecta autem voluntati potentia et operatio
 iterum duplex est: altera ex nihilo facit aliquid et
 vocatur potentia et operatio creatrix; altera ex ali-
 quo existente facit aliquid, et vocari potest poten-
 tia et operatio simpliciter operatrix. Operationem
 autem dicere operationis effectum, sicut ars dicitur
 artis effectus, nunc liceat.

Cum igitur tam multipliciter operatio dicatur,
 examinandum est utrum sub quocunque respectu
 dici possit aliam esse Dei essentialiam ab ejus opera-
 tionis. Et primum quidem de operatione quæ for-
 nam et perfectionem significat: nam hæc est pri-
 ma et principium in ordine operationum, quia sic-
 ut unumquodque quatenus est potentia patitur,
 ita quatenus est actu agit, omne enim agens agit
 in quantum est actu. Itaque, ut carena est princi-
 pium navis, et cor vitæ, et fundamentum domus,
 sic de operatione disserendo a præfata operatione
 sermo ineundus est.

Si ergo demonstretur non esse in Deo potentiam
 passivam, neque materiam in qua sit hæc operatio
 ut forma in materia, sed eum esse formam in seipsa
 subsistentem, imo ipsum esse idem ac suum esse,
 omnino necesse est confiteri operationem Dei esse
 ipsius essentialiam: quod omnes perfecte concipiunt.
 Sed aliud est ostendere non esse in Deo potentiam
 passivam, et aliud non esse materiam: siquidem
 omnis materia est potentia passiva, haud vero om-
 nis potentia passiva est materia; nam immateria-
 lia materiam quidem non habent, habent tamen ali-
 quam passivam potentiam ad recipiendum esse, in
 quantum est eorum esse, sed se habent, ad hoc sicut
 lucida ad lucem. Ideo de utroque illorum de-

καλεῖσθω αὕτη θεωρητικὴ κοινῶν ὀνόματι. Οὐ γάρ
 νῦν δι' ἀκριβείας τὴν διαίρεσιν ποιοῦμαι; ἀλλ' ὅσῳ
 τύπῳ περιλαβεῖν περὶ ὧν εἰπεῖν προεθέμην. Καὶ ἡ
 ἀντικειμένη δὲ ταύτῃ δύναμις θεωρητικὴ καλεῖσθω,
 ὅσον τὸ θεωρεῖν, καὶ τὸ βούλεσθαι, καὶ αἰσθάνεσθαι.
 Ἄπὸ μὲν γὰρ τοῦ θεωρεῖν οὐ προσιγίνεται τι τῶν
 νοουμένων· τὸ δὲ θεωροῦν, ἕτε μᾶλλον ἀληθείας
 ἀντιποιοῦμενον, τελειότητος ἑαυτοῦ γίνεται, ἐφ' ὅσῳ
 παντὶ γὰρ τέλος ἀντικαίμενον ἢ ἀλήθεια· ἀπὸ δ' αὖ
 τοῦ βούλεσθαι τῶν μὲν βουλητῶν οὐ περιγίνεται τι,
 τῷ δὲ βουλομένῳ (2) τὸ ἀγαθώτατον αὐτοῦ τὸ ἑαυτὸν
 γίνεσθαι.

Τὸ δὲ αὖ ἕτερον τῆς δραστητικῆς ἐνεργείας μόριον
 τελειωτικόν ἐστὶ τινος ἐξωθεν ἀποτελέσματος· ἀνα-
 φέρει γάρ τι τῶν ἐξωθεν ἀποτελέσματος. Ἀναφέρει
 γάρ τι τῶν δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖα. Ταύτης δὲ τῆς
 δυνάμειως καὶ ἐνεργείας ἡ μὲν ἐστὶ φύσει, ἡ δὲ
 θελήσει. Πᾶν γὰρ τὸ ποιοῦν ποιεῖ φύσει ἢ θελήσει.
 Διαφέρει δὲ, ὅτι ἡ μὲν φύσις· ἂν πρὸς ἑν ἔχει, τὸ
 γὰρ πῦρ πῦρ αἰεὶ γίνεσθαι, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπον ἢ
 δὲ θέλῃσις πρὸς ὁποτέραν· ὅσον ποιεῖ οἰκίαν, ἢ μὴ·
 καὶ τοιάνδε, ἢ τοιάνδε, εἰ μὴ τοιοῦτον εἴη τὸ θε-
 λητὸν, οὐ ἄνευ τυχεῖν τοῦ τέλους μὴ δυνάμεθα·
 τοῦτο γὰρ αἰεὶ μὴ θέλειν οὐ δύναται· ὡς περὶ ὄλιον
 τὸ σιτίον, οὐ ἄνευ ζῆν οὐ δύναται. Τῆς τῆ θελήσει
 ὁποκαμείτης δυνάμειως καὶ ἐνεργείας ἡ μὲν ἐκ τοῦ
 μηδαμῶς μηδαμῆ ποιεῖ τι, ἢ καὶ ὀσμουργικὴ δύνα-
 μεις καὶ ἐνέργεια καλεῖται· ἡ δὲ ἐξ ὁποκαμείνου τίως
 ποιεῖ, ἢ καὶ ποιητικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια ἀπλῶς
 καλεῖσθω. Ἐνέργειαν δὲ λέγειν τὸ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας,
 ὡς περὶ καὶ τέχνην τὸ ἀπὸ τῆς τέχνης. ἕατέον νῦν.

Τοσαυταχῶς δὴ ὅν τῆς ἐνεργείας λεγομένης,
 θεωρητικὸν εἰ καὶ καθ' ὅτι οὐκ ὀνυατὸν λέγειν ἕτερον
 εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Καὶ
 πρῶτον περὶ τῆς ἐνεργείας, τῆς τὸ εἶδος καὶ τὴν
 ἐντελέχειαν δηλοῦσης. Καὶ γὰρ αὕτη πρώτη καὶ
 ἀρχὴ ἐν τῷ τῶν ἐνεργειῶν γίνεται. Ὡς περὶ γὰρ ἐκ-
 στος τῷ δυνάμει εἶναι πάσχει, οὕτω καὶ τῷ ἐνε-
 ρεῖα εἶναι ὁρᾷ. Πᾶν γὰρ τὸ ἐνεργεῖν ἐνεργεῖ ἢ
 ἐνέργεια ἐστὶ. Διὸ καὶ καθάπερ τρέπτει ἀρχὴ πλοῦτος,
 καὶ ζῶον καρδία, καὶ οἴκου θεμέλιος· οὕτω καὶ τοῦ
 περὶ ἐνεργείας ζητήματος ὁ περὶ τῆς ἐνεργείας ταύ-
 τῆς λόγος ἀρχὴ.

Ἄν τοίνυν δειχθῆ μὴ εἶναι δυνάμειν τινα ἐν τῷ
 Θεῷ παθητικὴν, μήτε ὕλην, ἐν ἣ εἴη ἂν αὕτη ἢ
 ἐνέργεια, ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ, ἀλλ' εἶναι εἶδος κατ'
 αὐτὸ ὁμοιωτῶς, ἐπὶ τῷ ὑπάρχειν τὸ [αὐτὸ] εἶναι·
 ἀνάγκη πᾶσα ὁμολογεῖν τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ
 εἶναι τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. Ὅπερ ἀμυγέπη τισὶν
 οἶαν (3) χωρεῖται. Διαφέρει δὲ δεικνύσθαι μὴ εἶναι
 δυνάμειν ἐν τῷ Θεῷ παθητικὴν, καὶ μὴ εἶναι ὕλην.
 Ὅτι πᾶσα μὲν ὕλη, καὶ δυνάμεις παθητικῆ· οὐ
 πᾶσα δὲ παθητικὴ δύναμις καὶ ὕλη. Τὰ γὰρ εἶδη
 ὕλην μὲν οὐκ ἔχει, δυνάμειν δὲ τινα παθητικὴν ἔχει
 δεκτικὴν τοῦ εἶναι, ἐφ' ὅσον ἐστὶ τὸ αὐτῶν εἶναι.
 Ἄλλ' ἔχει πρὸς αὐτὸ, ὡς τὰ διαφανῆ πρὸς τὸ φῶς.
 Διὸ καὶ περὶ ἐκάστου αὐτῶν ἰδία ζητητέον· ἀπὸ

(2) Videtur locus corruptus.

(3) Videtur locus corruptus. Ex vestigiis depravatae lectionis lego, τισὶν συγχωρεῖται.

μὲν γὰρ τοῦ μὴ εἶναι δύναμιν ἐαυτῶ· παθητικὴν ἂν
δείχθησεται ταυτὸν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τῷ
εἶναι αὐτοῦ· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ εἶναι ὕλην ἐν αὐτῷ, μὴ
εἶναι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἴσθαι τὴν ἐντελέχειαν, καὶ
τὸ εἶδος, μέρος τῆς οὐσίας, καὶ οὕτω ταυτὸν εἶναι
τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ, ὅπερ νῦν
εἰς ζήτησιν πρόκειται.

Κεφάλ. Γ'. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ δύναμις
παθητικὴ.

α'. Ὅτι τοίνυν (4) ἀδύνατον εἶναι ἐν τῷ Θεῷ δύνα-
μιν παθητικὴν, ἐντεῦθεν ὅλην· πᾶν γὰρ οὗ τῆ οὐ-
σίᾳ μίχεται δύναμις, ἢ τοῦτο αὐτὸ δύναται εἶναι,
καὶ μὴ εἶναι. Τὸ γὰρ δυνατόν εἶναι, καὶ μὴ εἶναι
δυνατόν. Ὁ δὲ Θεὸς καθ' αὐτὸν μὴ εἶναι (5), αἰώνιος
γάρ. Οὐκ ἄρα ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ δύναμις πρὸς τὸ
εἶναι.

β'. Ἐτι καὶ πᾶν τὸ ποτὲ μὲν ὄν δυνάμει, ποτὲ δὲ
ἐνεργεῖ· πρότερον ἔστιν δυνάμει ἢ ἐνεργεῖ. Ἀπλῶς
μέντοι γε ἡ ἐνέργεια προτέρα ἐστὶ τῆς δυνάμεως·
ἡ γὰρ δύναμις οὐκ αὐτεπίγγελτος· πρότερον εἰς τὸ
ἐνεργεῖν. Ποίησι δὲ διὰ τινος ἐνεργείας. Πᾶν ἄρα
τὸ δυνάμει ἔχει τι προεξύτερον ἐαυτοῦ. Ὁ δὲ Θεὸς
οὐκ ἔχει τὸ προεξύτερον ἐαυτοῦ· ἐστὶ γὰρ τὸ πρῶτον
ὄν, καὶ πρώτη πάντων αἰτία. Οὐκ ἔστιν ἄρα δύνα-
μις ἐν αὐτῷ παθητικὴ.

γ'. Ἐτι τὸ καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον οὐδενὶ ἐρόπω
δυνατόν εἶναι· τὸ γὰρ καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον αἰτίαν
οὐκ ἔχει. Πᾶν δὲ τὸ δυνατόν εἶναι αἰτίαν ἔχει. Καὶ
εἰ μὲν ἐαυτὸ αἰτίαν ἔχει, ἔστιν οὗ αὐτὸ ἐαυτοῦ αἰ-
τία, ὅπερ ἀδύνατον· εἰ δὲ ἄλλο, οὐ καθ' αὐτὸ ἀναγ-
καῖον. Ὁ δὲ Θεὸς καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον· οὐκ ἄρα
ἐστὶ δύναμις ἐν αὐτῷ τοιαύτη.

δ'. Ἐτι πᾶν τὸ ποιῶν ποιεῖ ἢ ἐνέργειά ἐστιν. Ὅταν
οὐκ ἔστιν ὅλον ἐνέργεια, οὐχ ὅλην ἐαυτῷ ποιεῖ, ἀλλά
τενὶ ἐαυτοῦ. Ὁ δὲ μὴ ὅλην ἐαυτῷ ποιεῖ οὐκ ἔστι πρῶ-
τον ποιῶν. Ποιεῖ γὰρ τινὸς μετουσίᾳ, καὶ οὐ τῇ ἐαυτοῦ
οὐσίᾳ. Τῇ πρῶτον ἄρα ποιῶν, ὅπερ ἔστιν ὁ Θεὸς, οὐ-
δεμίαν ἔχει δύναμιν παραμεμιγμένην ἐαυτῷ, καθ'
ἣν οὐδὲν ποιεῖ, ἀλλ' ἔστιν ὅλος ἐνέργεια καθαρὰ.

ε'. Ἐτι εἰ πᾶν τὸ ποιῶν ποιεῖ καθ' ὅ ἐνέργειά
ἐστιν, ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἔστιν ἐνέργεια καθαρὰ,
ἀλλ' ἐνέργεια παραμεμιγμένη δυνάμει, ὥστερ
[ὅπερ] οὐχ ὅλην ἐαυτῷ ἐνεργεῖ, οὐδ' ὅλον τι
ποιεῖ· ἀλλὰ δεήσεται τινος ὑποκειμένης δυνά-
μει· παθητικῆς· πρὸς τὸ ποιεῖν, ὥστερ τὰ ἄλλα, ἃ
ἐστὶ τοιαύτη ἐνέργεια ἐν ὑποκειμέναις δυνάμει· καὶ
εἰ τοῦτο, οὐ δημιουργήσει. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ δη-
μιουργεῖν, τὸ ἐκ μηδαμῆ μηδαμῶς ποιεῖν τι, ὅπερ
ὄν τυγχάνει παρὰ τὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἀξιώματα.
Οὐκ ἄρα ἔστιν ἡ δύναμις ἐν τῷ Θεῷ παθητικὴ,
καθ' ἣν πάσχει τι μόνον, καὶ οὐ ποιεῖ.

ς'. Ἐτι καθάπερ ἕκαστον ἐνεργεῖ ἢ ἐνέργειά
ἐστιν, οὕτω καὶ πάσχει καθὼ [καθ' ὅ] δυνάμει· ἢ
γὰρ κίνησις ἐστὶν ἡ ἐνέργεια τοῦ δυνάμει, ἢ δυνά-

monstrando propria erit quæstio: nam ex eo quod
non sit in Deo potentia passiva, ostendetur idem
esse ejus essentiam ac esse ipsius, et ex eo quod
non sit in eo materia, demonstrabitur operationem
ejus, quæ est perfectio et forma, non esse partem
essentiam, et sic idem esse operationem Dei ac ipsius
essentiam, quod nunc in quæstionem proponitur.

Cap. III. Quod in Deo non est potentia passiva.

1. Potentiam passivam in Deo esse non posse sic
demonstratur. Omne enim id, in cujus substantia ad-
miscetur potentia, in quantum est hujusmodi potest
esse et non esse: quod enim potest esse, potest etiam
non esse. Deus autem secundum se non potest non
esse cum sit æternus: in Deo igitur non est
B potentia ad esse.

2. Adhuc, quamvis id quod quandoque est in po-
tentia, quandoque in actu, prius sit tempore in po-
tentia quam in actu, tamen simpliciter actus est
prior potentia; quia potentia non educit se in ac-
tum, sed educitur per aliquid quod sit actus. Omne
igitur quod est in potentia, habet aliquid prius seipso.
Deus autem non habet prius seipso, est enim pri-
mum ens et prima omnium causa: non est igitur in
eo potentia passiva.

3. Item, id quod est per se necesse esse, nullo
modo est possibile esse; quia quod est per se ne-
cesse esse, non habet causam. Omne autem quod
est possibile esse, habet causam. Et si quidem seip-
sum habeat causam, tunc erit ipsam suiipsius causa,
quod est impossibile; si vero aliud habeat causam
tunc non erit per se necesse esse. Deus autem per
se est necesse esse: non igitur est in eo istiusmodi
potentia.

4. Amplius, unumquodque agit, secundum quod
est actus. Quod igitur non est totus actus, non toto
se agit, sed aliquo sui. Quod autem non toto se
agit, non est primum agens: agit enim alicujus par-
ticipatione, non per essentiam suam. Primum igitur
agens, quod est Deus, nullam habet potentiam
sibi admiscam, sed est totus actus purus.

5. Item, si omne agens agit in quantum est actus,
Deus autem non sit actus purus, sed actus admis-
tus potentiam qui non toto se agit, non totum quid
aget, sed opus habebit aliqua subjecta potentia ad
agendum, sicut alia, quæ sunt hujusmodi actus in
subjectis potentiis. Et si ita sit, non creabit (nam
creare est ex nihilo aliquid facere), quod est con-
tra sacræ Scripturæ auctoritatem. Non igitur est in
Deo potentia passiva, secundum quam aliquid patitur
tantum et non agit.

6. Rursus, unumquodque sicut agit in quantum
est actus, ita patitur in quantum est potentia; nam
motus est actus existentis in potentia, in quantum

(4) Hæc fere sumpsit Acindynus ex S. Thoma.
lib. 1 Contra gentes, cap. 16.

(5) Videtur hoc vel simile quid decesse, μὴ δύ-
ναται.

est in potentia, sicut ædificatio est actus ædificabilium. Sed Deus est omnino impassibilis ac immutabilis: « Apud quem, dicitur, non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio¹. » Nihil igitur habet de potentia scilicet passiva.

7. Iterum, videmus aliquid exire de potentia in actum. Et quia quod est in potentia, nondum est, unde nec agere potest, ergo oportet esse aliquid aliud prius, quo educatur in actum. Et iterum si hoc est exiens de potentia in actum, oportet ante hoc aliquid aliud poni, quo ipsum educatur de potentia in actum. Et quia in infinitum procedi non potest, ergo oportet devenire ad aliquid quod est actu tantum: et hoc dicimus Deum. *Non igitur, etc.*

8. Præterea, talis potentia est quid imperfectum; nam si habetur, forma perficitur. Nihil autem imperfectum est in Deo: ergo nec huiusmodi potentia. Quod si quis dicat talem potentiam nunquam esse absque existentia et forma, nihil inde sequitur: nam quod alio perficitur, in seipso consideratum, est imperfectum.

9. Insuper, videmus aliquid quod est potentia et actu, sicut naturalia, et aliud quod est potentia tantum, ut materiam primam. Oportet igitur esse aliquid etiam quod sit tantum actu sine potentia: et hoc dicimus esse Deum. Non igitur est in Deo potentia passiva.

10. Imo, si qua sit in Deo huiusmodi potentia, comparabitur ad operationem sicut habens ad id quod habetur; nam secundum potentiam aliquid est alicujus receptivum. Hoc autem clare confutat Boetius in libro *De consolatione*. Postquam enim dixit Deum esse plenum summi boni, subdit, philosophiæ personam gerens: « Te enim obsecro ut sancte ac purissime iudices Deum optimum summo bono esse plenissimum, ne forte arbitrari audeas rerum omnium patrem illud bonum quo se repleti testatur, vel ab extrinsecus desumere, vel naturaliter, sed diversum a sua substantia, tanquam si Deus esset habens, habita vero beatitudo: si enim ab exteriori accepisse putes, recipiens esse deterius dante suscipari poteris, illum tamen superiorem esse omnibus merito constitemur; si vero illa bona in natura ejus sint, sed in operibus sint diversa, quando de rerum principio loquimur, excogitet qui potest, quis hæc dissimilia conjunxerit. » Non igitur in Deo est prædicta potentia.

11. Denique, licet aliqua entia talem non habeant potentiam ad aliam formam, sicut caelestia corpora, habent tamen potentiam ad non esse: nam unumquodque hanc e nihilo effert velut residuum pristinae non existentiae: ideo secundum illam unumquodque est nihil, et si quid sibi met reliu-

¹ Jac. 1, 17.

(5) Lib. III, *De consolat.* prosa decima.

μαι, ὡς περ ἡ οἰκοδόμησις τῶν οἰκοδομητῶν. Ὁ δὲ Θεός ἐστι πάντη ἀπαθής, καὶ ἀμετάβλητος. Παρ' οὐ γὰρ, φησὶν, οὐκ ἔστι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. Οὐδὲν ἄρα ἔχει ἐκ τῆς παθητικῆς δυνάμεως.

ζ'. Ἐτι δρῶμέν τι ἐξίεν ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖα· καὶ ἐπεὶ τὸ δυνάμει ὄν οὕτω ἐστὶ, διὰ οὐδὲ ἐνεργεῖν δύναται, ἀνάγκη εἶναι τι ἄλλο πρότερον, δι' οὗ εἰς τὸ ἐνεργεῖα προαχθήσεται. Εἰ τοίνυν καὶ τοῦτο ἐξείσιν ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖα, ἀνάγκη καὶ τούτου τι ἕτερον προὑποκτιθῆναι, πρότερον αὐτὸ ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖα. Καὶ ἐπεὶ ἐπ' ἀκείρον προλέγει οὐ δύναται, ἀνάγκη ἀπαντᾶν εἰς τὸ ἐνεργεῖα μόνον, καὶ τοῦτο φημὲν τὸν Θεόν. Οὐκ ἄρα, καὶ τὰ λοιπὰ.

η'. Ἐτι ἡ τοιαύτη δύναμις ἐστὶ τι ἀτελές. Εἰ γὰρ ἔξει, εἴδει τελειοῦται. Οὐδὲν δὲ ἀτελὲς ἐν τῷ Θεῷ. Οὐδ' ἄρα δύναμις τοιαύτη. Κἂν λέγῃ τις τὴν τοιαύτην δύναμιν μηδέποτε εἶναι ἀνευ ἐξέως ἢ εἰδούς, οὐδ' οὕτως συμπεραίνει. Πᾶν γὰρ ὃ ἐτέρῳ τελειόν ἐστὶ, κατ' αὐτὸ θεωρούμενόν ἐστιν ἀτελές.

θ'. Ἐτι δρῶμέν τι δυνάμει, καὶ ἐνεργεῖα, ὡς περ τὰ φυσικὰ, καὶ ἄλλο δυνάμει μόνον, ὡς περ τὴν πρώτην ὕλην. Δεῖ ἄρα εἶναι τι καὶ ἐνεργεῖα μόνον, ἀνευ τοῦ δυνάμει. Καὶ τοῦτο φημὲν εἶναι τὸν Θεόν. Οὐκ ἄρα ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ δύναμις παθητικῆ.

ι'. Ἐτι, εἰ ἔστι τις ἐν τῷ Θεῷ τοιαύτη δύναμις, ἔσται ὡς ἔχον πρὸς ἐχόμενον τὸ ἐνεργεῖα. Κατὰ ταύτην γὰρ ἐστὶ τι δεκτικόν τινος. Τοῦτο δὲ ἀποτέρεται σαφῶς ὁ Βοήτιος (6) ἐν τῇ Παραμυθίᾳ. Εἰπὼν γὰρ πλήρη εἶναι τὸν Θεὸν τοῦ ἀκρου ἀγαθοῦ, ἐπάγει ἀπὸ τοῦ τῆς φιλοσοφίας προσώπου· « Ἀλλὰ γὰρ δέομαι σου, ὅπως ὁσίως καὶ πανάγως τοῦτο δοκιμάσῃς, τὸ τοῦ ἀκρου ἀγαθοῦ τὸν ἀκρον ἀγαθὸν εἶναι πληρέστατον, ὡς ἂν μὴ τὸν τῶν ὄντων κατέρα πάντων ἐκείνο τὸ ἀγαθὸν οὐ πλήρης εἶναι μαρτυρεῖται, ἢ ἐξωθεν λαμβάνειν φρονεῖν τολμήσειας, ἢ φυσικῶς μὲν ἔχειν, διάφορα δ' εἶναι τὴν ὑπαρξιν, ὡς ἂν ἔχοντος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐχομένης μακαριότητος. Εἰ μὲν γὰρ ἐξωθεν εἰληφέναι ὀπλολαμβάνεις, κρεῖττον τοῦ εἰληφέναι τὸ δεδοκός οἰεσθαι δύνασαι. Ἄλλ' ὑπερέχειν τοῦτον ἀπάντων ἀξίως ὁμολογοῦμεν. Εἰ δὲ τῆ φύσει μὲν ἐστὶν, ἐν τῷ πράγματι δὲ διάφορα, ἐπειδὴν περὶ τοῦ τῶν ὄντων ἀρχοντος διαλεγόμεθα, ὁ δυνάμενος κλασάται, τίς τὰ διάφορα ταῦτα συνήψεν. » Οὐκ ἄρα ἐστὶ πᾶς ἐν τῷ Θεῷ τοιαύτη δύναμις.

ια'. Ἐτι εἰ καὶ ἡ τοιαύτη δύναμις μὴ ἔχει ἐν ἐνίοις πρὸς ἄλλο εἶδος, ὡς περ ἡ τῶν οὐρανίων σωματίων, ἔχει μέντοι πρὸς τὸ μὴ ὄν. Καὶ γὰρ ἕκαστον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ταύτην ἐφίλλεταται οἰκεῖν τι λείπον τῆς ποτὲ μὴ ὄντητος. Διὸ καὶ κατ' αὐτὴν μὴδὲν ἐστὶν ἕκαστον, εἴτε λαθεῖν τι ἐφ' ἑαυτοῦ

μη συντηροῦμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἀκαρπία A
μένει, ἀλλ' ἀθρόως οὐχίσσεται, καὶ διαπεσσεῖται ὡς
ὁ Ἀδύουστινος φησὶν. Ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἔστι πρὸς
τὸ μὴ εἶναι, οὐδ' ἄρα τοιαύτην δύναμιν. Ἐντεῦθεν
ἔστιν ὅτι πρὸς τῶν λογίων ἀπαθῆς ὁμνεῖται.

Κεφαλ. Δ'. Ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἔστιν τὸ εἶναι
αὐτοῦ.

α'. Ἐκ δὴ τούτων φανερὸν (7) τὴν οὐσίαν τοῦ
Θεοῦ τὸ εἶναι αὐτοῦ. Πᾶσα γὰρ οὐσία ἢ μὴ ἔστι τὸ
εἶναι αὐτῆς, ἔστιν ἐν δυνάμει πρὸς αὐτὴν. Ἐν δὲ τῷ
Θεῷ οὐδαμῶς ἔστι τις δύναμις τοιαύτη. Ἡ οὐσία
ἄρα τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν οὐσία τοιαύτη, ἣς τὸ εἶναι
ἔστιν ἕτερον αὐτῆς. Ἔστιν ἄρα ταυτὸν τῇ οὐσίᾳ
τοῦ Θεοῦ τὸ εἶναι αὐτοῦ.

β'. Ἐτι ὁρῶμεν ἐν τοῖς οὐσίαις τινα δυνατὰ εἶναι,
καὶ μὴ εἶναι, ὡς περ τὰ ἐν γενέσει, καὶ φθορᾷ. B
Πᾶν δὲ τὸ δυνατὸν εἶναι, καὶ μὴ εἶναι, αἰτίαν
τοῦ μὴ (8) εἶναι ἀνὰ τὴν ἡ, ὃ γὰρ ἔχει ἐπίσης πρὸς
τὸ εἶναι, καὶ μὴ εἶναι, εἰς τὸ εἶναι προεχώρησεν,
ἀνάγκη ἐκ τινος αἰτίας τοῦτ' ἴσχειν. Ἐν δὲ τοῖς
αἰτίαις οὐκ ἔστιν ἐπ' ἀπειρον προϊέναι· ἀνάγκη ἄρα
τιθέναι τι ἀναγκαῖον εἶναι. Τοῦτο δὲ ἢ ἄλλοθεν
ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς αὐτοῦ ἀνάγκης, ἢ οὐ. Ἄλλ'
ἔστι καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον. Οὐκ ἔστι δὲ προϊέναι ἐπ'
ἀπειρον ἐν τοῖς ἀναγκαῖοις τοῖς ἔχουσι τὴν αἰτίαν
τῆς αὐτῶν ἀνάγκης ἄλλοθεν. Ἀνάγκη τοίνυν τιθέναι
τι πρῶτον ἀναγκαῖον εἶναι, ἔπειρ ἔστι καθ' αὐτὸ
ἀναγκαῖον. Καὶ τοῦτ' ἔστιν ὁ Θεός, ὃς ἔστι πρῶτον
ἀναγκαῖον. Τοῦτο δὲ τὸ καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον εἶναι
τινὲς εἶναι καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον ἔστιν ἀναγκαῖον C
εἶναι, ὡς περ τὸ ἐνδεχόμενον εἶναι ἐνδεχομένῳ ἔστιν
ἐνδεχόμενον εἶναι. Τοῦτο τοίνυν τὸ εἶναι τὸ καθ'
αὐτὸ ἀναγκαῖον, εἰ ἔσται τινὲς οὐσία, ἢ ἔσται αὐτῇ
ἀντιθεῖον, καὶ διαμαχόμενον, ὡς περ τὸ καθ' αὐτὸ
εἶναι διαμάχεται τῷ τῆς λευκότητος χρώματι· ἢ
ἔσται αὐτῇ σύμφωνον, καὶ συγγενές, ὡς περ τῇ
λευκότητι τὸ ἐν ἄλλῳ εἶναι. Ἀλλὰ τῷ μὲν πρώτῳ
τρόπῳ οὐκ ἂν συνέλθοι ταύτη τῇ οὐσίᾳ τὸ καθ' αὐτὸ
ἀναγκαῖον εἶναι, ὡς περ οὐδὲ τῇ λευκότητι τὸ καθ'
αὐτὸ ὑπάρχειν· τῷ δὲ δευτέρῳ τρόπῳ ἢ τὸ τοιοῦτον
εἶναι ἡρῆται τῆς οὐσίας ἢ ἀμφοτέρω ἀπάσης αἰ-
τίας, ἢ οὐσία ἀπὸ τοῦ εἶναι. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα δύο
εἰσι παρὰ τὸν λόγον τοῦ εἶναι καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖου.
Ἔστι γὰρ ἕκαστον ἀναγκαῖον διὰ τοῦθ', οὗ ἡρῆται.
Εἰ δὲ τὸ τρίτον, ἔπεται ἐκείνην τὴν οὐσίαν κατὰ D
συμβεβηκὸς ἐπιγιγνεσθαι τῷ καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον
εἶναι. Πᾶν γὰρ ὃ ἔπεται τῷ τοῦ πράγματος εἶναι,
κατὰ συμβεβηκὸς ἔνεστιν αὐτοῦ, καὶ οὕτως οὐκ ἔστιν
ἢ οὐσία αὐτοῦ. Ὁ Θεός ἄρα οὐκ ἔχει οὐσίαν, εἰ μὴ
ἔστι τὸ εἶναι αὐτοῦ.

γ'. Εἰ δὲ τις λέγει ἐκείνο τὸ εἶναι μὴ ἀπολειμμέ-
ως ἡρῆσθαι τῆς οὐσίας, ὡς πάντῃ μὴ εἶναι, εἰ μὴ
ἐκείνη εἴη, ἀλλ' ἡρῆσθαι ὅσον πρὸς τὴν συνάφειαν,
ἢ συνήπται α' τῇ, καὶ οὕτω τὸ μὲν εἶναι ἔστι καθ'
αὐτὸ ἀναγκαῖον, τὸ δὲ συνάφειαν οὐκ ἔστι καθ'
αὐτὸ ἀναγκαῖον, ἀλλὰ διὰ τὴν οὐσίαν· ἀλλ' αὕτη ἢ

quatur et a Deo non conservetur, illi:co nihil per-
manet; sed cessabit et concidet, ut ait Augustinus,
Deus autem non tendit ad nihilum, nec proinde ad
istiusmodi potentiam. Et ideo in Scriptura sacra
dicitur impassibilis.

Cap. IV. Quod essentia Dei est esse ipsius.

1. Ex dictis patet essentiam Dei esse idem ac
ipsius esse. Omnis enim essentia quæ non est
suum esse, est in potentia relative ad hoc; sed in
Deo nulla est huiusmodi potentia. Essentia igitur
Dei non ea est essentia, cujus esse sit aliud ab ipsa.
Est ergo idem essentia Dei esse ipsius.

2. Iterum, videmus in entibus aliqua esse possi-
bilia esse et non esse, scilicet generabilia et cor-
ruptibilia. Omne autem quod est possibile esse et
non esse, necessario causam habet essendi, si
quando sit. Si enim quod æqualiter se habet ad
esse et non esse, in esse prodierit, oportet quod
hoc sit ex aliqua causa. Sed in causis non est pro-
cedere in infinitum; ergo oportet ponere aliquid
quod sit necesse esse. Hoc autem vel habet cau-
sam suæ necessitatis aliunde, vel non, sed est per
seipsum necessarium. Non est autem procedere in
infinitum in necessariis quæ habent causam suæ
necessitatis aliunde, ergo oportet ponere aliquid
primum necessarium, quod est per se necessarium.
Et hoc est Deus, qui est primum necessarium. Hoc
autem esse per se necessarium alicui per seipsum
necessario est necesse esse, sicut esse possibile ali-
cui possibili est possibile esse. Hoc igitur esse per
se necessarium, si sit alicui essentia, vel erit ipsi
contrarium et repugnans, sicut per se existere re-
pugnat albo colori; vel erit ipsi consonum et af-
fine, sicut albedini esse in alio. Si primo modo, illi
essentia non conveniet esse quod est per se ne-
cesse esse, sicut nec albedini per se existere. Si
autem secundo modo, vel esse huiusmodi dependet
ab essentia, vel utrumque ab alia causa, vel essentia
ab esse. Sed duo prima sunt contra rationem
ejus quod est per se necesse esse; nam unumquod-
que est necessarium eo quod non dependeat; ex
tertio vero sequitur quod illa essentia accidentaliter
advenit ad rem quæ per se necesse est esse, quia
omne quod sequitur ad esse rei, est ei accidentale,
et sic non erit ejus essentia. Deus igitur non ha-
bet essentiam quæ non sit suum esse.

3. Si quis autem dicat quod illud esse non absolute
dependet ab essentia illa, ut omnino non sit nisi
illa esset; sed quantum ad conjunctionem qua est
conjungitur, et sic illud esse per se necesse est, sed
ipsi conjungi non per se necesse est, sed propter
essentiam: hæc responsio prædicta inconuenientia

(7) Multa hujus capituli translata sunt ex Thom. lib. 1, contra gentes, cap 22.

(8) Videtur delenda negatio μη.

non evadit : quia si illud esse potest intelligi sine illa essentia, sequitur quod illa essentia se habet accidentaliter ad illud esse. Sed illud esse est per se necesse esse; ergo illa essentia se habet accidentaliter ad id quod est per se necesse esse : non ergo est quidditas ejus. Hoc enim quod est per se necesse esse, est Deus. Non igitur illa est essentia Dei, sed essentia Dei posterior. Si autem non potest intelligi illud esse sine illa essentia, dependet ab essentia a qua dependet conjunctio sua, et sic redit prior difficultas.

4. Item, unumquodque est per suum esse. Quod igitur non est suum esse, non est per se necesse esse. Deus autem est per se necesse esse; ergo Deus est suum esse.

5. Adhuc, si esse Dei non est sua essentia (non vero pars ejus esse potest, cum essentia divina sit simplex), oportet quod hujusmodi esse sit aliquid præter essentiam ejus. Omne autem quod convenit alicui, licet non sit de essentia ejus, convenit ei per aliquam causam : ea enim quæ non sunt unum, si conjungantur, oportet per aliquam causam uniri. Esse igitur ipsius Dei convenit essentia ejus per aliquam causam. Aut igitur per aliquid quod est de essentia ipsius, aut per essentiam ejus, aut per aliquid aliud. Si primo et secundo modo (cum essentia sit per illud esse), hoc est impossibile; prior est enim secundum intellectum causa quam effectus. Si ergo aliquid intelligeretur esse sibi ipsi causa essendi, intelligeretur esse antequam haberet esse, quod est impossibile, nisi intelligatur quod sit causa essendi secundum esse accidentale, quod est esse secundum quid : hoc enim non est impossibile, nam invenitur aliquid ens accidentale ex principiis sui subjecti causatum ante quod intelligitur esse substantialis forma subjecti; nunc autem non loquimur de esse accidentali. Si autem illud esse convenit per aliquam aliam causam; omne autem quod acquirit esse ab alia causa, est causatum; Deus autem est prima causa non habens causam : illa igitur essentia quæ acquirit esse aliunde, non est essentia Dei; necesse est igitur dicere quod esse Dei sua essentia est.

6. Insuper, quod non potest esse nisi concurrentibus pluribus, est compositum; sed nulla res in qua est aliud essentia et aliud esse, potest esse nisi concurrentibus pluribus, scilicet essentia et esse. Ergo omnis res in qua est aliud essentia et aliud esse, est composita. Deus autem non est compositus. Ipsum igitur esse Dei est sua essentia.

7. Denique, omnis res est per hoc quod habet esse; nulla igitur res, cujus essentia non est suum

(9) Hic deest quid in textu Græco quod suppleri potest ex S. Thoma in hunc modum : Sequitur quod

Α λύσις τὰ προσηρημένα ἄτοπα οὐ διαφεύγει. Εἰ γὰρ ἐκεῖνο τὸ εἶναι δύναται νοεῖσθαι ἄνευ ἐκείνης τῆς οὐσίας, ὁῦλον ὅτι ἐκείνη ἢ οὐσία κατὰ συμβεθερῶς ἔχει πρὸς ἐκεῖνο τὸ εἶναι. Ἐκεῖνο δὲ τὸ εἶναι ἐστὶ καθ' αὐτὴ ἀναγκαῖον εἶναι. Ἐκείνη ἄρα ἢ οὐσία κατὰ συμβεθερῶς ἔχει πρὸς τὸ καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον εἶναι. Οὐκ ἄρα ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ. Τὸ γὰρ καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον εἶναι ἐστὶν ὁ Θεός. Οὐκ ἐστὶν ἄρα ἐκείνη ἢ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ὁστέρα. Εἰ δὲ μὴ δύναται νοεῖσθαι ἐκεῖνο τὸ εἶναι ἀπολύτως, ἤρηται τῆς οὐσίας ἐκείνης, ἀφ' ἧς καὶ συνάφεια αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἐπάνασι τὰ πρότερα ἄτοπα.

Β. Ἔτι ἑκαστόν ἐστι τῷ ἴδιῳ εἶναι. Ὁ τοίνυν οὐκ ἐστὶ τὸ αὐτοῦ εἶναι, οὐκ ἐστὶ καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον εἶναι. Ὁ δὲ Θεός ἐστι καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον εἶναι. Ὁ Θεὸς ἄρα ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ.

Γ. Ἔτι, εἰ τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ, οὐ δύναται δὲ μέρος εἶναι αὐτῆς ἀπλῆς οὐσίας, δεῖ τὸ τοιοῦτο εἶναι παρ' αὐτὴν εἶναι τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ πρόσσει τινὶ μὴ ὄν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, προσήκει αὐτῷ κατὰ τινὰ αἰτίαν. Τὰ γὰρ μὴ ὄντα ὄν, εἰ συναφθεῖη, ἀνάγκη κατὰ τινὰ αἰτίαν συνίεναι. Τὸ εἶναι τοίνυν αὐτοῦ Θεοῦ προσήκει τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ κατὰ τινὰ αἰτίαν. Ἡ τοίνυν κατὰ τὴν ὕψην ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ἢ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἢ κατὰ τὴν ἄλλο. Εἰ τῷ πρώτῳ, καὶ δευτέρῳ τρόπῳ, ἐστὶ δὲ ἡ οὐσία δι' ἐκεῖνου τοῦ εἶναι. (9) Τοῦτο δὲ ἀδύνατον. Πρῶτον γὰρ καθ' ἑπινοίαν ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ αὐτοῦ. Διὸ, καὶ εἰ τὴν νοοῖτο ἑαυτῷ αἰτία τοῦ εἶναι, νοηθῆσθαι εἶναι πρὸ τοῦ ἔχειν τὸ εἶναι. Ὅπως ἐστὶν ἀδύνατον, εἰ μὴ νοοῖτο αἰτία ἑαυτοῦ κατὰ τὸ εἶναι τὸ συμβεθερῶς, ὅπως ἐστὶν εἶναι κατὰ τὸ εἶναι. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἐστὶν ἀδύνατον. Ἐδρίσκειται γὰρ τὸ ὄν συμβεθερῶς, ἐξ ἀρχῆς αἰτιατόν τοῦ ἴδιου ὑποκειμένου, οὐ πρότερον νοεῖται τὸ οὐσιώδες εἶδος τοῦ ὑποκειμένου. Ἀλλὰ γὰρ νῦν οὐ διαλεγόμεθα περὶ τοῦ κατὰ συμβεθερῶς εἶναι. Εἰ δὲ προσήκει ἐκεῖνο τὸ εἶναι διὰ τινος ἄλλης αἰτίας : πᾶν δὲ τὸ λαμβάνον τὸ εἶναι διὰ τινος ἄλλης αἰτίας ἐστὶν αἰτιατόν ὃ δὲ Θεός ἐστι πρώτη αἰτία ἀνάγκης· αὕτη ἄρα ἢ οὐσία ἢ λαμβάνουσα ἄλλοθεν τὸ εἶναι οὐκ ἐστὶν οὐσία τοῦ Θεοῦ· ἀναγκαῖον ἄρα λέγειν τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ εἶναι τὴν οὐσίαν αὐτοῦ.

Δ. Ἔτι πᾶν ὃ οὐ δύναται εἶναι, εἰ μὴ συνδρομῇ πολλῶν, ἐστὶ σύνθετον· ἀλλ' οὐδὲν χρῆμα, οὐ τὸ εἶναι ἐστὶν ἕτερον τῆς οὐσίας αὐτοῦ, δύναται εἶναι, εἰ μὴ συνδρομῇ πολλῶν, δηλαδὴ τῆς οὐσίας, καὶ τοῦ εἶναι. Πᾶν ἄρα, οὐ ἢ οὐσία ἐστὶν ἄλλο, καὶ τὸ εἶναι ἄλλο, ἐστὶ σύνθετον. Ὁ δὲ Θεός οὐκ ἐστὶ σύνθετος. Αὐτὸ ἄρα τὸ εἶναι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ.

Ε. Ἔτι πᾶν τὸ ὄν ἐστὶ καθ' ἑαυτὸ εἶναι· οὐδὲν ἄρα, οὐ μὴ ἐστὶν ἡ οὐσία (10) αὐτοῦ, ἐστὶ κατὰ

aliquid sit ipsi causa essendi. Sed hoc est impossibile. (10) Τὸ εἶναι hic suppiendum ex S. Thoma.

την οὐσίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ μετουσίᾳ τινός, δηλοῦσι αὐτοῦ τοῦ εἶναι. Ὁ δὲ ἐστὶ μετοχῆ τινος, οὐ δύναται εἶναι πρῶτον ὄν. Ὁ γὰρ μετέχεται τινι πρὸς τὸ εἶναι, τοῦτ' ἐστὶ πρότερον τοῦ μετέχοντος. Ὁ δὲ Θεός ἐστὶ πρῶτον ὄν, οὐ μηδὲν ἐστὶ πρότερον. Τοῦ Θεοῦ ἄρα τὸ εἶναι ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ.

Κεφαλ. Ε'. Δογματοὶ ἀπὸ τοῦ ἁγαστιου και ἱουσις μετὰ προθεωρίας (11).

α'. Δόξαι δ' ἂν μὴ εἶναι ταύτην τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τῶ εἶναι αὐτοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ Δαμασκηνός ἐν τῶ πρώτῳ θεολογικῶν αὐτοῦ βιβλίῳ· Ὅτι μὲν Θεός ἐστὶ, φανερὸν καθέστηκεν ἡμῖν· τί δὲ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ἢ τὴν φύσιν, ἀκατάληπτόν ἐστιν πάντῃ κατὰ διανόητον. Ὅχι ἄρα ἐστὶ ταυτὸν οὐσία καὶ τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ.

β'. Εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ ἀδιανόητον ὑπάρχει ἡμῖν τί ἐστὶν, ὡσπερ καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον διάφορὰ ἐστὶ προδημήματα, τὸ εἶ ἐστὶ, καὶ τί ἐστὶν· ὡν πρὸς θάτερον μὲν ἐπιστάμεθα ἀποκρίνεσθαι, πρὸς θάτερον δ' οὐ· ὡς ἐκ τῆς προσηρημένης φαίνεται χρήσεως. Ὁ τοίνυν ἀποκρινόμεθα πρὸς τὸ εἶ ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ, καὶ πρὸς τί ἐστὶν, οὐκ ἐστὶν τὸ αὐτό. Πρὸς γὰρ τὸ εἶ ἐστὶν, ἀποκρινόμεθα εἶναι· πρὸς δὲ τὸ τί ἐστὶν, τὴν οὐσίαν. Οὐκ ἄρα ἐστὶ ταυτὸν τὸ εἶναι καὶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ.

γ'. Ἄλλ' ἔλεγεν, ὅτι τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ οὐ γίνεταί καθ' αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ τῆς ὁμοιότητος τῆς κτίσεως.

δ'. Ἄλλὰ τοῦναντίον ἐν τῇ κτίσει ἐστὶ καὶ εἶναι, καὶ οὐσία, καὶ ὁμοῦ ἀμφότερα ἐκτισμένη παρὰ Θεοῦ, καὶ ἀμφότερα ἀφομοιοῦνται τῶ Θεῷ διὰ τὸ ποιοῦν κοινὸν ὅμοιον ἑαυτῶ. Εἰ τοίνυν τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ γινώσκεται τῇ ὁμοιότητι τοῦ κτιστοῦ εἶναι, ἀνάγκη καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ γινώσκεισθαι τῇ ὁμοιότητι τῆς κτιστῆς οὐσίας· καὶ οὕτω περὶ τοῦ Θεοῦ εἰσόμεθα οὐ μόνον ὅτι ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τί ἐστὶν.

ε'. Ἐτι ἕκαστον διώριστα· ἀπ' ὅτου οὐκ ἐστὶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν, διὰ δὲ τοῦ κοινῶν πᾶσιν εἶναι οὐδὲν οὐδὲν ἀφώριστα. Ὅθεν καὶ ὁ Φιλόσοφος φησὶν, ὅτι τὸ ὄν οὐ δεῖ τιθέναι ἐν τοῖς ὅροις. Τὸ γὰρ ὄν ζόμενον ἀπ' οὐδενός, διὰ τοῦ διακριθῆσθαι; Οὐδενός ἄρα πράγματος ἀπ' ἄλλου διακρινομένου ἢ οὐσίας ἐστὶν αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπὶ πᾶσι κοινόν. Ὁ δὲ Θεός ἐστὶ τι ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων διακεκριμένον. Τὸ εἶναι ἄρα αὐτοῦ οὐκ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ.

ς'. Ἐτι οὐκ εἰσὶ διάφορα πράγματα, εἰ μὴ τὸ εἶναι αὐτῶν εἴη διάφορον. Τὸ δὲ εἶναι τοῦδε οὐκ ἐστὶ διάφορον ἀπὸ τοῦ εἶναι τοῦδε, ἐφ' ὅσον ἐστὶν εἶναι, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐν τοῖσδε ἢ τοῖσδε φύσει. Εἰ τοίνυν τι εἶναι εἴη, ὁ μὲν ἐστὶν ἐν τινι φύσει διαφερούση ἀπ' αὐτοῦ τοῦ εἶναι, τοῦτο οὐκ ἐστὶ διὰ-

(11) In indice est, μετὰ προθέσεως.

A esse, est per essentiam suam, sed participatione alicujus, scilicet ipsius esse. Quod autem est per participationem alicujus, non potest esse primum ens; quia id quod alicui participatur ad hoc quod sit, est prius participante. Deus autem est primum ens, quo nihil est prius. Dei igitur esse est sua essentia.

Cap. V. *Objectiones adversariorum earumque solutiones cum propositione.*

1. Videtur quod in Deo non sit idem essentia et esse. Dicit enim Damascenus in primo theologico-
rum suorum librorum: « Deum esse nobis clare liquet, quid vero sit secundum essentiam aut naturam, incomprehensibile est omnino et inintelligibile. » Non igitur idem est essentia et esse Dei.

2. Si quis autem dicat quod ipsum esse Dei incomprehensibile est nobis quid sit, sicut et ejus essentia: sed contra est quod diversae sunt quaestiones, utrum sit, et quid sit: ad quarum unam scimus respondere, ad alteram vero nescimus, ut patet ex praefato textu. Quod igitur respondemus ad quaestionem utrum sit Deus, et quod ad quaestionem quid sit, non est idem. Nam ad quaestionem utrum sit, respondemus per vocem esse; ad quaestionem vero quid sit, respondemus per vocem essentia. Non igitur idem est esse et essentia Dei.

3. At inquires, esse Dei non cognoscitur in seipso, sed per analogiam creaturarum.

4. Sed contra in creaturis est esse et essentia, et simul ambo sunt a Deo. creatura, et ambo assimilantur Deo, quia agens agit sibi simile. Si ergo esse Dei cognoscitur per similitudinem esse creati, oportet etiam quod essentia ejus cognoscatur per similitudinem creaturae essentiae: et sic de Deo scimus non solum quod sit, sed etiam quid sit.

5. Insuper, unumquodque definitur ex his quae sunt secundum ipsius essentiam, per ipsum verò esse, quod est commune omnibus, nullum ab alio differt. Unde Philosophus dicit quod ens non oportet ponere in definitionibus; quod enim definitur a nullo, per quod distinguitur? Si ergo nulla res ab alia differret, essentia esset ipsum esse ejus, in quantum hoc est omnibus commune. Deus autem est aliquid ab omnibus aliis diversum: ergo ejus esse non est ipsius essentia.

6. Praeterea, non sunt diversae res, nisi eorum esse sit diversum; esse autem hujus rei non differt ab esse illius in quantum est esse, sed in quantum est in tali talive natura. Si igitur sit aliquid esse quod non sit in aliqua natura diversa ab ipso esse, hoc non differt ab ullo alio esse. Et inde sequitur

quod, si Dei natura est ipsius esse, hic est esse commune omnibus.

Α φρον από τινος άλλου είναι. Καί ταύτη έπεται, ει θεία φύσις έστι τδ είναι αυτού, αυτόν είναι τδ κοινόν είναι πᾶσιν (12).

7^a, 8^a, 9^a, 10^a et 11^a objectiones desiderantur.

Item desiderantur responsiones ad 1^{am}, 2^{am}, 3^{am}, 4^{am} et 5^{am} argumentum.

Ad sextum responsio desumitur ex hac ratione quod non possit fieri additio in Deo: nam id est divinum esse cui nihil addi possit, et de ratione ipsius est, quod ei nequeat additio fieri: ideo esse divinum non est commune esse. Sicut et in ratione communis animalis non additur rationalitatis differentia, non tamen est de ratione ejus ipsi additionem fieri non posse, ut patet ex animali rationali, quod est forma animalis.

Ad septimum dicendum quod modus nuncupandi, in nominibus quæ a nobis rebus imponuntur, consequitur intelligendi modum: nomina enim indicant animarum passiones, ut dicitur in proœmio de interpretatione. Intellectus autem noster eo modo intelligit esse, quo invenitur in accidentalibus rebus, a quibus cognitiones suas desumit; in quibus esse non est per se subsistens, sed accidentale. Ratio autem invenit aliquid ens per se subsistens. Et ideo, quamvis id quod dicitur ens significetur ut concretum, intellectus tamen, abstrahens a modo significandi, exprimit id quod significatur.

Ad octavum dicendum quod verbum Boetii intelligitur de his quibus esse convenit secundum participationem, haud vero secundum essentialiam: quod enim est ens per suam essentialiam, congruentius dicitur quod sit suum esse, quam quod sit aliquid ens.

Ad nonum dicendum quod hoc quod dico esse est inter alia perfectissimum: quod sic patet. Operatio enim est semper perfectior potentia. Quia igitur forma non intelligitur esse operatio, nisi secundum quod adducitur ad esse (humanitas enim aut igneitas potest intelligi ut est in potentia materie, vel ut in potentia agentis, vel etiam ut in intelligentia, sed secundum quod habet esse, sit ens actu, ut patet per hoc quod dictum est quod esse est primus actus omnium actuum), ideo est etiam perfectio omnium perfectionum. Quod autem dico addi, non intelligatur esse specialius, et illud determinans, ut actus potentiam: omne enim quod tale est, est aliud secundum quidditatem ab eo cui additur ad determinandum; nihil vero additur ad esse quod sit ab eo alienum, in quantum nihil est non participans esse, nisi nihilum, quod neque potentia esse potest, neque forma, neque differentia. Itaque esse, in quantum est esse, non determinatur per alia, sicut potentia per actum,

Έκ τού λόγου τού μή δύνασθαι γίνεσθαι προσθήκην εν αύτῷ. Τδ δε θεϊόν είναι έστιν, ᾧ μήτε έστι προσθήκη, και εκ τού λόγου αυτού έστι τδ μή δύνασθαι γίνεσθαι προσθήκην αύτῷ. Αιδ τδ θεϊόν είναι ούκ έστι τδ κοινόν είναι. ὡσπερ και εν τῷ λόγῳ τού νοινοῦ ζῶου οὔ πρόκειται ἡ τού λογικοῦ διαφορά. Οὔ μέντοι έστιν εκ τού λόγου αυτού τδ προσθήκην αύτῷ μή δύνασθαι γίνεσθαι, ὡς δηλον εκ τού λογικοῦ ζῶου, ὅπερ έστιν είδος τού ζῶου.

Πρός τδ έβδομον ρητέον, ότι δ τού ὀνομάζειν τρόπος εν ταίς παρ' ἡμῶν γινομέναις παρονομασίαις, ταίς ἐπιτιθεμέναις τοίς πράγμασι, έπεται τῷ τού νοεῖν τρόπῳ. Τά γάρ ὀνόματα δηλοῦσι τὰ τῶν ψυχῶν καθήματα, ὡς λέγεται εν τοίς περιεργησιαίς προοιμίαις. Ὁ νοῦς δε ἡμῶν τούτῳ τῷ τρόπῳ νοεῖ τδ είναι δ εὐρίσκειται εν τοίς ὑπεθεθηκόσι πράγμασι, ἀφ' ὧν τῆς ἐπιστήμας λαμβάνει εν οίς τδ είναι ούκ έστι καθ' αὐτὸ ὑφεστῶς, ἀλλή προσπεφυκόσ. Ὁ δε λόγος εὐρίσκει τείναι καθ' αὐτὸ ὑφεστῶς. Αιδ τοι τούτο ει και τούθ' δ λέγεται εν σημαίνεται ὡς σύνθετον, ὅμως δ νοῦς ἀφαιε τῆν τού σημαίνειν τρόπον ἀποδίδωσι τδ σημαίνεμενον.

Πρός τδ ὀγδοον ρητέον, ότι δ λόγος τού Βοητίου νοεῖται περι ἐκείνων, οίς τδ είναι προσήκει κατὰ μετουσίαν, και οὔ κατ' οὐσίαν. Ὁ γάρ έστιν ὄν, κατὰ τήν έαυτοῦ οὐσίαν ει ἀκριδῶς σποκοιμεν, μᾶλλον προσήκει λέγεσθαι, ότι έστι τδ είναι αυτού, ἢ ότι έστί τι ὄν.

Πρός τδ έννατον ρητέον, ότι τούθ' δ φημι είναι έστι προς τὰ ἄλλα τελειότατον. δ δηλον έστειθεν. Ἡ γάρ ἐνέργεια έστιν ἀει τελειότερα τῆς δυνάμεως. Ὅτιοῦν δε είδος οὔ νοεῖται ἐνέργεια, ει μή καθ' δ εις τδ είναι τίθεται. Ἡ γάρ ἀνθρωπότης, ἢ ἡ πυρότης δύναται νοεῖσθαι, ὡς εν δυνάμει τῆς ὕλης οὔσα, ἢ ὡς εν δυνάμει τού ποιούντος, ἢ και ὡς εν τῷ νῷ. Ἀλλά καθ' δ έχει τδ είναι, γίνεται ἐνέργεια ὄν. ὡς φαίνεται δια τού λεγομένου τδ είναι ὑπάρχειν τήν αὐτοἐνέργειαν πασῶν τῶν ἐνεργειῶν. Αιδ και έστι τελειότης πασῶν τῶν τελειότητων. Ὁ δε φημι προσιθεσθαι, μή νοεῖσθω είναι είδ:κώτερον, και αὐτὸ διορίζω ὡσπερ ἐνέργεια δυνάμειν. Πᾶν γάρ δ τοιοῦτόν έστιν, έστιν ἄλλο κατὰ τήν ὑπαρξιν τού ᾧ προστίθεται προς τδ διορίζειν. Οὔδεν δε προστίθεται τῷ είναι ἀλλότριον ὄν αὐτοῦ. Οὔδεν δε προστίθεται τῷ είναι ἀμέτοχον αυτού, ει μή τδ μή ὄν, δ οὔτε δυνάμεις είναι δύναται, οὔτε είδος, οὔτε διαφορά. Ειδ οὔτε τούτῳ διορίζεται τδ είναι δια τῶν ἄλλων, ὡσπερ δυνάμεις δια τού ἐνεργεῖν,

(12) Desiderantur in hoc capite non pauca, quinque nimirum adversariorum argumenta, et solutio

septem priorum objectionum; nam de solutione sexta modica particula superest.

ἀλλὰ μάλλον ὡσπερ τὸ ἐνεργεῖν διὰ τῆς δυνάμεως. Ἐν γὰρ τῷ ὄρω τῶν εἰδῶν τίθενται αἱ ἰδαι ὕλαι, ἐν χριστῷ (13) διαφορῶν, ὡσπερ δταν λέγεται ἡ ψυχὴ εἶναι ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ, ὀργανικοῦ· καθὼς δὴ καὶ τρόπον τῶδε τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦδε τοῦ εἶναι διακρίνεται, ἐφ' ὅσον ἐστὶ τοιαῦτα, ἢ τοιαῦτα φύσεως εἶναι. Διδὸ καὶ ὁ θεὸς Διονύσιος φησι, « Εἰ καὶ τὰ ζῶντά ἐστι κρείττω τῶν ὄντων, τὸ εἶναι μέντοι ἐστὶ κρείττον τοῦ ζῆν. Τὰ γὰρ ζῶντα οὐ μόνον ζῆ, ἀλλὰ σύναμα τῷ ζῆν καὶ τὸ εἶναι ἔχει. »

Πρὸς τὸ δέκατον βητέον, ὅτι κατὰ τὴν τάξιν τῶν ποιούντων ἐστὶ καὶ ἡ τάξις τῶν τελῶν. Τῷ γὰρ πρώτῳ ποιοῦντι ὑποτίθεται τὸ πρῶτον τέλος, καὶ ἀναλόγως ἄλλα τέλη ἄλλοις ποιητικοῖς. Εἰ γὰρ θεωροῦντο ὁ τῆς πόλεως ἄρχων, καὶ ὁ ἡγεμῶν τοῦ στρατοῦ, καὶ εἰς καθ' αὐτὴν στρατιώτης, συμβαίνει τὸν μὲν τῆς πόλεως ἄρχοντα εἶναι πρῶτον ἐν τῇ τῶν ποιούντων τάξει, οὐ πρὸς τὰ ἐπιτάγματα ὁ ἡγεμῶν τὸν στρατὸν εἰς τὴν πόλεμον ἐπέχει, ὅφ' ἔφ' ὁ στρατιώτης κατὰ τὴν τάξιν, ἣν ἔλαχεν ἐν τῷ στρατῷ, τελεῖ ταῖς χειρὶ διαμαχόμενος. Ἐστὶ δὲ τὸ μὲν τέλος τοῦ στρατιώτου καταβάλλειν τοὺς πολεμίους, ὁ περαιτέρω τέτακται πρὸς τὴν τοῦ στρατοῦ νίκην, ὅπερ ἐν ευχαίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τέλος. Καὶ τοῦτο περαιτέρω τέτακται πρὸς τὴν τῆς πόλεως... ἢ τῆς βασιλείας, ὅσπερ ἐστὶ τέλος τοῦ πρώτου ποιούντος, ἀνάγκη ἔχειν τόπον τοῦ ἐσχάτου τέλους. Τὸ δὲ τέλος, εἰ καὶ ἐστὶ πρῶτον τῷ σκοπῷ, ἐστὶ μέντοι ἐσχάτον ἐν τῇ ποιήσει. Καὶ ἐστὶν πρῶτον ποιοῦντι. Ἐστὶ γὰρ ἐξ ἄλλων ἄρχων τὸ εἶναι, καὶ τὸ πρῶτον αἰτιὸν ἐστὶν ἡ πρώτη ἀρχή.

Πρὸς τὸ ἐδέκατον βητέον, ὅτι ἐστὶ πρότασις τις, καθ' αὐτὴν γνώριμος, τὸ γὰρ ἐξ αὐτῆς, ἢ μέντοι γὰρ τῶδε, ἢ τῶδε, καθ' αὐτὴν οὐκ ἐστὶ γνώριμος, ἢνίκα δηλαδὴ τὸ κατηγορούμενόν ἐστιν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ὑποκειμένου. Καὶ ὁ τοῦ ὑποκειμένου λόγος ἐστὶ τινι ἀγνωστος, ὡσπερ εἰ τις ἀγνωστὴ, εἰ ἐστὶ τὸ ὄλον. Δῆλον γὰρ, ὅτι οὐκ ἂν εἴη αὐτῷ γνώριμος ἢδε ἡ πρότασις, Πάν ὄλον ἐστὶ μείζον τοῦ ἰθιου μέρους. Αἱ τοιαῦται γὰρ πρότασις γίνονται γνώριμοι γνωσθέντων τῶν ὄρων, ὡς λέγεται ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἰστέρων. Ἡ τοῦ, Ἐστὶν ὁ θεός, τοίνυν πρότασις τὸ μὲν ἐξ αὐτῆς ἐστὶ καθ' αὐτὴν γνώριμος, ἐστὶ γὰρ τὸ αὐτὸ ἐν τε τῷ κατηγορημένῳ καὶ ὑποκειμένῳ· τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐκ ἐστὶ γνώριμος καθ' αὐτὴν. Τί γὰρ ἐστὶν ὁ θεός οὐκ ἴσμεν, ὅθεν ὁρῶσι τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ.

Κεφάλ. Γ'. Ὅτι ὁ θεός οὐκ ἐστὶν ὄλη.

α'. Ἐκ δὲ τῶν προειρημένων φαίνεται μὴ εἶναι τὸν θεὸν ὄλην. Ἡ γὰρ ὄλη τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἐν δυνάμει ἐστὶ. Δέδεικται δὲ μὴ εἶναι δυνάμει ἐν τῷ θεῷ, οὐδ' ἄρα ὄλην.

β'. Εἰ ἡ ὄλη οὐκ ἐστὶν ἀρχὴ ποιητικῆ, ἢ γὰρ ὄλη καὶ τὸ ποιοῦν διάφορα αἰτια, κατὰ τὸν φιλόσοφον, ὁ θάτερον, ἢ τὸ εἶναι ποιητικὸν αἰτιον προσῆκει τῷ θεῷ· οὐκ ἄρα ἐστὶν ὄλη.

A sed potius sicut actus per potentiam. Nam in definitione formarum ponuntur propriae materiae, in categoria differentiarum: verbi gratia, quum dicitur anima esse perfectio corporis naturalis organici, quem ad modum hoc esse ab illo esse differt, in quantum est talis vel talis esse naturae. Propterea divus Dionysius dicit: « Licet vivencia sint meliora entibus, esse tamen est melius quam vivere, quia vivencia non solum vivunt, sed simul cum vivere habent esse. »

Ad decimum dicendum quod ordini agentium respondet ordo finium: nam primo agenti subjicitur primus finis, et similiter alii fines aliis agentibus. Si enim spectentur princeps civitatis, et dux exercitus, et unus ei subditus miles, convenit civitatis principem esse primum in ordine agentium, quo jubente dux exercitum ad bellum ducit, sub quo miles in ordine quem sortitus est, meret manibus dimicans. Est autem finis militis devincere hostes: quo ulterius intenditur exercitus victoria, quae est finis ducis; et adhuc ulterius tenditur ad civitatis aut regni utilitatem, quae est finis primi agentis, et necessario locum habet ultimi finis. Finis autem, qui est primus in intentione, est tamen ultimus in actione; et est effectus aliarum causarum, specialiter intentus a primo agente: nam esse est ex aliis principiis, et prima causa est primum principium.

ἀποτέλεσμα ἄλλων αἰτιῶν, ἀποκρινόμενον τῷ εἶναι, καὶ τὸ πρῶτον αἰτιὸν ἐστὶν ἡ πρώτη ἀρχή.

Ad undecimum dicendum quod est aliqua propositio per se nota quantum in se est, quae tamen quoad hunc vel illum non est per se nota, quando scilicet praedicatum includitur in ratione subjecti, est alicui ignota. Si quis, verbi gratia, ignorat quid sit totum, patet quod non sit ei nota haec propositio: Omne totum est majus sua parte. Nam hujusmodi propositiones sunt notae cognitum terminis, ut dicitur in primo *Posteriorum*. Haec igitur propositio: Deus est, quod ad se attinet, est per se nota, idem enim est in praedicto et in subjecto; sed quod ad nos, non est per se nota, nam, quid sit Deus nescimus, unde apud nos demonstratione opus est, non tamen apud videntes essentiam Dei. παρ' ἡμῖν ἀποδείξεως δεῖται, οὐ μὴν παρὰ τοῖς

D Cap. VI. Quod Deus non est materia.

1. Ex dictis apparet Deum non esse materiam: quia materia est id quod est in potentia; ostensum est autem non esse potentiam in Deo; nec igitur est materia.

2. Iterum, materia non est agendi principium, nam materia et efficiens sunt causarum differentes, secundum philosophum, quarum prima, scilicet causa efficiens, convenit Deo; non est ergo materia.

3. Præterea, sequitur res naturales casu existere A his qui omnia in materiam reducebant, sicut in primam causam: contra quos argumentis pugnatum est in secundo libro *Physicæ*. Si quis Deus, qui est prima causa, sit causa materialis rerum, sequitur omnia casu existere.

4. Denique, materia non sit causa alicujus in actu, nisi secundum quod alteratur et mutatur. Si ergo Deus est immutabilis et inalterabilis, nullo modo potest esse causa rerum per modum materię. Hanc autem veritatem fides catholica confitetur, quæ Deum non de sua substantia, sed de nihilo asserit cuncta creasse. In hoc autem Insania Davidis de Dinando confunditur, qui ausus est dicere Deum esse idem quod prima materia, quis si non esset idem, oporteret differre ea aliquibus differentiis, et sic non essent simplicia, nam in his quæ per differentiam ab alio differunt, ipsa differentia compositionem facit. Hoc autem processit ex ignorantia, qua nescivit quid inter differentiam et diversitatem intersit. Differens enim, ut in decimo *Metaphysicorum* dicitur, est ad aliquid; nam omne differens aliquo est differens. Diversum autem aliquid absolute dicitur, ex hoc quod non est idem. Differentia igitur in his quærenda est, quæ in aliquo conveniunt; oportet enim aliquid in his assignari secundum quod differant, sicut dux species in genere convenientes necessario differentiis distinguuntur. In his autem quæ in nullo conveniunt, non est querendum quo differant, sed seipsis diversa sunt. Sic enim et oppositæ differentiæ ab invicem distinguuntur; non enim participant genus, quasi partes suæ essentialis, et ideo non est querendum quibus differant, seipsis enim diversa sunt. Sic etiam Deus et materia prima distinguuntur, quorum unum est actus purus, alterum potentia pura, et quæ in nullo conveniunt.

Cap. VII. *Objectiones adversariorum contra propositionem nostram, eorumque solutiones ostendentes non esse in Deo materiam.*

1. Forsan aliqua suspicetur esse in Deo materiam ex eo quod dicitur in undecimo capite Job: « Excelsior cælo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? longior terra mensura ejus, et latior mari. » Cum igitur Deus sit subjectum dimensionis, proprium vero dimensionis subjectum sit materia, videtur in Deo esse materiam.

2. Iterum, Deus est figura indutus; aliunde homo non esset ad imaginem ejus, ut perhibetur in primo capite Geneseos dicentis ex persona Dei: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. » Figura autem est qualitas circa quantitatem, cujus subjectum est materia, ut diximus. Est igitur in Deo materia.

3. Præterea, omne quod habet partes corporales, est corpus. Deus autem habet partes corporales,

γ. Ἐπι ἕψεται τὰ φυσικὰ πράγματα ἀπὸ ταυτομάτου εἶναι, κατὰ τοὺς πάντας, τὴν ὕλην ἀνάγοντας, ὡς περ εἰς πρώτην αἰτίαν, καθ' ὧν ἐπιχειρήματα προτίθεται ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς Φυσικῆς. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς πρώτη αἰτία ὧν ἐστὶν ὀλίγων αἰτιῶν τῶν ὄντων, πάντα ἀπὸ ταυτομάτου γίνεται.

δ. Ἐπι ἡ ὕλη οὐ γίνεται αἰτία τινὸς ἐνεργείας, εἰ μὴ καθόλου μεταβάλλει, καὶ ἀλλοιοῦται. Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀμετάβλητος, καὶ ἀναλλοίωτος, οὐδὲ ἐν τρόπῳ δύναται εἶναι αἰτία τῶν ὄντων κατὰ τὴν τῆς ὕλης τρόπον. Ταύτην δὲ τὴν ἀλήθειαν ἡ καθολικὴ πίστις ὁμολογεῖ, ἡ οὐκ ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ μηδενὸς δισχυρίζεται πάντα δημιουργῆσαι. Ἐν τούτῳ δὲ ἐλέγχεται ἡ ἐκ τοῦ Δαθὲ μανία, δεῖ λέγειν ἀπεθρασυῖν τὸν Θεὸν εἶναι ταυτὸν τῇ πρώτῃ ὕλῃ. Εἰ γὰρ δηλαδὴ μὴ εἴη ταυτὸν, ἀνάγκη διαφέρειν τίσι διαφοραῖς, καὶ ταῦτα οὐκ ἐν εἴν ἀπλᾶ, καὶ τοῖς ἐν τῇ διαφορᾷ ἀπ' ἄλλου διακρινόμενοις αὐτῇ ἡ διαφορὰ σύνθεσιν ποιεῖ. Τούτο δὲ προὐχώρησεν ἐκ τῆς ἀγνοίας, ἧς ἠγγόνηκε, τί τὸ μέσον ἐστὶ διαφορᾶς καὶ ἑτερότητος. Τῆ γὰρ διαφορῶν, ὡς ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ λέγεται, ἐστὶ κατὰ τι. Τὸ γὰρ διαφέρον τιμὶ διαφέρει. Ἐτερον δὲ ἀπολελυμένον τι λέγεται ἐκ τοῦ μὴ αὐτὸ εἶναι. Διαφορὰ τοίνυν ἐν ἀένοις ἐστὶν ζητητέα, ὅσα ἐν τινι συμβαίνουσι. Δεῖ γὰρ τι ἐν αὐτοῖς ἀποδοῦσθαι καθ' ὃ διαφέρουσι, ὡς περ τὰ ἐν ἐνὶ γένει συνιδόντα δύο εἶδη ἀνάγκη διαφοραῖς διακρίνεσθαι. Ἐν δὲ τοῖς μὴδὲ καθ' ἐν συμβαίνουσιν οὐ δεῖ ζητεῖν, τίμιν διαφέρουσι: σφίσι γὰρ αὐτοῖς διάφορὰ ἐστὶν. Ὅστω γὰρ καὶ ἀντιχειμέναι διαφοραὶ πρὸς ἀλλήλας διακρίνον τι. Οὐ γὰρ μετέχουσιν τοῦ γένους, ὡς ἐν μέρους τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖ ζητεῖν τίσι διαφέρουν: αὐτοῖς γὰρ ἑτερά εἰσι. Κατὰ τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον καὶ ὁ Θεὸς καὶ ἡ πρώτη ὕλη διακρίνεται, ὧν τὸ μὲν ἐστὶν ἐνεργεῖα καθαρὰ, τὸ δὲ δύναμις ψιλῆ, ἐν οὐδὲ καὶ (forte ἐν οὐδενί) συνιδόντα.

Κεφάλ. Ζ'. *Λογισμοὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου καὶ λύσεις μετὰ ἀρθρωρίας, θεικνύσαι μὴ εἶναι ἐν αὐτῷ ὕλην.*

α. Τάχα δ' ἂν τις ὑποπτεύσειεν ἐν Θεῷ εἶναι ὕλην ἐκ τῶν προηρημένων ἐν τῷ ια' τοῦ ἰωδ. « Ὑψηλότερός ἐστι τοῦ οὐρανοῦ, τί ποιήσεις; βαθύτερος τοῦ ἄβου, καὶ πόθεν γνώσῃ; Προμηχέστερον τῆς γῆς τὸ μέτρον αὐτοῦ, καὶ θαλάσσης; πλατύτερον. » Ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς ὑπέκειται διαστήμασι, οἰκίον δὲ ὑποκείμενον τοῖς διαστήμασιν ἡ ὕλη, ὀξείων ἂν ἐν τῷ Θεῷ ὕλην εἴη.

β. Ἐπι ὁ Θεὸς περιέχεται σχῆμα. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὁ ἀνθρώπος κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, ὡς μαρτυρεῖται ἐν τῷ τῆς Γενέσεως πρώτῳ λεγούσης ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ: « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμῶν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν. » Ὅ δὲ σχῆμα ποῖόν ἐστι κατὰ ποῖόν; οὐ οἰκίον ὑποκείμενον ἔφηραν τῆν ὕλην εἶναι; Ἐστὶν ἄρα ἐν τῷ Θεῷ ὕλη.

γ. Ἐπι πᾶν τὸ ἔχον σωματικὰ μέρη ἐστὶ σῶμα. Ὅ δὲ Θεὸς; ἔχει μέρη σωματικὰ, κατὰ τὰ ἀποκρί-

δύομα· περί αὐτοῦ τῆ θεῖα Γραφῇ. Λέγεται γάρ ἐν τῷ τόμῳ πρώτῳ τοῦ Ἰώβ· « Εἰ ἔχεις βραχίονα ὡς ὁ Θεός; » καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· « Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὄτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. » Ἔστιν ἄρα σῶμα, καὶ κατὰ τὸ εἶδος ἐστὶν ἐν ὕλῃ· ἀπεὶ οὐδὲν σῶμα φυσικὸν ἀνευ ὕλης. Λέγειν γάρ αὐτὸν εἶναι σῶμα μαθηματικὸν πάντῃ ἀνόητον· τοῦτο γάρ οὐκ ἔστι καθ' αὐτὸ ὑφειστώσ, ἀλλ' ἐν τῇ διανοίᾳ μόνως.

δ'. Ἐτι τὰ τοῦ κτισθαι εἶδη οὐ προσήκει εἰ μὴ τοῖς σώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς λέγεται ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς κτισθαι. Λέγεται γάρ ἐν τῷ τοῦ Ἠσαίου ἔκτῳ· « Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον. » Καὶ ἀλλαχοῦ· « Ἔστη εἰς χεῖρας Κυρίου. » Ἔστιν ἄρα ὁ Θεὸς σῶμα, καὶ τὰ λοιπὰ.

ε'. Ἐτι οὐδὲν δύναται εἶναι πέρασ σώματος, ἀφ' οὗ, ἢ εἰς δ, εἰ μὴ εἰς σῶμα. Ὁ δὲ Θεὸς λέγεται εἶναι πέρασ σωματικόν, κατὰ τὸ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς λεγόμενον· « Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτισθήτε. » Καὶ ὡς ἀφ' οὗ, κατὰ τὸ τοῦ Ἰερemieίου ἐν τῷ ιζ'· « Οἱ ἀφιστάμενοι ἀπὸ σοῦ ἐν γῆ γραφήσονται. » Ὁ Θεὸς ἄρα σῶμα, καὶ εἶδος ἐν ὕλῃ.

Ἀποκρίσις.

Ῥητέον, ὅτι ὁ Αὐγουστίνος ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ περὶ Τριάδος πρώτου βιβλίου φησὶν, ὅτι ἢ τοῖς νηπίοις ἀρμύζουσα θεῖα Γραφή οὐδέτερον τῶν ἐν τοῖς ὄδοι γένος ῥήσεων ἐξέκλινε, τὸ τῶν σωματικῶν καὶ νοητῶν, ἐξ ὧν ὡς κλιμάκων ὁ ἡμέτερος· νοῦς πρὸς τὰ θεῖα καὶ ὑψηλότερα βραβεύμενος, ἀναβαίη. Καὶ γάρ καὶ ῥήμασιν ἐκ τῶν σωματικῶν πραγμάτων ληφθεῖσι συνεχρήσατο περὶ Θεοῦ διαλεγομένη ὡσπερ φησὶν, « Ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου σκεπάσεις με, » καὶ τῆς νοητῆς κτίσεως κλειστα μετήνεγκεν ὡς ἀνθλώσει τὸ μὴ οὕτως εἶναι, ἀλλ' οὕτω λεχθῆναι ἀπειλεῖν, ὡς τὸ· « Ἐγὼ εἰμι ζηλῶν, καὶ μεταμελλήμαί. » Τὰ μέντοι λεγόμενα κριτικῶς ἐπὶ Θεοῦ, καὶ ἐν μηδὲμι εὐρισκόμενα κτίσει, σπανίως τίθησιν ἡ Γραφή. Οὗτος μὲν οὖν μίαν ἀποδέδωκεν αἰτίαν τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων ὀνομάτων.

Ὁ δὲ Διονύσιος πρὸς ταύτην καὶ ἑτέρας ἀποδέδωκεν. Ὅταν γάρ λέγη μὴ δυνατόν εἶναι τὸν ἡμέτερον νοῦν πρὸς τὴν ἀβύλον ἐκείνην ἀναχθῆναι τῶν οὐρανίων ἱεραρχῶν μίμησιν καὶ θεωρίαν, εἰ μὴ τῇ κατ' αὐτὸν χειραγωγίᾳ χρῆσαίτο, ταυτὸν πῶς δοκεῖ λέγειν τῷ Αὐγουστίνῳ· μετὰ δὲ τοῦτο καὶ ἑτέρων ἀπεται· ὅσον τὸ πρότερον εἶναι τοῖς μυστικοῖς λόγοις τὸ οἰ' ἀπορρήτων καὶ ἱερῶν ἀινιγμάτων ἀποκρύπτεσθαι, καὶ ἄσπασιν τοῖς πολλοῖς τίθεναι τὴν ἱερὰν καὶ κρυφίαν ὑπερκοσμίων νόων ἀλήθειαν.

Ἐτι τρίτον ἀποδίδωσι τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων ὀνομάτων λόγον, τὴν ὅπως οὖν ὁμοιότητα τῶν σημαινομένων δι' αὐτῶν πραγμάτων πρὸς τὸν Θεόν. Φησὶ γάρ εἶναι ταῦτα οἰονεῖ ἀπηχημάτα τῆς ἱερᾶς εὐπρεπείας· ὅθεν καὶ δυνατόν δι' αὐτῶν ἀνάγεσθαι πρὸς τὰς ἀβύλους ἀρχετυπίας.

¹ Job. xl, 4. ² Psal. cxliii, 16. ³ Isa. vi, 1.

A secundum id quod ei attribuit Scriptura sacra; dicitur enim in quadragesimo primo Job: « Si habes brachium ut Deus? » et in Psalmis: « Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum ». Est igitur corpus, et consequenter est in materia, quia nullum est corpus physicum sine materia; nam dicere eum esse corpus mathematicum est omnino absurdum, hoc enim non est per se subsistens, sed in intellectu tantum.

4. Insuper, ea quæ ad situm pertinent, non conveniunt nisi corporibus, Deus autem dicitur in divinis Scripturis situm habere; dicitur enim in sexto Isaie: « Vidi Dominum sedentem », et alibi: « Stat ad judicandum Dominus », et reliqua. Ergo Deus est corpus.

5. Denique, nihil potest esse terminus corporalis a quo vel ad quem, nisi sit corpus. Deus autem dicitur esse terminus corporalis, secundum quod dicitur in Psalmis: « Accedite ad eum, et illuminamini; » et ut terminus a quo, secundum illud Jeremie in capite decimo septimo: « Recedentes a te, in terra scribentur. » Ergo Deus est corpus, et forma in materia.

Responsio.

Dicendum est quod Augustinus in primo capite primi libri *De Trinitate* dicit: « Se Infantibus accommodans divina Scriptura, nullum genus verborum ad creaturas pertinentium declinavit, sive corporalium, sive spiritualium, e quibus velut e gradibus nostra mens ad divina et altiora enitens ascendat: nam verbis e corporalibus rebus desumptis utitur de Deo loquens, sicut dicit: « In velamento alarum tuarum proteges me ». Et intellectualium creaturarum plerasque designat metaphoris quibus ostendit eas non sic se habere, sed sic dici debere, ut est illud: « Ego sum zelotes », et illud: « Me poenitet. » Quæ vero proprie dicuntur de Deo et in nulla reperiuntur creatura, raro ponit Scriptura. Ille igitur doctor unam assertit causam cur adhibeantur hujusmodi nomina.

Dionysius alias præter hanc subdit. Cum enim dicit non posse intellectum nostrum ad immaterialem illam evehi celestium hierarchiarum imitationem et contemplationem, nisi manuactione sibi congrua utatur, idem quodammodo videtur dicere quam Augustinus. Postea vero alia tangit; dicit, verbi gratia, convenire mysticos sermones abditis et sacris ænigmatibus involvi, et inviam plerisque fieri sacram et absconditam celestium spirituum veritatem.

Adhuc tertiam reddit rationem usurpationis hujusmodi nominum, quod nempe res per hæc significatæ aliquam habeant cum Deo similitudinem: dicit enim eas esse velut divinæ pulchritudinis repercussus, quibus proinde potest refluere ad immateriales archetypos.

⁴ Isa. iii, 13. ⁵ Psal. xvi, 18. ⁶ Exod. xxxiv, 14.

Quia igitur, licet circa idem objectum variæ versentur scientiæ, quæque tamen versatur secundum propriam suam rationem, sicut physica et mathematica versantur circa corpora, sed una in materia considerat, altera a materia abstrahit; item medicus et astrologus de sanitate judicant, sed astrologus e superioribus causis, scilicet e siderum inspectione, medicus vero e propioribus, scilicet ex vi corporis laborantis et morbi: manifestum est quod theologo idem est objectum scientiæ, quam physico et mathematico, verbi gratia, dimensiones, figuræ et propositiones, sed non secundum eandem rationem de his judicant; sed illi quidem de earum scientia quisque propria inquirat, ut dictum est, theologus vero quæ sint ex Deo, et in Deo et ad Deum, et quomodo cum manifestent. Quia igitur, licet omne agens agat sibi simile, aliquatenus tamen alia facit univoce, et alia æquivoce, quæ autem æquivoca sunt multum differunt secundum superiorem et inferiorem rationem: manifestum est quod, quamvis theologus attribuat Deo, qui est causa efficiens omnium non univocorum, figuras, dimensiones, propositiones, et alia hujusmodi, non tamen attribuit ut sunt in seipsis, sed ut sunt in Deo et aliquam cum eo ferunt similitudinem; ita ut nomina tantum sint eadem Deo et creaturis, res vero per ea designatæ omnino differant secundum superioritatis et inferioritatis rationem: nam quæ sunt in effectibus, sunt eminenter in causis, juxta magnum Dionysium.

Ad primum ergo dicendum quod sacra Scriptura tradit nobis spiritualia et divina sub similitudinibus corporalium. Unde, cum trinam dimensionem Deo attribuit, sub similitudinem quantitatis corporeæ, quantitatem virtutem ipsius designat: utpote per profunditatem, virtutem ad cognoscendum occulta; per altitudinem, excellentiam virtutis super omnia; per longitudinem, perpetuam durationem sui esse; per latitudinem, affectum dilectionis ad omnia. Vel, ut dicit Dionysius in nono capite *De divinis nominibus*, per latitudinem Dei intelligitur superextensio ejus ad omnia; per longitudinem, superextensa omnibus virtus; per profunditatem absconsa omnibus creaturis incomprehensibilitas.

Ad secundum dicendum quod homo dicitur esse ad imaginem Dei, non secundum corpus, sed secundum id quod excellit alia animalia. Unde ibidem postquam dictum est: « Faciamus hominem, » subditur: « Ut præsit piscibus maris, » etc. Excellit autem homo alia animalia quantum ad incorpoream rationem, secundum quam est imago Dei.

Ad tertium dicendum quod partes quædam corporeæ attribuantur Deo, sed quia earum actus ha-

Ἐπει τοίνυν, εἰ καὶ περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκειμένον διάφοροι στρέφονται ἐπιστήμαι, ἕκαστη μὲντοι κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῆς λόγον, οἷον ἡ φυσικὴ καὶ ἡ μαθηματικὴ περὶ τὰ σώματα· ἀλλ' ἡ μὲν ἐν βλῆ θεωρούσα ταῦτα, ἡ δὲ ἀποσπῶσα τῆς βλῆς· καὶ ὁ ἱατρὸς δὲ καὶ ἀστρολόγος περὶ ὑγείας κρίνει· ἀλλὰ ὁ μὲν ἀστρολόγος ἐκ τῶν ὑπερκειμένων αἰτιῶν, οἷον τῆς θέσεως τῶν ἀστέρων, ὁ δὲ ἱατρὸς ἐκ τῶν προσεχῶν, οἷον τῆς ἰσχύος τοῦ σώματος τοῦ κάμνοντος, καὶ τοῦ νοσήματος· δῆλον, ὅτι εἰ καὶ τῷ θεολόγῳ ταυτὸν ἐστὶ τὸ ὑποκειμένον τῆς ἐπιστήμης τῷ τε φυσικῷ καὶ μαθηματικῷ, οἷον φέρε εἶπειν διαστήματα, καὶ σχήματα, καὶ θέσεις, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον περὶ αὐτῶν διαιτῆσουσιν, ἀλλ' ἕκαστοι μὲν κατὰ τὰς αὐτῶν ἐπιστήμας ἴδια ἕκαστος, ὡς εἴρηται, ὁ δὲ θεολόγος τί εἰσιν ἐκ Θεοῦ, καὶ ἐν Θεῷ, καὶ εἰς Θεὸν, καὶ ὅπως αὐτὸν ἐκφαίνουσιν. Ἐπει οὖν, εἰ καὶ πᾶν τὸ ποιοῦν ὁμοίον ἑαυτῷ ποιεῖ, ἀμυγήτη ὁμοῦς τὰ μὲν συνωνύμως ποιεῖ, τὰ δὲ ὁμωνύμως, καὶ τὰ ὁμωνύμως γινόμενα παραπολύ διαλλάττει κατὰ τὸν ὑπερκειμένον καὶ ὑφαιμένον λόγον· δῆλον, ὅτι εἰ καὶ ὁ θεολόγος ἀποδίδωσι τῷ Θεῷ, ὅς ἐστι ποιητικὸν αἴτιον ἀπάντων οὐ συνώνυμον, σχήματα καὶ διαστήματα καὶ θέσεις, καὶ τὰ ἄλλα τοιαῦτα, ἀλλ' οὐχὶ ἢ αὐτὰ ἀποδίδωσιν, ἀλλ' ἢ εἰσιν ἐν αὐτῷ, καὶ ὁμοιότητά τινα αὐτοῦ φέρουσιν· ὥστε τὰ μὲν ὀνόματα εἶναι μόνον ταυτὰ ἐπὶ τε Θεοῦ, καὶ τῶν ὄντων, τὰ δὲ πράγματα, καθ' ὧν ταῦτα λέγεται, πάντη ἐξηλαγμένα κατὰ τὸν τῆς ὑπεροχῆς καὶ ὑφέσεως λόγον. Τὰ γὰρ τῶν αἰτιατῶν περισσῶς ἐνεστί τοῖς αἰτιοῖς κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον.

Πρὸς τὸ πρῶτον οὖν βητέον, ὅτι ἡ θεία Γραφή παραδίδωσιν ἡμῖν τὰ νοητὰ καὶ θεία ὑπὸ ταῖς σωματικῶν ἰμοιότησιν. Ὅθεν ἐπειδὴν τριπλῆν διάστασιν ἀποδιδῶν τῷ Θεῷ ὑπὸ ταῖς ὁμοιότησιν τῆς σωματικῆς ποσότητος, τὴν ποσότητα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀποδίδωσιν· οἷον διὰ μὲν τοῦ βάρους τὴν καταληπτικὴν τῶν ἀπορρήτων δύναμιν, διὰ δὲ τοῦ ὕψους τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως, διὰ δὲ τοῦ μήκους τὴν κατὰ τὸ εἶναι διηνεκῆ παρατασιν αὐτοῦ, διὰ δὲ τοῦ πλάτους τὴν τῆς ἀγάπης διάθεσιν. Ἡ κατὰ τὸν Διονύσιον ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ Περὶ θείων ὀνομάτων, πλάτος μὲν Θεοῦ βητέον τὴν ὑπερρεπείαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ πάντα πρό-

δον, μήκος δὲ τὴν ὑπερεκτεταμένην τὰ ἅλα δύναμιν, βάρος δὲ τὴν πᾶσι τοῖς οὐσίς ἀπερληπτον κρυφιώτητα. Πρὸς τὸ δεύτερον βητέον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος λέγεται κατ' εἰκόνα Θεοῦ οὐ κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καθὼς ὑπερβάλλεται τὰ ἄλλα ζῶα. Ὅθεν ἐκεῖ μετὰ τὸ εἶπεν, « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, » ἐπάγει, « Ὡστε ἀρχεῖν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. » Ὑπερέχει δὲ ὁ ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζῶων ἕσον τῷ τοῦ σώματος λόγῳ, καθ' ὃν δὴ καὶ ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ.

Πρὸς τὸ τρίτον βητέον, ὅτι μέρη τινὰ σωματων ἀποδίδονται τῷ Θεῷ, ἀλλὰ διὰ τὸ τὰ ἀποτελέσματα

* Gen. i, 26.

αὐτῶν τοιαῦται τοῖς ἀποτελέσμασι τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς ποιεῖ, ὅπερ ἐστὶν ἴδιον τῶν χειρῶν, καὶ ἐφορᾷ, ὃ πάλιν ἐστὶν ἴδια τῶν ὀφθαλμῶν ἐνέργεια ἐν ἡμῖν· διὰ τοῦτο χεῖρας ὀνομάζει τὸ ποιοῦν ἐν αὐτῷ, καὶ ὀφθαλμούς τὸ ἐφορῶν.

Πρὸς τὸ τέταρτον ῥητέον, ὅτι τὰ εἰς τὸ καίεσθαι ἀναγόμενα οὐκ ἀπιδίδονται τῷ Θεῷ, εἰ μὴ κατὰ τινὰ ὁμοιότητα, οἷον τὸ μὲν καθῆσθαι διὰ τὸ ἀκίνητον καὶ ἀμετάβλητον αὐτοῦ, καὶ τὴν δεσποτείαν, τὸ δὲ ἐστάναι διὰ τὴν ἰσχυρὴν τὴν περὶ τὸ καταγωνίζεσθαι πᾶν τὸ ἀνθιστάμενον.

Πρὸς τὸ πέμπτον ῥητέον, ὅτι οὐκ ἐστὶ πρόσθετος εἰς τὸν Θεὸν σωματικοῖς διαθήμασι, καὶ γὰρ ἐστὶ πανταχοῦ, ἀλλὰ ψυχῆς διαθέσει· διὸ καὶ παρὰ τοῦ Αὐγουστίνου λέγεται ἐν τῷ Περὶ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως βιβλίῳ, αὐτὸν μὲν πᾶσι παρεῖναι, οὐκ αὐτῷ δὲ πάντα, ἀλλὰ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ δι' ἀρετῆς γενομένους. Τῷ δ' αὐτῷ τρέπω καὶ διίσταται τις ἀπ' αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἡ πρόσθετος καὶ ἀποχώρησις ὅπερ τῇ ὁμοιότητι τῆς σωματικῆς κινήσεως; ἐηλοῖ τὴν κατὰ νοῦν διάθεσιν.

Κεφάλ. Η'. Ἐπίλογος τοῦ πρώτου βιβλίου.

Ἐκ δὲ τούτων δήλον τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ εἶναι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Πᾶν γὰρ ὃ μὴ ἐστὶν εἶδος ἐν ὕλῃ, ἐστὶν εἶδος καθ' αὐτὸ ὑπερσῶς. Ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶν εἶδος ἄϋλον, ὡς δέδεικται· ἐστὶν ἄρα εἶδος καθ' αὐτὸ ὑπερσῶς. Τὸ δὲ εἶδος καὶ ἡ ἐντελέχεια ἐλέγετο εἶναι ἡ τοῦ πράγματος ἐνέργεια. Ἔστιν ἄρα ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον μῆτε ἐστὶν ὕλη, μῆτε ἐν ὕλῃ εἶδος, μῆτε δύναμις ἐν αὐτῷ παθητικῇ, ἀλλ' ἐστὶ μάλιστα τὸ εἶναι αὐτοῦ, ὃ λέγεται αὐτοἐνέργεια, παντὸς ἐνέργεια. Οὐκ ἄρα ὀρθῶς ἀπεφήναντο οἱ λέγοντες ἀπλῶς μὴ εἶναι τὸν Θεὸν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Δέδεικται γὰρ πῆ εἶναι τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν, καθ' ὃν δὴ λόγον καὶ δοκεῖ καθ' αὐτὸ ἀδύνατον τὸ λέγειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Ἔστι γὰρ ἀντίφασις, καὶ ταυτὸ, ὡς ἂν εἰ τις λέγοι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ οὐσία καὶ ἡ ἐνέργεια ἐν τι καὶ τὸ αὐτὸ ἐηλοῖ ἐν τοῖς καθ' αὐτὰ ὑπερσῶσιν εἶδεσιν.

Abent similitudinem cum actibus Dei; quia enim Deus agit, quod est proprium manuum, et videt, quod est proprius oculorum actus in nobis, ideo manus nominatur quod agit in Deo, et oculi quod videt.

Ad quartum dicendum quod ea quæ ad situm pertinent, non attribuuntur Deo nisi secundum quamdam similitudinem; sicut dicitur sedens propter suam immobilitatem immutabilitatemque et auctoritatem; et stans, propter suam fortitudinem ad debellandum omne quod ei adversatur.

Ad quintum dicendum quod ad Deum non acceditur passibus corporalibus, cum ubique sit, sed affectibus mentis; ideo dicit Augustinus in libro *De confessione fidei*, eum esse in omnibus, haud vero omnes in eo, sed eos qui sunt ipsi per virtutem similes. Eodem modo ab illo receditur: et sic accessus et recessus sub similitudinem corporalis motus designant spirituales affectum

Cap. VIII. Conclusio primi libri.

Ex dictis apparet essentiam Dei esse operationem ipsius. Omne enim quod non est forma in materia, est forma per se subsistens. Sed Deus est forma immaterialis, ut ostensum est; est igitur forma per se subsistens. Forma autem et perfectio rei dicta est esse operatio: est igitur essentia Dei operatio ipsius, in quantum nec est materia, nec forma in materia, nec est in eo potentia passiva, sed est maxime esse ipsius, quod dicitur purus actus, omnium actus. Non igitur recte asseruerunt qui dixerunt Deum non esse simpliciter suam operationem. Ostensum est enim eum esse quodammodo suam operationem, ob hanc nempe rationem quod in se impossibile videtur dicere essentiam Dei non esse operationem ipsius: adest enim contradictio in eodem, tanquam si quis dicat essentiam Dei non esse essentiam eius, in quantum essentia et operatio unum quid et idem significant in formis per se subsistentibus.

LIBER SECUNDUS.

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ Β' ΒΙΒΛΙΟΥ.

- α'. Ὅτι εὐκρίτως προτάσσονται τελειωτικὰ τοῦ ἔχοντος ἐνέργειαι τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν, ὅσαι εἰσὶν ἐξωτερικῶν ἀποτελεσμάτων τελειωτικαί.
- β'. Ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ αἰσθησις.
- γ'. Ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ νοῦν.
- δ'. Ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ θέλων.
- ε'. Ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ νοερὰ καὶ θελητικὴ δύναμις.
- ς'. Ὅτι αἱ κατὰ ταύτας ἕξεις ἀποδίδονται τῷ Θεῷ.

CAPITA LIBRI SECUNDI.

- Caput I. Quod convenienter ponuntur operationes perfective ipsius habentis ante alias operationes, quæ sunt perfective exteriorum effectuum.
- Cap. II. Quod non est in Deo sensus.
- Cap. III. Quod Deus est intelligens.
- Cap. IV. Quod Deus est volens.
- Cap. V. Quod est in Deo intellectiva et appetitiva potentia.
- Cap. VI. Quod habitus harum potentiarum Deo attribuntur.

Cap. VII. Quod hujusmodi operationes earumque A habitus et potentia sunt unum et idem in Deo.

Cap. VIII. Objectiones adversariorum, earumque so- lutiones cum propositione.

Cap. IX. Iterum de eodem argumento.

Cap. X. Quod intellectualis Dei potentia est essentia ejus.

Cap. XI. Quod intellectualis Dei potentia est operatio ejus.

Cap. XII. Quod Deus nulla alia specie intelligibili intelligit, quam sua essentia.

Cap. XIII. Quod perfectus Deus intelligit seipsum.

Cap. XIV. Quod in Deo non est habitus scientia.

Cap. XV. Quod sapientia Dei est essentia ipsius.

Cap. XVI. Quod veritas Dei sit ejus essentia.

Cap. XVII. Quod Dei voluntas est ipsius essentia.

Cap. XVIII. Quod principale divina voluntatis voli- tum est divina essentia.

Cap. XIX. Rationes ob quas haec videntur a se invi- cem distincta, et earum solutiones cum propo- sitione.

Cap. XX. Quomodo Deus sibi sit ut volitum in vo- lente.

Cap. XXI. Quod Deus est sua vita.

Cap. XXII. Rationes adversariorum et solutiones.

Cap. XXIII. Quod Deus est sua bonitas.

Cap. XXIV. Quod Deus est beatus.

Cap. XXV. Quod Deus est sua beatitudo.

Cap. XXVI. Quod haec nomina non sunt synonyma.

Cap. XXVII. Utrum univoce haec nomina dicantur de Deo et de creaturis.

Cap. XXVIII. Quod haec nomina non aequivoce dicantur de Deo et rebus.

Cap. XXIX. Quod haec nomina analogice dicuntur de Deo et rebus.

Conclusio libri secundii.

LIBER SECUNDUS

Cap. I. Prooemium libri secundii. Quoa convenienter ponuntur operationes perfectiva ipsius habentis ante alias operationes quae sunt perfectiva exte- riorum effectuum.

Illis igitur dictis de prima operatione, nunc de secunda loquendum est : nam se habet illa ad hanc sicut prima perfectio ad secundam. Cum autem operationem in duo dividentes, unam dixerimus esse perfectivam ipsius habentis, alteram vero perfectivam alicujus exterioris effectus, nunc primum disseramus de operatione perfectiva habentis, scilicet de intelligere, velle et sentire. Nam merito ante hanc posita est operatio quae ut forma et perfectio consideratur, quia est ejus principium : nihil enim agit quatenus est potentia, sed quatenus est actus. Hanc iterum ante alias ponimus, quia aliae sunt propter finem, ea vero ipse finis. Nam generans intendit formam generati, quae est finis generationis ; et ulterius communicationem, et similitudinem divini esse, cum specie propria, in illis quibus communia non sunt elementa ; et insuper suam cum Deo similitudinem, in quantum est causa. Et architectus agit propter formam domus, et ulterius propter sarcinarum custodiam : hoc enim in intentione est prius forma domus, in actione

ζ'. 'Οτι αι τοιαυται ενεργειαι, αι κατὰ ταυτας εξεις τε και δυναμεις εισιν εν τῷ Θεῷ εν και τῷ αὐτό.

η'. Οι λογισμοι ἀπο του ενεργειου, και λυσεις μετα προθεωριας.

θ'. 'Ετι εις το αυτό.

ι'. 'Οτι η νοση του Θεου δυναμις εστιν η ουσια αυτου.

ια'. 'Οτι η νοση του Θεου ενεργεια εστιν η ουσια αυτου.

ιβ'. 'Οτι ο Θεος οδδερι αλλη νοση ειδει νοση, η τη αυτου ουσια.

ιγ'. 'Οτι τελειως ο Θεος αυτος αυτον γνωσκει.

ιδ'. 'Οτι εν τῷ Θεῷ οση εστιν εξεις επιστημηδ- νικη.

ιε'. 'Οτι σοφια του Θεου εστιν η ουσια αυτου.

ις'. 'Οτι η αληθεια αυτου εστιν η ουσια αυτου.

ιζ'. 'Οτι η Θεου θελησις εστιν η ουσια αυτου.

ιη'. 'Οτι τῷ πρωτον η θεια θελησι θελητηρ εστιν η ουσια του Θεου.

Β ιθ'. Λογισμοι δι' ων αν δόξεις ταυτα προς αλλη- λα, και λυσεις αυτων μετα προθεωριας.

κ'. Τινα τροπον εστιν ο Θεος αυτω ως θελητηρ εν τῷ θελωτι.

κα'. 'Οτι ο Θεος εστιν η αυτου ζωη.

κβ'. Λογισμοι εκ του ενεργειου, και λυσεις.

κγ'. 'Οτι ο Θεος εστιν η αγαθητης αυτου.

κδ'. 'Οτι ο Θεος εστι μακαριος.

κε'. 'Οτι ο Θεος εστιν η μακαριότης αυτου.

κς'. 'Οτι ταυτα τα ονόματα οση εισι συνω- νυμα.

κζ'. Πότερον συνωνυμως λεγεται ταυτα τα ονό- ματα του Θεου; και των δρων.

κη'. 'Οτι ταυτα τα ονόματα οση ομωνυμως λεγον- ται εκι του Θεου, και των δρων.

κθ'. 'Οτι ταυτα τα ονόματα αναλογικως λεγονται εκι τε του Θεου, και δρων.

Γ 'Επιλογος του β' βιβλιου.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Κεφάλ. Α'. Προομιον του δευτερου βιβλιου, δε- ειχότως προτάττονται αι τελειωτικαι του εχον- τος ενεργειαι των άλλων ενεργειων, οσαι εισιν εξωτερικων αποτελεσμάτων τελειωτι- και.

Τούτων τοίνυν κατὰ δύναμιν ειρημένων περί τῆς πρώτης ενεργείας, νῦν καὶ περί τῆς δευτέρας ῥη- τέον. Ἐχει γάρ ἐκείνη πρὸς ταύτην, ὡς πρώτη πρὸς δευτέραν τελειότητα. Ἐπει δὲ ταύτην διχῆ διελόν- τας, τὴν μὲν ἐλλέγομεν εἶναι τελειωτικὴν τοῦ εχον- τος, τὴν δὲ ἐξωτερικοῦ τινος ἀνοσιτικῆν ἀποτελέ- σματος· φέρε πρῶτον περὶ τῆς τελειωτικῆς τοῦ εχον- τος ενεργείας διασαφήσωμεν, ὅσον τοῦ νοση, τοῦ βούλεσθαι, τοῦ αισθάνεσθαι. Πρὸ μὲν γὰρ ταύτης εἰκότως ἐτάττετο ἡ ἐνεργεια, ἡ ὡς εἶδος καὶ ἐντε- λέχεια λεγομένη, διὰ τὸ καὶ ἀρχὴ ταύτης εἶναι. Οὐ- δὲν γὰρ ενεργεῖ, ἢ δύναμις ἐστι, ἀλλ' ἢ ἐνεργεια. Ταύτην δὲ πάλιν τῶν άλλων προτάττομεν. Ἐπει αἱ μὲν άλλαι τέλους ἐνεκά εισιν, αὐταὶ δὲ τέλος. Τό γε γὰρ γεννῶν σκοπεῖ τὸ εἶδος τοῦ γεννωμένου, ὃ τέ- λος ἐστὶ τῆς γεννήσεως, καὶ παραιτέρω τὴν μετέδοσιν τοῦ αγαθοῦ, καὶ τὴν ὁμοίότητα τοῦ θείου εἶναι ἐν τῇ κατὰ τὸ εἶδος ἰδιότητι, ἐν ὅσοις μὴ αἰδία τὰ ἔτομα, καὶ εἰ τὴν αὐτοῦ πρὸς Θεὸν ὁμοίότητα, κατὰ τὸ αἰτιον εἶναι· ὃ τε οἰκοδόμος ποιεῖ τοῦ ἔδου ἐνεκα τῆς οἰ- κίας, καὶ τῆς τῶν σκευῶν φυλακῆς ὡς τελειωτι-

ρου. Τοῦτο γὰρ τῷ μὲν σκοπῷ πρότερον ἐστὶ τοῦ τῆς αὐτοῦ εἰδος, τῇ δὲ ποιῆται ὑστερον. Καὶ ἐτι περαιτέρω ποιεῖ διὰ τὸ αὐτοῦ ἀγαθόν. Τό τε γὰρ εἶδος τοῦ οἴκου, καὶ τὴν τῶν σκευῶν φυλακὴν ποιεῖται, διὰ τὴν τοῦ μισθοῦ ἀπόληψιν· ἥτις ἐστὶν ἴδιον ἀγαθὸν αὐτοῦ. Θεωροῦμεν δὲ, καὶ βουλόμεθα, καὶ αἰσθανόμεθα, ἕκαστον δι' αὐτὸ, καὶ οὐ δι' ἄλλο.

Ἐπιὰ οὖν πᾶν τὸ ποιοῦν ποιεῖ τέλος ἕνεκα, εἰ μὴδὲν εἴη τέλος ποιητῶν, εἰς δ' ὀρίζεται, ἢ ἐνέργειά ἐστιν αὐτῇ τέλος. Ἀπὸν δὲ, ὅτι τὸ τέλος αἰετὶ βέλτιον τῶν πρὸς τέλος. Τὸ γὰρ δι' ὃ τι αἰρετῶν, ἐκείνο μᾶλλον τοιοῦτον. Ἐπιὰ τοίνυν αἱ μὲν τελειωτικαὶ νοῦ ἔχοντος ἐνέργειαι, ὅσον, τὸ νοεῖν, τὸ βούλεσθαι, τὸ αἰσθάνεσθαι, ἔχουσιν ὡς τέλος. αἱ δὲ ποιητικαὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐξωθεν ἔχουσι πρὸς τέλος, ἀνάγκη βελτίους ἐκείνους εἶναι τούτων. Διὰ καὶ περὶ βελτίων ῥητέον πρῶτον, καὶ διοριστέον, πότερον ταυτὸν ἐστὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἢ ἕτερον.

Κεφάλ. Β'. Ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ ἡ αἰσθησις.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ αἰσθάνεσθαι οὐδὲ πράγματα ἔχειν, ἐφ' ὅσον μὴ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ αἰσθησις· πρὸς μὲν γὰρ τὸ αἰσθάνεσθαι δεῖ σωματικῶν ὀργάνων· ὃ δὲ Θεὸς οὐκ ἔχει σῶμα ὀργανικόν. Δείκεται γὰρ πάσης ὕλης καθαριεύειν. Ὁ Θεὸς ἄρα οὐκ αἰσθάνεται.

β'. Ἐτι ἡ αἰσθησις ἐκ πάθους γίνεται. Μεταβολῇ γὰρ καὶ ἀλλοιώσει τῶν αἰσθητηρίων γίνεται. Ἐν δὲ τῷ Θεῷ δείκεται μὴ εἶναι δύναμιν παθητικῆν. Οὐδ' ἄρα αἰσθησις.

γ'. Ἐτι ἡ ἐνέργεια αἰσθησις ἐστὶ τὸ ἐνεργεῖν αἰσθητῶν, καθ' ὃ ὑποκειμένον ἐστὶ τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν. Ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἐστὶν ὑποκειμένον τινος εἰδῶς αἰσθητοῦ. Οὐκ ἄρα αἰσθάνεται.

δ'. Ἐτι τὸ αἰσθητόν ἐστὶ πρὸ τοῦ αἰσθητικοῦ, ὡς φησὶν ὁ φιλόσοφος ἐν ταῖς Κατηγορίαις. Ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἐστὶν αἰσθητόν. Οὐ γὰρ ἐστὶν αἰσθησις αὐτοῦ, φησὶν ὁ ἅγιος Διονύσιος. Πολλῶν ἄρα οὐκ αἰσθητικόν. Οὐ γὰρ ἐστὶ πρότερον τοῦ Θεοῦ, οὐτε πρᾶγμα, οὐτε ἐπινοία. Οὐκ ἄρα αἰσθάνεται.

ε'. Ἐτι ἡ αἰσθησις οὐκ οἶδε τὰ καθόλου, καὶ τὰ ἀίδια, ἀλλὰ τόδε, καὶ τὸ νῦν. Ὁ δὲ Θεὸς ἐπίσταται τὰ καθόλου, καὶ τὰ ἀίδια, καὶ ὅσα δὲ τῶν καθ' ἕκαστα καὶ νῦν ἐπίσταται καθόλου καὶ ἀίδια ἐπίσταται, ἐφ' ὅσον ἐν αὐτῷ πάντα ἐπίσταται. Οὐκ ἄρα αἰσθάνεται.

ς'. Ἐτι τὸ αἰσθάνεσθαι ἐστὶ τὸ ἔχειν τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων κατάληψιν. Ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἔχει τὴν ἐκ πραγμάτων κατάληψιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν πρὸς τὰ πράγματα. Οὐκ ἄρα αἰσθάνεται. Ἄλλ' ἀρκεῖ καὶ ταῦτα.

Κεφάλ. Γ'. Ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ νοῶν.

Τὸ μὲν οὖν μὴ εἶναι αἰσθησὶν ἐν τῷ Θεῷ ἐκ τοσούτων δῆλον· ὅτι δὲ ἐστὶ νοῶν ὁ Θεὸς, φανερὸν ἐντεῦθεν. Ἐν γὰρ τοῖς κινουμένοις, καὶ κινουμένοις, οὐκ ἐστὶν ἀπείρον προεἶναι· πρῶτον μὲν, ὅτι πάντα τὰ τοιαῦτα τὰ ἀπείρα δεῖ σῶματα εἶναι· πᾶν γὰρ

A vero est posterior, et adhuc ulterius agit propter suum bonum: nam et formam domus et sarcinarum custodiam facit ad recipiendam mercedem, quæ est proprium suum bonum. Intelligimus autem, et volumus, et sentitur unumquodque propter seipsum, non propter aliud.

Quia igitur omne agens agit propter finem, si nullus est finis agendi, ad quem terminatur operatio, ipsa est finis. Manifestum autem quod finis semper est melior his quæ sunt ad finem: nam illud propter quod aliquid est appetibile, est ipsum magis appetibile. Quia igitur operationes perfectivæ ipsius habentis, scilicet intelligere, velle et sentire, sunt ut finis, operationes vero effectivæ quorundam exteriorum effectuum sunt ut ad finem, necesse est illas esse his meliores. Itaque de illis primo dicendum est, ac discernendum utrum sint idem quam essentia Dei, an aliud.

Cap. II. Quod in Deo non est sensus.

Et quidem de sentire nulla est difficultas in eo quod non sit in Deo sensus. Nam ad sentiendum opus est corporeis organis; Deus autem non habet corpus organicum, ostensum est enim eum esse ab omni materia purum; ergo Deus non sentit.

2. Iterum, sensatio e passione nascitur: sit enim mutatione et alteratione sensuum. Sed in Deo demonstratum est non esse potentiam passivam; nec igitur est sensus.

3. Præterea, quod sentit in actu, sit sensibile in actu, secundum quod est subjectum formæ sensibilis; Deus autem non est subjectum alicujus formæ sensibilis; non igitur sentit.

4. Adhuc, sensibile est prius sensitivo, ut ait philosophus in *Prædicamentis*. Deus autem non est sensibilis, quia ejus non est sensus, ait sanctus Dionysius. Ergo a fortiori non est sensitivus: nihil enim est prius Deo, re vel intellectu. Non igitur sentit.

5. Insuper, sensus non cognoscit universalia et sempiterna, sed quod est hic et nunc. Deus autem cognoscit universalia et sempiterna, et quæcunque individualium et præsentium cognoscit, cognoscit ut universalia et sempiterna, in quantum in seipso omnia cognoscit. Ergo non sentit.

6. Denique, sentire est habere cognitionem a rebus; Deus autem non desumit cognitionem a rebus, sed potius eam rebus communicat; non igitur sentit. Verum hæc sufficient.

Cap. III. Quod Deus est intelligens.

Non esse in Deo sensum ex dictis patet; intelligentem vero esse Deum sic demonstratur. In moventibus enim et motis non est possibile in infinitum procedere. Primo quidem, quia omnia hujusmodi infinita oportet corpora esse.

Omne enim quod movetur, est divisibile et corpus, ut probatur in sexto Physicorum. Omne autem corpus quod movet motum, simul dum movet movetur; ergo omnia ista infinita simul moventur, dum unum eorum movetur; sed unum eorum, quum sit finitum, movetur tempore finito; alia igitur omnia illa infinita moventur tempore finito. Hoc autem est impossibile, sive per continuationem, sive per configurationem sint unum mobile. Ergo in moventibus et motis impossibile est in infinitum procedere.

Secundo, quia in moventibus et motis ordinatis, quorum scilicet unum per ordinem ab alio movetur, hoc necesse est inveniri, quod remoto primo movente vel cessante a motione, nullum aliorum movebit vel movebitur; primum enim est omnibus causa movendi et moveri. Sed si sunt moventia et mota per ordinem in infinitum, non erit primum movens, sed omnia erunt quasi media moventia. Ergo nullum horum poterit moveri, et sic nihil movebitur in mundo: quod sensibus refellitur.

Tertia ratio est, quia id quod movet instrumentaliter, non potest movere nisi sit aliquid quod principaliter moveat. Sed si in infinitum procedatur in moventibus et motis, omnia erunt quasi instrumentaliter moventia, erunt enim sicut moventia mota; nihil autem erit sicut principale movens: ergo nihil movebitur: quod confutari potest inductione multorum quæ moventur in mundo. Propter hoc oportet mobilia omnia reducere in unum primum movens seipsum, Movens autem seipsum, se movet per appetitum et apprehensionem: sola enim hæc inveniuntur seipsa movere, utpote in quibus est movere et moveri. Pars igitur in primo movente movens seipsam, oportet quod sit appetitus et apprehensio. In motu autem qui est per appetitum et apprehensionem, appetens et apprehensum est movens motum, appetibile vero et apprehensibile est movens non motum.

Cum igitur id quod est omnium primum movens, quod Deum dicimus, sit omnino immotum, oportet quod comparetur ad motorem qui est movens seipsum, sicut appetibile ad appetentem, non vero sicut appetibile sensuali appetitu: nam appetitus sensualis non est boni simpliciter, sed huius particularis boni, cum et apprehensio sensualis non sit nisi boni particularis. Illud autem quod est bonum et appetibile simpliciter, est prius eo quod est bonum et appetibile hic et nunc. Oportet igitur primum movens esse appetibile ut intellectum, et ita oportet movens quod appetit ipsum, esse intelligentem. Multo igitur magis et ipsum primum appetibile erit intelligentem: quia appetens ipsum fit intelligentem actu per hoc quod ei tanquam intelligibili unitur. Oportet igitur Deum esse intelligentem, facta suppositione quod primum motum moveat seipsum, ut philosophi voluerunt.

Adhuc, idem necesse est sequi, si fiat reductio

Α δ κινείται ἐστὶ διαίρετόν, καὶ σῶμα, ὡς δείκνυται ἐν τῷ ἕκτῳ τῆς Φυσικῆς. Πάν ὃ ἐ σῶμα ὃ κινεῖται κινούμενον, ἅμα κατὰ τὸ κινεῖν κινεῖται. Πάντα ἄρα τὰ ἀπειρα ταῦτα ὁμοῦ κινήθησεται, τοῦ ἐνὸς αὐτῶν κινουμένου. Ἄλλὰ τὸ ἐν αὐτῶν πεπερασμένον ἐν, κινεῖται ἐν πεπερασμένῳ χρόνῳ. Καὶ πάντα ἕτερα ἐκεῖνα τὰ ἀπειρα κινούνται κατὰ χρόνον πεπερασμένον. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἀδύνατον· ἢ συνεχεῖα ἢ συναφεία ὄντων ἐν κινήτῳ. Οὐκ ἄρα ἐν τοῖς κινουσί, καὶ κινουμένοις ἐστὶν ἐπ' ἀπειρον προελθεῖν.

Δεύτερον δὲ, ὅτι ἐν τοῖς κινουσί καὶ κινουμένοις κατὰ τάξιν, ὧν τὸ ἐν κατὰ τάξιν ὑπὸ ἄλλου κινεῖται, τοῦτ' ἂν ἀναγκαῖόν ἐστιν εὐρίσκεισθαι, ὅτι ἀνεύρουμένου τοῦ πρώτως κινουέντος, ἢ κινουμένης τῆς κινήσεως, οὐδὲν τῶν ἄλλων κινήσει, ἢ κινήθησεται· τὸ γὰρ πρῶτόν ἐστιν αἰτία πάνσι τοῦ κινεῖν, καὶ κινεῖσθαι. Ἄλλ' εἴπερ εἴη κινουέντα καὶ κινούμενα κατὰ τάξιν ἀπειρα, οὐκ ἐστὶ τὸ πρῶτον κινεῖν· ἀλλὰ πάντα ἐστὶ ὡσπερ ἅμιστα κινουέντα. Οὐδὲν ἄρα τούτων δυνήσεται κινεῖσθαι. Καὶ ταύτη οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ κινήσεται, ὅπερ αἰσθῆσαι ἐλέγχεται.

Τρίτος λόγος ἐστὶν, ὅτι τὸ κινεῖν ὀργανικῶς οὐ δύναται κινεῖν, εἰ μὴ τι εἴη τὸ ἀρχοειδῶς κινεῖν. Ἄλλ' εἰ ἐπ' ἀπειρον προεῖ ἐν τοῖς κινουσί καὶ κινουμένοις, πάντα ἐσονται καθάπερ εἰ ὀργανικῶς κινουέντα. Ἔσονται γὰρ πάντα θινεῖ κινουέντα κινούμενα. Οὐδὲν δὲ ἀρχοειδῶς κινεῖν· οὐδὲν ἄρα κινήσεται· ὅπερ ἐστὶ τῇ ἐπαγωγῇ ἐλέγγειν πολλῶν ἐν τῷ κόσμῳ κινουμένων. Διὰ δὲ τοῦτο πάντα τὰ κινούμενα ἀναγκαῖον ἀναφέρειν εἰς τι πρῶτον κινεῖν αὐτὸ ἑαυτό. Τὸ δὲ κινεῖν ἑαυτὸ κινεῖ ἑαυτὸ ὀρέξει καὶ καταλήψει. Μόνα γὰρ τὰ τοιαῦτα εὐρίσκονται αὐτὰ ἑαυτὰ κινεῖν, ὡς ἐν αὐτοῖς ὄντος τοῦ κινεῖν, καὶ κινεῖσθαι. Ἐν τῷ πρώτῳ τοίνυν τῷ κινουέντι τι ἑαυτὸ τὸ κινεῖν μέρος δεῖ εἶναι δραξίν καὶ κατάληψιν. Ἐν δὲ τῇ κινήσει τῇ οὐσῇ ὀρέξει καὶ κατάληψι τὸ μὴ ὀρεγόμενον, καὶ καταλαμβανόμενόν ἐστι κινεῖν κινούμενον, τὸ δὲ ὀρεκτὸν καὶ καταληπτὸν ἐστὶ κινεῖν μὴ κινούμενον.

Ἐπὶ τοίνυν τοῦτο πάντων ἐστὶ πρῶτον κινεῖν, ὃ θεῖον φαμέν ἐστὶν πάντη ἀκίνητον, δεῖ παραβάλλεσθαι πρὸς τὸ κινεῖν, ὅπερ ἐστὶ κινεῖν ἑαυτὸ, ὡσπερ ὀρεκτὸν πρὸς ὀρεγόμενον, οὐ μὴ ὡσπερ ὀρεκτὸν ὀρέξει αἰσθητικῇ· ἢ γὰρ αἰσθητικῇ δραξίς οὐκ ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπλῶς, ἀλλὰ τοῦδε τοῦ μερικοῦ ἀγαθοῦ, καθόσον καὶ ἡ τῆς αἰσθήσεως κατάληψις οὐκ ἐστὶν εἰ μὴ τοῦ μερικοῦ ἀγαθοῦ. Ὅ δὲ ἐστὶν ἀγαθόν, καὶ ἐφετὸν ἀπλῶς, ἐστὶ πρότερον τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἐφετὸς ἐνταῦθα καὶ νῦν. Δεῖ δὲ τὸ πρῶτον κινεῖν εἶναι ἐφετὸν, ὡς νοητὸν, καὶ τῷ τῷ τὸ κινούμενον, ὅπερ ἐφέται αὐτοῦ, εἶναι νοερόν. Πολλῷ ἄρα μᾶλλον αὐτὸ τὸ πρῶτον ἐφετὸν ἐστὶ νοερόν. Τὸ γὰρ ἐπιέμενον αὐτοῦ γίνεται ἀνεργεῖς νοερόν διὰ τὸ ὡς νοητῷ ἐνοῦσθαι αὐτῷ. Δεῖ τοίνυν τὸν θεόν εἶναι νοερόν ὑποτεθέντος τοῦ πρώτου κινουμένου κινεῖν ἑαυτὸ κατὰ τὴν φιλοσόφων δόξαν.

Ἐτι δὲ ἀναγκαῖον τὸ αὐτὸ ἐπεσθαι, εἰ γένοιτο ἢ

ἀναφορὰ τῶν κινητῶν οὐκ εἰς τι πρῶτον κινουῦν ἐαυ- A
τὸ, ἀλλ' εἰς κινουῦν τι πάντη ἀκίνητον· τὴ γὰρ
πρώτως κινουῦν ἔστι ἀρχὴ καθόλου πάσης κινήσεως·
ἀνάγκη τοίνυν ἔπει πάν τὸ κινουῦν κινεῖ κατὰ τι
εἶδος, ὃ σκοπεῖ ἐν τῷ κινεῖν, τὸ εἶδος καθ' ὃ σκο-
πεῖ τὸ πρῶτον κινουῦν, δεῖ εἶναι καθόλου εἶδος, καὶ
καθόλου ἀγαθόν. Εἶδος δὲ τῷ καθόλου τρέπω οὐχ
εὐρίσκειται, εἰ μὴ ἐν τῷ νῷ. Δεῖ τοίνυν τὸ πρῶτον
κινουῦν, ὅπερ ἔστιν ὁ Θεός, εἶναι νοερόν.

β. Ἐτι ἐν οὐδεμίᾳ τάξει τῶν κινουμένων εὐρίσκει-
ται, ὅτι τὸ κινουῦν νοερώς ἔστι ὄργανον τοῦ κινουῦ-
τος· ἀνευ νοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάγκη. Πάντα δὲ τὰ
ἐν τῷ κόσμῳ παραβάλλονται πρὸς τὸ πρῶτον κινουῦν.
Ἐπει τοίνυν ἐν τῷ κόσμῳ εὐρίσκονται πολλὰ διὰ νοῦ
κινουῦντα, ἀδυνατόν ἔστι τὸ πρῶτον κινουῦν κινεῖν ἀνευ
νοῦ. Ἀνάγκη ἄρα τὸν Θεὸν νοεῖν.

γ. Ἐτι ἐκ τούτου γίνεται τι νοῦν, ὅτι ἔστιν ἀνευ
ὕλης, οὗ σημεῖόν ἔστι τὸ τὰ εἶδη γίνεσθαι νοητὰ
ἐνεργεῖα κατ' ἀφαιρέσιν τῆς ὕλης. Ὅθεν καὶ ὁ νοῦς
ἔστι τῶν καθόλου, καὶ οὗ τῶν κατὰ μέρος, διὰ τὸ
τῆν ὕλην εἶναι ἀτομότητος ἀρχὴν. Τὰ εἶδη δὲ τὰ
νοητὰ γίνονται ἐν μετὰ τοῦ νοῦ τοῦ ἐνεργεῖν νοουῦντος.
Διὸ καὶ εἰ τὰ εἶδη γίνονται ἐνεργεῖα νοητὰ, διὰ τὸ
εἶναι ἀνευ ὕλης· ἀνάγκη διὰ τοῦτο εἶναι τι πρῶτον
νοερόν, διὰ τὸ εἶναι ἀνευ ὕλης· δέδεικται δὲ ἐν τοῖς
ἄνω εἶναι τὸν Θεὸν πάντη εἶλον· ἔστιν ἄρα
νοῦν.

δ. Ἐτι οὐδεμίᾳ τελειότητι ἀπασί τοῦ Θεοῦ τῶν
εὐρισκομένων ἐν ὄρωσιν γένηται τῶν ὄντων· πρὸς δὲ
τάς λοιπὰς τῶν ὄντων τελειότητος κρατίστη ἔστι τὸ
εἶναι τι νοερόν. Ἐστὶν ἄρα τὸ νοεῖν ἐν τῷ Θεῷ.

ε. Ἐτι πᾶν τὸ τελειὸν εἰς τι τέλος ὠριζόμενος ἢ
αὐτὸ προτίθησιν ἑαυτῷ τὸ τέλος, ἢ προτίθεται αὐτῷ
κατ' ἄλλου. Ἄλλως γὰρ οὐ μᾶλλον εἰς τὸδε ἢ εἰς
τὸδε τὸ τέλος τείνει· ἐν τῷ φυσικῷ τείνουσιν εἰς
ὠριζόμενα τέλη. Οὐ γὰρ ἀπὸ ταυτομάτου αἱ φυσικαὶ
ὠφέλαιαι ἔπονται. Οὕτω γὰρ οὐκ ἂν εἶεν ἀεὶ, οὐδ'
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀλλ' ὡς ἐπ' ἑλαττον. Τούτων
γὰρ ἔστι τὸ αὐτόματον καὶ ἡ τύχη. Ἐπει τοίνυν
ἐκείνα οὐ προτιθέσθαι ἑαυτοῖς τὸ τέλος, ἀ τὸν τοῦ τέ-
λους λόγον οὐκ ἔγνωσι, ἀνάγκη τοῦτοισι προτιθεσθαι
τέλος ἀπ' ἄλλου, ὅπερ ἔστιν ἐλευθερῶν μυσταγωγῶν εἰς
τὸ τέλος. Τοῦτο δὲ ἔστιν ὃ πᾶσι χορηγεῖ τὸ εἶναι,
καὶ ἔστι καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον εἶναι, ὃ φαμεν εἶναι
τὸν Θεόν, ὡς ἐκ τῶν ἄνω εἰρημένων φαίνεται. Οὐκ
ἂν δὲ δύναίτο προτιθέναι τῇ φύσει τὸ τέλος, εἰ μὴ
νοεῖν. Ὁ Θεὸς ἄρα νοεῖ.

ς. Ἐτι πᾶν τὸ ἀτελὲς πρόβεισιν ἀπὸ τίνος τελείου.
Τὰ γὰρ τέλεια φύσει πρότερά ἔστι τῶν ἀτελῶν, ὡς
περ ἢ ἐνεργεῖα τῆς δυνάμεως. Τὰ δὲ εἶδη, τὰ ἐν τοῖς
ἀτόμοις ὄντα, ἔστιν ἀτελῆ διὰ τὸ μερικῶς, καὶ οὐ
κατὰ τὸν λόγον τῆς ἑαυτῶν κοινότητος ἐνυπάρχειν.
Δεῖ δὲ μὴ προβέναι ἀπὸ τινος εἶδῶν τελείων, καὶ οὐ
μερικῶν. Τοιαῦτα δὲ εἶδη οὐ δύναται εἶναι εἰ μὴ τὰ

mobilem, non in aliquod primum movens seipsum,
sed in movens omnino immobile. Nam primum
movens est universale principium motus : oportet
igitur, quia omne movens movet per aliquam for-
mam quam intendit in movendo, quod forma quam
intendit primum movens, sit universalis forma et
universale bonum. Forma autem per modum uni-
versalem non invenitur nisi in intellectu : oportet
igitur primum movens, quod est Deus, esse intel-
ligens.

2. Amplius, in nullo ordine moventium invenitur,
quod movens per intellectum sit instrumentum ejus
quod movet absque intellectu, sed magis e converso.
Omnia autem moventia quæ sunt in mundo, com-
parantur ad primum movens : cum igitur in mundo
inveniantur multa moventia per intellectum, im-
possibile et primum movens movere absque intel-
lectu, necesse est igitur Deum esse intelligen-
tem.

3. Item, ex hoc aliqua res est intelligens, quod
est sine materia : cujus signum est quod formæ
sunt intellectæ in actu per abstractionem a materia :
unde et intellectus est universalium, et non singu-
larium, quia materia est individuationis principium.
Formæ autem intellectæ in actu sunt unum cum
intellectu intelligente in actu : unde, si ex hoc
sunt formæ intellectæ in actu, quod sunt sine ma-
teria, oportet rem aliquam ex hoc esse intelligen-
tem, quod est sine materia. Ostensum est autem
supra Deum esse omnino immaterialem : est igitur
intelligens.

4. Præterea, Deo nulla perfectio deest, quæ in
aliquo genere entium invenitur. Inter cæteras au-
tem rerum perfectiones potissima est quod ali-
quid sit intellectivum. Est igitur intelligentia in
Deo.

5. Insuper, omne quod tendit determinate in
aliquem finem, aut ipsum præstituit sibi finem, aut
præstituitur ei finis ab alio ; alias enim non ma-
gis in hunc quam in illum finem tenderet. Natu-
ralia autem tendunt in fines determinatos : non
enim a casu naturales utilitates consequuntur, nam
sic non essent semper aut plerumque, sed rarissi-
mo : horum enim est casus et fors. Cum ergo
ipsa non præstituant sibi finem, quia rationem si-
nis non cognoscunt, oportet eis præstitui finem ab
alio, quod sit velut inducens ad finem. Hoc autem
est quod præbet omnibus esse, et est per seipsum
necesse esse : quod dicimus esse Deum, ut ex su-
pra dictis patet. Non autem posset naturæ finem
præstituire, nisi intelligeret. Deus igitur est in-
telligens.

6. Denique, omne quod est imperfectum, deriva-
tur ab aliquo perfecto : nam perfecta naturaliter
sunt priora imperfectis, sicut actus potentia. Sed
formæ in rebus individuis existentes sunt imper-
fectæ, quia particulariter et non secundum commu-
nitatem suæ rationis insunt : oportet igitur quod
deriventur ab aliquibus formis perfectis et non

particularibus. Tales autem formæ esse non possunt nisi in intellectu, cum non inveniatur aliqua forma in sua universalitate nisi in intellectu; et per consequens oportet eas esse intelligentes, si sint per se subsistentes: sic enim solum possunt esse operantes. Deum igitur, qui est primus actus per se subsistens, a quo alia omnia derivantur, oportet esse intelligentem.

Hanc autem veritatem etiam fides catholica constitetur; nam in nono capite Job dicitur de Deo: « Sapiens corde est et fortis robore »; et in duodecimo: « Apud ipsi sunt fortitudo et sapientia »; et in Psalmis: « Mirabilis facta est scientia tua ex me »; et in undecimo Epistolæ ad Romanos: « O altitudo divitiarum, et sapientiæ, et scientiæ Dei »! Hujus autem fidei veritas in tantum apud homines invaluit, ut ab intelligendo nomen Deo nomen impositum sit Θεός, id est, videns: neque enim oculis videt, quum sensum non habeat.

Cap. IV. Quod Deus est volens.

1. His dictis de divino intellectu, consequenter adhuc constendum est eum esse volentem: nam ex intelligere sequitur velle. Cum enim bonum intellectum sit objectum proprium voluntatis, oportet quod bonum intellectum, in quantum hujusmodi, sit volitum, et quidem ab intelligente, haud vero a non intelligente. Necesse est igitur quod intelligens bonum, in quantum hujusmodi, sit volens. Deus autem intelligit bonum: cum enim sit perfecte intelligens, intelligit ens simul cum ratione boni: est igitur volens.

2. Iterum, cuicumque inest aliqua forma, per illam formam habet habitudinem ad ea quæ sunt in rerum natura; sicut lignum album per suam albedinem est aliquibus simile et quibusdam dissimile. In intelligente autem et sentiente est forma rei intellectæ et sub sensum cadentis, cum omnis cognitio sit per aliquam similitudinem. Oportet igitur esse habitudinem intelligentis et sentientis ad ea quæ sunt intellectu et sensu, secundum quod sunt in rerum natura. Non autem hoc est per hoc quod intelligunt et sentiunt: nam per hoc magis attenderetur habitudo rerum ad intelligentem et sentientem, quia intelligere et sentire est secundum quod res sunt in intellectu et sensu secundum modum utriusque; habet vero habitudinem sentientis et intelligens ad rem quæ est extra animam per voluntatem et appetitum: unde omnia sentientia et intelligentia appetunt et volunt. Voluntas tamen proprie in intellectu est: est enim voluntas appetitus rationalis naturæ. Cum igitur Deus sit intelligens, necessario est volens.

3. Amplius, illud quod consequitur omne ens, convenit enti, in quantum est ens; quod est autem hujusmodi, oportet maxime inveniri in primo ente. Cuilibet autem enti competit maxime appetere suam perfectionem et conservationem sui esse;

Α νοητά. Οὐ γὰρ εὐρίσκονται τινα εἶδη ἐν τῇ αὐτῶν καθολικότητι, εἰ μὴ ἐν τῷ νῷ. Καὶ κατὰ τὸ εἰκὸς δεῖ αὐτὰ εἶναι νοερά, εἴπερ εἰσὶ καθ' αὐτὰ ὑπεστώα· οὕτω γὰρ μόνως δύνανται ἐνεργεῖν. Ὁ Θεὸς δὲ ἐστὶν ἐνέργεια πρώτη καθ' αὐτὴν ὑφεστηκυῖα, ἀφ' οὗ τὰ ἄλλα πρόβειν. Ἀναγκαῖον δὲ αὐτῷ εἶναι τὸ εἶναι. Ταύτην δὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ καθολικὴ πίστις ὁμολογεῖ. Λέγεται γὰρ ἐν τῷ δεκάτῳ τοῦ Ἰωβ περὶ Θεοῦ· « Σοφὸς ἐστὶ καὶ κραταῖος τῇ δυνάμει » καὶ ἐν τῷ..... « Παρ' αὐτῷ ἐστὶν ἡ ἰσχύς, καὶ ἡ σοφία » καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· « Ἐθαυμαστώθῃ ἡ γυνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ· καὶ ἐν τῷ ια' τῆς πρὸς Ῥωμαίους· « Ὁ βᾶθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! Ταύτης δὲ τῆς πίστεως ἡ ἀλήθεια παρὰ τοσοῦτον κακράτηκεν ἐν ἀνθρώποις, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ νοεῖν ὄνομα τῷ Θεῷ ἐπιθεῖναι. Οὐ γὰρ ὕψει ὄρα, ἐφ' ὅσον μὴδὲ αἰσθησὶν ἔχει.

Κεφάλ. δ. Ὅτι ὁ Θεός ἐστι θέλει.

α'. Τοῖς δὲ προσηρημένοις περὶ τοῦ θεοῦ νοῦ ἐπιταί ἐπιθέλειν ὁμολογεῖν τὸν Θεόν. Ἐκ γὰρ τοῦ νοεῖν ἐπιταί θέλειν. Τὸ γὰρ ἀγαθὸν νόημα ἐστὶν ἴδιον ἀντικείμενον τῆς θελήσεως. Ἀνάγκη τοίνυν τὸ ἀγαθὸν νόημα, ἐφ' ὅσον τοιοῦτον, εἶναι θελητὸν, πάντως δὲ τῷ νοοῦντι; οὐ γὰρ τῷ μὴ νοοῦντι. Ἀνάγκη δὲ τὸ νοοῦν τὸ ἀγαθόν, ἐφ' ὅσον τοιοῦτον, εἶναι θέλον. Ὁ δὲ Θεὸς νοεῖ τὸ ἀγαθόν. Ἐφ' ὅσον γὰρ ἐστὶ τέλειον νοοῦν, νοεῖ τὸ ἐν εὐν τῷ τοῦ ἀγαθοῦ λόγῳ. Ἔστιν δὲ θέλων.

β'. Ἐτι δὴ ποτὲ ἐστὶ τι εἶδος, ἔχει κατ' ἐκεῖνο τὸ εἶδος σχέσιον πρὸς τὰ ὄντα ἐν τῇ τῶν ὄντων φύσει, ὡσπερ τὸ λευκὸν ξύλον διὰ τῆς αὐτοῦ λευκότητος ἐστὶ τισὶν ὁμοίον, καὶ τισὶν ἀνόμοιον· τῷ δὲ νοοῦντι καὶ αἰσθανομένῳ ἐνεστὶ τὸ εἶδος τοῦ νοουμένου καὶ ὑπὸ αἰσθησὶν πίπτοντος πράγματος, καθ' ὅσον πᾶσα κατάληψις ἐστὶ διὰ τινος ὁμοιότητος. Δεῖ δὲ εἶναι αἰσθησὶν τοῦ νοοῦντος· καὶ αἰσθανομένου πρὸς τὰ νοητά καὶ αἰσθητά, καθόσον εἰσὶν ἐν τῇ τῶν ὄντων φύσει. Οὐκ ἐστὶ δὲ τοῦτο κατανοεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι. Κατὰ τοῦτο γὰρ θεωρεῖται σχέσις τῶν ὄντων πρὸς τὸν νοοῦντα καὶ αἰσθανόμενον. Τὸ γὰρ νοεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι ἐστὶ καθὸ τὰ ὄντα ἐστὶν ἐν τῷ νῷ καὶ ἐν τῇ αἰσθήσει, κατὰ τὸν ἐκάστου τρόπον· ἔχει δὲ σχέσιον τοῦ νοοῦντος καὶ τὸ αἰσθανόμενον πρὸς τὸ πρᾶγμα τὸ ἐν ἔξω τῆς ψυχῆς θελήσεως καὶ ὀρέξεως. Ὅθεν πάντα νοοῦντα καὶ τὰ αἰσθανόμενα θέλει τε καὶ ὀρέγεται. Ἰδίαι δὲ ἡ θέλησις ἐν τῷ νῷ ἐστὶν. Ἔστι γὰρ ἡ θέλησις, ὀρέξις λογικῆς φύσεως. Ἐπει τοίνυν ὁ Θεός ἐστὶ νοῦν, ἀνάγκη θέλει.

γ'. Ἐτι ἐκεῖνο, ὃ ἐπιταί παντὶ ὄντι, προσηλαί τῷ ὄντι, ἐφ' ὅσον ἐστὶν ὄν· ὃ δὲ ἐστὶ τοιοῦτο, δεῖ μάλιστα εὐρίσκεισθαι ἐν τῷ πρώτῳ ὄντι. Παντὶ δὲ ὄντι προσηλαί τὸ μάλιστα ἐπίσθαι τῆς ἰδίας τελειότητος καὶ συντηρήσεως τοῦ ἰδίου εἶναι, ἐκάστῳ δὲ κατὰ τὸν

Job ix, 4. 2 Job xi, 19. 3 Psal. cxxxviii, 6. 4 Rom. xi 55.

ἐαυτοῦ τρόπον, τοῖς μὲν νοεροῖς κατὰ θέλησιν, τοῖς δὲ ζώοις κατὰ τὴν αἰσθητικὴν ὁρεξίν. τοῖς δὲ στερομένοις αἰσθήσεως διὰ τῆς φυσικῆς ὁρέξεως. Ἄλλως γὰρ οἱ τοῖς ἔχουσι τὴν ἰδίαν τελειότητα, καὶ ἄλλως τοῖς μὴ ἔχουσι. Τὰ γὰρ μὴ ἔχοντα τὴν ὁρεκτικὴν δύναμιν ἐπιθυμῶν τοῦ ἐαυτῶν εἶναι σπεύδουσι πρὸς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ ἐνδόντος αὐτοῖς. Τὰ δὲ ἔχοντα ἡρεμίζονται ἐν αὐτῷ. Τοῦτο τοίνυν ἀδύνατον μὴ εἶναι τῷ πρώτῳ ὄντι, ὅπερ ἐστὶν ὁ θεός. Ἐπεὶ τοίνυν ἐστὶν ὁ νοῦν, δηλον, ὅτι ἐνυπάρχει αὐτῷ θέλησις, ἣ ἀρέσκει αὐτῷ τὸ εἶναι αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ.

β. Ἐστὶ τὸ νοεῖν, ὅσον τελειότερόν ἐστι, τοσοῦτον ἡδύτερόν ἐστι τῷ νοοῦντι. Ὁ δὲ θεός νοεῖ, καὶ τὸ νοεῖν αὐτοῦ ἐστὶ τελειότατον, ὡς ἐν τοῖς ἄνω δέδεικται. Ἐστὶν ἄρα τὸ νοεῖν αὐτοῦ ἡδίστον αὐτῷ. Ἡ δὲ νοεῖν τέρψις ἐστὶ διὰ θελήσεως, ὡς περ ἡ αἰσθητικὴ τέρψις ἐστὶ κατὰ τὴν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ὁρεξίν. Ἐστὶ τοίνυν ἐν τῷ θεῷ θέλησις.

γ. Ἐστὶ τὸ εἶδος τὸ διὰ τοῦ νοῦ θεωρηθὲν οὐδέ κινεῖ, οὐδέ αἰτία ἐστὶ τινος, εἰ μὴ διὰ θελήσεως μετεωρούσης, ἣ ἀντικειμένου ἐστὶ τὸ τέλος καὶ τὸ ἀγαθόν, ὅφ' οὐ κινεῖται τις πρὸς τὸ ποιεῖν. Ἄλλ' τὸ εἶδος τοῦ θεοῦ νοῦ ἐστὶν αἰτία κινήσεως, καὶ τοῦ εἶναι τοῖς ἄλλοις ποιεῖ γὰρ διὰ τοῦ τὸ ὄντα. Ἀνάγκη τοίνυν αὐτὸν εἶναι θέλοντα.

δ. Ἐστὶ ἐν ταῖς κινήταις δυνάμεισι καὶ ἐν τοῖς νοῦν ἔχουσιν πρώτων ὑπάρσκει θέλησις ἡ γὰρ θέλησις πάσαν δύναμιν προσάγει εἰς τὴν αὐτῆς ἐνέργειαν. Νοοῦμεν γὰρ, ὅτι θέλομεν, καὶ φανταζόμεθα, ὅτι θέλομεν καὶ οὕτω περὶ τῶν ἄλλων. Καὶ τοῦτο ἔχει ἐφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον αὐτοῖς ἐστὶ τὸ τέλος. Ὁ γὰρ νοῦς οὐ κατὰ τὴν τρίτον τῆς ποιητικῆς αἰτίας καὶ τῆς κινήσεως, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς τελικῆς αἰτίας κινεῖ τὴν θέλησιν, προτιθεὶς αὐτῇ τὸ ἴδιον ἀντικείμενον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν νόημα. Τῷ πρώτῳ τοίνυν ποιῶντι προσήκει μάλιστα τὸ ἔχειν θέλησιν.

ε. Ἐστὶ τὸ τέλος καὶ τὸ πρὸς τὸ τέλος ἀεὶ εὐρίσκονται ὁμοταγῆ. Ὅθεν καὶ τὸ πρὸς τὸ τέλος τὸ ἀναλογεῖν τῷ ποιῶντι κίπται εἰς τὸ αὐτὸ τῷ εἶδει μετὰ τοῦ ποιῶντος, ὡς μὲν ἐν τοῖς φυσικοῖς, ὡς δὲ καὶ ἐν τοῖς τεχνικοῖς. Τὸ γὰρ τῆς τέχνης εἶδος, οἷ' οὐδὲ τεχνικῆς ποιεῖ, ἐστὶν εἶδος μορφῆς ἐνυλον, ὅπερ ἐστὶ τὸ τέλος τοῦ τεχνίτου. Καὶ τὸ εἶδος τοῦ γεννῶντος, πρὸς τὸ ὄντα, ἐστὶν ὁμοστοιχόν τοῦ εἶδους τοῦ πυρὸς τοῦ γεννῶμένου, ὅπερ ἐστὶ τέλος τῆς γεννήσεως. Τῷ δὲ αὐτῷ οὐδὲν ἀνατάσσεται ὡς ἀν ὁμοταγῆς, εἰ μὴ αὐτὸς ἐαυτῷ ἄλλως γὰρ εἴη ἂν πολλὰ πρώτα. Αὐτὸς τοίνυν ἐστὶ πρῶτον ποιῶν διὰ τέλος, ὅπερ ἐστὶν αὐτός. Αὐτὸς ἄρα οὐ μόνος ἐστὶ τέλος ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιθέμενος ἑαυτοῦ, ὡς τέλος, καὶ ὁρεῖται νοεῖν ὡς νοῦν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ θέλησις, ὁρεξίς λογικῆς φύσεως. Ἐστὶν ἄρα ἐν τῷ θεῷ θέλησις.

ς. Ἐστὶ ἐλευθέρων ἐστίν, ὅ ἐστιν αὐτὸ ἐαυτῷ αἰτία τοῦ ποιεῖν. Καὶ οὕτω τὸ ἐλευθέρων ἐπιδέχεται τὴν λέγον τοῦ θεοῦ ἑαυτοῦ. Ἡ θέλησις δὲ ἐστὶ πρῶτος, ἐλευθέρων ἐν τῷ ποιεῖν. Ἐφ' ὅσον γὰρ ἐθέλων τι ποιεῖ τις, λέγεται ἐλευθέρως ποιεῖν ὅτι δὴποτε ἐνεργεῖται.

unicuique autem secundum suum modum : intellectualibus quidem per voluntatem, animalibus per sensibilem appetitum, carentibus vero sensu per appetitum naturalem ; aliter tamen iis quæ habent propriam perfectionem, et aliter iis quæ non habent ; nam ea quæ non habent, per appetitivam virtutem suaves desiderant acquirere quod ipsis deest, quæ autem habent, quietantur in ipso. Hoc igitur non potest deesse primo enti, quod est Deus ; cum igitur sit intelligens, evidenter inest ei voluntas, qua placet ipsi suum esse et sua bonitas.

4. Item, intelligere quanto perfectius est, tanto delectabilius intelligenti. Sed Deus intelligit, et ejus intelligere est perfectissimum, ut supra ostensum est : ergo ejus intelligere est ei delectabilissimum. Delectatio autem intelligibilis est per voluntatem, sicut delectatio sensibilis est per concupiscentiam appetitum. Est igitur in Deo voluntas.

5. Adhuc, forma per intellectum considerata non movet nec aliquid causat, nisi mediante voluntate, cujus objectum est finis et bonum quo movetur aliquis ad agendum. Sed forma intellectus divini est causa motus et esse in aliis : agit enim res per intellectum : oportet igitur eam esse volentem.

6. Præterea, in virtutibus motivis et in habentibus intellectum prior invenitur voluntas : nam voluntas omnem potentiam applicat ad suum actum ; intelligimus enim quia volumus, imaginamur quia volumus, et sic de aliis. Et hoc est, quia objectum horum est finis. Intellectus enim non secundum modum causæ efficientis et moventis, sed secundum modum causæ finalis movet voluntatem, proponendo ei proprium objectum, quod est bonum intellectum. Primo igitur agentis convenit maxime habere voluntatem.

7. Rursus, finis et quod est ad finem, semper unius ordinis inveniuntur : unde illud ad finem quod est proportionatum agenti, incidit in idem specie cum agente, tam in naturalibus quam in artificialibus. Nam forma artis, per quam artifex agit, est species formæ, quæ est in materia, quæ est finis artificis : et forma ignis generantis, quæ agit, est ejusdem speciei cum forma ignis generati, quæ est finis generationis. Deo autem nihil coordinatur quasi ejusdem ordinis, nisi ipse sibi ; alias essent plura prima. Ipse est igitur principium agens propter finem, qui est ipsemet : ipse igitur non solum est finis appetibilis, sed appetens seipsum ut finem, et quidem appetitu intellectuali, utpote intelligens ; hic autem appetitus naturæ rationalis est voluntas : est igitur in Deo voluntas.

8. Necnon, liberum est quod est sibi ipsi causa agendi, et sic liberum habet rationem ejus quod est per se. Voluntatis autem est primario libera in agendo : in quantum enim voluntarie agit quis, dicitur libere agere quancunque actionem. Primo

igitur agenti convenit per voluntatem agere, cui maxime competit per se agere.

9. Insuper, universitas rerum habet finem : alias res omnes casu existerent, nisi diceretur primas creaturas non esse propter finem, sed ex materiali necessitate, posteriores vero eis creaturas esse propter finem ; sicut Democritus contendebat celestia corpora casu exstitisse, inferiora vero ex causis determinatis : quod destruitur in secundo *Physicorum*, per hoc quod meliora non possunt esse minus ordinata quam deteriora. Oportet igitur agnoscere in processione creaturarum a Deo aliquem esse finem primum. Invenitur autem agere propter finem et natura et voluntas, aliter tamen et altero modo. Natura enim nesciens finem, et rationem finis, et relationem ejus quod est ad finem, non potest sibi finem proponere, nec se ad finem movere, aut ordinare, aut dirigere ; hæc vero omnia competunt ei qui per voluntatem agit, quippe qui potest intelligere et finem et omnia prædicta. Unde qui per voluntatem agit, ita propter finem agit, ut proponat sibi finem, et se quodammodo ad finem moveat, ordinans ad hunc suas operationes ; natura vero ad finem tendit directe et quasi mota ab aliquo intelligente et volente, sicut patet in sagitta, quæ tendit ad determinatum finem, quia dirigigitur a sagitario : secundum quem modum a philosophis dictum est nature opus esse opus intellectus. Semper autem quod est per alium, est posterius eo quod est per seipsum : unde necesse est quod primum ordinans ad finem ordinet per voluntatem : et sic per voluntatem Deus creaturas ad existentiam adduxit : habet igitur voluntatem.

10. Imo, natura determinatur ad unum, voluntas vero ad diversa. Et quia omne agens agit similesibi, necesse est naturam tendere ad illam similitudinem quæ determinatur ad unum. Cum autem æqualitas originem ducat ab unitate, inæqualitas vero nascatur ex multis quæ sunt diversa, unde aliquid alteri non est æquale nisi uno modo, inæquale vero est variis gradibus : necesse est quod natura faciat semper sibi simile, nisi impediatur per debilitatem potentiae activæ vel potentiae receptivæ et passivæ. Inhabilitas autem potentiae passivæ non est in Deo, qui non habet materiam, ut ostensum est ; neque activa ejus potentia debilitatur, cum sit infinita. Unde quæ sunt similia et æqualia ipsi, naturaliter tantum procedunt ab eo, ut Filius et Spiritus sanctus ; creaturæ vero, quæ inæquales procedunt, non per naturam, sed per voluntatem procedunt : sunt enim multi alii inæqualitatis gradus secundum quos creatio fieri possit ; nam dici nequit divinam potentiam ad unum tantum determinari, cum sit infinita. Unde, cum ea sit divina potentia ut ad multos gradus inæqualitas in creatione extendi possit, nec vero ad determinatum gradum, universa autem produxerit libero arbitrio : necessario igitur ex voluntate procedunt, non vero ex natura. Ergo Deus vult.

Τὸ πρῶτα τοίνυν ποιοῦν τι προσήκει τῷ θελήσει ποιεῖν, ἢ μάλιστα προσήκει τὸ δι' ἐαυτοῦ ποιεῖν.

θ'. Ἐτι τὸ πᾶν ἔχει τι τέλος. Ἐπει πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπὸ ταυτοβάτου συμβαλεῖ ἂν, εἰ μὴ εἴη του λέγοιτο τὰ πρῶτα δημιουργήματα μὴ εἶναι διὰ τέλος, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑλικῆς ἀνάγκης, τὰ δὲ μετ' αὐτὰ εἶναι διὰ τέλος, ὡς περ καὶ Δημόκριτος ἐτίθετο τὰ οὐράνια σώματα ἀπὸ ταυτομάτου γενέσθαι, τὰ δ' ὑποβεβηκότα ἐξ ὠρισμένων αἰτιῶν. Ὅπερ ἀνασκευάζεται ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν φυσικῶν διὰ τὸ τὰ κρεῖττω μὴ δύνασθαι ἤττον τάξενω μετέχειν τῶν χειρόνων. Ἀνάγκη τοίνυν ὁμολογεῖν ἐν τῇ προόδῳ τῶν κτισμάτων παρὰ Θεοῦ εἶναι τι τέλος σκοπιμώτατον. Εὐρίσκειται δὲ ποιεῖν διὰ τέλος καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ θέλησις, ἀλλως μέντοι καὶ ἀλλως. Ἡ γὰρ φύσις ἀγνοοῦσα τὸ τέλος, καὶ τὸν λόγον τοῦ τέλους, καὶ τὴν σχέσιν τοῦ πρὸς τέλος, οὐ δύναται προτιθέναι ἐαυτῇ τέλος, οὔτε αὐτὴν εἰς τὸ τέλος κινεῖν, ἢ τάττειν, ἢ διυθύνειν. Ἄ πάντα προσήκει τῷ θελήσει ποιοῦντι, οὐκ ἔστι ἐν τοῖς νοεῖν καὶ τὸ τέλος. Καὶ τὰ προειρημένα πάντα, ὅθεν τὸ μὲν θελήσει ποιοῦν οὕτω διὰ τέλος ποιεῖ, ὡς καὶ προτιθέναι ἐαυτῷ τὸ τέλος καὶ ἐαυτῷ ἀμηγέτη πρὸς τὸ τέλος κινεῖν τάττον τὰς ἐαυτοῦ ἐνεργείας εἰς αὐτό· ἢ δὲ φύσις εἰς τὸ τέλος τείνει ἴθυνομένη, ὡς περ καὶ κινουμένη ὑπὸ τινος νοοῦντος καὶ θελοντος, ὡς περ φαίνεται ἐν τῷ βλεῖν τῷ τείνοντι εἰς ὠρισμένον σκοπόν, τῷ ἰθύνεσθαι παρὰ τοῦ τοξότου, καθ' ὃν διηγήριον παρὰ τῶν φιλοσόφων εἰρηται. Ὅτι τὸ τῆς φύσεως ἔργον ἐστὶν ἔργον νοῦ. Ἄλλ' ὁ δὲ τοῦ δι' ἄλλο ἐστὶν ὑπερτον τοῦ καθ' αὐτό, ὅθεν ἀνάγκη τὸ πρῶτον τάττον εἰς τέλος, τάττειν θελήσει. Καὶ οὕτω θελήσει ὁ Θεὸς τὰ κτίσματα εἰς τὸ εἶναι προήνεγκαν. Ἐχει ἄρα θέλησιν.

ι'. Ἐτι ἡ φύσις ὀριστεται πρὸς ἐν, ἢ δὲ θέλησις πρὸς ὀπότερον, καὶ ἐπεὶ πᾶν τὸ ποιοῦν ποιεῖ ὁμοίον ἐαυτῷ, ἀνάγκη τὴν φύσιν τείνειν εἰς ἐκείνην τὴν ὁμοίωσιν, ἣτις ὀριστεται πρὸς ἐν. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἰσότης τῆς αἰτίας ἴσχει ἀπὸ τῆς ἐνάδος, ἢ δὲ ἀνισότης ἐστὶν ἐκ τοῦ πλήθους, ὃ ποικίλως ἔχει· διὸ καὶ εἰ ἄλλω οὐκ ἐστὶν ἴσον, εἰ μὴ ἐν τῷ τρόπῳ, ἀνισον ἐξ ἐστὶ διαφόροις βαθμοῖς· ἀνάγκη τὴν φύσιν ἐαυτῇ ποιεῖν ἀεὶ, εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν τῆς ποιητικῆς δυνάμεως· ἢ τῆς δεκτικῆς καὶ παθητικῆς· ἀνεπιτηδείτης δὲ παθητικῆς δυνάμεως· οὐ προοριζέται τῷ Θεῷ ἐφ' ὅσον μὴ ἔχει ἕλην ὡς δέδεικται. Οὐδ' αὖ ἢ ποιητικῆ αὐτοῦ δυνάμεις ἀσθενεῖ ἀπειρος οὕσα. Ὅθεν τὰ μὲν ὁμοία καὶ ἴσα ἐαυτῷ μόνως φυσικῶς προέξουσιν ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἰδὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα· ἢ δὲ κτίσις ἢ ἀνισος προέξουσα οὐ φύσει, ἀλλὰ θελήσει προέξουσιν. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ, καὶ ἄλλοι ἀνισότητος βαθμοὶ, καθ' οὓς ἂν πάντες ἐνεδέχτο τὴν κτίσιν γενέσθαι. Οὐ γὰρ οἶόν τε λέγειν τὴν θεῖαν δυνάμειν πρὸς ἐν μόνως εἰς εἶναι ἀπειρον οὕσαν. Ὅθεν ἐπεὶ ἡ θεῖα δύναμις οὕτως ἔχει ὡς πρὸς πολλοὺς βαθμοὺς ἀνισότητος ἐν τῷ δημιουργεῖν δύνασθαι ἐκτείνεσθαι, μὴ ἐν ὠρισμένῳ βαθμῷ, τὸ ἐξ πᾶν κατασκευάσεν ἐκ τῆς αὐτεξουσιότητος τῆς θελήσεως, πρόεισιν οὐκ ἀνάγκη φύσει· ὅλεις ἄρα ὁ Θεός.

ια'. Ἐτι εἰ πᾶν τὸ ποιοῦν ποιεῖ ὁμοίον ἑαυτῷ ἀμη-
 γέπη, ἀνάγκη τὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα ἐν τῇ ἑαυτῶν
 αἰτίᾳ ἀμηγέπη ἐνυπάρχειν. Πᾶν δὲ, ὅπερ ἐστὶν ἐν
 τινι, ἐστὶν ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν αὐτοῦ τρόπον. Ὅθεν
 ἐπεὶ ὁ Θεὸς αὐτός ἐστι νοῦς, προϋπάρχουσιν ἐν αὐτῷ
 τὰ κρίματα νοητῶς· φησὶν γὰρ ὁ μακάριος Διονύ-
 σιος, ὅτι οὐκ ἐκ τῶν ὄντων τὰ ὄντα μανθάνων οἶδεν
 ὁ Θεὸς νοῦς, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐν ἑαυτῷ, κατ' αἰ-
 τίαν τῆν πάντων εἰδησιν, καὶ γινώσκει, καὶ οὐσίαν
 προέχει· τὸ δὲ ἐν τῷ νῷ οὐ πρόκειται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι
 μὴ διὰ θέλησιν μεσιτεύουσιν· ἡ γὰρ θέλησις ἐστὶν
 ἡ ἐξανύουσα τὰ ἐν τῷ νῷ, τὸ τε νοούμενον κινεῖ τὴν
 θέλησιν, καὶ ταύτῃ ἀνάγκη τὸν Θεὸν θέλειν. Τούτῳ
 συνάδει καὶ τὸ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· « Πάντα ὅσα ἠθέ-
 λησεν, ἐποίησε »· καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους·
 « Εἰ δὲ θέλων ὁ Θεὸς ἐνδείξασθαι, » καὶ τὰ λοιπά.
 Κεφάλ. Ε'. Ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ νοερά καὶ θε-
 λητικὴ δύναμις.

Ὅτι μὲν οὖν εἰσι τοιαῦται ἐνέργειαι ἐν τῷ
 Θεῷ, (1) αἱ τελειωτικαὶ εἰσι τοῦ ἔχοντος ἐκ τῶν
 εἰρημένων ἰκανῶς οἶμαι δεδειχθαι.

α'. Πότερον δὲ καὶ αἱ κατὰ ταύτας δυνάμεις, ὅσον
 ἡ νοερά, καὶ ἡ θελητικὴ, καὶ καθόλου ἡ δραστηκὴ
 δύναμις ἐστὶν ἐν αὐτῷ, ἢ οὐ, ζητήσωμεν. Δοκεῖ
 τοίνυν ἐν αὐτῷ μὴ εἶναι δύναμιν τοιαύτην. Ἡ γὰρ
 δύναμις ἐστὶν ἐνεργείας ἀρχή. Ἡ δὲ ἐνέργεια τοῦ
 Θεοῦ, ἥστις ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ, ὡς μετὰ ταῦτα
 δειχθήσεται, οὐκ ἔχει ἀρχήν. Οὕτε γὰρ γεγέννη-
 ται, οὕτε ἐκπεπόρευται. Ἐν τῷ Θεῷ ἄρα οὐκ ἐστὶ
 δύναμις.

β'. Ἐτι πᾶν, ὅπερ ἐστὶ τελειότατον, ἀποδιδόναι
 χρὴ τῷ Θεῷ. Ὅ τοίνυν σκοπεῖ τὸ ἑαυτοῦ τελειότε-
 ρον, οὐ δεῖ ἀποδιδόναι αὐτῷ· ἀλλὰ πᾶσα δύναμις
 σκοπεῖ τὴν ἑαυτῆς τελειότερον· δηλονότι ἡ μὲν παθη-
 τικὴ, τὸ εἶδος, ἡ δὲ δραστηκὴ, τὴν ἐνεργείαν. Οὐκ
 ἄρα ὀφείλει δύναμις ἀποδίδοσθαι τῷ Θεῷ.

γ'. Ἐτι ἡ ἕξις ἐστὶ τελειότερα τῆς δυνάμεως,
 ὡς ἔγγυτέρα τοῦ ἐνεργεῖν οὔσα. Ἐξίς δὲ ἐν τῷ Θεῷ
 οὐκ ἐστὶν, ὡς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα δειχθήσεται. Οὐδ'
 ἄρα δύναμις.

δ'. Ὅτι πᾶσα δύναμις τῆς οἰκείας ἐνεργείας χω-
 ριζομένη ἐστὶν ἀτελής. Κάποτε μὲν ἀτελής τῷ
 Θεῷ προσήκει, οὐδ' ἀν' εἰκότως δοκοῖ δύναμις τῷ
 Θεῷ ἀποδίδοσθαι.

ε'. Κἂν λέγη τις, τὴν τοιαύτην δύναμιν μηδέποτε
 τῆς οἰκείας ἐνεργείας χωρίζεσθαι, οὐδ' οὕτω δρᾶ·
 ὁ γὰρ ἄλλο τι εἶλεόν ἐστι, καθ' αὐτὸ θεωρού-
 μενον ἀτελής ἐστὶν. Οὐκ ἄρα ἐστὶ δύναμις ἐν αὐτῷ.

ς'. Ἐτι ἡ τῆς οὐσίας κατηγορία ἐστὶ βελτίων
 τῶν ἄλλων κατηγοριῶν. Ἄλλὰ τῷ Θεῷ οὐκ ἀποδί-
 δοται οὐσία, ὡς ὁ Ἀγούστίνος φησὶν. Πολλῷ ἄρα
 ἤττον ἀποδώσειε τὴν τῆς ποιότητος κατηγορίαν.
 Ἄλλ' ἡ δύναμις τίθεται ἐν τῷ δευτέρῳ εἶδει τῆς
 ποιότητος. Τῷ Θεῷ ἄρα δύναμις οὐκ ὀφείλει ἀποδί-
 δοσθαι.

¹ Psal. cxxx, 5.

(1) Videtur locus inutilis.

11. Denique, si omne agens agit semper sibi
 simile, oportet effectus in sua causa semper includi.
 Omne autem quod est in aliquo, est in eo secun-
 dum modum ejus. Unde, cum Deus ipse sit intel-
 lectus, præexistunt in eo creaturæ per modum
 intelligibilem. Dicit enim beatus Dionysius : « Non
 ex entibus entia cognoscit divinus intellectus, sed
 ex seipso et in seipso causaliter omnium scientiam
 cognitionemque et essentiam habet. » Quod autem
 est in intellectu, non exit ab eo nisi mediante vo-
 luntate : voluntas enim est quæ peragit ea quæ
 sunt in intellectu, quum res intellecta movet volun-
 tatem. Et sic oportet Deum velle. His concinit illud
 Psalmorum : « Omnia quæcunque voluit, fecit » ;
 et in Epistola ad Romanos : « Quod si Deus volens
 ostendere, » et reliqua.

Cap. V. Quod est in Deo intelligens et volens potentia.

Esse igitur in Deo illas operationes quæ sunt
 perfectivæ ipsius habentis, ex dictis sufficienter
 demonstratum arbitror.

1. Utrum vero his respondentis potentia, scilicet
 intellectiva, volitiva et generaliter activa potentia
 sint in Deo, an non, inquiramus. Porro videtur
 quod in Deo non sit hujusmodi potentia. Nam po-
 tentia est principium operationis. Sed operatio di-
 vina, quæ est ejus essentia, ut infra demonstrabitur,
 non habet principium : nam nec generatur, nec
 procedit. In Deo igitur non est potentia.

2. Præterea, omne quod est perfectissimum, Deo
 attribuendum est ; quod igitur tendit ad aliquid
 seipso perfectius, non est ei tribuendum. Sed
 omnis potentia tendit ad aliquid seipsa perfectius :
 scilicet passiva ad formam, et activa ad operationem.
 Non igitur debet potentia Deo tribui.

3. Præterea, habitus est perfectior potentia, cum
 sit propior actui. Sed habitus in Deo non est, ut
 postea ostendetur ; nec igitur potentia.

4. Præterea, omnis potentia, a sua operatione
 separata, est imperfecta. Et quia nihil imperfec-
 tum Deo convenit, non igitur conveniens videretur
 potentiam Deo tribuere.

5. Quod si quis dicat hujusmodi potentiam nun-
 quam a sua operatione separari, nihil proficit :
 quod enim per aliquid aliud est perfectum, si in
 seipso consideratur, imperfectum est. Non igitur
 est potentia in Deo.

6. Præterea, prædicamentum essentia est melius
 aliis prædicamentis. Sed Deo non attribuitur es-
 sentia, ut ait Augustinus ; multo minus ei attri-
 bui posset prædicamentum qualitatis. At potentia
 ponitur in secunda specie qualitatis. Deo igitur
 potentia non potest attribui.

Sed contra est quod dicit beatus Dionysius in A octavo *De divinis nominibus* capite : « Potentia est Deus, tanquam omnem potentiam in seipso habens et superhabens. » Si enim omnem potentiam habet, manifestum est quod habet intellectivam et volitivam.

Præterea, omne intelligens et volens, potest intelligere et velle. Quod enim non potest intelligere nec velle, est incapax intelligendi et volendi; quod autem est incapax intelligendi et volendi, necesse est non intelligere nec velle. Sed Deus est intelligens et volens, ut supra ostensum est: habet igitur potentiam intelligendi et volendi.

Responsio.

Dicendum est quod ad demonstrationem hujus quæstionis scitu dignum est potentiam, sicut B diximus, comparari ad operationem. Operatio autem est duplex: scilicet una quæ est forma, et altera quæ est actio. Et huic actioni videtur ex communi hominum intelligentia primario datum esse nomen operationis; sic enim fere omnes operationem intelligunt; secundario autem exinde translatum est hoc nomen ad formam, quia forma est principium et finis operationis seu actionis. Unde etiam potentia est duplex: una activa, de qua dependet operatio quæ ut actio dicitur, et huic videtur primario datum esse potentia nomen. Quia autem nihil agit nisi ratione potentia activæ, Deo autem convenit esse actum purum et primum, ideo maxime ei competit activa potentia, et tanto C magis, quod est operatio intellectus.

Ad primum ergo dicendum quod potentia non solum dicitur principium operationis, sed etiam effectus, cum operatio est effectrix alicujus exterioris effectus. Quando igitur potentia est principium effectus, necessario est etiam operationis principium, nisi prius ostendatur potentiam esse aliam ab operatione, et hanc ab illa realiter procedere. Nam scitu dignum est quod in divinis duplex invenitur distinctio: una realis, qua personæ ab invicem distinguuntur, sicut paternitas et filio, quia personæ ab invicem distinguuntur realiter, nec tantum ratione, quod est Sabellii hæresis; et altera, quæ est tantum secundum rationem. Cum dicitur: Operatio fuit a divina essentia, aut a potentia; vel: Deus agit per suam essentiam; hæ propositiones quasdam designant distinctiones rationis: si enim reales essent hæ distinctiones, personas distinguerent. Eas autem esse distinctiones rationis sic probatur. Quando enim Deo attribuitur operatio secundum suam rationem, quæ principium requirit, attribuitur ei etiam distinctio ejus quod est ex principio, in eo sita quod aliquid sit ab alio. Unde hæ distinctio non est nisi rationis. Est autem de ratione operationis, non de ratione essentia: unde, quamvis divina essentia non habeat principium, neque se-

'Αλλ' ἐναντίον ἐστὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ μακαρίου ἐν τῷ Περὶ θεῶν ὀνομάτων ὁγδόῳ κεφαλαίῳ· Ὅτι δύναμις ἐστὶν ὁ θεός, ὡς πᾶσαν δύναμιν ἐν ἑαυτῷ προέχων καὶ ὑπερέχων. Εἰ γὰρ πᾶσαν δύναμιν ἔχει, ἄλλο, ὅτι καὶ τὴν νοερὰν καὶ θελητικὴν.

Ἐτι, πᾶν τὸ νοῦν καὶ θέλον δύναται νοεῖν, καὶ θέλειν. Ὁ γὰρ μὴ δύναται νοεῖν καὶ θέλειν, ἀδύνατόν ἐστι νοεῖν καὶ θέλειν. Ὁ δὲ ἀδύνατόν ἐστι νοεῖν, καὶ θέλειν, ἀναγκαῖόν ἐστι μὴ νοεῖν, μηδὲ θέλειν. Ὁ δὲ θεός ἐστι νοῦν καὶ θέλων, εἰς ἐν ταῖς ἀνω δέδεικται. Ἐχει ἄρα δύναμιν εἰς τὸ νοεῖν καὶ θέλειν.

Ἀπεκρίσις.

Ῥητέον, ὅτι πρὸς παράστασιν τοῦδε τοῦ ζητήματος εἰδέναι δεῖον, ὅτι ἡ δύναμις, καθάπερ εἴρηται, λέγεται πρὸς τὴν ἐνέργειαν. Ἡ δὲ ἐνέργεια ἐστὶ διόσις. Πρώτη ἦτις ἐστὶ τὸ εἶδος, καὶ ἡ δευτέρα, ἦτις ἐστὶν ἡ δράσις· καὶ ταῦτα δοκεῖ ἐκ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων ἐνόησις τὸ ὄνομα τῆς ἐνεργείας πρῶτον ἀποδιδόσθαι τῇ δράσει. Οὕτω γὰρ πάντες ὤσαντες τὴν ἐνέργειαν νοοῦσι. Δευτέρῳ δὲ λόγῳ ἐντεῦθεν μετανήκεται τὸ ὄνομα πρὸς τὸ εἶδος, ἐφ' ὅσον τὸ εἶδος ἐστὶν ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ἐνεργείας, ἦτοι τῆς δράσεως. Ὅθεν καὶ ἡ δύναμις ἐστὶ διπλῆ. Μία ἡ δραστηκὴ, ἢ συνήρηται ἡ ἐνέργεια, ἡ ὡς δράσις λεγομένη· καὶ ταῦτα δοκεῖ πρῶτον ἀποδιδόσθαι τὸ τῆς δυνάμεως ὄνομα. Ὅσοι δὲ οὐδὲν (ποιεῖ), ὅτι μὴ τῷ λόγῳ τῆς ἐνεργητικῆς δυνάμεως, τῷ δὲ θεῷ προσήκει τὸ εἶναι ἐνέργειαν καθαρὰν καὶ πρώτην· διὸ καὶ μάλιστα αὐτῷ προσήκει ἡ ἐνεργητικὴ δύναμις, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον ἐστὶν ἐνέργεια νοῦς.

Πρὸς τὸ πρῶτον οὖν ῥητέον, ὅτι ἡ δύναμις οὐ μόνον λέγεται τῆς ἐνεργείας ἀρχὴ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, ὅταν ἡ ἐνέργεια πρακτικὴ ἢ τινος ἀποτελέσματος ἐξῶθεν. Ὅταν οὖν ἡ δύναμις ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ ἀποτελέσματος, ἀνάγκη καὶ τῆς ἐνεργείας ἀρχὴν εἶναι, ἰὰν μὴ πρότερον δειχθῇ ἕτερον ὂν ἢ δύναμις τῆς ἐνεργείας, καὶ αὕτη ἐξ ἐκείνης; προῦσα πραγματικῶς. Εἰδέναι γὰρ δεῖον, ὅτι τοῖς θεοῖς εὐρίσκονται διπλῆ ἀναφορὰ· μία πραγματικῆ, ἢ τὰ πρόσωπα ἀλλήλων διακρίνονται, ὡς ἡ πατρότης, καὶ ἡ υἱότης, ἐπὶ τὰ πρόσωπα ἀπ' ἀλλήλων πράγματι, οὐ μόνον λόγῳ διακρίνονται, ὅπερ ἐστὶ τῆς Σαβελλίου αἰρέσεως· καὶ ἕτερα ἡ κατὰ τὸν λόγον μόνον, ἐπειδὴν λέγεται· Ἡ ἐνέργεια ἐστὶν ἀπὸ τῆς θείας οὐσίας, ἢ τῆς δυνάμεως. Ἡ, ὅτι ὁ θεὸς ἐνεργεῖ διὰ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας. Αἱ γὰρ προθέσεις ἀναφορᾶς δηλοῦσι τινὰς κατὰ τὸν λόγον. Εἰ γὰρ πραγματικαὶ ἦσαν καὶ αὗται αἱ ἀναφοραὶ, πρόσωπα ἂν διακρίναν. Τὸ δὲ εἶναι ταύτας τὰς ἀναφορὰς τοῦ λόγου ἐντεῦθεν ὅλον. Ἐπειδὴν γὰρ ἀποδίδεται τῷ θεῷ ἐνέργεια κατὰ τὸν αὐτῆς λόγον, ὅς ἀρχῆς ζητεῖ, ἀποδίδεται αὐτῷ καὶ ἀναφορὰ τοῦ ὄντος ἐξ ἀρχῆς ὅλον τὸ εἶναι ἐκ τινος· ὅθεν αὕτη ἡ ἀναφορὰ οὐκ ἐστὶν εἰ μὴ τοῦ λόγου. Ἔστι δὲ ἕκ' τοῦ λόγου τῆς ἐνεργείας, οὐκ ἐκ τοῦ λόγου τῆς οὐσίας. Ὅθεν εἰ καὶ ἡ θεία οὐσία μὴ ἔχει ἀρχὴν, μήτε κατὰ τὸ

πράγμα, μήτε κατά τὸν λόγον; ἢ θεία μέντοι ἐνέργεια ταυτὸν οὐσα τῇ οὐσίᾳ ἔχει ἀρχὴν κατὰ τὸν αὐτῆς λόγον. Εἰ γὰρ τί ἐστὶ τινι τὸ αὐτὸ, κατὰ τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ κατὰ τὸν λόγον, οὐχ ὅτι αὐτοῦ κατὰ τὸν λόγον κατηγορεῖται, καὶ τοῦ ἑτέρου ἀνάγκη κατηγορεῖσθαι. Ὅ δὲ λέγω καὶ ἐπι παραδείγματός σαφὲς ποιήσωμαι. Ἡ γὰρ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἐστὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἐν γραμμῇ. Σημεῖον γὰρ ἐκότερον. Ἄλλ' οὐκ ἀνάγκη τὰ κατηγορούμενα τῆς ἀρχῆς, καὶ τοῦ τέλους κατηγορεῖσθαι, ἐφ' ὅσον ἡ ἀρχὴ, καὶ τὸ τέλος μὴ τὸ αὐτὸ εἶσι κατὰ τὸν λόγον. Οὕτω τοίνυν εἰ καὶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἐνέργεια εἴη τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἀνάγκη ἐνοπάρχειν τὸ ἐξ ἀρχῆς εἶναι κατὰ τὸν αὐτῆς λόγον, καὶ τῇ οὐσίᾳ τοῦτα ἐπεσθαι, ἐφ' ὅσον ἡ οὐσία καὶ ἡ ἐνέργεια μὴ ἐστὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν λόγον.

.. Πρὸς τὸ δεύτερον ῥητέον ὅτι ὁ ἡμέτερος νοῦς σκοπεῖ οἰονεῖ τὸ τελειότατον ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ. Κατ' ἐπιπέδον αὐτῶν ἐπικινεῖσθαι οὐ δύναται εἰ μὴ διὰ τῆς ὁμοιότητος τῶν αποτελεσμάτων, οὐκ εὐρίσκαται δὲ ἐν τοῖς κτίσμασι τι τέλειον ἀκριως, ὅτι πάντη τοῦ ἀτελοῦς στεροῖτο, διὰ τοῦτο ἐκ διαφόρων τελειότητων ἐν τοῖς κτίσμασιν εὐρίσκαμένων αὐτὸν ἐπιχειρεῖ ἀποδιδόναι, εἰ καὶ ἐκάστη τούτων τῶν τελειότητων ἐνεστὶ τὸ ἀτελοῦς. Οὕτω μέντοι, ὡς ὅτι ποτὲ ἐνεστὶν ἐκάστη τούτων τῶν τελειότητων ἀτελεῖς, ὅλον τοῦ Θεοῦ ἀποφάσκειν. Οἷον φέρε εἰπεῖν, τὸ μὴ εἶναι δηλοῖ τι πλήρες καὶ ἀπλοῦν, οὐ μὴν καθ' αὐτὸ ὁφαστάς· ἡ δὲ οὐσία δηλοῖ τι ὁφαστάς, ἀλλ' ἄλλω ὑποκειμένον· φαιμέν οὖν τὸν Θεὸν καὶ οὐσίαν εἶναι, ἀλλ' οὐσίαν ἐφ' λόγῳ τοῦ καθ' αὐτὸ ὁφαστάς· οὐ τῷ λόγῳ τοῦ ὑποκεισθαι ἄλλω, ὅλον τὸ εἶναι· τὸ δὲ εἶναι ἀποδιδόμενον τῷ λόγῳ τῆς ἀπλότητος, καὶ τοῦ πλήρους, οὐ τῷ λόγῳ τοῦ ἄλλω ἐνοπάρχειν καὶ συμπλέκεσθαι. Οὕτω καὶ δυνάμιν καὶ ἐνέργειαν φαμεν τὸν Θεόν· ἀλλ' ἐνέργειαν μὲν τῷ τῆς τελειότητος λόγῳ· ἡ γὰρ ἐνέργεια πρὸς τὴν δύναμιν θεωρουμένη τελειότερα ἐστὶν οὐ τῷ λόγῳ τοῦ τὴν ἐνέργειαν ἀπογίνεσθαι· δυνάμιν δὲ φαμεν, διὰ τὸ καὶ διαμένειν, καὶ τὰ εἶναι ἀρχὴν ἐνεργείας, οὐ τῷ λόγῳ τοῦ διὰ τῆς ἐνεργείας συμπληροῦσθαι. Εἰ καὶ τοίνυν πᾶν τελειότατον ἀποδιδόναι χρὴ τῷ Θεῷ, οὐ πᾶν μέντοι τὸ ἀποδιδόμενον δυνατὸν τέλειον εἶναι, ἐπεὶ μὴδὲ ἐστὶ, καθάπερ εἴρηται. Ἀνάγκη δὲ τὸ οἷον εἰς ἀπόδοσιν τοῦ τελειοτάτου ἐνόντα αὐτῷ λόγον τῆς τελειότητος ἔχειν τι αὐτοῦ ἴσως τελειότερον, ἢ αὐτὸς ἀπεστὶν ἐκαίην ἡ τελειότης ἦν τὰ ἕτερον ἔχει· διὰ τὸ μὴδὲ εἶναι οὕτω πᾶν τέλειον, ὅτι πᾶσας ἐν αὐτῷ περιέχει τὰς τελειότητας, ἀνεῦ τοῦ Θεοῦ.

Πρὸς τὸ τρίτον ῥητέον, ὅτι ἡ ἕξις ἐστὶν ἐν τῇ πνευματικῇ δυνάμει, ἡ καὶ τελειότερα ἐστὶν αὐτῆς, ὡς εἶδος αὐτῆς. Τοιαύτη δυνάμις οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ.

Πρὸς τὸ τέταρτον ῥητέον, ὅτι ἡ δύναμις ἡ ἀποδομένη τῷ Θεῷ οὐκ ἐστὶ ἕτερα πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν, ὡς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα δεχθήσεται. Διὸ οὕτως σκοπεῖται τι αὐτῆς τελειότερον, οὕτως χωρὶς τῆς ἐνεργείας νοεῖσθαι δύναται. Τῆ δ'

cundam rem, neque secundum rationem, divina tamen operatio, licet idem sit ac essentia, habet principium secundum suam rationem. Nam si quid cui idem est secundum rem, non vero secundum rationem, id quod de uno prædicatur secundum rationem, haud necessario prædicatur de altero. Quod autem dico, per exemplum citius faciam: etenim principium et finis est idem secundum rem in linea, utrumque enim est signum; sed non necesse est ea quæ prædicantur de principio, etiam de fine prædicari, quia principium et finis non sunt idem secundum rationem. Sic igitur, quamvis essentia et operatio Dei sint idem secundum rem, non necesse est, cum de hujus ratione sit esse ex principio, id consequenter competere etiam essentiæ, quia essentia et operatio non sunt idem secundum rationem.

Ad secundum dicendum quod intellectus noster intendit quidque perfectissimum Deo attribuire, Et quia ad eum pervenire nequit nisi per similitudinem effectuum, non invenitur autem in creaturis aliquid summe perfectum, quod omni careat imperfectione: ideo varias perfectiones in creaturis repectas illi attribuire conatur, licet cuique harum perfectionum insit quid imperfecti; ita tamen, ut quod inest imperfectum cuique harum perfectionum, hoc totum a Deo removeat. Verbi gratia, esse indicat aliquid plenum et simplex, sed non per se subsistens; essentia autem designat aliquid subsistens, sed alterius subjectum. Dicimus igitur Deum esse essentiam, sed essentiam ratione subsistenti per se, haud vero ratione essendi alterius subjectum; item esse ei attribuimus, sed esse ratione simplicitatis ac plenitudinis, non ratione existendi et inherendi in alio. Sic etiam potentiam et operationem dicimus Deum; sed operationem quidem ratione perfectionis (operatio enim ad potentiam comparata est perfectior), non ratione quod operatio est producta; potentiam vero dicimus, quia semper permanet et est principium operationis, non in eo quod per operationem perficitur. Quamvis igitur omne perfectissimum Deo attribuire oporteat, non tamen quidquid Deo tribuitur potest esse perfectum, quia non est, si ut diximus; sed necesse est, verbi gratia, quod in attributione perfectissimi, insita huic perfectionis ratio habeat aliquid seipsa forsitan perfectius, cui rursus deest illa perfectio quam aliud habet: quia nihil est ita omnino perfectum, quod omnes in se habeat perfectiones, excepto Deo.

Ad tertium dicendum quod habitus est in passiva potentia, et ea perfectior est, tanquam ejus forma; talis potentia non est in Deo.

Ad quartum et quintum dicendum quod potentia Deo tributa non est alia quam ejus essentia et operatio, ut infra ostendetur: unde nihil considerari potest ut esse perfectius, nec separatim ab operatione intelligi potest, sed nomen et ratio potentie tribui-

tur essentialis in quantum huic competit esse principium activum. (Et per hoc patet responsio.)

Ad sextum dicendum quod Augustinus non attribuit Deo essentialiam quæ est sub essentiali genere vel genus, sed essentialiam quæ est principium, non solum generis essentialis, et aliorum generum. Qualitates vero non debent tribui, quia sunt in passiva potentia, quæ non est in Deo, ut demonstratum est.

Cap. VI. Quod respondentes his operationibus habitus Deo tribuantur.

Quod autem respondentes his operationibus habitus Deo tribuantur, manifestum est. Etenim sapientia, et scientia, et veritas, et bonitas de Deo dicuntur, quæ omnia sunt habitus: nam ex his per derivationem aliquis dicitur sapiens, et verus, et bonus: quod consequitur ex habitibus, in quantum sunt qualitates. Quod autem ex intelligere et velle hæc proveniant, patet. Sapientia enim est comprehensio causarum in superioribus et primis causis; Deus autem, qui est suprema et prima omnium causa, cognoscit seipsum: est igitur sapiens. Et divina clamat Scriptura: « Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus²⁴, » — « Soli sapienti Deo, cui gloria in sæcula sæculorum²⁵. »

Scientia autem est comprehensio universalium ex primis et necessariis. Sed Deus cognoscit universalia ex primis et necessariis principis, quæ sunt ipsemet; est igitur sciens, vel potius inventor omnis viæ scientiæ. Veritas autem, juxta Philosophum, non est proprie in rebus: est enim veritas, est conformitas et adæquatio intellectus et rei; unde convertuntur eus et verum. Nam sive considerentur res, verus est intellectus cum eis conformis et adæquatus: sive intellectus spectetur, verus est tanquam conformis et adæquatus cum rebus. Ita se res habent. At Deus se non ignorat, sed cognoscit se ut est; et hæc ejus cognitio est entium mensura qua cuique limitantur ea quæ insunt. Nam cognitio ejus comparatur ad entia, sicut scientia artificis ad artificia. Unde omnino verus est. Quare Paulus dicit: « Est autem Deus verax²⁶. » Et voluntas Dei dicitur bona, ex objecto sumens speciem; nam objectum ad quod fertur voluntas, est bonum. Itaque Spiritus, qui ut voluntas a Patre procedit secundum proprium quemdam modum, sanctus et bonus dicitur, quamvis etiam Pater et Filius sancti et boni sint; sicut et Spiritus vocatur proprie, quamvis etiam Pater et Filius dicantur Spiritus. Nonnulla enim quæ simul et communiter tribus conveniunt, uni tamen proprie attribuantur; sicut etiam Filio veritas, nam « Ego sum, inquit, veritas²⁷: » propria est enim Verbo veritas, quanquam et ipse Pater et Spiritus sanctus sint veritas.

ὄνομα, καὶ ὁ λόγος τῆς δυνάμεως τῆ οὐσίας ἀποδίδεται, ἐφ' ὅσον προσήκει αὐτῇ τὸ εἶναι ἀρχὴν ὁμοεικῆν.

Πρὸς τὸ ἔκτον ῥητέον, ὅτι ἀδύνατος οὐκ ἀποδίδωσι τῷ Θεῷ οὐσίαν, ἥτις ἐστὶν ὑπὸ τῷ τῆς οὐσίας γένει ἢ γένος, ἀλλ' οὐσίαν, ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ ὁ μόνον τοῦ τῆς οὐσίας γένους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων γένων. Ποιότητος δὲ οὐ χρὴ ἀποδίδωαι, διὰ τὸ ταύτης εἶναι ἐν τῇ καθαρῇ δυνάμει, ἥτις οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ, ὡς δέδεικται.

Κεφάλ. Γ'. Ὅτι κατὰ ταύτας τὰς ἐνεργείας ἔξει ἀποδίδονται τῷ Θεῷ.

Ὅτι δὲ αἱ κατὰ ταύτας τὰς ἐνεργείας ἔξει ἀποδίδονται τῷ Θεῷ, φανερόν. Καὶ γὰρ καὶ σοφία, καὶ ἐπιστήμη, καὶ ἀλήθεια λέγεται αὐτοῦ, καὶ ἀγαθότης. Ἀπαντὰ ἐστὶν ἔξει. Καὶ γὰρ κατὰ ταύτας σοφός, καὶ ἀληθής, καὶ ἐπιστήμων λέγεται τις παρωνόμως, καὶ ἀγαθός. Ὅπως ἔπειτα ταῖς ἔξεισιν, ἐφ' ὅσον εἰσι ποιότητες. Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ θελεῖν καὶ νοεῖν ταῦτα ἐγγίνεται, ὀφθαλμῶν. Ἡ γὰρ σοφία ἐστὶ κατάληψις τῶν αἰτιατῶν κατὰ τὰς ὑπερχούσας καὶ πρῶτας αἰτίας. Ὁ δὲ θεός, ὅς ἐστιν ὑπερέχουσα καὶ πρῶτη αἰτία πάντων, οἶδεν αὐτόν. Ἔστιν ἄρα σοφός. Καὶ ἡ θεία δὲ βουλὴ Γραφῆ, λέγουσα, « Ἐφ' ὅσον εἰσι ποιότητες, ἢ νοοῦμεν, — Μόνω σοφῷ Θεῷ, αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. »

Ἡ τε ἐπιστήμη ἐστὶ κατάληψις τῶν καθόλου ἐκ πρώτων καὶ ἀναγκαίων. Ὁ δὲ θεός οἶδε τὰ καθόλου ἐκ πρώτων ἀναποδείκτων καὶ ἀναγκαίων, ἅπαν ἐστὶν αὐτός. Ἔστιν ἄρα ἐπιστήμων, μᾶλλον δὲ εὐρυτεῖς πάσης ἐδοῦ ἐπιστήμης. Ἡ δὲ ἀλήθεια, κατὰ τὸν φιλόσοφον, οὐκ ἐστὶν ἴδιω; ἐν τοῖς πράγμασι. Ἔστι γὰρ ἡ ἀλήθεια ὑπόληψις σύμμετρος καὶ ἐξισάζουσα τοῖς πράγμασι. Αἰδὲ καὶ ἀντιστρέφει τὸ εἶναι καὶ τὸ ἀληθές. Εἴτε γὰρ εἰσι τὰ πράγματα, ἀληθῆς ἐστὶν ἡ σύμμετρος καὶ ἐξισάζουσα αὐτοῖς ὑπόληψις· εἴτε ἡ ὑπόληψις ἀληθῆς ἐστὶν ὡς σύμμετρος καὶ ἐξισάζουσα τοῖς πράγμασι, τὰ πράγματα οὕτως ἔχει. Ὁ δὲ θεός οὕτε αὐτόν λήθηθεν, ἀλλ' οἶδεν αὐτόν, ὅσος ἐστὶν ἡ τε γνῶσις αὐτοῦ ἐστὶ μέτρον τῶν ὄντων ἐκάστη τῶν ἐνόντων οὐσα ἀποριστικῆ. Ἐχει γὰρ ἡ γνῶσις αὐτοῦ πρὸς τὰ ὄντα ὡς τοῦ τεχνίτου πρὸς τὰ τεχνικά. Αὐτὸ καὶ πάντῃ ἀληθῆς εἴη ἄν. Αὐτὸ καὶ Παῦλος λέγει· « ἘΓίνεσθε δὲ ὁ θεός ἀληθής. »

Ἡ τε τοῦ Θεοῦ θέλησις ἀγαθὴ λέγεται ἐκ τοῦ ἐναντίου λαμβάνουσα τὸ εἶδος. Τὸ γὰρ ἀντικείμενον εἰς ὃ φέρεται ἡ θέλησις, ἐστὶ τὸ ἀγαθόν. Αὐτὸ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ὡς θέλησις προῖδεν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς κατὰ ἴδιόν τινα τρόπον, ἀγίον καὶ ἀγαθὸν λέγεται, καίτοι καὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἀγίων καὶ ἀγαθῶν ὄντων, ὥσπερ καὶ Πνεῦμα λέγεται ἰδίως, καίτοι καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ Πνεύματος λεγομένων. Καὶ γὰρ ἐνια ἄει καὶ κοινή τοῖς ἐρισὶ προσήκει, ὅπως ἐνὶ ἰδίως ἀποδέδοται, ὡς καὶ τῷ Υἱῷ ἡ ἀλήθεια. « Ἐγὼ γὰρ, φησὶν, εἶμι ἡ ἀλήθεια, » ὁ προσήκει

²⁴ Ephes. iii, 20. ²⁵ Rom. xvi, 27. ²⁶ Rom. iii, 4. ²⁷ Joan. xiv, 6.

αὐτῷ ὡς λόγῳ ἰδίῳς. Ἴδιον γὰρ τοῦ λόγου τὸ ἀληθεύειν καίτοι καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀληθείας ὄντων.

Κεφ.λ. Ζ'. Ὅτι αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι, καὶ αἱ κατὰ ταύτας δυνάμεις καὶ ἕξεις εἰσὶν ἐν τῷ Θεῷ ἐν αὐτῷ.

A Cap. VII. Quod hujusmodi operationes et respondentes eis habitus et potentia sunt in Deo unum et idem.

Πότερον δὲ αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι, καὶ αἱ κατὰ ταύτας δυνάμεις καὶ ἕξεις εἰσὶν ἐν τῷ Θεῷ ἐν πράγματι, καὶ τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν οὐσίαν, καὶ πρὸς ἄλληλα μερικῶς τὸ ἀπλοῦν καὶ τέλειον δηλοῦσαι ἐκάστη, ἅτε ἄθῃ καὶ μερικῶν πραγμάτων δυνάμεις ὑπάρχουσαι, καὶ μερικῶς λόγους ἐμφαινόμεναι· ἢ κατὰ πράγματα καὶ οἱ λόγοι, ἕτερα ὑπάρχει, ἔστι δὲ συνημμένα καὶ ἀδιάκριτα ἀλλήλοις, ὡσπερ ἐν ἡμῖν, ὡς τὴν μὲν οὐσίαν εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι, τὸ δὲ νοεῖν καὶ βούλεσθαι εἰς τὸ ποιεῖν, τὰς δὲ δυνάμεις καὶ τὰς ἕξεις εἰς διάφορα εἶδη; καὶ γὰρ ἔχει ἀπορίαν, εἴτε, πάντων ἑτέρων ὄντων (15), δύνατο τὸ ἐκ τούτων ἀπλοῦν εἶναι, ὡς ἢ τῶν ἀνθρώπων κοινὴ ἔννοια τὸν Θεὸν ὑποτίθεται. Καὶ γὰρ τοῦτο ἐννοεῖται δι-σχυρίζονται, καὶ περῶνται δεικνύουσι, ἀπλοῦν εἶναι τὸν Θεόν, καίπερ ἐκ τοσούτων συνεστώτα. Καίτοι εἶναι μὲν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀπλῆν, ἅτε μὴ ἐκ πολλῶν οὐσαν, οἷον οὐδὲν, ὡσπερ τὴν τῆς ψυχῆς, αὐτὸν δὲ τὸν Θεὸν ἐκ τοσούτων ἑτεροτήτων συγκείμενον, εἴπερ ἕτερα ταῦτα τοῖς πράγμασι κατὰ τὰς τῶν πολλῶν ὑποθήκα; εἶναι ἀπλοῦν..... Οὐ γὰρ εἴη καὶ ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς ἀπλῆ, ἕτερος οὐσης ἐν αὐτῇ τῆς οὐσίας, καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν πρὸς ἀλλήλας· διὸ καὶ Ἀβγουστίνος φησιν ἐν τῷ περὶ τῆς ἀληθοῦς ἀκακίας βιβλίῳ, μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπλότητα εἶναι πολλαπλῆν, διὰ τὸ μὴ μόνως οὐσίας ἐν αὐτῷ εὐρίσκεισθαι ἀπλότητα, ἀλλὰ καὶ δυνάμεις· καὶ τὴν πολλαπλότητα ἀπλῆν, διὰ τὸ καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὰ ἄλλα, ἐν τῇ καὶ ἀπλοῦν εἶναι. Συνέβαινε δ' ἂν αὐτοῖς τὸ λεγόμενον, εἴπερ μὴ πράγματα ταῦτα ὁμοτιθέσαν, ἀλλὰ λόγους μόνον, ὅπερ τινὲς τῶν ἀρχαίων θεολόγων καλούμενοι περὶ τῶν διαφορῶν ἔλεγον, οὐ πράγματα εἶναι ταῦτα; διαβεβαιούμενοι, ἀλλ' ἐκ τῶν ἡμετέρων νοητῶν· οἷον τὰ γένη, καὶ τὰ εἶδη φησίν. Νῦν δὲ χαλεπὸν, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον τὸν Θεὸν ἀπλοῦν λέγειν καὶ ἐκ τοσούτων ἑτεροτήτων πραγματικῶν συνεστώτα. Ἔσται γὰρ ἐν μὲν τῷ ὑποκειμένῳ, πολλὰ δὲ τοῖς συμβεβηκόσι· καὶ ἐν μὲν τῷ ὅλῳ, πολλὰ δὲ τοῖς μέρεσιν. Ὅπερ ἐστὶ μὴ ἐν καὶ ἀπλῶ; ἀπλοῦν εἶναι, ἀλλὰ πῆ, καὶ κατὰ τι.

(Nunc inquirendam est) utrum hujusmodi operationes et respondentes eis potentia et habitus sint unum quid et idem relative ad essentiam et ad se invicem, particulatim simplex et perfectum unaquaque designantes, quatenus particularium rerum sunt nomina et particulares significant rationes; an sint diversa re et ratione, sed coherentia et ab invicem indivisa, sicut in nobis: ita ut essentia in primam categoriam reducat, intelligere autem et velle in actionem, potentia vero et habitus in varias species. Verum difficile est quod, cum omnia sint diversa, possit ex his fieri ens simplex, quale communis hominum sensus Deum declarat esse simplicem. Nonnulli quidem affirmant et probare conantur simplicem esse Deum, licet ex talibus constantem: nempe essentiam Dei esse simplicem, tanquam minime ex multis coalescentem, sicut et essentiam animae; ipsum vero Deum, ex tot differentibus compositum, licet hae sint diversa realiter secundum multorum suppositiones, esse tamen simplicem intelligit: alias enim essentia animae non esset simplex, cum in hac essentia potentiaque et operationes sint ab invicem diversae. Itaque Augustinus dicit in libro *De vera simplicitate*, solam Dei simplicitatem esse multiplicem, quia non solum essentiae inventur in eo simplicitas, sed etiam potentiae; et illam simplicitatem simplicem secundum quid, et essentiam, et potentiam, et alia, esse unum quid et simplex. Sed hoc effectum illis conveniret, si non supponerent hae non esse res, sed rationes tantum, ut occupabant quidam veterum theologorum de differentibus loquentes, qui affirmabant eas non esse res, sed ideas nostri intellectus, sicut et genera et species dicuntur. Nunc vero difficile est, vel potius impossibile Deum dicere simplicem simulque ex tot differentibus rebus constantem: sic enim esset unum subjecto et plura accidentibus, unum toto et plura partibus, ac proinde unum et simplex non esset simpliciter, sed quodammodo et secundum quid.

Hucusque codex Bavaricus. Reliqua omnia desiderantur, ut et solutio eorum quae hic contra simplicitatem Dei ex persona adversarii objicit.

(15) Hae omnia valde corrupta sunt.

GREGORII ACINDYNI

CARMEN

DE HÆRESIBUS GREGORII PALAMÆ

Vide tom. CL, col. 1813.

EJUSDEM

EPISTOLÆ ET IAMBI ADHORTATORII AD NICEPHORUM GREGORAM

Vide tom. CXLVIII in *Gregoræ Vita et Eloquiis*.

ANNO DOMINI MCCCL.

BARLAAMUS DE SEMINARIA

NOTITIA.

(Ex Ang. Zavarioni *Bibliotheca Calabria*, Neapoli 1733, 4°, p. 51, Cf. etiam *Scriptores Cosentini*.)

Seminariensis, ex Leone Allatio lib. II, cap. 17, de A litterarum Græcarum doctissimus, et quodammodo
eccles. Occid. et Orient. perpet. consensu, instituto monachus S. Basilii, abbas S. Salvatoris in urbe Byzantio, promovente tamen Andronico Cæsare ex Maimburg. Infra citando dein anno 1342 Hieracensis episcopus : vir in utraque lingua valde eruditus, et in Græca quidem Francisci Petrarchæ magister, ut idem Petrarcha in *Epist. 11 Rerum senilium* ad Hugonem Siberenatem scribit. « Aliquot, ait, Græcæ linguæ doctissimos homines nostra ætate Calabria habuit, in his duos, Barlaam monachum, et Leontem, seu Leontium Thessalonicensem; uterque mihi familiaris : primus etiam et magister fuerat. » Porro Leontem hunc, sive Leontium Pylatum, quem Thessalonicensem (soli forsitan originis ratione, nam illum nostris Tafurus annumerat) dicit Petrarcha, et ipsum Barlaæ discipulum fuisse, tum etiam Joannis Boccatii in Græcis artibus præceptorem, ita postremus hic in xv lib. *de Geneal. Deorum*, cap. 6, describit; « Post hos, et Leontium Pylatum Thessalonicensem virum, et ut ipse asserit, præficti Barlaæ auditorem, persæpe deduco : qui quidem aspectu horridus homo est : turpi facie, barba proluxa, et capillitio nigro, et meditatione occupatus assidua : moribus incultus, nec satis urbanus homo ; verum, uti experientia notum fecit, Græcarum historiarum atque tabularum archivam inexhaustum ; etsi Latinarum non satis adhuc instructus sit : hujus ego nullum vidi opus, sane quidquid ex eo recto, ab eo viva voce referente percepi ; nam eum legentem Homerum, et mecum singulari amicitia conversantem, fere tribus annis audivi, nec infinitis ab eo recitatis, vergente etiam alia cura animarum, acrius suffecisset memoria, ni cedulis commendassem. » Hæc ille, quæ retulisse placuit, tum quia doctrinæ gloria Leontii discipuli, sive is nativitate Calaber sit, sive Thessalonicensis, ad Barlaamum præceptorem redit : redeunt enim ad semina causæ. Quando etiam Leontio huic demandata sibi a Petrarcha *Iliacium* in opere quod laudavimus modo *De geneal. Deorum* usum esse : a quo primus didicisse cõperit Homericos versus Latinis scriptis inserere, et Græcos titulos Latinis libris imponere ; unde ille Græcæ linguæ cathedram Florentiæ obtinuerit, dictum alibi nobis in nostra *Histor. Cors. n. colleg.* Tum etiam quia inde arbitror affinitatem nominis inter Leontium, et Pontium Pylatum fabellam de Pontio Pilato in Calabria aliquandiu commorante, unde etiam tortores Christi in Judæam secum perduxerit, natam esse ; sicut et affinitate pariter nominis inter Iscariotam et Scario-

tam, altera et ipsa anilis fabella de Julio, quod A
Scalecta fuerit, defluxit, qua Lucanos apud Secta-
num infamat.

Sed ad Barlaamum, a quo digressa est, redeat
oratio. De eo igitur scribit laudatus Boccacius loco
cit. : « Traho præterea aliquando Barlaam Basilii
Cæsariensis monachum, Calabrum hominem, olim
corpore pusillum, prægrandem tamen scientia, et
Græcis adeo eruditum, ut Imperatorum et principum
Græcorum, atque doctorum hominum privilegio ha-
beret testimonia, nedum his temporibus apud Græ-
cos esse, sed nec a multis sæculis citra fuisse vi-
rum tam insigni tamque grandi scientia præditum.
Nonne ergo huic, et potissime in rebus ad Græcos
spectantibus ego credam ? » Ab eo quoque Paulum
Perusinum, et ipsum Barlaami in Græca lingua au-
ditorem, in collectanea sua conficienda, profectise
notat, post laudatum Boccacium loc. cit., Volater-
ranus in *Anthropol.* « Eodem fere tempore Barlaam
Calaber quidam, S. Basilii monachus, utraque lin-
gua eruditus, multas, quæ ad has pertinent disci-
plinæ uno volumine coegit. Quem imitatus Paulus
Perusianus jurisperitus, ejus discipulus, præfectus
bibliothecæ Roberti, Siciliæ regis, cum plane litte-
ratus esset, multa et ipse collectanea reliquit.

Scripsit Barlaamus multa et varia, pro suæ men-
tis vertigine, et varietate. Nam primo quidem Con-
stantinopolim veniens, Græcorum erroribus scriptis
suis favere cœpit : dein in se primum, et mox in
Italiam reversus, ac Hieracensis episcopus digni-
tate et honore potitus, quos favorat, Græcorum er-
rores recitando, exsufflavit. Ex quo æquivocum de
duplici Barlaamo apud eruditos irrepsit, qui tamen,
Allatio teste, nugantur. « Hinc plane, ait, nugari
videntur, qui cum non intelligant quemadmodum
unus idemque, et pro Rom. Ecclesia contra Græ-
cos, et pro Græcis contra Rom. Ecclesiam scripse-
rit; duos Barlaamos constituunt; et ea, quæ contra
Latinos sunt ab Hieracensi isto semovent, et aliis,
nescio quibus, quos nec ipsi sciunt, vindicant. Dis-
tinguant tempora. Barlaamus Constantinopoli de-
gens, doctrina, et favore principum, et spe rerum
novarum lætatus, Græcorum erroribus favens, La-
tinos oppugnat; ejectus diffamatusque in Græcia, in
Italiam reversus, et dignitatibus auctus, ne ingratus
esse videretur et forte etiam vere Armiterquo
sapiens in defensas a se primum Græcos invehitur,

et Latinos a se lingua scriptoque prius laceratos
defensat. » Cit. Lib. II, cap. 17, pag. 839. Porro
Joannes Cantacuzenus, Græcus auctor, lib. II, cap.
39, contra Barlaamum propter ejus palinodias
invehitur : « Monachus quidam, inquit, e Calabria
profectus, Latinorum moribus et legibus educatus,
nomine Barlaamus, acutus alioqui et perspicax, et ad
intelligentiam explicandam disertissimus : insuper in
Euclide, Aristotele, Platone volutatus, et ob id illustri
fama, ad calamitatem Rom. imperii Theassalonicam ad-
venit ; multis enim magnisque seditionibus Ecclesiam
pacatam implevit. Qui cum se Latinorum dogmata
profligaturum simulasset, libellis adversus illos com-
positis, conclusionerationum demonstrabat eos in reli-
gionis doctrina hallucinari ac tibi, nostrisque gaude-
bat institutis et legibus, et a se Latinorum cæremonias
atque dogmata ex animo damnari apertissima dabat
indicia, ut apparebat, » etc. Pene eadem Nicephorus
Gregoras XI ; tantoque in odio Græcis esse cœpit,
postquam ab eis recessit, ut eodem Allatio teste
ubi supra, Constantinopoli celebrata synodo, Bar-
laamus condemnaretur : « Barlaamus, quamvis propi-
tiam imperatorem (Andronicum Juniores) nactus,
rebus tamen Græcorum, et monachis iniquior (de
ejus cum monachis montis Atho jurgiis videndus
Maimburg. l. c.) quos acerrimo odio persecutus,
exagitavit ; ideoque celebrata synodo in magno sa-
cræ Sapientie templo, præsentem etiam imperatorem,
cum senatus principibus, et doctissimis aliis viris
condemnatus est. » Sed et idem qui supra Canta-
cuzenus : « Postremo imperator et patriarcha
utrosque de pace ut oportebat allocuti, synodum
dimiserunt. Barlaamus haud longum tempus Byzan-
tii moratus, imperatore brevi defuncto, æque, ut
prius de dogmatis litem movit, judicium valde clau-
dicasse clamitans ; et aufugiens in Italiam, cum La-
tinis, ut antea, sensit, ab eisque Hieracis episco-
pus creatus est. » Ex quo assertum de duplici Bar-
laamo labare manifeste colligit Maimburgus : « Ce
Barlaam, qui est encore maintenant un grand pro-
blème entre les sçavans, dont les uns veulent qu'il
soit schismatique, et les autres catholique, étoit un
moine calabrais, qui dans la vérité fut l'un et l'autre,
parce qu'il changea trois fois de religion, » etc. ;
sequiturque late auctor de eodem narrare in sua
Histoire du schisme des Grecs, tom. II, pag. ccx.

*Sequebatur Barlaami Operum enumeratio, quam accurate præbet Fabricius mox adducendus, et ideo hic
omittitur.*

NOTITIA ALTERA.

(Fabr., Biblioth. Græc. ed. Harles, tom. XI, p. 462.)

Barlaamus, ex urbe Seminaria (a) Calaber (perinde ut Gennadius, de quo supra, Scholarius), duas personas vel prorsus diversas egisse unus deprehenditur, unde factum, ut in duos Barlaamos a quibusdam discerneretur. (b) Sed unus idemque est, qui pro Latinis initio et eorum cum Græcis unione, et qui deinde acriter contra Latinos (c), ac denique ex monacho S. Basilii factus episcopus in regno Neapolitano Gyracensis (d) sive Hieracensis iterum pro Latinis scripsit. Idem Hesychastarum et Gregorii Palamæ (e) in synodo a. 1337 CPoli habitus vehemens cum Gregorio Acindyno adversarius, eruditior (f) cæterogregio et eloquentia ac cognitione philosophiæ nulli suæ ætatis secundus (g) cujus scripta hæc mihi innotuere :

Pro Latinis.

Orationes II pro unione Græcorum cum Ecclesia

(a) Allatius, *De consensu*, p. 879, lib. II, c. 16, et 17. (Fabr.) Conf. de Barlaamo F. Ughelli *Ital. sacram.*, tom. IX, p. 395; H. Wharton, et R. Gerium (qui plura Barlaami opp. horumque codd. in memorat, aliæque adduntur in not. ed. Basil.) in Append. ad Cavei *Hist. litt. SS. Eccl.*, tom. II, pag. 36 sqq. ad a. 1310. Du Pin., *Hist. eccles.* vol. XII, p. 83 sq. Oudin. in *Comment. de SS. Eccl.*, tom. III, p. 814 sqq. In diss. de Barlaamo, Hieracensi seu Lorencensi episcopo; in cap. I vita ejus paucis perstringitur; in cap. 2 referuntur Allatii de eo narrationes et judicia; in cap. 3 de ejus scriptis horumque codd. fusius agitur. — Hamberger, in *Zuverläss. Nachr.* tom. IV, p. 550 sqq. ad ann. 1318, quo mortuus esse videtur Barlaam. Item laudat G. B. Tafuri *Storia degli scrittori, nati nel regno di Napoli*, tom. II, p. 71; et G. M. Mazzuchelli *Scrittori d'Italia*, tom. II, p. 369, h. v. = Alios quoque extat Saxius in *Onom. lit.* part. II, p. 338 sq. ad a. 1337, quo in Synodo CPolit. damnatus Græcorum castra deseruit. Add. Schrœkh. *Hist. eccl. Christ.* tom. XXXIV, p. 372 sqq. et de Hesychastarum controversiis, p. 431 sqq. ac 437 sqq. (Fabr.)

(b) Conf. Jo. Molleri *Homonymoscopiam*, p. 428 sq. (Fabr.)

(c) Sic etiam Fritl. Spanhemius, libro *De papa femina*, p. 264 seq. (tom. II Opp. p. 646) et Hendorfichius in *Pandectis Brandenburg.* p. 418.

(d) Vide *Cantacuzenum*, p. 336; Niceph. Gregor. lib. XI, et *Bibl. Patrum* tom. XXVI, edit. Lugd. p. 4; Lambec. IV, 326. seq.

(e) V. Montfauc., *Bibl. Coislin.* p. 156 sqq. Contra Barlaamum plures scripserunt: e. g. secundum Montfaucon. in *Bibl. biblioth. mss.* p. 11 E, Romæ in cod. bibl. Vatic. Decreta synodi cujusdam (Constantinopol.) contra Barlaamum et Acindynum p. 295 B. Florent. in bibl. Laurent. cod. 8, plut. 8. Josaph. Christoduli monachi, alias Jo. Cantacuzeni imper. scripta contra Palamam, Barlaam, Acindynumque hæreticos cum omnibus gestis et actis ea de re: (hunc cod. Laurent. inscriptum, Τόμο; — factus a patriarcha Joanne et synodo contra falsam opinionem Barlaami. copiose recensuit, præmium, fere totum historicum, Græce exhibuit integrum, et nomina eorum qui subscripserunt, exscripsit, tum loca scriptorum ecclæs. in opere citata diligenter enotavit Ban lin. in Cat. codd. Gr. Laurent.

Romana, ad Benedictum papam Avenione habitæ. Prior incipit: *Quoniam divinam et adorabile mandatum.* Altera: *Licentia mihi data a vestra sanctitate.* Utraque edita Latine a Bzovio in *Ann. eccl.* ad ann. 1330, n. 25 et 28, et ab Odorico Raynaldo ad eundem annum, n. 19.

2. Ex orationibus ad synodum de unione quædam Græce profert Allatius, *De consensu*, p. 786. Ex oratione secunda de concordia, quæ incipit: *Et πὴν ἑσπῶν ἡμᾶς*, p. 123 et 591, contra Hottingerum. Et ex oratione prima p. 135, incipit: *Ὅτι πὴν πάντες οἱ ἀπὸ Χριστοῦ τῆς ἐκωνουλας ἔχοντες*. (Fabr.) Utraque servatur in cod. Matrit. 77. V. Iriart. Cat. codd. gr. Matr. p. 280, sq. et Venet. in cod. Marc. 152. V. Cat. codd. Gr. Marc. p. 84. — ac Paris. in bibl. publ. cod. 1278, n. 3 et 4. — Orat. prima Venet. in cod. Naniano 114, n. 40.

vol. I, p. 342-349. Denique carmen iambicum, quo clauditur totum opus et ab codicis scriptore exaratum est, Gr. cum Lat. versione subjecit: — Montfauc. lib. p. 732, E. A., in codd. bibl. Paris. Gregorii Thessal. contra Barlaam, et Davidis Dyshypati de blasphemiiis Barlaam; pag. 770 A; in Bibl. Radulphi, ibid. contra Barlaam et Acindynum. — Matriti, in cod. Reg. 77 sub fin. David historia, quomodo exorta fuerit perversa per Barlaam et Acindynum hæresis V. Iriarte, Cat. codd. Gr. Matrit. p. 286 seq. — Vindobonæ, in cod. Cæs. 266, Tomus (tertius) condemnationis sectatorum Barlaami et Gregorii Acindyni, a synodo CPolit. compositus et editus a. Chr. 1351, m. Aug., cum subscriptionibus multorum, quas integras reddidit et codicem recensuit Lambec. V, p. 419 sqq. *Ibid.* n. 16, extat Davidis Historia memorata. — In cod. 274 Macarii, metropolitæ Ancyran, opus contra Latinos et contra Barlaamum atque Acindynum eorumque sectatores, in capp. 120 divisum. V. Lambec. V, p. 458 sqq. Et in cod. VI, n. 14, monach. Hesychastarum tomus apologeticus contra Barlaam et Acindyni sectatores; atque n. 15 synodi CPolit. tomus condemnationis errorum Barlaami et Gregorii Acindyni, cum subscriptionibus. V. Lambec. VI, part. I, p. 64 sqq. ed. Kollar. qui in nota laudat Petav., *De theolog. dogmatibus* tom. I, lib. I, cap. 12 et 13. — Davidis Historia etc. August. Vindel. cod. V. Reiseri Ind. mos. p. 27. — Marci monachi adversus Barlaam et Acindynum, in cod. Coislin. 288, de quo v. Montfauc. *Bibl. Coisl.* p. 404 seqq. — *Ibid.* p. 167; in cod. 98 Gregor. archiep. Thessalon. De erroribus Barlaamo et Acindyno ascriptis, add. p. 168 sqq; et in cod. 99, et Venet. in bibl. Marc. p. 274) De erroribus Barlaami et Acindyni. Sed hæctenus. (Fabr.)

(f) Confer Jo. Cantacuzenum, lib. II, c. 39 et 40; III, 98; IV, 23 [ubi refert, tres diversas synodos contra Barlaam, et Acindynum, eorumque sectatores CPoli fuisse habitas, totidemque tomos condemnationis contra eosdem editos], 24. Hist. Bzovium ad ann. 1331, n. 12 seq. et Odorico Raynaldum ad ann. 1341, n. 119 seq.

(g) Leonardi Nicodemi Additiones ad bibl. Neapolitanum Nic. Toppi p. 39 seqq. [qui multorum narrationes et judicia de Barlaamo collegit (Fabr.)

V. Cat. codd. Gr. Nan. p. 252. — In bibl. Mazarin. sunt duo codd., sed a Montfauc. in *Bibl. biblioth. mss.*, p. 1307 C, tantum uno voc. *Barlaam* designantur. (*Hart.*)

5. *Probatio per sacram Scripturam XVI argumentis, quod Spiritus S. et ex Filio est quemadmodum et ex Patre.* Incipit: *Domino Jesu Christo jubente nobis.* Latine edidit Bzovius ad ann. 1333, §. 2.

4. *Responsio ad Demetrii (Cydones) Thessalonicensis epistolam de processione Spiritus S.* Incipit: *Cum accepissem, o amicum mihi caput.* Id. ad ann. 1352, n. 5 et 7. Allatus contra Hottinger. p. 125, 285.

5. *Epistola ad Alexium Calochetum, pro rejuvenculis ad Ecclesiam schismaticis.* Apud Bzovium, ann. 1330, n. 59, Latine. Incipit: *Audivi te admirari de me.*

Epistola ad amicos suos in Græcia constitutos, de unione S. Romanæ Ecclesiæ. Incipit: *Quia, o amici et fratres, nihil est.* Exhibet Latine Bzovius ad ann. 1331, n. 43.

7. *Epistola ad amicos suos Græcos de primatu Ecclesiæ Romanæ et de processione Spiritus S.* Incipit: *Quod in primo ad vos misit sermons.* (*Ibid.*) Hæ duæ epistolæ leguntur etiam in tomo quinto, p. 587, *Bibliothecæ maximæ pontificiæ Jo. Thomæ de Rocaberti*, Rom. 1698, fol. Sed quinque hactenus memorata Barlaami scripta ex tom. V. *Antiq. lect. B. Caniali*, [vet. ed., sed in ed. Basnag. tom. IV, p. 361 sqq. ubi p. 363, conf. Basnag. observat. et p. 405. (*Hart.*)] recusa Latine in tom. XXVI *Bibl. Patrum*, edit. Lugd. p. 4-38.

Contra Latinos (h)

I. Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. (i) *De processione Spiritus sancti.* P. τῆ τῶν θεῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν τούτους διαδεχμένων. (*Fabr. Mosqæ* in cod. synod. 71. n. 3, a fol. 247-271, Barlaam contra Latinos. V. *Matthæi Not. codd. Gr. Mosq.* p. 61. — *Ibid.* in cod. 253, contra Latinos de processione Spiritus sancti habet capp. 20. Inc. Τῆ τῶν θεῶν ἀποστόλων. V. *Matthæi l. c. p. 163.* — *Ibid.* in cod. 43, hoc ordine sunt secund. ind. Fabricii, n. 2, n. 21 (cujus vero principium est: Φῆς, ὅτι τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ τὸν πᾶσαν μὴ ὀρθόδοξον εἶναι), n. 4, n. 7, ac n. 5. Sequuntur aliorum Græcor. scripta de proc. Spirit. sancti. V. *Matthæi l. c. p. 28.* — *Matrit.* in cod. 77 hoc ordine sequuntur Fabriciano, n. 2, 5, 4, 5, 7, 17, 18, 6, 8, 9, 21, 20, 10, 11 (κατὰ Θωμᾶ λέγοντο; ὅτι μόνη, etc., legitur in cod. *Matrit.* et *Vindob.*), n. 13, 13, 14, 15, 16 et 19. V. *Iriart. Cat. codd. gr. Matrit.* p. 281

(h) Sine causa dubitat Bzovius ad ann. 1331, n. 43, hæc contra Latinos lucubrations Barlaam an impostor aliquis scripserit.

(i) Cum his scriptis, quæ Allatus perlegisse se memorat, multa eadem continere videtur Barlaami demonstratio in duodecim capita tributa, Πρὸς τοὺς τοῦ Πάπα πρῶτος ἀποδείξεις, ὅτι ὑποκειμένου ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐδὲν ὄλω ἀδυνάτων ἔπεται, οὐδὲ τι τῶν

sq. — *Vindobon.* in codd. Cæs. Vide not. qq. ad n. 1, add. *Montfauc. Bibl. biblioth. mss.* p. 559 D, cod. 37, et p. 562 B. — *Taurini*, in cod. Reg. 315, Barlaami opusc. seu sermones sex adversus Latinos de process. Spirit. sancti. V. *Cat. codd. Gr. Taur.* p. 397. — *Venetis* in libl. Marcianæ cod. 152. decem sermones, nempe ap. *Fabric.* n. 2, 3, 4, 5, 7, 17, 18, 21, 9, 8 et 1; et 153, viginti sermones. In cod. 525, octo serm., et cod. 510, n. 5. *Fabric.* contra Latinos. V. *Cat. codd. Gr. Marc.* p. 84, 85, 284 et 274. — *Paris.* in bibl. publ. 1278, n. 6, est secund. ord. *Fabric.* n. 2, sed incipit *Εἰ μὲν ἀρετὴν τινα* n. 7 et 8; ap. *Fabric.* autem n. 20 et 21. — *Ibid.* in cod. 1185, n. 3. (et in cod. *Mazarin. V. Montfauc. Bibl. biblioth. mss.* p. 1314. C.) Barlaami et Acindyni disput. *de lumine in monte Thabor viso.* — In septem codd. *de processions Spir. sancti* — In tribus codd. *confutatio illorum, quæ a papæ legatis dicta fuerunt*; et in quatuor codd. *de primatu papæ.* — *Venetis*, in bibl. Nonian. cod. 114, septemdecim orat. quas recenset *Mingarell.* in *Cat. codd. Gr. Nan.* p. 231 sqq. — *Ibid.* p. 280, n. 7, cod. 127, est orat. septima indic. nostri *Fabric.* — *Oxon.* in bibl. *Bodlei.* cod. *Selden.* 47 f. n. 3377, *Cat. mss. Angliæ etc.* 1, Barlaam de primatu papæ, processione Spir. S., etc. — *Ibid.*, in cod. *H. Savilli* 10, f. n. 6537 *Catal. dicti*, *Ecloga* ex Barlaami libro de process. Spirit. sancti contra Latinos. — In cod. *Th. Gale* 109, s. n. 5943, *Cat. epistola ad Nicol. archiep. et quædam alia de process. Spirit. sancti*, atque in cod. 235, s. n. 6067 dicti *Cat. vol. II, excerpta.* — *Mediolani*, in bibl. *Ambros.* de Spiritu sancto sex disputat. et de papæ primatu. V. *Montfauc. Bibl. biblioth. mss.* p. 493 E. (*Hart.*)

II. Ὅτι κειμένου μόνου τοῦ πρώτου αἰτίου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχειν τὴν ὑπαρξιν, οὐκ ἀναιρεῖται ἢ κατ' οὐσίαν ταυτότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. *Supposito ex prima causa Spiritum sanctum existentiam habere, non tollitur identitas, secundum essentiam, Patris et Filii.* P. *Εἰ μὲν κριτὴν τινα ἀμφότεροι εἰχομεν.*

III. Ὅτι ὑποκειμένου ἐκ μόνου Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἀναιροῦνται αἱ προσωπικαὶ διαφοραὶ τῶν τριῶν προσώπων πρὸς ἀλληλο. *Supposito, ex solo Patre Spiritum sanctum procedere, non tolluntur personales differentie trium personarum ad invicem.* P. Ἐπομένως τὴν τούτοις καὶ παρὶ τῶν προσωπικῶν διαληπτέον ἰδιότητων.

IV. Ὅτι ὑποκειμένου ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἀναιροῦνται τὰ

ὀμολογουμένως τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναίρεται δογματῶν. Incipit: Ὁ θεὸς Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ infra, n. 6 ins. *Lambec.* VIII, p. 378 seq. V. p. 181. s. VIII, p. 806 sq. ed. *Kollar.* n. 2, cod. 57; et vol. V, p. 381, n. 6. cod. 290, in quo etiam sunt sermones, n. 7 sqq., infra n. 8, 20, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, *Add. Lambec.* et *Kollar.* ad n. 3 (sive n. 19, ap. *Fabric.*) col. 89, in vol. III, p. 477 s. 1. (*Hart.*)

περὶ θεολογίας ῥητά. *Supposito, ex solo Patre Spiritum sanctum procedere, non tolluntur theologica dicta, P. Tisus, ὡς ἄνδρες Λατίνοι, ὑπολαμβάνοντες ὡς καθ' ὁμῶν. [ὡς ἐγὼ καθ' ὁμῶν in cod. Matrit.]*

V. Ὅτι ὑποκειμένου καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πολλὰ τῶν ὁμολογουμένων ἀναίρεται, καὶ πολλοὶς ῥητοῖς τῶν ἁγίων ἐναντία εἶναι ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις. *Supposito, etiam ex Filio procedere Spiritum sanctum, multa ex iis, quae confitentur, tolluntur, et multis dictis Sanctorum adversatur hoc argumentum. P. Ὅταν εἰς λόγους ἀλλήλους ἐρχόμεθα.*

VI. Ὅτι ὑποκειμένου ἐκ μόνου Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐδὲν ὅλως ἀδύνατον ἔπεται, οὐδέ τι τῶν ὁμολογουμένων τῆς ἐκκλησίας ἀναιρεῖται δογμάτων. *Supposito, ex solo Patre procedere Spiritum sanctum, nullum omnino absurdum sequitur, neque aliquid ex iis, quae confitentur Ecclesiae, dogmatibus destruitur. P. Ὁ θεὸς ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ.*

VII. Ὅτι οὐχ ἀπλῶς ὑπόθεσις του νομίζειν ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἀνάγκη πάσαι τοῖς εὐσεβεῖν αἰρουμένοις ἐκ μόνου τοῦ πρώτου αἰτίου προάγειν τὰ ἐκείθεν ἀχρῶνως ἐκλάμψαντα, καὶ κεφαλαϊώδης ἐκθεσις τοῦ ἡμετέρου λόγου. *Non esse simplex argumentum, existimare, ex solo Patre procedere Spiritum sanctum, sed necesse esse, quae plus dici vult, ex sola prima causa educere, quae inde sine tempore emerunt, et comprehendissa nostri dogmatis traditio. P. Ὅτι μὲν οὖν ὑποκειμένου ἐκ μόνου τῆς πρώτης αἰτίας.*

VIII. Δόγμα Λατίνων γραφὴν ὑπὸ τῶν πρέσβων τοῦ πάπα, εἶτα τοῦ αὐτοῦ ἡ τοῦτου ἀνασκευῆ. *Dogma Latinorum, scriptum ab oratoribus papae: sequitur ejusdem consultatio. P. Ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς μία εἰς ἀρχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.*

IX. Λέγοντος, ἡ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *Legatus sive de Spiritu S. P. Τεθίσαι τὴν ἐπιστολὴν, ἣν ἐναγχοῦ τῷ τε πατριάρχῃ.*

X. Κατὰ Θωμᾶ λέγοντος, ὅτι οὐ κατὰ μόνον τὰ πρὸς τι διαφέρουσι ἀλλήλων τὰ θεῖα πρόσωπα. *Contra Thomam, dicentem, non per solam relationem differre inter se divinas personas. P. Θωμᾶς μὲν σὺδὲνα τρόπον διαφορᾶς ἐν τῇ Τριάδι οἶεται εἶναι.*

XI. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι μόνῃ ἡ πατρότης συστατικόν ἐστὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πρώτου αἰτίου τὸ δὲ ἀγέννητον οὐδαμῶς. *Ad eos, qui dicunt, solam paternitatem constitutivam esse hypostaseos primae causae, ingenitum vero negantiam. P. Οἱ περὶ τὸν Θωμᾶν κατὰ μόνον τὴν τῶν πρὸς τι διαφορὰν διακρίνουσιν.*

XII. Πρὸς τοὺς πρέσβεις, ὅτι ἐναντίας περιπίπτουσι δόξαις. *Ad oratores (pontificis) contrariis eos*

implicari sententiis. P. Ὁ μάλιστα τῶν ὁμητῶν θαυμάζω, τοῦτ' ἐστίν.

XIII. Πρὸς τοὺς πρέσβεις, κοινὴ ἀνακατὴ πάντων τῶν συλλογισμῶν, οὗς ἐκτίθενται οἱ Λατίνοι, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *Ad oratores, communis refutatio omnium syllogismorum, quos adferunt Latini de processione Spiritus sancti. P. Πᾶς ὁρθῶς ἔχων συλλογισμὸς, ἡ ἀποδεικτικὸς τυγχάνει ὢν.*

XIV. Πρὸς τοὺς πρέσβεις ἀποδείξις ὅτι καὶ οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους θεῖοι Πατέρες ἡμῶν ἐκ μόνου τῆς πρώτης αἰτίας, καὶ ἄμφω τὰ αἰτιατὰ ἔχουσι τὸ εἶναι ὑπελάμβανον. *Ad oratores, demonstratio, sanctos Patres nostros, qui apostolos subsecuti sunt, ex sola prima causa causata habere esse existimasse. P. Ἐκεῖνο δὲ πάντως οὐκ ἀγνοούμενον, ἦτι καὶ οἱ μετὰ τοὺς ἱεροῦς.*

XV. Ἀπάντησις (m) πρὸς τὰ ἐπιχειρήματα, ἃ πρὸς αὐτὸν εἶπεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βοσπόρου περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *Responsio ad argumenta quae ad ipsum protulit Bospori archiepiscopus de processione Spiritus sancti. P. Ἡ, ὅτι Πατὴρ καὶ Υἱὸς θέλημα ἐν.*

XVI. Λόγος συντεθειμένος ἐκ διαφόρων τμημάτων τῶν τοῦ θεολόγου λόγων, ὅτι δὲ καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλεῦς ἀρμόδιος καὶ πρὸς τοὺς σοφοὺς τῶν Λατίνων λέγεσθαι (o). *Oratio, composita ex diversis orationibus theologi sectionibus, nec non magis Basilii; opportune etiam ad sapientes Latinos recitabitur. P. Ἐπειδὴ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀπερίεργον τῆς θείας ἡμῶν.*

XVII. Πρὸς τοὺς ἀντιλογικοὺς τῶν Λατίνων. Ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν αὐτοῖς πρὸς Γραικοὺς διαλεγόμενους διὰ συλλογισμῶν ἀποδείξαι, ὅτι τὸ μόνος ὁ Πατὴρ ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς θεότητος. *Ad contradicentes Latinos, impossibile esse, dum ipsi cum Graecis sermonem conferunt, per syllogismos demonstrare non esse solum Patrem principium et fontem deitatis. P. Ὅτι μὲν οὖν ὁμῆτερα ὑπόθεσις πολλοῖς τῶν ἁγίων ῥητοῖς ἐναντίως ἔχει.*

XVIII. Πρὸς τὰς κυριωτέρας τῶν Λατίνων ὑποθέσεις, ἐξ ὧν οἴονται δεικνύουσι, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἔχει τὴν ὑπαρξιν. *Ad praecipua Latinorum argumenta, quibus se demonstrare existimant, Spiritum sanctum etiam ex Filio existentiam habere. P. Ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸν βίον ἀγώνων.*

XIX. Περὶ τῆς τοῦ Πάπα ἀρχῆς. *De principatu papae, adversus Franciscum alique. Incipit: Oἱ περὶ τὰς ἐπιστήμας δεινοί. Cum Joannis Luydi versione prodiit primum Oxon. 1592, 4, et ad calcem Nili archiep. Thessalonicensis, De primatu papae Romani, cum Salmasii quindecennis castigationibus. Ha-*

(k) Ἐναντίως ἔχει in cod. Mosq. 43. (Hart.)

(l) Προάγει. in cod. Mosquens. 43 (Hart.)

(m) Lambec. V, p. 182. [p. 382 Kollar. in cod. Vindob. et Matrit. legitur: Λέγοντος ὅτι κατὰ μόνον, omisso negatione οὐ quod sententiae Thomae

repugnare docet Iriarte l. c., p. 282, in nota. (Hart.)

(n) Boivinus p. 774, ad Gregoram.

(o) Lambec. V, p. 183. [p. 383 Kollar.]

nov. 1608; 8, p. 180 225 [Conf. Nicodemi Addizioni A cit. p. 59 seq.] Et post ejusdem Salmasii jam viri librum *De primatu papæ*, Lugd. Bat. 1645, 4. Etiam Latine ex Luydi versione legitur in Goldasti *Monarchia imperii*, tom. I, pag. 242 seq. Francof. 1668, fol. Et Græce Londini in 4, f, a p. 22-30, cum Nili libello et expositione Gabrielis Severi, *Contra eos, qui Ecclesias orientales schismatis reus peragunt*.

XX. Ad archiepiscopum Nicolaum Cabasilam *De primatu papæ*. Incipit: Μη τούτου βλου [in cod. Cæs., σλον in cod. Matrit.] σεβάσμιε πάτερ ότι τοῦ Πάπα. Ms. Lambee. V, p. 181, 182. Meminit Allatius, qui legisse se proficitur pagina 827 *De consensu*.

XXI. Ad eumdem, de eodem argumento. Incipit: Θεός, ότι ἀδύνατόν ἐστι τὸν (p) Πάπαν μὴ ὁρθόδοξον εἶναι. (Id.)

XXII. Barlaamo etiam tribuitur: a multis libellus Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός, *De purgatorio igne*, qui incipit: Εἰ μὲν περὶ ὧν ἀλλήλοις ἀμφισβητούμεν, αἰθεσιμώτατοι κύριοι. Hic Græce et Latine cum Alex. Alesii libello contra Lud. Nogarolam de traditionibus, prodijt Lipsiæ 1556, 8, sine nomine auctoris hoc titulo: *Apologia Græcorum de purgatorio igne in concilio Basileensi (ann. 1438) exhibita*. Confer *Turco-Græciam* Crusii, p. 186. Et priore Orthodoxographorum editione cum versione Joannis Hartungi, Basil. 1555 fol., et cum Bonav. Vulcanii versione additus Nilo *De primatu papæ*. Hanov. 1608, 8, et ad calcem Salmasii *De primatu papæ*, Lugd. Bat. 1645, 4. [LAT. Lugd. Bat. 1595, 8, pag. 65 seqq. prodijt Vulcanii edit.] Fuere, qui Marco Ephesio tribuerent, quod refellit Allatius lib. *De purgatorio*, pag. 239 seq., ubi etiam Barlaami esse negat, sub cujus nomine cum nova versione edidit oppugnavitque Petrus Arcudius, Rom. 1632, 4, ut dixi supra p. 417, ed. vet.

XXIII. Sunt etiam, qui Barlaamo tribuant *Dialogum Orthodoxi* (Græci) *cum Latino de azymo et Spiritus sancti processione*, ms. in bibl. Vaticana, ex quo testimonium profert Allatius, *De Joanne papsissa*, p. 48, et Blondellus, pag. 28. (Fabric.) Venetiis in bibl. Marc. cod. 152, qui continet quædam Barlaami opp. Præmittitur anonymi opusc. *De azymis*. Inc. Περὶ τούτου προθεμένους ζητῆσαι σκοπητόν. V. Catal. codd. Gr. Marc. p. 84. (Harl.)

Barlaami et Acindyni quemadmodum et Gregorii Palamæ κυρίας δόξας et absonas ab Ecclesiæ usu opiniones multi oppugnarunt, de quibus in Palama. (tomo superiori).

(p) Τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ, τὸν — cod. Matrit. et Marc. (Harl.)

(q) Ἀρετῇ τε, καὶ λόγῳ, καὶ συνέσει παντοίῃ πικροσημένον εἰδώς σε, κριτὴν ἀξιῶ γενέσθαι τῶν ἐμοὶ πρὸς τὸν θεοπέσιον συμβεβηκότων Γρηγόριον, οὐχ ἵνα κρίνης, ὁπότερος σοφώτερος· ἢ μᾶλλον σπουδαίος· ὅς γάρ οὐδεμίαν ἐμαυτῷ σοφίαν, ἢ ἀρετὴν εἶναι· πῶς ἂν κατὰ ταῦτα παραβάλλεσθαι τῷ ἀξιῶσαι με; Ὅδ' αὖτε, ἵνα τι τῶν οὐ καλῶν αὐτοῦ

Inter alia a Simeone Thessalonicensi e. 13 de fide, ritibus et mysteriis ecclesiasticis p. 51, arguitur Barlaamus τὴν νοερὰν προσευχὴν ἀπαγορεύει, sive cum pseudo-mysticis quibusdam docuisse, non esse necessarium, preces, quas fundunt, a precantibus intelligi. Vide H. Whartoni Auctarium ad Usserii historiam dogmaticam de Scripturis sacrisque vernaculis, p. 440.

Alia scripta Barlaami.

1. Ex Barlaami *Epistola ad Nilum Triclinium*, monachum inclusum, qua illum controversiæ cum Palama judicem deligit, nonnulla Græce affert Allatius, *Diatriba de Niliis*, pag. 84 (q). (Fabr.) Mosquæ in cod. synod. 502, n. 58-60, et n. 66-70, sunt plures epp. Barlaami: 1) ad Gregorium Palamam: inc. Σὺ μὲν, ὦ θαυμάσια, τὴν ἀνωτάτω· 2) ad Nilum Triclinium, inc. Ἀρετῇ τε καὶ λόγῳ· 3) ad Greg. Palam. init. Ἄπερ καὶ ἐπὶ τῶν πρότερον λόγων. 4) una ad Josephum; 5) duæ ad Ignatium; 6) duæ ad Dysypat. V. Mathæi Notit. cit. pag. 197 sq.) — Venet. in bibl. Marc. cod. 333 sunt octo epp., scil. duæ memoratæ ad Palamam. et ep. ad Nilum Tricl. atque eadem duæ ad Ignatium, duæque ad Dysypatum. V. Cat. codd. Gr. Marc. pag. 152. (Harl.)

2. Λύσεις εἰς τὰς ἀπενεχθείσας αὐτῷ ἀπορίας παρὰ τοῦ σοφωτάτου Γεωργίου τοῦ Λαπίθου. *Solutiones ad proposita sibi dubia per sapientissimum Georgium Lapitham*. Incipit: Πρὸς μὲν οὖν Πατάωνα, ὦ γενναίε. Meminit Allatius *De Georgiis*, infra p. 666, ed. vet.

3. Λογιστικὴ· *Logistica* sive Arithmeticae subtilius demonstratæ libri VI, editi Gr. et Lat. Argentor. 1572, et Græce a Joanne Chambero, collegii Etonensis apud Anglos socio, Paris. 1600, 4; et Latina versio separatim, *ibid.* ad reginam Angliæ, Elisabetham. Idem opus puto, quod Gesnerus geometricam demonstrationem de numeris appellat. (Fabr.) Conf. supra, vol. V, p. 648, § 13, ubi quoque et vol. IV, p. 75, § 7, de Barlaami demonstratione eorum, quæ Euclides lib. II p. *Elementorum* demonstravit. — Add. vol. IV, p. 86, fin. et 212. — In Cat. bibl. Pinell. tom. I, n. 1935, occurrit ed. *Logistica*, Paris. 1594, 4; et in Maittaire, A. T. tom. III, p. 832, ed. Chamberi cum ejus scholiis, prior pars, Gr. Paris 1599, 4, typogr. Steph. Prevostean, et posterior pars, s. versio Lat. *ibid.* ap. Guil. Auvray, 1600 prodijisse dicitur. — Ms. Venet. in bibl. Marc. cod. 302, *Logistica* libri VI, et, opus distinctum ab altero (Fabric. secus senserat),

καταφύσιον, κατηγορίαν γὰρ οὐδεμίαν κατ' αὐτοῦ φέρω, ἀλλ' ἐπὶ ἀσίθειάν μου ἐν τῷ πρὸς ἐμὲ αὐτοῦ λόγῳ καταγιγνώσκαι, δεομαι σοὶ ἵνα ἀκούσῃς καὶ τὴν ἐμὴν περὶ τούτων κρίνη; πότερον, εἰ τοιαῦτός εἰμι, οἶον αὐτός; με ὑπεβλήσῃ, ἢ οὐ τοσοῦτος. Δηγησάμενος δὲ ἐξ ἀρχῆς ἀπλῶς καὶ ἀληθῶς τὰ συμβεβηκότα, ἐπειτα καὶ τὴν κατ' ἐμοῦ κατηγορίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἥ; ἐνεκα σοῦ κριτοῦ ἐδέξθην, ἔγνων ποιῆσαι.

Geometricæ demonstrationis de numeris capp. 10, quod incip. Ἐπεὶ εἶδον πλλαχού τοὺς μαθηματικούς χρωμένους. V. Cat. codd. Gr. Marc. p. 142. Iterumque in alio cod. Marc. teste Monfauc. in *Bibl. bibl. mss.* p. 471 C. — Paris. in bibl. publ. codd. 1381, nr. 384, *Logist.* libri quatuor: 2486, n. 1, et sequenti opus *De arithmetica*. — Mosquæ in cod. synod. 502. V. Matthæi Not. cit. p. 198, 63. — Florent. in bibl. Laurent. 48, n. 5, plut. 89. V. Bandini Cat. codd. Gr. 3. p. 414. — Oxon. in bibl. Bodlei. codd. H. Savilli 1, s. n. 6548, et 6, s. n. 6553, Cat. mss. Angliæ, etc., vol. I. In posteriore cod. desunt lib. 1, II, III. Additæ autem sunt notæ Lat. — Mediolani, in bibl. Ambros. plura Barlaami opp. scil. *Rationalis pragmaticæ* lib. IV; it. *De eclipsi ex Ptolemæo*; it. *De inventione Paschæ*; de *Spiritu sancto*, *Logisticæ* libri vi; *Arithmetica demonstrationis*; *Refutatio quorundam capp. harmoni-* **B** *cor. Ptolemæi*; *De Spir. sancto* disput. VI; et *De papæ principatu*. — In cod. bibl. de Mesme, *Arithmetica*. V. Monfauc. l. c. p. 493 E, et 1326, E. (Hart.)

4. *Ethica secundum Stoicos* libri II, prodierunt Latine in tomo sexto *Lactionum antiquarum* H. Canisii, Ingolstad. 1604, 4 [s. tom. IV, p. 403 ed. Basnagii], atque inde in *Bibliotheca Patrum* tom. XXVI, edit. Lugd. p. 28.

5. Fuere etiam, qui ad Barlaamum (r) velut auctorem referrent *Enchiridion Epicteti* contractum et ad sensus Christianos interpolatum, quod inter varia S. Nili opuscula Græce et Lat. edidit Josephus Maria Suarezius, episcopus Vasionensis, Rom. 1673, fol. 327-358. Latine exstat in tom.

(r) Vide Heumanni *Acta philosophor.* tom. I, pag. 739.

A XXVII *Bibl. Patrum*, edit. Lugd. pag. 231, nec non post b. D. Theophili Spizelii tractatum *De pio literati hominis secessu*. Diversum hoc a paraphrasi Enchiridii Christiani Græci scriptoris, quam utraque lingua vulgavit Mericus Casaubonus, Lond. 1659, 8, de qua dixi libri IV, c. 7 [cap. 9, vol. V, p. 79.]

6. *Super inventione festi paschæ theologica speculatio*, Gesner. in *Bibl. Fabr.* Mosquæ in cod. synod. 502, n. 64, Ἐξήγησις εἰς τὸν περὶ τοῦ πάσχα τῶν ἀποστόλων κανόνα. Inc. Τὸν παρόντα κανόνα. V. Matthæi, Not. cit. p. 198. — Eadem Venet. in bibl. Marc. codd. 332, et 323. V. Cat. cit. p. 152 et 153. — De Cat. Ambros. vid. ad n. 3. (Hart.)

7. *Geometria*. id. [V. ad. n. 3.]

8. *De lunari eclipsi deprehendenda ex magna Synaxi Ptolemæi*. Incipit: Ἀναγκαῖον ἠγγασάμην ἐκθίσθαι σοι. Ms. (Fabr.) Ms. Mosquæ in cod. synod. 502, n. 71, et fusius n. 72. Inc. Αἱ μὲν ἀκτῖαι καὶ αἱ πρῶται ἀρχαί. V. Matthæi Not. cit. p. 198. — Eadem opusc. Venet. in bibl. Marc. 322, et semel in cod. 319. V. Cat. codd. Gr. Marc. p. 152 et 145. — Florent. in bibl. Laurent. cod. 48, n. 2; init. est, uti in cod. Mosquensi. V. Bandin. l. c. III, p. 418. — Paris. in bibl. publ. codd. 2486 et seq. In his autem codd. pro *lunari eclipsi* legitur *solaris eclipsi*, ἡλιακῆ ἐκλειψις. (Hart.)

Paris. in bibl. cod. 2382, n. 5, est *Barlaami* commentar. in tria capp. Ptolemæi harmonicorum; Inc. Ἐπιπέδη καὶ τὴν ἐπιγραφὴν. Conf. supra vol. C V, p. 294, § 13, fin. De cod. Mediol. v. ad n. 5 supra, vol. p. 655, n. 7. (Hart.)

EPISTOLÆ

DOMINI BARLAAM

EPISCOPI CYRACENSIS

De unione Romanæ Ecclesiæ et processione Spiritus sancti.

(Ex Cant. Basnag. Thesuro, Latine tantum.)

1. *Epistula D. Barlaami episcopi ad amicos suos in Græcia constitutos de unione sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ* (1).

Quia, o amici et fratres, nihil est propter quod magis nos communiter contristari oportet, quam

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

Τοῦ σοφωπάτου Βαρλαάμ λόγος περὶ τῆς τοῦ Πάπα ἀρχῆς.

ΚΕΦΑΛΑ. Α'.

Οἱ περὶ τὰς ἐπιστῆμας δεινοί, ὧ χρηστὴ φραγίεισα, λέγουσιν, ὅτι ἕκαστος ἐπιστῆμων μόνοις δύ-

D propter hanc divisionem Ecclesiæ, et pro quo magis Deum deprecari, quam ut ipsi sinem imponens, fines orbis sibi conjungat: sermone ad hæc persuadenda minime mihi indigere videtur. Nullum enim eorum qui mentem habent, æstimo, non ita de his

ναται διαλέγεσθαι περὶ ὁμοῦν τῶν κατὰ τὴν οικίαν ἐπιστῆμην προβαλλομένων τοῖς φυλάσσουσι τὰς τῆς ἐπιστῆμης ἀρχάς· εἰ δὲ τις ταύτας ἀνα-

(1) Ut hominis versatile ingenium innotescat, iis quæ pro Latinis hic scribit, ea subnectimus, sed Græcè tantum, quæ contra eos scripserat in libello *De primatu Papæ*, ab Claudio Salmasio Hannoveræ 1608 edito.

sapere. Quoniam vero et a Deo hujus mali solutionem postulare oportet, et ea, quæ ex nobis sunt conferre; lex enim hæc est divinæ providentiæ, nullum eorum honorum, quæ in nobis sunt, perfici posse, nisi concurrat simul cum divino beneplacito, etiam nostræ electivæ voluntatis assensus: necessarium est, omnes quidem mentis indagazione hujus schismatis causas, et prima principia inquirere; et ut unusquisque communis inimici malitiæ hoc est malum; an etiam ambæ divisæ partes culpandæ sunt, an altera tantum in causa est: singulum vero credentem, se hujus mali causam invenisse, non pigere suam partem ad curationem conferre, dictando, disputando, consulendo, impellendo. et prout unusquisque adeptus est ordinem vel facultatem. Si enim et communiter pro hoc Deum orabimus, et singulariter quilibet, quod ex se est, conferre studet, spes non parva erit horum malorum liberationis.

Ego itaque quemadmodum facta hæc examinando, quam schismatis causam inveni, et ad quam perveni conclusionem, communicare vobis amicebilibi modo, quoniam cuilibet ad verba venire nequeo, nulla pietatis recasabo, deprecans unamquemque vestrum, ut propter commune bonum, et communiter expediens, non pigeat eum, si potest, id ipsum facere, et mihi sic volenti, spiritalis gratiæ utilitatis, rem communicare.

Itaque si schismate mox ischoato, quæ ex tunc

A subsecuta sunt, accidentia utrique parti, quæcumque divini beneplaciti, et quæcumque permissionis Dei, ut indignationis manifestissimæ esse videntur, consimilia viderem, vel parum dissonantia: certe aut ambas partes differentie hujus causarem æqualiter, aut neutram. Nunc autem cum maxima sit accidentium differentia, cogor, unam partem innocentem dimittens, ad alteram tantum totam culpam transferre.

Duabus enim existentibus partibus, una quæ sub Ecclesia Romana constituta est, altera vero, quæ ab illa divisa est, quatuor maxima signa Dei beneplaciti in illis possunt videri, pene voce magna clamantia, illi Ecclesiæ Deum acquiescere: opposita vero illis, æqualia numero, divinæ permissionis et indignationis, et quasi ultionis evidentissima signa existentia, in reliqua parte videntur.

Et ut a minimo quatuor exordiar, primum universa illa gens legibus, quibus etiam tenuissima accidentium hominum communitati distincta sunt, regitur et administratur. Nihil indeterminatum apud eos est, nihil inordinatum; sed qualiter oportet se gerere, et dominantibus inter se, et cum superioribus, et cum his, qui tantummodo subditi sunt, atque commune principium cum omnibus inferioribus, in quolibet accidentium; et ipsos subditos inter se, et cum majoribus; et quid a quolibet exigendum est, quomodo delicta punienda sunt, et benefacta præmianda, et quis horum examinationis modus: hæc

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

παί, οὐκέτι λόγος πρὸς τοῦτον. Τοῦτο ἐγὼ κἀν τοῖς C
ἐκκλησιαστικοῖς σκοποῦν βλέπω. Ὅσοι γὰρ ταῖς αὐ-
ταῖς ἀρχαῖς χρώμενοι φαίνονται, τοῦτοις δὴπου περὶ
παντὸς τοῦ προτεθέντος δυνατὸν ἐκ λόγους εἰθεῖν.
Ὅτι δὲ οὐκ αἱ αὐταὶ ὠμολογῆται, ἀδύνατον πάντως.
Ἄνα·καλον ἄρα, εἰ μέλλοιμεν περὶ τῶν μεταξὺ ζη-
τουμένων λόγους κινεῖν, τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ὁμολο-
γεῖν· εἰ δὲ μή, ἐκότερος ἐφ' ἡσυχίας μενέτω. Ἐπει-
δὲ σὺ καλῶς ποιῶν ὁμολογήσας ἤδη τυγχάνεις, ὡς
τὰς μὲν ἀρχὰς, καὶ τὰ ἐκ τούτων ὀρθῶς δεικνύμενα
φυλάττει; ἃ δὲ τοῦτοις ἐστὶν ὑπεναντία, οὐ παρα-
δέχῃ· δεῖν ψῆθην ἀδελφικῶς τε καὶ φιλικῶς ἐκ τῶν
αὐτῶν ὠρμημένοι; ἀρχῶν, βραχία σοι περὶ ὧν δια-
φερόμεθα, διαλαβεῖν. Δέομαι δὲ τῆς παναγάθου
Θεοῦ φιλανθρωπίας ἵνα φωτίσῃ ἀμφοτέρων τῶν
νοῦν, καὶ ὅψ' ἐμοὶ μὲν ὀρθῶς λέγειν, σοὶ δὲ κρίσιν
ὀρθῆν τῶν λεγομένων. Δέομαι δὲ τῆς σῆς ἀγάπης,
ἵν' ἐπειθὲν ἐν τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις ἴδῃς τι
τῶν μὴ ἀρεσκόντων σοι, πρῶτον μὲν μακροθύμως
αὐτὸ ἀναγνῶς, ἕως ἂν καταλάβῃς τοῦ λεγομένου τὸν
νοῦν· εἴτ' ἀναγάγῃς ἐπὶ τὰς κοινῆς ὠμολογημένας
ἀρχὰς. Καὶ εἰ ἴδῃς ταύτας διαφωνοῦν, ἢ ἐναντιού-
μενος, ἐλεγξαι, καὶ τὸν ἐλεγχον προθύμως δεξό-
μεθα. Κρεῖττον γὰρ ὅπ' ἀδελφοῦ καὶ φίλου ἐλέγχε-
σθαι, ἢ ὑπὸ τοῦ ἀκούειν τὰ προσφιλέστατα. Ἀναγ-
καλον δὲ ἡγοῦμαι αὐθις ὑπομνήσαι σε τῶν ἀρχῶν.
Ἐσοὶ δὲ αὐταὶ τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, τὰ τῶν
ἀποστόλων συγγράμματα, αἱ τε καθολικαὶ ἐπιστο-

PATROL. GR. CLI

λαὶ καὶ αἱ μερικαὶ, αἱ τε τῶν ἀποστόλων Πράξεις,
τοῦ Θεολόγου ἢ Ἀποκάλυψις, κανόνες τῶν ἀποστό-
λων, οἱ κανόνες τῶν θείων Πατέρων ἡμῶν, τῶν
ἐν ταῖς ἀγίαις οἰκουμενικαῖς ἐκτὰ συνόδους συνε-
θέντων. Αὗται μὲν αἱ ἀρχαί. Ἐκ τούτων δὲ ἐλέγχειν
ἄλλους οὐ παραιτήσομαι, καὶ ἐλεγχόμενος καταδέξο-
μαι.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Ἄρχτεον δὲ μοι ὦδε τοῦ λόγου. Φησὶ ὅτι τῷ μα-
καρίῳ Πέτρῳ ὁ Δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν
ἐαυτοῦ Ἐκκλησίαν ἐνεχειρίσατο, καὶ ποιμένα ταύ-
της καὶ κοινὸν διδάσκαλον καθεστάναι ἐπέταξε, καὶ
δεῖ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, διάδογον τούτου τυγχά-
νοντα, πάντων κρατεῖν, πάντων ἄρχειν, κατὰ πάν-
των ἔχοντα ἐξουσίαν, καὶ πᾶν ὅτι οὖν βουλομένη
ἐστὶν αὐτῷ κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν δογματίζειν, καὶ
μηδενὶ πάντων ἐξεῖναι τοῖς ἐκείνῃ δεδομένοις ἀν-
τειπεῖν, ἀλλὰ πάντας ἀπολυπραγμόνως ὡς Θεοῦ
φωνὰς τὰ ἐκείνου δόγματα διέξασθαι. Ἐγὼ δὲ, ὅτι
μὲν ὁ μακάριος Πέτρος καθολικῶς ποιμὴν τε καὶ
διδάσκαλος ἀπάσης τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατέ-
στη, πάνυ γε ἀληθῆς φημι· οὐ μὴν αὐτὸς γε μέ-
νος, ἀλλ' ἰσοτιμῶς αὐτῷ καὶ τῶν δώδεκα ἑκαστos.
Ἔχει γὰρ οὕτω. Τὸς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν
οὐρανῶν δώσειν τῷ Πέτρῳ ὑπέσχετο, καὶ ταῦτα
εἶναι τὴν τοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν ἐξουσίαν, ἐ-
ὧν ἐπήγαγεν ἐδήλωσεν. Ἀλλὰ μὴν ταύτην γε καὶ
τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις δέδωκ'· φαίνεται. Ὁ γὰρ

40

omnia et quæcunque alia hominum inter se societate et communitatem in pace maxime conservare valent, legibus apud singulos membratim instituta et custodita sunt. Ex qua legum æquitate etiam secundum Deum velle vivere, et evangelica servare mandata, facilius a pluribus fit.

Hic autem totum contrarium. Et ne singula dicam, lex est in singulis potentiorum licentia et voluntas. Ut enim quilibet dominantium ad prudentiam se habet et bonitatem, ita et facta subditorum contingunt. Ex quo quot adversa subsequuntur, non tantum rempublicam subvertentia, et civilem vitam lædencia, verum etiam evangelicam, quid opus est apud scientes recitare? Unum quidem hoc tale est.

Secundum vero, quod et majus, quod in illis quidem evangelica doctrina ubique viget, currit, et multiplicatur, et omnibus divinus sermo prædicator, non solum quod quam plurimi omnia secunda reputant erga sacram Scripturam studii, et meditationis et disciplinæ, sed quod et ubique multitudinibus per civitates, villas, oppida et castella, et in sacristemphis, et ubicunque inveniuntur simul multi aggregati, et præsertim festivis diebus, qui sciunt divina eloquia, prædicant congruenter audientium habitui et loquelæ, aperientes eis per totum annum et historiale, et narrativum, et sentimentale et morale divinæ Scripturæ veteris pariter et novæ. Et quis erat ante incarnationem Domini hominum sta-

tus, quæ vero hujus sacramenta, et quid boni ex ea nobis effectum est; quæ præcepta et quæ comendata; et cum his sanctorum vitas in natalitibus, et si quod alterum ad pietatem et virtutem spectat, et ad nostram salutem; ita quod illorum illitterati, mares simul et feminae, nihil minus ab his qui in litteris student, habent: certe in his, quæ in promptu sunt, et ad salutem necessaria nostræ religionis et fidei; sed verbo studiosi, in superfluis, non in necessariis a reliquis differunt. Ex quo contingit, ut gens illa moribus, ut plurimum sit simplex et aperta, veritatis amica, fraudis inimica, constans in suis iudiciis, stabilis, in conventis inter se fidelis, non vertibilis et facile immutabilis, ad perjurium tardissima, et fide, quæ in Christum est firmissima et ferventissima, et pro hac etiam ipsam vitam, si hoc opus fuerit, prodere paratissima. Hic autem quid? studiosi quidem dicendi nimis pauci sunt; horum adhuc pauciores, qui sacram Scripturam pluris faciunt, plurimis paganorum scientiis libentius operam dantibus. Turba vero illitterata omnis in communi propositæ salutaris sermonis doctrinæ inexpers remanet. Quare pro uno qui sciat substantialiora secundum nos pietatis, multa millia reperiri possunt eorum, qui penitus ignorant Christianismi virtutem. Ex quo contingit, contrario more illis hanc gentem affectam esse.

Tertium autem post hæc, nihilo minus prædicis

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

ἀρ δὴσητε, φησὶν, ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται θαλασσῶν καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὁ ἀρ λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ πάλιν, ἀδθετε πνεῦμα ἀγιον· ἀρ τινων ἀφήτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίεται αὐτοῖς· ἀρ τινων κρατήτε, κερκρήνηται. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἱερὰν καὶ μυστικώτατην θυσίαν οὐ τῷ Πέτρῳ μόνῳ, ἀλλὰ κοινῇ πᾶσιν ἐπιτελεῖν ἐπέταξεν. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, ποιῆτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Εἰ δὲ καὶ πρὸς Πέτρον μόνον εἴρηται τὸ, Ποίμανε τὰ πρόβατά μου· ἀλλ' οὐκ ἐνδύμει καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ταῦτ' διαδοῖναι, ὡς ἐξ αὐτῶν ἐστὶ φανερὸν τῶν πραγμάτων. Τί γὰρ ὢν ὁ Πέτρος ἐποίησεν, οὐχὶ καὶ πάντες ἐπραττὸν τοῦτο; Μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ Πνεύματος κάθοδον, οὐκ ἄλλος ἄλλο τι τῆς οἰκουμένης μέρος διαλαβὼν, τοὺς πεπλανημένους ἐδίδασκε, καὶ τοὺς ἰσχυρισμένους ἐζώτιζεν; Οὐκ ἐκκλησίαις καθίστα; οὐκ πρεσβυτέρους χειροτόνει; οὐκ ἐπισκόπους; οὐκ διακόνους; Ἡότε δὲ τις οὐν τούτων ἐπὶ ταῦτα προτραπεί πρὸς τοῦ Πέτρου ταῦτ' ἐπέτελει; Οὐκ ἕκαστος αὐτῶν τὴν αὐτὴν παρὰ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ εὐαγγελίως ἐξουσίαν, οἷον δ' ἐν μέρει τῆς οἰκουμένης διδάσκων ἐτύγχανε, ταῦτ' αὐτῶν ἐποίησεν, ἢ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἐν οἷς τόποις εὐαγγελίζετο; Εἰ δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἐστὶ τὸ μὴ τῇ διαφορῇ τῶν βῆμάτων προσέ-

χειν, ἀλλὰ τῇ ταυτότητι πραγμάτων, τί σοι δοκίμ' ἐδ, ἀφήσθε δύναμιν ἐξ οὐρανοῦ, ἐπελθόντος τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἐσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τῇ Ἰερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχατοῦ τῆς γῆς, πληθυντικῶς τοῖς πᾶσιν εἰρημένον; καὶ τὸ, Πορεύεσθε εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ κηρύξατε τὸ ἔθαργέλιόν μου πάσῃ τῇ κτίσει, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν; Τί οὖν; οὐκ διὰ τούτων τῶν βῆμάτων ἀπαντας ποιμένας τε καὶ διδασκάλους χειροτόνησε τῆς οἰκουμένης ἀπάσης; διὰ οὐδὲς αὐτῶν τῆσδ' ἢ τῆσδε τῆς πόλεως ἢ χώρας ἐπίσκοπος κατωνόμασται, ἀλλὰ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἐτύγχανεν ἔχων. Οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς ὅσ' αὐτῶν χειροτονηθέντες ἄλλοι ἄλλῃ πόλει καὶ χωρῇ μερικῶς ἤδη ποιμὴν ἐγνωρίζετο. Πῶς οὖν ὁ μακάριος Πέτρος κορυφαῖος καὶ πρωτόθρονος τῶν ἀποστόλων ὀνομάζεται, εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει; Μ. κρὸν ἐπίσκοπος, καὶ τούτου τὴν λύσιν παρέχομεν, οὐκ ἀπὸ τῶν οἰκειῶν λογισμῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν θεῶν λογίων τὰς πίστεις κομίζοντες. Οὕτως γὰρ ἡμεῖς τῶν πτωχῶν ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν περὶ τῶν μυστικῶς ἡμῖν παραδομένων εἰπεῖν τι τῶν ζητουμένων ἐπιχει-

(*) Aliter plane Barlaam disputans adversus primatum papæ apud Salustianum. Hunc consule tractatum ut plenius dignoscatur sententiarum diver-

sitas. BASN. — Is est quem Græce subdiciamus. (EDIT.)

illud considero, quod cum divina providentia, nihil eorum quæ secundum beneplacitum illius in universo efficiuntur, inordinatum dimittat, omnisque multitudo ordine per se careat, nisi reducatur ad unum principium. Pluralitas enim principiorum et carentia principii similis sunt inordinationis. Huius quidem gentis universa multitudo sub uno est ordinata principio, Ecclesia videlicet Romana et ejus præsul, quem omnes honorant et metunt: non tanquam armis et vi dominantem, nec tanquam humana lege vel generis successione, vel multitudinis rumore dominium sumentem; sed tanquam ab ipso Domino Christo ordinatum, et in terris vices gerere ab eo constitutum. Itaque illius mandata, cum omni reverentia, omnes non tanquam apostolica tantum, verum etiam Dominica scripta recipiunt et adorant: et nihil ita durum ab eo jubetur, ut non quiete parati sint ad implendum, et omnes ab illo corrigi sua, et retractari suscipiant, omniumque sacerdotium ab eo dependet. Et ipse cum circa se synodo, cum grandi auctoritate et potestate, nullo prohibitorio existente, corrigit omnia, retractat, confirmat, irritat, statuit, inhibet; mittit ad universas partes doctores, visitaturos singulas provincias, et eos qui in eis animabus præsent, et examinaturos, quis modus illorum doctrinæ, quomodo sacra tractant mysteria; quomodo se gerunt cum grege Domini, quomodo secundum se vivunt:

ut horum relatione facta, et quod deficit, ab illa sede suppleatur, et quod peccatur, corrigatur. Et horum quodlibet facillime fit. Nemo enim est qui non putet, Ecclesie illi adversari, periculum inferre animæ salutis. Ita quidem facta illorum ordinata sunt.

In altera vero parte non singularitas principii, sed pluralitas principiorum, et carentia principii honorata est. Quinque enim existentibus patriarchis, Bulgarensi connumerato, et adhuc Triballensi (a) archiepiscopo, sub quibus pene omnes hujus partis sunt, nullus horum sex, vel de jure, vel de facto talis est, ut reliqui quinque ipsum, ut suum caput habere velint, et ab ipso et ejus synodo corrigi, et retractari patiantur, et ad omnia ejus jussa ita obedientes sint, ut tanquam divinas voces, illius recipiant mandata: et periculum salutis credant, illum resistendo offendere. Et quid dico de aliis? sed neque quicumque sub quolibet sunt horum sex, ita devote se habent ad suum caput, ut metu non corporalis damni, sed animæ perditionis, illius mandata velint implere.

Pontificatus vero cujuslibet, quomodo Bulgarensis, dependet a principe illius gentis, et Triballensis similiter a suo principe. Antiocheni vero patriarchæ Armeniorum rex dominatur. Hierosolymitani autem et Alexandrini, Ægyptiorum impiissimus princeps. Nullus enim horum pontificatum

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

ρήσομεν, οὗτε τῶν ἄλλων τοῦτο τολμῶντων ἀμαρτωῶς καὶ θρασέως, ἀνεξέμεθα, ἢ τὰς ἀκοὰς ὑποψήσομεν ταῖς βεβήλοις αὐτῶν κενοφωνίας. Ὅρω δὲ τὸν Πέτρον, ἥνεκα δεῖξαι πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν δωδεκά ἄλλων τινὰ καθιστάναί, αὐτὸν ἀναστάντα πρῶτα τοῦ λόγου ἀρξάμενον. Ὁμοίως δὲ καὶ μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπέλευσιν αὐτὸν εὐροί τις ἂν τῆς διδασκαλίας ἠγοῦμενον. Τοῦτ' ἔρα τὸ ἐκείνου πρωτεῖον, τὸ τοὺς ἄλλους αὐτῷ τὴν τοῦ πρῶτα λέγειν τιμὴν παραχωρεῖν. Εἰ δὲ σὺ ἀρχιερατικὰς διαιρῶν ἀξίας, τῆνδε μὲν φησὶ δεδοσθαι τῷ Πέτρῳ, τῆνδε τοῖς λοιποῖς· δεῖξον τοῦτο ἐκ τῶν θείων λογίων, ἀφελὲς τοῦς λογισμοῦς, καὶ δεξόμεθα. Ἐγὼ γὰρ οὐχ εὐρίσκω πόθεν ἂν τις τεκμήραιτο τὸ διάφορον. Οὗτε γὰρ ἐξ ὧν πρὸς αὐτοὺς ὁ Δεσπότης διελέγετο, τοῦτ' ἔστι στοχάσασθαι, οὗτε ἐξ ὧν αὐτοὶ μετὰ ταῦτα ἵπολουν. Σὺ δὲ ἐμοὶ δοκῆς περὶ τούτων διανοιεῖσθαι, ὡσαύτ' ἐμοῦ μὲν τοῦ Πέτρου ὑπὸ Χριστοῦ, ὑπὸ δὲ τούτου τῶν λοιπῶν ἀποστόλων χειροτονηθέντων. Τούτου ἕνεκα καὶ πάντα; ὑπὸ τὴν τοῦ πάπα συναλεύσεις ἐξουσίαν, καὶ μηδένα τὰ ἐκείνου συγχωρεῖ; ἀρχὴ; διαφυγεῖν, καὶ χειροτονίαν ἀπασαν ἀθετεῖς, ἣν ἐκείνος οὐκ ἐψηφίζετο; ὡς ἀναγκαῖον ἢ πᾶσαν ἐξ ἐκείνου ὑπάρχειν, ἢ ἀκυρόν γε παντάπασιν νομίζεσθαι. Ἀλλὰ περὶ μὲν χειροτονίας ὕστερον ἐροῦμεν· νῦν δὲ συμπραίνοντες; τὰ διὰ πλειόνων ἡμῖν ἀποδειγμένα, λέγομεν, ὅτι τὰ μὲν πρὸς

τὴν Ἐκκλησίαν ἰσότητοι πάντες ἐτύγγανον· τῆς δὲ ἱερᾶς αὐτῶν δωδεκάδος; ὁ μακάριος Πέτρος ἐξηρχετο· τοῦτο πλεόντων ἄλλων ἔχων, τῶν ἄλλων παρόντων, αὐτὸς τῆς διδασκαλίας ἡγεῖσθαι, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἰσως ἀξιοῦσθαι.

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

Κοινῇ μὲν οὖν, ὡς εἰρηται, οἱ τοῦ Λόγου μεθισταί ποιμενες τε καὶ διδάτκαλοι τῆς οἰκουμένης; ἐτύγγανον· μερικὸς δὲ ποιμένας, οὗς ἐπισκόπους ὠνόμασαν, ἄλλον ἄλλης πόλεως ἢ χώρας προσβάλλοντο. Ὅσπερ οὖν Διονύσιος μὲν Ἀθηῶν, Τιμόθεος δὲ Ἐφέσου, Τίτος δὲ Κρήτης, καὶ ἄλλος ἄλλης; ποιμὴν ὑπὸ τῶν θείων ἀποστόλων κατέστη· οὕτως καὶ ὁ ἅγιος Κλήμης Ῥώμης ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Πέτρου χειροτονήται· καὶ μόνος τῆς κατὰ τὴν Ῥώμην ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας; ἡγεῖσθαι καὶ ταύτην οἰκονομεῖν ἐπιτέτραπτο. Ὑστερον μεντοι, οὗτε προνοία Θεοῦ ἤλθεν ἡμῖν τὰ βασιλεία, θεοπίσμασι τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων καὶ τῶν θείων Πατέρων ἡμῶν πρώτην εἶναι τὴν τῆς Ῥώμης καθέδραν νενομοθέτηται, διὰ τὸ βασιλεύουσαν εἶναι τὴν πόλιν. καὶ δεῖν τὰς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίας; ὅπν μίαν εἶναι ἀρχήν. Πρὸ δὲ τούτου οὗτε πρώτος οὗτε ἔσχατος ἦν ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος, ὡς οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδεὶς. Εἰ δὲ τὸ τοῦτ' ἔχεις δεῖξαι, ὅτι ὁ ἅγιος Κλήμης; οὐ Ῥώμης ἐπίσκοπος μόνον, ἀλλὰ συμπάσης τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας; παρὰ τοῦ Πέτρου ποιμὴν

(a) Triballenses fuere ipsi Bulgari, populi scilicet Mœsiae vel Mysiae Europææ, quorum Ternobum. hanc Ternova, fuit metropolis. BASN.

recipit, non probante et decernente et consentiente suo sæculari principe. Magis autem, ut plurimum, et omnibus, ad quæ spectat electio, voluntate renuentibus, et cum principe discordantibus, necessarium est finaliter, eum, quem vult princeps, pontificem effici.

Itaque, cum sit impossibile, longi temporis progressu, prava consuetudine paulatim multa protrahente, non multa contingere, quæ desiderent generalem correctionem, generaliterque aliquid corrigi sine generali concilio difficillimum sit: hæc quidem pars posse communem aggregare synodum, principioribus ejus partibus ad unum convenientibus, penitus amisit: cum non sit videlicet in ea caput tale, quod posset necessitate alios compellere convenire. Latinis vero neque hoc difficile est. De tertio quidem hæc dicta sint.

Venio autem ad quartum, quod et stupeſco conſiderans. Cum enim Dominus noster Jesus Christus prædixisset afflictionem habituros suos fideles, et odium ab omnibus et persecutionem passuros, Christianorum genus ex tunc usque ad imperium Constantini Magni affligebatur quidem ut plurimum, et odio habebatur, et persecutionem patiebatur. Sed quod erat maximum miraculum, ipsi qui odio et persecutionibus affligebantur, de ipsis affligentibus et persequentibus et odientibus multiplicabantur, ipsis affligentibus continue sese ad afflictos convertentibus. Nam etsi aliqui, metu tormentorum,

recedebant a fide; sed tamen e converso plures ad fidem omnibus sententiis convertebantur.

Præsentia vero quomodo? quam miserabilissime. Ut enim antiquiora omittam, ex quo factæ unioni sub primo Palæologorum acquiescere hujus partis noluerunt: innumerabiles ex ea multitudines ad detestabilissimam Mahometicam sectam conversæ sunt: non solum his qui teneræ ætatis erant, necessitate ad captivantium et ementium superstitionem conversis, verum etiam perfectioris ætatis per animi mollitiem fidem aspernatis. Quamvis si affligeretur hæc gens et non minueretur; vel si minueretur, sed per mortem, et non ad impietatem se convertendo, posset utique hoc paternæ castigationis esse putari. Toti vero multitudines permitti, ita subito ad captivantium impietatem mutari: hoc non paternæ disciplinæ, sed omnimodæ desertionis manifestissimum signum est.

Facta vero Latinorum e contrario ex tunc non modicum creverunt: non solum quod Armenii relictis paternis erroribus illis se addiderunt, et alii Orientalium gentium, qui per horum prædicationem similiter his semper consentiunt, sed et copiosissimæ in Occidente civitates Mahometicæ sectæ per regem Hispaniæ captæ sunt: ex quibus non parvæ multitudines, fide in Christum suscepta, Latinis additæ sunt. Et Græcorum adhuc non pauca millia ad illos adductæ, illorum fidem sponte receperunt: ut etiam et hi, qui ad Persas conversi sunt.

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

προβλήθη, καὶ ἄρχειν μὴ μόνον τῶν ἐπισκόπων οὐς οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ἐχειροτόνησαν, ἀλλ' ἤδη κακείνων οὐς ὁ κορυφαῖος ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι κατίστησε· δείξον ταῦτα ἐξ ὧν εἴπομεν ἀρχῶν, καὶ δεξόμεθα. Εἰ δὲ σὺ τοιοῦτον μὲν δεῖξαι οὐκ ἔχεις, ἡμῖν δὲ τοῦναντίον ῥάδιον δεῖξαι· ἡ πείσθητι, πρὸς Θεοῦ, ἡ παῦσαι ἀδίκως φιλονεικῶν. Τίς γὰρ πώποτε ἢ τὸν Πέτρον Ῥώμης ἐπίσκοπον προσηύπειν, ἢ τὸν Κλήμεντα κορυφαῖον; Πολλῶν δὲ προβληθέντων ἐπισκόπων ὑπὸ τοῦ κορυφαίου Πέτρου ἐν διαφόροις ἕλλαϊς πόλεσι, ποῖος νόμος κλειθεὶ μόνον τῶν ἄλλων τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον διάδοχόν τε αὐτοῦ ὀνομάζεσθαι, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχεῖν; Τίς δὲ λόγος ἐτι πωλύσει μὴ καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας διάδοχον εἶναι τοῦ Πέτρου, καὶ πάντων ἔχειν τὰ πρωτεῖα; Ὅσπερ γὰρ Κλήμης Ῥώμης, οὕτως ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πέτρου ἐγένετο. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ. Ἄλλ' ἐν Ῥώμῃ ὁ ἀπόστολος τοῦ κατὰ Θεὸν τέλους ἔτυχεν. Ἀναγκαῖον ἔρα τὸν ταύτης ἐπίσκοπον τὸν ἐκείνου τόπον ἐπέχειν. ΒΑΡΛΑΑΜ. Οὐκοῦν ἐπεὶ ἐ Δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Ἱεροσολύμοις τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη θάνατον, εἴη ἂν ὁ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος πάντων προσεστῶς, ὡς τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ πρώτου ἡμῶν ἀρχιερέως· καὶ τοσοῦτον μείζων τοῦ Ῥώμης, ὅσον καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ Πέτρου. Ἐπειτα πῶς οὐκ ἔσταν καὶ ἄλογον ἕκαστον μὲν τῶν λοιπῶν ἀποστόλων κινῶν πειμένα καὶ διδάσκαλον ὁμοίως τῷ Πέτρῳ

καθεστάναι τῆς οἰκουμένης, μηδένα δὲ καταλιπεῖν διάδοχον, εἰ μὴ μόνον τὸν Πέτρον; Εἰ δὲ βούλοισθε τι διαδόχους καταλιπεῖν τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ἢ τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθέντας ἐπισκόπους, ἢ τοὺς οἰκονομοῦντας τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἕκαστος ἔτυχε τελευτήσας, ἢ πρὸς Θεὸν ἀναλύσας, πῶς πάντας ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι κλειθεῖς; Μὴ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν ὅτι οἱ ἀπόστολοι ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πέτρου ἐχειροτονήθησαν; Εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔληθες, πῶς τοὺς ἐκείνων διαδόχους, ἀξιοὺς ὑπὸ τοῦ, ὃν φησὶ τοῦ Πέτρου διάδοχον, χειροτονεῖσθαι; Ἄλλ' ὅτι μὲν διάδοχοι καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων κατελείθησαν, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς ἢ πρῶτος ἢ ἔσχατος ἦν, ἀλλὰ πάντες ἦσαν ὁμοταγεῖς, λέγουσαι μὲν ἀπλῶς οὐκ ἂν ἴσως πεισθείης, παρασχούσι δὲ ἀξιώπιστον μάρτυρα, οὐκ ἂν ἔχοις ἀντειπεῖν. Ἔστι δὲ οὗτος ὁ ἱερεὺς καὶ θεὸς Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἐν οἷς γράφων πρὸς Δημόφιλον θεραπευτὴν φησὶν· « Αὐτὸς μὲν οὖν ἐπιθυμία καὶ θυμῷ, καὶ λόγῳ τὰ κατ' ἀξίαν ἀπέριξε· σοὶ δὲ οἱ θεοὶ λειτουργοὶ καὶ ταῦτοι οἱ ἱερεῖς· οἱ ἱερέρχαι δὲ τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς ἱερέρχαις οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ τῶν ἀποστόλων διάδοχοι. Καὶ εἰ ποῦ τις καὶ ἐν ἐκείνοις τοῦ προσήκοντος ἀποσφαλεῖ, παρὰ τῶν ὁμοταγῶν ἁγίων ἐπανορθοῦθησεται. » Εἶτα οὗτος μὲν συγγεγονῶς τοῖς ἀποστόλοις, καὶ ἀκριβοῦς εἰδὼς τὰ τοῦ καιροῦ ἐκείνου, τοὺς τῶν ἀποστόλων διαδόχους ὁμοταγεῖς εἶναι φησι, καὶ ὅτι ἄλλῃλων ἐπανορθοῦσθαι· σὺ δὲ πάν-

Hæc igitur ego in me ipso vertens animo, minime credere valeo, hos ab illis, rationabili aliqua causa divisos esse; tanquam illis in aliqua hæresi et mala fide existentibus. Si enim pars illa Christianorum, quæ concorditer ad constitutum Dei decreto ab initio totius Ecclesiæ principium ordinata est, quæ legibus regitur et evangelico sermone, et multitudine semper crescit, hæc quidem est in hæresi: quæ vero pars ab hac iuste divisa est, per omnia sana est, hæc neque legibus vivit, neque ad unum ordinata est principium, et semper secundum multitudines ad alienissimam Dei gentem convertitur, et in ipsa prorsus, quantum ad illiteratos, evangelicus existens est sermo: deseruit ergo Deus omnimode Christianismum? Sed nullo pacto hoc fieri potest. Verax enim est promissio dicentis, nobiscum fore usque ad consummationem sæculi: et portas inferni minime prævalituras adversus Ecclesiam esse, et Petri fidem nunquam defecere: quod etiam de omnibus Petri successoribus in consequentibus temporibus intelligi dignum est Dominica oratione, siquidem oportet credere magnum aliquid esse, quod ex ea effectum est.

Ex his igitur et huiusmodi rationibus non possum æstimare, quod Latinis in hæresi non existentibus, rationabiliter hi illorum devitant commu-

nionem. Si enim hoc esset, iusta itaque divina providentia existente, oportet prædicta quatuor, vel principalliora eorum e converso contingere. Et cum caput totius Ecclesiæ ab initio constitutum cecidisset, oporteret utique Dominum alterum caput suscitare sanæ parti Ecclesiæ: ne sine capite et inusitatum et deordinatum et deforme magnum et mysticum corpus Christi remaneret! Sed venio ad spectatiora.

Hæc gens, propter duo, ut ita dicatur, Latinos accusans, æstimat oportere ab eis sedividi. Unum et principallius, quod aiunt, Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, secundum, quod per azymos panes sacratissimam celebrant hostiam.

Ego autem tempora examina, video quod schisma quidem nondum quadringentorum est annorum (1). Sub Basilio enim Macedone, et Photio patriarcha, ut aiunt, incipit, a quibus nondum prædictorum annorum numerus est completus. Ecclesia vero Romana ante inchoatum schisma pluribus quam septingentis annis per azyma conficiebat sanctissimam Teletam (2). Alexander enim Romanus pontifex, qui sub Adriano glorioso martyrio vitam finivit, hostiam de azymo (3) Ecclesiæ Romanæ statuit. Post quem non paucos Romanos pontifices Deus virtute et martyrio, et miraculis glorificavit: ut etiam utraq; partes in sanctis eos connumerare-

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

των ἀρχαίαν τὸν πάπαν καλεῖσθε, καὶ τοὺς μὲν ἄλλοις αὐτὸν ἐπανορθοῦν, αὐτὸν δὲ ὡς οὐδὲν, καὶ πρᾶττοντα ἑτοιῶν καὶ δογματίζοντα;

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Μάλιστα δὲ φανερὸν ἐστὶν ὑπερὸν τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν εὐσεβιστάτων βασιλέων πρῶτος θρόνος ἐγένετο ὁ Ῥώμης, καὶ ἐξ ὧν αὐτοὶ τοῦτο ἐνομοθέτησαν. Εἰ γὰρ ἦν πρότερον πρῶτος, καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης ποιμὴν οἰκουμένης ἦν, καταστάς ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πέτρου· οὐκ ἂν οἱ θεοῖσθε βασιλεῖς Κωνσταντινῶς τε καὶ Ἰουστινιανῶς, ὡς αὐτοὶ κύριοι ὄντες τοῦ πράγματος, νομοθετοῦντες ἐλεγον, « Θεοσπίζομεν ἵνα ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης πρῶτος ᾖ πάντων τῶν ἱερέων. » Πρῶτον μὲν ἐστὶν οὐκ ἴδιου νόμου, εἴτα ἰδοῦσαν ἂν ἀσεβεῖν, τὴν τοῦ Πέτρου ἐξουσίαν καὶ νομοθεσίαν εἰς ἑαυτοὺς ἐφελκόμενοι, καὶ ὑπερὸν ἐκείνους πρὸ τοσοῦτων χρόνων ἦν νομοθετήσας, τοῦτο αὐτοὶ θεοσπίζουσιν ἀκαυθαδιζόμενοι.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Τελευταία δὲ τοῦ λόγου ἀπόδειξις, πρὸς ἣν οὐδεὶς ἀντιπεῖν ἂν ἔχει τῶν δεχομένων τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ὁ εἰκοστὸς ὄγκος κανῶν τῆς τετάρτης συνόδου· ὃς φησὶ, « Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὁμοῖς ἐπόμνητοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ἐρίζομεν καὶ

ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως· νέας Ῥώμης. Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ πρεσβυτέρως Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλευῖν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πενήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ· εὐλόγως κρίνοντες τὴν βασιλεῖα καὶ συγκλητῶν τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἰσῶν ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρῳ βασιλίδι Ῥώμῃ καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκείνην, μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. » Σαφῶς ἄρα οὗτος ὁ κανὼν διαγορεύει καὶ ὑπὸ τίνος ἐγένετο πρώτη ἢ τῆς Ῥώμης καθέδρα, καὶ τὴν αἰτίαν· ἐστὶν ὑπὸ τῶν Πατέρων, καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν πόλιν βασιλεύουσαν.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ δὲ τῶν πρεσβείων τοῦ τῆσδε τῆς μεγαλοπύλου θρόνου ὁ μὲν τρίτος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου ὁ παρῶν ἐμνήσθη, καὶ φησὶ, « Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην, ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον. » ὁ δὲ τριακοστὸς ἔκτος τῆς ἑκτῆς φησὶν, « Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συναλθόντων καὶ

(1) Hinc colligere licet, quo tempore vixerit Barlaam. Cax. — Male, ut videbitur inferius. Bas.

(2) Il est Missam.

(3) De azymis vide quæ Mabillonius præf. zd' Ann. Ben. et Bona in Liturgicis habent. Bas.

rent. Similiter Spiritum sanctum ex Patre Filioque tanquam ex uno principio procedere, videtur Ecclesia Romana tenere aut inchoatum schisma pluribus quam quadringentis annis. Beati enim illi viri, divinus Augustinus, Ambrosius Mediolanensis, et Hieronymus, qui claruerunt circa tempora Theodosii Magni; ex quo præterierunt usque nunc plures quam octingenti anni; quos Latinorum Ecclesia doctores et regulas, pietatis duces habuit; hi divinam aperientes Scripturam, multis locis suorum operum manifeste notant, quod Spiritus sanctus ex Patre Filioque tanquam ex uno principio procedit.

At vero Romanus pontifex beatus Gregorius, qui dicitur fuisse sub Justiniano ante schisma pluribus quam trecentis annis, superiores suos et ipse sequens, eandem de Spiritu sancto tradit sententiam. Quare si rationabile esset, propter has causas a Latinis dividi, oporteret utique ab initio hoc facere, et neque sanctos hoc sapientes et azyma immolantes putare, neque communia concilia cum eis pati facere. Nunc autem post una cum eis celebrata septem concilia generalia, et multos azyma sacrificantes, et prædictam de Spiritu sancto sententiam in suis scriptis manifeste prædicantes, sanctos et ab ipsis Græcis reputatos, propter eandem ipsa, post multos annos, velle ab eis dividi, quomodo non caret omni ratione? Quanquam de Spiritu sancto, si soli illius lingue Patres hoc trade-

rent, nolite credere nondum tantum esset. malim.

Nunc autem et Græcæ lingue Patribus idipsum prædicantibus: scilicet Magno Basilio in Antirrheticis, sancto Athanasio, multis locis, sancto Cyrillo, sancto Gregorio; quomodo non absurdum est, eos qui eadem nunc illis sapienter hæreticos reputare? Ego quippe non habens hujus rei demonstrationem, et videns tantam exercitum Patrum hoc sapientium, atque decreto Dei matrem Ecclesiarum id ipsum determinantem, non tutum esse cognosco aliter sapere. Quanquam si contrarii demonstratio haberetur, et res hujus esset perceptiva, neque sic oporteret piam considerationem, sanctorum Patrum, ac sedis beati Petri sententiam humanam demonstrationem anteponeere. Multa enim demonstrationibus dissonantia nostra docet religio.

At vero et de azymis cum manifestum sit, quod in sacra Scriptura panis nominetur, sive fermentatus sit, sive azymus, et quod sero illius sacræ cœnæ, prima, ut aiunt tres evangelistæ, azymorum erat: in qua non tantum comedi panem fermentatum a quoquam Judæo, non licebat, sed neque omnino in domo Judæi, inveniri; et quod duo discipuli missi sunt ad præparandum in cœnacio legale et assuetum Pascha, et quod, ut aiunt Evangeliorum expositores, omnibus, quæ secundum legem erant, consummatis, Salvator pane arcepto, cœlestia tradidit sacramenta: qui panis intelligitur esse ex illo, qui tunc propter legale Pascha præpa-

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

τῶν ἑξακοσίων τριακόνητα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναλ- C
θόντων νομισθηθέντα, ὀρίζομεν ὥστε τὸν Κων-
σταντινουπόλεως θρόνον τῶν Ἰσῶν ἀπλαθεῖν προ-
σβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν
τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς, ὡς ἐκαίνοιν, μεγαλύνεσθαι
πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκαίνοιν ἀπάρχοντα μεθ'
δὲ τῆς Ἀλεξανδρείων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω
θρόνος· εἴτα ὁ τῆς Ἀντιοχείων καὶ μετὰ τοῦτον ὁ
τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Τῇ δὲ ἑκατοστῇ τρια-
κοστῇ πρώτῃ Νεαρῶ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως
Ἰουστινιανοῦ οὕτω φησὶ· Ἐθεσπίζομεν τὸν ἀγιώ-
τάτου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπαν πρῶτον εἶναι
πάντων τῶν ἱερῶν· τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιε-
πίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης δευ-
τέραν τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν ἀγιώτατον θρόνον D
τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων
προτιμᾶσθαι. Τῷ μὲν οὖν ἀξιώματι ἴσον εἶναι ἐνο-
μοθέτησαν, καὶ ὡς ἐκαίνοιν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστι-
καῖς μεγαλύνεσθαι πράγμασι, τῇ τάξει δὲ δευτέ-
ρον· οὐχ οὕτω δὲ δεύτερον, ὥστε ὑπ' ἐκείνου χει-
ροτονείσθαι. Οὕτε γὰρ οὕτως, οὕτως ἄλλος τις τῶν
πατριαρχῶν ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖτο. Τῆς μὲν
γὰρ χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων τοὺς ἐν ἑκάστοις
μητροπολίταις ἔχειν τὸ κύρος, τοὺτους δὲ ὑπὸ τῶν
πατριαρχῶν χειροτονεῖσθαι, ὅψ' δὲ ἑκάστοις ἀνή-
γετο θρόνος, οἱ νόμοι ἐθέσπισαν. Πατριάρχας δὲ
ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι οὐδεὶς νόμος ἐκέλευ-
σεν. Ἢ σο γε λαβὼν ἐν χειρὶ τοὺς ἱερῶς κανόνας

τῶν τε θείων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων ἐκτὰ οἰκου-
μενικῶν συνόδων, ἀνάγνωθι τοὺτους ἐπιμελῶς. Καὶ
εἰ ποὺ εὐρησῇ κανόνα διορίζοντα οὗτοι εἰς τὴν πάπαν
τὸ κύρος ἔχειν τῆς τῶν πατριαρχῶν χειροτονίας·
δειξὸν ἡμῖν τοῦτο, καὶ νεκίηχας. Εἰ δὲ τοῦτο οὐκ
ἂν ποτε ἔχοις εὐρεῖν, ἐκ ποίας ἀνάγκης ἐθεσπέθη
ἕπερ ἐξ οὐκείας σὺ φησὶ διανοίας; Ἐπειτα τίς ὁ
λόγος τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπισκόπου ὑπὸ τοῦ
πάπα χειροτονεῖσθαι; Οὕτε γὰρ ὁ ἀδελφός; Ἰάκω-
βος ὑπὸ τοῦ Πέτρου χειροτονήσεται, οὐτε τὸν τοῦτου
διάδοχον εὐλογον μὴ ἄλλων εἶναι, εἰ μὴ τοῦτον ὁ πά-
πας χειροτονήσεται.

ΚΕΦΑΛΑ Ζ΄.

Ἐκείνο δὲ πῶς ὁμᾶς λέληθεν, οὗ ὡσπερ τὸν τῆς
νέας Ῥώμης ἐπίσκοπον δεύτερον τῇ τάξει ἀπὸ τοῦ
πάπα οἱ κανόνες ὠρίσαντο, οὕτω δὲ καὶ τὸν Ἀλε-
ξανδρείας δεύτερον αὐ μετὰ τοῦτον ἐθέσπισαν, καὶ
καθεξῆς τὸν Ἀντιοχείας μετὰ τὸν Ἀλεξανδρείας,
καὶ μετὰ τόνδε τὸν τῶν Ἱεροσολύμων. Εἰ τοίνυν
τὸν τῆς νέας Ῥώμης ἐπίσκοπον ἀναγκαῖον ὑπὸ τοῦ
πάπα χειροτονεῖσθαι διὰ τὸ δεύτερον μετ' ἐκαίνοιν
τάξιν ἐπέχειν· καὶ καθεξῆς ἂν εἴη δέον ὡστ' ἐκα-
στον τῶν πατριαρχῶν τὸν πρῶτον ἀπὸ τοῦ μετ' αὐτὸν
τὴν χειροτονίαν ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας. Ἀλλὰ τοῦτο
οὐδέποτε οὕτως ἐγένετο, καὶ μὴν οἳδὲ γίνεται.
Παράστασις δὲ σαφῆς τῶν εἰρημένων ἢ ἀνωθεν
κρίτησις συνήθεια. Ἐκάστος γὰρ τῶν πατριαρ-
χῶν ἐφηφιζέτο μὲν ὑπὸ τῶν οικείων ἐπισκόπων·

rabus erat in mensa, et divino Chrysostomo dicente. in octogesima homilia super Mattheum, nihil contrarium legi sero illo Salvatore fecisse; et quod si esset panis ille fermentatus, manifeste utique hoc contrarium esset legi: ex his omnibus indubitanter concludi video, per panem azymum, sua tradidisse Dominum mysteria.

Quoniam rursus apostoli, eadem nobis tradentes mysteria, non distinxerunt, sive fermentatum, sive azymum, sed Orientalis Ecclesia, continuo incepit fermentatum, Occidentalis vero azymum, eo quod gerit imaginem puritatis et sinceritatis et veritatis, utraque ego quidem similiter adoro et colo. Latinos vero, in tantum prudentiores aestimo, quod illi quidem minime hostiam de fermentato vituperant, sed similiter venerantur. Horum autem multi non timent in sancta blasphemantes.

Ahuc autem multi dicunt se scandalizari, quia multa contra apostolorum canones et septem generalium conciliorum vident in Latinorum Ecclesia fieri. Me autem neque hoc scandalizare valet. Quare? quia primum quidem discurrens et ipse eosdem canones, et ad praesentia respiciens, multa invenio et in hac gente contrario modo, quam ut canones jubent facta, et plura et majora, quam illa quae aiunt Latinos transgredi: ut non sint secundum hoc ipsi meliores illis.

Deinde et hoc considero, quod omnium quae in canonibus comprehenduntur, aliis existentibus dog-

A maticis, et de quibus oportet credere; aliis vero in actione, quae agendum et non, distinguunt; et horum rursus aliis dependentibus a Dominico et evangelico mandato, aliis vero non: quae singula a studiosis notata sunt; canonum vero de fide, et quorum est Dominicum mandatum, nullum unquam Ecclesia Romana mutavit, neque potest hoc ostendi; quos vero mutavit vel revocavit, hi sunt Illorum canonum, qui neque de fide sunt, neque a Dominico dependenti mandato. Hoc autem nullum est inconveniens. Quae enim ita se habent, etiamsi sint per generale concilium determinata, sed rebus consequentibus temporibus cadentibus et humanis dispositionibus mutatis, potest Ecclesia ipsa, gratia melioris, mutare. Ut multa talia reperiuntur, etiam in ipsis conciliis posterioribus, multa priorum conciliorum decreta, cum eodem spiritu, vel omnino irritantibus, vel omnino ad melius convertentibus.

Sed quia illa, quae hujusmodi sunt, propter velocem humanarum rerum mutationem frequentius contingunt: in quolibet vero non est possibile, vel non est facile generale aggregare concilium, sed neque est quodlibet tantae difficultatis, ut generali deliberatione indigeat, non oportet turbari, si mater Ecclesiarum, cum sola circa se synodo, quae hujusmodi sunt, suis temporibus apostolica auctoritate corrigit et mutat vel irritat. Non enim eo quod sit majoris auctoritatis, et magis possit generale concilium, quam apostolica sedes, generalia

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

ἔχειροτονεῖτο δὲ ὑφ' ἐνδὸς αὐτῶν, ὅπερ καὶ μέχρι τῆς C τῶν οἰκουμηνικῶν συνόδων περὶ τοῦ θρόνου τῆς σήμερον οὕτω γίνεται. Οἶον ὁ μὲν ἡμέτερος πατριάρχης ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας· ὁ δὲ Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Καισαρείας. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποί.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Δίκαιον δὲ ἡγοῦμεθα, καὶ ὑμεῖς τοῦτ' ἂν ὁμολογήσαιτε, ὅτι εἰπερ ὁ Χριστὸς ἡμᾶς εἰρηνοποίησε λύσας τὴν ἔχθραν, τοσοῦτον λόγον ἔχειν τὸν πάπαν πρὸς τοὺς πατριάρχας, ὃν εἶχε καὶ ἐν τῷ καιρῷ ὅτε ὑπῆρχομεν ἡνωμένοι. Εἰ τοίνυν τότε οὐδεὶς οὐδένα ἔχειροτόνει, οὐδὲ συνήθεια ἦν ὥστε τοὺς πατριάρχας ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι· πῶς ὅπερ οὐδέποτε εἶχετε, νῦν ὡς ἀπαραινόμενοι ἀπαυεῖτε; ὅτε νόμιμον ἔρα, οὕτω εὐλογον, ὅτι συνήθεσ, τοὺς πατριάρχας ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Πῶς οὖν ὁ πάπα πρῶτος τῶν ἄλλων, εἰ οὐκ αὐτὸς χειροτονεῖ αὐτούς; Πῶς ὁ μακάριος Πέτρος, οὗ φησὶ ἀδελφον τὸν πάπαν, πρῶτος τῶν ἄλλων ἀποστόλων, εἰπερ οὐκ αὐτὸς ἐκείνους ἔχειροτόνησεν; Ἐγὼ μὲν οὖν τοὺς κανόνας προχειρίζομενος, τοῦτο πλέον τῶν ἄλλων εὐρίσκω τὸν πάπαν ἔχοντα τότε, τὴ πρωτοκαθεδρίας ἀξιοῦσθαι, καὶ πρῶτον ἀδελφῶν ὀνομάζεσθαι, καὶ ἐν ταῖς μυστικαῖς εὐχαῖς τῆς θείας λειτουργίας πρῶτον ἐκείνου μιμησασθαι. Εἰ δὲ οὐ πλέον ταύτου ἔχοις εἰπεῖν, δεῖξον τοῦτο ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων, καὶ οὐκ ἀντιλέξομαι. Ὅτι οὐδέποτε

C τῶν οἰκουμηνικῶν συνόδων περὶ τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης ἐνομοθέτησεν, τοῦτο ὁ ἑπτακαίδέκατος κανὼν τῆς τετάρτης συνόδου τὸν τῆς νέας Ῥώμης θρόνον ἔχειν ἐδικαίωσεν. « Ἴνα δηλονότι καθ' ἐκαστην ἐπαρχίαν, εἰ τις ἐπίσκοπος ἀδικοῖτο παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως δικάζεται, ἢ τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ. »

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

Ἄλλὰ μὴν οὐδ'. ὡς ἂν τς ὑπολάβοι, ὁ κατὰ καιρὸν πάπας ἐξηρχε τῶν οἰκουμηνικῶν συνόδων, οὐδ' οὐτὸς αὐταῖς ἐνομοθέτει· ἀλλ' αὐτὸς μὲν καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Ἐκκλησία μέρος ἦν τῆς ἄλης συνόδου· ἡ δὲ σύνοδος ὡς περ ταῖς ἄλλαις, οὕτω δὴ καὶ τῆ τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίᾳ ἐνομοθέτει. « Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανὼν παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἀξιοῦσθαι χειροτονίας καθομολογεῖν ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς, τῷ ἀρχαίῳ ἀκολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀρχιερατικῆς καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρρῶσθαι βουλόμεθα, μηθαμῶς ἂν τὴν πρὸς γαμετάς συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας. » Ὅτι πεντηχοστὴ; πέμπτος φησὶν· « Ἐπειδὴ μεμαθηκαμεν τοὺς ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει ἐν ταῖς ἀγίαις τῆς Τροισακοστῆς νηστείας τοῖς ταύτης Σάββασ; νηστεύειν.

aggreganter concilia; sed quia incidentis quæstiones A
difficiliores sint, et majore indigeant discussione.

Ex his igitur omnibus, novissima mea conclusio est ista: quod Ecclesia Romana est summe orthodoxa, et nullam unquam causam alicui dedit, ut rationabiliter ab ea dividatur, et quod qui ei sunt uniti et obediens, et mandata Dei custodiunt, in statu salutis sine dubio sunt. Itaque et quicumque spreto his, quibus placet in schismate perseverare, ad ipsam toto animo accedunt, hoc salubriter de se, et deliberare et agere putat.

Ejusdem Domini Barlaami episcopi ad eosdem amicos Græcos, et de primatu Ecclesiæ Romanæ, et de processione Spiritus sancti.

Quod in primo ad vos misso sermone, o amici et fratres, sine aliqua probatione tanquam manifestum sumptum est: Ecclesiam videlicet Romanam principali Dei voluntate matrem esse catholice Ecclesiæ: proprio sermone nunc tentabo vobis demonstrare, deprecans vos, ut sicuti me videritis cogitationibus deceptum, non pigeat vos, verbo vel scripto, errantem ad rectam revocare viam.

Iniciam igitur inde. Deus nullam multitudinem in eantibus diiuvit in expertem virtutis unitis, per quod ininitum multitudinis et indeterminatum termino et ordine formari valeat, sed semper in multis superstatuit unum commune principium, non solum longinquum et alterius generis, et multa alia non ejusdem generis comprehendens, sed etiam propinquum et eum multis ejusdem generis. Et hoc si quis

Deo, qui est commune omnium principium, voluerit mente transire, per supercælestes, et cælestes et inferiores naturas, et cum his videre Veteris Testamenti facta, et quæcumque alia providentiæ acceptantis sunt in universo opere, indubitabiliter ita se habere in omnibus inveniet. Et convenienter. Ut enim ait Theologus in primo de Filio sermone: Pluralitas principiorum, et carentia principii, initialia sunt inordinationis. Ex hac autem oritur solutio. Solutio vero omnino est Dei alienum. Quapropter et factus propter nos homo, et duodecim eligens viros, quos sapientia decorans, missurus erat ad nostri generis reconciliationem, his principem et caput superstatuit Petrum, primum aliorum eum constituens: per ea, quamvis communiter omnibus data, singulariter ipsi et manifestius tradita. Ligandi enim et absolvendi potestatem, atque pastoralis ministerium, quæ et ante resurrectionem et post per communia et alia verba omnibus dederat, specialiter et expressius Petro dat, ipsi dare pollicens claves regni cælorum, et super eum Ecclesiam suam firmissime ædificare, et ejus fidem nunquam deficere, et suos ipsam fratres confirmare, et adhuc pascere totam Ecclesiam ter ei præcipiens. Quia enim per hæc caput ipsum aliorum apostolorum constituere Dominus, et hoc intendebat, multa hujus argumenta esse possunt.

Primum enim, si nihil differentius ab aliis per ea Petrus accipiebat, non facile invenietur alia causa, ob quam, nihil frustra faciens Sapientia, hæc

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

παρατήν παραδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, C
ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμανῶν Ἐκκλησίᾳ ἀπαρταλεῖσθαι τὸν κανόνα τὸν διαγορευόμενα. Εἰ τις κληρικὸς εὐριθείῃ τῇ ἁγίᾳ Ἰνυριακῇ νηστεύων, ἢ τὸ Σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρεῖσθαι· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεσθαι. ἢ ἕως τούτων ἔρα τῶν κανόνων δῆλον, ὡς αἱ σύνοδοι καὶ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης ἐνομοθέτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

Ἵτι δὲ μόνος τὸς δυτικὰς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ πάπα οἰκονομεῖσθαι οἱ ὅλγοι Πατέρες διετάξαντο, τῶν δὲ λοιπῶν ἄλλας ὑπ' ἄλλον ἀνάγεσθαι πατριάρχην, καὶ μὴ ἐξίνας τινα ἐπὶ τὴν ἑνορίαν τὴν μὴ σὺτῶ προσήκουσαν, εἰ χρῆ καὶ λέγειν, τοσοῦτων κανόνων ταῦτα διοριζομένων; Πλὴν, τοὺς ἄλλους ἀφελὲς, ἀνάγνωθι τὸν ἕκτον καὶ ἑβδόμον κανόνα τῆς πρώτης συνόδου, καὶ τὸν δεύτερον τῆς δευτέρας, καὶ τὸν εἰκοστὸν ὄγδοον τῆς τετάρτης, καὶ γνώση σαφῶς ὃ νῦν εἶπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ. ΒΨ.

Ἄλλ' ἢ μὲν οὐδὲ ἐπιτεῖται τι τῶν πατριαρχῶν ἢ τῶν μητροπολιτῶν ἢ τῶ παπα δογματίζειν, ἢ καινὸν τι ποιεῖν ἄνευ τῆς γνώμης πάντων τῶν ὑπ' αὐτὸν, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων τοῦτο κελευδόντων κανόνων, ἰδίως δὲ τριακοστού τετάρτου τῶν ἀποστόλων, ὃς φησι, Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθρουσ εἰδέσθαι χρῆ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐ-

τὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἐκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὸν χώραις. Ἄλλὰ μὴδ' ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιῆτω τι. Ὅθεν γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ. ΓΨ.

Σὺ δὲ ἂ μὲν περὶ τῶν προνομίων τοῦ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης θρόνου διέθεντο οἱ Πατέρες ἄνω καὶ κάτω προσβάλλεις, καὶ ἀσέβειαν τῶν ὅπως δήποτε ἀνθισταμένων καταγινώσκεις· ἂ δὲ οἱ αὐτοὶ περὶ τῆς ἰσοτιμίας τοῦ τῆς νέας Ῥώμης θρόνου οὐχ ἄπαξ ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐθέσπισαν, ἄνευ οὐδενὸς λογίζῃ. Καὶ ὅτι μὲν τὸν πάπαν πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων ἐδικαίωσαν, ἐπιμαλῶς ἔγνωσ· ὅτι δὲ τὸν τῆς νέας Ῥώμης ἐπίσκοπον τῶν ἰσῶν ἐξισῶσθαι ἐκεῖνον προσέβλεπον, καὶ ὡς ἐκεῖνον ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μαγαλύεσθαι πράγματι ἐνομοθέτησαν, ἐκὼν παρετρέχεις. Καὶ ποῖα ταῦτα, ὧ πρὸς Θεοῦ, δικαιοσύνης ἐχόμενα; Ἐγὼ μὲν οὖν οὐκ ἂν ποτε περὶ ὁμῶν φθέγγασθαι τι βλάσφημον προσχεῖν· εἰ δὲ τις, ὅτινι δῆπου ὁμῶν βραχὺ δὴ τι καὶ μέλει, φιλαρχίαν κατηγορήσεις, πλεονέκτας τε καὶ ὑπερηφάνους ἀποκαλῶν, εἰ δῆπου πρὸς τοῦτον ἀπολογήσασθε; Εἰ τοίνυν ὁ πάπας οὐτε τῆς τῶν πατριαρχῶν χειροτονίας τὸ κύρος ἔχει, οὐτε ἔξασιν αὐτῶ ἄνευ τῆς πάν-

singulariter Petro loquebatur. Deinde et evangelistæ et in Evangelis et in Actis, ubicunque commemorant Petrum cum aliis, vel omnibus, vel aliquibus, semper et ubique ipsum aliis præordinant. Quod non utique observanter facerent, nisi scirent, eum primum aliorum a Domino constitutum. Invenio etiam apostolos illi ut suo primati semper cedentes. In Actibus enim, aliis apostollis pariter cum eo existentibus, ipsum video semper sermonem inchoantem, alios vero sequentes. Deinde et illud considero, quod cum ea quæ sacramenti incarnationis magis sunt necessaria, sicut est crux, passio, mors, resurrectio, per quatuor evangelistas plenius scribantur, ea vero quæ in tantum non sunt necessaria, ab aliis omittantur, ab aliis dicantur: illa per quæ Petri primatus ostenditur, tanquam existentia illorum quæ magis sunt necessaria, et a quatuor conscripta sunt, tanquam valde necessaria sit, omnes scire, cui Ecclesiæ principatus a Domino ereditus est.

At vero et divinus Dionysius in tertio *De divinis nominibus* verticalem theologorum summitatem magnam Petrum nominat: et ex tunc universa Ecclesiæ, addito ipsi divino Paulo, summos apostolorum Petrus et Paulum nominat, illum similiter præordinans. Quare undique manifestum est, ab ipso Domino Christo ipsum accepisse aliorum principatum. Et hoc valde decenter. Quoniam enim

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

των γνώμης τι καινὸν δογματίζουσιν· καὶ τὸν ἡμέτερον πατριάρχην τῶν αὐτῶν ἐξιοῦσθαι προσβίων, καὶ ὡς ἐκείνων ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μεγαλύνεσθαι πράγμασιν οἱ θεῖοι νόμοι διακελεύονται· πῶς ἡμᾶς ὑπακούειν καὶ πειθεσθαι τῷ πάπᾳ ἀναγκάζετε, οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἀγνωστάτων ἡμῶν πατριαρχῶν ποιμαίνεσθαι νόμος; Εἶτα πῶς αὐτῷ πειθεσθαι οὐ κελεύει, ἀκίνητα φυλάττοντι τὰ τῶν θεῶν Πατέρων ὄρια, καὶ μηδὲν τῶν θεῶν δογμάτων παρακελεύονται ἢ τοῦναντίον; Ἄλλὰ μηδέποτε γίνονται ἂν ἡμᾶς εἰς τοσοῦτον ἐπιπλακέναι μανίας, ὥστε ὀρθόδοξον ὄντα καὶ πανταχοῦ τῶν Πατέρων στοιχοῦντα, ἀποστερηθεῖν αὐτὸν τῆς τιμῆς, ἣν οἱ Πατέρες αὐτῷ δεδώκασι. Εἰ δὲ τῶν θεῶν παραδάτης ἐστὶ νόμων τε καὶ δογμάτων· τί ζημίαν ἤγειρετε εἰ μὴ καὶ ἡμεῖς σὺν ὑμῖν ἀπολλύμεθα; Εἰ δὲ καὶ αἰρετικὸν ὄντα καὶ παραδογματιστὴν οὐδὲν κωλύειν φασὶ καὶ οὕτω διδόντες εἶναι τοῦ Πέτρου, καὶ τὰς κλεις τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἔχειν, οὐκ ἀντιλέγοντες. Διδόχοι μὲν ἵστανται, ἀλλ' ὡς νόσος ὕγιαιας, καὶ ζάλη γαλήνης, καὶ σκότος φωτός. Κλεις δὲ τῆς οὐρανῶν βασιλείας ἔχει οὐ τὰς ἀνοιγούσας, ἀλλὰ τὰς κλειούσας καὶ μηδένα εἰσεῖναι παραχωρούσας· τῶν αὐτῷ ἐπιμένων.

ΚΕΦΑΛΑ. ΛΓ'.

ΦΡΑΓΚΙΚΕΟΣ. Ἄλλ' ἀδύνατον τὸν πάπᾳν αἰρε-

(1) Leo Allatus in *Constitutione fabulæ de papiæsa*, p. 249, putat Barlaamum scripsisse λεγαμένου, *dicta*, non γενομένου, *facta*; notat præterea,

A oportebat eum, qui erat proprie et vere aliorum apostolorum princeps, non semper eis corporaliter adesse, sed secundum corporalem presentiam relinquere eos: unum de duodecim vice sua principem aliorum præponit, hominem hominum, ut facta dispensationis, neque in hoc aliis providentiam operibus appetianda sunt. Sed videamus reliqua.

Multi nostrorum doctorum aiunt pontifices quidem locum obtinere duodecim apostolorum: presbyteros vero, Septuaginta. Ergo primi pontificum apostoli sunt. His adhuc prior quidem primitus Christus. Secundo vero et ab omnium primo constitutus, ad habendam principandi rationem ad alios, beatus Petrus. Quid igitur? oportetne, pontificale quidem ministerium non in ipsis apostolis circumscribi, sed etiam successoribus ipsum tradi, usque ad fines sæculorum, ut semper in mundo sint pontifices successores eorum; pontificatus vero primatum in ipsis oportebat finire, ut quemadmodum in illis factus est aliquis decreto Dei primus, quem alii pro capite suo ducebant, hoc nequaquam ad reliquos transeat, ut alii aliquem unum suum principem putent; sed omnes per omnia cœquales sint? Et ex qua differentia hoc deberet contingere, ut pontificale quidem ministerium transeat ad successores: principandi vero officium, secundum pontificatum minime, cum utraque similiter essent a Domino ostensa, et similiter multitudini

C τικὸν εἶναι. ΒΑΡΛΑΑΜ. Τί φησὶ, ἀνθρώπος; νεκρὸν βλέπω, καὶ λέγεις μοι εἶ ἀδύνατον ἀποθανεῖν; ΦΡΑΓΚΙΚΕΟΣ. Ἄλλὰ πατριάρχαι μὲν πολλοὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις αἰρετικοὶ ἐγένοντο, πάπᾳς δὲ οὐδὲ εἰς. ΒΑΡΛΑΑΜ. Οὐκοῦν λεγέτωσαν καὶ οἱ παρὶ Μακεδόνιον εἶ ἐπειδὴ πρὸ αὐτοῦ ἐπίσκοπός τις Κωνσταντινουπόλεως αἰρετικὸς οὐκ ἐγένετο, οὐδ' αὐτὸς ἄρα. Ἡ μᾶλλον, ἵνα οἰκισιτέρῳ χρήσωμαι παραδειγματι, εἰ τις ὑπὲρ τοῦ ἀκολάστου ἐκείνου γυναιχοῦ τοῦ γενομένου (1) πάπᾳ ἀπολογισθεῖται ἐθέλοι· λεγέτω, εἶ ἐπειδὴ τῶν πρὸ αὐτῆς οὐδέ τις γυνὴ ἦν, οὐδ' αὐτὴ ἄρα· καὶ πῶς ταῦτα σώφρωνος λογισμοῦ;

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΕ'.

D . Ἐπει δὲ εἰς Ἐκκλησίαν Ῥωμαϊκὴν καὶ πίστιν Ῥωμαϊκὴν καὶ αὐτοὺς πιστεύειν ὁμολογεῖτε, καὶ τοὺς ἄλλους οὕτω πιστεύειν ἀναγκάζετε, δεῖ καὶ περὶ τούτων διαλαβεῖν. Διαφέρει παρὰ τοῖς ἄλλοις Πατράσι ἡμῶν Ἐκκλησίαν Ῥωμαϊκὴν εἶπαι, καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν. καθολικὴν μὲν γὰρ Ἐκκλησίαν λέγοντες, τὸ σύστημα νοοῦσι τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὀρθόδοξων Χριστιανῶν, τῶν ἀκίνητα καὶ ἀσάλευτα τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα διατηρούντων. Ῥωμαϊκὴν δὲ Ἐκκλησίαν εἶπαι εἰπωσι, πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ἄλλων κατὰ τὴν οἰκουμένην μερικῶν Ἐκκλησιῶν τοῦτο λέγουσι, καθάπερ ὁ εἰ- Barlaamum hanc fabulam refutasse dum Benedictum Leoni immediate successisse narrat, ubi de pontificum serie agitur. Edit.

fideliū necessariā existant? Vel quomodo u. c. a. l. ter providentiæ opus esset, omniā sapienter administrantis, apostolus quidem providete, ut habeant primatē, quos ita gratia erat perfectura, ut non indigeant in multis duceū hominem habere: post illos vero multitudines fidelium in principatas et inordinatas deserere ferre? Ego enim contrarium credo, ideo Petrum principem aliorum constitutum fuisse, ut secundum eandem formam semper in Ecclesia ad unum reducantur omnes principum. Sed quoniam pontificatum quidem ad multos transire impossibile erat, ideo licet multi in diversis locis, et foris partibus episcopi, a beato Petro creati fuerunt, ut de eo Chronica indicat, et omnes possibile est nominari successores ejus, secundum utraque, pontificatum aīo, et primatum, solus beatus Clemens, successor ejus ab ipso substituitur.

Ipse enim in quadam ad Jacobum epistola ita (1) narrat: quod divinus Petrus ante paucos dies sui corporalis finis, convocata tota Romana Ecclesia, constituit eum coram omnibus vice sua illis episcopum, dicens ad illum quidem: Tibi do omnem traditam mihi a Domino potestatem; ad plebem vero, ut in omnibus illi tanquam sibi attendant. Itaque ex tunc aliarum quidem civitatum pontifices invenies, nihil ut plurimum æstimantes oportere curiosius agere, ultra illa quæ ad suam diocesem per-

linebant; Romanos vero pontifices a beato Clemente incipiendo, tanquam totius orbis prælaturam et curam habentes; universalia administrare mox ordientes, ad universos regulares epistolas (2) mittentes, et quæ ubique peccabantur corrigere nitentes, et quod agendum erat omnibus sistuentes: ut potest hoc sciri, si quis regulares epistolas Romanorum pontificum a beato Clemente usque ad sanctum Sylvestrum discurrere voluerit: in quibus non pauca inveniet contenta, etiam eorum, quæ nunc Ecclesia Græcorum facit ab illis pontificibus instituta et originem habentia. Unde quod in machina universi contingit, quod quæ longinquius a Deo distant, procliviora sunt ad peccandum, et minus determinata et mutabiliora; quæ vero propinquiora sunt, eadem in bono permanentiora, et stabiliora et magis determinata: Idem etiam in Ecclesia profecto contingit. Plurimam enim et deterrimam hæreses in partibus vagis a Romana distantibus ortæ sunt; Romæ vero vel prope, auctores hæresum facti non sunt. Matre enim Ecclesiarum omnibus veritatis radios emittente, profecto continebat propinquiores magis quam longinquiores; clarius illuminari: cum autem divina providentia, respublica ad Christianos venisset, piorum imperatorum legistatores, Constantius et post eum Justinianus, consequenter superiori traditioni et possessioni, legibus et decre-

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

κοστό; τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Καρθαγίνῃ συνόδου, C ἢς καὶ τὰ δόγματα διατηροῦντες τυγχάνομεν ἡμεῖς οὕτω λέγων· « Ἦρσαν ὡστα περὶ τῆς διχαλονίας τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἀγιώτατον πάπαν Ἰννοκέντιον γραφήναι, ὅπως ἑκάτερα Ἐκκλησία πρὸς ἀλλήλας εἰρήνην φυλάξουσιν, ἥ ὁ Κύριος παραγγέλλει. » Οὕτως δὲ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, Ῥωμαϊκὴν ποτε εἶπεν. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον, καὶ πιστὴν Καθολικὴν εἶπεν λέγων, ταύτην νοοῦσιν, ἣν ἅπαντες οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ὁμολογοῦσιν, ὅπουπερ ἂν τυγχάνοιεν. Πιστὴν δὲ Ῥωμαϊκὴν τὴν τῶν Χριστιανῶν πιστὴν, οὕτως, οὐ μανεί, εἶπεν. Ἐνομοθέτησαν δὲ οὐκ εἰς Ῥωμαϊκὴν ἢ πιστὴν ἢ Ἐκκλησίαν, ἀλλ' εἰς Καθολικὴν ἢ κοινὴν καὶ πιστὴν καὶ Ἐκκλησίαν ἡμᾶς πιστεύειν· ἣν πιστὴν καὶ ὁμολογίαν καὶ φυλάξαμεν, καὶ εἰς τέλος, Θεοῦ φρουροῦντος ἡμᾶς, φυλάξομεν. Ἦ ποῖος μάρτυς τυράννων ποτὲ παρεστῶς, ἢ αἰρετικῶς ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ ἐπιστρέφων, ἐν τῇ τῆς πιστεως ὁμολογίᾳ εἰπέ-τι-τοῦτοῦτον, ὅτι Πιστεῶν εἰς Ῥωμαϊκὴν ἢ πιστὴν, ἢ Ἐκκλησίαν; Τίς δὲ τοιαύτην ὁμολογίαν ἀπήτησεν ποτὲ τίνα, τὴν ἡμετέραν ἀνατρομένην γε εὐσέβειαν; Οὕτ' οὖν ἡμᾶς δίκαιον εἰς Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν φάναι πιστεύειν, ὅθ' ἡμᾶς εἰς Καθολικὴν. Ἡμᾶς μὲν γὰρ ἄτε τοῖς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐμμένοντα νόμοι; καὶ σώας καὶ ἀσκήτους τῆς ἐκείνης παραδόσεως φυλάττοντας, ἀναγκαιότατον εἰς αὐτὴν πιστεύειν ὁμολογεῖν,

ἢς καὶ τὰ δόγματα διατηροῦντες τυγχάνομεν ἡμεῖς δὲ οἱ τὰς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας παραδόσεις ἀθετήσαντες, καὶ ταύτας εἰς οὐδὲν θέμενοι, ξένη τινα καὶ ἄλλότρια ἀντιείσομεν δόγματα, πῶς ἂν εἴητε δίκαιοι ἢν ἠθετήσατε Ἐκκλησίαν, εἰς ταύτην αὐτοῖς πιστεύειν ὁμολογεῖν; Ἀναγκαῖον ἄρα πρὸς ἀντιδικαστολὴν ταύτης τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν προβάλλεσθαι. Οὕτω γὰρ ἂν διεκνύοιτε φανερώς τῆς καθολικῆς πιντάκασιν Ἐκκλησίας ἐκπεπωκέναι. Τὰ μὲν γὰρ κοινή ἀπάση τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ νομοθετηθέντα ὑπὸ τε τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, αἰσχυρόμενοι, καὶ ὑπὸ τῆς συνεδήσεως ἐλεγχόμενοι, φυλάττειν ὁμολογεῖσθε· ἂν δὲ τις ἡμᾶς ἐρησί, Πῶς τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα παραβαίνετε νόμον; ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν εὐθύς, ὡς ἐπ' ἀκρόπολιν τίνα, καταφεύγετε· ὁμοῖον τι τοῖς τυράννοις ποιοῦντες, οἱ λόγῳ πείθειν ἀποροῦντες τοῖς μάρτυρας, ὅρῃν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐξουσίας οὐκ ὠκνοῦν τὰ χεῖριστα. Ταῦτα μὲν ἄλλοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Δεῖ δὲ με ἀνακαταλωσάμενον τὰ διὰ πλειονῶν δεδειγμένα τέλος ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ. Πρῶτον μὲν οὖν ἀπέδειξα, ὅτι ἕκαστος τῶν ἁγίων ἀποστόλων καθολικὸς ποιμὴν τε καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἀμέσως ὑπὸ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ προεβλήθη· δεύτερον, ὅτι ὁ μακάριος Κλήμης οὗ τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἰδίως τῆς Ῥώμης,

(1) Nisitor Barlaam epistola Clementis ad Jacobum, quæ eo incilius spuria probatur, quod scripta fuerit non nisi post mortem Petri, cum longe ad

superas evasisset illo Jacobo, cui inscribitur. Basil. (2) Canonicas decretales.

us ejusdem Ecclesie primatum statuunt, in parte pietatis hoc facientes, manifeste determinantes Romanam Ecclesiam oportere habere rationem ad reliquas omnes, et ipsi convenire omnium dominiari, et omnia retractare, et quæ ubique de fide et dogmatibus dubitantur, ad ipsam referri, et ibi convenientem examinationem et definitionem consequi; atque Sardicensis concilii canones, omnium aliorum pontificum sententias judiciales, si quis ad ipsam appellaverit, ipsam oportere retractare, et confirmare, vel irritare, similiter statuunt; et generalia quædam concilia, novæ Romæ episcopum honorare volentia, oportere ipsum habere deternunt primatum post episcopum antiquæ Romæ; et quod omnium maximum est, quod et in canonibus et legibus nullius Ecclesie sedes apostolica nominatur, nisi tantum Romanæ. Unde multi magni viri de Orientali Ecclesia arbitantes, se injuriam esse passos, ad sedem illam refugerunt: Magnus Athanasius, sanctus Maximus; sed neque beatus Chrysostomus suum ignoravit caput. Passus enim maximas injurias, ad tunc santissimum papam omnia refert. Qui quantum in se erat, manum auxiliatricem dare injuriam passo, nullo modo neglexit. Sed et Agapetus sanctissimus papa, cum advenisset novam Romam tempore Justiniani imperatoris, quoniam vidit Antimum patriarcham quamdam hæresim defendentem, illum quidem deponit de sede: Menam vero, virum orthodoxum, in patriarcham creat. Et cum aliquando quatuor patriarchæ cum imperatore adversus venerabiles imagines implesissent, non paucisque annis huic hæresi perseverassent, atque ad defendendas honorabiles figuras communia quædam concilia, quæ generalia esse et nominari probabant, celebrassent, et suis decretis beatum Stephanum se subscribere cogere voluissent: repudiast eos ille sanctus, non ex alio, nisi quod non habebant consentientem Romanum pontificem, dicens: hujusmodi synodum non debere generalem nominari, illo absente, quo sine non li-

cet fieri generale concilium; et si fiat, robur non habere: quanquam Ephesinum concilium nihil impedivit generale et esse et nominari. Neque Antiocheno patriarcha presente, neque Constantinopolitano assentiente; et Chalcedonense similiter, Alexandrino patriarcha non assentiente.

Neque igitur generale concilium, neque aliud quidquam ad universi utilitatem, unquam celebratum est sine illa sede. Et ex illa quidem Ecclesia nulla hæresis superioribus temporibus ortum habuit: nulla vero aliunde ortarum occidit sine illius providentia. Omnibus quidem modis, quibus juste aliquid possideatur, totius Ecclesie illa primatum obtinuit sedes, scilicet divina sententia, apostolorum institutionibus, synodorum canonibus, sanctorum decretis, multitudinis assensu, et quod omnibus superioribus temporibus pie et rebus communibus utiliter dominium exercuit. Nam etsi aliquis semel illorum pontificum alicui hæresi assensus est, sed non in longum, aut de longo hujus remedium. Statim enim eadem Ecclesia, adversata ei, illorum oratione, sede simul et vita privatur. Quid autem si decus ipsum et utilitatem queramus? nonne videbitur decentius esse, et per omnia, ut ita dicatur, utilitas, et Dei erga nos pietate dignius, ut illi genti totius orbis præfatura atque cura credatur, quæ legibus et civili doctrina maxime omnium gaudet, quæ omnem infinitatem, et inordinationem, et inæqualitatem, et violentiam, et injuriam et detractionem de republica, ab initio consuevit extirpare, quam alteri cuicumque?

Quæ enim alia causa inveniri potest, ob quam etiam ante incarnationem Verbi, quatuor secundum Daniele magnorum illorum regnorum, soli novissimo et Romanorum, totus orbis a providentia Dei, commissus est, nisi quod Romani humanius et civitius, et legalius, et æqualius subditis utebantur?

Quia vero Romanorum Ecclesiam principem esse

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

ὡς περ ἄλλος ὑπὸ τοῦ κορυφαίου χειροτόνηται, καὶ οὕτως πρῶτος οὕτως ἰσχυρὸς ὁ Ῥώμης ἦν θρόνος, ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ τῶν εὐσεβιστάτων βασιλέων νομοθεσίας πρῶτος ἐγένετο· τρίτον, ὅτι καὶ τὸν τῆς νεῆς Ῥώμης θρόνον καὶ ὡς ἐκείνον ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μεγαλύνεσθαι ἐθέσπισαν πράγματα· τέταρτον, ὅτι οὕτως νόμος τις κελεύει, οὕτως συνήθεια κεκράτηκε τοὺς πατριάρχας ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι, καὶ μὴ οὐδὲ ἐγένετο πέμπτον, ὅτι οὐκ ἐξηρχεν ὁ πάπας τῶν συνόδων, ἀλλ' αἱ σύνοδοι καὶ τῆ περὶ αὐτὸν Ἐκκλησία ἰνομοθέτουσαν ἔκτεον, ἥτις διεκρίθη ὑπὸ τῶν θείων Πατέρων ἡμῶν τίνων κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν ὑποκεῖσθαι δεῖ τῷ πάπῃ, καὶ τίνων ἐκάστῳ τῶν λοιπῶν πατριάρχων· ἔδδομον, ὅτι οὐκ ἔξεστί τινι τῶν πατριάρχων ἢ τῷ πάπῃ περιττὸν τι δογματίζειν ἀνευ τῆς πάντων γνώμης· ὄγδον, ὅτι

ἐμμένοντι μὲν τῷ πάπῃ τοῖς τῶν Πατέρων δόγμασι· χρῆ ἀπονέμειν αὐτῷ τὴν αὐτὴν τιμὴν, ὅσην οἱ κανόνες διορίζονται· δίκαιον γὰρ, μὴ ἐμμένοντα, φεύγειν αὐτὸν ὡς λύκον καὶ λυμῶνα τῆς Ἐκκλησίας· ἔνατον, ὅτι εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ πίστιν πιστεύειν δεῖ τοὺς Χριστιανούς, καὶ οὐκ εἰς μερικὴν· οὕτως γὰρ ἐξ ἀρχῆς νομοθέτητο· δέκατον, ἐπὶ πάνσιν ὅτι μέρος ἀποκεκομμένον τῆς ὁλότητος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐστὶ καὶ νεκρωμένον οἱ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἀθετήσαντες παραδόσεις, καὶ εἰς μερικὴν Ἐκκλησίαν καὶ πίστιν πιστεύειν ὁμολογούντες. Οἷς δὲ οὐδὲν οὐδέπω τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας παραδόσεως νενομίσται προτιμότερον, οὗτοι θῆπου τὸ ὑγιαῖνον ὑπάρχουσι μέρος, οἷς καὶ μόνους εἰκὸς εἰς Ἐκκλησίαν καθολικὴν φάναι πιστεύειν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐγὼ δίκαιον ἔκρινα πρὸς τὴν σὴν

aliarum Ecclesiarum, opus est omnia decorantis et utiliter disponentis Providentiæ, certum est ex illo: si quis enim considerando hominum dispositiones et voluntates, et naturales eorum passiones, quæcunque communiter omnibus accidunt, et quæcunque aliis aliter contingere possunt, atque humanarum rerum, sive illarum quæ in nobis non sunt, velocem mutationem, et cum his olim ortas hæreses atque temporalis dominii in tot separationem, animo velit videre, quænam tota subsequuta essent, si omnes Ecclesiæ ita prorsus divisæ essent, ut altera alterius non dominaretur, inveniet pro certo infinites melius esse, et ad decus et ad utilitatem, alias sub aliis ordinatas esse, et postremo omnes sub una, quam si aliter se haberent. Ego enim arbitror, quod cum multis aliis adversis, quæ possent contingere, illud certissime contigisset; quod neque accensæ hæreses extinctæ essent, et aliæ tot hæreses et terrores vigerent, ut divisi ita ab invicem Ecclesiis, cœquales essent, qualibet videlicet ex multa potestate suam defendente. Quo nihil esset Ecclesiis fœdus et perniciosius. Ergo si qua nunc est Ecclesia habens et faciens quæcunque oporteret et habere et facere eam quæ ex Deo esset aliarum dominatura: hæc est quæ divinitus dominium habet, et cui rite convenit dominari, atque aliis ei credere.

At vero Ecclesia Romana videtur in integrum et habere et facere, quæcunque oporteret eam, quæ ex Deo esset aliarum dominatura, et habere et facere.

Primum enim oporteret digne omnium dominaturam ex viris collectam esse, qui quantum dominio, tantum sapientiæ et morum virtute excelleret alios. Hoc vero abundanter illa habet; si quis enim voluerit videre sacrum illum circa papam senatum, et eos qui circa illum sunt, inveniet Ecclesiam illam non solum ad unamquamque aliarum comparando, sed simul ad multas, et multitudine elegantium virorum, et scientiæ specie omni, et morum benignitate et honestate, quam plurimum aliis præeminentem.

Item oportet bene omnium dominaturam, nullo modo subditam esse temporali dominio. Quoniam enim facta Ecclesiæ correspondent animæ, temporale vero dominium corpori; et est concedentius animam dominari corpori, quam e converso: congruum utique est et conveniens, Ecclesiarum dominium nullo modo subditum esse principum huius mundi dominio.

Etiam utile, ut neque meta ullius dominii minus rectum facere vel concedere cogatur, neque aliquis contra voluntatem de jure electorum insiliat sedi. At vero Romana Ecclesia olim hoc bono ditata est, et

ipsa liberata omni mundana tyrannide, et suis membris omnibus eandem impartita est libertatem.

Tertium vero et maximum, oporteret immortalis Ecclesiæ principatum in aliquo incorruptibili suo robore et firmitate habere, et non corruptibili, ne hoc corrupto res ecclesiasticæ labantur. Quod ut plurimum regibus contingit; quibus in pecuniis et exercitiis et virorum consiliis, et humanis legibus, et alia civili virtute, suam virtutem habentibus, subditæ eis civitates, rebus mutatis, cum vident et possibile sibi, et sine periculo, et suis rebus expediens, servitutis jugum excutere, non verentur hoc facere. At vero illa, in quibus firmitas Romanæ Ecclesiæ consistit, cœlo et terra sunt permanentiora. Virtute enim verborum Domini ad Petrum, subditæ ei gentes contremiscent eam et metuunt, et ab ipsa discedere a Deo discedere esse, virtute illorum verborum omnes putant.

Item si perquiratur, quænam sint congrua opera divinitus omnium dominantis Ecclesiæ, inveniet eadem ipsa et Romanæ. Oportet enim primo natu divino omnium dominantem plurimum esse sollicitam, ut ubique et omnibus et semper evangelicus prædicetur sermo, ut et si non aliud, sed ea quæ in promptu sunt, et offerri possunt sacramenta nostræ religionis et salutaria Domini præcepta et consilia, et quid a quolibet exigendum est, nullus qui magno nomine ceusetur et divina luce signatus est, ignoret. Item schismaticos, et per epistolas et per nuntios, nisi ad se revocare, vel rogando, increpando, admonendo, hortando, redarguendo, multis Christianis pro posse auxiliari pecunia, si habet, et per se petentes adjuvare hortando, et injuriam passos et ad eam refugientes defendere, omnium peccata quoquo modo corrigere conari.

At hæc omnia, et si quod alterum legaliter principanti congruit, summe Romana Ecclesia facere videtur. Alia vero orbis Ecclesiarum nulla est, quæ habeat et faciat quæcunque oporteret divinitus dominaturam habere et facere.

Quoniam ergo movens meas cogitationes, undique invenio per omnia melius esse, ut sit aliqua Ecclesia, sub qua aliæ ordinatæ sint, et has perquirens, solam video Romanam et habentem et facientem, quæcunque oporteret, divino beneplacito, omnium dominaturam et habere et facere: non possum, providentiam esse credens, Romanæ Ecclesiæ majestatem, et sublimitatem fortunæ et casui dare, et non in maximis providentiæ operibus et solemnissimis, et hoc computare.

Ex his igitur primatum illius Ecclesiæ sufficienter demonstratum esse puto. Venio rursus ad Petri processione.

BARLAAMI CONTRA LATINOS.

ἀγάπην πέμψαι, πανταχοῦ τῆς ἀληθείας φροντίσας, καὶ μὴδὲν κατὰ πάθος εἰρηκῶς· σὺ δὲ ταῦτα δεξιόμενος καὶ ἀναγούς, εἰ τι ἂν σχολῆς ἀντειπεῖν ἢ

πᾶσιν ἢ τοῖς ἢ ἐνὶ γὰρ αὐτῶν, ἐχέτω τὴν πίστιν ὁ σὸς λόγος ἐξ ὧν εἴπομεν ἀρχῶν, καὶ μακροθύμως ἀκούσμεθά σου.

Huc usque Barlaamus de primatu, imo contra primatum Papæ.

De processione Spiritus sancti.

Quoniam multis annis post septem generalia A concilia vidit eadem Ecclesia aliquos eorum qui denuo consueverant in hæreses frequentius delabi, asserentes Spiritum sanctum ex solo Patre procedere, et minime ex Filio, et sermonibus persuasibilibus ex humana mente hoc dogma affirmantes; propinquiores vero sibi multitudinem, et ad hæreses semper tardiores a principio sapientem Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere: quid eam quæ semper consueverat, hujusmodi controversiis finem congruum imponere, et unitatem omnibus monstrare, oportuit facere? silentio rem præterire, et ordinem suum deserere? Sed non erat hoc ejus. An ad Aristotelicas methodos, et Platonicas divisiones, et mathematicas demonstrationes, et cogitationes humanas recurrere, et ex illis quæsitorem veritatem perquirere? Sed neque hoc decrevit facere, sciens profecto hanc rem transcendere omnem humanam et mentem, et methodum, et demonstrationem. Quid igitur fecit? ad suos doctores, quos longis sursum temporibus pro sanctis habuit, recurrit, beatos, Augustinum, Ambrosium, Hieronymum, et Gregorium, et horum scripta perscrutata, videt eos tanquam ex uno ore, multis locis et frequentius Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere asserentes. Et neque usque ad hoc stat. Sed et orientalis Ecclesie Patres perquirat, et videt horum similiter plures et principaliores, id ipsum sapientes, reliquos vero minime omnium dicentes, præter unum scilicet Damascenum, qui videtur contrarium dicere. Quamquam non dicit ipse, quod Spiritus sanctus non est ex Filio, sed quia non dicitur ex Filio. Δ. vero videtur et ipse dicere Spiritum sanctum a Patre per Filium emanare, et imaginem esse Filii Spiritum, et ad Patrem ita se habere Filium et Spiritum, quemadmodum ad solem se habent radius et illuminatio, quæ utraque ex sole quidem sunt, sed per radium aut illuminationem nobis dari. Ex quibus videtur et ipse non penitus contrarium tenere. Ipsum enim illuminationem et ex sole per radium esse dicere, et rursus ex sole et radio, verum est: quemadmodum et in Trinitate. Quorum enim est communiter auctor Pater et Filius, hæc et utroque modo dici verum est, et ex Patre D per Filium: et ex Patre, et ex Filio.

Tantum itaque Patrum concordiam cum vidisset, et propter rei magnitudinem adhuc his non contenta, convocat ad se universos Ecclesiarum prælatos, ad inquisitionem communicandam. Uno itaque verbo his qui voluerunt interesse simul congregatis, et omnibus post factam rei congruam inquisitionem, ad idem consentientibus, denique apostolica auctoritate, hoc esse quod oportet credi, declarando determinat, et contrarium dicentes in portione hæreticorum decernit.

Quæ igitur erit nunc mea excusatio, si nolero

quiete obedire, sed tantorum Patrum et Matris Ecclesiarum sententiæ, de re vincente vires naturalis cogitationis præposuero meam cognitionem? neque illud valens considerare, quod indignum erat penitus divina providentia, non solum illam Ecclesiam sublimare, et cæpuit catholicæ Ecclesie a principio facere, quam novit insanabiliter casuram et indinitas multitudines secum dimissuram, sed et cum a rectis cecidit dogmatibus, adhuc magis magnificare, et omnibus bonis ditare; eam vero quæ recte e a principio restitit, contrarium pati permittete?

Ego vero et aliud cogito, quod portas inferi nunquam adversus Ecclesiam prævalituras esse, cum sit verissimum, olim portæ inferi adversus Ecclesiam Dei prævaluerunt, siquidem Romana Ecclesia cecidit. Nam si Ecclesia soli quidem hujus partis sunt, ut secundum multitudines eos ad se convertant, nullo penitus existente, qui publice prædicando populum confortaret in fide perseverare, et res ita adhuc se habeat, ut in primo misso ad vos sermone recitavi: jam adversus Ecclesiam portæ inferi prævaluerunt. Sed hoc falso existente, cogor Romanam Ecclesiam orthodoxam in omnibus putare, et hanc solam esse cum sibi subjecta multitudine, unam, sanctam, catholicam, et apostolicam Ecclesiam, in quam credere jubemur, et adversus quam portæ inferi neque prævaluerunt, neque unquam, Deo ipsam tanquam novum Israel regente, prævalebunt.

C *Epistola Alexii Caloceti ad dominum Barlaamum, episcopum Gyracensem, petens ab eo quorundam librorum Latinorum translationem propter bonum unionis.*

Tuas communiter ad amicos missas epistolas cum vidissemus, ego et nostræ civitatis tui amici, horum quibus recte contradici possit, nihil in eis invenimus. Ignota vero penitus a nobis multa vidimus. His enim in secunda epistola, signum esse ejus, quod Romana Ecclesia a principio omnium dominabatur, quia Romani pontifices, a beato Clemente incipiundo, tanquam totius orbis curam gerere debentes, universalia administrare mox cæperunt: ad universos regulares epistolas mittentes, et ubique peccata corrigere nitentes et agendum statuentes. Ex quibus epistolis multa eorum quæ nunc etiam in Ecclesia Græcorum sunt, principum habuerunt.

Nos vero neque has epistolas vidimus, neque putavimus in Græca lingua ipsas nunc esse. Item ais beatum Ambrosium, Gregorium, Hieronymum dicere in suis scriptis, Spiritum sanctum et ex Filio procedere: quæ scripta nos similiter non vidimus. Item ais, quod Romana Ecclesia de eodem ipso convocavit universos Ecclesiarum prælatos, ad communicandam hujus inquisitionem, et his qui voluerunt interesse simul aggregatis, et omnibus post convenientem factam inquisitionem, ad idem con-

sentientibus, ipsa postremo declarat, id ipsum oportere credi, et contrarium dicentes, in portione hæreticorum ordinari decrevit: in his quasi generale concilium ais factum esse de proposito; quod nondum usque nunc audivimus. Rogamus itaque te communiter omnes, per Deum ipsum, ut siquidem tibi possibile est, et prædictas sanctorum illorum pontificum epistolas, et sermones dictorum trium beatorum virorum, in quibus proposita quaestio continetur, et adhuc acta prædictæ communis congregationis, convertens ad linguam Græcam, transmittas nobis ipsa. Nam si his visis, de quibus dicis, informabimur, bene scito, quod controversiæ nostræ cum Latinis ex maxima parte solutæ erunt.

Epistola sapientissimi et doctissimi viri Demetrii B Thessalonicensis ad eundem dominum Barlaamum, episcopum Gyraensem: in qua ponens omnia dubia sua de processione Spiritus sancti posita ab eo doceri, quibus modis adductus sit credere Spiritum sanctum et ex Filio procedere.

Cum olim tu, partibus nostris dimissis, ad Occidentem abiisses, ibique de cætero commorari voluisses, nos qui radiis tuæ sapientiæ illustrati, multis ignorantæ tenebris liberatos nos esse putabamus, rursus tuæ absentæ tenebris incidentes, tanquam in nocte vitam ducebamus, sicut solis occidentis, et amplius non oriri sperati, privationem lugentes. Sed nuper fama quadam subito audita, et ubique circumcurrente, et splendide clamante, te non post multum ad novam Romam adventurum, conversi nos, quis digne explicabit, quanta lætitia repleti fuimus? Quoniam vero non in longum quidem venientes ad nos de Byzantio, applicuisse te jam illuc pro certo annuntiabant, non amplius sobriis hominibus similes esse ex gaudio videbamur: ita furentis erga te amor nos effecit. Vere enim matutina lætitia videbatur, ad vespertinam demorato letui successisse, rursus in Oriente tanquam splendido sole relucente, et jucundissimum mane nobis efficiente.

Itaque præparamus nos quotquot amici tui, quam velocissime ad te venire. Sed omnibus ad iter necessariis præparatis, et nobis proponentibus immediate inde recedere, veniunt quidam, rursus illinc recessisse te de civitate, et ad nigrum Pontum abiisse nuntiantes. Quo auditu perculsi nos, et ad profundum tristitiæ demersi, vix potuimus nosmet resumere, philosophia mutabilitatem rerum humanarum considerantes, et nosmetipsos consolantes. Verum dicebant se a te audisse talia, quod omnis necessitas sit confiteri, Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere: quod qui negant, necessario sunt hæretici, et schismatici. De his itaque præ omnibus æstimarem ipsum te audire, et tecum de omnibus perquirere: non propter aliquam contentionem, ut aliquis putaret, sed quoniam non est verisimile te, quem differenter nominis virtutem et veritatem per vitam colentem, et de nulla re litigiosis verbis gaudenti, neque victoriæ avidum, cuiquam

A unquam disputantem irrationabiliter, sic ex opinando, ex solo Patre procedere Spiritum sanctum, conversum esse ad prædicandum, quod etiam ex Filio: nisi aliqua idonea necessitas ad hoc te impulisset, quæ philosophanti anime satisfacere posset, ut amplius alio non indigeret. Libenter vellem tuo conventu a te discere, quidnam fuit illud, quod te ad hoc necessitas perduxit. Quod ego semper plurimi faciens, ad aliquid certum de his venirem. Et multa a multis audiens, et his, qui ad solum Patrem Spiritum sanctum referunt, et his, qui ad Patrem et Filium: nondum usque ad hodiernum diem de verbis illorum intelligere valui aliquam necessitatem, qua altera dictarum opinionum stabilisset mihi sufficienter mentis motum. Ergo si quod te ad hoc coegit, est aliquid eorum quæ scriptura tradi possunt, precor te per amicitæ custodem, ut quoniam ad verba tibi ventre Deus non dedit, hoc mihi per scripturam significare nullo modo neglexeris. Si vero divinitus tibi ad hoc facta esset aliqua occulta illuminatio; primum quidem rogo, ut sanctis præambulationibus id ipsum nobis a Deo petas; deinde ut etiam per scripturam nos admoneas, quibus exercitiis principale nostrum purgantes, talis illuminationis capaces efficiamur.

Ut igitur magis valeas scire, quo modo nos curare te oporteat, necessarium mihi videtur, et particulariter exponere, quomodo usque nunc neutrorum verba potuerunt me cogere eis assentiri. Et primum dicendum est de Latinorum opinione.

Quatuor sunt genera argumentorum, per quæ illi semper conantur suam fortificare conclusionem.

Quorum primum est, quod per substantialem et naturalem Patris et Filii identitatem argumento communem facit. Supponatur enim, tanquam ab omnibus concessum, Patrem et Filium unam esse Deum, et unam substantiam, sive naturam, sive essentiam; ex hoc syllogistice ad propositum veniunt.

Secundum est, quod ex personali Filii et Spiritus sancti differentia quaesitum invenire tentant. Aut enim quaerentes quomodo possit personaliter Spiritus a Filio distingui, aut duarum emanationum differentiam distincte expressam supponentes, et ordine per media procedentes suam assequuntur conclusionem.

Tertium est, quod ex dictis divinæ Scripturæ id ipsum conantur colligere.

Quartum est, quod per natura nobis insitas notiones demonstrare propositum putant.

Primi quidem generis argumenta non cogunt me ad hanc causam. Duos esse motus accepimus eorum quæ de Deo prædicantur. Alia enim eorum sunt naturæ et substantiæ, et quasi substantialia: quæ videlicet et divisim de qualibet trium personarum prædicantur, et simul de tribus singulariter, et bonum, sapiens, omnipotens, veritas, et alia. Non enim dicimus Patrem, Filium et Spiritum sanctum tres esse sapientes, vel bonos, vel omnipotentes vel

alia, sed tres unum esse sapientem et omnipotentem et bonum, quemadmodum et unum Deum. Alia vero sunt personalia et significativa personarum inter se relationis; quæ videlicet nullo modo possunt singulariter de tribus simul prædicari. Non enim tres unus est Pater, vel unus Filius, vel unus Ingenitus. Talius igitur est, et spirare Spiritum et principium esse hujus. Non enim tres personæ unus spirator est. Quare hoc suppositum esse in sola ingenita persona, non faciet differentiam substantialem ejus et Filii, nec corrumpet eorum secundum substantiam identitatem. Nam cum ingenita persona habeat æqualiter et generare et spirare, et non magis alterum quam alterum, licet ab altero, tanquam a magis noto, nominetur Pater: quemadmodum substantialis identitas ejus et Spiritus sancti non cogit Spiritum, ut et ipse generet, sed etiam non generante ipso, salvatur ejus secundum substantiam ad ingenitam personam identitas; ita certe substantialis identitas ejus Patris et Filii non cogit et Filium spirare Spiritum, sed etiam, ipso non spirante ipsum, salvabitur utique ejus ad Patrem substantialis identitas. Quapropter nihil magis moveri possum per hujusmodi argumenta.

Sed venio ad secunda, quæ videlicet ex personali differentia Filii ad Spiritum faciunt syllogismum. Certum est, quod ex re penitus ignota, et neque intelligi, neque dici potente nihil syllogistico concludi et inveniri potest. At vero præclari nostrorum sanctorum doctorum testimonio, quanquam personaliter differre Filium a Spiritu consistentes, tamen interdixerunt nobis investigare hujus differentiam modum, dicentes, penitus impossibile esse, a quoquam in carne viventium hujusmodi differentiam distincte intelligi et exprimi. Quare quid ex ea concludi possit?

Video rursus nonnullos Latinorum ita aperte et distincte exprimentes differentiam, qua differt Spiritus sanctus a Filio, ut etiam per quoscunque homines, si solum quantumcunque ex parte mente utuntur, possit intelligi. Ergo cum nihil videatur, propter quod hi fide digniores et majoris auctoritatis illis in tantis rebus æstimentur: nequeo magis his quam illis credens, quæ exinde concludunt recipere; et ideo neque per hujusmodi argumenta persuaderi mihi potest.

Eundem igitur sit et ad illa, quæ ex divina Scriptura argumentantur. Primum quippe de his illud communiter considero, quod si esset impossibile cuijbet, propositorum per eos dictorum sensum alium primum et sufficienter se habentem coaptare, ita solum necessarium esset, quod ipsi ex eis concludunt. Quoniam vero non magis, ut ipsi intelligunt, quam ut alii, possunt eadem intelligi, neutrorum sermones cogere me valent. Nam hoc ipsum quod Spiritus sanctus multis locis Scripturæ dicitur esse Filii, propter solam quam habet cum eo secundum

A substantiam unitatem: quia una est eorum substantia, virtus, voluntas, sapientia et actus, et propter hæc sola dicitur esse hic ejus. Quomodo e converso Dei Verbum gladius dicitur secundum Apostolum Spiritus¹.

Alius rursus dicat, quia non solum propter quæ tu dicis, verum etiam ut ex hoc intelligamus Spiritum sanctum, et ex ipso Filio procedere: ego cogitans, quod etiam secundum illum sensum tantum sufficienter posset Spiritus sanctus Filii esse, hæsito et non habeo, cui magis assentiar.

Similiter mittitur multis locis Scripturæ Spiritus a Filio. Ergo si unus dicat, quod quemadmodum Filius, propter in carne ad nos manifestationem et adventum dicitur mitti etiam a Spiritu sancto, ut in Isaiâ scriptum est²: ita et Spiritus sanctus, quoniam in aliquibus signis nobis manifestatus est, et ad nos venisse temporaliter dicitur, quæ signa significabant quidem solummodo ipsum Spiritum, facta vero erant a tota Trinitate; propter hoc tantum, et non propter aliud, dicitur et a Filio mitti; alius item dicat, quod non solum propter hoc, sed ut cum his adhuc et illud intelligamus, quia Spiritus et ex Filio procedit: perpendens ego rursus, quod etiam si non procedat Spiritus et ex Filio, tamen et secundum illum sensum tantum sufficienter utique diceretur ab ipso mitti: eadem similiter detentus sum dubitatione.

C Rursus in sacra Scriptura ex Filio accipere dicitur Spiritus, et ab ipso insufflante dari³. Ergo si unus dicat, quoniam ipse Dei Filius magna quadam dixerat de Spiritu sancto: quia adversus eum blasphemia irremissibilis est, et quia ipse omnia docet et annuntiabit et diriget ad omnem veritatem, et simpliciter charismatum distributionem ipsi attribuerat: ut non æstiment apostoli, vel post eos fideles, majoris dignitatis ac potentie esse Spiritum quam Filium: ideo solum et non propter aliud dixit, quod Spiritus sanctus ex eo accipiet, quæ nuntiabit, et insufflando ipsum dare ostendebat, ut neque majorem eo Spiritum putemus, et nos deificantiæ charismata communia esse Filii et Spiritus sancti credamus; alius rursus dicat, quia et propter hoc, et adhuc ut intelligamus, et ex ipso Filio processionem Spiritus: cogitans ego, quod et secundum illum sensum tantum sufficienter se posset habere Scriptura, non video causam ob quam magis Latino credam.

Item Patrem et Filium unum esse in Scriptura scriptum est, et omnia quæ sunt Patris, etiam et Filii esse. Et ex hoc concludunt illi suum dogma. At verò si quis dicat: O Latini, nihil magis ex his necessarium est Filium principium esse Spiritus, quia etiam ex persona Spiritus sancti dici posset: Ego et Spirator unum sumus, et omnia quæcunque habet Spirator mea sunt. Sed nihilo magis ex his Pater esset Spiritus sanctus. Ergo si quis hæc dicat, quid

¹ Ephes. vi, 17. ² Isa. lxi, 1. ³ Joan. ix, 22.

magis Latini persuasibilia dicent? Ego enim non perspicio.

Item ubi dicit Apostolus: « Dominus Jesus interficit Antichristum spiritu oris sui¹, » illi ipsi Spiritum sanctum dictum esse ibi credentes, id ipsum concludunt. At etiam hic potest dici, quoniam nos nihil ita facile efficiamus, quam illa quæ insufflando solum facimus; volens Apostolus ex nostra translatione ostendere, quam facillimum est Christo interficere Antichristum, et nullam habens ei difficultatem, spiritu oris ejus dixit apostatam interficiendum, minime ibi Spiritum sanctum intelligi volens.

Hæc ergo si quis dixerit, hæsitandum mihi videtur omnino, cui magis concedendum sit.

Item ubi scriptum est Deum charitatem esse², et charitatem ex Deo: illi charitatem dici Spiritum sanctum accipientes, illam videlicet, qua Pater diligit Filium, et Filius Patrem, concludunt, alia quædam per medium addentes, ex utroque ipsum procedere, mihi nihilo magis ex his persuadentes. Quare? primum, quia non nimis certum est utrum Spiritum sanctum ibi intendebat beatus Joannes; nihil enim impedit, et ita exponere dicentem, ubi dictum est: Deus charitas est, ibi de ipso Trino Deo ipsam charitatem prædicari, illo modo, quo ait sanctus Dionysius, etiam omnium entium nomina posse de Deo secundum causam prædicari, et maxime nobilissima et divinissima, sicuti est Bonitas, Vita, Pulchritudo, Lux et similia; ubi vero dicitur: Charitas ex Deo est, ibi ipsum charitatum affectum quo Deo et nobis invicem unimur, ex ipso Trino Deo nobis dici adesse illo modo, quo et omne bonum et honestum ex Deo nobis esse dicimus.

Deinde si quam maxime ipsum Spiritum sanctum in illis nominat charitatem Apostolus, unde patet, utrum illam charitatem ipse intelligit, qua Pater diligit Filium, et Filius Patrem, sed non magis indifferenti modo, et simili, ipsum charitatem nominavit: sicut etiam Filius vel Pater, vel tota simul Trinitas, charitas nominatur: quemadmodum et alia charismata attribuuntur singulariter Spiritui sancto, quæ nihil minus et toti Trinitati eodem modo congruunt. Cæterum et Filius sapientia quidem Patris nominatur³, sed non ita illa sapientia est, qua Pater intelligit Spiritum sanctum, et hic Patrem, ut ex hoc concludatur, ipsum Filium ex Patre simul et Spiritu sancto generatum esse.

Ego itaque, ut ad te explicem passionem animi mei, multo difficilius habeo ad recipiendum, quod Patre et Filio diligentibus invicem eorum dilectio constituit alteram personam ipsum Spiritum sanctum, quam ad recipiendum, quod Spiritus sanctus et ex Filio procedit. De hoc enim ejus veritatis cupiditate cogitanti, nullæ mihi suspiciones intrant, ne forte sit verum illud Aristotelis: Quanto magis perquiro et cogitatione volvo, tanto incredibilius

nihil videtur; nam de divina Scriptura non ita patet, ut animam per se verum quærentem, ab omni removeat ambiguitate. Si vero a sacra Scriptura, et fide nobis traditis, penitus recedentes, ad naturalem rationem recurrere velimus; miror si unum Deum simplicissimum in tribus perfectis personis per solam naturalem rationem, tanquam aliquid eorum, quæ mathematicæ demonstratur, invenire poterimus.

Agno ergo fidei ratione comprehentes videamus quæ necessitas sit ut Patris et Filii charitas sit illo modo Spiritus sanctus. Itaque si idem simpliciter est Patri generare Filium, et diligere Filium; et generatio ergo est idem simpliciter quod charitas, qua Pater diligit Filium, et per consequens, ipsa Filii generatio Spiritus sanctus est, quod non modicum mirandum est, et maxime si genitum, principium est suæ generationis. Si vero aliud est Patri generare Filium, et diligere vel intelligere ipsum, adhuc magis est mirandum, quomodo generatio quidem qua Pater generat Filium, non constituit aliam personam, neque intellectio, qua Pater intelligit Filium; diligere vero ipsum non potest, nisi dilectio illa tertiam constituat personam: et maxime cum sit possibile dicere, quod Spirator diligit et intelligit Spiritum, et Spiritus diligit et intelligit Patrem et Filium: ex qua dilectione vel intellectuone uelta alia constituitur persona.

Item unitatem et aduexum Patris et Filii dicere Spiritum, ita ut ex utroque esse concludatur: neque ipsa Scriptura cogit me, et naturalis ratio mihi magis persuadet recipere, principia uniri per principium, quam principia per principiatum. A quo enim multa habent esse, ab eodem etiam habere unum, rationabile mihi videtur. Dicere vero quod principia habent ex principis esse: principia vero habent ex principiatum unum esse, omnino mihi videtur carere ratione. Si vero est alia ratio de his mea ratione verior, quam ego nunc non intelligo, tamen quandiu illam non intelligo, necesse est me teneri ad hæc quam nunc intelligo. Dicta quidem Scripturæ, quæ allegant, pene prædicta sunt. Ego vero neque ex his, neque ex aliis quilibet possum ad hoc intelligere indubitabilem omnino necessitatem, et penitus stabilitatem veram mentem eorum adesse conclusionem.

Restat ergo quartum genus videre, quod ex communibus notionibus argumentationem proposuit tacit. Hæc quæ dicuntur communes notionem, sive, ut Aristotelis videtur, de sensibilibus per sensus imprimuntur animo, sive, ut Platoni videtur, ipsæ sunt substantia intellectualis animæ: utroque modo de his rebus sunt, quarum intelligendo dominati apprehendimus eas et tangimus, et quas intelligentes ipsa intellectuone comprehendimus et circumplectimur. Proinde et illa quæ ex eis ostenduntur, indubitabiliter demonstrata esse putamus.

¹ II Thess. II, 8. ² I Joan. IV, 8. ³ I Cor. I, 24.

At vero quæ de Deo sunt, ea supersubstantialia, et super intelligentiam, et incomprehensibilia esse dicimus: et maxime ea quæ de trino personarum dicuntur, credita quidem sacræ Scripturæ traditione, naturales vero nostras intelligentias fugientia, eo quod nullus videatur in his quæ a nobis intelliguntur, modus Trinitatis: indifferenter per omnia se habens illi super intellectum Trinitati.

Quis ergo est ita tardus mente, ut putet, hujusmodi communes notiones, quæ correspondent his quæ a nobis perfecte intelliguntur, rebus, omnes simpliciter etiam illis, quæ super nostram intelligentiam sunt, congruere? ubi neque quod sunt in naturalibus vere, jam etiam mathematicis conveniunt, vel e converso, neque quod arithmetiis vel musicis rebus correspondent, jam etiam geometricas vel perspectivæ attingunt. Multo ergo minus putandum est supersubstantialia eisdem necessitatibus servire cum his, quæ sub intelligentia nostra sunt. Non ergo necessarium est, omne quod prædicatur affirmative vel negative de illa re, quæ nostra intelligentia comprehenditur, hoc etiam de illa re, quæ transcendit nostram intelligentiam, similiter prædicari.

Ergo aut nulla hujusmodi communium notionum usque ad illam supersubstantialem et incomprehensibilem essentiam pervenit: aut aliquæ ita, et aliquæ non. Sed et hoc sufficit. Ergo et hoc concessio, quoniam aliqua discretionem necessaria non habeo conspiciere, quæ earum quæ in entibus veræ sunt notiones, et ad superficiale et superintelligentiam transferendæ sunt, et quæ non: cum audio Latini ex hujusmodi propositionibus, de proposita quæstione syllogismum; etiam sint in omnibus entibus propositiones veræ, attamen nequies satis discernere ejus generis sunt: utrum illius quod ex entibus ad superessentiale conscendere valeat, an non; penitus ambigo, et dubito conclusioni hujusmodi syllogismi assentiri. Generaliter quidem ita a me ostensum sit, ob quam causam per eorum verba nondum mihi persuasum eis credere. Non erit pejus forte et aliquos particulares syllogismos eorum commemorare.

Audivi aliquando quosdam Latinos ita syllogizantes. Supponentes enim tanquam minorem propositionem, quod Spiritus sanctus realiter differt a Filio, et addentes tanquam majorem, quod omnia quæ sine materia ab invicem differunt, aut sicut contraria differunt, aut sicut habitus et privatio, aut sicut affirmatio et negatio, aut sicut relativa; deinde ostendentes, quod horum tres præcedentes modi illis divinis personis minime congruere valent; concludebant ergo, quod secundum relativa tantum Spiritus sanctus potest distingui a Filio, et ita per ordinem præcedentes, veniebant ad finalem conclusionem. Sed me minime per hoc moverunt. Ventum enim ad angelos et animas, et mathematicos numeros et horum maxime superficiales et solidos, multa vidi et sine materia pure intellecta, et nullo prædictorum quatuor modorum ab invicem discreta.

PATROL. GR. CLJ.

Quamvis etsi in omnibus entibus videretur major propositio, adhuc restaret ambigere, utrum illarum est propositionum, quæ et in entibus et in superessentiali verificari possunt, an non. Sed differt quidem Spiritus personaliter a Filio, non tamen secundum aliquem a nobis cognitorum in entibus modorum. Et estne vera illa Patrum sententia, quod in hac vita impossibile est distincte et expresse cognosci illud, quo Spiritus differt a Filio? non enim illud erit ausus aliquis dicere, quod necessarium est, aut sciri hujusmodi differentiam, et ad aliquam a nobis notarum reduci, aut nequaquam esse.

Item et talem audivi syllogismum, in quo tanquam minor propositio supponebatur: Quia sicut se habet spirare ad procedere, ita se habet generare ad generari. Tanquam vero major assumebatur, Quia generaliter in omnibus entibus, si sit ut primum ad secundum, ita tertium ad quartum: et permutatis sumptis, est sicut primum ad tertium, secundum ad quartum. Et ex his concludebatur, quod sicut se habet spirare ad generare, ita se debet habere et procedere ad generari. Et quia dicebant spirare et generare concurrentia simul in una persona, scilicet Patre, non faciunt differentiam personalem. Non ergo procedere et generari ipsa per se differentes efficiunt personas. Et ita aliam aliquam personalem differentiam Spiritus ad Filium quærentes postremo veniebant ad concludendum, et ex Filio ergo Spiritum procedere. Me neque hos sequi valente, perquirens enim in me ipso entia, inveniebam in multis majorem propositionem falsam, multis visis, et in substantiis et in quantitativis, et in relativis. Sed primam positionem primi ad secundum, secundum vero primi ad tertium, et secundi ad quartum, non servantibus proportionalitatem: quamvis, ut paulo ante dixi, etsi in omnibus quæ infra mentem nostram sunt, videretur hujusmodi esse verum: incertum adhuc esset, utrum et in illa re, quæ omnem mentem excellit, verum sit.

Item et sic quidam argumentantur: Omnia sunt communia Patris et Filii, præter illa, quibus adversatur eorum inter se relatio. At vero spirantem potentiam non adversatur Patris ad Filium, vel Filii ad Patrem relatio; spirativa ergo potentia Patris et Filii. Ego vero neque huic syllogismo assentior; propter quod utique habet vitium; quod enim quæritur, sumitur ut manifestum; in majore enim propositione per communia et alia verba latenter petit principium.

Nullus enim eorum qui de conclusione ambigunt, majorem concedet propositionem. Cum enim illa persona, quæ ita est ut a nullo sit, æqualiter habeat et generare et spirare: quæritur, utrum ex utraque hæc propria sunt ejus simpliciter: neque Filio, neque Spiritu ea habentibus. An ad Spiritum quidem propria sunt ejus, ad Filium vero non ambo, sed solum generare, spirare vero commune habet cum eo.

Hæc itaque, cum quærat, sumere simpliciter,

quod Pater generare quidem habet solus, spirare. A
vero cum Filio : quid aliud est quam petitio prin-
cipii, etiamsi non aperte ponat qui sumit, sed
per communiora verba eundem occultet sensum ?

Cæterum quid prohibet supponentem similiter,
quod omnia sint communia spiratoris et Spiritus,
præter illa, quibus adversatur eorum inter se rela-
tio ; per similia media concludere : quod et Spiritus
sanctus genitor est ? Ergo sicut hoc, ita etiam
illud paralogismus est.

Item alias cum audivissem sumentem quemdam
ut manifestum, Deum Patrem intelligere et velle,
et ex intelligendo producentem Filium ; de volendo
autem Spiritum, et per quedam media alia, quæ-
stionem concludentem : initio quidem pene credidi,
tanquam bene esset dictum : paulo vero post animadvertens, quia, quomodo intelligit et vult Pater,
eodem indifferentem et Filius, et Spiritus sanctus,
et tota Trinitas intelligit et vult, et nihilo magis ex
eis aliter Filius, vel aliter Spiritus emanat : nihil
necessarium illum dixisse putavi, sed potius multa
inconvenientia perspexi de hujusmodi sermone
orientia.

Causæ quidem, per quas non mihi videtur nec-
essarium esse, per verba eorum sciri vel credi
Spiritum factum et ex Filio procedere, hæ sunt.

Volo etenim tibi ostendere, et qualiter me habeo
erga dicta sanctorum nostrorum Patrum, qui id ip-
sum quod aiunt Latini in suis scriptis dicunt. Ego
quidem inveni multos, qui hoc sapiunt, scilicet sanctum Augustinum, sanctum Gregorium Nyssenum,
sanctum Cyrillum in dictissimis thesauris et in aliis
suis dialogis ; sanctum Athanasium et quosdam
alios. Sed illud arbitror me recte cogitare, quod
omnium quæ hi docent, illa tantum necessitatem
habemus recipere, quæ vel ex ipsa sacra Scriptura,
apertissime et indubitabilissime ostenduntur, vel
per concilium generale expresse examinata et
determinata adepta sunt sententiam, ut debeant
omnes ea admittere, vel etiam per nostram natu-
ralem rationem satis demonstrari valent. Quæ vero
non talia sunt, non mihi videtur debitum esse ea
admittere, neque periculum, non credita et spre-
ta nobis inferre. Non enim penitus illius auctoritatis
æstimamus illos esse, cujus propheta et apostolos,
ut simpliciter quemadmodum illis, ita et his per
omnia debeamus parere. Argumentum autem est,
quod propheta quidem et apostoli de nulla re sibi
secundum rem ipsam contraria dicunt. Post hos
vero doctores nimis in multis et non parvis, et ex-
ponendo Scripturam, et dogmatisando, contraria
sibi invicem, secundum rem ipsam dicunt : ut sine
periculo nobis jam fiat, cui volumus asseptiri. At
vero Spiritum sanctum et ex Filio procedere, neque
per naturalem nostram rationem comprehensibile
mihi esse videtur ; neque ex ipsa sacra Scriptura,
sine omni ambiguitate certissime ostendi, neque

adhuc per generale concilium, quod sciam, ratifi-
catum est. Ergo etiamsi a multis sanctis id ipsum
dicitur, nolle assentiri, nullum periculum mihi vi-
detur esse. Restat ergo considerare auctoritatem
Romanæ Ecclesiæ, ne necessarium sit, quoniam
mater est, et prima omnium Ecclesiarum, credere
simpliciter, quodcumque ipsa semper de Deo dog-
matizat.

Sed ad hoc evenit mihi rursus hæsitare, ne forte
in dogmatibus fidei, quibus fidelis ab infideli di-
stinguitur, non idonea sit illius Ecclesiæ auctori-
tas, sed requirenda etiam universalis Ecclesiæ.
Hoc autem dubito ex multis.

Primum, quod in Symbolo fidei non dicimus
credere in Romanam Ecclesiam, sed in catholicam. B
Quoniam quid prohibeat etiam illud nos dicere,
si satis esset ?

Deinde olim in diversis orbis partibus, cum mul-
tæ ortæ fuissent hæreses et quæstiones, et de Filio,
et de Spiritu sancto, et de incarnatione, non refe-
rebantur quæsitæ ad Romanam Ecclesiam, ut ibi
examinata et determinata omnibus tradantur, ne-
que alii ad hoc solum respiciebant, quidam illa
Ecclesia de eis determinaverit, sed generalia ag-
gregabantur concilia, et totius Ecclesiæ cognitio
et sententia de dubitatis vocabatur : cum hoc esset
multo difficilius quam illud. Et quod magis est,
neque jussu papæ illa concilia aggregabantur, sed
prout apparet, et per chronicas et imperiales episto-
las, et per allocutiones ipsorum imperatorum ad
eos qui in illis conciliis erant, imperialibus cele-
brabantur jussis. In quibus conciliis, licet primum
locum papa obtinebat, vel ejus legati, tamen canones
et determinata dogmata non sunt exposita singula-
riter ex persona papæ, sed ex persona totius concilii.

Ad hæc igitur mihi respicienti, nimis necessa-
rium videtur, et in præsentem quæstionem, ut concur-
rat simul cum Romana Ecclesia, etiam totius Ec-
clesiæ auctoritas atque cognitio. Siquidem et hoc
ex debito necessitatis erit credendum. Quid igitur ?
Ad credendum ne ex Filio procedere Spiritum
sanctum dico me hæsitare, ex solo vero Patre ip-
sum procedere, quod multi dicunt, arbitror recte
dictum ? Multum deficio. Sed si potest dici, multo
adhuc dubitabilis et incredibilis ad hoc me ha-
beo.

Primum enim per communes et naturales no-
tiones ipsum demonstrari, per easdem utique, quas
et prius dixi causas, impossibile mihi videtur.
Deinde et in tota sacra et divina Scriptura nullum
invenitur dictum tale, per quod, non dico aperte
demonstrari, sed vel conjectura et suspitione per-
cipi possit, quod ex solo Patre Spiritus sanctus
procedit. Neque enim quoniam dixit Dominus : *Qui a Patre procedit* ¹, ideo statim putari debet, quia
non ex ipso quoque procedit. Assuetum enim est
ipsi Salvatore, sua et Patris communia Patri ut

¹ Joan. xv, 26.

plurimum attribueret, non addentem verbo et se. **A** Ut in illis: *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur*⁹; et: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus attrahat ipsum*⁹. Quamvis, quis negare praesumpserit, et ipsum Filium plantare in pietate fidelium mentes, et ad salutem attrahere eas? Quare restat et de proposito ambigere, ne forte simile sit illis, quæ Patri attribuuntur quidem, sunt autem aliis communia. Multa enim talia in Evangeliiis reperuntur; ubi etsi distinguendo dixisset: Qui a solo Patre procedit: neque sic tolleretur omnino querere, ne et ex eo procedat. Nam alio loco ait: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum*¹⁰, quamvis et ipse verus Deus existens. Et illud: *Nemo cognoscit Filium nisi Pater*¹¹, et, *Patrem nemo cognoscit, nisi Filius*¹²: quamvis et Spiritu sancto similiter cognoscente, et Patrem, et Filium. Quare et in illo si similiter dictum fuisset, posset utique ambigi, ne forte ipsum tale esset, soli quidem Patri attributum, nihilo minus autem et Filii existens. Adhuc autem etsi aperte fuisset dictum: Qui non a me, sed a Patre procedit; et ita nil minus ambigi posset. Multa enim communium dixit neque se habere, neque facere. *Mea doctrina*, ait, *non est mea, sed Patris*¹³; et: *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*¹⁴. Et: *Sedere a dextris et a sinistris meis, non est meum dare vobis, sed his quibus paratum est a Patre meo*¹⁵; et: *Horam illam, neque Filius novit, nisi solus Pater*¹⁶. Quare si illud similiter fuisset dictum, esset adhuc locus ambigendi, ne forte cum his sensu dictum fuisset quamvis commune.

Ubi igitur et assuetum est Christo communia Patri attribuere, et neque distinguendo dixit: Qui a solo Patre procedit; neque, Quod non a me; dubitabile prorsus et ambiguum efficitur, quomodo dixit hoc Salvator: utrum ut intelligatur id solius Patris proprium esse, an volens commune, id est, sibi et Patris intelligi: quemadmodum et alia quæ similiter ab eo dicta sunt. Similiter et in Symbolo fidei, quod Nicænum concilium inchoavit, et Constantinopolitanum consummavit, legitur quidem ita simpliciter: *Qui ex Patre procedit*. Sed utrum ideo non addiderunt, *et ex Filio*, quoniam neque sapiebant hoc ipsi synodorum illarum Patres, nullatenus mihi certum patet.

Primum enim præter ea dogmata, quæ in Symbolo sunt, multa sunt et alia nimis necessaria ad fidem dogmata, et de Deo, et de providentia, de duabus naturis et voluntatibus et operationibus, de una persona, de poenitentia, de sacramento Eucharistiæ, de non esse præexistentiam animarum, vel principium substantiale malorum, et de multis aliis.

Circa quæ illos quidem Patres verisimile erat

recte sapere, in Symbolo tamen ipsa non posuerunt. Quare restat ambigere, ne forte et hoc illorum sit, quæ in symbolo quidem non dicuntur, aliter vero ab his creduntur. Quamquam sanctus Athanasius, et magnus Basilius, et frater ejus, qui dicuntur interfuisse prædictis conciliis, manifeste videntur id ipsum, quod Latini dicunt, sapientes. An dicet aliquis corrupta esse horum scripta? sed ego et hoc incerto existente, merito utique ambigo.

Deinde neque hoc servaverunt omnino in Symbolo, ut communia trium personarum vel duarum assignent ut communia, propria vero sola unicuique attribuant, sed e contrario in multis propter compendium, ut æstimo, fecerunt. Nam Omnipotens cum esset commune, Patrem omnipotentem dicentes, Filio vel Spiritui hoc non dederunt. **B** Et converso vero de Domino fecerunt, Filium et Spiritum Dominum dicentes: item factor quidem omnium Spiritus sanctus est, sed hoc Patri et Filio tribuentes, de Spiritu nihil horum dixerunt. Et converso vero vivificantem esse, et locutum esse per prophetas, cum essent communia, non Patri vel Filio, sed Spiritui reddiderunt. Rursus esse lumen de lumine, et Deum verum de Deo vero communia sunt Filii et Spiritus: illi vero de Filio, non de Spiritu hæc dixerunt. Quis igitur novit, quod non similiter commune Patris et Filii sapientes esse, quod ex eis Spiritus sanctus procedit, satis putaverunt hoc ponere in Patre? Ego enim ex hoc neutrum concludi considero, neque quod ex solo Patre neque quod ex Filio procedit, sicut neque de illo superius commemorato evangelico dicto.

Sed et nimis miror de illis, qui certum aliquid putant se ex his habere: de scriptis vero sanctorum nostrorum Patrum, quæ ad meas manus pervenerunt, trium vidi dicta, quæ videntur præbere ad propositum aliquam difficultatem: sancti Dionysii Areopagitæ, et sancti Gregorii, et sancti Joannis Damasceni. Ubi sanctus quidem Dionysius ait solum esse fontem supersubstantialis Deitatis Patrem. Theologus vero geminum radium Patris nominat Filium et Spiritum sanctum.

Damascenus vero dicit, quod Spiritus non dicitur ex Filio. De quibus illud primum considero, quod etsi apertissimum esset, ipsos per hæc dicta sapere, quod Spiritus sanctus ex solo Patre procedit, et non, et ex Filio; nondum hoc per concilium generale expresso examinato et confirmato, nullum esset propter eandem utique, quam et prius dixi, causam, nolle credere periculum: et cum his pluribus sanctis contrarium dicentibus, et explicantibus, et latius problema discutientibus, sicut sanctus Augustinus, et sanctus Cyrillus, multa que habentibus de sancta Scriptura dicta, non minime suspicionem præbentia hujus dogmatis. Et adhuc matre omnium Ecclesiarum, quæ nunquam supe-

⁹ Matth. xv, 13. ⁹ Joan. vi, 41. ¹⁰ Joan. xvii, 3. ¹¹ Matth. xi, 27. ¹² ibid. ¹³ Joan. vii, 18. ¹⁴ Joan. vi, 58. ¹⁵ Matth. xx, 23. ¹⁶ Matth. xxiv, 36.

rioribus temporibus deprehensa est aliquam hæresim defendere, idipsum affirmante. Quid? potius his tribus credendum erit, semel hoc dicentibus et Scripturarum testimonia hujus ipsius minime habentibus?

Deinde hujusmodi dicta penitus sunt ambigua. Et ut primum de primo dicam, quoniam si Spiritus sanctus procedit et ex Filio, Filius hoc habet ex Patre, et Pater est Fons, qui non ex alio habeat, ut sit Fons, vel ex alio emanat: Filius vero sit veluti Fons de fonte, quemadmodum et principium de principio dicitur, incertum prorsus sit, quo sensu hoc dixit ille sanctus: utrum sapiens, quia ex solo Patre procedit Spiritus, an et ex Filio quidem ipsum sapiens. Dicens vero illud verbum, ac si diceret, solus fons supersubstantialis Deitatis, qui non emanat ex alio fonte, et ex quo alius habet, ut sit fons, Pater est, apud quem est fons, Filius, vitæ, scilicet Spiritus. Ad utrumque enim sensum satis se potest habere illud verbum.

Rursus de gemino radio. Primo quidem dubitatur ille sermo, in quo hoc scriptum est, utrum sit Theologi, multum enim distat ab ejus stylo: deinde nihil prohibet et utraque intelligi, et geminum radium esse Patris Filium et Spiritum, in quantum perfecte et ambo ex Patre habent esse. Et rursus Spiritum et ex Filio procedere, eadem una et simplici processione, qua et ex Patre procedit, una existente in Patre et Filio spirativa potentia, nullo mirando, si in visibilibus radiis hujus exemplum non videtur. Incertum ergo sit ex hoc verbo, quidnam qui hoc dixit, de proposito sentiebat. Et maxime quod ipse Theologus dicens de Filio, quod solus de solo; de quo nemo erat suspicaturus, ne forte secundum Deitatem, non ex solo sit Patre. De Spiritu sancto nusquam ait: Solum de solo. Ex quo non parvam suspicionem præstat, ne forte et ex Filio sentiat ipsum.

Damascenus vero pene videtur sola voce discrepare ab his, qui dicunt ex Filio Spiritum sanctum procedere, non tamen et re. Ita se habere ad Patrem, Filium et Spiritum, quemadmodum ad solem se habet radius et illuminatio: quæ utraque quidem sunt ex sole. Per radium vero nobis illuminationem tradi ait. At vero idipsum pene est, et quod sentiunt, et ex Filio Spiritum sanctum esse dicunt. Sicut enim radius simul procedit de sole, et accipit ex eo, ut emitteret illuminationem: ita et Filius, ut aiunt, simul natus est ex Patre, et accipit ab eo spirare Spiritum. Et sicut sive dicatur illuminatio ipsa et ex sole esse, et ex radio, sive ex sole per radium, non tanquam ex duobus principiis, sole et radio, illuminatio esse dicitur, ita et ipsi minime aiunt tanquam ex duobus principiis Spiritum sanctum procedere ex Patre Filioque; sed tanquam ex uno. Quare et eadem pene videtur sentire his et Damascenus.

At sine hoc radii et illuminationis exemplo, dictum illud per se, quo dicit: Spiritus non dicitur ex Filio, ambiguum est. Non enim idem est dicere,

Hoc non dicitur, et, Hoc non est; in multis enim dissonat, cum sint multa quæ non dicuntur, et sunt. Velut si quis dixerit, Spiritum sanctum non dici in Scriptura: *Deum verum de Deo vero*. Ergo quoniam Damascenus non dixit, quod Spiritus sanctus non est ex Filio, sed quod non dicitur ex Filio, incertum utique est quid de hoc sentiebat: utrum tantum neque ente, neque dicto, an tanquam non dicto, at ente. Sed de his satis sit.

Videamus ergo et fortissimos ad hoc eorum syllogismos. Exponam autem eos non mea eruditione, sed ut de verbo ad verbum eos exponit quidam nostratum sapientum, in suo contra Latinos tractatu. Ait enim sic: Si Spiritus sanctus procedit et ex Filio, ut aiunt Latini, contingit necessario, aut duo principia esse in Deitate: aut Patrem et Filium unam esse respectu Spiritus personam. Duas enim scimus differentias eorum quæ de Deo dicuntur.

Alia enim sunt eorum substantialia et naturalia, quæcumque et divisim de qualibet persona prædicantur, et singulariter simul de tribus; ut bonum, sapiens et similia. Alia sunt personalia, quorum singulum aut de una sola persona prædicatur, aut si prædicatur divisim de pluribus, impossibile tamen est, simul singulariter de eisdem prædicari. Ut emanare ex alio, cum sit personale, prædicatur et de Filio, et de Spiritu; et est Filius emanans, et Spiritus emanans; non tamen hi duo unus emanans est, sed duo emanantes. Vere enim impossibile est, unam personalem proprietatem de duabus personis, etiamsi sint ejusdem substantiæ, singulariter prædicari.

Quamvis enim aliqui duo idem audiant, vel vident, vel intelligunt, vel volunt, vel quodcumque agunt: non tamen possumus dicere, quod unus audiens, vel videns, vel intelligens, vel volens est, sed duo. Ergo quoniam esse principium Spiritus, et spirare Spiritum, non est substantialium proprietatum, sed personalium; non enim prædicatur de Spiritu, siquidem, ut ipsi aiunt, et de Filio prædicatur: necessarium est, dicere Patrem et Filium duos spiratores, et duo principia esse Spiritus sancti. Quod pro certo inconveniens est.

Si vero dicit aliquis, quoniam uno et simplici et eodem modo ex utroque procedit, ideo unus est simpliciter spirator Spiritus sancti Pater et Filius: ille necessario incidit in alterum inconveniens. De quibus enim una numero personalis proprietas seu differentia singulariter prædicatur, illa utique secundum unam numero prædicationem eadem numero sunt. Quare? quia spiratorem esse personalis est proprietas seu differentia, aggregantur Pater et Filius secundum id ipsum quod sunt unus Spirator ad unam personam. Pater ergo et Filius in quantum ad invicem referuntur, duæ personæ sunt. Per id vero quod unus spirator sunt, una persona sunt.

Si vero dicit aliquis, quod sicut Pater et Filius

unus Deus est et unus aeternus, ita et unus est spirator Spiritus sanctus : respondebitur, quod sicut Deum esse, et aeternum esse et alia substantialia singulariter de Patre et Filio praedicata, representant eorum unam substantiam et essentiam : magis autem per id quod eorum est simpliciter, et summe una substantia : contingit et haec substantialia singulariter de eis praedicari, ita et esse spiratorem ; cum sit personalis proprietas seu differentia et singulariter praedicatur de Patre et Filio, assignabit eorum unam esse secundum hoc personam. Magis autem ex eo, quod esset secundum spirare eorum una persona, contingeret hoc singulariter de eis praedicari. Si vero hoc impossibile est, et illud ex quo ortum hoc est impossibile.

Hoc est illius argumentum, quod multi aiunt in nullo deficere (1) ad necessitatem a geometrica demonstratione. Totum vero robur ejus pendet ex duabus communibus notionibus : una quae ponit impossibile esse, unam personalem proprietatem de duabus personis singulariter praedicari. Altera vero quae sumit, de quibus una numero personalis proprietas singulariter praedicatur, illa secundum idem eadem esse numero. Et vero si scirem pro certo, has notiones communes veras esse et in supersubstantiali essentia, reciperem utique et conclusionem. Sed ego hoc nimis ignoro. Et eadem mihi eveniunt haesitare, quae ad Latinorum syllogismos superius dubitabam. Nam etsi concedatur in his rebus, quae sub mente nostra sunt, quarum videlicet intelligendo dominamur, et quas tangimus et comprehendimus, veras esse dictas communes notiones, quod etiam ipsum multas potest habere contradictiones, quae necessitas est, ut etiam in dissimilibus et aliter se habentibus rebus et nostras infirmas intelligentias infinites infinite fugientibus, et ideo incomprehensibilibus et superintelligibilibus eadem sint verae ? Si enim vere superius dicebamus, non omnes in entibus veras communes notiones, et usque ad supersubstantiale posse conscendere : unde pro certo sciemus, haec quarum sunt, utrum earum, quae usque illuc extenduntur, an non ? Neque enim in notis rebus a nobis reperiuntur alia duo, quae per omnia ita se habent inter se, sicut ibi Pater et Filius inter sese habent. Fortasse enim et unus est spirator Spiritus sancti Pater et Filius, et Deitate transcendente etiam duas dictas communes notiones, nullo modo contingit unam personam esse Patrem et Filium respectu Spiritus. Et qualiter non contingit hoc, nullum miraculum est nos ignorare illud quo processio a generatione distinguitur. Item cum necessarium sit, aut credentem et in divinis veras esse praedictas communes notiones, deceptos putare, et sanctum Augustinum, et sanctum Cyrillum, et alios, qui manifeste dicunt Spiritum sanctum et ex Filio procedere : aut his assentientem credere

A Denm superiorem etiam esse praedictis duabus communibus notionibus. Hoc mihi multo tutius et religiosius videtur.

Videamus si placet et aliud ejusdem argumentum. Quoniam, ait, Pater et Filius sunt et unum, sunt et duo. Aut procedit Spiritus ex Patre et Filio, in quantum unum sunt, aut in quantum duo sunt ; sed si in quantum duo sunt, erunt duae processiones et duo principia ; si vero in quantum unum sunt, quoniam hoc unum est substantia et natura et Deitas, Pater ergo et Filius, per id quod una sunt substantia et natura et Deitas, spirant Spiritum. At vero secundum id quod spirant Spiritum, et differunt ab eo. Pater ergo et Filius secundum unam, quam habent substantiam et naturam et Deitatem, differunt a Spiritu. Non ergo Spiritus ejusdem est omnino cum Patre et Filio substantiae et naturae et Deitatis ; quod contra fidem nostram est. Est autem hic paralogismus, per id quod sumit simpliciter, quod secundum quid conceditur. Latini enim neque per id quod duo sunt Pater et Filius, aiunt ex ipsis procedere Spiritum, neque secundum quod simpliciter unum sunt, sed secundum id quod aliquid unum sunt, scilicet secundum unam, quam habent spirativam potentiam. Quid igitur ? Illi secundum aliquid concedunt : iste simpliciter sumens paralogismum fecit. Est autem ejusdem et tale argumentum.

C Nos, ait, Filium et Spiritum a solo Patre dicentes habere essentiam, quod per omnia entia convincitur verum esse dicimus. In omnibus enim unitas dualitatis est principium. Illi vero Spiritum ex Patre et Filio esse dicentes, omnia entia contradicentia habent. Nusquam enim dualitas est principium unitatis. In his primum quidem videtur numeri superficialis ab unitate progressum conspicere, non tamen et linealis numeri progressum. In illo enim duo immediate ex uno progrediuntur : in hoc vero et duo ex uno procedunt, et tertia unitas ex prima et secunda procedit.

D Sed ego neque propter phantasma superficialis numeri, ex solo Patre dicam Spiritum sanctum procedere ; neque propter phantasma linealis numeri, et ex Filio affirmabo. Neque enim tutum neque religiosum puto, hujusmodi nostris imaginationibus tanquam regulis in supersubstantialibus uti.

Deinde Latini non aiunt dualitatem principium esse unitatis ; sed Patrem et Filium, per id quod aliquid unum habent, unum esse principium, non duo unius. De syllogismis quidem illorum haec dicta sufficiant. Hi enim sunt eorum quos vidi, qui videntur esse fortissimi. Cogito autem et ita : Quoniam Spiritum a solo Patre procedere, neque sensibile est, ut possit per sensum percipi, neque naturale, vel aliquid contingentium, ut possit ea quam proprie dicitur opinione et imaginatione cognosci, sed est super sensum et sempiternum : necessarium est

(1) Scilicet nugae Graecanicæ. CAMS

ut sit recte ei assentiendum, aut scientia aut fide hoc facere. Sed ego putare hoc esse scibile et demonstrabile et communibus nostris notionibus comprehensibile, carentis scientia arbitror esse. Restat itaque fides.

At vero illa talium dogmatum dicimus nos recte credere, quæ dicente aliquo ingentem auctoritatem habente, et cui credere quidem est salutare, non credere vero periculosum, nos recipimus. Cui igitur tali ego credens non temere mihi videbor hoc facere? sacræne Scripturæ? at nihil tale ipsa loquitur. An generalibus conciliis hoc determinantibus et dogmatizantibus? sed neque hoc. An multis sanctis exponendo sacram Scripturam hoc aperte et per multa tradentibus, et ex illa hoc habere asserentibus? et quomodo hoc possit dici? an postremo patri Ecclesiarum? at vero hæc contrarium dicit. Nonne ergo summæ erit dementiæ dicere quidem credere aliquid de Deo, non habere autem assignare, cui credens recte hoc admittit. An dicit aliquis, quod reliquum est, illuminatione quadam occulta et divina se hoc sensit? sed ego nondum hanc adeptus sum.

Habes et causas, per quas neque necessarium, neque tutum, neque alicujus prudentiæ æstimo esse, et hujusmodi assentiri dogmati. Quoniam vero superius dixi, adhuc incredibilis me ad hoc habere, quam ad illud quod Latini dicunt, volo tibi et hanc compassionem ostendere.

Primum quidem video majoris esse audaciæ, negare non procedere et ex Filio Spiritum, quam oppositum. Sancto enim Dionysio dicente, in ipso *De divinis nominibus*: non audendum totaliter de sancta Trinitate intelligere aliquid vel dicere, præter ea quæ divinitus nobis per ipsa expressa sunt sacratissima eloquia: Illi qui dicunt a solo Patre procedere Spiritum sanctum, audaciæ hujus utique rei sunt. Quod enim per sacratissima eloquia ostendi minime potest, hoc ausi sunt ipsi de Deo intelligere.

Latini vero multis in sacra Scriptura dictis non parvam suspicionem præstantibus, et ex Filio Spiritum sanctum procedere, ipsi ut credo, putantes, et illis hoc significari, erga sacram Scripturam reverentia et religione, et volendo ad ipsam obedienter se habere, hoc recipiunt. Quare multum differt hoc ab illo. Nullius enim, vel minimæ audaciæ videtur esse.

Item non mediocris et audaciæ et præsumptionis procul dubio est, in dogmatibus de summâ Trinitate, suam cognitionem sanctorum et magnorum doctorum cognitioni præponere. At vero qui dicit ex solo Patre procedere Spiritum sanctum, multis et magnis sanctis, et præcipue sancto Augustino, et sancto Cyrillo, qui latius et apertius oppositum docent, se ipsum necessario putat sapientiore et religiosiore. A Latinis vero nihil hujusmodi peccatur, nullo sanctorum a solo Patre procedere aperte et indubitabiliter tradente.

Deinde supponens in parte utrumque falsum esse,

et perquirens, utrum falsum existens, majoris sit periculi, invenio dogma Latinorum multo tutius. Hoc enim etiam si sit falsum, tamen additibi aliquid velut Deo dignum, nihil admendo. Spiritui enim nihil detrahit. Non enim ex hoc minoris dignitatis, quam Filius sit. Filio vero nihil auferens, nec Patri, de his quæ habet, detrahens, addit, quod non solum ipse perfectus est spirator, verum etiam spiratorem genuit. Illud vero, quod Græci dicunt, siquidem falsum est, papæ, quam magna blasphemia est! addens quidem nihil, detrahens vero, Filio quidem spirare Spiritum, Patri vero generare spiratorem. Et est simile, ut si quidam Scripturæ addentes erga quatruiduanum Lazarum Domini miraculum unus diceret, non obiisse illum, sed passionem, quamdam circa eum accidisse, et visum esse mori, Dominum vero quarto die, passione illa ipsum liberasse; alius rursus diceret triginta dierum mortuum, vel adhuc ultra, resuscitatum fuisse a Domino. Utraque enim falsa essent. Sed unum detrahit, aliud addit illi miraculo, ut non sit æquale peccatum.

Consequenter rursus perquirens, utrum falsum existens rationabiliores possit habere in iudicio excusationes, invenio multum interesse. Latini vero, siquidem falsum dicit; reddendo hujus rationem, multa poterit habere bona refugia: quod in divina Scriptura multa fuissent, quæ videbantur hoc concludere, et ipse voluisset reverenter ad ipsam se habere: quod ex fide, zelo, devotione, amore ad ipsum Dominum credebatur adversus eum se blasphemare, nisi crederet ex ipso Spiritum sanctum procedere: quod multi sanctorum, qui in ipso iudicio placuerunt, hoc aperte et per multa tradidissent; quod mater Ecclesiarum semper hoc docuisset. Et vero qui alterius partis est, siquidem errat, neque aliquid horum convenire ad excusationem in iudicio invenio: neque aliud, ut ita dicatur, quidquam ratione dignum.

Item quoniam homines multa contra ea quæ opinantur ex aliqua contentione, vel sui amore, vel alla quadam passione dicunt, perquirens ego, quos magis verisimile est a principio ex aliqua tali passione commotos dicere: utrum Latinos, quod ex Filio, an Græcos, quod hæresis et error hoc est; invenio rursus eandem differentiam. In multis enim his nostris subditis illi Ecclesiæ, et multis hic æstimando se a majoribus injuriam pati ad ipsam refugientibus, itaque excommunicatione et aliis jussis et omni modo coercere, hic majores ab injuria conante: et hoc, ut verisimile est, his non parum displicente, istis quidem ex diffamando illam Ecclesiam in dogmatibus peccare, suæque hoc persuadendo, videbatur advenire magna malorum liberatio: et videlicet omnia secundum beneplacitum suum facientibus nullus de cætero recurrere velit, atque illi rationabiliter videantur jussis papæ nolle obedire.

Itaque imperatori hoc provenit, quod prius non habebat, patriarchas confirmare et proponere, et nullam relinquere Ecclesiam, quæ valeat ipsi in ali-

quo resistere. Ipsi vero patriarchæ novæ Romæ, ut A universalis nominaretur, et non secundus post primum, sed ipse primus in Ecclesia a consecratoribus æstimetur. Neutrum enim horum ante schisma erat. Latinis vero ex dicendo, ex Filio Spiritum sanctum procedere, neque aliquorum malorum liberatio, neque non præsentium bonorum acquisitio accedebat. Quare ex passione a principio commotos dicere magis Græcis quam Latinis videtur posse contingere.

Ex his igitur et talibus, licet nondum visum est mihi fidem adhibere Latinorum dogmati, tamen multo videtur mihi rationabilis esse, non credi, quod Græci dicunt, quam illud. Tuum de cætero sit, quod et in principio precatus sum, te nobis in scriptis revelare et significare velle, quidnam est illud, quod tibi persuasit, et ex Filio Spiritum sanctum procedere, pro certo credere, et ex hoc hæreticos et schismaticos eos, qui non hoc sapiunt, nec constanter putare. Amici omnes saluant te. Et epistola hac lecta coram eis, eadem et ipsi hæsitare, et a te petere se dicunt.

Epistola Domini Barlaami, episcopi Gyraensis, ad eundem Demetrium Thessalonicensem, respondens ad petita; hortatur eum ad unionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Cum accepissem, o amicum mihi caput, tuam ingentem et admirandam et disertissimam epistolam, legissemque et intellexissem, ut arbitror, quæ in ea sunt, ita tibi ad interrogata respondeo.

Ego neque prius sciebam, utrum a solo Patre procedit Spiritus sanctus, neque nunc arbitror me scire. Puto enim huiusmodi problema et nunc et tunc, quemadmodum et tu in epistola optime dicere mihi videris, super omnem esse humanam et scientiam et mentem, et methodum et demonstrationem. Sed et prius credebam, quod a solo Patre, et nunc rursus credo, quod etiam ex Filio. Recessi vero ex illa credulitate per easdem causas et easdem cogitationes, per quas et tu per multa ostendisti in eadem epistola, non debere te credere putasti his, qui a solo Patre dicunt; sed multo incredibiliores hos aliis esse debere discernis.

Quæ autem me ad firmiter credendum et ex Filio procedere Spiritum sanctum duxerunt, tria maxime sunt. Quorum duo et in tua epistola continentur: scilicet, quod multi nostrorum Patrum, et magnam opinionem habentium, sacram et divinam exponendo Scripturam, ex ipsa aiunt se intellexisse, et ex Filio Spiritum sanctum procedere. Et ideo apertissime et per multa in suis scriptis hoc docent, sicuti sanctus Augustinus, sanctus Cyrillus. Et secundum quod etiam Romana Ecclesia, quæ et dignitate et dominio, et erga Scripturam diligenti studio superat omnes, quæ semper verita defendit dogmata, idipsum a principio docet et tenet. Illis enim duobus, o amice, tertium additum, quod tu videris adhuc ignorare, quia etiam generale concilium de eodem ipso celebratum est in Lugduvis: quod

hoc affirmans, contradicentes omnes pro hæreticis haberi statuit. Hoc, inquam, ab omni ambiguitate remanens, totum facit huius dogmatis. Ab hac enim synodo, et habente et faciente, quæcumque oportet habere et facere generalem synodum, examinato et determinato, et ex Filio procedere Spiritum sanctum: qui hoc non recipit, tanquam jam catholicæ Ecclesiæ auctoritatem et dogma contemnens, iuste utique et merito schismaticus et hæreticus habebitur. Et credo, quod si fuisses de hac synodo informatus, non adhuc videretur tibi non necessarium esse, hoc recipere dogma. Et nunc quidem transmitto tibi determinationem huius synodi, in fine epistolæ scriptam. Postmodum vero, si Deus voluerit, mittam tibi et huius acta: ex quibus scire poteris, et quod generalis fuerit, et quod nihil eorum, quæ debebat habere et facere, omisit.

De expositione vero nonnullorum dictorum Scripturæ, ex quibus Latini suum concludunt dogma, de quibus dixisti, propter quod possunt habere duplicem expositionem, te ambigere et non habere cui magis assentiaris; potes utique et illud cogitare, quod illi quidem, qui exponunt ipsa, ita ut concludant et ex Filio Spiritum sanctum procedere, divini viri sunt: sanctus videlicet inter alios Augustinus et sanctus Cyrillus. Alios enim Latinorum sanctorum, qui similiter eadem exposuerunt, omitto. Videris enim eos minime invenisse. Illi vero qui eadem ipsa aliter exponunt, addentes id ipsum, minime posse esse C alium eorundem præter hunc intellectum, Græci sunt: qui post schisma Latinis contradicunt. Quoniam antiquiores Græci, qui similiter modernis Græcis eadem exponunt, nullo modo addunt, impossibile eorundem et alium esse sensum. Scis quippe, quod nimis in multis potest fieri, eorundem diversos esse intellectus, non repugnantes sibi, et non omnes ab omnibus aperiri, sed alios ab aliis. Quales sunt repugnantes intellectus, et tu ostendisti in pluribus dictis et magis ad concludendam necessariis ex eis Latinorum conclusionem. Admittentes enim Latini integre, et illam, quem dixisti, eorundem posse fieri alium sensum, ita suum habuerunt. Quare cum sancti et beati viri, qui utroque modo huiusmodi dicta intelligunt, et ex Filio procedere Spiritum sanctum ex ipsis concludunt, non tales vero sint illi, qui prout volunt, eadem intelligentes, illum sensum, per quem processio Spiritus sancti et ex Filio concluditur, negant: non debemus æqualem utrisque fidem adhibere. Quanquam illam per insufflationem Spiritus donationem, si parum diligentius considerabis, invenies secundum Latinos sensum solum, et minime alium, posse habere: nisi quis omnino coacte et sophistice idipsum exponere voluerit.

Attende enim ita. Dixisti, aliter exponentes dicere velle ex hoc Scripturam nos intelligere, quod Spiritus non est major Filio, et quod deificantiæ charismata communia sunt et Filii et Spiritus. At vero ad hæc intelligenda vel credenda sufficiebat

tantum dicere : *Accipite Spiritum sanctum* ; insufflare vero nihil ad hujusmodi sensum confert. Neque enim ipsa Spiritus substantia, neque ejus ipsa gratia erat ille corporaliter de sancto ore exiens flatus, neque apostoli absorbentes illum, gratiam acceperunt, cum aliter non possent. Quid igitur volebat sibi insufflatio illa ? siquidem et dicente ipso tantum : *Accipite, vel, do vobis Spiritum sanctum*, habet quod Græcorum vult expositio ? an certe, ut ait sanctus Augustinus, quemadmodum in multis Scriptura de sensibilibus et in tempore vel factis vel dictis, reducit nos ad intelligibilem et sempiternorum contemplationem, ita et signum hic aliquod hoc præbuit Salvator, reducens nos ex ipso ad intelligendam vel credendam intelligibilem, magis autem super intelligentiam, et ex se sui consubstantialis Spiritus processionem ? Ergo si hoc solummodo rationabile est intelligi, rationabile certe quoque credere est.

De syllogismis vero ipsorum et argumentis, quæ ais, non de necessitate concludere propositum, neque posse animæ inquisitivæ ad plenum satisfacere ; non enim hoc mirandum. Scis quippe, quod in multis, vera conclusione existente, nimis prave ad eam sermones flant, non semper ex imperitia dicentium hoc contingente, sed aliquando ex ipsa propositæ rei natura, non abundante majoribus atque fortioribus sermonibus. Aliquando vero arbitrante ipso dicente, per hujusmodi sermones audientibus maxime persuaderi posse. Sæpe enim contingit ea per quæ aliis persuadetur, apud alios ridicula putari. Item neque per quæ cuiquam est persuasum aliquid, per eadem semper aliis persuaderi nititur ; sed qua sequi eos æstimat, hæc et ducere tentat. Ita igitur et Latinos noli putare his syllogismis et argumentis credentes tenere, quod dicunt ; ipsi enim hoc credunt ex tribus illis, quibus dixi et me id ipsum credere : re vero existente super rationem, et multis volentibus ex dictis tribus similiter hoc credere, sed potius argumentis et syllogismis humanis et Deo condignis oppositum ostendere conantibus : ipsi cupientes ad se hos convertere, quæ utique cogitant semper de proposito accommodata esse, ad refellendos eorum syllogismos, et ipsis fortasse persuadendum recipere, quod quæritur, hæc et dicunt : minime, ut dixi, per eadem ipsi idem credentes, sed propter aliorum incredulitatem, ac per similes syllogismos contradictionem, hujusmodi coguntur uti sermonibus, per quos non est incredibile et multis persuaderi.

Causa est igitur ejus, quod ad acutum et investigativum tuæ Deiformis animæ defectuosi videntur eorum syllogismi, sublimitas propositæ questionis, efficaciores non suscipiens syllogismos ; et quod eos faciunt ad habitum, uti conjectant, non credentium, et per similes syllogismos oppositum defendentium : ut etiamsi non ad plenum eis persuadetur, utamen multum confidre suis syllogis-

mis, eis auferatur : et his qui sunt adhuc ad fidem infirmiores, auxilium quoddam præstetur, ne moveantur per similes syllogismos. Cæterum si omnes sentirent ita dispositos, ut ego te ex tua epistola video, non utique talibus uterentur sermonibus. Attende autem et sic.

Ecce humana mente ratiocinari de illa re, de qua ait sanctus Dionysius, magis verificari omnium quæ dicimus, quæque intelligimus, negationes quam affirmationes, commune jam est et Latinorum et oppositum defendentium Græcorum. Fides vero nequaquam communis est ; sed Latini quidem habent assignare quæ dixi tria, maximam habenda auctoritatem et dignitatem et magnitudinem ad fidem : quibus utique religiose credentes aiunt Spiritum sanctum et ex Filio procedere. Illi vero qui dicunt ex Patre tantum procedere Spiritum sanctum ad nihil tale se reducere valent. Quare syllogismis omnibus circumscriptis, Latinis quidem remanet fides : his vero et fides et obligatio ablata est. Neque putes Latinos credentes Spiritum ex Filio procedere, ejusdem Spiritus processionem vel similem putare Filii generationi, vel differentem quidem, aliqua vero penitus nota differentia, differre a generatione Filii. Et in hoc enim idipsum cum sanctis nostris Patribus et ipsi credunt : ut quo differunt ibi generatio et processio, non omnimode notum esse hominibus. Si vero in disputationibus ad Græcos, ut tu ais in epistola, non videntur hoc servare, scito hoc eos facere, sicut et ipsi Patres vestri faciunt : qui dicentes multis locis, nullam esse exemplum, vel in sensibilibus, vel in intelligibilibus summæ Trinitatis sacramentum, ad multa condescendunt exempla. Ita et hos aliorum incredulitas et infirmitas evocat, ad condescendum ad aliquas notas similitudines, propter quas videntur discernere processionem a generatione : ut ex his ad conclusionem, quam fide oporteret teneri, perveniat : non putantes absurdum, si eos qui per simpliciter sanativa curari non valent, per aliis nociva ipsos ad sanitatem possint revocare. Sed de his quidem satis.

Necessarium autem arbitror adhuc et illud tibi ostendere, quod licet tria dixi superius esse, quæ coegerunt me credere et ex Filio Spiritum sanctum procedere, hoc est, multos magnorum sanctorum hoc apertissime tradere, matrem Ecclesiarum hoc semper dicere, per generale etiam concilium hoc fuisse affirmatum, tamen quodlibet horum, sine aliis per se vim non habens, reliqua duo opposita satis se habere considero, ut idipsum credatur. Et tu qui adhuc videris ignorare, utrum de hoc factum fuisset generale concilium, si volueris tuas in epistola cogitationes inter se conjungens advertere, quid ex ipsis necessario contingit, invenies valde necessarium, et ex sola auctoritate sanctorum, quos dixisti, vel ex sola Ecclesiæ Romanæ te credere, quod etiam ex Filio Spiritus sanctus procedit. Adverte autem sic.

Dixisti te scire multos magnorum sanctorum exponendo divinam Scripturam tradidisse per multa, quo etiam ex Filio. Item dixisti, quod hujus oppositum, scilicet ex solo Patre, neque ratione potes intelligere, neque de sacra Scriptura concludere : et quod nescis ullos sanctos hoc aperte tradidisse, vel generale concilium hoc determinasse, et quod scis matrem Ecclesiarum minime hoc dicere.

At vero si quid de Deo multi et magni sancti, exponendo divinam Scripturam dicunt, cujus oppositum ex ipsa Scriptura ostenditur, neque per rationem demonstratur, neque per sanctos aperte traditur, neque per generale concilium determinatur, neque per matrem Ecclesiarum docetur : hoc credi nimis necessarium est. Si vero hoc ambigis et dubitas, utrum sit necessarium : sed illud minime dubitabis, sine periculo penitus quod tale est, posse credi, si quidem non dubitas in sanctis esse eos qui hoc crediderunt, docuerunt, et scriptura tradiderunt. Ergo cum hoc sit sine periculo, vide quale sit dicere, quod ex solo Patre procedit. Ais enim, quod hoc neque auctoritas, neque demonstratio compellit te recipere, et multi magnorum sanctorum cum matre Ecclesiarum aperte oppositum docent. Ergo ex volendo hoc tenere, suspicio mox aliqua periculi conflatur. Ergo cum hoc sit pro certo periculosum, illud vero omnino sine periculo, duæque sint solæ partes Ecclesiae : una quæ tenet, quod penitus est sine periculo : alia vero quod manifeste periculosum est ; atque alia Ecclesia non sit collecta ex talibus hominibus, qualem tu adhuc ais te esse, neutrum extremorum tenens ; in omnibusque, cæteris paribus, eligendum sit magis, quod sine periculo est, quam quod periculosum : nonne jam ex tuis cogitationibus vides concludi, nimis necessarium esse, Latinis eadem velle de proposito sapere, eodem vero modo ; visa similiter Romanæ Ecclesiae auctoritate per similia media transiens, pervenias necessario ad eandem conclusionem ? Quare etiamsi nondum fuisset factum de hoc generale concilium, tamen necessarium est recipere quod Spiritus sanctus ex Patre Filioque procedit : et hoc negantes, nequaquam tanquam partem Ecclesiae, sed tanquam omnino abacissos ab Ecclesia et ad rationem schismatici cadentes putare. Quid autem, si ostendatur, quod primi illorum Græcorum, qui se separaverunt a Latinorum communionem, non ratione, sed quadam irrationabili passione hoc passi sunt ? nonne et ita patefactum erit, hos esse schismaticos ? at vero nihil ita apertum fieri potest. Considerare enim ita oportet, ad evitandum rationabiliter matris Ecclesiarum communionem, duo oportebat necessario occurrere : unum, tunc primitus incepisse Romanam Ecclesiam aliquid de dogmatibus fidei sapere et dogmatizare, quod prius neque docebat, neque sentiebat. Secundum est illud, noviter dogmatizatum ita se habere opposite et repugnantem aliquid eorum quæ vel in sacra

A Scriptura aperte dicuntur, vel in generalibus conciliis expresse determinata sunt, ut cum hoc sit, nullo modo possit illud esse : et cum illud sit, minime hoc locum habeat. Rationabilissimum enim esset a talia dogmatizantibus dividi. Neutro enim horum contingente, irrationabile velle omnino dividi relinquitur. At vero neutrum horum in exordio schismatis Ecclesiae Romanæ contigit. Nam de processione et ex Filio Spiritus sancti, sancti illi, quibus Ecclesia Romana mox credens, hoc tenet, facti sunt ante inchoatum schisma, alii trecentis, alii quadringentis, alii vero et quingentis annis. Et ut unum præ omnibus dicam, qui non transitorie, sed de eodem ipso principaliter loquens, apertissime id docet, magnum, inquam, Augustinum, hic circa tempora Theodosii Magni claruit, annos videlicet ante schisma et ultra quingentos : cujus ex tunc Ecclesia utique Romana scripta habuit, cum esset ejusdem linguæ, et dogmata veneratur.

B At vero dicere et ex Filio, nihil oppositum est addendum ex Patre. Non enim si procedit et ex Filio, tollitur procedere et ex Patre ; sed potius illo prius concesso, et ex Patre procedere necessario sequitur. Quæ vero ita se habent inter se, repugnantia non sunt. Ergo et divina Scriptura prius dicente, ex Patre procedere Spiritum sanctum ; et postmodum conciliis idipsum dicentibus, Ecclesia Romana dicens et ex Filio, non dogmatizat aliquid illis repugnans, et dicta illorum interimens, sed potius tale, quo concesso, illud necessario confertur. Nam sicubi adhuc dictum non fuisset, quod Spiritus procedit ex Patre, et crederetur Ecclesiae Romanæ, quod ex Filio procedit : ex hoc utique concluderetur necessario illud. Nam si procedit ex Filio, qui omnia quæ habet ex Patre habet, procedit ergo et ex Patre. Quare non tolluntur ex hoc, quæ prius credebantur, sed adhuc magis roborantur. Ergo si in principio schismatis, nihil novum vel repugnans alicui eorum, quæ a tota Ecclesia credebantur, dogmatizare coepit Ecclesia Romana, quomodo non omnino extra rationem ejus illi refutarunt communionem, vel quomodo non ex aliqua elatione et superbia, vel ambitione et avaritia, vel tali aliqua passione ipsi hoc passi sunt ? neque enim illud, quod multorum est, dici potest, quod synodico canone prohibente, adimere aliquid vel addere fidei Symbolo, illi ab ausa aliquid addere merito discesserunt.

D Primum enim nullus talis canon in conciliis invenitur. Deinde non ante schisma, non in hujus principio, non paulo post, sed multis post hoc annis, Ecclesia Romana, cum per multas prius legationes de eodem Græcos admonuisset et hortata fuisset a deterrimo schismate discedere, ut non habuit obedientes, denique concilium super hoc sibi obedientibus celebrari faciens, hoc in Symbolo non immerito addidit. Quoniam si similiter tanta Christianorum gens negasset non esse Filium omnipotentem, vel vivificantem, et multæ adderentur

quotidie hinc hæresi; certe non careret ratione, si de hoc sancti Christiani ad refellendam hæresim in Symbolo id ponerent. Nulla itaque præcedente rationali causa, ob quam primi illi a matre Ecclesiarum se segregaverunt, certum est, quod et illi et omnes qui illos secuti sunt, procul dubio schismatici sunt. Nullos enim alios appellamus schismaticos, nisi illos qui principalioribus et dignioribus in Ecclesia dogmatizantibus oppositè se habentes, ad aliquid eorum quæ vel in sacra Scriptura aperte dicuntur, vel in generalibus conciliis expressè determinata sunt, vel a tota Ecclesia communiter creduntur, a debita illis credentia et communione, propter quamdam aliam passionem discedunt, sive multi sive pauci sint; nihil enim interest, quoniam non multitudine et paucitate, sed prædicta ratione schismaticus notatur, quoniam et hi complentes jure, et hoc nomine digni habiti erunt. Aut igitur ostendant, quid Latinis dicentibus contingit ex sermone ipsorum, necessario Spiritum sanctum non procedere ex Patre, ut ita tollatur, et quod in Symbolo, et quod in Evangelio dicitur, et a tota Ecclesia creditur; aut si hoc impossibile est, sciant se extra catholicam Ecclesiam esse, et nullo a schismaticis differre.

Quoniam vero ipsi undique coarctati, postremo ad Evangelium et ad septem generalia concilia refugientes, putant ex illis excusationem schismatici sibi invenire: dicendum est ad eos: Si quidem, o amici, matre Ecclesiarum peccante vel in Evangelio, vel in conciliis, ipsi ab ea receditis, recte facitis: si vero illa nihil peccante, vel in Evangelium, vel in concilia, ipsi nihilominus ejus recusatis communionem, nullum certe vobis vel ex Evangelio vel ex conciliis suffragium penitus est. Ergo perquirendum est diligenter, quid est in Evangelium, vel in concilia peccare? quod si putabitis, peccare in hæc esse, simpliciter dicere aliquid et dogmatizare de Deo, quod utrumque non invenitur vel in Evangelio, vel in conciliis, sive contrarium est alicui eorum quæ ibi manifeste feruntur, sive non; hoc modo etiam omnes qui de Deo scribunt sancti in eadem peccant. Non solum enim innumerabiles de Deo dicunt et dogmatizant, quæ verbo in Evangelio, vel in conciliis non inveniuntur: verum etiam multa dicunt, quæ neque per sensum eorum quæ ibi sunt, concludi valent. Non ergo peccare est in illa simpliciter dicere, quæ ibi qualitercumque non inveniuntur, sed addendum est, si sint et repugnantia illis. Quare peccare in illa est, dicere aliqui, oppositè se habens alicui eorum quæ ab illis dicuntur, ut alterum per alterum necessario tollatur. Et hoc solum est, quod paradoxatizare appellamus. Ita enim solummodo peccare in dogmata, in paradoxatizare definito, omnes qui unquam aliquid de Deo dixerunt, inculpabiles dimittemus.

At vero Romana Ecclesia, et ex Filio procedere Spiritum sanctum dicente, nihil penitus per hoc

tollitur, vel eorum quæ in Evangelio continentur, vel eorum quæ in totò symbolo dicuntur, vel eorum, quæ per aliquod septem conciliorum expressè determinata sunt. Quare et quomodo id ipsum non concluderetur per aliqua sacræ Scripturæ dicta, neque per sanctos aliquos traderetur: sed quoniam eorum quæ in Evangelio vel in conciliis sunt, non destruit quidquam hoc dogma: certe Romana Ecclesia hoc dicens, neque in Evangelium, neque in concilia peccat. His ergo qui a communione ejus matris existens discedunt, nulla vel ex Evangelio, vel ex conciliis excusatio hujus acquiritur. Neque ergo aliunde proveniente eis alia excusatione necessarium est, schismaticos ipsos esse, et a catholica cecidisse Ecclesia. Sed ut apertissimum id fiat, ponendæ sunt juxta se cogitationes, et sermo ita sit concludendus:

Peccans est circa pietatis dogmata, quem et paradoxatistam et hæreticum vocamus; qui sapit et docet aliquid ita oppositè se habens ad aliquid eorum quæ vel in sacra Scriptura aperte dicuntur, vel per aliquod generalium conciliorum expressè determinata sunt, ut cum hoc sit, illud tollatur, et illud cum sit, hoc non possit esse. At vero Ecclesia Romana nihil hujusmodi sapit vel docet. Non ergo circa pietatis dogmata peccat. Quare neque paradoxatizat, neque aliquam hæresim incurrit, et dignissimum et dominantissimum et principalissimum et summum et primum locum in tota Ecclesia habente, nunc Orientales minoris et humilioris existentes in tota Ecclesia et dignitatis et gradus et ordinis, a debito illi honore et obedientia, et communione discedunt. At vero omnes quicumque in Ecclesia minoris et humilioris existentes dignitatis, gradus et ordinis, dignioribus, dominantioribus, principalioribus, prioribus, superioribus in Ecclesia, nihil in pietatis dogmatibus peccantibus, nullam hæresim incurrentibus, a debita illis reverentia, obedientia, et communione discedunt, procul dubio schismatici sunt. Contingit ergo hos necessario schismaticos nunc esse, quod est, separatos esse a catholica Ecclesia.

Sed fortasse dicit aliquis ambigens: Si amisit suam integritatem et perfectionem Ecclesia, et hoc non ex minima parte, siquidem quinque ejus principaliorum partium, a quibus tanquam sensibus quibusdam, universum ejus corpus completum erat, quatuor lapsæ sunt, prima vero tantum remansit: quomodo de cætero non existens integra, catholica est, vel cujus amplius corporis Ecclesia Romana caput est, ex quo illud quod initio unitum erat ei, discessit ab ea, vel quomodo totaliter viva esse potest?

Ad hæc primum quidem oportet considerare, quod si quis eadem ipsa objiceret ad ipsos Græcos, qui dicunt se solos in fide vivere, et ex se solis completam esse catholicam Ecclesiam, capite perditò, quæ utique ipsi ad similiter ad eos objecta

responsissent, hæc nobis multo rationabilius ad hæc dicere conveniet.

Deinde siquidem animalis exemplum sequi voluerimus, non utique verum est, propter horum schisma universum Ecclesie corpus a capite dicere discessisse. Caput enim Ecclesie est, non totus Occidens et Septentrio; sed solius urbis Romane Ecclesia hanc habet dignitatem. Tot vero et tantæ aliæ Ecclesie Occidentales et Septentrionales, et alia genera purorum Christianorum terræ firmæ et insularum cum ea remanserunt, ut hi quidem omnes correspondere valeant reliquo animalis corpori, et continuo capiti unito. Illi vero patriarchæ qui eam reliquerunt, manuum vel pedum proportionem habeant: quæ abscisa a corpore, ipsa quidem de necessitate mortua sunt, corpori vero non semper interitum ferunt. Item, neque sicut in animalibus, loco corruptorum membrorum, caput alia condere nequit, ita quoque in Ecclesia est: sed semper capit, loco labentium, licet alia condere, ut semper ipsum sit cum integro corpore. Scimus enim, quod papa quidem potest creare patriarchas, patriarchæ vero papam creare non possunt. Et ideo hi quidem nunquam hoc tentaverunt: Romani vero pontifices ante schisma videntur et deponentes et promoventes Patriarchas.

Ergo quoniam nihil oppositè se habens Evangelio, vel conciliis sapit vel docet, prout ostensum est, non amisit utique creandi patriarchas potestatem et virtutem.

Ergo cum hi patriarchæ absque ulla ratione discessissent ab illo, et in eorum diocesisibus habitarent multi Christiani uniti illi, illo singulis horum a principio habente hujus justam potestatem constituendi congruum patriarcham, Ecclesia quidem Romana capitis rationem habens, et loco labentium membrorum alia semper condens, et viva utique est, et integrum reliquum corpus unitum sibi habet: eos vero, qui eam deseruerunt, sine capite de cætero et mortuos esse necesse est. Quare si putas necessarium esse generalibus conciliis ad totius complementum, et quatuor interesse patriarchas, et audias post schisma generalia aliqua concilia per papam esse facta: noli quærere, utrum et schismatici patriarchæ illis interfuerunt: sed si eorumdem patriarcharum fide viventes et uniti suo capiti patriarchæ interfuerunt, non oportet plus hoc quærere. Generalia enim concilia non ex hæreticis et schismaticis, sed ex orthodoxis et Ecclesie unitis colligi debent. Hæc tibi, o amicum mihi caput, respondere Deus dedit. Det autem ipse tibi reliqua.

Epistola ejusdem domini Barlaami ad Alexium Calochetum, in qua ostendit Græcos non obediētes Romanæ Ecclesie esse, non solum schismaticos, verum etiam hæreticos.

Audivi te admirari de me, quoniam eos qui non

communicant Ecclesie Romanæ schismaticos appello. Ego vero puto me rationabilius admirari de te, quoniam admirandum putas, si qui illo nomine vocantur, cujus definitionem perfecte suscipiunt. Nam si volueris videre, quæ est schismaticæ ratio, invenies hanc iis qui a me schismatici vocantur, nihilominus quam hominis rationem congruere. Ergo hoc sit ostendendum.

Cum itaque in Ecclesia alii aliis sint dominantiores, principales, et superiores, illi, qui minoris et humilioris existentes ordinis, et quibus convenit sub domino aliorum esse, et sequi alios, de nulla hæresi habentes juste accusare majores, dividunt se ab illorum in religione societate, mox in se ipsis schismatici condunt rationem. Nam et ipsi ad nullam aliam, quam hanc definitionem aspicientes, eos qui evitant apud se majorem communionem, schismaticos appellant; quales et tu non paucos scis in regnante civitate, eodem nomine, propter nunc assignatam rationem, ab aliis vocari. At vero Romana Ecclesia senissimum, principalissimum, et summum in catholica Ecclesia habente gradum, hi minoris existentes et inferioris ordinis, in tantum fugiunt illius communionem, quod neque ejus sacerdotium putant verum esse sacerdotium, neque in ecclesiasticis sacramentis voluit illi communicare: atque plures eorum etiam simul comedere simpliciter cibum cum quoquam Latinorum verentur. Ergo si Ecclesia illa incidente, quod absit, in hæretici rationem, hi ab ea abstant, irreprehensibilis est separatio, et schismaticorum rationis imperceptibilis: si vero illa nulla hæresi conjuncta hi fugiunt ejus communionem, pure in rationem schismatici incidunt. Ergo quærendum est, quem nominamus hæreticum, cui communicare in aliquo delictum est: in nullo vero communicare, non solum irreprehensibile est, verum etiam necessarium: et quem post primam et secundam admonitionem oportet, secundum Apostolum ad Titum, nos evitare¹⁷. Illius igitur, qui ita dicitur hæreticus, quærenda sit ratio, ut sciamus, utrum convenit aliquid ejus Romanæ Ecclesie. Cum vero idem sit hæreticum esse et paradoxmatistam, et peccare circa pietatis dogmata: quærendum est, quis est paradoxmatista? et quis peccat circa pietatis dogmata?

Itaque cum tria sint, a quibus habemus hujusmodi dogmata, unum, divina Scriptura, secundum, universalia concilia, tertium, sancti nostri doctores, qui post apostolos sacram nobis exposuerunt Scripturam: si illum vocabimus hæreticum, qui quodcumque vel de Deo, vel de alio quovis sapit et dicit, quod neque in sacra Scriptura, neque in conciliis, neque in doctorum scriptis totaliter invenitur, non bene nominabimus; quia per hanc rationem etiam multi nostrorum sanctorum doctorum hæretici essent: Areopagita, Theologus Nysænus,

¹⁷ Tit. iii, 10.

Sanctus Augustinus : qui non solum talia dicunt, A quæ neque per sensum aliis conveniunt : alia penitus existentia, licet non opposita. Non ergo hæc ratione hæreticum cognoscimus, cujus communionem fugiemus : sed et eum, qui alia, præter omnes alios, de quavis re dicit, dum contraria et opposita suppositis non dicit, nondum tanquam hæreticum admonebimus. Neque enim peccat in manifesta dogmata, qui ea non tollit. At vero et si quis nihil penitus eorum quæ in sacra Scriptura vel in conciliis sunt, commovens, tamen alicui sanctorum doctorum de quovis dissonat, hunc audacem quemdam et præsumptuosum, et elatum et talia nominabimus, hæreticum minime. Quoniam per hanc quoque rationem, multi sanctorum essent hæretici, qui in multis et magnis sibi invicem contraria dicunt. Nam de ipsa processione Spiritus sancti, ipsi aiunt, quod Damascenus, ubi dicit, Ex Filio Spiritus procedere non dicitur, sapit, quod nullo modo ipse est ex Filio.

Sanctus vero Cyrillus, qui multis annis ante eum fuit, in sermone de Spiritu, in dictis suis thesauris septies ait Spiritum sanctum ex Filio et esse et existere, et prodire : assignans et dicta Scripturæ, ex quibus id ipsum intellexerat. Sanctus vero Augustinus, adhuc antiquior hoc existens, in suo de Trinitate negotio, et nimis longum de hoc protendit sermonem, et in quarto, et in quinto, et in quinto decimo libro ejusdem negotii. Quid igitur ? Hæreticum nominabunt Damascenum, illis superioribus se secundum ipsos contradicentem : vel potius et se ipsos iisdem sanctis tantis rebus contradicentes, an minime ? Potest ergo fieri, quod is qui sanctis de Deo dissonat, nondum sit hæreticus.

Quis ergo hæreticus est et paradoxmatista ? quem post binam admonitionem fugiemus ? an certe ille, qui sapit et dicit aliquid in dogmatibus, ita oppositum alicui eorum quæ vel in sacra Scriptura aperte dicuntur, vel in generalibus conciliis expresse determinata sunt, ut cum hoc sit, tollatur illud, et cum illud sit, non possit hoc esse : atque talis ad illa repugnantia est ex ea quæ vituperatur hæresis. Ille vero qui tale aliquid neque loquitur neque sapit, in alio vero quovis peccat, admonendus est quidem, alio nomine nominatus, non tamen tanquam hæreticus fugiendus.

Igitur cum hæc sit illa ratio qua hæreticus notatur, videamus qualiter se habet ad eam Romana Ecclesia.

Duo sunt, quæ ejus accusantes juste aiunt se ab ea dividi. Unum quod dicit Spiritum sanctum procedere et ex Filio. Aliud quod per azyma conficit. At per primum nihil eorum quæ in Scriptura vel in conciliis sunt, tollit. Dicente enim sacra Scriptura, quod ex Patre procedit Spiritus sanctus, et conciliis omnibus id ipsum dicentibus, Romana Ecclesia dicens et ex Filio, non oppositum aliquid illi dicit, neque ejicit illud. Non enim si procedit et ex

Filio, contingit necessario, minime procedere ex Patre ; sed potius necessario confertur. Nam si procedit et ex Filio, qui omnia quæcunque habet, ex Patre habet, procedit ergo et ex Patre. Non ergo tollitur, quod simul trahitur.

At vero neque aliud eorum quæ in sacra Scriptura vel conciliis sunt, tollitur, ex eo quod dicitur, et ex Filio procedere Spiritum sanctum. Non ergo secundum hoc incidit in hæreticorum rationem illa Ecclesia. At neque per azymum.

Primum enim nulli concilio per hoc adversatur, quoniam nullum de hoc aliquid determinavit. Deinde neque sacre Scripturæ per hoc repugnat. Et non hoc nunc dico, quia panis ille, quem sacrificavit Dominus, azymus erat, et azymum in Scriptura gerit imaginem sinceritatis et veritatis ; sed illud sufficit nunc, quod divina Scriptura panem nominante et azymum et fermentatum, et nusquam jubet hoc vel illud distincte, certe neuter Scripturæ pugnat, neque azymita, neque fermentarius. Non enim quod nonnullorum est stultorum dicemus, quod ille est inanimatus. Omnis enim panis sua ratione inanimatus est, et nullus animatus : divina vero virtute conversus nequaquam inanimatus, vel totaliter substantia panis, sed viva caro viventis Christi, qui carnem et animam rationalem et intellectualem ex nobis pro nobis assumpsit. Neque ergo per processionem Spiritus, neque per azymum illa Ecclesia cadit in schismatici rationem : quoniam per neutrum tollit quidquam manifestorum. At vero propter hæc sola, et non propter aliud, aiunt se dividi ab illa. Non ergo illa Ecclesia hæretica est per illa, propter quæ ipsi dicunt se divisos esse : quia secundum ea in definitionem hæretici non cadit. Restat ergo hos schismaticos esse necessario, quoniam definitionis schismaticorum nihil omittunt. Quapropter hoc, ut puto, non amplius miraberis.

Ut autem neque si audiveris me hæreticum vocare eum qui ex solo Patre asserit procedere Spiritum sanctum, admireris : volo tibi et hujus rationem assignare.

Dicebamus superius, hæreticum esse eum qui in dogmatibus pietatis sapit aliquid et dicit opposite se habens, vel ad divinam Scripturam, vel ad generale concilium. At vero sacre Scripturæ pugnant dupliciter est : vel cum aliquis recte intelligit, quod ait Scriptura, et id ipsum proponit contraria illi dicere, æstimans illam mentiri ; quod minime est Christiani ; vel asserens Scripturam omnino se venerari, dicta ejus, quibus contradicit, aliter quam veritas se habet, intelligit et exponit, quod solum est hæretici. Ergo cum inveniamus aliquem talem, pugnantem quidem divinæ Scripturæ, non pugnantem vero asserentem, ad quod nos iudicium referentes, indubitanter scienus, quod pugnat et juste post binam admonitionem ipsum devitabimus ? An ad plures ? Sed qui melius et diligentius intelligunt sacram Scripturam, pauciores sunt. An ad hos qui

in divinis sapientiores et magis eruditi sunt? sed fortasse ille unus est omnium sapientissimus: et potest fieri ut id ipsum verissime omnium ipse intelligat. An ad digniores et dominantiores et principales? sed ait Scriptura: Si fuerit revelatum novissimo, sileat primus. Unde non semper necessarium est verius intelligere eum, qui primus est. An ad eos, qui nunquam alias hæresim aliquam incurrerunt? sed unaquæque Ecclesia, quæ primitus in aliquam hæresim incidit, superioribus temporibus catholica semper erat. Quare potest fieri eam quæ prius semper orthodoxa erat, postmodum in hæresim cadere. An ad sanctos nonnullos, qui prout nos dicimus, Scripturas exponunt? Sed fortasse et hic cui contradicimus, sanctus est. Et quemadmodum in illis alii aliis contradicentes, tamen hæretici non sunt, ita et hic. Restat ergo ad iudicium generalis concilii recurrere. At si viderimus illum ipsum sensum determinans quorundam dictorum Scripturæ, cui repugnantem sensum hic dogmatizat et tenet, indubitabile omnino sit ipsum hæreticum esse. Ergo si quis tale in dogmatibus dicit, ut non unum vel duo, sed omnia supra dicta et generale concilium in contrarium concurrant, ac in præiudicium simul omnium appareat ipsum sacræ Scripturæ pugnare: hic est omnium manifestissimus hæreticus. Sed qui dicit ex solo Patre procedere Spiritum sanctum, talis est.

Et ut per prædicta omnia transeamus: Primum si quis querit et proponit plurium iudicium, siquidem plures dicit, non rudes et illiteratos, sed legentes sacram Scripturam et intellectum lectorum utcumque sequentes, non utique inveniet hic tot tales, quot centenæ tallum in illis inveniri possunt.

Si vero sapientiorum in divinis et magis eruditorum iudicium præfers, in illis quidem infiniti invenientur, ita in fine exercitati erga sacram Scripturam, ut audito aliquo ex ea dicto, habeat quilibet eorum statim assignare, et ex quo libro et capitulo est, et quis hujus dicti sensus, et adhuc promptus sit ad omnia dubitanda probabiliter respondere. His cum locutus fuisset sæpe sapientissimis eorum, nondum aliquem talem inveni. Puto autem neque esse eorum talem aliquem. Si vero digniores et principales et dominantiores queris, Ecclesia Romana est, quæ habet in universali Ecclesia summum et dignissimum locum. Si vero eos qui nondum alias in hæresim ceciderunt, ipsa sola est, de quinque Ecclesiis, quæ jare potest hoc gloriari. Si vero sanctos, invenies sanctum Cyrillum et sanctum Augustinum, dicta Scripturæ exponendo, planissime tradentes et ex Filio Spiritum esse. Si vero generale concilium, et hoc. Quia enim hi patriarchæ apostolicam deseruerant sedem, et imperialibus propositionibus se ipsos potius dederunt, et in schismatici rationem, ut ostensum est, ceciderunt: primum quidem Ecclesiarum mater, ne hujusmodi sedes va-

cent, legitimis pontificibus et canonicè sacerdotium habentibus constituit et ordinat cuilibet earum suum patriarcham. Deinde post multos annos generale concilium celebrans, de eodem ipso omnium assensu declarat, hoc per Scripturam concludi, Spiritum sanctum ex Patre Filioque, tanquam ex uno principio, procedere. Quapropter, qui hoc negat, et contrarium sapit, generalis jam concilii iudicio sacræ Scripturæ pugnat. Et propterea in hæretici definitionem manifeste incidens, purus hæreticus est.

Hæc autem et ad te scribo, et ad alios dico, non malevolentia aliqua, et contumeliose, sed cupiditate, ut Ecclesia Christi uniat, et ad seipsam redeat, et omnes Christiani in fidè et veritate id ipsum sapiant, et charitatis vinculo sibi invicem copulentur: quod ut puto non in longum eveniret, si hæc sola, quæ tibi scribo, in mentem omnibus venirent. Nam si persuasum fuisset eis in quo malo sunt, facile utique et hujus liberationem quererent. Quare nihil, ut æstimo, benevolentius pro omnibus communiter fieri potest, quam si talia ad eos dicantur et scribantur.

Ejusdem domini Barlaami, episcopi Gyracensis, probatio per sacram Scripturam, quod Spiritus sanctus et ex Filio est, quemadmodum et ex Patre.

Domino nostro Jesu Christo jubente nobis perscrutari Scripturas, duo hiuc intelligimus. Unum, quod pietatis dogmata non sola sunt illa, quæ ex verbis ipsis immediate a Scriptura traduntur, verum etiam sunt alia, quæ per sensum dictorum perscrutantibus nobis elucescunt. Aliud est, quod debitores sumus, non sola quæ verbis promptè significantur tenere, verum etiam illa quæ per sensum eorum emergunt. Nam si præter ea quæ verbo significantur, non apparent et alia ex dictorum sensu similiter illis existentia ad fidem necessaria, non utique dixisset: *Perscrutamini Scripturas*¹⁰. Ad faciendam enim ea, quæ verbo immediate significantur, illaque sola tenenda, non perscrutatione, sed lectione sola opus esset. Quare dixisset: *Legite Scripturas*. Id ipsum intelligimus, et Apostolo ad Corinthios dicente: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*¹¹: litteram dicente id, quod promptè in Scriptura per vocem significatur, Spiritum vero id, quod per debitam scrutationem in Scriptura per sensum conflatur. Ergo si quid eorum, quæ de Deo intelliguntur, ita se habet in Scriptura, ut id quidem recta facta investigatione per omnem appareat Scripturam, ejus vero oppositum neque ex voce, neque ex sensu Scripturæ necessario concludatur, et adhuc sanctorum nostrorum doctorum sicut nonnulli, qui exponendo divinam Scripturam id ipsum manifeste concludant et tradant: manifestum, quod necessarium est hoc admitti et credi: ut, inquam, in divina Scriptura Spiritus sanctus neque quod substantia est, neque quod accidens est, scriptum est; sed esse illum substantiam, ex omni-

¹⁰ Joan. v, 39. ¹¹ II Cor. iii, 6.

busde eo dictis in Scriptura concluditur : esse vero illum accidens, nullatenus concludi potest.

Præterea sacri nostri doctores, exponentes sacram Scripturam aiunt, concludi ex ea, non tantum ipsum substantiam esse, verum etiam increatam substantiam et consubstantialem Patri. Ergo necessarium est et nobis hoc credere et constiteri. Simile igitur huic est, et quod Spiritus sanctus habet esse ex Filio; sicut ex Patre. Hoc enim per sacram Scripturam legitime investigantibus eam apparet : et multi sacrorum nostrorum doctorum exponentes Scripturam, manifeste id ipsum enuntiant : sicut sanctus Augustinus in multis suis scriptis, et sanctus Cyrillus in dictis suis Thesauris, prout potest quicumque vult inspectis eorum operibus videre quod dico. Hujus vero oppositum, quod est, ex solo Patre procedere Spiritum sanctum, et non ex Filio; nullatenus per Scripturam concludi potest.

Illi enim qui hanc defendunt opinionem, credunt se habere potissimum illud quod Dominus ait : *Qui a Patre procedit* ; minime vero per hoc concluditur, quod ex solo Patre ; nimium enim interest dicere aliquid simpliciter, et dicere id ipsum distinguendo, *quod solum*. In multis enim unum est verum, aliud falsum : utpote si dicatur Filium esse Deum verum de Deo vero, verum est. Si vero dicatur solum Filium esse Deum verum de Deo vero, falsum est. Id ipsum et in aliis plurimis invenies. Non ergo dicto, quod ex Patre procedit Spiritus, continuo per hoc necessario concluditur, quod ex solo : sed quantum per hoc, reliquum incertum est. Neque igitur ex dicto verbo, neque ex alio sacre Scripturæ concluditur, quod ex solo. Quia vero et ex Filio est Spiritus, omnis divinitus inspirata Scriptura testatur. Incipiendum autem sit inde.

Argumentum primum.

De ingenita persona, duabus personis habentibus esse, quæri potest : quidnam causæ est, quod ipsa principalis persona, in quantum est auctrix unius principatarum personarum, adepta est proprium nomen, et vocatur ad eam Pater ; in quantum est vero principium alterius personæ, nullum nomen consecuta est, quemadmodum postmodum expositores nominaverunt Patrem, spiratorem sancti Spiritus. Ipsa vero sacra Scriptura nullum nomen exposuit, quo oporteat Patrem respectu Spiritus appellari. Et non hoc quæro, utrum alio modo habeat Verbum esse de ingenita persona, alio vero Spiritus ; nam et differentem esse modum, per quem uterque habet esse, ex communi principio credo. Et quid interest inter duos hos modos, ignotum esse hominibus minime dubito. Sed illud quæro : cur unus modus habet speciale nomen, et vocatur secundum ipsum principalis persona Pater : secundum vero alium modum, quo est eadem persona principium Spiritus, nomen in Scriptura non est ? Ille autem arbitror, me non irrationabiliter quærere. Sed ad illud aspiciendo, quod apud nos Pater, Filius, generatio, generatum, et huiusmodi nomina proprie qui-

dem de animalibus dicuntur et maxime de hominibus : ego vero vocibus prætermittis, ipsas res secundum ea quæ nobis tradita sunt, contemplans, ac modum illum, quo Dei Verbum habet esse ex Patre, comparans filiorum apud nos generationi : video illum plurimum ei dissimilem ; quam vero similitudinem apprehendo illius ad hanc, eandem indifferenter video esse et modi, quo Pater principium est Spiritus. Attende enim, ut primum de dissimilitudine eorum dicam.

Seth non ex solo est Adam, sed ex eo et Eva : et non simul, neque per eundem modum. Verbum vero illic ex solo Patre est. Et Seth non est totus ex toto Adam, sed id quod emissum est prius ex Adam, neque homo neque animal est, sed semen per quod in vulva matris Seth conditus est, neque ex toto Adam prodians. Illic vero totus Filius ex Patre toto.

Et hic natus Seth de temporali Adam, non est illi contemporalis. Ille enim præcessit, hic supervixit. Illic vero natum Verbum de sempiterno Patre, cœternum est ei. Et hic is qui natus est, non est in generante : neque qui genuit in generato ; neque duo unus homo est ; neque voluntas eorum semper una ; neque virtus et actio una ; neque eadem scientia. Illic vero Filius in Patre, et Pater in Filio, et duo unus Deus est, et una eorum et voluntas et virtus, et scientia et extrinseca actio. In quo ergo divina illa generatio similis est huic humanæ ? an certe sicut hic est homo de homine, et consubstantiali : ita illic Verbum ex Patre est consubstantiale de consubstantiali, et Deus de Deo ? At vero et Spiritus sanctus id ipsum Deus de Deo est, et consubstantialis de consubstantiali. Ergo in quo Filii generatio similis est hominum generationi, in eodem et Spiritus processio similis est eidem. Magis autem in quo Spiritus processio dissimilis est hominum generationi, in eodem et Filii generatio dissimilis est eidem, quanquam inter se differre credantur. Cur ergo illius dicitur Pater, istius vero nihil ? an certe quoniam ingenita persona duarum personarum existens principium, unius est sola, alterius vero non sola ? Ideo cuius quidem sola ipsa est principium, ad illam habet specificatum nomen, per quod maxime consubstantialitas eorum intelligatur, et vocata est ejus Pater : cuius vero non sola est principium, ad illam nomen non habet, ne commune proprium putetur. Et contingit secundum nomina e converso se habere in Deo quam in Adam, et Eva, et Seth. In his enim Adam, cuius personæ solus causa est, ad illam nomen non habet, quo ejus principium est, scilicet Evæ. Cuius vero non solus, sed cum Eva auctor est, illius nominatur pater : Spiritu sancto huiusmodi permutationem nominum dispensante nobis providendo, ne carnales copulas, et fluxus, et abscissiones, et partus imperfectos, et huiusmodi passiones in Trinitate imaginemur.

Propterea ergo et ne commune proprium patetur, ingenita persona, habentis quidem personæ ex ea

sola esse, nominata est Pater, ad illam vero personam, quæ non ex ea sola habet esse, nomen non habet. Ego quidem hoc credo : qui vero nititur contradicere his, dum non ostendit aliam rationabiliorum causam, propter quam unum est nominatum et aliud innominatum, arbitror eum nihil ad rem dicere.

Secundum Argumentum.

In omnibus entibus, de quibus proprie dicimus imaginem et exemplar, cum semper imago inferioris rationem habeat ad exemplar, et in nullo æqualiter exemplari veniat, in Patre vero et Filio illuc per omnia existat æqualitas et substantialis identitas : qui vult Scriptura divina, quod Filium quidem nominat imaginem Patris, Patrem vero minime imaginem Filii? an certe propter principii rationem? quoniam Filius ex Patre est, non Pater ex Filio. Quemadmodum et omne exemplar principium est suæ imaginis. Imaginem itaque divina Scriptura nominans Filium invisibilis Dei, simul ostendit, et quod ex eo est, et quod similis ei est : minoritate videlicet prætermittit, tanquam minime conveniente. At vero, quemadmodum Filius dicitur imago Patris, non Pater imago Filii : ita Spiritus sanctus in eadem Scriptura dicitur imago Filii, non Filius imago Spiritus. Dicit enim Apostolus ad Romanos : *Quos enim præcivit et prædestinavit, conformes fieri imagini Filii sui* ²⁶. Et ad Corinthios : *Sicut portavimus imaginem terrestri, portemus et imaginem celestis* ²⁷, celestem dicens Filium. Et iterum : *Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eadem imagine transformamur de gloria in gloriam, sicut a Domini Spiritu* ²⁸. Quod autem imago Filii dicitur in his Spiritus ipse sanctus, habemus per sanctum Cyrillum in Theauris : in quibus ex eisdem verbis concludit ipse, quod Spiritus est et ex Filio. Ergo et nos id ipsum per eadem concludentes, et ex eo quod dicitur, Spiritus imago Filii : ex ipso etiam secundum superius assignatam rationem intelligentes, rectissime et intelligimus, et concludimus, et dicimus.

Tertium Argumentum.

Item cum Deus sit incorporeus, et membra corporalia non habeat, quid est, quod Spiritus sanctus spiritus oris ejus dicitur? Ait enim : *Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum* ²⁹. An certe, ut ex hoc intelligamus Spiritum sanctum ex eo tanquam ex principio esse? sed sicut dicitur Spiritus oris Patris, ita idem ipse in eadem Scriptura dicitur Spiritus oris Filii. Ait enim Isaias de Filio : *Et percussit terram virga oris sui, et Spiritu labiorum suorum interficiet implum* ³⁰. Et Paulus ad Thessalonicensis : *Quem interficiet Dominus Jesus Spiritu oris sui* ³¹. Joannes vero in Apocalypsi propter occidendi rationem tanquam gladium an-

pitum eundem vidit. Ait enim de Filio : *Et ex ore ejus procedebat gladius anceps, ut in eo percussat gentes* ³². Et post pauca : *Et reliqui interfecit sunt in gladio sedentis super equum procedente ex ore ejus* ³³. Ergo divina Scriptura nominans Spiritum sanctum, Spiritum oris Filii et gladium procedentem ex ore ejus, quid aliud nos docet per hujusmodi signa, nisi quod Spiritus sanctus ex Filio est, sicut ex Patre?

Quartum Argumentum.

Item Filius, secundum Isaiam, *brachium Patris dicitur* ³⁴; Spiritus sanctus in Evangelis *digitus Dei*. Nam beatus Mathæus narrat dixisse Christum : *Si autem ego in Spiritu Dei ejicio demonia, utique pervenit ad vos regnum cælorum* ³⁵. Sanctus vero Lucas in eodem ait : *Si vero in digito Dei ejicio demonia, utique pervenit ad vos regnum cælorum* ³⁶. Ergo digitus Dei Spiritus sanctus dictus est. Prætermittis igitur his quæ Trinitati ex his congruere non possunt, scilicet, quod aliud est totum, aliud pars, et aliud propinquius, aliud longius a communi principio : quid reliquum est intelligendum per has nominationes, nisi quod Filius quidem tanquam brachium est ex solo Patre, Spiritus vero sanctus tanquam digitus est ex Patre, Filioque?

Quintum Argumentum.

Item in Jordane Pater desuper testabatur Filio ³⁷ : ipse vero Filius subtilis baptizabatur, Spiritus autem sanctus desuper descendens in specie columbæ, non oblique de latere Christi stetit, quod esset utique signum Filium et Spiritum ex solo Patre habere esse, tanquam æque divisos; sed super eum stetit in medio videlicet duorum : quod est signum, communem ipsum eorum esse. Communis autem non utique esset, nisi tanquam ex ambobus procedens, et id quod videbatur desuper columba a Patre descendens ad Filium, signum faciens : quod licet ab æterno Spiritus est ex Filio sicut ex Patre, tamen Filius hoc habet ex Patre, non Pater ex Filio. Nihil autem obstat huic speculationi quod dictum est, columbam manere super Filium. Nam manere in eo, et esse ex eo contraria non sunt. Sicut enim simul et in Patre est, et ex Patre : ita simul et in Filio et ex Filio.

Sextum Argumentum.

Cum sit una substantia, virtus et actio Patris et Filii, et omnia quæ sunt, non magis a Patre quam a Filio sint, quidnam causæ est quod Pater in divina Scriptura dicitur facere res Filio, et per Filium : Filius vero nihil dicitur facere Patre vel per Patrem? Verbo enim Domini, ait Psalmista, *cæli firmati sunt* ³⁸. Et Evangelista : *Omnia per ipsum facta sunt* ³⁹. Et Apostolus : *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum* ⁴⁰. Et alibi : *In novissimis autem his diebus locutus est nobis in Fi-*

²⁶ Rom. viii, 29. ²⁷ I Cor. xv, 49. ²⁸ II Cor. 3, 18. ²⁹ Psal. xxxii, 6. ³⁰ Isai. xi, 4. ³¹ II Thess. ii, 8. ³² Apoc. xix, 15. ³³ Ibid. 21. ³⁴ Isai. liii, 1. ³⁵ Matth. xii, 28. ³⁶ Luc. xi, 20. ³⁷ Matth. iii, 13-17. ³⁸ Psal. xxxii, 6. ³⁹ Joan. i, 3. ⁴⁰ I Cor. viii, 6.

io, quem posuit heredem omnium, per quem etiam A
*saecula fecit*²². Quia vero e converso fecit Filius aliquid per Patrem, vel Patre, nusquam scriptum est. Quanquam neque instrumentum Patris Filius est, ut dicatur Pater tanquam per instrumentum facere aliquid per ipsum et ipso. Neque rursus quae sunt immediate et propinque sunt a Filio: mediate vero et longius a Patre, ut secundum hunc sensum dicatur Pater facere per Filium; nam immediate a Patre et Filio, tanquam ab uno conditore, uno et simplici actu omnia sunt: cur ergo illo modo Scriptura de eis disputat? An ut intelligamus principium et quod ex eo est, quia esse eorum unam simplicem substantiam, virtutem et actionem et omnia esse communia, ex Patre tanquam ex proprio principio, adest Filio, sed non ex Filio Patri: sed ad hujus speculationis intellectum, Pater dicitur in Scriptura facere Filio et per Filium; huic vero e converso nusquam Scripturae scriptum est. Similiter autem cum sit Patris et Spiritus sancti una simplex substantia, virtus et actio, et neque instrumentum Patris sit Spiritus, neque illa quae sunt, propinquius a Spiritu quam a Patre stant, ipsum quidem Spiritum sanctum facere aliquid Patre vel per Patrem, nusquam Scripturae scriptum est. Quia vero Pater facit res Spiritu, et per Spiritum, per omnem fertur Scripturam. Spiritu enim Deus, secundum Psalmistam, caelos fortificat, et animas nostras confirmat. Et Apostolus ad Romanos: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*²³; et iterum: *Qui suscitavit Jesum Christum de mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra, per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis*²⁴. Et ad Corinthios: *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum*²⁵. Et ad Titum: *Sed secundum misericordiam, salvos nos fecit per lavacrum regenerationis Spiritus sancti*²⁶. Et ad Hebraeos: *Testante Deo signis et portentis et variis virtutibus, et Spiritus sancti divisionibus*²⁷. Et beatus Lucas in Actibus: *Domine qui Spiritu sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti*²⁸. Et rursus: *Quomodo unxit eum Dominus Spiritu sancto et virtute*²⁹. Et multa talia invenies in Scriptura quaerendo: hujus vero e converso minime: Et est certum, quod est eadem causa, ut ita de eis D
 Scriptura disputet, quod esse communes et easdem ad creaturas actiones Patris et sancti Spiritus. Ex Patre tanquam ex principio adest Spiritui sancto, et non Patri ex Spiritu sancto.

Ut enim hoc intelligamus, Patrem ait Spiritu et per Spiritum facere, Spiritum vero nunquam ait Patre vel per Patrem facere aliquid. At vero secundum eundem modum, quod Filius facit aliquid per Spiritum et Spiritu, omnis divina Scriptura plena est; quod vero Spiritus aliquid facit Filio vel per Filium, usquam Scripturae dicitur. In Evangelis enim

Spiritu sancto dicitur Christus baptizare, et demonia ejicere; et Apostolus ad Romanos: *Non enim ausus sum dicere aliquid eorum, quae per me non fecit Christus in obedientiam gentium in verbo et operibus, in virtute signorum et miraculorum, in virtute Spiritus sancti*³⁰. Et ad Thesalonicens: *Quem interficiet Dominus Jesus Spiritu oris sui*³¹. Et ad Hebraeos: *Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum se ipsum obtulit immaculatum Deo*³². Et in Actibus: *Usque ad illum diem, in quo praecipiens apostolis per Spiritum sanctum quos elegit, assumptus est*³³. Et Isaias: *Et Spiritu labiorum suorum interficiet impium*³⁴. Itaque quoniam Spiritus sanctus non est instrumentum Filii, ut per hoc dicatur Filius facere eo et per eum; neque rursus quae sunt, propinquius a Spiritu quam a Filio sunt: uno enim simplici actu, et immediate a Filio et Spiritu sancto, magis autem a tota Trinitate omnia sunt: quid vult Scriptura, quod Filium quidem dicit facere Spiritu et per Spiritum, Spiritum vero Filio vel per Filium facere aliquid nusquam dicit? An certum est, quod secundum superius assignatam rationem consona illi existente Scriptura causa est ut haec ita scripta sint? Quoniam esse communes et easdem ad creaturas Filii et Spiritus sancti operationes: ex Filio tanquam ex principio adest Spiritui, sicut et ex Patre, et non Filio ex Spiritu: aut ergo est Spiritus et ex Filio, aut minime scipsam Scriptura sequitur.

Septimum Argumentum.

Item Filius dicitur Verbum Patris, et ex hac nominatione intelligimus eum et coeternum Patri, et ex eo habere esse. Sicut autem Filius dicitur Verbum Patris, ita Spiritus sanctus dicitur Rhema Filii. Ait enim Apostolus ad Hebraeos de Filio: *Qui cum esset splendor gloriae, et figura substantiae ejus, portansque omnia Rhemate virtutis suae*³⁵. Quod autem in his Rhema virtutis Filii ipsum Spiritum sanctum nominat, patet ex aliis partibus Scripturae. Certo enim quo Filius purgat animas, ejicit demonia, signa et portenta facit; eodem et portat omnia. At vero scriptum est, illa facere Spiritu sancto: ergo et Spiritu sancto omnia portat. Dicitur autem in proposito dicto Rhemate suae virtutis portare omnia, Spiritus ergo sanctus et Rhema virtutis Filii idem est. Patet autem id ipsum et inde. Cuius personarum ut plurimum in Scriptura vivificare attribuitur? Sancto Spiritui. Ait enim Dominus: *Spiritus est qui vivificat*³⁶. Et Apostolus ad Romanos: *Qui suscitavit Jesum Christum ex mortuis, vivificabit et mortalia nostra corpora per Spiritum suum qui habitat in nobis*³⁷. Iterum: *Si Spiritu opera carnis mortificaveritis, vivetis*³⁸. Quis autem de tribus procedere dicitur? Certus Spiritus. Quis adhuc dicitur esse os Patris? Spiritus. At vero ipse Dominus comprehendens simul vivi-

²² Hebr. 1, 2. ²³ Rom. v, 5. ²⁴ Rom. viii, 11. ²⁵ I Cor. ii, 10. ²⁶ Tit. iii, 5. ²⁷ Hebr. ii, 4. ²⁸ Act. iv, 25. ²⁹ Act. x, 38. ³⁰ Rom. xv, 18. ³¹ II Thess. ii, 8. ³² Hebr. ix, 14. ³³ Act. i, 2. ³⁴ Isa. xl, 4. ³⁵ Hebr. i, 3. ³⁶ Joan. vi, 64. ³⁷ Rom. viii, 11. ³⁸ Ibid. 13.

ficationem, processionem et os, ait : *Non in solo pane vivet homo, sed in omni Remate procedente per os Dei* ⁵⁵. Ergo omne Rema procedens per os Dei in quo vivimus, ipse Spiritus sanctus est. Manifestissimum autem hoc fecit Apostolus ad Ephesios dicens : *Et galeam salutaris accipite, et gladium Spiritus, quod est Rema Dei* ⁵⁶. Nam cum in lingua Græca gladius esset feminini generis, et Spiritus neutri, non dixit *quæ est Rema Dei*, ut intelligatur gladius; sed *quod est Rema Dei*, ut exinde intelligatur Spiritus: ac si diceretur in lingua Latina: *Qui Spiritus Remi Dei est*. Rema ergo virtutis Filii, quo omnia portat, ipse Spiritus est. Et sicut ubi Filius dicitur, splendor gloriæ Patris, circumlocutive dictum est pro eo quod dicatur Patris, ita et Spiritus sanctus dicitur esse Rema virtutis Filii, pro eo quod dicatur Rema Filii. Ergo ex hac nominatione quid aliud potest intelligi, nisi quod Spiritus ex Filio est? quoniam et omne Rema ex illo est, cujus esse dicitur.

Notandum vero est et illud, quod cum logos dicitur in lingua Græca, et in voce et in corde, rema tantum in voce et ore: Spiritus quidem sanctus dicitur Rema per os Dei procedens, et Spiritus oris Dei: Filius vero logos quidem cordis Dei dicitur. *Eructavit enim*, ait, *cor meum logon bonum* ⁵⁷, quod ex persona Patris dictum esse sanctus Dionysius testatur: logos autem oris Dei non dicitur. De quibus vocibus tanquam mysticis quibusdam notis illud intelligimus, quod sicut cordis logos est ex sola mente, rema vero vocis est ex mente et logo, qui in corde est: ita Filius quidem ex solo Patre est, Spiritus vero sanctus ex Patre Filioque.

Octavum Argumentum.

Spiritus sanctus dicitur in Scriptura esse et Patris et Filii. Ait enim Apostolus ad Romanos: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* ⁵⁸; et ad Galatas: *Misit Deus Spiritum Filii sui* ⁵⁹. At vero, quæ sunt communia Patris et Filii, non aliter sunt Patris et aliter Filii, sed similiter et eodem modo: quod Dominus ostendit in aliquibus. Ait enim: *Quæcumque Pater facit, eadem et Filius similiter facit* ⁶⁰; et iterum, *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, ita et Filius quos vult vivificat* ⁶¹. Sicut ergo facere et vivificare commune existens Patris et Filii, similiter est amborum: ita et si quid aliud commune est Patris et Filii, eadem ratione et modo duorum est, salva videlicet illa distinctione, qua intelligimus communia duorum ex Patre adesse Filio, non ex alio Patri. Et id ipsum significat Dominus dicens: *Sicut Pater habet vitam in semetipso* ⁶². Ergo habere vitam in semetipso commune existens similiter amborum, tamen ex Patre ab æterno Filius hoc habet. Quapropter quia

Spiritus sanctus et Patris est et Filii, illo videlicet distincto tantum, quod Filius hoc habet ab æterno ex Patre, ut ejus dicatur Spiritus.

At vero ideo dicitur Spiritus sanctus, Spiritus Patris, quoniam ex eo. Si enim alius existens quam Pater, non esset ex eo, non utique diceretur ejus esse. Significant autem et hoc evangelistæ. Illi enim qui dicunt Spiritum Patris, non dicunt Spiritum ex Patre: Joannes vero solus, qui post omnes Evangelium scripsit, Spiritum a Patre procedentem dicens, Spiritum Patris in suo Evangelio minime dicit. Putasne ignorabant vel illi, utrum ex Patre est Spiritus: vel hic utrum Patris est? Minime. Sed certum est, quod et illi dicentes esse Patris Spiritum, per hoc significare volebant, quod ex Patre est: et hic dicens ipsum a Patre, eodem ipso et quod Patris est significat. Ergo si necessarium est Spiritum sanctum ita esse Filii, sicut est Patris: est autem Patris tanquam existens ex eo; est ergo et Filii tanquam existens ex eo. Est autem id ipsum manifestum, et quia non convertitur; multis enim in Scriptura nominibus Filius cum esset nominatus, in nullo eorum dicitur esse Spiritus, sicut ipse Spiritus dicitur esse Filii. Non enim ubi ait Apostolus *gladium Spiritus* ⁶³, Filium nominat gladium, ut quidam intelligunt. Patet autem ex superioribus. Cum enim dixisset: *Induimini et sumite armaturam Dei*, ac per hoc Patrem significasset; descendens infert: *Et galeam salutaris accipite*, salutare nominans ipsum incarnatum Filium. *Videbit enim*, ait, *omnis caro salutare Dei* ⁶⁴; et *Quia viderunt oculi mei salutare tuum* ⁶⁵. Deinde consequenter dicit: *Et gladium Spiritus*, per hæc duo nomina, ipsum Spiritum significans. Merito autem armaturam quidem attribuit Patri, galeam vero et gladium Filio et Spiritui. Quoniam enim armatura est genus vel totum, galea vero et gladius sunt species vel partes: et semper totum et genus principii rationem habet ad partes et species; est autem et Pater principium Filii et Spiritus sancti: jure armaturam quidem habentem principii rationem attribuit principalissimæ Patris personæ: galeam vero et gladium, quorum est armatura principium, Filio et Spiritui, quorum est Pater et principium. Non quia ibi genus et species et totum et partes sunt, sed solummodo secundum rationem principii, et eorum quæ ex eo sunt. Et quoniam caput principii habet rationem ad manum, capitis quidem arma attribuit Filio, manus vero Spiritui: ut exinde intelligamus Filium principium esse Spiritus. Sed quod sermo cæpit dicere, illud est, quod Filius secundum nullum suorum nominum dicitur Spiritus, sicut ipse Spiritus dicitur esse Filii. Ergo ut verba non convertantur, causa est, quod res non convertuntur. Siquidem in Scriptura consona rebus verba redduntur. Non au-

⁵⁵ Matth. iv, 4. ⁵⁶ Ephes. vi, 7. ⁵⁷ Psal. xlv, 2. ⁵⁸ Rom. viii, 9. ⁵⁹ Galat. iv, 6. ⁶⁰ Joan. v, 19. ⁶¹ ibid. 21. ⁶² ibid. 26. ⁶³ Ephes. vi, 17. ⁶⁴ Luc. iii, 6. ⁶⁵ Luc. ii, 30.

tem convertentur, si Spiritus est et ex Filio. Manifestum enim est, quod Filius non est ex Spiritu: Remane autem secundum hunc modum non convertente, merito neque verba in Scriptura convertuntur. Sed Spiritus dicitur esse Filii, Filius vero non dicitur esse Spiritus.

Nonum Argumentum.

Mittit in Scriptura Pater Spiritum sanctum. Hic autem Patrem non mittit. Unde quaeri potest, quomodo qui ubique est, et omnia implet, mittitur alio? Ubi enim non est, ut illic mittatur? vel quomodo cui inseparabiliter est unitus, ab eo alio mittitur? vel qui penitus immutabilis est et inalterabilis, quomodo in tempore aliquid patitur? Si vero dicit aliquis, quod ipsa quidem Spiritus persona non mittitur, sed gratia ejus missa ipse dicitur mitti, primum quidem dubitandum est, utrum gratia Spiritus sancti ita mittatur, sicut ea quae de loco in locum moventur; deinde si alia non est gratia Spiritus quam Patris. Una enim trium personarum est simpliciter gratia: et nullam habet Spiritus gratiam, quae Patris similiter non est. Quid familiarius et congruentius, communi gratia missa, Spiritus dicitur mitti a Patre, quam Pater a Spiritu? Nam si scriptum fuisset, quod Spiritus misit Patrem, possemus similiter dicere, quod ipse quidem non mittitur, gratia vero ejus missa dicitur ipse mitti.

Quid ergo vult Scriptura, ut introducat Patrem mittentem Spiritum, missum vero a Spiritu minime? an quia ille qui mittit ad illum qui mittitur, in quantum mittit, principii habet rationem, est autem et Pater principium Spiritus, mitti autem Patrem a Spiritu incongruentissime diceretur. Spiritum vero a Patre mitti, congruentissime dictum est: ut per hoc Pater principium esse Spiritus significetur? Et est utique Patrem ad nos mittere Spiritum, nihil aliud, quam certum nobis facere, quod ex ipso intemporaliter est Spiritus: quia est quidem Spiritus intemporaliter a Patre. Nos autem hoc non intemporaliter cognoscimus, vel credimus, sed in tempore. Igitur quoniam in tempore hoc nobis manifestatur, scriptum est, ipsum Spiritum a Patre mitti, ad nos, quod est manifestum nobis fieri ab eo, quod ex eo est. At vero similiter Patri et Filio mittit Spiritum, et non mittitur ab ipso. Licet enim dicat Isaias ex persona Filii: *Misit me Dominus et Spiritus ejus*⁶⁵; et iterum, *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me*⁶⁶: tamen qua natura convenit Filio vocare Patrem Dominum, illa utique et mitti a Spiritu se ait. Non enim dixit Spiritus Dei, vel Patris, sed *Spiritus Domini misit mei*. Dominum vero Patrem, non secundum suam deitatem, sed humanitatem. Secundum ergo humanitatem in propositis dictis intelli-

gitur mitti a Spiritu, et non secundum deitatem, quia humanitas ejus est, quae Deum Patrem Dominum suum vocat, et non deitas. Ergo quoniam commune est Patris et Filii mittere Spiritum, et non mitti ab eo: qua utique ratione mittit Pater Spiritum, eadem et Filius mittit ipsum. Mittit autem Pater Spiritum; ostendens nobis, quia ex eo est. Mittit ergo et Filius Spiritum, significans nobis, quia ex ipso Filio ipse est. Aspice autem et Apostoli de hoc capitulo alibi diligentiam. Quia enim scivit Filium quidem ex solo Patre, Spiritum vero ex Patre Filioque: ideo de Filio quidem dicit ad Galatas: *Misit Deus Filium suum*⁶⁷; de Spiritu vero post pauca non ita dixit: *Misit Deus Spiritum suum*, ne ex ipso solo significetur, sed quomodo? *Misit Deus Spiritum Filii sui*⁶⁸: per utrumque ambo significans; nam et dicendo: *Misit Pater Spiritum*, significat, quod et ejus est, et ex eo: et dicendo, *Spiritum Filii sui*, significat, quod et ex Filio est, et ab eo mittitur.

Decimum Argumentum.

Dat hominibus Deus Pater Spiritum. Ait enim Dominus in Lucae Evangelio: *Quanto magis Pater vester caelestis dabit Spiritum bonum petentibus se*⁶⁹? et apostoli in Actibus: *Nos sumus testes horum verborum, et Spiritus sanctus, quem dedit Dominus omnibus obedientibus ipsi*⁷⁰. Et iterum: *Quis ego sum, ut impediam Deum dare Spiritum sanctum credentibus in nomine Jesu*⁷¹? Et Joannes in prima: *In hoc cognoscimus, quia in eo manemus, et ipse in nobis, quod ex Spiritu suo dedit nobis*⁷². Et Apostolus ad Galatas: *Qui igitur dedit vobis Spiritum et operatur virtutes in vobis*⁷³. Et ad Ephesios: *Pater gloriae dei vobis Spiritum sapientiae et revelationis*⁷⁴. Et ad Thessalonicenses: *Sed Deum, qui et dedit Spiritum sanctum suum in vobis*⁷⁵. Quia vero Spiritus sanctus dat Patrem, nusquam scriptum est; ergo inseparabilis et indivisibilis cum esset Trinitas, dubitabile profecto efficitur, quomodo una persona aliam dat, vel quomodo possibile est a nobis accipi Spiritum sanctum, non accipientibus simul et Patrem? si vero nihilo minus Patrem, quam Spiritum accipimus, quando Spiritum accipimus, quae ratio est, ut non similiter et Patrem a Spiritu dari scribatur? Si vero dicit aliquis, quod accipere Spiritum sanctum, cum nos ab eo accipimus, et aliquam spiritualem operationem patimur ab eo, et spirituale aliquid donum ab eo accipimus, vel sapientiam, vel linguam, vel prophetiam, vel potestatem solvendi et ligandi, vel aliquid tale, et hoc est quod nos accipimus ipsum; quia e converso accipimus et bene patimur ab ipso, inalterabili et immutabili eo manente: est quidem, prout credo, Spiritus acceptio bene expressa, quod vero quaeritur, nihilo magis inventum est, vel dubium solutum. Nam si nihilo magis a Spiritu sancto accipimus, et beneficium patimur,

⁶⁵ Isa. XLVI, 10. ⁶⁶ Isa. LVI, 1; Luc. IV, 18. ⁶⁷ Galat. IV, 4. ⁶⁸ ibid. 6. ⁶⁹ Luc. XI, 13. ⁷⁰ Act. V, 32. ⁷¹ Act. X, 47. ⁷² Joan. IV, 15. ⁷³ Galat. III, 5. ⁷⁴ Ephes. I, 17. ⁷⁵ I Thess. IV, 8.

et dona accipimus, quam a Patre; æqualiter enim et similiter a tribus personis hujusmodi beneficia nobis eveniunt: quæ causa est, ut enim hujusmodi beneficia æqualiter a Patre et Spiritu accipimus; Pater quidem dicatur dare nobis Spiritum sanctum, hunc vero e converso minime scribatur: an certe, quoniam semper ille, qui dat aliquid, in quantum dat, principii rationem habet ad id quod datur, est autem et Pater principium Spiritus sancti, dici quidem Patrem dari a Spiritu sancto, absurdissime diceretur; quia vero Pater dat Spiritum, congruentissime dicitur, ut exinde intelligamus, illum quidem tanquam principium, hunc autem tanquam ex eo; et ita dicta in tempore datio Spiritus sancti, reducit nos ad sempiternam ejus ex eodem processionem. At vero et Filius dat in Scriptura Spiritum sanctum. Insufflavit enim, et dixit discipulis: *Accipite Spiritum sanctum* ⁷⁴. Et in prima catholica Epistola ait beatus Joannes de Christo: *In hoc cognoscimus, quia manet in nobis, de Spiritu quem nobis dedit* ⁷⁵. Quia vero Spiritus sanctus dat Filium, nusquam scriptum est. Quoniam ergo dare Spiritum et non dari ab eo, commune est Patris et Filii; communia vero indifferenter sunt communia: similiter utique intellecta datione et acceptione in Filio et Spiritu, sicut in Patre et Spiritu; necesse est ex eo ipso intelligere nos, quod Filius principium est Spiritus, et Spiritus intemporaliter est ex ipso.

Undecimum Argumentum.

Effundit in Scriptura sacra Pater Spiritum sanctum. Ait enim: *Effundam a Spiritu meo super omnem carnem* ⁷⁶. De quo quis merito dubitabit, quomodo effunditur, quod non est humidæ naturæ vel defluentis, vel quomodo patitur aliquid, quod penitus est impassibile; ac si vera est Patris et Spiritus sancti operatio, et est effundere operatio quædam: et ipse ergo se ipsum effundit. Sed quomodo cum esset simplicissimus ipse ad seipsum facit, et a se ipso patitur? si vero dicit aliquis, quod effundi ipse dicitur, eo quod ejus gratia effunditur, ut scriptum est in Actibus, quod *Et in gentibus gratia Spiritus sancti effusa est* ⁷⁷; hoc autem propter copiosam et abundantem donorum distributionem ad multos subito transeuntem: sed cum eadem sit gratia Patris et Spiritus sancti, quid magis communi gratiæ effusa, Pater dicitur effundere Spiritum, quam Spiritus Patrem? Hujus autem solutio eadem utique est, quæ et priorum. Quoniam enim ille qui effundit, ad id quod effunditur, in quantum effundit, principii habet rationem; est autem et Pater principium Spiritus; merito communi gratiæ effusa Pater quidem dicitur effundere Spiritum; Spiritus vero Patrem non, ut ex hujusmodi vocibus

dirigamur ad intelligendum, quod Pater principium est Spiritus. Necesse enim est, ut sempiterna per ea quæ temporaliter in Scripturis dicuntur, tanquam per quædam signa, secundum aliquam similitudinem significentur. At vero et Filius dicitur in Scriptura effundere Spiritum. Ait enim Apostolus ad Titum: *Secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit ad nos copiose per Jesum Christum Salvatorem nostrum* ⁷⁸. Effundi enim ait Spiritum per Filium, quoniam et ipsum ut effundat Spiritum, habet Filius ex Patre, quod significatur ex alia Scriptura. Scriptum enim est in Actibus: *Promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hoc quod nunc videtis et auditis* ⁷⁹. Quod vero Spiritus effundat Filium, scriptum non est. Quare et ex hoc Filium principium esse Spiritus concluditur.

Duodecimum Argumentum.

Accepta, ait, a Patre promissione Spiritus sancti, effudit hoc quod nunc videtis et auditis. Hoc autem ait, non quia habet aliquid Pater, quod Filius non semper habet, et postmodum id ipsum accipit a Patre. Nam intemporaliter cum esset a Patre natus, hoc ipso quod intemporaliter ex eo natus est, ab æterno habens ex Patre omnia quæcunque habet, dicitur accipere a Patre; non quæ prius non habebat, sed æternaliter quæ ex eo existens habet. Quare quod scriptum est, accipere ipsum a Patre, significatum est æternaliter ex Patre ipsum esse, et habere quæcunque habet. At vero sicut Filius dicitur accipere a Patre, et effundere apostolis, ita Spiritus sanctus dicitur accipere ex Filio, et annuntiare eisdem. Ait enim: *De meo accipiet, et annuntiabit vobis* ⁸⁰. Quare et hoc similiter significatum erit, quod ipse Spiritus sanctus ex Filio æternaliter est et habet quæcunque habet: sicut et ex Patre. Hoc autem patet et per præcedentia verba; dixit enim: *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem* ⁸¹. Deinde quoniam per hoc quædam diminutio posset putari ejus Filio: siquidem docere apostolos omnem veritatem, rem tantam, ipse quidem non fecit, Spiritum vero sanctum hoc ait facturum fore, insert: *Non enim loquetur a semetipso; sed quæcunque audiet, loquetur, et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis* ⁸². Ac si diceret: Quod ille vos ducat ad omnem veritatem et annuntiet vobis ventura, gloria mea est, quoniam sicut ego accipiens a Patre effundam vobis, ita ille accipiens ex meo annuntiabit vobis. Hoc est, Sicut ego intemporaliter existens ex Patre ab eo intemporaliter habeo quæcunque habeo et facio: ita Spiritus de me intemporaliter existens, de meo habet omnia quæcunque habet et facit. Quare ducere vos in omnem veritatem, de meo acceptum intem-

⁷⁴ Joan. xx, 22. ⁷⁵ I Joan. iv, 6. ⁷⁶ Joel. ii, 28. ⁷⁷ Act. x, 45. ⁷⁸ Tit. iii, 5. ⁷⁹ Act. ii, 33.
⁸⁰ Joan. xvi, 14. ⁸¹ ibid. 15. ⁸² ibid.

BARLAAMI ORATIO

PRO UNIONE

Avenione habita coram Benedicto XII Pontifice Maximo.

(Allat. De consensu, p. 787.)

Benedictus duodecimus, certior factus ab Andronici Junioris nuntiis, Græcos reverti et reconciliari cum Romana Ecclesia velle, statim datis litteris ad Andronicum et illius uxorem, duos misit Byzantium legatos, ut refert Gregoras lib. x, qui de pace et concordia Ecclesiarum pertractarent: a qua non alienos fuisse Byzantinos, idemmet narrat, tanquam qui patriarcham ad negotium, nec citra tumultum, urgerent. Audiamus, quid hac eadem de re Benedictus XII ad Robertum, Siciliæ regem, narret, ex Bibliotheca Barberina: « Charissimo in Christo Filio, Roberto regi Siciliæ illustri. Veniens pridem ad præsentiam nostram Barlam, abbas monasterii Domini nostri Jesu Christi Salvatoris Constantinopolitani, nuntius, ut asserit, magni sui principis Andronici, moderatoris Græcorum illustris, quoddam negotium reunionis Græcorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ faciendæ tangentia proposuit coram nobis: super quibus serenitati regis scribere intendimus magis plene. Sane, quia dictus abbas de beneplacito nostro revertitur ad mittentem, ipsum regis benevolentiam propensius commendamus. Datum Avenione, iii Kal. Septembris, anno v. » In nomine Domini nostri Jesu Christi, anno a Nativitate ipsius millesimo trecentesimo tricesimo nono, ad presentiam sanctissimi domini Patris Benedicti divina Providentia papæ XII, apud civitatem Avenionensem, ubi cum sua curia residebat, Barlam dictus abbas monasterii Domini nostri Jesu Christi Salvatoris Constantinopolitani, una cum nobili viro Stephano de Dandulo milite veniens, et ferens litteras Dominorum Philippi Franciæ et Roberti Siciliæ regum illustrium, continentes inter cætera, quod idem Barlam cum milite prædicto ex parte magni principis Andronici moderatoris Græcorum, pro negotio reunionis Græcorum Ecclesiæ Romanæ ac ipsius Ecclesiæ unitate, missus fuerat ad has partes, coram præfato domino nostro summo pontifice, ipsiusque sacro collegio dominorum cardinalium in effectu proposuit, quæ sequuntur; videlicet, quod in generali concilio per eundem dominum nostrum summum pontificem convocando, articulus de processione Spiritus sancti, per disputationes et concertationes ibidem concordaretur inter Latinos et Græcos, quodque ante omnia super recuperatione trium vel quatuor civitatum magna-
rum, quæ per Turcos infideles in præjudicium imperii Græcorum occupatæ detineri dicuntur, per ipsum dominum summum pontificem, et Ecclesiam dictosque reges, ac fideles alios, præstaretur auxilium, et aliæ non modici ponderis gratiæ a sede apostolica Græcis exhiberentur prædictis. Et licet prædicti Barlam et miles, interrogati ab eodem domino nostro summo pontifice, ipsiusque collegio, si habeant super præmissis, vel aliis proponendis et dicendis, ab illo qui se dicit patriarcham Constantinopolitanum in illis partibus, aut moderatore prædicto, vel aliis personis magnatibus dictarum partium ecclesiasticis aut mundanis litteras vel mandatum, ne frustratorie aut delusorie procederetur super his, cum sicut ex gestis antiquis colligitur, olim super unionem prædicta solemnibus tractatibus habitis, et negotio concordato, postquam Joannes tunc patriarcha Constantinopolitanus, et quondam Michael Palæologus moderator Græcorum, synodatico suo celebrato concilio per suos solemnes apocrysiarios idoneis mandatis suffultos fidem catholicam, quam tenet, docet, et prædicat eadem Romana Ecclesia, fuerunt in generali concilio Lugdunensi professi, retrospectantes damnabiliter a professione hujusmodi recesserunt, et ad vomitum redierunt, eadem Romana Ecclesia, quantum in eis fuit, remanente delusa finaliter. Barlam et miles responderunt prædicti, se nequaquam habere hujuscemodi litteras vel mandatum. Tamen præfati dominus noster, et ipsius collegium, reunionem affectantes prædictam, ex qua, si daretur a Domino, salus animarum multarum procul dubio resultaret, ea quæ dicti Barlam et miles volebant proponere ad experiendum, si fructus exinde posset aliquis elici, unde via utilis aperiri valeret negotio reunionis prædictæ; fecerunt sibi dari, quæ quibusdam colorata rationibus sequuntur in hunc modum: — « Quoniam divinum et adorabile mandatum factum est mihi a vestra sanctitate, ut dicam modum per quem reposito ego possibile esse, Orientalem Ecclesiam uniri Occidentali Ecclesiæ, vestro obediendo mandato, hoc dicto procedente jam faciam. Primum autem omnium deprecor Deum, ut, sicut ego cum omni veritate et puritate cordis loquar de istis, sic et ipse emittat ad sanctam animam vestram, quod sit ad gloriam quidem et laudem vestræ magnificentissimæ,

destructionem autem impiorum, perfectionem vero et unitatem omnium Christianorum. Sanctissime Pater, duo sunt modi, per quos potest aliquis reputare possibile esse, fieri prædictam unionem. Unus quidem sit, violenter, hoc est, si vim passi habitantes Orientem, nolentes recipiant vestram communitatem: alius vero, qui liber sit, hoc est, per doctrinalla verba erudi-i et humiliati, volentes vobiscum uniantur. Horum ergo duorum modorum prior quidem omnino diuitatur, quoniam vobis placet. Secundus autem, qui est voluntarius, duplex est. Alius est enim modus, per quem possibile est sapientes nostros concordari vobiscum; et alius, per quem, populum communem. Sapientium quidem modus simplex est et facilis: nam si venerint ad vestram sanctissimam majestatem ex nostris sapientibus triginta aut quadraginta, aut quocumque sint, bene scio, quia concordabuntur vobiscum statim facillime. Quare? quia neque vos queritis, ut irrationalis appetitus vincat, neque illi: sed et vos et illi queritis, ut vincat veritas. Ergo, quoniam et ambo desideratis veritatem, credendum est, quia et cito ipsam inuenietis, et cito concordabimini. Sed isti, postquam fuissent concordati vobiscum, reversi ad Orientem, non poterunt reducere populum nostrum ad credendum, quia fuerunt concordati vobiscum, cum salva essent dogmata sanctorum Patrum: sed surgent alii quidam, aut propter invidiam, aut vanam gloriam, aut forte reputando bene facere, et docebunt totum contrarium plebi, et dicent: Viri fratres, videte ne seducamini, neque audite eos; isti enim cum sint corrupti propter munera et vanam gloriam, dicunt quæ dicunt; nihil ergo removeatis ex iis quæ tenetis. Isti ergo, sanctissime Pater, dicendo talia verba, humiliabunt plebem credere eis. Sapientes autem, qui vobiscum fuerint concordati, nihil facere poterunt, sed magis erunt in periculo a turba pereundi. Unde prædictus modus propter quidem sapientes sufficiens est, propter vero populum nequaquam. Quis ergo est modus, qui et plebem et sapientes simul adducat ad unionem vestram? Ego dicam. Audiendo communis populus, quod sexies factum est generale concilium, et, quoties factum est, ad perfectionem Ecclesie factum est, et ad correctionem errorum, qui erant in illis temporibus, opinionem receperunt omnes ad animas suas, quia quod sit determinatum a generali concilio, rectum et sanum est. Ergo, si fiet et nunc de differentiis, quas habetis cum Græcis, generale concilium, ut nos ostendemus, quæcunque a generali concilio determinata fuerint, omnes Orientales libenter hæc recipient, et nemo erit qui his contradicat, et sic unanimitas statim et unio facta erit. Si autem aliquis dicat, quia jam factum est de istis generale concilium in Lugdunensi, in quo fuerunt et Græci, sciat, quod nemo poterit humiliare populum Græcorum, ut recipiant illud concilium sine alio concilio. Quare? quia illi Græci, qui interfuerunt isti concilio, non fuerunt

A missi, neque a quatuor patriarchis, qui gubernant Orientalem Ecclesiam, neque a populo, sed a solo imperatore, qui conatus fuit facere unionem vobiscum ex vi, et non voluntarie. Si ergo vestra sanctitas concedit, ut fiat de isto generale concilium, sit taliter ejus initium. Mittantur a vobis ad Orientalem Ecclesiam legati, viri religiosi et timentes Deum, et pleni spiritu humilitatis et patientie, et portent a vobis litteras habentes istum modum: Viri fratres, scitis, quia communis inimicus noster diabolus posuit scandala inter vos et nos, et separavit nos ab invicem. Debemus ergo et nos et vos tristari super hoc, et commune damnum reputare istam separationem. Rogamus ergo vos ut fratres in Christo, patriarcham Constantinopolitanum, et patriarcham Alexandrinum, Antiochenum et Hierosolymitanum, et alios pontifices et electos viros, ut conveniamus simul in aliquo loco, et quæramus communiter cum spiritali affectu de præpositis, et quod nobis revelabit Spiritus sanctus, hoc determinabitur, et speramus in misericordia Dei, quia scandala foras efficiuntur, et uanimitas et amor dominabuntur vestri. Si sic, sanctissime Pater, mansueta verba audierint Orientales, imperatorque et patriarchæ et populus maxime gaudebunt; statim incipient operari ad propositum, et cum vestris munitis ordinabunt modum, tempus et locum, in quo universale fiet concilium, in quo sine omni dubio est credendum, quia unio firmiter facta erit. Postea quoque interfuerint isti concilio exhibunt ad communem populum, et dicent: Viri fratres, sanctum et generale concilium determinavit hæc et hæc; debetis ergo recipere ea. Et omnes ea sine dubio recipient. Iste, sanctissime Pater, solus modus est, sicut videtur mihi, per quem unio Ecclesie fieri potest. Consulo autem et hoc; magis vero deprecor. In Turcia quatuor sunt civitates magnæ et divites, quæ hactenus fuerunt Græcorum, et propter peccata nostra multo tempore jam traditæ fuerunt in manus impiorum: nunc vero qui tenent et custodiunt illas, erant quidem Christiani, ex vi autem facti sunt Turci. Isti ergo, volendo iterum reverti ad Christianam fidem, notum fecerunt domino meo imperatori, ut vadat cum exercitu ad eos, et ipsi illi tradent prædictas civitates. Imperator vero, non confidendo in sola sua gente, misit nos ad Christianissimum regem Francorum, quærens propter hoc auxilium. Nam si apprehensæ fuerint illæ civitates, et reversæ ad nos, primum quidem totam virtutem, quam habent Turci per mare, statim perdent, et deficient mala quæ patiuntur Christiani per mare; ab eis etiam regiones et civitates, quæ sunt inter prædictas civitates et vos omnes, tradentur nobis; et erit magna janua aperta sancto passagio. Et audiens hæc rex Francorum, misit nos ad vos, ut dicatis, quid vobis de isto placeat. Unde supplicamus vobis, sanctissime Pater, ut concedatis, ut mittatur auxilium ad partes illas, aut priusquam vadant illuc prædicti vestri legati, aut

simul. Hoc autem dico propter duas rationes. Primum quidem, quod naturaliter omnes homines magis volunt subjugari beneficientibus eis, quam contra facientibus. Nam et Judæi, cum sint ingrattissimi omnium hominum, tamen quando Christus nutrit eos ex quinque panibus in deserto, cum voluerunt eorum regem facere. Ergo et Græci, videntes, sibi jam factum vestrum auxilium, magis erunt parati recipere verba vestrorum legatorum, et ipsa adimplere; etiam nos, qui desideramus Ecclesiæ unionem, poterimus fiducialiter unionem populorum docere; et imperator noster, accipiens occasionem, poterit et patriarchæ et aliis pontificibus dicere: Videte, quomodo Latini sunt boni homines, et quomodo quærent nos fructuosos operibus et gratiosis verbis! debemus ergo et nos similiter diligere eos, et quærere modum, per quem cum ipsis concordemur. Secunda autem ratio est ista: non poterit imperator dare se ad ordinandum generale concilium, nisi prius guerra, quam habet cum Turcis, diffiniatur; neque enim dum guerra sit, poterit quatuor patriarchas et alios pontifices in unum congregare, nec concilio poterit interesse, et propterea oportet, ut ipsi æmuli prius ab imperio aliquantum longius expellantur; et tunc imperator, accepta tranquillitate, quantum ex sua parte est, poterit perfecte adimplere. Quod vero dicunt quidam ex vobis, quia oportet prius uniri vobiscum Græcos, et tunc ibimus contra Turcos, non mihi videtur bene dictum esse, propter sex argumenta. Primum, quia Turci etiam solum nocent Græcis, sed etiam Armeniis, et Cyprianis, et Herodiis, quia omnes sunt subditi nostri, et omnibus habitantibus insulas. Unde, quando propter Græcos non vultis mittere auxilium contra Turcos, ad minus propter miseros Armenios qui sunt jam desolati, et propter alios Christianos, subditos nostros, debetis mittere ad partes illas vestrum auxilium. Secundum, quia Turci expugnant Græcos, non tanquam Græcos, nec quoniam differunt a vobis, sed quia crucem sunt adorantes. Unde per se quidem expugnant crucem, per accidens autem Græcos. Si ergo abieritis contra Turcos, non ibitis ad auxilium Græcorum, sed crucis, quæ est communis salus omnium Christianorum. Ergo justum est, sicut Græci sunt defensores crucis, et vos similiter sitis. Tertium, quia nunc quidem, dum sit salvum imperium Græcorum, et sit in juribus suis, facillimum est Latinis cum imperatore Græcorum Turcos prosternere. Quare? quia primum quidem, Græca militia scit bene per experientiam modum guerræ Turcorum; et insuper per totam Turciam et Saraceniâ sunt commisti plurimi, et adhuc Christiani, et alii jam renegati, qui valde diligunt dominium Græcorum; isti ergo cum audierint, quia cum exercitu imperator vadit ad eos, statim unanimiter subjicientur sibi: si autem, quod Deus non permittat, everterent imperium Græcorum, tanto erunt fortiores, ex natura loci et rerum: quis autem omnino impossibile et difficillimum erit

vobis prosternere eos; unde, donec est facile prosternere eos, ne vos pigeat, nec dimittatis venire illud tempus, in quo erit vobis meditatio, non quomodo ibitis super eos, sed quomodo cavebimini ab eis, et erit magnum quid vobis, ulcisci ab eis. Quartum, si soli Turci venissent ad vos, dicentes: O Latini, volumus quidem esse saltem Turci, tamen rogamus vos, ut simul vobiscum expugnemus Tartaros, Saracenos, et disperdamus eos, recepissetis utique eorum supplicationem; quare? quia magis esset utile vobis cum Turcis expugnare Tartaros et Saracenos, quam si soli expugnassetis omnes tres. Ex simili ergo utilius est vobis, cum Græcis, tam si concordant vobiscum, quam si non, impios expugnare, quam si soli expugnetis Turcos et impios. Quintum, scitote et hoc vere, quia non tantum differentia dogmatum separat corda Græcorum a vobis, quantum odium quod intravit in animos eorum contra Latinos ex multis et magnis malis, quæ per diversa tempora passi sunt Græci a Latinis, et adhuc patiuntur per singulos dies; quod odium nisi prius abijciatur ab eis, non poterit unio fieri. Verumtamen, nisi prius fiat eis magnum a vobis beneficium, neque prædictam odium abijciatur, neque aliquis poterit audere loqui ad eos ea quæ sunt unionis. Sextum, scitote et hoc, quia non communis Græcorum populus misit me, ut quæram a vobis auxilium et unionem, sed imperator solus secreta; qui, nisi prius mittatur auxilium ad partes illas, non poterit manifestare se plebi suæ, quod vult vestram unionem. Ecce dixi et narraui vobis omnia. Deus faciat quod melius est. Prædictum quidem modum unionis habeo manifestum, et si possibile est vobis facere eam, gratia sit Deo. Si vero non, dicam vobis alium modum qui in dubio quidem est, tamen potest Deus facere et per ipsum unionem. Quod ergo jam dixi magnum odium, intravit in animas Græcorum contra Latinos ex multis malis, quæ passi sunt ab eis; quod odium nisi prius ejiciatur, nemo poterit docere Græcos vestram unionem. Ut ergo prædictum odium prius ejiciatur, supplicamus, ut adimpleatis nobis istas tres supplicationes: primam, ut concedatis regi Francorum mittere ad partes illas auxilium; secundam, ut detis indulgentiam peccatorum omnibus volentibus adjuvare cum rebus eorum, et omnibus morientibus in bello Turcorum; tertiam, ut omnes Græci, qui fuerunt venditi a Latinis, ubicunque sint, liberentur, et de cætero, ut non vendantur Græci, et si quondam vendiderint, vel emerint eos, vel vadant contra eos, sint excommunicati; et, priusquam facta essent ista, mittantur a vobis ad partes illas doctores, et doceant populum, imperatore dante eis securitatem; et forsitan populus ille videntes prius vestra beneficia, verecundabuntur, et humiliabuntur recipere, et sine generali concilio, vestram unionem. Tamen supplico sauctitatem vestram, ut si inveneritis alium modum, per quem possibile erit populum re-

cipere vestram unionem, ostendatis nobis ipsum, et nos, quod possibile est, parati sumus ducere ad effectum. — Quibus per eosdem dominum nostrum summum pontificem et collegium visis et diligentius intellectis, habitaque super eis deliberatione matura, breviter responderunt, quod cum olim a sanctis Patribus, et viris catholicis in Ephesino partium Græciæ, quod est unum de quatuor principalibus conciliis; nec non Toletano, Lugdunensi, et aliis diversis conciliis per Romanos pontifices et ecclesiam Romanam, vel auctoritate ipsorum in diversis mundi partibus tam Orientalibus, quam Occidentalibus celebratis, solemniter determinatum catholice fuerit, ac etiam diffinitum, quod Spiritus sanctus æternaliter a Patre et Filio, tanquam ab uno principio et conspiratione procedit, et quævis opinio contraria reprobata existit et damnata; non esset decens nec expediens præfato domino nostro, et Ecclesiæ sanctæ Dei, cœtæque fidelium, sic clarum, determinatum et diffinitum fidei articulum hujusmodi, quem Græci antiquissimo tempore, piæ memoriæ Ormisda papa Romano, et Joanne patriarcha Constantinopolitano, Ecclesiis tunc præsentibus, et Justino imperatore regnante, professi fuerunt expresse, nec non subsequenter post lapsum longi temporis super professione ipsius articuli Joannes tunc patriarcha Constantinopolitanus, et Michael Palæologus tunc temporis moderator Græcorum, prius ab eodem patriarcha synodico celebrato concilio, solemnem epistolam recolendæ memoriæ Joanni papæ XXI miserunt, nunc per novas disputationes, vel altercationes, aut alias quomodolibet, in dubium revocare; nec providentia sedis apostolicæ circumspecta, quæ in suis articulis et processibus, maxime super iis quæ fidem orthodoxam concernunt, maturitatem observare solet a rectitudinis et veritatis tramite non discedens, fecerit ea, quæ per eam provide, solemniter et catholice determinata et diffinita sunt, in concertationes vel disputationes superfluas deducere, maxime per schismaticorum et hæreticorum insigationem vel instantiam, consuevit; et, si hoc fieri super articulo memorato, determinato juxta veritatem catholicam, et præsertim permetteret circa illum videlicet dubitare, quod absit. Rursus cum prædicti Barlam et miles, hujusmodi responsione audita, dicerent, quod saltem, quod si ad profitendum dictum articulum Græci forsas induci non possent, reunionem factam permitterent ipsi Græci, quod super eodem articulo tenent, credere, Latini que crederent catholice, Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere secundum veritatem catholicam, sicut credunt; responsum existit, hoc esse nullatenus tolerandum, quia in ipsa Ecclesia catholica, in qua una fides esse noscitur, sic quoad hoc duplicem fidem minus veraciter esset dare, dictus dominus noster summus pontifex cum ipsa Ecclesia hujusmodi manifesto non resistendo, errori viderentur eidem, quod avertat Dominus, consentire. Verumta-

men ad hujusmodi et alios expellendos de cordibus Græcorum errores, ipsosque inducendos ad unitatis catholicæ veritatem, idem dominus noster aliam viam magis facilem et accomodam, quæ sibi et dicto collegio dominorum cardinalium occurrebat, prælibatis Barlam et militi ostendendam, videlicet quod per illum, qui se in partibus illis patriarcham Constantinopolitanum appellat, et moderatorem Græcorum qui nunc est, convocatis illis, qui Alexandrinæ, Antiochenæ et Hierosolymitanæ Ecclesiarum antistites in eis partibus nominantur, a clero partium earumdem principalibus, et nobilibus et majoribus populi in synodico concilio convocatis certi assumerentur sapientes, et ad has partes Occidentales mitterentur, idoneis mandatis suffulti, qui cum aliis viris sapientibus, doctis in lege Domini, et peritis, per sedem apostolicam super hoc deputationis, non per modum disputationis vel concertationis, sed instructionis, quoad Græcos ipsos salutare haberent maturos, et diligenter tractatos, ut tandem super prædicto articulo, et dubiis, quæ Græci prædicti habeant alia circa fidem, ab ipsis Græcis, luce catholicæ veritatis percepta, et de cordibus eorum fugatis tenebris, ad ovile reverterentur Dominicum, cujus est unus pastor, et extra quod non est alicui gratia neque salus. Nam concilii generalis convocatio, quæ longi temporis tractum exiget, ac expensas, et labores varios et intolerabiles, quoad Occidentales prælatos et personas ecclesiasticas, nec non reges, principes et alios convocandos ad illud, secum traheret, non videtur, præsertim hoc præsentibus turbato et impacato tempore, peccatis, pro dolor! exigentibus, expedire. Ad hoc autem quod de præstando eisdem Græcis ante omnia subsidio, et aliis exhibendis gratiis, ut exprimitur, superius petebatur, et fulciebatur pro parte dicti Barlam rationibus quibusdam, ab eo datis in scriptis, ut sequitur in hunc modum. — Licentia mihi data a vestra sanctitate respondere, fiducialiter respondebo. Dicunt quidam, inconveniens esse, si posuerimus iterum in examinationem quod habemus jam sicut manifestum, mihi autem videtur totum contrarium; si manifestum est, multo magis convenit poni ipsum in examine, si aliqui dubitant de eo, per quatuor rationes, quarum prima est ista. Vos confitemini nunc, quia Spiritus sanctus procedit et ex Filio, sicut et ex Patre; sed hoc a Græcis dubitatur. Si autem verum est, et ponetur in communem examinationem, sicut est nunc vobis manifestum, sic et tunc fiet et Græcis manifestum; quod vos deberetis maxime considerare. Quemadmodum enim natura aromatum, quanto quis ista movet manibus, majorem emittit odorem, sic et natura veri, quanto magis examinatur disputatione, tanto magis pura et clara apparet. Omnis enim examinatio non consuevit facere dubia quæ primo erant manifesta, sed contrarium. Ea enim quæ prius erant dubia, ipsa examinatio habet a natura ad clarum ducere. Ea ergo, quæ prius erant manifesta, ipsa examinatio

manifestiora facit. Secunda ratio est ista. Justum est, ut vos exemplum assignetis a sanctis Patribus. Illi enim habebant quidem manifestum, quia Filius ejusdem substantiæ est Patri; tamen, quoniam Ariani dubitarent de hoc, posuerunt hoc in examinatione, ut et alios salvarent: similiter et in aliis conciliis orthodoxi Patres habebant quidem manifesta ea, de quibus hæretici dubitabant, tamen quoniam desiderabant et illos juvare, ponebant ea in communem examinationem. Non enim erat in eis quid prohibens eos facere; et credebant; vere, quia, quæ habebant ipsi manifesta, posita in examinationem, adhuc manifestiora fiunt, et multos juvabant: ergo et vos, si similiter volueritis facere, ad gloriam vobis continget. Tertia ratio est ista. Ego quidem sciens bene, Latinos nunquam de eis aliquid blasphemium; prudentes enim viros et sapientissimos scio; sed alii Græci, qui non noscunt eos sicut ego, dicent, quia, pro timiditate, noluerunt venire ad examinationem, timendo, ne forte videantur Græci dicere veriora quam ipsi; qui enim confidit sibi, et reputat firmiter habere veritatem, non effugit examinationem; qui autem hanc effugit, præstat suspicionem timiditatis. Si quis enim, ambiens aurum, negat experiri in lapide, cum recipiens ipsum petat et hoc fieri, suspicionem dat, quia non credit, purum esse aurum suum: sic et vocatus in iudicium et examinationem pro aliqua re, et nolens accedere, suspicionem dat, quia non confidit in se ipso, neque reputat firmiter, firmari in veritate. Attendite ergo, si bonum est, talem opinionem dare aliquibus de vobis ipsis, quia ab omnibus hominibus differtis secundum meam opinionem sapientia et magnificentia. Quarta ratio est ista. Non debet aliquis timere, ne forte contingat Ecclesie Dei ex isto concilio aliqua desolatio, considerando quia quoties factum est generale concilium, semper ad exaltationem et honorem Ecclesie, et majorem firmitatem veritatis factum est; ergo et nunc credendum est, quia, si fiat de propositis generale concilium, et exaltatio magna Ecclesie sequetur. Si aliquis autem vult dicere, quia istud opus indiget multis temporibus et magnis expensis, sciat, quia pro isto opere non tantum pecunias et tempora pro nihilo debemus reputare, sed et sanguinem nostrum libenter propter hoc effundere, si necesse fuisset; quia majus opus, quam uniri Græcos cum Latinis, sub cælo non poterit homo invenire. Quem ergo habeo residuum modum unionis, jam dicam tantum protestando, quia certissime quidem non possum dicere, si fiet per istum modum unio, tamen credo, quia Deo possibile est. Potestis, si vultis, mittere ad quatuor patriarchas Orientalis Ecclesie, et ad imperatorem, legatos vestros, dicentes: Viri fratres, quoniam et vos et nos constemur in divinis unam substantiam, et tres personas, etiam unum principium; et neque vos neque nos adducimus in divinis aut identitatem personarum, aut divisionem

A substantiæ, sufficientia ista nobis, ut habeamus unionem. De processione autem Spiritus sancti non dividamur ab invicem; sed sapientes quidam nostri cum vestris disputent de ista questione, si volunt. Communiter vero non haberemus propter hoc divisionem, sed tenete vos, quod vultis de isto, et nos similiter, et non damnemus propter hoc alterutrum; sed factum sit tantum. Vos quidem date Ecclesie Romanæ illum honorem, quem dabant et antiqui patriarchæ in tempore unionis, quam determinaverunt et leges imperatorum, et canones sanctorum Patrum, et plus non petimus a vobis. Nos autem parati sumus dare, et firmare Ecclesie Orientali, et specialiter Ecclesie Constantinopolitane, et imperio Constantinopolitano omnia jura, quæ sunt vel ab antiqua consuetudine, vel determinata aut a legibus imperatorum, aut a canonibus sanctorum Patrum. Ista verba, sanctissime Pater, audientes Græci, si omnes recipient, non possum dicere; tamen credo, quia plurimi recipient, et forsitan per istum modum Deus dabit nobis unionem. Tamen supplicamus vestram sanctitatem, non omittatis nos sine portare aliquam gratiam a vobis domino meo imperatori, ut optatum sumus, quod habet unionis Ecclesie non *** sed potius illuminetur. — Supradictus dominus noster summus pontifex, cum suo collegio prædicto, respondendo dixit, quod, eisdem rationibus nequaquam obstantibus, ex eo justa prædicta petitio non videtur; quia si fortificati, ditati, exaltati et confortati per sedem apostolicam, reges, principes et populos catholicos ante reunionem prædictam, postea terga et non faciem verterent Romanæ Ecclesie memoratæ, sicut alias, dum credebantur reuniri, prout expressum est superius, fecisse noscuntur; procul dubio idem dominus summus pontifex, Ecclesia, et fideles alii remanerent delusi, et dici posset opprobrium non modicum, quod suos et fidei juverant et fortificaverant inimicos et hostes, participassentque scandalosa cum eis; sed si per illum qui omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, eorundem Græcorum cordibus, fusione spiritualis gratiæ illustratis, per viam rectam per eundem dominum nostrum, vel aliam accommodandam et honestam, ad obedientiam, unitatem et devotionem ejus Romanæ Ecclesie redire curaverint cum effectu, ipsos tunc effusis gaudiis, ac gratiis et favoribus largitiue dispensatis, tanquam de regione dissimilitudinis revertentes, ipse Dominus noster et apostolica fides recipiant eos charitativis brachiis amplexando, non solum superius quæ petunt, sed super aliis eorum opportunitatibus, exhibituri tunc, quantum cum Deo et honestate fieri poterit, auxilia, consilia et favores. Porro post præmissa dictus Barlam, qui ad partes Græciæ prædictas erat, ut asseruit, rediturus, quamvis responsionem hujusmodi justam et rationabilem reputaret, viam tamen quam de mittendis pro parte Græcorum prædictorum sapientibus tactam, ut

præmittitur, difficilem seu impossibilem existimat, A voluissent venire; et dato, quod jam venissent, nisi Deus, cui nihil est impossibile, illam sola sua virtute perficere dignaretur: causas difficultatis huiusmodi exprimendo per quamdam cedula, legatos super prædictis, ipsi non darent unquam quam in scriptis tradidit sub hac forma: — «Sanctissime Pater, quamvis receperim a vobis perfectum responsum, adhuc supplico vestræ sanctitati, ut dignetur audire et ista pauca verba; necessaria enim sunt, et mihi dicere et vobis scire. Quod jam vestra sanctitas mihi dixerat super facto unionis Ecclesiæ orthodoxæ, ut veniant ex partibus illis legati, habentes litteras imperiales et synodicas, exoro Deum, ut faciat istud possibile, quia ex se est valde difficile, multa de causis. Videlicet, quia imperator non audet manifestare se, quod velit uniri vobiscum; quoniam, si manifestasset se, multi ex principibus suis, etiam ex populo, timentes, ne forte si ipse vellet, sicut fecit ipsis Michael Palæologus, quærerent opportunitatem interficiendi illum. Præterea Ecclesia Constantinopolitana non remitteret ad hoc negotium legatos suos sine consilio et consensu patriarcharum, Alexandrini, Antiocheni et Hierosolymitani; quare oportere eos insimul congregare; quod est difficile propter guerras. Et præter hoc incertum est, si vocati adhuc B — Et sic ab eodem domino nostro summo pontifice, explicante expressius, quod aliter eidem dictoque collegio posse non videbatur, nisi prout superius dixerat, et tetigerat, negotium perfici supradictum; rediens, ut dixit, præfatus Barlam ad partes Græciæ prædictas discessit.

ETHICA SECUNDUM STOICOS.

PER

D. BARLAAMUM DE SEMINARIA,

EPISCOPUM GYRACENSEM

Ex pluribus voluminibus eorandem Stoicorum sub compendio composita.

PARS PRIMA.

CAP. I. *Beatitudo quid dicatur.*

Hominum alium alio, secundum quod homo est, melius vivere putamus, et statum hominum alium eligibiliorem, alium minus eligendum arbitramur. Ergo cum natura nostra sit finita, et non sit infinitæ bonitatis capax, aliam alia meliorem vitam ratione sumentes, non ad infinitum procedemus, sed pervenimus postremo ad aliquem terminum bene vivendi, quem jam transcendere natura nostra de sui conditione minime valeat. Quamvis enim non habeamus, quem assignabimus, pure ad eum pervenisse: tamen quia substantiam et vitam natura limitatam habemus, necesse est etiam, summum gradum nostræ perfectionis, et optimum statum vivendi, secundum quod proportionalitas nostra exigit, eadem natura præfixum et notum esse. Nam opinari finitam naturam ad infinitum proficere, et perfici, suos non excedendo limites, posse, non

C solum est contra communes notiones, sed etiam tollit omnem appetitum. Siquidem expetendorum extremum non est, ubi se appetitus novissime figat. Hunc igitur terminum, et hanc optimam, prout possibile est, hominis vitam, uno verbo, sicut et alii, beatitudinem appellantes, quæramus quid sit, et in quibus consistat. Inde autem suscipiamus exordium.

CAP. II. *Vera beatitudo hominis, ut homo est.*

Veram hominis beatitudinem quærimus: talis autem non potest esse, nisi sit hominis ut homo est. Nam si assignabimus hominis beatitudinem, quæ non erit hominis, ut homo est, non erit vera. Ergo oportet ut constet ex omnibus illis bonis, quæ sunt hominis, in quantum homo est. Quia si ex aliis, et non ex talibus, non habebimus, quod quærimus. Etenim si non ex omnibus huiusmodi bonis constabit, non erit summum bonum, quia si qua est bea-

titudo, cui desunt aliqua hominis, in quantum homo A est, manifestum est, quod illis additis augebitur. Sed quod augeri potest, summum non est; beatitudinem vero, quam quærimus, summum hominis bonum esse volumus.

Igitur ex omnibus dictis bonis constabit, ac vero ex solis. Quia si qua sunt alia bona hominis, non tamen ut homo est, manifestum est, quod illa addita illi beatitudini, quæ constat ex bonis hominis, ut homo est, non augebunt eam, ut propterea sit magis beatitudo hominis, ut homo est: quia in tali etiam compositione tota ex utriusque generis bonis complexio non diceretur, nec intelligeretur, nec esset beatitudo hominis, ut homo est, nisi ex parte illorum bonorum hominis, quæ essent bona hominis, in quantum homo est.

CAP. III. Vera beatitudo augeri non potest.

Vera ergo beatitudo additis illis augeri non potest. Et merito. Nulla enim aggregatio augeri potest additione aliarum rerum genere diversarum. Nec enim lineæ additis punctis, nec superficies additis lineis, nec solida additis superficiebus, nec diversorum humorum commistio additis coloribus vel saporibus augetur.

CAP. IV. Beatitudo hominis, ut homo est, ex quibus potissimum constat.

Ergo si bona hominis, ut homo est, genere diversa sunt ab illis quæ non sunt hominis, ut homo est, manifestum est quod beatitudo, quæ constat ex bonis hominis, ut homo est, non augebitur adjectione illorum bonorum, quæ non sunt hominis, in quantum homo est. Itaque perfecta et summa hominis beatitudo ex illis solis constabit, ut jam possumus formam hujus beatitudinis brevissime comprehendentes, talem ejus definitionem ad quærenda et demonstranda supponere.

CAP. V. Quid est beatitudo hominis vera, et quid ejus miseria.

Veram beatitudinem hominis esse cumulatam complexionem omnium bonorum hominis, ut homo est; ac per consequens, summam miseriam hominis esse cumulatam complexionem omnium majorum hominis, ut homo est: ut cui hoc inest miserissimus homo dicatur. Est autem beatitudo per se expetenda, et miseria fugienda.

CAP. VI. Virtus quid.

Supponatur etiam et virtutis definitio, quæ talis secundum omnes philosophantes est.

Virtutem esse optimam affectionem animi ex qua profisciscuntur bonæ et laudabiles voluntates, sententiæ, actiones: quarum quælibet suo loco optima est; quæ et eos, in quibus est, bonos et laudabiles efficit.

CAP. VII. A beatitudine hominis, ut homo est, omnes artes excluduntur.

His præmissis, patet, quod omnes et universæ opificum artes excluduntur ab illis bonis, quæ ad

formam beatitudinis pertinent. Sicut enim in omnibus aliis illa bona intelligimus uniuscujuscunque rei, ut illa res est, quæ ipsam rem bonam et laudabilem faciunt, et a quibus ipsa res jure laudatur, et bona appellatur: ita et hominis bona, ut homo est, illa tantum intelligimus, quæ ipsum hominem bonum et laudabilem faciunt, et a quibus jure laudatur, et bonus appellatur.

CAP. VIII. Vera beatitudo hominis, ut homo est, in quibus potissimum sita.

Sed beatitudo hominis sita est in illis bonis tantum, quæ sunt hominis, ut homo est: sola ergo illa formaliter perficiunt beatam vitam, quæ hominem vere bonum et laudabilem faciunt, et propter quæ B jure laudatur, et bonus appellatur. Sed ex nulla opificum arte hæc homo creetur. Quantumcunque enim est homo faber bonus, aut cerdo, aut scriptor, non tamen ratione hujus artis bonus appellatur; velut sapiens homo, aut prudens, aut intelligens simpliciter laudatur. Ergo ad formam beatitudinis opificum artes minime sunt vocandæ.

CAP. IX. Scientia in bonis hominis minime locanda.

Similiterque scientiarum, quarum finis est non extrinsecus effectus, sed intrinseca visio veritatis; licet in bonis ipsius mentis, ut mens est, omnis scientia computetur: tamen quæcunque tales sunt, ut ab eis non possit homo simpliciter bonus appellari, vel ut homo sapiens et intelligens, aut prudens jure laudari: non sunt in illis bonis habendæ, quæ beatitudinem ipsius hominis, in quantum homo est, constituunt. Hominem enim non ipsam mentem aut rationem appellamus, sed animal rationis et mentis particeps, cujus nunc beatitudinem quærimus, rem videlicet, qua optime, dum vivitur, vita ejus datur.

CAP. X. Quæ hominibus et bestiis communia, non in bonis hominis, ut homo est, collocanda.

At vero, nec quæcunque sunt, aut esse possunt, communia hominis et bestiarum, in illis bonis sunt habenda, ex quibus hominis beatitudo constat. Illa enim omnia, ut prædefinitum est, sunt bona hominis, ut homo est. Sed illa quæ sunt, aut esse possunt communia hominis et bestiarum, et per consequens quæ gratia istorum requiruntur, ut effectiva, aut conservativa, et si quæ eorundem virtutes esse dicuntur, non sunt bona hominis, ut homo est, et ideo nec in illis bonis sunt habenda, quæ ad beatitudinem pertinent.

CAP. XI. Miserrimi definitio, aut qui vere miser dicatur.

Item, quia miserissimus homo nec ille est, qui nusquam est, nec ille, qui homo non est: equus enim non dicitur homo miserissimus: manifestum est, quod sunt aliqua communia hominis beati et miserissimi. Cum vero miserissimus dicatur, qui habet omnia mala hominis, ut homo est, ita ut nihil boni hominis, ut homo est, ei relinquatur: acqui-

tur nihil eorum quæ sunt, aut esse possunt communia beati et miserissimi, quæque gratia eorum requiruntur, bonum esse hominis, ut homo est. Quare nec in illis hujusmodi sunt habenda, quæ definitione beatitudinis comprehenduntur.

CAP. XII. Quæ in bonis hominis jure habenda censeantur.

Item, si illa bona tantum faciant per se hominem beatum, quæ ipsum hominem, ut ostensum est, bonum simpliciter et laudabilem faciunt, et propter quæ jure laudatur, et homo bonus appellatur; omnia vero hujusmodi sunt voluntaria, et in potestate hominis jacentia, et amitti invitis nequeuntia: nullum ergo fragile, et caducum, et extraneum, in nostra potestate non existens, et exstingui et amitti potens invitis, habendum est in eo genere, quod vita beata complectitur.

CAP. XIII. Bona corporea externa ad beatitudinem hominis, ut homo est, non pertinent.

Patet igitur ex conclusis, quod nec indolentia, nec corporea voluptas, nec omnino aliquid eorum quæ dicuntur corporea bona et externa, ad beatitudinem, quam quærimus, pertinet. (Horum enim alia sunt communia hominis et bestiarum: alia, beati hominis et miserissimi; et omnia communiter sunt extra nostram potestatem, et fragilia, et caduca, et exstingui et amitti invitis possunt; et nec omnia simul, nec aliqua illorum sua præsentia hominem bonum faciunt, vel ab eis homo jure laudatur, et bonus appellatur. Ergo cum hujusmodi omnia exclusa essent a beatitudine, et ipsa corporea et externa necessario excluduntur.

CAP. XIV. Quæ forma beatitudinis includantur.

Itaque circumscriptis omnibus aliis, de quibus dubitari possit, ne in forma beatitudinis includantur; relictis vero solis animi virtutibus, et eorum laudabilibus actionibus, quæ videlicet nec hominis, et belluarum, nec beati et miserissimi communes esse possunt, et amitti invitis nobis non possunt, quæque vero hominem bonum et laudabilem faciunt, et a quibus homo jure laudatur, et bonus appellatur: manifestum est, quod in sola vita virtuosa beatitudo consistit; et virtus seipsa est contenta, ad bene beateque vivendum.

Reliquorum vero nihil ad veram beatitudinem pertinet; sed dum homo virtutibus est imbutus, et omnes suas cogitationes et actiones, et vitam virtutibus regulariter et moderatur, et dirigit: omnibus aliis rebus nascentibus et cadentibus, et quoquo modo se habentibus, nil admittitur aut additur ei, quo magis minusve sit beatus.

CAP. XV. Secunda et tertia, quæ vocantur, nunc formæ quærendæ beatitudinis includi debeant.

De scientiis quidem et artibus, nulli philosophorum dubitant, utrum necessarium sit aut omnes scientias, aut aliquas artes, in forma quærendæ beatitudinis includi. De dictis vero corporæ bonis et

A externis, quæ secunda et tertia vocantur, magna est quæstio.

Quidam enim nil præter virtutes, hominis bonum esse, in quantum homo est, non dubitant, sed adimittentes prædictæ definitioni, postremam additionem, et simpliciter ponentes beatitudinem, complexionem esse bonorum hominis, nituntur aggregare ad beatam vitam explendam, et corporea omnia, et externa, quasi sine istis nequaquam illa integra valeat esse. Qui vehementer errare convinctur, ex his quæ communiter et naturaliter de beata vita sentimus. Beatitudinem enim tanquam summum bonum omnes intelligimus; quo ipsa res summe bona suo genere efficitur. Ergo et summum hominis bonum intelligendum est, cujus præsentia homo summe bonus homo efficitur. Solæ ergo virtutes beatitudinis obtinent principatum.

CAP. XVI. Beatus qualis esse debeat.

Item volumus illum, quem perfecte beatum intelligimus, tutum esse, inexpugnabilem, septum, munitum, suis bonis inerrabiliter confidentem, semper habere quod vult, et nunquam, quod non vult: nunquam dubitare, utrum adest sibi integre beatitudo, an non; nunquam timere, ne invitus amittat eam; forti, et robusto, et excelso, et magno animo esse, semperque in animo tranquillitatem, et securitatem, et placidissimam pacem, et constantem hilaritatem habere, et terroribus et angoribus et mœstitia vacuum esse.

CAP. XVII. Quid in se contineat beatitudo.

Hæc autem omnia continet sententiæ confectæ conclusionis. Nam si quis, cum sit virtuosus, ita conclusam de beatitudine sententiam, vivam et efficacem habet, et totum animum per omnes partes penetrantem, ut et omnis appetitus sit consonus illi, et aliqua repugnans opinio non sit animo latens, quæ possit aliquando ad contrarium appetitum animum distrahere: hic cum nihil habeat in bonis nisi virtutem, et quod ea agatur, reliquarum vero rerum, nihil sibi bonum vel malum reputet, vidratque quod solum bonum novit, semper sibi totum præsens, et amitti invito non patiens, necesse est ut omnia illa ei contingant, quæ expressimus communiter vere de beato intelligi. Talis enim tutus est, inexpugnabilis, inerrabiliter illis quæ sua bona scit, confidens: semper habet quod vult, et nunquam, quod non vult. Vacat enim vitis, quæ non vult habere, et si terrores, et mœstitiæ, et angores, et aliæ perturbationes, quæ contingunt omnibus, propter corporeas et externas res: quia putant eas malas vel bonas esse, et pertinere ad suum bonum vel malum statum: manifestum est, quod si quis hujusmodi opinionem et appetitum ab iisdem rebus penitus removerit, nihil quoquo modo acciderit, terrere et perturbare eum valebit, aut angere, et a constantia egredi, et morere faciet. Et ideo semper erit tranquillus sibi que placatus. Propterea fortis magnanimusque, semper invictus,

a nullo frangi et demitti animo patiens. Maxime enim A scilicet humanas res contemnere, et ab eis nec efferrī nec frangi: qui eas nec bonas nec malas sui gratia iudicat. Similiter et quæcunque alia de beato intelligentes, prædictæ conclusioni plene concurrunt.

CAP. XVIII. Ad perfectam beatitudinem num secunda et tertia sint necessaria.

Si vero supponamus aliquem cum bonis animi etiam quæ dicuntur bona corporis, et externa omnia habere, et sit sibi illa in animo sententia insita, et appetitus sententiæ congruus, quod ista secunda et tertia ad perficiendam plenam beatitudinem sunt necessaria: impossibile est ei omnia illa concurrere, quæ de beato intelligimus. Et ideo per consequens, cum credat habere se omnia quæ suppetant ad beatam vitam, non erit tamen beatus. B Nam cum sciat vires, valetudinem, sanitatem, velocitatem, venustatem, integritatem sensuum, vacuitatem doloris, denique vitam ipsam; præterea regna, imperia, magistratus, dignitates, honores, facultates, copias, opes, potentias, divitias, subditorum benevolentiam, optimorum amicorum et consanguineorum societatem: hæc omnia caduca natura sua esse, et simul invito amitti posse, et eorum contraria evenire: quomodo beatus erit, si tot bonis, sine quibus non reputat integram beatitudinem sibi posse adesse, non confidit, et tot quæ reputat esse mala et beatitudinem violentia sibi impendere videt? Ita enim sapiens et intelligens, et illa bona permanere sibi, et non delabi appetens, cum vult esse semper beatus: quomodo non semper C terrorum, et angorum, et sollicitudinis plenum animum habebit? At vero nec contemnere et despiciere res humanas facile poterit, qui ad beatitudinem vel miseriam aliquod pondus eas habere crediderit. Sed sine despicientia rerum humanarum, fortitudo et magnanimitas et excelsitas non videntur posse in animo generari: quibus virtutibus instructus virtuosus in omni fortuna æquabilitatem conservat. Carebit igitur, qui beatum se esse putat, istis virtutibus.

Ac etiam potest contingere casus, in quo, cum salva sint sibi omnia bona externa, tamen ipse ignoret, utrum salva sint, necne; dubitabit ergo, utrum adest sibi integra beatitudo. Ergo non habebit quod vult: vellet enim non dubitare. D Concutietur ergo tranquillitas et pax animi istius a constantia sua. Non ergo tutus, ut dominus bonorum suorum: non inexpugnabilis, non quietus; nec beatus ergo. Sententia ergo illa, quæ corporea et externa aggregat ad beatitudinem, quem supponimus esse beatum, facit non esse beatum; falsa ergo est. Nihil enim verum est, ex quo impossibile oritur. Magis autem dignitas et splendor sententiæ, quam defendimus, inde apparebit.

CAP. XIX. Collatio duorum non beatorum.

Supponantur duo non beati, similem defectum in animo, in corpore et in externis patientes: et

illa quæ videntur esse excellentiora corporis, et exteriorum, nequaquam habentes, et aliquorum ex eis, quæ desunt, desperata sit acquisitio, et ita omnibus quæ mentis, quæ naturæ, quæ fortunæ sunt, per omnia adæquatis, sit uni illorum persuasum, quod tota beatitudo in virtutibus animi vertitur, atque vero tripartita illa sententia, et habeant parem appetitum beatitudinis: manifestum igitur est, quod primus minus ægre, et minus anxie, et iucundius, et tranquillius ducet suam vitam, quam secundus; tribus ex causis. Quod minora sibi videt deesse ad plenam beatitudinem; et quod non est desperata sibi illorum acquisitio; et quod eorum quæ habet, tanquam pertinentia ad beatitudinem, non existimat aliqua esse in potestate fortunæ; quibus delapsis miserior ipse sit. Ille vero non modo plura deesse sibi ad explendam beatitudinem videt, et de illis, quæ habet, aliqua sentit posse delabi, quo ipse sit miserior, sed etiam ad integram provenire aliquando beatitudinem, desperatum est penitus sibi.

CAP. XX. Virtutum acquisitio utrique difficilior.

At vero et acquisitio virtutum plures habet in isto difficultates, quam in illo. Prima enim difficultas est, posse cognoscere, quantum bona animi, ad complendam beatitudinem, excellenti bona corporis, et ista externa; et proportionaliter dispartiri, et cempensare istis appetitum beatitudinis. Ille vero noster, cum beatitudinis sententiam, et totum appetitum ad solas virtutes mittat, nil ei huiusmodi difficultatis est; quin etiam vehementiorem appetitum ad virtutes habet, quam ille qui aliquas partes parvi appetitus, corporeis tribuit et externis. At et hoc manifestum est, quod quanto amplius diliguntur corporea et externa, tanto magis impeditur ad acquirendas virtutes. Facilior est ergo nostro virtutum acquisitio.

CAP. XXI. In virtutum acquisitione uter fortior.

Nec illud dubium est, quin ille affectus animi, qui ita sit constructus et firmus, ut possit in omni casu et fortuna æquabilitatem conservare, ita quod nec adversitatibus frangatur, vel molle aliquid et abjectum, et effeminatum et anxium patiatur: nec secundis rebus effusa lætitia gestiat, levitateque ad arrogantiam et superbiam se effrat: isto inquam, affectus melior et beator sit, quam ille, qui non tantæ constantiæ est. Sed manifestum est, quod duorum suppositorum virorum nostro facilimum est, exercitatione et consuetudine adnecta, pervenire ad ejusmodi affectum. Illi vero tripartito aut impossibile aut difficillimum est. Ergo si nostra ista sententia in meliore omnimode conditione facit esse hominem, quam illa tripartita, non dubium est, quæ magis est approbanda.

CAP. XXII. Virtutum actio in quibus potissimum bonis consistat.

At vero nec illum errorem oportet incurrrere, quod actiones virtutum in solis bonis corporis et exter-

nis versantur : in contrariis vero non : ut si beate vivere est virtuose agere : hoc autem non potest esse, nisi in bonis corporis et externis, necessario concludatur, quanto ista dilabuntur, tanto vitam beatam defici. Nam non est casus in vita, nec fortuna, nec tempus, in quo non possit vir bonus virtuose agere. Decenter enim et rationabiliter cogitare, jacere, sedere, stare, ambulare, tacere, loqui, tribuere corpori necessaria, videre vel audire aliquid, membra corporis movere, alicui assentire et parere ; vel pro conservanda constantia et fide dolores et damna non recusare : quibus non potest virtuosus ullo tempore omnino carere : actiones virtutum sunt, et a virtute proficiscuntur. Omitto dicere quod fortitudo, et magnitudo, et excelsitas animi in adversis rebus totam suam vim habent, scireque bene adversitatibus uti, summæ prudentiæ est. Nec non multa, quæ videntur esse negationis, locum habent summarum actionum. Cum enim virtuosus, pauper et ignobilis, deformis, et claudus et infirmus, nobiles et divites admiretur, potentesque et sanos : et se miserum, et illos beatos et felices reputet, et ideo odio eos habeat, et invidet iis, cupiditateque immensa ardeat, et angore et tristitia et mœrore tabescat et deprimatur ; divinamque Providentiam, opinionis errore, aut nullam, aut injustam esse existimet : vir bonus et totus nostræ sententiæ, cum in simili casu est, nil istorum patitur, nec reputat illos in meliori esse conditione, quam se. Et ideo tranquillo vivit animo, et minime turbulento, et ad interiores actiones, et si quæ sunt exteriores, maxime expedito. Tali igitur firmitati et constantiæ animi, actiones, quas possint agere virtuosii divites et potentes, non sunt postponendæ. Dum ergo bonus vir vivit et est, non vacat virtuosus actionibus. Quare nec isto modo corporis quæ dicuntur et externa bona, veræ beatitudinis partes erunt.

CAP. XXIII. *Divisio bonorum corporis, et quæ externa vocantur.*

Ut autem non videamur de nomine tantum laborare velle, commoda nominantes, quæ omnes bona appellant, ut vocabuli mutatione a beatitudine videantur segregari, ita sit procedendum.

Omnium, quæ bona corporis et externa dicuntur, alia referuntur ad nostram ipsam substantiam. Quæ quidem ita se habent, ut sine illis esse et vivere non valeamus.

Alia vero ad hoc habent suam vim, ut minus moleste et delectabilius vitam ducamus. Quæ quidem ad indolentiam ultimo et voluptatem, quæ per corporeos sensus percipitur, referuntur.

CAP. XXIV. *De membro primo.*

Ergo ut de primo membro prius dicatur, quia substantia nostra et ipsum esse nostrum bonum quidem nobis est : tale vero bonum, ut non sit aliqua pars formæ beatitudinis, sed ut communiter tam summæ miseriæ, quam beatitudini subjiciatur. Differt enim hominem esse, et beatum ho-

minem esse, et miserum hominem esse, ut ipse homo utrique subici valeat ; sequitur necessario, quod et ipsa bona corporis et externa, quæ, ut simpliciter simus et vivamus, requiruntur, similiter sint et nominentur bona : ut videlicet non in forma beatitudinis ponantur, sed tanquam communia miseriæ beatitudini submittantur. Itaque sicut nostrum esse refertur quidem ad beatitudinem, non tamen ut pars, sed ut subjectum, sine quo forma non existit : simili modo et illa bona, quæ ad ipsum nostrum esse referuntur, mediante ipso nostro esse, ad beatitudinem referenda sunt. Igitur sicut qui est, in quantum est, non est beator illo, qui non est : ita et qui habet plura, de hujusmodi bonis, non ideo est magis beatus, quam qui habet pauciora. Beatus enim et minus beatus homo efficitur, additione et subtractione illorum bonorum, quæ sunt partes formæ beatitudinis. Nostrorum vero esse, et bona, quæ ad ipsam referuntur, non sunt partes formæ beatitudinis, prout ostensum est. Sed videatur, si placet, reliquum membrum præmissæ divisionis.

CAP. XXV. *Secundum membrum. Indolentia et voluptas, non beatitudo.*

Et primum ostendendum sit, quod indolentia et voluptas corporis in forma beatitudinis poni minime possunt. Nec enim cum virtutibus beatam vitam explere possunt, nec sine virtutibus. Quod si sine virtutibus, in summa sede ponerentur, contingeret vitiosissimum hominem et penitus depravatam et corruptam animum habentem atque insipiam et inconstantem, beatum esse : quod est contra communes notiones. At vero nec cum virtutibus beatitudinem efficere possunt ; cum enim beatitudo sit optimus totius vitæ status, oportet, ut constet, non ex discrepantibus interdum et repugnantibus, sed ex concordibus semper et consonis. Bona enim omnia amicitia et concordia semper gaudent. Sed inter indolentiam, et voluptatem et virtutes magna repugnantia ut plurimum est. In plerisque enim impossibile est indolentiam et voluptatem consequi, nisi omittamus honestum et decorum, et committamus turpe et indecorum. Nam si ubique velimus, quæ ratio fortitudinis, justitiæ, temperantiæ, et omnino natura honesti exigit, consequi : necessariam est, non solum voluptates postponere, sed etiam magnos subire labores, et acerbos sustinere dolores. Et e contrario, si hoc stateremus in nobis, ut omnibus modis voluptatem corporis et indolentiam sequeremur, nullum scelus esset, nullum facinus, nullum denique malum, ad quod suscipiendum, licentia proposita, non impelleremur. Nec ergo cum virtutibus, nec sine voluptas et indolentia in forma beatitudinis valent connumerari. Et ideo omnia corporis bona et externa, in quantum referuntur ad ipsam indolentiam et voluptatem, segreganda sunt a forma beatitudinis. Ostensum est autem esse hoc idem etiam, in quantum referuntur ad ipsam essentiam.

Penitus ergo segregantur ab illis bonis, quæ for-
mam beatitudinis constituunt.

CAP. XXVI. *De bonis et commodis quæ tripliciter
eveniunt.*

Ista itaque, quæ præter virtutes vulgo bona dicuntur, et a Stoicis commoda appellantur, et contraria incommoda, triplici modo eveniunt: ex virtute, ex culpa, ex neutro.

Ex virtute (ut a commodis incipiam), ut quæcunque homini ab hominibus propter virtutem tribuuntur. Vel, si quis optimum filium habet, cum ipse eum bene educavisset: vel, res familiaris ex prudentia, sine injuria acquisita et amplificata: vel, sanitatis et virium ex abstinentia et diligenti regimine conservatio, et si qua similia.

Ex culpa, ut si quis ex adulterio bonum genuerit filium; aut detrahendo injuria suas res augeat, et si qua hujusmodi.

Ex neutro, ut quæcunque natura, fortuna, casu, successione, divinitus, vel quoquo modo alicui sine opera sua eveniunt.

CAP. XXVII. *Incommodorum divisio.*

Item de incommodis eadem divisio est. Nam ex virtute contingunt, ut quæcunque damna doloresque alicui inferuntur, propter justitiæ instantiam. Vel, si quis pauper est, cum suas facultates ad opera justitiæ et liberalitatis transtulisset, vel delabi eas, studio meliorum rerum, dimisisset.

Ex culpa contingunt, ut quæcunque alicui incommoda inferuntur, propter ab eo antea actas injurias; et si ipse aliqua perturbatione concitatus, aut non propulsavit interitum a charissimis cum posset; aut ipse intulit eis interitum; aut rei familiaris, pigritia, inertia, ignavia delapsus; et corporis commodorum, voluptate devicto, ex pravo regimine amissio, et multa talia.

Neutro. Quæ nec virtute, nec vitio, nec penitus ex aliqua opera contingunt: ut corporeorum naturales defectus, et quæcunque incommoda casu, fortuna, vel ab hominibus injuria commotis inferuntur.

CAP. XXVIII. *Commodum ex virtute veniens, expetendum est, et quare.*

Ex tribus igitur modis, primus, quo virtute commoda vel incommoda, cum evenierint, sua presentia augent per se beatitudinem; sed propter eorum, circa eorum sumptionem, virtuosam dispositionem et actionem.

Secundus modus, quo ex culpa commoda vel incommoda sumuntur, fugiendus et miserabilis est; propter similiter circa eadem vitiosam dispositionem et actionem.

Tertius modus, quo nec virtute nec culpa, eadem contingunt, nec ad beatitudinem, nec ad miseriam aliquid ponderis habet: sed cum sint sumpta quoquo modo commoda vel incommoda, qualiter est eis utendum, dicetur, ubi de virtutibus tractabitur.

CAP. XXIX. *Non commoda, sed affectus erga ea faciunt ad beatitudinem vel miseriam.*

Nunc autem illud sit manifestum, quod nec commoda beatitudinis, nec incommoda miseriarum partes sint; sed affectus, et actus, et usus virtuosus vel vitiosus, circa utraque acquirenda, sumenda, tuenda, ferenda, utenda et amittenda ad beatitudinem vel miseriam pertinet.

Sunt itaque commoda acquirenda, et tuenda, et utenda, dum licet recte hæc fieri, et minime rejicienda, nisi aut ad comparandas vel gerendas res meliores, aut ad serviendum hominum, quorum decet, utilitati. E contra vero incommoda aut sunt rejicienda, aut æquo animo ferenda, nisi aut ad declinanda incommodiora et pejora, aut ad consulendum decenter hominum utilitati. Sed ad reliqua pergamus.

CAP. XXX. *Honestum quid.*

Positum est in principio quod beatitudo per se expetenda. Et est ostensum, quod vita beata idem est, quod virtuosa: vita ergo virtuosa per se est expetenda. Est autem et laudabilis, ut situm est in definitione virtutis. Sed quod est ita bonum, ut detracto omni emolumento, jure laudari et expeti per se ipsum possit: illud est, quod honestum sentimus. Vita ergo virtuosa, eadem est honesta. Et quia vita bona et beata, eadem est virtuosa: vita ergo bona et beata, eadem est honesta. Et quia quod honestum est, idem esse bonum nemo dubitat: concluditur e converso, quod quæ honesta vita est, eadem est bona, et beata et virtuosa.

Ac etiam, si decorum est, quod consentaneum est hominis excellentiæ, in eo, in quo natura ejus a reliquis animantibus differt; et ipsum decorum, et quod decet, idem virtuti et honestati efficitur.

CAP. XXXI. *Utile, et inutile, quid.*

Deinde de utili et inutili dicendum sit. Duplici igitur modo utrumque dicitur. Uno, ipsa commoda vel incommoda, ut domus, equus, servus, vires et similia: quæ videlicet ad idem cum honestis vel inhonestis non veniunt. Nullum enim commodorum aut incommodorum honestum vel turpe, quoad hominis beatitudinem, est.

Alio modo utilia et inutilia dicuntur ipsæ hominis actiones, quæ sunt circa commoda vel incommoda sumenda, utenda, disponenda, ferenda, vel rejicienda. Quæ utilia vel inutilia, eadem sunt quæ honesta et turpia. Nam si omnis turpis actio a defectu virtutis proficiscitur: defectus vero virtutis lædit beatitudinem, ac nemini utile potest esse, quod sit contra suam beatitudinem: nemini ergo turpis actio utilis est. Porro quod sine turpitudine utiliter fit, idem rationabiliter et recte fit. Sed quod rationabiliter et recte fit, etiam honeste fit. Ex quibus concluditur, quod omnis utilis actio honesta est. Ac etiam si illud, quod honestum factu est, et ad beatitudinem pertinet, summæ utilitatis est; conficitur, quod omnis honesta actio utilis est. Sola ergo honesta et

virtuosa vita, utilis vita est, et sola inhonesta et vitiosa inutilis. Igitur sex hæc : bonum, beatum, virtute confectum, honestum, decorum et utile : adde, si vis, rectum, rationale ; ad idem veniunt, et idem fere sonant. Et ideo opposita eorum, scilicet, malum, miserum, vitiosum, inhonestum, indecorum, turpe, inutile, peccatum, irrationabile. Adde, si vis, pravum, flagitiosum, scdum, tetrum, detestabile : omnia hæcejusdem sunt calamitatis. Ex omnibus itaque superioribus sit denique finalis conclusio, pro qua omnia in hac ratione præcesserunt, hæc :

Conclusio. Quod si quis vitam ducit virtuosam et honestam, quomocumque commoda et incommoda huic contingant, modo non sua culpa : nihil deest illi ad veram beatitudinem. Et per consequens, si quis est ita depravatus et corruptus, ut nec vestigium aliquod virtutis et honestatis in eo existat, huic, quanquam omnibus abundet commodis, nihil deest ad summam miseriam.

CAP. XXXII. *Beatus nullum in hac vita, secundum Platonicos.*

Hic quidam Platonici, immortalitati animorum operam dantes, et eorum quamdam excellentem felicitatem imaginantes, eique vitam hanc comparantes, impossibile asserunt, in hac vita beatum hominem esse. Quibus multi assensum præbentes, nos a veritate reputant deviare. Est autem inter nos et ipsos non in re controversia, sed in nomine tantum. Non enim eandem rem utrique beatitudinem appellamus, ut de eodem negatio et affirmatio sit. Namque nos optimam vitam, quæ maxime composito competit, secundum quod hominis natura capax est, beatitudinem appellantes, et nil alienum vel incongruum ei addentes, hanc homines consequi posse asserimus.

Illi vero separatorum animorum beatitudinem considerantes, merito ad illum hominem in hac vita existentem negant pervenire posse. Ergo utrumque verum est. Nec enim nos illa beatitudine beati effici, vi naturali, dum vivimus, possumus. Nec illis nostra congruit, vel sufficit beatitudo.

A Ac etiam iidem Platonici multa bona, naturam, et artem, et consuetudinem excellentia, homines divinitus consequi posse affirmant : sicut ipse Plato de poetica et divinatione et amore in *Phædro* tradit. Non tamen ideo prohibitum erit, ultimum terminium, ad quem ascendere potest vis naturalis, beatitudinem appellari : præsertim cum ita sit hoc vocabulum apud plures usitatum, et non natura nomina rebus posita, sed utentium beneplacito.

CAP. XXXIII. *Beatitudinis divisio.*

Itaque prima sit beatitudo, ipse optimus vitæ status ; quem ultimo ascendere possumus, transcendere vero vi naturali non valemus, de qua beatitudine in his libris tractatur.

B Secunda sit, quæ prima supposita adhuc comprehendit quæcumque excellentia bona acquirere homo etiam in hac vita divina aspiratione potest, ut Plato in *Phædro* docet.

Tertia sit, quæ suscipit post mortem sapientes, ut idem Plato in *Phædone* tradit.

Igitur quia illi secundam et tertiam merentur, qui primam participes existitunt, merito de prima tantum hunc laborem duximus suscipiendum.

CAP. XXXIV. *Naturalia bona, quomodo in nobis perficiantur.*

C Notandum vero sit et illud, quod secundum eundem Platonem, nec ipsa naturalia bona perfici in nobis possunt sine divino auxilio. Nam ex quo omnia habent esse, ex eodem et suam perfectionem habere necesse est. Omnia vero secundum Platonem ex Deo habent esse. Item in *Timæo*, cum proposuerat de natura mundi, et ortu, et connexionem omnium a primo principio dicere : oravit, et divinum ad proposita imploravit adjutorium : quanquam in illis nil excellens naturale nostrum ingenium dicturus erat, sed non putat se illa consequi posse divinitus non adjutum. At si secundum eundem in illo summo bono, totius bonitatis, perfectionis et beatitudinis instar est, ita nostra substantia perficitur, ita beatificatur ; si ad illud tendit, illud respicit, et illud imitetur.

PARS SECUNDA.

CAP. I. *Animi vis quotuplex.*

Duplex est vis animi nostri. Una qua intelligimus et verum inquirimus, et a falso discernimus, et a dubiis ad manifesta transitur : et in eis quid consequens, quid repugnans conspiciamus. Et in agendis, quid utile, quid inutile ; quid bonum, et quid malum ; et cui, et quantum, et quale inquirimus et iudicamus. Quæ vis cum sit intellectiva, mens appellari solet.

PATROL. GR. CLI.

D Alla est, qua bona vel mala in agendis iudicata placent, vel displicent nobis. Et illa quidem acceptamus, amplexamur et amplectimur. Contraria vero aspernamur et fugimus ; quæ vis appetitiva appellari solet. Hujus autem motus vel actus in animo et bene et male potest contingere. Quod ut discernatur, distinguenda sunt prius aliqua, quæ ad istum locum pertinent.

43

CAP. II. De vera et falsa opinione boni et mali.

Falsa opinio in agendis bonis vel malis, multis modis accidit. Nam si quis opinatur, non bonum, bonum esse, vel e converso, aut an sit bonum, minus tamen vel majus, quam est illud, esse existimat. Aut per se bonum cum sit, ad aliud tantum, et hoc fortasse minus bonum valere illud reputat; aut cui bonum est, ignorat.

Similiter et de malo falsa est opinio ejus. Vera autem sententia et verum Judicium, circa eadem est, cum in nullo prædictorum peccatur. Nam si et quod est bonum, bonum existimat; et quantum, et quale, et cui, non ignorat; similiter et malum; verum et sanum esse hujusmodi Judicium omnes concedent. Est itaque falsum de quolibet Judicium simpliciter malum et vituperandum: verum autem simpliciter bonum et laudandum.

Item sicut in corporeis oculis interdum contingit aliquid tale, ut acies videndi obtundatur, et ex aliquo motu quedam obumbratio, seu caliginatio et obscuratio oculo accidat; ita quod, aut non possit, aut minus clare, obscuriusque et deterius possit visibilia videre et discernere. Et hoc cum contingit huic sensui, pro malo ipsi reputatur. Bonum enim ejus est, semper manere in suo vigore, et aciem videndi inviolatam et expeditam conservari. Alioquin conditio visus deterioratur. Ita menti hominis accidit nonnunquam aliquid tale. Ex quo quamdam obumbrationem et obscurationem ipsa mens incurrit, et acies intelligendi ita obtundatur, ut munus intelligendi et judicandi aut minus, aut obscurius tardiusque consequi possit: et a re gerenda aut omnino abducatur, aut in jubendo et monendo hominem ad exteriores actiones, decus et honestatem in eis aut non possit, aut difficilius et molestius conservare possit. Quod accidens malum esse menti, quis mentem habens non intelligit? Ex similitudine igitur oculorum, docendi causa, appetitur hujusmodi accidens obumbratio mentis, seu caliginatio, vel potius obscuratio.

Cum autem mens ita stabiliter suum conservat vigorem, ut nihil de prædictis ei contingat, ex quo acies intelligendi deteriorari quoque modo possit: hujusmodi status, causa similiter docendi, appetitur æqualitas.

Est itaque manifestum, quod obscuratio mentis est malum menti et vituperandum: æqualitas vero est bonum et laudandum.

Item cum animus noster habet appetitum, vel committendi quod non decet, vel omittendi quod decet, appetitur malefica voluntas. Cum autem appetitus tendit ad agendam quod decet, et relinquendum quod non decet, appetitur benefica voluntas.

Est itaque manifestum, quod malefica voluntas est simpliciter malum et vituperandum: benefica autem voluntas est simpliciter bonum et laudandum. Ex tribus tamen segregatis malis, si oportet

A unum sine duobus esse in animo: minimum malum est mentis obscuratio. Quanquam enim ipsi menti, ut mens est, malum est, tamen associata cum vera in agendis sententia et benefica voluntate, quoad exteriores actiones, et maxime, in quibus continentur hominum societas; si tantum adsit eis mediocritas: non modo non malum, sed magnum bonum est.

Majus vero malum est, opinionis in agendis error. Hoc enim non tantum ipsi animo per se malum est, sed etiam sine obscuratione mentis et malefica voluntate teterrimas exterioris actiones, et maxime in puniendo, gignere potest.

De notatis vero tribus pessimum est, separatum ab aliis, malefica voluntas. Quæ enim ita malefica est, ut inhæreat animo, etiam sine repentino et turbido motu mentis, atque falsa opinione, ut allegare ignorantiam nequeat, omnium malorum est pessimum, et minus aliis sanabile.

CAP. III. Malefica voluntas quatuorplex.

Duplex quidem est malefica voluntas. Aut enim causatur a repentina obscuratione mentis, qua cessante, recedit et illa, sicut in ira sæpe contingit; aut insita est in animo, et sine repentina mentis caliginatio, que multo tetrior est, quam illa; que simul obscurationi mentis oritur, et interit. Quare si oportet de malis minima eligere, multo eligibilior est obscuratio mentis cum benefica voluntate, quam malefica voluntas sine obscuratione mentis.

C De notatis autem bonis, unum comparando sine aliis, minimum bonum est mentis æqualitas. Hæc enim licet per se bonum sit menti, ut mens est, tamen separata a vera de agendis sententia et benefica voluntate, quoad exteriores actiones, nullum bonum est.

Verum autem Judicium de bonis et malis aliquantulum majus bonum est, separatum a reliquis duobus bonis. Nam etiam exterius aliquid boni, interdum per accidens efficit. Omnium vero optimum est benefica voluntas. Et per se enim bonum est animo, et separata a reliquis duobus bonis, multas tamen bonas actiones exterius gignere potest.

CAP. IV. Benefica voluntas quatuorplex.

D Est autem duplex benefica voluntas: una que causatur ab aliquo repentino caliginosove animi motu: que similiter oritur et occidit, sicut in lætitiis misericordis que sæpe accidit. Alia est animo insita et permanens, et a viva atque efficaci ratione pendens: que de tribus propositis optima est.

CAP. V. Num tria prædicta, verum Judicium, æqualitas mentis et benefica voluntas simul in animo, aut appetitiva vi, concurrere possint.

Cum itaque ex superioribus divisionibus tria sint notata simpliciter bona, et laudanda in animo nostro, scilicet verum Judicium bonorum et malorum, et æqualitas mentis, et benefica voluntas, potest fieri, ut cum appetitiva vis sit in agendo, simul prædicta tria bona in animo concurrant: ut quod

placet, vel displicet, et vere iudicatum sit, et mens A aliquam caligacionem non incurrat, et benefica voluntas in animo sit. Quod cum sit, constantia appellatur. Potest enim fieri, ut opposita istis contingant: ut et male de objectis sentiat, et acies mentis obumbratione obtundatur, et voluntas malefica insit. Potest vero fieri, quod duo sint ex malis et unum ex bonis; quod tripliciter variari potest, vel e converso; duo ex bonis, unum ex malis; quod similiter tripliciter sit.

CAP. VI. Prædictorum septem complexiones.

Præter igitur constantiam septem horum sunt complexiones. Constantia nempe, quia æquabilitas mentis in actu appetitivæ, cum vera objecti sententia, et benefica voluntate, non dubium est, quin B simpliciter bonum et laudabile sit. Et quia sicut in prima parte prædeditum est, beatitudo est cummulata complexio omnium honorum hominis, ut homo est. Est autem et ipsa constantia, secundum assignatum sensum, bonum hominis, ut homo est. Ille ergo quem quærimus, quem perfecte beatum intelligimus, nequaquam carebit constantiæ bono. Semper igitur constans erit.

CAP. VII. De perturbationibus; et quæ perturbationes appellantur.

De septem complexionibus illæ, quibus comprehenditur obscuratio mentis, quod quadrupliciter contingit, perturbationes appellantur. Quarum quidem pessima est, cum ita placet, aut displicet nobis aliquid: ut cum obscuracione mentis sit in C animo et falsa opinio objecti, et malefica ad agendum voluntas. Minus vero mala est, quando cum obscuracione mentis, unum reliquorum malorum inest, et alio animus vacat. Quod dupliciter sit; illa vero perturbatio minimum malum est, in qua obscuratio mentis cum vera sententia illius quod placet vel offendit, et benefica ad actionem voluntate, conjuncta est. Quare si quis, cum esset ita dispositus, ut incurreret illam pessimam perturbationem, mutavit suam ejusmodi dispositionem ad hanc perturbationem, quam minimum malum esse dixi: non parum melioravit suum animum.

CAP. VIII. Tres complexiones reliquæ ad quid utiles.

Restant tres complexiones, præter constantiam et quadripartitam perturbationem. Una, cum æquabilitas mentis sit associata cum falsa opinione et malefica voluntate, quæ appellatur elythiotes. (Vesania.)

Secunda, cum æquabilitas mentis falsa opinione caret, malefica vero voluntate non: quæ appellatur malitia.

Tertia est, cum æquabilitas mentis caret malefica voluntate; habet tamen de objecto falsam opinionem: quæ dicitur aelia (simplicitas).

CAP. IX. Perturbationum divisio.

De perturbationibus autem, quoniam quadrupliciter variantur, ut dictum est, prima sit, quæ est

obscuratio mentis, cum vero iudicio objecti boni vel mali, et benefica voluntate. Quæ quantum ad exteriores actiones, si modo in eis conservet mediocritatem, magnum bonum est.

Secunda sit, quæ est obscuratio mentis cum falsa opinione et benefica voluntate.

Tertia sit, quæ est obscuratio mentis cum vero iudicio et malefica voluntate.

Quarta sit, quæ est obscuratio mentis cum falsa opinione et malefica voluntate. Quæ omnium perturbationum est pessima, sicut supra notatum est.

CAP. X. Earumdem divisio altera.

Item secundum aliam divisionem, quatuor genera perturbationum sunt. Quia enim omnia perturbatio est obscuritas mentis, suscepta ex opinione boni placentis, vel mali offendentis: bona vero vel mala, quæ homini eveniunt, aut sunt jam præterita, aut præsentia, aut futura: illa quidem perturbatio, quæ percutit et caliginat animum ex opinione præteriti, vel præsentis mali, dicitur ægritudo. Quæ si nimia est, dicitur angor; si vero ex opinione suscipiatur futuri, dicitur metus vel timor.

Item si opinione præteriti vel præsentis boni contingit, multa quidem nomina, parum differentia, ut lætitia, jucunditas, delectatio et alia, sed sumatur lætitia; si vero ex opinione futuri boni, dicitur cupiditas, et libido vel desiderium. Vertitur etiam in opinatis bonis dilectio et amor.

CAP. XI. Perturbationum definitio.

Definiantur igitur ista quatuor genera sic. Ægritudo est perturbatio animi, ex opinione præsentis vel præteriti mali, mordens animum et demittens. Metus, est perturbatio animi ex opinione impendentis mali, humilians atque frangens animum, et recessum quemdam et fugam animi efficiens, et ad declinandum illud quod metuitur, hominem impellens. Lætitia est perturbatio animi ex opinione præteriti vel præsentis boni; quasi cum animus effuse exultat, quædam voluptas gestiens et elata, perfusam hilaritatem efficiens. Libido est perturbatio animi, ex opinione futuri boni, cum ad id, quod videtur bonum, inflammata rapiatur. Sunt igitur singulorum generum multæ et variæ species: D quas non est necessarium præsentis opere discutere, sed tantum in eis notandum sit, quod sunt quædam quæ non possunt variari, per quatuor gradus superius assignatos, sed in unum tantum cadunt, in quo obscuratio mentis est associata cum falsa opinione et malefica voluntate; qui modus omnium erat pessimus. Tales perturbationes itaque sunt, ut in genere ægritudinis, invidentia et obrectatio: et in genere lætitiæ, malivolentia, jactatio et superbia: in genere libidinis, inimicitia, discordia. Hæ enim ex opinionis errore, semper, et malefica voluntate animum perturbant.

Sunt item aliæ, quæ per omnes variantur gradus, ut misericordia, penitentia, ira, amor, et innumerabiles aliæ. Nam, ut pro omnibus de una dicam,

cum sit misericordia aegritudo animi ex opinione A
miseriæ alterius injuria laborantis, potest fieri, ut
qui perturbatur, nec vere opinatus sit de malo al-
terius, nec beneficam ad adjuvandum, cum pos-
set, voluntatem habeat. Potest autem fieri, ut in
opinione illius quidem quod perturbat, non falsetur
in opinando, habeat tamen ad adjuvandum benefi-
cam voluntatem. Potest vero fieri, ut obscuratio
mentis, in hoc accidenti, et ex vero judicio pen-
deat, et bonæ voluntati conjuncta sit. Quod si in
actione valeat mediocritatem conservare, magnum
bonum est. Idem de ira, de poenitentia, de amore,
et de aliis intelligendum est. Nam quælibet, si ob-
scuratio mentis, nec ex erroris opinione concita-
tur, et malefica varat voluntate, et in actione me-
diocritatem consequitur, magnum bonum est. Ha-
bet enim in animo duo bona; scilicet veritatem
de objecta re, et ad actionem beneficam volunta-
tem, gignitque extra optimam actionem. Cur vero
non dixi, maximum esse bonum, sed magnum, ap-
parebit cum de constantiis dixerō.

CAP. XII. *Constantia quid.*

Constantia itaque, quia est tranquillitas et æqua-
litas mentis in eo quod judicata bona vel mala
acceptantur, et placent, vel displicent cum vera
sententia, et benefica voluntate: varias et ipsa se-
cundum temporalem varietatem bonorum et malo-
rum, et nonnullas alias eorundem differentias
partes habet. Non tamen propriis nominibus om-
nes assignantur, sed ut plurimum eisdem cum per-
turbationibus. Nam si mala, quæ constanter dis-
plicent, præterita sunt, et a se commissa, dicitur
similiter poenitentia; si ab alio, dicitur ira; si vero
mala præterita vel præsentia aliis evenerunt, et
passi fuerunt, vel patiuntur, dicitur misericordia.
Si ipse passus est, vel patitur mala; si animi, dicitur
similiter poenitentia vel misericordia; si corporis
et externa, dicitur patientia. Si vero futura et
impendentia sunt, dicitur cautio vel metus et timor
æquivoce. Non autem differt, et in istis, quæ in-
enimmoda Stoici dicunt, mala usu communi appel-
lantur; nihil enim ista distinctio interest proposi-
tæ questionis.

Item enim animus noster sensit se constanter
fruitum vel fruentem aliquo bono, vel vehementer
acceptat aliorum bonum, dicitur contentio, placa-
bilis, gaudium; ac etiam æquivoce dici possunt,
quæ in tertio genere perturbationum dicebantur.
Si autem constanter appetitus tendit ad futurum
bonum, dicitur voluntas, vel desiderium æquivoce,
in quibus est et spes. Est autem in bonis simili-
ter dilectioque amor; charitas vero species est
voluntatis.

CAP. XIII. *Perturbationum et constantiarum
differentia.*

Ut autem pateat, quid interest inter constantias
et perturbationes æquivocas, sumatur unum pro
omnibus, ut amor. Ametur igitur primo aliquid

ita ut vere Judicatum sit bonum, et acies mentis
ad intelligendum non obtundatur, et benefica volun-
tas sit in animo; quam dicebamus esse appetitum
faciendi quod, et non committendi quod non decet.
Et iste amor dicatur primi gradus desuper incipi-
entibus; postmodum relictiis in animo vera sen-
tentia et benefica voluntate, caligationem quam-
dam et obscurationem mentis in amando incur-
rat: et hic amor secundi sit gradus.

Item relicta in amando benefica voluntate, insit
in animo, cum turbido motu mentis, etiam falsum
judicium, de eo, quod amatur; et sit hujus-
modi amor tertii gradus. Si vero in amando judi-
cium quidem sanum est, de illo quod amatur,
sed cum obscuratione mentis, etiam inest ad
B agendum malefica voluntas, quæ erat appetitus
omittendi quod decet, et committendi quod non
debet: dicatur hujusmodi amor quarti gradus. Si
vero et in tribus animus amando deficit, cum est
in animo obscuratio mentis, et malefica ad agen-
dum voluntas, et falsum judicium de eo quod
amatur: sit hujusmodi amor quinti gradus. Ma-
nifestum itaque est, quod primi gradus amor est
simpliciter bonus et omnium optimus, et cadit in
assignatam superius constantiam definitionem. Re-
liqui vero quatuor graduum, quoniam in quolibet
ponitur obscuratio mentis, comprehenduntur
in genere perturbationum, secundum quod per-
turbatio superius definita est.

Est igitur omnium perturbationum optima,
quæ secundo gradu posita est; deficit tamen a
C constantia in tribus: uno, quod non conservat cla-
ritatem mentis in suo rigore, sicut constantia.

Secundo, quod constantiæ quidem facile est,
propter mentis claritatem, imponere exteriori ac-
tioni mediocritatem: ipsi vero perturbationi, pro-
pter mentis turbidam commotionem, idipsum ita
facile non est.

Tertio superat constantia, quod in ea benefica
voluntas, cum a claritate mentis et viva ratione
pendeat, est in animo insita et permanens, et ideo
efficacior; et quod ab ea prudenter proficiscitur,
nunquam ad poenitentiam adducit: illa vero bene-
fica voluntas, quæ est in perturbatione, cum a
D repentino et turbulento motu causetur, sedata me-
nte sæpe cessat et ipsa. Non enim insita est, nec
vinculis rationis constringitur. Et ideo sæpe con-
tingit, ut quod recte et laudabiliter factum fuerit,
cum nubes recesserit, poeniteat hominem hoc idem
fecisse: sicut in misericordiis nonnunquam accidit.

Quintus vero, qui positus fuit gradus, est sim-
pliciter malus, et omnium pessimus. Nihil enim in
eo boni est. Tertius et quartus secundum quod par-
ticipes sunt boni vel mali, sunt laudandi vel vitu-
perandi. Si vero oportet a pessimo expositorum
graduum perturbationis, gradatim et non repente
ad constantiam ascendere: primo subtrahatur ma-
lefica voluntas vel falsa opinio: et istis prius detra-
ctis, postremo subtrahatur mentis obscuratio: et

immediate hac subtracta, eluceat in animo constantia, in qua cum æquabilitate mentis, et vera est sententia, et benefica voluntas. Nam si a pessimo gradu perturbationis, primo subtracta obscuratio mentis, dimittantur in animo falsum iudicium, et malefica voluntas, augetur potius malum, quam diminuitur; et animus deterior fit. Exit enim a genere perturbationum, et incidit in malitiam, elythiotem et apheliam, quæ in agendis malis multo excellunt perturbationes, et minus sanabiles sunt.

Quinque igitur graduum assignatorum, primus gradus, qui solus erat constantiæ, est summum bonum; secundus, magnum bonum, latet enim quod habet malum tertius et quartus, sensibilem iam mixturam patiuntur; quintus totaliter opponitur primo, et est simpliciter malum. Itaque cum et ira, et misericordia, et desiderium, et metus, et reliqua, quæ æquivoce in genere constantiarum, et in genere perturbationum dici possunt, ut superius ostensum est, per quinque quodlibet simpliciter gradus, possit variari, ut primus sit constantiæ, quatuor vero perturbationis: manifestum est ex supra dictis, quanto melius et præstantius est quodlibet istorum, cum constanter contingit, quam id ipsum si fieret turbulenter. Quod tamen cum ita contingit, quando magnum bonum est, quoad actionem, et quando sensibilibiter commistum, et quando pessimum malum, satis et hoc, ut arbitrator, superius est explicatum. Sed quia, sicut prædefinitum est in primo libro, virtus est optima affectio animi, optime animum ad agendum disponens. Nulla ergo virtus ad hoc habet suam vim, ut faciat aliquid malo animo contingere. At ostensum est, quod obscuratio mentis, malum est ipsi menti; nulla ergo virtus ad hoc habet suam vim, ut obscuratio mentis et tenebras inferat unquam menti, et obtundat ejus aciem intelligendi. Sed nulla perturbatio est, sine mentis obscuratio; segreganda ergo sunt perturbationes a choro virtutum. Quod et ita ostendi potest.

Demonstratum est superius, quod beatus, quem intelligimus, semper est constans; sed perturbationes omnes adversantur constantiæ; vacabit ergo beatus perturbationibus: sed virtute aliqua non caret; nullus ergo virtutis perturbatio est.

Item si constanter misereri multo melius est, quam si id ipsum turbulenter fieret, ut ostensum est: illud vero, quod a virtute proficiscitur suo loco et casu, optimum esse volumus. Virtus est ergo quærenda, quæ stabilitatem conservet constantiam, non perturbationis infirmitas. Separantes tamen a choro virtutum perturbationes, non illud volumus, ut ad apheliam, et elythiotem, et malitiam incidat animus, sed ut bonum constantiæ consequatur. Illis enim qui claram et vivam, et expeditam, et efficacem rationem expetendarum atque fugiendarum rerum non habent, non penitus inutiles sunt perturbationes; aliarum enim rerum cupiditate, vel metu, lætitia, vel ægritu-

A dine commoti, multa bona in vita consequuntur, et mala evitant: sed ita dispositi simulacra virtutum, non ipsas veras virtutes æstimandi sunt habere. Itaque si nomine passionis velimus nominare, tam constantias, quam perturbationes, manifestum, quod dicimus, passionum aliam esse simpliciter bonas, alias simpliciter malas, alias magis bonas quam malas, et e converso; alias æqualiter commistas, consequenter quadripartitæ divisioni, non generum, sed graduum perturbationis. Si autem passionem in animo velimus nominare nihil aliud, nisi mentis ipsius obscuratio, et turbidam motionem, et obtusionem: cum semper sit bonum menti tranquilla claritas, et vlgens acies intelligendi, non dubitabimus dicere omnes passiones esse animo extirpandas, et penitus evellendas; duntaxat nec insita malefica voluntas, vel ad necessarias et honestas actiones tarditas in animo remaneat, nec opinionum temeritas, ut ad constantiam pure perveniat.

Theophrasto quidem, post Aristotelem Peripateticorum principi, non videtur omnem perturbationem adversam esse constantiæ. Sed sicut fames et sitis, et hujusmodi naturales contingunt homini sine falsa opinione, sine malefica voluntate, sine mentis obscuratio, et simpliciter minime mentis constantia læsa: ita ait, et in animo secundum infirmitas ejus partes contingit nonnunquam ex aliquo casu turbida commotio, nec a falsa opinione pendens, nec maleficam voluntatem excitans, nec menti obscuratio inferens. Cujus commotionis signa etiam in ore, in vultu, in oculis, interdum apparent. Hæc cum sit perturbatio, minime tamen constantiæ adversatur.

Ad quæ respondendum est, quod ista non adversatur, secundum rem, superioribus nostris de perturbatione rationibus. Nam si constantia una definitione comprehensa est, si definitio ejus per non æquivoca verba est assignata: manifestum est quod perturbatio quæ constantiæ adversatur, de qua superius tractabamus, per quatuor gradus eam variantes, atque in quatuor genera dividentes: et illa perturbatio Theophrasti, quæ constantiam mentis non adversatur, æquivoce perturbationis nomine fruuntur: ac etiam superior quadripartita perturbatio, qua obscuratio mentis infert, prædicatur de mente. Est enim verum dicere, in illa passione mentem hominis esse perturbatam. Perturbatio vero Theophrasti, quia descripta in superioribus æquabilitatem mentis non lædit: non potest vere de mente prædicari. Dum enim æquabilitas mentis manet illæsa, non est dicendum, mentem hominis esse perturbatam. Ergo et ex hoc patet earum æquivocatio. Itaque terrestris causis definitione assignata, potest dici audacter, omnem causam esse animal mortale, vel animal quadrupes: ita quadripartita perturbationis descripta definitione, per quam necessario distinguitur, a quacunque alia æquivoca perturbatione: veraciter potest

dici nullam perturbationem sine mentis obscuracione esse, omnemque constantiæ adversari, et simpliciter esse animo evellendam. Si qua enim est animi commotio, de qua hæc dici non possunt, illa in his libris non appellatur perturbatio.

CAP. XIV. De perturbatione Theophrasti quæstio duplex.

Neque de perturbatione Theophrasti, quæ non adversatur constantiæ, duo sunt quærenda. Unum: Utrum contingit homini aliquando, an nunquam? Aliud: Utrum cadit in beatum, an non? Nam cum definitiones obscuracionis et æquabilitatis mentis superius sint descriptæ, jure dubitabit aliquis, utrum potest contingere in animo turbida commotio, quæ nec definitioni obscuracionis mentis in aliquo communicet, nec definitionem æquabilitatis mentis in aliquo non lædat? An impossibile hoc est? Cujus quæstionis veritatem magis arbitror posse intelligi, si quis passiones animi sui respiciet, quam si per demonstrationis verba sequatur.

Ad secundum vero manifestum est procul dubio, quod si qua est commotio animi constantiæ mentis non repugnans: sive passionem sive perturbationem velit quis eam appellare; nullo modo beatitudinem lædit. Sed si voluntaria non est, sicut fames et sitis, secundum Theophrastum, nec ad virtutes nec ad vitia penitus pertinet. Quasi dicatur: si nimia est, vitio danda est; si mediocris, virtuti; cujus enim voluntas nostra domina non est, illud qualitercunque contingit, nec beatum nec miserum facit; ut in primo libro ostensum est. Si vero voluntaria est et contingit in eo, quod aliquid placet vel displicet, pendetque a vera objecti sententia et benefica voluntate, atque acumen mentis in aliquo non deteriorat; nec tranquillitatem concutit, etiam sic Theophrastus nomine tantum discrepat a Stoicis; illam enim rem, quam nos laudabilem putamus, et pertinere ad beatitudinem arbitramur, et constantiam appellamus, eandem ille perturbationem abusive appellat. Nam sæpe contingit, quod, cum disserentes aliqua de aliquo universaliter prædicant affirmative vel negative, auditores si viderint prædicata non omnibus, quæ sub nomine subjecti sunt, congruere, putant illas mentiri; ipsi magis decepti, ignorantes usum verborum disserentium. Nam si disputantes, ad illas tantum res nomen subjecti extendunt, quibus prædicata conveniunt, veram esse eorum sententiam necesse est.

Ut igitur talem deceptionem in istis nostris le-

gendis aliquis non incurrat, danda sit talis regula: In quacunque universali propositione videbitur alicui, non omnibus, quæ nomine subjecti significantur, prædicatum congruere: sciat nos more Stoicorum in illis tantum rebus uti nomine subjecti, quibus prædicatum fere coaptatur. Si plures vero res, eodem nomine, secundum alios significantur, quibus prædicatum inesse non potest; nihil ad Stoicos! sicut nec ad geometras est aliquid, si alia res, præter ab eis definitam, circulus appellatur.

CAP. XV. Perturbatio an omnino evellenda.

Resumentes igitur, de perturbationibus dicimus, quoniam illam commotionem perturbationum in his appellamus, in qua mens a constantia egreditur, et obscuratur, et acumen intelligendi obtunditur, manifestum est, quod non est resecauda vel moderanda, sed penitus evellenda. Nam in illis recte mediocritas quæritur, in quibus utrumque vituperandum est, et nimis abundare, et penitus carere. Sed perturbatione vacare, et minime a constantia egredi, et acumen mentis illesum conservare, magnæ laudi dandum est. Conatus ergo noster, non ad amputandam perturbationem, sed omnino extirpandam dirigendus est.

CAP. XVI. Perturbationes num extirpari possint.

Quia vero possibile est, deinde ostendendum sit. Duplex est opinio, quæ perturbat animum. Una, qua opinatur, aliquid transcuntium, et noviter imaginationi incidentium, bonum vel malum esse, cum quibus circumstantiis, quæ ut plurimum falsa est: aut enim non bona, bona; aut, quæ parva sunt, magna æstimantes. Similiter et de malis ut plurimum perturbantur. Alia est, qua videtur rectum esse, ut perturbetur: quæ nunquam vera esse potest. Sive enim bonum est, sive malum quod incidit, nulla ratio est, ut ideo tantum malum menti inferatur: neque rectum ullo pacto esse potest, ut propter alia quæcunque mala vel bona turpificetur, quod in nobis præstantissimum est. Bonis enim custodiam, malis remedia non mala, et præcipue quibus mens læditur, admovendum est. Igitur quoniam falsæ opiniones sunt, quæ animos solent perturbare, de quibuscunque vero false opinamur, impossibile est rectum et verum habere iudicium: manifestum est, quod delictis animo illis opinionibus, et sententia totaliter mutata, nihil relinquatur, quod animum valeat perturbare. Possibile ergo est perturbationibus vacare.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΑΙΣ ΟΜΙΛΙΑΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ.

(Hujusce voluminis col. 9 ; sed require ad numeros crassiores textui insertos.)

Α

- Ἄβρααμ ἐξηρατίσθη πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν, 54.
Ἄγάπης ἔργα τίνα εἰσὶ, 25.
Ἄγγελος ἐγκαταλέγει τοὺς νηστεύοντας ἢ ἀληθῆς νηστεία, 38.
Ἄδελφος καὶ πατὴρ ἡμῶν ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, 1.
Αἰσθησις περιεκτικωτάτη ἐστὶν ἡ φαντασία, 127.
Ἄμερτος καὶ ἀληπτος ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, 199.
Ἄμικτον χρῆ πάσης κακίας τὸν τῆς νηστείας καιρὸν συντηρεῖν, 32.
Ἄμπλων Κυρίου Σαβαώθ τίνας εἰσὶ, 151.
Ἀναβίβασις τοῦ λογισμοῦ ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ, 60.
Ἄναρχον ἔργον τοῦ Θεοῦ ποῖόν ἐστι, 99.
Ἀνθίστασθαι δεῖ τὸν πιστὸν τῇ συνέσει τῆς πίστεως, καὶ χαίρειν τῇ ἐλπίδι, 93.
Ἀνθρακιά τί λέγεται, 132.
Ἀντίθετος ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, 6.
Ἄπαντες καινῶς εἴχομεν τὴν ἐκ τοῦ προπάτορος ἄραν, 25.
Ἄπαρχὴ τοῦ Πνεύματος τί ὀνομάζεται, 94.
Ἄπερινόητον μυστήριον ἡ σύλληψις τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ θεανθρώπου Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀγγέλεις τε καὶ ἀνθρώποις, 72.
Ἄπὸ ποίων στομάτων ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄγιοι αὐτοῦ οὐ δέχονται ὄμιλον, 116.
Ἄσβεια διαφέρει ἀνομίας, 165.
Ἄτοπία μεγίστη τὸ λέγειν μὴ δεῖν γενέσθαι παρὰ Θεοῦ τοὺς κολασθησομένους, 251.
Αὐταξούσιον ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, 200.

Β

- Βασιλεὺς πῶς ἐρμηνεύεται, 112.
Βιάτος καὶ λαβίς ἐστὶν ἡ Περθενομήτωρ, 76.
Βιαιὰ ἦν ἡ πνοή κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ τίνας προεῖπον περὶ αὐτῆς, 136.

Γ

- Γαβριὴλ ἦν δευαγγελισάμενος ταῖς Μυροφόροις τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, 105.
Γάμον τί λέγει· γάμους διατί λέγει καὶ οὐχὶ γάμον, 232.
Γεννήτρια τῆς ἀπαθείας· ἐστὶν ἡ ἐγκράτεια, 48.
Γεύσις τῆς ἁμαρτίας· ἐστὶν ἡ ἐν τῷ λογισμῷ τῆς κακίας ἀρχή, 191.

- Γῆ περαβάλλεται ἡ ψυχὴ, 184.
Γνώφον τί ἐνοεῖ ὁ μέγας Διονύσιος, 197.

Δ

- Δαίμοσι συντάσσονται οἱ πρὸς γοητείας χωροῦντες, 177.
Δακτυλίδιον καὶ ὑποδήματα τί ἐννοοῦσι, 16.
Δεῖ τῇ νηστείᾳ προσεῖναι τὴν ἐγκράτειαν, 35.
Διὰ λόγου τελεῖται ἡμῖν ἡ πρὸς Θεὸν θυσία, 52.
Διὰ τί ἡ ταπεινότης ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς ὕψος δικαιοσύνης, ἢ δεῖ οἰκιστὴς καταγεῖ αὐτὸν πρὸς βυθὸν τῆς ἁμαρτίας, 5.
Διατί κόσμος καλεῖται τὸ πᾶν, 33.
Διατί κατὰ πάντα ὑπήκοος τῷ νόμῳ γίνεται ὁ Δεσπότης Χριστὸς, 26.
Διατί ὁ ἄνθρωπος μετὰ πάντα τὰ δημιουργήματα ἐπλάσθη, 33, 146.
Διατί ἄνθρωπος γέγονεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς καὶ Λόγος, 88.
Διατί ὁ Χριστὸς προσορκὴν ἐαυτῷ καὶ ἀπαρχὴν προσήνεγκε τῷ Πατρὶ ὀπίρ ἡμῶν, 89.
Διὰ τί ἐστὶ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν ὁ Κύριος, 122.
Διατί πάντων τῶν ἁγίων τὴν μνήμην ποιεῖται ἡ Ἐκκλησία, 145.
Διατί τὸ, παράγων, δις εἴρηται, 169.
Διατί τοὺς μαθητὰς ἠνάγκαζε, εἰς τὸ πλοῖον ἐμβῆναι, 179.
Διατί λέγει τλ, καθήσει, καὶ συναχθήσονται, καὶ ἀφοριεῖ, 202.
Διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰσχωρεῖ ἡ δυσσεβεία, καὶ δεῖ τῆς δυσσεβείας ἡ ἁμαρτία, 42.
Διὰ τίνων ὁ Χριστὸς ὑπερυψώθη παρὰ Θεοῦ, καὶ πῶς ἡμᾶς σώσει, 126.
Διδασκαλία περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου Πνεύματος, 41.
Διατί εἶπαι ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπη, 185.
Διάφορος ἡ προσευχὴ τοῦ Τελώνου, 8.
Δι' ἐνὸς ὁ Χριστὸς ἴσατο τὸν διπλοῦν ἡμῖν θάνατον, καθὼς ὁ διάβολος δι' ἐνὸς προὔξινθηεν ἡμῖν αὐτὸν, 91.
Διπλοῦν τὸ εἶδος τῆς προσευχῆς, 7. Διπλοῦν τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν, 182. Διπλοῦν τὸ εἶδος ἐλεημοσύνης καλῶν, 201. Διπλοῦν τὸ εἶδος ἐνεργείας πηγύματος τῶν Ἀποστόλων, 137. Διπλοῦς ὁ ἐν ἡμῖν πόλεμος, 153. Διπλοῦν περιτεχίσμα ἡ νηστεία καὶ

ἡ ἀγκράτεια, 46. Διπλοῦς ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, 144.
Δοκίμιον τῶν πιστῶν εἰσιν οἱ πειρασμοί, 179.
Δώρα τῆς νηστείας, 34.

Ε

Εἰς τέσσαρα διηγεῖτο ἡ νύξ, 180.
Ἐλαϊὸν ἔστιν ἡ ἀγάπη, 22.
Ἐνδύμα γάμου ἔστιν ἡ ἀρετὴ, 234.
Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν τὸν Θεόν,
112.
Ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς ἦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
158.
Ἐπανδύτης τί ἐστι, 152.
Ἔργους δεικτέον τὸν παρὰ Θεῷ ὑπαύθυνον καὶ μετα-
νοοῦντα, οὗτις ἡ παρ' ἄλλων ὕβρις καὶ ἀτιμία δι-
καία ἐστὶ καὶ φορητὴ, 10.
Ἐτοιμα πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ποῖα γεγόναι,
233.
Εὐχὴ τί ἐπωνομάζεται, 7.
Εὐδία Χριστοῦ εἰσιν οἱ Χριστιανοί, 184.
Ἐωθινὰ τίνα λέγονται, 130. Ἐωθινὰ καὶ ὀρθρινὰ
διατὶ λέγονται, 131.

Ζ

Ζιζάνια τίνες εἰσὶ, 153.

Η

Ἡ ἁμαρτία φυγαδεύει τὴν ἀγάπην, 3. Ἡ ἁμαρτία
πολλὰς ἐπήνεγκε καταστροφὰς γενικὰς τε καὶ
μερικὰς, 19.
Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶ κτιστὴ, 192.
Ἡ διαφορὰ τῆς γνώμης εἰς δύο διατελετὴν μίαν
φύσιν, 13.
Ἡ ἐκ τῆς νεφέλης φωνὴ τί ἐδίδεξε, 193.
Ἡ ἐν πνεύματι περιτομὴ τῆς καρδίας, 67.
Ἡ ἐφ' ὀψηλοῦ οἰκοδόμησις τοῦ Ἱεροῦ τύπος ἦν τῆς
ιεράς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναθά-
σεως, 6.
Ἡμεῖς διαφέρομεν μυρμηκῶν, καὶ αὐτοὶ ἡμῶν, 231.
Ἡ νηστεία ἀνακαινίζει τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον, 44.
Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τιμᾷ τοὺς ἁγίους, 145.
Ἡ πορνεία μεγίστης καταδίκης ἐστὶν ἀξία, 218.
Ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις καὶ ἀνάληψις, ἀνάστασις
καὶ ἀνάληψις ἔστι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, 121.

Θ

Θεῖο; καὶ προσκυνητὸς ἔστιν ὁ τύπος τοῦ Σταυροῦ,
91.
Θεολογία περὶ Χριστοῦ, 131, 137, 145, 153.
Θεολογία περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, 136, 137.
Θεοπτία τοῦ Ἀβραάμ, 55.
Θέρμη τις διὰ τῆς μελέτης τῶν ἱερῶν βιβλίων
ἐγγίνεται τῇ καρδίᾳ τοῦ Χριστιανοῦ, 120.
Θεραπεύεται τοῦ πνευματικοῦ θερισμοῦ τίνες εἰσὶ, 150,
152, 153.
Θέρος παρ' ἡμῖν ἔστιν αἰσθητὸν καὶ λογικόν, 147.

Ι

Ἰακώβ τύπος ἦν τοῦ Σταυροῦ, 56.
Ἰάματα τῶν ἐναντιῶν ἐστὶ τὰ ἐναντία, 129.
Ἰδοὺν τοῦ διαβόλου ἡ ὑπερφηφάνεια, τῶν δὲ ἀγγέλων
ἡ πρὸς Θεὸν ταπεινότης, 9.

Ἱερουσαλήμ πῶς ἐρμηνεύεται, 46, 130.

Ἰματισμὸν τί ἐνοεῖ, 207.

Ἰσαὰκ τύπος ἦν τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ, 56.

Ἰγθύς καὶ μελίσιον κηρίον, & ἐφαγὲν ὁ Ἰησοῦς, τί
σημαίνουσι, 123.

Ἰωάννης ὁ βαπτιστής Πρόδρομος ἦν καὶ τῆς Ἐκ-
κλησίας τοῦ Χριστοῦ, 227.

Ἰωνᾶς τύπος ἦν τοῦ προακωνίου Λόγου τοῦ Θεοῦ,
220.

Κ

Καίσαρ εἰς τέσσαρα διετελετὴν ἀρχὴν τοῦ Ἡρώδου,
223.

Κατὰ τίνα σταυροῦται ἡμῖν ὁ κόσμος, 53.

Κεκλισμένων τῶν θυρῶν, πῶς εἰσηλθεν ὁ Ἰησοῦς.
σῶμα περικελιμένος, 102.

Κεφαλὴ καὶ πρόσωπον ἀναγωγικῶς τί σημαίνουσι,
38.

Κληρονομίαν πρὸς ποίους παρέχει ὁ Κύριος, 22.

Κλητὸς τίς ἐστι, 250.

Λ

Λαλιὰ διαφέρει κραυγῆς, 65.

Λευκὸν ἐστὶ τὸ γράμμα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγμα-
τος, 196.

Λιμὸς τί ἐστι, 11.

Λογικὰς τρυγῶνας τίνες λέγει, 27.

Λύσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου, τί σημαίνει, 54.

Λύκῳ παρεικάζεται ἡ ἐκάστου ψυχὴ, 3.

Μ

Μαθητὴν οὐκ ἀρκεῖ τὸ βάπτισμα μόνον ποιῆσαι,
214.

Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἀπόστολος γίνεταί τοις Ἀπο-
στόλοις, 118.

Μαριάμ πῶς ἐρμηνεύεται, 74.

Μέγα ἱαμα τῆς ἁμαρτίας ἔστιν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος
τοῦ Θεοῦ, 19.

Μέθη τί ἐστι, 217.

Μελίτωνα ἰσχυρὸν ἔχει ἡ ἀρετὴ, 3.

Μελέαγρον τί ἐστι, 288.

Μέλι πνευματικὸν λέγει τὴν λύπην, 163.

Μελισσίφ κηρίῳ παρεικάζεται ἡ εὐαγγελικὴ φωνὴ,
161.

Μίαν σαβδάτων τί ἐνοοῦσιν οἱ εὐαγγελισταί, 105.

Μίσημα κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ πορνείων,
29.

Μόνη ἐστάθη μεταξύ Θεοῦ καὶ παντὸς ἀνθρωπέου
γένους ἡ Θεοτόκος, 207.

Μόσχος σιταυτὸς ἔστιν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
Χριστὸς, 16.

Μυροφόροι τίνες εἰσὶ, 104.

Μυστήριον μέγα ὁ τοῦ Σταυροῦ λόγος, 61. Μυστή-
ριον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐστὶ τὸ φῶς τῆς Με-
ταμορφώσεως, 190.

Μωϋσῆς πῶς ὄρατ' τὸν Θεόν, 32. Μωϋσῆς τὸν τύπον
τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ προανέδειξε,
57.

Ν

Νηστεία ἀληθὴς ποία ἐστὶ, 45. Νηστεία ἐντέλλεται
• τῷ ἀνθρώπῳ κατὰ πρῶτον, 33. Νηστεία καὶ

προσευχή συνωδά ἐστι, 63. Νηστεία καὶ ἀκρασία ἐναντία πρὸς ἄλληλα, ὡς ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, 68.
Νίκης σύμβολά ἐστι τὰ βῆλα, 80.
Νόμος· ἐλευθερίας τίς ἐστι, 214.
Νοσῶδης ὁ Ἀβγουστο; μὴν, 177.

Ο

Ὁ ἀναγεννηθεὶς δυνάμει ἐστὶ σύμμορφος τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, 95.
Ὁ ἀπολιμπανόμενος τῶν κατὰ Κυριακὴν ἱερῶν συνάξεων ἔγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, 101.
Ὁ ἀπλασιασμός τοῦ, ναί, ναί· καὶ οὐ, οὐ· τί σημαίνει, 128.
Ὁδοὶ Κυρίου τίνες εἰσὶ. καὶ τίνες διστραμμέναι, 119.
Οἱ ἀθετοῦντες τὰ τοῦ Θεοῦ θελήματα, οὐ λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ τὰ αἰτήματα, 217.
Οἶκος Θεοῦ εἰσὶν οἱ Χριστιανοί, 151, 152.
Οἱ παρὰ τῷ μνήματι παρακαθιζόμενοι ἄγγελοι, τί εἰδείκνουν, 117.
Ὁλέθριόν ἐστι τὸ πρὸς ἄλλήλους μίσος, 2.
Ὁμολογία ὀρθόδοξος περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, 41.
Ὁ παρὰ τῆ τοῦ Σιλωάμ κείμενος παραλυτικὸς καὶ μὴ ἔχων ἀνθρώπον, ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία ἡ μὴ ἔχουσα ποιμένα, 3.
Ὁποῖόν τι πάσχει ὁ ἡμέτερος νοῦς, 226.
Ὁ πονηρὸς διάβολος κατὰ μικρὸν ὑποτίθεται τὴν ἁμαρτίαν, 14.
Ὁπου δεσμός ἀγάπης κἀρεστίαν, ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστός, 71.
Ὁρατὰ καὶ ἀόρατα πάντα διὰ τὸν ἀνθρώπον ἐποίησε, 200.
Ὁργὴ τί ἐστι, 89.
Ὁροφός ἐστι τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς, 51.
Ὁ Σταυρὸς ἦν ἐν τοῖς προγονιστέροις, καὶ τὸ μυστήριον αὐτοῦ ἐνηργεῖτο ἐν αὐτοῖς, 54.
Ὁδὲ ἔλπις ἐπιστροφῆς, ἀπόγνωσις οὐκ ἔχει χώραν, 127.
Ὁδὲ κρίσιμα ἐδὲ φῶς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου, 191.
Ὁδρανῶν ὁμοιάζει ὁ ἱερὸς ναὸς, 203.
Ὁυσία ἡμῶν ἐμφυτος καὶ περιουσία ἐστὶν ὁ ἡμέτερος νοῦς, 14.
Ὁφίς ὁ νοητὸς στερεῖται ζωῆς, καὶ πνεῦμα νεκρὸν γίνεται, 176.

Π

Παθῶν ὀρμάθους ἀνήθονος, 187.
Παλαιγενῆς ἡ ἀρετὴ, 13.
Παμμήχανος ὁ διάβολος, 31.
Πάνδεινον τὸ τῆς ἀκαλασίας δαιμόνιον, 65.
Πάντων τῶν δεινῶν ἐστὶν ἡ ἁμαρτία, 172.
Παράδειγμα τῆς χηρείας ἔστω τοῖς χηρεούουσιν Ἄννα ἡ τοῦ Φανουὴλ, 27.
Παράλυτος λέγεται ἡ ψυχὴ ἐκάστου χριστιανοῦ, 162.
Παρὰ τίνων κατῴκειτο τὰ Σίκημα, 109.
Περατμοὶ τίνα λέγονται, 192.
Περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος, 159.

Πικρὰ τὰ τῆς πορνείας ἐπιτίμια, 29.
Πιστεύειν εἰς τὸν Θεὸν διάφορόν ἐστι τοῦ πιστεύειν τῷ Θεῷ, 39.
Πίστις δικαιοῦσα ποία ἐστὶ, 40.
Ποθητεία ἡμῖν ἡ στενὴ καὶ θεολιμμένη ὁδὸς, 129.
Ποία θέα ἐστὶν ἀναίρεσις ἁμαρτίας, 133.
Ποία ἡ κατὰ Θεὸν λύπη, 164.
Ποῖαι πτωχεῖαι εἰσὶν ἀξίαι μακαριότητος, 175.
Ποίοις ἐμποιεῖ ὁ διάβολος· τὴν ἀπὸ τοῦ μίσους μέθην, 36.
Πολλίται τῆς μακρᾶν τοῦ Θεοῦ χώρας εἰσὶν οἱ ἐαίμονες, 15.
Πολλαπλῆ ἡ ἐν Χριστῷ ἀνακαίνησις, 93.
Πολλαχῶς διαιρεῖται ὁ εἰς κόσμος τῆ διαφόρου χρήσει, 13.
Πολλῶν πονηρῶν παθῶν αἰτία ἐστὶν ἡ ερυφὴ, 186.
Πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς τίνας λέγει, καὶ διατί, 234.
Πότε μετὰ δόξης πολλῆς φανήσεται ὁ Υἱὸς καὶ Ἀδελφὸς τοῦ Θεοῦ, 20.
Πότε ὁ Ἰησοῦς κατέφησεν εἰς Καπερναοὺμ, 48.
Πότε ὠφείλει ἡ πίστις, 171.
Πρεσβύτερον υἱὸν τίνας ἔνοοι, 16.
Πρόδατα καλεῖ τοὺς δικαίους, καὶ ἐρίφους τοὺς ἁμαρτωλοὺς, 21.
Προηγεῖται τῆς μετανοίας ἡ ἐπίγνωσις, 160.
Προηγεῖται τῆς θείας κρίσεως τὸ ἔλεος· καὶ ἡ μακροθυμία, 18.
Προσευχὴ τί ἐστι, 6.
Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὀρώμενον καὶ μὴ ὀρώμενον τί ἐστι, 57.
Προτιμότερα ἢ ἐκ τῆς διδασκαλείας ὠφέλεια καὶ τῶν ἀναγκαίων χρειῶν, 114.
Πρώτη πάντων ἀνθρώπων ἡ Θεοτόκος εἶδε τὸν Κύριον ἀναστάντα, 104.
Πτύον ἔνοοι τὰς ἀγγλικὰς δυνάμεις, 155.
Πῶς ἀνάλωσε τὴν ἦν ἔφαγε τροφὴν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, 123.
Πῶς δεῖ τιμᾶν τοὺς ἁγίους, 145.
Πῶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, 32.
Πῶς ὁ ἀνθρώπος εἰσέρχεται εἰς τὴν θεῖαν κατὰ-καυσιν, 99.
Πῶς ὀρεῖται ἡ ἐν τῷ σώματι ἀνακαίνησις, 94.
Πῶς οἱ Χριστιανοὶ συλλαμβάνουσι τὸν πρὸς Θεὸν φόβον καὶ πόθον, 185.
Πῶς ὁ Χριστιανὸς δέχεται τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν, 144.
Πῶς ὡς ὁ Ἥλιος ἐλαμψε τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἐπὶ τὸ Θαβύριον ὄρος, 195.

Σ

Σάββατον λέγει ὁ Φαρισαῖος τὴν ἑβδομάδα τῶν ἡμερῶν, 8.
Σημεῖον τῆς μαθητείας ἡμῶν πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ἐστὶν ἡ ἀγάπη, 81.
Σκότος ἀντιθετόν ἐστιν ἡ ἁμαρτία, 170.
Σπῆρος λέγεται ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας, 118.
Σταυρὸς τί ἐστι, 59, 144.
Συμῶν ὑπανεῖξ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν εἰς τὸ Ἱερὸν, 193, 271.
Σύμφωνοι πρὸς ἄλλήλους οἱ εὐαγγελισταὶ Ἰωάννης

καὶ Λουκᾶς, καὶ οὐδεμίαν διαφωνίαν ἔχει ὁ εἰς πρὸς τὸν ὄκτῳ, 190.
Συντετριμμένος λόγος ποῖός ἐστι, 194.

Τ

Τὰ μετὰ τὴν παράθεσιν δεινὰ, 73.
Τὰ μνήματα τῆς ἐπιθυμίας ἐστὶν ἡ ἀναστήλωσις τῆς θείας ὀργῆς, 45.
Τὰ πρὸς τὸν Ἀδάραρον ῥήματα τοῦ Κυρίου ἦν ῥήματα δεσποτείας καὶ αὐτοκρατορίας, 79.
Τετάρτη φυλακῆ τῆς νυκτὸς ἀναλογεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ δευτέρα παρουσία, 181.
Τῆ δικαιοσύνη καταβλήθη ὁ διάβολος, 63.
Τὴν τιμὴν τῆς ὀγδόης ἡμέρας εἰσῆγαγε καὶ ὁ Μωϋσῆς, 100.
Τῆς τοῦ Ἀαρὼν στολῆς οἱ κώδωνες τί ἐσήμαινον, 68.
Τί δείκνυται διὰ τῆς Τεσσαρακοστῆς, καὶ τί διὰ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, 109.
Τί ἐδήλου ὁ κρίθινος ἄρτος τῶν μετὰ τοῦ Γεδων, 44.
Τί ἐστὶ τὸ Μεταμορφώθη, 192.
Τίνα ἀπέβλεπον πρὸς κληρονομίαν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, 21.
Τίνα ἐποίησεν ὁ φιλάγαθος Δεσπότης πρὸς βελτιώσιν ἡθῶν, καὶ ὄδηγίαν ἡμῶν πρὸς ἀρετὴν, 12.
Τίνα ἐστὶ παράστασις τοῦ ἀληθῶς πιστεῦσαι ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Χριστοῦ, 40.
Τίνα ζωὴν ὀπισθῆσονται οἱ ἁμαρτωλοὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, 149.
Τίνα τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ κηδεμονίας ἀ ἀπαδείχτο πρὸ τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς ὁ Δεσπότης καὶ Ποιητὴς ἡμῶν, 12.
Τίνα τὰ ἔργα τῆς μετανοίας, 174.
Τίνες ἀναληφθήσονται ἐν νεφέλαις, 130.
Τίνες εἰσὶν οἱ μίσθοι, καὶ τίνες οἱ υἱοί, 15.
Τίνες διὰ νηστείας θεόπται ἐγένοντο, 68.
Τίνες καὶ πόσοι ἦσαν οἱ ἐπ' ἀρετῇ περιβεβημένοι πρὸ τοῦ νόμου, 57.
Τίνες οἱ στενάχοντες ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει, 22.
Τίνες τῶν πτωχῶν καὶ πλουσιῶν ἀδελφοὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν εἰσι, 22.
Τίνι τρόπῳ ὁ Χριστὸς ἐτροπώσατο τὸν διάβολον, 99.
Τίνος ἕνεκα ὁ Θεὸς ἠὺλόγησε καὶ ἠγάγε τὴν ἐβδόμεν ἡμέραν, 98.
Τίνος ἕνεκα ἐν φυλακῇ ἔθετο τὸν Ἰωάννην ὁ Ἡρώδης, 224.
Τίνων τὸ διδάσκειν, καὶ τίνα ἰδία τῆς θείας χάριτος, 213.
Τί ὁ δαιμονίων κατὰ πρῶτον μάλλον τάσχει, 64.
Τίς ἐαυτὸν εἶπον θείας ἐπισκοπῆς ποιεῖ, 111.
Τίς ἡ ἀληθῆς καὶ θεῖροςτος νηστεία, 69.
Τίς κατὰ σάρκα περιπατεῖ, 58.
Τίς ὁ θάνατος, τῆς ψυχῆς, 173.
Τίς ὁ θείων ἰδίων ἡμέρας ἀγαθὰς κατὰ τὸν προφη-

ῶ ἤχου τοῦ πληρώσαντος τὸν

οἶκον, οὗ ἦσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, 136.
Τί τὸ ποιῆσαν τοὺς Ἰσραηλίτας ἀναξίου; τῶν πλακῶν, 217.
Τί ὀποδεικνύει τὸ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος καὶ τὸ, εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία, 80.
Τί ὀπεμφαίνει τὸ ζεύγος τῶν τρυγόνων, καὶ τί οἱ νεοσσοὶ τῶν περιστερῶν, 27.
Τὸ, ἀκολουθεῖν Χριστῷ, δηλοῖ τὸ, ζῆν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ, 58.
Τὸ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, τὴν Θεοτόκον ὀπεμφαίνει, 104.
Τοὺς καθήμενους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, πῶς ἐρμηνευτέον, 19.
Τοὺς μὴ διδόντας τῷ δεομένῳ οὐχ' ὡς ἄρπαγας, ἀλλ' ὡς μὴ διδόντας καταδικάζει, 70.
Τρεῖς εἰσὶν αἱ πτωχεῖαι, 175.
Τρόμος τί ἐστὶ, 176.
Τρόπος ἐνοικήσεως τῆς ἐνυποστάτου δυνάμεως τοῦ Ἰψίστου, 206.
Τύπος τοῦ σπηλαίου, ἐν ᾧ ἐτάφη ὁ Χριστὸς, ἐστὶν ὁ ναὸς, 119. Τύποι τῶν μυστηρίων τίνα ἦσαν, 214.

Γ

Υἱὸς Θεοῦ τίνας ἐκάλεσεν ἡ ἁγία Γραφή, 28, 58.
Υἱὸς Θεοῦ ἐποίησεν ἡμᾶς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, 125, 155. Υἱὸς Ἀβραάμ τίνας λέγει, 81.
Υπόδειγμα τῆς μὲν ἀρετῆς Ἰωάννης, τῆς δὲ κακίας ὁ Ἡρώδης, 226.
Υποστατικῶς ἡμᾶς ἐδικαίωσεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, 26.
Υπὸ τίνων δεῖ αἰρόμενον τὸν ἐξομολογούμενον φέρεσθαι πρὸς Κύριον, 51.

Φ

Φανέρωσις τῆς παναγίας Τριάδος εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, 87.
Φαρισαῖος οὐ πρὸς Θεὸν, ἀλλὰ πρὸς ἐαυτὸν προσηύχαστο, 7.
Φευκία ἡ πορνεία, 30. Φευκτίον τοὺς μὴ παραδεχομένους τὰς τῶν Πατέρων ἐξηγήσεις, 139.
Φιλία πρὸς τὸν κόσμον γίνεται διὰ τῆς τοῦ σώματος ἀγάπης, 186.
Φόνου γεννήτωρ ἐστὶν ὁ φθόνος, 218.
Φυλαὶ τῆς γῆς τίνες εἰσι, 19.
Φωστῆροι παρεκδέχονται οἱ ἀπόστολοι Πέτρος, καὶ Παῦλος, 157.

Χ

Χιὼν λευκὴ μόνον ἐστὶν, οὐχὶ καὶ στίλβουσα, 196.
Χοίρους τίνας λέγει, 15.
Χρῆσις μόνον τοῦ κόσμου τοῦτο ἐστὶν τοῖς πιστοῖς, ἀλλ' οὐ καὶ κατάχρησις, 113.
Χριστῷ συμβασιλεύσουσιν οἱ δίκαιοι, 150.

Ψ

Ψῶν ἀνθρώπων οἱ Φαρισαῖοι ἰδίξιζον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, 50.
Ψυχὴ καὶ ἀγγελοὶ ἀσώματα ὄντα οὐκ εἰσι πανταχοῦ, 113

Ω

Ἵσανά, πῶς ἐρμηνεύεται, 80.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

GREGORIUS PALAMAS, THESSALONICENSIS METROPOLITA.

OPERUM CONTINUATIO.

HOMILIA XLIII. nunc primum typis editæ curis beatissimi et sanctissimi patriarchæ Hierosolymorum domini Cyrilli. (Hierosolymis, ex Typographia Sancti Sepulchri. — 1857).	9
HOMILIA I. — De pace ad invicem servanda, dicta post tertiam diem Adventus sui Thessalonicam.	9
Hom. II. — In Dominicam de Publicano et Pharisæo parabolam.	17
Hom. III. — In parabolam Domini de salute filii prodigi.	51
Hom. IV. — In Evangelium secundi adventus Christi, et de misericordia et beneficentia.	47
Hom. V. — In præsentationem Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi; necnon de castimonia vitioque et contrario.	65
Hom. VI. — Ejusdem homilia exhortatoria ad jejuni-um, in qua etiam mundi origo breviter perstringitur; dicta fuit feria quarta primæ hebdomadis.	73
Hom. VII. — Alters de jejunio.	87
Hom. VIII. — De fide piaculi fidei confessione.	95
Hom. IX. — In tempore jejunii et orationis.	103
Hom. X. — Secunda sanctæ Quadragesimæ Dominica habita, materiam habens Paralyticum a Domino in Capharnaum sanatum, et contra eos qui indecenter secum invicem confabulantur in secretis ad ecclesiam convensibus.	111
Hom. XI. — In gloriosam et vividam crucem Domini nostri Jesu Christi.	125
Hom. XII. — In Evangelium quartæ in sacra Quadragesimæ Dominicæ, et in necessitatem suis invigilandi cogitationibus.	145
Hom. XIII. — In quinta jejuniorum Dominica, in qua etiam tractat de elemosynis.	157
Hom. XIV. — In Annuntiationem immaculatæ Domini nostræ Delparæ semperque virginis Mariæ.	165
Hom. XV. — Dicta in Dominica Palmaram.	177
Hom. XVI. — De dispensatione incarnationis Domini nostri Jesu Christi, et de gratiæ per eam vere in ipsam credentibus concessis; necnon quia Deus eum posset multitudine hominem a demonia tyrannide liberare, potius hac usus est dispensatione. Quæ sancto magnoque Sabbato habita fuit.	199
Hom. XVII. — In qua ostenditur Sabbati et Dominicæ mysterium; necnon in Evangelium primæ post Pascha Dominicæ.	219
Hom. XVIII. — In Dominica Unguentiferarum, et quod prima Dominica ex mortuis redivivum vidit Delparæ.	233
Hom. XIX. — In evangelium de Samaritide, et quia oportet præsentia contemnere.	247
Hom. XX. In matutinum octavum Evangelii secundum Joannem, in qua et de magnis charismatibus quibus digni habebantur qui in sacris synaxibus usque in finem pie perseverant.	265
Hom. XXI. — In Ascensionem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, in qua monstratur quomodo impletum sit legale Sabbatum.	275
Hom. XXII. — In eandem festivitatem; in qua etiam de vitis et virtutibus.	285
Hom. XXIII. — In decimum matutinum evangelium; et de bello tam sensibili quam spiritali adversus adversarium nostrum committendo.	297
Hom. XXIV. — In manifestationem et dispensationem divini Spiritus in Pentecoste peractam; agitur etiam de penitentia.	307
Hom. XXV. — Dicta in Dominica Omnium Sanctorum.	319
Hom. XXVI. — Dicta messis tempore; ubi de spiritali messe.	331
Hom. XXVII. — Dicta etiam tempore messis; ubi et de futura nobis messe spiritali.	351
Hom. XXVIII. — In festo sanctorum et coryphæorum apostolorum Petri et Pauli.	355

Hom. XXIX. — Super sanationem paralytici in Capharnaum secundum evangelium Matthæum; et de tristitia secundum Deum.	365
Hom. XXX. — Super cæcos qui secundum evangelium Matthæum visum receperunt in domo, et quod non verè est fides qui est absque penitentia operibus.	375
Hom. XXXI. — Dicta in publica supplicatione die prima Augusti.	387
Hom. XXXII. — Ejusdem homilia in Evangelium undecimæ Dominicæ, secundum Matthæum; in qua et de tentationibus.	401
Hom. XXXIII. — De virtutibus et eis oppositis passionibus. Et quod mundus, cujus princeps diabolus est, non sit creatura Dei, sed ii qui spiritibus errantibus servit. Dicta in supplicatione publica.	411
Hom. XXXIV. — In venerabilem Domini et Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi transformationem; ubi probatur quod in ea est lumen, increatum esse.	425
Hom. XXXV. — In eandem venerandam Domini transformationem; in qua probatur, quanquam increatum est illius divinus lumen, haud tamen Dei essentiam esse.	435
Hom. XXXVI. — In evangelium undecimæ Dominicæ, Matthæi evangelistæ, materiam habens parabolam dicentem: (Sicut est regnum caelorum homini regi qui voluit rationem ponere; et in qua insuper de patientia et misericordia.	449
Hom. XXXVII. — In sanctissimam dormitionem prissimæ Domini nostræ Delparæ semperque virginis Mariæ.	459
Hom. XXXVIII. — In primum Matutinum. Quod non sufficit divinum baptismum ad salvandum hominem, nisi addeat divina servare mandata.	475
Hom. XXXIX. — Dicta in supplicatione publica quæ facta est propter insolitam et ubique tunc grassantem mortis plagam.	485
Hom. XL. — In venerandum Christi præcursorem et Baptistam Joannem.	495
Hom. XLI. — In Evangelium secundum Matthæum quartæ decimæ Dominicæ; in parabolam invitentem ad nuptias filii; in qua etiam arguuntur qui dicunt: Quare vocavit Deus eos qui nullo modo, vel saltem non operibus sunt obediendi? et quare fecit eos qui supplicis sunt tradendi?	515
Hom. XLII. — In Evangelium secundum Lucam tertiam Dominicam recitatum; in quo de vidua filio a Domino suscitato, et quod multa charitate et indulgentia nos invicem prosequi debemus.	525
Hom. XLIII. — In magnam inter sanctos martyrem et theomartyrum et myrobolytam Demetrium.	535
MONUMENTA quæ ad Gregorii Palamæ vitam et plecita spectant, quibus præmittitur Editoris Prolegomena.	551
Philothæi Cpolitani patriarchæ Encomium Palamæ, edit. Homiliarum Hierosol. præmissum.	551
Nihil item Cpolitani patriarchæ panegyricus Gregorii Palamæ, ex eadem edit.	555
TOMI SYNODICI tres in causa Palamitarum.	555
I. Tomus contra Barlaam et Acindynum.	579
II. Tomus contra Prochorum Cydonium.	695
III. Tomus contra Barlaamitas et Acindynianos.	717
Gregorii Palamæ confessio fidei.	765
Relatio pontificum ad Annam Paleologinam.	767
Joannis Cantacuzeni rescriptum confirmans synodalem sententiam contra Joannem Calecam latam.	769
Philothæi Cpolitani patriarchæ contra Gregoriam antirhetici libri XII (II sunt quos Boivinus in notis ad Gregoriam Hist. Byzant. non semel memorat ut ineditos; editionem enim Iassensem anni 1698, qua utitur, omnino ignoravit).	775
Sermones duo quibus orthodoxos impugnant ii qui Acindyni partes sequuntur; quorum primus est de dicto quodam S. Basilii, alter vero de lumine Thaborio.	1135
Errata.	1189

GREGORIUS ACINDYNUS MONACHUS ET THEOLOGUS.

<i>Notitia historica.</i>	1187
SARCORUM ACINDYNI LIBRI DDO DE ESSENTIA ET OPERATIONE	
Dni, olim adversus insectam quorundam Græcorum conscripti, jam vero contra Calvinianam imperitiam Conradi Vorstii et Vorstianorum Græce publicati. Editore Jacobo GARRANO Societatis Jesu theologo.	1189
Jacobi Gretseri præfatio.	1189
LIBER PRIMUS.	1191
CAP. I. Quod confusio variorum operationis sensuum causa est cur nec ordinate nec recte de præsentii questione disseratur.	1191
CAP. II. De divisione et ordine librorum hujus operis.	1195
CAP. III. Quod in Deo non est potentia passiva.	1197
CAP. IV. Quod essentia Dei est esse ipsius.	1201
CAP. V. Objectiones adversariorum earumque solutiones cum propositione.	1205
CAP. VI. Quod Deus non est materia.	1209
CAP. VII. Objectiones adversariorum contra propositionem nostram, earumque solutiones ostendentes non esse in Deo materiam.	1211
Responsio.	1215
CAP. VIII. Conclusio primi libri.	1217
LIBER SECUNDUS.	
CAP. I. Proæmium libri secundii. Quod convenienter ponuntur operationes perfectivæ ipsius habentis ante alias operationes quæ sunt perfectivæ exteriorum effectiva.	1219
CAP. II. Quod in Deo non est sensus.	1221
CAP. III. Quod Deus est intelligens.	1221
CAP. IV. Quod Deus est volens.	1227
CAP. V. Quod est in Deo intelligens et volens potentia.	1233
CAP. VI. Quod respondentes his operationibus habitus Deo tribuuntur.	1239
CAP. VII. Quod hujusmodi operationes et respondentes eis habitus et potentia sunt in Deo unum et idem.	1241
DE HERESISIS GREGORII PALAMÆ.	1245
EPISTOLÆ ET LAMN AMBROTORUM AD NICEPHORUM GREGORIANUM.	1245

BARLAAMI DE SEMINARIA.

<i>Notitia historica ex Ang. Zaveroni Bibliotheca Calabra.</i>	1245
<i>Notitia altera, ex Fabric. Biblioth. Græc. od. Harles., tom. XI.</i>	1247
BARLAAMI EPISTOLÆ de unione Romanæ Ecclesiæ et processione Spiritus sancti, pro Latinis; quibus epistolis, ut versatile hominis ingenium innotescat, subjectimus ea quæ in libro De primata Pape contra eandem scriptorata.	1255
Epistola D. Barlaami episcopi ad amicos suos in Græcia constitutos de unione sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ.	1255
Ejusdem domini Barlaami episcopi ad eodem amicos Græcorum, et de primata Ecclesiæ Romanæ, et de processione Spiritus sancti.	1271
Epistola Alexii Calocheti ad dominum Barlaamum, episcopum Gyrencensem, petens ab eo quorundam librorum Latinorum translationem propter bonum unionis.	1281
Epistola sapientissimi et doctissimi viri Demetrii Thessalonicensis ad eundem dominum Barlaamum, episcopum Gyrencensem: in qua ponens omnia dubia sua de processione Spiritus sancti, petit ab eo doceri quibus modis adductus sit credere Spiritum sanctum et ex Filio procedere.	1285
Epistola Barlaami ad eundem Demetrium Thessalonicensem, respondens ad petita; hortatur eum ad unionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ.	1301
Epistola ejusdem Barlaam: ad Alexium Calochetam, in qua ostendit Græcos non obediens Romanæ Ecclesiæ esse non solum schismaticos, verum etiam hæreticos.	1309
Ejusdem Barlaami probatio per sacram Scripturam, quod Spiritus sanctus et ex Filio est, quemadmodum et ex Patre.	1315
BARLAAMI ORATIO PRO UNIONE, Avenione habita coram Benedicto XII Pontifice Maximo.	1351

ETHICA SECUNDUM STOICOS, per D. Barlaamum de Seminaria, episcopum Gyrencensem, ex pluribus voluminibus eorundem Stokorum sub compendio composita.	1311
PARS PRIMA.	
CAP. I. Beatitudo quid dicatur.	1341
CAP. II. Vera beatitudo hominis, ut homo est.	1341
CAP. III. Vera beatitudo angeri non potest.	1343
CAP. IV. Beatitudo hominis, ut homo est, ex quibus potissimum constat.	1345
CAP. V. Quid est beatitudo hominis vera, et quid est miseria.	1345
CAP. VI. Virtus quid.	1345
CAP. VII. A beatitudine hominis, ut homo est, omnes artes excluduntur.	1345
CAP. VIII. Vera beatitudo hominis, ut homo est, in quibus potissimum sita.	1345
CAP. IX. Scientia in bonis hominis miutue locanda.	1345
CAP. X. Quæ hominibus et bestiis communia, non in bonis hominis, ut homo est, collocanda.	1345
CAP. XI. Miserrimi definitio, aut qui vere miser dicatur.	1345
CAP. XII. Quæ in bonis hominis jure habenda censeantur.	1345
CAP. XIII. Bona corporea externa ad beatitudinem hominis, ut homo est, non pertinent.	1345
CAP. XIV. Quæ forma beatitudinis includantur.	1345
CAP. XV. Secunda et tertia, quæ vocantur, num formæ quærendæ beatitudinis includi debeant.	1345
CAP. XVI. Beatus qualis esse debeat.	1345
CAP. XVII. Quid in se contineat beatitudo.	1345
CAP. XVIII. Ad perfectam beatitudinem num secunda et tertia sint necessaria.	1347
CAP. XIX. Collatio duorum non beatorum.	1347
CAP. XX. Virtutum acquisitio utri difficillior.	1347
CAP. XXI. In virtutum acquisitione uter fortior.	1347
CAP. XXII. Virtutum actio in quibus potissimum bonis consistat.	1347
CAP. XXIII. Divisio bonorum corporis, et quæ externa vocantur.	1349
CAP. XXIV. De membro primo.	1349
CAP. XXV. Secundum membrum. Indolentia et voluptas, non beatitudo.	1349
CAP. XXVI. De bonis et commodis quæ tripliciter eveniunt.	1351
CAP. XXVII. Incommodorum divisio.	1351
CAP. XXVIII. Commodum ex virtute veniens, expetendum est, et quare.	1351
CAP. XXIX. Non comoda, sed affectus erga ea faciunt ad beatitudinem vel miseriam.	1351
CAP. XXX. Honestum quid.	1351
CAP. XXXI. Utile, et inutile, quid.	1351
CAP. XXXII. Beatum nullum in hac vita, secundum Platonicos.	1353
CAP. XXXIII. Beatitudinis divisio.	1353
CAP. XXXIV. Naturalia bona, quomodo in nobis percipiuntur.	1353
PARS SECUNDA.	
CAP. I. Animi vis quotuplex.	1353
CAP. II. De vera et falsa opinione boni et mali.	1355
CAP. III. Malesca voluntas quotuplex.	1355
CAP. IV. Benefica voluntas quotuplex.	1355
CAP. V. Num tria prædicta, verum judicium, æqualitas mentis et benefica voluntas simul in animo, aut appetitiva vi, concurrere possint.	1355
CAP. VI. Prædictorum septem complexiones.	1357
CAP. VII. De perturbationibus; et quæ perturbationes appellantur.	1357
CAP. VIII. Tres complexiones reliquæ ad quid utriusque.	1357
CAP. IX. Perturbationum divisio.	1357
CAP. X. Earundem divisio altera.	1357
CAP. XI. Perturbationum definitio.	1357
CAP. XII. Constantia quid.	1359
CAP. XIII. Perturbationum et constantiarum differentia.	1359
CAP. XIV. De perturbatione Theophrasti quæstio duplex.	1363
CAP. XV. Perturbatio an omnino evellenda.	1365
CAP. XVI. Perturbationes num extirpari possint.	1365

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>